JOHANNIS CLUVERI, HISTORIARUM TOTIUS MUNDI EPITOME, A PRIMA RERUM ORIGINE...

Johann Clüver

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

710

JOHANNIS CLUVERI,

HISTORIARUM
Totius Mundi

EPITOME,

A prima rerum Origine usque ad annum Christi MDCXXX,

E sexcentis amplius Authoribus sacris profanisque, ad marginem adscriptis, deducta, & historia unaquaque ex sui seculi scriptoribus, ubi haberi potuerunt, fideliter asserta.

Accessit per ipsum Authorem continuatio Historiæ ad annum MDCXXXIII.

Editio quarta correctior,

CUM UBERRIMO INDICE.

LUGDUNI BATAVORUM.
Ex Officinâ HIERONYMI DE VOGEL.

CIↃ IↃC XLV.

nes populos ſparſit, pervicacibus Iudæorum exitio interim maturatis.

Circumactis igitur ſeptem temporum periodis, tres novæ ſub regno cœleſti decurrunt, ut decem revolutionibus univerſa mundi gubernatio compleatur.

Octavam ergo facit Apocalypſis Apoſtolica ECCLESIÆ ENITENTIS, quando eam draco ſepticeps infeſtat de ſeptem Romæ collibus. Id tempus eſt imperii veteris Ethnici, quod in fine Cæſaris Tiberii, uſque ad principium Conſtantini, Romam Chriſtianiſmo occupantis, annorum eſt CCLXXIX. Toto enim illo tempore pugnam & inſidias faceſſit Draco, gentiumque dominos deceptioni tenet innexos. Ei nona ſucceſſit ætas, poſt diluvium longiſſima pariter & beatiſſima, (ſeptennium Chriſti excipio) quam felici Eccleſiæ enixu, & draconis deturbati alligatione repræſentat Iohannes Apoſtolus, expreſſoque MILLE ANNORVM ſpatio determinat. Tantum enim imperii Chriſtiani tempus eſt, quod à Conſtantino Magno uſque ad Magogitam *Othomanum* perducitur. Hoc annorum tractu potiti rerum Chriſtiani, delitescentibus in terrarum angulis, qui poſtmodum progreſſi in mediam latitudinem, imperium corripuerunt, Turcis, Gogo, & Magogo, Nomadibus, Scythis, Tartaris. Hanc ergo VIGENTIS ECCLESIÆ magnæque aquilæ alis volantis periodum cum S. Iohanne dicimus. In quam tamen idem tria Væ celeberrima conjicit, primum LOCUSTARUM, id eſt, doctorum, garritu Scorpionico pungentium: Alterum EQUITUM, hoc eſt, potentium barbarorum fumo, igni & ſulphure graſſantium: Tertium DUARUM FERARUM, vi doloque reliquias Eccleſiæ infeſtantium, ſalva interim aliqua Chriſtiani imperii dignitate.

Decima & ultima periodus eſt Eccleſiæ forinſecus obſidionem patientis, & cum feris intus confligentis. Magogitæ obſidio eam premunt foris, feræ intus oppugnant, quibus datum etiam occidere ſanctos, *habentes fidem Ieſu & mandata Dei tenentes.* Conculcatur ipſum ſanctæ civitatis atrium, teſtes lugubri veſte *Apoc. 11. 13. 20.*

præ-

præconium ſuum agunt, ſpiritus & ſponſa clamant: *Veni Domine Ieſu.*

Hæc Epitomes noſtræ digeſtio eſt ad ſacras tabulas accommodata. Rerum narratarum veritatem, aut citati in margine Autores adſtruunt, aut in ipſo orationis decurſu nominati. Exuto partium ſtudio nudam, ut eſt, veritatem, in ea Dei veri gloriam ſectamur. Privati judicii parci, quotieſcunque apponere aliquem calculum decet, aut divini canonis, aut aliorum ſcriptorum veſtigiis inſiſtimus. Verba eorundem bene multa huc tranſcripta reperies Hiſtoriarum ad liberatæ Dei beneficio patriæ felicem metam deduximus. Cætera aliis curæ erunt. Tantum te initio alloqui, Lector bone, voluimus: tu porrò nobiſcum recta hoc rerum humanarum theatridion, Deo duce, ingredere.

JOHAN-

JOHANNIS CLUVERI
EPITOMES HISTORIARUM
LIBER PRIMUS,

Seculum Longævorum.

A mundo condito usque ad diluvium, Epocham Annorum CIↃ. IↃ. LVI. *complectens.*

Genesis 1. 2. 3. *Ps.* 104. *Ioh.* 1.

Rincipio *Deus* per filium suum, æternumque spiritum, è nihilo excitata hac mundi machina, sexto operationis suæ die, *Hominem* a se formatum principem rebus imposuit, addita ei compare fœmina, ex costa dormientis admirabiliter fabrefacta. Eodemque tempore præter res sensibus obvias, invisibiles etiam substantias produxerat. E quibus magna pars, uno malitiæ magistro, originis suæ fœde oblita, factori Opt. M. rebellavit. Dux nefarii agminis, ab inimicitiis in Deum Satanas, a repertis calumniis *Diabolus* appellatus; qui mox scelere scelus cumulans, dirum quiddam & horribile machinatus est. Etenim conspicatus hominem in amœnissimis hortis versari, ac sapientia justitiaque præditum exacta, toti rerum naturæ præesse, dempta una arbore, subjectionis & obedientiæ erga creatorem symbolo, in id consilium intendit, ut eum a conditoris obsequio abstractum, suarum partium faceret. Quare serpentis habitu personatus, *mulierem* aggreditur, eique persuadet, latere in fructu prohibitæ arboris boni malique scientiam, & quasi semen ingentis & incredibilis excellentiæ, quam homini Deus invideat. Illa, stulta cupiditate accensa, paret seductori Angelo, eodemque mox crimine maritum suum involvit. Sic avulsa a Deo, in turpissimi insidiatoris casses pertrahitur. Confestim perpetrati sacrilegii testes pudor & ignominia subiere. Nam cum antea nil in se pudendum homines repperissent, tum continuo propriæ carnis intuitu erubescentes, mortis & corruptionis præsentissima deprehenderunt indicia. Igitur finiente jam die Deum in horto ambulantem paventes, arborum latebras quærunt. E quibus conditoris voce protracti, conscientia arguente, excusare culpam ambo, inficiari minime posse. Ita Deus majorem suæ misericordiæ, quam facinoris eorum rationem habens, non eos Diabolo inimico excruciandos tradidit, sed malorum autorem exsecratus, è Muliere *semen* oriturum prædixit, quod caput ejus contereret, hominemque insultibus interim ejus obnoxium, perfectæ libertati felicitatique vindicaret. Interea homines è Paradiso ejectos multo sequioris conditionis fecit, quod meliorem

(Margin notes: *A.M.* 1. beside "minem a se formatum"; *Gen.* 2. 3. *Sap.* 1. 13. 14. beside "oblita, factori Opt. M.")

moderato & obedienti animo ferre non potuissent.

ADAMVS igitur primus hominum conditus, primus conditionis beatissimæ desertor, è lapsu Dei voce erectus, eique nova fide addictus denuo, uxorem suam, ut ex mortua viventem, Hebraice *Hevam* appellavit, spem vitæ à Deo factam, ipsamque viventium omnium matrem futuram, suavi appellatione testificatus. Ita primus in lucem hanc editus est Cainus, deinde Abel, Sethus, & utriusque sexus alii. Sic Adamus ad nongentesimum tricesimumque annum producta vita obiit.

viventem. A.M.C. 15. A.M.C. 30

CAINUS.

AT *Cainus*, instigatore Satana, indigne ferens Abelis pietatem & justitiam, conatus & ipse est aliquo pietatis exemplo Deo se parentibusque suis probare, quantum vis Deum juxta ac fratrem ipsomet corde adversaretur. Quare cum sacrificandi ritum creatori placere cognovisset, ad memoriam promissionis de semine mulieris conterendo quidem à Satana, at vicissim Satanam contrituro conservandam, stato cum tempore simul cum fratre exercendum duxit. Ibi vero Deus cordium scrutator, *Abelis* sacrificium igne cœlitus demisso approbat, Cainum aspernatur, addita comminatione, ni deinceps pravis, quas animo concepisset, cupiditatibus resistat, ac pietatem justitiamque colat, pœnas peccati ejus haud semper quieturas. Ille vero tantum abfuit ut divino monitu resipisceret, ut paulo post fratri nihil mali metuenti *vitam* nefarie *ademerit*, apertumque se Dei justitiæque omnis hostem professus sit. Quare à parentum exclusus consortio, ad orientales mundi plagas profugus à Deo bonisque omnibus exul, vitam agrestem & feram amplexus est, filiosque deinde ac nepotes sibi simillimos propagavit. Nihilominus homo demens *urbem* primus condere, eique primogeniti sui *Hanochi*, tanquam novi mundi dedicatoris nomen imponere ausus est, quasi non exilium sibi, sed dominium totius orbis scelere acquisivisset.

Gen. 4. 1. Ioh. 3. 12. Ioseph. l. 1. Antiq. Iudaicarum, c. 3. A.M.C. 100 A.M.C. 150

SETHUS.

VEruntamen Deus hominum sibi adhærentium partibus non defuit, sed pro Caino tanquam mortuo aliud Adamo semen statuit, *Sethum* à divino positu Hebræis appellatum. Is ducentesimo jam & trigesimo mundi anno produxit *Enochum* qui sanctis à Dei nomine appellationem tribuere, & Cainæos ab impietate & injustitia ad Dei amorem & reverentiam revocare, gravissimis exhortationibus instituit. Huic filius fuit *Kenan, Kenani Mahalaleel*, isti *Iaredus*, pietatis & amicitiæ Dei cum progenitoribus suis præcones & promotores acerrimi.

Ge. 4. 25. A.M.C. 130 A.M.C. 230 395. 460.

LAMECHUS.

ABnepos Caini *Lamechus*, impietatis avitæ hæres & æmulus, conjugium ipsum generis humani fontem maculare exorsus est. Nam cum viris divino instituto uni tantum uxori jungi liceret, ille *duas* duxit, haud absurdum ratus, si hoc pacto alteros piorum cætus numero filiorum superaret, ac mundi possessionem ad se traheret. Ejus filii auspicia patris secuti, totos se rebus mundanis mancipparunt, vias ac rationes commenti, quibus populos terrarum, qua Marte, qua arte, sibi obno-

Ge. 4. 19. Ge. 1. 27. & 2. 24. Matth. 19. 5. 6. A.M.C. 600.

Gen. 4. 21. 22. obnoxios redderent. Eorum primus *Iabal* (à proventibus Hebræis dictus) rationem multiplicandorum pecorum & jumentorum monstravit mortalibus. Alter *Iubal* à cornibus arietinis ducto nomine, cornibus animalium & intestinis ad lætitiam & bella uti docuit. Tertius *Tubalcain* (ex quo gentibus Dei Vulcani nomen) ipso nomine orbis imperium Caino pollicitus, ferramentorum& armorum faciendorum artem primus adinvenit. Itaque *Lamechus* tali prole elatus, cædibus grassari nihil dubitavit, majoremque sibi, quam avo olim fuisset, fundendi sanguinis impunitatem arrogavit publice. Sic anno mundi 500 libido insana cædesque, exẽplis introductæ pessimis, vires in mundo sumsere.

HENOCHUS.

A. M. C. 622. Gen. 4. 21. 22. Hebr. 11. 5. Sir. 44. 16. Iosep. l. 1. Antiquit. c. 4.

IGitur visum Deo est generatione hominum septima singularẽ plane virum excitare de Sethi familia. Natus anno mundi 622. Iaredo *Henochus* (Latine melioris mundi dedicatorem dixeris) magno spiritu impiis Dei ob oculos posuit judicium, deque beatiore seculo piis præparato, ultra 300 annos fidentissime concionatus, tandem non gustata morte ad *superos vivus* transiit, universi posteritati specimen pietatis perenne, præmiorumque ejus quasi sponsor futurus. Itaque cum anno mundi 930. humani generis parens Adamus diem extremum clausisset, ne ex communi mortis lege somniare pergerent mali, nihil inter se Deique filios interesse, quod uni fato utrique deberentur, per Enochi vitam, migrationemque beatam patuit, nimium eos falli, qui in hujus mundi cæno spem universam defigunt, æternitatis cognitione ex animis plene deleta. Vivebant eo tempore, quando Enochus ad Deum raptus est, majores ejus, *Patriarchæ* merito dicti, solus Adamus ante 57. annos obierat. Videbat Enochum Lamechus, è Mathusale filio nepos; filius ipse *Mathusales* extremum mundi casum, diutissime omnium vivendo, pene assecutus, patris sui exemplum omnibus posteris, pro efficacissimo ad pietatem spectaculo, jugiter memoravit.

A. M. C. 987.

A. M.C. 687. Scilicet. 969. Ge. 5. 27.

NOES.

SExagesimo nono post avi translationem anno nascebatur Lamecho *Noes*, à quo pater refectionem speravit in terra, divinis diris obnoxia. Noes usque ad annum ætatis 500 ipso etiam conjugio abstinuit, vitamque plane divinam in confertissima improborum hominum multitudine constantissime duxit. Nam Cainæi nihil Enochi exemplo meliores, subinde deterius profecerant, totique jam rapinis fœdisque voluptatibus dediti, totius dominium orbis quocunque modo sibi vindicare non cessabant. Vnde filiarum ex illis prognatarum venustate, (nam accendendis libidinibus se totas componebant) illecti Dei familiares, amores illarum divino amori prætulere, moxque ipsa conjugia in augmentum impietatis & tyrannidis vertere. Nam progeniti ex illis, paterno maternoque jure, sibi dominatum asserebant mundi: cumque artes & violentiam Cainitarum imitarentur, stemmatis etiam & titulorum dignitate, corporumque grandium mole, scelerum turpitudinem velabant. Quare Noes mundi morum pertæsus, implicari matrimo-

A. M. C. 156. Ge. 5. 28. Ad A. 1566. Gen. 6. Iosep. 1. Antiq. cap. 4. Aug. l. 15 de Civ. Dei c. 22.

nio noluit, vitæ longitudinem ad pietatis & justitiæ incrementum, non ad diuturniorum voluptatum usum divinitus dari, professus. At cum surdis ille divina judicia ingereret, pervicaciam eorum detestatus Omnipotens, universos delere minatur, nisi intra 120 annos à viis, quas elegerant, pessimis in pœnitentiam mutarentur. At vero conspicatus Noes incassum minas cadere, ac stare sententiam Dei de exitio mundi immotam, gratiam sibi humiliter precatus impetravit, ductaque uxore, conservando hominum generi, tres ex ea filios sustulit, *Semum, Iaphetum & Chamum*, anno mundi 1556. Nec interim segnius incubuit officio, si quos approperantis pœnæ metu ex incendio posset eripere. Ferunt, eum duabus columnis, uni lateritiæ, alteri lapideæ, cælestium rerum scientiam inscripsisse, è quibus lapideam suo tempore superfuisse narrat Iosephus in Syria. Inde filiis de matrimonio prospiciens, ut essent reparandi generis seminarium, omnia tanquam ad finem mundo imminentem comparavit, mandato *Dei Arcam*, ad instar navis struens, in qua ipse cum uxore, tribusque filiis ac nuribus servaretur. Longitudo erat trecentum cubitorum, 50 latitudo, altitudo 30. Eam in tria tabulata distinxit, omnia undique cellulis & promptuariis intersecans, ut animantes recte secludi, & suus singulis cibus commode ministrari posset. Habuit & fenestram Arca superne, per quam lucis aliquid ad habitationem penetraret. Tectum quoque ad altitudinem cubiti extans super Arcam, sub quo aer commearet, & per tubos ad singulas mansiones se diffunderet. Interim Lamechus pater Noæ, quinquennio antequam minæ Dei in nervum erumperent; Mathusales vero avus ipsomet exitii anno mortem obiere. Tandem Noes à Deo monitus, Arcam cum suis intrat, procurante Dei manu, ut ex omnibus animalibus, ad vermiculum usque minimum aliqua, ex immundis bina, ex mundis septena, in Arcam convenirent, instaurando deinceps mundo vivum semen præbitura. Tum vero occluso Arcæ ostio, derepente omnes abyssi fontes, ætherisque cataractæ patuerunt, pluitque Deus diebus continuis 40, à 17 die mensis secundi, qui Romanis Aprilis est, usque ad Maii vicesimum tertium. Sic adeo invaluerunt aquæ, ut altissimos montes xv cubitis supergrederentur, prout observatum Noæ est die CL, cum Arca montibus altissimis Armeniæ fato quodam impacta, undæ jam decrescere inciperent. Kalendis tandem Decembribus montium cacumina apparuere, reliquas terras aquis adhuc obsidentibus. Noes igitur exploratum emissis avibus, per *columbam* olivæ folium referentem, arborum nudari cacumina, intellexit. Itaque remoto tecto arcæ, ineunte anno 1657, jussus à Deo exire, ex arca in siccum descendit, terramque ex integro cœpit incolere. Ita expiatus lustratusque aquis est orbis terrarum; Ita flagrantem ubique libidinem atque numinis contemptum divinæ indignationis imbres, totiusque orbis eluvio, justissima pœna exstinxit.

Ad A.M. 1656.

Gen. 6.7. 8.
Aug. xv. *de Civil. Dei c.*27.

LIBER

LIBER II.

Ab instauratione mundi usque ad vocationem Abrahæ: Epocha annorum 368.

Seculum dispersionis gentium. Anno Mundi 1657. Gen. 8. 20. & 9. 1. 2. &c. Iosep. l. 1. Antiquit. c. 5. Sulpit. Sev. l. 1.

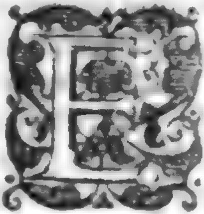

Gressus ex Arca Noes cum novi mundi seminario, primū aram Domino statuit, hostiasque ex volucribus immolavit. Mox à Domino cum filiis *benedicitur*, præceptumque accipit, ne sanguine vesceretur, aut sanguinem hominis effunderet, quia prioris mundi primordia Cainus cæde maculaverat; secus qui faceret, non impune ferret, sed sanguinem alterius fusum proprio statim elueret. Tum vis & vita hominum imminuta, & ad subsidium imbecillitatis carnes concessæ sunt: signum quoque conservandis à diluvio terris, *IRIS* in nubibus fixa. *Vites* deinde à Noa plantatæ vim suam in ipso mox satore ostenderunt. Ebrium vino ac nudatum parentem Chamus ludibrio habuit, & fratribus demonstrare cœpit. At Semus & Iaphetus aversi, injecto eum pallio contegunt. Re cognita Noes Chamum diris devovit, fratribus ejus omnia fausta precatus est. *A tribus hisce* Noæ filiis *gentes* toto terrarum orbe deinceps propagatæ. Semus inprimis Orientem, Iaphetus Aquilonem & Occidentem; Chamus Meridionales partes obtinuit. *Iaphetus* produxit Galatas, aut Celtas, Scythas, Medos, Græcos, Iberos, Cappadoces, Thraces, Cilices, Paphlagonas, Cyprios, Rhodios. *A Chamo* orti sunt Æthiopes, Ægyptii, Libyes, Getuli, Palæstini, Phœnices. *A Semo*, Elymæi, Assyrii, Chaldæi, Lydi, Syri, Arabes, Armeni, Cares, Indi. Itaque Noes cum universa domo sua principio Armeniam, Assyriamque incoluit, ut frustra olim Ægyptii cum Scythis de vetustatis prærogativa contenderint. Moses enim, cujus libri divinam habent autoritatem, Orientem primo habitatū docet. Nec dubium montana primum culta, deinde in planum descensum, ad extremum tandem mari vicina insulasque ausos occupare mortales. Igitur in Assyria Armeniaque primis centum annis Noes paterno posteros omnes imperio rexit, & ad veram unius Dei reverentiam verbo eis exemploque præivit. Agebatque jam annum ætatis suæ 700, quum de pronepotibus suis unus dominatum sibi in reliquos sumere fratres ausus, universo orbi ingentis mali causam præbuit.

Gen. 10. Hier. in quæst. Hebr. Zonar. Tomo 1. Iose. l. 1. c. 7. Herod. l. 2. Plato de leg. l. 3. Strabo Geogr. l. 11.

NIMRODUS.

A. M. 1757. Gen. 10. 11. Sulp. Severus l. 1. Zonar. Tomo 1.

IS erat *Nimrodus*, execrabilis istius Chami ex Chuso nepos, qui reliquos mortales venatoris instar agere, rapere, persequi, suamque in potestatem trahere, primusque urbes condere, reparare & munire ad securitatem suam cœpit. Cumque ex montanis in planitiem descendissent, jubente Deo, ut propagandi generis, cavendæque dissensionis gratia colonias deducerent, totamque excolerent terram, homines stulti non paruerunt. Ibi Nimrodus autor factus est cæteris, ut coctis lateribus, collectoque bitumine, *urbem*, summæque altitudinis *turrim* ex-

A.M. C. 1788.

excitarent, fortitudinis & prudentiæ suæ monimentum, &, si qua denuo esset futura, inundationis perfugium. Procedente opere, contemptor numinis animus ad cœlum perducere fastigium speravit, unde Græcis deinceps fabulandi occasio, Gigantes cœlum occupare aggressos. Cæterum superbis mortalium conatibus divina obstitit manus. Repente una, qua hactenus usi fuerant, *lingua in duas & septuaginta*, quot erant familiæ, divisa est. Sublato sermonis commercio, ædificatio abrumpitur; ædificantes, quo quemque sors & Deus tulit, per totum orbem disperguntur. Lingua, quæ communis antea fuerat, in *Heberi* (Semi is erat pronepos) posteris hæsit, qui eodem tempore natum sibi filium, *Pelegum* Hebraice, à divisione orbis appellavit. Vrbs inchoata ex linguarum operisque confusione, *Babel* Hebræis, Græcis Latinisque deinde Babylon appellata est.

Ioseph. l.1. Antiquit. c. 6. — *A.M.C. 1758.* — *Ge.10.11. Aug. l. 16. de Civit. Dei. c. 10.11.* — *Ge.10.25.*

Regni Assyriorum primordia.

PLurium historicorum suffragio constat, *Assyriorum* regnum ad mille trecentos sexaginta annos stetisse. Quos si à Cyaxare Medo, istius imperii destructore, retro numeres (Iosiæ is coætaneus fuit) incidet ejus initium fere in annum mundi 2030. Sed Herodotus ei imperio tantum quingentos annos tribuit: Vellejus MLXX. Quod planissimum documentum est, veteribus parum certi de antiquissimo isto regno constitisse. *Ejus conditor* omnino fuit *Assur* vel Belus, Semi progenies, nec est passus Chami posteros dominari in Oriente. Erat autem Nimrodus Chamo, Assur Semo genitus, teste certissimo Mose, qui etiam diserte scribit, Niniven ab Assure conditam, aliasque urbes prægrandes. Itaque ab Orientalibus populis *Bel* seu Beel, quæ vox Dominum notat, cognominatus *Assur*, post excessum suum *pro Deo* cœpit haberi, primamque idolorum vanitati originem præbuit. Vnde Posteriorum superstitio varios sibi Belos vel Baalos ex cogitavit, quos divina humanaque monumenta memorant. Eupolemus apud *Eusebium* tradit, hunc gentium Saturnum esse, cujus filius Ninus, seu alter Belus Iupiter fuerit. *Epiphanius* autor est, initium profani cultus à picturis & imaginibus ductum, postea aureas argenteasque statuas fieri cæptas. Ac mirum, quantos subito progressus fecerit stulta impietas, Tyrannis venerationem humanam majorem suis sive majoribus, sive præmaturo funere exstinctis filiis, deferri postulantibus: Aliisque adulatione spontanea potentum accendentibus ambitionem. Paulatim Solis, Lunæ stellarumq; nomina regibus demortuis, eorumque statuis indita, & divinitatis aliquid iis inesse creditum. Spiritus enim desertores, divinitatis affectatores, simulachris illapsi, ut honores sibi Deorum vindicarent, fallendis hominibus responsa dederunt, sub nominibus mortuorum viventibus imponentes. Hujus insaniæ contagio *Tharam* quoque, virum ea ætate apud Chaldæos eximiũ invaserat, cui tamen Deus Vre Chaldæorum excedere cum familia, aliasque sibi sedes quærere imperavit.

Diod. Sic l.2. Bibliot. Herod. l. 1. Vellejus l.1. Iustin. lib.1. — *A.M.C. 1843.* — *Aug.l.16. de Civit. Dei.c.3. Gen.10.2.* — *Origo. Superstitiorum.* — *Euseb.l. 9.Præp. Euang. cap. 4. Epiph. l. 1. advers. hær.* — *Sap.4.* — *Avent. lib.1. Annal.* — *Ios. 24.* — *A. M. 1879.*

NINUS.

INterim non fuerat satis *Nino* Beli filio, de quo Assur, ejus pater, Ninon urbem à se conditam denomina-

A. M. C. 1908. Oros. l. 2. c. 10. Macr. in Sõ. Scip. l. 2. c. 10.

minaverat, idola reperisse, & exsecranda mortales superstitione maculasse: quin etiam imperandi ardore flagrans, pessimo exemplo intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad resistendum populos, ad terminos usque Libyæ perdomuit. Vnde omnes gentium scriptores à *Nini* imperio capiunt initium. Sunt sane, qui paulo antiquiores faciunt *Vexorin* Ægypti, & Scythiæ regem *Thanin*, quorum alter in Pontum, alter in Ægyptum excessisse fertur, sed longinqua non finitima bella gerebant. *Ninus*, domitis proximis cum accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quæque victoria instrumentum sequentis esset, totius orientis populos subegit. Postremum illi bellum cum *Zoroastro* rege Bactrianorum tribuitur, qui primus dicitur artes Magicas invenisse, & siderum motus curiosius spectasse, quem tamen alii multo posteriorem Nino fuisse volunt, unde Suidas duos Zoroastros memorat. Illo vero occiso, & ipse Ninus decessit, relicto impubere adhuc filio *Ninia* (qui & Ninus junior) & uxore Semiramide, eo fere tempore, quo Abrahamus Tharæ filius, sapientiæ deinde laude illustris, apud Chaldæos innotuit Noes autem alter generis humani parens, cum 950 annos vixisset, & sobolem suam jam 350 annis in immensum multiplicatam vidisset, ad beatiores sedes transiit. Nino Ægialeus, primus Sicyoniorum rex, ab Eusebio æqualis numeratur.

Iustin l. 1. Diod. Sic l. 2. — *Suidas.* — *Eus. in Chron.* — *A.M. 1880.* — *A.M.C. 1860.*

SEMIRAMIS.

SEmiramis virago, Nini conjux, regnum præstigiis quibusdam intervertit, atque apud subditos sexum mentita, calliditate & astu plusquam muliebri illud tenuit. Ab ea *Babylon* magnificentissime munita, aggeres passim structi, horti item pensiles: maximæ res gestæ. Nec enim contenta acquisitos viro regni terminos tueri, arma in *Ægyptum* protulit, & *Æthiopiam* imperio adjecit. Denique & *Indis* bellum fecit formidolosissimum, Scaurobatis tamen Indorum regis constantia fortiter repulsum. Sed mulier virorum audaciam supergressa, à libidinibus suis victa est, cumque tandem incestum filii concubitum petiisset, ab eodem interfecta periit, 42. annos post Ninum regno potita.

Iust. l. 1. Diod. l. 2. Strabo. lib. 16. — *Oros. l. 1. cap. 24.*

NINUS IUNIOR.

HIC sublata matre, si luxuriam & fraudem excipias, nihil parentum æmulatus, abjecto armorum studio, ad *otium* & voluptatem se contulit. Interea semper quasi subitum moliretur bellum, frequenti delectu juventutem in armis tenuit, ut populos præsentium copiarum metu ab defectione cohiberet. Ipse interim præfectis commissa rerum administratione, inter Eunuchos & puellarum greges turpiter consenuit, rerum potitus annos 38.

Diod. l. 2. Iust. li. Eus. in Chron.

Ejus vestigia *alii* plerique, qui post illum in Assyria regnarunt, nihilo meliore fama secuti sunt, *nomine reges*, re autem ipsa vitiorum servi abjectissimi.

Eus[e]b. in Chron ad Sardarap. numerat. 1240.

Itaque instaurata jam hominum gente, & coloniis hinc inde propagatis, cum vires passim sibi acquireret impietas, vehementes tamen Patriarcharum monitu obstabant, inter quos *Semus* Assyriorum progenitor, tantam filiorum iniquitatem indignatus, longe lateque verum Dei cultum propagavit. Et quanquam in Oriente ultra Euphra-

Ios. 24. 2. Iud. 5. 6. 7. Aug. de Civit. Dei lib. 16. c. 15.

Gen. 12. 14. 20.

A.M.C. 1463.

tem à patribus accepta religio nutabat, populis ad idololatriam propendentibus; tamen eodem tempore reges adhuc alibi sacerdotio Dei altissimi fungebantur. Inter quos *Melchisedecus* in Palæstina, inter impios Chami posteros degens, excelluit, vir plane admirabilis: cui non absimiles alii per Ægyptum, Geraris, vicinisque in locis extitere.

Hisce temporibus *Tuisconem* Germanorum regem ac parentem, ejusque filios Mannum, Ingævonem, Marsumque reges floruisse; Tuisconis comitem fuisse *Danum*, Danorum conditorem, Aventinus & Annius Viterbiensis ex supposititio Beroso memorant. Atque fuisse quidem illos gentium harum conditores, antiquissimis Germanorum carminibus decantari, memorat Cornelius Tacitus; quod autem hisce temporibus fuerint, haud scio an ullis è veterum monumentis ulli sit exploratum.

Avent. l. 1. Berosus Annii Viterbiẽsis. Gen. 12. 14. 20. c. *Cornelius Tacitus de moribus Germanorũ.*

LIBER III.

A vocatione Abrahæ, usque ad exitum Israëlis ex Ægypto, annos 430 *continens.*

Apud gẽtes seculum Deorum. Apud Christianos seculum Patriarcharum.

ABRAHAMUS.

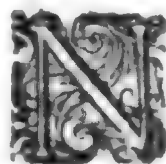

Ondum abierat è mortalibus Semus, sed ætatis annos expleverat quingentos viginti quinque, quum *Abramus* aliquot annos Charris Mesopotamiæ cum patre totaque cognatione moratus, parente mortuo in *Palæstinam* iter dirigere jussus est. In consiliis enim erat Deo, nominis sui prædicationem per omnes Orientis regiones circumferre, & ad ipsos impii Chami posteros virum pietate & sapientia excellentem mittere, qui intermorientem apud illos sui cognitionem resuscitaret, & Messiæ, mundi servatoris, advẽtum clarius distinctiusque prænunciaret. Quare diserte ei promisit, fore ut *semen*, è quo omnibus populis salus oriretur, ex ipsius lumbis proveniret suo tempore. Hoc ille oraculo fretus in Palæstinam pergit, ibidemque prope Sichemum novo firmatur numinis alloquio de totius Palæstinæ possessione suis posteris donanda. Sed fame exorta in *Ægyptum* migrat, cujus reges Pharaones appellabantur. Qui tunc ibidem regnabat, pulchritudine illectus conjugis Abrami (Sara ei nomen erat) sibi associare mulierem cogitavit. Mox verò repentinis percussus malis, marito eam honorifice restituit intactam. Sic in Ægypto Deus ab Abramo prædicatus innotuit. Sic Ægyptus *Arithmeticam* & *Astronomiam*, Abramo doctore accepit: quas disciplinas ab Ægyptiis multis post seculis edocti Pythagoras, Thales, Democritus, & Græcorum alii, in varias terras propagarunt. Ex Ægypto rediens Abramus amicus Dei mire collocupletatus, *Lothum* fratris filium, universæ peregrinationis socium, à se dimisit. Quæ prophetarum Dei separatio, paulo post ad ingentem Divinitatis gloriam redundavit.

A.M. 2024.

Gen. 12. 1. 4. *Act.* 7. 4. *Ioseph. l. 1 Antiquit. cap.* 8.

Gen. 12. 2. 3. 6.

Nicol. Damascen. apud Ioseph. l. 1. cap. 9. Alexand. apud. Euseb. lib. 9. Præpar. Evang. c. 4. & lib. 10. c. 2.

Gen. 13. Gen. 14. Ioſep. l. 1. Antiq. c. 10. 11. Hieron. in quæſt. Hebr.

dundavit. *Res autem ita geſta eſt.* Late eo tempore Aſſyrii dominabantur in Oriente, prout ſuperiori libro annotatum eſt. Ninus Iunior (qui Bacchus ſenior Græcorum nonnullis creditus) diſtributo inter Satrapas regno, voluptatibus ſuis ſerviebat, ideoque duces illi præfecturarum ſuarum Reges ſunt appellati. Itaque Amraphel Babyloniæ, Ariochus Elaſſari, hoc eſt, Ponti, Kedor Laomor Elymæorum, Thideal Pamphyliorum reges erant, qui ſocietate inter ſe inita. rebelles Sodomæ, vicinarumque regionum rectores, ad obedientiam Aſſyriorum armis revocare inſtituebant. Initio eis feliciter ceſſit expeditio: Nam Arabiam omniaque Iordani finitima victricibus armis pervagati, magnum Gigantum (erant illi Chamo progeniti) ſtragem ediderunt, inſuper quinque earum regionum regulos, acie devictos, in captivitatem ſecum rapientes, interque eorum ſubditos etiam *Lothum*; recentem Sodomis advenam factum. Ibi *Abramus* fama cladis excitatus, agnati calamitatem non tulit, ſed Deo fidens, qui omnes ipſius adverſarios diris ſe ſuppliciis perſecuturum promiſerat, victorem exercitum exigua manu aggreſſus fudit fugavitque, captivis omnibus receptis. Sic cunctis populis patuit, quantum Dei veri virtus fictitia numina antecelleret, Quare *Melchizedecus* Solymorum rex, Abramo à ſecundo prælio redeunti eum benedictionibus & commeatu occurrit, ac viciſſim ab eo in gratitudinis & reverentiæ teſtimonium decimas omnium bonorum conſequitur. Cæterum Abramus tantis Dei immortalis beneficiis auctus orbitatem tamen ſuam mærebat,

Ge. 12. 3. Eſ. 41. 2. 3. Ge. 14. 18. Heb. 7. 1. 3. Gen. 15. 16. Ioſep. l. 1. Antiq. c. 11. 13.

quod nullam è ſterili conjuge ſobolem ſuſciperet, jam octogenario major. Ergo ratus aliam complendis oraculis Vxorem deſtinari, ſuadente Sara, *Ex Agare* Ægyptia *Iſmaëlem* genuit, cujus poſteri deinde Arabiam ab Aſſyriis evaſtatam occuparunt, ac hodienum retinent. verum Abramus hoc conſilio lapſus eſt, ſemen à Deo promiſſum incredibili mentis ardore expetens. Quare Deus virum ſibi deditum hoſpitis inſtar viſens, ex ipſa Sara ei prolem eſt pollicitus eodem tempore, quo *Sodomorum* terram, Abrami antea fide ſervatam, ob nova ſcelera cœleſti incendio conſumſit. Lacus Aſphaltites iræ Numinis æternum monumentum factus eſt. Nihilominus patruelem ejus *Lothum* cum filiabus, Abrami preces diro ſupplicio exemere. *Vxorem* Lothi, quod contra educentis angeli præceptum ad urbem ſceleratam reſpexiſſet, propria ſtultitia perdidit. *Filiæ* ejus mortalium genus interiiſſe arbitratæ, patrem vino ſopitum ad inceſtos complexus ſolicitant. Ex nefaria commixtione *Moabus* & *Ammon*, potentium populorum conditores prodiere eodem anno, quo Abramo (quem Deus Abrahamum ob incrementum ſobolis dixerat) jam centenario, è conjuge effæta & ſterili filius obvenit, die partus octavo ſecundum oraculum circumciſus, qui ex rei novæ & admirandæ riſu *Iſaaci* nomen obtinuit. Inde Iudæis viciniſq; populis mos circumcidendi parvulos inolevit, certum poſteritati documentum, ſingulare ſemen ex illo populo proventurū, è quo ſalus univerſis terris exiſteret. Qui iſtius ſpei participes eſſe cupiebant, eundem ritum amplectebantur. Cæterum *immolandum* illud

A. M. C. 2035.

Mal. 2. 15. Gen. 18. Ioſep. l. 5. de bello Iud. c. 5. Tacit. 5 A. M. 2047. Hiſtor. Plin. l. 2. c. 103 & 5. c. 15. Gen. 19. Luc. 17. Ioſep. l. 1. Antiq. c. 12. Deut. 2. 10. 11. 20. 21. Ge. 17. 21 Rom. 4. 11. A. M. 2048. Herodot. l. 2. Gen. 22. Heb. 11. 17. 18. 19. Ioſep. lib. 1. Antiq. c. 14. 2. Par. 3. 1 Aug. 16. de Civit. Dei c. 32.

Digitized by Google

De Isaaco mirabilis historia. semen Deo, moxque incolume è morte revicturum, in Isaaco demonstratum est. Hunc enim pater immolare jussus in monte *Moria*, in quo sequentibus seculis templum Ierosolymitanum stetit, cum animo obtemperandi Deo cultrum admoveret jugulo filii, revocatus ab Angelo est, ariesque fato oblatus, qui filii loco mactaretur. *A.M. 2062.* *Ex eo tempore* illo in loco semper *sacrificia* viguere, perpetuum populis testimonium, futurum aliquando, ut ibidem filius iste Abrahæ benedictus pro mundi vita moreretur, & ex morte redivivus humano generi salutis æternæ autor fieret. *Verum* omnia in pejus rapiente Satana, proximæ gentes sacrificium illud æmulatæ, Saturno similiter (is rex Belus fuerat, quem scriptura divina Moloch, id est, regem, & Baal, hoc est, Dominum ex gentium consuetudine cognominat) *filiorum carissimos* mactare cœperunt, quod detestabile cacoethes à Phœnicibus Tyriisq; acceptum, coloni eorum Pœni in Africam propagarunt, ut multis adeo populis exinde execrandarum hostiarum occasio & origo nata sit. *Lev. 18. 21. & 20. 2. Diod. Sic. lib. 20. Biblioth. Gen. 25.*

Sed redeo ad *Abrahamum*. Agebat is annum ætatis 137. cum Sara conjuge orbatus *Ceturam* duxit, receptaque virtute generandi, sex ex ea filios genuit, qui late deinceps Arabiam, Troglodytidem, vicinaque loca complevere. *A.M. 2585.* Tunc vero Semus annum egressus 600 excessit è vita, quem Abrahamus decimus ab illo nepos, 25 annis post secutus est, exactis vitæ annis 175.

ISAACUS.

A.M. 2089. An diluvii 452. Gen. 24. 25. 26.

Eius virtutum bonorumque hæres *Isaacus* anno diluvii 492 *Rebeccam* ex Mesopotamia uxorem accepit, patruele suo prognatam. Ea viginti annis sterilem torum experta, exorato tandem Deo, *Esavum* ei & *Iacobum* gemellos peperit, superstite etiam tum Abrahamo; eodem fere tempore, quo Inachus, primus *Argivorum rex*, in Græcia regnavit, cujus filiæ Io (Isidem deinceps vocarunt) Iupiter Cretensium rex, Deus postea stulta gentium credulitate habitus, stuprum intulit. Paucisque post annis Eusebius *Apin* Ægypto præfuisse indicat, quem eâdem dementia Deum Serapin appellarunt, addito capitis supplicio, si quis eum hominem fuisse diceret. Ita Iacobus, Israëlitici generis parens, præcipuis Ægyptiorum Græcorumque Numinibus ætate haud multo minor extitit. *Ioseph. l. 1. Antiq. c. 18. A.M. 2109. Euse. in Chron. Aug. l. 18. A.M. 2113. de civit. Dei cap. 5. Gen. 26.* Sed auctam terræ impietatem *fame* castigavit cœli Dominus, inque Ægyptum cogitantem Isaacum, Geraris subsistere coëgit, iteratis ei Palæstinæ terræ promissionibus. *A.M. 2129.* Quarum mox primitias ipse degustavit, artissima annona centuplam messem divina benignitate adeptus. Quare indignantibus livore (ut fit) indigenis, rex *Abimelechus* potentiam viri & felicitatem veneratus, fœdus cum ipso pepigit, manifesto Dei, quem colebat, manu insigniter collaudata. Centesimo Isaaci anno *Esavus* invitis parentibus inito matrimonio, mox vindicem Dei oculum persensit primogenituræ privilegio in Iacobum fratrem divinitus translato. *A.M. 2149. Gen. 25. 29. 26. 34. 27. 28.* Ipse à ruso ferculo, quo jus suum homo profanus & intemperans fratri vendiderat, Edom cognominatus, *Idumea* nomen fecit. Igitur multiplicatis jam per orbem idolis, Iacobum in Mesopotamiam ablegavit pater ubi avitæ religionis vestigia adhuc clariora superesse judicabat. *Gen. 28. 29. 30. A.M. 2185. Iose. l. 1. Antiq. cap. 19.*

cabat. Veruntamen ibi quoq; pietas justitiaque refrixerant, & Rebeccæ frater Laban animũ ad Idola adjicere cœperat. Corruptam religionem morum corruptio secuta. *Laban Iacobo* filiam *Rachelem* tanquam nundinatus septenni servitio *elocavit*, exactis servitii annis *Liam*, deformiorem filiam, contra datam fidem supposuit, compulitque Iacobum pro Rachele alterum septennium servile. Sed Deus, qui *scalæ* ad cœlum pertingenti insistens, Iacobum in Mesopotamiam euntem in somnis allocutus fuerat, Labanis fraudes reddidit irritas, quantumque inter ipsum & idolo, quæ elegerat Laban, interesset domestico exemplo ostendit. Etenim Iacobo greges optimos & fœcundissimos, Labani deterrimos effecit, divitiæque avari soceri ad pium generum migrarunt. Rem familiarem Iacobi filiorum copia & felicitas adauxit. Hinc invidia in eum ingens, cui declinandæ, cum divino monitu in Palæstinam reverteretur, *in via Deum atque angelos habuit obvios*, efficacissimum posteris ad pietatem incitamentum. Isaacus interim Hebrone vivebat, ubi utriusque filii familiam longe lateque florentem conspicatus, tandem mortalis vitæ satur, anno ætatis 180 animam Deo reddidit.

A. M. C. 2193.

A. M. C. 2186. Ge. 28. 30

Ge. 31. 32.

IACOBUS.

A. M. C. 2206. Gen. 32. 13. 34. Ioseph. lib. 2. Antiq. cap. 1.

IAcobo de primogenitura grande cum fratre litigium fuerat, quod Deo arbitro compositum, à quo benedictione solenniter renovata, *Israel* ex divina victoria dictus est. *Ejus filii* erant *undecim*, sex è Lia, quatuor ex ancillis, unus Iosephus è Rachele, omnes in Mesopotamia prognati: *Filia* tantum *una Dina* nomine. Hanc Sichemus principum Palæstinæ unus deamavit, stupratæque ut potiretur conjugio, circumcisionis ritu cum universis subditis initiatus est. Sed *Levis & Simeon* Dinæ fratres, ægram ex vulneribus civitatem ferro depopulati, necessitatem discedendi Iacobo attraxere, ne finitimis præda fieret. Cum Hebronem ad patrem valde senem proficisceretur, Rachelem carissimam ejus conjugum partus dolor extinxit, filio, quem pepererat, Benjaminis nomen inditum. Sic *duodecim Israëlis filii fuere*, Ruben Simeon, Levis, Iudas, Dan, Naphthalis, Gad, Aser, Isaschar, Zabulon, Iosephus, Benjamin. Dum illi unius Dei cultum in Palæstina propagant & tuentur, in Græcia jam superstitionibus tincta, Iove progenita Græcorum numina floruere, Apollo, Mars, Vulcanus, Liber, Minerva Venus, & superstitionum Patriarchæ alii. Illis coætaneus fuit Phoroneus, Inachi & Niobes filius, qui primus leges judiciaque Græcis conscripsisse traditur. Idololatriæ insaniam Deus *novo diluvio* ultus est, nequaquam tamen omni carni, ut olim, exitiali. In Græcia enim sola sub Ogyge Atticæ rege, plurimos mortales absorpsit, anno ante Romam conditam (ut volunt) M L.

A. M. C. 2215.

Gen. 35.

Euseb. in Chron. Paulus Oros. l. 1. c. 7. Vives in Comment. Aug. lib 18. C. D cap. 8.

IOSEPHUS.

ISraëlis è Rachele filius *Iosephus* fratres omnes animi solertia & altitudine superavit, ac Deus illi valde puero *per somnia imperium* in fratres adumbravit. Hinc odium & invidia, & ex odio cœca satis oblectandi cupiditas, quibus tamen viam nemo præcluserit. *Venditus* enim mercatoribus puer in Ægyptũ deportatur, regioque ministro emptus *Potiphari*, familiæ ejus præficitur,

Gen. 37. Ios. l. 2. Antiq. cap. 2. 3. Gen. 39.

A. M. C 2217.

A. M. C. 2227. citur. Ibi *heræ* lascivis *amoribus* præclaro pudicitiæ amore refutatis ex amante infestam sibi procacem Dominam reddidit. Suum mulier crimen innocentis Iosephi capiti impingit, tentatæque pudicitiæ accusat apud maritum, qui eam defenderat. Sic Iosephus *carceri* includitur. Hanc calamitatem pio in Deum affectu non tantum evasit, sed summos etiam insuper honores perspicuo æterni Numinis favore adeptus est. Etenim comperto, eum in somniis conjiciendis mira esse solertia, à rege evocatus, *somnium* de fertilitate & sterilitate Ægyptii soli interpretatur. Cui cum ultra hominem videretur sapere, totius Ægyptii administrationem, dignitatemque regiæ proximam obtinuit. Hinc fabulis jactatum, Hermen, hoc est, interpretem disciplinas apud Ægyptios artesque reperisse. Iosepho enim Ægyptiorum sapientia debetur, qui regis autoritate illos divinas humanasque artes edocuit. Paulo post *famis* flagello compulsis ad emendam ibidem annonam fratribus, explorata prius fide ipsorum & integritate in Benjaminem, sese patefecit, injuriæque sibi illatæ negligens, patri totique familiæ de victu & habitatione prospexit. Ita *migrarunt in Ægyptum Hebræi*, 70 numero, & quod mireris, post annos 215 sexcenta virorum millia ab ipsis procreata exiverunt. Quamvis enim defuncto Iosepho immemor beneficiorum ejus Ægyptus, indigna servitute Israelitas pressit, tamen illi sub ipsis crescere oneribus, atque ad invidiam indigenarum in immensum multiplicari non desiere. Eadem tempestate *Iobus* Ausanitidis princeps, filiorum bonorumque omnium jacturam fortiter ferens, nec in atrocissima corporis afflictione deficiens, immortale patientiæ exemplum dedit posteris, & ex calamitate vegetior feliciorque emersit. Istis ex Deo sapientibus suppares fuere *magistri gentium*, quos fabulosa Græcorum carmina extollunt, *Argus* Argorum conditor, ob incredibilem perspicaciam centoculus appellatus. Item *Prometheus* vanitatis imperitiæque humanæ expulsor, qui ob id homines fecisse fingitur. Ejusque frater *Atlas*, sideralis scientiæ cultor strenuus, qui idcirco cœlum humeris sustinuisse creditus. Hi procul dubio à Iosepho, communi Ægyptiorum magistro, hausta sapientia, quod eam rudibus eam populis communicarent, tanquam ignem Deorum furati memorantur. *Iacobus* interim 17 annis in Ægypto, 147 in terris hospes, inter manus filiorum *mortalitatem explevit*, singulis antea sortes in terra suas fatidico spiritu ominatus, ex majoribus suis nulli pietate secundus, cujus digna præmia Dei benignitate consecutus est. *Iosephus* permittente rege (cui Eusebius ex vetustis Chronographis Amasis nomen ponit) deportatum patris corpus in Palæstinam, avito quod Hebrone erat monumento, magnifice intulit, cui supervixit annos 54, nunquam non fratres, pro conscientia admissi in eum sceleris paventes, summa benevolentia complexus. *Moriens* pietatis in Deum, certæque gentilibus suis fiduciæ monumentum relicturus, testamento sanxit, ut Ægypto egredientes ossa sua promisso patribus solo conderent.

[Margin notes: Ge. 40, 41. — A. M. C. 2330. — Diod. Sic. l. 1. bibl. Ps. 105. 22. — A. M. C. 2239. — Ge. 42. 43. 44. 45. Iosep. l. 2. Antiq. cap. 4. Gen. 46. — Iob. 1. 2. 40. — Euseb. in Chron. — A. M. C. 2256. — Gen. 47. 48. 49. 50. — Gen. 50. Heb. 11. 22. — A. M. C. 2310.]

EPHRAIMES.

Gen. 48. *1. Par.* 7. EPhraimes Iosephi filius, Manassen ætate superiorem, filiorum copia & felicitate superavit. Sed prosperitatem ejus universam una clades repente corrupit. Cum enim ejus posteri, præmatura expeditione Palæstinam intercepturi, Gathæorum armenta abigerent, ad internecionem cæsi, ingentem progenitori & diuturnam mæstitiam pepererunt. (*1. Par.* 7.) Et actum de hujus Patriarchæ prole fuisset, nisi vegeta senis virtus divino munere novam sobolem procreasset, quæ (dictu mirandum) ad octavam generationem excreverat iterum, cum fatale illud tempus illuxit, quo Israëlitico populo sedes firmæ ac stabiles in Palæstina obtigere. (*Exo.* 1. 2.) Nec *Ephraimi* tantum hæc fuit felicitas, sed omne genus Israëliticum, præ reliquis mortalibus, per Ægyptum auctum confirmatumque, Deo per id Numen suum gentibus manifestante, jam timori esse regi omnibusque indigenis cœpit. (*Ioseph. l.* 2. *Ant. c.* 5.) Igitur Ægyptii, voluptatibus solum, & captandis undecunque lucris dediti, Hebræorum industriam & felicitatem iniquissimo animo tulere. Cumque Iosephi beneficiorum memoriam tempus obliterasset, atque Ægypti regnum in aliam demigrasset familiam, inhumano tractabant Israëlitas odio, variisque laboribus atterebant.

AMRAMUS.

A.M.C. 2303. *Exod.* 2. *Ioseph. l.* 2. *Antiq. c.* 5. 6. AMramus Iacobi pronepos, Levin Iosephi fratrem avum habuit. Sub illo *Hierophanta* quidam Ægyptius, si Iosepho fides, nasciturum Israëlitis quendam prædixit, qui adultam ætatem adeptus, res Ægyptiorum gravissime affligeret. Hinc rex præsagio territus palam edixit, omne Hebræorum masculum in flumen projectum necare. (*A. M.* 2349.) Tunc Amramus Iochebeda uxore susceptam prolem trimestri spatio clam educavit, invocatoque tandem ad defensionem ejus Deo paterno, imminens sibi filioque exitium aversurus, capsulæ eum è papyro contextæ, probeque oblinitæ inclusum, ad ripam fluminis exposuit. (2373.) Sic extortus parentibus *Moses*, Iacobi abnepos, singulari fato à regis Chenephris filia Thermuti seu Meride receptus est, & in aula literis artibusque Ægyptiis imbutus, mira indole effloruit. (*Artab. apud Euseb. l.* 10. *Præp. Evang.*) Cum adolevisset, originis suæ gnarus, gentilium calamitates acerbissime tulit, occasionemque nactus ex Ægyptii cujusdam evidenti injuria eum *occidit*, libertatis spem non obscuram Israëlitis prælucens. (A.M. 2374.) Cognito autem emanasse ad regem facinus, declinando periculo ad Arabes profugit, ibique reguli cujusdam gener, ducta ejus filia, factus, pecuariæ locavit operam. (*Act.* 7. 25.) In agro gregibus pascendis, pro instituto majorum & seculi istius, vacantem *Deus* ex ardenti rubo *compellat*, inque Ægyptum proficisci jubet, & populum inde Hebræorum educere. (2414.) (2453.) Ad opus humanis majus viribus, miraculorum eum splendore, fratrisque Aaronis consortio animat. (*Exo.* 3. 4.) Accedit regem Moses, Deique Hebræorum mandatum exponit, sed frustra. Ille enim suis intentus commodis, servientem sibi populum dimittere recusabat, miraculis Mosis, arte Iannis & Iambris Magorum Ægyptiacorum, aliquandiu elusis. (2. *Tim.* 3. 16.) Sed brevi patuit, quantum vis divina Diabolorum fraudes excederet. Nam post ingentem horribilium malorum experientiam, (*Exo.* 7. 8. 9.)

Strabo lib 16. A.M. 2413. *Ægypti Geogr. Orosius l 1. c. 8. 9. 10. 11. Iustin. lib 36. Diod. Sicul. l. 40. Ecl. 1. Tac. hist. l. 5.*

Deus una nocte omne universæ Ægypti primogenitum occidit, solis Israelitis, qui agni mactati sanguine postes ex divino oraculo conspersẽrant, communi clade exceptis. Itaque Ægyptii majoris mali metu, ne una omnes nocte interirent, pervicerunt regem obstinate stolidum, ut Israelitas Ægypto excedere compelleret. Quos deinde, ut mox dicetur, stolidius insecutus, cum omnibus copiis rubro mari absorptus est. C. Tacitus memorat, regnante Ægyptiis Iside, exundantem ibi Hebræorum multitudinem in proximas terras exoneratam. Plurimis tamen authoribus, *Bocchoris* regi nomen fuisse. Sed is, teste Eusebio, successit Cenchri, qui mari submersus interierat. Ante eum Inachus, antea Apis dictus (ut Epiphanius memorat) cujus filia fuit eo, quæ & Isis & Atthis, unde Attica dicta) Memphin eximiam Ægypti urbem condiderat. Sed quam *incerta* sint *Ægyptiaca*, ante Psammitichum & Necon ejus filium, tum dissonantia scriptorum à divinis monumentis, tum Iosephus lib. 1. contra Appionem refutans Manethonem. Chæremonem & Lysimachum, tum ipsa veterum dissidia, satis superque coarguunt: Theophilus ad Autolycum ex Manethone Ægyptio nomen regi submerso ponit Tethmosin. Lysimachus certe à Iosepho citatus, veriorem securus calculum videtur, qui Bocchorin regem Iudæos Ægypto emisisse scripsit, à quo Iosephus ad sua tempore mille septingentos annos numerat. Tunc Cecrops Atheniensium rex vixisse traditur, post quem omnia Græcorum mirabilia historiis fabulisque jactata contigere, ceu Phaëthontes incendium; Deucalionis diluvium; nativitas Erichthonii; raptus Proserpinæ; Cereris mysteria; Eleusiniorum constitutio; Triptolemi satio; Apollinis partus; Cadmi ad Thebas adventus; & iis similia alia, fabulis quam historiæ affiniora, quæ satis est à nobis, vera tradituris, vel ut in transcursu dici.

Epiph. l. 1. cont. hereses.

Theoph. ad Autol.

Ioseph. l. 1. contra Appionē Euseb. l. 10. de prepar. Ev. c. 3. & in Chron.

Liber IV.

Ab exitu Israëlitarum tabernaculoque Dei constituto, usque ad templum Salomonis. Epocha annorum CCCCLXXX.

Iudæis seculum Iudicum, Gentibus seculum Herouum A. Mun- 2413. Diluvii 857.

Euseb. in Chr. Aug. civit. Dei l. 18. c. 39. Ex. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. Ioseph. l. 3. c. 1.

Moses.

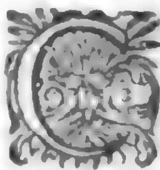

Cum Cecrops in Græcia primis jovi aram, & Areopagi judicium constitueret, Mercurius vero Atlantis nepos, Deorum colloquia fingeret, oportunum Deo vero visum est, nomen suũ per omnes terras propagare. Quare Hebræorum querelis imploratus, non tantum Ægyptum, terrarum nobilissimam, miraculis replevit, ut regi necessitatem faceret dimittendi devotum sibi populũ; sed deinceps etiam in mari rubro, & desertis Arabię fulgentissima æternaq; divinitatis suæ documenta dedit. Primum *libertatis*, quam in vitus Hebræis concesserat, pœnitens Ægyptius, cum delectis copiis eos insequitur, montibus mariq; circumclusos aut fame conficere

ficere, aut ferro certus, ni propere sub excussum antea jugum redirent. Illis metu trepidis, & cœlum suspectantibus, *Moses* à Deo monitus, A.M. 2454. percussos *virga maris fluctus* subito in montes *flacuminat*, viamque Hebræis per fundum Oceani aperit. Exod. 13. 14. Rei novitate attoniti paulum Ægyptii, ut incolumes illos terram attingere perspiciunt, insequi cedentes, qua patebat mare, ausi sunt, ignari idipsum malis exitio vertere, quod piis saluti esse consuevit. Mox vero redeunte in alveos mari, omnes obruuntur, ventis etiam eodem illud impellentibus, nec ulla earum rerum cessante, quæ ab irato Deo ad perniciem immitti solent mortalibus. *Moyses* incolumitate suorum, exitio hostium, virtuteque Dei exultans, *canticum* servatori *cecinit*, populumque armis atque opibus Ægyptiorum instructum, quo vocabatur, ducere instituit. *Moses ducit populum in desertum.* Ingressos eremum, confecto aliquot dierũ itinere, omnium rerum penuria invadit. Ægypti servitium cum saturitate ventris desideratur: ægre ab duce cohibentur manus contumaces. At Deus columna nubis interdiu, ignis noctu præcedens, fluentis amaris dulcedinem intulit, coturnicum ingentem vim castris circumfudit, panem cœlitus depluitum toto deserto spargit, è petris largissimam aquam prolicit, clarissima ubique potentissimi favoris præbet argumenta. Sic promotum agmen, in itinere ab *Amalecitis* infestatur. *Exo. 7. Exo. 19. 20. Iosep. l. 3. c. 1. 2. 4 Sulp. Sever. l. 1.* Moyses suis in prælium eductis *Iesum* præficit, ipse precibus incumbens, promtam à Deo victoriam consequitur. Exin ad *Sinam* montem perventum. Huic ubi Deus institit, validis tubarum clangoribus aër quatitur, crassæque nubes crebris cum fulminibus ad volvuntur. Inter hæc Dei vox longe lateque personat, cujus hæc sententia: *Decalogi promulgatio.* *Solus* Israëlis Deus pro Deo habendus. Nomine ejus sancte utendum. Feriæ ipsi solennes agendæ. Parentes honorandi. Vitæ proximi cujusque parcendum. Honestas corporis libidinibus haud incestanda. Nemini opes fortunæque corrumpendæ. Nemo mendacio lædendus. Possessiones alterius non appetendæ. Denique nec minima cupiditate aut cogitatione quisquam violandus. His à Deo dictis, cum tubæ circumstreperent, lampades inardescerent, montem fumus obtegeret, populus intolerans terroris, mediatorem postulavit, quo intercedente pleniorem propitiandi Dei modum addisceret, Itaque promissus est alius, *Deut. 1.* suo tempore ex Israëlitico sanguine proventurus, quem facile omnes sustinerent. Is *Messias* designabatur, *1. Cor. 10. 4. 5. Exo. 30. 31. 32. 33. 34.* qui ut Dei filius jam tum populum ducebat, ac cum Mose in monte collocutus, religionis ac morum viam tum edocebat. Sed immorante diutius Mose, quippe qui jejunus XL dies apud Dominum duceret, flammis consumtum ducem suspicati Hebræi, per Aaronem *vituli* signum conflatilis erexere, Deum sibi hoc pacto propitiare cogitantes. Regressus Moses cum *duas ex lapide tabulas* manu Dei scriptas detulisset, populumque luxui & sacrilegio dedicum conspicatus, confregit tabulas, indignam esse gentem testatus, cui lex Domini traderetur. Separatoque tabernaculo quadraginta dierum spatio Deum *Ioseph. l. 3. c. 6. 7. 8.* exoravit, ne improbum populum deleret, sed uti consueverat, cum antecedere majestate propria perdius atque pernox non desisteret.

Sic

L. I. A. M. 4 . 5. Sic tabulæ refectæ, structum Dei tabernaculum, Aaron sacerdotio inunctus; facies Mosis tanta claritudine illustrata, ut mandata Dei relaturus velamento eam tegeret. Levia tribu in sacerdotium segregata, Num. 3. 4. 13. 14 reperta sunt Hebræorū DC & IIII. M. Sic prolatis castris in desertum Num. 11 Pharan perventum, missique exploratores in Palæstinam. Plerique felicem quidem terram, sed gētes pervalidas & munita ingentibus muris oppida, vanamque de expugnatione eārum spem renuntiarunt. Id ubi populo compertum, desperato Dei auxilio in Ægyptum reverti pararunt. Sed consternante subitanea Num. 26. 27. Dei apparatione cohibuere imperū, retro convertere iter jussi. Sic totos Deut. 8. Heb. 4. Iosep. l. 3. c. 12. 13. Num. 11. 20. Deut. 1. quadraginta annos in desertis demorati, Palæstinam non occuparunt, donec variis cladibus consumerentur, quicunque Deo tot experimentis cognito fidem denegassent. Nihilominus cœlesti eos cibo pavit Deus, aquasque è rupibus produxit, coturnicibus iterum castra circumfudit, aliaque gloriæ suæ monumenta tum Hebræis, tum omnibus per orbem terrarum gentibus memoranda reliquit. Interim fato absumtis, qui per ætatem & experientiam certiora de Numine arbitrari debuerant, Num. 21. 27. Moysi quoque vitæ terminus appropinquabat. Sed an- Deut. 2. 3. Iosep. l. 4 c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. Diod. Sic. lib. 40. tequam è mortali vita migraret, Aradum, Sihonem, & Ogum, interjacentes inter Idumæam, Euphratem ac Iordanem reges subegit, castraque super Iordanem haud longe ab Hierichunte molitus est. *Decessit* anno ætatis centesimo & vicesimo, vir Deo carissimus, perque omnes gentes & tunc & omni ævo celeberrimus. Nam etiam Ethnicis scriptoribus Beroso, Diodoro, Trogo Pompejo, Iustino, Tacito, Plinio, Straboni, Treb. Poloni, Iuvenali, & plerisque aliis notum fuisse reperimus: De *sepulchri* loco nihil compertum. Eodem temporis tractu *Erysichthon* Cecropis filius Apollini Delio templum excitare, & *Lycaon* in Arcadia humanis victimis litare ausus est, Satanae Deum æmulante. Iustin. lib. 36. Iosep. l. 1. Appio. Eus. Chr. Georg. Cedren. Tacitus hist. l. 5. Paus. l. 9. Plinius l. 30 c. 1.

Lycaone prognatus *Oenotrus* primum omnium coloniam in occiduas Europæ partes deduxit, cujus socii in Italia ab incerta origine *Aborigines*, deinde ab Italo rege Itali appellati sunt. Dionys. Halic. l. 1 Eus. Chr. Aug. l. 18. de civit. Dei. c. 12. Plin. l. 7. c. 56.

Ægyptus quoque, si Græcis fides, sub id tempus nomen imperiumque mutavit. Nam Danaum regem Ægyptus expulit, regno à se nomen fecit, Danaus exul primus navem advexit in Græciam, cum ante ratibus navigaretur. Is ejecto Stenelo Argos urbem tenuit, ubi per quinquaginta filias totidem Ægypti fratris filios interemit, uno superstite Lynceo, qui sceleris pœnas exegit, occisoque patruo regnum obtinuit. Theophilus Antiochenus ex Manethone Ægyptio Danaum Armen vocatum, Ægyptum Sethon scribit, eorumque imperium in 180. ab exitu annum incidit. Orosius l. 1. c. 11. Theoph. ad Autolyc. Anno Exitus 12. Mundo 1554. Ios. 1. 2. 5. 6. Ioseph. l. 5. c. 1. Procop. l. 2. Evag. l. 4. c. 18.

Iesus vel Iosua.

IEsus seu Iosua, vir Sanctus & armis egregius, Mosi à Deo substitutus; deficiente navium copia, *Iordanem* plene undique ripis stagnantem divino munere *discidit*, omnemque exercitum per siccum alveum traduxit. Mox solo tubarum clangore expugnata Hierichunte, cujus validissima mœnia Dei nutu conciderant, omnes Palestinæ gentes aut excidit aut terrore compressit. Aliqui indigenarum Africæ litora Ioseph. l. 5. c. 8. 9. 10. A. M. C. 2494. Aug. l. 18. de civit. Dei c. 11. Plinius l. 7. c. 56.

tora tenuere, ex quibus postea illustris *Pænorum* populus, linguam Cananæam referens, exstitit. *Gabaonitæ*, gens valida, ultro se dediderunt. Deditio hæc proximarum urbium regibus iras concivit. Obsessis subvenientes Ebræi, ope sub nixi Numinis, reges in fugam egere. Cumque dies cædentes deficeret, ne nox victis præsidio esset, precatu ducis *sol jussus cursum sistere*, diemque diei continuare, ut nullum hostibus Dei effugium suppeteret. Tantum viri unius fides valuit. Diviso per tribus captivo solo, partaq; pace, *mortuus* est *Iosua* anno ætatis decimo & centesimo, regnante, ut ait Augustinus, apud Assyrios rege octavo decimo Amynta, apud Sicyonios sextodecimo Corace, apud Argivos decimo Danao, apud Athenienses quarto Erichtonio.

Phorn. de natura Deorum.

A. M. C. 2517. J

Sic dum Hebræi Palæstinam colere incipiunt, *Ceres* frumenta conficere molereque in Attica, Italia, Siciliaque invenisse scribitur, ob id à posteris Dea judicata. A qua acceptas fruges *Triptolemus* Eleusina veniens distribuit, terramque diligentius colere edocuit, *Iupiter* vero frater Cereris, alii Xanthum vocant, Eusebius Asterium, Europam Agenoris Phænicis filiam, Minois Rhadamanthi & Sarpedonis postea matrem violavit. Ibi *Cadmus* sororem ab Iove raptam, inquirens, ex Ægypto ad Phænices, à Phænicibus ad Græcos literarum characteres detulit. Ex cujus filia deinde Semele *Bacchus*, vitium in Græcia repertor, ingens Poëtarum fabula, procreatus: Atque hic est Bacchus tertius, Iovis postremi & Semeles filius. Nam duo alii aliis Iovibus geniti, supra nobis memorati sunt. Nec enim absurde scripsit, qui illustrium familiarum primogenitos Ioves & Iunones, nepotes fortissimos Hercules Græcis dictos prodidit; Cicero quoque plures Ioves, Mercurios, Minervas agnoscit.

A.M. 2520. *Aug. l. 18 c. 12. Diod. Sic l. 3. & 4. Xenoph. in Æquivoc.*

Cic. l. 3. de nat. De.

PINEHAS.

DEfuncto Iosua, *Cananæi*, spe Hebræos superandi concepta, *Adonibesecum* ducem creant. Hebræi consulto per *Pineham* sacerdotem Deo, congressi cum idololatris ducem Adonibesecum, multorum antea populorum victorem, capiunt mutilantque; multa oppida in potestatem redigunt, inter alia Ierosolymam, occisis habitatoribus. Sed Benjamitæ, quibus superior pars urbis sorte obvenerat, tributo imposito incolis, contra divinum mandatum eis pepercerunt. Idem aliæ tribus imitatæ: Sic secundis rebus florentes luxuria corrupit, ut violata religione ignaviæ insuescerent. Desieratque & optimatium magistratus, neque Senatus ex instituto legebatur. Itaque reperti, qui domi suæ sacra & penates gentium ritu facerent, imo publice præposteram Venerem exercerent, nefandasque etiam libidines defendere non erubescerent. Talia ausi Benjamitæ à tribulibus pene ad internecionem cæsi sunt, ægre reparata tribu. Constat eo bello Benjamitarum viginti quinque millia, Hebræorum quadraginta M. cecidisse. Sed Israëlitas nepos Aaronis *Pinehas* graviter increpavit, obtentaque ad modicum pœnitentia, mox relapsos ad profanas consuetudines Cusanrisathanus Mesopotamię Rex bello adortus subjugavit, immitiq; imperio habuit octennium; quo tempore Busiris, Neptuno natus & Libya, in hospites sævisse secus flumen

Iud. 17. 18. 19. 20 21. Ios. l. 5. c. 1. 2. Sulpit. Sev. l. 1. Zonar. Annal. tom. 1.

Iudic. 20. 21.

Aug. l. 18 c. 12. Apoll. l. 2.

men Nilum traditur, occisus tandem ab Hercule Ægyptio.

OTHONIEL.

A.M. 2512. *Bucholz. Alsted.* 2510. *Exitus Ægyptiaci* 58. *Iud.* 3. *Iosep. l.* 5. *c.* 3. 4. *Solinus Pol. c.* 12. *Polephatus de narra Euseb. in Chron. Clem. Alex. l.* 1. *stro.*

ISraëlitæ malis pressi Deo supplicant, qui Calebi fratrem virum strenuum, cui *Othoniel* nomen, eis excitavit libertatis vindicem. Is coactis copiis vincit Syros, ac re bene gesta primus post Iosuam *judex* & gubernator deligitur, quem magistratum ad quadragesimum à morte Iosuæ annum gessit.

Eo tempore *Amphion* & *Zetus*, conciliatis eloquentia concentuque musico agrestibus, *Thebas* dicuntur occupasse & muniisse, expulso Cadmo Agenoris filio. *Sisyphus* in Achaja Ephyram, quæ postea Corinthus dicta, condidit.

Linus Amphionis æqualis, Herculem Iovis & Alcmenæ filium erudivit. Rhadamanthus in Lycia, Minos in Creta, Acrisius apud Argivos, magnam justitiæ & severitatis laudem adepti. Acrisius Amphictyonas popularem Græciæ Senatum instituit.

EHUDUS.

Stra. l. 9. *Diod. Sic. l.* 5. Anno *Exit.* 98. Mundi. 2550. *Iud.* 3. *Iosep. l.* 5. *c.* 5.

DEfuncto Othoniele, Hebræi iterum sine Magistratu, sine metu Numinis agentes, ab *Eglone* Moabitarum Rege subacti, annua tributa pensitarunt. Eglon Hierichunte structa regia, per annos decem & octo variis illos malis exagitavit, cum interim adolescens *Ehudus*, robore corporis animique fiducia præstans, in familiaritatem se insinuavit tyranni. Cui aliquando munera ferens, arcanum fingit, nactusque solum uno *ictu transfigit*. Digressus, fit autor recuperandæ libertatis, occupatoque Iordanis trajectu, fortissimos *Moabitarum* ad decem millia occidit. Sic Barbarum jugum excutitur. *Ebudus* princeps creatus LXXV. post Othonielem anno *decedit*, extremis temporibus Samgarem socium nactus, qui Phœnicum sexcentos una sude interfecisse proditur.

Divinam horum Heroum fortitudinem quodammodo æmulati feruntur, Græcorum carminibus celebres, Perseus, Bellerophontes, Pelops.

Tatian. orat. contra Græc. Euseb. in Chron. Pausf. l. 2. *Clem. str. l.* 5. *Paleph. de fab. narrat. Iul. Hyg. Fab.* 57. *Farius fulg. l.* 3. *Myth. Stra. l.* 14 *Homer. Iliad.* 6. *Euseb. Chron. Diod. l.* 4. *Cicer. Tusc. lib.* 3. *Paleph. de fab. narrat. Pl. lib.* 7. *cap.* 57. *Aug. l.* 7. *C.D. c.* 4.

Perseus Iove natus & Danae, filia regis Argivorum Acrisii, Gorgonem Medusam meretricem, secundum Pausaniam, Afrorum ad Tritonidem paludem dominam, amatores suos miris philtris dementantem, secundum alios bellatricem strenuam, capite truncavit, celerrimaque Bellerophontis navi, cui nomen Pegasus, trajecto mari Barbaros Asiæ domuit. *Bellerophontes* ab Antæa (Hygino Stenobæa est) Præti uxore, de stupro appellatus, lascivam fœminam repulit. Ardescens repulsa mulier maritum accendit, ut datis codicillis, queis interfici mandabatur, Bellerophontem ad Iobatem socerum in Lyciam mitteret. Iobates in ultionem intentati criminis, ad Solymos domandos Bellerophontem amandat, ut sub prætextu memorabilis pugnę interiret. Reducis autem (nam & alia pericula feliciter ab eo superata cognoverat) virtutem admiratus, filiam ei cum parte regni uxorem dedit. Porro Dardanus item Iove genitus, Teucri gener Dardaniæ; ejus filius Tros, Dardaniæ à se Troadis nomen fecit. Cujus filium Ganymedem quod Tantalus rapuisset, bello à Troe ac Paphlagone petitus, varia fortuna restitit. Tantali autem filius *Pelops* curuli certami-

ne vi-

ne victor, cum Hippodamia Oenomai regis filia, pulcerrima virgine, esset potitus, deductis in Græciam colonis, *Peloponneso* nomen indidit. Hujus soror Niobe fuit, quæ ex amissione liberorum stupefacta, aut imposita sepulcro eorũ imagine sui lapidea, Poëtis fingendi dedit materiam. Pelops postmodum ludos *Olympicos* Iovi instituit, deinceps ab Atreo & Hercule instauratos. Prætum vero & Acrisium inter se bellantes clypeos invenisse tradit Plinius. Eodem fere tractu temporis *Ianus* in Latio Aboriginum Rex fuit, successore Saturno, quem hospitio susceperat: Quo regnante aureum fuisse seculum ex rerum communitate, inventoque in locis occiduis vinearum atque agrorũ cultu memorant. In Palæstina ob annonæ gravitatem aliqui solum vertere. Ex quibus Naemis vidua Rutham nurum suam è Moabitide terra secum reducens, illustri eam marito elocavit, Boazo scilicet jam seni, ex qua Obedus Davidis regis avus procreatur. *Ruth.* 1. 2. 3. 4.

D e b o r a.

A. M. 2632. *Bucholz.* *Alsted.* 2612. *Exitus* 179. *Iud.* 4. 5. *Ioseph.* *l.* 5. *c.* 6.

INterim Israëlitæ ob violatas religiones iterum perpessi tyrannum Cananæorum regem Iabinum, finitimorum injuriis ac deprædationibus patuere. Iabini Ducem Siseram *Debora* Prophetis, adjuncto sibi Baraco Naphtalita profligavit cum exercitu, Deo grandine & imbribus in hostes pugnante. Profugus imperator muliebri manu cecidit. *Iael* è Mosis affinitate prognata mulier, illectum in ædes suas sopitumque aggressa, clavis per tempora adactis, humo affixit, & Baraco mortuum hostem ostendit. Qui armis in Iabinum regem conversis, & ipsum excidit & regiam. Deboræ divinæ vati æqualis fertur prima Hexametri Carminis inventrix apud Græcos *Phæmonoe*, filia Apollinis credita, quo recenti Deo plenam se gerens, oracula reddere vicinis cœpit, oppido Delphis sub Parnasso monte sito. Specus erat subterraneus, cujus orificio imposito tripodi insistens, exhalatione voraginis temulenta futura præcinebat. Nam antea quicunque in specum oraculorum causa insilierant, è conspectu hominum ablati disparuerãt. Itaque impositus orificio tripus est ab accolis, quem ascendens mulier ad id consecrata, statim à Dæmonio corripiebatur, interrogantibusque futura præcinebat. Celeberrimum multis seculis *oraculum Christo nato conticuit.*

Diod. Sic. l. 16. *Euse. in Chron.* *Pausl.* 10.

Plin l. 2. *c.* 93. & *l.* 10. *c.* 2. 8 *Clem.* 1. *strom.* *Strab. l.* 9. *Geogr.* *Euseb. Chron.* *Ovid.* 11. *Metamorph.* *Dionys. lib.* 1. *Clem.* 1. *strom.* *Plin.* *Diod. l.* 4. *Euseb. in Chron.* *Paus. in Corinth.* L. L.

Eadem tempestate fuit *Midas*, Gordiæ filius, in Phrygia divitiis quam artibus instructior, qui, quod Appollini Pana prætulisset in Musicis, aures habuisse asininas fingitur. *Pana* tamen Arcades magnis religionibus coluere. *Orpheus* quoque sub id temporis Deos celebrare versibus cœpit: Sed unum omnium supremum prædicavit. *Car*, à quo Caria, auguria ex avibus invenit, adjecit ex cæteris animalibus Orpheus. Sic aruspicium Delphus, ignispicium Amphiaraus, auspicia avium Tiresias Thebanus, interpretationem ostentorum & somniorum Amphictyon Græcis tradidere. *Dædalus* imagines primus animatis persimiles fabricavit, ut visum, incessum, totumque viventium habitum exprimerent. Is postmodum è Creta elapsus, ob investigabilem fugam pennis avolasse fingitur. Eodem tempore, *Acrisio* non sponte Persei interfecto, Argivorum

Roges defecerunt, cum usque ad Pelopem regnatum Argis esset annos 544. Translato Mycenas imperio, regnarunt post Acrisium, Perseus, hinc Eurystheus Steleni filius, deinde occiso ab Heraclidis Eurystheo, Atreus, Thyestes, Agamemnon, Ægistus, Orestes, Tisamenos, Penthilus & Cometes, usque ad Heraclidarum descensum, de quo suo loco. *Thuc. l. 1.*

GEDEON.

Discrepat Bucholz. Helvic. Alsted. Turcellin. Alii. Exitus 217. Iud. 6. 7. Iose. l. 5. c. 7. 8.

INvalescente per Græciam superstitione, nec Hebræi sibi caverunt à profanorum numinum obsequiis. Quare indignante Deo *Midianitæ* & *Arabes*, immensa multitudine, otio deditos oppressere, frumentumque & pecus omne annuis incursionibus deprædati, ad extremam eos egestatem & famem redegerunt. Increpatis per vatem Israëlitis, & ad Deum refugis; nunquam ejus clementia defuit. Itaque excitatus *Gedeon*, Manasseæ tribus vir, signisque confirmatus, Idolum *Baalis* ante omnia destruit. Inde ex decem armatorum millibus quæ coëgerat, deligere jussus promptissimū quemque, trecentos ex iis tubis facibusque instituit, castraque hostium tripartito agmine circumsistens noctu, maximarum copiarum opinionem iis ingessit. Quare panico correpti terrore fugam arripiunt, gladiis se invicem pedibusque obterentes. Fugientibus insistit Gedeon, vocatis ad arma finitimis, reges ducesque conprehendit, hostiumque ad *centum viginti millia cadunt*. Ea victoria tantum sibi autoritatis peperit, ut Hebræi ultro hæreditarium ipsi filiisque ejus imperium offerrent. Quo ille modestissime recusato, quadraginta annis ita jus dixit populo, ut parum aut nihil à privato differret; in eo præcipue culpandus, quod injussu Dei *vestem sacravit èmanubiis*, quam familiares incesta religione coluerunt. Superstitionem eam adeo aversatus est Deus, ut omnes fere Gedeonis filii (erant autem LXX è plusculis uxoribus suscepti) interirent, scelere unius *Abimelechi* spurii. Qui ut per nefas invasit dominationem, sic cum ignominia amisit, fragmine molaris saxi transverberatus caput, devolvente id è turri fœmina. Sic fratrum cædem probrosa morte expiavit.

Bucholz. 2572. *Iud. 8. 9.* *Alsted. 2692. Bucholz. 2712. A.M. 2710.*

Dum Hebræi à se Arabes ejiciunt, Pelasgi gens Thessalica, Italiæ maritima, qua Siciliæ obvertitur, occupant: ab iis regio Magna Græcia nominata. Pelasgi umbros exegere: Hos Lydi, à quorum rege Tyrrheno Tyrrheni dicti sunt, Mox à sacrifico ritu, lingua Græcorum, quam intulerant, Thusci sunt cognominati. Similiter Siculus, Itali filius, à Pelasgis pulsus, in proximam traduxit insulam populares, quam olim Cyclopes tenuerant, tunc Sicani, Hispanica gens, incolebant: ab eo insula Sicilia dicta, ante bellum Trojanum ætate tertia. *Plin. l. 3. cap. 5. Dion. l. 1. Thuc. l. 6.*

Paulo post Euander Arcas, factionibus in patria agitatus, duabus navibus in Latium appulit, & à Fauno rege (is Pici filius, ab Iano quartus erat) Palantium habitandum suscepit, eundem locum, qui postea Romæ Palatium dictus. Mater ejus Græcis Themis, Latinis Carmenta vocata, fatidico spiritu celebratur. Fauni uxor Latinarum literarum mater audit. *Dion. Hal. l. 1. Liv. l. 1. Aus. in At. Apoll. lib. 3.*

Suppar illis Minos Iunior, Lycasti filius Atheniensis ob necem filii sui Androgei bello aggressus vicit, tributi

tributi nomine pueros imperavit, quos Minotaurus, ſeu ex Paſiphaes adulterio genitus, ſeu adulter ipſe, in carcere flexuoſo, quem Labyrinthum vocarunt, confecit. Ad extremum Theſeus ad eundem ſpecum damnatus, impetrato ab Ariadne filia Minois ſubſidio, ſævum hominem interemit, mortuoque patre Ægeo, Pnadionis filio, Athenienſibus libertatem dedit, ipſa urbe è circumjectis vitis frequentata. Idem poſtea Orcum Moloſſorum regem, Pyrithoo comite, exſpoliare Proſerpina conatus, exitium ſibi audacia attraxiſſet, niſi ab Hercule ſuperveniente eſſet periculo exemptus; Pyrithoum Cerberus canis diſcerpſit. Extrema Gedeonis ætate *Tyrus* eſt condita, annis 240. ante Templum Salamonis.

Plut. in Theſeo. Thucy. lib. 2. Euſeb. Chron. Palæph. de fab. narrat. Oroſ. l. 1. cap. 12. Pluta in Theſ.

Ioſe. l. 8. cap. 3.

Tholas & Iairus.

A. M. 2713. *Exitus* 260. Iud. 10. *Sulpit. Sever. l. 1.* A. M. 2736. *Bucholz.* 2738.

EXempto rebus humanis Gedeone, non deſtituit Deus populum ſibi addictum, ſed per *Tholam* Iſſacharia tribu ortum, ſalutem ei victoriamque à circumjectis gentibus comparavit; Eoque poſt viginti tres annos defuncto, per *Iairum* Gileaditam, prole & opibus potentem, 22 annis. Quibus mortuis, pudendum dictu, Hebræi illos cœperunt Deos colere, quorum veneratores veri Dei ope ipſimet ſubjugaverant. Dii iſti nec Græcos, ſuperſtitionum Aſiaticarum æmulos quieſcere ſunt paſſi. Cum enim Phryxus & Helle Athamante geniti, novercæ Inus inſidiis peterentur, corruptaque auro Pythia ad cædem poſcerentur, congeſtis opibus fugam arripiunt, & ad Æetem Colchidis regem properant. Ibi Hello è navi in mare prolapſa Helleſponto nomen impoſuit. Phryxus ad Colchos pervenit. Exportatos ab eo theſauros repetituri, aut novos reperturi. Heroes Græciæ, navem Argo dictam conſcendunt Iaſon, Admetus, Caſtor, Pollux, Hercules, Peleus, multique alii, fabulis potius Græcorum quam veritate celebrati. Pervecti ad Colchos filiæ Æetæ regis, Mædeæ nomine, perſuadent nuptias Iaſonis, deceptiſque ejus artificio cuſtodibus, opes auferunt. Renavigantes in Theſſaliam Laomedontem Trojæ regem, Ili filium, quod pactam pro filiæ ſalute mercedem negaſſet, obtruncant, regnum Priamo filio tradunt, Inde Iaſonis patrem Medeæ beneficiis perimunt. Ex Argonautis iſtis Hercules, percurſata etiam deinceps Hiſpania, per Gallias in Italiam penetravit, captivis adhuc Ilienſibus multaq; præda gravis. Eum Euander benigne ſuſcepit, nec paucos comitum ejus, ſeu amænitate locorum, ſeu expeditionis tædio, in Latio detinuit. Idem Hercules Amazonibus ad Thermodoontem Ponti fluvium habitantibus, bellum intulit: Theſeus iiſdem Hippolyten eripuit. Quibus irritatæ injuriis mulieres, quæ olim conjugum ſuorum cædem finitimorum exitio erant ultæ, cum Aſiam percurriſſent, in Græciam irrumpunt, iras ſuas in Atticum Theſei patriam effundunt. Cum iis bello congreſſus Theſeus, vincit quidem, at ſuperſtites fœdere inito dimittit. Amazones patria deſperata, cum Scythis belli ſociis communes occupatum ſedes remigrant. Epheſo antea, aliiſque in Aſia urbibus conditis. *Apud eas viri mulierum, mulieres virorum operas adminiſtrabant; Fæmellis aduſta mamillarum altera, ut expeditiores arcum tenderent. Sic muliebre imperium per multas ætates*

Hyg. fab. 2. 3. poet. Ariſt. l. 2. Apoll. l. 1. Palæph. de fab. narrat. Diod. l. 4. Plin. l. 33

Apoll. l. 4. Diod. l. 4. Strabo l. 11. Pluta. in Theſ.

Oroſ. l. 2. cap. 15.

Diod. l. 3.

Femin. venerores facinora.

tes continuatum ferunt. Africanas Amazonas Herculē delevisse, scribit Diodorus. Asiaticarum reliquias ad Alexandri tempora durasse perhibent. Hercules plurimis laboribus exantlatis *Olympicos* ludos, Theseus *Isthmios* edidit, ante primam Olympiadem 430. Theseus tandem à Lycomede Scyrio de rupe præcipitatus: Hercules toxico Deianiræ cruciatus, flammis rogi à se ipso cōstructi periit. Ambos Græcia, Herculem reliquus etiam orbis, quem peragraverat, divinis honoribus coluit. Thesei cineres è Scyro insula post 400. annos reportavit Cimon, Plutarcho teste. Cæterum Eurystheo ab Herculis, cui ærumnas facesserat, filiis tandem trucidato, successit Atreus, qui cū Thyeste fratre capitales inimicitias exercuit. Thyestes enim Atrei uxorem adulterio macularat; Atreus Thyestis filios clam peremtos ipsimet epulandos apposuit, atrocē injuriam atrociori ultus. Fœdum quoque Laii Thebani domus spectaculum edidit. *Oedipus patris interfector, matris maritus, filiorum frater, suus vitricus factus est.* Laius enim oraculo territus Oedipum filium, trajectis ferro pedibus, exposuerat. Servatus à pastore filius cum viriles annos attigisset, patrem sibi in Phocide obvium, per rixam ignarus occidit. Idem paulo post, quod agrum Thebanum Sphyngis cujusdam preferocis atque insidiosæ mulieris latrocinio liberasset, regno potitur, matremque Iocastam inscius matrimonio sibi copulat, & ex ea Etheoclem & Polynicen filios procreat. Illi per Tyresiam vatem de piaculo edocti, regnum sibi vendicant, patrem domi tenent, turpitudinis conscientia excæcatum, mox & ipsi sceleratis se natalibus dignos gerunt. Etheocles enim Polynicen alternis secum annis regnare, ut convenerat, non passus, ex fratre hostem reddidit. Polynices Adrasti soceri potentia adiutus, comitibus Tydeo, Capaneo, Amphiarao, & aliis Thebas oppugnat. *Scelerati belli tristis exitus fuit.* Nam fratres mutuis vulneribus consumti, Amphaiaraus, perfidiam uxoris Eriphyles, à qua proditus ad bellum fuerat, parricida manu filii ulturus, hiatu terræ periit, duces reliqui omnes, præter Adrastum belli tempestatibus hausti sunt. Eorum filii, Epigoni dicti, Thebanos ingenti strage affectos urbe tandem expulerunt.

[Margin: Eufeb. in Chr. D.od. l. 4. Apoll. l. 2. Alberic. de Deor. imag.]
[Margin: Oros. l. 1. cap. 12. Apoll. l. 3. Pausan. in Bæotic.]
[Margin: Diod. l. 4. Apoll. l. 3. Pauf. in Bæotic. Diod. Sicul. 4.]

IEPHTES.

PER id tempus Gileadite Hebræi *Iephten* virum strenuum hæreditate sua ejecerant, maternæ origi nis inhonestatem ei objectantes, cum ipsi Deo fidem nefarie frangerent. Itaque servitute pressis postquam remedium à vanis numinibus nullum suppetebat, IephtamDeo fidum ducem postulant. Is privatam ignominiam publicæ saluti condonans, ut nihil se non Dei causa facturum testaretur, vovet se ei daturum, quicquid victoria potito primum domo obviam procederet, votique reus *filia se* unica *orbat*, ut fidem Deo datam omnibus modis servandam demonstret. Inde hostibus juxta ac superbis popularibus formidabilis, sexto ducatus anno obiit, succedente *Ebzone* Bethlehemita, qui tranquillis rebus exacto imperio, septimo anno decessit. xxx filiorum, totidemq; filiarum pater, omniumque vivo adhuc seniore in matrimonio degentium. Post Ebzonem *Allon* Zebulonites annis decem, itemque *Abdon*, Græcis Labdon, annis octo rerum

[Margin: A. M. 2760. Bucholz. 2758. Alsted. Exitus Ægyptiaci 307. Iud. 11.]
[Margin: Iudic. 12. 13.]

rerum potiri, nihil singulare, quod Historia eloqueretur ediderunt. Abdon numero filiorum nobilitatus est. Filios enim XL, nepotes XXX habuit. Istis ut LXX egregiis equitibus stipatus circumvectabatur. Majores rerum *motus* eo tempore *in Græcia Asiaque* fuere. Etenim Priamus, quem Argonautæ, justitiæ opinione, Laomedonti occiso substituerant, Antenorem misit in Græciam, de iniqua patris cæde expostulaturum. Vt verbis parum profici intelligit, injuriam injuria pensare constituit. Alexandro filio mandat, ut seu vi, seu fraude Græcis noceat. Is classe advectus Spartam, ex insidiis Helenam Menelai regis uxorem abducit. Qua non reddita, principes Greciæ conjurant in Asiam, communem contumeliam rati communi Marte vindicandam. Agamemnon Menelai frater, nepos Atrei, imperator decernitur. Bellum varia utrinque clade maximisque viribus geritur per decennium: Achilli, Ajace, Diomede, Vlysse Græcorum; Hectore, Memnoneque Trojanorum ducibus. Tandem excidio Trojæ, Priamique ipsius ac filiorum omnium exitio finitur, cum quindecies centena hominum millia ex utraque acie cecidisset. Nam & Assyriorum Monarcha Tautamus, multæq; gentes aliæ auxilia Priamo submiserant.

Iud. 11. 9. Dictys Cretensis. Dares Phryg. Mess. Corvinus de progenie Augusti. Georg. Cedrenus Synop. Histori. Herod. initio lib. 1. Diod. Sic. l. 2. Orosius l. 1. c. 17. Dion. lib. 1.

Dum *Troja capitur*, Æneas Anchisis genitus, è femine Phrygum regio, arcem Pergami subito occupat, Græcosque in urbe furentes sustinet, quoad imbellis multitudo præsidio munita Idam montem conscenderet. Inde pactus sibi suisque incolumitatem, navibus reliquias Trojanorum imponit, variisque pelagi erroribus jactatus, tertio anno Laurentum Italiæ appellit, regnante ibi Latino, apud Athenienses Menestheo, apud Assyrios Tautamo, apud Iudæos Abdone. *Troja eversa*, secundum Eusebii computum, ante primam Olympiadem annis 406, ante Romam conditam 432, anno à mundi conditu, ut nos supputamus secundum sacrarum fundamenta literarum 2843, qui annus Abdonis Iudicis primus. Ægyptum tenebat Vesores, Proteus dictus aliis, qui, dum omnia bellis miscet, Scythas lacessit. Scythæ Ægypto vastata, paludibus ejus magis quam viribus in Asiam retroacti sunt. Perdomitam cædibus infinitis Asiam, vectigalem fecisse dicuntur, cumque quindecim annis ei sine pace essent immorati, uxorum flagitatione revocati sunt, denunciantium, ni redeant, sobolem se à finitimis quæsituras.

Euseb. in Chron. August. lib. 18. C. D. cap. 19.

Solinus cap. 2. D. on. Halyc. cap. 1. Oros. l. 1. cap. 14.

SAMSON.

EA tempestate *Samson*, mortalium fortissimus, matre sterili nascitur. Deo devotus ab utero perpetuam illi comam, voti Symbolum, aluit, tantæ ex divino spiritu virtutis, ut *leonem* in via obvium manu discerperet. Vxorem ex Allophylis duxit, quæ cum absente viro in alterius matrimonium convenisset, Samson contumeliam totius gentis Ludibrio ultus est. Vulpium caudis lampadas illigavit, quibus maturæ messes conflagrarunt, omnibusque aliis incommodis profanum vulgus urgere non destitit. Quare vinctus ab Hebræis, ut supplicia Philistæis, quorum imperio tenebantur, hostibus daret, ruptis vinculis, arreptoque *osse asinino*, quod casus tellum dederat, *mille eorum prostravit*, nec, dum fidem Deo servat, ulla humana virtute superari potuit. Nam & portas urbis *Gazæ*, quibus claudebatur,

A. M. 2789. Exitus 337. Iudic. 13. 14. 15. 16. Iose. lib. 5. Antiq. cap. 10. Sulp. Severus lib. 1.

batur, manibus correptas convulsasque, per aliquot miliaria in montem Hebroni vicinum asportavit. Sed blandimento *Dalilæ*, mulieris impudicæ, delusus, vir bello insuperabilis, cum secretum fortitudinis enunciasset, detonso crine ope Spiritus Sancti excidit. Sic proditus à meretrice, auro corrupta ab Philistinis, oculis miser privatur, & in pistrinum detruditur. Postmodum tamen redintegratis cum capillo viribus, *columnas templi disjecit*, in quo publicum Idolo epulum dabatur, turbaque hostili universa, cum ruina domus obruta, ipse non inul- A.M. 2810. tus *occubuit*, cum vindictam Dei exercuisset in idololatras annis xx.

T. Liv. lib. 1. Meliori tum fide Latinus, Latii Rex, Æneam Troja profugum habuit. Is hospiti cum parte agrorum Laviniam ex se natam conjugem dedit, publico fæderi domesticum adjungens: unde Lavinii nomen coloniæ impositum. Cæterum injuriam suam ratus advenæ hominis honorem Turnus, ad Rutulos transfugit, simul Æneæ Latinoque bellum intulit. Ex qua acie cum neutra pars læta abiret, Turno Latinoque peremptis, Æneas victoriæ fructum tulit, regnoque Latinorum potitus est, cum quinque reges ex ordine, Ianus, Saturnus, Picus, Faunus ac Latinus, id tenuissent annis 150. Tum Phryges, Latinorum nomine legibusque assumtis, in unam cum iis civitatem coalescunt. Æneas quarto regni anno à Mezentio Tyrthenorum rege oppugnatus interiit, corpore non reperto pro Heroe cultus est. Ejus civem Antenorem eodem tempore cum multitudine Henetum in intimum maris Adriatici sinum venisse, gentique ibi Venetæ nomen intulisse memorant. Sic Romanum Venetumque populum Trojanæ originis censent, victosque à Græcis, aliorum postea populorum, ipsorumque Græcorum evasisse victores. Cæterum Ascanius Ænea natus, abundante Lavinii multitudine, florentem, ut tum res erant, urbem matri suæ novercæ reliquit: novam ipse aliam sub Albano monte condidit, ab situ Albam Longam appellatam. Inter Lavinium & Albam colonias, triginta ferme anni interfuere, quos Ascanius tranquillos pacatosque habuit, Philistinis interim Hebræos servitute prementibus.

Euseb. Chron. Dionys. lib. 1. Aug. 18. de civit. Dei c. 10. Liv. l. 1.

Messal. Corvin. de prog. Aug.

HELIS SACERDOS.

HEbræis cum alii Heroes deessent, *Helis* sacerdos jus dixit quadraginta annis. Quo præsidente domi forisque labefacta est Respublica. Nam filii ejus Hophnis & Pinehas sacerdotium in quæstum vertere, munera à sacrificantibus exigentes, matronasque Deo devotas nefarie violantes, leviorque patris castigatio non satisfecit Iuvenum disciplinæ. Et Allophyli à Samsone repressi pridem, quum in Iudæam iterum irruerent, Israëlitas acie devicerunt. Restituturi bellum Hebræi arcam Dei in castra accersunt, ut præsentia ejus in terrorem hostes fugamque ageret. Sed qui animo Deum exverant, Symbolica ejus præsentia non tam adjuti quam postrati sunt. Iterum enim conflictu succumbunt, arca capitur, filii sacerdotis cadunt. *Helis* delato ad se mali nuncio consternatus, animam *exspirat*, luctuq; & lamentis omnia personant. At Deus Hebræorum arcæ insidens, victricem terram Deosque Philistinos gravissime afflixit. Vbi arca fano illata est Dagonis, idolum

A.M. 2811. Exitus 357. 1 Sam. 1. 2. 3. 4. Iose. l. 5. Antiq. c. 11. 12.

1 Sam. 5. 6.

idolum torruit, cumque restitutum esset ab Azotiis, postridie etiam capite truncatum reperitur & manibus; Philistæi ipsi inguinum ægritudine & pestilentia percussi, nullum malis remedium invenere, donec de sacerdotum suorum consilio arcam Hebræis redderent. Imposita vehiculo *arca fœminis bobus* juncto, iter nullo duce in Iudæam direxit, ubi irreverentius à Bethsemitis excepta; supra quinquaginta hominum millia repentina clade dejecit. Quamobrem trepidi incolæ *Carithiarim* eam transtulerunt, ubi Levitæ religiosum ei officium præstiterunt viginti annis.

Apoll.l.2. pag.82. & Diod. Sicul.l.4. Velleius lib.1. Thucy. lib.1. Pauſ. in Lac. Herod. lib.6.

Dum illis Palæstina motibus concutitur, haud paulo minores *in Græcia* exstitisse memorant. Cum enim Herculis posteri quinquaginta annis à Peloponneso exulassent, tandem ductu Cresphontis, Temenis & Aristodemi classe eam repetunt & obtinent, pulsa Pelopis progenie, quam semper sibi majoribusque suis inimicam senserant. Aristodemus Spartanorum Rex creatus est, anno post Trojam captam octogesimo, cui mox Eurysthenes & Procles ambo filii pari imperio successere, unde mos invaluit, ut bini Spartanis reges, singuli è sua familia præessent.

Athenis eodem tempore Erechteidarum imperium desiit; Et Melanthus Pylius ob interfectum duello Xanthum Bœotium, Timœti in regno Athenarum substitutus est.

Euseb. in Chron. Diod. l.1. Liv.l.1. Messala Corv. de prog. Aug. de Civ. Dei l.18. cap.20.

In Latio Æneas Sylvius, Æneæ ex Lavinia filius posthumus, à sylva, ubi natus erat, nomen gerens, regnavit post Ascanium, omnibusque deinceps Albæ regnantibus Sylviorum cognomen dedit. Iulo Ascanii filio Sacerdoti dignitas populo autore tributa, quam ex eo orta gens Iulia hæreditariam tenuit.

SAMUEL.

MOX collapsas Hebræorum res erexit *Samuel* Levita, qui per omnium honestarum artium cultum, pueritiam & adolescentiam transegerat. Is, Iudicum postremus, idemque Propheta eximius, tam sancte administravit rempublicam, ut à nemine cupiditatis posset aut injuriæ ullius convinci. Amotis Idolis, veri Dei Numine fretus *Philistæos* ingenti prælio *fudit*. Cum senuisset, dissimiles patri ac *degeneres filii* avaritia alienarunt liberioris populi animos, adeo ut avitam libertatem spontaneo mutare servitio cuperent, regiumque nomen, plerisque tunc gentium familiare & acceptum, divinæ gubernationi anteferrent. Illa eorum vecordia commotus Deus, qui per Prophetas & Heroes mitissimo eos imperio habuisset, obstinate ad deteriora ruentibus beneficia exprobravit, suam testatus injuriam esse, quam Legato suo inferrent. At Hebræi destinationis certi, non destiterunt cæptis, donec voti compotes fierent, regemque petitum obtinerent. Eodem fere tempore *Sicyoniorum* regnum, quod sub regibus 862 annos duraverat, sub sacerdotibus Carnei Apollinis defecit, Charidemo sacerdotum ultimo sumtuum onera effugiente.

A. M. 2849. Exitus. 397. 1 Sam. 7. 8. 12. 1 Par. 7. 28. Ioſep.l.6. Antiq. c.2.3.4. A.M. 2868.

Euseb. in Chr. Alii A. M. 2844.

Hebræarum rerum summa penes Iudices fuit, à Mose usque ad Samuelem, ad annos quadringentos & viginti.

A.M. 2879. Exitus Ægyp. 417.

REGES HEBRÆORUM.

Saulus.

Rex primus Hebræorum *Saulus*, dum de amissis asinis Samuelem consulit, regnum reperit, Deique monitu sacro unguento perfusus, regium Spiritum induit. Modestus animi, forma excellenti, belli egregius, nihil regium præter constantiam deerat. Incipientes regni curas *Nahas* Ammonitarum Rex oneravit. Hic Galaaditas exitiali bello premens, Iabensibus deditionem offerentibus dexteros se oculos effossurum minabatur. Insolenter novis subditis insultantem Saulus, adjuncto sibi Samuele, devicit, dignumque se regali fortuna obtrectatoribus ostendere, quam ultione in eos sęvire maluit. Cum paratas semper copias secum haberet, partem earum Ionathæ filio in Philistæos ducendam tradidit, qui cæsis eorum præsidiariis, ingens Hebræis bellum concivit. In quo nihil segnior, quod suos armis exutos, animis concidisse noverat, solus cum armigero hostiles munitiones aggressus, tantum terroris intulit, ut universa multitudo, desperata victoria, in effusissimam se fugam daret. Fugientibus à tergo insistentes Hebræi facilem victoriam, cum victoria libertatem adepti sunt. Inde Saulus *Amelechitas*, infestissimam Hebræis gentem, cũ fortunis delere jussus, bona imperii initia dedecoroso fastu obliteravit: Prædam divinæ voluntati antetulit, Agagum regem latrociniis infamem conservare, quam Dei obsequi mandatis maluit. Quo facto offensus Deus *Davidem* valde tum adolescentem, unguento regali perlini, regnoque inaugurari jubet, Saulo inscio. Hinc recrudescente cum Philistæis bello, *David* regias ante annos curas animosque gerens, *Goliathum* gigantem duello prostravit, ac perillustris victoriæ Hebræis autor, fortibus factis amorem sibi totius populi, decusque maximum comparavit. Illius gloriam suum casum interpretatus Saulus, neque fas neque fidem deinceps pensi habuit. *Filiam* ei Goliathi capite licitatus non dedit, alteram nova conditione despondit, si centum præputia ex hostibus retulisset. Sperabat enim juvenem periculosa audentem facile periturum. Sed conditione præter spem impleta, promissum exsolvere coactus est, cum interim fili & amicis imperaret, ut quem invitus adscivisset generum, dolo tollerent. Verum Ionathas *paternæ autoritati honestam, incorruptamque fidem simulationis incerto prætulit*. Sic Sauli sævitia ad modicum repressa. David in speciem recuperata gratia, graviora pro republica subiit. Sed *semel invisum, seu bene, seu male facta premunt*. Ita *Saulus Spiritu furoris* per intervalla agitatus, bis Davidem lancea trajicere voluit, bis David propera fuga lethalem ictum declinavit, nec ultra se inimico credidit.* Primum ad Samuelem, inde ad Philistæos, postremo ad Moabitas confugit. Hinc revocatus per Gadum Prophetam, varia vitæ pericula divina semper virtute evasit. Bis regem in potestate habuit, exitioque ejus per sanctissimam animi moderationem abstinuit, ut pareret omnibus, *malos, cum maxime nitantur in bonorum exitium, frustra esse, bonos, cum in promtu habeant, nocere nolle*. Interim ad Davidem afflictissimus

Marginal notes: 1 Sam. 9. 10. Iosep. l.6. c.5.6. — 1 Sam. 11 12. Iosep. l.6. c.7.8. — 1 Sam. 13.14. — 1 Sam. 15 16.17. Iosep. l.6. A.M. 2880. Antiq. c. 9.10.11, 12. — A.M. 2885. — A.M. 2887. 1 Sam. 18 19.20. Iosep. l.9. c.13.14. 15. — 1 Sa. 22 23 &c.

mus quisq; ac fortissimus Hebræorum, tanquam ad commune asylum vindicemque injuriarum se recipiebat, quam manum exul è rapinis gentium aluit, donec *Saulus* bello Philistino caderet. Victus enim acie tyrannus, ne in hostium manus veniret, gladio suo incubuit. Pridie quam occumberet, Samuelis manes per fatiloquam mulierem, ut plenæ sunt talibus dæmonum artes præstigiis, evocatos exhorruit, tristemque mortis nuncium infelici dextera subsecutus est. Cadaver ejus victores de Bethsanis (quæ Scythopolis postea) muro suspenderunt, caput Dagonis in fano fixum. Sed Iabenses discussæ olim obsidionis memores, detractum manibus corpus regium sepulcro intulere. *David* carminibus deplorato infesti soceri exitio, collaudataque Iabensium fide, pridem destinato regno potitus, postquam à Samuele & Saule administrata esset res Hebræa annis quadraginta.

2 Sam. 1. Act. 13. 21.

Glorisior sub id temporis *apud Græcos* Codri Atheniensium Regis mors fuit. Nam Peloponnensibus, bellum facturis Atticæ, respondisse fertur Apollo, victoria potituros, quorum Rex interiisset. Igitur *Codrus*, mentito pauperis habitu, castra hostium ingressus, in suam eos necem per jurgia provocavit. Secuta Laconum desperatio & clades, regisque sui morte Atheniensibus victoria stetit. Cum eo regia potestas exstincta, Atticæ deinceps Archontes jus dixere; quorum primus Medon, Codro genitus, posteris suis Medontidarum nomen reliquit. Tota tum Græcia magnis motibus concussa est. Orestes olim Clytemnestræ matris, Ægisthique adulteri ejus cæde, patris sui Agamemnonis manibus parentaverat, avitoque regno diu ac feliciter præfuerat. Ejus nunc filii ab Heraclidis Peloponneso exclusi, variisque jactati casibus, quintodecimo anno sedem cepere circa Lesbum insulam. Achæi vero ex Laconica pulsi, eas sedes occupavere, quæ ab illis Achaiæ nomen ferunt. Pelasgi gens vaga & populosa, Athenas commigravere: acerque belli juvenis nomine Thessalus, natione Thesprotius eam regionem armis cepit, quæ nunc ab ejus nomine Thessalia appellatur, antea Myrmidonum vocata civitas. Paulo ante Haletes, sextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ antea fuerat Ephyre claustra Peloponnesi continentem, in Isthmo condiderat. Lacedæmonii in Asia Magnesiam, Athenienses in Eubœa Chalcida Eretriam coloniis occupavere. Nec multo post Chalcidenses orti Atticis, Cumas in Italia, magnoque post intervallo Neapolin condidere.

Vell. l. 1. Euseb. in Chr. Aug. l. 18. cap. 19. Paus. l. 7. Valer. Max. l. 5. c. 6. Suidas.

Paus. in Achaicis & Corinth. Strabo lib. 5. Geogr.

DAVID.

TUnc *David* secundus Hebræorum Rex, idemque è schola Samuelis Propheta eximius, pietate in Deum, justitia in subditos, moderatione in hostes, cunctos reges antecelluit, dignus à Deo judicatus, cujus posteris æternum sponderet imperium, sexcentis triginta quinque annis post Iacobi Patriarchæ de eodem regno vaticinium. Nec promisso fides defuit. Posteri enim ejus res Hebræas moderati sunt, donec ex eis Christus effloruit, quem genus humanū pro Rege Deoque colit. Initia regni turbavit *Abnerus*, Saulis militiæ magister & Patruelis, dum regis sui filio imperium parat. Crebris præliis inter regum

A.M. 2889. Exitus Ægypt. 437.

2 Sam. 1. 2. 3. 7. Ioseph. lib. 7. c. 1. 2. 3. 4. Gen. 49. Psalm 89. 132.

2 Par.14. duces concurrebatur, quoad Abne-
2 Sam. 4.5.6. rus ad Davidem perfugeret, æmuli
2 Par. sui Ioabi dolo peremtus, Davide in-
11. 12: scio. Octavo sic regni anno David
13.14. totius Hebræorum gentis imperium
15.16.17. nactus, ante omnes alios Philistæo-
rum superbiam secundis præliis e-
domuit. Hierosolymam à Iebusæis
infessam vi expugnavit, arcamque
divini fœderis Kiriathiaris in mu-
nitissimam Sionis arcem transtulit.
Quietem deinde à bellis propagan-
dæ religioni struendoque Dei tem-
plo impendens, ædificationis istius
gloriam filio reservari oraculo edo-
2 Sam. cetur. Inde Moabitas Syriamque
8.9.10. pene omnem subegit, victisque sti-
1 Par.18. pendium imposuit. Auri, argenti,
19.20. æris, ex præda immensum pondus
2 Sam.10 retulit. Magna adhuc erat Ammo-
nitarum Regis potentia, quafisus
legatos Davidis, amicitiæ causa
missos, ludibrio habet, contumeliæ
vim adjungit, bellumque adsciitis in
auxilium Syris ingens parat. Id Rex
David partim Ioabi opera, partim
ipse per se felicissime repulit, to-
tumque Ammonitarum regnum,
vindicatis acriter injuriis, sibi sub-
2 Sam. didit.
11.12. Sed mox patuit *secundas res acu-
tioribus animum stimulis explorare*.
*Miseriæ enim tolerantur, felicitate cor-
rumpimur*. Illectus enim David *Bath-
sebæ*, mulieris cujusdam primariæ,
pulchritudine, stuprum ei infert, ad-
ulterium cæde mariti ejus *Vriæ* viri
fortissimi cumulat. Nec id impune.
Increpatus à Nathane Propheta ag-
noscit quidem flagitium, amo-
remque Numinis recipit, sed ut
documentum esset regibus, nesum-
mir regis jussa contemnerent, ali-
quot anni post in filii sui contuma-
cia didicit, quantum scelus esset,
Patri Opt. Maximo rebellare. Qui
conjugem alienam maculaverat, i-
dem dedecus in aliquot genialis to-
ri sociis & una filiarum est exper-
tus. Sed quia errores agnoverat, 2 Sam.13
pœnitentiaque emendarat, ex infor- 14.15.16.
tunio major emersit. Regnum e- 17.18.
nim, ex quo pulsus erat ab Absolo- Ioseph.
ne filio, brevi recuperavit. Absolo- lib.7.
nis perde cota cæsaries quercui illi- Antiq. c.9.10.11.
gata, dum prælium adversus pater- 12.
nas copias init, pendulum Ioabo 2 Sam.
objecit, cujus cruenta dextera con- 23.24.
fossus, impietatis in patrem pœnas 1. Par.21.
luit. David compressis exteris do- 22.&c.
mesticisque motibus, regnum in pa-
ce florentissimum mira pietate ex-
coluit. Aluit ultra cantorum qua-
tuor millia, qui Dei laudes diesque
noctesque personarent. Recensitis
per curiositatem subditis, quibus
militaris ætas esset, ultra sedecies
centena millia reperit. Sed ut non
tam numero hominum quam pie-
tati attenderet, uno triduo LXX mil-
lia peste interierunt. Tandem se-
ptuagenarius mortalitatem exuit,
anno regni quadragesimo, inter ra-
ra humanæ felicitatis virtutisque
exempla numerandus.
In ejus tempora confert Eusebius Euseb.
Ionum migrationem Asiaticam. Ma- Chron.
gna vis Græciæ juventutis, ait Pa- Vell.l.1.
terculus, abundantia virium sedes Ælian.
quæritans, in Asiam se effudit. Nam lib.1.
& Iones duce Ione (Ælianus Ne- varia. hist.c.5.
leum vocat Codri filium) profecti Pauf. in
Athenis, nobilissimam partem re- Achaicis
gionis maritimæ occupavere, quæ
exinde appellata Ionia, urbesque
constituere Ephesum, Miletum, Co-
lophona, Prienen, Lebedum, My-
untem. Erythram, Clazomenas,
Phoceam: multasque in Ægeo at-
que Icario cepere insulas, Samum,
Chium, Andrum, Tenum, Delum
aliasque ignobiles. Et mox Æolii
eadem

Vell. l. 1. Ioſep. l. 7. ἀρχαιολ. & l. 1. contra App. eadem profecti Græcia, longiſſimiſque acti erroribus, non minus illuſtres obtinuerunt locos, claraſque urbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, Lariſſam, Myrinam, Mitylenem & alias.

Amicus etiam Davidi Hiromus Tyriorum Rex, Abibali filius, claſſem habuit, plurimum potentem mari. Ea Gades in extremo Hiſpaniæ littore, & in Africa Vticam condidit.

SALOMON.

A.M. 2928. Exitus 477. 1 Reg. 1. 2. 3. Ioſep l. 7. c. ult. & Antiq. c. 1. 2. DAvidi ſucceſſit *Salomon* filius, tertius Hebræorum Rex, juſſu patris & Prophetarum inunctus, ſpretis Adoniæ ac gregalium ejus conatibus, mox etiam punitis, cum res novas moliri pergerent. Salomon optione ſibi à Deo data petendi quod vellet, *ſapientiam* omnibus aliis rebus prætulit. Eam divino munere conſecutus eſt tantam, ut in admirationem omnes terrarum principes raperet, certatimque eorum legationibus doniſque ambiretur. Sapientiam pax, divitiæ, reliquaque mundi bona affatim comitabantur, ut Regum ſui ſeculi longe eſſet clariſſimus, populuſque Hebræorum nunquam lætius beatiuſque vixerit. Tenebat univerſam Syriam ab Ægypto uſq; ad Euphratem. In ea rerum tranquillitate cum tertio Salomonis anno complentur ab liberatione Ægyptiaca anni quadringenti octoginta. *1 Reg. 6.* Quam temporis periodum quia divinis in monumentis ſingulariter annotatam legimus, placuit hic, ut ſeculo quarto, ſic libro finem ponere, ut à ſtructura templi magnificentiſſimi novi nobis libelli ſtructura incipiat.

LIBER V.

Complectens annos CCCLXXII. à templo Salomonis uſque ad ejus deſtructionem.

A.M. 2933. Chriſtianis ſeculum Prophetarũ, Ethnicis Poëtarũ.

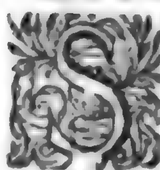

SPlendidiſſimus regũ *Salomon templum* Dei immenſis operis excitare aggreſſus, paratis per triennium impenſis, undecimo illud regni anno abſolvit, dedicavitque innumeris victimis, cum à mundi conditu præciſe fluxiſſent annorum tria millia, *Alſted. 2939.* Seſoſtre, ut vult Ioſephus, Ægyptiorum rege, Alba Sylvio Latinorum, ut placet Euſebio. *Herod l. 2 Diod l. 2. Ioſep. l. 8.* Seſoſtris quidem ab Herodoto & Diodoro prioribus narratur ſeculis, ſed accuratior vetuſtatis Ioſephus, erratum ab illis, ac Seſoſtrin eum regem putat, quem libri Sacri Seſacũ nominant. Is Ægypti regum maximus cum Salomone affinitatem junxit, filia ei aut ſorore in matrimonium collocata. *Nauct. Gen. 34. 1 Reg. 10. 11.* Interea Salomon adornata ſibi regia, cui parem ſol non aſpexerat, ſapientiæ fama excivit reginam felicis Arabiæ *Nicaulam*, *A.M. 2952.* ut viſere gloriam, audireque voces tanti regis concupiſceret. Ab ea cultis donis elogiiſque ſocietatem cum Hiromo init claſſicam, inſtructiſque ambo navibus, ex remotiſſimis inſulis aurum, aliaque pretioſa convehunt tanta copia, ut argenti vix ratio haberetur amplius. Sed qui ordo rerum eſſe ſolet, *ab nimiis opibus in luxum & vitia delapſus* Salomon, cum adverſum interdi-

ctum Dei ex alienigenis conjugia sumsisset, & jam septingentas uxores & trecentas haberet concubinas, Idola eis ritu gentium suatum, quibus litarent, constituit. Quam ingratitudinem aversatus Deus, graviter objurgato regi pœnam denunciavit fore nimirum ut regnum ex parte majore ademtum filio, servo illius traderetur. Sed qui opum abundantiâ corruperat animum, postea ad se rediens vanitatis damnavit publice, quicquid solis radius illustrat, ut verè dixeris, felicitatem externam à nemine despectius habitam, quam qui eam maximam fuit expertus. Nam vitæ extremo comperit, *inter voluptates nimias difficilimum esse sapere etiam sapientissimis*, castigatusque à Deo Rezonis Syri, Hadadi Edomæi & Ieroboami Ephraitæ defectionibus, decessit anno regni quadragesimo, ingens humanæ fragilitatis exemplum. *Post Salomonis obitum* Damasceni iterum Palæstinæ & Cavæ Syriæ imperium affectare ausi sunt, qui per ipsum patremque ejus erant edomiti. Verè dixeris, floruisse hoc *seculum sapientiæ* studiis, cum non tantum Salomon, Hiromus, Regina Arabica, Sesostris, aliique reges ea impensissime colerent, verum etiam apud Hebræos *Prophetarum*, apud Græcos *Poëtarum scholæ* imprimus efflorescerent. Nam apud illos hoc tempore excelluerunt divinæ sapientiæ doctores, sancto spiritu pleni, Gadus, Nathan, Asaphus, Heman, Ieduthun, Etham, Achias. Apud hos *Homeri* eluxit ingenium, qui fulgore carminum solus appellari Poëta meruit, in eo culpatus à sapientioribus, quod narrationes rerum gestarum fœdissimis sæpe fabulis conspurcavit, & primus diis nomina flagitiaque attribuere ausus.

Ecclesi. c.1. & ultimo.

A. M. 2868. *Dius in Phæ. hist. ap. Ioseph. l.1. con. App. Velleius lib.1. Herod. lib.2. & in vita Hom. Solin. c.43. Gellius lib.17. cap.21. Suid. in voc. Homer.*

Roboamus.

Roboamus ab Hebræis rogatus, ut laxaret onera, à Salomone patre, ædificationibus intento, imposita, preces supplicum superbo stultoque juvenum consilio repudiavit, *minatus atrociora*, quam à patre pertulissent antea. Hinc orta indignatio, regnumque in partes scissum, Iudæis & Benjamitis Roboamum, reliquis Israëlitis Ieroboamum regem sequentibus, quæ discordia ingentium *malorum originem præbuit*. Nam ex hoc tempore sacræ profanæque res Hebræorum corrumpi, intestinisque bellis agitari tribules cœpere. Domus Davidica jure & religione, diversis stirpibus orti Israëlitarum reges multitudine subditorum superstitioneqne nitebantur. Roboamus mox à defectione centum octoginta bellatorum millia coëgit, armis recuperaturus totius gentis imperium; sed territus à Propheta abstinuit prælio, quod Deus diminutione potestatis punire constituisset familiæ Davidicæ insolentiam. Ieroboamus contra veritus, ne ab se plebem religio averteret, statuit animos ejus superstitione occupare. Itaque boves aureos ad utrosque regni terminos consecravit, quibus litaret de more populus; sacerdotes spretis legibus è vulgo delegit, pessimum exemplum factus successoribus. Omnes enim post eum reges, contemto Salomonis templo, quod Deus majestate sua repleverat, eoque omnes ferre hostias imperaverat, suopte arbitrio de religione statuerunt, adscitis etiam

A. M. 2969. *Helvic. Temp.37. 1 Reg. 12.13. 2 Par. 10.11. Ioseph. lib.8. cap.3.*

etiam subinde commentitiis gentium Numinibus, sacrisque sceleratis, quibus se suosque tandem pessundederunt. Hierosolymitani autem reges partim Davidis & Salomonis, partim etiam æmulorum suorum de sacris sententiam secuti, talem semper Deum experti sunt, qualem ipsi seu fide, seu perfidia, merebantur. Ac Roboamus quidem documento fuit posteris. Dum Deum rite coluit, felicia ei omnia quietaque evenere, mox ut defecit cum populo, *Sisaco* seu Sesostri prędа factus est. Ille Ægypti rex celeberrimus, ad Indos, Æthiopes & Scythas penetrasse scribitur, occiduas etiam partes ad Thraces usque pervagatus, totius orbis imperium animo agitasse. Pompis solennioribus currum egit, devictorum ei regum cervicibus junctis. Sacra Historia cum innumeras peditum copias duxisse refert, ex Ægypto, Libya, Æthiopibus, Scenitis lectas, equitumque sexaginta millia. Expilatis Ierosolyma temploque, & reliquis Iudææ urbibus, experimentum dedit Hebræis externi imperii, quod jam ultra centum annos non degustaverant. Plinius Sesostrin ab Esubope Colchorum rege victum, aureasque inde cameras, trabes columnasque argenteas Colchorum fuisse regibus memorat. Certum est, placatum supplicatione Hebræorum Deum effecisse, ut præda contentus abscederet, nec universum regnum everteret. Pervicacior Roboamo fuit *Ieroboamus*, Sichemi Rex Etsi enim manus sacrificantis, qua Prophetam ab idololatria avocantem comprehendere conabatur, aruerat, arefacta ad ejusdem Prophetæ preces revaluerat; Mox etiam ipse Propheta in exemplum iverat, ob violatum Dei præceptũ, à leone interfectus: Nihil tamen mutatus sententia Ieroboamus, plus sibi de suis inventis, quam divinæ sanctione placuit. Quamobrem horribiles impietatis pœnas ei indixit Achias Silonita Vates, qui idem antea regnum ipsi, cum Deum adhuc timeret, prædixerat. Nec irritæ minæ fuerunt. Nam memorabili prælio ab *Abia* Roboami filio victus, suorum quinquies centena millia amisit. Abias enim legi divinæ adhærescebat, ac veritate religionis confisus, Deum causæ implorabat vindicem. Sed victoriæ illustri paucis supervixit annis, triennium duntaxat in regno moratus, majori tamen cum laude quam pater annos septendecim. Mox etiam Ieroboamus ira percussus Numinis exspiravit, posteritasque ejus omnis ultore gladio exstincta est, Baeza regnum occupante. Tunc Achias, Semaias, Iddo, aliique Prophetæ studiis pietatis in Palæstina præerant; *Hesiodus*, secundum aliquos, profanorum numinum generationes in Bœotia decantabat. Et, si Herodoto fides, Sesostri successerat in cæcitatem potius quam virtutem Pheron seu Pharao Sesostris, qui, curandis oculis quum matronam castam ex oraculo adhibendam intelligeret, nullam in tota Ægypto reperire potuit, præter olitoris cujusdam conjugem; quam idcirco in matrimonium accepit, suamque & cęteras omnes igni adjudicavit. Ejus successorem Amasin devicit Actisanes Æthiops, qui Seras is forte erit, quem in Iudæam irrupisse dicemus, Asæ regis temporibus.

Herod. l. 2. Diod. Sic. l. 1. Strab. l. 1. & 15.

Plin. l. 33 c. 3. 1 Reg. 14. 2 Par. 12. Iosep. l. 8. Antiq. c. 5.

2 Par. 13. 17.

Herod. l. 2. Diod. l. 1.

ASA.

A. Templi 55. A. M. 2988. 2 Chro. 14 15. 16. 1 Reg. 15 16. Iose. l. 8. Antiq. c. 6 7.

ABiæ enim successit *Asa* sextus Hebræorum Rex, patre avoque melior, & ad Davidis virtutes assurgens, si *aras* è collibus amovisset, quibus jam pridem populus assueverat, ratus se Deo præstare, quod sola imitatione majorum præter ipsius jussa faciebat. Rex ipse patrium Numen sincera pietate coluit, templi thesauros egregie auxit, simulacrum Veneris seu Priapi turpissimum, ut ut à matre sua consecratum, in torrentem Cedron projecit, longe majorem Dei quam parentum rationem testatus ducendam. Ea mente longum & felix imperium adeptus, septem reges decem tribuum regnantes exstinctosque vidit. Ieroboamum anno sui regni secundo, Nadabum Ieroboami filium tertio, Baesam Nadabi interfectorem vicesimo sexto, Ellam Baesæ filium vicesimo septimo, Semrin Ellæ, & mox suum percussorem uno eodemque octiduo. Hinc Amrin & Thibnim de regno discordantes, alterumque ex alterius morte breve capientes gaudium, anno tricesimo octavo: *Vnus pius septem malis longe apud Deum potior.* Et mirum sane tantis Dei judiciis non profecisse spectatores, Etenim Baesa nihil emendatior internecione antecessorum familiæ, eadem in Deum hominesque improbitate fuit; ac proinde iisdem fatis est consumtus. *Asa* interim incredibilem, omniumque ab orbe condito maximam victoriam, ex Æthiopibus in Iudæam irruentibus retulit; *Zaram* Æthiopum regem, devicta Ægypto, decies centena militum millia, trecentosq; currus militares rapientem prope Maresam Iudææ oppidum, in valle latissima, fortiter excepit, oppositis eis copiis duplo fere minoribus. His enim, implorato Dei auxilio, ad internecionem cecidit Æthiopas omnes Libyasque, locupletissima ex illis vicinisque urbibus præda parta. Quo ingenti Dei beneficio firmatus, quicquid erat alienorum numinum abstulit, regnumque è Baesæ subditis plurimum adauxit. Ista rerum tranquillitate septendecim annis usus, omnesque suæ ætatis reges felicitate supergressus, tricesimo sexto Hierosolymitani imperii anno diffidentia offendit Deum. Nam Baesæ molitiones veritus, qui Rama munita commeatu eum intercludere parabat, auro sacro profanoque manum injecit, ut Benhadadum Syriæ regem muneribus sibi devinciret, cujus opera Baesæ munitiones dissipavit. Objurgatus ab Hanano Propheta, quod Deum, multo majoribus periculis cognitum, humanis viribus posthabuisset, animi ejus fiduciam injectis vinculis insolenter comprimere ausus est. Quare ab eo tempore partim bellis, partim valetudine vexatus, idipsum docuit, quod Regum ante & post ipsum plerique, *neminem scilicet sapientum omnibus horis sapere. Multos regum accepta affligere imperia, multos bona perdere, & ultimis mergere suppliciis. Vt alia impropria non sint, certe ne lassescat fortuna, timendum, metuque semel recepto, solidam felicitatem non esse.* Sed indulgenter sane Asa habitus à Deo, à quo nec plane defecit, quanquam nimium Medicis fisus, convalescere è pedum malis nequivit. Sepultus est plusquam regie anno regni XLI. Pessimus contra & simul infelicissimus regum Samris, occiso inter pocula Ella Domino, regiam regnumque ejus invasit, idque post septiduum,

A.M. 3002. 2 Par. 14. 9. 10. Plin. 7. c. 40. 1 Reg. 16

duum,cum vita amisit? nulla re alia celebris,quam quod regiam Thirzæ regum sibi fecit, successoremque Amrim ad novam aulæ sedem quærendam vel morte sua,cum vita non posset, adegit. Is enim in à Semero quodam montem inclyta urbe exornavit,quam à pristino loci Domino Samariam dixit,quæ sedes exinde Israeliticis regibus facta:sed preclarius sibi nomen pariturus fuisset Amris,si cum regia religiones quoque antecessorũ mutasset, patriumque Deum ex prisco instituto coluisset. Quod cum non faceret, principia regni turbulenta, quietem brevem habuit, sexennium solum post Thibnis æmuli sui mortem dominatus. Sic regnum transmisit ad *Achabum* filium,Samariæ regum deterrimum.

1 Reg. 16. 24.

Plut. in Lyc.

Dum hi rem Hebræam vel corrumpunt vel restituunt, *Lycurgus* apud Lacedæmonios vir generis regii, & patruelis sui Leobotæ seu Charilai tutor,pupillo regnum,rata gentiũ fide,cum eripere posset,conservavit, detestatus etiam matrem ejus,quod, uxor regis, quam mater esse,præoptaret, sibiq; dominatum filii mercari cæde cuperet. Hinc cõspicatus *corruptas passim respublicas, dum quisque, suis commodis intentus, commune bonum aut negligit aut subvertit*,popularibus suis se verissimarum legum & disciplinæ adstrictissimæ autor factus est. Persuadendæ rei difficilimæ Delphici Apollinis autoritatem prætexit. Avaritiam ante omnia malorum radicem amputaturus,Spartanũ agrum viritim divisit,positaque mensis lege, cives gregatim epulari voluit. Sic cum nulla esset opum ostentatio, cœna omnibus æqualis, habendi cupido luxuriaque exaruerunt. Fastigia domorum securi; januas serra tantum adhibita confieri statuit; Magistratus non divitiis,non generi, non ætati soli, *sed ætati & virtutibus* attribuit. *Liberos, publicum civitatis thesaurum ratus, publica cura simul que alendos & educandos curavit.* Regibus senatum moderatorem addidit, quibus in officio arctius tenendis post centum triginta annos Ephororum accessit potestas. *Leges* non literis sed *moribus reliquit* scriptas, quas in perpetuum firmaturus reipublicæ, sacramento cives adegit, nihil mutaturos,donec ipse Delphis ab oraculo Spartam rediisset. Unde nunquam reversus,vi religionis obnoxiam legibus civitatem habuit, quarum quamdiu illa fuit diligens (fuit autẽ ad quingentos annos) excellissime floruit. Leges latæ Agesilao Durissi & Charillo Polydectæ filiis regnantibus,annis ante Olympiades c l, post migrationem Ionicam centum, prout ex Apollodoro Clemens Alexandrinus annotat. Quatuordecim ex eo tẽpore reges, Spartanorum nihil in statutis immutaverunt, donec sub Agide, Archidami filio, numisma argenteum (Lycurgus enim ferreũ sanciverat) & cum numismate avaritia intraret Spartam,per quam tandem concussa urbs & labefactata est. Eo tempore apud Tyrios Ithobaalus Astartes (Veneris cœlestis puta) sacerdos, cæso Phelete regnum occupavit,tenuitque anno xxxii. Ejus filia Iezabel Achabo Israelitarum regi nupsit, cumque opibus Phœniciæ impietatem in Samariam intulit. Apud *Latinos* Capyn,Capuæ conditorem excepit Capetus, Albanorum regum septimus. Thraces à Strymone fluvio progressi Bebriciam, quæ post Bithynia occuparunt.

Vell lib. 1. Pauf. lib. 3. Clem. Alex. Strom. lib. 1.

Plato apud Plut. in Lyc. Menander Eph. apud Ioseph. l. 1. cont. App. Lit l. 1. 1 Reg. 16.31.12. Sueton. in Iul. Cæsar. cap 81. Euseb. in Chron.

IOSAPHATUS.

A. M. 3031. Bech. l. 2. Alu v. 3029. Templi 57. 1 Reg. 22. 41. 2 Par. 17 18. 19. Ioseph l. 8. Antiq. 8. 9. 10.

DUm Spartana Respublica à Lycurgo legibus constituitur, multo melioribus Hebræa à *Iosaphato* regitur. Is enim sextus à Davide Ierosolymorum Rex, à Saulo septimus, primam sibi præcipuamque veri Numinis curam duxit, dimissisque oppidatim viris, sacri juris peritissimis, ad divina Mosis statuta reformavit subditos. *Religioni*, Iudiciorum sanctitatem adjunxit, præcipiens ut velut in Dei conspectu judicarent tanquam summi judicis, quotquot de aliis sententias ferrent. Talium rerum autorem fama per orbem terrarum circumtulit, opes ejus in immensum auctæ, metus incussus finitimis. Philistæi & Arabes tributum sponte pependerunt, aspectu virtutis, veritique robur militum, quorum ultra undecies centena & sexaginta millia in armis habebat Iosaphatus. Sed in tanto principe id *vitii* notatur à divinis scriptoribus, quod nimio pacis studio, cum impiis Samariæ regibus affinitates fœderaque junxit, ingenti suo filiorumque incommodo. *Achabi* & Iezabelis Sidoniæ filiam filio suo Ioramo uxorem dedit, cumque impia progenie impietatem, cum impietate mala omnia in familiam invexit. *Iezabel*, ut erat sacris assueta Sidoniis, peregrinos Deos importarat in regnum Samariæ, raptoque in sententiam eandem Achabo, jam plus honoris, Phœnicum numinibus, quam cœli Domino tribuebatur. Ad quam profanitatem indignatus *Elias* Thesbita, Dei sui virtute cœlum se clausurum minatur, ne pluvia aut rore perfunderetur terra, nisi ad vota sua. Et contemtus perfecit minas. Triennium & semestre suspensæ cœlo aquæ, omnia solis ardoribus adusta sunt, non victus hominibus, non pabulum jumentis suppetiit. Ipse in solitudine, *corvis* cibum ministrantibus, vixit; Aquam torrens Crithus; donec & ipse aruit, dedit: Inde Dei monitu Sareptam Sidoniorum missus ad mulierem viduam, pauxillo farre oleoque illam, seque aluit, divinis nutibus accrescente quotidie, quantum ad victum detrahebatur. Ejusdem viduæ filium mortuum precibus suis in vitam reduxit. Quæsitus ad necem per omnia mundi regna, tandem ultro se regi ingessit, exprobrataque idolorum vanitate, populi ac sacerdotum conventum poposcit. Quo dato, placuit fieri periculum, ut si cujus cæsam hostiam missus cœlo ignis absumeret, rata esset religio, quæ virtutem edidisset. Ibi frustra consumtis Baalitarum invocationibus, ad preces Eliæ subito delapsus ignis, hostiam largissima aqua circumfusam combussit. Patefacta veri Numinis gloria, sacrilegi *Sacerdotes* numero octingenti quinquaginta confusi *necatique* sunt: cœlum mox imbres reddidit. Regina Iezabel nihil emendata tantis rerum miraculis, in Eliæ necem dejeravit. *Elias* ad Sinam Arabiæ montem profugus, semel iterumque refectus ab Angelo est, & quadraginta dierum *iter sine cibo* confecit. Ibi de Achabi interitu, servandisq; piorum reliquiis oraculo edoctus, in Palæstinam revertitur. Tum *Benhadadus* Syrorum Rex, adscitis in auxilium triginta duobus regulis, Samariam obsidione cingit, atque Achabo se suosq; offerenti dedititios illudit acerbe, omnes subditorum opes

1 Reg. 16. 17. 18. 19. 2 Par. 18.

1 Reg. 18. Sulpit Severus lib. 1.

2 Reg. 19.

A. M. 3041. 2 Reg. 18.

A. M. 3042. 2 Reg 19.

1 Reg 20. 21. 23. Ioseph. Antiq. l. 1. c. 8.

opes pariter se ablaturum minatus. Pavidum ad hæc Achabum Prophetarum aliquis accendit ad eruptionem, si Deo vero fidat, de Syris victoriam pollicitus. Extemplo verborum fidem res ipsa probavit.

A. M. 3043.

Exiguis enim Achabi copiis innumeræ hostium *fusæ* fugatæque sunt, copiosissima preda parta. Vertente anno,

A. M. 3044.

Syrus reparatis viribus in Samariam regressus, dum acceptam cladem ultum it: *novam* accipit. Centum Syrorum millia concisi, viginti duo millia Apheci murorum ruina prostrati memorãtur, Rex ipse mortalium arrogantissimus, captus est. Ei regnum Achabus, imprudens victor restituit, oblitus *eripiendum tyranno gladium, non reddendum esse*. At

Antiq. 2 Reg. 22. *2 Par.* 18. *Ioseph. lib.* 8. *cap.* 10. *Dubium an* 3045.

que idem hoc truculentior in subditum, quo mitior in hostem. *Nabotho* viro innocenti *vineam* adimere voluit. Negantem, patria se cessurum hæreditate, ficto majestatis crimine circumvenit Iezabel, & lapidibus *obrui* curavit, interfecti bona tradidit marito. In hujus sceleris ultionem, Achabi sanguinem à canibus lingendum, Iezabelem devorandam predixit Elias, posteritatem eradicandam funditus. Rex temporaria pœnitentia distulit supplicium non abstulit. Pænis maturo Iosaphatus se associat, atque

A. M. 3047.

una *in Syros* militatum proficiscitur *Micha* Vate cladem eis, exitiumque Achabo præcinente. Id quidem Iosaphatus in prælio pro Achabo se gerens, cum in manu fere hostium esset, implorata Dei ope effugit; Achabus autem etsi strenue pugnans, pertulit, *sagitta* casu missa

A. M. eod.

transfixus, defluentemque è curru sanguinem *canes* sorbillarunt. Qui tyrannum servaverat, civemque occiderat, tali morte occubuit. Occiso successit *Ochozias*, similis patri filius. Ejus societatem inito recusavit Iosaphatus, solusque Ammonita, Idumæos, Syrosque devicit, fretus Dei auxilio, quem jejunio & precibus adjutorem sibi conciliaverat. Mirum dictu, quomodo vicerit.

A. M. 3047. *Buchelz. Alu.* 3045. *2 Chro.* 20. *Ioseph. lib.* 9. *Antiq. cap.* 1.

Nam dum præcedentes exercitum tubicines cantoresque, consuetas Dei laudes personant, diversarum nationum acies conversis in sese mucronibus inardescunt, Idumæi in Ammonitas, socii in socios, Hebreis incruentam ac sine pulvere victoriam tradunt. Hebræi omnes incolumes ditatique spoliis, cum tripudio & gaudiis Ierosolymam redeunt ovantes, Deique sui laudes concinunt.

2 Chro. 20. 35

Mox majoribus Ochoziæ precibus evictus rex Iosaphatus, classem conjunctis cum eo sumtibus instruxit, adverso plane Numine, atque impium simul regem, Iosaphatumque ejus socium peroso. Itaque classis tempestatibus disjecta, Ochozias paulo post è fenestra prolapsus modicas vitæ spes ex Beelzebubi Accaronitarum Dei oraculo firmare speravit. Cumque ad Eliam, durioris fati prænuncium, milites bis quinquagenos mitteret, invitum Dei virum in aulam pertracturos,

2 Reg. 1. *A. M.* 3048.

ille superba *agmina igni* cœlitus devocato exstinxit, cum jam Ierosolymæ Ioramus Iosaphato patri collega esset. Sic mortuum Ochoziam in regno sequutus *Ioramus* frater, novo Ierosolymæ regi; ut sanguine, sic moribus nomineque similis; hoc tantum parentibus melior, quod, tot experimentis edoctus, Sidonios sprevit Deos, aureisque tantum in vitulis Israëlis Deum Ieroboameo ritu colere instituit.

2 Reg. 2.

Interim *Elias* Propheta, siccato in transitum Iordane fluvio, turbine

A. M. 3050 Bachide. bine rapitur, quadrigisque igneis *sublimis in cælum evolat*, spectante Elisæo, quem ab aratro in spiritualem sapientiæ sementem faciendam evocaverat. *Elisæus* ilico arefacto iterum percussu Eliani pallii Iordane, redit in Iudæam. Hierichuntis aquas sanat, inque pueros sibi maledicentes è sylva *ursos* verbo extrahit. Vnde statim cognitum, Spiritum Eliæ Elisæo incubuisse, cujus 2. Reg. 3. vis Moabitico mox bello, ingenti cum fama per omnes nationes enituit. Erant in desertis reges cum exercitu, Iosaphatus, Ioramus & Idumæus, perfidam Moabitarum defectionem bello castigaturi. Longius procedentes aqua deficit, nec progredi ulterius, nec regredi erat integrum. Ibi accersitus Elisæus, tribus exercitibus aquarum immensam copiam solis precibus impetrat, mox etiam ex hostibus victoriam facilimam. Nam Moabitę gnari siccam eremum esse, ubi castra Reges fixerant, ut rubentem à solis radiis aquam procul intuentur, sanguinem esse hostium statuunt; attritos intestinis cladibus ut putabant, adoriuntur; repulsi fortissime fugiunt, fugientes cæduntur, tota eorum regio corrumpitur. Rex in desperationē actus filii primogeniti cruore crudeles placaris Deos, quem ob id detestati Hebræi, ne tantæ indignitatis autores viderentur, in propria remeant. *Elisæus* indies seipso major, *doctrina & miraculis* totum late Orientem illustrat. Viduæ cuidam honestæ ære alieno oppressæ, ex una Lecytho tantum olei elicuit, quo divendito, & creditori satis- 2Reg. 5.6. faceret, & se cum duobus filiis honeste aleret. Hospitæ sterili filium à Deo impetravit, mortuumque revocavit in vitam precibus. Discipulis lethales cibos salubres effecit; fame urgente centum viros panibus exsaturavit. Naemanum Syrorum ducem cum lepra purgasset, eandem avoro & mendaci famulo, ceu permutatione facta inflixit. Ferrum è fundo Iordanis adscendit ipso imperante. Syrorum occultas machinationes, tanquam consilio interesset, referebat suis. Ob id armatis copiis circumsessus, cæcitate percussos hostes in mediam deduxit Samariam, cum Syri se Damascum suam ire arbitrarentur. Iisdem hospitaliter habitis, Damascumque 2Reg. 7.8. remissis effecit, ut diffisi consiliis Syri irruptionibus abstinerent imposterum. Nec tantis tamen mitigatus est beneficiis Benhadadus, quin manifesta iterum vi Samariam adoriretur: qui urbem pervicaciter obsidendo, ad tantam omnium rerum adegit penuriam, ut infelices matrum ventres filiorum carnibus pascerentur, caputque asini octoginta veniret argenteis. Tantas rerum tenebras faustum Elisæi sidus iterum subito discussit. Syri enim panicis consternati pavoribus, tanquam ingentes adventarent copiæ, soluta obsidione aufugere, commeatu omni derelicto, quo direpto ab obsessis, ex arctissima annona, intra viginti quatuor horas, maxima vilitas exorta est. Inter quæ rerum miracula *Iosaphatus*, Dei cultor eximius, *mortalitatem explevit*, anno regni quinto & Vicesimo, fame A. M. 3055. tunc quoq; urgente terram Palæstinam, quam Elisæus & prædixerat aliis, & ipse effugerat. Isque Damasci interim Benhadado mortem: Hasaeli regnum vaticinatur, cum *Latinis* præesset *Agripa Sylvius*, filius Liv. lib. 1. Tyberini, qui ex prælio in Albulam amnem præcipitatus nomen à se aquis

aquis imposuit. Eodemque temporis tractu Assyriis Orphratanem, Ægyptiis Amenophin & Osochoren, reges assignat Eusebius. *Euseb. in Chron. pa ssan.* Apud Lacedæmonios Archelaus & Charillus, Argivorum agros igne ferroque populabantur, & ambigui Apollinis autoritatem secuti Tegeatas subigere frustra appetebant. Archelai filius & successor Telecius, Amyclas aliaque oppida finitima, Lacedæmoniis bello capta evertit, occisus tandem in templo Dianæ à Messeniis.

Ebræis certiora tum oracula Iddo, Iehasiel, Iehus, Michas, aliique Prophetæ edebant, præsertim Elisæus, Sapientum ea tempestate caput & magister celeberrimus,

IORAMUS.

A. M. Bucholz. 3052. Alii 3054. Templi 123. 2 Chro. 21. 2 Reg. 8. Ioseph. 2. Ant. cap. 2. 3.

DEfuncto Iosaphato, duo eodē nomine reges in Palæstina uterque rerum potiebantur. *Ioramus* Hierosolymorum Rex alterius Iorami, Samariæ regis, sororem in matrimonio habebat, materna plus superstitione & improbitate, quam Hebræis sacris inbutam. Ea autore tantum à paterna pietate diversus abiit, ut à *fratrum cæde* regnum auspicaretur, peregrinaque sacra & ceremonias anteferret divinis patrum suorum institutis; quodque majoris erat dementiæ, populum à vera religione ad Dæmonum venerationem vi abstrahebat. Quibus malis inquinatus in varias incidit clades. Idumæi ab eo defecere, exemplum secuta Libna, civitatesque aliæ, Novissime Arabes Palæstinam adorti, omnem campestrem regionem ferro & igne populati sunt, regia insuper direpta, uxores liberique regii, præter Ochoziam natu minimum qui fuga servatus est, subito hostium incursu periere. Ipse ventris profluvio diu conflictatus (quæ omnia Ex Eliæ Epistola antea cognoverat) anno post mortem patris quinto, infeliciter consumtus est. *A. M. 3059.* exstinctum neque funere regio extulit populus, neque Majorum sepulchro inferri permisit.

Eo tempore Psusennem in Ægypto regnasse, & Rhodios maris tenuisse imperium, è veteribus notat Eusebius, *Euseb. in Chron.* & Baci apud Corinthios defuncto successisse regem Agelum. Apud Hebræos præ aliis *Iojada* summus sacerdos egregia in Deum populumque fide claruit.

OCHOZIAS.

A. M. 3055. Templi 131. 1 Reg. 22. 52. 2 Reg. 1. Ioseph. seil. an. I. lib. 9. Antiq. cap 4. 5. 2 Reg. 9. 10. 2 Par. 22.

IOramo successit *Ochozias* nonus Hebræorū Rex, mali corvi, quod ajunt, malum ovum. Tanquā oblitus stirpis Davidicæ, totus ad maternæ originis exempla deflexit, magistra ad omne nefas matre Otholia, quæ patrem quoq; ejus corruperat. Itaque brevi imperio fuit, vergente ad interitum Amris familia, quæ jam quadragesimū secundū annum in Palæstina dominabatur. Cum Ioramo avunculo fœdus percussit, junctisque viribus in Syros bellum gerebat. Ibi accidit, ut Ioramus, acceptis in prelio vulneribus, *A. M. 3056.* Iezraelem discederet, refovendi sui causa, eumque Ochozias viseret Interea Elisæus discipulorum aliquem Ramothas mittit, præfectumque militiæ *Iehum* inungi regno curat, præcipiens Dei nomine, ut de scelerata Achabi domo impietatis exigat pœnas. Ille confestim à ducibus Rex consalutatus, occurrentes sibi ambos reges interficit. Iezabelem Iorami matrem, Ochoziæ aviam, quæ *A. M. 3059.* incantamentis & latrociniis totam terram cruentaverat, de fenestra præci-

præcipitari in plateas imperat, in quam statim irruentes ex oraculo canes, in frusta discerptam devorarunt. Tam magno ei Prophetarum sanguis stetit.

2 Reg. 11. Ioseph. lib. 9. Antiq. cap. 7.

Othalia ejus filia, furens nece filii sui, iram omnem in Davidis posteros evomuit, in quos adeo est horribiliter grassata, ut neminem crederet superesse, cui parricidiorum supplicia penderet. Sed Iojadas Sacerdos affinem suum Ioam (cujus amitam uxorem habebat) subduxit diræ aviæ, occulteque in templo occultatum, sexennio post ad patrium avitumque regnum produxit, ingenti studio populi, Davidis prolem in regali solio desiderantis, quæ Otholiæ tyrannidem comprimeret. Illa in templum ruens ut seditionem (sic vocabat dissolutionem tyrannidis) præsentia sua compesceret, extracta est in aream à militibus, & gladiis *confossa*,

2 Reg. 10.

Sexennio ante Iehu, septuaginta ejus fratres, Achabi filios necaverat, & Baalitas universos tanquam in solenni sacrificio Deo suo mactaverat, templumque Baalis cum idolo funditus everterat. Sic lustratum purgatumque ab improborum colluvie regnum ad quartum hæredem transmisit, princeps cætera laudatissimus, ni communi antecessorum vesania fascinatus, aureos Ieroboami vitulos adorasset. Quod nefandæ consuetudinis venenum, cum nullis licet asperrimis medicamentis cederet, Ionadabus Rechabi filius autor suis fuit, ut nec domos struerent, nec vino se recrearent, futurum nempe prævidens, ut exspueret illos terra, qui Dei gloriam boum similitudine effigurarent, nec tot exemplis castigati meliora sapere discerent.

Ier. 35. 2 Reg. 10. 15.

IOAS.

A. M. 3101. Bucholc. An. 3059. Tem. 3135. 2 Reg. 12. Ioseph. lib. 9. Antiq. cap. 7.

INter hæc *Ioas*, Regum Hebræorum decimus, præreptum ab avia imperium septennis puer recuperavit. Initio præceptore usus Iojada, divini cultus observantissimus fuit, sublatusque è terra idolorum altaribus, templum veri Dei collectis sumtibus instauravit, invitatis ad sanctam liberalitatem subditis, ministrisque Dei ad diligentiam officio suo dignam. Vicesimo tertio regni anno, comperta Sacerdotum avaritia, sacram pecuniam in suos usus vertentium, gazophylacium in vestibulo templi posuit, in quod singuli munera sua conjicerent, ex eo deinceps operariis merces numeraretur, per Pontificem & scribam regium. Sic templum suo decori restitutum, idem, qui reparaverat, deseruit. Postquam enim Iojadas, expletis vitæ annis centum triginta, raram longævitatem beatissimo exitu clausisset, adulatione Principum corruptus *Ioas* ad lucos deosque *defecit*. Nec *Zachariam* Iojadæ filium audiit, qui desertori Numinis desertionem à Numine prænunciabat, sed (impium & crudele facinus) Dei nuncium benefactoris sui filium, intra templum & altare æneum *lapidibus obruit*, ingenti suo totiusque populi malo. Etenim Hasael Syriæ Rex, qui Peræam & Galaaditidem ante dirum in modum vastaverat, in Iudæam quoque & Ierosolymam irruit, cæsisque principibus nefariæ defectionis autoribus, in tantum terrorem egit Ioam, ut thesauris Templi suisque emercari pacem cuperet. Quibus effusis, manum Dei vindicem effugere nequivit. Nam ægritudinibus correptus diuturnis & gravibus eandem suorum sensit perfidiam, quam

2 Par. 24. Ioseph. lib. 9. Antiq. cap. 8.

quam ipse in Iojadæ filios exercuerat, cæsus in cubili suo à propriis satellitibus, anno regni XL. Corpus regie funeratum non fuit, qui honor Iojadæ exuviis contigerat, sapientibus populi ex animo & moribus, non è fortuna reges æstimantibus.

2 Reg. 13. Ioæ post Iehum coævus fuit *Ioachas*, Samariæ regum pene afflictissimus. Nam quod à vitulorum cultu non absisteret, pertæsus hominum temporis illius Deus, Hasaeli regnum Israëliticum deprædandum objecit, qui ex immensa Israëlitarum multitudine nihil Ioachæ reliquit militum, præter decem millia peditum, & quinquaginta equites; Reliquos variis præliis concisos palearum instar, dissipavit. His edomitus infortuniis Ioachas, tandem verum Numen seriis ambire precibus didicit, & quæ est ejus in pœnitentes indulgentia, pristinam regno tranquillitatem secundis in Syros præliis recuperavit.

Tunc *Elisæus*, qui ad sexaginta annos Regum Hebræorum, totiusque Orientis Oraculum fuerat, valde senex *decessit*, nec æger, nec mortuus à miraculis vacuus. Ægrum cum viseret Ioas, Ioachæ filius, triplicem ei, de Syris victoriam promisit, sagittam in nomine Dei ejaculanti. Mortui ossa cum forte cadaver attingeret, repente velut ex mortuo vitam recepit: Iam tum præmonstrante Deo, & Israelitas mortuos revicturos & reliquos mortales ex Christo quondam mortuo vitam recepturos. Quod ipsum paucis post annis Ioas quoque à ceto absorptus redditusque præfiguravit.

2 Reg. 13 14.

Raban. & Nic. Lyrain Glossis.

In *Romulum* etiam *Sylvium* per id tempus divinæ eluxit majestatis specimen. Eum Dionysius Alladium nominat, Albanorum regum duodecimum. Tyrannicum, ait, Diisque invisum ingenium fuit, quos cum contemneret, commentus est, qua ratione fulmina & tonitrua imitaretur, ut civibus hoc terrore attonitis haberetur pro Deo. Sed imbribus & veris fulminibus in ædes ejus irruentibus, stagnoque juxta quod habitabat, præter solitum exundante; diluvio cum tota domo absorptus est. Sic Aventino regnum cessit, qui sepultus in eo colle, qui pars Romanæ urbis factus postea, cognomen ei fecit.

Dionys. Halic. lib. 1 Liv. lib 1.

Nisi nimium à vero abit series Ægyptiorum regum apud Herodotum, in hec tempora incidet Cheops legum Deorumque Ægyptiorum contemtor maximus, qui pyramidem quinque stadia longam, altam octo ὀργυιὰς id est, XXIV cubitos struxit. Nam centum ὀργυιαί stadium constituunt, Herodoto docente. Adhibuit ad id opus centum millia hominum. Eum antecesserat Rampsinitus, qui furi perquam ingenioso ob miram animi solertiam, cum impunitate filiam conjugem dedit. Sed recte de insanis Ægyptiorum regum operibus Plinius annotat, non constare, à quibus pyramides factæ sint, justissimo casu obliteratis tantæ vanitatis autoribus. Certius est, quod Iosephus è Phœnicum annalibus de Elisa Tyria memorat. Ejus frater Pygmalion Mattgeno patri in regno succedens, Acerbam avunculum, Elisæ (quæ Dido aliis) maritum interfecerat, ut Thesauris ejus potiretur. Quam tyrannidē illa perosa in Cyprum primum, inde in Africam, imposita in naves gaza, appulit, ubi tantum agri; quantum corio bovis tegi posse, mercata secto in tenuissimas

Herod. lib. 2. Plin. l. 36 c. 12. Herod. lib. 4.

Ioseph. lib 1. contr. Appion.

Iust. lib. 18. Dion l. 1. Strab. lib. 17. Iul. Solin. cap 40. partes corio, novam condidit urbem Punice Carthaginem appellatam, anno templi, ut vult Iosephus, centesimo quadragesimo tertio, qui & Ioæ regis octavus. Sed ante Romam conditam, quemadmodum Iustino placet, secundus & septuagesimus, ut Dionysio, post captam Trojam CCCLXX. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex Maxitanorum Hiarbas, Elisæ nuptias sub denunciatione belli petit. Illa simulans se marito inferias ante novas nuptias missuram, sumto gladio pyram conscendit, mortemque sævam barbaricis complexibus prætulit. Quamdiu Carthago invicta fuit, pro Deo culta, sueta tunc mortalium dementia.

AMAZIAS.

A. M. 3105. Alii. 3109. Templi 175. Euseb. Chron. 2 Reg. 14. 2 Par. 25. Ioseph. lib. 9. Antiq. cap. 9. Ocrazapen Assyriis præfuisse vult Eusebius annum vicesimū octavum, quando *Amazias* Ioæ filius regnum paternum suscepit Ierosolymis. Is laudatioribus patris vestigiis insistens initio, eadem senior inconstantia fuit, mores cum ætate, fortunamque cum moribus mutavit. Principio, ut Deum sincere coluit, fusum patris sanguinem morte patricidarum ultus, filiis eorum ignovit, memor *culpas in eo capite plectendas, quod noxa illigatum est, nec hæriditaria esse odia, sed amicitias oportere.* Inde lecto milite, trecenta millia in Idumæos duxit, adscitis pretio è regno Samariæ centum millibus. Id tribuebat victoriis clarissimis, quas Ioas Samariæ Rex de Syris reportaverat, ut militem ejus suis quoque rebus præsidio fore existimaret. Nam Benhadadus Syriæ Rex tribus Ioæ præliis succubuerat, amiseratque loca, quæ pater ejus Hasael 2 Reg. 13. 14. injustis armis occupaverat. Verum ea, Deo miserante potius gemitus suorum, quam militum illorum virtute gesta, non ea pietate acceperant Israelitæ, ut duraret eis felicitas. Qua de re monitus per Prophetam 2 Par. Amazias, ut Deo morem gereret, exautorauit exosum illi militem, non habita ratione stipendii, quod ipsi jam persolverat, nec damni istius pœnituit. Idumæi enim nihilominus inferiores acie, decem millia suorum in prælio desiderarunt: decem millia Hebræus miles de rupe præcipitatos grandi supplicio extinxit. Quam cladem cum Dii Idumæorum à se in cultorum impietatem transferrent, à quibus irreverentius essent habiti, deceptus mendacio Amazias eos secum avexit, ut diligentius culti felicitatis ei autores fierent, immemor cui Deo victoriam de ipsis partam deberet. Qui irritatus contumelia, per Prophetam regem increpuit, quod victos Deos victori ingratus amensque prætulisset. Cum nihil objurgando proficeret, nova Amaziæ clade docuit, infirmiores esse Idumæorum Deos, quam ut cultorem suum è malis eruerent. Amazias enim secundis rebus elatior, Ioam Samariæ regem, quietis cupidum ad bellum temere lacessivit. Concurrerunt infestis signis prope oppidum Bethsemen, adverso Amaziæ fato. Nam fuso exercitu, vivus in hostis provocati manus venit, thesaurosque omnes amisit. Muri Ierosolymæ, qua Samariam spectabant, diruti, obsides imperari victis. Victor Ioas in regnum suum reversus, & paulo post fatis consumtus, suspicionem præbuit, odio potius Dei in Amaziam, quam erga se fauore, superiores in bello partes tulisse. Amazias illi quindecim anni supervixit, conspiratione tandem suorum interemtiis,

lib. de Heb. quæst. apud. Hieron. — Euseb. Chron. Oros. lib. 1 cap. 19.

rus, quemadmodum antea pater, cujus ut peccata, sic exitium imitatus est; regnaverat annos XXIX.

In hæc tempora conjicit Eusebius Tonos-concoleron, extremum Assyriorum regem, quem Græci *Sardanapalum* nominant. Ad hunc videndum, quod nemini ante eum permissum fuerat, præfectus ipsius, nomine Arbactus (Diodorus ex Ctesia Cnidio Arbacem vocat) cum admitti magna ambitione obtinuisset, invenit eum inter scortorum greges, purpuram colo nentem: & muliebri habitu, cum mollitia corporis & oculorum lascivia omnes fœminas anteiret, pensa inter virgines partientem. Quibus visis, indignatus tali fœminæ tantum virorum subjectum, negat apud socios, se ei parere posse, qui se mulierem malit esse quam virum. Fit igitur conjuratio, bellum Sardanapalo infertur, flagranti imprimis studio Belesis Babyloniorum Satrapæ, qui sidera etiam Assyriis infesta esse jactabat. Sardanapalus excitis in rebelles subditis, triplici eos acie superat, ad extremum tamen Bactrianis se Arbaci sociantibus, victus in regiam se recipit. Ninos urbs maxima & prævalida obsidione clauditur, quã cum solvi posse desperaret Sardanapalus, extructa incensaque pyra & se & divitias suas in incendium misit, hoc solo imitatus virum. Sepulcro inscriptum tradunt literis ei vernaculis.

Diod. l. 2. Iust. l. 2. Velleius lib. 1.

Plut. 2. de Alex. fort. Cicero. Thus. V. Strab. Lib. 14.

Hæc habeo quæ edi quæque exsaturata libido
Hausit; at illa jacent multa & præclara relicta.

Post hunc rex constituitur *Arbaces*. qui præfectus Medis fuerat. Sic imperium ab Assyriis ad Medos translatum refert Diodorus ex Ctesia Cnido, additque, *Ninon* solo æquatam ab Arbace. Idem nonum ab Arbace regem facit *Astyagen*, quem Cyrus devicit, adeo ut collectis Medorum imperii annis (qui sunt numero 317. apud Ctesiam) necesse sit Sardanapali Historiam ad paulo antiquiora revolvere secula. Sed nobis è divinis monumentis, quibus suffragatur etiam Herodotus, certum est, Ninon urbem usque ad Cyaxaris, Medorum regis, tempora viguisse, & cum Nino quoque imperium Assyriacum, ut cumque illud post Sannacharibi in Iudæos expeditionẽ ad ruinam vergere cœperit; Sardanapalum quidem Satrapæ, Medus & Babylonius, occiderint, populosque suos in libertatem vindicaverint: At Ninon urbem eos excidisse, imperiumque Assyriorum prorsus evertisse vanissimum est. Vixit hoc seculo *Ionas*, Vates Hebræorum, quo victoriam prædicente, Ieroboamus Secundus, Samariæ rex in Syros egregie dimicavit, secundisq; prælijs recepit Damascum, Ematham, & quicquid terrarum Syri antea Samariæ regno ademerant. Illum Vatem Deus Hebræorum ad *Ninivitas* ablegavit, exitium urbi maximæ prædicturum, ni intra dies XL è sceleribus flagitiisque suis resipisceret Reluctantem & profugum *ceto* immani devorandum objecit, cujus ille visceribus *clausus* triduum, miserante Deo in littus ejectus est, imperiumque ejus ante detrectatum peregit. Ac si verum est, quod plerisque placet historiarum consultis, Medos occupasse Assyriorum imperium exstincto Sardanapalo, atque tot annis ab iis regnatum, quot Ctesias è diptheris prodidit, oportuit *Ninon* à Mandauce Arbacis filio esse gubernatã, quando

Diod. l. 2. Herod. lib. 1.

Aliis 252.

2 Reg. 14 Ionas c. 1. 2. 3. 4.

A. M. 3119. Bucholt. 3124. Alsted.

L. L.

quando exitium ei Ionas prænunciavit. Etenim rex Assyrius, ut peregrinum Vatem tanta autoritate scelera urbis reprehendere, præsentissimamque ei cladem imminere cognovit, præveniendam Dei iram pœnitentia ratus, supplicationes Deo Israelis faciendas per præconem indixit, mutataque in melius vita certam perniciem humilima pietate antevertit.

OZIAS.

A. M. 3145. Bucholz. Templi 198. 2 Reg. 15. 2 Par. 26. Iosep. l. 9. cap 11.

TUnc *Ozias* admodum puer, vacans ex morte Patris Amaziæ regnum administrare non poterat; sed decimo sexto ętatis anno id tandem adeptus, dignum se majoribus suis regem ostendit, præcipuam Dei cognoscendi curam arbitratus. Igitur *Zacharia* Propheta plurimum usus est, quemadmodum Ieroboamus Samariæ Rex Iona. Isthac mente prospere pugnavit in finitimos. De Philistæis Gethum, Iamniam, Azotũ urbes cepit, captasque mœnibus nudavit. Pari successu Arabes & Ammonitas subegit, regnique fines Ægypto tenus protulit. Cum victoria reversus Hierosolymam, urbis mænia vetustate priorumque regũ cladibus collapsa valide instauravit, aquæ ductibus, castellis & propugnaculis exornavit terram; habuitque interim sub signis florentissimas copias, ultra tercentum millia, omni armorum genere egregie instructa.

Amos 1. Nicol. Lyra in Glossa.

Nec agrorum cultum est aspernatus, vineis, rei pecuariæ & hortensi apprime deditus. Rex omnino laudatissimus, ni omnium bonorum affluentiam, prosperrimumque rerum cursum, animi elatione, ac sacerdotũ contemtu corrupisset. Magnæ illi *cum Azaria* Pontifice, & universo sacerdotum ordine, de sacrorum ritu *altercationes* in ipso templo fuere. Nam sua manu sacrificare, quodq; solis sacerdotibus fas erat, sibi sumere, in sacerdotes, suas officii partes strenue asserentes, graviter stomachari. Sed incandescente in Sacerdotes rege, *Deus* ipse *litem diremit*. Nam & terra horribiliter contremuit, & lepra regem invasit prodigiosa, ut etiam mox regia sua ultro confusus excederet, qui templi imperium injuste arripuerat. Igitur deinceps parum pro rege egit, filioque ad Reip. administrationem admoto privata in domo consenuit, consumtus anno regni secundo & quinquagesimo.

Ejus temporibus *Prophetarum scholæ* eximiis doctoribus florebant. Nam præter Ionam & Zachariam, qui initia regni Oziæ collustraverunt, *Hoseas* & *Amos* regno Samariæ, *Esaias*, *Ioel*, *Obadias*, aliique, & illi regno & aliis circumregionibus, cœlestis sapientiæ facem latissime preferebant; quorum etiam monumenta supersunt, perfectæ felicitatis iter omnibus seculis nationibusque demonstrantia. Esaias cap. 1. Hos. c. 1. Amos cap. 1.

Samaria regnum tunc pessime habuit, *Ieroboamus* quidem Ioa genitus, initio magna felicitate illud restituerat, sed cum ab avita superstitione & impietate non recederet, quadragesimo primo regni anno, gladio cæsus occubuit, nec relictus est quisquam familię ejus, qui rebus gerendis haberetur idoneus. Vicesimo secundo demum anno, postquã Ieroboamus interierat, filius ejus *Zacharias* successit, semestri tantum imperio. Cum quo posteritas Iehu extincta omnis est, generatione scilicet quarta, ad quem gradum Deus illi regiam successionem promise- Amos 6. 9. 11. 2 Reg. 16. 8.

miserat. Ejus percussor *Sallumus* eodem scelere amisit regnum, quo pepererat, elapso mense trucidatus Samariæ à *Menachemo* Thirzæ regulo, qui tam crudeliter exercuit victoriam, ut Thirzæ incolas, ad unum omnes occiderit, nec ipsis prægnantium pepercerit uteris. Mox is vicissim vindicem Deum experitur, quæ perpetua Iudiciorum Dei catena est. Nam *Phul* Belochus Assyriorum rex, pervagatus Syriam, in Samariæ quoque regnum irrupit, in que eas redegit Menachemum angustias, ut raptam potestatem mille talentis argenti redimere cogeretur. eamque deinceps precariam tributariamque tenere annos decem. Filium ejus Pecajam regno vitaq; spoliavit Pecas Remaliæ filius, eodem anno quo Ozias Hierosolymorum Rex decessit, & Esaias Propheta Deum solio insidentem, Hebræisque dira minantem conspexit.

2 Reg. 15.14. *2 Reg. 15.25.*

Ante annos circiter LX, quam urbs Romana conderetur, Caranus, vir generis regii, sextus decimus ab Hercule, profectus Argis, Emathiam, quæ jam tum à Macedone Deucalionis filio Macedonia vocabatur, occupavit, condita urbe quam Ægas dixit, in qua sepeliri deinceps reges mos fuit. Pulso Mida aliisque regulis, in locum omnium solus successit, ac primus adjunctis gentibus, veluti unum corpus Macedoniæ fecit, crescentique regno valida incrementorum fundamenta constituit. Ab eo Magnus Alexander cũ fuerit decimus septimus, jure materni generis Achille autore, paterni Hercule gloriatus est. Caranus ne victis spem reconciliationis præcideret, nec trophæum ullum excitavit ipse, nec posteros excitare voluit.

Vell. l. 1. Iustl. lib. 7. Solin. cap. 14. Suidas. Pausf. lib. 9.

Apud *Latinos* Proca Numitorem atque Amulium procreaverat, Numitori stirpis maximo regnum vetustum Sylviæ gentis legarat: Plus tamen vis potuit, quam voluntas patris, aut verecundia ætatis. Pulso enim fratre Amulius regnat: addit sceleri scelus, stirpem fratris virilem interimit, fratris filię Rheæ Sylviæ (quam & Iliam nominant scriptores) per speciem honoris, cum Vestalem eam legisset, perpetua virginitate spem partus adimit. Sed vi compressa Vestalis, cum è Martis luco aquam puram peteret, geminum fœtum edidit, cujus patrem quod is, facinus patraturus, armis ad errorem sepserat, ut Deus autor esset culpæ honestior, Martem illa, ut incertæ prolis autorem nuncupavit. Hinc suspicionis metusque major Amulius Sacerdotem vinctam in custodiam dat, puerosque in profluentem aquam mitti jubet. Ibi forte quadam restagnans Tiberis, ad justi cursum amnis adiri non poterat, adeoque in proxima alluvie exponuntur pueri, mox defluente aqua, in sicco destituti. Eos seu à fera, seu muliere lupa (utrumque enim traditur) præbitis mammis alitos, & à Faustulo pastore educatos constat, Deo maximum mundi imperium è tenuissimis principiis auspicante. Dum vero illi nequaquam ad pecora segnes, venando saltus peragrare occipiunt Latii, apud Græcos clarissimum omnium ludicrum certamen, & ad exercitandam corporis virtutem efficacissimum, Olympiorũ, novum initium habuit, autore Iphite Elio, qui eos Ludos mercatumque diu intermissa instauravit. *Olympia* enim primum ab Hercule Ideo ejusque fratribus instituta, & quod quinque fratres essent, Curetes appellati. quinto quo-

Vell. l. 1. *Dionys. lib. 1. Plutar. in Rom.* *Aug. de Civ. lib. 18. c. 21.* *Pausf. l. 5. Vell. 1. Phleg. de Olim. Str. lib. 8.*

Digitized by Google

quoque anno, seu quaternis expletis, celebrata memorant. Alii eorum originem ad Saturnum ac Iovem referunt. A Pelope postea, itemque ab Hercule, Amphictyonis filio, renovata constat Iphito ea instaurante, prorsus jam veterum ludorum obsoleverat memoria. Primum tunc cursus certamen fuit, in quo vicit Cobribus Elæus.

Restitutio hæc ex precepto fiebat Apollinis Delphici, quasi ludi isti pestilentiæ, & intestinis Græcorum bellis remedium essent allaturi, Athletis omnibus & gymnasii magistris solenne fuit, super exectis suis testibus, verbis conceptis jurare, nihil se fraudis facturos, quo minus Olympici ludi rite fiant. Athletæ etiam jurabant, se decem perpetuos menses exercitationi certaminis insumsisse. Hellanodicæ insuper, se ob rem judicandam munera non accepturos, neque causam, ex qua probent quemquam vel improbent, in vulgus prolaturos. Ex hoc tempore Græci annorum supputationes, secundum Olympiadas facere aggressi, historiam rerum apud ipsos gestarum multo certiorem tradunt. Nam ante Olympiadas pleraque aut incerta, aut fabulosa, aut temporum intervallis male distincta reperias. Initium Olympiadum qui curiosius rimantur, in annum Oziæ tricesimum quintum incidere deprehendunt. Sic Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsariensis, aliiq; autores magni, excidium templi in Olympiadis quadragesimæ septimæ secundum annum conjiciunt; hoc est, annum 183. ab Epochæ Olympiadicę primordio. Verum illa accuratius disceptare, alterius loci fuerit: Mihi in tam præcipiti festinatione, ni formam propositi velim excedere, pene magis necessaria prætereunda, quam supervacua amplectenda sunt. Ideoque ad historias redeo. Cum enim Ozias vita excederet Athenis Alcmæon Archon ultimus fuit eorum, qui magistratum illum per totam vitam gesserunt; Cæperuntque in denos annos creari. Quæ consuetudo in annos LXX mansit, ac deinde annuis commissa est magistratibus respublica. Ex iis qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, ultimus Eryx, omnes adhuc Medontidæ, Codri filio procreati.

Varr. apud Censc.c.21 African.3 annal. Iusti. Dial. cum Tryph. Eusob. Chron. Clem. Strom.1.

Vellej. lib.1.

IOTHAMUS.

APud Hebræos Ozia defuncto, *Iothamus*, qui pridem leprosi patris partes gesserat, plenam regni administrationem suscepit, paternisque insistens vestigiis, Deum rite veneratus, munitiones urbis regię & aliarum studiose perfecit. Ammonitis iterum bello domitis gravius jugum imposuit, ut supra centena argenti talenta annua, coros tritici decies mille, tantundemque hordei penderent. Templum Dei editissima porta exornavit. Felicissimus utique, ni acriter offendisset Deum stultitia populi, præ collibus ac lucis templum Dei sanctissimum spernentis, profanaq; numina identidem respectantes. Hac enim de causa Iudaicum regnum vicinis regibus, Rezini Syriæ & Pecæ Samariæ, tanquam in prædam cessit, finesq; ejus late devastati sunt. Similis fere Peloponnesi tum facies fuit. Lacedæmonii enim primum Rege Alcamene, eoque post longissimum imperium defuncto, Theopompo & Polydoro ducibus, cupidine potius imperii, quam justa causa ducti, bellum intulerunt Messeniis atrox

A.M. 3212. Templi 265. 2Reg.15. 2Par.27. Ioseph. Antiq. lib.9. cap.1.

Pauf. lib.4.

atrox & diuturnum, quod cum magna utriusq; civitatis & vicinorum clade 20 annis gestum est. [Iust. l. 3. Oros. l. 1. cap. 21. Strab. l. 6] Occasionem malis præbuerant Philochares Messenius, & Euæphnes Lacedæmonius, quorum hic alterius filium paterna debita exigentem occiderat; ille vindictam cædis à Lacedæmoniis neglectam, privato ausu sumserat. Dum neutra civitas sontes ad supplicium dedit, singulorum injuriæ in publicas inimicitias vertere. Excisa Amphæa, infestis aciebus concurrerunt, nec finis cædibus fuit, quoad sævitiam nox abrumperet. Lacedęmonii gravissima se exercratione obstrinxerant, non prius quam Messeniam expugnassent, domum reversuros. Sed cum contra præsumtionem suam, annis decem in obsidione urbis tenerentur, querelis uxorum revocati, juvenes delectos Spartam misere, ex quibus nati, Partheniæ ob notam materni pudoris appellati sunt. Illi adulti, duce Phalantho, ad sedes inquirendas proficiscuntur, occupataq; post varios casus in Italia arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, ibi constituunt. Inter Spartanos Messeniosq; sæpius iteratis præliis, cruentisque sacrificiis certatum, illudente utrisque Apolline, donec [Paus. l. 4. Dionys. Hal. l. 1. & 2. Plut. in Romul. T. Liv. l. 1 Velleius lib. 1. A.M. 3201. Sextus Aur. de vir. ill. cap. 2. Cass. chr. Flor. l. 1.] pertæsi cladium pacē facerent. Cæptum bellum circa nonā Olympiadē, tradit Pausanias. At septima ineunte in Latio emersit urbs rerum domina *Roma*, tenuissimis certe initiis, sed talibus tamen, ut bellatricē, & sanguinis humani prodigam fore jam tum prædiceres. *Conditores ejus Romulus Remusque* gemini, dum latronibus prędas eripiunt, ipsi præda fiunt. Remus pro pastore improbo adductus ad regem Amulium, fratri ejus Numitori traditur puniendus. Periculum juvenis excitavit nutritorem ejus Faustulum, ut secretum originis Romulo, ipsique Numitori proderet, ac nepotem esse doceret, [Ant. C. D. c. 22. Oros. 2. c] qui prædonis instar haberetur. Cōmunicato exinde consilio, vindicandas familiæ injurias statuit Romulus, occupataque à globo juvenum regia, Amulium obtruncat, regnum Numitori avo ex multitudinis consensu restituit, ejusque fretus opibus, novam urbem molitur iisdem in locis, ubi cum fratre expositus educatusque fuerat. Flagrantem utriusq; cupiditatem turbavit avitum malum ambitio, gemini erant: uter auspicaretur & regeret, piacula adhibenda placuit. Remus montem Aventinum, Romulus Palatinū capit. Prior ille sex vultures, hic postea, sed duodecim vidit. Victor a[u]gurio Romulus adversante frat[r]i factione, urbem excitat, plenus sp[e] bellatricem fore, quoniam id av[o] sanguine ac præda assuetæ pollic[e]rentur. Ad tutelam novæ urbis su[f]ficere *vallum* videbatur, cujus cu[m] irridet angustias Remus, idque sal[t]u increpat, occisus est, munitionem que urbis vultureæ sanguine su[o] prima victima dedicavit. Sed Romulus rerum solus potitus, tum cætero habitu se reliquis angustiorē, tum maxime lictoribus duodecim sumtis fecit. Erant in universum ter mille pedites, & pauciores trecentis equites, qui urbi condendæ se accinxerant. Quare adjiciendæ multitudini, rex *Asylum* inter duos lucos muniit, quo ex finitimis turba omnis rerum novarum avida confugeret. Id primum ad captatam magnitudinem roboris fuerat. Consilium deinde viribus parat, [Dion Haly. l. 2] centum creat *senatores*, qui ab honore officioq; Patres, atque eorum

progenies Patricii sunt appellati. Illos patronos plebis, plebem Patrum clientes constituit, egregieq; communicatis inter se officiis utrosque devincit. Prima novæ civitati difficultas rei uxoriæ accidit. Nam vicini populi ægerrime ferebant, tantam convenarum in medio molem crescere, ideoque sanguinem & genus cum iis miscere recusabant, repulsæque adjecta irrisione rogitabant, ecquod fœminis quoque asylum aperuissent? Igitur ad vim, astu temperatam, confugiendum duxit Romulus. Simulatis Ludis Consualibus, invitat ad spectacula *virgines*, spectantes *rapi*, raptas connubio sociari imperat. Ex ea nuptiarũ via bellum exarsit, parentibus raptarum & propinquis injuriam bello vindicandam decernentibus,

Liv. 1. Val. Max. l. 3. c. 2. Primi in certamen prosiliere *Cenini*, impares Romanis viribus. Dux eorum Acron à Romulo obtruncatus, urbs capta, prima spolia opima Iovi Feretrio dicata. Ea origo Capitolini templi fuit. Simile huic prælium *cum Antemnatibus* factum, fusi fugatique hostes, sed deprecante Hersilia, principe fœmina, in civitatem accepti. Ita res facili concordia coaluit. Mox *Crustumeni* etiam minore certamine victi, eadem victoribus humanitate conciliati sunt. Atrocius *cum Sabinis* pugnatum, qui armis consilium, consilio dolum junxerant. Tarpeia virgo arcem eisRomanam prodiderat, in pretium rei clypeis obruta, cum armillas aureosque annulos se pactam existimaret. Ad arcem recuperandam subeuntes in adversa Romanos acie sternunt Sabini, & in præcipitem fugam conjiciunt. Ei sistendæ Romulus Statori Iovi templum vovet, sumtaque audacia resistere suos, & iterare pugnam jubet. Fit prælium acerrimum, & haud dubie utrisque exitiale, ni raptæ laceris comis passisque manibus sævitiam inhibuissent. Earum interventu placatis generorum socerorumque animis, *pax cum Tito Tatio* Rege facta, fœdusque percussum. Sabinorum plurimi relictis sedibus in urbem demigrarunt, avitas opes cum generis pro dote sociaturi. Ita geminate urbe, ut aliquid Sabinis daretur, Romani Quirites à Curibus, Sabinorum urbe, appellati, senatus è Sabinis auctus, triginta curiis, in quas populus erat divisus, nomina à raptis primariis imposita. *Equitum centuriæ tres conscriptæ*, Ramnenses, Titienses, Luceres, Matronis communio bonorum omnium cum viris sancita: viris ut una contenti uxore viverent; stupri & temulentiæ uxorum vindictam ipsi, adhibitis earum cognatis, exercerent. Parentibus perpetua in filios, maximaque potestas tributa. Præcipuæ ac prope solæ Romanorũ artes militare, agrumque colere, reliquæ extraneorum fuere. Nonus quisque dies nundinis datus. His ita constitutis, Tatioque à Laviniensibus interfecto, postrema Romulo bella cum Fidenatibus Veientibusque gesta sunt. Illorum urbs rapta, hi agrorum parte multati, centum annorum inducias impetrarunt. Tantis rebus gestis, anno regni tricesimo octavo, cum recenseret ante urbẽ milites, deficiente sole, repente è conspectu *Romulus ablatus* est. Discerptum à senatu tradunt, ob asperius sibi ingenium, carissimũ contra multitudini, ob popularis auræ affectationem. Orta inde seditione suppositus testis, sed unus, Iulius *Proculus* nomine, qui fidem fecit, ad superos tran-

Dionys. Hal. l. 2

A. M 2356. Buchol.

transiisse Romulum, sibique visum, & *Quirinum* appellari in cœlo. Peditum reliquit Romulus sex & quadraginta millia, & mille ferme equites. Tantum civitatis novæ mansuetudo in exules & peregrinos profuit, ut subitis atque invidendis adeo incrementis invalesceret. Sub hæc Romæ tempora *Syracusæ* etiam & *Catina* Siciliæ oppida initium habuere. Eodem tempore nonnulli Sibyllam Erythræam vaticinatam ferunt, quam secutæ aliæ de regno Dei in mediis tenebris lumina circumferentes. Lactantius & hanc Sibyllam, & alias ex M. Varrone multo antiquiores facit.

Lact. l. 1. falsrel. cap. 6. Cass. in Caron. Aug 18. de Civit. Dei c. 23 Lud. Vives in commen.

ACHAS.

A. M. 3212. Templi 171. 2 Reg. 16. 2 Par. 28. Ioseph. lib. 9. Antiq. c. 12, 13.

CRescente Roma pene pessum ivit sancta Israelis progenies. *Achas* decimus quartus, à Saulo Rex impius in Deum patrium, hypocrita, filiorum parricida, Iothamo patri successerat, dissimilis & degener filius. Filios dum lustrare igni cupit, partim idolo cremavit, partim nefandis piaculis polluit, atque extraneæ impietatis totum regnum implevit. Ergo Rezin Syrus ingentem Iudæorum multitudinem in servitium abduxit. Pecas Samariæ Rex cxx millia uno die occidit. Inhiabant ambo reges Hierosolymæ, cepissentque, nisi *Esaias* Vates precibus, monitisque divinis civitatem protexisset. Ducenta mulierum millia eodem tempore Obedus Propheta è Samaritanorum servitute retraxit, cum generosa audacia minas eis cælestes ob oculos poneret. Interim Achas seipso deterior, in dies, Prophetarum medicinam aspernabatur. Ab Idumæis & Philistinis, viris oppidisque non paucis spoliatus, cum Syriæ, Samariæque Reges timeret, ad peregrina auxilia animum convertit. Erant ea tempestate Assyriorum maximæ in superiori Asia vires; Phulbeloch successerat Tiglatphulassar, è domitis gentibus altos spiritus gerens. Hunc muneribus sibi conciliat Achas, attractumque in Syriam ad bellum Rezine inferendum, parum abfuit, quin pro amico hostem experiretur, Rezin tamen regno vitaque spoliatus ab Assyrio Syri Damasceni Cyrenem translati sunt. Similiter Pecas Samariæ Rex tota Galilæa & Galaaditide exutus, Israelitæ illarum regionum in tristem servitutem abrepti, cladibus suis comprobarunt, quam veri Vates essent Esaias, Ioël, Amos, Michas, aliique, ad solidam eos pietatem frustra invitantes. Hinc Hierosolymitanum regnum adortus Phulassar, vix plurimo auro emollitus est, ne clientis sui regnum excinderet. Tantum malorum *Achas* sibi populoque conciverat, addito ad priorem profanitatem Damascenorum Deorum cultu, ut per futiles Deos eriperetur angustiis, quas veri Dei offensa sibimet stultus circumdederat. Sic finivit regnum anno decimo sexto, indignus judicatus, qui regum sepulcro inferretur.

1 Par. 6. 2 Par. 28. 2 Reg. 15. 16.

Assyrio Tiglathphulassari æqualis fuit Babyloniorum *Nabonassar*, cujus creberrima apud Ptolomæum Alexandrinum mentio est. Is regnavit Babylone annis XIV, aditumque struxit ad potentiam successoribus. Viginti sex annis post eum *Mardocempades* adeptus est regnum Babylonicum, quem Merodachum divina monumenta nominant. Apparet tamen, quod interim Assyriorum Reges defuncto Nabonassaro, tributarios habuerint Babylonios. quan-

Ptolo. l. 4. Almag. est c 8

2 Reg. 17.

quandoquidem Salmanassarus è Babylonia quoque traduxit in Samariam colonos, haud quaquam id facturus, nisi imperium ei in Babylonios, ac potestas fuisset.

EZECHIAS.

A.M. 3227. Templi. 288. 2 Par. 29. 2 Reg. 18. Ioseph l. 9. Antiq. cap. 13.

Achas dissimilē ingenii sui reliquit filium *Ezechiam*, regem Hebræorum decimum quintum, omnis pietatis virtutumque exemplo prælucentem subditis. Is ante omnia patris sui sacrilega instituta abrogavit, expiatoque Dei templo, sacra illi legitima, prout divinis legibus præscriptum erat, fecit. Ita conversis ad religionem Iudæorum animis, è Samariæ regno per literas accivit incolas, ut Paschales, pridem intermissas ferias, Hierosolymæ secum recolerent. Plerisque irridentibus nuncios, frequentissimo tamen cōventu dies sacri publicaque lætitia exacti, cum, post Salomonis decessum, abalienatæ tribus jus fasque avitum despectui habuissent,
2 Reg. 17. ad ducentos nonaginta annos. Præerat tum Samariæ Hoseas Elę filius, regnumque Domini sui cæde quæsitum, eodem modo administrabat, quo paraverat. Populi nec plagis nec minis mutabantur, ut à legum contemtu ad pietatem, à sceleribus flagitiisque ad virtutem revocarent animos. Quare Deus tot annorum patientia in furorem tandem versa, Salmanassarum qui Tiglathphulassaro in Assyriorum principatu successerat, in eos induxit, à quo primum bello subacti tributa pependere, quemadmodum etiam Syri &
Ioseph. 9. c. 14. ex Men. Ephes. Herod. l. 2 Phœnices, quibus tunc Elulæus Tyriorum Rex preerat. At mox defectionis ansam nactus Hoseas, fidem fregit Assyrio. Cōsiderata enim Ægyptiorum regis potentia, quem prophetica scriptura Soum, Herodotus Sabacon nominant, totamque Ægyptum (cum Æthiops esset) subjugasse, & L annis tenuisse memorant; ad eum clam legatos misit & munera, societatemque & fœdus adversus Salmanassarum iniit. Quo ille comperto, reversus cum exercitu in Syriam, primo impetu quicquid erat terrarum extra Samariam, occupavit armis, habitatores in Persiam Mediamque relegavit, & urbem regiam arctissima obsidione circumdedit. 2 Reg. 17. 56. Quæ cum tertio demum anno fame expugnata, victas manus dedisset, solo æquata ipsa, regnumque Samariæ miserabiliter destructum est; Rex in captivitatem abiit, cum regnatum esset Sichemi prius, & Thirzæ, postmodum Samariæ, à regibus in universum XX, per annos CCLIII. Inter illos decem cruenta occubuerunt morte; reliqui item omnes impii tristem à Deo sententiam, antequam occumberent, acceperunt. *Tam illis difficile fuit regnare simul, & rite Deum colere.*

Tyriorum quoque regnum pervetustum, Cypri tunc, Sidonis & Palætyri defectione labefactatum, pene in Salmanassari potestatē venit. Ioseph. Antiq. cap. 14. Sed Elulęus recuperata Cypro, Tyrum, licet quinquenni obsidione fatigatam, mascule adversus Assyrios tutatus est. At Israëlitis in exilium ejectis, aliæ gentes è superioris Asiæ provinciis evocatæ successerunt, quas antea Assyrii imperii sui fecerant. 2 Reg. 17. Ioseph. l. 11. c. 8. Ille cum suos Deos ritusque inferrent in terram Hebręorum, immissis à Deo leonibus confertim laniatæ sunt. Nec finis malo fuit, donec à sacerdote quodam Hebræorum edocti, sacra gentilia populi propitiare sibi Numen Israëli-

fico more instituerent. Populi hi Samaritanorum sibi nomen indidere, religionem ex utilitate metiri assueti. Florentibus enim Iudæorum rebus, illorum se sanguinis & legum finxere; arctis alienam originem, qua erant, atque instituta extranea professi, reliquis se gentium aggregabant. Sic amotis è Palæstina decem Israëlitarum tribubus, *Ezechias* Iudeos exulumque reliquias ad sanctum Dei cultum reducere studuit, pari industria rem divinam bellicamque procurans Philistæos rerum tum potentes, frequentibus prælijs contudit, prosperrimoque usus regno est, donec ei *Sannacharibus*, Salmanassaro genitus, bellum totis viribus intulit, lateque vastatis agris munitiores urbes plerasque expugnavit. Ezechias multitudine inferior, non ausus manum conferre cum Assyrio, tot terrarum Domino, stipendiarium se ei obtulit, pacemque, ingenti auro redemtam, pauxillo tempore obtinuit. Nam Sannacharibus robore fretus militū, cum in Arabia & alibi prospere ei universa cederent, promtam sibi de infirmo, pecuniisque emuncto rege victoriam pollicebatur. Itaque portis Ierosolymæ insultans, minitari excidium, deditionem imperare, Ezechima frustra Deo fidere, se Dei nutu arma sumsisse, victorem omnium gentium, eversorem regnorum effugi non posse, ni matura sibi deditione Ierosolymitæ consulerent. Talia jactante illo, *Ezechias* ad Deum conversus Esaiæ Prophetæ responso edocetur, nihil ex hoste periculi esse, Deū cultori suo haud quaquam defuturum. Nec multo post *Thirhacas* Æthiops, (Magastheni apud Strabonem Tearcos est, & in Europam usque ad columnas

2 Reg.18 Esa.36.37 38. 2 Par. 32. Iosep. l.10. Antiq. cap.1.2.

Strabo.l.1. & 15. Geogr. Herod. l.2.

Herculeas bello penetrasse scribitur) non ferens Assyriorum insolentiam, qui Ægyptum, Æthiopiamque fœdissime devastarant, regnum eorum invadit. Iosephus autor est Tearcon in auxilium vocatum ab Ægyptio, cui Herodotus Sethonis nomen tribuit. Eum minaciter contemnebat Sennacharibus, quum per legatum Rabsacen Iudæis deditionem imperaret. Sed Potentissimi Æthiopis expeditione territus, ad exercitum in Iudæa, sub Rabsacis imperio relictum, festinavit. Ad Pelusium interim exorta agrestium multituto murium lora arcuum scutorumque corrosit Assyriis, exarmatumque tyrannum, retro ferre pedem, compulit. Ibi fremens & clamitans victori sibi victoriam eripi, missis ad Ezechiam literis, cum gravibus in Deum contumeliis, Ierosolymæ exitium denunciat. Sed iis nihil fractior *Ezechias* exoravit Deum, ne hanc tantam hominis blasphemiam inultam sineret. Annuit æternum Numen justis precibus, missoque eadem nocte Angelo, plerosque omnes Assyriorum principes, & militum ad 185000. letho dedit. Tanta tamque improvisa clade consternatus Sannacharibus Ninon properanter refugit, ibique à filiis trucidatus dignum blasphemo tulit exitum. Ea victorum Asiæ pernicies longe lateque percrebuit, & multæ gentium fama commotæ, Deo Israëlis vota sacrificiaque exsolvere, *Sethon* Ægyptius statuam sibi poni curavit, inscripto emblemate; In me quis intuens pius esto. Ezechiam mox majus, præter illud, quod dictum, *miraculum* illustravit. Nam per idem tempus, quo Sannacharibus dira minabatur Ierosolymæ, ipse æger corpore, morbo

2 Reg.19 2 Par.32. Esa.10.

Herod. l.2.

2 Par. 32. 24. 2 Reg. 20. 11. Esa.38.39 Beros. apud Ioseph. l. 10.c.2.

G

morbo infestabatur lethali, intellectoque vitæ fine flens precabatur Deum, ne se orbum è vita tolleret, regnique hærede spoliaret, qui superiores vitæ annos sanctè pieque exegisset. Exaudito xv. vitæ anni ad priores additi, promissioque divina retrocessione solis stabilita. Id portentum tanti fuit apud exteros, ut Baladan Merodachus, quem Ptolomæus Mardocempadem appellat, è Babylonia legatos Ierosolymam mitteret, qui de rei veritate accuratius inquirerent, atque Ezechiæ societatem adversus Assyrios peterent. Illis magnificentius suas opes ostentando, offendit Deũ Ezechias, & jam tum audire coactus est, Babyloniis prædæ fore gazam, quibus tantum tunc ipse tribueret.

Ptolo. in can. Liv. l. 1. Dionys. Halyc. l. 2 Aurel. Vict. Flor. l. 1. cap. 2. Val. Max. l. 1. c. 1. Plin. l. 13 Natural. hist. c. 13.

Cæterum *apud Assyrios* successit Sannacharibo *Assaradinus* filius, ejusque majores natu fratres, quod patrem in Idoleo interfecissent, in Armeniam profugere. *Apud Romanos* post annuum interregnum, & deliberationes plurimas, regno potitus est *Numa Pompilius*, evocatus Curibus Sabinorum metropoli, religionum imprimis scientia nobilis. Ille urbem Martiam sacris, ceremoniisque adstrinxit. Ille Pontifices, Augures, Salios, cæteraque sacerdotia, annum quoque in duodecim menses, fastos dies nefastosque descripsit. Ille Ancilia & Palladium, secreta quædam imperii pignora, Ianumque geminum, fidem pacis & belli, imprimis focum Vestę æternum virginibus colendum dedit, ut ad similitudinem siderum custos imperii flamma vigilaret. Hæc omnia quasi monitu Deæ *Egeriæ*, quo magis Barbari acciperent. Nullum bellum gessit, Remp. XLIII annis in alta pace tenuit. Ejus *libros* multis post annis è terra erutos, quia ad solvendam religionem pertinere existimabantur, Prætor Vrbanus in conspectu populi cremavit.

Numę haud absimilis fuit eodem tempore *Gyges*, homo itidem præstigiator & Magus, qui annuli cujusdam pala ad se conversa inconspicuum se fecisse legitur. Hic summa Candaulis Myrsili, Lydorum regis, gratia florens, ut reginam stulta heri ostentatione nudam contemplatus est, odium ei apud conjugem, & interitum, sibi vero regnum ac regias nuptias peperit. Sic Lydorum regnum ab Heraclydis in Mermnades (hæc Gygis familia erat) transiit, qui id annis 170 tenuere. Gyges 38. Ardys 49. Sadyattes 12. Halyattes 57. Cræsus 14 annis dominatus est. Meliori via *Deioces* Medus, debilitato jam Assyriorum robore, justitiæ ac prudentiæ fama, apud liberam Medorum gentem principatum initio, tandem etiam regnum sibi comparavit, & Ecbatanis, clarissima in Medis urbe condita, novi imperii autor LIII annos viguit. Tunc, preter Esaiam, regio genere Vatem, *Micheas*, *Nahumus*, aliique in Iudæa Prophetæ; apud Græcos Neoptolemus Parianus, Archilochus Parius, aliique nonnulli doctrinæ laude floruerunt.

Plato l. 2. de Rep. Cicer. l. 3. offic. Herod. l. 1. Iosep. l. 9. c. 11. & 10. c. 3. Euseb. in Chr.

MANASSES.

INterim Ezechiæ post annum regni vicesimum nonum mortuo, successit *Manasses* filius, Rex Hebreorum XVI, impiorum crudelissimus, Prophetarum parricida, augurum, præstigiatorum & incantatorum cultor & assecla, qui tam fœdis in-

A. M. 3250. Templi 317. 2 Reg 21. 2 Par. 33. Iosep l. 10 Ant. c. 4.

institutis vixit, ut impietate velut certare cum paterna religione videretur. Magistros quidem sacrorum meliora monentes, & regi, populoque, ni resipiscerent, exitium comminantes, sprevit; *Esaiam* vero eorum præcipuum, jam ultra LXX annos divinis oraculis conspicuum, *serra dissecuit*. Hierosolymam innoxii sanguinis piaculis adeo incestavit, ut nullis ea lustrationibus cederent. Populum Hebræum profanissimis gentibus, quas Deus de terra illa deleverat, dissolutiorem reddidit. His morum viis captivitatem, & cladem, quam pius Pater averterat, capiti suo facile acceleravit. *Assyriacum* tunc imperium cum
Esd. 4. 2. 10. Babylonico (cui per octo annos rex defuerat) tenebat *Assaradinus*,
Ptolo. canon. quemadmodum è Ptolomæi canone intelligitur. Is plurimos in Samariam colonos deduxit, duce Os-
Esd. 4. 2. 10. Iud. 1. &c. napharo, quem alias Scripturæ *Olofernem* vocari credimus: Idemque missis in Iudæam copiis, Manassi victo catenas injecit, captivumque Babylonem traxit. Hinc, ut apparet è Iudithæ libro, postquam Medos acie superasset, universam Asiam duce Oloferne sub jugum mittere destinavit. Syriam sane, Ciliciam, Mesopotamiam, Arabiamque subegit, atque universæ Iudææ dirissima quæque minatus est. Sed quæ divina manus fuit, Olofernus ducum maximus, *Iudithæ* cujusdam, lectissimæ viduæ, quam deperibat, insidiis trucidatus; in ipso thalamo interiit, libidinisque juxta & tyrannidis promeritas pœnas luit. *Ioachimus* tunc Pontifex & seniores Iudæam regebant, Manasse captivo apud Babylonios, qui tandem confusus animi, quod carceres & vincula suapte sibi profanitate, & in Deum patrium contumacia accersivisset, cum lacrimis ac suspiriis veniam petiit sceleribus suis. &, quę est Numinis clementia in pœnitentes, impetravit. Nam Assaradino, post tredecimum Babylonici imperii annũ, vita functo, successit *Saosduches*, à quo Manasses in regnũ remissus est. Forte ad liberationem ejus multum momenti attulit Phraortis, Medorum regis, in Persas expeditio, qui devictis illis Asiæ agitabat imperium, Assyriisque ipsis, Ninon tenentibus, bellum atrox inferebat. Sed hoc ut pro explorato non confirmaverim, Ita illud scriptum reliquit Herodotus, Assyrios tunc à so- Herod. in Clejo.
ciis fuisse desertos, & *Ægyptum* quoque eadem tempestate maximam subiisse mutationẽ. Etenim Sethone defuncto, cui cum Sannacharibo bellum fuerat, libertatem adeptos Ægyptios, ait, duodecim sibi reges pari potestate præfecisse, quorum opus *Labyrinthus* ille fuerit apud Merin, stagnum manu factum, situs, qui inter septem mundi miracula connumeratus est. Hi Reges oraculi cujusdã monitu, suspicione onerarunt *Psammitichum*, unum è collegio suo, tanquam tyrannidem affectaret, eumque ne res novare posset, in palustria loca expulerunt; Psammitichus contra injuriæ intolerans, cum Ionas Caresque ex Asia Herod. l. 2
pulsi in Ægyptum transfugissent, eorum sibi conciliavit auxilia, & collegas undecim armis aggressus subegit, totiusque Ægypti potitus est annos LIV. Ex quo tempore exploratior Græcis Ægypti historia fuit, ipsis Græcis in ea colonis res gestas accuratius annotantibus, quibus circa Bubastum urbem ad Pelusiacum ostium sedes sunt attributæ. Psammiticho *Necos* filius successit, qui

qui Iosiam regem prælio interemit ut suo loco monebitur.

Paus. l. 4. Orosius li. 1. c. 21. Iis vero temporibus *Peloponnesus* quoque novis bellis exarsit, Vnde quadraginta anni effluxerant, ex quo Ithome eversa Messenii Lacedæmoniis bello succubuerant. Victi igitur palabundique per civitates Græciæ, dum mortem præoptant servitio, denuo arma induunt Olympiade vicesima quarta exeunte, Anaxandro Eurycratis, & Anaxidamo Zeuxidami Sparte regnantibus, Aristomene Messeniis præsidente. Athenis jam annui magistratus erant, civitate pertæsa rectorum decennalium, atque tunc Tlesias prætura fungebatur. Strab. l. 8. Suid. in Voc. Tyr. Tunc *bellum Messenium secundum* sumtum. Argivi, Arcades, Elei & Sicyonii Messeniis, Corinthii Laconibus se junxerant, Athenienses ex oraculo Tyrtæum Poëtam, ne Spartanis ex Attica dux deesset, miserant. Congressis inter se populis, Messeniis pro libertate, pro imperio Lacedæmoniis, initia belli his admodum tristia, illis læta fuere, infaustisque præliis Laconum res valde attritæ sunt. Qui tum primum à virtute in fraudem versi, Aristocratemque Arcadum ducẽ pecunia aggressi, perpulerũt eum, Messenios in ipsa acie perfidiose derelinquere. Quo pacto pene ad internecionem cæsis Messeniis, Aristomenes assumtis prælii reliquiis Iram montem, adversus obsidentes Spartanos, totos undecim annos tutatus est, cum oram ei maritimam Pylii, Methonæiq; præstarent incolumem. Excursionibus interim in hostilem agrum crebris se suosque aluit, captusque è prælio fere exanimis, & in foveam projectus, ut fame interiret, crudeles hostium manus miro strategemate evasit. Polyb. l. 4. Paus. l. 4. Vulpeculam enim cuniculo ingressam conspicatus, ut cadaveribus se pasceret, injecto ei pallio ad cavernam se trahi fecit, qua ipsa irrepserat. Ea deinde manibus aperta, viam reperit, qua clam erepens ad suos in Ire munitiones refugit. Tandem proditione cujusdam adulteri, qui cubili occultatus, sermones secretos mariti cum uxore de omissis excubiis exceperat, exceptosq; hostibus Spartanis vulgaverat, capti Messenii, & confertim cæsi sunt. Strab. l. 6. Paus. l. 4. Aristomenes cum fortissima manu erupit, per mediã Laconum aciem, susceptusque ab Arcadibus, cum lapidatum vidisset proditorem Aristocratem, cives suos in Siciliam dimisit, qui occupata ibidem Zancla urbe, Messanę ei nomẽ à patria imposuere. Ita finitum bellum anno primo Olympiadis XXVIII, Zanclæi subacti sunt unde tricesima. Aristomenes honestissime elocatis filiabus, dum Sardeis ad Ardyn Lydorum regem, Gygæ filium, indeque Ecbatana in Medos ad Phraortem regem transmittere cogitat, morbo prævenitur, deceditque Rhodi, vir Græcorum suæ ætatis fortissimus. Paus. l. 2. & 5. Herod. l. 5. Dionys. Hal. l. 3. Messenii in Hilotarum (publici hi Lacedæmonii servi sunt) censum redacti eodem fere tempore, quo Cypselus Ectione genitus, qui olim infantulus, Telestis Bacchiadæ insidias, arcæ inclusus à matre, effugerat, pulsis Bacchiadis (qui annuo imperio Corinthum ad quinque ætates rexerant) tyrannidem invasit apud Corinthios. Inter expulsos annotatur & Demaratus, cujus filius Lucumo Tarquinius Romanum postea regnum obtinuit.

Dum illa geruntur Corinthi, anno altero Olympiadis vicesimæ septimæ, *apud Romanos* regnum consequi-

A. M. 3320. Alii 3279. V. C. 82. Livius lib. 1. Flor. l. 1. c. 3. Aurel. vict. c. 4. 5. sequitur *Tullus Hostilius*, è Medullia Romanorum colonia, ob virtutis opinionem, evocatus. Hic exercita ad bellum juventute militarem disciplinam condidit, agrum regium pauperibus distribuit, professus, patrimonium sibi suum in sumtus domesticos sufficere. Cælium montem urbi adjunxit. Militari viro *bella* nō defuere. Albanos, gravem & diu principem populum, quo prędones ad supplicium dedere recusassent, adortus, quum frequentibus præliis, pari robore, utrumque populum comminui animadverteret, persuasus à Metio Suffetio, Albanorum duce est, ut Horatiis Curiatiisque, tergeminis hinc atque inde fratribus. Romæ Albæque fata committerentur. Anceps & dira contentio, quod inter consobrinos, exituque ipso horribilis. Tribus quippe illinc vulneratis, hinc duobus occisis, qui supererat Horatius, addito ad virtutem dolo ut distraheret hostem, simulat fugam, singulosque prout sequi poterant, aggressus exuperat. Sic, rarum, unius manu parta victoria, mox parricidio fœdata. Soror ejus virgo, desponsa uni ex Curiatiis fuerat. Ea victori fratri obvia, cognito super humeros ejus paludamento sponsi, quod ipsa confecerat, solvit crines, & flebiliter nomine sponsum mortuum appellat. Hanc ille importunam complorationem ratus, ferro punit, transfixaque puella, Abi, inquit, cū immaturo amore ad sponsum, oblita fratrum mortuorum, vivique, oblita patriæ. Citavere leges nefas, sed abstulit virtus parricidam, & facinus intra gloriam fuit. Nec diu in fide Albanus. Nam Fidenates bello missi in auxilium ex fœdere medii inter duos exspectavere fortunam. Sed rex callidus, ubi inclinare socios ad hostem videt, tollit animos, quasi ipse mandasset. Spes inde Romanis, metus hostibus. Sic fraus proditorum irrita fuit. Itaque victis Fidenatibus Veientibusque, ruptorem fœderis Metium Suffetium religatum inter duos currus, pernicibus equis distraxit; Albamque ipsam quamvis Romæ parentem, æmulam tamen, diruit, quum prius omnes opes urbis, ipsumque populum Romam transtulisset. Principes Albanorum Tullios, Servilios, Quintios, Geganios, Curiatios, Clœlios in patres legit, templumque ordini abs se aucto curiam fecit, quæ Hostilia appellata est. Hac fiducia virium, Sabinis etiam bellum indicit, vincitque. Redux cum exercitu, morboque implicitus, dum Numam Pompilium occultis sacrificiis imitatur, à Iove Elicio ignem infaustum elicuit, quo ictus ipse cum regia conflagravit, anno regni XXXII. Livius lib. 1.

Dum ita crescit res Romana, *Manasses* Iudææ sibique redditus, patrium cultum, antea nefarie violatum, quantum in se est, restituit. Abolere enim semel introductas superstitiones, & consuetudine roboratas, etiam sapientibus arduum. Itaque defunctus rex anno gubernationis LV. Par. 33. 13. 14. 21. 2 Reg. 21.

Amonem filium ut regni, sic impietatis, non vero pœnitentiæ successorem habuit. Is Domini negligens, vicissimque ab ipso neglectus, suorum insidiis periit, ad Iosiam filium imperium devolutum.

Manasse regnante celebres passim *urbes conditæ* memorantur, inter quas in Propontide Cyzicus; in Bithynia Nicomedia; in Pamphylia Phaselis; in Italia Croton, Locri, Sybaris; in Græcia Corcyra; in Euseb. Chron. Suidas. Cassiodor. in Chron.

in Thracia Byzantium, in Sicilia Selinus, & Gela; Lampsacus, Chalcedon & Abdera in Asia. *Sapientiæ laude floruerunt* apud Hebræos Esaias, Nachumus, Holda; apud Græcos Sibylla Samia, quam Herophilen appellarunt, Hipponax Ephesius Iambographus. Alcman Spartanus, Archilochus & Simonides Poëtæ: Aristoxenus & Terpander Musici.

IOSIAS.

A.M. 3304. *Bucholz.* *Alii* 3308. *Templi* 374. 2 *Reg.* 22. *Aliqui* 3310.

Decimus octavus Hebræorum rex fuit *Iosias*, improbi patris filius optimus & religiosissimus, qui, pupillari ætate regnum consecutus, tanta pietatis incrementa hausit, ut nulli Hebræorum regum secundus exstiterit. *Helcia* sacerdote bene usus, anno regni octavo cæpit accuratius in religionis leges inquirere, & mox duodecimo, cum viginti annorum vir esset, reformare Iudæam & Ierosolymam. Altaria, vasaque omnia, anteriorum regum superstitionibus consecrata, combussit. Illi enim lucos collesque partim Diis gentium variis, partim ipsi Deo Israelis, præter legem ejus sacraverant, atque eo deflexerant profanitatis, ut Soli ac Lunæ divinos honores darent, iisdemque è metallis statuas erigerent. Quibus Iosias in pulverem redactis, sacerdotes profanarum æducalarum occidit, inque aris idolatrices eruta è sepulcris *ossa cremavit*, quod ab ipso faciendum Propheta ante 360 annos prædixerat. Sequenti anno Deus sacerdotum quendam, nomine *Ieremiam* allocutus est, jussitque principibus & populo denunciare, ut desisterent à profanorum cultu numinum, &, quibus insueverant, sceleribus remitterent nuncium, ni graviora vellent supplicia pendere, quam populares eorum, jam pridem in Media, Assyria, Persia, & Colchide exulantes. Cum parum proficeretur apud pertinaces animos, accidit ut decimo octavo Iosiæ anno, dum summus sacerdos thesauros reparando templo eruit, inveniret *Autographum Mosis*, quo divina ille oracula conscripserat. Ex eo Rex didicit, Hebræam gentem, ob crebras impietates & sacrilegia, ejiciẽdam è Palæstina, eamque cladem supplicationibus & lacrymis avertere studuit. Responsum est per *Holdam* prophetissam, regi quidem pio parcere æternum Numen, sed nequaquam perduellibus ejus subditis. Itaque Iosias universam regionem Hebrȩorum perambulavit, regnique olim Samariæ incolas, qui captivitatem Assyriorum evitaverant, aggressus persuasit, ut omissis religionibus externis, Deum maximum patrio ritu colerent. Lustrata terra, Hierosolymam omnes convocavit ad solennes azymorum ferias, quas in liberationis Ægyptiacæ monumentum Deus ipse jusserat, ingratique mortales multis retro seculis intermiserant. Rex pietati munificentiam addidit, populis epulum dedit xxx agnorum millia, tria boum. Principes regem imitati, ingentique gaudio priscæ ceremoniæ reductæ. Tum quicquid reges Samariæ & Ierosolymæ, vel è suo cerebro excogitaverant, vel à vicinis gentibus acceptum, temerandis Dei summi sacris adjecerant, id omne ardenti hujus regis Zelo antiquatum est, populusque juramento obstrictus, ut ne à divinis legibus ad dæmoniorum fraudes deviaret. Huc accedebant Vatum monita, imprimis Ieremiæ, qui à XIII Iosię anno,

2 *Par.* 34. 2 *Reg.* 22. *Ioseph.* *l.* 10. *c* 5. *Ier.* 1.

A. M. 3325. *Bucholz.* *Alii* 3320.

Aliqui 3319.

2 *Reg.* 23. 2 *Par.* 35.

Ier. 1. & 25. & 44.

anno, usq; ad ipsum gentis suæ exitium, non destitit, magnis parvisque Dei & regis hujus instituta inculcare, quantum vis ob hæc atrocissimas perferret injurias. Incredibile enim dictu, quam flagranti impietate deceptus à fanaticis populus, propheticis regiisque jussibus obnixus sit.

Herod. lib. 1. Diod. Sicul. lib. 2. Nahu. 2. 8. Hab. 3. Sopho. 2. 13. Herod. lib. 1.

Iosia regnante, Medorum rex *Cyaxares*, ulturus patris sui Phraortis cladem, quem Assyrii in obsidione Nini cum exercitu deleverant, collectis ex omni Asia copiis, urbem illam maximam ad Tigrim flumen, XV milliarium Germanicorum ambitu expansam, excindere statuit, cujus eversionem Prophetæ Hebræorum, Nahumus, Habacuc, & Sophonias diserte prædicebant, utipsis quoque gentibus iram à Deo Opt. Max. imminentem ob oculos statuerent. Et sane jam vicerat acie Assyrios, & *Ninon* circumsedebat Cyaxares, cum victoriam intervertit Madyas. Scytharum imperator, innumeram hominum multitudinē in Medorum terra rapiens. Erant hi Scythæ Nomades, & Cimmerios ex Europa in Asiam ejecerant, à quibus vicissim in fugam acti, tunc temporis Mediam pervagabantur.

Strabo lib. 1. Ioseph. lib. 10. cap. 6. 2 Par. 35. 20. 2 Reg. 23. 23.

Quamobrem relicta Nino, ad sua defendenda versus Cyaxares, vincitur à Scythis, qui crudeliter usi victoria, XXVIII annis infestam habuere Asiam. In Ægyptum tendentes, donis delinivit rex Psammitichus, pervicitque ut in Palæstinam retrocederent. Tandem vino ebrios aggressi Medi plerosque trucidant, Asiamq; denuo sui imperii faciunt. Hinc statim converso in Assyrios impetu, adscitis in societatem Babyloniis, Ninon capiunt & excindunt, ac dominatui Assyriaco, quem Oriens ad mille quadringentos annos vario Marte, casibus ambiguis sustinuerat, finem imponunt. Babyloniis tunc rex erat *Nabolassar*, in quem duxit Necos Ægypti Rex, Psammiticho genitus, indignatus auctam ejus potentiam, eversis Assyriorum opibus. Pater Neco Psammitichus Azotum Palęstinæ urbem, XXIX annis obsessam, obstinatione tandem ceperat. Ejus par animis Necos, omissa, quam à Nilo in mare rubrum perducere constituerat, fossa, classem è mari rubro emisit, quæ trienni navigatione Africam circumlegens, & septentrionalem oceanum lustrans, in Ægyptum rediit. Inde ad Cercusium, (alii Carcamesam vocant) circumfluum Euphrate & Habora fluviis oppidum, egit copias. In itinere coactus est acie confligere cum Iosia Rege, transitum ei per suos fines pertinacius intercludente. Id prælium temere susceptū à rege, cętera laudatissimo ipsius quidem morte haud ingloria, at populi & filiorum ejus sceleratorum ingenti malo finitum est. Etenim Iosia ex vulnere mortuo, victor Necos, feliciter expeditione Euphratea defunctus Ioachazum, degenerem Iosiæ filium, & successorem, regno exuit, captivumque in Ægyptum misit. Regnum Iudaïcum auro & argento plurimo multatum, in alterum Iosiæ filium, nihilo meliorem fratre, transtulit. Ei Ioachimi nomen dedit, antea Eliacimus fuerat. Hæc prima libertatis Iudæorum labes, *qui Deo suo infideles, dæmonum servitio semet addixerant, servis Dæmonum servire coacti postmodum.*

2 Par. 36. 2 Reg. 23.

Eodem tempore Cimerii in Asiam attracti à Scythis, Lydiam incursabant, Sardesque ipsas excepta

arce,

arce, occupaverant. Interim Sadyattes, Lydorum rex è Mileto quotannis prædas egit: Filius tamen ejus Halyattes Cimmerios tandem ejecit, & cum Milesiis undecenni bello exhaustis, fecit pacem, deceptus astu Thrasybuli ducis eorum, qui in summa inopia epulari populum & deliciari, præsente Lydorum legato, jusserat, & re arcta fecerat opinionem opulentiæ. Milesii pervagantes maria Sinopen Ponti urbem occuparunt, & in Ægypto Naucratem condiderunt.

Herod. lib. 1. Strabo lib. 12. & 17.

A.M. 3333. V.C. 814.

Dictis regibus suppar ætate fuit *Ancus Martius*, Pompilii ex filia nepos, æquitate & religione avo similis, Tullo fortitudine. Inauguratus Romanorum regno, anno secundo Olympiadis xxxv, Latinos diuturno bello domuit, mox etiam Fidenates, Veientes & Sabinos. Aventinum collem muro & fossa cinxit, traductosque è subactis oppidis inquilinos, ibi collocavit. Ianiculum quoque transtiberinum montem, præsidio munitũ, ponte sublicio, veteri urbi conjunxit. Ajunt, & sylvas eum publicasse ad usum navium; Salinarum vectigal instituisse; carcerem primum ædificasse. Ad ostium Tiberis coloniam maritimis commeatibus oportunam posuit. Ius feciale, quo legati ad res repetundas uterentur, ab Æquicolis Romam transtulit. His rebus confectis decessit, anno regni xxiv, cum Draco Atheniensibus leges conderet, quas Demades postea sanguine scriptas Conon draconis non hominis esse dicebat. Peccatis enim minimis ut pomorum olerumque furtis, capitis pœnam sanxerat, majorem sancturus magnis sceleribus, ut ipse ajebat, si quid morte atrocius scivisset. Suidas narrat, ab Æginensibus Draconem in theatro Petasorum conjectibus oppressum. Crudeli gratulatione crudelis legislator periit.

Flor. lib. 4. Aurel. vict. cap. 7. Livius lib. 1. Dion. lib. 3.

Plut. Clem. Stromat. 1. Suidas.

Eo tempore Liparam, Æolidum insularum urbem maximam, Prusiam in Bithynia & Epidamnum, post Dyrrachium dictam, in Calabria conditas ferunt. *Euseb. in Chron.*

IOACHIMUS.

Vicesimus Hebræorum rex *Ioachimus*, moribus fratri Ioachæ quam patri Iosiæ propior, sacrilegio invisus Deo fuit. Objurgatus à Prophetis Vria & Ieremia, eversionem Iudæ, ni resipisceret, obnunciantibus, illum ex Ægypto retractum decollari jussit, hunc ægre principum aliquot, meliora sapientium, precibus donavit. Librum Ieremiæ prælectum publice Iudis scriba conscidit coram rege, & inignem projecit. Sed contumaci tyranno haud lentior obid pœna venit. Cum enim tributum penderet annuum Neco Ægyptiorũ regi, omnis tunc Syriæ domino, accidit ut Nabuchodonosor, filius Nabolassaris, bello vinceret Necon, ad Carchemesam; Omniq; cum Syria & quicquid inter Euphratem & Nilum terrarum interjacet, exueret. Eadem igitur tempestate perculsa Ierosolyma Ioachimus captus, multi stemmatis regii Babylonem abducti sunt, inter quos Daniel, Hananias, Misael, Azarias pueri. Sic tributarius Babylonico factus imperio Ioachimus, de priori impietate nihil immutavit.

Anno. Mund. Templi 403

2 Reg. 24. 25. 2 Par. 36. Ier. 26. Ioseph. lib. 10. Antiq. c. 7. 8. 9. Ier. 36. 2.

2 Reg. 24. 7.

Dan. 1.

Annus erat regni ipsius quartus, cum, Nabolassare post xxix regni annos mortuo, Nabuchodonosor capessit imperium, rex cunctis majoribus suis major, & quo vix quisquam

Megast. ap. Ioseph. lib. 10. Antiq. cap. 11.

Ier. 25. 27. 46. quam potentior ullo exstitisse seculo creditur. Primo anno dubiis valde rebus ejus, predixit Ieremias Vates, non tantum superandum ab eo Necon; Sed universum insuper Orientem & Occidentem cum Insulis Oceani imperio ejus accessurum. Propheticam Vates ipse publicavit, & ad omnes postmodũ reges ac dynastas circummisit per legatos gentium, Hierosolymæ Zedeciam in fœdera sollicitantes, præcipiens Dei nomine, ut jugum Babylonicum susciperent, ni omnes gladio, fame & peste consumi præoptarent. Sed quanquam veritatis divinæ idonea documenta daret, pseudoprophetarũ etiam aliquibus subito ad ipsius prædictionem exitio exstinctis; tamen paucis persuasit, cum ad Ægyptiacam potentiam magis, quam ad Dei minas respectarent populi. Interim Nabuchodonosor *Babylonem triplici muro circumdedit*, ex manubiis templum Beli magnificentissime excoluit, in uxoris Medæ gratiam hortos pensiles exstruxit. Ei divino in somnio adumbrata est imperii mundani varietas vanitasque. Statuam vidit in *somniis* ingentem, capite aureo, pectore & brachiis argenteis, ventre ac lumbis æneis, pedibus ferreis simul & testaceis, in quos incurrens lapis totam comminuebat, comminutamque in pulverem vento dabat dispergendam. Id somnium cum nemo alius posset, *Daniel* & illi memoriam redegit Monarchæ, & *interpretatus* est. Aureum imperium vocavit Babylonicum, successura deinceps sequiora, quæ tandem omnia cœli Rex Christus contereret dissiparetque. Rex obstupefactus juvenis sapientia, *Proregem* eum Babylo niæ constituit, omniumque Chaldæorum & Magorum Ephorum. Daniel in partem administrationis adscivit populares & sodales suos, Hananiam, Misaëlem, & Azariam, ipse in aula consiliariorum præcipuus vixit, fama per universum Orientem maximus,

Beros. apud Ioseph. lib. 1. contra App. Ioseph. lib. 10. Antiq. cap. 11. Dan. 2.

Dum hæc Babylone fiunt, *Ioachimus* ad Ægyptium deficit, sperans ejus se opibus libertatem Iudęis recuperaturam, consilio stulto juxta atque impio, quod & fidem Nabuchodonosori jurasset, & imperium terrarum omnibus argumentis ad Babylonios inclinaret. Perfidia regis irritatus Nabuchodonosor, ingentes in eum & è variis populis cõflatos exercitus misit, qui catenis chalybeis vinctum, & mox trucidatum abjecerunt, ne sepulcri quidem honore habito ei, qui Deo hominibusque fidem violasset. Eo cæso ultra tria Iudæorum millia exulatum missi sunt, Suffectus est Ioachimo statim *Iechonias* filius, jam ante paternæ consors quam potestatis, tam malitiæ. Quare trimestre tantum imperium habuit; hoc duntaxat patre melior, quod Ieremiæ autoritatem secutus, ultro se dedidit Babyloniis, ut urbi populoque parceretur. Cum eo præcipuum militiæ, ac reipubl. robur abductum, octodecim millibus virorum sedes in Babylonia attributæ, ut novæ rebellioni ansa præcideretur.

Ezech. 14. 14. & 28. 3. 2 Reg. 24. 1. 2. 2 Par. 36. 8. Ioseph. lib. 10. ca. 7. 4. Ier. 36. 30. & 22. 19. A. M. 3354. Ier. 52. 28.

ZEDECIAS.

Anno. Mund. 3355. Templi 416.

VIcesimus secundus regum Hebræorum, idemq; ultimus fuit *Zedecias*, patruus Iechoniæ, Babyloniorum beneficio Iudææ præpositus, cum jam flos populi in Babyloniam demigrasset. Ille prædecessorum malis nihilo correctior, nec Deum pure coluit, nec juste præfuit sub-

2. Reg. 24. 2 Par. 36. Ioseph. lib. 10. Antiq. cap. 10.

subditis, nec fidem Babylonio juratam servavit. Cum anno regni sui quarto in Babyloniam profectus, fidem regni renovasset, adducto etiam pontifice Sarea, (cui Ieremias vaticinium de excidio Babylonis, ibidem publicandum, commiserat) nihilominus in patriam redux, defecit at Ægyptios, cumque iis fœdus adversum Assyrios in iit. Transversum agebant pseudo prophetæ, & principes vaniloqui, quorum consiliis homo inconstantissimus plus detulit, quam sanctissimis Ieremiæ & Exechielis vocibus atque literis.
Eze. 17 Ezechiel sacerdotum exulum unus, sexto sui exilii, regnique Zedeciæ
Ierem. 44. 30. anno, aperte ei denunciavit, fore, ut
Herod. lib. 2. propter perjurium Babylonem abduceretur, nec terram tamen adspiceret exilii, orbatus scilicet oculis, quemadmodum ei evenit postea. Sed tunc mentis inops, tyrannus, in perduellione permansit, confisus opibus Apriæ regis Ægyptii. Itaque frequens rebellio Iudæorum movit Nabuchodonosorem, Tyri tunc obsidione implicatum, ut de excindenda Ierosolyma totoque regno cogitationem susciperet. Quare compulsum intra muros Zedeciam, in tertium usque annum obsidione fatigavit. Interim Ieremias, cælestis iræ gnarus, deditionem suadet; ni faciant, captivitatem & miserandam mortem, ait, imminere.
Ier. 32.

Tum vero in iram excitatus Zedecias, in carcerem trudit Prophetam; mox crudelis facti pœnitens, dum absolvere eum cupit, non audet, obsistente manu principum, quibus pridem solens erat, bonos innocentesque premere. Propheta intrepidus pergit vaticinando, additque futurum, quod etiam ante præmonuerat, ut post septuaginta annos redeant exules, Ierosolyma instauretur, Babylon vero corruat turpissime. Interim Ægyptius, audito, quibus in angustiis essent socii, assumpto valido exercitu, obsidionem solvere conatur. At Babylonius ea aliquantisper intermissa, obviam Apriæ profectus, uno prælio victum tota Syria expulit. Hinc instaurata obsidione, eam per XVIII menses continuat. Ieremias vero, absentibus Chaldæis, solum natale Anathotas visurus, transfugii insimulatur, & de sententia procerum in lacum demittitur cæno ac sordibus fœdum, ut ne simplici quidem mortis genere interiret. Mitigatus tamen rex, Æthiopis cujusdam Ebedmelechi intercessione, extrahi eum lacu & carceris custodiis reddi jubet. Tandem obsessos vis hostium & penuria urget undique, consumtisque omnibus, quæ mandi poterant, fatiscunt inedia propugnatores mænium, capitur urbs noctu & incenditur, Rex è fuga retractus, Riblathæ sistitur Nabuchodonosori, qui filios principesque ejus mortis. ipsum cæcitatis damnat, æternique exilii. Hieremias misericordia hostili carcere exemtus. donatusq; liberaliter, habitare in ruinis patriæ, quam cum Nabuzaradano duce in Babyloniam migrare maluit. Denique ipsum etiam templum conflagravit, auri argentique multa talenta, vestes, vasa, columnæ, aliaque pretiosissima Babylonem translata.

Ierem. 37. 11. *Ioseph. lib.* 13. *cap.* 10. *Iere.* 38. 6. 13.

Puberes omnes, qui aliquantivis pretii essent, in exilium abrepti, relictis, quorum ætas, aut imbecillitas fastidio victoribus fuit. Ea turba inutilis servitio, colendis agris, ne efferaretur solum, deputata, eique Godolias præpositus est, absq; ullo insigni

2 *Reg.* 25. *Ier.* 40. 41. 42. 43. 44.

2. Chr. 7. Ioseph. 10. c. 11. insigni regio, quod præesse paucis & calamitosis nulla dignitas haberetur. Sed tanta fuit Dei in nefarium genus indignatio, ut paulo post Godolias etiam *Ismaëlis* cujusdam regii juvenis fraude perierit, & quicquid erat populi reliquum, insano consilio in Ægyptum profugerit, ibidem deinceps Babyloniorum gladiis conficiendum. Deleta Hierosolyma, exustumque templum longe pulcerrimum post annos 427. quàm conditum à Salomone fuerat. Summi sacerdotes in eo ministraverant XVI, hoc ordine: Zadocus, Achimaas, Azarias, Iohannes qui & Iojadas, Azarias, Amarias, Achitobus. Zadocus alter, Vrias, Nerias, Azarias vel Hodeas, Sallumus, Helzias, Azarias, Sareas, Iozadacus.

Tempus ipsum & Seder olam exitii causam, Ezechiel Propheta ante sexennium præfiguraverat, testificatus Israëlitarum iniquitatem 390 annis, Iudęorum XL portari à Deo, iisque elapsis urbem gentemque excindendas, Ezr. 4. Nam à Ieroboamo ad cladē totius populi anni CCCLXXX, à Iosiæ reformatione & Ieremiæ XL numerantur. Per hæc tempora Romanas res administrabat *Priscus Tarquinius*, A. M. 3357. Græcus origine, qui Anci Martii liberis datus tutor, fidei prætulerat regnum, acceptumque ita administrabat. quasi jure adeptus fuisset. Sed nobus ut cum templo Dei strui liber cæpit, sic cum ejus destructione desinet, ut novo Babyloniorum imperio nova oratio impendatur.

Seculum Monarcharum, & Sapientum, Ethnicis & Tyrannorum.

LIBER VI.

A Templi & politiæ Iudaicæ destructione, usque ad plenam utriusque reparationem, tempus annorum CXXXII.

NABVCHODONOSOR.

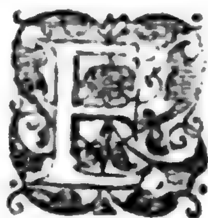

Iere. 27. 40. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. Ezech. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. Ioseph. lib. 10. Ant. & 1. cont. Appionem. Strabo lib. 15.

Versa Iudæorum politia, mirum, quantæ passim rerum publicarū strages, quantæ gentuum & populorū *ruinæ* vel *migrationes* exstiterint. E Prophetarū certe monumentis constat, quibus etiam Iosephus Iudaicus autor suffragatur, Phænices, Palæstinos, Ammonitas, Moabitas, Idumæos, Syros, Assyrios, Medos., Persas, Elymæos, Ægyptios, Troglodìtas, Æthiopes, aliosque ejus ætatis celebriores populos, unius Nabuchodonosoris armis succubuisse, partim gladiis militum mactatos, partim dispersos, partim jugo Babylonico illigatos. Item Iosephus ex Megasthene Indicarum rerum scriptore annotat, Nabuchodonosorem præter universam Asiam, Africæ quoq; partem maximam & Iberiam subjugasse, majoremque Hercule habitum, ad columnas, ab ipso denominatas, pervenisse. Strabo addit, Nabuchodonosorem ex Iberia in Thraciam, & Pontum ductasse copias. Ægyptum quinto post captam Ierosolymam anno ingressus, totam imperio suo subjecit, fortunatissimumq; ante Regem Apryen,

 opu-

opulentissimo exuit regno, atque, ut Iosephus tradit, etiam occidit. Ex Herodoto autē colligitur, Apryen à Cyrenæis victum, regno excidisse, Iubente haud dubie Nebucadnezare, posteaque ab Ægyptiis interfectum, cum jactasset stolidissime, se nec per Deum quidem regno excuti posse, Ita eum fortunę benignitas dementaverat, dementatumque exposuit ludibrio. Nec melior Tyriorum sors fuit. Eorum enim ditione occupata, Tyrum ipsam urbium potentissimā, tredecenni obsidione exagitatam ingenti labore expugnavit *Nabuchodonosor*, expugnatamque diruit. Vnde jam minus mirabuntur aliqui, cur Daniel Propheta Babylonicum imperium aureum, Persicum argenteum, Græcum æneum, Romanum autem ferreum appellaverit. Nam ad magnitudinem Babylonici, qua nulli secundum exstitit, accessit ingens literarum & sapientiæ studium, *sine quo nulla unquam potestas diuturna & stabilis esse potuit. Vis enim consilii expers mole ruit sua.* Itaque *Nabuchodonosor* (quem alii Nabynitum, libri diuini Nebucadnezarem, Herodotus Labynitum appellat) neminem ad ministeria aulica adhibuit, qui liberalibus studiis triennium innutritus non esset. Cumque Danielem regio Hebræorum stemmate ortum, præter artium humanarum peritiam, Numinis etiam gaudere familiaritate comperisset, eum omnibus terrarum Sapientibus magistrum præposuit; cujus tanta extitit fama, ut qui nimium sibi sapere videbatur, per irrisionem Daniele sapientior diceretur, quod illius viri ingenium supra omnem æmulationem foret. Accessit longævitas, maximum ad prudentiam momentum Nam dum imperium Babylonicum stetit; stetit autem annos LXX) floruit etiam pariter *Daniel*, quippe qui Cyro jam regnante, subactaque à Persis Babylone, divinas adhuc revelationes ediderit. Bene igitur rebus suis consuluisse tunc dixeris Græcos, qui in Persiam & Babyloniam, tanquam ad solennem sapientiæ mercatum, excurrisse leguntur, & quidem Daniele ibidem *scholas* habente, cui Ezechiel Propheta, Hananias item, Misaël, Azarias, aliique Hebræorum Sapientes, divina eruditione suppares fuere. Excursum quoque à Græcis in Ægyptum est, ubi Ieremias & Baruchus Prophetæ eadem ætate degebant. Vnde constat, quod res erat, dixisse, qui Philosophiam Græcorum à Barbaris acceptam prodidere. Chaldæi enim & Ægyptii Græcos illos, utrosque Hebræi erudierunt. Pherecydes natione Syrus, Pythagoræ præceptor fuit, sacerdotes Ægyptii Thaletis, qui primus apud Græcos Sapiens appellatus est. A Thalete Ionica, à Pythagora Italica Philosophia descendit, quæ utraq; deinceps in multas familias discerpta, innumera Philosophantium agmina produxit. *Daniele* autem vigente, primum apud Græcos *Sapientum* nomen eluxit, *septenario* quoque numero nobile. Erant hi Tales Milesius, Solon Atheniensis, Periander Corinthius, Cleobulus, Lydius, Chilon, Lacedæmonius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenëus, omnes Daniele juniores quidem, sed ita, ut videre ipsum & alloqui potuerint. Adjungas iis licet Pythagoram Samium, Mysonem Chenæum, Epimenidem Cretensem, Anacharsin Scytham, & fabularum Philosophum Æsopum. *Chaldeorum* certe dogmata

Herod. l. 2. & 4. Ier. 44. Ezech. c. 29. 30. 31. 32. Ioseph. x. Antiq. c. 11. è Beros. Megasthene. Diocle. Philostrato.

Dan. 2. Horat. III. Car. Ode 4.

Dan. cap. 1.

Ezech. 28. 3. Dan. c. 10. 1.

Diog. Laert. in proœmio. Euseb. lib. 9. Præp. Evang. cap. 2. Aug. l. 18. C. D. c. 25. Lud. Viv. in comm. ibid. Euseb. Chron. Pausan. in Phocicis.

dogmata verioris haud dubiè originis sunt. Duo esse principia, bonum & malum, alterũ Orimasdam, ignis dominum, alterum Orcum. Deum scilicet & Diabolum à Daniele audiverant. Deum ignis esse Dominum, servatis in flagrantissimo camino cultoribus suis exploratum. Item revicturos esse homines, immortalesq; futuros; Rerum naturam sanctorum precibus obtemperare. Ridendos imaginum fabricatores, & illos, qui Deos mares & fœminas fingunt. Hæc à Daniele hausta, planum est. *Pythagoræ*, qui similiter Orientem adierat, id sapientissimũ effatum fuit, *nullum hominum sapientem dicendum, nisi solum Deum.* Itaq; non sapiens, sed studiosus sapientiæ dici voluit. *Thales* itidem animas immortales docuit; Deum etiam cogitata hominum inspicere; principio ac fine carere. Primus prędixit Eclipsin, quæ Halyatte & Cyaxare inter se confligentibus accidit. Erat enim inter illos bellum, quod Lydi Scythas, Medorum hostes suscipe-rent. Eos reges Nabunetus seu vi, seu autoritate in concordiam redegit, & firmandæ paci Arienam, Halyattis Lydi filiã, Astyagi Cyaxaris filio uxorem comparavit. Ipse ingẽtibus malis summam sapientiam & moderationem edoctus est: statuas nulli esse venerationi debere, experimẽto didicit. Cum enim ex solido auro colossum sexaginta cubitorum erexisset, præsentiq; ignis metu adorare eum omnes coëgisset, tres Hebræi, Babyloniarum provinciarum præfecti, devorari ignibus, quam piaculum committere maluerunt. Itaque vincti manibus pedibusque, in medias flammas conjiciuntur. Sed ministros infandi operis, dum promtius damnatos in ignem pellunt, flamma absorbuit, Hebræos ignis non attigit, cum adspectantibus quartus iis comes additus cerneretur, quem rex filium esse Dei confessus est. Quare divina obstupefactus virtute, missis per omne regnum suum edictis, facti miraculũ promulgavit, soli Hebræorum Deo honorem deferendum professus. Deinde somnio, voceque cælitus demissa pręmonitus, quod rebus secundis nimium gloriaretur, mota mente regiam potestatem amisit, herbisque ad jumentorum instar vitam, ad septem annos, sustinuit. Servatum tamen Dei nutu imperium est, & à Nitocri regina (ut innuit Herodotus, qui Labynitum Iuniorem Nitocris, magnanimæ & prudentissimæ mulieris filium, scripsit) administratum, filioque Evilmerodacho, donec expiata superbia Rex sibi dignitatique pristinę restitutus, major è lapsu suo surrexit. Nã cum Babylonis ambitus 480 stadiorum, murus 200 cubitorum altitudine, L latitudine esset, Nitocris Euphratem quoque urbi interfluentem utrinque munivit, & ponte utramque ejus regionem conjunxit. Flumen ipsum tortuosum, ut placidius mearet, effecit, viasque ex Medis in Babylonem ducentes intersepsit, ne compendiarium iis aut facile ad urbem iter foret. Nabuchodonosor post devictum Zedechiam XXVI annos regnavit solidos, in universum XLV. cum maximum Hebræorum Numen iterum per omnes populos serio honorandum præcepisset. Eo regnante *Tarquinius Priscus* Romæ; Græcum ingenium Italicis artibus miscuit. Senatus majestatem numero ampliavit, allectis centum, qui minorum gentium Patres sunt appellati. Et Attius Navius augur

Marginal notes: *Laërt. proœm.* — *Diog. Laert. l. 8.* — *Herod. l. 1.* — *Dan. 3.* — *Dan. 4.* — *Herod. l. 1.* — *Herod. l. 1.* — *Sulp. Sev. l. 2.*

Dionys. lib. 3. Livius lib. 1. Florus l. 1. c. 5. Aurel. Victor,

augur artis suę fidem, secta cote novacula, approbavit, unde Romanis sacer Auguratus. Priscus Latinos bello domuit; Circum maximum ædificavit; Ludos magnos instituit. Duodecim Thusciæ populos frequentibus armis subegit. Inde fasces, trabeæ, curules, anuli, phaleræ, paludamenta, prætextæ: inde, quod aureo curru quatuor equis Romæ triumphatum. Togæ pictæ, tunicæque palmatæ, omnia denique decora & insignia, quibus imperii postmodum dignitas eminuit. Idem murum lapideum urbi circumdedit, & cloacas fieri curavit. Capitolium inchoavit. Cum triginta octo annis regnasset, per Anci filios immissis percussoribus occisus est, regis ejus, cui ipse successerat. Dum Priscus ludos Romæ facere instituit, *Græci* quoque Isthmios, Pythios, Nemeos, Panathenaicos, aut renovant, aut amplificant, imo Pisæi Eleis de Olympicis certaminibus certamen dirum moventes, dum præsidere ludis ambiunt, patriam ipsam seriis pugnis amittunt, Olympiade XLVIII.

Pausf. 2. Eliacis.

Plin. lib. 7. c. 49. & 34. c. 8. Suidas. Epistol. Phalaridis. Oros. l. 1 cap. 20. Liv. l. 5 Aventinus lib. 1.

Crudeliores ludos *Phalaris* Agrigentinorum tyrannus edebat Siculis, quem nescio Græcine immaniorem, an ipse Epistolis se suis moderatiorem scripserit. De Perillo constat, quod taurum ei fecerit, mugitus de eo hominis pollicitus igne subdito, primusque eum expertus sit, justiore sævitia Regis, quam arte artificis.

Eodem tractu temporum *Galli* in Italiam se Germaniamque effudere. *Ambigatus*, Celtarum Rex, prægravante turba exonerare terram cupiens, Bellovesum ac Sigovesum, sororis suæ filios, cum tanta hominum multitudine dimisit, ne qua gens arcere advenientes posset. Sigoveso Hercynei saltus sortibus obtigere, Belloveso Italia. Hic ergo Bituriges, Aruernos, Senones, Heduos, Ambarros, Carnutes excivit, & per Taurinos Alpes transcendit, cum Phocæenses Massyliam conderent, Tarquinius Romam exornaret. Fusis acie Thuscis haud procul Ticino flumine, Galli Insubrium agros nacti, Mediolanum urbem exstruxere: mox alia Germanorum manu, quæ Elitovio duce intraverat, aucti loco, ubi nunc Brixia & Verano sunt. occuparunt. Secuti Boii Lingonesque, cum jam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus trajecto, non Hetruscos modo, sed etiam Vmbros agro pellunt, intra tamen Apenninum se continentes, quibus cum postea graves Romanis pugnæ fuere. Vndecim annis ante mortem Nebucadnezaris periit Apryes Ægypti Rex, qui Adicram Pænorum regem restituturus, Batto Cyreneorum regi ingens bellum fecerat. Sed ab illo, Græcorum auxiliis adjuto (Cyrenæi enim Græcorum coloni erant) gravi clade affectus, majorique mox domi à subditis seditione exceptus est. Ægyptii enim, corruptum, regis culpa, exercitum rati, rebellarunt, regemque dixerunt Amasin, à quo captus Apryes, traditusque Ægyptiis, laqueo abrupit vitam, anno regni vicesimo quinto.

Solinus cap. 11.

Herod. lib. 2. & 4.

EVILMERODACHVS.

Anno Mundi 3390. Captivitatis Babylonicæ 37

NAbuchodonosore rebus humanis exemto, Babylonici imperii dominium in filium ejus transiit *Evilmerodachum*, anno primæ transmigrationis Iudęorum XXXVII. secundæ XXVI. Is miseratus captivita-

2 Reg. 25.27. Ier. 52.31.

ptivitatem Iechoniæ regis, qui olim deditione facta regni & urbis Ierosolymæ, Babyloniorum fidei se permisisset, summis eum affecit honoribus, omnibusque aliis imperii sui regibus anteposuit. At ipse ob iniquitates & libidines in odium adductus subditorum, à sororis suæ marito Nerigliss oro, fraude peremtus est, cum annos regnasset duos.

Sever. Sulp. l. 2.

Iosephus ponit XVIII. Severus Sulpitius è libro perveteri XII. connumeratis haud dubie annis, quos pater mente captus vacuos filio reliquerat, ac restitutus communes secum fecerat.

Beros. apud Ioseph. l. 1. contra Appian. & 10. Antiq. cap. 22. Alexand. Poly. hist. apud Euseb. præpar. Evang. l. 9. c. 4. Euseb. l. 10 prap. ca. 3.

Nerigliss orus iste seu Niglisar, sicut eum nominat Iosephus, quatuor annis, ut Beroso & Megastheni placet, præfuit nomine filii sui Laborosordachi, qui cum ineptissimus imperio haberetur, defuncto patre, nono regni mense oppressus ab aulicis & exstinctus est, suffecto in regnū *Nabonito*, (quem Herodotus vocat Labynitum, Daniel Balschazarum cognominat) filio Nabuchodonosoris natu minimo, matre Nitocri, quemadmodum memorat Herodotus. Is fuit annus transmigrationis Hebræorum præcipuæ quadragesimus quartus,

A. M. 3413

cum Olympias ageretur quinta & quinquagesima, in quem annum *Cyri* Persarum regis, *exordia* collocant, qui diligentius Olympiadas scrutantur. Dum enim Babylonii, potentiæ securi, voluptatibus indulgent, seque mutuis cædibus perimunt, novi apud Medos Persasque imperii fundamenta jaciuntur. Medis jam multis annis præerat *Astyages*, cujus patre Astibara, id est,

Dan. 9. 1. Ctesias apud Photium. Alex. Polyhistor. apud Euseb. Iustin. l. 1. Herod. l. 1.

Assuero seu Cyaxare (Nam Daniel Assuerum, Ctesias & Alexander Polyhistor Astibaren, Herodotus Cyaxaren, corrupto per græcanicam inflexionem, aut referentium imperitiam vocabulo, appellant) in Hebræos commilitone usus erat Magnus Nabonitus. Illi Astyagi è Mandane filia & Cambyse Persa nepos fuit *Cyrus*, vir omnibus bonis artibus, ac militari inprimis robore & magnanimitate p,æstans, quem infantulum, si Herodote fides, avus exponi jusserat, quod Asię dominatum fatis ei destinari, per somnia cognovisset. At Cyrus Dei provisu servatus, comperta per Harpagum Medum Astyagis injuria, Persas ab Astyage alienos, facile ad res novādas incitavit, sumendæque libertatis autor factus, avum eo redegit, nt precarium à nepote imperium vitamque habere videretur.

Ioh. Tzezes Chil. 1. hist. 1. Ctesias. Cnidius apud Photium p. 107. edit. Andr. Scotti.

Interim Laborosordachus, Niglisaris filius, peractis nuptiis, quasi per venationem deprædatus Mediam, consultu Cyri ab Astyage repellitur, magnique belli semina sparguntur. Paulo post Astyages, dum ad Cyrum molitur iter, à Petesaca Eunucho in desertis occiditur, anno regni 35, cujus percussor à filia occisi Mandane cruci suffixus, suasorque sceleris Oebaras fame exstinctus est, Cyaxare Astyagis filio in regnum Medorum succedente.

Livius l. 1.

Iuxta hæc tempora fuit sextus Romanorum Rex, à patre *Tullius*, servitute matris *Servius* dictus, atque in familia Tarquinii Prisci genitus, qua cum se dignum gereret, filiæ ejus conjugio honoratus est.

Flor. l. 1. Dionys. Halyc. l. 4.

Occiso socero, Tanaqui socrus ad populum despiciens ait; Priscum regem gravj quidem, sed non lethali, vulnere accepto, petere ut interim dum convalescit, Servio Tullio dicto audientes essent. Sic ille quasi precario regnare inceptans, anno quarto Olympiadis 1, tam industrie

regnum

regnum egit, ut etiam jure id adeptus videretur. Etruscos sæpe domuit, collem Quirinalem & Viminalem & Esquilias urbi addidit. Ab eo *populus* Romanus *relatus in censum*, digestus in classes, curiis atque collegiis distributus. Latinis populis persuasum, ut exemplo Ephesiorum, qui à Crœso obsessi, Dianæ se devovissent, & ipsi ædem Dianæ in Aventino dedicarent. Censu acto, reperta civium Romanorū LXXXIV millia, cum his qui in agris degebant. Periit anno regni XIV, Cyro jam universam Asiam tenente, cujus prudentiam, si in historia opinari licet, in ordinanda Republica æmulatum esse dixerim Servium. Idem primus *signavit æs*, cum antea rudi uterentur Romani, signatumque est nota pecudum, unde & pecunia appellata.

Herod. l. 1. Sext. Aurel. Eutrop. l. 1.

Plinius l. 33. c. 3.

BALTHAZAR.

A. M. 3418. Captivitatis Babylonicæ 45. Herod. l. 1. Beros. & Megasth. apud Joseph. l. 10. Antiq. & 1. adver. Appion. Euseb. præp. l. 9. cap. 4. Xenoph. lib. 2. de discipl. Cyri & 3439.

REgnabat temporibus Cyri ac Tulli *Balthazar*, à Babyloniorum Belo cognominatus, illustris apud autores alios patris nomine, quod Nabonnus, Labynitus, Nabuchodonosor, varia literarū commutatione fecerunt scriptores. Hic conspicatus Cyri & Medorum potentiam coalescere, Crœsum ad infringēdas eorum vires incitat, quod Crœsi tum præcipua per Asiam gloria erat. Etenim Crœsus, præter paternum Lydorum regnum, Ionas, Æolesque, & omnes reliquos intra Halyn fluvium populos, exceptis tantum Lyciis, ac Cicilibus subegerat, Insulanos Pittaci inductus festivitate socios adsciverat. Accensus igitur à Babylonio & Amasi Ægyptiorum rege, consulit oracula, Apollinem præsertim Delphicum, quem bello adversus Persas eventum destinaret. Apollinem immensis donariis veneratus audit, si Halyn transeat, magnam potestatem eversurū. Id ambigue dictum, pro se interpretatus, mittit ad Athenienses & Lacedæmonios fœdus auxiliaque oratum. Athenas antea exitio vicinas ob divitum in pauperes insolentiam, Solon æquissimis latis legibus conservarat, introducta etiam æris alieni levatione, quam σεισάχθειαν appellavit. Cum regnare potuisset, noluerat, professus *tyrannidem prædium esse pulcrum, sed ex quo egredi nō liceat. In jus rapere injurium, etiam non læsis permiserat; communes ratus injurias, quæ singulis contigissent. In seditione neutram partem secutos omni honore arcuerat, ignavum arbitratus eum & malum, qui otiosus spectaret turbas patriæ. Sponsas sine ulla dote nubere jusserat, ne quis lucrosas potius quam liberales nuptias faceret, sed ut uxores per se, non per nummos ducerentur. Filius nothus & artium rudis ne patrem aleret, atque ut rationem, unde quisque viveret, Areopagitarum senatui redderet, sanxerat.* Quam quidem legem in Ægypto observarat. Latis legibus, ut Pisistratum caverent cives, monuerat, spretusque involuntarium exilium ierat. Eo digresso, Pisistratus, vulneribus sibi sua manu inflictis, persuasit Atheniensibus, ut 400 ei corporis custodes darent, iisque assumtis arcem occupavit; ac civibus libertatem eripuit. Is tunc Athenis præsidebat, Crœsoq; per legatos roganti auxilia est pollicitus. Lacedæmoniis Chilon Ephorus erat, rex Euthydemus. Chilonis verbum ferebatur, *cotibus lapideis aurum, auro homines explorari*, aliaque ejusmodi, ob quæ septem Sapientibus connumeratus est. Etiam Lacedæmonii cum Crœso societatem

Plu. in Solone. Diog. Laert. l. 1.

Herod. l. 2.

Laertius in Chilone.

cietatem pacti sunt, qui tunc victis tandem Arcadum Tegeatibus, quibus cum anceps bellum gesserant, pleræque Peloponneso dominabantur. Periander vero Corinthi traditam à Cypselo patre tyrannidem tenebat, Corinthiis semper facessens negotiũ, ne sibi ab ipsis fieret; senatu etiam constituto, qui provideret ne quis plus absumeret, quam proprii reditus ferrent. Contra Thales Milesius autor existitit, ne Crœso in Cyrum opem ferrent. *Cyrus* itidem, consulto Daniele principe Chaldæorum, victoriam sibi à summo Numine præparatam didicit, fidenterque in Lydos duxit. Ac primum sane prelium in Cappadocibus dubii Martis visum, Lydis equitatu prævalentibus. Xenophon autem vicisse Cyrum, solosque exercitus Cræsiani Ægyptios egregie pugnasse memorat, qui partim venia impetrata domum redierint, partim etiam Cyro commilitones facti sint. Herodotus autor est, Cræsum exautoratis mercenariis militibus, Sardes refugisse, ut novam ex sociis Babyloniis, Græcis atque Ægyptiis aciem, sequentem in annum pararet. At Græcos, priusquam promissa mitterent auxilia, captum *Cræsum*, regnoque eversum accepisse. Consentiunt scriptores, victorum Cyrum mox Sardas ipsas, contra quam Cræsus crediderat, adortum. Itaque Lydos iterum contractos in unum, Cyrus in fugam vertit, equis eorum insolenti camelorum adspectu exterritis. Inde Sardes captæ, Cræsus se Cyro dedidit. Fama est pyræ admotum, cum magna voce Solonem invocasset, restincto igni veniam meruisse, quod incerta humanorum casuum à Solone sibi commemorata Cyro

Diog. Laert. lib. 1.

Suidas & Cedr. Xenop. lib. 7. de Cyri disciplin. Her. l. 1.

recitaret, qui verissimum esse professus est Solonis dictum, olim Cræso ingratum, cum divitias suas ostentanti suggereret, *neminem ante obitum beatum esse appellandum.* Veritatem dicti Cræsus suopte casu cognovit, à Cyro tamen deinceps inter præcipuos amicos habitus, & Barce Susianes provinciæ urbe donatus. Cæterum *Apollo Delphicus* per nuncios à Cræso increpatus, quod benefactorem suum tanta in re fefellisset, mendax ut erat respondit, fatis nec Deum quidem posse obsistere. Templum ejus paulo post incensum à Pisistratidis, Alcmæonidæ alterius factionis cives instaurarunt, Amasi Ægyptio impensas sublevante, Sic *Mermniadum* in Lydia *regnum desiit*, Olympiade sexagesima, cum referente Alexandrino Clemente, auspicatus id esset Gyges Olympiade XVIII. Duravit annos 170. Paulo post Lydis, Pactya autore, rebellantibus, Cyrus per Mazarem Medũ arma ademit, permissisque deliciis in mollitiem vertit gentem. Pactyas à Chiis, ad quos confugerat, Persis auro traditus. Inde *Harpagus* Ionas omnes subegit, exceptis Phocæensibus, qui in Corsicam Rhegiumque, & Tejis, qui Abderã Thraciæ profugerunt. Milesii vero ex Thaletis consilio fœderati Cyro, libertate illibata fruebantur. Reliqui Iones Biantis sentẽtiam aspernati, qui junctis viribus alias petere sedes suaserat, libertati patriã post habuere. Redacti & Cares in servitutem. Lycii autem libertatis retinentissimi, non prius eam quam vitam ipsam posuere. Dum ita inferiorem Asiam Harpagus perdomat, *Cyrus* superiorem aggreditur, in qua Babylonii adhuc opibus animisque præeminebant, sustentati

Iustin. l. 1. Herod. l. 1. Euseb. in Chron.

Clement. stromatum 1.

Herod. l. 1.

Herod. l. 1.

etiam subditorum atque clientum ingentibus opibus atque copiis. Artacamas eis magnæ Phrygiæ Rex, Gabæus Hellesponti, Arybęus Cappadociæ, Maragdus Arabum, aliique non pauci suppetias ferebant. Cyrus Medos rege Cyaxare, Persas item populares Susianosque ducens, (quorum rex Abradates in conflictu perierat) subjugavit in itinere offensos sibi quosque populos, ac Babylonios acie victos in urbem compulit. Ei Nabonitus, qui & Balthazar, pridem de xx annorum commeatu prospexerat, civitatemque seu vi, seu fame fecerat inexpugnabilem. Itaque Cyrus longo tempore inops consilii, ab obsessis ridebatur, donec tandem astu eos superavit, superiores cunctis sibi viribus visos humanis. Strategema ejusmodi fuit. *Nitocris* olim regina lacum immensi operis, ambitu 420 stadiorum foderat, in quem derivata parte Euphratis; & aquas ejus diminuerat, & ex egesto limo vallum utrique fluminis ripæ obduxerat. Huc Cyrus deducta parte exercitus imbecilliori, jubet renovare fossas, reliquasque copias in procinctu stare, ut simul Euphrates deflueret, in urbem nocturnæ irrumperent. Babylonii interim festos dies agitabant, Rex ipse ganeæ vacabat & luxui, feralis eos hostium contemtus incesserat. Dum helluantur, Deosque fusiles honorant, productis in contumeliam vasis Deo sacris, quæ Magnus ille Nabonitus Ierosolymis asportaverat, en tibi derepente manum in pariete palatii conspicuam, regis regnique fata ductis literis describentem. Eas cum nemo legeret, monitu reginæ matris *Daniel* accitus, legit statim & interpretatus est; scilicet ob delicta regi temeratamque religionem exitium imminere, regnumque in Medos as Persas partiendum. Ex mox factum est. Persę Medique eadem nocte femorum tenus aquis immersi, in urbem penetrarunt, Babyloniosque somno vinoque sepultos confertim trucidarunt. Gadatas & Gobrias tribuni, oppressis arcis excubitoribus, regem ipsum, districto acinace nequicquam se defendentem, obtruncant, cum XVII annos regnasset, anno Babylonici imperii 70. Darius Medus, qui & Cyaxares, avito nomine dictus, permittente Cyro, opulentissimum regnũ adiit, sexaginta duos annos natus. Ipse ut erat senex, otii amans, omnem regni curam in Medos Persasque consiliarios devolvit, Danielem illustri opinione compertum, additis duobus aliis, universo imperio præposuit, secutus Cyri, superiorumque regum Iudicium. Iis reliquos Satrapas, numero 120, rationes administrationum reddere præcepit. Sed Danieli, viro Hebræo, invidiæ statim fuit nimia apud exteros potensia, exitioque præsenti vertisset, nisi à Numine Opt. Max. cui totum se addixerat, mirabiliter esset protectus. Dario enim consueta regum arrogantia dicepto, persuaserant aulici, ut se solum ad XXX dies addorandũ præberet omnibus, lege lata, ut si quis intra illud tempus alium quemcumque, seu Deum, seu hominem precaretur, bestiis objiceretur laniandus. Danieli *pluris pietas quam vita erat*. In genua ter prostratum coram Deo, versa Ierosolymam facie, deprehendunt facile æmuli, statimque reum faciunt, magna contentione, ut supplicium nupera lege sancitum luat efflagitantes. ac rege nequicquam obluctante,

Xenophon. l. 7. disciplina Cyri. Tzezes hist. 1.

Herod. l. 1. Orosius l. 2. c. 6.

Dan. 5. Herod. l. 1. Xenophon. lib. 7. Ioseph l. 10 Antiq. cap. 11.

Xeno. l. 7. Ioseph. l. 10. Antiq. cap. 12. Dan. 6.

te, *in lacum cum leonum* abjiciunt. Sed postridie obstructū sigillo suo antrum aperiens Darius, ut in columem Danielem reperit, egredi magna voce innocentem, accusatores præcipitari imperat, qui continuo laniati, exemplum dedere omnibus populis, *tam benignum piis Deum Opt. Max. quam infestum improbis habendum.* Id cum publico edicto omnibus invulgasset Darius, relictisque superstitionibus Deum Danielis ubique colendum præcepisset, aliquanto post obiit, Cyro Sororis filio & genero, omnium, quas subegerant terrarum, solo hære derelicto. *Daniel* clarus ante, clarior haberi cæpit. Exstant æternæ visiones ejus, quibus consequentium seculorum ordinem, divinitus sibi revelatū, satus manifeste exposuit, qnas & anno primo tertioque Balthazaris, Susiane nondum devicta, vidisse sese memorat. Sub Dario Deum precatus, ut Ierosolymam templumque, septuagesimum pene annum deserta, clemens respiceret, annorum etiam numerum ab Angelo accepit, intra quem Christus, sicut factum est, è cœlo ad terras descenderet, & Iudęi jacentem rempublicam instaurarent.

Daniel. 7. 8.

Dan. 9.

Ejus ætatis Sapientes novum *Poëtarum agmen* secutum est. *Arion* Methymnæus Dithyrambum reperit. Renavigans è Sicilia Corinthum, mortis adiit periculum ob pecunias, arte musica lucrefactas. Eum vero cum cantu in mare desilientem, Delphinus citharæ suavitate demulsus, dorso excepisse traditur, & in Tænarum insulam deportasse; Vnde ad Periandrum incolumis redierit. Eo paulo *inferiores* narrantur Ibycus, Stesichorus, Phocylides, Theognis, Simonides, & Anacreon Lyrici. Eodem tempore *Pherecyden* Syrum prosaicam condidisse orationem, Historiæ scriptionem *Cadmum* Milesium & Anaxilaum, referunt Plinius & Iosephus. *Epimenidem* vero Cretensium vatem, æstu & itinere fessum, multi tradunt in specu VII & L. dormiisse annis, rerumque faciem & mutationes admiratum, veluti postero experrectum die. Hinc pari numero dierum, senio ingruente, centum & quinquaginta septem annos durasse. Hic è creta evocatus Athenas lustravit, positisque ignoto Deo aris, pestem Attica urbe profligavit.

Herod. lib. 1. Suidas. Plutarchus in Symp. Gellius l. 16. c. 19. Ersdb. Chron. Plin. l. 7. c. 56. Ioseph. l. 1. cont. App. Diog. Laert. l. 1. Plinius l. 7. c. 52. Plutar. Solone.

IMPERIUM PERSICUM.

CYRVS.

A. M. 3413. Captivit. 70. Ioseph. l. 11 Antiq. c. 1. 2. Esa. 45. 2 Par. 36. Esd. 1. c. 1. 2. 3.

ANno post abductum Iechoniam septuagesimo, regni sui vicesimo septimo, *Cyrus* Persa solus toto Oriente potitus est. Babylonii quoque, defuncto Dario Medo in potestatem ditionemque ejus concessere. Id ante ducentos annos per Esaiam Hebræorum Vatem clarissime prænunciatum, Danielis indicio comperit. Igitur Deum Israëlis supra omnia gentium numina extollens, initio imperii propositis publice edictis, dat potestatem Iudæis in Solum patrium redeundi: sacra etiam vasa, quæ Nebucadnezar templo Ierosolymæ abstulerat, reddidit, templumque summi Dei suo sumtu instaurandum præcipit. Illi magno numero (ultra XLII. millia hominum fuere) ducibus Iesu sacerdote & Zorobabele, Iechoniæ nepote, itineri se accingunt, altare

Deo struunt Ierosolymæ, sacrificiis eum solennibus placant. Sequenti anno templum moliuntur, cujus fundamenta, qui priscum illud non viderant, ingenti cum exultatione; qui viderant, lacrymantes adspexere. Sed gentium vicinarum odiis vexati, plerique etiam rei familiari potius quam publicæ intenti, parum proficiebant, Cyro præsertim novis bellis implicito, per cujus absentiam accusati apud filium, subsidiis à patre decretis exciderunt. Cyrus enim ultra Araxen fluvium in Massagetas, gentem latrociniis & prædationibus infamẽ tendẽs, Cambysen filium regem pronunciavit, addito ei Cræso amico & rectore. Cumque initio feliciter rem gessisset, allectis ad vinum & epulas barbaris, subitaque oppressione trucidatis, capto etiam Spargapise Tomyris reginæ filio; tamen post, ut fit, versa fortuna, decem militum millia amisit Equitatus ab Elephantis, quos Indi adduxerant, in fugam actus, Cyrus ipse equo excussus, ac vulnus ei grave ab Indo inflictum est: vicissentque Scythæ, nisi Amorges Sacorum Rex antea devictus, jam Cyri socius, laborantibus Persis succurrisset. Illo enim viginti equitum millia oportune in auxilium rapiente, recollecti Persę hostem fuderunt, atque, ut ait Ctesias, Amoræum regem Derbicum, cum duobus filiis, ac xxx militum M concidere. *Cyrus* paulo post ex vulnere *decessit*. & à filiis in Parasgadis humatus est, anno vitæ, ut Cicero ex Dinone refert, LXX, regni tricessimo.

Esd. 4. Agg. 1.2. *Her. l. 1. Ctesias lib. 11. Xenop. l. 8. Strabo l. 11. Orosius l. 2. c. 7.* *Cicero in Catone, & 1. de div. Ctes. l. 11. Xenop. l. 8.*

Fatis vicinus *Tanyoxarem*, minorem filium, Mediæ, Armeniæ, Bactrianæ, Carmaniæque regem constituit, imperium Cambysi dederat. Herodotus præcisum Cyro caput à Tomyri, atque in utrem sanguine plenũ humano mersum memorat, additus ludibriis, ut saturaretur tandem sanguine, cujus sitientissimus fuisset. Diodorus crucifixum scribit. Sed & Herodotus fatetur, alios de Cyri morte sermones fuisse. Et Xenophon atque Ctesias, imo ipsum Cyri sepulcrũ à Strabone, Curtio, aliisque autoribus descriptum, documento sunt, eum haud ex alieno arbitrio mortem habuisse. Regnavit à Ponto Euxino usque ad mare rubrum, & ab Indis usque in Ægyptum, rex veri Dei imbutus notitia, fœderum & juris servantissimus, in subditos affectu paterno, in amicos militesque liberalissimus.

Tertius imperii ejus anno, Daniel ab angelo Gabriele Dei arcana edoctus, inter alia comperit, tres fore post Cyrum reges Persidis, & quartum potentissimum omnem vim in Græcos conversurum. Is Xerxes fuit, ut suo loco dicetur. Idem Daniel Alexandri Magni, & successorum ejus fata tam accurate prædixit, ut vel hoc solo redargui testimonio possint, qui vel de veritate religionis Hebræorum, vel divina providentia hæsitant. *Mortuus est Cyrus* Olympiade LXII, florente per Italiam Pythagora Philosopho, qui Zaleucum Locrorum, & Charondam Thuriorum, egregios Legumlatores fecit. Luxuriantes, post cladem è Locris acceptam, Crotoniatas ad frugalitatis usum revocavit. Fæminis persuasit, *vera matronarum ornamenta pudicitiam, non vestes* esse. Quo tempore Carthaginenses Liparam occuparunt, Tarquinius Superbus Romæ regnum iniit.

Daniel. 11. 2. *Diogen. Laert. l. 8. Iustin. lib. 20. Strabo l. 6.*

CAM-

Anno Mundi. 3444. *Destructionis Templi 63.* *Plato 3 de legib. Es. 4. 6.*

CAMBYSES, qui & ASSUERUS

VBi Cyrus è vivis excessit, *Cambyses* jam ante imperio præpositus, licentius se gerere cæpit, parum memor paternæ moderationis monitusque. Erat enim laxiori disciplina domi habitus, quum pater per continuata fere bella absens, educationi liberorum minus posset attendere. Ei scripserunt præsides Syriæ, non esse dandam Iudæis restituendæ urbis copiam, ne pro contumaci ingenio, resumtis viribus, aliis gentibus imperare soliti, non paterentur sub alieno imperio degere. Ita cessavit templi urbisque Ierosolymæ ædificatio. Cambyses ab avo paterno Cambysis, ab avunculo avisque maternis *Assueri* nomen traxit.

Herod. lib. 2. Athen. Dipnos. lib. 13. Cæterum persuasus de Ægyptiarum mulierum præstantia Cambyses, ab Amasi rege filiam petit. Amasis ad pellicatum, non ad conjugium postulari filiam ratus, aliam ei Virginem, prædecessore suo Apria genitam; mittit, simulans, suam prolem esse. Erat enim *Amasis* rex scommatibus deditus, & poculis, furtis etiam ante regnum, quam natalibus nobilior. Quamobrem spernentibus eum Ægyptiis, idolum è pelluvio conflatum erexit, eoque à prætereuntibus adorato; rem iniquam, inquit, *Aurum, quo pedes lavabam, quum consecratum est, veneramini, regem ex ignobili factum contemnitis.* *Herod. lib. 2.* Ægyptum, hic bellis Babylonicis & intestinis misere exhaustam, restituerat, exstructis aut reparatis ad vicies mille urbibus, Cyprios quoque primus subegerat. At à Cambyse, ob fraudē matrimonio factam, bello petitus interiit, priusquam Persæ Ægyptum attingerent, cum regnasset annos XLIV. Successor ejus filius, nomine *Psammenitus*, sexto, quum regnare cœperat, mense vincitur, cadunt acie Ægyptiorum LM; expugnatur Memphis, tota Ægyptus in servitutem redigitur. Cadaver Amasis effossum, post verborum ludibria, flammis exussit Cambyses. Psammenitus procuratione Ægypti honorandus, quod regis filius esset, mox ob attentatam rebellionem damnatus, epoto cruore taurino exspiravit animam.

Dum hæc in Oriente & Ægypto geruntur, *Lacedæmonii* ab exulibus Samiorum incitati, Polycrati bellum intulerant, quod ille præter Samum, Lesbū quoque, & alias Græcorum insulas oppidaque occupasset. Sed & Lacedæmoniorum fuit irrita expeditio, & Polycrates, nimiæ jam felicitati metuens, cū pretiocissimam *Smaragdum* mari mersisset, in pisce eam donato recepit. Hanc rem edoctus Amasis, amicitiam cum Polycrate cultam dissolvit, præsagus fore, ut rara & jugis felicitas maximo Tyranni infortunio terminaretur. Id quod accidit. Nam Orætes Sardium præfectus, fraudibus allectum ad se Polycratem, tanquam ingentibus instruendum opibus, queis Persarum imperio insidiaretur, cruci suffixit improbissime, maximasque ejus spes retro exitio abrupit, ipse vicissim à Dario rege ob scelera occidendus. *Herod. lib 2.* *Plin. l. 37. c. 2.*

Interea temporis Afri, Cyrenæi, & Æthiopes Ichthyophagi, clade Ægyptiorum cōsternati, ultro Persicum jugum accepere. Carthaginēsibus quo minus id imponeretur, Phœnices obstiterunt, qui, postulante commilitium Cambyse, in posteros suos bellare recusabant. Nec suppetebant aliunde navales copiæ, *Herod. lib. 2.*

ad tantam rem idonææ, Ibi in Æthiopas Longævos properanter ducens *Cambyses*, commeatus penuria corrupit exercitum, milites, fame in furorem stimulati, sorte legerunt decimum quemque, &, horrendum dictu, commilitones suos devorarunt. Ita tandem retro egit Cambyses copias, Memphin reversus, lætantes invenit Ægyptios, & ferias celebrantes ob repertum Apim. Bos erat *Apis*, certis maculis distinctus, pro Deo Ægyptiis habitus. Fremens igitur importunitate gaudii Cambyses, deductum ad se bovem occidit, reliquaque Ægyptiorum numina partim irrisit, partim igni delevit. Nec mitior in judices injustos, quam in falsa numina. *Sisamnem*, corrupti judicii convictum, cute nudari, eaque, instrato tribunali, Otanem filium imponi præcepit, ut domesticæ exemplo vindictæ studiosior juris æquique efficeretur. Dum hæc fiunt à Cambyse, frater ejus *Artaxerxes*, quem Xenophon Tanyoxarē, Ctesias Tanyoxerxen. Herodotus Smerdin nominat, superiori Asiæ præsidens, calumniis oneratur, tanquam imperio insidias strueret. Vocatus cum non compareret, roboratur obtrectatio. Tertia demum vice accitus ut venit, clam mortuus damnatus est, suppositusque pro eo Magus, interfecti nomen & speciem ad miraculum usq; repræsentans. Ita matrem & amicos quinquennium cædes facta latuit. Quam ut tandem rescivit mater, dira imprecata Cambysi majori filio, præ dolore mortem sumsit, Soror eundem casum miserata, comes funeri, Cambyse imperante, data. Prexaspes ebrietatem heri castigans, in filio experiri coactus est, Cambysen etiam ebrium bene torquere jacula. Cræsus quoque ob liberiora monita, in periculo vitæ fuit. Tantopere efferatum principis ingenium haud diu Deus tulit. Ecce enim, dum Ecbatanis Syriæ moratur Cambyses, Caduceator Susis venit, missus à Mago Oropaste, qui magna voce omnibus à Cambyse deficere, fratrique ejus, quem Magus se esse fingebat, parere imperat. Ad comprimendam seditionem festinans Cambyses, gladio forte è vagina delapso seipsum vulnerat, ex eoque ictu perit, cum solus (ut recte Iosephus annotat) sexennium regnasset. Primum enim imperii annum cum patre communem habuerat, quæ causa est, ut ab Herodoto septem Cambysi, Cyro XXIX assignentur, quem tamen alii XXXXI annos regnasse consentiunt. Ctesias dum XXII Cambysi annos tribuit, haud dubie à prima ejus ad regnum destinatione tempus computat.

Diod. Sicul. lib. 1. Amm. Marcel lib. 22. Orosius l. 2. c. 8. Herodot. l. 5.

Ctesias apud Photium Herod. lib. 2.

Ioseph. lib. 11. cap. 3.

ARTOXES MAGUS.

DUm ita Cambyses perit, *Magi* duo fratres sese in imperio cōfirmant. Regnantis nomen Iustino Oropastes est, Esdræ Artosastes, aliis aliud. Ejus fraus tanto efficacior fuit, quod persona regis apud Persas sub specie Majestatis occulebatur. Ipse relaxatis in triennium tributis, indulgentia & largitionibus subditorum animos facile sibi acquirit, arbitrantium Cyri se beneficentissimi regis filio obedire. Ad cū literæ venerunt è Syria, atrocius accusantes Iudæos, qui ad templum reparandum Cyre jussu confluxerant. Magus approbata præsidum sententia, prohibuit ædificationem, priscam Iudæorum felicitatem, Deique illorum potentiam extimescens. Iamque ipsi Persarum prin-

Anno Mundi. 3489. Destructionis templi. 69.

Ctesias apud Photium. Herod. lib. 3. Iustin. hist. l. 1. Esd. 4. 7. 1.

Iustin. libr 1. principes credebant, fratrem Cambysis regnare, cum O*tanis* vir nobilis, & in conjecturis sagacissimus, quod principes excludi animadvertit è regia, dolum odoratus, per filiam, quæ inter regias pellices erat, rei veritatem cognoscit. Mago olim privato Cyrus aurem utramq; præciderat. Contrectatus hic per somnum à pellice, sine auribus esse proditur. Res hoc indicio prodita, defertur ad Optimates, in cædem falsi regis conjuratur. Septem tantum conscios fuisse constat, qui ex continenti. non dato in pœnitentiam spatio, occultato sub veste ferro, ad regiam pergunt, interfectisque, si qui impedire cuperent, ad Magos fratres penetrant. Illi stricto ferro Aspatinis femur, Intaphernis oculum sauciant, at mox à reliquis conciduntur, ubi Gobriæ imprimis & Darii Hystaspis robur enituit. Re ad populum delata, reliqui Magi pari sorte mactantur, *festumq; Magophonias* annuum instituitur. Sic Persicum imperium à fictitii regis fraude libertatum eodem tempore, quo Cumani in Italia ab Vmbris, *Dionys. Hal. l.* 7 *cap.* 2. Hetruscis, aliisque Barbaris suam Rempubl. vindicarunt. Illorum enim divitiis insidiantes Hetrusci, peditum quingenta millia, equitum duo de viginti contraxerant, quam multitudinem securissime irruentem sex millia Cumanorum, intra vallem montibus paludibusq- clausam adorti, in fugam conjecerunt, Olympiade 64.

Anno Mundi. 3451. *Evers. templi* 70. *Herod. lib.* 3.

DARIUS HYSTASPIS.

SVblato Mago, principes Persarum deliberatione habita paciscuntur, ut rex sit, cujus equus inter solis ortum primus hinniisset. Nam & solem Persæ Deum credunt, & equos eidem sacratos. Ibi equus Darii desiderio equæ, cui admissus fuerat eo loco pridie, propero hinnitu auspicium regni dedit. *Darius* patruele Cyri genitus, rex à collegis salutatus, qui ducta Cyri filia, regalibus nuptiis regni initia firmavit. *Iustin. lib.* 1. *Ctesias ap. id Photium.* Primus ipse imperium totum xx satrapiis, regionibus 127 descripsit, annuosque exinde census in fiscum intulit; Persiam regum matrem, cui pater suus pro Præside fuisset, liberam esse jussit. Hinc subditi Cyrum patrem, Cambysen dominum. Darium institorem appellarunt, quod regnum quæstui habere videretur. Mox gratitudo regis in bene meritos eluxit. Silosonti fratri Polycratis, à quo amiculo erat olim donatus purpureo, Samum insulam restituit. Addita in Deum pietas, quæ in prædecessore ejus Cyro fulserat. Regulis enim suis præsidibusque imperavit, ut ædificationem sacræ ædis Hierosolymitanæ, præbitis impendiis maturarent. *Esra.* 5. 6. Itaque hortantibus id ipsum Prophetis, Aggæo, & Zacharia, templum quadriennio consummatum est, sexto post anno quam Darius regnare cœperat. *Ag.* 1. 2. *Zachar.* 1. 4. *Ioseph. lib.* 11. *Antiq. cap.* 4. Eodemque fere tempore Babylon destructa, Ierosolyma restituta est. Templũ enim Dei, quum LXX annis in favillis jacuisset, secũdo Darii anno novum surrexit. *Zach.* 1. 12. *Ier.* 25. 29. *Agg.* 2. 4. Tã accurate divinæ prædictones per omnia eventis consonant. Erantque superstites non pauci, qui Ieremiam Vatem hæc olim præcinentem audierant, ædemq; priorem cum secunda non sine fletu comparabant. *Aug. l.* 18. *c.* 26 *Hieron. prolego in Haggæum. Zachar.* 3. 4. Iudæis Zorobabel, vir stemmatis Davidici, & Iesus sacerdos de stirpe Aaronis præerant, iidẽ qui populum ante XI annos è Babylonia in patriam reduxerant. *Herod lib.* 3. Babylonii vero per id temporis

Justin. lib. 1. Polyænus. Strateg. lib. 3. Frontin. l. 3. c. 3. Campspf. l. 7. cap. 4.

poris rebellantes, graviorem, quam à Cyro antea, cladem acceperunt. Ipsi obsidionis metu mulieres suas, paucis xceptis, omnes strangul averant, ut viris militaribus uberior commeatus suppeteret; excubias strenue obibant, omnia ad sufferenda diuturnæ obsidionis incommoda pridem comparaverant. *Darius* contractis in unum copiis, vigesimum jam mensem in expugnabilē urbem circumsedebat. Ibi *Zopyrus* Megabyzi filius, unius è Magicidis, dolo urbem capit, viribus cunctis superiorem. Naso auribusque præcisis fidem facit Babyloniis, à Dario se contumelia ista affectum. Mox trucidatis, ex composito, aliquot Persarum turmis, transfugio adjungit gloriam. Sic custodiæ urbis præfectus, Dario eam prodit; capta Babylon denuo, diruitur, muri portæque ejus destruuntur, nobiliorum civium tria millia suffiguntur crucibus, noui habitatores è vicinia in eam immigrant, fitque pago deinceps quam urbi similior, quæ orbi terrarum imperaverat. Ita impletum Babyloni, quod continuata Hebræorum Vatum oracula à tribus jam seculis prædixerant.

Thucy. l. 1. & 6.

Melior *Atheniensium* sors fuit eo tempore, quos Tyrannide Pisistratidarum Harmodius & Aristogiton, audaces duo juvenes, cæperunt liberare. Hipparchus, qui & Diocles, Pisistrato genitus, Harmodii sororem, cum ipsum non posset, violarat. Harmodius, adjuncto sibi Aristogitone, Amasio suo, tyrannum obtruncat, & dum cædem facit, ipse occiditur. Aristogiton comprehensus ab Hippia, interfecti fratre, & per tormenta conscios cædis edere jussus, omnes tiranni amicos nominavit. Quibus interfectis, quærenti tyranno, an adhuc aliqui superessent: Nemo, inquit, præter te, quem amplius mori gestiam. Ejus virtute admonita libertatis civitas, Lacedæmoniorum ope captis Pisistratidarum liberis, Hippiam excedere ex urbe coëgit, qui, profectus ad Persas, ducem se Dario adversus patriam suam obtulit.

Justin. lib. 2. Herod. l. c. & 6. Thucyd. lib. 6.

Herod. lib. 4. Just. l. 2. Orosius l. 2. c. 8.

Antequam vero pelleretur Hippias, Darius deleturus ignominiam, quam regnante Cyaxare Asiæ intulerant Scythę, in fines eorum septingenta armatorum millia duxit, navesque sexcentas. Transgressus fretum, quod Asiam ab Europa disterminat, primum Thraces Getasque subegit, Scythæ sui copiam non fecere. Eorum regiones latissimas, juncto ponte Danubio, pervagatus, omnium rerum inopiam extimuit, & pontis Ionibus crediti rescissionem, trepidusque refugit in Asiam, relictis ad detinendos hostes, amissisq; octoginta hominum millibus; quæ jactura, abundante multitudine, inter damna numerata non est. Inde Perinthios, Pæonasq; per Megabizum domuit. *Amintas* Macedonum rex legatis se suaq; dedidit, quos mox Alexander regis filius, ob lascivius attrectatas fæminas, in convivio trucidavit, submissis juvenibus femineum inmodum comtis, quos mulieres rati Persæ, nimium viros experti sunt. Facinusque impunitum mansit, delinitis vel argento, vel nuptiis regis fil iæ inquisitoribus. Explorato deinde Oriente Darius, qua flumen Indus miscetur oceano, Indiam missis ducibus in potestatem redegit. Quin & in Africam fines imperii longius extendit.

Pulsus enim à Cyrenæis Arcesilaus, cum Samiorum auxilio, regnum

gnum recuperasset, à Barcæis Afris erat occisus. Ejus mater Pheretim Aryandem Ægypti proregem, perpulit, ut misso exercitu de Pænis vindictam sumeret. Capta dolo Barca & direpta, cives captivi à Dario in Bactrianos relegati sunt, Cyrenæi Persis subjecti. Proximum *bellum Ionicum* fuit, cui postmodum omnis Græcia involuta. Ejus concitores Istiæus & Aristagoras Milesii, quorum ille in honore apud Darium erat ob solertiam, hic Mileto præpositus, volente Istiæo, cujus filiam duxerat. Verum Istiæus præpostero amore reversionis in patriam, primum Aristagoram, hinc Milesios, mox totam Ioniam in rebellionem propellit. Athenienses jam pulso Hippia liberos, Aristagoras in societatem pellicit, Cyprum insulam iisdem consiliis implicat. Hinc Iones Sardes occupant, urbem incendunt, Byzantium capiunt, Cares in rebellionem agunt. Iis factis excandescens Darius, per Otanem & Artaphernem, aliosque duces amissa recuperat; Cyprios per Artybium in servitutem redigit. Cares Æolesque arma jungẽtes perdomat. Aristagoram præ metu in Thraciam migrantem, Thraces cum exercitu occidũt. Miletus expugnata, incolæ aut cæsi aut in captivitatem rapti. Chios à Persis exhaustos, Istiæus tot malorum autor ad excidium deduxit. Sed dum prædando mare infestum habet, mox ab Harpago victus, atque ab Artapherne in crucem sublatus, pœnas dedit perditæ patriæ.

Herod. lib. 4.

Herod. lib. 5.

Interim Macedonum domitor Mardonius, naufragio amissis circa Athon montem copiis, præfectura privatur, Græci per legatos, quod Ionas adjuvissent, terram & aquam postulantur. Negant imprimis Athenienses & Eretrii. Igitur Datis & Artaphernes è Ponto in Græciam transire jussi, insulas passim & continentem vastant, Eretriam captam diripiunt. Inde ducenta peditum, decem equitum millia in campum *Marathona* deducunt. Athenienses, tardantibus Lacedæmoniis, persuasi à *Miltiade* cive suo, quondam Chersonensi tyranno, vincunt Persas, ipso etiam occumbente Date, cujus cadaver petentibus victis denegatum est.

Quadam 3480.

Herodotus sex Persarum millia prælio cecidisse, Iustinus ducenta memorat. Constat à decem millibus, ducenta millia in fugam acta, rarissimo exemplo fortitudinis. Nec enim facile tam exigua manus tantas opes prostravit. Tantaque virtus singulorum fuit Atheniensium, ut cujus laus prima esset, difficile judicium videretur. Inter cæteros tamen *Themistoclis* adolescentis gloria emicuit, & Cynegiri, qui truncatis manibus navem, in quam Persæ confugerant, morsu detinuisse scribitur. Cecidit & Hippias tyrannus Atheniensis, patriæque funestum spiritum reddidit.

Herod. lib. 6. Iustin. lib. 2. Nepos in Miltiade. Orosius l. 2. c 8.

Similibus fere fatis *Roma* functa est. Eodem certe anno (is erat Olympiadis sexagesimę septimę quartus) Athenienses tyrannicidis statuas posuere, & Romani tyrannos ejecere.

Plin. lib. 34. cap. 4. Livius lib. 1. Aug. lib. 18 c. Dei cap. 26.

Postremus enim regum Romanorum fuit *Tarquinius*, cui cognomen Superbo ex moribus datum. Hic regnum avitum, quod à Servio tenebatur, rapere maluerat quam sperare, immissisq; in socerum percussoribus, sceler partam potestatem nõ melius egerat quam acquisiverat. Nec abhorrebat moribus *Tullia*, quæ ut virum regem salutaret,

Florus lib. 1. cap. 7.

Dionys. lib. 4. super cruentum patrem carpento invehi sustinuit. Ipse Tarquinius in senatum cædibus, in omnes superbia grassatus, corpus armatis circumsepsit, latomias, compedes, catenas primus Romæ usurpavit. Quum domi sævitiam fatigasset, tandem in hostes vertit. *Livius lib. 1. & 2.* Sic valida oppida in Latio capta sunt, Ardea, Ocriculum, suessa Pometia, Gabii. Gabios *Sextus Tarquinius*, facta ex vulneribus sponte sumtis fide transfugii, dolo occupavit, & de consilio patris, spectante nuncio, papaverum cacumina decutientis, principes civitatis interfecit; Superbus è manubiis *Capitolium* struens, in fundamentis caput humanum reperit, portentum imperii, per aliorum decisa capita incrementa habituri.

Gellius lib. 1. Noct. Att. c. 19. Plinius l. 13. N. Hist. cap. 13. Ad illum *Sibylla Cumæa* anus venisse fertur, *novemque libros carminum* venales obtulisse, sed magno pretio. Parcius licitante Tarquinio, illa tres exussit, reliquis idem pretium statuit: & jam magis abnuente rege, alteros tres crematvit, superstitibus tantumdem arrogans pretii. Tum rex miratus mulieris consilium, suasu augurum numeravit ei, quanti indicaverat, librosq; emtos duobus viris illustribus custodiendos dedit, quorum alterum mox, quod describendos communicasset Petronio Sabino, culeo insutum in profluentem abjecit. Hi libri incolumes mansere usque ad Olympiadem CLXX, quando exustis cum capitolio, alii Sibyllæ Erythreæ, aliarumque versus substituti sunt, inter quos aliqui etiam nothi irrepsere. *Solinus cap. 8.* Cumæam enim præcesserat Heriphile Erythræa, illam Delphica, cujus versus plurimos fertur Homerus operi suo inseruisse.

Cæterum Tarquinii fastum tamdiu per Pessus est populus, donec libido aberat. Filius vero ejus *Sextus*, cum ornatissimæ fœminæ *Lucretiæ stuprum* intulisset, illa dedecus ferro excidit, amici id regum exilio ulti sunt. *A. M. 3463.* Autoribus enim *Iunio* Bruto, (qui Brutum se ad id tẽporis metu regis avunculi simulaverat) & *Collatino* marito Lucretiæ, Tarquinio imperium abrogatum, bona ejus direpta, ager Marti consecratus, potestas in libertatis vindices translata est, mutato tamen tempore & nomine. *3464.* Quippe ex perpetuo annuum placuit imperium, ex singulari duplex, ne solitudine vel mora corrumperetur. *Consules* pro regibus appellati, ut consulendum à se meminissent civibus. Et dignum se consulis nomine Brutus præbuit. Filios suos fratrisque, quod cum Aquiliis & Vitelliis ad recipiendum in urbem Tarquinios conjurassent, virgis cæsos, securi percussit. *Flor. l. 1. c. 7. Sextus Aurel. victor. Livius lib. 1.* Collatino quod Tarquinii nominis sensusque videretur, fasces patriamque abrogavit. Substitutus est *Valerius Publicola*, qui legem de provocatione ad populum tulit, fascesque plebi submisit. Regnatum Romæ à VII regibus annos 244, cum adhuc, ubi plurimũ, vix ad decimum quintum milliarium urbs possideret.

Hanc infantiam populi Romani facit Florus. Sequens ætas à Bruto Collatinoq; Coss. in Appium Claudium, Q. Fulvium Coss. ducentos annos patet, quibus Italiam subegit, tempus viris armisque incitatissimum, ideo quis jure adolescentiam dixerit. Dehinc ad Cæsarem 250 anni sunt, quibus totum orbem pacavit vel potius impugnavit. Hæc jam juventa imperii, & quasi quædam robusta maturitas fuit,

A Cæ-

A Cæsare Augusto usque ad Alexandrum Mammeæ lacertos movit viriles. Post eum varium genus Cæsarum, noxios humores jugiter inter se confligentes intulit reipublicæ, quibus dum medetur Christianismus, receptus à Magno Constantino, stetit senectute cruda, vegetaque. Sed post Valentinianum III infusis gentibus barbaris, tanquam potionibus venenatis emortua, sub Carolo M. refloruit Novisque firmata regnis, velut à se genitis liberis, ipsa parens emarcuit, vim opesque ejus pristinas filii reges, Roma ipsa, effæta anus, autoritatem tamen priscam Papæo dominatu sibi asserit.

Lorus lib. 1. Dion. lib. 4. Livius lib. 2. Simul liberatus est populus, prima adversus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus: deinde pro sociis, tandem pro gloria & imperio, lacessentibus usque qua que finitimis. Prima *cum Tarquiniis pugna*, Aruns Tarquinius & Brutus Coss. se invicem occiderunt. Hinc *Porsenna* rex Hetruscorum, Tarquinium tentat restituere, primoque impetu Ianiculum capit. Ibi *Horatius Cocles* pro ponte sublicio stetit, & aciem hostium solus sustinuit, donec pons à tergo interrumperetur, cum quo statim in Tiberim decidit, & armatus ad suos transnavit. Mox in castra Porsennæ venit *Mutius Scævola*, purpuratumq; pro rege, cum neutrum nosset, occidit. Apprehensus & ad regem pertractus, dextram igni exussit, hoc supplicii à rea exigens, quod in cæde aberrasset. Vnde cum misericordia regis abstraheretur, quasi beneficium referens ait, trecentos adversus eum sui similes conjurasse. Qua re ille territus, bellum acceptis obsidibus deposuit. Inter illos *Clælia* virgo fuit, quæ deceptis custodibus noctu castris egressa; equum quem sors dederat arripuit, & Tiberim trajecit. Redditæ sibi virtutem admiratus Porsenna, cum quibus optasset captivis, in patriam dimisit. Sic dejectus Porsennę præsidio Tarquinius, Thusculum, & mox Cumas ad Aristodenum se contulit, ibique per XIV annos cum uxore privatus persenuit.

Interim Romani per consules, *Valerium Poplicolam*, *Menenium*, *Virginiumque*, Sabinos quadrienni bello edomant, & varias Tarquiniorum molitiones & conjurationes compescunt. Inter eas fuit Latinorum omnium ad Romam excindendam conspiratio, quam *T. Largius* primus *Dictator* creatus, magistro Equitum Sp. Cassio, compescuit. Is magistratus sine provocatione fuit, seditioni sedandæ, aut rei bene gerendæ in summis periculis dari solitus. Mox alius *Dictator A. Posthumius* Latinos ad Regillum lacum acri prælio superat, ex quo præter ipsum nemo ducum incolumis excessit. Capti Latinorũ XXX M. cæteris pax indulta, fœdusque priscum renovatum. Id cum religiose servarent, & Volscorum consilia Romanis aperirent, sex captivorum M recipiunt. Volsci item & Arunci vincuntur eodem anno, quo rex *Tarquinius* Cumis *periit*. *Dion. Halic. lib. 5.* *A. M. 3472.*

Eo defuncto vix modum libertati Roma reperiebat. *Plebs* à patribus vexata, trans Anienem in montem sacrum *secessit*, tributi, usurarum, militięque onera incusans, nec revocari in urbem potuit. Ibi *Menenius Agrippa*, qui de Sabinis triumphaverat, concordiæ commoda insigni apologo demonstravit, *Olim*, inquit, *humani artus cum ventrem* *A. M. 3479.* *Agrippæ Apologus.*

otiosum cernerent, suum illi negarunt ministerium. Cum eo pacto & ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra disserere: & cum eo in gratiam redierunt. Sic senatus & populus quasi unum corpus, discordia pereunt, concordia valent. Hac fabula populus regressus est. Creavit tamen tribunos plebis, qui libertatem suam aduersum nobilitatis superbiam defenderent.

Dum Roma Athenæque libertatem strenue tuentur, *Sybaritæ* luxu opibusque superbi, vitam libertate profundunt. In Crotoniatas Tely duce trecenta hominum millia educunt, vi eos ad exules reddendos coacturi. At Crotoniatæ centum millium exercitum opponunt, eiq; Milonem preficiunt omnium certaminum victorem, prodigiosæ fortitudinis virum, qui acie devicit Sybaritas, captósque omnes occidit. Sybaris ipsa capta & solo æquata, ejusque loco deinde à Græcis Thuriorũ civitas condita, cui Charondas præclaras leges tulit. Milonis filiam Democedes Medicus, qui Atossam Persiæ reginam ex ulcere, ipsumq; Darium luxatione, letaliter decumbentes curaverat, cum dolo in patriam effugisset, matrimonio sibi junxit. Milo quercum in agro fissam divellere manibus conatus, quum arbor excussis cuneis in naturam suam revocaretur, feris preda factus est. Interea Darius cum bellum in Græcos restauraret, in ipso apparatu decidit, relictis multis filiis; regnavit annos sex & triginta.

Diod. Sicul. lib. 12. Solin. cap. 4.

Herod. lib. 3. Valer. Max. l 9. c 12.

Herod. lib 7.

Ejus imperium non armis tantum sed etiam liberalibus disciplinis, veraque Dei notitia floruit. Per Judæam, præ aliis, *Zacharias & Aggæus* prophetę divina sapientia enitebant. In Mileto florebat *Hecatæus* Historiographus, Athenis *Æschylus* Tragicus. Alexandro Amyntæ filio Macedonii in deliciis erat *Pindarus* Lyricus, Ephеso evocabat Darius *Heraclitum* philosophum, illum qui omnia humana tanquam meras miserias flebat, Democrito contra omnia tanquam ineptias ridente. Heraclitus etiam Ephesios omnes mortis damnabat, quod civem suum Hermodorum urbe ejecissent, dicentes: nemo nostrum solus frugi sit. At Europæ Occidentalis plerumq; erant eo tempore Asiaticis Grecisque incognita. Herodotus neminem noverat, cui visus esset Eridanus, Italiæ fluvius, Celtas Europæorum postremos facit, apud quos Ister oritur: Nos eos esse Germanos novimus, Europæorum haudquaquam ultimos.

Herod. lib. 5. Solinus cap. 14. Diog. Laert. lib 9.

Seneca Tran. cap 15. Cicer. 5. Tusc. quæst. Herod. lib. 2.

XERXES.

Darius adhuc superstes *Xerxen*, quem Atossa Cyri filia genuerat, Artabazani licet natu majori pręposuit, maternæ originis dignitatem veneratus. Is Ægyptum, quæ à patre defecerat, secundo regni anno recepit, arctioriq; adstrinxit servitio, præposito ei fratre Achemene, eodem pene tempore, quo Gelon Dinomenis filius, prætextu tutelæ filiorum Hippocratis, tyranni Siciliæ, Syracusam urbe totaque Sicilia potiebatur. Ab eo emtum frumentum Marcius Coriolanus consul plebi Romanæ magno pretio dandum curabat, ut egestate coacta agros, non seditiones coleret. Ergo à Trib. Plebis Decio die dicta, ad Volscos patriæ infestos concessit: eosque duce Attio Tullo aduersus Romanos concitavit, & ad quartum ab urbe lapidem castra posuit,

A. M. 3489. Destru. Judaica 106. Herod. l. 7.

Gum-

Sextus Aurel. vict. Valer. Max. li. 5. c 4 Dionys lib. 8. Livius l. 2.

Cumque nullis civium legationibus flecteretur, à Veturia matre & Volumnia uxore, matronarum numero comitatis, motus, bellum omisit. Dum autem exercitum domum reducit, à Volscis ut proditor acceptus, lapidibus obruitur, qui tamen mox occiso, per quem vicerant à Romanis victi & subjugati sunt. Iuxta idem tempus Hernicorum victor Sp. *Cassius legem agrariam*, de agris plebi dividendis, primus promulgavit, nunquam deinde sine maximis Romæ motibus agitatam. Sed cum largitione periculosas libertati opes strueret, regni affectati damnatus necatusque est. At vero

Herod. l. 7. Esther 1. 2.

Xerxes, devicta Ægypto, paternum in Græcos odium haud diu suppressit, convocatisque, & lautissimo convivio exceptis proceribus, de bello eis terra marique inferendo consultavit. Ibi vino hilarior, *Vastim* reginam forma præcellentem, principibus conspiciendam dare cupiens, repulsam tulit. Vastis, quod regis mariti imperium sprevisset, de sententia Persarum, regali toro depulsa est. Rex bellum adversus Græciam totis viribus instruxit, Athon montem, toto longe dorso in pelagus procedentem, qua continenti adhærebat, perfodit, fretoque navigabili pervium fecit. Erat exul apud

Pomp. Mela. l. 2 c 9.

eum *Demaratus* Lacedæmonius, quem collega Cleomenes spurium criminatus, quod septimestris fœtus esset, regno dejecerat, substituto *Leotychide*. Is post fugam patriæ amicior, quam post beneficia Xerxi Domino, omnia belli consilia Spartanis magistratibus occultis tabellis perscripsit. Iam vero

Herod. l 6.

Xerxes septingenta millia de regno, trecenta de auxiliis armaverat, exceptis lixis & calonibus, classiariis item militibus, qui amplius ter mille navibus vehebantur, copiasque suas, quia numero non poterat, spatio mensus fuerat, ut non immerito proditum sit, flumina ab exercitu ejus siccata, terras pelago pontibus junctas, omnemque Græciam vix capiendæ multitudini fuisse. Herodotus ultra ter vicies centena millia fuisse prodit. Aduersus eum Græcia non tam armis, quam consiliis stetit. In itinere Xerxis omnia *Asiæ templa flammis data*, excepto Dianæ Ephesiæ.

Diod r. l. 11. Olymp. 75 [illegible] c. 53.

Thessali, Dolopes, Peræbii, Locri, Magnetes, Achæi, Phthiotæ, Thebani que, per legatos in deditionem accepti. Thespii & Platæenses soli è Bœotiis, cum reliquis Græcis fœdus percussere. Athenienses enim, autore Themistocle, horrendis Apollinis oraculis nihil territi, quicquid erat Græciæ reliquum, in Medos pro communi libertate erexerunt, tantaque animorum magnitudo fuit ut Gelonis potentissimi Siculorum principis societatem, ob conjunctam imperandi ambitionem spernerent, & deditionis faciendæ autores lapidibus obruerent. Itaque tanti exercitus introitus in Græciam, quam terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Primam classi cladem cælum ipsum intulit, subversis procellarum vi ad Magnesiam navibus cccc. Alteram copiis pedestribus Lacedæmonii, qui Leonida duce Thermopylarum augustias occupaverant. Triduana enim pugna, cum hostes innumeros sustinuissent, ad postremum, discedentibus aliis Græcis, circumventi Spartani, nec tam victi quam vincendo fatigati, inter ingentes stratorum Persarũ catervas occiderunt. Viginti Persarum millia à trecentis

Herod. lib. 7.

Herod. l. 7. Iustin. l. 2. Orosius l. 2. c. 9. Olymp. 74. anno 4.

K 3 Lace-

Lacedæmoniis, paucisque numero sociis, jugulata ferunt. Eademque die pugnatum ad Artemisium classe est, æquo ferè Marte, nisi quod iterum naufragio complures Xerxianæ naves periere. Sed hæc detrimenta confluxus devictarum gentium facile resarsit. Quartam vero cladem, eamque maximam, Xerxes ad Salaminem insulam accepit. Athenienses, autore Themistocle, urbe sua excesserant, navibus se suaq; omnia imposuerant. Persæ interim Athenas, Thespias, Platæas, vacuas hominibus nacti, incenderant. Itaque adunata Græcorum classis trecentarum navium, angustias Salaminii freti tenebat, ibique potius, quam circa Isthmum, fortunam maris experiundam suadebat *Themistocles*, quod in arcto pugnare, pro Græcis duceret, ne usui multitudo hostibus foret. Iungit consilio dolos. Ionas, pro quibus cæptum sub Dario bellum fuerat, inscriptis lapidibus literis dubiæ fidei reddit. Xerxi simulata proditione persuadet, ut prælium ineat, antequam Græci dilabantur. Metuebat enim, ne sociis ad sua tuenda festinantibus, vires Graiorum minuerentur. Ergo fit atrox prælium & anceps, in quo à parte Xerxis Artemisiæ Carum reginæ virtus emicuit, At cum Iones monitu Themistoclis, paulatim se regiis subtraherent, fractiores illi animis fugam circumspiciunt. In ea trepidatione captæ naves multæ, multæ mersæ, plures non minus sævitiam regis, quam hostem metuentes, domum dilapsæ. Hac clade perculsum & dubium consilii Xerxem, *Mardonius* aggreditur. Hortatur ut in regnum abeat: sibi ccc millia armatorum, lecta ex omnibus copiis relinquat: qua manu aut cum gloria ejus perdomiturum se Græciam, aut si aliter eventus ferat, sine regis infamia hostibus cessurum. Probatur consilium, deducuntur copiæ, rex Abydon contendit: Soluto tempestatibus ponte, fretum navi trajicit. Exercitus dum trepidi iter faciunt, inopia primum, mox etiam peste laborarunt, tanta morientium fæditate, ut viæ cadaveribus implerentur, alitesque & bestiæ illecebris suis sollicitatæ, proficiscentes sequerentur. Interim Artabazus in Græcia Olynthum expugnat. Mardonius, Atheniensibus frustra in fœdus sollicitatis, in Bœotiam ducit, Thebanorum fretus commilitio. Græci, coacto centum & decem millium exercitu, duce Lacedæmoniorum *Pausania* Cleombroti, Atheniensium *Aristide* Meoclis filio, Masistium equitatus Persici præfectum, in conflictu interimunt: Inde commisso ad Platæas prælio, universam Persarum sociorumq; Græcorum aciem profligant, profugiente velut ex naufragio cum XLM Artabazo. Cecidit dux ipse Mardonius, castra referta regalis opulentiæ capta, splendidissima Græcis victoria data: quos, diviso inter se auro Persico, divitiarum tum primum luxuria invasit, victoribus tandem ipsis exitialis.

Eodem die in Ionia sub monte Mycale adversus Persas dimicatum, Leotychide & Xantippo ductoribus, Persarum plus XL millia ceciderε: fama victoriæ ad utrosque exercitus dimanante, die quo pugnatum velocitate incredibili: nisi rectius dixeris, *quæ divinitus fiunt, certis solere signis antea declarari mortalibus*. Sic Ionia Persarum jugo liberata, Europæorum se fidei addixit.

Vt servitutis periculum Græci, sic extremi

Herod. l. 8. 10.

Plut. in Themistocle. Nep. in Themistocle. Diodor. Sicul. 11 Orosius l. 2. c. 10.

Herod. l. 9.

Diodor. Sic. l. 11. Iustinus l. 2. Orosius l. 2. c. 4

by Google

Esther 2. 3. 4. & c. Joseph. l. 11. Antiq. c. 6. extremi interitus *Iudæi* eodem tempore adierunt, evitaruntque. Erat in aula Xerxis *Hamanus*, Amalecita, homo fastu intolerando. Eum rex ad supremos honores evectum regia adoratione coli præceperat. At *Mardochæus* natione Israelita, divini quam humani juris observantior, profanum hominẽ, & de gente Hebræis execrabili oriundum, nullo cultu prosequebatur. Ob id invisus Hamano, seque suosque gentiles universos prope exitium esse intellexit. Hamanus enim à rege edictum impetraverat, quo Iudæi omnes stato die necandi curabantur. Et factum esset, nisi *Esther*, quæ & Atossa, olim pupilla Mardochæi, tunc Xerxis post abdicatam Vastim conjux, malum intercessione sua avertisset. Ejus enim erga Deum pietate, apud regem precibus, præsentissima à Iudæis clades in caput machinatoris retorta, Mardochæo secunda à rege dignitas, hostibusque Hebræorum pernicies procurata est Iudæis se defensantibus, 75000 adversariorum interiisse constat. Mutatio sortis annuis feriis, festaque gratulatione celebratur.

Herod. lib. 7. Diodor. Sicl. 11 Compertum præterea est, eodem die à *Gelone* Syracusanorum rege, Pænos ad Himeram devictos, & *Leonidem* cum suis ad Thermopylas, in Xerxis castra irruptione facta, strenue præliatos.

Herod. lib. 7. Etenim Carthaginenses inter & Persas convenerat, de Græcis per Siciliam eodem tempore debellandis, cum Persæ Atticam subigerent. Quare missus in Siciliam Magonis, qui imperium Pænorum condiderat, filius Amilcar, cum validis trecentorum millium copiis, navibus bis mille, ad Himeram castra posuit. Iustinus l. 19. Vrbem defendebat Theron Agrigentinorum princeps, qui impar Pænis Gelonem in auxilium vocat. Gelon armatis peditum L millibus, equitum 100, propero agmine in Pænos profectus, aliquot secunda prælia fecit. Hinc interceptis Selinuntiorũ literis edoctus, quo tempore submittere Pænis subsidium vellent, suos pro Selinuntiis in hostilia castra mittit, classem incendi imperat. Ipse eadem hora ex alio latere Pænos adoritur. Sic dum securus sacris operatur Amilcar, ad aras ipse suas obtruncatur, Pæni animis consternati ingenti vincuntur strage, nec pauciores LM occumbunt. Reliqua multitudo in tumulum quendam elapsa, etsi manu se fortiter tuetur, tamen siti subacta in Gelonis manus venit, Siciliamq; mancipiis implevit. Naves quæ effugerant, tempestatibus subversæ, vix nuncios cladis Carthagini reliquere, ut plane intelligas, quam *nullæ hominum sine Deo vires sint.* Tot rebus secundis elatiores Greci, ipsi inter se diffidere incipiunt. Athenienses reductis è Troezene ac Salamine uxoribus liberisque, urbem flammis absumptam de integro condere, mæniaque majora complecti moliuntur. Lacedæmonii spei urbis invidentes, dehortantur ab incepto, spreti pro imperio agunt. Ibi idem, qui cives antea servarat, nunc quoque patriam consiliis instaurat *Themistocles.* Legatus, Spartam proficiscitur, diemque de die proferendo, spacium consummando operi civibus quærit & obtinet. Refectis muris, senatum Lacedæmoniorum adit, liberrimeque professus communi jure gentium factum, quod fecissent Athenienses, quare si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent, aliter Nepos Them. Plut. Them.

illos

illos nunquam in patriam redituros, Sic Athenas remissus, Pyræum portum condit, cives ad rei nauticæ studium accendit, inquilinis & artificibus immunitatem impetrat, civitatem à casu multo ampliorem efficit.

ExindeLacedæmonii adscitis xxx Atheniensium navibus, illatum á Persis bellum vindicaturi, duce Pausania Cypri urbes maritimas, Byzantiumque secus Bosphorum Thracium occupant. Ibi *Pausanias* pro ducatu regnumGræciæ improbissime affectans, proditionis præmium cum Xerxe nuptias filiæ ejus paciscitur, nuncios à se missos interfici, ne res pateat, curat. Sed dux Atheniensium *Aristides*, ejus belli socius, collegæ conatibus justitia & moderatione obviam eundo, proditionis cònsilia discussit, sibi & Atheniensibus, imperium maris peperit. Pausanias tandem Argilii indicio proditus cum in Minervæ ædem confugisset, obstructis valvis, quibus primum Alcithea mater lapidem apposuerat, turpi morte magnam belli gloriam maculavit.

Thucyd. lib. 1. Diod. lib. 11. Nepos Pauf. Iustin. l. 2.

Gloriosior *mors Fabiorum & Themistoclis* eo tempore fertur. Romani enim cum adversum Vejentes bellarent, familia Fabiorum illustris, hostes sibi privato nomine subigendos depoposcit, & profecti trecenti sex, assumtis clientibus, duce Fabio consule, sæpe victores, ad Cremeram fluvium castra posuerũt Vejentes verò ad dolos conversi, pecora ex adverso in conspectu illorũ posuerunt: ad quæ progressi Fabii, & in insidias delapsi, ad unum occisione perierunt. Vnus ex ea gente propter impuberem ætatem domi relictus, genus propagavit. At Themistocles ob timorem potentiæ, testularum suffragiis è patria ejectus, quam servaverat, mox Lacedæmoniorum invidia & cruentis accusationibus exagitatus, ad Molossorum regem Admetum, & ab eo in Persiam profugit. Ibi calliditate animiq; magnitudine singulari apud Xerxen, ejusque filium gratiam adeptus, Magnesiæ domicilium fixit, ac ne bellum ingratæ patriæ inferret, voluntaria morte obiit. *Romæ Appius Claudius* consularis, tumultuantis iratique populi judicium infelici dextra prævenit. *Græci* interim ducem constituunt *Cimonem*, Miltiadis filium, qui patrem, ob peculatus crimẽ, in carcere mortuum, translatis in se vinculis, ad sepulturam redemerat. Is non inferior virtutibus Miltiadis patris, Xerxeis terrestri navalique bello superatis, xx virorum millia, triremes ccexx. in potestatem redegit, Athenienses ad summam Græciæ dignitatem provehit, cum interim Lacedæmoniorum urbs terræ motu pene eversa ægre se adversus Hilotas & Messenios defenderet, Argivi vero Mycænas, oppidum quondam nobilissimum, solo æquarent.

Sextus Aurel. Livius. Diony. Hal. l. 9.

Thucyd. lib. 1.

Mors Themistoclis in quod tempus inciderit, dubium. Probabile A. M. 3509. Dionys. l. 9 cap. 97.

Diod. l. 11.

Etiam *Siculi* tunc recuperatæ libertatis laude floruerunt. Nam post Gelonem quidem Germanum ejus Hieronem, Catanensis coloniæ parentem, tulerant. At Thrasybulum, alterum ejus fratrem, improbissime dominantem, armis expulere, qui exul apud Locros privata in domo consenuit; Syracusæ popularis imperii statum lx annos cõservarunt.

Eodem tempore exeunte Olympiade 78, *Xerxes* Persarum Monarcha, cum ultra viginti annos imperium varia fortuna gessisset, ab Artabano, corporis custode, in cubiculo suo *interfectus* est, additusque funeri

Diod. Sic. l. 11. Iust. l. 3.

Digitized by Google

funeri filius natu maximus Darius, cui parricidium sceleratus interfector imputaverat. Successit *Artaxerxes*, qui cognitis proditione *Bacabasi* insidiis, dolum dolo ultus est, & *Artabanum* cum septem filiis neci dedit.

ARTAXERXES.

Anno. Mundi. 3508. *Diodor. l. 11. Thucyd lib. 1. Ctesias l. 17.*

Regiæ vero Persarum Domesticam cladem odorati Ægyptii, occasionem sibi rebellandi sumunt creato rege *Inaro*, qui Africam tenebat, imploratisque Atheniensium suppetis, à quibus trecentas naves impetrant. Adversus eos mittitur *Achemenes*, Artaxerxis patruus, cum instructissimo trecentorum millium exercitu. Sed conflictu habito, virtute Atheniensium superatur, seque Memphiticis tueri muris cogitur. Interim è Persis supplementum adducunt ingens *Artabazus* & *Megabyzus*, qui militem suum exercitatione ad laborem & fortitudinem duraverant. Igitur statim obsidionem dissolvunt Inari, aversoque fluvio, in quo stabat classis Atheniensium, in sicco eam destituunt. Eam mox ipsi classiarii cremant, ne usui fiat Persis. Qua clade fracti Ægyptii se dedunt, Inarus proditione captus in crucem agitur, Atheniensibus ad pugnam paratis datur venia, ne eorum audacia cladem victoribus concieat. Sic è multis pauci incolumes in patriam reversi sunt, victis tum Corinthiis & Epidauriis, Æginetarum etiam deditione triumphantem. *Roma* per

Dionys Hal. l. 9. & 10.

id tempus è pestilentia ægre eluctata, intestinis vexabatur dissidiis, Tribunis plebis patricios novis rogationibus, mox utrosque Appio Hordonio infestante, qui armatis clientum 4000 capitolium insederat. Inde gravi cum cæde tandem dejectus est, Valerio Cos. in prælio occumbente, qui plebi perferendarum de communi jure legum spem ingentem fecerat. *Orosius l. 2. c. 12.*

Iudæorum tunc resp. ab Optimatibus regebatur, suberatque imperio Persico, vectigalibus tributisque variis obnoxia. Nam Zorobabele defuncto, Præsides eam exhauriebant: & sacerdotes ac primores populi, patriarum legum incuriosi, cum profanis gentibus commixti, mores earum ac linguam imitari cæperant. At ineunte septimo anno *Artaxerxis*, nova lux populo Hebræorum affulsit, totaque politia eorum priscam integritatem recuperavit, prout jam sequẽti libro dicetur. Nam huic finem in tribulationis Iudaicæ fine constituere placuit, ubi hoc saltem admonuero, viguisse hoc tempore *historiarum conditores*, Herodotum, Halicarnassæum & Hellanicum; *Philosophos*, Democritum & Anaxagoram, item Protagoram, quod de diis dubitasset, ab Atheniensibus damnatum. Viguisse & *Poëtas*, Chærilum, & Phriniscum; Sophoclem & Euripidem Tragicos, Platonem & Cratinum Comicos. *Pictores* quoque Zeusin, Timantem, Parrhasium; Polycletum & Phidiam *statuarios*.

Nehem. 5. 15. Esra 9.

Euseb. in Chron. Diog. Laert. lib 7. Plinius l. 34. c. 8.

Digitized by Google

Liber. VII.

Christianis seculum scribarum: Philosophorū Gentibus.

A reparata Iudæorum Republica & urbe, usque ad regnum Messiæ, *Periodus annorum* CCCCXC.

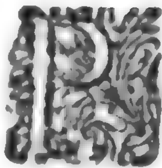

POst quam septimum imperii inivit annum *Artaxerxes, Longimanus* à dexteræ prominentia appellatus, ablegavit in Iudæam *Esram* sacerdotem, rei divinæ peritissimum, scribarum & legisperitorum magistrum, quem diplomatis instruxit, quibus Hebræis omnibus facultas in patriam revertendi dabatur, suisque utendi legibus. Et quod præcipuum libertatis fundamentum, potestas fiebat Esræ Hebræos judices præficiendi popularibus, totamque Iudæorum Rempublicam ex divinarum præscripto legum instaurandi. Mandatis munificentiam adjunxit Artaxerxes plane regiam, donato Sacerdote sexcentis & L. talentis argenti, C. auri, vasisque insuper aureis & argenteis, jussitque Præsides provinciarum conata ejus adjuvare omnibus opibus & copiis. Eam felicitatem *Daniel* antea ab Angelo cognoverat, atque ex hoc tempore usque ad restitutionem mundi, per Christum procurandam, 490 annos definierat.

Theat. chr. in Artax. Esra. 1. Ioseph. l. 11 c. 5.

Esra 8. 20.

Esræ legationem decimo quarto post anno excepit *Nehemias*, Pincerna Artaxerxis, qui præfecturam Iudææ consecutus est, & potestatem muniendi Ierosolymam; à qua re Persarum Reges hactenus abhorruerant, priscam Iudæorum potentiam ac Ierosolymæ rebellionem animis reputantes. At Nehemias, exemplar principum, tanta pietate & vigilantia remp. Iudæorum erexit, tanta celeritate, animique magnitudine urbis muros absolvit, ut novus patriæ pater & Ierosolymæ conditor appellari mereatur.

Initium Hebdomadum Danielis. vide eum cap. 9. Nehem. 1. 2. &c.

Ei fidus aderat collega *Malachias*, prophetarum Hebræorum ultimus, qui sacerdotes & populum ad prisca Dei statuta reformavit, Christumque ipsum, & ei præmittendum legatum exspectare præcepit. Tunc conditum *Synedrium*, cui præsiderent è stirpe Davidis Iudices, & posteri Aaronis summi sacerdotes, memores legis Mosis & oraculorum, quæ divini vates scriptis consignaverant. Qui status Reipub. mansit, donec summus legislator cœlo descendens, æternum terris lumen intulit.

Neh. 12. Mal. 1.2.

Neh. 10. Mal. 4. Deu. 17.

Dum ita civitas Dei instauratur, & Artaxerxes mansuetudine ac munificentia summa regit Asiam, gentium Europæarum Respublicæ magnis concussæ motibus, inter malos mores, vix bonas leges repererunt.

Romanis pervicacissimi & cotidiani fere hostes *Æqui* & *Volsci* erant, Tribunis interim jugibus litigiis æquiores plebi leges exposcentibus.

Et Volscos quidem cum alii duces, tum præcipue *L. Quintius Cincinnatus* domuit, Dictator ab aratro, qui obsessa, ac pæne jam capta Minucii Cos. castra, egregia virtute servavit, victosque hostes more pecudum

Florus. l. 1. c. 11.

cudum sub jugum misit. Expeditione intra XV dies finita, rediit ad boves rursus, triumphalis agricola. At *Tribuni* quotannis fatigato senatu & consulibus, urgente bello impetrant, ut decem Tribuni fiant annui, ut plebs Aventinum collem sibi habeat, ut singulis magistratibus fas sit suæ potestatis violatores multare, id quod solis Coss. licuerat. Tandem anno urbis trecentesimo, olimpiade LXXXII perficiunt, ut legati *Athenas* eant, æquissimas Solonis leges, descripturi. Mittuntur P. *Posthumius*, S. *Sulpitius*, *A. Manlius*, exhauriente interim peste civitatem, quam nulli Romanorum Dii quomodocunque culti propulsare poterant. Reversi post biennium, in decem virorum adsciscuntur collegium, qui antiquatis Romæ omnibus magistratibus, principes Reip. constituendæ, sine provocatione facti sunt. Hi *duodecim tabulas* confecere, fontem publici privatique juris, & cum primo anno bene egissent, secundo corruperunt Rempublicam. Tertio protracta sine autoritate senatus & populi potestate, omnium à se bonorum animos alienarunt. Nec patribus consilium, nec plebi libertas erat reliqua, melior senatus pars urbe excedebat, quidam factioni resistentes, inter quos L. *Siccius* dentatus, vir fortissimus, decemvirorum scelere interibant. Tandem princeps eorum *Appius Claudius*, amore amens *Virginiæ*, virginis pulcherrimæ, ut ea potiretur, clientem subornavit, qui puellam ex ancilla sua natam confirmando, amatore judice in servitutem eam abriperet. Sed accitus è castris puellæ pater *Virginius*, ita furens, rapto e lanii officina cultro, in filiæ eum viscera adigit, morte amitti melius ratus, quam contumelia liberos. Cruentus sanguine filiæ ad milites, cum Volscis Sabinisque bellantes, procurrit, motoque tumultu eos in urbem trahit. Hi convulsis signis Aventinum insidunt, creatisque ducibus in sacrum secedunt montem, decemviros magistratum ejurare, senatum tribunos plebis restituere cogunt. Sic ob libidinem decemviralis tyrannis exstincta, ob quam etiam regia fuerat, reductum ad *Coss.* imperium. Creati post decemviratum primi *L. Valerius*, *M. Horatius*, plebi gratissimi, cum ob majores popularitate claros, tum quod tollendo decemviratui promptissimam operam tulissent. Hi leges promulgarunt, ut populum senatumque obligaret, quod plebs tributim scisceret. Vnde Tribunitiis rogationibus acerrimum telum datum. Item, ne quis magistratus sine provocatione fieret. Mox accusati *Appius & Oppius* decemviri, & in carcerem deducti, judicium morte præveniunt, reliqui antequam ad plebem deferrentur exilio solum vertere, bona eorum publicata sunt Coss. domitis bello Volscis & Sabinis, ob plebis studia maligniorem experti senatum, solius plebis jussu triumpharunt.

Dionys. lib. 10. *Livius lib.* 3. *Diodor. lib.* 12.

A. M. 3519. *v. c.* 300. *Orosius l.* 2. *c.* 13.

Flor. l. 1. *c.* 24.

Procedente deinde Republica, non contenta libertatis incremento plebs, honores sibi cum patribus æquari postulat, extractoque litigiis tempore pervincit tandem, ut misceantur patriciorum & plebis connubia, atque ut *Tribuni militares, consulari imperio*, ex patriciis & plebe promiscue fiant. Facti anno urbis CCCX (dum He-

Dion. lib. 11. *Livius l.* 4.

Plinius l. 12. *c* 4.

rodotus apud Thurios historiam edit) *A. Sempronius, L. Attilius, T. Clelius*, omnes patricii, singulari documento levitatis vulgi, cito in alteram recidentis partem, summaque contentione ambitum honorem nec usurpare quidem audentis.

Dum hæc agunt Romani, primosque describendæ civitati censores creant, è nimia libertate pene in servitutem revolvuntur *Sp. Melii* insidiis. Is arctissima annona coemptum frumentum plebi dividit, allectisque civibus, insatiabili honorum animo regnum agitat. Ei opprimendo *Dictator* creatus *Quintius Cincinnatus*, senex octogenarius, citatum, nec comparentem, sed plebis implorantem auxilia, per Cajum Servilium Equitum magistrum obtruncat, bona publicat, domum diruit. Id solum Æquimelium appellatum est.

Anno. Mundi. 3535.

Livius lib. 4.

Demto hoc periculo, Fidenates, adjunctis sibi Vejentibus, grande bellum excitant; cruentas Romanis victorias faciunt. Ibi spolia de Larte Volumnio Vejentium rege, quem A. Cornelius Cossus occiderat, ad Iovem Feretrium reportata. Denique non scalis, non irruptione, non fame, sed cuniculo peractum urbis excidium, Dictatore Q. Servilio. Vejentes, implorato Hetruriæ auxilio, jussi sunt bellum suo consilio initum suis viribus exsequi. Romanis pestilentia aliarum rerum otium præbuit.

Thucyd. l. 1. *Diod. lib.* 11. *Iustin. l.* 3.

Dum hæc Romæ fiunt, interea *Græcia* omnis, ducibus Lacedæmoniis & Atheniensibus, in duas divisa partes, ab externis bellis velut in sua viscera convertitur. Occasio à *Messeniis* fuit, afflictam terræ motu Spartam infestantibus. In eos Ithomen tunc tenentes, Lacedæmonii Athenienses etiam socios adhibuerant. Sed protracta obsidione, metuentes eorum audaciam, supervacaneos esse simulando, à bello domum dimiserant. Hanc rati injuriam Athenienses, argentum, quod in stipendium Persici belli ab universa Græcia in Delo deponebatur, Athenas transferunt, & Pericli ejus administrationem committunt. Lacedæmonii contra Peloponnesios in Athenienses incitant, quibus cum vario Marte est dimicatum. Imprimis vero cum Thebanis paciscuntur, ut Bœotiorum imperium, Persica societate amissum, recipiant, bellumque adversus Athenienses pro Lacedæmoniis sustineant. Eos aggressus *Myronides*, alacerrimos Atheniensium ducens, secundis præliis vincit, demptisque Thebis, Boeotiam omnem, & Locros ac Phocenses subigit. Ejus successor *Tolmides* Messenios à Lacedæmoniis dimissos, Naupacti collocat, Zephaleniamque insulam expugnat. Mox etiam *Pericles* Acarnaniā infestat bello. Igitur *Cimon* ostracismo damnatus antea, ut revocatus Athenas est, pacem condidit inter suos cives & Lacedæmonios quinquennalem. Post neque ita multo, in Cyprum cum ducentis navibus missus, quum ejus majorem partem insulæ devicisset, ac Salaminem obsidione premeret, missis etiam ad Amyrtæum, paludum Ægypti regem, LX navibus, Artaxerxem perpulit, ut pacis causa Græcis per Asiam universis libertatem concederet, satrapisque suis interdiceret maris Ionii navigatione. Ita jurarunt Athenienses, se in provincias ejus arma non expedituros. At Cimon morbo implicitus

Plut. & Nepos in Cimone Thucyd. l. 1.

Diodor l. 12.

Citii decessit, vir vitæ securus suæ, morte acerba aliis, de quibus optime meritus fuerat. Exinde finitis induciis, Lacones templum Delphicum, Phocensibus ereptum, vindicant Delphis, Athenienses contra Phocensibus illud restituere nituntur. Megarenses vero à fide Attica deficientes, adscito Laconum exercitu, populantur Atticam, prædaque abacta recedunt. Tolmides Chæronæ expugnator, insidiis Bœotorum cum ingenti Atheniensium multitudine occiditur, coguntúrque Athenienses. pro captivis redimendis, præsidia ex oppidis deducere. At Eubœam deficientem Pericles, capta Istiæa, ad obedientiam redegit. Hinc malis fracti, in annos triginta pacem ineunt Græci, eaque tempestate totus orbis quietem habuisse scribitur.

Diod. lib. 12.

8.

Sexto autem anno *bellum inter Samios & Milesios* pro Priene est excitatum, in quo armis inferiores Milesii implorarunt opem Atticam, Samii ad Pissuthnem Sardibus præfectum confugere. Ea expeditione Pericles præfuit copiis Atticis, primusque machinas bellicas, quas Arietes & Testudines vocant, adornavit, Artemonis maxime Lacedæmonii adiutus ingenio. Mox etiam Thucydides Athenis missus adfuit, XL navibus instructus. Sic devicta Samus, dirutis mænibus, Athenis coacta tributum solvere.

Thucy. lib. 1.

Post hæc *bellum Corinthiacum* exarsit, majoris initium mali.

Epidamnii Adriatici maris accolæ, ab exulibus suis & Illyriis bello vexati, Corcyræorum opem postulaverant, & ab illis spreti, Corinthiorum. Corinthii faciunt quod noluerant Corcyræi. Ea æmulatio bellum inter illos accendit. Corcyræi jure potius quam armis expes riundum, Corinthii re non ampliu integra, colonis se suis juste opitu lari asserunt. Ergo infesta utrinque classe concurritur, Corcyræi vincunt; capiunt Epidamum. Sequenti anno reparato prælio, Athenienses associantur Corcyræis, dubiaque acie disceditur. Hac clade irritati Corinthii, Potidæam in Pallenes Isthmo sitam, suam quidem coloniam, at Atheniensibus vectigalem, ad defectionem sollicitant. Perdiccas quoque Macedonum Rex, infensus Athenienfibus, quod fratres ejus Philippum & Derdam armis adjuvissent, Chalcidenses & Bottiæos in partes trahit, & destructis urbibus, Olynthum persuadet migrare, agris de suo donatis. Hanc belli molem feliciter Athenienses propulsant, Corinthiorum subsidiarias profligant copias, & Potidæam profugientes arcta obsidione claudunt, Corinthios ad circumspicienda auxilia adigunt.

Igitur invisa multis Græciæ civitatibus Atheniensium potentia, qui Æginetas navibus multassent, Megarenses urbe & portu suo prohibuissent. sociis durius imperarent, Corinthiorum exercitum obsiderent. Sthenelaides Ephorus rupta ab illis fœdera, belloque persequendos decernit, Archidamo Spartanorum regemitiora nequicquam civibus suadente.

Thucy. lib. 1. Iustin. lib. 3.

Ita suscipitur *bellum*, quod *Peloponnesiacum* appellatum, & viginti septem annis communi cum Græcorum pernicie gestum est, L ferme annis postquam Xerxen communibus armis discedere è Græcia coëgissent.

A. M. 3541. Olymp. 87. anno secundo.

Ac initio quidem componi dissidia facile potuerant; ni utrinque am-

Diod. Sicul. lib. 12.

Digitized by Google

ambitiosi consultores nihil paribus concedendum disseruissent. Inter eos fuit *Pericles*, qui ne rationes ærarii male administrati redderet, patriam maluit bello objectare, quã domi paupertatem colere. Is jubentibus Spartanis, Megarenses ad communionem fori & portus Attici recipere, sic bellum nullum fore, respondendum suadet: Id tum demum Athenienses facturos, si similiter Lacedæmonii peregrinis suæ civitatis usum permittant. Interim nihil illis in pares jurisdictionis competere, nec re minima, quæ quidem imperetur, Athenienses Spartanis obedituros. Ita flagrantibus dissidiis multi Græcorum populi implicantur. Cum Lacedæmoniis faciebat tota Peloponnesus, præter Argivos & Achæos. Extra Peloponnesum Megarenses, Locri, Bœoti, Phocenses, Ambraciotæ, Leucadii, Anactorii. Cum Atheniensibus Chii, Lesbii, Platæenses, Missenii, Acarnanes, Corcyræi, Zacynthii, Cares maritimi, Dorienses, Iones, Hellespontus, Amphipolis, Thraciæ, insulæ Cyclades, exceptis Melo & Thera. Initium malorum à Thebanis fuit, quos intra mænia receptos Platæensia, cives, cum se proditos intelligerent, animosa audacia trucidarunt. Inde Archidamus in Atticos irrumpens agros, late eos populatur, hostes ad pugnam provocat. Sed Athenienses à Pericle moniti, supervacuam censebant pugnam, cum ulcisci injuriam sine periculo possent.

Thucy. lib. 2.

Itaque vicissim classe excurrunt in Laconiam, & ex hostili agro plura quam amiserant, auferunt. *Pericles* agros suos, quibus ad suspicionem ei proditionis acquirendam, Spartani pepercerant, dono dedit Reip, & pro infamia ab hostibus intentata gloriam sibi peperit apud cives. Mox etiam Sitalces Thracum, & Perdiccas Macedonum reges adjungunt se Atheniensibus, & Æginetę insula expulsi, Spartam profugiunt, majoresq; Atheniensium vires videntur, quam ut iis pares esse Peloponnesii possint. Tum vero subito horribilis & contagiosus *morbus* plerasque jam Africę atque Asiæ regiones pervagatus, *Atticæ urbi* incubuit, quo infestati cives militesque confertim interibant, nec erat Deorum Græcorum quisquam, qui mederi posset malo, adeoque nec hominum, qui imbecilles Deos venerari amplius vellet. Ea numinis indignatione perculsi Athenienses, culpam moti belli in Periclem conjiciunt, seque eloboratis orationibus defendentem multant pecunia, multatum, solita vulgi levitate, iterum rei summæ præficiunt.

Iustinus l. 3. Thucy. lib. 2.

A. M. 3542.

Erat enim *Pericles* prudentia animique magnitudine facile civitatis suæ princeps, qui Athenienses bellum fortiter cauteque doceret propulsare, viriumque distractionem, atque omnia plena periculi ausa, nisi certam fere & exploratam ducerent utilitatem, damnaret. Verum is tertio belli anno *obiit*. Interim Potidæatæ, dira fame subacti, se suaque dedunt Atheniensibus. Legati Peloponnesiorum, quos ad Artaxerxen expedierant, apud Hellespontum intercepti, Athenis interficiuntur. Sitalces Thracum Rex, centum quinquaginta hominum millia in Macedonam trahit, vastatoque Perdiccæ regno, quem violatæ fidei insimulabat, cum Macedones intra munitiones se tenerent, nec copiam facerent prælij, commeatu laborans retro refert pedem. Interjectis diebus,

Diodor. lib. 12. bus, Peloponnesii navalibus præliis à Phormione Atheniensium duce superati, Salaminem clam adoriuntur, ut Athenis metum injiciant: sed concursu civium territi, ipsi refugiunt Megara. Agebatur tunc Olympias 88.

Thucy. lib. 3. Iustin lib. 3. Diodor. lib. 4. Paulo post *Plataeenses*, à Lacedæmoniis ad omnium rerum penuriã redacti, partim erumpentes nocturno stratagemate effugiunt, partim se fidei permittentes obsidentium, suppliciis pereunt indignis. Platæa funditus exciditur. Idem pene evenisset Lesbiis, quibus Lacedæmonii, ad quos defecerant, seram opem ferebant. Paches enim, Atheniensium præfectus, celeritate Spartanos præveniens, potestatis eos suæ fecit, ac de sententia populi Attici, defectionis autores, mille viros circiter, affecit suppliciis, cum *Cleon* præcipitis vir ingenii, Mytileneos omnes censeret trucidandos. Gravior clades Corcyræorum primores abstulit. Cum enim oborta inter illos & plebem seditione, armis inferiores essent Optimates, imploratam Peloponnesiorum opem Atheniensiũ classis subvertisset; à plebe nullum crudelitatis genus intermissum est, omnesque qui in re lautiori essent, fœdissimis exemplis sunt peremti. Idem malum alias Græcorum civitates corripuit, optimatibus ad Lacedæmonios, quod Aristocratico regerentur imperio, plebe ad Athenienses subinde respectante, quod populari faverent regimini, utrisque suæ utilitati potius ac libidini, perpaucis Reip. consulentibus, ac *belli occasione deterrimum quemque ad maxima facinora stimulante.*

Quinto belli anno Sicilienses turbis iisdem sunt implicati. Leontinis quos Syracusani vexabant, Rheginos & Athenienses; Syracusanis contra Locros Italiæ, & Liparæos sibi adjungentibus, qui variis inter se cædibus sævire studio invicem habebant. Thucy. lib. 3.

Alius Atheniensium dux *Demosthenes*, cum Ætolos infeliciter invasisset, Ambraciòtas cum Peloponnesiis, dum Argis insidiantur, pene ad internecionem cædit: & anno sequenti classiarios, ad Pylum in Laconica muniendam inducit; eique recuperandæ adnavigantes Peloponnesios, grandi afficit clade. Ita Lacones quotannis in Atticam irrumpere solitos, ad sua defendenda cogit. Spartani ergo, cum in Sphacteriam insulam insidiatores deduxissent, Demosthenes eos circumeundo navibus custodivit, & fractos malos adegit inducias petere. Iis vero Athenienses, importuno Cleonis consilio seducti, atrocius respondent. Cleon, audacius quam prudentius, clausos Sphacteria Spartanos vi aggressus, partim occidit partim vivos Athenas mittit, eodem anno; quo Artaxerxes à Lacedæmoniis non semel imploratus, priusquam Græcis dissidentibus regias opes misceret, e vita emigravit. Is erat annus Peloponnesiaci belli septimus, regni ipsius quadragesimus, Olympiadis 89 primus. Thucy. lib. 4. Diod lib. 12

Ejus imperium insigni in Dei populum munificentia & pietate, *virisque divinarum literarum peritissimis* claruit, quales erant Esra, Nehemias, Eliasibus sacerdos, Malachias propheta, Hananias præfectus urbis, & viri Synagogæ magnæ qui erant Ierosolymis. Nehem. 7. 2.

Apud gentes eluxere *Philosophi*, Democritus, Abderites, Empedocles Pythagoræus, Zeno & Parmenides, *Hippocrates* Medicus, *Gorgias* Laertius. Suidas.

Euseb. in Chron. Diod. l. 12.

Gorgias Leontinus Rhetor. Et cunctis clarior *Socrates*, è cujus quasi ore integra philosophorum schola defluxit. *Aristophanes* quoque facetissimus, si non etiam spurcissimus comœdiarum autor, Athenis lusit. *Meton* Astronomus Enneadecaeteridem indicandis luminarium reuolutionibus condidit.

Darius Nothus.

A. M. 3548. Hebdomade V. finiente. Olymp. 89. Iustin. Diodor Sicul. l. 12. Plutarchus in Artaxerxe. Pausf. El... 2. Ctesias Cnid. lib. 18.

CÆterum Artaxerxi Longimano cõplures filii fuere, XVII e pellicibus, unus e Damaspia regina susceptus, Xerxes nomine. Eum crapulam edormientem aggressus Secundianus (Pausanias Ilogæum vocat) ex Alogune pellice natus, una cum matre Damaspia interfecit, quadragesimo post Artaxerxis obitum die. Sed & ipsi parricidio quæsitum imperiũ paucos dies stetit. Perosus enim scelera ejus exercitus, Ochum fratrem e Bactrianis ad vocat. Eum Artaxerxes e Cosmartidene genuerat Babylonia, & filiæ Xerxis Parisatidos, sororis suæ, maritum fecerat. Igitur *Nothum* dixere Græci, quod esset è pellice, usitata regum libidine procreatus. Hic suis copiis principumque auxiliis fultus ad regnum producitur, aliena magis voluntate quam sua.

Val. M. l. 9. c. 2. Hist. externa 6.

Secundianum promissionibus illectum ad se perduci curat, perductum in cineres dejici: Persicum id genus supplicii erat. Ita exstinctus est, cum menses VI imperasset, dies XV. Regno potitus *Ochus*, regium Darii nomen assumit, & opes principum amore firmat. Iudæam & Ierosolymam, præsidente Nehemia, egregiis incrementis provexit, ringentibus licet Sanaballete Samariæ, & Tobia Ammonitarum præfectis.

Sub eo series generationum, & familiarum propagationes, sacris tabulis mandarunt Iudæi, quæ divinis promissionibus usque ad Christum testimonio & documento forent. Cumque nepos Eliasibi, filius Iojadæ Pontificis, matrimonio sibi copulasset extraneam, Sanabelletis cognatam, sacerdotio eum Nehemias dejecit, ne profanaretur sacrũ altari Aaronis genus, deditque sedulo operam, ut ne gentium contagio sese pollueret Dei populus. Neh. 12. 22. Neh. 13. 28.

Interim vero Græci atrocius se invicem intestino bello consumebant. Athenienses successu elatiores, Cythera insulam Laconicæ finitimam, deditione occupant, Æginetas è Thyrea, ubi eos Lacedæmonii collacarant, abductos Athenas transferunt, duces suos Pythodorum & Sophoclem, quod Siciliæ pacem non interpellassent, in exilium ejiciunt. Thucyd. lib. 4.

Contra Lacedæmonii, Brasida duce, multas in Thracia urbes ab Atheniensibus pelliciunt ad se, atque ut domi res tutiores essent, duo servorum millia quorum spectata virtus, & ob id suspecta servitus erat, crudeli consilio, sed occulto, enecant. Inde tamen Athenienses clade aliqua à Thebanis affecti, & amissa Amphipoli perturbatiores, annuas cum Spartanis inducias faciunt. Iis durantibus, Brasidas Perdiccæ regi auxilia adducens, ut ab eo se fraudulenter habitum, objectumque Illyriis videt, iram vertit in Macedonas, eorumque agros vastat. Quamobrem orto inter ipsum & Perdiccam odio, Atheniensibus accedit Perdiccas, qui tunc Torone recuperata, Scionæas obsidebant; quibus captis postea occisisque ereptam iis urbem Platæensibus assigna-

assignarunt. Mox ad Amphipolin recipiendam profectus *Cleon*, dicacior miles quam fortior, cum imperite adversus Brasidam prudentissimum ducem dimicaret, in fuga cecidit, sexcentis Atheniensium amissis; *Brasidas* quoque, accepto vulnere, paulo post decessit, tanti factus ab Amphipolitis, ut ei tanquam urbis conditori præstarent honores, qui Agnoni Atheniensi coloniæ istius deductori debebantur, fidamque deinceps cum Spartanis societatem colerent. Tum vero *Plistoanax* Rex Spartanorum, & *Nicias* dux Atheniensium, decennalium jam cladium pertæsi, utramque Rempubl. ad compositionem trahunt, Lacedæmoniis etiam Argivos metuentibus, qui exspirantibus, quas diu servaverant, induciis, se juncturi Atheniensibus videbantur. Fit ergo *pax* in annos L. sed quæ malefida perparum à bello abfuit. Nam cum Spartani Amphipolin non redderent, & Panactum Bœoti everterent, quod integrum fuerat tradendum Atheniensibus, Athenienses quoque Pylum sibi retinent, adnitente interim *Alcibiade*, juvene callido & ambitioso, ut Lacedæmonios in constantię ruptique fœderis convinceret, Et dolo id effecit, cum alia non posset via, Itaq; Athenienses Argiyis, Lacones Epidauriis ferunt suppetias, quasi minus perjurii contraherent, si ferentes sociis auxilia potius quam aperto bello dimicarent. Ibi Argivi, dum Tegeates infestant, gravi clade affecti à Spartanis, fœdus cum iis percutiunt, & rempubl. ad eorum placitum reformant. Quam mutationem indigne ferens populus, ductu Alcibiadis exturbat optimates, eisque etiam trucidatis, postea Democratiam pro lubitu restituit. Athenienses Melum insulam, servatis tantum, qui infra pubertatem erant, incolis, reliquisque omnibus interfectis, sibi subdidere, missisque è sua civitate colonis, inhabitare eam cæperunt.

Thucy. lib. 5. Diod. Sicul. lib. 12.

A. M. 3550.

A. M. 3553.

Decimo septimo belli anno, qui erat Darii decimus, suadente Alcibiade, multum resistente Nicia, *bellum in Siciliam* translatum, specie ferendi Ægestanis & Cataniensibus auxilii, quibus Syracusani graves erant. Creantur duces Nicias & Alcibiades & Lamachos, tantisque viribus Sicilia aditur, ut ipsis terrori essent, in quorum auxilia mittebantur. Brevi post tempore revocato ad reatum Alcibiade, qui tyrannidis & violatorum sacrorum insimulabatur, duo prælia secunda Nicias & Lamachos faciunt, & munitionibus circumdatas Syracusas, commeatibus laborant intercludere. Quibus rebus fracti Syracusani, auxilium à Lacedæmoniis petiverunt, ad quos Alcibiades metu judicii profugerat, eosque ad bellum patriæ graviter inferendum, cruentis consiliis incitabat. Ergo mittitur in Siciliam Gylippus, Corinthiis quoque præ aliis ad juvandas Syracusas incumbentibus. Gylippus inclinato statu, opportuna bello loca occupat, & principio victus, postea victor, hostes compellit in fugam, Syracusanos ab obsidione liberat. Sed cum Athenienses à bello terrestri in navale se transtulissent; Gylippus classem Lacedæmone cum auxiliis accersit, Athenienses in locum amissi Lamachi, Demosthenem & Eurymedonta cũ supplemento copiarum mittunt. Peloponnesii quoque, communi civitatum decreto, Syracusanis subveniunt, sum-

Thucy. lib. 6. Plutar. chus in Nicia. Orosius lib. 2. c. 14.

Thucyd. l. 6.

Iustin. lib 4. Diodor. l. 13.

utrinque ex utraque parte viribus dimicatur à tota Græcia. Verum Athenienses, ut belli autores extiterant, ita documentum dedere, *neque non provocatus alteri malum creet*. Nam primum pedestri certamine victi, & castra eorum cum omni publica privataque pecunia capta sunt. Cumque interim Argivis Spartiatas vastantibus se conjunxissent. Lacedæmonii manifeste ruptum fœdus vociferantes, in Atticum agrum irrũpunt, duce Agide, & Deceleam, propinquum ubi castellum, extruunt. Huc ad viginti servorum millia Athenis profugere, nihilque tuti extra muros civitati mansit Atticæ. In Sicilia vero Demosthenes, clade etiam navali perculsus, *afflictas res haud in casum dandas*, neque in bello male auspicato perseverandum censuit: Nicias contra manere contendit, tandemque stulta etiam ex deliquio lunari superstitione retentus, pessundedit Rempub. Revocati enim ad certaminis spem *Athenienses*, inscitia ducum, qui Syracusanos intra angustias maris facile se tuentes agressi fuerant, magno *cæduntur* numero Eurymedon dux in prima acie fortissime dimicans, primus cadit; triginta naves, quibus præfuerat, incenduntur. Demosthenes, & Nicias, & ipsi victi, exercitum in terram exponunt, tutiorem fugam rati itinere pedestri. Ab his relictas centum triginta naves Gylippus invadit, ipsos deinde insequitur, infessis viis carpit, capit, moratur, cædit Demosthenes lentius incedens circumvallatur ab hoste, inde, procedit ur ad Niciam.

Thucy. lib.7. Plutarchus in Nicia.

A. M. 3559.

Sic XL hominum millia amissa tradit Thucydides, qui hoc bellum descripsit, & cum ob amissam sua tarditate Amphipolin, Athenis pulsus esset, ob conditam deinde historiam patria redonatus est. Duces Atticos dum servare vellent moderatiores aliqui, Syracusani contra virtutem Demosthenis, divitias verò Niciæ, ambos occiderunt. Militum quicunque non occubuerat, aut à Privatis occultatus fuerat, in lapidicinas datus est, & plus quam barbara crudelitate habitus: donec plerique venditione ab interitu vindicati, Siciliam mancipiis implevere. Atque hac clade omnium gravissima, Atheniensium opes conciderunt.

Plin. lib.7. cap.30.

Tunc enim, ut fit, *quo se fortuna, eodem etiam favore inclinare hominum*, certatim ab Atheniensibus socii deficiunt, plerique tamen haud impune. Etenim Athenienses opibus quam animis minores, classem novam cupidissime ædificant. Lesbũ & Clazomenas recipiunt, Chios, qui inter primos defecerant, tribus præliis navalibus superant. E Mileto vix excedunt, cum quidem Hermocrates Syracusanus, Dionysii postea Tyranni socer, ingentia Peloponnesiis auxilia adduxisset, & Tissaphernes à Dario & Artaxerxe missus, suas quoque copias eidem sociasset. Queis subacti Athenienses copiis in Samon se recipiunt. Amorges Pissuthne Persa genitus, qui Cares ad defectionem à Persis pellexerat, capta à Peloponnesiis Iaso, ad Darium mittitur. Inde facto iterum prælio, & accepta utrinque clade, Rhodii deficiunt ab Atheniensibus, Lichas vero, dum nimium Dario in fœdere attribuunt disputat, Tissaphernem offendit, quem porro *Alcibiades* ad Lacedæmoniorũ prævertendam invidiam, ab quibus exitium sibi strui, ex regina Lacedæmoniorũ, Agidi nupta, & adul-

Iustin. l.5. Thucy. lib.8. Diodor. lib.13.

&adulterio sibi cognita, dedicerat, ab illis alienandum sumsit, vir animi varius, *& morum vitia comitatis & eloquentiæ umbra obtegens*. Itaque persuasit homini, haud nimis enixe juvandos opibus Lacedæmonios, ut dissentientibus Græcis Darius arbiter pacis & belli maneat, nec victis Atheniensibus cum victoribus dimicare cogatur. Grata oratio Tissapherni fuit. Itaque stipendia maligne præbere, classem Phænicũ non mittere, ne aut victoriam daret, aut necessitatem deponendi belli imponeret. Caussatus est eam castigando Amyrtæo regi, qui Ægyptios in defectionem impulerat, consulto detineri. Interea Alcibiades hanc operam venditat civibus, pollicitans amicitiam Darii, si Resp. ab levi populo translata ad optimates foret. Sic permittente populo, adnitentibus Antiphone, Pisandro, Phrynico, Theramene, & aliis, imperium Atticum ad 400 proceres devolvitur, eademque mutatio apud Samios, aliosq; sociorum, multa cum dissentientium clade, urgetur. At cum delecti, insita genti superbia, crudeliter in plebem consulerent, ab exercitu apud Samum Alcibiades exul revocatur, eique classis imperium decernitur. Interim Lacedæmonii urbem seditione laborantem assultant fortiterque repulsi, Eubæam bello aggrediuntur maritimo, & Athenienses tumultuarie erumpentes magna clade superant. Quo infortunio territi optimates, accedentibus etiam minis Alcibiadis, plerique ad Lacones transfugiunt, cæteri reddunt jura populo, exercitumque una cum Alcibiade in urbem revocant. Interim *Thrasybulus* & *Thrasillus*, duces Atheniensium, Peloponnesios apud Hellespontum navali pugna vincunt, unde civitati fortunæ spes melioris cæpit refulgere, anno ferme post expulsum Hippiam centesimo, quemadmodum videtur Thucydidi. Liberatis enim intestino malo Athenis, Alcibiades summa cura instruxit classem, & casu advectus prælio, quod duces Atheniensium cum *Mindaro* & *Pharnabazo* committebant, victoriam peperit suis. Cumque id certamen paulo post instaurassent Lacedæmonii, subito totam Atheniensium classem in unum contraxit Alcibiades, occultataque multitudine, paucas naves in hostem ducit: Hinc simulata fuga, cum interim reditum sciret, Lacedæmoniis à sociis interclusum, cunctis eos navibus insectatus, ad exscensionem in terram faciendam adigit. Ibi exposito etiam suo milite, pedestri acie *Mindarum* fortissime pugnantem *occidit*, Pharnabazi, profligat copias, navesque LXXX capit. Quibus malis fracti Lacedæmonii, pacem petiere: quam ne acciperent, Cleophonis aliorumque opera effectum est, quibus turbatæ res præbebant quæstum, stultissimo errore Atheniensium, honestam pacem incerto bello posthabentium.

Thucyd. l. 8. in fine lib. *Diod. lib. 13. Xenoph. Hellen. lib. 1.* *A. M. 3562.*

Interea & Syracusanorum auxilia illatum à Carthaginensibus Siciliæ bellum, domum revocavit. Etenim Ægestani iterum à Selinuntiis exagitati, cum nihil æqui obtinerent, sicut Athenienses antea, ita nunc Pænos in Siciliam attraxerant. *Hannibal*, Amilcaris olim à Gelone cæsi nepos, ingenti studio per Africam Hispaniamque omnem egerat delectus, ut cladem olim familiæ suæ à Siculis illatam, glorioso

Diod. Siculus. l. 13. ex Ephoro & Timæo.

Xenophon Hellen. lib. 1. rioso quodam facinore expiaret. Itaque ultra centum hominum millia ducit in Siculos, *Selinuntem* continua novem dierum oppugnatione capit, incolas omnes miserabiliter jugulat, urbemque excindit; *A. M. 3563.* quam tamen postea ab amico exoratus, paucis quibusdam exulibus iterum concessit habitandam, sub tributo pendẽdo Carthaginensibus. Eadem sorts *Himeræ* fuit, nisi quod ejus expugnatio plurimo stetit sanguine Pœnis.

Ob hoc ergo bellum Syracusani classem à Lacedæmoniis repetunt, cujus ducem Hermocratem, instigante Diocle legislatore, exilio multaverant, eaque erga civem egregium ingratitudine, digresso jam Hannibale, intestinum conflaverunt bellum Siciliæ. *Iustin. l 5. Diod. lib. 13. Plutarchus in Alcibiade. Xenophon Histor. Græc. lib 1.* Destitutis autem hoc auxilio Lacedæmoniis, interim *Alcibiades* cum classe victrici Asiam vastat, multis locis facit prælia, ubiq; propemodum victor, Chalcedonem, Byzantium, aliasque civitates recepit Atheniensibus, multas hostium naves, prædam ingentem capit.

Celebrabatur tunc Olympias nonagesima tertia, & Darius Medos qui defecerant, ad imperata facienda redigebat. Campani Cumas, urbem à Grecis habitatam, occupaverant, *Romani* cum Vejentibus, Volscis, Æquisque interdum ambigue, sæpius feliciter præliati, domi Tribunitiis actionibus perturbati subinde fuerant. *Livius lib. 4.* Æquorum velut anniversariis armis assueverat civitas. Eo vero anno, quo Olympias hæc acta est, M. Papirius, & Sp. Nautius ab Æquis fugabantur: At P. Servilius, Dictator à filio dictus, filium creavit magistrum equitum, Æquos castris exuit, Lavicum oppidum cepit & diripuit: Idque senatui placuit missis ex urbe colonis M D. frequentari.

Athenis vero *Alcibiades* festa civitatis gratulatione, immoderatisque *honoribus* exceptus, universæ classi præficitur. *A. M. 3565.* Ei opponunt Lacedæmonii Lysandrum, & in locum Tissaphernis, Darius rex Persarum, filium suum Cyrum Ioniæ Lydiæque præficit, *Xenophon Hist. Græc. l. 1.* à quo Lacedæmonii auxiliis opibusque ad spem fortunæ prioris iterum sunt erecti. Aucti igitur viribus, dum Alcibiades, assumpta parte classis, agros Clazomenios & Cumæos longa pace divites, securus populatur, *Diod. lib. 13. Iustin. lib. 5. Nep. Alcib.* Antiochum ejus legatum apud Notium vincunt, XXII navibus spoliant, ipsumque mox imperatorem repentino adventu opprimunt, tanta palantium cæde, ut plus vulneris Athenienses acciperent eo prælio, quam superioribus dederant. Tantaque in Alcibiadem suborta est *indignatio*, ut ex continenti ei Cononem cum decem collegis successorem mitterent, arbitrantes victos se non fortuna belli, sed fraude imperatoris, in quo vigor ingenii & morum luxuria omnia credibilia faciebãt. Veritus igitur multitudinis impetum Alcibiades, iterum *exul* voluntarius, in Thracia tria castella communivit, ibique se Barbarorum præda aluit. Interim Agis, nudatis militum robore Athenis ad triginta hominum millia circumfudit, sed frustra. Cives enim mascule adhuc patriam tuebantur.

Nec dejectius Syracusani suam, Nam *Hermocratem* exulem cum tribus millibus per amicos intromissum, intra mænia armati oppresserunt, Dionysius quoq; cum aliis,

pro

pro mortuo se inter cadavera tenẽs, in vindictam civium necis, Siciliæque tyrannidem fato quodam suo servatus est.

Diodor. l. 13

Nam cùm postea Himilco à Syracusana classe victus, Hannibalẽ sibi collegam ad persequendos bello Sicilienses adscivisset, iique ad trecenta hominum millia adversus Agrigentinos, Siculorum ditissimos, ducerent. Syracusani quidem initio missis ingentibus auxiliis, Pœnorum partem profligarunt, & castris, circummisso passim equitatu, cõmeatum inclusere aliquandiu: sed postmodum rapto è mari frumẽto quod Syracusanis advehebatur, refocillati Pœni, Agrigentinorum res ad desperationem redegerunt. Captum Agrigentum, incolę dispersi aut occisi, exules multi, Dionysio autore Syracusis suscepti sunt. Dionysius vero duces criminando effecit, ut sibi summa belli in Pœnos committeretur, effictoque sibi ab æmulis periculo, sexcentos corporis custodes, ut quondam Athenis Pisistratus, impetravit: atque ex eo conciliatis sibi vulgi militaris studiis, invasit tyrannidem, quam rara talibus institutis felicitate, XLII annos ad finem usque vitæ tenuit.

Eodem tempore Athenienses, continua fortunæ varietate absumpti magis quam victi, ad jugum accipiendum præparantur. Lacedæmonii Lysandrum cum Callicratide duce mutaverant. Is Delium Chii propugnaculum, Teios, Methymnamque urbes recipit; ad Mitylenem progressus, à Cononis quidem milite in fugam agitur: at mox coactis in unum viribus, Cononem in portu obsidet, victrices Atheniensium naves XXX à reliquis avulsas capit.

Conon, significato civibus suis periculo, ad experiundam denuo fortunam maris eos hortatur. Igitur consumpta fere juventute, Athenienses peregrinis civitatem, libertatem servis, damnatis impunitatem dant, eaque ex colluvione conscripto exercitu, *apud Arginusas* cruento prælio *vincunt Callicratidem*, amissoque suorum robore, LXXVII Lacedæmoniorum naves corrumpunt, at persequi victoriam suorumque humare corpora insurgente tempestatum vi prohibentur. Quare non tam ad percipiendã rei bene gestæ laudẽ, quam exsolvendam vindictam negligentiæ, citati Athenas duces, stolido civitatis juditio capitis damnantur, classe Philocli commendata. Sub hæc Lacedæmonii Aratum defuncto Calicratidi substituunt, addito ei consultore Lysandro, qui Thasum Cariæ urbem, quod cum Atheniensibus faceret, solo æquat, Lampsacum capit, instauratisque navibus, Atticos duces ad prælium apud Ægospotamos committendum allicit, allectis pugnandi non facit copiam; sed cognito, Philoclem cum XXX navibus è portu solvisse, eas adortus solas prosternit. Inde verso in reliquam classem impetu, priusquam se ad prælium parare rectores possent, vincit. Dux Conon, desperato Athenas reditu, cum populi furorem pertimesceret, ad Euagoram Cypri principem profugit. Militum plerique terrestri fuga dilapsi, Sestum pervenere. Centum octoginta naves perditæ, demptis octo illis, quas Conon in Cyprum abripuerat. Philocles jugulatus, Sestus oppugnata, victis insultatum barbare, triremis triumphatoria Spartam missa cũ spoliis, à

A. M. 3566.

Xenop. l. 2. Hellen. Iustin. l. 5. Diodor l. 13.

quibus cum furaces manus non cohiberet Gylippus, capitis anquisitus, fuga se proripuit, indignus sane victor, qui victrici fueretur patria, quod sibi potius quam illi vincere voluisset. Interim Lysander tributarias Atheniensium civitates, quas metus dubiæ belli fortunæ in fide tenuerat, voluntarias recipit, nec aliud ditionis Atheniensium, præter urbem ipsam, relinquit. Deflectæ ac prope perditæ urbi ambo Spartanorum reges, Agis & Pausanias superveniunt, & obsidione circumdatam fame urgent. Lysandro pariter cum
Plutarchus Lysandro. ccc navibus Pyræum insidente. Igitur longa fame, assiduisque funeribus, subacti Athenienses, pacem petunt, eamque ægre multis reclamantibus impetrant. Data est non sine servitute; nimirum ut demissa Pyræum versus muris brachia dejiciant, & xxx è suo corpore accipiant rectores. In has leges traditos Athenienses, dominos antea maris & Græciæ, Lysandro permittunt Lacedæmonii, à quo Reipublicæ jura accipiant. Erat annus, ex quo cæptũ fuerat bellum, vicesimus septimus,
Diodor. Sic l 14. à Troja circiter ɪↄcc octogesimus, quo & *Darius* rex Persarum *decessit*, & *Dionysius Syracusana* pene *tyrannide* excidit; quam tamen cum mercenariorum virtute militum (quorum fide stare tyrannis consuevit) brevi recuperasset, transegit cum Pænis, ut Gelam & Camarinam, reliquasque urbes bello expugnatas sibi haberent, ipse retine-
Diodor Sicul. 13. Suidas. Gellius l. 15 c 20 Valer. Max. 9 l. c. 12. ret Syracusas, reliqui Siculi suo jure viverent.

Hac tempestate *Sophocles* palmam è fabula adeptus, præ lætitia obiisse traditur; *Euripides* vero apud Archelàum regem Macedonię canum laniatu periisse. *Diagoras Melius*, Deos irridens Atticos, proscriptus est, talentumque percussori promissum. *Euclides* Megarensis cum vitæ periculo Socraticam hausit disciplinam, quod Athenis reperiri capitale duceretur Megarensibus.

ARTAXERXES MNEMON.

Dario regi Persarũ octavo successit *Arsaces* filius, qui ob virtutem avi *Artaxerxis* nomen, & ex memoriæ præcellentia *Mnemonis* cognomentum sumsit. Dominabatur tunc Syracusis Dionysius, firmataque cum Pænis pace, totius Siciliæ imperium animo complexus, dum aliena appetit, pene sua amittit iterum. Constat rebellione civium eo desperationis adductum, ut de tyrannide deponenda consultaret. Sed à Philisto historiographo animatus, dicente epitaphium esse egregium tyrannidem. Campanorum opera recepit principatum, & paulo post Catanam, Naxon, Ennam, Leontinos, aliaque oppida ditioni suæ adjunxit. *A. M. 3567. Hebdomade Dan. 8. Olymp. 94. Diodor l. 14. Ctesias l. 8.*

Deterior interim *Atheniensium* fortuna erat, quibus non unus, sed triginta simul *tyranni* imperitabant. Rectores enim à Lysandro constituti, infestiores patriæ hostibus ipsis evaserunt. Cædes civium ab Alcibiade duxerant auspicandas, ne esset qui crudelitatis pœnas exigeret. Hunc ex itinere ad Artaxerxen interceptum, in cubiculo suo cremarunt, procurante Pharnabazo, quem calumniis inimicum ei reddiderant. Atque has quidem ille pęnas libidinum & inconstantiæ suæ persolvit. Tyranni autem hoc ultoris metu liberati, miseras urbis reliquias cædibus & rapinis exhaurire, puresque octo mensium spacio in pace occi- *A. M. 3568. Xenop. Hellen. lib. 2. Diodor Sic. l. 2. Diodor Sic l 14 Iustin. l. 5.*

occidere, aut fugare, quam bellum decem annis absumserat. Id cum displicere uni de suo grege *Theramenii* didicissent, ipsum quoque ad terrorem omnium cicutam bibere cogunt, Fit igitur ex urbe passim fuga omnium, vetitoque ne quis exules reciperet, Argos se plerique aut Thebas conferunt. Inter eos erat *Thrasybulus*, vir strenuus & domi nobilis, qui rebus arctis & conclamatis audendum aliquid pro patria, etiam capitis periculo ratus, collecta exulum manu, castellum Phylen Atticorum finium occupat. Eum Ismenias Thebanus & Lysias Syracusanus orator privatis opibus liberaliter adjutabant. Tyranni interea immemores, *nihil in bello pro levi habendum*, exulum conata principio aspernari: propius accedentes, dum repellere cupiunt, vinci, suspecta deinde Atheniensium fide, extraneis militibus tyrannidem tueri: Thrasybulum etiam donis aggredi, ut patriæ amorem vanis opibus commutaret. Omnia frustra. *Thrasybulus* enim affluente undiquaque milite auctior, invadit Pyræum; Critiam & Hippolochum, tyrannorum sævissimos, prælio occidit; fugientes cives oratione demulcet, xxx se dominis, non patriæ inferre arma proclamat. Itaque reversus in urbem exercitus (tria civium millia conscripserant tyranni) xxx illos in ordinem redigit, alios decem designat, mox eandem iniquitatis viam ingressos. Tyranni Eleusinem digressi Lacedæmonios in auxilium advocant, Athenienses accusant defectionis. Mittitur à credulis *Lysander*, qui Thrasybulianos in Pyræo obsidet, reddidissetque tyrannis civitatem, nisi rex Spartanorum supervenisset Pausanias; qui adductis ad pacem petendam Pyræensibus, *tradidit urbem*, exclusa tyrannorum factione, jussaque apud Eleusinem subsistere. Hos deinde, cum copias parare rescivisset populus, in colloquium vocatos, ceu pacis victimas jugulavit. Sic membra civitatis dissipata in unum corpus coiere rursus, & ne qua dissensio ex ante actis nasceretur, decretum, *jurata injuriarum oblivione sepeliendas in perpetuum inimicitias*, quæ lex *ἀμνηστίας* appellata.

Cornel. Nepos Thrasybulo.

An. eod.

Dum Athenis ista fiunt; *in Asia* grande inter Artaxerxem & Cyrum fratres *bellum* exardescit. Cyrum Darius pater Cappadociæ, Ioniæ, ac Lydiæ præfecerat, Artaxerxi natu majori dederat imperium. Sed Cyrum maternus amor ad spes altiores improbius accendebat. Occulte passim amicos parantē defert ad regem Tissaphernes, imperioque insidiari criminatur. Arcessitum ad se, atque innocentiam simulantem, aureis compedibus vincit Artaxerxes; ne interficeretur, matris precibus da tum, Dimissus igitur *Cyus*, inimicior ex periculo illataq; contume lia factus, auxilia undiq; contrahit. Lacedæmonii memo res se Atheniensi bello enixe ab eo adjutos, suppetias decernunt: Tamos Ægyptius aducit classem. Stipendiariorum xiii millia Clearchus. Byzantio ob tyrannidem pulsus, Chirisophus è Samo, Proxenus Thebanus, comite Xenophonte (qui expeditionem deinde literis mandavit) aliique duces conscripsere. Pecuniam Epyanaxa, Syennesis Cilicum regis uxor præbebat. Visusque est Cyrus dignas imperio opes animosque habere, cum justitia & fortitudine ac conprimis liberalitate eniteseeret, quibus artibus

Xenop. de expeditione Cyri l. 1. Diodor l. 14. Iustin. l. 5. Ctesias l. 19.

bus effecit, ut plurimi suum caput periculis ipsius causa objectarent. Comparatis ergo centum & viginti millibus militum, per Phrygiam, Ciliciam, Syriam, Arabiam, Babyloniam, ad Medorum usque fines duxit, ac virtute Græcorum profligatis pene Artaxerxis copiis, quæ secundum Xenophontem millies mille, secundum Ephorum autem quadringenta millia excedebant, temeritate propria victoriç fructum amisit. Perrupta enim cohorte regia, dum interficiendi fratris laudem, pugnæque suo Marte disceptandæ cupidius quam prudentius affectat, vulnerato Artaxerxe, sed à stipatoribus subtracto, incerto ictu *confoditur*, princeps sane egregius, si mortem hanc non fraternis odiis, sed patriæ saluti impendisset. Interfectores ejus se professi postmodum, reginæ matris insectatione perierunt.

A. M. 3571.

Ctesias l. 20 apud Photium, & Plutar. in Artax. Iustin. lib. 6. Xenop. de expedit. Cyri. 6. & 7. Diod. lib. 14. Ctesias l. 21.

Tum vero Spartani *more ingenii humani, quo plura habent, eo majora cupientes*, totius Asiç imperium affectant; occasione impulsi societatis, quam urbes Cyri partium in regios Satrapas expetebant. Etenim Artaxerxes Tissapherni suam filiam omnesque Cyri provincias dederat, cujus etiam fraude evocatos, velut ad convictum, duces Græcorum, qui Cyro militaverant, occidit omnes excepto Menone Thessalo. At milites Chirosopho & Xenophonte ductoribus, neque armis à tanto exercitu vinci, neque dolo capi potuerunt; revertentes, inter indomitas nationes, per immensa itineris spatia, per varios casus, perpetuaque prælia & pericula, ad Pontum se penetrarunt, ubi cum aliquot mensibus Seuthi Thracum regulo militassent, tandem Thymbroni Lacedæmoniorum duci in Lydia conjuncti sunt. Præerant tunc Lydiæ Artimas, Phrygiæ Artacamas. Lycaoniæ & Cappadociç Mithridates, Ciliciæ Syennesis, Phœnici & Arabiæ Dernes, Syriæ & Assyriæ Belesis: Babyloni Roparas, Mediæ Arbaces: Phasianis, Hesperitis & Armeniis Teribazus: Paphlagoniæ Corylas, Bithynis Pharnabazus. Charduchi, Chalybes, Chaldæi, Macrones, Colchi, Mosynæci, Getæ, & Tybareni sui erant juris singuli. Perque has gentes universas Græci perruperant, cum è decem millibus reliqua sex millia Thymbroni jungerentur, duce Xenophonte. Reliqui in itinere aut cæsi: aut dilapsi, aut tempestatibus enecati, aut capti venditiq; fuerant. Iis subnixus auxiliis Thymbro, Pergamũ, Teuthraniam, Halisarniam, aliaque oppida Tissapherni subito ademit. Sed cum ad Larissam hæreret, sociis gravis & infestus, impar ei bello est judicatus, suffectusque illi ab Ephoris Dercyllides advenit in Asiam: qui statim ostendit, quantum inter cordatum & socordem bellatorem interesset. Vires enim astu sibi doctus adstruere, simulata cum Tissapherne amicitia, Pharnabazum solum aggressus est, unoque octiduo novem Æoliæ cepit oppida, ac ne sociis oneri esset, in Bithynia hibernavit. Mox per inducias Chersonesum adversus Thraces communivit, magnificisq; honestatus muneribus in Asiam reduxit copias.

Xenop. l. 7.

Olymp. 95.

Xenop. Hel. l. 3.

Dum ille ob præclare obitam militiam præmiis afficitur, & *Ctesias* Cnidius ob medicinæ peritiam in honore est Artaxerxi, Athenienses *Socratem* philosophum, quod Deos eorum contemneret, *capitis damnant*, mox seipsos erroris, quod tanti pretii

Diodor Sic. l. 14 Ctesias l. 21. A. M. 3572.

pretii virum temere absumptum frustra desiderarent. Igitur accusatores ejus *Anytum* & *Melitum*, ne dicta quidem causa, mortuo infer as mittunt. *Parysatis* mater Artaxerxis, in nurum suam *Statiram* ferali ardens odio, crudeli eam fraude peremit. Nam dissecta cultro avicula, cujus alterum latus veneno tinxerat, alterum non, unam partem ipsa incolumis edit, altera reginæ mortem attulit. Tum vero *duobus in locis bellum* summa vi instruebatur, ab Artaxerxe *in Asia* adversus Lacedæmonios, cum quibus Pharnabazus & Tissaphernes inducias erant pacti, & à Dionysio *in Sicilia* adversus Carthaginenses, qui Græcas ibidem civitates dura servitute premebant. Alliciebat Dionysium lues, quarum præcipuas Pænorum vires ea fædissime prostratas. Quare benignius habitis Syracusanis, ostensaque præda Punica, haud difficulter expeditionem sumere persuasit. Armorum vim stupendam, conquisitis hinc inde artificibus, catapultas quoque & quinqueremes primus tunc comparaverat, stipendioque & præmiis insuper ingenia virorum excitabat. Quem æmulati *Romani*, cæperunt itidem æra persolvere militi, atque hoc pacto plebem sibi patres obsequentissimam reddere, adeo ut creatis iterum loco Tribunorum militarium Consulibus, Anxur, quæ nunc *Tarracina* est, animose expugnaretur,

Plut. Artax. *Diod. l. 14.* *Liv. l. 5.*

At Dionysio sub signis erant LXXX peditum, tria equitum millia, naves longæ CC, onerariæ 12, summisque viribus *Motyam* Pænorum coloniam oppugnabat. In hanc, clanculum X triremes immittit *Immilco*, Prætor Carthaginensium, quæ noctu in portum Syracusanam invectæ, centum iis triremes omnibus insciis corrumpunt. Mox adducta centum navium classe, Motyæ obsidionem solvere conatur Imilco, sed fortiter repellitur. Motya plurimo utrinque sanguine defensa oppugnataque, Dionysio dedit manus. Sed Imilco mox fortior ab Carthaginensibus reversus, ultra centum & triginta peditum, quatuor equitum millia, sexcentis advexit navibus, queis Erycem capit, recuperat Motyam, Messanam etiam diruit, Dionysium à multis civitatibus desertum, Syracusis regia urbe includit. Inde Leptinem classis Siculæ præfectum superat, naves Dionysii centum partim captæ, partim obtritæ, cæsa virorum viginti millia, ac portu Syracusano bis mille navium classe obstructo, urbs ab exercitu pedestri circumsessa est, Ea felicitate intumescens *Himilco*, ut nihil sacri profanique habuit, ut mortuorum sepulcra, ut Deorum, qui putabantur, templa expilavit, statim ex adverso ab æterno cæli numine est oppugnatus. Pestis enim violentissima corripuit exercitum, magnaque ejus partium multitudine absumta, reliquos in stuporem egit. Centum & quinquaginta hominum millia ea lue feruntur periisse. Ea occasione bellè usus Dionysius, simul terra marique silente luna invadit hostem, cumque ignem navibus admotum ventus longius tulisset, pleramque Pænorum classem cremat, milites acie fusos in castra repellit, obsessoresque suos obsidet. Nimirum perbrevi apparuit: *quam sit imbecille hominum adversus cælestes iras robur*. Nam Himilco, rebus desperatis, abitum sibi auro redemit ab Dionysio quem antea

Olymp. 96. *Diodor. Sic. l. 14.* *Iustin. l. 19.*

extrema sibi coëgerat timere, lectisque Carthaginiensibus fugæ socijs, trepidus in Africam refugit. Siculi auxiliares domum quisque dilapsi. Reliquam Barbarorum multitudinem Syracusani addixere servitio, demptis Hispanis, qui cum pro libertate mori decrevissent per Caduceatorem eam impetrarunt, & in stipatores Dionysij allecti sunt.

Diod. Sic. lib. 14.

Tantis Carthaginensium infortunijs exciti *Afri*, rebellionem moliuntur, aspernatique imbecilles & contusas undique vires Carthaginis, Tunetum occupant, in aciem procedentes intra muros coercent. Sed ut sunt *vulgi motus inconstantissimi*, colluvies ducentorum millium, deficiente commeatu & consilijs subito dissipata emarcuit, nec Dionysij in Pænos, nec Pænorum in Siculos, nec Afrorum in Pænos consilia & molitiones eum, quem repertores voluerant, exitum habuere.

Imilco pertæsus infamiæ, *inedia* sibi vitam detraxit.

Nec felicior Tissaphernis *per Asiam* fuit *expeditio*, initio læta quidem, sed funesta fine. Primum Artaxerxi autor fuit, ut *Cononem* è Cypro evocatum, navali bello præficeret, Lacedæmonijs interim Eleos per Agidem regem edomantibus, cui Agesilaus frater successit: præterito ejus, ob suspectam originem, filio. Agesilaus egregijs cum copijs in Asiam missus, petitumque à Nephreo, Ægyptiorum rege (Iustinus Hersynionem vocat) classis auxilium est. Itaque par ducum, quibus omnia pene paria numen dederat, inter se commissum, Sed Cononem seditio militum invadit, eo instantius debita poscentium quo *graviorem sub magno duce militiam* præsumebant. Conon diu rege per Epistolas frustra fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit, nec sine adoratione admissus, ne patriæ dignitatem violaret, per internuncios agere maluit, quam servitutis significationem dare. Ergo unum impensæ procuratorem poscit, causatus *perniciosum esse plurium in re nummaria ministerium*. Dato stipendio, nullam agendis rebus moram passus, multa fortiter, multa feliciter facit, agros hostiles vastat, urbes expugnat: Rhodios à Lacedæmoniorum avellit societate, eorumque etiam urbe recipitur. Tum qui donatum ex Ægypto frumentum advehebant, dum confidenter insulæ, tanquam amicæ, naves advertunt, totum apparatum Conon intercipit Mox etiam LXXX Phænissis, decem Cilissis navibus classe aucta, terribilis se per universum mare infert.

Iustin. l. 6.

Nec segnior *Agesilaus* universam Lydiam ad ipsas usque Sardes prædæ habet, pertractasque in insidias Tissaphernis copias dispergit, atque ejus opulentissimis castris potitus, quæ clades Tissapherni, tanto regis amico, capite stetit. Nā Artaxerxes tam indigne accepit jacturam, ut imperium ei abrogaret, successoremque mitteret *Tithrausten* qui Colossas profectus Phrygiæ, Tissapherni in balneis capto caput præcidi, & ad regem deferri mandavit. Non sine optatissimo Parysatidis reginæ gaudio, ultionem hanc filij sui Cyri manibus dudum exigentis.

Diod. l. 14. Xenop. l. 3. Inst. Græc. Plut. in Agesilao.

Paulo post eadem Nemesis *Lysandrum* Athenarum perniciem perdidit. Nam qua invidia Athenæ conciderant, jam occulte etiam in Spartam exardescebat, inflammata acrius auro Persico, quod Tithrau-

Xenop. l. 3. Hist.

A. M. 3576.

stes clam dari principibus curaverat: *Intolerabilis quippe inter pares nimiæ felicitatis potentiæque persuasio.* Quare cum Phocensibus litigijs miscerentur Lacedæmonij, Athenienses Bœotis opem ferunt, ducemque Spartanorum *Lysandrum*, ac Phocensium non paucos, Haliartum obsidentes *trucidant*. *Pausanias* dux alter Lacedæmoniorum, quod cæsorum cadavera non marte, sed per inducias repetisset, domi proditionis accusatus, vitandæ morti Tegeam *in exilium* proficiscitur.

Plut. in Agesilao.

Idem in Lacedæmonios odium Argivos & Corinthios Bœotis adjunxit, quibus statim Eubæa universa, Leucadij, Arcananes, Ambraciotæ & Chalcidenses, Thraciæ accolæ, unanimi invidia accesserunt, fœdusque Lacedæmonijs formidolosum ictum: Heraclea ipsorum colonia expugnata, Phocenses ab Ismenia Thebano cæsi sunt. Iamque ipsi Spartæ minabantur principes Græcorum populi, cum Agesilaus ex Asia, ubi dudum res magnas gerebat, ad defensionem revocatus patriæ paruit. Ejus quoniam serus adventus erat, collecto exercitu obviam hosti procedunt Spartiatæ, duce Archidamo. protractoque in noctem usque prælio hostes pellunt, victoria haud incruenta. Eam tamen Agesilao, Thraciæ Amphipolin transeunti, nunciavit Dercyllides, atque mox ad relictas in Asia copias famam eandem pertulit, tristissimo confestim nuncio interruptam. Etenim *Cononis virtus ad Cnidum Laconicas opes fregerat*, adjuvante è Persis Pharnabazo, ubi L Lacedæmoniorum triremes captæ, reliquæ in fugam actæ, Pisandro, quem Agesilaus affinitatis causa (erat enim uxoris ejus frater)

A. M. 3577. Xenop. l. 2. Hellen. hist.

classi præfecerat, navalibus præliis interempto. Idque initium Atheniensibus resumendæ potentiæ, & Lacedæmonijs habendæ finis fuit. Continuo enim socij fortunam maris secuti, Coi, Chij, Teij, Mitylenei, Ephesij, ad Persas defecere.

Iustin. l. 6.

At nihil demissior animi *Agesilaus*, Thebanos, Corinthios, Argivosque *ad Coroneam* aggressus, indurato multis expeditionibus milite, tandem prostravit, acri & cruento prælio, quo ipse graviter sauciatus, Delphos se curavit deportandum, & Gylis polemarchus in Locros pergens perijt.

An. ead. Diod. Sic. lib. 14. e Theopompo Chio. qui hic desit. Xenop. lib. 4.

Cæterum Bœoti cum socijs nihilo remissius bellum apparabant, cæsis etiam crudeliter, si qui Persicæ largitionis expertes, studiosius conficiendæ paci incumberent. Eorum quidem exules, Lacedæmonios ad Corinthum occupandam instigant, & notabilem suis popularibus procurant cladem. Murorum enim Corinthiorum partem diruit Praxites, Spartanorum dux, erectoque propugnaculo grandiores eruptiones inhibuit Bæotorum. Interim Conon & Pharnabazus, memores Agesilai injuriarum, ad depopulandos Spartanorum agros veniunt, Cythera insulam capiunt, vastatisque Laconicæ finibus, Conon Athenas pergit, ac dirutos à Lacedæmoniis muros, ex eorundem spolijs restituit.

Dum ita Conon Atheniensibus succurrit suis, eadem felicitate Camillus Romanos terrore perculsos liberat. Titinius Genutiusque, Tribuni militares ex plebe (paucis ante annis hoc imperium cum plebe communicatum fuerat) bellum adversus Faliscos & Capenates majoribus

Livius lib. 5. Diod. Sic. lib. 14. Olymp. 97.

 ribus

ribus animis quam consiliis gesserant, seque & exercitum præcipitaverant in insidias. Miles Romanus ad Vejos ægre à fuga retinebatur. Igitur fatalis dux ad excidium Vejorum, servandæque patriæ dictus Dictator M. Furius Camillus, Faliscos & Capenates non tantum prælio fudit, sed castris quoque exuit Vejos acto in arcem cuniculo, & immisso repente milite cepit. Vrbs Italicarum opulentissima direpta, decimæ Apollini Pythio votæ. Hæc urbs decem æstates hyemesque continuas circumsessa, cum aliquanto plus cladium intulisset quam accepisset, operibus tandem non vi expugnata, vel ultima clade magnitudinem suam indicavit.

Longe pertinacior Sparta Veiis, amissumq; maris imperium denuo Atheniensibus extorquere annixa est. Thrasybulus Therimachum Spartanum in Lesbo insula vicerat, reges Thracum Amedocam & Scuthen Atheniensibus associaverat, Rhodumque appulerat. Adversus illum Lacedæmonii missa classe, Samum Rhodumque insulas in suas traducunt partes, & navibus undiq; contractis, præstantissimos in eas classiarios describunt. Interim Teribazo Satrapæ per Antalcidam legatum pacem offerunt, qua Græcis omnibus libertas sanciretur; quæ tamen ne rata esset, Conon impedivit pro Atheniensibus & Bœotis, Sed Cononi id accidit, quod solet mortalibus, *ut inconsideratior in secunda, quam adversa esset fortuna.* Clam enim dare operam cæpit, ut Ioniam & Æoliam restitueret Atheniensibus. Id quum male esset celatum à Teribazo, qui Sardibus erat, quasi magna de re revocatus, in vincula conjicitur, atque in iis periit.

Nepot Conone Xenop. l. 4. Iust.

Teribazus quidem Spartanis erat amicior, at Struthas novus dux, alia edoctus in Ionia, Thymbronem à Lacedæmoniis ablegatum cum exercitu, ex improviso adoritur, & in conflictu sternit. Ejus necem continuo ultus est Teleutias, frater Agesilai, captis astu filia Struthæ & genero Tigrane, prædaque ingenti parta, unde & militibus stipendia dissolvit. Mox Thrasybulum quoque sua fata oppressere. Nam quod negligentius haberet milites, & Aspendiorum agros vastari sineret, ad fl. Eurymedontem in Pamphylia nocturna barbarorum oppressione cecidit. Viro fortissimo militaris licentia stetit capite suo.

Eodem tempore Dionysius Græcos etiam, in Italia habitantes, bello exagitavit. Cum enim Thurios à Lucanis attritos sciret, Rheginos, Messenios, Cauloniosque afflixit graviter, ut magna Græcia de suo arbitrio abuteretur. Crotoniatis quidem devictis, insolita tyrannis liberalitate veniam dedit, at Rheginos post multiplices casus fame perdomitos, sub hasta vendidit, demptis tantum iis, qui mina argenti caput redimeret suum possent.

Diodor. Sic. l. 14

In eandem pene calamitatem in altera Italiæ parte *Romani* incidissent, à Gallis infestati, nec sine culpa sua, nisi fatali quadam *Camilli* felicitate è præsenti essent exitio vindicati. Ea res ita habuit.

Ante ducenteos annos *Galli in Italiam* transcenderant: recentissimi iis advenæ nuper accesserant *Senones*, & abundante multitudine Clusinorum agris inhiabant. Clusini exterriti: legatos Romam, qui auxilium ab senatu peterent, misere, Datum est nomini Italico, ut tres legati, M. *Fabii* Ambusti filii ad Gallos

Iustin. l. 20. Livius l. 5.

Gallos irent, bellumque amica expostulatione præverterent. Hi cum parum pro Clusinis effecissent, contra jus gentium in Gallos pugnare ausi, præferocem populum in Romanos concitarunt. Cum deinde postulati non dederentur, sed tribuni etiam militares consulari potestate crearentur, flagrantes ira *Galli* citato agmine *Romam* petunt, imparatos apud fl. Alliam fundunt prælio, urbemque *occupant*, dempto Capitolio, in quod pars civium se receperat, potissimis eorum Vejos profugientibus. Capitolium cum diu obsedissent Galli, & jam Romani fame cruciarentur, ac nobilissimi ex iis quique in ipsis honorum insignibus cæsi occubuissent, in summa trepidatione *Camillus absens dictator creatus est*. Hic antea ob prædam inique, ut ajebant, divisam, iniquius damnatus, Ardeæ exulabat. Iam vero collectis, qui Vejos transfugerant, Gallos improvisos gravissime prostravit, datoque auro removit ex urbe. Quod cum illi maligno pondere admetiendum postularent, iterato prælio ita eos cecidit, ut vix cladis nuncium relinqueret. Ita tertio triumphans urbem ingressus est, & appellatus secundus Romulus: quasi & ipse patriæ conditor. Hic tanta innocentia fuit, ut cum Faliscos obsideret, ludi literarii magistrum, qui principum filios ad eum adduxerat, vinctum iisdem pueris in urbem redigendum & verberandum traderet. Senones (qui Suevi Aventino) cum Dionysio Siculo amicitiam & fœdus iniere.

A. M. 3584. V. C. 365. Olymp. 98.

Livius lib. 5. Eutrop. lib. 1. Florus l. 1. c. 13. Aurel. Victor. de viris illustribus.

Eutrop. lib. 1.

Sextus Aurel. Victor. Iustin. lib. 20. Avent. lib. 1. Xenop. l. 5.

A. M. 3585.

Insignis is annus tum Romæ casu, tum *pace Græcorum* fuit, quam procuratu *Antalcidæ*, denuo, satisque opportune Artaxerxes promulgavit. Edictum proposuit *Teribazus*, quo rex civitates Asiæ sibi asserebat, ex insulis etiam Cyprum & Clazomenas, reliquas Græcorum urbes, magnas parvasque, liberi juris pronunciabat, præter Lemnum, Imbrũ, & Scirum, quæ priscitus Atheniensium juris erant. Diversum sentientes hostes judicabat. Fessi igitur tot malis Græci cupide paruere, d͞eptis Thebanis, qui coacti potius cæterorum conspiratione, quam volentes tunc quidem quievere.

Iustin. lib. 6. Diodor. lib. 14.

Mox potentia Persarum in Evagoram Cypri & Acorin Ægypti reges incubuit, haud impares ad resistendum. Evagoras enim octenni præparatione ducentas sibi naves, & firmas pedestres copias contraxerat, Ægyptiisque & Tyriis opibus sustentabatur. At ingens Persarum vis initio ipsa sua mole laborabat, subtracto per Evagoram commeatu. Sed postquam Gaos archithalassus tota classe è Cilicia subvexit frumentum, Evagoras navili prælio succubuit. Atque à Teribazo & Oronte captis Cypri oppidis, in Salaminem rex urbē compulsus, priusquam ad extrema veniretur, Salaminis imperium pactus est, atque ut Artaxerxi regia esset, nō servili subjectione obstrictus. Durante bello Orontes, gener Artaxerxis, Teribazum collegam, virũm longe fortissimum, collusionis cum Evagora improbe insimulaverat, sperans properam æmuli perniciem. At rex Cadusiorum bello implicitus, causæ cognitionem distulerat. Hinc pacem nactus, ut calumniæ convictum animadvertit generum, ex amicorum eum catalogo expunxit, paratamque Teribazo ignominiam delatori ipsi inflixit justissime.

Diodor. Sic. l. 15.

Iniquius contra pacem Dionysius & Lacedæmonii tulere. Dionysius otio lasciviens non minorē se Poëtam, quam bellatorem ferebat. Fuerat enim scriba, priusquam tyrannidem capesseret. Itaque ut *solent fortunati omnia sibi credere*, reprehensus à Platone Philosopho & Poëta Philoxeno, indignissime accepit tyrannicum ingenium liberioris hominis spiritus; illum quidem quinque minis vendidit, hunc vero in lapicidinas dedit. Postea Plato *cum potentibus sibi aut rarissime, aut jucundissime conversandum*, Philoxenus domini reprehensionem erudita comitate condiendam didicit. Interim tyrannus famam non potuit exorare, quin plus libertati humanę quam potentiæ tribueret. Cui impar, miseranda ambitione totum genus humanum, ut virtutibus suis infensum, criminatus est.

Georgius Gemistus lib. 1. Cornelius Nepos in Dione. Diod. Sicul. l. 15. Laert. in Platone.

Inde conflatum iterum Carthaginiensibus bello, cum clade affecti honestissimam ei pacem offerrent, versa belli fortuna, parte ditionis est exutus: coactusque redimere pretio, quod vendere prius noluerat.

Cæterum Lacedæmonij imperare assueti Græcis, alienam in pace libertatem indignabantur, & omnes reparandæ potentiæ occasiones curiose circumspectabant. Supervenit Gaos Persa, & currentibus addidit calcar. Igitur minora oppida pro arbitrio tractare, Mantinenses vero Arcadum præcipuos, qui in unum semet oppidum collegerant, ad diruendos muros armis cogere instituunt, novique per Græcos dissidij autores, ea spargunt semina, unde ipsis maxima tandem clades fuit metenda. Accendit interim & animos Amyntas, qui ab Illyrijs Macedonia pulsus, cum præter spem eam recuperasset, Pellam, aliaque Olynthijs donata oppida repetebat, perque Apolloniates & Acanthios à Spartanis corrogabat suppetias. Missus Phæbidas dux arcem Cadmæam Thebanorum, à Leontiade proditam occupat, quam gnari à se contra fœdus occupatam Spartani nihilo magis restituunt, sed & diversum sentientes Thebis injuriose ejiciunt, Interim ne iniqui videantur, ducem prætura multant, cuius factum ipsi judices defendere non abhorrebant. Ergo suffectus Phæbidæ Teleutias, ab Olynthijs cum flore exercitus occiditur. Mox tertius dux Agesipolus febri perit: Polybides tandem fame subactos Olynthios adjungendam cum Spartanis societatem perduxit, unde florentissima iterum Lacedæmoniorum civitas visa. Nam à regibus Persarum, Ægypti & Siciliæ colebatur: Thebanos præsidio coercebat: Corinthii Argivique demissis erant animis: Athenienses prorsus inglorij,

Xenop. lib. 1.

Diod. Siculus lib. 15.

Olymp. 100.

Sed magnæ sæpe res non ita magnis copiis sunt gestæ, validissimæque opes ab tenui sæpe initio profligantur. Idque etiam tum Lacedæmonijs accidit. Septem adolescentuli exules coiërunt pro Thebis recuperandis, ductore Pelopida. Ii vesperascente cœlo, vestitu agresti Thebas perveniunt, vinolentos magistratus, Veneriq; quam Marti intentiores matronali inducti habitu opprimunt. Hinc vulgo ad libertatem vocato, adjutu Atheniensium, præsidium ex arce depellitur. Paulo post Thebani ab Atheniensibus, metu Spartanorum deserti, desertores strategemate ad renovandum secum bellum inducunt. Nam Sphodriæ præfecto

Xenop. lib. 5. Nep. Pelop. Diod. Siculus lib. 15.

fecto Thespiensium oblatis muneribus persuadent, ut Atticos agros vastet, Pyręoque struat insidias. Ea injuria irritati Athenienses, facile iterum Thebanis arma sociant, Chios, Rhodios, Byzantinos, Mitylenæos ad defectionem trahunt, LXX civitates subito in Spartanos armantur. Contra Spartani adhuc multitudine superiores, Agesilao duce in Bœotiam movent, & hostes ad prælium populationibus provocant. Sed frustra. *Chebrias* enim dux præoccupatis, quæ oportuniora erant bello, locis, facultatem dedit suis coercendi populationes.
A. M. 3595. Ipse *ad Naxum* navali certamine *profligat Lacedæmonios*, atque Atheniensibus priscam fortitudinis existimationem restituit, mox etjam Timotheus clementiæ. Expugnata enim Corcyra, à direptione & injuria cohibet militem, eaque justitiæ fama multas civitates ad populare imperium, colendamque cum Atheniensibus societatęm allectat.

Interim *Romæ* eodem tempore capitale *M. Manlio* nimium populi
Olymp. 101. studium fuit. Comperto enim, quod profusis largitionibus invidiam senatui, aditumque sibi ad regnum strueret, in vincula datus est, è quibus interventu plebis exem-
Livius. lib. 6. ptus, cum populum, cujus precibus evaserat, ad rebellionem concitaret, de saxo Tarpejo, quod olim mascule adversus Gallos defenderat, dejectus periit: *locusque idem in uno homine & eximiæ gloriæ monumentum, & pœnæ ultimæ factus.* Similiter Corinthi, Megaris, Sicyone, complures perduellionis sunt damnati, quod Artaxerxis autoritate, nova per Græciam pax, & cum pace libertas civitatem invaluisset, primorumque multi administratæ reipub. rationes crudelius sæpe quam justius postularentur. At Thebani, autore Epaminonda, transactione contradixerunt valide, nec Lacedæmonijs continentis imperium, quod Athenienses, ut mari potirentur, jam concesserant, ratum habuere.

Tum vero Artaxerxes, collectis è Græcia XX mercenariorum millibus, pluribus annis adornatum *bellum adversus Ægyptios* pridem rebelles gessit. Iphicrates Atheniensis Pharnabazo collega datus, & classis quingentarum navium in Ægyptum ducta est, barbarorum millia ducenta. Patefacto Ægypti aditu, quem Nectanebis Rex diligentissime obstruxerat, nihil præterea gestum, oborto inter Pharnabazum & Iphicratem dissidio. Cum enim Iphicrates Memphin præsidio vacuam oppugnare cuperet, importuna Pharnabazi cunctatione res extracta, ac mox inundante Nilo terram, infecto bello discessum est.

Confestim inquietudo iterum incessit Græcos, Atheniensibus popu- *Xenop. lib. 6.*
lari civitatum regimini, Lacedæmoniis Aristocràtiæ patrocinium venditantibus: Deusque irascens insanis mortalium tumultibus, *Helicen & Buram*, Achajæ urbes, *undis marinis terræque hiatibus absorpsit.* Fax *A.M. 3599.*
quoque stupendæ trabis instar diu arsit in æthere, vanamque hominum confidentiam cœlesti incendio exterruit.

Nihilominus *Lacedæmonii Thebanis bellum* faciunt, jam desertis *A.M. 3601 Olymp. 102.*
ab Atheniensibus, quod platæenses & Thespienses injustius è Bœotia exegissent. Quamobrem Cleombrotus per Phocidem copias ad Bœotorum fines produxit, cui Thebani, creato *Epaminonda* imperatore, apud

apud Leuctra occurrunt, ubi quondam Scedasi filias Spartanorum legati violaverant. Atqui Iason quidem Pheræus ambigua fortunę perpendere, ac jure quam armis experiri jusserat. Verum Lacedæmonii, alterius ducis Archidami superventu pertinaciores, ferro disceptandum judicabant. Quare concurrentibus aciebus *cadit Cleombrotus*, Spartanorum quatuor millia sternuntur, victoria Thebanis cedit, antiquissima Lacedæmoniorum Respublica, quæ annos quingentos principatum sibi vendicarat Græciæ, suapte superbia, usurpato pridem honore dejicitur.

Xenophon lib. 6. Histor. Græc. Diod. Sic. l. 15

Is casus Iasonem Pheræum in spes fortuna sua altiores pellexit. Eversa enim Heraclea, Thessalorum se ducem facit, descriptoque oppidis tributo VIII equitum, XXX peditum millia cogit, atque imperium Græciæ animo agitat, junctis cum Amynta Macedoniæ rege consiliis. Sed unus annus mox ambos abstulit, magnumque incussum Græciæ terrorem subita regum fata dissiparunt.

Secuta & *mors Agesipolidis* Spartæ regis, & novum pro Arcadum factionibus bellum, quarum una Thebanos, altera Lacedæmonios imploraverat. Mantinenses iterum à Lacedemoniis muros reparare vetiti, Thebanorum fulciuntur opibus. Hisce ergo suppetias ituri *Epaminondas & Pelopidas*, adscitis Locris, Argivis & Eleis, cum L millibus militum in Laconiam irrumpunt, Spartæque occupandæ spe dejecti, quod eam cives heroice defenderent, & Iphicrates Atheniensium dux auxilia eis adduceret, universam terram hostiliter depopulantur, inque Arcadiam revertuntur præda graves. Inde Messenen quondam à Lacedæmoniis dirutam instaurant, urbem irreconciliabili Spartæ odio flagrantem. Lacedæmoniis vero ab Artaxerxe, Dionysio & Atheniensibus auxiliares veniunt copiæ, quibus suffulti, dum Bœoti Thessalis opem ferunt, novo se de summa rerum certamini parant. Pelopidas à Bœotis ad Alexandrum Pheræum, quem arce quadam antea spoliarat, ablegatus, inopinato vinculis constringitur. Eum expedire volentes Bœoti, ab Alexandri equitatu circumfunduntur. Inque extremo versantes periculo, Epaminondam, ex suspicione aliqua imperio motum, de gregario milite iterum ducem creant, ejusque peritia militari statim liberati, Pelopidam quoque Pheræo extorquent. *Pelopidas*, postmodum sumpto exercitu, dum acie Alexandrum vincit, *cadit* ipse, libertate Thessalis conciliata, qui funus ejus exquisitissimis honoribus affecere. Tyrannus paulo post, à propriæ uxoris fratribus in thalamum introductis jugulatus, sævitiæ pænas exsolvit. *Timophanes* quoque Corinthi tyrannidem spe complexus, in ipso conatu à germano fratre, Timoleonte perimitur.

Æmylius Probus aut potius Cornel. Nepos in Iphicrate.

Olymp. 103.

A. M. 3608. Xenop. lib. 6. Diod. Sic. lib. 15.

Alius tyrannus *senex Dionysius*, è crapula æger, soporifero potionatus medicamento *animam exspiravit*, non invito filio *juniore Dionysio*, qui regno potius quam moribus successit paternis, *otium ratus imperium, quo nihil est in mundo negotiosius*. Nec dum erat finis Thebanorum Spartanorumque odii. Arcades grandi strage consternati, Megalopolin condiderant. Inde Mantinenses paci inter Eleos & Pisanos factæ obluctantes, reliquos in se Arcades accendunt. Decurritur iterum

A. M. 3604. Nepos Timoleonte. Nepos Dione.

Olymp. 104. Xenop. lib 7. Diod. l. 15.

ad

ad Thebanos & Lacedæmonios: Iterum *Epaminondas* Spartæ ipsi inhiat, pueris & senibus ægre eam tuentibus, donec Agis à Tegeatibus robur exercitus reduceret. Itaque *ad Mantineam* occupandam festinans Epaminondas, sequentibus validissimis hostium copiis, arduum prælium facit, in quo dum non ducis tantum, sed fortissimi etjam militis officio fungitur, suo sanguine parta Thebanis victoria lætus *decedit*.

A. M. 3609.

Valer. Max. l. 3. c. 2.

Hoc velut mucrone teli ablato, Thebanæ reip. vires hebetatæ sunt, ut non tam illum amisisse, quam cum illo cecidisse viderentur. Fuerat enim vir patrię quam sui studiosior, pecuniæ summus contemptor, literarum meliorum scientissimus. Eo defuncto, *pax* tandem *Græciæ* malis fessæ arrisit, exclusis tamen Lacedæmoniis, quod antiquos hostes Messenios patria frui non sinerent. Ob id etiam Artaxerxi regi, pacis promotori, succensentes Lacedæmonii cum Tacho Ægyptiorum rege, aliisque rebellibus Satrapis, in Persas jungunt arma. Ii erant Ariobarzanes Phrygiæ, Mausolus Cariæ, Orontes Mysiæ, Autophradates Lydiæ principes: Et Ionum Lycii, Pisidæ, Pamphilii & Cilices: Syri quoque & Phænices. Imo istis omnibus fortior bellator *Datames*, qui nuper Aspim Cataoniæ regulum vivum ceperat, & è summa Artaxerxis benevolentia non minorem erat aulicorum invidiam consecutus. Itaque livoris prævertendum ratus ictum, Ariobarzanis se partibus clam applicavit, conjunctamque Cappadociæ intercepit Paphlagoniam. Mithribarzanem socerum suum, qui ad Artabazum profugerat, prius assecutus exercitu est, & vicit, quam proditionem ille meditatam exsequeretur. Sed qui multos consilio & celeritate superaverat, simulata tandem Mithridatis amicitia captus periit. Idemque pene reliquis defectoribus casus accidit; quibusdam illorum muneribus, quibusdam armis, aliis aliorum insidiis oppressis. Tachon Ægyptium in Phænicia jam stativa habentem, præfectus in Ægypto relictus, regno dejecit, ejusque Nectanebum filium ad impiam patris proditionem impulit. Nectanebus ab Artaxerxe præpositus militi Ægyptio, insidiasque genitori struens, eo illum indignationis perpulit, ut irato se Domino, quam scelerato filio mallet tradere. Et respondit præcipiti consilio eventus. Tachos enim ad Artaxerxem profectus, non tantum defectionis impetravit veniã, sed & copias ad recuperandum de filio regnum, quod mox etiam virtute & consilio Agesilai, Lacedæmoniorum regis, quem belli habebat socium, inopinatus recepit. Nihilo meliorẽ rex ipse Artaxerxes in Dario filio pietatem est expertus, quẽ regem jam pronunciaverat. Cum enim datam ei temere pellicem Aspasiam, qua & ipse & frater Cyrus usi fuerant, sacerdotem solis creasset, ut ab incesto filium amore abduceret, amentibus amantis Darii insidiis petitur. Quibus detectis, occidit quidem furentem amore filium, sed paulo post ipse mœrore confectus obiit, rex quam pater fortunatior. Egisse regnum scribitur annos XLIII, pacis, si quisquam regum, studiosissimus.

Georg. Gemi. l. 1.

Cornel. Nepos Datame.

Diod. lib. 15.

Iustin. lib 10. Plutar. Artaxerxe. Ælian. l. 12. Var. histor. cap. 1.

Sub eo liberalibus studiis *scholæ* effloruerunt. In Iudæa summo sacerdote Ionatha, qui & Iohannes, *legis* di-

Nehem. 12. 11. 22.

Diog. Laert. lib. 3. *divinæ doctores* & scribæ erant in pretio. Apud Græcos *Philosophi* Plato, Xenophon, Diogenes, Parmenides, Anaximenes Lampsacenus, Aristippus, Antisthenes; *Rhetores* item Isocrates ejusque discipuli: *Mathematici* quoque Eudoxus Cnidius, Archytas Tarentinus; *Historiographi*, præter Xenophontem, memorantur Hermias Methymnæus, Duris Samius, Anaximenes Lampsacenus, Philistus Siculus, Dionysiodorus & Anaxis Bœoti, quos omnes Diodorus Siculus & citat, & hujus ævi condidisse historias indicat. *Diodor. l. 15.*

Livius lib. 6. Florus lib. 1. c. 26. Hoc rerum statu *apud Romanos* subactis jam Prænestinis & Latinis securiores, *parva* (ut plerumque solet) *rem ingentem moliundi causa intervenit*. M. Fabii Ambusti filiam malo arbitrio, *quo à proximis quisque minime anteiri vult*, plebejæ domus, in qua nupta erat, pœnituit, quod risui sorori fuisset, dum honorum insueta lictorem virga fores percutientem tremit. Itaque socer cum genero C. Licino, consilia inire cæpit, de magistratibus patriciorum cum plebe communicandis. Fiunt ergo Tribuni plebis *Licinius* & L. *Sextius*, deciesque refecti, pervicacibus studiis tandem rogationem perferunt, ut alterum è plebe Coss. habere liceat. Concessum vicissim, annitente Camillo, patribus, de prętore uno, qui jus in urbe diceret, è nobilitate creando: additique ædiles Curules è patriciis, qui maximis ludis præessent. Primus consulatus L. Sextio, cujus lege partus erat, datus, honoris populo adstructi præmium.

A. M. 3610. Olymp. 104.

ARTAXERXES OCHUS.

ARtaxerxi Mnemoni è 360 pellicibus centum & quindecim filii fuere, sed tres tantum justo matrimonio suscepti, Darius, Ariarathes & Ochus. Darius cum L fratribus in caput patris horrendo scelere conjuraverat, deprehensusque cum sociis, pænas Deo majestatis paternæ ultori dederat. Conjuges quoque omnium cum liberis interierant, ne quod vestigium tantæ superesset impietatis. Hereditas imperii Persici *Ocho* tradita, qui ob patris laudes Artaxerxis quidem nomen assumsit, at mores contemsit. Omnes enim Persarum reges crudelitate & sævitia superavit. Initio statim metu paris cōjurationis, cognatorum cæde, & strage principum replevit regiam, non sexus, non ætatis permotus misericordia, quasi data opera id ageret, ne innocentior fratribus parricidis haberetur. *Hebd. 15. Justin. lib. 10. Diod. Siculus l. 16. & 17. Plutarchus Artaxerxe. Ælianus l. 2. c. 17 & 6. c. 8. Curtius lib. 10.*

Eo regnante *novum ex Europa imperium* emersit, tum Persis, tum Græcis plerisque futurum exitiale. Dum enim utrique in segnitiem ac torporem resoluti, non ut olim in justitiam & virtutem, sed in voluptates & ganeam incumbunt, frequentius scenam & ludos, quam castra visunt & curiam, coquosque & Versificatores pluris, quam consiliarios & duces faciunt, inter ipsorum otia sordidum & obscurum antea Macedonum nomen promicuit, & *Philippus* obses triennio Thebis habitus, Philosophorum disciplinis, & Epaminondæ atque Pelopidæ eruditus virtutibus, regnum Macedoniæ velut jugum, Asiæ Græciæque cervicibus imponendum fabricavit. Genitus erat Amynta rege, matre Eurydice quæ ut genero regnum, sibi pellicatum filiæ acquireret, non exhorruit insidiis necare filios proprios, Ale- *Justin. l. 6.* *Diod. lib. 16.*

xandrum & Perdiccam. Tanto major scelestæ libidinis, quam materni apud eam amoris vis fuit. Exstinctis ergo fratribus, *Philippo* inopinanter *obvenit regnum*, sed tenue admodum, & Illyriorum servituti, multorumque insuper populorum conspirationi obnoxium. Verum illas difficultates prudentia & moderatione sagacissimus princeps brevi discussit, excogitataque è consertis clypeis phalange, & exercitis in bellum Macedonibus, regnum non modo liberum, sed totius etiam Europæ maximum effecit, viginti quatuor annorum spacio.

Iustin. lib. 7.

Athenienses primum ad recuperandā Amphipolin, Argæo novercæ Philippi genito regnum quærentes, tradita Amphipoli studuit placare Pœonas & Thraces muneribus & blandimentis. Sed cum Mantias, quem Athenienses Metonæ præfecerant, in reducendo Argæo perseveraret, victor acie Philippus, etsi obsessos in colle Atheniēses interficere posset, metu gravioris belli ultro dimisit incolumes. Post hæc confirmatior in dies, Illyriorū VI M millia cædit, & Macedonum civitates eorum præsidiis liberat. Vrbem etiam nobilissimam capit Amphipolin, & Olynthios data Pydna sibi devincit, Crenidas amplificatos de suo nomine Philippos appellat. Aurifodinas circa eam urbem, antea pertenues, operum structuris eo provehit, ut plusquam mille talenta inde fisco inferret annua.

Diodor. l. 16.

His ille artibus Macedoniæ regnum erigebat, quum contrariis, id est, socordia & timiditate, *Dionysius iunior* luculentissimum *Siciliæ* principatum, & adamante, ut ajebat, revinctum solvit ac pessumdedit.

Erat ei affinis *Dion* Hipparini, quem ut superiorem ingenio, autoritate & amore populi, quod metueret, Corinthum amandavit, auditoque eum in Peloponneso manum comparare, qua sibi bellum faceret, Areten ejus conjugem, suęque uxoris germanam, alii nuptum dedit, filiumque ipsius indulgendo turpissimis imbuit cupiditatibus; à quibus dum postmodum vi deduceretur, se de superiore ædium parte dejecit, misereque interiit. Hisce injuriis irritatus Dion, nec tam suis fretus copiis, quam odio tyranni, maximo animo, duabus onerariis navibus, L annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centumque peditum millibus profectus oppugnatum (quod omnibus gentibus admirabile videbatur) adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracusas introierit.

Diodor. lib. 16. Nepos & Plutarchus Dione. Iustin. lib. 21. Georg. Gem. E'λλ. lib. 1.

Ex quo intelligi potest *nullum esse dominium tutum, nisi munitum benevolentia.* Aberat eo tempore Dionysius apud oppida in Adria condita, ratus neminem ad se sine magnis copiis venturum. Quæ res eum opinioque fefellit. Nam Dion his ipsis, quæ sub adversarii fuerant potestate, regios spiritus repressit, acieque victum amovit dominio, postea quoq; se absente, Syracusas jam recuperatas deprædantem, celerrimo superventu exturbavit iterum, & Dictator creatus omni eum Sicilia exuit. Tam improvisam Dionis prosperitatem subita excepit commutatio, *solita fortunæ mobilitate, quæ quem repente extulit, demergere solet velle.* Orta enim inter Dionem & Heraclidem, periculorum

antea socium, & classis præfectum dissensione, cum declarasset Dion, haud bene Remp. multorum imperiis geri, cumque offensum ea oratione Heraclidem occidisset, mox etiam in adversariorum involaret bona, vulgus, à quo paulo ante in cœlum elatus erat laudibus, non ferendum tyrannum cæpit dictitare. Ille insuetus male audiendi, ut in magno se periculo esse intellexit, Calippi (Nepos Callicratidem nominat) amici sui callidissima proditione subversus est. Persuaserat is, simulandam esse ab familiarium aliquo Dionis inimicitiam, ut sic apertis hominum animis diversa sentientes è medio tollerentur. Ejus consilii executionem, qui dederat, suscepit, simulataq; conjuratione, verissimos Dionis inimicos clam sibi conciliat, iisdemque aggregatus amicum sibi firmiter fidentem trucidat, quarto post anno quam Corintho in Siciliam redierat. Mox interfecti Dionis ex odio miseratio incessit populum, quemque necatum optaverant, suo sanguine ab Acheronte redemptum cupierunt: Sed frustra. Callippus heri interfector invasit dominatum, coque vicissim, vertente anno ab Hipparino Dionis fratre excussus est. Inde cum seditionibus agitaretur Sicilia, Dionysius sexennio libidinose & crudeliter apud Locrenses exacto, ad modicum tempus Syracusas recuperavit, iterumque ab Icetæ factione expulsus est Olympiade CIX.

Plutarchus in Dione.

Iustin. l. 21.

Simili quadam vulgi Atheniensis levitate, Chares dux lectus adversus Chios & Byzantios, criminando alios obtinuit, ut Iphicrates & Timotheus, qui res magnas gesserant, centum talentis damnarentur, & potestate egregie administrata exciderent; quoniam præceps imperiti hominis consilium de invadendo Byzantio impedissent, tempestatibus deterriti, quibus nullus non sapiens modeste fateatur cedendum. At paulo post idem Chares, quum Artabazum Ochore bellantem adjuvans, LXX hostium M multo inferioribus copiis inopinato profligasset, honoribus affectus Athenis, mox accusantibus ejusdem Ochi legatis, notatus ignominia est: bellumque sociale, quod Athenienses adversus deficientes insulanos gesserant, metu Persarum sepultum.

Diodor. l. 16. Corn. Nepos Timotheo & Iphicrate.

Olymp. 106.

Feliciter interea rem suam fecit Philippus Macedo. Thessalos enim Lycophronis & Tisiphoni tyrannide exemit, eosque adjunxit sibi, prudenti consilio, ut firmior ab equitatu esset. Thracum, Pæonum, & Illyriorum reges, bellum meditantes, priusquam illud perficerent, oppressit. Ex Olympiade, Neoptolemi Molossorum regis filia, Alexandrum sustulit filium, eodem tempore, quo templum Dianæ Ephesiæ ab Herostrato incensum conflagravit, & Delphicum à Philomelo Phocensi occupatum, posteaque spoliatum ingentes dedit turbas. Id de grandi calamitate Græcis & Asiaticis imminente tunc acceptum, tristis rerum eventus comprobavit. Alexander enim sub id temporis in lucem editus, utrisque servitium attulit, verumq; esse professus Iudæorum Deum, fictitia Apollinis & Dianæ numina parvo in honore habuit.

Diod. Sicul. lib. 16. Georg. Gen.

A. M. 3616. Olymp. 106. V. C. 397. Pausaniam in Phocicis. Plutarchus Alexandro.

Cæterum ex fani Delphici violatione bellum natum est, quod sacrum appellant Græci, Thebanis & Phocensibus autoribus. Philomelus enim indignatus Phocenses ob quo-

Diod. lib. 16. Iustin. lib. 8.

quorundam agrorum usurpationem tantæ pecuniæ damnatos, astu Thebanorum, quantam non possent persolvere, hortator servis factus est occupandi templum, & Amphictyonum sententias columnis ibi incisas erasit. Mox Lacedæmonios & Athenienses, sacro corruptos auro, privatisque inhiantes commodis, suarum fecit partium. Contra Thebani, Locri, & alii Græcorum populi, queis potior templi & juris habenda ratio videbatur, infeliciter rem gerunt principio. Philomelus, invasis templi opibus validam mercenariorum vim contrahit, bellum atrox & cruentum, vario Marte, cum Thebanis eorumque sociis agitat, ad ultimum tamen sibi & successoribus suis exitiosum. Redactus enim à Thebanis in angustias, captivitatis mala præcipitio sui antevenit. Onomarchus ejus successor, Lycophronem etiam tyrannum adversus Philippum & Thessalos tutari ausus, vincit quidem Philippum, & in Macedoniam retro agit, sed postea grandi prælio ab eodem revictus, sex millia amittit militum, cæsusque suspendio afficitur, tribus Phocensium millibus captivitatem subeuntibus Macedonicam. Ei substitutus frater Phayllus, Pheræorum tyrannos nihil sequius defendendos suscipit, auro Delphico haud minores conducit copias, vastat Locros, Bœotos fugat: Sed mox tabe cōsumptus ipse, tabidum jam bellum fratris relinquit filio, cujus tutor Mnaseas à Bœotis oppressus cecidit. Decimo tandem anno, Phalæcus Onomarchi filius, à Philippo, quem fessi malis Thebani in auxilium advocaverant, pacem coactus petere, dimissus est quidem cum copiis, sed Phocensibus imposito servitio, mænia eorum diruta, ipsi in vicos distracti miserabile Græcis spectaculum præbuere. Et quia decem millia talentorum è templo Delphico ablata fuerant, annuum Phocensium agris tributum, resarciendo damno, imperatur. Ac ne quid sacrilegis & raptoribus deesset calamitatum, Phalæcus dux, cum sumptus alēdo militi deessent, conductis Corinthi navibus Cretam petit, ubi in Cydonii oppidi oppugnatione occiditur, milites impii & prædones dum terram & mare quæstui habent, variis absumuntur cladibus: mulieres sacro auro ornatæ, aut pudicitiæ aut valetudinis jacturam fecisse feruntur. Quanquam enim fictitii Dii erant, quos cultores sui violaverant, tamen quia ipsis Dii erant, impietatem extremā suppliciis vindicavit Deus, ne nullum esse numen stulta mortalium jactaret superbia. Sed quales Dii, tales cultores eorum. Thebani vindices visi sacrilegii, *dum non advertunt omnigus perire, quod singulæ civitates perderent*, se pariter ac Phocēses obvios fecere Macedonum servituti. Philippus enim velut è speculo libertati omnium insidiatus inferioribus auxilium ferendo cōtentiones aluit Græcorum, victosque juxta ac victores suæ reddidit obnoxios potestati. Primum Deorum vindex habitus, mox contemptor maximus, fœdera non fide, sed utilitate colere manifestus, in seria & jocos artifex, blandus pariter & insidiosus alloquio, promissis dives, gratiam fingere suetus in odio jurisjurandi negligentissimus, si quæstui foret dejerare, auro doctus expugnare cum castellis munitissimis ipsa pectora mortalium. Vnde nullū in expugnabile dictitabat, in quod asinus auro onu-

Pausanias in Phocic.

Plut. in Tim. Gemist. l. 2.

Iustin. l. 10.

Plut. in Regum apoph.

onus ſtus poſſet penetrare. Hac fide regulos Thraciæ, à quibus dirimendis controverſiis arbiter captus fuerat, improviſos oppreſſit, & regno ſpoliavit ambos.

Livius. l. 7.

Per hæc ſuccumbente paulatim Græcia, *Romana* ſe *reſpublica* erexit, priſca Græcorum ſtudia æmulando & virtutes. A ludis quidem ſcenicis, quos tum primum Roma inter cæleſtis irę placamina recepit, nullum ſenſit graſſantis peſtilentiæ levamen: quin etiam medios ludos Tiberis Circo ſuperfuſus interrupit. At vero *L. Manlius* Dictator creatus, ut peſtilentiam clavo defigeret, bellum maluit quam religionem agere, delectuque imperioſius habito, à *M. Pomponio* Trib. plebis violatę accuſatus eſt libertatis. Eum cum prope damnationẽ eſſet, filius ob tarditatem ingenii ruri degens, incivili quadam pietate periculo ſubtraxit. Nam Tribunum ſummo mane in lecto cubantem adortus, intentata nece jurare compulit, ſe patris ejus accuſandi cauſa cõſilium plebis nunquam habiturum. Mox ruſticæ pietati ſucceſſit ſuperſtitioſa. *M. Curtius in voraginem*, medio foro apertam, *cum equo ſe immiſit armatus*, ut Romanos juvenum virtute & audacia maxime pollere oſtenderet. Prudentius idem T. Manlius bello docuit Gallico. Nam quum procero corpore provocatorem duello aggreſſus proſtraviſſet, ablato jacentis torque aureo, Torquati ſibi nomen peperit & poſteris.

Valer. Max. l. 5. c. 3.
Valer. Max. l. 5. c. 6.
A. M 3511.
Livius Lib.
Gellius lib. 9. c. 13. e. Claudii Quad. l. 1. Annalium.

Crebra exinde Romanis cum Gallis, Tiburtibus, Hernicis & Privernatibus prælia, & proſpera pleraque memorantur. Quæ dum fiunt, C. Petilius legem de ambitu frenandæ ambitioni, Duellius & Menenius aliam de fœnore, reprimendæ avaritiæ tulerunt. Licinius Stolo ſuapte lege damnatus eſt, quod agrorum mille jugera poſſideret. Hinc quadringenteſimo anno, quam urbs Romana erat condita, quinto & triceſimo, quam à Gallis recepta, ablato poſt nonum annum à plebe conſulatu (cum paulo ante C. Martius Rutilius, primus dictator de plebe fuiſſet) ambo patricii Coſ. Sulpitius & Valerius magiſtratum iniere, fremente nequicquam neſcio libertate uti populo..

Livius l. 7.

Dum ita Græci inter ſe de jure Amphictyonum, Romani de communicandis ex lege Licinia honoribus contendunt, *Artaxerxes Ochus* Phænices & Ægyptios, qui pridem defecerant, ad obedientiam ſceptri Perſici ſtatuit reducere. Nectanebus enim Ægyptius, defuncto parente Tacho, regnum iterum tenebat, miſſaſque ab Ocho copias, ductu Diophanti Athenienſis & Lamiæ Spartani, profligarat ſtrenue, cœperantque in contemptu eſſe apud Ægyptios, Phænices & Cyprios, opes Perſarum, quod mollitie ac voluptatibus diffluerẽt. Quare excitus velut è ſomno Ochus, non jam per duces alios, ſed per ſeipſum decreverat bellare, collectiſque peditum trecentis, equitum triginta millibus, triremibus trecẽtis, quingentis onerariis, primum in Phœnices vertit impetum. Sidõ urbs opulentiſſima, à Tenni rege, & Mentore mercenariorum duce prodita, in poteſtatem Ochi venit: cives deſperata ſalute, quod ſupplices Ochus jaculis confixiſſet, cum liberis & uxoribus ſemetipſos, admotis ędibus flammis, incendunt, quorum numerus excreviſſe ad XLM ſcribitur. Locum incendiis vaſtatum, ob ſpem præ-

Olymp. 107.
Diodor. l. 16.

prædæ, Rex multis talentis vendidit
reliqua Phænicia deditionem facere
Zach. 9. coacta. Eam cladem prophetæ Æ-
Ier. 44. terni Numinis multo ante prædixe-
Euseb. rant, sicut & Iudæis ipsis, in Ægy-
Chron. ptū profugis vastitatem & gladium,
quorum reliquias Ochus, subacta
etiam Ægypto, in Mediam fertur
transtulisse. Nam recepta per Eva-
goram & Phocionem duces Cypro,
in Ægyptum movens, per Lacratem
Thebanum expugnavit Pelusium,
Bubastum mentoris opera ad dedi-
tionem perpulit. Rex Nectanebus
deserta Memphi refugit in Æthio-
piam. Quo pacto potitus universa
Diodor. Ægypto Ochus, insigniorum ur-
Bib. lib. bium muros dejecit, in Deos ædesq;
16. sacras similiter, ut quondam Cam-
Gemi- byses, sæviit, occidit Apin, direptis-
stus que fanorū opibus immensam auri
ἑλληνικῶν 1. & argenti vim corrasit. Ablatæ sunt
tabulæ etiam antiquissimæ, rerum
gestarum indices, quas Sacerdotes
Ægyptii à Bagoa postmodum in-
genti pecunia redemere. Hic enim,
juncto cum Mentore arctissimæ a-
micitiæ fœdere. omnia deinceps
imperii munia, præter nomen re-
gium, suam in potestatem redegit,
Ioseph. Iudæorum quoque genti, ob fratri-
l. 11. cidium à Iohanne summo sacerdote
ἀρχαιολ. 8. admissum, quotidianum 50 drach-
marum tributum irrogavit per inte-
grum septennium, templumque ip-
sum confidenter ingressus, mundio-
rem se asseruit cruento sacerdote,
cui ista paterent adyta.

Olymp. Cum ergo in Ægypto esset & Pa-
108. læstina debellatum, Philippus Mi-
A. M. cybernam & Toronem in Helle-
3624. sponto, & Olynthum in Thracia,
Diodor. auro an ferro expugnatas capit, fru-
l. 16. stra obnitente Demosthenis elo-
Iustin. quentia. *Proditores enim nec ratio, nec*
l. 8. *oratio in officio continebat.* Mare inte-
Livius l. 7. rim infestum habebant Tyranni Si-
ciliæ, & Phocenses cum iis exules:
Eorum aliquos ad Tiberis ostia ap-
plicuisse narrat Livius, & cum ter-
restribus (hi Galli erant) maritimos
conflixisse prædones, Marte ambi-
guo. In illos Romani, à Latinis tunc
deserti sociis, ex urbana simul & a-
gresti juventute decem legiones
scribunt, quaternum millium & du-
centorum peditum, equitumque
trecentorum singulas. Tantam jam
tum vim mireris in illa fuisse Repu-
blica. Octo harum legionum L. Fu-
rius Camillus Cos. in Gallos ducit,
& populationibus eos prohibet.
Oppositis sibi invicem castris, *M.*
Valerius Gallum Romanos provo-
cantem, *auxilio advolantis corvi,*
duello sternit, & Corvini hinc no- *Iustin.*
men adipiscitur: Camillus Gallos *l. 21.*
in fugam agit, Græcosque littoribus
arcet. Qua Romanorum fortitudi-
ne moti Carthaginenses, qui ab
Hannonis se insidiis nuperrime vin-
dicaverant, per Legatos fœdus cum
eis amicitiamq; jungunt, haud du-
bie sperantes, adversus Græcos Sici-
lienses Quiritum societatem profu- *Diodor.*
turam. Dionysius enim Syracusanus *l. 16.*
iterum pulsus ab Iceta principe, in
arce jam obsidebatur, non sine Car-
thaginiensium auxiliis, In hos ergo *Nepos*
petitus Siculis Timoleon Impera- *& Plu-*
tor, depulsa patriæ tyrannide in- *tarchus.*
clytus, qui advectus Corintho in- *Timo-*
leonte.
credibili felicitate tres simul hostes *Iustin.*
devicit. Delusis enim obtentu pacis *l. 21.*
Afris, ac mox per auxilia Corinthio- *Olimp.*
rum Catanæorumque deterritis, *110.*
Acradina Icetam, arce expulit Dio-
nysium, potentissimumque ante ty-
rannum ad Corinthios ablegavit,
ludibrium fortunæ Græcis popula-
ribus suis ostensurum. Inde ob com-
meatus inopiam illatus in fines di-
tionis

tionis Punicæ, offendit Carthaginienses, eorumque maximas copias (LXX. peditum & equitum millia prodit Diodorus) attraxit in Siciliam. Sed & has pari successu apud Crinissum fl. vincit, x. millia occidit, capit xxv. M. Carthaginis in Sicilia imperium augustis Luci fl. finibus circumscribit, Græcisque ibi omnibus libertati, qua tot annis caruerant, restitutis, immortali gloria floruit. Syracusæ Colonorum XL. M. è Græcia, aliæ urbes similiter novorum accessione civium auctæ, legibus firmatæ, arcibus & propugnaculis tyrannorum nudatæ sunt. Tantus vir Timoleon, *nihil suum, omnia divini esse muneris* dictabat, Magistratus Iovis Amphipolos, i. e. famulos, jubens appellari, dignæ equidem virtutes, quas plurimi populorum rectores medullitus æmulentur.

Gemist. l. 1.11.

Plut. & Corn. Nepos in Timol.

Dispar huic ingenio Ochus, tristi occubuit fato. Bagoas eum Eunuchus & militum præfectus, dato per Medicum veneno, rebus humanis exemit, cadaver felibus objecit devorandum, ex ossibus manubria curavit fieri, supposito interim, qui pro ipso regiis sepulchris inferretur. Talem sævitia Ochi finem habuit, exercita annis 23. additis funeri ejus omnibus filijs, dempto, qui erat minimus, Arse, cui nomen regium circumdatum; potestate Bagoæ servata.

Diod. Sic. l. 17. Ælianus Var. hist. l. 6. c. 8.

Diod. l. 15.

ARSES. A. M. 3633.

ARSES autem hic meditatæ jam ultionis manifestus, tertij imperij anno ejusdem parricidæ scelere interiit, & crudelitatem exhausit crudelitas, vergente jam ad interitum Persarum Monarchia; finemque suum, ut fieri assolet, in rectorum vitiis præmonstrante.

Iam enim *Philippus* Asiæ imperium improba spe cōplexus, victam Græciam in Persas armare festinabat. Ideo rex regnandi inexplebilis, nec à proximis abstinuit manum. Siquidem defuncto Arryba Epiri rege, uxoris suæ vitrico, transtulit in Alexandrum fratrem Olympiadis sceptrum, depulso Æacida Arribæ filio, legitimo regni hærede. Inde Methonam, faventem Thracibus & Atheniensibus, bello capit, amisso in oppugnatione oculo, semperque majorum appetens, Perinthum & Byzantium, ob portas sibi clausas, diuturna obsidione fatigavit, pecuniæ interim & annonæ copiam de piratica mutuatus. Eam obsidionē ut solveret, fecerunt Ochi & Atheniensium auxilia, qui Perinthios omnibus modis adversus insurgentem Philippi potentiam tuebantur. Mox accessit Atheæ Scytharum animositas regis, qui cum in subsidium vocasset Philippum adversus Istrianorum dynastam, defunctus eo periculo per inopinatam mortem adversarii, auxiliatori mercedem petenti, respondit, *non opibus censeri Scythas, sed virtute animi & corporis duritie*. Quibus derisus Philippus, Byzantio discedit, deprædatusque Scythiam, multa hominum & jumentorum millia, in Macedoniam abripit secum: sed revertenti occurrerunt Triballi, portionem prædæ postulantes, negantemque prælio excipiunt, in quo ita vulneratus est Philippus, ut per femur ejus equus interficeretur: cumque omnes occisum putarent, perturbato exercitu, præda amissa est.

Iustin. l. 7 & 8.

Diod. l. 16.

Olymp. 109. & 110. Gemist. l. 2. rerum Græc.

Iustin. l. 9.

Rex ubi ex vulnere primum convaluit, diu dissimulatum bellum Atheniensibus infert, quorum se causæ Thebani à Demosthene persuasi, adjungunt, communē docti hostem com-

Diodor. l. 16.

communibus viribus summovendum. Prælio commisso ad Chæroneam, Athenienses haud sustinentes induratam bellis Macedonum virtutem, magna vincuntur clade, universæque gloria dominationis & vetusta libertas Græciæ concidit. Ex hac victoria insultantem Græcis Philippum, fregit orator *Demades* licet captivus. *Cum*, inquit, *Agamemnonis tibi personam fortuna tribuerit, quid factis Thersiten refers?* Qua oratione confuso Regi suppressa deinde victoriæ hujus lætitia est, conducto etiam puero, qui subinde inclamaret, hominem esse Philippum. *Lysicleu* Atheniensium ducem, ob male gestam rempubl. acerbissima Lycurgi oratoris accusatio in exitium egit miserandum. *Philippus* per filium Alexandrum, cui multum de victoria debebat, Athenienses sibi fecit amicos, Thebanos durissime habuit, interfectisque civitatis principibus, ccc eis exules rectores imposuit. Funestum dixeris illum Græcis diem, quo Athenienses & Thebani à Philippo, Spartani in Italia, dum Tarentinis opem ferunt à Lucanis devicti sunt prælio, regeque etiam Archidamo spoliati. Lætum contra *Romanis* annum, quibus cum Campani à Samnitibus victi se dederent, acerrimis Samnites prælijs prostrati, succubuerunt. Alter tantum Consulum Valerius 170. signis militaribus, xl scutorum millibus potitus esse legitur, tanta victorum lætitia, ut Romani milites Capuanis inescati delinitique delicijs, ægre in Latio retinerentur, Capuam patriæ urbi licentius præferentes.

Olymp. 110. *anno* 3. *Ælian. lib.* 8. *varia Hist. c.* 15. *Gemist. lib.* 2.

At *Philippi* felicitatem funestus obscuravit exitus. Iam Corinthi convocatis omnium civitatum legatis, Græciæ ducatum induerat, ducenta ei peditum, quindecim equitum destinabantur millia, quibus bellum faceret Persis: Iam Attalum & Parmenionem in Asiam præmiserat, cum inter ipsos genialium nuptiarum apparatus, improvisa morte concidit. De consiliorum successu rogitanti responderat Pythia: *Serta gerit taurus, jamque astat qui immolet illum.* Quod ipse quidem de Persarum Rege interpretatus, suopte exitio in se non minus quam in illum ostendit esse dictum. Ita enim ludibrio habere percunctatores Apollo pridem sueverat, vere Apollyon, id est, perditor dictus Iohanni: Nam eodem anno & Persarum rex *Arses*. & Philippus ei insidiatus, utrique alienis insidijs periere: Arses Bagoæ, Philippus Pausaniæ stipatoris sui. Hunc quod flagitiosas Attali injurias, qui stupro adolescentem objecerat, haud pro rege puniisset, infestum sibi Philippus reddiderat. Quare occasionem speculatus juvenis, Philippum ad spectacula euntem, quæ Alexandri Epirotæ & Cleopatræ filiæ nuptijs adornaverat, præcedente inter duodecim Deos regio simulacro, bovis instar mactat, & dijs se annumerantem, nimium esse hominem demonstrat, diemque lætitiæ dictum, fœdum luctu funeris facit, non invita, ut ajunt, Olympiade regina, quam Philippus, ducta Attali sorore, matrimonio injuste depulerat. Pausanias hic olim militi ingrato, hospitis sui, à quo refectus post naufragium fuerat, Villam exoranti, jussu Philippi stigmata inusserat, *ingratum Hospitem* testantia.

Iustin. lib. 9. *Diod. lib.* 16.

Apoc. 9. 11. *Diod. l.* 16.

Seneca 4. de benef. c. 37. Cælius Rhodig. lect. Antiq. l. 7. c. 28 Euse. in Chron. Gellius. l. 9. c. 3. Diogen. Laert. l. 5. Diodor. l. 16. Suidas.

Inter hasce mundi turbas, enituerunt *ingenia omni ævo memoranda*. Speusippus Platonis in Academia successor, Aristoteles Platonem præceptorẽ acumine mentis transgressus, tanti habitus Philippo, ut gauderet natum sibi filium eo tempore, quo tanti informatoris copia esset: ac proinde Alexandro præceptor datus. Diogenes item Cynicus, Menedemus Eretriensis. Et illis coævi *oratores* Demosthenes, Æschines, Demades, Python, Lycurgus. *Historiographi*, Ephorus Cumanus, Demophilus ejus filius, Callisthenes & Diyllus Athenienses, Theopompus Chius, Heraclides Ponticus, Manetho Ægyptius, Palæphatus Abydemus.

Darius Codomannus.

Occiso Arse, Bagoas de populi sententia *Codomannum* Armeniæ satrapam, Ochi patruelem, produxit ad regnum, qui Darii nomine, ne quid regiæ Majestati deesset, honoratus est. Paulò post suetis Bagoæ insidiis petitus, venenum sibi paratum in viscera convertit insidiatoris, suamque & antecessorum injuriam in regicidæ capite ultus est. Hinc de bello in Macedoniam proferendo consilia agitans, audito interiisse Philippum, contemsit Alexandri adolescentiam: Quæ res ipsi & Persis exitio fuit.

Diod. Sic. l. 17 Iustin. l. 11. Plut. in Alexandro.

Alexander viginti annorum adolescens, animo supra hominem elatus, vix Philippi filius censebatur. Etenim matrem ejus, tanquam stupri compertam, repudio dimiserat Philippus, & Cleopatram Attali sororem duxerat. Alexander major deinde Patre & vitiis & virtutibus factus, delususque fortunæ blanditiis, probrum vertit in gloriam, ac Iovem pro Philippo genitorem voluit credi suum. Quam turbidum acceperat imperium Macedoniæ, tam amplum reddidit. Principio erectis colloquio subditorum animis, citato gradu in *Græciam* contendit, quæ Attali subnixa authoritate defectionem agitabat, & Thessalos ante omnia sibi devinxit, & senatum Amphictyonum, à quibus dux renunciatus Græciæ, Athenienses subito adventu adeo perterruit, ut missis legatis pacem precarentur. Eis mox reliqua consensit Græcia. Inde Illyrios, Thraces, Triballos, Dardanos facilè compescuit, orientesque nonnullas seditiones extinxit; Attalum interim, novercæ suæ fratrem, per Hecatæum & Parmenionem oppressit in Asia. Obstabant Thebani, ex veteri in Persas affectu, obstinatius Alexandro obluctantes. Iis acri prælio prostratis, in urbem irrupit, Thebas, Tyriorum coloniam antiquissimam, excidit, agros civitatis victoribus assignat, Captivorum xxx. M. sub corona vendit, cujus tamen crudelitatis sæpe eum pœnituit postea. Athenienses, quod portas aperuissent exulum refugiis, sic demum recepit in gratiam, si Duces in exilium agerent. Demosthenes reliquique Oratores ægre eloquentia servati sunt. Corinthi deinde Græciæ imperator declaratus, cum Diogenem Sinopensem, Cynicum ex impudentia dictum, ad se accersivisset, repulsam tulit, testante Philosopho, nihil se Alexandri indigere, si quid sui indigeret, ad se veniret. Quo Rex conspecto, cognitaque ejus rerum humanarum derisione, dixisse

Arrianus l. 1.

Plut. in Alexandro & Tusc. Cic. V. Tusc.

xisse fertur ad amicos, *Ego nisi Alexander jam essem, Diogenes fierem.*

Justin. l.11. Sed mox ejus flagrantissima imperandi cupido enituit. Posthabito enim, quod amici prius ineundum suadebant, matrimonio, nullam expeditioni Persicæ moram interposuit: omnes novercæ cognatos suosque, qui apti regno videbantur, sustulit è medio, ne quam domi materiam seditionis relinqueret. Patrimonium interim omne divisit amicis, sibi spem præfatus sufficere solam. Hoc modo parta sibi benevolentia, in Asiam quasi jam suam descendisse visus est, dum milites prædæ inhiantes à populatione prohibet, *non perdenda* asserens, quæ *possessuri venerint*. In exercitu ejus fuere peditum XXXIII, equitum quatuor millia, naves CLXXXII. Hac parva quidem sed strenua manu, terrarum orbem aggredi ausus juvenis. Non enim tam milites, quam militiæ magistros elegerat, cum ordines nemo nisi sexagenarius duceret, & principia castrorum ejus intuens, senatum te diceres priscæ alicujus videre Reipublicæ.

Contra *Darius* fiducia virium, nihil astu agere, cum prohibere ingressu potuisset Asiæ, intra regni viscera excipere hostem: Memnonis etiam Rhodii de invadenda Macedonia consilium fastidire, quo haud difficulter ad patriam defendendam, revocari Alexander potuisset. Sed ut *solet occæcare animos Deus, cum vim suam ingruentem refringi non vult*, vicit deterior Satraparum sententia, præliumque ad Granicum amnem (qui Troadem à Propontide disterminat) commissum est. In eo Alexander *Spithrobatem* Darii generum, qui jam scutum ejus perfregerat, retorta in frontem irruentis cuspide, occidit Accurrit frater jacentis Rosaces, & vulnus infligit Alexandro, sed repetiturus ictum, à Clyto truncatur dextra. Mox & alii Persarum duces generose dimicando occumbunt, inter quos Pharnaces uxoris Darii germanus, & Mithrobarzanes Cappadocum Satrapa, quorum nece exterriti Persæ in fugam vertuntur, Macedones tergis insistentes viginti duo millia sternunt, totidem fere vivos capiunt. Macedonum ferè quingenti oppetierant, quibus magnificè curavit exequias Alexander, *gnarus & funeris honore ad virtutem accendi militem solere.* Post victoriam Mithrinnes, Sardium præfectus, seque & Provinciam dedidit. Expugnata quoque Miletus. Cares benevolentia, & indigenæ magistratus restitutione allecti, Græci per Asiam sola libertatis fama subacti sunt. At Halicarnassum Memnon & Ephialtes Atheniensis masculè tuebantur, erumpentesque & extrema veteranorum fortitudine repulsi, non deficiebant animis. Tandem vero pertinacia victi Macedonum, diffugiunt. Mox tota littoralis Asia usque ad Ciliciam in potestatem venit victorum, Et Alexander nodum Gordium gladio dissecans, violenter insultabat oraculo, quo dissolutori ejus Asiæ imperium promittebatur. Præ aliis *Marmarensium* atrox memoratur generositas, qui incendi cum patria maluere, quam pacem amplecti Macedonum. Itaque juniores subdito laribus igni, per noctem evadunt, imbellis turba omnis cremata. Ibi dum Alexandrum in Cilicia morbus attinet, Justin. l.11.

Diodor. Sic. l.17.

 tertio

tertio belli anno, Memnon, Chio, Lesbo, aliisque insulis expugnatis, jam in Græciam transitum parabat, cum valetudine consumtus decedit, ac res Darii suo hactenus imprimis sustentatas consilio, morte ad perniciem inclinat. Pro eo *Charidemus* Atheniensis ducem se offert, quo ob liberiorem Persicæ gentis reprehensionem interemto. Darius non tam copiarum, quam ducum indigus, procurandum sibi ipsi sumit bellum; idque *magis imperio, quam prudenti ex consilio* gerit. Contractis peditum quadringentis, centum equitum millibus, versus Ciliciam agmina movet, cujus fauces Parmenio jam præoccupaverat. In istis angustiis altera congressio contigit, ubi nulla multitudinis, qua sola Persæ nitebantur, utilitas militabat. Maxima tamen circa Darium, Alexandro oppugnante, *strages* facta. Confossis Darii equis, cum in mutatione quadrigæ metus eum incessisset, perturbatio omnem pervasit exercitum, actique in fugam equites mutuo se allisu confertim obtrivere. Alexander quanquam femore saucius, acriter insistit fugientibus, victoque equitatu, pedites haud diu impetum sustinuere. Fit ubique fuga & cædes, tanta certe, ut de numero cæsorum scriptores ipsi dissentiant. Iustinus cæsa unum & sexaginta peditum, decem equitum millia: Diodorus, Plutarchus, Curtius fere duplo plures produnt. Capti X L M: Alexandro vix ducentis militibus tanta victoria stetit. In castris Persarum multum auri cæterarumque opum inventum: Inter captivos Darii uxor, filiæ duæ nubiles, filiusque sexennis fuere. Iis ad genua sua provolutis, & metum mortis demsit Alexander, & regium cultum reddidit, virginibus haud sordidius patris dignitate matrimonium pollicitus. *Orientem enim fortunam moderate tulit & prudenter: sed ad ultimum ejus magnitudinem non cepit.* Neque vero tunc Barsines captivæ (Memnonis ea uxor fuerat) amori imperare potuit, quamquam caste regieque haberet uxorem Darii & filias, *oculorum eas esse cruciatus* professus. Hinc *in Syriam* cogitans, Parmenionem præmittit ad occupandam classem, & gazam Persicam: Amphoterum & Epilochum ad insulas inter Achajam & Asiam subigendas. Vtrobique eadem fortuna fuit. Damascenus Satrapa cum magno auri pondere, fœminisque Persarum nobilissimis, in potestatem venit victorum. Subsequitur Alexander, multosque Orientis reges cum insulis obvios reperit, quibus in deditionem acceptis, Sidonem & Aradum insulam capit. Regno Sidonis Abdolominum, regiæ quidem stirpis hominem, sed hortulanum, præficit. *Repentina fortunæ mutatio somnio similis visa.* Sed quæ huic data erat à Deo potestas, Amyntas Macedo sponte sumtam brevi perdidit. Ab Alexandro enim ad Darium, à Dario acie victo ad Ægyptios transfugerat. Gentem vanam, novandisque rebus quam gerendis aptiorem, in partes pellexerat. Pelusium capit, præsidia Persarum delet, regnum sibi Ægypti somniat. Sed paulo post ad Memphin à Mazete Satrapa victus, utrique Regi morte pudenda pœnas perfidiæ pependit.

Alexandri interea impetum Tyrii morabantur. Corona aurea donatum intra urbem suam recipere abnue-

Diod. l. 17. Plutar. Alexan.

Iustin. l. 11. Diod. l. 17. Curt. l. 3. Arian. lib. 2. Plutar. Alexan.

L. L.

In Alexandro Plut.

Curti. l. 3. Olymp. 112. Diod. l. 17.

Digitized by Google

abnuebant, fretique societate Carthaginis & opibus Darii, minas Macedonum aspernabantur. Exercitu insulæ applicato, cum fortitudini artes urbanas miscerent, in septimum mensem obsidionem extrahunt, ingenti cum damno Macedonum. Oppugnantibus Cyprii, qui à Dario defecerant, classem mittunt, terra marique bellum acerrimum geritur, è mole in freto excitata pulsantur mœnia, manibus militum jam continenti juncta. Tyrii sacrilega superstitione, ingenuum Saturno puerum immolant, Apollinem Syracusis olim devectum aureis onerant vinculis, quasi invitum & captivum numen in urbe retenturi. Sic Tyro assidentem Alexandrum adit *Sanaballetes*, quem nuper Darius Samariæ præfecerat, deditaque gente sua, novas religiones novumque genero Manassi sacerdotium petit. Erat Manasses ob illicitas nuptias sacerdotio motus à Iudæis, ideoque æmulatione Iaddi fratris accensus, deprecante socero, Templum in monte Garizimo, Hierosolymitano simile, obtinet, in quo Samaritæ Deum cæperunt venerari, implacabili Iudæorum odio, qui id contra patrias leges, in gentis suæ dedecus fieri, rectissime contendebant. Inter hæc expugnatur *Tyrus*, trucidatisque armatis, quod reliquum erat habitatorum venditur, juvenum duo millia crucibus suffixi. Hinc ad *Gazam* iter, quam Betis Dario defendebat. Ibi acceptis duobus vulneribus, multoque sanguine & hausto & dato, victor tandem Alexander, temporaria Græcorum legatione honoratur, primumque è Macedonia supplementum poscit. A Gaza infestus *Ierosolymam* tendit, quod Iaddus Pontifex Tyrum obsidenti obsequium negasset, fidem Dario juratam obtendens. At Iudæis Deo suo supplicantibus, jubetur in somnis Pontifex portas Alexandro aperiri, obviisque Macedones infulis excipere. Igitur progressus in occursum sacerdotali habitu, adeo perculit Alexandri animum, ut nomen Dei Cidari inscriptum, venerabundus adoraret, professus eum hac specie in somnis sibi oblatum in Macedonia, Asiæ imperium promittentem. In hanc rem confirmatus è divinis monumentis, quibus Daniel diserte Persarum regnum à Græcorum principe evertendum vaticinatur, maxima Deo vero sacrificia fecit, ac Iudæos suis permisit legibus.

Curt. l. 3.

Diod. Siculus lib. 17.

Ioseph. lib. 11. Antiq. c. ult.

Curt. l. 4.

Ioseph. lib. 11.

Cæterum Persis *arcana regum mira fide celantibus, nec quicquam magnæ rei credentibus illi, cui tacere grave sit*, incertus Alexander, quam regionem Darius petiisset, Ægyptum ingredi statuit. Ea sine certamine recepta (dudum enim Persas oderant) adeo intolerabilis increvit animo tumor, ut delusus ab Hammonis Iovis sacerdote, Dei se filium ferret. Reversus, condita ex suo nomine *Alexandria*, coloniam Macedonum caput Ægypto imposuit. Diodori ævo ccc. ingenuorum millia alentem. Hæc gerentem Alexandrum Darius epistolis tentat, primo captivorum redemptionem precatus, inde nuptias filiæ omnemque intra Halym Asiam offert, & auri ingens pondus. Sed Alexander sua sibi dari rescripsit, exprobrans insuper emtos in caput suum percussores, ac proinde supplici veniendum, regnique arbitria permittenda victori. Tum spe

Curt. l. 4. Diod. l. 17.

pacis abjecta, bellum Darius haud segniter reparat, duplicatisque, quas habuerat, copiis obviam Alexandro vadit, haud singulos habenti, quos denis armatis opponeret, nisi quod Dario *hominum*, Alexandro *virorum* esset copia. Transitur *Tigris* Macedonibus, ubi festinatis itineribus, animique ægritudine fatigata Darii uxor decedit. Funeri ejus honor, patrio Persarum more, servatus est. Ibi Darius tertio petit pacem, omnesque intra Hellespontum & Euphratem terras offert, & pro captivis XXX Talentorum M. Responsum à Macedone, habiturum pacem, si de arbitrio victoris imperium vellet. Nã *nec duos cælum soles, nec duo summa imperia terram pati*. Quare desperata transactione, in *Ninives* campis prope Arbela concurritur. Plutarchus Gaugamela prodit, ad Lycum flumen sita. Macedones in ferrum cum contemtu toties à se victi hostis ruunt: Contra Persæ mori quam vinci præoptant. Raro ullo prælio tantũ humani sanguinis fusum est. Vt Macedonum impedimenta audivit capta, contemsit Alexander damnum, nec quicquam virium ex acie subduci passus est. Ita anceps victoria stetit, donec auriga Darii confosso, fugiendi initium ab iis, qui regem periisse putabant, ortum est. Sic enim nudato Darii latere, Rex ipse circumspexit fugam, Mazæo interim sinistrum Macedonum cornu strenue profligante, cui *Parmenio* præerat: quod ægerrime est restitutũ, quum jam totam Persarum aciem fugientis exemplum regis perterruisset. Tum vero instantes tergis Græci, maximam stragem fecere, & XC hominum millia ferro concidisse narrant, multo majori parte cum Dario pulveris beneficio, è conspectu persequentium ablata. *Hoc prælio Asiæ imperium Alexander rapuit*, quinto anno quam regnare cæperat. Confestim Babyloniam & Susianen ultro tradunt satrapæ, validumq; copiarum supplementum è Macedonia Græciaque venit. Vltra tredecim peditum, duo equitum millia fuerunt, Dario ex Mediæ Ecbatanis frustrà superiores Asiæ provincias sollicitante. Accesserunt ad felicitatis Alexandreæ cumulum thesauri, longa imperii prosperitate congesti à Persarum regibus, qui XLIX talentoru mmillia exuperabant, ex quibus larga militibus munera data, ut ad reliqua certaminum obsequentiores efficerentur. Hinc subactis *Vxiis*, ad persequendum Darium Susiades petras ingressus, ab *Ariobarzane* juga tenente montium, gravi clade afficitur, ut retro pedem ferret. Mox aliam viam à captivo edoctus, noctu conscendit montes, omnesque ibi excubãtes obruit copias, ac per Araxen fluvium in Persiam perrumpit. Occurrentibus ibi Græcis, qui in Persia servitutis pœnas truncatis corporis partibus tulerant, data potestate redeundi in patriam, illi agros peregrinos accipere maluerunt, ne non tam gaudium suis quam dolorem, sibiq; ipsis ignominiam reportarent. Hinc *Persepolin*, caput regni, prodente Teridate, occupat, urbemque toto orbe omnium ditissimam militi diripiendam concedit, regia arce excepta, in qua CXX. talentorum millia reperta memorantur. Tum quasi Baccho victori litaretur, *auferente animos extra rationis limites temulentia*, *Thais* Attica meretrix, memor patriam suam à Xerxe olim crematam, Alexandrum ad Persepolin incen-

Iustin. lib. 11. Curtius lib. 4.

Plutarchus in Alexand. Diodor. l. 17.

N. Curtius lib. 5. Arrianus l. 3.

Iustin. lib. 11. Diod. lib. 17.

Digitized by Google

cendendam inducit. Ita per *ludum insaniæ, momento consumtum est, quod tanti reges multorum annorum labore, maximisque impensis struxerant, spoliaque orbis compari, cui quæsita erant, luxuria momento periere.* Alexandrum, ut primum *gravatam ebrietate mentem quies reddidit*, pœnituisse constat, & dixisse, majores pœnas Persas Græcis daturos fuisse, si ipsum in solio regiaque Xerxis, respicere coacti essent. Auctus inde copiis, Darium persequi studuit. At eum Bessi & Nabarzanis perfidia præoccupaverat, qui Bactra festinantem aureis primum compedibus in Parthia vinxere, postea contentissime insectante Alexandro, vehiculo clausum, multisque confossum vulneribus sceleratissime in solitudine reliquerant. Adhuc spirantem *Polystratus* Macedo, forte fortuna reperit, cui postremas voces ad Alexandrum ferendas commisit, grates pro regio ejus, non hostili in Matrem liberosque animo, exempli caussa exigendam de parricidis vindictam, & suo corpori sepulturam.

Alexander viso corpore, tam indignam illo fastigio mortem prosequutus est lacrymis, regioque ornatum cultu Darium ad matrem Sisygambim, patrio more sepeliendum atque majorum suorum tumulo inferendum misit. Is *finis Darii*, is Persarum imperii fuit, cum à primo Cyri initio (quemadmodum rectè Curtius, Africanus, aliique scriptores notant) annos stetisset 230. consumptum Olymp. 112. anno 3. Darii septimo.

Dum hæc fiunt per Asiam, in Europa *Lacedemonii*, duce Agide, Cretam vastant, & occasione arrepta è Thracum rebellione, plurimos Græcorum in societatem belli adversus Alexandrum perducunt, rati obviam eundum servituti, quam domitis Persis duriorem ipsi essent subituri. Sed Antipatro Macedoniæ prorege reliquos Græcorum armante, Peloponnesii victi sunt, funesto sanè & ancipiti prælio, quo Lacedæmoniorum ultra V M. Macedonum tria M. & quingenti cecidere. Curtius haud amplius CCC prodit, addens tamen, vix quenquam nisi saucium in castra revertisse. Rex ipse Agis animosissimè pugnans *felicitate sola inferior* Alexandro, *virtute nequaquam* fuit. Similiter Alexander Epiri Rex, Magni avunculus, in Italiam à Tarentinis adversus Brutios (hi prædones semet è servis & pastoribus pridem fecerant) sollicitatus, ita cupidè profectus est, veluti in divisione orbis sororis suæ filio Oriens, sibi Occidens sorte obtigisset, nec minorem rerum materiam in Italia, Africa, Siciliaque quam ille in Asia & Persis, esset habiturus. Primum illi bellum cum Appulis fuit, mox tamen pace finitum, Appulis Brundusium, ab Ætolis quondam, Diomede duce conditum, retinentibus. Inde Brutiorum Lucanorumque multas urbes cepit, cum Metapontinis percussit fœdus, itemque cum *Romanis*, qui paulò ante Latinos rebellantes crebris præliis subegerant, Antiatibus eripuerant naves, è quorum rostris suggestum exornatum, nomen sibi Rostra servavit. Bello Latino T. Manlius filium, qui contra edictum pugnasset, victoria licet potitum, occidit. Decius Cos. pro exercitu se patriaque devotum, objecit hostibus. Sed Brutii Lucanique, cum auxilia à finitimis contraxissent, acrius repetito bello, Alexan-

[Left margin notes: ...tius 5. / ...tius 5. ...ar... ...o ...dro. / ...rtius ...b 4. ...b 6.]
[Right margin notes: Diod. l. 17. Iustin. lib. 12. Curtius lib. 6. / Livius lib. 8.]

Alexandrum juxta urbem Pandosiã & fl. Acheronrem *oppressere*. Corpus ejus à Thuriis redemptum publice est, & sepulturæ traditum.

Sopyrion quoque Ponto ab Alexandro præpositus, dum adunato xxx. millium exercitu Scythis bellum facit, cæsus ab iis cum copiis temerariæ inquietudinis pœnas innoxiæ genti luit. Just. 12.

IMPERIUM GRÆCORUM.

ALEXANDER MAGNUS.

A. M. 3636.

EXstincto Dario, *Alexander* XXVII annorum juvenis, jam sine æmulo, potissimarum Asiæ & Europæ partium, Ægyptique & Cyrenes Dominus, quod reliquum vitæ habuit, in perpetuis fere expeditionibus consumpsit. Primus in *Bessum* impetus fuit qui Bactrianorum se regem ferebat, qui populus tertiam videbatur Asiatici imperii partem efficere, & Darius eo cum xxx militum millibus contenderat. Quæ causa, ut Alexander oratione & muneribus de integro incitato exercitu, jam patriam respectante, in Hircaniam & Mardos moveret. Prope Caspium mare Artabazus & Phrataphernes, ad extrema Dario fidissimi, se dedunt Alexandro. Cum iis & Græci, qui Dario militaverant. Dum Mardos sylvestrem gentem subigit, Nabarzanes quoque in fidem acceptus est. Finitimam tradunt multi (sunt enim qui fabulam esse autumant) Hircaniæ Amazonum gentem, ejusq; Reginam Thalestrin intra Caucasum montem & Phasin amnem imperitasse. Hanc cupidine visendi regis accensã, haud dubitasse fateri, ad communicandos cum eo liberos se venisse, dignam ex qua regni hæredes generaret. XIII illi dies datos, honorificeque donatam illam regnum suum, Regẽ Parthiam petivisse. Hic vero palam cupiditates suas solvit Alexander, & quem *Persarum arma non fregerant, vitia vicerunt*, intempestiva convivia, & *prepotandi pervigilandique insana dulcedo*, ludique & greges pellicum, omnia in externum lapsa sunt morem. *Continentiam & moderationem, in altissima quaque fortuna eminentia bona, in superbiam & lasciviam vertit, immemor his moribus amitti opes, abstinentia & fortitudine quæsitas solere.* Principes militum aspernantes quidem, sed recusare non ausos, Persicis ornat vestibus. Pellicibus CCC & LX totidem quot Darij fuerant, regiam implet, ijs spadonum greges miscentur. Ut patriæ uxorumque amorem militibus eximat, captivarum iis, seu matrimonia, seu consuetudinem indulget, pro numero filiorum in castris genitorum ordinat præmia, pupillis patrum defunctorum stipendia assignat. Sarcinas totius exercitus, exceptis admodum necessarijs, conferri in mediũ & exuri jubet. Cumque sermo castris spargeretur, plus amissum victoria, quam bello quæsitum esse, otium expeditionibus interpellat, datoquè Parthis præfecto Andragora, ex quo postea Parthorum reges procreati, Satibarzanem Ariorum satrapam, qui cum Besso se conjunxerat, acriter persequitur. Relictos ab eo in montibus milites varia cæde consumit. Artacanam capit urbem, adjectaq; nova ex Illyrico & Lydia manu, Drangas, bellicosam nationem, adit. Ejus satrapes

Curt. lib. 6. Diod. l. 17. Justin. l. 12. Arrianus l. 4.

Strabo l. 11. Geogr.

Curt. lib. 6.

Diod. lib. 17.

trapes

trapes Nabarzanes, sceleris in regem suum particeps Besso, metu suppliciorum, quæ meruerat, in Indiam profugit. Iam nonum diem stativa erant Dranginæ, cum Rex à quibusdam corporis custodibus intestino facinore se petitum rescisсit. Delatum ad se Philotas magister equitum non indicaverat, *scorti esse sermonem relatu indignum*, reputans. Ob id particeps judicatus conjurationis, supplicio afficitur præfectus equitatus; Parmenio pater ejus, amicorum regis vetustissimus, qui Mediæ præerat, cui rex thesauros CLXXXM Talentorum crediderat, immissis percussoribus, indicta caussa extinguitur. Hinc cum inanes proditionum species anxio animo figuraret, fasces literarum à militibus in patriam mittendarum colligit, cognitoque ex iis singulorum de se judicio, in unam cohortem contribuit durius opinatos, quam inordinatorum appellavit, & seorsim à cæteris tendere ignominiæ causa jussit, fortitudine eorum usurus in bello, *libertatem* autem *linguæ ab auribus credulis remoturus*.

Curtius lib. 7

Nihil illis deinde ad bella promptius fuit, *incitante virtutem ignominiæ demendæ cupidine*. His ita compositis, Ariaspos (qui & Evergetæ ob vetera in Cyri exercitum beneficia) Gedrosios, Arachosios, Parymas, Paropomasadas, Adaspios, aliosque in radice Caucasi populos, vincendo peragrat, ineunte jam Olympiade CXIII, septendecim dierum spacio, Caucasum superat mōtem, ubi condita è suo nomine urbe, septem seniorum millibus considere permissum. Interim Bessus ferox verbis, & parto per scelus regno superbus, Cobaren Medum, quod *canem timidum* vehementius

Curtius lib. 7.

latrare quam mordere, occupandamque seditione Alexandri gratiam diceret, occidere destinat. Illo ad Alexandrum se recipiente, Bessus à Bactrianis desertus, in Sogdianos refugit. Macedones dum illi insistunt, fame in aridis locis pressi, jumentorum onera portantium carne vitam misere trahunt. Sic tandem Bactrā perveniunt. Eo venit & Erigyus, occisi à se duello Satibarzanis spolia præferens. Non reperto Besso, Susianorum deserta ingressi Macedones plures siti quam ullo antea prælio pereunt. Rex oblata aqua, solus bibere noluit, ut exemplo patientiæ duraret exercitum. Tandem Oxum amnem utribus stramine refertis incubantes transnavêre; quo comperto, Spitamenes assumit doli architectos, Bessumque simulato secreto innectit vinculis, qui catena collo inserta ad Alexandrum ita perducitur. Eum Alexander Oxatri, Darii Germano, tradit, eodem in loco puniendum, ubi regem suum confoderat. Ibi curvatis arboribus discerptus, & in frusta concisus est parricida perfidus, particulæ carnis ejus per aërem fundis disjectæ.

Curtius lib. 7.

Inde ad Branchidas itum, quorum majores Milesii, in gratiam Xerxis violato quondam templo, hasce sedes acceperant. Ob id inermes deditique jubente Alexandro, jugulantur, *crudeli sententia* majorum culpas ab innoxiis posteris exigente. Iniquitatem mox ultus est Deus. XX latronum millia montes insederant, qui pabulantes incomposito agmine Macedones inopina oppressere morte. Obsidentem eos regem sagitta in medio crure fixa acie excedere coëgit. Hinc quarto die ad urbem Maracanda perven-

tum, ubi Scythæ Aſiatici imperata ſe facturos Legatorum verbis teſtati ſunt. At Europæi Scythæ, qui ultra Tanain, Europæ Aſiæque limitem, ad Thraciam uſq; habitabant, tantum abeſt ut ceſſerint Alexandro, ut urbem ad Tanain conditam ſubvertere etiam ſint auſi: Cyropolitani cervicem Alexandri ſaxo ita percuſſere, ut oculis caligine offuſa collaberetur, ne mentis quidem compos. Sed cuniculo ſuffoſſis tandem mœnibus, urbs capta dirutaque eſt.

Interim Spitamenes ad coërcendam Bactrianorum defectionem remiſſus, vehementius eam inflammat, depulſiſque Maracanda præſidiariis urbem tenet, Menedemum ad eam recuperandam venientem, locatis oportunè inſidiis, cum exercitu opprimit.

Hanc continuæ felicitati impoſitam labem ægro tulit animo Alexander, ſed diſparem animo vultum induit, non dum percuratis vulneribus, in Scythas bellum parans. Ibi ancipiti implicatus periculo, vates & hariolos conſuli antea deſitos, iterum acceſſit, & ad ſuperſtitionum revolutus ludibria, parum exinde ſolatii accipit. Scythæ per legatos nimias Alexandri cupiditates increpant, *fortunam reverenter habendam*, ferocius quam efficacius monent. Mox enim tranſmiſſo Tanai pelluntur locis, eoſq; rex, quanquam invalidi corporis vexationē difficillimè patiebatur, tamen per LXXX ſtadia inſequi perſeveravit. Victorię fama Sacas ad deditionem, Sogdianos ad veniam petendam cōpulit. Conditis ergo circa Margianam ſex oppidis, exercitus ad Petram ducitur, XXX ſtadia altam, unoque tantum anguſto perviam aditu, quam Arimazes (Plutarcho Siſimetres) Sogdianus cum XXX armatorum millibus occupaverat. Mirum dictu, trecenti juvenes præmiorum irritati aſpectu, in cacumen rupis per aſpera & avia enituntur; quibus viſis, nec æſtimata quidem ob terrorem paucitate, deditionem fecêre Barbari. Duces ſub ipſis petræ radicibus ſuſpendio interiere. Sic apparuit, *nihil tam altè conſtituiſſe naturam, quo virtus non aſcendat*. Poſt hæc exercitis venatione copiis in Bazaria, Clytus frater Hellanices, quæ Alexandrum enutriverat, Maracandam (Sogdianorum ea erat metropolis) cum imperio dimittendus, ut homo fidiſſimus infidæ genti præeſſet, ſolenni convivio excipitur. Cum mero incaluiſſent, Clytus fiducia amicitiæ audentior, Philippum impenſius laudat, honorificam Parmenionis, ſui, aliorumque veteranorum mentionem infert, Alexandrum Epirotam in viros, Macedonem in fæminas incidiſſe confirmat adverſarios. Incandeſcens dictis Alexander, convivio eum exigit. Abſtractus ille, veriora ſe quam patrē regis (Hammonis illudens nugas) dicere jactat. Ea linguæ ferocientem intemperantia Alexander, rapta è manibus armigeri lancea, transfigit. Poſtridie diſcuſſa ſilentio noctis ebrietate, magnitudinem facinoris ſera æſtimatione contemplatus, deteſtabile carnificis miniſterium ſua manu occupatum, quæ vino imputari poterant, nefanda cæde ultum, ſervatorem ſui occiſum muliebriter lamentatur, ægreque eſt prohibitus, quin evulſam è corpore jacentis haſtam in ſua redigeret viſcera. Ita triduum incluſus latuit, nec prodire ad milites auſus, donec Macedones

Plutarchus in Alexandro.

Curtius lib. 8. Plutarchus. Iuſtin. l. 12. Arrianus l. 4.

cedones Clytum jure cæsum decrevere. Ex hac perturbatione eluctatum adit uxor Spitamenis, qui Bessum tradiderat, & mariti præcisum caput affert. Id exemplum justè aversatus, mulierem nefariè iracundam castris ejicit.

Curtius lib. 8. A. M. 3638. Appetente vere iter *in Indiam* pronunciatur. Ibi improviso exceptus frigore miles, ægrè corpus à pernicie defendit. Forte gregariorum quispiam in Alexandri tentorium irruit, vix ad arma se sustentans, nec oculis, nec auribus compos. Eum Rex ipse, quanquam tunc maximè admoto igne refovebat artus, in sede collocat sua. Ille recepto calore vitali, ut regem locumq; agnovit, trepidus surgit: quē intuens Alexander, ecquid intelligis, inquit, quanto meliore sorte, quam Persæ, sub rege vivatis? Illic enim in sella regis consedisse, capitale foret, tibi saluti fuit. Quacunque deinde iter fecit, certatim occurrerunt reguli, se suaq; dedentes. Inter eos erat Oxyartes satrapa, cujus filia *Roxane* sub epulis introducta, oculos in se convertit regis, *inter obsequia fortunæ minus jam cupiditatibus suis imperantis*. Igitur diviso pane gladio, ex quo uterque libabat, matrimonio sibi jungit captivam, ex ea geniturus, qui victoribus imperaret: Pudebat amicos extemporalis conjugis, sed post Clyti cædem libertate sublata, *vultu, qui maximè servit, taciti assentiebantur*.

Curtius. lib. 8. Livius. lib. 9. In deditionem acceptis Chorasmis & Dahis, jam C X X M, armatorum ducens, oceaño ultimoque oriente finire destinabat imperium. Cui gloriæ ut etiam exercitûs convenirent ornamenta, phaleras equorum & arma inducit argento, nec amplius salutari se ut regem, sed prostrato humi corpore adorari præcipit: Assentati sunt non pauci Græcorum, qui *professionem honestarum artium malis moribus corruperant*. Acerrimus inter recusantes Callisthenes Philosophus fuit, Aristotelis consobrinus quæ res homini austero, minimeque aulicis apto moribus vertit exitio. Siquidem sub specie insidiarum, in quas Hermolaus aliique nobiles regii corporis stipatores conjuraverant, excruciatus necatusque est vir morosus, Alexandro in illum torquente classicum illud: *odi sapientem, qui sibi ipsi non sapit*. *Plutarchus Alexandro. Arria. lib. 4.*

Primam Indiæ urbium resistere ausam incendit Alexander, trucidatisque incolis etiam in tecta est sævitum, ut reliqui in terrorem agerentur. Cum ad Nysam à Baccho conditam venisset, magnificum ei sacrificum fecit. Milites *licentia à paucis* (ut ferè fit) *in omnes repente vulgata*, Bacchantium in morem subito discurrere, Indis nec mero quidem sopitos per inertiam aggredientibus. Vnde patuit, *gloriam fortunæ interdum*, haud semper *virtutis esse beneficium, Deo sæpè malorum ministerio hominum improbos puniente*. Sic plurimas Indorũ urbes Ptolomæus, Alexander maximas cepit, rursusque ad Choaspem fl. quas diviserant, copias ambo conjunxere, Perdicca & Ephæstione Indi fl. trajectũ interim præparantibus. Mazagum regioni & urbi munitissimæ, Cleophes regina præerat, cui forma & libidinis obsequium nõ veniam modo, sed pristinæ etiam fortunæ decus comparavit. Natus ex ea filius Alexander, postea apud Indos rerum potitus fertur. Qui Aornem petram tenebant, subeuntes Alexandri milites cum semel repulissent, perse- *Iustin. l. 12. Curt. lib. 8. Diodor. l. 17.*

verantia obsidentium territi tandem aufugere. Quare transmisso fl. Indo, Taxiles aliarum secutus gentium exempla, in deditionem statim venit, cui & regnum servatum, frumentumque quod dederat, largis pensatum muneribus. At Poro ultra Hydaspen regnanti alia mens & sententia stetit. Corporis enim juxta animique magnitudine insignis, haud gratuitam Alexandro dabat Indiam. Commisso prælio, è maximo elephante pugnans, & quasi se ipso major, plurimos obterebat telis, Alexandri etiam equus Bucephalus prosternebatur: At vicissim Porus omnium expositus ictibus, cum ad postremum non ferret vulnerum multitudinem, è bellua defluxit, captusque est. Sed ob honorem virtutis diligentissimè curatum, ampliore donavit regno Alexander, quam tenuerat, duasque ibi condidit urbes Nicæam & Bucephalen. Secutæ Abiasaris, Sophitæ & Phegei regum deditiones, cognitumque, ultra Hypasin fl. undecim dierum solitudines esse, easque excipere Gangen, fluviorum Indiæ amplissimum. Vlteriores ripas colere Gangaridas & Parrhasios, quorum rex XX Equitum CC peditum millibus, tribusque Elephantorum obsidere vias. Ibi Alexander, quippe orbis imperium mēte complexus, & adhuc in operum suorum primordio visus sibi stare, advocat milites, & oratione gravi ad transeundum flumen invitat. Verum surdæ pulsabantur aures, in fine erat vis militum, nemini fatigandam ulterius fortunam orbemve placebat. Itaque coactus ponere victoriis metam, munimenta castrorum extendi, 12 aras statui, cubilia amplioris formæ, quam pro corporis habitu relinqui imperat, posteritatique fallax miraculum strui. Non ullum opus milites lætius fecere.

Curt. lib. 9.

Arrianus l. 5.

Sic remensus iter ad fl. Acesinem castra ponit, ubi Cænus, qui oratione sua spem patriæ revisendæ aliis impetraverat, ea ipse præventus morte excidit. Iamque in aqua classis stabat, quam lustrando oceano præparari ante jusserat. Igitur acceptis è Macedonia novis & armis & copiis, in navigia onerat, variosque populos fluminum accolas subigit, Sobios, Oxydracas, Mallos, Sabraces, Musicanos, Bracmanes, alias. Septem menses insumpti, ac variis utrimque cladibus est pugnatum, prius quam Oceanus se in conspectum daret. In Oxydracum urbe rex sub mammam sagitta trajectus, ex magna desperatione salutem recepit. Illaudabili enim audacia de muro solus in medios desilierat hostes, irrumpentesque ægrè amici jam prope interfectum regem in castra retulerant. Ptolomæus quoque ad Harmateliam venenato ictus telo, vitæ periculum adiit, monstrata regi per quietem herba, mirifice curatus. Oceanus ipse haud sine periculo & clade multorum pavit regios oculos. Classis Nearcho & Onesicrito commissa est, ut reliqua Oceani lustrarentur, iterque versus Euphratis dirigeretur ostia. In Oritis ac vicinis gentibus tanta omnium rerum inopia laboravit exercitus, ut maxima ejus pars interierit. Tandem per mille casus & detestanda pericula in Carmaniam ut perventum est, bacchantium ritu de novo processit agmen. Ibi accusati à Gentibus præfecti, sine respectu regiæ amicitiæ spectantibus legatis supplicio affecti

Plutar. Alexandro. Curt. lib. 9. Diodor. l. 17.

Curt. lib. 10.

affecti perierunt. Apud Susa Calanus, Gymnosophista Indus, qui vitam ad annos 73. propagârat, cum valetudine tentaretur, exstructo rogo vivum se cremavit; Ejus exequias Alexander poculorũ est prosecutus certamine, unde XLI, qui primas potandi partes tulerant, paucis diebus exstincti, exequias Calano iverunt ad inferos. Secutæ sunt *Alexandri nuptiæ*, quibus Statiram (Arrianus Arsinoen vocat) Darii filiam sibi, Ephæstioni Drypetin ejus sororem, optimatibusque aliis nobilissimas quasque devictarum gentium virgines copulavit. Dimissis veteranis, exsolutoq; exercitus ære alieno, (id Talentorum erat X millium) ut præmia prædamq; integra domos ferrent, XXX Persarum millia in phalangem adscripsit Græcam. Sed seditiosius missionem flagitantibus universis, è tribunali in cõcionem prosiliit armatam, ac XIII correptos sua manu ad supplicia duci jussit audacia plusquam regiâ. Hinc triduano vix fletu & modestia flexus est; ut alia XI millia exautoraret, reliquosque reciperet in gratiam. Adduntur exauctoratis ætate graves amici, Polysperchon, Gorgias, Polydamas, Antigenes, alii. Craterus Macedonibus præponitur, Antipatrum cum supplemẽto tyronum in locum ejus evocat. Hinc Susis Ecbatana movet agmen, ubi anno imperii quinto, regni Mȧcedonici undecimo, inter ludos & compotationes assiduas Ephestion præcipuus amicorum decessit, cõtra decus regium Alexandro luctus, Medico etiam Glauco in crucem acto, *quasi de medicorum arbitrio ebriosi & intemperantes vitam mortemve ducerent.* Cadaver Ephestionis Babylonem missum, ingenti deinceps sumptu funerandum. Inter hæc Harpalus Babyloniæ præfectus, ob flagitiosam potestatis usurpationem aufugit, assumptisque talentorum quinque milibus, sex cohortibus militum, Athenas concessit. Ibi cum per corruptum auro Demosthenem, non persuaderet populo, ut furem se tuerentur, in Cretam abiit, ubi à Thymbrone familiari suo confossus est. Mercenarii etiam milites, quos præceperat sacramento solvi Alexander, in Græcia coiêre duce Leosthene, bellumque excitarunt grande, Lamiacum dictum postea. Interim Alexander Cossæos, Mediæ populum, Persis nunquam subditum, ad internecionem delet, & lento tandem itinere Babylonem incipit tendere. Eo legationes Carthaginiensium, cæterorumque Africæ civitatum, Hispaniarum quoque, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ & maritimarum Italiæ gentium convenerant, Alexandro velut destinato sibi regi exquisitius adulaturæ. Sed Belephantes Magus, ne urbem intraret, suaserat; Anaxarchus contra Philosophus, si divinis futura decretis starent, ignota mortalibus, si naturæ deberentur, immutabilia esse disserendo, ut intraret impulit. Auditis igitur ordine legatis, primum, qui sacrorum causa, deinde qui gratulatum, tertio qui jura postulatum, denique qui alios accusatum venissent, omnibusque benignè dimissis, reliquum tempus otio datum, noctes diesq; conviviis tracti sunt. Tandem ineunte Olympiade 114. Ephestioni plusquam humanam impendit sepulturam, profusis in eam XII Talentorum millibus, versoque in insaniam amore, divinos funeri

Arrianus l. 6.

Alex. plut. Curtius lib. 10.

Justin. lib. 12. Diodor. lib. 17. Orosius l. 3. c. 20.

funeri honores tribuit, ac decem vectimarum millibus primus mortuo sacrum fecit. Inde reversus ad comessationes, cum aliquando totam noctem perpotasset, instauratis à Medio Thessalo epulis excipitur. Ibi accepto Herculis, quod vocabatur, poculo repente, velut telo confixus, ingemuit, elatusque è convivio ferrum depoposcit in remedia. Amici causam febrilis ægritudinis intēperiem fuisse ebrietatis disseminarunt, Major fama datum ab Antipatri filiis venenum tulit, Olympiadis criminationes pertimescētibus. Imminente jam fato, quærentibus amicis, *quem imperii hæredem faceret*, respondit, *præstantissimum*: oblitusque filioli Herculis, fratris Aridæi, & prægnantis Roxanes, *virtute non sanguine æstimandum judicavit successorem*. Hac voce velut classicum inter amicos cecinisset, ea sexto die præclusa, exemptum digito annulum tradidit Perdiccæ. Ita *rex* armis invictus, voluptatum fractus illecebris, *occubuit*, cum regnasset annos XII, menses septem, vixisset 32. mēses octo. Roxane deinde filiū enixa, Darij filias per muliebris emulationis insaniam, in puteum præcipitari jussit, adjuvante Perdicca.

Curtius l. 10.

Diodor. l. 17. Arrianus l. 7. A. M. 3648. Plutarchus Alexandro. Olymp. 114.

Hoc temporis tractu *apud Romanos prima de veneficiis quæstio* extitit. Cum enim primores civitatis similibus morbis, eodemque fere omnes eventu morerentur, ancilla quædam Q. Fabio Max. ædili indicium fecit, matronas venena coquere. Deprehensæ, cum medicamenta salubria esse contenderent, eis epotis suametipsæ fraude omnes interiere. Mox aliæ CLXX. damnatæ. Prodigij ea res loco habita, captisque magis *mentibus quam consceleratis similis visa*. Ideo lustrari urbem placuit. Sequentibus annis Volsci Appulique & Lucani in Romanorum fidem venere: Palæopolitani, quod Samnitibus juncti Romanorum colonias damno affecissent, bello expugnati sunt. Decretumque Romæ factum, *ne quis, nisi noxam commeritus, in compedibus aut nervo teneretur: pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium esset*.

Livius lib. 8.

Artes & disciplinæ *Alexandro*, ut literatissimo, *regnante*, *in precio* magno fuere. Rex ipse *Homeri* poëma aureo circumtulit scrinio. Cum Thebas caperet, *Pindari* familiæ penatibusque pepercit. Inflammatus cupidine animalium naturas noscendi, delegavit hanc commentationem *Aristoteli*, jussis parere ei aliquot millibus hominū, omnium quos venatus, ancupia, piscatusque alebant, ne quid usquam gentium ignoraretur. Adfuere militanti *Callisthenes & Anaxarchus* Philosophi, *Onesicritus* & *Clitarchus* rerum gestarum scriptores; ab Apelle solo pingi, à Lysippo sculpi voluit, viros in omni scientia summos summe honoravit. *Historiographos* in vita ejus complures laudat Plutarchus, Anticlidem, Antigenem, Aristobulum, Charetem Mitylenæum, Durin Samium, Dinonem, Eratosthenem, Hermippum, Hecatæum Eretrium, Istrum, Polycritum, Philippum Chalcidensem, Ptolomæum, Philonem Thebanum, Sotionem. Quibus addit Laertius Anaximenem Lampsacenum, & Archelaum Chorographum. Floruit etiam h. t. Calippus *Astronomus*, Xenocrates & Theophrastus Philosophi. Theophrastus Aristoteli in Chalcidem profecto, scholæ in regimine successit, Olympiade 114.

Plinius l. 7. c. 29.

Plinius lib. 8. Nat. hist. c. 16. Plin. lib. 34. cap. 8. & lib. 35. c. 10. & l. 36. c. 22. & 31. Diogen. Laert. lib. 5. Suidas. A. M. 3688. Olymp. 114. 114. Epocha 136.

ARI-

ARIDÆVS ET TVTORES FILIORUM ALEXANDRI.

Diodor. 18. Curtius 10. Iustin. 13. Plutar. ... Alexandro.

ALexandro defuncto in thesauris erant L. millia talentûm, & in annuis vectigalibus tricena millia. Vulgus Macedonum prædam, duces succesionem regni cogitabant, *æqualitate ad discordiam stimulante, cum nemo tantum cæteros excederet cui se quisquam sponte submittere vellet.* Inter discrepantes de rei summa sententias, Meleager, Perdiccæ infensus, milites ad direptionem opum regiarum incitat, & Aridæum Philippi ex Philinna saltatrice filium, insanabilibus animi vitiis laborantem, ad imperium provehere studet, invitis proceribus, quibus exspectandum Roxanes partum persuaserat Perdiccas, Ptolomæo Rempubl. ad optimatum arbitria trahente. Sed placato verbis peditatu, qui Aridæo adhærebat, assumptoque in partem administrationis Meleagro, Perdiccas quasi lustrando exercitum; seditionis autores CCC fere, elephantis obterendos projecit, nec prohibente Aridæo, nec autore. Hoc bellorum civilium Macedonibus & omen & principium fuit. Meleager intellecta fraude, frustra se templi religione defendit. Perdiccas, eo occiso, de sententia principum decernit, ut Aridæus quidem summam imperii teneat, ipse autem regiis copiis, & Alexandri filiis præsit. Inde provincias inter principes dividit, quæ magnorum singulis incrementorum, civilisque discordiæ materiam dedere, *ruente sub pluribus imperio, & in sua viscera sæviente, quod sub uno vigere capite potuisset.* Primo Ptolomæo Ægyptus, & Africæ Arabiæq; pars magna sorte venit, confinis ei Syria Laomedonti Mytylenæo, Cilicia Philotæ, Phyloni Illyricum cessit. Lyciam cum Pamphylia Nearchus, majorem Phrygiam obtinuit Antigonus, Cariam Cassander, Menander Lydiam, Leonnato minor Phrygia obvenit: Thracia & regiones Pontici maris Lysimacho. Cappadocia cum Paphlagonia Eumeni data, Pythoni Media, Scyno Susiane. Summus castrorum tribunatus Seleuco obtigit Antiochi filio, Cassandro stipatorum regis, in Bactriana & Indiæ regionibus priores præfecti retenti. Terras inter amnes Hydaspem & Indum Taxiles habebat, Parapamenos, fines Caucasi montis Oxyartes accepit, Araca ssos & Gedrosios Sibyrtius, Drancas & Areos Statanor, Bactrianos Amyntas, Sogdianos Scytheus. Nicanor Parthos, Philippus Hyrcanos, Phratafernes Armenios, Tlepolemus Persas, Peucestes Babylonios, Mesopotamiam Archesilaus; Antipater Macedoniæ & Græciæ præpositus, regiæ pecuniæ Craterus. In colonias superioris Asiæ, quæ defecerant, Python cum magnis copiis missus, qui vi & fraude eas celeriter ad subjectionem redegit. Perdicca deinde Ariarathem Cappadociæ regem, nondum ab Alexandro subactum, prælio vincit, & captum in crucem agit. Cum autem crudelius exerceret victoriam, Isauri seipsos domosque suas cremarunt, Perdiccæ *nullum belli præmium, præter incendii spectaculum,* relinquentes. Sic Eumenes in provinciam deductus est.

Curtius lib. 13. Iustin. l. 13. Diodor. Sicul. l. 18. Arrianus de reb. post Alex. lib. 1. De ipsis apud Photium. Orosius l. 3. c. 23.

Iustin. lib. 13. Diod. l. 18. Plutarchus Eumene.

Dum hæc geruntur per Asiam, *Athenienses* atque Ætoli, Macedonicæ dominationis impatientes, Peloponnenses aliosque Græcos ad resumendam libertatem excitant, flagranti

Diod. l. 18. Iustin. l. 13. Arrianus apud Photium.

Plutar. Demosthene.

flagranti imprimis studio Demosthenis, qui patriam, avaritia amissam, dicendi tunc virtute recuperavit. Itaque Antipater nondum idoneis instructus copiis, vincitur à Leosthene duce Atheniensium, & in Lamiam urbem compellitur. Quam ibi oppugnans Leosthenes, saxo de muris jacto, occiditur, eiq; per Hyperidem oratorem solenniter laudato, successit Antiphilus. Interim corrogatis auxiliis, Antipatro Leonnatus è Phrygia suppetias laturus advenit, sed exceptus prælio ab Atheniensibus, gravique vulnere ictus extinguitur. Antipater tam æmulo sublato, quam copiarum accessione recreatus, exemit sese obsidione, & in Macedoniam concessit. Cujus vires Craterus, adductis è Cilicia XI millibus peditũ, equitibusque MD, in tantum auxit, ut Græci perterriti victique, pacem peterent. Quam cum singulis seorsim non universis simul promitteret Antipater, Thessalosque admodum premeret, dissociavit h. modo civitates, & reliquis pacem concessit: Exclusis Ætolis & Atheniensibus. Hi bello impares, præsidium recepere, Rempublicam ad arbitrium Antipatri corrigere sunt coacti. Demosthenes suo metuens capiti, sumto sponte veneno, periit. Arrianus apud Photium, interfectum narrat decreto Atheniensium ab Archia Thurio, & cum eo Hyperidem, Aristonicum, & alios, accusante Demade quem etiam Cassander jugularit: Tristissimo certe egregiorum eloquentia virorum casu, qui popularis auræ studio potentibus liberius adversati, exemplo docuerunt, *nihil esse audientiæ vulgo levius, nihil crudelius irritato*. Ætoli interim magnis animis pro libertate certate parati, in aspera inviaque loca se receperant: eosque persequuti Craterus & Antipater, commeatus inopiis in extremum adduxerant discrimen, cum Deo generosa pectora miserante, Antigonus Perdiccam fugiens, allato de ambitione ejus nuncio, inopinatam obsessis liberationem attulit. Etenim Perdiccas, ut suis viribus autoritatem regiam acquireret, ad nuptias Cleopatræ sororis Alexandri, non aspernante Olympiade, matre ejus, intendit, cum paulo ante Nicæam sibi, Antipatri filiam, fallaci amore desponsasset. Nam obtentu affinitatis ab Antipatro sperabat auxilia, quibus Antigonũ & Ptolomæum subverteret. Quibus perterriti molitionibus Antipater & Craterus, cum Ætolis pacem, cum Ptolomæo fœdus fecere, omnes copias in Perdiccam convertere properantes. Eo tempore Aridæus, toto biennio magnificentissimè adornato *Alexandri funere*, ad Iovis Hammonis templum contendebat. Sed exceptus exquisitissimo Ptolomæi apparatu, corpus illi tradit, qui id *Alexandriæ* in splendidissimo delubro ingenti cum pompa *sepelivit*. Revertente ita ad Perdiccam Arideo, Cyrenæi vario Marte cum Thymbrone, & militibus, quos ille, perempto Harpalo, sibi adjunxerat, præliati, dum per seditionem Ptolomæi opem implorant, in ipsius potestatem pervenére, factusque tantus est Ptolomæus, ut non tam timeret Perdiccam, quam timendus ipsi esset. Perdiccas præmissis ad Hellespontum Eumene & Neoptolemo, ut Craterum aditu arcerent Asiæ; ipse validissimis instructus copiis Ægyptum petiit. Sed Perdiccæ *plus odium arrogantiæ, quam vires hostium*

Pausanias in Atticis. Plutarchus in Vita X. Oratorum.

Ibid. l. 73. *A. M.* 3650.

Arrianus de rebus p. Alexandrum. Lib. 6.

Diodor. l. 18. Iustin. l. 13. Arrianus apud Photium.

ſtiam nocebant, quam exoſi etiam ſocii, gregatim Antipatri ſectari cœperant partes. Neoptolemus quoque invidia ſtimulatus Eumenis, eaque patefacta prælio victus, ad Craterum transfugit, conjunctiſque cum eo copiis, Eumenem celeritate ſuaſit opprimendum. Sed inſidiæ in inſidiatores verſæ, & qui ſecurum aggreſſuros ſe putabant, ſecuris in itinere & pervigilio noctis fatigatis occurſum eſt. In eo prælio *Craterus*, amicorũ Alexandri potiſſimus ex equo delapſus, *occubuit* : *Neoptolemus* cum Eumene congreſſus, diu mutuis vulneribus receptis, in ſumma victus, *periit*. Victor Eumenes afflictas Perdiccæ partes non mediocriter erexit, everſuſque vi Ptolomæus eſſet, niſi *ipſum è juſtitia & liberalitate orta ſubditorum benevolentia valide protexiſſet, Perdiccam è ſuperbia procreatum apud milites odium maturaſſet exitio*. Ergo Nilum flumen imperite trajiciens, amiſſis temere duobus militum millibus, in tantam exercitus indignationem incurrit, ut conſpiratione Pithonis, Aridæi, aliorumque c ducum in tabernaculo occideretur, rerum potitus triennio. Extemplo etiam ſoror ejus, Atalanta, quæ Attalo claſſis præfecto nupſerat, & familiares plerique iisdem fatis conſumpti, Frater Alcetas, Eumenes, & alii cum ipſis duces, hoſtes judicati imperii, habitoque concilio capitis damnati ſunt. Autore Ptolomæo *Pithon*, qui Græcos ſuperioris Aſiæ ſubegerat, ſuſcepit tutelam regum, paulo poſt ab exercitu ad Antipatrum tranſlatum, Pithone ob Euridices reginæ arrogantiam, (ea Cynane Alexandri ſorore genita, & Aridæo nupta erat) adminiſtrationem aſpernante. Tum *Polyſperchon* Ætolos, Macedoniam vaſtantes compeſcuit, Antipater in Syriam profectus imperii curam ſuſcepit, bello adverſus Eumenem Antigono delegato, cui Caſſander tribunus eſt datus, ne poſſet clam privatum negotium agere. Antigonus comparato celeriter exercitu Macedonum, bellum in Cappadocia infert Eumeni, & Apollonidem equitatus ejus ducem ad proditionem pellicit. Quare ſubito equitum receſſu conſternata Eumenis acies vincitur, Dux ipſe in Armeniam profugus in Caſtello Nora obſidetur. Sed ingens erat Eumenis calliditas, animique magnitudo. Cum videret Macedonum reges inanem habere regni ſpeciem, multoſque & pari animo viros rerum pro tempore potiri, qui ſinguli privatim ſibi, quam publico conſulere mallent, ſperabat ſuam prudentiam, reique militaris peritiam ac fidem, facta quadam fortunæ mutatione facile requiſitum iri, ideoque obſidionem toto anno conſtanter perferebat. Interim Alcetam in Piſidia devincit *Antigonus*, Attalum, Docimum & Polemonem, ſocios Eumenis, capit. Alcetas præſentiens Temeſianorum fraudem, ſibi ipſi vitam infelici dextra eripuit. At Eumenes conſilio ſe ſuo haud fefellit. Etenim Antipater moriens interea mutatis quarundam provinciarum Satrapis, Polyſperchonti, ducum Alexandri vetuſtiſſimo, tutelam regum imperiique adminiſtrationem commendarat, addito ei Tribuno Caſſandro. Ea mutatio cum pernotuiſſet, Antigonus animum ad Aſiæ imperium extulit, ſtatuitque nec regibus amplius, nec tutoribus eorum parere. Habebat enim peditum LXM. Equitum XM.

utar-as in mene. rnelius epos Eumene.

Diod. Sic. l. 18.

Arrianus apud Photium.

Cornelius Nepos, & Plutarchus Eumene. Iustin. lib. 14. Diodor. lib. 18.

Arrianus lib. 10.

Elephantos XXX. Illis statim annititur Aridæum Phrygia, Clytum Lyciâ expellere, Ephesum capit, pecunias in Macedoniam ad reges deportandas intercipit, Eumenem obsidione solutum sibi adjungere parat, omnia denique ut rebellionis manifestus, agere incipit. Nec deerat ambitionis societati *Cassander*, turpe sibi ratus, Polysperchontem patris judicio prælatum in administratione imperii. Igitur ad Ptolomæum occultas mittit literas, qui jam capto Laomedonte, Syriæ præfecto, totam Syriam ac Phœnicem ditioni suæ adjecerat, Ierosolymam etiam sabbati religione haud defensam, inique occupaverat, opesque tenebat plusquam regias, adeo ut classem è Phœnice in Hellespontum expediret. Transgressus inde in Asiam Cassander, fœdus cum Antigono percutit, & ab eo classem militemque ad excutiendum tutoriâ potestate Polysperchontem impetrat. Contra Eumenes, ab Olympiade & Polysperchonte ad tuendum domum regiam sollicitatus, Argyraspides veteranos, aliasque insignes nactus copias, in superioris Asiæ provincias proficiscitur, relicta Cassandro & Polysperchonti de Europâ dimicatione. Ita quinto post Alexandri obitum anno, totus pene orbis novis bellis seditionibusque exarsit, ut verissime scriptor historię Maccabæorum affirmet, *multiplicata* esse *mala super terram*.

I Joseph. l. 12. c. 1.

Olymp. 115.

1 Maccab. 1.

Eodem tempore *Romani* cum Samnitibus & Appulis bellum, variis interpellatum cladibus induciisque, trahebant. In quo L. Papyrii Dictatoris severitas, Romanorum ad furcas Caudinas ignominia, & mox ejusdem Papyrii Cursoris de Samnitibus victoria enituere. Expugnata enim Luceria, Samnites vicissim sub jugum misit, quemadmodum illi autore Pontio Romanos sub jugum miserant.

Livius l. 8. 9. Florus l. 1. c. 16. Aurel. de viris illustribus.

Inter hæc *Polysperchon* Olympiadem, quæ propter inimicitias cum Antipatro & Cassandro in Epirum secesserat, reducit in Macedoniam. Euridice uxor Aridæi regis muliebri æmulatione perculsa, scribit nomine regis Polysperchonti, Cassandro exercitum tradat, in quem administrationem transtulerit regni: eadem & in Asiam Antigono per epistolas nunciat. Quo beneficio devinctus Cassander, nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gerit. Deinde profectus in Græciam multis civitatibus infert bellum; quarum excidio, veluti vicino incendio, territi Spartani, urbem quam semper armis, non muris defenderant, contra veterem majorem gloriam, murorum præsidio includunt. Sed mox Cassandrum à Græcia turbatus Macedoniæ status revocavit. Nam Olympias mater Alexandri, cum prohiberi finibus Macedoniæ ab Euridice & Aridæo cœpisset, indignitate rei moti Macedones, ad ipsam transiere. Olympias furens impotentis ira animi, Aridæum captum excruciavit stimulis, Euridicem ad suspendium adegit, Nicanorem Cassandri fratrem, ac centum alios Macedones, Cassandro amicissimos, crudeliter mactari jussit. *Aridæus* (quem Macedones Philippum nominaverant) nomen imperii potius quam imperium gesserat sexennio; potestatemque vix rite degustatam miserando commutavit exitio.

Justin. lib. 14.

Diodor. lib. 19.

A. M. 3655.

Sub hæc in Asia *Antigonus*, postquam

...tar. ... Nepos ...mene. ...odor. ...b. 18. ...lymp. 116.

quam victa Polyspetchontis & Clyti classe, imperium sibi maris vendicasset, adversus Eumenem proficiscitur, qui contractis in unum Superioris Asiæ copiis, consilio & armis formidolosissimus ducum videbatur. Invidiam honoris, quod se Cherronesium Macedones ducem non ferrent, fictitio diluebat tribunali, cui speciem Alexandri imposuit, ut tanquam præsenti ejus numine de summa rerum decernerent. Itaque in Parætacis ad Cubratem Fl. cum Antigono conflixit, eumque male acceptum in Mediam hyematum coëgit redire, peditum ducentum 28 millia, octo equitum, Elephantos LXV, quos Eudamus ex India, interempto per dolum Poro rege, adduxerat. At Eumeni tamen infortunata hæc militia per Macedonum fraudem ambitionemque provenit. Quanquam enim callidum Antigonum calliditate superasset sæpius, ac postremo etiam prælio omnem ejus peditatum Argyraspides veterani in fugam coëgissent, tamen ob amissa impedimenta irati, Imperatoris sui capite alienam mercari gratiam non erubuerunt, fortissimorumque virorum prodito sanguine, coniuges liberosque suos, quam tot bellis spectata virtute maluerunt recuperare. Igitur traditus Antigono *Eumenes*, & aliquamdiu in vinculis habitus, à custodibus *jugulatur*; *Antigenes*, fortissimus Argyraspidum dux, vivus *exuritur*; *Eudamus* elephantorum magister *trucidatur*, omnia in Antigoni manus veniunt, Orientis victores perfidia partim Sua, partim aliena vincuntur. Nec *Olympias* diu regnavit, quæ crudeli principum cæde favorem sui in odium verterat. Cassander enim præposito Athenis

Diodor. lib. 19.

A. M. 3656.

Demetrio Phaleræo, injurias ab Olympiade suis illatas ultum in Macedoniam proficiscitur. Olympias diffisa Macedonibus, cum nuru Roxane, & nepote Hercule, in Pydnam urbem concedit. Deidamia Æacidæ regis filia, & Thessalonice privigna, multæque aliæ principum matronæ, speciosus magis quam utilis grex, comites reginæ fiunt. Obsidet eas Cassander, Æacidæ auxilia eludit, fame ferroque urget Olympiadem, & ad deditionem compellit faciendam. Hinc in concionem vocato populo, subornat parentes & cognatos interfectorum, qui sumpta lugubri veste, crudelitatem mulieris accusent; à quibus accensi Macedones, nec auditam nec defensam à quopiam, sine respectu pristinæ Majestatis occidendam decernunt, Alexandri matrem: Inmemores prorsus, quod per filium ejus, virumque non solum vitam ipsi inter finitimos tutam habuissent, verum etiam tantas opes imperiumque orbis quæsissent.

Diodor. lib. 19. Iustin. lib. 14.

Cassander fugam suadet Olympiadi, non quod servatam cuperet, sed ut cum ipsa se fugæ damnasset, & in navigatione periisset, justas dedisse pœnas videretur. Negante ea se fugituram, & ad causam apud Macedones dicendam se offerente, Cassander Macedonum inconstantiam veritus, ducentos milites ad eam necandam mittit, qui maiestate attoniti reginæ, re infecta, substiterunt, donec interfectorum *cognati interritam confoderent*, nihil muliebriter querulantem, sed ut Alexandrum posses etiam in moriente matre cognoscere.

Anno e dem.

Hoc facinore perpetrato, *Cassander* Thessalonicen Alexandri sororem matrimonio sibi jungit, filium

R 2 Ale-

Alexandri cum matre in arcem Amphipolitanam mittit custodiendos, regiamque se habere authoritatem omnibus patefacit. *Thebas* quoque vigesimo, postquam excisæ fuerant, anno civium superstitibus *restituit*, Græcorum gratiam populari facto quærens. Itaque finitum certamen inter duces Alexandri videbatur, tenente Ptolomæo Ægyptum, cum Africæ parte majori, & Cypro ac Phœnice, Cassandro Macedoniam cum Græcia, Asiam Antigono, Thraciam & Hellespontum Lysimacho. Sed major erat Antigoni potentia, quam ut reliqui ferendam existimarent.

Iustin. l. 15. Diod. l. 19. Pythonem Media, Peucesten Persia amoverat, Argyraspidas in Arachosiam relegarat, à Seleuco Babylonis satrapa, tanquam imperator Asiæ, rationes exigere proventuum audebat. Ea arrogantia adeo alienavit Seleuci animum, ut assumptis L equitibus ad Ptolomæum profugeret, à quo perbenigne est susceptus. Igitur Seleucus, accusato gravissime Antigono, facile perfecit, ut Ptolomæus, Cassander & Lysimachus, inita societate, ab Antigono postularent prædæ Eumenianæ, captarumque provinciarum divisionem. Antigonus negavit, se in ejus belli prœmia socios admissurum, in cujus periculum solus descendisset. Et ut honestum adversus socios bellum moliri videretur, coacto suarum partium consilio, Cassandrum Macedonum hostem judicat, se Olympiadis vindictam, & regis sui matrisque tutelam suscipere divulgat, Græcosque omnes pronunciat liberos. *Diod. l. 19.* His cognitis, socii duces bellum terra marique enixe instruunt, Antigonus Tyrum, Ioppen, Gazam in potestatem suam redigit, classem ædificat, Cyprum sibi adjungere parat, cum Polyperchonte ejusque filio Alexandro amicitiam firmat, sed infirmatam mox Cassandri astutia, cum is Peloponnesi administrationem Alexandro concederet. Secutæ utrinque urbium in Cypro, Græcia, Asia, insulis, expugnationes, fugæ cedesque hominum innumeræ, Ptolomæus Polyclito duce Antigonianos in Cilicia, vicissim Antigonus Cassandrianos in Caria stratagematis opprimunt. Demetrius XXII annorum juvenis, Ptolomæo opponitur, Pater Antigonus transcendit Taurum, Cassandri & Lysimachi molitionibus occursurus. Lysimachus Thraces, qui ad Antigonum defecerant, cruento prælio sternit, Cassander Epirotas, occiso rege Æacida. Antigonus, misso Telesphoro, plerasque Peloponnesi urbes subigit. Tentatur sane pax, sed fluxa, ut inter cupidos regnandi, fide. Infida omnis regni societas ostenditur,

Olympiade 117. Antigonus duce Ptolomæo patruele, Græciæ urbes, expulso passim Cassandri præsidio, in libertatem asserit.

Ptolomæus per Agin legatum Cyrenæos ad obedientiam reducit. Ipse in Cyprum navigat, victisque rebellibus Nicocreontem totius insulæ ducem creat. In Cilicia quoque & Syria secundis usus consiliis, à Seleuco ad prælium cum Demetrio committendum incitatur. Nec abnuit Demetrius, militum favore subnixus. Sed conflictu superiores veterani duces Ptolomæus & Seleucus, pulso Demetrio, fugientes persequuntur Gazam usque, & urbem ipsam occupant. Cecidit & Python Agenorides, Alexandri du- *Ioseph. l. 6. contra Appianum. Iustin. l. 15. Diodor. l. 19. Plut. in Demet.*

cum

cum haud postremus, Elephanti omnes, militumque VIII millia capti sunt. *Victorum major moderationis, quam fortitudinis gloria celebratur.* Siquidem & amicos Demetrii gratis dimisere, & ipsius privatum instrumentum omne ac familiam reddiderunt, dicentes non propter prædam, sed propter dignitatem iniviſſe bellum, indignatos, quod *Antigonus* devictis diversæ factionis ducibus solus communis victoriæ præmia corripuiſſet. Ptolomæus recuperata etiam Tyro, & plerisque Cavę Syrię urbibus, Seleuco DCCC pedites, CC equites tradit, cum quibus Babyloniam repetat. Ille divino prorſus favore usus, statim provinciam recepit, Nicanoris Mediæ Præfecti copiosum exercitum ex insidiis fudit, Mediamque & Susianen in suas pellexit partes, subitoque regium sibi splendorem comparavit. Interim Cillas Ptolomæi dux, dum negligentius castra habet, à Demetrio oppreſſus, cum exercitu capitur, qua clade, & Antigóni à Phrygia reditu, territus Ptolomeus, Ioppen, Samariam, Gazam, aliasque Phænices & Syriæ urbes destruit, inque Ægyptum fugibundus recedit. Antigonus, recuperatis sine negotio Syria & Phœnice, Atheneum ad subigendos Arabes mittit, qui prima *felicitate ad ignaviam seductus,* gravem accepit cladem, quam ulciscens Demetrius, Nabathæos ad petendam adegit pacem.

Diodor. lib. 19. Plutarchus Demetrio.

Sequenti anno, qui erat à morte Alexandri tertius decimus, cum pace constituta, Europæ imperium Caſſandro eſſet promiſſum, donec Alexander Iunior adoleviſſet, veritus ille, ne per adolescentem favore paterni nominis, regno Macedoniæ deturbaretur, occidi eum tacite cum matre Roxane jubet, corporaque terra obrui, ne cædes sepultura proderetur. Et quasi parum facinoris in matre Alexandri, conjuge, filioque admiſiſſet, XV post deceſſum ejus anno, alterum quoque filium Herculem, jam septendecim annos natum, quem Polysperchon reducere in regnum conabatur, pellecto ad parricidium ipso tutore, cum matre Barsine veneno interficit: Scilicet quasi regnum Macedoniæ quod affectabat, aliter consequi quam scelere non poſſet. Eo anno *Eclipsis Solis* tanta fuit, ut plane diem noctem diceres, stellis undique apparentibus, ipsumque adeo solem detestari regnantum scelera pronunciares. Tum *Agathocles*, qui adolescens figulinam ob paupertatem didicerat, & postea uxoris suæ locupletatus divitiis, per fraudes & sceleratam audaciam, Syracusanæ corripuerat imperium urbis, varia cum Siculis & Carthaginiensibus fortuna per octennium belligeratus, atque ad extremum prope Syracusas victus, *exercitum in Africam* transtulit, relictoque in patria præsidio, Carthaginêses ad sua tuẽda revocare studuit. Itaq; Magnam & Tunetẽ urbes capit, acie Carthaginienses improvisos superat, magnumque Pœnis metum incutit. Illi cũ Deos sibi iratos judicarent suos, Saturno ducentos è nobiliſſimis juvenes immolãt, Herculi Tyrio supplicationes faciunt & Amilcarẽ (id quod in votis erat Agathocli) è Sicilia deducere jubent copias, qui dimiſſis in Africã VII millib. dũ Syracusas obsidet, paulo post à paucis Syracusanorũ superatur, & miserabili cũ cruciatu occiditur. Agathocles oppidis Africæ plusquã ducentis potitus, Carthaginienses quoque

Iustin. lib. 15.

Diodor. lib. 20.

Diodor. lib. 19.

Quidam 3661. Diodor. lib. 20. Iustin. lib. 22.

Tunetem obsidentes, non parva afficit clade. Unde planissime patuit, quam parum illos dæmonia cruentis placata hostiis adjuvarent.

Inter Macedonum quoque Duces recrudescebat bellum. Ptolomæus fratre Antigoni genitus, cui copias in Peloponneso commiserat, ad Cassandrum deficit. Ptolomæus Ægypti princeps, ob præsidiis munitas Græcorum civitates, quas liberas esse oportebat, Antigono bellum faciens, repellitur quidem à Demetrio: At Nicoclem, Paphiorum regem, cum propinquis mori cogit. Nec diu post patruelem Antigoni Ptolomæum, ad se pellectum, cicuta tollit, hominem novarum rerum cupidissimum, qui hac morte patruo suo Antigono perfidiæ pœnas dedit. Supererat de Alexandri stirpe soror *Cleopatra*, quã certatim duces ambiebant, matrimoniis dignitate imperium firmaturi. Ea ad Ptolomæum, nuper occupatis Græciæ civitatibus celebrẽ, animum adjecisse comperta. Antigoni fraude Sardibus primum custoditur, mox per corruptas quasdã mulieres nefarie *interimitur*. Talibus consumpti fatis Philippi posteri, documentum dedere eximiũ humanæ fragilitatis, & pœnarum perjuros eorumque hæredes manentium. Nam intra triginta annorum spatium, partas fraude & cædibus totius pene orbis opes, iisdem, quibus acquisiverat artibus, Philippi posteritas amisit. Cæterum annus post Alexandrum decimus tertius, quo Seleucus Orientem recepit, & Ptolomæus Palæstinæ Syriæque afflixit civitates, victo ad Gazam Demetrio, novum imperio Græcorum initium præbuit, ex quo scriptoribus Iudæorum annos supputare Græci regiminis visum. Tum etiam Ptolomæus multos Iudæorum deportavit in Ægyptum, quorum perspecta fide & religione, in honore eos habuit, & Alexandriam pari cum Macedonibus jure inhabitare permisit, Onia Iaddi filio Pontifice Hierosolymorum.

Diodor. lib. 20.

Olymp. 117. Ioseph. lib. 12. Antiq. cap. 7. & 14. Maccabæorum libri.

Nec multum intervenit temporis, cum Duces Macedonum præcipui Regium sibi nomen palam sumere sunt ausi. Nam *Demetrius*, Antigoni filius, Athenas aggressus, Pyræum cepit, sine quo Athenæ esse non poterant. Dedita urbe Demetrium Phalereum dimisit in Ægyptum, expugnatisque Cassandri præsidiis, Athenienses, Megarenses, aliasque civitates Græciæ libertati restituit: ob quam rem summis cum ac pene divinis honoribus vana Græcorum ingenia affecere. Abhinc in Cyprum navigavit, captisque nonnullis oppidis, Salaminem terribili machinarum apparatu perseveranter oppugnavit, donec Ptolomæus suis auxilio veniens prælii navalis fecit copiam, quo nec sine clade, egregie victor Demetrius, Cyprum subegit totam, & ad patrem tunc temporis Antigoniam urbem ædificantem, gratulabundum misit nuncium Aristodemum Milesium.

Plutarchus. Demetrio.

Diodor. lib. 20. Plutarchus Demetrio.

Ptolomæus, ne ob acceptam cladem minoris apud suos autoritatis haberetur, se quoque regem dicit. Quibus auditis, Seleucus, Cassander & Lysimachus, & ipsi regiã sibi vendicant majestatem, ac pro uno multi subito emergunt reges. Hujus honoris ornamentis tamdiu omnes abstinuerant, quoad Alexandro justus hæres fuit, verecundia justitiæ ardentes ambitione animos paulisper reprimente. At postquam Cassander regii nominis hæredes ferro

tollerẽ

tollere non dubitasset, Antigonus etiam minimam nominis prædam de facili invasit, eoque exemplo tacitas reliquorum cogitationes in medium evocavit. Sed nec hujus nec illius posteris firmum mansit imperium, cælorum Rege injustas cupiditates perpetuis flagris castigante.

Iustin. lib. 22. Eadem tempestate in Sicilia *Agathoclis* crudelis ambitio clarius eluxit. Is Carthagini inhiabat, & Ophellam Cyrenaicæ à Ptolomæo præpositum, in societatem traxerat, potiundæ totius Lybiæ inanissima spe tumentem. Conjunctum autem sibi cum maximis copiis scelerata fraude perdit, copias quoque amici suæ potestati subdit. Comperto etjam, Bomilcarem Carthaginiensis tyrannidis invasorē, militum fraude periisse, Regem se ipsum dicit, & Vticam urbem expugnat. Hinc relicto ad continuandum bellum filio Archagato, transit in Siciliam, ut civitates, quæ Agrigentinorum ductu in libertatem se erexerant, ad obedientiam reducat. Sed dum ipsi cum Dinocrate exulum duce res est, Archagatus gemina à Pœnis clade afficitur, & in Vticensium compulsus urbem, magnis obsidetur copiis. *Diodor. lib. 20.* Igitur Agathocles, astu superatis Pœnorum classiariis, & Siculorum præstantissimis sueta truculentia necatis, in Libyam solvit, cladem Pœnis regesturus. Ibi armis inferior plurimos suorum amittit, sociisque deficientibus, eandem in aliis fidem, qua ipse erat, reperit. Sed nec illi nec Pœnis propitius erat *Deus, sanguinarios semper mortalium animos detestatus.* Nā dum Pœni captivorū pulcherrimos diis immolant suis, incenso igni validus repente incumbit ventus, raptaque in proxima tabernacula flamma, cum universis plurimos mortales absumit castris. Qui effugerant, in transfugas incidunt, ab Agathocle ad Pœnos tendentes, & ab iis pro hostibus trucidātur. Vicissim transfugæ igni castrorum, ad quæ iter intenderant, consternati, plerique aut à Siciliensibus, aut sociis, celantibus omnia tenebris, miserabiliter necantur. Sic ad novem hominum millia nefandæ Pœnorum aræ perdiderunt. *Iustin. lib. 23. Diodor. lib. 20.* Agathocles cladibus perculsus, clam exercitu in Siciliam refugit, qui relictum se à duce inter barbaros indignatus, Archagatum & Heracliden filios ejus trucidat, & cum Pœnis pacem facit. Ille in rabiem efferatus, Ægestanos ad pecuniam ei dandam collectos, inaudita crudelitate omnes interficit, & militum, qui in Africa erant, propinquos passim comprehensos jugulat. *Diodor. eclogis. lib. 21.* Mox rebus suis desperatis, tyrannidem deponere, & in gratiam redire cum Siculis sera pœnitentia expetit, Dinocrate refragante. Hūc cum acie vicisset, in Italiam transiit, & cum Brutiis Crotoniatisque gessit bellū. Dum hisce malis reliquus orbis ingemiscit, *Romanis* cum Samnitibus, Hetruscis, & Vmbris cruenta etiam bella ducuntur. *Livius lib. 9.* Satricum, Sora, Nola, Cluvia, Bovianum, variis expeditionibus, de Samnitibus captę. Hetruscorum LXM. à Q. Fabio uno prœlio cæsa. Ab eodem dictator dictus L. Papyrius, quanquam inimicus, Samnites celeberrima victoria fudit. Appius Claudius viam à se dictam, Roma Capuam versus muniit, alter Censorum Plautius Venos, inventis venis, fontalem urbi aquam induxit.

Diogen. Laert. lib. 2. 4. 5. 10. Enituere tunc *ingenia Philosophorum*, contrariis semet placitis, non

Euseb. lib. 9. præp. Evang. Solinus cap. 65. Ioseph. lib. 12. Antiq. cap. 1. Diodor. lib. 19. Plin. l. 17. cap. 30. & 30. cap. 1.

non minus quam Reges armis invicem oppugnantium, Cratetis Thebani, qui paupertatem, Pyrrhonis Eliensis, qui dubitationem, Epicuri Atheniensis, qui voluptatem, Menedemi Eretriensis, qui honestatem, Xenocratis Chalcedonis, qui continentiam docuit: Nec defuerunt *historiarum scriptores* egregii, Megasthenes Persa, Agatarchides Cnidius, Hieronymus Cardianus, frater Eumenis.

Haud scio an addam *Menandrum*, novæ autorem comœdiæ, à regibus Macedoniæ & Ægypti classe & per legatos petitum. Indigni certe *Hosthanes*, magices propagator, & *Theodorus Atheus*, qui literis memorentur, nisi cum seria profanitatis execratione.

PTOLOMÆVS SOTER, SELEUCUS NICANOR, DEMETRIUS POLIORCETES, LYSIMACHUS.

Imperii Græcorum 7. Olymp. 118. Epocha 153.

IAm erant reges pro uno *Alexandro* multi, quemadmodum de imperio Græcorum Daniel prædixerat. *Ptolomæus* Ægyptum, *Antigonus* cum *Demetrio* Asiam, *Seleucus* Orientem, *Lysimachus* & *Cassander* occidentales Græcorum, barbarorumque provincias tenebant, cum de integro bellum Antigonus conflavit. Ægyptum enim omnibus modis Ptolemæo eripere tentabat, sed Deo adversante conatibus, Rhodios Demetrius tantis vexabat apparatibus, ut Poliorcetæ nomen ex admiranda urbium oppugnatione duceret. Verum & illinc nomine, non imperio auctus abscessit, *Ptolomæus* egregie sustentans Rhodios, *Soter* ab iis dictus est. Multas tamen Græcorum civitates, Sicyonem, Corinthum, Scyrum, Ægium, alias,

Diodor. lib. 20. Plutar. in Demetrio. Pausan. lib. 1. Olymp. 115.

æmulorum nudavit præsidiis, & in libertatem vindicavit, Cassandroque Græcia pulso, Dux Græcorum appellatus est, eodem tempore, quo *Romani* Samnites maximis damnis attritos, post 22 annorum bellum, petita tandem pace bearunt. *Livius lib. 9.*

Cæterum Ptolomæus & Cassander, cæterique alterius factionis reges, cum carpi se singulos ab Antigono viderent, dum privatum singulorum, non commune universorum bellum ducunt, per epistolas se invicem confirmantes, tempus locumque coëundi condicunt, bellumq; omnibus viribus instituunt. Cui cum interesse Cassander propter finitimas Demetrii vires non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis mittit. Lysimachus Phrygiam majorem, Ephesum & Sardes, feliciter in potestatem redigit, neque Antigono ante Seleuci adventum facit copiam prælii, cogitque Demetrium è Græcia Asiam petere. Ptolomæus quoque omnes Cavæ Syriæ urbes, excepta Sidone, expugnat. Interim Seleucus peditum viginti millia, equitum duodecim, elephantos pene D. currus falcatos centum, in Cappadociam adducit, junctisque Lysimacho copiis, prælium cum Antigono committit. In eo *Antigonus* jam octogenarius *occiditur*, Demetrius ex acie profugus, cum parte copiarum elabitur in Cyprum. E Cypro Athenas petit, quas ob redditæ libertatis memoriam quam maxime sibi fidas reputabat. Sed longe deceptus est, suoque didicit damno, *civitates non tam amore & benevolentia, quam sæpius metu ductas, potentiores honorare.* Nam afflictum adverso prælio, ne urbe quidem sua receperunt Athenienses, quem

Diodor. lib. 20. Iustin. lib. 15. Pausanias in Attic. Appianus Syriacis. Plutarchus Demetrio.

quem paulo ante victoriam Deum & Servatorem suum prędicaverant. Perosus vanitatem *Demetrius*, vacuus tunc ulciscendi viriū,in Chersonesum navigat, & è Lysimachi provinciis, quem socii reges negligebant, militem opesque venatur.

Paulo post insperata ei obtigit *felicitas*. Nam Seleucus ab India ad Oceanum totius potitus Asiæ, filiam Demetrii in matrimoniū postulavit. Conspicatus enim geminas inter Ptolomæum & Lysimachum nuptias (nam alteram Ptolomæi filiarum sibi, alteram Agathocli filio copulaverat Lysimachus) adjungendum sibi Demetrium nova affinitate judicavit. Igitur quanquam ex Apama Persica filium haberet Antiochum, tamen ei Stratonicen, quam Demetrius è Phile Cassandri sorore genuerat, super inducere non dubitavit. Hanc dum ad novum generū deducere parat Demetrius, exscensione in Ciliciam facta, intercipit thesauros in castello Quindano depositos, ipsumq; Plistarchum provincia illa exuit. Qui ne Cassandrum in bella nova accenderet, Demetrius Philen conjugem suam, Cassandri & Plistarchi sororem, deprecatum ad affinem Cassandrum misit. Hinc cum Siciliam & Sidonem reposceret Seleucus, dedignatus ejus avaritiam Demetrius, in Græciam expeditionem facit, expugnatisque fame Athenis veniam dat ingratitudinis. Ne Spartam occupet, novo impeditur infortunio, quod Lysimachus Asiæ oppida, Ptolemeus totam Cyprum, excepta Salamine, interea occuparant. Dum ista fiunt, *Cassander* viginti duos annos Macedoniæ dominatus, aqua intercute, & vermibus è vivo corpore enatis *moritur*.

Plutarchus in Demetrio.

Mortuo qui successerat, *Philippus* filius *tabe*, post vertentem annum, *consumitur*: Continuas illorū mortes seditio, & fœda Cassandrianæ domus strages sequuta. Antipater & Alexander fratres de regno dissidebant, Thessalonice mater, propensior Alexandro visa, à majore filio, cum vitam etiam per ubera materna deprecaretur, nefarie interimitur. Ob hæc igitur Alexander, in ultionem maternæ necis, gesturus cum fratre bellū, auxilium à Demetrio postulat: nec Demetrius, spe invadendi regni Macedonici, moram facit. Cujus adventum verens Lysimachus, persuadet genero suo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam redire, quam paternū hostem in Macedoniam admitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationē, cum præsensisset Demetrius, per insidias Alexandrum interfecit: Occupatoque Macedoniæ regno, cædem apud exercitum non fecisse se testatus, sed occupasse ab Alexandro structas insidias, excusat facile, & commemoratione scelerum Cassandreæ domus in Alexandrum & stirpem regiam, mitigato populo, Rex Macedoniæ appellatur. Lysimachus quoque cum bello Doricetis (Plutarchus Dromichætem nominat) Regis Thracum premeretur, ne eodem tempore & adversus Demetrium dimicare necesse haberet, tradita ei parte generi, pacem ultro amplectitur. His peractis, *Seleucus* Bactris, Hircania Indiaque potitus, Nicanor à continuis victoriis appellatur. *Urbes condidit* plurimas: In memoriam paterni nominis decem & sex Antiochias, in honorem matris sex Laodiceas: novem sui nominis Seleucias; tres Apamias, Stratonicen unam, uxorum nominibus insi-

Iustin. lib. 16. Plutarchus Demetrio.

Iustin. l. 16.

Appia. in Syriacis. Plinius lib. 16. cap. 26. Strabo lib. 16.

Digitized by Google

insignitas. Alias præterea multas, aut à Græciæ, aut à Macedoniæ urbibus, aut ab operibus quibusdam suis denominavit. Earum clarissima erat *Seleucia ad Tigrim*, per quam Babylon desolata est, ut divini prophetæ prædixerant. Cumque LXII teneret provincias Seleucus, uxorem tamen Stratonicam à filii libidine immunem tenere non potuit. Persuasus enim ab Erasistrato medico, Antiochum insanabili ob novercæ amorem morbo flagrare, cui solus rex tradita conjuge mederi posset, consensit impuro consilio, regemque filium, & novercæ maritum fecit, sibi duntaxat Asia, quæ intra Euphratem & mare mediterraneum est, ad vitæ tempus reservata.

Valer. Maxim. lib. 5. cap. 7. Plutarchus Demetrio.

Porro Demetrius Thebis expugnatis, amotoque Pyrrho, bellicoso Epiri Rege, qui Macedoniæ inhiabat, Asiam paternum regnum recuperare statuit, cum dudum à se Macedones superbia & voluptatum studiis abalienasset. *Martem enim hi tyrannum, legem vere regem existimabant.* Quare parum profecit sua expeditione Demetrius, quantumvis ad centum millia peditum, duodecim comparasset equitum, & naves fere quingẽtas. Etenim Ptolomæus, Seleucus & Lysimachus, experti priore certamine, quanta[illegible]es essent cõcordiæ, pacta societate, adunatisque exercitibus, bellum in Europam transtulere, adjuncto sibi Epiri rege Pyrrho, quem Macedones maximi faciebant. Cum ergo Lysimachus Beræam, Ptolomæus Græciæ urbes expugnaret, Pyrrhus Demetrii corrumpit exercitum, ipsoq; in fugam acto, regnum Macedoniæ occupat, parte ejus Lysimacho relicta. Phile conjugum una Demetrii (nemo enim regum illo in libidines projectior) tam multiplicem fortunæ mutationem execrata, voluntaria se morte subtraxit ignominiæ. Antipater Cassandri filius à Lysimacho socero, quod regnũ sibi ademptum inaniter quereretur, necatus est: atque ita universa Cassandri domus, Alexandro, seu necis ipsius, seu stirpis exstinctæ, pœnas partim cæde, partim supplicio, partim parricidio luit. Porro Demetrius, amissa ob iniquitatem potius suam, quã fortunã Macedonia, deposuit septimo anno regni insignia, resumptisque, quot colligere poterat, copiis in Asiam transivit. Ibi traditam ab Eurydice Ptolemæi filiam accipit, Sardesque & alias nonnullas urbes occupat. Verum ab Agathocle, Lysimachi filio, commeatu interclusus, fame, lue, aliisque infortuniis maximam exercitus partem perdit, & ad Seleuci se opem applicare cogitur. Quam ne impetraret, effecit Patrocles Seleuci amicus, *intutam asserens imperio & formidolosam tanti hospitis præsentiam.* Oppugnatus igitur à Seleuco Demetrius, & ad desperationem adactus, fortiter se defendit, periculosamque fortissimo licet adversario, belli aleam ex salutis suæ desperatione reddidit. Tandem destitutus à militibus, & ad instar feræ, obstructo undiquaque exitu, perculsus, Seleuco se dedit: *Cujus gratiam quo minorem experiretur, nimiis aulicorum studiis effectum est.* Persuasi enim, maximo eum in honore futurum apud regem, certatim ad ipsum honorifice deducendum prosiliunt, & Seleuci misericordiam ambitiosa hac adulatione in tristem vertunt invidiam. Misso enim cum valida cohorte Pausania, Demetrium comprehendi, & in Chersonesum Syriacam deportari jubet,

Justin. l. 16. Plutarchus Demetrio. & Pyrrho. Pausan. lib. 1.

Plutarchus in Pyrrho.

Plutarchus Demetrio.

jubet, ubi per triennium captivus, *lusu & ebrietate acriores de infortuniis suis cogitationes sepeliit*, datisque ad filium Antigonum literis, pro mortuo se deinceps habendum scripsit. Antigonus Græciæ quasdam tenebat urbes, Pyrrhum autem Lysimachus, paulo ante socium, Macedonia rursus ejecerat. Inter hæc Siciliæ *Agathocles* digno, ut fieri assolet, tyrannide fato *perfunctus* est. Mænon ei exoletus venenatum supposuit scalprum, quo dum dentes purgat, infecta veneno gingiva, per omnes mox nervos articulosque vim humoris pestiferi diffudit, tyrannusque velut intestino singulorum membrorum bello, horrendum in modum impetitur. Ex ea desperatione oborto inter filiũ nepotemque Agathoclis dissidio, nepos ejus *Archagatus* regnum sibi vendicat, Agathoclẽ patruum trucidat, trucidatum in mare abjicit. Crescentibus hinc cura & ægritudine morbis, senior Agathocles, Texenam uxorem, genitosque ex ea duos parvulos, mittit in Ægyptum, vivusque cremari expetit, & crematur, cum regnasset annos 28. vixisset 72. Eo sic exstincto, & bonis publicatis, Mænon receptus ab exercitu, Archagatum dolo interficit, potitusque rerum, Syracusanis bellum infert, qui adjutum à Carthaginiensibus recipere urbe coguntur, mercenarios dimittunt. Mercenarii milites suscepti à Messeniis, infando scelere noctu omnes suos obtruncant hospites, ductisque illorum uxoribus, urbem potestatis suæ faciunt, & novo nomine Marmarinam abinde appellant.

Plutarc. Pyrrho. Diodor. Sicul. fragm. lib. 21. Iustin. lib. 23.

Per idem ferme tempus *Ptolomæus* Lagides, qui & Soter, ex Euridice, Antipatri filia, susceptos liberos sprevit, & contra jus gentium Ptolomæo minimo natu, quem ex Berenice genuerat, tradidit regnum, frustra dissuadente Demetrio Phalereo, & dicente, non habiturum amplius regem, quod in alterum, licet filium, transtulisset. At Ptolomæus omni regnō pulcrius regis esse patrem judicabat.

Iustin. 16. Diogen. Laert. lib. 5.

Dum hæc in Ægypto fierent, *Lysimachus* Pyrrho, cui nupta erat Antigone, una filiarum Ptolomæi, ademit Macedoniam; & Heracleam, antiquissimam Thebanorum coloniam, interfectis Clearcho & Oxathre tyrannis, clientelæ suæ subdidit. Ea urbs Clearchum Satyrum, Timotheum, Dionysium, ex ordine sibi succedentes habuerat principes: Postremi Dionysii viduam, Amestrin nomine Lysimachus sibi sociarat. Postea vero translato in Arsinoen, aliam Ptolomæi filiam, amore, Amestrin & Lysandram repudio dimiserat. Amestris, cum Heracleam in proprium se recepisset regnum, diro filiorum scelere in mari submersa, vindicem parricidii Lysimachum quondam maritum habuit, veteris igniculos amoris adhuc animo persentientem. Petenti ergo Arsinoæ concessus Heracleæ dominatus, quæ mulier senectutem Lysimachi ad immania facinora impulit, exemplumque dedit mortalibus *fraudis novercalis juvencularum in privignos, laudatioribus matronis genitos*. Nam delirus amore Lysimachus, instinctu novercæ Arsinoës, Agathoclẽ filium, è Lysandra ipsius Arsinoës sorore natũ, sustulit veneno, quem & antea in successionem ordinaverat, & multa per eum prospere bella gesserat. Parricidium secutæ principum cædes sunt, luentium supplicia, quod egregium ani-

Plutar. Pyrrho. Memnon lib. 12. Iustin. lib. 16.

Iustin. lib. 17.

mi juvenem nefarie occisum dolebant. Terræmotus antea Hellesponti & Chersonesi regiones concusserat, & Lysimachiam quoque everterat urbem, à Lysimacho conditam: ruinam regno stirpique Lysimachi portendens. Nam & hi, qui cædibus superfuerant, & hi, qui exercitibus præerant, odio parricidæ & delirantis libidine senis, ad Seleucum deficiunt, cumque pronum jam ad id ex æmulatione gloriæ, bellum Lysimacho inferre compellunt. Inter eos Philetærus erat, omnem Lysimachi pecuniam tenens, qui occupato Pergamo, se cum gazis omnibus Seleuco tradidit. *Ultimum hoc certamen commilitonum Alexandri* fuit, & velut ad exemplum fortunæ par reservatum. Lysimachus quatuor & LXX annos natus erat: Seleucus septem & LXX. Sed in hac ætate animos juveniles, imperiique insanabilem ambo reges gerebant cupiditatem. Quippe cum orbem duo fere soli tenerent, angustiis sibimet inclusi videbantur, *avaritiaeque finem, non imperii terminis, sed vitæ spatiis metiebantur. In eo bello Lysimachus*, amissis ante variis casibus XV liberis, non instrenue *moriens*, postremus domus suæ ruinæ cumulus accessit. Trajecit eum pilo Malacon, vir Heracliensis Heraclea mox Malaconis patria, reginæ Arsinoæ data dono, procuratorem ejus Heraclitum in vincula misit, libertatemque tot annis perditam mascule recuperavit. Regnavit Lysimachus, & Satrapa fuit annos XL. Corpus ejus jam tabidum, indicio canis repertum est. Lætus victoria *Seleucus*, victoremque se victorum orbis ferens, non multo post & ipse fragilitatis humanæ exemplū fuit. Quippe post menses admodum septem à Ptolomæo, cujus sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, cujusque opera Agathoclem filium occiderat, per insidias circumventus, in Macedonia, quam reliquæ vitę hospitium delegerat, *trucidatur*, anno post mortem Alexandri XL.

Pausanias lib. 1. — *Strabo lib. 15.* — *A. M. 3650.* — *Memnon lib. 12. & 13.* — *Appianus Syriacis.* — *Pausanias in Atticis* — *A. M. 3551.* — *Appianus in Syriacis.*

Ita imperium orbis, quod Seleucus pene solus semestri spacio tenuerat, iterum in partes suas laceratum varii rapuere. *Macedonia* totius orbis prædatrix, XL annis duodecim reges passa, aliis vicissim largiter *præda fuit*. Nam post Alexandrum Antipater & Craterus eam habuerunt, hinc Aridæus & Eurydice, mox illis interfectis Olympias & Polyperchon. Olympiadem & socios ejus Cassander sustulit. Cassandri tres filii, Philippus, Antipater & Alexander, cadavera regum potius, quam reges, Pyrrhum & Demetrium pro adjutoribus successores sunt nacti. Pyrrhum Lysimachus, Lysimachum Seleucus, Seleucum Ptolomæus dejecit, mox ipse etiam novę cladis documentum seculis daturus. Sub has Macedonum tempestates Italorum sanguine *res Romana* crevit:

Primum *Hernici*, movere bellum quam gerere meliores, in deditionem accepti. Æquorum unum & XL oppida intra dies sexaginta à Sempronio & Sulpitio Coss. oppugnando capta, pleraque eorum diruta atque incensa, nomenque Æquorum prope ad internecionē deletum. Et exemplo eorū calamitas fuit, ut Marrucini, Marsi, Peligni, Ferentini, mitterent Romam oratores pacis petendæ amicitiæque.

Livius lib. 9.

Nec felicior exstitit *Cleonymi* Spartani *expeditio*, qui Tarentinis auxilio venerat. Transgressus enim è Cor-

Livius lib. 10. Diod. Sic. l. 20.

è Corcyra Thurios, ab Æmylio Cos. in naves compellitur. Inde circumnavigatis Italiæ littoribus, cum ad Venetos pervenisset, eodem accipitur modo: Vix quinta parte navium incolumi, nulla regione maris Adriatici prospere adita, inglorius Corcyram recessit. Paulo post Romę nova ambitio invaluit. P. *Decius* persuasit rogationem, ut quatuor Pontifices, quinque Augures è plebe crearentur. Ita octo Pontificum, novem Augurum numerus factus, eodem fere anno, quo *Simon* Oniæ filius, Iaddi nepos, summum Dei Opt. M. Sacerdotium apud Iudæos accepit & iniit, vir justus, omnique sacrarũ cura egregius, cui insigne Siracides elogium, insignis ipse doctor posuit.

Ioseph. l. 12. c. 2. Eusebius Chron. Syr. 50. Livius lib. 10.

De hinc *Samniticum bellum* revixit, quoniam servientibus pax gravior, quam infelix bellum videbatur. Igitur Lucanos infestando, protectores eorum Romanos denuo sibi faciunt hostes. Creati Q. Fabius Maximus quartum, P. Decius Mus tertium Cos. Samnites pertinaci prælio fusi, Samnium ab utroque Consule pervastatum est.

Margantia, Romulea, Ferentinum captę. Similiter Appius & Volumnius Cos. Hetruscos Gallosque, Samnitibus factos socios, egregie excepere: Septem millia ac trecenti hostium occisi, plusquam 2000 capti. Victor Volumnius, Samnites præda impeditos assecutus, Statium Egnatium ducem eorum capit, sex millia cędit, duo millia & quingentos vendit; Captivorum 7400 recepit. Cum præda ingens sociorum in militum manus venisset, acciti edicto domini ad res suas noscendas, recipiendasque præstituta die: quarum non extitit dominus, militi concessæ: *coactique vendere prædam, ne alibi quam in armis animum haberent.* Refecti inde Coss. Fabius V. P. Decius IV. viri nati malitiæ, *factis magni, ad verborum linguæque certamina rudes*, adversus quatuor populos, Samnites, Hetruscos, Gallos, Vmbros, legiones ducere jussi. Vnam enim legionem, cui præerat L. Scipio, Galli ad Clusium deleverant. In prælio P. Decius, cum ferocius instarent hostes, exemplum patris, hortamen ingens ad omnia pro Rep. audenda, secutus, piaculum se luendis exercitus periculis fecit, confectusque vulneribus, lictores M. Livio Pontifici, qui devoventi se verba pręiverat, tradidit. Interim Fabius in dextero cornu primum cunctator, inde fatigatis hostibus audacior, concitatis vehementer legionibus adversam aciem in fugam impellit. Cæsa eo die hostium XXV millia, octo capta. Nec incruenta victoria fuit. Nam ex P. Decii exercitu VII M. perierant, ex Fabii mille ducenti.

Florus l. 2. c. 17. Sextus Aurel. Victor.

Hac strage nec in Samnitibus adhuc, nec in Hetruria pax erat. Hetruscorum iterum Fabius ingentem fecit cædem, Appius Volumniusque Procoss. Samnites, licet ab ultima spe dimicantes, cæsis rursus XVI M, non pervicere, quin ultra sextum & quadragesimum annum bellum cum Romanis ducerent. Credo prodigia addidisse animum, quod in exercitu Appii plerosque fulminibus ictos constaret. Adeo ne infeliciter quidem defensæ libertatis tedebat, & vinci, quam non tentare victoriam malebant miseri. Imo quod vix victor auderet (*in tutum desperatio ultima temeritatis facit.*) Attilii Cos. castra oppugnare haud omnino vane ausi sunt. Æquo pene

Marte discessum, Romani castris defensis contenti, sequentibus etjam diebus difficiles pugnas habuere, ægreque Attilius, vota Statori Deo æde, fugientes legiones coercuit. Romanorum 7000. Samnitum 4000. cecidere.

Livius lib. 10. Coss. deinde L. Papyrio Cursore & Sp. Carvilio, ante pugnam jurare coactus miles Samnitium, diroque carmine in execrationem capitis, familiæque & stirpis obstrictus, nisi isset in prælium, quo imperatores dixissent: & si aut ipse ex acie fugisset; aut si quem fugientem vidisset, non extemplo occidisset. Primoribus ea detestatione obligatis dictum, ut vir virum legeret, donec sexdecim M. numerum confecissent: Paulo plus xx millium alius exercitus fuit. Concursum cum Papyrio est ad Aquiloniam, Carvilio Cominium urbem obsidente. Ibi nec Papyrio obfuit sinistrum auspicium, quo minus vinceret, nec Samnitibus furiale carmen, quin vincerentur, profuit. Impulsi enim acerrimo Romanorum impetu, jurati pariter injuratique fugiunt, nec ullum amplius numen præter hostes, metuunt. Sic cæsa ad Aquiloniam ultra xxx millia, capti ad tria millia. Eademque fortuna ab altero Coss. ad Cominium gesta res. xv millia in fidem venerunt, cæsa ultra quatuor millia, eodemq; die Aquilonia & Cominiũ deflagravere. Optimum visum imperatoribus, quo magis fractæ res Samnitiũ essent, eo pertinacius & infestius agere. Cetera igitur oppida expugnata, resistẽtes quique cæsi, captivorũ opumq; maxima præda capta, Coss. triumphus omnium consensu delatus.

Epitome Livii lib. 11. Sequens annus Fabium Gurgitem Cos. habuit, qui ad persequendas Samnitium reliquias missus, tam perdite rem gessit, ut remotus esset ab exercitu, nisi pater iturum se filio legatum pollicitus, suis consiliis Samnites devicisset. Tum C. Pontius Imperator Samnitium securi percussus, tandemque pacem petentibus, fœdus quarto renovatum est, cum Romani pestilentia victi, pro Æsculapio serpentem ex Epidauro advexere.

Ad extremum P. Cornelius Rufinus, Marius Curius Dentatus, ambo Coss. contra Samnites missi, ingentibus eos confecerunt præliis, bellumque cum Samnitibus per annos novem & XL actum tandem sustulerunt. Ruinæ urbiũ ita dirutæ, ut Samnium in ipso Samnio requiratur, nec facile appareat materia quatuor & triginta triumphorum. M. Curius in concione dixit: Tantum cepi agri, ut solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem: tantum porro hominum cepi, ut fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. Legatis Samnitium aurũ offerentibus, cum in foco ipse rapa torreret: *Malo, inquit, hæc in fictilibus meis esse, & aurum habentibus imperare.* Nullus hostis fuit intra Italiam, qui libertatem Romanis carius quam Samnites vendiderint. *Eutrop. lib. 2.* *Florus lib. 1. cap. 16. Aurel. in M. Curio.*

In hæc tempora collocantur ab Eusebio, Laërtio, Plutarcho, Suida, & aliis, *Philosophi*; Strato Lampsacenus, successor Theophrasti, Stilpo Megarensis, qui *opibus amissis nihil se amisisse* dictitabat. Arcesilas Cratetis discipulus, novæ Academiæ fundator, & Zeno Cittius, Stoicorum sectæ conditor.

Poëtæ: Theocritus Bucolicorum scriptor, Cratinus, Alexis Thurius, & Philippides Comici, Theodectes Lycius Tragicus, oculis captus, quod *Ioseph. l. 12. c. 2. Diodor. in frag. lib. 21.*

Suidas Timao. Ioseph. l.12. c.2. quod divina mysteria fabulis deturpasset, exoratoque Deo valetudini restitutus. A Diodoro Siculo memorantur *historici*, Diallus Atheniensis, Psaon Platæensis, Timæus & Callius Syracusani. A Suida Hecatæus Abderita, qui libros Iudæorum ab ipso Deo traditos scripsit, ideoque res illis consignatas attingere, nefas esse poëtis, ne profano ore sacra oracula polluantur. Seleuco historicos adjungit Anaxicratem & Asclepiodorum Tzetzes *Ioan. Tzetz.* Historia 118. Onias, Iaddi fil. Iudæorum Pontifex, ab Ario Spartanorum Rege peramica epistola honoratus, Simioni Iusti filio reliquit Sacerdotium. *Ioseph. l.11. c.2. Eusebius Chron. 1 Macc. 12.*

PTOLOMÆVS PHILADELPHUS, ANTIOCHUS I. SOTER, ANTIOCHUS II. DEUS, ANTIGONUS GONATES, DEMETRII FILIUS, PYRRHUS EPIROTA.

OLympiade 124 ad successorum Alexandri filios Asiæ Europæque imperium defluxit, quo tempore Ptolomæum Lagi filium, Lysimachum & Seleucum, mox & Ptolomeum Ceraunum obiisse, libro secundo commemorat Polybius, & in idē tempus Achæorum Reipublicæ initium confert, *Polybius lib. 2.* duabus è duodecim urbibus. Dymæis & Patrensibus inter se primam societatem pactis, quibus deinde reliquæ consenserunt. Tunc igitur *Pausanias lib. 1.* *Ptolomæus* I. quadragesimo post mortem Alexandri anno, regnum *A. M. 3688.* Ægypti, Africæ, & Cypri reliquit filio, qui quod sororem Arsinoën, præter leges gentium, impuro quodam Ægypti instituto, in amore & matrimonio haberet, *Philadelphus* à Græcis appellatus est, *Sterile autem & infelix conjugium, contra leges fasque initum fuit. Regi honori fuit honor, quem doctorum virorum impendit ingeniis.* Stratonem Philosophum, *Strabo lib. 13.* Præceptorem suum, LXXX talentis remuneratus est. Aristotelis, qui primus Bibliothecam congessit, imitatione, Demetriique Phalerei *Ioseph. lib. 12. Antiq. cap. 2.* & aliorum eruditorum consilio inchoatam à patre *bibliothecam* Alexandriæ, conquisitis undique libris, *Diogen. Laert. lib. 5.* instructissimam reddidit. In eam quoque divinos Iudaicæ gentis libros illaturus, LXXII *interpretes* à Pontifice impetravit Eleasaro, Oniæ filio, quorum opera conversis in Græcam linguam lege Iudæorum & prophetis, summo orbem terrarum beneficio affecit, cui hoc pacto divina mysteria, in quibus solis mundi salus continetur, sermone *Euseb. Chron.* vulgatissimo tradita innotescere *Ioseph. l.12. c.2.* cœperunt. Liberalitate fuit plane regia, quam in liberas imprimis exercuit civitates. *Memnon cap. 26.* Iudæorum 120 millia servitute, quam in Ægypto serviebant, liberavit. Pharum insulam, jactis in altum molibus, artificio Sostrati Cnidii, Isthmum fecit, navigantibus oportunissimum.

Huic regi *frater* erat, major natu, cui ob violentam & præcipitem audaciam, *Cerauni*, id est, Fulminis *Iustin. lib. 17.* nomen inditum. Eum regno exclusū à Patre, Seleucus Nicanor, quod *Memnon lib. 13.* Lysandram ejus sororem pro conjuge amaret, benigne apud se habuit, nec sine promissis, fore ut defuncto Ptolomæo magno, in paternum Ægypti regnum restitueretur. Sed *vana in hominem improbum beneficia* fuere, qui tantum abfuit, ut benefactori gratiam referret, ut eum regno pariter vitaque spoliarit. Patrato scelere, celerrimis equis è Macedonia Lysimachiam contendit, pro-

profectusque ad exercitum, ob memoriam paterni nominis, & favorem ultionis Lysimachi, *rex declaratus* est. Assumpta deinde classe & copiis, cum Antigono Demetrii filio, qui in Græcia se continebat, paternumque regnum, quibuscunque poterat viribus, repetere conabatur, conflixit prospere, Antigonoque in Bœotiam amoto, Macedoniam obtinuit. Mox majora ausus, sororis suę Arsinoës, Lysimacho quondam nuptæ, amorem omni arte sibi conciliat, eamque profano Ægyptiorum ritu maxima pompa suo applicat toro. Promissa & puerorum Lysimachi adoptione, Cassandriam intrat, Arsinoæ urbem propriam: Antiochum Seleuci filium, fratrem suum Ptolomæum, & Pyrrhum Epiri regem vario mitigat astu. Externo autem metu deposito, impium & facinorosum animum ad domestica convertit scelera, sororis suæ filios, quos interpositis capitis suæ ultimis execrationibus adoptaverat, in gremio matris, inter ipsa oscula trucidat. Ipsam conjugē & sororem in Samothraciam ejicit exulaturam, eo miseriorem, quod cum filiis ei mori non licuit. Dixeris justas illam pœnas necatis novercali odio privignis orbitate pependisse, & ignominia. Sed nec Ceranno inulta scelera fuerunt. Quippe Deo justo tot perjuria & tā cruenta parricidia vindicante, brevi post à Gallis spoliatus regno, captusque, vitam ferro, ut meruerat, amisit.

Justin. lib. 24. Pausanias in Attic. Appianus Syriac. Memnon apud Photium. cap. 15.

Namque Galli (Græci Celtas & Galatas vocant, Danubii & Rheni accolas eos professi) abundanti multitudine, trecenta millia hominum, ad sedes novas quærendum, tribus ante seculis emiserant. Ex his portio in Italia consedit, quos & Romam incendisse diximus: alia portio Illyricos sinus per strages Barbarorum penetravit, & Pannoniam tenuit. Gens aspera, audax, bellicosa, per multos annos cum finitimis varia bella gesserat: Hac tempestate, hortante successu, divisis agminibus, alii Græciam, alii Macedoniam, omnia ferro proterentes, perivere. Nec qui in Italia erant, Romanis quietem dabant. Occiso enim ad Aretium cum legionibus L. Cæcilio, nec legatis, qui ad redimendos captivos venerant, pepercere. Itaque à Curio & P. Cornelio vicissim debellati, qui militari ætate erant, plerique perierunt. In eorum agros Sena colonia deducta. Nec Bojorum deinde, Tyrrhenis conjunctorum, melior fortuna fuit. Fugati à Romanis cæsique sunt.

Aventinus lib. 1.

Polybius lib. 2. Epitome Livii lib. 12. Dionys. Legat. excerpta cap. 5.

At alibi tantus terror Gallici Nominis erat, ut etiam reges nō lacessiti, ultro pacem ab iis ingenti pecunia mercarentur. Solus rex Macedoniæ Ptolomæus adventum Gallorum intrepidus audivit: hisque cum paucis & incompositis, quasi bella non difficilius quam scelera patrarentur, & parricidiorum furiis agitatus, occurrit. Igitur duce Belgio, Galli Macedones acie superant, Ptolomæus saucius capitur; caput ejus amputatum, & lancea fixum ad terrorem hostium circumfertur: paucos ex Macedonibus fuga servavit, cæteri aut capti aut occisi. Desperantibus salutem, qui antea cælo proximi sibi videbantur, Sosthenes è Macedonum ducibus unus, contracta juventute, Gallos victoria exultantes compescuit, & Macedoniam ab hostili populatione masculè defendit. Ob quæ virtutis beneficia, multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus, ignobilis ipse

Justin. lib. 24.

præ-

præponitur: cumque rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis sed in ducis nomen jurare milites compulit.

Iustin. l. 24. Diodor. l. 22. Pausa. l. 10. Olymp. 125. anno secundo.

Interea *Brennus*, quo duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, adunatis CL millibus peditum, & XV millibus equitum in Macedoniam irrumpit, occurrentemq; cum instructo exercitu Sosthenem facilè profligat, victor totius Macedoniæ agros deprædatur. Inde scurriliter jocatus, locupletes Deos largiri hominibus oportere, iter Delphos vertit, templum in rupe Parnassi situm exspoliaturus, quod à quatuor hominum millibus custodiebatur. *Galli* præda incitati, simul & hesterno mero semiebrij, sinè respectu periculorum montem ascendunt; sed partim saxo, partim obruuntur armis. Procurrunt simul sacerdotes vatesque dæmonum, quibus sacratus erat locus, terrorem tremoremque ingerentes vecordibus sacrilegis. Accessit deinde tempestas & frigus cum grandine, sauciosque ex vulneribus Gallos tetris funeribus absumpsit. Dux ipse Brennus, cum dolorem non ferret vulnerum, pugione sibi vitam abrupit. Reliqui citato agmine Græcia excedentes, variis casibus sunt obtriti, cruentæque expeditionis *cruentum finem* dedêre. Nec multo felicior *Pyrrhi*, Epirotarum regis, *in Italiam* expeditio fuit, ambiguo Apollinis delusi oraculo. Responderat, *Ajo te Æacida Romanos vincere posse*. Occasio belli à Tarentinis orta, semigræca civitate, qui adremigantem littori suo Romanorum classem occiso duce diripuerant, legatos ad repetendas res missos affecerant contumeliis. Philonides scurra Tarentinus, Posthumium ob Græcæ linguæ imperitiam à populo irrisum, obscœnis rebus adsperserat. Scurræ facinus risu potius probatum Tarentinis, quàm severâ indignatione castigatum, ita asperavit Romanos, ut ignominiam sanguine Tarentino eluendam ducerent. Etsi igitur Lucani, Brutij, Hetrusci, Samnites, eodem tempore infesti essent Quiritibus, tamen benè in omnes pugnando, tantum Tarentinis metum fecêre, ut Pyrrhum, clarissimum bellis regem, quem antea in Corcyra occupanda juverant, defensorem advocarent.

A. M. 3693.

Florus l. 1. c. 18. Plutar. Pyrrho. Epitome Livij l. 12. Dionys. except. cap. 4. Iust. l. 1.

Pausanias l. 1.

Pyrrhum Cineas orator, Demosthenis discipulus, qui haud pauciora oppida linguâ, quam Pyrrhus ferro subegisse scribitur, ab expeditione revocabat, *tutiorem demonstrans & justiorem esse requiem, quæ ante cædes & pericula ceu divinitus data caperetur, quam quæ debellato etiam universo orbe, post datas acceptasq; clades ab incerta speraretur sorte.* Verum Pyrrhus dimittendæ, quam habebat, felicitatis, quam spei castigandę promtior, ipsum Cineam cum tribus millibus armatorum Tarentum præmisit, secutus ipse cum 25000, Elephantis duobus & viginti, veritatem prudentissimi sermonis exemplo roboravit suo. Primo quidem conflictu Romanis superior, *Val. Levinum Cos.* atroci pugna vicit. Elephantum novo odore ac specie consternati equi Italici, equitesque, fugam stragemque latè dedêre. Sed tantum tamen regis ipsius periculum fuit, ut damnata armorum spe, calliditate maluerit quam vi Romanos oppugnare. Igitur interemtos in prælio cremavit, captivosque indulgenter habitos, sinè pretio eis restituit. Totam deinde trementem Campaniam, Lirim

Plutar. Pyrrho. Sextus Aurel. Eutrop. lib. 2. Iustin. lib. 4. c. 12.

A. M. 3692.

Fregallasque populatus, à vicesimo lapide oculos trepidæ Romæ fumo ac pulvere replevit. Hinc Cinea in urbem misso, muneribus verbisque omni arte annixus est, ut Tarentinis securitatem, sibi amicitiam à Romanis impetraret, Et jam propè decreta res erat, cum Appius Claudius præ senio oculis captus, *damnosam Reipublicæ pacem esse aperuit, cum impunitate acceptæ ignominiæ, & victoriæ confessione, ab hoste expressam.* Tanta tunc patrum virtus, tanta continentia fuit, ut *consessum* sibi *regum* visum esse diceret Cineas. Reparatum igitur ex sententia Appii bellum, & Manio Curio, Cajoque Fabricio Coss. demandatum, *in Apulia apud Asculum* meliore Marte gestum est. Anceps fuisse prælium tradunt. Quippe belluarum terror exoleverat, & C. Minutius quartæ legionis hastatus, unius proboscide abscissa, mori eas posse ostenderat. Fortissimè autem pugnante Pyrrho, non ante cladi finis fuit, quam nox dirimeret prælium. Plutarchus ex Dionysio ait, cecidisse utrinque millia hominum quindecim, addente Pyrrho: *Si adhuc unum prelium vicerimus, omnes periimus.* Eo bello magna C. *Fabricii integritas* eluxit. Nam & oblatam sibi à rege imperij partem & pecuniam generosè repudiavit & medicum venale ejus caput offerētem, justissimé remisit. Postea domi Censor decem pondo argenti facti, circa Rufinum Consularem virum, quasi luxuriam dignitate punivit. Alia longè mens *Decij Rubellij* exstitit. Is cum legione Campana præsidio Rheginis missus ab urbe, occisis civibus, facultates fæminasque eorum divisit præsidiariis, exemplū imitatus popularium suorum, qui eodem scelere Messenios tractaverant. At mox Rubellius oculorum invaletudine tentatus, à medico sic curatus est, sicut ab ipso Rheginorum civitas fuerat. Cantharidibus enim inunctus oculos, visum medici fraude amisit. Victis postea Tarentinis, legio tota à Romanis obsessa, & cladibus confecta variis, tandem deditione facta, securi cervices impias præbuit.

Epitome Livij l. 13. A. M. 3693.

Plutarchus Pyrrho.

Epitome Livij l. 14.

Polyb. lib. 1. Diodor. Sic. l. 22.

Orosius l. 4. c. 3.

In Sicilia interim tyranni erant, Hicetas Syracusis, Phintias Agrigenti, Tyndarion Tauromenii, urbiumque minorum alii. Coacti ergo malis Siculi, cum Carthaginienses obsidione etiam Syracusas premerent, ad Pyrrhum confugiunt, qui ex Lanassa, regis Siculorum Agathoclis, filiâ, Alexandrum filium susceperat, Pyrrhus jam belli pertæsus Italici, facilè exoratur, exercitum in Siciliam transportat, Tarentinis præsidio interim imposito. Ibi Siciliam ferè omnem in potestate habens, honorificam à Carthaginiensibus oblatam pacem arrogāter aspernatur, Lilybęum quoq; & universum Siciliæ dominium eis adimere, inde Africā aggredi cogitans. Sed festivè jocatus in hunc regem fertur Antigonus Demetrii, qui tūc Macedoniam tenuit, *eum instar aleatoris multa & præclara jacere, jacta autem prudenter locare non posse. Dum enim mediocri felicitate superbè utitur, nimiam appetendo, quam tenere potuerat, amisit.* Perosis enim suspicaces ejus insidias Siculis, partimque ad Sostratum, partim ad Mamertinos, partim ad Carthaginienses deficientibus, deseri se conspicatus Rex, omissis Siculis, Tarentum fugibundus rediit. Ibi *tertio* cum Romanis *prælio à M. Curio* propè Beneventum *victus*, fugatusque in Epirum, octo peditum millia solum reporta-

Epitome Livij l. 15. Polybius l. 1. Plutarchus in Pyrrho. Pausanias l. 1.

Diodor. Eclogâ lib. 22.

Iustin. lib. 23. A. M. 3697.

portavit domum, cum sex annos nequicquam transmarinum bellum duxisset.

Florus l. 1. c. 1. Anno Urbis C. 479. Plinius l. 8. c. 6. Epitome Livij l. 14. Florus l. 1. c. 19 & 20. Livius lib. 15. Plinius l. 33 c. 3.

Romanis tanta de opulentissimis gentibus spolia capta sunt, ut victoriam suam Roma jam ipsa non caperet. Ipsæ cum turribus suis belluæ, non sinè sensu captivitatis, summissis cervicibus, victores Curij triumphantis equos sectari visæ. Lustro à Censoribus condito, civium Romanorum CCLXXI millia reperta. Cum Ptolomæo Philadelpho, Ægypti rege, societas juncta est. Omnis mox Italia, admiratione fortitudinis Romanæ, pacem coluit. Qui enim post Tarentum auderent? nisi quod ultro persequi socios hostium placuit. Domiti ergo Picentes, & caput gentis *Asculum*, Sempronio duce. Coloniæ deductę, *Ariminum* in Piceno, Beneventum in Samnio. *Atque tum primum populus Romanus argenteo uti nummo cæpit*, quæstorumque ampliavit numerum. Sallentini Picentibus additi, caputque regionis Brundusium, cum inclyto portu, Marco *Attilio* duce, in potestatem Romanorum venêre. Volsinienses etiam, quos liberti patria & laribus expulerant, à Fabio Cos. reducti sunt. Hucusque adolescentiam populi Romani producit Florus, cui inerat adhuc quædam quasi ex pastoribus ruditas, sed quæ maximè viruit, & quodam flore virtutis fervens, Italiam totam, demptis Gallis, imperio subjecit Quiritum. Post profectionem à Sicilia Pyrrhi, magistratus Syracusanorum creatus *Hiero* est, Heraclyto nobili viro, sed matre ancilla ortus, Is adversus Mamertinos, aliosque hostes sæpè pugnavit, crebrisque victoriis modestissimè usus, omnium civitatum Sicularum favorem meruit. Earum consensu dux lectus adversus Carthaginienses, in alloquio blandus, in negotio justus, in imperio moderatus, cum prorsus nihil ei regium, præter regnum deesse videretur, Rex quoque tandem Siciliæ renunciatur. Interim Græciæ civitates, ex dissidio regum, *Antiochi* & *Antigoni*, ad spem recuperandæ libertatis erectæ, missis invicem legatis, per quos in societatis fœdera alligarentur, in bellum proruperant. Verum Ætolos, Antigoni socios, aggressæ, dum prædonum instar potius quam militum præbent, cladem acceperunt haud modicam. Reparantes bellum Spartani, surdas sociorum aures pulsabant. Nam statuta inter reges pace, *Antigonus* receperat Macedoniam, Gallorum quoque nova agmina, desertis castris fugiendo, seque & Macedones servaverat. Dum enim Galli vacua Macedonum scrutati castra, direptum naves inconsultius properant, malè accepti à remigibus vectoribusque, repentina strage interierunt. Quæ victoriæ opinio *Antigono* non tantum à Gallis pacem, verum etiam à finitimorum feritate præstitit.

Orosius l. 4. c. 5. Florus l. 1. c. 22 Polyb. lib. 1. Iustin. l. 23. Iustin. l. 24. Iustin. l. 25.

At Gallorum tantæ fæcunditatis eo tempore juventus fuit, ut mox etiam *Asiam* omnem, velut examine aliquo implerent. Id quod sic accidisse comperimus. Erat rex Bithyniæ Nicomedes, Zipetis filius, avus ejus adversus Calantem *Alexandri* M. ducem Bithynorum libertatem defenderat. Eâdem nepos indole contra *Antiochum* Seleuci filium (quem Græca adulatio Soterem cognominavit) ut felicius se tueretur, *Antigoni* se applicuerat partibus. Bello hoc inter reges composito; Nicomedes Bithynorum tumul-

Memnon apud Photium. cap. 19. 20. 21.

T 2

Pausanias lib. 10. Strabo lib. 12. multibus agitatus, Galatas in auxilium adhibuit, quorum ope occupatas regiones, ut cum hospitibus, divisit, quam portionem illi Galatiam vel Gallo-Græciam nominarunt. Principes Galatarum præcipui, Leonorius & Lutharius, Galatiã in tres partiti regiones, oppidis castrisque eam exornarunt. Trogmi Galatæ Ancyram; Tolistobogij *Iustin. l. 25.* Tabiam, Tectosages condiderunt Pesinuntem, Nicomedes è regione Astaci de nomine suo Nicomediam Atque ex hoc tẽpore reges Orientis, sinè mercenario Gallorum exercitu, nulla gesserunt bella, liberæque civitates eorum præsidio adversus regum vim prosperè sunt usæ. Tantus terror Gallici Celticive nominis, & armorum invicta felicitas erat, ut & reges majestatem suam Celticâ virtute tuerentur, & populi sua privilegia in illorum lacertis ponerent. *Memnon c. 16. Strabo l. 13. App. Syriac.* Antiochus Soter, multis bellis ægrè recuperato patris regno, eoque non toto, Patroclen ducem cum exercitu in Bithynia amisit. Ab Eumene Pergameno, Philetæri fratre genito, apud Sardes victus est. Gallos repulit quidem, sed Asia expellere haud potuit. Eorundem tamen auxilio subnixum Antigonum, quia supplementa militum Pyrrho in Italia laboranti negârat, reversus ille Mace- *Plutar. Pyrrho. Iustin. l. 25. Pausanias. Laconicis.* doniæ regno expulit. Victori Pyrrho, cum major penè ex bello esset voluptas, quã imperio, Cleonymus Spartanus, patriæ suę iratus, quod in regno preteritus, deamata Chelonide potiri nequiret, facilè ei persuasit, ut oppugnaret Spartam. Ibi Pyrrhus nõ minore omnium mulierum virtute, quam Cleonymus Chelonidis suę ira exceptus est. Ptolomeum filium manu promptissimũ, & exercitus partem robustissimam amisit Pyrrhus. Ne instaret oppugnationi, Argivorum fecit discordia. Superiora ejus urbis loca Antigonus tenebat, Aristeas alterius factionis dux Pyrrhum advocabat. *Pyrrhus* in urbem intromissus, dum inter confertissimos violentissimè dimicat, & anus cujusdam pauperculæ filium, à quo vulnus acceperat, trucidare nititur, saxo ab ea de tectis *Plutarchus Pyrrho.* ictus prosternitur, jacensque humi à Zopyro *trucidatur.* Caput ejus Alcyoneus, Cum ad Antigonũ patrem ferret, baculo percussus, profanusq; & barbarus ab illacrymante humanis casibus patre appellatus est. Antigonus enim laudabiliter usus victoria, Helenum Pyrrhi filium in regnum remisit, eique insepulti patris ossa regio tumulanda more tradidit *dignus victoria visus, qui moderatè eâ uti sciret.*

Post mortem Pyrrhi, non in Macedonia tantum, verum etiam *Asia Græciaque*, magni *bellorum motus* *Iustin. l. 26.* fuêre. Nam & Peloponnesij per proditionem Antigono traditi & variante hominum partim dolore, partim gaudio, prout singulæ civitates aut auxilium de Pyrrho speraverant, aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem jungebant, aut mutuis inter se odiis ruebant in bellum. Inter hunc turbatarum provinciarum motum Aristotimus, missis ab Antigono auxiliis, Eleorum tyrannide potitus *Pausanias l. 5. & 6. Iustin. l. 26.* est. Ad cujus sævissimam dominationem stupentibus omnibus, Hellanicus senex & orbus, amicorum fidelissimis domum suam contractis, per injectum prodendæ proditionis metum persuasit eis, ut tyrannum interficerent. Athenas terra marique oppugnans Antigonus, *Pausanias l. 3.*
nec

nec Ptolomæi, nec Spartanorum victus subsidiis est, quin præsidium Atheniensibus imponeret. Areus enim Spartanorum rex, consumto commeatu, quod supererat roboris, ad patriæ reservandum usum, neque temere Atheniensium causa omne profundendum censuit. Gallogræcos paulo ante ingenti strage fuderat Antigonus, eaque inflammatus victoria, Atheniensibus id fecerat bellum. Sed dum ipse circa Athenas occupatur, Alexander Epiri rex, ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ depopulatur. Adversus quem cum reversus è Græcia Antigonus esset, transitione militum destitutus, regnum Macedoniæ cum exercitu amisit. Ejus filius Demetrius, puer admodum, absente patre reparato exercitu, non solum amissam recuperavit Macedoniam, verum etiam Epiri Alexandrum spoliat regno. *Tanta vel mobilitas militum, vel fortunæ fuit varietas, ut vicissim reges, nunc exules, nunc reges viderentur.* Nam etiam Alexander, cum exul ad Acarnanes confugisset, non minore Epirotarum desiderio, quam sociorum auxilio in regnum est restitutus. Nec *Philadelphi* regnum, licet multo tranquillius Macedonico, cædibus malisque intestinis caruit. Minorem fratrem Argæum, insidias sibi comparantem occidit. Alterum quoque majorem, ex Euridice natum, cum ab eo Cyprios ad defectionem persensisset sollicitari, de medio sustulit. At Magas (Iustinus Agam vocat) frater Ptolomæi uterinus, Philippo plebejo patre genitus, cum Cyrenæis, quibus à Berenice matre erat præfectus, defectionem persuasisset, in Ægyptum cum exercitu movit. Ptolomæus munitis ex omni parte finibus, dum Cyrenæorum impetum sustinet moraturque, interim Magas Marmaridarum (ea Libyæ Nomadum gens erat,) defectione in Africam retractus est. Quo cum illum persequi Ptolomæus conaretur, comperta mercenariorum, Celtarum imprimis de invadenda Ægypto conjuratione, abstinuit, conjuratos in desertam deportatos insulam, fame aliisque confecit malis. Magas vero cum Apamen duxisset uxorem, Antiochi filiam, persuadet socero, ut violato fœdere, quod ejus patri Seleuco cum Ptolomæo ictum fuerat, in Ægyptum irrumpat. Sed eas Ptolomæus prævertit molitiones, immissis in omnes Antiochi ditiones copiis, qui imbecilliores populos excursionibus, validiores acie adorti: proficiscendi facultatem Antiocho eripuêre.

Iustin. l. 26. *Pausanias l. 1. Iustin. l. 26.* *Pausanias lib. 1.*

Per idem tempus rex Cyrenarum *Agas decedit*, qui ante infirmitatem Beronicen, unicam filiam, ad finienda cum Ptolomæo fratre certamina, filio ejus desponderat. Sed post mortem regis, mater virginis Arsinoë, ut invita se contractum matrimonium solveretur, misit qui ad nuptias filiæ regnumque Cyrenarum, Demetrium fratrem regis Antigoni, à Macedonia arcesserent, qui & ipse ex Ptolomæi erat procreatus filia. Ille cum fiducia pulchritudinis, qua nimis placere socrui cæperat, studium placendi à virgine in matrem contulisset, suspectus invisusq; aulicis, impurum amorem morte luit. Cum enim lectum ei concessisset socrus suum, percussores immissi hominem trucidarunt. Beronice in matrimonio judicium patris est sequuta. Post hæc *Ptolomæus* anno imperij 39 vita

Iustin. l. 26. *Ioseph. l. 12. c. 2. Ptolomæus in Canone.*

vita fungitur, post mortem patris ferè 38.

Flor. l. 2. c. 12. A. M. 3708. Dum hæc in Asia Africaque geruntur, *populus Romanus* propè quingentesimum annum agens, domita Italia jam robustus, sequentibus ducentis annis Africam, Europam, Asiam bellis victoriisque cæpit peragrare. Interveniente quidem mari paulisper substitit, opulentissimam in proximâ Sicilia prædam non minus, quam Pœnus, affectans. Videbatur & sceleri affine, sceleratos defendere Mamertinos, qui hospites suos cum vita laribus torisque spoliarant: Sed vicit honestatem utilitas, specie juvandi socios, re autem solicitante cupiditate imperii. *Olymp. 129. Polyb. lib. 1. Diodor. Sicul. lib. 23. Epitome Livii lib. 16. 17.* Appio Claudio Consule, primum transportatus est in Siciliam exercitus. Is Hieronem Syracusanum regem, qui fœderatus CarthaginiensibusMamertinos oppugnabat, tanta vicit celeritate, ut ille ipse se prius victum, quam hostem videret, fateretur. Mox Valerius, Octaciliusque Coss. tot Siciliæ urbes expugnârunt, ut Hiero jam tributarius Romanorum rex fieret, inque eorum deinceps constantissime societate permaneret. Duillius Corneliusque Coss. etiam maris facere periculum ausi. Intra sexagesimum diem, quam cęsa sylva fuerat, centum sexaginta navium classem in anchoris stetisse, prodit Florus. Prœlii forma mirabilis traditur. Injectæ navibus Punicis ferreæ manus, machinæque aliæ ante certamen multum ab hoste derisæ; coactique Pœni è navibus quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparas C. Duillius, mersa & fugata hostium classe, primum maritimum egit triumphum, domique ei perpetuus ex eo honos habitus.

Alter consulum interceptus Cornelius Asina: qui simulato colloquio evocatus ab Annibale, atque ita oppressus est, perfidiæ Punicæ insigne documentum, cujus & mox pœna secuta. Victus enim altero anno in Sardinia Annibal, Coss. Scipione, à Carthageniensibus suis captus crucique suffixus est. *Olymp. 130. Polyb. lib. 1.* Attilius Calatinus ferè omnia præsidia Pœnorum, Agrigento, Drepanis, Panormo, Eryce, Lilybæo detraxit. Trepidatum sane est circa Camerinensium saltum, sed eximiâ virtute Calpurnii Flammæ, tribuni militum, Romani evaserunt. Hic enim lecta trecentorum manu, infestum & infessum ab hostibus tumulum occupavit, adeoq; moratus hostem est, dum exercitus omnis se insidiis extricaret. Trucidatis omnibus qui una ierant, solus Calpurnius periculosissimo superfuit facinori. *Aurel. Victor. Orosius. Epitome Livii l. 17. Gellius l. 5. c. 3. Orosius l. 4. c. 8. 9.* Marco Attilio Regulo duce, jam in Africam navigabat bellum. Imperator metu mortis navigandi fecit audaciam, tantusque terror hostici adventus Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur. Primum belli prœmium erat civitas Clypea. Et hanc & trecenta amplius castella vastavit Regulus. Nec cum hominibus sed cum monstris quoque est dimicatum: quum quasi in vindictam Africæ nata 120 cubitorum serpens, posita Romanorum apud Bragadam fl. castra, vexaret. Illius etiam, non sine clade militum, Victor Regulus, quum terrorem nominis sui latè circumtulisset, classemque ingenti præda onustam & triumpho gravem premisisset in urbem, privatim, unde ipse conjugem & liberos aleret, vix habuit, quibus sumptus publice sunt dati. Iam ipsam belli caput Carthaginem urgebat

gebat obsidio, pacemque non nisi durissimis dabat cōditionibus, cum irato ambitioni ejus numine, magnum utriusque casus, factus est exemplum. Nam conversis ad externa auxilia Pœnis, quum Xanthippum illis ducem Lacedæmon misisset, à viro militiæ peritissimo victus Regulus, triginta amisit millia, ipse cum quingentis vivus in hostium pervenit manus. Sic comprobatum, quod sapienter dixit Euripides, *unicum rectum consilium magnam militum vincere manum.* Cæterum non procedente Aspidæ urbis, in quam Romani confugerant, expugnatione, usi tempore Romani, 364, navium classem celeriter expediunt, & prostratis Pœnorum excubitoribus, acceptisque qui Aspide erant militibus, novi Coss. in Siciliam trajiciunt. Ibi dum nautarum spernunt consilia, oborta tempestate, exiguæ spei gratia in maximas se præcipitant calamitates. De 364 navibus solæ 80 sunt servatæ, reliquæ omnes vel absorptæ fluctibus, vel scopulis aut vado illisæ. Occasione usus Carthalo Pœnorum dux Agrigentum delevit. Nihilo tamen fractiores Romani intra trimestre 220 reficiunt naves, Coss. A. Attilius & Cn. Cornelius Panormum, præcipuam Carthaginiensiū in Sicilia civitatem, expugnant. Sequenti anno, qui erat urbis conditę quingentesimus, Cn. Servilius Cæpio & C. Sempronius, tempestatibus iterum CL naves amittunt, Quare desperatis viribus maritimis, territique Elephantis Romani; per biennium abstinuêrunt præliis, donec anno belli hujus decimo quarto L. Cæcilius Metellus irritatis jaculando ex oportunis locis Elephantibus, disturbavit aciem Asdrubalis, viginti Pœnorum cecidit millia, & centum viginti potitus est elephantis, sic quoque magna præda, si gregem illum non bello, sed venatione tantum cæpisset. Hac iterum dejecti Carthaginienses clade, Regulum mittunt Romam, ni pax aut permutatio captivorum fieret, Carthaginem rediturum. Ille diversa, quam hostes mandaverant, censuit, ne pax fieret, ne permutatione captivorum reciperetur. Igitur cum fide custodita, in carcerem esset reversus, fœdo supplicio de eo sumpto miserè periit.

Polyb. lib. 1.

Olymp. 131.

Olymp. 132. Polyb. lib. 1. Florus l. 2. c. 2. Ept. Livij l. 18. 19.

Hinc ad oppugnandum Lilybæum Romanis consilia vertentibus, classemque instaurantibus, Pœni urbem omnibus modis tuentur. Ad eam dum sedent Coss. C. Attilius & L. Manilius, decem militum millia gladio, totidem peste absumuntur, Publiusque Claudius, Appij filius, successor eis mittitur. Is nimiæ homo confidentiæ, ab Adherbale Pœnorum duce ad Drepanum victus est, nonaginta tribus navibus, & viginti hominum millibus amissis; ob magnitudinem temerè acceptæ cladis consulatu excidit. Nec multò tamen felicior, qui successit, L. Iunius, quas adduxerat naves & copias, partim bello, partim tempestatibus perdidit; coactique denuò Romani imperium maris Carthaginiensibus relinquere. Hinc Amilcar Locros, Brutios, aliaque Italiæ maritima vastavit, ac bellum utrinque varijs incursionibus & damnis tractum est, *ambabus rebus publicis, tanquam generosis volucribus, ad extremum usque spiritum inter se certantibus, donec viribus dissolutis, lassatas extricādi alas occasio sese obtulit, & Roma Carthagini prævolavit.* Igitur inopi ærario, de privatis singulorū opibus

Polyb. lib. 1. Florus l. 2. c. 2.

opibus tertium à Romanis classis reparatur, & L. Lutatio Cos. committitur, anno belli Punici, XXIV. Olympiade 134. Profectus est cum ccc navibus in Siciliam, Afri contra ipsum cccc paraverunt. Fit pugna apud Ægates insulas, qua vix alia major mari. Quippe commeatibus, exercitu, propugnaculis, armis gravis Pœnorum classis, & in ea quasi tota Carthago: quod ipsum exitio fuit. Romana classis prompta, levis, expedita, & quodam genere castrensis. Ad similitudinem pugnæ equestris, sic remis quasi habenis agebatur, & in hos vel in illos mobilia rostra, speciem præferebant viventium. Itaque momento laceratæ hostium rates, totum inter Siciliam Sardiniamque Pelagus naufragio suo operuerunt. LXX Carthaginiensium naves captæ sunt, L demersæ, X millia hominum capta, XIII occisa. Aurelius Victor sexcẽtas Carthaginiensium naves depressas aut captas, Eutropius CXXV demersas, LXXIII captas prodit, infinitum auri argentique pondus in potestatem redactum Romanorum. Ex classe Romana XII naves demersæ. Statim Carthaginienses pacem petiverunt. Tributa iis pax, redditique gratis captivi, nisi qui à privatis tenerentur, quos pretio redimere oportuit. Carthaginiensibus Sicilia reliquæque insulæ ademptæ, & multa MCC talentorum argenti imposita. Ita bello per XXV annos gesto, & obsidioni Lilybæi decennium continuatæ finis datus.

Polyb. lib. 1. Eutrop. lib. 2.

Diodor. Eclog. l. 24.

Suidas.

Felix fuit hæc ætas à *divini verbi in Græcas literas* translatione, quæ etiam documentum Iudæorum eruditionis præbet isto seculo, quum Pontifex Eleazarus, Iaddi nepos, sacris præesset Hierosolymæ.

Accendit & Græcorum ingenia Ptolomæus Philadelphus, apud quem septem vixisse *Poëtas* ferunt; Aratum, Apollonium, Theocritum Lycophronem, Nicandrum, Philiscum, Homerum juniorem, Plejadas appellatos. Ejus liberalitatem æmulatus est Antigonus Gonates, Demetrij filius, sed potationibus addictior. *Platonis* tunc Philosophiam, post Polemonem, Crates, & Crantor, mediam Academiam Arcesilaus propagarunt. *Aristotelica* dogmata post Stratonem Lycon, à suavitate sermonis Glycon dictus, egregiæ illius autor sententiæ: *ita circumdari pueris pudorem & laudis studium oportere, ut equis frenum & calcaria.* Zenonem Stoicum, in virtute sola beatitudinem ponentem, è plurimis discipulis maximè æmulatus est Cleanthes, non minus labore corporis, quem alendæ philosophiæ impendit, quam Philosophia ipsa celebris. Metrocles Cynicus cum sorore Hipparchia Cratetis inciviles complexus est argutias, Timon Nicæus Pyrrhonis effrenem opinandi licentiam. Hermachum & Dionysium Epicuri provexisse dogmata tradit Laërtius. Ea cum audisset apud Pyrrhum C. Fabricius Luscinus, ut erat ingenuę vir gravitatis, Epicuream mentem & sententiam Pyrrho & Samnitibus, Romanorum hostibus, exoptavit, nec vanè imprecatus est.

Laert. in Arcesilao & Bione. Diogen. Laert. l. 4. & 5.

Laert. lib. 7. Laert. lib. 9.

Laert. l. 10. Plutar. Pyrrho. Plinius lib. 7. cap. 37. & 56. Suidas in Arato, & Callimacho. Diodor. Eclog. l. 24. Athen. l. 14.

Floruêre hac etiam tempestate *Astronomi*, Berosus Chaldæus, cui Athenienses statuam inauratâ posuêre lingua, qui apud Babylonios 480 annorum observationes coctilibus inscriptas laterculis prodidit: & Aratus Solensis, qui apud Antigonum Gonaten vixit & mortuus est, *Poëtæ* etiam, Callimachus Cyrenæus,

tenæus, charus Philadelpho & Evergetæ; comicus item Philemon, & Sotades Cinædologus ob maledicentiam à Ptolomæo mari demersus.

Laërt. lib. 4. in Bione Borysthenite. & l. 7. in Zenone. Plutar. Pyrrho. Ioseph. lib. 12. c. 3. 4. *Historiographos* horum temporum prodit Diodorus, Philinum Agrigentinum; Laërtius Philonidem & Persæum apud Gonaten Antigonum cũ Zenone Rhodio. Memnon Nymphin Heracliensem, Plutarchus Hieronymum & Phylarchum: quorum omnium scripta perierunt, ut pleraque alia vetustatis.

Templo Dei Opt. M. apud Hebræos, post Simonem Iustum & Eleazarum, Manasses eorum patruus, eoque defuncto, Onias, Onia genitus, Iaddi nepos, præfuit, quem præcipitem avarumque scribit Iosephus.

PTOLOMÆVS III. EVERGETES. SELEUCUS II. CALLINICUS ET ANTIOCHUS III. HIERAX. DEMETRIUS ET ANTIGONUS GONATAS. ATTALUS.

Epocha 212. Imperii Græcorum 64.

Ptolomæus lib. 4. Almagesti c. 9. & l. 10. c. 4. & 9. QVinquagesimum secundum annum post mortem Alexandri facit CL. Ptolomæus 476 Nabonassari, eundemq; Ptolomæi Philadelphi decimum tertium, & à tricesimo primo anno Darii primi ducentesimum vicesimum. Ea supputatio planè cum annis ab Herodoto, Thucydide, Xenophonte, Diodoro, assignatis consentit. Cum ergò Ptolomæus secundus ad 38 annos imperaverit, decessit anno post mortẽ Alexandri septuagesimo septimo, eodemque, ut testatur Eusebius, diem obiit Antiochus secundus, quem Deum primi cognominaverunt Milesii, quod Tymarchũ tyrannum eorum sustulisset. Hunc Deum, intoleranda & blasphema adulatione dictum, conjux Laodice veneno interemit, indignata torum à sorore occupatum Beronice, quæ & ipsa erat Ptolomæi Philadelphi filia. Itaque accensa furiali odio in sororem, cum parvulo filio eam tollere moliebatur, freta filio suo Seleuco, qui paternum jam susceperat regnum.

Euseb. Chron. Appia. Syria Hieron. ad c. 11. Daniel.

Sed cum *Ptolomæus Evergetes* appellatus, eodem tempore Ægypti potiretur imperio, sorori structas insidias bello vindicare statuit. Et Beronice cũ aliquos ad interficiendam se missos didicisset, Daphnæ se clausit. Vbi audito obsideri eam, Asiæ civitates recordatione paternæ majorumque ejus dignitatis, casum tam indignæ fortunæ miserantes, auxilia ei omnes mittunt, Ptolomæo etiam cum universis regni viribus advolante. Sed *Beronice* ante adventum auxiliorum, cum vi expugnari non posset, dolo circumventa *trucidatur*. Indigna res omnibus visa. Itaque cum universæ civitates, quæ defecerant, ingentem comparassent classem, repentè exemplo crudelitatis, simul & in ultionem ejus, quam defendere cœperant, Ptolomæo se tradunt, qui de Laodice sumsit supplicium, & ingressus Syriam, Babylonem usque pervenit, totumque Seleuci occupasset regnum, nisi domestica seditione in Ægyptum esset revocatus. Deo Hebræorum solennes pro victoria hostias mactavit Ierosolymę. A. M. 3726. I stin. lib. 27. Appianus in Syriac. Ioseph. contra App. lib. 2.

Post Ptolomæi discessum, *Seleucus* regnum recuperaturus classem instruit, quæ Deo parricidium puniente, orta tempestate tota periit, nec quicquam illi ex tanto apparatu, præter nudum corpus, & Spiritum, & paucos naufragii comites

residuos fortuna fecit. Misera quidem res, Sed optanda Seleuco: siquidem civitates, quæ odio ejus ad Ptolomæum transierant, velut Deo arbitro satisfactum sibi esset, repentina animorum mutatione in naufragii misericordiam versæ, imperio se ejus restituunt. Lætus itaque malis suis, & damnis ditior redditus, ac vere jam, ut dictus fuit. *Callinicus, bellum infert Ptolomæo. Sed* quasi ad ludibrium tantum fortunæ natus esset, nec propter aliud opes recepisset regni, quam ut amitteret, *victus prælio*, non multo
A. M. 3730.
quam post naufragium comitatior, trepidus Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem facit literas, quibus ejus implorat auxilium, oblata ei Asia, quæ inter fines est Tauri montis, in præmium latæ opis. *Antiochus* autem, annos cum esset XIV natus, supra ætatem regni avidus, occasionem non tam pio animo, quam offerebatur, arripuit. Sed latronis more totum eripere fratri cupiens regnum, puer sceleratam virilemque sumit audaciam, unde *Hierax*, id est, accipiter est cognominatus. Interea Ptolomæus, cum Antiochum in auxilium Seleuco venire cognovisset, ne cum duobus uno dimicaret tēpore, in annos decem cum Seleuco fecit pacē. Sed pax ab hoste data, interpellatur à fratre: qui conducto Gallorum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro fratre hostem, imploratus se exhibuit. In eo prælio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit; Sed Galli arbitrantes Seleucum cecidisse, in ipsum Antiochum arma vertêre, liberius depopulaturi Asiam, si regiam omnem exstinxissent stirpē. Quod ubi sensit Antiochus, velut à prædonibus auro se redimit, societatemque cum mercenariis suis jungit. Interea Pergamenus Attalus, patruelis Eumenis, adspirat ad dominatum, sparsis consumptisque fratribus bello intestinæ discordiæ, quasi vacantem Asiæ possessionem invasurus, victorem Antiochum, Gallosque aggreditur; nec difficile saucios adhuc ex superiore congressione, integer ipse viribus, superat. Ea namque tempestate omnia bella velut in exitium Asiæ gerebantur, uti quisque fortior fuisset, Asiam velut prædam occupabat. Cum igitur majorem Asiæ partem subjugasset, ne tunc quidem fratres, perdito præmio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt: sed omisso externo hoste, in mutuum bellum reparant exitium. In eo Antiochus denuo victus, multorumque dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum Ariamnem, Cappadociæ regem, pervehitur. Ariamnes is nepos erat Ariarathis, quem Perdicca peremit. Pater Ariamnis, cum apud Ardoaten Armeniæ regem aliquamdiu exulasset, occasione usus belli, quod Seleucus cum Antigono gerebat, Cappadociam receperat: Cui suffectus Ariamnes, Antiochi Dei filiam Stratonicen Ariarathi filio suo acceperat, suamque vicissim Antiocho Hieraci dederat uxorem.

Justin. lib. 27.

Strabo. l. 13.

Diod. Siculus Excl. l. 31.

Ab illo cum primum benigne esse exceptus Hierax, interjectis diebus, cognito, quod insidiæ sibi pararentur, salutem quæsivit fuga. Profugo, ut nusquam locus fuit, ad Ptolomæum *hostem, cujus fidem tutiorem, quam fratris existimabat, decurrit, memor vel quæ facturus fratri esset, velquæ meruisset à fratre.* Sed Ptolomæus non tam amicus dedito, quam hostis factus, servari eum arctis-

arctissima custodia præcepit. Hinc quoque *Antiochus*, opera cujusdam meretricis adjutus, quam familiarius noverat, deceptis custodibus elabitur; fugiensque à latronibus *interficitur*. *Seleucus* quoque iisdem fermè diebus, amisso regno, equo præcipitatus, *finitur*. Sic fratres, quasi & germanis casibus, exules ambo, post regna, scelerum suorum majorumque pœnas luerunt.

Strabo l. 16. Interim *Aradii*, qui Callinico adhæserant, impetrata ab eo asyli libertate, qua cavebatur, ne profugos regibus cogerentur tradere, Rempublicam suam valde auxêre. *Parthi* quoque & *Bactriani*, conturbatam videntes Seleucidarum familiam, ab imperio eorum *desciverunt*. Parthorum præfectum Andragoram Arsaces oppressit, sublatoq; eo imperium invasit gentis, Bactrianorum M. urbes Theodotus. *In Asia minori Attalus* Eumeni patrueli *successit*, tertius à Philetæro, quem à Lysimacho ad Seleucum defecisse diximus. Philetærus enim officiis erga potentiores perpetuis Pergamum sibi 20 annis servarat: Eo defuncto Eumenes, fratris ipsius filius, auxerat potentiam, & Antiochum Soterem apud Sardes profligarat. Ei post viginti duos annos Attalus, qui etiam nonnullus Eumenes dicitur, suffectus, magna pugna Galatas & Antiochum Hieracem prostravit, regiumque nomen adsciscere ausus est, æquato magnitudini nominis animo. Summa enim justitia suos rexit, unicam fidem præstitit sociis, mitis ac munificus in omnes, regnũ 43 annos tenuit, adeo stabile ac firmum, ut ad stirpem tertiam possessio ejus descenderit.

(Appianus Syr. Iustin. lib. 4. Strabo l. 13. Pausan. lib. 1. Livius l. 33. A. M. 3731.)

Polyb. lib. 2. In Macedonia *decedens Antigonus* Demetrio filio reliquit regnum quod Aratus Sicyonius Achæorum dux, subinde debilitabat, depellendo è Græciæ civitatibus Macedonum præsidia, easque Achaico fæderi adjungendo. Corinthus, Epidaurus, Megara, Træzen, hoc pacto libertatem recuperarunt, & Ptolomæus Evergetes cum Achæis societatem coijt. (Plutar. Arato. Pausanias in Corinth.)

Verum Sparta non accessit ad fœdus. *Agis* rex rempublicam, post victas Athenas, jam pridem neglectis Lycurgi legibus corruptam, priscæ restituere continentiæ, & virtuti studebat. Verũ ob id exosus ditioribus, accedente calamitate rei ad Pellenen male gestæ, ab Ephoris est necatus. *Aratus* Pyræum, Munichiam, Salaminem & Sunium, à Macedonum præsidiis, corrupto eorum præfecto Diogene, liberavit. Persuasit & tyrannis, *Aristomacho Argivorum*, & Lysiadi *Arcadum*, ut deposita sponte potestate, civitates suas cum *Achæorum* conjungerent concilio. Verum, ut *non omnia hominibus, etiam beatis, è sententia eveniunt*, felicitas *Arati* ad postremũ labefactata ruit, haud sine illius, qui eam labefecerat, pernicie. Is erat Cleomenes, Heraclidarum è prosapia Eurysthenis ultimus, qui post *Agidem* regno potiebatur Spartanorum. Etenim hic iteratis victoriis *Aratum* ad petenda Macedonum, quos antea læserat, auxilia cõpulit.

Demetrius rex decennium regno functus, jam obierat, relicto parvulo filio *Philippo*. Ei tutor datus *Antigonus Gonatas* (qui & Doson appellatus, *quod non daret, sed videretur daturus*) accepta in matrimonium matre pupilli, regem se constitui laborabat. Dardanos Thessalosque morte Demetrij exultantes, compescuerat, dignitatemque regni (Polyb. lib. 2. Iustin. l. 28. Plutar. in Æmylio Paulo.)

Macedonici non solum defenderat, verum etiam auxerat. Interjecto tamen tempore, seditione minaci Macedonum clausus in regia fuit, extremoque circumdatus periculo. Tum in publicum sine satellitibus procedit, projectoque in vulgus diademate & purpura, dare hæc eos alteri jubet, qui aut imperare illis nesciat, aut cui parere ipsi sciant: se adhuc invidiosum illud regnum, non voluptatibus, sed laboribus ac periculis sentire. Commemorat deinde beneficia sua, depositoque cum eorum exprobratione imperio, tamdiu illud recipere recusavit, quoad seditionis autores traderentur supplicio. Post accitus ab Arato, *bellum infert Spartanis*, qui soli Philippi Alexandriq; bellis, & imperium Macedonum, & omnibus metuenda arma contempserant. Inter duas nobilissimas gentes certatum summis utrinque viribus fuit, hinc veteri gloria, illinc illibata libertate, ipsaque etiam salute ad fortitudinem stimulante. Victi Lacedæmonii non tam suorum mortes, quam proprias dolebant vices, quod non omnes pro libertate patriæ cecidissent.

Plutar. in Agide & Cleomene. Hæc miserantibus supervenit *Cleomenes* rex, suo pariter & hostium cruore, post factas multas cædes, madens: ingressusque urbem, non consedit humi, non cibum aut potum poposcit, non denique armorum deposuit onus: sed acclinis parieti, cum quatuor millia sola ex pugna superfuisse conspexisset, hortatur ut se ad meliora Reipublicæ reservent tempora: Ipse cum conjuge & liberis in *Ægyptum ad Evergetem proficiscitur* : a quo honorifice susceptus, diu in summa dignatione regis vixit. *Pausa. in Corinthiacis & Lacon.* Postremo post Ptolomæi mortem, (is Olymp. 139 anno primo *consumptus morbo* fuit) à filio ejus cum omni familia carceri inclusus, dum evadere, regemque frustra occidere conaretur, voluntaria cum omnibus suis periit morte: uxores etiam ad supplicium miserabiliter raptę occubuere. *Polyb. lib. 5. Plutar. Agide & Cleomene.* Antigonus autem cæsis occisione Spartanis, fortunam tantæ miseratus urbis, à direptione milites prohibuit: veniamque his qui superessent dedit, præfatus bellum se cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse, cujus fuga omnem finierit iram: nec minori sibi gloriæ fore, si ab eo servata Lacedæmon, à quo solo capta sit, proderetur. Nec multo post ipse *decedit*, regnumque relinquit *Philippo* pupillo, annos XIV nato. Ejus iracundiam & furorem cum niteretur compescere *Aratus*, jam senex admodum odium incurrit regis, operaque Taurionis clam peremptus *veneno*, *interiit* ducum istius ætatis solertissimus. *Polyb. lib. 8. Plut. Arato.*

Dum Gręcia per Aratum ad libertatem erigit animos, *Carthago cum mercenariis* de libertate ipsaq; salute *dimicavit*. Postquam enim Carthagini exhausto bellis prioribus ærario, mercenariis Hispanis, Gallis, Balearibus, Afris, Pœnis, Liguribus, stipendia & donativa, à ducibus periculorum tempore promissa, exsolvi non potuere, immanis exarsit seditio, authoribus potissimum Mathone Afro & Spendio Campano, conditione servo. *Polyb. lib. 1. Diod. Sicul. l. 25. Appianus de bellis Punicis.* Hi pertractis in societatem Lybiæ gentibus, ingentes pararunt copias; Bellum varia fortuna maximaque invicem crudelitate in quartum gestum annum, in extrema seditiosorum clade finem habuit. Iamque ad desperationē pene venerat Carthago, arctis-

arctissimâ obsidione cincta, cum *Amilcar* eam exemit periculo, tractosque in vallem stipendiarios ad tantã famem circumsedẽdo adegit, ut humana pasci carne inciperent. Tunc ad pacificationem missi duces, Spendius & alii, in crucem sunt acti: Reliquorũ XL M uno prælio cæsi, apparuitque omnibus, quantum unius peritiâ ducis adversus indomitæ temeritatem valeat multitudinis. Exinde Annibal, alter ducum Carthaginiensium, aliique nobilium, dum incogitantius castra habent, à Mathone capti, idem quod ante Spendius, supplicium luere. Tandem Vtica & Hippone urbibus ad deditionem compulsis, Matho cum sociis dignas sceleribus suis pœnas exsolvere coactus.

Polyb. lib. 1. Cum intestinis hisce urgerentur Pœni malis, aliqui seditiosorum in *Sardiniam* profugi, Romanos ad occupandam insulam concitarunt, qui occasione usi, frustra obnitentibus Pœnis, eam suæ fecere ditionis, non minimum deinceps moti inter ipsos belli irritamentum. *Polyb. lib. 2.* Cæterum turbido patriæ statu quiescẽdum Carthaginiensibus, vel cum detrimento suo, visum. Composita Africa *in Hispaniam* transmissi exercitus, & ab Amilcare duce Annibal, *Diod. l. 25.* novennis tum puer, juramento ad aras obstrictus est, ad gerendas cum Romanis inimicitias. *Amilcar* magnis rebus in Hispania per novennium gestis, dum flumen equo transmittit, excussus eo, *periit*.

Interim *Romani* cum Liguribus Illyriis & Gallis Insubribus negotium militiæ fuit.

Eutrop. lib. 3. *Bellum Ligusticum* eo anno natum, quo Hiero Siciliæ rex Romani ad spectandos ludos venit, populoque CC modiorum tritici millia dedit dono. *Florus. l. 2. c. 3.* Tutum Alpibus & fuga durum atque velox genus Ligures, ex occasione magis latrocinia faciebant quam bella. Cum diu eluderent, tandem Fulvius latebras eorum sepsit igni, Bebius in plana deduxit: Posthumius ita exarmavit, ut vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur. Sardinienses ad rebellandum etiam impulsi à Pœnis, triumphi materiam præbuere, & pace *omnibus locis facta*, Romani nullum bellum habuerunt, quod his post Romam conditam, semel tantum Numa Pompilio regnante contigerat. *Epitome Liv. l. 20.* Sed clausa Iani porta, mox iterum sine mora patuit, cum & Ligures rebellarent, & Sardi. Subacti cum Sardis & Corsi sunt, prætorumque numerus ampliatus, ut essent quatuor.

Polyb. lib. 2. *Illyricum bellum* ex piratarum conflatum est injuriis. *Agron* Illyriorum rex, liberatis ab Ætolorum obsidione Midioniis, adeo lætatus victoria fuerat, ut continuatis convivijs luxu moreretur. Ejus uxor *Teuta*, susceptis regni gubernaculis, principem Epiri urbem Phœnicen, Corcyramque occuparat insulam, Illyriis piraticam exercentibus opinione potentiæ indulserat licẽtius. Igitur missi Roma legati C. & Luc. Coruncani, questum de injuriis apud Reginam. Illorum junior, audacius quam circumspectius, bellum indicendo iram Teutæ accendit, immissoq; in discedentem percussore trucidatus est. Ea res bellum inflammavit. Q. Fulvius Centimalus Cos: Demetrii Pharii proditione Corcyram adjunxit Romanis. Translatis in Illyricum copiis, multas cepit civitates. Teuta paucis locis exceptis, decedere regno, Roma-

manis pendere tributum coacta, navigatio Illyriorum certis limitibus circumscripta est. Alter consulum Posthumius rem in Græciam nunciavit, magno Græcorum applausu, eodem tempore quo Asdrubal, gener Amilcaris, in Hispania Carthaginem novam condebat. Ea felicitas Pœnorum in Hispania movit Romanos, ut paciscerentur cum Carthaginiensibus, ne liceret eis Iberum fl. cum armis trajicere, aut Saguntinos bello lacessere, quæ paulo post alterius belli Punici causa exstitit.

Polyb. lib. 2.

At tunc Romanos Galli Insubres distinebant, incitati aliquot ante annis lege C. Flaminii, qua Picentes agri, Gallis erepti, divisi fuerant militibus. Excitis igitur in societatem Rhodani accolis, quos ob mercenariam militiam Gessatas (puta hospites) appellabant, cum L peditum: XX equitum millibus in Hetruriam irruperunt. Traditum est Fabio Historico, qui expeditioni interfuit, DCCC millia hominum parata ad id bellum ex universa Italia fuisse. Res per Æmilium Cos. prospere gesta. Cum enim Galli, occiso prætore Romano cum sex millibus militum præda graves domum reverterentur, excepti pariter ab Atilio Consule è Sardiniâ revertenti, & sequente pone Æmilio, quanquam bifronte acie strenuè pugnabant, & Attilium Cos. occidebant, gravissima affecti sunt clade. XL millia cæsa, decem capta tradit Polybius. Cumque instaurarent bellum, P. Furius & C. Flaminius Coss. exercitus tunc primum trans Padum duxêre, secundisque Gallos domuêre prœliis. M. Claudius Marcellus Cos. occiso eorum duce Vidiomaro, opima Iovi Feretrio spolia tertius retulit. Ejus collega Cornelius Mediolanum urbem in potestatem populi Romani redegit. Hinc Istri, quod navem intercepissent Romanam, subacti: Illyrii etiam cum rebellassent, domiti in deditionem venerunt. Coloniæ deductæ sunt in agro de Gallis capto, Placentia & Cremona. Eademque tempestate *Roma Poëtas habere cœpit & historicos.* Poëtas L. Livium Comicum, & C. Nœvium: Historicum Fabium Pictorem. *Apud Græcos* Lacydes Cyrenæus novam instituit Academiam. Sphærus Stoicorum præfuit sectæ; Eratosthenes Cyrenæus scribendâ historia, Conon Astronomia, Onias Simonis Iusti filius apud Iudæos sacerdotio, Iesus Siracides sapientia, Iosephus Tobiæ filius civili prudentia & præfectura Palæstinæ floruit. Rhodiorum ingens *Solis Colossus* cubitorum LXX. divaricatis cruribus spatium præbens navibus portum ingredientibus, terræ motu concidit, certatim regibus ad ejus restitutionem levandaque Rhodiorem damna, conferentibus donaria, sed frustra. Rhodii enim, neglecto Colosso, liberalitate principum ad maxima Reipubl. suæ usi sunt incrementa. Colossus etiam jacens miraculo fuit. Steterat quinquaginta sex annos, factus à Charete Lindio, ut ait Plinius.

Eutrop. lib. 3. Epitome Liv. lib. 20.

Diodor. Eclog. l. 25. Polyb. lib. 2. Florus E. 2. c. 4. Epitome libr. Liv. l. 20. Eutrop. lib. 5.

Gellius lib. 17. c. 21. Eutrop. lib. 3. Laert. lib. 4. & 7. Suidas. Ioseph. lib. 12. c. 3. 4. Euse. in Chron.

Polyb. lib. 5. Strabo lib. 14. Plinius lib. 34. c. 7.

PTOLEMÆUS IV. PHILOPATOR, SELEUCUS CERAUNUS ET ANTIOCHUS MAGNUS FRATRES; PHILIPPUS, ATTALUS.

Olymp. 139. Secund. Anno Epocha 237. Imperij Græcor. 90.

IIsdem ferme temporibus propè universi orbis imperia, nova regum successione mutata sunt.

In Macedonia *Antigonus*, cum arduo

Justin. l. 29. Polyb. lib. 2. & 5.

arduo Illyrios prœlio vinceret, tantis clamoribus militem ad fundendum hostium sanguinem incitavit, ut oborto inde sanguinis sui profluvio, paucis diebus *moreretur*. Ei privignus *Philippus* quatuordecim annorum juvenis successit.

Polyb. lib. 4. App. Syriac.

In Asia *Seleucus Ceraunus* (qui & Pogon) Callinici filius, dum occupatas ab Attalo minoris Asiæ provincias bello repetit, Taurumque montem transcendit, ab Apaturio Gallo & Nicanore dolo circumventus *occiditur*, Achæus parricidii vindex, fratrem ejus Antiochum, impubem adhuc regio nomine ornat, ipse recuperatis bello regionibus, regem se gerit Asiæ.

A. M. 3751.

Ægyptum patre ac matre necatis, occupaverat. *Ptolomæus IV*, cui ex facinoris crimine cognomentum factis contrarium Philopator fuit; Sed & Spartani in locum Cleomenis suffecerunt Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio deesset, Asdrubal quoque maximarum in Hispania copiarum ductor, ac potentia fere Amilcarem socerum supergressus, Hispani ministri insidiis jugulatus, eique, à Pœnis Annibal substitutus fuerat, annorum viginti quinque juvenis, non tam penuria seniorum, quam odio Romanorum, quo imbutum eum à pueritia sciebant, professo Amilcare, se quatuor filios ceu leones in perniciem educare Romanorum. His regibus pueris, in suorum quibusque majorum vestigia intentis, magna virtutis indoles enituit.

Diodor. Sicul Ecl. l. 25. Cornelius Nepos Hannibale.

Justin. l. 30.

Solus Ptolemæus, sicut scelestus in occupando regno, ita & segnis in administrando fuit. Ad necem parentum fratris etiam cæde adjuncta, rebus velut feliciter gestis, luxuriæ se tradiderat, regisque mores omnis secuta regia erat. Itaque non amici tantum, verum etiam omnes exercitus, depositis militiæ studiis, otio & desidia corrupti, marcebant. Eam impunè tulit ignaviam, quoad *Antiocho* in Asia cum seditiosis fuit negotium. Antiocho enim Molon præfectus Mediæ rebellabat, sperans Achæum, qui inferiorem tenebat Asiam, futurum auxilio. Antiochus, ducta uxore Mithridatis Cappadociæ regis filiâ, præ ætate Hermeæ cuidam purpurato nimium erat obnoxius, & per Xenætam aliosque duces, illius consilio missos, malè rem gerebat. Quare victis à Molone copiis, ipse in rebelles movet, qui destituto duce, sponte ad legitimum transiêre regem, Molon violentas sibi ipsi manus attulit. Molonis frater Neolaus alterum fratrem Alexandrum, Persiæ præfectum aggressus, trucidatis matre ac nepotibus, seque & ipsum Alexandrum ruinæ infelicis domus superaddidit. Sic rebellione exstincta, nondum erat sui juris Antiochus, superstite etiamnum Hermea, homine crudeli & ambitioso, qui caput regis clanculum structis quoque insidiis petebat. Iis per Apollophanem medicum discussis juxta & vindicatis, interfecti Hermeæ uxorem Apameenses mulieres, pueros ejus pueri occidêre. *Tantum crudelis superbiæ odium est, ut in ejus ultionem imbellis etiam sexus & ætas armentur.*

Initium regni A. M. 3749.

Polyb. lib. 5.

Tunc vero *Antiochus*, cognita Ptolomęi desidia, veterique inter se regnorum odio stimulante, repentino bello multas ejus urbes oppressit. Theodotus Ætolus, præfectus Cavæ Syriæ, cum socordem regem nulla virtuti aut fortitudini præmia statuere

ſtatuere animadverteret, indignatus deſpectui eſſe res præclarè ab ſe geſtas, Seleuciam Syriç, Tyrumque ac Ptolomaidem Antiocho conceſſit; quibus ille ſine certamine potitus, ipſam aggredi decrevit Ægyptum. Sic tandem evigilare Ptolomæus, trepidare, miſſiſque legationibus, quoad vires pararet, morari Antiochum. Interea mercenarios milites in Græcia ſubito per viros induſtrios conſcribere; ſeptuaginta tria peditum, quinque equitum millia, 73 elephantos cogere. Contrariæ Antiochi copiæ erant LXIII M peditum VI M Equitum, Elephanti CII, Congreſſi reges circa Raphiam Syriç, primum pari fortuna dimicarunt, tandem victoria penes Ptolomæum ſtetit, qui mox petenti pacem Antiocho, facilè eam dedit, contentuſq; recuperatione urbium, quas amiſerat, avidè materiam quietis arripuit: ac revolutus mox in luxuriam, occiſa Eurydice uxore, eademq; ſorore ſua, Agathocliæ meretricis illecebris capitur. Atque ita omnem magnitudinem nominis ac majeſtatis oblitus, noctes in ſtupris, dies in conviviis conſumſit. Creſcente deinde licentia, adduntur frater meretricis Agathocles, & mater Oenanthe, ejuſdem inſtrumenta luxuriæ. Illi per regem poſſidebant regnum: tribunatus, præfecturas & ducatus mulieres ordinabant, nec quiſquam tandem minus in regno ſuo, quam rex ipſe poterat. Sic *moritur*, relicto quinquenni ex ſorore Eurydice filio. Sed mors ejus, dum mulieres regiam rapiunt pecuniā, & imperium inita cum perditiſſimis ſocietate occupare conantur, diu occultata fuit. Revelata, concurſu multitudinis *Agathocles occiditur* & mulieres in ultionem Eurydices, ſuffiguntur patibulis. Sed hæc multo poſt acciderunt.

Iuſtin. l. 30.

Polyb. l. 26.

Interim *Antiochus* Achæo cognato ſuo, dudum regem ſe Aſiæ minoris gerenti, bellum intulit grave & diuturnum. Illum jam Attalus Smyrna, Phocœa, Colophone, Myſiaque, Gallorum ſubnixus ope ſpoliarat. Quare cum Attalo inita ſocietate, Antiochus Sardes expugnat, Achæum arci includit. Poſtremo fraude Bolidis Cretenſis captum atrociſſimo afficit ſupplicio, Olympiadis XLI anno ultimo. Manibus pedibuſque truncatum corpus cruci ſuffixum eſt, lubricitatis fortunæ inſigne documentum. Eo ſuperato hoſte, cum Hyrcanis & Bactrianis proſperè conflixit, tandemque exceptis Parthis, ſeuperioris Aſiæ provincias ſubegit omnes; atque univerſos ſubditos in virtutis ſuæ admirationem traxit. Arſacem Parthum, mira ſecum virtute præliatum, in ſocietatem ad poſtremum aſſumpſit. Non minoribus intentus rebus Philippus erat, Macedonum rex. Eum Dardani, cæterique omnes finitimi populi, quibus velut immortale odium cum Macedonū regibus intercedebat, contemptu ætatis aſſiduè laceſſebant. Contra ille ſummotis hoſtibus, non ſua defendiſſe contentus, accitu Achæorum, quos Meſſenii adverſus Ætolos in auxilium vocaverant, Ambraciam quoque Ætolorum urbem occupat. In Pœonia Thebas Pthiotidas, incolis veteribus nudatas, coloniam facit Macedonum, & de ſuo nomine Philippopolin appellat. Iſta agitantem accedit Demetrius Pharius, nuper à Paulo Æmylio ex Illyrico, cui cum Romani præfecerant, ob fractam fidem expulſus, injuriamque Romanorum querens, qui Siciliæ,

Polyb. l. 7. & 8.

Polyb. l. 10. 11.

Iuſtin. l. 41.

Iuſtin. l. 28. Polyb. l. 4.

Polyb. l. 5.

Siciliæ, Sardiniæque imperium adepti Hispaniæ, Africæ, totiusque mundi opibus imminerent; suadet omissis Ætolis, bellum iis inferre, à quibus victoribus plus periculi, victis gloriæ sit exspectandum.

Impellitur *Philippus* oratione reguli exulis, minusque negotii cum Romanis fore existimat, quod jam victos ab Hannibale ad Thrasymenum lacum acceperat, inque ipsa Italia Pœnorum armis urgeri.

...ius l.2. c.6. A.M. 3753. Polyb. lib.3. ...ius l.21.

Et res ita accidit. Pudebat nobilem Carthaginiensem populum, ablatum mare, ademptas insulas, dare tributa, quæ jubere consueverant. Igitur in causa belli *Saguntus*, dum Romani consultant, & Illyrios vastant, *deleta* est, vetus Hispaniæ civitas & opulenta, fidei erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum. Iam novem menses fessi fame, machinis, ferro, igne, versa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum, tum desuper se suosque cum omnibus opibus suis, ferro & igni corrupére. Hujus tantæ cladis autor *Hannibal*, missis Roma legatis, ad supplicium erat postulatus. Tergiversantibus Pœnis, à Fabio, excusso in curia togæ gremio, indictum est bellum. Id initium & *origo secundi belli Punici* fertur, quod vastatione Italiæ, captivitate Africæ, ducum & regum, qui id gesserunt, exitio, per totos octodecim annos gestum est. Tempestas in Italiam ab Alpinis nivibus, velut cœlo missa, descendit. Hannibal, amisso in Pyrenæis montibus, & Gallorum fraude in Alpibus, ingenti militum numero, per invia sibi viam virtute & constantia celeriter patefecit. Traditur ad Italiam LXXX millia peditum, & XX millia equitum septem & triginta Elephantos duxisse, relicto cum idoneis exercitibus in Hispania fratre Asdrubale; sed cum maximam partem itineris consumsissent, Viginti circiter peditum, sex equitum millia in Italiam penetrarunt, Ligurum & Gallorum succenturiatis aucta copiis. *Primo* impetus turbo *inter Padum & Ticinum* valido statim fragore intonuit. Ibi P. Scipione duce, *fusus Romanorum exercitus*. Saucius & ipse COS. venisset in hostium manus, nisi protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset. Hic erat Scipio, qui in exitium Africæ crescens, nomen postmodum ex malis ejus consecutus est. Inde Sempronius Gracchus, cognito Hannibalis adventu, è Sicilia exercitum trajecit Ariminum, & ad *Trebiam* cum Pœnis conflixit. Tunc callidissimi hostes frigidum & nivalem nactidiem, quum se ignibus prius oleoque fovissent, homines à meridie & sole venientes, sua Italos hyeme vicerunt. Secutus *Thrasimenus lacus*, tertium Hannibalis fulmen, Imperatore Flaminio. Ad eum per maximā suam militumq; vexationem transito Apennino, perque continuas vigilias in paludibus amisso oculo, pervenerat. C. Flaminius Cos. homo temerarius, nova Punicæ fraudis arte circumventus, cum exercitu periit. Quippe nebula lacus, palustribusq; virgultis tectus eques, terga subito pugnantium invasit. Sex M. quæ eruperant. fide ab Maherbale data, perfidia Hannibalis vincta feruntur. Cum ad nuncium cladis Romæ luctus esset, duæ matres insperato receptis filiis gaudio diem suum objerunt.

A.M. 3754. ...C. ...35.

Polyb. lib. 3.

Anno eodem.

Polyb. lib. 3.

Florus lib. 2. c. 6.

A. M. 3755.

Livius lib. 22. Polyb. lib. 3.

Liv. l. 22. Polyb. lib. 3. Anno eodem. Adversus hostem toties victorem, tam callidum, non virtute tantum, sed suis etiam pugnare consiliis oportebat. Itaque prima reviviscentis Romæ spes Fabius fuit, *novam de Annibale victoriam commentus, non pugnare*, unde illi nomen novum, & Reip. salutare *Cunctator*, scutumque imperii. Itaque per Samnium, per Falernos, Gauranosque saltus, sic maceravit Annibalem, ut qui frangi virtute non poterat, mora comminueretur. M. Minutius magister equitum, ferox & temerarius, criminando dictatorem, tanquam timidum & segnem, effecit, ut populi jussu imperium ei cum Fabio æquaretur. Diuiso exercitu, cum in iniquum conflixisset locum, & magno in discrimine ejus legiones essent, superveniente cum exercitu Fabio Maximo, præsentissimo liberatur pericule. Quo beneficio victus, castra cum eo conjunxit, & patrem salutavit Fabium, idemque milites facere commilitonibus jussit. Annibal vastata Campania, inter Casilinum oppidum & Calliculam montem à Fabio clausus, sarmentis ad cornua boum alligatis & incensis, præsidium Romanorum, quod Calliculam insidebat, fugavit, & sic transgressus est saltum. Idemque Fabii Maximi dictatoris, cum circumposita ureret, agro pepercit, ut illum tanquam proditorem faceret suspectum patriæ.

A. M. 3756. V. C. 537. Florus l. 2. c. 6. Polyb. lib. 3. *Quartum* & pene ultimum *vulnus Romæ fuerunt Cannæ*, ignobilis Apuliæ vicus, sed magnitudine cladis nobilitatus. *Cæsa* eo prælio *Romanorum* XLV. *millia* cum Æmylio Paulo Cos. & senatoribus LXXX, consularibus atque prætoriis aut ædilitiis XXX. ibi in exercitus infelicis exitium, dux, terra, cælum, dies, tota denique rerum natura consensit. Si quidem non contentus simulatis transfugis *Annibal*, qui mox terga pugnantium ceciderunt, insuper observato loci ingenio, quod & sol ibi, ut patentibus in campis acerrimus, & plurimus pulvis, & Eurus ab oriente semper quasi ad constitutum, ita instruxit aciem, ut Romanis adversus hæc omnia obversis, quasi secundum cælum tenens, vento, pulvere, sole, pugnaret. Itaque duo consulares exercitus cęsi ad hostium satietatem, donec Annibal diceret militi suo, *Parce ferro*. Ducum* effugit alter, alter occisus est. Paulum puduit, Varro non desperavit. Documenta fuerunt cladis cruentus aliquandiu Aufidus: pons de cadaveribus jussu ducis, factus in torrente Vergilii: modii duo annulorum Carthaginem missi, dignitasque equestris taxata mensura. Dubium deinde non erat, quin ultimum illum diem habitura fuerit Roma, quintumque intra diem epulari Annibal in Capitolio potuerit, si (quod Adherbalem Bomilcaris dixisse ferunt) *quemadmodum sciret vincere, sic victoria uti scisset*. Sed illum fatum urbis imperaturæ, suaq; mens mala in diversum abstulerunt. Quum victoria posset uti, frui ea maluit, relictaque Roma Campaniam Tarentumq; peragrare, ubi mox & ipse, & exercitus ejus ardor elanguit, adeo ut verum percrebuerit dictum, *delicatam Capuam Annibali Cannas fuisse*. Interim respirare Romanus, & qnasi ab inferis emergere. Arma non erant, detracta sunt templis: Deerat juventus, in sacramētum militiæ liberata servitia. Egebat ærariū, opes suas libens senatus in medium potulit. Eques sequutus

Olymp. 140.

secutus exemplum, imitateq; equitem tribus. Accessit Scipionis fida patriæ magnanimitas. *Livius l. 22.* Cum enim à nobilibus adolescentibus, propter desperationem, consilium de relinquenda Italia iniretur, ille tribunus militum, stricto super capita deliberantium ferro, juravit pro hoste se habiturum eum, qui non jurasset, minime à se relictū iri Italiam. Varroni, cujus temeritate accepta clades erat, obviam itum est, & gratiæ actæ, quod de Republica non desperasset. Præterea trepidationem urbis & luctum, res in Hispania meliore eventu à P. & Cn. Scipionibus gestę, diminuerunt. *Eutropius l. 3. Liv. l. 23.* Asdrubalem illi secundis præliis XXXV. hominū millibus spoliarunt; Viginti quinque occisa, decē millia capta sunt. Post nuncium victoriæ Cannensis Hanno ex Pœnis, vir nobilissimis, suadebat senatui Carthaginiensium, ut pacem à populo Romano peterent: nec renuit obstrepente Barchina factione. *Timendam ille tunc maxime fortunam cum maxime splendet, judicabat.* Anno quarto, postquam in Italiam *Annibal* venit, *M. Claudius Marcellus* vinci eum posse docuit. *Aurel. Victor. in Marcello. Anno eodem.* Congressus enim cominus, pepulit eum è Campania sua, & ab obsidione urbis *Nolæ* excussit. Annibal contra multas Romanorum civitates per Apuliam, Calabriam & Brutios occupando, damnum sibi illatum pensavit.

Eutrop. lib. 3. Tunc ergo Philippus, Rex Macedoniæ, legatos ad eum misit, promittens auxilia contra Romanos, hac lege, ut illis deletis, ipse quoq; contra Græcos auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, & re cognita, Romani in Macedoniam *Polyb. lib. 7.* M. valerium Levinū ire jusserunt; in Sardiniam Titum Manlium Torquatum Proconsulem, quod etiam ea sollicitata ab Hannibale Romanos deseruisset. Ita singulari Romanorum in rebus adversis fiducia, uno tempore quatuor pugnabatur locis; in Italia, contra Hannibalem: In Hispania contra fratrem ejus Asdrubalem; in Macedonia contra Philippum: in Sardinia contra Sardos, & alterum Asdrubalem Charthaginiensem. Is à T Manlio vivus est captus, occisa cum eo XII M. capti mille quingenti, & à Romanis Sardinia subacta. *Livius lib. 23.* Paulo post etiam Philippus Appolloniam obsidens, nocturna Romanorum irruptione, fugatur, & in Hispania à Scipionibus Asdrubal & Mago, Annibalis fratres, quatuor cæduntur pręliis, *Liv. l. 24.* Saguntus restituitur, Turdetani, in quorum gratiam perierat, sub corona veneunt. Hinc bellum in Siciliam quoque migrat. Defuncto enim Hierone rege, filius ejus Gelo, & nepos Hieronymus, ad Carthaginienses defecerant, quibus statim morbo aut ferro consumptis, Sicilia Marcello à Romanis mandatur. Is totam insulam in una superavit urbe. Grande illud, & ante id tempus invictum caput. *Syracusæ*, quamvis Archimedis ingenio defenderentur, aliquando tamen cesserunt. *A. M. 3759. V. C. 541.* Longe illis triplex murus, totidemque arces, portus ille marmoreus, & fons celebratus Arethusæ: *Strabo lib. 6.* nisi quod hactenus profuere, ut pulchritudini victæ urbis parceret Marcellus. *Polyb. lib. 8.* Quanquam enim tertio demum anno eam expugnaret, vino somnoque sepultam, ingenti cum jactura militum opumque Romanarum, tanta tamen victoris modestia eluxit & clementia, ut & capta illa, parcere cuperet *Archimedi Mathematico*, nisi illū *Liv. l. 25. Plutar. Marc. Polyb. lib. 8.*

A. M. 3760.

formis forte suis in pulvere descriptis intentum, *miles* per inscitiam *transfixisset*.

In Hispania *P. & Cn. Sciopiones*, tot tantarumque rerum feliciter gestarum *tristem exitum tulerunt*. Deserti enim à Celtiberis, quos primos Romana castra mercenarios habuêre, prope cum totis exercitibus obsidione occisi sunt, anno octavo, quam in Hispaniam iverant: Amissaque ejus provinciæ possessio foret, nisi L. martii equitis Romani virtute & industria, contractis exercituum reliquiis, bina castra hostium, ut post victoriam nihil timentium, expugnata essent, ad XXXVII millia cæsa. Martius à Romanis Dux appellatus est.

Livius lib. 25.

Non eadem fortuna, quæ Martio, Centenio Penulæ Centurioni adversus Annibalem fuit. Cum enim petisset à senatu, ut sibi exercitus daretur, pollicitus de Annibale victoriam, octo millibus acceptis & voluntario milite duplicatis, temerarii adversus peritum ducem ausus experimentum triste dedit. Tantam enim à veterano imperatore accepit cladẽ; ut ex tanta multitudine vix mille evaserint incolumes. Centenius, ne vesanæ temeritatis probro superesset, objectans se hostium telis cecidit. Illi stultitia par & audacia Cn. Fulvius Prætor, paulo post in insidias ab Annibale pertractus, ubi rem inclinatam, ac trepidantes suos vidit, equo arrepto cum ducentis equitibus effugit. Ex duo de viginti millibus hominum duo millia, haud amplius superfuêre. Castris ipsis hostes potiti sunt: Interim, Q. Fulvius Flaccus App. Claudius Coss. Capuam quæ ante triennium desciverat, obsidione circumvallant, urbem nobilem ac potentem, quæ sicut defectione sua traxerat aliquot populos, ita recepta inclinatura rursus animos videbatur ad veteris imperii respectum. Ibi, quod equitatu prævalebant obsessi, institutum est primum, ut velites essent in legionibus, qui leviter armati, & vehi post equites, & signo dato desilire, pedestremq; inter equites ciere pugnam possent. Igitur Annibal obsidionem soluturus, cum clade repellitur, Campani eodem tempore erumpentes in urbem rediguntur: Annibal urgendos proprio periculo Romanos ratus, ad tertium ab urbe Roma lapidem super Anienem fluvium castra ponit: ipse cum duobus M. equitum usque ad portam Capenam, ut urbis situm exploraret, obequitat: Sed ab altero ducum Fulvio, quem Romani, non omissa Capua, ad patriam tutandam revocaverant, immisso equitatu summotus est: Instructis deinde exercitibus, in ejus pugnæ casum, in qua urbs Roma victoriæ præmium esset, imber ingens, grandine mistus, ita utramq; turbavit aciem, ut vix armis retentis in castra se receperint, majore numinis quam hostium metu. Et postero die eodem loco acies instructas eadem tempestas diremit: ubi recepissent se in castra, mira serenitas cum tranquillitate oriebatur. Parva res dictu minuit spes Annibalis, sed ad magnanimitatem populi Romani probandam satis efficax: quod illis, quibus obsidebatur diebus, ager quem bello captum castris insederat, venalis Romæ fuit: hastæque subjectus invenit emptorem, nihil ob id diminuto pretio. Major res, quod cum ipse armatus ad mœnia sederet, milites sub vexillis in supplementum

Livius lib. 26. Polyb. lib. 9. (left margin)

Livius lib. 26. Polyb. lib. 9. (right margin)

mentum Hispaniæ profectos audivit. Tribus enim & viginti legionibus eo tempore Romana res gerebatur. Itaque cessit fatis, & in ultimum se recepit Italiæ sinum. *Capua* deploratam spem sui retinendi intelligens apud Pœnos esse, exitium indies exspectabat. *Antequam* dederetur, Vibium Virium septem & viginti senatores domum secuti sunt: epulatique cum eo, & quantum facere potuerant, alienatis mẽtibus vino ab imminentis sensu mali, venenum omnes sumpserunt. De supplicio reliquorum haudquaquam inter Fulvium Claudiumque conveniebat. Facilis impetrandæ veniç Claudius, Fulvii durior sententia erat. Cum deligati ad palos essent, ut securi ferirentur, literas à senatu missas quibus jubebatur parcere, antequam legeret, in sinu posuit, & lege agi jussit, & supplicium peregit. Multitudo alia civiũ Campanorum venundata, ager omnis & tecta publica populi R. facta, præfectus ad jura reddenda aratoribus ab Roma quotannis missus.

Capua Capua A. M. 3761.

Capta Capua, non minor *Romanis Hispaniæ*, quam Italiæ *cura* erat. Cum in comitiis apud populum quæreretur, cui mandaretur tanti moles imperii: nullo id volente suscipere, P. *Scipio*, P. filius, qui in Hispania ceciderat, professus se iturũ, suffragio omnium *missus est*. Hic bellatricẽ illam Hispaniam totam, à Pyrenæis montibus in Herculis usque columnas & oceanum, Romanis acquisivit, nescias citius, an facilius. Quam velociter, quatuor anni fatentur: quam facile, vel una civitas probat. Eadem quippe, quo obsessa est, die capta est, omenque Africanç victoriæ fuit, quod tã facile victa est, *Hispana Carthago*. Certum est profecisse eum maxime justitia & morum sanctitate, quippe qui captivos pueros puellasq; præcipuæ pulchritudinis, incolumi restituerit pudicitia, eaque etiam integritate Masanissam, eximium Carthaginiensium propugnatorem, Romanis amicum fecerit.

Polyb. lib. 10. Livius l. 26.

A. M. 3762.

Similiter interim Val. Lævinus Ætolos adjunxit Romanis, eisque capta loca, Zazynthum, Naxum, & alia tradit, ut promptiores adversus Philippum communem hostem efficiat, cum subinde Annibal spoliatis, quas tenere non poterat, urbibus, plurimorum alienat animos, & Romanos respiciendi causam præbet. Ita æquante fortuna, suspensa omnia apud Romanos & Carthaginienses erant, integra spe, integro metu, velut eo tempore denuo inciperent bellum, Romanorum 12. Coloniæ fessæ bello, militem negabant. 18 persistebant in officio. Nam mox nova Annibali de Romanis victoria contigit. Cæsus prætor Fulvius cum exercitu ad Herdoniam, Cl. Marcellus Cos. cladem regesturus victori, æquo Marte pugnat, & subinde cedentem premit, donec effugeret. *Fabius Max. Tarentinos in deditionem accipit*. Marcellus iterum configit cum Annibale, priori pugna Annibal, Marcellus in sequenti vincit. Tandem Marcellus & Crispinus Coss. speculandi causa egressi è castris, insidiis ab Annibale circumveniuntur, *Marcellus ab hoste occisus*, laudatur, *Crispinus* fugit, & paulo post ex vulneribus *Moritur*. In Græcia simul Romani cum Ætolis & Attalo *Asiæ* rege societatem pacti, Acheos bello vexãt, sed adventu Philippi repelluntur. Miscetur etiam partibus Machanides, Lacedæmo-

Livius lib. 27.

A. M. 3763.

A. M. 3764. Plutar. Philopœm. Polyb. lib. 1.

Pausa. in Arcadicis. *Livius lib. 27.* *Florus l. 2. c. 6.* niorum tyrannus, quem Philopœmē Arcas ad Mantinçam cum quatuor militum millibus oppressit. Romæ lustrum à Censoribus conditum est; Censa sunt civium capita centum triginta septem millia, centum & octo: ex quo numero apparuit, quantum hominum tot præliorum adversa fortuna populo Romano abstulisset. Nihil actum erat tanta virtute, tot hominū sanguine, siquidem Asdrubal, frater Anniabalis, cum exercitu novo, nova belli mole veniebat. Actum erat proculdubio de Romanis, si vir ille se cum fratre junxisset. Sed hunc castrametantē Claudius Nero cum Livio Salinatore debellat. Nero in ultimos Italiæ angulos summoverat Annibalem. Livius in diversissimam partem, & in ipsas nascentis Italiæ fauces signa converterat. Tāto interjacente solo, quo consilio, qua celeritate consules castra conjunxerint, in opinantemq; hostem collatis compresserint signis, neque id fieri Annibal, senserit, difficile dictu est. Certe Annibal, re cognita, *Polyb. lib. 11.* quum projectum fratris caput ad sua castra vidisset; agnosco, inquit, infelicitatem Carthaginis. LVI. hominum millia apud Senam cæsa prodit Livius, multo pauciores Polybius. Hoc privato publicoq; vulnere ictus indomitus ille Annibalis *Horat. lib 4. Carm. Oda. 4.* animus, confessionem aliquam mutatę fortunæ edidit.

Livius lib. 28. *Scipio* exclusus Hispaniæ possessione hostibus, in Africam ad Syphacem regem Masæsilorum duobus navigiis transvectus, fœdus junxit. Asdrubal Gisgonis ibi cum eo in eodem lecto accubuit. Reversus cum Astapam urbem oppugnaret, oppidani liberos & conjuges rogo exstructo occiderunt: se insuper præcipitaverunt. Ipse Scipio cum gravi implicitus esset morbo, seditionem in parte exercitus motam *Polyb. lib. 11.* confirmatus discussit: rebellantesque Hispaniæ populos coëgit in deditionem venire. Inde assumpto in fœdus Masinissa rege, Romam reversus, consulque creatus est. Africam provinciam petenti, contradicente Q. Fabio Maximo, Sicilia data est: permissumque ut in Africam trajiceret, si ex republ. esse censeret. Eadem æstate Mago Amilcaris filius, ex minore Balearium insula, quam occupaverat, juventute lecta in classem imposita, in Italiam XII millia peditū, duo ferme equitum trajecit: Genuamq; nullis præsidiis maritimam oram tutantibus, repentino adventu intercepit. Inde *Livius lib. 29.* societate cum Ingaunis Liguribus composita, montanos instituit oppugnare. Interim ex Sicilia C. Lælius, à Scipione in Africam missus, ingentem reportavit prædam: & mandata Masanissæ Scipioni exposuit, conquerentis, quod non exercitum, in Africam ex condicto trajecisset. *Appianus de bellis Punicis.* Multum enim interesse Pœnis, alienos populari fines, an suos uri exscindique videant: seq; ad res Pœnorum prodendas paratum. In Hispania Indibilis & Mandonius, unicum tantum Romanis superesse ducem rati, seditionem excitaverant: sed à Præsidibus Hispanię magna victi clade, Indibilis in acie occisus, Mandonius exposcentibus Romanis à suis est deditus. Ita bellum finitum.

Magoni, qui in Galliam ierat & Liguriam, ex Africa & militū ampla manus missa, & pecuniæ, quibus auxilia conduceret: Præceptumque ut se Annibali fratri jungeret. Scipio à Syracusis in Brutios trajecit: & Lo-

& Locros, pulso Punico præsidio, fugatoque Annibale recepit. Locris cum male præ esset Pleminius Proquæstor, liberosque & conjuges civium ad stuprum raperet, in catenis Romam ductus, in carcere periit. Per hæc Epirotæ tædio diutini belli, tentata prius Romanorum voluntate, legatos de pace communi ad Philippum misere. P. Sempronius absens Romæ Cos. creatus, conditionis pacis dixit, ut Parthini, & Dimallum, & Bargulum, & Eugenium Romanorum essent, Atinfanes Macedoni accederent. In eas conditiones cum pax convenisset, ab rege fœderi adscripti Prusia Bithyniç rex, Achæi, Bæoti, Thessali, Acarnanes, Epirotæ: ab Romanis Ilienses, Attalus Rex, Pleuratus Illyrius, Nabis Lacedæmoniorũ Tyrannus, Elœi, Messenii, Athenienses. Ætolis paulo ante cum Philippo convenerat.

Livius l. 29.

Hinc Romani per libros Sibyllinos & oraculum Delphicum in superstitionem versi, matrem Deum Pesinunte Romam transferunt. Tradita est per *Attalum* regem Asiæ. Lapis erat, quem matrem Idæam incolæ dicebant. Bellum numen dixeris, peritosque religionis populos, qui à Satana decepti, in saxo spẽ victoriæ collocaverint. Sed Romanos in superstitionis usque ad stuporem aliarum gentium pronos, etjam Polybius notavit. Excepit saxeam deam P. Scipio Nasica, Cu. Filius, ejus qui in Hispania perierat, vir optimus à senatu judicatus. adolescens nondũ quæstorius. Recreati à metu Romani, toleratam utcunque dubiis rebus vacationem coloniarum, non ultra pati decreverunt. Ardea, Nepete, Sutrium, Cales, Alba, Carseoli, Sora, Suessa, Seria, Circei, Narnia, Interamna, (hæ namque Coloniæ in ea causa erant) duplicatum ejus summæ numerum militem dare, jussæ, qua plurimum antea dedissent. M. Val. Levinus collatas innopi ærario pecunias, privatis reddi tribus pensionibus obtinuit, ne fides Reipubl. laboraret.

Polyb. lib. 6.

In hæc tempora *mors* incidit *Ptolemæi*, quem Strabo quartum & Agathocliæ Ptolemæum nominat, additque omnes successores Alexandri male gessisse imperium, imprimis, tamen istum, septimumque deinde Ptolemæum & ultimum. Decessit, ut habent Clemens & Ptolemæus Alexandrini, anno regni decimo septimo.

Strabo l. 18.

Clemens Strom. 1. Ptol. Canonic.

Ingens adversus eum Dei gloria eluxit. Victo enim Antiocho, postquam sacra fecisset Hierosolymæ, sanctissimum templi adytum, obnitentibus frustra Iudæis, ingressus, horrore confestim intremuit, ut pro exanimi exportaretur à satellitibus. Redditus sibi, sueta socordia contemsit periculum. Iudæisque infensus, quotquot in Ægypto nancisci potuit, contrahi in unum, & D. Elephantis objici proterendos jubet. Illi hippodromo inclusi, catenisque onerati, miserabili patrium Deum implorabant ululatu, ut numẽ suum à vanissimi regis vindicaret Iudibrio. Nec incassum cecidere tot miserorum preces. Vocatus enim ad triste spectaculum tyrannus, mota mente, nihil se in Iudæos imperasse, extemplo dimittendos ait. Inde comessabundus ad pristinam revolvitur insaniam, efferari elephantos, conquiri Iudæos, iterum objectari belluis præcipit. Fit quod imperarat: accersitur ad spectandas innocentissimorum hominum neces. Iudæi rursus supinas, ut poterant, palmas

Macc. lib. 3. Eusob. in Chro. Ioseph. lib. 2. contra App.

mas in cælum tendentes, Dei sui in vocant præsidium. Et ecce aduenientis cum rege satellitii strepitu, tanquam in furorem acti Elephantes, perfractis repagulis in milites & turbam circumstantem irruunt, obvium quemque proculcant. Iudæorum ne unum attingere audent. Eo miraculo attonitus Philopator, Iudæos, quos mori jusserat, præbitis largissimè sumptibus ad sua dimittit, ac vice eorum, qui religionem deseruerant, plectendos ex lege constantioribus tradit. Iosephus historiam Physconi tribuit. Præerat tunc sacris Ierosolymæ *Oniæ* filius Simon, cui defuncto postea successit Onias, avi nomen gerens. Filii Iosephi Ducis tributis Palæstinæ præsidebant, cum fratre Hyrcano trans Iordanem habitante dissidia alentes; qui fretus favore aulæ Ægyptiæ regionem, quam occuparat, servavit, usque ad Antiochum Epiphanem, quem veritus voluntaria interiit morte. Philosophorũ hujus temporis scribacissimus fuit *Chrysippus*, dialecticis deditus argutiis, suique ipsius æstimator indulgentissimus. Res Græcas *Menedotus* Corinthius, Hannibalis facta *Sosibius*, Romana *Q. Ennius* Poeta literis mandatur.

Ioseph. lib. 12. cap. 4. 5.

Diog. Laert lib. 7. Diod. Sicul. l. 26 Gellius l. 17. c. ult.

PTOLEMÆVS QVINTVS EPIPHANES. ANTIOCHVS MAGNVS. PHILIPPVS DEMETRII. ATTALUS & EUMENES.

Olymp. 143. Epocha 254. Imper. Græc. 107. Iustin. l. 30. 31. Polyb. l. 15. A. M. 3768.

MOrtuo igitur Ptolemæo Philopatore rege Ægypti, relictus in spem regni filius *Ptolemæus, Epiphanes*, id est, illustris dictus est à Græcis: sed parvulus ætate præda etiam domesticis & tutoribus fuit. Antiochus rex Syriæ & Philippus Macedo regnum occupare pueri statuebant. Invaditur Phænicia, cæterçque Syriæ quidem, sed juris Ægypti civitates. Senatus Alexandrinus legatos Romam mittit, petentes denuntiari Antiocho, abstineret regno pupilli, postremis patris precibus fidei suæ tradit frustra. Antiochus & Iudæam ditioni suæ adjecit.

Ioseph. l. 12. c. 3.

Interea cum Carthaginiensibus debellatum à Romanis, virtute præcipua P. Scipionis, qui primus à devicta gente cognomen Africani tulit.

Livius l. 25.

Cum enim ob Pleminii propraetoris à se constituti facinora, fama laboraret luxuriæ Scipio, missisque exploratum legatis abunde se purgasset, in Africam tandem Senatus permissu trajecit exercitum. Ibi se ei Masanissa, quem Syphax Numidarum rex regno ejecerat, cum ducentis equitibus junxit, & primo statim bello, Hannonem Amilcaris filium cum ampla manu interemit. Attamen adventu Hasdrubalis & Syphacis, qui propria cum centum militibus venerant, ab obsidione Vticæ depulsus Scipio, hiberna cõmunivit. Romæ interea mirum inter censores certamen fuit. Nam & Claudius Livio Collegæ equum ademit, quod à populo Romano damnatus actusque in exilium fuerat: & Livius Claudio, quod falsum in se testimoniũ dixisset, & quod minime bona fide secum in gratiam rediisset. Idem omnes tribus, extra unam, ærarias reliquit: qui & innocentem se damnassent, & postea consulem censoremque fecissent, egregius levitatis vulgi Aristarchus.

A. M. 3769. Livius l. 30.

Postmodum in Africa *Scipio* Carthaginenses, & eundem *Syphacem* Numi-

Polyb. lib. 14. Appianus de bellis Punicis.

Numidarum regem, socerumque ejus Asdrubalem pluribus præliis *vicit*, adjuvante Masanissa: binaque hostium castra improvisa oppressione expugnavit, in quibus XL millia hominum ferro igniq; consumpta sunt *Syphacem* per C. Lælium *cepit*: Masanissam in regnum restituit. Masanissa, cum Cirtha Syphacis urbs regia caperetur, uxorem ejus, forma & ætate florentem, (ut erat gens Numidarum in Venerem præceps) statim adamavit, factisque properanter nuptiis, ne captam Romanis tradere cogeretur, uxorem habuit: Nam antequam Syphaci jungeretur, ipse eam sibi desponsaverat. Castigatus ob id à Scipione, muliebres verito blanditias, per quas Sophonisba Syphacem à Romanorum amicitia alienaverat, temeritatem aliâ temeritate luit. Accito enim famulo, post crebros gemitus, per eum venenum transmittit reginæ, jubens ut memor patris Asdrubalis, & duorum regum, quibus nupta esset, sibi ipsa consulat. Illa, *accipio* inquit, *nuptiale munus, si nihil majus vir uxori præstare potuit*, acceptumque poculum impavide haurit. Iam permunito Tuneto, ipsas ferè Carthaginis portas quatiebat *Scipio*, cum consternati tot victoriis Pœni simulato interim pacis studio, inhærentem atque incubantem Italiæ *Annibalem* detrahunt. Frendens gemensque ille Italiam reliquit, execratus etiam suum caput, quod cruentum ab Cannensi victoria militem non statim Romam duxisset. Decimo sexto anno, quā venerat in Italiam, in *Africam* trajecit, missisque exploratoribus, cum excepti à custodibus Romanis, circunductiq; per castra ultrò reducerentur, minime lætus Scipionis fiducia,

Florus l. 2. c. 6. Polyb. lib. 15.

pacem per colloquium tentandam censuit. Steterunt aliquamdiu ducum maximi, ille Italiæ, hic Hispaniæ victor, mutua admiratione defixi. *Annibal* incerta casuum reputare Scipionem, pacem quam bellum malle, *maxime cuique fortunæ minimè credendum monet. Meliorem tutioremque certam pacem, quam speratam, ait, victoriam: nusquam minus, quam in bello eventus respondere.* Denique Siciliam, Sardiniam, Hispaniam Romanis permittit. Reponit Scipio, scire se mille casibus subjecta, quæcunq; agunt mortales. Sed fraudulentū Pœnis ingenium esse, nuper simulata pace violatas naves & legatos: *habendam fortunam, quam Deus dederit.* Ubi de pace non convenit, signa cecinêre. Cōstat utriusque confessione, nec melius instrui aciem, nec acrius certari potuisse. *Ad* extremum *cessit Annibal* auxiliaribus facile fusis, Afris solis impetum non sustinentibus Romanorum. Carthaginiensium sociorumque cæsa eo die supra XX millia, par fermè numerus captus est, cum signis militaribus CXXXIII. Elephantis XI: victores ad decem millia cecidêre. *Annibal* cum paucis equitibus inter tumultum elapsus, *Adrumetum* perfugit: accitusque inde Carthaginem, sexto ac trigesimo post anno, quam puer inde profectus erat, haud spem salutis alibi, quam in pace impetranda sitam fassus est. Per eosdem dies *Mago* ejus frater, prælio in agro Insubrium cum Romanis commisso vulneratus, dum in Africam per legatos revocatus revertitur, ex vulnere *obiit*. Mox etiam *Vermina*, Syphacis filius, auxilio veniens Carthagini, à parte exercitus Romani fusus fugatusq; est, XV millia hominum cæsa.

Livius lib. 30. Polyb. lib. 15.

Y Car-

A. M. 3771.

Carthaginiensibus ergo demissè petentibus *pax data*: ut liberi suis legibus viverent, quæ loca ante bellum in Africa tenuissent, tenerent, Perfugas captivosque omnes, & naves rostratas, præter decem triremes traderent, elephantosque quos haberent domitos, nec domarent alios. Bellum néve in Africa, néve extra Africam in jussu populi Romani gererent. Decem millia talentum argenti, descripta pensionibus æquis, in annos L. solverent. Iuratum in conditiones autore Annibale, qui dissuadentem eas Gisgonem suggesto detrahere ausus, incivilitatem militari ingenio ignosci postulabat. Annis ante XL pax cum Carthaginiensibus postremo facta erat, Q. Luctatio, A. Manlio Coss. bellum initum annis post tribus & XX, P. Cornelio, T. Sempronio COSS. finitum est decimo octavo anno, Cn. Cornelio, P. Ælio Pæto COSS. *Reversus* in urbem *Scipio* amplissimum nobilissimumque *egit triumphum*: quem Q. Terentius Culleo senator, ob redditam sibi libertatem, pileatus secutus est.

Anno eodem.

Livius l. 31.

Paucis mensibus post pacem Carthagini datam, 552. anno V. C. quatuor & sexaginta annis post primum bellum Punicum inchoatum, *novum inter Philippum Macedoniæ regem & Romanos dissidium exarsit*, periculo haudquaquam comparandum Punicis bellis, claritate Macedonum propè nobilius. Cæptum illud decem fermè ante annis, triennio prius depositum erat, cum Ætoli & belli & pacis fuissent causæ. Vacuos deinde pace Punica jam Romanos, & ob auxilia nuper in Africam missa ab eo, infensos Philippo, preces Atheniensium, quos agro pervastato in urbem compulerat, excitaverunt ad renovandum bellum.

A. M. 3772.

Philippo animos faciebat, præter ferociam insitam, fœdus ictum cum Antiocho, divisæque jam cum eo Ægypti opes, antequam caperentur. Incitatus ergo cupiditate Asiæ civitatum, ab Attalo & Rhodiis navali prælio ad Chium superatur, nisi quod dubiam victoriam fecisse visus Attalus, cum nave prætoria è pugna se proripiens. Philippus ne Romano quidem, quod imminebat, bello, nec Asiatico territus, instinctu Acarnanum, Athenienses circumsedit. Athenienses enim duos Acarnanum juvenes, per errorem templum Cereris, ipsis Initiorum diebus ingressos, tanquam ob infandum scelus interfecerant. Per idem tempus Abydenos quoque, quod nec legatos ejus in urbem admittere voluissent, diuturna oppugnatione ad desperationem adegit. Cum enim nihil pacati nisi omnia permittentibus responderet, ad Saguntiam illi rabiem versi, repente omnes ad cædem conjugum liberorumque discurrunt, seque ipsos per omnes vias leti, aut Philippi copiis trucidandos objiciunt, aut suis manibus necant. Ita velut Sagunti excidium Annibali, sic Abydenorum procurata clades Philippo animos ad Romanum bellum efferavit. Dum autem Sulpitius Galba COS. exercitum in Macedoniam ducit. Amilcar Pœnus per Insubres Gallos bellum molitur, Placentiam diripit, Cremonam obsidet. Is à L. Furio Prætore victus cæsusque est, & millia hominum cum eo XXXV. Sulpitius, legato C. Claudio, Chalcidem ex improviso cepit & cremavit: qua clade exacer-

Livius lib. 31. Polyb. lib. 16.

Livius lib. 31. Polyb. lib. 16.

acerbatus Philippus, quicquid sancti amœnive circa Athenas erat, incendit: dirutaque non tecta solum, sed etiam sepulchra: nec divini humanive juris quicquam præ impotenti ira est servatum Atheniæ interim strenuè ab Attalo Rege & Rhodiis, Romanis auxiliantibus, defensæ. Alius Sulpitii dux Apustius Antipatriam exurit: qui metus Codrionem, satis validum & munitum oppidum, sine certamine ut dederetur Romanis, effecit. Desperata Athenarum expugnatione, cognitoq; ex transfugis, quos levitas ingeniorum in omnibus bellis præbet, ubi consul esset, Philippus ad Octolophum castra ponit. Ibi frumentatoribus Romanorum interceptis, dum modum imponere fortunæ nescit, longius evagatus, à subsidio pabulatoribus misso in castra fugatur: Eaque pugna moti Ætoli ad Romanorum partes deflectunt. Aminander Athamanum Rex & Dardani in Macedoniam irrumpunt: Eos Philippus occultè è castris digressus, decepto per caduceatorem Sulpitio Cos. dum in opinantibus advenit, masculè repressit. Minuit ei deinde forte oblata res hostium Ætolorum numerum. Scopas princeps gentis, ab Alexandria magno cum pondere auri ab rege Ptolemæo missus, sex millia peditum, & equites mercede conductos avexit Ægyptum. Classis Romana à Corcyra, L. Apustio legato profecta, Attalo se regi conjunxit. Athenienses literis verbisque, quibus solis valebant, bellum adversus Philippum gerentes, quicquid ad notam ignominiamque ejus pertinere poterat, decrevêre: ad summam belli in validi.

Livius l. 31.

Dum igitur Attalus & Romani molitiones Philippi reprimunt, Scopas cum validis copiis in Cœlesyriam profectus, multas Antiochi urbes, Iudæamque terram in potestatem Ptolemæi retrahit. Verum Antiochus paulo post, victo ad fontes Iordanis Scopa, Sidoni inclusum eum obsedit, & deditum dimisit incolumen. Hinc annitentibus Iudæis, præsidium Ptolemæi ex arce Sionia post diuturnam oppugnationem expellit, Syriamque, Ciliciam & Lyciam recepit, Hierosolymitis senatoribus. Sacerdotibus & Scribis, templi concedit immunitatem, legesque exercendi patrias arbitrium, ac totum Iudæorum populum ob fidem & sanctimoniam præcipuo honore afficit. Interea T. Quintius Flaminius Cos. adversus Philippum feliciter in faucibus Epiri rem gerit, fugatumque & castris exutum cogit in Macedoniam reverti. Ipse Thessaliam, qua est vicina Macedoniæ, sociis Ætolis & Athamanibus vexat, L. Quintius consulis frater navali prœlio. Attalo rege & Rhodiis adjuvantibus, Eubæam & maritimam oram capit. Achæi in amicitiam Romanorum veniunt: Argi & Corinthus, duæ nobilissimæ civitates in potestatem Philippi. Hinc per colloquium pax tentata, missiq; Romam legati: Sed cum demonstrato maris terrarumque Græciæ situ, pernotuisset senatui, si Demetriadem in Thessalia, Chalcidem in Eubæa, Corinthum in Achaia rex teneret, non posse liberam esse Græciam, & ipsum Philippum non contumeliosius, quam verius cōpedes eas Græciæ appellare, infecta pace discessum est. Quintius deinde nullam legationem admisit, quam quâ omni Græcia decedi nuntiaret. Philippus optimum ratus, Argivorū urbem Nabidi Lacedæ-

Iosepb. l. 12. c. 3.

Polyb. lib. 16. Eusebius Chron.

Livius lib. 32.

Iustin. l. 30. Livius lib. 32. Plutar. Philopœmene. Polyb. lib. 17.

cedemoniorum tyranno velut fiduciarim dare, turpissimè ab eo est deceptus. Nabis enim nihil memor, à quo eam civitatem, & quam in conditionem accepisset, hostibus se Philippi conjunxit, firmatisq; præsidio *Argis*, cum ipse viros spoliasset, ad fœminas spoliandas Apegam uxorem induxit. Ea nunc singulas illustres, nunc simul plures genere inter se junctas, domum accersendo, blandiendoque ac minando, non aurum modo iis, sed postremo vestem quoque, mundumque omnem

A. M. 377[illegible]. V. C. 556. Polyb. lib. 17. Livius l. 33. Eutrop lib. 4. Plutar. in T. Flamin. Pausanias Atticis & Achaicis. Strabo lib. 9. Polyb. lib 15. Justin. l. 30.

muliebrem ademit. Tandē *T. Quintius* Flaminius proconsul *cum Philippo, ad Cynocephalas* in Thessalia acie victo, *debellavit*. Frater ejus *Acarnanas*, Leucade urbe eorum expugnata, in deditionem accepit. *Attalus* à Thebis ob subitā valetudinem translatus, *decessit* anno regni 44. Pax Philippo petenti his data est legibus, ne Græciæ civitatibus bellum inferret: ut captivos & transfugas redderet; quinquaginta solum naves haberet; per annos decem quaterna millia pondo argenti præstaret, & obsidem daret filium suum Demetrium. Ita qui alienum regnum appetierat, proprio penè exutus, pacis leges à peregrinis dictas accipere coactus est. Offensi tamen Ætoli, quod non ex arbitrio eorum Macedonia quoque adempta regi & data sibi in prœmiū belli esset, legatos ad *Antiochum* misere, qui eum adulatione magnitudinis in Romana bella, spe societatis universæ Græciæ, impellerent.

Livius lib. 33.

Decretum etiam legatorum de libertate Græciæ clam mussantes carpebant. Dubitabatur enim de Corintho, & de Chalcide & Demetriade, de quibus Romani, quod tempora Reip. postulassent, statuendum callidè reservabant. Retundendis Ætolorum linguis, ne ad transferendum à Philippo ad se imperium, trajecisse Romani mare viderentur, Corinthus Achæis reddita, reliquæ Græcorum urbes universæ, præconis voce Ludis Nemeis liberæ pronuntiatæ sunt, ingenti Græcorum tum admiratione, tum plausu, Flaminii gloria incredibili. Veruntamē Acrocorinthum, Chalcidem & Demetriadem sub præsidio teneri Romanis visum, donec cura de Antiocho decessisset, quem transgressurum in Europam, cum primum ei res suæ placuissent, nihil dubitabāt. Antiochi legatis, nihil jam perplexè, ut ante, cum dubiæ res incolumi Philippo erant: sed apertè pronuntiatum, ut excederet Asiæ urbibus, quæ aut Philippi, aut Ptolemæi regum fuissent.

Plutar. in T. Flaminin.

Polyb. lib. 17. Livius lib. 33.

Cum hæc in Græcia Macedoniaque & Asia gererentur, C. Sempronius Tuditanus prætor à Celtiberis cum exercitu cæsus est, L. Furius & Cl. Marcellus consules Bojos & Insubres Gallos subegerunt. Annibal frustra in Africa avaritiam corrigere judicium molitus, & ob hoc Romanis delatus per epistolas adversæ factionis principum, propter metum Romanorum, qui legatos ad Carthaginiensium senatum de eo miserant, profugus ad Antiochum regem se Orientis contulit, bellum jam contra Romanos parantem. Nam Antiochum cum in ordinem redigere legati vellent, responderat ipse. Asiam nihil ad populum Romanum pertinere: nec magis illis inquirendum, quod Antiochus in Asia, quam Antiocho, quid in Italia populus R. faciat. Cum Ptolemæo sibi & amicitiam esse, & id agere se, ut brevi etiam affinitas

Justin. lib. 31.

junga-

jungatur. Quæ Lysimachi quondam fuerint, jure belli Seleuci proavi sui facta esse, quæ variè distracta, nunc per otium repetere, & Lysimachiam deletam olim Thracum impetu, de integro condere, ut Seleucus filius eam sedem regni habeat. Sic demissis Romanis, excitus rumôre de morte Ptolemæi, Ægyptum versus navigat, obortaque ad capita Sari fl. tempestate, magnam vim hominũ, insigniumque amicorum naufragiis amittit. Ephesi deinde morantem, consecutus Annibal, haud parvum animo ejus momentum ad moliendum bellum fecit. Roma jam felicitatem suam persentiente, *lex Oppia*, quam C. Oppius tribunus plebis bello Punico, de stringendis cultibus matronarum tulerat, cum maximâ contentione *abrogatur*, Portio Catone Cos. in mulierum, quæ hac de causa in publicum se effuderant, intemperantiam gravissimè detonante. Is Cato in Hispaniam profectus, bello quod Emporiis orsus est, citeriorem Hispaniam pacavit, triumphumque illustrem meruit: Flaminius bellum adversus Nabin Lacedæmoniorum tyrannum, ob querelas Græcorum, à senatu jussum, adeò prospere gessit, ut capta penè Spartâ, pacem daret Lacedæmoniis, qualem ipse volebat. Interim Argivi, quod Pythagoras gener tyranni, cum parte validissimâ præsidii excesserat, reliquos duce Archippo ex arce expulerunt.

Livius lib. 34.

Romæ ob accessionem Hispaniarum, sex jam prætores erant, è quibus duo quotannis ibant in Hispanias. Ampliatus & senatui honor est, autore per Censores Africano, iterum consule, imperatumque ædilibus curulibus, ut loca senatoria secernerent à populo. Nam antea in promiscuo Ludi spectabantur. Fremuit plebs, cur dives pauperem consessorem fastidiret, novam & superbam libidinem ab nullius ante gentis senatu neque desideratam, neque institutam. *Adeo nihil novum ex antiquo probabile est: veteribus, nisi quæ usus evidenter arguit, stari malunt.* Sub hæc Flaminius ad concordiam cohortatus Græcos, atque *ut ex factis, non ex dictis* amicos pensent, libertate modicè utantur, ex omnibus urbibus præsidia detrahit, compositaque Republica, quotquot in universa Græcia servitutem serviebant cives Romani, conquiri & ad se in Thessaliam mitti postulat. Mille ducentos sola Achaia habuit. Cum Romam reportasset victorem exercitum, ob rerum gestarum multitudinem, triduo triumphavit, immensasque in ærarium divitias intulit. Legatis Antiochi amicitia denegata est, ni Rex Europa decederet, & omnes Graji nominis in Asia civitates liberas dimitteret Annibal, cui nota Romana virtus erat, negabat opprimi Romanos nisi in Italia posse. Ad hoc sibi centum naves, & decem millia peditum, & mille equites poscebat: promittens hac manu non minus bellum, quam gesserit, Italiæ restauraturum. Mittit & Carthaginem Aristonem Tyrium, qui in bellum cupidos hortetur, Annibalemque cum copiis affuturum nuntiet. Vulgatâ re, cum periculum sibi ab inimicis Annibalis præparatum metueret, Ariston Punico ingenio inter Pœnos usus, tabellas conscriptas celeberrimo loco prima vesperâ suspendit, ad universum senatum se missum professus: ipse de tertia vigilia navem conscendit, & ad Annibalem rever-

Livius l. 34.

Iustin. l. 31.
Livius lib. 34.
Iustin. lib. 31.

Bellum Antiochenum s. Ætolicum gestum, A. M. 3781. Teste Appian in Syriac.

revertitur. Quo cognito, Carthaginienses ad purgandam publicam conscientiam, ultro rem Romanis per legatum detulêre. Miscentur querelæ de Masanissa, quod ditionis Carthaginiensium agros occupasset. Scipio Africanus, Cethegus & Minutius, ad rem inspiciendam missi, qui omnia suspensa, neutrò inclinatis sententiis reliquêre: Coloniæ tum deductæ Puteolos, Vulturnum, Linternum, Salernum, Buxentum, Sipontum, Tempsam & Crotonem. Italia tam crebris terræ motibus agitata est, ut feriarum tæderet populum, quæ placandis numinibus indicebantur. Prohibitum tandem, nequis terræ motum ultra nunciaret. Superstitiosissimum populum aliquando satietatem sacrorum suorum subiisse dixeris.

Livius lib. 35.

Sequens annus varia præbuit bella. Digitius Prætor in Hispania tam adversa prælia fecerat, ut vix dimidium militum successori traderet. Is Scipio Nasica erat, qui cæde Hispanorum provinciam Romanis restituit. Cornelius Merula & Minutius Coss. eam Bojis & Liguribus cruento varioq; bello depugnarunt, majori hostium clade quam suâ.

Interim Scipio Africanus, Villius & Sulpitius legati, dum Antiochus defunctum in Syria filium luget, Ephesi cũ Annibale familiarius colloquuntur, ut viro forti metum vitæ, quem ex Romanis conceperat, eximant, frequentiusque circa eum conspecti, viliorem eum suspectioremque ad omnia Antiocho faciunt. Africanus inter alia quæsivisse traditur, ab Annibale, quem fuisse maximum imperatorem crederet. Responsum ab Annibale, Alexandrum Magnum Macedonum regem, quod parva manu innumerabilis fudisset exercitus: quodque ultimas oras, quas visere supra fidem humanam esset, peragrasset. Quærenti deinde, quem secundum poneret: dixisse Pyrrhum, eo quod castra metari docuisset: ad hæc neminem elegantius loca cepisse, præsidia disposuisse. Exequenti, quem tertium diceret; semet nominasse. Ridentem Scipionem subjecisse, quidnam tu diceres, si me vicisses: regessisse astu Punico: Tunc verò me & ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, & ante alios posuissem. Auditis legatis, cum negaret Antiochus, liberas se relicturum civitates; quæ majorum suorum fuissent. Eumenes Pergamenus Rex, Attali filius, qui XLIII regni anno decesserat) maximum ad bellum Romanis calcar fuit, sibi ratus accessurum, quantumcunque virium Antiocho, gravi & potenti accolæ, detraheretur.

Strabo lib. 13.

Livius lib. 35.

Dum hæc agitantur in Asia, M. Fulvius in Hispania Toletum ad Tagum amnem, aliaque oppida capit. In Græcia Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, stimulos subdentibus Ætolis, gente feroci, & irata Romanis, ob intercepta Macedonici belli præmia, fœdus cum Flaminino ictum rumpit, Gytheum recipit, Philopœmenem Achæorum prætorem classe superat. Sed mox iterum à Philopæmene, viro militari, multosque casus experto, pedestri victus certamine, Lacedæmoni suæ includitur.

Interim Ætoli, incitato jam ad bellum in Europam transferendum Antiocho, Demetriadem Magnetum urbem, quasi reducendo Eurylochum exulem, occupant. Hinc, quod ineundæ apud Lacedæmonios gratiæ, acquirendæque autoritatis esse putabant, tyrannum Nabin sub specie

ſpecie mittendi auxilii interficiunt. Autor facinoris Alcamenus, dum dies oportunos in ſcrutandis theſauris exigit, & quam liberatum venerat urbem, intercipere cupit, obtruncatur: Ætolorum exercitus, qui una venerat, partim urbe pulſus à Spartanis, in Arcadia venum ivit, partim cæſus occubuit. Philopæmen Lacedæmonem, tyranni cæde jam liberatam, Achæorum adjunxit concilio.

Appianus in Syriacis. Joseph. l. 12. c. 3. Antiochus res magnas complexus animo, affinitatibus devinciendos finitimos reges ſtatuit: Ptolemæo Epiphani dat Cleopatram, adjuncta in dotem Cæleſyria, & Phœnice, quam olim ei ademerat: Antiochiam jungit Ariarathi regi Cappadocum: Tertiam filiam Eumeni deſtinat, quam is propter Romanorum amicitiam abnuit. Inde cum modicis copiis tranſmiſſo Helleſponto, in Græciam deſcendit, Chalcidem oportunam bello urbem capit, magnoque principio res orſus, Eubœam inſulam, aliaque oppida ſubito redigit in poteſtatem. *Livius lib. 36. Justin. lib. 31. Appianus in Syriacis.* Cladi fuit, quod à Thoante, vaniloquo Ætolorum prætore, deceptus, animum ab Annibalis conſiliis inflexit ad ſecuritatem. Itaque lente convenerunt ex Aſia majores exercitus, bellum in Italiam non translatum hæſit in Græcia, Ptolemæus etiam, contempto affinitatis vinculo, adverſus ſocerum Romanis auxilia obtulit. Aminander tamen Athamanum Rex, Bœoti & Elei ad vanas ſpes erecti, ſocietatē cum rege iniēre. Philippi quoque amicitia, quam omnibus anteferendam ſuadebat Annibal, inani diſcuſſa conſilio. Cū enim oſſa Macedonum, qui ad Cynos cephalas ceciderant, legi ſepelirique juſſiſſet Antiochus, eoque facto gratiam ad Macedones quæreret. Philippus ſuæ id invidiæ arbitratus, tanquam rex neglectam ſuorum ſepulturam exprobraret, magnopere ab eo animum alienavit. Igitur, qui fortunam in conſilio habiturus erat, tunc ſtatim Romanis ſeſe ad exturbandum Theſſalia Antiochum aggregavit. Antiochus ita Lariſſa depulſus, captis pleriſq; aliis Theſſaliæ urbibus, Calcidem hybernatum venit. Ibi captus amore virginis cujuſdam, cive Chalcidenſi Cleoptolemo genitæ, per totam hyemem, quaſi alta pace, nuptias agitat, omiſſaque rerum maximarum, quas ſuſceperat, cura in cōviviis & ſequentibus vinum voluptatibus terit tempus. Nec ſeveriore diſciplina milites, quam dux eorum hybernant. Itaque citius vincitur, quam juſtos ex Aſia exercitus contraheret. M. Acilius Glabrio Cos. trajecto mari, Lariſſam ducit, quæ ſtatim dedita. Athamania omnis, dilapſo Aminandro rege, in jus ditionemque Philippi conceſſit. Pharſalus, Scoruſſa, Pheræ, aliaque præſidiis Antiochi inſeſſa oppida Acilio traduntur. *Antiochus* interim nuptialibus ſaginatus cænis, ut deluſum ſe à fortuna & *vanis, quas opibus ſuis aluerat, linguis comperit, Thermopylarum ſaltum*, locum natura permunitum, caſtris *occupat*; juga montium Ætolis cuſtodienda tradit. Hos cum M. Portius Cato deturbaſſet, tantus repente pavor Antiochi invaſit milites, ut pleriq; *Plutar. in M. Catone.* abjectis armis fugerent. Quingenti de decem millibus Chalcidem ſecuti regem, cæteri *cæſi aut palati*: Glabrio perſequutus victoriam. Antiochum tota expulit Græcia, exercitumque ſinè cujuſquam urbis noxa, reduxit Thermopylas, *multo modeſtia* *A. M. 3781.*

destia post victoriam, quam ipsa victoria laudabilior. Hinc Heracleam capit Ætolorum, ipsoque expeditior Philippus rex Demetriadem, Perræbiam, Dolopiam. Autore Quintio Flaminio, Ætolis Naupacti obsessis induciæ, ut de pace agere liceret, datæ. Secuta deinde navalis pugna, qua similiter rex Antiochus inferior fuit. Livius Prætor & Eumenes Rex Polyxenidam, ad Corycum profligarunt, decem Antiochi naves demersæ, tredecim captæ sunt, eodem anno, quo P. Nasica Bojos & Gallos, cæsis eorum duodetriginta millibus, in deditionem accepit, triumphavitque.

Livius lib. 36.

Media Olympiade CXLVIII L. *Cornelius Scipio Cos.* primus omnium Romanorum ducum *in Asiam* trajecit. Legatus ei fuit Africanus, qui se fratris legatum futurum dixerat, si ei Gręcia & Asia provinciæ decernerentur, cum Cajo Lælio, qui multum in senatu poterat, jam penè Græcia destinaretur. Nec tam difficilis, quam visus erat, transitus obvenit Scipioni, quod Antiochus Chersonesum neglexerat, Hellespontum classe nulla obsederat, Philippus contra Rex, remisso paulo ante à Romanis Demetrio filio delinitus, omnia ad trajectum præparaverat. Classis Antiochi Rhodios, duce Polyxenida Rhodio exule, magna clade affecerat, præfecto alibi Annibale similem penè ipsa acceperat, tandem ab Æmylio Regillo ad Myonnesum victa, plane maris dominio cesserat. Quo damno perculsus Antiochus, quia longinqua tueri diffidebat se posse, præsidium ab Lysimachia (Thraciæ maritimæ caput erat) pravo consilio deduxit, Sardeisque se recepit, immemor Lysimachiæ obsidionem diu tolerari, tentarique interim pacem potuisse. Transgressi in Asiam velut pacatam terram Romani, quandoquidem levati sollicitudine belli sibi videbantur, duriores jam Antiocho pacis conditiones dabant. Iussus omni cis Taurum Asia decedere, frustra Scipionem privato officio & muneribus demulsit, frustra filium ejus bello captum gratis restituit. Africanus *privata beneficia à rebus publicis secreta esse* dicebat, *aliaque esse patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantum, verum etiam vitæ ipsi præponantur.* Proinde privato impendio munificentiæ regis responsurum. Igitur cum ab utrisq; bellum pararetur, profectis ab Ilio Romanis, quo velut ad majorum suorum incunabula ierant, Eumenes Rex occurrit cum auxiliis. Nec multo post prælium cum Antiocho, ad Phrygium amnem, propè Sipylum & Thyatira commissum. Obscuram lucē fecerat nebula, ut latam aciem circumspicere haud posset Antiochus. Eo in dexteriore cornu rem benè gerente, sinistrum omne pellebatur. Fugientibus ad castra Romanis M. Æmilius tribunus militum obstitit, armatisque objectis mortem minatur, nisi statim in prœlium revertantur. Hic *major timor minorem vicit.* Attonita tam ambiguo periculo legio, comitantibus commilitonibus, qui fugere prohibuerant, redit in prœlium, magnaque cæde edita initium victoriæ fuit. Cæsa hostium L. millia, capti MCCC, & XV, cum rectoribus elephanti. Antiocho pacem petenti (urbes enim Asiæ minoris certatim deditionem faciebant) parum ad superiores conditiones additum, prædicante Africano, *neque Romanis, si vin-*

Livius lib. 37. Florus l. 2. c. 8.

Iustin. lib. 31. Livius l. 37.

vincantur, animos minui, neque si vincant, augeri. Asia cis Taurum & Europa adempta Antiocho: pro impēsis in bellum factis xv. millia talentûm Ebuboicorum imposita. Annibal ut dederetur Romanis, postulatum. Elephanti omnes erepti. Interdictum ne militem ullum ex ditione populi R. haberet. *Eumeni* Lycaonia, Phrygia, Mysia, Ionia, Lydia, Chersonesus in Europa & Lysimachia: Rhodiis Lycia & Caria cesserunt. Quæ vectigales Antiochi fuerant civitates, libertate sunt donatæ. *L. Cornelius Scipio* cognomine fratri coæquatus, & *Asiaticus* appellatus est.

Livius l. 38. Idem. l. 32. Florus l. 2. c. 9. Victo & ultra Taurum submoto Antiocho, Philippus, Athamaniam & Amphilochos recuperantibus Ætolis & Aminandro, parum ex societate Romana profecisse sibi videbatur. Sed M. Fulvius Cos. in Epiro obsessos Ambracienses, in deditionem accepit, subegit Cephaleniam, Ætolisque auxilio omni destitutis, pacem eâ dedit lege, ut eosdem cū Romanis hostes amicosque haberent, & quingenta eis Euboica talenta penderent.

Livius lib 38. Nec dum finis erat cædium, ipsa bellandi libidine faciles ferociendi causas Martiis hominibus prebente.

Cn. Manlius, collega Fulvii, *Gallogræcos* (Celtæ erant seu Galatæ, ante multos annos in Asiam transgressi, ut suo dictum est loco) cum soli citra Taurum montem nemini parerent, & in Olympum montem omnis generis ætatisque turbam traxissent, superato monte *expugnavit*. Decem millia cæsi: Numerus captivorum XL explevit millia. Inter eos fuit Orgiagontis reguli uxor, forma eximia. Centurio

Florus. l. 2. c. 11. quidam libidinis & avaritiæ nimis militaris, cum abhorrentem à voluntario videret stupro, corpori, quod servum fortuna fecerat, vim fecit: Deinde certo auri pondere reditum ad suos stipulatā, dum dimittere simulat, aurumque pensat, à duobus mulieris necessariis numeratum, imperante vitiata trucidatur: jugulati præcisum caput, veste involutum ante pedes mariti, priusquam eum complecteretur, abjecit mulier, & injuriam confessa corporis, & ultionem violatæ per vim pudicitiæ, matronalis verecundiæ & generositatis memorabile exemplū. Ad Ancyram deinde iterum *victis Gallis, pax data*, ut morem vagandi cum armis finirent, agrorumq; suorum terminis quieti tenerentur. Ariarathes Rex Cappadociæ, Eumenis beneficio, cui desponderat per eos dies filiam, in amicitiam est acceptus; quod auxiliis Antiochum juvisset, c. talenta argenti ei imperata sunt. Cn. Manlius, contradicentibus L. Furio & Æmylio Paulo legatis, accusantibusque quod ductato per Thraces exercitu, multos viros fortes iis trucidandos prębuisset, acta per se causa in senatu, triumphavit.

Sub hæc *Lacedæmonii*, dum exulibus suis attributos vicos ereptum *Livius l. 38.* eunt, perplexo Romanorum decreto permittuntur Achæis, qui duce Philopœmene, ad tradendos defectionis auctores vi eos adegêre. Inde muros diruere, exules recipere, disciplinam Lycurgi, cui per octingentos annos assueverant, abrogare, concilioque Achæorum obedire jussi, prorsus avita libertate excidunt. Ingens documentum inconstantis seculi, fallacisque fortunæ, non tantum reges Antiochus, Philippus, Nabis: civitatesque, Car-

thago, Ambracia, Lacedæmon: sed & victores ipsi P, Scipio Africanus, fraterque ejus L. Asiaticus fuêre. *Africanus* a Petiliis ac Nævio Tribunis plebis repetundarum *accusatus*, quod præda cũ Antiocho capta ærarium fraudasset, librum rationum in conspectu populi scidit: Hac die, inquit, Carthaginem vici. Bonum factum: in Capitolium eamus & diis supplicemus. Simul 'e universa concio avertit, & secuta est. Majori fortunæ assuetus, quam ut reus esse sciret, nihil, inquit, volo derogatum legibus; nihil institutis: *æquum inter omnes cives jus sit: utere sinè me beneficio meo patria:* causa tibi libertatis fui, ero & argumentum. Exeo, si plus quam tibi expedit, crevi: itaque *in voluntarium exilium Linternum concessit*, ubi reliquam egit ætatem. Moriens ab uxore petiit, ne corpus suum Romam referretur, ne ossa sua ingrata patria possideret. *L. Scipio Asiaticus* eodem peculatus crimine accusatus, damnatusque judice Terentio Culeone, quem Africanus captivitate exemerat, cum in vincula & carcerem duceretur: Tib. Sempronius Grachus Trib plebis, qui antea Scipionibus inimicus erat, animose intercessit, negans se passurum, ut qui imperium R. in extimas terras propagasset, inter fures & latrones abderetur. Ob id beneficium autore senatu, Africani filiam duxit Sed cum populus quęstores in bona Asiatici publicè possidenda misisset, non modo in iis nullum vestigium pecuniæ regiæ apparuit: sed nequaquam tantum in ęrarium redactum, quantæ summæ erat damnatus. Collatam à cognatis & amicis innumerabilem pecuniam noluit accipere, quæ necessitati ei erat, ad cultum tantum retenta.

Livius lib. 3. Aurel. Victor. | Seneca Epist. la 8. | A. M. 3787. | Livius lib. 3.

Exinde Ligures Romanum militem acuerunt ad virtutem, cum Asia per rerum abundantiam, opesque regias, ditiores molliores que exercitus, quam fortiores continentioresque fecisset. Æmylius Cos. subactis Liguribus viam à Placentia usque Ariminum perductam, Flaminiæ junxit. Bacchanalia sacrum Gręcum, & quidem nocturnum, scelerum omnium maximũ seminarium, cum ad ingentis turbæ conjurationem pervenisset. à consule Martio Philippo investigatum, & multorum pæna sublatum est. A Censoribus L. Valerio Flacco, & M. Portio Catone, vir & belli & pacis artibus maximus, motus est senatu, L. Quintius Flaminius, T. Quintii frater, eò quod, cum Galliam provinciam Cos. obtinuerat, rogatus à scorto nobili Gallum quendam sua manu occidisse ferebatur.

Interea in Syria rex *Antiochus*, cum gravi tributo pacis à Romanis victus, oneratusque esset, seu inopia pecunię compulsus, seu avaritia sollicitatus, adhibito exercitu, nocte templum Didymæi Iovis seu potius, ut Strabo tradit, Beli apud Elemæos, aggreditur, sacras pecunias abrepturus. Quâ re proditâ, concursu incolarum cum omni militia *interficitur*, anno regni XXXVI. Præcipuos ejus, majorumque Asiæ regum casus, trecentos ante annos Daniel, vates Ebræus, accuratè prædixerat, libroque consignatos in testimonium divinæ providentiæ omnibus exposuerat sæculis. Rex iste, ne Annibalem dederet Romanis, admonuerat eum periculi. Annibal in fugam versus, in Creta aliquamdiu egerat. Ibi invidiosum se propter nimias opes conspicatus, ad Prusiam Bithyniæ regem contendit,

Livius l. 39. | Plutar. in M. Catone. | I. Justin. lib 32. Polyb. Strabo lib. 10. | Daniel. c. 10. 11.

tendit, auro in statuis, quas secum portabat infuso, ne conspectæ opes vitæ nocerent. Dein cum Prusias terrestri bello ab Eumene victus esset, & prœlium in mare transtulisset, Annibal novo commento, autor victoriæ fuit. Quippe omnium serpentium genus in fictiles lagenas conjecit, medioque prœlio in hostium naves misit. Quæ ubi Romam nunciata sunt, Legatus à senatu Flaminius, qui utrumque regem in pacem cogeret, Annibalemque deposceret. Sed *Annibal* re cognitâ, *Jumto veneno captivitatem morte prævenit.* *Insigne id tempus* trium toto orbe maximorum imperatorum *mortibus* fuit, *Annibalis & Philopæmenis, & Scipionis Africani*, Philopæmē in transitu fossæ equo præcipitatus, à multitudine Messeniorum, quibus cum bellum gerebant Achæi, oppressus, venenoque necatus est. Annibal nulla cæna plus quam sextarium vini bibere solitus, pudicitiaque inter tot captivas tantâ, ut in Africa natum quivis negaret; ejus moderationis, ut nec insidiis militum petitus sit unquam, neque fraude proditus, quum utrumque hostes sæpe tentassent. Tantus vir, immortalibus Romanorum odiis voluntario se tandē exitio subtraxit. Africani mortem diximus.

Iustin. l. 32.

A. M. 3789. Cornel. Nepos Annibale. Livius lib. 39. Iustin. lib. 32. Plutar. Philopæmene. Pausa. l. 4. & 5.

Livius lib. 39.

Dum Romani Pollentiam, Pisaurum, Mutinam, Parmam, Aquileiam, colonias deducunt, Thessali aliique Græci, accusato Romæ Philippo rege perficiunt, ut præsidia à quibusdam urbibus deducere cogeretur, & maritima loca relinquere. Quibus rebus offensus ille, bellum coquit: imparatus Romam mittit filium *Demetrium*, cujus verecundiæ causa donatur. Ei invidens frater *Perseus*, *proditionem patris ab eo agitari*, fugamque ad Romanos contingit, testes subornat, Philippum ad necandum filium sceleratissimis obtrectationibus impellit. Compertis postmodum fraudibus, Philippus ægritudine animi excruciatur, quod calumniis alterius filii circumventus, alterum veneno sustulisset, & de pœna Persei cogitat, certus Antigonum potius amicum successorem relinquere, quam infamem parricidio filium. Sed in hac cogitatione morte raptus est, anno regni 42. Macedonia ad Perseum delata. Paulo ante Ptolemæus quoque Epiphanes in Ægypto decesserat, rerum potitus anno XXIV. *Romanos* per hosce annos *pestilentia ita vastavit*, ut Libitina sepeliendis mortuis haud sufficeret, ægreque suppleri octo, quibus imperium defenderetur, legiones possent. Accessit & fraus humana. Veneficii enim complures damnati, inter alios etiam Hostilia, Calpurnii Pisonis Cos. uxor, quæ ut filium Q. Fulvium Flaccum, re adversus Celtiberos bene gesta celebrem, Consulem faceret, maritum veneficio interemerat,

A. M. 3790. V. C. 571.

Livius lib. 40.

Livius l. 40.

Igitur hoc temporum tractu, cum imperii gloria, *superbia quoque & luxus, magnæ fortunæ comites*, Romam commigrarūt. Acilio Glabrioni prima aurea statua à filio posita, ludi scenici, & gladiatorum cruenta certamina voluptati esse cæperūt. Accius Plautus festivissimas fabulas, Livius tragædias exhibuit. M. Porcius Cato, reigidæ vir innocentiæ, vitia civitatis acerrimis orationibus, ad maledicentiam usque, infectatus est.

Livius lib. 39. 40 Gellius lib. 17. c. 21.

Iudæos quoque regum Antiochi & Seleuci indulgentia in ambitionem & dissidia corrupit, Simo præpositus

2 Macc. 3. 4. Ioseph. lib. 12. c. 5. Eusebius in Chronicis.

positus templi, ut Oniæ Pontifici ægrè faceret, ad Seleucum profectus, immensam pecuniarum vim, sacris minimè necessariam, à Pontifice asservari calumniatur. Mittitur ad eam diripiendam Heliodorus, qui thesauris præerat regiis; sed divinis correptus signis recedit. Nihilo magis Simon absistit odiis: quoad Oniam Iason, frater germanus, corrupta largitionibus aula, sacerdotio deturbaret. Quam rem ingentium Iudæis malorum præbuisse materiam, sequentes historiæ docebunt. Victo à Romanis Magno Antiocho, Artaxias & Theriades Armeniorum reges à Seleucidis descecère, raptisque ad se circumjacentium regionum portionibus, multo majorem reddidere Armeniam. Artaxiæ Tigranes nepos exstitit. *Strabo lib. 11.*

PTOLOMÆUS VI PHILOMETOR, *Rex Ægypti.*
SELEUCUS SOTER, ANTIOCHUS EPIPHANES.
EUPATOR, DEMETRIUS, ALEXANDER BALLES, *Reges Syriæ.*
EUMENES & ATTALUS *reges Asiæ minoris & Thraciæ.*
PERSEUS *Rex ultimus Macedoniæ.*

Eus. Chron. Epit. Livij lib. 41. Appianus in Syriacis. Ioseph. l. 12. c. 5. A. M. 3792. Olymp. 150. Epocha 278. Imperii Græc. 131.

SEptimum regni Syriaci annum agebat Seleucus Soter, qui & Philopator, Antiochi M. filius, cum *Ptolomæo V successit VI*, puer admodum, ab amore matris *Philometor* appellatus. Erat ex Antiochi filia Cleopatra procreatus, tutoresque ejus Romanorum muniri amicitia, quietum aliquamdiu regnum tenuere. Sub hæc Seleucus fratrem Antiochum, apud Romanos obsidem, tradito in ejus locum Demetrio filio, liberavit. Is cum in patriam reverteretur, jamque Athenis propinquaret, *Seleucus* incautior, & ob diminutum à Romanis regnum imbecillior, purpurati Heliodori insidiis *perimitur*, Heliodorum regno imminentem Eumenes & Attalus vi submovère, suffecto in Seleuci locum fratre Antiocho; qui Syris erat acceptus, anno imperii Seleucidarum 137. Is Babyloniis satrapam imposuit Timarchum, tributis præfecit Heraclidem, fratres corpore infames ambos. Cum Eumene & Attalo, quibus jam nimia videbatur Romanorum potentia, amicitiam firmavit, contemptaque filiorum Ptolemæi ætate, administrandis rebus nondum idoneâ, sub specie tutelæ Ægyptum occupare statuit. Dum hæc ille animo agitat, *Romani* Celtiberos, Lusitanos, Ligures, Istros, Sardorum etiam populos rebellantes, ductu maximè Ti. Sempronii Gracchi, Posthumii Albini, & C. Claudii Coss. subigunt. Pestilentia etiam atroci & superstitionibus suis laborant. Cornelius Cos. cæsis hostiis, ex monte Albano rediens concidit. Q. Petilius Cos. Lætum montem se capturum de Liguribus prædicans, letum capit, occisus ab hostibus. Rhodii ob malè habitos Lycios increpati à Romanis sunt. *Perseus novus Macedoniæ rex*, excitis in Dardanos Bastarnis, Trans-danubianâ gente, tentatisque legatione Carthaginiensibus, bellum moliri compertus. Legatis Roma ad eum missis sui copiam non fecit rex subdolus, intestinis exterisque cædibus infamis, nec ullo commendabilis merito, nisi effusâ in templa & religiones liberalitate: præferebatur tamen à plerisq; Græcis Eumeni, in

A. M. 3797. 1 Macc. cap. 1. Livius lib. 42. Iustinus. regn. 37. 3.

in cives justo, in omnes homines munifico. Tantum adhuc fama & majestas Macedonum regum, apud memores virtutis eorum populos valebat.

[L]ivius [li]b. 42. Ejus odium insigne apud Romanos fecit *Eumenes*, commentarium ferens Romam, quod de ejus apparatibus belli omnia inquirens condiderat, eodem tēpore quo Antiochus Epiphanes, misso Romam stipendio & muneribus, per Apollonium legatum amicitiam cum Romanis renovavit. Quare præoccupatis ab Eumene non auribus magis, quam animis senatus, omnis legatorum Persei seu defensio, seu deprecatio respuebatur, exasperante etiam causam oratione Harpali, velle quidem & laborare dicentis regem, ut purganti se nihil hostile dixisse aut fecisse, fides habeatur, cæterum si pervicacius causam belli quæri videat, forti animo defensurum se; *Martem communem esse, & eventum incertum belli*. Patefactis deinde in Eumenem insidiis, quem per latrones, & in Romanorum magistratus, quos Brundisii per hospitem publicum tollere molitus fuerat, hostis à senatu judicatus est. Clarior sub hæc indies *Romanii imperii feritas* & injustitia cæpit esse, quantavis senatus prudentia velaretur.

M. Popilius dedentium se Ligurum x millia vendidit, pessimo exemplo, ne quis se unquam Romanis dederet imposterum, pro mancipio futurus. Post multas altercationes, ægre maxima venditorum pars libertatem recepêre. Fulvius Censor tegulas de templo Iunonis Laciniæ detraxit, ut Fortunæ equestris ædem, quam in Hispania voverat, sacris spoliis exornaret. Tegulas reddere Brutiis jussus, cum post censuram Pontifex M. esset, laqueo semet suspendit, fædaq; morte periit. Antea quoque legati, qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter qua faciendûm erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. L. Posthumius Cos. Prænestinis iratus, obviam sibi primus exiri, locum publicè, ubi diverteretur, parari, jumentaque cum inde exiret, præsto esse jussit. Silentium nimis aut modestum, aut timidum Prænestinorum, jus, velut probato exemplo, magistratibus fecit, graviorum indies talis generis imperiorum. Igitur passim oneri sumptuique sociis abinde fuêre. *Livius lib. 42.*

Omnes tunc reges populique animos in curam Macedonici ac Romani belli converterant. Eumenem cum vetus odium stimulabat Persei tum recens ira, quod scelere ejus prope, ut victima, mactatus Delphis esset. Prusias Bithyniæ Rex statuerat abstinere armis, eventumque exspectare. Antiochus imminebat quidem Ægypti regno, & pueritiam regis & inertiam tutorum spernens & ambigendo de Cælēsyria, causam se belli habiturum existimabat, gesturumque sinè ullo impedimento, occupatis Romanis in Macedonico bello; tamen omnia & per suos legatos senatui, & ipse Legatis eorum eximiè fuerat pollicitus. Ptolemæus, propter ætatem, alieni etiam tum arbitrii erat. Tutores & bellū contra Antiochum parabant, quo vindicarent Cælensyriam, & Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. Masanissa, quanquam nuper castigatus, quod LXX Carthaginiensium oppida castellaque teneret, tamen & frumento adjuvabat Romanos, & auxilia

cum Elephantis, Misagenemque filium mittebat *adversus Perseum*, Cotys Thrax, Odrysarum Rex, evidenter Macedonū partis erat. Gentius Illyriorum rex, impetu magis quam consilio, iis aut illis se adjuncturus videbatur. *In liberis gentibus populisque, plebs ubique omnis fermè, ut solet, deterioribus erat inclinata:* Principum pars ita in Romanos effusi erant, ut *authoritatem immodico favore corrumperent*, pauci ex iis justitia capti; plures ita, si præcipuam operam navassent, potentes sese in civitatibus suis futuros rati: optimi & prudentissimi neutram partē volebant potentiorem altera oppressa fieri: Sed illibatis potius viribus utriusq; partis, pacem ex eo manere. Ita inter utrosque optimam conditionem civitatum fore, protegente altero semper in opem ab alterius injuria. Hæc sentientes certamina fautorum utriusque partis taciti ex tuto spectabant. Cum omnia præparata atque instructa haberet Perseus, & suo maxime tempore, alieno hostibus, incipere bellum posset, locaque preoccupare oportuna, quam exercitus Romanorum in Græciam trajiceretur, spe vana pacis delusus à Martio & Atilio legatis Romanorum, illis se instruendi spacium præbuit, ipse multo imparatior. Gloriabantur iidem Legati, Bœotorum se concilium arte distraxisse, ne conjungi amplius ullo cōsensu Macedonibus possent. Hæc ut summa ratione acta, magna pars senatus approbabant: Veteres & moris antiqui memores, negabant se in ea legatione Romanas agnoscere artes. *Ejus animum enim in perpetuum vinci, cui confessio expressa sit, se neque arte neq; casu, sed collatis comminus viribus, justo ac pio bello esse superatum.* Vicit tamen ea pars senatus, cui potior utilis, quam honesti cura erat. Legati Macedonum non eis animis audiebātur, qui aut doceri aut flecti possent. XXXIX peditum, tria equitum M. erant Perseo, quibus vicesimo sexto post pacem Philippo datam anno, bellum renovavit. Primum prælium secundum fecit cum P. Licinio Crasso; duo millia peditū cecidit, equites ducentos, totidem ferè equites cepit. Si victis institisset, debellatum foret. Sed impetrandæ spe pacis iterum occæcatus, agitantibus eum interfectis fratris, aliorumque innocentium hominum furiis, oportunitatem rei benè gerendæ è manibus amisit. Romani non abscedentes a ripâ Penei, transtulerunt in loca tutiora castra. Eo Misagenes Numida venit cum M. equitibus, pari peditum numero, ad hæc elephantis duobus & XX. Perseus confirmato auxiliis consule, nihil pacati obtinuit, nisi senatui liberum permitteret de se, deque universa Macedonia statuendi jus. Inde præsidium aliquod oppugnans Romanorum, equestri prœlio, Romanis tamen cruento, victus est, refectique hac fortuna Romanis animi, regiique perculsi. Submissus Crasso Cos. Hostilius, ad militarem quidem disciplinam ab effusa licentia formavit militem: at ad rei summam parum profecit. Licinius Crassus, cum prætoribus & legatis, avarè malignēq; socias vexavit civitates, crebræque querelæ Romam delatæ, censuras sane senatus, sed leniores, quam pro delictorum atrocitate extorserunt. A præfectis etiam classium multa impotenter in socios facta. Abderitæ & Chalcidenses crudeliter tractati, ne perpetuam servirent servitutē, demisse supplicando *Livius lib.* 33.

impe-

impetrarũt. Perseus interim prosperè res in Thracia gessit, Dardanos vicit, multas Illyriorum urbes expugnavit: Vscanæ IV. Romanorum millia cepit. Gentium Labeatum Illyriorum regem, cum sola pecuniæ inopia impediret, quo minus belli socius fieret, Perseus ægrè ab animo suo impetrare potuit, ut vel aliquam impensam in rẽ maximi ad omnia momenti faceret. Alias quoque occasiones maximas per avaritiam dimisit. Eumenem licet inimicum, mercede onustum implicare partibus poterat, Gallorum X M. equitum & totidem peditum ad fines jam Thessaliæ pertraxerat: Bastarnas etiam. Omnia per tenacitatem omissa, vel corrupta, ut appareret omnibus, *meliorem pecuniæ quam regni custodem esse, cum tamen illa amisso regno incolumis ei esse nullo modo posset.* Tertius in eum Romæ dux lectus. Q. Martius Philippus, per saltus penetravit in Macedoniam aspero & confragoso itinere, ubi, nisi mentem regi Deus ademisset, parva ei manu delere omnes Romanorum copias licuisset. Pervagatis saltum Romanis, pavore attonitus, Pellæ gazam in mare demergi jussit, quam, recepto postea animo, cum per urinatores retrahi curasset, tantum illius timoris pudorem sensit, ut urinatores & præfectos occideret, ne quem tam dementis imperii conscium relinqueret. Interea cum præcipuas urbes, Thessalonicam, Cassandream, Melibæam, & alias, frustra oppugnarent Martius Figulus Prætor & rex Eumenes, pertæsus moræ Eumenes, & amicitiæ jam cum Perseo clam initæ suspectus, Pergamum discessit; frater ejus Attalus æquali tenore fidei apud consulem remansit.

Livius l. 44. Florus l. 2. c. 12. Plutar. in Æmylio Paulo.

Sub hæc Gentius, promisso auro inescatus, Petilium & Perpennam Legatos Romanorum in vincula conjicit, contractisque Lissum XV millibus militum, bellum in gratiam Persei movet. Perseus necessitatem persequendi belli injectas ratus Gentio, pecuniam portantes revocat, amicum fœdè delusũ in extremas præcipitat calamitates, velut nihil aliud agens, quam ut quanta maxima posset præda, ex victo se Romanis reservaretur. Gentius apud Scodram ab Anicio prætore victus, cum deessent subsidia, dedit se prætori. Primum habere bonum animum jussus, postea cum parente, conjuge, liberis, fratre, aliisq; principibus Illyriorum, Romam tractus miserandum in triumpho spectacurum præbuit.

Livius l. 44. Florus l. 2. c. 13.

In Macedonum quartus Cos missus *L. Æmylius Paulus*, reformato ante omnia ad priscam disciplinam exercitu, Regẽ ad Enipeum flumen assequitur. Permunitis castris, C. Sulpitius Gallus tribunus militum, consulis permissu, ad concionem militibus vocatis pronuntiavit, nocte proximâ, nequis id pro portento acciperet, ab hora secunda usque ad quartam noctis, lunam defecturam esse. Edita hora luna cum defecisset, Romanis militibus Galli sapientia propè divina videri. Macedonas, ut triste prodigium, occasum regni perniciemque gentis portendens, movit. Neutro imperatorum volente, *fortuna, quæ plus consiliis humanis pollet*, contraxit certamen, obortum jumento manibus curantium forte elapso, de quo Thraces præsidiarii Romanique ad ripas dimicabant. Cum enim multa passim prælia orirentur, Romani fluctuantẽ primò turbarunt, deinde dis-

Plutar. in Paulo Æmylio.

Livius lib. 44. Iustin. lib. 33.

disjecerunt Macedonum phalangē, equitatus prope integer pugna excessit, principe fugæ ipso rege. Cæsa ad xx millia hominum sunt, ad sex M, qui Pydnam ex acie perfugerant, vivi in potestatem Æmilii pervenerunt. & vagi è fuga V M. capti. Ex victoribus ceciderunt non plus centum, vulnerati aliquanto plures sunt. Rex a plerisque desertus, Amphipolin pervenit. Æmylio Berœa primum monitu principum, deinde Thessalonica & Pella, & deinceps omnis ferme Macedonia intra biduum dedita. Secuta tandem reliquarum urbium exempla etiam Pydna est. Amphipoli pro rege loquentibus succlamatū: abite hinc, ne qui pauci supersumus, propter vos pereamus. Perseus Samothracem, religionis opinione inviolabilem insulam pergit, advectis secum duobus millibus talentorum. *Sed cruentum animum nec pecunia, nec sacri parietes poterant tueri.* Cum Euandrum Cretensem, Persei amicorum constantissimum, templo excedere cogerent Samothraces, eo quod Eumenem regem propè Delphos occidere voluerat, veritus conscientiam ejus Perseus, occidi virum, tot sibi casibus expertum, imperavit, eoque in amicum facinore omnium à se animos alienavit. *Deditus* ergo prætori Octavio, cum *in conspectum Æmylii victoris* venisset, consurrexit consul, & humaniter habitum conviviis adhibuit, liberosque admonuit suos, & quotque erant juvenes, *in secundis rebus nihil in quemquam superbè ac violenter consulendum, nec præsenti credendum fortunæ, cum quid serus vesper vehat, incertum sit. Hunc demum virum esse, cujus animum nec prospera flatu suo effert, nec adversa infringit.* Hic finis belli inter

Livius lib. 45. Eutro, lib. 4. Aurel. Victor in L. Æmilio.

Perseus ab Æmilio captus est A. M. 3804.

Livius lib. 45. Justin. lib. 33.

Romanos ac Persea, idemque *finis inclyti Macedonum regni* fuit, quod à summo culmine fortunæ ad ultimum finem centum quinquaginta annos stetit, à Carano usque ad Perseum xxx reges habuit, annos 923. à Philippo usque ad casum Persei 190 annis floruit. Macedonibus dimidium tributi, quod regibus ferre soliti erant, impositum. In quatuor regiones distracti, sublatis commerciis, lacerum corpus effecti sunt. Similia his & in Illyricum mandata. Omnes, qui in aliquibus ministeriis regiis, etiam qui in minimis legationibus fuerant, jussi Macedonia excedere, atque in Italiam ire: qui non paruisset imperio, mors denunciata. Epiri oppida fermè LXX, omnia uno die direpta, C L millia capitum humanorum abducta, quod ad Persea defecissent. Ætoli deinde citati, qui per intestinas dissensiones mutuis se cędibus absumserant. In eâ cognitione magis utra pars Romanis, utra regi favisset, quæsitū est, quam utri fecissent injuriam, aut accepissent. Noxa liberati interfectores, exilium pulsis æque ratum fuit, ac mors interfectis. Hic eventus omnium, qui partis Romanorum fuerant per Greciam, inflavit ad intolerabilem superbiam animos, & obnoxios pedibus eorum subjecit, quos aliqua parte suspicio favoris in regem contigerat. E sola Achaja, supra mille viri primarii, decreto X Legatorum evocati sunt ad causam perduellionis Romæ dicendam, interque eos Polybius, Lycortæ prætoris Achæorum filius, qui *victo eruditione infortunio*, per eam sibi Romę amicos peperit. Reliqui XVII annis in custodiis fuēre, donec magna eorū parte suppliciis absumpta vel morte, trecentos fermè reliquos, satis

Auct. eodem.

Livius lib. 45. Pausanias in Achaicis & Arcadic. Justin. lib. 33.

ſatis jam pœnarum diuturna carceris perpeſſione dediſſe rati, domum dimiſere.

Æmylius Paulus reportato Romã exercitu, ob prædam regiam pro republ. interceptam (bis millies, centies H S erat) habitoſq; aſperius milites, contradicente pro exercitu Sulpitio Galba, tandem *triumphavit, & Perſeum cum tribus filiis ante currum duxit.* Cujus triumphi lætitia ne ſolida ei contingeret, duorum filiorum mortibus inſignita eſt: quorum alterius funus præceſſit, alterius ſequebatur triumphum. *Perſeus* in carcere fœdiſſimo ſeptem dies habitus, Æmylio ſenatus crudelitatem caſtigante, mitiorem nactus eſt cuſtodiam, in qua poſt biennii miſerias, ſomno prohibitus, *vivere* tantem *deſiit*. Mortui poſtmodum Æmylii Pauli tanta apparuit abſtinentia, ut cum ex Hiſpanis & Macedonia maximas opes retuliſſet, vix ex auctione bonorum ejus redactum ſit, unde dos uxori ejus redderetur.

A. M. 3805. Vellejus Paterculus lib. 1. Plutar. in Æmylio Paulo. Dio 1. Sicul. l. 31 eclega.

Epit. Livii lib. 46.

Cæterum per eos dies, quibus iſta per Macedoniam & Græciam agebantur, magni etiam in Ægypto & Syria motus exſtitêre. Antiochus verſatili in omnia ingenio & ſubdolo, per honeſtam ſpeciam majoris Ptolemęi reducendi in regnum, bellum cum minore ejus fratre (Physconem hunc Græci, ob ventris ingluviem tumoremq; cognominãt) Alexandriam tunc tenente gerebat: adq: Peluſium navali prælio victor, ponte per Nilum facto transgreſſus cum exercitu, obſidione ipſam Alexandriam premebat: nec procul abeſſe, quin potiretur regno ampliſſimo, videbatur. Ptolemæus Phyſcon & Cleopatra legatos Romam mittunt, qui cum ramis oleæ ingreſſi curiam, ſordidati opem regno regibuſque amicis petiêre. Senatus ex templo C. Popilium Lenarem & C. Decimium & C. Hoſtilium legatos, prius Antiochum, dein Ptolemæum adire jubet, & nuntiare, ni abſiſtatur bello, per utrum ſtetiſſet, eum non pro amico, nec pro ſocio habituros eſſe. Iidem Rhodiorum ingreſſi concionem, decretum obtinent, ut qui pro Perſeo adverſus Romanos dixiſſe quid, aut feciſſe convinceretur, capite pœnas darent. Dum in itinere ſunt, Antiochus fruſtra tentatis mœnibus Alexandriæ, abſceſſerat. Cæteraque Ægypto potitus, relicto Memphi majore Ptolemęo, cui regnum quęri ſuis viribus ſimulabat, ut victorem mox aggrederetur, in Syriam abduxerat exercitum. In tranſitu Palæſtinæ, Ieroſolymam, templumque Dei ſacerrimum nefariis manibus ſpoliârat. Interim Ptolemæus Philometor, animadvertens clauſtra Ægypti haud nudari præſidiis Antiochi, ut cum velit, rurſus exercitum induceret, per crebras legationes pacem cum Phyſcone fratre facit, & cunctis conſentientibus, Alexandriam recipitur.

Livius lib. 44. Ioſeph. l. 12. c. 1 Mac. 1.

Livius l. 45.

1. Mac. 1. 2.

His cum lætari Antiochum conveniens eſſet, ſi seriò Ptolemæum majorem reſtitutum regno, non ſibi illud quæſitum voluiſſet, adeò eſt offenſus, ut multo acrius infeſtiuſque adverſus duos, quam ante adverſus unum, pararet bellum. Cyprum extemplo claſſem miſit: ipſe primo vere cum exercitu Ægyptum petens, in Cælen Syriam proceſſit. Circa Rhinocolura Ptolemæi legatis agentibus gratias, quod per eum regnum patrium recepiſſet, petentibuſque, ut ſuum munus tueretur, & diceret potius quid fieri vellet, quã hoſtis ex ſocio factus, vi atq; armis

Livius lib. 45. Iuſtin. l. 34.

ageret, respondit, non aliter neque classem revocaturum, neque exercitum reducturum, nisi sibi & tota Cypro & Pelusio cederetur. Cum quatuor millia ab Alexandria abesset, legati Romani occurrerunt, Quos cum advenientes salutasset, dextramque Popilio porrigeret, tabellas ei Popilius scriptum habentes tradidit, atque omnium primum id legere jubet. Quibus perlectis, cum se consideraturum adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset, dixisset: Popilius pro cæterâ asperitate animi, virga, quam in manu gerebat, circumscripsit regem, ac priusquam hoc circulo excedas, inquit, redde responsum senatui, quod referam. Obstupefactus tam violento imperio, parumper cum hæsitasset, Faciam, inquit, quod censet senatus. Tum demum Popilius dextram regi, tanquam socio atque amico porrexit. Die deinde finita, cum excessisset Ægypto Antiochus, legati concordiam etiam inter fratres firmârunt, inter quos vix dum recte convenerat.

Vellejus Paterc.l. lib. 1.

Sic reversus in Syriam Antiochus, adeo se in omne scelus & impietatem effudit, ut *non Epiphanes*, id est, illustris, *sed Epimanes*, hoc est, furiosus à cordatioribus diceretur Convivia agitavit & ludos, sumptu inaudito. Interdum mille, aliquando mille & quingenta triclinia convivis implevit, ipse ferculorum gestatoribus ducem, mimis, histrionibus, saltatoribus, coquis, opificibus, sodalem se præbuit, publica frequentavit balnea, fontes vino miscuit, plebejos pretiosissimis unguentis perfudit, denique ea egit, ut omnes puderet tantæ in rege scurrilitatis. Interdum more Romano circumeundo fora, & prensando vilissimum quenque, ut tribunus plebis, ædilisve legeretur, petebat. Lectus, posita sella publicè, forensi turbæ præsidebat: temulentus per vias nummos spargebat aureos, proclamans: sumat, cui fortuna dederit. Circa religiones nullus regum manifestius insaniit. Templorum alia nudabat, alia incredibili exornabat sumptu. Præcipuum cum Deo Opt. M. qui Ierosolymis colebatur, bellum gessit. Cum primum ex Ægypto reverteretur, in Cælensyriâ, omnes templi thesauros sacrilegis manibus diripuit, vasa & instrumentum omne sacrum abstulit, LXX hominum millia occidit, totidem vendidit, XL secum abduxit. Iterum deinde à Popilio jussus Ægypto exire, iratior Ierosolymam nudavit mœnibus; diis Græcorum sacra facere Iudæos coegit, altare Dei omnipotentis dæmoni sacravit Olympio. Inter alios complures, quos vesana tyranni impietas ad necem trahebat, Eleazari scribæ nonagenarii, & septem fratrum, quos omnibus tormentis excarnificavit, quod Dei majorem, quam vilissimi regis curam ducerent, divina constantia enituit. Nec deerant, qui motis in patria seditionibus, factisque cædibus, ad ejusmodi audenda occasiones darent tyranno. Eorum feruntur capita Iason, & Menelaus, sacrorum caupones, mancipes scelerum, quorum ille Oniam fratrem natu maximum dignitate pontificali depulit, hic etiam vita sceleratissime eum privavit.

Athenæus l. 5. & 10 citans Polyb. l. 26. 27. & Ptol. Evergetis commentaria, & Heliodorum, & Phylarchum.

1. Macc. 1. 2. 3. Ioseph. l. 12. c. 7. 8. 9. 10.

2. Macc. 4

Olymp. 153. Imper. Græcorum anno 145.

2 Macc. 6 7. Sulpit. Sever. lib. 2.

2. Macc. 4. 5.

Cum ergo, quicquid sancti apud Iudæos erat, pollueretur, & sacra volumina undique conquisita in flammas mitterentur, conditaque ad templum arce, vis armata sacrum Dei summi impediret, Samaritæ, solit a

Ioseph. l. 12. c. 10. Diodor. Siculus lib. 34. eclog.

solita levitate, legem Moïsis & Iudæorum, quibus secundis eorum rebus gloriabantur, aversati, templum suum Græcorum Iovi dedicant, *Antiocho* tanquam illustri Deo literas mittunt, digni talis Dei imperio. *At Matthias* sacerdotum Iudaicorum unus, *Assamonæi* pronepos, filiis & Clientelis clarissimus, cum ad sacrificandum Græcorum numinibus cogeretur, tantum abfuit ut pareret, ut divino zelo per-
1. *Macc.* 2. 3. 2. *Macc.* 8 citus, Iudæum quendam impiis se sacris polluentem, ad ipsam mox aram mactaret. Vocatis deinde ad arma, quibuscunque cordi erant leges & libertas avita, manum contraxit non contemnendam hominum, quibus *ingrata vita sinè libero veri Numinis cultu, & quasi fastidio erat*. Cum illis circumeundo montes & tutiores locos, altaria profana diruit, infantes more patrio circumcedit, superstitionem populárium, qua nonnulli sublati, otium ad perniciem suam servabant, eximit animis, testatus, *etiam feriatis diebus, licere utique corpus vitamque cuilibet suam tueri*. Vertente anno confectus
A. M. 3807. jam senio, *Iudam Maccabæum*, filiorum fortissimum, ducem reliquis, alterum Simonem, sapientia præstantem, consiliarium piis præfecit.

1. *Macc.* 3 4 *Ioseph.* *l.* 12. *c.* 11. *Anno eodem.* Igitur Iudas, paternæ æmulus virtutis, hostes juxta & transfugas Iudæorum, acerrimè persecutus, brevi manifestum ab *Antiocho* bellum habuit. *Appollonius* præcipuo in honore apud regem *invasit Iudæos: Sed à Iuda vincitur & occiditur. Eadem Seronis Syriæ præsidis fortuna fuit.* Hisce cladibus irritatus Antiochus, ingentem scribit exercitum, nec fidens thesauris, quos non minus in convivia & ludos, quam bella continua profuderat, ad superioris *Asiæ* provincias vadit, pecuniam expediturus, Syriæ Lysiam præficit. Lysias tres duces, Ptolomæum, Gorgiam & Nicanorem legat in judæam, addens eis XL peditum, septem equitum millia, ut & Iudæos excindant, & è circumpositis populis novos agris colonos inducant, Iudas nihil conterritus tanto apparatu, quanquam penè inermes ducebat milites, formata in pietatem & constantiam trium millium manu, missionem dedit omnibus quoscunque recentes nuptiæ, aut spes rerum secundarum nimio vitæ amore impleverant. Sic castra aggreditur absentis Gorgiæ, explorato antea, eum cum parte militum ad insidias sibi tendendas egressum. Victis repentinâ impressione Syris, incendit castra, & Gorgiam clade suorum consternatum totâ exturbat Iudæa; Lysias comperto infortunio, auget copias, LXM peditum, V equitum in Idumæam trahit; Iudas subnixus æterni fiducia Numinis, tantam multitudinem cum X admodum millibus adortus, in fugam vertit, cæsisque V millibus hostium, ingenti potitur præda. Animadvertens ergo Lysias cum fortibus viris rem esse, quibus universis aut vincere decretũ, aut mori; Antiochiam se recepit, aliis bellũ consiliis gesturus. Interim *Iudas* ad di- *A. M.* 3809.
vinam usus gloriam divinitus datis victoriis, *templum* triennio prorsus desolatum, *repurgare instituit*, seligit sacerdotes, instaurat sacra, novum altere Deo ædificat, solennibusque ceremoniis per octiduum *Encænia* agit: circummunit templum præsidiis, ne quis profanus sacerdotum interturbare munia possit. *Mense* 9. *Die* 25. *Anno Græcorum* 148. 1. *Mac.* 4. 5. 6. *Ioseph. lib.* 12. *c.* 11. 12. 13.

Ea res adeò accendit finitimarum iras nationum, ut quasi fœdere composito, ad delendum nomen Hebræum pariter insurgerent. Idumæi erant Sidonii, Ammonitæ, Arabes, Syri: Sed tanto alacrior *Iudas* singulos, priusquam coire possent, depopulatur. Idumæos acie fundit, castella & urbes expugnat. Inde partitus cum fratre copias, ipse in Ammonitas & Arabes, Simon in Phœnices vadit. Vbique res Hebræa superior fuit: ubique strages editæ gentium Qui in Transjordani terra & Galilæa obnoxios se incursionibus putabant, in Iudæam cum Simone & Iuda profecti: ubi vis unita esset validior. Sub hæc clades aliqua accepta, ut nihil est ex omni parte beatum, in bello præcipuè. Iosephus & Azarias, præfecti Iudææ cum mandatis, ne absentibus Iuda & Simone in casum aleæ darent Remp. stimulante fama fratrum, Iamniam oppugnare instituunt. Inde eruptione Gorgiæ fugati, amissis duobus millibus, documento fuére, quam infelix sit laudis cupido, sine peritia rerum & auctoritate legitima. Interim *Epiphanes* iterum circa templa insaniens, dum Dianæ Elymaidis in Persia fanum opulentissimū spoliare opibus conatur, repulsus à subditis, Babylonem recedit cum probro. Ibi cognito, exercitus suos toties cæsos à Iuda Maccabęo, ingentem animo mœrorem concipit, cui impar, fassus ob scelera in Numen populumque Hebræum sibi pereundum, invalescente morbo *moritur*, anno regni XII. relicto impubere filio, cui *Eupatoris* nomen à Lysia duce inditum.

Ioseph. lib. 12. c. 3. 1. Mac. 6. 2. Macc. 9 A. M. 3810.

Igitur soluti Tyranni metu Iudæi cum Timotheum ducem ingenti prælio fudissent, præsidium Græcorum in arce Sioniâ obsident: eaq; audacia Eupatora Regem & Lysiam perpellūt, ut adunato exercitu centum millium peditum, XXM. equitum, ad hæc XXXII elephantis, Iudæam invadant. Betzura, quod annus esset Sabbaticus, quo terram Iudæis colere nefas, fame domita deditur, dimissis præsidiariis. Ierosolymitani templi munitiones acriter oppugnantur, nec eis segnius defendit Maccabæus. Extracta igitur opinione diutius obsidione, nunciatur in castra regis, Philippum, quem Epiphanes moriens tutorem designaverat, tenére Antiochiam, regnumque pro tutela usurpare. Hanc rem majoris momenti ratus Lysias, quam expugnationem Ierosolymæ, in pacem inclinat animū. Et quanquam Eupator, fictis in gentem Iudaicam criminibus, ad eam delendam vehementissimè incitabatur, tamen autore Lysia pacem eis concedit, dirutisq; contra datam fidem munitionibus, recipit sese Antiochiam Maccabæus, à Ptolemaide usque ad Gerrenos præses declaratur; *Menelaus* contra, tanti concitor belli, Berææ in cineres dejectus, jussu Eupatoris, proditionis & sacrilegiorum *pœnas dedit*. Huic in sacerdotio successit *Alcimus*, scelestę homo fidei, & bonis quibusque inimicus. Hic finis horribilium Antiochi Epiphanis & Eupatoris conatuum in Iudæos exstitit, quos & alii eorum prophetæ sacris libris prædixerant, & ante quadringentos annos Daniel, ne quis tantas Dei populo calamitates, citra ęterni numinis providentiam, accidere existimaret. Impietatis & perjurii Antiochus filiusque ejus supplicium Deo pependére. Nam non solum pater, tantæ reus immanitatis, fœdissimo morbo

2. Mac. cap. 10. 1. Mac. c. 6.

1. Mac. cap. 6. Diodor. l. 34. Ioseph. l. 12. c. 14 15. 2. Mac. 13. 24.

A. M. 3811.

Ioseph. lib. 12. c. 11. Dan. 8. & 11. Psal. 74. 79.

morbo interiit, sed & post biennium Eupator & Lisyas, dignum factis exitum habuerunt.

Epit Livij lib 46. Regnum incipit *A. M. 3812.* Cum enim *Demetrius* Seleuci, qui ante Epiphanem regnaverat, filius, obses Romanis datus regnum sibi, qui majori esset Antiochi Magni filio genitus, debitum, compe-risset à patruele interceptum, in Syriam clam venit, & Tripolin urbem maritimam arte occupavit. Mox deficientibus ad eum certatim Syris, *Eupator & Lysias* à suis *trucidantur*, exercitus ad Demetrium universus signa transtulit.

1. Macc. 7. 2. Macc. 14. Ioseph. lib. 12. c. 17. Ejus iterum regis aures implet Alcimus, Maccabæum rebellionis accusat, Ierosolymam reducitur cum exercitu. Sed obnitente cruentis ejus conatibus Maccabæo, rursus implorat opem Demetrii, qui adjungit delatori Nicanorem, virum ingenii militaris & infidi: à quo principio honestè habitus Iudas, & sacerdotio præpositus; paulo post insidiis petitur. Quibus à Iuda callidè vitatis, *Nicanor* minaci juramento exitium templo denunciat, ni Iudas sibi tradatur. Sed interpositis aliquot diebus, diræ sacerdotum in caput Nicanoris vertêre.

A. M. 3812. 13. Mensis Adar. 2. Macc. 15. 1. Mac. 8. Ioseph. l. 12. c. 17 Commisso enim prælio *vincitur à Iuda*, totusque exercitus in fuga *trucidatur*. Novem fuisse millia ferunt: alius Maccabæorum liber, sed minoris fidei, XXXV millia prodit. Tanta potitus victoria *Iudas*, sacerdotio præficitur à populo, & *cum Romanis*, tot jam regum & populorum victoria non minus, quam fide in socios clarus, *fœdus amicitiamque jungit*, *Anno eodem.* quorum tamen subnixus ope, ad exemplum locandæ in Deum fiduciæ castigatus brevi legitur.

Erat annus imperii Græcorum CLII. Olympias CLV. cum missus in Iudæam *Bacchides*, desertum à suis plerisque *Iudam*, fortissimè tamen pugnantem, ac pene victorem, circumventum acie *occidit*, totamque ferè Iudæam in potestatem redegit Demetrii: Quę dispositis hinc inde per oppida præsidiis, tam fœde est vastata, ut post prophetarum tempora nulla ei major calamitas acciderit. Inflati enim Maccabæi morte desertores & transfugæ, confluunt ad Bacchidem, ab eoq; præfecturas adepti & tribunatus, undecunq; investigatos sectatores Iudę ad necem rapuêre, sed perbrevis impiorum felicitas esse consuevit. *A. M. 3813. I Ioseph. lib. 12. c. 18. 19. 1. Mac. 9.*

Circumstantibus enim periculis, *Ionathas* frater Iudæ, à meliori Iudæorum parte *dux legitur*, collectosque suos, ne præcipitarent in insidias, Thecoanum in desertum subducit. Bacchides, compertis latebris, bello eos statuit persequendos. Concurrerunt acies ipso sabbato, & congressi cominus duces, ægre alter alterius manum evasêre. De Bacchidis exercitu mille interfecti, Ionathas cum suis ad ulteriorē Iordanis ripam enavit, non ausis fluvio se committere hostibus. Interjectis diebus, Bacchides Ierichuntem, Bethelem, Gazam, aliaque munit oppida, Ionathas ex Amoæris, qui fratrem ejus Iohannem occiderant, prædas agit. Interim *Alcimus* Pontifex demoliri conatus sacrum interioris atrii parietem, repentina perculsus *paralysi concidit*, occlusaque voce impiâ *exspirat*. Quo facto Bacchides ad Demetriū regem revertitur, qui punitis Heraclide & Timarcho, Babyloniorum præfectis nequissimis, Epiphanis quondam exoletis, *Soter à* Græcis dictus est. Ionathas biennium nactus quietem *1. Macc. 9. 31. Ioseph. l. 13. c. 1.* *1. Mac. 9. 54. A. M. 3814. Mense 2.* *Appianus in Syriacu.*

ad res suas ordinandas, dum insidiis, petitur transfugarum, L sceleratorum principes comprehendit, & merita morte multat. Inimici ejus *Bacchidem* denuo in Iudeam accersunt, facilem de Ionatha victoriam pollicentur. Sed Ionathas munita Bethbasa, acriter se defendit, traditaque Simoni custodia castelli, depopulatur adversarios. Exustis deinde, quibus oppugnabatur, operibus, tantum Bacchidi iræ ac desperationis facit, ut infaustæ expeditionis autores, quos adjutum venerat, interficeret. Hinc *pacem ei offert Ionathas*, qua facilè impetrata, fixoque Machmazi domicilio, jus dicere Iudæis incipit. Sic nihil quoquam impediente genti quadriennium præfuit.

1. Mac. 9. Joseph. l. 13. c. 2. Lib. 1. cap. 2.

A. M. 3816.

Dum hæc fierent, *Ptolomæus Philometor* à minore fratre regno pulsus, missis ad eum Româ legatis, *in regnum restituitur*, fœdusque tandem inter fratres ictum, ut alter in Ægypto, alter Cyrenis regnaret.

Epit. Livij 46. 47.

Ariarathe interim Cappadociæ rege mortuo, filius ejus *Ariarathes* accepit regnum, & amicitiam cum populo Romano renovavit. Hunc Demetrius expulit Cappadocia, ejusque loco Olofernem mille talentis induxit, fratrem *Ariarathi* habitum, quos ambos Antiochis regina, cum sterilem se putaret, ex se natos mentita, Ariarathi regi supposuerat. Postea præter spem Mithridatem filium enixa, ut Ariarathes ad Romanos educandus mitteretur, Olofernes in Ioniam, effecerat. Mithridates cum brevis ævi esset, Romanis Ariarathem capessere regnũ placuit, ejectumq; à Demetrio, restituit senatus, eodem tempore quo C. Martius Cos. adversum Dalmatas parum prosperè primum, postea feliciter pugnavit. Cum quibus bello confligendi causa fuit, quod Illyricos populi Romani socios subditosque vastaverant. Eandemque gentem Cornelius Nasica Cos. perdomuit, sicut Q. Opimius Cos. Transalpinos Ligures, Massiliensium oppida Antipolim & Niceam populantes.

Diod. Sicul. eclog. Epit. Livij l. 43. 46.

Epit. Livij lib. 46.

Anno quingentesimo nonagesimo octavo ab urbe condita, Q. Fulvius & T. Annius Coss. peractis comitiis, insequentisque anni consulibus creatis, magistratus inire ceperunt. Mutandi comitia causa fuit, quod Hispani rebellabant, ex qua provincia ad suggerendos magistratus ad urbem rediri non poterat.

V. C. 598. Epit. Livij lib. 47. Cassiodor. in Chron.

Anno imperii Græcorum centesimo sexagesimo, adjuvantibus & Ptolemæo rege Ægypti, & Attalo rege Asiæ, qui Eumeni fratri, undequinquaginta annis regimine functo, successerat, & Ariarathe Cappadociæ, bello à Demetrio lacessitis, *Antiochenses* perosi duritiam Demetrii, subornant propalam *Alexandrum*, qui Syriæ regnum velut paternum repeteret, genitumque se Antiocho rege ferret. In admirabili rerum varietate, totius ferme Orientis viribus succinctus, etiam Ionathæ ducis Iudæorum, quem summum pontificem declaraverat, *bellum Demetrio infert, victumque vita pariter ac regno spoliat*: quanquam nec Demetrio animus in propulsando hoste defuit. Nam & primo prœlio Alexandrum fugavit, & regibus bellum restituentibus, multa millia in acie cecidit. Ad postremum tamen invicto animo, inter confertissimos dimicans, cecidit, anno regni undecimo. *Alexander regno potitus* regales ambit nuptias, filiam

Strabo lib. 13. Iustin. lib. 31. Ioseph. l. 13. c. 3. 1. Mac. 10.

A. M. 3822.

1. Mac. 10.

A. M. 3823. Ioseph. lib. 13. cap. 7.

filiam Ptolemei Philometoris uxorem ducit, Ionatham præcipuis honoribus afficit.

Iisdem annis quatuor maximis motibus terrarum orbis intremuit, bello Asiatico Demetrii & Alexandri, Macedonico, eique adhærente Achaico, & Carthaginieno tertio, & Hispanico.

Iustin. lib. 35.

Demetrius Soter initio belli duos filios apud Gnidium hospitẽ suum, cum magno auri pondere commendaverat, ut & periculis eximerentur, & si ita fors tulisset, paternæ ultioni servarentur. Ex his major Demetrius, annos pubertatis egressus, audita Alexandri luxuria, quem insperatæ opes & alienæ felicitatis ornamenta, velut captum, inter scortorum greges desidẽ in regia tenebant, auxiliantibus Cretensibus, securum ac nihil hostile metuentem aggreditur. Eum *Apollonius*, Cavæ Syriæ præfectus recipit: sed cum insolenter in bellum provocaret Ionatham, *victus* octo hominum millia amittit. *Ionathas* Ioppen capit, & Ascalonem: Azorum incendit, idolum Dagonem excindit; ob rem præclare gestam regiis Alexandri donis colitur. Florus ex Livio dicit, de stirpe Persei regis Macedonum fuisse Alexandrum, inertia socordiaque Prusiæ Bithyniæ regi similem. Prusias iste, qui quondam pileatus Romæ, per extremam adulationem se libertum Populi Romani jactaverat, omnium humillimorum fautor atque vitiorum, à Nicomede filio, adjuvante Attalo rege Pergami, occisus est. Habebat aliũ filium, qui pro superiore ordine dentium enatum habuisse unum os continens dicitur. Eum pater regno destinabat, Nicomedem morti. Sed res adolescenti ab his, qui facinus

1 Mac. 10. A. M. 3828.

Epit. Livij l. 50.

Strabo lib. 13.

Iustin. lib. 34.

susceperant, proditur: hortatique sunt, ut provocatus crudelitate patris occupet insidias, & in autorem retorqueat scelus. Igitur cum accitus in Bithyniam venisset, statim rex appellatur, Romani Legatos ad pacem inter patrem filiumque constituendam mittunt. Vnus ex iis caput, multis cicatricibus sparsum habebat, alter pedibus æger, tertius ingenio socors erat. Itaque eam legationem Cato dixit, nec caput, nec pedes, nec cor habere: nec quicquam eâ effectum. Prusias enim regno spoliatus à filio, etiam à servis est desertus. Cumque in latebris ageret, non minore scelere, quam filium occidi jusserat, à filio interficitur.

Diod. Sic. lib. 32. eclogæ.

Epit. Livij lib. 50. Appianus in Mithridatico.

Non dissimile inter Ptolomæum socerum & Alexandrum generum certamen emersit. Alexandro jacente in ganeo & lustris, Ammonius regnabat: per quem & amici ejus plerique, & Laodice regina, & Antigonus Demetrii filius, occisi. Quare clam insensus Alexandro Ptolomæus, cum ingentibus copiis venit in Syriam, titulo defendendi genero imperii, re ipsa ut suũ id faceret. Aperiuntur illi portæ urbium, totaque ora maritima usque ad Seleuciam potitur. Tum demum aperto consilio, filiam *Cleopatram, Alexandro ereptam, dat Demetrio*, ingressusque Antiochiam, duo sibi diademata imposuit, Ægypti & Syriæ. Quibus compertis *Alexander*, è Cilicia copias educit, acie confligit cum socero: Sed victus in Arabiam profugit, ubi transferentibus ad Demetrium signa militibus, *truncatus capite* à Zabdiele dynasta (Iosephus Dioclem nominat) dedit pœnas & Demetrio seniori quem occiderat, & Antiocho Epiphani,

A. M. 3827.

Iustin. lib. 35.

Anno eodem. Ioseph. lib. 13. cap. 8.

acu-

Diod. Sicul. Fragm. lib. 32. 1. Mac. 11 Anno eodem. Sulpit. Severus lib. 2.

cujus mentitus orginem fuerat. Annos potentiæ egerat V. Nec *Ptolemæus* viso generi capite diu est lætatus. Etenim in prælio graviter in caput vulneratus, inter curationem, dum medici ossa terebrare contendunt, *exspiravit*, rerum potitus per varios casus, annos XXXV. In ejus locum frater minor, qui Cyrenis regnabat, successit. Hic belli Syriaci fuit exitus.

A. M. 3823. V. C. 604.

Atrocior Punici, quod *tertium* vocant, fuit. Id bellum è discordiis Masanissæ & Carthaginiensium occasionem sumsit, vim à M. Catonis & aliorum Romanorum ambitione, quibus nihil modestior fuit Carthagini Gisgo, Amilcaris filius. Castigato senatu Carthaginiensiũ, quod contra fœdus exercitum, & navales materias haberent: pacem inter Masanissam & eos facere voluerunt Romani; Masanissa agro, de quo lis erat, sponte sua cessit. Sed Gisgo, qui tunc in magistratu erat, homo seditiosus, cum senatus pariturum se judicio legatorum dixisset, ita bellum adversus Romanos suadendo concitavit, ut legatis, quo minus violarentur, fugam explicuerit. Id nuntiantes, infestum jam senatũ Carthaginiensibus infestiorem fecerunt, eodem tempore, quo M. Portius Cato funus mortis filii in prætura, tenuissimo ut valuit (nam pauper erat) sumptu fecit, & Andriscus, qui se Persei filium, regis quondam Macedoniæ, ingenti asseveratione mentiretur, Romam à Demetrio missus est. M. etiam Æmilius Lepidus, qui princeps senatus sextis jam Censoribus erat lectus, antequam expiraret, præcepit filiis lecto se strato, sine linteis, sinè purpura efferrent: in reliquum funus ne plus quam æris denos insumerent. Imaginum specie, non sumptibus nobilitari maximorum virorum funera solere.

Epit Livij lib. 48.

Dicente P. Cornelio Nasica, nihil temerè in Pœnos consulendum, placuit mitti decem legatos exploratum. Ardebat enim tunc Hispaniense bellum, a quibusdam prospere, a pluribus malè gestum. L. Licinius Lucullus, A. posthumius Albinus Coss. cum delectum severè agerent, nec quenquam gratia dimitterent, a Trib. plebis in carcerem conjecti sunt. Processit P. Cornelius Æmylianus, & excepturum militiæ genus, quodcunque imperatum esset, professus, suo exemplo ad militandi studium omnes incitavit. Ejus operam L. Lucullus Cos. eximiam comperit. Cum pacasse omnes Celtiberię populos videretur, successit Cl. Marcellus, & incognitas nationes in Hispaniâ subegit. Ibi Scipio L. Pauli filius, Africani nepos, sed adoptivus, provocatorem barbarum militem occidit, coronamque muralem meruit.

Epit Livij lib. 48. Orosius lib. 5.

Sub hæc cum Legati ex Africa rediissent, dicerentque & exercitum & classem Carthagine deprehendisse, prorogari sententiam placuit. Catone & aliis principibus senatus suadentibus, ut in Africam confestim transportaretur exercitus: Cõtranitente Nasica, ne metu ablato æmulæ urbis, luxuriare felicitas patriæ inciperet. Idem adeo infestus fuit ludorum vanitatibus, ut Theatrum à Censoribus strui cæptum, tanquam inutile & nociturum publicis moribus, ex S. C. destruendum curaret.

Paulus Orosius lib. 4. c. 21.

Cum servari ab hoc Scipione Nasica, optimo & moderatissimo viro potuissent Carthaginienses, bello Masanissæ illato contra fœdus, victique

ctique ab eo nonagesimum secundum annum habente, malum sibimet ipsis attraxêre. Igitur bellum eis indici placuit. Priusquam ullæ copiæ in naves imponerentur, Uticenses se suaq; omnia dedidêre. Exemplum Carthaginienses secuti. Ast rigida Catonis sententia pervicit, ut decreto perstaretur: & ut consules quam primum ad bellum proficiscerentur. Interim spe pacis injecta, L. Martius, M. Manlius Coss. traditam ab volentibus classem & arma, sub ipso ore urbis Carthaginis incendunt. Tum evocatis principibus, si salvi esse vellent, ut migrarent finibus, imperatum, alioque loco x M. passuum à mari remoto, oppidum struerent. Id pro rei atrocitate adeò movit iras, ut extrema mallent, satius rati, si evertenda esset patria, hostium quam suis manibus everti. Obsideri igitur oppugnarique cæpta est Carthago a Cos. In qua oppugnatione, cum neglectos ab una parte muros duo tribuni temerè cum cohortibus irrupissent, & ab oppidanis graviter cæderentur, à Scipione Africano expliciti sunt; per quem & Castellum Romanorum, quod nocte oppugnabatur, paucis equitibus juvantibus liberatum est: castrisque quæ Carthaginienses omnibus copiis pariter ab urbe egressi, invaserât, liberatis, is præcipuam gloriam tulit. Præterea cum ab irrita oppugnatione Carthaginis Cos. (alter L. Martius Censorius Romam ad commitia ierat) exercitum ducere adversus Asdrubalem vellet, qui cum altera manu iniquum saltum insederat: suasit primo Cos. ne tam iniquo loco confligeret. Victus deinde complurium, qui prudentiæ ejus & virtuti invidebant, sententiis, & ipse saltum ingressus est. Cumque, sicut prædixerat, fusus fugatusque esset Romanus exercitus, & duæ cohortes ab hoste obsiderentur: cum exiguis equitum turmis in saltum reversus liberavit eas, & incolumes reduxit. Quam virtutem ejus & Cato, vir promptioris multo ad vituperandum linguæ, in senatu sic prosecutus est, ut diceret, reliquos qui in Africâ militarent, umbris militare, Scipionem vigôre. Quo testimonio dicto paulo post obiit nonagenario major. Eadem tempestate, quasi ita convenisset inter Pœnos & Macedones, ut tertio quoque vincerentur, Macedonia etiam arma movit, incitata Andrisci, quem Demetrius Syriæ rex ad id induxerat, mendacio, quod Persei se regis filium, ex pellice natum ferret. Cum enim ab urbe Roma clam profugisset, totam Macedoniam aut voluntate incolentium, aut armis occupavit, & Philippus appellatus est. Thessalia adversus eum, per Romanorum legatos, auxiliis Achæorum defensa. Et cum imaginarium regē & propè scenicum contemneret populus Romanus, ille regiam formā nomenque, animo quoque regio implevit, validusque etiam Thracum auxiliis, M. Iuventium Prætorem cum exercitu occidit. At Q. Cæcilius Metellus amissum cum legione prætorē plenissimè ultus est. Nam & Macedoniam servitute multavit, & Andriscum deditum ab eo, ad quem confugerat, Thraciæ regulo, in urbem in catenis reduxit, hoc quoque illi in malis idulgente fortunâ, ut de eo quasi de vero rege Romæ triumpharetur. Metellus Macedonicus à victoria dictus, Romanorum habetur felicissimus. Mortuum quatuor filii extulerunt, unus

Florus lib. 49. Ep. m.

Drusus lib. 4. c. 22. 23.

Plutar. in Cat. ne.

Florus l. 2. c 14. 15.

Epit. Livij l. 50.

Velleius lib. 1.

Val. M. l. 7. c. 1. Plinius lib. 7. c. 13. & 44.

consularis & censorius, alter consularis, tertius Consul, quartus candidatus consulatus, quem honorem adeptus est. Idem primus Romæ ædem ex marmore molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit.

Val. M. lib. 8. c. 13. Cicer. de senectute. Epit. Livii. lib. 50. Diod. Sicul. lib. 32. ecloga.

Interim *Masanissa* Numidiæ rex, ad nonaginta quatuor annos natus *decessit*. Inter cætera opera juvenilia, quæ ad ultimum edidit, adeo robusta senecta viguit, ut post sextum & octogesimum annum filium genuerit. nulloque imbre, nullo frigore adductus, caput texerit. Inter tres ejus liberos Mycipsam, Gulussam & Manastabalem, *P. Scipio Æmylianus* arbiter captus judicio, patris, administrationem regni divisit. Idem Phaniæ Himilconis, præfecto equitum Carthaginiensium, cujus opera illi pręcipuâ utebantur, persuasit, cum equitatu suo ad Romanos transire. Asdrubalem Masanissæ nepotem, proditionis suspectum, Pœni in curia interemerunt. Tandem P. Scipio Æmylianus, contra leges annarias Cos. dictus, maximo certamine, fatale Carthagini nomen fuit. M. Æmylius nonnullas urbes Carthagini circumpositas expugnaverat: Mancinus Cos. ipsam Carthaginem, matrem Africanarum urbium, XXIII millia passuum in circuitu habentem, labore obsederat maximo, partemque ejus ceperat. Nudato operis portu, primoque & sequenti, tandem & tertio muro, Bursa tamen, quod nomen arci fuit, quasi altera civitas resistebat. Et plus negotii cum semiruta Carthagine, quā integrâ fuit. In usum classis tecta domusque resciderunt: in armorum officinis aurum & argentum pro ære ferroque conflatum est, in tormentorum vincula matronæ crines suos contulerunt. Obsesso à Scipione etiam portu, illi alium ab alia urbis parte foderunt, unde quasi enata subito classis erupit, jamque diebus, jam noctibus nova aliqua moles, nova machina, nova pereuntiū manus, quasi ex obruto incendio, subita de cineribus flamma, prodibat. Deploratis novissime rebus, XL se millia virorum, expugnatis à Scipione ad Nesentium castris, dediderunt, duce Asdrubale. *Urbs* tandem *capta*, septingentesimo anno quam erat condita.

Florus l. 2. c. 15. Epit. Livij lib. 51. Eutrop. l. 4.

Uxor Asdrubalis se flagrantis in medium urbis incendium duobus cum liberis ex arce præcipitavit, imitata Didonem, quæ Carthaginē condidit. Per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis sponte Carthaginienses immiserant: ut quatenus urbs eripi Romanis non poterat, triumphus saltem arderet. Scipio exemplo patris sui Æmylii, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit, transfugas atque fugitivos bestiis objecit. Carthaginis ruinam statim excepit *Corinthus*, Achajæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Ionium & Ægeum, quasi spectaculo exposita. Hæc (facinus indignum) ante oppressa est, quam in numerum certorum hostium referretur. Quærentibus enim causas belli Romanis, tempestive fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur. Spartanis à senatu responsum est, legatos se ad inspiciendas res sociorum, & injuriam demendam in Græciam missuros. Sed legatis occulta mandata data sunt, ut corpus Achæorum dissolverent, singulasque urbes pro-

Florus l. 2. c. 16. Iustin. l. 34. Pausa. in Achaicis. Epit. l. 51. & Livij. 52. Velleius lib. 1. Orosius. lib. 5. c. 3.

proprii juris facerent, quo facilius ad obsequia cogerentur. Pronunciatur Corinthi decretum senatus, neque Lacedæmonios, neque Corinthios Achæis contribuere debere, Argos præterea, Heracleam, Orthomeniosque ab Achæorum concilio sejungendos. Quod ubi omnibus innotuit, velut in furorem versi, Lacedæmonios omnes spoliant, & confugientes in hospitium Legatorum, vi extractos pulsant. Violassentque ipsos legatos, nisi audito tumultu trepidi aufugissent. *Sextus Aurelius.* Igitur Metello ordinanti tum maxime Macedoniam, mandata est ultio. Critolaus Achæorum prætor vehementer eos in bellum concitabat, cujus primam manum Metellus Macedonicus per patentes Elidis campos toto cecidit Alphæo. Prætor paludibus submersus est, imperium ad Diæum, primum motus autorem, delatum. Adversus hunc profectus L. Mummius Cos. Metellum, post captas Thebas & Megaram, jam Corinthum obsidentem, in Macedoniam amandavit, ipse coactis XXIII peditum, tribus equitum millibus & quingentis, pugnandi copiam Achæis fecit. Achęi neglectissimè provisis rebus, equites sexcentos, XIV peditum millia opponunt, & dimicare ausi, ante oculos conjugum & liberorum cadunt, lugubre suis spectaculum, grauemque luctus memoriam relinquentes. Diæus occisa prius uxore, hausto veneno occubuit. Mummius Corinthum vi cepit, cremavitque: viri omnes trucidati, fœminæ & pueri sub corona venditi. Ornamenta & signa quæque admiratione dignissima Romam asportata. Cæterarum urbium mœnia diruta, arma adempta, concilia abolita. Quantas opes & abstulerit, & cremaverit, hinc scias, quod Corinthium æs, toto orbe laudatum, illi incendio superfuit. *Florus l. 2. c. 16.* Nam & æris notam pretiosiorem ipsa opulentissimæ urbis fecit injuria: quia incendio permistis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri argentique venæ, in commune fluxere. Hic finis libertatis Græciæ, cui tanquam provinciæ deinceps Prætor Româ missus est, Achajæ non Græciæ appellatus, quod Græci essent subacti, principatum obtinentibus Achæis. Mummius abstinentem sanè virum, sed literarum adeò rudem egit, ut cum præstantissimorum artificum tabulas Romam portandas locarat, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros. *A. M. 3828.* *Delata Corinthus eodem anno, quo Carthago*, post annos DCCCCLII, quam ab Halete Hippotis filio condita fuerat. *Velleius Patercul. l. 1.*

Per illa tempora cum Iudæa affligeretur, *in Ægyptum migravit* nobilissimus Iudæorum *Onias*, summi sacerdotis filius, *templumque* Iorosolymitano æmulum in Heliolopolitana, regione permissu Ptolemæi Philometoris *struxit*; qui idem rex templum Garizitanum à Samaritis contra legis Mosaicæ sententiam ædificatum pronunciavit, illudque defendentes capitis addixit supplicio. *Ioseph. l. 12. c. 15.* *Ioseph. lib. 13. c. 6. & de bello. lib. 7. c. 30.*

E Græcia *Polybius & Panætius*, præcellentis ingenii viri, domi militiæque *Scipionem Africanum comitati sunt*. Scipio enim semper in arma pariter aut studia intentus, aut corpus periculis, aut animum disciplinis exercebat. *Velleius lib. 1.* Familiaris quoque eidem traditur fuisse P. *Terentius* Afer, Comicorum præstantissi-

tissimus. Eo paulo vetustiores Statius *Cæcilius* & *Pacuvius* Tragicus isto temporum tractu decessère. Per istos & *Afranium*, ut ait Vellejus, dulces latini leporis facetiæ suppari ætate nituerunt. *Aristobulus* Iudæus, Philosophus peripateticus, explanationū in Mosen commentarios molitus, *Aristarchus Samothrax* Grammaticus, qui & Ptolomæum Evergeten erudiit, & XL discipulos claros reliquit, Crateti Pergameno multum certaminis excitavit. Cæperunt etiam Philosophi & Rhetores ludos Romæ habere, de quibus C. Fannio, M. Valerio Coss. senatus consultum editum, ut M. Pomponius Prætor animadverteret, uti Romæ ne essent.

Euse bius in Chronicis Suidas in Aristarcho.

Sueton. de claris Rhetoribus. cap. 1.

Venerunt Athenis *Carneades*, *Critolaus*, *& Diogènes*, & ab Africano, Lælio, Furio, aliisque juvenibus studiosè audiebantur. Quamobrem veritus Cato, *ne verbis potius quam rebus insuesceret juventus*, Philosophos Rhetoresque in Græciam redigendos, importunâ providentia disseruit, dimittendosque legatos, quorum uno Carneade argumentante, quod veri esset, haud facilè discerni posset. Idem Cato ferreæ homo valetudinis, populi Romani historias contexuit; *Posidonius*, qui & in Ægyptum comes ivit Scipioni, Persei regis historiam & mores Ptolomæi descripsit.

Plutar. in M. Catone. Cic. l. 2. de Oratore. Plinius. l. 7. c. 30. Plutar. in Æmylio. Paulo. Athen. lib. 12. Dipnosopist.

PTOLOMÆUS VII PHYSCON, qui & EVERGETES.
DEMETRIUS NICANOR, ANTIOCHUS SEDÈTES, ALEXANDER ZEBINA.
ANTIOCHUS GRYPHUS, ANTIOCHUS CYZICENUS, *Reges Syriæ.* ATTALUS & ARISTONICUS *Reges Asiæ.*

Olymp. 159. Reparati status Iudæorum. 313. Imperii Græcorum 166.

QUINTUS CÆCILIUS METELLUS, SCIPIO ÆMYLIANUS, TIB. ET CAIUS GRACCHI, *Principes Romanorum.*

POtentiæ Romanorum prior Scipio viam apperuerat, luxuriæ posterior apetuit. Quippe remoto Carthaginis metu, sublataque imperii æmula, non gradu sed præcipiti cursu à virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, nova inducta: in somnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium conversa civitas. Tum Scipio Nasica in Capitolio porticus, tum quas prædiximus, marmoreas Metellus, tum in Circo Cn. Octavius multò amænissimam moliti sunt: publicamque magnificentiam secuta privata est luxuria, Triste deinde & contumeliosum *bellum in Hispania*, duce latronum Viriatho, ita varia fortuna gestum, ut sæpius Romanorum gereretur adversa.

Velleius l. 2.

In Ægypto, Syria, Asiaque deteriores etiam regum pricipumque mores exstitère, quos, ut assolet, reliquum vulgus sectabatur. Cædes crebræ etiam cognatorum, fratrum filiorum, imò parentum auditæ, nihil sacri profanique habitum ab illis, quos legum & pietatis custodes, vindicesque esse vel maximè oportebat. Ægyptum, post mortem in Syriâ Philometoris, frater ejus Cyrenarum rex accepit, usitatum regibus Æpyptiis nomen *Ptolomæi* gerens, quod *Evergetis* cognomento auxit, ab Alexandrinis justius *κακεργέτης* appellatus, prout Athenæus l. 12. Dipnosophistarum memorat. Communius nomen *Physcon* fuit, quia tanta ventris crassitudine laboravit, ut nec sinè baculo incedere nec

A. M. 3828.

Strabo lib. 17.

seph. 2. contra Apion. Athen. 2. & 12. 14 epine-ust-pe. Liuij l. 9. Athen. 6. 38.

nec quisquam eum amplecti ulnis posset. φύσκη enim Græcis majus intestinum est. Quotidiana Rex luxuria ita marcuit, ut non solum regiæ majestatis munia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimiâ sagina careret. Hic tamen initio Aristarchi discipulus cum esset, inter doctos numeratus, *libros commentariorum scripsit*, ab Athenæo non semel laudatos. Excæcatus autem fortunæ blanditiis, crudeliter & indignè habuit subditos, incensa ob id à populo regia clàm profugit in Cyprum, majestas regni ad Cleopatram ejus sororem & conjugem translata est. Eam repudiaverat Physcon, incestumque cumulans incesto, filiam ipsius vi compressam, matrimonio sibi junxerat. Furens igitur ob tributam sorori Ægypti potestatem, filium quem ex illa habebat, occidit, caputque ejus ac manus & pedes mittit matri. Adeò omnem humanum affectum luxurioso è pectore deleverat. Tantumque nefas patrasse adeò non piguit, ut bello etiam persequendam sororem judicaret. Quare & Cleopatra & Physcon Syriam suis adjungere partibus studuêre.

Appianus Syriacus. 1 Mac. 11. Iustin. lib. 36. Epit. Liuij lib. 52. Ioseph. lib. 13. c. 8. 9.

Nec Syria interim multo melioribus obnoxia regibus fuerat. Demetrii filius *Demetrius*, recuperato paterno regno, *Nicanor* appellatus, Ionatham sacerdotem & ducem Iudæorum, ab obsidione arcis Sioniæ avocavit, donisque cultus, Samariam, Ioppen & Galilæam sub tributo ei permisit. Mox rerum successu corruptus, vitiis adolescentiæ in segnitiem labitur, exautoratisque veteranis indigenis, ac retentis mercenariis militibus, Diodotum militiæ magistrum offendit. Accessit *inertiæ comes crudelitas*, quam per tormenta in eos, quos metuebat, exercuit. Itaque cum ab imperio ejus passim civitates deficerent, Diodotus ex Arabia Alexandri filium producit, quem ex Cleopatra ille regina genuerat, eique regnum; victo per aciem Demetrio, & in Ciliciam fugato, asserit. Intellecta Ionathæ & Simonis fratrũ fortitudine, quorum præcipua opera Demetrius defensus Antiochiæ fuerat, occisis per Iudæos centum millibus hostium, muneribus eos honoribusque amplissimis sibi devinxit, eorumque auxiliis duces Demetrii Gaza, Bethzura, totaque Galilæa expulit. *1 Mac. 12.* *Ionathas* utendum tempore ratus, Iudæam munit, *fœdus cum Romanis & Lacedæmoniis renovat.* Ejus potentiam veritus Diodotus, qui & *A. M. 3830.* *Tryphon*, insidias viro struit, ne superesset, qui Antiochum puerum, sub cujus nomine regnabat, defendendum, aut si interfectus esset, vindicandum susciperet. Persuasum ergo Ionatham dimittere copias, & Ptolemaidem venire, in custodiam tradit, custodiæ causam prætexit, non solutum stipendium. Sed cum illud Simon frater Ionathæ persolvisset, obsidesque fidei misisset Ionathæ filios, homo fœdifragus & *Anno eodem.* *Ionatham, & Antiochum occidit*, *Epit. Liuij l. 55.* seque ipsum regem Syriæ constituit. Corruptis enim medicis, ut calculi *1 Mac. 13.* cum dolore consumi ad populum mentirentur, dum secandum curat, *Iustin. lib. 63.* necat. Inde cum prædonem potius quam regem ageret, *Simon* à senatu *Ioseph. l. 13. c. 8. 10. 12.* Iudæorum *successor datus Ionathæ*, muneribus delenitum Demetrium *A. M. 3831.* sibi adjungit, libertatemque Iudæis impetrat, anno imperii Græcorum *A. M. 3832.* centesimo septuagesimo. Sequenti anno præsidiarios *arcis Sioniæ* fame *Mensis secundi, die 23.* ad deditionem compellit, Gazam ex-

expugnat, Hyrcanum filium imperatorem exercitus constituit, tantasque Iudæis colligit vires, ut post Demetrium nullum deinceps Macedonum regem tulerint. Collem Sionium assiduo populi labore in tantum humiliavit, ut solum templum omnibus in urbe locis longè præemineret. Solenni Iudæorum decreto Pontifex & Ethnarcha designatus, donec fidelis iste Propheta, omnibus exspectatus adveniret, sũma cum laude rexit populum. Demetrius, *concessa Tryphoni ad tempus Syria*, ad abolendam segnitiæ maculam, bellum Parthis inferre statuit, imploratus à Græcis, Babyloniæ & Mesopotamiæ inquilinis, novi populi superbiam indignè ferentibus. Mithridates enim Parthus Bactrianis, Medis, Elimæisq; subactis, imperium à monte Caucaso usque ad fl. Euphratem protulerat, Itaque cum & Persarum & Elimęorum, Bactrianorumque auxiliis juvaretur, Demetrius multis præliis Parthos fudit. Ad postremum tamen pacis simulatione deceptus, capitur: traductusque per ora civitatum. populis qui desciverant, in ludibrium favoris ostenditur. Missus deinde in Hyrcaniam, benignè & juxta cultum pristinæ fortunæ habetur.

1 Mac. 14. 41. Iustin. l. 36. & 41. *A. M. 3833.* *Ioseph. l. 13. c. 9 1 Mac. 14. 15.*

Interim Tryphon, jam verè Tryphon, id est, luxurians, deposita modestia, quam inescandis hominibus induerat, gravis omnibus, alienat à se milites: illi certatim ad Cleopatram, Demetrii conjugem, Seleuciæ agentem cum filiis, transfugiunt. Cleopatra impotentis lasciviæ mulier, *Antiochum* mariti captivi fratrem, spei implet regni conjugiique sui, datoque exercitu, ad persequendum Tryphona impellit. Ab eo victus, & superiori pulsus Syria *Tryphon*, Castello Dora includitur, & cum inde Apameam profugisset, *occiditur*, triennium Syriæ dominatus; regnũ Syriæ ad sobolem Demetrii revertitur. *Antiochus*, immemor societatis initę cum Simone Iudæorum Ethnarcha, & auxiliorum. quibus adjutus erat in profligando æmulo, Iudæam per Cendebeum ducem subigere conatus est, sed frustra. Simon enim missis cum Iuda & Iohanne filiis xx armatorum millibus, acie eum devicit, & Cedronem Castellum refugere compulit. Cumq; armis invictus esset *Simon*, dolo tamen generi sui Ptolemæi, quem Hierichunti præfecerat, *inter epulas circumventus periit*, anno Græcorum Imperii CLXXVII. Additi funeri uxor & duo filii, Matthias & Iudas. Iohannes patri successit; & parricidam Iudæa expulit.

Ioseph. lib 13. Antiq. c. 12. 13. *A. M. 3836.* *1 Macc. 15. 16. Ioseph. l. 13. c. 14. 15.* *A. M. 3838.* *Mense 11.*

Defuncto autem Simone, *Antiochus*, à patria, *Sedetes*, à conservata Syria *Soter* dictus, denuo *Iudæam* redigere in potestatem voluit. *Obsedit septem castris Ierosolymam*, Olympiade 162, anno imperii Græcorum 178, & vacantibus per septimi anni religionem agris, ad intolerandam famem Ierosolymitas adegit. Tandem inducias pactus Ethnarcho Iohannes, ob ferias Scenopegiæ, cum facilem, & pium in Numẽ supremum animadverteret Antiochum, tributum ei obtulit, prolatisque è monumento Davidis tribus talentorum millibus, quingentis pacem emercatus populo, reliquis externum cõduxit militem, & comes regi in expeditionem Parthicam profectus, à victis Hyrcanis *Hyrcani* Nomen obtinuit. Demetrius Nicanor in Hyrcania, recepto & regio cultu, & Arsacis regis Parthorum filia uxore, privatam, etsi opu-

Ioseph. lib. 13. cap. 16. *A. M. 3840.* *Iustin. lib. 36. & 38. Nicol. Damascenus apud Iosephum lib. 13. c. 16.*

opulentam vitam pertæsus, defuncto socero, in Syriam aufugere erat conatus. Sed fugientem Phrahates, qui Arsaci successerat, equitum celeritate, per compendiosos tramites occupatum retraxit, remissumque ad conjugem, arctioribus custodiis habuit. Denuo fugientem reprehensumque, talis aureis ad exprobrationem puerilis levitatis donavit, nō tam clementia ductus, quam desiderio potiundi Syria, in qua sibi aliquando usui futurum confidebat. Igitur Antiochus occupandum bellum ratus, exercitum quem multis expeditionibus induraverat, adversus Parthos ducit, LXXX millibus armatorum tantum adjungens lixarum, pistorum, coquorumque, ut non minorem luxuriæ, quam militiæ apparatum diceres. Advenienti multi orientales occurrêre reges, tradentes se regnaque sua cum execratione superbiæ Parthicæ. Nec mora congressionis fuit. Antiochus tribus præliis victor, cum Babyloniam occupasset, magnus haberi cępit. Itaque omnibus ad eum populis deficientibus, nihil Parthis reliqui, pręter patrios fines, fecit. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam, ad oppugnandum regnū, cum Parthico præsidio remittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda à Parthia revocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat; insidiis Antiochum ubique tentabat. Ille ob multitudinem sparserat per civitates exercitum, hybernandi causa, quæ res exitio fuit. Nam cum gravari se copiarum præbitione, & injuriis militum civitates viderent, ad Parthos deficiunt, & die statutâ omnes; apud se divisum exercitum, per insidias, ne invicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. Quæ

Iustin lib. 38.

cum nuntiata Antiocho essent, auxilium proximis laturus, cum ea manu, quæ secum hyemabat, progreditur. Sed in itinere obvium regem Parthorum habuit, adversus quem fortius, quam exercitus ejus, dimicavit. Ad postremum tamen, cum virtute hostes vincerent, metu suorum desertus, occiditur. Cui Phrahates exequias regio more fecit, filiamque Demetrii, quam secum Antiochus adduxerat, captus amore virginis, uxorem duxit. Pœnitere deinde dimissi Demetrii cæpit; ad quem retrahendum cum turmas equitum festinatò misisset, Demetrium hocipsum metuentem, jam in regno missi invenerunt; frustraque omnia conati, ad regem suum reversi sunt. Phrahates captos Antiochi milites cum in Scythas duceret postea, immemor *hostiles* eorum *animos captivitate nihil minutos*, inclinata suorum acie, à Græcis interfectus est.

Iustin. lib. 38. & 42.

Ita *restitutum Syriæ Demetrium*, Cleopatra socrus, Ægypti regina, per legatos sollicitat, pretiumque auxilii adversus fratrem & desertorem maritum, Ægypti regnum pollicetur. Nec abnuit Demetrius, bellumque Ptolemæo infert. Sed dum aliena affectat, ut fieri assolet, propria per defectionem Syriæ amisit. Siquidem Antiochenses primi, duce Tryphone, execrantes superbiam regis, quæ conversatione Parthicæ crudelitatis intolerabilis facta erat; mox Apameni, cæteræque civitates, exemplum secutæ, per absentiam regis à Demetrio descivêre. Ptolemæus quoque cognito, Cleopatram sororem suam, opibus Ægypti navibus impositis, ad filiam & Demetrium generū in Syriam profugisse, immittit Zebinam juvenem quen-

A. M. 3843. Iustin. lib. 39.

quendam Ægyptum, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret. Et compositâ fabula, quasi per adoptionem regis Antiochi receptus in familiam regiam esset, nec Syriis quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam, nomen juveni Alexandri imponitur, auxiliaque ab Ægypto ingentia mittuntur. Interea corpus Antiochi interfecti à Rege Parthorum, argenteo in loculo, ad sepulturam in Syriam remissum pervenit; quod cum ingenti studio civitatum, & regis Alexandri, ad firmandam fabulæ fidem excipitur; quæ res illi magnum conciliavit favorem popularium, omnibus non fictas in eo, sed veras lacrymas existimantibus. Demetrius autem victus ab Alexandro, cum undiq; circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam ab uxore filiisque deseritur. Relictus igitur cum paucis servulis, cum Tyrum religione templi se defensurus petisset, navi egrediens, præfecti jussu interficitur. Alter ex filiis Seleucus, quoniam sine matris autoritate diadema sumpsisset, ab eadem necatur: alter, cui propter nasi magnitudinem, Grypo cognomen fuit, rex à matre hactenus constituitur, ut nomen regis penes filium, jus autem omne imperii penes matrem esset. Sed Alexander, occupato Syriæ regno, tumens successu rerum, spernere jam etiam ipsum Ptolemæum, à quo fuerat subornatus in regnum, intoleranda insolentia cæpit.

Ioseph. lib. 13. Antiq. c. 17.

Iustin. lib. 39.

Itaque Ptolemæus, reconciliata sororis gratiâ, destruere Alexandri regnum, quod odio Demetrii, suis acquisierat viribus, summis opibus instituit. Mittit igitur ingentia Grypo auxilia, addit filiam Tryphenam Grypo nupturam, ut populos in auxilium nepotis, non societate tantum belli, verum & affinitate suâ sollicitaret. Nec res frustra fuit, Nam cum omnes Grypum instructum viribus viderent, paulatim ab Alexandro deficere cæpêre.

Fit deinde inter reges prælium, quo victus Alexander, profugit Antiochiam. Ibi inops pecuniæ, cum stipendia militibus deessent, templo Iovis solidum ex auro victoriæ signum tolli jubet, facetis jocis sacrilegium circumscribens: nam *victoriam commodatam sibi ab Iove* esse dicebat. Interjectis deinde diebus, postquam ipsius Iovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacitè evelli jussisset, concursu multitudinis in fugam vertitur, magnaque vi tempestatis oppressus, ac desertus à suis, à latronibus capitur, productusque ad Grypum, tollitur è medio.

Per hæc tempora *Iohannes Hyrcanus* Iudæorum pontifex & Ethnarcha, renovato cum Romanis fœdere, antiquatisque Antiochi Sedetis actis, plenissimam populo restituit libertatem. Idumæam subigit, & ad accipiendam circumcisionem, ni patriâ malint excedere, omnes Idumæos compellit. Samaritanorum templum, contra Iudeorum legem, regnante Alexandro exstructum, captis vi Sicimis & monte Garizi, diruit, cum annos stetisset ducentos. Hæc agentem nemo Syriæ regum bello interpellare ausus est. *Alexander, Zebina* dictus, rata ea habuit: Grypus mox à fratre exagitatus, facile ab Hyrcano spretus est. Cum enim mater Grypi Cleopatra, cupiditate dominationis prodito marito Demetrio, & altero filio interfecto, hujus quoq; victori a infe-

Ioseph. l. 13. c. 17. & l. 1. belli c. 2.

Iustin. lib 39. Appianus Syriacus.

inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit. Sed *Grypus*, prædictis sibi jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam jubet; abnuenti instat. Postremum prolato indice eam arguit, solam defensionem sceleris superesse affirmans, si bibat, quod filio obtulerit. Sic victa regina, scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, extinguitur. Parta igitur solii securitate, *Grypus* octo annis quietem, & ipse habuit, & *regno* præstitit. Natus deinde illi æmulus regni, frater ipsius Cyzicenus, eadem matre genitus, sed ex Antiocho patruo susceptus: quem cum vene no tollere voluisset, ut maturius armis cum eo deregno contenderet, excitavit. Inter has regni Syriæ parricidiales discordias, moritur rex Ægypti Ptolemæus, regno Ægypti uxori, & alteri ex filiis, quem illa legisset, relicto. Regnaverat annos 29.

A. M. 3848.

Dum hæc in Ægypto Syriaque geruntur, Romanos Hispanorum maximè arma, deinde servorum in Sicilia, & in Asia Aristonici, domi etiam Grachorum seditiones exercuêre.

Orosius. lib. 5. c. 4. Diod. Sic. lib. 32. eclo-ga. 5.

Viriatus, de quo dictum, homo Lusitanus, primum infestando vias, deinde vastando provincias, postremo exercitus Romanorum vincendo, maximo eis terrori fuit. Siquidem Iberum & Tagum maxima & diversissimorum locorum flumina, latè transgredienti & pervaganti, C. Vetilius Prætor occurrit, qui cõtinuo cæso ad internecionem penè omni exercitu suo, vix ipse cum paucis elapsus fuga evasit. Eadem Plautii Claudiique fortuna fuit. Viriatus trabeas, fasces, cæteraque insignia Romana in montibus suis trophæa præfixit. Eodem tempore trecenti Lusitani cum mille Romanis, in quodam saltu contraxêre pugnam, in qua LXX Lusitanos, Romanos autem CCCXX cecidisse, è Claudio refert Orosius. Appius Claudius Cos. Salassos, victus una acie, altera vicit. Cum juxta legem, qua constitutum erat, ut quisquis quinque millia hostium peremisset, triumphandi haberet potestatem, propter cladem antegressam nihil impetrasset infami ambitione usus, privatis sumptibus triumphavit. L. Cæcilio Metello, Q. Fabio Max. Serviliano Coss. inter cætera prodigia androgynus Romæ visus, & jussu haruspicũ in mare mersus est. Alius sub initium Marsici belli, sequentibus temporibus, vivus crematus. Sed nihil impiæ expiationis procuratio profecit. Nam tanta subito pestilentia vastavit Romanos, ut ministri quoq; faciendorum funerum primum non sufficerent, deinde non essent. Itaq; magnę domus vacuæ vivis, plenæ mortuis remanserunt. Largissimæ introrsus hæreditates, sed nulli hæredes. Tantummodo *secundum mensuram arcani judicii expleta correptione*, lues sedata est.

Epit. Livij l. 53.

Diod. Sicul. lib. 32.

Orosius l. 5. c. 4.

Q. deinde Fabius consul, contra Lusitanos & Viriatum dimicans, Vaccejam oppidum, quod Viriatus obsidebat, depulsis hostibus liberavit, & in deditionem cum plurimis aliis castellis recepit. Fecit facinus etiam Scythis execrabile. Quingentis principibus eorum, quos societate invitatos, deditionis jure susceperat, manus præcidit. Pompejus sequentis anni consul, fines Numantinorum ingressus, accepta maxima clade discessit, non solum exercitu penè omni profligato, verum

Epit. Livij. lib. 53. Florus l. 2. c. 17.

Orosius l. 5. c. 4. Epit. Livii lib. 54.

etiam plurimis nobilium, qui ejus militiæ aderant, interemptis. Ad turpissima deductum fœdera, gratia impunitum habuit. Viriatus, cum per XIV annos Romanos duces atque exercitus protriuisset, fraude magis quam virtute Servilii Cæpionis, comparatis suorum insidiis interemptus est: in hoc solo Romanis circa eum fortiter agentibus, quod percussores ejus indignos præmio judicarunt, exercitui, qui sub eo militauerat, agros oppidumque per Iunium Brutum Cos. dederunt. cui Valentiæ nomen inditum.

Velle 11 lib. 2. Eutrop. lib. 4.

Epit. Livij lib. 50.

Eodem tempore rigidæ exempli abruptæq; severitatis à T. Manlio Torquato editum. Cum enim Macedonum legati conquestum venissent de Iunio Syllano pretore, quod acceptis pecuniis spoliasset provinciam, & senatus de querelis eorum vellet cognoscere, Manlius Syllani pater petiit, impetravitque, ut sibi hujusmodi mandaretur cognitio. Et domi causa cognita, filium condemnavit abjudicavitque ac ne funeri quidem ejus, cum suspendio vitam finisset, interfuit, sedensque domi, potestatem consultantibus ex instituto fecit. Secutum aliud haud dissimile. C. Matienus accusatus, quod exercitū in Hispania deseruisset: damnatusque à Trib. plebis, sub furca din cæsus est, & sestertio nummo veniit. M. Æmylio Lepido & C. Hostilio Mancino Coss. prodigia apparuère diversa: & quantum in ipsis fuit, ex more curata sunt. *Sed non semper accusatoribus eventuum, & instructoribus fallaciarum aruspicibus oportuni casus suffragabantur.* Nam Mancinus consul, postquam à Popilio apud Numantiam suscepit exercitum, adeò prælia infeliciter cuncta gessit, ut victus castrisque exutus, cum spes nulla servandi exercitus superesset, pacem cū eis fecerit ignominiosam, quam ratam esse senatus vetuit. Triginta millia Romanorum, à Numantinorum millibus quatuor victa erant. Mancinus nudato corpore, manibus post tergum revinctis, ante portas Numantinorum est expositus: ibique usque in noctem maneus, à suis desertus, ab hostibus autem non susceptus, lachrimabile utrisque spectaculum præbuit. Vbi quærere ex Romanis licuisset, quid, si displiceret fœdus, militem eo pignore redemptum reciperent, aut cur repetitum non redderent. Sin placeret servati militis qualiscunque provisio, cur Mancinum solum dederent. *Neque enim publicæ violatiō fidei unius hominis sanguine luitur*, scilicet Varroni, qui rempubl. olim Roman. desperatam effecerat, gratiæ in senatu actæ, quod de Republ. non desperasset: Mancinus, qui forte bellica circumventum exercitum, ne perderet, laboravit, ab eodem senatu deditione damnatus est. Dixeris, & illud in Varrone displicuisse, sed tempori concessum: & in Mancino hoc placuisse, sed secundum tempus præsumptum.

Orosius lib. 5. cap. 4.

Epit. Livij lib. 55.

Orosius l. 5. c. 5 Velleius Paterculus lib. 2.

Interea Iunius Brutus in interiore Hispaniā LXM. Galleciorum, qui Lusitanis auxilio venerant, asperrimo bello & difficili, quamvis incautos, oppressit: quorum in eo prelio L. millia occisa, VI millia capta referuntur, paucis fuga evadentibus. In citeriore Hispania Lepidus proconsul Vacceos, innoxiam gentem & supplicem, etiam senatu prohibēte, pertinaciter expugnare tentavit. Injusto bello VI. Romanorum M. justissimè cæsa, reliqui exutis castris, armis etiam perditis, effu-

Epit. Livij lib. 56.

Bellum Numantinum A. M. 3832. V. C. 613. Orosius lib. 5. c. 6. Iulius Obsequens de prodigiis. cap. 85 90.

effugerunt. Nec minus turpis hæc sub Æmylio clades, quam sub Mancino fuit.

Servio Fulvio Flacco & Q. Calpurnio Pisone Coss. Romæ puer ex ancilla natus est, natura virili omnibusque membris duplex, monstrum seditionis prænuncium. In Sicilia mons Ætna vastos ignes eructavit, & latè fudit. Vernaculum genus portenti Siciliæ, In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ

Igitur in Sicilia bellum servile ortum est, autore Euno Syro, homine callido & fatuo, ex abdita in ore nuce, quam igne & sulphure stipaverat, flammam subinde spirante, Consultus hic à servis durissimè domi habitis, proque vate locutus, prosperum rei, quam molirentur, eventum prædixit. Igitur rex creatus, contracta agrestium servorum manu, & solutis ergastulis, justi exercitus numerum implevit. Cleon quoq; Cilix alter servus, ad LXXM. fugitivorum contraxit. Sola Messana servos liberaliter habitos in pace continere potuit. Profligatis Romanorum prætoribus, C. Fulvio Cos. mandatum est bellum, inde Pisoni, denique Rupilio, qui vario ante eventu gestū confecit tandem, expugnatis fame Tauromenio & Euna urbibus. Cleon eruptione pugnans, cecidit in acie. Eunus è speluncis protractus, in carcere resoluto in vermium exuberantiam corpore periit. C. Fulvio collega datus est P. *Scipio*, cum nec peteret consulatum, nec eum per leges accipere intra decimum à priori annum posset. Sed Carthaginis incendio ad excidia urbium imbutus, Numantiam, summum Hispaniæ decus, ob receptos consanguineos & socios, Romanorum manibus elapsos, debellare debuit Vix ullius causa belli injustior. Itaque Numantini assiduis cædibus Pompejū, Popilium, Mancinum duces, ità vexârunt, ut ne oculos quidem aut vocem Numantini viri quisquam sustineret. Contenti tamen fœdere & armorū manubiis, quum ad internecionem sævire potuissent, fuere. Sed Roma non minus Numantini, quam Caudini illius fœderis flagrans ignominia, in ultionem excandescebat. Scipio Numantiam in tumulo sitam obsedit. Exercitum licentia luxuriaque corruptum, severitate & munificentia ad generosissimā militiæ disciplinam revocavit. Ignavum exercendo magis, quam puniendo sine acerbitate correxit, omni die in opere habuit; triginta dierū frumentum, ad septenos vallos portare cogebat. Ægrè propter onus incedenti dicebat: cum gladio rectè vallare scieris, vallum ferre desinito. Duo millia scortorum à castris rejecit, omnia deliciarum instrumenta recidit. Amplissima munera ab Antiocho Sedete, Syriæ rege missa, cum cælare aliis imperatoribus regum munera mos esset, pro tribunali, in tabulas referre publicas jussit: ex iis viris fortibus munera se daturum. Itaque *tanti esse exercitum, quanti imperatorem, probatum est*, factumque, quod nemo se visurum speraverat, ut fugientes Numantinos quisquam videret. Dedere etiam sese volebant, si toleranda viris imperarentur. Cum nihil æqui impetrarent, ne justam quidem aciem, eruptio placuit, Sic conserta manu plurimi occisi & quum urgeret fames, aliquantis per inde vixêre. Novissime consilium fugæ sedit: sed hoc quoque ruptis equorum cingulis, ademerunt uxores, summo scelere peramo-

Diodor. Sicul. lib. 34. eclega. 2. Epit. Livii l. 55. Orosius l. 5. c. 9. Florus l. 3. c. 19.

Florus l. 2. cap. 18

Epit. Livij l. 57.

Florus lib. 2. c. 18. Orosius l. 5. c. 6. Epit. Livij lib. 59. Velleius lib. 2.

amorem designato. Itaque etiam exitu deplorato, in ultimam rabiem furoremque conversi, clausam urbem ipsi introrsum succenderunt, cunctique pariter ferro, veneno, atque igne consumpti sunt. Romani nihil ex his penitus habuere victis, præter securitatem suam. Vnum Numantinum victoris catena non tenuit. Præda ut de pauperibus nulla: arma & vestes ipsi cremaverant. Triumphus fuit tantum de nomine.

Florus lib. 2. c. 20.

Victa ad occasum Hispania, populus Romanus ad Orientem pacem agebat, nec pacem modo, sed inusitata felicitate relictæ regiis hæreditatibus opes, & tota in simul regna veniebant. *Attalus Philometor* rex Pergamenorum, Eumenis Romanorum quorundam commilitonis filius, florentissimum, & ab Attalo patruo multis auctum victoriis regnum, cædibus amicorum & cognatorũ suppliciis fœdaverat. Post hanc scelestam violentiæ rabiem, vix signũ aliquod sani hôminis retinens, hortos foderat, gramina seminârat, & noxia innoxiis permiscendo, venenata amicis munera miserat. Matri deinde sepulchrum facere aggressus, quinto regni anno moritur, testamento populum Romanum hæredem instituit.

Iustin. lib. 36. Strabo lib. 13. Geograph.

Tiberius Gracchus Trib. plebis iratus nobilitati, quod inter autores Numantini fœderis notatus esset, agros à privatis eatenus possessos, populo dividendos statuit, addendam, quibuscunque agri non sufficerent, regis Attali pecuniam. His causis senatum ira, populum superbia invasit, C. Antonius Cos. in senatu & pro rostris in Gracchum concionatus est. *Gracchus* continuare cupiens magistratum autore P. Scipione Nasicâ, Æmiliani patruo, consobrino suo, fragmine subsellii ictus, *vitam* quam gloriosissime degere potuerat, immatura *finivit morte*. Ducenti præterea in eâ seditione interfecti, eorumque corpora in Tiberim projecta: ipsius Gracchi inhumatum cadaver extabuit. Hinc *jus vi obrutum, potentiorque Romæ habitus* prior: discordiæ civium, antea conditionibus sanari solitæ, ferro dijudicari cœptæ: *bellaque non causis inita, sed prout eorum merces fuit*. Nasica ut invidiæ subtraheretur, per speciem legationis in Asiam dimissus est.

Epit. Livii lib. 58. Vellejus lib. 5. Orosius lib. 2. c. 8. 9. Florus lib. 3. c. 13. 14. Sextus Aurel.

A. M. 3839.

Appianus de bellis civilib. lib. 1.

Interim dum Romæ hæc geruntur, in Asia Aristonicus, Eumenis ex pellice Ephesia filius, urbes regibus parere consuetas, partim facilè in suas partes allicit: paucas metu Romanorum resistentes, Myndum, Samon, Colophonem vi capit. Adversus eum P. Licinius Crassus Cos. idemq; Pontifex M. *juris idem scientissimus juxta & negligentissimus*, proficiscitur; quumque intentior Attalicæ prædæ, inordinata acie præliũ conseruisset, victus inconsultæ avaritiæ pœnas luit. Captus custodem sui Thracem virgula excæcat, ita in exitium sui, quod volebat, hominẽ concitat. Iuvabant Romanos Nicomedes Bithyniæ rex, Mithridates Ponticus, cum quo postea gravissimum bellum fuit: Ariarathes Cappadox, & Ptolemæus Paphlagon, Postea M. Perpenna prius Cos. quam civis Romanus, qui successor Crasso veniebat, audita belli fortuna ad Asiam festinavit: & acie victũ Aristonicum, apud Stratonicen urbem, quo fugerat, fame ad deditionem compulit, Attalicasque gazas, hæreditarias populi Romani, navibus impositas Romam deportavit. Quod ægrè ferens successor ejus M. Aqui-

Iustin. lib. 36. Florus lib. 2. c. 20. Epit. Livii lib. 59.

Val. M. l. 3. c. 2. & 4. Eutrop. l. 4. Strabo lib. 14. Orosius l. 8. c. 10.

M. Aquilius Cos. ad eripiendū Aristonicum Perpennæ, veluti sui potius triumphi munus esse deberet, celerata velocitate contendit. Sed contentionem consulum mors Perpennæ diremit. Aquilius belli Asiatici reliquias, confecit, mixtis (nefas) veneno fontibus ad quarundam urbium deditionem, Quæ res ut maturam, ita infamen victoriam fecit. Aristonicus Romæ in carcere strangulatus. Sic *Asia* Romanorum facta, *cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit.*

Epit. Livii lib. 59. Velleius lib. 2.

Ecce enim Q. Metellum Macedonicum, de cujus felicitate diximus, C. Atinius Labeo, Trib. plebis, qui ab eo in senatu legendo præteritus erat, de saxo dejici jussit. Facinus ægrè à reliquis prohibitum Tribunis. Idem Metellus Censor censuit, ut ducere uxores omnes omnino cogerentur, liberorum creandorum causa. Ejus orationem postea Augustus Cæsar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut suo tempore scriptam in senatu recitavit. Alius Tribunus pl. Carbo rogationem tulit, ut eundem tribunum plebis, quoties quidem vellet, creari liceret: Sed non pertulit eam, Africano obnitente. Mox idem graviori seditioni cum Cajo Graccho & Fulvio Flacco ducem se præbuit. Quibus cumiterum adversaretur Scipio, fortis pridie ac validus, sequenti mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut quędam elisarum faucium incervice reperirentur notæ. Suspecta cædis fuit Semptonia uxor : hinc maximè, quod soror esset Gracchorum, cum quibus simultas Africano fuerat. De tanti tamen viri morte nulla quæstio acta; seditiones triumvirales acrius exarserunt, C. Sempronio interim Iapidas Illyrios Aurelio Oreste Sardos, Fulvio Flacco transalpinos Ligures, L. Opimio Fregellanos subigentibus, Balcares Q. Metello, Q. Fabio, M. Allobroges, Cajus Gracchus decem annis post fratrem, ejusdem exempli tribunatum, majori etiam eloquentia ingressus, acriora & turbulentiora consilia protulit. Dabat civitatem omnibus Italicis, dividebat agros, vetabat quenquam civem plus D. jugeribus habere, quod aliquando lege Liciniâ cautum erat. Nova constituebat portoria, novis colonis replebat provincias : judicia à senatu transferebat ad equites; frumentum plebi semisse & triente dabat, alterum continuabat tribunatum. Coloniam in solo dirutę Carthaginis ipse duxit, Reversus cum Fulvio Flacco Capitolium, ubi L. Opimius Cos. concilium plebis habebat, adscendit: Excitato tumultu, quidam præco à Gracchanis interfectus. velut signum belli fuit. Opimius extorto senatus consulto, quo ei mandabatur, videret, ne quid Resp. detrimenti caperet, nihil flexus missione Gracchanorum ad pacem, vocato ad arma populo, Flaccum in Aventino, armatos ad pugnam cientem, cum majore filio jugulavit. Gracchus profugiens, amicis pro eo pugnantibus & pereuntibus, cervicem servo suo præbuit. Opimius caput ejus auro repensurum proposuit, & allatum est: Corpus ad Corneliam matrem, Africani majoris filiam, deuectum. Bonis Gracchi publicatis, crudelibus consulis in amicos ejus clientesq; quæstionibus, plus quam tria civium millia periēre, nec dicta quidē causa plurimi. Igitur damnatum postea proditionis Opimium, nulla civilis misericordia est prosecuta.

Velleius lib. 2. Plutarchus in Gracchis. Orosius l. 5. c. 12. Florus l. 3. c. 15.

Sextus Aurelius in C. Graccho.

Epit. Livii lib. 60. & 61.

Plautio Hypsæo & Fulvio Coss. post horrendas locustarum populationes, tanta Africam lues pervasit, ut in sola Numidia, quam Micipsa Rex tenebat, octingenta millia hominum; circa maritimam oram ducenta millia, apud Vticam triginta militum millia consumta tradantur, ex porta Vticensi una die M.D. cadavera elata.

Orosius lib. 5. c. 11.

Dissimili ex causa Galli perierunt ingenti numero, Bituitus Arvernorum rex, Allobrogibus opem ferebat, maximo instructu, Conserta pugna, & diu graviter agitata, Q. Fabius Maximus, P. Æmylii nepos, Gallos in fugam egit. Coacervatis inconsulto agminibus, dum quisq; sibi timet, præpropero transitu pontis vincula, quem Rhodano è lintribus instauraverant, rumpuntur. Centum viginti millia Gallorum vel cæsa, vel mersa sunt, Bituitus ad satisfaciendum senatui Romam profectus, Albæ custodiendus datus est, de filio ejus Congentiato idem decretum.

Florus l.3.c.2. *Orosius l.5.c.14.*

Inter hosce orbis tumultus mirè *effloruerunt res Iudæorum*, qui primi ex orientalibus, depulso Græcorum jugo, libertatem receperunt, facilè etiam tunc Romanis de alieno largientibus. Sed forinsecus securi, intestinis cæperunt sectis dissideres. Pharisæos se aliqui, hoc est, expositores nominabant, rectè, quędam absoluto Dei decreto. quædam humana ipsorum hominum libero arbitrio attribuentes: sed perperam suas divinis legibus admiscētes traditione. Esseni alii fato omnia, Sadducæi contra nihil fato, omnia humano arbitrio subjiciebant. Inter hos Ethnarcha Hyrcanus, Pharisæis faventior, divino spiritu polluisse creditur Iosepho, quem narrat Pharisæi cujusdam maledicentia commotum, traditiones eorum non scriptas reprobasse, & ad Sadducæos transisse, nihil nisi divinis literis consignatum pro divino acceptantes.

Iustin. lib. 36. *Ioseph. l. 13. c. 9. & 18.*

Apud Romanos C. Iulius senator Græcè res Romanos scripsit, L. Accius Tragædias Latinè, Lucilius Satyras. C. Cornelius Hispallus prætor Chaldæos, *fallaci siderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem injicientes*, urbe atque Italia expulit: Iovis Sabazii (credo ipsius Dei exercitunm) cultum inhibuit; ut Romæ peregrinum.

Epit. Livij l. 53. Euseb. Chron. Valer. Max. l. 3. c 3.

PTOLEMÆVS VIII. LATHURUS, & Frater ejus Pt. Alexander.

ANTIOCHUS GRYPUS, ANTIOCHUS CYZICENUS, SELEUCUS, ejusque fratres, *Reges Syriæ.*

MITHRIDATES, PONTI & ASIÆ *Rex.*

M. ÆMYLIUS SCAURUS, C. MARIUS; L. SYLLA, L. CORNELIUS CINNA, *Principes Romanorum.*

A. M. 3894. Olymp. 166. Reparatus status Iudaici. 342. Imperii Graecorum 155.

PTolemæus Physcon decedens, regnū Ægypti Cleopatræ uxori, & alteri ex filiis, quem illa legisset, reliquit, quasi quietior Ægypti status esset, quum mater altero ex filiis electo, alterum hostem esset habitura. Igitur cum pronior illa in minorem filium Alexandrum esset, à populo compellitur majorem eligere, cui quod pulsus à matre, clanculum recepisset regnum, *Lathuri* cognomen datum est, atque ob insanum matris odium Philometoris illusum vocabulo. Ei Cleopatra, priusquam regnum daret, uxorem ademit: coactumque repudiare carissimam

Iustin. lib. 39. *A. M. 3856. Pausanias in Atticis.*

rissimam sibi sororem Cleopatram, minorem sororem Selenen ducere jubet, haud materno inter filias judicio, cum alteri eriperet maritum, alteri daret. Sed Cleopatra non tam à viro repudiata, quam à matre divortio viri dimissa, Cyziceno Antiocho in Syriâ nubit: eique ne nudum uxoris nomen afferret, exercitum Cypri sollicitatum, velut dotalem adjungit. Par igitur viribus fratris Grypi *Cyzicenus*, prælium committit, victusq; fugit Antiochiam. Obsidebat urbem *Grypus*, eaque potitus Cleopatram, ut uxoris suæ Tryphenæ sororem, multis verbis conservare studet. Sed quanto Rex abnuit, tanto soror in sororem muliebri pertinacia accenditur, rata nō misericordiæ deprecationem, sed amoris esse. Itaque vocatis Tryphæna militibus mittit, qui Cleopatram simulacrū Deæ amplexantem confoderent. Nec multò post repetitâ prælii congressione, victor Cyzicenus, uxorem Grypi, sororis interfectricem capit; ejusque supplicio Cleopatræ manibus parentat. En lector *Satanæ furorem in addictis sibi gentibus*. Cum *Samaritis ab Ioh. Hyrcano*, Iudæorum Ethnarcha. *obsessis* auxilium ferret Antiochus, à filiis Hyrcani Antigono & Aristobulo pulsus est. Itaque ad Ptolemæum Ægypti regem confugit, tantum non à matre regno deturbatū, quod eâ invita Cyzicenum adjuvaret. Ab eo acceptis sex millibus, Iudæam depopulatur, ratus se vastandis agris effecturum, ut Hyrcanus obsidionem Samariæ solveret. Sed exceptus insidiis, multos amittit: Hyrcanus captam fame Samariam æquavit solo. Cleopatra, mater Ptolemæi, populos in filium incitat, abductaque ei Selene uxore, ex qua duos jam filios habebat, exulare cogit, arcessito minore filio Alexandro, & rege in locum fratris constituto. Nec filium regno expulisse contenta, bello Cypri exulantem persequitur, Vnde pulso, interficit ducem exercitus sui, quod vivum eum è manibus dimisisset: Chelciam & Ananiam filios Oniæ, qui templum in Heliopolitana præfectura ædificaverat, fidos partium suarum defensores experta maximo in pretio habuit. Sub hæc *moritur Iohannes Hyrcanus*, Palæstinæ dominatus 31 annos. Cujus filius *Aristobulus* principatum in regni formam vertit, primusque Iudæorum post exilium Babylonicum diadema sibi imposuit. Novum regnum mox sanguine dedicatum. A regina deceptus Aristobulus fratrem Antigonum, tanquam regno insidiantem, æger ipse interemit, itemque matrem: quibus paulo post conscientia graviter ictus, sanguinem continue vomens, miserabili & præmaturo exitio pependit pœnas, unico tantum anno invidiosa in dominatione exacto, cum magnam partem Ituræ Iodaico adjecisset regno. Successit frater *Ioannes Alexander*, fraterno & ipse sanguine cruentus, Alterum enim fratrum regno inhiantem peremit, alterum privata contentū fortuna in honore duxit. Cum Antiochus Grypus, qui & Philometor, & frater ejus Cyzicenus, mutuis cladibus Syriacas vires atterrerent, nec suppetias suis ferre possent, Ptolemaidem Alexander obsidione cinxit, Zoili Dorensium tyranni & Gazæorum agros vastavit. Illi à Syriæ Regibus destituti, Ptolemæum Lathurum fratrem Alexandri è Cypro advocant, quem cum astu aliquantisper, simulato composi-

Ioseph. lib. 13. cap. 8.

Ioseph. l. 13. c. 18. & 19.
Lib. 1. de bello. cap. 3.
Ioseph. lib 13. ex Strabone & Timagene.
A. M. 3870.
A morte Salomonis 900.
A regno Davidis 980.
Hinc ad regnum Herodis. in Ierusalem 60.

Ioseph. lib. 13. c. 20.

positionis studio, detinuisset Alexander, ut interim Cleopatræ matris opibus confirmaretur, comperto dolo infensiorem, ut par erat, reddidit. Vastatâ igitur Iudæâ, Alexandrum secus Iordanem acie vincit, xxx Iudæorum millia occidit, expugnat Ptolemaidem, vicos & castella diripit. Iam in eo erat, ut Ægypti regnum, quo eum mater privaverat recuperaret, cum ipsa ingentibus cum copiis venit in Syriam, ducibus Chelcia & Anania Iudæis, Ptolemaidem vi recepit, & Iudæos è periculo à Ptolemæo ipsis impendente, *majore Dei miseratione in suos, quam sua virtute,* exemit. Cæterum Ptolemæus Alexander, territus matris atrocitate, reliquit eam, *periculoso regno securam ac tutam vitam longe anteponendum ratus. Cleopatra* verò timens, ne major filius ab Cyziceno ad recuperandam Ægyptum juvaretur, ingentia Grypo auxilia, & Selenen uxorem, nupturam hosti prioris mariti, mittit: Alexandrumque filium per legatos in regnum revocat. Cui cum occultis insidiis exitium machinaretur, occupata ab eodem *interficitur,* spiritumque non fato, sed parricidio dedit: digna prorsus hac mortis infamia, quæ etiam matrem toro expulit; & duas filias viduas, alterno fratrum matrimonio fecit: & filio alteri in exilium acto, intulit bellum, alteri erepto regno exitium per insidias machinata est. Sed nec Alexandro cædes tam nefanda inulta fuit. Nam ubi primum compertum est, scelere filii matrem interfectam, concursu populi in exilium agitur, revocatoque Ptolemæo regnum redditur. Interim Alexander Iudæorum rex, periculo externo defunctus, Gadaram, Amathuntem,

Iustin l. 39.

Ioseph. l. 13. c. 21.

Gazam capit, cum paulo post Antiochus Grypus Heracleonis periret insidiis, anno regni nono supra vigesimum. Ei succedens filius *Seleucus* bellum gessit cum patruo Cyziceno, eumque tandem prœlio captum cum occidisset, non multo post ab ejus filio, Antiocho Eusebe, unâ acie victus, totaque Syria expulsus est. Fuga deinde petens Ciliciam, quod exactionibus fatigaret subditos, à Mopsuestenis in regia cum amicis suis exustus, fratrem Antiochum successorem odii in patruelem habuit. Qui & ipse victus ab Eusebe, vitam simul exercitumque amisit. Post eum tertius Grypi filius *Philippus*, assumpto diademate, in parte regnavit Syriæ. Cui quartum adjunxit *Ptol. Lathurus*, è Cnido accitum *Demetrium Eucærum*, eumque apud Damascum regem constituit. His duobus fratribus strenuè adversatus Antiochus Eusebes, brevi & ipse periit. Vocatus enim in auxilium Galadenorum reginæ, cum Parthis bellum gerentis fortiter dimicans occubuit: Syriæ regnum penes fratres, Philippum ac Demetrium remansit. Demetrium hunc Iudæi, ab Alexandro rege suo, ob crudelitatem ejus, diffidentes (qui bello intestino ultra LXI Iudæorum millia peremerat) Sicima attraxerunt, castrisque ibi positis, frustra tentavit Alexander Iudæos adversæ factionis ad se traducere. Demetrius enim omnes Alexandri mercenarios, Pisidas & Cilices occidit in acie, Alexandrum ad montes capessere fugam compulit. Tunc miserati Regis fortunam Iudæi, confluxerunt ad eum circiter VI millia, quorum metu Demetrius, desperato belli eventu, retro abiit. Ejus destituti ope, qui alterius par-

App. in Syriac.

Ioseph. l. 13. c. 22.

partis remanserant, inferiores pugna Alexandro fuêre; quorum ille octingentos, dum epulatur cum pellicibus, cruci figendos curavit, immani spectaculo: octo millia egit in exilium, haud obscuris proditus documentis, non divino majorum, sed impuro mundi hujus spiritu in quodvis scelus ferri.

Dum hæc fiunt, Demetrius Eucærus majorum improba æmulatus exempla, Philippum fratrem Syria spoliare aggreditur. Ille accitis Arabum Parthorumque auxiliis, fratrem in eas redigit angustias, ut deditione facta, ad Mithridatem Parthorum regem captivus mitteretur. Ibi is morbo est absumptus, Philippo interim totius Syriæ dominatum sibi asserente.

Iustin. l. 40. Ioseph. l. 13. c. 23. Lib. 1. de bello Iudaico c. 4. Sed renascentibus semper fratrum odiis, inexpiabili bello & reges & regnum Syriç consumebantur. Etenim Antiochus Dionysius, occupata Damasco, regnum Cavæ Syriæ adversus Philippum fratrem usurpare cæpit, Aretamque Arabiæ regem bello adortus, fratri occasionem præbuit Damascum invadendi. Iamque tenebat Philippus urbem, cum fraudatus præmio proditor, mutata sententia, eadem facilitate exclusit promissorem, quo antea admiserat. *Antiochus* iterum in Arabes profectus, dum vincit, *occiditur*: Aretas Cælensyriam, non invitis Damascenis, sibi vendicat: Alexandrum quoque Iudæorum regem apud Adidæ territorium prælio superat, certasque pactus conditiones, militem reducit in Arabiam.

Hinc *Alexander*, debilitatis accisisque per *Arabes* Syriæ regum opibus, multas Syrorum, Idumæorum & Phęnicum urbes suam in potestatem redegit: Parebantque Iudęis ad mare Stratonis turris, Apollonia, Ioppe, Iamnia, Azotus, Gaza, Anthedon, Raphia, Rhinocura: è mediterraneis Idumææ, Adora & Marissa, totaque Samaria. Adhæc Scytopolis, Gadara, Gaulonitis, Seleucia, Gabala. Moabiticæ etiam urbes, Esebon, Medaba, Lemba, Oronas, Theliton, Zara, Pella. Posthæc *Alexander* ex temulentia morbo contracto, & triennio integro quartana vexatus, nec tamen abstinens à castrensibus officiis, tandem exhaustis viribus *fato concessit* in Gerasenorum finibus, quum obsideret Ragaba Castellum, ultra Iordanem situm. *A. M. 3898.* Moriens *Alexandræ* conjugi autor fuit, ut Pharisæos, quorum seditionibus ipse exagitatus fuisset maximè, ex infensis benevolos sibi quacunque ratione efficeret, eisque corpus suum traderet, pro arbitrio seu funerandum honestè, seu projiciendum cum dedecore. *Ioseph. l. 13. c. 23. 24.* Quod cum illa fecisset, Pharisæi Alexandrum laudibus oneratum exquisitis sumptuosissimè extulerunt, & reginæ potestatē suis apud populum concionibus ratam firmamque effecerunt. Atque sub hæc Ptolemæi Lathuri frater *Appion*, ex pellice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat, hærede populo Romano instituto, decesserat. *Iustin. l. 39.* Itaque & ea pars Lybiæ provincia Romanorum facta est, & Syriæ Ægyptique regna, virtute potentium sociorum arctata, quæ incrementa de finitimis bello quærere solebant, adempto vagādi arbitrio, vires suas in perniciem mutuam convertunt.

Iam multo ante Numidiam, victo Iugurtha, Romani occupaverant, eo nimirum tempore, quum Samariam subigeret Hyrcanus. Nunc etiam Mithridatem regem Ponti

& Asiæ potentissimum vexabant armis, ipsi interea multo gravioribus principum suorum dissidiis cædibusque domi obnoxii: quæ omnia nunc nobis exponenda paucis veniunt, viarum carnis, pænarumq; eas sequentiū exemplū præbitura.

Bellum Iugurthanum incipit A. M. 3851. V. C. 642. Epit. Livij l. 62. Salust. bello. Iugurt. Flor. l. 3. c. 1. Epit. Livij l. 62. 64.

Iugurtha, avo Masanissa ortus, Micipsæ per adoptionem filius, agitatus regni cupiditate, Hyempsalem fratrem bello petiit, victumque interemit. Quum se in Adherbalem alterum Micipsæ filium convertisset, nec illum magis, quam Romanos, quorum in fide & clientela regnum erat, metueret, missa per legatos pecunia traxit in sententiam suam Senatum, effecitque ut legati destinarentur, qui regnum inter illum Adherbalemque dividerent. Illos denuò aggressus auro, per M. Æmylium Scaurum ipsos Romani imperii mores expugnat, inchoatúmque nefas audacius perficit. *Sed non diu latent scelera.* Corruptæ nefas legationis erupit, placuitque bello persequi homicidam. Primus in Numidiam Calpurnius Bestia consul mittitur: Sed rex peritus, *fortius adversus Romanos aurum esse, quàm ferrum*, pacem emit, & simulatā eam deditione obsignat. Quum interveniente fide publica, à senatu accerseretur, pari audacia & venit, & cōpetitorem imperii, Masanissæ nepotem Massivam, immisso percussore confecit. Hæc altera contra Iugurtham causa bellandi. Igitur sequens ultio mandatur Sp. Albino.

Sed hujus quoque (proh dedecus) ita corrupit exercitum, ut voluntariâ Romanorum fuga vinceret, castrisque potiretur: addito etiam turpi fædere in pretium salutis Romanorum, ut dimitteretur à signis exercitus. Igitur in ultionem non tam imperii Romani, quam pudoris Metellus assurgit, qui callidissimè hostem nunc precibus, nunc minis, jam simulata, jam quasi vera fuga eludentem artibus suis aggressus est. Agrorum atque vicorum populatione non contentus, in ipsa Numidię capita impetum fecit, & Zamam quidem diu voluit; cæterum Thalam, gravem armis, thesauroque regis, diripuit.

Sallust. bello Iugurt. Eutr l. 4. Vellejus lib. 2.

Tunc urbibus exutum regem, & jam finium suorum, regnique fugitivum, per Mauros atque Getuliam sequebatur.

Postremo *Marius* auctis admodum copiis, cum pro obscuritate generis sui capite censos sacramento adegisset, jam fusum & saucium regem adortus, non facilius tamen vicit, quam integrum & recentem. Hic & urbem Herculi conditā Capsam, in media Africa sitā, anguibus harenisque vallatam, mira quadam felicitate superavit; & saxeo inditā monti Mulucham urbem, per Ligurem, aditu arduo inaccessoq; penetravit. Mox non Iugurtham modo, sed Bocchum quoque Mauritaniæ regem, jure sanguinis Numidiam vindicantē, apud oppidum Cirtham graviter cecidit. Qui ubi rebus diffisus suis, alienæ cladis accessio fieri timet, pretium fœderis ac amicitiæ Iugurtham facit. Sic *fraudulētissimus regum, fraude soceri sui in insidias deductus est,* & Syllæ in manum traditus, Tandemq; opertū catenis in triumpho pop. Romanus adspexit. Sed ille quoq; vinctus & victus vidit urbē, quam *venalem & quandoque perituram, si haberet emtorem*, cecinerat. Ante currum Marii ductus cum duobus filiis, & in carcere necatus est. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante cum

Orosius lib. 5. cap. 15.

Epit. Livij lib. 67. Plut. in C. Mario.

eum fecerat, eique propter Cimbrici belli metū continuatus per plures annos magistratus est. Consulatu secūndo & tertio absens creatus, quartum dissimulanter captans, consequutus est.

Bellum Cimbricum A. M. 3859. Vellejus lib. 2. Florus l. 3. c. 3. Epit. Livij lib. 63. Vellejus Paterculus lib. 2.

Id *bellum cum Cimbris* & Ambronibus, extremæ Celtiæ seu Germaniæ populis, jam aliquot annis maxima cum clade suaRomani gesserant. Cimbri, quum terras eorum inundasset oçeanus, novas sedes toto orbe quærebant. Illyricum populantibus dum obsistit Papyrius Carbo COS. cum exercitu fusus est. In Italiam migraturi misere legatos in castra Silani, petentes, ut Martius populus aliquid sibi terræ daret quasi stipendium; Cæterum, ut vellet, manibus suis atque armis uteretur. Sed quas darent terras Romani, agrariis legibus mox inter se dimicaturi? Repulsi igitur, qui nequiverant precibus, armis obtinere constituunt. Sed nec primum Cimbrorum impetum Iunius Silanus, nec secundum Manlius, nec tertium Cępio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris. L. Cassius Cos. à Tigurinis Gallis, pago Helvetiorum, in finibus Allobrogum cum exercitu cæsus est. Milites qui ex ea clade supererant, obsidibus datis & dimidia rerum omnium parte, incolumitatem pacti recesserunt. Tigurini Cimbris se junxere. Aurelius Scaurus legatus Cos. à Cimbris fuso itidem exercitu captus, dum deterreret eos, ne Alpes transirent Italiam petituri, eo quod diceret, Romanos vinci minime posse, à Belo rege feroce juvene, occisus est. *Secuta* de C. Manlio & Q. Servilio Cæpione *victoria Cimbrorum* ad flu. Rhodanum. Octoginta millia Romanorum cęsa, calonum ac lixarum quadraginta millia. Secundum populi Romani jussionem, Cæpionis, cujus temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt, filiæ ejus postea constupratæ turpiter perierunt. Calamitatem in sacrilegia, quæ deprædando templa Tolosana commiserat Çæpio, Timagenes & Posidonius historici conferunt, Strabone & Gellio testibus.

Epit. Livij lib. 65.

Epit. Livij l. 67. Europ. lib. 5.

A. M. 3857.

Orosius l. 5. cap. 15. 15. Strabo lib. 4. Gellius l. 3. c. 9.

Timoris Romę tantum fuit, quantum vix Annibalis tempore Punicis bellis. At Cimbri vastatis omnibus, quæ circa Rhodanum & Pyrenęum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi, ibique multa loca depopulati, à Celtiberis fugantur. Reversiq, in Galliam bellicosis se Teutonis conjungunt. Interim Marius Cos. adversus eos & dux creatus severe habet milites: sororis filium, quem Trebonius ob attentatam pudicitiam occiderat, jure cæsum pronunciat. Tertium consulatum in apparatu belli consumit, non ausus congredi cum Cimbris, donec invicta illa rabies consenesceret. Illi tripartito agmine, defendente castra Mario, per Alpes, id est, claustra Italiæ transituri, Romam se capturos confidunt. Marius mirâ velocitate occupatis compendiis prævenit hostem, prioresque Teutones sub ipsis Alpium radicibus assequutus, apud Aquas Sextias oppressit. Vallem fluviumque hostes medium tenebant. Flagitante aquam exercitu, viri, inquit Marius, estis: en illic habetis. Itaque tanto ardore pugnatum est, ut victor Romanus de cruento flumine vix plus aquæ, quam sanguinis biberit. Rex Teutobochus vir poceritatis eximiæ, spectaculum triumphi fuit. Cæsa dicuntur Ambronum & Teutonum

Epit. Livij l. 67.

Plutar. in Mario.

Florus l. 3. c. 3.

Orosius lib. 5. c. 16.

Epit. Livij lib. 68.

 ducen-

ducenta millia, capta nonaginta. Marius absens quintum cõsul creatus, triumphum oblatum, donec Cimbros vinceret, distulit. Cimbri repulso ab Alpibus, fugatoque Q. Catulo proconsule, qui fauces Alpium obsederat, & ad flumen Athesin castellum obsessum insederat, virtute sua explicata, in Italiam descendunt. Si statim infesto agmine ad urbem contendissent, grande discrimen esset: sed in Venetia, quo ferè tractu Italia mollissima est ipsa soli cœlique clementia robur elanguit. Dulcedine vini mitigatos Marius, junctis cum Catulo viribus, in tempore aggressus est. Primum nebuloso die incautis occurrit, tum ventoso quoque, ut pulvis in oculos & ora ferretur Cimbrorum, denique acies conversa in orientem, ut ex splendore galearum ac repercussu, quasi ardere cœlum videretur. Eo prælio CXL millia aut in pugna, aut in fuga cæsa sunt, LXM. capta. Tria & triginta signa sublata, exercitus Marii duo, Catuli XXX & unũ rapuit. Hac victoria videtur meruisse Marius, ne ejus nati Romanos pœniteret, hominis quantum bello optimi, tantum pace pessimi. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum datus.

Florus l. 3. c. 3.

A. M. 3871. Plut. in Mario. Eutrop. lib. 5. Vellejus lib. 2.

Iugurthino & Cimbrico bellis, non loco, sed tempore confine fuit *Thracicum*, haud minus varia fortuna administratum. A Scordiscis Thracum sævissimis, Thessaliam atque Dalmatiam incursantibus, non fusus modo, sed totus omnino interceptus exercitus, quem duxerat Portius Cato. Didius vagos & libera populatione diffusos, intra suam repulit Thraciam. Drusius ulterius egit, & vetuit transire Danubium. Minutius toto vastavit Hebro, multis quidẽ amissis, dum perfidẽ glacie flumẽ equitatur. Piso Rhodopen Caucasumq; penetravit. Curio Dacia tenus venit; sed tenebras saltuum expavit. Appius in Sarmatas usque pervenit: Lucullus ad terminũ gentis Tanaim, lacumq; Mœotim. *Nec aliter cruentissimi hostium, quam suis moribus domiti.* Quippe in captivos igne ferroque sævitum est. Sed nihil barbaris atrocius visum, quam quod abscisis manibus relicti, vivere superstites pœnæ suæ cogebantur.

Florus l 3. c. 4.

Livii. Epit. l. 63.

Eadem tempestate Siciliæ iterum novi è servis reges, prædonesq; exorti, *Salvius & Athenio* cum manipularibus suis. Occasionem dedit Licinius Narva prætor, qui ob bellum Cimbricum, ingenuos provinciales liberare servitiis jussus, in gratiam dominorũ accurata causarum cognitione supersedit, & libertatem petentes ad suum quemque herum cum objurgatione remisit. Triginta omnino duorum fratrum servi initium conjurationis fuere, confestim plures advolarunt. Prætor Licinius, data Titinio cuidam latronum duci impunitate, cum in servos armat, consilio infelici. Occiso Titinio, armorum nacti copiam conjurati, auctiq; in sex millia, Salvium quendam haruspicem regem creant, & Morgantinam urbem obsident. Liberandẽ urbi approperantem Licinium repellunt. Victoriæ solertiam addit Salvius. Conspicatus enim fugientes Romanos, per præconem vetat occidi, si quis projectis armis abscedere cupiat. Ita armis potitus, convolantes ad se undique fugitivos instruit, & alterius cujusdam ducis (Athenio is erat Cilix astrologus) auctus legione, quam simili de causa contraxerat, Tryphonem se appellat, &

Diod. Sicul. lib. 36. ecl. 3. Florus l. 3. c. 19.

Tri-

Tricalis figit regiam, muroque & fossa munit, XL jam millia hominum suo sub imperio habens, ut parum à justo regno abesse videretur.

Igitur adversus eum Licinius Lucullus Roma mittitur cum XVIII M. prosperamque pugnam facit, plerisque servorum ex Athenionis casu; qui vulnere stratus pro exanimi cōciderat fugam arripientibus. XX M. cæsi, reliqui Tricala se recepere. Eum locum dum animose tuentur, Lucullum seu muneribus, seu metu frangunt, trahitur bellum, Tryphon moritur, eique succedit Athenio. Hic cum totam insulam prædæ haberet, tandem consulari exercitu digna res visa. Ergo M. Aquilius quinto consulatu Marii collega, Athenionem fortiter dimicantē acie interficit, ipse capite graviter saucius. Reliquos ad X M. locis editioribus constanter oppugnatis detrahit. Postremi mille, duce Satyro, *Epit. Livii l. 69.* cum redacti in potestatem Cos. bestiis objectandi essent, mutuis semetipsos vulneribus confecerunt. *Tanti Siculus sua in servos iniquitas, tanti servis in dominos crudelitas stetit.*

Compresis extra urbem bellis seditionibusque, in sua grassari viscera cœperunt Romani, autore potissimum eo, per quem Cimbros & Teutonas vicerant, C. Mario. *Epit. Livii 68.* Nec mirum, cum tunc etiam Romæ reperiretur P. Malleolus, matricida, qui primus omnium insutus culleo, in mare præcipitatus est: Romanæ quoque superstitionis ancilia cum strepitu mota, urbanum armorum strepitum denunciarent. Igitur Marius homo mutabilis, ambitiosus, varii consilii ingeniique, cum sparsa, per tribus pecunia, sextum emisset consulatum, Cn. Apuleio Saturnino tribunatum confecit, primoribusque nobilitatis, à quibus ut homo novus contemni videbatur, infestus, leges promulgat agrarias, quibus additum, *ut quicquid plebs scivisset, in id juraret senatus.* *Epit. Livii lib. 69.* Q. Metellus Numidicus, ne juraret, nec causa malorum esset certaminum, in voluntarium exilium Rhodum profectus est, ibique legendis & audiendis magnis viris vacavit. *Florus l. 3. c. 16. Sextus Aurel. Victor. Orosius lib. 5. c. 17.* Post ejus fugam omni nobilitate perculsa, quum tertium jam annum dominaretur Apuleius, eo vesaniæ progressus est, ut C. Memmium consulatus candidatū interficeret, quo facilius satellitem furoris sui Glauciam cōsulem faceret. Tum vero jam conspiratione senatus, ipso quoque Mario consule, quia tueri non poterat, adverso; directæ in foro acies, expulsus inde Apuleius in Capitolium evasit. Sed quum abruptis fistulis obsideretur, senatuique per legatos pœnitentię fidem daret, ab arce digressus, cum ducibus factionis receptus in curiam est. *Sextus Aurel. in L. Apuleio.* Ibi eum facta irruptione, populus fustibus saxisque compertum in ipsa quoque morte laceravit. Caput ejus Rabirius quidam senator per convivia circumtulit in ludibrium. Glauciæ cervix fracta.

Interemptis factiosis, Q. Cæcilius Metellus, ab exilio ingenti totius favore civitatis reducitur, cujus cōspectum non ferens Marius, in Cappadociam, inde ad Mithridatē Ponti regem abit, suadens ut aut majorem Romana potentiam struat, aut tacitus imperata faciàt. *Plut. in Mario*

Erat Mithridates patre Mithridate genitus, quem Romani ob navatam adversus Aristonicum operam, majori Phrygia donaverant. *Iustin. l. 37.* Puer tutorum expertus insidias, antidota toties biberat, ut senex ne volens quidem veneno mori potuerit. Timens

mens deinde, ne inimici, quod veneno non poterant, ferro peragerent, ficto venandi studio, per septem annos, neque urbis, neque ruris tecto usus fuerat. Ad regni deinde administrationem cum accessisset, *non tam de regendo eo quam augendo cogitabat*; Scythas singulari felicitate perdomuerat, auctusque viribus, Cappadocia Ariobarzanem Romanorum amicum expulerat. Eum L. Cornelius Sylla senatus jussu reduxit, & cum Parthorũ legatis amicitiam fœdusque iniit. Dum hęc geruntur, Romę ex veteris ambitionis favillis, ingens cõflatur incendium, quo tota penè Italia conflagravit.

Epit. Livij. l. 70.

Gracchanis legibus equites judiciorum potestatem nacti, in multos clarissimos viros sævierant, nuperrimè P. Rutilium, virum Romæ innocentissimum, quod legatus C. *Marii* proconsulis à publicanorum (ii equites erant) injuriis Asiam defenderat, repetundarum damnatum in exilium ejecerant. Senatus non ferens eam equestris ordinis impotentiam, summa vi niti cæperat, ut ad se judicia transferrentur, sustinente causam *M. Livio Druso* tribuno plebis, sed ita ut quæ ipse illiciendæ multitudinis causa permittebat plebi, senatus improbaret, & gratia apud vulgus nimia, apud primores in invidiam verteret. Plebs acceptis agris gaudebat, expulsi dolebant: equites in senatum lecti lætabantur; sed præteriti querebantur. Senatus permissis judiciis exultabat; sed societatem cum equitibus ægrè ferebat. Igitur quando benè cogitata male cadere videbantur, ad dandam civitatem Italiæ conversus Livii animus. Cæpionem inimicũ actionibus suis resistentem, ait se de saxo Tarpejo præcipitaturum. Philippo C o s. ita collum in comitio obtorsit, ut multus sanguis efflueret è naribus; quum ille, luxuriam opprobrans, muriam de turdis esse dicebat. Tam effusæ de Republ. liberalitatis fuit, ut profiteretur, *nemini se ad largiendum præter cælum & cænum reliquisse*. Aderat promulgandæ rogationis dies, tantaq; subito vis hominum undique apparuit, ut hostium adventu oppressa civitas videretur. Sed obnitente Cos. per vim latæ jussæque leges, Livius semianimis domum relatus. Validus exinde cum è Senatu domum se reciperet, per turbam cultello percussus, qui affixus lateri ejus relictus est, intra paucas horas decessit. Invidia cædis apud Philippum & Cæpionem fuit, percussor incertus. Cum ergo promissa Italicis civitas non præstaretur, irati illi defectionem in conciliis agitarunt; pariterque desciverunt Picentes: Vestini, Marsi, Peligni, Marrucini, Lucani, Samnites.

Vellejus lib. 2. Florus lib. 3. c. 17.

Sextus Aurel. in M. Livio Druso.

Epit. Livij. l. 71. 72. 73. Appianus de bellis civil. l. 1. Orosius l. 5. cap. 17. Vellejus lib. 2. Olymp. 272. Diodor. Sicul. lib. 37. ecloga.

Id *bellum Marsicum*, sociale, *Italicum* appellatum trecenta juventutis millia absumpsit. Italicorum ut fortuna atrox, ita *causæ justissimæ injusta erat actio*. Petebant enim eam civitatem, cujus imperium armis tuebantur. Per omnes annos, atque omnia bella duplici se munere militum equitumque fungi, neque in ejus civitatis jus recipi, quæ *per eos in id ipsum pervenisset fastigium, per quod homines ejusdem & gentis & sanguinis, ut externos alienosque fastidire posset*.

Sed fœdum erat belli consilium, ut festo die Iulius Cæsar & Martius Philippus Coss. inter sacra & aras immolarentur. Vt Asculi in ipsa ludorum frequentia Servius Prætor & Fontejus legatus cum omnibus

bus civibus Romanis trucidarentur. Nec Annibalis, nec Pyrrhi tanta vastatio traditur. Ocriculum, Grumentum, Fesulæ, Carseoli, Nuceria, Picentia cædibus, ferro, igne vastatæ. Esernia & Alba obsessæ. Nola à Samnitibus capta. Fusæ Rutilii copiæ, fusæ Cæpionis, L. Iulius Consul, exercitu amisso, cruentus in urbem relatus. Saga sumserunt Romani, C. Marius legatus Rutilii, meliori eventu cum Marsis præliatus, L. Cæsar cum Samnitibus, animos Romanis reddidère, ut positis sagis togam reciperent. Tum singuli duces singulos aggressi populos Cn. Pompejus Picentes fudit, & obsedit. Propter quam victoriam prætextæ, aliaque magistratuum insignia resumpta. Libertini in militiam adscripti. Cato discussit Hetruscos, Pompejus & Gabinius Marsos, Carbo Lucanos, Sylla Samnites. Strabo verò Pompejus omnia flammis ferroque populatus, non prius finem cædium fecit, quam Asculi eversione tot exercituum manibus litaret. Tam varia atque atrox fortuna Italici belli fuit, ut biennium continuum Rutilius & Cato Coss. occiderentur. Paulatim deinde recipiendo in civitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant maturius, vires refectæ sunt, Pompejo, Syllaq; & Mariò fluentem procumbentemque Rempubl. restituentibus, Silone, Poppædio, Mario Egnatio, aliisque Italicorum ducibus plerisque occisis. Romani *victis affictisque ipsi exarmati, quam integris universis civitatem dare, stulta superbia, maluerunt.*

Vellejus lib. 2. Epit. Livij. lib. 75 76.

Supererant Nolanæ belli hujus reliquiæ, cum quinto anno Q. Pompejus & L. Cornelius Sulla consulatum inierunt, bellique civilis inter ipsos duces feralia principia, justo Dei in ambitiosos & crudeles Romanorum animos judicio, exstiterunt. Ejus occasio hæc fuit.

A.M. 3884.

Mithridates rex bello acerrimus, virtute eximius, duarum & viginti gentium ore loquens, *aliquando fortunâ, semper animo maximus*, ductus occasione belli Italici, odio in Romanos Annibal, Paphlagoniam occupârat, jussusque restituere, hæreditariam eam patri suo obvenisse responderat. Nec territus minis, Galatiam quoque invaserat. Deinde sororis suę Laodices filiis Cappadociæ regno privatis, Ariobarzani à Romanis introducto erat infestus; Nicomede etiam Nicomedis filio bellum ciente, Bithyniæ imminebat, totumque orientem in Romanos sollicitabat. In eum dux sorte creatus Lucius Sulla Cos. circa Nolam, arma pertinacissimè retinentem morabatur, ut expugnata urbe in Asiam expeditiori militia iret. Interim Roma C. Marius jam septuagenarius, per P. Sulpitium Trib. plebis legem ad populum fert, qua L. Sullæ imperium abrogatur, Cajo Mario bellum Mithridaticum decernitur. Additur exulum revocatio, novorumque civium & libertinorum in tribus distributio. Nec vim abstinet Tribunus, Pompeii Cos. filium, generum Sullæ interficit, legatos ad Syllam mittit, exercitum Mario tradi postulantes. Sulla & suæ iræ indulgens, & ardore militum incensus, Romam properat, & adversus factionem Sulpitii & Marii in ipsa urbe pugnat, eamque ejicit. Duodecim à senatu hostes judicantur, inter quos C. Marius pater & filius, Sulpitius indicio servi è villa sua retractus occiditur: *servus ut præmium promissi indicii haberet,*

Iustin. l. 37. Aurel. victor in Mithrid. Iustin. lib. 38. Appia. in Mithrid. Olymp. 170. Vellejus lib. 2. Epit. Livij. lib. 77. Plut. in Sylla & Mario. Orosius l. 5. c. 15.

beret, manumittitur quidem: at ob scelus domini proditi de saxo dejicitur. Marius junior in Africam trajecit. Marius pater, cũ in paludibus Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis: ad quem occidendum missus servus publicus, majestate viri recedit. Itaque & ipse ad filium in Africam, data publice navi, delatus est. L. Sylla civitatis statum ordinavit. Ejus collega Q. Pompejus consul ad capiendum à Cn. Pompejo proconsule exercitum profectus, consilio ejus trucidatur.

Eutrop. lib. 5.

Mithridates interea Phrygiam Asiamque, pulsis Aquilio & Malino legatis, qui temerè sine decreto publico bellum accenderant, sibi subjicit, unaque die, quicquid erat civium Romanorum in Asia, missis ad civitates literis, propositisque præmiis interfecit. Vrbem Rhodum, quę sola in fide mãserat, oppugnat, & aliquot præliis navalibus victus abscedit. Miserat etiam in Græciam Archelaum ducem cum cxx millibus, per quem Achaja, & prodente Aristone, Atheniensium civitas capta est. Dum eum *Sylla* apud Athenas obsidet, ipsamque urbem, coactis ab Archelao eam defendere civibus, *corpora intra muros, animos extra habentibus*, expugnat. Romæ Cornelio Cinnâ, Cn. Octavio Coss. male obrutum resurrexit incendiũ, & quidem ab ipsorum consulum discordia, quum de revocandis, quos senatus hostes, autore *Sylla* judicaverat, ad populum referretur. Cincta quidem gladiis concione, sed vincente Octavio, profugus patria sua Cinna, exutusq; potestate consulari à senatu, confugit ad partes. Redit ab Africa Marius, clade & exilio major. Ad tanti nomen viri latè concurritur, exercitus Appii Claudii; qui ad Nolam erat, corruptis centurionibus Cinnæ jungitur; Italici, quos per omnes Romanas tribus dividere Cinna cæperat, favore causæ suæ advolantes, ingentes Cinnæ copias præstitere, ut xxx legionum instat impleret. Cn. Pompejus. Magni pater, eversor Asculi, *ita se dubium, mediumque partibus præbebat, ut temporibus insidiaretur, & huc atque illuc, unde spes major affulgeret potentiæ, se exercitumque deflecteret.* Ad ultimum magno atrociq; prælio, sub ipsis mænibus urbis, cũ Cinna conflixit. In eo duo fratres ignorantes concurrerũt. Cum victor mortuum spoliaret, suo agnito fratre ingenti lamentatione edita, rogoque ei exstructo, ipse supra rogum se transfodit, & eodem igne consumptus est. Fraude Pompeii, quo profligatis demum optimatum rebus auxilium tulerat, & segnitie Cos. Octavii confirmati Cinna & Marius, quatuor exercitibus, quorũ duo Q. Sertorio & Carboni dati sunt, urbẽ circumsederunt. Ostiam Coloniam expugnavit Marius, & crudeliter diripuit. Samnites Mario juncti Plancium cum exercitu cecidêre. Ianiculo depulsi Mariani, Antium, Ariciam & Lavinium devastarunt. Cum nulla optimatibus spes esset resistendi, propter segnitiem aut perfidiam seu ducum, seu militum, Cinna in urbem receptus est; Mox lege ab eo lata etiam Marius. Hic postquam Octavii manus dejecta Ianiculo est, in principum capita sævire cœptum. Cælitus etiam pugnatum in cruentas acies, & infanda capita. Pompejus fulmine afflatus interiit: exercitus ejus pestilentia correptus, pene totus absumptus est. Furentibus deinde Cinna & Mario, Octavii consulis caput pro rostris expo-

Epit. Livij. l. 78. Vellejus lib. 2. App. in Mithridaticis.

Vellejus l. 2. Florus 3. c. 21.

Epit. Livij. lib. 79. Orosius l. 5. c. 18.

Epit. Livij lib. 80.

Florus l. 3. c. 21.

Diod. Sic. l. 38. eclog.

exponitur: Cn. Antonius consularis in Marii ipsius mensis: C. Cæsar & Fimbria in penatibus domorum trucidantur: Crassi pater & filius in mutuo alter alterius aspectu, Bæbium atque Numitorem per medium forum unci traxêre carnificum. Catulus se ignis, exitialisque haustu odoris ludibrio hostium exemit. Merula, qui pro Cinna consul creatus fuerat, flamen Dialis, Iovis sui oculos venarum cruore respersit. Mox sui quisque periculi etiam merces factus, nec quisquam innocens habitus, qui locuplês esset. *Cinna & Marius*, citra Comitia ulla, *consules seipsos renuntiarunt*. Sed Marium idibus Ianuariis mors abstulit, hominem in bello hostibus, in otio civibus infestissimum: qui quam Rempubl. armatus servaverat, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo etiam armis evertit: ultimo consulatum præcedentes omnes fœdavit. In ejus locum Valerius Flaccus suffectus, turpissimæ legis auctor, qua creditoribus quadrantem solvi jussit.

A. M. 3884.

Dominante in Italia Cinna, major pars nobilitatis ad Syllam in Achajam, ac deinde in Asiam profugit. Sylla interim cum Mithridatis præfectis circa, Athenas, Bæotiamq; & Macedoniam ita dimicavit, ut & Athenas reciperet, & plurimo circa multiplices Pyrei portus munitiones labore expleto, amplius C C M. hostiū interficeret, nec minus multa caperet. L. Flaccus successor ei missus, & propter avaritiam invisus exercitui, à C. Fimbria legato, ultimæ audaciæ homine occisus est, & imperium ad Fimbriam translatum. Hic in Asia fusis aliquot copiis *Mithridatis*, urbem Pergamum expugnavit, obsessumque regem non ab-

Epit. Livij l. 81, 82. Vell. l. 2. Oros. l. 5. c. 20. & 6. c. 2. Appia. in Mithrid.

fuit multum quin caperet. Vrbem Ilion, quæ se potestati Syllæ reservabat, oppressam delevit, magnamque Asiæ partem recepit de Mithridate. Sylla interim multis præliis Thraces Macedoniam vastantes, cecidit. Romę Cinna & Papyrius Carbo à se ipsis consules per biennium creati, moti oratione L. Valerii Flacci & aliorum, concordiæ amantium, legatos quidem ad Syllam de pace misère: at nihilominus *Cinna* exercitum naves coëgit conscendere, & adversus Syllam proficisci. Itaque Anconæ à militibus *lapidatus est*, consulatum Carbo solus gessit. Transgressus deinde in Asiam Sylla, pacem cum Mithridate fecit ita, ut cederet rex provinciis Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria desertus ab exercitu, ad Syllam transeunte, servo cervicem præbuit. Vix quidquam in Syllę operibus clarius dixerim, quam quod, cū per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsiderent, neque illaturum se iis bellum dissimulavit, nec quod erat in manibus, omisit: existimavitque *ante frangendum hostem, quam ulciscendum civem*. Legatis à senatu de pace missis, futurum se in potestate senatus respōdit, si cives à Cinna pulsi restituerentur. Quæ conditio cum justa videretur, per Carbonē factionemq; ejus, cui bellum videbatur utilius, ne conveniret, effectum est. Novis civibus S. C. suffragium datum, quod sanguine emtum fuerat: & mandatum, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. Legati Syllæ, ut de pace agerent, missi, à Coss. Cn. Norbano & Corn. Scipione Asiatico violati sunt. Putares Syllam venisse in Italiam, *non belli vindicem, sed pacis autorem. Tanta cum quiete exercitum* per Calabriam

Livij Epit. lib. 83. Bellum Mithridaticum. 3874. Olymp. 174.

A. M. 3888. Aurel. Victor. in Cinna.

Vell. l. 2. Aurel. Victor. in Fim.

Epit. Livij lib. 84.

Epit. Livij lib. 85. Vell. l. 2.

Apuliamque duxit. Sed *iis quibus & pessima & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere.* Felici igitur circa Capuam eventu, Scipionem Norbanumque consules superat: quorum Norbanus acie victus: Scipio ab exercitu suo desertus ac proditus, inviolatus à Sylla demissus est. Cn. Pompejus Cn. filius, ejus qui Asculum ceperat, conscripto voluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Syllam venerat, ad quē se nobilitas omnis conferebat, ita ut deserta urbe ad castra veniretur. Tum Marius juvenis, animi potius quam ævi paterni, & Carbo consules, quasi desperata victoria, ne inulti perirent, sanguine senatus sibi parentabant: obsessaque Curia per DamasippumPrætorem, *sic de senatu quasi de carcere, qui jugularentur, educti.* Quid funerum in foro, in Circo, in patentibus templis? Nam Q. Mutius Scævola Pontifex, Vestales amplexus aras, tantum non eodem igne sepelitur. At Pontius Telesinus, dux Samnitum, contractis circiter XLM. ita ad portam Collinam cum Sylla dimicavit, ut ad summum discrimen & eum, & Romanam Rempubl. perduceret, dictitans adesse Romanis ultimam diem, delendamque urbem, quod *nunquam defuturi essent raptores Italicæ libertatis lupi, nisi sylva, in quam refugere solerent, esset excisa.* Post primam demum horam noctis, & Romana acies respiravit, & Samnitium cessit. Telesinus semianimis repertus postera die, victoris magis quam morientis vultū retulit, cujus abscissum caput gestari Sylla circa Preneste, ubi erat Marius, jussit. Marius tum demum desperatis suis rebus, per cuniculum erumpere conatus, cum foramine è terra emersisset

Flor. l. 3. cap. 21. Vell. l. 2. Epit. Livij lib. 86. 87. 88.

Oros. l. 5. Diod. Sic. l. 37. eclog. 2.

à dispositis in idipsum interemptus est. Pleriq; implorata servi sui ope cum vita expulsum tradunt. Sylla *felicis* nomen assumsit, *justius, si eundem & vincendi & vivendi finem habuisset.* Neque enim ei satis erat, quod apud Sacriportum Mario, & apud Collinam portam Telesino victo, LXX, amplius millia conciderat: quod ad Clusium, ad Faventiam, Fidentiamque, per Servilios, Metellumque Pium & Lucullum, magnificis præliis Carbonis exercitus vicerat: Octo M. deditorum in via publica trucidavit; tabulā proscriptionis posuit, ex qua duo millia electi, qui mori juberentur. Marium ducis fratrem oculis, manibus cruribusque defossis, servavit aliquamdiu, *ut per singula membra moreretur.* Prænestinos omnes inermes occidit. Spoletum, Interamnium, Fluentiam, sub hasta vendidit: Sulmonem planè delevit. Carbonem in Sicilia per Pompejum interemit. Dictator deinde creatus (cujus honoris usurpatio, inde ab Annibalis ex Italia discessu per annos CXX erat intermissa) cum fascibus XXIV processit, tribunorum plebis potestatem minuit, jus omne concionandi, legumque ferendarum eis ademit. Pontificum augurumque collegium ampliavit, ut essent XV: senatum ex equestri ordine supplevit: proscriptorum liberis jus petendorum honorum eripuit, & bona eorum vendidit. Ex quibus cum primo multa ipse rapuisset, redactum est sestertium ter millies quingenties. Lucretium Afellam suarū partium ducem contra voluntatē suam consulatum petere ausum, in foro jussit jugulari. Cn. Pompejus in Africa Cn. Domitium proscriptum & Hiarbam regem Numidarum bellum

Flor. l. 3. cap. 21.

Livij Epit. l. 89.

A. M. 38, 1.

bellum molientes, vicit & interemit: Is primus, cum adhuc eques esset, & XXXIV annos natus, de Africa triumphavit, Metellus ex proscriptis unus, clam capite adoperto, ad posticum ædis Bastiæ uxoris cũ accessisset, admissus minime est, quia illum proscriptum diceret. Itaque *se transfodit, & sanguine suo ingratas fores respersit. Sylla*, recepta de Samnitibus Nola, XLVII legiones in agros captos deduxit, & eos iis divisit. Inde nonaginta senatorum, consularium XV, tot præterea millium interfector, *abiit dictatura.* Sperni cæptus, cum Cumis ex morbo pediculari decessisset, honor ei à senatu est habitus, ut vir Martius in Martio campo cremaretur. Ejus acta conatus rescindere Cos. M. Lepidus, à Q. Catulo collega Italia pulsus, in Sardinia morbo & pœnitentia periit.

Salust. Fragm. hist. 1. Plut. in Sylla. Livius Epit. l. 90. Sextus. Aurel. Flor. l. 3 cap. 23. Cic. 3. Tusc. Plut. in M. Cicerone Vellejus Paterculus lib. 2. Euseb. Chron. Suidas Euseb. Chron.

Eodem temporum tractu nituerunt *Philosophi* Diodorus Stoicus, Apollonius, & Molo Rhodii, præceptores Ciceronis: *Oratores* Romani L. Crassus, M. Antonius, C. Cæsar Strabo, & P. Sulpitius. M. Scævola *juris scientia*, quam propriæ eloquentiæ nomine celebrior. Historiographi, Cælius, Sisenna, Rutilius, Claudius Quadrigarius, Valerius Antias. Attellanarum scriptor L. Pomponius. Rhetores, Plotius Gallus, Octacilius Piletus. Chronographus Castor *historica ἀγνοήματα* scripsit. T. Lucretius veneris laudator, venereo poculo dementatus, sua manu periit.

A. M. 3869. 6. Ind.

Templa Dæmonum celeberrima, Capitolium Romanum, & Fanum Delphicum, LXXX ante Christum annis eodem tempore *conflagrarunt*; sed utraque reparata sunt, donec vanæ superstitionis deletor Christus cæcas erroribus terras illustraret.

PTOLEMÆUS X. DIONYSIUS, qui & Auletes.

ANTIOCHUS & CLEOPATRA SELENE, ARETAS Arabs, TIGRANES, *Syriæ Reges.*

MITHRIDATES, PONTI & ASIÆ *Rex.*

L. LUCULLUS, CN. POMPEIUS MAGNUS, C. IULIUS CÆSAR, M. CRASSUS, M. TULLIUS CICERO, *Principes Romanorum.*

Restitutionis Iudæorum 378. Imp. Græcorum 195. 231. Ante christum natum 76. Olymp. 175. Diod. Sic. l. 1. Bibl. App. 1. Civil.

PTolemæus X. Lathuro mortuo, suscepit regnum Ægypti, *filius* ejus plerisq; habitus. Appianus & Strabo nothum fuisse subindicãt. Sylla profugum ad se Pt. Alexandri filium, Alexandrinis regem obtruserat: Sed eum cives, insolentius imperantẽ, XIX regni die trucidarunt. Substitutum ei alterum fratrem expulere, donec *ad Auletem* defluxit tyrannis. Hic se *novum Bacchum* appellavit, ab aliis *Auletes* propter non decora, minemque regia fistularum studia cognominatus. Is flagitiis & luxui deditus, *vix quicquam regium præter nomen habuit.*

A. M. 3891.

Strabo l. 14. & 17. Trogus prologo 39. App. in Syriac. Iustin. lib. 40. Strabo lib. 11.

Similiter Syriæ regnum, intestinis Seleucidarum dissidiis consumptum, tenente jam Cælen-Syriam Areta, *Antiochus* tueri non potuit. Itaque cum pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolemæum ab Ægypto arcessendum censeret, occurreretque, quod Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoque semper hostis fuisset Syriæ, omnes in regem Armeniæ Tigranem consensere, instructum præter domesticas vires & Parthica societate, & Mithridatis affinitate. Igitur

 is sub-

is subactis Atropatenis, Gordyæis & Mesopotamiis, transmissoque Euphrate, Syriam ac Phænicem vi occupavit, Ptolemaidem L. hominum millibus circumsedit, *Cleopatram Selenen*, Syria expulsam, cum aliquandiu obsidione eam vexasset Seleuciæ, captam *interemit*.

Strabo lib. 16.

Regnabat tunc in Palæstina regis Alexandri vidua Alexandra, sed vis imperii erat penes Pharisæos, quib. Iohan. Hyrcanus & Alexander reges erant adversati, eorumque traditiones aboleverant. Illi nunc indulgente Alexandra, rerum potiti, quoscunque suis partibus infestiores noverant, viros Iudæorum fortissimos, fictis criminibus ad supplicia rapiebant, regnumque præsidibus suis orbabant. Hyrcanus major filiorum Alexandri, præerat sacerdotio, ac segnitie insita animi ad omnia connivebat: Aristobulus minor principatu excludebatur. Cum ad Ptolemaidem sederet Tigranes, regina genti suæ timens, magni momēti munera ad eum misit, omnemque de Iudæis fidem pollicita, regnum novem annis in quiete habuit. Ægrotante autem illa, paternorum amicorum sanguis, & contemptus intolerantia Aristobulum in vindictam excitavit: qui occupatis celeriter castellis, quæ pleraque occulti amici ipsius tenebant, rem eo deduxit, ut frater Hyrcanus Pontificatu cōtentus regni administratione ipsi cederet, Olymp. 177. ann. Q. Hortensio, Q. Metello Cretico Coss.

Ioseph. l. 13 c. ult. & lib 1 de bello c. 4.

Ioseph. l. 14. c. 1. & l. 1. de bello cap. 1.

Reliqua omni Syria per XVIII. annos *Tigranes* potiebatur, Antiocho in Ciliciæ angulo delitescente. Sed sicut ab hostibus tuta erat Syria, ita *terræ motu* vastata est, quo centum septuaginta millia hominū, & multas urbes periisse tradunt. Quod prodigium mutationem rerum maximam portendisse, manifestissimo eventu cognitum, paulo post universo Seleucidarum regno in Romanorum protestatem redacto. Romani interea Syllanę proscriptionis reliquias tollere laborabant, ut intestinis tandem dissensionibus liberati, expeditiores adversus Mithridatem, irritatum potius, quam victum a Sylla, vires promerent. Igitur supererat proscriptorum à Sylla ducum fortissimus, Q. *Sertorius*, jam in Africa, jam in Balearibus insulis fortunā expertus, missusq; in Oceanum, fortunatas insulas penetrarat. Tandē Hispaniam armavit, *viro cum viris facilè convenit*. Nec alias magis apparuit Hispani militis vigor, quā Romano duce. L. Manlium Galliæ proconsulem, & M. Antonium legatum per Hirtulejum Quæstorem prælio vicit. Cū passim urbes subigeret, ac in ipsis prope cervicibus hæreret Italiæ, additus Q. Metello Pio Cn. Pompejus, quæstor adhuc, imperio consulari, novo exemplo, instructus. Hirtulejum Metellus in Betica cum omni exercitu cecidit, Galliam recepit Pompejus. In Hispania dubio eventu cum Sertorio conflixit, ut singula ex utraque parte cornua vincerent. Mox Metellus & Perpenna cum duobus exercitibus à Sertorio fusi, partemque victoriæ ei auferre cupiens Pompejus, accessio factus cladis. Obsedere deinde ambo duces Calagurium oppidum, non levioribus suis, quam obsessi Sertorii damnis, qui multos interim amicorum crimine proditionis insimulatos interemit, quorum cæde viam exitio suo aperuit. Mithridates ea libenter accepit, ictoque cum Sertorio fœdere, classe ejus adjutus, M. Aurelium Cot-

Iustin lib. 40.

Epit. Liv. l. 90. 91. Flor. l. 2

Epit. Livii. lib. 92. Plut. in Sertor. Eutrop. lib. 6.

CottamCos. ad Chalcedonem prælio superavit. XII Romanorũ millia prælio navali, V pedestri congressione ceciderunt. Sertorius omnib. belli militiæq; artibus Pompejo par & Metello, ab obsidione Calagurii depulsos, coegit diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompejum Galliam. Ad ultimum à suis desertus & proditus, transfugarũ M. Antonii & M. Pernennæ, aliorumque conjuratorum fraude in ipso convivio occubuit, vir summæ quidem, sed calamitosæ fortitudinis. *Perpenna gentis clarioris quam animi, pessimo facinore certam Romanis victoriam, partibus suis exitium, sibi turpissimam mortem auctoravit.* Imperium enim partium cum ad *Marium* ipsumque translatum esset, Cn. Pompejus & Marium & Perpennam acie victos captosq; interemit, ac recepit Hispanias decimo ferè anno, quaminter discordias Romanorum ducem pœnas dare cœperat. Calagurrim fame ad infames escas coactam ignis absumsit, Vxaniam Pompejus evertit.

Epit. Livii lib. 96. Paulus Oros. l. 5 cap. 23. Plut. in Sertor.

Victores duces externum id magis, quam civile bellum videre voluerunt, ut triumpharent.

Dum bellum Sertorianum conficitur, ne cruentis fundendi cruoris deesset copia, *Spartacium accenditur*, Lentulus Capuæ *gladiatores* incluserat, *crudelem Romanis voluptatem exhibituros.* Eorum quatuor & LXX, effracto ludo, profugiunt, congregataque servorum & ergastulorum multitudine, ducibus Spartaco, Chryso, Oenomao, montem Vesuvium insident. Ibi cum obsiderentur à Claudio Pulchro, per fauces cavi montis vimineis delapsi vinculis, ad imas ejus descendêre radices, & nihil tale opinantis ducis subito impetu castra rapuêre. Inde alia castra P. Voreni prætoris. Deinde totam pervagantur Campaniam: nec villarum aut vicorum vastatione contenti, Nolam atque Nuceriam, Thurias & Metapontum terribili strage populantur. Affluentibus in diem, odio Romanorum, copiis, quum esset justus exercitus; è viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos: è ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt. Ac ne quod decus deesset, domitis obviis gregibus paratur equitatu: captaque de prætoribus insignia & fasces ad ducem detulêre. Nec abnuit Spartacus de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, denique in honore virium gladiator: sed cõsulares quoque aggressus, in Apennino Lentuli exercitum percecidit; apud Mutinam Caji Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis (quod satis est turpitudini Romanorum) de invadenda urbe deliberavit. Tandem, confecto in Hispania Sertorio, ardente in Asia Mithridatico bello, totis imperii viribus cõtra Mirmillonem consurgitur: Pudoremque Romanum M. Licinius Crassus asseruit Primum cum parte fugitivorũ, quę ex Gallis, Germanisque constabat, feliciter pugnavit, cæsis ad XXX millibus, & duce eorum Granico. Reliqui in extrema Italiæ se abdentes, quum fugam in Siciliam pararent, neq; navigia suppeterent, ratesq; ex cratibus, & dolia contexta virgultis in rapidissimo freto frustra experirentur, eruptione tandem facta, dignam facinoribus suis obiêre mortem. Spartacus imperator occisus est, & cum ipso X L M.

Epit. Livii lib. 95. 96. 97. Flor. l. 3 cap. 20. Vell. l. 3.

Oros. l. 5. cap. 24.

Sonantibus adhuc undique Sertoriani & gladiatorii belli fragoribus,

Oros. l. 5 cap. 23.

bus, exſanguis atque exhauſta inteſtina pernicie, tanquam febribus, Romana reſpublica, propulſare armis Scordiſcos & Dardanos, Macedoniam perſultantes, Ciliceſque piratas mare infeſtum habentes, cogebatur. Scordiſci inter cætera dictu audituque horrenda, humanorum capitum oſſibus pro poculis utebantur. Eos aggreſſus Appius Claudius, morbo curiſque interiit, Cn. Curio Scribonius, ferociorum vim gentium declinans, ſuperavit Dardanos, & uſque ad Danubium penetrato ſeptentrione, triumphum meruit.

Epit. Liv. l. 95. Sex. Ruf in breviatio.

Ad Ciliciam & Pamphiliam miſſus P. Servilius pro conſule, *dum ſubdere terras ſtudet penè delevit.* Lyciæ urbes clariſſimas cepit. In his Phaſelidem, Olympum, Corycum Ciliciæ. Primus Romanorum viam per Taurum montem inſtituit, atque Iſauros bello fractos in deditionem redegit.

Oroſ. l. 5 cap. 23.

Coſconius Proconſul ſortitus Illyricum, protrita ſubactaque Dalmatia, Salonas urbem florentiſſimam, poſt biennium tandem expugnavit:

Eutro. lib. 6. Epit. Livij lib. 93. Oroſius l. 6 c. 2. App. in Mithr. Flor. l. 3 cap. 5.

Anno ante, quam Spartacus gladiatores in Romam excitaret, L. Licinio Lucullo, & M. Aurelio Cotta Coſſ. mortuus eſt Nicomedes rex Bithyniæ, populumque Romanum teſtamento hæredem inſtituit. Tum Mithridates, occupata per Tigranem generum ſuum Cappadocia, hortatu Fannii & Magii, profugorum de exercitu Fimbriæ, cum Sertorio fœdus pepigit, & M. Varium in locum Archelai, ducem adverſus Romanos, rupta, quā cum Sylla inierat, pace creavit. Contra eū ambo conſules miſſi, variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem, victus ab eo acie, ut diximus, etiam intra oppidum coactus eſt & obſeſſus. Sed cum ſe inde Mithridates Cyzicum tranſtuliſſet, ut capta urbe nobiliſſima, quæ arce, mœnibus, portu, turribuſque marmoreis, Aſiaticæ plagæ littora illuſtrabat, totam Aſiam invaderet, Lucullus ei alter conſul occurrit, fiduciamque oppidanis reſiſtendi peperit. Protracta ſic obſidione, Mithridatem à tergo obſident Romani viciſsim, & ex mora fame, ac peſtilentia obortis, cogunt recedere, multiſque præliis vexatum Byzantium (quæ nunc Conſtantinopolis eſt) propellunt. Nec felicior in mari, quam in terra fuga. Quippe centum amplius navium claſſem, apparatumque belli gravem, in Pontico mari aggreſſa tēpeſtas, fœda ſtrage laceravit, *planè ut Deus debellandum tradidiſſe Lucullo regem, viribus præfidentem, videretur.* Nam pluſquam trecenta millia hominum circa eam obſidionem, morbo, ventis, fame, fluctibus, ferroque interiiſſe perhibent, inter quos etiam Varium & à Sylla proſcriptos alios. Florus Granicum & Æſapum amnes cruentos dicit redditos. Eutropius cæſa centum ferè millia tradit. Attritæ jam omnes validiſsimi regni vires erāt, ſed animus Mithridatis malis augebatur. Itaque converſus ad proximas gentes, totum penè orientem ac Septentrionem ruina ſua involvit. Iberi, Caſpii, Albani, & utræque ſollicitabantur Armeniæ. Lucullus laureatas literas, ut mos erat victoribus, Romam ad ſenatum & conſules miſit. Illi tunc erant M. Craſſus & Cn. Pompejus, *ille divitiis, hic honoribus inſolens inſolentibus.* Qui tunc invidia in amicitiam verſa, Tribunitiam poteſtatem à Sylla enervatam

App. in Mithri. Oroſ. l. 6. c. 2.

Eutr. lib. 6.

Epit. Livii lib. 52.

Vell. l. 2.

tam

tum restituerunt, quemadmodum Cotta ordinem equestrem, reddita judiciorum administratione. Eodemque tempore *M. Tullius Cicero* jam quæstorius è Sicilia, *C. Verrem prædonem potius, quam prætorem* ejus Insulæ, eloquentissimis actionibus ad *exilium adegit*. L. Gellius, & C. Lentulus censores LXIV senatores dignitate multaverunt. *Tantæ amplissimum Romanorum ordinem sordes maculaverant*. At Lucullus recepta Paphlagonia atque Bithynia, etiam Pontum invasit. Eupatoriam & Amisum, civitates Ponti nobilissimas, expugnavit. Secundo prælio apud Cabira, quo ingentes iterum copias Mithridates contraxerat, quum commeatu ferè interclusisset Lucullum, per pabulatorum ejus inopinatam felicitatem exterritus, dũ tumultuariè movetur castra, XXX M lectissima amittit, fugiensque, ut erat caliadus, Romanæque peritus avaritiæ, spargi sarcinas & pecuniam jubet, & dum illa certatim colligunt insequentes, in Comana evadit. Inde ad Tigranem profugit cum bis mille equitibus: qui in conspectum suum non admissum jussit in castellis ali more regio. Ea maxime de causa Mithridates de regno desperans, Bacchum eunuchum mittit ad suam regiam, sorores, uxores, concubinas, quomodocunque posset, interempturum, quæ gladiis, veneno, laqueis in se ipsos sævierunt. Quibus cognitis, præfecti præsidiorum penè universi unanimes ad Lucullum transivere. Lucullus maritimas etiam urbes, Amastrim, Heracleam & Sinopen cepit, acceptaque à Lachare Mithridatis filio, Bosphori rege, corona aurea, amicum eum appellavit. Hinc ad Tigranem, non dedentem exposcenti Mithridatem contendit, cujus arte perturbatis ordinibus, contemptus propter paucitatem, trecenta millia fudit, & per CXX stadia persecutus est. Tigrano certam recens conditam, & è vastatis XII Græcanicis urbibus repletam incolis, à Græcis ultro invitatus, expugnavit; habitatoribusque suam quoque domum dimissis, opus semiperfectum subvertit. Inde Antiochum Cizyceni filium appellat regem Syriæ, quandoquidem Tigranes pleraque omnia præsidia urbibus jam deduxerat. Mithridates in Pontum ad regni sui reliquias, Tigranes in interiorem secessit Armeniam, quos Lucullus, hyeme impeditus & inopia, sequi non potuit. Ibi vero versa aliquantum fortuna, C. Triarius Luculli legatus à Mithridate cæsus est: inter cadavera reperti sunt tribuni XXIV, centuriones CL. Lucullum ipsum ob illiberalitatem & duritiem, seditio militum tenuit, sequi nolentium, & impleta à se stipendia vociferantium. Quæ re Mithridati & Tigrani recolligendi sese occasionem præbuit. Mithridates jam inde à principio belli oceanum piratis, qui mercenarios se vocabãt, repleverat, qui alliciente lucro, omnia maria usque ad columnas Herculeas redegerant in potestatẽ, & Romanis annonæ commercium intercluserant. Illis videbatur favere & Creta, quæ mera avaritia primum à M. Antonio, sed infeliciter tentata. Quinto tandem Metello, Cydonia, Gnoso, Lycto urbibus expugnatis, victas manus præbuit.

Metelli gloriam intercepit Pompejus, piratarum profligator, quos cum intra XL dies toto mari expulisset, reliquis eorum in Cilicia agros & urbes à mari remotas attribuit.

A. M. 3902. Ætat. 37.

Appia. in Mithrid. Flor. l. 3. c. 5. App. in Mithrid.

Oros. l. 6. c. 3.

Epit. Livij lib. 98. Eutr. lib. 6.

Strabo lib. 11.

Iustin. lib. 40

Plut. in Lucullo.

Epit. Livij l. 99. 100. Appia. in Mithrid. Diodo. lib. 35. Vell. l. 2.

Flor. l. 3. c. 6. & 7.

Vell. l. 2. Oros. l. 6. c. 4. buit, ut *data facultate sine raptu viverent, prædationibus abstinerent.*

Metellus tamen insignitus Cretici cognomento, liberæ ad id tempus insulæ, pro Minoris legibus Romanas imposuit.

Diod. lib. 36. Sed Pompejum alia excepit gloria. Cn. Manilius Tribunus plebis semper venalis, & alienæ minister potentiæ, indignante nobilitate legem pertulit, ut Pompejo bellum Mithridaticum mandaretur, suadentibus eam Cicerone & Iulio Cæsare.

Vell. l. 2. Accepta provincia, magnis inter imperatores certatum jurgiis; cum Pompejus Lucullo *infamiam pecuniæ*, Lucullus Pompejo *interminatam cupiditatem objiceret imperii*: neuterque ab eo, quod arguebatur, mentitus argui posset. Nam neque Pompejus, ut primum Remp. aggressus est, *quenquam animo parem tulit, in quibus rebus primus esse debebat, solus esse capiens; neque eo viro quisquam aut alia omnia minus aut gloriam magis desideravit.* Et Lucullus profusæ in ædificiis convictibusq; luxuriæ, haud infacete à Pompeio *Xerxes togatus* vocari meruit.

Eutropius lib. 6. Alter M. Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis Romanorum primus intulit bellum, eosque magno prælio in Æmo monte superavit: oppidum Vscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die, quo aggressus, vicit: super Pontum Apolloniam evertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Histrum, Bozniam omnem Romanis tributariam reddidit. Alteri L. Lucullo capta Nisibi, contra Persas paranti expeditionem, successor venit Pompeius, cum pleno imperio in omnes quicunque extra Italiam essent, exercitus, arbitrioque hostes judicandi adsciscendive socios, ut quemque dignum existimaret, quæ omnia nemini unquam simul ante ipsum erant collata. Quare nihil cunctandum ratus, priusquam inter se gentium robora coirent, statim ponte navibus facto, omnium ante se primus transit Euphratem: Mithridatemque fugientem media nactus Armenia (felicitas viri) uno nocturno prælio confecit. Quanquam enim per rupes elapsus, rex animo invictus, incidit in equites mercenarios, & peditum tria millia, acceptisque è castello quodam VI millibus talentorum, ad fontes properavit Euphratis, ut Colchis tenus jungeret Bosphorū, unde per Thraciam, Macedoniam & Græciam transiret, Italiamque hoc pacto nec opinatus invaderet: tamen omnia expertus, elocatis etiam filiabus Mæoticarum gentium regulis, & Machαro filio ad voluntariam adacto mortem, quod Romanis se adjunxisset, nihil prorsus ad summam rei valuit. Flor. l. 3. c. 5. Appia. Mithr. Epit. Livij lib. 36. Diod. lib. 36. App. in Mithri. Diod. l. 36. 37.

Pompeius fugientem Colchos usque persecutus, deducebatur à vicinis gentibus. Soli Oroezes Albanorum, & Artocus Iberorum reges, cum LXX millibus insidias ei struxere, circa Cyrum fluvium, qui duodecim ostiis in mare Caspium illabitur. At ille compertis dolis, ponte junxit fluvium, Barbaros in saltus compulit, eosque circumdatos exercitu incendit, donec datis obsidibus & donis, ipsi quoque Triumpho materia facti sunt Ratus deinde Pompeius, profugum nihil magnum effecturum Mithridatem, duxit in Armeniam adversus Tigranem copias, tanquam Mithridatis socium, captisque capite gentis Artaxatis, potentissimum antea regem,

gem,

gem, deviɛtiſque Seleucidis, regis regum jactantem titulos, domeſticis jam fractum calamitatibus, *opinione integritatis & juſtitiæ ſuæ debellavit.* Tigranes enim jam trium liberorum pater è Mithridatis filia, duos ex iis interfecerat: alterum rebellantem in prælio, alterum in venatione, quod ſe prolapſum neglexiſſet attollere, jacentique ademptum diadema capiti ſuo impoſuiſſet. Tertius Tigranes in ea venatione corona donatus, paulo poſt & ipſe defecerat, victuſque bello, ad Phraatem Parthorum regem, qui tum recens Sintrico patri ſucceſſerat, confugit, inde ſupplex ad Pompejum. Tigranes famæ credulus de fide Pompeii, ne caduceatore quidem præmiſſo, ad eum venit, donavitque eum ſex Talentorum millibus, milites drachmis quinquagenis. Pompeius præteritorum regi veniam dedit, filioque minorem Armeniam, patri aſſignavit majorem, omnibus bello quæſitis provinciis juſſo decedere. *Deceſſit tota Syria Tigrani* ab Euphrate uſque ad mare, & parte Ciliciæ, quam ejecto Antiocho Euſebe occupaverat. Sed *Tigranis filio felix eſſe imperium non potuit impietate acquiſitum.* Itaque novis patrem inſidiis petens, comprehenſus à Romanis eſt, compertoque cum Parthos ſollicitare per internuncios, in triumpho traductus Romano, in carcere periit. Pompejus condita in minore Armenia Nicopoli, Ariobarzani regnum Cappadociæ, cum Sophena Gordenaque provinciis addixit. Antiocho Comageno Euſebis filio Syriæ regnum repoſcenti, ait *ne volenti quidem Syriæ, nedum recuſanti daturum ſe regem, qui tueri eam neſciret, alienæque victoriæ captaret præmia,* nec rurſus Syriam Iudæorum in Arabum expoſiturum latrociniis. Atq; ita Syriam in provinciæ formam redigit.

Epit. Livij l. 100.

Appia. in Mithrid. Eutr. lib. 6. Diod. lib. 6. Diod. lib. 36.

A. M. 3506.

Iuſtin. lib. 40.

Eam P. Servilius Rullus Trib. plebis decemviris ſuis deſtinabat, vendi jubens quodcunque R. P. publicum poſſideret. Ea hominis *vanitas* vigilanti eloquentia M. *Tul. Cicer.* conſulis *compreſſa* eſt. Is vir novitatis nobiliſſimæ, qui omnia incremẽta ſua ſibi deberet, Ingenii præſtantia, quod ſumma induſtria excoluerat, effecit, ne Romani, quorum arma vicerant, eorum eruditione vincerentur. *Conſulatum* faventiſſima plebe *nactus*, L. Sergii Catilinæ, qui bis repulſam erat paſſus, Lentulique & Cethegi ſceleſta conjuratione petebatur. Ciceronem enim totumq; ſenatum interficere, urbem incendere, & cum ſuæ factionis hominibus rempublicam invadere decreverãt. Id nefas ſcorti indicio proditum, ſingulari virtute conſtantiaque Cicero diſcuſſit. Lentulus Conſularis & alii clari nominis viri, autore in ſenatu Catone, juſſu cõſulis in carcere necati ſunt. Catilina non ſegnius obiit, quam ſceleris conandi conſilia inierat. Quippe fortiſſimè dimicans (ſi fortitudo dicenda, quæ patriam infeſtat) quem ſpiritum ſupplicio debuerat, prælio dedit, eodem ferè tempore, quo Mithridates, occupatis Ponti Euxini oſtiis, magna & ultima agitans, *more anguium, qui obtrito capite, poſtremũ cauda minantur,* Pharnacis filii ſcelere præventus eſt. Is ſive ſpe veniæ à Romanis conſequendæ, ſive alias ob cauſas cupiditateſve, exercitum ſibi conciliavit, patrique tutum abitũ per nuncios petenti, nullum plane remiſit. Quare veritus Mithridates, ne Romanis dederetur, male tentatum veneno ſpiritum, implorata

Plut. in Cicero.

A. M. 3509. Saluſt. de conjurat. Catil. Vell. l. 2. Eutrop. lib. 6. Diod. lib. 37. Epit. Livij lib. 102. 103.

Flor. l. 4. cap. 1.

App. in Mithr. Oroſ. l. 6. cap. 5.

Diod. lib. 37.

Galli cujusdam ope, ferro expulit. Vixerat annos novem & sexaginta, regnarat LVII. Pharnaces paterno funere per summum nefas ad hostem misso, Bosphoranum sibi regnum pactus est.

Ioseph. lib. 14. antiq. cap. 3. 4. Orosius l. 6. c. 6. Eutr. lib. 6. Pompeius tunc agebat Damasci, quam urbem nuper de *Areta* per Metellum & Lollium legatos ceperat. Ibi cognovit *querelas Hircani & Aristobuli* fratrum, de Iudaico regno dissidentium. Etenim Antipater Idumæus, discordias inter illos serendo, Aretæ, Arabum Nabathæorum regis, arma attraxerat, qui L hominum millibus in Iudæam ductis, Aristobulum acie fusum Ierosolymæ incluserat. Dum obsideretur urbs, Oniam virum sanctum, quod *nec obsessis contra obsidentes, nec obsidentibus contra obsessos Dei precari vellet auxilium*, lapidibus obruerant obsessores, eoque scelere corruptis per iram numinis frugibus, horrendam sibi accersiverant famem. *Ioseph. l. 14. c. 5.* Igitur *Aristobulus* M. Scaurum CCCC Talentis induxit, ut Aretam solvere obsidionem cogeret. Ipse discedentes insecutus, VII M interfecit, interque eos fratrem Antipatri, qui bellũ conciverat. Ipsi deinde Pompejo vitem donavit auream, D Talentis æstimatam, ut regnum sibi confirmaret. Sed Iudæorum senatus utrumque accusavit, quod *gentem ex Dei sui lege liberam, in servitutem conarentur redigere*. Pompeius his auditis, & improbata Aristobuli violentia, dimisit eos placidè, promittens se venturum in eorum ditionem, quamprimum inspexisset res Nabathæorum. Sed Aristobulus, quamquam comiter habitus, præoccupando castella iras excivit Pompeio, quibus arte dissimulatis, ille præcepit Aristobulo scribere præfectis sua manu, ne Romanos arcibus excluderent. Fecit id sanè Aristobulus, sed ægrè ferens, Hierosolymam festinavit, adversus Pompeium se quocunque modo defensurus. *Diod. lib. 37.* Pompeius eum insecutus per nemora Hiericuntis odorata, per palmeta & sylvas Balsami, occurrenti iterum veniam dedit, Gabiniumque ad accipiendas pecunias Ierosolymam misit. *Flor. l. 3. cap. 5. Ioseph. l. Ant. 14. c. 6. 7. 8.* Qui exclusus à militibus, effecit brevi, ut Aristobulo custodes adderentur, & Ierosolyma invaderetur exercitu. *Diod. Sic. l. 40. ecloga.* Dissidentibus autem Ierosolymitis, aliqui templi montem occupabant, plerique Pisonem Pompeji legatum in urbem recipiebant, & regiam. At qui templum tenebant, cum per sabbata vallum ducentes Romanos non impedirent, religionis persuasione, tertio mense, ipso expiationis & Iejunii die expugnati sunt, *Epit. Liv. l. 102.* Olympiade CLXXIX. M. Tullio Cicerone & C. Antonio Coss. Duodecim millia eorum occubuerunt. Pompeius sanctum, quod nefas erat à quoquam aspici, nisi sacerdote cum aliis ingressus, thesauris tamen sacris pepercit, jussique instaurari, sacrificiis, Hyrcano Pontificatum reddidit, interdicto diademate. Hippon, Scythopolim, Pellam, Samariam, Matissam, Azotum, Iamniam, Arethusam, à Iudæis dirutas, priscis incolis restituit. Maritimas urbes, Gazam, Ioppen, Stratonis turrim, Dora, liberas pronunciavit. *Ioseph. lib. 14. ant. c. 8. & l. 1. de bello Iudaico c. 5.* Aristobulum in vinculis Romam duxit cum duobus filiis, quorum alter Alexander, in itinere elapsus, novas in Iudæa turbas dedit, victusque postmodum à Gabinio, per matrem suam impetravit, ut quinque constituerentur Synedria, unum Ierosolymæ, alterum Gadaris,

tertium

Iose l. 14. c. 10. tertium Amathunte, quartum Hierichunte, quintum Sephoræ. Cæterum *Pompejus* uno hoc bello sublatis toto mari piratis, & rege ejus ætatis maximo, collatisque signis, præter Ponticas gentes, cum Colchis, Albanis, Iberis, Armeniis, Medis, Arabibus, Iudæis, Syris, imperium Romanum Ægyptum usque promovit, & ingenti cum gratulatione exceptus Romæ, à tota concione *Magnus* salutatus est. Ægyptum tamen non adiit, quamvis imploratus à rege contra seditiosos, & muneribus, vestimentisque in usum totius exercitus donatus: Sive quod timeret regni etiam tum fortunati amplitudinem, sive quod inimicorum caveret invidiam. Gallogræciam, qui in subigendo Mithridate juverat, Dejotaro, Paphlagones Attalo, Colchos Aristarcho attribuit. Exercitibus XVI M divisit Talentorum.

Appia. in Mithrid.

A. M. 3891.

Suet. in Iulio. Quam clarus Pompejus, tam infamis erat Romæ apud bonos P. Clodius, stupris, adulteriis & ambitione coopertus: qui tamen confisus divitiis, ut accusatoribus suis nocere, Remp. invadere posset, Tribunus plebis fieri laborabat. Infensus etiam Pompejus senatui quod Mithridate rege victo, cunctantius confirmarentur acta sua, cum C. *Iulio Cæsare*, qui devictis in Prætura Lusitanis, *Consul* erat factus, & M. Crasso, societatem iniit, ut se invicem adjuvarent; scissoque in partes senatu, solus Cato cum paucis aliis sincerè curabat Remp. *cui id solum videbatur rationem habere, quod haberet Iustitiam.* Sed illlo renitente, & cum senatu ac consulum altero M. Bibulo, *Cæsar leges agrarias promulgavit*, quibus agri per Italiam publici plebi assignabantur. Ita XX millia hominum in agros sunt deducta.

Epit. Liv. lib. 103.

Diod. lib. 37.

Vell. l. 2. Diod. lib. 38.

A. M. 3913.

Cicero etiam, quod Cæsarem oratione pro Cajo Antonio læsisset, nec honorem ab eo accipere vellet agris dividundis eo autore à P. Clodio, tanquam indemnatos necasset cives, *in exilium pulsus* est, bonis publicatis, domoq; subversa. Nec contentus homo nefarius Ciceronem ejecisse civem suum, in reges quoque suppressum diu odiũ evomuit. *Cicero pro domo sua. Dio l. 38.*

Ptolemæi Dionyisii frater regnabat in Cypro, Clodiumque olim à piratis Cilicibus captum, idoneo redimere lytro noluerat. Hujus ille memor injuriæ, tribunatum adeptus legem promulgavit, de Cypri opibus in ærarium redigendis, Catonemque rogationi adversantem negorio præfecit. Eo accepto rex Cyprius nuncio, *venenum sumsit, quo vitam prius, quam divitias amitteret.* Cato Cyprias opes Romam navibus advexit, jusque ejus insulæ avarius magis quam justius Romani rapuẽre. Libyam & Cyrenen supremó Apionis regis arbitrio habebant. Sola Ægyptus remanebat Ptolemæo, omnibus id artibus agenti, ut amicitiam firmaret Romanorum, sed tam exiguæ apud subditos authoritatis, ut ne unum quidẽ Romanum, qui felem, sacrum Ægyptiis animal, per ignorantiam occiderat, supplicio posset eximere, quemadmodum oculatus rei testis Diodorus Siculus, qui tum in Ægypto fuit, memorat. Tandem cum Alexandrini, ob expilationes & injurias, quas patiebantur, exegêre è regno, & cum tres ei filiæ essent, Berenicen natu maximam (quæ sola erat legitima) reginam fecerunt, exclusis filiis adhuc infantibus. Reginæ vir petitus è Syria, Cybiosactes quidam: qui Seleucidarum se stirpis ferebat.

Strabo lib. 14.

Ruffus Festus in Breviario.

Diod. lib. 38.

Plut. in Cat.

Appia. lib. 2.

Diod. lib. 39.

Diod. Sicul. præfat. bibliot. & l. 7.

Strabo. lib. 17.

Eum intra paucos dies regina strangulavit, sordes ejus illiberalitatemque aversata. In ejus locum Archelaus subiit, pro Mithridatis se filio gerens, cum illo esset Archelao genitus, qui cum Sylla in Græcia bellarat. Dederat illi Pompejus Comanorum Deæ sacerdotium, & tunc cum Gabinio erat, quasi expeditionis in Parthos futurus socius, inscioque illo ad reginam perductus, regium nomen invasit.

App in Mithri.

A. M. 3915. Appia. de bello civili. Diod. l. 38. Sueton. in Iulio. cap. 54. Bellum gallicum 1. Cæsaris A. M. 3914. V. C. 695. Olymp. 180. Cæsar comm. lib. 1. Flor. l. 3 cap. 10. Epit. Livii l. 103. Diod. 38.

Cæterum *Auletes* Rex Romam profugus, ingentibus id *egit largitionibus, ut in Ægyptum reduceretur*. Soli Cæsari sex Tal. M. donavit, qui Gallias & Illyricum provincias cũ IV tunc legionibus in quinquennium obtinebat, firmandæque potentiæ Iuliam filiam Pompejo elocaverat. *Cæsari in Galliam* profecto primam belli occasionem dederunt Helvetii, qui Rhodanum inter & Rhenum siti, non sufficientibus juventuti terris, venêre sedes petitum, incensis mœnibus suis. Hoc sacramentum erat, ne redirent. Sed petito tempore ad deliberandũ, quum inter moras Cæsar, Rhodani ponte rescisso, abstulisset fugam, statim bellicosissimam gentem prælio difficili ita vicit, ut XLVII millibus interfectis, reliquam multitudinem in sedes suas remitteret. Bojos petentibus Heduis, quod egregia virtute erant cogniti, ut in finibus suis collocarent, concessit.

Postea Cæsar Ariovistum regem Germanorum, qui Heduos, Sequanos, aliosque Galliarum populos, aliquot ante annos subegerat jubet ad se venire. *Negat ille sibi opus esse Cæsare. Si Cæsar sui egeat, fas esse, ut ipse ad Ariovistum, qui rex sit, veniat*, Accensus ira Cæsar, imperat Ariovisto per legatos, ut Galliis excedat. Ille superbe, quis autem est Cæsar? & si vult, veniat, inquit. Et, *quid ad illum, quid agat nostra Germania? num ego me interpono Romanis!* Itaque tantus gentis novæ terror in castris, ut testamenta passim, & in principiis scriberentur. Cæsar trepidationem militum allocutione inhibuit. Ariovistus, Harudes, Marcomannos Triboces, vangiones, Nemetes, Sedusios, Suevos, omnemque aciem suam rhedis & carris circumdedit, ne qua spes relinqueretur in fuga. Eo mulieres imposuerat, qui in prælium proficiscentes milites, passis manibus, flentes implorabāt, ne se in servitutem Romanam traderent. Germani tam celeriter procurrerunt, ut Romanis spatium pila conjiciendi non daretur; Cominus gladiis pugnatum est. Quos ut evitarent, elatis super capita scutis, factaque phalange impetus exceperunt. Sed tantus fuit vigor Romanorum, ut aliqui in phalanges insilirent, & scuta manibus revellerent, & desuper vulnerarent. Igitur territi novo mortis genere Germani, terribilem dissolvere phalangem, & in fuga insatiabiliter cæduntur. Ariovistus Rhenum transvectus effugit: Filiarum una capta est.

Epit. Livii lib 104. Cæsar lib. 1. de bello Gallic.

Oros. l. 6. c 7. Diod. l. 38.

Summotis Germanis Belgæ (tertiam hos Galliarum partem facit Cęsar) libertati suę metuentes, Rhemorum populari agros incipiunt, & cum ad CCLXXII millia armatorum possent conficere, Cæsar prælio abstinens mora eos fregit, Velitationibus semper superior. Separatos deinde aggressus Suessiones, Bellovacos, Ambianos, in fidem, imperatis obsidibus, suscepit. Nervios *vino abstinentes, quod luxuriæ relanguescere animos, eorumque remitti virtutẽ dicerent*, & Aduaticos majorum

Cæsar lib. 2. Diod. l. 39.

rum suorum (ex Cimbris erant Teutonisque procreati) fortitudinem retinentes, vix tandē divicit, quum penè postratam Romanorum aciem suo exemplo, novisque è castrorum custodia subsidiis redintegrasset. Nervii è sexcentis ad tres senatores, ex hominum millibus sexaginta vix ad quingentos, qui arma ferre possent, sese redactos questi, suos fines oppidaque receperunt. Aduaticos, quod oppidum suum deditum, nova eruptione in securos conservare tentassent, vendidit.

Cæsar. l. 3.

Inde cum in Italiam profectus, Servium Galbam iter ad Alpes, quo magno cum periculo, magnisque cum portoriis mercatores ire consueverant, jussisset patefacere, Seduni & Veragri persuasum habentes culmina Alpium perpetua possessione occupari, hyberna Romanorum presentissimum in periculum adducunt, actumque de iis fuisset, ni repentina eruptione in securos irruendo, cædibus eos in fugam propulissent. *Cæsar* pacatam ratus Galliam in Illyricum abit. Ei Galli maritimi, ob imperatum frumentum ingens bellum excitant, Osisinos, Lexobios, Nannetes, Ambiliates, Morinos, Diablintres, Menapios adsciscunt. Auxilia ex Britannia, quæ contra eas regiones est, accersunt. Cæsar perpendens *omnes homines natura libertati studere, & conditionem odisse servitutis*, priusquam plures civitates conspirarent, partiendum sibi exercitum putavit, ut Treviros, Rhemos, Aquitanos, in officio contineret, Germanosque à Belgis accitos Rheno prohiberet. Venetorum urbes aggressus, intellexit frustra laborem sumi, & ne captis quidem oppidis hostium, fugam reprimi, qui paratis navibus se suaque omnia alio deportarēt. Fit ergo navale bellum, sed majus cum ipso Oceano, cujus ex alto se æstus bis duodecim horarum spacio incitabat: interdum tanta subsidebat malacia, ut naves loco se commovere non possent. Erant insuper Romanorum naves rudes, & statim naufragæ, quum hostilium rostra sensissent. Una res erat usui, falces præacutæ insertæ affixæque longuriis, quibus funes antennarum comprehensi, navigio remis incitato prærumpebantur, iisque abscissis, & concidentibus antennis, omnis usus navium uno tempore eripiebatur. Reliquum erat certamen positum in virtute, qua Romani facilè superabant. Sic victi etiam Veneti, omni senatu necato, sub corona venierunt. Iisdem diebus Q. Titurius Sabinus Unellos, Aulercos, Eburones. Lexobios, P. Crassus Aquitanos, egregiis stratagematis, sed multa tamen cæde subegēre.

Oros. l. 6. c. 8.

Cæsar. lib. 3. Dio. lib. 39.

Cæsar. lib. 4. comm. de bello Gallic. Flor. l. 3. c. 10. Diod. lib. 39.

Sequenti anno M. Crasso & Cn. Pompejo iterum Coss. *Germanos* cum immensis copiis Rhenū transgressos, inter quos Usipetes & Teuteri memorantur, petentibus Ubiis adortus *in fugam compulit*, qui magno numero interfecto, se in Rhenum præcipitaverunt. cccc & xxx millia capitum fuisse annotat. Hic vero jam Cæsar Rhenum ponte transgreditur, & Hercyniis Suevum quærit in sylvis, sed gens ferocissima in saltus & paludes se abdiderat; & *quod acerbissimum Cæsari fuit, non fuere qui vincerentur*. Dum hæc fiunt, M. Cato in petitione præturæ, prælato ei Vatinio, neglectus, cum legem impediret, qua provinciæ consulares in quinquennium, Pompejo Hispaniæ, Crasso Syriæ & Parthicum bellum, Cæsari Gallia & Ger-

Epit. Liv. l. 150.

& Germania dabantur, à Cajo Trebonio legis autore, in vincula ductus, lex perlata est. Cumque Romæ jam omnia Pompejus, Crassus & Cæsar possent, *Gabinio* in Parthos ituro *mandatur, ut Ptolomæum in regnum reducat*, rejecto Archelao, quem regem sibi Ægyptii adsciverant. Ei tamen honor antea habitus à Romanis fuerat, ferturque ejus Archelai avus, qui in Cappadocia postremus regnavit: Ptolemæus, ut esset, quod Gabinio daret, Berenicen filiam & ditissimos Ægyptiorum interemit.

A. M. 3917. Diod. lib. 39. Ioseph. l.14.c.11. Strabo lib. 17. Diod. lib. 39.

Cæsar quasi hic orbis Romanis non sufficeret, classe comparata *in Britanniam transit*, mira celeritate. Plena erant tumultu hostico littora, & trepidantia ad conspectum rei novæ carpenta volitabant: itaquè *trepidatio pro victoria fuit*. Arma & obsides accepit à trepidis: & ulterius isset, nisi *improbam classem naufragio castigasset Deus*. Deinde pacatis Treviris, classe majore auctisque admodum copiis, in eundem rursus oceanum, eosdemque Britannos, Calidonias sequutus in sylvas, unũ quoque è regulis Cingatorigem in vincula dedit: Contentusque hisce cædibus (*non enim provinciæ, sed nomini studebatur*) cum majore quam prius præda revectus est.

Anno eodem. Flor. l.3. cap.10. Oros. l. 6. cap. 19. Cæsar. lib. 4. Cæsar comm. lib. 5.

Cæsare occidentem ultimum incursante, nondum satis quietum Orientem Gabinius, Syriæ proconsul avarissimus experiebatur. Nam antequam Ptolemæum reduceret, Aristobulus vincula Romanorum elapsus, negocium ei facessit. Eo victo & Romam remisso, ex Ægypto revertentem Alexander, filius Aristobuli, impulsis ad defectionem Iudæoum XXX M signis excepit infestis, ad montem Itaburium. Quo prælio desiderata sunt ex acie Iudæorum X millia. Gabinius victor, constitutis ex Antipatri sententia rebus Iudaicis, Nabathæos etiam uno prælio profligavit: Mithridatem & Orsanem Parthos, Phraatis filios, qui ab Orode fratre pulsi ad Romanos cõfugerant, pecunia corruptus dimisit, sparso rumore, quod clam aufugissent. Itaque Romæ accusatus est, quod & Ptolemæum, injussu plebis, & contra Sibyllina oracula reduxisset, & Syriam avarè administrasset, inque eum & Cicero. Pompeji dudum & T. Annii Milonis opera, Lentulo & Metello Coss. ab exilio revocatus, graviter detonabat. Verum Pompejus, & Cæsar licet absens, sublevabant Gabinium: Cicero, quem antea accusaverat, defendere, persuasus à Pompejo, cœpit; quæ inconstantia transfugæ ei nomen, jam ante simili de causa inditum, confirmavit. Gabinius nihilominus ab infensa plebe damnatus est. Ciceroni illud Platonis placuit: *Tantum contendere in Republ. quantum probare tuis civibus possis.*

Ioseph. lib. 14. cap. 11. Diod. lib. 39.

Diod. lib. 39. Plut. in Cicero.

Cicero l. 1. famil. epist. 9.

Gabinio suffectus *M. Licinius Crassus*, homo inexplebilis avaritiæ, è templo Hierosolymitano decem millia talentorum, trabemque auream CCC minas pendentem abstulit; *crescente per rapinas studio & voluptate rapiendi, bellum Parthis intulit*, nec à populo Romano decretum, nec à se legitimè denunciatum. Mesopotamiam latè populatus, Orodi rationes violatorum poscenti fœderum, insolenter respondit, Seleuciæ, quæ erat præcipua Parthorum civitas, se eas redditurum. Quamobrem Orodes Surenam suum mittit cum exercitu, ipse in Artabazen Tigranis filium vadit, ut

Epit. Liv. l.106. Bellum Parthicum. 3517. Diod. lib. 40. Iose. l. 14.c 12. Oros. l. 6.c 13. Flor. l. 3. c. 11.

ut suo bello implicitus, Romanos nihil juvaret. Crassus circa Zeugma transgressus Euphratem, nihilque motus *prodigiis, malum animum redarguentibus*, à Parthis in insidias deducitur, & à commilitone suo Abgaro Osroenorum rege, haud minore quam ab hostibus ipsis afficitur clade. *Filius Crassi Publius*, juvenis fortissimus, *cadit*, plurimique senatores Romanorum. Cum montem quendam in fuga occupasset, spe compositionis devocatus in plana interfectusque, *per ludibrium avaritiæ, liquefacto auro potatus est*, quod per res secundas adeo sitiverat, ut pauperem diceret, cujus reditus exercitum in castris alere non possent. Romanorum pauci Carras, noctis beneficio, lassatis cædendo Parthis, confugerunt. Ea clade intumescentes Syriam, Iudæamque, & Antiochum regem Comagenum, Cassius Longinus, collectis præesse coactus militibus, egregiè repressit: Parthosque ad Antiochiam usque progressos repulit, & Osacem ducem eorum cum Pacoro adolescēte missum, prelio occidit. Cicero tunc Ciliciæ rector Pindenissum oppidum cepit Imperatorque appellatus est.

Iustin. lib. 42. Diod. lib. 40. Cicero ad Att. l. 5. epist. 20. & l. 2. famil. epist. 10.

Dum hæc geruntur, C. *Cæsar* novis subinde Galliarum motibus agitatus, innumeram ibi hominū multitudinem sæviente ferro excidit. L. Domitio, Appio Claudio Coss. hyberna inquietissima habuit. Vnam legionem in Morinos ducendam C. Fabio legato dederat: alteram in Nervios Q. Tullio Ciceroni. Tertiam in Essuos L. Roscio, quartam in Rhemos T. Labieno, Tres in Belgio collocaverat. Alii Legioni & V. cohortibus apud Eburones Q. Titurium Sabinum & L. Aurunculeium Cottam præfecerat legatos. Ibi Ambiorix, Inducciomari Treviri nuntiis impulsus, inita cum Eburonibus & Aduaticis conspiratione, Cottam & Sabinum legatos, insidiis circumventos, cum tota legatione delet. Advocatis etiam Nerviis, de improviso ad Ciceronis hyberna advolat, vallo ea & fasso cingit, continuaque oppugnatione infestat. Cicero extremo in periculo litteris jaculo illigatis Cæsaris implorat opē, Græcamque epistolam, quam lator amento jaculatus intra munitionēs fuerat, recipit. Cognito Cæsaris adventu, Galli (sexaginta circiter millia erant) obsidionem relinquunt, ad Cęsarem omnibus copiis contendunt. Ille simulata fuga, eos in iniquum pertractos locum fugat, occisoque magno numero, omnes armis exuit. Treviros eidem culpæ affines, necato Inducciomaro, Labienus subjugavit. Cęsar multis de causis majorem Galliæ defectionem exspectant, ab Cn. Pompejo, Reipublicæ tum causa ad urbem manente, tres novas legiones impetrat, duplicatumque earum cohortium numerum, quas cum Titurio amiserat.

Cæsar l. com. 5. Oros. l. 6. cap. 10.

Iterum deinde Rhenum transit, quod Germani Treviris auxilia miserant, & Ambiorigi receptum præbebant. Sed postquam per alios exploratores comperit, Suevos ad initium sylvæ Hercyniæ Romanorum adventum præstolari, inopiam frumenti veritus, *quoniam minime, tum Germania agriculturæ studebant*, partem pontis rescindit, collocataque ad ripas Vbiorum turri cum præsidiis, Ambiorigem in Arduenna sylva latentem frustra persequitur.

Cæsar comm. lib. 6.

Interea anno urbis DCC *Romam ambitus honorum à divitiis incitatus jam fatis suis præparabat*. T. Annius Milo, P. Clodium, Competitorem consu-

Vell. l. 2. Epit. Livij l. 107.

Dio d. lib. 40. consulatus, Appia via ad Bovillas occiderat, exemplo quidem gravi, sed salutari Reip. facinore. *Clodii* corpus in Curiam delatum Hostiliam, plebs cum ipsa curia cremaverat. Hypsæus, Scipio, aliique candidati, armis & vi honores captabant, eratque aliquanto tempore sine magistratibus respublica. Quare comprimendis turbis & seditionibus, tertius Pompejo decernitur consulatus frequenti senatu, atque ut Cæsar ab eo, jam nimium potēs, separetur, soli decernitur exemplo inusitato, *ut mutuo metu tenerentur.* *Plut. in Pompejo & Cæsare. Flor. l. 4. cap. 2. Diod. l. 40* Concordiam enim matrimonii fœdere devinctam mors Iuliæ, Cæsaris filiæ, disjunxerat. Iam Pompejo suspectæ Cæsaris opes, & Cæsari Pompejana dignitas gravis: *nec hic ferebat parem, nec ille superiorem.* Nefas! *sic de principatu laborabant*, *tanquam duos tanti imperii fortuna non caperet.* Pompejus tamen ad minuendam invidiam honoris, quem solus gerebat, Collegam socerum suum Q. Scipionem dixit. Ciceronem pro Milone peroraturum armato judicio exterruit, qui proinde non ea, qua solitus erat, constantia dixit.

Milo in exilium actus, Massyliam se recepit. Ne Cæsarem propalam offenderet Pompejus, legem tulit, ut absentis ratio in consulatu haberetur, invito & contradicente M. Catone. Interim Marcellum & Curionem, Cęsari inimicissimos, illum consulem, hunc Tribunum facit. *Cæsar. comm. lib. 7.* Cęsarem vero maxima omnium, eaque novissima Galliarum conjuratio distinebat, urbano eum retineri motu putantium, quo minus venire ad exercitum posset. Primi Carnutes negotiatores Romanos occiderant, & re clamore per agros regionesq; dispositorum significata, cædes Genabi facta oriente sole, ante primam confectam vigiliam, in finibus Avernorum pernotuerat, spatio millium passuum CLX. Apud Aruernes Vercingetorix Celtilli filius, cujus pater principatum totius Galliæ obtinuerat, incensis clientibus suis, egentium ac perditorum delectus celeriter habuit. Senones, Parisios, Pictones, Cadurcos, Turonos, Aulercos, Lemovices, Andios, Bituriges, maritimosque omnes sibi adjunxit, dubitantes magnitudine coëgit supplicii. Qua re nunciata, Cæsar omnibus consiliis antevertendum ratus, Narbonem advolat, timentes confirmat, præsidia in Rutenis, Provincialibus, Tolosatibus, circumque Narbonem, quæ loca erant hostibus finitima, constituit. Per nives Gebennæ montis, *Flor. l. 3. cap. 10.* qua ne singulari quidem homini via patebat, Arvernorum fines assequitur, priusq; in unum locum omnes legiones cogit, quā de ejus adventu Arvernis nunciari posset. Vellaunoduno Senonum, Genabo Carnutum, & Novioduno Biturigum, uno victoriarum impetu captis, Avaricum, urbem Biturigum munitissimam, stimulante militem ad oppugnandum fame, quam Galli crematis circum oppidis induxerant, tandem oppugnatione capit, ubi non ætate confectis, non mulieribus, non infantibus ferrum pepercit. Ex quadraginta millibus vix octingenti ad Vercingetorigem evasêre. Ille *errare dictitans, si qui in bello omnes secundos rerum eventus exspectent, seque hoc incommodum celeriter majoribus commodis sanaturum*, paulo post Teutomati Nitiobrigum regis equitatu confirmatur. Cæsar divisit exercitum, quatuor legiones in Senones

Parisiosque Labieno ducendas dedit, sex ipse in Arvernos ad Gergoniam applicuit urbem, quæ octoginta hominum millia muro, arce & abruptis defenderet. Ibi temeritate militum XLVI centuriones, dum incontinentius hostium castra invadunt, desideravit, Heduos antea amicissimos Litavicus ad defectionem interim impellit. Igitur Cæsar trans Rhenum in Germaniam mittit, equitesque ab his, & levis armaturæ pedites accersit. Eorum ope Vercingetorigem, Heduis auxilia ferentem, vincit. Alexiam edito in colle sitam circumvallat, & fame ad extrema consilia adegit. Confluunt eo Gallorum peditum CCXL millia. VIII equitum, pugnatur acriter, & dies integros, omnia tentantur. Tandem Galli terga vertunt, fit magna cædes. Conspicatus ex oppido cædem suorum Vercingetorix, ad utramque rem se offert, seu morte sua Romanis satisfacere velint; seu vivum tradere: deditur ergo, arma projiciuntur, Hedui in fidem Cæsaris redeunt. Labienus Parisios, Bellovacos Cæsar magna cæde edomat, exemplum reliqui tot cladibus fracti sequuntur. Vxellodunum pertinacissime propugnatum, siti fregit Cæsar, intercisis cuniculis aversisque venis ejus fontis, qui unicus oppidanis aquam subministrabat. Deditis ibi omnibus, qui arma tulerant, manus præcidit, vitamq; concessit, quo testatior esset pœna defectionis. Sparsis denique per totas Gallias militibus, nequa pars vacua ab exercitu esset, *defessos tot adversis præliis blande appellavit, & nulla onera nova imponendo, conditione parendi meliore facile in pace continuit.* Sub hæc Ptolemæus Auletes, Ægypti rex, anno regni XXIX decedit, successore puero annorum tredecim, qui sororem Cleopatram uxorem duxit.

A. Hirtius l. 8. de bello Gallico Oros. l. 6. c. 11.

Cælius ad Ciceron. fami. l. 8. epist. 4.

Iam pene supervacaneum videri poterat, eminentium ingeniorum notare tempora. Quis enim nescit diremptos gradibus ætatis floruisse hoc tempore Ciceronem, Q. Hortensium, M. Crassum, M. Catonem, Sulpitium, moxque Brutum, Calidum, Cælium, Calvum, & proximum Ciceroni Cæsarem, æmulumque Thucydidis Sallustium; autoresque carminum Varronem & Lucretium, neque ullo in suspecti operis sui carmine minorem Catullum!

Vell. l. 2.

IMPERIUM ROMANORUM.

C. IULIUS CÆSAR.

C. *Iulius Cæsar* novem æstatibus pacata, aut potius exhausta viris opibusq; Gallia (nam amplius CCCC hominum millia occiderat, plura ceperat) in Italiam profectus, cognoscit ex C. Curione Tribuno plebis, quem dissoluto ejus ære alieno sibi conciliarat, legionū suarum duas, quæ ex S. C. deberent Bibulo ad Parthicum bellum tradi, per M. Marcellum consulē addictas Pompeio, atq; in Italia retentas esse. Hoc facto parari contra se arma ratus, dimissurum se tamen exercitum, si à Pompeio dimitteretur rescripsit, & si sui ratio proximis comitiis haberetur. Sed Cæsari ea negantur: jussus venire privatus, & petere more majorum. Ille contra flagitare decreta à Tribunis pl. antea, favente Pompeio, condita: ac nisi in fide permaneretur, non dimittere exerci-

Anno Mundi 3924. Periodi Hebdomadum Dan. 408. Ante Christum natum 46. Olymp. 183. Vell. l. 2.

Flor. l. 4. c. 2. Dio l. 41. Epit. Livij l. 108. 109. Suet. in Iul. cap. 28. 29.

exercitum. Ergo ut in hostem decernitur. M. Antonius & Q. Cassius Tribuni plebis, quorum intercessionibus id S. C. impediebatur, Curione Cælioque comitantibus ad Cæsarem profugiunt. Ita C. Claudio Marcello, L. Cornelio Lentulo Coss. post urbem conditam annis DCCIII præcedente Solis deliquio, bellum civile exarsit, execrandum & lacrymabile, quo, præter calamitates infandas, quæ præliis acciderunt, etiam Romani nominis fortuna, totiusque orbis status immutatus est. Iustissimus quisque & à Cæsare & à Pompejo exautorari volebat copias. Pompejus enim per triẽnium, absens ipse & præsidens urbi, Hispanias per legatos suos administrabat, & iis qui à Cæsare exautorandos censebant exercitus, assentabatur: iis qui ab se, adversabatur: qui, si perfectis muneribus theatri, ante bienniũ, valetudine (pro quarum universa Italia vota suscipiebat) decessisset, magnitudinem suam illibatam ad inferos detulisset. Causa quidem ejus videbatur melior. Cæsaris autem erat firmior. Pompejum senatus autoritas. Cęsarem militum armabat fiducia. Vir antiquus & gravis neutras partes laudaret, *nemo sanctus injuriam privatam patriæ subversione vindicandam duceret*; prudens sequeretur Cęsarem, & illa Pompeii gloriosa, hæc terribiliora duceret. Cæsar Rubicone flumine transmeato, mox ut Arminum venit, quinque cohortes, quas tunc solas secum habebat, quid facto opus esset, edocuit. Deplorans enim injurias suas, causam belli civilis pro restituendis in patriam tribunis testatus est. Auximo capto, terroris implevit Romam. Lentulo & Marcello Coss. reliquisque Magistratibus deseri patriam, foris parari bellum placuit. Inde per Antonium septem cohortes, quæ apud Sulmonẽ erant, à Lucretio Cæsar extorsit: tresque legiones, quæ cum L. Domitio apud Corfinium erant; deditas à Pompejo, ad partes suas traduxit. Pompejus enim consulesque, & senatus pars major, crescentibus Cæsaris viribus trepidi, relicta urbe, ex Italia, quam Pompejus supplosione pedis se armaturũ frustra speraverat, brevi profugituri, Brundusium contendebant. Commissumque ab optimatibus, sive eorum duce est, ut ait Cicero, ut *è portu sine gubernaculis egressi, tempestati se traderent*, rectius facturi, si illo consultore, vel *injustam pacem miserrimo bello prætulissent.* Cæsar circummissis ad Italicos literis, Pompejum in jus vocavit, & omissa Roma, quam victoris fore prędidebat, peragere bellum sine sanguine statuit, si Pompejum Brundusii opprimere posset. Et fecisset, nisi ille obsessi claustra portus, nocturna fuga evasisset. Igitur Cæsar pene vacuam metu Romam ingressus, in senatu & in concione *alienis armis se ad arma conpulsum* profitetur. Ærarium quoq; à Pompejo præ festinatione neglectum, quia tardius aperiebant Tribuni, fractis foribus invasit, protulitque auri pondo IVM. Centum triginta quinque: argenti pondo prope D cccc millia. Pulso fugatoque Pompejo, maluit prius ordinare provincias, quam ipsum sequi. Siciliam & Sardiniam, annonę pignora, per Curionem & Valerium legatos habuit. Nihil hostile erat in Gallia, pacem ipse fecerat. Sed ad Hispanienses Pompeii exercitus transituro, portas claudere ausa Massylia est. Misera dũ cupit pacem, belli metu in bellum incidit; quia tuta muris erat.

Lucan. lib. 1. belli civilis. — *Vell. l. 2.* — *Oros. l. 6. c. 4. Dio lib. 41.* — *Flor. l. 4. c. 2. Suet. in Iulio. cap. 31. &c. Cæsar lib. 1. de bello civil.* — *Lucan. lib. 2.* — *Cicero lib. 7. ad Attic. epist. 12. 13. &c. & lib. 8. toto l. 9. ad Attic. epist. 17. 18. Lucan. lib. 3.* — *Epit. Liv. l. 110.*

erat, Cæsar vinci eam sibi absenti per Trebonium & Brutum jussit. Mox dedentibus sese ablata omnia, præter, quam *potiorem omnibus habebant, libertatem*. Anceps variumque in Hispania bellū cum legatis Pompeii, Petrejo & Afranio: quos tandem aggere & vallo, ac per hæc siti ad deditionem compulit. Per hæc à M. Lepido prætore *dictator* Romæ dicitur *Cæsar*: ex dictatore Consulem se cum P. Servilio ip'e facit. Sic citerior Hispania recepta est, nec ulterior moram fecit. Quid enim una post quinque legiones? itaque ultro cedente M. Varrone, Gades, Fretum, Oceanus, omnia felicitatē, Cæsaris sequebantur. *Prospera tamen ejus mox adversis obnubilata, quasi de industria partes refoveret fortuna.*

Cæsar lib. 2. de bello civil. Lucan. lib. 4.

Flor. l. 4. c. 2.

Quippe cum fauces Adriatici maris jussi occupare P. Dolabella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræo littore castra posuissent, jam maria late tenente Pompejo, repente Legatus Pompeji Octavius Libo ingētibus copiis classicorum circumvenit utrumque: deditionem fames extorsis C. Antonio. Missæ quoque à Basilo in auxilium ejus rates, nova Pompejanorum arte Cilicum, actis sub mari funibus, captæ, quasi per indaginem. Similiter in Africa Curio, pulso fugatoque Varo jam superbus, subitum Iubæ regis adventum equitatumque Maurorum non sustinuit. Patebat victo fuga, sed *conscientia suasit, ut amissum sua temeritate exercitum, corruptamque fraudibus remp. morte sequeretur.*

Dio lib. 41. Flor. l. 4. c. 2. Cæsar l. 3. de bello civili.

Sed jam debitum fatis par flagitante Deo, sedem bello Pompejus Epiron elegerat. Nec Cæsar moratus. Quippe ordinatis à tergo omnibus, quamvis hyems media prohiberet, tempestate ad bellum navigavit. Morante ad Brundusium exercitu ardente ventis mari, speculatorio navigio solus accersitum profectus milites, trepido gubernatori, quid times? ait, Cæsarem vehis. Contractis in unum undique copiis, Cæsar conficiendæ rei avidus, ostentare aciem, obsidere castra, oppugnare Dyrrachium, diripere urbes socias, Oricum, Gomphos, alias. Pompeius adversus hæc nectere moras, tergiversari simul; ut hostem interclusum undique inopia commeatuum terreret, atq; ardentissimi ducis consenesceret impetus. Sed *salutare consilium, milites otium, socii moram, principes ambitum esse increpabant*, ut haud vanè Cæsar profecturus in Hispaniam dixerit, *se ire ad exercitum sine duce, rediturum ad ducem sine exercitu.* Sic præcipitantibus fatis, prælio sumta est Thessalia. Variarum tamē ante præliis, sed uno longe magis Pompejanis prospero, quo graviter impulsi sunt Cæsaris milites, XXX centuriones, quatuor militum millia cecidēre. Evasit tamen, quia nocte interveniente Pompeius sequi noluit, dixitque Cæsar, nec Pompejum scire vincere: & illo tantum die se potisse superari. Tum *Cæsar* fatalem victoriæ suæ *Pharsaliam petit*. Pompejus plerisque suadentibus, ut in Italiam trasmitteret copias, usus impetu suo, hostem secutus est. Vix uno unquam loco tantum virium populus Romanus, tantum dignitatis sol vidit. Pompeii acies habuit XLM peditum, equitum in sinistro cornu septem millia, in dextro D. Præterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros senatores, prætorios, Consulares, & qui magnorum jam populorum victores fuissent. Cęsar peditum non integra XXX millia, equites mille,

Lucan. lib. 5.

Lucan. lib. 6.

Sueton. Iulio. c. 34, 35. Vell. l. 2. Eutr. lib. 16. Dio lib. 41.

A. M. 3924.

Lucan. lib. 7.

Digitized by Google

Flor. l. 4. c. 2. Oros. l. 6. c. 15.

mille, sed gentium fortissimarum fortissimos. Cum diu æquo Marte contenderet, Germanorum cohortes tantum in effusos Pompeii equites fecere impetum, ut illi esse pedites, hi venire in equis viderentur. Stragem fugientis Pompejani equitatus, levis armaturæ ruina secuta est. Voces obequitantis Cæsaris exceptæ, altera cruenta, *miles faciem feri;* altera ad jactationem composita, *parce civibus*, cum ipse insequeretur. *Cæsa Pompejanorum* XV M. Cēturiones XXXIII. Pompejus profugiens cum duobus Lentulis Consularibus, Sextoque filio & Favonio prætorio, aliis ut Parthos, aliis ut Africam peteret, (in qua fidelissimum partium suarum haberet regem Iubam) suadentibus, memor beneficiorum, quæ in patrem ejus Ptolemæi, qui tum puero, quam juveni propior regnabat Alexandriæ, contulerat, *in Ægyptum* contendere proposuit. Sed *quis in adversis beneficiorum servat memoriam? aut quis ullam deberi putat miseris gratiam?* aut *quando fortuna non mutat fidem?* Missi itaque ab rege, qui venientem C. Pompejum, consilio Theodori & Achillæ obvia navi exciperent. Sed cum descendisset in navim Pompejus, imperio vilissimi regis, suggestionibus spadonum, & ne quid malis deesset, Septimii desertoris sui gladio trucidatur, sub oculis uxoris suæ Corneliæ, liberorumque, anno ætatis duodesexagesimo. Tam funestum finem immodica ambitio habuit. Cicero imperium à Pompejanis ad se delatum prudenter recusavit, periculoque ob id implicitus, cum Catonis virtute se explicasset, Brundusium transmisit. Cæsar victor omnibus adversarum partium, potestati se ejus permittentibus, ignovit. Tum vero absens Romæ Dictator creatus, pacisque & belli dominus, M. Antonium magistrum equitum dixit, qui quod statim gladio accinctus, militibusque semper stipatus incederet, imminutæ Romanis libertatis primus documentum præbuit. *Cæsar* post tertium diem *Ægyptum assecutus*, cum ei Theodorus caput Pompeii & annulum obtulisset, infensus interfectori, *illacrymavit hosti, quem tanto conatu perditum iverat.* Alexandriam tumultuantem pro tutore regis pupilli intravit; Cleopatram à fratre eodemque marito antea pulsam, venustate ejus captus, in regnū reducere studuit. Qua de causa irritatos Alexandrinos, cum militē idoneum non haberet, oratione placavit. Inferentem vero bellum Ptolemæum, iisdem autoribus quibus Pompejum interfecerat, cum maximo suo discrimine vicit. Nam primū obsessus in regia, ædificiorum proximorum atq; navalium incendio, instructissimæ etiam illius Bibliothecæ Alexandrinæ, tela submovit infestorum hostium: mox in peninsulam Pharon evasit. Inde depulsus in maria, mira felicitate ad proximam enatavit classem. Tandem receptus à classiariis suis, & undique simul hostes adortus, debellata perfida gente, justa Pompeii manibus dedit. Quippe autores belli Achillas & Theodorus varia morte consumpti: Regis ipsius corpus, Nili obrutum limo repertum est, in aureæ loricæ honore. Atque hic finis regni Ptolemæorum fuit. Cæsar enim Alexandria potitus, regnum Cleopatræ dedit, cum *impudicam eam prius fecisset quam reginam, solereq; non magis libidini, quam avaritiæ & ambitioni imperare.* Rediens inde, Pharnacē, Mithri-

Vell. l. 2. Dio l. 42. Plut. in Cn. Pompeio. Lucan. lib. 8.

Epit. Liv. l. 3. Plut. in M. Cicerone.

Dio. l. 42.

Epit. Liv. l. 112. Lucan. lib. 9.

Cæsar lib. 3. de bello civil. Flor. l. 4. cap. 2.

Lucan. lib. 10. Cæsar lib. 4. de bello civil. Eutr. lib. 6. Oros. l. 6. c. 15. 16.

Sueton. Iul. c. 52. 54.

Mithridatis magni filium, discordiæ magis Ramanæ, quam virtutis suæ fiducia, rebellantem in Ponto, & Cappadociam Bithyniamque obruentem, uno impetu invasit, perculsit, destituit, ut vana haud fuerit prædicatio ejus, VENI, VIDI, VICI. *Pharnaces* in Bosphorum Cimmerium refugus, Asandri amici insidiis cecidit, *paternoque sanguini crudeles, sed justas pœnas pependit.* Nec dum tamen erat finis cædium. Quippe ingēs partium Pompeii favor bellum excitaverat Africanum, quod ciebat rex Iuba, & Scipio socer Pompeii. M. Cato summa cum difficultate perductis ad eos legionibus, imperium sibi delatum, Scipioni permisit, tanquam Consulari, *Iuba* suadente, ut dirueretur Vtica propter favorem Cæsaris, Catoni renitenti tutela ejus mandata. Pompeii Magni filius in Hispania reparatis viribus, quarum ducatum nec Afranius, nec Petrejus recipere volebant, bellum adversus Cęsarem ingens ac terribile conflavit, auxiliis ad eum undiq; ex toto terrarum orbe confluentibus. Romæ etiam tumultuantem plebem, ob novas P. Dolabellæ tabulas, M. Antonius inductis in urbē militibus, octingentis civium cæsis compescuit. Cæsar veteranis seditiose missionem postulantibus, dedit eam. Et cum in Africam trajecisset, contra copias *Iubæ* regis cum discrimine maximo pugnavit; nec sustinuisset, nisi per Sitium quendam, qui in Mauritania Iubæ bellū movebat, ad sua regem defendenda revocasset. Confirmatus deinde exercitibus Italicis & Siculis, Scipionem, Afranium, *Iubamque vincit* ad Tapsum, cæsis militum decem millibus, Castrisque eorum expugnatis. *Cato* audita relectoque de nocte ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet, paululū quievit: Tum circa primam vigiliam pectus semel iterumque percussit. Curatus interveniente filio, rescisso paulo post vulnere, *exspiravit*, anno ætatis XLIX, *dignus vir meliore exitu, sed quem illa sui seculi stolida fortitudo excæcavit.* Petrejus iubam seque interemit. P. Scipio in nave, cum se confecisset ferè, quærentibus eum hostibus, Imperatorem bene se habere respondit. Tantum illos *Cæsaris odium incesserat, ut mori mallent, quam ejus gratiam petere.* Catonis tamē filio & aliis petentibus venia data est. Nepotes Pōpeii & filia, Faustus Sylla, Afraniusq; occisi. Reversus Cęsar Romā quatuor duxit triumphos: ex Gallia, ex Ægypto, ex Ponto, & Africa: epulum & omnis generis spectacula edidit, justa scilicet lætandi causa, quod tantū civium periisset. M Marcello, hosti acerrimo, senatu rogante, Cicerone perorante, concessit reditum. Sed tantarum cædium autorem cliens ejus P. Magius Athenis, ne in patriam reverteretur, occidit. Census, quantum Romani sanguinis intercidisset, patefecit. Censa civium capita CL millia, cum proximis lustris ultra quadringenta millia fuissent. Quartum igitur consul Cæsar contra Pompeii filios, Cn. & Sextum transiit in Hispaniam, nec usquam atrocius, dubioque magis Marte dimicavit. Primo velut furorem civium castigaret Oceanus, utraque classis naufragio corrupta est. Mox circa obsidiones urbium utrinque discursum: omnium postrema certaminum Munda fuit. Ibi adeo Cæsaris acies prostrata est, ut de extremis agitaret: ne post tantam rei militaris gloriam-

Dio l. 42. *A. M. 3925.* *Vell. l. 2.* *A. M. 3926.* *Epit. Livii l. 113.* *Dio l. 42.* *Hirtius aut Cæsar l. 5. de bello civili. Dio lib. 43.* *Epit. Livii l. 114.* *Flor. l. 4.* *Oros. l. 6. c. 16.* *Epit. Livii l. 115.* *Dio l. 43.* *A. Hir. lib. 6. de bell. civ.* *Eutrop. lib. 6.* *Dio l. 43.*

[*Flor. l. 4. c. 2.*] gloriam, in potestatem adolescentium, natus sex annos & L. veniret. Denique procurrens in primam aciem vicit: Pompeji major filius, Munda congestis è cadaveribus aggere oppugnata, effugit quidem, at a Ceronio occisus est: Sextum fortuna aliis bellis reservavit. T. Labienus, qui cum Cæsare in Galliis res magnas gesserat, Pompejanas tum partes sequutus, cecidit in acie. Bellis igitur civilibus toto orbe cõ- [*Epit. Lxvij l. 116. Sueton. in Iulio c. 78. 79.*] positis, *quintus ex Hispania triumphus Cæsari actus.* Cum multi ei, quam maximique honores à senatu decreti essent, inter quos ut pater patriæ appellaretur, & sacrosanctus, & Dictator in perpetuum esset, invidiæ causam adversus eum præstitere, quod senatui deferenti hos honores ante ædem Veneris non assur- [*Dio l. 44.*] rexit, diadem à M. Antonio Conf. inter Lupercos currente, capiti suo impositum, in sella reposuit: & Epidio Marullo & Cæsetio Flavo Tribunis plebis invidiam ei, tanquam regnum affectanti moventibus, potestatem abrogavit. Ex iis causis conspiratione in eum facta, cum vix quinque mensium quiete usus esset. [*Oros. l. 6. cap. 17. Plut. in Cæsare.*] M. Brutus, C. Trebonius, Cajus Cassius, & ex ipsius Cæsaris partibus D. Brutus, in curia eum Pompeii occiderunt XXIII vulneribus: interfectores occuparunt Capitolium, decretaque cædis ejus oblivione, autore M. Tullio, acceptis obsidibus [*App. l. 2. de bellis civilib.*] in urbem descenderunt. *Sic ille qui terrarum orbem sanguinis impleverat, tandem ipse sanguine suo orbis curiam implevit;* anno imperii dicã an belli? quinto. Per hoc tamen quinquennium ut reliquus orbis, ita & Iudæa, magnas rerum commutationes sensit.

Aristobulum ut diximus, Gabinius in catenis ad Pompejum remiserat; cum odio partium solvit Cæsar, additisque duabus legionibus in Iudæam amandavit. Sed ille in itinere à Pompejanis præoccupatus, veneno periit: filiusq; ejus Alexander, ne, ut antea res novaret Iudæorum affluxu, à Scipione socero Põpeii securi pecussus est Antiochiæ. [*Ioseph. lib 14. Ant. c. 13. 14. & lib 1. de bello Iudaico cap. 7.*] At victo in pugna Pharsalica Pompejo, Hyrcanus Ethnarcha, & Antipater, Cæsari in occupando Pelusio, vincendisq; Ægyptiis multum contulerunt, Iudæis persuadendo Ægyptiis, ut partes Cæsaris sequerentur, ejusque aciem tribus armatorum millibus sustentando. Mithridates certe Pergamenus, qui alteri Cæsarianorum cornui præerat, excertè fassus est, servatum Antipatri [*Ioseph. lib. 14. antiq. c. 16 17. lib. 1. de bello Iudaico cap. 8.*] opera exercitum, Ægyptiosque jam vincentes in fugam actos. Quare cum Hyrcano & filiis ejus percussum à Cæsar fœdus, datumque ut perpetuo fruerentur gentis imperio, Iudæosque suis legibus regerent; muri etiam Ierosolymæ, quos Pompejus diruerat, egregiè instaurati. Antipater prefecturam adeptus Palæstinæ, Phasaëlum filium Hierosolymæ, Herodem Galilææ præposuit. Herodes audacis & elati ingenii juvenis, Ezechiam latronem, multosque cum eo indemnatos alios interfecit, contra leges Iudaicas, quibus summa rerum summo sacerdoti & concilio LXX seniorum attribuebatur. Citatus ergo ad causam dicendam capitis, consilio patris sui Antipatri, fortissimam sibi manum circumdedit militum; ut terrori Iudicibus reus, non illi reo essent. Igitur unus ex iis surgens (Sameas Iosepho, aliis Simeon Iustus dicitur) pœna dignum censuit Herodem, vel eo tantum nomine, quod

Digitized by Google

quod vim facere ipsis legibus, sanctissimoque Synedrio non erubesceret: nec effugituros manus ejus, seu Hyrcanum Ethnarcham, seu judices, nisi jus fasque periculo anteponerent. Nihilominus Herodes, Hyrcani monitu elapsus damnationem, & à Sexto Cæsare Cavæ Syriæ præfectus, paulo post ostendit. Simeonem divino spiritu ea proloсutum. Ægrè enim ab Antipatro & fratribus suis deductus de sententia est, ne statim ferro in Hyrcanum benefactorem suum, universosque judices sæviret, quos postmodum regno potitus omnes sustulit, Simeone excepto, qui ad id superesse debuit, ut cælestem Iudæorum regem, omniumque servatorem ulnis amplecteretur. Ita enim Vates prædixerant, mansuram Iudæis sceptri potestatem & sacerdotii, quoad rex omnium populorum è Davidis stirpe efflorescerer. Sic ergo Iudæorum Remp. Cæsar recreavit, qui liberalium etiam doctores artium, quo libentius urbem incolerent, & cæteri appeterent, omnes civitate donavit Tertium Consul. Fastos per intercalandi licentiam turbatos, autore Sosigene Mathematico correxit, annumque ad cursum solis accommodavit, ut trecentorum sexaginta quinque dierum esset, & intercalario mense sublato, unus dies quarto quoque intercalaretur. Nulla Romanorum religione à quoquam incepto absterritus unquam, vel retardatus est. Nullum unquam hostem fudit, quin castris quoq; exueret: Ita nullum spatium perterritis dabat. Milites impensè dilexit, bello civili medios & neutrius partis, suorum numero habuit. Quibus ex commendatione Pompeii ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit. Percussorum ejus ferè neque triennio quisquam amplius supervixit, neque sua morte defunctus est. Pars naufragio, pars prælio periere: nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem violaverant, interemerunt. *Diceres iustè occisum quidem esse, nec tamen iustos occisores esse.* Quinquagies collatis signis dimicaverat: præter civiles victorias, undecies c. & XCII M. hominum occisa præliis ab eo, non equidē in gloria posuerim. Illa fuit vera invicti animi sublimitas: captis apud Pharsaliam Pompeii Magni scrinius epistolarum, iterumque apud Thapsum Scipionis, ea optima concremasse fide, atque non legisse. Ejus corpore pro rostris posito, Sol orbem suum celasse dicitur.

Gen. 49. Ier. 33. Psal. 89.

Suet. in Iul. c. 4. Dio lib. 41 Plin. l. 18. c. 25.

Sueton. Iulio 6. 59. 60. 75. 77. 89

Plin. l. 7. cap. 25.

Aurel.

C. CÆSAR OCTAVIANUS AUGUSTUS.

CÆsar ante mortem C. *Octavium* nepotem sororis suæ Iuliæ, testamento adoptaverat, & ex dodrante hæredem scripserat, Apolloniamq; eum in studia miserat, mox belli Getici & deinde Parthici, quæ parabat, commilitonem habiturus. Octavio ut est nunciatum de cæde avunculi, protinus ex vicinis legionibus centuriones suam ei, suorumque militum operam obtulerunt. Quam cum non spernandam Salvidienus & Agrippa dicerent, ille in urbem festinavit, posthabitoq; matris, aviæ, & Philippi vitrici consilio, invidiosæ Cæsaris fortunæ nomen adiit. Antonius eum Cos. superbè excepit, vixque admisso in Pompejanos hortos, loquendi secū tempus dedit. Qui cum impotenter dominaretur, legemque de provinciarum permutatione tulisset per

Anno Mundi 3929. Periodi Danielis 413. Ante Christum natum 42 Olymp. 184. Vell. l. 2. Dio lib. 45. App. l. 3. de bellis civil.

Epit. Livij lib. 117.

viri,

Flor. l. 4. cap. 3. 4. vim, Cæsaremque quotidianis peteret insidiis: Cæsar excitis è coloniis veteranis vires Reip. in eum paravit. Legiones quoque Martia & Quarta, quas è transmarinis provinciis Antonius advocarat, cognita populi voluntate, & Cæsaris, XIX. annum ingressi indole, signa ad Cæsarem transtulerunt. D. Brutus Cos. designatus, ut petenti Cisalpinam Galliam Antonio (quæ Bruto decreta, at ab Antonio præ occupata erat) obsisteret, Mutinam cum exercitu est ingressus. Cæsari, quia arma sumpserat Reip. pro pop. Romano, imperium à senatu datum cum consularibus ornamentis, adjectumque ut senator esset, & conjunctis cum Hirtio & Pansa Coss. copiis, bellum adversus Antonium gereret, quem *Cicero acerbissimis orationibus* in senatu perstringebat, contradicente Q. Rufio Caleno, & neutrum publica armandum autoritate differente. *M. Antonius* Brutum Mutinæ obsedit, missique ad eum legati à Senatu de pace, parum ad eam obtinendam valuerunt. M. Brutus in Græcia sub prætextu Reipubl. & suscepti contra Antonium belli, exercitum, cui Vatinius præerat, cum provincia in potestatem suam redegit. C. Antonium Marci fratrem in Epiro sic bello lacessivit, ut volentes ei legiones extorqueret. Ita *de integro, quasi è seminatis Draconis dentibus, nova bella Civilia surrexerunt.*

Epit. Livij l. 118. Vell. l. 2.

A. M. 3929. Dio l. 46. Ciceroni Philipp.

Vell. l. 2. Epit. Livij l. 121. Iam & Dolabella in Asia C. Trebonium consularem, cui succedebat, fraude deceptum, Smyrnæ occiderat, participem Cæsaris cędis, à quo ipse provectus in consulare fastigium fuerat. Dolabellā ob id facinus hostem judicatum, C. Cassius, acceptis à Statio Murco, & Crispo Marcio prævalidis legionibus, Laodiceæ expugnavit, coëgitque servo suo cervicem dare.

Epit. Livij l. 119. Ab Cæsare annum ingrediente vicesimum, D. Brutus obsidione Mutinæ liberatus est, L. Pansa consulum alter in acie, alter A. Hirtius post victoriam suam in inimicorum castris cecidit. Antonius turpi ac nuda fuga deserere coactus Italiam. Hic antequam fugeret, omnia honorificè à senatu in Cæsarem decreta sunt, maximè autore Cicerone, sed ut recessit metus, erupit voluntas, protinusque Pompejanis partibus redit animus. Bruto Cassioque provinciæ, quas jam illi sine ullo S. C. occupaverant decretæ, D. Bruto triumphus, Pansæ atque Hirtio sepultura publica, Cæsaris adeo nulla habita mentio, ut legati, qui ad exercitum ejus missi erant, juberentur, summoto eo, milites alloqui. Cicero *laudandum puerum, & tollendum censebat*, cum aliud diceret, aliud intelligi vellet. Interim Antonius fuga transgressus *Alpes*, primo per colloquia à M. Lepido, qui decretā sibi Hispania, adhuc in Gallia morabatur; mox sæpius in conspectum veniens militum, cum & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat sobrius; per aversa castrorum prorupto vallo, militibus receptus est: qui titulo imperii cedebat Lepido, cum summa virium penes ipsum foret. Plancus collega Bruti, dubiæ homo fidei, & Asinius Pollio Pompejanis constanter adversus, uterq; exercitus tradidere Antonio. D. Brutus desertus, est primo à Planco, mox etiam insidiis ejusdem peritus, paulatim relinquente eum exercitu fugiens, in hospitis cujusdam domo, per immissos ab Antonio percussores,

Vell. l. 2. Dio. lib. 46.

res, Cæsari à se jugulato pœnas dedit. Atque hæc sunt tempora, quibus *M. Tullius* continuis actionibus æternas *Antonii memoriæ inussit notas*, cui deinde illa libertatis vindicta *morte stetit*. Lepidus à senatu hostis judicatus est, ut ante fuerat Antonius. Tum inter eum, Cæsaremque & Antonium, commercia epistolarum, & conditionum facta mentio, cum Antonius & subinde Cæsarem admoneret, quam inimicæ ipsi Pompejanæ partes forent, & in quod jam emersissent fastigium; & quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusque attollerentur; denunciaretque se cum Bruto Cassioque, qui decem & septem legionum potentes erant, juncturum vires suas, si Cæsar ejus aspernaretur concordiam. Tum inita potentiæ societas, privignaque Antonii desponsa Cæsari: & perculsis adventu Cæsaris iis, qui in eum iniqui erant, annos XX *natus consul creatus est*, anno urbis conditæ D CC IX. Inde legem tulit de quæstione habenda in eos, quorum opera pater ejus Iulius occisus esset, & M. Brutus. C. Cassius absentes damnati sunt. *Furentibusque Antonio & Lepido, Triumviratus Reip.* constituendæ à proscriptionibus *cæpit*. Nihil tam indignum isto tempore fuit, quam quod à Cæsare *Cicero proscriptus est*, abscissaque vox publica, & auctoramento funebri ad conservatoris quondam sui & Reip. necem, Popilius legionarius miles irritatus. Caput clarissimum cum manu dextera in rostris positum, ludibrio fuit Fulviæ conjugi Antonii, impotentis superbiæ fœminæ, *nilque muliebre, præter corpus habenti*. Nihil justum sanctumque illis proscriptoribus erat relictum. Plurimi equites, CXXX. senatores, & inter eos Paulus frater M. Lepidi & L. Cæsar Antonii avunculus, feralem *tabulam* implevere. Dum ea in Italia geruntur, C. Cassius acri atque prosperrimo bello totam occupavit Syriam. Iudæam exigendis tributis valde afflixit, & per hæc Antipatro, à Malicho veneno sublato, concessit filio ejus Herodi, ut Malichum Hyrcano charissimum interimeret. Et factum est, obmutescente ad facinus Hyrcano Ethnarcha, ob potentiam Cassii. Inde Rhodum capit Cassius, Brutus Lycios domuit: ambo in Macedoniam transjecere copias, cum per omnia repugnans naturæ suæ Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque *repertas, quos aut pronior fortuna comitata sit. aut velut fatigata maturius destituerit, quam Brutum & Cassium.* Nam redactis in potestatem eorum omnibus transmarinis provinciis exercitibusque, C. Cæsar & Antonius *apud urbem Philippos* acie cum illis occurrerunt.

Pugnatum vario eventu, ita ut utriusque dextera cornua vincerent, & castra quoque utrinque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Cornu, cui Brutus præerat, castra Octaviani cepit, ab Artorio medico ut excederet, quanquam infirmissimus corpore, præmoniti, ob nocturnæ quietis ostenta. Id autem in quo Cassius, erat, fugatum ac male multatum, in altiora se receperat loca. Tum *Cassius*, ex sua fortuna eventum collegæ æstimans, *extentam cervicem liberto præbuit*. Desiderat que ejus caput, cum missus miles rediit, nuncians Brutum esse victorem. Qui cum imperatorem prostratum videret, *sequar*, inquit, *quem mea occidit tarditas*, & ita in gladium incubuit. Post paucos deinde dies,

A. M. 3929.

Anno eodem.

Epit. Livii l. 120. Flo. l. 4. cap. 6. Anno eodem.

Dio l. 47.

Appia. lib. 4. de bell. civil.

Anno eodem. Epit. l. 14. cap. 13. 19. 2.

Lib. 1. de bello Iud. cap. 9.

Vell. l. 2.

Epit. Livii lib. 122. 124.

Bellum Philippense A. M. 3930.

Vell. l. 2. Flor. l. 4. cap. 7. Dion. l. 47.

Appia. lib. 4. de bell. civil.

Brutus iterum conflixit cum hostibus, & *victus*, Stratonis familiaris sui gladium sinistræ admovit mammillæ, impulsusque in mucronem uno ictu *exspiravit*, cum per noctem antea *mali imaginem genii sui* vidisset.

Messalla, cum essent qui eum ducem poscerent, servari beneficio Octaviani Cæsaris maluit, quam dubiam spem armorum tentare amplius. *Non aliud bellum cruentius cæde clarissimorum virorum fuit.* Filios Luculli, Hortensii, Catonis eminentissimorum virorum, gladius hostilis abstulit. Drusum Livium, Iuliæ Augustæ patrem, & Varum Quintilium proprius. Stajus Murcus, qui classi præerat, Sextum Pompejum Magni filium, qui ex Hispania revertens, Messanam primum, inde totam Siciliam armis occupaverat, petiit: ad quem & è Brutianis partibus & ex Italia, quos præsenti periculo fortuna subduxerat, confluebant, *exitialemque tempestatem fugientibus Statio proportu erat.* Sextus Pompejus adolescens erat, studiis rudis, impetu strenuus, cogitatione celer, fide patri dissimillimus, *libertorum suorum libertus, servorumque servus*: quem senatum penè totus adhuc è Pompejanis constans partibus, post Antonii à Mutina fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas provincias decrevit, in paterna bona restituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is tum servitia fugitivosque in numerum exercitus sui recipiens, per Mœnam & Menecratem, paternos libertos, latrociniis ac prædationibus infestabat mare, ductu quondam patris sui à sceleribus piraticis vindicatum. Antonius fractis Brutianis Cassianisque partibus, transmarinas obiturus provincias substitit: Cæsar in Italiam se recepit, eamque longè, quam speraverat, tumultuosiorem reperit.

Dio lib. 48 Appia lib. 5. de bellis civil.

Cum enim Veteranis agros divideret, alia spe corrupti à Fulvia, M. Antonii uxore, milites seditionem concitarunt, quam grandi cum suo periculo Cæsar inhibuit. L. Antonius Cos. Marci frater, criminatus apud eos Cæsarem, qui agros amiserant, magnum conflavit exercitum, pulsusque undiq; , Perusiam se contulit. Eum obsessum, conatumque aliquoties frustra erumpere, Cæsar fame in deditionem venire coëgit, ipsique & Fulviæ & Planco, omnibusque militibus, ignovit, Perusiam diruit, ira magis militum, quam sua voluntate adductus: redactisque in potestatem suam diversæ partis exercitibus, bellum citra sanguinem confecit. Cæterum *Antonius* in Asiam profectus, omnium gentium legationes in Bithynia habuit obvias. Aderant & Iudæorum primates, Phasaelum & Herodem accusaturi, quod in speciem solum regnaret Hyrcanus, tota verò potestas penes hos fratres esset, qui nuper etiam Antigonum Aristobuli filium, Iudæa expulissent. At *Herodes*, pecunia data Antonio, accusatoribus præclusit viam, & Hyrcani devinctus affinitate, qui neptem ei uxorem dederat, *tetrarchæ* etiam *honorem obtinuit*. Iudæi apud Tyrum renovantes accusationem, pro libertate vincula & mortes, indignante Antonio, perpessi sunt. Sequenti anno cum *Antonius* jam *delibutus amore Cleopatræ*, reginæ Ægyptiæ, omissis bellis, voluptatibus vacaret, Antigonus Pacorum, Orodis Parthorum regis filium, & Barzapharnem satrapam *in Syriam attraxit*, qui tum vi, tum fraude, Hyr-

Epit. Liv. 125 126. Florus l. 4. c. 5. Dio l. li. 48 Appia. lib. 5.

Ioseph. lib. 14. antiq. c. 22. 23. Lib. 1. de bello c. 10. 11.

A. M. 3930.

A. M. 3931.

Ioseph. lib. 14. c. 24. 25.

Dio l. 48. Hyrcanum Ethnarcham & Phasaëlum, Herodis fratrem, obnoxios suæ potestati reddunt, Herode ipso insidias, *obdurato contra fortunam sævientem pectore*, masculè superante. *A. M. 3932.* Antigonus *Hierosolymam* obtinuit, *direptam* nefairè à *Parthis*, qui & Marisam, opulentam Iudææ urbem, everterunt. Idem *Hyrcano præcidit auriculas*, ut truncatus corpore, ineptus sacerdotio haberetur: *Phasaelus*, alliso ad saxum capite, *vitam sibi abrupit*, ne inimico in se potestatem sæviendi relinqueret.

Herodes, & à Malcho Arabum rege contemptus, & in Ægyptum frustra secutus Antonium, qui jam Octavianum infestabat in Italia, hybernâ navigatione Rhodum attigit, *Epit. Livij l. 127.* indeque cum periculo Romam. Ibi tum *Antonius*, dimissa Fulviâ, ne concordię obstaret, pacem cum Cæsare fecerat, sororemque ejus Octaviam duxerat: Q. Rufum Salvidienum contra Cæsarem dira molientem, indicio suo infidus amicus detexerat. In novæ ergo amicitiæ pignus assensit Antonio Cæsar, ut Herodes Iudæorum rex crearetur: Antigonus, quod Parthis, imperii Romani hostibus, se adjunxisset, pro hoste esset. *Ioseph. lib. 14. antiq. cap. 26.* Hoc pacto *Herodes regium adeptus est fastigium exul*, Olympiade CLXXXIV. C. Domitio Calvino iterum, C. Asinio Pollione Coss. *A. M. 3932. Lib. 1. de bello, c. 11, 12.* Nec fortuna audacibus cæptis defuit, quanquam triennium retardatis avaritia P. Ventidii & Silonis, legatorum Antonii, qui jussi adjuvare Herodem in expugnando Antigono, *majorem Antigoni plus dantis, quam Herodis auxilio indigentis, rationem sibi habendam existimabant*. Interim cum vicinus Italiæ hostis Sextus Pompejus teneret Siciliam, & *Velleius lib. 2.* annonæ commeatum impediret, expostulante consensu populi, pacem cum eo apud Misenum inierunt Cæsar & Antonius, Siciliamque & Achajam ei provincias concessêre, & proscriptis. Neroni Claudio, M. Silano, Sentio Saturnino, aliisque clarissimis viris in patriam reditum. Sed *inquies Pompeii animus continere se terminis præscriptis haud potuit*, præsertim quod Cæsar Mænam fugitivum ejus libertum susceperat. Quare cum rursum latrociniis infestum reddere mare, nec pacem, quam acceperat, præstaret: Cæsar necessario contra eum bello suscepto, M. Vipsanium Agrippa egregium adjutorem habuit. *Epit. Livij l. 128. 129 Vell. l. 2. Flor. l. 4. c. 8. Dio lib. 48. Appia. lib. 5.* Verum enimverò præsidentem jam felicitati Cæsarem, & Liviam Drusillam, à Marito Claudio Nerone, ac prægnantem sanè abductam, suo thalamo sociantem, graviter eo tempore Deus concussit. Quippe longe majorem classis ejus partem, circa Veliam Palinurique promontorium, adorta vis Africi laceravit ac distulit. Eaq; patrando bello mora fuit, quod postea ancipiti fortuna gestum, *Dio li. 49.* Vexataque iterum tempestate classis, & gravis sub ipsius Cæsaris oculis ad Tauromenium accepta clades, cum nec ab ipso abesset periculum. Legiones etiam, quæ cum Cornificio erant, legato Cæsaris, expositæ in terra, penè à Pompejo oppressæ sunt. Cladem tamen Octavianus suam matura virtute correxit. *Vellejus lib. 2. Dio li. 49. Oros. l. 6. c. 18.* Explicatis quippe utriusque partis classibus, penè omnibus exutus navibus *Pompejus*, Asiam fugâ petivit, jussuque M. Antonii, cujus opem implorabat, dum nunc dignitatem retinet, nunc vitam precatur, à Titio *jugulatus* est.

Cæterum gerens contra Pompejum bellum, acciverat ex Africâ

Cæsar *Lepidum*, cum XII semiplenis legionibus. Hic vir omnium vanissimus, *neque ulla virtute tam longum fortunæ indulgentiam* meritus, exercitum Pompeii, quia propior fuerat, sequutum non ipsius, sed Cæsaris auctoritatem ac fidem, sibi junxerat: inflatusque amplius XX legionum numero, totam victoriam ut suam interpretabatur, audebatque denunciare Cæsari, excederet Siciliâ. Ibi Cæsar, incredibili generositate, cum paucis ingressus castra Lepidi, penè inermis, & perforata jam telis lacernâ, Aquilam legionis rapuit. Milites armati cum obsiderentur alii post alios paulatim ad Cæsarem transeunt, Lepidus desertus supplex veniam cogitur petere. Vita rerumque suarum dominium concessa ei sunt; spoliata quam tueri non poterat, dignitas.

Flor. l. 4. c. 9. Epit. Livij. l. 127. 128 130. Diod. lib. 49. A. M. 3933. Quo tempore tam prosperè Cæsar Lepidum redegit in ordinem in Sicilia; minus benè Antonius pacavit Orientem. Quanquam enim P. *Ventidius* legatus Antonii, *Parthos* prælio ingenti victos *Syria expulerat*, ipsumque Pacorum occiderat, regium juvenem; tamen irritatus in superbiam Antonius, quod Canidius Crassus Pharnabazum quoque, Iberiæ regem, imperata facere coëgisset; in Armeniam Mediamque processit cum XVI legionibus, perque eas regiones Parthos petens, Vellejus lib. 2. Flor. l. 4. c. 10. duas legiones cum omnibus impedimentis tormentisque & Statiano legato amisit. Mox sæpius ipse cum summo totius exercitus discrimine, ea adiit discrimina, quibus servari se posse desperaverat: perditaque non minus quarta parte militum, capti- Orosius lib. 5. c. 19. Ioseph. l. 15. c. 5. vi cujusdam, sed Romani, consilio ac fide servatus est. Hic clade Crassiana captus, cum fortunam, non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam, jussitque, si salvi esse vellent, omisso destinato itinere, diverso silvestrique evadere. Epit. Livij l. 131. Flor. & Sextus Aurel. Victor. Florus & victor tertiam partem de XVI legionibus reliquam ei mansisse, memorant.

Hanc tamen Antonius fugam suam, quia vivus exierat, victoriam appellabat: tertiaque æstate reversus in Armeniam, regem ejus Attavasden, fraude deceptum, catenis, sed ne quid honori deesset, aureis vinxit, regnumque Armeniæ filio suo ex Cleopatra nato dedit: quam mulierem uxoris loco, jam pridem captus amore ejus, habere cœperat. Sed postea Attaxias regnum paternum recuperavit.

Ioseph. l. 14. c. 27. De bello lib. 1. c. 12. 13. Dio l. 49. Iudæa interim Galilæaque & Samaria, ob regnum Herodi Idumæo datum ab Antonio, continuis bellis seditionibusque ardebat. Tandem pertæsus legatorum Antonii Herodes, Antonium ipsum Samosatam tunc oppugnantem adit, adjutaque ejus urbis expugnatione, Sosium consequitur socium, duasque Romanas legiones, ad perdomandam imprimis Hierosolymam. Ac primum quidem acriter vindicat cladem, quam absenti intulerat Antigonus, occiso cum sex cohortibus ejus fratre Iosepho: quo facto animati Galilæi totam Herodis factionem Genesara lacu demerserunt. Herodes & Galilæos, & Pappum fratris sui interfectorem, prælio divicit. Deinde propè templum Ierosolymitanum castra metatus, urbem contractis undecim legionibus, & Ioseph. lib. 14. c. 17. & 28. & l. 15. c. 1. sex equitum millibus, præter auxiliares Syrorum copias, ad obsidionem subeundam adduxit. Cumque pertinaciter propugnarent mœnia Iudæi, *templum Domini jactantes, nec deser-*

Lib. 1. de bello Iudaico c. 13. *desertorum suos Deum in periculo*, Sameas autor fuit populo admittendi Herodem, *negans propter peccata eos posse ejus dominationem effugere*, vir divinæ prorsus providentiæ,& senator tum primarius. Sed nihil profecit. Capta enim exteriore templi parti & imâ urbe, Iudæi ad superiorem urbem, templique interiora refugerunt, ac ne immissis quidem ab Herode victimis, neque fame, qua premebantur (quod esset annus sabbaticus) adduci potuerunt, ut alienigenam regem susciperent, quanquam sacris Iudaicis imbutum,& recentibus Mariamnes, filiæ Alexandri,fratris Antigoni,nuptiis honoratum. Igitur totis *Ierosolymam* viribus adortus *Herodes*, tandem eam *expugnavit*, ipso die Iejunii, omniaque replevit cædibus. Non ætati, non sexui, non dignitati ulli pepercerunt rabidi milites,adeo ut Herodis atrocem animum subigeret tantarum aspectus miseriarum, rogitaretq; Sosium, *an solitudinis se regem facturi essent Romani*. Nec finis rapinarum & cædiũ fuit, quoad ipse Herodes suo sumptu ulteriorem vexationem redimeret. Atque ita *regno potitus* est *Iudaico*, omniumque primus extranei & plebeji generis illum apicem acquisivit,quum principatum habuissent Assamonæi annos CXXVI. Ante illos summi sacerdotes, sed alterius lineæ, cũ LXX primatibus, sceptri ac judiciorum polluerant dignitatem, quos Zorobabel, Nehemias, aliique indigenæ duces, præcesserant. *Herodes* verò pecuniis *induxit Antonium*, ut crucifixum aliquamdiu, *securi plecteret Antigonum*, quod eo superstite nihil securi sibi a Iudæis promitteret. Nec tamen quieto frui regno potuit, nisi accito è Babylone Hyrcano, communicatoque cum eo vel in speciem imperio, quem & primo in conventibus loco honoravit, & patris nomine compellare est solitus, donec firmata potestate cum fraude tolleret è medio. In summo etiam honore habuit Pollionem & Sameam, assessores magni Synedrii, cum factionem Antigoni trucidaret. Hananelo,quẽ è Babylonia advocaverat, amoto, Aristobulum Mariamnes fratrem, summum sacerdotem constituit, altero post anno in piscina, per speciem ludicræ natationis submersum, quod Iudæis nimis favorabulẽ cum cognoverat. Ejus facinoris ne rationem redderet Antonio, tritâ largitionum viâ effecit, & Cleopatræ Iudaico inhiantis regno criminationes reddidit irritas, quam amator Antonius Cælesyria data placavit. Impudentis reginam libidinis planè interemisset Herodes, nactus eam Hierosolymis, nisi demonstrato periculo, amici eum cordatiores inhibuissent.

A. M. 3935.

Euseb. l. 1. Hist. Eccles. c. 6. & in Chronico. Strabo apud Iseph. l. 15. c. 1. Dio l. 49. Ioseph. l. 5. 1. & 2. c. Anno eodem

Ioseph. l. 15. antiqu. c. 3. & 4. Lib. 1. de bello Iudaico cap. 14.

At Antonius, crescente amoris in Cleopatram incendio,& *vitiorum, quæ semper facultatibus, licentiaque & assentationibus aluntur*, *magnitudine*, bellum patriæ inferre constituit: cum ante novum se Liberum patrem appellasset, neque finito suo tempore, Triumviratus imperium deponeret,remissoque Octaviæ sorori Cæsaris repudio, filiis suis ex Cleopatra, Philadelpho & Alexandro Ægyptum, omnesque ad Euphratem provincias, pro regno attribui postularet.

Vell. l. 2. Epit. Livii l. 132.

Cæsar, subactis Dalmatis & Pannoniis, in urbem reversus, & oratione meditata, & per ipsam Antonii iniquitatem, incitat populum, ut summo studio Cleopatræ & Antonio bellum inferatur. Inito deinde

Dio l. 49 & 50. Vell. l.

inde ad Actium promontorium certamine, Cæsare tertium, & Messala Corvino Coss. omnia in Cæsaris partibus fuère, dux, remiges, milites; in Antonii nihil præter milites. Et jam ante hinc ad Antonium nemo ferè; illinc ad Cæsarem quotidie aliqui; interque eos Plancus, Dolabella, Cn. Domitius, transfugiebant. In ore atque oculis Antonianę classis, per *M.* Agrippam Leucas. Patrę, Corinthus, expugnatæ. Cum dubio aliquamdiu Marte conflixissent, prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis Reginæ, quam pugnantis militis sui, comes esse maluit; & *imperator, qui in desertores sæ vire debuerat, desertor exercitus sui factus est.* Cum diu pro absente dimicassent duce, ægrè summissis armis cessere victoriam: citiusque vitam veniamque Cæsar promisit, quam illis, ut ea precarentur, est persuasum. Fuitque in confesso, *milites optimo imperatore, imperatorem fugacissimo exercitu dignum se præbuisse.* Eadem sors locati in terra fuit exercitus, cum se Canidius Crassus præcipiit fuga rapuisset ad Antonium. Victoria fuit clementissima, nec quisquam interemptus, nisi ii qui deprecari pro se non sustinerēt. Proximo deinde anno, Cæsar persequutus reginam Antoniumque Alexandriam, magno quidem, sed frustraneo conatu bellum instaurantes, ultimam laniemis civilibus imposuit manum, cum *Herodes Hyrcanum*, insidiarum metu ad Arabes profugere conantem, *occidisset octuagenarium*, Cæsaremque Rhodi accurata oratione sibi placasset; quem omnibus etiam opibus & copiis adjuvit in debellando Antonio, quemadmodum antea huic adversus Cæsarem strenuus adfuerat. Cæterum Antonii *imperium, nullis verarum virtutum radicibus innixum, facili momento interiit*, ne ipsa quidem Cleopatra amasio suo illibatam pręstante fidem. Quippe & munera Cæsari misit, & Pelusium de amore credula ipsi prodidit, transissetq; in ejus lubens potestatem, nisi triumphi contumelias superba mulier abhorruisset. *Antonius* classis defectione, peditumque clade, mox etiam equitum, ad ultimam rerum desperationem actus, se ipse vulneravit, præcipue occisæ Cleopatrę falso rumore stimulatus, in cujus sinu, cum superstitem esse cognovisset, demens amore homo animam tandem exspirare voluit. Cæsaris Alexandria in potestatē redacta, Cleopatra cum se regnumque dedisset, frustratis custodibus, illata aspide, morsu sanè ejus libidinosum spiritum quasi summo reddidit. *Cæsar* in urbem reversus, *tres egit triumphos, Illyricum, navalem, & Ægyptium*, M. Lepidus, Triumviri filius, conjuratione in Cæsaris caput facta, bellum moliens, C. Mæcenatis industria oppressus est, & male consultorum pœnas exsolvit. Cæsar Octavianus anno urbis conditæ DCCXXV fini dissidiis civilibus imposito, post Cæsaris Iulii & Pompeii concursiones vicesimo, omnibusque provinciis in certam formam redactis, *Augustus* quoque cognominatus est, & mensi Sextili nomen, sicut Iulius Quintili præbuit. Tunc sopitus ubique armorum furor, *restituta vis legibus, judiciis autoritas, imperium magistratuum ad certum redactum modum: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio, leges emendatæ utiliter, latæ salubriter.* Roma unius imperio parere cœpit. Dalmatia XX

Dio lib. 50

Olymp. 187. Ioseph. lib. 15. cap. 5.

Ioseph. lib. 15. antiq. c. 9. 10. A. M. 3942.

Dio lib. 51.

Epit. Livij lib. 133. & 134. Florus lib. 4. cap. 11.

Dio lib. 51

A. M. 3943.

Vell. l. 2. Dio lib. 52 Orosius lib. 6. cap. 21. A. M. 3945. Ætat. 36. die 7. Ian.

& c c annis rebellis, ad certam confessionem pacata est imperii, Alpes feris multisque nationibus celebres perdomitæ. Hispaniæ nunc ipsius Cæsaris præsentia, nunc Agrippę in tertium consulatum evecti Marte, post cc annorum certamina sedatæ. Ab oriente quoque & rege Parthorum signa Romana, quæ Crasso oppresso Orodes, quæ Antonio pulso filius ejus Phraates ceperant, Augusto remissa sunt. Igitur *Iani templum*, pacis bellique signum, bis regnante Augusto clausum, semel post divictum Antonium, Ægyptio Lagidarum imperio post trecentos ferè annos penitus everso: Et iterum, post debellatos Astures, Cantabros & Salassos, anno ante Christum natum XXI, cum Francus Sicambrorum Rex in Germania, Gothos in Saxoniam irrumpentes repressit, & nomen eis de se Francorum fecit. Ea mundi pace cælorum Domino quasi via parabatur, ut salutarem ejus adventum orbis terrarum quietis animis exciperet. Sed ut *malis nihil usquam quietum est*, Herodes interea subactis Arabibus, carissimæ & pulcerrimæ mulierum Mariamnes suspicatus insidias, indigna se ejus cæde polluit, eodemq; metu percitus, Alexandræ socrus suæ sanguine. Addidit è senioribus Iudæorum non paucos, delatos, quod Antigoni regis cognatos clam soverent. Tum exstructo Hierosolymis theatro, *profani gentium mores invecti in sanctum Dei populum*, quæ res plurium animos alienarunt. M. Vispanius Agrippa Romæ exstruxit *Pantheon*, jamque imperatoribus Iulio Cæsari, & Augusto ipsi, detestandâ gentium adulationi, Ephesi, Nicææ, Pergami, Nicomediæ, fana dicari cæpta, & *ne quid impietati deesset: urbi Romæ, tanquam magnæ Divæ litatum* Ephesi; ut nec esset cordatus quisquam, quin novam terris lucem desideraret, Sybillinis etiam carminibus in illa tempora definitam.

Dio l. 51. Oros. l. 6. cap. 21. A. M. 3545. Dio l. 53.

Trithemius in compendio.

Ioseph. lib. 15. c. 8. 11.

Dio lib. 51

Itaque non erat in fatis, ut *Augustus*, moderatissimus tunc principum, imperium deponeret, licet de eo sæpius cogitaret, ne pax aurea meliorem tunc mundi partem irradians, novis dissidiorum civilium tempestatibus obnubilaretur. Ille verò legibus solutus, cultusque ingenti & ad superstitionem usq; provecto populi studio, frumentum ei ex Ægypto, ducenties centena modium millia, quotannis præbuit, provincias pacatas attribuit Reip. quo proconsules mitterentur, validiores aut rebellionis suspectas sibi sumpsit, per legatos gubernandas, eaque arte & imperii, & suæ securitati, cum omnes solus milites teneret, consuluit. Senatorum numerum, ejectis, qui tanto indigni honore essent, ad sexcentos redegit. Pontificibus dedit negotium, ut libros Sibyllinos describerent, quos, crematis reliquis fatidicis, solos habuit pretio, Vedii Pollionis, qui muræenas damnatorum carne pascebat, ædes funditus evertit. Primus Romanorum prætorianos milites ad tutelam corporis sui aluit, adversus eos, *qui publica malebant ruina proteri, quam sua, quique salva Republica, salvi esse ipsi non poterant.* Neque tamen plures, quam tres cohortes, in urbe esse passus est. Militibus, peractis stipendiis, præmia constituit: Prætorianis, qui sedecim annis meruissent, quinque drachmarum millia, reliquis post viginti annos tria: quo nomine, militare ex hæreditatum vicesimis constituit ærarium. Cumque anteà, quæ in provinciis gere-

Dio li. 52. Suet. Octavio cap. 28. Aurel. Epitome.

Dio li. 53.

Sueton. Octavio cap. 31. Dio lib. 54. 55. Sueton. cap. 49.

gerebantur, ad populum ferri oporteret, postea clam pleraque habuit, ideoque de accurata rerum notitia historiographis multum detraxit, favente Dione libro quinquagesimo tertio. Quam carus acceptusque Romano populo *Augustus*, tam invisus Iudaico *Herodes* fuit, maximè ob Græcorum introductas ineptias, & crudelia gladiatorum certamina. Quare continendis metu indigenis, Samariam ab Ioh. Hyrcano dirutam instaurat cum templo, & Sebasten, id est, Augustam nominat, Turrem Stratonis Cæsaream: in Galilæa Gabalam, in Peræa Esthemonitim munit, iisque in arcibus disponit præsidiarios, ut mobili vulgo omnem tumultuandi facultatem adimat. Ingruente deinde fame & pestilentia atroci, coëmtum à Petronio, Ægypti præside, frumentum largissimè distribuit Iudæis indigentibus, duobusque efficacissimis ad compescendos homines vinculis, suppliciorum se veritate, & beneficiorum magnificentia, autoritatem sibi firmat. Inde pro Mariamne occisa Simonis Boethi filiam, forma præstãtem, thalamo applicat, novoque socero donat Sacerdotium, ereptum Iesu Phabetis filio: & irritatos nova idololatria Iudæos, quod auctus imperio à Cæsare, templum ei ad fontes Iordanis prope Panium ædificasset, remissa tertia tributorum parte, mitigat. Pollionis verò & Simeonis discipulos, in acta ejus nolentes jurare, quanquam complures alios, dispositis ubique speculatoribus, ad supplicia conquireret, non ausus occidere, Essenis etiam pepercit, ob Manahemi cujusdam fatidicam libertatem. Quin ut expiaret tot scelera, ob quæ haud immeritò bonis se invisum perspiciebat, *Templum* D E I *Opt. M. plusquam regio instaurare sumtu aggreditur*, pleraque ædificia à fundamentis nova molitus, alia ornat, templumque longitudine centum cubitorum, altitudine cxx facit, cingitque amplissimis porticibus, & columnis prorsus admirandis. Tantum opus, quum inchoasset anno regni XVIII, absolvit XXVIII. novem ante annis, quam D E I filius corporeum templum de virgineo sibi sanguine strueret. Fama est, nullis per id decennium pluviis opus interturbatum, nocturnis tantum imbribus madefactam terram, testante D E O, curæ sibi esse sacerrimæ habitationis apparatum. Neque verò contentus Herodes, domi conciliasse ubi Iudæorum benevolentiam, apud M. Agrippam, Augusti generum, qui transmarinas provincias curabat, ac tum Bosphori regnum Polemoni assignaverat, perfecit, ut Iudæis per Ioniam constabiliret liberum patriæ religionis legumque usum, quo gentes Asiaticæ privare, eos annitebantur. Eandemque libertatem Asiaticis Iudæis omnibus, ac Cyrenensibus Augustus ipse publico rescripto indulsit, sacramque pecuniam ex veteri instituto Ierosolymam mittit, nemine prohibente, jussit, Olympiade 192.

Dio li. 53. Ioseph. lib. 15. c. 11. 12. 13. *Ioseph. lib. 15. cap. 14.* *A. M. 3953. Lib. 1. de bello Iudaico c. 1.* *Ioseph. l. 15. c. 4. 5 Dio li. 54.* *Ioseph. lib. 16. antiq. c. 10.*

At vero Augustus & Herodes, ambo *publice felices, domi ac privatim infelicissimi mortalium*, nec indigni ea sorte visi, ob sæpius & impudenter violatas sacri leges matrimonii. Etenim Herodes novem uxores habuit, Augustus tres repudio dimisit, alienam superinduxit Liviam, eamque, ut diximus, prægnantem; Scriboniam suam ipso partus die repudiavit. Herodes *numerosa sobole miserior quam beatior*, duos à Mariam-

Dio li. 48. Suet. c. 62 Ioseph. l. 16. c. 17 & 15. c. 1. l. de bello Iudaico c. 17, 18, 19, 20.

riamne procreatos, Alexandrum & Aristobulum filios, fortunæ regiæ, in quam alebantur, capaces, quum calumniis sororis Salomes, & maximi natu Antipatri, patulas præbuisset aures, post in veteratum odium occidit: quibus tamen ipse postea designatum jam successorem, velut inferias misit, Antipatrum, comperta ejus insigni malitia. Atque hoc pacto socerum Hyrcanum, Alexandram socrum, reginam Mariamnem, tresque insuper præcipuos filiorum, crudelis rex, crudelior gener, crudelissimus pater & maritus

Dio l. 55. Sueton. c. 63.

jugulavit; laudabilior sane futurus, si Augusti esset amplexus moderationem, qui exilio contentus & abdicatione filiæ Iuliæ, neptisque ac nepotis, *ad sanguinem usque sævire in proprios affectum non sustinuit*, quãtumvis manifestoribus eorum flagitiis & intemperantia. Ideo per jocum fertur dixisse, *præstare Herodis porcum esse quam filium*.

Macr. 2. Saturnal.

Lucas c. 1. & 2. Matt. c. 1. & 2.

Sed interea dum ille in propria grassatur viscera, fusoque innocentium sanguini de suo pœnas pendit, misertus & Iudæorum, & totius humanæ gentis DEUS, novam universo mundo lucem, magnumque & perenne gaudium intulit. Nam ut antiquitus per vates suos promiserat, & recens *per Gabrielem* Angelum *Zachariæ* sacerdoti in templo, *Mariæque* virgini pientissimæ Nazaretæ *denunciaverat*: impleto fatali tempore, *Filium proprium humana indutum carne produxit in hanc lucem*, Bethlehemi in Iudæa. Mater Maria, stirpis Davidicæ regia quidem, sed paupercula virgo, *tantis dotibus, quantas humana capere mens potest prædita, tantum* Dei opus ipsa vehementer obstupuit, gnaraq; se virum nunquam passam, inaudito exemplo

A. M. 3969. A. M. 3970. Annus a natali Abraha 2021. Isaaci 1921. Mosis 1597. Davidis 1110.

talem peperit filium, quem mox Angeli celebrabant, Magi ex Oriente profecti adorabant, Symeon qui supererat pene solus magni Synedrii Iudex, publice prædicabat, Hanna fatiloqua anus omnium salvatorem asserebat. *Herodes* cognito & Magorum, indicio, & sapientum, præsertim Pharisæorum, quorum sex millia in acta ejus jurare detrectabant, aliorumque piorum, quotquot erant Ierosolymæ, consensu, ut erat incredibili & insana regnandi cupiditate homo, tollendum novum, ut appellabatur, regem statuit. Ideoque ne evadere ullo modo posset, omnes infra bimatum *infantes*, qui circa Bethlehemum & Ierosolymam reperiebantur, *occidit scilicet quasi fatis præcludere viam miseris mortalibus liceret*. Nihil enim effectum cruento edicto est, DEO puerulum per matrem, destinatumque ei maritum, in Ægyptum transferente, ubi aleretur, donec Herodes *sanguinolentam animam divino judicio daret*. Id quod vertente anno factum. Diuturna enim & immani ægritudine conflictatus, verminante & putrescente adhuc vivo corpore, cum sæpius irritare sua manu mortem cupiens, à suis prohiberetur, tandem *inter ipsas novæ crudelitatis machinationes periit*, anno ætatis LXX, regni XXXIV, cum ante quinque dies scelestissimum filiorum Antipatrum occidisset.

Ioseph. l. 17. c. 3.

Matth. cap. 2. A. M. 3971.

Ioseph. l. 17. c. 8, 9, 10. & l. 1. de bello Iudaico c. 21

Augustus eum, post Agrippam generũ in præcipuo honore habuerat, eximiis ejus cultus officiis & donis. Is regnavit post mortẽ Herodis annos XIV, & per Tiberium Neronem & Drusum Germanicum privignos, res magnas in Germania, Rhetia, Pannonia, Dalmatiaque gessit. Defuncto enim M. Agrippa,

 Tibe-

Tiberium potestatis Tribunitiæ fecit consortem, qui tamen orientem Caii & Lucii, Nepotum Augusti, fulgorem veritus, petito ab Cæsare & Livia Augusta commeatu, secessit Rhodum, dissimulatis causis consilii. Vbi octo annis demoratus, Cajo & Lucio jam admotis Reipublicæ, delendi contemptus gratia Romam rediit. Antea Rhetos Vindelicosque, gentis locis tutissimas, numero frequentes, feritate truces, adjutus à fratre Claudio Druso, perdomuerat, continendisque in officio Coloniam, Augustam Vindelicorum imposuerat. Inde Drusum magna ex parte domitorem Germaniæ, plurimo ejus gentis variis in locis profuso sanguine, Consulem, agentem annum tricesimum, fracti cruris dolor rapuit. Moles ejus belli translata in Tiberium est, qui in formam stipendiariæ penè provinciæ eam redegit, & XL millia deditiorum juxta ripam Rheni collocavit. At C. Cæsar nepos Augusti è Iulia, in Armenia graviter à quodam vulneratus, ex *eo ut corpus minus habile, ita animum minus utilem Reipubl. habere cœpit*. Nec defuit conversatio hominum, *vitia ejus assentatione alentium, ut semper magnæ fortunæ comes est adulatio*. Per quæ eo ductus erat, ut in ultimo orbis propè angulo consenescere, quam Romam regredi mallet. Diu reluctatus, invitusque revertens in Italiam, in urbe Lyciæ (Limyram nominant) morbo obiit, cum ante sesquiannum Lucius frater eius, Hispanias petens, Massyliæ discessisset. Igitur Tiberius ab Augusto adoptatur, simul cum Caii & Lucii fratre, M. Agrippa: coactus prius ipse Germanicum, fratris sui Drusi filium, adoptare. Nihilque ex eo tempore prætermissum est, ad majestatem Tiberii augendam, ac multo magis, postquam Agrippa propter maternos mores abdicato atque seposito, certum erat uni spem successionis incumbere. Missus in Germaniam fregit Longobardos, & ad quadringentesimum milliarium, à Rheno usque ad flumen Albim, qui è Vandalicis oriens montibus, Senonum Hermundurorumque fines præterfluit, perduxit exercitum. Classis quoque ab inaudito, atque incognito ante mari flumine Albi revecta, cum abundantissima rerũ omnium copia Tiberio se Cæsari junxit. Restabat Marcomannorum gens, ejusque dux Maroboduus, Boiohemum regionem incolens, Germaniam ad lævam, Pannoniam ad dexteram, à tergo Noricos habens, cum quo bellum orsus Tiberius, Pannoniæ Dalmatiæque rebellione avocatus est. Oppressi cives Romani, trucidati negotiatores, occupata Macedonia, omnia & in omnibus locis igni erant vastata & ferro. Tiberius *necessaria gloriosis præponenda ratus*, contraxit in una castra X legiones, LXX amplius cohortes, ultra decem veteranorum millia, ad hoc magnum voluntariorum numerum, equitatum Rhimetalcis regis Thraciæ: tantum denique exercitum, quantus nullo unquam loco post bella fuerat civilia. Hunc cum universum nemo auderet aggredi, partesque digredientes, finium metu, universi tentare non possent, hyems patrati belli emolumentum attulit. Nã insequenti æstate omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatia manentibus, pacem petiit. Daorisi & Desitiates Dalmatę tum demum pacati sunt, cum penè funditus eversi forent. Ibi *nunquam adeo nulla opor-*

tuna

Sueton. Tib. c. 9. 10. l. 2. Ve.

Epit. Livij l. 40. Dio l. 54. 55.

Sueton. Tib. 15. & Octavio c. 65.

Vell. l. 2. Dio lib. 55.

Velleius lib. 2. Florus lib. 4. c. ult. *tuna visa est victoriæ occasio*, ait Velleius, *quam damnum amissi pensaret militis, semperque visum est gloriosum Tiberio, quod esset tutissimum, & ante conscientiæ quam famæ consultum: nec unquam consilia ducis judicio exercitus, sed exercitus providentia ducis rectus est.*

Tantum quod ultimam imposuerat Pannonico ac Dalmatico bello manum Tiberius, cum funestæ venerunt ex Germania epistolæ *cæsi Quintilii Vari*, trucidatarumque legionum trium, totidemque alarum & sex cohortium. Quintilius enim Varus, qui quondam pauper divitem ingressus Syriam, pauperem à se reliquerat; iisdem tunc moribus Germaniam administrando, provinciam eam facere voluerat. Germani sæviora armis jura conspicati, duce *Arminio*, iuvene animo etiam quam gente nobiliore, enses resumunt, segnitia Vari in occasionem libertatis usuri, reputantesque *neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret, & frequentissimum initium calamitatis esse securitatem.* Tanta erat Varo pacis fiducia, ut ne prædicta quidem & prodita per Segestem, unum principum, coniuratione commoverentur. Itaque improvidum, & ad tribunal reos citantem, undique invadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimunt. Romanos ita more pecudum trucidant, ut consternatus clade Augustus excubias per urbem indiceret, barbaque & capillo summisso; caput interdum foribus illideret, vociferans: *Quintili Vare legiones redde.* Varus perditas res pernicie est sua sequutus. Patroni cujusdam causarum recisam linguam in manu tenens miles Germanus: *Tandem*, inquit, *vipera sibilare desino.* Ea victoria Romani ad Rheni fluminis ripam summoti. Tiberius deinde territo Arminio, ultra Rhenum penetravit interius, vastavit agros, ussit domos, fudit obvios. Tandem Augustus, cum Germanicum nepotem suum, Drusi filium, in Germaniam misisset, Tiberiumque destinaret in Illyricum ad firmanda pace, quę bello subegerat, prosequens eum processit in Campaniam, digressusque ab eo Beneventi, Nolam petiit, ingravescente indies valetudine. Ibi revocatum ex itinere Tiberium diu sermone detinuit secreto & amicos admissos percunctatus, ecquid iis videretur *mimum vitæ commodè transegisse*, plausum postulavit, dictoque conjugii Liviæ vale, *ex ficubus*, ut quidam voluit, *veneno ab ipsa infectis obiit*, septuagesimo & sexto ætatis anno, Pompejo & Apulejo Coss. imperii LVII, post victoriam Actiacam XLIV.

A. M. 3980.

Sueton. Octav. cap. 25. Dio l. 56.

Sueton. Octav. cap. 98. 99.

Ioseph. lib. 2. de bello c. 8. & antiq. 13. c. 3. Dio lib. 56. A. M. 3985. V. C. 766. die. 19. Augusti. Eutro. lib. 7. Flor. l. 4. c. 12.

Nulli Augustorum diuturnius imperium contigit, nulli Christum ignorantium moderatius. Nullo tempore ante eum res Romana magis floruit. Adjecit imperio Ægyptum, Pannoniam, Aquitaniam, Rhetiam, Vindelicos, omnes Ponti maritimas civitates.

Vicit præliis Dacos, & Germanorum ingentes copias. Armeniam à Parthis recepit: Obsides, quod nulli antea, Parthi dederunt. Scythæ & Indi, quibus nomen antea Romanorum incognitum erat, munera & legatos misere. Galatia quoque sub eo provincia facta est, cum antea regnum fuisset, primusq; eam M. Lollius administravit. *Levis emolumenti causa bellum moventes, aureo piscari hamo dixit. Nihil minus in perfecto duce, quam festinationem temeritatemque convenire arbitrabatur*, crebro illa

Sextus Aurel. in Epitome

illa jactans: *Festina lentè*, &, *Sat cito,*
Sueton. *si sat bene*. Vrbem inundationibus
cap 25. incendiisque obnoxiam excoluit ad-
28. eo, ut jure sit gloriatus, marmore-
am se relinquere, quam lateritiam
accepisset. Palatinæ domui, in qua
29. habitabat, porticum addidit cum
bibliotheca Latina Græcaque. Ad-
versus incendia excubias nocturnas
vigilesque commentus est. ipse jus
dixit assidue, & in noctem nonnun-
33. quam. Nec fuit provincia, excepta
Africa & Sardinia, quã non adiarit.
46.47. Italiam duodetriginta coloniarum
numero ab se deductarum frequen-
tavit. Domini appellationem, ut
53. maledictum & opprobrium, sem-
per exhorruit. Sparsos de se famo-
sos libellos, nec expavit, & magna
55. cura redarguit. *Amicos ita magnos &*
potentes in civitate esse voluit, ut tamen
pari jure essent, quo cæteri, legibusque
judiciariis æque tenerentur: C. Mæ-
cenas non minus ei Agrippa carus,
sublimium honorum contemptor,
tantæ apud Augustum fiduciæ fuit,
ut multos damnantem, cum præ
turba accedere non posset, scheda
increparet, cui inscripserat; Surge
tandem carnifex. Paruitque impera-
tor, & amici adamavit libertatem,
Dio l. 53. Livia etiam monente, *ut mallet cle-*
mentia vincere insidiatores, quam pœ-
Sueton. *nis*, Cn. Cornelium necem ei ma-
Octavio chinatum, consulem creavit. *Neque*
cap. 66. enim *facilè admisit amicitias, & ad-*
Sueton. *missas* constantissime retinuit. Veste
c. 74. 77. non temere alia, quam domestica
usus est, ab uxore, & sorore, & filia
neptibusque confecta. Cænam tri-
nis ferculis, aut cum abundantissi-
me, senis præbebat. Vini quoque
natura parcissimus, legibus sump-
tuariis luxum populi castigavit. E-
loquentiam studiaque liberalia ab
ætate prima, & cupidè & laborio-
sissime exercuit. Ac ne periculum
memoriæ adiret, aut in ediscendo
tempus absumeret, instituit recita-
re omnia. Hortationes ad Philoso-
phiam schripsit, *præcipuamque duxit* cap. 84.
curam, sensum animi quam apertissime
exprimere. Cacozelos & antiquarios, ut
diverso genere vitiosos, pari fastidio
sprevit. Ingenia sui seculi omnibus mo-
dis fovit. Componi tamen aliquid
de se, nisi serio, & à præstantis-
simis offendebatur. In *evolvendis* u- cap. 89.
triusque *linguæ autoribus, nihil æque*
sectabatur, quam præcepta & exempla,
publice vel privatim salubria; eaque
ad verbum excerpta, aut ad dome-
sticos, aut ad exercituum provincia-
rumque rectores, aut ad urbis ma-
gistratus plerumque mittebat, prout
quique monitione indigerent. Et-
iam libros totos & senatui recitavit,
& populo notos per edictum sæpe
fecit: ut orationes Q. Metelli de Dio l. 56.
prole augenda, & Rutilii de modo Sueton.
ædificiorum; quo magis persua- c. 101.
deret; utramque rem non à se pri-
mo animadversam, sed antiquis
jam tum curæ fuisse. Reliquit &
breviarium totius imperii, quan-
tum militum ubique sub signis es-
set, quantum pecuniæ in ærario &
fiscis, & vectigalium residuis.

Ceremoniarum sicut veteres & cap. 93.
præceptas reverentissime coluit, ita
cæteras contemptui habuit. M. A-
grippa ejus gener etiam Ierosoly-
mis Hecatomben fecit. Cajum ta-
men collaudatum scribit Suetonius
ab Augusto, quod Iudæam præter-
vehens, non supplicasset apud Hie-
rosolymam. Sed illi cum breve æ-
vum obtigisset, *Augustus ad Pythiam*
misit, interrogatum cui post se fata da-
rent imperium. Respondit Apollo,
referente Suida in Augusto.

He-

Suidas in Augusto Cedrenus in Synopsi hist.

Hebræus puer iniungit, Divum dominator,

Hacce domo fugere, & rursum me inferna subire.

Ergo tacens aris posthac discedito nostris.

Accepto oraculo, Augustus in Capitolio aram dicitur statuisse primogenito DEO. Hæc in literas relata à Suida, Nicephoro, atque ut è Cedreno apparet, ab ipso Eusebio, quibusdam nostri seculi doctis parum creduntur. Attamen ex eo tempore & Delphicus iste Dæmon jam pridem minus Verax, teste Cicerone, & alii passim conticuerunt, unde Plutarchus, Iuvenalis, & alii scriptores gentium, caligine futuri damnatum scripserunt genus humanum, & scrupulose in causas inquisiverunt, ob quas cessasse aut variasse viderentur oracula. Sed oriente luce IESU CHRISTO, rectores tenebrarum se proripere jubebantur. Idem Augustus tonitrua & fulgura paulo infirmius expavescebat, per nocturnum iter aliquando transcursu fulguris consternatus. Auspicia quædam & omina, communi errore gentium, pro certissimis observabat.

Cicer. l. 1. de divin. Plut. de infectu oraculorum Iuvenalis Satyr. 6. Sueton Octav. c. 90. 92.

Prima juventa variorum dedecorum infamiam subiit. Adulteria etiam exercuisse, ne amici quidem negarunt, excusantes scilicet ratione commissa, quo facilius consilia adversariorum per cujusque mulieres exquireret. Et circa virginum libidines postea hæsisse ferunt, quæ sibi undique etiam ab uxore conquirerentur. *Tam difficile fuit vel sobrio principi, summæ fortunæ blanditiis non succumbere.* Imperio ejus maximum adjecit decus, natus anno illius XLII IESUS CHRISTUS, ab hinc annis MDCXXX, Herodis pene extremo, omnibus omnium gentium regibus sapientibusque magnitudine sua inducturus caliginem, aut potius, si velint, adducturus lucem. Qui LVII Augusto annos tribuunt imperii, ut necesse est, XLII. anno Christum ortum; qui LVI. ut Tertullianus, Clemens, & alii, XLI ajunt. Procurabat tunc Syriam *P. Sulpitius Quirinus*, rector datus C. Cæsari Armeniam obtinenti, & Tiberium quoque Rhodi agentem colens, ut ait Tacitus Annalium tertio. Hic & remissus postea in provinciam est, *ad confiscanda bona Archelai*, qui ex testamento successerat Herodi. Etnarcha appellatus Iudææ, Idumææ & Samariæ. Herodes enim Antipas, frater ejus, obtinebat Galilæam, & Peræam, qui ambo nati erant Matre Marthace Samaritana Philippus autem Tetrarcha Batanææ & Trachonitidis, aliusque Herodes è Cleopatra Hierosolymitide erant geniti. Archelaum statim tumultus excepit Iudæorum, ad ferias Paschales pro more patrio convenientium. Postularunt enim ad supplicium eos, qui Herodi in puniendis Iuda & Matthia legis peritis operam suam commodassent: Missumque ad comprimendos eos tribu num lapidibus vulnerarunt. Quamobrem Archelaus, immisso exercitu, ad tria eorum millia trucidavit, reliquosque fuga disjecit. Eo deinde Romam profecto, ut confirmationem dominii

c. 69. 71. Aurel. Epit. Tertull. contra Iudæos.

Cassodorus Chron. Clemens Alex. strom. 1. Euseb. Chron. & Hist. Eccles. l. 1. c. 5.

Tacitus Annal. 3. c. 48. A. M. 3978. Euseb. Chron.

Ioseph l. 1. de bell. c. 18. 21. Lib. 18. antiq. c. 12 13.

Ioseph. l. 2. de bello c. 2. 3. & 18. antiq. c. 12.

ab Augusto impetraret, Sabinus procurator, pecuniis inhians sacris & regiis, occasionem apertæ seditioni attulit, exortique sunt reguli, Iudas, Simon, Anthronges, aliique, prætextu libertatis tyrannidem captantes. Nec sine plurima cæde ac sanguine sedati motus sunt. Quintilio Varo, quem post in Germania occubuisse diximus, tres legiones Arabumque auxilia in Iudæam rapiente. Is uno crucis supplicio duo millia rebellantium absumpsit. Iudæorum Legati L. Romam profecti, stipatique plusquam octo millibus gentilium suorum urbem Romanam incolentium, petierunt ab Augusto, ut amoto Archelao, provinciæ Syriæ attribueret Iudæam, juberetque gentem patriis legibus & magistratibus, sub præside Romano, vivere. Sed nihil impetratum, exacto jam tempore libertatis, & exhibito, quem oracula destinaverant, *Messia*, qui tunc puer ex Ægypto in Iudæam, moxque in Galilæam reportatus, Patris æterni iussu, anno ætatis duodecimo *templum patris sui domum esse asseruit, & cum summis patriæ doctoribus triduum, maximo omnium cum stupore, disputavit.* Anno ejus undecimo Archelaus à Iudæis Samaritisque delatus, quod inique & crudeliter præesset imperio, ab Augusto Viennam Galliæ relegatus est, opibus ejus fisco illatis per Quirinum, censum tunc agente per Syriam, qui & Iudæam exinde Romanorum provinciam constituit. Per eos dies Iudas Galilæus, Pharisæis, Sadducæis, Essenisque, quartam Iudæorum adjecit sectam cui religio fuit dominum quenquam nisi solum Deum dicere, suumq; pro libertate asserenda mortem nullam detrectare, Laudabile quidem Iudæ institutum, si vel legitima potestate præditus patriæ dignitatem defendere allaborasset, *vel libertatem mentis & conscientiæ soli Deo devotam, ab externa corporum fortuna discernere didicisset.* Sub Herode defecit & legitima summorum sacerdotum series, qui cum antea filii parentibus, fratresve fratribus, non nisi defunctis, successissent; Tyrannus iste primus arbitrii sui fecit adimere honores sacros vivis, & innocentibus, eosque in alios transferre. Id quod deinde Archelaus, & post eum præsides Syriæ imitati sunt. Venerat nimirum sacerdos æternus, mox finem impositurus Leviticis sacris & sacerdotio. Interim ut pax, ita togatæ pacis artes sub Augusto imprimis floruere.

Laudantur ejus ætatis *Philosophi*, Athenodorus Stoicus, Sotion Pythagoræus, Nigidius Figulus, Thrasyllus Mathematicus, M. Terentius Varro in omni literatura versatissimus. *Oratores* Munatius Plancus, qui Lugdunum condidit Galliæ, Messala Corvinus præfectus urbis primus, & alii complures.

Poëtæ Latinorum præcipui, P. Virgilius Maro, Q. Horatius Flaccus, Val. Catullus, Cornelius Gallus, Æmylius Macer, P. Ovidius Naso, Albius Tibullus, Sextus Aurelius Propertius, Publius Mimographus. Nec minores *Historiographi*, Titus Livius Patavinus, Cornelius Nepos, Crispus Sallustius, Nicolaus Damascenus, Dionysius Halicarnassæus, Strabo Cappadox, C. Iulius Hyginus Polyhistor. M. Verrius Flaccus,

Matt. cap. 2. Luca. cap. 2. A. M. 3982. Ioseph. lib. 17. su. ult.

Lib 2. de bello cap. 67. Dio lib. 55. pag. 386. Ioseph. lib. 18. antiq. cap. 3.

Euseb. Chron. Ioseph. lib. 17. cap. 8.

Sueton. Octav. Euseb. Chron. Dio lib. 55.

Flaccus, Asconius Pædianus, *Grammatici*.

Lucas & Matthæus Euangeliographi.

Sed quantum cœlestis sapientia naturalem, tantum istos Symeon & Hanna Vates, Zacharias Sacerdos, Maria virgo & Elisabetha matrona, veræ sanctitatis & eruditionis laude præcelluerunt.

Anno Mundi 3985. Christi 16. Olymp. 188. (Periodi Daniel.) anno 469. Ineunte Hebdomade, 68. Sueton. Tiberio c. 7.11.21 22.50. Dio. l.57 Tacit.

TIBERIUS CLAUDIUS NERO. CÆSAR.

Tiberius Liviæ filius, Octaviani privignus, Agrippinam Attici, ad quem Ciceronis Epistolæ sunt, neptem, ex qua Drusum filium habebat, repudiavit invitus, Iuliamque Augusti filiam duxit. Iulia deinde ab Augusto relegata, per epistolas exorare filię patrem, quantum in se esset, officii duxit: sed imperium nactus inedia eam exstinxit. Mortuis Augusti nepotibus vel abdicatis, solus in speciem successionis allectus est, sic tamen, ut Germanicum Drusi filium, fratris sui, adoptaret. Biennio ante obitum Augusti, lege per consules lata, provincias communiter cum eo administrare cæpit. Excessum Augusti non prius palam fecit, quam Agrippa juvene, qui solus de nepotibus ejus supererat, interempto. Et tamen recusare ausus diu principatum, adhortantesque amicos increpare, ut ignaros quanta bellua esset imperium, impudentissima simulatione, vera quidem, sed fallaci animo dicens, ut quid singuli senatorũ sentirent, callidè exploraret: Quæ res bonos quosque pessumdedit. Æstimantes enim ex sua eum ingenuitate, cum sententias quasi ad ejus volluntatem promunt, incessere exitia postrema. Hic, quia Tib. Claudius Nero dicebatur, eleganti joco à quibusdam *Biberius Caldius Mero* ob vinolentiam nominatus est. Satis prudens in armis, satisque fortunatus ante sumptum imperium, dignusque principatu Augusto visus est: cujus tamen vox excepta: *Miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit.* Inerat ipsi scientia literarum multa: sed ingenio erat pessimo, truci, avaro, *insidioso, simulans ea se velle quæ nollet*: his quasi infensus, quibus consultum cupiebat, his vero, quos oderat, quasi benignus apparens. Repentinis consiliis & responsionibus melior, quam meditatis. Exercitus in Germania summa vi Germanicum, qui tum iis præerat, ad capessendam Rempubl. perurgebant, quanquam obfirmate resistentem. Quem maxime casum timens, partes se, quas senatui liberet, suscepturum in Republ. simulavit. Finxit & valetudinem, quo æquiore animo Germanicus vel successionem celerem, vel certe societatem principatus opperiretur.

Sueton. Tiber. c. 21. Dio lib. 57.

Sueton. Tiber. cap. 25. 28 30. 31. Dio lib. 37.

Sextus Aurel. Epit. de vita Imper.

Inter initia civilem admodum, ac paulo minus quam privatum egit, prænomen imperatoris, cognomenque patris patriæ, recusavit. Adversus convitia malosque rumores firmus ac patiens, subinde jactabat: *in civitate libera linguam mentemque liberas esse debere*. Neque tam parvum quidquam, neq; tam magnum fuit, de quo non ad P. C. referret. Quædam adversus sententiam suam decerni, ne questus quidem est. Præsidibus onerandas tributo provincias, suadentibus rescripsit; *boni pastoris esse tondere pecus non deglubere*. Paulatim principem exercuit præstititque, etsi varium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas proniorem. Ac primo eatenus interveniebat, ne quid perperam fieret. Si quem eorum elabi gratia,

Sueton. cap. 32. 33. & 34.

gratia, rumor esset, subitus oderat. Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more majorum, de communi sententia coercerent, autor fuit. Imprimis tuendæ pacis à grassaturis & latrociniis, seditionumque licentia, curam habuit. Abolevit aut jus moremque asylorum, quæ usquam erant, aut modum iis præscripsit. Hostiles motus, nulla per se expeditione suscepta, per legatos compescuit: ne per eos quidem nisi cunctanter & necessario. Reges infestos comminationibus magis & querelis, quam vi repressit.

Tacitus Annal. 3. c. 60. Sueton. Tib. c. 37.

Legata Augusti cum serius populo exsolveret, irritatus est à scurra quodam, qui prætereunte funere, elata voce mortuo mādarat, ut nuntiaret Augusto, nondum reddi legata, quæ plebi reliquisset. Eum attractum ad se, recipere debitum, ducique ad supplicium imperavit, & patri suo verum referre.

Dio lib. 57. Sueton. c. 17.

Archelaum Cappadociæ regem (cujus filia Glaphyra Archelao Herodis filio nupta tertium fuerat) evocatum Romam, ob neglecta quædam officia, interemisset, nisi senex capularis & podagricus testem subornasset, qui se ex eo audisse fingeret, ostendere velle Archelaum Tiberio, quum primum in regnum revertisset, quales nervos haberet. Id tanquam delirii nota acceptum, servavit tunc quidem Archelaum: sed tamen paulo post defuncti regnum Tiberius provinciæ forma induit.

Dio lib. 57. Tacitus Annal. 2. c. 41.

Eodem anno (erat quartus Tiberii) C. Cælio, L. Sempronio Coss. *Germanicus Cæsar*, Drusi filius, *triumphavit de Cheruscis, Cattisque & Angrivariis, quæque aliæ nationes inter Rhenum & Albim colunt.* Bellum, quia conficere prohibitus erat; pro confecto accipiebatur.

Tacitus l. 2 annal. A. M. 3988.

Vacui abinde externo metu Germani arma in se verterunt, Suevæ gentes, Semnones ac Longobardi, defecere à Maroboduo ad Arminium, pro libertate bellantem. Maroboduus prælio perculsus in Marcomannos concessit, Tiberiique auxilia exoravit. Missus Drusus Cæs. filius, urbano luxu lasciviens, ut suesceret militiæ, pacemque firmaret. *Collapsas & terræmotu duodecim Asiæ urbes*, inter quas Magnesiam, Philadelphiam, Apolloniam, publico sumptu refovit. *Germanicus* in Orientem profectus, ut Vononem Parthis regem redderet, pulsum ab Artabano, parum profecit: Zenonem Polemonis regis Pontici filium, Armeniis volentibus imposuit. Nec multo post *extinguitur* Antiochiæ, ingenti luctu Syriæ & circum jacentium populorum. Tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes: *Cum magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retineret, invidiam & arrogantiam effugerat.* Ejus cædis *per veneficia* procuratæ reus Piso semet Romæ interemit, frustra Liviæ Augustæ favore subnixus, cujus occulto jussu facinus patrasse dicebatur.

Phleg. Mir. c. 13. Anno eodem. Ioseph. l. 18. c. 3. Sueton. in Cajo Calig. c. 1. 2. 3. A. M. 3990. Dio lib. 57. Tacitus l. 2. & 3. Annal.

Eo tempore Iani simulacrum Romæ concidit, alio, eoque vero belli & pacis Domino, Iesu Christo, annum ætatis vicesimum primum ingresso. Tiberius librorum Sybillyorum alios mendacii coarguit, aliis authoritatem suam reliquit. Ægyptias religiones ob sacerdotum Isidis lenocinium; Iudaicas ob interceptas pecunias, à Saturnini conjuge Ierosolymam missas, urbe expulit. Iudæos aut in gravioris cæli insulas amandavit, aut affecit suppliciis.

Dio lib. 57 Tacitus l. 2. c. 88. Sueton. Tib. c. 36. Ioseph. 18. cap. 4. 5.

plicijs. Adgandeſtrio Arminii promittente mortem, ſi venenum mitteretur, reſpondit, *non fraude, neque occultis, ſed palam & armatum pop. Romanum hoſtes ſuos ulciſci.* Cæterum *Arminius*, pulſo Maroboduo, regnum & ipſe affectans, libertatem popularium adverſam habuit, petituſque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum *cecidit.* Liberator haud dubiè Germaniæ, qui florentiſſimum Rom. imperium laceſſierit, præliis ambiguus, bello non victus, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantum mirantur, dicente Tacito, nec Romanis perinde celebris, vetera extollentibus, recentium incurioſis.

Anno eodem.

Tiberius ſublato de Germanico metu, firmataque potentia, nudavit animum, mæſtamq; vigilantiam & malas curas pridem exercitas in lucẽ protulit: qua tempeſtate continuata Valerii Grati, præſidiis Palæſtinæ avaritia, dejecti ordine IV Pontifices Iudæorum, Annas, Iſmael, Eleazarus, Symon, ſucceſſitq; in ſummum ſacerdotium Iudæorum Ioſephus, cognomento Caiaphas, haud abſimilis Tiberio ſævitia.

At Tib. Cæſar nactus ſimillimum ſuis moribus miniſtrũm L. *Ælium Sejanum*, exoletum iſtius Apicii, qui luxum omnes mortales ſuperavit, verituſque famem, cum adhuc poſſideret 2500000. ſemetipſum perdidit; Hunc inquam nactus, ad ſummos honores extulit, ſcilicet ut homo nequiſſimus, ex alto graviorem deinde ruinam duceret.

Tacitus l. 3. & 4. annal.

Illo reis ſubornante accuſatores, varii majeſtatis crimine circumventi periere, prono ad vindicandas quaſvis principis injurias ſenatu, nec primoribus tantum civitatis claritudinem ſuam quibuſcunque protegentibus obſequiis, ſed & conſularibus pleriſque certatim fœda & nimia cenſentibus. Vnde memoriæ proditum, Tiberium quoties curia egrederetur, dicere ſolitum, *ô homines ad ſervitutem paratos*: addidiſſe & reſcriptum, ne quis damnatorum intra decimum diem occideretur, ut poſſet etiam abſens de ſervilis ſenatus ſententiis cognoſcere.

Inde Galba & Haterio Agrippa Coss. poteſtatem tribunitiam Druſo filio petit, modeſtum ſummi faſtigii nomen, repertum ab Auguſto, ne regis aut Dictatoris titulum ſumeret, ac tamen aliqua appellatione cætera imperia præemineret. Druſus animo commotior, orto forte jurgio, intendit Sejano manus, & contra tendentis os verberavit. Sejanus, ultioni intentus, Liviam uxorem ejus adulterio pellicit, primique flagitii potitus, *feminam nihil, miſſa pudicitia, abnuentem*, ad conſortium regni, ad ſpem conjugii, ad necem mariti impellit. Tantum ille auſus, cum Italiam utroque mari duæ claſſes, Rhenum, commune in Germanos Galloſque robur, octo legiones tuerentur: Hiſpaniæ recens perdomitæ tribus haberentur. Mauros teneret Iuba, cætera Africæ duæ legiones, parque numerus Ægyptum inſiderent. Cum quantum ab Syria uſque ad fl. Euphratem ambitur, quatuor legionibus coërceretur, accolis Hybero Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine Romana protegebantur: Cum Thraciã Rhæmetalces & liberi Cotyis, ripamque Danubii duæ legiones in Pannonia, duæ in Mæſia attinerent: totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis à tergo illis, ac ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haud procul accirentur. Quanquam

Tacitus lib. 4. Dio l. 57.

quam insideret ipsam urbem propius miles, tres urbanæ, novem prætoriæ cohortes: tamen *Tiberii filius*, isque unicus, *dato veneno consumitur*. Quodque magis supra fidem, facinus octo annis latuit. Ferox hinc scelerum Sejanus, quia prima provenerant, volutare secum, quomodo liberos Germanici perverteret, quorum non dubia successio. Impenetrabili Agrippinæ pudicitia, calumniis eam tresque filios petit, Silium, ante amicum eorum, ficto majestatis crimine, subvertit: Iunio Blæso avunculo suo, licet nondum victo Tacfarinate, qui adjutus à rege Garamantum Africam raptabat, triumphalia impetrat ornamenta, quæ P. Dolabellæ, ad mortem licet adigenti hostem, denegabantur. *Delatores, genus hominum publico exitio repertum*, vixque pœnis satis coërcitum, per præmia eliciuntur. Q. Vibium Serenum de structis principi insidiis accusat filius, exterritusque licet vulgi minis, exsequi tamen accusationem adigitur. Postulatur & Cremutius Cordus, quod editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium Romanorum ultimum scripsisset. Is vitam absti nentia finivit, libri per ædiles cremati tunc quidem, sed manserunt occulti & editi, *Quo magis socordiam eorum irridere libet: qui præsenti potentia credunt exstingui posse etiam sequentis ævi memoriam, cum contra punitis ingeniis gliscere autoritas soleat.* Contusis interea Thracum gentibus à Poppæo Sabino, eò quod validissimum quemque militiæ Romanæ dare aspernabantur, Sejanus Liviæ matrimonio exclusus à Tiberio, ad vitam eum, procul Româ, amœnis locis degendam instigat, ratus sua in manu aditus, literarumque arbitria fore: cum per milites commearent. Agrippinam per speciem amicitiæ monet, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. Illa simulationum nescia, apposita à Tiberio poma, intacta ore, servis transmittit, vocemque Tiberio elicit, non mirum, si quid severius in eam statuat, à qua veneficii insimuletur. Hinc specie dedicandi templum, apud Capuam Iovi, apud Nolam Augusto, in Campaniam secedit, certus procul urbe degere, tum ut sævitiam ac libidinem, cum factis promeret, locis occultaret, tum quod matrem dominationis sociam aspernaretur, quam depellere non poterat, quod dominationem ipsam donum ejus accepisset, idque exprobraret illa & reposceret: tum denique ut terribiliorem ex longinquo redderet majestatem. Igitur inclusit se Capreis insula, statimque revocante populo propter cladem, qua apud Fidenas ad L hominum millia, gladiatorio munere amphitheatri ruina perierant, transiit quidem in continentem, potestatemque sui adeundi fecit: Sed paulo post regressus in insulam, undecim per annos patria libens caruit, non tribunos militum, non provinciarum præsides mutavit. Hispaniam & Syriam per aliquod annos, sine consularibus legatis habuit: Armeniam ab Artabano Partho occupari: Mæsiam à Dacis Sarmatisque, Gallias à Germanis vastari neglexit, magno dedecore imperii, nec minori discrimine.

A. M. 3994.

Dio lib 57. Tacit. lib. 4. annal cap. 35.

Sueton. Tiber. cap. 40. 41. Tacitus lib. 4. Annal. cap. 58. 61.

Ibi verò *secreti licentiam nactus, cuncta simul vitia male diu dissimulata profudit*, eaque flagravit infamia, vix ut referri audirive, nedum credi fas sit. Manebat, præter infandas libidines, suspicionum & credendi temeritas,

ritas, quam Seianus augere etiam in urbe suetus, acrius turbabat. Subversus primum Titius Sabinus, ob cultum Agrippinæ liberorumque ejus. Dispositis in cubiculo observatoribus, eliciti ab eo per speciem ortæ amicitiæ questus liberi, delatique ad Tiberium. Nec mora: Damnatus in Tiberim trahitur, cane domini sui cadaver in aquas prosequente, ac ne mergeretur, frustra annitente.

Dio. l. 57.

Rubellio & Fusio Geminis Coss. *Livia*, quæ & Iulia Augusta, mater Tiberii, *mortem obiit*, cui nec ægræ adesse, nec toto triennio quo abfuit, nisi paucissimarum dare horarum colloquium, defunctæ nec exequias curare sustinuit. Ea sublata, velut frenis exsoluti, proruperunt Tiberius Sejanusque. Missis ad senatum literis insimulata, quasi ad exercitus confugere vellet, Agrippina relegatur; convitiantique oculus per centurionem verberibus excutitur. Sic inedia absumitur postmodum. Filii ejus Nero & Drusus varia fraude concitati ad convitia, hostes judicantur. Nero in insula, pontia, Drusus in ima parte Palatii, necantur fame.

Tacit. V. annal.

Sueton. Tib. c. 53. 54.

Interea dum ad omne adeo nefas se effundit terrarum princeps Tiberius, apud Iudæos procedit in medium *Iohannes Baptista*, Zacharia sacerdote genitus, vir divini spiritus sanctitate & zelo incomparabili. Hic in desertis Iudææ adesse exclamat Dei filium, à cæca efferataque hominum gente, ni mature resipiscant, pœnas exacturum. Docet ingenti totius Iudææ concursu, & gratiam filii Dei pœnitentia & fide ambientes: *aqua perfundit*, testatus hoc fieri in remissionem peccatorum, quum totius mundi noxam Christus tanquam DEI AGNUS bajulet auferatque. Incredibile dictu, quantam vir divinus authoritatem sibi subito comparaverit, adeo ut non deessent, qui eum sanctorum omnium caput esse crederent, in quo salus recumberet totius orbis. Sed Iohannes tantum ab omni fastu abfuit, ut indignum se proclamaret vel vilissimo Christi Domini ministerio, cumque ad Iordanem accederet Christus, baptizari ab eo cupierit. Ibi edoctus complendæ justitiæ baptismum à Christo peti, qui undas suo corpore in salutaris lavacri sacramentum dedicaret, *perfudit eum aqua* Iordanis, audivitque DEUM clara voce testantem, hunc esse suum FILIUM, in quo sibi totus placeat: viditque Spiritum sanctum specie columbæ cælitus delabentem, & requiescentem in Christo. Ab eo tempore IESUS CHRISTUS verbis operibusque divinissimis, quis esset declarare cæpit, & in annum usque quartum ea fecit & dixit, quæ non tantum tenuis hæc pagina, sed nec totius orbis volumina dignè satis explicaverint. Infensissimum generis humani hostem *Diabolum*, post quadraginta dierum jejunia, famem exprobrantem, modestia *devicit*, nec è lapidibus panes condidit, nec honores divitiasque ab insolentissimo spiritu oblatas admisit; quo repulso, Angelorum mox ministeria successère. Itaque plenus sancto Spiritu in Galilæam proficiscitur, Simonem, Petrum & Andream, Iacobum Iohannemque, Zebedæi filios, Philippum & alios *discipulos sibi legit*: cum quibus *Canam* invitatus ad *nuptias*, aquas in vinum vertit, lætitiam tori conjugalis primo miraculo dignatus. Inde Paschalibus *feriis*

Matt. cap. 3. A. M. 3999. Circa autum num. Marc. cap. 1. Luc. cap. 3. Iohan. cap. 1.

Anno eodem.

A. M. 4000. Iubil. Mundi 80. Mosis 30. Olymp. 202. V. C. 781. Annus 487. hebdom. Dan. Ioh. c. 21. 25. Mat. 4. Marc. 1. Luc. 4.

Ioh. 1.

Ioh. 7.

A. M. 4001. *templum* Ierosolymitanum à profanis nundinationibus *purgat*: & Nicodemo Pharisæorum principi institutionem, sed præ pudore nocturnam, ambienti ait: *frustra esse omnes hominis vires in beatitudine acquirenda, nisi baptizatus illuminatusque Spiritu sancto, per filium* DEI *veniam peccatorum impetret, eaque fide salutem in ipso solo æternam requirat.*

Lucas c. 3. 19. 20. Ita crescente in Iudæa discipulorum Christi numero, *Iohannes Baptista*, amicus ejus & pararius, ab Herode Antipa *in carcerem* truditur, quod incestas ejus cum Philippi fratris conjuge nuptias improbaret. Ejus comperta captivitate, Christus in Galilæam redit, ac detestatus civium suorum ingratitudinem, apud Capernaïtas figit sedem, ubi aulici Luc. 4. Mat. 4. Ioh. 4. cujusdam filium, Petri socrum, plurimosque ægros verbo sanat. Quas ob res detinentibus eum Capernaïtis respondit, communis se salutis, non unius oppidi causa venisse: circuitisque civitatibus passim docuit, adesse regnum cæleste, valedicendum vitiis, renunciandum amori tenebrarum, redeundum in gratiam cum DEO, credendum promissis divinis de vita, per Filium ejus donanda unigenitum, quærendos in cælis thesauros perennes, mundum hunc ejusque vanitates contemnendum. Hæc ut voce prædicavit, sic probavit operibus: leprosis, paralyticis, claudis, cæcis, hydropicis, omnique alia ægritudine laborantibus, peccatorum veniam dedit, corporeos cruciatus dempsit, ipse nihil inde captavit premii, imo subduxit se auræ populari, ipsaque benefacta in occulto habenda præcepit.

A. M. 4002. Sic *alteras* invisit ferias *Paschales*, decumbentemque ad 38. annos ægrum uno affatu restituit, adversus Pharisæos sabbati violationem objectantes, sabbatum saluti hominum, haud exitio institutum evicit. Hinc duodecim è discipulis legatos (Græco nomine Apostoli sunt) seligit, quibus potestatē in quævis dæmonia & ægritudines largitus, eo rem deduxit, ut Centurio Romanus, qui Capernaumo præerat, valetudinum Mat. 8. omnium Dictatorem eum profiteretur, sequereturque fidem virtus. Quum enim servum Centurionis, dira torqueret paralysis, jussus abire morbus, abiit, bona valetudo vocata advolavit. Quin & hoc quasi pro Luc. 7. 8. levi fuit. Iam enim & mortuis vitam verbo reddebat. Naimano Iuveni, spectante tota civitate, à qua tumulandus exportabatur, spiritum amissum ingenti cum omnium stupore redonavit. Similiter Dæmonia Mat. 8. 9. Marc. 5. undique pellit, ventorum fremitus increpat, filiam Iairi virginem in vitam revocat, universam Iudæam & Palæstinam grata virtutum suarum famâ illustrat.

Dum hæc fiunt, & duodecim Apostoli divinum jam regnum prædicant oppidatim, *occidit Baptistam Herodes*, rogatu saltatriculæ, quam impura Herodias ex se genitam in hanc petitionem subornaverat, ne sanctissimi viri reverentia incestas rescinderet nuptias. Sed exterritus Christi operibus Herodes, metuit ut forte redivivus Iohannes in ipso circumiret. Tantum malo animo ab intrepido monitore timoris erat, ut etiam mortuum reformidaret: & communi hominum sermone infelix expeditio Aretam Arabum regem suscepta, quâ omnis Herodis exercitus concidit, innocentis viri neci imputabatur.

Mat. 10. Luc. 9. Anno eodem. Matt. 14. Mar. 6. Ioseph lib. 18. antiq. cap. 7. A. M. 4003. Ioh. 6.

At Christus *propinquo Paschate* in

in deserta recepit, ut nimios hominum concursus parumper evitaret. Quorum nihilominus tanta confluxit multitudo, ut commeatus omnis deficeret. Vbi vel maximè divina Iesu virtus eluxit. Nam *V. virorum millia*, demptis mulieribus & parvulis, quinque panibus hordeaceis duobusque pisciculis *exaturavit*, fragmentorumque, 12. sustulit cophinos. Quo viso, parum abfuit, quin invitum regnare cogerent Iudæi. Sed ille se subduxit cupiditatibus populi, & aliquanto post tempore, iterum *quatuor virorum millia* pari miraculo septem panibus *cibavit*, majori indies curatorum fama, sic ut sanatis indiceret occultationem beneficii, atque Apostolis magnas jam spes agitantibus, persecutiones narraret & supplicia, quę tum se, tum sectatores suos manerent in hocce pravissimo seculo. Interim ut gustum præberet melioris ævi, sublatis in montem tribus eorum præcipuis, transformavit sese, & nube circumdatus, splendente mirè cultu, cum Mose & Elia, prophetarum Coryphæis, beata jam vita fruentibus, sermonem miscuit, tantamque Apostolis ingessit dulcedinem superiorum mansionum, ut ipsi ultro perpetuam in isto monte habitationem deposcerent. Sed nondum erat tempus istius gloriæ, ideoque deductos de monte subinde admonebat, ne semet inani felicitatis mundanæ umbrâ fallerent, nec primatum imperiave in alios captarent. Esse enim longè aliam cælestis regni faciem, quam qua principes hujus mundi gaudeant. Hic enim serviri imperantibus, & rerum potientes benefactores appellari: At in Christi regno tanto quemque majorem censeri, quo ministret pluribus.

Math. 15. *Marc.* 8. *Math.* 16. *Math.* 17. *Luc.* 9. *Marc.* 9. *Math.* 18. *Marc.* 9. 35. *Luc.* 9. 47. *&c.*

Sic finiente jam anno tertio, dum ad Scenopegia Ierosolymam vadit, LXX alios designat divinæ præcones gratiæ, dæmoniorumque & ægritudinum depulsores, qui perambulatis regionibus ingenti cum gaudio revertuntur, experti quorumvis spirituum immundorum subjectionem. Christus interea variis miraculis & disceptationibus, Ierosolymæ præsertim, lucem se mundi approbat, nec improbissimis Iudæorum moribus parcit. Quibus de causis jam multis vitæ periculis defunctus, nihilo abjectius se gerebat; quin ipsorum primatum, ambitionem, avaritiam, cæcitatem, acerrimè castigabat. Horum invidiam dudum ardentem, auxit *Lazari*, quatriduum jam sepulti, *resuscitatio*, quod eo miraculo, uti fas erat, moti complures, IESUM Ierosolymam ingredientem festis olearum palmarumque ramis prosequerentur, regem Israelitarum consalutantes. Accedebat nundinatorum è templo profligatio, populique studium ingens, à quo IESUS ut summus propheta colebatur. Igitur nihil optatius accidere Pontifici Cajaphæ, soceroque ejus Annæ, & reliquæ malè dominantium turbę potuit; quam Iudę Ischariotæ perfidia, qui tot experimentis cognitum DEI filium, suumque magistrum, prodere furiosis hostibus non adhorruit, illectus lucri cupidine, & dudum odio æstuans in præceptorem, à quo malos mores, occultasque suas fraudes non obscurè notatas sæpiusque reprehensas indignabatur. Quare compositis insidiis, ne res populo enotesceret, nocturnis precibus vacantem IESUM per milites comprehendunt, non invitum aut reluctantem, sed ultro occurrentem cohorti, cum unico

Ioh. 7. *Luc.* 9. 10. *Ioh.* 7. 8. 9. 10. *Ioh.* 11. *A. M.* 4004. *Matt.* 21. *Marc.* 11. *Luc.* 19. *Ioh.* 6. 12. 13. *Luc.* 22. *Matth.* 28. *Ioh.* 18.

verbo prostratam humi, jussisset se capto missos facere discipulos. Ita raptatus per urbem ad Pontificum palatia, postridie ab ipsis & plerisque senatoribus, coram Pontio Pilato præside, seditionis accusatus est. Sed Pilatus non ignarus odii, quo actores ducebantur, discussa causa, innocentem pronunciavit: ad extremum victus precibus, veritusque etiam calumnias apud Tiberium, ni damnaret eum, qui Rex esset appellatus, crucis cum supplicio adjudicavit. Verum ipse Iesus quis esset, quoque consilio tam tristem subiret mortem, mox patefecit. Nam cum in cruce penderet, sol præter omnes naturæ leges defecit, terra tremuit, rupes dissilierunt, velum templi scissum, sepulcra mortuorum sponte aperta sunt. Ipse ingenti cum clamore *spiritum posuit*, & precatus in cruce pro hostibus, & latroni peccata sua lamentanti, consortium cælestis regni pollicitus.

Ioh. 18. 19. Luc. 23. Marci. 14. 15. Matth. 26. 27. Oros. l. 7. c. 4.

Anno eodem.

Itaque tertio die è sepulcro quo conditus erat, appositis ob metum custodibus, *surrexit vivus*, cumque eo multi defunctorum è morte suscitati, multis apparuerunt. Sic XL dies versatus cum discipulis, aspectantibus illis, de monte Oliveti *in cælum* clarâ subvectus nube *adscendit*, adstantibus viris humanâ specie majoribus, suoque eum tempore de cælo rediturum affirmantibus. Decima post ascensum die (Iudæi *Pentecosten* vocant) vehementi cum sonitu & fragore descendit in ædes, quas sectatores Christi tunc religionis causa incolebant. Spiritus, *linguasque subito igneas afflavit* viris amplius C. deditque eis uno momento omnium linguarum peritiam, maximamq; cælestia prædicandi secreta fiduciam. Hi cum Iesum statim DEI filium mundique servatorem intrepidè profiterentur, eaque dicerent ac facerent, quæ nemo nisi Deo plenus potest, tantum obtinuerunt paucis diebus consensum multitudinis, ut prima oratione tria millia, mox alia V millia sacris eorum accederent, jamque Pontifices & Senatores Ierosolymitani frustra impedire divinos dogmatum successus niterentur. Carceribus enim clausos Apostolos Angelus emittebat, virgis cæsis animus accrescebat. *Lapidato Stephano* & plerisque dispersis, per omnem viciniam verbum spargebatur. Et quod magis stupeas, persecutorum unus *Saulus* Tarsensis, prope Damascum de cælo ictus, IESUM ipse se vidisse professus est, & quæ antea exhorruerat dogmata, summâ animi contentione verissima divinaque esse propugnavit. Sic uno septennio plurimis firmatum est pactum DEI, ante tot secula Abrahamo, Davidi, aliisque Iudæorum progenitoribus promissum, donec jussi sunt Apostoli promiscue omnibus populis eadem secreta enunciare: quod tenuiter inchoatum per Philippum Euangelistam, deinde per Petrum & Iohannem apud Samaritanos & Philistinos, tandem elapso hoc septennio, per Petrum, Paulumque inprimis & Barnabam, potenter apud omnes populos gentesque factum est. Atque ita Daniel Propheta sexcentos ante annos prædixerat. Ejus enim vaticinio ccccxc anni destinantur, quorum extremis septem, ait, Christum multis Dei fœdus firmaturum, mediaque annorum hebdomade, id est quarto sacri septennii anno finem impositurũ jugi sacrificio, deleturum peccata, æternamque justitiam reducturum. Ad quam metam quum

Iosepl. 18. antiquit. cap. 4. Matth. 5. 28. Marci 16. Luc. 24. Ioh 20. 21 Act. 1. Luc. 24. Acto. 2. Fuit Prima Pentecoste N. Test.

Act. 3. 4.

A. M. 4005. Act. 5. 6. 7.

Act. 8. 9.

Daniel. c. 9.

Dio l. 57. Tac. lib. 5. annal. Suet. in Tiberio. Iosepho lib. 18. cap. 8.

quum stylus jam noster pervenerit, finem hic septimo libro ponemus, cum primum illud monuerimus, tam fœdum Sejani, Tiberiique Cæsaris exitum fuisse, quam vita fuerit. Sacrificabatur enim jam utrisque, per genium eorum vota concipiebantur, nec minor *Sejanus* ipso Cæsare credebatur, eratque cliens ipsi Patrono metuendus. Ergo priusquam majora aggrederetur, veterator veteratoriâ arte subversus est. Eodem die & maximæ cum spei implevit Tiberius, misso Romam Macrone, quē nuper prætorio præfecerat, & occultis ad consulē Memmium & senatum literis in carcerem duci præcepit. Ita subito velut fulmine afflatus, cum universa domo, omnique amicorum numero *periit*: Filia quoque ejus, ut lege occidi posset, stuprata prius à carnifice, deinde suffocata est. Nec melior postea aut moderatior Tiberius extitit, sed tristiora solus, quam antea cum Sejano, supplicia exercuit, ut versus jactarentur:

A. M. 4002.

Fastidit vinum, quia jam sitit iste cruorem,
Tam bibit hunc avidè; quam bibit ante merum.

Longumque sit & acerbum, sigillatim ejus crudeliter facta exsequi Gallo Asinio pœnæ maturitatem precanti respondit, *nondum tecum in gratiam redii*, adeò ut mors jam leve supplicium putaretur. Quod nisi eum & mors prævenisset, & Thrasyllus Astrologus consultò, ut ajunt, differre quædam, spe longioris vitæ compulisset, plures aliquanto necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus, creditur, cum & Cajum suspectum haberet, & Tiberium, ut ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à vero. Namque identidem felicem Priamum vocabat, quod superstes omnium suorum vixisset. Postremo semet ipse pertæsus, *Quid scribam vobis*, inquit, *Patres conscripti; dii me deæque pejus perdant, quam quotidie perire sentio, si scio*. Itaque tonitrua præter modum expavescebat; & turbatiore cælo nunquam non coronam lauream capite gestavit, quod fulmine afflari negetur id genus frondis. Sic *obiit* octavo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vicesimo imperii, Christi XXXVII, Sunt qui putent venenum ei à Cajo qui successit) datum, lentum & tabificum. Alii cibum desideranti negatum, nonnulli pulvinum injectum, non sine Macronis opera, dudum jam Caio dediti, adeo ut Tiberius id odoratus aliquando diceret: *Benè tu, qui sole occidente relicto, ad orientem respicis*. Audita ejus morte, pars Tiberium in Tiberim clamitarunt; pars orarunt Deos Manes, ne mortuo sedem ullam nisi inter impios darent. Corpus à Miseno Romam deportatum est per milites, crematumque publico funere.

Suet. Tiber. cap. 62. Tac. lib. 6. annal.

A. M. 4008. V. C. 789. A morte Iulii Cæs. 80. Tac. 6. Anna. cap. 46. 50. 61.

Tunc Valer. Maximus, Velleius Paterculus, L. Fenestella historiarum scriptores: Pomponius Mela Geographus, L. Iunius Columella rei rusticæ commentator, aliaque *non contemnenda ingenia floruere*.

Valer. Max in Prolog. Plin. l. 35. cap. 11. Velleius sub finem lib. 8.

Liber

LIBER VIII.

Continens Ecclesiæ parturientis seculum, quo Satanas in gentibus adversus Christum tumultuatus est, usque ad Constantinum Magnum, annos CCXXXIV.

POstquam ergo septem istis annis, quibus Dominus noster per se Apostolosque suos Iudæis pactum stabiliit, tota Palæstina illustrata esset Evangelio cælesti: Saulus, qui & Paulus, recens designatus Apostolus, ex Arabia Damascum revertitur, confutatisque per Synagogas Iudæis, demonstrat, IESUM NAZARENUM esse Christum, à Mose & prophetis promissum. Illi virum conspicati verbis insuperabilem, apud Ethnarcham regis Aretæ pesiciunt, ut ferro eum tollat; sed frustra. Paulus enim nocturna fugâ per murum evadit, sporta demissus à discipulis, tertioque apostolatus sui anno Hierosolymam redit. Ibi à Collegis receptus, dum in templo orat, jubetur à Domino ad gentes proficisci, & mox in Ciliciam deducitur à Barnaba, ejusdem animi ac spiritus viro: cum jam Cajaphas Pontifex & Pilatus procurator Iudææ, ambo hostes veritatis Christianæ, per L. Vitellium consularem, Syriæ præfectum, dignitate essent moti, quorum hic sibi ipsi mortem conscivit, ille Ionathæ sacerdotium, malè gestum tradidit. Atque ex hoc tempore jussus etiam Petrus gentes adire, Cornelium Centurionem Cæsareæ, omnesq; ejus familiares Christo adjunxit: quodque stupori erat omnibus, idem spiritus, qui ante quadriennium Apostolos afflaverat, alienigenis etiam linguas igneas, similemq; rerum cælestium notitiam pari miraculo aspiravit. Igitur ex hoc parturiit Christianismus inter omnes nationes, variasque inter tribulationes & pericula eo usque enixus est, ut annis trecentis ipsi Cæsares Romani & reges gentium Christo colla subderent, crucemque ejus sibi salutarem profiterentur.

Galat. 2. Act. 9. 2 Cor. 11.

Act. 22. & 9. c. Ioseph. cap. 5. 6. lib. 18. Euseb l. 2. Hist. Eccl. cap. 7. Act. 10.

Verum ea res generi humano salutifera incredibili Satanæ studio impediebatur, plane ad eum modum, quem Iohannes, inter Apostolos Christi eximius, visione repræsentavit, quum draconem scribit decicornem & septicipitem mulieri, id est, Ecclesiæ Christo plenæ, eumque in dominium nationum parturienti obsistere, rictuque immani devorationem ejus meditari. Quamobrem dum is mundi status durat, id est, dum mundi imperia Christi in gentes dominio adversantur, decurret hic liber octavus, parum bonos descripturus principes, eos præsertim, qui rem Romanam gubernârunt: maximas contra virtutes narraturus hominum, sincera Christo fide adhærentium.

Apoc. 12. 20.

C. CÆSAR CALIGULA.

IS Romanorum principum quartus, at inter eos, qui Christo jam gentibus innotescenti repugnarunt, primus extitit. Nam Tiberium honorifice de Christo sensisse, & Christianorum accusatoribus periculum esse comminatũ, proditur. At Cajus in eo templo, quod DEO erat vero exstructum Ierosolymis, suam dedicari

A. 38. M. 4008.

Euseb. l. 2. hist. c. 2. 5. 6.

Tert. Apologet. dicari effigiem præcepit, atque improbantes impietatem Iudæos ferro excindere paravit. Erat Germanico Drusi filio, & Agrippina Augusti nepte genitus, Caligulæ cognomen à castrensi calceamento, quo puer *Sueton. in Caligula.* inter milites utebatur, adeptus. Pa- *Dio l. 58.* rentibus suis fratribusq; Tiberii ma- *Aurel. Victor. de Cas. & in Epit.* lignitate exstinctis, omnibus insidiis tentatus ad suorum casus lamētandos, dissimulanter eos transmi- *Tacitus l. 6. ann. c. 20.* sit, tanti in avum Tiberium obsequii, ut non immerito à Passieno sit dictum; *nec servum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse.* Cum pulvillo injecto, ut ajunt, Tiberium suffocasset, summo populi favore imperavit, natusque in exercitu legionibus carus acceptusque habebatur. Nec defuit initio famæ, sed incendit eam omni genere popularitatis. Damnatos relegatosque restituit, gratiam fecit criminum, delatam conjurationem rejecit, professus eam non convenire in se, cujus vita nulli oneri aut incōmodo fuisset. Magistratibus liberam jurisdictionen, & sine sui appellatione concessit. Multis incendiorum damna supplevit, libertinę cuidam donavit octoginta, quod excruciata de *Ioseph. l. 18. anti. c. 8. & l. 2. de bello Iudai. cap. 8.* scelere patroni reticuisset. *Herodem Agrippam*, Aristobuli filium, quem in carcerem Tiberius miserat, quod maturum Cajo imperium op- *A. M. 4008.* tasset, aurea donatum catena loco *Dio l. 58.* ferreæ, *regem* tetrarchiæ Philippi *Ioseph. l. 8. c. 9.* & Lysianiæ, qui obierant, *constituit.* Ejus subitaneis honoribus invidens soror Herodias, Antipæ marito suo autor fuit, ut & ipse regiam à Cajo dignitatem peteret. Sed criminationibus Agrippæ præventus *Anti-* *A. M. 4010.* *pas, pro regno exilium* Lugduni, inde in Hispania, pro gloria miseerias retulit, *socia malorum Herodiade*, atque has innocentissimo Iohannis Baptistæ sanguini pœnas exsolvente.

Hæc quasi de principe Cajo, reliqua ut de monstro narrantur.

Regibus qui officii causa aderant, *Orosius l. 7. c. 5.* super cœnam forte de nobilitate cōcertantibus, exclamavit: εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς: nec multum absuit, quin statim diadema sumeret.

Verum admonitus excessisse re- *A. M. 4011.* gium fastigium, *divinam* ex eo *majestatem sibi asserere cœpit* templumque numini suo, & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum, amiciebaturq; quotidie veste, qua- *Ioseph. l. 18 antiq. c. 10. 11.* li ipse uteretur. Cum Iove Capitolino, ut pari fabulabatur: Lunam plenam in amplexus suos invitabat. Templum Ierosolymitanum pertinaciter suo numini volebat dicari, fecissetque nisi Iudæi partim precibus, partim obstinatione moriendi perpulissent Petronium jam à legionibus minacem, ut majorem religionis ac tot millium salutis, quam stulti imperii curam duceret. Incensus verò Cajus Alexandrinorum Iudæorum actionibus, acriter accusante eos Appione Grammatico, frustra defendente Philone, documentum dedit ejus dicti, quod Philo mœstis popularibus subjecerat, *ad-* *Euseb. l. 2. Hist. c. 5.* *esse Deum illis, quibus injustè irascuntur Tyranni, divinumque incipere auxilium, ubi humanum deficit.* Petronius enim præses Syriæ, mortis à Cajo damnatus, quod distulisset exequi imperium, prius rescivit de cæde domini, quam sua, atque in fumum abiit Caii indignatio.

De ejus vitiis nescio an plura de- *Tac. l. 6. Suet. in Caligula.* ceat memoriæ prodi, nisi forte ut improbi saltem famæ metu talia declinent. Immanitate ingenii tanta

fuit, ut in proprias sæviret necessitudines, humanumque sanguinem haud majoris faceret, quam aquam.

Dio lib. 58.

Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso tribuno, interemit. M. Silanum socerum ad secandas novacula fauces compulit. Cum tribus sororibus stupri facta consuetudine, per Drusillæ quidem mortuæ numen semper dejeravit, Agrippinam verò & Livillam, ut insidiarum adversus se Lepido conscias, Pontias in insulas relegavit. Macroni & conjugi ejus Enniæ, adjutoribus imperii, pro gratia cruentam mortem persolvit: Gallis Græcisque aliquot uno tempore damnatis, gloriabatur Gallogræciam se subegisse.

Sueton. in Caligula, cap. 30.

Nec temere in quenquam, nisi crebris & minutis ictibus animadverti passus est; perpetuo notoque jam præcepto; ita feri, ut se mori sentiat. Tragicum illud subinde jactabat, *oderint dum metuant*. Infensus aliquando turbæ exclamavit: *Vtinam populus Romam. unam cervicem haberet*. Quin palam queri de conditione suorum temporum non erubuit, quod nullis calamitatibus insignirentur. Atque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ, optabat. Quoties uxoris vel amiculæ collum exoscularetur, addebat: Tam pulcra cervix, simulac jussero, demetur. Exegit & votum ab Afranio Potito, qui periturum se pro ejus salute voverat. Plurimos ob solam divitiarum opinionem perdidit. Nec pudicitiæ virorum magis & mulierum, quam vitę pepercit. LiviamOrestillam, Lolliam Paulinam, alias non paucas maritorum toris, abduxit. Imo in palatio matronas nobiles publicæ subjecit libidini. Nec pecuniæ parcior, nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit. Vicies ac septies millies HS. à Tiberio relictum non toto vertente anno absumpsit. Itaque exhaustus atque egens ad rapinas conuertit animum, vario & exquisitissimo calumniarum & auctionum, & vectigalium genere, inter quæ & lenonius quæstus fuit. Edixit etiam strenas se ineunte anno recepturum, superque eas toto corpore aliquamdiu volutatus est. Militiam resque bellicas semel attigit, multa Germanis Britannisque vanè minatus. Quos ut aliquo opere memorabili perterrefaceret, Bajanum sinum trium millium & sexcentorum ferè passuum ponte conjunxit, contractis undique onerariis navibus. Præ hoc ponte Hellespontios illos Darii & Xerxis contemsit, cujus tamen nullus esset usus, nisi insana delectatio, cum interim detentis navibus, famem urbi induceret.

Dio lib. 58. Sueton. in Caligula. Aurelius Victor in Claudio.

Inde contractis in unum legionibus in Galliam proficiscitur, datoque repente pugnæ signo, apud Oceanum conchas legere milites, galeasque & sinus iis implere imperat, spolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque debita. Ob hanc insaniam maxima illi quæque assentator senatus decrevit. At Gallus quidam sutor, quum Iovis specie pro tribunali sedentem conspexisset, mirificè excultum, risum clare sustulit: Interrogatus à Cajo, quidnam ipsi esse videretur, μέγα respondit παραλήρημα, id est, magnum deliramentum. Idque dictum ob vilitatem conditionis impunè tulit.

Dio lib. 59. Zonaras in Caligula.

Ferunt eum proposuisse Antium, deinde Alexandriam commigrare, interempto prius senatorii & equestris ordinis electissimo quoque. Sed talia molientem Chærea

Cassius

Ioſeph. lib. 19. antiq. c. 1. 2. Caligula interfectus A. M. 4012. die 24 Ian.

Caſſius & Cornelius Sabinus Tribuni, conjuratione facta, oppreſſerunt, jacentemque & vivere ſe clamitantem reliqua XXX vulneribus confecerunt. Confoſſa eſt & uxor Cæſonia, à qua potionatus amatorio medicamento, ſed quod eum verterat in furorem, creditur. Filia infans parieti alliſa. Vixit annis XXIX imperavit triennio & decem menſibus. Sub eo viguit *Apion* iſte, Cymbalum mundi dictus, Didymi, quem χαλκέντερον, hoc eſt ferreis viſceribus appellarunt ob continua ſtudia, diſcipulus. Ei concertatio fuit cum Philone Iudæo, de quo vulgatum illud ferebatur: ἢ Φίλων πλατωνίζει, ἢ Πλάτων φιλωνίζει. *L. Annæus Seneca*, Philoſophus, Stoicus & Senator, propter eloquentiam inviſus Cajo, fæminæ cujuſdam aſtu ſervatus eſt, quæ tabe eum conſumi, & brevi interiturum confirmabat. *Domitius Afer. & L. Vitellius*, ille ob facundiam, hic ob rem adverſus Artabanum benè geſtam perituri, ſagaci gloriæ diſſimulatione periculum evaſerunt. Ac perfacetum eſt illud Vitellii, quærente Cajo, videretne jam lunam ſibi accubantem, demittentis caput & obnubilantis quaſi præ reverentia, negantiſque fas ſibi eſſe Deos adſpicere, quibus ſolis ſe invicem videre liceat.

Hieron. in Catalogo. Suidas in Voce Philon. Dio lib. 59.

T. CLAUDIUS DRUSIUS CÆSAR.

Anno 42. Mundi 4012. Olymp 205 Aurel. Victor de Cæſ. Ioſeph. lib. 19.

CAjo interfecto libertatem Roma reguſtaſſet, ſi Quirites, ut olim, exercuiſſent ipſi militiam. Verum quia civium deſidia in exercitum Barbaros externoſque coëgerat, corruptis moribus, auctoque habendi ſtudio; oppreſſa libertas reſpirare non potuit. Igitur dum ſenatus, autoribus Sentio Saturnino Cos. & M. Minutiano, gentem Cæſarum exterminandam cenſet, Gratus militum unus è cohortibus palatium inſidentibus, Tib. Claudium, Caji patruum, occultantem ſe reperit deformi latebra: protractoque eo exclamat apud ſocios; ſi ſapiant, adeſſe principem. Et ſanè, quia vecors erat, mitiſſimus videbatur imprudentibus: quæ res ei adverſum nefariam patrui Tiberii mentem auxilio, neque apud fratris filium Caligulam invidiæ fuerat. Quin etiam militares plebiſque animos conciliaverat, dum flagrante ſuorum dominatione, ipſe contemtu miſerabilior haberetur. Nam præter alia probra, quoties poſt cibum addormiſceret (quod ei ferè accidebat) olearum ac palmarum oſſibus inceſſebatur, aut ſoccis induebantur manus, ut repente expergefactus faciem ſibi confricaret. Talis ergo ad commilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quam frementes, perducitur. Ab his lecticæ impoſitus, & quia ſervi diffugerant, viciſſim ſuccollantibus, in caſtra delatus eſt, triſtis ac trepidus, pernoctavitq; inter vallum, aliquanto minore ſpe quam metu. Nam conſules cum ſenatu & cohortibus urbanis forum Capitoliumque occupaverant, aſſerturi communem libertatem. Ad firmandum ejus imperium non parum contulit Agrippa Rex Iudæorum, autor & Claudio retinendæ dignitatis, & ſenatui non offendendi veteranos. Itaque ſenatu ſegniore in exequendis conatibus, & milite urbano prætorianis ſe aggregante, *in Claudii nomen juratum eſt*, dataque ſingulis quina dena HS, primo hoc Cæſarum fidem militis præmio pignorâte. Sic Romæ regia poteſtas firmata, proditumque apertius, *mortalium*

antiq. c. 3. Dio lib. 60.

Sueton in Claudio c. 8. 9. 10.

Ioſeph. lib. 19. antiq. c. 3 & lib. 2 de bello c. 10. Dio lib. 60.

conatus vacuos à Numine, cassosque esse. Paulo post Chærea & Lupo exempli causa, ad supplicium ductis, Sabinus contempta venia, ferro se suo transfegit. *Claudius*, quanquam ventri fœde obediens, vecors juxta atque immemor, pavidusque animi & ignavus: pleraque tamen per formidinem egregie consultabat, nobilitatis precipue suggestionibus, quæ metu colebatur. Quippe *stolidorum ingenia perinde agunt, uti monitores sunt.* Ergo bonis autoribus rescissa per eum acta Caji omnia: nemo exulum, nisi SC. restitutus, magistratuum cognitionibus sua autoritas stabilita. Compressæ & per Galliam Druidarum famosæ superstitiones; duritia lenitasve legum multarum ex ęquo & bono temperata. Ipse autem in cognoscendo ac decernendo mirâ varietate animi fuit, modo circumspectus & sagax, modo inconsultus ac præceps; nonnunquam frivolus, amentique similis. Fœminam non agnoscentem filium suum, dubia utrinque argumentorum fide, ad confessionem compulit, indicto matrimonio juvenis. De alio negotio ex tabella pronuntiasse creditur: secundum eos se sentire, qui vera proposuissent. Propterea usque eò eviluit, ut passim ac propalam contemtui esset. Laudantur tamen, quæ de mancipiis constituit. Cum enim quidam ægros affectosque servos tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit: & si quis quem necaret, cædis crimine teneri. Ingratos & de quibus patroni quererentur, revocavit in servitutem. Studiis liberalibus pertinaciter deditus, *Græcas latinasque historias scripsit*, de vita etiam sua magis ineptè quam ineleganter. Ordinatæ per eum & equestres militiæ: retenti fines, seu dati imperio Romano, Mesopotamia per orientem: Rhenus Danubiusque ad septentrionem: & à Meridie Mauri accessère provinciis demtis regibus post Iubam, cæsaq; Musalamiorum manus. Simul ultima occasus, Britanniæ partes contusæ, quam solam adiit, Ostia profectus mari: nam cætera duces curavêre. Antiocho Commegenam Syriam à Cajo ablatam reddidit. Confirmavit auxitque Agrippæ regnum, adjectâ Iudæâ & Samariâ. Is liberalitate & omni genere popularitatis conciliabat sibi animos Iudæorum, Catenam auream, quam pro ferrea ei dederat Caius, Ierosolymæ in templo suspendit, instabilitatis fortunæ monumentum. Summoto Theophilo, Simonem Cantharam summo ornavit sacerdotio, qui tamen paulo post ademptum honorem, in Matthiam Ionathæ fratrem transtulit. Et continuè degens Ierosolymis, Iudaismum & majorum instituta strenuè propugnabat. Longius autem provectus, popularis auræ studio, *Iacobum* Christi Apostolum, fratrem Iohannis, *nefariè occidit*, Petrum in carcere habuit, producturus & illum post Paschales ferias ad supplicium; ut cruentos Iudæorum oculos innoxio sanguine pasceret. Sed Dominus, cui serviebat Petrus, misso Angelo *exemit eum vinculis*, Claudii anno tertio, quo Paulus & Barnabas, par nobile Apostolorum, Symbolam ab Antiochenis erogatam (apud quos Christianorum nomen primum eluxerat) ad usum pauperum repræsentarunt Ierosolymæ. At Agrippas paulo post Cæsaream profectus, dum ludos edit apparatu plusquam regio, & veste argentea totus coruscat, DEUS salutatur

Aurel.Victor de Cæs. Sueton.in Claudio c. 11,12.25. Sueton. cap.25.

Suet. in Claud.c.40 41.42.

Tacit.l.12. annal.

Ioseph.l.19. antiquit.c. 4.& l. 2. de bel.c.10 Dio l. 60.

Ioseph.l.19 c. 6.

Act. 12. A. M. 4013.

A. M. 4014. Act. 11.

tatur ab adulante turba. Qui cum intolerandam blasphemiam non redargueret, repente conspecto bubone, quem ante septennium, Tiberio dira minantem, Germanus ei quidam monstraverat, percussum se sensit illico à Deo, cujus honorem rapuerat, ac verminante intus corpore, quinto post die, nihil remittente cruciatu, vitam finiit, cum Tetrarchiam Philippi tenuisset annis VII. Iudæam verò cum Samaria & Abilena tribus, anno Christi XLIV. Claudius Cuspium Fadum in Iudæam misit, filio Agrippæ nondum maturo rerum administrationi. Herodi autem regi Chalcidis, jus eligendorum pontificum attribuit, qui amoto Elioneo, Iosephum Camydæ filium præfecit sacerdotio, eique vicissim dejecto substituit Ananiam Nebedæi, veritatis Christianæ inimicum.

Ioseph. lib. 19. capult. Act. 12.

Ioseph. lib. 20. c. 1. & 3.

Arctiorem hisce temporibus annonam Christianis prædixit propheta Agabus, quam illi mutuis sublevarunt subsidiis, Helena etiam Adiabenorum regina, cujus filius Izates Iudaicam religionem amplectebatur, de suis thesauris largiter succurrente communi inopiæ. Romæ ob assiduas sterilitates detentus in medio foro Claudius, convitiisque à turba ac simul fragminibus panis instratus, ægrè evasit in Palatium, nihil non commentus postea, ad invehendos etiam in tempore hiberno commeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit, suscepto in se damno, si quid per tempestates accidisset, & naves mercaturæ causa fabricantibus magna commoda constituit. Ostiensem portum ingenti construxit sumptu, in aquæ ductus sestertia quingenta LVM. erogavit, fontibus à XL lapide in omnes urbis montes derivatis. Idem postea Messallinæ conjugis, simulque libertorum delinimentis, quibus semet dederat, in pravum abstractus, non illa modo tyrannorum admisit, verum quæ postremum genus mulierum atque servile quibat facere viro amenti dominoque. Nāque uxor primò passim, quasi jure adulteris utebatur: eoque extincti cum suis plerique, ingenio seu metu abstinentes, dum illa *pervagatis mulierum artibus peti à se petitis criminatur.* Dehinc atrocius accensa, nobiliores quasque nuptas & virgines, scortorum modo, secum prostituerat: si qui talia horruerat, afflicto crimine, in ipsum omnemque familiam sæviebatur. Namq; Claudium natura performidolosum, injecto metu sui agitabant, maximè conjurationis: quo commento liberti etiam, quos vellent, perditum ibant. Qui primo sceleribus colludentes, ubi pares patronæ facti sunt, eam quoque ignaro, quasi jubente tamen domino, per satellites interfecerunt: Et sanè in id progressa mulier erat, uti Claudio animi ac pellicum gratia Ostiam profecto, Romæ nuptias cum C. Silio palam agitaret.

Act. 2. 12 Dio l. 60.

Suet. in Claud. cap. 18.

Plin. l. 36. N. H. c. 16.

Aurel. Victor de Cæsarib. Sueton. Claud. cap. 26. 28. 29. Dio lib. 60.

Tacitus lib. 11. annal. c. 12. 26.

Inquietissimæ sub hæc orientis res fuere. Iudæam Theudas præstigiator turbabat, assimilis illi, qui temporibus Archelai populum seduxisse memoratur à Gamaliele, nisi forte idem hic, & temporis lapsus Iosepho fuit. Factione ejus disjectâ, Cuspius Fadus Procurator cervicem plano abscidit. Apud Parthos atrocius tumultuatum est. Gotarzes fratri Artabano præparata nece, regnum rapuerat: Parthi metu sævitiæ ejus Bardanem acciverant. Bardanes subito exterritum fratrem proturbavit quidem, sed implicatus obsi-

Act. 5. Ioseph. lib. 20. cap. 2. Tac. l. 11. c. 9. 10.

obsidio validæ urbis Seleuciæ, spacium & Gotharzi respirandi, & Mithridati occupandi Armeniam dedit. Paulo post communibus moti periculis, fratres in fœdus coëunt. Bardanes potior regno habitus, recuperare Armeniam nequivit, prohibitus à Vibio Marso legato Syriç. Mox autem Gotarzis à nobilitate revocati victor iterum, cum non perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quæreret, sub venatione primam intra juventam à suis interficitur. Ejus morte turbatiores Parthi, dum multi ad Gotarzen inclinant, quidam ad Meherdaten, prolem Phraatis, obsidio Romanis datum; prævalentis bello Gotarzis luxum sævitiamque perosi, occultas ad Claudium preces mittunt, quibus Meherdatem permitti patrium ad fastigium orabant. Erat is annus Claudii septimus, ab urbe condita octingentesimus, quo *ludos seculares* magna apparatu *edidit*, anno sexagesimo octavo post editos ab Augusto. Questus tunc in Senatu est, externas superstitiones valescere, laboravitque ne aruspicina, vetustissimus Italiæ ritus, inter prospera exolesceret. *A. M. 4018. Tacitus lib. 11. Annal. c. 15.*

Scilicet jam fructificabat inter omnes gentes Christi Euangelium, à Matthæo etiam Apostolo in scripta relatum. Paulus & Barnabas Apostoli, à Spiritu Sancto emissi ex urbe Antiochiâ, in Cyprum pervenerant, ubi Sergium Paulum proconsulem Romanum Christo adjunxerunt, Elymæ Magno, cui hactenus attenderat, subitaneam cæcitatem imprecati. *Paulus* eo tempore *ecstasi in tertium cælum raptus*, è Papho Cypria in Pamphiliam, inde in Pisidiam delatus est cum Barnaba, sermonemque Dei per totam Asiam seminavit, ut taceantur, quæ Petrus interim, aliique Apostoli passim propagando Dei regno peregerunt. Constat enim Andronicum & Iuniam, nec paucos alios, Romanam urbem Christi notitia imbuisse, antequam eo vel Paulus vel Petrus venerint. *Act. 13. Euseb. lib 3. hist. c. 4. 2. Cor. 12. Rom. 16. 7.*

Nec digni hic fide autores sunt, qui Romanos prima fidei Christianæ initia à Petro habuisse prodidere. Paulus enim anno decimo quarto, post suam ex Arabia reversionē, Ierosolymam adiit, comitantibus eum Barnaba & Tito, communicaturus cum Apostolis de quæstione, vehementer tunc agitata inter gentes, utrum legis Mosaicæ observantia ad cælestem requiratur beatitudinem. Ibi anno Claudii decimo Petrum, Iacobum & Ioannem reperit, convenitque inter eos, *sola Iesu Christi gratia omnes homines salutem æternam tenere. Cavenda tamen non tantum crimina, sed & speciem habentia criminum, ut Deo obsequium, proximo charitas præstetur.* Barnabæ & Paulo comites ierunt Iudas & Sylvanus prophetæ, Apostolorum decreta firmaturi. Sic ubique locorum prisca superstitio ruit, frustra querentibus, queis stultus antiquitatis error mentem occæcarat. *Orosius l. 7. c. 8. Gal. 2. Acto. 15.*

Germanorum tunc *nationes discordabant*. Cheruscis regem misit Claudius, stirpis Arminii, sed in Italia educatum, qui varia fortuna regnavit. Domitius Corbulo Frisios Romanis infensos compescuit. Hedui senatorum in urbe jusadepti. Senatores probris famosi de se ipsis consultare, & sponte exire ordinem jussi. Condito lustro, censa civium Romanorum LXIX. centena & XLIV millia. Nec mirum, venali jam cuivis civitate. *Tacitus lib. 11. Annal. c. 25. Dio l. 60.*

Suffi-

Ioseph. lib. 20. antiq. c. 3 & 4. & 2. de bello c. 2.

Sufficitur deinde apud Iudæos Fado Tiberius Alexander, è Iudæo gentilis factus: Illi Ventidius Cumanus, Iudæorum delicta intempestivis remediis non tam curans, quã accendens. Sub eo ex unius impudentia militis, nudata genitalia populo ostendentis, ingens seditio per ipsos azymorum dies oritur, quæ xx Iudæorum millia absumsit. Tunc Cajus Cassius Meherdatem Parthis regem adducturus, Ezatis Adjabenorum, & Abbari Edessenorum regis nudatus auxiliis, (quos reges Christianismo tinctos accepimus) frustra fuit. Meherdates in Gotarzis manus venit, qui cum decisis auribus vivere passus est, ostentui clementiæ suæ, & in Romanos dehonestamento. Gotarze ægritudine aut insidiis exstincto, accitus est in regnum Vonones, qui brevi & inglorio perfunctus imperio, Vologesen filium successorem habuit.

Tacitus lib. 12. Annal. c. 15.

Ioseph. l. 20. c. 2.

Euseb. l. 1. Hist. Eccl. c. 13. & l. 2. c. 1.

Aurel. Vict. de Cæsar. & in Epito.

Cæterum Romæ sublata Messalinâ, soli omnia liberti poterant, ex quibus Felicem legionibus Iudææ præfecit Claudius, Posidio Eunucho inter viros fortissimos honorem habuit, Polybium inter consules medium incedere fecit. Hos omnes anteibant, Narcissus ab epistolis, dominum se gerens ipsius sui Domini, Pallasque prætoriis ornamentis sublimatus, adeò divites, ut causante Claudio inopiam fisci, lepidissimo elogio vulgatum sit; *Abundæ ei pecuniam fore, si à duobus libertis in societatem reciperetur.* Hi stupris, exilio, cæde, proscriptionibus, omnia fœdabant, eoque herilem stultitiam perpulere, ut senex fratris filiam in nuptias concupisceret. Ea erat Iulia Agrippina, soror Caji, versaque ex ea civitate, cuncta fœminæ obedicbant, non per lasciviam, sed severæ palàm, ac sæpius superbæ, cuique nihil esset impudicum, nisi dominationi expediret. Nam conciliator incesti matrimonii Pallas, stupro ejus illigatus, stimulavit Claudium, ut filium Agrippinæ ex domitio Ænobarbo susceptum adoptaret, qui Nero appellatus, ac gener juxta Claudii, filiusque effectus est, cum pernicie Britannici, quem ex Messalina is genuerat. Igitur *Agrippina*, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, ubi erat genita, Veteranos *coloniamque deduci imperat*, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Per quæ tempora Vannius, Suevorum rex à Iubellio Hermunduro & Ligiis regno exutus, agros in Pannonia accepit à Claudio: & Caractacus Silurum rex à Marco Ostorio, debellatus, Agrippinæ auxit insolentiam, cum Camalodunum quoque in Britanniam valida veteranorum deduceretur manus, præsidium in rebelles, & imbuendis ad officia legum sociis. Firmandę mox Neronis potentiæ, prætoriarum cohortium regimen transfertur in Afranium Burrhum, gnarum cujus sponte tantos honores adipisceretur. Premente autem iterum frugum egestate, clamoribus circumvasere Claudium turbidis plebes, pulsumque in extremam fori partem urgebant, donec militum globo irruentes perrupit.

Tacitus Annal. 12

A. M. 4021.

Tacitus l. 12. Annal c. 33. 34 35.

Præerat eo tempore Samaritis Felix, Pallantis frater: Cumano Iudæorum & Galilæorum natio habebatur. Hi ad deterrima æmuli, discordes jam olim Iudæos & Samaritas acrius accendere. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, aliquando

Tacitus l. 12. Annal c. 43

Ioseph. l. 20. c. 5.

quando prœliis congredi, spoliaque & prædas ad Procuratores referre. Arsissetque bello provincia, ni T. Vinidius Quadratus Syriæ rector subvenisset. Nec diu adversus Iudæos, qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent. Cumanus cum Anania Pontifice, & Anano duce, Romam ad dicendam causam missus, damnatusque flagitiorum est unus, quæ duo deliquerant, & quies provinciæ reddita. Claudius Felix potentia fratris subnixus, solus ex eo provinciam tenuit. Claudius anno imperii sui duodecimo Agrippam juniorem donavit Ituræa, Thrachoniride, Batanæa & Abila. Ejus sororem Drusillam, mulierũ pulcherrimam, Felix amore amens, ab Azizi Emesenorum regis toro blanditiis abduxit, cuncta sibi malefacta impune ratus ob lubricam aulæ gratiam.

A. M. 4020. Anno 9. Claud. Orosius lib. 7. cap. 6. Sueton. in Claudio cap. 25. Tacitus Annal. 12. Act. 16. 17. 18. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3.

Eo tempore *Iudæi & Mathematici Roma pulsi* sunt. Iudæi, ut ait Suetonius, quod impulsore Christo assidue tumultuarentur: rectius, quod Christi cælorum regis imperium ferre nollent, & Christianis semper excirent turbas. Hoc edicto etiam Aquila & Priscilla, ex Iudæis Christiani, urbe & Italia ejecti, Corinthum navigarunt, ubi se ad eos applicuit Paulus Apostolus, cum jam divina visione monitus Macedoniam, & in ea Philippos ac Thessalonicam Euangelio replevisset. Athenis quoque Dionysium Areopagitam & alios Christi fecisset partium, attestante ubique veritati suæ DEO, per ægritudinum humanarum fanationes, & denudata dæmoniorum passim regnantium ludibria. Atque ex Athenarum sanè urbe, superstitionis quondam Græcanicæ matre, primas *Paulus literas dedit,* cælestis veritatis *ad Thessalonicenses,* omnesque deinceps populos nuncias. Corinthi quoque socios è Macedonia nactus, quos istic reliquerat, Silam & Timotheum, Iudæos primum, deinde plerisque illorum obnitentibus, Græcos edocuit viam veræ per Christum beatitudinis, multumque ei populum ibi sesquiannuo ministerio acquisivit.

A. M. 4020. Act. 18.

Tacitus lib. 12. Annal. c. 64. Ioseph. l. 20. c. 5. Tacitus lib. 12. Annal. c. 65. &c. Claudius Moritur A. M. 4025. Dio lib. 60.

Decimo tertio Claudii anno suis fœtus Romæ editus, cui accipitrum ungues, ex impudica matre rapacem principatum & sanguinarium portendit, qui mox secutus, Nerone ad Gubernacula admoto. Etenim Agrippina vocem metuens Claudii, quam temulentus jecerat, fatale sibi, ut conjugum flagitia ferret, dein puniret: infundi boletorum venenum delectabili ejus cibo curat. Cumque soluta alvus subvenisse videretur, per Xenophontem medicum pinnam rapido veneno illitam faucibus demittit. Vixit ann. LXIV, imperavit tredecim, & ad menses novem. Funus, ut quondam in Tarquinio Prisco, diu occultatum, dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant, & Nero privignus ejus imperii jura firmat. Narcissus, Domini sui custos fidissimus, interim ad aquas calidas ierat, mox morte eum sequi coactus. Sub eo quædam *terræ ex aquis emerserunt*, partim divinâ virtute, partim humanâ.

Aurelius in Claud.

Euseb. in Chro. Dio lib. 60.

In Ægeo mari inter Theram & Therasiam repente insula xxx stadiorum erupit, nocte qua defectus Lunæ acciderat Fucinum in Marsis lacum exsiccare cœpit Claudius, xxx hominum millibus XI annos sinè intermissione operantibus, sed non perfecit. Visus est apud Ægyptum

Plin. N H. l.36.c.15. ptum & *Phœnix*, quam volucrem ferunt anno 500 ex Arabia memoratos locos advolare. Vbi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere: ex qua fœtum oriri patris sepultorem. Sed Tacitus hoc naturæ miraculum tradit apparuisse P. Fabio, *Tacit. ann. 12.c.2.* L. Vitellio Coss. id est, anno Christi 34, quum Paulo ante divinus iste Phœnix Christus è mortuis revixisset.

A. M. 4023. Euse. Chron. ad annum Christi. 54. Claudio regnante, *Philippus* Apostolus apud Hierapolin Asiæ, dum strenuè euangelizat, in *crucem actus*, lapidibusque occisus scribitur. Simon contra magus, homo plenus Satana, Romæ statua honoratus, cum titulo: Simoni Deo sancto.

Claruit tunc *Q. Curtius* Rufus, scripta Alexandri historia, quam ornamentis triumphalibus à Claudio tributis notior. Dedecus natalium ejus velaturus quondam Tiberius, dixit; *Curtius Rufus videtur mihi ex se natus.* *Iustin. Apol. 2.* Aciolus Aviola consul erat eo anno, quo decessit Claudius, qui cum postmodum mortuus exportaretur, in rogo revixisse: & quoniam subvenire non potuerat, prævalente flamma, vivus crematus proditur. *Tacit l. 11. anna. c.21. Plin. l. 7. cap. 52.* Certiori fide constat, Tabitham Ioppensem viduam à Petro Apostolo vitæ restitutam, *Paulumque* à lapidatoribus Lystranis pro mortuo habitum, respirasse, verbumque vitæ innumeris nunciasse mortalibus. *Acto. 8.14*

NERO CLAUDIUS CÆSAR.

Anno Chri. 55. Mundi 4025. Suet. in Nerone, c.5.6.

NEroni antea Domitio Ænobarbo nomen erat, à patre Domitio omni genere vitæ detestabili, quique inter gratulationes amicorum negarit; quicquam ex se & Agrippina nisi detestabile & malo publico nasci potuisse. Septendecim annos natus orditur imperium à pietatis ostentatione, Claudiumque apparatissimo funere elatum laudat consecratque. *Sueton. c.8.c.19. Xiphil. è Dione* Matri summam omnium rerum publicarum privatarumque permittit. Ex Augusti præscripto imperaturum se professus neque liberalitatis neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionem omisit. Graviora vectigalia aut abolevit, aut minuit. Et cum de supplicio cujusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur, *Quam vellem*, inquit, *nescire literas.* Agenti senatui gratias respõdit, *cum meruero.* Afranius Burrhus & Annæus Seneca, rectores imperatoriæ juventæ, & pari in societate potentiæ concordes, diversa arte ex æquo pollebant: *Taci. anna. l. 13.c.2.* Burrhus militaribus curis & severitate morum; Seneca preceptis eloquentiæ & comitate honesta. Iuvantes invicem, quo facilius *lubricam principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent.* Certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malę dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo autore Claudius incestis nuptiis & adoptione exitiosa semet perdiderat. Sed neque Neroni infra servos ingenium. Liberales disciplinas omnes fere puer attigerat. *Suet. Nero. cap 52. Tacit.13. ann.c.3.* *Primus tamen Romanorum principum alienæ egebat facundiæ.* Nam à Philosophia eum mater avertit, fingens imperatori contrariam esse: à cognitione veterum Oratorum abstraxit Seneca præceptor, quo diutius in admiratione sui detineret. Itaq; vividum animũ in alia detorsit.

Celare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere, & aliquando carminibus pangendis, in esse sibi elementa doctrinę ostendere. Primo quinquennio tantus fuit, augenda urbe maxime, ut Trajanus testaretur, procul differre cunctos principes Neronis quinquennio; quo etiam Pontum in jus provinciæ, Polemonis permissu, redegit: itemque Cottias Alpes, Cottio rege mortuo. Quare *satis compertum, neque ætatem impedimento virtuti esse, & facile virtutem mutari, corrupto per licentiam ingenio, omissamque adolescentiæ quasi legem perniciosius repeti.* Permisso primum Actes libertæ amore, exuit obsequium in matrem, fœditatem rei exprobrantem, & Pallantem libertum cura rerum dimovit, pactum antea, ne cujus rei in præteritum interrogaretur. Vrgentibus mox Agrippinæ minis, de Britannico, vera Claudii stirpe, in imperium collocando, decoctum à Locusta venenum cœnanti secum fratri dare imperavit. Et cum ille ad primum gustum concidisset, comitiali morbo ex consuetudine correptum apud convivas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translatitio extulit funere. Locustæ pro navata opera impunitatem prædiaque, sed & discipulos dedit. Tertio imperii anno itinera urbis, lupanaria & diverticula, veste servili in dissimulationem sui compositus, pererrare cœpit, comitantibus, qui raperent ad venditionem exposita, & obviis vulnera inferrent: adversus ignaros adeo, ut ipse quoq; acciperet ictus, & ore præferret. Quarto largitiones in spectacula edicto cohibuit, quia magistratus provinciarum, quæ libidine deliquerant, ambitu isto assueverant propugnare.

Aurel. Victor. de Cæsaribus Dio in Neron.

Tacitus 13. ann. 13. 14 Sueto. c. 33

Xiphil. è Dion

Tacitus l. 13 annal. c. 25. 31.

Et Pomponia Græcina insignis fæmina, A. Plautio, qui ovans, sub Claudio de Britannis se retulerat, nupta, ac superstitionis externæ (sic Christianismum appellitabant) rea, judicioque permissa mariti & propinquorum, insons pronunciatur. Longa ei deinde ætas, nec cultu nisi lugubri, nec animo ferè nisi mœsto egit. Tertium consul Nero Valerio Messallæ collegæ suo quingena sestertia dedit, quibus paupertatem innoxiam sustentaret. Tunc mollibus initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum, acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati à se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Domitius Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, partam olim à Lucullo Pompejoq; Armeniam recipere. Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat. Demissis tamen aut correctis, quorum inutilis opera erat, Antiochum Comagenum & Pharasmanem Iberum reges, socios adsciscit. Rhadamistus enim, Pharasmanis filius, Armeniam ante scelerata affinis sui cæde acquisitam, scelere vicissim alieno amiserat: Vnde jam Pharasmanes vetus adversus Armenios odium promptius exercebat. Sic captis Artaxatis immissus ignis, deletaque & solo ęquata sunt, quia ob magnitudinem mænium teneri sine valido præsidio non poterant. Tandemque adactus Tiridates, ut Armeniam Romæ tanquam Neronis beneficium acciperet.

Tacitus ibidem c. 34.

Atque hactenus flagitiis & sceleribus velamenta quæsiverat Nero, publicanorum etiam immodestiam æquisi-

Tacitus l. 12. ann. c. 54. & 13. c. 41. & c. Xiphil. è Dion.

Tacitus l. 13 ann. 45.

æquissimis legibus coercuerat, prōptus omnia vectigalia rescindere, ni impetum ejus Senatores attinuissent. Post hæc autem Sabinæ Poppææ amoribus illigatus, fæminæ illustris, cui cuncta alia præter honestum animum fuere, commendante eam aut lenocinante marito Salvio Othone, palam pro pellice eam ac tandem *occisa conjuge Octavia*, Claudii filia, uxoris loco habuit. Eo anno Frisii vicinos Rheno locos à Cæsare postulaturi, cum per otium Romæ cognovissent, sedere inter senatores earum gentium legatos, quæ virtute, & amicitia Romana præcellerent, *nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse* exclamant, digrediunturque & inter partes considunt. Quod comiter acceptum à visentibus, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Pernicioso contra ambitu Hermunduri inter se & Catti certarunt, dum flumen sale gignendo fæcundum & conterminum vi trahunt. Prælium enim Cattis exitio fuit.

A. M. 4033. Ibidem c. 45. 47.

Secutum mox Neronis parricidium. Instigante enim Poppea crebris criminationibus, eo impietatis prorupit, ut *Matrem Agrippinam* solutili primum nave oceano demergere statueret, cumque evasisset periculum, per Anicetum eam libertum *interficeret*, non dissuadentibus Seneca aut Burrho, sed eo descensum credentibus, ut nisi præveniretur Agrippina, Neroni pereundum esset. At contraminatam ab eo, plures habent, dum ipsa dominandi ardore, scelere quolibet subjici filium cupit. Itaque sol repente obscuratus, qui abhorruit tantum nefas, & mulier Romæ anguem enixa est. Neque sceleris conscientiam, quanquam exquisitis & militum, & senatus populique gratulationibus confirmaretur aut statim, aut nunquam ferre postea potuit Nero: sępe confessus exagitari se materna specie, verberibus Furiarum ac tædis ardentibus. Reliquum vitæ eo dedecore egit, ut pigeat pudeatque referre, hujusmodi quenquam, nedum rectorem gentium fuisse. Qui dum psallere per cætus, canere, & aurigari, Græcorum invento, in certamen Coronæ cepisset, eo progressus est, uti neque suæ, neque alienæ pudicitiæ parceret. Ad extremum amictus nubentium virginum specie, palam dote data, convenit in manum Pythagoræ, lecto ex omnibus prodigiosis. Anxius quoque ob stellam crinitam, quæ summis potestatibus exitium portendere putabatur, nobilissimo cuique exitium destinavit, duabus præsertim conjurationibus detectis, Pisoniana & Viniciana. Constat quosdam cum pædagogis & capsariis uno prandio pariter necatos, alios diurnum victum quærere prohibitos. Nec posthac adhibitus modus aut delectus interimendi, quoscunque libuisset, adeo ut Pæto Thraseæ etiam necis causa tristior & pædagogi vultus esset. Mori jussis non amplius quam horarium spatium dabat. Ac ne quid moræ interveniret, medicos admovebat, qui cunctantes continuo curarent. Ita enim vocabat, venas mortis gratia incidere. Luxuriæ tam effrenis erat, ut retibus piscaretur aureis, frigidisq; & calidis la varet unguentis. Præter domesticas ex insania principis clades, exorta sunt & alia Romano orbi mala. Dum enim Suetonius Paullinus Monam insulam expugnat, Britanni avaritia & fastu veteranorum in bellum acti, Camalodunum coloniam invadunt,

Tacit. l. 14 annal. Sueton. Neron. c. 34. Quidam A. M. 4030.

Aurel. Victor Xiphil. è Dion.

Tacitus 14. ann. 12.

Tacit. ann. 15. c. 37.

Sueton. c. 36. 37.

Tacitus 14. ann. c. 22.

Oros. l. 7. c. 7.

Tacit. l. 14 ann c. 33. 37. 39.

70 millia civium & sociorum trucidant, legionem Romanam vincunt. Verum mox punita defectio. Reversus Suetonius subito contracta x millium manu, parem antiquis victoriam peperit, Octoginta Britannorum millibus cæsis. Illi tamen successor missus Petronius Turpilianus, non irritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis nomen turpi otio imposuit.

Xiphil. è Dione.

Eodem tempore cum Romanæ urbis præfectum Pedianum Secundum servus, seu negata libertate, sive amore exoleti, infensus occidisset, vetere ex more omnis familia cccc servi, qui sub eodem tecto mansitaverant, ad supplicium acti, urgente id C. Cassio, *& omne magnum exemplum aliquid habere ex iniquo,* dicente, *sed quod contra singulos utilitate publica rependatur.* Paulo post mors Burrhi, ut plures tradunt, veneno procurata Neronis, infregit Senecæ potentiam, intra primum quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies sestertium lucrati. Nam nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat, tam fœda Senatus adulatione, ut lato in urbem Octaviæ capite, quam patrator necis Agrippinę Anicetus à se vitiatam finxerat, dona templis decerneret, quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia faceret. Tandem & Pallas veneno interemptus, quod immensam pecuniam longa senecta detineret.

Ibid. c 42. 43.

Tacitus 13 ann. 42. & 14. cap. 52.

Ibidem 64. 65.

Tacitus 15. ann. c. 25. 29.

Leniter habitus Cesennius Pœtus, qui obsessus à Vologese Partho ignominiose Armenia cesserat. Facete enim Nero *ignoscere se* dixit, *statim, ne tam promtus in pavorem longiore sollicitud ne egresceret.* Mox Corbulo coëgit Teridatem, ponere apud effigiem Neronis insigne regium, nec nisi de manu Cæsaris resumere.

Valescentibus autem indies *Neronis* vitiis, perque ea malis publicis, decimo imperii anno *in Christianos* quoque palam sævire primus Cæsarum occœpit. Laborabant illi omnium improborum, quibus semper abundat terra, & tum maximè, odio, quod vel sola Pauli acta monstrant. Achæorum enim ad tribunal eum rapientium malignitati obstitit proconsul Iunius Gallio, frater Senecæ, quæstiones de religione ad suum non pertinere forum, testatus. Progressus Ephesum Paulus, inde Ierosolymam, Ierosolyma reversus Antiochiam, in conspectu omnium dictitavit collegæ suo Petro, haud quaquam cogendos ad Iudaismum, qui Christo fidem dedissent, quandoquidem sola domini gratia cuique sufficiat ad salutem. Firmatis deinde per Galatiam & Phrygiã discipulis, rediit Ephesum, & XII viris, quos Apollo vir disertissimus baptizaverat, impositione manuũ linguas à Spiritu Sancto igneas impetravit. Nihilominus blasphemiis proscissus Iudæorum, segregavit cætum, & in schola Tyranni quotidianis disputationibus incumbens, totam Asiam implevit Christianismo, sudariisque suis & semicinctiis ægritudines & dæmonia profligavit. Sed tantam tamque prosperam impietatis demolitionem ægerrime tulit Satanàs, præsertim cum malarum artium libri publice cremarentur, rueretque omnis veneratio Dianæ Ephesiæ. Ergo in seditionem impulit Ephesios, autore Demetrio argentario, cui superstitio quæstuosa erat. Qua DEI beneficio liberatus Paulus, in Macedoniam abiit, relicto Ephesi Timotheo,

Act. 18.

Act. 18. 22. 1. Gal. 2. 11.

Act. 19. 6. 7.

Act. 19.

motheo, cui plenam cælestis sapientiæ *epistolam* misit, sicut & *Tito*, alii discipulo, Cretensibus nuper præposito. Moratus autem trimestri spacio in Græcia, correxit Ecclesiarum defectus, & postea è Philippis *Corinthios* insigni *libello* erudiit, reversurus Ephesum, atque exinde in Syriam iturus. Verum consilio obstiterunt Iudæi, quorum penè captus insidiis, decrevit reflectere iter in Macedoniam. Inde per Titum & Lucam *iterum scribit Corinthiis*, literasque promissas subsequutus cum pecuniis subsidiariis, quas Achaja & Macedonia erogaverant, in usum pauperum per Iudæam, *Romanos Epistola* omnium pulcherrima alloquitur, suumque ad eos adventum prædicit. In itinere apud Troadem Eutychum, lapsu exstinctum, reddit vitæ evocatisque Miletum Ephesiorum presbyteris, accurata oratione commendat eis ecclesiam, Hierosolymamque exspectatus pervenit. Ibi persuadetur à Iacobo, ut propter infinitam Iudæorum Christo credentium multitudinem, Nazaræorum ceremoniam cum aliis quatuor impleat. Quod dum agit, comprehensus per seditionem Iudæorum, extractusq; è templo confestim periisset, nisi tribunus Claudius Lysias in tempore opem tulisset. Cum enim plena esset seductorum & Pseudoprophetarum Iudæa, suspicatus Lysias è numero illorum esse Paulum, tanto promtius intervenit. Deposcentibus eum morti Iudæis, expeditisque jam loris, ut verberaretur, civitatis Romanæ privilegio, & coram senatu Pharisaismi professione se tuetur. Mœsto nocturnus adstitit solator Dominus Iesus, prædixitque deportationem in urbem Romanam, quæ biennio post accidit. Interim ereptus conjurationi Iudęorum, & accusationibus Ananiæ pontificis, auditur à Claudio, Felice & Drusilla. Sed perterritus Pauli oratione de justitia, continentia, & extremo judicio *Felix*, & à conscientia percussus, abrumpit sermonem, pecuniæ quam disciplinę avidior. Nam & Ionathan Pontificem ob liberiora monita, immissis sicariis trucidaverat. & incontinentissimam semper vitam egerat. Ionathę suffectus Ismaël, in primates quosdam, & pauperiores Sacerdotum convitiis & lapidationibus grassabatur.

Felix Romam revocatus pœnas dedisset scelerum, nisi Pallantis eum fratris gratia protexisset. Paulum vero in gratiam Iudæorum, quos infensos ei noverat, vinctum *successori Porcio Festo* reliquit. Festus optione Paulo facta, velletne Hierosolymæ, an apud Cæsarem judicari, cum Agrippam regem & Berniceen in consilium adhibuisset, insanire judicat virum, cujus sapientiam non capiebat, volentemque mittit Romam; quo altero demum anno post varia maris pericula ventum est. Romæ traditus Afranio Burrho Paulus, tunc superstiti, sub militis custodia biennium egit proprio in domicilio, Iudæorum aliquibus interea ad Christum conversis, plerisque autem pertinaciter veritati adversantibus. Ex eo carcere *Galatas & Ephesios* æternis *epistolis* erudiit. Prima Neronis cognitione, desertus licet ab amicis, tam validè semet defendit, ut spem opimam liberationis conciperet. Erat enim religionum usquequaq; contemptor Nero, præter unius Deæ Syriæ, quam cælestem Venerem aliqui appellant. Quam paulo post cum

Margin notes (left): 1. Tim. 1. Tit. 1. — Act. 20. 1. 2. 3. — 1. Cor. 16. 8. — 2. Cor. 2. 8. 9. 10. — Rom. 16. 23. — A. M. 4024. — 2. Cor. 9. 4. — Rom. 15. 23. 24. 25. — Ioseph. lib. 20. ant. c. 6. — Act. 24.

Margin notes (right): Ioseph. 20. Antiq. 6. 7. — A. M. 4026. — Act. 25. 26. 27. 28 — A. M. 4028. — Galat. cap. 6. — Ephes. 6. 20. — 2. Tim. 4. 16. — Philip. 1. 25. — Sueton. Nerone cap. 56.

icuncula puellari commutavit, remedium eam insidiarum arbitratus. Quamobrem laxè habitus Apostolus, discipulos ad se confluentes in varias provincias Euangelizatum dimisit, Timotheumq; & Marcum evocavit ad se ex Asia. Per Epaphroditum *Philippensibus*, per Tychicum *Colossensibus* & *Philemoni* divina monita curavit. Quibus & spem fecit certam de sua liberatione. Per eundem postea Timotheum *Hebræis* scripsit, criminumq; mox absolutus in Asiam suscepit iter, comitante hactenus Luca, qui *acta* tunc *Apostolica* consignavit literis. Eo digresso, Petrus Romam venisse intelligitur, ex qua urbe priorem epistolam, mox & alteram scripsit, latore Sylvano, qui Pauli quondam comes eximius. Epiphanius author est, Paulum peragrata Hispania Romam rediisse. Tunc fertur illustris illa adversus Simonem Petri ac Pauli congressio. Qui cum magicis artibus, ut se Deum probaret, duobus suffultus dæmoniis evolasset, orationibus Apostolorum fugatis Dæmonibus, delapsus in terram, populoque inspectante disruptus est.

2.Tim.4.9 10.11.12. Phil.3.28. Colos.4.7. 8.9. Euseb.l.6. Hist.c.11. Philem. v.22. Heb.13.23 1.Pet.5.12

Epiph. hær. 27. Sulpit. Sever.l.2. Cedren. in Synopsi Hist

Occisum à Nerone Paulum cum Petro Collega, plerique tradunt, sed alii duodecimo, alii decimoquarto, quidam decimo imperii anno, cum scilicet offensus deformitate veterum ædificiorum tyrannus incendisset urbem, abolendæque infamiæ subderet reos Christianos, vulgo invisos, odiique obtentu publici quæsitissimis pœnis afficeret. Percuntibus addita ludibria, ut tergis ferarum contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, aut ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Vnde miseratio vel apud hostes orta, tanquam non utilitate publica, sed in sævitiam unius absumerentur, prout res erat. Secuta horribilis strages plerorumque nobilium, ut Pisonianæ conjurationis reorum, inter quos *Anneus Seneca*, educator principis, *M. Annæus Lucanus* poeta, Fenius Rufus prætorio præfectus, Vestinus Cos. plurimique alii, ob metum invidiamve, etiam insontes *exstincti*.

A. M. 4038 Dubium. Euseb. in Chr. Tacit. 15. ann. c. 44. Sueton. Nerone. c. 16. 38. Xiphil. è Dione Euseb 2. Hist. Eccl. c. 21 24. Oros. l. 7. c. 7.

Tacit.15. ann. c. 61.

A. M. 4036.

Ac ne cujus non cædis obnoxium esset cruentum ingenium, *Poppæam* quoque *uxorem gravidam* fortuita iracundia, calcis ictu *interemit*, dignam tali exitu ob impudicitiam sævitiamque. Nec defuit divina indignatio, quæ ipsis hominum oculis occurreret, quod nulla cæli intemperie, uno autumno, triginta funerum millia in rationem Libitinæ venirent, pestilentibus morbis absumta. Atq; illi quidem communi mortalitate prævenisse sævitiam tyranni videbantur, quæ mox recruduit, Petroniumque Arbitrum, eruditi luxus ganeonem, cum aliis melioribus abstulit. Hic antequam interiret, flagitia principis sub nominibus exoletorum fœminarumque, & novitate cujusque stupri perscripsit, & obsignata misit Neroni. Actus & in exilium est Rufus Musonius Philosophus, Annæus Cornutus Grammaticus: alii salutem à Tigellino, obscœnissimo Neronis præfecto, pecunia magna redemerunt.

Anno eodem Tacitus16. ann.c.6.13 Sueton. c. 39. 35.

Xiphilinus è Dion.

Paulo post *Teridatem* stupenda magnificentia coronavit, ac ludorum causa transivit in Græciam, ducťans secum quasi copias saltatorū, histrionum, tibicinum, aurigarum. Ibi Oedipum, Thyesten, Herculem, Orestem egit, Sporo in similitudinem Poppææ exesto nupsit. Mox oblitus se histrionem esse, Isthmum per

perfodere aggressus est, jamque exhaustus prodigalitate, calumniis & rapinis intendit animum. Corbulonem, per quem Teridatem vicerat, ad mortem adegit, damnantem se ipsum mollitiæ, quod tali monstro tam diu pepercisset. Nulli delegavit officium, ut non adjiceret, *scis, quid mihi opus sit; & hoc agamus, ne quis quidquam habeat.*

Suet. c. 40, 42. 47. Aurel. Victor.

Talem principem paulo minus XIV annis perpessus terrarum orbis, tandem destituit: initium facientibus Gallis, duce Iulio vindice, qui tum eam provinciam obtinebat. Neapoli de eò motu cognovit die ipso, quo matrem occiderat. Postquam deinde etiam Galbam & Hispanias descivisse cognovit, collapsus diu sine voce, & prope intermortuus jacuit. Nunciata & Cæterorum exercituum defectione, varia agitavit. Sed ubi adventare Galbam didicit, senatusque sententia constitutum, ut more majorum collo in furcam conjecto, virgis ad necem cæderetur: desertus undique noctis medio egressus urbem, sequentibus Phaone, Epaphrodito, Neophytoque, & Spadone Sporo, *semet ictu gladii transegit*, adjuvante trepidantem manum impuro, cum prius exclamasset, *itáne nec amicum habeo, nec inimicum? dedecorosè vixi, turpius peream.* Egredienti urbem tremuit terra, animæque hominum ab ipso interfectorum velut insultare ei visæ. Cum ægrè moreretur, Epaphroditus eum confecit. Vixit annos XXX, menses IX, regnavit XIII, menses VIII, ultimus eorum, qui ab Ænea & Augusto ducebant genus.

A. M. 4039. V. c. 820. Xiphil. è Dion.

Idem constitutis similibus sibi procuratoribus, Iudæos ad rebellionem impulerat.

Etenim *Albinus* nemini non cujusvis gratiam delicti fecit, nisi qui pecunia careret. Antequam is veniret in provinciam, Ananus, Annæ Pontificis filius Iacobum, Iesu Christi matertera natum, pluresque alios objecta legis prævaricatione, occidit. Quæ ob facinora accusatus, excidit sacerdotio, substitutusque est ab Agrippa Iesus Damnæi: mox illi alius Iesus, Gamalielis filius. Qui cum dissidia invicem exercerent, sæpe ad lapides utrinque ventum est, lapsaque indies in deterius Iudæorum Resp. Deo impietatis ac cædium pœnas à nefario populo exigente.

Ioseph. antiq. 20. c. 8.

Itaque Albinum excepit *Gessius Florus*, qui fretus Poppææ gratia, nihil sibi ad summam in rapinis & suppliciis, iniquitatem reliquum fecit. Irrisit & Iudæos, precantes Cestium Gallum legatum Syriæ, ut pestem illam provinciæ submoveret. Accessit & alia calamitas Iudeorum Cæsariensium, quos Nero jure civitatis privaverat, eosdemque Florus fallacibus promissis in Syros quasi armabat, ut defectioni præberet materiam. Eam mox acrius accendit sacrilegio, conviciis ob id proscissus publice, quorum authores cum dedi ad supplicium postularet; deprecante populo, diripi urbem imperavit, nec paucos interfici. Tolerabatur & hæc injuria, prudentissimis quibusque plebem mitigantibus, & ad occurrendum cohortantibus exercitui. Sed contemptim habebat miles officium populi, à Floro id præmonitus, irritatosque in iram Iudæos gravi cum cæde in urbem redigebat. *Id belli initium* fuit, anno Neronis XII. Mox enim Iudæi castellum Masada adorti, Romanos omnes trucidarunt, & Eleazarus,

Ioseph. l. 20 antiq. c. 9. & l. 2. de bello c. 13, 14. Euseb. 2. Hist. Eccles. c. 25.

A. M. 4038.

Annæ

Annæ pontificis, ejus qui Christo illuserat, nepos persuasit sacerdotibus, ne amplius pro Cæsare immolarent. Cumque meliora suadentibus nequaquam optemperaretur, missi ab Agrippa equites, ut urbi præsidio essent, ejecti; Romani præsidiarii etiam contra datam fidem jugulati sunt. Additi cædi Ananias Pontifex, Annæ filius cum fratre, & Manahemus, qui tyrannidem invasurus videbatur, Eodemq; die (sabbatum erat) Cæsarienses xx Iudæorum millia necarunt, qua cæde tota gens efferata, vicissim in Syros Græcosque cœpit grassari, ut non Palæstina tantum tota, sed & vicinæ regiones, & Alexandria Ægypti, sanguine exundarent, in qua sola urbe L Iudæorum millia periere. Bellum hoc longe tristissimum multis ante prodigiis est denunciatum. Supra civitatem sydus stetit gladio simile, & per annum perseveravit. Paschate hujus anni, lux diei instar clara in templo, dimidiam horam fulsit, signans adesse lucem, sed brevi evaniturum. Orientalis porta ænea sponte patuit; audita & vox, *migremus hinc*, solitudinem, & discessum numinis indicans. Visæ & armatæ acies tranantes nubila, & civitati circumfusæ. Imo quod horribilius, cum Iesum quondam Dei filium tenuissent audire, coacti sunt audire per septennium alium *Iesum Anani filium*, hominem plebejum & rusticum, noctes diesque vociferantem; *Vox ab oriente, vox ab occidente; vox à quatuor ventis; vox in Ierosolymam & templum, vox in maritos novos, novasque nuptas, vox in omnem hunc populum.* Verberibusque ob id contusus, ad singulos ictus respondebat, *væ Ierosolymis.* Maximè autem diebus festis vociferabatur, donec tandem in obsidione conquievit, ad extremum addens, *væ etiam mihi*; lapisque tormento missus statim eum peremit. Verum hæc ostenta plerique, ut solet cæcum vulgus, ex suis cupiditatibus, interpretabantur: Maximè eo dementati, quod sacri eorum libri Iudæo cuidam hoc tempore totius orbis imperium promitterent, qui fuit Christus Mariæ virginis filius, non Vespasianus, ut cum Iosepho Suetonius & Tacitus opinantur.

Iose. l. 2. de bell. c. 16. 17. 18. 19.

Iose. l. 7. de bel. c. 12 Tacit. 5. histo. c. 13. Euseb. 3. Histor. Eccl. c. 8.

A. M. 4033. A condito templo Salomonis 1100.

Tacitus 5. Hist. 13. Suet. Vespas. c. 4.

Comprimere primos Iudæorum ausus cupivit Cestius Gallus, Syriæ præses, assumtis in hoc sociorum regum auxiliis. Sed ad urbem progressus, cum imprudentius pedem referret, repellitur à Iudæis jam propè furentibus, amissisque præter machinas, v millibus peditum, & mille ferè equitibus, Antiochiam recedit. Iudæi successu animosiores, duces bello gerendo creant, interque eos Ananum pontificem: Iosephum Matthiæ filium, qui deinde hoc bellum descripsit, Galilææ utrique præficiunt. At meliores quique, Christiani præsertim, è Iudæa, tanquam navi pessum itura, maturè enatabant.

Ioseph. de bel. Iudaico l. 2. c. 24. 25.

Nero idoneum tanto bello ducem circumspiciens Flav. Vespasianum, Britannicis expeditionibus clarum, misit in Syriam, cui legatus ivit Titus filius, egregius belli juvenis. Cum Ptolemaidem venisset Vespasianus, Sepphoris urbs Galilææ maxima semet ei dedidit, moxque ex Ægypto, Syria, & à vicinis regibus Agrippa, Antiocho, Sohemo, Malcho, LX militum millia confluxére. Ductat erga in Galilæam copias: non ferentibus vim Romanorum, qui cum Iosepho erant. Prima omnium Gadara expugnatur,

Iose. l. 3. de bello Iudaico c. 1. &c.

Iose. l. 3. cap. 12.

gnatur, inde Iapha, ubi xv Galilæorum millia ceciderunt. Samaritæ quoque in monte Garizimo oppressi, à Sexto Cereale, occisique undecim millia & sexcenti. Decimo tertio Neronis anno Iotapata, fortissime à Iosepho defensa, in potestatem Vespasiani venit, XL Iudæorum millibus peremptis. Venit & Iosephus, optimum quidem ratus in bello pro patria mori, sed lege belli, id est, à victoribus trucidari: summumque scelus in DEUM creatorem esse, & à natura ipsa abhorrens, propria perire manu. Hic ergo, quod Vespasiano spem imperii faceret, benigna habitus custodia est. Excisa deinde Ioppe, deditur Tiberias, expugnatur Tarichęa, Galilæi ad Genesaram lacum tanta strage cæduntur, ut fœtore & sanie totum stagnum horreret. Supra xxx millia venditi, sex millia Neroni ad perfodiendum Isthmon missi. Ibi Titi virtus enituit, qui equo in acie sub feminibus amisso, alterum inscendit, cujus victorem contra se dimicantem interfecerat.

Suet. Vesp. c. 5. Ioseph. Ibidem. c. 49. Dio in Vesp. Suet. Tit. c. 4. Iose. 4. de bel. Iudaico.

Secuta Gamalensium & Giscalorum exitia, totaque tandem Galilæa, postquam multo sudore Romanos exercuisset, subacta: Supererant Iudæa, Peræa, & Idumæa. Ierosolymam obsidione cingere distulit Vespasianus, comperta è transfugis seditione, qua Iudæi laborabant, quam simulatione metus augendam putabat, ut suismet hostes armis conficerentur. Id quod evenit. Repleta enim latronibus urbe, nihil sacri profanique habentibus prædæ erant opulentissimi quique. Anano sacerdoti Phannias quidam rusticus, sorte lectus sufficitur, ignarus quid rei esset, quod agendum susciperet. Quo facinore infensus ille, stimulat in Zelotas (sic semet appellabant, quasi legis patriæ æmulatores diceres, qui perduelles erant honestatis) populum, Templumque Dei in speluncam latronum vertitur, confugientibus eo velut in castellum seditiosis, ipsumque sanctum profana turba polluentibus, quæ abominatio manifestum desolationis præsagium cuivis cordato præbuit. Sic obsessi in templo Zelotæ, Idumæos advocant, eorumque xx millia nocturnis insidiis intromittunt, commissoque prælio supra VIII millia interfectorũ dies ostendit. Direpta urbs, Ananus Pontifex, & primores plerique trucidati, cæterorum civium ad XII M. Zacharias Baruchi, quanquam à LXX judicibus absolutus, medio in templo occisus est, corpusque in vallem provolutum. Nec sepultura dignabantur cæsos, proditores eos, legisq; patriæ desertores criminati, quicunque ad Romanos profugere tentarent. Interim qui Masadam tenebant, totam regionem deprædabantur. Vespasianus à Gadarenis invitatus, Peræam subigebat, habitatoribus ad Iordanem tunc restagnantem compulsis. Eos Placidus Tribunus horrenda strage peremit; XV M. militum gladiis absumta, innumera multitudo Iordane absorpta. Asphaltites lacus cadaveribus repletus est. Expugnata Gerasa, dum Ierosolymam obsidere parat imperator, affertur Neronẽ interiisse, eaque conficiendo bello mora intercessit.

Dani. 9.27 Matthe. 24. 15. Marc. 13. 14. Luca. 19. 20. Ioseph. l. 4. de bello Iudaico c. 7.

Iose. de bell l. 5. c. 2. 3.

Gerebat tunc consulatum *Silius Italicus*, Poeta egregius; florebat & *Persius* Satyricus. Epaphrodito Neronis liberto, qui impuræ illius animæ jam migraturæ, latiorem viam aperuit, serviebat Epictetus

Euseb. Chro. Suidas.

magister virtutis, & libertatis, quam omnem excindere, quantum in se erat, Nero destinabat.

Anno Christi. 71. Mundi 4038. Olym. 112. Sueto. in Galba Xiphil. e Dion. Tacit. Hist. l. 1. Aurel. Victor. Plut. in Galba Sueton. c. 6. 14.

SERVIUS SULPITIUS GALBA.
M. SALVIUS OTHO.
AULUS VITELLIUS.

HI *tres* uno biennio imperium degustarunt potius, quam perceperunt. Galba septuagenario major, primus extra urbem princeps lectus, majore omnino favore & autoritate cepit imperium, quam gessit. Quamquam enim multa documenta egregii principatus daret, tamen occisis plerisque crudelitatis Neronianæ administris, haud quaquam tam grata ea erant, quam invisa, quæ secus fierent. Ante sumtam dominationem, Africam Germaniamq; laudabiliter administraverat, militem severissime tractans, ita ut ingresso eo castra, vulgaretur statim; *disce miles militare, Galba est, non Gætulicus.*

At in adolescentes infamis, ad vescendum intemperans fuit. Princeps factus, trium amicorum consilio, T. Vinii, cupiditatis immensæ, Cornelii Laconis arrogantia socordiaque intolerabilis, & Iceli inertis liberti, cuncta dispofuit, adeo ut inter Palatinas ædes pariter habitarent, & vulgo pædagogi dicerentur. *Dio in Galba* Famæ nec incuriosus erat, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetens, suę parcus, publicæ avarus. Milites donativum poscentes verbo perculit, ut generoso, sic intempestivo, *legere se militem solere, non emere.* Major privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperii, nisi imperasset. Octavo imperii mense, dum factione Othonis accensas legiones, lorica tectus lenire contenderet, ad lacum Curtium cæsus est, cumque eo Licinianus Piso, quem adoptaverat, & tres tyrannidis administri. *Tacit. l. 1. Hist. c. 41. & c. Plu. in Galba Sueton. in Otho c. 3, 9 7. Tacitus. Hist. c. 13. 14, 21. Plu in Othone.* Iulius Vindex antea, dum proditum se putat, sua manu ceciderat, acie victus à Virginio Ruso. Nymphidium Sabinum præfectum, qui prætorianos ingentibus promissis conciliaverat Galbæ, sed postea sibimetipsi circūdare concupierat purpuram, milites interfecerant. Sed iidem mox infensi Galbę ob avaritiam, quodque Neronianis imbutos moribus prisca habere disciplina conaretur, quemvis præ illo Dominum adscivere. Igitur *Salvius Otho*, Neroni quondam criminose familiaris, & in Poppæa uxore rivalis, potentiam invadit. Conatibus Galbæ primus accesserat, sperans fore ut adoptaretur ab ipso. Sed postquam, Pisone prælato, spe decidit, ad vim conversus, instigante super animi dolorem, etjam magnitudine æris alieni, dominatui intendit animum. Neque enim dissimulabat, nisi principem se stare non posse: nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Corruptis pecunia militibus, Galbæ ob avaritiam infensis, in castra latus, nihil magis pro concione testatus est, quam id demum se habiturum, quod sibi illi reliquissent. Ab infima plebe appellatus Nero, nullum indicium recusantis dedit: *Tacit. 1. hist. 1. c. 78 Dio in Othone.* Sed ea nocte per quietem pavefactus, gemitus edidit maximos, questus à manibus Galbæ se deturbari visum. Ac sub idem tempus, Germaniciani exercitus in Vitellii verba juraverant. Expeditionem in eum impigre atque etiam præpropere inchoavit, cumque trahi bellum oporteret, quam primum ipse decertaturus venit, sive ardori militum impar, seu sollicitudini.

Et

Tacit. lib. 2. Hist. 12. 13. 22. 24. 31.

Et tribus quidem, verum mediocribus præliis, apud Alpes, circaque Placentiam, & ad Castoris vicit; novissimo maximoque apud Bebriacum, fraude superatus est: cum spe colloquii facta, quasi ad conditiones pacis militibus eductis, ex improviso dimicaretur.

Suet. c. 9. 10. 11. 12. Tacit. 2. Hist. 47. Dio in Othone. Eutrop. lib. 7. Plut. in Othone.

Ac statim moriendi impetum cepit, magis pudore, ne tanto hominum periculo dominationem sibi asserere perseveraret, quam desperatione, ut multi opinantur. Quippe residuis integrisque etiam nunc copiis, quas secum ad secundos casus detinuerat, & supervenientibus aliis è Dalmatia, Pannoniaque & Mæsia, imo ne victis quidem adeo afflictis, ut non in ultionem ignominiæ quidvis discriminis ultro, & vel solæ subirent, suo exitio commune malum voluit antevertere. Suos igitur omnes comiter ab se dimisit, hortatusque ut quisque, qua ratione posset, sibi consuleret: Quicquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo aut noxæ apud victorem forent, concremavit. Divisit & pecunias domesticis ex copia præsenti. Atque ita paratus morti, arctissimo somno quievit, expergefactusque uno *se ictu trajecit*, XXXVIII ætatis anno, & XCV imperii die, adeo amabilis militibus propriis, ut plerique ejus corpore viso, suis manibus interierint.

Sueton. Vitell. c. 4. &c. Tacitus 1. Hist. c. 51. Ioseph. lib. 5. de bello c. 8.

Sic *Aulus Vitellius* successit, patre L. Vitellio ter Consule, miri in adulando ingenii viro. Aulus omnibus probris contaminatus, ex infami Tiberii apud Capreas secessu. Cajo per aurigandi, Claudio per aleæ studium familiaris fuerat, iisdemque artibus Neroni, Proconsul Africæ singularem innocentiam præstitit: à Galba in inferiorem Germaniam præter opinionem erat missus, præ se ferente illud, *nullos minus metuendos, quam qui de solo victu cogitarent.* Satis constat, exituro viaticum defuisse, tanta rei familiaris egestate, ut uxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cænaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret. Castra vero ingressus nihil cuiquam poscenti negavit, atque etiam ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia demsit. Quare vix dum mense transacto, pronus ad res novas exercitus, raptum è cubiculo imperatorem salutavit, consentientibus mox superioris Germaniæ legionibus: qui à Galba ad senatum defecerant. Victo per absentiam ejus Othone, ut campos, in quibus pugnatum erat, adiit, abhorrentes quosdam cadaverum tabem, detestabili voce confirmare est ausus, dicendo, *optime olere occisum hostem, & melius civem.* Vrbem ingressus comitia in decem annos ordinavit, seque perpetuum consulem. Homo non profundæ modo, sed intempestivæ quoque ac sordidæ gulæ, pronus vero ad cujusque & quacunque de causa necem & supplicium fuit. In una cæna, quam ei Vitellius frater exhibuit, supra cæteros sumptus duo millia piscium, septem avium millia apposita traduntur. Itaque octavo imperii mense desciverunt ab eo exercitus, Mæsiarum atque Panoniæ, item ex transmarinis Iudaicus & Syriacus: ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani verba jurarunt, æmulis inter se, ut solent, militibus, ne deteriores Hispanicis, qui Galbam, ac Germanicis, qui Vitellium, & prætoriis, qui Othonem fecerant, viderentur. Retinendæ potentiæ Vitellius nihil non lar-

Tacitus l. 2. Hist. c. 62. 70. 87.

Eutrop. lib. 7.

Dio in Vitell. Oros. l. 7. c. 8. Tacit. 2. Hist. 6. 7. 74. 80.

gitus est, & tentavit. At ubique aut superatus, aut proditus, apud Cremonam præsertim, ab Fl. Sabino urbi præfecto, Vespasiani fratre, sestertium millies pepigerat, arbitris militibus, imperio cedere. Sed postquam mox circumventum se nuntio ratus est, quasi renovato furore, ipsum Sabinum cæterosque adversæ partis, cum Capitolio, quod saluti remedium ceperant, cremavit. Mox ubi vera esse, & propinquare hostes patefactum est, productus è latebra Palatii, quo se abdiderat: vinctis à tergo manibus circumducitur, ad spectaculum vulgi. Et ne homo impudens in extremis saltem, malorum, quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subjecto in mentum gladio, seminudus, multis cæno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum ejus incessentibus, per scalas Gemonias trahitur, ubi Sabinum necari permiserat. Sic numerosis ictibus excarnificat⁹ *interiit*, anno vitę 57. Hoc civili bello plurimum sanguinis fusum, Cremonæ omnia sacra profanaq; in igne consederant, anno CCLXXXVI quam erat condita. Annibale in Italiam ingruente, T. Sempronio & P. Cornelio Coss. Prælia ante ipsam urbem Romam multa & varia, dum Petilius Cerealis & Antonius Primus, Vespasiani duces, irrumpunt. Concurrere & in campo Martio infestæ acies. Pro Flavianis erat fortuna, & parta toties victoria. Vitelliani desperatione sola ruebant. Simul cruor & strues corporum: juxta scorta & scortis similes, prorsus ut eandem civitatem & furere crederes & lascivire. Expugnata vi prætorianorum castra, cæsaque in urbe hominum L M. Cohibitus tandem à superveniente Licinio Mutiano miles, nomen sedesque Cæsaris Domitiano, principis filio tradita.

Tacitus 3. Hist. cap. 55. 65. 72.

A. M. 4040.

Tacitus 3. Hist. c. 34. 82.

Dio Vitellio. Jos l. 5. de bello cap. 10. 13. 14.

Nihilo melior tum *Iudææ* erat *facies*. Ioannes Levii F. Giscalis elapsus, & Simon Gerasenus seditiosorum duces, mutuis in se cædibus & lanienis sæviebant. Erant Simoni haud contemnendæ copiæ quibus ut Idumæos vicit, ita Ierosolymitas perterruit. Ergo intra urbem Ioannes, nullo non scelere grassatus, in templum compellitur, eique subigendo Simon intromittitur portis. Dum illi intra mœnia confligunt, Vespasianus depopulatus confinia quæque, cognitis autem patriæ à Vitellio occupatæ calamitatibus, Cæsaream revertitur, ibidemque ab exercitu salutatus imperator, in Ægyptum tendit ad præfectum ejus Tib. Alexandrum, ut commeatu Romanos intercludat. Sed audita suorum victoria, Romam properat, filium Titum cum selectis copiis ad excindendam Ierosolymam mittit, triplici jam seditione laborantem, quod Eleazarus superiorem templi partem Iohanni extorserat, & Simon cum Iohanne de reliquis contendebat.

Ibid. c. 6. 7. 9.

Sueton. Vesp. c. 7.

I sep. 6. de bello cap. 1.

Flavius Vespasianus.

FLavius *Vespasianus* patre publicano T. Flavio Petronio, municipe Reatino ortus, per militarem industriam ad imperium emersit. Claudio principe legatus legionis in Germania, inde in Britanniam tanslatus tricies cum hoste conflixit. Post consulatum administrata Africa comes Neronis, quod cantante eo, vel abscederet citius, vel obdormisceret, penè occisus, latebras quæsivit, cum præter opinionē extrema metuenti, Iudæa cum exercitu oblata est. Vitellio & Othone rem-

Anno Chr 72. Rom. Mundi 4040. Sueton. Vespas. c. 1. 2. 3. 4.

rempubl. raptantibus, ad capessendum principatum ei multi hortatores, quidam etiam vates, lente admodum persuasere. Primus Ægypti præses Tiberius Alexander legiones in verba ejus adegit, quem mox alii secuti. Ingens deinde fama, cum absens consulatum collega filio iniisset, ad urbem perrexit calliditate Muriani a factione Antonii Primi, turbidisque legionibus vix tandem liberatam. Mutianus enim, velut usurpator imperii, impleto spe Hispaniæ Antonio, vires occultè demsit, legione septima, quæ flagrantissimi in eum amoris erat, in hyberna, tertia in Syriam, aliis alio dimissis. Petitium Cerealem præmisit in Germaniam, vehementer tumultuantem instinctu Iulii Civilis Batavi, cui pleraque Gallia accesserat, ipsæque legiones vel jugulatæ per fraudem, vel in partes traductæ erant, Hordionio Flacco, ducibusque aliis interemptis. In Civilem sex legiones evocatæ à Mutiano, venientisque exercitus fama, Galliarum civitates ad mitiora inclinatæ. Supervenit *commune rebellantium malum discordia*. Quidam cladibus, alii pudore labefactæ fidei in Vespasiani fidem redacti, edixitque per manipulos Cerealis, ne quis in certamine jurgiove seditionem aut cladem commilitioni objectaret. Crebris post hęc & ambiguis præliis, ac multo utrinque sanguine certatum, donec per occultos nuncios Batavis pax, Civili & Velledæ Virgini fatidicæ, cui plurimum ille tribuebat, monstrata venia, positisque armis tranquillitas populis reducta est.

Tacitus lib. 4. Histor. cap. 39.

Ibidem 66.68.77 Ios. l. 7. de bello Iudaico c. 23.

Tacitus Hist. 5. c. 24. Dio in Vesp.

Iulius Sabinus, qui se Cæsarem cognominaverat, in sepulcro subterraneo novem annos cum uxore delituit, ex eaque duos sustulit filios. Tandem proditus capite poenas pependit.

Tacitus Hist. 5. cap. 11.

Dum ista fiunt, Titus ante moenia Ierosolymorum positis castris instructas legiones ostentavit. Iudæi sub ipsos muros struxêre aciem, rebus secundis longius ausuri: & si pellerentur, parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambigue certavit. Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prælia ferebant, donec assiduis damnis intra moenia pellerentur. Romani longum rati, famem hostium opperiri, ad oppugnandum vertuntur. Sed urbem arduam situ opera molesque firmaverant, queis vel plana satis munirentur. Duos colles in immensum editos claudebant muri. Templum in modum arcis, propriique muri, labore & opere ante alios. Ipsæ porticus, queis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Et pervicacissimus quisque illuc confugerant, eoque seditiosius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latissima moenium Simon, mediam urbem Ioannes, templum Eleazarus firmaverat. Sed prælia, dolus, incendia inter ipsos; & magna vis frumenti ambusta. Diebus azymorum cum omnis populi colluvies afflueret, Ioannis missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumque ejus obtruncarent, templo potitur. Ita in duas factiones civitas discessit, donec murum ferientibus Romanis, bellum externum concordiam pararet. Multitudinem obsessorum C. Tacitus sexcenta millia fuisse, Iosephus multo plura tradit. Arma cunctis qui ferre poterant, obstinatio viris fæminisq; par. Iam intus crematam annonam dira fames, foris cruenta supplicia, nec

Iose. l. 5. de bello cap. 4.

Tacitus l. 5. c. 13. Matt. 24.

Ioſep. l. 6. de bello cap. 14. nec tamen remittebat furor pugnandi, aggeres vineæque incendebantur. Tandem dividuntur legionibus munia: & quies præliorum fuit, quoad cuncta expugnandis urbibus reperta apud veteres, aut novis ingeniis ſtruerentur. Ita circumdatis XL ſtadiorum vallo Iudæis, prout olim Christus prædixerat, (Luc. 19. 43. 44.) fames in dies intendebatur, tanta pereuntium fœditate, ut ipſum hoſtem miſeratio ſubiret malorum. Sed urgebat eos DEI ira, quam pertinaci perfidia quotidie cumulabant, ut nullam gentem atrocioribus acceperimus cladibus perculſam. (Ioſep. l. 6. c. ult. 7. cap. 8.) Cum multi clam urbe ereperent, ingeſtis avidius cibis rumpebantur, aut avaritiæ cauſa ob deglutitos aureos diſſecabantur à Romanis. Conſtat una nocte duo millia apertis ferro ventribus periiſſe: (Euſeb. l. 3. Hiſt. Eccleſ. c. 4. 5. 6. 7.) à XVI Aprilis uſque ad Kal. Iulii intra mœnia fame ferroque abſumpta ſepties centena millia, quindecim millia & octingentos. Modium frumenti veniiſſe talento, repertos qui tetrum è cloacis & fimetis cibum, imo è laniata filiorum ſuorum carne peterent. Tandem ad diem VIII Auguſti capta urbs, biduo ſequenti templum, quod fruſtra obnitente Tito, à milite quodam incenſum, deflagravit, inque eo ſacerdotum & propugnatorum ingens multitudo. (Ioſep. l. 7. cap. 11.) Vna in porticu ſex millia cremati, quos pſeudopropheta aliquis eo deduxerat, ſalutem iſto die pollicitus. Reſtabat pars urbis altera, æque firma ac prior, cujus tandem captæ incenſæque omnis multitudo trucidata. Ioſephus, qui interfuit captivorum 97 millia, mortuorum in obſidione undecies centena millia prodit. (Idem ib. l. cap. 17.) Etenim tota gens ex omnibus orbis provinciis Paſchales ad ferias congregata, ſubitoque circumfuſa bello velut diro carceri incluſa periit.

Titus relictis aliquot turribus, pro teſtimonio ad poſteritatem, (C. 19. 20. Finis regni Iudaici. A. M. 4041. A prima deſolatione Templi & urbis 676.) quantam urbem excidiſſet, reliqua omnia ſolo æquavit, ut habitatam aliquando fuiſſe, vix quiſquam agnoſceret. Inde dum regiones luſtrat apud Cæſaream Philippi, bis mille quingentos captivorum, velut ſolenni fratris ſui natali: apud alteram Cæſaream totidem beſtiis objectavit, aut flammis exuſſit. Antiochenis tamen, præter antecedentem in Iudæos ſævitiam, exilia reliquis apud ſe poſcentibus non annuit, ſupereſſe nullam pulſis patriam cauſatus. (Suidas in Tito.) Captis Ieroſolymis, oblatas ſibi à gentibus coronas omnes repudiavit, *Non ſeſe*, dicens, *illa feciſſe, ſed Deo iram ſuam declaranti manus ſuas commodaſſe.*

Cum Romam veniſſet, (Oroſ. l. 7. c. 9 Ioſeph. l. 7. de bello c. 24.) feſta totius civitatis gratulatione exceptus, acto cū patre triumpho, Simonem Bargioram, Ioannem, alioſque bellatorum nobiliſſimos, quos ad id ſervaverat, in foro plecti capite imperavit. Pars triumphi fuit & mēſa aurea, candelabrumque, ultimaque omnium Lex Iudæorum, poſtmodum in Palatio depoſita. Supererant adhuc caſtella; Herodium, Machærus, Maſſada. (Cap. 25.) Herodion & Machæruntem Cecilius Baſſus partim armis, partim deditione cepit, tria millia, quæ in ſylvam confugerant, occidit. Cæſar venditis totius Iudææ agris, ſolam Emmauntem octingentis militibus conceſſit habitandam. Iudæis omnibus didrachma, ante templo DEI pendi ſolita, quotannis in capitolium deferenda impoſuit. Feces belli in Maſſada caſtello conſederant, (Ibidem c. 28.) duce Eleazaro, Iudæ Galilæi nepote. Erant

ad

ad mille mortales pari obstinatione, ne quenquam hominum dicerent dominum, ipsi scelerum mancipia. Hos cum alia vi non posset, igni aggressus Flavius Sylva, DEUM palam sibi cooperantem reperit. Subito enim coortus auster flammam in munitiones rebellium tulit, omnemque eis spem salutis abstulit. Ergo mutuo se cohortari, ne libertate vitam cariorem ducerent, omnes in ferrum ruunt, nullo superstite, nisi duabus mulierculis & pueris, qui subterraneis se cuniculis abdiderant. Hujus farinæ quidam profugerant in Ægyptum, proditique Lupo præsidi, quod nullis tormentis adigi poterant, ut Cæsarem dominum appellarent, fœdis interiere suppliciis, causamque Vespasiano præbuerunt, ut templo Oniæ, ante 333. annos apud Heliopolin Ægyptiam exstructo, vastitatem induceret.

Iosep. l. 7. c. 29. 30. 31.

Nec Cyrenenses Iudæi communem numinis effugerunt iram. Ionathæ enim cujusdam impostoris pollicitationibus seducti, inde ejusdem indicio proditi, Catulli præsidis iniquitatem irritarunt, qui antea multis infensus, tria millia Iudæorum suppliciis necavit, nec paucioribus apud Alexandriam ipsamque Romam rebelliones crimen intendit, interque eos Iosepho, scriptori hujus ævi nobilissimo. Sed homo nefarius diris paulo post morbis exhaustus, sævitiæ suæ pœnas exsolvit.

Iosep. l. 7. de bello Iudaico c. 27.

Eodem tempore Alani, Caspiis effusi portis, Mediam Armeniamque cædibus ac rapinis vastarunt; Teridates Armeniæ rex egre manus eorum elapsus est. Antiochus Comagenus conspirationis cum Partho insimulatus, tota ditione sua excidit. Parthis opem postulantibus, negavit Vespasianus, convenire sibi curam rerum alienarum. Literis Vologesi, quibus scripserat: *Rex Regum Arsaces Fl. Vespasiano S.* omissa reprehensione insolentiæ, simpliciter rescripsit, *Fl. Vesp. Arsaci regum regi S.* Mediocritatem enim pristinam neque dissimulavit unquam, ac frequenter etiam præ se tulit. Nobilitatem ei generis adstruere volentes irrisit ultro. Licinium Mucianum notæ impudicitiæ, sed meritorum fiducia minus sui reverentem, nunquam nisi clam, & hactenus retaxare studuit, ut apud communem aliquem amicum querens, adderet clausulæ: *ego tamen vir sum*. Offensarum inimicitiarumque minime memor executorve, Vitellii hostis sui filium splendidissime maritavit. Metium Pomposianum, quod vulgo crederetur genesin habere imperatoriam, consulem fecit, spondens beneficii quandoque memorem futurũ. Conjurationes multas scelere inulto abscedere patiebatur comiter, uti erat, *stultitiæ arguens, qui ignorarent, quanta moles molestiaque imperio inesset*. Divinis adeo deditus, ut successores fideret liberos fore, aut neminem. Itaque primus Romanorum principum ex se genitos successores habuit. *Nullius unquam cæde lætatus, justis suppliciis illacrimavit etiam & ingemuit.*

Dion Vesp. *Suet. Vesp. c. 12. 13. 14.* *Aurel. Victor.* *Sueton. cap. 8. 17. Eutro. l. 7.*

Achajam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, libertate adempta: Item Thraciam, Ciliciam & Comagenem, ditionis regiæ ad id tempus in provinciarum formam redegit.

Cappadociæ propter assiduos barbarorum incursus, addidit legiones. Plurimas per totum orbem civitates terræ motu aut incendiis afflictas restituit. Ingenia & artes vel maxime

Suet. Vesp. c. 16. 18.

ximè fovit. Primus è Fisco Latinis Græcisque Rhetoribus annua centena constituit. Præcipuum est, in quo merito culpetur, pecuniæ cupiditas. Negotiationes enim vel privato pudendas propalam exercuit, venditavit reis absolutiones, *procuratoribus se pro spongiis uti dicebat, quod quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes.*

Suet. c. 22. Reprehendenti filio Tito, quod etiam urinæ vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, sciscitans *num odore offenderetur*? ac illo neganti, *at*, inquit, *è lotio est*. Nuntiantibus legatis decretam ei statuam auream, jussit ut continuo ponerent, cavam manum ostentans, & paratam basin dicens.

Divin Vespasi.

Avaritiam tamen inopia ærarii aliqui, sed frigidius excusant, & quod male partis benè usus est. Post mortem conjugis Cænidem libertam, aliasque pellices amavit, haud pro principe.

Contumeliis aliorum, ut erat fortissimus, doctis jocularibus respondebat. Demetrium Cynicum impudentius lacessentem satis habuit canem appellare: *Ego*, inquit *canem latrantem non occido*. Portas Palatii interdiu semper apertas, ac omni custodia vacuas habuit. Itaque annum agens vitæ absque uno septuagesimum, cum æger intestina vitiasset, alvo usque ad defectionem soluta, *stantem*, ait, *imperatorem mori decet*.

Prima morbi accessione, ut, inquit, puto, Deus fio, ridens consecrationem antecessorum. *Decessit* imperii anno decimo. Sub eo ut Iudaismus defecit, ita Christianismus vires sumsit, confirmatis plurimorum animis, quod Iudæorum continui in Christianos fremitus talem sortirentur exitum, XL ante annos accurate à Christo prædictum, & Matthæi, Marci ac Lucæ Euangeliis præscriptum disertissime. Igitur Christiani in ditionibus Agrippæ, quo confugerant, servati, quotidianis è Iudæis juxta ac ethnicis accessionibis augescebant, Iohanne & Simone Apostolis, Lino item, Cleto, Clemente, aliisque Apostolorum discipulis strenuè officium facientibus.

A. M. 4050. V. C. 831. 24. Iunii.

Communis *doctrinæ laude floruerunt* Plinius secundus, naturalis scriptor historiæ, M. Fabius Quintilianus Rhetor, Helvidius Priscus senator Stoicus, Asconius Pædianus historicus, & alii bonas artes sæpe malis moribus corrumpentes. Cassi. Chron. Euseb. Oro.

Titus Vespasianus.

Anno. Christi o. Mundi. 4050. Suet. Tito Aurel. Victor. Dio Xiphil. in Tito.

Titus vocabulo patris etiam *Vespasianus* dictus, matre liberta, Domitella nomine genitus, imperavit solus annos duos & menses duos, diesque viginti. Nam superstite adhuc patre participem tutoremque imperii egit, iu septem consulatibus collegam. A puero præclaris studiis, probitatis, militiæ, literarum, instantissime deditus, patrem clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu anteivit. Quæ eo amplius grata fuere, quod à nonnullis à privato adhuc patratis, asperior, luxuriæque & avaritiæ amans credebatur fore. Namque presecturam pretorianam, nunquam ad id tempus, nisi ab Equite Romano administratam susceperat, & aliquanto incivilius violentiusque gesserat. Siquidem suspectissimum quemque sibi, submissis, qui per theatra & castra, quasi consensu ad pœnam deposcerent, velut criminis convictum oppressit. In quibus A. Cæci- Sueton. cap. 6. 7.

Cæcinam consularem, adhibitum cænæ, vixdum triclinio egressum, ob suspicionem stupratæ Berenices, uxoris suæ, jugulari jussit, cum etiam chirographum ejus præparatæ apud milites conjurationis deprehendisset. Suspectus & luxuriæ erat, quod ad mediam noctem commessationes, cum profusissimo quoque familiarium extenderet: Nec minus libidinis, propter spadonum greges, & insignem reginæ Berenices amorem. Suspecta & rapacitas, quod constabat in concionibus patriis nūdinari præmiarique solitum. Denique propalàm alium Neronem & opinabantur, & prædicabant Sed hæc in melius conversa, adeò ei immortalem gloriam contulêre, ut *deliciæ atque amor humani generis* appellaretur. Nam ut subiit pondus regium, Berenicen justas sperantem nuptias, regredi domum, & enervatorum turbas abire præcepit. Quo facto quasi signum protulit mutatæ intemperantiæ. Convivia instituit jucunda magis, quam profusa. Amicos elegit, quibus & post eum principes, ut & sibi & Reip. necessariis, acquieverunt. Nulli civium quidquam ademit: abstinuit alieno, ut si quis unquam: ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se munificentia minor. Cum enim ex instituto Tiberii, omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem & ipsi dedissent, primus omnia præterita uno confirmavit edicto, nec à se peti passus est. In cæteris verò desideriis animum hominum obstinatissimè tenuit, ne quem sine spe dimitteret, *negans oportere quenquam à sermone principis tristem discedere.* Atque etiam recordatus quondam super cænam, quod nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam meritoque laudatam vocem edidit: *Amici, diem perdidi.* Clementiam usque eò produxit, ut amplissimi ordinis duo, cum adversus eum conjurassent, neque abnuere cogitatum scelus quirent, monuerit primò, post deductos in spectaculum secum, utrinque assidere jusserit; petitoque ex industria Mirmillonum, quorum pugnæ visebantur, gladio, quasi ad explorandam aciem, uni atque alteri commiserit, quibus perculsis, & constantiam mirantibus diceret, *videtisne potestates fato dari, frustraque tentari facinus potiunde spe, vel amittendi metu?* Fratrem quoque Domitianum parantem insidias, flens sæpius obtestatus est, ne parricidio assequi cuperet, quod & se volente esset obventurum ei, & jam haberet, ut particeps potestatis. Hujus tempore mons Vesuvius in Campania ardere cæpit, incendiumque Romæ, sine nocturnâ requie, per triduum fuit. Lues quoque quanta vix unquam antea. Quibus malis cunctis remediorum generibus subveuit. Bona oppressorum incendio & cineribus (nam duæ urbes Herculanum & Pompeji penitus obruebantur, Plinius etiam senior novæ rei spectator improvidus) quorum hæredes non exstabant, restitutioni afflictarum civitatum attribuit. Delatores partim vænire imperavit, partim in asperrima insularum avehi.

Suet. c. 8. Aurel. Vict. — *Eutr. l. 7.* — *Dio in Tito.* — *Plinius Iunior Epist. ad Traja. Suet. c. 8 in Tito.*

Dio tantum cineris jactatum in aëre narrat, ut pervenerit in Africam, Syriam & Ægyptum, introieritque Romam, & solem obscuraverit, gigantium imaginibus in aëre velut confligentibus, ut dixeris lætatos

Dæmones, quod tantum nuper hominum ad inferos Iudaico bello rapuissent, ac mox Tito defuncto Domitianus plurimas esset Tartaro inferias missurus. Inter hæc enim *morte prævenitus* est *Titus*, majore hominum damno quam suo, anno ætatis altero & quadragesimo. Hujus mors adeò provinciis luctui fuit, ut orbem velut parente orbatum deflerent.

A. M. 4052.

Flavius Domitianus.

Anno Chr. 82. Mundi 4052. Tacit, 4. Hist. c. 52. 85.

D*Omitianus* patri fratrique dissimilis, qualem esset Principem daturus, adolescentulus adhuc ostendit. Absentibus enim illis in bello Iudaico, stupris ac libidinibus Cæsarem egit; Domitiam Longinam tum Ælio Lamiæ abductam contrectatasque multorum nobilium uxores narrant. Vno die super x x urbana officia aut peregrina distribuit: Mirari se Vespasiano dictitante, quod non & sibi successorem mitteret. Quum fidem quorundam ducum tentasset, spernique à senioribus juventam suam cerneret, usurpata antea imperii munia omisit, simplicitatis ac modestiæ imagine in altitudinem conditus; studiumque literarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animum, & fratris æmulationi subduceretur, cujus disparem mitioremque naturam contra interpretabatur.

Sueton. Domit. c. 2. 3.

Patre defuncto nunquam cessavit insidias struere fratri clàm, palàm: quoad correptum gravi valetudine, priusquam plànè efflaret animam, pro mortuo deferri jussit. Initio principatus, quotidie secretum sibi horarium sumsit, nec quicquam amplius quam muscas stilo configeret: Vt cuidam interroganti, essetne quis intus cum Cæsare, non absurdè responsum sit, à Vibio Crispo: *Ne musca quidem*. Domitiam uxorem, Paridis histrionis amore deperditam, repudiavit: intraque breve tempus impatiens discidii, q. efflagitante populo, reduxit. Circa administrationem imperii aliquamdiu varius & mirus modestiæ simulator, mixturâ penè æquabili vitiorum atq; virtutum, tandem virtutes quoque in vitia deflexit, inopia, ut volunt, rapax, metu sævus.

Multa in communi rerum usu non sinè causa novavit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum saltem exercendi artem, jure concesso.

Castrari mares vetuit. Ius diligenter & industriè dixit, tantâ magistratuum censurâ, ut neque modestiores unquam, neque justiores exstiterint.

Scripta famosa abolevit, non sinè auctorum ignominiâ. Cæcilium Rufinum Quæstorium virum, quod gesticulandi saltandique studio teneretur, movit senatu. Probrosis fæminis jus capiendi legata, hæreditatesque ademit. Incesta Vestalium variè & severè exercuit. Inter initia liberalis, omnes circa se acriter monuit, ne quid sordidè facerent.

Dio Xiphil.

Sueton. Domit. cap. 9.

Fiscales calumnias, magnâ calumniantium pœna repressit; ferebaturque vox ejus. *Princeps qui delatores non castigat, irritat.*

Bibliothecas incendio consumtas, petitis undique præsertim Alexandriâ exemplis reparavit. Sagittarum tàm doctus fuit, ut inter patentes digitos extentæ manus viri, procul positi, spicula ejus transvolarent. Sed in nullius virtutis tenore permansit. Atrox cædibus, quod Astrologorum arte comperto suo exitu, omnia metueret, bonorum supplicia

Sueton. Domit. c. 10. 20. Aurel. Victor.

Sueton. c. 14. 13.

Dio in Domit. plicia agere cœpit, ac more Caligulæ, dominum se Deumque dicere. Erat autem non solum magnæ, sed & callidæ inopinatæque sævitiæ. Neminem enim verè & ex animo dilexit, præter paucas mulieres: quanquam eum se diligere simulabat, semper, quem maxime interfectum cupiebat.

Sulpit. Severus l. 2. A. M. 4066. Præter alios complures, vel nulla, vel levi de causa damnatos, etiam *in Christianos sæviit*, inter quos *Iohannem Apostolum in Patmon* relegavit insulam, ubi ille divinam revelationem vidit, acuendis deinde omnium piorum mentibus editam.

Suet. c. 15. Dio in Domit. Euseb. l. 3. Histo. Eccles. c. 13 14. 15. Flavium Clementem patruelem suum, cujus filios etiam tum parvulos successores palàm destinaverat, illato Christianismi crimine & ipsi & uxori ejus Flaviæ Domitillæ, propinquæ suæ, tantum non in ipso ejus consulatu interemit: Domitillam in Pandatariam seposuit. Aquilium quoque Glabrionem, qui cum Iren. l. 5. contr hæres. Trajano magistratum gesserat, accusatum præter cætera ejusdem criminis, per invidiam interfecit. Conquiri jussit & Davidis, Iudæorum Orosius quondam regis posteros, interque l. 7. c. 10. eos Iesu Christi propinquos. Sed edoctus, ad cælestem eos dignitatem per humilima quæque adspirare, dimisit impunitos, cum jam plurimos, quod in mores Iudæorum Christianorumve transissent aut vita, aut facultatibus spoliasset. Quo maxime facto maturavit sibi exi- Sueton. cap. 12. 15. tium. Nam occiso Clemente, octo mensibus tot fulgura facta, nuntiataque sunt, ut exclamaverit: *Feriat jam quem volet*. Tactum de cælo Capitolium, quod iterum sub Tito arserat, magnoque ipse studio reparaverat. Tactum & Flaviæ gentis templum, quod impius divinitatis raptor exstruxerat: item Domus Palatina & cubiculum ipsius. Atque etiam titulus è basi statuæ triumphalis excussus vi procellæ in monumentum proximum decidit.

Exhaustus operum ac munerum Suet. c. 12. impensis, stipendioque quod militibus adjecerat, tentavit quidem ad relevandos castrenses sumptus, militum numerum diminuere: sed cum obnoxium se Barbaris per hoc animadverteret, nihil pensi habuit, quin prædaretur omni modo bona vivorum & mortuorum, usquequaque quolibet & accusatore & crimine corripiebantur. Senatores Dio in Domit. plerosque instructo omnibus velut funebri convivio, in quo pueri in lemurum & spectrorum formam compositi ministrabant, præsenti mortis metu exterruit. Furens etiam Suet. c. 22. libidine, fœdum ejus exercitium Græcorum lingua vocabat κλινοπάλην, nec Iuliam Tito fratre genitam incestare exhorrebat. Quibus ejus vitiis, ac maxime injuria verborum, qua se scortum vocari dolebat, accensus L. Antonius, curator Ger- Aurel. Victor. maniæ superioris, imperium corripuit. Quo per Norbanum Appium & L. Maximum strato acie, Domi- Sueton cap. 6. 10. tianus longe tetrior, in omne hominum genus, etiam in suos, ferarum more grassabatur. Sub eo C. Iulius Agricola, socer Cornelii Taciti, Tacit. in vita Agric. c. 10, 41. historiarum scriptoris, Britanniam edomuit, & classe circummissa, insulam esse primus Romanis affirmarit, incognitasque ad id tempus alias insulas, quas Orcades vocant, invenit, subegitque. Contra in Mæsia Daciaque & Germania Pannoniaque amissi exercitus, temeritate aut per ignaviam

ducum, aliquot militares viri cum cohortibus expugnati & capti. Cum ergo posceretur ore vulgi dux Agricola, Domitianus virtutibus infensus. & quo obscurior in iram, eò irrevocabilior, veneno virum intercepit. *Festinatæ mortis*, inquit Tacitus, *grande solatium tulit, evasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non jam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo & velut uno ictu rempublicam exhausit. Non vidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eadem strage tot consularium cædes, tot nobilissimarum fœminarum exilia & fugas. Nero tamen subtraxit oculos jussitque scelera, non spectavit; præcipua sub Domitiano miseriarum pars erat, videre & aspici, cum suspiria senatus subscriberentur: cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret sævus ille vultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat.* Igitur metu crudelitatis & conscientiæ suæ conjuravêre plerique, impulsore Parthenio procurante cubiculum, adscita etiam in consilium tyranni uxore Domitia, ob amorem Paridis cruciatus formidante, Domitianum multis *confodiunt vulneribus*, anno imperii XV, Vitæ XLV. Senatus gladiatoris more funus efferri, eradendumque nomen decrevit.

Eutrop. lib. 7.

Dio Xiphilin. Orosius lib 7. c. 10. Tacitus vita Agricolæ, c. 45.

Sueton. c. 17. Dio & Aurel. Victor.

A. M. 4067.

Nocte quæ cædem antecessit, ita est exterritus, ut è strato prosiliret. Longinus Proculus in Germania palàm prædixit, qua die esset periturus, Apollonius Thyanæus, Pythagoricus, Magus, eâ horâ, quâ Domitianus Romæ occidebatur, inscenso apud Ephesum saxo proclamavit: rectè Stephane; euge Stephane, percute homicidam: percussisti, vulnerasti, occidisti. Paucos ante menses Cornix in Capitolio elocuta est, ἔςαι πάντα καλῶς. Nec defuit, qui ostentum sic interpretaretur:

Sueton. c. 16.

Dio Xiphilini.

Nuper Tarpejo, quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere: dixit, erit.

ipsum etiam Domitianum ferunt pro certo habuisse, quandoquidem erat somniis divinisque deditus, beatiorem post se lætioremque portendi reipubl. statum. Sicut sanè brevi evenit, abstinentia & moderatione insequentium principum.

Quarto Domitiani anno *decessisse* narrat Eusebius *Marcum* Euangeliographum, cum primus Ægyptiis salutarem doctrinæ cœlestis facem intulisset, successore Aniano. Duodecimo ejusdem principis anno successisse Anacleto, secundo Romanorum Episcopo, *Clementem*, cujus Paulus Apostolus sua ad Philippenses epistola meminit.

Euseb. 3. Hist. Eccl. c. 12. & 16.

Vixerunt eo tempore, sed longè dissimili studio, *poetæ*. Iunius Iuvenalis, M. Valerius Martialis, Statius Papinius. *Philosophi*, interque eos Epictetus, urbe & Italia ejecti sunt.

Gellius 15 Noct. Attic. c. 11.

Cocceius Nerva.

HActenus Romæ, seu per Italiam orti imperatores: hinc advenæ, ipso CHRISTI anno centesimo. Vnde compertum est (verbis loquar Victoris Aurelii) *urbem Romam externorum virtute crevisse.* Quid enim *Nerva* Cretensi prudentius, magisque moderatum? In Epitome tamen sua victor Narniensi genitum oppido tradit. Extremâ ætate apud Sequanos cepit imperium legionum arbitrio, metuensque Domitiani, quem vivere atque assore, rumor

Anno Christi 100 Mundi 4067.

Aurel. Victor. Dio Xiphilini. Europ. lib. 8.

mor ferebat, à Parthenio ejus interfectore confirmatus est. Cum in curia à Senatu gratanter exceptus esset, solus ex omnibus Arcius Antonius, vir acer, eique amicissimus, conditionem imperantium prudenter exprimens, amplexus eum gratulari se ait Senatui, & populo provinciisque: ipsi autem nequaquam, cui satius fuerit malos semper principes eludere, quam *tanti oneris vim sustinentem, non molestiis modo & periculis subjici, sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum: qui cum mereri omnia præsumunt, si quicquam non extorserint, atrociores sunt ipsis quoque hostibus.* Statuas Domitiani aureas argenteasq; sustulit; ex quibus grandis pecunia redacta est, sibi ullas poni vetuit. Quotquot rei erant facti impietatis, aut Christianismi, seu ritus externi, absolvit, nec ejus criminis quenquã accusari permisit. Omnes enim a accusabantur ab omnibus, adeò ut Fronto consul diceret, *malum esse habere imperatorem, sub quo nemini licet quidquam facere: sed multo pejus, cum omnia licet omnibus facere.* Itaque hoc Cæsaris indultu *Iohannes etiam Apostolus è Pathmo Ephesum revertitur*, ac Deo plenus Euangelium suum, Apocalypsin & Epistolas edit, scripta perpetuam seculis lucem datura. Iam tum enim hæreticorum semina pullulabant, quos & ipse in epistola sua Antichristos vocat. Nam post Simonem Magum, & Menandrum Samaritas, qui Satanica pollentes virtute miraculorum, deitatem sibi asseruerant vanissimè, dejectus eo consilio Diabolus, Nicolaitas, Ebionæos, Cerinthianosque produxerat, Christianismi velatos titulo, ut Christo seu veræ Deitatis, seu incorruptæ ac perfectæ humanitatis laudem detraherent. Et enim

Hieronym. proæm. comm. in Matthæum & de scriptoribus Eccles. Euseb. l. 3. hist. Eccl. c. 18. &c. A. M. 4068.

Irenæus l. 1. c. 25. Euseb. lib. 3. Histor. c. 21.

Cerinthus Christum quasi dissolvit alium dicens Iesum visibilem in creaturis Dei maximum, alium Christum invisibilem, qui in eum cælitus devolarit. Ebionæi verè pauperes mentis ac sapientiæ, Christum è Iosepho & Maria natum, virtutibus profecisse, nec in ipso, sed legis Mosaicæ observantia sitam salutem docuêre. Nicolaitæ cum Cerintho altas jactarunt revelationes, libertatemque carne abutendi per Christum paratam nugati, Iohannis Apocalypsi, cæterisque scripturis enervati sunt. Quo deinde inter initia Trajani defuncto, hæreticorum colluvies primum Christianismi virginitatem, puram eousque & illabatam, maculare licentius occœpit, cum jam universus Apostolorum cætus contagia hujus vitæ cælestibus gaudiis commutasset.

Apoc. c. 2. 3.

Cætera quoque *Nerva* æquissimum se civilissimumque principem præbuit. Quicquid enim pœnæ nomine tributis accesserat, remisit; afflictas civitates relevavit: puellas puerosque natos parentibus egenis, sumtu publico per Italiæ oppida ali jussit, *Cumque egeret pecuniâ, maluit sua, demtis tantum maximè necessariis vendere, quam subjectis onerosus videri.* Calpurnium Crassum, promissis ingentibus animos militum pertentantem, satis habuit Tarentum relegare.

Dio & Aurel. Victor.

Cum interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, vehementer obstitit, dictitans æquius esse mortem subire, quam autoritatem imperii fœdare, proditis potentiæ sumendæ autoribus. Sed milites, neglecto principe, requisitos, Petronium Stephanumque uno ictu, Parthenium vero demtis genitalibus, & in os conjectis jugulavêre, redempto

magnis sumptibus Casperio Æliano, quem, ut antea Domitianus, prætorio præfecerat Nerva. Ille scelere tam truci insolentior, Nervam compulit referre apud populum gratias militibus, quia nefandos pessimosque mortalium peremissent. Quare intelligens, imperium nisi à superioribus, robustioribusque corpore animoque geri non posse, mense sexto ac decimo semet eo abdicavit, *egregium ratus metiri quantum queat, neque ambitionibus agi præcipitem, præsertim in dominatione, cujus adeo cupidi mortales sunt, ut eam vel ultima senectute sitiant.* Igitur in Capitolium adscendit, ibique magna voce; *quod felix faustumque sit*, inquit, *senatui populoque Romano, mihique ipsi, M. Vlpium Nervam Trajanum adopto.* Is tum præerat Germaniæ, quantusque Nerva consilio esset, virtute sua patefecit electus. Ad eum Nerva sua manu scripsit:

Verba Aurel. l. de Cæsaribus.

A. M. 4068. Dio Xiphilini.

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι.

Hom. Iliad. α.

q. d. *Telis nate tuis lacrymas ulciscere nostras.*

Itaque Trajanus, quanquam Nervæ propinqui non deerant, tunc Cesar, ac postea imperator factus est. *Nec enim ille conjunctionem sanguinis antepofuit publicæ utilitati*, neque eum deterruit, quod Trajanus, nec Italus nec Italicus, sed natione Hispanus esset. Censebat enim *virtutem cujusque non patriam æstimandam.* Cum eo tribus vixit mensibus.

Nam dum, suggerente ira, in quendam nomine Regulum voce maxima inclamaret, sudore correptus, eoque refrigescente cum horrore febri, *vitam finiit* anno LXV, imperio acto annum unum, menses IV, dies IX. Die quo interiit, solis defectio facta est.

Dio. Eutro. l. 3. Aurel. Victor.

A. M. 4069. 27 Ian.

M. VLPIUS TRAIANUS.

. Anno Chr. 99. Mundi 4069.

TRajanus apud Agrippinam Coloniam suscepto imperio, diligentiam in re militari, in civilibus lenitatem, in sublevandis civitatibus largitionem, plerisque approbavit, Domi sanctus, in armis fortis, utrobique prudens, in amicos liberalis, & tanquam vitæ conditione par, qui amari se mallet à civibus, quam honoribus affici. Studiosus optimi cujusque ac bellicosi, simpliciora ingenia ac eruditissimos, quamvis ipse parcæ erat scientiæ, moderateque eloquens, juxta diligebat. Quæ omnia eò majora videbantur, quoniam per multos atque atroces tyrannos, perdito prostratoque statu Romano, in remedium tantorum malorum divinitus credebatur oportunè datus, usque eò innocentiæ fidens, uti præfectum prætorio, Saburanum nomine, cum insigne potestatis, uti mos erat, pugionem daret, crebro monuerit: *Tibi istum ad munimentum mei committo, si rectè agam: sin aliter, in me magis, quod moderatorem omnium vel errare minus fas sit.* Quin etiam vinolentiam, quo vitio, uti Nerva, angebatur, prudentia moliverat, *curari vetans jussa post longiores epulas.* Amicis cum culpantibus, quod nimis circa omnes comis esset, respondit; *Talem se imperatorem esse privatis, quales esse sibi imperatores privatus optasset.* Par fuit Plotinæ conjugis ejus modestia, quæ cum primum ingrederetur Palatium, conversa ad multitudinem; *talis huc ingredior*, inquit, *qualem me exituram spero.* Eaque sic se gessit in principatu, ut justa reprehensione caruerit: *Verum honorem non in splendorem titulorum, sed in judiciis reposuit hominum;* magnis-

Aurel. Victor. Dio Xiphilini. Eutro. l. 8. Plinius in Panegyr.

Plinius in Panegyr.

magnisque nominibus se fecit parem etiam dum recusavit.

Gloriæ appetentior, veterisque superstitionis pertinacior fuit Trajanus. Cum enim à Iove se accepisse imperium somniaret, ingessit senatui, de priscis religionibus tuendis, vetuitque hetærias, id est sodalitates esse. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros *Christianismus* latè tenebat, Deorum templa desolabantur, victimarumque jam rarissimus emptor inveniebatur. Igitur multi omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque etiam sexus vocabantur in periculum: inter quos *Simon Cleophæ*, Domini Iesu cognatus, anno ætatis CXX, *cruci suffixus* apud Ierosolymam. *Ignatius Antiochenus Episcopus* Romam perductus; cumque in itinere multas Ecclesias missis libellis confirmasset, *bestiis objectus* est. *Clemens* Romanorum Episcopus pro fide, ut volunt, *decollatus*. Qui dira vellet effugere supplicia, coactus maledicere Christo, & Cæsaris imagini, numinumque simulachris thure ac vino supplicare. Qui renueret, qualecunque esset, quod fateretur, de sola pervicacia puniebatur. Fatetur C. Plinius Iunior, Bithyniæ Proconsul epistola ad Trajanum, *nihil de Christianis se comperisse aliud, quam quod soleant stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi* DEO *dicere secum invicem, seque sacramento non in scelus aliquod obstringere: sed ne furta, ne adulteria committant, ne fidem fallant, ne depositum appellati abnegent.* Rescripsit Trajanus; *conquirendos non esse: si deferantur & arguantur, puniendos: sed supplicanti diis Romanis, veniam ex pœnitentia dandam.* Quo edicto etsi ardor persecutionis quodammodo est restinctus, tamen malè cupientibus Christianismo, non minor nocendi relicta occasio.

Plinius lib. 10. Epist. 100. Tertia hæc persecutio sub Trajano contigit A. M. 4079. Euseb. l. 3. Hist. c. 25. 30. 32.

A. M. 4075. Christi 105 Ignat. Epist.

A. M. 4080. Christi 110. Plin. l. 10. Epist. 101.

Orosius l. 7. c. 12. Euseb. Hist. c. 27. & in Chron.

Tert. Apol.

Ergo qui bellum cum Christo gerebat, bellis, dum vixit, exagitatus est, nullo fructu vel suo, vel Reipublicæ.

Quinquennium bellavit cum Decibalo Dacorum rege, qui Domitianum ad tributa adegerat. Et subegit quidem, sed tanto Romanorum sanguine; ut obligandis vulneratis lintea deficerent, propriumq; imperator scinderet paludamentum. Pontem immensi operis Danubio imposuit, ejusque reliquit pilas ostentationis causa, cum nulli transitus usui esset. Occiso tandem Decibalo, provincia trans Danubium facta in his agris, inquit Eutropius, quos Taiphali habent, & Victophali & Theruingi. Ea provincia decies centena millia in circuitu tenet. Dio ibidem Getas ponit Adrianus, quia teneri non poterant, relinquendos esse liberos censuit. Circa id tempus Palma, præfectus Syriæ, Arabiam Petræam cepit. Trajanus editis Romæ spectaculis, in quibus decem quandoque millia ferarum cecidêre, totidem gladiatorum millia certarunt; conjuratisque aliquot vel punitis, vel benevolentia mitigatis, nova bella Armeniis Parthisque excitavit, eò quod rex Armeniæ, non à se, ut dicebat, sed à Partho diadema accepisset, sed revera ambitione sola incensus. Expeditiones istæ feliciter primum cessêre. Armeniam recepit, occiso, qui eam occupaverat, Pharnace Syro, aut, ut eum Dio vocat, Phartamasire, Albanis regem dedit.

Dio in Trajano.

Eutrop. lib. 8.

Iberum reges & Sauromatarum, & Bosphoranorum, & Arabum, & Osdroënorum, & Colchorum, in fidem

fidem accepit. Adiabenos, Marcomedos, magnamque perfidis regionem occupavit, Seleuciam & Ctesiphontem, Babylonem & Edessenos vicit. Progressus ad mare rubrum tres ibi fecit provincias, Assyriam, Armeniam & Mesopotamiam. In mari rubro classem instituit ut per eam Indiæ fines vastaret. Ideo senatus *optimum* appellavit, & triumphos, quotquot vellet agere, decrevit.

A. M. 4081. *Christ.* 111 *Æræ. Antioch.* 159. At *Deus* horribili & stupendo *terræmotu concussit Antiochiam*, dum ibi hibernat Trajanus, qui Ignatium civitatis illius Episcopum occidisset: cujus mali contagium ad totum orbem pertinuit, ob frequentiam mortalium, Cæsaris causa eò congregatorum, qui plerique mille mortium generibus periere, interque eos & Pedo consul Romanus.

Dio Xiphilini. Imperator ipse ab ignoto quodam per fenestram extractus, tanto metu egit sub dio, ut cessante terræmotu, per multos dies nulli se auderet tecto committere: Nihilominus ineunte vere rediit ad bellum Parthicum, pedesque anteivit milites, ut alacriores sequerentur, professus si junior esset, in Indiam se trajecturum: interdum longius se processisse, quam Alexandrum jactans. Sed dum navigat Oceanum, & reversionem versus Romam parat, omnia quæ ceperat, maximo tumultu deficiunt, præsidiis, quæ apud gentes eas reliquerat, dejectis cæsisque. Igitur Lucium Quietum & Maximum contra rebelles mittit: Maximus prælio superatus occidit, Lucius Nisibin, Edessamque recuperavit. Seleucia ab legatis ejus capta & incensa est. Ipse dato Parthis rege, in Agarenos movet. Sed frustra, Nam vix vulnera effugit ipse, & quoties in hostes impetum faceret, tonitrua turbines, fulmina in copias ejus jaculabatur Deus, cænantibus muscæ in volabāt in pocula & catinos. Quare irritus consiliorum, paulo post in morbum incidit, quem alii à veneno, alii à sanguine fuisse volunt. Dio ait & apoplexia, & aquâ intercute eum laborasse. Sic perlatus Selinuntem, urbem Ciliciæ, illico interiit, cum imperasset annos novendecim, menses sex, dies xv, frustraq; tot pericula inglorius adiisset. Nam Parthi quoque regem sibi impositum detestati, jam iterum suis moribus regebantur, Iudæi verò excitata rebellione, duce quodam Andrea, Romanos pariter atque Græcos concidebant, occisorum quoque carnes gustare non abhorrentes. Multos à vertice discidere medios, multos objecere bestiis, multos etiam certare inter se coegerunt, ita ut interierint ad ducenta viginti millia hominum. Præterea in Ægypto Cyproque, Artemione duce, Cypriorum cædes consimilis facta est, ubi desiderata scribit Dio ducenta quadraginta millia. Ex quo fit, ut Iudæo in Cyprum venire non liceat. Sed Iudæi vicissim & ab aliis, & maximè à Lucio & Turbane subacti sunt, Aurea domus Neronis Romę, & Pantheon fulmine conflagrarunt. A Romanis inter divos relatus *Trajanus*, solusque omnium intra urbem sepultus est, *erecta columna* ingenti, servataque deinceps acclamatio principum: *Sis felicior Augusto, sis melior Trajano.*

A. M. 4088. *Dio in Trajano. Oros. l. 7. c. 12. Euseb. 4. hist. c. 2. Niceph. l. 3. c. 22. 23.*

Eutrop. l. 8.

Euseb. 3. Hist. c. 31. 32. 33. Imperante Trajano, cum Apostoli Christi omnes, post centesimum corporalis ejus adventus annum obdormissent, non cessavit tamen Prophetarum & Euangelistarum, multo minus doctorum pastorumque

rumque vis & diligentia. Nam superstites adhuc Apostolorum discipuli, qui prophetiæ, linguarum, sanationumque donis pollebant, inter quos Eusebius Quadratum numerat, cum Philippi Euangelistę filiabus. Item Polycarpum, Clementem, Papiam, Onesimum, plurimósque alios, angusta pagina neutiquam memorandos.

Euse. Chro- Inter gentes naturali rerum variarum *scientia floruêre*, Plutarchus Chæronensis, Trajano familiaris, in Philosophia, omnique literarum genere apprimè versatus: Dion item Prusæus seu Chrysostomus orator, Lucianus, aliquando Christianus, mox post facinora Atheos, & omnis irrisor religionis, Plinius Iunior, Suetonius Tranquillus, L. Iulius Florus, Cornelius Tacitus historiographi, Iulius Frontinus Geometra. Cæperant & sermones spargi inter Christianos, autore imprimis Papia, parum divini & cælestes, quibus Traditionum Apostolicarum titulus falso prætexebatur: qui cum tempore invalescentes, multis errorum materiam ansamque præbuêre. *Euse. 3. hist. Eccl. c. 33.*

Ælius Adrianus.

Anno Christ. 118. Mundi 4088. Olym. 224 Spartianus in Adrian. Di: Xiphil. Aurel. Victor. Suidas. Zonarus.

Ælius Adrianus, consobrina Trajani genitus, non tam ipso volente, quam conjugis ejus Plotinæ artibus imperium est adeptus. Occultata enim Trajani morte, Plotina testamentum, quo Adrianus erat hæres scriptus, signavit, eamque ob causam maximos deinde ab eo honores tulit. Sumpto apud Syriam, cui præerat, imperio, & à Senatu firmato, quos suspectos habebat, sustulit, interque eos Palmam, Celsum, Nigrinum, Lucium, quatuor consulares, viros egregios, minuendique odii suo interfectos jussu abjuravit. Pace ad Orientem composita, Romam regressus, aurum coronarium & alia, quæ fisco dedebantur, remisit. Deficientibus his nationibus, quas Trajanus subegerat, Mauri, Sarmatæ, Britanni movebantur, Ægyptus seditionibus æstuabat, Lycia ac Palæstina rebelles animos efferebant. Quare pacis cupidissimus, omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit, exemplo (ut dicebat) Catonis *qui Macedonis liberos pronunciavit, quia teneri non poterant.* Psamatossirim (sic Spartianus vocat hominem) quem Trajanus Parthis regem fecerat, quod eum non magni ponderis apud Parthos videret, proximis gentibus regem dedit. Optimos quosque de Senatu in contubernium imperatoriæ majestatis adscivit. Ægros amicorum, etiam libertinos visitavit, solatiis refovit, consiliis sublevavit, conviviis suis semper adhibuit: omnia denique ad privati hominis modum fecit. Militem quasi bellum immineret, exercuit, tolerantiæ documentis eum imbuens, cibis etiam castrensibus in propatulo libenter utens, hoc est, larido, caseo & posca; exemplo Scipionis Æmiliani, & Metelli, & autoris sui Trajani. Sic restituta militari disciplina, Britanniam petiit, in qua multa correxit; murumq; per octoginta millia passuum primus duxit, qui Barbaros Romanosque divideret. Septicio Claro, præfecto prætorii, & Suetonio Tranquillo epistolarum magistro multisque aliis, qui apud Sabinam uxorem, injussu ejus familiarius se tum egerant, quam reverentia regiæ domus postularet, successores dedit: uxorem ipsam, ut morosam & asperam, tunc quidem retinuit, at postea ad mor-

Cedrenus. Nicephor. *Spartianus Adriano.* *Aurel. Victor.*

tem adegit, palàm dictitantem elaborasse se, ne ex eo ad humani generis perniciem quicquam procrearet. *Vitiosissimum putant, quod omnia amicorum occulta exploraverit, nec ferè cuiquam servarit fidem*, adjungentes de puerorum amore, & nuptarum adulteriis. Nec magnam clementiæ laudem habuit. Apollodorum Architectum, errores ejus in ædificando liberius carpentem occidit, cum alios inferioris sortis haud gravatim audiret, *& annum, si regnare vellet, audiri se tantum non imperantem statim admitteret*: Quod ipsum Philippo Macedoni accidisse Plutarchus memorat. Sed erat revera varius, multiplex, multiformis: ad vitia & virtutes quasi arbiter genitus, impetum mentis quodam artificio regens, ingenium invidum, triste, lascivum (verba sunt Aurelii Victoris) & ad ostentationem sui insolens, callidè obtegebat; continentiam, facilitatem, clementiam simulans, contraque dissimulans ardorem gloriæ, quo flagrabat. Acerrimus ad lacessendum pariter ac respondendum seriis, joco, maledictis; referre carmen carmini, dictum dicto: prorsus ut meditatum crederes adversus omnia. Atheniensium studia moresque hausit non sermone tantum, sed & cæteris disciplinis, canendi, psallendi, medendique scientia, musicus, geometra, pictor, fictor, memor supra quam cuiquam credibile est, locos, negotia, milites; absentes quoque nominibus recensere. Immensi laboris, quippe qui provincias omnes pedibus circumierit, agmen comitantium prævertens, cum oppida universa restitueret, augeretque ordinibus. Namque ad specimen legionum militarium, fabros, perpendiculatores architectos, genusque cunctum extruendorum mœnium seu decorandorum in cohortes centuriaverat. Nullo adducebatur frigore, nullo calore, ut capite adoperto esset. Venationibus ad reprehensionem usq; addictus. Borysthem equo suo monumentum construxit, inscripto epigrammate. Professores omnium artium, ut doctior, risit, contempsit, obtrivit: eosdem, si professioni suæ inhabiles videbantur, ditatos sæpè honoratosque à professione dimisit. Floro poetæ scribenti ad se;

Dio Adriano.

Plut. Apophthegm. Regum.

Dio & Spart.

Ego nolo Cæsar esse.
Volitare per Sicambros.
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas:

Rescripsit,

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

In colloquiis etiam humillimorum civilissimus fuit, detestans eos, qui sibi hanc voluptatem humanitatis, quasi servantes fastigium principis, inviderent: servis tamen libertisque suis minimum indulsit.

Cum judicaret, in consilio habuit non amicos suos aut comites solum, sed Iurisconsultos, & præcipuè Iulium Celsum, Salvium Iulianum, Neratium, Priscum, aliosque: quos tamen senatus omnis probasset. Eos quos pauperes & innocentes vidit, ditavit sponte: quos verò calliditate ditatos, etiam odio habuit. Servos à Dominis occidi, lenonique aut lanistæ quenquam vendi vetuit. Sacra Romana diligentissimè curavit, Græca etiam: Christianismum & Iudaismum non contempsit modo, sed & excindere conatus est.

Pro eversa Ierosolyma aliam circa

cum

A. M. 4104. Dio & Spart. Cassiodor. Chr.

eum locum vrbem condidit, quam de se *Æliam Capitolinam* appellavit, adjuncto Iovis Capitolini templo, ubi quondam sancta Dei domus steterat. Ea contumelia, & quod mutilare genitalia prohiberentur, irritati Iudæi, rebellionem diu agitarunt, effossisque per Palæstinam cuniculis & cryptis subterraneis, in apertam seditionem proruperunt, non destituti auxiliis eorum, quibus talia quæstui fore sperabantur.

Anno eodem.

Accessit incitamentum furori *Barcochabus*, id est stellæ filius, qui postmodum Barcotzbas, hoc est, filius mendacii dictus est, quod promissam Iudæis libertatem minimè præstitisset. Mota semel gente, per orbis provincias sparsa, totus penè orbis bellis ardere visus est, innumerique à Iudæis mortales vel cæsi, vel facultatibus exhausti sunt. Sed Adrianus, evocato è Britannia Iulio Severo, lento eos bello, fameque præsertim edomitos, ad extremum exitium coegit. L. eorum arces munitissimæ, vicique nongenti octoginta quinque funditus eversi, cæsa in excursionibus præliisve hominū quingenta octoginta millia, demtis qui fame, morbo & igni perierunt. Nec incruenta tamen Romanis fuit victoria, adeò ut Adrianus non auderet scribere Senatui. *Ego quidem & exercitus valemus*. Exinde Iudæis patriam suam nec è specula licuit intueri, milesque præsidiarius Ierosolyma in perpetuum eos arcuit, nec nisi numerata pecunia, ut modicum ibi flerent, admisit.

Dio Xiphil.

Euse. l. 4. Hist. c. 6. Hieron in c. 7. Esa & c. 1. Sophon Orosius. l. 7. c. 13.

Atque hæc sanè cruentæ & infideli nationi, non absque Christi & Prophetarum vaticiniis, ita contigere.

At Christianos Cæsar, magicis artibus & superstitioni addictus: nihil mirum si oderit. Igitur multi sub eo mortem haud inviti adiere, adeò ut Arrius Antoninus in Africa eis diceret, ô miseri, nonne laqueos & Præcipitia ipsi habetis? Veruntamen hunc impetum principis eruditi mitigarunt *Quadratus* Episcopus, & *Aristides* Philosophus, Athenienses ambo, scriptis pro Christianismo apologiis clari: quibus *Herennii Graniani* præsidis Asiæ, accessit testimonium, iniquum arbitrantis, quenquam nisi crimine probato, populi acclamationibus ad supplicium dari. Quare in hanc sententiam Minitio Fundano, edictum misit, jubens in omnibus civitatibus etiam templa sinè simulacris fieri: sed prohibitus ab iis, qui consulentes sacra, repererant omnes Christianos futuros, si id optato evenisset, & templa reliqua deserenda, decretum induxit,

Tertull. ad Scap. l. c. 5

Euseb. l. br. & 4. Hist. c. 3. 8. 9. Hieron. Cat. al.

Lampridius in Alexandro Severo.

Cæterum cupiente Adriano fatum producere, Antinous se pro eo ad voluntarium exitium cæteris retractantibus, obtulit. Quo ex Magorum sententia, aut immolato, aut submerso, furens ejus amore Adrianus, divinis eum coli honoribus voluit. Interim mortuo Ælio Cæsare, quem adoptaverat, cuique primo, antequam imperaret, Cæsaris nomen fuerat datum, cum ipse jam animo parum valeret, Aurelium Antoninum successorem creavit, necato Serviano sororis suæ marito & nepote Fusco, quod id ægrius ferre viderentur. Antoninus Annium Verum & M. Antonium adoptare jussus est. Pius dictus postea, sive quod socerum fessum manu sublevavit, sive quod multos Senatores Adriano, sub finem sævienti, eripuit, Servianus moriens precatus est, ne Adrianus cum perciperet,

Aurel. Victor. Eutrop. l. 8. Dio & Sparto.

Dio Spart.

finem vitæ reperiret, idque evenit. Nam cruciatu membrorum ferè omnium confectus, crebrò se interficiendum ministrorum fidissimis precans obtulit, ac ne in seipsum sæviret, custodia charissimorum servatus est, donec *cibis* semet noxiis *perderet*, exclamans illud pervulgatum: *Multi medici regem perdiderunt.* Et:

Animula, vagula, blandula.
Hospes comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula;
Nec ut soles dabis jocos?

Vixit annis septuaginta duobus, imperavit viginti uno, mensibus undecim. Præfectum prætorii habuit Similem nomine, qui impetrata dimissione, ruri reliquos septem vitæ annos conquievit, ac sepulcro inscribi hæc verba præcepit:

Hic jacet Similis, cujus ætas multorum annorum fuit, ipse septem duntaxat annos vixit.

Adrianus in mole à se nominata conditus est, ac invito ferè senatu consecratus.

Episcopi Romani *sub eo* viguêre Alexander, Sixtus & Telesphorus, Telesphoro quadragesimalis jejunii, Alexandro lustralis aquæ sanctionem, Sixto Trisagii decantationem circa mysteria attribuunt.

Christiani apud Ierosolymam tunc primum è gentibus Episcopum legêre Marcum: Iudæi patria ejecti & Christianismo imbuti, patrias consuetudines promtius tunc Christianá libertate commutarunt.

Agrippa Castor Gnosticorum deliramenta confutavit.

Claruit illis temporibus Ptolemæus Alexandrinus Astronomus, Phlegon Trallianus, Olympiadum supputator, libertus Adriani, ejusque librorum editor. Arrianus Nicomediensis Historiographus, A. Gellius noctium Atticarum rhapsodus, aliis Agellius dictus; Favorinus Arelatensis, qui Adriano se cedere eruditione dicebat, quod xxx legiones haberet. Atque hi scriptis orbem erudiebant. *Hæresibus* contra eum maculabant Basilides Alexandrinus, Saturnius Antiochenus, Carpocrates, & feralis illa Gnosticorum turba, pestes & portenta humani generis, atque ipsius Satanæ excrementa, quorum pudenda dogmata vel referre horrescit animus. *Aquila Ponticus* ob exprobratas Astrologiæ vanitates, Christianorum desertor, *sacrum codicem* post LXX interpretes *in Græcam linguam* transfudit.

Fuerunt Adriani temporibus fames, pestilentia, & terræmotus, quibus Nicomedia & Nicæa Bithyniæ, Nicopolis & Cæsaræa, Palæstinæ urbes, conciderunt. Vscuduma Mysiæ de Cæsaris nomine Adrianopolis appellata, Aquisgranum in Germania conditum.

ANTONIUS PIUS.

Tito Aurelio Fulvo *Antonino* pater fuit Aurelius, è Gallia Transalpina, avus maternus Arrius Antoninus bis consul. Fuit forma conspicuus, ingenio clarus, moribus clemens, nitidæ literaturæ, mitis, largus, alieni abstinens, alter quasi Numa Pompilius. *Pius* à Senatu cognominatus, nihil temporibus suis asperum fecit, nisi quod cõmuni errore principum minus Christianis æquus fuit; donec *Iustini* & aliorum *Apologiis* placaretur. De uxore ejus Faustina multa dicta sunt, ob nimiam libertatem, & vivendi facilitatem, quæ iste cum animi dolore compressit. Provinciæ sub eo

cunctæ

Aurel. Victor. | *A. M. 4104. Christi 134.* | *Euseb. Chron. Sulpit. Sever. lib. 2. Platina. Euseb. l. 4. Hist. c. 7.* | *Hieronym. in Catalogo. Spartianus Adriano.* | *Euseb. Chron. Euseb. 4. Hist. c. 7.* | *Epiph. in hær. Gnosticorum.* | *A. M. 4100. Christi. 130.* | *Spartianus Euseb. Chron. Amm. Marcell. lib. 14.* | *Anno Chr. 139. Mundi 4109. Iulius Capitolinus. Pausa. in Arcadicis. Suidas Euseb. l. 4. Hist. c. 8. 9. 11. A. M. 4111. Christi 141. Iulius Capitolinus.*

cunctæ floruerunt, quadruplatores exstincti sunt: *Tanta enim diligentia subjectos sibi populos rexit, ut omnia & omnes quasi sua essent, curaret.* Vnus tantum senator sub eo proscriptus, Atilius Trajanus, affectæ tyrannidis reus, senatu puniente: à quo conscios requiri vetuit, filio ejus in omnibus semper adjuto. Salaria multis subtraxit, quos otiosos videbat accipere dicens; *Nihil esse sordidius, imò crudelius, quam si remp. is arroderet, qui nihil in eam suo labore conferret.* Vnde etiam Mesomedi lyrico salarium imminuit. Rhetoribus autem & Philosophis per omnes provincias & honores & stipendia detulit. Intra urbes sepeliri mortuos vetuit. Nec ullas obiit expeditiones, nisi quod ad agros suos profectus est in Campaniam, dicens: *Gravem esse provincialibus comitatum principis, etiam nimis parci*; Et tamen ingenti autoritate apud omnes gentes fuit. Cum in urbe propterea sederet, ut undique nuncios (medius utpote) citius posset accipere, parens seu patronus magis, quam Dominus Imperatorve putabatur.

Aurel. Victor. Julius Capit. Eutrop. lib. 8.

Ad eum Indi quoque & Bactri, & Hyrcani legatos misêre, de controversiis inter se judicem poscentes.

Seditiones ubicunque factas, non crudelitate, sed modestia & gravitate compressit.

Pacorum regem Lazis dedit. Parthorum regem ab Armeniorum expugnatione solis literis repulit. Abgarum ex Orientis partibus sola authoritate deduxit: solusque omnium prope principum prorsus sine civili sanguine & hostili, quantum ad se ipsum pertinet, vixit, cum Scipionis sententiam frequentaret: *Malle se unum civem servare, quam mille hostes occidere.* Britannos per Lollium legatum urbicum submovit, & Mauros ad pacem postulandam coëgit: Germanos quoque, & Dacos, atque Iudæos rebellantes contudit, per præsides ac legatos.

Successorem viventi bono judici nullum dedit, nisi Orphito præfecto Vrbi, id petenti. Vini, olei, & tritici penuriam; per ærarii sui damna emendo, & gratis populo dando sedavit. Inter alia etiam hoc civilitatis ejus argumentum est, quod, cum domum Valerii Omuli visens, miransque columnas porphyreticas, cum requisisset, unde eas haberet, atque Omulus ei dixisset: *cum in domum alienam veneris, & mutus, & surdus esto*, patienter tulit.

Periit febri anno septuagesimo, Imperii XXIII: sed quasi adolescens desideratus est, commendata genero Marco Aurelio Antonino Reipublica, quam divitem etiam de suo egens ipse reddiderat. Collapsa terræ motu Rhodiorum Asiæque oppida, Cyzicum præsertim, mirificè instauraverat.

A. M. 4132. Christi 162. Capitolinus in Antonino. Xiphilinus e Dione.

Eo imperante visus est in Arabia *jubatus anguis*, major solitis, qui se à cauda medium comedit. *Hordeum* in Mæsia *in* culminibus *arborum* natum. Quatuor præterea *Leones mansueti* sponte se capiendos in Arabia præbuerunt. Signum puto mansuetudinis inusitatæ, quam imperatores ejus temporis præstitêre, sicut frumentum in arboribus securæ vilitatis cum pestilentia, quæ inutiles reddidit fruges.

Fœcunda etiam *ætas eruditorum* fuit, invitante studia liberalitate principum.

Polycarpus Smyrnensis Episcopus, Iustinus è Philosopho Christianorum doctor, Hegesippus histo- *Euseb. Chron. & l. 4.*

Eus. Hist. Eccle. c. 8. 10, 13 riographus, benè de ecclesia scriptis merebantur: Hyginus Romanorum Episcopus etiam sanguine pro veritate fuso. Cui successit Pius, à quo sancita Paschati dies dominica, & mox Anicetus, undecimus Romanorum Præsul, quo sedente, Polycarpus Romam venit, & Marcionem, Cerdonis discipulum, sibi occurrentem, Satanæ primogenitum appellavit. Is enim audebat asserere alium immitem DEUM legis & prophetarum authorem, alium patrem JESU CHRISTI. Prodibat & Valentinus hæresiarcha, mira Deorum portenta & ceremonias nefandas commentus.

Eus. Chr. Capitol. Pauf. l. 2. Suidas. *Naturalis sapientiæ laude* excellebant Galenus medicus Pergamenus, Maximus Tyrius, Apollonius Chalcidicus, Taurus Berytius Philosophi, Pausanias Cæsariensis, descriptor Græciæ, Ælianus variæ Animaliumque historiæ autor.

M. ANTONINUS PHILOSOPHUS.

Anno. Christ. 162 Mundi. 4132. Spart. in Ael. Vero. Capitolinus in M. Ant. *Marco Antonino* pater Annius Verus fuit, qui in prætura decessit. Ipse, ob maximas ingenii dotes, datus ab Adriano est Antonino Pio adoptandus, cum Lucio Vero Ælii filio, quem ne capesseret imperium, mors abstulit luxu diffluentē. Lucius Verus à M. Antonino statim in societatem assumptus, æquale cum eo gessit imperium. Atque hi primi duo Augusti appellati sunt, sed moribus diversissimis. In Marco tantum Philosophiæ studium fuit, ut adscitus jam in imperatoriam dignitatem, tamen ad domum Apollonii & Hermogenis Rhetoris discendi causa veniret. Audivit & Sextum Chæronensem, Plutarchi Nepotem, Herodem Atticum, Iunium Rusticum, Claudium Maximum, & Cinnam Catullum, præsertim Stoicos. Itaque serius & gravis fuit, sine tristitia, frugi sine contumacia, verecundus sine ignavia. At Lucius parum ingeniosus ad literas, delitiarum & luxuriæ erroribus quatiebatur, nisi quatenus se, pro consensu imperii, ad Marci mores egit. Marci filiam duxit Lucius Lucillam, Marcus Anniam Faustinam, consobrinam suam. Adepti imperium ita civiliter se ambo gesserunt, ut lenitatem Pii nemo desideraret. Mala ex inundatione Tiberis gravissima, sua cura & præsentia temperarunt. Mox Lucius ad Parthicum bellum ivit, quod Vologesus, cæso Romanorum exercitu, inferebat, fugatoque Atidio Corneliano, qui Syriam tunc administrabat.

Eo missus dicitur à Marco, ne vel in urbe ante omnium oculos peccaret, vel, ut parsimoniam peregrinatione addisceret; vel, ut timore bellico emendatior rediret, vel, ut se imperatorem esse cognosceret. Sed nihil profecit. Verus enim postquam in Syriam venit, in deliciis apud Antiochiam & Daphnen vixit, adulteriis etiam & juventutis amoribus infamatus. Bellum per legatos gessit. Inter eos Avidius Cassius adorientem se Vologæsum fortiter sustinuit, desertumque tandem à sociis, & terga vertentem insecutus, Seleuciam & Ctesiphontem venit. Seleuciam super Hydaspen fl. sitam, cum quadringentis millibus hominum cepit, eaque incensa, regias Vologæsi, quæ in urbe Ctesiphonte erant, solo æquavit. Dio Xiphil. Oros. l. 7. c. 5. Capit. in Vero

Statius Priscus in Armenia res prosperè gessit, Artaxatis captis, unde Parthici & Armeniaci Cæsares appellati. Confecto sanè bello, Lucius,

in Di. M. Antonino. Eutr. l. 8. Aurel. Victor.

cius, regna regibus, provincias comitibus suis dedit regendas. Romam inde ad triumphum invitus, quod Syriam quasi regnum suum relinqueret, rediit post quinquennium, & pariter cum fratre Antonino triumphavit. Fuit ejus fati, ut in eas provincias, per quas rediit Romam usque, luem secum deferre videretur. Et nata fertur pestilentia in Babylonia (ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte inciderat, Spiritus pestilens evasit,) atque inde Parthos orbemque complesse. Nihilominus, quasi non Parthicum, sed histrionicum bellum egisset Lucius, fidicinum, mimorumque & præstigiatorum secum greges duxit, contempta morum fratris sanctitudine.

Capitol. in M. Anton. Composito Oriente, ad bellum Germanicum profecti sunt ambo imperatores, Marcus & Lucius, diu eorum, qui aderant, arte suspensum, ut finito demum Parthico geri posset. Ejus tantus terror erat, ut undique sacerdotes Antoninus acciret, peregrinosque etiam ritus impleret, ut ait Capitolinus. Vnde haud dubiè factum, ut Melitensem legio-

Euseb. l. 4. hist. Eccles. c. 20. nem è Christianis conscriberet, quorum opera præcipuè vicit, cum antea Christianos, Philosophorum instinctu, velut numinum contemptores, ac novæ maleficæque superstitionis reos, interficiendos curasset.

A. M. 4138. Christi 168. *Qua persecutione* (quam quartam numerant inter atrociores) *Iustinus* Philosophus Christianus scripta defensione alterâ; *Polycarpus* Smyrnensium Episcopus, restincto licet per miraculum rogo;

Euseb. l. 4. c. 14. 15. & l. 5. hist. c. 1. 2. *Pius & Anicetus* Episcopi Romani, *Pothinus* pastor Lugdunensium, *Attalus, Blandina,* & complures, in Galliis præsertim, alii diversis suppliciorum generibus consumpti sunt.

Quorum equidem sanguinem perpetuis bellis contagiisque ultus est DEUS, donec principem, cætera laudatissimum frangeret, & ad veriores de religione cogitationes adigeret. Sext. Aurel. Victor. Quippe ab armis nusquam quies erat: præter Orientem per Illyricum, Italiam, Galliamque bella fervebant: terræmotus non sine interitu civitatum, inundationes fluminum, lues crebræ, locustarum species agris infestæ, prorsus ut propè nihil, quo summis angoribus mortales atteri solent, dici seu cogitari queat, quod non illo imperante sævierit. Iulius Capit. Tanta Romæ etiam pestilentia erat, ut vehiculis cadavera exportarentur, multique ex proceribus interirent. Cum Aquilejam venissent Augusti, plerique legatos misêre, defectionis veniam postulantes. Et Lucius quidem, quod pars exercitus interisset, redeundum esse censebat; Marcus fingere Barbaros existimans pœnitentiam, ne tanti apparatus mole premerentur, instandum. Denique transcensis Alpibus, longius processerunt, composueruntque omnia, quæ ad munimen Italiæ atque Illyrici pertinebant. Gentes enim omnes ab Illyrici limite usque in Galliam conspiraverant, ut Marcomanni, Narisci, Hermunduri, Quadi, Suevi, Sarmatæ, Latringes, & Buri: hi aliique cum Vistovalis, Sosibus, Sicobotes, Roxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, Costoboci. Pacata Pannonia, quod urbanas desiderabat *Lucius* voluptates, in urbem destinatus est: Sed non longè ab Altino subito correptus morbo, quem apoplexiam vocant, cum triduo mutus vixisset, *periit,* non sine rumore, tanquam veneno esset

A. M. 4140. Christi 170. Capitolin. in L. Vero & M. Anton.

esset interceptus à Faustinâ, Marci conjuge, ipsove Marco, priusquam insidias ipsis structas perageret. Vndecim annis cum ipso imperaverat Marcus, vitiaque, ut fratris, & celaverat, & defenderat.

Dio Xiphilini. Cassius Clr.

Post ejus obitum solus Rempub. tenuit, multo jam melior & feracior ad virtutes. *Bellum Marcomannicum*, quantum nulla unquam memoria fuit, magna tum virtute, tum felicitate transegit. Instante sanè adhuc pestilentia, & servos, quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit, & gladiatores, latrones etiam Dalmatiæ atque Dardaniæ. Emit & Germanorum auxilia contra Germanos. Et ne provincialibus esset molestus, auctionem rerum aulicarum fecit in foro Trajano, in quo præter vestes, & pocula & vasa aurea, etiam signa cum tabulis magnorum artificum vendidit. Tantumque auri redactum, ut reliquias belli ex sententia persecutus, postea dederit potestatem emtoribus, ut si quis vellet emta reddere atque aurum recipere, sciret licere. Nec molestus ulli fuit, qui vel non reddidit emta, vel reddidit. Marcomannos tandem & Iàzygas, in ipso transitu Danubii, glacie adstricti, delevit, & captam ab iis prædam provincialibus reddidit. Posthac prælium acre, *bellum* ingens *cum Quadis* fuit, ex quo victoria, præter spem, solius DEI beneficio provenit.

Capitolinus & Dio.

Cum enim interclusi à Quadis Romani pugnarent fortiter, atque interim barbari differrent prœlium, certi eos calore & siti perituros, quos circum occupatis locis omnibus ità obsidebant: ad imperatorem extrema metuentem venit præfectus prætorianorum, ajens, nihil esse, quod Christiani, quorum una legio in castris militet, impetrare precibus non possent. Ab illis petendas supplicationes pro salute sua, & totius exercitus. Fit, quod erat necesse. Imploratus à Christianis DEUS, statim universas Romanorum copias recreavit copiosissimo *imbre*, & Barbaros fulmine & tempestatibus prostravit. Pars eorum confugiebat ad Romanos, pars prælio occidebatur, pauci fugâ evasere. Legio exinde fulminatrix est dicta, remque ità gestam *Imp. Antoninus* puplicè notam fecit, atque exinde Christianos pœnis liberavit, constituto accusatoribus eorum supplicio, accusatis ad honores aditu aperto. Dion ab Ægyptio quodam Arnuphi preces factas refert, seu ignarus rei Christianæ, seu quod illud nomen Tribuno forte legionis fuit, quem Magum esse Dion opinatur. Iulius Capitolinus simpliciter, Marcum preces junxisse indicat, dum inquit: Fulmen de cælo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluvia impetrata, cum siti laborarent. Ex devictis gentibus infinitos in Romano solo collocavit, voluitque Marcomanniam & Sarmatiam provincias facere; & fecisset, nisi Avidius Cassius, exstinctum aut invalidum ratus Antoninum, in Oriente rebellasset, Faustina ut quidam dicunt, volente, quæ de mariti valetudine desperaret. Is omnia quæ intra Taurum montem erant, brevi suarum partium fecit, Divum jam Marcum appellans. Relicto ergo Sarmatico Marcomannicoque bello, *in Orientem* vertit expeditionem imperator, sed Cassius, comperto vivere Antoninum, statim cum filio interfectus est, caputque ejus

Euseb. lib. 5. hist. c. 5. Orosius l. 7 cap. 15. A. M. 4145. Tertull. Apoll. Vlpian. l. generaliter paragr. fin. ff. de decur.

Vulcan. Gallic. in Avidio Cass.

ejus allatum, quo nihil exultans Antoninus, humari illud exemplo jussit. Ignovit & civitatibus, quæ Cassio consenserant, ignovit Antiochensibus, qui multa in eum pro Cassio dixerant. Omnibus orientalibus provinciis carissimus fuit; apud multas etiam philosophiæ vestigia reliquit. Apud Ægyptios civem se egit, & philosophum in omnibus studiis, templis, locis. Faustinam suam adulteriis infamem, in radicibus montis Tauri, subito amisit morbo, laudavitque etiam, dissimulata ejus impudicitia. *Dio & Capitolinus* Monitus olim, ut repudiaret eam, si non occideret, dixisse fertur: *si uxorem dimittimus, reddamus & dotem*: memor se imperium accepisse per eam. Orientalibus rebus ordinatis, Athenis fuit, *ubi omnis doctrinæ professores annua conduxit mercede, ad omnium gentium utilitatem.* Inde revectus Romam, militibus togas imperavit, sententiam Platonis semper in ore habens; *Florere civitates, si aut Philosophi imperarent, aut imperatores philosopharentur.* Erat famæ suæ curiosissimus, & *requirens ad verum, quid quisque de se sentiret; emendans quæ bene reprehensa viderentur.* Tantæ tranquillitatis, ut vultum nunquam mutaret mœrore vel gaudio: philosophiæ deditus Stoicæ, quam & per optimos quosque magistros acceperat, & undique ipse collegerat. Fisco in causis compendii nunquam judicans favit. Cum populo non aliter egit, quam est actum sub civitate libera. Fuitque per omnia moderatissimus, in hominibus deterrendis à malo, invitandis ad bona, remunerandis copia, indulgentia liberandis: fecitque ex malis bonos, ex bonis optimos. Ius magis Vetus restituit, quam novum fecit, habuitque secum optimates & jurisconsultos semper, quorum ex auroritate & periculo jura dictavit, cumque iis non solum bellicas res, sed etiam civiles, priusquam faceret aliquid, contulit, sæpius dicens: *Æquius est, ut ego tot & talium amicorum consilium sequar, quam ut tot & tales amici meam unius sequantur voluntatem.* Comitiis frequenter interfuit, nec unquam recessit de curia, nisi consul dixisset; *nihil vos moramur, Patres conscripti.* Sederi in civitatibus vetuit in equis, sive vehiculis, lavacra mixta submovit: mores matronarum composuit diffluentes, & juvenum nobilium. *Dio Xiphil.* *Nihil properè agebat, ratus nec minimis in rebus errorem principis calumnia vacare.* Militibus aliquando donaria petentibus negavit, quod diceret, ex sanguine parentum ipsorum propinquorumque exactum iri. Gladiatoribus non concessit dimicare nisi obtusis gladiis, ne innocenti oculos sanguine pollueret.

Dio. Cum iterum ejus præsentiam exposceret Sarmatia, in administratione belli obiit, triennium rursus cum Sarmatis, Marcomannis, Hermunduris, Quadis, præliatus, ac semel integrum diem, conflictu acerrimo, quo victor tamen exstitit. Cum decumberet, ridens res humanas ad amicos dixit: *Quid me fletis, & non magis de pestilentia & communi morte cogitatis?* Recedentibus ingemiscens ait: Si jam me dimittitis, vale vobis dico, *vos præcedens.* Interrogatus cui filium Commodum commendaret, respondit, *vobis, si dignus fuerit & Deo.* Dio compertum sibi scribit, non morbo, sed à medicis, filio gratificantibus, peremtũ, quod tamẽ, ut alia propinquorum vitia, dissimulârit, tribuno-

Sext. Aurel. Victor ... 4151 Christi 181.

que militum signum postulanti responderit: *Abi ad orientem: ego enim jam ad occidentem commeo.* Ita anno imperii Octavo decimo, ævi validior, Vendobonæ *obiit*, vitæ LVIII, maximo gemitu mortalium omnium. Denique qui sejuncti in aliis, Patres & vulgus, soli omnia decrevere, templa, columnas, sacerdotes. *Felix imperator, nisi filium habuisset.*

Philosopho hoc imperante, *Philosophiæ, tum cœlestis, tum humana studia* ut maximè *viguerunt*.

Euseb. l. 4. hist. c. 22. &c. & 5. c. 14. 15.

Illam propagarunt & scriptis & moribus, præter Polycarpum & Iustinum, Theophilus Antiochenus, Melito Sardianus, Apollinaris Hierapolitanus, Dionysius Corinthius, Pinytus Cretensis Episcopi, qui partim contra gentes, partim contra Hæreticos tum surgentes, ut Hermogenem, Montanum, Cataphrygas & Encratitas, eruditione divina pugnârunt. Quibus addo Soterem & Eleutherum Romanos Episcopos, quorum ille nuptias à Sacerdotibus benedicendas statuit, hic rogatu Lucii regis, in Britanniam Euangelizatores destinavit. Vigebant autem adhuc dona linguarum, prophetiæ, curationum, resuscitabantur mortui, fiebant plurima admiranda ad gentes fide imbuendas.

Irenæus adversus hæres. l. 1. c. 30. 31. 33.

Trith. in Compend. de origine Franc.

Hanc, humanam puto sapientiam, Antoninus imperator imprimis excoluit, itemque Athenæus Naucratites, Sulpitius Apollinaris, Apulejus Afer, Magus & Philosophus, Philostratus Lemnius, Cornelius Fronto Orator, Polyænus, Hermogenes ...

Euseb. l. 5. c. 7. Irenæus l. 2. c. 57. Suidas Euseb. Chron.

L. COMMODUS ANTONINUS.

Commodo Antonini filio (alii gladiatore natum ferunt, quam famam Faustinæ impudicitia firmavit, & mores Commodi) multi disciplinarum magistri nihil profuerunt, quo minus turpis, improbus, crudelis, libidinosus fieret. *Tantum valet aut ingenii vis, aut eorum, qui in aula institutores habentur.* Auspicium crudelitatis dedit anno ætatis duodecimo, cum tepidius forte lotus, balneatorem in fornacem conijci iussit. Adhibitos custodes vitæ suæ honestiores ferre non potuit, detinuit pessimos quosque, & submotos usque ad ægritudinem desideravit. Quibus per patris mollitiem restitutis, popinas & ganeas in palatinis semper ædibus fecit, neque unquam pepercit vel pudori, vel sumptui, ut probris natum magis quam ei loco cum crederes, ad quem fortuna provexit. Profectus cum patre ad Germanicum bellum, eo consumto, legibus hostium addictus, id remisit, Romamque triumphans rediit. Ad provincias regendas homines misit vel criminum socios, vel à criminosis commendatos. In senatus odium ità venit, ut & crudeliter in tanti ordinis perniciem sæviret, fieretque ei contemptui vicissim.

Anno Chr. 181. Mundi 4151.

Lampr. in Commodo. Herod. l. 1.

Crudelis vita Commodi Quadratum & Lucillam ejus sororem compulit, ad ejus [illegible] ectionem adspirare, [illegible] præto-rio Tar[illegible] Da-[illegible] necis [illegible] Lucillæ & [illegible] qui in[illegible] cum fa[illegible] [illegible] Hunc [illegible]

Dio Nicæus.

mittit, detexitque facinus fatuus, nec implevit, multis cum participantibus causam. Itaque interfectus ipse primò, deinde reliqui conjurati, Lucilla soror Commodi in exilium exacta, post etiam necata, uti & Crispina Augusta: Domus præterea Quintiliorum omnis exstincta, quos Sextus, Quintilii Maximi filius, specie mortis ad defectionem diceretur evasisse: & in multos alios variè est sævitum.

Lampr. in Commodo Dio Xiphil. Posthæc *Commodus* nunquam facile in publicum processit, neque quicquam sibi nunciari passus, nisi quod Perennis prætorio præfectus antea secum tractasset. Perennis autem Commodi persciens invenit, quemadmodum ipse potens esset, persuasoque Commodo ut deliciis vacaret, ipse curis incubuit Reipublicæ, imperiumque Commodi ad tempus tutum præstitit. Hac lege vivens Commodus, per Vlpium Marcellum Britannos, murum, quo disterminabantur, transgressos, maximis affecit incommodis: Ipse interum cum trecentis concubinis, quas ex matronarum meretricumque delectu, cumque trecentis exoletis, quos forma disceptatrice conciliaverat, in palatio per convivia & balneas bacchabatur. Perennis cuncta sibimet vindicans, res etiam in Sarmatia benè gestas per alios duces, in filium suum referebat. Sed qui tantum potuit, delatus ad exercitus Britannicos, quod seditionis eos insimularet, immissis mille quingentis militibus, deditus est à Commodo laceratusque, cum se potuisset per prætorianos tueri, quibus præerat, nisi *audacia* ut solet, *pravo & cooperto sceleribus defuisset*. Et in potentia successit Cleander; in præfectura verò Niger, qui sex tantum horis ea dignitate functus scribitur. Mutabantur enim præfecti prætorii per horas ac dies, viginti quinque Consules in unum annum legebantur. Omnia Cleander pecunia venditabat, revocatos de exilio ornabat dignitatibus, res judicatas rescindebat. Byrrum sororis Commodi virum, reprehendentem nuntiantemque quæ fiebant, in suspicionem affectati regni traxit; aususque occidere est, multis aliis, qui eum offendebant, pariter interemptis. Sed & illi dignus tandem vitæ finis impositus. Nam cum insidiis illius Artius Antoninus, fictis criminibus in Attali gratiam, quem in proconsulatu Asiæ damnaverat, periisset, nec eam tum invidiam, populo sæviente, Commodus ferre potuisset, plebi propter annonam etiam tumultuanti, ad pœnam donatus est, cumque eo Apolaustus & alii aulici liberti. *Lampr. & Dio.* Cleander inter cætera etiam concubinas Commodi constupravit, de quibus & filios suscepit, qui post ejus interitum cum matribus sunt interempti. In hujus locum Iulianus & Regillus subrogati sunt, quos & ipsos postea pœnis affecit tyrannus.

Per id tempus tanta fuit *pestilentia*, quantam se nunquam cognovisse ait Dio, qui tum vixit. Interiisse sæpè uno die ad duo millia hominum, multosque sub omni ferè imperio Romano necatos à maleficis hominibus, acus venenis oblitas mercede in alios jaculantibus, quod malum etiam Domitiani temporibus extitit. Interea Commodus felix, pius, Hercules, Amazonius, Exsuperans, sexcentisque aliis titulis appellabatur, Romamque immortalem, fortunatam, Co-

loniam suam, orbem terrarum nominabat, seculum suum aureum. Vsque adeò insaniebat scelus. Immiti prorsus feroque ingenio, adeò quidem, ut debiles pedibus ægrosque in urbe omnes, etiam senatores, unum in locum contraheret, formatosque in gigantium modum, ita ut à genibus de pannis & linteis quasi Dracones dirigerentur, sagittis conficeret. Gladiatores specie depugnandi crebro trucidavit, cum ipse ferrum obtectum veronibus plumbeis vibraret. Sed metu incusso, ne inter congressum, uti solet, extorto pugione conficeretur, in feras belluasque convertit ferociam, quarum multa millia manu sua occidit, validus quidem adhæc, alias debilis & infirmus. Impudentiæ tantæ fuit, ut stercora cibis misceret, ac muliebriter indutus in amphitheatro sæpissimè biberet. Cum illi sæpè pugnanti, ut Deo, favisset populus, à militibus classiariis universum interimi præceperat, irrisum se ratus haud immerito. Incendisset & urbem, nisi eum Æmylius Lætus prætorio præfectus deterruisset. Quis rebus cum insatiabilem sanguinis cuncti horrescerent, conjuravere in eum ipsi custodes, *ut nihil tyrannidi fidum appareat*. Primò eum Marcia concubina veneno petivit, anno regni tertio ferè atque decimo: cujus vi frustrata per cibum, quo se casu repleverat, autore medico, patricipe factionis, jam minax in palæstram perrexit. Ibi ab Læto & Electo immissus validissimus palæstrita *Narcissus, compressis cum faucibus exstinxit*, anno vitæ tricesimo secundo. Quo cognito, senatus populusque hostem Deorum atque hominum vocantes, radendum ejus nomen sanxêre: confestimque præfecto urbi Aulo Helvio Pertinaci imperium defertur. Commodus omnibus incommodus, sævior Domitiano, nec purior Nerone, sicut fecit, sic passus est.

Dion. Victor. Aurel. Eutrop. lib. 8.

A. M. 4163. Christi 193.

Sub eo Capitolium fulmine ictum, & templum etiam pacis à Vespasiano conditum; Bibliotheca & libelli ad principatum pertinentes, penè omnes conflagrarunt.

L. Lamprid. Dio Nicæus. Oros. l. 7. c. 10.

Ex tanta peste aliquid boni Deus elicuit. Etenim Commodus in gratiam Marciæ concubinæ, quam tenerè deamabat, Christianis pacem, à patre Antonino datam præstitit. Itaque valde aucta est Ecclesia accessione multorum, genere etiam & opibus præstantium. Supererant & Euangelistæ, quorum unus Pantænus Indis Christum prædicavit, & apud eos Matthæi Euangelium, à Bartholomæo illuc Apostolo delatum, reperit. Eleutherus duodecimus Romæ Episcoporum, tunc fertur morte non violentâ obiisse. Successit Victor, severitatis intempestivæ, qui non consentientibus in tempus Paschale, quod diei Dominicæ plures adstringebant, anathema dixit, revocante eum ab hac importunitate Irenæo, Lugdunensi Episcopo, Polycrate autem pro Asiaticis, decima quarta Luna Pascha agentibus, dimicante. Ea tempestate Aristides Adrianæus orationes, Iulius Pollux Onomasticon, Dion Cassius Nicænus, nocturni monitoris jussu, ut ait, historiam Romanam scripsit, spacio annorum XXII. Tatianus Encratitarum, Montanus Curaphrygum, Apelles, Florinusque & Blastus, Marcionitarum sectam propagârunt.

Dio l. 72. Euseb. l. 5. Hist. 10. 20.

Euseb. l. 3. Hist. Eccle. c. 23. 24.

Dio l. 25. Suidas. Euseb. l. 5. c. 13. 14. 15. 19.

HEL-

Anno Chr. 194. Mundi 4164. Iulius Capit. in Pertinace. Aurel. Victor. Dio Nicenus. Herod. l. 2.

Helvius Pertinax, Et Didius Iulianus.

Publio Helvio Pertinaci pater libertinus fuit, qui eum dedit erudiendum Sulpitio Apollinari: post quem idem Pertinax Grammaticam professus. Sed cum in ea minus proficeret quæstus, per Lollianum Avitum, patris patronum, ducendi ordinis dignitatem petiit. Ita militari industria Consulatum, ex consulatu Syriam, Mæsiam, Daciam provincias, tandem præfecturam urbis meruit. Interficiendi Commodi conscientiam non fugisse fertur: patrato facinore, Q. Æmylius Lætus præfectus prætorii & Electus cubicularius, ad eum venerunt, confirmatumq; in castra duxerunt. Illic Pertinax milites alloquutus, donativum eis promisit, ingeri sibi imperium à Læto & Electo testatus: eademque nocte, à Senatu imperator appellatus est. Petenti signum prima die Tribuno dedit, Militemus: exprobrans utique segnitiem temporum superiorum. Exprobrationem autem istam milites non tulerunt, statimque de imperatore mutando cogitarunt. Timebatur enim militia sub sene imperatore. Auctionem rerum Commodi habuit, ita ut & pueros venderet, & concubinas; exceptis iis, qui per vim Palatio videbantur inserti, cujus nundinationis pecuniam, quæ ingens erat, militibus donativo dedit. Imperatorium sumptum, pulsis non necessariis, ad soliti dimidium retraxit, exemploque imperatoris, cum ille parcius se ageret, *ex omnium continentia nata est utilitas*. Amabat simplicitatem, communem se affatu, convivio, incessu præbebat. Filium ejus senatus Cæsarem appellavit. Sed Pertinax nec uxoris Augustæ appellationem recepit, & de filio dixit, *cum meruerit*. Blandus tamen magis quam beneficus, moribus antiquis, ut qui Curios Fabriciosque æmularetur, immodicè parcus, & in emendanda Republica, quæ tempore egebat, & consilio, properus, fortunæ se pilam, ut vocabatur, probavit. Cum enim non liceret amplius militibus rapere, aut Cæsarianis libidinari, utrisque in odium acerbissimum venit. Cognito autem Falconem Cos. ad capessendum imperium armari, questus in senatu est, ad decies sestertium duntaxat se in ærario reperisse, ac nihilominus parem pecuniam cum Marco & Lucio dedisse prætorianis. Id cum falsum esse scirent milites, acrius accensa seditio est, ac Lætus occasionem nactus, q. pro Falcone eos corrupit. Quare ducenti ex iis subito in Palatium decurrunt, priusquam id Pertinaci nunciaretur. Ad quos ille cum nihil territus processisset, longa ac gravi oratione penè placatis, Tausius quidam, unus è Tungris, hastam in pectus imperatoris objecit: Tunc precatus Iovem ultorem Pertinax, toga caput operuit, atque à cæteris *confossus* est. Et Electus quidem transfixis duobus cum eo periit, reliqui Palatini diffugerunt. Imperavit dies 85. vixit annos sexaginta. Mortuo divi nomen decretum, acclamatumque, *Patri pio, patri senatus, patri bonorum omnium*. Cæde imperatoris conturbata civitate, milites in castra reversi venale imperium turpissimo præconio proposuerunt. Emit tandem & licitatione inhonestissimâ Flavium Sulpicianum, socerum Pertinacis, vicit

Spartianus in Didio Iuliano.

M. Didius Iulianus, vir nobilis, juris peritissimus, factiosus, præceps, regni avidus, pecuniosus, qui multas antea provincias rexerat, *eruditione melior quam animo*.

Senatu, seu blanditiis, seu metu, in partes tracto, populum mitigare nulla ratione potuit. Nam post convicia & lapides in eum jactos, Pescenninum Nigrum, qui jam imperare dicebatur in Syria, ad urbis præsidium vocarunt. Invecti & vehementissimè in milites, qui ob pecuniam Pertinacem occidissent, aureos, quos digitis Iulianus ostendebat, indignanter repudiàrunt, succlamantes, *nolumus, non accipimus*. Quod ut audivit Iulianus, teneri ultra non potuit, quin proximos quosque interfici juberet. Populus ea re multo irritatior, non desinebat Iuliano maledicere, Deos invocare, milites execrari. Ad extremum arma capiunt omnes, & in Circo diem noctemque jejuni transigunt. Tandem fame stimulante diffugiunt, externa auxilia pæstolantes. Cum ergo nunciatum Iuliano esset, Severum cum Illyricis exercitibus defecisse, quem suspectum non habuerat, perturbatus ad senatum venit, imperavitque, ut hostis *Severus* renunciaretur, militibusque præstitueretur dies, ultra quem, si cum Severo fuissent, hostium numero haberentur. Interim ipse omnibus assentari Romæ, obviis arridere, multa libero homine, nedum principe ndigna facere, conciliandæ multitudini, sed frustra. *Suspecta enim erant prudenti cuique immodica officia*. Visæ tum *circa Solem tres stellæ, claro die*, tres principatus sibi invicem inimicos portendebant. Severus enim in Illyrico, Albinus in Britannia, Niger in Syria imperium sibi adversus Iulianum asserebant. Albinum Severus Cæsarem dixit, ut securitatis impletum opinione in Britannia detineret. Ipse devincta sibi omni Europa, præter Byzantium, Romam infesto agmine contendit, ubi milites desides, & urbana luxuria dissolutos, frustra Iulianus in armis exercebat. Interim opinatus Lætum fautorem esse Severi, ipsum Marciamque, per quos Commodus interièrat, interfecit: pueros etiam mactavit non paucos, (dirum facinus) ut per eorum exta & magorum ludibria futuros eventus expiscaretur. Crebro misit ad Severum, qui eum interficerent. Sed illi ad Severum transierunt. Tullius Crispinus præfectus prætorio, legatus ut classem produceret, repulsusque, ad Severum rediit. Sacerdotum deinde preces, virginumque Vestalium orans Didius, audivit à Fausto Quintillo, *non debere imperare eum, qui armis adversario non posset resistere*. Quare iratus, per milites Senatum ad obsequium cogere, aut obtruncare voluit. Sed mox mutato consilio, de participatione imperii egit, abnuente Severo, & prætorianos sibi literis concilians. Tunc à Senatu capitis damnatus Iulianus, nihil dixit percussoribus, nisi, *Quid ego peccavi, aut, quem interfeci*? Ita extenta damnatorum modo cervice, decollatur, caputque ejus in rostris ponitur, cum vixisset anno. LX, imperasset dies LXVI. Corpus ejus à Severo uxori Manliæ Scantillæ, & filiæ Didiæ Claræ redditum: quæ primo imperii die, quasi præsagientes et iminnens exitium, trepidæ invitæque in palatium transierant.

Dio Cassius apud Xiphilinum. Spartianus in Pescennino Nigro.

Ælius in D. Iuliano Dio Cassius

SEPTI-

Anno Christi 154. Mundi 4164. Spartianus in Severo. Herodian. lib. 2.

SEPTIMIUS SEVERUS.

SEverus Leptitanus natione Afer, juventam plenam furorum nonnunquam & criminum habuit. Cum adulterii causam diceret, absolutus est à Iuliano Proconsule, quem postea antecessorum per milites occidit. Cum eum ex humili, per literarum & militiæ officia, ad imperium plurimis gradibus fortuna duxisset. *Omnia*, inquit, *fui, & nihil expedit.* Sed ipse se talem egit, ut nihil ei quidquam expediret, cum eos ipsos pertimesceret, de quibus rectè judicabat, quosque dignos imperio videbat, occideret. Quare octodecim imperii sui annos in cædibus ferè & perpetuis bellis absumsit. Interfectores Pertinacis multavit morte, reliquos prætorianos occurrere sibi jussos exarmavit, & urbe ejecit. Ingressus Romam terrore magnifico, milites vastationem minantes secum traxit, urbemque feræ atque agrestis vitæ replevit. Pertinacis deinde imago ingenti vanitate funerata, ipse inter Divos sacratus, pompâ ethnicis digna superstitionibus, quam qui volet, ex Dione, qui interfuit, petat. Regnabat autem Pescennius Niger in oriente, Græciamque cum Thracia & Macedonia, interfectis multis illustribus viris tenebat, ad participatum imperii Severum vocans: à quo causa eorum quos occiderat, cum Æmyliano hostis est appellatus, permisso tamen exilio tuto, si ab armis vellet discedere. Erat Pescennius bellator egregius, disciplinæ custos acerrimus, ut miserum se diceret Severus, quod imitari ejus disciplinam non posset, quem bello vicerat. Imperatori Pescennio cum quidam panegyricum recitare vellet, dixit ei: *Scribe laudes Marii, vel Annibalis, vel alicujus ducis optimi, vita functi, & dic, quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes laudare irrisio est, maximè imperatores, à quibus speratur, qui timentur, qui præstare publice possunt, qui possunt necare, qui proscribere. Ego vivus placere cupio, mortuus etiam laudari.* Hic variis præliis in Hellesponto, ad Cizycum, ad Nicomediam, tandem ad portas Ciliciæ à Severianis victus; caput ejus pilo circumlatum est. Filios Nigri, quos antea captos suorum liberorum cultu habuerat Severus, in exilium postea cum matre misit, denique etiam occidit, Byzantinos triennii obsidione exhaustos, cum plurima fecissent, & passi essent fortiter, dedentes se, libertate privavit, militares crudeliter interfecit, urbem longè pulcherrimam nudavit mœnibus, & quasi vicum ignobilem Perinthiis subjecit. Antiochenos, Palæstinenses, multasque alias ejusdem partis civitates, injuriis affecit & damnis. Senatores, qui cum Nigro militaverant, ducum vel tribunorum nomine, occidit, damnata in Nigrianis constantia, quam in suarum partium ducibus laudabat. Vastata deinde Arabia, non sinè periculo totius exercitus, ob aquarum penuriam, Parthisque & Adiabenis, qui cum Pescennio senserant, punitis, redeunti Romam, aliud *civile bellum* natum est Clodio *Albino*, in Galliis dominante, quem Cæsarem antea dixerat. Hunc enim, cum per dolosas literas pertrahere in insidias atque interimere non potuisset, bello subigere decrevit. Fuerat quidem ei primum animus, Pescennium Nigrum & Albinum sibi substituere: sed postea & filius jam majusculis studens, & Albini apud se-

Dio Cassia. Aurel. Victor.

Spartianus in Pescennio Nigro.

Herodian. l. 3.

Dio.

Capit. in Clodio. Albino. Dio in Severo.

natum

Herod. l. 3. natum invidens amori, sententiam mutavit, atque illos utrosque bello oppressit, precibus maximè uxoris Juliæ, insolentis ac impudicæ, adductus. Et primo quidem conflictu Albinus potior fuit, contra duces Severi. Post Severus ipse cum quinquaginta militum millibus, ut par esset viribus, contra eum profectus acerrimè, nec sine varietate fortunæ, pugnavit, apud Lugdunum, tanto suo periculo, ut discissa chlamyde, districtoque gladio, in fugientes suos contenderet, ut vel pudore affectos sisteret, vel ipse unà periret. Eo prælio tantum est sanguinis fusum, ut in fluvios influeret. Albinus semivivus ad Severum est deductus. Ejus caput abscindit, Romamque deferri jussit, prosecutus illud literis; senatui exprobrantibus amorem defuncti, & mox fautores ejus, inter quos multi principes civitatis, Hispanorumque & Gallorum proceres, interfecit, quorum bona publicata ærarium auxerunt. Ex ea proscriptione tantum filiis suis reliquit, quantum nullus imperatorum. Genus Albini exstinxit; Commodum, propudium illud principis, odio senatus Deum appellavit, ut appareret eum apertissime furere. Occidit sine causæ dictione XLIII nobiles & summos viros, Narcissum quoque, Commodi strangulatorem, objecit leonibus, fratrem se Commodi & Marci filium professus, Bassianoque filio Antonini nomen imposuit.

Posthæc *bellum intulit Parthis*, qui Severo, civilibus armis occupato, securi Mesopotamiam ceperant, Læto Nisibin fortiter interim tuente. Illis Seleuciam & Babylonem desertas ademit, Ctesiphontem cum C. millibus hominum cepit, sed inopia commeatus excedere eâ coactus, Atra urbem Mesopotamiæ irrito conatu oppugnavit.

Ibi Iulius Crispus, prætorianorum tribunus, cecinit Virgilianum illud:

Scilicet ut Turno contingat regia conjux,
Nos animæ viles, inhumata infletaque turba
Sternamur campis.

Et ob id interfectus est, pauloque post Lætus, quod carior esset militibus, quam Severus suis rationibus conducere putabat. Multos inter hæc causis, vel veris vel simulatis, sustulit. Damnabantur cur jocati essent, alii cur tacuissent, alii cur pleraque figurata dixissent, ut esset imperator verè nominis sui, verè Pertinax, verè Severus. Spart. in Sev.

Plautianus tunc omnia poterat, nihil Severo minor, secretorum ipsius omnium conscius, omnium prædo, castrator civium Romanorum, Imperatoris ipsius Imperator. A.M. 4173. In eo itinere *Palæstinis plurima jura fundavit*. Iudæos fieri sub gravi pœna vetuit; Idem etiam de Christianis sanxit; arcanos Ægyptiorum libros ferè ex omnibus adytis sustulit. *Christianos*, velut delendarum factionum cupidus, horribiliter *cæpit vastare*, unde præsertim in Ægypto & Thebaide, & ubique penè gentium præclara *martyrii* & memoranda certamina conficiebantur, testantibus Deo fidelibus amorem suum, & principem hujus mundi cælestis expectatione gloriæ superantibus. Inter eos nobiles sunt *Leonides*, pater Origenis, Alexandrinus, *Philippus* præfectus Ægypti, *Irenæus* Lugdunensis Episcopus, & Apologia tunc pro Christianis ad Romanos magistratus scripta, *Tertullianus*. Spartianus Severo. Euseb. l. 6. hist. c. 1. 2.

Hic

Hic Severum ipsum à Proculo Christiano per oleum aliquando curatum narrat, quem proinde requisitum in palatio habuerit, usque ad mortem ejus. Addit: Sed & clarissimos viros, & clarissimas fæminas Severus, sciens hujus sectæ esse. non modo non læsit, verum & testimonio ornavit, & populo furenti in os palam restitit. Addit Sulp. Severus, interjectis deinde annis XXX & VIII pacem fuisse Christianis, nisi quod medio tempore Maximinus nonnullarum Ecclesiarum clericos vexavit. Ajunt Plautianum Christianis fuisse infensissimum, qui certe ultionis divinæ conspicuum omnibus est documentum factus. Nam socer Antonini jam, & ex recenti odio major amicus Severi, quam antea, adeò ut exilio punirentur, qui Severo ipsi consenserant, in detrahendis statuis Plautiani, eodem anno peremptus est, quo juraverat Severus, nullum ab se malum Plautiano accidere posse. Dederat tantum Plautillæ filiæ suæ Plautianus, quantum L. reginis sat esset, nuptiæ ejus apparatu plusquam regio erant peractæ, ab omnibus colebatur, jurabatur per fortunam ejus, qui ipse interim metu futurorum tremeret ac palleret. Tandem Geta, frater Severi, moriens Plautiani acta enarrat, Antoninus uxori ob impudentiam infensus, soceri increpationes ulcisci parat. Ita insimulatus conjurationis Plautianus subitò interficitur, Plautilla relegatur, quam postea quoque Antoninus cum filio Plautiani necavit. *Ita omnium rerum semper naturali quasi lege mutatio est, nilque infirmius, quam potentia sinè virtute, alieno favore subnixa.* Amici quoque Plautiani familiariores universi periēre. Antoninus & Geta, hoc quasi pædagogo liberati, deinceps pro libidine agere violare matronas & pueros, pecunias prædari, imitari se invicem, & tamen odisse: qui mores Getæ primum, deinde & Bassiano exitio fuēre. Severus indies crudelior habitus, implacabilis in delictis, ad eligendos tamen industrios quosque judicii singularis, latronum ubique hostis, quorum unus Bulas, homo callidissimus, elusis sæpe ducibus Severi, tandem amicæ suæ indicio proditus, bestiarum esca fuit. Postrema Severi *expeditio in Britannos* suscepta, magis ne segnescerent legiones, quam necessitate urgente. Ibi amisit insidiis Caledoniorum & aquarum insalubritate ad L. millia, coëgitque ad fœdus faciendum, & arma tradenda. Quod dum facit, pene à filio ponè equitante est occisus, sed clamore stipatorum conversus vultu eum deterruit, increpatumque deinde, præsentibus Papiniano & Castore, nihil læsit amplius. Mox denuò in Britannos, qui defecerant, vertit impetum, licet doloribus excruciatus podagricis, lectica portaretur. Verum sic quoque militari vexatus seditione, quâ filium Augustū creabant, animadverti jussit in omnes auctores facti, præter filium, sedensque pro tribunali, *sentitisne*, inquit, *tandem, caput imperare, non pedes.*

Tertull. ad Scapulam c. 4.

Spart. Dio. Herod. l. 3.

Dio. Cassianus.

Aurel. Victor.

Cassiodorus Chron.

Denique ducto per transversam Britanniam muro CXXX millium passuum, quem auxit Bassianus, periit Eboraci atroci morbo. Extrema ejus feruntur verba: *Rempublicam ubique turbatam accepi, pacatam etiam Britannis relinquo: firmum imperium Antoninis meis, si boni erunt, imbecillum, si mali.* Ad filios: *locupletate milites, cæteros omnes contemnite,*

Spart. in Sev.

temnite. In mœchos asper foris, domi tenuit Iuliam, adulteriis famosam. Parum boni principis habuit. Senatus eum aut nasci non debuisse judicavit, propter crudelitatem, aut non mori, propter successorum ignaviam. Explevit penè annũ LXVI. vitæ, imperii XVIII. Iuliani nomen & ejus scripta aboleri voluit, quod unum effici nequivit. *Tantum enim* (Aurelii Victoris verba sunt) *gratia doctarum valet artium, ut scriptoribus ne sævi mores quidem, ad memoriam officiant.*

Obiit. A. M. 4184. Christ. 212.

Ergo sub Severo, principe literato, *sacris literis eruditi claruerunt* T. Flavius Clemens Alexandrinus, Septimius Florens Tertullianus Afer, Minutius Felix, quorum adhuc nomen in præclarissimis, quæ reliquerunt, ingenii monumentis vivit. Viguit & Iudas, qui Antichristi adventum in propinquo esse scripsit. Symachus, post Aquilam & Theodotionem, sacri codicis tertiam versionem Græcam dedit, cum pietatis & simplicitatis amantiores, turbari potius plebem, quam ædificari istac varietate judicarent. Narcissus Ierosolymæ Episcopus, quam DEO carus esset, trium testium, qui jurati, falso eum turpitudinis insimulaverant, evidenti pœna patuit. Nam unus igni, alter fædo morbo, tertius amissis luminibus, planè sicut imprecati sibi fuerant, perierunt.

Euseb. Chro. & l. 6 Inst. c. 5. 6. 11.

Euseb. l. 6, c. 8.

Tunc & Alexander Aphrodisiensis Philosophus, & Papinianus Iurisconsultus in pretio fuêre.

ANTONINUS CARACALLA.

Anno Christ. 212. Mundi 4184. Spartianus in Antoni.

ANtoninum à Barbaro vestitu, quo & ipse & exercitus utebatur, & populus donabatur, *Caracallam* dictum fuisse scribit Spartianus, gratissima clarissimaque pueritia. Nam septennis puer, cum collusorem suum ob Iudaicam religionem gravius verberatum, audisset: neque patrem suum, neque patrem pueri, vel auctores verberum, diu respexit. Tertullianus eum lacte memorat enutritum Christiano. Egressus verò pueritiam, patris monitis restrictior graviorque, & vultu truculentior apparuit, prorsus ut eum quem puerum scierant, multi esse non crederent. Alexandrum Magnum ejusq; gesta semper in ore habuit. Patre mox ipso superbior, fratrem Getam magna ejus humilitate despexit. Post patris mortem, apud milites conquestus circumveniri se fratris insidiis, cum potiri ejus non posset ob fidem exercitus, quam duobus se liberis Severi jurasse dictitabat, dolo accitum, quasi arbitra matre inimicitias positurus, cum in ipso Iuliæ matris sinu *interemit.* Iisdemque diebus occisi sunt innumeri, qui fratris ejus partibus faverant: Dion ad hominum mulierumve XX millia fuisse tradit, & ex illustribus multos, maximè *Papinianum*, præfectum prætorii, dicentem *non tam facile excusari parricidium, quàm fieri.* Ob quam causam, ait Aurelius, furore pœnas dedit, dirarum insectatione, quæ non immerito ultrices vocantur: à quo post furore convaluit. Audiens posse mitigari facinus, si divum fratrem appellaret, dixisse fertur, *sit Divus, dum non sit vivus.* Ita utcunque rediit cum fama in gratiam parricida: milites enormibus stipendiis placavit. Iulia ejus noverca lætari & ridere coacta nece filii. Hæc formâ privignum cepit postea, cum ejus præsentiæ quasi ignaram se daret, intecto corpore, asserentique, vellem si liceret, uti petulantius multò

Herod. l. 4.

Tertull. ad Scapul. c. 4

A. M. 4183. Christ. 213.

Dion Cassi. l. 77. Spart in Caracal. Spart. in Geta.

multò (quippe *quæ pudorem velamento exuerat*) responderet, *libet? plane licet. An nescis te imperatorem esse & leges dare, non accipere.* Ergo pro uxore habita, participem se imperii egit, nomenque ejus plerisque libellis & epistolis est appositum. Cæterum Bassianus ipse solis militibus comis atque humanus, reliquos mortales omnes contemnebat, crebro jactans, *pecuniam sibi soli esse oportere, ut eam largiretur militibus, præterea nemini.* Arguente eum Iulia, quod nimios sumptus faceret, Bono animo es, inquit, mater; nam *nobis, quam diu hunc habebimus* (gladium ostentans) *pecunia non deerit.* Bonas artes, quas puer didicerat, Imperator factus, planè sprevit, & oblitus est, Aristotelis libros & sectatores, quod Alexandrum ab eo peremptum diceret, delere conatus, Alexandrinos certè, à quibus se irrideri cognoverat, crudelissimè mactari jussit, totamque urbem militum ludibriis exposuit.

Dion & Spart. Aurel. Victor.

Abgarum, Osroënorum regem quasi amicitiæ causa vocatum, in vincula conjecit, & Osroënen Rege destitutam cepit, itemque Rege Armeniorum usus est, quamobrem Armenii arma capere, quam ad ipsum deficere, maluerunt. Atque exinde nemo ipsi fidebat amplius, ut re ipsa cognosceret, *quantæ fraudi esset Imperatori, fraudem amicis facere.*

Dion.

Cum militibus etiam omnia servilia munera, pariter subibat, immemor interim *officii imperatoris ac disciplinæ, quibus victoria maximè nititur.* Ergo à Cennis, ut Dion vocat, seu Alemannis, ut Victor, propè Mœnum amnem atroci prælio exceptus, magno pretio emit, ut salvus se in superiorem Germaniam reciperet. Eorum uxores in pugnâ captæ, cum interrogarentur, mallént-ne occidi, an vendi, responderunt, occidi, cumque essent venditæ à Romanis, omnes mortem sibi consciverunt. Antoninus senatum irreverenter & contumeliosè habuit, adulterinam monetam cudit, raro jus dixit, interdum benè potus; Magis & præstigiatoribus multum tribuit. Cum Commodi manes evocasset, audivit, στεῖχε δίκης ἆσσον perge ad supplicium. In occidendis feris & gladiatoria arte valde sibi placuit. Gladium quo fratrem interfecerat, Serapidi Deo Ægyptio consecravit, dignum Deo donum: sed gladius is cælesti igne deflagravit.

Posthæc exercitum in Parthos duxit, prætexens Artabanum negare sibi, quas pactus esset, filiæ nuptias. Sed Artabanus fraudem Antonini verebatur. Quare de improviso irruens in confinia Mediæ, Arbela subegit, sepulcra regum Parthorum, abjectis ossibus, subvertit; barbaris ultra Tigrim recedentibus, ut ad bellum separarent. Interim in mediis militibus, quibus maximè fidebat, dum forte ex equo descendit ad naturæ requisita, *occiditur* inter Carras & Edessam, astu Macrini, quem prætorio præfecerat, qui perspecto è quibusdam literis suo periculo, prævenire mortem sibi intentatam callidè cogitavit. Macrinum enim Antonino brevi successurum dixerat Alexandrinus Serapion, Christianus haud dubie, quem leoni objectum, cum ei fera pepercisset, Antoninus occidi imperaverat. Vixit annos XXIX, annos potentiæ explevit VI & menses duos.

Spart. in Caracalla. Dion Aurel. Victor. Eutrop. lib. 7.

A. M. 4188. Christi 215.

Per id tempus Origenes à continuis studiis Adamantinus appellatus, innotuit Alexandriæ, communica-

Euseb. l. 6. hist. c. 12.

nicatoque cum Heracla labore, quamplurimas divinas humanasque literas tradidit. Romanam quoque ecclesiam, gubernante eam Zephyrino Episcopo, invisit, novasque sacri codicis versiones, unam Nicopoli apud litus Actium, alteram in dolio prope Ierichuntem repertas, usitatis jam translationibus conjunxit. Qua via, non tam faciliorem, quam perplexiorem mysteriorum sensum effecit. Cum ob tumultus Ægyptiacos Cæsaream se recepisset, Demetrius Alexandrinus Episcopus vitio vertit Alexandro Ierosolymæ, & Theoctisto Cæsariæ Pastoribus, quod homini non initiato gradu presbyterii, potestatem docendi in Ecclesia concessissent. Verum illi hoc integrum esse Episcopis, ex veteri consuetudine confirmârunt.

Euseb. l. 6. c. 14. 15. 16.

Illis suppares fuerunt Beryllus Bostrensis in Arabia, Hippolytus, Ammonius & Cajus Romanus, Cataphrygum confutator.

A. M. 4188. Ch. 218. Olymp. 249. Capit. in Macrino. Herodian. l. 4. & 5. Dionis excerpta. l. 79. Aurel. Victor. Eutrop. lib. 8.

Opilius Macrinus.

Occiso Antonino Bassiano, Opilius Macrinus Maurus, præfectus prætorio ejus, qui antea res privatas curârat, arripiut imperium, humili natus loco, & animi atque oris inverecundi. Odio Bassiani magis, quam sua virtute movit senatū, cum omnibus una vox esset, quemvis magis quam parricidam, quam incestum, quam impurum habendum imperatorem. Macrinus fictè, ut sunt homines, quod ad ea se cogi dicunt, quæ vel sceleribus comparant, compulsum se ad imperium affirmabat, militaribusque insidiis Bassianum interiisse. *Et profuit pecunia, ut solet, cui innocentia prodesse non poterat.* Suscepto igitur bello contra Parthos, profectus est magno apparatu, *studens sordes generis & prioris vitæ infamiam victoriæ magnitudine abolere:* cui fini Diadumenum filium etiam appellavit Antoninum & Cæsarem, gnarus quo favore Antoninum nomen esset, militibusque eam ob rem donativum dedit. Sed triduano & acri conflictu inferior, cum legatos de pace mittere, eamque ab Artabano velut redimere esset coactus, rumoribus de se adolescendi potestatem dempsit. Iuliam Augustam cum initio blandius habuisset, ut comperit conviciis se ab ea impetitum, ejecit Antiochia, & mox in mortem egit. Nec pepercit aliis, ignobilitati ejus in opinæque adeptioni imperii iniquis. Quare postquam se Antiochiam transtulisset, ac luxuriæ operam daret, nec præberet militibus, quantum Bassianus præter consuetudinem indulserat, corrupti Mæsæ promissionibus milites (ea Iuliæ soror erat, uxores Severi, expulsa ex domo aulica per Macrini superbiam) ad nepotem ejus Bassianum Varium, qui postea & Antoninus & Heliogabalus est appellatus, desciverunt. Macrinus audaciam miratus muliebrem, simul etiam contemnens. Iulianum præfectum ad eos obsidendos cum legionibus misit. Quibus cum Antoninus ostenderetur, Bassiani filius creditus, mito amore sui omnes implevit, occisoque Iuliano, ad eum omnes transierunt. Commisso deinde prælio Macrinus ipse vincitur proditione militum. Mæsa cum filiabus Semiamira, (cujus filius erat Heliogabalus) & Mammæa, fortiter suos in pugnam incitavit. Fugiens ergo Macrinus cum paucis, & filio Diadumeno, in vico quodam Bithyniæ periit, homo aspe-

Lampridius in Diadumeno.

Herod. l. 5.

asperior in milites, quam orienti fortunæ expediret: Acer in suppliciis, Severique laudator. Adulterii reos semper vivos simul incendit, junctis corporibus. Delatores, si non probarent, capite affecit: si probarent, delato pecuniæ præmio dimisit infames. Convivio suo literatos adhibuit, ut loquens de studiis liberalibus necessariò à nimia, cui addictior erat, ingurgitatione abstineret. Sed hic licet grandis natu, annum agens LIV, tantique exercitus imperator, à pμero, cujus ne nomen quidem ante audierat, oppressus est, mensibus ferme quatuor ac decem vix retento imperio. De filio ejus verè dictum est, quod in somnis Antoninus fuisset. Imperium enim ad id solum habuit, ut cum patre interficeretur.

A. M. 4189. Christi 219. Lampr. in Heliogabalus. Dio lib. 78. Herod. l. 5.

Varius Antoninus Heliogabalus.

SIc *Varius* Avitus, à Sacerdotio Dei Heliogabali *Heliogabalus*, quodque filium se Bassiani ferret, *Antoninus* dictus, potentiam invasit. Ejus unum facinus laudatur, quod cum publicè privatimque ad literas Macrini plurimis esset injuriis affectus, de nullo supplicium sumpsit: in cæteris autē omnibus homo turpissimus & nequissimus fuit, eaque fecit & passus est, quæ ne dici quidem vel audiri sinè maximo pudore possunt. Soæmi seu Semiamiræ matri, quæ ex Vario Marcello eum genuisse dicitur, aut ut ipsa videri voluit, ex incesta cum Antonino consuetudine, ita deditus fuit, ut eam in senatum secum adduceret, nihilque sine ejus voluntate in Republ. faceret. Ingens ejus desiderium erat initio, sed ex *rumore, qui novis post tyrannos solet donare principibus: quique nisi ex summis virtutibus, non permanet, sed à multis etiam mediocribus principibus amittitur. Vota enim hominum ad crudelitatem festinant, atque id quod optant, verum esse concipiunt.* Quod tunc etiam circa Heliogabalum accidebat, quo vix quisquam majoribus hominum studiis accepit imperium, nec vicissim majoribus odiis amisit. Statim Heliogabalum suum, Syrum numen, in Palatino monte sacravit, id agens, ne quis Romæ vel per orbem DEus, nisi Heliogabalus suus coleretur. Dicebat enim, Iudæorum & Samaritanorum religiones, & Christianam devotionem illuc transferendam, ut omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium teneret. Vendidit honores & dignitates tam per se, quam per omnes servos ac libidinum ministros. Pomponium Bassum & alios viros clarissimos occidit, quod suos ab iis mores examinari diceret. Bassi etiam conjugem pulcherrimam sibi junxit, qua ob maculam corporis, ut dicebat, repudiata, Aquiliam duxit Severam, virginem Vestalem, cum nec vir quidem esset amplius, sed Hierocli, Zotico, aliisque, quos conquirebat, bene vasatis nuberet, perque omnia obscœna non dicenda quotidie volutaretur.

Lampr. Heliogabal.

Quare milites pestem illam velati imperatoris non ferentes, jecere sermones de Alexandro promovendo, consobrino Heliogabali (Soæmis enim Mammææ matris Alexandri soror erat) qui jam Cæsar fuerat à senatu dictus, Macrino mortuo. Hic adoptatus ab Heliogabalo solenniter, confestim omnium ad se animos traxit, adeò ut pœniteret mox adoptionis Varium, eo maxime nomine, quod impu-

dicus non esset Alexander; percussores itaque ei immisit. *Sed nihil agunt improbi contra innocentes, telaque aliis parata, tandem in ipsos homicidas vertunt*: quod etiam tunc accidit. Nam rei indignitate adeò exarsere milites, ut ægrè exorarentur, ne obtruncarent Sardanapalum. (Nam sic quoq; ex moribus appellabatur iste Varius.) Hac ei conditione pepercerunt, si impuros homines & assentatores, quod illum ex stulto faciebant stultiorem, à se dimoveret, atque ad bonam frugem rediret. Ibi amotis aut necatis plerisque, ingenti precio reposcebat Hieroclem, hominem impudicissimum, & insidias indies novas Alexandro propagabat. Cædebantur idolo Syro humanæ hostiæ, despondebatur ei virgo Carthaginiensis Vrania, immensa dote, quæ ex toto imperio colligebatur. Nec erat ulla Heliogabalo vita, nisi exquirere voluptates. Canes jecinoribus anserum pascebat. Leones & Leopardos exarmatos, edoctosque per mansuetarios, mensis adhibebat subito ad pavorem aut ridiculum excitandũ. In calceamentis habebat gemmas, & quidem sculptas, quasi possent in calceis sculpturæ artificum videri. Lupanaria domi amicis, clientibus & servis exhibebat. Nunquam minus quam centum sestertiûm cænabat, hoc est, argenti libris triginta. Iocabatur ita cum servis, ut eos juberet millena pondo sibi aranearum deferre, proposito præmio; collegisseque dicitur decem millia pondo, dicens & hinc intelligendum, quam magna esset Roma. Mittebat parasitis per cellarios salaria annua, vasa cum ranis & scorpiis, & serpentibus, atque hujusmodi monstris, digna certè & domino & Ministris stipendia. Implebat etiam muscis, apes mansuetas eas appellans. Canes quaternos ingentes junxit ad currum, & sic est vectatus intra domum regiam. Semper sane aut inter flores sedit, aut inter odores pretiosos. Sexcenta secum vehicula ducebat, asserens, decem millibus Camelorum Persarum regem iter facere, & Neronem olim quingentis carrucis. Cum prędictum ei esset à sacerdotibus Syris, violenta morte periturum, sericos sibi laqueos, gladios aureos, turrim substratis aureis gemmatisque tabulis paravit, dicens etiam mortem suam preciosam esse debere, & ad speciem luxuriæ, ut diceretur nemo sic periisse. Nec quisquam facilè sic periit, nemo turpius scilicet. Cum amandato ex urbe senatu & Vlpiano Iurisconsulto, Alexandro necem machinaretur, milites facta conspiratione, primum conscios ejus vario genere mortis, alios vitalibus exemptis necant, alios ab ima parte perfodiunt, ut mors esset vitæ consentiens: post hoc in *eum* faciunt impetum, atque in latrina, ad quam confugerat, *occidunt*. Tractus deinde per publicum; annexoque pondere, ne fluitaret, in Tiberim abjectus est, ne unquam sepeliri posset. *Occisa cum eo & mater*, probrosissima mulier, & tali filio digna, cautumq; ne unquam mulier in senatũ ingrederetur. Vixit annos XVIII, exercuit infamem potentiam ultra triennium.

A. M. 4193. Christi 223.

Dion. Cass. Hieron. in Catalogo script.

Ad eum *Iulius Africanus*, Christianus historiographus, legationem suscepit pro instauranda Emmaunte, quæ Nicopolis dicebatur & impetravit. Callistus Romanæ Ecclesiæ episcopatum accepit, ab Apostolis decimus quintus. *Euseb. Chron.*

ALEXAN-

ALEXANDER SEVERUS.

Anno Chri. 223. *Mundi* 4193. *Lampr. in Alexand. Severo. Herodianus lib.* 6.

AVrelius *Alexander* Arcena Syriæ urbe, patre Vario, matre Mammæa natus, ne unum quidem diem sponte sua transmisit, quo se puer non & ad literas, & ad militiam exerceret. Itaque Imperator adolescens creatus, *amavit literatos homines, vehementer eos etiam reformidans, nequid de se asperum scriberent.* Quamvis Senatu rogante non potuerit persuaderi, ut vel Antonini vel Magni nomina susciperet, tamen ob ingentem vigorem animi, & mirandam singularemque constantiam, contra militarem fastum, *Severi* nomen à militibus ei inditum est. Sæpe enim legionis integras exautoravit, ex militibus Quirites appellans, nec exercitum unquam timuit, idcircò quod in vitam suam dici nihil posset, quasi tribuni vel duces de stipendiis militum abraderent, *Miles*, dicebat, *non timet imperatorem, nisi vestitus, armatus, calceatus, & satur, & habens aliquid in Zonulâ: At mendicitas militaris ad omnem desperationem vocat armatum.* Removit omnes à Republica & à ministeriis, quos impurus ille Heliogabalus ex genere hominum turpissimo provexerat, *neminem passus est in Palatio, nisi necessarium. Si de jure tractaret, aut de negotiis, solos doctos adhibebat, & disertos. Si verò de re militari, milites veteranos, ac benè meritos, & locorum peritos, maximè eos qui historiam norant, requirens quid in talibus caussis, quales in disceptatione versabantur, veteres imperatores, vel Romani, vel exterarum gentium fecissent.* Adorari se vetuit, blandius etiam appellantes, ut adulatores vel risit, vel abjecit. *Invitos & non ambientes in Rempublicam collocandos dixit, fures à Republ. pellendos pauperandosque, integros verò judices redimendos atque ditandos.* Eunuchos tertium genus hominum esse, nec videndum, nec in usu habendum à viris, sed vix à fæminis nobilibus. Habuit in animo exoletos vetare, quod postea Philippus fecit: Item omnibus officiis genus vestium proprium dare, & omnibus dignitatibus, ut à vestitu dignoscerentur, simul ne servi ingenuis miscerentur. Sed hoc Domitio Vlpiano & Iulio Paulo Iuris Consultis, quorum consiliis maximè regebatur, displicuit, dicentibus plurimum rixarum fore, si faciles essent homines ad injurias. Moderationis tantæ fuit, ut omnibus se blandum affabilemque præberet. Objicientibusque nimiam civilitatem Mammææ matri, & uxori Memmiæ, dicentibusque: *Molliorem tibi potestatem & contemptibiliorem imperii fecisti*: respondit, *sed securiorem atque diuturniorem.* Milites quoque quos ostensionales vocabant, non pretiosis, sed speciosis vestibus ornabat: nec multum in signa aut ad apparatum regium auri & serici deputabat, dicens *imperium in virtute esse, non in decore.* Gemmarum quod fuit vendidit, dicens, *gemmas viris usui non esse; matronas regias paucis contentas esse debere.* Ad aurum colligendum erat attentus, ad servandum cautus, ad inveniendum sollicitus, sed sinè cujusquam excidio. In Templis sanè nunquam præter quatuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem aut bracteolam posuit, susurrans versum Persii, *in sanctis quid facit aurum?* Multis autem civitatibus, quæ post terræ motus deformes erant, ad instaurationem operum & publicorum & privatorum, pecuniâ ex vectigalibus dedit. *Persius. Sat.* 1.

Vbi

Vbi aliquos voluisset magistratus ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut *si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret pœnam capitis.* Dicebatque grave esse, cum id Christiani & Iudæi facerent, in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita. Assessoribus salaria instituit, honoresque nunquam vendi passus est, dicens; *Necesse est ut qui emit, vendat. Ego non patiar, mercatores potestatum; quos si patiar, damnare non possum. Erubesco enim punire illum hominum, qui vendit, quod emit. Illi sunt promovendi, qui per se Rempublicam gerere possunt. non per assessores. Militares habent suas administrationes, habent literati. unusquisque hoc debet agere, quod novit.* Vetronium Turinum, quem familiarem habuerat, convictum persuasos ab eo homines, quod omnia ad nutum suum Imperator faceret, eventusque petitionum venditos, ligati ad stipitem præcepit, & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri jusserat, necari: præcone dicente: *Fumo punitur qui vendidit fumum.* Ovinio Camillo rebellionem molienti gratias egit, quod curam Reip. quæ recusantibus bonis imponeretur, sponte reciperet. Deinde in senatu participem imperii appellavit, convivio adhibuit, ornamentis imperialibus & melioribus, quam ipse utebatur, affecit. Ad expeditionem Barbaricam, ut secum iret, hortatus, & ambulando & equitando fatigatum, carpento imposuit. Tandem seu timore, seu verè abdicantem imperium, & mori paratum dimisit, commendatumque militibus ad villas suas ire præcepit. Talia egit matris atque amicorum, quos habebat, eximiorum consilio, ut verè scripserit Marius Maximus: *Meliorem esse Remp. & propè tutiorē in qua princeps malus est, ea in qua sunt amici principis mali. Siquidem unus malus potest à plurimis bonis corrigi; multi autem mali non possunt ab uno, quamvis bono, ulla ratione superari.* Sed plurimum ei Christiana institutio profuit, cum mater ejus Mammæa *Originem* quoque, celeberrimum tunc Christianorum doctorem, *ad se accerseret*, multosque in aula haberet Christianos. Quantum enim Christianis detulerit Alexander, Lampridius ultrò fatetur, cum non tantum eis privilegia narrat indulta, sed & Christo, & Abrahamo rem divinam factam in Imperatoris larario, adjunctis tamen Apollonio, Orpheo & id genus aliis, cum minori in larario Ciceronis, Achillis, & similium imagines colerentur. Voluisse etiam Christo Templum facere Alexandrum, eumque inter Deos recipere, nisi metuisset, reliqua templa omnia deserenda. Clamasse eundem sæpius, quod à Christianis audierat, idque per præconem, cum aliquem emendaret, dici jussisse: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Imo hanc sententiam usque adeo dilexisse, ut & in Palatio, & in publicis operibus præscribi eam curaret. Cumque publicum locum quendam Christiani occupassent, dicentibus popinariis sibi eum deberi, rescripsisse: *melius esse ut quomodocunque illic Deus coleretur, quam popinariis dederetur.*

Euseb. l. 6. Hist. Eccles. c. 15. & 21.
A. M. 4209. Christi 230.
Oros. l. 7. cap. 18.
Lampr.
Herod. l. 6.

Talis ergo cum esset domi & foris, *init Parthicam expeditionem*, tanta disciplina, tanta sui reverentia, ut non milites, sed senatores transire dicerentur. Vicitque potenti ssi-

Lampr. in Alex.
Aurel. Victor.

Eutrop. lib. 8. Rufus Festus in breviario.

tentissimum regem Artaxerxem, elephantos ducentem septingentos, ex quibus trecentos cepit, ducentos interfecit. E mille & octingentis falcatis curribus, ducentos in potestatē redegit. Centum & octoginta millia equitum fudit. Terræ Interamnanæ, Mesopotamiæ scilicet receptæ, captivi Persis, sed acceptis pretiis, redditi sunt. Ingens tamen clades etiam Romanis illata, sed quia Persæ priores arma posuêre, nec toto quadriennio campo se ausi committere, penes Romanos victoria stetit. Actæ sunt res feliciter, & in Mauritania Tingitana, per Furium Celsum, & in Illyrico per Varium Macrinum affinem Alexandri, & in Armenia per Iunium Palmatum. Sola de hostibus capta limitaneis ducibus & militibus donavit, ità tamen si hæredes illorum militarent, dicens, attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent.

Posthæc *ad Germanicum bellum* profectus est, querens eam nationem imminere Reip. cervicibus, quę minusculis etiam Imperatoribus subjecta fuisse videretur. Cum ibi quoque seditiosas legiones compescisset, abjici eas præcepit. Sed Gallicanæ & Germanicæ mentes severitatem hominis nimiam non tulerunt, hi præcipuè, qui Heliogabali præmiis effloruerant. Ergo quiescente eo post convivium, ingressus miles Germanus, cum intervigilantem offendisset, recurrit ad contubernales, ratusque se non posse evadere, quod in tentorium principis irruisset, contubernales ad cædem exhortatur. Qui subito irrumpentes, in vico Sicilia *cum* prope Moguntiam *cum matre interficiunt*, cum explevisset annos imperii XIII, vitæ XXIX. Hanc mortem sibi à quo-

A. M. 4206. Christi 236. Lampr. Euseb. in Chron.

dam prædictam contemsisse dicitur, *professus plerosque insignes viros non quieta morte oppetiisse*. Apud eum quanquam plurimum posset *Vlpianus*, prætorio præfectus, tamen nocturna militum irruptione *confossus est*. Sed Epagathus necis Vlpiani causa, remotus ab Alexandro in Ægyptum, tanquam ad eam mitteretur regendam, callide in Cretam retractus, ibique condemnatus pœnam luit. Dioni quoque Historiographo; quod continenter Pannoniæ præfuisset, infensi adeò erant milites, ut Consulatum ei in urbe tuto gerere haud liceret: dimissusque ob ægritudinem pedum, reliquum vitæ in Bithynia deinde exegit. Ejus hic historia desinit. Erant & alii Alexandri familiares, & socii, discipuli Papiniani splendidissimi, Pomponius, Alphenus, Celsus, Venulejus, Modestinus, Africanus, Fabius, Sabinus, Callistratus, *viri amantes principis sui, & qui de illo nec ipsi riderent, nec risui esse vellent, qui nihil venderent, nihil fingerent, ad bonum facilè consentirent.*

Dio Cassius. Zosim. l. 1. A. M. 4196. Christi 225.

Lampr. in Alex. sub fin.

Callistum vel Calixtum Romanæ Ecclesiæ Episcopum tunc jejunia quatuor temporum sancivisse: Vrbanum argentea induxisse vasa, & prædia fundosque à Christianis oblatos recipisse, tradunt scriptores, sed non horum temporum. Eusebius nec martyrii Callisti meminit, nec successoris ejus Vrbani, quos tamen sanguinem pro Christo fudisse Damasus, & post eum Marianus Scotus, Platina, Sabellicus, Nauclerus, aliique scripsere. Sed nobis ea, quæ à suorum temporum historiographis nec fidem, nec probabilitatem habent, in literas mittere religio est.

IULIUS MAXIMINUS.

Aurel. Victor. Lampr. in Severo Alex. HActenus imperium Romanum à Romulo ad Septimium certatim evolans, Bassiani consiliis tanquam in summo constitit. Quo ne confestim laberetur, Alexandri fuit. Abhinc dum domandi suis, quam subigendi externos cupidiores sunt; atque inter se armantur magis, Romanum statum quasi abrupto præcipitavêre, quemadmodum Iohannes Apostolus Apocalypsi sua globum montis ignitum, in mare populorum præcipitio ruentem vidit, ex quo pleraque gentium sanguine cruentata, naves Rerump. corruptæ. Apoc. 8.

Etenim immissi in imperium promiscuè boni malique, nobiles atque ignobiles, ac Barbari multi. Quippe *ubi passim turbata confusaq; omnia, neque suo feruntur modo, quiq; fas putant, uti per turbam, rapere aliena officia, quæ regere nequeunt, quæq; inscientia bonarum artium fœdè pervertunt.* Verba Aurel. Itaque abhinc Augusti semestres vel annui, plerique per biennium, ad summum per triennium vel sexennium, & vis fortunæ licentiam nacta, postquam penè omnes flagitiis subacti sunt, etiam infirmis genere institutoque publica permisit, donec Christianismus rerum potitus fessum cladibus orbem sub Constantino restauravit.

A. M. 4026. Christi. 236. Iulius Capit. in Max. Eutrop. l. 9. Igitur occiso Alexandro, *Maximinus* Thrax, patre Gotho: matre Alanâ genitus, robore & virtute militari ad ducatū provectus, nondum senator, sine decreto senatus, primus è corpore militari Augustus ab exercitu appellatur, filiumque corpore pulcherrimum, animo desformem, sibimet socium dicit. Hic conciliatis omni arte militibus, cum propter ignobilitatem generis contemni se à Senatu crederet, imperium sola crudelitate teneri posse ratus, sine delectu dignitatis supplicia exercuit. Ac *tantum degeneris animi conscientia apud eum valuit, ut omnes sui generis conscios necaret*, etiam amicissimus, parum memor, *multos ei cavendos, qui singulos interficit.* Herod. l. 7. Comperta deinde seu ficta (nam utrumque traditur) Magni cujusdam consulatus factione, sine judicio, sine defensione, plus quatuor millibus hominum occisis, se satiare non potuit ferarum more, quæ vulneratæ magis exulcerantur. Sed ut Alexandri gloriam vinceret, Germaniam ingressus Transrhenanam, vicos per quadringenta millia soli hostilis incendit, greges abegit, militem divitem reduxit, plurimos interemit; cepit innumeros. Inde Sirmium venit, Sarmatis inferre bellum parans, atque in animo habens, usque ad Oceanum Septentrionales partes in Romanam ditionem redigere. At cum Romani ejus crudelitatem ferre non possent, quod subornato accusatore consulares viros & duces multos interimeret, contra eum defectionem parant. Nec solum Romani, sed, quia & in milites sæviebat, exercitus, qui in Africâ erant, subita & ingenti seditione, *Gordianum* senem octogenarium, virum gravissimum, qui erat proconsul, Imperatorem faciunt. Capitolinus in Gord. Et quidem primò invitus Gordianus, cogente eum turba, quæ procuratorem Maximini ob avaritiam necârat, purpuram sumpsit; postea vero cum vidit neque filio, qui legatus erat, neque familiæ suæ tutum id esse, volens suscepit imperium, & appellatus ab omnibus Afris Augustus cum filio, apud oppidum Tysdrum

inde

inde Carthiginem venit cum pompa regali, literasque Romam misit, ad senatum, quæ in odium Maximini gratanter sunt acceptæ. Interfecti deinde omnes delatores, omnes accusatores, omnes amici Maximini: Maximinus ipse cum filio hostis appellatus, missæ ad omnes provincias literæ, ut communi saluti libertatique subvenirent. Tacitum id senatus consultum videbatur, adjuratis qui aderant, ne quis eliminaret. Sed statim omnia comperit Maximinus, *ut habent se hominum mentes, erubescentium sæpe, non cognosci per se ea quæ sciunt, & humiles se putantium, nisi commissa prodant arcana.* Igitur homo naturâ ferus sic exarsit, ut non hominem sed belluam putares, inducendæque oblivioni injuriæ vino esset obruendus. A quo cum resipuisset, muneratus milites Romam iter intendit.

Capitolinus in Gord.

A. M. 4208. Christi 238.

Interim *Gordianus* in Africâ primum à Capeliano quodam agitari cepit, cui Mauros regenti successorem dederat. Contra eum misit filium, quem quum acerrima pugna interfectum comperisset, ipse laqueo vitam sibi abrupit, sciens & in Maximino multum esse roboris, & in Afris nihil virium, multum quinimò perfidiæ. Tunc Capelianus Victor pro Maximino, omnes Gordiani partium in Africa aut interemit, aut proscripsit, nec cuiquam pepercit, prorsus ut ex animo Maximini videretur illa facere. Civitates denique subvertit, fana diripuit, donaria militibus divisit, plebem & principes civitatum concidit, præludens ad imperium, si Maximinus periisset. Hæc ubi Romam nunciata sunt, senatus Maximini & naturalem, & jam necessariam crudelitatem timens, *Maximum*, qui & *Pupienus*, ex præfecto urbi, ignobilem genere, sed virtutibus clarum, & Clodium Balbinum, moribus delicatiorem, *Imperatores creavit.* Quibus à populo Augustis appellatis, per milites & eundem populum, etiam parvulus nepos Gordiani è filia, Cæsar est adjunctus.

Herodianus l. 7. Capit. in Max. in Balbino.

Profecto igitur ad bellum Maximo, Balbinus Romæ seditionibus urgetur, Gallicano & Mæcenate senatoribus in prætorianos irruentibus, quod curiæ secreta rimarentur, populo vicissim à prætorianis laniato, magna denique urbis parte incensa, plateis omnibus cruore pollutis. Cum Balbinus per senectutem sedare tumultum nequiret, viso tandem Gordiano conquievit.

Maximinus Italiam ingressus, sublatis per provinciales omnibus quæ victum præbere possent, fame cœpit laborare. Aquileja portas ei clausit. Ea civitas oppugnationem fortiter sustinuit. Cumque nervi ad emittendas sagittas deessent, funes de capillis mulierum fecit, unde postea, victo & interempto Maximino, Romana civitas appellata est. Maximinus suspicatus ignavia suorum bellum trahi, duces suos interemit eo tempore, quò minimè oportebat, militesque jam ob famem murmurantes ex iratis iratiores reddidit. Itaque medio forte die cum à prælio quiesceretur, & *Maximinus & filius* ejus quiescentes in tentorio *occiduntur*, conclamantibus cunctis militari joco, *ex pessimo genere ne catulum habendum.* Capita eorum contis præfixa, & Aquilejensibus monstrata, inde Romam missa sunt, ingenti Romanorum lætitia, dolore Barbarorum. Iuniori Maximino superbia imprimis obfuit, qua ipsum patrem superabat, genua & pedes non-

Iulius Capit. Max. Item in Max. & Balbino. Herod. l. 8.

Anno eodem.

Iulius Cap. in Max.

Iustin.

nonnunquam sibi osculari passus, cum senior, licet atrocissimus diceret: *dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat.* Cadavera eorum in profluentem missa, capita in campo Martio, insultante populo, exusta. Hic finis Maximinorum fuit, vita eorum dignus. Nam præter alia cruenta, *sævitum est* eorum imperio *in Ecclesiæ Christianæ præpositos*, tanquam doctrinæ ipsius duces, quorum tunc non pauci pro Christo oppetierunt. Ne plures occiderentur divina providentia obstitit, quæ ante expletum triennium violentam dominationem obtrivit.

A. M. 42-6. Christi 236. Euseb. l. 6. Hist. Eccle. c 21. Oros. l. 7. c. 19.

Antonius Gordianus.

A. M. 4209. Anno Christi 239 Iulius Capit. in Maximin. & Balbino. Herod. l. 7. & 8.

SEnatus autem Romanus, *ne in timore potius quam in virtute opprimeretur*, de corpore suo Maximum & Balbinum Imperatores creaverat. Sed eos populus severitatem Maximi veritus, non prius permisit stipatos armis in palatium ire, quam nepotem Gordiani, qui perierat, Cæsarem nuncuparent, agentem tunc, ut plerique tradunt, ætatis annum decimum quartum.

Maximo pater fuerat faber ferrarius aut lignarius, sed per militarem industriam summi primum honores, tandemque imperium ei obrigerat, confitente omnibus senatu, eo tempore aptiorem Romę ad principatum esse neminem: *Iudicii tenax fuit Maximus, neque aliis potius quam sibi credidit, nunquam iratus, nisi cum decuit, factionibus se nunquam præbens.* Balbinus nobilissimus, multarum rector provinciarum, bellicis rebus minor, bonitate & verecundiâ majorem sibi amorem conciliaverat. In voluptatibus nimius, adjuvante divitiarum abundantiâ voluntatem. Sed neuter gratus militibus, quod eum Imperatorem, quem ipsi legerant, perdiderant, & eos habebant, quos legerat senatus: inde etiam frementibus ad senatus acclamationes, quibus dicebatur Maximo, magnificè urbem intranti: *sapienter electi principes sic agunt, per imperitos electi sic pereunt.* Cum ergo jam paratum esset, ut contra Parthos Maximus proficisceretur, Balbinus cōtra Germanos, puer autem Gordianus Romæ remaneret, milites occasionem quærentes, occidendorum principum, discordiis eorum sunt usi, quod Balbinus Maximum quasi ignobilem contemneret, Maximus Balbinum quasi debilem calcaret. Ergo nacti occasionē Maximum invadunt, cui Balbinus præsidium non misit, suspicatus id contra se peti; quibus inter se contendentibus, super veniunt plures, necatisque ambobus, cum insultatione senatus & populi Gordianum Augustum appellant, & in castra se recipiunt. Mox indicium non diu imperaturi Gordiani fuit, *eclipsis solis* facta tanta, ut nox crederetur, neque sine luminibus accensis agi quidquam posset. Hic est annus, ut habet Censorinus de die Natali, ab Olympiade prima millesimus & quartus decimus, ex diebus duntaxat æstivis, quibus agon Olympicus celebrabatur, à Roma autem condita CCIↃXCI, & quidem ex Parilibus, unde urbis anni numerantur. Eorum verò annorum, quibus Iulianis nomen est, CCXXCIII: Sed ex die Kal. Ianuar. unde Iulius Cæsar anni a se constituti fecit principium. Ab excessu Alexandri Magni D LXII, sed quorum initia sunt a primo die mensis Thoth apud Ægyptios, qui hoc anno fuit ante diem VII Kalend. Iulii. Quam temporum

Herod. l. 8.

Capit. in Gordiano tertio.

Censorinus c. 21.

portum annotationem ex Censorino, illius temporis scriptore, adjiciendam duximus. Anno sequenti Venusto & Sabino Coss. (verbis loquar Capitolini) inita est factio in Africâ, contra Gordianum tertium, duce Sabiniano, quem Gordianus per præsidem Mauritaniæ obsessum à conjuratis, ita oppressit, ut ad eum tradendum Carthaginem omnes venirent, & crimina confitentes, & veniam sceleribus postulantes. Finita igitur sollicitudine in Africâ, Gordiano jam iterum & Pompejano Coss. *bellum Persicum* nascitur, quod Saporis Persa, successor Artaxerxis, Parthis Mesopotamiam & Syriam raptando, inferebat. Quare adolescens Gordianus priusquam ab bellum iret, uxorem duxit, filiam Misithei, doctissimi viri, quem causa eloquentiæ dignum parentela sua putavit, & præfectum statim fecit. Post quod non puerile jam & contemptibile videbatur ejus imperiũ: siquidem & optimi soceri consiliis adjuvaretur, & ipse pro ætate aliquantulum saperet, nec per spadones ac ministros aulicos matris, vel ignorantiæ conniventia amplius venderetur. *Miser est enim imperator* (prout ipse Gordianus ad Misitheum scripsit) *apud quem vera reticentur: qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est ut audiat, & vel audita, vel à plurimis roborata confirmet.* Secutus est *terræmotus* eousque gravis, ut civitates cum populis terræ hiatu deperirent, ob quæ sacrificia per totam urbem totumque orbem terrarum, ex libris Sybillinis celebrata. Aperto deinde Iano (quod signum erat indicti belli) in Mæsiam itum est, & quicquid hostium in Thraciis fuit, deletum. Inde per Syriam in Antiochiam venit Gordianus, quæ à Persis jam tenebatur. Illic frequentibus præliis pugnavit & vicit; submoto Sapore, Artaxansem, Antiochiam, Carras, & Nisibin recepit, quæ omnia sub Persarum imperio erant. Effectum denique est, ut Persæ, qui jam in Italia timebantur, in suum redirent regnum, totoque cederent Oriente. Sed hæc omnia per *Misitheum* socerum Gordiani, eundemque prefectum gesta, cujus viri tanta in Republica dispositio fuit, ut nulla esset civitas limitanea potior, quæ non posset per annonam eò convectam, exercitum populi Romani ac principem ferre. Sed insaniente adhuc mundo in cultu numinum, felicitas illa longior esse non potuit. Extincto enim seu morbo, seu Philippi artibus Misitheo, deducti sunt in ea loca milites, in quibus annonari non posset. Hinc imperitiam Gordiani perosus exercitus, imperium *Philippo* mandavit, præfecto prætorii, jussitque ut quasi tutor pariter cum ipso imperaret. Sed cum Philippus se contra Gordianum superbissimè ageret, ille conquestione apud milites non tantum nihil egit, sed quod curæ eorum famis causa vehementes essent, privatus etiam imperio est, & paulo post, jubente ac connivente Philippo, occisus sexennio imperii, juvenis egregius, prorsus ut nihil præter ætatem ei ad imperium deesset. Familiæ Gordiani hoc senatus decrevit, ut à tutelis atque legationibus, & à publicis necessitatibus, nisi si vellent, posteri ejus semper vacarent. Quicunque illum gladio appetiverant (qui novem fuisse dicuntur) postea sua manu, suisque gladiis, & iisdem quibus illum percusserant, feruntur interisse. Titulus

A. M. 4210. *Christi* 240. *Agathias l. 1. Capit. in Gordian. 3. Zosim. l. 1.*

Capitol. Aurel. Victor. Eutrop. l. 9. Oros. l. 7. c. 19. *A. M.* 4215. *Christi* 245. *Rufus Festus brevia.*

Gordiano positus in finibus Persidis, Græcis, Latinis, Persicis, Iudaicis, & Ægyptiacis literis, ut ab omnibus legeretur: *Divo Gordiano Victori Persarum, Victori Gothorum, Victori Sarmatarum, depulsori Romanarum seditionum, Victori Germanorum, sed non Victori Philipporum.*

Eufeb. Histor. Eccl. l. 6. c. 22.

Tunc Pontiano in Sardiniæ exilio, Anthero autem in Maximini tyrannide peremptis, successit in Episcopatu Romano *Fabianus*, qui cum nuper rure in urbem commeasset, columbæ in ipsum devolantis omine dignitatem assecutus est. Origenes Athenodorum fratremque ejus Theodorum (qui & Gregorius Thaumaturgus postea) discipulos Cæsareæ habuit: & Beryllum Bostrensem in Arabia Episcopum, negantem Christum fuisse, ante, quam in humanam carnem immigraret, ab errore in viam reduxit.

Florebant tunc *Historiographi* Herodianus Alexandrinus, Arrianus, Dexippus Græci. Vulcatius Terentianus. Curius Fortunatus, Serenus Sammonicus Latini, quorum Capitolinus in Gordianorum historia meminit.

Anno Ch. 245. Mundi 4215. Aurel. Victor. Zonar. To. 2. Eutrop. l. 9.

M. Iulius Philippus Cum Filio.

M. *Iulius Philippus* Arabs Trachonites, ortus parte nobilissimo latronum ductore, in consortium sumsit *filium* puerum, eumque pro Cajo Iulio Saturnino C. Philippum appellavit. Hinc rebus ad Orientem compositis, conditoque apud Arabiam Philippopoli oppido, quæ quondam Bozra fuerat, Romam venit. Ibi extructo trans Tiberim lacu, quod eam partem aquæ penuria fatigabat, annum urbis millesimum ludis omnium generum celebravit. Exhibiti elephanti triginta duo, alces decem, tigres decem, leones mansueti LX, Leopardi mansueti XXX, hyænæ decem, gladiatorum fiscalium paria mille, hippopotamus & Rhinoceros unus, archoleontes decem, camelopardali decem, equi feri quadraginta, & cætera hujusmodi animalia innumera & diversa, quæ Gordianus antea ad triumphum Persicum paraverat. Cum Pontificum lege hostiæ mactarentur, suis utero maris fæminarum genitalia apparuêre. Id haruspices solutionem posterorum portendere, vitiaque fore priora interpretati.

Iulius Cap. in Gord. tertio. Cass. in Chron.

Quod frustratum iri æstimans Philippus, usum virilis scorti removendum honestissimè consultavit. Veruntamen manet, inquit Aurelius, quippe conditione loci mutata pejoribus flagitiis agitur, dum *avidius periculosa, quibusque mortales prohibentur, petunt.* Sed ignorasse patet verum aruspices, mollissimum quenque beatum fore dicentes, Satanæ haud dubio instinctu. *Pudore enim amisso, fortunatus quis esse potest?* Philippus, tradente ex fama Eusebio, Christianismum amplexus est, sed non admissus ob scelera, quibus maculabatur, donec inter pænitentes humiliter anteactorum veniam petiit. Filius ejus adeò severi & tristis animi dicitur fuisse, ut tener adhuc nullo prorsus cujusquam commento ad ridendum solvi potuerit patremq; ludis secularibus petulantius cachinnantem, vultu notaverit aversato. Forte ex Christiana institutione insolitam morum gravitatem traxit, quam in multis tunc velut miraculo fuisse, Origenes contra Celsum testis est. Cæterum Philippus

Aurel. Victor. Lampr. in Alex.

Eufeb. l. 6. c. 27. & in Chron. Oros. l. 7. c. 20.

Origen. contra Celsum l. 3.

pus Priscum fratrem Syriacis exercitibus, Severianum generum Mysiæ Macedoniæque præfecit. Ipse ad versum Carpos profectus, Istri vicina populantes, victos in fœdus recepit. Sed abeunte Philippo, Mysorum & Pannoniorũ legiones Marinum, Orientales avaritiam Prisci non ferentes, Iotapianum Imperatorem creant. Tertius Philippus, & jam de deponendo agitans imperio, confirmatur à Messio Decio, rebelles deturbat. Decium in Pannoniam mittit, castigaturum ibi factionis Marini complices. Illi in rem suam rati, beneficio vincere Decium, qui pœnas sumpturus venerat, imperare eum sibi compellunt, & in Philippum contra tendentem

Aurel. Victor. infesto agmine pergunt. *Philippus*, filio urbi relicto, quanquam debili

A. M. 4220. Christi 250. per ætatem corpore, confligit apud Veronam cum Decio, pulsoque & amisso exercitu *cadit*. Queîs Romæ, compertis, apud castra prætoria *filius* duodecimum agens annũ *interficitur*. Annos potentiæ sex egêre.

Hoc demum tempore quum vehementer augesceret fides Christiana, *Origenes* jam sexagenarius per notarios exigi dictata sua, & in lucem edi passus est. Confutavit & Arabum hæresin, animas cum corporibus exstingui, pariterque cum iis

Euseb. l. 6. cap. 28. Suidas. resurrecturas delirantium. Confutavit & Helcesaitas, Paulum Apostolum improbantes, & satis esse dicentes, si quis corde fidem teneat, etiamsi eam ore non confiteatur. Tunc etiam *Plotinus* Philosophus, & *Dionysius Alexandrinus* Episcopus effloruêre.

DECIUS cum Filio.

Anno eodem. DEcius è Pannonia Syrmiensium vico ortus, militiæ gradu ad imperium conspiraverat, lætiorque *Aurel. Victor. de Cæsaribus & in Epitome.* hostium nece, filium Hetruscum nomine Cæsarem facit: statimque eo in Illyrios præmisso, Romę aliquantum moratur, mœnium gratia, quæ instituit, dedicandorum. Atque ut erat Osor Philippi, qui Christianis faverat, odium in sanctos evomuit, ad supplicia eos rapi imperans, aliis contra placidus & communis, inque armis promtissimus. Interea ad eum Iotapiani, qui Alexandri tumens stirpe, dum per Syriam tentaret nova, militum arbitrio occubuerat, ora, uti mos est, inopinata feruntur, simulque per eos dies Lucio Prisco, qui Macedonas præsidatu regebat, delata dominatio, Gothorum concursu, postquam direptis Thraciæ plerisq; illo pervenerant. Qua causa Decio quam potuit maturrimè, Roma digresso, *Iulius Valens* cupientissimo vulgo imperium capit. Verum utrique mox cæsi, cum Priscum nobilitas hostem patriæ censuisset.

Tunc Gothi è Scanzia quondam *Iornan. de rebus Geticis.* insula progressa, è fœderatis hostes Romano populo effecti. Inter Scan- *Zosim. lib. 1.* ziæ populos numerat Iornandes O- *Zonar. tom. 2.* strogothas, Finnos, Suetidos, Cogenos, Danos. Expulsos à Danis Herulos, eosque ob proceritatem inter Scanziæ nationes nomen sibi affectare præcipuum. Ex iis tunc Gothi, ob detracta stipendia, Mæsiam vastabant, Cniva duce. Itaque Vibius Gallus à Decio Tanaidis ripæ præficitur, Imperator ipse in Gothos vadit, eosque aliquot præliis superat. Tandem omni eos præda exuere, interclusis itineribus conatur, sed frustra. Nam Cniva Philippolim, à Philippo nuper conditam expugnat, Priscum urbi præsidentem sibi jungit, *Deciique filium* in

in conflictu *interficit*. Decius cum perculsi milites ad solandum eum multa præfarentur, dixisse fertur: *detrimentum unius militis parum videri sibi*. Tamen paternum non ferens affectum hostes in vadit, delususque à Gallo apud paludem eos aggreditur: Vbi *circumseptus à Gothis voraginibus hauritur, ita ut nec cadaver ejus potuerit inveniri*. Qui Christum oppugnant reges, ita pereunt. Imperavit menses triginta. Successit Gallus impietati, & imperio, & exitio.

A. M. 4222. Christi 52.

VIBIUS GALLUS *Et* VOLUSIANUS.

Anno Chr. 252. Mundi 4222. Zozim. l. 1. Iohan. Zonar. tom. 2. l. Aurel. Victor. Euse. l. 7. c. 1. nan. Iorzandes de rebus Geticis.

GAllus non tantum Gothis prædam & captivos, quos de Romanis ceperant, permisit, sed etiam annuam sibi pensionem stipulatus, recepit in fœdus. Inde Romam profectus, cum filium *Volusianum* Cæsarem creasset, & Hostilianus, cui Senatus Augustum nomen dederat, pestilentia interiisset, Decii filium alterum adoptat, adoptatum interficit, scilicet, quasi ideo eum adoptasset, ut securius agentem sceleratius interficeret. Quum autem negligenter Imperium administraret, grassareturq; etiam in Christianos, vota pro ipso facientes quotidie, divinam irritavit manum. Nam Scythæ Macedoniam Thessaliamque & Græciam pervagati, usque ad Ephesum omnia diripiebant; Gothi quoque & Borani, cum Burgundis & Carpis, reliqua percurrebant Europæ; & Persæ, occupatis Mesopotamia Armeniaque, Antiochiam ipsam Orientis metropolin expugnabant. Nec minus bello lues ex Æthiopibus orta, quicquid erat humani generis reliquum, depascebatur, totos XV annos sæviens. Ea Romam vastante, Gallo Volusianoque favor quæsitus, quod anxie studioseque tenuissimi cujusque exequias curarent.

Christianis interim certamina pro pietate decertabantur, quibus multi ingenti cum piorum luctu succubuerunt. Romæ quidem Fabianus, Antiochiæ Babylas, Hierosolymæ seu Æliæ Alexander, Episcopi: Alexandriæ Apollonia virgo, & infiniti alii, Decio adhuc regnante, generosè usq; ad mortem persliterunt in veritate: At Origenes Alexandrinus, doctor omnium sui seculi clarissimus, cum reliqua tormentorum ludibria superasset, ne Æthiopi daretur stuprandus, animum sacrificio idolorum polluit. Quem lapsum cum lacrymis confessus publicè, docere deinceps noluit. Sic vita functus annorum duodeseptuaginta, acerbas posteritati & spinosas quæstiones, pestilentiumque opinionum ova discipulis excludenda reliquit. Nam nec de Filii DEI æqualitate cum Patre, nec de regno ejus, sanorum verborum formam servavit.

A. M. 4228. Christi 258. Euseb. l. 6. c. 32. 33. 34. Zonar. Tom. 2.

Exstitit eadem tempestate *Novatus* Presbyter, & mox suæ factionis Episcopus, qui lapsis in persecutione veniam denegavit. Hic cum Romæ & alibi multos erroris contagione inficeret, qui Catharos se, id est, puros insolenter appellabant, Cornelius Romanorum Episcopus LX Episcoporum Synodo convocata, cætu eum exclusit sacro, & Fabium Antiochenum rerum gestarum admonuit. Convenere igitur accitu Heleni Tarsensis, Dionysius Alexandrinus, Firmilianus Cæsareæ Cappadocum, Theoctistus Cesareæ

Euseb. l. 6. cap. 35.

Euseb. l. 6. c. 38. & l. 7. c. 2. 4.

Palæstinæ, Demetrianus Antiochię, Episcopique alii Orientales, & Novati dogma condemnarunt; quibus etiam Cyprianus & Afri doctores plerique adstipulati sunt. Suborta est etiam in Pentapoli Libyæ hæresis Sabellii, quæ Noëti quondam atque Praxeæ fuerat, eundem Christum dicentium & Spiritum sanctum, qui Pater est, & patrem quoque passum; unde à quibusdam Patripassiani cognominantur.

Euseb. l. 7. c. 5.

ÆMYLIUS ÆMYLIANUS.

Zozim. l. 1. Zonar. tom. 2. Aurel. Victor. Eutrop. lib. 9.

GAllo & Volusiano Romæ morantibus, *Æmylius Æmylianus* legionum Pannoniæ dux, genere Maurus, pugnax, nec tamen præceps, cohortans milites, ne nomen Romanum Scythis conculcandum darent, præter exspectationem hostes concidit, partisque opimis spoliis, legiones in ipsas Scytharum regiones traduxit. Ab iis creatus Imperator in Mæsia, senatui per legatos pollicetur, se Barbaros Thracia, Persas Asia Syriaque expulsurum, ac pro duce tantum militiæ futurum, imperio senatui relicto. Sed ad eum expugnandum Gallus & Volusianus cum exercitu eunt, Licinio Valeriano ad Germanorum copias adducendas ablegato. Æmylianus properato itinere Italiam ingressus, nullo labore victoriam obtinuit. Corrupti enim spe præmii amplioris milites, qui cum Gallo & Volusiano erant, simul quia immodici per luxum lasciviamque officia benevolentiæ corruperant, ambos Interamnæ occidunt, & ad Æmyliani transeunt partes. Biennium illis potestas manserat. Æmylianum proceres primò hostem, dein exstinctis superioribus, pro fortuna, uti solet, Augustum appellarunt, mox ejusdem fortunæ pilam & ludibrium futurum. Nam iisdem, quibus acceperat potestatem, artibus cum vita eam amisit, trimestris Imperator, exercitu ad Valerianum inclinante, qui generis nobilitatem & morum innocentiam cum imperio conjuncturus videbatur, Æmyliano militem magis, quam Cæsarem agere ignaro. Ergo qui imperium Æmyliano dederant, Vibii Galli odio, mox & vitam ei & imperium auferunt, favore Valeriani.

A. M. 4224. Christi 254.

Inter Oriculcum Narniamque cæsus est apud pontem, qui ab ejus cæde sanguinarium nomen accepit, militaris perfidiæ documentum.

Aurel. Victor. de Cæsaribus.

LICINIUS VALERIANUS Et GALLIENUS.

Licinius Valerianus, Censor antea publico Senatus & Decii testimonio lectus, quod ejus vitam censuram dicerent, per omnes dignitatum gradus, ad summum in terris gradum adscendit, non tàm tumultuario populi aut militum strepitu, quam jure meritorum & quasi ex totius orbis una sententia. Ejus filium *Gallienum* Senatus Romæ Cæsarem creavit.

A. M. 4231. Christi 261. Trebell. Pollio in Valeriano.

A. M. 4239. Christi 269.

Principio omnibus gratissimus, eâ Christianos benignitate complectebatur, quanta nemo ante eum Cæsarum, totaque ejus domus planè Ecclesia DEI erat. Verum depravatus à principe quodam Magorum Ægyptio, & ærarii præfecto Macriano, cœpit impuras obire ceremonias: profanas exercere præstigias, nefanda mysteria exequi, tenera infantium dissecare viscera, Christianos variis exagitare suppliciis,

Euseb. l. 7. Hist. c. 9.

octavus post Neronem persecutor, Domitiani, Maximinii, Decii impietatis æmulator. Ita Cyprianus è Rhetore Episcopus Carthaginiensis, Sixtus vel Xystus Romanus, Laurentius Diaconus, crate ad ignem tostus, alii aliis tormentis absumpti: sanguinemque suorum mox Deus ultor excepit.

Prudent. de Coron.

Nam simul bellum & lues, quæ aliquantulum remiserant, incubuêre orbi. *Impietas enim flagella quidem excruciata senserat, sed à quo flagellaretur, obdurata contempserat. Pestilentiam communis casus esse, accidentemque ex morbis mortem, naturæ dicebat finem, non pœnam.* Quare tantis undique cladibus sævitum, ut iratum DEUM profanissimæ etiam gentes intelligerent.

P. Oros. l. 7

Primum Scythæ suis iterum sedibus effusi, cum Marcomannis, Macedoniam Græciamque incursant, Thessalonica ægrè se tuente, Atheniensibus muros tum demum post Syllanam cladem reparantibus, Peloponnesiis Isthmum munientibus. Borani, Gotthi, Carpi, Burgundi, nullam nec Italiæ, nec Illyrici oram à vastationibus immunem relinquunt. Hinc Borani cum Scythis per Bosphorum in Asiam penetrant, & à Successiano duce modicum reprimuntur.

Zosim. l. 1.

Ergo Valerianus Gallienum filium Augustum creat, alterum Cornelium Valerianum Cæsarem; Gallieno Occidentem tradit, ipse in Orientem adversus Persas proficiscitur, qui instigante Cyriade, in solum Romanum irruerant, captisque Antiochia & Cæsareâ, Cyriadem dixerant imperatorem, hominem perfugio, parricidio, tyrannide, luxuriaq; tandemque digna sceleribus suis morte clarum. Sed nihil feliciter provenit Valeriano, quanquam Cyriadem sui interfecerant. Nam cum Successianum prætorio admovisset, eo amoto regressi in Pontum, & Asiam Borani, Trapezuntem urbem cum innumera hominum opumque multitudine capiunt, avectaq; prædâ auctiores, Chalcedonem, Nicomediam, Nicæam, Cium, Apamæam, Prusam expugnant, diripiunt, incendunt. Valerianus per Mesopotamiam interim anceps & diuturnum instruebat bellum. Inde adversus Scythas in Cappadociam usque progressus, attritis duntaxat in transitu oppidis, stolidus multumque iners pedem refert inglorius.

Trebell. in 30. tyran.

Zosim. l. 1.

Tandem lue corripiente exercitus, eorumque majori parte absumpta, Sapores Orientem aggressus, exitio dat omnia, Valerianus imparem se viribus conspicatus, pecunia placare Barbarum conatur. Sed proditus Sapori ab eodem Macrino, qui in Christianos eum armaverat, ignobili servitute consenuit. Quamdiu vixit, incurvati Valeriani cervicibus pedem imponens Sapores, equum adscendebat, nec ullis precibus aut pretio adduci potuit, ut Romanis suum principem restitueret, Armeniorum Cadusiorumque regibus moderatè fortunâ utendum, frustra eum monentibus. Ad extremum detracta cute fœdè laniatum interfecit, ac infelicissimus principum à filio Gallieno in Deos relatus est, quasi Deum facere posset, quem liberum facere aut nequiverat, aut neglexerat. Etenim Gallienus, capto patre, velut amoto censore lætatus, satis duxit Odenato, Palmyrenorum principi, Orientis relinquere ducatum, ipse ganeis & ludis vitam deputavit. Igitur Macrianus, cum filiis

Trebell. Pollio. Euseb. l. 7. c. 9. Festus Brev. Agath. l. 4.

Ma-

Macriano & Quieto, rapit imperium, autore Balista, qui prætorio præerat, & Pisonem in Achajam destinat ad Valentem, qui proconsulari illic imperio erat, tollendum.

Zona. Tom. 2. Aurel. Victor. Trebell. Pollio.

Sub idem tempus Gallienus, cum à Gallia & Italia Germanos, Ravennam usque progressos, prosperè arcuisset, in Illyricum properans discedit, ubi Ingenuum, comperta Valeriani clade, imperandi cupido incessérat. Hunc Mursiæ devicit, tanta in Mæsiacos milites ac cives sævitia, ut plerasque civitates virili sexu vacuaret. Quamobrem autoribus Mesis, Regilianus prosiliit ad imperium, receptisque militibus, quos Mursina clades reliquos fecerat, duplicat bellum. Sed hic quoque timore provincialium, instinctu Roxolanorum periit.

Interim Valens, sumto contra Pisonem, jam in Thessalia purpuratum, dominatu, interemit hominem, & mox ipse vicissim à militibus interimitur. In Illyrico Aureolus, vir fortissimus, coactu militum purpuram accipit, frustra oppugnante cum Gallieno; indignante Macriano, qui quidam ad eum opprimendum ex Asia in Illyricum advolavit, cum XLV millibus, præsertim quod Gallienus, metu Posthumii, pacem cum Aureolo faceret. Sed Macrianus conserta manu à Domitiano, Aureoli duce, victus, cum filio & copiis suis periit, XXX militum millia in posteritatem Aureoli concessere.

Trebell. Pollio in 30. tyr.

Eodemque tempore Quietus, alter Macriani filius, & Balista, ab Odenato oppressi exstinctique sunt. Has Valeriano & Christianis pœnas dedit Macrianus, resplenduitque iterum Gallieni imperium, ac benignitatis in Christianos præmium tulit, quibus late per omnes provincias pacem promulgaverat, & cæmiteria agendis conventibus reddi præceperat: quam ob causam diuturnius ei imperium dari à DEO, quam prædecessoribus, palàm testabatur Dionysius Alexandrinus, vehementissimis antea Æmyliani minis agitatus, ut Christi fidem ejuraret. Sed & idem Æmylianus hoc tempore supplicium pependit. Cum enim plurimos Christianorum per Ægyptum, cui præerat, & Thebaidem, variis tormentis excarnificasset, orta per Ægyptiorum levitatem seditione; ob curatoris cujusdam servum plagis affectum, in tantas venit angustias Æmylianus, ut undecunque sibi pereundum decerneret. Igitur arrepto operâ Transthebaitanorum militum imperio, multa oppida fame pressit, accenditque acrius seditiones, uti Dionysius Alexandriæ Episcopus tutiora Arabiæ deserta, quam Alexandriæ plateas putaret, qui nec ore tunc amplius, sed calamo tantum erudivit Domini populum. Tandem Theodotus, dux tunc Gallieni, conflictu habito cepit Æmylianum, vivumque Romam misit, ubi in carcere strangulatus est. Frater Theodoti Causoleus Trebellium devicit, qui ab Isauris imperium acceperat; nihilominus Isauria locis, non hominibus defensa, ex hoc tempore Romanum jugum excussit, medioque in Romanorum solo Barbariæ nomen induit.

Euseb. l. 7. hist. c. 12. 13.

Trebell. Poll. in Æmyl. Euseb. l. 7. c. 16.

Ita passim ira Dei fervebat, Gallieno non aliter regente Rempubl. quam cum pueri fingunt per ludibria potestates. Inter enim tot bellicas clades terræmotus etiam fuit gravissimus, & tenebræ per multos dies. Multi terrore mortui, multæ

Trebell. in Gall.

fabricæ cum habitatoribus devoratæ. Pestilentia tanta, ut Romæ vel in Achaicis urbibus, uno die quinque hominum millia pari morbo interirent.

Trebell. Pollio in Gallienu. Aurel. Victor. Eutrop. l. 9. Oros. l. 7. c. 22. Trithemius in Compendio ex Hunibaldo.

Sub hæc Iunius Posthumius Galliam tenebat, Gothi & Clodius occupatis Thraciis Macedoniam vastabant, Athenas expugnabant, servile quoddam latronum bellum premebat Siciliam. Scythæ Asiam populabantur, à quibus templum Dianæ Ephesiæ, cujus opes famâ in populos satis notæ, dispoliatum est & incensum. Francorum gentes, direpta Galliâ, Hispaniam possidebant, vastatoque Tarraconensium oppido, nactisque in tempore navigiis, pars in Africam usque permeavit. Et amissa trans Istrum quæ Trajanus quæsierat. Ità quasi ventis undique sævientibus parvis maxima, ima summis orbe toto miscebantur. Gallienus interim expositus erat Saloninæ conjugi, atque amori flagitioso filiæ Attali, Germanorum regis, Pipæ nomine: qua causa etiam civiles motus lõgè atrociores orti. Nam *Galli, quibus insitum est luxuriosos & à virtute degeneres principes non ferre*, Posthumium Augustum dixêre, perempto Salonino, Gallieni filio. Et juvabatur Posthumius magnis Francorum Celtarumque auxiliis, imperio cum Victorino participato. Et quamvis pluribus præliis victrices Gallieni partes erant, tamen vulneratus sagittâ Gallienus abscessit, Posthumius imperium adversus Barbaros masculè tutatus est. Inde Gallienus Byzantiorum cladem militum suorum internecione ultus, decennalia Romæ egit exquisito luxu, nec erubuit de aliena triumphare victoria, & Persas captivos ostentare, apud quos patrem suum servitutem servire notat. Quare mordaci scurrarum cavillo, pater principis personatos inter captivos est quæsitus: quæ cavillatio scurris morte horrenda stetit.

Trebell. Pollio.

Sed Gallienus ut ingratus in Patrem, ita Odenatus gratissimus in principem erat suum, qui nisi fessis Romanæ Reip. viribus in Oriente sumsisset imperium, perditæ res omnino fuissent. Is collecto exercitu contra Persas profectus, Nisibin primum & Orientis pleraque, cum omni Mesopotamia; in potestatem recepit, Saporem ipsum acie victum fugere coegit, & ad Ctesiphontem usque progressus cepit thesauros, cepit etiam, quas thesauris chariores habent reges Parthici, concubinas Saporis, quas Herodi filio suo, paternæ excessu indulgentiæ, tradidit. Captos, Persarum Satrapas, insultandi gratia aut ostentandi sui, ad Gallienum misit, quasi ejus vices ageret, qui interim Archontem se ferebat Athenis, aut carmina Romæ vel orationes fundebat, *parum memor, aliud in oratore quæri, aliud ab Imperatore postulari*. In hoc tamen laudandus, quod agnita Odenati virtute, participato imperio Augustum eum vocavit, & monetam victoriis ejus insignem cudi jussit. Facetissimum illud, quod in gemmarium vitreas gemmas pro veris vendentem, cum abripi eum quasi ad leonem curasset, caponem è cavea immisit, mirantibusque cunctis rem adeò ridiculam, per curionem edixit: *Imposturam fecit, & passus est*.

Trebell. Poll. in 30 Tyrann.

Treb. in Gallienis.

At Scythæ populationibus agentes ferentes omnia, Cæsareâ Cappadociæ cum 400. hominum millibus capta, dum in solum suum navigiis remeant, naufragiis plerique periêre. Odenatus contra fortiter defenso

Trebell. Zonar. Tom. 2.

fenso Oriente, non minus suo docuit exemplo communem virtutis exitum militaris.

Nam consobrini sui Mæonii insidiis peremptus est, unà cum filio Herode, in quem Zenobia novercali erat animo, irato haud dubiè Deo gentibus, quod Fil.i sui regnum jam tot annis vigens superbè aspernabantur. Sed Mæonio mox vicissim à militibus cæso, Zenobia uxor Odenati, quod parvuli essent filii ejus, Herennius & Timolaus, ipsa suscepit imperium, diuque rexit, non muliebriter, atque occiso à Palmyrenis Heracliano, quem Gallienus miserat, fæmina tanto apud Orientales timori fuit, ut se non Arabes, non Saraceni, non Armenii commoverent, *omniumque judicio virago melius, quam princeps mulierosus imperio potiretur.* Eodem fato, quo Odenatus in Syria. Posthumius in Germania functus est. Nam cum Galliam in pristinam securitatem revocasset, more illo, quo *Galli semper rerum novarum sunt cupidi*, quod flagitantibus Moguntiacorum direptiones abnuisset, Lolliano agente cum filio interimitur, vir quem principis locum mereri Valerianus ipse censuerat. Sed, ut fit, Lolliano mox vicem reddidit Victorinus, Victoriæ filius, quæ matris castrorum & Augustæ nomine affecta, similiter Posthumiū & Victorinum, sicut Zenobia Odenatū excepit, cum ipsa fugiens tanti honoris onus, primum in Marium, deinde in Tetricum atq; ejus filium contulisset imperia, quorum opera effectum, ne Germani similiter Gothis & Persis, Romanum pervaderent solum. Quibus si eadem, quæ illis data facultas fuisset, periisset tunc omne Romani nominis imperium. Victorinum Trajano haud minorem virtute, parem clementia Antonino, Nervæ gravitate, severitate militari Pertinaci, in gubernando ærario Vespasiano, *sola libido perdidit, & cupiditas mulierariæ voluptatis.* Qua cohibita in exordio, post biennii Imperium constupratis vi plerisque, ubi Attitiani cujusdam actuarii conjugem concupivit, facinusque ab ea viro patefactum est, accensis furtim militibus, per seditionem Agrippinæ occiditur: Illico & filius, quem Victorina avia Cæsarem appellabat. Suffectus est Marius, ferri quondam opifex, vix corpore validus, ac militaribus usque ad imperium gradibus evectus, qui carra venientia digito repulisse dicitur. Vna die factus imperator, altera visus imperare, tertia jugulatur gladio à servo, quem ipse fecerat. Ergo Victorina seu Victoria, legionibus grandi pecunia comprobantibus, Tetricum imperatorem creat; qui familia nobili, præsidatu Aquitanos regebat: filioque ejus Tetrico Cæsarea insignia impartiuntur. Aureolus dudum Rhetias ac Pannonias tenens, excitus, uti mos est, socordia Gallieni, Romani novissimè contendit. Eum Gallienus apud Pontem, cui ex eo Aureoli nomen est, fusum acie Mediolanum coëgit, quam urbem dum machinationibus omnis generis oppugnat, ab suis interiit. Quippe Aureolus, ubi solvendi obsidii spem inanem vidit, ducum Gallieni Tribunorumque nomina, quasi destinata ab eo ad necem, astu composuit, literasque è muro, quam occultissimè potuit, abjecit: quæ fortè à memoratis repertæ, metum suspicionemque injecere mandati exitii: verum eas effluxisse incuria ministrorum. Qua causa, Martiani & Heracliani cōsilio, simu-

Trebell. in Gall. & Zenobia.

Trebell. in Poll.

Trebell. in Victorino. Aurel. Victor.

Trebell. in 30. tyrannis.

Aurel. Victor.

Trebell. Poll. in Gallien.

simulata proruptione hostium, nullis, uti re trepida ac repentina solet, tectum stipatoribus, tabernaculo educunt nocte intempesta; teloque trajicitur, cujusnam, per tenebras incertum. Ità autoris necisne errore, an quia bono publico acciderat, inulta cædes fuit; quanquam *plures suo magis, quam Reip. studio ducebantur, potiorque flagitio tyrannidem amotam vocabat, damno sæpè publico oppressos.* Gallienus novem annos solus, cum patre sexennium imperaverat, & à Claudio in cælestium est numerum relatus, vix exsequiis dignus judicio aliorum. Senatus, cui exercitum adire interdixerat, contumeliam ulturus, satellites propinquosque ejus per scalas Gemonios præceps agendos decrevit, precante deos inferos vulgo, sedes impias uti Gallieno darent. Verum in Christianos mitissimus fuit, & persecutionem gravissimam, patre Valeriano adhuc imperante exortam, compescuit. Qua pace subnixi sancti, facilius omnia orbis mala perferebant, & plurimi contagiosa lue conflictantes, quos sui deserebant, Christianorum refovebantur operâ. Lapsi quoque superioribus certaminibus, cum supplices veniam peterent, redibant ad Ecclesiæ gremium, Novatianorum inclementia explosa.

Zozim. lib. 1.

Aurel. Victor.

Euseb. lib. 7. c. 17.

De hæreticis tamen, quomodo recipiendi essent, variabant sententiis Episcopi. Cyprianus rebaptizandos putabat; Lucius, Cornelius, Sixtus, Romani Episcopi non putabant. Dionysius Alexandrinus rectè, *semel in Ecclesia baptizatis sufficere baptismum, quem susceperant: sed baptizatos ab hæreticis, quibus integra Trinitatis fides deesset, vero baptismo non privandos.*

Euseb. l. 7. hist. Eccl. c. 6. 8.

Idem mille annorum delicias, ex Apocalypsi Iohannis à quibusdam confictas, prudenter & moderatè refutavit. Gentes, quæ his temporibus Romanum occupabant solum, eâ occasione fidem quoque Christianam addidicêre. Ita ex ipsis imperii ethnici cladibus Christi regnum augebatur.

Euseb. l. 7. c. 19. 20.

Flavius Claudius et Quintilius Frater.

Anno Chr. 269. Mundi. 4239.

Claudius Dalmata Gallieni sententia morientis Imperator designatus, missa sibi Ticinum, ubi tribunatu fungebatur, regia ornamenta accepit, ejusque imperium milites, quos ferè contra ingenium *perditæ res subigunt recta consulere*, avidè approbarunt, Viri laborum patientes, æquique ac dediti Reip. Aureolus ab eo victus prælio, & occisus est. Tetricum in Galliis aggredi noluit, *Reipubl. potius hostes, quam principis persequendos professus.* Alamanorum, haud procul à lacu Benaco dimicans, ingentem multitudinem fudit. Gothi, quos diuturnitas nimis validos ac prope incolas effecerat, omnes tunc gentes suorum ad Romanas invitaverunt prædas. Scytharum diversi populi, Peucini, Trutungi, Austrogothi, Virtingui, Sigipedes, Celtæ etiam & Heruli, in Romanas ditiones irruerunt, ut trecenta viginti millia armatorum haberet hostium Claudius, cum nec scuta, nec sparthæ, nec pila superessent Romanis, cum Gallias & Hispanias, vires Reipubl. teneret Tetricus, sagittarios Zenobia possideret. Pugnatum est apud Mæsos, multa prælia fuerunt apud Martianopolin, multi barbarorum naufragio periêre, pugnatum est apud Byzantios, apud Thessalonicenses, & ubique tamen victi sunt Gothi, captæ

Aurel. Victor. Trebell. Toll. in 30. tyr. & Cl.

Zonar. Tom. 2.

Trebellius in Claud. Zosim. l. 1. Aurel. Victor.

ptæ diversarum gentium nobiles fæminæ, impletæ servis militibusque peregrinis Romanæ provinciæ. Cum se reliqua multitudo in Hæmum montem contulisset, illic ita fame ac pestilentia laborarunt, ut jam Claudius dedignaretur eos vincere. Versi autem in prædam Romani, ad duo millia à fugientibus interempti sunt: sed accepta clades virtute principis antiquata, & Scytharum L milita traduntur occisa.

Zozim. l. 1 Trebell. Poll. in Claud. Eutrop. lib. 9. Cassio. Chron.

Sub hæc Zenobia, majora appetens, ducem Sabdam in Ægyptum mittit, quam Timogenes in ejus potestatem se redacturum promiserat. Palmyreni LXXX millia in aciem produxêre, quorum multitudine superati Ægyptii, præsidium receperunt. Sed illud Probus, Probatum vocat Pollio, præfectus maris ejecit, coactisque Ægyptiorum & Afrorum copiis, indefessa pugnandi continuatione Palmyrenos vicit, ac paulo post ipse, Timogenis interceptus insidiis, sibi ipsi manus attulit. Scythæ interim vagi Cretam Cyprumque vastare tentarunt, sed ubique morbo exercitu laborante, confestim occubuere, quo paulo post etiam *Claudius* intra biennium imperii Sirmii *perit*, devoto pro Republica, ut putabat, capite. Quæ res sic erat cunctis grata, ut non divi vocabulum modo, jam pessimo cuique per vim aut adulationem datum, sed ex auro statuam, prope ipsum Iovis simulacrum, atque in curia imaginem auream proceres ei sacraverint.

Intra annos 4239. & 41.

Succeßit *Quintillus* frater Claudii, vir multæ moderationis, & civilitatis, æquandus fratri vel præponendus, dignusque imperio, etiamsi frater Claudii principis non fuisset. Ob brevitatem temporis nihil dignum imperio gerere potuit. Nam septima decima die, quod se gravem & serium contra milites ostenderat, ac verum principem pollicebatur, eo genere quo Galba, quo Pertinax. Aquilejæ interemptus est, aut metu Aureliani incisis à medico venis, sponte exitium sumsit.

Trebell. Aurell. Eutrop. Zosim. Vopisc. in Aurelian.

Eo tempore Paulus Samosatenus, Antiochiæ Episcopus, homo arrogans & factiosus, negare ausus exstitisse DEI Filium, propriamve hypostasin habuisse, antequam ex virgine nasceretur. Episcoporum Orientalium Synodo damnatus est: Substituto in ejus locum Domno Demetriani Episcopi filio.

Euseb. l. 7. hist. c. 22. 23.

VALERIUS AURELIANUS.

Anno Chr. 271. Mundi 4241. Fl. Vopiscus in Aur. Eutrop. lib. 9.

AVrelianus Sirmii aut in Dacia Ripensi, modicis ortus parentibus, à prima ætate nullum diem prætermisit, quo se non armorum exerceret officiis. Bello Sarmatico quadraginta & octo hostes uno die interfecisse fertur, pluribus autem & diversis diebus ultra nongentos & quinquaginta. A Claudio oppositus Gothis, Thracia eos expulit, eoque exstincto, statim consensu omnium legionum factus est imperator. Romanam ditionem ad fines pristinos varia bellorum felicitate revocavit, disciplinam militarem rigidissimè exercuit, animi immodici, & ad crudelitatem propensioris. Militem qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, deligatis ad inflexarum arborum capita pedibus discerpsit. Vicario suo scripsit: *Si vis tribunus esse, imò si vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, nemo ovem contingat, Uvam nullus auferat, segetem nemo deterat, annona sua contentus sit. De præda hostis, non de lacrymis provincialium*

lium habeat. Stipendium in balteo, non in popina habeat. Aruspicibus nihil dent, in hospitio castè se agant, qui litem fecerit vapulet. Talis ergo Imperator, nihil mirum si florentissimas victorias adeptus est, præsertim cum erga Christianos benignè se ageret, depositumque Paulum Samosatensem, ex ædibus Ecclesiasticis cedere nolentem, vi depelleret publica.

Euseb. l. 7. hist. c. 24.

Fl. Vopiscus.

Contra Suevos & Sarmatas vehementissimè pugnavit. Marcomannis omnibus simul occurrere volens, tantam apud Placentiam accepit cladem, ut Romanum penè solveretur imperium, paventibus Romæ cunctis, ne eadem, quæ sub Gallieno fuerant, provenirent. Nec immeritò quidem passi aliquid sinistri sunt, quod jam adulando dicebant, tantam principis esse virtutem, ut non opus esset Deos consuli. Implorata autem divina ope, monstris quibusdam speciebusque impliciti Barbari, Romani ter victores facti sunt, juxta Placentiam, apud flumen Metaurum, postremo Ticinensibus in campis. Finito hoc bello, Aurelianus irarum plenus Romam petit, vindictæ cupidus, quam seditionum asperitas suggerebat, quarum autoribus interemtis, in nonnullos senatores cruentius sæviit, cum his leve quiddam, & quod contemni à mitiore principe potuisset, vel unus, vel levis, vel vilis testis objiceret. Muros urbis Romæ laxiores firmioresque effecit propter Barbaros, ut L. prope millia ambitus tenerent, pomœrio nihil addidit, quoad aliqua parte agri Barbarici Rempubl. locupletaret. Tunc contra Palmyrenos, id est, contra Zenobiam, quæ Orientis & Ægypti tenebat imperium, iter flexit. Multa in itinere ac magna prælia fecit cum Barbaris, in Thracia, Illyrico, Bithynia. Cum Thyanam occlusam reperisset, iratus affirmavit, canem se in oppido non relicturum. Proditam tamen ab Heraclammone urbem everti prohibuit, canes solos occidi jussit, ut votum impleret, & proditorem patriæ, *negans fidem cuiquam servari ab eo posse, qui patriæ suæ nō pepercisset.* Recepta Thyana, Antiochiam, proposita omnibus impunitate, brevi apud Daphnen certamine obtinuit. Pugnatum est posthæc de summa rerum contra Zenobiam & Zabdam ejus Socium, apud Emissam, magno certamine. Cumque Aureliani equites jam fatigati terga darent, hortante quadam divina forma, per pedites restituti sunt. Fugata Zenobia, Emissam victor Aurelianus intravit.

Victor. Aurel.

Palmyram deinde pergens, à latronibus Syris malè accipitur, & in obsidione usque ad ictum sagittæ periclitatur. Sed cum auxilia Persarum interciperet, Saracenos Armeniosque corrumperet, Ægyptios per Aurelium Probum vinceret, tandem post multa mulierem potentissimam, novæ instar Semiramidis præliantem, vicit, retractamque ex fuga, quam ad Persas Camelis, quos vocant Dromadas instituerat, ad triumphum servavit, Longinum Philosophum, & belli autores præcipuos interemit. Factusque victoria, ut fit, insolentior, primus apud Romanos Diadema capiti innexuit, gemmisque & aurata omni veste, quod adhuc fere incognitum Romanis moribus videbatur, usus est.

Vopisc. in Probo.

Aurel. Victor. Vopisc.

Pacato Oriente, in Europam rediit victor, atque illuc Carporum copias afflixit, interim Palmyreni, occisis præsidiariis, traditoque

Achil-

Achilleo, parenti Zenobiæ, imperio non mediocriter rebellarunt. Verum ideo Aurelianus, ut erat paratus, ex Europa revertit, atq; urbem, quia ita merebatur, excidit, immaniter usus victoria, nec sexui nec ætati ulli impertitus misericordiam. Dum deinde vagantes per Europam hostes contundit, Firmus quidam Ægyptum, sini insignibus imperii, quasi ut esset civitas libera, sibi vindicat. Nec illic defuit felicitas solita. Nam Ægyptum statim recepit. Atque ut erat ferox animi, cogitatione multis, vehementer irascens, quod adhuc Tetricus Gallias obtineret, Occidentem petiit: atque ipso Tetrico exercitum suum prodente, quod ejus scelera ferre non posset, deditas sibi legiones partim prostravit, partim in fidem recepit. Princeps igitur totius orbis Aurelianus, pacatis Oriente & Occidente, de Zenobia & Tetrico speciosissimum Romanis triumphum exhibuit.

Vopisc. in Aurel. & Firmo.

Tetricus Corrector Lucaniæ postea fuit, filius ejus in senatu permansit. Zenobia posteros Romæ diu durantes reliquit, mulier venusta, casta, dentibus margaritarum candore præditis,

Vopisc. Aurel. Pollio Tetric. Eutrop. l. 9.

Aureliano imperante, etiam Monetarii in urbe rebellarunt, vitiatis pecuniis, quum pœnæ metu bellum facerent usque eo grave, uti per Cælium montem congressi, septem ferè millia armatorum confecerint. Eos Aurelianus victos ultima crudelitate compescuit, plurimos nobiles capite damnavit, sævus & sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam, quam in ullo amabilis Imperator. Provinciam Daciam retineri posse desperans, omisit, abductosq; Romanos ex urbibus & agris Daciæ, in media Mœsia collocavit. Annonam urbis auxit, habuitque in animo vinum gratuitum dare, cum diceret, populo Romano saturo nihil quidquam esse lætius.

Eutrop. l. 9.

Delevit fiscales & quadruplatorum calumnias, consumptis igni tabulis, monumentisque hujusmodi negotiorum, decretaque ad Atheniensium morem injuriarum abolitione. Fures provinciales, repetundarum ac peculatus reos, ultra militarem modum est persecutus, ut eos ingentibus suppliciis cruciatibusque puniret. In templo Solis multum auri gemmarumque constituit. Incitatus ad versum Christianos, dum subscribere cruento edicto parat enervatis subitò brachiorum commissuris repressus est, patefactumque cœlesti indicio, *nihil facultatis esse principibus mundi, contra Ecclesias Christi, nisi quantum Deus permittat.*

Victor. de Cæsaribus. Vopisc. Aurel.

Euseb. lib. 7. Hist c. 24. & in Chro. Oros. lib. 7. cap. 23.

Tandem indicto Persis bello, cum iter faceret inter Heracleam & Byzantium, *malitia notarii sui* & manu Mucaporis *interemptus* est, filioque aut filiæ sororis, & aliis multis, quos levi aut nulla de causa occiderat, pœnas exsolvit, anno imperii sexto. Mnesteus enim notarius, minas ejus timens, prædæ delictique conscientiâ, ad quosdam militares, amicos ipsius, nomina pertulit annotata, falso manum principis imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere; Illique eo metu accensi facinus patravere. Re prodita, templum occiso delatum, Mnesteus bestiis objectus est. Aureliano imperante, Dionysius & Felix Romani, Firmilianus Cappadociæ, Gregorius Thaumaturgus Ponti Episcopi viguerunt. Plotinus senex Philosophus decessit, ejusque discipulus Porphyrius è Christiano, hostis

A.M. 4246. Christi. 276.

Euseb. lib. 3. c. 22. Socrat. l. 7. c. 23 Suidas.

Hieron. in Catal. g. Christianorum, maledicis eos laceravit scriptis, reprehensoresque suos reprehendens, à Methodio Tyri Episcopo, & ab Eusebio, postmodum Cæsariensi & aliis, digna suis conviciis responsa tulit.

Claudius Tacitus,
Et Frater ejus
Florianus.

Anno. Ch. 276. Mundi 4245. Aurel. Victor. Eutrop. lib. 9.

INterfecto Aureliano, pudore ac modestia, si non metu certabatur inter milites & Senatum, neutris principem sua sententia creare audentibus. Tandem Senatus, sexto circiter mense post Aureliani interitum, *Tacitum* è consularibus, mitem sanè virum, Imperatorem dicit, cunctis ferè lætioribus, quod fracta militari ferocia legendi jus principis proceres recepissent. Quæ tamen lætitia brevis, neque exitu tolerabili fuit. Namque Tacito confestim à ducentesima regni luce Thyanæ mortuo, aut, ut plerique ajunt, factionibus oppresso; cum tamē prius Scythas, Mæotidem & Phasin transgressos, repulisset, & auctores Aureliani necis excruciavisset: *Florianus* ejus frater, imperium quasi hæreditarium, nullo Senatus aut militum consulto invasit. Qui uno mense aut altero vix retenta dominatione, victus à Probo apud Tharsum, ab suis interficitur. Tacitus verò recusaverat imperium. Florianus illud appetiverat. Idem Tacitus capitale esse sanxit, cum bonorum proscriptione, si quis argento publicè privatimque æs miscuisset, si quis auro argentum, si quis æri plumbum. Patrimonium suum publicavit, quod habuit in reditibus sestertium bis millies octingenties. Pecuniam quam domi collegerat, in stipendium militum vertit. Togis & tunicis ijsdem est usus, quibus privatus. Cornelium Tacitum, scriptorem historiæ Augustæ, quod parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari jussit. Holosericam vestem viris omnibus interdixit. Ipse vitæ parcissimæ, ut sextarium vini tota die nunquam potaret, pranderetque uno gallinaceo & ovis, in senectute validior minutulas literas legit ad stuporem, nec unquam noctem intermisit, qua non aliquid vel scriberet vel legeret. Vxorem gemmis uti non est passus. Tamen constat moderatissimum principem militari improbitate eorum, qui cognatum ejus quendam occiderant, & vindictam metuebant, oppressum, mente atque animo defecisse.

A. M. 2747. Christi 277. Zozim. lib. 1. Flav. Vopisc. in Tac.

Zozim. l. 1. Euseb. Chron. Vopisc. in Tacit. Zonar. tom. 2.

Aurelius Probus.

Anno Ch. 277. Mundi 4247. Flavius Vopisc. in Probo.

PRobus patre agresti, sed tamen ordinum ductore ortus, civitate Sirmiensi, adolescentiam sic egit ut prope imberbis, Valeriani judicio Tribunatum acciperet. *Nec enim facilè quisquam ad virtutum summam maturescit, nisi qui puer seminario virtutum generosiore concretus, aliquid inclytum designavit.* Tacito absumpto fataliter, cum Tribuni manipulatim milites alloquerentur, dicentes, requirendum esse principem aliquem fortem, sanctum, verecundum, clementem, probum; quasi divino nutu undique ab omnibus acclamatum est, Probe Auguste, Dij te servent. Oneratus igitur Imperio, invitus & retrectans, & sæpè dicens; Non vobis expedit milites, non mecum benè agitis, *Ego enim vobis blandiri non possum*: Cum tamen deponere rem invidiosissimam, ut ipse dicebat, non liceret, egit personam à milite impo-

impositam. In Aureliani & Taciti insidiatores animadvertit. Floriani sociis pepercit, quod non tyrannum aliquem videbantur sequuti, sed sui principis fratrem. Recepit deinde omnes Europenses exercitus, qui Florianum & Imperatorem fecerant, & occiderant. His gestis, cum ingenti exercitu Gallias petit, interfecto Aureliano à Germanis possessas. Tanta autem illic prælia feliciter gessit, ut à Germanis sexaginta reciperet civitates, cæsisque prope quadringentis millibus, qui Romanum occupaverant solum, reliquias ultra Nicrum fl. & Albim removeret. Accepit & sedecim millia tyronum Germanorum, & quinquagenos vel sexagenos limitaneis militibus interseruit. Novem reguli Germanorum supplices, stratique ad pedes ejus jacuerunt. In Illyrico Sarmatas, cæterasque gentes ita contudit, ut propè sinè bello reciperet, quæ illi diripuerant. Omnes Gethicos populos aut in deditionem, aut in amicitiam recepit.

Zozim. l. 1 Vopisc. in Probo. His gestis Orientem adiit in Isauria. Lydio & Palfurio latronibus pertinaciter ducentibus bellum, victisque tandem dixit; facilius est ab istis locis latrones arceri, quam tolli. Itaque omnia loca angusti aditus veteranis donavit. Pacatis denique omnibus Pamphyliæ partibus, Copton & Ptolemaidem à Blemyis vindicatas, Romano addidit juri.

Facta & cum Persis pace, ad Thracias rediit, & centum millia Bastarnarum in Romano constituit solo, qui omnes fidem servaverunt. Sed cum & ex aliis gentibus plerosque pariter transtulisset, id est, ex Gepidis, Gautunnis & Vandalis, illi omnes fregerunt fidem, & occupato bellis tyrannicis Probo, per totum penè orbem pedibus & navigando vagati sunt, nec parum molestiæ Romanæ gloriæ intulerunt. Quos quidem ille diversis vicibus, variisque victoriis oppressit, paucis domum cum gloriâ redeuntibus, quod Probi evasissent manus.

Habuit enim non leves tyrannicos motus. Primus à Saturnino fuit, *Vopisc. in Saturnino.* qui Orientalis limitis dux, prohibitus olim ab Aureliano videre Ægyptum, *ne quo eum natura ducebat, societate quoque hominum duceretur,* confestim ut eam adiit, à perturbidis novarumque rerum cupientibus Ægyptiis acclamatum ei est; Saturnine Auguste, dii te servent. Saturninus flens, omnia sibi ante benè gesta semel affectato honore perire, cum animaretur ab induentibus ei purpuram, *nescitis*, inquit, *quid mali sit imperare, Gladii & tela nostris cervicibus inpendent: imminent hastæ undique, undique spicula: Ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur; Non cibus pro voluptate, non iter pro autoritate, non bella pro judicio, non arma pro studio.* Nam quod Imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatium mortis, solus perire non potero. Ergò Probus & clementes ad eum literas sæpè misit, & veniam est pollicitus. Sed cum milites, Probo fidem non haberent, variis præliorum generibus victus Saturninus, & in castro quodam obsessus, ab iis, quos Probus miserat, invito Probo, periit. Alter motus è Gallis exstitit, avida semper gente vel faciendi principis vel imperii. Cum enim Lugdunenses graviter contusi ab Aureliano, Probum pertimescerent, Proculum Albingaunum ex Alpibus maritimis, divitem & armatam semper agentem vitam, duoque ser-

servorum millia habentem, salutant Augustum, qui Alemannos Gallia amovit. Sed Probus eum fugatum ad Francos, prodentibus ipsis Francis, quibus familiare ait fuisse Vopiscus, *ridendo fidem frangere*, vicit & interemit.

Vopisc. in Bonoso & Probo. Aurel. Victor. Eutrop. l. 9. Oros. l. 7. c. 24.

Tertium motum excitavit Bonosus, origine Britannus, Galla tamen matre, dux limitis Rhetici, potator validior quā bellator, charus quondam Aureliano ob inebriandos per eum legatos, arcanaque ab his per vinum cognoscenda, de quo solitus est dicere: *Non ut vivat, natus est, sed ut bibat.* Hic cum quodam tempore in Rheno Romanas luxurias Germani incendissent, timore ne pœnas daret, sumsit imperium: idque diutius tenuit, quam merebatur. Nam longo gravique certamine à Probo superatus, laqueo vitam finivit, dictusque per jocum amphora pendens. Vxorem habuit nobilem gentis Gothicæ, fœminam singularis exempli, quam Probus in honore habuit, salariumque ei usque ad mortem præstitit. Receptis ita pacatisque omnibus, dixisse fertur, *brevi milites frustra fore:* quæ vox exitii ei causa fuit. Nam quia nunquam militem otiari sinebat, dicens, nefas esse, eum gratuitam comedere annonam; ac proinde militari manu Galliam, Pannoniasque & Mæsorum colles Vinetis repleverat; irritati magis exercitus, cum ad siccandam lacunis ac fossa urbem, Probo patriam, adigerentur, quæ palustri solo hyemalibus aquis corrumpebatur, paulò cis sextum imperii annū eum trucidant apud Sirmium, in ferratam turrim frustra confugientem. Et quantum facinus fecissent, sepulcri titulo ipsi testati sunt, qui hic fuit: Hic Probus Imperator & verè probus situs est, Victor omnium gentium barbararum, Victor etiam Tyrannorum. Sic patuit, *quam difficile sit, apud milites vel probum vitam tueri.*

A. M. 4232. Christi 282.

Ad hinc militaris potentia revaluit, ac senatui imperium creandique jus principis ereptum, incertum, an ipso cupiente per desidiam, an metu, seu dissensionum odio. Quippe abolito Gallieni edicto, refici senatoribus militia potuit, concedentibus modestè legionibus. Tacito regnante: neque Florianus temerè invasisset, aut judicio manipularium cuiquam, bono licet, imperium esset datum, amplissimo ordine in castris degente. *Verum dum oblectantur otio, simulque divitiis pavent, & earum usum affluentiamque æternitate majus putant, munivere militaribus, ac pene barbaris viam, in se ac posteros dominandi.* Secundo Probi anno Manes, magister falsitatis novæ, Paracletum se fingens, & duodecim discipulos insaniæ propagandæ emittens, innotuit. Multos errores, ut de duobus principiis, de phantasmate carnis humanæ in Christo, de corporis humani origine mala, & his similes in unum confertos, de Perside in reliquum orbem sparsit; impiumq; de se Manichæorum nomen fudit. In Persia tandem, ob deceptum vanis promissionibus regem, excoriatus periit, refutatus ab Archelao, Episcopo Mesopotamiæ. At Christi Ecclesia passim in immēsum se diffundebat, præfecturas etiam provincialium, & honores militares consequentibus Christianis, ut Dorotheo, Gorgonio, & similibus, narrante Eusebio, qui vixit his temporibus. Nec sufficiebant amplius priscarum domorum spacia conventibus agendis, sed laxiora ædificia è funda-

Euseb. l. 7. c. 26. & in Chron. Epiph. Her. 46. Suidas. Hieron. in Catalog.

Euseb l. 8. c. 1. Socr. l. 1. hist. c. 17.

fundamentis struebantur, succrescente interim cum rebus secundis ambitione & discordia, fictaque specie sanctitatis, quæ multorum fastum & malitiam obtegebat.

Anno Ch. 282. Mundi 4252. Vopisc. in Caro Aurel. Victor. de Cæsaribus. Rufus Festus in Breviario.

M. Aurelius Carus. Numerianus & Carinus.

C*Arus*, seu Romæ, seu Narbonæ, seu in Illyrico genitus (nihil enim certi constat) militibus charus, à Probo præfectus prætorii factus, eo interfecto, Augustum habitum sumsit. *Carinum Numerianumque filios Cæsares* appellavit. Destinato ad Gallias tuendas Carino, fluxis pravisque moribus juvene, Numerianum, lectissimum disertissimumque adolescentem, secum in Persicum bellum, quod Probus apparaverat, duxit. Antea tamen Sarmatas, Probi morte præferoces, inter bella patiendo ita contudit, ut paucis diebus Pannonias securitate donaret, occisis Sarmatarum sedecim millibus, captis diversi sexus viginti millibus. Hinc ingenti apparatu contra Persas profectus, nullo sibi occurrente, Mesopotamiam capit, quod ea Persarum quasi solenni bello subest, & Ctesiphontem usque, inclytam urbem Parthiæ, progreditur. Occupatisque Persis domestica seditione, Imperatoris Persici nomen meruit. Verum dum gloriæ inconsultè avidior, fines transit Imperii à fatis decretos, ægritudine correptus *fulmine conflagravit*. Tanta enim erat tamque immanis tempestas & coruscatio, ut multi terrore dicantur exanimati. Cum igitur æger in tentorio jaceret, post ingens tonitruum subito conclamatum est à cubiculariis, Imperatorem mortuum.

A. M. 4252. Christi 284

Numerianus contracta è fletu oculorum ægritudine, alias sibi familiari, dum lectica portaretur, factione Arrii Apri soceri sui, imperio inhiantis, *occisus* est. Sed cum plurimos dies de Imperatoris salute quæreretur à milite, concionareturque Aper, idcirco illum videri non posse, quod oculos invalidos à vento ac sole subtraheret; fœtore cadaveris res est prodita, ducumque consilio ac tribunorum, Valerius Diocletianus, domesticos regens, Imperator appellatus. Hic tum tribunal conscendisset, & quæreretur, quemadmodum Numerianus esset occisus, educto gladio, Aprum præfectum prætorii ostentans, percussit; addens verbis suis; Hic est autor necis Numeriani. Sic Aper dignum moribus suis exitum, Diocletianus aditum dedit. A Druide enim Gallicana, quondam audierat, Imperator eris, cum Aprum occideris. *Carinus* occidenti præpositus à patre, adulter, corruptor juventutis, mimis atque lenonibus palatium implens, uxores ducendo ac rejiciendo, plerasque prægnantes, contaminatissimum se vitiis omnibus, ac proinde detestabilem bonis fecerat, clamante ipso Caro, *non est meus*: Certior eorum quæ acciderant, tanquam liber à frenis domesticæ pietatis, majora scelera edidit. Nec deerat tamen ad vindicandum sibimet imperium vigor mentis. Nam Iulianum apud Venetos involantem purpuram, pulsa ejus acie, obtruncavit: Et contra Diocletianum multis præliis stetit. Vltima pugna juxta Murgum congressus, dum victos avidè premeret, suorum ictu *interiit*, quod libidine impatiens, militarium nuptas affectabat: quarum infestiores viri, iram doloremq; in eventum belli distulerant. Quo prosperius cedente, metu, ne

Vopisc. in Numeriano. Anno eodem.

Vopiscus in Carino. Aurel. Victor Eutrop. l. 9. Euseb. Chron.

Anno eodem.

ne hujusmodi ingenium magis magisque victoria insolesceret, sese ulti sunt. Is finis Caro liberisque post imperii biennium, fuit.

Numerianus cum Olympio Nemesiano & Aurelio Apollinare Poëtis de palma contendit, editisque suis carminibus, eos veluti radio Solis obtexit, referente Fl. Vopisco, scriptore horum temporum.

Valerius Diocletianus Aurelius & Maximinus.

Anno Chr. 284. Mundi 4254. Fl. Vopisc. in Numeriano. Aurel. Victor. Eutrop. lib. 9.

SIc Diocles Dalmata, obscurissimè natus, Anulini senatoris Libertinus, matre pariter atq; oppido Dioclea, orbis Romani potentiam cepit, Grajumque nomen in Romanum morem convertens, *Diocletianum* se dixit, mox etiam victis Persis & Ægyptiis, Iovium. Vir callidus, amans Reipub. amans suorum, & ad omnia, quæ tempus quæsierat, paratus, consilii semper alti, nonnunquam tamen effrontis, sed prudentis, nimia pervicacia motus inquieti pectoris comprimens. Parcus idem & largitionum theatralium contemptor, salsè ridens eum, qui Carum causa ludorum laudatum assereret, *Ergo*, inquit, *benè risus est imperio suo Carus. Hic nihil esse difficilius fassus est, quam bene imperare, præsertim quod Aulicis, quatuor vel quinque inter se conspirantibus, sæpissime vendatur bonus, cautus, optimus Imperator.*

Fl. Vopiscus in Aur.

Vbi comperit Carini discessu, Ælianum Amandumque per Galliam coacta manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocabant, populatis latè agris, plerasque urbium tentare; statim *Aurel-Maximianum*, fidum amicitia, quanquam semiagrestem, militiæ tamen atque ingenio bonum, Imperatorem consortio adscivit. Cui postea Herculei accessit cognomen, ut Valerio Iovium. Maximianus in Galliam profectus, fusis hostibus aut deditis, quieta omnia brevi patravit. Eo bello Carausius, Menapiæ civis, factis promptioribus enituit; ideoque illum, simul quia gubernandi (quo officio adolescentiam mercede exercuerat) gnarus habebatur, parandæ classi ac propulsandis Germanis, Francis & Saxonibus, maria infestantibus, præfecêre. Hoc elatior, cum parum multos opprimeret, neque prædæ omnia in ærarium referret, Herculei metu, à quo se cædi jussum compererat, Britanniam hausto imperio capessiuit.

A. M. 4256. Christi 286.

Eutrop. lib. 9.

Aurel. Victor de Cæsaribus.

Eodemque tempore Orientem Persæ, Africam Iulianus, ac nationes Quinquegentanæ graviter quatiebant. Adhuc apud Ægypti Alexandriam, Achilleus nomine, dominationis insignia induerat.

A. M. 4261. Christi 291. Vopisc. in Carmo & Claud. Euseb. Chron. Zonar. sub fin. Tom. 2.

His de causis *Iulium Constantium Chlorum & Galerium Maximinum* (qui nonnullis etiam Maximianus cognomento Armentarius) *creatos Cæsares*, in affinitatem vocant. Constantium enim Carus, quod nemo tunc vir melior videbatur, in locum filii subrogare consultaverat, & Carinum occidere. Idem Constantius, per filiam nepos Claudii quondam Augusti, erat: Galerius in Dacia haud longè à Sardica natus. Constantius Theodoram Herculii privignam accepit, ex qua postea sex liberos, Constantini fratres, habuit · Galerius filiam Diocletiani Valeriam: ambo uxores, quas habuerant, repudiare conpulsi, sicut olim Tiberius, ducta Augusti filia. Hi quanquam literis parum, juris tamen scientia ac militiæ mise-

riis

riis imbuti satis, boni Reip. fuere. *Prudentes* enim, (ait Aurelius) *sensu mali promptius fiunt, expertes ærumnarum, dum opibus suis cuncta æstimant, minus consulunt.* Tres isti Valerium, ut parentem, seu Dei magni suspiciebant modo, à quo in imperium se allectos meminerant. Et quoniam bellorum moles acrius urgebat, quasi partito imperio, cuncta quæ trans Alpes Galliæ sunt, Constantio commissa; Africa Italiaque Herculio: Illyrici ora usque ad Pontum Galerio; Cætera Valerius retentavit. Hinc parti Italiæ invectum tributorum ingens malum, quo exercitus atque imperator, qui semper aut maxima parte aderant, ali possent: pensionibus inducta lex nova, quæ sanè illorum temporum modestia tolerabilis, in perniciem processit postea.

Eutrop. lib. 9. Interim Diocletiano Alexandriam profecto, provincia credita Maximino Cæsari, ut relictis finibus, in Mesopotamiam progrederetur, ad arcendos Persarum impetus, à quibus primo graviter vexatus, cum Diocletiano occurreret, ab irato indignè exceptus est, atque ut erat purpuratus, ante vehiculum ejus ad aliquot millia passuum cucurrisse traditur. Sed reparato confestim è veteranis ac tyronibus exercitu, per Armeniam in hostes contendit: quæ ferme sola seu facilior vincendi Parthos via est. Ibi Narseum Persarum Regem in ditionem subegit: simul liberos conjugesque, & aulam regiam: adeò Victor, ut ni Valerius, cujus nutu omnia gerebantur, abnuisset, Romani fasces in provinciam essent novam lati. Pars tamen utilior terrarum, & quinque ultra Tigrim regiones Romanis acquisitæ, quæ dum acrius deinde reposcerentur, gravia admodum perniciosaque bella pepererunt.

Aurel. Victor & Eutrop. Euseb. in Chronico. Oros. l. 7. c. 25. Rufus Festus in Breviario.

At in Ægypto Achilleus faciliore negotio pulsus, pœnas luit, nudata muris Alexandria, Coptos & Ptolemais excisæ, tota Ægyptus gravibus proscriptionibus cœdibusque fœdata. Per Africam gestæ res pari modo: solique Carausio remissum Britanniæ Imperium, postquam jussis ac munimento incolarum, contra gentes bellicosas, oportunior habitus. Quam sanè sexennio post, quidam Allectus nomine, dolo circumvenit. Qui cum ejus permissu summæ rei præesset, flagitiorum, & ob ea mortis formidine, per scelus imperium extorserat: quo usum brevi, Constantius præmisso Asclepiodoto, cum parte classis & legionum delevit.

Cæsi interea & Marcomanni, Carporumque natio translata omnis in Romanum solum; cujus ferè pars jam tum traducta ab Aureliano erat.

Aurel. Victor de Cæsaribus. Eutrop. lib. 9. Neque minori studio, *pacis officia vincta æquis legibus*, remotumque pestilens frumentariorum genus, qui ad explorandos in provinciis motus instituti, compositis nefariè criminationibus, injectoque passim metu, præcipuè remotissimo cuique, cuncta fœdè diripiebant. Simul annona urbis, ac stipendiariorum salus anxiè sollicitèque habita; honestorumque provectu, & econtra suppliciis flagitiosi cujusque, virtutum studia aucta, novis mœnibus ornatæ urbes, Roma, Carthago, Mediolanum, Nicomedia. Neque tamen cum hæc agerent Imperatores, extra vitia fuerunt. Quippe Diocletianus ex auro primus vestem quæsivit, serici ac purpuræ, gemmarumque vim plantis subdidit, affluentis tumi-

tumidique animi indicia. Levia tamen præ cæteris. Nam renovata Caligulæ Domitianique impietate, Dominum se palam dici passus est, & adorari appellarique ut Deum, *documentumque præbuit, humillimos quosque, ubi alta accesserunt, superbia atque ambitione immodicos esse, dum animus potentiæ expers, tanquam inedia refecti, insatiabilis est.*

Eutrop. l. 9 Aurel. Victor. Herculeus libidine tanta agebatur, ut ne ab obsidum corporibus quidem animi labem comprimeret, propalam ferus & incivilis ingenii, asperitatem suam etiam vultus horrore significans. Hic naturæ suæ indulgens, Diocletiano in omnibus est austerioribus obsecutus, cui parum honesta in amicos fides erat, discordiarum metu, quas enunciationibus agitari suspicabatur. Hinc etiam quasi truncatæ vires urbis, imminuto prætoriarum cohortium, atque in armis vulgi numero. *Triumphum egerunt Romæ* inclytum ex numerosis gentibus, quas devicerant, pompa ferculorum illustri, quâ *Narsei* conjuges sororesque & liberi ante currum ducti sunt. Erat & à Constantio Cæsare pugnatum in Galliis, circa Lingones, die una adversam erat & secundam fortunam expertus. Nam cum repentè Barbaris ingruentibus, intra civitatem esset coactus, tam præcipiti necessitate, ut clausis portis in murum funibus tolleretur, vix quinque horis mediis adventante exercitu, LX fere millia Alemannorum cecidit. Sic omnia imperio prosperè provenerunt, usque ad annum Diocletiani XIX, Christi CCCVI, quo elatiores jam victoriis, sumptisque Deorum suorum cognomentis terribiles, Diocletianus & Maximianus, Christum atrociter oppugnare cæperunt, Sævitum antea in milites fuerat, exauctorates qui immolare idolis nollent, multis etiam occisis. Qua tentatione præludebatur quidem ad truculentiores conatus; Sed vulgus Christianorum aspernatum preces & vota, quibus tristiora præverteret apud Deum, securitate sua multo graviora promeruit, ingenti cessura gloriæ iis, qui serio diligerent Deum.

(Margin: Euseb. Chron. — A. M. 4272. Christi 302. — Euseb. l. 9 Zonar. tom. 2. — Euseb. l. 8. c. 3. 4. — Oros. l. 7. c. 25.)

Igitur propositis publicè edictis, vetiti esse *Christiani*, imperatum, ut Ecclesias diruant præsides, codices sacros ignibus aboleant, honoribus fungentes Christianos ad privatum redigant statum, privatos in servitutem. Mox ut feræ à morsibus sæviores Augusti, Ecclesiarum præsides ad negandum Christianismum compelli, nolentes abnegare occidi jubent. Tandem in omnes sine discrimine cruentum stringunt ferrum. Repertus Nicomediæ est vir illustris, qui præsentibus in urbe Iovio & Galerio, auderet sanguinarium edictum concerpere, atque ob id animandis reliquis subire supplicium. Eum secuti de familia principum, gestis honoribus clari, Petrus, Dorotheus, Gorgonius, Anthimus. & alii multi, velut duces & primitiæ cædendorum Christi gregum, quorum aliqui vivi, aliqui jam mortui in mare præcipitati sunt. Narrat Eusebius, visas sibi tunc Tyri feras abstinentes à Christianis, in quos incitabantur, & cum furore irruentes in illos, qui circumstabant, crudeli spectaculo saturaturi oculos. Nec tamen ullum crudelitatis genus est, quod piæ & devotæ Christo animæ, illis temporibus non pertulerint. Quidam crucibus suffixi, quidam cremati vivi, alii lentis ignibus assati, nonnulli inflexis arborum ramis

(Margin: Decima hæc persecutio facta A. M. 4273. Christi 303. — Euseb. l. 8. c. 5. — Euseb. l. 8. c. 7. — Euseb. l. 8. c. 7. 8. 10. 11.)

Digitized by Google

ramis discerpti: fame necati quidā, plures gladiis, plurimi à bestiis laniati, cutis detracta aliquibus; alii flagris ferreis per singulas partes corporis cæsi ad mortem; quidam post tormenta reducti in carceres, ut lentitudine tormentorum deficerent. Mulieres uno pede suspensæ nudæ, adustæ quibusdam mammæ; nulli sexui, nulli ætati, nulli honori venia data. Philoromus procurator Cęsaris Alexandrię, Phileas Thmuitarum Episcopus, plurimique passim alij illustres supplicio affecti. Non pauciores tamen vel arte effugiebant confessiones & tormenta, vel pecuniis redimebant, vel hanc miseram vitam Christo Domino præponebant. Nomen æternum de iis meretur Romanus, Cæsariensis Diaconus & Exorcista, qui conspicatus Antiochiæ multos ad idola transgredi, magna eos voce increpavit, & redire ad Christum compulit. Cui ob id lingua exsecta, diu tortus, tandem constantem animam Christo reddidit, laborum præmia percepturam.

Euseb. lib. 8. c. 12.

Itaque Diocletiano & Maximiano non potuit durare imperium, quo eum oppugnabant, à quo illud acceperant. Altero statim persecutionis anno invasus fœdo morbo Diocletianus, ac mente motus, ut ad se rediit, intestinas clades dixit, & fragorem impendere status Romani, novoque prorsus & inaudito exemplo, curam abjecit Reipublicæ, adhuc valentior, celebrato regni anno vicesimo: Auctorque Herculio fuit, ut pariter in privatam vitam concederet, & stationem tuendæ Reipubl. viridioribus, junioribusque mandaret. Cui ægrè collega obtemperavit Tamen *uterque una die privato habitu imperii insigne mutavit*, Nicomediæ, Diocletianus, Herculius Mediolani. Ille Salonas in patriam, hic migravit in Lucaniam: Constantius & Galerius Augusti creati.

Euseb. lib. 8. cap. 13. 26. & in Chron. Aurel. Victor. de Cæsaribus. Eutrop. l. 9.

A M. 4274.

Christi. 304.

Fl. Constantius Chlorus,

Et

Galerius Maximinux.

Anno eodem.

Inter eos divisus Romanus orbis, ut Galliam, Italiam, Africam, Britanniam, Germaniam, Constantius; Illyricum, Asiam, Orientem, Galerius obtineret, sumptis duobus Cæsaribus. Constantius tamen contentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit, vir egregius, & præstantissimæ civilitatis, divinis provincialium, ac privatorum studiis, *fisci commoda non admodum affectans, ducensque melius, publicas opes à privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari*. Quare Diocletiano aliquando exprobrāte ei paupertatem, facilè in unum contraxit sparsas divitias, & cum ostendisset tantum legatis, statim possessoribus reddidit. Cultus valdè modici, non amabilis modo subditis, verum etjam venerabilis, præcipuè quod Diocletiani suspectam calliditatem & Maximiani temeritatem sanguinariam imperio ejus evaserant. Galerius pulcher corpore, eximius & felix bellator, ortus Dacia Ripensi, parentibus agrariis, pastor armentorum, unde ei cognomen Armentarius fuit. Is insolenter affirmare ausus est, matrem suam more Olympiadis compressam à Dracone semet concepisse. Moribus certè odioque in Christianos Draco fuit, nec indignus eo, quo se natum parente fatebatur. Latiorem *in Christianos*

Eutrop. l. 2. Euseb. l. 8. hist. Hist. Eccl. cap. 25.

Euseb. de vita Const. l. 1. cap. 10

Victor. Aurel.

Euseb. l. 8 c. 14.

Euseb. l. 1. de vita Const. c. 11. Zonar. tom. 2. Victor. Aurel. Zozim. l. 2 Euseb. l. 1. de vita Const. c. 11 12. 15. 16 Eutrop. l. 10.

nentes apud se, tanquam Deo suo infidos, ac multo minus sibi fidem servaturos, abjecit, contra Dei amorem præponentes principi, magno in honore habuit. Dum hæc fiunt, Galerius accessisse administrationi suæ Italiam sentiens, Cæsares duos creavit, Severum per Italiam, Maximinum sororis filium per Orienten, ambos Illyricos. Constantinum, Constantii ex Helena filium, religionis specie ad vicem obsidis tenebat; cujus à puero ingentem animum veritus, ad pericula cum modò cum Barbaro hoste, modo cum Leone subeunda hortatur, elapsumque semper interficere cogitabat. At ille arrepta fuga, cum ad frustrandos insequentes, publica jumenta, quaqua iter egerat, interficeret, in Britanniam pervenit, ibidemque Constantium patrem, vitæ ultima agentem, reperit. Quo non sine luce Christi placidè mortuo, & à Romanis in Deos relato, cunctis, qui aderant, annitentibus, præsertim Eroco Alemannorum rege, imperium cepit.

A. M. 4276. Christi 306.

Romæ interea prætoriani, corrupti à *Maxentio*, excitato tumultu, Maxentium Herculei filium, qui haud procul urbe in villa publica morabatur, Augustum nuncupant, Quo nuntio Maximianus Herculeus ad spem erectus resumendi fastigii, quod invitus amiserat, Romam advolat è Lucania, Diocletianumque etiam per literas adhortatur, ut depositam recipiat potestatem. Quas ille irritas habuit, imperium tanquam pestem detestans, dicensque: Vtinam Salonæ possitis visere olera, nostris manibus instituta, profecto nunquam istud tentandum judicaretis.

Aurel. Victor. Epitome.

Sed adversum motum prætorianorum atque Maxentii, Severus Cæsar Romam missus à Galerio, cum exercitu venit: obsidensque urbem, militum suorum scelere est desertus, auctæ Maxentio opes, confirmatumque imperium. Severus Ravennæ se mœnibus defendens, dolo Maximiani evocatur, & Romæ apud tres Tabernas interficitur. Maximianus posthæc in concione filium Maxentium denudare conatus; quem indignum judicabat, ut erat, imperio, seditionem & convitia militum tulit.

Zozim. l. 2.

Inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tanquam à filio esset expulsus, ut Constantino genero, cui Faustam filiam dederat, jungeretur; moliens tamen Constantinum, reperta occasione, interficere, qui in Galliis, & militum & provincialium, ingenti jam favore regnabat, cæsis Francis atque Alemannis, captisq; eorum regibus. Detectis igitur insidiis per Faustam Maximiani filiam, quæ dolum viro enunciaverat, profugit Massiliam Herculius. Ibi oppressus (ex ea etenim navigare ad filium præparabat) pœnas impietatis justissimo exitu, fractis laqueo cervicibus luit: vir ad omnem asperitatem sævitiamque proclivus, infidus, incommodus, civilitatis penitus expers, nulli unquam carus, cui Eutropia Syra Maxentium filium muliebri arte supposuerat.

Eutrop. lib. 10. Oros. l. 7. c. 28. Epit. Aurel.

Per hoc tempus *Licinius*, à Galerio Imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello, quod adversus Narseum gesserat, strenuis laboribus & officiis acceptus. Sed *mors Galerii* statim secuta est, cum Cæsaris potentiam tredecim annos gessisset, naturæ officiis instructus nisi ea insulsitate maculasset & atrocitate morsi.

A. M. 4280. Christi 310.

Quare *compertum est* (inquit Aurelius,) *Eruditionem, elegantiam, comitatem præsertim, principibus necessarias esse, cum sine his natura bona, quasi incompta atque etiam horrida, despectui sint*: Contraque Persarum regi Cyro æternam gloriam paraverint; addiderim ego, omnibus quotquot ante Galerium fuere, bonis principibus Romanorum.

Galerius, relicto admunimentum Illyrici ac Thraciæ Licinio Romam contendit, oppressurus Maxentium. Ibi cum obsidione distineretur, militibus præmiorum illecebris à Maxentio attentatis, metu ne desereretur, Italia decessit: pauloque post vulnere pestilenti consumptis genitalibus, & verminante toto corpore, defecit. Vbi monitus à Medicis, quorum multos impatientia dolorum occiderat, incurabile esse malum, quo propter Christianorum supplicia torqueretur, retractavit edicta, reddidit Christianis libertatem, suamque eorum precibus salutem commendavit. Sed sera hominis impii, & cruciatibus extorta pœnitentia, nihil ei profuit. *Aurel. Victor. Eusеb. l. 8. c. 28. 29. Oros. l. 7. c. 28.*

Hæc ætas non *martyres* solum, sed & *historicos & Philosophos fudit* Nam Ælius Spartianus, Iulius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Tribellius Pollio, Flavius Vopiscus, è quibus pleraque Cæsarum descripsimus, historias suas Diocletiano & Constantio Augustis inscripsere. Arnobius è Philosophis Christianus, egregiè fidem tutatus, parem discipulum Lactantium tulit.

Fl. Valerius, Constantinus Magnus, & Licinius.

Ergo *Constantinus*, Constantio Augusto ex priore cum Helenâ matrimonio legitimè natus, in locum patris exoptatissimus moderator accessit. *Respublica* tum *à quatuor* Imperatoribus tenebatur: *Constantino & Maxentio filiis Augustorum, Licinio & Maximino novis hominibus.* Adjunxit se apud Pœnos Alexander, ex præfectura dominatui stolide incumbens, debili ætate, agrestibus ac Pannonicis parentibus suis vecordior. Sed cum è Maxentio missi, paucissimis cohortibus, Rufus Volusianus, præfectus prætorio, ac militares duces, levi certamine confecere. Quo victo, Maxentius Carthaginem terrarum decus, simul Africæ pulchriora vastari, diripi, incendiq; jussit, ferus, inhumanusque ac libidine multo tetrior. Initio dominatus cohibita Christianorum persecutione moderationem affectaverat: sed firmior sibi visus, Galerio par crudelitate, moribus etiam deterior fuit. Tentata utrique virginum & matronarum pudicitia, fugas quasque & mortes Christi amori, suoque pudori posthabentium. Stupratæ Maxentio illustres Romanorum fœminæ, & post dedecora remissæ ad maritos, secta infantium viscera, secti prægnantium uteri ad elicienda magicis artibus dæmonum consulta: jus fasque omne proculcatum. *Eutrop. l. 10. Aurel. Victor. Euseb. l. 8. hist. c. 26. l. de vita Constantini, c. 27. 28. 29. 30.*

Per Orientem quidem interitu & recantatione Galerii Maximini, respiraverat modicum Ecclesia, redeuntibus è solitudine & metallis, qui aut voluntate sua, aut edictis tyrannorum exulaverant. Sed semestre illud gaudium fuit, tristiore statim clade obtenebratum. Nam Iovius Maximinus, successor Galerii extremum Satanæ virus profudit in Ecclesiam, urgentibus imprimis Theotecno Antiochiæ procuratore, *Euseb. l. 9. c. 1. 2. 3. 4.*

ore, & alio Damasci præside: à quibus subornatæ civitatum legiones, requisita dæmonum oracula, sanctos exscindi postulantium, conficta Pilati & Christi acta, perque omnes provincias & Scholas orbis circummissa, suppositæ mulieres impuræ, Christianas se olim fuisse mentientes, & incestarum Christianismi consuetudinum conscientia pollutas. Instaurari ergo jubet templa & fana Deorum Maximinus, redintegrari sacra, dat illustribus viris sacerdotia, proscribit Chistianorum religiones: Imò incisis in æreas columnas edictis, Christianismo imputat pestes, sterilitates, bella, omniaque superiorum temporum mala. Suum ait felix fortunatumque imperium, quia undique profliget Christianismum. Sed ut est *vindex oportunus nominis sui Deus*, exemplò eluxit mendacium, ingruunt subitò morbi inusitati & pestilentes, exstinguuntur oculorum lumina mortalibus, tenebras luci præponentibus, non cadunt ex more imbres, siccitate aduruntur sata, fames affligit provincias, una tritici mensura M M D drachmis, id est, C C C Imperialibus nostris vænit, mediæ sortis homines fame, contagiis absumuntur ditiores. Deserta à suis, abjectaque per vias cadavera hostium suorum sepeliunt Christiani, *bonusque audit Deus ille, quem adeò boni colunt*. Armenii libertatem exercendi Christianismi armis vindicant, clade afficiunt Maximinum.

Euseb. l. 9. hist. c. 6. 7.

His tandem gradibus ad deturbandum imperio mundi Satanam proceditur. Etenim *Constantinus* vir ingens, cæterisque, ut ait, Aurelius, promptus virtutibus, eruditione usque ad astra votis omnium subvectus: ubi vastari urbem atque Italiam comperit, pulsosque seu interemptos Imperatores duos, Severum & Galerium, composita pace per Gallias, & Licinio sibi per nuptias sororis devincto, quinto imperii anno Maxentium petit, Romæ adversus nobiles exitiis omnibus sævientem. Interim Diocletianus morte, per formidinem, voluntaria consumitur. Quippe cum à Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quo minus interesse valeret, se excusavisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio favisse, & Maximino favere, suspectans necem dedecorosam, venenum dicitur hausisse: fulmen cum semper formidasse, palatiumque eius, igni cælesti deflagrasse, Constantinus ipse ad sanctos Oratione testatur.

Eutrop. l. 10. Aurel. Victor. Zozim. l. 2.

Epit. Aurel.

Const. Oratio. Sextus. Aurel. de Cæsaribus. Epit. Aurel. Euseb. de vita Const. c. 32.

Maxentius pavidus & imbellis, atque in desidiam fœdè pronus, usque eò, ut flagrante per Italiam bello, fusisque apud Veronam suis, nihilò segnius solita curaret, neque patris exitio moveretur. Tandem ab urbe in saxa rubra, millia fermè novem, ægerrimè progreditur. Inde dum, cæsa à Constantino acie, fugiens semet Romam recipit, & in pontem navigiis compositum ab latere ingredi festinat, lapsu equi in profundum demersus est, voratumque limo, pondere thoracis, corpus vix repertum. Eodem exitio satellites & stipatores ejus absorpti, renovatumque in novo Pharaone prisci illius supplicium, tyrannidis ejus anno sexto. Maxentius CLXXM peditum, octodecim equitum duxerat, Constantinus vix dimidium. Hujus nece (verbis loquor Aurelii) incredibile quantum lætitia gaudioque senatus ac plebes exultaverint: quos in tantum afflictaverat, uti præ-

Zozim. l. 1.

 toria-

torianis cædem vulgi quondam annuerit, primusque instituto pessimo, Numinum specie, Patres, Oratoresque pecuniam conferre prodigenti sibi cogeret. Quorum odio prætoriæ legiones, ac subsidia factionibus aptiora, quam urbi Romanæ, sublata penitus simul arma atque usus indumenti militaris. Adhæc cuncta opera, quæ magnificè construxerat, urbis fanum atque Basilicam, Flavii meritis patres sacravere. A quo etiam post Circus maximus excultus mirificè, atque ad lavandum institutum opus, cœteris (thermis puta Diocletianis) haud multo dispar, Statuæ locis quam celeberrimis quarum plures ex auro aut argenteæ. Inter eas præcipuam, ait Eusebius, crucis aureæ trophæo insignitam, inscripto basi hoc titulo: Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, nostram civitatem tyranni jugo liberavi, & S.P.Q.R. in libertatem vindicans, pristinæ amplitudini & splendori restitui.

Euseb. l. 9. hist. Eccles. c. 8.

Socrat. l. 1. c. 2.

Addit enim oranti, & de eventu prælii sollicito Constantino, oblatum in cœlo crucis ostentum, tempore meridiano lucidissimum, inscriptum literis, *In hoc vinces.* Territo exercitu, defixoque in cogitationes profundas Cæsari, apparuisse sequenti nocte Christum, mandantem Constantino, ut eâ, quam conspexerat, figura pro signo in hostem uteretur. Itaque debellato per Christum crucifixum Maxentio, statim Constantinus, & Licinius pacem promulgant Christianis; C. Valerius Maximinus per Orientem jam sibi metuens, oppresso scelerum socio, vexandos quidem ulterius Christianos negat, conventus tamen nondum indulget.

Euseb. l. 1. de vita Const. c. 22. 23. 24. 33. Zosim. l. 1. c. 3. 4.

Sed cum *Licinius* mox redegit in ordinem, nova molientem, sibique soli primas potestates partis asserentem. Etenim victum & desertum à militibus, Illyrico primum, mox Thracia expulit, atque in Ciliciam refugum Tharsoque inclusum urbe, cum jam Christianis sero satis libertatem agendi conventus redderet, & suasores interficeret belli, obsidione ursit. Ibi vicinum ab Licinio exitium fatalis mors prævenit, post triennii Augustum imperium, deletisque tyrannis cessavit decennalis persecutio, pax aurea refulsit Ecclesiis Dei. *Maximinus* tam fœdo morbo *consumptus* est, ut corpus ejus adhuc spirans, luminibusque orbatum, veluti sepulcrum animæ in eo altæ defossæ haberetur, teste Eusebio, invocataque crebro morte, cum execratione vitæ præcedentis tandem deficeret. Ita exstinctis quinque tyrannis Ecclesiæ infestissimis, Diocletiano, Maximiano, Galerio Maximino, Maxentio, C. Valerio Maximino: similiter Severo Galerii socio, & Alexandro Africę tyranno, denique etiam Licinio, cum transversum egisset eum Satanas, & collegis ab ipso dictis Valente Martinianoque, solus *Constantinus* orbis terrarum cepit imperium, perque eum Christus crucifixus omnium Dominus gentium propalam agnitus & celebratus est, dimoto à regnis mundi & in abyssum religato. Dracone decicorne illo & septicipite, qui de septem Romæ montibus decem persecutionibus & extremæ persecutionis decem administris, fœtam Christo Ecclesiam ducentis septuaginta novem annis impugnaverat. Atque hic Octavo historiæ nostræ libro finis esto, ut sequens liberatam à mystica Ægypto Ecclesiam exhibeat.

Euseb. l. 9. c. 8. Eutr. lib. 10. Euseb. l. 2. de vita Const. c. 51 52.

A. M. 4283. Christi. 313.

Apoc. 12. 20. Euseb. l. 3. de vita Const. c. 3. Oros. l. 7. c. 27.

Liber

Liber IX.

Explicans regnantis Ecclesiæ ævum, quo Christiani rerum in mundo potiti, usque ad solutum captivitate Satanam post mille annos, imperante Turca Othomanno. Tempus anno Christi 324 usque ad 1314.

CONSTANTINVS MAGNVS.

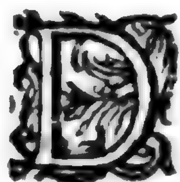

DICI nequit, quanta cum orbis lætitia Christianis, post decennales persecutionum tenebras, tanquillitatis lux amica emicuerit. Notati sunt abhinc ignominia, & suppliciis affecti hostes sanctorum, *regna mundi & potestas omnis Christi facta est & sanctorum ejus*, quemadmodum ante ducentos viginti annos divinus IESU CHRISTI Apostolus Apocalypsi sua prædixerat. Ergo Theotecnus, Peucetius, Cultianus, præcipuiq; alii familiares & cognati Maximini, supplicia pendere coacti Licinio, filii quoque Maximini in potestatis consortium assumpti. Instaurata vicissim à fundamentis templa Christi, donati libertatibus honoribusque magnis Episcopi & Doctores Ecclesiarum, præsertim contumelias pro Christo passi; gratiæ Deo publicè ab omnibus ingenti cum jubilo magnisque pompis actæ. Soluti oneribus impensisque civilibus ac publicis Clerici, ut expediores ad doctrinam & preces essent. Indicta à Constantino Romæ & Arelate concilia, præceptumque Miltiadi Romano, & aliis Episcopis, ut Cœciliani Carthaginensis & Donati controversias, præsentibus Augustæ majestatis Vicariis, deciderent. Absolutus Cæcilianus, damnati *Donatistæ*, qui illegitimam Ceciliano objectantes electionem, singularitatis studio commune Ecclesiæ vinculum ruperant. Nec affecti supplicio tamē, dicente Constantino, commiserandos potius tales, quā pœnis affligendos. Sed dum hæc fiunt, interrupta communis felicitas per *Licinianum Licinium*, ad extremum in ipsius caput vertit.

Apoc. c. 11. 15. 12. 10.

Eusèb. lib. 10. hist. c. 1. 2. &c.

Lib. 10. histor. c. 7.

Euseb. de vita Const. l. 1. c. 38.

Hic incitatus à Magis & præstigiatoribus, occultè primum, mox apertè vexare Christianos cœpit. Principio Episcopos inter se convenire vetuit, deinde mulieres publicis exclusit sacris, jubens privatim eas à suo sexu institui, quod aliorum naturam, è sua metiens, castimoniam nulli hominum inesse credebat. Tandem clausis templis, sub dio convenire præcepit omnes, militia & palatio motis, qui sacrificare abnuerent Numinibus. Ad ultimum gladios strinxit in Episcoporum aliquos, Amasenam in Ponto Ecclesiam subvertit, confessores quosdam frustillatim concisos mari mersit. Igitur antequam ulterius pergeret, prævertit cruentos hominis conatus insidiasque sibi structas *Constantinus*, quamvis ei per Constantiam sororem, Licinio nuptam, affinis. *Nam illi præter admodum magna cætera pietas, Licinio parsimonia, & ea quidem agrestis tantummodo inerat, tetrâ avaritiæ cupidine*, ut habet Epitome Aureliana, omnium pessimus, asper admodum, cui ne insontium quidem

Euseb. l. 1. de vita Const. c. & seq. & l. 10. hist. Eccles. c. 8. 9.

Sulpit. Severus lib. 2. Oros. l. 7. c. 28.

Sextus Aurel. Victor.

dem ac nobilium Philosophorum, servili more cruciatus adhibiri modum fecêre. Infestus literis, quas inscitiam immodicam, virus ac pestem publicam nominabat, præcipuè forēsem industriam. Agrariis planè ac rusticantibus, quia ab eo genere ortus altusque erat, satis utilis, ac militiæ custos ad veterum instituta severissimus. Spadonum & aulicorum omnium vehemens domitor, *tineas eos soricesque palatii* appellans sine discrimine. Augurum cultor & hariolorum, magna illi & fausta quæque promittentium. Igitur non minus Dii inter se, quam homines concurrêre, Licinio accuratissimè sua venerante Numina, Constantino Christum, cujus insigne præferebat, & modestiam æmulabatur. Nam cunctos hostes (verba refero Victoris Aurelii, scriptoris horum temporum ethnici) honore ac fortunis manentibus texit recepitque, eo pius, ut etiam *vetus teterrimumque supplicium patibulorum & cruribus suffringendis primus removerit.* Hinc pro conditore seu Deo habitus, *calumnias sedans legibus severissimis, nutrire artes bonas, præcipuè studia literarum, egere ipse, scribere, meditari, audire legationes & querimonias provinciarum.*

Eusеb. l. 2. de vita Const. c. 6. &c. Socrat. l. 1. hist. c. 3.

Epit. Aurel.

Ergò primum apud Cibalas, juxta paludem Hiulcam nomine, Constantinus nocte castra Licinii irrumpit, Licinium in fugam agit, cæsis partim, partim in fidem receptis ejus copiis, Licinius Byzantium fuga volucri pervenit: Ibi Valentem ut socium habeat belli fidum, Cæsarem creat. Dehinc alio prælio pulsum, fœderaque petentem non admittit solum Constantinus, sed & affinitatis gratia recepti in consortium, adscitique Imperio Cæsarum communes liberi, Crispus, Constantinus, Flavio geniti, Licinianus Licinio. Valens dissidiorum author necatus. Quod equidem vix diuturnum, neque his, qui assumebantur, felix fore defectu Solis, fœdato iisdem mensibus die, patefactum.

Euseb. l. de vita Const. l. 2. c. 10. Aurel. Victor.

Zozim. l. 1. c. 7. Zozim. l. 2

Itaque sexennio post rupta pace, apud Thraces Licinius pulsus, Chalcedona concessit. Martinianum officiorum Magistrum Cæsarem dicit. Neque novi eum Dii, quos delusus iterum à Magis studiose erat veneratus, neque veteres, quorum infirmitatem superioribus cognoverat præliis, servare potuerunt. Acie omni potior Constantinus, adegit eum, pacta salute, indumentum regium offerre uxoris manu. Inde Thessalonicam missum, cum nova denuò moliretur, paulo post eum Martinianumque jugulari jubet. Ita Licinius annum dominationis ferè post quintumdecimum, vitæ proxime sexagesimum, fusum Christianorum sanguinem proprio suo piavit.

Euseb. l. 2. de vita. Const. c. 11. 12. 15. &c.

Eo modo Resp. unius Constantini arbitrio geri cœpta, ex tot rebus gestis vere jam Magni, & ut recte judicat Eusebius, Cyro & Alexandro Majoris. De Christianis contrarias plane tyrannicis istis leges tulit, exules revocavit, spoliatos ditavit, servos libertati reddidit, plerisque provinciis Christianos dedit rectores. Si qui Christiani esse nollent, idolis tamen sacrificare prohibuit; hortatus ad Christianismum induendum omnes, propositis diplomatis, *molestus nemini ob mentis errorem fuit, certamen pro immortalitate sponte suscipiendum, cogi non posse dictitans.*

A. M. 4294. Christi 324. Lib. 1. de vita Const. c. 3.

Lib. 2. de vita Const. c. 43. 58. 59.

Ejus principis, totiusque Ecclesiæ felicitatem obnubilavit *Arius*, æternitatis veræque in Christo deitatis hostis, homo argutus, ambitiosus,

Lib. 2. de vita Const. c. 60. &c.

ſus pertinax, callidus: Antagoniſtam nactus fervidiuſculum, *Alexandrum*, Alexandrinæ Eccleſiæ cujus presbyter erat, Arius, Epiſcopum. Alexandriæ ſuſcitata diſſenſionis ſcintilla, primum Ægyptum, Thebaidem, Libyam, deinde totum orbem incendio aut fumo peſtiferarum opinionum, diſſidiorumque implevit. Imperator gliſcentem flammam, miſſo Oſio Cordubenſi Epiſcopo, opprimere, impoſito utrique ſilentio, cupiens, hortatus graviſſima Epiſtola eſt, *ne ob quæſtionum litus quam pietatis ſtrictiorum temeritatem, Eccleſiam Chriſti ſcinderent, præberentque ludibrii cauſam infidelibus*: ſed nihil effecit.

Socrat. l. 1. cap. 7. A. M. 4289. Christi 319. Theod. l. 1 cap. 2. Apoc. 5. 1. 2.

Quæſita utrinque ſuffragia rem ad *Concilium* univerſale pertraxerunt, quod Conſtantini indictione *apud Nicæam* Bithyniæ convenit, anno Chriſti, ut habet Euſebius, CCCXXV, Trecentos & duo de viginti Epiſcopos, presbyteroſque inſuper & Diaconos innumeros adfuiſſe, Sulpitius Severus, Socrates, Theodoretus, Sozomenus tradunt. Euſebius ultra ducentos quinquaginta Epiſcopos, & Romanum, (erat is *Sylveſter*) ob ſenectam interfuiſſe per legatos presbyteros narrat. Conſediſſe in medio Imperatorem ſedili deaurato, poſt eum Epiſcopos, dextrique ordinis primum (is fuit *Euſtathius* Antiochenus) incepiſſe Synodum à veneratione Numinius, cujus verba proſecutum Conſtantinum Oratione ad concordiam directa. *Libri*, inquit, *Evangeliſtarum & Apoſtolorum, quinetiam veterum prophetarum oracula, nos evidenter docent, quid de divino Numine ſentiendum ſit. Omni igitur ſeditioſa contentione depulſa, literarum divinitus inſpiratarum teſtimonijs res in quæſtionem adductas diſſolvamus.* Audita Arianorum dogmata hujuſcemodi: *Patrem Domini inſtituendi orbis cauſa genuiſſe filium, ex eo pro poteſtate ſui ex nihilo factum Dominum novum alterumque. Fuiſſe autem tempus quo filius non Fuiſſet.* Collatis ſententijs ea confeſſio damnatur, *Chriſtus patri* ὁμοούσιος, id eſt, conſubſtantialis, *non factus, nec creatus, ſed ab æterno ex Patre genitus declaratur.* Imperator decretum complectitur: Arius cum factione ſua in exilium agitur. Sublata & vetus eſt de Paſchate controverſia, ut deinceps non decima quarta luna cum Iudæis, ſed prima poſt plenilunium æquinoctiale Dominica celebraretur. Alias Epiſcoporum inter ſe lites, *conjectis in ignem tabellis, quibus diſceptationes continebantur*, abolevit Imperator.

A. M. 4275. Christi 325. de vita. Euſeb. l. 3. Conſt. c. 6. &c. Socrat. l. 1. cap. 8. Theod. l. 1. c. p. 7. Sulpit. Severus lib. 2. Euſeb. lib. 3 de vita Conſt. cap. 13. 14 15. Sozom. lib 1. c. 20. Tripar. Hiſt. lib. 2. c p 2.

Sic velut novo de hoſtibus Eccleſiæ triumpho potitus, *Vicennalia* celebravit Imperii, Epiſcopos convivio excepit, muneribus affecit, Paphnutii Thebaidis, & Spiridionis Cypri Epiſcoporum, accepta *pro Chriſto ſtigmata, exoſculatus eſt, beatos prædicans, quibus talia pati datur.* Ejuſdem Paphnutii autoritate cohibiti in Synodo, qui ad continentiam ab uxoribus adigendos cenſebant Epiſcopos, *aſſertus matrimonio ſuus apud omnes ordines honor.* Cohibita & Dialecticorum argutia, unius ejuſq; ſimpliciſſimi Confeſſoris Oratione, *non verba ſed verborum virtutem proferentis.* Cumq; Aceſius Novatianorum Epiſcopus, privandos communione Chriſti contenderet lapſos, veniamque pænitentibus non ab Eccleſia, ſed à ſolo Chriſto exſpectandam, audivit à Conſtantino: *Erigito ſcalam Aceſi, & in cœlum ſolus aſcende.* Ceterum Arriani nihil contra ſanam fidē luctare auſi ſe quoque tanquam acquie-

Socrat. lib 1. Hiſt. ca. 5. A. M. 4276. Christi 326. Sozom l. 1 cap. 16. 17 Heb. 13. 4. Socrat. l. 1. cap. 7.

Sulpit. Sever. lib. 2. Socrat. l. 1. c. 14. quiescentes, nec aliud sentientes, Ecclesiis immiscuerunt: manebat tamen in pectoribus eorum insitum in Catholicos viros odium, & *adversus quos de fide disceptare non poterant, eos subornatis accusatoribus, fictisque criminibus appetebant.*

Euseb. l. 3 Anno eodem V Consta. cap. 25.32 *Constantinus* interim locum sepulturæ Domini, à gentibus lascivæ Veneris fano conspurcatum, emundari, insignique exornari templo jubet, addita urbe, cui novæ Hierosolymæ nomen datum. Mirumque dictu, quantum hoc temporum tractu invaluerit Christiana relligio. Sozom. lib. 2. c. 1. Theod. lib. 1. Hist. cap. 18. *Helena*, Augusta, mater principis, regni usa viribus, Basilicas circa antrum nativitatis, dominicæque adscensionis locum constituit, ubi calcati DEO pulveris perenne monumentum fertur, ut vestigia impressa cernantur, nec ulla temporum damna sentiant. Repertæ crucis non meminit sanè in vita Constantini Eusebius, Sulpit, lib 2. Socrat, lib. 1. c. 13. A. M. 4257. Christi 327. Euseb. l. 3. posteriores autem constanter, *addentes, contactu ejus hominem recens mortuum in vitam revocatum, aut mulierem seminecem valetudini pristinæ redditam.* Quibus gestis *Helena*, liberalitatis in sanctos exemplar octogenaria *decessit*,

V. C. cap. 42.46 Eutrop. lib. 10. Eo tempore cum Crispus, maximus filiorum Constantini confictis *Faustæ* novercæ criminibus, occidisset, increpatus à matre princeps, dolore nepotis nimio, uxoren sceleris convictam *ardentibus balneis interemit*, Orosius lib. 7. c. 28 Anno. eodem Zonar. Tom. 3. qui & antea Licinianum, sororis filium (incertum quâ causa) commodæ indolis juvenem, occiderat, cum alias indulgentia potius quam severitate videretur peccari.

A. eodem Euseb. 4. V. C. cap. 3. Tum verò *Byzantium* (ut erat laudis avidus) & superstitionis osor Romanæ, de integro struens, *Romam novam* urbemque sui nominis appellavit, quam translatis eò pluribus nobilium Romanorum familiis, collectisque ex toto orbe opibus, subitò ad tantum fastigium evexit, ut Romæ æmulam faceret. Zosim. l. 2. Euseb. 3. de vita Const. c. 47. Orosius l. 7. cap. 28 Certè ab idolis repurgatam, templis ornavit augustissimis, uti & Nicomediam, Antiochiam, Hebronem, urbesque celebres alias: pari sibi studio duxit idolorum delere instrumenta, & pietatis veræ condere.

Euseb. l. 9. V. Constan. cap. 52.55 Socrat. l. 1. cap. 18 A. M. 4302. Christi 332. Quare duos primariæ autoritatis viros, citra tamen militarem apparatum, circummisit per orbis provincias, à quibus detecta dæmoniorum fraude, protractisque & ludibrio èxpositis statuis, pleræque gentium abolevêre prisci erroris contagia, & relictis idolis unum creatorem coluerunt. Sic exstirpati Dii famosissimi, Apollo Pythius, Sminthius, Musæ Heliconiæ, Venus Libani & Heliopolitana, Æsculapius Cilicum, & id genus alii. Disturbata & hæreticorum conventicula, Valentinianorum, Marcionitarum, Cataphrygum, Novatianorum, Paulianorum, & plerique eorum erroris pœnitentes ad Ecclesiam rediere.

Euseb. l. 3. cap. 62 63. 64. Sozom l. 2. cap. 30 Subactis Ecclesiæ perduellibus, *ad bella* iterum ingentem animum evocavit.

Euseb. l. 4. de vita. Constant. ca. 5. 6 & c. Socrat. l. 1. c. 14. Sozom. lib 2. cap. 13. 14 Victi feliciter ab eo Scythæ, tributis imperio graves; succubuerunt & Sauromatæ, vexillo crucis cœlo monstratæ cedentes, vexatique servis suis barbari, Romano in solo consedêre. Honoratus Imperator Indorum, Blemyum, Æthiopum, Persarum donis ac legationibus, monitusque Sapores Persa, ut in honore haberet Christianos, quibus parum æquus, magorum & Iudæorum instinctu, vincula & neces inferebat

Socrat. l. 1. c. 20. 21. 22. Theod. l. 1. c. 28. Sozom. l. 2. c. 24.

ferebat. Sozomenus ultra XVI millia ab eo periisse memorat.

Theod. l. 1. Histor. cap. 21. 26. 27. Socrat. l. 1. c. 18. Sozom. l. 2. c. 17. 18. Tripar. l. 2. c. 24.

Felix imperio Constantinus, *si aures deceptoribus clausisset & sycophantis, à quorum veneno vix ulla satis tuta sanctitas.* Etenim Eusebius Nicomediensis, Theognis Nicænus, & alii fautores Arianæ hæreseos, criminando Alexandri successorem *Athanasium*, cujus doctrina inprimis Nicænam apud Synodum enituerat, adhuc Diaconi, pervincunt, ut Tyrum conveniant Episcopi, & solidè refutantem ingesta crimina, quod non exspectata sententia abscessisset, *condemnant.* Similiter *Eustachium Antiochenum* Episcopum ficta adulterii culpa subvertunt, haut sine maximo totius civitatis & pene exitiabili tumultu. Cum autem ad Imperatorem confugeret Athanasius, profecti eodem adversarii obtinent, ut ad Treviros exulatum mitteretur, aliusque Alexandrinam Episcopen susciperet. Sed mox in Ægypto octoginta Episcopi congregati, Athanasium injustè condemnatum pronuntiant.

Nec impotentiores in opprimendis catholicis, quam sublevandis suis, Ariani apud Imperatorem fuere.

Theod. l. 1. c. 14. Socrat. l. 1. c. 19. 25. Sozom. l. 2. c. 28.

Cum enim inducta à presbytero quodam suo Constantia, soror Constantini fratri suo persuasisset, injuriam factam Ario, revocatus ille, juravit in fidem Nicænam, sub axilla gerens aliam, ut dicere posset *jurasse se ut scripsisset.* Sic delusus à veteratore princeps, mandat Alexandro Constantinopolitano, ut recipiat publicè Arium. Ille in preces totam noctem versus, exorat Deum, ut sequenti luce *Arius*, dum ingenti suorum pompa in templum deducitur, torminibus subito correptus, *fœdam animam cum visceribus fœdo in loco profuderit, documentum omnibus, perjuriis falli homines posse, Deum vindicem non posse.* Atque isthæc forte credulitas labem imponeret fœdam Constantino, ni ejus virtus è quamplurimis actionibus eluceret. Nam, ut rectè de eo Aurelius, *in summo ingenio atque optimis Reipublicæ moribus, quamvis parva vitia elucent magis, eoque notantur facile: quinetiam acrius sæpè officiunt, cum ob autoris decus in virtutes potissimum accipiuntur, atque ad imitandum invitamento sunt.* Id quod etiam in Constantino accidit, lenitatem ejus pronasque in Arianos aures imitante Constantio, qui in imperii gubernacula successit.

Dubium an. A. M. 4306. Christi 336.

Enimvero multo plura, quæ æmulanda reliquit posteris. *Imaginem suam semper, velut Christum precantis passis manibus, insculpi nummis curavit. Diem dominicum cunctis nationibus feriatum esse jussit, Deorum in fanis locari effigiem suam vetuit. Precandi formulam militibus ipse præivit, negans in armis aut corporum viribus ponendam victoriam, sed in solius manu Dei.* Quare concepta à militibus semper vota hæc: *Te solum Deum agnoscimus; te regem profitemur: te adjutorem invocamus: per te victorias consecuti sumus: per te hostes superavimus. Tibi & præsentem felicitatem acceptam ferimus, abs te & futuram speramus. Tui omnes supplices sumus. Constantinum Imperatorem nostrum, piosque ejus liberos quam diutissimè nobis salvos & victores conserves.* Imperator ipse quotidiè statis horis prolapsus in genua orabat.

Euseb. l. 4. vit. Const. c. 15. 16. 18. 23. Sozom. l. 1. c. 89.

Euseb. l. 4. c. 20.

Ferebat & leges æquissimas; inter quas, *ne liceret Iudæo Christianum habere mancipium. Nefas esset præsidibus decreta Episcoporum infringere: Ne gladiatorio sanguine fœdarentur civitates. Vt qui bona Ecclesiarum tenerent, ea*

Lib. 4. cap. 27. 28. 25. 30. 35.

accepto pretio redderent. Ut cuique fas esset, honesto testamento hæredes instituere. Ut orbis & virginibus cognati hæredes essent; Nam virginitatem sanctè colentes in honore habebat, frequentabatque sermone illud: *Cunctos mortales summo regi omnium rationem reddituros: Sacra differentes stans audiebat, indecorum dicens, institutis de Deo sermonibus negligentes aures præbere.*

Tricesimo Imperii anno Constantem filiorum minimum Cæsarem fecit; sicut Constantium vicesimo, Constantinum decimo adsciverat. Tunc Hierosolymæ ingentem Episcoporum conventum egit, Tyro avocatum, quo Athanasii causa venerant. Qua non finita, Eusebius Cæsariensis, vix satis æquus Athanasio, cum reliquis Constantinopolim ivit, & in Constantini, laudes peroravit. Secutæ sunt Constantii nuptiæ, & Indorum legationes, qui fidem nuperChristi per Frumentium Alexandrinum renovatam acceperant, sicut & Iberes, orta occasione ex narratis ancillæ regiæ; qui populi à Constantino confirmati, testimonium Christi Majestati perhibuêre. Ac patuit omnibus, principem Christianum ab ultimo Occidente, usque ad extrema Orientis timeri. Nam ut Britanni initia Constantini, sic suprema ejus tempora Indi coluêre. Vltimo imperii anno fratris filium, cui ex patre Dalmatio nomen fuit, Cæsarem jussit, assentientibus validè militaribus. Ita anno dominationis tricesimo secundo, cum totum orbem solus annos tredecim tenuisset, ultra sexaginta tres natus, in Persas tendens, & summa cum lætitia baptizatus in suburbio Nicomediæ, pie placideque migravit ad superos; *cum obitum ejus tetrum sidus regnis, quod crinitum vocant portendisset.* Funus relatum in urbem sui nominis, & in Martyrio Apostolorum, quod ipse magnificentissimè exstruxerat, sepultum. Quod sanè P.R. ægerrimè tulit: quippe cujus armis, legibus, clementi Imperio, quasi novatam urbem Romanam arbitraretur. Pons per Danubium ductus, æmulatione Trajani, quem ob adspersos passim titulos *herbam parietariam* vocabat, laudis ipse cupidissimus. Castra castellaque pluribus locis commode posita. *Fiscales molestiæ severius pressæ, cunctaque* (ait Aurelius) *divino ritui paria viderentur, ni parum dignis ad publica aditum concessisset.* Quod ille haut dubiè deChristianis locutus est, sicut & Zosimus, laudibus Constantini, perinde ut Christi, infensissimus, atque ob id fidei apud Christianos tunc meritò exiguæ aut nullius. Nec meliores illi, qui posterioribus hisce seculis donatum à Constantino Imperium, urbemque Romam Romano Episcopo fabulantur, quo figmento nihil est ab omni historiæ veritate alienius, nisi forte pupillum quis velit Constantinum novissimis annis credere. Per ea tempora *Lactantius* Crispum Cæsarem, Const. filium, erudivit, *vir ingenio dives, non opibus. Iuvencus* item poëta Christianus, *Eusebius* Episcopus, plurésque alii viguêre. Cœpit tunc *vita solitaria* per Paulum Eremitam, & Antonium, qui tyrannorum & mundi detestatione, deserta petierant, eaque sanctis studiis excolebant. *Meletius* Episcopus, qui tempore persecutionis in Alexandrinam diœcesin irruperat, multosque præter legem Ecclesiis præfecerat, cum factione sua mulctatus presbyterio, varias orthodoxis turbas dedit, ac tandem Arianorum auxit numerum.

Euseb. de laudibus Constantini, & vita Const. c. 40 45. 49. Sozom. l. 2. c. 24. 26. Socrat. l. 1. c. 19. 20. Theodo. lib. 1. c. 23. 24. Sozom. l. 2. c 23. Aurel. Victor de Cæsaribus. Rufus Festus in Breviari. Hieron. in Chronico.

A. M. 4307. Christi 337. Euseb 4. vita Const. c. 53. 62. &c.

Europ. lib. 10. Socrat l. 1. cap. ultimo Epit. Aurel.

Epitome Aurelian.

Euseb. Chron. Socrat. l. 1. cap. 2. Hieron. in Chronico. Sozom. lib. 1 c. 13 23. Theodo. lib. 1. cap. 9.

Titus

Titus Calpurnius Poëta, & *Nazarius*, Rhetor sub hæc tempora floruerunt.

Anno Christi 340. Mundi 4346.

Fl. Constantius
Et Fratres ejus
Constantinus
Et Constans.

Eutrop. lib. 10. Constantinus successores filios tres reliquit, quibus imperium ipse distribuerat, atque unum fratris filium, verum Dalmatius Cæsar prosperrimâ indole, neque patruo absimilis, haut multo post oppressus est factione militari, & Constantio patruele suo sinente potius, quam jubente. *Epit. Aurel.* Ita ad tres orbis Romani dominatio redacta, qui singuli suas partes regendas habuerunt. *Constantinus* cuncta trans Alpes, avitam ditionem: *Constantius* e freto Propontidis Asiam atque Orientem: *Constans* Illyricum, Italiamque & Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniamque & Achajam: *Annibalianus* Imperatorum consanguineus, Armeniam nationesque circum socias tenebat. Interim ob Italiæ Africæque jus dissentire statim Constantinus & Constans cœperunt. *A. M. 4308. Christi 338.* Constantinus *restituto*, ut decretum à patre ejus fuerat. *Athanasio. dum latrocinii specie incautus fædeque temulentus in aliena irruit, ut ignotus obtruncatur* prope Aquilejam, & *A. M. 4310. Christi 340. Sozom. l. 3. c. 2. Zosim. l. 2.* in fluvium, cui nomen Alsa, projicitur, acto triennio Imperii. Ita respublica ad duos Augustos devoluta est, Constantis Imperium strenuum aliquandiu & justum fuit: Francos Galliam populantes devicit, Synodi *Aurel. Victor. Zosim. lib. 2.* Nicenæ propugnatores, interque eos Athanasium, nullis non Arianorum fraudibus agitatum, defendit: sed per ætatem cautus parum, atque animi vehemens, adhuc ministrorum pravitate præceps in avaritiam, despectumque militarium, nec libidinum infamia caruit.

Quare dum venandi cupidine per sylvas saltusque erraret, conspiravêre aliquanti militares in ejus necem, auctoribus Chrestio & Marcellino, simulque Magnentio Gallo: queîs ubi patrandi negotii dies placuit, Marcellinus natalem filii simulans, plerosque ad cœnam rogat. In multam noctem convivio celebrato, Magnentius quasi ad ventris secreta secedens, habitum venerabilem capit. Ea re cognita, *Constans* *A. M. 4320. Ch. 350.* fugere conatus apud Helenam oppidum, Pyrenæo proximum à Gaisone cum lectissimis misso *interficitur*, anno tertio decimo Augustæ *Eutrop. lib 10.* dominationis (nam Cæsar vivo patre ad triennium fuerat) ævi septimo *Socrat. l. 2. c. 20. 27.* vicesimoque, rebus plurimis strenue in militia gestis, exercituique per omne vitæ tempus sine gravi crudelitate terribilis.

Hujus morte cognita *Vetranio*, magister militum per illyrios & Pannoniam, literarum prorsus expers idcircoque agresti vecordia pessimus, *Aurel. Victor. Orosius l. 7. c. 29.* dominationē apud Mursiam improbè corripuit. Eum Constantius cis mensem decimum, *facundiæ vi dejectum imperio*, in privatum otium removit: quæ gloria post natum imperium, ei soli processit eloquiô, clementiaq;. Nam cum magna parte *Sozom. l. 4. c. 3. Tripar. Hist. l. 4. cap. 37.* utrinq; exercitus convenisset, habita ad speciem judicii cōcione, quod fere vix aut multo sanguine obtinendum erat, eloquentia patravit, persuasisq; militibus, consensu eorum Vetranio insigne deponere compulsus est. Cōstantius grandævæ ejus ætati, non vitam modo, sed etiam voluptuarium otium concessit, quæ res satis

 docuit,

docuit, *non modo domi, verum militiæ quoque dicendi prodesse copiam, quâ proclivius vel ardua consiunt, si modestia atque integritate superet*. Constantium quo minus statim in hostes alios ad Italiam contenderet, hyems aspera, clausæque Alpes tardavere: Magnentio jam totum Occidentem suas in partes vindicante.

Eutrop. lib 10. Sosim. l. 2. Aurel. de Cæsaribus. Hieronymus in Chronico.

Interim Romæ corrupto vulgo: simul Magnentii odio, Nepotianos Constantini M. sororis filius, cæso urbis præfecto, armataque gladiatorum manu, Imperator fit: cujus stolidum ingenium adeò plebi Romanæ patribusque exitio fuit, uti passim domus, fora, viæ, templaque, cruore ac cadaveribus, opplerentur, bustorum modo: neq; per eum tantum, verum etiam advolantibus Magnentianis, qui intra tricesimum diem hostem perculerant.

Constantius imparem se toti Imperio videns, maximè Persis Orientem bello vexantibns, Gallum patruelem Cæsarem pronunciat, sororem Constantinam illi conjungens, quondam Annibaliano nuptam. Magnentius quoque Decentium, suum seu fratrem, seu consanguineum, trans Alpes Cæsarem creat. Ipsi inter se Augusti acrioribus præliis per triennium congressi, apud Mursiam inprimis totius Imperii vires contulêre. *Magnentius profligatus* acie est, ac pœnè captus, viresque Romanæ ad quævis bella externa idoneæ, quæ multum triumphorum possent securitatisq; cõferre, ea dimicatione concidêre. Zonaras Constantiniani exercitus XXXM: Magnentii partium XXXVIM occubuisse memorat. Dehinc cum se Magnentius in Italiam recepisset, apud Ticinum plures fudit incautius, & ut in victoria solet audacius persequentes. Nec multo

A. M. 4321. Christi 351.

Eutrop. l. 10. Epit. Aurel. Zonar. Tom. 3.

post apud Lugdunum coangustatus, gladio occultè proviso, ictum pulsu parietis juvans, transfosso latere, ut erat vasti corporis, vulnere, naribusque & ore cruorem effundens, mense imperii quadragesimo secundo, ætatis anno propè quinquagesimo *exspiravit*: Legendi studio promptus, sermonis acer, animi tumidus & immodicè timidus, artifex tamen ad occultandam audaciæ specie formidinem. Ejus morte audita, Decentius laqueo fasciæ ad collum posito vitam finivit.

A. M. 4323. Christi. 353. Hieron in Chronico. Victor. Aurel. Socrat. l. 2. c. 6. Amm. Marcellinus l. 14.

Et interea Iudæorum seditio, qui Patricium nefariè in regni specie sustulerant, oppressa est, multis eorum millibus, à Gallo Cæsare trucidatis, Dio, Cæsarea, Tiberiade, aliisque illorum urbibus exustis.

Sed idem Gallus ad principale culmen inspirato cultu provectus, ultra terminos potestatis delata procurrens, asperitate nimia cuncta fœdabat. Cujus asperitati uxor grave accesserat incentivum, germanitate Augusti turgida supra modum, Megæra quædam humani cruoris avida, nihil mitius quam maritus: qui paulatim eruditiores facti processu temporis ad nocendum, per clandestinos versutosq; rumigerulos, compertis leviter addere quædam malè suetos, falsa & placentia sibi dicentes, affectati regni, vel artium nefandarum calumnias, insontibus adfingebant. Queis cum multi occidissent, Constantis nuper receptis in fœdus Alemannis securior, Gallum sororemque ad se venire multis fictisque blanditiis hortatur.

Constantina metuens, licet germanum, sæpè cruentum tamen, profecta cum Bithyniam introisset, absumpta est vi febrium repentinâ. Gallus *scelerum conscientia ultima formidans*

midans, principem locum, si qua potuisset copia, adsectabat; sed proximorum perfidia, & truculentiam ejus levitatemque & altiorem Constantii fortunam horrentium, deserebatur. Itaque *ut solent, manum injectantibus fatis, hebetari sensus hominum & obtundi*, illecebris alicujus Scudilonis ad meliorum exspectationem evectus, pergit quo vocabatur, & apud oppidum Istriæ Polam, jussus sigillatim docere, quam ob causam quemque Antiochiæ trucidasset, cum in Constantinam transferret culpam, in modū noxii latronis cervice abscissa *periit*, principatus anno quarto. Ita longo intervallo relata ad unum cura Reipublicæ.

A. M. 4324. Chr. 354. Aurel. Victor. de Caesaribus. Amm. Marc. l. 3.

Quæ recens quieta à civili trepidatione. Silvano in Imperium coacto, tentari rursus occœpit. Is in Gallia ortus barbaris parentibus, ordine militiæ simul à Magnentio ad Constantium transgressus, pedestre ad magisterium adolescentior meruerat. E quo dum altius per metum seu dementiam conscendisset; legionum, à quibus præsidium speraverat, tumultu, octavum circa ac vicesimum diem trucidatus est. Post quæ ita completa, Constantius, *ut jam cælo contiguus, casibusque imperaturus humanis, magniloquentia sufflatur adulatorum: quos augebat ipse, spernendo projiciendoque id genus parum callentes*. Vt Cræsum legimus, *ideo regno suo Solonem expulisse, quia blandiri nesciebat*. Quæ res perniciosa vitiorum est altrix. *Ea enim demum laus grata esse potestati debet excelsæ, cum interdum & vituperationi secus gestorum patet locus*. Ergo Dominum se totius ferens mundi Constantius, multos, conspirationis cum Magnentio, Gallo, Silvano insimulatos ad supplicia rapit, Episcoporum multos Veritatis potiorem quam gratiæ curam ducentes, exilio damnat, de quibus statim uberius differetur.

Tunc verò ne quid apud Gallos natura præcipites novaretur, præsertim Francis, Alemannis, Saxonibus, Quadis pleraq; earum partium populantibus, Claudium Iulianum (Athenis recens accitum) cognatione acceptum sibi, fratrem Galli, honore Cæsaris assumit, eumque adnitente inprimis Eusebia Reginâ, Transalpinis præficit. Is nationes feras, captis famosis regibus, brevi subegit: in campis Argentoratensibus cum paucis militibus infinitas hostium copias delevit. Stabant acervi montium similes, fluebat cruor fluminum modo, captus rex nobilis Chonodomarius, fusi omnes optimates, redditus limes Romanæ possessionis.

Verba Aurelii, lib. de Caesaribus & Epitome. Europ. lib. 10. Zosim. l. 3. Sozomenus l. 5. c. 1. Amm. Marcellinus l. 16. 17.

Ac postmodum cum Alemannis dimicans potissimum eorum regem Badomarium cepit. Saxones, & partem eorum Quados, in Bataviam insulam transgressos, multis præliis fudit, multosque eorum legionibus suis adscripsit. Ergo à militibus Augustus pronunciatur. Contra Constantius urgere legationibus, ut in statum nomenque pristinum revertatur. Iulianus mandatis mollioribus referre, se sub nomine celsi imperii multo officiosius pariturum.

Hinc *Constantius*, superatis Sarmatis, qui Illyricum persultaverant, urgentibus contra Persis, per Mesopotamiæ clades, magis magisque ardens dolore, atque ut erat talium impatiens, in radicibus Tauri montis apud Mesocrenem febri acerrimâ, quam indignatio nimia vigiliis augebat, *interiit*, Augustus anno quarto vicesimoque, octo solus, cum

Amm. Marcell. l. 18. 19. 20. 21. Orosius l. 7 cap. 29.

cum fratribus atque Magnentio sedecim. Felix bellis civilibus, externis lachrymabilis (nam adversus Persas novem prœliis parum prosperè depugnatis, novissimam victoriam militum contumacia amisit) mirus artifex in sagittis; à cibo, vinoque & somno multum temperans, mire patiens laboris, literarum ad elegantiam prudens. Cultu genitoris satis pius, suique nimis custos, *gnarus vita bonorum principum quietam Remp. regi* Spadonum, aulicorumque amori deditus, & uxorum: quibus contentus, nulla libidine transversa, aut injusta polluebatur. Præcipuè Eusebiam dilexit, decoram quidem, sed sterilem, *per importuna ministeria vexantem famam viri, contra quam fœminis modestioribus mos est, quarum sæpè præcepta maritos juvant.*

Rufus Festus in Breviario.

Ejus historiam, uti & suam, Aurelius Victor, qui tum floruit, ita finit. *Vt Imperatore ipso clarius, ita Apparitorum plerisque magis atrox nihil.* Atq; id in gubernatione etiam Ecclesiæ nimis patuit, cujus religionem Marcellinus, scriptor Ethnicus, anili Constantium superstitione confudisse ait, *scrutando eam perplexius, quam componendo gravius.* Etenim *maligna semper adversus Deum verum insectatio Diaboli, ab initio mundi nunc usque infusis errorum nebulis, lubrica hominum corda perturbat.* Postquam Christianis Imperatoribus, summam potestatem in meliora vertentibus, Ecclesiam Christi insano gentium Zelo persequi destitit, aliud machinamentum, quo per eosdem Christianos Imperatores Christi Ecclesiam vexaret, invenit. Fit primum Arii discipulis & fautoribus per presbyterum istum, olim Constantino à sorore commendatum, & venales aulicos, promptus & facilis aditus. Suadetur Constantio, ut quosdam in DEO gradus credat, & qui per januam ab errore idololatriæ fuerat egressus, illusus à nugigerulis, in DEO fere Deos quærit, & tanquam per pseudothyrum similem in errorem reducitur. Perverso igitur Zelo potestas armatur circumventa, & sub nomine pietatis vis persecutionis agitatur. De novi nominis (Homousion id erat) electione contenditur, ut Arianorum potius Ecclesiæ, quam Catholicorum sint. Sequitur terræ motus horribilis, qui plurimas Orientis urbes solo stravit.

Oros. l. 7. cap. 29. Sulpit. Sever l. 2. Tripar. hist. lib 4. c. 1. Theodor. lib. 2. cap. 3.

Cæterum initium turbarum ab Athanasii restitutione fuit, deinde à Constantipolitani Episcopatus vacatione.

Athanasio imputabant Eusebius Nicomediensis, Theognis Nicænus, & Theodorus Perinthius Episcopi, quod sine Episcopali Iudicio sedem suum repetivisset, & vocabulum ὁμοούσιος minimè in scripturis repertum, doctrinæ admisceret. Quamobrem indignante Constantio, Romam *profugit Athanasius ad Iulium Episcopum*, qui Synodi autoritate volens decidere controversiam, non obtinuit, ut hostes Athanasii Romam irent: Sed Georgius Alexandriam pro pastore lupus intravit, Eusebio apud Antiochiam LXXX. Episcoporum conciliabulum agente, ubi & fides; deleta Homousii voce, exposita, & Eusebius Constantinopolitanâ in sede, quam pro Paulo occupaverat, confirmatus est. Sed eo mox vitâ privato, Paulus à Catholicis resumptus, ab Arianis Macedonius ordinatus est, cui cum suffragaretur Imperator, missoque Hermogene duce Paulum nitere-

Theodo. l. 2. c. 3. 4. Tripar. Hist. lib 4. c. 5. 6. Socrat. l. 2. c. 5.

Socrat. lib. 2. c. 10. 11. 1

subiteretur pellere, populus, ut fit, longius pastoris sui amore pr ovectus, Hermogenem interemit, domumque ejus incendit. Quam ob seditionem civitati Constantinopolitanæ annonæ pars adempta. Paulus exilio multatus est. Macedonius tandem, non sine civium trium millium sanguine, cupitum thronum adscendit.

Theod. l. 2. cap. 5. 6. Hieron. in Chronico.

Athanasius interim, faventibus Imp. Constante & Iulio Episcopo Romano, regressus Alexandriam, tertio fugatur, delatus ad Constantium, quasi frumenta pauperibus destinata, suis usibus applicaret: qui refugiens ad Constantem, Synodi cognitionem petiit, socio Paulo, Byzantio exulante, qui tamen paulo post Arianorum missu periit. Nec fortunata Macedonio possessio mansit Episcopes alienæ, quin tandem ab Arianis ipsis pulsus, quia Creaturam non diceret DEI filium, novam peperit hæresin, Spiritum Sanctum Patris & Filii ministrum professus.

Socrat. l. 2. c. 13. Theod. l. 2. cap. 12. Sozom. l. 3. c. 7. 10. 19. & l. 4. c. 26. Socrat. l. 2. c. 35.

Ergo de Constantis voluntate ingens apud Sardicam conventus agitur, trecenti occidentalium, Orientales LXXX confluxêre; absolvuntque occidentales Athanasium & Marcellum Ancyranum; Nicænam confessionem confirmant, obnitentibus nequicquam Eöis Episcopis. Ita vir egregius tertio ovibus suis redditur Vrsacio quoque & Valente acerrimis ejus hostibus, à Iulio Romano veniam erroris postulantibus. Sed Constante è rebus humanis sublato, nacti occasionem Arriani, conspirant penitus *Sardicensis Synodi* decreta subvertere, revocantque in memoriam Constantio, periculum à fratre ipsi, ob Athanasium intentatum, clamantes, tam injustè ibi pro Athanasio judicatum, quam Marcellum absolutum, qui nunc ipsius Athanasii judicio Sabellianus esse probetur.

Sulpit. Sever. l. 2. Socrat. l. 2. cap. 21. Sozom. l. 3. c. 22. Habitum

A. M. 4317. Christi 347.

Veruntamen ea tempestate Ariani perfidiam suam occultabant, nihil prius sibi agendum rati, quam ut eos ab Ecclesia submoverent, qui semper eis velut murus obstiterant. Quare devinctum sibi habentes pravis adulationibus Constantium, *per ipsam multitudinem inexpugnabiles videbantur*, quia omnes fere duarum Pannoniarum Episcopi, multique Orientalium, ac tota Asia in perfidiam eorũ conjuraverant. Sed principes istius mali habebantur à Singiduno Vrsatius, Valens à Mursia, ab Heraclia Theodorus, Stephanus Antiochenus, Acacius à Cæsarea successor Eusebii Pamphili, Georgius à Laodicea, Narcissus à Neapoli. Hi ita palatium occupaverant, ut nihil sine eorum nutu ageret Imperator, obnoxius quidem omnibus, sed præcipuè Valenti, quem pugnantibus adversus Magnentium copiis, in basilica orans solatio sibi assumserat, atque ab eo trepidus metu, primum victoriæ nuntium acceperat. Valens enim tum gratiam Constantii captans, tum, si quid contra accidisset, vitæ consulens, callidè per suos disposuerat, ut quis prælii esset eventus, primus ipse cognosceret. Itaque indicem jussus intromittere, Angelum sibi fuisse nuntium respondit. Igitur benevolentia illecti principis Ariani, extulêre animos, Macedoniusq; & Georgius Alexandrinus potestate Augusta abusi sunt, ad afficiendos quibuslibet malis eos, qui Christum patri ὁμοούσιον profitebantur.

Theod. l. 2. cap. 14. Socrat. l. 2. cap. 22. 30. 35.

Sub idem tempus *Photinus*, Sirmiensis Episcopus. Artemonis errore renovato, nullum Christi initium,

Sozom. l. 4. c. 5.

nisi è virgine Maria humanum docebat; qui ab ipsis Arianis juxta ac Catholicis, acto Sirmii conventu, damnatus in exilio consenuit.

Socrat. lib. 2. c. 24. 25.

Mox Ætius etiam, suam in sacris literis infantiam disputationum arguttiis oblevans, ab ipsis præceptoribus suis Arianis fecit divortium: quem imitans postmodum Eunomius ejus discipulus, novorum de se hæreticorum agmina fudère, ausi filium Dei nec similem quidem patri asserere.

Socrat. l. 2. c. 28. Theod. l. 2. cap. 29.

Tandem non recipientibus Hesperiis Orientalium de fide, ejusque propugnatore Athanasio, sententiam, Mediolanum conventus à Constantio Imperatore indicitur. Quò congregati utrique, contentionem nihil invicem relaxabant. Eusebius Vercellensis, Paulinus Trevirorum, Dionysius Mediolanensium, Lucifer Sardorum, denique & Liberius Romanorum & Hilarius Pictavorum Episcopi, quod consentire erroribus, & Athanasii damnationi subscribere nollent, in exilium pulsi: Liberius *nec visum hominem, nec auditum damnare, nefas esse ultimum* sæpe exclamans, ægrè populi metu, qui ejus amore flagrabat, noctis medio potuit asportari, & biennio post illustrium matronarum deprecatione, Arianorum communione maculatus sedem suam recepit. Constatque exules totius orbis studiis celebratos, pecuniasque eis in sumtum affatim congestas, Arianis interim palam & publicè hæresis suæ piacula prædicantibus: quinetiam Synodum Nicænam pro se interpretantibus, quam unius litteræ adjectione corruperant, verbum ὁμοούσιον *quod unius est substantiæ*, in ὁμοιούσιον, quod est *similis substantiæ*, commutando. Quidam & ultra procedentes, Anomœusian, id est, dissimilem Christi substantiam impudenti ore blaterabant.

Sulpit. Sever. lib. 2. Tripar. l. 5. c. 15. 18. Theodo. l. 2. cap. 15. Sozom. IV. c. 8. 9. 10. Amm. Marcelli. nus. l. 15.

Quibus rebus perturbato nimis orbe terrarum, cum nec inter ipsos Arianos de fide conveniret, *congregatur apud Ariminum* Italiæ urbem, *Synodus* è quadringentis amplius Italiæ, Illyrici, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Britanniæ, Germaniæque Episcopis, quibus omnibus annonas & cellaria dare Imperator præceperat. Sed & ibi fit partium secessio, octoginta Arianis separatis à reliquorum consortio. Eodemq; tempore ad Seleuciam Isauriæ, totius penè Orientis Episcopos Constantius evocàrat, quibus aggregatus Hilarius, in Phrygia tum exulans, suspicionem eis de occidentalibus demsit, & plerisque in Nicæni Symboli comprobationem deductis, avulsi ab Ecclesiæ corpore sunt Georgius Alexandrinus, Acacius Cæsariensis, Eudoxius Antiochenæ sedis invasor, Vranius Tyri, Leontius Tripolis, Theodosius Piladelphiæ, Evagrius Mitylenæ, Theodulus Phrygiæ; Cyrillus Hierosolymitanus omnium primus ad majus concilium, sicut communibus in judiciis, provocavit. Confectis Synodis & utrinque ad Constantium legationibus missis, ipsi quoq; damnati una profecti sunt, satis freti sociorum viribus, & principis societate. Nam qui Arimino venerant, Arianorum decem legati, senes erant eruditi & callidi, facileque juniores catholicorum legatos circumvenere, offerentes principi, perque principem ipsis adversariis confessionē, verbis falleribus involutam, quæ Catholicam fidem, perfidia latente, loqueretur. Nimirum deleto Vsiæ vocabulo, ne unius cum Patre substantiæ Filius cre-

Sulpit. Severus l. 2. Sozom. IV. c. 15. 16. A. M. 4329. Christi 359. Tripar. V. c. 35. Socrat. l. 2 Hist. c 331 32. Tom. 1. Concil.

crederetur, similem eum Patri fatebantur. Ergò Tauro, qui vice Imperatoris Synodo præsidebat, mandatum, ne ante eam laxaret, quam conscriptæ fidei cõsentire se omnes subscriptionibus faterentur. Ac si qui pertinacius obsisterent, dummodo is numerus intra quindecim esset, in exilium agerentur. Sic paulatim plerique catholicorum, partim imbecillitate ingenii, partim tædio peregrinationis evicti, dedêre se adversariis, jam post reditum legatorum superioribus, factaque semel inclinatione animorum, catervatim in partem alteram concessum, donec ad viginti usque Orthodoxorum numerus imminutus est. Sed hi, quanto pauciores, tanto validiores erant. Quia minis & terriculis non cesserant, Taurus eos precibus aggreditur, lachrymisque obtestatur frustra, *plurium exemplum sequi*, *autoritatem ex numero mutuari*. Postremo Ursacius & Valens, si quid minus plenè præsenti fide editum videretur, ipsos addere jubent; præbituros se, in his, quæ essent adjecta, consensum. Favorabilis professio pronis omnium animis excepta, editaque à Fœgadio, & Servatione Gallis Symbola, in queis primum damnatur Arius, totaque ejus perfidia: cœterum non etiam Patri æqualis, & sine initio, sine tempore, Dei filius pronuntiatur. Additum à Valente, Filium Dei non esse creaturam, sicut cœteras creaturas, fefellitque occulto dolo, ut neutra pars vicisse se penitus aut victam putaret. Ita Concilium dimissum, *bono initio*, *exitu fœdo*. Arriani, rebus secundum vota fluentibus, Constantinopolin concurrunt, repertosque ibi Seleuciensis Synodi legatos vi regia compellunt, exemplo Occidentalium pravam illam fidem recipere. Plerique abnuentes, injuriosa custodia ac fame vexati, captivam conscientiam dedère, Multi constantius renitentes, adempto Episcopatu in exilium detrusi, atque in eorum locum alii dati: Hilarius audientiam Regis poscens, ut de fide coram adversariis disceptaret, quasi discordiæ seminarium, & perturbator Orientis, redire ad Gallias jubetur, absque exilii indulgentia. Ita omnes pene toto orbe Ecclesiæ, sub numine pacis & regis, Arianorum consortio polluuntur, Hilarius in Galliam reversus, frequentibus intra eos fines conciliis, atque omnibus fere Episcopis de errore profitentibus, Ecclesiarum fidem in statum pristinum reformavit. Lucifer contra etiam ab eorum se communione secrevit, qui Ariminẽses illos sub satisfactione vel pœnitentia recepissent. Macedonius fugatus à Constantio, ob motum privato ausu Constantini corpus, Pneumathomachorum sectam profudit. Valens & Ursatius pro veteratoria, qua pollebant callidiate, novam àpud Nicæam Thraciæ Synodum contrahunt, expositaque Ariminensi fide, persuadent imperitioribus, Nicænam esse illam veterem, sub Magno Constantino conscriptam; quibus Damasus, Liberii successor, masculè quidem respondit.

Sulpit. Severus Histor. l. 2. Theodo. l. 2. c. 27. Sozom. l. 4 c. 22. 23.

Hieronymus in Chronico.

Sozomenus l. 4. c. 26. Tri. Histor. lib. 5. c. 26 29. Sozom. l. 4. Histor. cap. 18.

Tunc quasi haud satis esset dissensionum, Apollinares etiam duo, pater & filius, eruditione freti & eloquentia, nec ferentes se ob consuetudinem cum Epiphanio Sophista communione Christiana privari, Laodiceæ novam hæreseos pestem introducunt, negantes animam à Deo verbo in dispẽsatione incarnationis assumptam; aut si assumpta sit, mentem deesse, Deumque ipsi

Zozom 25 Socrat. l. 3. c. 36.

homini assumpto pro mente esse nugantes; unde Dimeritæ appellati sunt. Sed quanquam talia fiebant, Deus tamen Opt. Max. Ecclesiam suam mirificè adauxit. Ierosolymæ columna ignea, ad instar crucis, à monte Golgathano, usque ad collem oliveti porrecta, tantæ venerationi & stupori fuit, ut plurimi Iudęorum gentiliumque Christianismo accederent. Iacobus, Nisibis Episcopus Sapori Persarum Regi cinyphes & muscas imprecatus, obsidionem urbis solvere coëgit: Didymus Alexandrinus, corpore cæcus, animo oculatissimus, Eusebius Emisenus, Ephrem Syrus, Iulius Firmicus Maternus, Macarius Monachus victorinus Afer, Ælius Donatus, maximè Athanasius & Hilarius Episcopi Ecclesiam eruditissimis scriptis propagarunt, sanamque fidem tutati, destruxere vanam. Constantius ipse tantus ethnicæ superstitionis insectator fuit, ut si quis super occentu soricis vel occursum mustelæ, vel similis signi gratia consuluisset quenquam peritum, aut anile incantamentum ad leniendum adhibuisset dolorem, rapi in judicium, pœnaliterque interire juberet.

Sozom. l. 4. c. 4. Theodol. l. 2. Hist. c. 30. & 4. c. 27. 19. Sozom. l. 3. c. 13. 14. 15. Hieron. in Catalogo & Chron. Amm. Marc. l. 16

Fl. Claudius Iulianus.

Anno Christi 361. Mundi 4331. Ammian. Marcellinus l. 21. Socrat. l. 3. c. 1. Theodo. l. 3. Hist. cap. 2. 3.

IVlianus redacta ad se unum orbis Romani curatione, ut omnes nullo impediente ad sui favorem alliceret, adhærere cultui Christiano fingebat, à quo jampridem philosophorum insusurrationibus, somniis item, nocturnisque spectris monitus, occultè desciverat, arcanorum participibus paucis; aruspicinæ auguriisque intentus, & cœteris quæ Deorum fecére cultores: unde ei *Apostatæ* cognomentum. Et ut hæc interim celarentur (verba sunt Ammiani Marcellini, laudatoris ejus & commilitonis acerrimi, Christianorum inimici) feriarum die, quem celebrantes mense Ianuario Christiani Epiphania dictitant, progressus in eorum Ecclesiam, solemniter Numine orato discessit. Superstite adhuc Constantio, cum Orationem acrem & invectivam, probra quædam in eum explanantem & vitia scripsisset ad Senatum, eminuit nobilitatis cum speciosa fiducia benignitas grata. Exclamatum est enim, in unum cunctorum sententia congruente, *Autori suo reverentiam rogamus*. Tunc & memoriam Constantini, ut novatoris turbatorisque priscarum legum, & moris antiquitus recepti vexavit, apertè etiam incusans, quod barbaros adusq; fasces auxerat & trabeas Consulares; insulsè & leviter, cum ipse brevi postea Mamertinum subagrestem ad Consulatum eveheret, & quod multò minus erat ferendum, *in celsa potestate crudelem*. Vltimis Constantii vocibus in Augusta dignitate confirmatus, exceptusque Constantinopolitanorum exquisitis officiis, adesse sibi liberum tempus faciundi quæ vellet, advertit, planisque & absolutis decretis aperiri templa, arisq; hostias admoveri & reparari Deorum statuit cultum. Vtque dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum antistites, cum plebe discissa in palatium intromissos monebat, *ut civilibus discordiis consopitis, quisque nullo vetante, religioni suæ serviret intrepidus.* Quod agebat ideò obstinatè, ut dissensiones augente licentia, non timeret unanimantem postea plebem; *nullas adeò infestas hominibus bestias, ut sunt sibi fere nonnulli Christianorum expertus.* Vbi

Zozom. l. 5. c. 1. 2. 3. Niceph. l. 19. c. 23. &c.

Amm. Marcellinus l. 22. Zonar. Tom. 3. Sozom. l. 5. c. 5.

Suidas. Amm. lib. 18. Vbi causarum cogebat magnitudo, vel personarum, lites ipse deminuebat, indeclinabilis sæpè justorum injustorumque distinctor. Exclamante enim Delphidio Oratore, *ecquis nocens esse poterit usquam, si negare sufficerit.* Iulianus prudenter motus ex tempore, *ecquis*, ajt, *innocens esse poterit, si accusasse sufficiet?* Et hæc quidē, & ejusmodi multa in ipso civilia.

Amm. l. 22. 25. A. M. 4332. Christi 362. Hieron. in Chronico. Theod. l. 3. Hist. c. 6. 7. 14. Socrat. l. 3. c. 13. Eutrop. lib. 10. A. M. 4333. Christi 363. Illud tamen inclemens vocat ipse Marcellinus, obruendumque perenni silentio, quod *arcebat docere magistros rhetoricos & grammaticos ritus Christiani cultores*. Vafer scilicet & nimius, ut *quivis desertor ordinis sui insectator*, exarmare liberalibus disciplinis voluit Christianos, per quas terribiles eos ipsis Philosophis & Magis, cunctisque Numinum defensoribus erat expertus. Christianismum ergò seriò persequebatur, perinde tamen ut cruore abstineret, attestante etiam Eutropio, qui *expeditioni* se ejus *Persicæ* interfuisse memorat. Nam si quos relligionis causa neci dabat, ut dabat non paucos, alios supplicii prætextus venditabat. Sed multi tunc Christianorum propria voluntate corruerunt. Erat Epitome Aurelian. Zosim. l. 3. enim in eo literarum ac negotiorum ingens scientia, æquaverat Philosophos & Græcorum sapientissimos, facundia singulari, promtę memoriæ & tenacissimæ, in amicos liberalis, diligentiæ minoris, quam principem decebat, tribuorum, quatenus ferri posset, oppressor, civilis in cunctos, gloriæ avidissimus, ac per eam animi plerumque immodici.

Amm. lib. 22. Socrat. l. 3. c. 3. Lustratis Nicomediæ, terræ motu nuper fœdatæ, ruinis, Antiochiam venit, Orientis pulcrum apicem, ubi illustrioribus aliquot interfectis, interque eos Artemio duce Ægypti, cognovit animatos nece Artemii Alexandrinos, Georgium Episcopum, à quo vipereis sæpè morsibus erant appetiti, quique Mithræ sacra prolatis interfectorum ibi craniis illuserat, trucidasse, cumque eo Draconrium, monetæ præpositum, & Diodorum comitem. Georgius enim Arianus, Episcopalis professionis oblitus, quæ nihil nisi justum suadet & lene, ad delatorum latronumque ausa feralia desciverat. Iulianus pœnas experiturus à noxiis ultimas, mitigatus est lenientibus proximis, acribusque saltem minis Alexandrinum populum perstrinxit. Inter hæc expeditionem parans in Persas, quod gens asperrima per LX fermè annos inussisset Orienti cædium & direptionum monumenta sævissima, hostiarum sanguine plurimò aras perfundebat, oscinumque & auguriorum, & omnium fidem crebritate nimia quæritabat vanissimè. Daphnæus Apollo responsum negabat, ob mortuos quosdam vicinis in locis positos. Id percunctatus, dictum de corporibus martyrum, ad quorum cæmiteria conventus agebantur Christianis, & Antiocheni nuper vigilias addiderant, invito Episcopo Leontio: mandat removeri mortuorum exuvias. Factum extemplò non sine acerba irrisione idololatriæ principis; cantante per vias populo vetus illud Davidicum: *Confundantur qui adorant sculptilia.* Quæ coactus dissimulare pro tempore, irâ sufflabatur internâ, anxius presertim prodigio, quod amplissimū Daphnęi Apollinis fanum, & simulacrum in eo Olympiaci Iovis, subita flammarum vi deflagraverat. Quare ut Christianis egrè faceret, *Templum Ierosolymitanum instaurare* sumtibus aggreditur immodicis, addito Iudæis

Theod. l. 3. c. 17. Sozom. l. 5. c. 7. Socrat. l. 3. c. 18. Theod. l. 2. c. 24. & 3. c. 9. Amm. l. 22. 23. Socrat. l. 3. c. 20. Theod. l. 3. c. 17. Anno eodem.

Sozom. l. 3. c. 18. 19. 21.

Alypio, Britanniæ quondam præfecto, & ipso provinciæ rectore. Qui cum fortiter rei instarent, metuendi globi flammarum propè fundamenta crebris assultibus erumpentes, fecêre locum, exustis aliquoties operibus, inaccessum; hocque modo DEO ipso destinata Iuliani repellente, cessavit tam ipsius, quam Iudæorum ardens exspectatio, ac veritatis Christianæ lux limpidius multò effulsit. Mox etiam Romæ Palatini Apollinis templum exustum, Cumæis carminibus vix concursantium multiplici auxilio conservatis. Iulianus contractas undique vires in Parthos trahens, Christianorum sanguinem Diis suis vovit, si victoriam potuisset adipisci.

Hieron. in Chronico.

Cum Circesium Euphrate & Abora fl. circumfluum pervenisset, Sapores in utero materno ante XXIV annos Rex creatus ad Magorum divinationes, jam in fines irruerat imperii, & latè prædas agebat. Iulianus nunciata Persarum irruptione, sexaginta quinq; militum millia habens secum, aliquot oppida & castella, inter quæ Bersabora munitissimum, vi, vel deditione cepit; habens inter magistros equitum quoque Hormisdam, regium è Parthis juvenem; qui *interrogatus* olim à Constantio, Romanam magnificentiam stupente, *quid de urbe Roma sentiret, responderat: Id tantum sibi Roma placuisse, quod didicisset, ibi quoque homines mori.* Itaque Assyriam populatus, & transgressus Tigrim flumen, dum exustis stolidè navibus procedit Victor, à transfuga quodam in insidias deductus, urgentibus hinc inde & fame & Parthis, incerti hostis ictu percussus *periit*, expressâ, ut ajunt, victoriæ confessione, licet blasphemâ *Vicisti Galilæe*; quo nomine Christum iratus miser mortalis incessebat. Sic *misericors* DEUS *impia consilia, impii morte dissolvit*, cum Imperii summam solus anno uno & octo mensibus tenuisset, vitam annis XXXI.

Agath. l. 1. fi eZm lib. 3. Amm. l. 16. 23. 24. 25. Rufius Festus in Brev.

Socrat. l. 3. c. 21. Orosius l. 7. c. 30. Theod. l. 3. hist. c. 20. Sozom. l. 6. c. 12.

Vxor ei fuerat Helena, Constantini M. filia, veneno, ut scribit Ammianus, corrupta Eusebiæ reginæ, ut quotiescunque concepisset, immaturum abjiceret partum, Ergò *de maligno semine*, ejus *nemo, qui imperium capesseret, superfuit*, cum ipse post amissam conjugem, egregia castitatis laude venereum nihil attingeret, juvante parsimonia, ciborum & somni, quibus domi forisque tenacius utebatur.

Amm. l. 16. 25.

Eo regnante secularium literarum dispendia Appollinaris & Gregorius Nazianzenus, Poëtæ Christiani, melioris argumenti carminibus contexêre. Maris Chalcedonensis Episcopus, oculis captus, irridente eum Iuliano, quod à Christo suo nec oculorum quidem usum haberet; *Gratias*, inquit, *Christo ago, quod te tantam mundi pestem intueri non compellor.*

Zonar. Tom. 3. Socrat. l. 3 Hist. c. 10. 11. 14. Sozom. l. 5 c. 4. 14. 17. Theod. l. 3. c. 8. & 4. cap. 2.

Ecebolius Sophista, *religionem cum regibus mutans*, Constantio Christianum, Iuliano Ethnicum, Valentiniano iterum Christianum se exhibuit, impudentissimæ levitatis exemplũ. Athanasio, post necatum Georgium, sedi suæ restituto perbrevis obtigit quies. Nam ad calumnias hostium comprehendi jussus, divinaque elapsus protectione, latuit Alexandriæ, cum diceret: Secedamus ad tempus amici. *Nubecula est citò evanitura.* Is tunc symbolum suum videtur condidisse, quo rectam de sanctissima Trinitate fidem complexus est. Eam enim fidem tomo scriptorum Athanasii secundo excipit Ioviani epistola, qua recipere ei Ecclesiam suam permittit.

Socrat. l. 3 c. 1. 2 Athanas. Tom. 2. operum, pag. 32. Socrat. l. 7. c. 24.

IOVIA-

IOVIANUS.

Anno eodem Excerpta Aurel. Victor. Amm. lib. 25. Eutrop. lib. 10. Zosim. l. 3. Theod. l. 4. c. 12. Rufus Fest. in Brev. Niceph. lib. 10. cap. 38. &c.

POst Iulianum consensu exercitus elegitur *Iovianus* vel Iovinianus domesticorum Iuliani rector, Varroniano genitus, notissimo Comite, Pannoniæ incolâ, ejusque meritis commendabilior apud milites quam suis. Fuit insignis corpore, lætus ingenio, literarum ac legis Christianæ studiosus, liberalis admodum. A Persis lacessitus prælio, non sine clade utriusque partis, ad Tigrin remeavit. Fluvium istum quingenti è Gallis Germanisque transnatârunt, conculcatis Persis, quos ripas servare dispositos, securitas placido vinxerat somno. Sed cum plerique Romanorum nandi essent rudes, nec pontes compaginari paterentur undæ torrentes, furebat inedia itaque percitus miles, *ferro properans quam fame, ignavissimo genere mortis, absumi*. Erat tamen pro Romanis æternum DEI cœlestis Numen, quod Christiano ritu ab omni exercitu placari jubebat Imperator. Igitur Persæ præter sperata, priores super fundandâ pace Oratores mittunt, animos ipsi quoque despondentes, quod omnibus propè præliis res Romana superior, gravius eos quassabat in dies. Nam quo prælio Iulianus, aliique ducum primores ceciderant è Romanis, eodem quinquaginta Persarum optimates & Satrapæ, cum plebe maximâ erant absumpti. Attamen pro redemptione exercitus, quem omnium rerum penuria circumsistebat, postulatæ Persis regiones quinque Transtigritanæ, Arzanena, Moxoëna, Zabdicena, Rehimena & Corduena, cum castellis quindecim & Nisibi & Singura, & castris Maurorum, munimento per quam opportuno. Et cum pugnari decies expediret, ne horum quidquam dederetur, terrebat contra fames, ac simul adulatorum globus instabat timido principi, Procopii metuendum subserens nomẽ, ob propinquitatem generis regii, & Mesopotamiæ, quam curabat, vires, novas res, nullo retinente, facilè molituri. Fœderata igitur pax ignobilis, sed necessaria, ut Nisibis & Singara sine incolis transirent in jura Persarum, additis transtigritanis: utque negaretur Arsaci, Armeniorum regi, contra Persas auxilium, undè postea contigit, ut vivus caperetur Arsaces & Armeniæ maximum latus, Medis conterminans, inter dissensiones, & turbamenta raperent Parthi. Atque tunc primum post undecim secula à Romanis impetratum, ut suorum aliquid finium concederent hosti, ac post dedecorosam pacem potior esset jurata fides, quam imperii cupiditas. Ita Nisibis perdita, quæ jam inde à Mithridatici regni temporibus, ne Oriens à Persis occuparetur, viribus restiterat maximis. Quare acclamatum est Cæsari, *Venisti è bello, quo te periisse deceret*.

Amm. lib. 26. Eutrop. lib 26. Zosim l. 3. Suidas. in Iov. Socrat. hist. Eccles. l. 3. c. 25. 26. Zozom. l. 6. c. 3. 4. 6. 6.

Antiochiæ hinc paululum moratus Iovianus, ambientibus favorem novæ purpuræ Episcopis, qui fidei Nicenæ erant adversi, respondit; se nemini, qualemcumq; fidẽ amplexante, molestiam exhibiturũ; maximè autem honoraturum eos, qui Ecclesiæ ad concordiam reducendę autores se ostenderent. Inde Illyricum petens, quo præmissum Lucilianum socerũ suum Batavi milites trucidaverant, Valentinianumq; fuga semet eripere coëgerant; Dadastanæ, Galatiæ vico, exanimatus inventus est nocte, seu nimia cruditate, ut erat cibis vinoque indulgentior, seu odore

Amm. lib. 25. Theod. l. 4. c. 4.

A. M. 4334 Ch. 364. odore cubiculi, recenti calce illiti, quem nimia ob frigus prunarum succensio irritaverat. *Decessit* imperii mense octavo, ætais anno tertio & tricesimo, suscepto clarior apice quam gesto.

VALENTINIANUS
Et
VALENS.

Amm. Marcell. lib 26. Zosim. l. 4. Epit. Aurel. Victor. Niceph. Callist. l. 1. Sozom. l. 6. c. 6. Socrat. l. 4. Histor. c. 1. Theod. l. 1. c. 15. TVnc recusantibus Imperium Salustio prætorii præfecto, & aliis, Valentiniano absenti illud aggeritur, Numinis adspiratione Cœlestis, nulla discordante sententia. Pater erat ei Gratianus, humili apud Cibalas Illyrias stirpe ortus, cui venalitium funem portanti, quinque milites extorquere nequiverant, atque ex eo corporis robur ad militiam, militia ad prætorianam dignitatem aditum aperuerat. Cum Iulianus sacrificare cogeret Idolis milites, maluit Tribunatu suo excidere Valentinianus, quam fide, colaphumque impegit Sacerdoti, ut erat animi vehementior, lustrales ei aquas aspergenti: Sed ob fortitudinem retentus est cum Valente germano, sicut & Iovianus, quod minimè exautorandos putaret Apostata Reipublicæ necessarios duces.

Anno eodem. Vrgente exercitu, ut consortem imperii diceret *Valentinianus*, cunctanti Dagalaiphus, equestris militiæ rector, fidentius: si tuos, inquit, amas Imperator optime, habes fratrem: Si Rempublicam, quære quem vestigas. Quo dicto asperatus ille, & occultans quæ cogitabat, cum venisset Constantinopolin. *Valentem* pronunciat Augustum, nullo audente refragari, participem quidem legitimum potestatis, sed in modum apparitoris morigerum majori. Abrogati statim plerisque magistratus quos Iulianus dederat, & ad ritum Christianum reformata ministeria.

Hoc tempore, gravis exstitit *terræ motus*, & velut per universum orbem Romanum, bellicum canentibus buccinis, excitatæ gentes sævissimæ, limites sibi proximos persultabant. Gallias Rhetiasque simul Alemanni populabantur: Sarmatæ Pannonias & Quadi: Picti, Saxones & Scoti, & Attacotti Britannos ærumnis vexavere continuis: Austoriani Mauricæque aliæ gentes Africam solito acrius incursabant: Thracias diripiebant prædatorii globi Gothorum. Persarum Rex manus Armeniis injectabat. *Amm. l. 26. Sosim. Orosius l. 7. c. 32.*

Ergò diviso Sirmii palatio, Valentinianus Mediolanum, Constantinopolin Valens discessit, Eudoxii statim Arianorum Episcopi ibidem fraudibus illaqueatus, soceroque suo expositus Petronio, qui ad nudandos sine discretione cunctos, immani flagrabat avaritia. Antiochiam inde profectus Valens, ut propior Persarum molitionibus obsisteret, Ecclesiis mox exegit Catholicos, Eozoiique Ariani partibus semet applicans. mulctis suppliciisque innocentes afflictavit. *Extemplo iniquam dominationem, intestini tumultus invasere.* *Socrat. l. 4. c. 1. 2. Theod. l. 4. c. 11. 12.*

Procopius Ioviani metu latens hactenus, susurro militum pretio illectorum, & succlamatione plebis, Petronii execrantis avaritiam, subitò apud Constantinopolin purpuratus apparuit: quæsitæque artes, quibus bellatricis Thraciæ gentes & Gothi allicerentur in partes. Expressæ literæ Nebidrio, prætorii præfecto, quibus id postulabatur, & Constantii Imperatoris filia posthuma, *Amm. l. 26. Sosim. lib. 4. Socrat. l. 4.*

huma, Faustinæ soboles, circumgestata apud exercitus, quod ejus necessitudinem haut vanè prætendebat novus Imperator. Redigitur in potestatem variis casibus Bithynia, conflantur exercitus, mittitur Hyperechius, ventris minister & gutturis, cum Arintheo lectissimo Valentis duce conflicturus. Sed Arintheus, *fiducia sui contemptor adversarii despicabilis*, vinciri eum jubet, *tantamque sui reverentiam nota præbuit virtute*, ut umbratilis turmarum antesignanus comprehensus suorum manibus inopinatum adferret gaudium Valenti.

Amm. lib. 26. Sozom. l. 6. c. 8. Socrat. l. 4. c. 5.

Sed cum Procopii vires recrearet feliciter expugnata Cizycus, ultra homines elatus est, parumque memor, quod *quivis beatus, versâ fortunæ rota, ante vesperam potest esse miserrimus*, Arbetionis prisci ducis domum, cui hactenus tempestiva moderatione pepercerat, diripuit. Cujus viri fatiscentem jam excitans virtutem Valens, milites per eum allectat, collatisque manibus, desertus ex improviso Procopius, & mox è latebris ad Valentem perductus, discerptusque, abscissa cervice discordias secum civiles finivit, multos, ut fieri assolent, trahens perditionis socios, adeò ut *crudelem victoriam execrarentur & ij, qui vicerant, boni*. Ac minus quidem id mirum, tentata adeò periculosa à Procopio, vel atrocem mortem clementiorem æstimante malis, quibus ob quotidianas ante insidias conflictabatur: In Damaso autem & Vrsicino Christianis, iisque presbyteris, portenti similis ambitio, quæ tunc enituit. Hi enim Romæ supra humanum modum ad rapiendam Episcopalem sedem ardentes, scissis studiis asperrimè depugnabant, ad usque mortis vulnerumque discrimina adjumentis utriusque progressis: quæ nec corrigere sufficiens Viventius, Quæsitor palatii, nec mollire, vi magna coactus secessit in suburbanum: & in concertatione superavit Damasus, parte, quæ ei favebat, instante. Constatque in basilica Sicinini uno die centum triginta septem reperta cadavera peremptorum: efferatamque diu plebem ægrè postea delinitam. Neque verò abnuit Ammianus Marcellinus, superstitionis homo Ethnicæ, Episcopatus Romani cupidos omni contentione laterum jurgari debuisse, cum, inquit, adepti id quod appetunt, futuri sint ita securi, ut ditentur oblationibus matronarum, procedantque vehiculis insidentes circumspectè vestiti, epulas curantes profusas, adeo ut *eorum convivia regales superent mensas.* Qui esse poterunt, ait, *beati revera, si magnitudine urbis despecta, quam vitiis opponunt, ad imitationem Antistitum quorundam provincialium viverent; quæ tenuitas edendi, potandique parcissimè, vilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia, perpetuo Numini, verisque ejus cultoribus, ut puros commendant & verecundos.*

Amm. Marcellinus l. 27. Hieron. in Chronico. Sozom. l. 6. c. 22.

Socrat. l. 4. c. 24. 25.

Eadem ambitio cum Mediolanensium quoque Ecclesiam afflasset, Ambrosius urbis præfectus ad comprimendam seditionem à Valentiniano destinatus, subitò omnium consensu Episcopus expetitur, initiatusque baptismo simul & mysteriorum dispensationi, frequentissimi populi curam ingenti fama gessit. Sub hæc Valentinianus compressis Alemannis, morbique elapsus sævitiam, *Gratianum* filium, necdum planè puberem, *Augustum* dixit, primus morem institutum super-

Theod. l. 4. Hist. c. 6. Sozom. lib. 6. c. 24 Nicephor. l. 11. c. 32 Amm. lib. 27.

A. M. 4337. Christi 367.

supergressus, ut tres simul Augusti Imperio præsiderent. Inde severius exercitâ potestate, militares fastus in majus extulit, ad rerum communium damna, indeflexa sævitia gregariorum puniens errata, potioribus ad licentiam immanium delictorum interim consurgentibus.

Sed belli strenuus, Britanniam per Theodosium vindicavit à Scotorum Pictorumque invasionibus: Certiorque Randonem Alemannum irrepsisse Maguntiacum, sub ipsam Christiani ritus solennitatem, & impræpeditè cujusque modi fortunæ omnem sexum abripuisse, barbaros in collem conglobatos circumdedit, magnaque cæde stravit. Rhenum omnem à Rhetiarum exordio ad usque oceanum magnis molibus communivit. Similiter Valens irruentes in Armeniam Persas, necatoque Arsace Rege, nihil non ibi audentes, fortiter coërcuit.

Amm. Marcellinus l. 14. & 28. At Romæ Maximinus, dum flagitia exscindere parat, flagitiosam ipse immanitatem in quosvis exercuit, civitate præsertim ita vanitatibus quibusque dedita, ita ad quemvis flatum turgescente, ut nihil penè serium vel memorabile ageret, omnemque extra pomœria sua natum pro vili duceret, teste oculato Marcellino, moresque ejus ridiculos partim, partim execrabiles, majore stylo depingente.

Zosim. l. 4. Amm. lib. 29. Zozom. lib. 6. c. 35. Nec multo melior Antiochia Syriç. Ibi nobili quidam genere Theodorus, *suo semper loco superior sibi visus*, detestandis præsagiis secretim discit, quatuor priores nominis sui literas competere in Valentis successorem.

Fuerant magicæ curiositatis magistri aut socii, liberalium artium doctores aliquot, qui delati à quodam Palladio, convictique pariter cum Theodoro, omnibus passim Philosophis extrema pericula attraxêre. *Socrat. l. 4. c. 15. Niceph. l. 10. c. 44. 45.* Tantus eorum numerus hinc inde in carceres est & vincula missus, ut spacia tandem & custodes servandis deessent. Etenim Valens, regaliter turgidus, pari eodemque jure, nihil inter se distantibus meritis, nocentes innocentesque maligna insectatione volucriter perurgebat. Itaque præter Patricium, Hilariumque & Theodorum, flammis exustos; plexi capite sunt Maximus Ephesius, Diogenes quondam rector Bithyniæ, Simonides, Andronicus Car, Alypius ille sub Iuliano Ierosolymæ instaurator, aliique magni nominis complures. Iamblichus hausto veneno semet perdidit. *Zonar. Tom. 3.*

In occidua orbis parte, *accedente subditorum odio rapaci militarium fastu*, gravis tributis videbatur Valentinianus: quæ res *Afros ad omnes dissensionem motus perflabiles, in seditionem egit*. *Amm. lib. 29. Zosim. l. 4.* Apud eos Mauri, non ferentes Romani (militum is magister erat) ferociam, Firmum quendam suæ gentis nobilem, purpura onerant, qui cum Theodosio comite crebris atrocibusque certavit præliis; fractusque ad extremum frequentia cladium, ad Igmazanem Isaflenusim fugit regem. Qui & ipse acerbitate certaminum protritus, salutem suam Firmi redimere pernicie statuit, custodesque apposuit homini. Firmus custodibus vino distentis, cum insomnis gradibus longius se discrevisset, inserto summo collo, animam absque mortis cruciatibus exhalavit.

Dum hoc pulvere dux antedictus per

per Mauritaniam anhelat & Africam, movetur etiam Quadorum natio, indignata in suis terris, ultra Istrum fl. præsidiaria ædificari castra, regemque Gabinium à Cælestio Perca inter hospitales epulas sceleste trucidatum. Igitur transgressi Istrum, dum plebem Pannonicam circa messes occupatam rapiunt improvisi, penè ipsam Constantii Imperatoris filiam, cum duceretur Gratiano nuptura, intercepissent, nisi Messala Pannoniæ rector, judiciali carpento impositam, ad Sirmium eam cursu reduxisset effuso. Latius inde se pandentes cum Quadis Sarmatæ, prædasque hominum agentes & pecudum, cæsa Mæsiacâ legione, longius erant progressuri, nisi Theodosius, prima tum lanugine juvenis, princeps postea perspectissimus, Sarmatas densis congressibus adeò attrivisset, ut residui, abjecta pugnandi fiducia, veniam pacemque peterent.

Amm. lib. 30. Sozom. l. 6. c. 35. Socrat. l. 4. c. 26. vel. 30.

Sed cum Cælestius tam segniter defenderet Pannonios, quam turpiter conciverat Quados, Valentinianus ipse à Celtis profectus in Illyricum, Merobauden præfecit exercitui, qui vastatis latè Quadorum regionibus, incolumem exercitum reduxit. Subsequentibus deinde Quadorum legatis, ac nihil communi mente procerum suorum delictum adseverantibus, sed munitionem injustè structam, ad ferociam agrestes animos accendisse, ira vehementi perculsus Valentinianus, nationem omnem ut beneficiorum immemorem & ingratam increpat, vitalique simul via ac voce obstructa, tanquam ictus è cœlo, animam diu colluctatam efflavit, ætatis anno LV. imperii minus centum dies, secundo & decimo. Princeps solers ingenio, animo gravis, sensu integer, sermonis parcus, severus, acerbus infestusque vitiis, atque, ut breviter concludam, *si ei insidis hominibus, quibus sese quasi fidissimis prudentissimisque dederat, carere, aut probatis eruditisque monitoribus uti licuisset, perfectus haud dubiè princeps futurus. Inter religionum diversitates medius stetit, nec quenquam inquietavit, neque ut hoc coleretur imperavit, aut illud: nec interdictis minacibus subjectorum cervicem ad id, quod ipse colebat, inclinavit, sed intemeratas reliquit has partes, ut reperit.*

Epitome Aurelian.

Suidas in Voce Valent.

Post conclamata Imperatoris suprema, quod Valens & Gratianus abessent longius, ne sine summo imperio agentem exercitum invaderent Barbari, aut Gallicanæ quid legiones innovarent, Valentinianus adhuc quadriennis, autoribus Equitio, Cereale ac Merobaude propinquis, ubi cum matre Iustinâ, Magentii quondam conjuge, fuerat allatus, creatus est Imperator, eique Italia, Illyricum & Africa provinciæ cessere.

Amm. lib. 31. Zosim. l. 4. Sozom. l. 6. c. 36. Socrat. l. 4. c. 33. 37.

Interim Valentem undique fragores bellorum circumstrepunt. Isauris prædæ erant Pamphylia & Lycia. Hunni gens ignota, ultra paludes Mæoticas glacialem Oceanum accolens, absque lare, absque lege & ritu stabili, semper palabunda, in carpentis habitans, nulla versandi vomeris cura, cum immenso equitatu in Transistrianas terras se effuderat, Schytas Gothosque cogens Valentis implorare fidem. Valens exitiali consilio jubet pulsos depositis armis, Romano solo suscipere, sperans Gothorum se opibus externa in bella usurum. Sed dum Maximus, aliique præsides, res suas agunt, & conspicuas venustate fœmi-

minas matresque suis conquirunt voluptatibus, quod fame penuriaque urgerentur Scytæ exules, plerique barbarorum armati transeunt Danubium, auctique indies, Thraciam universam ita turbant, ut necesse esset Valenti, compositis quomodocunque bellis Persicis, desperatis penè Thraciis succurrere. Irritati enim Lupicini injuriis Gothi, à quo Martianopolis mercatu prohibebantur, cæsis etiam Alavivi & Fritigerni, regum suorum satellitibus, tumultuarias ejus legiones fuderant, armisq; induti Romanis, impunè jam per obvia quæq; grassabantur, affluente quotidie mancipiorum, fugitivorum, metallariorumq; turba, & quemcunque rerum tædebat præsētium. Ergò crebra ibi prælia, cædes altrinsecus nefandæ. Mox novæ ab occiduis etiam partibus turbæ, Alemannis Lentiensibus Gratianum, patruo laturum opem, invadentibus.

Sed eorum ad quadraginta millia, latenter transito Rheno, delevit *Gratianus*, princeps facundus, bellicosus, clemens, & Occidentalium nationum per oportunam hanc victoriam, singulari Numinis nutu hebetator. Sed *teneram ejus fratrisque* Valentiniani *ætatem, plerique malis suggestionibus adnubilabant*; quæ causa exstitit Sebastiano duci, relictis iis, Valenti semet applicandi. Qui quidem Dux, reformata ad priscam virtutem bellatorum manu, faustis barbaros excursionibus fudit, dumque nullam pugnæ majoris copiam facit, castellis locisque munitis se tenens, ad diram eos famem adigere, sedendoque conficere bellum conabatur. Verum incitantibus Valentem assentatoribus, nec consortem Gratianum pene jam partæ victoriæ censentibus faciūdum, cum universis copiis in Gothos, Alanos, Hunnosque itum est. A quibus superatus acie Valens, sagitta saucius, casam subit rusticanam, ubi supervenientibus Gothis dignitatis ejus ignaris, ignique supposito, incendio concrematus est. Constat vix tertiam evasisse exercitus partem, nec post Cannensem pugnam, usquam deterius rem Romanorum gestam. Hanc gratiam debuerunt Valenti nationes Gothicæ, quas autore Eudoxio, Arianâ hæresi infecerat, Episcopo eorum Vlphila pecuniis delinito. Nec illis impune illata clades stetit. Nam dum Adrianopolin, propè quam pugnatum fuerat, oppugnant, indeque Perinthum, & ipsam urbem regiam, cæsis per vecordem suam audaciam plurimis, repelluntur, prædandoque effusæ, ad Alpes usque Iulias cum cæde sangvineque tam suo quam alieno remearunt. Hoc exitu periit *Valens*, quinquagesimo anno cōtignus, cum per annos quatuor imperasset & decem, parvo minus; pervigil semper & anxius, ultor acer ambitionum, erga deferendas potestates vel adimendas nimium tardus, subagrestis ingenii, nec bellicis nec liberalibus studiis decenter eruditus, religioni penè omni placabilis, præterquam orthodoxæ. Nam plerasque Orientis Ecclesias nudare pastoribus instituit, & immanes ejus minas mulier Edessena, parvulum filium secum ad pœnas rapiens infregit; cumque *Basilium Magnum*, pellere Cæsareâ vellet, scripturo nefarium edictum manus pertinaciter contremiscens, crudelem impetum exstinxit. At alios octoginta, paci Ecclesiis petendæ delegatos, navi impositos combussit. Alexandriæ Episcopum *Petrum*,

Amm. lib. 31. Zosim. lib. 4.

Niceph. lib. 11. cap. 49. 50.

Iornandes de rebus Goticis. Sozom. lib. 6. cap. 40. Cassiod. in Chronico. Theod. l. 4. c. 29. 31. 32. Amm. lib. 31. Socrat. l. 5. c. 1.

Sozom. lib. 6. c. 17. 18. 19. Theod. l. 4. c. 16. 17. 20. 22. & 5. cap. 20. Orosius l. 7. c. 33. Socrat. l. 4. c. 13. 14. 17. Niceph. l. 11. c. 16. Suidas in Valente.

Sozom. l. 6. c. 27. 36. Socrat. l. 4. c. 26. 31. *Petrum,* qui Athanasio, XLVI Episcopatus anno vita functo, successerat, cum Lucio Ariano commutavit, qui in Ægypti monachos & sacras virgines desæviit horribiliter. Fuitque Imperatore Christiano moderatior *Themistius* Philosophus, *ignoscendum scribens iis, qui de divinis inter se dissentiunt, quum multò atrociores de humanis rebus, rationi perviis, Philosophi alant discordias.* Viguêre tunc duo fratres eximii, *Basilius* & *Gregorius Nyssenus*, alterque Gregorius Nazianzi Episcopus, qui tres Eunomio, aliisque hæreticis, eruditione solidâ obstitêre.

A. M. 4335. Christi 365.

Niceph. l. 11. c. 45. 47. Sozom. l. 6. c. 38. Viguit & *Ausonius* Burdegalensis, Gratiani Cæsaris & Paulini, postea Episcopi Nolani, magister. Item *Eutropius*, *Vegetius*, *Iamblicus* Procli Doctor, *Libanius* Sophista. *Moses* Agarenorum, qui obliterandæ ignobilitatis causa Saracenos se dixêre, Episcopus, fidem apud eos Christi propogavit. *Rufus Festus* P. R. rerum gestarum breviarium edidit.

GRATIANVS, VALENTINIANUS II. *Et* THEODOSIUS.

Anno Christi 379. Mundi 4349.

Epit. Aurel. Victor. GRatianus genitus Sirmii matre Severâ, imperavit cum patre *Valentiniano* annos octo, dies LXXXV, cum patruo & fratre, annos tres: cum eodem fratre ac *Theodosio* quatuor, & cum his omnibus, accedente Arcadio, menses sex. Pontificis Maximi stolam titulumque à decessoribus gestum, animo verè Christiano abjecit. Cum animadvertisset, Thraciam, Daciamque, tanquam genitales terras, possidentibus Gothis, Thaifalis, atque omni pernicie atrocioribus Hunnis & Alanis, extremum periculum instare nomini Romano, accito ab Hispania Theodosio, oriundo Cauca oppido Gallæciæ, committit imperium. Parcus ipse sibi somnique, & vini ac libidinis Victor, literis haut mediocriter institutus, *cunctique plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendæ scientiam animum intendisset.* Damnata patrui ferocia, exules Episcopos revocavit, legemque tulit, ut quisque quam vellet, religionem sectaretur, exceptis Manichæis, Photinianis & Eunomianis. Christi fretus potentia, Alemannos apud Argentariam fudit: per Theodosium maximas illas Scyticas gentes, Alexandro quoque illi Magno intactas, nunc autem, exstincto fere Romano exercitu, Romanis equis armisque instructissimas, hoc est, Alanos, Hunnos & Gothos, incunctanter aggressus, vino cibisque graves, magnis multisque præliis vicit. *Theodosius Thessalonicæ baptizatus*, Constantinopolin victor liberatorque Thraciæ intravit, præmium virtutis Imperii Majestatem adeptus. Cum autem barbarorum filii, quos Valens Imperator per urbes Asiaticas educari jusserat, parentare suorum manibus, per civitatum excidia occultè destinassent, præventi sunt dolo educatoris sui Iulii, qui velut munerum causa accipiendorum contractos in unum per dispositos ante milites subito interemit. Sic terrore barbarorum liberatus Oriens. Theodosius transfugas in pretio ac honore habuit, miscuitque, ut jam consueverant prædecessores, copiis suis.

Zosim. l. 4. Socrat. l. 5. Histor. c. 2. Niceph. lib. 12.

Sozom. l. 7. c. 1. 2. Orosius l. 7. cap. 34. Theod. l. 5. c. 5. Socrat. l. 5. c. 6. Suidas Gratiano.

A. M. 4350. Christi 480.

Amm. lib. 31. Zosim. l. 4.

Zosim. l. 4. Quod vehementer carpit pro suo in Christianos affectu Zosimus, nullas non voluptates imputans Theodosio,

Excerpta Aurelii Victoris.

dosio, quem constat moderatissimum, temperantissimumque fuisse principem, & si dignus est, ei comparari Trajanus, à quo genus ducebat, moribus & corpore, ipsi simillimum. Clemens dicitur Epitomatori Aurelii, misericors, communis, solo habitu differens à reliquis, in omnes honorificus, verum effusius in bonos, simplicia ingenia æquè diligens, erudita mirans, sed innoxia, largiens magno animo magna, amans cives vel privato contubernio cognitos, eosque honoribus, pecunia, beneficiis munerās, præsertim quorum erga se aspero casu officia probaverat. Illa tamen, quibus Trajanus aspersus est, vinolentiam & cupidinem triumphandi, usque eo detestatus, *ut bella non moverit, sed invenerit*: prohibueritque lege, ministeria lasciva psaltriasque commessationibus adhiberi: tantum pudori tribuens & continentiæ, *ut consobrinarum nuptias vetuerit, tanquam sororum*. Literis, si multum perfectos contemplemur, mediocriter doctus: sagax planè, multum diligens ad cognoscenda majorum gesta. E quibus *non desinebat exsecrare, quorum facta superba, crudelia, libertati infesta legerat*, ut Cinnam, Marium, Syllamque, atque universos dominantium, præcipue tamen perfidos & ingratos. Hæc Aurelius Victor, scriptor historicus Consularis, Vir sobrietatis gratia, ut ait Marcellinus multilaudus, sub Iuliano Dux, sub Valente magister equitum, tandemque urbi præfectus, quem oppono comiti Zozimo, tetricis animi tenebris referto, qui ingeniis loco probri ingerit Theodosio fanorum idolorumque excidia, quibus pietatem princeps sinceram probare voluit Deo sempiterno. Deorum, inquit, Sacraria per omnes urbes & agros oppugnabantur, periculumque imminebat cunctis Deos esse putantibus, aut omninò suspicientibus cœlum, ejusque luminaria adorantibus. Idem tamen negare non audet, Athanarici Gothorum Regis, qui ad Theodosium transierat, honore & tandem sepultura magnificentissima effecisse apud Barbaros Theodosium, ut Thraciis molesti esse desierint, imò alias gentes à Romano solo submoverint. Item Scyros, Carpodacos, & alios Hunnis permixtos populos magna Theodosii felicitate profligatos. Atque hæc quidem superstite adhuc Gratiano, & Valentiniano puero imperii consorte.

Amm. Marcellinus lib. 21 Zosim. l. 4. Theod. l. 5. c. 20. Sozom. l. 7. c. 20.

Orosius l. 7. c. 34. Socrat. l. 5. c. 10. Iornandes de rebus Getic.

At verò *Gratianus*, dum exercitum fere negligit, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat, antefert veteri ac Romano militi, odia contra se legionum excitavit. Quo tempore, Maximus, Theodosii commilito, indignatus, nullos sibi honores haberi, apud Britanniam rapit principatum, transgressusque in Galliam, & ab infensis Gratiano militibus exceptus, Gratianum fugavit: Nec mora, per Andragathium apud Sigiduni pontem eum assecutus, *exstinxit*, cum vixisset annis XXVIII. Socrates eū XXIV. anno ætatis, dolo Andragathii apud Rhodanum fl. occisum tradit, item Orosius, & alii. Hoc tempore *Audæus* in Syria Deum finxit formâ præditum humanâ, non ignis, nec tenebrarum opificem. Cujus sectatores Audæani & Anthropomorphitæ, arrogantiæ pleni pharisaicæ, usurisque interim ac mulieribus addicti, communione sanctorum excidere. Quibus suppares erant Messaliani, qui & Euchetæ vel *Enthusiastæ*, vim dæmonis cujusdam admit-

Excerpta Aurelii. Zosim. l. 4.

A. M. 4353. Christi 383.

Orosi. l. 7. cap. 34. Theod. l. 5. c. 12. Socrat. l. 5. c. 11. Theod. l. 4. c. 9. 10. Niceph. lib. 11. cap. 14.

mittentes intra animum, quam spiritum sanctū esse somniabant, quietis captatores, laboresque manuum aversantes. Quibus haud dissimilis fertur in Hispania *Priscillianus*, prædives opibus, nobilis, profanarum inflatus literarum scientia, Gnosticorum recudens hæresin. In hunc Cæsar Augustana Synodo damnatum, Idaicus atque Ithacius Episcopi eliciunt à Gratiano rescriptum, quo cum sectatoribus extra omnes terras propellebatur. Qui vagantes per Gallias, data Macedonio officiorum magistro pecunia, imperiali autoritate sunt restituti. Hinc ad tribunal Clementis Maximi jam principis, novo exemplo ducti sunt, obnitente admodum Martino Turonensi, adeò ut sponsionem eliceret à Maximo, nihil cruentum in eos constituendum. At Maximus à mitioribus deflexus consiliis, convictos maleficii, nocturnorumque congressuum hæreticos supplicio affecit, luce quidem indignos, sed exemplo cordatioribus haut tolerando. Itaque Nardacius, accusatorum suffraganeus, Episcopatu excidit, perpetuumque inter Episcopos discordiarum bellum exarsit, cum interea hæc plebs Dei & optimus quisque probro atque ludibrio haberetur. Inhiabant possessionibus, teste Sulpitio Severo, qui tum vixit, excolebant prædia, auro incubabant, emebant vendebantque, quæstui studebant per omnia. Ac si qui melioris propositi videbantur, neque possidentes, neque negotiantes, quod erat multò turpius, sedentes expectabant munera, atque *omne vitæ decus mercede corruptum habebant, quasi venalem præferentes sanctitatem.* Interim & Theodosius convocata CI. patrum Synodo apud Constantinopolin, laboranti Ecclesiæ opem tulit, firmatamque ibi de Spiritus sancti divinitate sententiam, Damasus & reliqui Occidentis Episcopi comprobarunt. Repertus tunc novus Episcoporum titulus, ut qui primariis præerant civitatibus, *Patriarchæ* dicerentur, quorum primus Romanus, alter Constantinopolitanus esset, ambo regiis urbibus præsidentes.

Sulpit. Sever. l. 2. Prosper in Chronico.

Sulpit. Severus l. 1. & 2.

Theod. l. 5. c. 8. 9. 10. 11. 12

Socrat. l. 5. c. 9. Sozom. l. 7 c. 7. 9.

VALENTINIANUS II.

ET

THEODOSIUS.

Anno Christi 387. Mundi 4393. Socrat. lib. 5. c. 10. 11. 12. 20. Zosim. l. 4. Zonar. Tom. 3. Sozom. l. 7. c. 12. 13. 14.

THeodosius propagator Reipublicæ atque defensor acerrimus, *Valentinianum* Gratiani fratrem, sed non uterinum (erat enim Iustina matre Valentinianus) in Occidente collegam habuit, puerum adhuc, gerendoque imperio ineptum. Igitur pro eo Iustina, mater ejus, corporis multo pulcrioris quam animi fœmina Ariana tabe infecta, imperium moderabatur. Theodosius, subactis jam Gothis, & Prothingis seu Gruthungis, natione Schytica, Promoti ducis calliditate, Istro fl. demersis, conventum egit sectarum in urbe regia. Aderant Orthodoxi, Macedoniani, Ariani, Eunomiani, inter quos cum nec disputando, nec veterum proferendo libros, convenire posset, Imperator exhibitas sibi à singulis confessiones divino subjecit judicio, precatus, ut æternum Dei Numen, ad eliciendam veritatem, opem sibi ferret. Ita discussis singulorum sententiis, cum reliquis omnibus dissolvi unitatem Dei, à Nicenæ autem fidei assertoribus constabiliri perspiceret, veritatem agnitam laudavit, hæreticos in suburbia removit.

Com-

Digitized by Google

Comperto deinde, Maximum tenere cum Britannia Germaniaque Gallias, voluit parcere sanguine humano, & occupatas ei regiones relinquere, præsertim quod Valentinianum, sequiora in Christianismo sapientem, minus adjuvandum censeret. Cui & rescripsisse fertur, *non esse mirandum, si à servo seditioso vinceretur Valentinianus, qui Dominum suum servum esse crederet.* Idcirco Valentinianus per Domninum legatum Italiam sibi pactus & Africam, cum Illyrico, Transalpinas gentes Maximo addixit. At Maximus, fraudulento ingenio, in hoc tantum pacis conditiones admiserat, ut securum, incautumque Valentinianum inopinatus opprimeret. Quare nudatas præsidiis Alpes transgressus, Valentinianum facilè regno expulit, & ad Theodosium profugere coegit. Theodosius, exstincta priore conjuge Placilla, è qua Arcadium, jam creatum Augustum, & Honorium filios habebat, Gallam Valentiniani senioris & Iustinæ filiam, pulcritudine ejus captus, toro suo adjunxit, justisque & necessariis causis ad bellum civile permotus, quod ultionem & Gratiani sanguis exigeret, & restitutionem exulantis Valentiniani miseria, novaque affinitas posceret, posuit in Deo spem suam, solaque fide major, Maximi copias insecutus est. Is tunc Aquileiæ victoriæ suæ spectator insiderat, Andragathius comes ejus summam ministrabat belli, qui cum magnarum copiarum fortitudine, præcellente consilio, omnes Alpium ac fluminum aditus communisset, ineffabili judicio Dei, navali expeditione, dum incautum hostem prævenire & obruere parat, sponte sua, eadem quæ obstruxerat, claustra deseruit. Ita Theodosius vacuatas transmisit Alpes, atque Aquileiam improvisus adveniens, hostem illum magnum *Maximum*, trucem, & ab immanissimis quoque Germanorum gentibus, tributa ac stipendia, solo terrore nominis exigentem, sine dolo & controversia clausit, cepit & *occidit.* Valentinianus recepta Italia, potitus imperio est, Theodosio suasore Catholicam amplexus fidem, Gratianique imitatus in detestatione Idolorum constantiam. Andragathius cognita Maximi nece, præcipitem sese è navi in undas dedit, suaque desperatione periit. Theodosius incruentam victoriam, Deo procurante adeptus, laudatori Maximi Symmacho, majestatis reo ignovit, non victoria, quam clementia clarior.

Zosim. lib. 4.

Orosius l. 7. c. 35.

A. M. 4359. Christi 389. Suidas. Ambrosius de obitu Valent. Niceph. l. 12. cap. 21. Socrat. l. 5. c. 14.

Valentinianus exstincto etiam Victore filio Maximi, quem Imperatorem Gallis reliquerat, in Gallias ipse transivit: Vbi cum tranquilla Reo, in pace ageret, apud Viennam *dolo Arbogastis Franci*, comitis sui, ut ferunt, *strangulatus*, atque ut voluntariam sibi consciviffe mortem putaretur, laqueo suspensus est. Causa necis erat, quod Arbogastes officio à Valentiniano motus ob rerum novarum suspiciones, in os ei dixerat: *Nec potestatem mihi dedisti, nec eripere poteris*: discerptoque exauctorationis suæ libello vindictam antevertere Domini exitio cogitaverat. Ita præfidens militum favore, innumeras invictasque contrahit copias, tituloſque Imperatoris Eugenio, quem in aula habebat, viro literatissimo imponit pene invito, ipse acturus sub umbratili purpura imperium. Hi idolorum subnixi fiducia, quorum venerationem restituendam in integrum omnes iterum sacer-

Orosius l. 7. c. 31. Zosim. lib. 4. A. M. 4362. Christi 393. Niceph. l. 12. c. 38.

sacerdotes, Philosophi, Magi & Poëtæ canebant, in bellum formidolosissimum armabantur. At vero Theodosius in summis Alpibus constitutus, postquam insomnem noctem precum continuatione transegisset, fidenter arma corripuit pene solus, ac vexillo crucis in signum prælii elato, Arbetionem hostilium partium comitem ad suas transduxit. Vbi ad continua miscendæ pugnæ spatia perventum est, confestim magnus & ineffabilis *ventorum turbo in ora hostium ruit*, telaque ab ipsis intorta, retrorsum supinata egit, effecitque miraculo, ut parva manu fusa, Victori Theodosio totus se prosterneret exercitus. Eugenius captus atque interfectus est. Arbogastes sua se manu perculit. Illa Victoria motus Poëta Claudianus Paganus licet pervicax, DEO hominique testimonium tulit, cum cecinit:

Theod. l. 5. Hist. c. 24. Sozom. lib. 7. cap. 24.

A. M. 4364. Chri. 394. Zonar. Tom. 3. lib. 5. cap. 24. 25.

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et cōjurati veniunt ad classica venti.

Ita *cælitus judicatum est denuò inter partem, de solo Deo humiliter sperantem, & partem arrogantissimè de viribus suis gentiumq; idolis præsumentem.*

Zosim. l. 4. Suidas in Theodosio.

Theodosius Romam ingressus Victor, *Honorium* filium *declarat Imperatorem*, eique tutorem Stiliconem attribuit. Senatores deinde Romanos ad abolēdum idolorum cultum hortatus, cum illi pertinaciter avitæ superstitioni inhærerent, jactantes se idola colendo mille ducentis annis invictam Vrbem coluisse, sumptus in sacra præberi nefanda solitos abstulit. Quibus detractis, publicè quidem dæmoniorum concidit veneratio, at domi & in animis plerorumque mansit. Vt mirari nemo possit, occupatā postea à Gothis Vandalisque Vrbem, nolentem Deo vero impendere opes suas, & semper pro Idolis insanientem, adeò ut Zosimus neglectionem Deorum, ludorumque secularium in quibus nihil inerat grave aut honestum, exitij publici causam scripserit. Qui sanè furoris sui complures eo tempore habuit suffragatores. Cum enim Alexandriæ, & alibi delubra profanarentur Dæmonum, seditiones cruentæ exarserunt inter Christianos & Ethnicos, queîs utriusque partis haud contemnenda occubuit turba. Sed vicit tamen Christus, idola funditus subversa, pretium statuarum alicubi in pauperes erogatum est, frementibus frustra amicis dæmonum, permultis etiam ludibria errorum, quibus insueverant, revelata execrantibus.

Socrat. lib. 5. c. 15. Sozom. lib. 7. c. 15

Nec tamen deerant sua Christianis vitia, quæ impotentem quoque iræ principem haud mediocri labe adsperserunt. Thessalonicæ ob interfectum seditiosè præsidem, ultra septem hominum millia, circumdato legionibus theatro, occidit. Quod ob facinus prohibitus sacris ab Ambrosio, maximæ tum autoritatis Episcopo, non intumuit purpuræ splendore, sed fassus publicè delictum, *pænitentia magis laudari, quam errore carpi meruit*, addiditq; legem cohibendæ iracundiæ, qua *capitales sententias ad tricesimū diem differendas sanxit*. Sic modica dilatione emolliebātur aliquando severa præcepta; quale & illud erat in Antiochenos datum, quos ob raptatā contumeliosè Imperatricis Placillæ, religiosissimæ certè principis statuam, vastitatis servitiiq; damnaverat: Sed Flaviani Episcopi, Libanij Rhetoris, Macedonijque monachi monitic-

Theod. l. 5. cap. 17. Sozomenus l. 7. c. 24. Zonar. Tom. 3. Zosim. l. 4. Theodo. lib. 5. cap. 18. 19. Sozom. l. 4. cap. 2.. Georg. Cedren. p. 258.

nibus, vehementior impetus clanguit. Placatus est & Byzantinis, ob Iudæorum eversam Synagogam multandis graviter, effectumque Ambrosij Oratione est, ut Iudæi urbium mœnibus passim excluderentur.

Theod. l. 5. c. 23. Sozom. l. 7. c. 11. Non tamen eadem Romanorum Episcoporum, Damasi, Syricij & Anastasij gratia fuit, qui vociferantes, Theodosium tyrannos imperio inhiantes comprimere, Ecclesiasticos fovere, Flavianum Antiochenũ Episcopatu eversum ibant. Qui cum exire dignitate, quam Romam ire judicandus mallet, Imperatoris autoritate defensus est. Eadem Gregorij Nazianzeni moderatio fuit, qui Episcopatu Constantinopolitano maluit cedere, quam dissensionibus ansam præbere. Qui substitutus est ei Nectarius, pravum ob facinus optimam abolevit consuetudinem. Cum enim hucusque pœnitentium audiendis confessionibus præfuisset presbyter, autoritate & silentio venerandus, ille ob proditum Diaconi cum fœmina nobili stuprum, sustulit disciplinam Ecclesiæ, & conscientiæ cujusque liberum de se judicium permisit. Nec cessarunt Ecclesiarum dissidia, augescente licet indies Christianorum numero, sed inter orthodoxos juxta ac hereticos de questiunculis inanibus, liberæque observationis ceremoniis, imperitè dissideri, & contra circa mortuorum ossa passim delirari cœptum est. (Theod. l. 5. cap 20. 22. Socrat. l. 5. c. 20 21. Sozom. l 7. c. 16. 17. & 8. cap. 1.)

Cœterum *Theodosius* feliciter acto imperio, apud Mediolanum rebus humanis *excessit*, annum agens vitæ plus minus quinquagesimum, dignitatis XVI, utramque Rempub. utrique, id est, Arcadio & Honorio, filiis quietam relinquens. Corpus ejus Constantinopoli sepultum est. Atque in eo Victor Aurelius desinit. *Scripsere* tunc Optatus Afer, Sulpitius Severus Biturigum, Cyrillus Hierosolymitanus, Epiphanius Cypri, Ambrosius Mediolanensis, Amphilohus Iconiensis, Episcopi, Cæsarius Nazianzeni frater, Hieronymus Stridonensis Pannonius, presbyter; Sophronius, & Ioannes, presbyter Antiochenus, paulo post Episcopus Constantinopolitanus, dictusque ob eloquentiæ aureum flumen Chrysostomus. Præclarum de Theodosio testimonium Ambrosij: *Dilexi, inquit, Virum, qui cum corpore solveretur, magis de Ecclesiarum statu, quam de suis periculis angebatur; qui magis arguentem, quam adulantem probaret.* (A. M. 4355. Christi. 395.) (Hieron. in Catalogo. Ambros. de obitu Theod. Tom. 3.)

ARCADIUS & HONORIUS.

(Anno eodem. Zonar. Tom. 3. Zosim. lib. 5. Hist. Socrat. l. 6. cap. 1. Prosp. & Marcellinus in Chronicis. Niceph l. 12. c. 23.)

ARcadius & Honorius accurata Arsenij, Romani Diaconi disciplina erant imbuti, *ut discipuli non ut Cæsares*, excepti etiam verberibus, si quid deliquissent. Ingressus aliquando scholam Theodosius, cum sedentibus filiis præceptorem stantem docere conspexisset, mutavit consuetudinem, filiosque auscultari sedenti Arsenio stantes jussit. Cæterum Arsenius ob plagas Arcadio inflictas, insidiis ejus appetitus ex aulico factus est Eremita, & LV integros annos admirabilem omnibus vitam duxit, spretisque opibus, quas Augusti offerebant discipuli, *id unum eis est precatus, ut ad* DEI *Opt. Max. voluntatem componerent suum imperium.*

At illorum tenera ætas occasionẽ præbuit fraudulentis ingeniis tam ipsis insidiandi, quam imperio, in quorum tamen caput insidiæ tandem

Sozom. l. 8 c. 1. Niceph. lib. 13. dem vertere. Rufinus homo improbus, haud contentus, omnia pene apud Arcadium posse, Alaricum Gothorum Regem attraxit in Græciam, qui plerasque urbes sanguine & direptionibus vastavit, Ruffino è turbida Rep. potentia præbiturus majoris materiam. Similiter Stillico, Serenam fratre Theodosii genitam in matrimonio habens, cum susceptam ex ea Mariam Honorio collocasset, Gainam Arcadio mittit cum copiis Gothorum Ducem, atque ejus opera Rufinum, adspectante Arcadio, occidit, Orientis vires suis conjuncturus, æmulo per fraudem sublato.

Oros. l. 7. c. 34. 37. Inde Gildo Comes Africæ, consueta Romanis stipendia subtrahendo, ad rebellionem concitavit exercitus, spe prava rapiendi inflatus imperii, accendente eum præsertim Eutropio cubiculario, qui subversam Stilliconis potentiam ardenter concupiscebat. Sed & illum paulò post Stillico coëgit ad exitium, usus opera fratris ejus Mascelzelis, qui *A. M. 4358. Christi 398.* Gildoni (ut sunt *atroces consanguineorum iræ*) erat ob injurias infensissimus, victumque acie, adegit *morte* voluntariâ captivitatem anteverterè. Mascelzel deinde insidiis Stilliconis, quasi per militarem insolentiam in flumen detrusus, suffocatusque aquis periit: eoque facto pœnas fraternis manibus dedit. Ita respirantes à seditionum turbis ac tumultibus Augusti, zelum æmulantur patris, totoque orbe Romano templa *Theod. l. 5. c. 26. 29. Sozom. l. 8. c. 2. 3. 4. 7. Socrat. l. 6. c. 2. 3. &c.* Idolorum destrui, *ludos tolli gladiatorios* præcipiunt, qui ad id temporis seu Diis placandis, seu efferandis cruento spectaculo militum animis, insanæ plebis studio remanserant. Accitus tunc quoque ab Antiochia *Anno eodem.* Ioannes *Chrysostomus*, *Ecclesiæ Constantinopolitanæ curam capessit*, & Gainam dominationis appetentem *Theod. l. 5. c. 28. 32. 33.* in os redarguit. Nam quod omnium Ruffini artium potentiæque velut hæres esset Eutropius, visum erat Gainæ, inita cum Tribigildo gentili suo conspiratione, tollere hominem, ac summam rerum sibi vendicare. Igitur composita civilis belli specie, Tribigildus latè vastat provincias, multas dat & importat clades, missusquè in eum Gainas, de industria terrorem auget, eoque motu perficit apud Arcadium, ut securitatem suam Eutropii, jam in basilicâ Christianorum supplicis, exilio atque mox nece mercandam arbitraretur. Ita receptus in urbem Gainas, homo Gothus & Arianus, publicum hæreseos suæ exercitium instaurari intra mœnia postulat, indignum perhibens sua majestate, qui Dux Romanorum esset, extra muros proficisci adoratum. Sed illi validè Chrysostomus obnititur, ingratum vocans & turbatorem Reip. Igitur Barbarus consilia miscere de invadenda urbe & Imperio, quasi recreandi sui causa in villas secedere, alios militum abducere secum, *Zosim. l. 5. Sozom. l. 8. c. 4. Socrat. l. 6. Marc. Com. in Chron.* reliquos intra mœnia, juvandis conatibus suis, relinquere. Sed nocturnas insidiatoris aggressiones tardarunt visi circa arcem custodes, quos angelos, creditum est fuisse, quandoquidem Arcadius Imp. ignarus Gainæ fraudium, nullis urbem præsidiariis munivisset. Tandem prodita ejus armorum exportatione, declaratur hostis Gainas, Gothi quotquot Constantinopoli erant, concursu armatæ plebis interficiuntur, septem millibus frustra se templi asylo tuentibus. Fravittas deinde Dux creatus, Gainam navali bello superat, & ad gentiles suos fugere compellit, quem varia ibi molientem,

Hunnorum tandem Rex prælio congressus interemit.

Sozom. l. 8. c. 9. & c. Socrat. l. 6. c. 4. 7. Ita dempto Orienti armorum metu, Ecclesiasticæ dissensiones successère, causam præbente severitate Iohannis Episcopi nimia. Is enim cum *liberrima eloquentia in quorumvis etiam potentum vitia inveheretur*, ac tredecim Episcopos variis de causis exautoraret, nec monachorum ferret in urbibus oberrationes, nec cum quoquam cibum vellet capere, odia excivit multorum. Qui, explendis iris idoneum nacti administrum, Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopum Theophilum, infensum Iohanni, quod monachos quosdam, privatim exosos Theophilo, prætextaque librorum Origenis laudatione privatos communione, suscepisset foveretque; trahunt in partes Epiphanium Salaminis Cypri Episcopum, vitæ præstantia celeberrimum, eisque judicium de Iohanne committi procurant ab Imperatore Arcadio. Epiphanius maximis affectus à Iohanne honoribus, nihilo tamen æquior litis arbiter, quam Theophilus, prædamnavit Origenis libros, antequam cognitum de iis decretumque Synodo esset. Evictus tamen monachorum colloquio, præcipitantiam ejus culpantium, discessit re infecta, atq; in itinere diem obiit. At Iohannes, aurei oris Vir cognominatus, cum ferventius in mulieres multa dixisset, accendit bilem Imperatrici Eudoxiæ, principi ferocułæ, quæ facilè effecit, ut properanter advolaret Theophilus, habitoque concilio, appellantem Oecumenicam Synodum Iohannem contumaciæ damnaret. Socrat l. 6. c. 16. 17. 18. Niceph l. 13. c. 34. Sic Iohannes in exilium missus est, majore tamen populi studio mox redditus Ecclesiæ. Sed *cum non desineret linguam adversus iniquitates acuere*, atque histrionicam imaginis Eudoxiæ dedicationem perstringeret acrius, pacem malè sartam dirupit iterum. Quare Arcadium Imp. conjugi obnoxium, expertus infestum, Herodiadem vocavit Eudoxiam, Iohannis in patina caput expetentem. Ob id denuo relegatus, exul decessit, ejusque expulsio, quod videretur iniqua, ingentes in Ecclesiis perturbationes & scandala, multasque cædes peperit. Transiit & in partes Romanus Antistes Innocentius, atque ob damnatum Chrysostomum, Orientales Ecclesias ipsumque Imperatorem communione ausus est interdicere.

Nec melioribus cohærebat Resp. Sozom. l. 8. c. 25. Marcellinus in Chronico. quam Ecclesia vinculis, cum præter Alanorum effusas populationes; Stillico Vandalus Romanam barbaramque juventutem sibi obsequentem, Arcadii ducibus infensam redderet, conatus utrumque inter se collidere imperium. Alarico ad Illyricos occupandos misso, ut velut è turbidis Reipub. aquis suam firmaret latius potentiam. Animos ei addebat parta de Rhadagaiso, Scytharum Orosius l. 7. c. 17. Zosim. l. 5. rege victoria, qui plus quam ducenta hominum millia (sunt qui quadringenta tradunt) in Italiam ducens multasque jam urbes populatus, cum favorem Deorum suorum obsequiis sacrificiorum invitaret, Fesulanis in angustiis circumdato exercitu clausus à Stillicone, fame ac peste interiit. Tantaque multitudo captivorum fuisse Gothorum fertur, ut vilissimarum pecudum modo, Zonar. Tom. 3. Cedren. pag. 274. A. M. 4378. Christi 408. singulis aureis passim greges venderentur hominum, emptique illico morerentur. Sed dum ista molitur Stillico, *decedit* Imperator *Arcadius*, Olympiadis CCXCVII anno secundo,

secundo, cum vixisset annos XXXI, regnasset cum patre XIII, post ejus obitum XIV. Eum Eudoxia Augusta miserabili morte prævertit, fœtus sui, quem utero gestabat, sepulcrum facta.

Zosim. l. 1. Sozom. l. 8 c. 11. 12. Ea tempestate *Monachorum* valdè gliscebat soboles, hominum, uti quidem Zosimus censet, parum commodantium Reip. sed *dum omnia se cum pauperibus communicare dicunt, plerosque ad paupertatem redigentium.* Hi in Ægypto, ubi Diocletiano imperante prognati sunt initio, tantas hoc tempore quæsiverant vires, ut Theophilo Alexandrino, quod Deum nollet confiteri humana specie præditum, vitæ crearent periculum, invitumque ad approbationem erroris traherent.

HONORIUS
Et
THEODOSIUS IUNIOR.

Anno eodem. Sozom. l. 9. c. 1. Socrat. l. 7 c. 1. Ioan. Zonar. Tom. 3. Paul. Diac. l. 14 Marcell. Comes in Chron. Prosp. in Chron. Procop. belli Pers. l. 1. Niceph. l. 14. c. 1. Arcadius octennem reliquit filium, cui Isdigerdem Persarum regem tutorem fecit, officio allectās vicinum potentem, ne pupilli imperio damnum crearet. Et feliciter cecidit consilium, favore potius Dei quam Arcadii prudentia. *Pulcheria* soror pueri, devotæ virgo castitatis, & instituit eum præclarè, & tutelam imperii multa cum laude gessit, Anthemii Præfecti utens opera. Mansuetissimum ac lenissimum principem ferunt fuisse Theodosium, minimeque omnium cruentum, lectioni sacrarum literarum & pietati impensè addictum. Sub initia imperii ejus, Iudæus quidam paralyticus, dum baptismi unda abluitur, sanitatem recepit Constantinopoli: Ac Maruthas Mesopotamiæ Episcopus, Isdigerdem regem capitis dolore continuo, filiumque ejus à dæmoniaca vexatione liberavit precibus, parumque abfuit, ut frementibus licet Magis, regem ipsum ad Christiana traduceret sacra. *Socrat. l. 7. c. 4. 8.*

Orosius. l. 7. c. 38. Dum illa per Orientem fiunt, Stillico, ut Eucherium filium indueret purpurâ, Vandalos, unde ipse erat, Alanos, Suevos, Gothos, Hunnos, ripas Rheni quatere & pulsare Gallias voluit, sperans miser, sub hac necessitatis circumstantia, quod & extorquere imperium genero posset in filium, & gentes barbaræ tam facilè comprimi, quam commoveri valerent. Vandali, duce Crosco, Gallias pervagati, multas urbes & Ecclesias subverterunt. Alaricus Visigothorum Rex, pulsos inde Vandalos, cum Alanis & Suevis egit in Hispaniam: Sed *Stillico* delatus ad Honorium, quasi aditum sibi filioque ad imperium strueret, commoto per Olympium exercitu, *occisus* est Ravennæ, quique cum eo sentire videbantur, Ticini; eodem anno, quo Theodosius imperium consecutus est. Filia Stilliconis Thermantia, post Mariam, nupta Honorio, matri Serenæ reddita est, Eucherius Romæ necatus, tanta militum ira, ut uxores liberosque Gothorum, in Italiæ urbibus degentes, confertim trucidarent. Vnde sumpta vicissim irâ, barbari semet Alarico aggregant, ultra XXX hominum millia: qui cum nihil æqui ab Honorio impetraret, incitatus ab occulto quodam, ut ipse dicebat, monitore alacriter *Romam contendit*, omissis urbium, quæ remorari iter poterant, obsidionibus. Eam occupato portu ad omnium rerum penuriam adduxit, audiensque pugnaturos cives, irrisit eorum mollitiem; *spissius*, dicens, *fœnum secari facilius, quam rarius.* Tunc ab- *Socrat. l. 7. c. 10.* *A. M. 4379. Christi. 409.*

ab Innocentio Episcopo permissum, scribit Zosimus, ut vetera Numina sacrificiis placarentur liberandæ civitati: nec negat tamen, detracta simulacris ornamenta, ut Alarico auri V millia pondo, argenti XXX penderentur. Quibus ille acceptis, annonam quidem laxavit Romanis, & ab obsidione discessit: Sed cum *Honorius* obsides ei dare, pacemque à civitate initam firmare nollet, missos ab eo ad præsidium urbis milites Alaricus intercepit, neque ex eo faciliorem Honorium reperit, qui jam accitis Hunnis, relictisque Constantino tyranno, quem adsciverat, Transalpinis terris, bellum seriò repellere cogitabat. Tum verò Celtæ, Britanni & Amorici, spreta Constantini socordiâ, sese in libertatem vindicârunt, Romanosque expulerunt magistratus. Alaricus obsessos iterum pertinacius Romanos, adegit *Attalum*, præfectum Urbis, Cæsarem creare, secumque in Honorium arma jungere. Sed cæsis ab Heracliano copiis Attali, quas ad subjugandam Africam miserat, respiravit Honorius, jam fugam circumspiciens; præclusoque commeatu, tanta Romanis fames incubuit, ut in Circo pretium statui humanæ carni poscerent, & Alaricus Attalo abrogaret imperium, detractaque insignia ad Honorium mitteret, firmam ab eo pacem sperans. Qua iterum impedita, Sari Iovii que Ducum præcipitanti obstinatione, *Roma* tandem *Alarico* per proditionem *aperta*, fœdeque direpta est, spernente cladem Honorio, acceptoque de capta urbe principe nuncio (ut erat vecordi ingenio) de gallina, quam prægrandem habebat eo nomine, narrari aliquid opinante. Alaricus ut in capta urbe ditissimâ à milite barbaro, præstare non potuit, quin multa loca incenderentur, multi occiderentur; sanguinis tamen cædisque modum statuit, veniâ illis, qui ad sacra loca confugissent, solemniter promulgatâ. Paulus Orosius scriptor illius temporis, majorem putat cladem excitatam olim Romæ per Neronis lasciviam, quam hanc illatam ab ira Victoris. Incidit hic casus Urbis rerum Dominæ in annum Christi CCCCXI Tertia die, quam irruperat, egressus metu Theodosii *Alaricus*, vastatis Italiæ provinciis, dum in Siciliam tendit, subitâ *morte defungitur*. Propinquus ejus *Ataulphus* succedit in potestatem, assumptaque in uxorem Placidia, sorore Honorii, quam Romæ ceperat, blanditiis ejus mitigatus est, ut facta pace Hispaniam peteret, viamque aperiret Honorio, exortos passim tyrannos subigendi. Igitur Constantius Comes in Galliam cum exercitu profectus, Constantinum Imperatorem apud Arelatum civitatem clausit, cepit & occidit; Constantem filium ejus necavit comes suus Gerontius, vicissim ipse à militibus propriis in mortem actus. Iovinus itidem, vir Galliarum nobilissimus, mox ut in tyrannidem assurrexit, cecidit. *Attalus* quoque, velut inane imperii simulacrum, cum Gothis in Hispanias portatus, cum nescio quæ moliretur, captus in mari, *truncataque manu* vitæ relictus est. Heraclianus verò, defensa contra Attalum Africa clarus, dum quorundam periculorum suspiciones patitur, facit, cumque IIIM DCC navibus in Italiam approperat. Sed occursu comitis Marini territus, facta jam exscensione, subitò refugit Carthaginem, atque ibi militari manu consumitur,

Zosim. l. 6. Histor. Niceph. l. 7. c. 39. 40. Sozom l. 7. c. 8. 9.

Anno eodem.

Nicephorus l. 13. cap. 35. A. M. 4380. Christi 410. V. C. 1161. Iornandes de rebus Geticis.

Zonar. Imperio Honorii Tom. 3. Procop. l. 3 de bello Vand. Prosper in Chronico.

A. M. 4381. Christi 411.

Orosius l. 7. c. 42. Sozom. l. 6. c. 13. 14. 15. 16. Marcell. in Chron.

A. M. 4387. Christi 417.

tur. Sub hæc recuperata jam à Constantio Gallia, *Athaulphus* apud Barcinonem Hispaniæ dolo suorum *periit*, eodemque exemplo Sigericus. Post quem Vallia electus quidem à Gothis, ut pacem ab Athaulpho & Sigerico servatam infringeret; at à Deo ordinatus, ut eandem confirmaret, memor cladium, quas decessores acceperant, pacem optimam cum Honorio Imperatore datis lectissimis obsidibus, pepigit, Placidiam ei reddidit: quæ Constantio deinde eximio duci nupta, peperit ex eo Valentinianum, postea Imperatorem.

Orosius lib. 7. cap. ult. Alanis interim, Vandalis Suevisque continua cum Gothis per Hispanias certamina fuêre, fatentibus ipsis, quod sibi perirent, Romanis vincerent, magnoque Honorii quæstui mutuis semper cladibus attererêtur. At Burgundionibus è mediis malis salus maxima ineffabili Dei misericordia emersit. Nam cum infestissima Vptari Hunnorum regis tyrannide premerentur, ad Christianorum Deum, suis semper propitiũ, conversis animis, baptismum repentè postulant, eoque mundati, extemplo in Hunnos vadunt, & congressi prælio, xxx eorum millia prosternunt: ex quo tempore Christianismum amplexi, constanter deinceps tenuêre. *Sigebert. Gemblac. in Chron. Socrat. lib. 7. cap. 30.*

Intera temporis, cum quievisset Oriens, tempestatibus tandem & ipse suis cœpit agitari.

Socrat. l. 7. c. 18. 20. Nicephorus l. 14. c. 21. Baraanes Persa, instigatus à Magis, latè propagatum Isdigerdæ indultu Christianismum afflixit, cumque profugos non redderet Theodosius, bellum ei intulit. Sed Persam Ardaburius ab Theodosio legatus, felicibus præliis fregit, x Persarum millia, quos *immortales* vocabant, mortales esse omnes docuit, neceq; quam parabant, insidias facturos oppressit. Saracenorum ad centies mille subito Romanorum terrore perculsi, dum fugiunt, Euphratis vorticibus sunt absorpti. Palladius, stupendæ celeritatis eques, uno triduo è Mesopotamia Constantinopolin advolans, victoriæ nuncium attulit. Sub hæc *Honorius* tricesimo Imperij anno *decessit* hydropicus, ætatis XL., quem præcesserat Constantius sororis ejus maritus. V. solis mensibus Imperio functus. Principatus Honorij *illustribus Poëtis*, Claudiano, Prudentio, Sedulio, Paulino; atque *Ecclesiæ Doctoribus*, Hieronymo, Augustino, Ruffino, Orosio, & aliis effloruit. *Pelagius* quoque hæreticus, gratiæ Dei inimicus, liberi in hominibus arbitrij patronus, sub eo extulit caput, plerisque Episcoporum Synodis damnatus, Augustini imprimis acutis confixus disputationibus. *A. M. 4393. Christi 423.*

THEODOSIUS II.
Et
VALENTINIANUS III.

EXempto rebus humanis Honorio, fultus præsidio Castini magistri militum Ioannes Scriba imperium invadit, missaq; ad Theodosium legatione, Africam à Bonifacio duce ob injurias ei à Castino factas, occupatam, bello reposcere deprecatur. At vero *Theodosius* legatis Ioannis in carcerem trusis, Ardaburium prætorem mittit adversus eum, quem tyrannus apud Ravennam aggressus inclusit. Quo Theodosius cognito, *Valentinianum* amitæ suæ Placidiæ filium, Cæsarem effectum, cum matre ad recipien- *Paulus Diac. l. 7. cap. 21. Prosper in Marcell. in Chronico Procop. lib. 3. bell. Vand. A. M. 4395. Christi 425.*

recipiendum Occidentis imperium dirigit, præmisso Aspare Ardaburij filio, quem pastor, ignoto habitu, per paludem inviam, apertis Ravennæ portis introduxit (ut angelus credatur fuisse) oppressoque Ioanne tyranno liberatus Ardaburius, Castinus in exilium missus est. Ita Valentinianus consensu totius Italiæ Imperator efficitur, magistris militum præcipuis Bonifacio atque Aëtio, quos Theodosius probaverat. Sed inter illos enata æmulatio atque odium, sicut antea inter Rufinum ac Stilliconem, Occiduum pessumdedit imperium, irritantibus Dei iram superstitione, superbia atque hæresibus, quibus Christiani ex longa pace agitabantur. Etenim Arianismo adhuc & Macedonij in Spiritum sanctum delirio laborabāt plurimi, totæque nationes Gothorum, Vandalorumque isthac erant peste contaminatæ. Accesserat nuper Pelagianismus, & super hæc omnia urgebat plerosque sacrarum ignorantia literarum, ac potestas Episcopalis in secularem commutabatur dominatum. Narrat Socrates horum scriptor temporum, ab Cyrillo Alexandrino Episcopo usurpatam gladij potestatem, mox & à Cælestino Comano. Ita vi armatâ ademptum Novatianis religionis suæ exercitium, Iudæos Alexandria expulsos, Orestem Cæsaris præfectum ab Ammonio lapide ictum, quod ægrius ferret, novam Cyrilli ambitionem, ac Cyrillum martyris elogio honorasse hominem, qui ob violatam magistratus autoritatem pœnas dederat. Mox acrius exarsit ambitio, fomitem præbente *Nestorio*, qui Sisinnio successor apud Cōstantinopolin datus, homo arrogans & divinorum rudis mysteriorum, vociferabatur de Mariâ virgine purum hominem esse natum, & à Iudæis crucifixum, *nec* proinde *Dei genetricem dicendam* beatissimam inter mulieres Mariam. quam ob causam, cum jussu Theodosij *tertia Synodus Oecumenica* CC patrum Ephesi ageretur, cunctante Iohanne Antiocheno, Cyrillus Alexandrinus adscitis iis, qui aderant, damnavit Nestorium, ostenditque *manere in duabus naturis unam Iesu Christi personam.* Sed decreto Ioannes Antiochenus, Theodoretus Cyrensis, Ibas Edessenus, & alij, per contentionem adversati, Cyrillum ipsum communione Ecclesiæ interdixere, præsentisque vix tandem Theodosij autoritate in concordiam reducti sunt. *Nestorius* cum non desisteret sententiæ suæ suffragatores aucupari, Oasin Arabiæ remotus, *corrosa à vermibus lingua perijt.*

Socrat. l. 7. c. 7. 13. 14. 37.

Socrat. lib. 6. cap. 32. 33. Euagr. lib. 1. cap. 2. 3. 7.

A. M. 4401. Christi 431

Niceph. lib. 14. c. 35.

Interea Valentinianus non tantum Hispaniam, Galliam Britanniamque direptionibus expositas, minime liberavit, verum etiam Occidentalem amisit Libyam, dum instinctu Aëtij Bonifacium, Africæ ducem, novarum suspicione rerum onerat. Bonifacius enim edoctus dolosis Aëtij literis de periculo, quod ei à Placidia & Valentiniano immineret, in perniciem efferbuit Reipublicæ, Guntharium que & Gensericum, reges Vandalorum, ex Hispania evocavit in Africam, qui eam ferro, flamma, rapinis crudelissime devastarunt, Arianaque simul infecerūt impietate. Patefacto deinde dolo Aëtij, in animo quidem habuit Bonifacius pellere Africa, quos introduxerat, Vandalos, sed inferior prælio Romam venit, victoque acie Aëtio, tantarum fraudium magistro,

Procop. l. 1. belli Vand. Paulus Diac. lib. 14. Iornandes de rebus Goticis Prosper in Cronico. Niceph. l. 14. cap. 56.

A. M. 4402. Christi 432. stro, paucis diebus interjectis, morbo *exitinctus* est, Africa Vandalis relicta.

A. M. 4400. Christi 430. Prosper an. 431. Tom. 1. Concil. Synodo Carthag. 3. 6. 7. Possid. in vita Aug. Sub hoc rerum turbine beatus *Augustinus*, Hipponensis Episcopus, ne civitatis suæ ruinam cerneret, tertio ejusdem obsidionis mense, LXXVI vitæ annis expletis, ad Christum perrexit, vir cui parem sacra eruditione sequentia secula vix tulêre, Donatistis, Manichæis, Pelagianis, Arianis, aliisque hæreticis validè obstiterat, Episcoporum etiam Romanorum ambitioni, qui causas transmarinas, ad suum trahere tribunal conabantur, Apiarumque presbyterum ab Africanis Episcopis damnatum, de integro judicari Romæ postulabant, prolato ad id Nicæni Synodi canone, qui requisitus in archivis Ecclesiarum Orientalium nusquam comparuit.

Epist. Concil. Afric. ad Calest. Papam. Socrat. lib. 7. c. 37. Ita Zosimi, Bonifacii, Cælestinique Episcoporum elisa dominatio, statutumque, *ut unaquæque negotia in suis locis, ubi oriuntur, accipiant definitionem, nec putetur, Deum uni inspirare examinis justitiam, & innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus eam denegare.*

Dum ita Spiritus Christi libertatem Africani, & Christi hominis gloriam Ephesini patres tuerentur, Iudæi in Creta à quodam Pseudomose miserabiliter delusi, veritatem sera pænitentiâ agnovêre. Ille enim cum freta eis pervia, sicut quondam mare rubrum verus Moses, promisisset, plurimos in aquas desilire impulit, mox vorticibus haustos: reliqui deceptione tam exitiabili emendatiores, relictis majorum erroribus, Christi crucifixi potentiam cœperunt venerari.

Paul. Diac. l. 4. Paulo post Aetius, Hunnorum usus amicitiis, pacem principum, cum receptâ interploratæ potestatis usura obtinuit, dataque Vandalis Numidia, Africæ portione, pax cum eisdem necessaria magis quam utilis facta. Aetius Burgundiones, Litorius Gothos, Theodorico rege Narbonem obsidentes, pacem amplecti coegere.

Porro Imperatori Theodosio cõjux erat Athenais, Leontij Philosophi Atheniensis filia, literis bene erudita, quæ ex baptismo Eudoxiæ nomen acceperat. Ex ea susceptam filiam matri cognominem, Valentiniano dedit conjugem, Constantinopolin profecto: Mater Augusta Ierosolymam ivit anno sequenti, gratificos hymnos ac donaria Christo oblatura, unde secum catenas Petri retulisse fertur. *Euagr. l. 1. c. 21. Zonar. Tom. 3.*

Tricesimo deinde anno Theodosij, terræ motus facti sunt ingentes per menses aliquot integros, maximarum prænuncii mutationum, quibus Respublica tum Ecclesiastica, tum mundana mox laboravit, ac tantum non occidit. Romanum tunc præsulatum accepit Leo, qui primus in omnes totius orbis Christiani Episcopos dominatum sibi aliquem, velut ex privilegio Petro dato, cœpit arrogare, venerator imaginum & reliquiarum magnus, autorque verborum canonis; quibus sanctum sacrificium, immaculatamque hostiam se Deo offerre dicit Sacerdos, Dominicam cœnam celebrans. Vir cœteroquin eruditus, & assertor veritatis adversus Eutychen, à quo tamen deceptus, cum Flaviani improbaret Synodum, qua Eutyches erat damnatus, maximarum præbuit dissensionum materiam. Negabat Eutyches, Archimandrita Constantinopolitanus, remanere in Christo incar- *Euagr. l. 1. c. 17. Sigbert. Gembl. Tomus Conc. 1. part. 2. Euagr. l. 3. Hist. Eccles. cap. 9. 10.*

nato duas naturas, divinam atque humanam, docebatque ambas in unam contemperatas permixtasque esse. Eum communione privaverat Flavianus Episcopus, quam sententiam Eutyches à Leone cupiens retractari, effecit, ut temeritatis collegam argueret Leo. Quare Chrysaphij Eunuchi potentia subnixus hæreticus, impetrat concilium fieri Ephesi, ubi præsidente cum militibus Dioscoro Alexandrino, damnatus est Flavianus Episcopus, absolutus Eutyches. Episcopi qui aderant, metu coacti, placitis Dioscori subscripsere. Flavianus calce ictus Dioscori, triduo post mortalitatem explevit. Postea Domnus Antiochenus pænitens suffragij, in stabilimentum impietatis dati, vociferationibus suis accendit iras Theodosii in Dioscorum. Quibus sedandis Chrysaphius Anatolium Apocrisiarum admovet ad Episcopatum urbis regiæ, Pulcheriamque prudentissimam Theodosij moderatricem fictis criminibus in privatum redigit statum.

Zonar. Tom. 3. Verum Theodosius vix tandem meliora edoctus, Chrysaphiũ multat exilij, sororemque in aulam revocat. Illa ut erat solertis ingenii, ad coarguendam fratris socordiam, cõponit literas, quibus Eudocia Augusta Pulcheriæ vendebatur, curataque subscriptione regiâ, accersitam ad se non patitur redire ad Imperatorem. Interrogata facti tam insolentis, profert Syngrapham, convincit subscribi à Theodosio literis non perspectis. At Eudocia in suspicionem adducta postmodum levitatis, quod pomum ab Imperatore missum comedisse dejeraret, cum constaret ab ea datum alteri, pulsa matrimonio est, ac Ierosolymam magnis cum opibus commigravit.

Cœterum in terræ motu, quem dixi trepidantibus cunctis, adolescentulus quidam subitò in aerem sustollitur, repositusque in terram ait canendum omnibus, *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri*, nihilque aliud apponendum; haut obscurâ invocationis sanctorum, quæ tunc incipiebat damnatione. Quare cum passim cantaretur illud, *Kyrie eleison*, & quæ sequuntur, cessavit terræ motus. At religiosa defunctorum veneratio non ob id cessavit, sed vires acquisivit majores indies, donec multiplicatis passim Diis tutelaribus, penè renovatum adspiceres mutato habitu, paganismum. *Tus Diac. l. 17. Sigebert. in Chronico Niceph. l. 14. cap. 46.*

Igitur ad ruinam inclinavit imperium, barbaris quaslibet ejus partes fœdè lacerantibus, Theodosio eunuchis avarissimis habenas permittente Reip. *Suidas in Theodosio Minor.*

Primum ergo Gothi, capto Litorio duce, cæsoque Valentiniani exercitu, pacem eum poscere compulerunt, tradita parte Galliæ. Aetio autem ibi intento, *Gensericus*, de cujus amicitia nihil metuebatur, *Carthaginem occupavit*. Anno sequenti *in Siciliam* transiens, magnis eam affligit calamitatibus, missique ab Theodosio duces Areobinda & Anaxillus, dum longis cunctationibus bellum differunt, Siciliæ magis oneri quam Africæ præsidio fuere. *Prosper in Chro. & ex eo Diac. lib 14. A. M. 4409. Christ. 439. Cassiodorus in Chronico Niceph. l. 14. c. 57.* Paulò post atrocius ingruit Dei flagellum *Attila* Hunnorũ Rex, Thracias & Illyricum sæva depopulatione vastans, omniaque castella & civitates redigens in servitutem, præter Adrianopolin & Heracliam. Hic sex millibus librarum auri delinitus, annuumque ab Theodosio pactus tributum, paululum quidem recessit. *A. M. 4411. Christi. 441.*

A. M. 4414. Christi 444. Beda l. 1. Paulus Diac. l. 14. Malmesb.

recessit. Interempto deinde fratre ejus *Bleda*, repertoque, ut putabatur Martis gladio ferocior, renovat bellum, causatus tributum haut fideliter persolvi. Eodemque tempore Picti & Scoti Britanniam, frustra Aëtii subsidia precantem, vexando pertinacius ad circumspicienda Anglorum Saxonum auxilia compulerunt. Anglorum natio, cum prosperum suorum iter domi comperisset, eas in Britanniam vires intulit, ut & Pictos pelleret loco, & ipsam Insulam, stipendium minus præparatum habentem, sui juris faceret.

Iornandes de rebus Goticis. Paulus Diac. l. 15 Marcellinus Com. in Chronicis.

Attila interim Genserico fœderatus, innumeras gentes quibus præerat, Scythas, Ostrogothos, Sarmatas, Quadros, Rugos, Bastarnos, Marcomannos, Bructeros, Saxones, Gepidas, in bellum evocat, nec minor astu quam viribus, simulat apud Valentinianum, se Gothos Gallia pulsurum; apud Gothos, se Romanis fingit solis inimicum. Sed fraude patefacta, Valentinianus omnes Galliarum reges, Theudericum Gothorum, Gundericum Burgundionum, Merovenum Francorum, Sangibanum Alanorum, communis metu periculi sollicitatos sibi sociat, ac duce Aëtio dubiam Attilæ palmam proponit, eodem tempore, quo

A. M. 4420. Christi 450.

Theodosius II. equo delapsus, contracto ex luxatione vertebrarum morbo, *obiit* quinquagenarius, omni penè vita Imperator. Regnavit tamen post obitum patris Arcadii annos XLII.

Latissimis ergò *in campis Catalaunicis* conseritur *pugna*, cui vix par alia veterum. Ab utraque parte CLXII millia cæsa referuntur, exceptis XC millibus Gepidarum & Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis vulneribus concidere. Franci Romanorum, Gepidæ Hunnorum castra sequebantur. Theodoricus Gothorum Rex, dum adhortans discurrit exercitum, equo dejectus vitam maturâ senectute conclusit. Attila post prælium adversum castris excedere non ausus, cladem suorum maximam fuisse prodidit. In copiis eum quingenta millia habuisse Iornandes, P. Diaconus septingenta scribit. Aëtius Thurismundum patris sui ultione ardentem à persequenda revocavit victoria. Hinc digredientibus ad sua Gothis, securior hostium *Attila* cœpit Aquilejam diuturna obsidione fatigare. Ejus reformidantes adventum Veneti, relicta patria, in insulas se conferunt, futuræque Reipub. quam florentissimam sequentia dedêre secula, fundamenta locant. Eversis interim ab Attila Aquileja, Mediolano, Ticino, Vincentia, cum ulterius tenderet, Leonis Episcopi Romani legatione placatus, reduxit exercitum in Gallias, ubi à Thurismundo victus prælio, in Scythiam recessit, ac nuptiali in toro, dum vino madet, interclusо sanguine è naribus erumpere solito, feralique itinere in fauces illapso, stertens *suffocatus* est. Itaque glorioso per bella regi temulentia pudendam mortem attulit. Exitium ejus subsecutus est paulò post Valentinianus III. corrupta dolo uxore Anicii Maximi Consularis, dolosam passus adulterii vindictam. Maximus muneribus aliquos induxit, qui calumniis efficerent, ut Valentinianus sua manu Aëtium, quo tunc præcipuo bellatore Respublica utebatur, interficeret. Hinc facilè persuasum satellitibus Aëtii, ut fortissimi ducis mortem ignavi Imperatoris sanguine

Iornandes de rebus Gothicis c. 42. 49. A. M. 442. Christi 454.

Procop. l. 3. bello Vand.

Zonar. Tom. 3.

A. M. 4425. Christi 455.

expiarent. *Occisus* ergò in campo Martio est *Valentinianus*, anno Imperii, XXX, cladibus imperii insignior quam imperio, præstigiisque ac divinationibus addictus.

Photius in Bibliotheca.

Hac tempestate *septem Martyres*, in spelunca quondam, Decio imperante, obstructa quiescentes, post CC fere annos *excitati*, resurrectionis mortuorum fidem apud multos labantem firmasse referuntur.

Niceph. lib. 14. cap. 53. 24. Gennad. de viris Illustr. Prosp. in Chron. Euagr. l. 1. cap. 1. 13. 14. 15.

Theodosius codicem legum à se dictum promulgavit, Bononiensem condidit Academiam, virtutum suarum laudatores reperit viros eruditos, Theodoretum, Socratem, Sozomenum Historicos: quibus suppares fuerunt Proclus, Prosper Aquitanicus, Euodius, Maximus Taurinensis, Palladius, primus Scotorum Episcopus: Iohannes Cassianus monachus, Isiodorus Pelusiota, Synesius Cyrenensis, Symeon Stylita, vitæ repertor mirabilis, quam in columna egit, Nilus & Marcus monachi, Eucherius Lugdunensis, Vincentius Lirinensis, Salvianus Massyliensis.

MARTIANUS.

Euagr. l. 2. cap. 1. Marc. in Chronicis. Procop. lib. 3. belli Vand. Iorn. de regnorum success.

DEfuncto Theodosio, soror ejus Pulcheria virgo, quinquaginta annis major, *Martianum* virũ militarem, sed probum & prudentem, Thracem genere, ad imperium evexit, matrimonium quidem ejus pacta, sed salva, ut volunt, virginitate. Martiano magna non solum imperii & pacis publicæ, sed & religionis cura fuit. In ore habuit crebro illud: *non movenda esse arma, si pace frui liceat.* Euagrius & Procopius jurasse eum scribunt Vandalis Africanis pacem, accepto omine imperij, quod aquila dormienti umbram fecisset, nec fas duxisse jam Augustum à fœdere, quod privatus percusserat, resilire.

Zonar. Tom. 3. Euagr. l. 2. cap. 4. 18. Niceph. lib. 15. c. 2.

Vt dissidia Episcoporum maxima, Eutychiana ex hæresi nata, compesceret, quartam universalem Synodum indixit apud Chalcedonem, eique ipse interfuit. Convenerunt Episcopi sexcenti triginta. Damnatus est Dioscorus Alexandrinus, definitumque, manere in Christo divinam humanamque naturam. Verba concilii sunt; *Christus ejusdem cum patre substantiæ est secundum Deitatem, ejusdem substantiæ & similis nobis per omnia secundum humanitatem dempto peccato. Vnus idemque in duabus naturis citra confusionem, mutationem, divisionem, separationem, distantiam unitis, faciente quaque natura quod sibi est proprium, cum alterius communione.* Decretum autoritate Augusta firmatum, multumque valuit ad Arianorum, Macedonianorum, Nestorianorum, Eutychianorumque lites finiendas, quæ ad CL annos fœdissime vexarant incolas terrarum.

Niceph. lib. 15. c. 10. 11. Tomus Conc. 11. parte 1. Th. Balsamon in Conc. Chalc.

Cœterum terræ motus crebri, & signa de cœlo ignea novorum nunciabant malorum vestigia adesse. Nam non tantum Attila eo tempore Occidentales adhuc vastabat provincias; sed & diturnior pestis Ecclesiam cœpit infestare, arrepta ex hoc concilio ansa: Nimirum primatus & dominii cupiditas orta inter Episcopos, Occidentales simul & Eoôs. Synodus Constantinopolitano Episcopo potestatem in Oriento tribuerat, parem illi, quam Leo Romanus in occiduis sibi asserebat provinciis.

Concil. Chalc. act. 15. Leo Epist. 61. 62.

Ea definitio Leoni Papæ vehementer improbata, publicisque ad Ecclesias Epistolis impugnata est, seminarium perpetuæ dissensionis: longiusque per ambitionem alienandis

nandis

nandis à se Christianis, quam unius alteriusve dogmatis conjuncti suffragio fuerant. Quare nihil mirum, si imperij quoque mundani convulsa est compages. Peremptis enim Valentiniano Aëtioque, soluti metu Barbari, passim volitare, & tanquam laxatis vinculis discerpere Rempub. cæpere. Franci, sive à ferocia, sive à Francione dicti duce, ex Asia olim in Germaniam variis delati casibus, post Feramundum & Clogionem Reges, Meroveo parebant, quo duce Parisios, eamque Galliæ partem, quæ deinde Francia dicta est, occuparunt; Visigothi Theodorici regis ductu Hispaniam subegerunt, victis acie Suevis.

Apol. 9. 14. 15. Aimoinus l. 1. c. 2. 3. Trithemius in Compendio Iornan. c. 44. 45. Procop. 3. l. de bell. Vand. Euagr. l. 2. Hist. c. 7.

Romæ *Maximus* Eudociam Theodosij filiam, conjugem Valentiniani, in matrimonium adscivit suum, imperiumque simul & totum armis rapuit. Sed cum imprudenter aperuisset Imperatrici, suo consilio Valentinianum interemptum, vindictæ cupida mulier Gensericum ex Africa accersit occultis literis, *communi pernicie privatum dolorem solatura.* Gensericus occasione usus, Romam advolat classe valida. Maximus ab exercitu imparatus, in fuga lapidatur, principes diffugiunt, urbs traditur Genserico. Ea per XIV dies diripitur, deformaturque; Eudocia cum filiabus Placidia & Galla Eudocia, multisq; captivorum millibus asportatur in Africam, Romanum imperium à ferrea, quâ pollebat, firmitate in testaceam fragilitatem decidit.

Super hęc Burgundiones Lugdunensem Galliam, Aquitaniam Gothi pervadunt, neque ea pars Galliæ Romanis remanet integra, quam Rheni fluenta atque amnis Ligeris determinant. Cum Franci indies regni sui pomæria dilatarent, Gensericus perpendens, bilem se movisse Martiano, ob spoliatam nefariè Romanam urbem, abductasque reginas, filiarum Valentiniani alteram filio suo Honorico jungit, alteram Placidiam, cum matre remittit ad Martianum, quam ille Olybrio tradidit patricio in matrimonio habendam. Procopius ad Leonem demum remissas eas affirmat. Crediderim ad Martianum destinatas, eo mortuo ad Leonem pervenisse. Interim *Avitus* in Gallia sumit imperium, invito Martiano, sed repulsus ab Romanis, & à Ricimero Suevo, militiæ magistro comprehensus, deponere cogitur purpuram, fitque ex Imperatore *Episcopus* Placentiæ: neque sic tutus satis, cum in Galliam refugisset, peste aut animi mœrore *exstinguitur.* Quem subsequitur paulo post Martianus, dum nequaquam se expedit de successore Occidentalis imperij, Asparis patricii; veneno sublatus, anno imperij VII.

Aimoinus l. 1. cap. 5.

Procop. lib. 3. bell. Vand.

Sidon. Apollinaris.

A. M. 4426. Christi 456. Euagr. lib. 2. c. 7.

LEO I.

LEO I. Thrax aut Dacus genere, studio Asparis Patricij Martiano successit in imperio Orientali, Chalcedonensis Synodi, fideique rectæ tenax, ac proinde punitor Alexandrini populi, à quo Proterius Episcopus nefariè interemptus, & Timatheus Æluus per seditionem suffectus fuerat. *Majoranum* creavit militiæ magistrum, misitque ad accipiendum regimen Occidentis; cujus ille reliquias tenuit, varioque Marte defendit quadriennio, necatus tãdem à Ricimero, quem ad expellendos Gallia Alanos, cum exercitu advocaverat. Ostrogothos fœdere sibi junxit Leo; qui Her-

Anno Christi 457. Mundi 4427. Euagr. l. 2. c. 8. 9. 10. 11. Paulus Diac. l. 15. Zonar. Tom. 3. Niceph. l. 15. c. 15 & c. Iornan. des Get. cap. 50.

nacum Attilæ filium, acie victum, in Scythiam repulêre, cumque Suevis Hispaniam tenentibus tam diu ambiguis depugnarunt præliis, donec tandem ad internecionem eos redegerunt. Ardaricus Gepidarum Rex, qui primus viam monstravit gentibus, ab Attilæ filiorum servitute se in libertatem vindicandi; Daciam à Leone suscepit, Gothi Pannoniam, Alanorum pars Mæsiam inferiorem. Sic filii Attilæ, *dum inconsultè imperare cuncti cupiunt, omnes simul imperium perdidère.* Cæterum

A. M. 4431. Christi 461. post Majoranum *Severus*, triennis Imperator fuit, sub quo Ricimer Alanos in Italiam irruentes devicit, Beurgo rege eorum interempto. Caput Orientalis regni Constantinopolis, oborto ex candela in foro relicta incendio, per integrum quatriduum arsit; Antiochia, Gallia, aliæque orbis partes horrendis terræmotibus sunt quassatæ: quibus sedandis Mamertus Viennæ Episcopus, majores instituit Litanias, postea in consuetudinem receptas sempiternam, ut sexta post Pascha hebdomade agerentur. *Iornan. cap. 45. Cassiod. in Chronic. Ammianus l. 1. cap. 25. Evagr. l. 2. c. 12. 13.*

A. M. 4445. Christi. 465. Sed *sublato* Ricimeri fraude etiam *Severo*, rogatus à Romanis Leo direxit *Anthemium* in Italiam, cujus ducta filia Ricemer paulo diutius acquievit, victusque est interim Gensericus navali *A. M. 4437. Christi 467.* prælio, qui omnes propè imperii partes prædæ habebat adeo, ut quocunque ventus ageret impressiones faceret impunè. Sed cum jam Sardinia & Tripolis essent receptæ de Vandalis, Basiliscus frater Verinæ Augustæ, inertia haut proditione victoriam corrupit, atque omnis ferè classis mille navium in potestatem venit Giserici. Ricimer verò jam satis sibi visus habere potentiæ, *Anthemium* Imp. socerum suum Romana in urbe *Procop. l. 3. de belloVand. Zonar. Tom. 3. Cassiodor. in Chron.*

obsidet, eaque capta *occidit*, post annos quinque dominationis, paucisque post diebus ipse moritur, per brevi gaudio usus victoriæ nefandæ. *A. M. 4442. Christi 472.* Successit *Anicius Olybrius*, qui quarto mense decessit, eodem tempore, quo Leo Imperator crebris Asparis patricii flagitationibus evictus, filium ejus creavit Cæsarem indignante admodum populo, nec ferente Arianâ infectum hæresi Dominum. Quare Leo, insidias expertus Asparis, ipsum filiumque ejus Ardaburium interemit, atque Leoni puero, suo ex Ariadna filia nepoti, legavit imperium, Zenonis generi sui spreta corporis animique deformitate.

Post Olybrium Ravennæ renunciatur Imperator *Glycerius*, favore Gothorum, quos datis muneribus demulsit, ne Italiam irrumperent. *A. M. 4443. Christi 473.* Iisdem artibus *Leo* Imper. ab occupandâ eos Græcia vertit, qui paulo post *decessit* ventris confectus profluvio, annos dominatus XVII. *A. M. 4444. Christi. 474.* Designabat Iulium Nepotem Imperatorem Occidentis, qui classe advectus in Italiam, movit potestate sua Glycerium, atque Episcopum Salonensem fecit in Dalmatia, quinquennio purpura usum. *Marcellinus in Chronic.*

Regnante Leone, Childericus Francorum Rex, ob insolentiam pulsus à suis, exulatum ivit in Thuringiam. *Iornandes Got. c. 56.* Franci Ægidium Romanum ducem sibi legerunt. Sed post octennium, persuasis ab occulto amico principibus gentis, revertitur Childericus, & modestius sceptro utitur.

Constantinopoli Studius consularis cœnobium excitavit monachorum insomnium, id est, per ordines continuos laudes Deo juges decantantium. *Nicephorus l. 15. cap. 23. Cedre.* Ibidem pictori cuidam,

Theod. Lector l.4. dam, Christum ad instar Iovis delineare instituenti, manus exaruit, Gennadij precibus curata.

Bonæ interim literæ & artes liberales, itemque solidior sacrarum literarum scientia, ruente imperio unà ruere cœperunt, barbaris secum barbariem importantibus, studiisque melioribus bellica passim clade obtritis. Sidonius tamen Apollinaris, Priscus Rhetor, Victor Uticēsis, alijque viri docti hæc tempora illustrarunt. Romæ Leoni papæ erudito successit Hilarius, Hilario Simplicius. Gennodio Const. spectrum apparuit, quod repulsum ab eo respondit; *Te quidem vivo, recedo: sed postea modis omnibus Ecclesiam perturbabo.* Apparuitque *Dæmonem aliquando vera, sed malo animo loqui.* Leo Imper. expilatis passim subditis, adeo ut tributo non essent solvendo, Hyperechium quoque Grammaticum miserat in exilium, à Malcho ob id istius seculi historico minimè laudatus. Laudatur tamen vox ejus, qua stipendium, Eulogio philosopho datum, in militiam insumere suadenti, respondit: *Vtinam liceret meo tempore, quæ militibus dantur, in artium professores impendere.* Suidas in Leone.

ZENO.

Anno eodem 4444. Procop. de bell. Vand. l.3. Euagr. lib.3. Leonis Nepote in infantia extincto, *Zeno* corripuit imperiū, corpore animoque turpis. Tyranno enim quam regi propior, fratrem habuit Cononem, mactationibus hominum intentum, & Sebastianum aulicum honorum venditionibus.

Cassio. in Chronico Iorn. de regnorum success. Eo tempore Nepos Romæ dominabatur, Glycerio velut in pœnam ad Clericatum detruso. Sed Nepotem Orestes patricius, exercitu instructus in eandem relegavit Dalmatiam, quo ipse Glycerium egerat, filiumque suum Momyllum creavit Augustum, qui ob staturæ brevitatem *Augustulus* est appellatus, ominoso cognomento. Etenim amici Nepotis accersivēre *Odoacrum*, Turcilingorum seu Herulorum ac Rugorum regem, qui occupato Ticino, pervasaque Italia, Orestem Placentiæ interemit, ac Romanam urbem cepit, quarta jam vice, ex quo condita fuerat, pulsoque in exilium Augustulo, regem se nominavit Italiæ. Ita Augusta dignitas, quæ Romæ in Augusto cœperat, in Augustulo exspiravit. *Odoacer* abrogata Consulum eminentia, sedem regni Ravennæ constituit; ita occidit gloria Occidentis, anno Augustorum DXXII. A. M. 4445. Christi 475. Niceph. lib. 16. c. 1. 2. Theod. Lector l. 1. Suidas in Vocabulo Zeno. Iorna. Got. cap. 46. A. M. 4446. Christi 476. Marcell. in Chronico Zonar. Tom. 3. Cedren. pa. 288. 299.

Orienti etiam nova clades orta est. Basiliscus Verinæ Imperatricis frater, è Thracia movit bellū Zenoni, Verina Augusta fratrem concitāte adversus generum, & è senatu quibusdā graviter adjutātibus. Zeno, ut erat homo timidus & effœminatus, cum uxore Ariadne ad Isauros confugit, populares suos, ibique annum & octo menses egit. Intera Basiliscus, nihil melior Zenone, ad reliquam improbitatem Eutychianam quoque adjunxit hæresin, ac dum Chalcedonensi Synodo autoritatem abrogare omnem conatur, adacto in suffragium Episcopo Constantinopoleos Acacio, autoritatē ipse suam perdit: Nam & Doctorum & Senatorum oppugnatus sententiis, Armati Ducis, adulterique reginæ Zenonidis, quem contra Zenonem miserat, proditione, ad hostem transeunte exercitu, deseritur à suis. *Zeno* regressus Constantinopolin, Basiliscum in Castellum quoddam misit Cappadociæ, ubi cum uxore & liberis Suidas in Harmato & Basilisco.

liberis fame *interiit*, post biennij dominatum, insignem bibliothecæ incendio Byzantinæ, in qua cxx millia librorum arsêre.

Evagr. l. 3. cap. 24. Zeno adversis rebus nihil emendatior, Armati proditoris filium Basiliscum Cæsarem designavit, ut promissa quidem impleret: sed patrem occidit, dicens; qui Basilisco fidem fregisset, nec sibi eam servaturum. Filium quoque ejus mox è Cesare effecit Clericum, recepta jam semel consuetudine, *ut malè regnaturis aut regnātibus castigatio esse sacri officij severitas crederetur.* Suidas Filium Zenonis principatui innutritum, sed cui nihil esset regium, præter morum & vultus insolentiam, maturè exemit rebus humanis Deus, ne sua eis vanitate illuderet.

Iornandes Get. c. 57. Marcellinus in Chronico. Cum autem *Theodoricus*, Theodomiri Amali filius, Ostrogothorum rex, Thraciam Mœsiamque populatus, Byzantio minaretur, promptior ad blanditias quam ad arma Imperator, invitatum in urbem inimicum, Consulem creavit, maximisque honoribus vix saturatum, cum novas iterum res moliretur, in Italiam adversus Odoacrum ut iret, persuasionibus induxit. Cassiodor. in Chron. Theodoricus princeps fortissimus, comperto *Dominam olim mundi Italiam obscuræ Herulorum genti parere*, & Odoacrum, victo captoque Phæba, Rugorum principe (quorum sedes Longobardi è Scandinavia egressi occupaverant) secutum agere, expeditionē ardenter suscepit, A. M. 4459. Christi 489. *Odoacrum* ad pontem Sontium cum tota gente *fugat*, eodemque anno (erat Zenonis xv) repetito apud Veronam conflictu, iterum vincit, unde Veronensis dictus est. A. M. 4460. Christi 490. *Tertio* tandem certamine *pulsum*, includit Ravennæ, nocturnaque eruptione pugnanten redigit in urbem. Hinc relicta ad cōtinuam obsidionem parte copiarum, per reliquas Italiæ urbes circumfert bellum, factaque pace cum Hunerico, Vandalorum in Africa rege, Siciliam ab eorum deprædationibus liberat. Victor. de persecutione Vandalorum. Is Hunericus patre suo Genserico immanior, instinctu Episcoporum Arianæ hereseos, ægre ferentium Catholicæ veritatis incrementa, ultra cccc millia Orthodoxorum antistitum exilio aut morte multavit. Gregor. Turonensis lib. 2. Hist. Franc. Marcellinus Chron. Aliquos ex scelerum suorum conscientia veritus, mutilavit linguis, ex quibus fuerunt, qui nihilo minus divina mysteria expeditè eloquerentur. Evagr. l. 4. c. 14. Niceph. l 15. c. 28. & 16. c. 2. 13 24. Tyrannus, ultore Deo, verminante corpore, propriis tandem se morsibus laniavit, magnoque sed merito cruciatu abrupit vitam, anno regni octavo.

Evagr. l. 2. cap. 25. 26. 27. Zonar. Tom. 3. Cedren. p. 291. Nec melior Zenoni contigit exitus, licet à Theodorici Scythæ, Martiani quoque generi sui, Ilique & Leontij tyrannide mirè liberato. Etenim *Zeno*, sive acutiore morbo, sive ebrietate nimia exanimatus, cum concidisset, Ariadnæ uxoris jussu in sepulcrum illatus est vivus receptoque sensu, nequicquam lamentabiliter vociferatus, nemine succurrente, ita interiit, cum imperasset annos xvii. anno post mortem Iulij Cæsaris Dictatoris, quo solus regnavit Augustus 532. post urbem conditam 1244. Theod. Lector Coll. lib. 1. Hic Petrum Fullonē seu Cuaphea Antiochenis Episcopum dedit, virum stolide Eutychianum, qui solenni Trinitatis hymno adjecit; *qui mortuus est pro nobis*, ac stolidam Theopaschitarum hæresin condidit. Circa hoc tempus, cum essent, qui ex Augustini libris colligerent, Christum pro aliquibus tantum prædestinatis mortuum, coacto Arelate concilio damnatus Tom. Concil.

natus

Euagr. l. 3. c. 26. 28. 37. Biblioth. Patrum. T. 3. par. 3.

natus error, ac virtus universalis gratiæ asserta est. Eustachius Syrus & Ioannes Rhetor horum temporum historias scripsère, teste Euagrio, Gennadius Massyliensis, Iulianus Pomerius, Gildas cognomine sapiens, Virgilius, Cæsarius Arelatensis sacræ eruditionis monumenta reliquerunt.

ANASTASIVS DICORUS.

Anno Chri. 491. Mundi 4461. Euagr. l. 3. Th. Lector l. 2. Georg. Cedren. p. 293. Niceph. l. 16. c. 25. 29. &c.

EXstincto Zenone, Ariadna Augusta *Anastasium* Silentiarium, (humile id munus erat) de sententia Senatus & Legionum, annitente Vrbicio Eunucho ad imperium pariter, conjugiumque suum evexit. Cognomen ei fuit *Dicoro*, ob pupillas oculorũ bicolores. Cum coronandi Imperatoris jus ad regiarum transisset urbium Episcopos (quos *Patriarchas*, id est, patrum seu Episcoporum principes appellitabant, interdum & Archiepiscopos) Euphemius Patriarcha Anastasium diademate ornare noluit, quoad data Syngrapha, in Synodi Chalcedonensis decreta semet obstrinxit. Ita coronatus Anastasius, *fœdi è meretriciis amoribus flagitiisque tributa, licet fisco fructuosa, abrogavit; magistratus vendi solitos gratis tribuit, optimum de se principem omnibus pollicitus*. Longinum, Zenonis fratrem, regno inhiantem relegavit. Deinde per Isauros inferentem bella, victum acie interfecit. Scenitas Arabes, Mesopotamiam populantes & Palæstinam, adegit ad fœdus. Cabadæ Persarum regi occupatã armis Amidam multo demum labore extorsit, castellumque Daras in Romani imperij finibus munivit. Cabaden hunc, Parozæ patri, quem Hunni Euthalitæ occiderant, suffectum, *moverunt Persæ regno, quod lege lata, communes esse uxores jusserat*. Sed cum amor conjugis carcere exemit, cum sua pudicitia custodi prostituta marito exitum mercaretur. Cabades elapsus facilè recepit potestatem, cognitaque Dei Christianorum virtute, in magno eos honore habuit. Porrò *Anastasius* longum *murum* ducentis & LXXX, à Constantinopoli stadiis distantem *struxit*, opus memorabile & amplissimum, utrumq; mare amplexum, barbarosq; è Ponto Colchide & Mæotide palude excursare suetos, arcentem oportune. Varia sub eo Episcoporum inconstantia & inquietudo fuit, Chalcedonense concilium seu approbantium, seu anathemate notantium, inter quos etiam erant, qui licet Eutychen & Dioscorum damnarent, tamen Synodi decreta minimè admitterent, in sedes potius intenti Episcopales, quam dogmatũ Christianorum sinceritatem. Anastasius utique Eutychianis visus propensior, quamvis pacis & concordiæ amantissimus. Exilio multabat ferventiores Orthodoxorum, *nulla* tamen *sanguinis gutta*, ut ajebat, *vindicare cupiens contraria sentientes, modo quiete agerent*.

Euagr. l. 3. c. 35. Procop. l. 1. Niceph. 16. cap. 36. 37.

Euagr. l. 3. c. 34. Marcellinus Chron.

Euphemium Patriarcham ejecit, surrepto successori ejus, aut extorto, quod reddere nolebat, chirographo, obligationem hanc suam Imperio dedecorosam esse prætexens: quem & ipsum, Macedonium nomine, exilij damnavit, eaque re vehementer alienavit populum, præsertim cum Episcopum faceret Timotheum assentatorem suum, veris infamem stupris, quæ Macedonio frustra imputaverat.

Itaque in Anastasium Vitalianus Comes, Thrax genere, insurgit,

qui conciliatis sibi Mysis Scythisq; ex agro Byzantino jam prædas agebat, classe urbem obsidens: cum Anastasius per præfectum prætorii suum Martinum Syrum ei restitit,& è machina quadam à Proclo, Archimedis æmulo, fabrefacta, classem hostium exussit. Sed ad extremum fractus populi in Vitalianum, Orthodoxorum receptorem, studio, spem fecit de Synodo,qua causa cognosceretur exulantium, Vitalianumque promissis allectum in honore interim habuit. Misit ob id legatos Constantinopolin Symmachi successor *Hormisdas* Papa, ut concilii habendi rationes edocerent Anastasium. Verum cum viderentur imperiosius agere nuncii, per posticum emissis omni Græcia interdictum est. Concilii spes decollavit. Interea Severus, Flaviano Antiocheno suffectus in Episcopatu, afflixit valdè monachos, Synchyticorum sectæ adversantes.

Iorn. de regnorum success.

Anastasius hymno solenni, sancte Deus, sancte fortis, sancte misericors adjici præcepit illud Petri Fullonis: *Qui crucifixus es pro nobis*, suspicionemque prebuit, quasi Deitatem sentiret crucifixam, unde cruentæ seditiones extitêre, queis deprecatus ipse coram populo culpam, positoque diademate, vix tandem remedium attulit.

Evagr. l. 3. cap. 44.

Secundo Anastasii anno *Theodoricus*, occiduarum partium Rex, ab Zenone destinatus, cum ex fœdere Ravennam obsidione fatigatam diutina intrasset, molientem sibi insidias *Odoacrum interemit*, regnumque Italiæ XXXIII annos tenuit. Romam cunctorum expetitus votis venit, senatumque mira tractavit affabilitate, plebi donavit annonas, dirutisque mœnibus deputata per singulos annos pecunia, subvenit; castella, urbes, palatia condidit, ut operum magnitudine antiqua miracula renovaret.

A. M. 4463. Christi 4 3.

Cassiodorus in chron.

In Galliis regnabat *Clodoveus* Iornandi dictus Lodoin, Childerici filius, qui à Clotilde, Burgundica conjuge, ad Christianismum incitatus, *cum parere differret, periculo coactus est sapere.* Nam in bello adversus Alemannos, laborante exercitu, fidem vovit conjugis suæ Deo, si lapsam Francorum erigeret aciem, victoriamque ex hostibus donaret. Itaque voti reus, à Remigio Episcopo Rhemensi baptizatur, exemploque movet subditos, ut Christo colla subdant, anno Domini CCCC XCIX. Favente dehinc, quem colere cœperat, Deo, Gundebaldum Burgundiæ, & Alaricum Gothum Aquitaniæ regem subegit, propagatisque Francici regni finibus, regiam sedem Parisiis statuit. Ejus filiam Audifledam Theodoricus duxit uxorem, omnesque vicinas gentes aut affinitatibus sibi, aut amicitia devinxit, vix quoquam Cæsarū moderatione, prudentia, liberalitate aut justitia inferior.

A. M. 4469. Christi 499. Gregor. Turonensis Francica hist. l. 2. cap. 29. 30. 31. Aimoinus l. 1. cap. 22. Isidorus in Chronico Gothorum. Iornandes Get. c. 58.

Simultas autem suborta inter ipsum & Anastasium Imperatorem, quod is Bulgaros, ignotam antea gentem, in Illyricum irruentes & Thraciam, in occiduas avertisset provincias. Quibus proinde bello prostratis, Theodoricus Sirmium Pannoniamque suo subdidit imperio.

Cassio. Zonar. Tom. 3. Marcellinus in Chronico.

Contra Anastasius Clodoveum, missis insignibus, Patricium Augustumque nominavit, unde iræ inter Clodoveum & Theodoricum, ac bellum varia utrinque fortuna gestum, Theodorico Gothos adversus Francorum tuente potentiam, perq;

Hibbam

Hibbam Comitem xxx eorum millia delente uno certamine.

Aimoi. l. 1. c. 11. Sigebert. Gembl. Theod. Lector l. 2. Nec quies inter Romanæ sedis Candidatos fuit. Symmachus & Laurentius, defuncto Papa Anastasio, dissentientibus Cleri populique Romani studiis electi, triennali discordia, ad sanguinem usque depugnarunt. Theodorici regis decreto Symmachus, qui prior electus fuerat, obtinuit honorem, cum Paschasius Diaconus Laurentii adhæreret partibus, cujus animam ob id thermarum addictam ministeriis, suisq; liberatum precibus, jactavit Germanus, Capuæ Episcopus.

Paulus Diac. l. 15. Verius illud sanè, quod revocatis à Gundamundo Catholicis per Africam, ac deinde expulsis à Thrasamundo, *Olympius* quidam in balneis Sanctam Trinitatem blasphemans, ignito jaculo cœlitus veniente, visibiliter *combustus* scribitur: *Theod. Lector l. 2.* quodque Constantinopoli *Deuterius* Arianus, Barbam quendam baptizaturus, mutatis Christi verbis, non in nomine Patris & Filii, sed per Filium in Spiritu Sancto, aqua *Niceph. l. 16. c. 35. Theod. Lector. l. 2.* subitò *disparuisse* memoratur. Memoriam quoque meretur duorum principum circa religionis dissidia acumen, Theodorici, inquam, Gothi, & Alamundari Saraceni. Theodoricus ita amavit Arianismũ suum, ut nollet tamẽ sua causa quenquam deficere à fide, quam corde semel probasset. Itaque Diaconum quendã sibi antea æstimatissimum occidit, quod in gratiam Regis Arianismum esset amplexus, addito elogio, *non servaturum sibi fidem, qui Deo eam non servasset.* Alamundarus lepidè elusit Severi fraudes, Antiocheni Episcopi, qui cum ut neophytum Regẽ Eutychiana inficere hæresi parabat. Fingens enim magnã sibi esse mœstitiam, quod Michaelem Archangelum comperisset vita esse defunctum, confessionem elicuit Episcoporum præsentium, *Angelum mori non posse,* consolari cupientium stolide, ut putabant, dolentem. Quibus ex tempore Alemundarus: *Quomodò ergò Christus*, inquit, *mori potuit, si non nisi solam habet Deitatem?* *Cassiod. in Chronico.* Cæterum Theodoricus etiam coluit Orthodoxos, inter quos *Boëtium* & *Cassiodorum*, viros clarissimos doctissimosque ad Consulatum provexit, quorum scripta egregia adhuc supersunt. In Hispaniam quoque protulit arma, eamque tutorio nomine sibi vindicavit, atque filiam suam Amalasuentam Eutharici Gothi copulavit matrimonio, tertio ante Anastasii obitum anno. *Anastasius* oraculo quodam doctus, fulmine sibi pereundum, tholoto in ædificio se habuit, quod securitatem eo præstari à cælesti igne esset persuasus, sed frustra. Nam sæviente aliquando tempestate, cum *Zonar. A. M. 4488. Christi 518.* discursaret per cubicula, subitò *mortuus* est inventus, territus ante mortem viri cujusdam horribilis specie, in somnis ei dicentis: *En ob perversitatem fidei tuæ* XIV *tibi vitæ annos deleo.* Regnavit annos XXVII & tres menses, vixit LXXXVIII.

Ethelb. Malmesb. Marian. Scotus. Decret. Gratiani. Niceph. lib. 16. cap. 37. Theod. l. II. lib. 1. Ipso imperante, Anglosaxones in Britannia novis Colonis, multoque cum suo & Britonum sanguine, regnum sibi potestatemque firmarunt. Patricius in Hibernia fidei Christianæ jecit fundamenta. Gelasius Papa primatum sibi in omnes Ecclesias, Anastasio refragante, adstruxit. Immeres bellicosi, reginæ quondam Austri obedientes, quæ Salomonem invisit Regem, missis ad Anastasium oratoribus, Christianismum sunt amplexi, & Episco-

Nicephorus l.16.c.45. pum expetiêre. Acephali hæretici, Chalcedonensem exsecrantes Synodum, cum Episcopis ceu capitibus carerent, varias de se sectas fudêre, Tritheitas, Agnöetas, Theopaschitas, Iacobitas, Armenios, Severitas, Aphthartodocetas, Severi Antiocheni, Iuliani Halicarnassæi, Iohannis Philosoponi & aliorum scriptis deliria adstruentes.

IUSTINUS.

Anno eodem. Evagr l.4. Niceph. lib 17. Proc p.l.4. Paulus Diac. lib.15. Zonar. Tom 3. Sigebert. Gemblac. Chronico Cedren. p 298.

IUSTINUS Thrax è subulco miles, è milite Tribunus, hinc Comes, & tandem Imperator, mira fortunæ commutatione, & pecunia aliena, factus est. Cum enim mortuo Anastasio, Amantius Eunuchus donativum ei dedisset, pro Theocritiano militibus distribuendum, Iustinus suum egit negotium, potestatemque alteri cupitam sibimet acquisivit. Id ægerrime ferens Amantius, dum insidias ulcisci insidiis quærit: prævenitur à Iustino, ac cum sociis necatur, implevitque somnium, quo à grandi quodam porco se devorari viderat. Iustinus Chalcedonensis Concilii acerrimus propugnator, relegatos ab Anastasio reduxit, Arianos Eutychianosque multavit exiliis, *Severum* novatorem, Antiochena sede pulsum, lingua privasset, nisi fuga ille prævertisset malum.

A. M. 4889. Christi. 519.

At Vitalianus, sub Anastasio affectator imperij, in Iustini intimam receptus familiaritatem, effugere tamen exitium nequivit, dolo cæsus, annuente Iustino, à Byzantinis, quorum necessitudines civili bello peremerat. Ejus loco Iustinianus, sorore natus Iustini, legionibus est præfectus.

Exorto cum Cabade Persarum rege bello, Iustinus Zelioben Hunnorum regem, socium sibi auro facturus, *infidelem experitur emptam pecuniis militiam.* Zeliobes enim maiori aut novo inescatus lucro, ad Persas semet transtulit. At cum Iustinus per literas explicaret Cabadi ingenium transfugæ regis, nec ille inficiari datam sibi à Iustino pecuniam posset, incensus ira Cabades, sustulit proditorem, & quotquot Hunnorum fuga non anteverterent exitium, (erant autem xx millia) paribus suppliciis interemit. Iustino ob animi sinceritatem pax data, sed minus diuturna. Nam postquam Tzatus, Lazorum seu Colchorum Dux, ad religionem se applicuisset Christianam, Iustinus baptizatum eum regemque & filium suum appellatum, remisit in Colchidem, Persarum imperio subditam. Eo facto inimicitiæ recruduerunt, Colchis Hunni adversus Persas venêre auxilio. Postea Cabades fatis vicinus, Coshröem filium adoptandum dare Iustino voluit: Factusque esset voti compos, nisi Proclus Quæstor tum Cæsari, tum Iustiniano, perniciosum esse id consilium demonstrasset. Vnde paulatim acrius bellum utrinque sumi cœpit. *Procop. de bell. Persico. lib. 1*

Quemadmodum autem *Iustinus* Tzati promotione Cabaden, ita *Arianorum persecutione Theodoricum offendit* Veronensem, qui ne idem in Catholicos statueret, quod Iustinus in Arianos, legati venerunt Constantinopolin Iohannes Papa, successor Hormisdæ, & prestantissimi Romanorum Boetius, Symmachus, aliique, exorantes Iustinum, ne sua in hereticos austeritate, Theodoricum in Catholicos efferaret. Quibus honorificè habitis, Iustinus Imperatorum primus, à Romano pontifice, qui superiorem se ferret Constantinopolitano Epiphanio, insignibus est *A. M. 4494. Chri. 524. Niceph. l. 17. c. 9.*

est Augustalibus redimitus, ingenti indignatione Theodorici, arbitrantis oratores conspirasse cum Iustino in suam regnique Occidentalis perniciem. Itaque Iohannem reversum in Italiam diutinâ maceravit custodia, cumque jejuniis & squalore carceris; comites verò ejus, partim igne, partim aliis suppliciis exstinxit. *Symmachum* Patricium generumque ejus *Boëthium* Consularem *punivit gladio*. Hi ambo quantum seu divina seu humana sapientia excelluerint, monumentis à se editis testantur.

Aimoinus l,2.cap.1.

A. M. 4496. Christi 526

Verum in Theodoricum nec sera, nec obscura cœlestis ira Numinis apparuit. Nonagesimo octavo post hoc facinus die, piscis forte appositi caput, tanquam Symmachi esset, torvis oculis, exertisque dentibus exitium minitantis exhorruit, subitaq; est *morte defunctus*.

Successit in regnum *Amalasuenta* filia, probè literis exculta mulier, cum filio *Athalarico*, qui puer ferè pueriliterque vivens, matrem imperij administram habuit octennium, Galliarumq; partes avo quæsitas bello, Francis repetentibus reddidit. Mortuo Alarico Amalasuenta cum Theodatum, amitinum suum, regni fecisset participem, non multo post, ipso jubente, in balneo strangulatur. Nam pravos Theodati mores, liberius increpârat, & tres Gothorum primores, *indignum esse vociferantes fastigio principis, si ferulam pateretur & literis incumberet*, astu quodam interfecerat, ut petulantiam Alarici castigare decenter posset. Ita sagacissima regina, dum filium ad bonam frugem, & agnatum reducere studet, gentilium suorum ferocia interiit.

Anno eodem. Iorn. de regnor. success. & de rebus Get. cap. 59. Procop. de bello Gothor. l. 1

Feliciori institutione Eudoxia Valentiniani *III*. filia, Childericum filium imbuit. Ille enim defuncto Thrasimundo, Vandalorum in Africa regnum adeptus, non patrem hæreticum, sed matris catholicæ monita sequens, cultor rectæ fidei enituit. Adstrictus à patre juramenti nodis, ne unquam in suo regno catholicis faveret, priusqnam regni jura assumeret, universos Episcopos ab exiliis revocavit, LXXIV annis evolutis, ex quo à Genserico, avo suo, primitus per Africam Ecclesiæ erant Arianismo contaminatæ. Sub hæc *Iustinus*, cum quarto ante obitum mense, Iustinianum successorem designasset, *in vivis esse desiit*, gesto imperio annis IX.

Paul. Diac. l. 15.

A. M. 4457. Christi 527.

Eo tempore Fulgentius Ruspensis in Africa, Ennodius Ticinensis, Nonnus Panopolita Ægyptius, Severinus Abbas in Noricis, Germanus Episcopus & Genovefa virgo Parisiis, Brigitta vidua in Scotia, doctrinæ sanctitatisq; laudibus, floruêre. Cabades Persarũ Rex Manicheos, quod filium ejus Phatuarsan, superstitione sua imbutum, ad res novandas pellicerent, spectante Magorum principe & Christianorum Episcopo, contractos in unum omnes exstinxit.

Aimoinus l. 1. Bibliotheca Patrum. Tom. 6. Paulus Diac. lib. 15.

IUSTINIANUS.

CUm Iustinum Imperatorem in Persas arma parantem, mors præripuisset, *Iustinianus*, sorore ejus genitus, consensu senatus atque exercitus Augustus, statim ad Remp. reparãdam adjecit animum. Persas Mesopotamiæ & Colchidi imminentes, per varios duces, Belisarium imprimis, cui comes ivit Procopius historicus, præliis fregit attrivitque, ut mortuo Cabade, qui bellum intulerat, Cosdroes ejus

Anno eodem. Procop. de bello Persico l. 1. Niceph. lib. 17. c. 10. 24. Paulus Diac. lib. 16.

Georg. Cedren. p. 312. ejus filius fessus malis, pacem amplecteretur, quæ muneribus invicem missis coaluit. Iudæos quoque & Samaritanos in Palæstina rebellantes, occidione delevit,

A. M. 4498. Christi 528. Hinc dum novum in Africa gliscit bellum, *Iustinianus* Triboniano legum quidem perito, sed homini impio & avaro, cœterisque Iurisconsultis dat negotium, ut jus vetus per immensa volumina sparsum, in paucos libros certosque titulos digerant, promptuarium quibusvis litium casibus determinandis. Inde Codex, Digesta, Institutiones juris natæ, docendisque legibus Romæ, Beryti & Constantinopoli instituta collegia, *magno generis humani bono, nisi obscuritas legum quarundam & repugnantia alendis multorum pravis ingeniis subserviret.*

Interim Antiochia, iterato quassata terræ motu, cives suis obrutos ædificiis exstinxit, ultra quadringenties mille: Constantinopoli seditio ultra triginta hominum millia *Cedren.* absumpsit, parumque ipse Imperator ab exitio absuit.

Marcell. in Chron. Aimoinus l. 2. c. 15. 16. Zonar. Tom 3. Niceph lib. 17. cap. 10. Etenim Hypatius, Pompejus & Probus consobrini, nepotes Anastasii Imperatoris, omni seditiosorum turba armis don sque ministratis illecta, dolis invadere tentabant imperium, ac per quinque continuos dies urbem regiam per Conscios depopulati; ipsi interea ut fideles Reip. in palatio versabantur. Tandem Hypatius torque redimitus aureo, & Pompejus Comes sub veste loricatus, dum ascendunt occupare palatium, proditi trucidatique, *ante perdidere quam haberent imperium.* In eo tumultu insignis Belisarii in Iustinianum fides enituit, qui licet ob quorundam calumnias in privatum esset redactus ordinem, tamen veteris commilitii memor, habensque in matrimonio Antoninam, sororem Theodoræ, & Antoniæ (quondam ex adolescentiæ amoribus Iustiniano cognitæ, ac deinde nuptæ) ad fores venit theatri, fortissimorum globo juvenum vallatus. Ibi repertum novum Cęsarem Hypatium (Aimoinus Florianum vocat) veluti venerabundus accedit, strictoq; derepente gladio obtruncat, & Iustiniano in dignitatem restituto, mox & ipse, satis jam purgato crimine, suam recipit. Procopius in carcerem trusos, ac postridiè à militibus cœsos Hypatium Pompejumque memorat. *Procop. de bello Persico lib. 1.*

Dum illa aguntur in Eois partibus, & Heruli nuper facti Christiani partes tuentur Iustiniani apud Constantinopolin, alii Heruli ad Thulen, id est, Norvvegiam refugiunt; Africa, Hispania, Italia, Roma, Britannia, Germania, novis motibus inardescunt. *Procop. l. 2. Gothor. Zonar. Tom. 3.*

In Africa Hildericus, re adversus Mauros improsperè gesta, à fratre Gilimere & regno privatur, & carceri includitur, frustra pro eo deprecante Iustiniano. Qui cum ob id arma intentaret Gilimero, ille etiam vitam captivo Hilderico ademit. *Isid in Chron. Gothor.*

In Hispania Crothildis, Clodovæi filia, ob relligionis disparitatem indignè habita apud regem Almaricum conjugem, fratres suos, Theodoricum (qui nuper Thuringos subegerat) Clodomirum & Clotarium, Francorum reges, ad ulciscendas instigat injurias. Theodorici filius Theodobertus, pro patre defuncto junctus patruis, in Hispaniam abit. Fugatus occiditur Almaricus, cumque ejus etiam successore Theude continuatur bellum, Francorum deni- *Procop. lib. 1. de bello Gothic.*

denique clade finitum. Theudes verò à quodam palatii ministro insaniam simulante, confossus est. In Italia non tantũ Gothi à regina Amalasuenta diffidebant, sed & Pontificiæ sedis usurpatores, Bonifacium & Dioscorum, incessit discordia, Dioscori morte, & Senatorum Romanorum intercessione brevi interrupta, successore Bonifacii II. Iohanne II. qui biennio infessam cathedram Agapeto adscendendam reliquit.

Anastas. Platin.

In Britannia Occa Cantiæ Rex, auxiliares Saxonum copias in Arturum Britonum regem evocat, qui non admissi ad littora, Francorum se regi jungunt, præstitaque bello Thuringiaco forti operâ, Thuringiæ partes accipiunt incolendas. Certicius Australium in Anglia Saxonum rex, insulam Vectam occupavit.

Gregor. Turon. Sigbert. Chron. *Ethelb.*

Cœterum *Belisario*, Iustinianei exercitus Duci, præclarius res in Africa successere. Nam *Gilimer* ab eo in Numidiam *fugatus*, Carthago recepta est XCV anno, postquam ab Genserico adempta Romanis fuerat. Inde Gilimer in monte obsessus, fameque subactus in potestatem venit Belisarii Belisarius catenis adstrictum argenteis, triumphoque ductum exhibuit Imperatori. Quum videret Iustinianum alto conspicuum throno Gilimer, irrisit mundi vanitatem, luxumque aulicum, non immemor sortis humanæ, & qua paulo ante superbierat, regiæ, identidem exclamans, *vanitas vanitatum & omnia vanitas*. Acceptis postmodum in Galatia prædiis, cum imperio aliquanto fines Orientis adversus Persas tuebatur.

A. M. 4504. Christi 534. Procop. de bello. Vandal. lib. 3. 4. Niceph. l.17.c.11. 12. Paul. Diac. l.16. Euagr. l.4. c.16. 17.

Iustinianus Africam in septem provincias, tres consulares, quatuor prætorias distribuit, Belisariumque creatum consulem mittit in Siciliã, vindicaturum cædem Amalasuentæ reginæ, quæ dudum adhuc captiva, clientelæ se ejus commiserat. Occupata à Belisario Sicilia. Theodahatus Agapetum, Romanum Papam, mittit Byzantium, cum Imperatore de pace acturum, qui Anthimum Patriarcham hæreseos damnavit, & Menna ei substituto decessit Constantinopoli. Agapeto Theodahatus successorem dedit Silverium, ac mox ipse, expugnata à Belisario Neapoli, occisus est à suis Ravennæ, socordiam ejus detestantibus. Ita Consobrinæ Amalasuentæ pœnas illati exitii dedit. Gothi regem creant Vitigem. At Belisarius invitatus à civibus Romam obtinuit, murosque urbis instauravit. Ejus viri virtutem admirati Italiæ populi, certatim in Iustiniani ditionẽ transierunt. Vitiges, Francorum pactus amicitias, ad centum quinquaginta millia contrahit hominum, obsidione Romam cincturus. Cui obvius, forte cum M equitibus Belisarius, singulari sua suorumque fortitudine defensus, evadit in urbem, eamque tuetur masculè adeò, ut Gothorum ad XXX millia, unius diei oppugnatione interirent. Certatum est, durante obsidione per annum diesq́ novenos, Sexagies novies: Gothi ab urbe depulsi. Exinde cum Silverium proditionis insimulatum, Iustiniani monitu in Pontiam insulam relegasset Belisarius, Vigiliumque effecisset Papam, obsidionem quidem Arimini solvit, at Gothi Mediolanum deditione capiunt adjuti à Burgundis. Quicquid ibi virilis sexus erat occisum, ad trecenta millia, ut ferunt: mulieres Burgundis donatæ. Tantaque exstitit fames

Tem. Cedren. *Procop. l.1. de bello Gothic. Niceph. lib. 17. cap. 17. Iorn. de rebus Goticis. Euagr. lib. 4. cap. 19.* *Procop. lib. 2.*

mes per Italiam, cultura agrorum neglecta, ut solo in Piceno L hominum millia periisse narret Procopius, *nec à parvulorum carnibus abstinente matrum misericordia, & fœminis clam dormitantes in viros irruentibus, ut eorum visceribus pascerentur*. Quæ etiam causa Francos, Theodoberto Rege jam tumultuantes in Italia: ut Romanos juxta Gothosque exturbarent, retro in Gallias compulit. Quare in angustias redactus Vitiges, Cosröen Persam incitat ad bellum, ne omnes in Italiam vires posset effundere Imperator. Sed nihilominus se cogitur dedere, expugnata à Belisario Ravenna, cujus tunc *non minor fides in Dominum, quam virtus in hostem* eluxit. Repudiato enim, quod Gothi offerebant, Italiæ imperio, revocanti se Iustiniano paruit, avecto secum Vitige, cui Gothi Transpadani Theudibaldum suffecerunt, anno post natum Christum DXLI, quo extremum Romæ consulatum Fl. Basilius sine collega gessit. Theudibaldus, erectis per avaritiam Romanorum suis partibus, cum Vrajam ducem muliebri inductus contentione occidisset, vix annuo functus imperio, vicissim trucidatur. Successit Araricus, eoque mox necato, Baduilla, cui cognomentnm erat Totilæ. *Totilas* Romanos de occupatæ noctu Veronæ præda diffidentes, aggressus cum paucis exturbat, eoque casu recreatus, aperto duces prælio vincit: Belisario interim in Syria Persiaque adversus Cosröem præliante, tantaque Constantinopolin vastante pestilentia, ut decem millia quotidie in rationes Libitinæ venirent. Cosroes Antiochiam, Apamæam, Berrhæam, Seleuciam, captas igni deformavit. Ergò inscitia aut rapacitate Iustiniani Ducum, solertia verò & moderatione Totilæ, instauratis viribus Gothorum, recuperatur Neapolis, præsidium benigne dimittitur, incolæ magna cura, ne ex gravissima fame subita esculentorum copia suffarcinati interirent, præbitis ad medicorum consilia cibariis, refocillantur, tanta militaris disciplinæ observantia, ut Totilas stupratorem Virginis, licet sanguine sibi junctum, morte afficeret, ejusque omnia bona daret stupratæ. Iis artibus, cum pleraque amissa recepisset, Iustinianus revocatum è Persia Belisarium rursus mittit in Italiam, sed exiguo rerum profectu, quod veterani aut dilapsi, aut contumaces, qui remanserant, essent, nec novi facile comparari possent. Itaque *Totilas Vrbem Romam*, fame domitam, atq; à quatuor Isauris proditam, intrat, murorum partem diruit, excidio abstinet, monitus à Belisario, *ne vel victor propria, vel victus* tandem *aliena perdidisse diceretur*. Vrbs per aliquot dies desolata mansit; qui in ea remanserant, clementem experti sunt Victorem, tunc quidem Pelagii Præsulis, antea quoque, Benedicti Monachi precibus delinitum, Deoque victoriam hanc, non Gothicæ virtuti adscribentem.

Interea Iustinianus, Episcoporum implicitus controversiis, damnantium aut absolventium Origenis dogmata, ipsumque autorem Origenem, ante trecentos propè annos defunctum, etiam Vigilium Papam Româ evocârat. Vigilius varius sententiæ & anceps, modo damnabat Theodorum Mopsuestenum, Theodoretum & Ibam, (quos Theodorus Cæsariensis, non minus, quam Origenem defunctum, anathemate notandos censebat, quod fidei sanæ adversa

Anno 541. Procop. de bello Gothor. lib. 3.

Procop. lib. 2. de bello Persico.

A.M. 4511. Christi 541.

Niceph lib 17. cap. 14. 18

Procop. lib. 3. de bello Gothor. Paul. Diac. lib. 16.

A.M. 4516. Christi. 546.

adversa quondam scripsissent) modò eosdem ad Vniversale concilium differebat. Belisarius verò nactus tandem exercitum, Tarentum, Spoletum Vrbemque Romanam recepit, exstructaque pro muris dirutis munitione, cœpit eam defendere. Sed cum renovaret Cosdröes bellum, quod duce indigeret virtutis spectatæ atque continentiæ, desertam rursus à Belisario Italiam percursat *Totilas*, *urbe Roma*, prodentibus eam rursus Isauris, *potitur*, eamque velut suam munit, ac commeatu invecto ibi ludos agit, eodem tempore, quo Sclavini, gens Scythica, trajecto Istro occuparunt urbes Illyriorum & Macedonum, expulsi tamen postea: Dani verò aliquot ante annis à Gallia repulsi, Frisiam invasêre. Ex eorum terris pridem progressi Longobardi, rege Daniæ Suione, innumeram secum juventutem traxerant, continuæ sterilitatis damna suo exilio, quam suorum pernicie relevare præoptantem. Qui ad Pannoniæ fines delati, Alboino duce, vincunt Cunimundum Gepidarum regem, tenentem Sirmium & Dalmatiæ pleraque. Mox à *Narsete*, quem Iustinianns pro Belisario ducem Italis miserat in auxilium vocati, egregiam navant in pugna operam, qua prostrati sunt Gothi, & paulo post *Totilas*, in Thuscia prælio inferior, accepto vulnere *occubuit*, Sic Roma Italiaque ad Iustiniani imperium rediêre, deletis etiam aut pulsis Italia Gothorum reliquiis, qui Tejam sibi regem fecerant. Tejas enim ad Cumas, post anni unius principatum gravi prælio interemptus est, anno belli Gothici vicesimo secundo. Aligernus Cumani dux præsidij, cum perpenderet aut Iustiniano, aut Francis, quasi auxilio venientibus, serviendum, Narseti semet dedidit, consilio prudenti & salutari. Nam mox Franci Alemannique, cum aliquandiu Italiam persultassent, præda sunt exuti universa; de triginta millibus tantum quinque incolumes in patriam rediêre, reliqui gladio aut peste absumpti. Pacata sic demum Italia, & Cosdröe ancipites & cruentas cum Romanis pugnas, quas Agathias libro tertio & quarto persequitur, cũ pace commutante, terræ motu vastatæ sunt ambæ urbes regiæ, Roma & Constantinopolis, pestisque secuta immensam mortalium vim rapuit. Iustinianus, *posito diademate*, *pecunias spectaculis impendi solitas*, *in egenos erogavit*, *masculæ Veneris reos punivit genitalibus*, testatus etiam sacrilegis manus abscindi, quibus facinus patrare soleant. Zabergæ deinde, Hunnos in Chersonesum & Græciam immissuro, opponit Belisarium jam senem & incurvum, qui etiam tum strenuè hostes repulit. Plenus autem vir gloriæ, ad extremum *invidiæ*, *excellentes semper viros comitari assuetæ*, dentibus appetitus, quasi conjurationis particeps, carceris subiit molestias. Sed sequenti anno, re ad liquidum explorata restitutus est in integrum, incolumemque sepulcro gloriam intulit, aut potius immortalem ad superos subvexit.

Cœterum Vigilius Papa, cum Anthimum non ut promiserat, Episcopatui suo redderet, accitusque Byzantium, ad Iustinianum se voluisse ire, sed ad Diocletianum venisse, liberius eloqueretur, accepta ab adstantium quodam alapa in Basilicam confugit. Ex qua extractus, conjectusque in carcerem, post

A. M. 4519. Christi 549.
Procop. l. 3. Gothic.
Annal. Frisia. Greg. Turonensis. Saxo Grammatic. lib. 6.
Procop. l. 3. Gothic.
A. M. 4522. Christi 552.
Agath. l. 1.
Agath. lib. 2.
Agath. lib. 3. 4.
Agath. lib. 5.
Paul. Diac. l. 16. Cedren.
Niceph. l. 17. c. 16. Aimoi. lib. 2.

post biennium, ad Narsetis monita est dimissus. Sed antequam Romam reverteretur, Syracusis calculi defecit dolore, cum jam ei Pelagius successisset. Iustinianus quintum egerat Constantinopoli concilium Vniversale, ubi Eutychius Byzantinus & Apollinaris Alexandrinus, cum CLXV patribus congregati, damnarunt Theodorum Mopsuestenum, Nestorii quondã magistrum, Theodoretum & Ibam; Origenistas item Didimum atque Euagrium. Hi fabulabantur, animas ante corpora exstitisse, suppliciorum infernalium finem fore, Dæmonas pristinam recuperaturos felicitatem, & alia id genus plura. Vigilius, etiamsi scripto interveniente Eutychio consentiret, *assidere tamen illi in Synodo noluit, sed altiori collocari throno*, quod antea Iohanni Papæ datum noverat. Itaque *confessus abstinuit, prodito nimis arrogantiæ Spiritu, qui quidem nimium jam Romanos præsules cœperat agitare.*

Euagr. l. 4. c. 37. Zonar. Tom. 3.

Niceph. lib. 17. c. 9. 27.

At Imperator, ædificationum nimius, cum infinitis egeret pecuniis, multos facultatibus spoliavit, stipendia liberalium disciplinarum magistris olim constituta, in omnibus urbibus sustulit, *quas* proinde *vacantibus literarum ludis, rusticitas barbariesque implevit*. Exstructo admirabili sapientiæ templo (Æterni patris sapientia indigitabatur) in Severitarum opinionem ipse incidit imprudens, qua carnem Domini immortalem & passionum expertem, ex quo assumpta fuit, credidit. In quam cum omnes secum adductos vellet, Eutychium Constantinopolitanum Patriarcham in Cappadociam relegavit, dato ei successore Iohanne Scholastico.

Zonar. Tom. 3.

Niceph. lib. 17. cap. 20. 29 30. Euagr. lib 4. c. 29. 39.

Inque hac persuasione *decessit*, honorẽ se hunc Christo habere eximium ratus, expletis potentiæ annis XXXVIII, mensibus VII. Eo imperãte, Monachi duo telam sericam texuere, allatis ex India bombycibus, monstrataque vermium generatione, Romanos docuêre. Nam antea serica vestis à Persicis mercatoribus adferebatur, ignorantibus Romanis *vermium telam esse, qua tantum hæc mortalitas insolescit.* Occasionem præbuit David seu Adad Axumitarum Indorum rex, qui cum vicisset Homeritas, ex voto Christianismum suscepit, Episcopumque Constantinopoli petivit; cum eo Monachi in Indiam profecti.

A. M. 4535. Christi 565.

Niceph. lib. 17. cap 32. Cedren.

Iustinianus festum Purificationis seu Hypapantes toto orbe celebrari jussit, quemadmodum natalitia Domini Iustinus, Dormitionem Mariæ postmodum Mauritius.

Niceph. lib. 17. cap 28.

Autor est Paulus Diaconus, tricesimo primo Iustiniani anno, Constantinopolin venisse Avares, locos habitandi postulantes ab Imperatore, ac novitate spectaculi excitam universam civitatem, quod perplexa comarũ prolixitate à cœteris Hunnis differrent. Illis postea Pannoniæ, discedentibus in Italiam Longobardis, obtigêre.

Paulus Diac. lib. 16.

Eo tempore Procopius, Iornandes, Agathias, Marcellinus Comes, historiographi *floruerunt*, Dionysius Exiguus monachus tempora à Christo nato pietati convenientius supputare incepit, quum antea à Cesarum initiis aut aliis rebus gestis numerarentur. Ei suppares ætate sunt Anastasius Sinaita, Iunilius & Primasius Episcopi Africani, Procopius Gazæus, Liberatus Archidiaconus, Arator Poeta Christianus, Priscianus Cæsariensis Grammaticus.

Platin.

IUSTI-

IUSTINUS IUNIOR.

A. M. 4535. Christi 565. Zonar. Tom. 3. Paul. Diac l. 10 Euagr. l. 5. hist. Eccles. Niceph. lib. 17. c. 33. 34.

IUstinus Thrax natione, Iustiniani nepos, Imperiũ adeptus avunculi, urbem quidem regiam ædificiis, templa donis exornare non destitit: at cum morbido esset corpore deditoque lasciviæ, vecordia sua tantum penè afflixit Romanas ditiones, quantum eas Iustinianus aut Belisarius erexerant. Sacerdotia venundedit. Iustino, cui par ad imperium jus erat, ex cogitatione caput dempsit. Injuriis ad conniventiam ejus gliscentibus, repertus est, qui præfecturam sibi deposceret urbis, tutioremque à sceleribus Rempublicam promitteret. Hic, cum citatus aliquis Senatorum ad tribunal minime compareret, sed epulis insuper adhiberetur regiis, ingressus palatium postulat ab Imperatore, ut desinat fovere injurias, ac reos statim ad pœnas tradat exsolvẽdas delictorũ. Quo impetrato, cum damnatum Senatorem plagis jussisset affici, alios severitate exempli perterruit. Traditur tamen, & Iustinianum Prasinæ in urbibus factioni, ad scelerum usque impunitatem, impensius indulsisse. Vnde ea consuetudo grassandi in alios incrementa sumserat. Cœterum Iustinus Narsetem liberatorem Italiæ, à Romanis accusatum, quod tetrior ipse Dominus, quam Gothi, foret, exautoravit, submisso in locum ejus *Longino*, qui primus Ravennæ *Exarchus* dictus est. Aucta verbis ignominia, Sophia Augusta Narsen ut Eunuchum, ad pensum in Gynæceo absolvendum revocare ausa est. Qua ille irritatus contumelia, versa in furorem ira, *telam nunatur se exorsurum, quam neque ipsa, neque maritus ejus retexerent.* Neque segniorem se deinceps præstitit in perdenda Italia, quam ante in liberanda fuerat. Cum enim perspectam haberet Longobardorum vim, in subigendis bello Gothis, victisque Gepidis, al Alboinum regem eorum mittit, qui paupertina Pannoniæ rura deserere, & in Italiam solo uberem eum hortarẽtur transire. Qui monita non aspernatus, adjunctis sibi Saxonibus, aliarumque gentium non paucis, *cum omnibus Longobardorum familiis commigravit in Italiam*, Tradita Hunnis Pannonia, ea lege tamen, ut si minus feliciter caderent consulta hæc, veteres reciperet sedes. Hunni & Avares regnum Gepidarum penitus exstinxerunt. Sigibertus Francorum Rex, cum desertas Saxonum terras pervasisset, novis eas Suevorum coloniis implevit. Novorum hospitum adventum armatæ in cœlo acies, aliaque ostenta mortalibus portenderant. Narses, tantæ tempestatis Italiæ concitor, relicta urbe Romana, Neapolin concessit. Quem subsecutus Papa Iohannes III, qui Pelagio successerat, ut Romam rediret exoravit. Sed ambo post aliquantum temporis defuncti, Italiam Barbaris dimisêre lacerandam.

Euagr. l. 4. c. 31.

A. M. 4538. Christi 568.

Sigbert. Gembl. Anno 568.

Etenim Alboinus, occupata primo impetu Cisalpina Gallia, Longobardiæ ei nomen intulit, unde postmodum corrupto, ut solet fieri vocabulo, *Lombardia* est appellata. Difficilima ei Ticini expugnatio fuit. Vrbem toto triennio & sex mensibus obsessam cepit tandem, regnique ibi sedem constituit: cui deinde Papiæ nomen inditum. Ducatus facti tres sunt, Vnus Foro Iulianus in aditu Italiæ: alter Spoleti, media ferè terra: Tertius deinde Beneventi, ad inferiorem Italiam

Paulus Varnef. l. 3. de gestis Longobardorum.

regendam. Sed insperatam Alboini felicitatem, quarto regni anno barbara ejus temulentia corrupit. Occiderat prælio ante annos pluresGepidarum Regem Cunimundum, ac defuncta conjuge sua (ea Clotharii, Francorum regis filia fuerat) Rosimundam perempti hostis filiam, matrimonio adsciverat. Ei cum, apud Veronam, in convivio poculum propinasset, quod e soceri cranio confecerat, juberetque reginam lætanter bibere cum patre suo, ex rei indignitate altum cordi ejus dolorem impressit. Ardens ira mulier, patris sui necem mariti cogitat cæde ulcisci, initoque cum armigero regis Helmiche consilio, prostituit ei,& Peredioni, viro bellicosissimo, corpus suum, eoque pudicitiæ pretio percussores Alboino emercatur. Sic Alboinus, *qui per tot hostium strages incolumis iverat, in cubiculo suo, dum meridiano indulget somno, fœda morte occubuit.* Helmiches, frustra spe regni agitata, cum Rosimunda adultera ad Longinum Exarchum profugit. Illa novis sollicitata amoribus, oblato veneni poculo, paulo post interemit Helmichen, balneo forte egressum. Sed antequam concideret, animadversa fraude, Rosimundam evaginato super eam gladio, quod reliquum erat, bibere coegit. Ita DEI omnipotentis judicio *Alboinus* Cunimundo, Rosimunda marito, Helmechis Domino interfecto, meritas exitii pœnas exsolverunt. Post Alboinum, cum *Clephus* Longobardorum nobilissimus, sesqui annuo principatu, multos Romanorum, potentia aut natalibus claros, gladio aut exiliis punivisset, servuli cujusdam sui gladio jugulatur. Longobardi, ut quondam habuerant, duces iterum pro regibus sibi crearunt. Hi non tantum Italiam latè subegerunt, sed & in Galliam excurrendo, multas ei attulerunt clades. Nec minoribus repulsi, decennium Rempubl. tenuêre.

Paulus Varnef. l.2. Long b c. 31. 32.

Eodem fermè tempore Cantabria à Visigothis,Leovigildi regis Ariani ductu,(Athanathildi is erat filius) subacta, Suevi debellantur, atque à Gothis late potitis Hispania, Toleti sedes regni figitur.

Aimoi. l. 3.c.17. Isidor. Chron. Goth. Paulus Diac. lib. 16. Histor. Miscell.

Sub hæc Iustinus, retentis auri quingentis libris, pro stipendio dari Cosroæ solitis, armatoque in Parthos Aretha Æthiopum Rege,ac receptis in fidē majoris Armeniæ incolis, Persicam solvit pacem. Acerrimo tunc prælio cum Persis conflixit Martianus, dux Cæsariani exercitus, vicitque & obsedit Nisibin. Sed breve gaudium fuit moti temere tumultus. Cum enim Iustinus, ignavorū more domi gloriabundus, Nisibin pro capta haberet, nec Gregorij Antiocheni literis, Persarum vim referentibus,haberet fidē, Martiano fortissimo viro, Acaciam sui ingenij ducem substituit. Martianum subitò exautoratum videns exercitus, invito Iustino obsidionem solvit, castrisq; desertis dilapsus est. Qua occasione arrepta, Hormisdas, Cosroæ illius Magni filius, misso Ardamane cum novis copiis, longè lateque vastavit Orientem, & Sophiam Iustini conjugem ad pacem petendam adegit. Nam *superbia in mœrorem versa nimium,* Iustinus contraxit phrenitidem, è qua restitutus aliquantisper, de consilio Sophiæ Augustæ, Tiberium excubitorum comitem creavit successorem, mandans ei publicè; *ut* DEUM *ritè coleret, subditis benè præesset, oppressis ferret opem, militarium avaritiam coërceret,* pur-

Zonar. Tom. 3. Evagr. l. 5. cap. 7. 10. n. 13.

Niceph. l. 17. c. 37. 38. 39.

purpura neutiquam intumesceret, divitibus præstaret securitatem suis fruendi opibus, nihil habentibus daret. Imperatricem, benignam antea Dominam, convenienti honore afficeret. Ita nō sine planctu vitæ insipiēter actę decessit, *melior auri custos, quam imperij, meliorque monitor quam Imperator,* actis potentiæ annis XIII. Venantius Fortunatus, Episcopus Pictaviēsis & Poeta, Childerico Francorum regi & Gelesuintæ Athanagildis filię epithalamium cecinit. Gallia fratrum inter se regum armis collisa, multas clades perpessa. Gregor. Turon.

TIBERIUS II.

A. M. 4456. Christ 576. Euagr. l. 5. c. 13. 14. 15. 16. Paulus Diac. l. 17. Hist. misc. P. Varnef. de gestis Longob lib. 3. c. 11. 12 Niceph. l. 18. c. 1. 2. &c. Cedren. p. 322. 323.

T*iberius* Iustino adhuc superstiti consors imperii, justus, prudēs, munificentia in pauperes & bellorū felicitate inclytus benè gessit labefactatum à decessore imperium. Increpāte prodigalitatem ejus Sophia Augusta, *non defuturam*, dixit, *fisco pecuniam, quo ad ipse Christi secutus præcepta, in cœlo thesauros colligeret, egenorum fovendo defectus.* Igitur de improviso locupletissimos thesauros reperit. Cum tabulam marmoream cruce insignitam tolli de pavimento jussisset, ne pedibus conculcaretur, defossa invenit multa auri talenta. Advenit & senex ex Italia, immensas Narsetis opes, suæ commendatas fidei indicans; quibus è terra erutis, clarius Tiberii in pauperes munificētia eluxit. *Ita abrumpens peccata Eleemosynis, Deumq; propitians precibus fidei, nihil mirum, si feliciter hostiles repulit incursiones.* Misso enim in Persas, Armeniam ingressos, exercitu, Iustiniano duce, potentissimè eos devicit, præclara ex hostibus preda capta, recuperatisque omnibus, quæ sub Iustiniano & Iustino erant amissa; Cosrões rei malè gestæ perculsus dolore, senex admodum decessit, scripta lege, ne quis rex Persarū deinceps Romanis bellum faceret. Tiberius Mauritium Cappadocem, cujus fortitudo & fides enituerat Persico bello, generum sibi cooptavit. Quin & captivis impertiendam ratus benignitatē, egregiè ornatos domum remisit gratis. Fame etiam laborantibus Romanis eaque urgēte, ad Longobardos magno deficientibus numero, ab Ægypto ingentem frumenti submisit copiam, depulsaque inopia obsidionē elusit barbarorum. Pelagius II. Papa Gregorium Diaconum ablegavit ad Tiberium, consecrationem inscio Imperatore in urbe obsessa factam purgaturum. Ea legatione & Commentarios in Iobum orsus est Gregorius, & Eutychium Constantinopolitanum de corporum resurrectione, Origenica sectantem deliria, saniorem ad sententiam reduxit. Aimoinus lib. 3. c. 38. Sigbert. Anno 581. P. Varnef. l. 3. Longo. cap. 13.

Cœterum Tiberius, ante acceptum Imperium, à Iustino adversus Avares missus, qui à vicinis Turcis exagitati, è Scythia superiori erant transgressi Caucasum, & ripas Istri occupaverant, Sirmioque jam urbi imminebant, pœnè captus fuisset, non ferentibus Barbarorū vim Romanis militibus, nisi miranda DEI benignitate evasisset. Composita cum iis pace, Caganus rex Avarum petiit fabros à Tiberio Imperatore, qui balneas ei Romano ritu construerent, sed missos in Danubio facere pontem coēgit, quo transito, Romanas ipse provincias securius popularetur. Sub hæc *Tiberius,* contracta è præcocium mororum esu tabe, *decessit,* cum per se solū, annos IV, cum Iustino triennium & menses XI. imperium tenuisset. Euagr. l. 5. c. 1. 11. 12 Zenar. Tom. 3. Nicephorus l. 18. c. 6. Euagr. lib. 5. cap. 22. 24. A. M. 4553. Christi 581.

Mauritium publicè egregiis ad benè imperandum monitis instruxit, cum *sceptrum non immoderatæ potestatis, sed splendidæ potius servitutis habendum insigne diceret*.

Paulus Diac. lib. 17.

MAURITIUS.

A. M. 4553. Cristi 583. Euagr. l. 5. c. 19. & 6. c. 1. 2 Nicephor. l. 18 c. 8. Paulus Diac l. 17. Zonar. Tom. 3. Georg. Cedren.

SVcceſſit *Mauritius*, vir strenuus, gravis, calumniarum conteptor, temperans, ingenioſus, qui Constantinam Tiberii filiam habebat in matrimonio, & Persico bello Alamundarum Saracenum ceperat, quē in Siciliam relegavit. Maxima illi cum Persis & Avaribus bella fuere.

Caganus Avarum Rex, subacto Sirmio, insigni Pannoniæ urbe, & annuo à Romanis stipendio elatus, patientia Mauritii abutebatur, nec saturari se paſſus indulgentiſſimo ejus obſequio, tandem Sclavinos ad populationes Romanorum finium excitabat, qui ad longum usque murum progreſſi, ductu Commentioli, quem Mauritius copiis instruxerat, ceſſerunt, captivis prædaque omni Romanis recuperata. Inde Mauritius Philippicum, desponſa ei sorore, in Perſas miſit, quorum rex Hormiſda legem patris aspernatus, bellum in Romanos nequaquam deponebat. Augebant ei animos Romani exercitus, qui Prisco duce ob insolentiam rejecto, Germanum sibi privata autoritate invitum præferebant. Quo acie superante Perſas, multis tandem precibus obtinuit, magnaque eloquentia Episcopus Gregorius, ut Mauritio parerent legiones, ac Philippicum susciperent ducem. Itaque Philippicus validis in Mediam Persiamque expeditionibus rem Romanam feliciter gessit, niſi quod prodita Persis Martyropoli à Sitta Decurione, succeſſor miſſus est Philippico Commentiolus, qui fugatis ad Martyropolin Persis ingentium calamitatum occasionem præbuit. Cum enim Hormisda ducem suum Baram, post expugnatos Turcas, & stipendiarios sibi factos, in Lazicam & Colchidem ablegaſſet, cumque ibi Romanus, Mauritii prætor, gravi affeciſſet clade; vestem Baræ muliebris ludibrii causa miſit, eumque ducatu privavit. Baras non ferens contumeliam, componit literas velut ad omnes exercitus scriptas, quibus Hormiſda eis mollitiem exprobrabat, stipendioq; militum sueto non parum detrahebat. Quibus velut ab Rege profectis injuriis irritati Persæ in Barę verba jurant, ac Bynodoës illustrium unus, quem Hormiſda in vinculis habebat, à Basta fratre liberatus, catenas injicit regi, collectoque Persarum senatu, ob crudelitatem, ob mota temere bella, aliaque scelera, indignum regno pronūciat. Ergò interfectis ejus uxore & filio, quem succeſſorē destinaverat, Cosroëm patri inviſum constituunt Regem: Hormisdam privatum luminibus carceri includunt. Cosroës aliquantisper benigniſſimè habito patre, quum perpetuis ejus maledictis laceraretur, tandem fustibus cum curavit occidi, eoque facinore sibi totius gentis odium peperit. Quamobrem desertus à suis, ad Baram declinantibus, admiſſo equo quam celerrime in Romanorum se castra recepit. Receptus est à Probo Patricio, ac commendatus Mauritio Cæs. jubente ipso per Narsetem ducem debellatur Baras, Cosroës in regnum reductus est. Ceciderunt multa Persarum millia, sex millia capti, quos omnes Cosroës occidit, demptis Turcis, qui Byzantium ad Imperatorem sunt miſſi. Horum super-

Euagr. l. 6. c. 3. Niceph. l. 18. c. 11. 14. 15. 18 &c.

Paulus Diac. l. 17 Euagr. l 6. c. 14. 15. 16. 17

Paulus. Diac. lib 17. Zonar. Tom. 3. supercilia in crucis formam composita, atramentoque fuisse illita narrant, quod eo insigni, ex Christiani cujusdam persuasione suscepto, famem diram effugissent. Sic posito tandem bello, profunda Orientem pax occupavit, anno Mauritii octavo. Cosroës restitutionem suam Sergio Martyri acceptam retulit, opinionibus Christianorum parum sanis Antiochiæ delibutus. At cum Cagano Avarum rege continuum fere bellum Mauritio fuit, ancipiti utrinque fortuna gestum, crebrisque interpellatum induciis, sed quæ ob Sclavinorum deprædationes facilè dissolvebantur. Decimo imperii sui anno stratagemate eum depulit Thracia Mauritius. Fictis enim ad Priscum Prætorem literis, ut Zurulum constanter tueretur, quoniam in ditiones Avarum classis esset ab se missa, ad eos effusissime populandos. Caganus interceptis tabellis fidem adhibens, festinanter ad sua rediit. Sexennio proximo cum Sclavinis certatum, ac vix compressus Caganus ne universis copiis Sclavinorum ulcisceretur clades. Decimo sexto anno eum irritavit prætor Priscus, Sigidunum repetens, ideoque Caganus XL Dalmatiæ civitates depopulatus est, ac Diriziperam Thraciæ occupavit. Cum autem Mauritius succenseret legionibus, quod stipendii partes aliquas armis ac veste sibi persolvi abnuerent, Commentioli ducis artibus effecit, ut plurimos militum caperet Caganus. Iamque habebat XII millia Romanorum Barbarus, ac dimidium saltem numisma in singula capita petebat, fractus animo, quod pestifera lues uno die septem ejus filios absumpsisset. Sed surdas Mauritii aures pulsavit, seu odio, seu avaritia

Evagr. lib. 6. cap. 20. Niceph. lib. 18. cap. 28. Paulus Diac. l. 17.

spernentis tot jacturam militum: Qua re asperatus vehementer Caganus, omnes occidione occidit, ac pactus L aureorum millia in Pannoniam remeavit. Mauritius Commentiolum ex eo proditionis accusatum absolvit, petitusque ob id lapidibus à Byzantinis, supplicio affecit autores contumeliæ, renovatoque Avarum bello, ingentibus potitur victoriis. Sed paulo post, cum Theodosii filii, quem Cæsarem nuncupaverat, nuptias peregisset, Monachus quidam strictū circumferens gladium, per plateas exclamavit, *Mauritium brevi gladio periturum*. In Nilo fl. species hominum aquatilium apparuêre, & cometa maximus multis diebus luxit. Quare cū preces pro se fieri jussisset Imperator, *ut peccatorum suorum in hoc seculo pœnas penderet*, visus est sibi in somnis ante tribunal Christi positus interrogari, *ubi vis reddam, tibi in hoc, an futuro seculo?* Respondit illicò, *Amator hominum Domine & judex juste, hic, non illo seculo*; traditusque est divino judicio cum uxore & liberis Phocæ militi. Expergefactus Imperator extemplò advocat Philippicum, suspectum sibi antea insidiarum, ac deprecatus culpam quærit, an sciant aliquem inter agmina Phocam militem, Regerente illo, esse juvenem eo nomine, temerarium quidem, sed timidum, adjecit Mauritius, *si timidus, & Homicida*. Hic Phocas cum strator fuisset Prisci Patricii, Centurionis nuper locum adeptus, contradixerat cumprimis imperio Mauritii, stipendia mutare volentis. Ergò cum iterum parcius rigidiusque haberet exercitum Imperator, juberetque in hostili Sclavinorum solo hybernare, atque exinde commeatum & annonam

Niceph. l. 18. c. 35. 36. 37. 38. Paulus Diac. lib. 17.

nam petere, coorta seditione, Phocas de more in clypeum sublatus salutatur Imperator, ac Petrus frater Mauritii, qui copiis præerat, in fugam agitur. Accedunt & civiles turbæ, Constantinopolitanis Theodosium, aut socerum ejus Germanum, ad imperium deposcentibus. Mauritius castigato filio, dum Germanum è templo, quo confugerat, extrahere nititur, accensa acrius seditione pellitur urbe; ubi dissidentibus Veneta & Prasina factionibus, Phocas à Prasinis recipitur, præstitoque jurejurando, *se nihil novaturum in fide*, à Cyriaco Patriarcha coronatur. Sed quinto die, exclamante factione altera, vivere adhuc Mauritium, in necem ejus commovetur tyrannus, retractumque è fuga Imperatorem, cum quinque filiis ac tribus filiabus, ipsaque Augusta Constantina, Tiberii filia, gladio percussit Chalcedone; Augusta tamen & filiæ tunc templi asylo servatæ, quinto demum post anno decollatæ sunt. Spectato suorum exitio, Mauritius hanc eximiæ patientiæ ac humilitatis vocem protulit: *Iustus es domine, & recta sunt judicia tua.* Cumque filiolum ejus minimum suffurata nutrix, suum pro eo offerret ad necem, non est passus, necatusque Cæsaris infans omnibus excivit lachrymas. *Ita ob avaritiam periit, cætera eximius Imperator, adversa laudabilior fortuna, quam prosperâ*, cum gessisset imperium annis xx.

Paulus Diac. l. 17.

A. M. 4572. Christi 602.

Roma Italiaque eo regnante variis laborarunt calamitatibus. Saxones quidem, intolerantes Longobardici imperij, pristinas in Germania sedes repetiverunt; quas cum tenerent Suevi, majorique parte ultro cedere vellent, illi, ut plane expellerent Suevos, armis congressi cum iis, ultra xx. millia occubuerunt.

VVarnef. lib. 3. Longob.

At Longobardi, post decennale ducum regimen, ultrò sibi regem crearunt filium Clephonis Antharit, augendæque dignitati Flavium cognominârunt, Romanorum id nobilissimorum nomen esse edocti. Atque ut novus Rex statum tueretur decentius, dimidiam ei bonorum suorum partem sunt largiti: Ipse Theudolindam, Bajoariæ principis filiam, uxorem duxit. Sed Mauritius, conducto in eum Childeberto Francorum rege, ad summam sanè rei profecit nihil, nisi quod variis turbis Longobardiam implicuit. Ingens tunc fuit in Italia aquarum diluvium, Romæ etiam muros supergrediente Tiberi, ac magno Dracone per urbem mediam in mare descendente; secuta est inundationem pestis inguinaria, quæ & Papam Pelagium absumpsit. Ac narrat Euagrius, teterrimam pestilentiam ad 52. annos, modò sævius, modo mitius, totius orbis peragrasse provincias, qua & ipse sit conflictatus, ac suorum amiserit non paucos. Ea in calamitate cū sufficiendus esset successor Pelagio, Gregorius (quem appellarunt Magnum) literas ad Mauritium Imp. dedit, ne electioni suæ consentiret. Sed substitutis, à Præfecto urbis Epistolis, quibus confirmatio electionis petebatur, invito honor est impositus, *quem tanto majori devotione gessit, quanto minori cum ambitione sumpserat.* Litaniis depellere morbum instituit, in septem cœtus distributa civitate, cum inter ipsas deprecationes intra horā octoginta homines Spiritum exhalarent.

VVarnefrid. lib. 3. c. 16. 17. &c.

Aimoinus l. 3. c. 35. 37. Sigebertus Chron.

Euagr. l. 4. cap. 28.

P. Varnef. l. 3. Longob. cap. 25. Aimoinus lib. 3. c. 73.

Gregorius in pauperes munificus, divinum cultum Ceremoniis, novis canticorum formulis & stationibus auxit.

Anglo-

Beda l. 1. Greg. 4. Epist. 32. 34. 39. 40 & l. 6. Epist. 24. 28. 30. 31. & l. 7. Epist. 30. 69. Isidor. Chron. Gothor. & Suevor.

Anglorum nationem jam ad CL annos in Britannia dominantem, missis Augustino, Mellito, Ioanne, aliisque monachis, ad Christianam fidem perduxit. Cum Ioannes Iejunator, ac Cyriacus deinde, Patriarchæ Byzantini, *Oecumenici* vellent appellari, Gregorius eam esse Antichristi ambitionem judicavit, & *& dato uni Episcopi Universalis titulo, reliquos Sacerdotes honore debito privari.*

Hispania fere omni potitus, exstincta Suevorum post annos CXXVI dominatione, Leuvigildus Visigothorum Rex, filium Herminigildum, Catholica fide à Leandro Hispalensi Episcopo imbutum, securi, ipsis in Paschalibus feriis, percussit. Sed paulo post exstinctus ipse, & pœnitens sceleris, Ricaredum habuit filium successorem, qui Arianam in Hispania luem discussit, ac *Catholici Regis* obtinuit nomen, bello juxta ac pace inclytus. Francis enim ob sororem suorum Regum, Herminigildo olim nuptam, cum sexaginta millibus armatorum in Hispaniam irruentibus, misso Claudio duce adversus eos, glorioso triumphavit eventu, nec ullo unquam in Hispaniis Gothorum major victoria exstitit. Ricaredus *tantæ humanitatis ac modestiæ laudatur, ut malos quoque in amorem & reverentiam sui traxerit.* XV regni anno Toleti decessit.

Euagr. l. 6. c. 27. Greg. Turon. l. 10. Histor. Franc.

Hac tempestate *Euagrius* Scholasticus historiam Ecclesiæ ad Mauritii Imperatoris annum XII pertexuit; *Gregorius* Turonensis Francorum res, non sine fabularum fermento, sicut & Gregorius Papa sui temporis miracula exposuit, de moribus pie satis; de fide pro ejus seculi superstitione multa differentes. Ac tanta passim eruditionis inopia valescebat, ut nec Gregorius, Doctorum sui temporis clarissimus, Græcè, nec Constantinopoli ferè quisquam tantum Latinè sciret, ut Romano sermone dictata, in Græcum benè transfunderet.

Greg. l. 6 Epist. 57. Niceph. l. 18. c. 13. Euagr. l. 6. c. 8.

Antiochia sexagesimo & uno post extremum terræ motum anno iterum quassata, LX civium M. perdidit. Gregorius Civitatis Episcopus, collapso post ejus egressum statim tecto, in quo morabatur, divino favore servatus est.

PHOCAS.

A. M. 4581. Christi 611. Niceph. l. 18 c. 41. &c. Zonar. Tom 3. Annal. lib. 4. Paulus Diac. l. 10. Georg. Cedren. p. 352.

Phocas Tyrannus verius quam Imperator, *ut acquisivit potestatem, ita gessit*, crudelitate, temulentia, fraudibus, nequitia nobilitatus apud posteros. Cosroës, Mauritii interfecti amicus, ob cædem amici iniquam, parricidæ bellum intulit. In eum missus Narses, à Phocæ descivit imperio, victorque jam Germani, quem ei Phocas successorem dederat, ac celebris apud Persas victoriis, à fratre Tyranni Domentiolo juramentis inductus est, ut fidei se Phocæ traderet. Sed Phocas, contempta jurisjurandi religione, fortissimum virum, cum Constantinopolin venisset, vivum incēdit. Interfecit & cognatos omnes Mauritii, præter Philippicum, monasticen amplexum. Nec Commentiolus Thraciæ Prætor evasit exitium, jāque id ipsum Priscus timebat Patricius, cui Phocas Domnentiam junxerat filiam. Peractis enim splendide nuptiis, cum signa Prisci ac Domnentiæ, Tyranni essent statuis pari columnarum ordine copulata, indignissime rem Phocas accepit.

Greg. l. 11 epist. 36.

Gregorius Papa Phocæ de imperio gratulari sustinuit, alteroque ejus anno morte avocatus, *Sabiniano* reliquit

Aimoi. l. 4 c. 4. Sigeber. & Reg. in Chr. Marianus Scotus l. 2

quit sedem, avaritia & tenacitate infami, cui post sesquiannum successit *Bonifacius* III. Hic contendit à Phoca, *ut sedem Romanam caput omnium Ecclesiarum constitueret.* Eo enim seculo Constantinopolitana Ecclesia parem sibi cum Romana honorem vindicabat, atque haud dubium in Oriente tenebat primatum. Sed annuit Tyrannus ambitiosis Papæ postulatis, gnarus quanti referret in Italia Pontificum amicitia niti. Sed Bonifacio III. post VIII menses ac dies XII, vita functo, ejusdem nominis IV suscepit gradum, & ex Pantheo, omnibus quondam diis Romanorum sacrato templo, omnium sanctorum & Mariæ virginis Rotundæ Basilicam effecit, ejusdem indultu Phocæ, commutata in melius, non abolita superstitione.

Niceph. l. 18. c. 43.

Dum ita Romano insultatur Imperio, Persæ Syriam, Phæniciam, Palæstinam subigũt; Cappadociam, Paphlagoniam & Galatiam vastant excursionibus; populabundi Chalcedonem usque procurrunt. In Europa Avares persultant Thraciam, ac Romanæ legiones utrobique occidione occiduntur.

Super hæc omnia pestis humani generis Phocas, cum nescio quid populi in ejus temulentiam cavillarentur, furore percitus multos necavit, alios mutilavit, aut demersit mari: aliquos prætorio inclusit, quo à multitudine incenso captivi diffugere. Iudæi quoque Antiochiæ, excitata seditione, complures Christianorum, interque eos Anastasium Patriarcham trucidarunt, cadaver Antistitis in foro cremarunt publicè. Ea ob facinora aut capite aut genitalibus puniti sunt, anno Phocæ septimo.

Verum ut *nulla tyrannis vel quieta est vel diuturna*, Heraclius Africæ Dux, à Prisco & Gregora Patriciis adjutus, ea pacta iniit, ut qui prævenisset ex iis Phocam, imperio frueretur. Prævenit Heraclii filius Heraclius, ac navali superior pugna, urbe regia potitur. Photius vir illustris, cujus conjugem Phocas stupraverat, occupata regia, solio eum deturbat, vinctumq; exhibet Heraclio. Dicente Heraclio, Itane miser administrasti Rempubl.? amens dolore Phocas, ac fortunæ præsentis oblitus, *tu vero*, inquit, *melius eam administrabis*? ob quod dictum calcibus in eum insilit Heraclius, detractisque ob multorum uxores adulteratas, virilibus, æreo eum camino exurit, anno tyrannidis VIII. Ex universo Phocæ exercitu, qui per seditionem eum creaverat Imperatorem, duo tantum milites supererant: reliquos varia mortis via perdiderat *magistratuum vindex Deus.*

Niceph. l. 18. c. 55. 56.

Nec minus in fœmina apparuit judicii divini specimen. Caganus, id est, Rex Avarum, immensa cum multitudine incursans Longobardiam, occiso cum copiis Gisulpho duce, qui Agilulpho Regi suberat, Forojuliũ arcto premebat obsidio Hic dum lustrat munitiones, à Romilda Gisulphi conjuge visus, impudicos ejus oculos pulchritudine ac ætatis flore capit, proditione urbem obtinet, proditrice matrimonium ejus pacta. Ad hunc modum multa Longobardorum agmina servitute, aut vita sua, unius emunt mulieris voluptatem. At Caganus, nefariam Romildæ perosus libidinem, una ei nocte, quod promiserat, exsolvit, de cœtero cum militibus tradidisset polluendam, postremo transfixam palo interemit. Filiæ Ro-

Paulus VVarnef. 4 Long. c. 38 Aimoi. l. 4. c. 5.

mildæ

Aimoi. l.4.c.5. mildæ matris dissimiles, arte conservarunt pudicitiam. Nam pullorum carnes mammis substratas, calore corporis putrefecerunt, eoque fœtore abegerunt milites, omnes ob id Longobardas pro fœtidis exsecrantes. Earum altera deinde Alemanorum Regi, altera Bajoariæ principi nupta, *egregiæ custoditæ pudicitiæ præmia habuerunt.* Agilulphus Longobardorum Rex, Theudolindæ judicio allectus, in matrimonio juxta ac regno Anthari successit, ac conjugis impulsu, quam Gregorius Papa libris literisque instruxerat, catholica religione imbuit Longobardiam. In Hispania Vittericus, qui Liuvam Recaredi filium occiderat, *id quod fecerat suo Regi, est passus,* septimoque regni anno inter epulas à suis cæsus occubuit. Eum Gindemarus bienni, inde Sisebutus octenni imperio est secutus. Hoc tempore Sclavini, qui & Winidi, durum & flagitiosum Hunnorum Avarumque (qui postea Hungari uno nomine dicti sunt) imperium excusserunt, sumto Rege Samone, negotiatore Franco, cujus auxilio Hunnos acie superaverant. *Gregor. l. 12. Epist. 7. Niceph. l.18.c.46. & seqq. Aimoin. l.4.c.9.*

Iohannes Grammaticus, dictus Philoponus, Monophysitarum hæresin instauravit, Tritheitarum condidit, refutatus à Leontio Monacho & Georgio Pisida. Iacobus Syrus, ob tenuitatem vocatus Zanzalus, Armeniam Syriamque Severiani & Eutychiani implevit dogmatis; ex eo Iacobitæ dicti.

HERACLIUS.

Anno eodem Paulus Diac. lib.18. HEraclius dissolutam tyrannide Rempublicam, egregie sed lente resarsit. Comperto Cosroëm Christiano nomini infestum, imperio illudere, & Avares Europam deprædari, cum maxima laboraret militum inopia, legationibus tentavit pacem componere. Sed cum nullum effusioni sanguinis modum statuerēt hostes, confidenter, quantiscunque in unum contractis copiis, contraivit. Tardius illud factum, quam res postulabat. Nam cum primo Heraclii anno usque Antiochiam processissent Persæ, altero expugnarunt Cæsaream Cappadociæ, tertio etiam Saraceni Syriam incursarunt, quarto Damascus venit in potestatem Cosroïs, quinto Palæstina & Ierosolyma, dicente Cosrōe, nunquam se parsurum Christianis, nisi crucifixum inficiati, Solem adorarent. Morabatur interim Heraclium Caganus Avarum perfidus, pacem sæpe bello mutans. Cosroës, expugnata Ierosolyma, infinitam Christianorum multitudinem perdidit. Fertur, Iudæos vili precio commercatos sanguinem Christianorum, ad xc millia captivorum occidisse. Pretiosum crucis lignum, & Zacharias urbis Episcopus, captivitatem subiēre Persicam. Anno Heraclii sexto protulerunt Persæ arma in Ægyptum captaque Alexandria, totam Ægyptum & Libyam, usque ad Æthiopes subegerunt, ditatique immensa præda ad suos remearunt fines. Septimo anno capta à Persis Carthago, Heraclium adhuc Cagano fatigante & prædæ habente Thraciam, Ioanne etiam Lemigio, Smaragdi successore, & deinde Eleutherio Exarchis, per Italiam tyrannidi inhiantibus, militumque conjuratione interemtis. Hasce tantas calamitates attraxerat imperio Phocas, quod indignissima Mauritii cæde & filiorum ejus efferasset animum Cosrois, Christianis interim plerisque verbum *Aimoin. l.4. Zonar. Tom.3. Sigbert. in Chr. Cedren. p.334. & seq.*

divinum ac jus fasque omne conculcantibus. Ne tamen ludibrio esset hostibus nomen Christianum, indutus tandem zelo Dei Heraclius, composita quomodocunque pace Avarum, exercitus Europæos in Asiam transtulit *ac detracto etiam templi auro, quod daret militibus*, profectus est in Persas. Hortatus suos, *ut memores Dei ac injuriarum, quas Barbari intulissent cultoribus ejus, pietatem justitiamque sectarentur*, improvisus Armeniam intravit, coactumque pugnare Sarbarum ducem hostilis exercitus, acie devicit, & castris exuit. Reversus XIII anno Imperii, penetrata interiori Perside, variis præliis multa Persarum millia orco demisit, lucos eorum cum igni, quem colebant, sacro evertit, & in obvia quæq; ferro & igni grassatus est. Tanta cum captivorum copia onerabat, ut cum in Albania hybernaret, L millia laxatis vinculis abire fineret libera.

Paulus Diac. lib. 18. Cedren. p. 346. &c.

In hoc tempus, annum scilicet Domini DCXXIII incidit manifestatio Pseudoprophetæ *Mahumetis* Saraceni. Hic cum pauper esset & orphanus, ad cognatam suam prædivitem, nomine Chadigam, primo ut mercenarius, deinde ut sponsus se applicuit, perque eam nactus est divitias vix speratas. Chadiga cum ægre ferret maritū morbo vexari epileptico, specioso ejus mendacio est decepta, fingentis apparere sibi Gabrielē Archangelum, cujus consternatus aspectu, mente defecta concidat. Id mendacii Sergius monachus ob Nestorianam hæresin Byzantio pulsus, audacter firmabat, cujus adjutu & Iudaici cujusdam impostoris, novæ prodierunt revelationes, quibus honoratur quidem Mariæ filius, ut propheta magnus & lux gentium, sed Deus esse aut Dei filius negatur. Infideles appellantur, qui crucifixum colunt, & qui sanctam Trinitatem credunt; Laudatur circumcisio, licentia datur utendi uxoribus quibuslibet: E Christianismo, Iudaismo, Ethnicismo inusitatum religionis chaos struitur, illaqueandis indoctis & simplicibus, ac deliniendis voluptatum sectatoribus aptum. Mecha urbe pulsus metu civium suorum Mahumedes, ab Heraclio petiit habitandi locum, & anno ejus XV, ut habet Diaconus, Arabum princeps cœpit haberi.

Cosroës tunc furens, quod premeretur ab Heraclio, expilavit templa suæ ditionis Christianorum, coegitq; eos Nestorianismum, qui jam ante Armenios tenebat & Georgianos, amplecti. Atque ut undique circumdaret bello Cæsarem, missis ad Avares, Bulgaros, Gepidas & Sclavinos nunciis, paciscitur cum eis de invadendo Constantinopoli. Id cum gnarum esset Heraclio, partitus & ipse copias, in auxilium vocat Turcas, quos Chazaros nominabant, ad XL millia. Obsidetur ergo ann. Christi DCXXVI ab infinitis Barbarorum copiis Byzantium, sed miro DEI favore, post decem dies ignominiosa fuga dissipantur: Solus Persarum Dux Sarbarus Chalcedonis obsidioni inhæsescit. At Turcæ auxiliares, cum non ferrent crebros Persarum insultus, sensim sunt dilapsi. Heraclius eo magis ad fiduciam animatos milites, ad Niniven usque deduxit, acerrimoque prœlio fusis hostibus, Razate etiam duce & multis principibus interfectis, ferias natalitias egit in Assyria. Cosroës semet inclusit Seleuciæ, ac misso Spartario ad Chardarigam,

Colle-

Collegam apud Chalcedonem Sarbari, ut eum interficeret, quasi cum Heraclio sentientem, implevit confusionis Persas. Comprehenso enim à Romanis internuncio ac re vulgata, *Heraclius offert pacem Cosroi*: Hãc cum repudiaret Tyrannus facile auxit Cæsar in majus ejus odium. Gundabundas Sabari Chiliarchus transfugit ad Romanos, ac plerique duces Siroi se applicarunt, primogenito tyranni, quem ille privare hæreditate, ac Merdasen, Syra uxore genitum, diademate ornare constituerat. *Convenit* ergo *inter Heraclium & Syroën de pace*, si captivi & adempta loca restituerentur. Syroës Rex lectus, subito oppressit patrem, fugientique catenas injecit. Congestis deinde auri & gemmarum acervis: *ob hæc* inquit captivo, *Romanos in Persas concitasti, tantumque fudisti sanguinis: Fruere ergo divitiis tuis.* Sic fame maceratum ad dies quinque Cosroën, cum prius Merdasen, quem regno destinaverat, aliosque filios in conspectu ejus jugulasset, tandem sagittis configi Syröes jussit. *Dignum vastatore mundi exitium, ut qui in Romanos, à quibus regnum receperat, tam ingratus extitisset, ab eo vita pariter ac regno privaretur, qui suam ipsi vitam deberet.* Restitutis utrinque captivis, & quæ bello occupata fuerant, *lignum* quoque *crucis & Zacharias Præsul Ierosolymam redierunt*, septimoque anno Imperator triumphabundus de victis Persis, partaque pace, Constantinopolin introivit.

A. M. 4598. Christi 628.

A. M. 4599. Christi 629.

Cœterum ut erat aliis disciplinis liberalibus, ita & Astronomiæ addictior Heraclius, comperisse per Astrologos dicitur, *Imperium suum à circumcisa gente vastandum*: Ratus ergo Iudæos designari, cogit eos abjurare perfidiam, & Christiana sacra suscipere, reluctantes undique ejicit, vetans quoque eis, intra tria miliaria appropinquare Hierosolymæ. Idipsum Sisebutus in Hispania, & Dagobertus Francorum in Gallia rex, in Iudæos statuerunt, *quem Zelum vocat Dei Isidorus, sed non secundum scientiam.* Iudæorum sane aliqui Mahumedi se aggregabant, Messiam hunc esse suum rati, sed cum camelo cum vesci vidissent, retrocesserunt; *Mahumedes* in nonum annum propagata ferro & fraudibus ditione sua, constitutisque quatuor Amiris ad expugnandos Christianos, dolo uxorum suarum *periit*, an. Heraclii XXII, Christi DCXXXII. Quo tempore & Suintilla Gothorum in Hispania rex, qui primus pulsis undique Romanis, tota Hispania potitus fuerat, à Sisenando regno dejectus est.

Isidor. Chron. Gothor.

Paulus Diac. lib. 18. Ildeph.

A. M. 4602. Christi 632.

Obiit tunc etiam Lotharius Francorum rex, qui Brunichildem reginam, Childerici matrem, quod perpetua discordiarum semina sparsisset inter reges Franciæ, ac decem reges suis machinationibus peremisset, altero pede & brachio mutilavit, religatamque ad equæ indomitæ caudam, membratim discerpi fecit. Lothario Dagobertus in Austrasia, Neustria & Burgundia, Aribertus alter filius in Aquitania successit.

Sigbert. Gembl. anno 618.

Porro Amiræ Mahumetici volentes irruere in Arabicum castellum, à Theodoro Begario repelluntur: tres eorum cadunt, quartus aufugit, Chalegus nomine. Frenari sic potuisset licentia prædonum, ni successum eis præbuisset Spadonis cujusdam Romani importunitas, qui militibus, eremos illas tuentibus, jussus stipendium persolvere, per ludi-

Paulus Diac. lib. 18.

ludibrium *Saracenos canes appellavit*, portioneque eos sua fraudavit. Hac enim ignominia exacerbati milites, assuetam latrociniis Saracenorum gentem in rebellionem propellunt, ac duce Abubecher, cognato Mahumetis, occupant regiones Gazæ, ac Sinæ montis aditus, frustra obnitente præfecto Cæsareæ Palæstinæ, rarumque in multos prædones militem armante. Defuncto post biennium Abubechero, principatum sumit Homar, statimque aggressus Arabiam, Bosram urbem capit, Theodorum Heraclii fratrem Edessam usque fugat. Heraclius duos opponit Saracenis duces, Theodorum Sacellarium, & Bahanem, instructos XL millium exercitu; Sed cum Sacellarii agmina vicissent Saraceni, Bahanes à suis renuntiatur Augustus. Quamobrem desertus à Sacellario, vento etiam præliantium Romanorum ora pulveris implente, in angustias cogitur Bahanes, cæditurque à Saracenis; Homar Damascum & mox Phœniciam occupat. Hinc in Ægyptum profert arma, eamque tributo subdit. Anno Heraclii XXVI aciem dirigit adversus Hierosolymam, obsessamque biennio capit, quum Sophronio Episcopo ac totius Palæstinæ Christianis securitatẽ promisisset. XXVIII Heraclii anno, qui erat istius seculi XXXXIII, expugnatur Antiochia; Muhavias ab Homaro Prætor seu Amiras ab Ægypto ad Euphratem ordinatur. Inde Hyaidus Dux Edessam & Daras cum Mesopotamia occupat. Sequenti anno potentissimum Persarum regnum, quod post annuum Syroïs dominatum, tenebat Hormisdas, adorti Saraceni, in fugam conjiciunt Hormisdam, captisque filiabus Cosroïs, cum omni apparatu regio, mire tot victoriis triumphantes, late imperitant Orienti. Quarum nuncio cladium in diffidentiam conjectus Imperator, ex Athanasii Syri colloquio hæreseos labe etiam aspersus est. Nam cũ inquisivisset apud Patriarchas, Sergium Constantinopolitanum & Cyrum Alexandrinum, *essetne una in Christo voluntas & operatio, an duæ*? audissetque unam esse, in errorem per inscitiam incidit. *Decessit* aqua intercute, anno imperii XXXI, Illegitimis quoque nuptiis Martinæ, filiæ fratris sui, indignatione Dei irritata, quæ & in posteros, ut solet ejusmodi in crimine, desæviit. *A. M. 4611. Christi 641.*

Columbanus ex Hybernia his temporibus in Galliam, comitatusque S. Gallo in Helvetiam devenit, firmaturus Christianismum. Amandus Gandavi superstitiones confutavit ethnicas, Eduinus rex Northumbrorum in Britannia, predicante Paulino, suscepit Christianismum, ab Osvvaldo successore deinceps propagatum. *Aimoini continuat. lib. 4. Beda. l. 2. & 3.*

At Constantinopoli Martina, ut contra leges ducta, ita secundum leges mota imperio est. Comperto enim eam suo privigno Constantino III. post quatuor mẽsium potestatem, venenum propinasse, conscio patriarcha Sergio, perbrevi usa est imperio. *Paulus Diac. lib. 18. Cedren. p. 364.*

Idque solo Cæsareæ Palæstinæ excidio memorabile factum, quam septennio obsessam, expugnavit tunc tandem Muchavias Saracenus. Martina, exsecta judicio senatus lingua, filius ejus Heraclionas abscisso naso, post semestre imperium, pulsi sunt in exilium. Constantini filius Constans, nepos Heraclii, avitum obtinuit principatum. Pyrrhus patriarcha in Africam aufugit, successo-

cessore Paulo, Ecclesiæ Oeconomo. Isaacius Exarchus Ravennæ, certior Honorio Papæ congestos pecuniarum thesauros, eos sibi rapit, Mauritiumque chartularium, qui Italico regno, adactis in sua verba militibus inhiabat, capit, ac Ravennæ supplicio afficit. Longobardis post Arioaldum regnabat Rotharis, eorumque leges scripto comprehendebat, anno postquam in Italiam venerant LXXVII. Isidorus eo tempore Hispalensis rem Catholicam in Hispania scriptis adhuc durantibus promovit.

VVarnef. l. 4. c. 44.

CONSTANS II.

A. M. 4612. Christi 642. Paulus Diac. lib. 19. Zonar. Tom. 3. Sigbert. in Chr. Cedren. Synop. Hist. Aimoi. l. 4.

CONSTANS II. qui est Constantinus laudato ob punitam Martinam Senatu, sopire conatus Episcoporum de voluntatibus Christi dissidia, exstinctam esse controversiam jussit. Sub eo Homar, structo Ierosolymæ templo Mahumetico, à Persa quodam transfossus interiit, succedente Hormano, qui Gregorium patricium, Constanti rebellantem in Africa, devicit prælio, & Africæ partibus Saracenicum tributum imposuit. Anno sequenti (erat is Constantis septimus) Muhavias expedita mille septingentarum navium classe, invasit Cyprum, captaque à Saracenis Constantia, Insulæ ejus metropoli, imposuit ei jugum. Aradus Insula restitit sane acriter, sed pertinaci Muhaviæ oppugnatione superata, dedit tandem manus, cum pro civibus & habitatoribus suis liberam, quo vellent discedere, potestatem hosti extorsisset. Ne Constantinopolin invaderent Saraceni, fratrum duorum (buccinatoris filii erant) stupenda impedivit audacia, qui effractis foribus carceris trucidarunt Amiram, & injecto in classem igni, cum omni eam apparatu cremarunt.

At nihilo Muhavias mitior, novam struit classem, ac prope Phœnicē Lyciæ portum, navali bello profligat Constantem, tanta Romanorum cæde, ut mare eorum sanguine purparasceret, & Imperator vili circumdatus amiculo, inque dissimulationem sui compositus, elaberetur hostiles manus. Tunc etiam Rhodus Insula à Saracenis subacta, qui celebratissimum in ea Solis Colossum demoliti, æs ejus statuæ Iudæo cuidam Emiseno vendidere, onus nongentis camelis asportatum.

Guilh. Tyrius l. 9. c. 20.

Sed mox cum intestinis quaterentur dissidiis Saraceni, quod aliqui Muhaviam, aliqui sequerentur Aliin Mahumetis generum, qui novum se jactabat prophetam, & Gabrielem ad se missum divinitus, per errorem adiisse Mahumetem mentiebatur, repressa non nihil audacia est gentis, invidiosis tumidæ successibus. Muhavias quotidiano se mille nummorum tributo obstrinxit Imperatori, quoad redintegrata concordia suorum dependere illud neglexit. Idemque Muhavias cum partes Haliis, aqua intercepta, siti excruciaret, sine dolore de iis victoriam tulit, Constantis anno XV.

Constans Martinum, Romanorum pontificem, qui acto Episcoporum concilio Monotheletas damnasset, per Olympium Exarchum jussit Constantinopolin deportari. Inde auditum in Synodo, quum non satisfaceret adversariis, misit Chersonam in exilium, suffecto in Episcopatum Eugenio. Abhinc indies pejor, Theodosium fratrem suum, licet Clericum pridem, interficit, ejusq; parricidii agitatus furiis, quod

frater

frater ei in somnis subinde calicem cruore plenum exhiberet, de deserenda Constantinopoli, & transferenda aliorsum sede cogitat. Ajunt voluisse eum Romam migrare, *quod plus diceret honoris matri quam filiæ deberi.* Sed cum Imperatrix & filii, cognatorum ac populi deliniti precibus, Byzantii remanerent, evanuit hoc consilium. Ferunt Byzantium quoque venisse his temporibus Persarum regis conjugem, & Christianismo imbutam, exemplo movisse regem, ut eidem religioni nomen suum daret.

P. Varnef. l. 4 Longob. cap. 52.

Cœterum *Constans* in Italiam transgressus, cum Longobardis & Romoaldo eorum principe varia fortuna depugnavit. Primum Luceriam & plerasque Apuliæ civitates, à Longobardis possessas devicit, Grimoaldo eorum rege, parte Romoaldi trans Padum tum occupato. Nam cum Rodoaldus filius Rotharis, à Longobardo quodam, cujus uxori stuprum obtulerat, periisset, Aripertus successor ejus, Theudelindæ reginæ fratre genitus, duobus filiis adolescentibus reliquerat regnum. Oborta, ut fit, fratrum dissensione, Grimoaldus Beneventanus princeps, dum suspectum habet insidiarum Godobertum, à quo accitus auxilio fuerat, interfecerat eum, ac regno potitus, altero ex fratribus profugiente, Romoaldo filio dederat Beneventanam ditionem, qua cum Constans Imperator bellum gerebat. Sed cum comperisset adventare Grimoaldum Cæsar, soluta Beneventi obsidione, Neapolin se recepit, atque exinde affectus clade à Romoaldo, Romam. Ei sexto ab urbe miliario, Vitalianus Papa, cum clero populoque Romano occurrit. Constans cum B. Petro pallium, auro intextum obtulisset donō, paulo post multo plura Romanis, quam dederat, abstulit. Duodecim diebus omnia urbis ex ære ornamenta mādavit detrahi, etiam tegulas, quibus opertum erat pantheon, à Bonifacio IV. omnium sanctorum honori dicatum. Inde Siciliam, Calabriam, Sardiniam, Africam insolitis exhausit tributis, tanta Græcorum avaritia, ut à maritis uxores, filios à parentibus avellerent. Quare ut *haud lenta suevit esse malorum pœna principum*, mulieribus Siculis, sævitiam ejus execrantibus, ab Andrea Troili situla capiti ejus impingitur, ad eumque modum in balneo *exstinguitur Constans*, anno imperii XXVII.

Paul. de gestis l. 5.

Aimoi. l. 4. c. 32.

A. M. 4639. Christi 669.

Anno mortem ejus præcedente Sapor Armeniæ præfectus, qui ad Muhaviam Saracenum defecerat, *equo perfidum caput per lasciviam ad portam affligente*, interiit. Amorium Phrygiæ oppidum insigne, quod Saraceni expugnarant, feliciter est à Romanis receptum.

Diac. Cedren.

Anno imperii Constantis undecimo, cinerem de cœlo narrat decidisse Diaconus; addit cum illo Sigebertus secutam esse diram pestilentiam, *visumq́ spectrum venabulo circuire & pulsare domos totidemq́ exinde mori cujusque familiæ, quot vicibus ostium esset pulsatum.* Idipsum anno hujus seculi LXXXII contigisse vult Regino Prumiensis, ac imperante bono angelo, pulsationem illam mali genii manu factam.

P. Varnef. l. 6. Long. c. 5.

Regino.

Vitalianum Papam hoc tempore organa musica ad concentus sacros adhibere cœpisse, liber Pontificalis memorat. Flandri, docente Eligio, Noviomagensi Episcopo, Christum induerunt, Mercii etiam in Britannia, Osuii regis exemplum secuti

Liber Pontif.

Beda l. 3. hist. Angl. c. 21. 24.

cuti, referente Beda, qui illa tempora attigit.

Sigbert. Gembl. Aimoi. lib. 4. c. 3. Constante Augusto, decessit Dagobertus Lotharii filius, Saxonico, Sclavico, & aliis bellis clarus. Is cum superstitionem circa corpus S. Dionysii Parisiensis propagasset, percrebuit de mortuo rumor, debuisse animam Dagoberti ob exspoliationem Ecclesiarum, à Diabolis abripi, sed interventu Dionysii, cui se devoverat, esse liberatam. Successerunt ei filii, Sigebertus Austrasiæ, & Clodoveus, qui & Ludovicus, Burgundiæ reges.

Æneas Sylv. Histor. Boh. l. 1. cap. 3. Zechius Croata, è gente Sclavorum nobilis, perpetrato domi homicidio, judicium ultionemq; fugiens, in regionem eam venit, cui nunc Bohemia nomen est, ac Bohemicam condidit gentem. Frater ejus Lechus, paupertatis & exilii comes, in aliam locorum planiciem Coloniam deduxit, cui Polonia nomen datum. Nam planicies Sclavorum lingua *Pole* nominatur. Ejus hæredes in numerosam multitudinem brevi coaluerunt, ac Russiam, Pomeraniam, Cassubiamque sui generis hominibus impleverunt, sicut Zechii Moraviam Lusatiamque.

CONSTANTINUS IV. POGONATUS.

A. M. 4639. Chr. 669. Paulus Diac. l. 15. Adv. Vunnensis. ær. 6. Regino. l. 1. Zonar. Tom 3. Greg. Cedren. Constantinus IV. Constante genitus, eoque adhuc superstite insignibus ornatus imperii, prima lanugine vestiebat maxillas, cum genitor ejus in Sicilia occideretur. Eam cum ad ulciscendam patris mortem in expeditione nutrisset, rediens promissa barba. *Pogonati* invenit cognomentum. Mizizium seu Mezentium quendam Armenium, conspicuum decore corporis ducẽ, legiones Siciliensis Imperatorem dixerant; Sed Theodorus Calliopa Exarchus, ac vicini in Sardinia Africaque exercitus, ægre ferebant novi hominis potestatem. Itaque classe victus, & à Constantino interemptus est. *Diac. de gestis Long. l. 5. c. 12. 13.* Sociis tyrannidis, inter quos Iustinianus erat patricius, pœnæ inflictæ. Cæterum clamantibus Orientis proceribus, Heraclium & Tiberium fratres Constantini, pariter esse coronandos ut sicuti crederent Trinitatem, ita & à tribus regerentur principibus: Constantinus simulato assensu, evocatos principes pro seditiosis interfecit, præcisoque fratribus naso, spem capessendi omnino ademit imperii.

At Saraceni in omnes occasiones intenti amplificandi dominatus, vastarunt Africam, raptis in servitutem LXXXM. hominum capitibus. Direptis deinde Syracusis, septem in circuitu Byzantii promontoria occupant. Varia inter Byzantinos ipsosque prælia commissa narrantur, donec septenni bello, pluribus navibus hominibusque amissis, redire ad sua coacti sunt Arabes, dum domum cogitant, obortis divina indignatione tempestatibus, mari demerguntur omnes. Quam cladem correcturus Suphiam, accepit parem, Callinici Mathematici artibus invento igni marino, quo omnis Saracenorum classis combusta est, perierunt hominum XXX millia. Accessit alia calamitas Saracenis anno Constantini nono. Mardaitæ Libanum & reliqua Palæstinæ montana insederant, auctique servorum & indigenarum transfugio, nihil eis tuti relinquebant. Idcirco rati id, quod res erat, Mahumetani, *Christianorum imperium divina muniri virtute*, pacem ineunt ad triginta

annos tributariam, terna millia auri pondo, quinquagenos viros, totidemque equos promittunt Cæsari annuos.

Hoc intellecto, hostes Græcorum Europæi veriti, ne ad se vis belli transiret, concordiam ab Imperatore missis legatis muneribusque petierunt. Ita Oriente atque occidente pacato, factus est sequenti anno terræ motus, ingruentium malorum prænuncius. Muhavias Saracenorum princeps decessit, successore Gizido filio.

Anno Christi 679.

Nec diuturnam mortalibus quietem peccata permittunt sua. Bulgari Gens Scythica à Volga fl. devocati, in Transdanubianas provincias semet effundunt, effuse omnia vastantes. Illis terra marique, non sine gravi animi motu, occursans Constantinus, terrorem incussit quidem, ac munitioribus se locis tenere compulit: At protracto bello, dum levandæ pedum ægritudini, in Mesembriam sese balneis lustraturus abit, diditur per castra rumor, metu perculsum cessisse, fugaque exercitus, nemine persequente, oritur. Tum vero cedentium tergis inhærentes Bulgari, cædes faciunt maximas, ac positis cis Istrum tentoriis, Sclavinos sibi subigunt. Necessitas etiam tributi imposita Constantino, ut Romanis ditionibus parceretur, dedecore ejus majore quam damno.

Ado Viennensis. A. M. 4653. Christi. 680.

Constantinus deinceps quietus unire Ecclesias studuit, jam inde à Proavi Heraclii tempore, ob *Monotheletarum errorem* dissidentes. Igitur concilium indicit Constantinopoli, ac CCLXXX Episcopos contrahit in unum. Iussi sunt omissis disputationibus Philisophicis, pacifico colloquio de vera fide perquirere, datis de bibilotheca Constantinopolitana, sanctorum patrum, quos petebant, libellis. Ibi convicti, qui unam voluntatem, & operationem in Christo adstruebant plurima patrum loca falsasse, Georgius Byzantinus Patriarcha correctus est, Macarius vero Antiochenus cum suis sequacibus simul & decessoribus, Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo, & Petro anathemate notatus. Theophanes Abbas Antiochenæ præpositus Ecclesiæ est. Ierosolyma & Alexandria Episcopos ad Synodum non misere, à Saracenis occupatæ. Agathonis Romani legati primas ibi tenebant, præsidente tamen Imperatore. Decretum, *venerandas esse quinque œcumenicas Synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam, Chalcedonensem, Constantinopolitanam alteram sub Iustiniano, & hanc sextam Universalem, quæ ut duæ in Christo sunt naturæ, ita duas esse voluntates & operationes in unum conspirantes, placuit.*

Paulus Diac. lib 19.

Cum deinde iterum civilibus laborarent dissidiis Mahumetani, & Muctar novus Pseudopropheta Persidem occupasset, Abdimelechus ab Ægyptiis, Palæstinis & Phœnicibus probatus, devicit tyrannos, pacemque â Muhavia quæsitam instauravit. 365 nomismata, totidemque servos & equos tributo Constantino obtulit, qui paulo post obdormivit anno Imperii XVII.

Sigbert. Gembl. Anno. 680.

Pecuniam hactenus pro ordinatione Pontificis, Roma dependerat Augustæ potestati. Eam relevavit hic Imperator, hac tamen lege, ne quis citra decretum Cæsaris Papa consecraretur. Ravennati Episcopo mandatum, ut Romano se ordinandum sisteret, quod ille Exarchorum fretus autoritate facere antea neglexerat.

Par-

Anno 684. Paulus Diac. lib. 5. Long. cap. 33.

Partharis Longobardorum Rex, è dissidiis cum Godeberto fratre varios expertus exilii casus, Grimoaldo ob læsum post sectionem venæ brachium, exstincto, velut à Deo revocatus successit, justitiæ & liberalitatis cultor egregius. Similis ei Bamba Hispaniarum Rex, qui laudabiliter gesto regno, victisque etjam Saracenis littora carpentibus, monachi habitum sumsit. Hildericus rex Franciæ, Bodilonem è nobilibus, cum servili verbere castigasset, in venatione ab eo cum prægnante uxore cæsus est, sic Theodorico in cœnobium ante detruso, reditum ad sceptrum aperuit, & Ebroino Majori domus (sic proximam regiæ potestatem vocitabant Franci) ad regni administrationem. Ex eo nimia Majorum domus vis facta, regibusque ipsis formidolosa. Eboinus Leodegarium, antea sibi adversatum, post varia tormenta, capitis affecit supplicio.

Ildef. Vasæus

Gembl. Sigbert.

IUSTINIANUS II. RHINOTMETUS.

A. M. 4666. Christi. 696. Paulus. Diac. lib. 16. Regino lib. 1. Zonar. Tom. 3. Cedren.

Constantino Barbaro successit filius *Iustinianus*, Anastasia Augusta natus, acris quidem sed præcipitis ingenii, qui *cum suo omnia arbitratu faceret, rempublicam seque in gravissimas conjecit calamitates*, & magna fortunæ varietate supremam orbis potestatem habuit. Primum duce Leontio, Iberes, Albanos, Armenios, Medos, aliasque Orientis nationes in suam redegit ditionem, Saracenis inter se ipsos decertantibus. Nam Abdimelecho grande cum Persiæ & Arabiæ tyrannis bellum erat, queis tandem devictis, totam Persidem, Mesopotamiam, majoremque Armeniam subjugavit; ac per id intestinis Mahumetanorum dissidiis imposuit finem, anno Iustiniani V.

Interea tamen Saraceni rerum suarum prudentes, pacem cum Iustiniano, reddita ei Africa, inierant tributariam, pendentes in dies singulos millena nomismata: servumque simul & equum, addita lege, ut Mardaitæ, insessores Dibani & montium reliquorum, amoverentur à Iustiniano, quippe, qui omnes Arabum civitates à Mopsuestia in Armeniam usque infirmas inhabitatasque efficerent: Contra vero Iberiæ, Cyprique tributa ex æquo dividerentur. Sed ea cautio, Mahumetanis, quam Græcis oportunior erat. Mardaitæ enim Christianarum propugnatores partium, perpetua è Saracenis præda victitabant, quorum XII M cum suis Iustinianus copiis sociasset, nudavit per imperitiam fines sui imperii, eosque barbarorum insultibus patefecit. Idem secundo regni anno, fœdus à patre suo ictum cum Bulgaris dissolvit. Initio victor, postea in angustiis oppressus est, corruptoque exercitu, pene solus Byzantium revolavit. Anno deinde septimo cum è Sclavicis gentibus evocasset XXX armatorum millia, quem populū περιούσιον appellitabat, elatus robore copiarum, Saracenicam pacem disrupit, prætendens, monetam non pendi sua signatam imagine.

Saraceni *implorato perjurii ultore Deo*, scriptas pacis conditiones hastæ alligarunt, sublatisque in acie instar vexilli, cum Romanis conseruerunt manus. Sed primo congressu inferiores, pecuniis corrumpunt Sclavorum ducem, quorum cum XX millia transfugissent ad Saracenos, demsere animos reliquis, fœdamque in Romanis fugam excitarunt.

tunt. Iustinianus ipse cum paucis servatus, ut Leucatem pervenit, reliquias Sclavicæ illius acquisitæ gentis omnes occidi, cadavera in mare abiici præcepit. Agareni ab eo tempore impune Romanas incursarunt provincias, & Sabbatius, Armeniæ Prætor, cognita Imperatoris clade, Armeniam eis tradidit.

Anast. Biblioth. in vita Sergii.

Hinc acta Constantinopoli Synodo, decretum inter alia est, *nequis presbyteros cogeret à ductis legitime uxoribus abstinere*, quod scriptum sit, *honorabile in omnibus conjugium, & torus immaculatus.* Cui refragantem Sergium Papam, qui Cononi post ingentes eligentium turbas & dissidia successerat, Iustinianus mandavit trahi Constantinopolin: sed renitente exercitu Ravennate, frustra fuit Imperatoris legatio, qui & paulo post imperio excidit. Cum enim Stephano Persæ, Eunucho, & Theodoro Monacho, hominibus avaris & atrocibus, qui nec ab imperatoris matre cohiberent manus, se suaque omnia permitteret, civium promeruit odia. Itaque Leontium ducem suspectum sibi, & biennio in vinculis habitum, dimittit ad Græciæ præfecturam, parum sibi boni ab reconciliato principe exspectantem. Leontius Pauli Monachi Astrologicis inflatus vaticiniis, *audendum aliquid* dicentis *pro secundis adeo fatis*, Byzantium regreditur, assumtisque fidissimis effringit carceres, quibus non pauci nobilium, ad supplicia servabantur. Eorum concursu, adjuvante præsertim Callinico Patriarcha, à quo cedem publicam auspicari velle *Iustinianus* dicebatur, extrahitur è regia sua Imperator, præcisoque naso (unde ei Rhinotmeti nomen) & lingua, relegatur Chersonam, anno imperii x. Ministri tyrannidis funibus raptati per urbem & incensi sunt.

Tom. 3. Concil. parte. 1.

Suidas in Iust. Rhinotmeto.

A M. 4566. Christi. 696.

Ita *Leontius* Imperium arripuit, & triennio qualitercunque tenuit. *Anno eodem.*

Nam Arabes tum alias provincias incursando, tum Africam subigendo, multum Imperio damnum inferebant. Lazicam Sergius eis Patricius prodidit. Sed Ioannes frater Imperatoris Leontii, universis cum copiis missus, mascule recuperavit Africam, expulsis Saracenis, perbrevi vincentium gaudio. Caliphas enim mox adornata ingenti classe, iterum invasit Africam, cui impar Iohannes Constantinopolin majores postulatum vires proficiscitur. Interim Classe Romana in Cretam appulsa, partim ignominia sua, quod victi cessissent Saracenis, partim metu Leontii, cum res novare cuperent præfecti, persuadent classiariis, ut Absimarum Cibyrræotam Drungarium salutent Augustum, qui Tiberius appellatus est. Hic Byzantium pervectus, proditis sibi clavibus, urbem occupat, Leontium desecto similiter, ut ipse Iustiniano fecerat, naso, custodiæ tradit, ac principibus, qui ab illo stabant, exilii damnatis, imperio potitur.

Paulus Diac. lib. 19.

Dum ita *gliscentibus Christianorum vitiis, propagatur Mahumetismus*, Germaniæ quibusdam populis melior Dei notitia cœpit illucescere.

Nam præter Kilianum, ducis Francorum Gosberti conjugis dolo peremptum, Wigbertus, Willibrordus, Suidbertus, Wilibaldus, Eouladi, ex Anglia profecti, Frisiis, Rugis, Danis, Saxonibus, Bructariis Francis Orientalibus ac vicinis eorum, Christianam instillare religionem tentarunt, conatu non prorsus irrito. Nam Suibertus West-

Beda lib. 5. Sigeb. Gemb.

Westphalis, Willibrodus Trajecti Frisiis Episcopi sunt facti, annitente & Pipino, novo palatii magistro per Gallias, qui post multas antecessorum neces, dignitatem hanc erat adeptus, ut Radbodus Frisiorum Rex Euangelistis illis pacem vel invitus daret.

A. M. 4669. Christi. 699. P. Diacon. lib. 20. Zonar. Cedren. Cœterum *Tiberius Absimarus*, simul rerum potitus est, fratrem suum Heraclium in Orientem adversus Agarenos, Theophylactum Patricium, Ioanni Exarcho successorem in Italiam misit. Heraclius Samosata usque peragratis Syriæ regionibus, hostium ad ducenta millia vel cepit, vel occidit, præda ditatus immensa, ipso Christi anno septingentesimo. *Anno. 700.* Et Armeniorum principes, occisis per seditionem Agarenis, in Romanorum ditionem se restituerunt. Sed Mahumetes tum princeps Arabum, acerbam de eis exegit vindictam, coactisque iterum parere incolis, principes gentis Armeniæ vivos cremavit. Inde cum arma inferret Ciliciæ, acerrimis repulsus est præliis, ac majore exercitus ejus parte deleta, Heraclius reliquos fere omnes cepit, & ad fratrem Absimarum transmisit, pro mancipiis futuros.

Diac. l. 20. Sub hæc elapsus custodia Iustinianus, principis seu Chagani Chazarum amicitiam & affinitatem impetrat, ducta ejus sorore Theodora. Fretusque illis fidei vinculis per annum fere degit in Phanogoria, donec Barbarus Rex, Absimari auro corruptus, illum tradere promisit, hospitem & affinem suum. Sed ille fuga antevertit exitium, præsentiens scelus à Theodora, quæ per servum insidias suo marito locari intellexerat, cujus & instinctu vocatis ad se seorsim percussoribus ambobus fauces elisit. Relicta deinde conjuge, ad Trebellin Bulgarorum regem profugit, cujus & armis protectus, & in patriam reductus est, *Anno. Christi. 703.* anno exilii decimo. Castris ad mœnia positis, largiter proscissus conviciis à Byzantinis, tertio post die aperto grandi aquæ ductu intravit urbem, fugiente Absimaro. Sed is in urbem retractus, atque interempta magna civium multitudine, cum altero usurpatore imperii Leontio, ad pedes Iustiniani jacuit vinctus, clamante populo: *super aspidem & Basiliscum ambulabis*. Calcati ergo pedidus ambo, in medio circi spectaculum fuerunt, supplicio de eis sumpto. Callinicus Antistes, demtis luminibus, Romam est exulatum missus, suffecitque ei Iustinianus Cyrum, à quo exul animatus ad recuperandum imperium fuerat.

Diaconus lib. 20 & Long. lib. 6. Zonar. Tom. 3. Cedren. Regino lib. 1. Indulsit inde Iustinanus nimium dolori suo, utpote qui Leontii odio, quoties truncas emungebat nares, unum aliquem, qui in ejus fuisset partibus, ad supplicium juberet rapi, quod & antea, cum promittere Deo clementiam in hostes, tempestatibus jactatus admoneretur, crudeli proposito jactaverat se facturum.

Trebellin quidem Bulgarorum Regem magnifice donatum dimiserat: sed oborto postmodum de finibus dissidio, rupta pace, bellum genti maximo apparatu intulit. Bulgari, ut imparatiores, territi initio in montes se abdidere; at conspicati postea palabundos otio indulgere Græcos, tanta eos strage ceciderunt, ut Iustinianus, conscensis properé navibus, multo cum dedecore Constantinopolin refugeret.

Iram deinde in Chersonæos ex-

spuit, memor se, cum apud eos exularet, pene in ipsa novarum rerum molitione ab illis oppressum. Itaque misso exercitu, quoscunque nancisci potuerunt, Maurus Patricius, & Helias Prætor creatus Chersonæ, crudelissime mactarunt, primoribus etiam igni assatis, solos impuberes ad servitium custodierunt. Sed nec illis parcendum decernens ultor sanguinarius Cæsar, classem eos advectum misit, frustra dehortante Constantino Papa, quem Roma evocaverat, magnoque in honore habebat. Nam lætari etiam visus, quod oborta tempestate septuaginta tria Chersonæorum millia fluctus rapuissent.

Tum vero patuit *pro miseris & innoxiis vindicem Dei oculum vigilare.* Nam quia excindi Chersonæorum oppida, & parvulos allidi ad parietes mandarat, illi implorato Chazarorum ope, Philippico Bardani persuadent, qui nuper ab exilio revocatus, classis præfecturam acceperat, ut imperium induat, adjuvante Helia Prætore. Bardanes transfugio classis in ipsum missæ confirmatus, in Iustinianum insurgit, qui interemptis in sinu matris Eliæ liberis, ipsam coquo Indo nubere coegerat. Quare Helias Amastri urbe capta, ubi erat *Iustinianus, sua ei manu caput amputavit*: Filiusque ejus Tiberius, quem è Theodora susceperat, atque imperii crearat consortem, è templo abstractus, pecudis instar secto gutture occubuit, de stirpe Heraclii ultimus, cui soli contigit Augustorum, ut sextum haberet è sua progenie successorem. Imperabat Iustinianus post exilium annum VII, quum exercitæ crudelitatis pœnas exsolvit.

A. M. 4682. Christi 712.

T. Varnef. Nec Longobardis per Italiam civilia arma defuere illa tempestate. Alachis dux Tridentinus Guniberto Regi rebellavit, occupato etiam Ticino, sede Longobardorum regia, quam absente Rege duo ex optimatibus fratres defectori prodiderunt. Erat sacro imprimis ordini infestus Alachis, ac jam olim Perthari rebellis, patri Cuniberti, intercessione Filii recuperaverat gratiam Patris. Cunibertus contra in tantum æstimabatur viris Ecclesiasticis, ut Clericus ei corpore persimilis, habitu indutus regio, congrederetur acie cum Alachi, mortemque oppeteret pro rege. Quamobrem eo vesaniæ processit Alachis, ut juraret, si denuo victoria potiretur, se puteum Clericorum testiculis impleturum. Sed mox infandi odii damnatus à Deo, in prælio cecidit, *suoque exitio antecepit, quæ in alios crudelis consultaverat.* Cuniberto post duodecenne regnum vita functo, filius successit Luitbertus, qui à Taurinensium duce, agnato suo, victus acie, atque mox à filio ejusdem Ariperto captus occisusque, eadem traxit ruina tutorem suum Ansbrandum; cui tamen ad Bojorajos profugo, Luitprandum filiolum clementia victoris an contemptus remisit. Aripertus ita potitus regno, Alpes Cottias, factam olim à Nerone Imperii provinciam, Pontifici Romano donavit, ac donationis instrumentum aureis perscriptum literis ad Iohannē VII Romam misit. Id initium temporalis Paparum dominii exstitit. Ecclesiasticum in transmarinas Ecclesias, jam inde à Leonis primi temporibus, sibi arrogare cœperant, & à Phoca Tyranno Oecumenicum sumserant cognomentum, quod decessoribus suis, licet oblatum inde ab Chalcedonensi concilio, contem-

Diac. lib. 5. Long. cap. 40. 41.

lib. 6. Long.

Paulus VVarnef. Diac. lib. 6. Long. cap. 28.

tem-

Gregor. lib. 6. Epist. 84. 28. 30 31. & l. 7. Epist 30. 69. Anast. Bibliot. Beda. lib. 5. cap. 20. P. Varnef. Longob l. 6. c. 15. Herm. Contractus Tol. Concil. 17.

temptum tamen pro fastus Antichristiani nota, præclarè scripsit Gregorius. Sed nunc Constantini ad pedum usque oscula se demisit Iustinianus: Cerdualla vero Westsaxonum in Britannia Rex, Romæ initiari Christo voluit, initiatus sacro fonte statim decessit, successore Ina.

At Conredus Merciorum in Anglia Rex, assumto secum Offa, Sigeri Orientalium Saxonum regis filio, pro regiis monastica Romæ indumenta sumsit. Felix Archiepiscopus Ravennas, qui subesse Romano nollet, dignitatem amisit & oculos. Iudæi per Hispanias regno Egicæ comperti insidias struere, omnes in servitutem redacti sunt, bona eorum fisco adjudicata, liberi eorum septimum egressi annum Christianis traditi, quorum institutione avitas traditiones desuescerent.

Sigeb. Gembl.

Magnæ tunc erant Pipini ducis Austrasiæ, in regno Francorum vires, qui magister palatii sub Theodorico, Clodoveo & Childeberto regibus, regiam exercebat potestatem, & Lambertum Trajectensem Episcopum creaverat. At quum postea Plectrudi conjugi pellicẽ superinduceret Alpaidam, ex qua Carolum Martellum genuit, nec ferret mulier Lamberti censuras, Dodoni eum fratri suo trucidandum objecit Leodii, qui sceleris pænas exigente Deo, vermibus postea corrosus, ob intolerantiam fœtoris Mosa flumine demersus est. Pellex expiando flagitio scil. & cædi, collegium Canonicorum suo sumptu instituit. Ea tunc temporis deploranda devotio inolere cœperat, ut maxima flagitia templis excitandis expiari putarentur. Sed *quam Deus abhorreat libidines ac scelera*, Hispaniæ exemplum monstravit istis temporibus.

Chron. Magn. Belg.

Ildeph.

Ibi Recesuindi nepos Rodericus Vitizæ Regi, à quo pater ejus, Cordubensis Comes, privatus oculis fuerat, adjutu Iustiniani Imper. acie devicto paria reddit, ac Gothorum in Hispania regnum familię suæ debitum recuperat. Inde subditis, ne filios Vitizæ revocarent, exarmatis, viam pandit Saracenorum turmis, ut impune deprędentur littora. Mox effusus in libidines, cum Iuliani comitis uxorem adulterio maculasset, sibi totiq; regno attraxit perniciem, Iuliano Saracenos, Taricho duce, ex Africa in Hispaniam transportante, *ut domus suæ casum patriæ ruinis ulcisceretur*. Hi in monte, qui Gebel Tarich, hodie Gibraltar, ex duce appellatur, castra munierunt, ac bellum Hispaniis exitiale è flagitio Regis ortum intulere.

Roder Tol.

PHILIPPICVS BARDANES.

Anno eodem Paulus Diac. lib. 20. Zonar. Tom. 3. Sigebert. Gemble. Chron. Regino lib. 1. Cedren. Anast. in vita. Constanti. Papa.

INterim *Philippicus Bardanes*, jugulato, ut dictum est, Iustiniano, invadit imperium Græcum, tenetque biennio & mensibus novem. Constantinus Papa cum populo Romano nomen, litteras & imagines ejus plane respuit, prætexens hæreticum esse Imperatorem, cui nulla debeatur obedientia.

Nam Philippicus, Monachi cujusdam Monotheletæ, qui ab eo adhuc exule Synodi sextæ abrogationem stipulatus, imperaturum esse prædixerat, secutus judicium, Monotheletarum sententiam approbabat, ejectoque Cyro Patriarcha, alium istius factionis substituerat, per quem acto conventum infirmavit, quæ in Monotheletas erant decreta. Idem melior verborũ, quam rerum gerendarum, congestos à decessoribus thesauros prodegit stolide, nihil pensi

pensi habens, cui quid largiretur. Bulgari sub eo Thraciam, Saraceni Asiam vastarunt, occupantes Pisidiæ Antiochiam. Quare in odium venit apud proceres, atque ab illorum duobus, ut è convivio digressus

A. M. 4685. Christi. 715.

sommo indulget, domi suæ *privatur luminibus*. Postridie (erat dies pentecostes) Artemius Secretariorum princeps, publice renunciatur Imperator. Theodorus & Buramphus, quorum fraude excœcatus erat Bardanes, proximis sabbatis *passi sunt, quod fecerant suo Imperatori*. Primus Pontificum Constantinus, adspectu hæreseos, obedire renuit summæ in terris potestati. Onuphrius ex imaginum despectu obortum Philippici hunc contemptum memorat; cum Petrus regi qualicunque propter Dominum jubeat parere.

1 Pet. 2. 13. 18.

Onuph. apud Platin.

P. Varnef. 6. Long. cap. 25.

Similem fere casum expertus eodem tempore Longobardorum Rex Aripertus, is qui Alpibus Cottiis donarat pontificem, solerti quidem ingenio princeps, dissimulata majestate passim explorare solitus, *quid de se, quid de judicibus populi sentirent; nunquam ostentare legatis divitias aut rerum abundantiam, ne aliis de se quam ipse sibi plus crederet*; ad extremum præcipiti metu pristinam felicitatem ac prudentiæ laudem corrupit. Nam ex dubio cum Ansprando exule prælio, quod Ticinum refugisset, auxit hosti animum, suis dempsit. Quorum reveritus offensam, dum auro gravis transire in Franciam festinat, demergitur pondere, ac Ticino amne suffocatur. Ita potitus rerum Asprandus novennio exul, actoque trimestri potentia, Luitprando filio transmisit sceptrum.

ARTEMIUS ANASTASIUS.

ARtemius, qui & *Anastasius*, Philippicum *imperio male parto, male gesto, male exuit*, post biennium & ipse paulo molliori fortuna eodem exuendus. Agareni tunc deprædati Galatiam, Vlidis jussu classem instruebant in Phœnicia, qua urbem obsiderent regiam, quos præveniendos ratus Artemius, tum civibus imperavit de commeatu sibi prospicere in triennium, & qui re arctiori essent, emigrare, tum classiarios ire jussit armatos igni marino, ut apparatum Saracenorum incenderent. Sed ex his audentiores, Ioannem Diaconum pro imperio eos alloquentē Rhodi confodiunt, & Theodosium Adrumettenum, tributa colligentem, cogunt imperare invitum. Qui progressus Constantinopolin versus, semestribus prælīis fatigavit Artemianos, ac tandem proditione quorundam admissus in urbem, diripiendam permisit seditiosis & auxiliaribus suis Gottho Græcis, Germanum novellum patriarcham ac principes pro Artemio stantes constrinxit vinculis. Imperatorem ipsum Nicææ se tradentem, ejurato imperio, tonderi in Clericum, & Thessalonicæ exulare jussit. Artemio huic cum Constantino Papa bene convenit, quod missis legatis confiteretur se assentire sextæ Synodi canonibus; ac proinde Romæ Petrus Dux, Philippici portans imaginem, ob quam Somani seditionem moverant, eam sponte abjecit. Tum Rhodericus Hispaniarum Rex, collectis regni viribus, prælio congreditur cum Saracenis, occisisque licet XVI eorum millibus, cadit tamen ipse, & Barbari potiuntur Hispania, Hispalin, Legionem, Cordubam

Anno eodem P. Diac lib 20. Zonar. Tom. 3. Cedren. Anast. in vita Constant. & Grego. P. Varnef. Long. l. 6. cap. 36.

Roder. Tolet. Tudensis.

Sigbert. Gembl. VVarnefrid. Lang. 6. c. 42.

dubam occupant, Francis ea, quæ Gothorum adhuc erant in Galliis, ad se rapientibus. Eorum tunc Ductor præcipuus Pipinus fatis concessit. Vidua ejus Plectrudis Carolum Martellum privignum suum mancipavit custodiæ, ex qua tamen ille, mortuo paulo post rege Dagoberto, elapsus, paternam adeptus est dignitatem, eamque tanta gessit felicitate, ut stirpi suæ Francorum regnum acquireret.

THEODOSIUS III.

A. M. 4687. Christi 717. Paul. Diac. Zonar. Cedren.

Theodosius verò Imperator arbitrio militum sibi obtrusum principatū, vertente anno deposuit. Quia enim Dux Orientis Leo, Artemii secutus partes, nequaquam consentiebat per vim invasæ dominationi, ejusque virtus timori Saracenis, exercitibus reverentiæ erat, capto per eum filio Theodosii, pater suas vires tanto conspicatus impares fastigio, exuit semetipsum purpura, atque accepta fide, nihil in se consultū ire gravius, vitæ reliquum trāquillus pro Clerico exegit Ephesi. Filius eandem sortem amplexus, *sibi potius quàm aliis imperare didicit*.

Hoc regnante, Pergamum cepit Musalmas Saracenus. Nam cum oppidani, Magi cujusdam instinctu, dissecto mulieris prægnantis utero, fœtus ejus sanguine dexteras inunxissent manicas, justo DEI judicio victi, nefariæ impietatis suæ pœnas exsolverunt.

LEO ISAURUS.

Anno eodem Paulus Diac. Miscel. Hist. l. 21.

Leo inter familiares adscitus Iustiniani, atque ab eo Abasgis domandis in Alaniam seu Albaniam missus, exstincto ipso, & Philippico excœcato, Orienti Rector datus ab Artemio fuerat. Quo amoto, favore fisus militum & Artabasdi Prætoris Armeniorum, cui filiā desponsarat Annam, ad imperium emersit, fraudesque elusit Musalmæ & Humaris, principum Arabicorum, sub tegmine pacis faciundæ provincias deprædantium.

Hist. Long. lib. 6. c. 47. 49. Zonar. Tom. 3. Georg. Cedren. Synopsi Hist.

Itaque ingenti adornata classe, Constantinopolin penè triennium obsident, atque interim cum frigore, bello, fame, pestilentia, sine numero periissent, navibus partim fluxili in aquis igne, partim fulmineæ grandinis tempestate consumptis, partim etiam demersis, qui remanserant abscedunt, ex tribus navium millibus, ut ferunt, vix quinque cladis nuncias domum retrahentes, *documentum potentiæ* DEI, *quem Christiani venerabantur*. Bulgari soli XXII millia ex iis, prædatum excurrentia cecidēre. Hoc urbis regiæ periculum occasionem suam ratus Prætor Siciliæ Sergius, inhiat tyrannidi, eamque Gregorio cuidam è suis dat gerendam. Sed Paulus Chartularius missu Leonis profectus in Siciliam, in fugam egit Prætorem, perempto que Gregorio, deprecantē Sergium recepit in fidem.

Similiter tertio Leonis anno Nicetas Xylinites in novas spes recuperandæ dignitatis impulit Artemium, Thessalonicæ exulantem, qui & Bulgarorum fultus auxiliis Byzātium appulit, conatu ut temerario, sic infelici. Nā cum minimè admitteretur à Byzantinis, Bulgari acceptâ pecunia Artemium produnt Leoni, à quo peremptus est cum cōjuratis: Opes Xylinitæ prægrandes fiscum implevēre augustum.

Nec immunis tamen à flagellis mansit seu Romanus seu Byzantinus populus, pestilentia atroci ad tercētum habitatorum millia depa-

Hhh fcente,

scente, Romanosque muros transcendente Tyberi, ut pateret *in Christianis etiam suis quam plurima animadversione digna reperire omnipotentem Deum*. Eodem tempore insignis Satanæ fraus in Iudæos, Ethnicos & Saracenos eluxit. Iudæos novus quidam Pseudomessias Syrus delusit, quos cum ob id promiscuè baptizari cogeret Leo, reperti sunt, qui desperatione ictl semetipsos cum familiis cremarent.

Paulus Diac. l. 21

In Germania Radbodus Fresonum Rex, ethnicismi propugnator acerrimus, cum alterum jam pedem in sacro fonte haberet, salutaribus aquis aspergendus, interrogare cœpit de majoribus suis, ubi plures eorum degerent. Dato ei responso, plures in inferno esse, *satius est*, inquit, *ut plures quàm pauciores sequar*. Itaque ludibrio est habitus à Dæmone, qui ad tertium diem incomparabilia ei bona promiserat, ac pernicie eadem die subitaneâ oppressus, damnatorum numerum auxit.

Sigeb. Gembl. Anno 718.

Similiter Gizid Saracenorũ princeps, cum Iudæo cuidam præstigiatori fidem adjunxisset, diuturnum ei promittenti imperium, si omnes Christi & sanctorum imagines aboleret, altero anno periit. Alia longè Leonis Augusti sors fuit, qui & ipse anno imperii decimo ad venerationem dudum consecrati cœptas *imagines* jusserat *deponi*. Inter Constantinum enim Papam & Philippicum Berdanem, ea lis agitari cœperat, dum ille passim in templis imagines Patrum, qui conciliis interfuerant, locari, hic eas amoveri imperat. Leo autem addidit, *idololatriam committi, cum quis imagines & statuas religiosâ veneratione colit. atque in ea sententia Iudæorum quoque autoritate est confirmatus, quibus disertè ab summo Numine imaginum cultu interdictum, nec id usquam Christi ullo verbulo Christianis relaxatum edocebitur.*

Sigebert Anno 724.

Hac ἀνγρα-φαξία incidit in A. M. 4695. Christi 725.

Percepta Imperatoris sententia, Gregorius II. Papa detinet Romanæ urbis & Italiæ tributa, dicens: *Imperatoris non esse, quidquam in fide innovare*, tanquam fidei Christianæ sit, manuum humanarum opera colere, quod clarissimo Dei verbo est damnatum. Quare cum de Leone in suas partes pertrahẽdo frustraneam sumsisset operam, populum militiamque in Imperatorem & Exarchum exacuit, quorum vicissim petitus irâ, universam Italiam seditione, rapina, cœde implet, ac tale suscitat incendium, quo tandem cum fide, Imperii Augusta autoritas in Romana urbe deflagravit. Et sicut eo tempore præcedente horribili flammarum fumo, inter Theram & Therasiam nova emersit insula; ita è conflictu Imperatoris & Papæ portentoso, novus in Italia Ecclesiæ dominatus surrexit. *Diac. l. 21.*

Nec mirum exarsisse sævitiam Leoni, cum suos etiam Byzantii imaginum demolitores à furẽte turba occidi persentisceret, ipsamq; ob id urbem ab Agalliano & Stephano ducibus bello quati: quorum seditiosa classis, Græco igni combusta interiit, sicut è Saracenorum gente horrenda adversus Nicæam Bithyniæ evanuit expeditio, qui prostrata licet muri parte, urbem tamen invito labore oppugnarunt. Ad eundem ferè modum Pelagius, regiæ Gothorum stirpis in Hispania, cum filiæ suæ vim illatam didicisset, collecta popularium manu Asturiæ montes occupat, ac reliquiarum suæ gentis libertatem, masculè adversus *Vasæus.*

Sara-

Saracenos fugatus; novum inibi regnum condit; sicut & Garsias Gentilis ejus in Cantabria.

Blanckard.

Hinc Eudonis Aquitaniæ Ducis accitu, infusi in Galliam Barbari, ad Caroli Marelli vires infringendas, Abdirama duce Garundam capiunt & Burdegalam. Carolus contra Longobardorum & Germanorum succinctus auxiliis, ipsum ducem prælio interimit, Eudone, ut jam facti pœnitentia tacto, castra Saracenorum invadente. Trecenta septuaginta quinq; Saracenorum millia cecidisse, narrant Anastasius, Sigebertus, Annales Fuldenses, & scriptores ejus ævi similes, cum Francorum mille tantum & quingenti desiderantur.

Paulus VVarnef. 6 Long. c. 46 Fredegari. c. 108.

Sigeb. Gembl. Annal. Fuld.

Tanta ergò Victoria insignem Carolum, legatione adit Papa Gregorius, ut Romanam urbem Ecclesiamque imaginum patrocinio laborantem sublevet. Veneti & Pentapolitani subnixi Papæ autoritate, exuunt se Leonis obedientiâ, deque alio eligendo Imperatore consultant. Exhilaratum Campaniæ ducem adorti occidunt, cum filio, mox etiam Exarchum ipsum Paulum Patricium. Ei suffectus Eutychius notatur Romæ anathemate. Romani sanctissimi se jurisjurandi vinculis adstringunt, nunquam se passuros, ut Gregorio, imaginum defensori, vis ab Imperatore ulla afferatur.

Anast. in Greg. 2. Cedren in Synopsi Hist.

Contra Exarchus cum Luitprando paciscitur, ut Rex Spoletanum Beneventanumque ducatum; Exarchus Romam, imperio palam rebellantem, subigat. Sed ducibus in Luitprandi venientibus fidem, Gregorius Oratione mitigavit Regem Luitprandum, ejusq; interventu resarta, & cum Exarcho pax est, & Tiberius jam regni invasor bello peremptus.

Inter hæc accrescunt vires pontifici. Inas Westsaxonum in Anglia Rex, vectigales ditiones suas Romanæ Ecclesiæ fecit, jussa quaque domo denarium pendere S. Petro, ut loquebantur, annuum. Luitprandus Longobardorum Rex, Alpium antedictam donationem renovat.

Te'yd. Virg.

Queîs rebus elatior Gregorius, cum Leo Imperator Germanum Patriarcham aliosque Episcopos morosius sibi obluctantes, sedibus expulisset, Anastasium Germano substitutum, advocata Synodo damnat, acriusque instans, ut Leo mutet sententiam de imaginibus, decedit vita, anno Pontificatus XVI.

VVinofridi Angli, qui & Bonifacius, in Germaniam ablegatione clarus hic Pontifex, per quem apud Cattos, Frisios, aliosque Rheni accolas, propagatus Christianismus.

Successit Gregorius III. flagrantissimo in imaginum venerationem Zelo, adeò ut Leo classem dirigeret in Italiam ad compescendos Pontificis ausus; qua disjecta tempestatibus, Papa acto concilio excommunicavit omnes imaginum oppugnatores, eaque in Deum & magistratum impietate, seipsum exemit è filiorum Dei cœtu, quicquid posteriorum temporum scriptores monachi, Paulus Diaconus, Sigebertus, Zonaras, Cedrenus, ac fidus Pontificum Satelles Anastasius, pluresque alii, poculo Romanæ Babylonis dementati, pro imaginum cultu disserant. Leo rectius è divinis informatus literis, Idololatricam statuarum adorationem, & sanctorum ambiendas, ut fingebant, precibus intercessiones, cum super-

Anastas. in Greg. 3.

stitioso reliquiarum cultu, quibus insanire cœperat orbis Christianus, constanti animo damnavit, susque deque habens, quæ de majorum quorundam institutis denarrabant impoliti nugarum patroni. Nec laudaverim tamen sævitiam, nisi atrocioribus fortè accensam facinoribus, ut quod Oecumenicum, quem vocabant, magistrum, qui bibliothecæ præerat Byzantinæ, cum XII collegis, ob improbatam imaginum demolitionem, incendio punivisse dicitur, aliosque aliis affecisse pœnis conquisitissimis. Sed hęc eo quis zelo gesta dixerit, quo David quondam Ammonitas Idololatras simul & magistratuum contemptores, caminis exussit, non sine laude, ardentibus.

At Gregorius spiritu percitus erroris, Romam Italiamque, quantum in se erat, abscidit à Græco imperio, initoque cum Francis in Luitprandum Longobardum fœdere, quod is ob receptum defensumque Thrasamundum, Romana circumsideret mœnia, obtinuit à Carolo Martello, ut pro sua apud Luitprandum autoritate & amicitia perficeret, ne gravius quid ab ipso Romani paterentur.

Paulus Diac. lib. 21. At Leo Imper. postquam suos detineri census vidit ab eo, qui Christi, censum reddere jubentis Cæsari Ethnico, vicarium se venditabat, Ecclesiæ Romanæ per Siciliam Calabriamque proventus suo addixit fisco, impeditusque crebris Saracenorum incursionibus, qui Cæsareâ Cappadociæ & castris quibusdam captis, ad ipsos Turcarum fines excurrebant, ulcisci defectionem non potuit.

Cedren. & Diac. Sub hæc *Gregorius III* vibrato in Imperatorem anathemate, *moritur*, atque ad tribunal vocatus Dei, dispensationis suæ poscitur rationes. Quem non multo post *secutus Leo* præcedente mortem ejus terræ motu maximo, quo Constantinopolitani muri, Nicæa, Nicomedia, multæque urbes aliæ gravibus prostratæ sunt ruinis. Imperaverat annis XXIV & mensibus duobus, nisi imagines destruxisset, multo benigniores imperii sui scriptores habiturus. Sub eo *decessit Beda*, Epitaphio ei à Discipulo conscripto *venerabilis* dictus, ad numeros versiculi implendos. *Ioannes Damascenus*, vir cœtera doctissimus, suscepto & ipse imaginum patrocinio, infensum expertus Imperatorem, inter Saracenos fulsit.

A. M. 4711. Christi 741.

Sex annis ante Leonē

CONSTANTINUS V. COPRONYMUS.

Anno eodem Leonis. Paulus Diac. lib. 22. Miscel. Zonar. Tom. 3. Cedren. Anast. Zach. Sigbert. Gembl.

CONstantinus V. Leonis Iconomachi filius, sacrū fontem fœdasse fertur ventris onere, cum infantulus adhuc baptizaretur, unde ei *Copronymi* cognomen, ut & ex Caballinarum æstimatione sordium Caballini.

Imperii fideique paternę jam inde à teneris particeps, ob imaginum detestationem plerorumque subditorum odia incurrit & diras. Vnde dum abest in bello Saracenico, Artabasdus Curopalates, sororis ejus maritus, annitente simul Anastasio Patriarcha, & Constantino imputante Nestorianismum, restituit per regiam urbem imagines, atque imperium sibi sumsit, vanissimo vulgi favore intumescens. Hinc intestinum inter affines bellū, multo cum Reip. damno, tertium in annum terra marique gestum, quo victor haud sine expresso Dei favore Constantinus, capit Artavasdi filium & primo-

primores, fame capit urbem, excæcatumque cum duobus filiis tyrannum exponit ludibrio, quemadmodum & Anastasium patriarcham. Hunc enim verso ad asini caudam capite, ignominiose per urbem circumduxit: Sed pœnitentem facinoris postea, Ecclesiam regere iterum sacrisque operari passus est.

Fredegarii Chron. Regino lib. 2. initio. Interim in Francia, Carolus Martellus, cum debellatis Saracenis, Saxonibus, Frisonibus, Gothis, per XXVII annos regiâ vixisset potestate, regibus Francorum domi ferè abditis, Pipino & Carolomanno hæreditarium reliquit regimen Galliarum, magnæque partis Germaniæ. Illi Saxones Thuringiam vastantes communi reprimunt Marte, donec superstitione captus Carolomannus pro regno habitum sumsit monachi, atque Cassinense Cœnobium, recens à Petronacte quodam studiose instauratum ingressus, abjectissimam fortunam subiit.

Diac. l. 22 Anno imperii quinto Constantinus, dum Saraceni domesticis flagrant dissidiis, Syriam pervasit Assyriamque, & Germanicia potitus urbe rem Christianam restituit. Traduxit & in urbem Bulgaros, Augustæ cognatos, quæ cum Cagani esset filia, sacris imbuta Christianis Irenes nomen tulerat.

Sed felicitatem principis maculavit infelix de imaginibus disceptatio. Earum enim venerationem gentilismi dicebat errorem redolere, intercessionem sanctorum ficulneum appellabat præsidium, reliquias, quæ dicebantur sanctorum, ad cultum prostantes vulgi partim terra obruebat, partim demergebat mari, vel igni curabat exuri. Hinc acerrimum adversus illum odium, Pontificum præsertim Romanorum, & monachorum rudium, superstitiones quaslibet mordicus retinentium, quos proinde cogebat aut civilem amplecti vitam, relictoque impuro cœlibatu matrimonio se applicare, aut plagis affectos in Cyprum jubebat deportari insulam, quam à Saracenis invasam, egregie defenderat.

Sextum ejus septimumque annum insignes reddidit pestilentia atrox, quæ Calabriam, Siciliam, Græciam, Thraciamque pervagata, tantam induxit Constantinopoli solitudinem, ut cadaveribus vespillones deessent, catervatimque jumentis imposita exportarentur urbe humanda. Quod DEI flagellum præcesserant tenebræ insolentes, quæ mensis Augusti dies penè decem ad stuporem mortalium obscurabant, ostentum simile caligini illi, *qua relicto Deo vivo, lignis & lapidibus stupidus se orbis incurvabat.* Secutus est terræ motus in Syriâ, quo urbes nõnullæ & montibus præcipitatæ in valles, quædam ad sextum lapidem transpositæ, quædam ipso in jactu conservatæ incolumes, incredibilem fecerunt mortalibus admirationem potentiæ cœlestis. *Cedren.* *Cedren. & Sigb. an. 753.*

Præerat tunc, post Luitbrandum Longobardis Ratchisus, oblitusque pacis vicennalis, quam juramẽto firmarat Pontifici Zachariæ, Perusiam obsidebat. Ad eum in castra profectus Papa, muneribus eum delinivit, blandaque deinde oratione adeo perculit animũ regium, ut violatam jurisjurandi religionem conaretur monasticâ eluere pœnitentia, depositisque insignibus, cum filiis & uxore cœnobium intraret, Clericorum adscriptus ordini. Diversa incedens via Aistulphus, Ratchisi germanus & successor, expugnata *VVarnef. Diac. Long. l. 6. c. 59.*

gnatâ Ravennâ, totum Exarchatum in suam redegit ditionem, Eutychio Exarcho Byzantium fugato, cum illustris hic principatus in Italia viguisset annis CLXXXII. Inde ademptis Pontifici, quas ille ad jura D. Petri pertinere dicebat, civitatibus, nullis eas precibus ut redderet, movebatur. Quare accensus Papa Stephanus, is qui plumbo primus tabulas obsignavit suas, & humeris bajulorum portari in Lateranum voluit, ad Francias confugit opes, easque ex memoria beneficii, nuper à Zacharia in Pipinum collocati, impetravit.

Anast. in Zacharia.

Polydorus Virgilius.

Etenim Pipinus, altero fratrum Carolomanno monasticen amplexo, altero Gryphone, post varias molitiones trucidato, cum regnum concupisceret Francorum, Zachariam Pontificem per legatos consuluerat, *deceretne frui regno eum, qui stupidus & ignavus nihil commodaret Reipubl. an eum potius, qui quotidiè pro ea domi militiæque pervigilaret*, Zacharias mentis Pipini gnarus, Chilpericum Regem, ut rebus gerendis inutilem, privari sceptro, Pipinumque inungi Regem jusserat. Id præstitit Bonifacius, recens Moguntinorum Archiepiscopus; Chilpericus Merovæi stirpis postremus, pro regio paludamento monachi sumere cucullam coactus est. Ita rerum potitus *Pipinus*, ac jam de filiis Carolo & Carolomanno ad consortium successionemq; evehendis regni cogitans, facilè assensum præbuit Stephano, per omnia sacra oranti, D. Petro ut suppetias ferret. Transgressus cum exercitu Alpes, Exarchatum & Pētapolin bello extorquet Aistulpho, quodque id ad animæ salutem, & peccatorum remissionem valiturum sibi persuasisset, Ravennam, Bononiam, Imolam, Faventiam, Ferrariam; & in Pentapoli, Ariminum, Pisaurum, Anconam, Auximum, Vrbinum, id est, provincias, quas hodiè vocamus Romandiolam & Marcam Anconitanam, Æmiliam olim, Flaminiam & Picenum, hæreditarias assignat Romanæ Ecclesiæ.

Eginhartus in vita Caroli M. 4 in Chron.

Fredig. Scholast Adelmus in Annal Francorũ. Regino l. 2. Marianus Scotus l. 2. Sigebert. Gembl. Chron. Belg. Anast. in Stephan. III. A. M. 4720. Christi 750.

Sed Pipino in Gallias regresso, Aistulphus pœnitens transactionis, denuò circumdat Romam exercitibus, vicinaque omnia ferro ac flammis vastat. Quamobrem implorata à Pontifice iterum Pipini ope, coactus à Pipino Aistulphus tertiam thesaurorum partem & stipendium dare Francis, paulo post in venatione projectu sui equi interiit. Pipinus cum Guajofarium Aquitaniæ ducem, ob jura Ecclesiis denegata, longo fregisset bello, eo tandem à suis interfecto, universam adjecit regno Aquitaniam. Constantinus Imperator missis muneribus, inter quæ fuit & organum, amicitiam expetiit Pipini, & Exarchatus Ravennatis restitutionẽ, sed frustrà; quod eas regiones Divo Petro acquisitas donatasque diceret. Sic vita decessit Pipinus Parisiis, data Austrasiâ Carolo, alterique filiorum Carolomanno Burgundia & Alemannia, Aquitania verò divisa utrisque, anno Christi DCCLXVIII. Saltzburgi, Ratisponæ, Aichstati & Frisingæ fundavit Episcopatus, cum Burchardus Herbipolensi Ecclesiæ; Cœnobio Fuldensi Bonifacius initium darent.

Fredegari. Chron. Annal. Franc. Adel. ope. anno 756. 757. & seq. Regino l. 2

Compilatio Chronol.

Cœterum exstincto Aistulpho, Ratechisus repetere regnum cœperat Longobardicum, despectui habens Desiderium, qui ex Tusciæ rectore fastigium regni assurgebat. Sed cum Papa Stephanus isto consilio

silio

Tudens & Vasaus. filio depulit, confirmatisque Desiderii partibus, Faventiam ab eo Ferrariamque recepit. Sic immensis aucta divitiis Ecclesia Romana, moritur successore Paulo fratre suo, eodem anno quo Alphonsus, qui Catholicum nomen sumserat in Hispania, Frojolæ filio reliquit regnum, qui Iuzaphum Saracenorum principem in Gallæciæ finibus insigni prælio fudit, à quo tempore Hispania Miramolino Babylonio vectigalis esse desiit, quod Abderamen, pulso Iuzapho, Cordubæ se regem Paulus Diac. l. 22 scriberet. Etenim Saraceni dudum in factiones distracti, partiti erant dominatum, Abubales Persiam, Salimus Ægyptum, Syriam Habdallas occupaverat. Sed Habdallas, peremptis æmulis, potitus imperio Saracenico annis XXI, Christianis auxit tributorum onera, templorum pretiosa Iudæis concessit emenda, Antiochenis tamē permissa iterum Patriarcham legendi potestate. Persarum Magos aliquod incantamentorum fiducia volare conatos, cum decidissent in terram, sustulit è medio, præcipuosque ejus delirii magistros XVI affecit suppliciis.

Diac. Zonar. Cedren. Sigbert. Interea Constantinus Imperator acta Byzantii Synodo CCCXXXVIII Episcoporum, Theodosio Ephesio & Pastilla Pergano præsidentibus, damnat imaginum cultum, eique superstitioni inhærentes Ecclesia ejicit, inter quos fuēre Georgius Cyprius, Iohannes Damascenus, aliique doctores non pauci. Id Concilium septimum Oecumenicum appellavit Imperator, reclamante Papa, & secundum Prædecessorum vias Iconolatriam pertinaciter asserente. At nihili autoritatem faciens Pontificis Constantinus, perstitit in demolitione statuarum, reliquiarū, & quæ alia divinis tabulis dissona irrepserant Ecclesiam. Templum Euphemiæ martyris multa hactenus religione cultum profanavit, loculumque in quo servari putabantur ossa odorifera, projecit in pelagus; quæ ad Lemnum appulsa Insulam, nocturno ut putabatur, Euphemiæ monitu suscepta iterum, & postea relata Chalcedonem sunt, Irene jam imperante. Etenim *mortuorum apparitionibus & oraculis indigebant sacra ista, divinis monumentis improbata, queîs mortuos audire prohibemur.*

Constantinus vero indies irritatior, Stephanum Monachum, quod multos ad vitam allectaret solitariam, doceretque contemnere regias dignitates, protractum è claustris affecit supplicio, atque adegit jurejurando subditos, *ne quisquam domi aut publicè, imaginem haberet venerationi.* Nec paucos illustrium capite punivit aut exilio, quod consilia agitasse seditionis, cumque Stephano clam congressi dicerentur. Mox & Constantino Patriarchæ, qui Anastasio successerat, imputata sunt cum principibus relegatis clandestina commercia, ob quæ in exilium, ac tandem probrosam in mortem actus est. Atque eo processit atrocitatis ferale dissidium, ut si quis familiari in sermone exclamasset, *Dei genitrix adjuva,* aut noctu advigilasset mortuorum cœmiteriis, pro Imperatoris perduelle notaretur ignominia.

Vigilantiam tuendo imperio non exiguam adhibuit Constantinus. Animadversis enim Saracenorum dissidiis, Theodosiopolin & Mitilenem, Armeniorum oppida cepit, multosque è Syris & Armeniis traduxit Constantinopolin, ut vacuæ factæ

facte per contagia urbi frequentiam redderet civium. Anno imperii vicesimo secundo, occasione arrepta è Bulgarorum discordiis, qui principes suos per seditionem interfecerant, Zeletinem novum eorum regem prælio devicit memorabili, qui eam ob cladem necatus à suis, successorem habuit Sabinum, mox propter ambitam pacem regno pulsum à popularibus.

Paulus Diac. Misc. 22. Secutæ Turcarum eruptiones è portis Caspiis, qui Armenia persultata, inde & Iberiâ, præda graves reverterunt domum. Is motus incidit in annos ejus seculi sexagesimum tertium & quartum, queîs tanta memoratur hyemis sævitia, ut Euxinus Pontus glacie stringeretur triginta pedes alta, perviumque esset mare pedibus ad centum milliaria, imo omnes à Lycia usque ad Danubium, & rursus ad Euphratem usque regiones, interveniente gelu tanquam vinculo sociarentur. Excepit hyemem æstas siccissima, ut fontes arescerent. Fragmenta glaciei, ad instar montium, muros quarundum pulsarunt urbium subverteruntque. Visæ & stellæ delabi cœlo, inductæque cogitationes mortalibus, adesse finem hujus universi, scriptor Miscellarum oculatum se harum rerum testem nominat. *Anno* 763. 764. *Hist. Misc.*

Cæterum Imperator, cum novis expeditionibus, pacem petere Bulgaros adegisset, eamq; immissis inopinato in Romanos copiis violare decrevisset Telerichus, gentis ejus princeps, per aliquos procerum vulgatis sibi arcanis, locavit opportunis locis insidias, ac prædones intercepit, incruenta planè victoria. Telerichus emanasse secreta contemplatus, astuto id agit consilio, ut in proditoribus ulcisci acceptam cladem queat. Fingit se in fidem veterum Constantini, habere quæ secreto cum illo colloquatur, petit describi eorum sibi nomina, quos dignos familiariori congressu, exploratæque fidei inter Bulgaros judicet Cæsar. Ita nominatos ab eo per imprudentiam amicos, Telerichus jugulat, quod per eosdē comperisse Cæsarem arcana suspicabatur. Ob eam Barbari fraudem renovata expeditione in Bulgaros, ardenti corripitur febre *Constantinus*, vivumque se velut in ignem mitti questus, *consumitur* actis in imperio annis XXXIV mensibus III. *A. M.* 4745. *Christi* 775. Pessime audit apud scriptores ob reprobationem imaginum, persecutor Ecclesiæ, Diocletianus, Dæmonum Socius, hostis sanctorum proclamatur, sed ab iis, qui operibus humanarum manuum colendis addicti, *imperitorum more, nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum putant.* Vxores duxit tres. E prima Irene Bulgarica suscepit Leonem, cui uxorem dedit Irenem Atticam, quæ avum eum fecit procreato nepote Constantino, cum annum ageret imperii tricesimum.

Quo mense exstinctus est Constantinus, periit & Habdallas princeps Arabum, eodemque anno Adelgisus, Longobardorum Regis Desiderii filius, ad imperatorem venit profugus, Carolo Magno paternas ejus ditiones armis invadente. *Diac. lib.* 22.

Eam Longobardico regno, quod annis CCVI duraverat, perniciem conciverunt Pontifices Romani, Stephanus III. & Adrianus I. *Anast. in Stephan. & Adriano.*

Stephanus Constantino surrogatus, fratri ducis Nepesini, adhuc superstiti, contracta synodo perfecerat,

rat, ut excoecatus Constantinus, quod per vim creatus videretur, ignis periret supplicio: Inde obstitit vehementer, ne Carolomannus, frater Caroli Regis Franciæ, Desiderii filiam matrimonio sibi jungeret, clamans, fœtidam esse Longobardorum gentem, perjuram, horridam, leprosam; effectumque dedit criminatione, ut Carolus viduam fratris paulò post defuncti, cum filia remitteret ad Desiderium genitorem.

Reg l.2. Marianus Scot. l.3.

Mortuo post triennium Papatus Stephano, suffectus ei Hadrianus acrius exarsit in Desiderium, jam universa, à Pipino donata Ecclesiæ Romanæ, infestis armis repetentem, eique viribus impar, sueta decessoribus via, Caroli implorat opem, qui dimissa nuper filia Desiderii Bertha, ductaque pro ea uxore alia, Hildegarde Sueva, alieniori à Longobardis animo apparebat. Carolus, cum neque deprecationibus neque donis flectere valeret Desiderium, transgreditur Alpes armatus, ac Longobardos cum rege suo in fugam propellit, Ticino inclusos obsidet. Adelgiso interim Constantinopolin migrante, Romam pergit, Apostolorum, ut loquebantur, limina visurus. Fatigatum deinde diuturna obsidione Desiderum, seque & sua dedentem, misit cum uxore in Galliam, Italiaque universa potitur, dempta Neapoli, & cœteris, quæ Siciliam spectant, provinciis. Exarchatum & Pentapolin reddit Hadriano, coactaque Romæ Synodo Patricius, (quam dignitatem largiri Augustæ erat potestatis) creatur, ac jus ei tribuitur Episcopos investiendi, addita lege, *ne quis nisi à rege Carolo laudatus probatusque accipiat Episcopatum.* Ita completur annus Domini septingentesimus & septuagesimus quintus. Biennio ante bellum Italicum, cum Saxonibus, dæmonum adhuc cultui addictis, præliari cœperant Franci, populo naturâ feroci ac retinentissimo moris patrii, qui XXXIII annos continuos Caroli arma mirabili pertinacia exercuit.

Paulus VVarnef. Long. 6.c.61.

Dist.63. C. Hadr. Sigbert. Gembl. 773. 774.

Eginhard. vita Car.l.

LEO IV. PORPHYROGENNETUS.

Anno eodem. Paulus Diac l.23 Zonar. Tom.3. Cedren. Synops.

LEo IV. quod puerulus purpurâ induisset, consors factus imperii, sicut & pater, *Porphyrogenneti* cognomen tulit. Ac post obitum Constantini solus tenuit gubernacula, avitæ hæres mentis & sententiæ. Initio statim regiminis eam de se præbuit opinionem, ut proceres filium ejus Constantinum, Irene genitum matre, postularent ad participationem provehi dominatus. Sed Leo haud ignarus instabilitatis & perfidię mortalium, non est suffragatus, nisi jurati promitterent Senatores, & populus, se nulli præterquam Constantino & semini ejus pariturος. Quod cum fecissent, Constantinus puer Imperator pronunciatus est. Et mox apparuit, *nullius vinculis religionis compesci perfidiosos posse.* Compertum enim, Nicephoro quosdam autores esse capessendæ tyrannidis, fratri Leonis. Quos Imperator rebellionis convictos multavit exilio, itemque Nicephorum fratrem. Altero anno Telerichus à Bulgaris suis regno ejectus, *quod finxerat quondam se facturum*, *fecit revera*, atque in fidem venit Leonis, cujus hortatu baptizatus, Consobrinam Irenes Augustæ accepit uxorem, patriciique honore insignitus est. Secutum deinde à Saracenis bellum.

lum, quod Ithumas Madys principis Legatus excitavit in Syria. Id strenue repulit Leo, quinque Saracenorum Amiras & sex Arabum millia prælio occidit, Syros Iacobitas magno numero transtulit in Thraciam. Accensos verò dolore Mahumetanos,& Dorylæum usque persultantes Asiam, subtracto undique commeatu& in urbes convecto munitas, coëgit re infecta retrocedere, Mahdii interim in Christianos suæ ditionis, contra datam fidem sæviente, è quibus aliqui Martyres effecti, sanguine obsignarunt divinam veritatem.

Sub hæc *Carolus* à rebus gestis *Magnus* dictus posteris, ductus in Saxones copiis, Ostphalos, Angarios, Hessos se dedentes, in fidem recepit & clientelam, reliquis intulit clades multas, ac dedit vicissim. Tãdem etiam Westphali datis obsidibus, imperata se promittunt facturos. Sed comperto, Regem ad Rodgaudi Longobardi comprimendam rebellionem in Italiam rediisse, expugnant Ereburgum ad Lippani fl. Castrum: Sigeburgum obsidione claudunt, vano recipiendæ libertatis flatu turgentes. Nam mox Carolus, recepta Longobardia, suo con reditu ab baptismum adegit. Witekindo rege ad Sigfridum Danorum, (qui & Normanni) principem, socerum suum confugiente. Qui fortem Carolo operam navassent in subigendis Saxonibus, eos nobiles creavit, ac de publico sanxit alendos.

Eginhartus in vita Caroli Regis l. 2. Herm. Contract. Chron. Sigbert. Gembl. Chron. Belgic. Adel. in annal. Anno 777. 778

Militari viro nunquam defuit bellandi materia. Nam dum Paderbornæ moratur, venit Ibnalarabas Saracenorum regulus in Hispania, ac pollicitus Christianismum, se suaq; dedit, si armis Caroli principatum recipiat. Reducitur ergo, capta Pampilone. At prosperam cum infidelibus pugnam infaustus obnubilavit reditus Caroli, cujus exercitus in jugis Pyrenæi saltus à Vasconibus, peritia nitentibus locorum, fœdè cæsus est: Eginhardus, Anshelmus, Rolandus & alii insigniores ducum occubuerunt. Saxones, Witikindo duce, resumpta audacia, procursarunt ad Rhenum usque, obvia quæque ferro & flamma prosternentes. Sed Alemannorum repulsi virtute, denuò fidem jurant Carolo, oblata mox rursus occasione rumpendam. Nam crebris vicinarum gentium motibus incitati, ac jugi impatientia extranei, annuas penè Francis expeditiones fecerunt, subnixi Danorum imprimis & Vandalorum auxiliis, quorum & in finibus non pauci eorum consedére. Carolus destructis passim Idolis, interque ea Crodone, quem Hardesburgi colebant Saxones, Mindensis, Paderbornensis, Osnabrugensis Episcopatus jecit fundamenta. Witikindus tandem Attiniaci baptizatus est, anno DCCLXXXV. Dum ille Saxonum delet Idola, Leo similiter mysticam ratus Idololatriam, quam sacrarum imaginum venerationem dicebant imperiti, eam in aulicis, ipsaque Irene conjuge damnavit. Theophanem & alios ejus superstitionis propugnatores, affecit pœnis. Sed post annos V Imperii præmatura *abreptus morte*, impuberem filium reliquit successorem. Mors ejus superbiæ adscribitur, quod coronam è templo Sophiæ insignem gemmis applicuisset capiti, qua gestata febri correptus, enatisque in capite carbunculis, decessisse fertur. *Paulus Diaconus* Aquilegiensis & *Alcuinus* Anglus hoc

Annal. Francor. 778.

Diac. Sigbert.

A. M. 4750. Christi 780.

hoc tempore pro eruditis habiti.

IRENE, CONSTANTINVS VI. PORPHYROGENITUS, NICEPHORUS, BYZANTINI:

CAROLVS MAGNVS ROMANUS IMPER.

Anno eodem 7. Id. Sept. Indict. quarta. Misc. l. 5. Zonar. Tom. 3. Cedren. Reg. l. 2.

IRene Augusta cum filio *Constantino* potita rerum, prout testamẽto erat cautum Leonis, varia fortuna gessit Imperium, & calliditatis impotentiӕque muliebris specimen prӕbuit populis. Imaginum cultui dedita superstite adhuc marito, clam habuit superstitionem suam, quam defuncto ipso prodidit in vulgus, eoque facto rudis plebeculӕ & patronorum superstitionis laudes promeruit. Cœterum insidias passa à fratribus Imperatoris demortui, fautores eorum exilio, ipsos multavit dignitatibus, ac pro clericis rasos fungi sacris jussit. Mox ut filio adstrueret potentiam nuptiis, Rotildam Caroli Magni filiam ei curavit desponsari, misitque Elisӕum Eunuchum, à quo virgo regia Grӕcas literas moresque doceretur. Interim Elpidium Siciliӕ Prӕtorem, Nicephoro faventem Constantini patruo, crebris fregit prӕliis, atque in Africam ad Saracenos confugere adegit: à quibus cum metueret sibi, relicta eis Africa, pacem pepigit, Aaroni autem Saracenorum principi impar, tributarium reddidit imperium, primamq; ei imposuit labem, *fructum corruptӕ per imaginum vanitatem religionis.*

Tertio anno corruptior Pauli Patriarchӕ ineptiis, qui pœnitens iconomachiӕ, subitaneus ex Episcopo monachus evaserat, successoris ejus Tarasii cura conciliũ fieri imperat apud Nicӕam Bithyniӕ, quod seprimum appellarũt Oecumenicum, ab Adriani quoque Papӕ concelebratum nunciis. Ibi quӕ à tribus Augustis, Leone Isauro ejusque filio ac nepote, circa imagines decreta fuerant, & prӕcedentium Synodorum roborata autoritate, omnia sunt abolita, & veneratio imaginum postliminiò reducta in Ecclesiam. Sed prius arte quadam muliebri exarmati erant, & relegati ab urbe, qui prӕcedentium Imperatorum sententiam tuebantur. Hi enim cum anno sexto disturbassent Synodum, Irene, simulata expeditione in Saracenos, ac demisso Episcoporum cœtu, arma ab eis reposcit, quӕ partita inter suӕ factionis milites, facilè instauravit Synodum, anno imperii viii. firmavitque autoritate publica, quӕ patribus Iconolatris probabantur. Quo patrato facinore, addidit aliud mulier Deo hominibusque fœdifraga. Etenim matrimonium Constantini cum Rhotilde, à seipsa inchoatum, temerario ausu dissolvit, Mariam quondam Armeniam filio jungens invito, atque ut ӕgrè Carolo faceret, Adalgisum Desiderii filium, adjunctis copiarum ductoribus, ablegans in Longobardiam, turbas ibi daturum novas, sed comprehensus à Francis Adalgisus, amara luit morte mulieris intemperiem.

Anno Imperii decimo *Constantinus*, animadverso matris Consilio, pro arbitrio agentis omnia, ac per Stauratium Patricium exercentem sceptrum, se, qui legitimus potestatis hӕres esset, excluso, arripere imperium cogitat. Carolus Magnus eodem tempore devictis iterum Saxonibus, magnoque numero translatis in Flandriam & Brabantiam

tiam, pulsis itidem Slavis & Vinidis, Magdeburgum populantibus, Thassilionem Bajoariæ Ducem Luitbergæ conjugis suasu renovantem rebellionem, ut Soceri sui Desiderii cladem ulcisceretur, capit bello; atque majestatis damnatum, in monasterium misit cum suis. Ibi tam religiosè vixit Thassilo, quam libenter illud vitæ genus erat amplexus. Accessio ejus belli fuit Hunnorum Avarumque, id est, Hungarorum irruptio in Germaniam, quos Thassilo adsciverat socios; Qui & ipsi Caroli viribus succubuerunt.

Misc. lib. 23. Zonar. Tom. 3. Cedren.

In Oriente Irene, persuasa fato sibi deberi non filio imperium, comprehendit amicos ejus omnes, eosque affectos plagis aut contumeliis in Siciliam vel aliorsum relegat. Filium jam vigesimum agentem annum, verberibus excipit, ac domi tenet; legiones adigit sacramento, ne se viva, Constantino sint dicto audientes. Verum Armeniaci exercitus, quum constanter adhærescerent Constantino, traxerunt exemplo reliquos, ut violata jurisjurandi religione redīrēt ad filii obsequium; qui seposito Stauratio per se egit potestatem, ac Matrem Eleutheriano in palatio, quod ipsa construxerat, regaliter haberi jussit, alteroque anno cum tentasset Bulgaricam expeditionem, & Arabicam, restituit dignitati. Irene admota iterum gubernaculis, id egit omni modo, ut filium suppliciis cognatorum & familiarium, ac divortio uxoris Mariæ, invisum redderet subditis. Quibus rebus occasionem suppeditavit infelix in Bulgariam expeditio, ubi inferior prælio Imperator, Optimatum jacturam fecit grandem, quam secutæ suspiciones de Nicephoro, Christophoro & Niceta patruis, quibus velut affectatæ tyrannidis reis oculos eruit instinctu matris, eaque atrocitate vehementer Armenios offendit, deinde abdicata conjuge, tanquam veneno ejus esset petitus; ac profugatis Saracenis elatior, Theodaten è gynæceo virginem creat Augustam, frementibus monachis, ac anathemate dicentibus notandum Bigamum. Sed eos in exilium expulit Constantinus, suffragante etiam tum matre. Deinde iterum in Bulgaros profectus, insolenter efflagitantes tributum, ut comperit natum sibi filium, propere contendit in urbem, relicta apud exercitum Irene. Quæ filii absentiam occasionem rata suam, corruptis auro, aut delinitis blandimento muliebri, Ductoribus persuadet, ut sibi reddant potestatem, usa fideli ad id opera Stauratii, aliorumque amicorum veterum. Illi avocatum ab Saracenico bello Imperatorem, dum comprehendere student, detecta fraude, in fugam propellunt. Ac parum aberat, ut ipsi insidiatores concursu interiissent populi. Verum Imperatrix gnara esse apud filium conjurationis conscios, scribit eis, nisi maturent factum, omnes suo indicio perituros. Quare ab eis reductus in urbem incautus Imperator, effossis crudeliter oculis excruciatur, quinto post anno eodemque die, quo patruis ille suis idem intulerat supplicium. Exinde *mors consecuta* confestim eum exstinxit. *A. M. 4768. Christi 768.* Irene filii sanguine recuperatum solium denuò insedit, ipso sole septendecim dierum tenebris tam tetrum aversante scelus, anno ab incarnatione Filii Dei duodeoctingentesimo.

Melius

Annal. Fuld. Regino lib 2. Anno 794. Eginh. vita C. M. Annal. Franc. 794.

Melius occiduas imperii partes *Carolus* administrabat, qui Saxones Transalbinos, à quibus præsides ipsius erant trucidati, & Slavos Aistosque maris Balthici accolas, armis ultus. Hunnos etiam octenni bello ita contudit, ut excisa eorum nobilitate, congestos ex longo tempore thesauros diriperet, Pannonia penè omni evacuatâ. Hinc sepeliendis doctorum dissidiis incubuit. Igitur convocatâ Francosurtum Synodo, plusquam trecentorum Episcoporum, decernitur, *Christum etiam secundum carnem dicendum non adoptivum, sed verū Dei filium*, quod Elipandus Toletanus & Felix Orgellitanus Episcopi Nestorianismū reducerent, Christumque hominem minori dicerent afficiendum honore quam Deum. Damnatur & imaginum veneratio tanquam impia ac divinis contraria legibus: Synodus Nicæna II. tanquam spuria rejicitur.

Regino. Anno 798. Adel. in annalib.

Alphonsus quoque Asturum & Galliciorum in Hispania Rex, pertæsus tributi virginum, quod exigebant Saraceni, acri eos pugna superat, Vlyssibonam capit, multisque hostium millibus cæsis, jugo Saracenorum eximit magnam partem Hispaniæ; insignia victoriæ Carolo mittit, qui Saracenum quendam profugum eo tempore Barcinonem reduxerat.

Adelm. Annal.

Non minor penè Romæ sub hæc, quam Byzantii extitit tumultus. Leo III Adriano Pontifici successor datus, populum in Caroli verba adegerat, vexillo Romanæ urbis ad ipsum transmisso. Ob id & ob crimina, quæ ipsi objectabant æmuli, indignissimè habitus ab Adriani necessariis, oculorumq; suorum privatione damnatus, miseratione eorum,

Zonar. Tom. 3.

quibus demandatum erat suppliciū læsis tantum leviter oculis, aciem eorum retinuit incolumem, atque elapsus custodia ad Carolum profugit in Germaniam, ejusque autoritate & armis reductus Romam, recepit thronum, ringentibus frustra adversariis. Irene interemptis mariti sui patruis, ne respirare ad imperium possent, legatos de pace mittit ad Carolum, qui benigne auditi, è captivitate recipiunt Sisinnium Tarasii fratrem, & novas cruentæ & insidiosę mulieri spes firmandarum opum afferunt. Nam imperii deinde ditiones cum Carolo partita, ut ipsa è Neapoli Siciliam versus omnia retineret, reliqua Italiæ Carolo cederent.

Annal. Fuld.

Adelm.

Anno igitur Christi octingentesimo rerum maximarum & insolentium exordia memorantur.

Regino lib. 2. Sigeb. Gembl. Suffrid. lib. 1. Epit. Eginh. in vita Caroli. Annal. Franc.

Carolus Romam profectus, ut accitâ Synodo cognosceret de criminibus intentatis Pontifici, *audit nefas esse, papam Romanum à quoquam judicari*; ac proinde, cum nemo criminum probator esse vellet, permittit Leoni, ut jurejurando se purget, purgatumque in sede relocat Pontificia.

Annal. Fuld.

Leo gratiam relaturus benefactori tanto ac ponderans secum, quanto odio laboraret Irenes Augustæ infame ac cruentum imperium, Natalitiis Christi feriis *Carolum* in Divi Petri Basilica solenniter *pronunciat Augustum*, corona ad id capiti ejus impositâ, acclamantibusque Romanis: *Carolo Augusto, à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria.* Vnde mos inolevit, ut Imperatores Occidētis ab Romanis Pontificibus acciperent coronas, atque ex ea solennitate Augusti in Italia haberen-

A. M. 4770. Christi 800.

tur, cum Romæ jam à multis annis, ex quo de imaginibus disceptatum, perexigua aut nulla Græci Imperatoris reverentia esset. Pontifex Carolum Imperatorem, antiquorum more principum, adoravit, memor quantum deberet illi Patrono ac Domino. Sed successores ejus, vice versa, Cæsares postmodum ad suorum detraxerunt pedum oscula, ut suo tempore dicetur. Reipub. hanc mutationem, cum Episcopus corripuisse visus Augustæ jura Majestatis, notavit gravissimus terræmotus, ac dira pestilentia, queîs totus Occidens laboravit. Carolus Siciliam sibi subjicere cogitans, à legatis retinetur Irenes, pacemque ac nuptias præ bello amplectitur.

Obierat enim præcedenti anno Luitgardis, tertia uxor Caroli, ideoque haut inconsultum videbatur, imperii utriusque opes connubio principum copulari. Irene satis ad id propensa, sed Aetius Spado tanti negotium momenti dissipavit, cupiens per Irenæ nuptias, Leonem Thraciæ ac Macedoniæ ducem, Fratrem suum, rerum potiri in Oriente, eaque spe inflatus cum Stauratio Patricio validas exercebat inimicitias; quo exstincto solutior illustriores quosque despectabat; quæ vis tandem ipsi & Augustæ vertit exitio. *Miscel. & Albericus in Chron. Belg.*

Etenim ægrotante forte Irene, optimatum aliqui persuadent Legionibus, Augustam destinasse Imperio Nicephorum Logothetam, eumq; velle ad fastigium evehi Reipubl. ut importunis Aetii sollicitationibus liberetur. Extemplo milites, quod fidem virorum dignitati adhibendam ducerent, Nicephorum Imperatorem consalutant, inque ejus semet verba adigunt. Nicephorus obsepto custodibus palatio, Irenem cogit thesauros indicare absconditos, fatentem jam serò, peccatis se suis commeruisse hanc contumeliam. Sic dimota à gubernaculis mulier impia, *in Lesbium* denique relegatur insulam, ubi appositis excubitoribus tam arctè eam habuit Nicephorus, ut mœrore *contabesceret* misera, actis potentiæ annis XXIII. *Miscel. lib. 24. Zonar. Tom 3. Cedren.* *A. M. 4771. Christi 803. 9. Aug.*

NICEPHORUS nihilo melius aut fortunatius administravit rem Græcorum, homo omnium receptaculum vitiorum, avaritia inexplebili, fallax, perfidus, qui nec iis pepercit, quorum opera principatum acquisierat. Bardanam Patricium ab Orientalibus creatum Imperatorē, juratâ fide, se nihil ei incommodaturum, ad deponenda insignia pellexit, monachumque sponte factum, per subornatos à se Lycaones excœcavit, fingens se invito id factum, simulatisque lacrymis deplorans tanti casum ducis. Adscito inde ad consortiū potestatis Stauratio filio, Saracenis occurrit apud Crason Phrygiæ, ac certamine inferior amissis quàm plurimis, ægrè effugit manus hostium. Sed dum Aaron Persiam componit tumultuantem, munitur à Nicephoro Ancyra Galatiæ, aliaque oppida, ad hoc saltem utili consilio, ut ne insequenti anno omnia prosterneret Saracenus. Nec subterfugere tamen potuit dedecus ab Irene susceptum antea, ut Christiana in terris summa potestas tributo se obligaret Mahumetanis. Impar enim Aaroni, cum trecentis millibus percursanti Romaniam, trecenta ei millia numismatum obtulit annua, atque ut agnosceres servile Imperatoris caput, terna pro se filioque coactus pendere, addita lege, ne instau- *Miscel. lib. 24. Sigeb. Gembl. Zonar. Tom. 3. Cedren.*

ſtauraret munitiones, ab Arabibus deſtructas. Sed mox Nicephorus ſolita levitate contempto fœdere, irritavit in Cyprum Saracenos, à quibus templa ejus Inſulæ diruta, incolæ expulſi ſunt. Tentata eſt & Rhodus, multo cum Inſulanorum exitio: Sed urbs expugnari nequivit, claſſiſque ipſa Arabum tempeſtatibus disjecta periit. Mox & Aaron ipſe in Perſide vita defungitur, ſuccedente Mahumete ejus filio, qui agitatus fratris bello inteſtino, res Arabum & Chriſtianorum illis in locis degentium vehementer afflixit, Eccleſias ac monaſteria multa æquavit ſolo. Nicephorus interim Stauratio Cæſari ſponſam delecturus, dum formarum virginearum ſpectatorem agit, duas ſibi ſumit ſtuprandas, præſtantiſſimo puellas corpore: Filio Theophaniam quandam Atticam, Irenæ cognatam, jungit, ſed avulſam ab alieno toro.

Miſcel. lib. 24.

Delinitus deinde Caroli Magni legationibus, recepta Venetia, fœdus cum eo amicitiamque firmat, ſubditis ipſe moleſtiſſimus novis iniquiſque legibus; intolerandus præſertim tributo, Manichæorum inſuper, qui Pauliciani vocabantur & Athingani, amicus & defenſor. Admonitus à Theodoſio patricio, quod omnibus execrationi eſſet, ac caſibus ejus nemo ingemiſceret, *quid*, inquit, *ſi Deus cor meum obduravit, ut olim Pharaonis? Tu noli expectare à me alia, quam quæ vides hactenus.* Landulphus Sagax, qui Miſcellas Diaconi pertexuit, ex Theodoſii ore ſe id accepiſſe refert. Voluit videri tantæ calliditatis Nicephorus, ut diceret, Imperatorem à nullo circumveniri poſſe, ſiquidem vigilanter principatum teneat.

Regino Anno 810. *Annal. Fuld.*

Tandem nono imperii anno ulturus damnum à Crunno illatum Bulgarorum rege, qui direptis ſtipendiis, à Nicephoro ſubmiſſis exercitui, occupataque Sardicâ, multa Romanorum millia occiderat, nullis induci legibus potuit, ut pacem deprecanti Barbaro concederet. Itaque vaſtatis latè Bulgarorum agris, nocturna Crunni invaſione capiuntur ejus caſtra, cæſique, ut in re improviſa, copiis, ſuo in tabernaculo perimitur Imperator, ac malus malè interit. Caput ejus reciſū ligno figi Crunnus, atque exponi oſtentui curavit. Amiſſi procerum præcipui, cum armis omniq; imperiali inſtrumento Stauratius Cæſar in collo ictus, cum plurimum ſui ſanguinis amiſiſſet, marcidus refugit Byzantium, ubi plerique Michaëlem Curopalatē, ſororis ejus Procopiæ maritum deſtinabant imperio, filium Nicephori *ut mali corvi malum ovum peroſi.* Michaël cum ob id inſidiis ſe cognoviſſet appeti, *prævenire tutius quam præveniri æſtimans* ab Affine, per Theoctiſtum & Stephanum, præcipuæ autoritatis viros, devinxit ſibi milites noctu, ac poſtridie in Hipodromum vocato Senatu, Imperator ſalutatur, tertio menſe poſtquam exſtinctus erat bello Nicephorus. Stauratius audita acclamatione plebis, monachi ſumpſit habitum, inque eo deceſſit poſt trimeſtre, fœtente admodum vulnere, quod à Bulgaris acceperat.

Miſcel. lib. 24. *Zonar. Tom.* 3. *Cedren.*

Michaël largitionibus, comparata benevolentia omnium ordinum, cum Carolo etiam & Leone Papa junxit amicitiam, petens Theophylacto filio ſuo uxorem de filiabus Caroli. Hinc in Bulgaros ductat copias exitu infelici. Barbari n. prævalentes Thraciam & Macedoniam deprædando, exegerunt Chriſtianos

è Beræa

è Beræa & Anchialo, vociferantibus multis, nec immerito, *ob imaginum stolidam venerationem prædæ esse gentibus orbē Christianum*, ac proinde Constantini Copronymi filios è Panormo reposcendos, ad imperium de Barbàris liberandum. Igitur eos Michaël, erutis oculis, exilii damnavit atrocioris: Neque impunè tulit.

Miscel. sub fin. Adelm. in annalib. Anno 813. Nam Crunnus petita in hanc conditionem pace, ut veteres haberet Bulgariæ limites, ac fugitivos reciperet, cum minus adstipularetur Michael, Mesembriam oppugnavit. Ea Arabis cujusdam Christiani, quē stipendio fraudârat Imperator, instrumentis potitus, immensum reperit variarum opum thesaurum. Mox & Michaëlem, inanimatarum defensorem imaginum, adeo ut Monacho cuidam ob erasam statuam, oculos eraderet, tanta perculit strage, ut arrepta ex desperatione fuga, spoliatusque exercitu, imperium cum monastico habitu commutaret, ac Leoni illud Armenio prudentius gerendum relinqueret. Theophylactus ejus filius, jam Imperator appellatus, exectis virilibus, cum matre Procopia & fratribus exilio vertit solum. Tam bellos se Iconolatræ Imperatores præbuêre. Tanti stetit populis, quod relicto Deo vivo, auro lignoque insipienter se incurvarent.

At Carolo propagandæ intento religioni, felicius provenit Occidentis imperium.

Erat illis temporibus haut parva Danorum, quos Normannos, septentrionales scilicet viros, appellitabant, potentia, sed majorum adhuc immersi tenebris Christianismum detestabantur. *Rogerius.* Angliam aliquoties classe adorti, magnas ex ea prædas egerant. Horum Rex Godefridus graviter acceperat Caroli in Nordalbingos Saxones, nunc Holsatos, impressionem, atque edicto exercitu morantem in eis Carolum statuebat opprimere. Sed procerum præpeditus consiliis; confinia Eidoræ munivit vallo, utriusque Oceani complexus littora, ut currus saltem aut bini equites per eam munitionē recipi ac emitti possent. Carolus desperato ulteriori progressu, castrum munivit ad Storam fl. haud procul à Crempa translatisque in Franciam Nordalbingiorum plurimis, pagos eorum Obotritis Vandalis concessit habitandos. *Adelmi Annal. Fuld. Reg l. 2. Anno 804. 808. Saxo. Grammatic. lib. 8.*

Biennio post Godofridus ducentis navibus advectus in Frisiam, victis prælio Frisonibus, tributum imperat; ne cum Carolo congrederetur, morte est præventus. Occiso ei à Satellite quodam successit Hemmingus, fratris ejus filius, eodem anno, quo Pipinus Italiæ Rex, Caroli primogenitus, qui Beneventanos ac Venetorum duces subegerat, è vita migravit, restitutaque Nicephoro Venetia, pax inter Græcos Francosque coiit.

Anno sequenti, qui erat noni post Christum seculi undecimus, sancita inter Francos & Danos pace, Carolus vastavit Lunonum agros & castrum Hamburgense vel Hohenburgense ad Albim, à Wilzis destructum egregiè restauravit. In Pannoniam quoque misso exercitu, Slavos Bohemosque Hungarorum populantes ditionem repressit, & Aquisgrani donis Hemmingi Danorum Regis cultus, Eardulphum Regem in Britanniam restituit. Hemmingus mox fatis consumptus, Sigefrido & Aniloni regnum reliquit armis disceptandum, qui cum ambo interiissent præliis, ac Danorum ferè *Adelmi. Annal. Regino Anno 812. Herm. contr. Lamb. Schafn. Sigeb. Gembl.*

X I M,

XIV, fratres Anilonis Hazaldus & Regnifridus Dania potiti sunt, eodem tempore, cũ Michael Curopalates imperio Byzantino. Sed hi fratres paulò post ab alterius factionis exulibus, e Suionibus reversis, pulsi regno sunt, anno Domini octingentesimo XIV, quo & *Carolus Magnus*, maxima bonorum parte Ecclesiasticis pauperibusque testamento legatâ, gravis senio, & continuis febribus *decessit*. LXXII. annos natus, Rex Francorum XLVII. Italiæ XLII. Imperator XIV annis. Ejus corpus nullo non genere honoris adhibito Aquisgrani, ubi decesserat, est sepultum in templo beatæ Virginis, ab ipsomet ædificato. Princeps fuit adeò deditus literarum studiis, cum per otium liceret, ut plerisque sui seculi eruditis major haberetur, ac primus Parisiensem Academiam excitârit, maximas opes in Græcæ ac Latinæ linguæ studium impenderit, concordiæ in Ecclesia amantissimus.

A. M. 4784. Christi 814. 28 Ian.

Marianus. Scot. l. 3. Sigebert. Gembl.

Præcedente ejus obitum anno deflagravit pons sumptuosissimus, quo Rhenum apud Moguntiã straverat, incensus à Richolpho Archiepiscopo, quod eo latrones ad prædas abuterentur nocturnas. Carolus juxta propriam, id est, Teutonicam linguam ventis mensibusque imposuit nomina, ut ait Sigebertus, ac per manum Pauli Diaconi decerpens optima quæque de scriptis Catholicorum patrum, lectiones unicuique festo competentes in Ecclesia recitandas curavit. De ejus anima, autore Turpino Rhemensi, Episcopo, turpis rumor circumlatus est, debuisse eam dæmonibus tradi ad inferos rapiendam, nisi in statera ædificationes templorum cœnobiorumque malis facinoribus præponderassent. Fridericus I. postea Imperator, autoritate subnixus Alexandri Papæ, eum consecravit, ut Aquisgrani ei caneretur, velut est in Chronico Belgico:

Turpin. cap. 32. Compend. Chron. Belg. ex Turpino.

O *spes afflictis, timor hostibus, hostia victis.*
Regula virtutis, juris via, forma salutis.
Carole, servorum pia suscipe vota tuorum.

Eginhardus notarius Caroli, atque ob furtivum Immæ filiæ ejus amorem, tandem gener factus, recenset provincias, ab ipso Francorum imperio adjectas; In Galliis scilicet Aquitaniam & Vasconiam. Hinc Pyrenæi montis jugum & fertilissimos Hispaniæ agros usque ad Iberum amnem. Postea Italiam totam ab Augusta Pretoria usq; in Calabriam inferiorem. Tum Saxoniam, duplo latiorem, quam erat reliqua Germania Francis olim subjecta. Pannoniam similiter utramque, & oppositam in altera Danubii ripa Daciam, Histriam quoque & Liburniam atque Dalmatiam, exceptis maritimis, quæ ex fœdere Constantinopolitanus sibi Imperator vendicabat. Denique nationes Barbaras inter Rhenum & Vistulam, Danubiumque & Oceanum positas, ut lingua ferè similes, ita moribus atque habitu dissonas, inter quas numerat præcipuos, Welatabos vel Sclavos, Sorabos, Abotritas, & Bohemos, quéis tributum ab Carolo imperatum. Nicephorus, Michael & Leo Cæsares Byzantini, ultro amicitiam Caroli & societatem expetivêre, suspectam habentes ejus potentiam, adeò ut proverbio diceretur Græcis, *Francum amicum habeas, vicinum ne habeas*. Aaron Saracenorum princeps ex ipsa Persia missis ad

Eginh. de vita & gestis Caroli. Chron. Laurisshamense. Vita Ludovic. c. 10.

Ivo Carnuti.

Carolum legatis, Elephantem, horologium & alia ei munera donavit. Cum novem genuisset filias, è duabus uxoribus (nam è tertia nihil liberorum tulit) & IV. Concubinis, nullam earum marito elocavit, eamque ob causam domesticis maculatus infortuniis alto silentio pressit dolorem. Duabus conjurationibus, una Pipini gibbosi, filii sui è concubina, altera Germanorum, Fastradæ reginæ crudelitatẽ non ferentium, appetitus, feliciter ultus autores, evasit. Ex Hildegarde Sueva tres susceperat filios, Pipinum, Carolum & Ludovicum. Pipinus Italię Rex, & Carolus, fato rapti ante patrem, Ludovicus solus superstes, de patris manu Augustæ dignitatis hæreditatem adiit. Vna & viginti metropoles thesaurorum Caroli hęredes scriptæ. Eæ erant Roma, Ravenna, Mediolanum, Forũ Iulii, Gradus, Colonia, Moguntiacum, Saltzburgum, Rotomagus, Treviri, Senones, Visuntium, Lugdunum, Remi, Arelatum, Vienna, Tarantasia, Ebrodunum, Burdegala, Turones, Bituriges.

Turpin. de gest. Caroli c.14.15. Turpinus autor est, Aigolandum Saracenorum in Hispania regem, fractum præliis à Carolo, venisse ad eum baptismi suscipiendi causa. Sed cũ vidisset tredecim pauperes, quos de more Carolus semper alebat in atriis malè vestitos, humi jacentes, inquisivisse qui essent: acceptoque responso, *esse populum & amicos* DEI, qui sub numero XII Apostolorum Christi pascerentur, resiliisse à proposito, dicentem falsam esse Christianorum legem *secundum quam melius haberent Regis amici, quam* DEI, *Cap.16.* Sed eundũ postero die congressum acie cum Carolo, cruenta morte peremptum. Ait Turpinus se interfuisse expeditioni Hispanię, ac solem aliquando per triduum stetisse immobilem, donec Carolus comprehenderet Saracenos, Fabularum major autor quam historiæ.

LEO ARMENIUS, MICHAEL II BALBUS, THEOPHILUS, IMPERATORES ORIENTIS.

LUDOVICUS PIUS CÆSAR GERMANICUS.

Anno eodem. Miscell. in fine. Zonar. Tom 3. Cedren.

LEo V. *Armenius* ex Orientis duce Byzantinus Imperator, paulò ante excessum Caroli factus est, Michaële cœnobii claustra ingresso. Crunnum Bulgarorum principem, tot imperatorum ferocientem cladibus, magno prælio devicit, sagittaque ictum penè interfecit. Parta victoriâ, cum à monacho quodam, cujus futuri scientiam venerabatur, didicisset imaginum cultum idololatriam esse, tolli eas de Ecclesiis imperavit. Nicephorum Patriarcham sibi adversantem exulatum misit Præconnesum: cui suffectus Theodotus, Imperatoris subscripsit sententiæ, Protopsalte etiam animante eum in detestationem imaginum, prolatis Esajæ divini Prophetæ verbis, quibus inquit: *Cui assimilabitis Dominum, quam imaginem effingetis ei?* Vnde Leo in delinquentes implacabilis, *acer & vigilans in Repub. magistratuum censos, qui nihil prece aut precio cuiquam concederet indigno*, Michaëlis Balbi appetitur insidiis. Hunc convictum in judicio facinoris, atque ad ignem damnatum, rogatu conjugis Augustæ, sed non sine præsagio mali, è clemẽtiâ sua orituri, distulit, ne feriatos natali servatoris dies improbi hominis supplicio videretur contaminare.

nare. Cum autē carceris clavem suo asservaret sinu, noctemq; illam curis insomnem duceret, ingressus fortè custodiam, reperit Balbum altè stertentem in lecto, ac præfectum Papiam ei custodiendo destinatum, jacentem humi. Hoc Papiæ in sontem affectu commotior, minaci manus agitatione iram præ se ferens, observatur à quodam vigilum, atq; extemplo res excitato Papiæ indicatur. Ille Imperatoris prævertendum ratus minis, communicato cum captivo perduello consilio, conscios Michaëli insidiarum subitis perterret nunciis, impellitq; ut metu attoniti, ne Michaëlis perirent indicio, in necem conspirēt Leonis. Nec

Adelm. ʏ *anno* 821.

mora sceleri. Sumpto Clericorum habitu abditisque sub veste pugionibus, conjurati psallentium se in templo choro miscent, ac Leonem cum reliquis DEO cantantem adorti, amputatis capite & manu, indignum in modum ipso in sacrario perimunt, dissectisque compedibus, *è carcere ad imperium protrudunt sceleratum Michaëlem.*

Michaël nefandam sacrorum violationem susque deque habens, mox in eadem æde, quam Leo sanguine imbuerat suo, corona insignitus est. Vxor Leonis, & quatuor filii, demptis partibus, queis viri sumus, exilio deportati, atrocis exemplum vindictæ DEI, quod Manichæis multum detulisset Imperator, si vera sunt, quæ Zonaras & Cedrenus furibundi cultu imaginum, impingunt crimina defuncto. Sed *profundior cœlestium abyssus judiciorum est, quam ut eorum semper ratio nobis homunculis constet.*

Aimoi. l.4.c.120 &c.

Felicior sub hæc *Ludovicus*, ex liberalitate in sacros ordines *Pius* cognominatus, nec prorsus tamen.

Annal. Fuld. ab anno 814. *Annal. rerum gestar. Ludov. Marianus Scotus l.* 3. *Sigber. Gembl. Adelm. ab anno* 814. *& dein. Aimoi. l.* 5. *vita Ludovici.*

Tricesimo post excessum patris die ex Aquitania advolavit Aquisgranum, susceptisque imperii gubernaculis, cum Leone percussit fœdus. Bernhardum, fratris sui Pipini filium, Italiæ donatum regno à patre, cum muneribus dimisit in Longobardiam, suorum filiorum alteri Lothario Bajoariam, alteri Pipino Aquitaniam regendam dedit. Heriolldum Danum, à Godefridi filiis pulsum regno, frustra instituit reducere. At Sorabos Sclavos mixti Francis Saxones ad obedientiam redegerunt, uti & Bernhardus Romanos, qui decumbente Leone Papa, prædia ejus cremarant igne. Leoni post XXI Pōtificatus annos mortuo, successor datus Stephanus V, maximis itineribus ad Ludovicum contendit, exquisitisque exceptus honoribus, diademate eum insignivit Rhemis, jam tertium imperantē annum. Ei post exiguam honoris istius usuram, substitutus Paschalis, excusavit se Ludovico per nuncios de summo apice, ipso inscio. Ludovicus tunc ruentis Aquisgrani porticus impetu prostratus, mortis adierat periculum. Ex eo vulnere recreatus, dum Sclaomirum, Abroritorum, id est, Orientalium Sclavorum regem, ob defectionem castigare parat bello, audit Bernhardum in Italia, obstructis Alpibus, res moliri novas. Bernhardus autem mox deseritur à suis, seque patruo infestis cum copiis venienti tradit. Acto concilio, seditionis autores, qui Laici essent, oculorum, Clerici dignitatis damnantur Quam pœnam non ferens Bernhardus, paucis diebus migravit è corpore, ingemiscente postmodum præcipiti sententia Ludovico.

Mox nova Britonum seditione compressa, Irmengardin amisit con-

jugem, ex quâ Lotharium, Pipinum, & Ludovicum filios habebat. Id infortunium captivus Sclaomir aliqua parte leniebat, qui à Saxonibus perductus ad Cæsarem, cum parum defenderet, quæ egerat, multatus regno est; Ludovicus lustratis nobilium filiabus, Iuditham Welpho Bavaro genitam applicuit toro consanguineam suam: unde plurimum in domum ejus exuberavit mali. Friderico Trajectinorum Episcopo id conjugium stetit capite. Nam cum Imperator eum obstringeret jurejurando, quo libidines Selandorum acriter se sponderet correcturum, ille liberius in Iudithæ invectus matrimonium, *ut piscis*, inquit, *caput primum edi, sic principum vitia primò reprehendi decet*. Ob quod dictum immissis à Iuditha percussoribus, sanguine post suo altaria conspersit. Agebatur jam annus Ludovici septimus, ac bellum cum Luidevico Hungarorum rege flagrabat, diuturnum & atrox, morte tandem finitum Luidevici; quo tempore celebratis Lotharii nuptiis, consortem eum imperii pronunciavit pater, Haraldus à Godefridi filiis in regni Danici adscitus est societatem.

Chron. Traiect. Annal. Francorũ. Adelmi annal.

Michaël Balbus Græcorum imperio potitus est.

Zonar. Tom. 3. Georg. Cedren.

Balbus Phryx genere, linguæ intemperantis & corruptæ, sectarum sentina, *osor disputationum, quod eas evertendis opinionibus esse suis cernebat*, male partum imperium non administravit melius, quam acquisierat. *Principio nemini molestus ob religionẽ, ut firmiores res nactus est, laxavit animum.* Statuas quidem oderat juxta ac Leo, sed & resurrectionem carnis repudiabat & Iusjurandum. Dæmones esse negabat, scortationem habebat in levi. Igitur cum aggressus Thomas, fœderatorum legionis Tribunus, bellorum felix, Oriente toto in potestatem redacto, coërcitisque Agarenis tumidus, terra marique vicit, & magnâ vi oppugnavit Constantinopolin. Hyeme quidem depulsus, cum vere statim rediit, crebrisque ac dubiis congressus præliis, ad extremum à Bulgarorum principe, ipsoque etiam Michaële profligatus, inclusit se Adrianopoli. Qua urbe fama perdomita traditus, truncatis pedibus manibusque miserabili periit cruciatu. Perinthus & Panium, ejus etiam mortui partes pertinaciter tutatæ, multo labore expugnatæ sunt. Quibus dum distinetur bellis Balbus, Agareni Hispanienses Cretam invadunt, ductique ejus insulæ fertilitate, sedes in ea, redactis in servitutem incolis, Achapso duce ponunt. Hos Michaël majoribus semper suorum cladibus pellere conatus, Siciliam quoque amittit, proditam Saracenis à quodam Euphemio, quem ob monachæ amorem capite punire Prætor ejus Insulæ voluerat. Dalmatia quoque Græcorum excussit jugum. Ita debilitato undique ac fœdè lacerato Imperio homo avarissimus præfuit, aut, ut verius dicam, defuit, annis VIII & mensibus IX, phrenitide tandem & urinæ compressu absumptus. Cum Ludovico Imperatore, dum vixit, pacem coluit.

Annal. Francic.

Haud paulò melius occidentis se res habuerunt eo tempore. Ludovicus excitata Corbe ensi in Cœnobio scholâ, bonas literas jussit propagari, Canonicis vitæ ac laborum præscripsit normam. Monachi Corbeienses Rugianos Christianismo imbuerunt. Cæsar Paschalem Papam, qui nuper Lotharium insignierat

Adel. annal. anno 823. &c. Vita Ludovici cap. 10. Helmo. l. 1. c. 6.

gnierat diademate, juramento se purgare coegit, de occisis Romæ Imperatori fidelibus ministris. Paschalis paulò post exstinctus, locum fecit novis Romanorum dissidiis, quibus superior Eugenius ambitiosum ascendit thronum, exacto triennio eundem Gregorio relicturus. Ludovicus interim gratulabundus excepit Ebbonem, Rhemorum Archiepiscopum, qui publico consilio ad Danos Christiana fide imbuendos profectus, effecerat, ut Haraldus dudum in Daniam reductus, adjutu Cæsaris, cū magna Danorum multitudine Christianismo initiaretur Moguntiæ, anno ejus seculi XXVI. *Vasæus.* Eadem id factum tempestate, qua Ranimirus Alphonsi Casti successor in Hispania, de Saracenis luculentam tulit victoriam, interfectis acie LX millibus Barbarorum. Sed eam felicitatem novi bellorum interrumperunt tumultus. Danum expulerunt filii Godefridi, vel Gotrici Regnerus & Hella, veteris subnixi superstitionis æmulis. *Saxo l. 9.* Saraceni ex Hispania Barcinonem vastarunt & agros Gerundensium, Bulgari Pannoniam. Haraldo attributa pro regno Frisia est, velut religionis autoramentum: qui tamen, ut præcipuum inchoatæ pietatis specimen, ita primum neglectæ spectaculum fuit. Saraceni prædis onusti aufugerunt. Bonifacius Corsicæ Comes, regessit cladem Afris, nec laxamenti quicquam dedit Saracenis, firmādi suas in Sicilia opes, quam nuper de Balbi præfecto ceperant. Duces Pannoniæ ob rem adversus Bulgaros malè gestam, exemplo ut essent ignavis, loco sunt moti & dignitatibus. *Annal. Franc.* Dux Forojuliensis ditione etiam sua exutus.

Nec leniore in castigandis Ecclesiasticis censura usus est Ludovicus. *Aimoi. lib. 5. c. 11. 12.* Cingula enim auro gemmisque radiantia, exquisitæ vestes & calcaria clericorum præcipuos onerabant. Id *monstro simile ducebat Imperator, adhibere ad secularis gloriæ ornamenta, qui Christi se profitentur legatos.* Parisiensi etiam Synodo *habendas ad memoriam imagines, neutiquam adorandas decrevit.* Sed quæ est hostis Tartarei immanitas, non desiit se oppugnantem oppugnare, & per membra sua Christi amicum lacessere. Inducti enim principum aliqui Pipino Aquitaniæ regi persuadent, indignum esse diuturniori imperio patrem, qui Bernhardum Iudithæ Augustæ corruptorem ferret, nec domesticū scelus ultore gladio excinderet. Horum conspirationi simul accessit ex Italia Lotharius. Penè desertus à Gallis Imperator, amandat è Palatio Iuditham, instantibus suis, ut & ipse cœnobio se manciparet. Sed adventus Germanorum in comitiis factionum seditionē discussit, Lotharius primum, mox & Pipinus atque Ludovicus reconciliati patri, autores rebellionis inclusi monasteriis sunt, Iuditha judicio absoluta Augustam recepit dignitatem.

Sub id tempus Egbrechtus Westsaxonum Anglorum Rex tota est potitus insula, & Theophilus Balbi filius, imperio Orientis. *Annal. Fuld. Cedren.* Is mira justitia, parricidas Leonis Armenii, quorum ope pater suus è carcere ad imperium esset protractus, omnes affecit supplicio. Petronam uxoris suæ Theodoræ fratrem, qui luminibus cujusdā viduæ obstruxerat aditum, cum demoliri illud ædificium nollet, verberibus affecit, aream viduæ dedit dono. Ita & bona ducis cujusdam attribuit viduæ, quæ mariti

riti sui equum Imperatori donatum, quasi ducis esset, probaverat, eamque donationem causam mortis in prælio marito suo factam. Nec indulgentior in conjugem, navem ejus mercimoniis onustā allato igni incendit, exclamans, *imperatorem se à Deo constitutum, quem uxor naucle-rum & institorem conaretur facere.* Idem imaginum veneratores detestatus, multos ex iis exilio multavit, multos morte. Ioannem Syncellum, virum eruditissimum, maximis cum opibus ad Amiram Saracenorum, Bagdem versus (ubi vetus erat Babylon) ablegavit, imperii negotia curaturum.

Puellæ cujusdam aulicæ forma captus, juravit se nullam præter hāc & uxorem cognovisse suam, delictique veniam humilis petiit. Cumque non desisterent imagines adorare superstitiosi, *Theophilus* Lazaro monacho iis pingendis dedito adussit digitos, ne opera ejus digitorum stulti colerent mortales. Qui convalescens iterum, nec cessans agere solita, miraculum insipientibus fuit. Theophilus meliori studio melodiis vacavit componendis, ac Arabum vastationes frequentibus expeditionibus, varioque Marte repressit. Cum Sozopetrā Syriæ, Amirę patriam cepisset, doloris impatiens Amiras, ut paria redderet, Amoriam Phrygiæ, unde originem ducebat Theophilus, obsidione fractam pertinaci expugnavit, multisque occisis hominum millibus, clarissimos quosque captos redimere cupienti Theophilo non restituit. Quamobrem mœrore confectus Imperator & inedia, interfecto tamen ante Theophobo, quem xxx Persarum, quibus præerat, millia Cæsarem dixerant, animam exhalavit, anno Imperii XIII. Dum ita habet Græcorum Respublica, Latina intestinis motibus fœdissimè est collisa. Ludovicus Imperator solita clementia, ut superioris concitores rebellionis in gratiam receperat: ita & Bernhardum Barcinonensium comitem, adulterii suspectum cū Augusta, quod armis probare innocentiam vellet, ac deficiente adversario, juramento dilueret culpam, reposuit pristinæ dignitati, nolentemque assentiri Pipinum Aquis tenuit. Pipino in Aquitaniam, inscio patre, dilapso, male resarta aula deteriorē rimam egit. Animadvertendū namque judicans Imperator in filii contumaciam, Treveris eum custodire jubet, subductumque noctu à suis, Turonum citat ad Comitia. Sed Pipinus obfirmatis in Aquitania suis partibus, improviso excursu fregit Paternas copias, persuasisque susurronum instinctu fratribus, scelerata sumuntur arma, quibus filii patrem deponere imperium adigerent. Adsciscitur in consortiū Gregorius IV Papa, ordinari olim vetitus à Ludovico, donec Legatus Cæsareus electionem ejus examinatam probasset. Hic cum Ecclesia diceretur ejecturus Ludovicum, Episcopi, qui cum Cæsare faciebant, masculè, *si excommunicaturus*, inquiunt, *venit, excommunicatus vicissim abscedat.* Tandem utraque acies propè Basileam in campo mendaciorum (lugenfeld dicto Teutonibus) dimicatura constitit, quum Pontifex subdolo ad Ludovicum transitu, tanquam reconciliaturus patri filios, prælium antevertit, ut occasionem præberet suæ catervæ, Cæsarianos ad defectionem allectandi. Extracta enim per aliquot dies consultatione, promissis interim aut minis traducitur

Aimoi. l. 5. sen vit Ludovici. cap. 12. &c.

Annal. rerum gestarum Ludov.

Maria. Scot. l. 3. ducitur Cæsaris ad filios exercitus, Ludovicus in periculo constitutus, quum se honorifice putaret habendum à filiis, procedit ad castra eorum, & custodiæ mancipatur. Ita nequissimè ab iis exuitur regno, qui vitam ipsi regnumque post Deum debebant. Ac tanta rei indignitas visa est subditis, ut haud diuturnam ingratis esse contumaciam sinerent. Et quibus Varinus & Bernhardus comites, collecta manu validâ, per Legatos denunciarunt Lothario, ut aut patrem redderet libertati, aut armis secum divinum experiretur judicium. Qui conjecta in Episcopos culpa, patrem Dionysiano in monasterio reliquit, ipse in Burgundiam deflectens, stativa ibi cœpit habere. Ludovicus consilio & ope suorum facilè recuperata dignitate, tanta recreatus lætitia est, ut ipsum cœlum, ex nubilo turbidoque inopinanter serenum per plures dies, congratulari communi felicitati videretur. Mox Lotharius, expugnato licet incensoque Cabilone castro victor, desertus tamen à fratribus Ludovico & Pipino, supplex ad patrem venit, verbisque pro tempore castigatus, dicto patri Sacramento, remeavit in Italiam. Ludovicus aditus obstruxit Italiæ, ne qui se invito in Germaniam transiret. Ebbo Danorum ille Evangelista, & Theodulphus Foriacensis, multique Episcoporum alii, quod fidem Imperatori fregissent, ordinibus moti verterunt solum. Theodulphus tamen cantato Cæsari carmine, non veniam solum, sed & Aurelianensem Episcopen deinde est consecutus. Reliqui consultores Lotharii divinam non effugere manum, intra IX septimanas dira omnes peste absumpti, *nequaquam insultante hostium morti Ludovico, sed alto cum gemitu Deum illis propitium comprecante.* Quinto post receptam potestatem anno, Pipinus patri pænas pependit, præcoci leto mersus, præcedente ejus mortem minaci Cometæ signo. *Annal. rerum gestarum Ludov.* Cometam conspicatus Imperator, accivit eum, qui annales, à nobis ad marginē laudatos concinnavit, quidque hoc Sydus portendat, percunctatur. Cum ille propheticum illud produceret, *à signis cæli nolite timere, quæ pavent gentes. Benè,* inquit Ludovicus, *illum timemus solum, qui nos & ista creat. Sed & clementiam ejus veneremur, qui nostram inertiam talibus admonere dignatur judiciis. Itaque manè largißimè distributis eleëmosynis, omnes aulicos precibus jußit divinum placare Numen.* Hinc instigatu Iudithæ, divisit inter filios regiones, quorum Lotharius imperium cum Italia accepit, partemque regni Francici Australē, ad Mosam usque fluvium, Carolo Iudithæ filio Francia, Ludovico Baioaria obvenit. Sed Ludovicus sua nequaquam contentus portione, quicquid trans Rhenum erat, sibi asserendo, novis Germaniā concussit motibus. Ad quos compescendos, festinante Augusto, deliquium solis maximum, ut stellæ tanquam nocturnis è tenebris promicarent, lumē aliquod mundi mox ei subtrahendum prænunciavit. Itaque eodē mense 11 Kal. Iulii, Cæsar curis confectus & apostemate intraneo, Spiritum Deo reddidit prope Moguntiam, anno vitæ LXIV, Imperii XXVIII, Christi DCCCXL. *A. M. 4810.* Drogo frater ejus, Episcopus Metensis, funus Cæsareum maximo honore Meti, sepeliendum curavit.

In hæc tempora locantur Oecumenius, Suidas, Greci: Haymo Halberstadensis Episcopus, Rabanus ex Abba-

Alber. citat. in Chron. Belgic.

Abbate Fuldensi, Episcopus Moguntinus, Aimoinus & Freculphus Historiographi. Tunc etiam Ansgarius Hamburgo Episcopus datus, Holsatorum Evangelista, Brema ad Visurgin munita, Stada portus ad Albin, intercludendis Danorum irruptionibus objecta. Georgius presbyter Venetus Organum cæpit fabricari Aquisgrani. Paschasius Ratbertus Abbas Corbejensis contra Bertramum asseruit, Corpus & sanguinem Domini verè sumi in S. S. cœnâ. Ionas Aurelianensis ita defendit adversus Claudium Taurinensem imagines, ut nullum eis cultum deberi pateretur, peregrinationem tamen ad loca sancta propugnaret.

Annal. Fulden. an. 827.

Biblioth. S.S. Patrum.

LOTHARIUS I. OCCIDENTIS, MICHAEL III.

Et

THEODORA ORIENTIS AUGUSTI.

Anno eodem.

LOtharius Imperator susceptam Caroli fratris tutelā mala fide gessit. Cum enim ipsi & Ludovico Germaniæ regi, non ut fratribus cōsulere, sed ut Imperator dominari cuperet, nec arbitris decerni litem pateretur, ad vim conversus, intestinum commovit bellum, quo Franciceæ conciderunt opes. Ludovicus & Carolus Fratres absentis Lotharii copias magno superant prælio, centena ex utraq; acie virorum millia cadunt. Ita flos regni Francorum decussus, Lotharius regerere avidus cladem, pellitur denuò Germaniâ, Ludovicus Carolusque Galliam & Germaniam dividunt pro tempore: Placati tamen deinde fratris legationibus ex æquo partiuntur regiones, & Lothario media inter illos provincia obvenit, cui ex eo Lotharingiæ superest nomen, Pipino juniori, regum nepoti ex fratre, relinquitur Aquitania. Hanc dum deinde Carolus affectat, proprii damnū pertulit exercitus, nec semel cæsus, tandem Pipinum Lothariumque captos à suis, regno Aquitaniæ exuit, & pro monachis in cœnobia detrusit. Nec mitior in Bernhardum, matris quondam suæ, ut habebatur, amasium, inopino illum obruit læto.

Annal. Fuld. Aimoi. lib. 5. c. 19. 20. Chron. Laurishamense Reg. l. 2. Maria Scotus l. 2.

Annal Fuldenses anno 850 Sigebert. Gembl.

Ludovicus Germaniæ rector Abotritos defectionem molientes, interempto eorum rege, bello perdomuit, terramque illorum per duces administrandam ordinavit. XIV. Bohemorum duces, Christianismi cādidatos, sacro curavit fonte ablui. Nihilominus Bohemos paulo post rebellionem agitantes, instructo terruit exercitu, ut imperata se promitterent facturos. Sed cum de pace cum iis agit Thachulphus, Sorabici limitis dux, primates alii indignati, velut ad ipsum inclinaret Respublica, irruunt in Bohemos, & grandi sternuntur clade, coacti obsides dare iis, à quibus accipere noluerant. Additque Annalium scriptor Fuldensium, eo tempore Spiritum nequam ex arreptitio quodam professum, suo instinctu ac sociorum, discordiam fastumque inspiratum belli ducibus, ut tanta clades acciperetur, quemadmodum solens est Satanæ, quandoque vera maligno animo profari.

Lothario regnante, Mauri Arabes primam in Campaniæ littora excensionē facere ausi, Beneventum occuparunt, Cassinum deprædati sunt, mox & Romana suburbia: quo

tempore Sergius II. victo Iohanne æmulo, capessit papatum, Lotharii suffragio firmatus. Is cum antea *os porci* vocaretur, nominis detestatus fœditatem, Sergii sumsit vocabulum. *Vnde mos Papis nomina immutandi.* Qui triennio potitus throni, reliquit eum Leoni IV. qui Romanam Vrbē adversus Saracenos muniit, atque eorum classem, adjuvantibus Neapolitanis & Cajetanis, vicit. Munita nova urbs Leonina civitas appellata, quam Corsi Sardique à Saracenis pulsi impleverunt.

A. M. 4814. Christi 844.

Non minores fidei Christianæ hostes erant Nortmanni eo tempore. Hispaniæ maritima incursantes, atque à Ranimiro rege haud exigua cum clade rejecti, in Galliam converterunt impetum, eamque allecti potius Caroli calvi regis largitionibus, quam aversi, ad Parisios usque persultando, prædæ ac direptioni habuêre. Nec meliori loco illis Frisia, Anglia, aut Saxonia fuit. In Saxonia Cisalpina destruxerunt Hamburgum, quod Carolus M. retinaculum cohibendæ eorum irruptioni objecerat. Ad ultimum cum Valacram insulam occupassent, Selandiam eis dictam à patria sua, ac per xx. annos Franciæ plurima intulissent damna, in Daniam reversi sunt accepto auro, atque intestino semet bello deleverunt, Deo sanguinem Christianum de manibus eorū exigente. *Lotharius* Imperator, grassante in suos pestilentia, quos acervatim mori conspiciebat, cum paulò ante mortem habitu se onerasset monastico, febri *extinctus est* Placentiæ, anno Domini xv.

Rod. *Annal. Fuldenses, Aimon. l. 5. c. 20. Reg. l. 2.* *Sigeb. Gembl. anno. 854. 855.* *A. M. 4823. Christi 853.*

Ipso imperante & vetus & nova Roma fœminæ subierunt dominatum. In veteri enim Romā Leoni IV, substitutum narrant Radulphus, Marianus Scotus, Sigebertus Gemblacensis, Gotfridus Viterbiensis, Martinus Polonus, Platina, Laonicus, Hartmannus Schedel, Marthæus Palmerius, Volaterranus, Rolevincius & alii, Iohannē quendam nomine VIII, *specie Papam, re fœminam scortum*, cum sacerdote olim Anglicano versatam Moguntię, & è cœnobio Fuldensi ductam Athenas, ubi eâ literarum floruerit laude, ut Romam profecta, Pontificatum promeruerit. Sed cum sexum Reip. non amasio mentiretur, conceptum è scortatione fœtū enixam publicè, ac partus doloribus solenni in processione exstinctam, cum biennium, & VI menses orbi Christiano turpiter illusisset. Indignitatem rei notarunt terræ motus, grandines, ac insolitæ aëris concussiones. Contradicitur historiæ huic ab Romanæ sedis amicis, quâ fronte, quo fundamento, non est hujus loci dispicere, quo compendia rerum assignatis autoribus sine circutione sectamur.

Apertius *Theodora* Augusta, Theophili Imperatoris vidua, pro Michaële adhuc puero, dominata est Constantinopoli. Manuel, Theoctistus & Bardas, tutores erant à patre dati Michaëli Porphyrogenneto, non sine emolumento Reip. sed Theodora, de gente orta Paphlagonum, ut erat imaginum venerationi dedita ab incunabulis, ita laxatis ingenii habenis pergebat. Itaque rescindere acta Theophili, Ioannem Syncellum dejicere Episcopatu Cōstantinopolitano, Manueli imperii tutorem per monachos eodem imbuere errore, Methodium sibi assentantem in thronum Episcopalem evehere. Sed Methodius

Zonar. Tom 3. Georg. Cedren.

mox stupri reus, novâ & pudendâ probatione, arefacta ostendit judicibus genitalia, professus se Petro & Paulo Apostolis hoc debere donum à quibus istamRomæ continentiam obtinuerit. Igitur fœmina & illo precatore annitentibus, imaginum restituta veneratio apud Græcos, dignis illo dogmate miraculis roborata.

Apud Bulgaros Christianismus invaluit, principe eorum Bogore pestis ac famis levamentum invocato Christo ferente acceptum, quẽ soror apud Constantinopolitanos captiva, & veri imbuta Numinis notitia ad id faciundum instigavit. Cum autem Bulgari more gentium tumultuarentur, atque ob novatam religionem bellum inferrent regi, ille devictos acie, ad eadem traxit sacra, suorumque incrementum finium ab Theodora Augusta meruit.

At Manichæi à Paulo & Iohanne ejus sectæ autoribus Pauliciani dicti, tantum abfuit, ut in viam se reduci paterentur, ineptis præsertim doctoribus, quos miserat Imperatrix, ac pœnarum doctioribus quã artium sacrarum, ut ad Agarenos planè defecerint ingenti numero, eisque juncti multas intulerint Byzantinis clades. Centum eorum millia suppliciis periisse, ait Cedrenus, reliquos exstructis urbibus, omnes Imperii in Asia provincias incursasse.

Eo tempore Hincmarus Rhemensis & Rabanus Moguntinus Episcopi Godescalcũ refutarunt monachum, docentem esse aliquos absoluto DEI placito ad exitium destinatos æternum, alios ad vitam, proq; his Christum oppetiisse mortem, pro illis non. Eum Ludovicus regno Germaniæ expulit. Rabani discipulus fuit Strabus, qui ex patribus cœpit decerpere notas in sacrũ codicem, glossæ ordinariæ insignitas vocabulo, Eulogius, Angelomus, Simeon Metaphrastes, literarum similiter laude floruerunt. Edelvolsus rex Angliæ, Cantiam & Northumbriam ad redimendum popularibus suis pœnitentiæ onera, in vectigal obstrinxit Pontifici.

LUDOVICUS II. OCCIDENTIS, MICHAEL. III.

BASILIUS MACEDO ORIENTIS AUGUSTI.

Anno Christi 855. Mundi. 4825.

LUdovicus II. de sententia Lotharii patris regnum Italiæ cum Augusta dignitate, Frater ejus Lotharius Lotharingicum, Carolus Provinciæ Phocensis accepit dominium, Carolo Calvo reliquam Galliam, Ludovico Germaniam tenentibus, qui Dalmatiam quoque & Bohemiæ multa adjecit regno suo, & invitatus à quibusdam Galliarum proceribus, penè excussit regno Carolum fratrem. Sed cum ad Soraborum comprimendã seditionem iter acceleraret in Germaniam, Carolus facilè recepit amissa, tandemq; anno ejus seculi sexagesimo Confluentiæ concordia inter reges restabilita est. *Annal. Fulden. Regino lib. 2.*

Eo tempore Spiritus nequam, singulari DEI permissu, Moguntiam eique vicinos locos mirè perturbavit. Primum lapides jaciendo, & parietes pulsando domorum infestus hominibus, paulatim loqui & furto sublata indicare cœpit, eoque pacto discordias serere inter vicinos. Denique omnium animos in unum quendã exacerbavit, quasi peccatis illius exigentibus, cæteri talia paterentur. In quamcunque is do- *Annal. Fuld. Sigeber. Gembl.*

is domum se recepisset, ea extemplò deflagravit: nec in agris tutus, congestis eò frugibus igni absumptis, fuit. Cum ob id irruerent in eum vicini, cædem facturi, ille candens gestando ferrum innocentem se probavit. Ergo missi urbe presbyteri cum reliquiis & crucibus, aquaque lustrali, qui malignum spiritum depellerent: Sed hos lapidibus impetitos abegit Spiritus, unum ex iis filiam vitiasse procuratoris vociferans. Talia per triennium agitando non cessavit, donec universa ædificia incendio consumeret, planissimum documentum, quantum Satanæ in superstitiosos mortales liceat, quamque parum reliquiis, crucibusque percellatur. Sub hæc per dissidia procerum, nudatam consilio Galliam contemplati Britones, arma corripiunt, transeunt Ligerim, & ad Pictavos usque omnia cædibus ac rapinis depopulantur. Carolus Calvus collecto exercitu ulcisci se cupiens, gemino vincitur prælio, turpique se fuga proripit. Britones Francorum opibus ditati pacem extorserunt Carolo, ut datis utrinque obsidibus Herispius Rex eorum, muneribus honoratus, sub fide Frãcorum genti suæ imperaret, quo postmodum à suis intercepto, Salomon eadem lege Britanniam minorem possedit.

Reg. l. 2. Annal. Franc. Fulden.

Maria Scot. l. 3. Sigebert.

Aliquanto post Lotharius illicito correptus amore, odium induit conjugis suæ Tietbergæ, & communicato cum Episcopo Coloniensi consilio, simulat se neptem ejus ducturum, si Tietberga damnari judicio possit. Guntérius Episcopus, adducto in sententiam collega Trevirensi, convocat Metis Synodum, gravia impinguntur crimina reginæ; inter quæ & incestus, separatur à regali toro, fit potestas Lothario ducendi aliam. Rex liber jam à vinculis tori, repudiata Episcopi nepte, Waldradam, formâ conspicuam, matrimonio sibi jungit. Nicolao Papæ per legatos eum intercipanti obtendit Synodi sententiam. Ergò citantur Romam Episcopi, actoque ibi concilio mulctantur dignitate. Ea affecti ignominia, Ludovicum Imperatorem Beneventi tunc morantem adeunt, inaudita[m] dicentes Papæ tyrannidem, citra principum & metropolitanorum suffragia Episcopos exautorantis. Sed spe frustrati, Thietgandus quidem Trevirensis paruit Nicolao, Guntherius nihili fecit prolatam in se sententiam: deinde veniam ambiens, surdas pulsavit Nicolai aures. Lotharius verò, ne sacris prohiberetur, recepit ad tempus reginam, sed mox novis obrutam criminibus iterum dejecit, quæ ad Carolum Francorum confugit regem, patruum mariti. Papa sub hæc Waldradam diris devovet, minatur Lothario, Carolum collaudat de suscepto expulsæ patrocinio.

Actiones has bellum interrupit. Nordmanni iterum Metenses, Andios, Pictavos, Turonenses populantur: Rupertum Marchionem & Ranulphum Aquitaniæ Ducem superant prælio, ac præda graves domum abeunt. In Anglia similiter Eboracenses vastant, Northumbrorum occidunt Regem, Mercios ad pacem adigunt, ac Britanniam pro lubitu agunt ferunt.

Reg. l. 2.

Rogerius.

Eodem modo Saraceni Beneventanam deprædantur ditionem, quos tamen Ludovicus Imperator, advocata Lotharii fratris ope, feliciter profligavit, Capuam & Beneventum recepit de barbaris: Gallicanum exer-

Chron. Casinense. Reg. l. 2.

exercitum pestilentia attritum reduxit ad sua Lotharius. Inter hæc Nicolaus decimum annum Pontifex decedit, successore Adriano; qui permisit Lothario, ut Romæ disceptaret causam suam, id quod Nicolaus abnuerat. Itaq; Lotharius cum Optimatibus suis, sumto corpore & sanguine Domini, jurat se innocentem esse, nec commercium cū Waldrada amplius habiturum. Sed antequam Italia excederet, intra annum correptus peste, Placentiæ extinguitur, eodemque morbo Summates periere.

Zonar. Tom. 3. Curopalates Cedren.

Quo Tempore Ludovicus Romano potitus imperio est, Michaël quoque Theophili filius, amota matre, Græcorum cœpit administrare Rempublicam. Iam enim pueritiæ annos egressus, iniquius ferebat, penes alios esse vim Augustā, sibi nomen relinqui vacuum. Itaque incitatus à Barda avunculo suo, Theoctistum matri adhærescentem, cum præsertim pædagogi sui obniteretur honoribus, concursu satellitum interemit. Theodoram matrem metu cedentem, cœnobio inclusit cum sororibus, quum mulier, traditis mille ac nonaginta centenariis auri, tribus millibus argenti, parcè ac frugaliter demonstrasset à se administratam Rempublicam. Nec diu calamitati huic mansit superstes, auri ac imaginum patrona.

Michaël à custode & magistra liber, thesauros in mimos profudit & aurigas, quum congerronum liberos è baptismo susciperet, solitus centum auri libras vilissimis dilargiri homunculis. Igitur brevi egens platanum auream, leones, vestes, aliaque aurea imperii monumenta conflari ac procudi in nummos jussit. In Saracenos progressus Samosata, Syriæ urbem, cinxit obsidione, repulsus iteravit expeditionem, nihilque felicior periculum adiit vitæ, fortissimorum vix virtute ereptus. At per Petronam avunculum, præclaram de Saracenis adeptus est victoriam, Amira ipso in acie trucidato. Cum autem ludis suis nihil non seriæ rei posthaberet, Bardas interim Theodoræ frater ad gubernacula sedit imperii, quem & Cæsarem creavit tandem.

Is vir philosophiam & liberalia studia, quorum vix scintillæ supererant, aggressus instaurare, *cuique disciplinæ scholas instituit, professoribus de publico stipendia ordinavit*, Leonis præcipua usus opera, qui tunc eruditorum apex habebatur. Leo is in Andro Insula à Michaele Psello Rhetoricam, Arithmeticam & Philosophiam hauserat, ac per quendam discipulorum à Saracenis captum, deprædicatus eorum Amirumni, ea impleverat fama orbem ut Amirumnes centum auri libris & perenni fœdere aliquantam informationem ejus emercari cuperet ab Imperatore Theophilo, patre Michaëlis. Sed Theophilus *adspectu eminentiæ, quam artes præstarent ingenuæ Græcis, noluit pecunia commutare istam Reipubl. dignitatem, ne ut armis, sic ingeniis superarent Græcos Agareni*. Igitur Leonem Thessalonicensium creaverat Episcopum, apud quos in maxima positus autoritate, exciderat tamen sacerdotio, quod Ioanni Syncelo, cognato suo, in oppugnanda imaginum veneratione subscripsisset, regnante Theodora. Huic pro Episcopatu Scholasticum orbis magisterium tradidit Bardas Cæsar, atq; hoc pacto animam agentes, si non intermortuas literas, feliciter resuscitavit. Idem verò Bardas, ob repudiatam

Cedrenus.

diaçam uxorem, ſacris prohibitus ab Ignatio Patriarcha (is Michaelis Rangabis quondam Auguſti, filius erat ſpado) dejecit eum ſede Byzantina, ac Photium inſignem doctrina virum, cujus bibliotheca theſaurum præbet adhuc priſcæ eruditionis, primarium tunc à ſecretis, evexit in thronum, per quem Nicolai Papæ, quos Byzantium miſerat imaginum curaturos adorationem, legati, tracti ſunt in ſententiam, ne rem ſacris contrariam legibus moroſius perurgerent.

Cedren. Zonar. Luitpränd. Ticinenſ. l.1.c.2.

Paulo poſt Roſſi, Tauri montis ad Boream accolæ, claſſe invadunt Pontum Euxinum, ac Byzantium annituntur expugnare: Sed manifeſta de cœlo ira impediti, renavigant domum, ac Deum, cujus manum ſenſerant, revereri incipiunt.

At Michaël indies corruptior, ne interpellari quidem paſſus eſt nugas ſuas. Cum fortè certamen ludicrum interturbaſſet nuncius, qui per ignium diſpoſitorum in montibus indicia cognoverat, Saracenos in provincias imperii feciſſe irruptionem, ſtolidus homo amoveri præcepit ſtationes excubitorum, ut ſecurius deinceps indulgere voluptatibus ſuis poſſet. Neque contentus imperii majeſtatem luſitando exponere deriſui, ſacras etiã templorum ceremonias hiſtrionicis vecordium adoleſcentum geſtibus imitabatur. Per quæ tandem exitium ſibimet ipſe comparavit. Traduxerat in aulam Baſilium quendam Macedonẽ, è priſca quidem Arſacidarum nobilitate, ſed longa annorum ſerie obſcurata, hominem pauperculum, exulem, mercenarium, fortitudine & circa equos curandos dexteritate commendatum. Hunc cum ſtabulo præfeciſſet, brevi tantum dilexit, ut ad ejus & aliorum calumnias Bardam avunculum, ineptiis ſuis moroſius refragantem, ſineret ſe adſpectante trucidari, Baſiliumque juncta ei Eudocia nobiliſſ. conjuge, pellice ſua, Cæſarem pronunciaret. Sed cum per amentiam familiares ſuos variis exciperet ludibriis, naſo unum, alterum manu, capite etiam multaret aliquos, ſubvereri cœpit novus Cæſar, ne idem aliquando ſibi eveniret luſus. Nec vana fuit ſuſpicio. Paulo poſt ebrius Michaël, remigem quendam, effuſius ſibi adulantem purpura induit, torvumque ob id videnti Baſilio, nonne, inquit, licet mihi, ſicut te feci, ſic & alium Imperatorem facere, atque exinde inſidias ei ponit. Baſilius cognito periculo, anticipare inſaniam hominis certus, effracto cubiculo, crapulabundum & ſemiſomnem percuſſorum gladiis interemit. Dominatus erat Michaël cum matre annos XIV, ſolus XI. Baſilius rara felicitate ex equiſone Imperator, annis XVII gubernavit Orientem.

Cedren. Sigeber. anno 869. Aimoin. lib. 5. cap 22.

Is Iuſtitiæ & legũ ſtudioſus, *quos noverat ab avaritia alieniſſimos, præfecit judiciis, ipſe omniũ querelis faciles præbuit aures. Pauperibus judiciorũ implorantibus opem, alimenta ordinavit, ne inopia coacti, vadimonia desererent.* Cum ſtatuiſſent Optimates, adigendos ad reſtitutionem eos, qui malis rationibus à Michaële pecuniam obtinuiſſent, Baſilius mitigata ſententia, dimidium reddi juſſit. Hoc modo auri CCC centenaria recuperata ſunt ærario. A Photio ſacris prohibitus, tanquam homicida, Ignatium ab exilio reduxit, Photium expulit. Inſidiis quorundam patriciorum denudatis, filios ſuos Conſtantinum, Leonem, tandemque

 & Ale-

& Alexandrum Augustalibus ornavit insignibus, quartum Stephanum adscripsit clero. Adversus Orientales Agarenos aliquot secunda prælia fecit, totamque peragravit Asiam ad Euphratem usque, & captis eorum pluribus castellis, triumphans rediit Constantinopolin.

Annal. Fuldenses 869. 870. Reg. l. 2. Eadem fortuna Ludovicus pugnavit, Germaniæ Rex, missis filiis in Sorabos, Siuslos seu Silesios, Bohemos & Sclavos. Carolomannus Bojoarios defendit, Ludovicus junior Thuringos & Saxones, Carolus Rasticen Sclavorum regem devicit. Bohemi in fidem Caroli, datis dextris sunt accepti, cum interim Ludovicus pater decumberet, & Carolus Calvus, occupatâ Lotharii ditione, imperio inhiaret, qui tamen deinde convalescenti Ludovico alteram Lotharingiæ partem restituit, in qua erant Argentoratum, Treviri, Trajectum, Metis.

Aimoi. l. 5 cap 24. Sed contra Adrianus Papa Ludovicum Imperatorem coronat, ut Regem Lotharingiæ, ac literis minacibus jubet patruos fraternas Augusto ditiones restituere, quod & Engilberga Augusta precibus juxta contendit. Basilius interea defuncto Ignatio patriarcha, reddidit honorem Photio, quem Synodus acta Constantinopoli damnârat, asserto imaginum cultu, sed in favorem Pontificis, contra antiquos Canones, ut habet Aimoini Continuator. *Aimoi. l. 5 cap 28. Reg. l. 2.* Idemque Basilius receptis liberatisque aliquot Italiæ Oppidis, incitavit Adelgisum, Beneventanum Ducem, missisque auxiliis roboravit in Ludovicum Imperatorem. Ludovicus cum aliquoties rebellē superasset, dolo tandem persuasus dimittit exercitum, atque ita inermis in potestatem Adelgisi redigitur. Solutus est ignominiosis conditionibus ne unquam fines intraret Beneventi. Verum à Iohanne IX Papa, qui Adriano successerat, solita Pontificum indulgentia, juramenti religione eximitur, novumque Adelgiso infertur bellum. Imperator tamen, reverentia execrationum, quibus suum devoverat caput per conjugem & duces Beneventum recuperavit, Adelgiso ad Corsos profugo.

Reg. l. 2. Sigeb. Gemblac. Domesticis sub hæc calamitatibus implicantur reges. Ludovicus Imperator expers prolis moritur, anno ejus seculi LXXV, Imperii XX. Carolus Calvus, cum ex Hirmandrude regina tres haberet filios, Carolum natu maximum fortuita amisit cæde: Carolomannum, quem coëgerat invitum sacros ordines suscipere, ex clerico rebellem factum excœcavit. Ludovicum solum retinuit incolumem. Ludovicus Germaniæ rex, Sclavis, per Moraviam & Bohemiam rebellibus, magna cædē prostratis, Caroli filii insidiis petitur: *Annal. Fuld. Regino. Aimoi. l. 5. c. 30.* Sed Carolus, qui patri suo laqueos tendebat, ipse in laqueos Diaboli incidit, tam atrociter vexatus à malo spiritu, ut vix à robusti corporis viris teneretur. Sedata tandem infestatione Satanæ, multis *audientibus confessus, meditatum in patrem scelus, documentum fuit fratribus, omnibusque adeò liberis ne quid sinistri in parentos suos machinentur.* Ea tempora prodigiosis locustarum agminibus, pestilentia, frigoribus insuetis, fame, infensa feruntur mortalium generi, peccati mole onusto; tertiam hominum partem intempestivis absorptam perhibent mortibus. Ludovicus Germaniæ rex, specie patris oblata in somnis, liberari se precantis à tormentis inferorum, multa exci-

excitavit monasteria, ut animam patris eriperet cruciatibus. Ea enim opinio tunc animos hominum pervaserat, spectris firmata & mendacibus miraculis, *ut mortui à vivis, vicissim vivi à mortuis opem auxiliumq; poscerent.*

Sigebert. Bulgarorum rex, aucto per Basilii, Pontificis, & Ludovici regis episcopos, Christianismo in gente sua, seipsum disciplinæ damnavit monasticæ, filio tradidit sceptrum. *Regino. Cedrenus.* Sed postea contemplatus filium ad Ethnicismi revolutum tenebras, resumtis regni gubernaculis, oculos ei ademit, alterumque filium evexit ad dignitatem regiam.

Cedren. p. 420. Zonar. Tom. 3. *Basilius* Græcorum Augustus, Chrisochirē Mahumetanorum principem, fines populantem suos, acie devicit atq; occidit, Mahumetanorum res ad summū elatas fastum redegit ad extrema. Recepit & Cęsareā Cappadociæ, & Agarenorum terras latè prædando exhausit adeò, ut captivorum gravis multitudine, plerosque tolleret è medio, & plurima Arabum castella deleret. Cum autem Tarsenses Saraceni resurgerent atrocius, eorumque Amiras contumeliosis literis jactaret suam potentiam, ac nihil adversus eam valiturum diceret Mariæ filium: Andreas Scytha, Patricius ab Imperatore creatus, audenter in eum ivit, conserta que manu jactabundus Mahumetista sensit divinam Filii Mariæ virtutem, deletus adeò cum exercitu, ut pauci admodum Tarsum se reciperent, cladis nuncium allaturi. Sed hic suum tenuit morem invidia, calumniis onerans Andream, ut qui cunctatione ignava Tarsum expugnare distulisset; Igitur abrogato ei imperio, successit Stypejota, verbis quam manu promptior, qui cum munire etiam castra negligeret, Saraceni, fraudulenta equorum immissione territis Romanis dum instant, castra incauti ducis opprimunt.

Basilio & Ludovico regnantibus, Agarenorum etiam occidentalium vires non parum diminutæ sunt. Qui enim per Michaëlis socordiam Dalmatiæ, Siciliæ, atque Calabriæ multos locos occupassent, Basilii vigilantia Ragusii obsidione (caput ea urbs Dalmatarum) depulsi sunt. Quam rem apud animos reputantes cæteræ nationes, quas Saracenica premebat tyrannis, eandem postulant ab Cæsareis opem, junctisque Basilii & Ludovici copiis capitur Sultanus, & Capuam perducitur. Qui tristis alias, cum rotæ volubilitatem aliquando data opera risisset, atque interrogatus causam insolitæ læticiæ, *symbolum esse eam diceret rerum humanarum inconstantiæ*, amicitiam obtinuit Ludovici intimam, prudentiam viri mirantis. Sed *fides habita Barbaro Ludovicum fœdè delusit.* Cum enim persuasisset Imperatori Sultanus, ut illustriores Capuanos Beneventanosque, ne quid rerum molirentur novarum, aliò transferri curaret; evulgavit eis, adversus quos dederat, consilium, effecitque suis artibus, ut ab Imperatore urbes deficerent, Sultanumque in Africam reducerent. Hinc ipse reparatis viribus, obsidione iterum pressit civitates, atque ad Francorum coëgit refugere auxilium. Sed Ludovicus, cum supplicarent, lætari se, respondit, repertum esse perfidiæ eorum, qui credidissent, vindicem. At Basilius ab iisdem imploratus, promisit opem, cujus legatus à Sultano captus, insigne dedit fidei in patriā documentum. Iussit enim negare

negare obsessis auxilium, quod à Basilio petiissent, dissimulato, donec exaudiri posset, consilio, magna voce exclamavit, mox adfuturam ab Imperatore classem: ob quod factum à Saracenis dissectus, sua morte Beneventanis salutem attulit. Nam Sultanus, desperata urbium expugnatione, abscessit. Exinde Capua & Beneventum Græco devinctæ imperio, prædictas Ludovico turbas excitarunt. Crobatæ, Servii, aliæque circa Dalmatiam Scythicæ nationes, ad Basilii obedientiam rediêre.

Cedren p. 475. 476.

Photius sub hæc, ut dictum, Anastasius Bibliothecarius, vitæ Pontificum scriptor superstitiosus satis & ineptus, Ado Viennensis Episcopus, eruditione & scriptis claruerunt.

Aimoi. l. 5 c. 28.

CAROLUS II. CALVUS, BASILIUS MACEDO.

A. M. 4845. Christi 875. Reg. l. 2. Annal. Fulden. Marianus lib. 3. Sigebert. ann. 876. Aimoi. Cont. l. 5. cap. 32. Annal. Fuld.

CArolus II. Calvus cognomento, Magni nepos, defuncto in Italia Ludovico secundo, muneribus sibi conciliavit Papam Iohannem, Italiamque ingressus, frustra reluctante fratre ejus Ludovico natu majore, diadema accepit Romæ, & Imperator salutatus est. Secundis nuptiis junxerat sibi Rothildem, Lotharii quōdam Augusti viduam, ex qua liberos quidem tulit, sed natos mox amisit, execrante DEO incestum matrimonium. Ludovicus interim occuparat penè Galliam, sed obsistente Hincmaro Episcopo, & deprecantibus Francis, ne superbiā regis in subditis vindicaret, abscessit ultrò, & paulo post morbo exstinctus est, anno post mortem patris Ludovici Pii XXXVII. Filii ejus, Carolomannus Bavariam, Bohemiam, Moraviam, Carinthiam, Pannoniam, annos tres; Ludovicus Belgium, Franciam, Saxoniam, Thuringiam, Sorabos quinque: Carolus Crassus Sueviam, Alsatiam, Lotharingiam, donec imperio potiretur, tenuit. Calvus, creato Italiæ Duce Bosone, conjugis suæ germano (qui Hirmingardin, Ludovici Augusti filiam, uxorem duxit) jam ultra se elatus, insolentes affectabat habitus. Cumque esset lepore timidior, & *hostes fugere paratior quam fugare*, fratrem tamen minaciter bello lacessebat. Cujus comperto obitu immaniter gavisus, ut injuriam in ipsum meditatū evomeret in filios, cum L hominum millibus in Germaniam properavit. Ludovicus Iunior, pace frustra implorata, propè Andranacum, indicit suis jejunium, atque instructus exiguis copiis, vadit in patruum, eumq; ingenti perculsum prælio, fuga quærere salutem compellit. Victori demum aggregantur fratres, *divinam extollentes opem, non suam*. Calvus vehementi post acceptam cladem morbo oppressus, recuperata denuò valetudine, accersitur in Italiam, ut Saracenos Pontifici imminentes repellat. Eò cum pervenisset, regem creat Bosonem, Carolomanno patrueli opponit exercitum: ipse Romam meticulosus, refugit. Carolomannus falsis territus nunciis, relinquit Italiam. Mox Calvus in Franciam rediturus, corripitur febre apud Mantuam. Eum Sedechias Iudæus pulvere veneno temperato interemit, *exemplum daturum posteris, quam tuto ac prudenter Christiani valetudinem suam Christi hostibus committant curandam.*

Aimoi. Continuator. l. 5. cap. 35.

A. M. 4847. Christi 877.

Eo tempore Pasquitanus & Vursandus duces Britonum, interempto rege suo Salomone, mox in seipsos iram

Reg. l. 2.

iram vertunt, acerrimoque confligentes prælio, Pasquitanus Normannorum licet subnixus copiis succumbit. Varfrandus prodigiosæ homo audaciæ, ingentem exercitum modica prosternit manu. Dein reparantem bella Pasquitanum æger lecto jacens fugat denuo, patrataque victoria exspirat, novus Epaminondas Britonum. Nec segnes Basilius habuit duces. Oenejates Græciæ præfectus, Euripum masculè adversus Saracenos Tarsenses defendit: Osmam Amiram in prælio occidit. Nicetas Oryphus Cenchreensem in portum delatus, naves per continentem in alterius lateris mare curavit deportari, improvisoque insultu palabundos obruit Saracenos, è Creta tunc populantes Græciæ maritima. Similiter Nasar, cum securos in Cephalenia & Zacyntho oppressisset Africanos Arabes, trajecit in Siciliam Calabriamque, ac stipendiarias ibi Mahumetanorum urbes vastando, præda implevit Constantinopolin.

Cedren. pa. 477. &c. Zonar. Tom. 3.

LVDOVICVS III. BALBVS.

Anno eodem Aimoi. lib. 5. c. 36. 37. Regino lib. 2.

LVdovicus III. è sermonis vitio *Balbus* cognomento, audita patris in Italia morte, donis sibi conciliavit, quoscunque potuit procerum, atque indignis largiendo bilem movit cordatis. Coronatus tamen ab Hincmaro Rhemensi Archiepiscopo, ac novercæ Richildis adventu confirmatus in regno Galliæ, gravem in morbum incidit. Ex quo cũ aliquantum revaluisset, advenit Ioannes VIII, aut IX potius (nã eum, qui VIII est, ob rei indignitatem, è pontificum pleriq; albo expungunt) ut anathema dictum à se Lamberto & Adelberto Comitibus, ac Formoso Portuensi sociisque eorum, firmaret per Episcopos Gallicanos. Hi Comites cum manu valida Romam ingressi, Optimates in Carolomanni verba adegerant, Papa interim altaria cilicio operiente, omniaque suspendente sacra; Assumptoq; post annuam fugam Bosone, Italicum regnum ei vendicare annitente. Episcopi Galliarum adstipulati Pontifici hoc in negotio, promotionem Ansegisi Senensis Episcopi, quem præsidere Synodis suo nomine jusserat, neutiquam comprobarunt. Ibi Ludovicus Augustalibus à Papa insignibus exornatus, pacem cum patruele suo Germaniæ rege fecit, ut Lotharii quondam regnum ex æquo possiderent, Italicum in ambiguo esset, quoad Carolomannus tunc decumbens, & Carolus, fratres Ludovici, conventui possent interesse. Ita *Balbus* nulla re memorabili gesta, altero imperii anno *decessit* Compendii, non sine veneni suspicione. Moriturus coronam regiaque Ornamenta ad Ludovicum filium, adolescentem adhuc, destinavit; Bosone instinctu suæ conjugis, quæ Ludovici Augusti filia esset, Hugone contra Waldradæ filio stirpis Lotharianæ fiducia, ad regnum adspirantibus.

Annal. Fuldenses. Aimoi. lib. 5. c. 33. 38. 39. A. M. 48. 49. Christi 879. 10. April. die parasceves.

BASILIVS MACEDO, CAROLUS III. CRASSUS.

Anno eodem. Annal. Fuldenses. Aimoi. l. 5. c. 40. Regino. lib. 2.

CArolus III. *Crassus*, filiorum Ludovici Germaniæ regis natu minimus, Caroli Magni pronepos, superstitibus adhuc fratribus, Carolomanno & Ludovico, regnum Italicum occupavit, defuncto Balbo. Frater ejus Ludovicus Viridunum usque processit populabundus, partemque Lothariani regni extorsit Francis. Ei ad se accito Caro-

lomanuns paralyticus, & jam lingua captus, scripto commendavit uxorem, & filium Arnolphum nobili concubina procreatū, ac paulò post spiritum emisit. Ludovicus posthac Nordmannos, Scaldin tenentes fluvium, affecit clade, quinque eorum millibus peremptis. At in Saxonia cum iisdem per duces suos pessimè pugnavit. Duodecim Comites ac duo Episcopi ceciderunt prælio, inter quos & Brunno Dux, Brunsvigæ urbis conditor. Ea Francorum clade audentiores Sclavi, Dalmatiam, Bohemiam, Sorabiamque habitantes, invadunt Thuringos, sed à Poppone Sorabici limitis duce ad internecionem cæduntur.

Sub hæc Ludovicus, Balbi filiorum tutelam gerens, alteri eorum Carolomanno Burgundiam & Aquitaniam, alteri Ludovico Neustriam assignavit, accedente & Caroli Crassi sententia. Hi cum Hugone & Bosone, qui Reges se ferebant Francorum, variè dimicârunt. Tandem Hugo in fidem venit Ludovici, largiterque ab eo muneratus aliquandiu interquievit. Sed cum postea res novas moliri cœpisset, à Carolo Crasso oculis multatus, tandemque manu Regionis Abbatis Prumiensi in monasterio tonsus est, Bosonem Carolus conjunctis cum Patruelibus suis copiis, Vienna expulit; inde perrexit in Italiam, citatoq; itinere Romam profectus, ab Iohanne VIII accepit diadema. Is Papa tres, sed brevis ævi Augustos, coronis exornavit, Calvum, Balbum & Crassum.

Interea verò Nordmanni ex cladibus suis reviviscentes, Cameracū, Trajectum, Coloniam Agrippinam, Bonnam, rapinis atque incendiis vastant, ac Ludovico mox Cometam, mortis prænuncium sequuto, omnia Rheni confinia ad Confluentiam usque cremant: Inde & Trevirorum urbem, Episcopo interempto. Ludovici filius unicus, Ratisbonæ è fenestra delapsus, fractis cervicibus statim exspiravit.

Regino lib. 2.

Quare cum Gallia Germaniaque jam a multo tempore Danorum patuisset insultibus, Carolus Imperator, quantis potest copiis munitionem eorum ad Mosam flumen oppugnat. Vbi dum diutius hæret, prodigiosa grandine tam obsessi percelluntur quam obsessores, & ad pacis conditiones inclinant utrique. Godefridus Rex icto fœdere, ut sibi Frisia provincia & Gisela Lotharij regis filia darentur, baptismo initiatus est. Milites tributis muneribus placati, aliquanti temporis quietem præstitere.

Annal. Fuld.

Agebatur jam annus istius seculi LXXXIII, cum Iohannes VIII Papa veneno potatur à quodam suo propinquo, eoque non, ut putabatur, confectus, malleorum ictibus occiditur, actis Papatus annis X. Constructor factionis, invaso throno, brevi post interiit. Successit Marinus Archidiaconus, quem Carolus Imperator rumoribus excitus in Italiam, excepit honorificè. Ibi Vido Comes Thusciæ, Dux Spoletanus, majestatis reus, ut effugeret judicium, Saracenos sibi Mauritanos adjunxit fœdere, gentesque Italicas timoris implevit. In hunc Carolus Berengarium, consanguineum suum, dirigit, à quo Vido magna ditionum parte est exutus. Ne debellaretur, morbus obstitit, totam Italiam, inque ea milites fœde tunc populatus. Igitur Carolus Bajoarios in Italiam perduxit. Illorum terram atrociter aflixerat Zuentibaldus

baldus Moravorum Dux; ſocietate uſus comitis Arbonis, quem à Cæſare conſtitutum principum duorum filii, eam dignitatem ex majoribus ſibi deberi prætexentes expulerant. Involutus eſt iiſdem calamitatibus Arnulphus, Carolomanni filius, Pannoniæ rector, quod Arbonis comitis tueretur inimicos. Nam Zuentibaldus Pannoniam viris opibuſque exhauſit. Tandem advenienti Carolo Sacramentum dixit Moravus fidelitatis; Caroluſque per Carinthiam in Vidonem profectus, redegit eum in ordinem, Vidopurgatis jurejurando culpis, in fidem receptus eſt Cæſaris. Dehinc Carolomanno (Balbi is filius erat) Francorum rege, ex vulnere, quod venanti aper inflixerat, mortuo, reverſi ad ingenium Nordmani, & *cum rege dicentes, non cum regno pactas inducias*, neceſſitatem impoſuerunt Francis, Carolo ſe Imperatori ſubjiciendi. Et Godefridus ſanè Nordmannus Bataviain inſula dolo peremptus eſt: Carolus tamen inexpugnabiles hoſtium vires æſtimans Pariſios obſidentium, pacem ab illis ea conditione eſt mercatus, uti regiones ultraSequanam ſibi haberent; qui tractus abhinc Nortmanniæ nomen tulit.

Poſteà Caroli *felicitas*, qui Germaniam, Galliam Italiamque penè ſolus teneret, *more fortis humoræ, præcipiti lapſu ruit*. Cum enim corpore ſimul animoque inciperet languere, ac Luituardo Vercellenſi Epiſcopo, cui totum ſe permiſerat, litem de ſtuprata Richarde Auguſta intenderet, adoptata jam Boſonis, rebellis iſtius, ex filia Ludovici prole, iras accendit Germanorum. Franci, Saxones, Thuringi, Bavari, Arnulphum è Carinthia accerſunt Francofurtum, cumque Regem ſibi ſtatuunt, fruſtra obnitente Carolo. Qui cernens ab omnibus ſe deſeri, miſſis ad Arnulphum muneribus, pauca Alemaniæ loca ad neceſſarios vitæ uſus ſibi dari petiit: quibus impetratis, ſequentis anni initio diem clauſit ultimum, novo exemplo patruus nepotis ſui Cliens aut pupillus factus, acto Imperii ferè novennio. *Chron. Laurisham. ſe.*

Nec *Baſilius* Græcorum Imperator perpetua fortunæ blandimenta *Zona. Tom. 3.* ſenſit. Dum enim templorum ædificationibus Michaëlis expiare cædem nititur, & claſſiariorum in iis abutitur opera, ratus ſe ab Elia Vate, quem colebat eximiè, in cœlum rapiendum: Agareni arrepta occaſione oras maritimas impunè deprædantur, & Syracuſas, inſignem ac pervetuſtam Siciliæ urbem, prorſus evertunt. Mox Abdalla, novus Africæ Calypha, Mahometum execratus, & Halyn ſecutus, atavum ſuum, ritus & Orationes Saracenorum immutavit. Produxit deinde *Tyrius. lib. 19. cap. 20.* de ſe nepotem Elmedinallam, qui potitus Ægypti, Cariũ urbem ſtruxit, & regnum ibi Babylonico æmulum condidit. Id Chriſtianæ reipublicæ detrimentum reſarcire viſi Ruſſi, Chriſti ſe familię applicantes. Cum enim Epiſcopus eis à Baſilio Imper. miſſus, Dei potentiam ex- *Georg. Cedren.* tolleret, atque inter alia ſervatos mediis in ignibus referret cultores ejus, Ruſſi iſtius rei poſtularunt documentum ſibi dari, & Evangeliorum librum in ignem mitti, veritatem dogmatis hoc ſigno exploraturi. Epiſcopus Deum obteſtatus, ut virtutem ſuam tantæ multitudini approbare dignaretur, obtinuit quod poſcebatur. *Liber flagrantiſſimo in camino nihil læſus, conſumptaque tan-*

Cedren. Zonar. *dem omni ignis materia incolumis repertus, movit Russos, ut extemplò nomen Christo darent.*

Sequiori miraculo illusus est Imperator Basilius, prophana curiositate inductus. Cum enim Constantinum, filiorum vetustissimum, ægritudine fatali exstinctum, ardentius desideraret videre, Theodorus Santabarenus monachus speciem defuncti, tanquam viventis, repræsentavit ejus oculis. Admirante Basilio, alter filiorum Leo præstigias has dicere Satanicas, Santabarenum magiæ insimulare; haud immerito. Monachus in longum jacere doctus odium, id egit interim sedulò, ut retenta Imperatoris gratia filio exitium strueret. Persuadet Leoni, ut ad incertos casus pugionem secum ferat clam in ocreas abditum. Fingit deinde apud Basilium, insidiis eum à filio peti, testimonio esse glathoIum, quem occultè in ocreis Leo gestet. Ita circumventus calumnia præstigiatoris egregius juvenis, in vincula mittitur, multis civium miserabilem ejus fortunam lamentantibus. Quorum voces obiter haustas Psittacus quidam palatinus, solenni in convivio, ut consuetudo fert avis illius, repetens crebrius ingeminansque, *Heu Domine Leo*, profundam epulantibus tristitiam incussit. Cujus ut causam postulat Imperator, illi arrepta è garritu avis occasione, deprecantur pro Leone, hominemque innoxium vinculis eximunt. Basilius haud impunè tulit Satanicæ artis commercium. Nam paulò post in venatione, ingentem percussurus cervum, Zonam mirabili casu ramis cornuum ejus implicat, itaque raptatus confestim periisset, nisi aliquis Comitum dissecta ense Zona exemisset eum periculo. Qui ob id facinus, ut qui gladium strinxisset in Imperatorem, cui salutem attulerat, capite truncatus perniciem pro præmio tulit. Mox verò Basilius Servatoris sui perditor, inversis ex vulnere intestinis, cum cruciatu interiit, imperio functus, annos XIX.

Remigius Antisiodorensis, Ambrosius Ansbertus, Regino Prumiensis monachi, his temporibus claruerunt.

ARNULPHUS LEO VI. PHILOSOPHUS.

ARnulphus Caroli Magni abnepos, Carolomanni Germanici è nobili pellice filius, ab Optimatibus Germaniæ suffectus est patruo, corporis animique viribus enervato. Miseranda rerum facies, *ex nobilissima Caroli Magni stirpe nullum superesse legitimo procreatum matrimonio, qui summam orbis capessat dignitatem.* Habebat & Carolus Crassus è pellice filium Bernhardum, quem Xeniis instructum Arnulphus commendavit. In Gallia supererat è Ludovici Balbi filiis posthumus quidam Carolus, quo neglecto, Franci Odonem Parisiorum comitem, qui urbē adversus Nortmannos masculè defenderat, Regem sibi præficiunt, cujus prudentia ac moderatione flexus Arnulphus, regnum ei sub fide & clientela sua habendum permisit. Rodulphus autem Conrado prognatus, Hugonis Abbatis filio, occupatis inter Iuram & Penninas Alpes terris regem se Burgundionum fecit, profectusque Ratisponam ad Arnulphum, data acceptaque fide, toto vitæ suæ tempore deinceps in rupibus Penninis, adversus Arnulphi & filii ejus Zuvantibaldi vires se tutatus est. In Italia Vido Lamberti

Regino lib. 2. A. M. 4857. Christi 887.

Annal. Fulden. Anno 888.

Luitprand. l. 1. c. 6. berti filius, Dux Spoletanus, cum Berengario, Forojuliano Duce, de regno contendebat, fractumque præliis æmulum ditionibus tandem expulit.

Regino. l. 2. Illas principum dissensiones occasionem sibi sumserunt Nortmanni, Galliam & Germaniam infestandi, Hungari Italiam, Pannoniam, Carinthiam, Moraviam. Britones etiam Christiani cmu gentis suæ paganis atroci collisi bello, uno prælio ad quindecim eorum millia prostravisse memorantur.

Luitprand l. 3. c. 5. Hungaris aditum in Germaniam aperuit Arnolphus, dum Bohemos ob impositum sibi ducem Zvendeboldum rebellantes, eorum auxilio comprimere annititur. Nortmanni à Parisiis aliquoties rejecti, navibus per aridam ad duo passuum millia tractis, iterumque immersis Sequanæ, Burgundiam populantur, anno *Anno 890.* sequenti (is erat nonagesimus ejus ævi) Constantiam exurunt; nonagesimo primo Arnulphi copias ad Mosam magna profligant strage, Imperatore interim cum Sclavis Bohemiæ incolis bellante. Arnulphus animoso in pectore versans illatum sibi damnum transmittit Rhe- *Annal. Fuldenses.* num fluvium, & Nortmannos cum insultatione & derisu improperantes fugam exercitui, ad Tiliam amnem atroci prælio devincit, vix cladis nuncium eis relinquens. Vbi & Dani, Nortmannorum præcipui, nec ullo prælio, ut ferebatur, domiti antehac, duos amiserunt reges, Godfridum & Sigfridum, signaque *Luitprand l. 1. c. 7. 8.* militaria XVI. Inde accersitos à Berengario in Italiam Arnolphus, ut Guidonem Imperatoris nomine superbum amoveret, Zvvendebaldum præmisit filium: quo parum promovente, subsecutus ipse in Longobardiam, Placentiam usque pervasit, reflexoque in Galliam itinere, Rodolphum Penninis se tuentem jugis, dejicere non valuit. Vido Arnulphum insectans, ad Tarum amnem sanguinis vomitione exstinguitur, aut pro mortuo latet, anno ejus seculi XC IV. Arnulphus filio suo acquirit regnum Lotharianum, & Ottonem Galliarum Regem, adversus quem Carolus, Balbi ex Adelheide filius, regnum sumserat, honorificè dimittit, mox à Zventebaldo armis affligendum. *Regino l. 2. Luitprand l. 1. c. 9. Annal. Francoru. Fuldenses.*

Deinde alteram in Italos expeditionem suscipit, quod Lampertus Guidonis filius, diademate insignitus à Formoso Papa, minus ex sententia Pontificis imperaret. Peragrata igitur Italia, obsidione cingit urbem Romanam Arnulphus, eamque miro ac ridendo casu occupat. Lepusculum fortè versus urbem fugientem, exercitus pars cum clamore sequebatur. Romani in muris excubantes, impetum hunc in se ferri putant, metu dilabuntur, facilemque hostibus irrumpendi in Leoninam viam præbent. *Sic velut à lepore captam urbem, mundi Dominam, Arnulphus ingreditur*, acceptaq; de Formosi manu corona, adversarios ejus plectit capite, Romanos juramento, ad fidelitatem sibi præstandam obstringit, urbē ipsam Faroldo cuidam custodiendam tradit, Agildrudem ejusq; inde filium Lambertum bello persequitur. Dum Firmi obsidet vafram mulierem, illa fœmineo astu famulum corrumpit Imperatoris, perque eum veneno vitam ipsi tentat adimere. Quo ille hausto, triduum semianimis jacuit, inde pan- *Luitprand. lib. 1. c. 15. 12.* latim ad se reversus, retro cœpit ferre pedem. Lambertus carpere ausus & lacessere ejus copias, interficitur,

citur, per venationem, ab Hugone Mediolanensi comite, cujus patrem rebellionis causa supplicio affecerat, rex solam ob severitatem Italicis exosus. Arnolphus paralysi languens redit in Germaniam; Ludovicus Bosonis filius, è Provincia in Longobardiam irrumpit, Zuenteboldo interim, ob expulsum ducem Reginarium, civilibus cum armis conflictante. In hunc irritatus & Carolus Simplex, qui jam exempto rebus humanis Ottone, Gallia potiebatur, legatorum interventu placatur, eodem anno, quo Ludovicus, fugato Berengario, ingressus Romam, Imperatoris nomen à Stephano Papa obtinuit.

Regino Annal. Sigeber. Etenim Formosum Pontificem Bonifacius, homo nefarius Bonifacium xv die podagra consumptum, Stephanus excepit, homo coopertus flagitiis. Hic Formosum antecessorem suum, quasi vivum, traxit in judicium, devovit diris, corpus è sepulcro productum Papalibus nudavit ornamentis, abscissisque tribus dextræ digitis, præcipitari in Tiberim jussit. Regino Abbas Prumiensis, æmulorum factione detrusus, Richarium, ut scribit, invidiosum successorem habuit. Sub excessum anni nonagesimi noni *Arnulphus* Imperator, longa dissolutus ægritudine, cum uxor ejus adulterii esset convicta, *migravit è mundo*, anno imperii ferè duodecimo, Luitprandus & Sigebertus phtiriasi consumptum scribunt.

Luitprand. l. 1. c. 9. A. M. 4869. Christi 899. 29. Nov.

Zonar. Tom 3. Cedren. p. 488. &c.

Orienti tunc imperabat *Leo*, ob studia artium & Philosophiæ *sapiens aut Philosophus dictus*, filius Basilii Is Santabarenum, jam è monacho Episcopum, flagris cædi, Athenas deportari, demptisque oculis ibi exulare jussit. Ne defenderetur à Photio Patriarcha, reposuit & illum in Armenorum monasterium, suumque fratrem Stephanum levavit in thronum. Angæum (Berengarium voluit fortè dicere Cedrenus) Longobardiæ ducem expeditione infestavit infelici. Nam Dux Leonis omnibus penè suis amissis ægrè fugâ evasit. Malè audit Leo ob pellicem, Augustæ Theophano superinductam, cui nomen Zoë. Ejus patrem Zausan nova dignitate Basileopatorem salutavit, defunctaque conjuge, Zoën legitimæ habuit uxoris loco. Zausas, mercimoniis Bulgarorum ex urbe regia translatis Thessalonicam, iniquitate vectigalium, accendit bellum Bulgaricum. Leo cum vincere non posset Symeonem regem Bulgarorum, Turcos Istri accolas, qui Vngari vocabantur, irritavit in Bulgaros, è quibus illi cladem acceperunt ingentem. Sed eam brevi post regessit Symeon, & Leonem reddere captivos, quos ab Vngaris emerat, adegit. Deinde omnes Leonis copiæ Bulgaris succubuêre, cruento utriusque certamine, quo annales eo scripti tempore narrant, xx Bulgarorum millia cecidisse. *Annal. Fuldenses. anno 896.* Leo ipse domesticas vix effugit insidias, Zoës detectas vigilantia, quæ pauxillum eis supervixit. Alias ei postea intendit Zoës patruelis Basilius, quarum conscius Samonas Agarenus, indicium fecit Leoni, Basilioque exilium procuravit, sibi honores ingentes. Mox & tertia Leonis Conjux Eudocia in partu exstincta cum fœtu. Imperator ipse Sacro Pentecostali, dum oraturus templum ingreditur, valido fuste percutitur caput, letali utique ictu, nisi ejus vehementiam candelabrum, à percussore minus observatum, nonnihil infregisset. Creditus insidiarum

rum

rum autor fuisse Alexander: sed nullo latronis indicio adspersus est, quamquam ille amputatis artubus in circo cremaretur. Leo Arnulphum anno seculi ejus nonagesimo sexto insigni legatione coluit, perque Lazarum Episcopum munera ei transmisit Ratisbonam. Post illum in templo casum, decennium adhuc Græcorum rebus præfuit, fortunâ mediocri, Ludovico interim IV. Germanis jura reddente. Luitprandus lepidum Leonis factum memorat, quo excubitorum palatii integritatem exploraverit. Dissimulato enim quis esset, noctu solus, velut ad lupanaria egressum quæreret, custodes cœpit precio demulcere. Cum prima & secunda statio *lucri potiorem quam fidei rationem habuissent, tertia nihil mota aut prece precio, flagris cæsum in custodiam dedit, donec illucesceret.* Tum verò re cognita, corruptos expulit aula, fideique expertæ vigiles donis magnificis ac reliquorum fortunis muneratos, excitavit ad virtutem.

Luitprand. l. 1 c. 3.

LEO PHILOSOPHVS
Et
ALEXANDER,
LVDOVICVS IV.

A. M. 4870. Ch. 900. Reginol 2. Marin. Scotus l. 3. Luitprandus lib. 2. Gotfridus vit. Chron. par. 17.

ZVendeboldus Arnulphi nothus, Lotharianum possederat regnum hactenus, qui ob injuriose habitos quosdam procerum, desertus à plerisque, dum redigere ad obedientiam eos nititur, bello peremptus cecidit, cum paulò ante principes Germaniæ Ludovicum duodecennem, justa Arnulphi uxore genitum Imperatorem designassent Forchemii: Hattone Moguntino & Ottone Saxonum duce præcipuam Reipub. curam gerentibus. SedLudovicus Bosonis filiusItaliam sibi usurpabat, Hungaris interea Germaniam affligentibus. Iis viam Arnulphus aperuerat, ut dictum, dumBohemos eorum auxilio in ordinem cogit. Ludovicus, filius ejus, in Bajosaria quidē & Carinthia eos profligavit; sed illi dissidiis Germanorum robustiores, continuis postea populationibus Bajoariam, Thuringiam, Saxoniam exhauserunt. Leopoldus Saxonum & Burchardus Thuringorum duces occisi in prælio, Ludovicus ipse Imperator quinto regni anno (erat seculi decimus quartus) grandi pugna victus, Franciam Vngaris tributariam facere coactus est. Neque ea contenti insolentia Barbari, Transpadanas Italiæ civitates cæde similiter atque incendiis pessundant, nihil sacri prophanique habentes. Ludovicus Bosonis, quum pulso in Bavariam Berengario, Italiam sibi securus videretur possidere, exauctoratis copiis, Veronæ ociabatur. At Veronenses, Berengario addicti, citatis eum nunciis è Bajoaria accersunt, qui contracto undeunque exercitu, nocturna irruptione improvidum oppressit Ludovicum, eumque regno pariter oculisque privavit. Ita Berengarius, quæsito tot infaustis præliis dominio, per solam æmuli desidiam potitus, atque exinde Italicus Imperator salutatus est. Sub hæc Leo, Græcorum Imperator, à Nicolao Patriarcha ob quartas nuptias, prolis causa masculæ initas, sacris prohibetur, multisque, ut in gratiam reciperetur, precibus frustra connixus, pellit sede obstinatum antistitem, atque in monasterium quoddam deportandum curat. Suffectus Nicolao Euthymius Syncellus

Herm. Contractus anno 903. L. Schafnaburg. Sigebertus Gembl.

Cedren Zonar.

cellus, vehementer obstitit, ne regio diplomate tertii quartique matrimonii libertas sanciretur. At Deus benedixit Augusti Leonis conjugio, ac Zoë filium ei ex voto, nomine Constantinum peperit, imperii deinde aviti potitum.

Cæterum Samonas Saracenus, opum quam Christianismi amantior, collectis, quos paraverat in aula, thesauris, fugam molitur ad populares suos, sed retrahitur à Cõstantino Duca, convictusque perfidiæ, custodiæ mancipatur. Reconciliatus postmodum Leoni, familiarius uso transfuga, machinatur Constantino, ac familiæ ejus perniciem, Saracenis interea Tauromenium Siciliæ, Lemnum Insulam, & Thessalonicam urbem expugnantibus. Mox verò *nimia familiaritas contemptum* Leonis *peperit* Barbaro. Cum Eunuchi cujusdam sibi suspecti exitium non impetraret, omnia ex arbitrio suo decerni suetus, famosum de Imperatore libellum spargit, proditusque à conscio quodam, exilii damnatur. Ita Leo variè gesta per XXV. annos Græcorum Republica, ventris morbo, contabuit, Alexandro fratri suo Tutela Constantini parvuli commendata. Alexander annua administratione in omni deliciarum ludorumque genere functus, cum jam castrare moliretur pupillum suum, homo gulosus per nimiam corporis jactationem vasa rupit spermatica, multoque sanguine per veretrum & nares rejecto exstinctus est. Constantinum aliorum reliquit insidiis obnoxium. *Cedren. Zonar. Sigeb.*

Constantinus enim septennis adhuc, statim Costantini Ducæ factione est impetitus, cujus familiam Samonas perfuga fœdè afflixerat. Sed tutores, concitatis in Ducam prætorianis, id operam dederunt, ut ademto ei capite comprimerent rebellionem. Quod cum feliciter peregissent, atrocius persequendo interfecti necessitudines, odia accenderunt publica, ac novum ferè bellum suscitarunt. Symeonem tamen Bulgarum jam ad urbis hærentem mœnia, pactis demulserunt & muneribus. Nec ipsi diuturno exultarunt dominio. Nam quod Constantinus matris suæ Zoës, quam Alexander palatio depulerat, pio flagraret desiderio, revocata illa brevi administrationem Reip. ad se traxit, tutorum plerisque dimotis gubernaculo.

Pejor erat Romanæ urbis conditio, quam deteriores fœminis Pontifices lacerabant.

Nam Romanus I. prædecessoris sui Stephani acta improbaverat; ejusque vestigia legens post tertium mensem Theodorus II, cui XX die suffectus Ioannes IX. aut X, Formosi tutando decreta, tantam conflavit seditionem, ut paulum admodum ab iusto prælio absuerit; profectus Ravennam, LXXXIV Episcoporum habitu conventu, Stephani VI rescidit omnino sanctiones. *Platina.*

Sed & huic, biennium acto papatu, successit Benedictus IV. eodem tempore, quo Ludovicus Bosonis, postremus è stirpe Caroli Magni principum in Iatlia regnum oculosque amisit, *ut solent occidere quæ orta sunt & aucta maximè senescere, præsertim ubi remissa exercitatione virtutis, voluptatibus thermisque ad effœminandas potius, quam roborandas mentes vacatur.* Quod idem Pontificali accidisse dignitati fatetur Platina, nullo principe tum coërcente portenta illa, *à quibus sanctißimam Petri autoritatem occupatã dicit potius quã possessam.*

Igitur Leo v, Benedicto post triennium substitutus, quadragesimo die vincula pro ligandi potestate subiit, dolore animi enecatus, quod Christophorum, ut lupum, domi suæ aluisset. Sed & Christophorus septimo mense dejectus, monasticã vitam, unicum calamitosorum refugium, obire cogitur. *In monasteria enim velut in insulas, clerici & principes malè de Rep. meriti, tum relegabantur.* Ejus Successor Sergius III, Gallorum Regis amicitia fultus, Christophorum arctiore custodia revinxit, & Formosi facta improbavit adeò, ut cadaver ejus investigatũ capitali juberet supplicio affici, iterũque in Tiberim projici. Quod deinde repertum à piscatoribus, ferunt Basilicæ Apostolorum illatum, & si credere fas est, ab imaginibus sanctorum venerabunda capitum demissione exceptum. Sergius hic è Marozia scorto Iohannem XI papã genuit, teste Luitprãdo. Sic sævientibus in se invicem Christianæ legis antesignanis, crudeles Hungari à DEO ultores immissi sunt. Illi enim Ticinum, prædando delati, Berengarium tunc Italiæ Regem immensis subnixum copiis, ad Brennam fl. ingenti strage ceciderunt. Cum enim à tumido viribus suis rege, ablata licet omni præda, incolumitatem corporum obtinere nullis precibus possent, versi in desperationem Hungari, tripartitis insidiis aggrediuntur secura agmina, & quos placare muneribus nequiverant, implacabili cœde sternunt Italicos. Neque fuit deinde quisquam, qui eorum vim sustineret, nisi munitissimis fortè in locis. Pars Italiam, pars Germaniam effusissimè devastarunt. Similiter in Thracia Bulgaricum recruduit bellum.

Luitprand. l. 1. c. 8. 15.

Luitprand. l. 2. c. 5. 9.

Symeon, Bulgarorum princeps, Adrianopolin proditione cepit: Zoë Augusta iisdem eam artibus recuperavit, vario utrinque Marte gesta res est. Augusta ut resisteret fortius Bulgaris, pacem cum Agarenis Orientalibus fecit. Contractis in occidentem omnibus copiis, exorta est inter duces discordia, Phocam inprimis & Romanum, qui ambo muliebris contemptores aut puerilis imperii, potentiam affectabant supremam. *Cedren.*

Sed Romanus (cognomen ei *Lacopeno* fuit) *tam fortitudine præstans, quam genere humilis*, præfectus maris, astu Phocam superavit. Dicto enim jurejurando, nec Imperatori se nec imperio insidiaturum, intromissus est in regiam, dataque Constantino in uxorem filia Helenâ, generum sibi fecit Augustum, vicissimque ab eo pater appellatus est. Quo comperto, deseritur à suis Phocas, mox ut perduellis excœcatur. Paulò post Imperatrix Zoë seponitur in monasterium, Romanus Cæsaream à genero dignitatem impetrat. Interjecto tempore apparuit, *nec generum à socero tutum, nihilq; non sacrum regnandi causa violari.* Romanus enim fortunæ elatus blanditiis, non habuit satis secundas à genero partes tenere Imperii, sed par ei initio, ac paulo post major haberi concupivit. Igitur Christophorum filium suum ornat diademate, & infra se Constantinum dejicit, pro arbitrio Remp. temperans, frustra queritante se delusum genero; soloque *Porphyrogenneti* nomine, *quod in conclavi Porphyra, legitimis imperii hæredibus destinato esset procreatus*, Socerum superante.

Zonar. Cedren. Luitprand. l. 3. c. 6. 7. 8.

Luitprand. l. 1. c. 2 & 3. cap. 8.

Sub hæc Siciliam tenentes Saraceni iterum cœperunt infestare Italiam,

Cedren. p. 536. Sigeber. anno 910. quibus impar Constantinus, per Eustachium Calabriæ præfectum XXII aureorum millia pro tributo eis addixit annuo. Addit Sigebertus, Garelianum illos occupasse montem, ibique constructa munitione permultas Italiæ urbes debellasse.

Luitpr. lib. 2. c. 3. Siffrid. lib 1. VViti-chindus lib. 1. Annal. Nec Germania intestinis caruit motibus. Adalbertus Francorum Comes, Othonis Saxonum Ducis è filia nepos, per septennium rebellis Ludovico Imperatori, Conradum Francorum Comitem, ob interceptam quorundam locorum jurisdictionem, occidit, neque vi ulla redigi in Ludovici potuit manum. Eum Harto Moguntinus præsul, data dextera, se indemnem eum reducturum in urbem, fraudulento consilio circumscripsit. Simulata ex itineris tædio defectione corporis, ad prandium, quod antea abnuerat, revertit cum Adalberto. Hinc velut expleto juramento, quo se comitem reducturum promiserat, offert eum Ludovico, à quo damnatus majestatis, capitale supplicium luit, frustra Hattonis perfidiam exsecratus.

A. M. 4882. Christi 912. Biennio post *Ludovicus*, anno imperii XII ob tyrannorum in Italia insolentiam, multamque ingruentium malorum molem, non adita Italiâ, *morbo absumitur* XXIV annorum juvenis, in quo Caroli Magni mascula stirps defecit, ut & Chronicon Regimonis, Cui suppares feruntur, Marcus Eremita, & Radulphus Flaviacensis.

CONRADVS I, OCCIDENTIS IMPERATOR ROMANUS LACOPENUS ET CONSTANTINUS VII PORPHIROGENNITUS, ORIENTIS AUGUSTI.

Luitpr. lib. 2. c. 7. CVm Otho Brunsvicensis annis gravis abnueret imperium, ad commendationem ejus *Conradus* Francorum Dux, illius ab Adalberto occisi filius, à proceribus Germaniæ designatus est Imperator, regnavitque septennium absque benedictione Pontificia, quam recusasse traditur à Gotfrido Viterbiensi. Altero anno Arnoldum Bajoariæ, Burchardum Sueviæ, Eberhardum Franciæ, Giselbertum Lotharingiæ principes, illisque omnibus majorem Henricum, Othonis jam defuncti filium, Saxoniæ & Thuringiæ rectorem, rebellionem meditantes, quà sapientia, quà fortitudine revocavit ad obedientiam. Solus Arnoldus cum suis profugit ad Hungaros. Eos ex Berengariano fœdere Alemaniam infestantes, gravi prælio ad Inum fl. juncti Alemannis Bavari fuderunt. Saraceni interim liberius à Fraxineto & Gareliano monte Calabriam percursarunt, Apuliamque. Sed cum parum cohæreret inter se Germania, reversi post biennium Hungari, penetrarunt Fuldam usque, hinc & in Alsatiam se effuderunt, Lotharingiamque, latè omnia prosternentes. Henricus Saxonum dux, invidiosa suspectus potentia, Hattonis Moguntini petitur insidiis, per aureum monile eum capere, & Conrado tradere molientis. Sed patefacto veteratoris dolo, incanduit Henricus, missasque in se Conradi copias tanta cæcidit strage, ut proverbio jactarent Saxones, ubi infernus, qui tantam cæsorum capiat multitudinem? Hatto conscientia scelerum ictus, ut alii volunt, fulmine; ut Siffridus Presbyter, murium infestatione periit, à quorum se morsibus nec insulis poterat, nec arcibus defensare.

Nec diu superstes Conradus, imperii

A. M. 4889. Christi 919. Siffrid. lib. 1. Continuator. Regin. Schafnaburg. Marian. Sigeber. Gembl. Gotfridus Vit. VViti-chindus lib. 1. Annal.

perii insignia ad Henricum æmulum mittit, commendatum proceribus ut potentia animique virtute ad illud culmen aptissimum. Ita decedit Imperator, eo maxime nomine memorandus, quod fati præscius *majorem Reipubl. curam, quam suarum necessitudinum cupiditatumque habendam duxit.*

Cedren. Zonar. Luitpr. lib.3.c.9. Pugnatum subhæc à Byzantiniis ad Lemnum cum Saracenis, & classis eorum mersa. Pugnatum & cum Symeone Bulgaro, sed illatæ tantum acceptæque clades. Bulgarus iterum ad Blachernas progressus, colloquio Imp. Lacopeni *à cæde eum dehortantis, si Christianus audire vellit & esset*, oblatis muneribus cessit. Sed ut erat homo inquietus & sanguinarius, à Crabatis deinde & Serviis, quibus bellum inferebat, in montium angustiis circumvenitur, & mox cordis dolore exstinguitur. Petrus ejus filius neptem duxit Lacopeni Mariam, & pacem cum Græcis coluit. Inde Lacopenus haud contentus inferiorem se esse Constantinum, etiam filios ei suos tres anteposuit. Porphyrogennetus genuinus Imperator quasi pro adscriptitio fuit, adeò ut Luitprando & *Cedren. p.537. Platina Anast.* Sigeberto testibus, *pingendis imaginibus lucrum faceret*, inopemque in purpurâ vitam toleraret. In Apulia suffectus Eustathio Ioannes Muzalo, imperiosa in subditos insolentia exitium sibi attraxit. Calabri Dandulpho, (Landulphum vocat Platina) Longobardorum deinde regi, semet subjecere, Græcorum abjecto imperio.

Luitprandus lib.2.c.12 13. Sed Romanus, misso Cosma Patricio, blanditiis an minis perfecit, ut Landulphus, icto fœdere provincias Græcis restitueret. Luitprandus, Saracenos, ait, à Græcis attractos, qui in Lucanos Campanosque moventes, urbi Romæ exitium sint comminati, à Iohanne XI. vel X. qui Anastasio & Lando, brevis ævi Papis, successerat, *spiritusque militares magis & meretricios, quam religioni deditos fovebat*, adjutu Alberici Marchionis repressi. *Platina in Iohanne XI.* Sed Saraceni occupato monte Gargano, loca circumquaque posita incursionibus valdè vexârunt.

Felicius in Hispania Alfonsus, ac deinde filii ejus Garsia & Ordonius Saracenos debellarunt, adeò ut Almansor uno aliquando prælio, amissis LXX millibus, cum paucis arriperet fugam. *Vasaus. Mariana.*

Cluniacensis Ordo ab Odone Musico initium sumsit, cum Conradus capesseret imperium. *Sigebertus*

ROMANVS & CONSTANTINVS, VII ORIENTIS AUGUSTI.

Anno Christi 920. Mundi 4926.

HENRICVS AVCEPS, OCCIDENTIS.

Romani Imperij dignitas à Francis ad Saxones transfertur A.M. 4890. Christi 920.

HEnricus, qui de Saxonum gente primus imperavit, *Auceps* dictus est, quod dum aviculas caperet, renitenti oblata sunt insignia.

Luitpr. lib.2. cap.7.8.9. Siffrid. lib.1. Witechindus lib.1. Annal. Ditmarus. lib.1. Chron. Otto Frisius lib.6.cap. 18. Arnoldum Bavarum ab Hungaris reducem, armisque sibi asserentem Augustam dignitatem, non tam bello quam prudentia pacavit. Iam enim constiterant acies, cum Henricus petito colloquio ostendit æmulo, *divinitus sibi unanimo procerum suffragio datam esse coronam, inque eorum se futurum potestate, si adimere eam velint. Immaniter facturum Arnoldum, si divinæ ordinationi obsistere contumaciter pergat* Ea oratio ambitiosum fregit ducem, qui accepta ab Imperatore potestate, ut Episcopos suæ ditionis ipse confirmaret, sceptro se submisit Henrici. Non tam facile

facilè fuit Hungaros mitigare, Christianismo nondum tinctos. Hi non persoluto, quod Ludovicus Imper. promiserat, tributo, Henrici Saxoniam pervagabantur, omnesque supra pubertatem mares dabant leto. Imperator licet corpore invalidus, indicta præproperè Saxonibus expeditione, ad Mersburgum, in confinio Saxonum, Thuringorum & Sclavorum, oppidum, obruit Hungaros. Primas sagittas prudenti scutorum objectu excipere mandat, ac dum secundo tendunt arcus, maximo impetu irruere. Sic in fugam aguntur Turcorum coloni Hungari, atque in fuga ad internecionem cæduntur. Reliquias latrocinantis exercitus roborabant è nobilibus multi, qui *stemmatis indignitatem infami militia maculabant.* Hos miro consilio delevit Imperator. Data enim captivis & capite damnatis venia, non exiguam facinorosorum armavit manum, eaque adversus prædones feliciter est usus. Ita victis hostibus, intestinam regni eluit labem. *Simoniam appellabant, qua Spiritualia munia pecuniis elocabant multi.* Id cacoëthes, si Hungaros profligarent, abolituros se voverant Magnates. Et rei votorum præstiterunt, quod juraverant. Egregio imperatori ditiones dilatavit Francorum regum dissensio.

Sigebertus Gembl. Cont. Reginonis. Herm. cont. Schafn. Marianus Scotus l. 3.

Rudbertus, Odonis quondam regis filius, Galliam sibi adversus Carolum Simplicem vendicabat. Pugnatum est tanta utrinque clade, ut ambo sibi æmuli victores viderentur. Carolus tamen Sacrilego Rudberti ori ita inflixit lanceam, ut diffissa lingua cervicis posteriora penetraret. Inde Lothariense regnum, ad Moguntiam usque, sibi hostiliter usurpans, territus Henrici copiis, quæ Vormatiam pervenerat, aufugit: Henricus obsessa Metensi urbe, redactoque in potestatem Episcopo, adegit Carolum restituere Lotharingiam, & Franciæ regnum Augusto Apici submittere. Sed Carolus hic ex ingenii hebetudine Simplici cognomen adeptus, ab Heriberto mox Comite in Aquitania comprehensus est, alteroque anno decessit in custodia: Filius ejus in Hiberniam profugit. Itaque Rudolphus, dudum Burgundis dominatus, Galliam occupat, Ludovico ejus agnato Italiam tenente, quam Adalberti Marchionis opera, Berengario extorserat. Sed cum lustraret Thusciam, excidit Ludovico verbum, nihil videri inferiores Adalberti opes regiis. Quo dicto offensa Marchionis uxor Berta effecit apud maritum & alios Italiæ principes, ut proditus Berengario Ludovicus, & regno multaretur & oculis. Ex eodem Alberto Marozia, scortum impudens Sergii III concubina, Albericum Romanæ urbis principem genuit: Berta pari ingenio Vidonem, Lambertum, & Ermengardem, dignam matre sobolem, quæ impudico cum principibus commercio maximam sibi potentiam fertur comparasse. Sub hæc Berengarius recepta Lombardia, dum Lambertum emere cogit Præsulatum Mediolanensem, & in vinculis habet quosdam principes, rebellioni ansam præbet. Itali Rodolfum Burgundum advocant, cui impar Berengarius conducit Hungaros, perque eos occidit aut capit factiosos. Giliberdum comitem dimittit. At Gilibertus immemor beneficii, intra XXX dies reducit in Italiam Rudolphum, qui receptus ab omnibus, nil Berengario, præter Veronam, relin-

Cont. Reginonis anno 922. &c.

Luitpr. l. 2. c. 10. 11. 13. 15. & 3. cap. 2.

Luitpr. l. 2. c. 16. 17. 18. 19. 20.

relinquit, totoque triennio Italiæ imperat. Sed ut erat in horas penè mutabilis, alienat quorundam à se animos, quorum affluxu recreatus Berengarius, vicisset prælio Rodolphum, ni affinis ejus Bonifacius, in insidiis latens, labantem aciem erexisset. Tantam tunc hominum stragem scribit factam Luitprandus, ut maxima deinceps militum raritas per Italiam exstiterit. Berengarius paulo post Flamberti cujusdam, quem summis affecerat beneficiis, scelere necatus, vindicem habuit Melonem familiarem suum, qui suspendio percussorem punivit.

Luitpr. l. 3. c. 1. 2. 3. & 2. c. 113. Hungarorum rabies, defuncto Berengario, regressoque in Italiam Rodolpho, Salardo duce ingravescit per Italiam, qui Ticinum circumsessum capiunt, atque incendio delent. Vrbs tamen paulò post instaurata, prout Luitprandus ejusdem Ecclesiæ minister, & hujus scriptor tēporis memorat. Nec immeritò clades has sensit Italia, quum magnates turpissimæ obnoxii libidini Ermengardis principis, Rem mulieri publicam permitterent, atque ipse Papa Ioannes eo nomine pro Ravennate Romanam obtineret Ecclesiam, ut Theodoræ, scorto Romani, propinquior esset toro. Mox & Rodolfum, in Italiam cum exercitu reversum, eadem delusit Ermengardis, amore se ejus fingens attineri, quò minus familiaribus necandum tradat. Igitur amens Rex & credulus meretrici, desertis suis, ocyssimè ad eam transit, qui indignati turpitudinem, Mediolanum mittunt, atque Hugonem Arelatensium Comitem evocant in Italiam. Rodolphus desertus haud immerito ab iis, quos ipse prior deseruerat, in Burgundiam revolavit, ac frustra misso in Italiam Burchardo Suevorum duce, socero suo, Hugoni coactus est regno cedere. *Tanti illi meretricus amor stetit.*

Hugo utrumque Imperatorem legationibus coluit honorificis. Ad Romanum Byzantinum legatus ivit Luitprandi pater. Henricus tunc, capto Brandeburgo, Sclavorum castro, constitutoque ibi Marchione Sigfrido, numerosissimam Sclavorum gentem subjugârat. Misniam deinde exstruxit contra Sclavos Bohemicos, primumque Misniæ creavit Marchionem cognatum suum: obsessaque Praga, cum Wenceslao Bohemorum duce Christiano fœdus pepegit, qui anno sequenti fratris Boleslai perfidia in templo est trucidatus. *Luitpr. l. 3. c. 5. Sigeb. Gembl. 925. 926. Crantzius Cosmus Pragensis.*

Hinc & Vandalos Saxoniam vastantes Transalbinam, per Luneburgicum ducem Bernhardum profligat acri prælio ad mare Balthicum, ubi 120. millia cecidisse hostium prodit Crantzius, atque exinde ab Imperatore Marchionatum Slesvicensem conditum, qui postea in Episcopatum transiit. Translatum deinceps in Daniam bellum, Vormiumque regem tributo subditum: impetratum ab Hamburgensi Episcopo Hunni, ut Christianismum apud Boreales neglectum instauraret. Obetritos Vandalos ad Christiana traductos esse sacra constat. *Albert. Crantzius. Luitpr. lib. 3. c. 13. Helmol. lib. 1. c. 8.*

Parum aberat, quin Rhedariorum (Sclavicus hic populus erat) ingens multitudo felicitatem obnubilasset Henrici, jam multis popularium in rebellionem depravatis. Sed Bernhardo & Dithmaro ducibus, omnes perempti, seditio restincta est. *VVitichindus lib. 1. Annal.*

Imperator & Danos Frisiam incur-

Sigeb. Gembl. 935. *Luitpr. l. 5. c. 12.*

cursantes repressit, Chiupa rege eorum ad Baptismum compulso.

Interea Romana civitas iterum tumultuatur. Guido Thusciæ Marchio, Maroziæ maritus, clam collecto milite, Petrum, Iohannis Papæ fratrem, spectante Papa occidit, ipsumque tradit custodiæ, in qua cervicali occluso ejus ore suffocatus est, successore Iohanne XI, quem ipsa Marozia adulterino concubitu è Sergio Papa susceperat. Mortuo paulo post Guidone, partes ejus apud Maroziam, Herodiadem novam, sustinet Guidonis frater Lambertus, donec accitus ab ea Rex Hugo incesto succederet cubili.

Luitpr. lib. 3. c. 13. 14.

Hugo per Maroziam Româ potitus, cum Albericum, quem illa ex Marchione genuerat Thusciæ, incautius aquam sibi affundentē, pugno percussisset, tantum incussit audaciæ in juvenem, ut concitatis ad arma civibus Regem urbe expelleret. Rex pulsus cum indigne ferret, Lambertum fratrem dici suum, captum eum luminibus privat, & Bosonem creat ducem Thusciæ: Rodolphum tradita Provincia placat, ne Italiam deinceps repetat. Arnoldum Bajoariæ ducem & Carinthiæ, jam Veronam usq; progressum, sternit prælio, atque in Germaniam retro agit. Sed *Romam, asylum tunc improborum*, recuperare non valuit, quantumvis Albericum, data ei in conjugem filia, demulceret. Nec Saracenorum è Fraxineto populationes avertit, nec Africanorum irruptiones, qui Genuam eo tempore adorti, necatis pauperibus, imbelle vulgus omne, in servitutem abripuerunt, *ebullitione fontis sanguinei tristem civitati cladem prænunciante.*

Luitpr. l. 4. c. 1. 2. 3. 6.

Nec mirum infeliciter Hugoni multa provenisse, *qui optimas animi dotes fœdarit libidinibus*, & Manassi cognato suo, primus Veronensem simul Tridentinamque & Mantuanam commendarit, seu quod verius est, in escam dederit Ecclesias, *pessimo in posteritatem exemplo.* Idemque defuncto Rodolpho rege Galliarum & quondam Italiæ, viduam ejus Bertham concubinarum, quas amabat, gregi superinduxit, ejusque Berthæ filiam junxit filio suo Lothario, jam regiæ potestatis consorti.

Sub hæc Henricus Imperator, victis iterum Hungaris, & tributo quod petebant in pauperes distributo, pacis studiosior quam gloriæ, Italia tyrannis relicta, *paralysi correptus obdormivit*, ann. regni XVIII. Sepultus Quædlinburgi Saxonum. Iam quæstui cœperat esse & ostentationi passim pietas. Defuncto apud Byzantinos Stephano, surrogatur Tryphon monachus, sed ea lege, ut Theophylacto, Romani Imp. filio, admodum adolescēti, post aliquantum temporis decedat Episcopatu. Tryphon nihil minus in animo habens, quam fructuosa abire dispensatione, Theophanis Cæsariensis Episcopi illaqueatur dolo. Is persuadet homini, rudem eum credi literarum, nec parum ipsi adstrui dignitatis posse, si charta puta titulum ei nominis sua scriptum manu exhibeat. Cum id fecisset Tryphon, additur deinde à Cæsarianis resignatio Episcopatus, suaque quasi manu convictus stipulationis Patriarcha dejicitur sede, adscendit Theophylactus, & contra morem majorum sedecennis adolescentulus potitur summo sacerdotio, equorum quam sacrorum studiosior, qui saltationes, vociferationes & insulsas cantilenas divinis admiscuit laudib. narrante

Sigebertus Chron. Luitpr. l. 4. c. 7. Zonar. Cedren. A. M. 4906. Christi 936. Iul. 2. Ætat. 60

Cedren. pa. 527. rante Georgio Cedreno & adjiciente, præfuisse tunc Romanis Iohannem, ejusdem notæ Pontificem, ad omnem lasciviam malitiamque propensum.

Sigebertus anno 936. Luitpr. l. 3. c. 1. Nihil ergo mirandum, si Russi & Saraceni periculum excitarunt Byzantinis, Africani & Hungari Romanis. Russorum enim rex Inger comperto, quod Græcorum exercitus in Saracenos essent emissi, animum adjecit ad expugnandam Constantinopolin, adductisque aliquot navicularum millibus (xv millia Græci ferunt fuisse) tam securus victoriæ fuit, ut Græcos non tam occidi quam capi præciperet. Sed Iohannes Curcuas & Bardas Patricius, variis usi artibus, classem hanc dispersere, ut paucæ cladium nunciæ domum dilaberentur. Saracenis quoque inter alias urbes adempta est Melitena, quæ magnos Græcorum ærario reditus fudit. Qui Edessę erant Agareni, incolumitatem effigie Christi Græcis tradita redemerunt, Curcuas pleramque Syriam ditioni restituit Byzantinæ. Meridionales Saracenos Siciliam tenentes, ac prædæ habentes Italiam, donis demulsit Romanus, quibus demonstratis, Phatlumus Africæ Amiras tributi, quod à Græcis pendebatur, semissem eis ultro remisit. *Cedren. p. 523.* Ludovicus Carolo Simplice natus, ærumnose tandem avitum recepit regnum Galliarum. *Sigeber. Chron. Luitpr. l. 4. c. 1.* Luitprandus, ut testis oculatus, suæ ætatis historiam in literas misit.

OTHO I. MAGNVS, *Occidentis.*

CONSTANTINUS VII. PORPHYROGENNETUS ROMANUS II. Iunior.

NICEPHORUS II, PHOCAS. *Orientis Augusti.*

OTho ex Mathilde Saxonica Henrici filius, patri in imperio successit, ob felicem ejus per XXXVI annos gubernationem, *Magni* cognomine honoratus. *Anno eodem. Luitpr. l. 4. c. 7. 8. 9. &c. Rosuita virgo de gestis Oddonum. VVitichindus lib. 2. Annal. Lamb. Schafnaburg. Sigeber. Gembl. Otto Frisi. lib. 6. cap. 19. Ditm. l. 2. Chron. Regino. Continuator.*

Primum compressis Bohemis, grave & diuturnum adversus seditiosos bellum, exitio illorum finivit. Etenim Tancmarus iratus fratri Othoni, quod Marchionatum Brandeburgicum in Geronem Comitem non in se transtulisset, nactusq; consilii socios, Eberhardum Comitem Palatinum, & Gislibertum Lotharingiæ ducem, Barduicum urbem diripuit. Sed mox captus Ereburgi, confoditur. Eberhardus Henricum, Othonis alterum fratrem, quem captivum abduxerat, dimittit è custodia, & in novas armat molitiones, Boleslao Bohemorum principe, qui regnandi cupiditate Wenceslaum fratrē occiderat, jam ad obsequium retracto Cæsaris. Accedit & Fridericus Moguntinus, haud inefficax rebellionis instrumentum. Itaque Imperator, subjugatis Arnoldi Bavari filiis, ab obitu patris hæreditatem armis cernentibus, instaurataque in finibus Saxonum Magdeburga, & Editæ attributâ Anglicanæ conjugi, versus Lotharingiam movet copias. Transgressus Rhenum cum paucis, *supplicando vicit magis quam pugnando.* Plerique enim hostium, incusso divinitus timore, tergum nullo insequente verterunt. Hinc Friderici Moguntini, qui pro amico erat apud Cæsarem, artibus cum multi corrumperentur, nudareturque indies defectorum perfidia Otho, repertus est comes quidam, qui Laurishamense cœnobium ab ipso peteret, nihil à trepido Imperatore

peratore

peratore negari iis, qui remanerent, posse autumans. Sed longè sublestæ fidei hominem sententia fefellit. Imperator enim odoratus fraudem, *Deo sacrata negavit in profanos usus vertenda*, ac si vellet desciscere comes, id ei integrum fore respondit: *sibi majoris Dei quam hominum gratiam esse*. His dictis, importunus precator confusus animi veniam delicti petiit.

Otho deinde, quum in Alsatia templum, orandi causa, ingrederetur, læto affectus est nuntio, victos esse prostratosque perduelles propè Andernacum. Ibi enim à Clerico quodam, cui jumentum ademerant, proditi Eberhardus & Gillebertus, inopinato sunt obruti prælio à Conrado Sapiente duce Suevorum. Eberhardus gladiis militum, Gillebertus Rheni undis periit. Moguntinus Episcopus à suis exclusus, subiit captivitatem. Henricum Othonis germanum, soror Gileberto nupta, non admisit in castella; qui cum nihil tuti reperiret usquam, atratus occurrit Imperatori apud Francofurtum, sacra petenti Christi natalitia, atque ad pedes ejus provolutus veniam impetravit, constanti imposterum fide compensatam. *Fortunam*, ut solet, *favor aliorum principum est comitatus*.

Luitprand. l.4. c.18. & l.5. c.1 Rosuita de gestis Oddonum.

Ludovicus Francorum Rex, non tantum à bello, cui se recipiendæ causa Lotharingiæ miscuerat, destitit, sed & viduam Gisseberti, Othonis germanam duxit. Bertholdus Bajoariæ dux filiam ejus nubilē viduæ matri prætulit, Conrado Luidgarda Imperatoris filia obvenit cum Lotharingia. Hermannus dux Suevorum opulentissimus Liuthulfo Othonis filio, unicam, quam habebat, natam junxit matrimonio Idam.

Zonar. Tom. 3.

Eodem tempore Romanus Lacopenus Orientis Augustus perfidiam, quam genero suo Constantino præstiterat, recepit à filiis. Sanè pœnitentia tactus perjurii, pauperum exsolverat debita, largitiones multas fecerat, sed opinatus se peccata expiare eleemosynis, alienas prodegerat opes. Iamque vicesimum sextum annū cum duobus filiis (nam Christophorus decesserat) ludificabatur Constantinum, *cum vindicta, lenta quidem gradu eum secuta, sed tamen assecuta est*, monstro duorum puerorum biformi terram præmonstrante imperii combinationem, atroque simul sole ac diro cometa scelera mortalium accusantibus.

Etenim Porphyrogennetus vias circumspectans, quibus amissam recuperaret potestatem, Stephanum, collegam scilicet in imperio suū & affinem, per idoneos artifices in Romanum facilè excitat, dudum infensiorem filiorum suorum vitiis.

Luitprand l.5. c.9. 10. 12.

Stephanus captata occasione, comprehendi patrem, tonsumque in Insulam deportari Protam imperat. Inde præmonitus ab amicis Constantinus, tetriora in se consilia à Romani filiis coqui, adjutus ab uxore Helena, sorore eorum, ambos secum prandentes conjicit in vincula, patrique exilii comites addit. Eorum quidem Stephanus fortiter fortunam tulit, & annos XIX Lesbo in Insula degit: At Constantinus impatientior, sæpè molitus fugam, cum tandem custodum proximum interfecisset, è reliquis necatus est anno exilii altero. Ita Romanus & suam in Constantinum generum, & filiorum in se fraudem, justo Dei judicio agnovit vindicatam.

Domitis ita rebellibus, Constantinus VII. cū filio deinde Romano,

ex relegati Imperatoris filia genito, Orientem: Otho jam Magnus occidentem disponere pergit.

Constantinus artes liberales pene emortuas refocillavit, invitatis ad eas excolendas præmio, qui ingeniis pollerent. Segnior autē in administrāda Rep. & in pœnis sumēdis inexorabilis, multorum & passus est insidias, & ultus, Vngaros, qui & Turci appellantur Zonaræ & Cedreno, adduxit ad Christianismum, uti & reginam Russorum Elgam. Hugonis Italiæ regis filiam Romano, potestatis jam paternæ consorti, uxorem dedit, eaq; defuncta Anastasiam, vili quidem loco, sed ad miraculum usque pulcram natam. Quo tempore Theophylactus Augustæ frater, *equis quam sacris aptior*, læso ex ferociore equitatione corpore, sanguinem vomens, decessit aquâ intercute, & Constantinopolitanam Ecclesiam regere cœpit Polyeuctus. Hic cum Senioris Romani necessarios accusaret avaritiæ, odium incurrit Imperatricis, à qua incitatus Constantinus, pellere patriarcham sede instituit. Sed dum hoc agit, prævenitur à filio, habere volente, quam exspectare imperium. Venenum, quod is dari jusserat, medicamento mixtum purganti, cum maximam partem forte effudisset Constantinus, hausto eo quod supererat, non penitus superavit. Nam paulò post ex itinere in Olympum montem suscepto reversus interiit, ætatis anno LIV. Dux ejus Bardas Phocas cum Orientalibus Saracenis, ductu filiorum suorum, prosperè; Gongylas navarchus cum Cretensibus infelicissimè dimicavit. Imperavit Constantinus tot annis, quot vixit; Sed puer cum patre, patruo & matre, annis XIII, penè ut pupillus cum Romano ejusque filiis XXVI, illis submotus solus XV. In Italia Stephanus VIII Pontifex, natione Germanus, tàm malè multatus est à suis civibus, ut ob inhonesta vulnera prodire in publicum erubesceret. Cupiebat quidem Rex Hugo tantam injuriam ulcisci, sed quod Albericus, instaurata Romanis quasi ad veterem formam Rep. in potestate haberet civitatem, cremare quæ extra urbem erant potuit, urbem expugnare non potuit; Saracenis præsertim & Berengario Iuniore, qui ad Othonem perfugerat, negotium ei facessentibus. Saracenos sanè adjutu Romani & Constantini, navali devicit prælio, & Fraxinetum, eorum propugnaculum, occupavit armis: sed cum delere eos posset, in fœdus adscivit Christi perduelles, ut Berengarium, Othonis suffultum auxiliis opprimeret, *consilio tam infausto, quam impio.* *Platin.* *Luitprand. lib. 5. c. 4, 7.*

Etenim licet intentus esset in peregrinas expeditiones Otho, tamen Berengarius, adjutus ab eo qui Adalberto Marchione Eporegiæ, & Gilla Berengarii quondā regis filia ortus, odio Huganis amorem contraxerat Italicorum. Is exploratis clam per Amedeū, astutissimum nobilē, animis principum, dum Saraceni Christianos in Alpibus deprædātur, perrepsit in munitionem Formicariam, suaq; vafricie omnes ad se primates pellexit Italiæ. Hugo abjecta spe tuendæ Italiæ, collegit gazam, atque in Provinciam digressus, Lotharium filium Berengarii fidei tradidit, ovē lupo: mox ipse explevit mortalitatem. Berengarius obviis omnium exceptus animis, ingens in capita, etiam lactentium, imperavit tributum, quo Hungaros Italia dimoveret. Expletis facilè decem modiis *Luitprand. l. 5. c. 12. & c.*

 num-

nummorum, quantum & olim Hugo pependerat, reliquum in suam rem convertit, uxore ejus Willa interim domi presbyterum, filiarum præceptorem, deamante. Sub hæc Otho, adscito in consortium regni Luithulpo, liberat Ludovicum regem Galliæ, qui, quod Heribertum patris sui inimicum suspendisset, & Wilhelmum Normannum trucidasset ex insidiis, Hugonis in Parasiensis custodia detinebatur. Cui regis affinis contumeliæ vindicandæ, Otho cum XXXII legionibus aggressus Galliam, libertati restituit Ludovicum, Luitprando interim Ticinensi Constantini Imperatoris admirante magnificentiam, cui & Otho Imp. suum legatum adjunxerat. Paulò post Danicum exoritur cum Haraldo rege bellū. Ejus pater Gormo templum Slesvvigæ ab Henr. Imp. conditum everterat, Haraldus Marchionem ibidem constitutum trucidârat. Quamobrem Otho, nactus Iutiam, regio ductu vacuam (Haraldus enim in Hallandia erat, memorem damnorū iram adversus invisam Erici, Sueonum regis, dominationem distringens) ad Lymicum usque sinum penetravit, cujus objectu in Wandaliam excurrere prohibitus, conjecta in undas lancea, iter ad Eydoram fl. reflexit. Interim pro Marchionatu Slesvigę excitat Cathedram, itemque Oldenburgi Episcopalem, & Danis Christianismum imperat. Haraldus rebus cum Imperatore compositis, consortium Christianæ religionis amplexus, divinam humanamque pacem regno suo conciliavit, cum mater ejus Thyra, Edeldrado Anglorum genita rege, quantum à Slesvico ad occidentalem Oceanum patet, vallo fossaque proscindere aggressa est, deinde opus Waldemaro regi reliquit absolvendum. Nam Haraldus superbius subditis usus, Suenonis filii sui armis expulsus regno est; Sueno totam religionis stirpem ab radice convulsit, ingenti ob id favore sublatus Danorum, qui ter à Iulinensibus piratis captum, impenso etiam mundo muliebri, redimere non abnuerunt.

Vitichindus lib. 2. & 3

Saxo. lib. 9.

Saxo. lib. 10.

Helmol. lib. 1. cap. 9 & 15.

Mox Lothario, filio Hugonis, phrenesi extincto in Italia, novis exarsit motibus Imperium Occidentis.

Berengarius, qui tutelam quasi egerat regni pro Lothario, viduam ejus Adelheidem, Italiæ hæredem (erat enim Rudolpho nata rege) Canusiana in arce obsedit. Regina indignè habita, implorat auxilium Othonis, accedente & Agapeti II. Pōtificis voto. Mittit Otho filium Luithulphum; cumq; is socordius rem gereret, ipse conscriptis majoribus copiis in Italiam vadit, deturbatisque statim è regno Berengario & Alberto, Adelheidem è carcere eductam Augusto jungit toro Papię, Berengarii filias in Germaniam servandas ablegat. Inde Conradus, gener Othonis, præficitur Italiæ, qui captum Berengarium cum filio deduxit in Germaniam, cum jam filius Cæsaris Ludolphus, ob novas patris nuptias, alieniori ab genitore animo esset. Nec Conradus satis gratum reperit officium suum, Othone vix in conspectum admittente Berengarium. Quare gener & filius conspirant in Othonem; Berengarius jurata imperatori fide, remittitur in Italiam; sed Aquileja & Verona Hērico Imperatoris fratri assignantur. Intestinum id dissidium multo Germanis sanguine stetit. Conradus, dedita Othoni Moguntia, rediit in gratiam cum socero. Ludolphus per-

Chron. Casinense. Vitichindus lib. 3. Annal. Frodoard. in Chron. Regino. Contin. lib. 2.

pertinacior, cum occupasset Bavariam, Ratisbonæ inclusus, & fame domitus tandem, assumto habitu miserabili veniam obtinuit, non sine Henrici patrui objurgatione, impietatem ei in os exprobrantis. Neque sic finis erat turbarum. Rebelles isti Hungaros antea exciverant in Germaniam, molestiam creaturos partibus Othonianis. Hungari, composito inter Othonem filiumque dissidio, cum atrox movere certamen pergerent, grandi prælio sunt victi apud Augustam. Centum enim Barbaris militum millia, octo Othoni legiones erant. Sed Hungari occidione occisi sunt. Conradus bellator acerrimus eorũ gladiis in prælio cecidit, quos malarum auxiliatores molitionum adsciverat. Eademque tempestate & Sclavi, qui erectis per infortunia Germanorum animis arma moverant, fusi domitique. Hermannus Bilingus, conspicuæ vir severitatis, Lunæburgensem ab Imperatore ducatum accepit, finesque ditionis sibi attributæ egregiè tutatus, stemma principum de se longa serie propagavit.

Sigebert. Gembl. Herm. Contractus. Gotfr. Viterbiensis. Chron. part 17.

Eo tempore vetus Roma à Iohanne XIII papa; nova, id est, Constantinopolis, à Romano, Constantini VII filio, quem puerum, à moribus magis, quam ab ætate appellant, pessimis corrumpebantur exemplis. Romanus enim Imperator puerilibus vacabat lasciviis. Percunctatus Nicephorum Phocam, qui fieret, quod adeo res Romana pessum iret, magnæ libertatis accepit responsum: *Ideo fieri, quod ipse imperaret, atq; ipsius Nicephori pater exercitui præesset. Nam tu, inquit, imperium male geris, & ille studet pecuniis.* At si tu volueris, & animi Romanorum & Respubl. sat brevi mutabuntur, nec tamen subito. His dictis, jussus suo arbitratu rem disponere militarem. Nicephorus, disciplinæ ante omnia attendit animum, legiones priscas reformavit, conscripsit novas, bellicis utrasque studiis exercuit. Queis artibus Cretenses Agareni succubuerunt, pleræque urbes receptæ, interque eas Candace metropolis, unde Insulæ nomen Candia. Curupas Cretensium Amiras, & Anemas secundus ab illo dignitate, vivi in potestatem redacti Nicephori. Leo Phocas, frater Nicephori, pari animo Halepi Dominum devicit prælio, quo tantam Saracenorum multitudinem prostravit, tantam cepit, ut illos desiderarent agri, his implerentur affatim. Cumque Chabdanus Amiras instaurasset bellum, fugatus à Nicephoro iterum; Beræa Syriæ expugnata est. Romanus triennio in potestate acto, exhaustoque voluptatibus corpore obiit, relicta Anastasia (quæ Theophano dicebatur) uxore cum filiis duobus. Sorores, urgente conjuge, ex aula remotas, monasterio incluserat invitas.

Zonar. Tom. 3. Cedren. p. 530.

Ergo Bringes cubicularius, ut ad clavum sederet Reipub. Nicephoro in Cappadocia agenti insidiatus, coëgit virum, instigantibus præsertim Zimisce & Curcua, arrepto semet imperio tueri. Nicephorus facilè ab Orientali exercitu dictus Imperator, à Constantinopolitanis etjam admissus odio Bringis, ut firmaret autoritatem, Theophano Augustam matrimonio sibi junxit, oblatrante secundis nuptiis Polyeucto patriarcha, sed frustra. Obtendit Polyeuctus Spiritualis necessitudinis vinculum, quod Nicephorus aliquem Theophanus filiorum è baptismo suscepisset, ideoque aut dimittere-

mittere eam, aut Ecclesia abstinere præcepit. Nicephorus, ut in re sacrâ dicto audiens Episcopo, abstinuit aliquantisper: Sed mox acta Synodo, judicatum est lege illius necessitudinis nihil imperatorem teneri: Fuit etiam, qui negaret, contractam necessitudinem. *Rudes sacrorum Episcopi, colare culices, deglutire camelos didicerant.*

Luitprand lib. 6. c 6 VVitichindus 3. annalium. Sigeb. Chron. Platin.

Inter quos vel præcipuus erat Romanus Papa Ioannes XIII, octavo illi persimilis, nisi quod hunc marem satis fuisse constat, illum fœminam. Homo sane, (ut verbis dicam Platinæ) ab adolescentia omnibus probris ac turpitudine contaminatus, venationibus magis, si quid temporis à libidinibus supererat, quam orationi deditus. Erant tum Romæ duo annui consules, ex nobilitate præfectus unus, qui jus populo diceret: ex plebe autem Decuriones XII qui viceni gererent Senatus. Supra hos Iohannes (Octavianus antea dictus) Alberici patris fretus potentia, pontificium sibi munus sumserat. Cujus improbitatem cum ferre non possent Cardinales quidam, imploratus est Otho, cujus paulo ante filius Ludolphus febri in Italia perierat. Igitur Othone, septenni adhuc, Aquisgrani coronato, Italiam valido cum exercitu ingressus Imperator, tyrannos Berengarium, Adalbertum, & alios majestate nominis sui ita exterruit, ut vel latibula quærerent, vel Saracenorum patrocinia. Romæ à Iohanne benedictus, confirmatis auctisque de suo prædecessorum donationibus, redit in Germaniam, cum jurejurando obstrinxisset Iohannem & Romanos, ne unquam Berengario filiove ejus studerent. Sed cum Imperator, ut ait Luitprandus, carum rerum testis oculatus, ea quæ Dei sunt saperet, Ioannes illis omnibus adversabatur, perinde ut Diabolus creatori. Itaque fidei immemor datæ, Adalbertum è Fraxineto, Saracenorum receptaculo, Romam revocat, sanctissimè promittens se ei contra Ottonem adfuturum; invitat & Germanos ad lacerandam Germaniam, ut domi Imperatorem distineat. Imperator his cognitis, *Puer est*, inquit, *Papa, facilè bonorum immutabitur exemplo virorum*, atque hac mente Ravennam pergit. Ibi obvios habuit Ioannis legatos, querentes, eum hactenus juventutis igne flagrantem, multa designasse puerilia, imposterum de Imperatoris arbitrio vitam correcturum. Sed nihil Iohanni minus erat cordi, quam turpitudinis desinere & perfidiæ. Mox enim iterum susceptus ab eo Romæ Adalbertus, ut urbi adversus Ottonem præsidio esset. Sed adventante cum copiis Ottone, Papa Comes statim Adalberto fugæ additus. Imperatori urbem ingresso Sacramentum dixere Romani, nunquam se ipso, filioque ejus Ottone insciis aut invitis, Papam electuros. Citatur Ioannes, atrocissimorum reus criminum, ut in Synodo se purget, si possit. Ille tantum abest ut pareat, ut congregatos Episcopos & Cardinales anathemate ausit notare. Retorquetur extemplo in ipsum anathema, damnatoque totius Synodi suffragiis substituitur Leo, Protoscriniarius, ut vocabant, Ecclesiæ, eique Sacramento se obligat civitas. Imperator his gestis, captoque jam Berengario, & cum uxore in Bavariam relegato, ne oneri sit Romanis, dimittit milites, cum paucis Romæ moratur. Interim Expapa largitionibus

Luitprand. lib. 6. cap. 10. 11 Theod. de Niem in Nemore unionis Dist. 6. cap. 33 Region Continuater l. 2. Sig. Gembl.

nibus corrumpit cives, ut Imperatorem improviso obruant dolo, Canitur classicum, concurritur à Romanis, ut Imperatorem contra omne jus fasque occidant. Sed ille suorum durato bellis robore, profligat perjuram multitudinem, multos terga vertentes cædit: ne pergat ad exitium reliquorum, exoratur à Leone Pontifice; qui & obsides reddi obtinuit, ac se civibus, ovem lupis, committi. Etenim dum Adalbertum persequitur Augustus, meretriculæ Romanæ Iohannis amoribus, divitiisque suis inurbe potentes, perficiunt apud plerosque, ut Leoni lethales struantur insidiæ, quas tamen ille fuga antevertit, Ioannem paulo post digna facinoribus suis mors oppressit. Inipso nimirum adulterio tempora percussus à Satana, octavo die interiit, & sine Domini viatico, ad eum cui servierat, migravit.

Romani tali pontifice digni, calcata Sacramenti religione Benedictum sibi papam statuunt, nec minus pro ejus salute, quam nuper pro Imperatore & Leone sua devovent diris capita adversum eos, quibus se sacerrima juramenti religione dudum addixerant. Adeo illis nulla DEI aut fidei cura fuit.

Sed Otho machinis & fame adeo afflixit perjuram Civitatem, ut Leonem VIII acciperent, annum & quatuor menses potitum sede: Benedictus Hamburgi apud Adelgagum Archiepiscopum exulem vitam clausit.

VVvi-bindus Annadl. lib. 3. Dum ita Romæ furorem castigat Deus, meliorem sui notitiam per septentrionis regna spargit.

Saxo. Grammat. lib. 10. Sueno Danorum Rex, Scanico bello ab Erico Sueonum rege devictus, Olaum Norvegum petierat auxilio; ab eo spretus Eduardum Anglum. Cum & iseum aversaretur, confugerat ad Scotos, atque ab islis levamen senserat, unde nihil sperarat, fortunæ sævitia ad Christianismi, quem antea abjecerat, amorem revolutus. Quare reverso in Sueciam suam Erico, Sueno amore sui receptus in regnum avitum, præceptoris sæpè partes apud nobiliores sibi desumsit, suasurus religionem, quam olim exciderat, cupidiore tamen instituto, quam efficaciore. Populus enim Daniæ, patriis innutritus superstitionibus, Christiana sacra pro externis & adventiciis adhuc aversabatur, concedens sanè Deum esse Christum, sed suis Diis nihil quicquam majorem. Sed eam opinionem Poppo, ingenio vir & sanctitate conspicuus, sermone miraculoque discussit. Regnante Haraldo id contigisse Dithmarus, Witichindus, qui tum vixit, Adamus Bremensis & Albertus Stadensis notant: Saxo Suenonis, filii Haraldi, tempore. Percunctatus enim Poppo, an monitis suis obsecuturi essent populares, si ad flagrantis ferri tactum manum suã illæsam conspexissent, universis haud dubiè parendum respondentibus, *candentem ferri laminam ceu chirothecam brachio induit, eamque per omnes intrepidè circumlatam ante principis pedes excussit, incolumi dextera omnibus demonstrata.* Ejus miraculi evidentia moti Dani idola sunt demoliti, Popponi Episcopatũ dederunt Arhusiẽsẽm: felix deinde & larga Christianorũ messis secuta portetũ Septentrionem. Eodem tempore & Poloniæ Christus illuxit, per Micislai cũ filia Bohemorũ principis Boleslai, nuptias. Cum enim haud annueret conjugio sponsa, nisi solennibus aquis ablueretur

Sigebe. t. an. 966. Dithum. lib. 2. Adam. Bremensis lib. 2. cap. 26. Crantzius lib. 4. cap. 24.

Crom. lib. 3.

Micislaus, & Seminaria Christianismi per Poloniam institueret, juvenis amoris vi subactus, amare & illum cæpit DEUM, quem tanti fieri ab ea, quam amabat, intellexerat. Itaque baptizatus. Cracoviensem & Gnesnensem fundavit Ecclesias, cathedrasque Episcopales. At Roma novis exarsit seditionibus. Ioannem XIV suffectum de sententia Othonis Leoni, Iofredus Campaniæ comes accitus à Senatu urbe expulit. Vnde iratus Otto, magnis itineribus contendit Romam, consules exilio multat, decuriones laqueo suspendit, Petrum urbis præfectum virgis cædi, asinoque impositum, verso ad clunes vultu, circumduci imperat. Hac severitate territi Romani, Iohannem deinceps pontificem ferre didicerunt.

Continuator Regino. Platina.

Cesserunt & Saraceni armis Othonianis. Primum eos Sclavi Dalmatæ de monte Gargano dejecerunt; deinde Hungari Consentia: tandem Otho reliquias eorum Fraxineto expulit.

Obortum denique & de Apulia Calabriaque cum Græcis bellum, Imperatore Nicephoro tam inviso domi, quam militiæ claro, quod gloriam bellicam avaritia & expilationibus fœdaret. Hic cum imperium Orientis felicibus multum expeditionibus instaurasset, indignè tulit Calabriam Apuliamque Ottonem sibi vendicare. Nam Siciliam Nicephorus, misso Manuele duce, recuperare de Saracenis voluerat, fecissetque, nisi rudis per adolescentiam Manuel, nec senioribus auscultans, classe in Syrtes impacta corrupisset exercitum. Idem Nicephorus Ciliciam, captis Taro & Mopsuestia urbibus, receperat, Cyprum etiam & maritimas urbes Syriæ; tributariam reddiderat sibi Tripolin Phœniciæ & Damascum. Igitur Otho filiam ejus ambivit, filio sibi cognomini, cui in dotem daretur, quidquid esset Græcorum in Italia. Et jam convenerat de nuptiis, cum qui accepturi venerant sponsã, partim occiduntur fallacia Græcorum, partim capti affectiq; ignominia, mittuntur Constantinopolin. Helena sponsa Vladomiro Russorum postea regi nupsit. Qua rei indignitate exasperatus Otho, contractis copiis Gunthero & Sigfrido ducibus, Græcos jam Mauris fœderatos, gravissimis præliis ita attrivit, ut tributariam deinceps ab Othone Calabriam haberent, & Apuliam.

Zonar. Tom. 3. Cedren. p. 539.

VVitichindus lib. 3. Dum. l. 2. c. 7.

Interim Nicephorus Antiochiam Syriæ per Michaëlem Burzen cepit, sed invitus; quod ea urbe expugnata, interitum sibi imminere prædictionibus nescio quibus compersisset. Quare egregio duci, tantæq; civitatis victori ademit ducatũ. Nec tamen fatum mutare potuit, quod odium ei publicum struebat.

Ecclesiarum fundos augeri prohibuerat, causatus opes à Sacerdotibus malè collocari: Episcopos se inscio nullos fieri sinebat. Monetam à se cusam pluris volebat esse, quam veterem. Cumque duplicem repperisset nummum, graviorem fisco solvi, leviorem quotidianos in sumtus erogari ordinarat. Sustulerat & donaria, senatoribus templisque dari solita annuatim.

Quas ob res gnarus se exosum esse populo, murum circumdedit regiæ, & fame pressam plebem detenta flagellavit annona, quam dein carè vendidit, oblitus execrationis, quam tales incurrere ait Dei Spiritus. Notatum ferunt festivo militis dicterio; qui interrogatus, cur senior jam

jam dedisset nomen militiæ, respondit, robustiorē se nunc esse senem, quàm olim juvenis fuerit. Tunc enim dimidii aurei frumentum tollere nequivisse, jam duorum facillimè sustinere. Cumque muro palatium cingeret Nicephorus, audita vox est: O *Imperator si vel ad cœlum educas fastigia, intus existente malo, facilè captu munimentum est.* Autor vocis reperiri nulla inquisitione potuit. Igitur qua die claves accepit portarum, quas muro indiderat, à conjuratis interfectus est, anno imperii septimo, ævi sui LVII. Cōscia insidiarum traditur Theophano Augusta, tum quod frigidius se comperisset amari, tum quod filiis metueret suis, ideoque clam ad Iohannem Zimiscem, ducem strenuum, amorē transtulerat. Zimesces cum conspiratis inter quos & expugnator Antiochiæ Burzes, sporta susceptus noctu intra murum, Nicephorum suopte in cubiculo jugulavit, vociferantem hoc solum, Domine miserere, adjuva Deipara. Saraceni cladibus, quas sub Nicephoro pertulerant, exacerbati, templum sepulcri Domini celeberrimum, ipsumque patriarchā incendio concremarunt.

Cedren. p. 542.

Marianus Scotus. l. 3.

Cedren. p. 544.

Interempto eum in modum Nicephoro, Zimisces à Polyeucto diademate cupiens insigniri, repudiatur ut homicida: cumque diceret, suis manibus cæsum haudquaquam esse Nicephorum, jubetur Theophano reginam, & percussores in exilium agere, & libellum Nicephori, quo Episcopos Imperatore inscio legi vetuerat, abolere. Obsequenti in omnibus coronam imponit Patriarcha, ac tricesimo quinto post die abit vita, successore Basilio, monacho Scamandreno.

Zimisces Antiochiam maximo apparatu obsidentes Saracenos, per Mesopotamiæ ducem vicit. Vt pax esset cum Othone, Theophaniam neptem suam misit conjugem Othoni juniori, quæ à Ioanne XIV. Augustum diadema suscepit.

Inde reversus in Germaniam Otho, cōdidit metropolitanam Magdeburgi Ecclesiam, dato ei præsule Alberto Trevirensi; ac sequenti anno (qui erat supra nongentesimum tertius & septuagesimus) migravit ex hoc mundo, cum paulò ante Hattonem Moguntinum Antistitem, Wilhelmi filii Imperatoris successorem, ob illusos murium nomine egenos, mures devorassent, & Saraceni in Ægypto Cairum ædificassent urbem maximam. Ioannes XIV ea tempestate campanam de suo nomine appellavit, unde mos inolevit præposterus, tintinnabula aquis cōsecrandi, humanisque insigniendi vocabulis. Otho primus venas auri & argenti prope Goslariam, quam etiam exstruxit urbem, industria sua aperuit. Slavicas gentes per verbi divini præcones imbuit Christianismo, & Magdeburgensem, quæ eis præesset, statuit cathedram, cui Merseburgica, Misnensis, Cicensis (quæ & Naumburgica) Havelbergensis, Brandeburgica & Posnaniensis diæceses attributæ sunt. In Dania fundasse dicitur Ecclesiam, quæ ex ipsius nomine Ottensea, vel Othonia est cognominata.

Trith. compil. Chron. Vrsib. Tyrius lib. 9. cap. 20. Plat. Otto Frising. l. 6. c. 24. Dithm. lib. 2. Helm. Hist. Sclavica lib. 1. cap. 11. Theodor. de Niem. Labyr. l. 6 c. 33.

Eo regnante Huldericus Augustanus, Luitprandus Cremonensis Episcopi; Witichindus Corbejensis, Frodoardus Rhemensis monachi, Rosuita Monacha, literarum & pietatis laude floruerunt. Bruno, Othonis frater, simul Archiepiscopus Coloniensis & dux Lotharingiæ, novo exemplo fuit.

Sig. Gembl. Chron. Belg.

OTTO

Anno mortis patris Dithmar. lib. 3. Citron. Sigebertus Gembl. Lamb. Scafn. Frising. l. 6. c. 25.

OTTO SECUNDUS.
IOHANNES ZIMISCES.
BASILIUS II.
& CONSTANTINUS. VIII.

OTto secundus Magni ex Adelheide filius, jam annum undecimū paternæ successor designatus eminentiæ, eo defuncto plenam adiit Imperii administrationem. Primum rebelles Ragineri filios in Hannoniâ, & Henricum patruelem in Bajoaria domuit. Inde movit in Danos, quorum rex Haraldus cum Henrico ad imperium adspirante senserat, Sclesuicumque progressus, pace finivit bellum, Wismariæ conventu habito. Henricus subinde instaurans bellum, Ducatu excidit Bajoariæ, quem Otto Dux Sueviæ accepit, Ludolphi filius, Magni Ottonis nepos. Bohemia, quod receptaculum esset Henrici perduellis, latè vastata est quidem: Sed Imperator ad Pilsnam urbem à Boleslao Bohemorum principe gravi affectus est clade, ut Cromevam se reciperet, & sequenti demum anno Henricum subigeret Patriuam fugientem.

Platin. Sub illa Benedictus VI, à Cincio, præpotenti cive Romano, in carcerem detrusus suffocatur, succeditque Donus II, neque malis neque bonis factis memorandus; Illi Bonifacius VII. invasor sedis, & sacrilegus. Quare conspirantibus bonis civibus, Constantinopolin profugit, ac divenditis, quæ sacrilegio abstulerat, revertitur instructus pecuniis, ut largitione repetat amissum pontificatum. Sed perbrevi felicitate usus, cum Iohannem Cardinalem privasset oculis, ut conatibus suis refragatum, gliscente majorem in modum seditione, turpite rvitam finivit. Ita turbatam trienni propemodum tumultu sedem arripit Benedictus VII, qui octo eam annos insedit, quibus omnia Romæ venalia habuit. *Dithm. lib. 3.*

Dum illa fiunt Romæ, Ottonem Aquisgrano pellit Lotharius V. Francorum Rex, Ludovico rege & amita Ottonis genitus, eoque modo Lotharingiam sibi imperii provinciam vendicat. Sed eum celeriter abeuntem Cæsar insequitur, depopulatis omnibus & incendio consumptis, usque ad regiam Parisiorum sedem. Incensis Parisiorum suburbiis, dum in patriam copias reducit Otto, tergo ejus inhæret Lotharius. Flumen Axonam transeuntes Cæsarianos, vadi nescios, unda rapit confertim: reliquos ad Arduennam usque persequitur Rex, & Cæsarem, plurimis amissis, cogit redire ad sua. Paulo post tamen Rhemis sancitur concordia, redditurque Ottoni Lotharingia, indignantibus Hugone duce Francorum & proceribus plerisque. Sed Lotharium septuagesimo sexto hujus seculi anno defunctum, excepit Ludovicus filius ejus valdè juvenis, qui post novennium Carolo, fratri suo, morte vacuum reliquit solium, in quo planè Caroli M. posteritas defecit, Hugone Capeto dignitatem arripiente regiam. *Contin. Aimoi. lib. 5. c. 44.*

Felicius Augustum recuperavit splendorem Basilii Macedonis progenies, Basilius & Cōstantinus VIII Ioannis autem Zimiscæ felicitas unius fraude Eunuchi concidit. Præclarè quidem rem gesserat Græcorum Zimisces. Russos, hortante Nicephoro Imperatore, immensis agminibus inundantes Bulgariam, eaque subacta jam Thraciam vastantes, primo per Bardam Scelerum, uxoris suæ, quam privatus habuerat, *Ioannes Zonar. Tom. 3. Georg. Cedren. in synopsi histori.*

buerat, fratrem: deinde & suopte ductu vicerat.

In quo bello memorabilis Scleri astus enituit. Cum enim resciviſſet, longe præstare hostes multitudine, inque tres exercitus diviſiſſe Sphendostabulum Russorum principem copias; Pazinacas primum, qui Bosni, tum Hungaros & Bulgaros singulatim aggreſſus fudit, attritisque singulis turmis expeditiorem Imperatori victoriam fecit. Zimisces, superato Phoca, nepote Nicephori deceſſoris sui, aſſumtaque in matrimonium Theodorâ, Constantini VII Porphyrogenneti filia, multa Russorum castra & urbes, inter quas Persthlaba & Dorostolum fortiter expugnavit. Cepit Borisen, Bulgarorum regē: Sphendostablum multis proculcatum præliis, veniam petere adegit domum revertendi, Qui postea à Pazinacis Scythis, per quorum ditiones ei iter erat, cum exercitu est deletus.

Mox & Nicephoro Phocæ, patrique ejus Leoni, Imp. Nicephori germano, iterata perduellio concivit necem; nam primam clementius vindicaverat Zimisces. Rectè quidem Filio DEI imperium tulit acceptum hic Imperator, quum nummos Christi imagine signari primus juſſerit, addita inscriptione: *Iesus Christus Rex regum*: quem morem servarunt deinde posteri. At perperam Theodoro Martyri victoriam tribuit, de Russis, quod sacro ejus die pugnaſſet, credulus nimium superstitiosis aliquibus, obequitantem se vidiſſe ordines Theodorum, religioso mendacio, aſſerentibus. Itaque ingentem rimam egit prosperitas Ioannis. Nam dum Orientis quasdam urbes debellat, perspecta Basilii Eunuchi sui iis in locis potentia, quod iniquum diceret, *tot præstantium virorum sanguine partas poſſeſsiones, ab uno spadone detineri*, dato per eum tabifico veneno, & prostrata corporis habitudine periit, annos sex totidemque menses rerum potitus. Sic reddita potestas filiis Romani Iunioris, Basilii Macedonis abnepotibus.

Cedren p. 563.

Sed eorum Constantinus, mollioris vitæ homo, in voluptatibus volutabatur. Basilius XX annorum juvenis acri & excitato ingenio, præerat Reipublicæ. Primum Basilio Eunucho ut rerum perito publicarum obsecutus, matrem Theophano revocavit in aulam. Bardam Sclerum, qui in Oriente multa fecerat fortiter, potentiam ejus & imperii cupiditatem veritus, detraxit ad inferiora, ac solius Mesopotamiæ ducem eſſe juſſit. Quo præpete consilio hominis non tam exstinxit ambitionem, quam inflammavit ardentius. Bardas enim velut ignominia notatus, totius Orientis dominium, favente exercitu, corripuit: Basilianos exercitus fudit præliis aut occidit, Nicæam Bithyniæ metropolin redegit in potestatem. *Basilii res una velut sacra anchora sustētabantur, divino quodā ac cælesti præsidio.*

Zonar. Tom 3. Cedren. p. 564.

Ergò reducitur ab exilio vir fortiſſimus Phocas Bardas, & copiis præficitur fratrum Cæsarum. Is singulari certamine vulnerato Sclero, perturbatas illius casu legiones fugavit, & ad Cosroën Babylonium Sultanum se recipere compulit, ad quem mox Sclerus proditionis delatus, carcerem pro regali intravit palatio.

Basilius intestino bello liber, Calabriā Apuliamq;, pro dote attributas Theophaniæ, recuperare Græcis instituit. Otto eas provincias,

ut conjugi suæ dotalitias, defensurus, valido cum exercitu in Italiam proficiscitur, anno regni VI. non revisurus Saxones suos.

Dithm. lib. 3. Chron.

Per ejus absentiam Sclavi, sublatis animis, Brandeburgum capiunt, Bohemi Cizensem Ecclesiam; Mistuis Oborritorum Dux Hamburgum cremat. Sed duces Comitesque Saxonum, inter quos & Sigisfridus fuit, Dithmari Merseburgensis Episcopi, ex quo hæc narramus, pater, muniti sacro Domini viatico, compellunt in collem quendam Sclavos, & præclaram de iis victoriam reportant.

Chron. Laurisham.

Imperator in Italia videns Græcorum juxta & Saracenorum incursionibus expositam Apuliam, accitis è Germania Bajoariis & Alemannis, occupat Tarentum. Deinde missis speculatoribus, Græcos alicubi improviso obrutos insultu tanta sternit multitudine, ut putaret esse deletos omninò, unde *pallida mors Saracenorum* dicebatur. Sed quemadmodum *nihil est bellicis inconstantius successibus*, conglobati iterum ex inopinato Græci, ad Basentellum ingentem edunt Cæsarianorum stragem. Otto plurimis illustrium occumbentibus, comite Ottone fratris filio, ad littus properat, insiliensque in aquam, ab Henrico Zolunta milite, qui forte ibi in navi erat, agnitus, pro gregario quodam offertur, recipiturq; navarcho. Patefactus autem petit ad oppidū deduci Rossam, ubi Theophania Augusta maximis se opibus præstoletur. Nautæ prædæ avidi applicant loco navem, intromittuntur aliqui Ottonis necessarii. Imperator viribus & arte natandi confisus, dum exutis vestibus simulat se meliores assumpturum, è prora in mare desilit, natandoque remeat ad suos, egregiè delusis Græcis. Reparato deinde exercitu, animadvertere in Romanos & Beneventanos constituit, à quibus initium fugiendi esset factum. Beneventum capit inceditque, Romanorum, qui maximè nobiles essent perfidia, ad convivium invitatos occidit; cum reliquis epulari pergit, unde *Sanguinarii* ei cognomen inditum. Theophania quoque Augusta venit in odiū, Græca & fœminea levitate insultare visa Latinis, quod suæ gentis hominibus bello succubuissent. Nec diu superstes malis *Otto*, tædio angoreque animi *defecit*, aut vulnere potius, quod victis iterum mari Saracenis, acceperat, decennio acto potestatis. Moriens unam pecuniarum partem Ecclesiis, alteram pauperibus, tertiam Mechtildæ sorori, antistitæ Quedlinburgensi, quartam Benedicto legavit Pontifici & reliquis Episcopis. Germani Ottonem tertium, filium ejus Cæsarem designarunt Romæ, Italis Crescentium Nomentanum, aliis Henricum Bavarum, exilio nuper solutum, sibi regem deposcentibus.

Platin. in Benedicto 7.

A. M. 4953. Christi. 983. dec. 8

Ea tempestate Adelbertus Pragensis Episcopus, cum Bohemorum non ferret mores, in Pannoniam descendit, & Geisam Vngarorum regem salutari fonte abluit. Inde profectus in Borussiam, à Barbaris laniatus interiit. Ednardus Angliæ rex egregius novercæ dolis occiditur, successore Edelredo, cujus regnum Canutus Daniæ Rex miserrimè est deprædatus, & ferè pro suo habuit.

Plat. in Don. 2. Cosmas Pragensis.

OTTO

OTTO III, BASILIVS II PORPHYROGENNETUS. BVLGAR OCTONVS.

A. M. 4954 Christi 984. Dithm. l. 4. Chron.

OTtonis Tertii pueritia, quantum ex patre amoris, tantum à matre Græca odii apud proceres nonnullos traxit. Igitur raptum Henricus patruelis Bajoariæ Dux, custodivit factiosè, uti & sororem ejus Adelheidam, seque pro Imperatore cæpit gerere. Sed prævalente apud Saxones fide, quam Ottoni juraverant, meritisque nitente paternis, extortus est Henrico Imperator à principibus, redditusq; matri Theophano & aviæ Adelheidæ. Vbi literis divinis humanisque adprimè instructus, tanta virtute emicuit, ut *mirabilia mundi* vulgo appellaretur. Quedlinburgi Cæsarem egit, Henricus ei Bavarus ad mensam, Conradus Marchio ad Cameram, Hecil ad cellarium ministravit, Bernhardus Saxo equis præfuit, ut Dithmari, qui tum vixit, verbis utar. Principes ii etiam Francos denuò insidiantes Lotharingiæ, & Bohemos represserunt. Miseco Polonus, adducto inter alia munera Camelo, Ottonis se commisit clientelæ. Oborto deinde inter ipsum & Boleslaum Bohemum dissidio, Boleslaus Luiticios seu Lusatos, Miseco Theophaniam Augustam auxilio jungunt sibi. Sed territus Miseco, transactionem amplectitur, Theophania decedit Neomagi, anno ejus seculi undenonagesimo. Adelheidis avia exinde Othonem educat, donec protervorum depravatus consilio juvenum, tristem à se eâ dimisit. Anno nonagesimo Sclavi iterum appetiti bello, subduntur Othoni, renovatis juxta Albim castellis. At Dani occupata Stada, plurimos capiunt Saxonum; gravesque præda, ut remeant domum, deducti in insidias à quodam Herberto, strage ceduntur magna. Henricus Bajoariæ Dux, à comitiis Magdeburgensibus ad Gerbergam sororem deflectit in Gandersheimanum monasterium, ibique correptus ægritudine subitanea, filium homonymum sibi accuratè hortatur, ut fidem præstet Cæsari illibatam, atque implorata D E I misericordia, obit diem supremum. Arserat tum iterum infandis seditionibus Roma.

Chron. Laurishã. (margin)

Adam. Stud Dum. l. 5 (margin)

Iohannem XV (antea Petrum Papiensem) tertio Pontificatus mense captum, Ferrucius Bonifacii VII parens, pedore carceris & inedia exstinxerat. Successor ejus Iohannes XVI divina humanaq; omnia, posthabito Dei amore dilargitus, clericorum omnium odia excitavit, habitusque est pestis, famis & terræ motus causa, per Dei ac hominum, quo se maculaverat, contemptum. Illo post mensem VIII exstincto, Ioannes XVII, quisuccesserat, à Crescentio Consule imperium sibi urbis vendicante in Hetruriam est expulsus, Ottonemque invitavit in Italiam. Ejus adventum pertimescens Crescentius, memor eorum, quæ decessores Ottonis egissent Romæ, Pontificem venerabundus revocat, pedesque ejus humilimè exosculatur. Iohannes ita clavium potitus, Gerbertum, qui Archiepiscopatum nactus Rhemensem, multa in Romanos pontifices disseruerat, sede detrusit, restituitque Arnulphum, quem Hugo Capetus, amotis Carolovingiis, Galliarum rex, proditionis reum abdicare se præsulatu coëgerat.

Platin. (margin)

Contin. Aimoi. l. 5. 45 (margin)

Otto diu desideratus, pronun-

ciat expeditionem Italicam, actoq; Ticini Paschate Romam venit. Ibi defuncto nuper Iohanni substituit Brunonem, Ottone duce (Ludolphi is, patrui Ottonis filius erat) genitum, qui Gregorium se V. appellavit. Mathildis interim, Othonis amita, præerat Saxoniæ, cui defunctæ suffecit germanam suam Imperator, Adelheide avia eodem tempore mortalitatem exuente.

Ditm. l. 4.

Sed abeunte in Germaniam Imperatore, Bruno seu Gregorius seditionibus exagitatus Crescentii, ad Ottonem confugit. Crescentius iterum consul Ioannem quendam Grecum, non minus pecuniosum quam doctum, largitionibus corrupto Clero populoque, creat pontificem, seque moli includit Adriani, quæ exinde arx Crescentii dicta. At superveniente iterum Imperatore, urbemque oppugnare adorto, Romani clementia Ottonis freti, portas ei aperiunt. Crescentius, dum arce sua prodit spe veniæ, multis vulneribus à multitudine confoditur. Ioannes erutis prius oculis Pontificatu simul privatur & vita, in pristinamque sedem Gregorius, undecimo ex quo pulsus erat, mense, restituitur. Is expensa imperii imbecillitate & varietate fortunæ, quo diutius apud Germanos summa potestas permaneret, sanctionem retulit haud abnuente Ottone, ut solis Germanis liceret principē deligere, qui Cæsar & Romanorum Rex esset, habereturq; etiam Augustus, quū eum Pontifex approbasset. Erat autē tunc Præsulum Moguntini, Coloniensis & Trevirensis antiquissima autoritas, Ducum Bajoariæ, Saxoniæ & Marchionis illius, cui Henricus I. limites Imperii adversus Sclavos commiserat tuendos Brandenburgi. Tulisse hanc legem iniquo animo Francos ajunt: Verum, quia in Carolo Ludovici fratre, desierat mascula Caroli M. prosapia, jamque exstincto Hugone, Robertus ejus filius Galliæ adierat regnū, Ecclesiasticis clarus Canticis, contentus ea fortuna, conciliandis vulgi animis incubuit, ut recens acquisitam familiæ suæ dignitatem defenderet.

Platin. in Greg. 4. Trit. in Chron. Hirs.

Brunoni tertio Papatus anno vita functo, substituitur Gerbertus, ille quondam Rhemis pulsus, Roberti præceptor Regis: ab Ottone Ravennati præpositus Ecclesiæ, dixitque se Sylvestrum II. Homo erat Mathematicus, atque ut ferunt, Diabolo mancipatus, ut ejus opera summos in orbe honores consequeretur. Quos & adeptus est, variante admodum fortuna, admirantibusque ejus literaturam regibus, in illa seculi barbarie. Imperator Otto peregrinationem suscepit superstitiosam ad ossa Adalberti, in Poloniam delata, exceptusque à Boleslao duce magnificè, regem eum creat, Gnesnensem Ecclesiam Archiepiscopalem statuit, subjecta ei Cracoviensi, Colbergensi, Viotislaensi. Inter quæ approperans annus Christi millesimus multa protulit mundo prodigia, malorum sequentibus imminentium seculis prænuncia.

Platin. Dithmar. l. 4. Sigebertus Gembl. Chron. Compilatum. Hartm. Schedel ætate 6. pag. 181 Crome. lib. 3.

Terræ motus ingens, Cometa, facula ardens longo tractu instar fulguris illabens terræ, eaque evanescente figura serpentis, capite semper crescente, cæruleis pedibus, denunciarunt graviorum serpentis antiqui seductionem indies incubituram orbi Christiano. Nec mirum, cum Romæ præsideret, tanquam Christi vicarius is, qui diabolo semet addixisset, atque Imperator eodem

eodem reversus, insidiis peteretur eorum, quos maximi æstimabat. Quibus vix elapsus, impudicæ mulieris artibus intercipitur. Erat illa conjux Crescentii, quæ regnandi cupiditate ad sui amorem pellexerat Imperatorem, trigesimum agentem annum; eoque privata, missis chirothecis veneno infectis, bonum principem mala amica interemit, anno imperii XIX. Maria Augusta ob adulterium, quod ipsa cogitaverat, Comitique Mutinensi innoxio impegerat, supplicio affecta, perierat. Dithmarus *facie lætum, at conscientiæ in secreto multa gementem facinora*, jejuniis ac eleëmosynis indulsisse Ottonem narrat, suorumque conspirationem prævertisse leto, emicante maxima Henrici ducis fide, qui patris sui memor monitorum, assensum haud præberet conjuratis. Otto enim clàm scrutando ossa Caroli M. & ad instar veterum Cæsarum adornando cænas, queis superiori loco solus accumbens epularetur, alienârat multorum animos. *Decessit* orbus, intestina ejus Augustæ, corpus Aquisgrani conditum ab Henrico successore, anno Christi millesimo secundo. Sylvester Papa à Domino suo, cui servierat, percussus, peractis in Basilica Crucis Hierosolymitanæ sacris, cum mortem sibi adesse persentisceret, professus peccatum suum, salutisque æternæ dubius, migravit de vita, exemplum relinquens tam sanctitatis Pontificiæ posteris, quam fraudis Satanicæ, quâ multi illaqueati, ob hujus delicias seculi cœlestia tabernacula aspernantur.

Godf. Viterb.

A. M. 4071. Christi 1001.

Benno Card. Platina.

Sub hæc tempora Basilio, Imperatori Græcorum, perpetua cum Bulgaris bellorum seges nata est. Cum enim regia apud Bulgaros familia, Petro exstincto, defecisset, quatuor fratribus summo loco natis delato principatu, tres eorum variis casibus sunt consumpti, quartus vero Samuel nomine, occasione usus civilis Græcorum belli, multas eorum urbes ditionis suæ effecerat. In eum suscepta expeditione, Basilius ducum suorum fraude delusus, non tantum repulsus facilè est, sed & iterum civili impetitus bello Phocæ, ejus qui Sclerum antea devicerat. Is enim indignatus, nullam sui rationem haberi á Basilio, quem tanti curis adversarii liberasset, invasit tyrannidem, variisque demum præliis prostratus, subitanea morte antevertit fortunam graviorem. Tum vero Basilius anno Imperii XXIV, cum sororem Patricii Byzantini Romani Argyri, Venetorum principi elocasset, & Vrani ducis industria fregisset aliquantum Bulgaros, totam Græciam persultantes, grandem exercitum trans Hæmum montem misit: qui captis majore & minore Persthablis oppidis, victor revertit Byzantium. Sequenti anno ipse à Thessalonica adortus Bulgariam, Sarmatarum, & Soraborum colonos pervasit Servios, dirutasque in Thessalia instauravit munitiones Græcorum, eo tempore, cum Veremundus Hispaniarum Rex Almansorem, Saracenorum Cordubensium Dominum, maximo prælio profligaret.

Zonar. Tom. 3. Cedren.

Auctam ferunt superstitionem hoc tempore, narrante peregrino, auditas sibi in Sicilia, apud ollas Vulcani, animorum tormenta patientium querelas, quin & dæmonum, eripi sibi animas plangentium precibus monachorum Cluniacensium. Itaque Odilo Abbas memoriam omnium animarum sanxit, sicut

Sigeb. anno. 990.

ſicut antea omnium feſtivitas ſanctorum erat inſtituta.

HENRICVS II. SANCTVS, qui & CLAUDUS. BASILIVS II. PORPHYROGENNETVS

Anno eodem Dithm. lib. 5. Sigeb. Chron. Frising. lib. 9.

HEnricus Bojoariæ Dux, primi Ottonis ex fratre nepos, regni inſignia ad Heriberto Colonienſium Præſule extorſit, conciliatiſque ſibi nonnullorum animis principum, turbidum diſcordiis aliquantiſper geſſit imperium. Æmulus erat Eghardus Marchio, Thuringorum dux, rebus geſtis clarus ac pro rege exceptus Hildeſiæ, haut exiguis Saxonum ſuffragiis ſubnixus. Sed eum Sigfridus Northemius Comes, incertum cujus inſtinctu inſidiis circumventum apud Paderbornnam interemit. Exuvias ejus uxor Ienæ condidit. Hoc exſtincto, Boleſlaus Bohemus, Henrici fautor partium, Budiſſinam, Miſnam, aliaque occupavit oppida. Hermannus contra Alemaniæ & Alſatiæ Dux, inſeſſis Rheni ripis, ne Moguntiæ inauguraretur Henricus, impedire conabatur. Sed Henricus aſtu eluſit hoſtem. Simulata enim in Bavariam reverſione, ut comperit abiſſe Hermannum, repente trajecit Rhenum, atque à Willegiſo Archiepiſcopo conſecratus eſt. Is Willegiſus fabro ortus, rotam inſignibus intulit Moguntinorum Præſulum, grandibuſque literis in conclavi juſſit ſcribi, *VVillegis, VVillegis, recole unde veneris.* Hermanni milites Argentinam, caput Alemanniæ, quod Epiſcopus Vrbis Henrico ſtuderet, captam deformârunt incendiis. Sed cum Saxonum Magnates, & Fridericus Palatinus Henrici comprobarent electionem, incaſſum laboravit Hermannus. Nec Henricus Ottonis M. ex Ludolpho nepos, quicquam ad rei ſummam profecit. Sublevabant eum Boleſlaus Polonus, invaſor Bohemiæ, Bruno Auguſtanus Præſul, frater Imperatoris, & comes Bambergenſis Henricus. Comitem hunc omni ditione exuit Imperator, Schueinfurtum ejus caſtellum pene excidit. Inſtauravit deinde Eccleſiam Merſeburgicam & alias, Giſeleri præſulis Magdeburgici avaritia, & Sclavorum incurſu vaſtatas, ſuumque Diaconum Tagmonem Giſelero defuncto ſubſtituit. Boleſlaus interea Bajoariis multum intulit damni: Bruno ad Hungaros profugit, Henricus habitu pœnitentis ſe offerens Cæſari, mancipatus eſt cuſtodiæ, Cæſar improbis, ut ſcribitur, precibus principum impulſus, duxit uxorem Kunigundam, filiam Sigisfridi Comitis Palatini. Inde Henrico, per priorem conjugem genero ſuo, attribuit Bajoariam, commendataque Regina Tagmoni Epiſcopo in Italiam proficiſcitur, Harduigum pro rege ſe gerentem Lombardia depulſurus. Ei in itinere occurrit frater Bruno, & annitentibus, quos ſecum duxerat, Hungaris, in gratiam recipitur. Sic pacata mediocriter Germania, per Carinthios Italiæ aperiuntur aditus, ingreſſiſque Harduicus Rex ſe curum fugâ ſua patefecit iter. Introitur Verona, mox Brixia, Bergomum, Papia. Henricus ibi ab Archiantiſtite & regni primoribus regale in ſolium collocatur, murmurantibus interim civibus, quos indulgentia demulſerat Harduigi. Qui & concitatâ ſubitò ſeditione, Heribertum Colonienſem lapidibus impetunt,

Siffrid. Presbyter l. 1.

Dithm. lib. 5.

Dithm. lib. 6. Huldr. Mutius Chron. Germ. lib. 14.

petunt, Giselbertum Kunigundis fratrem occidunt, omnibusque modis palatium oppugnant Henrici. Verum tuentibus se viriliter, qui pauci aderant, Germanis, excitati interim clamore, qui foris erant, Alemanni, Franci, Lotharingi, fractis intrant muris urbem, eaque direpta & incensa, ac plurimis civium trucidatis reliquos gratiam petere cogunt supplices. Sunt qui in hoc tumultu luxasse crus Henricum, atque exinde claudicasse memorant. Digressus Papia Mediolanum usque, compositisque, ut poterat, Italiæ rebus, revisit Alemanniam, Hermanni nuper ducis obitu vacuam. Eam filius ejus, puer admodum, Imperatori regendam tradidit: cui successit Ernestus, in venatione pro ferâ occisus postmodum. Tandem ulturus Boleslai Poloni injurias Henricus, suscepto Iaromiro, exule Bohemiæ duce, Satzam à civibus traditam ingreditur, mox & Pragam, jam à Iaromiro præoccupatam. Ibi Godescalci Frisingensis Episcopi concione in misericordiam flexus, Henricum carcere absolvit, captaq; deinde Budissinâ, Milzienorum urbe, Lusatorum auxiliis dæmonia adhuc colentium, Polonos oppugnare instituit. Trajectum fluminis Crosna in urbe sedens Boleslaus custodiebat: Sed Henricus, reperto per speculatores vado, transmisit sex legiones, quæ irruentes in castra, tantum ingesserunt Polonis metum, ut Henrico Posnaniam usque progredienti nihil objectarent impedimenti, nisi sicubi per insidias lacessere pabulantes possent. Itaque pacem Boleslaus per legatos precatus, obtinuit, perturbatores pacis Sclavi suspendio sunt puniti.

Dithm. lib. 6.

Inde cum fame pestilentia adeò orbem afflixit, ut tædio sepelientium, ægri adhuc spiritum trahentes cum mortuis obruerentur, & pecudes sine cura hominum per arva oberrarent palabundæ.

Sigeb. Gembl.

Defuncto interim Ottone duce Lotharingiæ, Imperator Godefrido eam Arduennæ principi assignat, invito Balduino Flandrorum comite: unde novum exstitit bellum, anceps & calamitosum. Robertus Francorum rex, & Richardus Normannorum Dux, opem Henrico ferebant, captoque tandem Gandavo & vastata Flandria, Balduinus dedit manus, & Valentinam urbem, cum Selandia Insula, pro feudo à Cæsare impetravit.

Cæterum Henrico, ut erat Ecclesiasticis addictissimus, magni nominis Ecclesiam in Germania placuit enxcitare, *eluendis, ut tum ferebat opinio, peccatis conscientiam prementibus*. Ea condita est Bambergæ, quem comitatum nuper acquisierat, omniumque ei bonorum Cæsaris hæreditas legata. Henricus *Monachorum pater* audire publicè cæpit.

Illas largitiones, impatientius ferens Theodoricus, Metensium Episcopus, Kunigundis Augustæ frater, & si orba decederet, hæres, arma occœpit agitare. Sed urbs Metensis ab Imperatore obsidione cincta, ac penè desolata, deditionem fecit, Episcopus cum Henrico in gratiam rediit.

Chron. Lauris-ham.

Fervebat eodem tempore in Anglia bellum, quo Sueno rex Daniæ subegit tandem Edelredum Regem, totaque Britannia est potitus. Boleslaus Iaromirum Bohemia ejecit iterum, & adductis in fœdus Bernhardo Luneburgensium duce, ac Mislibogo Meglenburgensi Vandalo, vastata est omnis Vandalia Imperio

Dithm. lib 7. Helm. l. 1 c. 16

perio

perio subjecta; Vandali Sclavique ad Idola sua redierunt.

Tandem Bernhardus Episcoporum monitis resipuit, solutaque Cæsari multa, pacem est amplexus. Boleslaus excidit Lebusiam, recens ab Henrico conditam: Sed à Boleslao Polono sub epulis captus, oculorum lumina & Bohemiam fœdè amisit. Boleslaum vicissim expulit Othelricus, pariterque fratrem suum Iaromirum, damnatum & carceris postea à Cesare, quod Bavaros quosdam, injussu Cæsaris munera ferentes ad Boleslaum, trucidasset. Nec diffitetur Dithmarus, eo tempore Merseburgi Episcopus, perperam consuluisse eos Henrico, qui ad hanc fido principi infligendam pœnam eum stimularint. Othelricus injustè usurpatam hactenus Bohemiam tunc gratuito Cæsaris munere suscepit. Boleslai Poloni filius Miseco, allatis donis, fidem sacramento firmavit Henrico Merseburgi, mox & pater ipse Padebronæ. At cum repressisset Cæsariano auxilio Russos, facilè mutavit fidem, neque ex condicto expeditionem adjuvit Italicam, quam iterum Henricus adornabat, & Pontificiis precibus, & suorum in Longobardia querelis imploratus.

Cosmas.

Dithm. lib. 6.

Ejus copias veritus Harduicus Longobardiæ Rex, munitionibus se tuebatur, campestri impar prælio cui comitatum saltem petenti obstinatè refragatus Henricus, multum ea re familiaribus damni peperit. Interim profectus Romam, quo Benedictum VIII Pontificem remiserat, expulsum à Gregorio æmulo, exquisitis suscipitur honoribus, pronunciaturque Augustus, Ecclesiæ advocatus.

Præcesserat Benedictum Sergius, quo sedente, Guilielmus, Tancredi Normanniæ ducis filius, adjuvante Mele seu Molocho Basilii Imp. præfecto, Saracenos ejecit Sicilia. Inde maligna prædæ divisione exacerbatus, assumptâ suorum manu valida, Apuliam Græcis obtemperantem occupat, victumque prælio Melen in suas traducit partes, qui missos adversum se Sami ac Cephaleniæ rectores, navali pugna devicit, atque ita regnum Apuliæ à Græcis ad Normanos transiit.

Platina in Sergio. Cedrenus

Successore Sergii Benedicto in sedem relocato, reflectit in Germaniam iter Henricus, fratremque suum Arnulphum Ravennæ relinquit Episcopum. Tum verò prodiens è latebris suis Harduicus, Vercellis recipitur, ac denuò regium induit fastum, multumque Cæsarianis molestiæ creat; Imperatore interim cum Rodolfo Burgundorum rege, ut avunculo suo, de tradenda sibi Burgundia agente. Ea tractatio tandem peracta offendit Burgundionum primates, nihilque profecit Imperator, nisi quod vastatæ sunt intestinis dissensionibus Burgundorum ditiones.

Dithm. lib. 7.

Sub hæc cum Sueno subacta in Britannia subito interiisset, successit ei Canutus filius: Anglis interim Edelredum è Normannia revocantibus, Haraldus & Canutus Anglorum ulturi rebellionem, CCCXL navibus advehuntur, & Londinum urbem obsident: quam, defuncto Edelredo, tuebantur filii Edelstenus & Ethmundus. Ethmundus congressus acie cum Thurguto duce cadit, cumque eo flos Angliæ: Canutus potitur insulâ. Mox recrudescit etiam cum Polono bellum, quod filium ejus Misceconem à Bohemorum duce captum, & Imperatori tra-

Matth. VVestmonast.

Dithm. lib. 7. anno 1016.

traditum, non extemplo restituisset Imperator. Miseco effusè populatus est Bohemiam, Henricus Glogoviam processit cum exercitu, variæ utrinque cædes factæ, donec Budissinæ *transigi sineret litem Imperator, non ut decebat, sed ut poterat.* Echardi Marchionis filia Polonorum regi nupsit, anno ejus seculi XVIII, quo & Lusati Mistislaum principem, quod bello Polonico negasset suppetias, Suerinum in oppidum compulerunt: juxta Obetricis & Varis pararunt facultatem ad Idola redeundi. Canutus, destructor antea Britanniæ, adversus piratas eam strenuè defendit.

Sigeb. Gembl. Boleslao Polono aliud grande cum Iaroslao Russorum principe exortum est bellum, quod is Suentipolcum Christianum ducem, expulisset, & in Poloniam iram verteret. Sed Poloni à Germanis adjuti expugnarunt Kioviam, fugatoque Iarislao, Suentipolcus regnum recepit.

Nortmannis inde Frisiam pro more non deprædantibus, Godefridus Lotharingus Comitē ibi quendam castigaturus, à Frisonibus capitur, impetrataque eis ab Imp. impunitate, dimissus obit, successore fratre. Eo tempore Benedictus Papa Bambergensem consecrarat Ecclesiam: cujus è Germania discessum prodigiosa siccitas, cœlique intemperies, animalibus quam plurimis lethifera, excepisse traditur. Aquisgranensi in conventu repertæ columnæ sudantes, quem Babo, vir Baro, XXXII filiis, & filiabus octo, legitimo susceptis matrimonio conspicuus, illustriorem reddidit.

Platin. in Benedicto. 8. Compositis ergo Germaniæ rebus, tertio profectus in Italiam Henricus, Saracenos Capua expulit, Harduicum Longobardia, ac Bubaganum Græcorum ducem, qui Mauris faverat, acerrimo bello adeo est persecutus, ut eum quoque è Troja ejecerit castro, in finibus Apuliæ eo loci condito, ubi olim Annibalis castra sunt habita. Felicitatem Cæsaris maculavit pestilentia, qua confertim milites interiere. Sunt qui scribunt, Henricum cum uxore Kunigunda ita castè ac sanctè vixisse, ut conjugali consuetudine mutuo è consensu abstinuerint prorsus, cujus rei, si vera, miror nullam injici mentionem à Dithmaro Henrici coætaneo, curioso satis etiam somniorum annotatore monasticorum. Compilator vetus & Hulricus Mutius Kunigundam aliquando adulterii suspectā, candenti ferro probasse innocentiam memorāt. Illud certius constat, insigni pietatis & munificentiæ laude floruisse hunc Imperatorem, orbumque decessisse anno imperii XXII. Sororem suam Gislam Stephano collocavit in uxorem, regi Hungarorum, cujus opera rex ipse, & populi omnes imperio ejus subjecti, Christianismum susceperunt. Proximo ante obitum anno cum Roberto Francorum rege collocutus, de emendando Ecclesiæ Reique publicæ statu, pactusque ut oportune Papam Ticini convenirent ambo, non implevit quæ destinaverat, fatis eum prævertentibus. Consultus de successore, Conradum de meliore nota commendavit principibus, quod & judicium illi sunt secuti. Sic *moritur* Groningæ, ætatis anno LII, sepeliturque Bambergæ, ubi adhuc sepulcrum coli vidimus.

Maria. lib. 3. Huldr. Mutius Chron l. 14 Suffrid. lib. 1.

A. M. 4994. Christi 1024. 13. Iul.

Eodem pene tempore & Basilius Græcorum Imperator, decessit orbus, victor Bulgarorum, quibus cum

Cedren. Zonar. Tom. 3.

cum multis annis dimicaverat, variis certaminibus & cruentis. Dum autem illos annuis expeditionibus fatigaret, singulare domi tributum instituit, quod divites pauperum in bello consumtorum hæredibus dependerent, idque græco vocabulo *allelengyum* appellavit.

Tandem anno imperii XXXVIII, cum Samuel Bulgarorum rex angustias regni sui obsepsisset, Basilius, circuito magnis itineribus monte, subitò à tergo aggreditur præsidiarios claustra custodientes, eosque in fugam agit. Capta eorum ad XV millia, ademptis oculis, relictoque singulis turmis uno duce lusco, ad Samuelem remittit. Qui non ferens tantum suorum calamitatem, vertigine properè oborta concidit, biduoque post exhalavit spiritum. Ejus patruelem Iohannem Bladistlabum cum in acie interemisset Basilius, subacta est demum Bulgaria, illustriores, quique gentis Constantinopolin translati. Bulgarorum fortunam Crabatarum mox natio, & Sirmium, Pannoniæ urbs potentissima, imitatæ, anno Basilii XLII.

Cedren. p. 587.

Eodem tempore Turci, Gens Hunnica, populosissima & liberrima, Caucasiorum montium Boreale accolens latus, à Mahumete, Persidis & Mediæ Sultano in auxilium vocati sunt, cujus antecessor Cosroës, Byzantinorum opera adversus Persas erat usus. Etenim Inargus, regii generis Persa, populares suos diutinam coquentes iram in Saracenos, facile ad rebellionem incitaverat, recuperandæque potestatis spe inflatos, multis conflictibus Cosroë superiores effecerat. Cosroës, qui Bardam Sclerum, ut ante dictum, multosque milites Christianorum in vinculis haberet, statuit eos liberare, si forte Persas illorum virtute debellaret. Nec fefellit sententia. Sclerus cum suis Persas felicibus præliis stravit, potitusque victoria refugit ad Christianos, Bardæ Phocæ se aggregans, qui tunc cum Basilio de imperio decertabat. Ejus Scleri astutum memoratur consilium. Cum enim Basilii in perduelles felicitatem suopte exemplo comperisset, Romanum, filium suum, pro transfuga subornavit ad Basilium, ut si Imperatoris partes prævaluissent, filii deprecatione evitaret periculum; seu vicisset Phocas, filio ipse veniam impetraret.

Romanus consilium id gnaviter executus, brevi collegit gratiam Imperatoris, intimisque adhibitus deliberationibus, Eunuchum illum Basilium, cujus fraude Zemiscen diximus peremptum, ut reipublicæ privatæque onerosum, depulit à gubernaculis. Imperator ablatis homini opibus, lento eum mœrore animique egritudine absumsit. Sublato deinde repentina morte Phoca, Sclerus valdè jam senex, è vastatore terrarum, studio filii, Curator palatii designatur: Sed antequam perveniret Byzantium, amisso oculorum lumine, cœcus est introductus. Basilius ea tempestate defuncto Iberiæ principe, pleramque sibi addixit, Tripolitanum, Damascenum, Tyrium, Berytium, Dynastas, qui conspiratione inita Antiochiæ agros populabantur, tributarios sibi reddidit. Mediam & Chazariam Romanæ recuperavit ditioni, anno XL imperii.

Cedren. p. 577.

Sed redeo ad Turcos. Cosroën vita functum Mahometus exceperat, à Pisasirio Arabum Babyloniorum exagitatus principe. Cui impar attraxit

Zonar in Constant. Monomacho.

Cedren. p. 634. &c. attraxit Turcos, eosque profligatis Babyloniis Indisque, detinuit in Perside, ut eorũ opera in alios etiam hostes uteretur. Obseptus jussu Sultani Araxes amnis custodiis, ne Turci ad suos remearent. Sed *pravum consilium & ingratum in caput autoris vertit.* Turci enim dolore incensi, *quod patria prohiberentur ab eo, cui ipsi suam reddidissent*, desciscunt à tyranno, & montes occupant, homines ad tria millia; prædæ habentur Saraceni. Mahumetus eos depellere conatus, misso exercitu cum ducibus xx millium. Eos Tangroiplices Mucaletus, Turcorum princeps, in fugam compellit. Asperatus ignominia Sultanus oculis multat duces, & dira minatus suis, facit, ut ad Turcos fugiant, eorumque augeant vires. Ita confluente ad Tangrolipicen acerrimo quoque prælio certare ausus est cum Sultano, quingenta hominum millia offerente certamini profligatumque occidit. *Platin.* Inde patefacto Araxis transitu fluminis, innumera suorum agmina adducit in Babyloniam, & Saracenicum imperium in se suosque populares transfert. Ab eis Hierosolymam hoc tempore captam, nonnulli scriptores memorant.

Basilius interim crebris elatus victoriis, cives juxta ac milites cœpit contemptui habere, *eruditionem ut rem supervacaneam & inutilem spernere. Fiscum, obstructis liberalitatis foribus, refersit thesauris*, ducenta millia talentorum auri, præterq; gemmas & margaritas, infinitam argenti copiam congessit, *quæ opes in conclavibus, inutile terræ pondus, jacebant.* Pertinax ipse decretorum, iræ dissimulator, sed quam differret, non auferret, metum incussit subjectis. Cum præmissis copiis, in animo haberet Siciliam repetere, satis intercepus subsequi duces suos non valuit. Vixit & regnavit annos LXXII exemplo nullo; solus quinquaginta & amplius: reliquo tempore collega primum patris, deinde Nicephori Phocæ, ac post illum Zimiscæ, sed nomine tantum tenus. Ipso regnante, Bruno Episcopus Borussos cupiens ad Christum traducere, peremptus ab iis prævivit morte. *Ditm. lib. 6.*

CONRADVS II. SALIQVVS, Occidentis.

CONSTANTINUS VIII.

ROMANUS III, ARGYROPOLUS.

MICHAEL IV, PAPHLAGO Orientis Augusti.

Defuncto Imperatore Henrico, congregari cum præcipuis Episcopis principes, Benno Saxoniæ, Adelberto Histriæ, Hetzilo Bajoariæ, Ernestus Alemaniæ, Lotharingorum Fridericus, Ribuariorum Gozelo, Cuno Francorum, Vldaricus Bohemiæ duces, in quadam Rheni insula creant Imperatorem Cunonem seu *Conradum* majorem, Francorum ducem, Patruo Brunonis, quondam Papæ, genitum, materna stirpe è priscis Franciæ regibus ortum. Is patruelem suum Cunonem minorem, competitorem imperii, modestia & gravitate superavit. Vxorem habuit Giselam, Henrici Imp. consanguineam, Hermanno Alemanniæ quondam duce ortam, matre Burgundica. Ea Suevorum ante nupta duci Arnolfo, Ernestum ei & Hermannum pepererat: Conradus ex illa Henricum filium tulit. Kunigundis Augusta insignia Cæsarei apicis publicè *Anno eodem. Vvippo de vita Conra. Salici. Godefr. Vyterb. parte 17. Frising. l. 6. c. 28.*

publicè Conrado tradidit. Archiepiscopus Mediolanensis, reliquique Italiæ Optimates Constantiæ jurarunt Cæsari: Ticinenses repudiati sunt, quod regium in urbe sua palatium destruxissent. Basilea urbs in confinio Burgundiæ, Alemanniæ & Franciæ sita, ditionis erat Rodolphi, regis Burgundionum, cujus è sorore neptis Gisela Augusta erat. Is rex, quod liberis careret, Henrico II, delegaverat regnum, proceribus invitis. Conradus ergo Basileam occupavit, tentaturus, utrum pactis Rodolphus staret: eique civitati Episcopum præfecit, non sine pecunia, quam tamen post eum pro sacro munere accepisse pœnituit, teste Wippone, qui à sacris Conrado fuit, & vitam ejus mandavit literis. Principia igitur imperii tranquilla & felicia fuêre Conrado, celeriter discussis, quæ à Boleslao Polono, & Roberto Franco ingruebant, bellis. Item quæ Cuno minor & Ernestus Imperatoris privignus, & Fridericus Lotharingus moliebantur. Erat enim *constanti pectore ac imperterrito Conradus, virtutis indomitæ ac penè infatigabilis, strenuus violatorum pacis vindex.*

Tertio imperii anno Henricum sibi filium, puerum, adhuc destinavit successorem, actis Aquisgrani comitiis, conscriptoque exercitu Italiam adiit. Papienses bello coëgit reficere arcem, quam demoliti fuerant. Ravennates mota seditione expellere eum urbe tentantes, Teutonica vicit virtute, misericordiamque supplices petere compulit. Ibi *militem* quendam, cujus pes supra talum eo prælio fuerat abscissus, *plenis argento ocreis remuneratus est.*

Inde Romam profectus, à Iohanne XXI Papa accepit diadema, mediusque duorum regum Canuti Angliæ, Daniæ & Norvvegiæ & Rodolfi Burgundiæ regis, ad cubiculum deductus legitur. *VVippo & Godef. Viterb.*

Iohannes iste nullis ante sacris initiatus, Benedicto VIII successerat, cujus speciem atro in equo ferunt occurrisse cuidam Episcopo, rogantem, ut eleemosynæ quædam Benedicti nomine de justè partis erogarentur, *nam quæ ab ipso præstitæ essent, nihil juvare, quia è rapinis datæ fuerint.* Talibus spectris satisfactiones vivorũ pro mortuis nitebantur. *Platin. in Benedicto 8 & Ioh. 21. Anton. lib. 16.*

Oborto tum Romæ de corio bovis litigio inter milites duos, Germanum & Italum, ad verbera, & mox ad prælium processit tumultus quo innumeri periêrunt. Inferiores congressu Romani, nudis pedibus, insertisque collo laqueis veniam precati obtinuerunt. Subjugata deinde Conrado Apulia, Normannis attribuitur, ut eam Imperatori Teutonico adversus Græcos pro feudo defenderent.

Potiebatur tunc rerum apud Græcos Romanus III. quem Constantinus successorem legerat.

Basilio enim orbo è vivis sublato, Constantinus frater ejus jam senex, Ventris ac Veneris mancipium, dominari liberis capitibus cœperat, insano aleæ studio, theatrisque & venationibus addictus. Hic in barbara prodigus mancipia, in optimos quosque tenax, tantum inertia sua afflixit remChristianã in Oriente, quantum eam frater Basilius instaurare concupierat. Præcipuæ urbes Syriæ & Phœnices, interfectis præsidiis, libertatem resumere ausæ. Pazinacas tamen, Scythicam gentem, Dux ejus Constantinus Diogenes, Syrmii & Bulgariæ *Zonar. Tom. 3. Cedren. p. 594. 595. 598.*

riæ præses, ultra Istrum profligavit: Classem Agarenorum, Cycladas vastantem, devicit dux Sami. Morti confinis Constantinus, ut imperium filiæ relinqueret, allaborare omnibus mòdis cœpit. Itaque Romanum Argyrum, virum illustrem, simulata primum ira, conjuge sua spoliat, quæ attonsa, quasi liberando è discrimine marito, cœnobium ingreditur. Inde in palatium accito, filiam suam Zoen cum imperio dat pro uxore habendam, tertioque post nuptias illas die, naturæ persolvit debitum, rebus humanis LXX annos, summa potestate usus triennium. Laudatur in ipso placabilitas, & de injuriis præcipitanter illatis pœnitentia. Nam illustrium plerosque, vanis perduellionis criminibus circumventos, ut Michaelis Burtzæ filium, Nicephorum Comnenum, Romanum Scleri filium, Romanum Curcuam & alios, aut interfecit, aut privavit oculis. Sed *turpissimum principi, ea per iracundiam committere, quæ infecta fieri nulla pœnitentia queant.*

Romanus, dictus Argyropolus, quod ad prodigalitatem usque videretur munificus, allelengyum tributum funditus sustulit, refocillavitque Episcopos per id penè ad egestatem redactos. Zoës Augustæ sororem Theodoram, ob clandestina consilia seposuit in insulam, Cõstantinumque Diogenem ob affectatæ crimen tyrannidis in turrim conjecit, qui postea, ne proderet conscios, suopte se præcipitio interemit. Cum autem Romanus per decessoris Soceri desidiam receptas sciret Saracenis urbes Syriæ, repetere eas bello perseveravit, magni nominis avens, etiamsi hostes sine sanguine easparati essent restituere. Sed *sanguinis fundendi cupidus largiter eum dedit*, clade nobilitatus maxima, quum Saracenis castra ejus fame fatigãtibus, amisso omni instrumento regio, ægrè evaderet Antiochiam. Nec in Sicilia Italiave quicquã actum prosperè, pudenda ducũ inscitiâ. Normanni Apuliã, Conrado Cæsare adjuvãte, possederunt. In Syria tamen, coita cum Tripolitano Amira, qui ab Ægyptio desciverat, societate, duo recepit castella Romanus. Georgius Maniaces expugnavit Edessam, epistolamque Christi scriptã manu Abgaro, ut putabãt, regi, transmisit Constantinopolin. *Cedren. p. 601.*

At Romanus ex infortuniis suis pejor, ut amissa pensaret, pro Imperatore Exactor, acerbus quæstor, è tanto opum contemptore factus est, obsoleta patrum debita à liberis postulando, multos ad egestatem adegit extremam. Nec parcior ædificationum interim, *diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis*. Profligatis verò per duces classiarios è mari Saracenis, unde imperium acceperat, perdidit. *Zonar. Tom. 3.*

Nam dum è sterili sua Zoë jam quinquagenaria, sexagenario major ipse sobolem exsculpere omni arte humanâ magicâque annititur, irritus propositi rarius eam cœpit attingere. Qua alienatione irritata mulier indomitæ libidinis Michaelem Paphlagonem, cujus faciem natura expolierat ad venustatem, deperire incipit, qui ob id suspectus Romano, ejurat facinus, correptusque ob perjurium morbo comitiali, firmat Imperatori opinionem innocentiæ, non judicanti amari illum aut amare posse, qni tanto malo conflictaretur. Quare deleta adulterii suspicione, Paphlago noctu pedes fricat Romano, nec segnior Augustę con-

concubinus, tandem incantamentis & balneis exanimato domino, post annos quinque imperii & semestre, pro mæcho Imperator est declaratus, mirâ æterni Numinis tolerantia.

VVippe de vita Conrad Sigeb. Gembl.

Dum illa fiunt, & Italiam componit Conradus, occidentis Augustus, conspirationem in Germaniam obortam clementia divina brevi discussit. In conjuratis erant Fridericus Lotharingus, Cuno Wormatiensis, Ernestus Alemannorū dux, privignus Imperatoris. Friderici molitiones (vitricus is erat Cunonis) mors antevertit, Gothelo dux Mosellanam exinde ditionem accepit. Cunonis odium vi sua majus erat, Ernesti maxima audacia enituit. Hic collecta juventutis prævalida manu, Alsatiam vastat Burgundiamque; vocatusque Vlmam, minimè supplex venit, certus nihil concedere Imperatori. Sed cum Comites quidam negarent arma se laturos in Cæsarem, desertus à suis, deditionem fecit, & Gichinstainum pro captivo missus est. Cuno propugnaculorum destructione emercatus Conradi gratiam: Rodolphus Burgundiam tradidit, quæ à temporibus Arnulphi Cæs. annis plusquā cxxx gentis suæ habuerat reges, Adelbero dux Histriæ, id est, Carentanorum, reus item majestatis, excidit principatu, quem Cunoni, jam ex hoste socio, assignavit Imperator. Werinharius Argentinensis præsul, legatus ivit ad Michaëlem, novum Orientis Cæsarem, quo Byzantii consumpto, Michael aureis literis legationi respondit, haud dubiè, ut conjunctis viribus Saracenos, Sicilia pellerent. Ierosolymam instituerat proficisci Episcopus, ubi tunc templum sepulcro sacrum Dominico, incendio deletum à Mahumetanis, conjux Amiræ Ægyptii Christiana instaurabat, impensis adjuta Romani & Michaelis Imp. Sed variis impeditus casibus in via defecit peregrinator. Conradus Augustus, exempto rebus humanis Rudolfo, hæreditatem Burgundiæ sine bello non crevit Odo eam Cāpanus, Imperatricis materterâ, Rodolfi sorore genitus, armis sibi asserebat; qui cum Conradus fortibus congressus auxiliis, trucidato tandem in fugæ æmulo, in provinciam redegit regnum, anno MXXXV. Eodemque tempore Misleconem Polonum revocavit ad obedientiam, qui Ottonem germanum suum dejecerat regno. Laudatur in eo bello Conradi magnanimitas, qui captum ab Vdalrico Bohemo, ad quem confugerat Misseconem accipere noluerit, *proditorias detestatus artes*. Misseco ambivit deinde gratiam Conradi per Giselam Augustam, tertiamque in Poloniæ partem restitutus, Casimirum reliquit, Imperatoribus tributarium.

VVippo Cedren. p. 603.

Herm. Contra. Chron. Ant. Bonf. de reb. Hunga. VVippe in vita Conra. Saxo l. 10.

Obortum deinde & cum Stephano Hungarorum rege, & Luiticis paganis bellum, quod pari felicitate Conradus Cæsar finivit. Stephanus filio suo Emerico, quem ex Henrici II sorore procreaverat, Bavariam vindicabat, sed progressus in mediā Imperator Hungariam, ad pacem adegit Stephanum, morte præsertim Emerici adeò fractum, ut filiū, cui ditiones quæsierat, jam pro Deo tutelari superstitiose inciperet venerari. Luiticos duello probantes (quæ tunc nimium vigebat stultitia) justam sibi in Saxones belli causam esse, cædibus & insectationibus acerrimis vectigales Christianis reddidit. Henricus filius Imperatoris

ris subegit Bohemos; cui mox Canutus Anglorum Danorumque rex, filiam junxit Chunelindam: quæ post biennium, edita in lucem filiâ, vitam in Italia clausit, & Limburgi, quam arcem Conradus in cœnobiū verterat, tumulata est. Italia eo tempore pestifero quassabatur motu, Episcoporum imprimis culpa, Mediolanensis, Placentini, Vercellensis, Cremonensis, quos Imperator suscepta expeditione comprehensos misit in exilium, murmurantibus non paucis, qui id absque Synodo haud ritè fieri censebant. Sed Conradus Parmensium seditionem severè ultus, transcendit Apenninum, Trojamq;, Capuam & Beneventum legibus firmavit & justitia. Dum ulcisci atrocius Mediolanensium perfidiam statuit, terretur quorundam sermonibus, Ambrosium se vidisse narrantium, minaci vultu pœnas Conrado intendentem. Igitur compositis dissidiis revisit Germaniam, ægrotantem exercitum refecturus, dumque omne regnum serenitate pacis illustratum comperit, Burgundiam tradit filio, ac paulo post jam de otio sibi blandiens, Vltrajecti Frisiæ *moritur*, anno potestatis XV. Corpus ejus Spiræ conditum. Præcesserat obitum trabis igneæ in terram lapsus, secutum & solis deliquium.

Huld. Mutius lib. 14. Herm. Chron. A. M. 5009. Christ. 1039. 4. Iun. Cedren. p. 604. 607.

Deterior Græci & Asiatici imperii sors fuit, cui Zoë Augusta cum Michaële malis artibus marito præsidebat. Nam totum illud septennium, quo adulter tori solii que Augustalis potiebatur, Cometis, pestilentia, siccitate, fame, terræ motibus, omnique infestum infortunio fuit. Locustæ tantis catervis depascebant agros, ut incolæ novas sedes quærerent, quæ vento in Hellespontum demersæ, cum aliquandiu jacuissent in littore, revixerunt demum, Thraciamque triennium depopulatæ, apud Pergamum tandem mira multaque strage interiere.

Zoë Regina, quæ Michaelem tori primum, inde imperii fecisset cōsortem, aliquantisper simulato demulsa obsequio, at brevi redacta in ordinem, pœnas dedit fraudis in Romanum maritum admissę. Amoti ab ea Michaelis jussu ministri, appositi custodes, nec quisquam admissus, nisi qui vigilum præfecto causas adventus sui explicasset. Id de Ioannis Spadonis Consilio gestum, hominis vigilantis & acuti, nec epulis addicti, nec vino, qui Michaelem, ut germanum suum, ad apicem rerum imprimis promoverat. Quocirca in eum præcipua imperii administratio incubuit, Michaele ob morbum (dæmoniacam invasionem ex Cedreni sententia) publico abstinente. Cum eo Amiræ Ægyptii vidua tricennales pepigit inducias. Georgius Maniaces usus Saracenorum dissidiis, de Siciliæ dominio dimicantium, totam Francorum adjutu, recuperavit insulam, quemadmodum pactus erat cum Conrado Græcus Imperator. Sed postquam Stephanus, cui Michaëlis erat nupta soror, incuria sua Sultanum dimisisset, atque ob eam inertiam increpationibus esset & verbere impetitus à Maniace, homo aulico prævalens favore & affinitate regia tyrannidis crimine sugillat principem egregium, effecitque ut dignitate multatus, carceris sordes haberet rei benè gestæ mercedem. Stephanus fallendi melior quam dimicandi cum hoste, totam mox Siciliam amisit; exemplum evidens, *quantum calumnia & præposterus in suos*

Zonar. tom. 3.

Cedren. p. 606.

Cedren. p. 624. *suos amor apud mulierosos valeant.* Gatacalon Ambustus Messanam defendit Græcis, plurimoque Saracenorum sanguine litavit Christianis. At Germani stipendio fraudati à Doceano, Maniacis successore, desciverunt à Græcis, belloque petiti, ad Cannas eos profligarunt, vindicata sibi exinde Italia, quatuor tantum urbes Brundusium, Hydruntem, Tarentum & Barin Byzantinis reliquerunt.

Sigeb. Chron. Claruerunt hujus in seculi barbarie Fulbertus Episcopus Carnutensis, Berno Augiensis, Glaber Rodolphus monachus, historiarum sui temporis scriptor, Wippo presbyter, Guido Aretinus Musicus, qui sex syllabis modulatim appositis, Musica intervalla digitis distinguere docuit.

In Gallia aliqui tanquam per delatas cœlitus literas militiam damnavêre, & direptorum repetitionem; imperarunt jejunia omnibus, aliaq; his similia, quibus Gerardus Cameracensis antistes restitit. *Helm. l. 1. c. 29. 20.* Godescalcus Obotritorum dux, quod Nordalbingi patrem ejus Vidonem interfecerant, universam evastavit Holsatiam Stormariamque: at perculsus tandem animi, recipit Christianismum, deletamque apud Sclavos religionem masculè instauravit.

HENRICVS III. NIGER, MICHAEL PAPHLAGO. ZOE & CONSTANTINUS IX, MONOMACHUS.

Anno eodem. Herm. Contract. in Chron. Lamb. Schafn. de rebus Germ.

HEnricus III, à crinium colore Niger dictus, Conrado patri successit. Adversus eum cristas erexerat Pretislaus, Bohemiæ se ferens Regem, adjutusque ab Hungariæ Rege Petro, concædibus Sylvarum obstruxerat aditus. Henrico prima expeditio infeliciter cessit; dum irrumpit vastatque Bohemiam egregios amisit duces. Sed cum Hungari expellerent Petrum, substituto ei Ovone, Henricus suscepto in fidem exule, regressus in Bohemiam, contumacem principem obsides dare, & Ratisponæ deprecari culpam coëgit. Poloni requirunt Boleslai filiū, Cluniacensem amplexum disciplinam, eumque promisso Pontifici tributo, ad Reip. administrationem evehunt. Inde cum Hungaris, minaciter reposcentibus regem suum, ut pro arbitrio de eo statuerent, grãde & diuturnum bellum exarsit. Imperator in Pannoniam progressus, expugnatis licet urbibus aliquot, non persuasit recipere Petrum; principem ab ipso constitutum, mox Ovo rex in Bohemiam depulit. Sed altera expeditione obsides, munera, pacis per jusjurandum confirmationem, Hungaris vix impetrantibus, accipiens, discessit. Sic constituta Imperii pace Agneten Wilhelmi, Pictavorum principis, filiam regalibus sibi nuptiis Ingelheimi sociavit, ubi gravitas en…t Imperatore digna. *Nam histrionibus & Saliis certatim eo confluentibus, neque cibum dedit, neque præmia, quæ in illos essent impendenda, egenis erogari præcepit.* *Herm. anno 1043. Gotf. Viterb.* Tranquillitatem hanc geminum interrupit bellum, Lotharingicum & Pannonicum. Illud movit Gotfridus, Gozzilonem fratrem suum, ignaviæ obtentu, ducatu à patre relicto privans. Hoc renovavit Ovo, jurejurando violato iterum sibi usurpans Pannoniam. Hic masculè *Dubr. l. 7.* devictus ab Henrico; ac deinde à Petro restituto comprehensus, capite exsolvit pœnas scelerum. Pannonia feudum Imperatoris factum, cujus partem dictam Austriam, Al-

bertus

bertus Bavarus accepit, primus Austriæ Marchio factus. Gotfridus desperans rebellioni, cum se suaque dedidisset, in custodiam missus est. Eodemque tempore Michael Paphlago, Græcorum Cæsar pœnis ultricibus maturescebat. Frater ejus Iohannes Spado, dictus Orphanotrophus, tributis vexabat subditos: Michaeli persuaserat, ut quoniam ingravesceret morbus indies, adoptaret sororis suæ filium, Michaelem Calaphatem, summæ potestatis hæredem futurum. Michael dat Zoæ Augustæ negotium, quæ obnoxia ipsius imperio, nec ausa refragari, Calaphatem solennibus ceremoniis sibi arrogat filium, avunculus eum Cæsarem appellat.

Cedren. p. 010. Evidens tum superstitionis vanitas apparuit. Cum enim totis sex mensibus non pluisset, fratres Imperatoris circumtulerunt per urbem reliquias, quas putabant, sanctorum, interque eas & Epistolam Christi ad Abgarum olim, quemadmodum jactabatur, scriptam; atque à palatio Blacemas versus procedentes pedibus, supplicant Deo. Sed rudes veræ peccatorum expiationis homines, non tantum pluviam hoc modo nullam impetrarunt, sed & grandine insuper percussi sunt horrendâ, quâ arbores comminutæ, tegulæque domorum prostratæ. Pari pietate Michael ipse, jam quoque hydropicus, Demetrii martyris imploravit opem Thessalonicæ. Nam nihil adjutus, Bulgariam quoque amisit, ob inique mutatum tributum. Igitur nimis dedecorosum professus sibi, *si qui nihil attulisset ad imperium, partem ejus ullam rapi à quoquam pateretur*, expeditionem in Bulgaros pronunciat, haud Zonar. Tom. 3. irrito conatu. Nam Alusianus quidam, Aaronis quondam Bulgarorum regis filius, cognito popularium errore, qui subdititium quendam pro se creassent ducem, occultè se insinuat familiaribus, factusque imperii consors. Dolusianum suppositititium inter pocula captum excœcat. Inde gentem Bulgarorum ad Michaelis reducit obedientiam. Ea potitus insperata victoria Michael facinora sua confitetur Sacerdotibus, abjectisque Augustalibus, initiatur divinis mysteriis. Itaque *mortem peccati voluntariam elegit, jamjam cælesti succubiturus indignationi*. Zoën ne ad colloquium quidem admisit postea, sed execratus flagitia sua paulò post vita cessit, acto potestatis septennio, perpetuo numinis iræ obnoxio.

Successit Michael Calaphates, piscatore olim navium genitus, homo improbus & ingratus. Hic Zoën, cui juraverat obsequium, relegavit. Ioannem avunculum suum, cujus studio tantæ culmen dignitatis adscenderat, depulit gubernaculis. Cognatorum plerosque emasculavit, maritos etiam & patres. Sed *scelestum mortalem vindicta non dormitans celeri apprehendit pede*. Byzantina civitas impium detestata principē, excitato tumultu, Theodoram à Zoë sorore ad monasticum damnatam exilium, in theatrum portat, Augustam consalutat. Sedandæ seditioni, Constantinus, Calaphatæ avunculus, subito revocat Zoën, sed majore & suo & Consobrini malo. Zoë enim memor injuriarum acrius factiones accendit. Commissa in urbe pugna; intermtis licet per prætorianos tribus civium millibus, superiores tamen urbani, Michaeli & Constantino, in monasterium abditis, eruunt Cedren. p. 618. oculos,

oculos, ubi eque eos pellunt, potentiæ quatuor solum mensibus elapsis, iisque assiduo terræ motu horridis. Ita Byzantinum imperium in gynæceum devolvitur, tristi interitus præsagio: Quæ tamen dominatio trimestris tantum fuit. Nam Zoe viri cupida, *Constantino* nupsit *Monomacho*, neptis quondam Romani Argyropoli marito, quem ob suspicionem consuetudinis cum Zoe, Michael exilio punierat. Monomachus Scleræ nam exilii habuerat Comitem voluntariam, fœminam pulcerrimam, quam potitus imperii, pari cum Augusta loco habuit, non refragante jam propter senium. Quali regiæ statu non mirum, si malè imperium habuit.

Cedren. p. 623. Zonar. tom. 3. Triballi & Servii latrociniis vexati à Scythis, duce Stephano, patre Calephatæ. Michael Dyrrachio præfectus à Monomacho, rei militaris rudis, cæsus cum XL militum millibus. Georgius Maniaces, dum Rempubl. strenuè gerit in Italia, domi calumniis agitatus & injuriis, tyrannidem arripit, prælioque superior, vulnere demum accepto lethali, concidit in Bulgaria. Theophilus Eroticus Cyprum alienat, qui classe vincitur. Ioannes Orphanotrophus Theodoræ, ob exilium ei suum iratæ, oculis pendit supplicium. Leoni Tornicio Monomachi cognato, multorum votis maxima potestas destinabatur. Monomachus raso ejus capite, fortunam se simul erasurum ratus, hominem tanto citius ad res novandas impulit. Nam quod acceptissimus esset Macedonibus Leo, recipitur Adrianopoli, collectoque celeriter exercitu oppugnat Byzantium, cepissetque, si victoria uti scisset. Sed tardior ingenio, dum occasionem fronte capillatam dimittit è manibus, rejicitur ab urbe postmodum, interque importunas moras, evocatis è Media & Abasgia legionibus, deseritur à suis excæcaturque.

Eo hoste domito, confestim alius emersit, Russorum princeps Vladomirus. Ille ob unum è suis, per litem forte obortam, Byzantii occisum, infinitis cum monoxylis (navium id genus erat) aggressus Constantinopolin, nullam pacis admittebat conditionem, quantumvis honestissimam. Multitudine confisus pugnatorum, quorum ad C millia adduxerat, nihil moderatum sapiebat. Sed Deo iniquitatem aversante Barbarorum, partim triremibus Græcorum, partim ventis adversantibus, internecione ferè occiderunt: eo tempore cum in Germania etiam Sclavi Saxoniam vexantes, victas Henrico porrexerunt manus. *Cedren. p. 626.* *Herm. Contra. anno 1045. Lamb. Schafn. Brenno Cardin. in vita Hildeb. Frising. l. 6. c. 32.*

Romanæ urbis inquilinos solitis sub hæc factionibus intumuisse lego. Benedictus IX Magus Papa jam duodecennis, ob immania scelera dejicitur sede, Sylvestrumque III. pecunia inducunt aliqui. Mox Benedictus, favore factionis suæ restitutus, pellit Sylvestrum, & Ioanni Gratiano Britannicis reditibus elocat thronum. Ita tres simul Papæ Romanæ insultabant sedi. Indignitatem rei detestatus Imperator, licet Hungari excæcato rege Petro denuò cum irritarent, tamen in Italiam adornavit iter, actisque Synodis, Sutrii præsertim, Pseudopapas Canonica notatos censura, depulit Ecclesia, & Suidegerū Saxonem, Bambergensem Episcopum, præfecit cathedræ renitentem, qui nomine Clementis II auctus, consecravit Henricum Cæsarem, jurantibus Roma-

Romanis se citra Imperatoris suffragium neminem Papam facturos. Henricus plurimum tum Ecclesiis per Italiam Germaniamque prospexit de pastoribus; Normannis duces dedit, relictoque Benevento Græcis revertit in Germaniam. Ea novis Gotfridi, cui captivitas erat relaxata, & Theodorici Comitis, ob ereptum pagum, seditionibus cœperat laborare. Imperator suffecto in locum Clementis II, qui post menses IX Benedicti decesserat veneno, Episcopo Brixiensi, firmatâque cum Henrico Galliarum rege amicitia. Theodoricum Comitem in Phladirtinga accipit occisum, per Episcoporum Leodiensis & Trajectensis copias. Mox paucis Papatus diebus, exstincto Damaso II, substituit Brunonem Alemannum Tullensem Episcopum, qui Leonis IX nomen sumpsit. Ab hoc diris devotus Gotfridus, Imperatoris iterum exambiit gratiam: Balduinus Flander ejus socius contempsit anathema pontificis. Sed vastata à Cæsarianis provincia sua, aliam induit mentem, placatoque Henrico, obsides dedit.

Papa, actis Rhemis, Moguntiæ, Romæ Synodis, Simoniacos & Berengarianos damnat. Etenim Berengarius Presbyter Turonensis, perspectis absurditatibus, quæ transmutationem panis in corpus Christi, à nonnullis assertam, sequi videbantur, in mystica Christi cœna non corpus ejus, sed figuram esse corporis docebat, unde & adversus eum, & pro eo multum à variis, tam scriptum est, quàm disputatum, donec eum pontifices abjurare dogma, cõtrariumque ei errorem stabilire coëgerunt. Græci verò pontificum Romanorum ambitionem, toti se Ecclesiæ Christi pro dictatoribus obtrudentium palam detestabantur, clericorum etiam conjugia, ut divina lege permissa asserebant. Atceremonias quasdam Latinorum imperitè cavillando, Zelum in quibusdam scientia vacuum inaniter ostentabant.

Erat tunc in periculo Græcorum imperium ob Turcarum invalescentem potentiam. Cum enim è Babylonia, Basilio regnante, occupata, Mediam incursarent, repulsique à Byzantinis, iterarent expeditiones, misso tandem Seriphe (is Sultani successor erat, tali ex lege, quali apud Byzantinos Syncellus patriarchæ) fœdus postularant, sed indignum adeò, ut Imperatorem Sultano tributo vellent obstrictum. Oratore, ut par erat, indignanter dimisso, percursabant Orientem Turcæ, & ad oram maritimam Constantinopoli obversam proferebant castra. Monomachus Imperator, qui nuper Pazinacas Scythas, ductu Regenis transfugæ reguli, deviceràt, & ad Christianismum adductos collocaverat in Bulgaria, eorum XV millia in Iberiam deduci jubet, adversus Turcas militatura. Nam Turci ab Aarone Mediæ præside erant victi quidem, sed Liparitas Iberum rex captus, Sultano juraverat, non se in Turcas amplius pugnaturum. Verum Pazinacæ Chrysopolin transvecti, progredi ulterius recusarunt, trajectoque ut erant in equis, audacter Hellesponto, suis se junxerunt popularibus, Thraciamque & Macedoniam, imò & vicina Byzantio quoque populati, multis acceptis illatisque cladibus, vix tandem XXX annorum inducias pepigere. Turcæ interim pro libito grassabantur, quibus ipse

Cedren. pa. 638. Zonar. Tom. 3.

Cedren. p. 648. 649. Zonar. in Monomachi regno.

Monomachus, profusis in ædificationes thesauris, ac deinde avocatis limitum præsidiariis, ut stipendiis parceret, stultissimè aditus patefecit. Nationes enim, quæ augustias provinciarum tuebantur, ab antiquo liberas, eo nomine, illigare tributis stolidus princeps conabatur, eaq; intempestiva avaritia eas Turcis faciebat obnoxias. Quorum impetum, *ne laxatis habenis omnia prosternerent, divina cohibuit manus*, immisso in Sultanum Persiæ, ejusque fratrem Abrahamum intestino dissidio, quo mutuis Barbari cladibus tardarentur. Eum in statum deducta re Græcorum, Latinus Imperator Hungaros, quod malè fidem pacemque colerent, primò per Ratisponensem Antistitem Gebhardum, inde etiam per Albertum Marchionem Austriæ & Bavaros, tandem suopte ductu adortus, novam postulare veniam coëgit. *Sed malè resarta gratia mox dissilit*, Andrea rege modo hoc, modo illud sibi indulgeri cupiente. Imperator Berzisburgum, id est, Presburgum multiplicibus oppugnans machinis, cum frustra niteretur, nec Leonis IX interventu mitesceret Andreas, anathemate eum papali perculit. Papæ pro Bambergicis & Fuldensibus, quę reposcebat, legatis, Samnium, Calabriam, Campaniamq; velut cambii jure tradidit, quibus in locis tum Normanni violentius dominabantur. Leo instructus Teutonum auxiliis, Normannos, quanquam subjectionem promittentes, bello aggreditur; excedere Italia jubet. Conserto prælio, Germani pleriq; occumbunt, deserti ab Italis, Papa gravi afficitur clade, occulto DEI judicio, ait Hermannus ejus temporis scriptor, quia tantum *sacerdotem spiritualis potius, quam pro caducis rebus, carnalis pugna decebat, & nefarios homines ob impunitatem scelerum, vel quæstum avarum ad se confluētes, militatum ducebat secum*. Igitur in castello quodam obsessus abolere cogitur anathema Normannis dictum, ac Beneventum in custodiam abripitur.

Herm. Contract. anno 1050. &c.

I Amb. Schafn. Anno 1053.

Henricus filium suum adhuc infantem Tribuatiæ regem curat designari, & Conradum Bajoariæ ducem Comitiis abstinentem, privat ducatu, mussantibus cunctis ordinibus, *Imperatorem à tenorè virtutis ac justitiæ indies deflectere*. Cōradus Andreæ se applicans, Carinthiæ partem ab eo impetrat, quo tempore Leo correptus languore, restitutus est à Gisulfo Sedi Romanæ, ac paulo post obiit diem, ad quinquennium Papa. Huic Imperator Gebhardum, Aichstatensem Præsulem substituit, Victoris II, nomine insignitum, petitumque mox toxico, sacro Romæ calici indito; quo liberatus, convocato Florentiæ consilio; multos Episcopos Simoniæ aut scortationis damnatos exautoravit, præsente Cæsare. Henricus Beatricem principem Italicam, Marchionis Tusciæ viduam, quam Gotfridus Lotharingus, denuò rebellis, uxorem duxerat, ut ejus prætextu opum Italiam posset invadere, redegit in potestatem, & Ottonem Novariensem Episcopum ablegavit Byzantium ad Constantinum Monomachum, articulari morbo nuper & pleuritide exstinctum, anno imperii XIII, cui successerat Theodora, Zoës Augustæ soror, quæ sequenti anno (is erat supra millesimum LVI) legatis suis Episcopo adjunctis, amicitiam pactumque vetus cum Henrico renovavit. Ipse annum unum & menses IX ad clavum sedit, exutisque interim

Herm. anno 1055. Schafn.

Idem Anno 1056.

terim honore & facultatibus nonnullis procerum, Iliaco morbo periit, ſequente mox Henrico, cujus exercitum Luitici Sclavi, interemptis ducibus, proſtraverant: Balduinus etiam Flander Belgicam inquietabat Galliam. Quibus in turbis infirmatus Cæſar, Bothfeldii Saxonum moritur, præſente Papa Victore II. Vixerat annos undequadraginta, imperaverat XVII, majeſtatis Cæſareæ adverſus ambitionem Pontificiam egregius, ac penè ultimus conſervator, ſucceſſit Hēricus IV, ſeptimum annum agens.

Saxo Grammatic. lib. 10. Ma. VVeſtmonaſt.

Eo tempore defuncto Canuto, magno illo Daniæ, Angliæ & Norvvegiæ Rege, cui non minor juſtitiæ & religionis, quam imperii prolatandi cura fuerat: Canutus ejus filius, Daniæ & Angliæ Rex, Norvegorum defectione, ac titubante Anglorum fide territus, fœdus inierat cum Olai Norvegi filio Magno, ut ejus, qui prior deceſſiſſet, ſuperſtiti regnum cederet. Cumque priora Canutum fata abſtuliſſent, Dani curioſius fœderis pignus, quam debitam regno proſapiam intuentes, exclamationem extorſerunt Saxoni Grammatico, quâ *adultæ religioni eam exoptat vim autoritatemque, qualem inter antiquos tenera atque enervis habuerit.*

Verum ut Magni votis Danica fides reſpondit, ita Suenonis, conſanguinei ejus, crudelitatem Anglica perfidia circumventam oppreſſit. Nam Haraldus Godovino natus, participato cum incolis conſilio, Danicum, ut erat per præſidia diſtributus, exercitum excipi vicatim conviviis juſſit, meroque ac ſomno ſopitum unica nocte trucidari. Ea nox vetuſtam Danorum dominationem, ſuque majorum virtute elaboratum finivit imperiū; Angli dominium ignavia perditum ſcelere an arte receperunt. Haraldus Eduardo permiſit Angliam, *vernæ procerum, contentoque quod alii fructum poteſtatis, ipſe umbram tantum ac ſpeciem teneret.* Sueno Anglia pariter Daniaque extorris adivit Sueciam, è qua, excuſſu equi pereunte Magno, revocatus, avitum regnum recuperavit, ſed nequaquam à felicitate, ut *propagatum publici ſementem odii rerum geſtarum gloria aboleret.*

HENRICVS IV. OCCIDENTIS: MICHAEL V, STRATIOTICVS. ISAACIUS COMNENUS. CONSTANTINUS, X. DUCAS, Orientis Auguſti.

HEnricus IV, quinquaginta annis, inter varios fortunæ ictus ſummum Occidentis apicem tenuit, eodemque temporis tractu multi Græcorum Auguſti fuère, utrumque imperium hinc pontifices, iſthinc Turcæ miſeris labefactarunt modis, ipſique viciſſim mutuo attritu labefactati.

Quidam 5029. Chriſti 1059.

Henrico puero primum à Saxonibus, ex odio patris, periculum fuit, cujus injurias, dum oportuna inſidiis filii ætas eſſet, excindendas judicabant. Igitur Ottonem, Wilhelmi Thuringi fratrem, nuper latebris è Bohemicis reducem, in ſpem vocant magnarum rerum, manifeſti rebelliones. Agnes Auguſta Merſburgum convocat principes, filii ſui honorem defenſuros. Quo dum properant Bruno & Egbertus Saxoniæ duces, obvium in itinere offendunt Ottonem. Concurritur ſtatim paribus utrinque odiis, præter publicam cauſam, privata ini-

Lamb. Schafn. Otto Friſing. l. 6. cap. 34.

inimicitia natis. Cadunt mutuis vulneribus Otto Brunoque; Respublica maximo metu liberatur, Saxones adempto seditionis signifero, nihil sequius in Henricum moliuntur.

Sub hæc Victorem II excipit novus Papa Stephanus VII, frater Gotfridi Lotharingi, multos annos perduellis, qui legatus olim ad Byzantinos majestatem pontificiam Apostolica quadam Sandaliorum excussione asseruerat; nunc è Cassinensi Abbate Præsul Romanus, citra imperatoris suffragium, Mediolanensem Ecclesiam ducentis annis à Romana alienam, eidem subjecit, septimoque mense ivit ad plures. Ei nobilium quorundam factione subrepsit Episcopus Veliternus, Benedicti X nomine sumpto, sed Hildebrandus Cardinalis, cujus tunc astu præcipuo ea fulciebatur cathedra, Gerardum Florentinum Antistitem produxit. Eum Imperatrix per Gotfridum Lotharingum, tunc rerum potientem in Italia, Henricoque reconciliatum, collocavit in sede Romana Nicolai II titulo insignitum. Nicolaus statuit, *Pontificem injustè potitum sede, non Apostolicum, sed Apostaticum dicendum*: Berengarium fateri coëgit, in cœna Domini verum Christi corpus edi, Lanfrancus idipsum editis etiam libris adstruxit. Robertum Guiscardum, id est, erroneum, qui Normannia egressus, Campaniam aliaque maritima, ignavæ plebis Victor, occupaverat, Apuliæ & Calabriæ creavit ducem acceptisque ab eo copiis, Prænestinos, Tusculanos, Nomentanos subegit, bellatori, quam Episcopo propior.

Platin.

Frising. lib. 1. de gest. Frid.

Cedren. p. 651.

In Oriẽte à muliebri manu Theodoræ, ad militarem Michaëlis Stratiotici morositatem defluxit imperium, id agentibus Eunuchis, ut sub principe civilium rudi artium, rem suam facere possent. Ideo senem decrepitum, à puero in castris versatum, nec ullius rei, nisi militiæ gnarum (unde ei Stratiotici nomen) admoverunt regimini, juramento adactus prius, nihil sine eorum consilio acturum. Hic in alios potius omnes, quam in milites optimatesque liberalis, *cum neque artes nosset conciliandi sibi animos eorum, quorum viribus tuenda ipsius dignitas esset, perbrevi ea excidit*. Nam congregati in unum viri militares, Isaacio Comneno imponunt imperium: quem maximè adjuvit Catacalo Ambustus, fusoque in acie altero Stratiotici cornu, ac direptis castris, Nicæam occupavit. Stratioticus *à vi in dolum vertit consilium*, & Isaacium per legatos Cæsarem appellat, cum jurejurando interim obligasset Senatores, ne unquam eum imperare paterentur. Georgius Cedrenus, hisce affinis temporibus, à fide dignis se accepisse narrat, Legatos Stratiotici, Michaëlem præsertim Psellum, autores fuisse Comneno, ne oblatas acciperet pacis conditiones. Itaque promoto Byzantium versus agmine, facilè potitur rerum Isaacius. Primarii sacerdotes Stratioticum è regia eduxere, quos *percunctatus, quid sibi darentur pro regno; illi, cæleste illud, responderunt*. Ita per annum gestatis insignibus exutus, cœnobium intravit. Ambustus à Comneno præmissus palatium occupat, anno Christi MLX quo Cedrenus historiam suam clausit.

Zonar. Tom. 3.

Isaacius Comnenus, ut ærario mederetur exhausto, Ecclesiastica bona accidit, donationes à decessoribus factas rescidit, criminationes ea de

Zonar. Tom. 3.

ea de causa nunciatas sprevit. In Hungaros & Pazinacas suscepta expeditione, illis pacem petentibus dedit, hos vicit. Spectro apri territus, aut vento perstrictus prodigioso, deposuit purpurā, eaq; cum humili lucerna commutata, imperium biennio & tribus mensibus, gestum tradidit Constantino Ducæ. Regni affectationem objectanti cuidam respondit, *ferre se non potuisse conservi imperium, justa sibi præmia denegantis.* Literarum expers Comnenus, imbutos tamen iis in honore habuit.

Lamb. Schafn. Herm. contr.

Cæterum Pannoniæ non licuit pace frui, quam à Comneno impetraverat. Andreas rex Hungarorum id pertulit à propinquo suo Bela, quod Petro fecerat ipse. Cujus pavefactus armis, Salomonem filium, cui sororem Henrici desponderat, maximis cum opibus ad Henricum mittit, auxiliaque ejusdem implorat. Missi Guilelmus Thuringus & alii duces, quum plurimos Hungarorum occidissent, intersepto reditu, dederunt pœnas genti. Andreas rex equo excussus, pugnantium pedibus conculcatur. Guilelmus Marchio, cum se dederet, ob virtutem restituitur libertati, qui reconciliatione tentata Henrici & Belæ, decessit in Thuringia, successore Ottone fratre, anno MLXII. Paulò ante Henricus Palatinus, infestationi obnoxius Dæmonis, conjugem suapte manu occidit, vexatusque ad mortem mali insultu spiritus interiit.

Eodemque tempore Imperatrix Agnes, nimia Henrici Augustani antistitis familiaritate, cujus consiliis gubernabat imperium, in suspicionem incestæ consuetudinis venit, indignantibus etiam principibus, *per unius superbiam, obliterari publicam autoritatem.* Quare Hanno Coloniensis, communicatis cum Ecberto Comite & Ottone Bavaro consiliis, Henricum post epulas forte hilariorem, navim quandam producunt spectatum, eamque ingressum, repentino remigio in medium Rhenum propellunt. Henricus adolescentulus necem sibi parari arbitratus in flumen se dat præcipitem essetque suffocatus, nisi Ecbertus statim, dato post eum saltu, periclitantem suopte periculo eripuisset morti. Exin blanditiis, quibus poterant, delinitum, Coloniam perducunt, ac mitigandæ invidiæ pronunciant, in cujuscunque ditione principis pro tempore versetur Cæsar, ut ei potestas sit potissima delatas ad ipsum causas dijudicandi. Agnes Augusta *necessitatem in voluntatem vertit,* rejectoque non solum honore regni, sed & onere seculi, Romæ privato deinde in otio consenescere eligit.

Sed in ipsis Christiani gregis pastoribus, & monastici rectoribus ordinis tanta regnabat ambitio his temporibus, *ut nec conscientiæ plerique nec fronti parcerent.* Romæ Anselmus Lucensis, imposito ei Alexandri II titulo, Pontificalem adscenderat thronum. Cisalpini Episcopi, annuente Henrico, eligunt Cadolum Episcopum Parmensem, qui accitus Romam, Alexandro Lucæ delitescente, in pratis Neronianis commisit prælium grande, cum alterius factionis antesignanis, in quo multi utrinque cecidere. Repulsus tandem ab urbe, comparato majori exercitu rediit, & Leoninam cum D. Petri Ecclesia, armis expugnavit. Sed iterum eruptione Romanorum fugatus, suorum ope perfecit, ut Hanno Coloniensis Episcopus

Herm. Contract. Platin.

scopus componendæ ex arbitrio rei veniret Romam. Qui ab Hildebrando persuasus, Alexandri consecrationem habuit ratam, hac lege, ut Mantuana in Synodo juramento se purgaret Simoniæ crimine: quod & fecit. Tali ab exemplo in inferiores præsules idem manavit malum. Hildesiensis Episcopus & Abbas Fuldensis, de proxima Moguntino sessione, Goslariensi in templo armis disceptarunt. Episcopus occupato editiori loco classicum cecinit, admonitisque suis, ut fortiter rem gererent, potitus victoria est, mox tamen à Fuldensibus interpellata, adeo ut cædibus nox ægrè imponeret finem. Cæsar qui aderat, subtraxit se periculo. Postridiè Fuldensis, Episcoporum oneratus invidia, largitionibus tantis eorum emercari cœpit gratiam, ut cœnobitas antea ditissimos secum ad egestatem redigeret, parumque abesset, quin suorum monachorum seditione necaretur. Sed hi adspectu majoris scandali, suprema autoritate repressi regi supplicia pependere.

Schafna. VValtr. in apol. Henr. IV.

Gesa Vngarorum regis filius, mortuo patre, fidem promisit Henrico, *maluitque moderatis opibus in pace perfrui, quam immodicas periculose affectare.* Ita Salomon in solium Andreæ patris relocatus est, adjutu exercitus Henrici, cui Moguntinus & Coloniensis erant à consiliis Episcopi. Sed cum hi Adelbertum Bremensem in partem adbibuissent administrationis, ille *qua assentatione, qua obtrectatione perfecit apud principem, ut omnem ad se potestatem declinaret*, ejusque suasu Goslariæ gladio se accingeret, anno ætatis XV; mox propulsus in bellum, cum per adolescentiam parum, quid hoc rei esset, caperet. In Coloniensem imprimis Episcopum ardescebat, memor discriminis ante triennium aditi ipsius culpa: at matris suasu impetum intempestivum cohibuit.

Schafn. Chron. Lauris-ham.

Reliqui Teutonum Pontifices, Sigefridus Moguntinus, Guntherus Bambergensis, Otto Ratisponensis, Wilhelmus Trajectinus, aliique non pauci, nova impulsi superstitione, versus Ierosolymam iter arripiunt, qui justo Dei judicio male mulctati à Saracenis & Turcis, plerisque suorum amissis, ne ipsi quidem omnes redire domum incolumes potuêre; de septem M vix duo millia Germaniam reviserunt. Bambergensem præsulatum, suetâ tum mundi viâ, redemit sibi Hermannus, Moguntinensis Canonicus. Eberhardo Trevirensi defuncto, substituit Hanno Conradum, præpositum Coloniensis collegii, sed invitis iis, quibus præesse debebat. Itaque comprehensus Cunradus à Trevirorum Comite Theodorico, confectus est militum manu, quos tamen mox divina nemesis corripuit, ut miserandis mortibus interirent. Imperator Comitem expulit in exilium, qui petita voti causâ Ierosolyma, cum omnibus suis in itinere exstinguitur. Erat sub hæc maximo in odio Henricus, quod sibi & Bremensi omnia indulgeret. Bremensis communibus procerum studiis oppugnatus, abiit tandem tutela, magno cum probro exercitæ insolentiæ. Quo anno (erat ejus seculi LXVI) Haraldus post Eduardum rex Angliæ, à Guilelmo, Normannorum duce, & Haraldo Norvego pariter invasus, regno vitaque excidit. Et Haraldum quidem Norvegum omnia effusè populantem occiderat: Contra autem infelici cum Normannis pugna recentis victo-

Schafn. an. 1065 Sigib. Gembl. Marian. Scotus.

Herm. contra contin. Sigeb. Gembl.

Anno 1066. Matth. VVestmonast. lib. I. Saxo l. 11. Roger. Ivo Carn.

victoriæ omnem amisit gloriam.

Guilelmus Angliam annis XXII rexit. Ex eo Normannici sanguinis reges Angliam tenuerunt, usque ad Henricum VII. Dania quoque ab Norvvegis afflicta, occiso per Anglos Haraldo, respiravit. Sueno Rex ab hoste jam liber, rudem adhuc Sacrorum Daniam, ad cultiorem religionis usum provexit, Sclavis contra Hamburgum & Nordalbingiam evastantibus, priscamque idolomaniam in usum revocantibus. HenricusCæsar Bertham, Marchionis Italorum filiam duxit, de qua questus postea, ut inepta ad matrimonium, & divortium petens, ægrè cessit Petro Damiano, Pontificis Alexandri legato, & proceribus Germanię postulantibus, *ut majorem publicæ honestatis, quam juvenilis desiderii rationem duceret.* Iuventutem certè Henrici non paucis flagitiis obnoxiam, illlorum temporum scriptores tradunt. Orientis tum Imperio fungebatur Constantinus Ducas, sine sudore suo elatus, moribus sat commodis, nec à pietate alienus, quanquam ingenio tardiori. Valde obfuit Reip. vel ipsius, vel ducum avaritia. Etenim viros bellicosissimos, quod nimium stipendii poscerent, Sacramento solvit Ducas, vectigalibus augendis intentior. Ita ferocitatem aluit Barbarorum, suis animos dempsit. Vzi, gens Scythica, transgressi Istrum ad LXM armatorum, in Macedoniam & Græciam penetrarunt. Imperator omni militum ope, ob accisa eorum stipendia, destitutus, ad preces confugit & lachrymas, obtestatusque Deum anxie, auditur. Immissa Vzis pestilentia absumpsit plerosque, reliquos Bulgari & Pazinazæ gladils confecere. Eas calamitates ingens antecessit terræ motus, quo templa & ædes sacræ passim conciderunt: Fulsit & Cometa horrificus, lunæ par planæ, sed paulatim diminutus, quantum illa crescebat, defecit. Regnante Duca, Ioannes Xiphilinus Trapezuntius, mortuo Lichude, Patriarchalem adeptus est thronum, quod Ducas magni faceret viros eruditos, ajens, *malle se doctrina nobilitari suorum quam militia.* Obiit sexagenario major, dominatus in annum Octavum: Eudoxiæ uxori tribusque filiis reliquit potestatem.

Helm. l. 1. c. 24. *Schafn. Bruno.* *Ioan. Zonar. Tom. 3.*

HENRICVS IV. CÆSAR GERMANICUS.

ROMANUS IV DIOGENES.

MICHAEL VI, DUCAS.

NICEPHORUS III, BOTONIATES, Imperatores Græcorum.

Constantinus Ducas juramento adegerat Senatum, & Patriarcham Xiphilinum, ne alii, præterquam filiis suis, parerent: Eudoxiam Augustam, ne alii nuberet viro. Sed cum virum posceret Respubl. qui Turcis Orientem prædæ habentibus obsisteret, dilapso præsertim ob adempta stipendia milite, Eudoxia post menses septem tori imperiique consortem adscivit *Romanum Diogenem*, affectati jam imperii damnatum. Is spe elusa Eudoxiæ, quæ ei marito imperitare cupiebat, in Asiam transivit, Sultanumque & Turcas in fugam actos, præda, quam Neo-Cæsarea expugnata luculentam ceperant, luculenter exuit. Hinc in Syriam progressus, Halepum capit & Hierapolin. Turcas ingenti cum suo *Zonar. Tom. 3.*

suorumque periculo clam adortus, fugam coëgit arripere. Altera deinde expeditione procedit in Cappadociam, varioq; cum Barbaris Marte præliatur. Turci Iconium desolarunt, sed ab Armeniis omni præda spoliati sunt. Diogenes ut erat ingenio acer, quanquam ambiguis certaminibus maximam copiarum partem amiserat, tamen prælii subire aleam cum Azane Sultano, quam pacis amplecti conditiones maluit. Et perculit sanè audaci impressione Turcas, quodque serū diei esset, in castra se recipere voluit. Id fugam interpretatus Andronicus, Constantini Ducæ frater, properanter abducit suos, proditoque & deserto Imperatori, necessitatem imponit extremi periculi faciundi: In quo certe non defecit animo Diogenes; sed obtruncatis Turcarum plurimis, ad ultimum captus, & premente primum collum ejus, mox vero fortunam miserante Sultano, gratis recepit dignitatē, quam masculè esset tutatus. Sed durius ab suis, quam ab hoste habitus Imperator privignorum conspiratione amisit potestatem. Illi Michaelis Pselli usi consiliis, obsessum Adanæ allectant ad deditionem, interposito jurejurando nihil passurum mali. Dedito crudelissimè erutis oculis, nec curatis indignissimam necem inferunt, quum quadriennium ferè imperasset.

Lamb. Schafn. Eadem tempestate, anno ejus seculi LXX Alexander Papa Romam evocavit Moguntinum, Coloniensem, Bambergensem Episcopos acerbeq; objurgatis, quod sacros ordines venderent; ipse eadem semet polluit labe. Nā Bambergensis corruptus muneribus, non solum impunitatem ei criminis objecti dedit, sed & pallium, aliaque insignia archiepiscopatus. Henricus Ottonem Bajoariæ Ducem, suspectum insidiarum, quia minus se purgare videretur, bello periit, Guelfoni Ottonis genero dedit Bajoariam; ducem ipsum haud segniter se vindicantem, ad deditionem compulit. Robertus Balduini Flandri filius, tentata Gallicia, Græciaque, Frisiam tandē occupavit, coactus ad id à patre, qui conservandæ claritati stirpis, uni filiorum dederat principatū, ac more gentis alterū quærere sibi opes, propriamq; gloriam jusserat. Hunc cum frater Balduinus excutere parta possessione iniquissimè niteretur, occubuit prælio: Robertus Philippi quoque Francorū regis, sororii sui, prostrato exercitu, Flandriam sibi soli vindicavit, frustra obnitentibus, quibus Henricus id muneris delegaverat. Albertus quoq; Bremensis, iterum possessor Imperatoris, *pertinacibus odiis hominum moriendo tandem litavit, cum vivendo non potuisset.* Hanno Coloniensis pro ipso suscepit clavum, vir spectatæ probitatis, sed *per iracundiam convicia in quosvis amarissima rotare solitus.* Cæsar ipse fervidioris ingenii, cum cognovisset Romanos, se inconsulto, Hildebrandum, de nomine Gregorii VII celebrem, statuisse sibi Papam, per legatum eos increpavit. Gregorius Deo teste confirmans se consecrationem hactenus distulisse, ut regio assensu obtineret thronum, placavit animum Henrici. Hic cum vellet, manicas suas discutiebat, & in modum scintillarū dissiliente igni, hoc quasi signo sanctitatis, homo præstigiator, Laurentii & Benedicti in schola necromantica eruditus, simplicium oculos ludificabatur. Mox Cæsar atrociori in Saxones ira

Aimoi. Contin. cap. 47. Schafn. Benno Cardin.

ira intumut, ægerrimè ferentes, quod per montes & colliculos exstructis castellis, avitam eis libertatem ereptum iret. Res legationibus cum componi neutiquam posset, ad arma devenit utrinque.

Henricus Hartesburgo in castro obsessus, crebra nunciorum permutatione detinuit eo usque Saxones, donec venatoris cujusdam ductu per invios saltus in Hassiam evaderet. Ibi convocat duces, quos prætextu expeditionis Polonicæ dudum in armis esse jusserat. Interim Hermannus Saxo, Magni Ducis jam captivi frater, Luneburgum obsidet, cogitque Henricum, ni deserere suos malit, jam ad extrema redactos, liberare custodia Magnum, quem Ducatu Saxonico privare nitebatur. Castella etiam aliquot diruuntur à Saxonibus, & de Rodolfo Suevorum duce, cui soror quondam Henrici nupta fuerat, ad imperium, evehendo, instituitur consultatio. Lutitii Barbari ab Henrico incitati in Saxones, & vicissim à Saxonibus in Henricum, dum inter se disceptant, utras partes juvent, ad intestinas cædes deduxerunt controversiam; Rex Daniæ suorum consiliis revocatus est à Saxonum infestatione. Iamque in arcto erant res Henrici, quod Rodolfus Suevus, Bertholdus Carinthius, & alii, persuasi insidias sibi strui à Cæsare, eum deserebant. Soli Wormatienses magnificè exceptum aliquantum refocillarunt; Regingerus delator, qui principes fictis in regem calumniis alienasset, ac duello cœpisset veritatem narrationum abstruere, paucis ante congressionem diebus dirissimo dæmone arreptus, horrendâ morte interiit.

Schafn. an. 1074. Bruno de bello Saxon.

Tandem Henricus conspicatus suos diminui indies, *maluit vitam honestè, quam per dedecus regnum amittere,* Collectis, quascunque poterat, copiis acie decernere statuit. Sed Episcoporum interventu placati Saxones, bellum omiserunt. Henricus arces destrui passus, promisit se non semper Goslariæ incubiturum Saxonico solo, sed & reliquas Imperii provincias de more circumiturum. Sic resarta qualitercunque pace, Colonienses æmuli Vangionum qui Cæsaris adversam fortunam egregia fide fovissent, concurrunt in Episcopum suum, non minus sibi ob iracunda convicia, quam ob suspectam perduellionem, Cęsari exosum. Arrepta cujusdam mercatoris navis oneraria, ut ejectis mercibus antistitem quendam portaret, idoneum seditioni fomitem attulit. Conclamatur undique injuriam fieri civibus, nec ferendam diutius Episcopi insolentiam. Post multas cædes suorum, vix evadit ex urbe Episcopus, & contractis diæceseos subditis, Colonienses ad satisfactionem adegit.

Iam tum Gregorius VII, sine ullo majorum exemplo, anathema erat ausus dicere Henrico, quod Ecclesiasticas vendidisset dignitates; perq; nuncios, ut vocabantur, Apostolicos concilium postulabat fieri, quo homines per Simoniam intrusi officiis moverentur. Sed abnuentibus id, velut inusitatum, Episcopis, & concilii indicendi potestatē haud ipsi competere asserentibus, Hildebrandus frequentibus per Italiam Synodis, presbyteris uxores habendi facultatem adimit, præcipitque per literas Gallis & Germanis, ut & ipsi à contubernio sacerdotum omnes omnino fœminas perpetuo anathemate resecent. Adver-

Schafn. Sigeb. Gembl. Otto Frising. l. 6. c. 35. & lib. 1. de gest. Frid. cap. 1.

ſus hoc decretum protinus infremuit tota Clericorum cohors, hominem planè hæreticum, & væſani dogmatis eſſe clamitans (oblitus ſermonis Domini, quo ait: *Non omnes capiunt hoc verbum, qui poteſt capere, capiat.* Et Apoſtoli: *Qui ſe non continet, nubat; melius eſt enim nubere quam uri*) *violenta actione cogeret homines ritu vivere Angelorum, &, dum conſuetum naturæ curſum negaret, fornicationi laxaret frena & immunditiei. Sin pergeret, malle ſe Sacerdotium quam conjugium deſerere, & tunc viſurum eum, cui homines ſorderent, unde gubernandis Eccleſiis Angelos eſſet comparaturus.* Nihil minus inſtabat ille, minis diriſque urgens Epiſcopos, ut ocyus injunctum ſibi negotium exſequerentur. Moguntinus, evocatis Erphordiam presbyteris, abjurare conjugium aut Sacerdotium, Pontificis nomine imperat. Illi velut ad conſultandum egreſſi, partim non redeundum, partim Epiſcopũ iniqua præcipientem, vi ejiciendum multandumque morte diſſerunt. Commonitus à ſuis Antiſtes dat operam, ut latere ſaltem tecto abſcedat. Inde Romam profectus, ut Hermannum Bambergenſem adverſus ſuorum criminationes, ſeu auro ſeu gratia tueretur, infecto negotio, rediit. Mox bellum recruduit Saxonicum, quod Saxones templum Hartelburgi conſtructum cremaſſent, nec principes Imperatori dederent, Magnum & Ottonem, cum Epiſcopis aliquot maximopere exoſis Henrico. Ibi Rodolfi Suevi conſilio obruuntur Saxones, ſecurius agentes, vulgùs ad ſatietatem Victorum jugulatur, principes diffugiunt. Altera expeditione, ſed cui Rodolfus Suevus, Guelfo Bavarus, Bertholdus Carinthius auxilium denegaverant, plebe Saxonica jam tædio affecta belli, in deditionem venerunt Magnates, Wezil Magdeburgicus, Bucco Halberſtatenſis, Otto dux quondam Bajoariæ, Magnus dux Saxoniæ, ejuſque patruus Hermannus, Fridericus Palatinus, Didericus Comes Cadlenburgius, Adelbertus Thuringus, & eminentiores opibus nobiles, qui contra quam ſperaverant, per omnes imperii provincias deportati, triſte exilium pertulerunt. Otto tamen paulo poſt ſuum recepit locum.

Dum hæc fiunt, & Henricus imperioſus ſacras diſtribuit ſtationes in Eccleſiis, Hildebrandus Papa eum citare audet Romam, ad crimina, quæ objicerentur, in Synodo reſponſurum: Ni compareat, de corpore Eccleſiæ anathemate reſcindendum. Interim Pontifex ipſe à Quintio præfecto urbis, quem diro ipſe carcere & tormentis maceraverat, de altari abripitur & priuſquam populus auxilio eſſe poſſet, ducitur in carcerem, ipſa nocte Domino noſtro natali. Sed plebs ad arma convolans poſtridie, coëgit Quintium dimittere è cuſtodia Papam, nihilque minus mutuis in ſe cladibus utraque factio deſæviit. Cæſar indignatus ad illatam ſibi à Gregorio contumeliam, Vormatiæ concilium egit omnium regni Antiſtitum, quò peropportunè intervenit Hugo Blancus Cardinalis, deferens ſecum hiſtoriam Hildebrandi, quam perditis artibus perverſoque ordine ſedem occupaſſet, quæ ante, quæque poſt Papatum egiſſet nequiter. Cujus amplexati, qui aderant, autoritatem, ſcripto & voce denunciant Hildebrando, ut malè invaſa, & pejus uſurpata poteſtate ſemet abdicet, ſciatque poſt eam

Lamb. Schafn. Ma. Scotus. Benno Card.

eam diem, quicquid agat, jubeat, decernat, irritum se habituros. Contra illa nihil territus, Imperatorē & tot Episcopos anathemate ferire audet, destinatisque in Germaniam & Galliam nuntiis, in rebellionem animat, quoscunque potest, proceres. Sed XIII Cardinales præcipui ipsius Papæ communionem deseruerunt.

Benno Card. Cæsar quod in dedititios Saxones atrocius consuluisset, nec fidē principum eis, priusquam dederentur obstrictā liberaret, invisus erat multis. Accedente jam Pontificis flabro, in flammam exarsit odiū. Hermannus Metensis Episcopus nonnullos Saxonum, inscio Cæsare, dimisit è custodia, qui recepta libertate mox instaurant per Saxoniam bellū, arces compescendæ seditioni inædificatas montibus diruunt, Ottonem Hartesburgo excedere cogunt. Cæsar Wormatiam indicit Comitia, hinc Moguntiam: Sed alienatis jam Rodolfi Suevi, Bertoldi Carinthii, Guelfonis Bavari animis, & ad alia diversis consilia, pauci ad edicta cōparebant. Cum igitur & Halberstatensem effugisse intelligeret, quem Conjugi Salomonis, Regis Hungariæ exulis, sorori suæ, ad fines Pannoniæ deportandum commiserat, reliquos Saxones ultro absolvit deditione, & sacramento obligatos novo fidelitatis, promptiores se habiturum ad obsequia opinatur. Sed quum Misnensem Marchiam audirent duci attributam Bohemico, omnes infremuerunt: Egbertus Marchio adolescens adhuc statim eam armis repetere ausus est. Itaque fenestra jam aperta rebellioni, per ausus Pontificis & clientum ejus suggestiones, Rodolfus, Welfo & Bertoldus, allectis ad se Episcopis, Papam respectantibus, alium sibi creant regem, Henrico tamen denunciant, si intra vertentem annum anathemate absolvatur, & statim dimittat à se armatos, Pontificis se sententiæ parituros. Cæsar lætus aliqua vel fœda conditione, extremam declinari calamitatem posse, rigidissima Hyeme perrepit in Italiam, Hildebrandum apud Mathildem, Canusina in arce morantem, humilis deprecator adit. Ea Mathildis conjux erat Gozelonis Lotharingorum ducis, nec maritum sequi in Galliam, nec eo nuper defuncto aliud amplecti matrimonium certa, sed Hildebrando semper individua comes adhærebat, jactante fama, eum dum prohiberet Clericis uxore uti, die ac nocte impudenter in Mathildis amplexibus volutari, ipsamque furtivis Papæ moribus præoccupatam, facilè secundas detrectare nuptias.

Tam indulgens in mariti desertricem Hildebrandus, cum leniter objurgatos Episcopos, qui cum Hērico fecerant, absolvisset, Cæsarem per aliquos Italiæ principes deprecantem relaxari dirarum vincula, ægerrimè admisit in conspectum. Receptus miser intra secundum murorum arcis ambitum, sine comite, sine cultu regio, nudis pedibus, jejunus, à manè usque ad vesperam perstabat, sententiam præstolans pontificis. Hoc secundo, hoc tertio die fecit. Quarto demum die, exceptus vultu Hildebrandi tetrico, his conditionibus absolvitur, ut evocatis ad concilium principibus Teutonicis, die locoque, quem Papa designasset, ad ejus arbitrium, vel retineat regnum vel amittat: intereaque temporis nihil pro rege agat, cultuque omni regio abstineat; sin

 persistat

persistat regno, subditus Romano Pontifici, semperque dicto obtemperans sit. His conditionibus datis, Papa corpus Dominicum sumsit, imprecatus sibi subitaneam mortem, si Simoniacis artibus Papatum obtinuisset. Quo manducato, invitavit Henricum, ut si nosset se innocentem, quorum argueretur criminum, intrepidus idem faceret. Sed ille eam sui purgandi viam prudenter aversatus, in comitiis appariturum dixit, quam ritè imperio esset perfunctus.

Lamb. Schafn.

Extemplo eluxit, quam varium id Henrici de reconciliando sibi Papa consilium foret. Exclamatum mox est ab Italis, crimē eum gloriæ suæ intulisse, nunquam abolendum, quod Papæ hæretico, omnibusque probris contaminato, majestatem regiam submisisset; quem justitiæ patronum, legumque Ecclesiasticarum vindicem sibi parassent, eum cum hoste publico privata necessitudine in gratiam rediisse. Indignū jam esse imperii fascibus, filium ei, licet impuberem, substituendum, per quem Papæ illius apostatici gesta delerentur. Vix sedata verbis seditione, cum nil sibi regii honoris usquam exhiberi perspiceret Henricus, serâ ductus pœnitentia, Papam autorem turbinis illius, quo concuteretur, agnovit. Quare cum detestatus, deflagrare illicò Italorum furorem, incalescere denuò principum studia animadvertit. Sed cum præcipiente Hildebrando, non statim Forcheimum ad accipiendum ejus sententiam revolaret, jussi sunt principes de alio sibi rege prospicere. Missa est ab Hildebrando corona Rodolfo Suevo, hac inscriptione:

Sigeb. Gembl. Anno 1077.

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolfo.

Novoque exemplo omnes subditi Henrico obedire prohibiti. Verum paulò post judicium Dei longè à Papali diversum eluxit. Nam Rodolfum à Sigfrido Moguntino consecratum, ipsimet cives Moguntia expulerunt; Henricus, frustratis Papalium insidiis, feliciter ex Italia Ratisponam assecutus, Rodolfum vertit in fugam. Inde Sueviam depopulatus, Hermannum Metensem Episcopum, Papæ mancipium, patriæ finibus ejecit. Hildebrādus cognito, quod Italiæ exitus Henriciani præclusissent, captos insuper Bernhardum Cardinalem, Sigfridum Moguntinum, Adelbertum Vormatiensem, occisumq; Werinherum Magdeburgensem in prælio, oblitus prioris ferociæ, præcepit Germanis, ut discussa utriusque regis causa, justiorem retinerent, seque eum, qui id impediret, pro anathemate habiturum. Vehementer ea Papæ inconstantia perturbavit Teutones, qui repetitis tertio literis, vix dormitantem & exterritum quasi gallicimiis excitare potuerunt, auro interim utramque factionem per crebros legatos emungentem.

VValdramus in apol. Henrici IV.

Bruno in Hist. belli Saxon.

Dum ille ita fluctuat, & Henrico ad Fladersheimum profligato, iterum blanditur Rodolfo, Henricus conventu Moguntiæ habito, Papalē Hildebrando honorem secundò abrogat; petensque Longobardiam, Guibertum Ravennæ Archiepiscopum, in locum ejus substituit. Hildebrandus ad usitatas pseudoprophetiæ artes versus, falsum regē eo anno prædixit moriturum. Nec fefellit novi Cajaphæ vaticinium. Eodem namque anno MLXXX Pseudo-Cæsar Rodolfus, quarto tandē prælio, licet victor, ad Elistrum fl. ab Henrico cæsus, cum multis Saxonum

Anno 1080.

Auctor Hist. de vita Henrici IV.

VVilh. Tyrius l. 9. Helm. l. 1. c. 29. Sigeb. Gembl. Benno Cardi. de vita Hildeb.

num principibus, suo exitio fallacem Papæ mentem, sed dicti veritatem revicit: magnumque mundo documentum datum est (verbis loquar autoris coætanei) *ut nemo contra dominum suum consurgat. Nam abscissa Rudolfi dextera, dignissimam perjurii vindictam demonstravit.* Manifestus mendacii Papa, de anima se Henrici, non de corpore vaticinatum, mentitus est. Godefridus Bulioneus vexillum, quod gerebat, impegit in pectus Rodolfi, eoque transverberato, cruentum rursus erexit.

Exstincto æmulo, Imperator ad comprimendum incendii civilis fomitem in Italiam proficiscitur, expugnatisque urbibus & castellis, pro Papa adversus se munitis, Romam obsidet, Saxonibus interim novum sibi regem Hermannum designantibus. Captâ Leoninâ, cum pax simulatione Pontificis non conveniret, & percussor in Henricum ab Hildebrando subornatus cum saxo, quod in ipsum orantem moliebatur decidisset in pavimentum; Romani & Episcopi Italiæ plerique à Papa desciscunt. Eo ad Normannos refugiente, Henricus intrat urbem, ejuratoque à Romanis Hildebrandi pontificatu, Guibertus in sede collocatur, Clemens III appellatus. Ab eo Hēricus Augustalibus ornamentis redimitur. Reversus in Germaniam, Comitiis Moguntinensibus abdicationem Gregorii firmat, Guibertum aliquibus ore & manu approbantibus, corde adverso. Vicit deinde ingenti prælio Hermannum, regni invasorem, qui, dum in castellum quoddam irrumpit dejecto molæ fragmine est necatus. Pacem petunt Saxones, & pacti proscriptorum restitutionem in integrum, nec compotes promissi, ut volebant, rebellant iterum, incentore præsertim Egberto Marchione, Imperatoris consanguineo. Eodemq; anno, ejus quidem seculi LXXXV, Hildebrandus Expapa obiit Salerni, confessus ante mortem scelera, prout Sigebertus se legisse profitetur. Brenno Cardinalis Archipresbyter, qui tum vixit, oculatus testis asserit. At Monachi, partium studiis abrepti, Lambertus, inquam, Scafnaburgensis, Marianus Scotus, Leo Ostiensis, qui illa ætate scripserunt, vel dubitanter attingunt Hiltebrandi vitia, vel laudibus eum immeritis ferunt.

Cont. Schafn. Histor. de vita Henric. Sigeb. 1085.

In Oriente jam tum inierat regnum Alexius Comnenus, Michaele Duca & Nicephoro imperio dimotis.

Zona. Tom. 3.

Michael Ducas scelere paternum solium receperat, ut dictum. Potitus rerum, orationibus & jambis scribendis à Psello adhibitus præceptore suo, cum nullius esset ingenii, eadem dexteritate artes tractabat ingenuas, qua rempublicam, id est, nullâ. Nicephorus Logotheta regia potestate fruebatur.

Ea occasione inescatus Turcorum Sultanus, impunè vastabat Orientem: Crabatæ, qui & Servii, Bulgariæ vim inferebant. Nicephorus Botoniates vacuam à custode Rempublicam, conciliatis sibi in Asia Turcis, mutua laborantibus discordia, ad se trahit: Bryennius novus in Thracia rex consurgit. Botoniates Nicæam occupat eodem ferè tempore, quum Xiphilino viro eruditissimo, Cosmas literarum rudis successit. Quare deponitur Michaël, & cum Augusta sua includitur monasterio, expletis potentiæ quantęlibet annis VI, mēsibus VIII, Botoniates in Briennium mittit Alexum

xium, fratres in ordinem redigere nititur Botoniates, illi sumunt imperium, & obsessam Constantinopolin proditione Francorum occupant. Crudeliter in cives, matronas, virgines, sacra profanaque omnia sævitum: multo cum sanguine sacerrima inita potestas.

Botoniates annis regni tribus actis, in monasterium seponitur: Alexius Augustus, Isaacius frater ejus, natu major, novo nomine Sebastocrator appellatus. Admota & gubernaculo utriusque mater, quæ muliebri impotentia multos afflixit illustrium. Ei suasu Pontificis, quem Michael imploraverat, bellum fecit Robertus Normannus, & Græcos prope Epidamnum devicit. Sed Alexius simulatione fugæ, cum repararet interea copias, ex insidiis majorem Normanno cladem regessit. Robertus in Italiam regressus, cum Hildebrandum è mole Adriani secum avexisset, jam pene Henrici in manibus positum, defunctum deinde subsecutus est morte, relictis Rogerio fratre & filio Boëmundo. Boëmundo Apulia obtigit & Calabria, Rogerio Sicilia.

Otto Frising. l. 1. de gestis Frider. cap. 4. Platin.

Invalescebant sub hæc Turcarum vires, & percursata Syria Antiochiam redegerant in ditionẽ suam, quandoquidem & Botoniatæ facesseret negotium Bryennius, & Hildebrandus cum Henrico ferali dissidio dimicaret. Boleslaus Polonus coronam sibi, hac oportunitate usus, sumsit. Vratislaum Bohemum, pro navata fortiter opera, Henricus diademate exornavit.

Sigeb. Gembl.

Canutus Daniæ Rex, decimas impositurus incolis, religionis caussa solvendas, Othoniensi in Basilica fraude peremptus occubuit, pro sancto deinceps cultus.

Saxo l. 11. Olaus VVor. l. 1. Fastor. Danic.

In Hispania Amsul Galliciæ Rex, Toletum, Saracenorum urbem maximam, aliquot obsessam annis, tandem expugnavit, & Christianismum haud mediocriter instauravit in illis Hispaniæ partibus.

Anno 1086. Platin. in Victore 3. Sigeb. Autor. Hist. Henr. 4.

At per Italiam, mortuis Romæ Henrici præsidiariis, factio Gregoriana, cum Odonem ex Monacho Cluniacensi ad papatum evexisset, novas sibi vires comparavit. Odo Vrbani II sumpto titulo, renovatisque adversus Henricum diris, Turbanus à Bennone appellatur. Vnde in Ecclesia (verbis dicam Sigeberti) & in regno aucta sunt scandala, dum alter ab altero dissidet, dum regnum & sacerdotium dissentit, dum alter in alterum excommunicandi autoritate ex suo libitu, quam ex justitiæ respectu, abutitur. Nimirũ *hæc sola novitas, ne dicam hæresis, nec dum in mundo emerserat, ut sacerdotes illius, qui dicit regi, apostata, docerent populum, malis regibus nullam deberi subjectionem, nec perjuros esse, qui contra regnum sentiant. Imo anathema dici, qui Regi pareat: perduellis à noxa injustitiæ absolvatur.*

Sed judicium Dei celeri assecutum est rebelles pede. Nam & Egbertus, qui tertius Imperatoris appetebat thronum, brevi usus felicitate, ab exploratoribus Henrici in molendino quodam est oppressus, Timoni Lansbergio Marchioni data est Misnia: Godefrido Bullionio, strenuo Henrici propugnatori, Lotharingia.

VValt. in apol. Henr. Chron. Belgic. Sigeb. Gembl. Autor. hist. Henric.

Sic vario peremptis marte seditionum antesignanis, pertæsi malorum Saxones, composita tandem pace, ab armis conquiescunt. Henrico in Italiam profecto prospere sunt recuperata, quæcunq; à factionum Pontificiarũ sectatoribus tenebantur,

tur. Occurrentibus & à Roma legatis, & pactum pacis ferentibus, cum inimici mox moliminis fama sequeretur, Imperator relicto in Italia filio Conrado, qui se grassanti Mathildi opponeret, regressus est ad Teutones. Sed persuasus à Mathilde Conradus (*quem enim astutia non subvertat fœminea?*) inescatusque filiæ Rogerii Normanni nuptiis, regem se fert Italiæ, & multos parentis secutos partes in sua castra trahit. Henricus impietatem detestatus filii, exhæredato eo in Comitiis, Henricum minorem natu designat successorem, jurejurando adactum prius, ne quid unquam inscio aut invito patre imperii sibi arrogaret. Iamque ad intestinum bellum res spectabant, quum justus rerum humanarum arbiter, *leto* Conradi *præcipiti, sueta contumacium filiorum pœna*, metum communem sustulit. Vnde hostes Cæsaris, detruncato toties capite, non habentes, cui adhærerent, pactione subacti, bellum omisêre.

Regnabat iis temporibus fames valida, pestilentibus morbis plurimi mortales absumebantur, terra quoque & æther insolitis motibus damnabant humanæ gentis scelera.

Sigeb. Gembl. Dodechinus. Autor. Histor. Henric. Robert. Monachus l. 1. de expeditione Hierosl.

Quibus commoti, & injuriis Turcarum irritati principes Christiani, uti & Petri Eremitæ, quas jactabat, revelationibus, Vrbano Papa imprimis id agente, ut bellum à se suaque factione transferret longissimè, novum consilium capiunt de terra sancta, inimicis Christiani nominis eripiendâ. Quare alii ab aliis animati, præsertim quod nupero pacis decreto ad egestatem redigerentur viri militares, crucis signum insuunt vestibus, concurrunt undique viri fœminæque, ab Germania, Gallia, Apulia, Hispania, Britannia, Scotia, Normannia, Lotharingia, Longobardia, Burgundia, aliisque item regnis & provinciis, atque ultum ire parant contumelias, ut rebantur, DEI à Mahumetanis ei illatas.

Et primò Iudæos in urbibus, ubi erant, aggressi, ad credendum eos Christo compellunt; reluctantes bonis, patria, vita multant, quorum, pleriq; postmodum ad Iudaismum revoluti, specimen præbuerunt, non esse salutarem per arma viam homines ad Christum adducendi.

In hac expeditione eminebant, Dux Lotharingiæ Godefridus, & fratres ejus Eustathius & Balduinus, Robertus Flander, Balduinus Montium, Stephanus Blesensis, Robertus Normanniæ, Raimundus S. Ægidii Comites, Hugo frater Philippi, regis Francorum, Boëmundus dux Apuliæ. Illos antecessit Petrus Eremita, qui tamen absq; justioribus principum copiis nihil momenti ad causam contulit, sed per intolerandas Græcorum expilationes, Alexium Byzantinum Cæsarem, jam ante parum Hesperiis æquum, accendit ad iras, ut conatibus illorũ qua vi, qua fraude obsisteret. Petri exercitus XL millium variis cladibus penè totus periit, Godescali presbyteri sectatores, ad Belgradum, à Colomanno Hungariæ rege cæsi sunt, similiter Hugonis copiæ à Bulgaris. At Godefrido cum suis paulò melius res cessit. Cum pervenissent Byzantium vastatione suburbiorum coëgerunt Alexium præbere commeatus. Iuncti deinde Boëmundo, qui in Græcia hybernarat, fœdus ineunt cum Alexio, ut armis & annona adjuvet negotium, ereptasque Turcis ditiones, demptus Ierosolymis, sibi habeat.

Vide Tyrius lib. 1. Chron. Hierosl. Alberti l. 1. & 2.

Platin. in Vrbano II.

Ttt Sic

Tyrius l. 2. & 3. Sic pergitur in Asiam. Dum Nicæam obsident, advolat etiam Robertus Normannus, inventaque sunt peditum promiscui sexus sexcenta millia, centum equitum. Nicæa capitur cum uxore Solymanni Sultani. Turcæ conspicati se Asiam tueri haud posse, diffugiunt: Ciliciam occupant Christiani. Inde Balduinus progreditur ad Euphratem usque, lectusque ab Edessanis princeps, Samosata urbem expugnat. Godefridus reliqua trahens agmina, tandem pervenit Antiochiam, ubi post summam rerum abundantiam intercepto commeatu, dum obsidioni inhærent, præ inediâ plurimi aut mortem subeunt, aut capessunt fugam, copiæque admodum diminuuntur.

Tyrius l. 4. 5. & 6. Ratim de Agiles hist. Ierosol. Fulch. Carno. in gestis pereg. Franc. Guibert. hist. Hierosl. l. 5. 6. Sigeber. Dodechynus in Appendice Mariani Godfri. Viterb. part. 17. Chron. Raim. de Agiles. Nono tandem obsidionis mense captâ urbe, & Boëmundo commissa obsidentur vicissim à Mahumetanis victores, ac dira iterum cruciati fame multi, immemores juramenti, quo se Ierosolymæ obstrinxerāt capiendæ, effugiunt. Alexius ingentibus cū copiis laturus auxiliū Christianis, terretur obsidentium multitudine. Quapropter desperata liberatione, eruptione pugnant Occidentales, cadunt hostium ultra centena millia, solvuntur castra Turcarū & luculenta victoria paratur; sed quam secuta pestis, qua L. Christianorum millia perierunt, atra caligine obfuscavit. Hugo & Stephanus Blesensis Galliam suam repetivere.

Qui remanserant, expugnatis & aliis Turcarum castellis, dum longius provehuntur, tanta iterum fame sunt afflicti, ut nec à fœtentibus Saracenorum cadaveribus abstinerent. Sed ab illorum locorum Christianis refocillati, Ierosolymam, ab Amira Ægyptio interceptam, tandem aggrediuntur, ubi cum denuò laboraretur victu, & præsertim aquæ penuria, omnes communi decreto nudi pedes circumeunt mœnia precando, octavoque eam die expugnant; ex quo obsessa fuerat, XXXVIII. Tantum ibi narrant sanguinis fusum hostilis, ut ad equorum genua pertingeret. Godefridus, qui primus insilierat in muros, Rex designatur; Coronam recusavit, professus, Dominum suum spineo ibi serto per contumeliam illusum. Hinc Ascalonem itum est, quo Rex Saracenorum Admiravistus quadringenta millia peditum, centum equitum ducens pervenerat. Feliciter ibi à Christianis dimicatum, cæsis Mahumetanorum C fermè millibus. Godofridus Bullioneus initium regni Hierosolymitani fecit, anno Christi millesimo undecentesimo, cum sub Saracenis urbs fuisset, annos ad CCCLX. *Alb. Aquen. lib 6. Chron. Tyrius lib. 5. 8. Baldr. hist. Ierosol. lib. 4. Guiber. lib. 6. Tyrius lib. 9.*

Sic recuperata urbe sancta, tandē etiam Clemens & Urbanus moriendo finem suæ de Papatu contentionis fecere: Reginerus, qui & Paschalis II, obtinuit sedē. Eum Simoniæ insimulatum, Romani quinto post anno honore indignum pronunciarunt, recepto in ejus locum Maginolfo Archipresbytero, qui Sylvester IV dictus est. At Paschalis in Galliam migrans, actis ibi Synodis, dignitatem recuperavit. MXCIↃ.

Centesimus supra millesimum annus multis principibus fatalis exstitit. Boamundus dux Antiochiæ à Turcis est interceptus, successore Tancredo, Comite Tiberiadis; Godofridus novus Hierosolymæ Rex decessit. Frater ejus Balduinus, princeps Edessenus, accepit regnum. Wilhelmus Rufus Rex Angliæ, à Waltero Gallo improviso ictu, quē is in *Wilh. Tyr. lib 10. Math. Paris. Chron. Belg. Cosm.*

is in servum contorserat, trajectus occubuit. Henricus Lovaniensis Tornaci in hastiludio periit. Bretislaus Bohemiæ rex à latrone, dum è venatione redit peremptus.

Saxo l. 12. Ericus I. Canuti frater, rex Daniæ, ob inanes & falsas suspiciones execratione multatus ab Hamburgensi Antistite, Romam è vestigio petivit, cunctisque defensionis partibus actore superior, Lundiæ oppido Archipræsulatum obtinuit, non tantum Saxonicæ prælationi subtrahens Daniam, sed & Sueciam illi Norvvegiamque religionis titulo subiiciens. Suscepta deinde Ierosolymam peregrinatione, Cypro in insula defecit, successore Nicolao fratre. Italorum ingens multitudo victoriis excita Syriacis, dum incolas terrarum injuriosè tractat, in solitudines abducitur Paphlagonicas à Raimundo comite: Ibi horrenda clade à Turcis cæsi supra CLXM.

Chron. Ierosol. l. 6. 8.

Cæterum Balduinus, adscita in auxilium Genuensi classe, Cæsaream Palæstinæ, Ptolemaidem aliasque urbes maritimas expugnat, tertia civitatum parte Genuensibus assignata. Boamundus precio redemptus, cum Tancredo, & aliis societatem init, de Carris Mesopotamiæ obsidendis. Sed dum illi de capta jam urbe, cujus accedere ditioni debeat, litigant, vi depelluntur: Ioscelinus & Balduinus in potestatem Turcarum veniunt. Boamundus repetit Italiam, ductaque Constantia, Philippi Gallorum regis filia, Antiochiam tandem redit.

VVilh. Tyrius l. 10. Platin. in Paschali 2

Paschalis Papa nihil in Henricum decessoribus suis mitior, curat persuaderi ejus filio Henrico Iuniori, ut Ecclesiæ, quam vocabant, obedientiam subjectioni patri juratæ præferat, parum memor, quam nulla divinæ legis sanctio filium culpæ patris vindicem constituat. Hic simulata tandem deprecatione, & renovatâ fraudulento jurejurando fide patrem eò deduxit, ut exautoratis copiis pro captivo esset, & Moguntiæ regni insignibus vi spoliatus, resignaret filio potestatem. Exarmato fortissimo principi instirit legatus pontificius, ut fateretur, injuste ab se Hiltebrandum, & Pontificiam majestatem esse violatam. Sed ille nullis minis, ut id faceret, adigi se passus, ad legitimam causæ cognitionem provocavit. Quamobrem certior à suis factus periculi, Coloniam aufugit, indeque Leodium. Vtrobique defensus à civibus fortiter, elusis vindicatisque impii filii conatibus, decessit, anno Domini post millesimum centesimo sexto, *misericordia in supplices, & placabilitatis in inimicos exemplar*, inimicis ipsis fatentibus.

Helm. l. 1. c. 32. 33. Frisin. l. 7. c 10. &c. Autor vita Henric. Gotfr. Viterb. Dedeclun. in Appen.

Eodem anno Philippus Galliarum Rex, cum abdicata Bertha regina, Fulconis Andegavensis uxorem rapuisset Bertradam, atque ex ea liberos genuisset, pœnitens adulterii, obiit Miliduni, præsente Ludovico VI filio.

Aimon. Cont. l. 5. c. 42.

Tam sterili pietatis & eruditionis veræ seculo monachorum aucti sunt greges. Bruno Coloniensis Carthusianum: Robertus Molismi Abbas Cistertiensem condidit ordinem. Prisci Benedictini, ut plurimum à regula majorum deflectebant.

Sigeb. Schafn.

Theophylactus Bulgarorum Episcopus, Anshelmus Cantuariensis, Ivo Carnutensis, Valtramus Naumburgicus, Anselmus Laudunensis, glossæ autor, ut vocant, interlinearis, sacra eruditione cele-

bres : Avicenna Arabs naturalium rerum scientia fuit.

HENRICVS V. Alexius Comnenus, ejusque filius. Iohannes.

Godef. Viterb. part. 17. Chron. Vrsper. Cuspin. Dodechinus. A. M. 1106. Orosii 1109

Henricus senior Leodiensi è sepulcro ejectus, jussu Pontificis, inhumatusq; totum quinquennium jacuit.

Henricus Iunior, usurpatum impie adversus patrem imperium haud minori Pontificum odio, quam ante gratia gessit. Quæ res cordatioribus patefecit, Apostolicos istos non tam ex virtutibus aut vitiis principes, quam ex avaritiæ & ambitionis suæ favore & patrocinio æstimare. Cum Goslariæ haberet Comitia Henricus, oborta subito tempestate, fulgur acumen gladii ejus perstrinxit, absumpsit baltheum, corium interius clypei corrugavit, infausto omine, quod arma imperii per ipsum essent hebetanda.

Sigeb. Gemblac. Cuspin. Bergom.

Primum in eos gladium strinxit, qui patrem adversus improbas machinationes filii defendissent. Hi erant. Henricus Lotharingus & Robertus Flander. Henricus Lotharingus, cum ut reum majestatis se tradidisset, custodiæ mancipatus, per industriam suam evasit. Affectans deinde repetere ducatum, quem Cæsar Godefrido dederat Lovaniensi, Aquisgrano, quod oppidum invaserat, expellitur. Godefridi laudatur moderatio, qui uxorem æmuli dimiserit, *indignum ratus, in imbeliem sexum, à quo arma non gestantur, carceribus armisve grassari.* Adversus Flandrum cum parum valuisse: Cæsar, simulato magis utrinque, quam composito pacis fœdere, discessum.

P. Aemilius lib. 5.

Henricus, Rex Angliæ, eo tempore cum Roberto Ierosolymitano fratre suo, Normanniæ duce, funestum super Angliæ dominatu bellum ducebat, quo victoria potitus, omnes penè principes Normannorum aut occidit, aut cepit, Normanniam sibi vindicavit. Cum de Gisortio arce dimicaret cum Ludovico Crasso, proceres Francorum regi suo infensiores sollicitavit, juvit, armavit. Sed cum liberi ejus tranquillo mari ex Normannia solvissent, in medio cursu, atroci exorta tempestate, naufragio periere : tristi suis, sed salutari ad posteros exemplo, *spem regiæ simul universam, fortunæ discrimini, ventorumque ludibrio credendam non esse.* Superfuit filia Anglo unica Mathildis, quam Cæsar Henricus duxit. Mox ad preces Almi (frater is erat Colomani regis Hungariæ) ereptam sibi potestatem quærentis, frustra tentavit Hungariam. Hinc adjutus à Suantoploco Bohemo, qui Borivoium, Vratislai successorem, Bohemia ejecerat, in Polonos movit, tributa veteri ex pacto debita dudum denegantes. Sed delapsis ob cædem clandestinam Suantoploci Bohemis, victus acri prælio Cæsar, abduxit ab obsidione Glogoviæ copias, transegit cum Polonis. Boriveius irrito conatu laborans in recipienda Bohemia, captus est à Cæsarianis, Bohemia Ladislao attributa.

Matt. Paris.

Cosmas Prag. l. 3. Chron. anno 1109.

Alexius Imperator Græcorum, cum perfidiosè haberet peregrinos, Ierosolymitanum roborantes regnum, Boemundi armis adactus, operam promisit Latinis fideliorē. Bertrannus Raimundo natus, provinciæ comes, Balduini Regis auxilio, Tripolin subegit & Bybiū, mox & Balduinus ipse Berytum, & Norvegorum confirmatus classe Sidonem.

Tyrius l. 12. Albert l. 11. Platin in Paschali Pulcher Carnotensis.

Henricus

Sigeb. Gembl. Frising.

Henricus verò Cæsar, quinto à morte patris anno, Italiam intravit cum exercitu, sedaturus dissensionem inter regnum & Sacerdotium, plurimis mortalium exitialem; assertiurus simul autoritatem sibi & consuetudinem, per trecentos & amplius annos inde à Carolo Magno usurpatam Regibus Teutonum, quâ Episcopatus & Abbatias per virgam & annulum conferebant. Papa Paschalis contra à laicali manu potestatem ejusmodi dari non posse contendebat. Sed quum Imperator nervos regni Ecclesiis erogatos ostenderet, Papa jurejurando confirmavit, quæcunque Episcopi & Abbates, præter decimas & oblationes, haberent, se imperio redditurum. Confectæ sunt literæ, quibus Paschalis promittebat, se civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonea, mercatus, jura centurionum, turres, villas, militiam, castra, Ecclesiasticis omnibus in perpetuum ablaturũ: prædia & privilegia regalia, quæ à Carolo, Ludovico, Ottone & Henrico concessa essent Ecclesiis, redditurum imperio, eò quod divina lege sancitum sit, *ne Sacerdotes curis secularibus occupentur*. Sed Papa tam luculenta promissa implere aut non voluit, aut non valuit, præcipuis Clericorum in faciem ei resistentibus, à quibus datum Cæsari privilegium *pravilegium* appellabatur. Quare delusum se cōtemplatus Henricus, inq; extremo insuper positum periculo, advocatis militibus Romã occupat, Papam cum Episcopis & Cardinalibus redigit in potestatem, nec nisi comprobato sibi prędecessorũ omni jure, libertati eos suę restituit. Paschalis, porrecto Imperatori sanctissimi corporis Christi pignore, collationem Episcopatuum ei publice roboravit. Ita reversus ad Alemannos Henricus, patrem demum suum Spiræ magnificè sepelit, mox ipse eandem cum ipso fortunam subiturus. Etenim assentatores Papæ, & tyrannidis Ecclesiasticæ avidi Antistites, gnari, quantum fastigii accedere suo ordini, *si maximas tenerent opes, nulli sceptro obnoxii*, extortam vi pactionem pronunciarunt irritam, anathemati illigantes Henricum, ni properè Simoniam (eo nomine veniebat Imperatoria presbyteriorum collatio) abjiceret, & ejuraret. Sed Fridericus Suevus, sorore genitus Henrici, omnia, Rheno finitima, ubi maxima vis imperii erat, masculè subegit. Non quiescebant interim paternii odii hæredes Saxones, Censuras Ecclesiasticas rebellioni prætexere docti. Illos anno ejus seculi xv apud Guelsonis Sylvam aggressi Cæsariani, magistro militiæ Hoiero Mansfeldio, acri prælio conflixere. Contrarias ante partes tutatus erat Hoierus: Nunc inferior acie cecidit; Adelgotus Magdeburgicus, Reinerus Halberstatensis, præsules, Luderus, qui & Lotharius, Saxonum dux, profligarunt Henrici copias. Quare omissis Saxonibus, hæreditatẽ occupaturus Mathildis, in Italiam reflectit iter, anno illo tristissimo (erat ejus ævi XVII) quo terræ motus concussit orbẽ, terræ hiatibus urbes, castella, villæ, homines absorpti sunt, Leodii non pauci in ipsa sanctorũ veneratione fulmine deflagrarunt, scissi montes, siccata, imô librata in aëre flumina, visa cœli ostenta: denique ea facta sunt, quæ mundo aut extremum, aut extremo proximum pronunciarent exitium. Paschalis in Apuliam secessit, Henrico Romam conten-

Dodechinus in appendice. Mar. Scoti. Vrsp. Chron.

Helm. l. 1. c. 40. 41.

Frising. l. 1. c. 13. 14. 11. 15 Helm l. 1. c. 41. Paulus Lang. Chron. Cilicens. Vrsp.

Dodechinus anno 117. Sigeb. contin.

dente, quò cum rediret jam armatus à Normannis Papa, mox exstinctus, Ioanni Cajetano, qui & Gelasius II, fecit locum. Eo tempore & Balduinus, ex felici in Ægyptum expeditione ægrotus, obiit Ierosolymæ, successore Balduino II, quondam apud barbaros captivo, affine suo. Similiter Alexius Comnenus, multiplicibus & continuis penè appetitus eluctatusque insidiis, cum mediocrem Imperatorem præstitisset (*ut nulli non principi, maximè ad perfectam laudem plurimum deest*, prout rectè hic, historiam finiens, judicat Zonaras) difficilima absumptus est morte, anno XXXVII, inhumaniter extremo in periculo à suis penè omnibus desertus.

Tyrius lib. 11.

Ioan. Zonar. in fine inst.

Cæterum novus Papa Gelasius, cum minimè absolveret injustis execrationibus Henricum, pulsus Româ, Cajetæ delituit, donec à Guilielmo Apulorum duce, & Roberto Campano instrueretur copiis. Cæsar ob id indignatus, Mauritium Baccarensem Archiepiscopum, creat Antipapam, eumque Fregepanum familiæ, quæ dudum in vincula misisset Gelasium, commendat. Inde motis castris abit Italiâ. Gelasius, quod Romæ ei esse haud liceret, Cluniacum in Galliam profugit, ibique Pontificatus anno primo, die quinto obiit. Eodem tempore Templarii milites, propè sepulcrum Domini degentes, id muneris in se receperunt, ut peregrinos, ad sacra Palæstinæ loca euntes, indemnes præstarent à maleficiis. Rogerius Antiochiæ princeps à Turcis cæsus, ultorem habuit Balduinum Regem, qui affectis strage Turcis, Antiochiam Ierosolymitano regno adjecit.

Platin.

Tyrius l. 12.

Cæterum exstincto Gelasio, à Cardinalibus, qui tum Cluniaci aderant, sufficitur Guido Viennensis, qui rara huic generi modestia Pontificio abstinuit habitu, quoad constaret, Romanos electioni suæ consensisse. Continuata deinde cum Cæsare discordia, Burdinum Antipapam expugnat Sutrii, cameloque impositum in triumpho Romam ducit, omnique notatum ignominia, Cavensi includit monasterio. Majus cum ipsomet Henrico negotium erat, quem Saxonicis denuo oppugnare armis instituerat. Sed principes regni tantarum pertæsi cladium, persuadent imperatori, jam quoque Gallis ob Papæ studium infesto, ut cedat obstinationi Pontificiæ, investitura, quam vocabant, per annulum & virgam in aliam Augustæ propiorem commutata. Quare finis certamini impositus is fuit, ut deinceps electioni renunciaret Sacerdotum Cæsar, ac per sceptrum concederet regalia designatis: sin dissiderent votis suffragatores, sua autoritate melioribus robur adderet. Ita Calistus ille II, bellissimè rem gessit Pontificiam, Cæsaream diminuit, anno seculi duodecimi secundo & vicesimo. Idem Rogerium, Siciliæ principem, frustra dehortabatur ab invasione Apuliæ & Calabriæ, indignum ratus spoliari principatu Guilielmum, quum nuptiarum causa abesset, Cõnenam ducturus, Iohannis Græcorum regis sororem. Sed Rogerius oppressa vi illa parte Italiæ, ad imperium sibi struere aditum nitebatur. Callistus Venetorum Ducem Dominicum Michaelem excivit, ut Balduino à Saracenis capto, res lapsas Christianorum in Palæstina erigeret. Veneti instructa classe Ioppen, à Turcis Babyloniis obsessam libe-

Platin.

Conrádus Abbas Vrsp.

1122.

Platin. Robert. de monte. Cont. Sigeb VVilh. Tyrius. lib. 12.

liberant, Tyrum, celeberrimam Phœnicum metropolin, terra marique mensibus quatuor oppugnatam capiunt, pacti prius cum Wilhelmo Palæstinæ prorege, ut maritimarum urbium tertia ipsi parte fruerentur. Paulo post moritur Papa, quem morte secutus Trajecti Imperator, anno regni XIX, quum Balduinus II, multo se auro Turcica captivitate exemisset. Henrico & majoribus, jucunda cujusdam Poëtæ ruditas Spiræ Epicedion, divisim tumbis applicatum, condidit: *Filius hic, pater hic, avus hic, proavus jacet isthic.*

Nicetas Chon. in Ioh. Comn. Orientis imperium tunc moderabatur Ioannes Comnenus Alexii primogenitus, spirante adhuc patre potitus rerum, sed dissimulante injuriam, quod Irene mater generi Nicephori Bryennii justo studiosior erat. Ac sororis quidem victus sagacitate periisset Ioannes, ni socordior Bryennius tarditate sua occasionem corrupisset, Ioannes clementia & moderatione flexit in pœnitentiam sceleris matrem, & cognatos, firmatisque domi rebus, Sultanum Persidis, spreto fœdere vastantem urbes ad Meandrum fl. sitas bello aggressus est. Cepit Laodicæam, cinxitque mœnibus.

Sozopolin, Pamphiliæ munitissimum oppidum, stratagemate occupavit. Iusso enim equitum tribuno aliquoties adequitare ad munitiones, conjectisque sagittis Sylvas petere, effecit, ut Turcæ aliquando longius abstracti à vallis, nudatam ferè urbem Græcis invadendam exponerent. Ejus oppidi fortunam alia ejus tractus secuta.

Quinto imperii anno Iohannes Scythas Hamaxobios, qui & Pazinacæ, innumera multitudine transgressos Istrū, donariis vanam in spē pacis impulit, atque hoc modo versos in ignaviā, albescente cœlo, adhuc stertentes aut semisomnes acri prælio devicit. Plurimi eorū capti, pagos deinde ad Istrum accepere, plerique pro mancipiis venditi, aliqui & cohortibus adscripti. Eadem felicitate fœdifragos Triballos (aliis Servios dictos) domuit, captiva eorum turba in Bithyniam translata.

Postea ab Hunnis, Danubii & Savi accolis, ob susceptum Stephani, principis eorum fratrem, insperato bello lacessitus, principiis quidem censuit obstandum, ac imparatus ab idoneo milite, Philippopoli se tenuit, donec instructior Francochorium, fertilissimam Hunnici territorii partem subegit, ipsumque deinde adortus Chramum, maximam de eo prædam cepit.

Per hæc tempora Norbertus, nobilis Lotharingus, loci & ordinis Præmonstratensis fundator, strictiorem monachis vitam præire, Augustini nixus regula, cœpit. *Sigeb. Cont.*

Apud Græcos Ioannes Zonaras Monachus, & Euthymius Zigabenus, apud Latinos Sigebertus Gemblacensis, Rupertus Tuitiensis Abbas, Algerus Cluniacensis, Theologicæ atque historicæ eruditionis laude claruerunt. Pomerani Ottonis Bambergensis opera Christianismo tandem tincti, aut Pontificii Christianismi traditionibus imbuti. Namque etiam tum meliores Ecclesiæ præsules verbum Domini viva docere voce consueverant.

A. M. 5095. Christi 1125. Gotfr. Viterb. part 17. Chron.

LOTHARIUS II. SAXO. IOHANNES COMNENUS.

EXhausto per civilia bella regiarum apud Teutones familiarum sanguine, cum vix reperiretur provincia,

Vrsper in Lothario. Frising. l. 7 c. 17. & de gestis. Frid. l. 1. c. 16. & e. Vincent. speculi hist. l. 18. Aimoi. contr. l. 5. c. 50. Dodechinus Append. Sigeb. Cont.

vincia, quæ Dominos non mutasset, abrogato etiam Cæsaribus jure dandi Sacerdotia, plurimum erat majestati illorum detractum in animis popularium. Nec Henrico V. (*memori in oppressorem patris ira Numinis*) proles erat, quæ Augustum apicem propagaret.

Gotfridus Viterbiensis, Conradi III. notarius autor est, quatuor Teutonici imperii Optimates, diversis studiis rerum summæ destinatos; Lotharium scilicet Saxonem, cujus pater Gebhardus Saxonico bello occubuerat; Fridericum Suevorum ducem, Henrici IV è filia nepotem, Leopoldum Marchionem Austriæ & Carolum Comitem Flandrorum, Canuti Daniæ regis ex sorore Roberti Comitis filium: quẽ anno sequenti severius habita nobilium turba in templo Brugensi orantem nefariè interemit. Piaculum id Ludovicus VI teterrimis scelerատorum cruciamentis eluit. Fridericus Suevus studebat fratri suo Conrado, duci Francorum Orientalium. Carolum Flandrum popularitas, & in egenos munificentia, præter alias virtutes commendabant. Sed vicerunt vota Saxonum, jus imperii ad suam gentem retrahentium. Sic Lotharius, renitens, ut ajunt, hortatu Alberti Moguntini & Oratoris Pontificii, suscepit dignitatem. Qui judicatus olim ab Henrico V perduellis, & quamvis nuptias ejus lugubri habitu adiisset, carcere multatus, memor postea contumeliæ, Henricianam familiam omnibus modis afflixit. Interim Conradus à suâ factione Rex creatus, munitis pro se Vlma, Noriberga, Augusta, intravit Italiam, contemptoque anathemate pontificis, Mediolani se pro rege gessit.

Sed quum Henricus superbus Bajoariæ Dux, gener Lotharii, urbes Teutonicas, & in his Spiram, labore maximo, ad obsequium traxisset soceri sui, attenuatis viribus Conradus remeavit in patriam; Fridericus & Conradus fratres, dimisso regno, interventu Bernhardi, Abbatis Clarevallensis, aliquam in gratiam cum Lothario redierunt. Conradus exinde primam inter principes sedem honoris ergo tenuit.

Frising. lib. 1. c. 20. 21. Platin. in Honorio.

Saxonum magna vis à Bohemis cæsa, quum Ottonem Moravũ imponere eis vellet Lotharius: Moravus ipse occubuit. Gesserat his quinque annis Pontificatum Lambertus, qui & Honorius II. Orator quondam à Callisto ad Germanos missus, ut Henricum V ad deponendam cum Pontifice litem induceret. Intrusus Leonis Frangepanis astu, ita præfuit Ecclesiæ, ut Arnulphum in Cleri lasciviam & fastum liberius invectum, occidi Romæ pateretur. Hujus successor Innocentius II. dum Rogerium Siculum Apulia nititur depellere, eumque acie profligatum, Galucii obsidet, filii ejus Guilelmi superventu capitur, cum Cardinalibus militiæ sociis; sed opinione sanctitatis indulgenter satis habitus, dimittitur custodia postmodum. Interim Romæ Petrus, Petri Leonis potentissimi civis filius, creatur Papa, Anacletusque appellatur, qui expilatis templis, cum esset, unde militem aleret, vi tueri dignitatem nihil dubitavit. Innocentius vero attributa Rogerio Apulia, redditus suis, sed impar viribus æmulo, in Franciam profugit. Siculus utrinque auctior factus. Ab Innocentio c tera impetrarat, eo profugo se casæ Anacleti conjunxit. Ab eo R exuSiciliæ, contributis

tis etiam cis fretum Brutiis, Lucanis, Apulis, Calabris, salutatus. Innocentius concilium Claramonte habuit, Anacletique factionem damnavit. Ludovicus Crassus Francorum, Henricus Anglorum reges, Innocentii partes amplexi. Crassi filius jam diademate ornatus, dum in suburbano Lutetiæ equitat, occursu fœminæ suis pavefacto equo effunditur, paucisque post horis exspirat. Innocentius ejus fratrem Ludovicum VII, rogatu patris, regiis sacris initiavit, cum Rhemis concilium maxima celebritate ageret. Solus Crassus in Gallia opem implorantes Papas vidit, Vrbanum, Paschalem, Gelasium, Callistum, Innocentium.

Aimoin. Continuator.

P. Æmilius l. 5.

Sub dimissum Rhemis Concilium, Pontifex in Eburonos profectus, cum Lothario Cæsare egit, de sede Petri à Schismate asserenda. Cæsar cæpit repetere ab eo potestatem dandi Sacerdotia, nuper decessori suo Henrico V. ereptã. Quibus postulatis turbatus, & jam anxius reditus sui Innocentius, Bernhardi intercessione securus recessit ab Cæsare. Lotharius Episcoporum suorum precibus delinitus Innocentii probavit electionem, & anno tricesimo secundo istius seculi, in Italiam ivit, armata cum manu reducturus. Sed quum Romanos à dissidio partium revocare nequivisset, irritus penè cœpti rediit domum, nisi quod Pontificem suum Lateranense in Patriarchium relocavit, & Augustalibus Romæ insignibus exornatus est. Revertentem altero anno, solis jubare intercepto, nox meso die obnubilavit. Bernhardus & Norbertus, fautores Innocentii, cum eo ex Italia remearunt, quorum hic Magdeburgensi præpositus Ecclesiæ, vitam ibi clausit, ille innumeris de se monachorum fusis gregibus, Cistertiensis regulæ potissimus habetur illustrator.

Vrsper. in Lothario. Dodechinus 1132

Robertus de monte.

Lothario in Germaniam abeunte ad compescendos Luticiorum motus, rursum Anacletus, licet Pisis quoque damnatus, Rogerio adjuvante, in Pontificem surgit. Nicolaus Danorum Rex, ob cædem patruelis Canuti, à filio suo Magno patratam, invisus populis, Ericum fraternæ necis vindicem persensit, a quo & Lotharii arma Slesvicum versus pertracta, Cimbris metum incussere. Sed tantæ Iutorum copiæ Vallum, quod opus Danorum vocant, circumfuderant, ut Lotharius inaniter à se teri tempus conspicatus, speciosam solvendæ expeditionis rationem excogitaret. Magnus Canuti interfector, supplex Cæsarem veneratus, ut castra trans Eidoram metaretur, effecit. Inde Adolfum, cui Lotharius multo ante Holsatiam assignaverat, extremos tunc curare jussum, adortus per insidias Magnus, non solum copiis spoliavit, sed etiam arma deformiter abjectantem, nando coëgit fugam capessere. Ericus Cæsaris ope destitutus, Magni Norvvegi, sororis sibi matrimonio devincti, ambivit amicitiam: quam auro Danico corruptam esse edoctus, Lalandorum evasit auxilio. Magnũ deinde equitatus subitaneo oppressum insultu; & plerosque cum eo Danorum antistites occidit. Nicolaus Magni pater, dum Slesvicenses sibi reconciliare parat, in ipsa regia cum prætorianis cæsus est. Ita crudeliter fuso Canuti sanguine haud minori crudelitate parentatum. Ericus sublato patruo, & qui partes ejus secutus erat, Haraldo fratre, Danorum regno poti-

Helmol. l. 1. c. 50. Saxo Gram. lib. 13.

potitur, eo ferè tempore quo Henrico Angliæ regi, Stephanus de sorore nepos successit, cui Mathildis filia Henrici, Giffrido nupta Andio, ademit Normanniam, inque Anglia maximas turbas dedit.

1137. *Vrsper. Pla tin.* Porrò Lotharius anno istius ævi, XXXVII revocatus in Italiam, ut Rogerium pro arbitrio dominantem compesceret, Cisalpinas partes propè sine ferro subegit. Transgressus Apenninum, Anconam, Spoletum, aliasque urbes accepit in ditionem. Pisanorum adjutus classe Rogerium terra marique oppugnatum, amissis rebus omnibus, Italia in Siciliam pepulit. Cujus victoriæ magnitudine motus Ioannes, Byzantinus Imperator, legatos ei gratulatum misit, conciliataque sibi Lotharii amicitia, Persarmenios spoliavit Castamone, triumphumque redux Byzantii egit splendidissimum. *Nicetas Choniata.* *Mariæ virginis commilitio victoriam imputans, quam rectius æterno & uni Numini adscripsisset.* Quare haud diuturna ei adversum Turcas felicitas obtigit. Digresso eo, Tanismanius, atque illo exstincto, Mahumetes, non solum amissa recepere, sed & Gangra, Ponti urbs potentissima, in Turcarum ditionem venit.

Lotharius sesquiannum ferè in Italia moratus, maximis rebus gestis, & commissa Reginaldo Apulia, Henrico genero Thuscia, dum per Tridentinos saltus in patriam reverti parat, sub vilissima casa obiit diem imperii, anno XIII, funeratus in monasterio ducatus Brunsvvigii, quod ex ipso Regis nomine Lotharium appellatur.

Vrsper. Ejus temporibus Gratianus Bononiensis Monachus, post *Ivonem*, collegit Canones Ecclesiasticos & decreta Pontificum; Hugo rector monasterii sancti Victoris apud Parisios, eruditione sacra inclaruit; Vernerius libros legum Romanorum, multis neglectos seculis, renovare conatus, favente institutis Lothario, nova doctoribus juris, primum civilis, inde & Canonici, privilegia & immunitates præparavit.

Ierosolymis, præter Hospitalarios, quibus peregrinorum & ægrorum cura erat, & Templarios, itinera tuta præstãtes, Teutonicus etiam ordo invaluit, Xenodochium suæ gentis procurans. Initia exigua magnæ opes secutæ. Vicelinus Hameliensis ab Adelberone Archiepiscopo Hamburgensi, vel Bremensi, deductus Meldorfium, per Sclaviam & Nordalbingiam, ubi rara etiam tum pietas, Christianismum propagavit, fretus imprimis Henrici Sclavorum reguli, & Adolfi Schaumburgici favore & studio. Sed cum filii Henrici, Suentepolcus & Canutus, intestinis se bellis confecissent, Canutus Erico Dano genitus, Sclavorum principatu potitur. Illo autem necato, Vicelinus persuasit Lothario, ut exstructa Sigeberga arce, adversus Pribislaum Wagirensium & Polaborum ducem ethnicum, præsidium sibi compararet. *P. Aemilius l. 5. Helm. l. 1. cap. 42. 48. 50. Helm. l. 1. cap. 54.*

Anno Lotharii altero, Balduinus II, Hierosolymorum rex, Fulconem Andegavensem, Fulcone & Bertrada (postea pellice Ludovici Crassi) progenitum, suasu amicorum toto ex orbe delegit, cui majorem filiam Meliscendam in spem successionis collocaret. Elisa, minor ejus filia, Boëmundo juniori Antiocheno principi nupsit. Tentata inde non sine clade Damasco, & Boëmundo genero à Turcis interempto, cum invita filia, & impiè ad Turcicum principem Sanguinum respectante *VVilh. Tyrius lib. 13.*

ctante, subdidisset sibi Antiochiam, tricesimo primo ejus seculi anno abiit vita, successit Fulco. Edessenus princeps Ioscelinus, ægro in corpore validos animos gerens, lectica deportari voluit in prælium, eaq; constantia depulso ab obsidione Cressi Sultano Iconiensi, lætus reddidit Deo Spiritum. Raimundus, Guilelmo Aquitaniæ natus duce, inimico quondam Fulconis, secundas ab eo partes in regno, Antiochenũ nempe principatum, & Constantiam Boemundi filiam obtinuit. Ita *opes Asiaticæ Latinorum virtuti, nobilitatiq; dotales erant*; & Francorũ nomen tam illustre, ut omnes Latinos Francorum nomine Barbara religio cẽseret.

Tyrius l. 14.

P. Aemilius l. 5

Sic inveterascere in Oriente Latinum nomen & imperium, invidiæ erat apud Græcos, suetos imperare Syriæ. Ioannes Comnenus à contemptu vindicaturus Græcorum Remp. destinavit Antiochiam recuperare Byzantinis. Sanguinis Halapianus Satrapes, Christianorum simultates occasionem suam ratus, Fulconem sævo adoriri bello statuit Tharso, Baca, Anabarza, captis à Comneno, fœdus ictum, ut Raimundo Ciliciã redderet Augustus. Raimundus ipsius beneficiarium se profiteretur, præsidium Græcorum reciperet Antiochia. Itaque ab illo & Tripolitano adjutus Iohannes, Pizam ad Euphratem, aliasque urbes Syriæ & Mesopotamiæ extorquet Barbaris: Sed Antiochenis adversus præsidiarios tumultuantibus, deducere eos coactus, de amovendis è Syria Latinis agitavit consilia. Iamque in arcto erant res Antiochensium, Edesseno Ioscelino obsides imperatos mittente, cum respondit patriarcha & cives, rata sibi publicè non esse, quę injussu procerum populive egisset Raimundus. Missis & ad Fulconem legatis, quibus sacra invisere loca poscebat Comnenus, & adversus Barbaros commilitium, renunciatum est, non esse alendis exercitibus tantis regiones istas. Sin cum decem millibus veniret, regio apparatu excipiẽdam Græcam majestatem. Ita utrinque exclusus Iohannes, in Ciliciam se Tharsam recepit, ubi in aprum fortè venabulum jaculatus, eversa impetu pharetra, venenatis telis referta, lævæ infixit vulnus, eoque incuriosius curato, tumescentem manũ abscindi noluit, *negans unimano Cæsare terras regi rectè posse*. Hoc casu magnanimo Imperatori mors attracta, anno dominationis xxv. Antequam exspiraret, Manueli, inter superstites filios natu minori, regnum legavit, *negans Isaaci impotentem iræ animum administrandæ Reip. idoneum.* Sub idem tempus obiit Ioannes à Stampis, quem à temporibus multi vocitant, ob vitam ad miraculum usque longævam. Plus enim trecentis sexaginta annis eum vixisse faciunt; Sub Carolo Magno meruisse stipendia, Ludovico Crassi filio decessisse.

Nicetas. Tyrius lib. 15.

Fasciculus Temporum

CONRADVS III. MANUEL COMNENUS.

A. M. 5108. Christi 1138. Vrsper. in Conrado. Otto Frising. l. 7. c. 22. & c. Gotfr. Vuerb. Helm. lib. 1. c. 57. 58.

ANtequam vita emigravit Ioannes Comnenus, jam aliquot annis Germanorum imperio potiebatur *Conradus III*, Henrici V, sorore genitus, quem maxima pars principũ, Confluentiæ, ad id fastigium evexerant. Sed Henricus superbus, gener Lotharii, qui insignia ab socero accepisset, Augustæ dignitati inhiabat. Ratisponam accitus Augustalia sanè tradidit, sed titulo necessitudinis multa sibi reservando, quæ Reip. erant, iram Conrado

Vincen. spec. histor. l. 18. movit, unde bellum civile natum. Conradus acto Herbipoli conventu, proscripsit Henricum, ducatum Saxonicum Alberto Urso consobrino ejus, Noricũ Leopoldo Austriaco, fratri suo uterino, dedit. Ita Henricus, principũ Germaniæ potentissimus, derepẽte pauperrimus, notabili Dei judicio, apparuit. Sed idem Saxonum nixus favore & auxilio, Albertum Saxoniâ depulit; reddita & Adolfo II, Holsaria, qui eam novis è Belgio, Westphalia, Frisiaque colonis frequentavit, & secus Dravum amnem Lubecam condidit.

Leopoldus Ratispona subjugata, ad Lycum amnem protulit castra, verum affectus aliqua clade recessit in Austriam. Ei revertenti occursare moliens Henricus, fatis prævenitur, ac Lotharienli in monasterio soceri exuviis apponitur.

Nihilo segnius Saxones, parvuli ejus filii amore; propagarunt bellum, Guelfo frater Superbi, Leopoldũ in fugam egit, nec impetrato ab Cæsare Norico, vim majorem attulit. Cæsar obsedit Winsbergum, à quo eum depellere omnibus modis conatus Welfo, acri pugna vincitur, ira Cæsaris omnis in obsessos vertit. *Trithemius.* Hi pacti tandem imbelli turbæ salutem, & quantum illa exportare humeris posset, fœmineis elati humeris, misericordiam exciverunt egregio Imperatori, eoque multo quam antea placabiliore usi, incolumitatem impetrarunt. *Tantum etiam virtus in hoste agnita valuit.* *Naucle-rus.* Ea in obsidione invisa Guelforum & Gibelinorum nomina orta, hostibus Cæsaris se à duce suo *Guelfos*, & Cæsarianis à Veiblinga, natali ejus solo, *Gibelonis* denominantibus. Conradus & Ladislaum, à Moravo expulsum, Bohemiæ restituit.

Non multo post raptô morte Leopoldo, cum frater successisset, vidua ei juncta Superbi, quasi dotale attulit Noricum, majoris discordiæ seminarium. *Frising. l. 7. c. 26. Gotfr. Viterb.* Welfo enim nihil ob id sedatior, provinciam sibi armis asserebat, illectus & Rogerii Siculorum regis muneribus, qui ut ex arbitrio disponeret Italiam, suo periculo in alieno defungi cupiebat. Romani enim multos annos cum Tiburtinis, Tusculanis, Albanis, Prænestinis, & reliquis Latii populis gesto bello, Thusculi excidio illud finierant, eaque occasione submoto ab administratione Reipubl. Innocentio II. Senatum, quique ei præessent, Patricium & judices aliquot constituerant. Conradum memorando, quas injurias majoribus ipsius intulissent Romani Præsules, ad firmandam sibi Remp. hanc invitabant: Petrum Apostolum tributum solvisse, nec competere Episcopis dominatum terrenum, contendebant. Quibus in litigiis anathemate notati, vulgato pontificum telo, sed obtuso sæpius, non approbârunt lectos à solo Clero suo Pontifices, Calestinum II, quinq; mensium, & Lucium II, Bononiensem: *Otto Frising. l. 7. c. 17. & 1. de gestis Frid. c. 27. 28.* eaque causa Rogerio in Italiam reverso, amissa brevi recuperandi potestatem præbuit. Quæ ut teneret, studii duxit Conradum Transalpino haud extricari bello, ne otium ei esset Italiam more majorum ingrediendi. Iamque ad majores turbas spectabant, res Germanicæ, cum subitò audita Edessæ expugnatio, aliorsum abstulit impetus, neque hostes Christiani nominis torsit. Ejus expeditionis, quæ & maxima fuit, & omnium in se populorum traxit animos, occasiones nobis paucis memorandæ.

Fulco

VVilh. Tyr. in fine l. 15. anno Domini l. 142.

Fulco rex Ierosolymorum, dum recreationi indulget, & leporem fortè oblatum apud Ptolemaidem, fervidius insequitur, excussus tam gravi ruina est, ut cerebro per aures naresque effluente, statim exspiraret, relicto filio tertium decimum agente annum, & Almerico sex annis minore.

Mater Meliscendis tutelam gerebat regni, sexus quem neque hostes fordimarent, neque subditi admirarentur. Simul in Syria progenies eorum procerum, qui imperium Turcarum propè everterant, non pietate modo religioneque animi, sed armis etiam, virtuteque & consilio à parentibus degeneraverat. Ioscelinus suo more usus, Edessam rarò inviserat, mercenariis eam tradiderat, ipse deliciis vacans stipendium tardè persolvebat. Cum Raimundo insuper Antiocheno principe haud obscuras exercebat inimicitias.

Tyrius lib. 16. Frising. l. 7. c. 30.

Contra Sanguinus, Persarum & Assyriorum princeps, in omnes augendi imperii occasiones intentus, Edessam, (quæ Rages olim) Mesopotamię metropolin, obsidet, obsessam capit, & magna Christianorum edita strage tendit ulterius. Sed dum crapulabundus jacet in tentorio, confoditur à suis, filiusque Noradinus, genitore cautior, legisque Mahomiticæ studiosior, suscipit gubernacula. Is Edessam, furtim receptam à Ioscelino, trucidatis ingenti cæde Christianis, subegit denuò. Orbis Christianus universus tristissimi rumoris impletus.

Regnabat eo tempore in Anglia Stephanus, & Davidem Scotorum regem Angliæ infestum, variis præliis sustinebat. Eo repulso, Mathildem quondam Augustam, Henrico rege, avunculo suo genitam, adversariam reperit constantiorem; cujus filius Henricus ab Ludovico VII, Dux Normanniæ erat creatus. Mathildis transmisso mari, multa in ipsa Britannia prælia cum Stephano, & in his aliquot secunda fecit. Tandem collatis signis, captus Stephanus, ejusque filio Guilielmo bellum reparante, fœdus ictum his legibus, ut Stephanus omni deinceps vita regnaret, defuncto succederet Henricus: Guilielmus certis in Anglia Normanniaque oppidis potiretur. Itaque ab Anglia tunc intestinis implicata bellis, præsidium Christianæ rei nullum.

P. Aemilius l. 5. Robert. de monte anno 1142.

In Gallia Ludovicus VII, ducta Eleonora, Aquitani ducis filia, dotalem acceperat Aquitaniam. In Theobaldum Blesensium Comitem exarserat nimium, quod is dimissionem Petronellæ (soror ea erat reginæ) armis urgeret apud Rodolfum Veromanduum, obtendens Petronellam, repudiata justa uxore, præter leges Rodolfo ductam. Rex direpto Victoriaco, Theobaldi oppido, in supplices Divorum sævierat, combustis eorum in æde principe M D.

Frising. lib. 1. de gest. Frider. c. 34. &c.

Ob id facinus se lamentis afflictātem, aggreditur Bernhardus, delendo sceleri esse, expeditionem Syriacam suggerit, firmatus autoritate Lucii & mox Eugenii Papæ: res insuper ipsa Asiaticorū, & legatio missa auxiliū flagitabat. Persuaso Franco, itū ad Germanos, simul oratoribus Latinorum fidem opemque Cęsaris implorantibus. Nec mora, depositis ad tempus rixis signa movētur utrinq; in Turcas Asiaticos, Cæsarem equitum loricatorum LXXM, peditum ad CCM secuta. Pronunciatur iter per Hungariam, ubi Geisa rex, profligato Boricho æmulo im-

Frising. lib. 1 de gestu Frid. cap. 24. imperabat; attinguntur provinciæ Manuelis Comneni, Græci Cæsaris, fœdere & affinitate juncti Conrado, quod duæ sorores, Berengarii Sulbacensis filiæ, illis nupserant. Francus rex eadem perrexit via.

Nicetas lib. 1. Conradus, subdola exceptus magnificentia à Manuele, Bosphoro Thracio transiit in Asiam. Græci à se omnia polliciti, autores fuêre, ne rei frumentariæ prospiceretur. Hinc proditis Iconiensi Sultano consiliis, ferro, fame, errore viarum, atque omni miseria vexati Teutones; vix decimus quisq; superfuit. Coactus Imperator laceras reliquias ex hostico deducere. Subsequebatur Francus, mendacio fidens seductorum, qui viam in Orientem, expugnato Iconio, apertam Germanis ferebant. Sed Fridericus, Conradi fratre genitus, rapidissimo adequitans cursu, fraudis Græcorum admonuit Ludovicum, & jungere cum Germanis castra induxit. Fertur enim, gypsum farinæ permixtum à Græcis, quo cum pernicie necessario Latini ignari vescerentur. Sic perventum est Ephesum, ubi Conradus multarum egens rerum substitit, inde Byzantio novam Manuelis opem quæsiturus. Franci ad Mæandrum progressi amnem, haud exiguam cladem à Turcis pertulêre. (Nicetas lib. 1.)

Nicetas lib. 2. Interim Rogerius Siculus, vindicaturus illatas nostris ab Græca perfidia injurias, classe Corcyram, occupat, omnemque populatur oram Græcorum maritimam. Vnde atrox inter illum & Manuelem orta concertatio. Conradus Græca, Francus suâ classe Syriam tandem tenuêre. Ingressus Antiochiam Ludovicus, à Raimundo principe, Eleonoræ conjugis & sociæ itineris patruo, rogatus est, ut in Noradinum arma verterentur. Sed Balduini regis preces, & parum pudica inter luxurias Antiochenses Eleonora, fecerunt, ut Rex in Iudæam festinaret. Conradus advectus Ptolemaidem, indeque deductus Ierosoylmam assensit consilio, ut Damascus oppugnaretur. Eo XLVII ejus seculi anno omnibus copiis ventum est. Suburbanæ munitiones urbis nobilissimæ multo Latinis sanguine stetêre. Expugnatis illis, dum pro capta habent Damascum principes, deque ejus imperio præmaturè litigant, conspicati duces veterani, inclinare ad Theodoricum Flandrum vota, satius duxere, non capi urbem, quam fructum militiæ ab recentibus advenis præripi. (VVilh. Tyr l. 16. c. 27. 28. Tyrius l. 17. anno 1147.)

Quocirca occulta fraude, transferri in alterum latus castra suadent, quò facilior pateat in urbem aditus, receptisque interim per Damascenos suburbanis, iras conciunt Cæsari, qui deserta obsidione Byzātium, Byzantio domum rediit inglorius. Francus sequenti vere secutus, captivitatem penè subiit Græcorum, è qua Rogerianus eum Prætor explicuit. Manuelis enim classis, post multas clades, recuperata arce Corcyranâ, mare Siculis infestum ægrè tuebatur. Rogerios eo tempore inter alias prædas, repertos Chalcide serici confectores in Siciliam Apuliamque traduxit, & adversus Michaëlem Palæologum, Manuelis ducem, vario marte dimicavit. Alia sub hæc Christianorum manus per mare Britannicum Vlyssiponem ivecrat, eamque urbem & vicinas oras extorserat Saracenis non sine dubio belli ictu, & plurimo sanguine. Ea urbs Alfonso, Lusitaniæ duci nuper à Castellæ rege creato, tradita. Saxones & Dani in Sclavos profecti sunt, (Nicetas lib. 2.) (Frising. de gestis Frid. l. 1. c. 33. Dodechinus ann. 1147. Robert. de monte Hel. l. 1. c. 63. 66. Saxo lib. 14.)

ad

ad Christianã eos fidem pertractu-ri. Sed Teuto miles, pecuniis Sclavorum corruptus, deserto in prælio Danos gladiis objectavit infideliũ. Ipsi verò Dani, duobus tunc regibus, Iuti Canuto, Sialandi & Scani Suenoni parebant, *privatisque gliscentibus iris, publica minus concorditer tractabantur.* Itaque promissa de Sclavis pietas suo exitu caruit.

Vrsper. Conradus Imp. & Ludovicus novis domi turbis excepti. Ludovicus è Sicilia revectus in Galliam, ante omnia diremit matrimonium cum Eleonora, obtentu consanguinitatis usus, ne difficiliore adulterii probatione laboraret. Illa mox Henrico Andegavensi nupsit, materno jure Anglorũ regi, & duci Normannorum; paterno, Comiti Andium, Turonum, Cœnomannorum; uxorio, jam Comiti Pictonum & duci Aquitaniæ. Quæ delicatissimè apud novum habita maritum, feralium bellorum facem inter Anglos Gallosque prætulit; Constantia, Adelfonsi Gallæcorum regis, filia, toro Franci sociata. Romanis Episcopis, per hosce annos, vix vitam in urbe, aut mortem pacatam civitas sua cõcessit. *Frising l. 7. c. 29. 31. Rob. de monte.* Indignatus enim populus, Tiburtinis favere Antistites, ad priscũ morem reformavit Remp. Pontifices sacra curare, & è decimis atque oblationibus alere semet jussit. Nec segnius reliquæ Italiæ civitates intestinis inter se bellis concertabant. Eugenius tamẽ III, Bernhardi quõdam discipulus, cui illi egregios de consideratione libros dicavit, Tiburtinorum auxilio coërcuit populum Romanum, pacemque, sed infidam, eo tenore dedit, ut abdicato Patriciatu, Senatores de sua autoritate urbem gubernarent. Idem Viterbii Armeniorum legatos, de ceremoniis quibusdam consulentes, Romano ritu imbuit, edoctus ab iis, Ioannem extremi Orientis regem (quem presbyterum aliqui nominant) potentissimum, Ecbatana nuper expugnasse, & cruentissimâ acie Medorum ac Persarum reges eo prostravisse nomine, ut iter sibi Ierosolymam versus patefaceret: qui tamen conatus irritus exstiterit. *Frising. l. 7. c. 33.* Legationi interfuit Otto Frisingensis Episcopus, Conradi Imp. frater uterinus, historiographus, quem vitæ jam tum tædebat, fœtulentam ausus dicere tumultuosissimi Imperatoris improbitatẽ. Coætanei fuêre Petrus Cluniacensis, Dodechinus presbyter, Guilelmus Malmesburiensis, Richardus de S. Victore. *Sigeb. Appen.* Petrus Lombardus, quem magistrum vocant sententiarum, Petrus Comestor historiæ autor Scholasticæ, Malachias Hybernorum Episcopus, atque ejus generis alii, pro sui seculi genio sapientes.

Vrsper. Cæterum Conradi ad Germanos reditum præverterat Guelfo, infirmitatis causa in Siciliam delatus, ad veterem belli tubam Rogerium. A quo iterum incitatus, civilia per Germaniam dissidia cœpit renovare: Sed Friderici, qui Conrado successit, prudentia repositus in gratiam patrui, conquievit tandem. *Frising. l. 1. c. 69. Otto de S. Blas. c. 2. 4.* Conradus, dum Italiam pacare cogitat, Bambergæ moritur, imperii an. XV, non sine suspicione veneni Italici, per Rogerii medicos dati.

Frising. l. 1. c. 46. 54. &c. Eo tempore, Petrus Abelardus & Gisilbertus Pictaviensis Episcopus, sinistrè de Trinitate visi sentire, ab Eugenio Pontifice damnati sunt.

Alius stolide dictum Eum, cum stolidius sibi divinum honorem arrogaret, in carcere exstinctus est.

FRI-

A. M. 5125. Christi 1155.

FRIDERICUS I, ÆNOBARBUS Vulgò BARBAROSSA Imperator Romanus.

MANUEL COMNENUS.

ALEXIUS II, COMNENUS PORPHYROGENNETUS.

ANDRONICUS COMNENUS. ISAACIUS ANGELUS, Græcorum Augusti.

Otto Frising. l. 2. de gest. Frider. c. 1. 2. &c. Gunth. l. 1 Ligur. Helmol. l. 1. Chro. Sclav. cap. 74. Frising. l. 1. c. 63.

CONRADO Cæsari suffectus est, tã ipsius commendatione, quam principum suffragio Fridericus, à capillo & barba dictus Barbarossa, fratre genitus Conradi Friderico, & Henrici superbi Noricorum ducis filia; in quo duce Teutonum nobilissimæ conspirarunt familiæ, cum pater esset è stirpe Gueiblinga Henricorum Cæsarum, mater de sanguine Guelforum Altorfensium. Simul consecratus est Aquisgrani, Trajectinis datum ab Conrado Imp. Episcopum Hermannum confirmavit reos majestatis judicaverat Trajectinos Conradus, quod à summi principis sententia ad Papam provocassent; Fridericus pecuniis eos multavit.

Actis deinde Mersburgi Comitiis, Canutum Magni, regis quondam Danorum, filium, & Suenonẽ nuper defuncto Erico procreatum, de regno controvertentes, ita reconciliare tentavit, ut Imperatoris Sueno, Suenonis verò Canutus beneficio potiretur Dania; Valdemarus, nefariè quondam à Magno interempti Canuti filius, vadimonio se obstringeret utrisque. Sed reversus in regnum Sueno, deque æmulo Comitem nactus, remissis è vestigio literis, in eas se conditiones fallaciter adductum affirmavit, in quas Danicorum adhuc regum nemo concesserit. Novas inde cum Canuto pactiones iniit, motisq; in Suenonem Succum armis, ob filii ejus injurias: Finnos & Verendiã subegit. At hyemis rigore subactus ipse, ut retro ferret pedem, domi turbata omnia factionibus reperit, atque à Sclavis insuper vexatus, ad Henrici Saxonis speciosam magis, quam utilem confugit operam.

Saxo l. 14. Frising. l. 2. c. 5.

Erat ille Henrico superbo natus, fratre Guelfonis, ac post multam Friderici diligentiam, avitum Bajoariæ ducatum receperat. Henricus Cæsaris patruus, ex Marchione Austriæ Dux creatus, in compensationem damni, exemptus fuerat Bajoariæ dominio, cujus principem antea ut superiorem reverebatur. Guelfoni avunculo suo, attribuit Cæsar Thusciam, Spoletum, Sardiniam, & Mathildis principatum. Conradum fratrem Palatinum Rheni fecit, Guichmannum Antistitem Magdeburgicum, obnitentibus frustra Eugenio, ac post eum Anastasio Pontificibus. Pacata sic quomodocunque Germania, firmataque autoritate, tertio imperii anno expeditionem suscepit Italicam, ab exulibus Appulis, Laudensibus item & Ticinensibus, quos Mediolanensis infestabat civitas, multis precibus exoratus. Cum de more in campis Roncaliensibus ad Padum fl. aliquandiu stativa habuisset, ut ibi civitatum causas cognosceret, progressus, aliquot Mediolanensium munitiones destruxit: Evertit Terdonam, pertinacius rebellantem, ac Ticini sueto in palatio Corona Lõgobardica redimitus, iter Romam flexit. Viterbii exceptus est ab Adriano IV. qui nuper è sedis Romanæ legato, cum Nidrosiensem in Norvegia Archiepiscopen instituisset, ac Lundano Danorum

Vrsper. in Frid. *Frising. l. 2. c. 8. 9. 10.* *Gunth. l. 2.* *Saxo l. 14. Platin. in Adriano.*

Frisin. lib. 2. cap. 20. 21. Gotfr. Viterb. Gunth. lib. 3. & 4.

norum Antistiti primatum concessisset in Suecos, cathedram illam adeptus, invito populo, fuerat. Romani ab Arnoldo Brixiensi, Doctore suo persuasi, velut Petri Abeilardi discipulo, *non convenire clericis aut Monachis civilem dominatum, sed humilem sacræ rei curam, Christi fretam robore;* minime erant dicto audientes pontifici. Fredericum per legatos, vetera Romæ jura jactantes, ut priscam eis redderet libertatem, insolentius alloquebantur. Ille à Carolo & Ottone referens subactam vi Italiam, Desiderium & Berengarium, Romanorũ tyrannos, in Germaniam abductos, nec accipere victorem conditiones, sed dare victis oportere, recipi in urbem sine tergiversatione postulavit. Mox præmissis mille armatis, urbem Leoninam cum Basilica S. Petri occupantibus, præcedentem subsequitur Adrianum, stipatusque exercitu, diadema Augustum sumit. Frementibus ob id Romanis, & castra pariter ejus ac templum invadentibus, occursum est fortiter. Cæsi hostium aut Tyberi amne mersi pene mille, uno tantum è Cæsarianis necato. Repulsi in urbem, cum commeatum Frederico negarent, insuperque eum ureret Sirius, Nari fl. admovit Cæsar castra. Huc annonam jussi expedire Spoletani, non paruerunt, Guidonem ab Cæsare ad Guilelmum Apuliæ regem legatum, conjecerunt in vincula, nulloque contumaciæ genere omisso, repentinum sibi attraxerunt exitium. Expugnata urbs, & in favillas redacta est, anno seculi duodecimi LV. Accepta in fidem Apulia, & Veronensium insidiatorum quingentis patibulo affixis, in Germaniam revertit Imperator. Hermannum Comitem Palatinum, ob violatam se absente pa-

Anno 1155.

cem, canes gestare per milliare Germanicum (probrosi id supplicii instar erat) coëgit. Duos Henricos, Saxonem & Austriacum, sine sanguine reduxit ad concordiam

Dod. anno. 1155. Frisin. lib. 2. cap. 29. Gunth. lib. 5. Lig.

Sed ejus præsentia ut Germanis pacem reddidit, sic Italis absentia subtraxit. Guilelmus Siculus, Rogerio patre importunior, Apuliam & Campaniam, ipsasque Romani Antistitis ditiones bello vexabat. In eum profectus Papa, magna regni parte exutum compellit pacem poscere, & Manuelis Græcorum Augusti succinctus auxilijs, omni Italia nititur ejicere. At mox versa belli fortuna, captus à Guilelmo, utriusque regni, Siculi & Apuliensis, titulis redemit sibi libertatem: nec à suis receptus, voluntarij semet exilij damnavit, quo ad captus à Cæsarianis Arnoldus, qui Pontificem subesse urbano debere magistratui contendebat, à præfecto urbis exustus est.

Frisin. Ursp.

Fridericus interea, repediata dudum, ob sanguinis propinquitatem, fidemque dubiam, Adela Hochburgica, Beatricem Burgundam, Reinoldi filiam duxit, quæ ei ex morte parentis dotalem attulit Burgundiam, Bertoldo ducis Zaringio, Lausannæ tantum & Genevæ finibus, quæque Iuram interjacent montem, de veteri Burgundionum regno reservatis.

Radev. de gestis Frider. lib 1. Gunth. lib. 6.

Italicam expiditionem, quam nova Ligurum rebellio exigebat, inhibuit aliquantisper Boleslai Polonis vis, qui pulsum regno Lobislaum, consobrinæ Cæsaris maritum, suumque fratrem, recipere, nisi armis adactus, detrectabat. Transgressus Oderam fl. Cæsar, effusa Poloniæ vastatione leges pacis accipere

pere Bolesſlaum compulit, ſed ablata neceſſitate Polonis, illico reſciſſas.

Radev. lib 1. c. 10

Major inde cùm Adriano Papa lis exorta, beneficium ſuum aſſerente eſſe imperium, Friderico contra ſe id à Deo accepiſſe, circummiſſis literis, prædicante. Imperator deleri picturam, Lotharii repræſentantem acta imperavit, quam Lateranenſi in palatio fixam à pontifice compererat, additis verſiculis.

Rex venit ante fores, jurans prius urbis honores,
Poſt homo fit papæ, ſumit quo dante Coronam

Igitur Viennenſi, Lugdunenſi, Valentiano, Avinionenſi, aliiſque regni Burgundici Epiſcopis, Arelate Sacramento ſibi obſtrictis, ac deinde Ratiſponenſibus in Comitiis Ladiſlao Bohemo, ob fidelem in Polonia fortemque operam, ex duce in regiam evecto celſitudinem, præmiſit in Italiam Ottonem Vitelſpachium Palatinum, & Reinoldum à Daſſelis Cancellarium, qui occupata anguſtiis in Veronenſibus Rivola arce, pleraſque dubiæ fidei civitates in verba adegerunt Cæſaris, Legatos Græcorum, res novas molientes, minacibus dictis protelarunt. Queis territus Papa, quod *beneficium* dixerat, *bonum factum* interpretatus eſt callide, eaque importuni vocabuli emollitione, fremitum Cæſaris & Germanorum principum mitigavit, cum omnes permitterent, bonum factum dici, quod Papa Cæſarem corona exornaſſet.

Rade. lib. 1. cap. Gunth. lib. 7.

Vrſper.

Sub hæc inveteratum inter Mediolanenſes & Cremonenſes odium, apertum in bellum erupit. Mediolanenſes, olim Lotharii judicio Cremonam, ut proſcriptam, bello vexare aſſueti, à nullo injuriarum genere temperabant. Prohibiti ſeveritate Friderici Auguſti, & ad cauſam citati dicendam, adjunctis ſibi Brixianis & Placentinis, imperata facere renuebant, inſtauratiſque, quas Cæſar diruerat munitionibus, Novariam Papiamque rapinis exhauriebant. Itaque Fridericus ad centum millia armatorum in Italiam duxit, urbem circumvallatam, ferro ac fame ad deditionem adegit. Imperatum, ut Cumas & Laudam ſinerent inſtaurari, palatium Cæſari in urbe ſtruerent, in verba ejus jurarent, conſules de ſententia ejus legerent, monetam telonea, portus, imperio reſignarent, novem millia marcarũ argenti multæ loco dependerent. His legibus advoluti pedibus Friderici, in gratiam recipiuntur.

Gunth. lib. 8. 9. Radev. lib. 1. c. 41. anno 1158.

Mediolanenſium exemplo territæ, aut caſtigatæ ſociæ civitates, atque in his Verona & Ferraria, in jus ditionemque Imperatoris conceſſerunt. Latis deinde Italiæ legibus, de principum & Iuriſconſultorum arbitrio, ordinatiſque Rebus publicis, Albam hybernaturus proceſſit, vicini incolis ſoli commeatum advehentibus, quæ res Adriani iterum alienavit animum, accenſum & illo nomine, quod tenacior priſcæ majeſtatis Fridericus, ab Epiſcopis terrenas tenentibus poſſeſſiones, homagium ſibi præſtari poſtularet, & Cardinalibus à latere Papæ legatis civitates clauderet. Regeſſit Fridericus; quæcunque regalia teneat Eccleſia, largitone principum tenere, ac proinde jure Sacramentum eis Epiſcopos dicere. Cardinalibus non patere urbes, *quia prædatores veniant, non prædicatores*: ſi mutent mores, ſtipendiis & commeatu non fraudandos.

Radev. lib. 2. Otto de S. Blaſio. Naucl. gen. 39.

Ita flagrante utrinque odio, Mediola-

diolanenses ab Adriano animati resumunt spiritus, legatos Cæsaris lapidibus incessunt, percussores ei & veneficos parant. Quare revocatis in Italiam, quos antea habuerat, belli sociis, imprimis Henrico Saxoniæ & Bajoariæ duce, Crema oppidum Mediolanensibus fœderatum diruitur, Mediolanum denuo omnibus copiis oppugnatur. Meditabatur interim diras in Fridericum Adrianus, easque exspuisset, nisi musca gutturi ejus inhærens superbam exclusisset animam. Adstrinxerat autem jurejurando XIV Cardinales, ne quem se mortuo Pontificem crearent, nisi qui adversum Cæsarem Guilelmi Siculi & Mediolanensium tueretur partes. Ejusdem Conjurationis labe Mediolanum infecerat. Unde accidit, ut plures Cardinales suæ factionis socium eligerent Rolandum, meliores autem, nec innodati conspirationis vinculis, Octavianum, qui & prior consecratus, atque à Clero populoque receptus, Victor appellatus est, Duodecimo post die, apud Cisternam Neronis, Rolandus ab altera parte pronunciatur Papa, & Alexandri III nomē sumit. Tollendo schismati, Imp. vestigiis insistens, ut ajebat, Constantini, Theodosii, Iustiniani, Caroli M. penes quos ea potestas fuisset, concilium indicit Ecclesiæ præsulum, qui Papiæ congregati, Rolandum defugientem judicium, nec se à quoquam judicari posse, insolenter jactantem damnant. Octavianum, qui in Synodi se potestate futurum profiteretur, rite electum pronunciant. Subscribunt Imperator, & reges Angliæ, Daniæ, Hungariæ, Bohemiæ. Mediolanenses religione se sacramenti attineri ajunt, ne pacem invito pontifice amplectantur, ac proinde, dimissa licet maxima Cæsarianorum parte militum, nova cinguntur obsidione. Imperator haud sine vitæ periculo, victoriam tandem adeptus, urbem secundo in suam redegit potestatē. Cives absque conditione supplices facti, & in crucis formam advoluti ejus pedibus, gratiam veniamque scelerum petierunt. Vita donati quidem; at urbe bonisque omnibus multati sunt. Qui postmodum miserabili per Italiam cultu vagantes, *necessitate in religionem versa*, Humiliatorum ordinem pepererūt, Mediolanum solo æquatum, Placentię, Brixiæ, aliorumque illis fœderatorum oppidorum, propugnacula dejecta sunt.

Gunth. lib. 10.

Radev. lib. 2. cap. 64. &c.

Dum illa occiduis in partibus fiunt, Oriens quoque haud leves sensit rerum publicarum mutationes. Nam reversis ad sua Conrado Cæsare, & rege Ludovico, audacia creverat Turcis, reputantibus indemnem sibi extitisse maximorum orbis regum præsentiam, quorum antea etia nomen expavissent. Itaque abhinc ultro incessere Christianos Damascenus & Iconiensis Sultani: Noradinus excursiones principatum in Antiochenum facere, Raimundum fortius quam prudentius, prosilientem ad certamina, occidere, vacuasque duce terras pro arbitrio agere ferre. Mox & Edessanus Comes Ioscelinus, ubi forte alvi causa levandæ secesserat, capi & in cacerem compingi, uterque principatus ad viduas devolvi. Iidem diebus & regnum ipsum Ierosolymæ Melisendi matri extorserat Balduinus III, qui reputans imparem se tuendis terris, XV dierum itinere dissitis ab Ierosolyma, postulanti Edessanum Comitatum Emanueli

VVilh. Tyrius lib. 17. cap. 9. &c. Sigeb. App.

Græcorum Augusto cessit, deducto ex urbibus Latinorum præsidio. Sed effæminati Græci, vix annum vertentem defensis oppidis, Noradino succubuere: tres cathedræ principes orbis Eōi, Edessena, Hierapolitana, Coricensis, à Turcis subactæ. Iacturam hanc resarsit defensio Hierosolymæ, quam qui venerant expugnatum Barbari, ingenti cæde repulsi sunt. Hinc & Ascalon munitissima urbs, pervicaci obsidione victa Ioppensi Comiti accessit, repertaque ibi annona famem sublevavit Palæstinæ, quam annus 1154. advexerat vehementissimam.

Tyrius lib. 17. c. 17.

Guilel. Tyrius lib 18. Nicetas lib. 3.

Emanuel Imperator cum Armeniis decertabat, qui Ciliciæ occupaverant pleraque. Reinoldus Castilionæus, qui ducta Raimundi vidua, Antiochenum acceperat principatum, latrones ex angustiis Cilicum expulit. Sed fraudatus mercede, ab Augusto Græcorum promissa, Cyprum sibi sumsit depopulandam, dum Balduinus de Paneade cum Noradino ambiguis prælijs disceptaret. Hospitalarij & Templarij, prædis ditati & oblationibus, jam nec decimas Patriarchis amplius præstare volebant, Romanæq; curiæ auro emercati gratiam, facile pervincebant, ne quid Patriarchæ Ierosolymitano ab ea subsidii existeret. Exorta esset & exitialis Reinoldo à Græcis pugna, ob devastatam Cyprum, nisi ille humilima deprecatione, Manuelis jam in Syria versantis, iram mitigasset, ac Balduinus Rex, nuper Theodoræ (Manuelis ea neptis erat) matrimonio devinctus Byzantinis, & Reinoldum & Armenios reconciliasset Cæsari. Cæsar vicissim Balduino, qui fracto per venationem brachio Antiochiæ decumbebat, Chirurgi exhibuit ministeria, suaque manu applicatis quotidie medicamentis, *Augustam majestatem dilectionis obsequio vicit.*

Tyrius li. 18. c. 25

Diversa Pontifices indole, & illis onerosi, quorum amorem experiebantur, in Orientem quoque dissidiorum suorum semina dispersere. Balduinus rex negabat legato opus esse Papę, qui Ecclesias impensis gravaret, extorsionibus attenuaret. Archiepiscopus Tyrius Alexandrum, alij Victorem probabant Pontificē. Prævaluit inutile consilium, & mox gravis repertus legatus Alexandri, queis initio benignus apparuerat.

Tyrius lib. 18. cap. 29. 34.

Balduinus III, missa Manueli August. Principis Antiochiæ filia pro uxore (nam Reinoldus ejus vitricus in vinculis agebat Turcicis) Berythi obiit, tabefactus pharmaco, quod ei alienus à Christianismo medicus præbuerat, anno ejus seculi secundo & sexagesimo. Successit frater Amalricus. 1162.

Hunc negatum ab Ægyptiis tributum, perpulit armis jus suum persequi. Sultanus Ægypti Dargan, placato sibi Amalrico rege, gravem mox expertus hostem Savarum, Noradini succinctum copiis, de Christianis conquirit auxilium. Sed Dargane interfecto à suis, Savarus Syraconi (fiduciarius is erat Noradini) armis restitutus, cum Syraconum pro amico æmulum comperisset, Amalricum donis illexit, ut ejus ope Syraconus pelleretur. Fecit id quidem Amalricus, sed dum longius ipse abest à suis, Antiochenus principatus invaditur à Noradino, capiuntur prælio victi Bohemundus princeps, Raimundus Tripolitanus, Colomanus Ciliciæ procurator, illuditur Christianis. Capitur & Cæsarea Philippi, alio nomine

Tyrius lib. 19.

mine Paneas, capitur à Syracono spelunca Tyria. Dum liberat auro captivos Amalricus, Syraconus à Calypha Babylonio impetrat exercitum, quo successorum Halys in Ægypto dominationem subvertat. Per Saladinum, fratre suo genitum, occupat Alexandriam, & toti inhiat Ægypto. Verum Amalricus, majoribus inescatus Elhadechi Calyphæ tributis, auxilio ei venit, pellit Ægypto Turcas, regrediturque divitijs onustus Ascolonem, anno Domini MCLXVII.

1167. *Plat. in Alex. 3.*

Vt Amalricus Ægyptiacis, ita Fridericus Pontificijs semet implicuit diffidijs. Alexander III, cum videret ditionẽ Romanam, dempta Anagnia, à Cæsarianis teneri, conscenso navigio, ad id Guilelmi Siculi jussu comparato, in Franciam contendit, conventuq; in Claromonte habito, anathema in Imp. & Octavianũ statim enunciat; Veronenses, Vicentini, Patavini, Veneti, auxilia Friderico denegant. Fridericus ira incensus, Veronam ducit, oppugnandæ urbis causa. Cum eo pervenisse aliarum civitatum auxilia intellexisset, tollendi schismatis ergo, novam apud Divonem Synodum indicit. Sed recusante ejus judicium Papa, redit in Germaniam. Victor Lucæ moritur, eique Guido Cremensis surrogatur, Paschalis nomine insignitus. Tum vero Romani, creatis consulibus Alexandro amicis, eum revocant, Lombardicæ civitates resumunt arma, præsidia Friderici ex arcibus dejiciunt. Imperator quarto regressus in Italiam, ac præter spem nulli noxius, Padum trajicit. Anconam aliquandiu obsessam capit. Per Christianum præsulem Moguntinum & alios, XV millia Romanorum, pro salute Alexandri apud Thusculum depugnantium, occidit, pulsoque Alexandro, Paschalem Lateranensi in palatio collocat, Romanos sua in verba adigit.

Otto de S. Blas. Gotfrid. Colon. anno 1167.

Helm. l. 2. cap. 10

Verum oborta peste, cum Reginoldus Coloniensis, Eberhardus Ratisponensis, Godefridus Spirensis Episcopi, adhęc Fridericus Conradi Cæsaris filius, Berengerus Sultzbacensis, Welfo junior interijssent, Græcorum quoque Augustus Alexandro Græcam offerret opem & conspirationem, si sibi Latinum diadema redderetur: Veritus graviora mala Fridericus, evitatis Cisalpinorum insidijs, redijt in Germaniam.

Helm. lib. 1. cap 85. 88. Sax. lib. 14.

Illis temporibus Waldemarus, postquam Suenonem Canuti interfectorem, suique avidum sanguinis, per Iutos interemisset, potitus Daniæ, assiduas in Sclavos, piratica infestantes Danorum insulas, expeditiones fecit. Fœderatus tandem Hẽrico Leoni, & Alberto Vrso Marchioni, Niclotum Sclavorum ducem in eas redegit angustias, ut Mechlenburgum, Suerinum, aliaque oppida ipse destrueret, sola ad Varnum Verla sibi incolumi reservata. Henricus & Albertus, accitis è Flandria, Hollandia, Frisia colonis, vastatam frequentarunt Sclaviam, presertim ripas Albis fl. Ab iis excultæ regiones, urbesque instauratæ, Sclavorum nationes diminutæ, Ecclesiæ passim erectæ; conditum & Rostochium à Primislao, filio Nicloti. Alter Nicloti filius, Christianismo tinctus, apud Danos exulabat, compertoque occisum patrem, nulla tristitia victus, *impietatis eum dedisse pœnas fatebatur.* Ita Waldemerus Rugos vicit, Ericus Suecorum Rex Finlandos, Bremensium & nuper ab Henrico Leone aucti Lubecensium mercatores, Livones armis

Helm. l. 2. c. 14.

Helm. l. cap. 90. & 2. cap 12. Chytr. lib. 23. Chron.

Otto de S. Blasi. cap 21. armis ad Christianismum pertraxêre. Episcopatus Altenburgicus, petente Geroldo præsule, Lubecam translatus est. Dantiscum à Danis in Vistulæ ostio conditum. Imperator sub hæc fratruelis sui ditionem universam, simul Guelfonis terras, quod Henricus Leo aurum, seniori Guelfoni postulatum haud præstaret, sib vendicavit.

Interim in Italia rebelles, nacti adjutores Alexandrum & Cæsarem Byzantinum, Latini cupidum imperii, instaurant Mediolanum; apud Tarum amnem, condunt oppidum, de nomine Pontificis Alexandriam nuncupatum, inque id xv. hominum millia mittunt. Alexander vero Anagniæ sedens, Francis
Matt. Paris. in Henrico. II. Anglisque imperitabat. Angliam pro eo turbaverat Thomas Cantuariensis, jura regni in Episcopatibus, in quæ semel juraverat, enervando. Qui ad tempus exul, ut ope Pontificis recepit sedem, quod anathemate non solveret adversarios, interemptus est à regiis, nec multo post Sanctorum annumeratus pontificialium gregi. Henricus junior collega factus patris, conjuncto cum ipso jurejurando, provocationes ad summum pontificem sancivit per Angliam. Pater ducentos milites in Palæstina se aliturum suo sumptu recepit. Ita Alexandri gratia Anglis re-
172. Matth. Paris. p. 122. Rob. de monte cuperata, anno MCLXXII. Sed Henricum seniorem, duritia in filium, cui Ludovici Francorum regis filia nupserat, multis postmodum molestiis implicuit, regnumque Anglicanum Scoti regis incursionibus, & procerum ipsorum intestinis populationibus reddidit obnoxium. Veruntamen Deo, *impietatem filii in patrem, licet duriusculum, aversante*, tum ipsius, tum Ludovici ejus foceri copiæ, Anglis succubuêre. Guilielmus Scotorum rex captus, Philippi Flandri expeditio irrita fuit, pertæsique sumptuum adjutores filii, pacem cum genitore inierunt. Scotus captivitate solutus regnum tanquam de beneficio Henrici recepit. Henricus ipse junior anno post sexto obiit, seculi istius secun- 1182.
do & octogesimo.

Græcorum rei labem imposuit Nicetas lib. 4.
Andronicus, Manuelis agnatus, homo in flagitiis versutissimus. Hic toties carcere elapsus, quoties in illum missus, recuperata tandem Imperatoris gratia, cum Toruse Armenio bellum gessit infeliciter, duasque nobilissimas fœminas, Philippam principis Antiocheni filiam, & Theodoram, Balduini III. viduam, in stupri consuetudinem pellexit. Manuel interim Hungaros ad suscipiendum regno Stephanum, affinem suum, infelicibus armis urgebat. Postquam eos tandem acerrimo prælio prostravisset, Serviis- Tyrius lib. 20.
que dedisset principem, inescatus Nicetas lib. 5.
celeberrima Ægypti opulentia, conjunxit cum Amalrico copias, præfectoque classi Contostephano, bellum ambitiosum & avarum movit. Captum est Pelusium, obsidione cincta Damiata, quæ Memphis quondam, coactusque in angustias Calipha Ægyptius. Sed dum fraude Sultani pecuniam offerentis, & segnitie Amalrici trahitur bellum, accitus ex Assyria Syraconus erigit partes Ægyptias, infectaque re disceditur. Plerique Græcorum, dum redeunt domum, naufragiis interiêre. Siraconus temporum opportuna speculatus, immisit Sultano & filiis ejus percussores, habitoque honore Calyphæ, summo Ægyptiorum Imperatori, Ægypti universæ

Tyrius lib.20. cap.1.12. versæ procurationem adipiscitur. Ita *avaritia vitiorum radix*, amicam antea Christianis Ægyptum, inimicissimam eis reddidit, quæ alteró anno Saladino cessit, Siraconi fratre nato, nostris infensissimo. Hic cum veluti Calypham pro more adoraturus, intrasset regiam, eum clava dejectum soloque affixum interemit, ac supremâm ejusce terræ potestatem ad Turcas transtulit.

In eum novam moliti expeditionem Manuel & Amalricus, frustra desudant, incensaque partim classe, partim deinde fluctibus absorpta, innumeram vim hominum disperdunt. Saladinus adjecit animum ad regni Ierosolymitani eversionem, prævio, ut solet fieri, terræ motu, quo Antiochia, Laodicea, Alapia, Cæsarea, Emissa, Tripolis, aliæque urbes nobilissimę pene conciderunt. Cæterum parum ad rei summam profecit, dum in vivis fuit Amalricus, annuis irruptionibus vastavit, quæcunque insederat, loca; Christiani fortiter ei subinde occurrerunt.

Sub hæc in fata concessit Amalricus, duobus insuper magnæ rei conatibus frustratus, Assisinorum ad Christianismum allectatione, & restitutione Paneados.

Tyrius lib.20.c. 31.32. Arnol lib.7. cap.11. Assisini (Arnoldus vocat Heissesim) populus erāt in Antarado Phœniciæ, castella incolentes decem, homines ad LX millia, qui Mahumeticæ legis observantissimi, hoc imprimis studio sibi ducebant, utquisquis eorum jussus à Magistro esset, Christianum quemcunq; Mahumetismo perniciosum, clam sumta sica, quavis data occasione interficeret. Illorum Magister, expensis nostratium divinis monumentis, inclinaverat ad Christiana sacra animum, si Templarii duo aureorum millia, quotannis in tributum pendi solita, relaxarent. Id auri quum Amalricus de ærario suo solvere promisisset, legatū Assisinorum Templarii in itinere occiderunt, autore facinoris occulto. Ita *pium consilium fœdo facinore disturbatum*. Similiter Paneadem Noradini vidua, qua precio, qua armis sibi servavit. Amalrici solio impositus est filius Balduinus tredecennis, institutus à Guilielmo Tyrio, Ierosolymitanæ historiæ scriptore, anno duodecimi seculi LXXIII.

Interim Pontificias molitiones disturbaturus Imperator Fridericus, quintam expeditionem in Italiam parabat. Sed Moguntinos prius, qui Arnoldum Episcopum suum, arma in proprias oves agitantem, occiderant, datumque ei successorem Christianum ejecerant, muro & munitionibus nudavit; Conradus autem Moguntinus præpositus, Alexandri se applicuit partibus, hostisque Friderici capitalis factus. Quamobrem Cæsar, anno LXXI. ejus seculi, destinavit in Italiam Christianum, à Moguntinis reprobatum, qui Anconam, civitatem maritimam, expulsis Græcis, Imperatori restituit, totoque quinquennio cum multa fortiter fecisset, adunatis anno tertio Cæsarianis copiis, Alexandriam obsidione cingebat: Ea urbs grandibus munita fossis, opinione diutius, exercuit Friderici militem, nec parva clade affecit. Nihilominus validissimas Lombardicarum civitatum copias, priusquam jungerentur Alexandrinis, adeo perterruit sua Cæsar fortitudine, ut veniam ėjus mallent, quam pugnam experiri. Cum prostratos & supplices recepisset in gratiam, induciasque Alexandrinis dedisset, majorem exer-

anno 1173. Ursp. Otto de S. Blas.

Addition. ad Scafn. Conrad. Chron. Mogunt. Gotfre. Monachus Colon.

exercitus partem exautoravit. Mox nova Lonbardorum defectione agitatus, suos revocare è Germania, eandemque aleam multo imparatior subire cogitur. Præcipua tunc erat Henrici Leonis apud Teutones potentia, quod teneret Bajoariam & Saxoniam, omnemque Sclavorum terram victricibus armis subjugasset. Quanquam enim Pribislaus, dolens, ereptum sibi Obotritorum dominium, & Guncelino attributum Suerinensium Comiti, bellum renovarat, dirutoque Mechlenburgo, & attractis in partes suas Casimiro & Bugislao, Pomeranorum ducibus, occisis quoque ad Demminum Adolfo Holsato, & Reinoldo Dithmarso Comitibus, formidolosus apparebat, tamen Henricus, sociatus Waldemaro Danorum regi, potenter eos deviceraт, ac Stolpam usque progressus, Pribislaum omni paterna ditione exuerat. Adeptus etiam erat comitatum Stadensem & Dithmarsicum, nec pauca per universam Saxoniam territoria, quorum possessioni alij principes inhiabant; cumque ob id bello simul à plerisque Germanorũ Magnatibus peteretur, fortissime se defenderat. Inde Mathilde Henrici II. Anglorum regis filia ducta, Voldemarum regem, Rugia potitũ, novo sibi devinxerat fœdere, Adolfo III. addixerat Holsatiam, sub tutela Henrici ejus avunculi, Pribislaum in gratiam receperat, pacataque universa ditione sua, Ierosolymam adierat. Revertentem magnifice exceperat Soltanus Iconiensis, quem admonitum ab Henrico Christianismi, dixisse ferunt, *haud incredibile sibi videri, Deum de virgine nasci, qui hominem de limo finxerit: sed eum non uno ab omnibus velle honorari cultu*. Itaque Mahometi se probare sententiam, nec ægre ferre, Christiani suum Christum sequantur. Henricus omisso eo, jam redux in patriam, sollicitabatur à Cæsare, ut quia Germanorum potentissimus esset, honoremque ejus Fridericus amplificasset, memor beneficiorum labantem erigeret Rempublicam. Ille corruptus à factione Pontificia, prætexuit senium, & labores hactenus exantlatos, nimiumque demisse supplicantem sibi, Cæsarem rejecit, ea tantum lege exorabilis, si Goslariam præmij loco obtineret.

Helm. Chron. Sclav. lib. 2.

Arnol. Chron. Sclav. l. 2. c. 7. 8. Crantz. Sax. l. 6. cap. 33.

Vrsper. in Frid. Arnol. lib. 2. cap. 20. 21.

Quod postulatum cum iniquius videretur Friderico, augere cupienti imperiun, haudquaquam diminuere, accusavit eum postea læsæ majestatis. Tunc vero dissimulata ira, qua potuit, virtute adortus Ligures, Brixianorum insidiis vincitur. Corruit suffosso equo, rapitur ejus aquila, ab uxore pro mortuo lugetur. Sed quinto post die, Ticini prius Imperatorio habitu conspectus est, quam vivere crederetur. Ibi plerique Antistites aperte testati, defecturos se à Friderico, nisi Pontifici reconciliaretur, rem ad legationes de pace deduxerunt. Narrant Antonius Sabellicus, Ioannes Nauclerus, Iac. Philippus Bergomas, venisse Venetias Pontificem, in dissimulationem sui compositum, quod parum fideret Italis.

Sabel. lib. 5. Enneade 9. Berg. lib. 12. Naucl. gen. 4.

Proditum ibi, postulatumque ad deditionem à Cæsare, apud Venetos tanto in honore fuisse, ut bello eum navali defenderint, quo filius sit captus Imperatoris. Filium sub fide ad patrem missum effecisse, ut pax componeretur de sententia Pontificis, redditaque ditione Ecclesiastica, perferret Fridericus, quicquid pro perpetrata culpa Alexander

der injungeret. Hac lege ingressum urbem, & ad Ianuas ædis D. Marci prostratum, ut absolveretur, premente collum ejus Alexandro, audivisse illud Psalmographi: *Super Aspidem & Basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem & Draconem.* Cum responderet Pontifici, *non tibi sed Petro, cujus es successor, pareo*: regessisse illum solita insolētia: *Et mihi & Petro.* Acta hæc
1177. anno post millesimum centesimumque septimo & septuagesimo: Veneti multis à Papa privilegiis ornati.
Matth. Paris. ann. 1179 Alexander post XVIII annorū turbas redditus urbi Romanæ, conciliū egit magnum stabiliendo Papatui, jus allegendi mortuos in Divorum gregem, sibi soli & successoribus asseruit. Valdenses multa Pontificiæ docentes sedi contraria, bello domādos statuit. Petrum Lombardum inique damnavit hæreseos, parum intelligens eorum, quæ ille de Trinitate alicubi disseruisset. Legē quoque tulit, ne quis Pontifex haberetur, nisi quem plures Cardinalium elegissent, Romanorum magistratus pontifici Sacramentum dicerent. Ita
Anno 1181. decessit, anno ejus seculi LXXXI, quo & Manuel Græcorum Imperator, ejusque æmulus Iconiensium Dynasta Solymanus, Manueli &
Rob. de monte Nicetas l. 5. cum Venetis navale bellum fuerat, quod eorum mercatores, opum fastu contumaciores; comprehendi, bonisque multari præceperat. Illi enim cum præsensissent periculum, instructa classe, insulas vastarunt imperii, adjutique à Guilelmo Siculo, pro bonis publicatis quindecim auri centenarios Augusto extorserunt. Secuta in Sultanum Persicum expeditio, ex Dorylæi oppi-
Nicetas lib. 6. pi instauratione nata, per quam violata fœdera Iconiensis querebatur. Conspicatus autem Manuelem maximis copiis Iconium tendere, præoccupat augustias, & pœnam petit. Qua spreta à Manuele, incautius procedentem obruit ex insidiis, & gravi afficit clade, ut perparum Imperator ipse à certissima morte abesset. Tyrus l. 21 c. 12. Stipulatus ergo destructionem Dorylæi & Siblæi Sultanus, ut reliquias exercitus Græci dimitteret incolumes, intellexit Manuelem parvi facere vi ex pressam pacem. Itaque Tralles & Phrygiæ Antiochiam deditione cepit. Sed ad Mæandrum per duces Græcorum victis Turcis, variis deinceps prælhis est certatum, donec mors utriusque principis finem turbis attulit. Manuel fatis vicinus, monasticum sumsit habitum, astrologorum, quibus attenderat, vanitatem sera pœnitentia piaturus. Nicetas lib. 7. Illi enim XIV vitæ annos ei adhuc superesse prædixerant. Cessit vita, dominatus ambitiose annis XXXVIII, successore Alexio II filio, cui Annam Ludovici Francorum regis filiam desponderat. Rob. de monte ann. 1181

Ludovicus eodem tempore obiit, coronato jam Philippo ejus filio, cui Comes Flandriæ nupserat, ex quo conjugio, ob dotales Flandrorum provincias, larga bellorum seges nata. At post Manuelis obitum, improbissimos gubernatores Græcorum imperium habuit.

Alexius Comnenus ex ephebis nondum excesserat, magnates interim pro arbitrio tractabant rempublicam. Nice. in Alexio Manuelis filio. Tyrus l. 22. c. 6. 10. Alexius Protosebastus, Augustæ amoribus fidens, nihil patrueli suo, præter nomen Imperatoris, reliqui faciebat. Sororem ejus Mariam Cæsarissam, compertam defectionis ad Andronicum exulem, ipso in Sapientiæ templo oppugnabat.

Per hæc Andronico, apud Turcas Chaldaicos exulanti, invadendæ tyrannidis occasio data. Ille enim conciliatis sibi passim animis Asiaticorum, quod ex testamento Manuelis, vindicaturum se profiteretur illatas filio ejus injurias, contraxit exercitum: Andronicum Angelum, à Protosebasto missum, prælio devicit in Bithynia, ac proditionis reum Byzantii factum, paulo post socium sibi adscivit. Inde promotis ad obversa Byzantio littora castris, plerosque nobilium ad se traducit. Protosebasto injecta vincula, mox jussu Andronici adempta lumina. Sic rerum potitus profanissimæ mentis homo, Latinos pro Xene Augusta, ejusq; amasio præliantes, expellit urbe, aut capitis damnat: regiamq; ingressus, ut erat mira calliditate, primo tutelam simulat Alexii, eumq; propriis humeris deportat in templum, corona decorandum: Ioannem Comnenum Batazen, Philadelphiæ præsidem, adoritur bello, quod edicta ejus contemneret. Iconii Sultanus interea Sozopolin, Attaliam, aliasque urbes suæ ditionis facit. Punitis deinde atrociter conjuratis, remotisque ex aula Reip. primoribus, Andronicus Xenen Alexii matrem, insimulatam conspirationis cum Bela, Hungarorum rege, suffocat. Ipse collega additus Alexio, & paulo post ex tutore interfector ejusdem, strangulatum corpus mari demersit, anno ætatis ejus xv, imperii tertio, tyrannusque impius undecennem sobrini conjugē, toro adhiberi suo nō abhorruit. Nicæam postea Prusiamque, ubi erant, quos timere poterat, quiq; crudelissimum ejus imperium aperte detrectabant, illam deditione, hanc vi redegit in potestatem; victoriam atrocissime exercuit. Quare metuentes eum, Alexius Emmanuelis nepos, & Latini milites, ad Guilelmum Siciliæ regem profugiunt: Isaacius Andronici Consobrinus, Cyprumque pro prætore occupat, tanto crudelior ipso Andronico, quanto Andronicus aliis. Pari ingenio Siculi, expugnatis Thessalonica & Dyrrachio, nihil non contumeliæ civibus irrogarunt, nec illis sacri quicquam humanique fuit, cum Andronicus interim Byzantii in suos ferarum in morem grassaretur. Cujus tamen illa laus fertur egregia, quod *rapaces quæstorum manus coercuit, magistratus non pretio sed judicio dedit, egenos sublevavit, naufragos spoliari ante solitos juvari præcepit à littoralibus, eos qui secus facerent, altissimis in rupibus suspendit. Magnates suos aut injurias coegit relinquere, aut vitam. Disputationes de rebus divinis inhibuit rixosas, eruditos in pretio habuit.* Cæterum impulsus à Gnathonibus, ut captivos, omnesque eorum cognatos una sententia neci daret; hydromantas consuluit de successore: doctusque ab duabus literis I. S. incipere nomen ejus, vix assensit Hagiochristophoritæ cuidam assentatori, ut Isaacium Angelum interficeret. Ille vero comprehensurus virum, ab eo trucidatur. Angelus metu Andronici, qui ab urbe tum aberat, in templum confugit, & concursu populari salutatur Imperator. Andronicus frustra vocatis ad arma suis, frustra dilinito precibus populo, frustra arrepta navi, assurgente in fluctus mari, retrahitur è fuga, & per mille contumelias interimitur, acto tyrannidis biennio. Præcisa dextera, per aliquot dies inedia maceratur, deinde altero oculo effosso, scabioso imponitur came-

Nicetas Rob. de monte.

Nice. l. 1. Annal. Andron.

Nicet. Andr. l. 2. Arnold. l. 3. chr. Sclav. c. 8. Godef. Colon. c. 30.

camelo, productusque in theatrum, inter duas columnas pedibus suspēditur. Ibi uncis & harpagonibus petitus miser, sæpius iteravit vocē: *Domine miserere, & quid calamum fractū conteritis*; itaq; vario corporis laniatu interiit, *lamentabile factus exemplum punitæ in altiori fortuna insolētiæ.*

Arnol. l. 2. hist. Sclav. cap. 30. &c. Ejusdem specimen Henricus Leo eodem tempore præbuit tantæ felicitatis, ut æqualium fere omnium invidia peteretur. Fridericus eum ter citavit ad dicendam in Comitiis causam criminum, minimeq; comparentem proscripsit. Ottoni Witelspachio ejus Bajoaria, Bernhardo Anhaldino Saxonia, Coloniensi Præsuli Westphalia accessit. Sed Coloniensis Adolfo & Holsatis ad Osnabrugam succubuit. Halberstadensem cepit Henricus, itemq; Ludovicum Thuringum, & Hermannum Palatinum. Northusam excussit. Verum paulo post, cum captivos juberet gratis restituere Adolfum, obtēdente illo, proprio se sumptu militasse, ac stipendium è captivorum redemptione petendum, iratus tam fido militi Henricus, ditione ejus occupata, multorum à se animos abjunxit. Quam rem, ut est edoctus Cæsar, tanquam tempestas prostravit pleraque omnia Henrici propugnacula, in iis Hartesburgum, Lavenburgum, Blanckenburgum, Regensteinum; Bogislaus Pomeranus in fidem venit Barbarossæ, cumque eo Sclavi omnes Henricum deseruêre.

Arnol. l. 2. c. 40. 41. Saxon. Grammat. l. 15. Imperator Albim transgressus, obsidione clausit Lubecam. Cives per Episcopum requisito principis sui consilio, qui tum Stadæ erat, tradunt se Imperatori, à quo aucti privilegiis, lætanter eum suscepêre. Adolfus mediam vectigalium urbanorum partem, ob præstitam Cæsari opem, obtinuit. Ibi & Danorum rex Waldemarus, potentiorem expertus vicinum, quam amiciorem Henricum, amicitiam cum Cæsare jungit, eique firmandæ, filiæ suæ nuptias promittit Friderico Iuniori, duci Suevorum. Cum Luneburgo admovisset Cæsar castra, sub fide ad eum venit Leo, Sigefrido Bremensi interim Stadā recuperante, haud sine auxilio Philippi Coloniensium Antistitis. Henricus Erfordiā accitus, abjuravit ad triennium Germaniam, salvo tamen patrimonio Brunsvicensi, quod filius ejus teneret. Imperator fidem principibus dedit, nunquam se restituturū in integrum Leonem, nisi de communi omnium suffragio. Ita Henricus apud socerum exulavit. Bernhardus dux usurpavit sibi Saxoniam superbissime. Dithmarsiam conatus adimere Adolfo, itemque Todesloam & vectigalia Lubecensum, frustra fuit. *Arnol. l. 3. c. 4.* Adolfus enim, adjunctis sibi Raceburgensi & Suerinensi comitibus, destruxit Lavenburgum, depopulatus est Slaviam. Boruinus, Henrici Leonis gener, filius Pribislai, Rostochium obtinuit & Mechlenburgum, roboratus & Pomerani ducis auxilio. Niclotus & Boruinus capti, ille à Bogislao, hic à Germaro Rugiano, ea dimissi sunt lege, ut Canuto Danorum Regi, qui Waldemaro successerat patri, clientum fide subessent. Canutus, Absolonis Lundani Roschildensisque Antistitis subnixus prudentia & viribus Sclaviam pleramque suæ ditioni subdidit, indignante Imperatore. Cœpere tum pietas, & bonarum studia literarum caput attollere per Daniam, conditumque ab Absolone Soranum mona- *Arnol. l. 3. c. 5. 9. & l. 4. cap. 18.*

sterium, & aliæ meliorum artium officinæ.

Godefr. Colon. Anno ejus seculi LXXXII, Fridericus filium suum Henricum, Comitiis in Moguntinensibus gladio accinxit, & Cæsarem designavit; ubi grassante in monachis superbia, quod *religio peperisset divitias, & filia præfocasset matrem*, Abbas Fuldensis sinistrum Cæsaris latus, præ Coloniensi præsule, ambitioso claudere conatu voluit, sed irrito. Sequenti anno oborta lis Cæsari cum Lucio III Papa, quem Consulum nomen abolere annixum, Romani expulerant urbe, fautoribusque ejus eruerant oculos. Lucius enim pollicitus restitutionem iis, qui sub Alexandri schismate ordines amiserant, mutaverat postea consiliũ. Disceptabatur & de principatu Mathildis, quem Cæsar Imperio, Papa Ecclesiæ datum affirmabat. Præterea Trevirorum Episcopum Rodolfum defendebat Cæsar, quod suo esset electus suffragio, Papa probabat Volomarum, à majori Canonicorum parte designatum. Nec Augustalia dabat Henrico Lucius, nisi pater imperium deponeret. Interim morante in Italia Friderico, Henricus Leo, expleto exilii triennio, reversus est Brunsvigam, Imperator Guilelmi, Siculorum regis sororem Constantiam, dedit filio suo Henrico conjugem, celebratis magnifice nuptiis apud Mediolanum, perque id conjugium Sicilia Apuliaque ad imperium rediere. Henricus Rex, de pace agens inter Conradum Moguntinum & Landgravium Thuringiæ, in cœnaculo Erphordiano, tristi est exterritus casu. Rupto enim derepente pavimento, quatuor comites multique nobiles in cloacam deciderunt, turpi confecti morte, quidam ingenti cum vitæ periculo extracti *documentum fuere, quam displiceant Deo de lutosis putidisque rebus dissidia.*

Plat. in Lucio. III. *Arnol. l. 3. c. 10. 12. 14. Ursp. in Frider. an. 1186.* *Hist. Landg. Thur. c. 37*

Defuncto sub hæc Veronæ Lucio Papalem adscendit thronum Urbanus, qui quod Mediolanensis erat, acceptum à patria odium adversus Cæsarem, propagavit, atque ob turbatam Italiæ pacem, Turbanus dici meruit. Cum vehementius urgeret traditum à decessore certamen, jamque in Fredericum coqueret diras, præventus morte est, sicque Imperator maledictionis ejus jaculum evasit. Vitriacus & Platina dolore animi exstinctum referunt, quem ex calamitate Christianorum amissa Ierosolyma, contraxerit: Quæ quomodo occiderit, paucis erit exponendum. *ann. 1185 Ursp. Arnold. l. 3. cap. 18.*

Balduinus IV corpore quidem leprosus, at animo validus, cum cælibem è morbo torum elegisset, sororem suam Sibyllam Guilelmo Montis ferratensi elocaverat, ex quo illa filium tulit posthumum Balduinum. Mortuo interim Noradino, Damascena Syria potitus erat Saladinus, acer, impiger, audax, liberalitate mira, *in acie ferox, in victoria mitis, nulla voluptate nisi dominandi, animo magno verius quam pio.* Idem Noradini filium Alapiæ regnantem, exuerat imperio; Tripolitanum Comitem, regni sacri tutorem, auxilium ferre Alapiensi parantem, beneficiis demulserat, redditis ei obsidum nobilissimis, qui apud Barbaros detinerentur. *Vvilh. Tyrius l. 21. Matt. Paris.*

Anno quarto regni Balduini, Philippus Flandriæ Comes Ptolemaidem (quæ & Accos) classe tenuit. Cæptum agitari de invadenda Ægypto. Sed cum Saladinus universas

eo copias cogeret, deposito consilio, obsessa à Christianis Arethusa. Sic vacuum milite regnum Ierosolymitanum ingressus Saladinus, omnia ferro & igni miscet, Ascalonem XXVI millibus equitum petit. At Balduinus supra ætatem fortis, palabundos nactus Turcas, admirabili victoria potitur. Ferunt equitibus CCCLXXV. peditumque paucis cohortibus, ingentem illam hostium vim succubuisse. Autor est Tyriorum Pontifex, ejus belli æqualis, è quo hæc descripsimus, Turcarum nobilissimos, qui Arabice Amiri vocitantur, servos sive bello captos, sive emptitios, sive vernas, assuefacere disciplinæ militari: ac ut cujusque profectus animi indolisve fuerit, ita eos honoribus, stipendiis, fortunis, augere, qui lingua eorum Mamaluci appellantur. Horum delectissimis stipatus Saladinus, non nisi fusis omnibus, finem pugnandi fecit. Ab Arethusa vero robur Latinorum veterum novorumque, re infecta, decessit. Sæpe bellum intermissum repetitumque, ambigua utrinque sorte. Odo Templariorum magister, homo nequam, captus ab hoste, in carcere interiit.

Tyrius l. 31. c. 23

Intrantibus sub hæc regum Boëmundo Antiocheno, & Raimundo Tripolitano, subveritus Rex, ne quid monstri alerent, sororem suam viduam Guidoni Lusiniano è summa Pictonum nobilitate collocat, cum Saladino inducias facit, mox & Tripolitanus. Hic secundæ ab regio genere majestatis, quod suspectus rerum novarum esset Balduino, prohibitusque ab eo finibus regni, perniciosam rei Christianæ iram animo concepit. Saladinus eo tempore, intercepta apud Damiatam navi, qua mille quingenti peregrini vehebantur, solvit inducias, prætexens Antiochenum principem infideliter pacem coluisse. In hunc tendentem Barbarum antevertere voluit Balduinus, nudatoque præsidiis regno, aliquot castella reliquit Damascenis occupanda. Fusus tamen à nostris Saladinus, ne victus diceretur, in Mesopotamiam duxit copias, exegit Noradini fratrem, nec Edessam modo, sed & Carras Parthiamque recepit. Ita potitus à Tigri usque ad Nilum, & à Cilicia ad mare rubrum omni Asia, insuperque Ægypto, nil mirum, si facilem postea de Christianis victoriam habuit, præsertim nec Deum rite venerantibus, nec invicem sibi fidis. Balduinus apud Nazaretham ægritudine correptus valida, procurationem regni mandarat Guidoni Comiti Ioppensi, sororio suo: Sed, cum socordiorem eum comperisset, anno LXXXV moriens Tripolitanum Balduino puero tutorem constituit. Puer diademate ornatus, paucis mensibus superstes avunculo fuit. Quare Sybilla redditam sibi à Templariis coronam, marito suo Guidoni imposuit, primoribus regni plerisque, & in his Tripolitano, inconsultis. Renata continuo simultas intēr Tripolitanum, Raimundum & Guidonem, *peccatis Hierosolymitanorum fata approperantibus. Apertum odium minus obfuit: simulatio gratiæ reconciliatæ res evertit.* Saladinus obsidebat Tiberiadem. Ne urbs nobilis amicaque amitteretur, auxilio eundum erat. Tripolitanus, qui antea sub specie induciarū transitum præbuisset Saladino, non ferens, urbem, uxorio jure ad se pertinentem, fœda cum nominis sui ignominia occupari à

Tyrius l. 22. c. 2. 3

Tyrius l. 21. c. 9.

Iacob. de Vur. l. 1. c. 95. Tyrius l. 2. c. 19.

Tyrius l. 22 c. 29. & l. 23. c. 1. Arnol. Lubec. Chron. Sclav. l. 3. c. 23. 24.

Iacob. de Vur. c. 94. 95.

Arn. l. 3. c. 25. 26. Plat. in Vrb III. 1187. Turcis, Guidoni se conjunxit. Mille ducenti circiter equites loricati, peditum ad xx millia cēsebantur. Hostes cum L equitum millibus aderant. Annus ejus seculi agebatur septimus & octogesimus. Saladinus cognito, Christianos, dissuadente Tripolitano, ad Sepphorianū fontē progredi, aquatione eos interclusit. In sitiente iniquoque loco noctem sollicitam agere compulit. Antequā affectæ jam vires totæ deficerent, prælio erat decernēdum. Sed priusquam consererentur manus, Tripolitanus in fugam se suosque subducit. Reliquos acriter pugnantes, lassitudo, vulnera, jejunium, æstus, sol (quod imprimis captarat Barbarus) simul paucitas, ut à summo duce desertos confecère. Nobilissimus quisq; cum rege capti. Capta crux, fatale sacri Regni pignus, Templarii & Hospitalarii à Saladino necati: Cœtera omnia Saladino prona exstitére. Insultatum passim nomini Christiano, vacuæ prope urbes in potestatem venêre Turcarum Ptolemais, Berytus, Byblus sine sanguine cesserunt. Tripolin dum Comes tradere conatur, noctu mortuus in cubili fertur inventus. Ascalonitæ negarunt se parituros Saladino, nisi Ierosolyma expugnata. Guidoni & captivorum nobilissimis libertatem obtulit Saladinus, si Ascalonitis deditio persuaderetur. Sancta urbs undenonagesimo, quam de Barbaris recepta fuerat, anno, Sexto nonas Octobris Victori Saladino, cum non superessent, qui propugnarent, circūsiderenturque, conditionibus reddita est, ut nostris incolumibus abire liceret. Latini emigravere, in quibus regina fuit. Reliqui Christiani nominis remansere, Græci, Syri, Armenii: Iacobitæ, Georgiani, Nestoriani, Terna nomina, illa gentium, hæc sectarum. Heraclius Cæsar de Persis Cosroëque crucem recuperaverat, tunc Heraclio Patriarcha rursus amissa est, quem neque caste neque integre vixisse ferunt. Vrbano II, Pontifice sancta urbs recepta. Vrbano III recidit in servitutem. Inde cum Ascalonitis convenit, ut rege & magistro Templariorum dimissis, urbs traderetur. Iuravit Rex, se jus regni armis ultra non prosecuturum. Sed *fidem hosti religionis haud servandam, visum malæ fidei patribus.*

Anno 1187.

Math. Parif. T. Aemil. l. 1

Tres tantum urbes Tripolis, Tyrus & Antiochia Christianis remansere. Fama rerum in Oriente adversarum animos Pontificis Augustique Germani, ac regum Optimatiumque mœrore implevit. Vrbanum secutus Gregorius VIII, decessit Pisis, Pontificatus diē LVII. Ita Pontificatus ad Clementem III devolvitur. Hic statim de bello in Saracenos gerendo proponit edictum. Nam Saladinus secundo victoriæ cursu usus, jā civitates quinque & viginti de principatu Antiocheno ceperat, ipsamque Antiochiam, corrupto largitionibus patriarcha, occupare parabat, occupassetque, nisi Guilelmi Siculi classis desperatis rebus levamentum attulisset.

Platin. Histor. Hierof. Mari. Sa. l. 3. parte 9.

Adeo Deus Christianorum vitia gravius, quam infidelium inscitiam immanitatemque ulciscitur.

Cœterum Imperator Fridericus, sumpto crucis signo, contractis XXX millibus militum, ereptum ivit Turcis Palæstinam. Negatum sibi à Bulgaris transitum ferro aperuit, Græcam astutiam Germana fortitudine prostravit, Philippopolin expugnatam diripuit. Hybernavit Orestiade & Philippopoli, invito Isaacio Angelo,

Nicetas in Isaacio l. 1. Otto de S. Blas. cap. 32.

gelo, Imperatore Byzantino. Isaacius ille, recepta de Siculis Thessalonica, captivos eorum fame & siti confecerat, *stolide persuasus, licere quod libeat Victori de victis*. Sed à Cypri Tyranno Isaacio Comneno, & Valachis (qui Mysi olim) rebellantibus, eorumque destinato domitore Alexio Brana, passus erat in suis, qualia fecerat aliis. Branam forti opera Conradi, Marchionis Montis ferrei prostraverat, qui exinde Tyrum abiit, eamque urbem mascule adversus Saladinum est tutatus. Isaacius à Dositheo quodam, monacho fatidico delusus, opinabatur Byzantino imperio insidiari Alemannos, ac proinde omni eos injuria afficere cogitabat. Nicetas Choniates, qui tunc præerat Philippopoli ægre eum de sententia deduxit. Tandē vi territus Græcus, placavit sibi muneribus Fridericum, & data, quantam vellet, annona, structisque summo studio navibus, cum per Propontidem in Asiam cū exercitu transvexit. Angliæ Franciæq; reges primum bello intestino, deinde Anglo mortuo, & Richardo filio succedente, tempestatibus impediti sunt, quo minus Fridericum mature sequerentur.

Godefr. Colon. cap. 38.

Nicetas Arnold. l. 1. c. 31. 32.

Ille benigne exceptus à Laodicenis, *omniaque bonis, bona imprecatus*, Turcarum fines intravit. Chœchosroem Sultanum Iconiensem filii sui expulerant. Hi cum barbarica feritate, pro commeatu quem promiserant, ferrum & insidias pararent, Alemannorum virtute sunt concisi: Sultanus ipse ad deditionem coactus. Tantæ ad Iconium strages Turcarum editæ, ut unus Ismaëlita CC stateres pollinctoribus penderet, uti cadavera è suo tantum horto exportarent. Vnus Germanorum, isque lassatus ex itinere, L Turcas profligavit. Quo spectaculo attoniti Barbari, datis obsidibus, per fines Fridericum suos benigni deduxère. Fridericus supplici Sultano restituit Iconium, exercitumque spoliis ditatum Tharsum versus direxit, ubi & Armenii lætanter ad eum confluxerunt. Sed (*ô inexplorata hominibus Dei judicia*) cum in flumine (Cydnum vocant aliqui) lavandi refrigerandique sui caussa nataret, vorticibus hauritur aquarum, extractusque ingenti labore militum, triduo elinguis, accepto Domini corpore, diem clausit extremum, princeps nulli virtute aut Christi amore secundus, quem quieti & deliciis domesticis longe prætulit, imperio functus annos XXXVIII.

Nicetas l. 2. Isaaci c. 7. Otto de S. Blas. l. 34. 35. Godefr. Colon. Marin. l. 3 par. 10. Arnol. l. 3 c. 34. Iacob. Vitria. c. 99.

Mœstissimas velut defecto capite copias, Fridericus junior, Cæsaris filius produxit Antiochiam, ubi exitiali correpti tabe plerique cesserunt fatis. Reliquias egregius juvenis Christianis in obsidione Ptolemaidis desudantibus aggregavit, mox febri ibidem confectus. Patuit ita omnibus, nondū desævisse iram Æterni Dei, *absque cujus favore vel honestissime agitata publico nihil conferunt*.

Hæc ætas fertilis scriptorum visa, Ioannes Sarisberiensis Clerum objurgavit, nugas curialium irrisit. Petrus Blesensis multa sapienter scripsit. Guilelmus Tyrius, Ierosolymitanam, Nicetas Choniata Byzantinam, Vrspergensis Abbas Conradus, Otto de S. Blasio, Godefridus Viterbiensis, Robertus de monte Latinam; Guilelmus Neubrigensis, Rogerius de Hoveden Anglicanam: Helmoldus Butzaensis Sclavicam, Saxo Grammaticus Danicam historiam in literas misere. Ioachimus Abbas

Abbas Calaber etiam prædictionibus pollere creditus.

A. M. 5161. Christi 1191. Arnol. Lubec. Abbac. l. 4 Chron. Sclav. c. 1. 2. Hist. Landg. Thurin. cap. 24.

HENRICVS VI. CÆSAR GERMANICUS.
ISAACIUS ANGELUS
ALEXIUS III ANGELUS. qui & COMNENUS.

POstquam Syriacæ expeditioni se dedisset Fridericus, Henricus VI, superstiti adhuc patre successor designatus, imperii administrationẽ adiit. Leo interim Saxonicus, ob invasam Thuringiam, captumque Landgravium, novi damnatus à Friderico exilii, ne deesset occasioni, absente Cæsare Stadam appulit, ibique exceptus ab Hartuico Bremensium præsule est, sperãte se viri bellatoris auxilio Tithmarsos, Woldemari nuper Dani, Sclesvicensis Episcopi, ditionem amplexos, ad Bremensem diœcesin revocaturũ. Nec spes eum fefellit. Holsati, Stormari, quod Adolfus comes abesset in Syria, proni transibãt in partes Leonis; Hamburgum, Plona, Etzehoa restituuntur. Dithmarsi cum universa Holsatia autoritatem sequuti ducis. Hac ille tumens felicitate, Bardevicum, nobilissimam eo tempore urbem, quam Bernhardus Ansaldinus præsidio firmaverat, expugnat & excidit, templa domusque sacras delet igni. Exemplum tam atrox subegit Lubecam, ubi erant Mechtildis, mater Adolfi, cum conjuge ejus & Dasselio Comite. Mox & Lauenburgum ab Henrico receptum. Cœterum Holsati, miseratione exulum mutatis animis, dum Segebergam obsident, capiunt legatum Henrici, capiunt Helmoldum Suerinensem seque ad Comitis Dasselii partes transferunt, qui per absentiam nepotis sui reliqua Holsatiæ tenebat. Ea res fortunas Henrici deminuit. Accessit & Imperatoris Henrici ira, qui Brunsvigam vastaturus, cum parum promovisset, Hartuicum Antistitem, belli hujus facem, expulit Bremensi territorio. *Arnol. l. 4. c. 3. 4.* Henricũ, interventu præsulum quorundam, Fuldæ recepit in gratiam, ea lege, ut Lubecæ mediam partem redderet Adolfo, cum universa Holsatia; destrueret Lauenburgum. In has conditiones obses datus Leonis filius, qui paulo post decessit Augustæ: alter Henricus junior militavit Cæsari, in Italiam eunti, qui Romæ à Cælestino III, Clementis successore, coronam obtinuit, restituto ei Thusculano. Romani receptum oppidum illico diruerunt, magno imperii, cujusq, asylum fuerat, dedecore. *Otto de S. Blasio cap. 33. ann. 1191 Godefr. Colon. Fasc. Temp.* Bertoldus Zeringius, qui ante duodecim annos Friburgum condiderat, Bernam anno XCI hujus seculi egregiam urbem exstruxit. Roma in Apuliam movit Imperator, regnum cis transque fretum Siculum, uxoris nomine, quæ Rogerii Siculi filia esset, sibi vendicaturus. Romanus Pontifex eas terras, morte legitimi Regis Guilelmi, redire ad summam sedem contendebat. Tancredus, pellice procreatus Rogerii, opibus & studiis domesticæ nobilitatis plus poterat. Itaque jam studiosior Cæsaris causæ, quam Tancredi erat Cælestinus, cui tamen, si Arnoldo fides, possessionem illarum terrarum, ante Cæsaris adventum indulserat. Tancredus paulo ante Philippum Augustum Francum, & Richardum Anglum reges, è Sicilia dimiserat, Francum tamen prius; qui in Syriam delatus, velut cœlo missus, refecit Latinos, jam vicesimum tertium mensem Ptolemaidi assidentes, cum multa tamquam eorum, qui obsidebantur, *Iacobus de Vitr. l. 1. c. 99. 100. Rob. de monte.*

bantur, clade. Ex eo obsessi arctius premi cœpti. Anglus serius Messana solverat, extorto prius dotali auro Siculis, quod sorore sua sine liberis mortua, sibi ut hæredi reposcebat. Tempestate in Cyprum compulsus, cum littoribus arceretur, virtute terram tenuit; Insulæq; tyrannum Isaacium Comnenum bello cepit. Totam insulam sui fecit juris, præsidia arcibus imposuit. In itinere maximam Saladini navem intercepit. Ita exscensione ad Ptolemaidem facta, obsidentibus se conjunxit. Tantum non capta urbs erat, certa internecione si vi expugnaretur. Deditio facta hac lege, ut cives & præsidiarii ad Saladinum deducerentur, Christiani crucem, & quicquid captivorum in vinculis esset, reciperent. Leopoldus ibi Austriacus vexillum suum in turri quadam posuerat; Richardus id dejici, & luto conculcari jussit, gloriam captæ urbis sibi vendicans. Cum verò crucis signum nō compareret, fraude id factum interpretatus, quotquot Barbarorum ei obvenerant, ad septem millia interemit. Francus prudentior, suorum permutationem fecit. Pestilentia in Syria plus L. Pontifices principesque absumserat inter paucos dies: In quibus Philippum Flandrum, & Sibyllam reginam cum liberis quatuor. Francus valetudine affectus, irritatusque insuper, Richardi æmulationibus, Ottoni Burgundico quingentos equites, decem peditum millia reliquit, repetitoque mari domum revertit.

Histor. Hierosl. Mari l.3. par.10. Math. Paris.

Simile infortunium Henrici Cæsaris consilia de Neapoli & Apulia interrupit. Nam miles æstu & pestis sævitia exhaustus, occupatis jam CLX castellis, à Neapoli re infecta discessit, omnibus penè ductoribus amissis. Quo comperto, Salernitani ad gratiam Tancredi recuperandam, Constantiam Augustam apud se degentem, custodibus sepsêre, nec nisi fulmine Cœlestini territi, libertati eam reddidere post biennium. Sub hæc Henricus Leo Holsatiam & Lubecam, ut convenerat, minimè restituens Adolfo Comiti, jam reduci è Palæstina, armis Bernhardi ducis & Ottonis Brandenburgici adjuto, cedere coactus est. Adolfus etiam Stadam cepit, & Lubecam. At à Canuto Danorum rege, ob adjutum præsulem Waldemarum, bello petitus, pacem pecuniis redemit. Henricus Iunior, Leonis filius, ducta Palatina principe, patruo Cæsaris genita, tandem gratiam ejus emeruit, discussisq; in Saxonia bellorum facibus contentus Brunsvigia & Luneburgica ditione Leo in pace decessit.

Arnold. l.4 c.5.6.

Otto de S. Blas. c.37.

Arnol. l.4 c.7.8. 9.17.20.

In Syria, post Philippi Franci abitum, uni Richardo Christianorum omnia parebant, dempta Tyro, quam Conradus tenebat Ferratensis Marchio, cui Elisa, Sibyllæ reginæ soror nupserat. Is, (ut fama tulit) immissis à Richardo Assasinis percussoribus, dum otiosus Tyri in foro inambulat, peremptus est. Elisa vidua, conciliante Anglo, jungitur Henrico Campaniæ Comiti, sorore nato Richardi. Guidoni regi semel salutato persuasum, ut regnum Cypri à Richardo capesseret, cederetque jure, quod sibi esse in regnum Hierosolymitanum, cæteramque Syriam contenderet. Guido in Cyprum transmisit, sublatis secum rebus suis: quo regno Lusinianorum familia usque ad trecentos annos potita est. Hæc Ptolemaide acta, inde ad tentandam Herosoly-

Matt. Paris.

mam itum, occurrensque apud Antipatridem Saladinus, acerrimo prelio victus est, tot barbarorum millibus cæsis, quot illa patrum memoria una acies vix absumserat. Fortitudinis palma eo die Iacobo Avenienſi Comiti opinione omnium tributa, eaque illi morte empta.

Propè in oculis erat urbs sancta, quæ accendere animum debuisset una tot hominum conatibus petita. At Richardus causatus hyemem instare, Ptolemaidem reduxit copias, Franci Tyri hyemarunt. Inde cupidine tactus revisendi patriam, quod diceretur, Iohannes frater ejus regno Anglicano, Philippus Francus Normanniæ insidiari, in quinque annos induciarum conditiones ab Saladino accepit; ut continuo muros Latini diruerent urbium Ascalonis, Gazæ, Dari, & aliarum, quascunque post receptam Ptolemaidem munivissent. Id erat, ut tanto duorum regum, tot principum conatu nihil actum videretur; utque in Syria ac Phœnice nihil integrum præter Tyrum, Ptolemaidem, Antiochiam, nostri obtinerent. Cum fluctibus in Illyrici oram ejectus, sumpto Templarii habitu, per Pannoniam iter faceret, agnitum ex annulo per hospitem Leopoldus Austriacus cepit, & ad Cæsarem Henricum duxit, multis criminibus oneratum. Duodeviginti menses custoditum non dimisit Cæsar, nisi centum millibus ac quingentis pondo argenti redemptum.

Otto de S. Blaſ. cap. 38.

Continuo auro anglico auctus, in Italiam duxit exercitum, mortuoque Tancredo rege, cum filio ejus Rogerio adhærerent populi, Campaniam, Lucaniam, Apuliam, Brutios, Siciliam in jus ditionemque redegit. In conjuratos quosdam, qui necem Henrico intentarant, atrocius animadversum ferunt, alios rebellionis insimulatos, exquisitissimis tormentis periisse. Atque hæc agitanti Cæsari Augustam jã quinquagenariam, Panormi peperisse filium Fridericum, postea Augustum. Reperta & Panormi Irene, Isaaci Græci Augusti filia, quæ desponsa Rogerio fuerat. Eam Henricus Philippo fratri nuptum dedit, eumque ducem creavit Thusciæ. Manfredi uxor, filius, & filia thesaurique incredibiles capti.

Otto de S. Blaſ. c. 39. 40.

Paulus Aemil. l. 6. Arnol. lib. 5. cap. 12.

Hortante instanteque Cælestino, ut Cæsar tam secundis rebus Syriacam susciperet expeditionem, domesticas occupationes, ac nondum firmatas opes suas causatus, duces cum exercitu in Asiam mittit, Conradum Moguntinum, ac Henricum Saxoniæ ducem, Palatinatu etiam nuper potitum. Novæ autem semper res in Syria exoriebantur, Henricus Campanus, capta à Saracenis Ioppe, jam ut reditum cogitans in patriam, aut peregrinorum Teutonum expulsionem, dum Ptolemaide superiorem ædium partem incautius circumit, præceps delatus exspirarat. Elisa matrimonio copulatur Haimerico, Guidonis Lusiniani fratri, jam Cypri & Ierosolymæ regi salutato. Sublatus & nostrorum terror Saladinus. In cujus, ut jusserat, funere, qui signifer in præliis esse consueverat, prætulit lancea sublimem interiorem illius tunicam, clamitans; *Illud unum ex domitore Orientis restare.* Filios ejus undecim Saphadinus patruus omnes necavit, præter unum Noradinum, Halapiæ Sultanum, fide virtuteque paternorum amicorum tutum à patrui insidiis. Ea quidem ingens erat reparandarum rerum Chri-

Iacob. Vitri. lib. 1. c. 100. Marial 3. par. 10. Otto de S. Blaſ. cap. 42.

Iacob. Vitria l. 3.

Christianis occasio: Sed illi iisdem languentes dissidiis, ultorem Deum vix serò agnoscebant.

Nec deerat suum Hispaniæ terræ malum. Dani, Frisii, Hollandi, conjunctis classibus Barbariæ Africanæ bellum intulerant, quod non contenta finibus suis Hispaniam tentaret ureretque, Sylvinam Saracenorum urbem vi captam diripuerant, & everterant. Inde in Siciliam profecti, Iacobo Aveniensi se adjunxerant, in Syriam tunc ituro. Eam cladem ulturi Numidæ, Mauri, Afri, transmisere in Hispaniam, congressique cum Alphonso Castellæ rege, tantam vastitatem victores edidere, ut etiam Gallos metus incesserit, ne illi Pyrenæum saltum sibi putarent transcendendum.

Balduinus Philippi Frandri, qui in Syria perierat, sorore natus, ex hæreditate Artesiam sibi asserebat, beneficii nomine Flandris à Franco attributam. Eodem tempore Francus dotem repetebat germanæ, cui Rex Richardus repudium dederat. Fœdus à Franco cum Balduino ictum, ut ejus esset Hannonia, Atrebates Franci. Ductam deinde Canuti Danorum regis sororem dimittere ausus Rex Philippus, prætenso propinquitatis nomine, recipere eam ad se Synodorum autoritate coactus est. Bellum cum Richardo varia sorte tractum.

Arnol. l. 5. c. 2. In Sicilia seditiones exercuerant Henricum, jam LX hominum millibus instructum, quos ad Palæstinam ablegarat. Contigit autem ut comprehenderet perduelles, & regem adversum se creatum, diademate clavis acutissimis affixo capiti, necaret, filios ejus suspendio ignique. At tertia expeditione principes Normannorũ crudelius persequendo, ipsam à se alienavit Constantiam, qua conspirante cum popularibus in castro quodam obsessus, ad uxoris arbitrium pacem iniit, mitigatisque oratione Siculorum iris, de cætero Palæstinam curæ habuit. Conradus Moguntinus ejus legatus, regem Cypri corona insignivit. Inde Sidonem delati principes, urbem destruunt, Berythum expugnatam instaurant, Toronium obsident, jamque illud conditionibus recepturi, ferali invaduntur discordia, atque occurrentibus auxilio barbaris, Tyrum & Ptolemaidem recedunt. Percrebescente tum morte Imperatoris, qui ex venatione æstuans, largiore gelidæ aquæ haustu febrim, ex febri interitum attraxerat, Archiepiscopus Duxque quorum in deligendo Imperatore autoritas præcipua esset, nulla obsecratione Francorum, qui Simone Ferratensi Duce advenerant, retinere potuere. Factæ igitur induciæ, cautumque, ne Tyro & Ptolemaidi arma inferrent Barbari, qui fuit annus ejus seculi duodecentesimus. Henricus imperaverat octennium.

Nicetas Alexio Comneno. l. 2. c. 1.

Iacob. Vitria l. 1. cap. 100.

200.

Nicetas Chronica lib. 3. Hæc inter Isaacius Angelus, homo vanus & sacrilegus, deliciarum melior quam belli, à duobus Pseudalexiis, qui se Manuelis Augusti filios asserebant, infinitisque aliis exagitatus tyrannis, à Walachis insuper per exactiones incitatis ad rebellandum, varias accepit clades. Illi non contenti agrorum populationibus, urbes quoque non paucas, in his Anchialum, Sardicam, Barnam, devastarunt. Constantinum Angelum, acris, sed insolentis animi juvenem, qui terrori Mysis erat, postquam ob affectationem imperii oculis multatũ acceperunt,

manifestam per irrisionem multos annos precati sunt patruo ejus Isaacio, gnari, florituram Valachorum Remp. tam ignavo hoste, Isaacius enim imperii securus, modo Balsamonitę morbido, modo pueris permittebat gubernacula, convivia struebat in colles panum, saltus ferarum, piscium maria, vini flumina, *vestibusque se & unguentis instar pavonis ostentabat. Aliis erepta aliis largiebatur, adulterabat monetā, auctionabatur magistratus.* Tandem consulto Basilacio præstigiatore de sorte sibi imminente, subsannatur ab eo. Magus imaginem Cæsaris in pariete pendentem oculis spolians, mox fidem præstigiis fecit. Isaacius à proprio fratre, quem fortè in castris reliquerat, fugatus captusque, & confestim oculis exutus est, anno dominationis X, ætatis XL, *diceres excæcatum corpore, qui animo videre noluerat;* in quo vix quod laudaret reperit Nicetas, nisi quod magnum facit imaginum beatæ Mariæ veneratorem, dignum sanè umbratili numine, qui statuam potius Imperatoris, quam Imperatorem præbuerit. Nec illo oculatior fratricida Alexius, suspensa adversus Scythas expeditione, largitionibus emercatur auram popularem: Byzantiumque coronandus festinat. Eum equus Cæsareus recipere dorso abnuit, ac vi impositum excussit, fracto diademate, ut brutum animal indignari intelligeres, quum civitas regia sceleribus serviliter plauderet. Solutus inde in voluptates, & communicato quasi cum Euphrosyna, impudica conjuge, imperio, in Pseudalexium movit, sed prælio lacessere non ausus hominem plebeio favore subnixum. Eo autem nocturnis insidiis jugulato, impetitur ab Isaacio Angelo, qui à Richardo Anglo cuidam amico donatus, cum servitutem arte evasisset, novas tyrannidis spes conceperat. Sed & hoc venenata potione intercempto, frustra Valachis pacem obtulit, doctis & duces Græcorum, & Cæsares ipsos in fugam agere. Ipse contempto Angeli, sumtoque Comneni cognomento tumens, nec Scythis Valachis, nec Persis Galaticis resistere idoneus, utrinque carpebatur.

Nice. in Alexio Comn. l. 1.

Henricus Imperator provincias omnes, ab Epidamno ad Thessalonicam usque sibi, ut Siciliæ regi vendicabat, vetere sque offensas, patri Friderico & Conrado propatruo illatas ulturum minabatur. Ostentantem divitias vestiumque elegantias Alexium, irriserunt Alemanni muliebria ornamenta viri.

Otto de S. Blas. c. 41. Nicet. l. 1. c. 7. 8.

Alexius cum tributum à subditis non impetraret, ad pacem redimendam, sepulcra Imperatorum scrutatus, LXX centenarios argenti, aurique nonnihil inde corrasit, quod Germano Augusto penderet, principi pallido & severo, atque vix vesperi curanti corpus, uti quidem Nicetas memorat. Sed eum ingenti cum Siculorum gaudio, plausuque Alexii, mors rapuit, priusquam funebris pecunia ærarium ejus subiret.

Nicet. l. 2. cap. 1.

Eo tempore Theodorus Balsamon, vir eruditus, Antiochenæ præerat Ecclesiæ, Constantinopolitanæ, post Dositheum præstigiatorem, Georgius Xiphilinus præsidebat. Fulco presbyter per totam Franciam homines à vitiis revocare studuit, non sine notabili auditorum emendatione: Sed quo fine defecerit, ignoratur.

Nicetas l. 2. Isaaci Angeli c. 4. Cont. Sigeb. anno 1198. Otto de S. Blas.

PHI-

PHILIPPVS II. SVEVVS. ALEXIUS III COMNENUS, ALEXIUS IV ISAACI ANGELI Filius, ALEXIUS V DUCAS MURZUFLUS, BALDUINUS FLANDER, BYZANTINI CÆSARES.

A. M. 5169. Christi 1199. Otto de S. Blas. c. 45. 46. Godef. Colon. Mon. anno 1198. &c. Arnol. Lubec. l. 6. c. 1. 2. &c.

HEnricus VI, filium suum infantem designaverat successorem, solo Coloniensi præsule refragante. Paulo ante mortem destinans Germaniæ filium, evocaverat Philippum fratrem, cui nuper, exstincto altero fratre Conrado, Alemanniæ Ducatus cesserat. Ille perducto Romam infante, decessisse comperit Cæsarem in Sicilia, remissaque ad matrem Friderico, haud sine vitæ periculis in Germaniam reversus, id egit, ut rata maneret nepotis sui electio, ipse ut patruus tutelam imperii capesseret. Decreta ei potestas Arensbergæ, plerorumque principum suffragiis: sed Coloniensi, Treviro, & Henrico Palatino invitis, qui Bertoldum Zaringium ad summam potestatem extollebant. Zaringius amicorum suasu detrectavit honorem, cumque Leopoldo Austriaco, Landgravio Thuringiæ, & Rege Bohemiæ partes Philippi amplexus est. Nihilominus Episcopi, ab Innocentio Papa incitati, qui Barbarossæ familiã, Pontificiæ ambitioni adversantem oderat, accitum ex Anglia Ottonẽ, Henrici Leonis filium Cæsarem creant Coloniæ, præsidio etiam subnixum Richardi, & mox Iohannis, Regum Angliæ avunculorum suorum. Iohannes enim Richardo fratri, in obsidione castri cujusdam Aquitanici sagitta trajecto, successerat. Tantum ea principum (Math. Paris.) dissensio emolumenti attulit curiæ Romanæ, ut exclamet æqualis eorum temporum Abbas Vrspergensis: Gaude mater nostra Roma, (Vrsperg. in Philippo. Otto de S. Blasio. cap. 48.) quoniam aperiuntur cataractæ thesaurorum in terra, ut ad te confluant rivi & aggeres nummorum in magna copia. Iucundare super adjutrice tua discordia, quæ erupit puteo infernalis abyssi, ut accumulentur tibi multa pecuniarum præmia. Habes quod semper sitisti, decanta canticum, *quia per malitiam hominum, non per tuam religionem orbem vicisti. Ad te trahit homines, non ipsorum devotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, & litium decisio, pretio comparata.* Quam hæc ille verè docent quæ dicta hucusque è scriptoribus suorum temporum: Et hæc ipsa duorum Cæsarum tristissima dissidia. Philippus enim Augustalia tenens ornamenta & opes, multos promissis, multos minis ad se traducebat: Otho Aquisgrani coronatus à Coloniensi & Trevito, jura jactando & loca, summique authoritate Pontificis, Philippi partes subinde diminuebat.

Certatum utrinque armis, quæ cum à parte Ottonis essent debiliora, adjuta sunt aliquandiu fulminibus Innocentianis, sed Philippo innoxiis. Tota enim ferè Germania bellis involuta. Argentina, Colonia, totaque superior Teutonia perdomita à Philippo fuit. Saxonia Ottoni suo adhærente. Primislaus Bohemiæ Rex, initio vastando Saxoniam, sibi & successoribus regium nomen à Philippo meruerat: sed ob repudium sorori Marchionis Misnici datum, offenso Philippo, Ottonem adeo coluit, ut Otto- (Arnol. l. 6 cap. 5. 6. 7. 8.) carus exinde diceretur. Conradus Moguntinensis reversus è Palæstina, quietemque reducere cupidus, insperata præventus erat morte: Ec-

G. def. clesia schismate distracta, duobus in
Colon. anno cathedram insilientibus, Philippus
1200. Imp. probabat Leopoldum Vormatiensem,
Cur. a. tiensem, qui Moguntiæ remanebat,
Mogunt. discedentem Siffridum Innocentius.
tius. Octennio integro Moguntinenses, fidelium communione exclusi à Papa, simulata ejus rei ignorantia, nihilominus sacris operabantur; Hermannus Landgravius
Hist. Lang. c. 32. Siffridi tuebatur partes, & Philip-
33 G. def. pum Erphordiæ obsidebat. Philip-
Mona. pus item à Bohemo & Thuringo
ann. 1204 non desertus tantum, sed & oppu-
1205. gnatus, clam egreditur Erphordia,
Arnol. & terras eorum ferro igniq; vastat,
Lubec. l. 7 donec recedente Ottogaro, Her-
c. 1. 2. 3. mannum reduxit ad obsequium. Hēricum Palatinum à fratre Ottone nimis abstraxit: Bohemum dimidio regno multavit. Coloniensis Adolfus muneribus expugnatus, Aquisgrani Philippum consecravit, anno decimi tertii seculi quinto. Duces Brabantiæ & Lotharingiæ ibidem recepti in fidem, Sifrido Moguntino à latere Papæ fulmen dirarum intentante Adolfo, quod & vibratum eo anno, & Adolfus dignitate sua exutus est, suffectusque ei
1206. Bruno, præpositus Bonnensis. Quæ res diœcesin Coloniensem omnibus injuriis reddidit obnoxiam. Capta à Philippo Nussia, obsessa Colonia, copiæ ab Anglia venientes dissipatę, Bruno novus Antistes, Wassenbur-
1207. gi captus. Otto sub fide admissus ad colloquium, in Angliam abiit, auroque onustus in Germaniam revertit. Philippus anno ejus seculi septimo, redacta in potestatem Colonia, injustas exactiones abolevit, atque ut diuturnis bellis finem imponeret, elocatione filiarum principes sibi obstringere arctius, aut conciliare studuit. Bohemo Wenceslao, & Du-
ci Brabantiæ, despondit duas natu *Otto de*
majores · Innocentii Pontificis, qui *S. Blas.*
fortunam secutus, ab Ottone semet *c. 48.*
ad Philippum transtulisset, nepo- *Vrsp. Ar-*
tem Richardum sibi devinxit ter- *nold. Lub.*
tia. Ottoni æmulo quarta destina- *l. 7. c. 14.*
batur, ut adeo Bellonæ faces hymenæis exstinguerentur, afflictæque Germaniæ lene è regiis nuptiis medicamentum proveniret. Sed strenuo, doctoque, & egregio principi unius filiæ matrimonium capite stetit. Otto Vitilspachius Palatinus, cui eam ob cædis ejusdam probrum denegaverat, repulsæ dolore accensus, Imperatorem nefarie in ipso palatio Bambergensi, dum salutare simulat, interemit, anno Christi MCCVIII, imperii X. Vrspergensis cruentam mortē ideo putat Philippo immissam divinitus, quod pecuniis exhaustus, multas Ecclesias & monasteria nobilibus oppignoraverit, ut esset, unde militibus stipendia persolverentur. Nobiles enim isti non tam patronos se fiduciarios Clericorum, quam Tyrannos aut expilatores gerebant.

Ardente civilibus dissidiis Ger- *Arnold.*
mania, Marchio Brandenburgicus *l. 6. c. 9.*
rem suam facere molitus, Sclavos *10. 11.*
quosdam Canuto Danorum regi *&c.*
subjectos, ad se traxerat. Regis legatus Petrus, Roschildensium Antistes, classe ingressus Oderam, exposuit in Marchia militem, & congressus acie cruenta, captus est. Sed delinito custode elapsus, Marchionem, adjuvante Adolpho Holsato, vastantem Sclaviam, meliori marte oppugnavit. Reinholdesbergum, vetus ad Eidorani flumen castrum, Adolpho extortum. Sociatus inde Petrus Valdemaro Slesvicensium duci, Regis Germano, Comitem
fere

fere omni ditione exuit. Lubecam occupavit deditione. Scacco quidam Thitmarsiæ comes impositus. Adolfus à Valdemaro cum oppido Hamburgensi captus. Accessit tandem & Travemunda Sigebergumque: mortuoque Canuto, frater ejus Valdemarus II, Rex Danorum, Slavorumque, & Nordalbingiæ Dominus Lubecæ salutatus; Lavenburgum munitissimum ad Albim castrum, pro liberatione Adolfi deditum Regi est. Valdemarus Episcopus Sclesvicensis, qui cum Adolfo sensisset, pulsus Episcopatu, cum postea Philippi Cæsaris auxilio Bremam se contulisset, à Burchardo Antepiscopo ejectus est; rex Valdemarus ei defendendo Horneburgum communivit. In quem meditatus expeditionem Philippus, Bambergæ, prout dictum, occubuit. Vxor Irene tam tristi consternata casu, ut erat prægnans, gemino dolore contabuit.

Arnold. l. 7. c. 12. 13.

Eodem tempore Imperium Byzantinum à stirpe domoque Irenes ad Latinos transierat, mira divinæ manus dispositione.

Alexius Angelus, seu, ut malebat ipse vocari, Comnenus, fraterno sanguine madens, ita gesserat imperium, *quasi id esset, præesse aliis voluptatum tyrannidi subesse*. Iconiensem Sultanum ob detentum par equorum bello lacessere ausus, Caniam & Tantalum ad Mæandrum fl. oppida amiserat. Barbarus tanta allectabat humanitate Græcos, ut multi, cupide relicta patria, in colonias ipsius commigrarent. Nam *crebræ tyrannides subditis sobriam cordatamque vivendi rationem extorserant*, plerisque Imperatorum nihil in suos moderati vel cogitantibus, vel facientibus. Inde cum Chryso & Ibanco, Scytharum Valachorumque ducibus, cum improspere pugnatum esset sæpius, desidiaque & muliebri mollitie omnia torperent apud Byzantinos, ab armis ad fraudes, aut turpes conditiones descendebatur. Illi permissæ regiones, quas occupaverat: Ibanco contra fidem datam vincula injecta. Nec deerant seditiones interim crebræ, iisque sopitis expilationes, cædes, incesta conjugia, libidines. Interdum metus ad Astrologorum & Magorum venanda ludibria rapiebat.

Nicetas l. 2. Alexii Comnini.

Nicetas in Alexio Comn. l. 3.

Inter hæc Isaacius, imperio oculisque privatus, liberiori fruebatur exilio. Alexius filius ejus è custodia eductus, consilium fugæ circumspexerat, incitatus à patre, ut à Latinorum opibus recuperandæ dignitatis spem aliquam mutuaretur.

Veneti irati Byzantinis erant, veterum nomine injuriarum, quas Henricus eis Dandalus Dux subinde refricabat. Itaque ad sororem Irenem, Philippo Cæsari nuptam, pervectus Alexius, facile obtinuit, ut rationes ejus reducendi inirentur.

Philippus proprio certamine, adversus Ottonem æmulum, implicitus, Philippo Augusto, Francorum regi affinem commendabat, & proceribus novam expeditionem in Syriam professis, Bonifacio, inquam, Marchioni Ferratensi, Balduino Flandro, & aliis. Divina occasio Venetis visa, qua terrestres Francorum vires maritimis suis sociarentur. Ædificata toto triennio classe, ad egestatem redacti, qui crucem sumpserant, ingentem vim auri à Venetis mutuantur; inde Iaderam, quæ à Venetis desciverat ad Hungaros, perdomant, contempto Innocentii fulmine, cujus consilio reges duo Hungarorum intestinum bellum in Sy-

Nicetas l. 2. c. 9. Arnol. Lubec. censf. l. 6. c. 19. 20.

Syriam transtulerant. Alexius nihil non pollicitus Latinis, inter alia & depravatæ eorum religionis commercium, excipitur classe, & Byzantium perducitur, jam multo ante gnaris occidentalibus, *Græcum imperium nihil esse aliud, nisi crapulam & ebrietatem, nec aliud Constantinopolin, quam Sybarim illam luxu celebratam,* CCL naves vehebant mille cataphractos, peditum XXXM. Istis copiis oppugnata Constantinopolis, fugatus tyrannus Alexius, cum molliter & timidè sedisset in solio per octennium, nihilque minus nosset quam bellare. Vulgata ejus fuga, Constantinopolitani Isaacium, manu productum aliena ad solium, adorant, Latinis portas patefaciunt, Alexium adolescentem ei collegam poscunt. Datus ea lege, ut senex Augustus rata haberet filii promissa. Sed collatio tantæ percuniæ gravis ingrataque Græcis erat, solitis exigere aurum, non pendere. Fremebant, oppignoratum addictumque imperium à puero avaræ superbæque genti. Ergo discurritur ad prædam à Latinis, nec sacro auro parcitur: Incenditur Saracenorum Synagoga, indeque orta flamma pleramque urbem vastat. Nullus statuitur finis modusque exactionum, conniventibus ad injurias Augustis, ne potestatis suæ autores offenderent, quod indignatio populi, ducem nacta, in sævitiam efferbuit. Erat in urbe vir regii generis Alexius Ducas, ob conjuncta supercilia Murzuflus dictus, qui edito in grassatores fortitudinis specimine, popularem auram meruit. Itaque concursu in templum maximum civitatis facto, jactantur in Cæsares, ut malos angelos, convicia, alius Imperator poscitur. Moritur interea senex Isaacius, jam infestus ipsi filio & ad vanitatem auguriorum suorum pristinam revolutus.

Nicetas de Isaacio Angelo & Alexio filio Godef. Colon. ann. 1205. Gunth. apud Canis.

Nicolaus quidam Canabus Imperator dicitur. In eum advocat Alexius Bonifacium Marchionem, Latinosque in urbem invitat, novum Tyrannum depulsuros. Ejus consilii gnarus Murzuflus adiit clam Alexium, docet enotuisse populo insidias, suadet fugam, & quasi liberaturus eum producit è regia, teterrimumque in carcerem conjicit. Mox & Canabum è templo extrahit, Alexio guttur elidit laqueo, mense imperii VII. Deinde aliquã-to tempore haud instrenuè defensa urbe, ad pacem resarciendam egreditur, oppressusque penè à Latinis, refugit intra mœnia, novamque oppugnationem paucis diebus sustinet. Ad extremum contemplatus, ni abiret, paratum se brevi obsonium maxillis Latinorũ fore, LXXVI sumptæ tyrannidis die discedit, abductis secum Euphrosyne Augusta, & filia ejus, quã deamabat Eudocia. Theodorus Lascaris, gener Alexii Comneni, cum frustra incitari videret ad vim propulsandam Byzantinos, fuga & ipse salutem quæsivit. Ita ad supplicationes versi Græci, inexorabili Latinorum sævitia spoliati, laniati, & miserrimam in servitutem redacti sunt, execrante impietatem eorum Niceta, paulo ante summo Logotheta, tetramque eorum hypocrisin posteris denudante. Latini, cedentibus urbe, quotquot poterant, Græcorum præstantissimis, reliquis semet dedentibus, post innumera scelera flagitiaque, sortiti sunt provincias. Balduino Flandro imperium obtigit, cæci imprimis Henrici Dandali studio, quippè qui eò eni-

Nicet. in Murzuflo. Vrsper. in Phil. Monach. Antisiod. Chron. Godefr. Colon. ann. 1204

Nicetas de statu Const.

eniteretur, ne quis Latinorum mari potens, vicinusque Byzantio, tantam adeptus dignitatem, unitis opibus, gravis exinde Venetis existeret. Balduinus XXXII ætatis annum non excesserat, piusque ac pudicus præ reliquis, ac dignus eo apice visus. Cum peragratis provinciis Thessalonicam venisset, cives exemplo Byzantinorum territi, introitum in urbem militum deprecantur, perficiuntque officiis, ut redeatur Byzantium, ubi Bonifacius Marchio jam res novas agitabat. Balduinus eum placavit concessa Thessalonica, quã modestè ingressus Ferratensis, mutato paulo post animo, spoliavit opibus, ostentatoque è Maria Hungarica (fuerat ea quondam Isaaci Imperatoris conjux) filio, Græcos ad se pellexit, ut Beræa, Larissa, totaque Peloponneso potiretur; quod & factum, Græciaque occidentalibus collum subdidit, anno Christi supra millesimum ducentesimumque

Nicetas in Balduino Flandro.

1204. quarto. Balduinus firmandarum opum cupidus, trajecit in Asiam, præmisso Henrico fratre, qui per Idæ montis angustias, Adramytium usque processit. Prusa Bithyniæ portas ei clausit, cademque haud modicam intulit. Murzuflum erronem major erro Alexius Larissæ orbaverat luminibus, Latini eum & de altissima columna præcipitatum, crudeliter necarunt. Alexius solita ignavia ad Marchionem profectus, panis & vini demenso imperium commutavit. Comites ejus à Valachorum principe suscepti, Macedonum Thracumque urbes, inque his Adrianopolin & Didymotichum ad defectionem impulere, eoque facinore & Balduinus ex Asia, & è Græcia Marchio est revocatus. Adrianopolis à Græcis defensa, tempus Iohanni Mysorum Duci dedit armandi suos, qui interceptos insidiis Balduinum & Latinos, partim occidit, partim vinculis oneratos in captivitatem rapuit. Balduinus unius anni Imperator, maceratus carcere, fœda tandem morte interiit. Nicetas refert, eum pedibus manibusque truncatum, & volucribus escam factum, tertio demum die exspirasse: Scythisq; haud multo mitiores Latinos, terram mariaque rapinis & cædibus complevisse. Vtriusque populis victæ civitates cum pœnas miserabiles darent, ipsi vicissim Latini Scythæque alternis se cladibus atterebant. Dandulus Venetorum Dux, ruptis è fuga intestinis periit, vulneribus Pleæ Comes Doloicus; Henricus Balduini frater capessit imperium. Bonifacius Marchio, à Scythis Berrhæa, Serris, aliisque oppidis exutus, Thessalonicæ se inclusit. Latini passim à Scythis male multati.

Philippopolis, Rusium, Perinthus, Daonium, Arcadiopolis, Mesena, Athyra, captæ destructæque. Duæ tantum urbes Thracum, Bizya & Selybria, rapinas & vastitatem effugêre. Latini lupis Byzantio velut ovili insidentibus, Græcia à variis distrahebatur tyrannis. In Oriente Prusa, Nicæa, Lydi, Smyrna, Ephesus, & interjecta oppida, Theodoro Lascari parebant, qui & fabricatis navibus plerasque Insulas subegit. David & Alexius fratres, Andronici quondam tyranni nepotes, alter Ponti Heracleam, & Paphlagoniam, alter Oenoœum & Sinopen urbes, ipsamque Trapezuntem tenebat. Attaliæ Aldobrandinus Italus dominabatur. Ita dilacerati imperii membra quælibet prædonum manus infestabat. Genuenses

Nice. in Bald. & Henrico. Niceph. Gregoras lib. I.

piratæ, pro mercatoribus ingressi Cretam, ejus insulæ potiti sunt. Vix à quoquam principum in commune consulebatur, quisque sibi captabat dominia, iisque moribus Græcorum Respublicas penè omnes pessum dabant.

Math. Paris. Paulus Æmilius lib. 6. Antisiod. Monachus in Coron.

Eadem tempestate inter Philippum Galliarum, & Iohannem Anglorum regem, flagrabat bellum, quod Arcturus, Angli fratre majore genitus, qui potiorem se Britanniæ hæredem contendebat, ad Mirabellum captus occisusque esset, idque Francus, contemptu legum Francicarum à Iohanne patratum diceret. Arrepta igitur occasione, totã Normanniam armis recuperavit Philippus, ducentesimo & septuagesimo anno, quam attributa Rolloni Dano fuerat. Duodecim inde à Rollone Duces ejus numerantur: ex iis sex iidem Anglorum reges. Ac ne quid deesset ad mutationem rerum humanarum, eodem temporis tractu Tartarorum in Asia dominatus, autore quodam solerti ejus gentis viro, quem Chamum appellarunt, institui cœptus. Et Livonia cum tertium jam haberet Episcopum, è Bremensi Canonico Albertum (Meinardus Sigebergensis primus fuerat) novum sacrorum militum accepit ordinem, qui pari Pontificum indulgentia, quo Ierosolymitæ, ad abolendum apud Livones gentilismum animati, magnas sibi iis in locis opes pepererunt.

Marin. Sanut. l. 3. part. 11. cap. 9. Arnol. l. 7. c. 6.

ApudGræcos agitata quæstio, an corpus Domini in sacra Cœna perceptum, sit maneatque in omnibus incorruptibile, præcessit ejus Ecclesiæ servitutem. Nicetas *hæc mysteria silentio veneranda, omnique humana disputatione majora*, piè ac prudenter judicat.

Nicetas l. 3. Alexi. Comneni. cap. 4.

OTTO IV, GERMANICUS CÆSAR.
HENRICUS FLANDER.
PETRUS ANTISIODORENSIS Byzantini.

A. M. 5178. Christi. 1208. Arnold. Lubec. l. 1. c. 50. 51. Vrspergens.

EXstincto Philippo, turbatam valde Germaniam ad tranquillitatem revocare annixus Otto, æmulus ejus, multum impendit laborem conciliandis sibi animis principum. Saxones Halbersteti, Alemannos Francofurti ad comprobandum imperium suum induxit. Frequentissima hæc fuisse comitia ferunt, quibus multa egregiè constituta. Otto Palatinus Philippi interfector proscriptus, possessiones ejus hæredibus delegatæ. Sublata & latrocinia, quibus multi civilium prætextu bellorum insueverant. Firmata VII Electoribus suis jura. Tollendis inter Saxones & Suevos suspicionibus odiisque visum, ut Philippi Filia Ottonis connubio sociaretur. Obstabat propinquitas sanguinis, quod Ottonis pater Henricus, avunculus fuisset Friderici Imperatoris, è quo Philippus genitus. Sed ei peccato remedium reperit Papa facillimum. Dispensatum est, ut vocant, imposita culpa universo Monachorum ordini. Abbas quidem publicè illam in se suosque transtulit, modo Imperator Cisterciense monasterium suo sumptu strueret, & Ierosolymitis subveniret. Paulo post innotuit, Henricum Caletinum Marescalcum, & Welfonis quondam à Witelspacio occisi filium, supplicium exegisse de Philippi Cæsaris interfectore, caputque ejus mersisse Danubio.

Otto Imperator perrexit in Italiam, coronamque de Innocentii manu excepit, perexiguo cum fructu

Math. Parif. anno 1210.

ctu suo. Oborta enim statim lis de Mathildis principatu, conjugis quondam Conradi, filii Henrici IV, quem illa olim circumventa à Pontifice Ecclesiæ Romanæ assignaverat, cumque ab Imperatoribus semper repeteretur, Innocentii astu interceptus fuerat, ardente dissidiis Germania. Otto imperii jura sibi asserendas ratus, & Marchiam istam, & alia territoria, à Friderici II tutoribus prærepta armis recuperare statuit. Eam rem indignè tulit Innocentius, pertinacemque propositi Ottonem, nec nisi juramenti religione, quo dignitatem imperatoriam se promiserat defensurum, absolveretur, ablata restituere volentem, anathematis vinculo innodavit. Otto vicissim, dispositis passim custodiis, ne cui adeundi Papam facultas esset, interdixit.

Idem Pontifex Iohannes Angliæ regem percussit fulmine suo, quod Cantuariensem Præsulem repudiaret, ad arbitrium Monachorum, ab Innocentio seductorum designatum. Nam cum duo alii electi essent, Papæ Stephanum Langetonium Cardinalem intrusit, cui suffragantes monachos expulit regno Iohannes conspicatusque ob id sacra, ex edicto Papæ, per universam Britanniam intermitti, multavit reditibus suis Clericos, & fugibundo cuidam plumbeam injecit tunicam, in qua animam exspiravit. Nimius autem rex in exigendis tributis fuit. Iudæo cuidam singulos quotidiè excussit dentes, donec septimum omni patrimonio suo redimeret. Subegit Hyberniam Walliãque: Alex. cæmentario Theologo habuit fidem, dicenti, *non esse Pontificis alienacurare regna* Idqueipsi per Galliam Germaniamque plurimi asserebant eo tempore, addentes, *Romanam Ecclesiam esse cœtum malignantium, ignarum Evangelii, meretricem Babylonicam, Papam ipsum caput errorum, subnixum suis Scribis & Pharisæis, Prælatis & Monachis. Episcopos bello se miscentes, homicidarum in numero habendos. Deo obediendum præ Episcopis, perniciosas esse Cleri divitias & dominationes seculares, in traditionibus humanis numeranda, quæcunque præter scripturas observent Monachi, Conciliis & Synodis non obstringi conscientias. Baptismum & S.S. cœnam duntaxat esse Sacramenta, exonerandaque exorcismis & gesticulationibus, præter divina mandata superadditis. Errasse, qui matrimonio interdixerint Clericis Occidentalibus, quandoquidẽ & Orientales conjugiis utatur. Quod è sacris literis autoritatem non habeat, pro fabula censendum, Sacra vulgari lingua, quam omnes capiunt, peragenda. Neminem sanctum, nisi solum Deum invocandum. Consecrationes, translationes, vigilias mortuorum, nihil esse, Crucis signo nullã inesse vim, nec efficaciores ducendas in templo preces, quam in cubiculo. Præstare pauperes vestire, quam ornare parietes. Multa post Gregorium in Ecclesiam irrepsisse, priscis incognita aut damnata; nec esse nisi duas vias, alteram electorum in cœlum aliam damnatorum ad infernum, si bonus sit qui decedit vita, non indigere ope aut suffragio viventium: sin malus, nihil juvari. Purgatorium nugas esse humanas.* Hi aut ab autore, aut à loco, aut ab hostium ludibriis, vocabantur *Valdenses, pauperes de Lugduno, Albigenses, Begghini hæretici*, circumibant vicos & castella, prompti scripturarum. Eorum loco Innocentius Minores, Francisco magistro erexit; aliusque ordo prædicatorum, Dominico inventore, appellatus. Sed quia verbis ex-

Reiner contra Valdenses cap. 5. Trithemius contra Vald. Robert. Antiss.

Vrspergensis Otto- ne 4.

Godefr. Mona in anna. ib. ann. 1210. 1211. pugnari haud poterant Valdenses, in arma propulit Papa suos, qui hinc inde plures variis enecarunt suppliciis. Simon comes Montisfortis strenuam navavit Pontifici operam, qui redactos in potestatem, quoscunque minis blanditiisque dimovere haud poterat à sententia, instructo rogo cremavit.

Otto sub hæc Imperator, subactis Apulia Calabriaque revertit in Germaniam, jam instinctu Papæ & præconio Sifridi Moguntinensis tumultuantem. Sifridus enim promulgata Imperatoris execratione, Bambergæ cum rege Bohemiæ, & Hermanno Thuringo consilia tractabat de electione Friderici, nepotis Barbarossæ, Siciliæ regis, cui quondam puerulo dixissent principes Sacramentum. Sed pluribus assensum minimè præbentibus, frater Ottonis, Henricus Palatinus, diæcesin Moguntiacam incendio & rapina devastavit. Imperator, demonstratis Norimbergæ causis dissidii inter se & Innocentium, Comitiorum decreto abrogavit regiam potestatem Odoacro Bohemo, eamque filio ejus cum VI vexillis assignavit. Thuringiam quoque populatus, quarto demum à morte Philippi anno, celebratis cum filia ejus nuptiis, quarto eam die amisit, rebus humanis præproperè exemtam. *Godefr. ann. 1212.* Eodemq; anno Saxones, Westphali, Frisones, Austriaci, in Begginos susceptam expeditionem, quum illi castra & urbes desererent, in Saracenos laudabilius vertere, auxiliatique Hispaniæ regibus, Maroccæ tyrannum acie devicerunt. Saraceni ad naves suas profugi, plerique fluctibus sunt mersi.

Robert. Antiss. d. in Chron. Ferunt & pueros ingenti multitudine, fanatici cujusdam hortamenta secutos, tanquam per ipsos Palæstina esset recuperanda, in mari & Sylvis, miserabilibus leti viis interiisse. *Matth. Paris.* Sæviebatur interea in Albigenses, quibus Petrus Aragonum rex & Tolosanus Comes suppetias ivêre. Crudeliter utrinque exercitas victorias lego, Petrum bello occubuisse; Albigensium multos, quod fidem suam ejurare nollent, combustos igni. Fervebat eodem tempore inter Ottonem & Fridericum æmulatio. Fridericus Moguntiæ à præsule & Alemannis susceptus, Innocentii & Italorum suffragiis nitebatur, suisque opibus. Accedebant & Philippi Francorum regis subsidia, qui perniciosam suis rebus Ottonis potentiam duceret, nati sorore Iohannis, regis Anglorum, ob ereptam sibi Normanniam, appetitamque de consilio Papæ Angliam, infensi. Ferdinandus Lusitanus, è nuptiis cum Iohanna filia Balduini, Flandriæ Comes creatus, cum Anglo sentire visus; exutusque penè ditione à Franco, majori eam virtute recuperavit. Iohannes Rex transmisit in Aquitaniam, Andegavum antea receptum, novis munitionibus firmavit. Pictones, obliterata pristinæ simultatis memoria, ei affuere. Cæsar Otto Reginaldo Bononiensi, Ferdinando Flandro, Guilelmo Brabantino sociatus, conflixit cum Franco acerrimè juxta Tornacum, ad Bovinum pontem. Sed cum se inprimis cerneret peti, circumacto ex vulnere equo excessit acie. In exercitu ejus CL millia peditum fuisse narrant, equitum vim tantam, ut mille & quingenti ex iis aurata balthea virtutis causa gererent. *Godefr. ann. 1214.* Reginaldus in vinculis Peronam, Ferdinandus Lutetiam ductus, Otto cum suis evasit; sed eo prælio dignitatem amisit suam.

Fri-

Fridericus ad Mosellam Mosamque omnia subegit, desertoque à suis Ottone, & Coloniæ incluso, Aquisgrani à Sifrido coronatus est. Mox & Colonia Friderici in nomen adacta, instaurataque divina, quæ sesquiannum fere cessaverant, dum civitas anathemati pontificio subjaceret.

In Anglia rem suam fecit Innocẽtius. Ioannem regẽ metu Franci, cui universam Angliã, cum venia quoque peccatorum, occupandam concesserat, & suorum insidiis territum, ad turpissimas adegerat conditiones, ut resignato manus Pandulfi legati regno, beneficiarium se pontificis profiteretur; exules omnes reciperet regno, Stephanum pro Cantuariensi præsule haberet. Ita coactus expeditionem relinquere Francus, in Flandria etiam affectus clade fuerat. Proinde Ioannes, intellecta exulum adversus se molitione, & Innocentii ambitione, & avaritia inexplebili; quem auro in quodvis scelus certum effici didicerat, largitionibus eum devinciendum sibi existimavit. Itaque Nicolaum Thusculanensem, Legatum Pontificis, observantissimè excipit, ad ejus pedes regia ponit insignia, regna Angliæ Hiberniæque tradit Pontifici, receptaque ei, tanquam feudi Domino, vectigalia facit. Legatus vicissim differri curat restitutionem ablatarum Clericis opum, vacantes locos implet Clericis, suo solius arbitrio creatis, offendit præsules, & Stephanum ipsum Cantuariensem, tantum Pontificis clientem, morositatis & insolentiæ accusat. Postea, licet in Normannia, & Pictonibus prosperè bellaret Ioannes, tamen infelici partiũ prælio ad Bovinas consternatus: *Postquam me*, inquit, *meaque regna Romanæ subjeci Ecclesiæ, nulla mihi secunda amplius, sed adversa omnia evenerunt.* Convenit ergo de quinquennalibus inter Gallos Anglosque induciis. Anglus domi novis exceptus, iisque majoribus turbis. Petebantur à Baronibus & Clericis immunitates, ab Eduardo olim & Henrico primo datæ. Rex contra sacerdotibus satisfacere cupiens de ablato, aurum rapacius exigebat. Ea dissensio manifestam in rebellionem exarsit. Appellatus iterum Francus, ut invaderet Angliam ne inducias violare videretur, filium misit Ludovicũ IX, qui rex salutatus, Londinum urbem regiam introivit. Innocẽtius omnes Angliæ Barones notavit anathemate, Regẽ fide immunitatum data absolvit, Stephanum Cantuariensem, quod abnueret execrari magnates patriæ, movit cathedra. Ipse eo anno (erat XV ejus seculi) frequentissimum egit Romæ Concilium Episcoporũ CCCCXII, Metropolitanorũ LXXII Intererant utriusque Imperatoris, Hentici Byzantini, & Friderici Siculi, legati: Patriarchæ etiam Orientalium Ecclesiarum aut ipsi venerant, aut miserant nuncios. Nihil dignum tanto cœtu actum.

Matth. Paris. pag 242. *Anno 1215.*

Recitata ab Innocentio capita, aliquibus onerosa, aliis grata visa. In primis agitata adversus Palæstinenses Barbaros expeditio, solutoque concilio extorta à prælatis pecunia ingens, quam Romæ à fæneratoribus duris coacti sunt legibus mutuari. Haud diu superstes tantis ausibus Innocentius, diem clausit extremũ, Pontificatus anno XVIII, successore Honorio III. subsecutus Ioannes Rex Angliæ, & mœrore animi confectus. Henrico ejus filio æquiores fuêre gentis proceres, eique contra jurisjurandi, quo se

Godefr. Colon. Matth. Paris. p. 262 &c.

Francis addixerant, religionem, affuere adversus Ludovicum, jam undique omni Anglia evastata, vibrato nominatim in Barones, ipsumque Ludovicum fulmine Pontificis, Anglisque jam serò, quod in servitutem inciderent Francicam, pœnitentibus indignantibusque. Igitur Ludovicus non una prostratus clade, Londinique obsessus, ejurat Angliam: Normanniam Pictaviamque Henrico restituit, anno supra millesimum ducentesimum septimo decimo. Ludovicus postmodum Albigenses domare conatus est frustra. Simon Comes, qui velut in præmium militiæ Tolosam sibi vindicaverat, Lateranensi concilio ei adjudicatam, ob pericula adversum hæreticos suscepta, in obsidione ipsius Tolosæ saxo ictus occubuit. Albigenses omnia castra feliciter recuperarunt, filiosque Simonis captos interemerunt. Iactabat sub hæc Honorius Papa, revelatum sibi divinitus Ierosolymam se pontifice recipiendam à Christianis, quemadmodum & Innocentius ex Apocalypsi asseruerat, Saracenicam tyrannidem annis DCLXVI terminandam. Sed ambo falsi convicti vaticinii. Nam Honorio sedente, Damiata quidem Ægypti maximis Christianorum impensis & laboribus capta, at biennio post, majoribus eorum probris cladibusque amissa, est, anno XXIV hujus seculi, ut suo dicetur loco. Potuerat recuperari Palæstina, si cupiditatibus modum scivisset statuere Legatus Pontificius: *At dum nimia ambit, pro gloria ignominiam retulit.*

1217. Antis. Monachus. Vesper. Antisio.

Nec Latini propagarunt suum in Thracia Græciaque imperiū. Theodorus Lascaris, Alexii quondam progener, Sultanum Alexio patrocinantem, in Phrygia devicit, captumque socerum liberaliter habuit Nicææ. Cum Henrico Byzantino coluit pacem. Eo post XI imperii annos defuncto, Petrum Antisiodorensem, per nuptias Iolantes, potitum Byzantii, Romaque, ubi ab Honorio coronatus fuerat, revertentem cum copiis, depulit Dyrrachio. Tendentem inde in Macedoniam intercepit, & bienni maceratum captivitate interemit.

Hæc pleraque debemus Arnoldo Lubecensi, Godefrido Coloniensi, Roberto Antisidorensi, qui historias hujus seculi cujus ipsi pars erant, in literas misere.

FRIDERICUS II. CÆS. GERM. ROBERTUS & BALDUINUS Bizantini.

THEODORUS LASCARIS & IOHANES DUCAS Nicæni.

A. M. 5182. Godfrid. 1212. Colon. anno 1218.

Cum Friderico, Ænobarbi nepoti, omnia se superioris Germaniæ Italiæque permitterent, Otto in latebram se recepit Saxoniæ, & Hartespurgi, pestilenti correptus febre ac dysenteria, discessit, anno gesti post Philippum imperii decimo. Ita Fridericus, favente Honorio, ex sententia Principum potitur rerum occiduarum, quo tempore Iohannes, Brennæ Comes, Hiersolymitani regni titulo ornatus est, consilio Philippi Francorum regis; & Robertus Antisiodorensis, capto ab Lascare necatoque patre, Byzantinum conscendit solium. Is Brennus abdicato, & nimia auratarum ingurgitatione mortuo Almarico, Cypri & Ierosolymæ rege, ducta ejus filia Maria, regium susceperat nomen, ac rem Christianam in Palæstina haud segniter administrabat. Sed ab Andrea Hungarorum rege, qui corpore ter

Iacob. Vitria. lib 3. Oliver. Colon. de capt. Dami. Mari. Sanut. lib. 3. part. 11. cap. 3.

re ter in Iordane abluto voti se religione solutum putarat, domumque copias reduxerat, desertus, speque recuperandæ Palæstinæ exutus, castrum peregrinorum inter Cæsareã & Caiapham montem communierat. Ex ea velut arce omnia infesta barbaris, circa incolentibus, faciebat. At cõfirmatus novis peregrinãtiũ auxiliis, statuit invadere Ægyptũ, quod eâ incolumi viderentur vix operę pretium nostri in Syria facturi. Petitur classe Damiata (Heliopolis quondam) munitissimũ Ægypti emporium. Perrumpitur virtute arteq; catena, ingressu Nili interiore arcẽs. Turris validissima Barbarorũ ingẽti labore nostratium, plurimoq; cum sanguine expugnatur, Saphadinus interit. Filius commeatus inopia fractus; abducit exercitum quem defendendæ urbi habebat. Cõradinus Damasci & Hierosolymorum Sultãus, filius & ipsi Saphadini, conditiones offert pacis; pollicetur, sacrosanctam se crucem, & quicquid de Christianis in Syria Phœniceque, ipse aut decessores cepissent, redditurum. Franci, Angli, Germani, Itali, leges comprobabãt. Obstabat Pelagius Cardinalis, perdomandam clamans prius, sanandamque Ægyptum. Conradini Oratores infecta pace dimissi. Ille indignabundus Hierosolyma, Cæsaream, Saphatum, muris discinxit, magnificentiora ædificia & monumenta diruit, ne usui nostris fierent. Sub hæc pestilentia nostros, at obsessos, cum lue dira, etiam fames populatur, capiturque tandem sesquiannum oppugnata Damiata, anno
1219. ejus seculi undevicesimo. Cum eam Pelagius, jure legationis, Pontifici attribuere niteretur, Brennus rex Ptolemaidem secessit, atque vix nobilissimorum precibus procerum mitigatus revertit. Revocato instat Pelagius, Cairum ducat, Ægyptum subigat. Reponit Brennus, de sancto solo certamen esse, in Syriam, *non quo necesse non est, non unde nullus usus exstet arma vertenda*. Legatus persistit in sententia, præcedere Ludovicum Bavarum, sequi cæteros jubet: qui dicto audiens non foret, eum se execrari. Iverunt metu dirarum ad LXX hominum millia: Castra ad decimum ab urbe regia lapidem locant. Munitionibus se continebat Ægyptius, quoad gnarus locorum temporumque, incautos improvidosque incruenta debellaret victoria. Patefactis enim Nili, maxime tunc increscentis, emissariis, castra nostrorum aqua superfusa operuit, usque eo, ut commeatus corrumperetur, nec in sicco consistendi locus esset. Ita plurimis submersis, superstites abjurare Damiatam, cedere Ægypto coacti: irriti tot labores redditi. Damascenus inducias in octo annos dedit: quibus fretus Rex Brennus, venit in Italiam, nova auxilia corrogaturus. Eam ingressus anno hujus seculi vicesimo Fridericus, ab Honorio acceperat Augustalia, ejusque gratiam dato Fundano Comitatu sibi authoraverat. Sed cum Anagniæ Comites, Innocentii III fratres, Ottonis quondam partes sequutos, in potestatem redegisset, unus eorum Thomas, custodibus frustratis ad Honorium confugit, à quo perbenignè susceptus, nova inter regnum & sacerdotium sevit dissidia. Fridericus filiolum suum Henricum, quem è Constantia genuerat Arragonica, consecrandum curavit Aquisgrani ab Reginaldo Coloniensi, dum horrendi terræ motus Europam quassarent, & Romæ mixtum sanguine

Paulus Æmil. lib. 6 Mat. Paris.

Godefr. anno 1220. 1222

sanguine pulverem pluerent nubes, insequentium malorum portenta. 1222. Erat annus XXII. illius seculi, Waldemari etiam II, Danorum regis captivitate insignitus. Ille enim rex à bellica felicitate Victoriosi sortitus cognomen, quum omnem maris Balthici oram Sclavicam, Teutonicamque, adjecisset Daniæ, & Hamburgum de Ottone IV. recepisset, *florentissimum armorum decus Veneris impotentia maculavit*, summamque fortunam una actione pessūdedit. Henricus Suerinensium Comes, Sacram professus militiam, uxorem regi suam commendaverat, nuspiam ratus tutiorem, quam apud Dominum suum fore. Redux comperit violatum à rege torum, dissimulat iram, agit gratias de servata conjugis pudicitia, vindictæ cupiditatem quovis obsequio velat, donec obvium fraudulento consilio regem venatio maritima apud Fiones, largiorq; Bacchus fecerunt. Sopitum enim lassitudine & vino Valdemarum nocturnus aggreditur, obstructoque ore, vinctum portat cum filio in navem, quam in hoc antea parari jusserat, abreptumque in alterum littus, Dannebergensi castro includit. Sic princeps armis inclytus, inopinanter regno & libertate excedit. Biennio post XXXV. argenti redemptus talentis, regnum quidem recepit; at quia ditiones Germanicas repetiverant jam plerique, quibus antea ablatæ bello fuerant, Vandalicæ urbes per hoc regis infortuniū in libertatem se vindicarant. Major motus inter Fridericum Cæsarem, Honoriumque Papam, & Europæ perniciosior exstitit. Brennus, autore Honorio, Iolen aut Isabellam filiam Friderico collocavit, ut dotali sacro regno, sacrum majore animo capesseret bellum, unde Siculis regibus mos Hierosolymitani imperii titulos usurpandi.

Trith. Arnol. Wilf. Contin. Saxon. parte I. Ericus Vpsal. Hist. l. 3.

Thomas. Faz. l. 18. de rebus Siculis, c. 2.

Philippus II. Galliarum Rex eodem tempore moriens, sexagena millia aureorum Brenno, & duobus magistris Templariorum Hospitaliumque legaverat; Ludovico filio dederat præcepta, rei Christianæ omnibus modis adjuvandæ. Sed cum is instinctu Honorii, novam in Tolosanos & Avenionenses hæreticos, ut habebantur, persecutionem adornasset, tertio post patris abitum anno periit pestilentia, cumque ipso nobiliores expeditionis socii plerique. Francia ad Ludovicum IX, puerum devoluta. Fremebat sub hęc Honorius, ac dira coquebat in Fridericum, quod is minime expeditionem sacram absolveret, Lombardorum licet Saracenorumque impeditus turbis. Balduinus quidam Flandriam reposcebat, fingens se Constantinopolitanum esse illum Cæsarem, quem Nicetas trucidatum narrat. Sed filia eum sua minime recepit, proditusque tandem, capite pœnas luit, licet haud desint, qui verum eum fuisse Balduinum arbitrentur. Engelbertus, Coloniensis præsul, à Comite Isenbergio, suo consanguineo, quem ob tyrannidem increpaverat, trucidatus, successorem vindicemque nactus est Henricum, qui captum Isenbergium rota, ad latronis instar, punivit. Fridericus Imp. Cremonam evocaverat principes, ut Palæstinæ negotium urgeret, cumque Veronenses, insessis Alpiū claustris comitia impedirent, jaculatus est in eos diras suas Papa. Verumipse mox mutatus. Veronensiū se Lombardorumque aggregavit partibus, & conjurationē in Fridericum iniit, quam ne perageret, morte est præventus.

Cæsar. lib. 5 cap 21. 22 Matth. Paris. p. 322. Godefr. Colon.

Matth. Paris.

Godefr. Colon. an. 1225, 1226.

ventus anno Papatus XI. Hugo Ostiensis, Gregorii IX. nomine sumpto, strenue eam peregit, fulmine in Fridericum torto, tanquam voti reum, cui nequicquam ægritudo prætexeretur. Atque ut appareret, patres illos raptam majestatem, depressis Augustis, firmatum ire, transire jam volentem mare Imperatorem inhibuit Pontifex, minime ex dignitate Augusta instructam classem objectans. Th. Fazellus Monachus Fridericum tradit, pro pede dextro Pontificis Gregorii genua ejus exosculatum, idque altius in Pontificis animo, quam ut unquam excidere posset, hæsisse.

Th. Fac. d. 2. l. 8. cap. 2.

Sed Fridericus refutandæ calumniæ ursit iter, spretaque Papali ira, pervecto Ptolemaidem, munit Ioppen, Soltanum domestico intricatum bello cogit reddere Ierosolymam, Bethlehemum & Nazarethã. Gregorius interim Iohannem Brennum sacratis instruit pecuniis, perque eum Apuliam occupat & Calabriam, adjecta & fama, mortuum esse Cæsarẽ, fulminis pontificii telo ictum, ut facilius in suas alliciat partes subditos. Inducit & Templarios, qui exitium Friderico parent. Sed frustra fuere ista. Sultanus ipse execratus Pontificiam perfidiam, monstravit proditrices literas suis, addiditque: *en fidem Christianorum*.

Math. Paris. p. 344. &c.

Fridericus sua coactus repetere, Reinaldo Bavaro committit Syriæ principatum, reversusq; in Siciliam, brevi recuperat amissa, socerũ perfidum prælio sternit & profligat, Soram uno die oppugnatam excindit. Gregorium ab ipsis Romanis expulsum, qui aliquandiu decimis hinc inde avarissime exactis militem saginasset, jamque auri egeret, per Leopoldum Austriacum, immensa placavit pecunia, ut absolutus mensæ ejus gloriose adhiberetur. At de istis artibus populari dictum est verbo:

Godefr. an. 1229. Math. p. 337. 349. &c. 354. Chron. Aug. Annal. Suev. an. 1230. Paris. p. 358.

Non habet eventus sordida præda bonos.

Anglia expilationes Romanensiũ detestata, decreto sanxit, ne quid ulterius erronibus istis penderetur.

Hinc Papa & Imperator in rebelles versi, igni eos cremant: Fridericus Messanenses in Sicilia, Papa per Conradum quendam innumeros Teutones, hæreseos insimulatos. Eodem die, scribit Godefridus Coloniensis, quo quis accusatus est, seu juste, seu injuste, nullius appellationis, nullius defensionis refugio proficiente, damnatur, & flammis crudeliter injicitur. Quamobrem Conradus iste, immanissimæ persecutionis administer, à quibusdam nobilibus, nullũ gratiæ locum apud eum invenientibus, juxta Marpurgum trucidatur. In Stadingos, Saxoniæ Frisiæque populos, arma sumpta à Pontificiis, quæ illi mascule repulere. Gregorius iterum à civibus exactus, libertatem spirantibus vetustam, Reati se defendit Teutonicorum militum præsidio. Ceciderunt uno prælio armatorum XXX millia. Exinde circummisit prædicatores, qui novas in Palæstinam copias excirent, pecuniis populos emungerent; eorumque opera ingens multitudo confluxit, ducibus Theobaldo Navarræ rege, Almerico Montefortio, Henrico Campano & aliis.

Godefr. an. 1233. 1234.

Plat. in Greg. 9. Math. Paris. p. 388. 394. 513. Roder. Tol. l. 9. c. 16.

Quæ plebs, cum navibus haud posset, pedestre molita iter passimq; cæsa & attrita, attigit Ptolemaidem. Verum non multo post, superveniente Turcarum exercitu, fortissimus quisque occubuit: pauci

Lucas Tudensis in Chron. Monac. Pad. Mat. Paris. Godef. annal. anno 1235. 1237. Indicis rerum ad Arag. regib. gest. l. 2. Bern Gomes. l. 11. Paris p. 401. 404. 418.

admodum in patriam inglorii redière. Illis temporibus Ferdinandus Rex Castellæ, Hispalin & Cordubam: Iacobus rex Arragonum, Valentiam & Majoricam de Saracenis recepere, Barbaris in Africam expulsis. Friderico Imperatori Henricus filius, qui Germaniæ præerat, se opponere ausus ex subjugata Bavaria, *vindicem sensit paternæ majestatis Deum*. Tradunt Longobardorum conjuratione corruptū, quod Conradum è Iolanta, Hierosolymæ regina susceptum, tenerius diligeret Fridericus; sed cum in castello quodam captus, ad genua accidisset patris, demptisque vinculis, veniam pene impetrasset, convictus postea venenum procurasse genitori, oneratur catenis, & infensissimo hosti, Duci Bavariæ, quem spoliare hæreditate voluerat, custodiendus traditur.

Eodem anno Isabellam duxit Imperator, tertiam conjugem, Henrici III. Anglorum regis sororem. Papa Gregorius decretales edidit: usurarios defendit Anglicanos: voto peregrinationis Syriacæ absolvit pretio, quos voluit. Franciscani eandē prædicarunt peccati indulgentiam iis fore, qui pecunias in recuperationē terræ sanctæ erogarent, quam qui laboriosum iter susciperent. Quibus auditis, infremuerunt multi, *admirantes tot reperiri vias Romanensibus, queis loculos expilarent populorum.*

Anno 1236.

Anno XXXVI seculi Christiani decimi tertii, in Longobardos, eorumque insolentissimos Mediolanenses, arma paravit Imperator, cum interfuisset consecrationi Elisabethæ, viduæ Cattorum Landgravii, Andrea Vngarorum rege genitæ, quā quinquennio ante defunctam, Gregorius Divam pronunciaverat. Godefridus

Math. Paris. p. 419. Godef. Colon.

ejus ætatis scriptor, duodecies centena hominum millia ob hanc caussam Marburgum confluxisse narrat. Tanta superstitionis vis fuit.

Paris p. 423.

Interim ille Divorum creator Gregorius occulte fovebat rebelliones Longobardicas, Simoniam sine rubore exercebat, filia Sion, ut meretrix effrons, prostabat populis. Fridericum ab obsidione Mediolani retraxit Friderici Austriaci violentia, qui Hungaris, vicinisque omnibus ferebatur infestus, citatusque ad comitia edictum contemnebat. Is tota ditione exutus, quumq; satisfecisset Imperatori, receptus iterum, à libidinibus suis non discessit.

Chron. Aug. Niceph. Greg. l. 2. & l. 4. p. 40.

Græcis Byzantinis dominabatur Robertus, Henrici & Balduini sorore genitus Iolanta, qui susceptis Alexio & Isaacio Comnenis exercitum dedit, ad Asiaticos Græcos subigendos. Indignabantur enim Comneni, Iohannem Ducam, generum Theodori Lascaris, rerum potiri post socerum, regiumque stemma contemni. *Sed infeliciter cessit ambitiosa expeditio.* Theodorus Lascaris octodecim annis illas imperii reliquias collegerat, filiamque Irenem Ducæ, egregio & cordato junxerat viro, *qui nec inconsulto quicquam faceret, & consulta celeriter expediret.* Itaque non tantum acie devicit æmulos, sed etiam civitates Asiæ, olim Henrico subactas, Latina servitute liberavit. Theodorus Angelus, absente Montisferratense Marchione, regebat Thessaliam, atque ut erat acer, & rebus novandis ingeniosus, Thessalonicam occupavit, regemque se à Primæ Iustinianæ Episcopo inungi fecit. Quem ut Bulgariæ suæ vidit imminere Iohannes Dynasta, accitis Scytharum auxiliis, prælio vincit

vincit Theodorum, & oculos ei eradit. Iohannes interim Ducas Lesbum, Chium, Samum, Rhodon, aliasq; insulas subigit, cui paulo post & Sestus, Calliopolis, Cardia, & Chersonesus accessere. Itaq; Bulgarus sororem Helenam filio Ducæ despondet, Theodoro, inquam, Lascari juniori, eoque pacto Ducas Thraciæ & Macedoniæ urbes, perpetuis conflictatas miseriis, dum modo huic, modo illi subjiciuntur prædoni, sibi subdidit, atque à Byzantio Strymonem usque fl. progressus, Græcorum refovere Remp. cæpit. Iohan. Brennus sub hæc extorris Ierosolymæ Rex, tutor Balduini pueri, cui Roberto fratre mortuo Byzantium cesserat, Latini imperii curabat rudera, quem Matthæus Paris aut Parisiēsis, hujus scriptor temporis, anno XXXVII. ejus seculi memorat defunctum, Græcāque Ecclesiam penitus à Romana defecisse: quum, si Godefrido fides, Iacobitæ, Nestoriani, Marmaritæ, aliique Orientales Christiani, Pontificiam subirent ditionem, Armeniam & ulteriora quæque Tartaris Scythis effusissime vastantibus. Eorum dux Sitzis Chanus, conditor Tartarorum Reip. duobus filiis relictis, decessit.

Paris. p. 425. *1237.* *Godef. ann. 1237 Niceph. Greg. l. 2.*

Telepugas alter filiorum, meridianas Caucasi partes, Caspiique maris littora pervasit, perque Massagetas, & Sauromatas progressus omnes ad Mœotidem paludem & Tanaim fl. gentes subegit. Deinde Tanais fontibus superatis, impetum in Europæas nationes vertit. Hunni & Comani, Istri ostiorum accolæ, intolerabili Tartarorum petterritu impressione, mutandas sibi sedes censuerunt. Neque enim ullis gentibus satis erat ad resistendum fiduciæ, sed velut spicæ in area terebantur. At priusquam certam sibi sedem legerent, Iohannes Ducas Imperator beneficiis eos allectavit, suisque adscripsit legionibus complures, aliis alibi sedibus attributis, partim in Thracia & Macedonia, partim in Asia ad Mæandrum Phrygiaque.

Alter Sitzis filius Chalaus, (M. Paulo Veneto forte Cublai, aliis Cobilas est) relictis ad Caucasi radices hybernis, populos superioris Asiæ ad Indos usque, annuis prædatus excursionibus, ad Chaldæos & Arabes pervenit, tertioque anno, postquam Iaxartem fl. transierat, Mesopotamiam tenuit, tribunisque suis & Satrapis, aliis alio missis, Persas primum, & Parthos Medosque subegit: Deinde per Armeniam majorem abscendendo, eo tempore quo Damiatam expugnabant nostri, versus septentrionem ad Colchidem, & finitimam illi excurrit Iberiam, *auri deliciarumque contemptor initio, postea vero per fortunæ blanditias cum aliis amator.*

M. Paulus Venet. l. 2. c. 4. &c. l. 3. c. 3. & seqq. *Marin. l. 3. p. 2. c. 11. 12. 13. Niceph Greg. l. 2.*

Turcæ, impares se Tartaris simul Græcisq; rati, fœdus cum Duca Imperatore inierunt, quod ille cupide amplexus, ad agros vineasque colendas incitavit suos, iisque effecit artibus, ut alimentorum egētes Turcæ, aurum suum gemmasque vili cibo commutatas, haud gravatim Græcis permitterent. *Peregrinas contra vestes, Assyrias, Babylonicas, sericas, inhibuit prudentissimus Imperator, nobilitatis insignia virtute & Græco definiens amictu, divitiasque domo*, quod ajunt, *domum deferens.* Notavit & Germanus, Byzantinorum præsul, Honorii & Romanensium tyrannidem avaritiamq;, hortatusque epistolis, ut saniorem ad

Matth. Paris. p. 441. &c. 465.

mentem redirent, nihil profecit. Ex eo Græca Ecclesia, quæ à Latinorũ dominatu Romam cœperat ut matrem venerari, deinceps edocta mores ejus, tanquam meretricem novercantem execrata est. Nec Scotiæ rex ullum intra regni sui pomæria Legatum Pontificis admisit. Henricus III. tanto pronior in Honoriũ, adeo peregrinis indulgebat consiliariis, ut alienatis à se indigenis Megnatibus, intestino Britanniam bello implicaret. Fridericus Imp. Mediolanẽsib. fortiter punitis, prętér urbes quatuor, inter quas Bononia, universam Italiam suis partibus adjunxerat. Balduinus contra, Petri Antisiodorensis filius, à Byzantinis suis Burgundionibus ablegatus, in Anglia, aliisque Latinorum regnis, opem commendicabat, imperio recuperando firmandoque, anno istius seculi XXXVIII. Saraceni similiter in Franciam Angliamque profecti, auxilia in Tartaros petitũ, quod à Taro fl. dictos putat Paris, additque Episcopum Wintoniensem dixisse: *Sinamus illos canes invicem se laniare, Christi inimicos, ut nos superstites, mundum Ecclesiæ catholicæ subjiciamus.* Sane Marinus Sanutus tradit, Olacos & Siculos, Pannoniæ populos, montium aditus Tartaris occlusisse ne in occiduas terras licẽtius se effunderent: Sed paucis post annis, XLII præsertim, Russiam eos invasisse, vicinasque regiones, Turciamque ipsam, ac XXX regna integra, prædæ ac ludibrio habuisse. Chan princeps Tartarorum nunciũ se scripsit Dei excelsi, ad edomandas gentes sibi rebelles missum. Sed tanta incesserat Christianorum principes discordia, ut eo flagello opus esset ad veternũ oculis detergendum quod tamẽ nec illis vibicib. effectũ.

Georg. Logoth. Chron. Const. Tors. p. 410. 411.

P. Aemil. l. 7. Paris. p. 435. 456. 465. Anno 1238.

Marin. l. 3 p. 2. c. 13. 16.

Paris p. 455. Hayth. Hist. Orient. c. 18. Vincen. l. 31. c. 150.

Fridericus Lombardica è victoria tumidior, nullam Mediolanensibus pacem, nisi se suaque omnia permittentibus, dabat. Subegerat & Sardiniam insulam, ab antiquo Siculis obedientem regibus. Ea fortuna male habebat Gregorium, jam inde à principio Papatus parum Friderico æquum. Iubet ergo reddere Sardiniam Ecclesiæ: ni faciat, anathemate plectendum. Imperator professus publice, nihil se alienum appetere, Sacramento obstrictum imperio recuperare sua, Gregorii indignis modis potestate sua abutentis judicium non vereri, diris devovetur, hæreticus appellatur & hostis Ecclesiæ. Ille vicissim circummissis ad reges literis, innocentiam demonstrat suam, Papam multorum redarguit criminum. Sed nisi Romana avaritia devotionem populorum ab Gregorio avertisset, totus mundus Papæ epistolis exasperatus, in Imperatorem, ut Christi inimicum, unanimiter insurrexisset. Nam & Ezelinus de Romano faciebat ei invidiam, copiis à Friderico acceptis, in Transpadana Italia tyrannidem exercens, redactis in potestatem suam Tarvisio, Patavio, Vicentia, Verona, Brixia. Pontificem vero cives Romani lucro, quod è præsentia ejus capiebatur, adducti, in urbem receperant. Venetos & Genuenses, de imperio maris decertantes, sibi conciliaverat Gregorius ipse, fœdusque inter eos in nonum annum stabilierat, ut communibus bellum auspiciis gereretur.

Math. Paris. p. 491. Monachus Padua. Platina

Robertum, Ludovici Francorum Regis fratrem, vocabat ad imperium, Germanos nequicquam ad defectionem incitari expertus. Responsum à Francis, plus se

Math. Paris. p. 500. 514. se religionis in Friderico reperisse hactenus, quam in ipso Papa. Ausu eum temerario abjudicasse potestatem summo principi: *qui si apice isto dejiciendus sit, meritis id exigentibus, penes solum concilium sententiæ dictionem fore.* Helias, Franciscanorum caput, absolvit etiam ligatos ab Gregorio, multorumque eum criminum publice reum fecit. Carthusiensis quidam in Anglia diserte eum hæreticum, & Ecclesiæ pollutorem confirmavit.

Math. p. 510. 511. Paulo post Francorum rex Ludovicus, & Anglorum Henricus, inimicitiam induerunt Friderici, quod Raimundum Provinciæ comitem, utriusque regis socerum, Tolosani Comitis oppugnaret armis, prætexens eum minus dicto audientem esse, neque in Flandrum, hostem imperii, bellum ex edicto sumsisse. Gregorius interim pene oppressus à Friderico, inducias interventu Ioannis Columnæ cum Cæsare init, quas tamen mox dissolvit, auro Anglicano & Francico refocillatus, *quod mellitis sermocinationibus, & fellitis comminationibus micuerat*, dicente Parisiensi. Columna jussus renunciare Cæsari datam de induciis fidem, abnuit oggerentique Papæ, eum de cætero sibi haud pro Cardinali fore; reposuit, *nec tu mihi pro Papa.* Etenim sacratum à Papa exercitum jam orco mactaverat Imperator, Venetosque paludibus conclusos vehementer afflixerat. Ferraria tamen Pontifici recuperata, & Azoni data Estensi. Paris. p. 522.

Plat. in Gregor. Fridericus, cum non satis constaret, qui partes suas, quive Pontificis sequerentur, Antiqua Guelforum Gibellinorumque nomina innovavit. Inde Florentini nobiles suos Gibellinarum, id est, Cæsarianarum partium ejiciunt, Aretini & Senenses Guelfos. Exemplum reliquas pervasit civitates; ubique plus quam civilia bella, pleræque urbes à Pontifice descivere. Defecissent & Romani, ni Pontifex, delatis per urbem supplicando Apostolorum capitibus, populum ad commiserationem flexisset.

ImperatorBeneventum vi captum diripuit, Cassinensi monasterio ejecit Benedicti sectatores. Saracenis Nuceriam concessit. Ravennam repentino incursu petitam, in potestatem suam redegit. Hanc ob rem Gregorius concilium apud Lateranum indixit, in quo de abrogando Friderico ageretur. Verum Fridericus, testatus diplomatibus, locum, tempus, patres, indictionem, omnia pro Gregorio, omnia contra se esse ordinata, terra marique præclusit vias quosdam Cardinales atque antistites mari captos, adjuvantibus Pisanis, in carcerem conjecit. Qua ex re tantum cepit dolorisGregorius, ut animam cum pravis molitionibus dimitteret, anno pontificatus plusquam XIV, vitæ fere centesimo. Faventia diuturna obsidione subacta, se dedidit Friderico, & misericordem experta victorem est. Math. Paris. p. 424. 534. 555. Anno 1241.

Fusi etiam ab ejus filiis Conrado Henricoque, & fugati Tartari, jam ad Danubium progressi; Polonia, Hungaria, Silesiaque vastatis. Nam Hungariæ rex Bela subditorum odiis laborabat ob exceptos regni visceribus Cumanos, majorique quam Reip. expediebat, liberalitate cultos. Itaque invadentibus eum Tartaris, nihil feliciter gesserat, Barbari incendio, libidinibus, rapinis omnia fœderant. Cum autē Fride- Anton. Bonfin. d. 2. l. 8. Paris. p. 540. 541. Dubr. l. 15

dericus Austriacus, Conrado regi junctus, expulisset Tartaros, Hungari Cumanos eis exilii comites addidere. Verum mox revertentes Cumani magna Hungaros affecerunt strage: regnumque totum, fugiente Bela, deprædatione habitum Barbaris; qui exsaturati vix tandem, onustique spoliis, Mysia, Bulgariaque peragrata, avitas ad Ostia Istri sedes repetierunt. Bela cum crucigerorum, (quorum larga tum ubique seges) & Cæsaris auxiliis, regnum recepisset, Austriacum adortus est bello, ob ademptos sibi profugo thesauros, eoque cæso, raptis ipsius opibus, expilatam Hungariam cæpit solari. *Paris. p. 558.*

Crom. l. 8. Apud Polonos, post Lesci Albi obitum, dubiis casibus diu mutavit Resp. Boleslaus puer (cui ex votiva abstinentia Pudici cognomen inditum) ambitiosa tutorum inquietudine pene amiserat regnum. Conradus, ejus patruus, tutelā sibi adversus Henricum Vratislaviensem vendicabat: unde crebri conflictus, & utrinque damna, donec tandem Conradus potiores tulit partes, invita matre Boleslai. Pupillus ipse genitricis secutus affectus, Henrico impēsius favebat, ac proinde captus à Conrado, & in monasterio quodam delitescere coactus est. Deceptis autem vino custodibus, cum ad Henricum evasisset, ejus ope operaque principatum recuperavit, ægreque per proceres impetratum, ut tutores ambo potestate se abdicarent. Ita attritam intestinis malis Poloniam Tartari irruperunt, sub annum salutis MCCXL. innumerosque mortales aut vita privarunt, aut libertate. Pudicus cū conjuge in Hungariam profugerat ad socerum: sed cum eadē tempestas, & illum regno exegisset, Tartarique jam Silesiam vastarent Moraviamque, castello se quodam abdidit. Submotis inde Germanorum virtute Barbaris, Henrici Vratislaviensis, qui in acie occubuerat, filius Polonia potitur, mox vicissim amotus à Conrado, Boleslai patruo. Verum nec illi diuturnum imperium stetit. Vbi enim sumptus bellorum severius exigeret, in odium adductus Polonorum extremum, Boleslao reditum aperuit in patriam: qui anno demum XLVII. mortuo Conrado, principatum in pace possedit.

Ea tempestate Balduinus, Latinorum apud Græcos Imperator, urgēte re nummaria, sertum spineum, ac crucem Domini (ita habebantur, quanquam Saladinus crucem perhibetur verā abstulisse) Venetis grandi pecunia oppigneraverat. Illud nomen luit Rex Francus, Sanctissimaque deposita occurrens reverendissime excepit. Sed ea impietas visa Balduini, sacras opes nundinantis, odium invidiamq; ei apud Græcos auxit, & novam ad occidentales oras profectionem imposuit. Successerat Gregorio IX, Cælestinus IV, quum Fridericus, deprecante Richardo Anglo, è Palæstina reduce, Cardinales ad tempus liberasset, Cælestinus duodeviginti dies, nec sine schismate sedit. Exin unum & viginti menses sine Papa egit Ecclesia, quo tempore Bononiensis Academia Paravium migravit, autore Cæsare. Balduinus vero, omissa spe bene gerendæ rei in Asia, cum Raimundo Tolosano in Italiā veniens, tantum precibus valuit & autoritate apud Fridericum, qui tum Parmę erat, ut Cardinales, aliosque præsules missos faceret, juberetque designationi Pontificis intendere. Dissiden- *Math. Paris. p. 532. 27. P. Aemil. l. 7. Anton. c. 19. p. 3. Platin. Math. p. 556. 516.*

fidentes cunctantesque ipse armis, Ludovicus IV. minis ursit, malis ambo suis, quantamque rei Christianæ perniciem procurarent, ignari.

Math. Paris. 585. 617. 631. Creatus Anagniæ an. MCCXLIII. Sinibaldus Fliscus Ligur, cui Innocentii IV, nomen impositum, Statim ex amico Cardinali Pontifex Cæsari inimicissimus factus, suspicionem firmavit, *sedem Romanam dare potius, vitia sessoribus, quam accipere ab illis.* Deluso enim spe pacis Imperatore, in quem statim more majorum fulminaverat, insidias sibi strui suspicatus, mentitusve, Genuam Roma profugit, exinde in Franciam profectus navi, Lugdunum pervenit. Paris. p. 588. Viterbienses Romanis juncti, cladem quandam ingesserant Friderico, subitanea conspiratione præsidibus suis oppressis, ultionem meditanti. Ibi habito conflictu, quidam Imperatori persimilis occubuit, vulgataque exitii ipsius fama, multos, *ut est mobile semper vulgus*, in diversas partes abstulit. Summa, *nuspiam erat quies, nisi Deo fidentibus soli.*

Paris. p. 585. 599. 612. Papa & Imperator pepetuis inter se confligentes dissidiis, alebant Tartarorum, Saracenorum, Turcarumq; errores, jactantium, benigniore esse sibi ac suis Deum, quam Christianis, mutuo semet odio perimentibus. Inter Francos Anglosque vix coierant iterum induciæ ex bello, quod Hugonis, Marchiæ Comitis, ambitio, & Isabellæ quondam Anglorum reginæ, uxoris ejus, conflaverat.

In Syria Templarii ab Hospitalis Teutonicique ordinis militia dissidentes, classicum canebant, occasionem quoque præbentes Sultano Babylonico, Chorasmios à Tartaris pulsos in Palæstinam, immittendi. Qui Gaza & Ascalone expugnatis, plurima intulerunt rei Christianæ damna, cæsisque ad Jordanem sacris militibus, ipsam Ierosolymam sine labore occupatam evertere, civibus & inquilinis immaniter trucidatis. Marin. l. 3. p. 12. cap. 1. Sultanus Ægypti novus, è Mamalucis electus, Damascenum, Christianis fœderatum subegit; Tiberiadis castrum, aliaque à Navarreno, Richardo, aut cœteris munita, destruxit. Turcomanni, qui & Mamoluci, exinde & Antiochenis formidini esse cœpere. Sacra profanaque Christianorum minabantur ruinam. Minores & Prædicatores monachi subitis inflati successibus, utri potiores essent, inter se rixabantur; Subtilius, quam par erat, de visione Dei, de natura divina & Angelica, disputaturientes, humanis etiam viribus ad cælestia acquirenda nimium deferebant. Innocentius continuando expilationes, nationibus, & inter eas Anglicanæ, fastidium creabat regiminis Pontificii, Paris. p. 552. 596. 625. 632. Cistertiensium intercessione humilima apud Ludovicum IX. reperit patrocinium, qui rex deliquio oppressus lethali, cum admotis cruce & lancea, respirasset, vovit expeditionem Syriacam, Pontificiamque tutatus est inscienti zelo authoritatem.

Igitur legit novos Cardinales Papa, atque ut augustiores efficeret, purpureis eos vestibus pileoque nobilitavit. Imperatorem denuo execratus, cum Germanis sedulo egit, ut Henricum Thuringiæ Landgravium sibi præficerent regem. Marin. l. 3. p. 12. Math. Paris. p. 643. Albert. Stad. Chron. an. 1245. Sed Fridericus, qua authoritate, qua armis, filii imprimis Conradi opera, perfecit, ne quid illi motus pestiferum procrearent. Itaque Papa altiori intentus negotio, contraxit è variis mundi partibus Synodum Lugdu-

Lugdunensem. Vbi eleganter & animose defendentibus Imp. Thaddæo Suessano, Petro de Vineis, Waltero Ocrano, & aliis, cumque parum proficerent, ad plenius concilium provocantibus, nihilominus multo cum audientium horrore, Fridericus è cœtu sanctorum exclusus, omnibusque diris devotus est, anno ejus seculi XLV. Mandatum & principibus, ut astutum novum sibi deligant Cæsarem. Impletum ante omnia Pontificis ærarium thesauris ambitiosorum hominum, accusatoribus avaritiæ & Simoniæ Romanensis nihil responsum. Injectus tamen regibus scrupulus, ne forte deinceps Romani, plebeja licet stirpe orti dicerent: Nos maximum Imperatorem Fridericum conculcavimus, & *quis tu es, qui nobis audeas resistere*? Creditum interea plerisque, Imperatorem varias ob noxas haud immerito damnatum.

Ap. 11. 4. Paris. p. 650.

Ille contemptis initio diris, Mediolanenses graviter affligebat: deinde conspicatus se à spõsa Austriaca, ac multis principibus, ut Ecclesiæ extorrem sperni, obtulit Innocentio perpetuam in Palæstina militiam, modo sibi anathematis nexibus soluto, Conradus filius sufficeretur. Sed Innocentius erecta cervice, adeo irrisit conditiones, ut indignaretur & Ludovicus, quod speratam modestiam in servo servorum Dei minime reperiret. Nec annuit Francus incitanti eum Papæ, ut Angliam negatas ob contributiones armis adoriretur, *pluris faciens fidem regiam, quam importunam nefandamque suasionem*. Non desinebat sub hæc Fridericus inculcare regibus, intolerabilis exempli rem esse, si Episcopo Romano, cui ut alii præsuli, clavibus regni cælestis legitime utenti obedientia minime denegaretur, in summas potestates tyrannidem liceret usurpare. Innocentius contra largitionibus devicit Henrici Landgravii cunctationem, & capessere imperium subegit. Conradus Friderici filius, dum pugnam adversus eum init, ignarus corruptos esse promisso aut muneribus duces, deseritur in prælio, & ad patrem inglorius redit.

Math. Paris. p. 666. 669. 683.

Duo sub hæc nova Carcinomata Ecclesiæ gubernationem insederũt. Si qui principes armis decertarent, illico alteram partem anathematis urgebat Papa, hac via ex omni dissidio lucraturus. Et si quem solita inescatus ambientium prodigalitate, ad majorem provexisset dignitatem, illi etiam priores relinquebat census, utrinque hiantes impleturus rictus suorum familiarium.

Math. Paris. p. 684.

Gemebat interim pietas, in Syria, multi Mahumetismum amplectebantur. Fridericus jam malleus Romanensium, haud permittebat subsidia advehi Palæstinensibus, asserens, *nulla arte ditiores effectos, nulla sophistica magis intumuisse saginatos Pontificem, quam specioso liberationis Palestinæ glaucomate*. Inducias aut pacem petenti Innocentio rescripsit Soltanus Babylonicus, cum Friderico sibi fœdus patrique suo ictum; absque eo nullum cum Christianis commercium fore. Innocentius autem sicarios subornavit Cæsari: sed deprehensi capite luerunt scelus. Magnates Franciæ, Papam ad humilitatem Ecclesiæ primitivæ reducere molientes, partim beneficiis, partim minis emolliti: Pecuniam tamen nec mutuaticiam dedere, fallacia Romanorum jam nimis denudata.

Paris. p. 687. 689. 691. 698. Chron. Aug.

In Germania Episcoporum subnixus opibus Landgravius, pro Impera-

Albert. Stad. Chron.

peratore se gerebat; solenniter inaugurandus tendebat Vlmam. Ibi excipitur præliis à Conrado rege, qui fata Martis ambigua metuens, xv. bellatorum millia arcano cuidam diverticulo incluserat. Conserta acie, cum victoria ad Landgravium inclinaret, erumpunt ex insidiis armati; Pontificius Imperator accepto vulnere fugit, auro ab Innocentio submisso spoliatur, præcipui ejus fautores cadunt. Ipse Isenacum deportatus, mæstissimam paulo post animam exhalat, anno ejus seculi se-
1247. ptimo & quadragesimo.

Tanta ictus calamitate Innocentius, quatuor Oratores in Alemanniam, Italiam, Hispaniam, Norvegiam legat, pollicitus per eos peccatorum regibus veniam, si unanimes in Fridericum insurgant, deploratamve ex inopia curiam liberalitate juvent. Fridericus Apuliæ Siciliæque præposito filio Henrico, quem ex Isabella Anglica genuerat, captoque per Hensium nothum Sardiniæ Regem, præcipuo Innocentii agnato, cum comperisset se filiumque Conradum atrocissimis denuo
Paris. p. 703. 704. 705. perstrictum diris, *Sic fecerunt*, inquit, *qui Christum crucifixum mortuumque lancea perfoderunt*. Exinde submissos à Papa Guilelmo Hollando, ad sumendum contra se imperium, thesauros, per Comitem Sabaudum intercepit. Sed legatus in Germaniam destinatus ab Innocentio, Conradum Coloniensem, aliosque præsules sibi devinxit; extortaque variis artibus infinita pecunia, validas armavit copias, quibus firmior jam Guilelmus, Conradum regem Germania exegit, *piscantibus non homines, sed nummos* Franciscanis Dominicanisque, quos dudum Pontifices *cursores dromedariosque*, & *publicanos* passim ordinabant.

Quare in Burgundiam cogitabat Fridericus, Lugdunum Pontifici ea parte infestum facturus. Iter ei habenti, Parma largitionibus corrupta Innocentianis, portas clausit. Paris. p. 711. P. Aemil. l. 7. Ibi hæsit, statuens non prius ultra progredi, quam ea expugnata deletaque, cœteris terrorem hoc exemplo injiceret. Plus annum ea obsidio tenuit. Ibi novæ urbis condendæ spacium mensus, victoriam eam appellat, nummum Victoriarum. Sultanorum Orientis, simul Africæ regum socius, missis ad se elephantis ferisque, spectacula edidit; Cæsarum veterum magnificentiam, aut potius vanitatem, alieno tempore æquare conatus, ad penuriam pecuniæ recidit. Victoriatos ex aureis scorteos cudi fecit, fiscum suum aureis eos commutaturum pollicitus. Parmensibus deditionem offerentibus, in superbiam elatus & truculentiam, respondit: parce ac prudenter annona sua uterentur, quia vivente Friderico, nihil ultra quam nunc haberent, manderent. Ea austeritas Paris. à Thaddæo ut emanavit, ita in p. 716. ejus caput vertit. 721. Aberat forte ab exercitu Cæsar, valetudinis se causa recreaturus, magnamque partem militum secum abduxerat, proposito castris Thaddæo. Ista occasione usi Parmenses, & *repentina & fortissima, qualis esse desperatorum solet, eruptione* in fugam agunt Cæsarianos, castris & impedimentis exuunt, præter aliam opulentiam, xv jumentorum millia capiunt, ipsumque Thaddæum concidunt in frusta. Victoria urbs ante victa eversaque, quam plano in basi consisteret.

Ea res prostravit partes Cæsaris,

Pontificias erexit. In Germania similiter fervebat bellum. Guilelmus consecrationis cupidus Aquisgranum obsidebat. Dux Saxoniæ & Bavarus, cujus filiam duxerat Conradus, haud assentiebantur Guilelmi electioni: Coloniensis, Clericique ditiores eam armis dirisque urgebant. Victa tandem urbs aquarum inundationibus, admisit Guilelmum; Conradus à cruce signatis repulsus est cum clade.

Paris p. 723. Marianus l. 12 de rebus Hisp. c. 12. &c. l. 13. c. 5. 7. Pio magis bello Ferdinandus Castellanus Hispalin, quæ & Sivilia, edomuit eodem anno XLVIII, centumque Maurorum millia expulit urbe. Eadem mente Ludovicus IX, relicta matri Blancæ administratione Franciæ, in Palæstinam susceperat iter, quem prope fame confectum in Cypro, Imperator commeatu largiter misso refocillavit. Quo nomine monitus à Ludov. & Blanca Innocentius, rancorem in Fridericum conceptum demitigare, tantum abfuit, ut morem eis gereret, ut multo acrius Imperatorem oppugnaret. Patuitque eodem tempore horrenda proditio Petri de Vinea, qui depravatus, ut fama erat, ab Innocentio, per Medicum tollere veneno voluerat Fridericum. Detecto autem scelere, quum instaret ægro Imperatori, potionemque suaderet sumere toxicatam, prægustare eam jussus Medicus, effudit in terram medicamen. Petrus effossis ob id oculis circumductus, ne Pisanorum moreretur arbitrio, allisum columnæ cerebrum excussit.

Paris p. 739. Pand. Collenut. lib. 4 Hist. Neap.

P. Aemil. l. 7. Paris. p. 744. Innocentius ad Imperatorem Tartarorum quatuor Monachos miserat, è prædicatorum cœtu, si gens, horrido cœli cardine profecta, beatioresque quærentes regiones, imbui Christianismo posset, ac ab insita feritate mansuefieri, ne vastitatem orbi terrarum inferret. Et percrebuit, susceptum à Tartarorum rege baptismum, ac missos ad Ludovicum Oratores, animantes eum premere fortiter Damiatam, Tartarum interim superiora Asiæ invasurum. Literæ Arabicis erant literis scriptæ, quas à Mahumeticæ superstitionis antesignanis addidicerant Scythæ; Sed inspectis Christianorum vitiis, moribusque corruptissimis, obfuit magis legatio novæ religionis rudimento, quam profuit.

Ab Chorasmiis, qui Palæstinam cædibus impleverant, periculum amplius non erat. Excitata enim adversus Sultanum rebellione, jam internecione erant deleti. Itaque Ludovicus Francus, comitatus principibus & copiis, quas pestilentia ei variique casus reliquas fecerant, Damiatam ab Ægyptiis desertam, incensamque occupavit. Inde promotis Cairum versus copiis, duobus fluviis clauditur. Hostes ex adversa ripa tormentis tela ingerebant. Nulla evadendi patebat via. Plurimi tunc occidentalium ad Barbaros defecere, multi Christum, pro quo se militare putabant, subsannantes, Mahometi acceperunt legem. Monstrato tandem, transfuga indice, vado, pervenitur ad castra hostium, Robertus Atrebas cadit, variis præliis certatur, quibus nobilissimi Barbarorum duces desiderati. Calipha Meledinus, cladis nuncio perculsus, animam exhalavit. Ejus filius Melexala, multo vicinis omnibus acceptior, Babylonicis Arabicisque stipatus auxiliis, advolavit in Ægyptum; pugnandi æquo loco copiam non fecit, quod Christianos sciret peste, rerumque omnium

Paris. p. 711. 750. Ludov. regis Epist.

Marin. Sanut. Torsel. l. 2. c. 3. Anton. p. 3. t. 19. c. 9.

omnium penuria laborare. Rex Ludovicus corpore tam exhausto erat, ut se, quantocunque animo, sustinere vix pedibus posset. Qui pauci à morbis integri adhuc erant, aut minus languebant, ii correptis armis, hostem ad pugnam provocant. Exigui numero, locis iniquis, multitudine hostium circumventi, vincuntur; fratres regis Carolus Alphonsusque cum rege capiuntur. Perpaucis receptus in castra patuit, quæ ab ægris, rege capto, defendi non poterant. Mori sanctissimum videbatur. Sed conditiones ultro obtulit vitæ Melexala; deduceretur exercitus, Damiata cederetur: captivi utrinque redderentur, induciæ in decem annos fierent: ingens vis auri penderetur. Has conditiones necessitas injungebat, cum antea, nisi superbiissent nostri, tota offerretur Palæstina, modo Ægypto cederent. Ceciderunt equitum duo millia, peditum xv. Sunt, qui LX millia occubuisse tradunt.

Paris. p. 750. 760. 763. 781.

Revalescebant interim partes Friderici in Italia & Germania. Conradus Guilelmum in Hollandiam abegerat, Fridericus Parmenses pace securos oppresserat. Bononienses, qui filium ejus Hensium ceperant, Avinionenses item, Arelatenses, & alios pacem petere compulerat. Vulgantur in Francia rumores, submersum regis fratrem, regem ipsum, reliquosque duos fratres captos. Tam incredibilis res visa, ut regina mater nuncios suspendio puniverit. Mox firmata rei veritate, apud aliquos incredibilis planctus, apud plures indignatio in Papam, qui Fridericum tanto bello idoneum procaciter persequeretur, cruce signatos absolveret mercede, triennalibus decimis emunxisset Franciam, qui onerosus toti orbi Christiano, nil nisi bullas coqueret & diras. Venetiæ, aliæque civitates plenæ semi Christianis, planè vacillarunt fide: multi in blasphemias prorupere manifestas, nefarium Mahometum Christo Deo Dominoque præferentes. Ludovicus Ptolemaide remansit, Alphonso & Carolo fratribus in Franciam remissis. Injunxit his, denunciarent Papæ, uti Fridericum reciperet in gratiam, qui solus Ecclesiæ periculis posset medelam adhibere, ni faceret, Lugdunensi statim excederet urbe. Sed dum Innocentius tenax propositi, Burdegalæ hospitium sibi ab Rege Anglorum petit, exul ab Ecclesia sua & extorris; in Apulia sua stupor mundi Fridericus, acutissima correptus febri absolvitur à Cisterciensis ordinis Episcopo, legatisque testamento immensis thesauris, ad recuperationem Palæstinæ, moritur, anno imperii XXXVIII, seculi istius L, cum eodem die gravis terræ motus secutura mortalibus mala prænunciaret.

Matth. Paris. p. 771. & c.

Albert. Stad. Matth. p. 786. Pand. l. 4. An. 1250 Th. Fazellus l. 18. c. 2. Platin.

Cæsar hic Aristotelem, Ptolemæum, Galenum, ex Græca aut Saracenica lingua in Latinam curavis transfundi, studiaque discentium juvit.

Hugo Cardinalis, concordantiarum Biblicarum, ut vocant, autor primus, Alexander de Ales, Bonaventura, Vicentius Burgundus, speculorum scriptor satis insulsus; Matthæus Paris Anglus historiographus, Accursius Iuris Consultus, hac tempestate claruerunt. Albertus ex amplitudine doctrinæ dictus Magnus, Episcopæ Ratisponensi, quæ interdum armis tuenda videbatur, eruditum otium prætulit. Rodericus Toletanus Præ-

Chron. Augast. ann. 1261 Roder. Tol l. 9. c. 16.

Albert. Stad. ann. 1243. Felix Fabri Hist. Suev. l. 1. c. 12. sul de rebus Hispanicis novem libros contexuit: de Ostrogothicis & Arabicis singulos. Hallis Suevorum multi Papam hæreticum, potestatisque spiritualis expertem esse prædicarunt, utpote à vita ac doctrina Apostolica alienum.

Fertur Friderici Epitaphium, ejus seculi Poesin repræsentans:

Si probitas sensus, virtutis gratia census,
Nobilitas orti, possent obsistere morti,
Non foret exstinctus Fridericus, qui jacet intus,

Krantz. l. 7. Dania c. 19. Ericus Upsal. Hist. l. 3. Paris. p. 779. Arnol. Vvitf. Hist. Danica p. 1. Chron. Hamb. Manuscriptum Adami Tr·asigeri. Albert. Stad. ann. 1250. Matth. p. 787. Mart. Pol. l. 4. Eo temporis tractu redditus Danis suus Waldemarus, post abjuratam vindictam, cœpit absolutioni fidere Papali, & cum Suerinensi Comite, cum Adolfo Holsato, vadibusque pro se datis, apud Bornhovedam infelici prælio concurrit. Vbi victus, damnata fortunæ inconstantia, acquievit regno paterno, cum in Russia Frisiaque septem Episcopatus Christianismo acquisivisset.

Waldemarus III. regni consors, fortuito ministri telo ictus in venatione ante patrem decesserat. Patre sub annum XLII. exstincto, Ericus Lubecanos, jam Hamburgensibus fœderatos, sub jugum redigere cogitabat. Sed à fratre suo Abele, Slesvicensium duce, nefarie peremptus, *quam impatiens sit consortis dominatio*, exemplum fuit. Miracula ad sepulcrum ejus facta, sanctitatis ei opinionem apud credulum istius seculi vulgus pepererunt, ut passim aliis. Nec effugit Abel, in Cainum versus, vindicem Dei manū. Dum enim Frisones armis ad imperata vectigalia adegit, plebis armatæ impetu trucidatur, Acone Norvego, qui à Legato Innocentii coronam acceperat, septentrionem gubernante.

CONRADUS IV. Rex Germaniæ & Siciliæ.

IOHANNES DUCAS Nicænus, Imperator.

BALDUINUS Constantinopolitanus. *A. M. 5220. Ch. 1250.*

Matth. Paris. p. 785. 805. SVperstes adhuc Fridericus, Conradum filium Regem creaverat Romanorum & Siciliæ. Henrico, quem ex Angla genuerat, regnum Hierosolymitanum, Manfredo procurationem Italiæ delegaverat. Sed illi telo Innocentiani fulminis icti, nihilo amiciores Pontificiæ tyrannidi, quam pater, exstitere. Nec gentium in eos favorem Romana exstinxit insolentia, sed auxit. Guilelmus Hollandus propensissimo Innocentii studio, maximisque largitionibus tueri dignitatem haud potuit, suæque sibi conscius tenuitatis, anno post obitum Friderici altero, sumptum temere imperium abjecit.

Matth. Paris p. 702. Pontifex valedicturus Gallis, quibus fastidio cœperat esse ejus in Fridericianos pertinacia, orationem habuit ad populum Lugdunensem, faciente verba Hugone Cardinali: quem non depuduit dicere, Veniente Papa, quatuor se reperisse lupanaria Lugduni; recedente eo, superesse unum saltem, sed illud ab Orientali urbis porta ad occiduam extendi.

Paris. p. 783. Plat. in Inn. IV. Incussit ruborem fœmineo cœtui, ista audienti, Curiæ Romanæ mores parum emendavit. Ne Romam rediret Innocentius, metus fecit civium, quos Senatorem creasse maxima potestate, cognoverat, velleq; repetere sumptus, in Fridericianum erogatos bellum. Itaq; Perusiæ substitit, Mediolanensium protectus armis, Petrique Veronensis, &

Stanislai Cracovii, consecrationibus se ostentavit apud nationes. In Syria senescebat Ludovicus Francus: ne excinderetur sacrũ regnum, non cura Pontificis, quem Italici tumultus circumstabant, sed Mahumemetanorum discordia fecit. Illi Sultanum, quod Francorum regẽ, nobilissimam prædam scilicet, auro commutasset, repentino capti furore trucidarant, percussori sceptrum tradiderant. Qui ab Halapiensi Sultano oppugnatus, inducias Ludovico datas firmavit, quod debebatur pro redemptione ejus, instantius exacturus. Sub hæc in Galliis, ad præconium cujusdam Magi Hungari, ultra centum millia congregantur pastorum, sumptisque cum cruce armis, ut Palæstinam regemque suum liberaturi, Blancæ reginæ & civitatum favore provehuntur, execrantium Innocentii segnitiem militiamque, qui in Christianos principes crucem prędicari juberet, omissis Saracenis. Sed cum miracula promissa non præstaret Magus, haberetque prædæ Gallias, à quodam bipennifero trucidatur. Successor ad Sultanum, cujus instructu illa fiebant, ut viris armisque evacuaret Franciam, profectus, mergitur mari à nautis: Tertius Monstreoli frustillatim conciditur. Multitudo dispersa aut periit, aut in Palæstinam deducta, errore agnito, Ludovico regi dixit sacramentum, Sidonem tunc & Cæsaream, Ioppenque restituenti.

Paris. p. 795. Marin. Pol. l. 4.

Invalescebat interim odium Innocentii. Robertus Lincolniensis in Anglia Præsul: *Si Pontificis*, inquit, *emissariis custodiam mandarem animarum, satanizarem.* Magnates Franciæ increpabant Monachos, vocem commodantes Innocentio, ad persuadendum hominibus, quod veniam essent habituri peccatorum, tum ipsi, tum parentes largissimam, modo cruce insignati arma capessérent in Conradum, filium Friderici. Blanca Ludovici mater, manus injecit eorum facultatibus, qui ferali tacti insania, in egregium illum principem insurrexissent. Quare elusis artibus suis, Innocentius neptem suam Henrico voluit collocare, Cõradi germano. Sed Teutones id rati dehonestamentum stemmatis Cæsariani, nuptiis contradixere. Thomas vero Sabaudus, & alii, quondam Pontifici hostes, per consanguinearum illius amplexus, non tantum anathematum nexibus exempti, sed & maximis opibus locupletati sunt. Conradus quum armis & benevolentia nationum facile superiores ferret partes, venenis, gladiisque petitus sicariorum, elapsusque divina ope, Papalium infamiã auxit. Romam commeantibus interclusit iter, *justum asserens bellũ in eos geri, qui iniquo Ecclesiæ tyranno adderent robur.*

Matth. Paris. p. 799.

Matth. Paris. p. 805. 813. 816.

Chron. Aug. Paris p. 193.

Guilelmus Hollandus cum Frisiis ducebat bellum, quos portentosa aquarum inundatio pene absorpserat.

Ludovicus à Francis etiam suis derelictus est, quod Normanniam spoponderat Anglo se redditurum, si maturam sibi opem in Palæstina ferret. Sed & Angli sui oderant Hẽricum, decimis inhiantem regni, quas & Ludovicus à Gallis, belli causa sacri, exegerat. Itaque spe frustratus Francus, Sultano se Babylonico arctius adversus Halapiensem conjunxit, ejusque beneficio Palæstinam cis Iordanem suscepit gubernandam, anno ejus seculi L I I, quo & Alfonsus, subacta ferè Hispania universa, & Blanca

Gomes. Paris p. 815. 817. 829.

Digitized by Google

Gallorum regina, cesserunt vita. Papa vero Innocentius, rebus desperatis, Richardum Angli regis fratrem, pecuniosissimum simul & avarissimum, ad regnum invitavit Siciliæ. Sed Richardus prudenti suorum monitu sprevit hamum aureum, perindeque esse hoc munus dixit, *ac si quis Lunam daret, ea lege, ut adscendens detraheret ipsam.* Robertus quoque Lincolniensis demonstravit Anglis, Innocentium IV. multo præcipere abundantiores ex Anglia census, quam ipsum regem Henricum, ac LXX. marcarum millia suis ibi clientibus lucrari annua. Moriens in Curiam Romanam hos torsit versiculos.

Paris. p. 832. 848.

Ejus avaritiæ totus non sufficit orbis,
Ejus luxuriæ meretrix non sufficit omnis.

Platin.

Verum Civitas ipsa Romanorum Brancaleonem sibi præfecit Bononiensem, adstrictissimæ virum justitiæ & severitatis, qui priusquam iniret magistratum, jurejurando adegit populum, ut triennio sibi audiens dicto esset. Tandemque serio monuit Innocentium, rediret ad cœtum sibi commissum, quippe qui non Lugduni, non Perusiæ, non Assisii, sed Romæ Episcopus esset. Additæ minæ, nunquam rediturum, ni jam rediret, excindendamq; urbem, quæ eum foveret, manibus Romanorum. Ita tremebundus pater revisit demum filios, anno, postquam abierat, decimo, parumque abfuit, quin Romani in male quæsitos ejus involassent thesauros, ni Brancaleo dedecere oves eam in pastorem sævitiam, docuisset. In Burgundia mons revulsus subito, ad alios transivit longe dissitos, civitatesque & villas interjectas, lapidibus obrutas delevit. Sub hæc Conradus Neapolin, Capuam, aliasque urbes sibi adversantes contrivit, undavitq; mœnibus. Henricus Anglus Vasconiam, quæ ad Alfonsum defecerat, revocare ad obedientiam connixus, profusis inaniter sumptibus, Eleonoram, Alfonsi uterinam, Eduardo despondit filio, eoque conjugio Vasconiam felicius, quam armis recepit. Ludovicus, misso è Palæstina edicto, Iudæos exegit Francia, haud temere motus falso Saracenorum cavillo, exprobantium, regi minus charum esse Iesum Christum, qui infensissimos ejus hostes visceribus regni foveret. Itaq; nemo ejus gentis remansit, nisi qui victum suis sibi manibus pararet: qua de causa haud indignum sancti nomine hunc regem existimaveris.

Paris. p. 833. 852.

Herm. Sched. ætate 6. Chron. Aug ann. 1254. Math. Paris. p. 850. 852. 862.

p. 834.

Mox redire eum compulit Margaretæ Flandricæ intemperies. Ea clam è Burchardo Avennio tres susceperat filios. Postea Guilelmi Tāperi oblectata amplexibus, dum Burchardus Romæ ambit legitimationem, ut vocant, liberorum, totidem Guilelmo parit. Ioannes è priori natus concubitu, quum adolevisset, Guilelmum Tampito genitum, Flādriæ jam imperantē, petit bello, affinitate subnixus Guilelmi Hollandi cujus sororem duxerat, simul & Germanorum auxiliis, Guilelmo ut regi opitulantium. Consertis prælliis; capta cæsave ad centum millia hominum, necatoque Guilelmo, cui Flandriam adjudicaverant Galli, captisque cœteris fratribus, potitus Flandriæ Iohannes. Tantum unius mulieris luxuries vulnerum populis attulit; Ludovicumque è Palæstina in Franciam retraxit. Alii Margaretam, post excessum Burchardi, nupsisse Guilelmo ajunt, justumque eifuisse cum utroq; matrimonium.

Math. Paris. p. 857. 858. 863.

Iac. March l. 2 Fland.

Guilel-

Albert. Stad. ann. 1256. Chron. Aug. Paris. p. 889. 894. Chron. Ioan. de Beka.

Guilelmus Frisones subinde vexando, exitium sibi concivit tandem. Etenim cum recederet incautius, equus ejus onere ferri pressus hæsit in palude, desertumque à suis Frisones in arundineto latitantes operuerunt telis, ac miserabiliter precantem parci sibi, in frusta conciderunt, anno ejus seculi LV. quum præcedenti & Conradus rex æmulus ejus, & protector Innocentius occidissent.

Anton. p. 3. t. 19. c. 6. 7. Paris. p. 861. 864. Mon. Pad. l. 2. Avent. l. 7. Mart. Pol. l. 4.

Etenim Conradus, Henrico fratre per Iohannem quendam Maurum exstincto, Innocentii calumnias deterserat, fuderat ejus exercitum, Guilelmo nepoti Pontificis commissum. Apuliam potenter defenderat. Sed quum Innocentius Henrico III Anglorum regi, vano & credulo, persuasisset, Edmundo ejus filio dandã à se Apuliam Siciliamque, ditatus auro Anglicano, odore ejus inescaverat cruce signatos quã plurimos. Quamobrem æger animi Conradus, dum resistere parat, veneno interit, ingenti Innocentii lætitia, qui brevi totam Apuliam subegit. Sed impio perparum saginatus gaudio, Manfredi, quem Apuli dixerant, regem, incursionibus citius amisit, quam occuparat aliena, *caputque jam inter nubes condere visus, quasi ad Tartara decidit.* Pleuresi laborantem cum plangerent circumstantes amici, sublevãs oculos jam in morte natantes, *quid lamentamini*, ait, *nonne vos omnes divites relinquo? quid ultra requiritis?* Atque hæc dicens, subituram Dei judiciũ animam exhalavit.

Niceph. l. 2. p. 22. Paris. p. 864. Georg. Logoth. in Chr. Const.

Græcis dominabatur adhuc Ioannes Ducas, & Irene Augusta mortua, Anuam, Friderici Imperatoris filiam duxerat: cui cum præferret magistram ejus & nutricem Marcesinam, philtris illectus & deliciis amatoriis, tamen impetrare à se haud potuit, ut Nicephorum Blemmydẽ, qui sacris pellicem excluserat, puniret, sed accusata potius suamet libidine, laudavit incorruptam Doctoris integritatem, Pontificem Rom. de fidei vitæq; erroribus vehementer increpavit. Inde Michaeli Angelo, Thessalorum & Ætolorum principi male fido, cum Macedoniam ei & Thessalonicam ademisset, Despotæ indulsit titulum, & Michaelem Comnenum Palæologum juramento adstrinxit, de regno nunquam affectando. Correptus ad ultimum epilepsia atroci, decessit Nymphæi, anno imperii XXXIII. successore filio, Theodoro Lascari secundo. Ei præmaturum diadema imponere noluerat, veritus ne tanquam potitus eo, indignum se fastigio præberet, volensque, ut virtutis via velut ambiendo, constanti id potius subditorum voluntate, quam paterna indulgentia compararet. *Niceph. Gregor. l. 3. c. 1.*

Eo tempore Bela Hungarus, & Ottocarus Bohemus, qui diu inter se de Austria Styriaque armis contenderant, pacem tandem hac lege fecere, ut Austria Bohemo per nuptias Margaretæ Austriacæ: Styria Hungaro relinqueretur. Ottocarus cruce signatus in Prussiam abiit, magnamque istius terræ partem cultui subdidit Christiano. *Chron. Aug.*

RICHARDVS ANGLVS,
Rex Alemanniæ,
BALDUINUS IMPERATOR
Byzantinus.
THEODORUS LASCARIS II,
Et
MICHAEL PALÆOLOGVS,
Niceni.

A. M. 5227. Christi 1257. Chron. Aug.

CONradus moriens hæredẽ scripserat fratris filiũ Conradinũ, tuto-

Sigon, l. 19. de regno Italia Pand. Coll. l. 4. Hist. Neap. Matth. Paris. p. 869. 878. P. Aemil. l. 7. Th. Fazellus l. 18. c. 3.

tutoribus institutis Bavaris, quod hi & puero, & matri suæ gentis fideles futuri erant. Erat enim Conradinus Elisabetha, Ottonis Bavari filia procreatus, cujus fratres Ludovicus & Henricus felices Bavarorum terras tunc tenebant. Sed Manfredus, apud Siculos Apulosque natus educatusque potior eis regno videbatur, jāque victo Innocentio, Saracenis Nuceriam tenentibus accinctus, formidolosus cunctis erat. Episcopus Ostiensis, Gregorii IX nepos, adscenderat Papalem thronum, Alexandri IV nomine notior. Hic videns Nucceriam refugii sinum pandere Manfredo, obsedit eam, duce Octaviano Vbaldino Cardinale. Erant LX millia armorū in urbe, perq; eā numerus militū circumsedebat. Ficto autē à Manfredo Cōradini apud Bavaros obitu, maxima obsidentium pars discessit. Reliquas copias eruptione fudit, fugavitq; Manfredus, Edmundi Angli inaugurationē ventis rapiendā dedit. Igitur quasi nulla jam justa Regiæ Siculæ stirpe, Rex Manfredus salutatur, cum Petro rege Tarraconensium contrahit affinitatem, collocata illi filia Constantia. Alexander Concionatores circummittit, ad lacessenda piorum in eum sacro ære arma, præque Saracenis jam Manfredus, Ecclesiæ hostis prædicatur. Apuli contra indignantes, se pro infidelibus haberi, arctius adhæresunt Manfredo, ac ne matris obstet ignobilitas, docent matrimonio eam aliquādo junctam Friderico. Nec erat Præsulum quisquā, quem avarissimi hypocritæ Alexandri cura afficeret, cujus Dromones Franciscani, à nullo jā genere sceleris, quod occultari putabatur posse, adhorrebant. Neque tamen effugere erat tot mortalium observationes, neque illi semper fronti parcebant.

Bern. Giomes. l. 16.

Paris. p. 901. 949. 884. 893.

Morn. in hist. Papatus p. 927. ex Guil. de S. Amore.

Londini patuerat insigne Iudæorum nefas, puerum quendā è Christianis annuo velut sacrificio immolantium. Ejus facinoris autores aliqui supplicio sunt affecti: plures eorum Nigri fratres, pecunia corrupti, suis intercessionibus liberarūt. Hinc Anglicanæ in ipsos plebis tepuit devotio, simul in prædicatores Gallicanæ, qui receptas Academiæ Parisiensis consuetudines, Papalibus tumidi privilegiis, eversum ibant. Ne quidem in urbe Romana integra Pontificis autoritas erat. Brancaleonē sane sua austeritas invisum reddiderat nobilitati, captivusque tenebatur: Sed Bononienses, è quibus sanguinem trahebat, contempto Alexandri fulmine, coegerunt Romanos eum eximere vinculis. Brancaleo, ut erat multitudini acceptissimus, dignitatem facile recepit, destructaque nobilium insolentia, moriens avunculo suo transmisit potestatem, invito Alexandro.

Paris. p. 949.

Nemo regum dicto audientior erat pontificibus, quam Henricus III Anglus, ut supinæ princeps de exteris credulitatis, ita suspiciosus in suos.

Paris. p. 911. Chron. Aug. Index rerum ab Arag. inst. l. 2. Roder. Santius p. 4. hist. Hisp. 1257 Math. Paris. p. 942.

Ejus fratrem Richardum pleriq; Germanorum principes Regem sibi deposcunt, missusque in Angliam Coloniensis, electionis nuncius, viam præparabat Cæsari novo; aliis contra, nimirum Treviro, Saxone, Brandeburgico, Bohemio, Alfonsum X, eruditissimum juxta & ambitiosissimum Hispanorum regem designantibus, an. istius seculi LVII. Pontifex exitum speculaturus consiliorum, neutrius partis videbatur. Richardus prior insignibus potitus, Rhenanas urbes traxit in obsequiū, ali-

aliquas oppignoratas redemit, Italicas etiam nonnullas (nam pleræque, exturbato à Pontificiis copiis Ecelino, in libertatem se asserebant) accepit in fidem. Alfonsus Richardi fratrem appellavit de fœdere, quo auxilium sibi de eo in hostes esset stipulatus. Verum Anglus festive; Igitur *in fratris*, inquit, *mei inimicos tuam imploro fidem, quia mutuam nobis in communes stipulati sumus hostes opem.* Richardus interea Trevirensem ditionem, quod Episcopus Alfonso studeret, igni ferroque vastat, Saracenis impedientibus Alfonsum, Cordubam infestando, ne suppetias suffragatoribus suis iret.

Sed perbrevis Richardo apud Teutones mora fuit, dispersis, quibus amabatur, nummis, reque Anglicana eum in patriam revocante, quæ dudum per Henrici III socordiam ad perniciem spectabat. Neque enim tantum emunxerat ære suos, octingenta marcarum millia in Apuliæ occupationem effundendo, sed & omnibus Romanorum nugatoribus adhibebat fidem; alienigenis linguæque ignaris Anglicæ assignabat Ecclesias, adeo ut Eboracensis præsul morti vicinus, ad tribunal summi judicis Alexandrum Papam citaret, paulo etiam post sequutum. Fames insuper maxima conficiebat multos, nec præstabantur seu Baronibus, seu Prælatis, quæ Comitiis erant promissa non unis. Quare trepidus rerum suarum Henricus, pacem componit cum rege Ludovico, Normanniaque ei cedit & Andibus, CCC sibi millia pactus Turonensium librarum. Richardus transmissurus in Angliam, non recipitur, nisi obligatus juramento, nihil adversus pacta conventa in comitiis molliturum. Germani, perspecta ejus apud suos vilitate, revocare eum spreverunt ad Cæsaris dignitatem. Ita ad interregnum deducta Respublica, donec anno ejus seculi LXXI in Anglia Richardus viam universæ carnis ingressus, novis locum consiliis fecit.

Matt. Paris. p. 939. 958.

Centur. Magd. 13. c. 13 è Ran. l. 7. c 36 Hector. Boetius lib 13. Scot. Hist. Anno 1259. Chron. Norm.

Alexander interim IV Papa suum in Manfredum fulmen ejaculatus, perierat, anno LX: successerat Vrbanus IV Gallus, patre sutore veteramentario, è Patriarcha Ierosolymæ Pontifex, qui patrimonium Petri, ut appellant, à Romanorum exercitu, cum Siculo sentientium, vindicavit, ac primus Carolum Andegavensem, Ludovici IX fratrem, spe implevit occupandæ Apuliæ, jamdudum ad id uxoris, quæ reginarum, Anglæ, Francæque & Augustæ, Richardo nuptæ, soror esset, stimulis incitatum.

Contin. Paris. Guiel. Rub. p. 958. P. Æmil l. 7. Anton. p. 3. l. 19. cap. 13.

Alexandri deceptus absolutione Anglus, discessit à fide, quam dederat suis, de immunitatibus indigenarum, electionumque jure sacris collegiis conservando. Post multa & cruenta certamina, Franci judicio lis permissa, quin pro Anglo rege sententiam tulit. Sed turbata semel Anglia, extractæ dimicationes ad annum istius ævi LXIV, quum commisso prælio, Henricus Richardusque reges capti, & multa utrinque bellatorum millia ferro sunt perempta.

Eduardus Henrici III filius, Londinensium patrata cæde, quos in fugam propulerat, in eosdem incidit casses, seque Simoni Montifortio, Baronum duci, obsidem tradere est coactus, in pacem perbrevi reformandam. Verum regiarum duces partium, Simonis vastando ditiones, irritarunt eum acrius, ut assumpto

Paris Contin. p. 964. &c. Polyd. Virg. l. 16 hist. Angl.

Leolino, duce Walliæ, atrocem vindictam exerceret. Nec profecit Vrbani quicquam anathema, quum Episcopi susque deque haberent ejus diras; cessissetque imperio Baronum universa Britannia, nisi, ut fit, *suborta inter pares simultas*, de captivorum redemptione, animos viresque disjunxisset.

Igitur Eduardus, simulato exercendi se equis studio, elapsus custodia Herefordensi, recolligit vires, separatasque nactus Simonis à cæteris copias, occidit eum in acie, cum filiorum maximo, patremque & patruum vinculis exemit.

Henricus proscriptionibus grassatus in eos, qui arma contra se tulissent, velut ignem affudit oleo, nec spacium respirandi Angliæ dedit.

Mart. Polon. in Chr. lib. 4. Nauclr. Fad. Chron. lib. 3. Plat. in Clem. 4 Chron. Aug. Anno 1264 Henr. Leph. c. 54. Aven. lib. 7. 1267. Luxit dirus sub hæc Cometa, & Vrbanus Papa Perusii eadem nocte, qua sydus illud deflagrabat, decessit, hærede solii Clemente IV. Gallo, marito antea, & aliquot filiarum patre, qui è Consiliario regio ad Narbonensem Cathedram, hinc ad Pontificatum evolavit. Carolum hic Andegavensem, memor patriæ, senatorem pronuntiavit urbis, & regem creavit Siculum. Manfredum exercitu cruce signato, ut impium & hæreticum debellavit, commisso ad Beneventum prælio victus Manfredus, & proditione cujusdam Comitis, cujus conjugem violarat, interemptus est, anno istius seculi LXVII Cremona, Mediolanum, Brixia, Placentia, Ticinum, Dertona, excusso Palavicini imperio, legatos Pontificis susceperunt.

Sapel Pers. P. 72. Nau. Fal. Tur. 3 Conradinus, Friderici nepos jam adultus, cum paternam repeteret hæreditatem, adjuvantibus Pisanis, Thusci, & Veronensibus Longobardis, Friderico Austriaco comitante, intravit Romam, ubi à Senatore urbis Henrico, Alfonsi regis fratre, augustum in modum recipitur. Verum jam victor penè Siciliæ Apuliæque, & magistro militum Caroli interempto, postea infelici ad Beneventum prælio fusus proditusque à nauta, in vincula conjicitur, nec multo post inclementi Clementis sententia, percutitur securi Neapoli, supplicii socio Friderico. In iis duobus capitibus Cæsarum simul Suevorum, & Austriacorum familia principum, tristi fato defecit Robertus Flander promulgatorem sententiæ, carnificem alius interemit, ne tam nobili sanguine à se fuso superbirent. Carolus Andegavensis, Rex novus, vectigalia à Pontifice Suscepit regna, XL. aureorum millia fisco Romano solvere annua jussus, Augustumque ejurare nomen, ut in officio semper fideque Pontificis foret. Nucerini fame perdomiti, Pisani & Senenses frequenti assultu subacti, Caroli subierunt jugum. Confestim & Clemens Viterbii moritur, vacavitque sedes triennio. *Collen. l. 4 hist. Neapol. Cusp. in Conrado 4. Thom. Fazel. l. 8. d. 2. cap. 3. Chron. Alth. H. Stero. T. Æmil. l. 7. Albert. Argent. Mich. Ritius de regibus Sicil. l. 3. Anno 1268*

Eodem fere tempore (erat annus LXIX) prævaluit Henrici per Angliam tyrannis, ac Baronibus partim auro, partim exilio, partim capite multatis, pax parum amica agros illos revisit: rex ipse quinquaginta sex annis acta potestate, vivendi finem fecit, peregrinante in Palæstina filio ejus Edoardo, sub annum LXXIII.

Nunc & Græca nobis & Asiatica sunt dicenda, haud minores passa per ea tempora mutationes, quam occidentalia hæc nostra, quum & Byzantinum imperium Latinis, & Syriacum Latinis juxta Saracenisque pene

pene adempta memorentur, ut verissime dixeris, *Latinam potentiam, cum Friderico Imperatore ejusque sobole, prostratam concidisse.*

Niceph. lib 3. Georg. Logoth. in Chr.

Theodorus Lascaris, Ducæ aut Batazis filius, avi referens nomen, Imperium Nicænum, faventibus populis, Arsenio Patriarcha eum coronante, susceperat. Asanem Bulgarum principem, & Michaelem Angelium, Thessaliæ Despotam, in ordinem redegerat. Sed eo in Græcia absente, Michael Palæologus, è veteri Comnenorum & Palæologorum stirpe ortus, quod aut aliorum calumnias, aut facinora sua extimesceret, ad Iconiensem profugerat Sultanum, cui cum Tartaris bellum erat, qui nec parva eum ditionis parte multarunt. Eum Theodorus Imper. novo adactum jurejurando, quo fidem sibi & Iohanni filio stipulabatur revocavit Nicæam; Constantino Techo Theodoram elocavit filiam, ut bellum Bulgaricum cum matrimonio principi ejus gentis commutaret. Inde triennio acto imperii, ut fatalem vidit adesse diem, in monastico habitu exspiravit, Georgio Muzaloni sexennis filii tutela commendata.

Georg. Phran. l.1.c.3.

Muzalo, novæ homo potentiæ, *gnarus quam sibi difficile esset nobilitatis invidiam sustinere*, maluit resignare tutelam, quam perpetuis subjacere insidiis. Sed non licuit ei hoc consilio uti, urgentibus aliis, ut retineret commissam sibi provinciam, aliis paucos post dies dexteras perjuras in cædem ejus armantibus.

Muzalone nefarie interempto, Palæologo, procerum nobilissimo, committitur imperium, additurque Despotæ titulus: quo insignitus, Thessalum Michaelem, duobus subnixum generis, Manfredo Siculo, & Guilelmo Peloponnesi principe, ad Bellegradum profligat, ductu fratris sui Constatini; eoque facinore Imperatoris cognomentum emeretur. Peloponnesius captus Monembasiam, (quæ & Epidaurus) Mainam & Spartam addixit Palæologo, ut principatus reliqua recuperaret.

Niceph. Greg. l.4. Georg. Pach. lib 2.

Palæologus ea oppida fratri dedit Victori, qui earum usus opportunitate, Græcorum auxit Rempub pignusque hoc velut majoris fortunæ suscepit. Etenim Byzantini, à Palæologo munitis circum castellis inclusi, ob lignorum inopiam pulcherrimis jam ædificiis pro ignis materia abutebantur. Mox in ipsam Constatini potestatem subito redacti, documentum facti sunt mortalibus, *exigua spe manuque maximas sæpe urbes subigi, opesque dissipari.* Etenim Constantinus, cum DCCC omnino militibus, Propontidem transgressus, cum in cives quosdam Byzantinos incidisset, edoctus ab iis est, Latinas copias Daphnusium oppidum circumsedere, vacuamque præsidiis urbem cuniculo posse intrari. Eo igitur à civibus monstrato ingressus, ignem immisit ædificiis, Balduinumqe Imperatorem cymba querere salutem coegit. Similis somnio res visa Palæologo, orbis terrarum miraculum Constantinopolin, octingentis à viris expugnatam. Ejus Latinorum infelicitatis causam præbuit Venetorum & Genuensium discordia, quorum præcipue opibus res Balduini steterant.

Chron. Aug. anno 1259 Georg. Logoth. in Chr. Mart. Polon. lib 4.

Vterque populus Ptolemaide suum forum, suum Prætorem, suas areas, suas sibi leges habebant. Philippus à Monteforti, Prætor Ptolemaidis, æquiorem se Genuensibus ferebat. Genuenses fanum divi Sabe,

Paul. Æmil. Alex.

quod Venetus sibi vendicabat, occuparant, septúmque instar arcis emunierant. Veneti indignatione accensi, mota Tyro classe, tres & viginti Ligurum onerarias incenderunt, fanumque diruerunt, anno ejus seculi undesexagesimo. Hoc initium funesti belli, cruentorumque inter Venetos ac Ligures certaminum fuit, quibus inter se dimicantibus, facile fuit Proceribus Græcis Latinos exigere, potentiamque majorum recuperare.

P. Æmil. l. 7. 1259.

Receptum est Byzantium anno MCCLXI. ut illius ætatis habent Historiographi, Nicephorus Gregoras, Guilelmus Rishäger, Monachus Patavinus, & alii, qua ex die captum à Franco Venetoque de Græcis fuerat, octavo & quinquagesimo. Michael Palæologus, instaurata urbe, Græcisque in ea sacris, ut firmaret sibi imperium, Iohannem Augustæ dignitatis hæredem excœcavit; sorores ipsius, Latinorum devinctas connubiis, amandavit in Italiam; fratrem suum, à Peloponnesio Guilelmo captum postea, Manfredi permutavit sorore, Ioanni Batazi quondam Augusto nupta. Mox impar tantæ felicitati, Arsenium Patriarcham, qui sacris ei, ob facinus in pupillum, perjuriumque ob apertum, interdixerat, ejicit in exilium, eique Germanum Adrianopolis præsulem substituit, Latinos opifices & negotiatores pellit urbe, eisque Galatam assignat oppidum; servata tamen mercium immunitate. Eubæam, proditione cujusdam Icarii, Venetis adimit, insulasque Ægæi maris, Latinis servientes, reducit ad Græcos.

Niceph. l. 4 Suppl. Pan p. 910. Monac. Pad l. 3. Georg. Piran. l. 1 Inst. cap. 5.

Igitur *velut Numine Latinis irato, piacula quærenda omnes censebant, moresque deformatos ad veteris sanctitatis æmulationem revocandos.* Sed dum alter alterius accusat culpas, oboritur Perusii subito Flagellantium se hominum caterva, propagaturque ad infinitos alios exemplum, nemine præcipiente, ut multa adeo millia passim per vicos discurrerent & oppida, iniquitatum suarum veniam hoc pacto deprecantium. Manfredus, Henricus Bavarus, Palavicinus Marchio, aliique, novum pœnitentiæ genus suis è ditionibus exclusere, aliaque *magnæ ingenia, ut sumtam temere religionem, pro stultitia aut superstitione aversabantur.*

Chron. Aug.

Monac. Pad l. 3 Krant. Metrop. l. 9. c. 44.

Mox major ex Oriente calamitas Latinorum mentes concussit. Mango rex Tartarorum, Aitonis Armenii consilio, Christianismum amplexus, Saracenos latè in Asia dominantes bello petierat, deleverat Assisinos. Frater ejus Haalo, Perside subjugata, Baldacam (Seleucia quondam ad Tigrim nominabatur, de ruinis priscæ condita Babylonis) expugnaverat, Calypham tyrannum avarissimum, inter medios auri acervos collocatum, exstinxerat fame. Mesopotamiam postea ingressus, Halapiam obsedit cepitque. Edessa etiam & Samosata subactis, contendit in Syriam; Antiocheno principatui per Saracenos adempta recuperavit, munivitque præsidiis. Cum semel atque iterum Damascum frustra tentasset, Halapiensem Sultanum, quem in vinculis circumducebat, sub ipsis mœnibus concerpi in frusta jussit, ad terrendum ejus filium, pertinacius urbi incubantem. Qui cum nihil tam atroci spectaculo moveretur, oppugnatam acrius Damascum tandem occupavit, eique Abagam filium rectorem dedit: ipse cognito, fratrem vita excessisse, expe-

Marin. Sanut. l. 3 p. 13 c. 6. 7.

Monac. Pad l. 3 Paris p. 927. 929. Hayth. c. 24. 25 26.

Anno 1260. Hayth. Hist. Orient c. 25. 29 Anno. 30.

Marin. l. 3. p. 12 c. 4. &.

expeditionibus anno sexto domum revertit ad suos, ubi domestico implicatus est bello, sicut & Guiboga Christianorum Syriensium seditionibus.

Platin. Tum vero Neledinus, Babylonius Sultanus, qui Ægypto se tuebatur, CCC instructus equitum millibus, invasit præsidia Tartarorum, & ad pugnam eos excivit in agris Tiberiadis, potitusque victoria, removit Barbaros ultra Euphratem, Saracenis sua reddidit. Sed eum Babylonem revertentem Ægyptiam, occupat in itinere Bendocdar, dudum Imperii æmulus, & occisi statim tyrannidem corripit violenter, quæque illarum erat levitas gentium, tota Ægypto, Arabia Syriaque potitur, ut veteris istius Saladini potentiam videretur æquaturus. Ab Antiochiæ cum quidem obsidiõe Tartari, ab Armenio rogati, depulere: Ptolemais quoque tentata frustra fuit: At Cæsarea, à Ludovico rege munita, proditione cessit Bendocdaro, anno istius ævi LXIV. Hugo Lusinianus maritus Isabellæ reginæ Cypri, defendit quidem adhuc Ptolemaidem, Saphatam vero Sultanus expugnavit. Cæsi ibi sexcenti, quod Christum abnegare nollent. Venetis & Genuensibus, his Ptolemaide, illis Cypri receptum habentibus, mutuamque in mari exercentibus piraticam, capitur proditione & Ioppo, anno LXVIII. Sequenti anno, Bendocdarus Armeniam deprædatus, Antiochiam, Orientis oculum, abstulit Christianis; XVII ibi hominum millia interfecit, ultra centum millia in servitutem rapuit, factaque est urbs nobilissima miseranda solitudo. Iacobus Rex Aragonũ senex naufragiis quassatus, nulla ope Palæstinensibus allata, rediit inglorius. Armenii, & qui Scytharum ad eos confugerant, communi missa legatione, Ludovicum Francum, & Carolum ejus fratrem, Siciliæ simul & Hierosolymorum regem nuncupatum, ad bellum concitarunt, sed infausta auxilia laturos.

(Marginalia, left: Anno 1264. — Marin. l.3.p.12. c.8.& 9 — Anno 1268 — Mart. Polon. 1267. — Suppl. Paris p.973.)

Carolus firmius regnum suum sperabat futurum, Africanis Saracenorum opibus eversis. Placuit Ludovico consilium, quod Tunetani in Palæstinam tendentibus crebra detrimenta inferebant. Iungitur cum Edoardo Angli regis filio societas, ut in Syria rem Christianam tueatur, dum Franci Siculique Afros premunt. Decurritur ad Carthaginis mœnia, toties excisæ, & prope veteris istius vestigia dudum restitutæ. Capitur tandem urbs, transferuntur Tunetum castra, ipsa Carthagine majus certamen præbiturum. Dum commeatus inopia subigi posse urbs speratur exorta pestilentia, Iohannum Trestannum, filium regis, mox regem ipsum Ludovicum, cui sancti cognomen impositum, absumit. Ejus morte perculsos Francorum animos, superveniens confirmavit Carolus, novisque perterrito hostibus Barbaro leges dixit: ut verba facere de Christo liceret civitatibus Africanis, & quadragena aureorum millia persolverentur Siculo, quæ summa Pontifici ex formula debebatur.

(Marginalia, right: Bern. Gomes. l.18. Mart. Tonl.l.4. Mart. l.3.p.12 c.31. Matth. Paris. suppl. p.579. Monac. Pad.l.3 P. Æmil.l.7. Henrics Steron. Chron. Blondus d.2.l.8. Chron. Norm.)

Inde in Siciliam recursum, magna spe, mutatione cæli leniri luem posse. Sed & classis pleraque absorpta est tempestatibus, & Theobaldus Navarrenus cum uxore, filia Ludovici, aliaque nobilia simul & ignobilia capita, eidem fato cessere. Edoardus ægre evitatis Assasini

cujusdam insidiis, cum nihil à Latinis suis perciperet auxilii, invitavit Tartaros, qui discursando per Syriam ad Stratonis usque Turrim, quicquid erat obvium Saracenorum, trucidarunt. Hac via novas pactus inducias, ad regnum avitum recessit, Henrico etiam Richardi Cæsaris filio, ad aram Viterbii maximam, à Guidone Montefortio, in patris sui vindictam mactato.

Platin. Miraus ex Nangiaco anno 1270. Contin. Paris. Avent. lib. 7.

Illi seculo, cum præceptore suo Alberto M. Thomas Aquinas, Bonaventura item Cardinalis, Guilelmus de S. Amore, Martinus Polonus, Reinerus Dominicanus, aliique id genus scriptores, lucem adferre studuerunt. Robertus Sorbones Theologus, collegium Theologorum Parisiis excitandi autor Ludovico regi fuit, cui ab eo nomen *Sorbonæ.* Cardinales de successore Clementis IV triennium disceptarunt *apparuitque Ecclesiam sine tali esse capite posse.* Iohannes Teutonicus, primus decretorum Pontificialium interpres, à flaminis Romani explicationibus ad communem Christianorum conventum provocavit. Vrbanus IV Papa corporis Christi solemnitatem sanxit, anno Domini MCCLXIV.

Onuph.

Rodulfus I. Habspurgensis. Michael. Palæologus.

A M. 5243. Christi 1273. Henrici Steron. Chron. Annal. Colm.

FVncto fatis Richardo, & Gregorio X, post triennes Cardinaliũ altercationes, in Papalem thronum evecto, respirare cœpit à calamitatibus suis Germania, quibus durante interregno misere conflictabatur. Cum enim metu eorum principum, qui Fridericianas partes adversus Pontificias tuebantur, nemo sumere gubernacula auderet, patebat potentiorum violentiæ Alemannia, & cuique sua lubido pro lege ducebatur. Intutæ erant viæ, nobilitatem generis & majorum, multi ad latrocinandi rapiebant impunitatem.

Frag. Hist. Aut. Anonymi ante Albert. Argent. Tral. Vrsper. Avent. lib. 7. Felix Fabri Hist. Suev. l. 1. c. 13.

Igitur querimoniis afflictorum motus Gregorius consilio inito præcepit Electoribus, ut sibi de more regem designarent Romanorum, ni maturarent, vacanti imperio semet prospecturum. Cum convenissent Francofurti principes, Wernerus Moguntinus magnanimitatem prædicavit & prudentiam Rodulfi, Comitis Habspurgensis, qui tutum ei, Romam pergenti, iter ad Alpes usque præstitisset, atque *in æstimando principe, divitiis potentiaque egregias animi dotes, differebat longe præferendas.* Inducti in eandem sententiam Trevir & Coloniensis: Mox & Bavarus, cum Saxone & Brandeburgico, filiarum sibi Rodulfi matrimonia stipulantes. Burggravius urbis Noricæ, Rodulfi Consobrinus, Basileam oppugnanti ei (nam dudum è vicinis civitatibus, & nobiliũ terris, incrementa rerum suarum venabatur) electionis nuncium attulit, suæque tenuitatis conscio, vix fecit jurejurando fidem. Pace statim Basiliensibus data, Aquisgrani ornatur diademate Rodulfus, cumqe eo Anna conjux, Burchardo Comite Hohenbergensi genita, ex qua sex filias, filiosque duos habebat.

Chron. August. Steron. Chron. Clam.

Aberat à Comitiis Ottocarus, rex Bohemorum, qui ex Margaretæ hæredis Austriacæ matrimonio, Austriam, Styriam, & Carinthiam sibi vendicabat, atque tam late propagaverat ditiones, ut longe Rodulfo potentior videretur. Cum Bela, Stephano, Ladislao, Hungarorum regibus, de Austria Styriaque feliciter dimicarat. In hunc incitarunt Rodulfum expulsi à Bohemis & Cuma-

Cumanis proceres, perfeceruntque, ut pro imperio reposceret edictis prius, mox armis provincias, ab Ottocaro occupatas. Bavarus Neapolin Austriacam astu, paulo post Imperator ipse Viennam deditione cepit. Viennenses ipsi excursionibus vastarunt Bohemica, nec fuit fiducia Ottocaro impetum sustinendi Teutonum. Itaque Alberto, Rodulfi filio, pactus suæ nuptias filiæ, in fidem venit Imperatoris. *Studio erat Rodulfo, vestium contemnere splendorem, & superbas pomparum præstigias.* Eam consuetudinem adversus Ottocarum curiosius tenuit, insolentiam hominis suo exemplo castigatuturus. Accessit exquisitissie ornatus Bohemus ad Imperatorem, *vili in habitu ingentem prementem animum*, apertoque de industria ejus tabernaculo, prostratus ad genua sui quondam ministri (magistrum enim aulæ Bohemicæ egerat aliquando Rodulfus) omnium oculis patuit. Coactus cedere Austria, maximosque ex ea reditus Alberto resignare, haut diu perstitit in fide, instigãte præsertim Kunigunde Cumana seu Russica conjuge, quam abdicata Margareta, præter leges duxerat, & indignum dicente, magnificum regem pauperculo Casari genua flectere.

Anno 1277.

Æneas Sylv. Hist. Bohem. c. 27.

Igitur filia Bohemi monasterio sacratur, conscribuntur occulte x. millia militum, qui insidias Rodulfo struant; tentantur pecuniis proceres, ut deserant Cæsarem, aut saltem debilius juvent. Sed cum male ista celarentur, Rodulfus collecta Germanorum & Hungarorũ manu, ad Viennam prælio congreditur cum Bohemo, & licet impari exercitu, jamque dejectus equo, vincit tamen perfidum regem. Ottocarus ab ignobili quodam captus, dum ad Cæsarẽ ducitur, insequentis cujusdam militis manu, cujus quondam fratrem interfecerat cadit; in acie XIV. bellatorum millia cæsa. Subacta mox & Moravia, novum fœdus percutitur inter Cæsarem & reginam Bohemorum, ut filia Cæsaris nubat Ottocari filio Venceslao, isque ut beneficium Cæsaris Bohemiam capessat: Rodulfus junior sorori jungatur Wenceslai, & Austriacas possideat terras.

Chron. Colm. parte 2. Annal. Steron.

Anno 1278. Albert. Argent.

In hasce leges reformata pace, Bernenses Helvetios, hinc & Burgundos, imperata facere cogit Cæsar, cumque XIV. conflictibus priores tulisset, *Victoriosi* cognomento insignitur. In Thuringia vicinisque locis, ubi Albertus Landgravius, ob pellicem matri eorum superinductam, à filiis dissidebat, LXVI. latronum arces diruit. Duodeviginti imperavit annos, nunquam Italiam ingressus, semperque novas occupationes caussatus publice: apud amicos non dissimulans, *se ab Italia deterreri, quod Cæsarum versus eam vestigia læta, magnifica, plenaque bonæ spei videret. Sed retroversa, tristia, misera, luctuosa.* Romandiolam Pontifici donavit, in detrimentum imperii, ut ait Albertus Argentinensis. Superbia sub eo & fastus Romanensium accrevit in Italia, Augustorum vires ex eo tempore vehementer diminutæ. Bononiensibus, Florentinis, Genuensibus, Lucanis, auro data libertas à Rodulfo. Cum rebellantem sibi Columbariam obsideret, quidam Friderico Imper. simillimus, Rhenanas pervagatus partes, Wezlariam pervenit, metumque incussit Rodulfo amittendi imperii. Quare admissis ad pacem Columbariensibus, descendit ad inferiora Rheni, fingensque obsequium ergam Impera-

Hist. Landg. Tur.

Chron. Hirs. Avent. lib. 7.

Platin.

Albert Argent.

rato-

Chron. Colm. Siffrid. Epi.l.2

ratorem novum, cum fraudes ejus deprehendisset, igni hominem exussit. Valde senex jam, postquam vitæ finem sensit adventare: *Eamus Spiram*, inquit, *ad alios reges*: jamque vicinus urbi, decessit Germersheimi, & reliquis Germanorum Augustis appositus est, numerosa à se sobole relicta, Princeps facilitate & clementia laudatissimus.

Niceph. Gr.eg. lib.4.

Dominabatur Græcis eo tempore Palæologus Michael, excœcato, ut diximus, Iohan. Lascari, cujus soror Constantini Bulgari in matrimonio agebat. Confugerat ad Michaelem Azatines, Sultanus Iconii, à Tartaris pulsus imperio. Hic cum arctius custodiretur, impulit Bulgarum, jam domesticis suæ conjugis stimulis concitatum, ut bellum Palæologo inferret, Bulgarus XX Scytharum millia, sibi sociata, intrusit in Thraciam, quorum latrociniis misere ea terra evastabatur. Palæologus ægre evasit insidiatorum manus: Sultanum Scythæ custodia liberarunt. Comites ejus, qui plurimi erant & bellicosissimi, Christiano baptismate regeniti, nomen Romanæ militiæ dederunt. Palæologus Imperator multam Barbaris sternendæ Christianorum potentiæ occasionem præbuit. Sultano Ægypti & Arabiæ patefecit Hellespontum, qui petitis hac via Europæis Scythis, ad Tanaim degentibus & Mœotidem paludem, mancipia vel transfugas complures in Ægyptū cœpit transferre, quorum virtute fretus, quod perpetuo in armis exercerentur, Celtas Gallosq; in oriente adhuc reliquos partim expulit, partim interfecit. Gregorius senex, Palæstinæ magnus amator, è qua ad Pontificium venerat culmen, Lugduni egit conciliū, quo Rodulphū Imperatorem, Phi-

Niceph. Greg. lib.4.

lippum Francum, Ludovici sancti filium, Alfonsum Castilionensem, aliosque Europæ principes, incitavit ad recuperandam Palæstinam, Palæologo Græcię adjudicavit dominium, Balduino profugo etiam atque etiam reclamante. Sed paulo post è vita sublatus Aretii pontifex, nihil ad rei summam profecit. Eo concilio Palæologus Græcos, tertia decima vice in sententiam Romanæ Ecclesiæ, jam toties deficientis, retraxit, ut habeat in Gregorio X Platina. Novæque ibi leges editæ de Pontificis electione, in conclavi undique custodito facienda, ne forte per januam illabens ambitio vel avaritia Cardinalibus sese immisceret. Lectus post Gregorium Petrus Tarantasiensis, Innocentium se vocavit V. Florentinos anathemate solvit, Genuenses & Venetos ad concordiam nequivit reducere. Semestrem hunc Pontificem secutus Adrianus V, qui undequadraginta dies sedit, jamque pertæsus Caroli Andegavensis, Romæ pro arbitrio agentis plurima, frustra Rodulfum in Italiam accersivit. XII tamen millia librarum argenti Patriachæ misit Ierosolymitano, ad triremes instruendas. Eum excepit Petrus Hispanus, Iohannis XXII nomine assumto, omnibus instructus disciplinis, sed, ut Annales habent Colmarienses, magus, religiosis infestus, decretorum concilii Lugdunensis contemtor, inverecundi & socordis ingenii. Scripsit multa, principes orbis Christiani frustra cohortatus, ut positis dissidiis in Barbaros insurgerent, Cameræ palatinæ ruina periit, pontificatus mense octavo.

Marin. Sanut. l.3 p.12 c.13. Anton. p 3 tit. 20.c.2. Chron. H.Ster. Platin. Greg.x. Onuph. in add. Plat.

Marin. Sanut. l.3.p.32 c.15. Annal. colm. Plat.in Ioh.22. H Ster. Chron. Mart. Polonus in fine Chron. Anno 1278. Anton. p 3 t.20 cap.3. P. Æmil.l.7.

Nicolaus III, dictus ante Pontificatum Iohannes Cajetanus, cum post

Roder. Santius Hist. Hisp. parte 4. c. 26.

post semestres Cardinalium discordias, invito Carolo Siculo, thronum conscendisset, abrogavit ei vicariatum Hetruriæ, seq; ipsum senatorē urbis fecit. Vbique Franco nomini infensus, Philippo regi mandavit, ut arma vimque omnem ab Hispania abstineret. Volebat enim Francus Castilonense regnum parare sororis suæ filio, quæ ea lege Ferdinando, Alfonsi regis filio, nupserat, ut qui ex ea nasceretur, avo succederet. Sed Sanctius, minor Alfonsi filiorum, ipsi patri imperium præripiebat, ejusque petitus execrationibus, procumbebat supplex ad genua senis, veniamque aut supplicium postulabat. Itaque resarta parentis gratia, in haud dubiam spem regni alebatur. Ius nepotum contra armis prosequi nitebatur Philippus. Sed Nicolao Pontifici nimiæ Francorum opes jā timori cœperant esse, quemadmodum & Palæologo Græcorum Imperatori, à quo Carolus Rex, Philippi patruus, Byzantium repetebat, ut dotale suæ filiæ, quam Balduini Imperatoris filio despondisset. Igitur fœdus inter Nicolaum, Græcosque & Tarraconenses ictum, ut Palæologus Græcos, qui iterum defecerant, ad Pontificis obedientiam reduceret.

Niceph. lib. 5. Plat. in Nic. III. P. Aemil. l. 7. Chron. Henrici Steron. Iac. Philip. Berg. l. 13.

Petrus Rex Tarraconensium, uxorio nomine, quod Constantia Manfredi filia uteretur conjuge, Siciliam Apuliamq; occuparet, auro opibusque eum Græcus adjuvaret. Pōtifex interim Caroli in Græcos expeditionē impediret. Ioannes à Prochyta, prorex quondam Siciliæ, tantæ conjurationis internuntius, omnia sibi terra marique pervia Minorum tectus habitu fecit. Dum dolus ingēs cruentusque struitur in Francos, decessit Nicolaus. Hujus consobrina, quod puerum ursinis ungulis pepeperisset (alii concubinam fuisse Pontificis ajunt) rubore perfusus, omnesursorum imagines è domibus suis abrasit. Succedit post tumultus semestres Simon Turonensis, Cardinalium Gallorum suffragiis; Martinus IV appellatur. Hic Francorum studiosior, execratur Palæologum, Carolo dignitatem à Nicolao ademptam restituit: Tarraconensem sciscitatur, quid sibi velint tanti in adornanda classe apparatus: Cumque Oratores nullum percontandi finem facerent; *Comburam*, inquit Petrus, *tunicam hanc interiorem*, *si suspicer*, *eam arcanorum meorum gnaram*. Comparata jam classe, in Africam contendit, atque Hipponensium populatus littora (ne quis subolfaceret fraudem) flexit in Sardiniam iter, exspectans conjurationis in Sicilia eventum. Ibi rei atrocis conspiratio, anno ejus seculi octogesimo primo, ipso Dominicæ resurrectionis die, erupit. Cum ex templorum turribus, Campanæ sonitu signum ad vespertinos hymnos daretur, cædes subito omnium Francorum tota insula facta. Tantæ superbiæ ac libidinis eorum detestatio apud Siculos fuit, ut nec mulieribus Gallico compressu prægnantibus pepercerint. Inde *Siculus vesper* proverbio increbuit. Naves etiam occupantur, quæ in Siciliæ portubus stabant, paratæ ad Græcos invadendum. Petrus tanto pignore devinctos sibi animos sentiens, quid Carolus moliretur, exspectabat. Ille ex Gallia classem evocarat, transportatoque exercitu, Messanam obsidebat. Nulla multis seculis tenuit acrior & oppugnatio, & propugnatio; animis utrinque pari odio ardentibus.

Hieron. Blanc. in Comm. Arag. Th. Faz. de rebus Sic. d. 2. l. 8. c. 4. Plat. in Mart. 4. Bal. ex illust. Beda. Ioh. Noviomagi. 1218. Mart. Tolon. in app. Tilius in Chr. Franc. Mich. Ritius l. 2. de regibus Siciliæ. Blond. l. 8. d. 2. Fazell. d. 2. l. 9. c. 1. Luc. Marin. de rebus Hisp. l. 11.

Tandem Tarraconensis Panormum appulit, susceptusque maximo populi affluxu, perterruit Carolum, & in Calabriam recedere subegit. Maximæ hinc contentiones insecutæ, & perpetua inter se Hispanis Francisque materia bellandi. Cum apud Pontificem de hac consternatione ageretur, Carolo Mamertinos premente, missi à Panormitanis Oratores, non exhorruerunt Martinum, ut Christum salutare, stratique ad pedes ejus exclamare: Qui tollis peccata mundi, miserere nostri. Pontifex id agere dixit Siculos, quod illi, qui, cum regem Iudæorum salutarent Christum, caput ejus ignominia & verberibus affecere. Siciliæ sacris interdixit. Carolus autem contraxit ex omni Gallia vires; è filio Carolo Claudo neptem despondit Franci regis filio, tantumque brevi effecit, ut non tantum terrestres copias haberet pares Siculis, sed etiam maritimis præstaret. Nec aurum Palæologus, commissis jam inter se Latinis regnis, Petro ultra subministrabat. Itaq; Arago astu procellam procul vertit, provocat ad duellum Carolum, paucorum jubet certamine dijudicari, utra gens bello sit melior. Placuit utrinque, ut equitibus uterque inter se centenis dimicarent Burdegalæ, quod ejus loci dominus rex Anglorum esset Eduardus, affinitate junctus utrique. Ingentem exspectationem gentium, mentemque mortalium suspensam, frustratio ludificatioque excepit. Nullus Petrus comparuit, id solum consecutus, ut præsentem tempestatem devitaret, Francorumque vires à limine verteret Siciliæ. Excusatione ea usus est, quod Francus rex cum justo exercitu appropinquare Burdegalæ diceretur. Paulo post

Anton. p 3. t. 20. cap. 4. P. Aemil. l. 7.

Niceph. Gregor. l. 5.

Rogerius Dorius, exul Apulus, filium Caroli Claudum, in mari pugnantem cepit, Rososulem in Macedonia Palæologus: tanto dolore senis, ut luctu tædioque adversarum rerum fractus, exspiraret animam. Ita nobilissimo Conradi sanguini parentatum. Francus Rex Robertum Atrebatem misit in Apuliam, qui continentem à vi speque Petri tutaretur, desperata jam Siciliæ possessione.

Martinus interim Pontifex in numero impiorum decernit habendum Aragonem, sacrum in eum bellum decernit, regnum Aragoniæ Carolo Valesii Comiti, Regis Franci ex sorore Petri filio attribuit, ne in alienam cognationem transferri sceptrum populares conquererentur.

Robert. Gag. l. 7. Polyd. l. 7.

Anno ejus seculi LXXXV. Perpenianum perventum à regibus, quæ urbs Iacobo Balearium regi, qui ad Francos transierat, deditionem fecit. Genua, Ruscinonis Comitatus oppidum, magna vi oppugnatum, quod interfectorum, eo bello peccata sua faceret Pontificis legatus. Cæsi tandem puberes impuberesque, viri, fœminæ. Ad ulteriora transgressis, Gerunda resistebat, tertiumque mensem Francos morabatur; Petrus locum quendam insidiis oportunum occuparat. In eum missus magister equitum cum turma lectissima, acerrime pugnantem, inflicto vulnere, fugere coëgit ex quo paulo post fuit exstinctus. Gerunda à Francis capta, pestilentia simul eos, novumque à Rogerio Apulo bellum invasit. Quo pulsi urbe, in angustiis montium atrocibus Hispanorum præliis excipiuntur, perque infinita vulnera & mortes, cum Perpenianum

1285.

P. Aemil. l 7. Collen. l. 17.

num attigissent, Philippus ibi ingravescente morbo decessit, eodem prorsus anno, quo & Martinus, Francorum amantissimus Papa, Carolusque Philippi patruus, & Petrus utriusque hostis interierant, Petro Iacobus II, Philippo Philippus Pulcher, filii patribus successere, Honorius IV Martino.

Marin. l. 3. p. 12. cap. 16. 17. 18. In Palæstina interim Barbaris res ex sententia proveniebant. Maria Domicella, regio Hierosolymitanorum creta sanguine, cum regnum sacrum sibi adversus Hugonem, Cypri regem, assereret, & Romanam sectaretur Curiam, ad ultimum jus suum Carolo Siculo resignaverat, qui anno LXXVII, misso prorege, in sua verba adegit proceres, quo & anno Bendodacarus à Tartaris ad Euphraten profligatus, accedente ex veneno ventris profluvio interierat. *Anno 1287.*

Ejus filius Melechsaitus, ingenti à Tartaris prælio ad Calamelā fusus, brevi occubuit, successore Helpi. Adversus eum Armenii, cum iterum Tartarorum implorarent auxilia, & aliquamdiu egregie dimicassent, deserti ab eis in acie sunt, quod Tangodomor, Scythici dux exercitus, in fugam declinabat. Magna sic Christianorum recedentium strages edita. *Hayth. Hist. Orient. c. 36. Marin. l. 3. parte 13. c. 8. 20. 22.*

Abaga rex Tartarorum, reversos domum milites suos, muliebri damnavit habitu, mollitiem hoc pacto exprobans; Sed dum ipse congredi cum Saracenis parat, veneno tollitur; imperium Tangodomori delatum. Hic pro Christianismo Mahometis amplectitur deliria, Argoni etiam fratri infestus, à quo foveri nostros noverat. Nec odii saturatus, intercipere eum insidiis conatur, quod dum agit, suopte præventus dolo interiit. Argon è captivo Rex factus. *Hayth. c. 37. 1285.*

Ea Tartarorum dissidia respirandi Ægyptio tyranno occasionem lautam dedere. Quare cum Henricus, Hugone genitus Cyprio, laceras sacri regni reliquias vix teneret, Melech Messor obsidione cinxit Tripolin, perque cuniculos expugnatam tandem igni exussit, VII Christianorum millibus in urbe interemptis. Ita res iterum ad inducias deducta, mortuoque Messore, Seriphus ejus filius gubernacula suscepit. Hic anno XCI ejus seculi, quo & Rodolphus Imperator obiit, immensis copiis circumsedit Ptolemaidem. Marinus ejus ætatis scriptor, LX equitum, CLX millia peditum ei adfuisse dicit. Capitur ita tandem corona Ptolemais, asylum Christianorum Syriensium, XXX hominum millia ibi horribiliter trucidantur, quæ remanserant. Plerique enim antea, dum evadere in Cyprum sperant, tempestatis sævitia prope omnes sunt fluctibus obruti. Hinc Sidon & Berytus spoliatæ dirutæque. Tyrii profugerunt urbe, Berytii simulata induciarum fide, nefaria à Barbaris cæde sternuntur. Tyrus mox deditione capitur. Destruitur & castrum peregrinorum munitissimum, nihilque ex eo Christianis occidentalibus in Syria relictum. Reliqui peregrinorum, sarcinis peccatorum onerati, in Cyprum se recepere. Dum illa superiorem per Asiam fiunt, Minorem incursare cæperunt Turcæ. Palæologus Imperator viros doctos, Pontificis Romani obluctantes imperio, omnibus modis est insectatus, *nudavitque Ecclesiam simul & arces propugnatoribus, qui poterant, tum à finibus Græcis Barbaros,*

Anno 1288. *Christ. Adrich. in Th. terra sancta. P. Aemil. l. 18. Anton. p. 3. & 20. c. 6. Wolf. Drechslerus de rebus Turcic. 1291. Matth. Talm.* *Niceph. Gregor. lib. 5.*

tum barbariem ipsam à templis scholisque propulsare.

Etenim postquam Azzatinis Sultani, ejus qui ad Palæologum à Tartaris pulsus profugerat, filium suum occidissent, eversus est Turcarū Iconiensis principatus, divulsumque inter Satrapas regnum, quos quia parum metuebat Palæologus, sublatis castellorum præsidiis, latrocinandi quibuslibet viam aperuit. Accessitque mox gravius malum, ut propulsi à Scythis Turcæ, quam infirmi adversus illos, tam validi in Græcos fierent, ac pro desertis suis, plenas omnibus opibus copiisque terras Græcorum infestarent.

Niceph. l. 5. Plat. in Nic. IV. Coactus ergo justo pugnare exercitu Augustus Græcorum, in Paphlagonia cum Turcis conseruit amnū, eosque ad flumen fugibundos egit. Illos incautius secuti duces, opprimuntur insidiis, atq; hinc flumine, illinc ab hostibus interclusi, cadunt pene Græci omnes, ex eoque tempore Turcæ ad Sangarium amnem omnia pro arbitrio populātur. Thracenses interim exercitus distinentur Bulgaricis motibus & Illyricis, quos Terteres Despota, pulso Imperatoris genero, excitaverat; Phryges vero Lyciiq; aliis Turcarū molitionibus obviam eunt. *Visumq;* Imperatori, *quæ reliqua adhuc essent, tueri potius, quam amotis & inde copiis, omnia simul in extremum casum dare.* Andronicum filium, dudū imperii consortem, instauratum Tralles, ultra Mæandrū sitas miserat. Sed Turcæ quadrienni assultu, quicunq; fame aut siti non perierant, in urbe, deditione tandem cepere, haud pauciores xx millibus. Hinc dum Palæologus Ioh. Thessalum, qui rupta sæpius pace animum ejus exacerbaverat, Scythicis petere auxiliis molitur, & prope Lysimachiam recenset copias, palpitatione cordis inopinata exstinguitur, à filio Andronico, nec plebeja affectus sepultura, quod à fide majorum ad Romanam Ecclesiam defecisset. Potestatem egerat annos xxxv.

Præerat tum Romanis Nicolaus IV, iterum post annuas penè Cardinalium rixas lectus, qui post novam Francorum cladem, annuit paci inter Aragones Francosque. Cum enim Robertus Attrebas Catanam Siciliæ Francis subegisset, classem ejus ad Neapolin cepit Rogerius, interque alios proceres, etiam Guidonem à Monteforti, qui hac via pœnas Anglis dedit, quorum regio sanguine, necato quondam Richardi Cæsaris filio, Viterbii aras perfuderat. Annitente ergo Eduardo rege, qui Vallia tunc subacta triumphabat, fœdus his legibus inter Francos Aragonesque percussum: ut Carolus Claudus dimitteretur; viginti millia pondo argenti penderet, præstaretque intra triennium liberam Iacobo regi Siciliam: ni faceret, in custodiam ipse rediret. In hanc formulam dati obsides, Carolus, postea rex Vngariæ, & Ludovicus, ob accuratè actam ex regula Francisci vitam, sanctus appellatus, filii Caroli ambo. *Plat. in Nicol. Th. Faz. l. 19. c. 2. Mich. Ritius de regibus Siciliæ l. 9.*

Hungaris vero tunc regnabat Andreas, vocatus ex Veneta matre educationeque Venetus, Andreæ regis è Stephano filio nepos, quem, perosi Ladislai regis libidines Pannonii, regem sibi statuerant. Ladislaus & Boleslaus Pudicus vix tandē submoverant Tartaros, Hungariam Poloniamq; persultantes. Boleslao apud Polonos, Lescus Niger successerat, Iazygum Victor & Russo- *Anton. Bonif. 8. & 9. d. 2. Hist. Polon. Crom. l. 20.*

Ericus Rex in Hist. Dan. Anno 1286. Ericus Vps. l. 3. Arnol. Wits. Contin. in Sax. pag. 1 Krantz. l. 7 Dania. Hist. regum Daniæ ab Erpold. Lind. Chron. Belg. Auber. Miræus ex Dintero.

Russorum, Conradi etiam Masovii, quem aliqui procerum regem dixerant.

ApudDanos Ericus VI. Waldemari ex Christophoro nepos paucorũ insidiis interierat, tum Valdemarum amitæ suæ maritum Sueciæ regno depulisset, idque Magno fratri ejus cõciliasset. Suffectus ei filius Ericus VII admodum puer. Regnum consiliis AgnetisBrandeburgicæ & procerum, egregiè administratum. Interfectores regis hostes judicati, regnoque pulsi, piratica vexarunt populares: sed haud impune. Nam paulatim omnes pœnas exsolverunt sceleris. Ericus jã adultus, pacis belli que artibus claruit. Holsatos, Vandalos, itemque Marchiones inter se dissidentes reduxit in concordiam. Rostochiensem ditionem, aliasque in obverso Danis littore provincias, suæ iterum potestati subdidit.

In Belgio Ioh. Dux Brabantiæ emptam ab Henrico Limburgensi provinciam, haud sine armis occupare potuit. Impugnatus enim ab hostibus validissimis, prope Coloniã eos insigni prælio prostravit. Capti Coloniensis præsul & Adolfus Nassovius. Henricus Lucelburgensis, & alii bellatores cæsi magno numero. Reinhardus Geldriæ Comes ejuravitDucatũ, atque ita libertate donatus est. Henrici filius, ducta Brabantini filia, dotalẽ Comitatum recepit, cujus postea nomen Augustũ erit.

Hist. Hamel.

Hamelenses ad Visurgin, quum Magi conducta opera, mures fistulæ cantu ejicientes, mercedem ei non persolvissent, ejusdem nefandis artibus cxxx. pueros amisere, mirando Dei judicio. Alfonsus Rex Castiliæ sapientia & Mathesi clarus, divina monumenta in Hispanicam traduci linguam curavit. Guilelmus Durandus, Iacobus Vorago; Becus Byzantinus; Ægidius Romanus, sacrarum prose ii literarũ scientiam; Arnoldus Villonovanu & Thaddæus Florentinus, Medicam excoluere.

Trith. Nicepu. l. 6.

Adolfus Nassovius. Andronicus Palæologus.

A. M. 5262. Christi 1292. Albert. Argent. Annal. Flandr.

Adolfus Nassovius autoritate Gerhardi Eppensteinii, Consãguinei sui, Electori tunc Moguntini, ad imperium promotus, nihil fere tanto nomine dignum gessit. Eduardo Anglorum regi cum Philippo Pulchro bellum erat, è spoliatis quibusdam Anglorum navibus, ac cœde nautarum ortum. Vastabantur Normannia Aquitaniaque, provinciæ in Gallia Anglorũ. Guido Flander cum filia, quam Anglo desponderat, evocatus, vix è custodia erat dimissus Francorũ. Sponsa attinebatur. Adolfus ergo cum Guidone Flandro stipendiariam pollicitus militiam Eduardo, LXXV. ab Anglo milliũ pondo argenti suscepit. Robertus cum Atrebas antevertit; Flandriamque ingressus, metu cepit provinciam; Rex Anglus classe oram maritimam tenuit. Albertus Austriacus, Rodulfi Cæsaris filius, si Dominus, inquit, meus stipendiarium se Anglo facit, quidni ego me Franco? Ita in contemptum venit Adolfi principatus. Cum Alberti filiam suo ambiret filio, repulsam tulit, addito cavillo: Si Comes esset Austriacus, vellet & suam filiam principem facere. Inde simultas inter Nassoviam Austriacamque domum firmata. Mox & aliud supervenit dissidii incrementum.

Albertus Thuringus, Friderici mp er aoris è filia nepos, invitis

 filiis,

filiis, suum vendidit Adolfo principatum, intestinoque subditos bello implicuit. Adolfus hostilem in modum vexavit Thuringiam Misniamque, & plurimis Fridericum Dizemannumque, Alberti filios, cladibus affecit. Repulsus ipse vicissim à Friderico, ex admorsa materno osculo maxilla denominato, conspirantibus adversus eum Pragæ, dum Venceslaus II. coronatur, Imperii principibus, indignus sceptro judicatur.

Suffrid. Epu l. 2. Idem Moguntinus, qui eum evexerat, imputata ipsi ingratitudine, Ecclesiarum vastatione, diminutione imperii, stupratione virginum, mercenaria militia, dejectionis autor fuit. Albertus Austriacus Moguntiæ Rex designatus Romanorum. Inter duos reges nihil non pro conservanda potentia tentatum. Ad extremum Adolfus, quod esset animi vehementior, equitatum suum rapit in Austriacos, haud exspectato, ut prudentissime monebatur, peditum exercitu. Albertus, qui id operam dederat, ut adversum haberent solem hostes, armis eos æstuque devicit. Adolfum ipsum in prælio vulneravit secus oculum. Prostrati in terram cum galeam armiger levasset, modico in collo vulnere inflicto obiit, anno potentiæ octavo. *Albert. Argent. Chron. Mart. Polo. in app.*

Anno 1298. Otto Bavarus, Rodolfus Palatinus, & alii, Adolfi partes sequuti, fuga periculum declinarunt. Factū in agro Spirensi, anno salutis millesimo MCCXCVIII, cum jam Anglus Francusque fœdere inter se & affinitate juncti, bellum deposuissent, & Albertum juvandum, adversus perfidum Adolphum ducerent, quod à Rege in Regem auro corruptus, fidem minime præstitisset. *P. Aemil. l. 8.*

Nicolaus Pontifex, quod omnia male ei cederent, tædio animi exstinctus, duodetriginta mensium altercationes purpuratis suis reliquerat. Lectus tandem Petrus Brutius, vir lucis purpuræque ignarus, & nascente dignior, quam senescente Christianismo, Celestinum V. vocaverunt. Eum mira fraude Benedictus Cardinalis abire provincia, cui impar erat, adegit. Longa arundine per parietem ei quiescenti acclamavit, *cede Cælestine cede: Nisi papatum dimittes, animam amittes.* id aliquoties factum, ut exueret se Pontificatu, perpulit. Creatus Papa Benedictus, Bonifacius esse VIII voluit. Cælestinum eremum repetentem retrahi, & custodiri imperat, animique dolore exstingui, gnarus nomen ejus sanctum mortalibus, facile motum aliquem procreare posse. Ludovicum Pulchri regis avum, in superos memoria sacrata retulit. Conciliasse quoque visus est pacem inter Francos Tarraconensesque, ut Siciliam Iacobus Carolo Claudo redderet, Adela ejus filia ducta, Sardinia insula dotali. Sed Fridericus Iacobi frater, classe in Siciliam ex Hispania vectus, Rex obviis cunctorum votis salutatur. Asia interim variam experitur fortunam. *Plat. in Nic. & Celest. 5. Albert. Argent. Henr. Rebd. Anton. P. 3. t. 20. cap 8. Plat. in Cal. 5. Chron. Mart. Pol. Goltz. p. 31.*

Argon Tartarorum Princeps, à regibus Armeniæ Georgiæque imploratus, cum fœderibus sibi conciliaret vicinos ad recipiendam Palæstinam, obierat diem. Frater ejus Quegatus, ventris Venerisque mancipium, acta sexennii luxuria, à Scythis suffocatus est. Serifus quoque, Christianorum eversor in Syria, cū classem struere suos, & Cyprum invadere juberet, interemptus est à ducibus, qui dissidio inter se oborto, intestinis concurrerunt armis aliquan- *Marin. p. 13. l. 3. c 1. 2. 3. Centur. Magd. 13. c. 16. sub fin. Hayth. Hist. Orient. c. 38. 39.*

quandiu, dedissentque ansam respirandi nostri, nisi & Armeniorum reges mutuis semet odiis perdidissent, eadem tempestate.

Veruntamen Cazanus, Argone genitus, invitatus à Saracenis ad legem Mahometi accipiendam, ut pro Baytone, Quegati consanguineo, imperium capesseret, simulavit pro tempore obsequium, junctisque sibi Saracenis facile Baytonem devicit, tenendisque in officio Saracenis, Christianorum destrui permisit Ecclesias. Verum firmatis opibus, refovere Christianos, Saracenorum proceres, somnia sibi Mahumeti importunius inculcantes, interficere cœpit. Quamobrem petitus bello à Melecho Nasero, Æpyptiorum tyranno, ac pene victus, desiliit in pedes, tantoque ardore instauravit prælium, ut cæsis xx Saracenorum millibus illustri victoria potiretur. Mox LX Tartarorum millia tradidit legato, Sultanumque in Ægyptum usque persecutus, Baldacæ, id est, Babyloni se includere compulit. Ipse distributa omni militibus præda, solum Sultaniensem, victoriæ documentum retinuit. Ita aliquantulum resurgere visa res Christiana anno millesimo trecentesimo: Sed minime durabili felicitate. In Britanniæ insulæ parte boreali, jam inde à lapsu rei Romanæ, dominabantur Scoti, gens ingenii & armorum laude felix. Georgius Buchananus, rerum Scoticarum scriptor indigena, xcv regem facit Alexandrum, Henrici III Angli generum, cum tota stirpe circa hæc tempora exstinctū. Ioannes Bajolus, quod uxorem haberet generis regii, patruo quondam magno Alexandri prognatam, Eduardi Angli opera sceptro potitur; Sed expressa antea regni deditione; qua illud, invitis proceribus plerisque, in Angli jus ditionemque concessit. Flagrante ergo inter Galliam Angliamque bello, Bajolus recuperandæ avidus libertatis, Francorum amplectitur partes; vicissim æmulis ejus, pari gradu regium attingens sanguinem, Robertus Brussius, armatur in Scotos. Capitur ab Anglo Bervicum, hinc alia oppida. Tota fere Scotia in potestatem ejus venit, captivoque Bajolo, proregem Anglum accipit, præcipui nobilium, ne quid novi audeant, in intimam Angliam relegantur.

Marin. l. 8. p. 13 cap. 8. Hayth. c. 41. 42.

Palm. in Chr. 1300. Georg. Buch. l. 8.

Sed dum in Gallia abest Eduardus, Gnilelmus Vallas, nobili, sed paupere ortus lare, manu hominum collecta, quos par fortuna, aut similis patriæ amor ei conciliaverat, primum castella aliquot expugnat. Inde Anglicanum prosternit exercitum, brevique adeo belli fortunam circumegit, ut neminē Anglici generis, præter captivos, in Scotia reliquerit. Igitur Eduardus, compositis cum Pulchro rebus, subito in Scotiam advolat, atque invidia nobiliorum, desertum in acie Vallam ingenti profligat clade, ceciderunt è Scotis supra x millia. Vallas livori cessit, neq; post eum diem pro imperio quicquā ausus. Ioan. Cuminius Prorex à Scotis legitur, variisq; res extracta præliis est, donec necato etiam Valla, Robertus Brussius solium conscendit Scoticum, anno interregni x. *Anno 1297.*

Nec quietiores res in Polonia erant. Obierat sine prole Lescus. Boleslaus Masovius, Henricus Vratislaviensis, & Ladislaus Locticus, Lesci frater, de principatu contendebant. Wenceslaus Bohemus Sendomiriam Cracoviamque, velut legatas ab regina ditiones, invadebat, Nec

Hist. Polon. in Cent. Mag. 13. c. 16. Crom. l. 10 & 11.

Nec Tartarica deerant latrocinia. In istis turbis Vratislaviensis moritur; Primislaus à Polonis rex creatus, cum septimo mense decessisset, Ladislaum habuit successorem. Sed ille difficillimis laboribus partum regnum, otio ignaviaq; amisit. Abrogatum ei à proceribus imperium, delatumque Venceslao Bohemo, anno ipso MCCC.

Niceph. l. 6 Georg. Pirant. L. 1. c. 7.

In Græco imperio, ob Michaelis cum Romana Ecclesia collusionem, eo exstincto nihil non turbatum. Patriarcha Becus clam se subducit; rediit Iosephus ad dignitatem, quam olim pro Arsenio acceperat. Ita scissa in tres factiones Ecclesia, cum aliqui Beco, nonnulli Iosepho, alii Arsenio mortuo adhærescerent. Andronicus natura mitis, ut tolleret scandala, Gregorium Cyprium provexit ad Cathedram: Sed eo consilio dissidia haud conciderunt. Tandem Adramyttii Synodus acta; placuitque post multa verborum certamina, cujusque opinionem libro consignatam in ignem mitti, divinumq; de ea experri judicium. Cujus charta incolumis transisset, ea pars vinceret. At ignis chartas omnes subito redegit in cinerem, *non sine derisu eorum qui Ecclesiam alieno tempore, nullamque ob sufficientem causam turbarent*. Itaque omnes Gregorio Cyprio assensi, interque se uniti, Becum & reliquos Pontificiarum partium, exilio aut dignitatum amissione damnarunt. Sed cum à contumeliis non abstinerent, Gregoriusque imprimis in Becum exulem, scriptis detonaret, nec aurem præberet mitiora monentibus, conspiratione Chilæ Ephesii, & Danielis Cyziceni, exutus honore est: qui Episcopi vicissim à suis clericis sunt dejecti. Substitutus Gregorio Athanasius eremi sectator, Episcopos ad suum quemque gregem pascendum abire jussit, eoque rigore homines, urbanarum amantes voluptatum, adeo offendit, ut quarto post anno eum repetere solitudines suas cogerent.

Imperator sub hæc persuasus à quibusdam, rei privatæ amantioribus, quam publicæ, classem destruxerat, qua hactenus imperium maris valide asseruerat Græcis, & adversus Francos, Græciæ insidiantes, littora defenderat. Nunc Tarraconensibus junctus matrimonio. Siculâ obtinẽtibus, nullũ esse amplius tanti apparatus usum judicabat. Classiarii partim Latinis locarunt suam operam, partim ad agros se colẽdos transtulerunt. Imperium exinde Græcorum cuivis insultationi patuit. Accessit mox aliud malum. Cum enim delatores suspectã fecissent Cæsari, fratris ejus Constantini munificentiam & comitatem, transgressus in Asiam Andronicus, commorantem apud Lydos germanum subito in carcerem detrusit, addito socio ei Michaele Strategopulo, qui hactenus fortiter cum Barbaris dimicarat.

ALBERTUS AUSTRIACUS. ANDRONICUS PALÆOLOGUS.

A. M. 5268. Christi 1298.

Albert. Argent. Annal. Henr. Steron. Felicis Fabr. Hist. Suev. l. 1. c. 13. P. Aemil. l. 8.

ALbertus ex veneno quondã altero captus oculo, principum suffragiis, & victoria de Adolfo parta firmavit imperium. Philippo Pulchro affinitate est junctus, sorore ejus filio suo Friderico desponsata. Carolus Valesii Comes, Pulchri frater, quicquid Flandriæ superiore bello occupatum non fuerat, Francis subegit: Pulcher à Flandris apparatissime excipitur. *Effusam lætitiam amoremque major mox luctus odiumque secuta.* Cum enim regius præfectus

ctus nobilitatem colendo, plebem onerando rebellioni fomitem subministraret, tanta infremuit seditione vulgus Flandrorum Burgensium, ut quem quisq; Francum hospitio acceperat, necaret. Pulchrum bello ulcisci conantem facinus, soror Eduardo nupta, Flandrorum protectori, de insidiis domesticis admonuit, inhibuit impetum, conatum disturbavit.

Plat. in Bonif. 8.

Bonifacius Papa Alberto erat infestus, quod se inconsulto imperii insignia sumsisset. Mortuo autem Iacobo Aragone, cum Robertus, Caroli Claudi filius, in Siciliam trajecisset, Catanamque cepisset, tantum subito bellum exortum est, ut tota fere Italia trepidaret. Nam Siculi Aragonensibus faventes, cõparata classe, Philippum Roberti fratrem bello superant, captumque in carcerem conjiciunt. Fridericus non Siciliam modo, sed & Calabriam recuperat armis. In Etruria vero adeo contra Pisanos Genuenses exarserant, ut & Liburnum caperent, incendioque everterent, & naves onerarias demergerent in fluminis ostio, ne Pisanis navigare amplius liceret. Et ne existimares, tum Deum cum hominibus pacem coluisse, tantus repente terræ motus exortus est, quantus nunquam: quo quidem multis diebus, per intervalla durante, plurima ædificia corruere. Instabat nimirum ferale seculum, quo solvendus è carcere Satanas, sursum deorsum omnia volutare cogitabat. Reati tum erat Pontifex, ubi rem divinam faciens, præ horrore defecit, casulamque ingressus delituit in ea aliquandiu, hiatum terræ pertimescens. Apparuit & Cometes, usitatus calamitatum nuncius publicarum.

Siffri. l. 2. Epit. Mart. Polon. in append. Coron.

Tum vero, quod nemini in mentem venerat, Bonifacius VIII, sibi redditus, lustralem annum (jubilæum vocant) instituit, largissimamque peccatorum omnium indixit veniam iis, qui sacra Romanæ urbis loca rite visitassent. Ibidem insolenti se habitu, Regem simul & Pontificem, prælatus duobus gladiis gessit. Tanta undique multitudo confluxit Romam, ut vix incedere per urbem amplam vastamque liceret. Venit & Carolus Valesius, ductaque Balduini, ultimi ex Latinis Byzantinorum Augusti filia, soceri jure, Augusti titulum à Bonifacio emendicavit. Præfectus ab eodem patrimonio S. Petri, legatusque in Etruriam missus est, ad novas ibi seditiones comprimendas. Nam à Gibellinis & Guelfis ad Albos & Nigros transierant. Valesius Florentinos continere non potuit, quo minus Albos, id est, Gibellinos ab urbe sua pellerent, interque eos Dantem Aligerium, Poëtam ingeniosissimum. Inde Carolus in Franciam ad Pulchrum fratrem revocatus.

In Asia Tartarorum opes rursus ingentes erant, anno millesimo trecentesimo. Cazanus pulso, ut diximus, Ægyptiorum Imperatore, Syriæ jura dabat. Religione noster erat, Armenii Regis filiam habebat in matrimonio. Cũ sederet ad fluvios Syriæ Damascenæ, cõperit Caydonem suum consanguineum in Persia moliri res novas. Ergo præponit Damasco, Capchicum, vel Caycaphum, Saracenum transfugam, Damasci quondam rectorem sub Ægyptio; Oratores ad Francum regem, Bonifaciumque Pontificem mittit, cum Latinis proceribus fœdus icturus, ut communi animo consilioque sacrum regnum recuperaretur.

Anno 1300. Krant. in Sax l. 8. c. 36. Marin. Sanut l. 3. p. 13. c 8. 10. Plat. in Bonif 8. P. Aemil. l. 8. Mart. Pol. in append. Id. nd d. 2 l. 9.

Nauel. gen 44. Mura Hist pap p 947. è Bochr. Coron. Monf. Gul. de Nangu. Ioan. Mar. de Schuf & Conc parte 2. c 18. Marsil. Patav. parte 2 in defensore pacis c. 20.

Ea spe inflatus Bonifacius, ad Pulchrum regem dat literas imperiosas, ac ni continuo sumatur bellum, minarum & fulminis plenas. Itaque datur in custodiam Episcopus Apamensis, solitus fando male de rege sentire. Pontifex eum dimitti imperat, Episcopos Francorum Romam ad concilium vocat. Vetuit Pulcher è Francia discedi. Majore accensus ira Bonifacius, Pulchrum nominatim execratur, jus ei regni abrogat, proceres sacramento solvit, diploma Narbonensi Archidiacono tradit vulgandum. Id priusquam coactis Lutetiam patribus recitaretur, Atrebas raptum igni dedit, facessere Archidiacono procul jusso. Philipp. Bonifacio scribit: *Sciat tua maxima fatuitas, in temporalibus nos nulli subesse.* Ipsi Bonifacio domi periculum conflatum. Petro Iacoboque Columnis Cardinalibus jus pilei rubri ademerat, quod Gibellinæ factionis essent. Illi vicissim malis eum artibus dicebant invasisse sedem, hæresisque & cædis reum. Pulcher quasi vacante sede, ad concilium appellavit.

Albert. Argent.

Ea re percitus Bonifacius, Philippum, ejusque regnum Alberto Imperatori subjicit, quem initio repulerat, Albertus nõ annuit, nisi hæreditarium sibi suisque fiat imperium. Ibi vero reputans secum curia Romana incrementa domus Habsburgicę subita, servitutem ex hoc verebatur, si cui familiæ perpetua lege Augusta dignitas addiceretur. Bonifacius etiam animo contemplatus, Elisabetam Augustam sororem esse Conradi uterinam, pertimuit ejus progeniei dominatum, quæ tantum Pontificiæ sedi certaminum procurasset. Sic spes elusa tam Pontificis, quam Alberti. Franci, per Atrebatis præcipitantiam, insignem accepere cladem ad Curtracum. Duodecim eorum millia cum nobilissimis ducibus perierunt, interque eos ipse Atrebas, cujus terras Otto Burgundus occupavit.

Anton. p 3 t. 20. cap. 8. Annal. Flandr.

Auxit Spiritus Flandrorum, quod Guido Comes eorum, spe veniæ & impunitatis proposita, eos redire in fidem Pulchri precatus, obierat, relictis filiis victoriæ autoribus. Audebant ergo & Hannoniæ Comiti inferre bellum, qui Hollandiam sibi Selandiamque usurparet, occiso dudum Florentino Hollando à suis, ejusque filio Iohanne sine liberis exstincto. Sed dum circumferunt bellum, incidunt in insidias, & altera post alteram affecti clade, has leges accipiunt, ut ducenta aureorum millia Guidonis filii Francis numerent. Robertus stirpis maximus in rem Flandricam patri succedat.

Plat. in Bonif. 8. Blond. d. 2. l. 9.

Interim Bonifacius, *principibus populisque terrorem potius, quam religionem injicere conatus, regnaque dare & auferre pro animi arbitrio*, auri sitientissimus, indignum suo fastigio, dignum factis exitiũ subiit. Sara Columna & Wilhelm. Rogaretus, quasi ad vulgandam Pulchri appellationem, in Italiam venerant. Admissi Anagniam à suæ factionis hominibus, Pontificem nil tale metuentem, in domo paterna capiunt, captumq; Romam perducunt, ubi quinto & tricesimo die post, dolore animi confectus, periit, anno potestatis IX. dictum de illo percrebuit: *Intravit ut vulpes, regnavit ut leo, mortuus ut canis.* Suffectus homini Benedictus XI. Pulchrum censuris absolvit, Columnios recepit in gratiam, intra mensem octavum veneno decessit. Creatus deinde post annuam conten-

Ranul. Pol. l. 7. c. 39. Fasc. m. Temp. Anton. p. 3. t 20. c. 9. & t. 21. c. 1.

ten-

tentionem Bertrandus Burdegalensis, Clemens v. vocitari voluit. Purpuratos excivit in Galliam, Lugduni Pontificatum iniit, tribus regibus cœtum celebrantibus, Franco, Anglo, Arragone. Dum pompa coronationis per urbem agitur, Ioannes Britanniæ dux ruina opprimitur muri, Philippus rex eadem debilitatur, Pontifex ex equo deturbatus, excussa tiara, longe maximi ex ea pretii gemmam amittit. Hoc omine in Galliam transiit purpurata cohors & Papatus, anno infelicis hujus seculi quinto, ibique ad LXXII. annos mansit. Tres Cardinales cum Senatoria potestate Romam missi, quorum auspiciis urbs atque Italia gubernaretur.

Anno 1305.

Interea desinente Christianismi regnantis millenario, Christianorũ in Syria principatus corruit. Saracenus ille, quẽ Cazanus Damasco præfecerat, amicior patriæ, ut putabat, quam benefactori, totam Syriam revocavit ad Sultani Ægyptii obediẽtiam. Malajus, Syriæ Prorex, in Mesopotamiam recessit. Sequenti anno, seculi illius altero, confluxerant ad recuperandam Syriam Armenii Cypriique: Sed Cazani ægritudine nihil agi potuit. Corruptis dehinc astu Sultani graminibus, atque inducta provinciis solitudine, penuria conflictabantur Christiani pabulorum. Gotholosa quoq; Cazani legatus, adversus Damascenos male dimicabat. Inter hæc moritur ipse Tartarorum Imperator, ejusque frater Campanda, vel, ut Haythonus Armenius, istius ævi scriptor, eum nominat Carbaganda, haud diutius Christianã coluit fidem, quam mater ejus vixit. Ea defuncta, Mahumetanis se adjunxit, quorum vires augeri perspiciebat indies. Anno sexto hujus ævi Cyprii proceres (Tẽplarii erant) Henrico regi abrogarunt imperium, gubernatore de se constituto, qui velut relegato in Armeniam rege, quadrienno post à quodam familiarium est interemptus. Percrebuitque eo tempore, Templarios ad Saracenos defecisse. Quamobrem passim cremati sunt, qui comprehendi potuére: eorumque bona partim Rhodiis militibus, (hi Hospitalarii erant) qui insulam paulo ante occupaverant, partim Papæ & Pulchro regi, partim novis religionibus cesserunt. Oborta & Fratricellorum hæresis, qua mares & fœminæ in omnem provolvi libidinem ferebantur, qui in Alpibus armis sunt Pontificiis oppressi.

Marin. l. 3. p 13. c. 10. Hayth. Hist. Orient. c. 43. 44.

Mar. Pol. Platin.

Fuerat virgo quædam Anglica, inauditæ autor hereseos, quæ Spiritum Sanctum se esse afferebat, in salutem mulierum incarnatam, baptizabatque fœmineum sexum in nomine partis, & filii, & suo. Hæc cum vita exiisset, Mediolanum deportata & combusta est.

Annal. Colm.

Albertus sub hæc Cæsar, cum Rhenanis Præsulibus gerebat bellum, iniquas eis imputans vectigalium in Rheno fl. exactiones. Moguntinus etiam Rodolfum Bavarum, qui fratrem possessionibus expellebat paternis, defendere ausus frustra fuit. Cæsar & Ducem Rodolfum in ordinem redegit, & expugnata Binga, Moguntinum aliosque præsules, imperata facere compulit.

Albert. Argent.

Per Hungariam, exstincto Andrea rege, Carolus, Claudi Siculi nepos, & Robertus Caroli patruus, & Venceslaus Bohemus de regno contendebant. Magnates Ottonem elegerunt Bavarum, qui à Transylvano captus, uxoris ejus beneficio

evasit ad suos. Albertus Carolum traduxit in regnum, qui pluribus procerum ejectis, æmulis suis prævaluit.

Siffrid. lib. 2. Albert. Arg. Cum Wenceslao II. affine suo, super terris quibusdam dimicatio Alberto grandis fuerat. Venceslaum paulo post exstinctum, sequitur filius Wenceslaus III. in cubili suo ob turpitudinem occisus, filioque Alberti Rudolfo regnum Bohemicum traditur, cui vidua Venceslai II. matrimonio copulatur. Barones designaverant Henricum Carinthium, Cæsare inconsulto. Ille, cum Rodolfus sine prole periisset, regnum sibi iterum vindicabat. Albertus contra suis id asserere molitus, inter apparatus hosce à Iohanne, Rodolfi fratris sui filio, quod Kyburgum, aliaque ejus bona diutius pro tutore teneret, prope Scafhusium interficitur. Anno præcedenti MCCCVII, Dicemannus, Marchio Misnensis, à sicario Lipsiæ in templo erat confossus, quem ei Adolfi regis patruus Philippus immiserat. Eoque tempore Helvetii fœderis sui initia ex Austriacorum injuriis cepere. *Aeneas Sylvius Hist. Bohem. c. 30. Felicis Fabri l. 1. Hist. Suev. c. 13.*

Raimundus Lullius, ex mercatore Eremita, admirandas adinvenit artes, quas ut cœlitus revelata persuadere conatus mortalibus, multis delirandi materiam præbuit, ut & Ioannes Scotus nimiæ subtilitatis. *Ioan. Maria l. 15. de rebus Hisp. c. 4.*

In eadem tempora Nicephorus Callistus, Siffridus presbyter, Henricus Stero historici incidere.

Andronicus Græcorum Augustus, Caroli Valesii filiam, Michaeli suo filio, quem Cæsarem creaverat, oblatam repudiavit, perque Theodorum Methochitem & Ioannem Glycyn legatos, Armeniorum ei regis despondit sororem. Ioannem Sozopolitanum creavit Patriarcham Byzantii. Turcas tum primum Mæandrum flumen transgressos, per Alexium Philantropenum, & Lebadarium Ioniæ rectorem repulit. *Niceph. Greg. lib. 6.*

HENRICUS VII. LUCELBURGIUS, ANDRONICUS PALÆOLOGUS.

A. M. 5278. Christi 1308.

TRucidato Alberto Cæsare, Proceres Germani contrariis studiis scindebantur. Philippus Pulcher non tantum aboleri Bonifacii VIII memoriam, sed & transferri Augustam potestatem à Germanis ad Gallos contendebat. Clemens V. ea de causa Avenionem, Provinciæ urbem, quæ Roberti Italiæ regis erat avita possessio, se contulit, ne in potestate Pulchri esset. Inde properatis Epistolis maturari electionem, atq; Henricum Lucelburgium creari Cæsarem curavit. Adjecta à Pontifice lex, ut intra primum biennium, ad motus Italiæ compescendos, Romam novus Cæsar properaret. Civitates enim Cisalpinæ, præfectos urbium suos in Dominos commutaverant, Verona Scaligeros, Mantua Passerinos, Patavium Carrarienses. Veneti Ferrariam, Florentini Pistorium expugnaverant. *Albert. Argent. Conrad. Vecer. de Henrico 7. Plat. in Clem. 5. Mornè. Thom. VVals. Chron. Hist. Pap. p. 560. &c. Anton. p. 3. t. 21. & 2.*

Henricus fratris sui Balduini, Trevirorum præsulis opera, Cæsar lectus, Albertum & Adolfum, decessores suos, uno die Spiræ sepelivit.

Tenax majestatis quam gerebat, Argentinensibus legatis privilegia suæ civitatis innovari petentibus, nihil respondit, quod dominorum suorum jussu se venisse dicerent. At cum mutatis verbis præfarentur: Cives vestri Argentinenses hoc orant: benigno eos prosecutus est responso. Eberhardum Comitem Wittenbergicum, non satisfaciente

de

de contumacia in aliquot imperii subditos, cujus reus agebatur, ditione sua expulit. Percussores Alberti Cæsaris, lata sententia, capitis damnavit, quorum nonnulli lentis, aliqui subitis casibus interiere.

Frid. Marchioni, cui cum Adolfo & Alberto de Thuringia Misniaque certamen fuerat cruentum, avitas confirmavit possessiones. Lusatiam regno addixit Bohemico, idque filio suo Ioanni per conjugium Elisabethæ, Wenceslai filiæ, armis acquisivit, expulso Carinthio. Frid. Austriaco Austriam, ob quam quinque reges periisse ferebantur, contulit pene invitus.

Aeneas Sylv. Hist. Boh. c. 31.

Vituperasse fertur proximorum Cæsarum ignaviam, qui Italiam intrare nō ausi, decus ibi imperii corrupissent. Quare exercitum eo duxit, sperans velut exule sede Romana, imperii majestatem sanctius omnes culturos. Sed exitus docuit, Henrici Spiritus Pontifici nimios visos, qui statim cum novo Apuliæ rege Roberto, Claudi filio, consilia contulerit arcana, quibus Cæsareos impetus coërceret. Ea re freti Florētini de recipiendo in urbem Cæsare, tunc se deliberaturos responderunt, cū propius accessisset. Cisalpinarum tamen legati civitatum, honoris officiiq; causa, obvii statim fuere. Mediolanum duæ factiones, ut omnia ubique, distrahebant. Vido Turrianus Guelphorū. Matthæus Vicecomes Gibellinorum principes erant. Sed tunc Matthæus domo exactus, inopem sollicitamq; agebat vitam. Ad Astam Cæsari venienti occurrit: quo ingens vis exulum, spe patriæ recuperandæ, confluxerat. Pergitur Mediolanum. Anno ejus seculi undecimo ferrea ibi corona redimitur Cæsar, aurum coronarium exigit, magna plebis querela.

P. Aemil. l. 8.

Insurgitur in caput Cæsaris, nec deest occasioni Turrianus. Sed revocatis, qui in suburbiis tendebant, Germanis, cæsi Mediolanenses, vicariusque cis Matthæus impositus. Cremonenses, funibus collo insertis, pacem coacti petere. Brixam ingenti obsessam exercitu, quanquam à Guelfis omnibus defenderetur, Henricus subegit, transfosso tamen apud eam sagitta fratre Valramo, plurimisque peste absumptis. His vicinorum calamitatibus perterriti Mantuani, Veronenses, Vicentini, Patavini, Tarvisini, Veneti, mandata Imperatoris fecere. Qui Placentia Genuam profectus, Beatricem ibi Augustam amisit. Pisas classe delatus, Ioannem Austriacum, isthic repertum, carcere damnavit perpetuo. Per Wernerum Hohenburgensem multas de Longobardis victorias tulit. Igitur Papa, Philippus & Robertus Reges, simul exterminium fortissimi principis spirabant. Robertus Romam præoccupavit, Vrsinorum factione adjutus. Columnii intromiserunt Henricum, purpurati cum legati tertia corona exornarunt. Romani omnes in verba ejus adacti. Tum vero neque assurrexit amplius Cardinalibus Imperator, neque ad mensam eos invitavit, indictoque tributo, fremitum facile populi movit. Tumultu exorto Tibur, inde Pisas regressus, Roberto diem dicit. Vbi ea venit, absentem sacri imperii hostem judicat, majestatis damnat: Regni nomen, jus, insignia ei abrogat. Hoc decretum deinde Clemens Pontifex irritum pronuntiavit, cognitionem causæ ad se pertinere contendens.

Albert. Argent.

Idem Clementinas, ut vocant Constitutiones sanxit, à successore ejus Joh. XXIII editas, Pontificii regni robur.

Imperator, assumpto in fœdus Siciliæ rege Friderico, Calabros, Apulos, Lucanos, Picentinos, Campanos, magno terrore perculit. Cũ in Florentinos & Lucenses copias duceret, occupato Bonitio, ad Bonconventum substitit, in itinere morbo implicitus. Ibi superante magnitudinem animi vi morbi, haud dubia veneni suspicione decessit. Virus sacro calici, Florentinorum, ut volunt, conductu, miscuerat Bernhardus Monachus Prædicator, perque ultimum scelus & inauditum, columnam magnanimitatis & justitiæ, florem germinis Germanorum, ut est apud Albertum, subvertit. Sunt, qui sacrilegum parricidam vivum postea excoriatum ferunt. Henrico in quintum annum imperium fuerat. Germani eo orbati, Italici belli consilio destitere. Cum eo vigor Germanici imperii apud Transalpinas gentes concidit: eodemq; tempore, cum paulo post Clemens V. interiisset, de pontificio apice purpuratos, de Augustali principes Electores longa & feralis incessit cõtentio. Suitenses, Vrienses, Vntervvaldenses, qui Veterum Helvetiorum terras colunt, excusso Austriacorum jugo, in libertatem se vindicarunt. Leopoldus Dux haud exigua ab iis clade affectus, fædusque Helveticum Lucernensium Turigensiumque accessione roboratum.

Cusp. in Henr. 7. Avent. l. 7. Albert. Argent. Paral. Vrps. Chron. Belg. Navelgen. 44 Pand. Coll. l. 5. Hist. Neap. Bilib. Pirckh. l. 1. belli Helvet. Niceph. l. 6. Georg. Pach. l. 9. Georg. Phran. l. 1. c. 8. 9. 26.

In Asia res Christiana partim intestinis, partim externis Turcarum armis afflicta, pessum ivit. Hucusq; Alexius Philanthropenus & Libadarius, Ioniam & ulteriora Asiæ feliciter defenderant, repressis furoribus Turcarũ, quibus Othomanus quidã Ertugulis filius, Carmaniç antea regulus, manu & consilio promptus, cœperat præesse. At quum Alexius à Turcis suique juxta coleretur, subveritus Libadarius ejus potentiam, calumniis effecerat, ut minime cogitatum antea scelus, defendendi sui causa admitteret Philanthropenus, & Augustalia sibimet capesseret. Tardiorem in exsequendo eo consilio oppressit Libadarius, corruptisque custodibus, captum excæcavit. Sic magna Turcis janua exercendæ tyrannidis aperta. Etenim Andronicus, suspecta jam suorum omnium fide, Alanos (qui & Massagetæ) Scytharum fugientes imperia, accepit in fœdus, eorum opera Turcas debellaturus.

Horum adventum ingens præcessit terræmotus, futurarum prænuncius cladium. Illi enim ex Transistrianis partibus in Asiam perducti, & jussu Cæsaris, gravi subditorum incommodo, armis instructi equisque, quos defendere debuerant, tanquam hostes spoliarunt. Insuper à Turcis fusi fugatique, depopulatis undique agris, per Hellespontum in Europam trajecere, quasi ea de causa duntaxat è Scythia acciti venissẽt, ut Turcis maturius iter ad mare præmonstrarent. *Neq; enim probabile erat, rem bene gesturos eos, qui lacrymas & execrationes pro viatico secum abstulissent.* Andronicus eorum cladem edoctus, Magnesiæ se tenuit. Quo mox Byzantium reverso, Turcæ descenderunt ad littus, omnibus fere terris ad oram usque Lesbiam occupatis. Eodem tempore, Veneti Byzantini, suorum damna prætexentes, apertè illuserunt Andronico, & quod classe careret armata, domos civium spoliare, onerariasq; naves

Niceph. Gregor. lib. 7.

naves in ipso ejus conspectu diripere sunt ausi. Quibus rebus tumidiores ferocioresque facti Turcæ, provincias Asiæ inter se diviserunt. Satraparum potentissimo Othmano, Olympi confinia & Bithynia obvenerunt. Sorte, Halisurio Carmania Phrygiaque, Hellesponto finitima Calami, aliis regiones aliæ. Oblata tamen mox Andronico alia hostes reprimendi occasio.

Niceph. Gregor. l. 7. Laon. l. 1. Cælius Aug. Curio l. 3. Hist. Sarac.

Ronzerius seu Rogerius, Catelanorum Aragonum dux, qui Frederico regi in Sicilia militaverat, compressa Caroli ambitione, & fœdere inter duas regias icto, pervagatus fuerat Oceanum, & è piratica quæsierat opes. Tunc Constantinopolin profectus, Andronico suam obtulit in Turcas opem, honoratusq; ab eo, & in Asiam missus, Turcas in veteres submovit terminos. Sed vetitus ulterius ire miles, cum stipendiis fraudaretur, ex amico se hostem præbuit Asiaticis, primoque Asiam, deinde & Thraciam fœdissime devastavit. Græci, per insidias cæso Rogerio, quam sopire voluerant, accenderunt acrius seditionem. Auxiliares Turcæ, qui dudum Græcis militaverant, pars factionis Catelanicæ facti. Catelani in Thessaliam delati, pecunias extorserunt proceribus. Inde cum Athenarum ac Bæotiæ princeps transitum eis intercluderet, conserta cum eo manu, ipsum exercitumque ejus occidione occiderunt, ac mox Athenis Thebisque potiti, in media consederunt Græcia. Turcarum pars ad Cralem Serviæ principem se contulit, pars in Asiam reducenda à Græcis, postquam insidias sibi tendi intellexit in Chersoneso, ob manubias, de Græcis ablatas, contraxit auxilia popularium. Res acie disceptatur; victi à Turcis Græci. Michael Andronici filius, ornamenta Imperatoria amisit, quæ ludibrio Turcis fuere. Sic res in Asia Europaque corruptæ, dignitas Imperii conculcata, Magogicæ & aliæ gentes, impulsore iterum Satana, quemadmodum ante annos mille, Ecclesiam circumsedere, & oppugnare undique cœperunt: quarum potestas ex hoc tempore invaluit indies, Christianismus in deterius vergit. Imperium utrobique, & in Oriente, & occiduis in partibus, in contemptū venit. Romanensium nugæ & ambitiosæ artes orbē Christianum implevere. Sacros Syriæ & Palæstinæ locos exinde Barbarica tyrannis insedit. Turcæ tam effuse populati sunt Thraciam, ut Constantinopolitanis toto biennio vix porta exire liceret. Apud Gallos Templarii falsis, ut volunt, Pulchri criminibus circumventi, ignibus deflagarunt. In regias eorum opes Pulcher involavit.

Append. Mart. Poloni. P. Aemil. l. 8. Anton. parte 3 tit. 21. cap. 1.

Pulcher, mortua uxore Ioanna, Navarræ regina Ludovicum filium, Pampelonem missum, coronandum curavit. Nurus regis omnes probri causam dixere. Ioanna, Philippi uxor absoluta. Margarita Ludovici, Blanca Caroli, flagitii convictæ. Adulteri verendis convulsis, cute nudati, unca tracti, reste tandem suspensi, pœnas infessi illustris tori graves illustresque dedere. Ludovicus, adultera in carcere exstincta, Clementiam Roberti Apuli sororem duxit: Carolus Ioannem, Henricei Imperatoris, Eburonum Comitis filiam. Pulcher per venationem excussus equo, mortuus anno ejus seculi tertio decimo, quo & Henricus VII decesserat.

Hic noni libri, quo feliciora Christianismi tempora depinximus, finis

finis esto ni graviora deinceps mala, haud sine animi cruciatu dicturi, quum & Turcæ præcipua orbis terreni spatia, latitudinem terræ, ut vocat Apocalypsis, occupaverint, oppresso iis in locis, aut exstincto Christianismo: & doctrina salutari Iesu Christi in ipsa Ecclesia oppugnata, & propemodum deleta sit, omnium vitiorum sentina naviculam Petri inundante.

Apoc. 20. 9.

Durandus Mimatensis Episcopus de Ecclesia reformanda bene, sed irrito conatu scripsit. Dantes quoque Aliger, & Arnoldus Villanovanus, maximā in Ecclesia corruptelam agnovere. Dantes Pontifici nullā esse asseruit creandi Cæsaris potestatem.

Durandus de Concil. celeb. Morn. Hist. Pap. è Dante & Vill. p. 972. &c. Dantes l. 3. de Monar.

Liber X.

Continens Seculum ultimum Ecclesiæ obsidionem patientis à gentibus, præsertim Gogo & Magogo.

HActenus viguit per Asiam & Europā Christianismus. Quanquam turba Mahumetana occidit multos, potiori tamen semper loco Christiana res stetit, melioresq; terrarum orbis provincias & urbes tenuit. Multi quoque de belluæ Romanæ superstitionibus, characteribus, authoritate, potentia, omnique ejus nomine & valore triumpharūt. Græca Ecclesia Romani Pontificis dominatum sprevit. Imperatorum, invitis ut plurimum Papis, maxima per Italiam, Galliam, Germaniam, autoritas habita. Tartari etiam, Armenii, Russi, Christum Dominum coluere. Turcarum nationes prædationibus magis, quam stabili potentia insultarunt Christianismo. Non pauca illorum millia sacro fonte tincta, pro ipso Christo depugnarunt.

Apoc 20. 3. 4.

Sequitur seculum infelix, malum, triste, turbidum, ultimorum ultimum. Rara dehinc per universam Asiam Christianismi habitacula. Totam hanc mundi partem latissimam Scythicæ gentes implent. *Adscenderunt in latitudinem terræ*, ut prædixit Apostolus. Mox Europæ præcipua occupāt, ipsum imperii Christiani oculum tollunt, Constantinopolin. Alteram mundi metropolin, eamque vetustissimam, Romam, Papa tenet, exclusis inique Imperatoribus: firmam ibi superstitiosi dominatus sedē figit, imperium exercet in reges terrarum. Testes Christi ferro inique oppugnat, vincit, occidit. Græca Ecclesia perpetua obsidione premitur Turcarum. Imperatoribus Teutonicis vix per Germaniam integra autoritas manet. Tartari Mahumetum venerantur. Armenii, Russi & remotiorum terrarum Christiani, plus superstitionis & nugarum, quam religionis habent. Turcarum vires valido stant talo, & semper res Christiana diminuitur. Plerisque in mundi partibus, ne mutire quidem veritati Christianæ licet. Solutus è carcere suo Diabolus, pertinacius astutiusque Ecclesiam Christo obsidet, quam unquam regnante Ethnicismo fecit. Hæc nobis deinceps cursim contēplanda, ut Dei veritas & potentia in suis elucescat, Dæmonumq; malitia in pravo hoc mundo agnita devitetur, obsidentique Satanæ repugnetur constanter, ne locum sanctis in

Niceph. Georg. l. 7. Hist. Rom.

Apoc. 20. 9.

Marsil. Pat. V. defens. parte 1. c. 19.

in cordibus reperiat. Igitur Orientis Imperatores mihi posthac erunt, non qui laceras imperii ruinas apud Græcos possident, sed qui florentissimas Asiæ provincias ad nutum circumagunt, ipsamque tandem arcem doctioris mundi expugnant, habétque Constantinopolin. Eorum primus fuit, ut constat, Turca Othomannus, rerum potitus maxime, quum, qui auxiliares antea Andronico fuerant, Turcarum exercitus Christiani, ipsam urbem regiam, totamque Thraciam incursarent. Itaque tunc Imperatores erant

Niceph. Gregor. l. 7 p. 113 & seqq.

LUDOVICUS IV. BAVARUS, & OTHOMANNUS, & mox ORCANES, ejus filius.

A. M. 5284. Christi 1314. Albert. Argent. an. 1314. Plat. in Clem. V. Anton. p. 3. t. 21. cap. 4.

Lucemburgensi mortuo, diversa Electorum studia fuere, nonnullis Fridericum Austriacum, majori parte Ludovicum Bavarū probante, unde gravium bellorum semina enata. Eodem tempore, cum sedes Romana ultra biennium vacasset, Iacobus Cadurcensis, Portuensis Episcopus, se tandem ei, ut sequester litium, suamet sententia imposuit, Iohannes tertius & vicesimus dictus Platinæ, & aliis, qui Iohannam VIII Pontificem agnoscunt. Apud Francos Philippo patri successerat Hutinus Ludovicus x, cui brevis ævi regnum fuit.

T. Æmil. l. 8.

Altero enim anno decessit, Clementia uxore gravida: unde natus Iohannes, octo tantum dies vixit; Philippus V cognomine Longus, Frater ejus, & ventris procurationem, & infantis tutelam gessit. Reliqua erat Hutini sobolis Iohanna, ex Roberti Burgundiæ ducis filia procreata, cui avunculus regnum asserebat deberi. Sed Francorum proceres legis Salicæ hæc verba defendebant: *In terram Salicam mulieres ne succedant.* Longus rex nemine ultra contendente salutatus, trium filiarum maximam Ottoni Burgundo despondit, alteram Ludovico Flandro, tertiam Delphino Viennensi. Delphinos enim suos principes Allobroges vocitabant. Anno ejus seculi XXI Rex Longus obiit peste, 1321. nulla ex se virili prole. Frater ejus Carolus Pulcher suscepit regnum. Pestilentia hæc fraude humana potius, quam vitio cœli sævire credebatur. Iudæi, gens pervicax, ac execrabili in nos odio furens, cum ab Hutino recepti essent, ut bona sub Pulchro, patre ejus, direpta ulciscerentur; accepta ab Turcis pecunia, elephantiacis, qui stipe mendicanda vagi victitarent, persuaserant, venena in puteos spargere. Eorum quam plurimi comprehensi. Quæstione habita, de confessis supplicium sumptum. Iudæi quoque in custodiam alii alio divisi: ex quibus multi suis morientes manibus, ludibriis se suppliciorum subtraxere.

Chron. Belg. magnum. Chron de Ioan. R. Boh. c. 10.

Anno XVI ejus seculi dira fames, & Cometa, extrema quæque mortalibus minabantur, cum Ludovicus Imperator Rodolphum Palatinum fratrem suum, quod Friderico Austriaco studeret, ditione avita expulit; qui in Anglia est defunctus. Successit ann. XVII, qui millesimus ab eo, quo Constantinus Magnus, victis tyrannis gentium, gubernaculis mundi à Christo, Satana depulso, est admotus. Tunc ad Essingam infestis aciebus concurrunt Ludovicus Bavarus & Fridericus Austriacus Cæsares, Consobrini; vix usquam pertinacioribus animis pugnatū. Extractum in atram noctem cer-

Anno 1316. Annal. Henrici Rebd. Henrici Steronis Annal. 1317. Albert. Argent.

Chron. Belg. certamen, tanta utrinque clade, ut neuter sibi victoriam arrogaret. Fridericus Estingensi obsidio inhæsit, à quo eum Ludovicus diversione abstraxit belli. Nulla non calamitas premebat interim Germanos, Ludovico favebant Ioh. Rex Bohemiæ, Trevir, & Moguntinus Electores. Fridericum Coloniensis, Saxo & Palatinus adjuvabant. Brandeburgicus Legatus Ludovicum, inscio domino elegerat, ob id domi inedia interfectus. Ludovicus Aquisgrani à Moguntino & Treviro, loco quo debuit, sed non à quo debuit: Fridericus Bonnæ à Coloniensi, à quo debuit, sed non loco, quo debuit, erant consecrati. Inferioris Germaniæ civitates Bavarum, Argentina & superiores Austriacum sequebantur, sed valescente Bavari parte, Argentina ad eum transiit. *Plat. in Ioh. 23. Henric. Rebd. Blond. d 2. l. 10.* Negotiationes, quibus crescunt civitates, jam totæ propter infesta itinera cessabant. Omnibus malis, bello, fame, seditionibus, latrociniis, Germania vexabatur. Ioannes Papa, neutrius Cæsaris amicus, utrumque regem appellando, ex illis dissidiis, autoritatis venabatur & potentiæ incrementa. Dividebat Episcopatus, alios divisos redigebat in unum, mutabat in Abbatias Episcopatus, vicissim in Episcopatus Abbatias, novas dignitates, nova collegia instituebat, constituta invertebat. Clementinas confirmabat traditiones, mādans doctoribus, ut publicè prælegerent librum. Novum creabat militum ordinem, in Lusitania adversus Saracenos dimicaturum, cui Templariorum in Hispania opes attribuit. Thomam Aquinatem Divorum addidit gregi. Declaravit edicto hæreticos, qui affirmarēt, Christū & Apostol. nil proprii habuisse.

Cum octennio inter se vario Marte dimicassent Cæsares æmuli, Bavariæque imprimis & provinciæ Rhenanæ ægrescerent cladibus continuis, tandem in agro Salisburgensi, absente Leopoldo, Friderici fratre, consertæ sunt validæ manus. *Cuspin. Frider. Palat.* Fortissime pugnavit Fridericus, L amplius sua manu confodisse milites fertur. Sed superveniente cum recenti exercitu Friderico Norimbergensi, victus captusque cum Henrico fratre Austriacus, Ludovicus solus rerum potitus est, princeps eo fastigio haud indignus, si citra ambitionem & clades publicas id assequi potuisset. Accidit ea strages Austriacis, anno liberationis humanæ XXIV post M CCC, festo Michaelis die, quo ante annos L, Rudolphus auctor illius stemmatis, lectus Cæsar fuerat.

Leopoldus ex hoc casu semper tristis, Badensi Marchione & Civitatibus aliquot subnixus, nihil non liberandi causa fratris tentabat. Egit & cum Necromantico, ut Dæmon sub habitu viatoris Fridericum educeret custodia. *Albert. Argent.* Sed *cum venisset ad eum execrabilis viator, precibus se Deo commendavit princeps egregius, atque tam fœdi liberatoris gratiam est aspernatus.* Ergo armantur in Ludovicum, Pontifex & Carolus rex Francorum. Francus imperium ambit, Papa in Bavarum dira & execrationes jaculatur. Sed Germani, spretis hisce artibus, Ludovicum jam sequebantur, id agentes interim, ut custodia Austriacus exiret. Quod & factum, triennio exacto, ea lege, ut uterque, quoad viveret, regio uteretur titulo; Fridericus vero Italiam non intraret, quod & sancta fide servavit. Sic restituta fuisset pax Reipubl. nisi & Leopoldus,

dus & Bohemiæ rex Iohannes, partiū studia armis fovere perseverassent. Leopoldus variè debacchatus per Alsatiam Helvetiamque, insania denique correptus, sine pœnitentia obiit. Iohannes autem Bohemus, & Carolus Hungariæ rex, cum altero Friderici fratre Ottone, Austriam rapinis & incendiis pervastabant. Paulo post Otto, hinc & Fridericus, amatorio, ut ferunt, poculo tabefactus, interiere, anno XXX. seculi istius. Ludovicus Alberto Contracto Austriam, Styriam, & Carinthiam contulit, eaque re Bohemum, cujus filius Carinthiam matrimonii lege tenebat, vehementer offendit. Auxitque iras, quum Margaretam Tyrolensem, filio Bohemi impotenti nuptam, suo sociaret filio Ludovico, quem Marchionem Brandenburgensem creaverat, eique Tyrolensem hoc pacto compararet Comitatum. Papa vero Iohannes Cæsari jam Victori litem intenderat, quod minime à se cōfirmatus, nomen vimque Imperatoriam usurparet, quodq; Vice Comiti Mediolanensi adversus Guelfos auxilia submitteret. Etenim Henrici VII. virtute, Gibellinorum in Italia partes revaluerant, quibus Bavarus haud obscurum impendebat favorem, uti & quibusdam Minoribus, quos Papa diris insectabatur. Fraterculi hi vocabantur, *purpuram, opes, dominatum, à Sacerdotio aliena esse prædicabant.* Christum & Apostolos non exemplum modo, sed & legem hanc successoribus dedisse. Hanc sententiā Iohannes Pontifex impiam censuit damnavitque. Illi vicissim Pontificē hæresi laborare, novumq; creandum contendebant. Wilhelmus Occamus Minor, cum Augustorum jura copiose tutaretur, Ioannē hæreseos, aliorumque criminum coarguit.

Vita Caroli I.. Cusp. in Ludov. Annal. Henrici Rebd. P. Aemil. l. 8. Chron. Aula regia Avent. l. 7. Anton. parte 3. tit. 21. c. 5. Marsil. Patav. in defensore pacis parte 2. c. 25. In Extravag. Ioh. 22. Tit de verborum signific. c. 1. 2. 3. & cap. cum inter nonnullos.

Ludovicus anno ejus seculi XXVI Tridentum progressus, obvios habuit rectorum Longobardiæ legatos. Miserant eos, Galeatius Vice Comes Mediolanensis, Canis Scâliger Veronensis, Castrutius Lucanus, & alii Italici Gibellini, quos Pontificis legati vexabant. Corruerunt apud Bononiam & passim Pontificii pugnatores. Itaque magnifice exceptus Mediolani Cæsar, secundam ibi de more coronam accepit. Sed cum aurum à civitate exigeret coronarium, Vice Comites sibi adversantes movit imperio, quos tamen postea restituit. Pisanos in potestatem redactos, Castrutio jussit obedire. Ibi pestilentia exercitum vastavit.

Papa execratus Ludovicum, mandavit Electoribus, ut alium crearent Imperatorem. Sed Iohannes Bohemiæ rex ejusque patruus Balduinus, Trevirorum Præsul, illa consilia disturbarunt. Ludovicus perrexit Romam, invitatus à populo & principibus, ubi tertia redimitus corona, autoribus præsertim Stephano & Sarra Columnis, Petrum Corbarium Reatinum insignibus Pontificiis exornavit, hominem *majoris, quam sanctioris literaturæ*; at ad res gerendas non ineptum. Illi Nicolai V nomen inditum, a quo denuo Cæsar coronatus. Si statim in Apuliam movisset, eam Roberto, Pontificias tuenti partes, adimere potuisset. Sed moram trahendo in urbe, & muniendi sui spatium hosti præbuit, & civibus oneri fuit. Quare discedere coactus in Thusciam, dum Florentinos obsidere parat, morte impeditur Castrutii: Inter Castrutii filios & Lucanos, cum pactum conveniret, abstulit juveni-

Annal. Henrici Rebd. H. Mutius in Chron. Germ. l. 24 Ioan. Marius de schism. 21.

 veni-

venibus civitatis dominium, Accium Vicecomitem Mediolanum remisit, Antipam reliquit Pisis. Marcus, frater Galeatii, Luca potitur, quam tamen mox milites Spinolæ cuidam Genuensi vendidere. Quam ob rem Ludovicus, vacillantem veritus Italicorum fidem, cum diceret, *Cæsares multos veneno, paucos ense ab Italia abactos*, revertitur in Germaniam, re omni, quam susceperat, infecta, nisi quod civitatibus Procuratores dedit, Vicarios nomine, re dominos terrarum. Eo digresso, Bonifacius Pisanus Comes rem gratam Iohanni facturus, antipapam Nicolaum Avenionem (ubi tum curia erat) perducit. Ibi ejurato honore, in carcerem conjicitur Pseudonicolaus, vitamque in ærumnis absolvit.

Cusp. Lud. IV.

Niceph. Gregor. lib. 8.

Dum illis Occidens factionibus quassatur, Oriens conculcatur à Turcis, Byzantinus principatus indies imminuitur.

AndronicusIunior, senioris nepos, flagitiosam agebat adolescentiam, nocturnis grassationibus rivales suos persequebatur. Factum casu, ut dispositi milites, dum genio heri obsequuntur, fratrem ejus Manuelem lethali telo transfixerint, hunc de Andronici rivalibus esse rati. Eo infortunio adeo consternatus est Michael Paleologus patere utriusq;, Thessalonicæ tum degens, ut præ mœrore vita abierit. Andronicus interim senior avus, altum mente dolorem concipit, & de redigendo in ordinē nepote, consilia agitat. Erat eidem nepos è Constantino filio spurius, nomine Syrgiannes, cui multum tribuebat. Hic avi consilia adolescenti denudavit, fecitque, ut adjunctis sibi Iohanne Cantacuzeno & aliis, Thraciam per illos clanculum occuparet, Senex interim objurgatum convictumq; de flagitiis nepotem, carceri volens mancipare, à Theodoro Metochita persuadetur, moram consilio interponere, quod instante Carnisprivio, lautioribus dediti conviviis cives, facile in seditionem proruere solerent. Quo tempore ex equo ad parietem depicto clarissimus resonuit hinnitus, malorum impendentium, uti & olim, prænuncius.

Elapso igitur quadragesimali jejūnio, vocatus denuo in senatum nepos, jurejurando adigitur, de non struendis vitæ, aut imperio avi insidiis. Sed illum conjurati adeo in diversum egere, ut & impunitatem illis per Metochitam, Andronici generum, auderet postulare. Ea audacia ingemiscens senior; aperte fassus est, *sua ætate & imperii majestatem & pietatem Ecclesiis obiisse*, atque comprehendendi nepotis consilium Gerasimo Patriarchæ, qui Iohanni Glycæ successerat, aperuit.

Niceph. l. 8. p. 142

Antistes male tegens arcanum, accurrit ad juvenem, exponit periculum, accelerare fugam suadet. Itaque nocte Paschali profugit Andronicus Adrianopolim, anno mundi (ut Græci corruptis è libris putant) 6829, secundum Hebræos libros 5327, salutis anno MCCCXXI. Ibi in castra delatus Syrgiannis & Cantacuzeni, colligit militem, & avo bellum facit. Seniorem oderant subditi, per bella Turcica continuis exactionibus & tributis pressi, atque tum maxime in perpetuam classem adversus Turcas annui census poscebantur. Quare junior, pronunciata per urbes & pagos immunitate, totam fere Thraciam Macedoniamque ad se traxit, in eumque egit terrorem avum, ut

A. C. 1321.

Thra-

Thraciam addiceret fœdere nepoti, sola Constantinopoli & Macedoniæ parte sibi retenta. Quo tempore Turca, animadversa imperii labe, classes ædificare, & mare ingredi cœperunt, idque adeo impune & magno numero, ut Thraciam quoque & Macedoniam incursarent, magnasque clades majoribus cumularent. Vnde factum, ut exhausto fisco, veterum Imperatorum ornamenta venderet Andronicus, urgente inopia. Sub quod tempus primum visi sunt Byzantii funambuli, & alii curiosarum simul, mirabiliumque artium ostentatores, qui ex Ægypto profecti, theatrumque sibi terrarum præstituentes orbem, suis plerique technis consumpti sunt. Paulo post Syrgiannes indignatus, se consortem potestatis non fieri Andronico juniori, ad senem transfugit, speique illum implet fore, ut universum recuperet imperium. At junior, ficta avi morte, ad ipsa Constantinopolis suburbia promovet exercitum, incensus & matris suæ Xenes infortunio, quam Constantinus Despota Thessalonicam ingressus, vi impositam navi avexerat Byzantium, carcerique incluserat. Ejus tamen dimissæ interventu nova pax coiit, flagitante id etiam Philadelphiæ periculo, quam à Turcis tunc obsessam, Philantropenus, ante XXXVIII annos oculis captus exemit manibus Barbarorum. Iunior Andronicus diademate ornatus, collegam se avi gessit. Syrgiannes pro palatio subiit carcerem, opes ejus populus diripuit. Nicephorus Gregoras, unde hæc descripsimus, Pascha haud justo tempore celebrari ostendebat Andronico; sed senex adspectu scandali, nihil censuit innovandum, *temporis esse quæstionem, non fidei arbitratum.* Interea neglectis Orientalibus oris, tota fere Bithynia in Othomani venit potestatem. Decumbente ex pedibus Othomanno, filius ejus Orcanes, Prusam, Bithynorum urbem præcipuam, fame perdomuit, anno Christi MCCCXXVI, ibique anno sequenti patrem argentea in tumba sepelivit, functum principatu annis XXVIII.

Niceph. l. 8. p. 158.

Niceph. lib. 8 Annal. Turcic. A. C. 1326.

Quo anno Othomanus, eodem & Carolus IV, Rex Francorum obiit: Eduardus III Anglus, sorore ejus genitus, hæreditatem postulavit regni. Ex lege Salica Philippus Valesius, patruelis defuncti, Rex salutatur, sacraturque, quanta non alius multis seculis celebritate. Bellum cum Flandris gessit, natum è seditione, qua illi Ludovicum Comitem ob exactiones asperiores premebant. Comes, superatis ad Casletum Flandris, restitutus suæ ditioni, de autoribus motuum supplicium sumsit, quorum circiter sex millia exstitere.

Anno 1327. P. Æmil l. 8 Gagunus l. 8. Polyd Virg l. 19. Hist. Anglic.

Eduardus II senior, Anglorum Rex, quod Scotos sibi subjicere tentasset, varias ab iis acceperat clades; Isabellam & Eduardum filium, quod diutius in Gallis abessent, exules pronunciaverat; è primoribus multos affecerat suppliciis; Spensios pravorum consiliorum autores, altius quam propinqui ejus ferre possent, extulerat. Quare à filio atque uxore, modicis copiis transmarinis freta, comprehensus, atque in arctissimam custodiam datus, fœdo mortis genere interiit. Transmisso in anum per fistulam corneam ferro calido, intestina ejus ita sunt adusta, ut nullo exterius indicio, facinus immanissimum proderetur.

Frois. l. 1. Buch l. 8. Polyd. l. 18

Nulla quæstione de tanto scelere decreta, uxor & filius ab eo consilio haud alieni crediti. Eduardus III, cum nihil adversus Robertum Schotum efficeret, pacem iniit, salva Scotis libertate. Apud eos Roberto Brussio David filius successit ætate pupillari. Sub eo Scotia multis calamitatibus, per indigenas exterosque hostes affligitur.

Buch l.9. Chron. Aula re- gia. Anno 1329.

Iohannes sub hæc Bohemiæ Rex, rarus domi & in regno suo, frequens apud exteros, aut Lucemburgensi in principatu, Lituanos, à Wernero cruciferorum Prussiæ Magistro, invitatus, multis affecit cladibus, qua expeditione alterum oculum ex aëris intemperie amisisse fertur. Boleslaus dux Silesiæ, ejusque cognati, huic se regi obstrinxere, deserto Loctico, Polonorum rege. Hinc cum anno ejus seculi XXX & Fridericus decessisset, & Ludovicus ex Italia repetiisset Germaniam, Iohannes rex à Brixianis, aliisque Lombardis invitatus, multas Italorum urbes subegit, ac Pontifici simul Cæsarique simulans obsequium, ambobus displicuit. Quare ne de Bohemia periculum subiret, Cæsari semet excusaturus, rediit in Germaniam. Bonodienses, & aliæ Civitates, cæsis Papæ pærsidiis in libertatem se vindicarunt. Legatus Avinionem proficiscitur, anno MCCCXXXIV, quo ipso Iohannes Pontifex vita abit, an. ætatis XC, Papatus paulo plus XIX, relicto inæstimabili thesauro 1250000 aureorum, sive ut alii, millionibus XXV, ut vel hinc appareat, haud frustra illum sutoris filium omnibus modis restitisse, ne crederetur publice paupertatem Christi, non dominatum mundi, Ecclesiæ pastoribus competere.

Anton. p.3.t.21. cap.6. Plat. in Ioh. 22.

Ludovico Alemania, spretis Iohannis execrationibus, obedire non abnuit, licet multa inter clerum populosque altercatione. Iam enim proverbio ferebatur illud: *Curia Romana non pascit ovem sine lana.* Iohannes pertinaciter, omnem potestatem spiritualem civilemque Petro commissam à Christo, contendebat.

Annal. Henrici Rebd. Bohem. Extra. Ioh. si fratrum Nomph. Gregor. l.9 Laon. l.1.

Eo tempore nova Byzantinos principes discordia invasit. Andronicus junior longos pertæsus dies senis, Michaelem Bulgariæ Despoten fœdere sibi junxerat, avum aut purpura, ut vita privaturus. Proditis seni insidiis, auxilia quidem ille contrahit, sed frustra, populorum animis ad orientem potius nepotis fortunam, quam ad ignavum avi senium respectantibus. Duces ipsi intestini dissensionibus exitium sibimet, nepoti victoriam peperére. Iunior proditione cepit Constantinopolin, avumque ab omnibus derelictum, blande allocutus, non prorsus dignitate exuisset, nisi pravis aliorum, Niphonis præsertim Patriarchæ, suggestionibus iniquior ei esset redditus. Amotus denique gubernaculis senex, tanta doloris acerbitate est perculsus, ut utriusque oculi usum amitteret, reliquamque vitam in meris ageret tenebris. Interim junior suscepta in Asiam adversus Orcanem expeditione, ob vulnus in pede acceptum, prælio excessit. Eum milites fugere rati, etjam ipsi in effusissimam projecti sunt fugam, totumque exercitum perturbavere. Ingens à Turcis clades, ignominiaque accepta. Profectus inde Didymotichum Andronicus, ex frigore post balneum, subito gravem contraxit morbum, quo omnis ei salutis spes adempta. Id cum percrebuisset, Senior Byzantii

Niceph. l.9 p 208. Annal. Sult.

zantii monachum cogitur induere à Theodoro Synadeno, ejuratoque imperio, nomen immutare, ut pro Andronicus jam Antonius diceretur. Mox convalescit junior: à Bulgaro ad societatem belli in Triballos invitatur. Sed *cum Bulgarum minus sincere amaret; fortunam ejus exspectare, quam periculum adire maluit.* Bulgarus à Crale Serviæ cum copiis cæsus occubuit. Andronicus tantum abfuit, ut afflictis Bulgariis opem ferret, ut & oppida eorum invaderet. *Sed perfidiam ultor sequitur à tergo Deus.* Occiditur à suis Crales, Alexander, Bulgari filius omnia recuperat. Triballi Amphipolin usque simul Bulgari ad Orestiadem, cunctas Græcorum provincias devastant. Mox etiam Orcanes celeberrimam Bithyniæ Nicæam, diuturnæ obsidionis malis fatigatam, expugnavit. Reliquos illorum locorum Christianos, tributis paulatim exhaurire, quam uno impetu delere maluit. Inter hæc publica privataque mala, Andronicus senior tandem, in cucullo suo decessit, anno vitæ quarto & septuagesimo, potestatis L. seculi istius XXXII. Iunior bellum Alexandro Bulgaro intulit, affini suo, quod multa Hæmi montis castella teneret. Alexander vim deprecatur, *Turcas potius petendos, quam Christianos Imperatori Christiano,* ait. Cum nihil proficeret, copias contrahit, vincit Andronicum, victum obsidet, fame urget. Nihil ei exercituique supererat spei, cum ultro misertus tot hominum Alexander pacem, hosti obtulit, hortatus, ut memor periculi moderatior esset imposterum.

Niceph.

Hac clade depulsa, Syrgiannes vocatur in judicium, majestatis ei crimen intenditur. Ille fugit, conjurat cum Triballis, Macedoniam occupat. Andronicus impar viribus, fraude eum tollit per sicarium. Crales, id est, Dynasta Triballorum pacem concedit Cæsari, muneribus placatus. Macedonia ad officium redit. Missi tunc à Pontifice Episcopi duo, Byzantinos ad disputationem provocarunt. Sed Nicephorus Gregoras autor fuit Græcis, *ne id certamen subirent, cujus neque fructus, neque judex appareret ullus.* Rescriptũ Iohanni à Græcis Laconice: *Potentiam tuam summam circa tuos subditos firmiter credimus, superbiam tuam summam tolerare non possumus, avaritiam satiare non valemus; Diabolus tecum, quia Dominus nobiscum.* Papatum susceperat Iacobus de Furno, Pistore genitus Tolosano, Benedictus XII voluit appellari. Ab eo cum nihil non impetraturum se cõfideret Philippus Valesius, alienavit à se hominis animum, contemni sacrosanctam potestatem indignantis. Quare cœpit favere Ludovico Benedictus, in quem tamen decessoris diras renovaverat. Ludovicus Rupertum Bavarum, & Wilhelmum Iuliacensem, Oratores ablegat, reconciliationem petituros. Sed obnitente purpuratorum cohorte, quæ Franco regi studebat, nihil efficitur, fatente licet Papa Ludovici innocentiam. Iam enim proverbio Romanensium ferebatur, *maxime eis expedire, Germanos esse quam stolidissimos.*

Catal. Test. è Io. an. Mand. l.1 c.7. Argent. Annal.

Avent. l.7 p.477.

In Italia quasi vacante imperio, quilibet rapere ex alieno conabantur. Scaligeri Parmam, Gonzaga Regium, Estensis Mutinam, Florentin Lucam appetebant. Imprimis vero crescente Mastini Scaligeri potentia, qui & Parmam, & Lucam, & Patavium, dedente Vbertino Carraria,

Plat. in Ben. 12.

ria, in poteſtatem ſuam redegerat; ad tantum dominatum exſtinguendum, omnes fere Italiæ populi & principes conjurarunt. Cinxerunt Veronam obſidione Veneti, Gonzaga Eſtenſiſque, dum Luchinus Vice Comes Brixiam & Bergomum ditionis ſuæ faceret. Mox alterante ex metu potentiæ odio, ne Vicecomes augeſceret nimium, pax à Venetis conſtituta, ut Veronam, Vicentiam, Parmam, Lucamque, Scaliger retineret. Romanis perſuaſum, ut Senatoriam dignitatem, quam diu regio nomine geſſerant, ſuis & Eccleſiæ auſpiciis adminiſtrarent. Stephano Columnæ poteſtas ea in quinquennium data. Franciſcus Petrarcha, qui intermortuas literas, velut ab inferis revocavit, corona Poëtica in Capitolio donatus. Pontifex veritus, ne Italia iterum ab externo quoudam hoſte invaderetur, Luchinum Vicecomitem, ejuſque fratrem Mediolani, aliarumque urbium Vicarios inſtituit. Scaligerum Veronæ & Vicentiæ, Philippinum Gonzagam Mantuæ & Regii, Albertinum Carrariam Patavii, Obicionem Eſtenſem Ferrariæ, Mutinæ, Argentæ, ſuo, (ut ipſe dicebat) jure, quod *vacante imperio, omnis ejus poteſtas in Pontificem recideret*.

Nauel. gen. 45. Cuſp. in Ludov. Albert. Argent. Avent. l. 7 p. 477 Mſſ. inquit. ex Wilhelmo Occamo Ioh. de Landa. Leopol. Bamb. q. 1008. 1092. &c. Marſ Patav. in defenſore pacu Catal. Teſt. Veritatu ex iiſdem l. 18. Anno 1338. 1339. Annal. Henrici Rebd. Polyd. Verg l. 19.

Cæterum Ludovicus, congregatis Frācofurti omnibus Imperii proceribus, decreta protulit contraria: *Electorum eſſe, nec alterius cujuſquam, Regem conſtituere Romanorum; cui plura accedunt ſuffragia, Imperatorem eſſe, regem eſſe. Nomina diverſa hæc, rē eandem, deſignatum poſſe imperii exercere jura, citra Pontificis approbationem.* Teneri Pontificem inungere eum quē principes elegerint, niſi horrendo quodam ſcelere, eoque notorio, ſit commaculatus. Sin id recuſet, poſſe ab alio quocunque Antiſtite Imperatorem proclamari & Auguſtum. Inunctiones iſtas eſſe ſolennitates adventitias. *Pontifici nullum jus competere in Imperatorem, cum ſint diſtinctæ poteſtates, civilis & Eccleſiaſtica.* Falſiſſimum eſſe, quod imperio vacante, potentia ad Papam devolvatur. Imo in Palatino eam & Saxone remanere. Eluendo crimini hereſeos, plane confeſſus eſt omnes fidei articulos Imperator. Acta hæc anno XXXVIII. Comes Iuliacenſis Marchio: Geldrus, Dux ibi creatus. Additum aliis Comitiis, ſi qui deinceps Ludovicum in impiorum numero haberet, aut ob ſententias Papales à divinis ceſſaret officiis, proſcriptorum pœnis fore obnoxium.

P. Æmil. l. 8. Froſ. l. 1.

Ea tempeſtate, maximum inter Eduardum III & Philippum VI reges ſubortum eſt bellum, autore inprimis Roberto Atrebate, cui Arteſia ablata, & Mathildi amitæ ejus, Burgundo nuptæ, adjudicata eſſet. Anglus ſuum eſſe jus regni Francici prædicabat: ſe Philippi Pulchri nepotem, filia ortum, Valeſium patri Pulchri ſtirpem debere, remotioremque à ſolio cenſendum. Bavarus Cæſar, Guilelmi Hollandi gener, alienior à Francis erat, quod conſilia Pontificum ab iis regi ſibi perſuaſerat, Francorumque artibus factum, ut neque ſupplex, neque armatus, benedictionem impetraret. Ipſe Eduardus in continentem tranſgreſſus, obtinuit ab Cæſare, ut Vicarius imperii in Germania Galliaque inſtitueretur: ut ea poteſtate Auguſta auctus, proceres imperii cogeret ad nomina danda in Philippum, Valeſii Comitem (ita Francum appellabat) jam à Bavaro hoſtem judicatum, quod oppida Romanæ ditionis, in queis Came-

Albert. Argent. Cuſp. Lud. IV.

Vita Caroli IV. Froiss. l. 1

Cameracum, detineret. Nec deerant Eduardo inferioris Germaniæ principes; Cameracum obsidebatur. Philippo tres aderant socii reges, Bohemus Ioannes, ejusque filius Carolus, David Scotus & Navarrus. Duces sex, in quibus Britannus & Lotharingus. Sexaginta millia pugnatorum sub signis Anglus, centum millia Francus habebat, inque iis quatuor millia equitum, baltheo virtutis causa donatorum. Cum pugnam detrectaret Francus, Roberti Apuli dehortationibus motus, qui *unius prælii alea publicam salutem negabat committendam*. Germani duces, qui in spem propinquæ gloriæ præmiorumque venerant, dimissionem petiere. Eduardus regem se Franciæ scripsit, ut Flandros, qui regi Franco sacramentum dixissent, perjurii noxa liberet. Parisios usque præcedente Ludovico Imperatoris filio, igne ferroque omnia devastavit. Segnescente autem bello, ex re nummaria laborare cœpit Anglus. Interim Philippus ad filiam sororis, uxorem Cæsaris, Oratores mittit, Reginam Alemanniæ Augustamque, quod ad eam diem non fecisset, salutat: petitque, ut Augustum maritum Franco nomini, ipsa Francico sanguine orta, conciliet. Ergo Bavarus, cum Anglus, quod convenerat, aurum non penderet, fœdus cum Franco percussit. Anglo vicarii nomen jusque abrogavit. Promissa Bavaro reconciliatio cum Pontifice, Franci ope conficienda. Verum sæpius missi Oratores re infecta redierunt, variis occasionibus dilato negotio, adeo *ut Frācus crederetur, quod noluisset, simulasse se velle, Benedictus, quod voluisset, simulasse se nolle*. Hanc enim Ludovici Franciq; confœderationem novam Pōtifex,

Vita Caroli IV.

suis utilitatibus intentus, ægre tulit, qui & inter illas moras migravit vita, successore Clemente IV, qui ex monacho Præsul factus Rothomagensis, & Carolo IV imperium erat ominatus, & ipsi Papatum Carolus, prout is in vita sua narrat. Anno præcedenti, qui erat ejus seculi XL, pro Slusa, Anglicarum partium oppido, stans classis Francica, Eduardum appulsu littorum prohibitura, gravem iniit cum Anglis pugnam, vincenteque Anglo, XXX circiter millia utrinque periisse feruntur. Inde dum Tornacum premit Anglus, per sororem Franci induciæ in triennium, inter duas cognatas regias factæ. Anno 1340. Froiss. l. 1

Cœterum Clemens, mulierum, honoris ac potentiæ cupidissimus, instante Franco, ut absolveret Cæsarem, diem ei dicit, quo post triduum, Ecclesiæ satisfaciat. Acto triduo, impedivit Francus, ne novas detonaret in absentem diras. Tandem præscripta à Pontifice formula reconciliationis, quam ne captus quidem vilissimus quisque de se daret. Nimirum per Humbertum Delfinum, & aliquot Clericos, confiteretur Ludovicus omnes errores hæresesque, resignaret imperium, nec nisi de gratia Papæ resumeret; se, filios, dignitatem, opes universas, in manus Clementis deponeret. Indigna & crudelis res visa principibus imperii, judicatumque, perniciem strui Augustæ potestati; missi qui turpitudinem negotii tam bello pastori ob oculos statuerent. Id Pontificem ita exasperavit, ut mox cum Boëmo & filiis, ac Trevirensi eorum patruo, exterminium Imperatoris, ac liberorum ejus meditaretur. Quadragesimus sextus agebatur ejus seculi an- 1346.

Albert. Argent. in Chr.

Ioan. Avent. l. 7. annal. Boiorum Cusp. in Lud. IV

Hhhh nus,

nus, cum renovatis execrationibus in Ludovicum, jussi sunt à Clemente Electores novum principem creare. Motus loco Henricus Moguntinus, quod nova comitia haud indiceret: suffectusque ei Gerlacus Nassovius, Adolfi Cæsaris nepos: Iohannus Bohemus & Carolus id Avenione agebant, qui & Pragensi præsuli Archiepiscopalem impetrarunt mitram, ne deinceps Moguntino subesset. Iohannes rex paulo ante Cæsari reconciliatus, Tyrolensi comitatui renuciaverat nomine filii; Sed Carolus & Iohannes fratres eam pacem improbarant. Igitur novus ille Moguntinensium Antistes, ut Pontificis expleret voluntatem, contrahit in unum principes, ac facilè obtinet, quum Balduinus patruus, & Iohannes pater Caroli largitionibus pugnarent, ut Rodolfus Saxo, & Valramus Coloniensis, auro corrupti, suffragia commodarent Carolo, Marchioni Moraviæ, qui in baptismo quidem Wenceslaus, at à Carolo Franco, cui amita ejus nupserat, Carolus erat appellatus. Mox properatur Aquisgranum, ut novus Cæsar diadema accipiat. Sed civitates Teutonicæ solidè Ludovico adhærebant, inter quas Aquisgranum. Annitebatur & Margarera Augusta pro marito, quæ occiso à Frisonibus fratre suo Guilelmo, hæreditatem adierat Hollandiæ.

Vita Car. 4.

Incidit in hunc annum atrocissimum illud Anglorum Francorumque prælium, ad Sylvam Cressiacam, quo Iohannes Bohemus periit. Antecesserat pugna cum Mauris, quorum tres reges in Hispaniam transgressi, & cum veteribus Saracenis Beticam incolentibus conjuncti, nostros terra marique vicerant. Sed duo Alfonsi, alter Castilionensis, alter Lusitanus, refecta spe, opeque divina adversus pietatis hostes implorata, vicissim Barbaros profligarant. Cæsa eorum parte maxima, reliquis receptaculum Betica factum. Auxilia Hispanis Francus tulerat. Hic per inducias Anglicanas, quæstiones exercendo majestatis, quum multos Anglicarum partium proceres damnaret, aliqui ad Eduardum transfugerent, resuscitavit bellum. Anglus plus mille navium classe in Normanniam transmisit, (de qua pridem inter se Carolus Blesensis, & Comes Montfortius, eoque defuncto, uxor Montfortii, hæres Normanniæ, depugnabant) devicit Vasconiam Pictaviamque. Normanniam ferro ignique populatus, prædam & captivos in Angliam transportavit. Philippus rex, præter domesticas copias, auxilia accersierat externa. Iohannes Bohemus cum Carolo filio, recenti Cæsare, adfuere: Rodulfus item Lotharingus, Ludovicus Flander, ducesque alii. Hi omnes in pugna illa occubuere. At Carolus cum insignibus Augustalibus è prælio fugit, ad nomen ingens in Germania capessendum. Pater ejus Iohannes, jam oculis captus, & Carolus Franci regis frater, cum xxx. millibus pugnatorum cæsi, in quibus & præcipua nobilitas. Eduardus Victor, Itium, quod & Cales oppidum, unde in Angliam commodissimus est trajectus, pertinaci obsidione expugnavit, Coloniamque Anglorum fecit. Davidem Scotorum regem, bellum interea facientem, magna clade repulerunt Angli, regemque ipsum ceperunt, eodem anno, quo Im-

P. Æmil. l. ... Annal. Henrici Rebd. Anno 1346

Froiss. lib. 1.

Anno Christi 1347. Imperator Ludovicus, dum veneni agitatione corporis discutere studet, excussus equo, ex convulsione decessit, anno potestatis xxx. Obtestatus antea devotis precibus Deum, misereret animæ suæ, omniaque sibi ignosceret delicta. Pestilentia tunc horrenda Asiam, Europamque depopulabatur, quæ nec tertiam Europæ partem reliquit incolumen. Florentiæ LX hominum millia absumsit, Lubecæ nonaginta millia. Viginti quatuor horis, ajunt, ibi ad mille quingentos interiisse. Autores habeo, in Anglia Franciaque vix nonum hominem superfuisse contagio. Eduardus III post Cressiacense prælium, Garterianum ordinem equitum, quorum insigne est ligamen auro fibulatum, condidit cum symbolo: *Probrum ei, qui mala cogitat*.

Avent. lib. 7. Cuspin. Chron. Belg. Platin. Polyd. Virg. lib 19. Hist. Cytr. Chron. lib. 22. Mennenius in Orig. Ord. militarium Niceph. Gregor. lib. 10. 11.

Istis temporibus Manichæi, positis erroribus, ad Ecclesiam Græcam redierant, Turci maritima quæque & insulas classibus cœperant populari, unde consilium Grecis Latinisq; uniendi vires, ut Barbaris resisti posset. Sed provocato ot sceleribus Deo, irritũ factum. Catanes, Genua oriundus, qui ab Andronico seniore Phocæam possideret, contemplatus Rhodios & Cycladum principem Lesbo inhiare, Mitylenen intercepit, omissoque in Turcas bello, Andronicum recipere sua de Latinis adegit. Nam & Genuenses, Galatam seu Peram incolentes, Imperatorem Andronicum audebant aspernari. Quamobrem Andronicus Phocæenses redegit in ordinem, Mitylenen Philantropeno ductore recuperavit, cum interim Scythæ transistriani, Thraciam percursando, Græcos juxta Turcasque, ibi vagantes, in servitutem raperent, hominum ad XXX M. Orcanes vero Byzantio struebat insidias. Producti celeriter LXX. græcorum equites, numerosum Turcarum peditatum, Cantacuzeno duce, fuderunt, *argumentum* Byzantinis *ponendæ in Deum fiduciæ*, cujus solius auxilio insperatam victoriam obtinuissent. Sed vecordia principum, an ulciscendi libido, attraxit paulatim Turcarum in Europam arma. Andronicus, ut securior Ætoliam occuparet & Acarnaniam; principis tum morte vacantem, Turcas accersit in Illyriorum agros, quod suis rebus iniquiores Illyrios comperisset. Sed dum ille Ætoliam Epirumque (quæ tamen defecere postea) subigit, Orcanes expugnat Nicomediam Bithyniæ: ac sequenti anno Turcæ, magno numero, Thraciam impune persultant. Mox & Hellespontum cum jumentis trajicere ausi, Callipolin tentarunt, eamque duce Soleimano, majore Orcanis filio, postmodum obtinuere. *Irruptionem Græcis exitialem partus monstrosi & biformes, ac habitus majorum commutavit, dudum portenderant*. Sub hæc Andronicus, XLI ejus seculi anno, ex splenis vitio interiit, expletis potentiæ annis XX, quum paucos ante dies Barlaamus monachus Italus jactantię & vanitatis suæ editis documentis, Græcorũ esset calculo damnatus.

Niceph. lib. 11. Annal. Sultan. Niceph. lib. 11.

Cæsar filio, infra pubertatem adhuc posito, tutorem dederat Iohannem Cantacuzenum, opibus præpotentem, sed jurejurando obstrictum, ut bona fide regnum pupillo conservaret. Cantacuzenus, sueta mortalium ambitione, imbellem ætatem despexit, primores Græcorum coluit. Orcani Turcarum Sultano filiam dedit conjugem, omnique arte viam sibi ad firmandã po-

Laon. Chalc. lib 1.

Annal Sult. tentiam struxit. Orcanes xxx annis gesto imperio, cessit vita, & ante eum filius Solimanus, qui Hellespontum transmittere Turcas edocuerat. Ita ad Amurathen Turcica pervenit potestas.

Chron. Hirsf. parte 2. Chyt l. 1 Chron. Sax. 1316. Apud Septentrionales quoque Europæos inquietas illis tempestatibus res invenio. Ericus VII, sexti filius, à Burgero rege Sueco, multisque aliis principibus adjutus, Stralesundam, olim à Waldemaro I fundatam, subigere decreverat, ingenti, sed irrito apparatu. Cum enim Ericum Saxonem Stralesundani cepissent, disjectæque essent terrestres copiæ, reges, qui maritimum bellũ susceperant, domum discessere. *Ericus Vps l. 4 1319.* Triennio post (erat annus XIX istius ævi) obierat Ericus; Burgerus, fratrum suorum interfector Suecia erat pulsus: Christophorus II, frater Erici, exul regnum suscepit Danorum. Eo regnante, Dithmarsi, Altenvurdensi in templo obsessi & supplices, cum ignem injici tectis cernerent, fortissima eruptione Gerhardum & Iohannem, Holsatos Comites, in fugam egere, duodecim illustres occiderunt, anno ejus seculi XXII. Christophorus rex civitatibus infensus, Rostochium Henrico Megapolensi restituit, Rugiam principe vacuam Danorum asseruit juri. *Ioan. Petri Chron. Holsat. parte 2. 1322.* Contra eum Cimbri, qui & Iuti, Valdemarum, Erici V nepotem, adjuvantibus Gerhardo & Iohanne, Comitibus Holsatis, regem dixere. Gerhardus ab eo Slesvicensem accepit ducatum: Christophori filium Gottorpio depulit. Christophorus regno pulsus, exulavit Rostochii, donec adjutus opibus atque copiis Holsati Iohannis, fratris sui uterini, reductus est Wardingburgum. Dani eum, dominationis Gerhardi jam pertæsi, obviis animis recepere. Mox Cimbri, pro Valdemaro pugnantes, cæduntur, Iohannes Selandiam, Helsinburgum, Lundam, aliaque oppida Danica, præmium reducti Christophori nactus est, *Albert. Krant. Dania l. 7.* Gerhardo Fionia permissa. Valdemaro Slesvicensis ducatus. Sed Dani nihil mali timentes Holsatos, per occasionem adorti, in Scania trucidarunt. Scaniam addixerunt Magno regi Sueco, Erici, quem Burgerus occiderat, filio, jam per matrem quoque Norvegiæ hæredi. Christophorus in istis ærumnis clausit vitam, sepultus Soræ anno XXXIII. Res ad interregnum devenit septennale. *Anno 1333.* Gerhardus interim Iutiam tenens, filium Christophori Ottonem, regnum repetentem, collatis apud Wiburgum signis cepit, anno 1337. Lubecenses à Cæsare Ludovico jussi, frustra eum Segebergensi ex arce eripere tentarunt. Sed cum ad certas leges captivitatem exiisset, easque minus implere videretur, renovavit Gerhardus bellum, Woldemaro Slesvicensi Daniam acquisiturus. Eo consilio progressus in Iutos, à nobili quodam, latenter ejus castra cum LX armatis ingresso trucidatur. *Chron. Comitum Schauenburg. Anno 1340.* Percussorem armis insectatus Gerhardi filius Henricus, cui à ferreo indutu cognomen, non conquievit, donec captum vulturibus devorandum exponeret.

Anno 1338. Ludovicus Bavarus, Cæsar, Ottonem & Barnimum, duces Pomeranorum, denuo adjunxit imperio, qui cum filio Cæsaris, Brandeburgico Marchione, bellum gesserant: initumque est pactum, ut deficiente Pomeranorum stirpe, Marchiones hæreditatem adeant Pomeraniæ. Voldemarus IV, Christophori II filius,

filius, qui Cęsari militabat, accitus à Danis, regnum suscepit paternum. Ludovicus Marchio, Cæsaris filius Holsatorum motus precibus, Lubecæ evicit, ut posita lite, Slesvicensis Valdemarus Quarto cederet, Slesvicensique acquiesceret ducatu, & quæ paternæ ditionis fuissent, oppidis. Pax firmatur nuptiis; soror Slesvigii Valdemaro regi nupsit. Cimbri ei apud Wiburgum solenni sacramento devincti. Ita potitus re-
1346. rum Woldemarus IV. Holsatos Fionia molitur ejicere. Fraus non latuit. Woldemarus Slesvicensis Neuburgum in captivitatem ductus, servatusque biennio, magno se ab Holsatis ære redemit. Callundburgum Wardingburgumque arces, postea eadem fortuna tentatæ. Capti cæsique ab Holsatis regii. Tandem agente Magno Suecorum rege, Comites Ioannes & Henricus, persoluto sibi auro, arces oppignoratas reddidere. Magnus Ericū natu majorem Sueciæ, Haquinum minorem filium Norvegiæ regem constituit. Voldemarus IV Estoniam vendidit ordini Teutonico: pecuniæ maximam partem prodegit in itinere Ierosolymitano, consilio inepto & superstitioso.

Chron. Hutf. parte 2.

Eo tempore apud Græcos Georgius Pachymetes. Nicephorus Gregoras, Maximus Planudes, eruditissimi viri enituere: Apud Latinos Guilelmus Occamus Theologus Anglus, Marsilius Patavinus, Franciscus Petracha, Nicolaus Liranus, Christianus è Iudæo. Permulti ea ætate Pōtificem Antichristum scripsere. Minori laude Franciscus Maironis Scotus, Pelagius Alvarus Hispanus, Petrus Bertrandus, Simon de Cassia Hernicus, palpum obtrusere Pontificibus: Iurisconsulti quoque Ioannes Andreas, & Calderinus, & Bartholus. Nec defuerunt *qui Papam articulos fidei condere posse, in cœlo, terra, infernoque vices Christi tenere, tribunal unum cum Christo habere, à quo appellare non liceat,* assererent; imo Pontificem diserte *Deum Dominumque* vocitarent. Iohannes Villanus Italice historiam texuit.

Avent l.7 Cat. Test Ver. l.17 & 48. Iohan. Andrea Zenzal. Franc. de Pav. in glossis Clemen. & Extravag. Ioh. 22

CAROLUS IV. — A.M. 5319 Christi 1347.
AMURATHES I.

Albert. Argent. Annal. Henrici Rebd. Blond. d.2.l.10

CArolus quondam Moraviæ Marchio, post occiso ab Anglis patre, Rex Bohemorum, empto Coloniensis & Saxonis suffragio, ut dictum, insignia Bonnæ obtinuerat imperii, clauso ei Aquisgrano. Electionem ejus, ut vitiosam, culpantibus plerisque, varia passim prælia studiis partium sunt exorta. Trevirensis & Leodiensis Præsules dum Carolum defendunt, Leodiensium x millia occidere. Romana civitas cum gubernatore careret, factionibusque insuper laboraret continuis Columniorum & Vrsinorum, notarius quidam prudens & facundus, Nicolaus Laurentius, Tribunus à plebe legitur, factiosos ejicit urbe. Clementi VI mandat, ut Romam intra annum revertatur; ni faciat, alium se Pontificem creaturum. Carolus, audita morte Ludovici, Ratisbonæ, Noribergæ, Argentinæ, fremente populo, pro Imperatore receptus. Basiliensibus plane non persuasit, nisi divina officia ante omnia juberet instaurari. Neque enim Ludovicum Imper. hæreticum, neque hæresim eam esse dicebant, designatum ab Electoribus Cęsarem sequi. Iniqua se Pontificis execratione petitos, quod Bavarū Cęsarem coluissent, legitime creatū. Nam

Avent. lib.7

idipsum se quoque imposterùm, quod fecissent, facturos. Quare cum duo viri, ex formula à pontifice præscripta, seorsim absolvi peterent, Legatus toti civitati libentissime veniam indulsit. Vormatienses armis præsentem Carolum adegerunt, uti præciperet Legato anathema revocare, Moguntiam intromissus non est, nisi hac lege, ne Gerlaco, quem Clemens Præsulem creaverat, tradere urbem moliretur. Ibi rescivit, à Ludovico Brandenburgico, Erico Saxone, Rodolfo & Ruperto Palatinis, & Henrico Moguntinensi electum esse Rensi ad Rhenum, Anglorum regem Eduardum, è victoriis nuperis, Francica Scoticaque, inclytum. Quamobrem cum reversus Spiram Carolus non satisfecisset hospitibus, repertus lanio est, qui promissionem à Cæsare exigeret ne exiret urbem, donec fidem liberasset. Per Sueviam deinde & Noricum in Bohemiam regressus, Constantiam, Tigurum, aliaque oppida frustra sollicitavit. Ruperti Palatini ditionem vastavit quidem, at vicissim Cuno Falkensteinius LXX Gerlaci Nassovii villas combussit, laniavit ubicunque repertas Pontificis literas, exegit census, Præsuli Henrico debitos, nec ipsi cessit Imper. donec defuncto Henrico, & præbenda sua servaret (erat enim præpositus collegii) & omnibus Ludovicum secutis veniam à Pontifice exprimeret. Qui vir Episcopen adeptus est postea Trevirorum, Teutonicæ exemplar constanatiæ habitus. Cœterum Eduardus, quod inducias ei Francus nullas concederet, imparem se utrisque & Germanis & Gallis ratus, promisso Electoribus favoris sui auxilio, gratias de oblato imperio egit. Mox iidem principes invitarunt imperio Fridericum, Misnorum Marchionem, abnepotem Friderici II ex filia, Bavari Cæsaris generum. Sed Fridericus arthritidem contemplatus suam, & ingentem pecuniæ vim à Carolo oblatam, partes ejus amplectitur, hoc unum stipulatus, ne in uxoris quondam suæ fratres pugnare cogeretur. Carolus Albertum Austriacum nuptiis filiæ, Anglum regem donatione Hollandiæ, quæ Ludovici filiorum erat, sibi devinxit, Marchioni Brandeburgico per supposititium Voldemarum ingentes excitavit turbas. Hæc gesta anno XLVIII. 1348.

Albert. Argent. in Chr.

Chron. Belg.

Albert. Argent. Cusp in Carolo IV. Avent. lib. 7.

Eodem tempore Humbertus, Delphinatum princeps, dolore amissi filii unici, statuebat cœnobio Prædicatorum se sacrare, dominatumque suum, cujus caput est Vienna Allobrogum, Pontificibus non magno pretio addicere. Nobilitas persuasit, ut Francorum fidei tutelæque traderentur. Placuit, filii regum, ut quisque in proximam spem regni suscepti essent, Delphini vocarentur, juraque Delphinatibus redderent.

P. Æmil. lib. 9.

Melior hæc eis jure, quam Ludovico Tarentino Apulia, Pontifici Avenionensis urbs cessere.

Robertus Apulus Ioannam, neptem suam, Andreæ, Caroli Hungari minori filio, ad se in spem regni evocato, collocaverat. Ludovicus Tarentinus, Caroli Claudi nepos, propiorem se hæreditati putabat, Iohannæ placebat magis. Necatur ergo Atellæ faucibus compressis Andreas, adultera Ludovico nubit. Rescripsit Ludovicus Hungarus, exstincti frater, Iohannæ: *Et vita antea flagitiose acta, & retentum regnum, & ultio prætermissa, & subsequens matrimo-*

Annal. Henrici Rebd. an. 1346. Plat. in Clem 6. Fl. Blondus dec. 2. lib. 10.

trimonium, & nullo dum accusante defensio tentata, hæc omnia te parricidii arguunt. Mox cum exercitu in Italiam profectus, quum Iohanna Tarentinusque Massyliam refugissent, omni eis fretum rêgno potitur. Sed pestilentia exercitum vastante, decessit, procuratione rerum Stephano Vaivodæ demandata. Facile Ioanna Clementis gratiam, attributa ei Avenione urbe, emercata, recipit ejus auxiliis regnum, cujus censuris notanda ignominia fuisset. Annus iste XLVIII terræ motibus & contagiis adeo est nobilitatus, ut Albertus Argentinensis inde à diluvio, haud regnasse tantam vim morborum & mortium putet. Quædam provinciæ hominibus plane evacuatæ. Clemens VI Cameræ inclusus, continuos habenti ignes, neminem adse admisit, neminem visitavit. Non uno anno hoc malum grassabatur. Quadragesimo nono plurimos principes absumsit, in his reginam Vngariæ, Cæsaris filiam, ejusdemque sororem, Ioan. Franci regis conjugem; sola Argentina eo anno XVI millia Libitinæ dedit. Iudæi pasim veneficii, corruptorumque fontium accusati, incendiis ad clamorem vulgi periere.

Ptol. Lucens. in Geneal.

1348.

Albert. Argent. in Chr. & vita Berth. Episc. Argent. Annal. Henrici Rebd. Cusp. in Gunth. Hist. Landg.

Eodem anno Guntherus Suartzemburgicus, princeps strenuus & bellicosus, imponi sibi Cæsaris nomen passus, Francofurtenses agros cum exercitu insedit, sextaque hebdomade in urbem receptus, Wetteraviam dicto audientem reperit. Carolus cum suis collocutus, allectat in partes Rodolfum Palatinum, filiæ ejus matrimonium paciscitur. Guntherus, ab expugnato Fridburgo Francofurtum reversus, in morbum incidit. Freidancius medicus, qui pharmaca ei parabat, venenum admiscuit potioni, coactusque eam prægustare, periit intra triduum. Gunthero ægrotanti, interveniente Ludovico Marchione, Cæsaris filio, XX millia marcarum argenti data, duoque oppida. Hac lege electionis juri renunciavit, ægritudine magis & perfidia Rodolfi, quam alia causa motus. Sexto post mense decessit. Ita tandem potitus ex ambito honore Carolus, Aquisgrani de more coronatur. Francofurtensibus, quas abstulerat, nundinas restituit, Rhenanis civitatibus telonea indulget nova, quæ tamen mox, quod Argentinenses Rhenum clauderent, abolere est coactus. Comites Megapolitanos Albertum & Iohannem, duces creat. Cum Ludovici Bavari filiis transigit Noribergæ. Personatum Marchionem (is molitoris erat filius, armiger quondam Voldemari, ac proinde secretorum ejus conscius) se defendisse ait, persuasum ab Rodolfo Saxone, & Alberto Megapolensi. Romano, Ludovici filio, Brandenburgicum principatum, Ludovico natu majori superiorem attribuit Bavariam, Guilelmo Hollandiam Hannoniamque: Margaretæ Augustæ, Guilelmi matri, pensiones annuas. In hasce conditiones tradidit Carolo Ludovicus insignia, inter quæ *lancea*, qua vulneratum putant Christi latus, *clavi*, *spongia*, *pars crucis Domini*, *gladius Caroli Magni*, *dens Baptistæ*, & alia, quæ præter datam fidem, Pragam translata, & solennibus à Pontifice feriis celebrata sunt. Sed Margareta, vidua Ludovici Cæsaris, cum adspiraret ad imparis cujusdam matrimonium, repoposcit à filio Hollandiam, maximasque ei excitavit turbas. Minata filio, si eum caperet, supplicium, moderatissimo ejus er-

Albert. Argent. Chalc. Bohem. Hussa. Chron. parte 2. Henrici Rebd. Annal.

Annal. Rebd. Albert. Argent.

Bhron. elg. 1351 Chron. Ioan de Beka. responso haud lenita est. Rescripsit, *se matrem, si in suas deveniret manus non pro hoste, sed pro matre habiturum.* Bello inter se atroci mater & filius concurrerunt, anno MCCCLI. Tandem Imperatrici Hannonia ad vitam concessa, Gulielmus matre defuncta, plures annos impos mentis egit.

Annal. Henric. Rebd. an. 1349 1350. Expiandis vero contagiis, novi Flagellantium greges prodiere, quos Henricus Rebdorfius, ejus temporis scriptor, Baalitis semet cultris quōdam & lanceolis configētibus, confert. Clemens Pontifex abrogavit eam superstitionem: ipse novam ad invenit, sed lucrosam ærario. *Plat. in Clem. 6.* Vt enim olim Bonifacius VIII centesimum, ita Clemens quinquagesimum sacravit annum, quo Romam euntes peccatorum omnium relaxationem impetrarent, Romani messem argentariam meterent. Sed pestis triennio adeo pervagabatur Italiam, ut vix decimus quisque è millesimo homine superesset. Id malum ex Asia in Europam transierat, creditusque est nullus orbis angulus eo vacasse. Rebdorfius qui Romæ tunc spectaret sudarium Domini, multos se præsente suffocatos narrat; cūque dies XV. peregrinis destinatos, in octiduum cōmutasset Legatus Pōtificis, Romanos indignantes dies decurtari messis suæ, sagittis eum petiisse, quas cum mitra ferrea elisisset, toxico infectū consumptumque.

Anno 1350 Albertus Argent. Eodem anno Philippus Valesius clausit vitam, frustra tentato Calesio. Ioannes regni hæres, decem purpuratos una promotione curavit pronunciari à Clemente. Eduardus, cum nec de uno audiretur, ira incensus, beneficiarios Pontificis omnes Anglia expulit, pœnamque intendit submersionis ei, qui papales bullas in ditiones suas importaret.

Anno LI Carmelita quidam Papam & Cardinales in os reprehendit accerrime, eamque ob causam honore excidit. *Annal. Rebd. Albert. Argent.* Alius, Minor professione, quod multa Papatui & Imperio, prædiceret infausta, in carcerem est missus. Paulo post affigitur palatio Clementis epistola, qua princeps tenebrarum salutabat Vicarium suum & Cardinales, collaudans eorum vitia, quibus jam feliciter devinceret Christum, ***nitentem exaltare pauperes, adversus hujus mundi potestates.*** Salutabant eosdem mater ipsorum *superbia*, & Sorores, *Avaritia Luxuriaque* cum cœtero grege iniquitatum, ut Romana ope bene solideque triumphantium. Clemens lecto scripto, cum non reperiret autorem, in morbum incidit gravissimum, annoque sequenti interiit. In vinculis erat apud eum Nicolaus Rentius Tribunus, qui metuens factionis, quam offenderat, ex urbe in Bohemiam profugerat ad Carolum, ab eoque Clementi dono erat missus. At qui successit Clementi, Innocentius VI. donationes & provisiones, quas antecessor Simoniacus sibi reservarat, sustulit. *Fl. Blondus dec. 2 l. 10. Plat. in Innoc. 6. Albert. Argent.* Nicolaum Tribunum absolvit vinculis, ut per eum Franciscum Baruncellum, ejusdem potestatis invasorem, debellaret. Obstrictus Pontifici Rentius Romam vadit, receptaque populi favore dignitate, Baruncellum è Capitolio dejectum interfecit. Paulo post ipse, dum nobilitatem persequitur, pellitur in idem Capitolium, indeque fugiens, instinctu Columnensium, à civibus obtruncatur.

Decollaverat Nicolaus quendam Hospitalium magistrum, qui societa-

Albert. Argent. Annal. Rebd. cietati bellatorum præfuerat, Caroli Cæsaris in Italia partes propugnantium. Carolus interim sanctorum circuibat sepulcra, quorũ membra, aut ossa abrasa, deportabat in Bohemiam, ejusmodi thesauris regnum illud ornaturus. Societas vero illa militaris, Marquardo Augustano ductore, persecuta quoslibet, tributa pendere abnuentes, turbarum implevit Italiam, jam ante factionibus civitatum principumque tumultuantem. Quamobrem imploratus Carolus, intraverat Longobardiam, Vicecomitibus suum Mediolani firmarat principatum, ferreoque ibi diademate redimitus, Romam festinabat. *Franc. Petrarcha ad Carol. Epist. Blond. d. 2 l. 10. P. Iov. l. 8. de vita Vicecom Mediol.* Florentini pecunia redemerunt libertatem. Romæ hac conditione exceptus, coronatusque est, ut statim urbe Italiaque discederet. Igitur eodem die, quo Augustalia acceperat, abiit, obedientissimus Servo Servorum Augustus, anno ejus seculi LV. Pisanorum seditiones adversus eum excitatas Marquardus virtute compressit. Qui Præsul, vicarius Imperatoris Italia relictus, ob æs alienum, quo laborabat domi, valde vexavit Italicos, donec Mediolanenses captum in vincula conjecere, è quibus altero anno evasit.

Anno 1356. Froiss l. 1. P. Æmil. l. 9. Rob. Gagn. l. 9. c. 1. Eodem anno Franci, temerario in Pictonibus prælio commisso, & clade affecti sunt grandi, & rex ipse Ioannes cum filio in potestatẽ Anglorum venit. Id bellum festinaverat Carolus Navarrus, qui ob simultates Ludovicum Hispaniensem, Caroli Blesensis generum, eundemque magistrum equitum trucidaverat, impetrataq; ab rege venia, cum novam insolentiam superiori adjecisset, Lutetiam fuerat in vincula missus. Quare cum Ioh. Rex Haricuriam & Eburovices subigere anniteretur, *Ritius l. 3. de regibus Franc.* tota Normannia, in exspectationem rerum novarum erecta, Anglum exciverat. Conserta acie, de Gallis quinque armatorum millia occubuere: Princeps Valliæ Eduardus, Ioannem regem in Angliam transvehi curavit. *Vitus in hist. Angl.* Navarrus, furto mox è custodia subductus, per suam factionẽ, magis turbavit rem Francicam: *solum Numen regnum texit.* Rex Scotus cum beneficiarium se Angli faceret, dimissus custodia est. Iohannes, ut idem promitteret, adduci nulla ratione potuit. Interim Gallia seditionibus quoque, supra cœtera mala, laborabat. Carolus Delfinus vix tandem Lutetiam suam placavit. Induciæ cum Anglis profuerunt biennio populis Francorum. Cum exivisset dies, Eduardus ad suburbannum Lutetiæ vicum processit, copiam pugnæ fecit. *Nihil fortunæ commisere Franci.* Sua uri vastarique malebant; & ille omnia ferro flammaque miscet. Ei Dux Claudiocestriæ: *Nudum*, inquit, *solum relinquere Francis potes: ipsi vero malorum assuetudine indomiti, cæsisque patribus subinde succrescentes, te in rebus nullo exitu gerendi, omni vita tenebunt.* Verba hæc repentina tempestas, cum cœli fragoribus subsecuta, ita perterruit Eduardum, ut æquam se pacem Francis daturum voveret. Facta his legibus, ut Aquitaniam & Comitatum Pontivensem Angli haberent jure, quoquo optimo. Eduardi duo jurejurando solenni exuerent se jure, si quod illis in summum Franciæ dominatum, spemque hæreditarii diadematis exstitisset. Eis numerarentur tricies centum scutatorum millia. His conditionibus, quarto quam captus fuerat, anno, rever-

Digitized by Google

Anno 1364. titur Ioannes rex, professusque Sacram militiam, antequam moveret quicquam, Londinum transmisit, ibidemque morbo obiit, anno ejus seculi LXIV. Ei filius Carolus V. Sapientis clarus cognomento successit.

Albert. Argent. Vicina Gallis Helvetia hisce temporibus arctiora in fœdera coivit. Tigurinos incolis Suitiæ Vallium fœderatos, obsederat Albertus Austriacus, inani conatu. Depulsa, Bernatum aliorumque vicinorum ope, obsidione, Berna se addidit corpori Helvetico, ejuratoque Austriacorum dominio, fœderati jam XXXVI. annis liberi, jugique vexati bello, Carolo semet Imperat. subdunt. Eodem autore, Suevicæ civitates, juramento interposito, se ad mutuam obstrinxerunt opem; Vlricus Comes Wirtenburgicus invitus illi fœderi nomen dedit.

Dubr. l. 22. Carolus sub hæc Bohemiæ suæ ornator maximus, novam Pragam cōdit, Academiā excitat, collegia doctorum instituit. Vicegradū munit, regnū in duodecim regiones distribuit, Flagellatorū sectam delet, multa boni principis officia implet, linguarum etiam quinq; Latinæ, Italicæ, Gallicæ, Germanicæ, Bohemicæ gnarus. Ambitionem simultatesque Electorum ac principum sustulit sanctione illa, quam *auream bullam* vocat posteritas. Eam approbante frequentissimo procerum Senatu, promulgavit Noriberge, qua gradus ac potestatem principū, aliorumq; ordinem, ita discrevit, ut nullus de jure suo possit conqueri. Imprimis vetera Cæsarum de eligendo rege Romanorum placita, eum in modū renovavit, ut hodiernum in diem Carolina constitutio de mandandis suffragiis, sola apud principes vireat, vigeatq;. Clarus certe Imperator, nisi Bohemici regnī gloriam magis quam Romani quæsivisset. Nam in Italia *omnia ubique omnibus concessit, è quibus pecuniam abradere potuit*, venditurus imperium, si emptorem habuisset. Gallis jura regni Arelatensis indulsit. Silesios principes, quos pater ejus à Polonico regno disjunxerat, partim emptione & pretio, partim armis, partim matrimonio Annæ Suidnicensis, Bohemiæ adstrinxit. Marchiam Brandenburgensem à Bavari posteris versute emptam, Sigismundo, suo ex Elisabetha Stetinensi filio, attribuit. Anno LXI natus erat ei filius Venceslaus ex Agnete Palatina, quem maxima solennitate baptizandum curaverat, tantique ponderis aurum, quanti infans esset, miserat Aquisgranum, ut Divæ eum virgini commendaret. Ei bimulo diadema Bohemicum, quindecenni Augustum nomē comparavit. Nam cum principes Electores haud facile ad eam rem trahi possent, ut duos adsciscerent Augustos, *quod virtute non poterat, pretio obtinuit*, promissis cuique Electori centum millibus aureorum. Quos cum repræsentare non posset, publica illis Romanæ Reipublicæ vectigalia obligavit, perpetuum Imperii detrimentum, libertatis electorum pignus. Hinc enim Augusta potestas pene ad nihilum redacta, attollere deinceps caput nequivit, Electoribus semper jurejurando adigentibus Cæsarem, ne pignora addicta revocet. Sigismundum, cui Mariam, Ludovici Hungari filiam, desponderat, pro spe regni in Pannoniam misit, literis moribusque Hungaricis imbuendum.

Cusp. in Carolo IV. Theod. de Niem l. 2. de scisin. c. 25. & in Nemore unionis tract. 6.

Æneas Sylv. Hist. Bohem cap. 33.

Krantz. l. 10 Sax c. 34.

Gessit potestatem annis XXXI, defunctus anno ejus seculi LXXVIII.

De

Iac. Spigel ad l. 5. Ligur in principio Cuspin. big Plat. in Inn VI. & Vrb.V. Blond decad 2. l.10. Benev. lib. Augustali De eo postmodum Maximilianus I. Cæsar dixisse fertur, pestilentiorem illo pestem nunquam Germaniæ cõtigisse. Lucenburgensem ditionem, cui frater Wencestaus præerat, in ducatum provexit. Si quis Clericum in carcerem compingeret, eum infamem pronunciavit. Vrbano V. Avenione Stratoris præstitit officiũ, papamque equitem secutus est pedes. Is Vrbanus Innocentio VI erat suffectus Pontifici, qui alios omnes oves proprias hortaretur pascendas, ipse interim Avenione procul à grege suo desideret. Vrbanus Italiam semper factione principum tumultuantem, per Ægidium Hispanum, quo & Innocentius erat usus, pacare instituit, Bernabovemq; Vicecomitem, Gonzaga, Carrariq, Estensi adjuvantibus, arduo prælio vicit. Aliqua ex eo pax refloruit, sed incerta. Vrbanus ipse in Italiam, ut eam componeret, frustra venit; advolavit & Carolus. Sed cũ fecisset metum Florentinis Pisanisque & undecunque pecuniam abrasisset, tertio mense retrocessit, *majori infamia quam opulentia.* Vrbanus quoque, dehortante Brigitta Sueca, & revelationes jactante, Avenionem reversus, periit toxico, anno LXXI. Ejus locum accepit Gregorius XI, à Clemente quondam VI. patruo suo, Cardinalis creatus adolescentulus, & à Baldo ICto institutus, Romæ tum Senator semestris jus dicebat, urbis custodia & administratio penes decuriones erat, qui à Vexillis Banderesii dicebantur. Veneti & Genuenses inter se decertabant, quod Petrinus, Rex Cyprius, in Venetos propensior, priorem iis in coronationis suæ pompa locum dedisset. Cyprus ob id à Genuensibus devastata. Famagusta capta.

Anno 1368.

Magnum Chron. Belg. Anton part 3. l 22. c. 1

Mox Florentinis autoribus, quos Legatus Pontificius offenderat, multæ urbes Italicæ à Pontifice descivere, Tifernates, Perusini, Tudertini, Spoletini, Viterbienses, Eugubini, Foroliviences, Asculani. Vexillis Libertatis vocabulo inscriptis, id effecerant Florentini, quibus & Bononienses accessere. Gregorius frustra, misso exercitu Britonum, ad obedientiam eos revocare conabatur. Cum Episcopo cuidam præciperet, ne diutius nudam pastore Ecclesiam relinqueret suam: Ille, *cur tu*, inquit, *cæteris exemplum daturus, tuum Episcopatum non repetis?* Iis verbis, damnoq; Italico motus, Romam revertitur Gregorius, anno MCCCLXXVI, 1376.
excipiturque gaudio civitatis ingenti. Nam & urbanitas & ædificia conciderant, diuturna per LXXII annos absentia Pontificum. Nihilo magis Florentini, vel anathemate, vel armis movebantur, ut ad Gregorii redirent jugum, qui paulo post intolerabili vesicæ dolore exstinguitur.

Froiss. l. 1. P. Æmil. l. 9. Thuan. l. 1. Rod. Santius Hisp. part. 2. c 14. 15. &c. In Gallia adhuc bellum erat de Britannia minori, quæ cæso Blesensi, devictoque Navarro, cessit Ioanni. Militia in Hispaniam transiit, ubi Petrus Castiliæ rex Blancam conjugem, reginæ Gallicæ sororem, veneni insimulaverat, captusque amore Padillæ pellicis, sustulerat è medio. Vexabatur ab eodem rex Tarraconensis, & frater Petri nothus Henricus oppidis, quæ habuerat, exutus ad Francos refugerat. Itaque Bertrandus Gasquinas Brito per Tarraconensium fines, in Castilionensem duxit, exegit Petrum, Henricum restituit. Petrus Burdegalam ad Anglum profugit, Princeps Anglus reducit Petrum, Gasquinatem

acie vincit, capitque Henricum fugat. Mox cum Petrus militi stipendia, ut convenerat, non dissolveret, Henricus novo Francorum exercitu adjutus; destitutum jam Anglicis auxiliis, fratrem victor occidit, rerumque potitus, rex salutatur Castiliæ. Eduardus Aquitanis nova, insolitaque genti vectigalia imponebat, tam magnis rebus gestis, ob Petri Tyranni perfidiam egens. Obsides Francorum, qui apud Anglum asservabantur, ut suos inviserent, dimissi, domum redierunt, nequaquam reversuri in custodiam. Comitatus Pontivensis ad Carolum regem defecit, mox & urbs Cadurcorum. Hinc bellum inter Anglos Francosque, terra marique instauratum. Recepta Francis Rupella: utrinque magno conatu, multa hominum civitatumque strage, res actæ, cum anno ejus seculi
1376. LXXVI Eduardus filius, insequenti Eduardus pater rex, decessêre. Richardus, Eduardi junioris filius, duodecennis, Anglia potitur, nulla ei mora à patruis, clarissimis Ducibus, controversia. Interim tota Britonia, excepto uno Bresto, in fidem Franci redierat, legem tunc ferente, ut mortuo rege, maximus stirpis filius, si XIV annorum esset, statim sine tutela regnaret. Idem Vectigal sali ac promercali vino imposuit.

Laon. l. 2. Plat. in Innoc. VI. Blond. dec. 2. l. 10 Annal. Sult. Carolo IV regnante, Ioh. Cantacuzenus, pueri Iohannis tutor, cum Græcorum dominatum septem ferè annis tenuisset, tandem adulto pupillo, à Græcis ob luxuriam, in monasterium seponitur. Ioh. Francisco Catalusio, cujus ope tyrannum exegerat, Lesbum insulam cum Mitylene dedit, anno Domini 1354. Paulo post anno Agarenorũ DCCLVIII id est, Christi 1356. Solimannus Orcanis filius occupavit Callipolin, maximamque Turcarum multitudinem in Chersonesum traxit, amœnitate Europæ captam. Agros vicinos sine intermissione vastabat. Tandem, dum leporem effusius insequitur, labente equo corruit, & confestim exspirat: quem pater Orcanes duos post menses secutus, anno ejus seculi LVIII. Laonicus Chalcocondylas à Solimanno captus, Adrianopolin tradit, & Philippopolin: Sed Sultanorum annales, Georgius Phranzes, Paulus Iovius, aliique historici, id Amurathi ejus fratri tribuunt, quem & perhibent patri Orcani solum successisse, exstincto ante Orcanem Solimanno. Itaque Amurathes, tertius Turcarum Imperator, pace cum Calo Iohanne facta, trajecit in Europam: Cralem & Vnglesem, Triballorum duces, Græcis permolestos, castigaturus. Eum Triballi primo congressu fundunt. Vicissim auctus copiis Amurathes, utrumque fratrem vincit prælio, occidit Vnglesem; Crales nescio quo casu interiit. Hinc Didymotichum, aliæque Chersonesi & Thraciæ urbes, Turcis captæ. Itum est Adriaonpolin, compulsisque in urbem Christianis, secuta deditio, anno ejus seculi LX. Cumque ingentem captivorum vim in Asiam transportare vellet Amurathes, de consilio suorum, Sacerdotum præsertim, quintum sibi quemque, elegantissimum forma, delegit. Hi inter Turcas distributi, ut disciplinæ laboribusque adsuescant, Turciceque instituti triennio, ad Portam reducuntur, Genizarorum ordinibus adscribendi. Ex his prætorianus miles, & robur belli Turcici adversus

P. Iov. in Comment. rerum Turc. *Anno 1358.* *Georg. Phran. l. 1. c. 15.* *Laon. Chalc. Annal. Sult.*

Chri-

Christianos constat. Amurathes Adrianopolin sibi regiam statuit, populatur Macedoniam, prædam liberalissime indulget suis. Cognito autem, Triballos Mysosque ingentem parare exercitum, voluit sane accepta pecunia, restituere Græcis urbes, & in Asiam reverti: Sed quum terræ motu multorũ mœnia oppidorum concidissent, armatis ea Turcis dedit occupanda. Mox & *Triballis, per ebrietatem suam acie devictis,* Pheræ urbs eorum, & finitima Rhodopæ monti omnia, Barbaris cessere. Susmanus, Mysorum rex, data filia, placavit Sultanum, alteram Andronico Iohannis filio junxit, cui pater Augustus regni curam commendavit, eumque stipendiarium, & vectigalem Amurathi fecit. Oborta deinde simultas inter Iohannem & Andronicum, quod filius patri, apud Venetos æris alieni causa detento, minimè succurrisset, plurimum Græcis damni dedit. Interim præfecti Asiatici ab Amurathe desciscunt, quos ille, regressus cum Iohanne in Asiam, maxima utrinque clade superavit, paulo post Sauzis filii sui, quem in Europa reliquerat, rebellione exagitatus. Etenim Sauzes, absentibus & Amurathe & Calo Iohanne, cum Andronico Iohannis filio conspirationem iniit, ut ambo parentes suos imperio dejicerent. At Amurathes, quum revertisset in Europam blanditiis ad se retraxit exercitus, filium Didymorichi obsedit, captumq; (ut inter ipsum & Iohannẽ convenerat) multavit oculis, idemque Andronicus, sed lenius, à patre suo passus. Platina in Gregorio XI. Genuensem hic intervenisse operam indicat, qui Tenedon insulam, præmium facinoris, ab Andronico tulerint: Sed vicissim Venetos (ut erant perpetua fere inter Ligures Venetosque dissidia) reducto per se Iohanne, eandem ab eo insulam pactos. Quæ deinceps cruenti causa belli inter utrumque populum fuit.

Laon. Chalc. l. 1. Georg. Phran. Protov. l. 1. c. 16.

Plat. in Gregor. XI.

Dania & reliqua Septentrionis, non unam eo tempore mutationem experta. Valdemarus IV, cum Rostochiensem terram Alberto Megapolitano in feudum contulisset, filio ejus Henrico Ingeburgin elocavit filiam, Polono Casimiro fœdere se devinxit. At iræ obsequentior rex, Cimbros suos adeo offendit, ut Comitibus Holsatis juncti, tyrannidem ei & libertatis avitæ diminutionem exprobrarent. Multis tractatibus vix compositio tenuit, ut secundum priscas leges omnia deciderentur. Rex Avenionem abiit; reversus adulterinam cudit monetam, servitia imperavit insolita. Hinc renovatur bellum, varioque inter Cimbros reliquosque Danos Marte geritur.

Huitf. Chron. Dan.

Anno 1351. Krant. l. 7 Dania Hist. regum. Dan. Erpoldi Lindeb. Huitf. in Chr.

Nec Suecia pace fruebatur. Rex Magnus vitæ dissolutioris, quam ut ferri à Republica posset, Benedicto cuidam familiarium Scaniam, ab Iohanne Holsato emtam, dederat. Is potiori apud regem loco quam filius Ericus erat. Res indigna visa regio juveni; concitat nobilitatem, bello extorquet patri Scaniam, Benedictum novum principem exturbat.

Valdemarus sub hæc Bugislao, Barnimo, Wartislao, Pomeranis ducibus, Rugiam contulit. Haquino Norvego, alteri regis Magni filio, Margaretam despondit, septennem filiam Ericus, cum paulo post iterum faceret bellum patri, Blancæ Valesiæ, matris suæ, veneno intercipitur. Scania ad Valdema-

Anno 1359.

Ericus Upsal. l. 4.

rum & Danos redit, anno ejus seculi LX. Occupatur iis sequenti anno & Gotlandia, ubi pridem Visbœa, emporium Arctos gentibus oportunum fuerat, ex quo Vinetam Pomeranicam exciderat primus Voldemarus. Damni ibi civitatibus maritimis illatum haud parum, direptis à milite Dano mercibus, quarũ maxima isthic copia servabatur. Ergo fœderantur Suecis, expugnant Hafniam, Helsingburgum obsident, damna damnis pensant. Sed Dani, VI civitatũ navibus in freto captis, solvunt obsidionem urbis regiæ. Ioannes Wittenburgius Lubecensium Consul, quod ejus inertia clades Lubecensibus accidisset, domi cervice luit. Dum ita bellum inter Danos Suecosque trahitur, Haquino Elisabeta Holsatica adducitur sponsa, quam Dani, ut in fraudem Margaretæ nupturam Norvego, è mari abductam detinent. Haquinus nuptias cum Margareta peregit, cui datam fidem Sueca nobilitas impugnaverat. Elisabeta monasticam amplexa vitam. Verum enimvero Holsati perfidię postulant Suecos, perficiuntque, ut Albertus Megapolitanus, amita genitus Haquini, frater uxoris Henrici, Holsatiæ Comitis, Rex appelletur Suecorum. Hic bello congressus cum magno rege, capit eum, septemq; annis in custodia habitum, dimittit hac lege, ut regno se abdicet. Quod factum, submersusq; est in Norvegia tandem Magnus, ann. MCCC. LXXIV. Albertus rex Elsburgum, Gotlandiã, Verendam, Vindevidam, addixit regi Waldemaro: Waldemarus Adolfo Holsato Femariam. Eodemque tempore Albertus Megapolitanus Hamburgum pronunciavit subjectum esse Holsatis Comitibus: sententia à Carolo IV. Lubecæ confirmata. Hamburgenses dejiciunt Rolandi statuam, quam pro signo libertatis in ponte, qui hodie nomen tenet, erexerant, comitibus suis deinceps (ut semper) conjunctissimi.

1360. — *Chron. Danic. Huitf. Thraciger in Chron. Hamb. Krant. Suecia l. 5 c. 30. 31. Ioan Petri Chron. Holf. parte 2. anno 1366.* — *Alb. Krant. Sax l. 10. c. 2 Chytr. l. 23. Chron. Sax. Huit f. Chron.*

Cæterũ urbes Germanicæ, quum minus sibi in principum favore auxilii esse cernerent, mutuo semet fœdere colligarunt, quod Hansæ appellatur. Ei nomen dedere sex Vandalicæ, Lubeca, Hamburgum, Rostochium, Vismaria, Stralesunda, Lunæburgum. Pomeranæ: Stetinum, Anclama, Golnovia, Gryphisvaldia, Colberga, Stargardia, Stolpa, Rugenvvalda. Prutenicæ: Colmaria, Thuronium, Elbinga, Dantiscum, Regiomontum, Brunsberga. Livonicæ: Riga, Derbatum, Revalia, Pernovia. Saxonicæ: Magdeburgum, Brunsviga, Goslaria, Eimbeca, Gottinga, Hildesia, Hannovera, Vlyssæa, Buxtehuda, Stada, Brema, Hamelia, Minda. Westphalicæ: Monasterium, Osnabruga, Dortmunda, Susatum, Hervordia, Paderbronna, Lemgovia, Bileveldia, Lippa, Cosvaldia. Clivicæ & Montenses: Colonia, Vesalia, Duisburgum, Emerica, Warbergum, Vnna. Geldricæ: Neomagum, Sutphania, Ruræmunda, Arnacum, Fendloa, Elburgum, Hardervicum. Transisulanæ: Daventria, Campi, Suolla. Frisicæ: Groninga, Staverda, Bolschuerda. Similiter, quæ anno MDLIV descivere, Stendalia, Soltquella, Berlinum, Brandenburgum, Francofurtum, Vratislavia, Cracovia, Halla, Ascherslebia, Quedlinburgum, Halberstatum, Helmstadium, Chilonia, Northeimum. Istæ civitates bellum denunciarunt Voldemaro, inter quas reperio Vltrajectum quo-

Huitf. in Chr. Dan. — *Anno 1364. 1369.*

quoque, & Dordracum, & Amstelodamum. Rex Danus per irrisionem, LXXVII Hansas, & LXXVII Gansas, haud devoraturas jactans suos anseres, haud parum tamen damni pertulit à classe civitatum: ideoque profectus Avenionem, peregit apud Pontificem, ut anathemate ferirentur & ipsæ omnes, & rebelles Cimbri. At interim Senatus Danorum pacem iniit cum civitatibus eisque attribuit Scaniam ad annos XV, ea lege, ut tertiam redituum partem fiscus perciperet regius. Iamq; convenerat inter Gregorium XI & Valdemarum, ut absentes signis quibusdam se invicem edocerent quid cuiq; è re sua videretur, cũ Dani missis Oratoribus à Papa obtinent literas, quibus præceptum Valdemaro, ut leniter tractaret subditos, ni anathema vellet subire Apostolicum. Ille ut erat iracundior, rescripsit: *Naturam habemus à Deo, regnum ab incolis, divitias à parentibus, fidem à tuis decessoribus, quam si nobis invides, per præsentes remittimus.* Quinquennio post decessit rex durus, & sententiæ tenax, arcium Gurræ & Vardingourgi nimis æstimator. Sepulcrum ejus apud nos Soræ visitur.

Huitf. Chron. p. 2. anno 1370. 1375. Hist. regum Dan. Erp. Lindeb Trith. in Chr. Hirs. Iohan. VViel. l. 4. dialog.

Illis temporibus Iohannes Taulerus, interioris Sapientiæ præco, & Iohannes Wiclefus Anglus, liberioris puriorisque Theologiæ Doctor, Pontificiæ superstitionis subversor, Franciscus Petrarcha melioris litteraturæ instaurator, enituere. Albertus Argentinensis, Iohannes Bocatius, Henricus Rebdorfius, historias condidere. Apud Græcos Nicolaus Cabasilas claruit. Feruntur & Gregorii Ariminensis, Richardi Armachani, Brigittæ Suecicæ libri hac ætate editi. Iohannes Columbinus Senensis, Iesuitarum ordinem instituit. Iuris peritia Baldus claruit Perusinus.

VENCESLAUS Romanorum Imperator.

AMURATHES I.

Et

BAIAZETES Turcarum Sultani.

A. M. 5346. Christi 1376. Æneas Sylv. Hist. Bohem. c. 34. Theod. à Niem in Nemore Vnionis tract. 6. c. 33. Naucl. gen. 47. Chron. B. l. Dubr. lib. 23.

VEnceslaus, ut corrogatis coemptisque suffragiis imperio potitus, haud majori illud fide quam acceperat, gessit. *Voluptatum sequax, laboris fugiens, vini quam regni curiosior, neque præterita corrigere, neque futura præcavere doctus. Si à vino & ebrietate abstineret, haud imprudens: at mero madens, furoris & amentiæ intolerabilis erat.* Cum evocaretur in Germaniam, respondit: Si qui indigeant sui, quid ni ad regem suum ipsi veniant? Nihil esse, quod è re sua istic agendum videat. Quarto ejus anno pestis sævissima Bohemiam populata est: Pragæ quatuor mensibus una parochia tria millia funerũ & quinquaginta dedit. Quo tempore in Germania novum illud machinarum genus inventum, quod *bombardas* vocant.

Chron. magnum Belg.

Wenceslaus ne à fœdis quidem abstinuit lustris: à quibus cum dehortaretur eum Ioanna regina, Alberti Hollandi filia, offensionem subiit tantam, ut Cæsar Sacerdotem, cui confiteri ipsa consueverat de more Christiano delicta, omnibus modis cogeret arcana effari, renuentemque Muldavia fl. demergeret.

Regina aut animi dolore, aut, ut Chronicon Belgicum habet, à molosso, quem Venceslaus in cubiculo alebat,

alebat, perempta est. Tyrannus assiduum penes se carnificem habuit, quem familiariter Compatrem salutabat, quod filium ejus de sacro fonte levaverat. Eum secum equitantem aliquoties desilire, subitoq; homines ad pœnam rapere jussit. Cum Pragenses per tumultum aliquot Iudæorum millia delerent, impunè id facinus fuit. *Sed ut multi qui timent, sæpè uni qui timetur prævalent,* sic Wenceslao accidit. Recenti adhuc duorum procerum, duorumque civium cæde madentem capiunt Pragenses, publicoque in carcere quatuor mensibus fœtore & squalore macerant. Ille exorat Senatum, ut illuviem & sordes balnei lavacro liceat eluere. Inde dum secedit, refrigerandi sui causa cōspicatur lembum piscatorium: in quem nudus cum nuda balneatrice desilit, novāque in arcem, ad flumen nuper structam, evadit, ubi à Iohanne fratre, Marchione Lusatiæ, & Procopio Moravo defenditur. Nec mitior abhinc, quam feræ solent caveis elapsæ, nullius, nisi Susannæ illius (id balneatrici nomen) alloquio flectebatur, quam ad lectum quoq; suum adhibebat; nec segnius, per compatrem suum carnificinam exercens in eos, quos suspectos sibi vel invisos habuit.

Anno 1393. Cusp. in Venceslao.

Iam tum Sigismundus, Venceslai frater, regno erat potitus Hungariæ, defuncto Ludovico, cujus filiam habebat conjugem. Attriverat Caroli Neapolitani factionem, quem nonnulli Hungari induxerant, tantosque in eam rem fecerat sumptus, ut Marchionatum Brandenburgensem Iodoco & Procopio, patruelibus suis, in pignus daret. Itaque placuit conjuratis, ut ex voluntate Sigismundi statuerent, de injicienda iterum in Venceslaum manu. Délicíantem ergo cum paucis juxta Beraunam, invadunt, captumque turri includunt Pragensi, inde Viennam ad Albertum Austriacum transportant, quem deinceps Sigismundus, elocata ei filia, generum habuit. Nam Ludovicus Austriacus ab Helvetiis prælio erat interemptus. Ibi piscatorem, qui pietate ductus, captivis pisculos frequenter donabat, promissis onerat Venceslaus, ut Zona sibi allata serica, demittatur in scapham, Vicegradumque deportetur. Eam arcem mendici propemodum habitu ingressus, exclamat: Qui regius est, ad auxilium regi suo ferendum accurrat. Plures quam viginti præsto fuerunt, injectaque præfecto catena, vinctum illum Venceslao tradunt. Mox ille literas signat annulo præfecti, magistratus aliquot evocat in arcem, eorumque neminem incolumen restituit. Piscator in equestrem ordinem adscriptus. Tuendis deinde opibus, Ioh. Palatini ducis filiam ducit Sophiam, ludionibus interim magis & præstigiatoribus addictus, inter quos quidam Zyto, impostor celeberrimus à Dæmone fertur abreptus, memorabili ejusmodi artium documento. Principatus Venceslai multis, eisque mirandis regum tyrannorum, Rerumpublicarum, casibus insignitur. Sub initium ejus curiam Romanam, post LXX annorum in Galliis exilium, feralis discordia incessit. XIII Cardinales Gallici, Pontificem è suo corpore volebant, Italici quatuor Papatum cupiebant suæ genti, urbique restitutum. Romani stationibus militum cinxerant Vaticanum. Creatur ritè Bartholomæus Barensis, Præsul Italus. Vrbanusque VI appellatur. Mox Galli cle-

Dubr. l. 23

Chron. August. an. 1386. Pirckh. l. 1 belli Helv. t.

Dubr.

Blond. decad. 2. l. 10. Fros. l. 2. Platin. Anton. part. 3. tit. 22. c. 2.

electionem, ut fraudibus metuque extortam, calumniantur. Post mensem tertium, ut aërem mutaturi, Anagniam, inde Fundos concedunt. Ioanne regina favente, Gebennensem Cardinalen Robertum, qui ante legatus in Italia fuerat, Pontificem deligunt, cui Clementis VII indita appellatio. Nec eo contenti schismate, Britones, multa tunc Ecclesiæ castella tenentes, in Pontificem Vrbanum, & Romanos mittunt: quos tandem Romani ad internecionem cecidere. Discordia hęc totum penè orbem Christianum ultra XL annos divexavit, clarissimum piis documentum, *non esse in eo cœtu divinum spiritũ, qui horrendis in seipsum diris grassatur. eque ex eo capite Ecclesiæ pendere corpus, nquod ipsi ejus oculi, Cardinales in quã partim ignorant, partim execrantur.*

Theod à Niem. lib. 1. de schism.

Itaque Franci, Neapolitani, Scotique Clementem, cœteri Vrbanum secuti. Hispani variarunt sententiis; Arragonii Hannonesq; neutras partes adscivere. Pax inter regna, Anglicanum Francumque, tanto minus convenire potuit. Gandavenses Flandri comitis sui mores perosi, arma in eum corripuerant, insigne factionis alba capitia sumserant. Brugenses, Dammum, Hypras, redegerant in potestatem. Pacem, autore Philippo Audace, Flandri genero, resartam, tegmina ponere jussi, resciderant. Inter nobilitatem plebemque flagrabat bellum.

Angli in Britoniam tendebant, quum interim Carolus Sapiens decessit, relicto impubere filio. De quo rege questum lego Anglum, *nullum sciri hostem, qui illo minus armaretur, & plus negotii facesseret.* Flandros intestinum, externum Venetos bellum ad extrema consilia adegit.

Frois. l. 2

Anno 1380

Petrus Auria Genuensium præfectus Gradum, Comaclum, Caprulas, vi captas incenderat. Clugiam aliquandiu egregiè defensam expugnarat: Carrariensis, Patavinorum tyrannus, terra ei subministrabat cõmeatum. Multa Venetorum millia, nec pauca occubuerant Genuensiũ. Fracti cladibus Veneti, cum nec terra, nec mari auxilia sperarent, captivis Genuensium è carcere liberatis, per eos veniam pacemque petunt, eas accepturi leges, quas Clemens victor imponeret. Genuenses *prosperis rebus elati, quod solent Victores*; nullam spem pacis ostendunt, nisi se suaque omnia dedentibus. *Desperatio animos accẽdit Venetis ut extrema, quam indigna mallent pati.* Portus suos catenis obducunt ferreis, dispositisque in littore equitibus, Victorem Pisaneum (qui ob rem ad Polam male gestam in carcere latebat) rei maritimæ præponunt. Instabant sane Genuenses, & captis circumquaque castellis, ingredi urbem parabant. Sed eos, post longum certamen, Ioannes Barbadicus armatis lembis repulit, cum progredi ulterius in æstuariis illis triremes Genuensium haud possent. Attulit opem tormentum bellicum (*bombarda* ei à bombis & ardore nomen) à Germano nuper machinatore Bertholdo Nigro repertum, *atrox bellicis rebus & anceps instrumentum.* Nulla enim erat Venetorum scapha, quin duas pluresve bombardas veheret. Singulæ uno ictu binos ternosve plerumque prosternebant, impetu ob novitatem rei improviso, ac proinde pluribus lethali.

Blond. d. 2. l. 10 Plat in Vrb. VI. Fan. Chalc. lib. 4.

Anno 1380 Polyd. Virg de inv. rerum l. 2. c. 11. Petrus Ramus l. 2. Schol. Math. Steph. Forcat. l. 4. de Imp. & Phil. Gall Guido Pancir. Tit 18 nov. repert. Henric. Salm in N tu ad Pan.

Pisaneus intra portus se fauces tenens, in quaslibet occasiones hostibus nocendi erat intentus. Bernabos Mediolanensis Venetorum socius, divertendis Genuensibus, versus ur-

bem eorum copias misit, sed irrito conatu. Calo Ioh. Græcorum Imp. ut debitam ex fœdere præstaret Veneto opem, Peram urbem Genuensium Byzantio vicinam, oppugnavit. Sed Andronicus, excœcari olim jussus, infuso aceto oculis, patri juxta ac Venetis erat infensus: qui Turcorum succinctus Bulgarorumque opibus, Peram acerrime defendit, eoque terroris deduxit patrem, ut falsa Venetis fide, in Genuensium partes transiret. Multa insuper variis locis utrinque accepta, illataque damna, in hoc opusculo omittenda. Vna res civitatem Venetam mire recreavit. Carolus Zenus opulentissimam Genuensium navem, ab Alexandria venientem, intercepit, inque portum Venetum deportavit, cujus merces trecenta aureorum millia superabant. Inde duas onerarias Clugiensi in portu demersit, eoque deduxit necessitatis Genuenses, ut ipsi exinde majore quam Veneti penuria laborarent. Prostratus & Auria, dux eorum fortissimus, ful-
1380 mineo tormenti ictu. Tandem deditionem facere coacti Genuenses, anno supra tredecies cētesimum octogesimo: capti eorum ultra quatuor millia, plures ab hoste & fame interierant. Cum finem belli non faceret Genuensis, captaque præter arcem Iustinopoli, nova peteret classe Venetias, nemo ad certamen prodiit. Fessum cladibus utrumque populum, reconciliavit tandem Sabaudus, hac formula, ut permutatis utrinque captivis, Hungaro Genuensibus fœderato Venetus septem millia aureorum quoque decennio persolveret: Aquileiensi Pontifici, idem quod antea jus, in Foro Iulio permaneret, Arx Tenedi Insulæ, belli fomes, excinderetur.

Blondus dec. 2. lib. 13.

Anno 1381

Vrbanus Papa non intentus paci, ut par erat, componendæ, Hungarum in Iohannam Neapolitanam incitarat, quod ea Clementis Antipapæ partes tutaretur. Carolus Hungari nepos, qui in Tarvisinis contra Venetos dimicasset, quum in Iohannam ductaret copias, meliusculas res Venetorum effecerat. Iam subegerat Aretium, Florentinos auro multarat, superatisque Iohannæ ducibus, Neapolin deditione ceperat, cum nova belli nubes Italiam inumbravit. Sed hanc, priusquam demonstrem, Flādrici, qui præcesserūt, tumultus, paucissimis exponentur.

Theod. à Niem l. 1. de schism. c. 21.

Etenim Gandavenses, quum, ut dixi, pilea non ponerent, factionis insignia, principis sui animum optimatumque acrius irritarunt. Hiprensibus etiam submiserant subsidia, quos ob cæsam urbis suæ nobilitatem plectere Flander cogitabat. Sed auxiliares istæ cohortes interierunt, domitisque Hyprensibus, pleræque civitates exemplo territæ, redierunt ad Comitis fidem. Cum autem Gandavenses arctius obsideri, propter urbis magnitudinem, non possent, oppugnabatur Gaura. Sex millia Gandavensium, qui suppetias ibant, intercepta. Eodemque tempore plebs Anglicana, Sacrifico quodam prædicante, parem esse omnium conditionem mortalium, natales eosdem, neminem alteri præstare, tremendam seditionem moverat. Progressi Londinum homines ad LX millia, direptis potentium fortunis in via, ægerrime mitigati sunt ab Richardo rege, omnia illis promittente, *ut insanam multitudinem blandiendo dissiparet*. Quod factum est.

Frois. l. 2 T. Æmil. l. 9

Frois. l. 2

Flander obsidione cinxit Gandavum

vum, ex Hannonia & Artesia, cujus non ita pridem à morte suæ matris potiebatur, milite convocato. Petrus Sylvanus, & Philippus Artevillanus, furenti plebi duces se præbebant. Parisienses etiam, aliique Gallorum populi, ob novas exactiones ad cruentam spectabant seditionem, quæ arte principum sedata. Flander inopia commeatus pressos Gandavenses, adegit pacem petere: Sed cum eam non daret, nisi nudi & inermes universi, permitterent liberam de capitibus suis statuendi potestatem, *sensit superbiæ vindicem Deum.* Quinque enim Gandavensium millia, quod destinatos mori, aut vincere animos attulissent, maximum ejus exercitum profligarunt, ipsumque jam vitæ dubium, ad Carolum Francorum regem compulerunt profugere. In victoris populi potestate pene omnis Flandria concessit.

At vero Corolus VI patrui sui (is gener Flandri erat) precibus, communique omnium principum & nobilitatis periculo, id dedit, ut alacriter in Flandros susciperet bellum, LX bellatorum millia in Gandavenses ducta. Prima prope Cominum pugna fuit. Flandrorũ sex millia cæsi. Hipra deditionem fecit. Altero certamine L Flandrorum millia cum Gallis conflixere, Philippo duce. Ad horam circiter unam pugnatum refert Froſſardus, ejus ætatis scriptor, tantilloque tempore vigintiquinque millia Flandrorum desiderata. Cecidit Philippus seditionis caput. Si secus evenisset, qui tum erat passim rerum status, in summum, ait, esse periculum adductos reges, principes, nobiles. Nam multos populos ejus prælii eventum avide exspectasse, fortunam in consilio habituros. Necdum tamen sopitum erat bellum, quod Gandavenses, Sylvano autore, ut principem suum Ludovicum agnoscerent nulla ratione inducerentur. Carolus rex etiam tum adolescens in regnum rediit. Fros. l. 2

Clemens sub hæc Papa Avenionensis decimas, vitamque æternam largiebatur diplomatibus suis, si qui in Vrbanum dimicarent. Idem vicissim Vrbanus suis promittebat. Hujus hortatu patruus Angli regis in Galliam, Episcopus quidam in Flandriam classe appulit, quantumvis Flandri pervicaciter Vrbanum sequerentur. Ad Duncquercam novem Flandrorum millia Angli occiderunt: junctique Gandavensibus, novum Ludovico crearunt bellum. Sed cum iterum major Gallorum adventaret exercitus, recessit Episcopus: Britoniæ Dux rem ad inducias deduxit, in quibus Flander pene exul clausit vitam, exemplum principibus, *ut leniter & moderate habeant suos, nec unquam in universam plebem citra discrimen grassentur.* Philippus Burgundiæ Dux, Caroli VI patruus, uxorio nomine Flandriam suscepit, suamque filiam Guilelmo, Alberti Bavari filio, Ludovici Cæsaris nepoti, collocavit. Ita septennale Flandrorum bellum, quo nimium humani sanguinis fusum, data per Philippum pace conquievit tandem. Sylvanus multitudini diffidens, in Angliam commigravit.

Haud minoribus interim Italia motibus turbabatur. Ioanna Neapolitana, quæ primum maritum interfici curasset, altero in Hungariam abducto, Balearum regi nupserat. Eo in expeditione adversus Hispanum exstincto, postremo adsciverat Ottonem Brunsvicensem. Is contra Fros. l. 1 T. Æmil. l. 9 Plat. in Vrbano VI Blondus d. 2. l. 10

Blond. d 2. l. 10 Theod. à Niem l. 11 de schism. c. 24

ſtudium uxoris Vrbano cupiebat: in bello tamen fidem Ioannæ adverſus Hungarum præſtabat. Mira viſa Hungari felicitas. Vrbes advenienti ei Victoriam acclamantes, deditionem fecerant. Neapolin receptus, Ioannem in arcem novam incluſam obſidebat. Othonem, qui uxori opem ferret, prælio commiſſo egregie pugnantem, tandem ruente ſaucio equo, incantatoris cujuſdam fraudibus comprehendit, Iohannāque, amiſſa jam omni ſpe, deditiam, conjecit in carcerem. Verum illa periculum contemplata, ſuum, jam Clementi Apuliam Siciliamque donarat. Ille eadem regna Ludovico Andium Duci, Franciæ tum Rectori cōtulerat, Caroli VI regis patruo.

Ludovicus ergo Provinciam Phocenſem, quod ea ditio Iohannæ eſſet, metu, vi, malo, domuit. Ad triginta millia equitum (numerus peditum incertus eſt) in Italiam traduxit. Per Marſos regni fines ingreſſus, ſperabat hoſtes poteſtatem pugnæ facturos, ac ſe tanto exercitus robore facile brevique victoria potiturum. Sed Carolus cunctando eum ratus frangendum, injecto interim faucibus Iohannæ pulvino, animam ei interclusit. Iam ad Caſſinenſem ſaltum pervenerat Ludovicus, quum alia ejus equitum decem milia Aretium, opera exulum admiſſi, diripuere. Verum ipſe, dum trahitur tempus in Apulia, morbo an veneno (utrumque traditur) deceſſit. Galli, ut capite reſecto, bini ternive mendicantes in patriam rediere. Aretium Florentinis venditum. Is finis tumultus Gallici fuit.

Theod. à Niem lib. 1. de schism. c. 37 & c usque c. 60.

Tum vero Vrbanus terrore Gallico liberatus, cum nepoti ſuo Campaniam ab Hūgaro non impetraret, Luceriam digreſſus, novos creat Cardinales, ingentem turbam; ſeptem ex veteribus dat in cuſtodiam, quod diceret eos cum rege & Clementi adverſum ſe conjuraſſe. Mox Carolum Luceriam citat. Reſponſum ab rege, affuturum brevi, verbiſque juxta & armis objecta crimina diluturum. Cum obſideretur Luceria, Vrbanus favore Raimundi Vrſini exceptus navi, Gennam deducitur, ubi quinque Cardinales ſaccis involutos mari merſit, homo ruſticus & inexorabilis.

Blond. dec. 2. l. 10. Anton. Bonfin. Falmer. in Chr. Anno 1385.

Eliſabeta ſub hæc Hungariæ regina, judicium viri ſecuta, ut Sigiſmundus gener adoleſcentulus in Hungaria regnaret, elaborabat. Bona procerum pars exſtincti regis nepotem, recenti fulgentem Neapolitani regni gloria, in Pannoniam acceſſebant. Advolat Carolus, coronatur, ſolatium vocatur viduitatis Eliſabetæ. Sed regina dolorem ſimulatione fraudeq; atroci armans, parato domi percuſſore, venientem ad ſe Carolum, in ſinu prope ſuo occidendum curat. Sigiſmundus ab Hungaris, Ladiſlaus Neapoli reges agnoſcuntur. Vrbanus ditionibus metuens ſuis, regnique Neapolitani cupidus, Gena Fetentium movet, Ladiſlaum hæreditate paterna deturbaturus. Sed quum Cajetani, aliique populi repugnarent, Romam infecto negotio reverſus, Banderesiorum excipitur inſidiis, quos creatis una die novem & viginti Cardinalibus ſuſtulit, qui omnes, tribus demptis, Neapolitani fuere.

Froiſſ. l. . Blanc. T. Æmil. l. 9.

Avitum Mediolanenſi erat Vicecomitum familiæ in Pontifices odium. Hoc tempore Iohannes Galeatius Bernabovem patruum, inſidias filiæ ejus veritus, conjugis ſuæ, inter-

Blond. d. 2. l. 10 Naucl. gen. 43.

intercepe rat dolo, captivumque ad mortem tenebat. Placentiam, Parmam, Laudam, Brixiam, Bergomum, quæ in divisione patrimonii patruo obtigerant, sibi sumserat. Valentinam filiam elocaverat Ludovico Aurelianensi, Caroli VI germano, dote attributa decies centenorum millium Francorum. Superatis Scaligeris, Veronam, Vincentiamque; Carrario Patavium eripuerat. Tremendam Italis omnibus, & in his Pontifici potentiam sibi parabat. Florentini metu servitutis, Franci regis imploraverant fidem. Comes Armeniacus, qui auro Florentinorum motus eam sibi provinciam deposcerat, educere permissus è regno perditissimorum hominum manum, quindecim millia equitum, decem peditum conscripsit. Iac. Vermis, præfectus Mediolanensium, passus advenientem eum circumvolitare, provocareque frustra ad cominus conserendas manus, in oneratos prędа, incompositosque, impetum repentinum facit: Ad sex millia eorum occidit: Armeniacum cepit saucium. Quo exstincto, reliquiæ ægre domum sunt reductæ.

Anno 1389. Platin. Chron. Belg. Theod à Niem l. 2. de schism. c. 13. 14 Iohan. Marius parte 3. schis. 22 Anton. part. 3 tit. 22. c. 2.

Sub hæc Vrbanus VI undecimo infelicis Pontificatus anno obierat: Successor erat Bonifacius IX vir juvenis, sed tanti animi, ut primus populi Romani vim omnem in Pontificem transtulerit, creatis suo nutu magistratibus omnibus, munitaque Sancti Angeli arce, in mole Adriani sita. Huic insueta decessoribus felicitas obtigit, ut messem Iubilæi argentariam bis uno decennio meteret. Nam annum sui seculi nonagesimum sacraverat Vrbanus, velut tricesimum tertium, quod id ætatis habens Christus, mortem pro nobis oppetisset. At minime eum viderat: veneno aut ægritudine subtractus. Bonifacius, vorago pecuniarum insatiabilis, non lucratus inde, quantum vellet, mutata mente, centesimum deinde colore, ut sacrum jussit. Litem super Pontificatu cum eo Clemens primum, eoque deinde mortuo, Petrus Luna, cui Benedicti XIII nomen, pervicaciter continuavit. Franci, cum obsecratus Benedictus cedere sententia nollet, oppgunare eum armis tandē cœpere. Ille sacra sua præferens, ne à quoquam violaretur, ad natales suos Tarraconensesque concessit. Vencesłaus Augustus in sedanda ea seditione, nihil memorabile gessit: nullum specimen, religionis, magnive animi præbuit. Tantum Iohannem Galeatium ingenti pondere auri exoratus, ducem Mediolani designavit, contributis latissimis finibus.

Theod. à Niem lib. 1. de schism. c. 68. 69

Æneas Sylvius Hist Bohem. c. 35. Naucl. gen. 47. Iohan. Huss. de myst. iniquit. Antich. Item lib. de regno, populo, vita & moribus Antichristi Item, sermones de Antichristo

Eo regnante, vir quidam nobili genere Wiclefi libros Pragam detulit, Iohannique Husso, ingenio & mundiori vita claro, eos commendavit, uti thesaurum singularem. Hussus, cum magistratum Academiæ Teutonicis abstulisset Cæsar, illique maximo numero commigrassent Lipsiam, princeps Doctorum Pragensium habebatur. Ille, laudatis Wiclefi scriptis & Waldensium, ingenti clericorum & plebis plausu cœpit docere. *Romanum præsulem*, ajebat, *reliquis Episcopis parem esse, inter sacerdotes nullum discrimen, nisi quod vitæ sanctitas conciliet. Animas è corporibus excedentes, aut in æternas e vestigio pœnas mergi, aut perpetua consequi gaudia. Purgatorium ignem nullum inveniri, Dei & sanctorum imagines, quæ ad venerationem prostarēt, delendas. Aquarum palmarūque benedictiones irridendas. Mēdicantium religio-*

Nec latebant Scotos intestina dissidia. Collecta enim manu, Anglos memorabili pugna profligarunt.

Induciæ inter Anglos Francosque erant. Ad petitionem Genuensium visum utrisque, Africanos aggredi barbaros. Iverunt duce Borbonio, cinxerunt obsidione urbem, Africam nomine. Sed æstu & penuria vexati, plurimis amissis, liberatis tamen captivis non paucis, domum rediere. Secuti multorum regum miserandi casus.

Carolus VI, quum in Britonum ducem, Gallis permolestum, æstuosissimo die, citatissimo cursu fertur, subita correptus amentia, & lingua pene captus, quanquam per intervalla respirabat à morbo, perparum deinceps pro rege egit. Ei oblectando multa excogitabantur. Nocturnis aliquando ludis pice delibutus, semiferi portenti speciem spectantibus præbebat, eodemque habitu quinque alii in cœtum matronarum virorumque prodibant. Frater regis, studio clarius visendi, correptam facem propius admovit. Scintilla ex ea in regem forte incidens, repentinum in omnes illos effusa flamma conflavit incendium. Duo inopes auxilii miserabili ululatu periere. Duo inter manus elati, cum biduum animam traxissent, exspirarunt. Vnus ruens in propinquam Promicellam, aqua vinoque se perluens, salutem sibi peperit. Fœmina princeps regem veste, ut caudata fluxaque erat, involvit, ignemque restinxit. Exin valetudo regis multo magis suspecta mortalibus, *bacchantium ritus execrationi prudentibus fuere.*

P. Æmil. l. 10

Interim Angli Hyberniam insulam, captis quatuor eorum regulis, in ditionem suam redegere. Franci regis filia septennis Richardo tradita. Id conjugium Thomæ Glocestrio, patruo regis, acerbissimum accidebat, anhelanti per bella ad sceptri potentiam Anglicam: qua spe, ubi pax inter duas regias coaluisset, se dejectum providebat. Itaque inhortatus populum, ut exactiones tolli flagitaret, capitur per venationis speciem, Caletumque ductus, linteo strangulatur. Londini de conjuratis supplicium, jubente rege, sumptum, ac pro more Anglicano, pupillorum bona ejus administrationi subjecta sunt. Paulo post defuncto Iohanne & Lanclastrio, filius ejus Henricus, ob quædam liberius in regem effusa, exilio multatur. Rex similiter in patrimonium ejus involat, distribuit ex eo quædam hominibus, nulli præterquam sibi charis. Nec eo contentus, proditionis insimulat Henricum apud Gallos, quo confugerat. Hæc cum implacatissime ferrent Londinenses, concurrerentque alia, quæ odium incenderent regis, mittitur clam Præsul Cantabrigiensis, Henricumque, injecta spe regni, Lugdunum perducit. Extemplo Richardus in custodiam datur, vitæque dubius, gubernacula cogitur tradere Henrico, quum annos regnasset XXII. Nec multo post vitam claudit. Hæc in Anglia.

Froiss. lib. 4

In Turcia, Amurathes multis maximisque victoriis florebat. Cum Mysos, Epirotas, Macedones profligasset, quoslibet deinceps bellis lacessebat. Emanuel Palæologus, Calo Iohannis filius, castra ejus sequebatur. Placebat Triballorum (Servos vocant) principem Lazarum invadere. Is Hungarorum implorata ope, quam maximis poterat copiis, Savum fl. enebat. Ibi Milois cujus-

Laon. lib. 1. Annal. Turc.

partim ingenti pretio redemti. Felix igitur tam nobili victoria Bajazetes; At *victor paulo post multo infelicior victis fuit. Tam fallax rerum humanarum fides.* Turcarum enim in pios ingruentem procellam, majus in orbem terrarum fulmen inhibuit.

Lam. lib.2

Marcus Dacorum (qui Moldavi & Valachi) princeps, impetum strenue repulerat Bajazetis. Turca denuo Byzantium obsidebat, pervicax instituti, fame exhaurire urbem cupiens. Causa prætexebatur conspiratio, quam ab Emanuele initam, Ioannes ejus patruelis fingebat. Superstes etiam tum Calo Iohannes, fertur filii sponsam (ea Trapezuntii regis filia erat, venusta supra modum) violasse. Turca suspicatus, junioris Iohannis fraude expeditionem trahi, necessitatem ei quærendæ reconciliationis cum patruo imposuit. Ab eo receptus, & urbi ipsi, præpositus, difficiliorem Turcis expugnationem faciebat. Emanuel interea occidentalium corrogabat auxilia. Theodorus frater ejus Spartam Venetis vendebat: Argos urbem expugnabant Turci.

Annal. Turcic. Laonic. Chalcond.l.3 P.Æmil.l 10 Nauel. gen.47. Tiecd.à Niem lib.2 de schism. l.29 & l.9.c.42 Georg. Protov l.1.c.21. 22.29.

Dum in annos aliquot obsidio tantæ urbis ducitur, Iconium, Amasia, Sebaste, eripiuntur Turcis, illis qui Tamerlanis auxilium poscebant. Nova Scythæ legatio cum irrisione excipitur, uxor ejus quoque, quę impetum viri cohibuerat, probro afficitur à Bajazete. Igitur frenare nulla gẽs iram Temiris potuit. Prædæ fuit Oriens. Quadringenta millia equitum, sexcenta peditum, sub signis habuisse fertur. Emporia, quæ aurum defoderant, astu circumventa. Misit, qui partes direptione merces vili & præsenti pecunia divenderent. Ita plenus auro, vetere rursus præda repente opprimens potiebatur. Ditissimæ Civitates, in quibus Damascus, Halapia, Sebasta, ludibrio, direptioni, cædi fuere.

Wolf. Drechslerus de rebus Turcic.

Ægypto tenus Tamerlanis procella omnia pervasit. Primo adventu signa candida proponebat: deditionem eo die facientes, sine insigni injuria recipiebantur in fidem. Postero die purpurea, ut sanguine luendam inobedientiam scirent. Tertio atra, velut undique funesta. Interempto apud Sebasten Bajazetis filio, patrem ipsum, Scytharum Europæorum, multarumque gentium auxiliis munitum, prælio in Cappadocibus excepit. Scythæ, & qui exulibus favebant plurimi, à Bajazete ad Tamerlanem defecere. Explicatis ad Stellam montem aciebus, tanta ferocia concursum à barbaris, ut CXL hominum millia occubuerint. Prælii exitus Bajazeti exitialis fuit. Equo plurimis confosso sagittis captus, cum superbius loqueretur, *miserabile domitæ ferociæ spectaculum toti Asiæ præbuit.* Catenis vinctus aureis, inque cavea ferrea circumductus, dorsum victori equum adscendenti supposuit. Expugnata Prusa, thesauri & concubinæ Turci in potestatem Tamerlanis venere. Vxorum potissimam, Lazari despotæ filiam, ubi contemptim haberi, seque Samarcandam, Scythiæ urbem, deportandum inaudivit Bajazetes, impatiens calamitatum, illisit ad caveam caput, sibique ipsi in Ionia mortem conscivit. Tamir fessus potius, quam satiatus cruore, vastitateque terrarum, ad comprimendam Indorum rebellionem revolavit in Scythiam, exornataque spoliis & captivis sua Samarcanda, salacissimus regum, interiit. Mortuo

Petrus Perod. in vita Tamerlanis cap.9.

succeſſere filii, neque fortuna, neque indole pares, ac parum inter ſe concordes. Proinde variis ſemet & diuturnis cladibus peſſum dedere.

Hæc circa annum milleſimum quadringenteſimum, quo innumera hominum multitudo Romam confluxit, haud exiguum Papatus Bonifacii ſuſtentaculum. Venceſlaus eaſdem peccatorum expiationes illis venditabat, qui Pragenſes reliquias viſerent. Idem Coloniæ & alibi factum, Bonifacio indulgente, ſed porrigentibus Eccleſiæ Romanę manus adjutrices. Electores Venceſlaum, ut imperii dehoneſtamentum, ſordibus ignaviaque infamem, poteſtate eodem anno exuerunt. Perque id tempus Iagello Lituaniæ princeps, Chriſtianis ſacris initiatus, Ladiſlai nomen, & Hedvigem, Ludovici Poloni filiam, conjugem accepit. Igitur Poloniæ rex creatus, Lituaniam, Samogitiam, Ruſſiam adjunxit Poloniæ, eaque acceſſione auctum regnum ad poſteros in centeſimum ferme annum propagavit. Academia Cracovienſis illo autore nata, ſicut Heidelbergenſis Ruperto, & Colonienſis & Erfurtenſis, Senatu Vrbano procurantibus.

1400 Cir. Belg.

Matth. Mechovius Hiſt. Polon. Trith. Crom l. 14. & 15.

Apud Danos exſtincto rege Voldemaro IV, Olaus undecennis, è filia ejus Margareta nepos, rex erat pronunciatus, tutrice matre. Decretum tunc Slagelosæ fertur, ut quiſque presbyter villam pagi ſui poſſideret optimam: Nemo cogeret extra Daniæ fines militatum proficiſci; bellum ne moveretur, magnatibus invitis. Haquinus Norvegus, Olai pater, Orcades inſulas Henrico Sanclaro Comiti contulit. Defuncto patre, Olaus Norvegiam Daniæ conjunxit. Scaniam civitatibus Hanſeaticis poſſeſſam hactenus, Danorum reſtituit ſceptro. Mira eo tempore eſculentorum vilitas traditur. Medimnum ſiliginis X I nummis, vaccam ſolidis tribus, tonnam cerevisiæ quatuor veniiſſe, mercedem ſervi diurnam ternos nummulos exſtitiſſe. Sed neque India tunc præbebat Europæis aurum, neque Iſlandia, anno 874 habitari primum ab exulibus Norvegis cœpta, niſi regibus, adibatur. Olaus, ubi Gerhardum, Henrici Comitis Holſati filium, ducem Scleſvigæ, & regni Danici fiduciarum creaſſet, immatura morte præreptus, Soræ inter materni proavi, avique tumbam conditur.

Albert. Krant. Dania lib. 7. Suecia lib. 6.

Anno 1380

Arnold. Witf. Chron. Danici parte 3. Arngr. Iona de Rep Iſland. Anno 1387

Margareta Herois regnorum gubernationem retinuit, aſſentientibus provinciis. Cum prole careret, Ericum neptis ſuæ è ſorore filium, hæredem curavit declarari regni Norvegorum: Alberto Megapolitano, quem ſoror ipſa Ingeburgis pepererat, infenſior, quod Daniam Norvegiamque bello impetiiſſet. Eam ob cauſam patruelis Alberti, Sueciæ rex, bellum Danis movit, multiſque modis, fœmineum contemſit dominatum, miſſa cote jubens aciculas ſuas cultroſque acuere reginam. Nec blandior ſuis Suecis, præcipuas dignitates indigenis debitas, in Teutones tranſtulit, poſtulans inſuper tertiam prædiorum, quę nobilitas teneret, partem, ut regiam curaret ſplendidius. Hinc ſimul Suecico Danicoque vexatus bello, ad extremum Gothia in Occidẽtali cum filio capitur, duce Danorum Ivaro Luckio. Bahuſiam perductus, jubente regina, quam contemſerat, in carcerem mittitur. Megapolitani, quo nocere Danis poſſent, edicunt, ut cujuſcunque generis nautæ piraticam in Danos, Suecos, Norvegos pro-

Anno 1388. Hiſt. Danorum edita an Erpoldo Lindenbruch.

promiscue exerceant. Prædæ illecta dulcedine plebs confluxit. Iis nihil pensi erat, in quorum bona involarent: utrumque pervolitabant Oceanum, nemini, nisi unde lucrum deesset, parcentes. Septimo anno dimissus Albertus, ea lege, ut LX marcarum millia persolveret, aut tradita Stockholma, Suecico regno renunciaret. Civitates fœderatæ præda factæ. Cum solvendo non esset Albertus, Stocholmam reginæ tradiderunt. Itaque Ericus VIII Pomeranus, à Danis, Suecis, Norvegis rex lectus, decretumque in Comitiis Calmariensibus, ut tria hæc regna perpetuo unita fœdere, uni semper principi parerent, singulaque ex suis legibus & statutis regerentur.

Anno 1397

Ea tempestate Paulus Burgensis Episcopus, Iohannes Hussus, & Hieronymus, Doctores Pragensium, Manuel Calecas Græcus, Iohannes Rusbrochius Belga, sacra eruditione, Frossardus & M. Paulus Venetus, historica claruerunt.

Verner. in fasciculo temporum. Chron. Belg. Naucl. gen. 47.

Abbatorum maxima multitudo, linteis amicta candidis, Sacerdote quodam ductore, in Italiam descendit. Clamabant, *corruptam esse erroribus Ecclesiam, dignamque lachrymis.* Cum multo applausu exciperentur, Bonifacius throno suo metuens, comprehensum sacerdotem igni tradidit.

Emanuel Chysoloras Byzantinus literas in Italiā Græcas attulit, quæ quingentis ibi annis conticuerant. Ex ejus schola Guarinus, Victorinus, Philelphus, Leonardus Aretinus, aliique viri docti, tanquam ex equo Trojano prodiere. Latina etiam lingua, quæ sylvescebat, excoli diligentius cœpta.

Platin. Bonif. IX.

RUPERTUS IMPERATOR ROMANUS, ISA CELEBIS, SOLIMANNUS, MOSES CELEBIS, Bajazetis filii, Turcarum Imperatores.

A. M. 5570. Christi 1400.

CVm quatuor Electores, Moguntinus, Coloniensis, Trevir, & Rupertus Palatinus, Venceslao imperium abrogassent, Colonienfis & Moguntinus, Iodocum Barbatum, Marchionem Brandeburgicum dixerunt Cæsarem, consilio inani. Nam neque par tantæ dignitati visus, neque coronam adeptus est unquam, sed sexto post mense defunctus. Ferunt, Venceslao non invito, delatos Iodoco fasces, quod patruelē mallet, quam se imperii curis onerari. Chronici collector Belgici eam Iodoci designationem, mortuo Ruperto, factam narrat. Id constat, communi principum suffragio designatum Fridericum Brunsvicensem, non imparem tanto fastigio. Sed eum Moguntinus Præsul, scelerata Waldeccii Comitis opera, cum ad diadema suspiciendum veniret, in itinere interemit. Vnde proverbio vulgatum: *Moguntia ab antiquo nequam.*

Naucl. gen. 47. Cuspin. in Rob. Marius lib. 26. Cranz. belg. Hartmannus Schedel fol. 233. Append. Imp. Tomo 2 rerum Germ. Freher. p. 176. Palm. in chr.

Igitur deinde Rupertus Bavarus, Elector Palatinus, de Ludovici IV. genere, insignis justitiæ cultor, ingeniique acerrimi, Cæsar creatur Bopardiæ, anno ipso salutis millesimo quadringentesimo. Fridericus Coloniensis diademate cum Coloniæ insignivit, quandoquidem Aquisgranenses fidem Wenceslao datam prætexerent. Rupertus autem postea & illos, & alias civitates Wenceslao studentes, redigit ad obedientiam.

Italia tunc, præter luem, bellis vexbatur Mediolanensis Galeatii. Be-

Bononienses, qui Bentivolum legerant Dominum,& Faventini, magno in discrimine erant, nec in minore Florentini. Ergo vocatur Rupertus, ducentena ei promittuntur florenorum millia, sed ea conditione, ne percipiat pecuniam, nisi cum Galeatii terram exercitus ejus attigisset. Bonifacius Papa decimas interim sacras Cæsari indulgebat. Quas cum Electores, Moguntinus, Trevir & Coloniensis, dare abnuerent, imperium, quod sub Boëmis, Carolo Wenceslao, languescere cœperat, sub Ruperto defecit aperte: Nam tota Italia à tyrannis undique subacta, ingressus ipsi Ruperto interclusus est. Venit sane in Brixianum agrum Cæsar, pernegans ducem esse Galeatium, quem largitione corruptus dixisset is, cui ob indignitatem imperium sit ademptum. Sed Galeatii copiis impar, accepta clade, Tridentum rediit. Inde vocantibus Venetis, Patavium est delatus, quo Florentini Oratores sumptuosissimo quidem apparatu, sed copias illius desiderio minores, ut bellum resumeret, transmiserunt. Ductores erant Sfortia Attendulus, tunc primum nosci cœptus, & Balthasar Mutinensis. Quumque copiarum tenuitati pecuniarum quoque paucitatem addidissent Florentini, nec Pontifex Venetique palam in auxilium descenderent, austerus re infecta Cæsar, rediit in Germaniam.

Anton. p. 3. l. 22 c. 3 & 34 Theod. à Niem Nemore Vnionis tract. 6. c. 33. Blond. dec. 2. l. 10. Plat in Bonif. IX.

At Bonifacius Pontifex, Simoniacus & indoctus, Romæ ad subjectionem reductæ gloria, & pecuniis Iubilæo anno preceptis auctus, rem aggressus est novam, quæ Pontifices Romanos nō minus orbis Christiani, quā Romanæ urbis dominos reddidit. Legem promulgavit, non licere cuiquam sacerdotii, ad quod promoveretur, beneficium adipisci priusquam primi anni reditus, pecuniis æstimatos, Pontificali ærario dissolvisset. Soli Angli, cum legi in summis sacerdotiis parerent, in minoribus eam contempserunt. Ladislaus Neapolitanus, Caroli filius, autore Bonifacio, Cajetæ coronatus: Vrbani in Carolum sententia antiquata est.

Theod. à Niem lib. 2. de schism. c. 7, 8, 9, 10, 32.

Cœterum Mediolani Dux, digresso Ruperto, copias illius respectu in Lombardia retentas, ad Albericum misit, Bononiam & Bentivolum oppressuras. Fusi fugatique Bononienses, eorumque auxiliatores Florentini: occiso Bentivolo, Albericus patentibus portis in urbem introductus. Trepidatum tunc per universam Italiam, apud Florentinos præsertim, incendio propriores. Sed Galeatius, oborta inter summas cupiditates & furores febricula exstinctus, metum dempsit Italicis: filiis Iohanni & Philippo Mariis ditiones, cum odiis subditorum, subditis bella reliquit. Albericus à Ladislao Magister equitum creatus, Neapolin Ludovici Andegavensi, prioris illius filio studentem, recepit; Balthasar Cossa Pontifici, Bononiam Florentino Pisas, à Gabriele Maria, tyranno exule sibi venditas armis subegerunt.

Anton. p. 3 l. 22 c. 3 parag. 40 Anno 1402

Anton tit. 22. c. 4 parag. 2, 3, 4.

Ladislaum mox in Hungariam nova procerum conspiratio traxit. Sigismundus ibi olim de duobus & triginta nobilibus sontibus supplicium sumserat, quod nullum sibi regi officium præstare voluissent. Conflatam ex ea severitate maximam invidiam, res ejus prosperæ aliquantisper texerant: Clades Nicopolitana in lucē eam protulit. Facta, autore

Theod. Niem l. 2. c. 17

autore Papa, conjuratione, comprehensus duobus à juvenibus Gariis custodiebatur, filiis Niconis, inter cœteros interemptis. Ladislaus, nondum satis confirmato Apuliæ regno, in Hungariam evocatus, Iaderam oppugnabat. Sigismundus interim matri juvenum Garensium persuadet, non defore, si interimatur, vindices necis suæ: Sin ipsorum opera dimitteretur, maxima à se & certissima eos præmia manere. Dimissus brevi, aut perterruit, aut punivit adversarios. Ladislaus, dum Iaderam urbem obsidione premit recipitque, festino perculsus est nuncio. Neapolitanos in rebellionem animis apparatibusque propendere. Quare Iadera Venetis, quorum pluries fuerat, vendita, Neapolin rediit, & severiori quam prius disciplina usus, neminem in regno esse permisit, qui vel oppidi, vel arcis retineret dominatum. Galeatii interim mortui ditiones, aut pulsi antea tyranni, aut præsidiorum duces occupabant.

Anno 1404. Chron. Belg. Paulus Lang. Chron. Zitic. Multi per ea tempora, sicut & semper, post schismatis originem de unione Ecclesiæ tractatus sunt habiti. Quibus dum intenditur, nonus Bonifacius, putrescente virili membro periit. Carmen ei dictum à Theodoro Vrico Theologo:

Heu Simon regnat, per munera quæque reguntur,
Iudiciumque piū gaza nefanda vetat.
Curia papalis fovet omnia scandala mundi.
Templaq; sacra facit perfidiosa forum.

P. Æmil. l. 10 Plat. in Innoc. 7 Theod. à Niem l. 2. de Suffectus Bonifacio in Septimum Innocentium Cosmas Sulmonensis, jurejurando spopondit, quam primum esset pro unione requisitus, Pontificatui renunciare. Eo defuncto, purpurati singuli dira caput suum execratione detestati, se, si deligerentur, in autoritate concilii futuros. Interim cum & vero Pontifice, & optimo Imperatore carerent Itali, unicuique scelerato peccandi licentia data est. Ioannes Galeatius, Maria, Mediolanum, Philippus frater ejus Ticinum tenebat: reliquæ civitates ad quinque & viginti variis artibus cædibusque agitatæ, ab imperio Vicecomitum defecere. Franciscus Cararius multa improbe ausus, cum Venetos æstuariis se & paludibus suis juberet continere, ab iis Verona Patavioque spoliatus, necatusque est. Romani Innocentium VII. crudelius dominantem urbe exegerant; Sed fuso Ladislai regis milite, quo utebantur, eundem in urbem recepere. Delectus, illo mortuo, Angelus Corrarius Venetus, anno ejus seculi sexto, Gregorium duodecimum nomen edidit. Iusjurandum, quod verbis conceptis purpuratus nuncuparat, Pontifex confirmatum in acta referri jussit. Cœterum cum locus congressui patrum consensu deligendus esset, nullus proponi poterat, nisi quem Benedictus, qui & ipse evocabatur, aversaretur. Collusio hæc visa, & uterque in sacra causa prævaricator. Sanctius egere patres. Convenit inter utriusque partis Cardinales, ut Pisas convenirent. Ibi utrique Pontificatus æmulo jus sedis claviumque abrogatum: Delectus Petrus Minor, Theologus, genere Cretensis, quo Oratore quondam Galeatius Ducis exambierat titulum. Hic solitus dicere, divitem se Episcopum, inopem Cardinalem, mendicum Papam factum; Alexandri V nomen brevi tempore gessit. Tarraconenses, Scoti, Armeniaci, *Theod. à Niem lib. 2. de schism. c. 42. & l. 2. toto. Et in Nemore Vnionis tract. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Anno 1408. Franc. Zab. de schism. Innoc. 7*

Anton p. 3 tit. 22. c. 5. Chron. Belg. Anno 1410. Plat in Ioh. 24.

in Benedicti fide mansere: Carolus Malatesta Gregorium Armini tegebat. Ecclesia Romana triceps exinde visa, monstra simul biformia aut triformia nata. Alexander hostem judicat Ladislaum regem, quod urbes Imperii Pontifici, inque his Romam suæ ditionis faceret. Ius regni adjudicat Ludovico Andegavēsi. Bononiæ moritur, octavo sedis suæ mense. Ibi largitionibus factis, suffectus Balthasar Cossa Neapolitanus, bellator melior quam Pastor, unionis Ecclesiæ nullam curam habuit. Ei Iohannis XXIII nomen inditum.

Genua tunc in fidem regis Franci venerat. Florentini Pisas occupaverant. Fucinus Canis, tyrannus potentissimus, Vercellas, Alexandriam, Dertonam, Novariam, obtinebat, ingentesque insuper divitias, Lombardiæ direptionibus quæsitas. In Galliis varii erant rerum motus, temporum conditio misera, qualem fides sit esse rege mente affecta, ducibus dissentientibus, pace incerta. Ludovicus Aurelianensis, frater regis, immisso per Iohannem, Philippi Burgundi filium, percussore, occubuit. Autori gratia delicti facta. Idem Ioh. Eburones domuit, Episcopo suo infensissimus, quod inflatus spe dominatus Hannonum & Hollandorum (erat enim frater Comitis) majoribus initiari ordinibus nollet, aversus à sacerdotio. XVIII millia Leodiensium cecidere. Chronicon Belgicum XXIII millia habet. Ioannes Episcopus de plurimis supplicium sumsit, qui mortuo postmodum Guilelmo fratre, cum Hannoniam, Hollandiam, Flandriamque hæreditate cepisset, à milite quodam suo trucidatus est.

T. Æmil. l. 10. Chron. Belg.

Et ne male Christianis tantummodo iratum diceres Deum, in gētes etiam efferas indignationem suam effudit. Filii Baiazetis, patris exemplo nihil emendatiores, cruentis se invicem bellis attriverunt, quæ occasio exstitisset optima rem Christianam in Asia reparandi, ni feralis discordia Romanensium animos principum distraxisset. Sex Amurathi erant filii. Mustaphā Tamerlanes occiderat. Mahumetes in Cappadocia indulgebat quieti. Iso (Iosuam aut Iesum vocat Chalcondylas) & Moses, se invicem oderant. Isa regni sedem invasit Prusam, brevique Asiæ & Europæ pleraque in verba sua adegit. Solimannus militiæ peritissimus, Byzantii se tenebat. Casan Zelebis sextus ætate erat tenera. Solimannus ergo, allectis ad se militaribus, Europam, absente in Asia fratre, peragravit, firmusque ab exercitu transgressus in Asiam, in Cappadocia eum vicit prælio, comprehensumque trucidavit, anno tyrannidis quarto.

Annal. Turcic. Lamic. Chalc. lib. 4. Georg. Phrant. l. 1. c. 3.

Cum ergo Solimanus regnare cœpisset, rediit dimissus à Tamerlane Moses, cōciliatisque sibi ducibus, qui Isam secuti essent, Marcum Dacorum regulum, traducit in partes, & Adrianopoli rex salutatur. Solimanus contra, ut Emanuelen sibi adjungat, Theodori fratris ejus filiam ducit uxorem, transgressusque Byzantium, bellum Mosi infert. Mosen, præter Dacos & Triballos, adjuvabat Stephanus, Lazari despotæ filius. Hunc ad defectionem impulit Græcus Imperator. Nihilominus victor Solimanni Moses, dum fugientes insequitur, per insidias fratris, castris exuitur. Quare dissipato Mosis exercitu, Adrianopolin recipit Solimanus, defunctumque se periculis arbitratus in ignaviam ac

volu-

voluptates quasq; provolvitur. Grecis, qui fidam attulissent operam, maritimam Asiam restituit. Interea Moses instaurat vires, adjuvante iterum rectore Daciæ. Magister equitum & auxiliarium copiarum præfectus, ab rege inerti & vinolento, ad Mosen deficiunt. Solimanus Byzantium refugit, in animo habens Græcis reddere Europam, ut commodius posset Asiam tueri. Sed illa agitantem, in itinere comprehendunt Turci, & ad fratrem deducũt, à quo illico necatus est. Comprehensores pariter igne cremati à tyranno, quod diceret eos impiam regem suũ commisisse. Acta hæc anno ejus seculi XI. Præcedente Rupertus Palatinus, cum improbasset Pisanum consilium, & Gregorio XII adhæreret, insperato diem obierat Oppenheimi, decennium potestate functus. At qui à confessionibus Pontifici erat, reperit ostio affixam epistolam, cujus hoc exordium: *Satanas regnorum Acherontis Imperator, tenebrarum rex, profundissimæ perditionis dux, superbiæ princeps, omnium damnatorum æternus comes, fidelissimo dilecto nostro Iohanni, Dominici ordinis prædicatorum, perditionis filio*, Pejor etiam Gregorio Iohannes, nihilque habens sanctitatis, adeo ut meretrices ei Bononienses singulis mensibus trecentos penderent aureos, multorum mentes offendit. Cum plenam delictorum omnium veniam offerret iis, qui in Ladislaum, Neapolitanum regem, arma sumerent, exclamatum est Pragæ ab Hussitis, Ioh. Papam Antichristum esse. Eorum aliquos clam infectos à Senatu, populus per omnia urbis templa circumtulit, prædicantibus Ecclesiasticis: *Isti sunt sancti, qui pro testamento Dei sua corpora tradiderunt*. E-

Cusp. in Rupert. Anno 3210

Chr. Belg. Theod. à Niem. Fract. 6 Labyr. c. 26 Æneas Syl. c. 25

Paulus Lang. Chron. Citz. Theod. à Niem.

dispersione Pragensis Academiæ Lipsiensis nata, Friderico Misnensi autore, sub annum MCCCCIX.

Petrus de Alliaco Cameracensis Episcopus, Iohannes Gerson, Poggius Florentinus, ea tempestate claruerunt.

Chr. Holsat. an. 1409 part. 3. Krant. lib. 10. Sax. c. 22 Arnola. Wrf. 3. parte Chron.

Inter Gerhardum ducem Slesvicensem, ejusdem fratres, & Dithmarsos ortum est bellum, quod Ericus Saxo Dithmarsos diripuisset, idque damni Holsatis ferretur acceptum. Initio Dithmarsi, quod innocentibus Holsatis crimen impegissent perfidiæ, male multati. E Delburgensi castro & Hanrovia, incursiones in ipsos factæ. Sed postea Comes Albertus, dum præda gravis festinat in Holsatiam, excussu equi moritur. Gerhardus dux fervidius instans Dithmarsis, & subigere cupiens populum, ex insidiis trucidatur, cumque eo nobiles trecenti. Inhumata mansere cadavera, nisi quæ multo auro redimerentur. Rusticæ id inclementiæ datum. Fœdus tandem ictum, ut caveret uterque populus, ne alterutri per conniventiam damnum inferretur. Henrico, Adolfo, Gerhardo, filiis Henrici puerulis, tutores constituti, defensorque Ericus Rex Danorum. Sed cum Gottorpiensis arx tradenda esset Margaretæ reginæ, suspicio oboritur, eam insidiari ducatui obtentu tutelæ, impleturque armatis castellum. Discedente regina, Ericus demolitur quædam Slesvicensium: unde natum bellum, ingenti cum Danorum Holsatorumque clade per multos annos gestum.

1410 Lib. Micral. in Syntagmate ex annal. Boruss.

Pluris stetit Cruciferis in Borussia, quod Lituaniam invaserant. Iagello seu Vladislaus IV rex Poloniæ, ad Grunevaldum XL eorum millia; deinde post semestre X millia occidit.

nos urgens, tam opportune obiit, ut veneno ſublatum non abſit ſuſpicio. Florentina virgo venuſtiſſima, cujus amore flagrabat, accepta à patre cicuta eum confeciſſe perhibetur, non memorādo artificio. Succeſſit ſoror Iohanna, nihilo illa ſuperiore Iohāna ſanctius feliciuſque Neapolitanis nomen. Matrimonium pacta Iohan. Aragonis, mutato conſilio nupſit Iacobo Borbonio. Sfortia duce, Romanam urbem adverſus Brachianos milites ſtrenue defendit. Interea Sigiſmundus Romam, ut ajebat, diadematis cauſa iturus, in Venetos validum miſerat exercitum, captoque Forojulio, Tarviſium oppugnabat. Sed eum Carolus Malateſta cunctando potius, quam pugnando fregit. Cæſar Laudæ congreſſus cum Pontifice, denunciat ei, ut concilium tollendo ſchiſmati indicaret. Aut dicto audiendum, aut offendendum genus humanum fore. Delecta tandem Conſtantia, Italis, Gallis, Germanis oportuna, miro gaudio Auguſti, in cujus fide urbs erat. Haudquaquam dubium, in conventis ejus poteſtate futuros Ioh. Gregoriumque, utrumque Italum. Ioannes, amicis dehortantibus, eo ſe contulit anno MCCCCXIV. Tam frequens erat concilium, ut diſcrimina & velut claſſes eſſent faciendæ, diviſis in quinque partes patribus. Initio Itali, Germani, Galli, Angli præcipuæ dignationis erant. Poſtea & Hiſpani advenere. Cœteræ nationes aliæ aliis harum adſcribebantur. Quod tribus harum generatim placebat, id reliquæ ratum ſanxere. Cum diu multumque diſputationibus incertos ambiguoſque tenuiſſet Iohannes, qui potiſſimum decernerent, superveniente Sigiſmundo, factaque omnibus dicendi, quod liberet, poteſtate, multa crimina Iohanni objecta. Probabatur, eum largitionibus & ſuam emiſſe, & plurimas aliis vendidiſſe dignitates, dediſſe & Laicis ſpiritualem potentiam. Inceſtis & adulteriis ſe polluiſſe, negaſſe pertinaciter animarum immortalitatem, & corporum ſurrectionem. Audiens hæc agitari Pontifex, ſumto militari habitu, Scafhuſam, Friderici Auſtriaci oppidum refugit, ad Iohannem Burgundum iturus. Sed Imperator, confluentibus ſubito copiis, coegit Fridericum ſemet & Papam reſiſtere. Retractus è fuga Iohannes, cum non haberet, quod teſtibus opponeret, in carcerem traditur & convictus XL criminum, abrogato ei de concilii ſententia pontificatu, Ludovico traditur Electori Palatino cuſtodiendus. Manheimi ſervatus eſt, dempto ſermonis commercio. Iamque prolatum erat decretum, *concilium generale legitime congregatum, ſtatim habere à Christo poteſtatem, Pontifices concilio ſubjacere.*

Chron. Berg. Feitus Faber Hiſt. Suev. l.1 c.15. Anton. p 3. l 22. c.9.

Gregorius Carolum Malateſtam miſit cum tam liberis mandatis, ut ei facultas, juſque cedendi Pontificatu daretur. Is inſignia Pontificis indutus, in auguſtiſſima ſella conſedit, ac velut Gregorii perſonam gerens, depoſitis inſignibus, relictaque ſella, ſe abire Pontificatu effatus eſt. Gregorio jus pilei redditum, Legatione Piceni & principatu Cardinalium attributo. Sed non diu ſuperfuit, dolore (ut aiunt) animi propter ſubitam abrogationem (nam in mora ſpem poſuerat) abſumptus Sublatis duobus Pontificibus, reſtabat tertius Petrus Luna, qui & Benedictus, animi pervicacior. Duces Franci eum de

P. Æmil. l.10 Chron. Belgic Ioan. Marius part.3 ſchiſm.22. Platin.

sententia non moverant. Sigismundus, cum oratoribus Concilii ad Franciæ & Angliæ reges ivit, hortatus, ut in abdicatione Benedicti ejus sequerentur sententiam. Perpauci Cæsares, ut de hoste victoriam armis ferrent, tot labores adiere, quod Sigismundus bello infelix, ut pacem Ecclesiasticam constitueret. Perpeniani cum Benedicto & rege Arragonum in colloquiũ venit. LXXVII annos natus erat Benedictus facundia literaturaque præstans. Verum se Pontificem esse contendit, atque etiamsi non sit, solum omnino ex omnibus Cardinalibus superesse, qui à certis Pontificibus purpura sint donati: reliquos à controversi juris æmulis creatos. Itaque si interreguum sit, penes se solum, nonnullosque Romanos, jus Pontificis eligendi fore. Expugnari fando non potuit, concessit Panoscholam, munitissimũ etiam mari oppidum, exprobrans suum Ferdinando judicium, quo dictus ille post Martini utriusque obitum Tarraconensium rex esset. Imperator cum Oratoribus Castellæ, Aragoniæ & Navarræ regum, moram apud Francos Anglosque traxit, pacisque inter eos nomen redintegravit.

Lucius Marin. de rebus Hisp. lib 11. p. 401. Tom 1. rerum Hisp. Laur. Valla de Ferdin. Arag. rege. l. 3. Roder. Sanctus Hisp Histo. part. 4. 26. 27. Chron. Belg. 1416.

Pendente sic lite Pontificia, causa fidei adducta in quæstionem est. Iohannes Hussus & Hieronymus Pragensis, fide publica ad Synodum evocati, plerosque Iohannis Wiclefi, pridem defuncti, articulos propugnabant. Congressi cum Doctoribus stetere constantes. Se veraces, se Christi discipulos esse, *Romanam Ecclesiam, cæterasque per orbem dispersas, longe à traditionibus Apostolorum abiisse. Dominatum & delicias plerosque exquirere, nescire prorsus divina mandata, aut scientes contemnere.* Poggius Floreninus, qui interfuit, ait, neminem se vidisse unquam, qui in causa dicenda, præsertim capitis, propius accederet ad facundiam priscorum, quam Hieronymum, nihilque protulisse indignum bono viro: adeo ut si id fide senserit, quod verbis profitebatur, nulla in eum mortis causa, imo ne levissimæ quidem fuerit offensioni. Dixit, *hunc morem priscis, doctissimis, sanctissimique viris fuisse, ut in fidei interdum sententiis discreparent, non ad pessumdandam, sed reperiendam veritatem.* Prior Hussus combustus est, cantato hymno, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Hieronymus, in fundo turris fœtidæ atque obscuræ, trecentis quadraginta diebus habitus, ubi ne videndi quidem facultas erat, tot Ecclesiasticos Doctores in sententiam suam protulit, quasi summo in otio sapientiæ interim studiis operam dedisset. Cum lictor ignem post tergum injicere vellet; Huc, inquit, accede, & in conspectu accende ignem; *si enim illum timuissem, nunquam ad hunc locum, quem effugiendi facultas erat, accessissem.*

Æneas Sylv. Hist. Bohem. cap. 26

Poggius Epist. ad Leonard. Aretin. 1 an. Fasci Comm. rerum in Eccl. & fl lib. 1. Process. Consist. Mart. 1. Huss edit. ab Ottone Brunf.

Cecinit Symbolum, & Davidicum illud: *Circumdederunt me viri mendaces.* Ambo (teste Sylvio Ænea, qui postea Pontifex Pius II fuit) pertulerunt animo constanti necem, & quasi ad epulas invitati, ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium, viri sempiterna memoria digni. Sangerhusæ eodem tempore multi hæreseos nomine cremati. Cineres exustorum, ne raperentur à Bohemis, in lacum projecti. Sed discipuli terram, in quo ignis fuit, velut sacram secum in patriam

Chron. Belg.

triam detulere. Mox sequaces Ioh. & Hieronymi, Ecclesias nonnullas à Venceslao postularũt, in quibus suæ prædicari plebi, Sacramentaq; ministrari liberi possent: Et impetrarunt.

Chron. Belg. Constantiæ, quasi id ageretur, ut pateret multitudo suffragatorum superstitionis, subducta ratione repertum est, in Europa esse monasteria Benedictinorum 15107: Consecratos ex eo ordine 35449. *Plat. in Mart. V*

P. Æmil. l. 10 Chr. Belg. è Gebluni Cosm. Sed cum de restituenda Ecclesia, emendandisque moribus Clericorum, mentio haberetur, placuit, velut vacante jam quadriennium cathedra, prius novum Pontificem creari, consilio, quo nullum rei Christianæ pestilentius, nullum Sigismundo & Germanis ingratius. XXXII Cardinales, adjunctis è quaque natione senis, Ottonem Columnam crearunt Pontificem maximo plerorumque gaudio, qui quod sacra Martino die electus esset, Martinum se V. appellavit. Confirmata concordiæ ergo acta trium Pontificum æmulorum. Constitutum, ut ex ea die quinto post anno concilium haberetur, alterum septimo, tertium decimo. Exin perpetuum id esset, legitimumque ut decimo quoque anno convenirent in unum patres omnium gentium. Reformatio Ecclesiæ in capite & membris, quam Germani Gallique maxime urgebant, & in iis Iohannes Gerson, in illud tempus dilata à Pontifice,
1418. qui anno XVIII ejus seculi, invito Imperatore, concilium dimisit. *Nec puduit patres illos innoxiorum suppliciis defendere illam potestatem, quam tot annis à sceleratissimis hominibus gestam agnoscebant: non puduit Sacri calicis usum, non obstante scilicet Christi mandato, laicis adimere: eoque eniti, ut receptæ superstitiones armata regum manu tegerentur.*

Sigismundus ibi Adolfum Clevensem è Comite ducem, Hermannum socerum suum è Barone Ciliæ Comitem, Amedeum Sabaudum è comite ducem, Fridericum è Burggravio Noribergensi Marchionem Brandengburgicum creavit. Ericum Saxonem Lavenburgicum privavit eligendi Cæsaris jure, idque in Fridericum Misnensem transtulit. *Cusp. in Sigism.*

Martinus inter Philippum, Mediolani ducem, & Pandulfum Malatestam, ægre pacem composuit, quæ mox rursus disturbata, cum Malatesta reliquique reguli, gustata semel imperandi voluptate, quas occupaverant ditiones, non tantum tueri studerent, sed & augere aliorum injuriis damnisque. Receptis tamen Philippo Brixia & Cremona, Nicolaus Estensis sponte fecit, quod cogi poterat, reddiditque Parmam Philippo. Gonzaga Mantuanus, quum minus comi fronte inspiceretur Mediolani, odoratus id, quod res erat, Philippum sua repetiturum, Venetis se Florentinisque adjunxit, metu principum quemvis omni arte in suas partes allicientibus. Hi Francisco Carmignola duce, cum multiplicibus præliis Brixianum territorium subegissent, Bergomum quoque ex fœdere tandem acceperunt. Carmignola postmodum proditionis compertus, cervice luit, cui substitutus Sfortia. Brachius vero Montinius interim pontificias ditiones insederat, ut Martino Romam proficisci tuto haud liceret. Martinus Florentinam pervenit, ubi Iohannes XXIV, empta XXX aureorum millibus libertate, eum adoravit, jussusque uti pileo, & Thusculanæ præesse Eccle- *Plat. in Martino V. Laon. Chalc. lib. 4 Blondus l. 23. Anton. p. 3. tit. 24. c. 7. 8*

 siæ.

Anton. p. 3. Tit. 12. c. 7. siæ, mœrore periit. Cosmus Medices, Ioh. Expapæ familiaris, maxime crevisse ejus opibus fertur. Porro Brachius, Florentinorum opera reconciliatus Martino, Bononiam ei, quæ libertatē denuo sumserat, subjecit, viamque Romam versus aperuit. Florentinorum Ecclesia ob id Metropolitano honore exornata.

Anno 1421. Plat. in Mart. Cum Romam denique anno XXI venisset novus Pontifex, adeo direptam eam vastamque reperit, ut nullam civitatis faciē agnosceret. Collapsæ domus, templa, palatia, mœnia destructa, cœnosæ desertæque plateæ, omnium rerum penuria, rusticitas mera regnabat. Refectam aliquantulum inundavit Tiberis, templumque Pantheon ad majus altare implevit.

Leon. Chalc. lib 4. Georg. Phranz. l. 1 c. 36 Haud paulo feliciorem eo tempore reperio Constantinopolin. Musa vel Moses eam urbem obsederat, iratus Emanueli Palæologo, quod Solimanno opem tulisset. Sed victus navali bello abscesserat, quo in certamine filii Emanuelis nothi enituit virtus, postea ob patrui invidiam carcere diuturna macerati. Imperator Græcus, ut se ulcisceretur, Orcanem Solimanno genitum opposuit Musæ: qui in Thessaliam progressus, ibique custodis sui fraude proditus, pœnas patruo elisis faucibus dedit. Minimus filiorum Amurathis Byzantii Christianis imbutus sacris, eo tempore migravit *Annal. Turcic.* vita. Supererat Mahumetes, qui metu fratris Musæ chordis se fabricandis aluerat, & Caramanum apud principem latitabat. Hic Græcorum Turcorumque ope, tyrannidem Musæ detestantium, Asia facile potitus, transcendit in Europam, prælioque primo inferior, Constantinopolin refugit. Musam, ne in Asiam transiret, Græci occupato trajectu impediere. Refectis viribus, denuo tentatur prælii alea, victusque Mahumetes Triballorum adit ducem, Turcarum proceres ad defectionem invitat, haud irrito conatu. Nam transfugio quorundam confirmatus, instaurat certamen. In eo Musa tyrannus, dum Cazanem peregrinorum ducem transfugam occidit, à ministro ejus manu truncatur. Saucium deserit exercitus, ad Mahumetem signa rapit: qui fratrem in paludibus latentem nactus, præfocavit laqueo, itaque imperio potitur.

Hic Græcorum beneficiis motus, qui & Mustapham, è Bajazetis se sanguine ferentem, in vincula misissent, perpetuam cum eis pacem coluit, Triballum finibus auxit, Dacorum regulo imperavit tributum. Oborto cum Venetis de insulis Ionii maris certamine inferior, Lampsaco cedere coactus est. Emanuel, *Georg. Phrani. l. 1. c. 31* munito Isthmo, Peloponnesios principes redegit in potestatem, filiumque Iohannem Græcis regem dedit. Mahumetes, punito Caramanno, qui Prusam urbem cremaverat, ablatisque aliquot oppidis ei reconciliatus, rara inter Turcas humanitatis laude decessit, anno istius seculi vicesimo secundo; Amurathes II ejus filius rei Turcicæ præfectus *1422.* est.

Italia interim, Francia, Bohemia, mirandis motibus agitabantur. Io- *P. Æmil. l. 10 Blond. l. 21.* anna Neapolitana haud majori fide Borbonium, quam antea Tarraconensem, amabat. Ob id administratione rerum submota, palam se lusibus ac deliciis, amplexibusque mariti dabat, autores conspirationum ultro deferebat, ut nulla Iacobo uxor fidelior videretur. Sed mox mu-

muliebris enituit dolus. Occasionem enim nacta, Sfortiam eximit carcere, Iacobum in eam arcem, in qua delituerat ipsa, compulsum obsidet, ac navi profugere in Franciam cogit. Pollicita deinde pontifici duces subsidiaque, adversus ditionis Ecclesiasticæ invasores, eo autore, coronatur, Alfonsumque Tarraconensium regem novum, veterem Siciliæ Dominum, adoptat. Verum cum minus promissa impleret Martino, Ludovicus ab eo Andegavensis, secundi Ludovici filius, rex appellatur, qui protinus Calabriam nulla contentione obtinuit. Aquilam urbem pro Alfonso obsidentem Brachium, Sfortia junior interimit prælio. Senior enim Aterni fl. undis perierat.

Barth. Facius de gestis Alfonsi I l. 1. 2. Plat in Martino V. Blond. l. 22.

Idemque juvenis Perusiam, Tudertum, Assisium, ad Martini obsequia reduxit. Ibi vero idignatus Alfonsus, non sibi concedi, quod æmulo, missis ad Senense concilium Oratoribus, postulat causam Benedicti cognosci, qui superstes adhuc Panoscholæ sedebat, haud obscuro Aragonum, Scotorum & Armeniacorum studio. Ea tantæ rei mentio absterruit Pontificem, ut, velut renascente schismate, ne quid denegaret Alfonso. Continuo Alfonsus gratiam retulit. Benedicto enim sub idem tempus mortuo, duo ejus Cardinales delegerant Ægidium Barchinonensem Canonicum, eum Clementem VIII appellantes. Et viri & loca in ditione Tarraconensis erant. Missus ergo Alfonsus Borgia, qui postea Callistus V fuit, Panoscholam, pervicit, ut Ægidius nomine pontificio cederet, Balearium Episcope accepta. Is finis L annorum schismatis certus, uno jam certo Pontifice.

Æmil. l. 10.

Ex eo tempore, parum sancta societas regni inter matrem Ioannam, vario mutabilique ingenio, & filium Alfonsum, non genitum, sed assumptum. Accedebant factiones, altera Tarraconensium, altera Andegavensium. Tandem regina, ut ingrati animi Alfonsum abdicat, Andegavensem adoptat. Tarraconensis classe advolans Massyliam, repentino adventu captam diripuit.

Barth. Facius de gestis Alfonsi I. lib 3. Æmil. l. 10

Ludovicus secundus, qui socer Delphini foret, & patruelis regis, tantum apud Gallos poterat, ut omnia ejus consilio agerentur, nec ejus Francos pœniteret. Ejus morte mala Franciæ, quæ interquieverant, recruduêre. Armeniacus, magister equitum, avaritiæ & impotentiæ flagrabat invidia, è templis pecuniam ab regina depositam abripuerat. Regina Burgundionem evocat, prædicantem se afferre malis Franciæ levamentum. Facile receptus, quod Anglus, Cadomo expugnato, Rotomagum obsideret, Parisiis etiam proditione potitur, regemque & aulam omnem sui arbitrii facit, ægre Delphino elapso. Armeniacus per tumultum occisus.

Cum nullus videretur malorum futurus finis, nisi morte Burgundionis, evocatus velut ad colloquium Delphini, trucidatur. Ita cædes Aurelianensis cæde autoris piata. Philippus occisi ducis filius, acerrimus necis paternæ ultor exstitit.

Chron. Belg. 1418

Cum Anglo Rotomagi jam potito fœdus icit, urbem regiam, Carnutes, Tricasses, regem, reginam, Catharinam Virginem, quæ omnia in potestate patris fuerant, ei incruenta victoria, nullo negotio tradit, anno ejus seculi duodevicesimo. *Tum atrox telum indignatio præbet.* Catharina, patre Carolo, qui nec sui,

sui, nec regni, nec mentis potens foret, nihil detrectante, nubit Henrico, his legibus, ut rex gener, si socero regi superstes foret, liberive ex Catharina procreati, in regnum Franciæ succederent: interea rem Francicam administraret Anglus, rectorq; Franciæ diceretur. Eo nomine bellum gerens, adjuvante Burgundo, Senones, Meledunum, Meldas cepit. Frater ejus in Andibus impetu multorum in se ruentium cecidit. Henricus ad nuncium occisi germani, relicta domi Catharina, & ex ea filio bimulo Henrico sexto, in continentem rediit, spe Franciam debellandi, anno ejus ævi XXI. Sed insequens
Anno 1421. fuit ejus vitæ postremus. Tres & quinquaginta dies illi superstes rex Carolus VI fuit. Catharina vidua Ovino Tedertho Vallio nupsit, ex quo Edmundus, Henrici VII, postea Anglorum regis, pater ortus est.

Æmil. lib. 10. Annum primum & vicesimum agebat Carolus VII, Sexti filius, cum allata morte patris, majore conatu res gerere constituit, *ratus in primordio regii nominis à se suscepti positum esse, qualis apud suos majestas, apud hostes terror, an contemptus imperii sui foret.* Aderant egregi bellatores, ex his civitatibus, quas integras ab Anglis sua vel virtus fidesve, vel fortuna servarat. Ad Crepantum duo millia Francorum desiderata, oppidum amissum. Mansit tamen animus, adversis obluctandum visum. Hostes in Normanniam vim pecorum ingentem abigentes, præda exuit Carolus. Fani Michaelis obsidionem solvit. Variante belli fortuna, ad Vernolium novam accepit cladem: Ligerim usque Anglorum pervenit imperium. Carolum Biturigem regem per ludibrium vocitabant. Aurelianensium fides eo bello enituit, qui suburbia sua æquarunt solo, obsidionem Seleberiensis Comitis fortiter sustinuere. Ingravescente fame, Burgundo se credere parabant. Id Saleberiensis aspernatus, minime dixit convenire, *cum ipse plagas feris tetenderit, capturam alteri cedere.* Clementius responsum reddi poterat nobilissimo duci, quod cum tantum belli superesset, segniorem eum non efficeret. Eamque ferociam etiam eventus damnavit. Comes enim è mœnibus tormento ictus, biduo post decessit.

Iam Deus ipse Franciam respiciebat. Ioanna puella Lotharinga sub patre pascere oves solita, ad regem ducitur, prædicans se Anglos Francia exacturam. Mirabundo rege, multiplici percontatione procerum versata, semper sibi constitit, nullumque ei verbum nisi pudicum sanctumque fertur excidisse. Militari ergo habitu muliercula, accepto ab rege exercitu & ducibus, clausis jam septimum mensem Aureli- *P. Æmil. l.* 10.
anensibus, auxilia commeatusque intulit, crebrisque eruptionibus obsidionem solvit. *Chron. Belg.* Anglum deinde levibus præliis, sed quæ in summam universæ rei spem proficerent, fatigavit. Ad tria hostium 1423.
millia in Belsia cæsa, anno ejus seculi undetricesimo, quo Burgundus Isabellam, Iohannis Lusitani filiam, duxit. Nec fortunæ se offerenti defuit Carolus: autore ac duce puella, Rhemos ad suscipienda regni insignia profectus est. Coronatus sacratusque ad urbem Parisiorum duxit copias. Betfortis Anglus dux, diligentia virtuteque nullum locum, omnia attentanti hosti oportunum, reli-

reliquum fecit. Puella vulnera ta reduxit copias, obsesso Compendio opem latura. Irrupit sane in urbem, sed eruptione deinde infausta in potestatem Anglorum venit, à quibus, fassa se spiritu agi familiari, ut superstitionis & diabolici rea consortii, crematur. Obsidione tamen exemptum Compendium; Meledunum, Corvolium, aliaque oppida recepta.

In Belgico sub hæc, interquiescente tandem post varia bella Gnilelmi Hollandi fratre, Leodiensium designato Episcopo; Iacoba Guilelmi filia nupserat Iohanni, Antonii filio, duci Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgi, qui anno XXVI
1426. hujus ævi Lovaniensem excitavit Academiam, quemadmodum Ericus Danorum rex anno decimo octavo Hafniensem, & Iohannis Albertusque Megapolitani cum Senatu urbis, Rostochiensem condiderant, eodem Martino Pontifice tribus Academiis privilegia indulgentes; Sed demto eisdem Theologorum collegio, quod successores demum addidere. Sed cum Brabantinus minus extolleret factionem Houxensium, quæ Iohanni, provinciarum Hollandiæ, Selandiæ, Frisiæ, tutori adversabantur, abstractam à toro ejus Iacobam tradiderunt Humfrido Glocestrio, Angli regis Henrici V. fratri. Sed cum Hannonia Iohannes Brabantus expulit, exstinctoque tutore æmulo, ut legitimus Iacobæ maritus, Hollandiam
1424. occupavit, anno supra millesimum quadringentesimum vicesimo quarto. Triennio ante infra Dordracum
1421. LXXII parochiæ aquarum diluvis absorptæ. Triennio post in Catalonia concidere XXI civitates,
1427. ad montem Pessulanum Tertona terræ motu in voraginem hausta. Erat mater Iacobæ nupta Philippo Burgundo, eidemque Flandrorum Comiti. Is à factione Cabeljanensi invitatus, domitis bello Anglis, Hollandiam sibi subegit. Iacoba comes renunciare etiam Selandiæ Frisiæque coacta, dedit se tandem in amplexibus Franconis, Dynastæ Borselii, quem Ostervandiæ Comitem Philippus designavit. Cumque tricesimo hujus seculi anno sine prole decessisset Philippus, Iohannis Brabantini frater, Lotharingia quoque & Brabantia & Limburgum in ditionem Burgundi concessere, qui exinde maximis par regibus, Burgundiam, Lotharingiam, Brabantiam, Limburgum, Lucenburgum, Flandriam, Artesiam, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, Frisiam, usque ad annum MCCCCLXVII mediocri in pace tenuit, & Carolo Burgundo, unico filio transmisit, ordine aurei Velleris equitum condito, in quem XXIV Heröes adscivit.

Ch. Belg. | Huitf. part. 3. | Chron. Chytr. Sax. | Chron. 1419. | 1467

At vero tricesimo secundo hujusce seculi anno Angli, ut majestatem partibus in Francia suis conciliarent, Henricum sextum, quinti è Catharina Franca filium, in Galliam evocant, qui annum duodecimum agens, Lutetiæ coronatur. Carolus interim Carnutes arte cujusdam aurigæ, in porta pisces donantis excubitoribus, recipit, rerumque secundarum cursui, nihil consiliis Anglorum territus, insistit, præsertim quod Philippus minus jam acer Anglicarum defensor partium, Chron. Belg.
propiora respiciebat. Verum enimvero universa Gallia diuturni belli mala sentiebat. Vastitas in agris, in urbibus inopia; *armorum cædisque assuetudine mortalium animi effe-*

efferabantur. Multi igitur ad Burgundionem se contulere, ne bonis universis ab Anglo exuerentur, dederuntque operam, ut deflagrante ducis ira, ac odiis cruore vastitateque exsatiatis, in Atrebatibus de pace ageretur. Conventum anno XXXV. Sed Anglo regni Franciæ æmulo, satisfieri haud potuit. Burgundus Matiscone, Fano Gengonis, Altissiodoro, aliisque datis oppidis, placatus. Ita indignatio, quæ sumta Anglos Franciæ Dominos imposuerat, eadem deposita externum brevi dominatum discussit. Lutetia statim animos sustulit, Anglosque ejecit urbe. Burgundio Francis opem tulit. Mox, pars curarum bellum in Italicum, Neapolitanasque res versa.

Blond. dec 3. P. Æmil. l. 10

Ludovicus enim tertius Andegavensis decesserat. Ioanna ejus per adoptionem mater, annum ei superstes fuerat. Ferdinandus Alfonsi frater, Ludovici æmuli, in Sicilia degebat, vetere jam Tarraconensium regno. Ioanna testamento, seu vero, seu suppositio, Renatum hæredem scripserat, fratrem Ludovici. Is à Burgundo captus bello Lotharingico, quod nondum persolvisset lytron, tardior aderat. Isabella uxor ejus classem militemque paravit. Alfonsus expeditior, Cajetam terra marique obsidebat. In ea urbe Genuenses magnam habebant fortunarum suarum partem, professique jam partes Andegavensium, pervicerunt apud Philippum Mediolanensem ducem, in cujus tum fide Genua erat, præsidium Cajetam terrestre mitteret, ipsi classem adornarunt. Alfonsus contra è Sicilia Hispaniaque milites, & nobilitatem imprimis regiam, excivit. Inter Cajetam & Pontias navali prælio concursum. Ibi singulare Genuensium stratagema eluxit. Calcem vivam effudere in hosticas naves, ut velut densa nube oculis offusa, declinare ictus nequirent. Alfonsus cum duobus fratribus, & præcipua nobilitate captus. Blasius Agereus, non genere, sed virtute nobilissimus, Genuensium dux, reges & trecentos amplissimis familiis ortos, Mediolanum ad Philippum duxit. Ille rara moderatione magnificentissime exceptos captivos, cum muneribus dimisit, *ratus nullum imperio suo firmamentum, quam tantorum regum procerumque benevolentiam fore.* Renatus, redempta Casleti traditione libertate, cum Genuensibus firmavit amicitiam, infensis jam Philippo, quod sudore ac periculo alieno partam victoriam, in propriam gratiam gloriamque vertisset, eaque de causa in libertatē suam respectantibus, deserto Mediolanensi. Itaque sua & Genuensium classe Neapolin Renatus tenet, rex salutatur, res gerere incipit.

Plat. in Eug. Leon. Chalc. lib. 5.

Blond. lib. 27. Thom. Fazell. lib. 19. de rebus Siculis 6. 9.

1435 Barth. Facius de gestis Alf. 1 l. 4. & 5.

Facius lib. 6.

Blond. l. 18.

Dum hæc in Italia Galliaque geruntur, majores Bohemiam motus agitarunt. Cœperat ibi statim populus, ob indignissimam Iohannis & Hieronymi necem, tumultuari. Venceslaus rex aliquot templa Hussitis concesserat; plura petentibus dira minabatur, Sigismundi fratris opem implorabat, vetuerat dominicam Cœnam solenni ab eis pompa agi. Illi impediti à Pragensibus, consulum plerosq; mactant. Venceslaus ex ira paralysi correptus, signatis eorum nominibus, quos neci destinaverat, interiit, ætatis anno LVII. Ioannes Trosnovius, qui & Zisca, id est, Cœcus, quod strenue olim pugnans oculum amiserat, dux ab Hussitis lectus, simulacra sanctorum & ima-

Æneas Syv. c. 36. & c. Cuspin. in Sigism.

Anno 1419. Chron. Citz.

imagines perfregit, monachos, qui velut sues in claustris saginarentur, migrare alio jussit. Brevi supra x L hominum millia contraxit, qui Sigismundum, ut Sanctorum interfectorem detestati, Pilsanam & Vicegradum occuparũt,& pontem Muldaviæ fl. impositum Pragæ. Intercesserunt induciæ, restituerunt occupata Hussitæ: Sed audito, Vratislavienses quosdam à Sigismundo securi percussos, manifesto descivere. Invasus apud Auscam Zisca, projicere mulieres in terram pepla jussit, quibus implicati per calcaria equites prius exstincti sunt, quam pedes expedire valerent. Prope Auscam munivit locum, cui Thabor nomen indidit, ex quo erumpens, Nicolao Sigismundi duci mille ademit equos, equitibus interemptis: exinde equestri etiam pugna certaturus. Confluxerant eodem tempore, qui Adamitæ vocabantur, promiscuo concubitu utentes. Vt quisque libidine in aliquam exarserat, in hanc, inquit, Spiritus meus concaluit. Cui princeps: ite, respondit, & replete terram. Hosce omnes Zisca gladio delevit.

Sylv. c. 40. 41.

Sigismundus interea convocatis Silesiæ ducibus, Grætziam, exinde Cuthnam, infesto exercitu petit. Zisca à Pragensibus accitus, tenebat urbem, arcem obsidebat. Sigismundus, illato in eam commeatu, regni coronam accepit de Conradi Archiepiscopi manu; qui postea Hussi dogma amplexus. Albicus enim, qui familiam edentem ferre non potuerat, dignitate se abdicarat. Zisca de consilio suorum omnes basilicas delere adorsus est, quæ hominibus essent dedicatæ. Neque enim fas dicebant, alteri, quam soli Deo, templa sacrari. Inde oborto cum Pragensibus dissidio, abscessit, & Vicegradum expugnat. Martinus V oblata peccatorum venia iis, qui adversus Thaboritas & Orebitas militarent, permultos gladiis Hussitarum mactandos misit. Sigismundo Bohemia pulso, Comitaviam cepit Zisca, ad Rabum oppidum alterum, quo uno cœli lumen adhuc videbat, amisit oculum. Iamque plane cœcus, Peronam, Brodam Teutonicam, Cuthnam expugnavit, nihiloque remissior, Imperatorem ipsum cum omnium Electorum copiis in fugam egit. Cuthnam illi recuperatam exussit, ob argenti fodinas, crumenam eam vocans Antichristi. Hungarorum x v millia, Sigismundum secuta, fracta quam transibant glacie, undis hausta interierunt.

Bel Cir. Sylv. c. 43. 44.

Iamque subacta Bohemia, in Austriam excurrebat Zisca. Sigismundus Moraviam Alberto genero suo, ne defensore careret, dono dedit. Sed Zisca eam Procopio commendavit, qui irritas Alberti molitiones effecit: Auscam, Friderico Electori Misnensi donatam, interemtis novem pugnatorum millibus, eripuit. Pragenses ob basilicarum demolitionem rebellantes, prælioque fusos, interventu Iohannis Rochezanæ presbyteri, ad obsequium reduxit. Quamobrem Sigismundus omnia & ex sententia cedere conspicatus, gubernationem totius regni & militiæ præfecturam, cum ingenti vi auri annua ei obtulit, si in verba sua adigeret civitates. *Supplex nimirum summa majestas facta homini seni, cæco, haud admodum nobili, ad infamiam imperii, adversus innocentes exerciti, sempiternam.* Sed Ziscam convẽta impleturum, pestis ex-

 stin-

Sylvius cap 46. 47.48. Bapt. Fulgos. lib 3.

stinxit. Ajunt, priusquam decederet, jussisse è pelle sua tympanum fieri: arrepturos fugam hostes, quam primum ejus sonitum audivissent. Eo mortuo, divisi Hussitæ, quidam orphanos se ob amissum ducem dixere: alij Procopium assumsere ductorem. Silesiam Moraviamque assidue populabantur. Retium Austriæ caput diripuere. Nemo impetum virorum sustinebat.

Ergo Martinus Pontifex, misso Cardinale Vintoniensi, vicinas gentes in arma excivit, tres conflavit exercitus. Vnus erat Saxonum & Civitatum, quas Hanseaticas appellant. Alter Francorum, duce Brandenburgico. Tertius Bavarorum, Rhenensium & Suevorum, duce Trevirensi. Iuncti, castra ad Misnam urbem ponunt, sed quum Bohemi, collecto raptim milite, in eos properare nunciarentur, non visum hostem fugientes, gravi clade sunt multati.

Georg. Fabric. Orig. Sax. lib. 7. anno 1429. 1430. Chron. Citiz.

Machinis bellicis, impedimentisque omnibus potiti Bohemi, divitem exercitum reduxere. Hinc Iuliano Cardinale autore, Noribergæ nova decernitur expeditio. XL millia equitum in Bohemos, plurimi pedites ducti, rectore Friderico Brandenburgico. Villæ oppidaque crudeliter habita. Mox iterum subitus pavor castra invasit, & priusquam Bohemus in conspectum se daret, fœdissima cœpta fuga, ut abjectis armis salus quæreretur; Lusatia, Misnia, Franconia, Noricum, direptionibus Bohemorum patuere.

Interea appetente tempore concilij Basiliensis, Iulianus illud Cardinalis Martini jussu inchoavit, anno Christi millesimo quadringentesimo tricesimo primo. Ad id blandissime invitati, & à Cæsare, &

Anno 1431.

partibus Bohemi, venerunt cum trecentis equitibus, ducibus Procopio, Guilelmo Costa, Iohanne Rochezana, Petro Anglico L diebus causa eorum acta. Martinus sub id V. decessit, apoplexia ictus, qui viris doctis commisisse Ecclesias, & laborasse in reparanda Roma fertur, cumulandis thesauris intentior. Ejus successor Gabriel Condelmerius Venetus, Eugenij IV. vocabulum adscivit. Cum primum ageret Senatum Cardinalium, obtritus est Senogalliæ Episcopus. Inde in Columnios sævitum, quod fama ferret, immensos ijs thesauros à Martino derelictos. Qui adductum venerant, vi usi, miserabilem in urbe tumultum excitarunt. Ne diutius dimicaretur, effecit Sigismundi metus, qui tunc in Italiam venerat, diadema accepturus, & Florentinos Venetosque, iterum cum Philippo Mediolanensi atrociter bellantes, redacturus in ordinem. Impedire quidem nixus Eugenius iter Cæsaris, misso Nicolao Tollentino, qui Arnum flumen insideret: Sed dum Tollentinus Senenses vexaret, Cæsar amnem trajecit, Romamque profectus, diadema sumsit, multis de more in equestrem ordinem in ponte Adriani adscitis, Mantuanum Gonzagam creavit Marchionem. Eo digresso, Mediolanensis cum Venetis transegit.

Plat. in Mart. & Eug.

Cuspin. Blondus lib. 24. Anton. p. 3. Tit. 22. cap 10 1430.

1432

Mox in Eugenium ira vertit. Is Nicolaum Fortebrachium, ducem ingenio & manu promptum, stipendio privaverat. Ob id à Mediolanensi & Sfortia nactus copias, tam celeriter Romam occupavit, ut vix consilii capiendi otium Eugenio relinqueret. Romani damnis affecti gravissimis, fugientem mutato habitu

Blond. lib. 25. 26. Plat. in Eugenio

bitu Pontificem, lapidibus & sagittis petiere, magistratus ab ipso creatos expulerunt urbe: Solus arcis præfectus, quum veluti castrum traditurus Riccius quidam, potentiores ad se pellexisset, & in carcerem misisset, urbem ad obsequium Pontificis retraxit. Novem tamen annis Eugenius ab Ecclesia sua abfuit. Bohemos quoque interim invasit dissidium. Mainardus vir nobilis, Procopii æmulus, Alscionem quendam præfecit genti, Thaboritæ & Orphani Procopio adhærebant, Synodum aspernanti. Certamine prope Pragam inito, Procopius non tam victus, quam vincendo fessus, telo in incertum misso, transfoditur. Coapcho valida cum manu Coloniæ se inclusit. Mainardus, simulans se captivis, qui militare cuperẽt, adversus Coapchonem velle uti; in horreum quoddam congregatos immaniter combussit. Id eo tempore actum, quum Basilienses in Eugenium cœpissent ipsum insurgere, quod concilij veritus judicium liberi, Bononiam illud transferre moliretur. Denunciabant Eugenio, nisi Basileam se conferret, constituturos se in illum, quod in desertores sacræ causæ decerni conveniat. Compulsus Pontifex Iulianum legatum confirmare, cum non assentiretur Synodo, nec sui copiam ipse faceret, ægrè placavit per Sigismundum patres, ne clavium sibi jus abrogaretur. Inde cum Ratisponam venisset Sigismundus, probavit acta & conventa in Synodo de sacro calice Bohemis concedendo: profectusque Budam, proceres Bohemorum muneribus delinivit, Ecclesiarum prædia occupatoribus reliquit, Rochezanæ Pragensem promisit Archiepiscopen; qui obedientiam concilio pollicitus. Ea lege Pragæ summis Cæsar honoribus excipitur; qui Thaboritis permisit suis moribus quinquennio uti. Quod dum mutare postea, & monachos reducere cœpit, Rochezanæ & sociis denuo accendit bilem: Sed majores turbas morte interrupit. Æger comperit Barbaram Augustam, adulteriis assuetam, novum agitare cum Casimiro, Ladislai Poloni filio, matrimonium, ut regna sibi retineret. Itaque Albertum generum commendavit proceribus, uxorem in vincula dedit. Sic clausit vitam Znoimæ, anno vitæ LXX, imperij XXVII. Doctos fovit, licet humilies natj, *ante stare eos natura aliis affirmans, qui ingeniis pollerent. Divitias & munificentiam principum fato obtingere*, querenti de fortuna sua ministro (ut erat facetus) optione quarum pyxidum monstravit, quarum alteram auro, alteram plumbo impleverat. Querulus enim iste plumbo plenam delegit. Sæpissime in adulterio deprehensæ Barbaræ, adulter ipse ignovit. Hæc in occidente.

Æneas Syl. in statu Europæ c. 53.

Sylv. cap. 51. Naucl. gen. 48.

P. Æmil l. 10

Æneas Sylv Hist. Bohem. c. 52. 53. Cuspin. in Sigis.

1437.

Orientalibus plagis dominari occæperat Amurathes II, Mahumeto genitus. Adversus eum Iohannes Palæologus, juvenis Græcorum Augustus, ad regnum produxit Mustapham, multum dissuadente patre, qui *religionem fœderum temeranti nihil prospere eventurum*, differebat. Sed Iohannes Callipolin recipere cupidus, quam Mustaphes offerebat, expugnata ea, Adrianopolin versus ductavit exercitum. Turcæ Europæi Mustapham, ut Bajazetis filium, regem salutarunt, qui Adrianopoli potitus, in Asiam transportavit copias, sectante eum & Zunaita Smyrnensium duce, multisque aliis Amurathi infestis. Sed hi, cum

Laon. Chalc. l. 5. Annal. Turc.

à Mahumete Bego blandissime compellarentur, parum fidentes fortunæ Mustaphæ, quisque ad sua refugere. Mustaphas desertus, in Europam quam celerrime revolavit. Græcus imperator Iohannes in Periconneso interim amoribus dabat operam, quum Amurathem, quem stolide lacesserat, Europa arcere debuisset. Amurathes castra hostium ingressus, pedites, qui remanserant, occidit, conductaque Genuensi nave quantolibet pretio, exercitum transportat in Europam. Mustaphas ex arbusto quodam extractus, laqueo elisis faucibus, pependit de muris Adrianopolis, anno tyrannidis tertio.

Sic de facili utraque potitus continente Amurathes, rex salutatur. Mox impetum in Byzantinos vertit, qui inimicum non juvissent tantum, sed & è latebris eduxissent initio. Obsessa magna vi Constantinopolis, haud minori defenditur. Tormentis æneis (bombardas vocari diximus) certatum horribiliter, recentibus etiam tum apud Græcos & Turcas hisce machinis. Amurathes re infecta discedere coactus. Cum pacem à Græcis oblatam aversaretur, novum illi hostem Iohannes excitavit. Laonicus filium Amurathis, Turcæ fratrem fuisse asserit. Eum Niceæ potitum, educator prodidit Amurathi, à quo præfocatus laqueo est. Græcis exinde major afflictio orta. Direpta à Turcis Valachia, quæ defecerat, Smyrnẽsis prĩceps ditione sua pulsus. Græci Thessalonicam, urbem nulli secundam, Venetis vendidere, rati eam facilius defendi ab Latinis posse. Sed opinio eos fefellit. Amurathes divinitus se motum professus, in eam maxima vi irruit, expugnatamq; proditione, exhausit incolis. Cives passim venditi per Asiam & Europam trahebantur, præsidium Venetum classe evasit. Ætolia eandem fortunam subiit. Græcis ea lege pax data, ut Isthmi munitiones destruerent, nec quicquam deinceps novę rei molirentur. Cum Albanis deinde vario Marte pugnatum: Sed ad extremum victi manus dedere Cares, Pisidæ, Caramanni, imperata fecere; filii principum merere apud Amurathem jussi, qui exstructo ingenti apud Adrianopolin templo, Machumeten filium maxima solẽnitate circumcidit.

Annal Turc. Laonlib. 5. Georg. Protov. l. 1. c. 32. & l. 2. cap. 9.

Anno 1441. Hist Turcogræcia lib. 1.

Dicenda & septentrionis gesta. Apud Danos Margareta Herois clauserat anno 1412. vitam, quum à pactis Slesvigæ induciis ad suos navi remearet. Corpus ejus à Roschildensibus ablatum Sorano monasterio, & sequenti anno Roschildiæ conditum. Regina tantum Danis suis laudata, quantum vituperata Suecis.

Albert. Krant. Dania lib. 8. Chron. Hamb. & Hols. Huitf. part. 3. Chron. Ericus Vpsal. Hist. l. 5.

Ericus exinde VIII, primus Danorum rex advena, Holsatis Slesvicensem abjudicat ducatum, prætexens, intra vertentẽ eos annum feudum haud petiisse, insuperque Danis bellum excitasse. Exstruit arces ad Sliam & Træam flumina, quibus conservare ditiones istas regno suo possit. Ea usi occasione Dithmarsi, Eidorostadios populationibus vexant, & pro arbitrio pecuniis multant, causati suorum aliquos suspendio ibi periisse innoxios. Holsati Fresenburgum, & Tunderam, Femarjamque insulam occupant. Ericus, coactis è Dania, Suecia, Norvegiaque, centum millibus armatorum Sclesvicum expugnat, Gottorpium arcem obsidet. Sed audito, Hamburgenses Dithmarsosq; Holsatis suppetias festinare, solvit obsidio-

Chron. Holf. part. 3.

Anno 1416 1417

sidionem intempestive: hostibus spacium semet colligendi præbet, qui à Brunsvicensibus & Lunæburgicis adjuti (hi duces avunculi erant Comitum Holsatorum) Slesvicum recepere, arces Danorum æquarunt solo. Ericus contra Femariam invadit, ubi magna incolarum strages edita. Fœdus cum Hanseaticis civitatibus jungit anno ejus seculi XXIII, quo & Albertus Saxo, ex Anhaldina familia elector ultimus, decessit; jus suffragii ad Fridericum Misnensem cum Saxoniæ parte delatum. Sequenti anno Sigismundus arbiter lectus, Slesvicenses ditiones Erico addixit: Holsati Pontificem appellarunt. Rex, sumpto peregrinatoris habitu, invisit Hierosolymam, haud sine periculo. Depictus enim antea, agnitusque ex imagine, clam in Palæstinam præmissa, multo se auro redemit à Barbaris. Nihil ex ea peregrinatione melior, monetam domi corrupit, Slesvigam denuo obsedit frustra. Civitatum, quæ jam alio spectare cœperant, apparatus eum exterruere. Henricus Comitum natu maximus, dum Flensburgum incautius oppugnat, hasta confoditur: Adolfus ei frater succedit, ex inimico deinceps amicissimus Danis factus. At Civitatibus haud impune violatio fœderis stetit, XXX naves navali prælio amisere. Rex missis ad populos literis, quibus perfidiæ senatores urbium accusabat, perfecit, ut Rostochii, Vismariæ, Lubecæ, & alibi, multi primores necarentur. Hinc variis tractatibus lis versata, quod Cæsarem, ut regis consobrinum, non paterentur judicem Holsati & Civitates. Tentata ab Holsata classe Hafnia, à Danica Stralesundum, irrito utrinque conatu. Philippa regina, Henrico IV genita Anglorũ rege, mœrore rei, ad Stralesundam suo auspicio infeliciter gestæ, Vadsteinum ingressa cœnobium, sine prole decessit. Rostochium & Stralesunda, adspectu damni, è sublatis trium regnorum commerciis pullulantis, Erico reconciliatæ. Reliquæ urbes biennio post inducias amplexæ. Interea expugnato ab Holsatis Flensburgo, Comites Adolfus & Gerhardus intestino vexantur dissidio. Adolfus Gerhardum fratrem coegit abdicare conjugem Annam Badensem, quod septimo post nuptias mense gemellos peperisset, quantũvis & Medici et obstetrices, id negarent infamiæ cuiquam esse. Gerhardus prosecutus uxorem, in itinere exstinguitur. Adolfus ex eo solus Holsatiæ potitus, sobolem, è conjuge Mansfeldia nullam tulit. Verum surgente in Suecia adversus Ericum tumultu, quod sub regiæ exactionis umbra, sua quidam marsupia implerent, neque rex Engelberto auscultaret, afflictorum causam agenti, necessitas ei imponitur, rem cum Holsatis & Vandalicis urbibus transigendi. Permittitur Adolfo Australis Iutiæ ducatus, Civitatibus prisca libertas negotiationum redditur. Sic externum tricennale bellum finitum. Graviora confestim domestica exorta, quod Suecicæ turbæ Daniam quoque invitare in perniciem videbantur. Itaque Ericus cedendi secreto sumsit concilium. Vbi enotuit, regem Gedanum enavigasse, parati mox ad eum revocandum nuncii. Reversus, Bugislaum Pomeranum, patruelem suum, postulat aut regem, aut, cum id nollent Dani, adjutorem regnorum institui. Traditæ illi arces aliquot. Suecia interim se proditionis invicem argunt:

Marginal notes: *Chron. Anno* 1423 1424 *Citr.* — *Wolf. Lacius de gent. migrat lib. 6 Krantz l. 8. c. 1. 6. 12.* — 1427 — 1430 — *Chron. Hamb. Huif. Chron. part. 3 Krantz lib. 8. Dania c. 18. 19 Ericus Vpf. l. 5* 1435

Alii per tumultum, alij quasi per sententiam, capite puniuntur. Cæsus mactator Engelberti Olaus Bentzius; Christianus Nicolai prætor regni, & Magister equitum Carolus Canuti omnē ad Suecam vim traxere. Ericus rex Gothlandiam cum aliquanta suorum manu insedit, Rugiam Vratisslao dedit Pomerano. Quibus rebus moti Dani, quodque reverti in regnū rogatus nollet, Christophorum III Bavarum, sorore ejus genitum, designant sibi regem. Ericus frustra scriptis excusationibus, trajecit in Pomeraniam, & in arce Rugenvaldensi consenuit, consumptus demum anno MCDLIX, inconstantis fortunæ exemplum. Floruerunt hac tempestate sacra eruditione celebres, Ioannes Gerson, Thomas de Kempis, Iohannes Capistranus, Alfonsus Tonstatus Abulensis, Nicolaus Panormitanus, Antoninus, Florentinus, Iohannes de turre cremata, Ioannes Nider: Græca Latinaque Laurentius Valla, Leonardus Aretinus, Georgius Trapezuntius, Ambrosius Camaldulensis. Blondus Flavius Foroliviensis historiam Romanam condidit: Eugenio Pontifici à secretis fuit.

Anno 1438

Chron. Citiz. P. Langij

ALBERTUS II.
AMURATHES II.

A.M. 5404. Christi. 1438. Æneas Sylv. Hist. Boh. c. 55. 56. Chron. Belg. Cusp. in Alb. Ioan. Naucl. gen. 48.

ALbertus gener Sigismundi, paucis pene mensibus ex duce Austriæ dux Lucemburgensis, Marchio Moraviæ, rex Hungarorum, Bohemorum & Romanorum creatus, duobus tantum annis in summo rerum fastigio sedit, argumentum *rerum humanarum instabilitatis, quæ quo citius in altum surgunt, eo facilius graviusque ad ima decidunt.* Casparus Sclicceius ad Bohemos missus Orator, duplici nomine regnum ei deberi contenderat, tum quod matrimonio teneret Elisabetam, regio prognatam sanguine Bohemorum, tum quod priscum fœdus exstaret inter reges Bohemos & duces Austriacos, ut deficientibus in altera domo masculis hæredibus, altera acciperet regnum. Hungari, qui priores eum regem dixerant, ægre assensum præbuere; ut rem Romanam susciperet gubernandam, causati, quod, dum Sigismundus Italiam Germaniamque, & alias regiones peragrasset, Turcarum direptioni patuisset Pannonia. Fridericus Iunior nepos Alberti, precibus evicit, ut eam domui Austriacæ accessionem fieri paterentur. Plus apud Bohemos negotii fuit, quorum aliqui proceres Casimirum, Poloni Ladislai fratrem, ad regnum invitabant. Eorum partes roborabat Ptarsco Hussitarum caput, gnarus Albertum in Romanenses pronum, suis parum faventem & propitium fore. Itaque civitates, quas Hussitæ tenerent, impigre munivit, Georgij etiam Poggiebracii, regis postea Bohemorum, opera fideli usus. Thaboritis juncti Poloni, cum in prælium provocare Austriacos auderent, Alberti maxime Brandenburgici opera, cui XXX militum millia parebant, inferiores tulere. Fridericus Elector Saxonibus, dum properaret domum, pene victus in itinere à Bohemis, vicit fortitudine, plurimosque Hussitarum captivos abduxit. Hac suorum fortuna motus Ladislaus, populatis hostium agris, rediit domum. Cæsar relicto, qui Bohemiæ præesset, Vratislaviensibus Brandenburgicum Achillem (is Albertus erat) ducem præficit, qui late Poloniā deprædatus. Sedquum de pace actum venisset legatus Basilien.

liensi è concilio, Cæsar è gradibus prolapsus, multis diebus decubuit, claudusque in Austriam revertitur. Vlricum Ciliensem jam regnum affectantem, subtractis stipendiis, datisque successoribus, Meinardo & Vlrico Rosensi, omittere malignas spes coëgit. Mox vocatur in Hungariam, cui extrema Amurathes minabatur, fugato jam Serviæ, quam Rosciam vocant, despota, contemptaque ritu Turcico affinitatis necessitudine. Nam Georgii despotæ filiam in Matrimonio Amurathes habebat. Despota reliquerat filios duos, Sinderoviam oppidum defensuros: ipse ad Hungaros, quibus Belgradum antea tradiderat, certæ commutationis lege, profugus properam opem postulabat. Sed filii continua oppugnatione subacti, seque & urbem dediderunt. Hi cum postea clàm adjutare patrem dicerentur, hostilia agitantem, emasculati à tyranno exoculatique, documentum Turcicæ fidei fuere. Amurathes occupata omni Triballorum regione, Belgradum quoque, Savo & Istro fluminibus circumfluum, omnibus copiis obsedit, jamque irruperat in urbem, quum præsidiarij & cives ingenti eum cæde repulerunt, solutaque obsidione, ut fugam circumspiceret, adegere.

Lam Chalc. l. 10 Anton. Bonfin.

Annal. Turc.

Albertus cognito eum abiisse, dimisso exercitu, Budam rediit. Sed insolito ferventis Augusti calore vexatus, peponum abusu, in ventris solutionem incidit, Viennamque repetiturus, decessit prope Strigonium in itinere, princeps liberalitate & fortitudine clarus, cum annus ageretur seculi quatuordecentesimi nonus & tricesimus. Vidua Elisabeta posthumum proximo vere Ladislaum edidit, coronamq; Hungaricã

1439.

occulte custoditam, quadrimestri ei infantulo imposuit.

Basiliense sub hæc concilium, ut Pontificatum, nimia tyrannide Ecclesiis insultantem, in ordinem cogeret, defugiente ejus judicium Eugenio, Pragmaticam sanctionem (ita vocabatur) edidit, è qua rex Francus Carolus VII publice mox jus dici imperavit. Per eam exspectationes & reservationes functionum spiritualium prorsus reprobatæ. Iure equidem Annatæ (id est, primi anni è quaque provincia reditus) interdictæ, simul quæ pro palliis, investituris (inventa Romanensium sunt) consecrationibus, ordinibus exigebantur, recisa omnino. Præmetuit ærario suo Pontifex, Ferrariam se transferre Synodum pronunciat, prætexit Ioh. Palæologi Græcorum Imperatoris adventum qui dirimendis inter Græcos Latinosque controversijs, maximo comitatu adventaret. Sed cum tam Basilea poterat, quam Ferraria excipere, Basilienses imo Patres eum maximis sumptibus invitarant. Profectus Veneta classe Ferrariam venit, quod ibi Pontifex esset, exortaque mox peste, Florentiam itum. Alto in suggestu Eugenius; è regione Augustus sedit. Descenderunt Græci in sententiam nostram; Spiritum sanctum à patre filioque procedere: quin & sedem Romanam Armenii principem agnovere, persuasi & purgatorium dari post hanc vitam, Ephesius Pontifex expugnari noluit, in persuasione pristina cum suis permansit.

P. Æmil. l. 10 P. Lang. Chron. Citz. Ioan. Naucl. gen. 48 Harm. Scæd. fol. 243 Blond. l. 28. Plat. in Eug. Georg Tirant. l. 2. c. 13. 14, 15. Laonic. l. 6. Blond. l. 10. Matth. Plom in chr. Anno 1419. Anton. p. 3. tit. 22. c. 11 Hist. Turc. l. 1 Naucl.

Conjugio, quemadmodum consueverant Græci Sacerdotes, deinceps eis uti permissum, & pane fermentato in mysteriis, similiter utraque specie, Armenis & Indis confirmatio-

mationis quoque impositum Sacramentum. Basilienses discessu purpuratorum magis irritati quam territi, damnato Eugenii nomine, Amadeum Sabaudum Pontificem salutavere, Felicem V nuncupantes. Id schisma decennium duravit, Germanis plerisque neutrum Papam probantibus, Autores habeo, sententiam Basiliensis concilii, qua concilio subjiciebatur Papa, toto eo seculo maximis suffragatoribus & constantissimis esse defensam.

Ioan. Marius schism. Chr. Citiz. Wermerius in Fasc.

A.M. 5410. Christi 1440. Cusp. in Frid. III. & Austr. Ichan. Naucl. gen. 49.

FREDERICUS III. AUSTRIACUS.
AMURATHES II.
MAHUMETES II.
BAIAZETES II TURCÆ,

ALberto Cæsare exstincto, patruelis ejus *Fridericus*: Ernesti filius, Leopoldi Austriaci nepos, Alberti (qui idem proavus Alberti II Cæsaris) pronepos, Francofurti Rex Romanorum designatur. Bohemia & Hungaria, quæ Imperatoris Alberti fuerant, alios reges accepere. Prægnantem reliquerat conjugem Albertus, Proceres Hungariæ, dubio adhuc partu reginæ, autores ei erant novi cum Ladislao Polono connubii, ut tori esset, quem & solii successorem Alberto destinarent. Visa initio annuere Elisabeta; quum masculam prolem edidisset, abnuit nuptias, quibus spes regni paterni filiolo demeretur. Polonus nihilominus Hungariæ potitus. Elisabeta cum infante Ladislao ad Fredericum se recepit, qui & Austriæ tutelam, ut stirpis maximus, capesseret. Inde bellorum inter Hungaros & Austriacos seges. Bohemi partim pupillo, partim Alberto studebant. *Regem à regendo dictum*, differebat Ptarsco: *reges regno dari, non regna regibus: qui regendus sit, eum regis titulo indignum.* Vicit hæc sententia. Albertus ea virtute atque animi moderatione usus est, quæ postquam reges esse cœpere, rarissima semper fuit *Noluit cum alterius injuria oblatum accipere regnum, paternam hæreditatē nulli, nedum pupillo,* dixit, *auferendam.* Ergo ad Fridericum itum, ab aliis tutela, ab aliquibus ipsum regnum ei delatum, cui id ex fœdere ut principum Austriæ vetustissimo deberetur. Negavit ille se orphani hæreditatem quoquo pacto invasurum, gnarusque insuper, se tutelam, sine profusione maxima pecuniarum, retinere non posse, quod Bohemici Barones accipere potius ab regibus suis, quam dari eis consuessent, suasit, ut per se ipsi provinciam regerent, quoad adolesceret Ladislaus. Lecti gubernatores Ptarsco & Mainardus, concordi aliquantisper discardia rem Bohemicam disposuere. Hussitis Ptarsconem, Pontificiis Meinardum colentibus, donec illo defuncto, & Meinardi gliscente autoritate, Georgius Poggiebracius rector factus, Hussitarum conspiratione Pragam occupavit. Meinardus carceris tædio exstinctus est.

P. Callimachi exper. de pugna Varrensi lib. 1. Æneas Sylv. Hist. Boh. c. 57-58.

Italia sub hęc perpetuis bellorum incendiis urebatur. Philippus, Dux Mediolanensis, Nicolai Picennini opera Venetos adeo premebat, ut à Florentinis Franciscum Sfortiam, multa ditionis Ecclesiasticæ oppida tenentem, contentissimis precibus auxiliatorem poscerent. Is validis cum copiis missus, aliquot secunda prælia fecit, Veronam etiam, expulsis Picennino & Mantuano, recepit. Eugenius Pontifex decem & octo Cardinalium creatione, inter quos duo Græci, Bessarion Nicænus, & Isidorus Rutenus, suas partes *Plat. in Eugenii IV.* *Blond. lib. 11*

partes firmabat. Florentinos & Hetruriam suis copiis adversus Picenninum tueri conabatur, minima felicitate, nisi in Sfortiam reducturus exercitum Picenninus, dum iniquo loco prælium committeret, cladem magnam accepisset, signis etiam militaribus amissis.

Blond. l. 38 & 31 Æneas Sylv. in statu Europæ c. ult. Barth. Facius de gestis Alf. 1. l. 7. P. Æmil. l. 10

In Apulia, post adventum Renati regis, exarserant majori odio partes. Renatus fideli Genuensium opera Neapolin defenderat. At Alfonsus Sinuessæ, Fundorum, & Nolani principum, favori innixus, postquam Capuam, Cajetam, Acerras, & complura vetustæ Campaniæ oppida cepisset, Neapolin adeo afflixit, ut civibus pene destituta, tamen fame laboraret. Tandem transfuga quodam ingressum occultum, subter muros per cloacam, ostendente, urbem nocturno furto irrupit, eodem prope fato, quo tot ante seculis Bellisario recepta de Gothis fuerat. Renatus nulla spe defensionis reliqua, incolumitatem sibi suisque descessu pactus, in Franciam remigravit, anno ejus seculi altero &

1441. quadragesimo. Potitum ergo regni Alfonsum Philippus rogat, quo Franciscus à Venetis distraheretur.

Plat. in Eug IV Facius lib 8.

Sed ea re Sfortia ab instituto revocari non potuit, quin ultro Picenninum ad certamen provocaret. Post multum utrinque sanguinem fusum, pax componitur eodem anno, ut Franciscus Blanca, Philippi filia ducta, Pontremolum & Cremonam dotem acciperet: reliqua utrinque capta iis redderentur, quorum ante id bellum fuissent. Fremebat ad eas conditiones Eugenius, quod Bononia, se posthabito, in Picennini potestate permaneret. Romam ergo profectus, novum vectigal vino impositum sustulit, audivitque: Vivat

Palm. Anno 1443. Naucl. gen. 49.

Eugenius, cum antea succlamassent: *Moriantur nova vectigalia, eorumque inventores.* Hinc Laterani concilium generale indixit, ut Basiliensibus derogaret, memorque injuriarum, Picenninum ipsum accivit, bellique ducem in Picentes misit, Florentinis incommoda allaturum, qui frustra renitente Sfortia, multa in ditionem Ecclesiæ redegit. Bononiam Bentivolus revocavit ad libertatem; Picenninum, dum eam punire nititur, dolor animi exstinxit. Franciscus ejus filius, præter opinionem omnium obsidere Cremonam cœpit, jubente Mediolanensi: unde bellum Florentini Venetique resumsere; occupatisque passim oppidis, nil præter Cremam citra Abduam fl. Philippo est relictum. At Sfortia ab Eugenio simul & Alfonso in Picentibus oppugnatus, qui rem Venetam augeri indignabantur, omisso denique Piceno, Philippi militiam sequutus est, ejusque copiis præficitur. Iamque Florentinos adoriri statuebat cum Alfonso Eugenius, quum Pontificatus anno decimo sexto, mors virum rapuit, in omni vita varium. Leonardum Aretinum, Carolum Poggium, Trapezuntium, Blondum, viros doctissimos secretis suis admiserat, non una re pessime meritus de Christianismo. Nam & superior omni esse concilio voluit, & Delfinum, Caroli regis Franciæ filium, composita prius inter regem & Burgundum pace, cum magno equitatu in Basilienses concitavit, cujus impetu dissipatus ille conventus est. Viginti millia equitum, decem peditum, pauci numero Helvetii sustinuerunt, ad extremum non tam victi, quam vincendo fatigati, victoriam lugubrem Gallis reliquere, inter

Facil. lib. 6.

1446.

Oooo ratæ

Æmil. l.10. Sylv. de statu Europæ c.39. Naucl. gen.49. Anton. Bonfin. d.3.l.6 Laon. Chalc. l.6 & 7 Sylvius Europa statu c.4. Petrus Gallim. de pugna Varnensi lib.2.

raræ fortitudinis exempla numerandi.

Gravius damnum Hungaris ejusdem Pontificis perfidia attulit. Vladislaus Polonus Hungariæ rex, Iohan. Hunniadis auspicio rem strenue adversus Turcas gesserat, Georgium despotam restituerat in integrum. Amurathem felicibus præliis eo redegerat, ut pacem ipsius arbitrio faceret, Hungaris Serviam relinqueret Moldaviamque. Iuratis utrinque decennij inducijs, Amurathes in Ciliciam profectus, Caramanum principem punire cogitabat, Pontum Bithyniamque incursantem. Dum ille ibi bellum trahit, Eugenius per Iulianum Legatum Cardinalem instigat Vladislaum, ut violato jurejurando, quod minus è Rep. præstitisset, novum Turcis bellum faciat. Morem gerit Vladislaus, in Mysiam progreditur. Amurathes composita facile Asia, præpropere in Europam revertitur, classeque Italica, quæ Hellesponti aut Bosphori transitu eum arcere debuisset, metu aut perfidia quiescente, Genuensi etiam adjuvante transfretat. Itaque inopinatus ad Varnam oppidum supervenit Vladislao, jamque inclinata suorum acie (xxx enim Turcarum millia ceciderant) Deum, ut fama est, Christianorum in ultionem perfidiæ implorans, ingenti eos clade sternit, rege etiam ipso & Iuliano Cardinale interfectis. Turcæ cum sui numinis petiisse opem ferunt, maximoque gaudio hanc victoriam celebrasse, amoreque otii voluisse regni gubernationem Mahumeti relinquere filio: Sed Genizaros cum ad gubernacula retraxisse, filio amoto. Nisi Huniadis, qui cum decem millibus excesserat acie, & à Dracula Valacho captus se redemerat, virtute servata tunc esset Hungaria, haud difficile fuisset barbaris, eam tanta perculsam clade omnino subjugare. Sed Amurathes fugientes persequi non ausus, nec exultare de victoria, *nollem* (inquit) *hoc modo sæpius vincere*. Ita collectis sarcinis, copias, quas prælium superstites reliquerat, domum remisit. Elisas utrinq; vires aliquanti temporis otium sequutum.

Georg. Phranth. l.2.c.18.

Anno 1444

Bonfin. l.6.d.3. Chron. Belg. Annal. Turc.

Ladislaus inde, Alberti posthumus, mortua & matre & æmulo Polono, rex ab Hungaris appellatur; postulatur à Friderico, ut eum in Hungariam dimittat coronandum. Responsum, recte egisse Hungaros, qui regem tandem suum recognoverint: sed eum tutoris indigere, coronatione, quæ semel peracta sit, nova opus haud fore. Irritati ob negatum regem Hungari, infestis copijs Austriam petunt, duce Huniade. Sed neque coronam ab Elisabeta asportatam, neque castella à Ladislai partibus præoccupata, neque ipsum obtinuere. Huniades gubernator regni Hungarici, Podiebracius Bohemici permansit, donec duodecimum Ladislaus annum explevisset.

Sabell. Enn. 20 l.6. Chron. Citiz. Naucl. anno 1440 Seb. Brant. Avent. l.7. p.512. Anno 1453.

Infelicitatem eorum temporum novum typographicæ artis inventum parte aliqua resarsit. Ioh. Gutenbergius Argentinensis, genere ingenioque nobilis, primum specimen edidit. Ioh. Faustus Moguntinus cives invenit, decennioque pressam artem inter secreta habuit. Magnum certe ac divinum munus, de quo Poeta ejus ævi Teutonicus:

Nuper ab ingenio Rhenanæ gẽtis et arte,
Librorum emersit copia larga nimis.
Et qui è divitibus vix regi obvenerat olim,
Nunc liber in tenui cernitur esse casa.
Quæ doctos latuit Græcos, Italosq; peritos
Ars nova, Germano venit ab ingenio.

Polyd. Virg. l.1 de invent. rerum cap.7. Matth. Palmer. Pisanus 1457.

Et.

Et Aprutinus Episcopus: *Imprimit ille die, quantum non scribitur anno:*

Mox sublectus etiam Eugenio Pontifex, qui doctrinæ gradibus subito ad id fastigii evolavit, uno anno Episcopus, Cardinalis & Papa creatus, è Thoma Barzano Nicolaus v, librorum, & quæ ex iis petuntur, artium fautor insignis & promotor. Cum pacem inter Philippum Mediolanensium ducem Venetosque compositam cuperet, & bellum à decessore suo, Alfonsoque rege in Florentinos ac Senenses meditatum, restinguere conaretur, legatus ejus Philippum apoplexia mortuum reperit, anno ejus seculi XLVII. Mediolanenses, lacerato Philippi testamento, quo hæredem Alfonsum scripserat, in libertatem semet asserunt. Ergo Venetis Laudam Placentiamque occupantibus, Franciscus Sfortia, gener Philippi, à Mediolanensibus obducitur, cui Ticinenses confestim deditionem fecerunt. Placentia ab eo vi expugnata est, Alfonsus in Hetruria multa castella cepit. Sequenti biennio adeo ubique peste laboratum, ut pauci de multis superfuerint. Nihilominus bella invalescebant, Sfortia Venetos adeo premente, ut actum pene de iis videretur, nisi inter ipsum Sfortiam & Mediolanenses simultas orta, tempestatem in Mediolanenses convertisset. Etenim Veneti icto fœdere, ut quæ citra Abduam caperentur, ipsorum essent, Sfortiam ex hoste socium sibi fecere, qui brevi omnibus pene Mediolanensium civitatibus potitus, majorem Venetis, quam prius pavorem incussit. A quibus ob id desertus, oppugnatusque insuper ab Alfonso, qui Mediolanum sibi jure hæreditario deberi diceret, constantia sua urbem Mediolanensem tandem subegit, anno MCCCCLIX. Veneti Alfonsum, & Florentinos, ut Sfortiam ducatu pellerent, invitarunt, Nicolao contra pacem omnibus modis urgente, ut sequenti anno quinquagesimo ad Iubileum populis venire libere liceret. Nam apud Fridericum jam effecerat, ut Sabaudum Pontificatu se cogeret abdicare, Felicemque ex æmulo Cardinalem & Germaniæ legatum crearat: Venientibus & in arbitrium Nicolai, quicunque à Felice purpuram erant consequuti. Itaque autoritate major, animos principum aliquandiu repressit, magnaque celebritate Iubileum egit. Tanta affluxit multitudo superstitiosorum illius seculi, ut occursante forte mula in ponte Hadriani, ducenta hominum corpora mutua collisione obtererentur. Sequenti anno munivit urbem Pontifex milite simul & turribus, quod venturum Fridericum intellexerat, tum coronæ, tum nuptiarum causa. Desponderat enim sibi Imperator Leonoram, Eduardi Lusitani filiam, Alfonsi Neapolitani agnatam, quam Senis offendit, jam ex Hispania advectam. Benedixit Nicolaus nuptiis, ambosque Augustalibus exornavit, anno LII. Antoninus, qui tum vixit, parum majestatis in Friderico deprehendit, neque libertatem, neque liberalitatem, imo nec sapientiam quidem, quod semper quasi per alium loqueretur. Cupiditatem ait apparuisse multam, cum munera quæreret & acciperet libenter. Laudatur sane in eo pacis studium. Sed id cum ingenti orbis Christiani incommodo conjunctum fuisse putatur. Sfortia enim Mediolanensium ducatum, aliique reguli alias imperii provincias decerpserunt. Borsius Estensis Mutinæ

Marginal notes (left): Franc. Irenicus l. 2. Exeg. Germ c. 47. Guido Pancir. tit. 12. Nov. repert. & Henric. Salmuth. in notis. Plat. in Nic. V. Sylv. in statu Europæ c. 54. Naucl. gen. 49. Anton. p. 3 Tit 22. c. 12 1447. Sylv. in Europa statu c. 46. Matth. Palm. in chr. — Leon. l. 6.

Marginal notes (right): 1450. Anton p. 3. tit. 22. c. 12. parag. 3. Matth. Palm. Bart. l. 6. de gestis Alf. l. 2. — Anton. p. 3. tit. 22. 6. 12. parag. 3. fol. 178. Chron. Cuiz.

Nauel. gen 49. Æneas Sylv. de statu Europa c.24.26

& Regii dux creatus. Clivensis dux & Antistes Coloniensis de Susatensi territorio, Frid. Saxo Elector, fraterque ejus Guilelmus, de hæreditate armis contendebant. Apollonius Vicethumius autor erat tristissimi certaminis inter fratres, quod maximo Thuringiæ & Misniæ malo annis quinque continuatum, exilio demum inventoris est finitum. Albertus quoque Brandenburgicus, Teutonicus Achilles dictus, urbem Noricam & alias diuturno bello vexabat. Octo præliis victor, uno defecit. Imperator rerum suarum satagens, quum Alfonsum Neapolitanum invisisset, celeriter in patriam iter arripuit, ubi Austriaci simul Hungarique, expulsis Friderici præfectis, aut tradere regem Ladislaum, aut bellū exspectare jubebant. Postulatis non tam rejectis, quam suspensis, Neapolis Austriæ infestis signis petita, victisque Cæsarianis, mœnia machinis quassata. Obsessus à multis millibus Fridericus, interventu Caroli Badensis & Sigismundi Saltzburgensis, Ladislaum tradidit Vlrico, Ciliæ Comiti, qui mox Viennam ductus, principatuum regnorumque administrationem duocecennis adiit, alieno triumvirorum, Huniadis, Poggiebracii & Vlrici, arbitrio subnixus. Penes Vlricum major autoritas, qui regem in potestate habens, illis quoque imperare posse videretur. Sed cum Vlricus Eizingerus apud regem accusatum, aula & potestate dejecit; Ladislaus Pragæ diadema suscepit Bohemum.

Sylv. c 31.

Æneas Sylv. Hist. Bohem c.60.61 & in statu Europa c.16. Cusp. in Frid. III

Fat l.10

Plat. in Nic. V.

Ardebat adhuc inter Venetos & Sfortiam certamen, hunc Florentini, illos Alfonsus adjuvabat, terra marique pollens. Itaque Florentini grandi stipendio conducunt Renatum Lotharingum, paulo ante Sicilia pulsum, cujus adventu magna fortunæ inclinatio facta. Sfortia Brixianis & Bergomatibus ad x l oppida, partim vi partim deditione cepit, Veneti loco pulsi. Sensit hæc Ciliæ Comes, suam Venetis opem obtulit, perosus jam terras, in quibus è summa dignitate ad cujusque opprobrium esset devolutus.

Mich. Ritius de reg. Sicil. l.4

Ad eum modum distractis Christianorum principum animis, peropportuna Turcis occasio amplificandę suę rei fuit. Post Varnensem cladem impetus in Peloponnesum, servitutem nobilissimę provinciæ attulit, cujus princeps Constantini Imp. frater, Pindum, Bœotiam & Locros, Atticam quoque, Rainerio Florentino parentem, infestaverat. Rainerius Amurathem juvit, ut expugnatis Isthmi munitionibus, Sicyonem, Patras, aliaq; oppida diripienda daret. Peloponnesiacis antea liberis tributū imperatum. Altera expeditione Amurathes Ioannem Castriotam, qui & Alexander, seu Scanderbegus vocabatur, petiit, quod is, obses olim datus Amurathi, effugisset in patriam Epirum, eamque ad resumendam libertatem concitasset. Perpopulatus totam Albaniam Turca, & aliquot oppidis potitus, Crojam urbem, neque armis, neque fame, perdomare valuit. Mœnibus ejus adhærentem abstraxit generosa Huniadis audacia, qui progressus in Cosovæ campos, arduo cum Turcis prælio conflixit, quo tandem inferior, Valachorum proditione septendecim amissis millibus, quatuor Turcarum occidit. Simulata vero in castra Amurathis irruptione, capessit fugam, captusque à Georgio despota, sancito inter filiam ejus, suumque filium connubio, evasit. Amurathes bien-

Leon. lib. 7. Annal. Turc.

Anno 1448

1450.

biennio post apoplexia ictus, quam nimia vini ingurgitatione conciverat, exspiravit, anno tyrannidis XXXII istius seculi L. Paulo ante Iohannes Palæologus decesserat, relicto successore filio, cui Constantinus, fatale Constantinopoli nomen, & salutare, cum Christum rite coleret, & exitiale, cum suis voluptatibus indulgeret, fuit. Patrui ejus Demetrius & Thomas, spreto & sanguinis & jusjurandi vinculo, insanum inter se de Peloponnesi principatu bellum gerebant, auxiliante Demetrio Amurathe, ut mutua collisione frangerentur. Filius vero Amurathis Mahumetes II, interempto ante omnia fratre parvulo, fœdera cum Græcis sanxit, itemque cum Triballis & Peloponnesiis, ut adversus Halisurium Caramannum tutius se defenderet, quem & brevi reddere ablata, pacemque petere adegit. Canum accipitrumque curatores, ad VII millia in militiam allegit, *negans se aliturum tot homines ad rem nihili vanamque.* Quanquam vero Tzanises, Persarum rex Armeniam percursaret, omisso tamen eo, Mahumetes ad Bosphorum urbem validissimam Læmacopiam, tresque turres struxit, ut expeditum semper in Europam transitum pararet. Interjecto tempore lacessivit Byzantinos; Peloponnesios iterum dissidentes pacaturus; Isthmum diruit. Inde omnia ad oppugnandū Constantinopolin maximo studio comparavit, nactus præsertim tempus, quo Imperator Fridericus & reliqui Christianorum reges nihil minus, quam de Constantinopoli defendenda cogitarent. Fridericus enim eo anno, Ladislaum Austriacis & Hungaris tradere, armis compulsus.

Laonic. lib. 7.

Laon. lib. 8.

Æmil. l. 10.

Carolus VII Francorum rex, ruptis per Anglos induciis, Normanniam Aquitaniamque de Anglis tum imprimis recipere conatus, peregit negotium multis præliis, cum interim Henricus rex domesticis seditionibus agitaretur. Et Scotia è Duglassij Comitis, qui in regem Iacobum II protervierat, nece conflato tumultu quassabatur. Renatus Andegavensis, ut dictum, Mediolanensi jam Sfortiæ fœderatus, regna Siculum & Neapolitanum, ab Alfonso repetebat. Ne quidem inter Electores Germanos conveniebat. Palatino cum Moguntinensi & vicinis principibus dissidium, jam ad arma processerat. Borussi quoque à Magistro militiæ vexati sine modo, Polonis se in clientelam dabant. Nicolaus Pontifex Cardinalem Rutenum, patria Byzantinum, ad Constantinum XI. miserat, qui auxilium ei & civibus polliceretur, sed hac lege, si ad Romanam subjectionem, ut in Florentino concilio promiserant, redire voluissent. Iamque ipse Romæ cum Stephani Porcarij conjuratione conflictabatur, qui Pontificem & Cardinales capere, libertatemque reddere civitati, conabatur. Qua oppressa, morosior tum in omnes, tum præsertim Romanos, factus Nicolaus, neminem facile ad colloquium admittebat. Quibus dum laborat vitiis occidens, advolavit subito fama, Constantinopolin esse expugnatam. Etenim Mahumetes, contracto in Europa Asiaque quadringentorum millium exercitu, terra marique urbem, cujus ambitum centum & undecim stadiorum prodit Laonicus, obsederat. Erant ei sternendis mœnibus tormenta ænea prægrandia, inter quæ unum à LXX boum jugis, viris bis mille tra-

Sylv. in Europa statu c. 39.

Hector Boetius l. 8. Hist. Scot.

Plat. in Nic V.

Laon. lib. 18.

1453. Chron. Belg. p. 377. 378.

Annal. Turc. Sylv. Europa statu c. 3. 4. Sabell. Enn. 20 l. 6. Hartm. Sched fol. 249

Georg. Phran. l. 3. c. 6. 7. &c. Anton. p. 3. l. 22 c. 23.

Laon. Chiensis de capt. Constantin.

trahetur, globum torquens trium talentorum. Cum XL dies continuos in muros detonuisset, promisit ei, qui primus per ruinas irrumperet, amplissimam Europæ provinciam, exercitui triduanam ditissimæ urbis direptionem. Si qui segnius rem gereret, ei capitis pœnam statuit. Indicto tridui jejunio, omnes vel ad moriendum, vel vincendum paratos esse jussit. Constantino pacem petenti, centena imperat aureorum millia annua, aut salvis opibus incolumen ex urbe discessum. Cum eæ conditiones minime placerent, renovatur oppugnatio: pellitur loco Iustinianus Genuensis, qui cum trecentis armatis primum impetum sustinebat. Constantinus ipse, & qui circa eum erant, in fugam versi sternuntur. Portæ obstruuntur cadaveribus, ne fuga pateat fugibundis. Ianitores etiam abjiciunt quarundam claves, ut retentos in urbe cives redintegrare cogant prælium. Mascula pubes pene universa occiditur, virgines & matronæ meliores rapiuntur in servitutem, ultra LX millia. Isidorus Cardinalis, missus ut Græcos Pontifici reconciliaret, cum id jam, sed sero nimis peregisset, captus venditusque, ignorantia sui tectus effugit. Pera Latinorum urbs, obversa Byzantio, eodem infortunio perculsa, tradidit se Turcis. Ejus muri statim destructi. Qui effugerant Grecorum, ibi postea receptum habuere. Hic finis imperii Græcorum. Is casus urbis, ubi Christus præcipue undecentos circiter ac viginti annos erat cultus, quæque sanctissimos, doctissimosque viros genuerat. Nec periit nisi deserentibus illis, in quibus duodecim ante annos majorem, quam in avita religione, spem ponere occœperat. Imagines & reliquiæ sanctorum, quæ ad venerationem prostabant, omnibus ludibriis irrisæ. Visum à Turcis obsidentibus ingens lumen è cœlo in urbem demitti, alteraque nocte in cœlum redire. Indicatum, illuminatam olim divinitus urbem, jam tenebris relinqui. Mahumetes tamen frequentandæ urbi, instaurare conventus suos jussit Christianos, lectumque ab iis Patriarcham, pedo ei pastorali tradito, palam confirmavit. *Hist. Turcograec. l. 1. Æmil. l. 10 Platina in Nic.*

Nicolaus, dum impactam Pontificatui suo labem abolere, coactis in Turcas copiis studet, arthriticis doloribus totum corpus pervadentibus exstinguitur, anno potestatis octavo. Tristis nuncius religionem piis animis injecit, bellorum amplius in ejusdem Numine cultores gerendorum. Itaque lugubres in Italia cædes festa tandem pax excepit, nisi quod Genuensibus cum Alfonso parum conveniebat.

Peloponnesi duces tantus pavor incesserat, ut fugam circumspicerent. Novo fœdere devinctos, Mahumetes adversus Albanos quoque defendit, fractisque Albanorum viribus, duodecim millia staterum aureorum utrisque imposuit: unde mox nova discordia, dum Albani renuunt tributum, nisi æqualiter provinciæ dividantur, ipsique fratres Thomas & Demetrius, suas quisque roborant factiones. *Laon. l. 8. Georg. Protov. l. 3. c. 22. 23.*

Barbarus interim Novopyrgum Triballorum capit oppidum, cœcos Georgii filios, præficit Serviæ; Belgradum (Taurinum veteres, alii Albam Græcam vocant) quod olim Triballorum fuisset, reposcit. Mittit & Colchos triremes, qui maritimas Trapezuntii regis oras carpant.

Alfonsus Borgia Hispanus, qui Calixtus III Papa sedecī triremes, *Plat. in Calix. 3.*

è Sim-

Anton. p.3.tit. 22.cap.14 Anno 1456. Cir. Belg. p.383. Æneas Sylv. Hist. Bohem. cap.65. Laon. lib.9. Naucl. gen.49. Sabell. Enn.70. lib.6.

è Symbola passim corrosa ædificatas, duce patriarcha Aquiliensi in Asiam misit, Insulasque nonnullas, in iis Lemnum, cepit; Sed triennio post amissæ. Itali capti interfectique sunt. Hic Campanis in meridie signum dari jussit, ut orationibus juvarentur, qui in Turcos dimicarent. Crediderim tunc precibus omnium Christianorum datam victoriam, quam Iohannes Huniades reportavit. Mahumeten enim ingenti cum exercitu Belgradum oppugnantem, stratagemate devicit. Receptis videlicet in urbem Turcis aliquot, derepente jussit suos, & ex arce & è latibulis irruere in discurrentes jam, ad direptionem ædium; alios in tormenta immisit Turcica, eisque potitus, occisis XL millibus Turcarum, saucium tyrannum solvere obsidionem coegit. Res summa virtute acta, clamante Iohanne Capistrano monacho: O *Deus*, *ô Iesu*, *ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ*, *veni in adjutorium genti tuæ*. Huniades paulo post peste infectus, maximis rebus gestis decessit, simulque Capistranus, acerrimus vitiorum, aleæ præsertim, ebrietatis, aliarumque nugarum insectator, æmulus Bernardini, qui in Italia Guelforum Gibellinorumque factiones magna ex parte abolevit. *Vicerat Capistranus seculi pompas, fugerat delitias, calcaverat avaritiam, subegerat libidinem, contemnere gloriam non potuit.* Describens enim bellum, nulla Huniadis facta mentione totum suum esse dixit, quod gestum erat. Scilicet *ingens dulcedo gloriæ facilius contemnenda dicitur, quam contemnitur.*

Eo tempore Baptista Mantuanus vitia quoque Romanensium versibus castigabat, Georgius Heimburgius provocationem à Pontifice ad concilium ratam esse docebat. Nicolaus vero Cusanus cardinalis, veniæ papalis præco, in carcerem à Sigismundo Austriaco ob iniqua postulata conjectus, magno auri pondere se redemit. Matthæus Palmerius historiā contexuit; Nicolaus Perottus Cornucopias, Bartholomeus Platina ruinas Campaniæ, quas terræmotus fecerat, lustravit. Pomponius Lætus, nimio profanarum literarum amore, pro Petro Pomponii nomen sumsit. Georgii Trapezuntii, & Georgii Phranzis, & Bessarionis Cardinalis, Græcorum, eruditio eluxit. Academia Gryphisvaldensis in Pomerania. Basiliensis in Helvetia, Friburgensis in Brisgoja originem habuere.

Nicol. Cusan.

Calixtus cum Senenses à Iacobi Picennini incursionibus liberasset, mortuo, qui eum defendebat, Alfonso, sine prole legitima, regnum Siculum feudali, ut ajebat, jure ad sedem pontificiam retrahebat. Vsucassanum, Persarum & Armeniæ principem, uti & regem Tartarorum, multis muneribus, uti bellum Mahumeti facerent, induxit. Extinctus anno ejus seculi duodesexagesimo, successorem habuit Æneam Sylvium Piccolomineum, bonis artibus excultissimum virum, qui Pius alter appellatus est. Hic multa, quæ exstant, ingenii reliquit monumenta, in quibus historia Bohemica, & Europæ status illo tempore. Narrat Ladislaum, Huniadis filium oborto jurgio, Ciliæ comiti, qui jam gratiam regis Ladislai, ut avunculus, recuperaverat, intulisse necem, quod is perpetuus virtutum patris ejus obtrectator & hostis extitisset, nihilque moderatum in filios ejusdem cogitaret. Regem dissimulato aliquantum dolore, post modum

Plat. in Calixt. 3. Sabell. Enn. 10. lib.6. Anton. p.3.tit. 22.c.16 Ioan. Iov. Pont. de Frid. 1. lib.1. 1458. Sylv. Bohem. c. 68. &c. In statu Europæ, cap. 1.

Anno 1458. Naucl. gen. 49.

modum jussisse capite plecti percussorem, fratremque ejus Matthiam Corvinum in Austriam captivum abduxisse, inde in Bohemiam, quo nuptias cum Magdalena, Caroli Franci regis filia, peracturus ibat. Ibi nobilissimus adolescens, duodeviginti annos natus, in ipso gloriæ culmine, inter maximos nuptiarum apparatus, deliciis atque opibus affluens, intra sex & triginta horas, postquam ægrotare cœperat exstinctus, Georgio Poggiebracio Bohemiam reliquit, Matthiæ captivo Hungariam. Singulare prorsus humanæ inconstantiæ documentum. *Alter ex regio solio, dum novæ nuptæ thalamum exornat, defertur ad tumulum, alter, dum capitale judicium trepidus manet, ex carcere vocatur ad regnum.* Mirabile, quod matrem Matthiæ repentina lætitia non exanimaverit, cum tot cladibus afflicta, prius regem appellatum audiverit filium, quam vinculis exemtum.

Plat. in Pio II. Æmil. lib. 10. Naucl. gen. 49. Sabell. lib. 96. Anton. p. 3. lib. 22 cap. 17.

Inde Fridericus Imperator Austriam cum Alberto fratre & Sigismundo patruele dividere coactus. Factus sub idem tempus è notario quodam Basiliensis Concilii Pontifex Æneas Sylvius, Ferdinandum Alphonsi nothum, diademate donat Siciliæ, ea tamen exceptione, ne id fraudi cuiquam foret. Mantuam deinde profectus, quo convenire Europæos jusserat, bellum communi omnium decreto Turcis inferendum, disseruit, oratione, ut poterat, comtissima. Verbis modo sacrum bellum decretum, controversiæ privatæ effecerunt, ut intestinis potius armis semet ipsos lacerarent. Surgunt Germani partim in se ipsos, partim in Pannonios. Excitatur Britannia duplici factione, quorum altera veterem in insula regem Henricum, altera novum, Richardum Eboracensem, fugato veteri, retinere conatur. Margareta Andegavensis, Henrici conjux, acie fusum Richardum occidit. Sed recepto jam ex hoste viro, post multam suorum stragem ab Eduardo pellitur regno, Henricus iterum in carcerem conjicitur. Surgunt Hispani Barchinonensibus auxilio futuri, quos Aragoniæ rex, Gallorum armis adjutus, bello premebat. Et ne quid ad disturbanda omnia deesset, Iohan. Renati regis filius, Ferdinandum Apuliæ regno pellere conabatur, unde duplex in Italia factio, cum ij Ferdinando, illi Renato faverent. Ferdinandus felicioribus præliis & Pii favore subnixus, hostes regno expulit. Pius fortunæ indulgentia mutato animo, ex hoste tyrannidis pontificiæ, maximus ejus defensor, Annatas exegit rigide. Sigismundum, Friderici Imp. fratrem, quod rejecta Pontificis sententia, concilium appellasset, execratus est. Diterico Isenbergio, Electori Moguntino, imperare ausus, ne se inscio collegium principum convocaret, cum exactionibus suis & ambitioni resisteret, dignitatem abrogavit, Adolfum ei Nassovium substituit. Inde bellum. Elector Palatinus Ditericum, Metensis Episcopus, Marchio Badensis, Comes Wirtembergicus Adolfum tuebantur. Sed Palatinus cepit adversarios; captis, quod molendina corrupissent, obsonia sine pane apposuit, multam glandem imperavit. Adolfus postmodum, adjutu Bavari Nigri, nocturna irruptione superatam Moguntiam diripuit, destruxit, incendit, vacuavit incolis, prædoni quam pastori propior. Ditericus tandem restitutus, Academia exornavit urbem, ut vel hinc appareret, quan-

Ioan. Iovian. Pont. de Ferd. I. lib. 2. 3. &c. Sabell. Enn. 10. lib. 6. Trith. in chr. Hirs. Vol. 2. Greg. Heimb. in app. à Pio II. ad Conc. Naucl. gen 49.

quantum à lupo bonus pastor distaret. Idem Pius Georgium Bohemum regem, à Friderico confirmatum, damnavit hæreseos. Matthiam Hungarum Bohemiæ regem dixit, unde nova bellorum incendia. At Georgius à Friderico, quem cives Viennæ obsidebant, imploratus, summa arte eum liberavit, ut neque periret neque vinceret. Papa cum eundem Matthiam, Philippumque Burgundum ac Venetos, expeditionis in Turcas socios adscivisset, Anconam lectica delatus, in itinere magnam hominum multitudinem quod belli impensam secum non detulissent, domum remisit.

Sed dum classem Anconæ moratur, febri lenta & ægritudine animi moritur, anno Pontificatus sexto, seculi ejus LXIV. Ludovicum XI, Franci regis filium, à patre suo multis annis alienum, adeo ut apud Burgundum degeret, ob paternorum amicorum impotentiam, accusatum contumaciæ absolvit, Carolum subincusavit. Decessit Carolus curis & inedia, anno LXI. Ludovicus ingenio asper & varius, jure pragmaticæ sanctionis cessit Pontifici. Inter multa Pii egregie dicta laudantur & illa: *Sacerdotibus magna ratione sublatas nuptias, majori restituendas videri. Lubricum esse primum apud reges locum. Vt in mare flumina omnia, sic vitia in magnas aulas fluere. Cui plura nosse datum est, eum majora sequi dubia. Neque avarum pecunia, neq; doctum cognitione rerum unquam repleri.* Sed non erat in fatis, ut ambitiosus Pontifex quicquam adversus Turcas proficeret. Demetrius & Thomas, Palæologi fratres, malo genio agitati, neque tributum Mahumeti solvebant, neque pacem inter se, neque cum Albanis colebant fidem. Ea intemperies oportunam Turcarum injuriis Peloponnesum præbuit. Turca expugnavit Corinthum, Athenas, Spartam, multasque post cædes universam occupavit Græciam, præter non multa oppida, quæ Venetis parebant. Demetrio Oenum attribuit cum stipendio. Thomas, relicto Epidauri præsidio, ad pontificem profugit. Capta & Amastris, Genuensium in Ponto urbs, & Sinopensi principi, quod cum Vsumcassane conspiraret, Sinope, Castamona, ditioque universa adempta, reddita in Europa Philippopolis. Hinc in Trapezuntium regem itum, cujus majores Pontum & Colchidem ad ducentos quinquaginta annos tenuerant, Comnena domo prognati. David Comnenus tunc iis gentibus imperabat, neptemque è Iohanne fratre uxorem Vsumcassani junxerat, ac per eum laxari petebat tributum, quod ab Iohanne Mahumetes esset stipulatus, dum Trapezuntem subigeret.

Eo postulato accensus Turca, utrumque armis aggredi statuit: Sed placatus à matre Vsumcassanis, quæ nefas esse dicebat, ejusdem consortes religionis affligere, abstinuit à Partho manum, in Davidem solum iram effudit. Ille impar tyranno, deditionem fecit, pactus aliam provinciam: Turca imperium Trapezuntinum pro arbitrio disposuit.

Davidem paulo post è literis, ab Vsumcassanis uxore ad eum scriptis interceptisque, proditionis insimulatum, cum filiis omnique familia Byzantii interemit. Hinc in turpissimos puerorum & concubinarum solutus amores, à Dracula quodam concubino penè necatus, fratri ejus assignavit Deum, quam ille optimis quibusque interfectis cru-

1464 Rod. Santius part. 4 Hist. Hisp. c. 40. Platina in Pio 2. Æmil. l. 10. Naucl. gen. 49. Sabell. l. 96.

Laon. l. 6. Georg. Tirant. l. 3. c. 24 25. 26. 27.

Annal. Turc. Anno 1461 Turcogræcia Hist. Crus. l. 1

Laonic. lib. 9.

delissime exhausit. Viginti hominum millia absumsisse fertur suppliciis.

Postea rebellionem molitus, Turcas etiam non modicis affecit cladibus Mahumetes haud impunè perpopulatus regionem, Draculæ eam exoleto suo dedit, qui allectis ad se popularibus, Blandum fratrem ejecit. Eodem anno Lesbum subegit. Nic. Catelusius, princeps insulæ, dedit eam, inescatus spe novæ ditionis potiundæ. Sed stupra sceleraque vindices non effugiunt Dei manus, quibus maculatus Catelusius, quum assumpto ritu Turcico evadere pœnas cogitaret, nihilominus capitali tandem supplicio perijt. Interposuit ædificationes urbium Turca, quibus Hellespontum cinxit, moxque in Illyricum movit, cujus rex Stephanus, ejecto antea patre suo, tributum denegabat. Centum & quinquaginta millia equitum, præter pedestre robur, in felices Illyriorum terras ducta, postquam Dorobyzam vi cepissent, Iaizam & pleraque alia oppida facile subegerunt. Clissam rex ipse refugerat, quæ summis viribus oppugnata, non sustinuit impetum. Stephanus ipse, accepto jurejurando se nihil mali passurum, Mahumetis in fidem venit, à quo, nequicquam allegans pacta, capite est truncatus: idemque reliqui Illyriorum duces passi. Tum vero Veneti, periculi vicinitatem apud animum reputantes, icto cum Pannonijs fœdere, classem in Peloponnesum mittunt, Lacones & Arcades facile ad defectionem trahunt, Isthmum munire incipiunt. Sed cum Corinthus, reliquaque Achaja, in Turcarum fide manerent, adventaretque dux Europæ Mahumetes cum exercitu, Veneti relicto Isthmo diffugiunt.

Laonic. l. 10. Annal. Turc. anno 1462 Chron. Curi. 1463. Sabell. l. 46.

Argos recipitur à Turcis, Laconica metu defecit. Peloponnesus, post varias cædes & prælia, in pristinam servitutem recidit. Matthias rex, cum Bosniam recuperasset propemodum, vulnere affectus recessit.

Anton. Bonfin. Naucl. gen. 49.

Romana jam sede potiebatur Paulus II, omnia habens venalia, humanitatis artes adeo contemnens, ut omnes earum studiosos, uno nomine hæreticos appellaret; Romanis satis esse diceret, si legere & scribere didicissent, Platinam & Pomponium Lætum carcere & tormentis excruciaret. Mandavit, ne quisquam bireta coccinea (sic capitis tegmina appellant) præter Cardinales ferret; quicquid gemmarum in pretio est, suam in mitram congessit. Romanis ludos & venationes ad veterum imitationem exhibuit. Comitis Aversi filijs novem castella, suis & Ferdinandi Neapolitani armis ademit. Petentem ob ea merita relaxata tributa Ferdinandum, invadere bello statuebat, cum mirandæ solis ac lunæ eclipses regnorum mutationem portendere visæ. Secutus Francisci Sfortiæ obitus, Genuæ etiam dominatum adepti, pertæsis Gallici dominatus civibus. Galeatius, Sfortiæ filius, in Gallia erat cum exercitu, ubi Ludovicus XI cum principibus regni, haud quaquam obtemperantibus, bellum gerebat, cum Burgundo imprimis Carolo, qui ei expeditioni boni publici nomen imposuerat, Francorum se vindicem professus.

Platina in Paulo II. Chron. Belg. Anno 1466

Bartholomæum Bergomatem, qui Florentinos exules, factione Petri Medicis pulsos, reducere armis conabatur, Ferdinandus rex & Galeatius acerrimo prælio repressere.

Platina in Paulo II. Æmil. l. 10. Phil. Com. l. 1.

Ludovicus XI cum Burgundo & socijs

sociis ambiguo marte conflixit. Plus fugæ quam cædis fuit: ambo duces parum ab exitio abfuere. Philippus Comineus, qui prima pugna Burgundo adfuit, utrinque minimum duo bellatorum millia cecidisse, autor est. Sed cum Carolo, fratri regis, Rotomagum se permisisset, rex cum Burgundione congressus: Normania, inquit, fratris esto, tua sunto ad Somanam oppida. Ludovicum Lucembergensem magistrum equitum creo. Ioanni Lotharingo ingens auri pondus ac militem do, ad regnum Neapolitanum repetendum. Duci Borbonio reliquum aurum dotale appendo. Boni publici species hoc exitu terminata.

Comin. lib. 1. Comm.

Matthias rex fortissimus, diplomate inescatus pontificio, ab Turcis in Bohemos arma vertit, Georgium, ut hæreseos anquisitum, regno dejecturus. Septenne id bellum fuit, quo Moraviam, Silesiam, & Lusatiam Matthias subegit. Fridericus summa in patriæ perturbatione paucis venerabilis, nemini formidabilis, Romam quasi ex voto petiit, Paulum ad reconciliandos principes in Germaniam vocaturus. Quod frustra fuit. Digresso Imperatore, Pontifex cum die quadam lætissimus apparuisset, nocte in cubiculo nemine vidente periit, ejus seculi anno LXXI. Multitudinem propositis ab ipso indulgentiis excitam, Georgius facilè dissipavit. Cumque Casimirus Polonus, cui soror erat nupta regis Ladislai, regnum Bohemiæ ad se quoque traheret, Matthias cum Georgio pacem fecit, Moraviam Silesiamque sibi reservavit.

Naucl. gen 49. Plat. in Paul. II.

I. Picol. Comm. lib. 7. Volat. l. 23. 1471

Veneti per id tempus regno Cypri singulari planè fortuna potiti. Ejus insulæ Rex Iohannes Carolottam filiam Ludovico Sabaudo collocaverat, Iacobum filium nothum exhæredarat. Is Ludovicum conspicatus, pronis Cypriorum animis suscipi, ad Messeraphum, Ægyptiorum Calipham profugit, juratoque ei obsequio, expulit armis Sabaudos. Sic ejus regni potitus, Catharinam Marci Cornelii, patricii apud Venetos sanguinis, filiam duxit: Senatus Venetus eam adoptavit. Non multo post profluvio ventris moritur Iacobus, relicto conjuge prægnante, quam Venetorum tutelæ commendat. Posthumus fœtus cum vitalis minime esset, Cyprus in Veneti potestatem, velut hæreditario jure devenit.

Naucl. gen. 49.

Multo inferior Iohannis Lotharingi fortuna fuit, Tarraconense regnum animo complexi, quum Neapolitanum adipisci non potuisset. Pyrenæum superavit, egregia facinora edidit, pestilentia exorta decessit. Ludovicus Francorum rex revocavit suos. Omnis Ludovici cura exinde in Britonem, quem à fratre Carolo serendis alendisque suspicionibus disjunxerat, fratremque ipsum versa, ut Philippi Burgundionis in Eburones. Philippus Leodiensem Episcopen Ludovico Borbonio, sororis suæ filio exoraverat, admodum adolescenti. Borbonius, ubi per ætatem initiari poterat, noluit, magistratus præfecturasque intimis avunculi amicis credidit.

Æmil. lib. 10. Chron. Belg. Philip. Commin. lib. 2. Comm.

Permoti rei indignitate cives ab eo deficiunt, parere jussi permanent in sententia, à Pontifice impii judicantur, bello velut ad sanitatem revocandi dantur Philippo duci. Is fines populatur, Dinanum oppidum evertit, prælio victis leges imponit durissimas. Papa dicto audientes

esse Episcopos jubet, obtemperanti-
bus sacra restituit; Ludov. tandem
sacratus populo benedicit. Decedit
sub hæc Philippus anno ejus ævi
1467 LXVII, summa apud suos gloria, &
virtutis, & felicitatis. Eburones jam
solutos se Burgundionis imperio ra-
ti, finium suorum oppida recipiunt.
Linium dejectis Caroli propugna-
toribus occupant. Carolus suo pa-
ternoque odio plenus, majorem
quam pater finibus vastitatem in-
fert, prælio Leodienses fundit, urbem
mœnibus propugnaculisque nudat,
graviores parendi tributique pensi-
tandi conditiones imponit. Interea
Ludovicus rex Britonem fratrem-
que subigit, ad pacem paciscendam.
Carolus quasi confecto Eburonum
bello, simul revocatis ad obsequelam
Gandavensibus, qui gravitatem tri-
butorum & ipsi questi, officio deces-
serant, in Britoniam movit, auxilio
ducibus fœderatisque futuris. In iti-
nere rogatur, ut communis pacis
sanciendæ causa, Peronæ cum rege
det colloquendi facultatem. Dum
ibi de pace agunt, compertum est,
Eburonum exules in patriam rediis-
se, occupatisque Tungris, provinciam
Burgundo infestam reddere. Con-
festim ille regem inquieti animi per
simulationem colloquii, res suas tur-
bare inclamat, eumque velut in cu-
stodia asservat. Ludovicus blandi-
mentis pollicitationibusque effecit,
apud ducis familiares, ut excusata
imprudentia, expeditionis in Ebu-
rones socius fieret, vindexque sedi-
tionis, quam per legatos ei excive-
rat. Facile captum Leodium, oppo-
sitis iis viribus, quibus virtutem ce-
dere necesse foret. Cædibus, incen-
diis, ruinis fœdatur; spoliatur armis,
machinis, opibus, viris. Nulli ætati,
sexui, dignitati, parcitur: urbs quæ

Ticol. Comm. l.4, c.2. rerum Germ. Freheri p. 129. Phil Com l.3 comm.

cxx animarum millia mœnibus con-
tineret, redigitur in solitudinem.

Ludovicus nato sibi Delphino
animosior, id cœpit agere, ut Caro- *Æmil.*
lum attributis ad Somonam amnem *l.10. Phil.*
oppidis finibusque dejiceret. Egit *Comin.l.4.*
cum Optimatibus, ut jura sibi aut
non reddi, aut sordide per libidi-
nemve reddi à Burgundo, conque-
rerentur. Prompta via hæc statuen-
di, fidem conventorum ab ipso vio-
latam. Missus qui ei diem dicerent:
Primum per iram retentus, deinde
dimissus.

Lucemburgii magistri equitum
occultis artibus factum, ut Fanum
Quintini Ambianique Gallis reci-
perentur.

Reliqua porro aperto bello ten-
tabantur. Frater regis interea, non *Nauel.*
sine veneni suspicione, decessit, A- *gen. 50.*
quitania Ludovico se reddidit. Te- *Anno*
ctior Ludovicus erat, Carolus aper- *1470.* *Sabel.l.7.*
tior, liberius intemperantiusque *Polyd.*
indignationem præ se ferens, Ma- *Virg.l.23.*
gister equitum utrique suspectus e-
rat.

Studia Francicarum partium ex
continenti jam multo ante in An-
gliam transcenderant, & ipsam suis
atque his atrocioribus morbis ęgrā.
Duæ factiones jam inde ab amissa
Aquitania Normanniaque eam di-
stinebant. Altera Henricum Sex-
tum Regem ingenii mitioris, quam
tempora belli postularent, dehone- *Math.*
stamentum regiæ majestatis dicti- *Palm.*
tabat: & prælio his, qui ab eo sta-
bant, victis, in custodia habebat. Ab
ea Eduardus Plantageneta, Richardi
ducis Eboracensis filius, Eduardi III 1461.
abnepos, rex salutatus, sororem Bur-
gundioni cœlibi despondit. Marga-
rita regina Henricum captivum prę- *Chyt.l.5.*
lio victrix liberavit, Eboracensem *parte 1.* *Chr.*
securi percussit. Sed victor altero *Saxon.*
præ-

prælio, quo pleraque Britanniæ nobilitas occidit, Eduardus rex rursus Henricum in vincula compegit, prout supra indicatum. Et hoc parum malorum visum. Pristina recrudescunt. Comes Vervicus, acerrimus nuper hostis Henrici sexti, repente ab Eduardo IV. cujus summus modo propugnator fuerat, defecit. Acie victus, transmisit in Franciam. Ne à Franco rege adjutus, ad instaurandum bellum, redire in patriam posset, Burgundionis classes observabat. Sed disjecta classe tempestatibus, Vervicus auxiliis Francis subnixus, Henricum è custodia educit, collatis signis Eduardum fundit, fugat. Pulsus, ad Burgundionem sororis virum trajecit, qui simul & reconciliationē tentat, & occulte restitutioni necessaria parat. Igitur Eduardus prius Angliam classe tenuit, quam hostis eum solvisse suspicaretur. Pugnatum, cæsus Vervicus. His de regno inter Anglos contentionibus, permulta cruentaque prælia facta. Cecidere plus sexaginta summi proceres, amplissimæ regiæ cognationis, non pauci extorres. Horum nonnulli ne ausi quidem aperire quinam essent, vitam mendicitate diu tolerarunt. Eduardus IV, rursus rerum apud Anglos potitur. Henricum, & uxorem quod bellum instauraverat, in carcere exstingui curat. Periscelidem Burgundio sumit, ordinis apud Anglos regii insigne. Pater Burgundionis anno MCCCCXXX velleris aurei ordinem, in Isabellæ Lusitanicæ nuptiis, condiderat. Rex Francus alium divi Michaelis instituit, idque insigne ad Britonem misit.

Polyd. Virg. lib. 24. Hist. Angl.

Anno 1470

Nauel. gen. 49. Chyt lib. 2 Chron. Saxon. P. Æmil lib. 10. Fr. Menn. in Orig. ordin. milita.

1465. Chron. Belg.

Burgundio, Eduardo ope sua in regnum restituto, habere se ratus, quem Franco regi opponeret, novi belli majorem molem suscepit. Arnoldum, Geldrum ducem, adolescens filius, Adolfus nomine, in carcerem miserat, juraque popularibus dabat. Eo pulso Carolus imperium seni restituit, ab eoque ob id meritum hæres instituitur, exhærede filio. Tanta ditione præter spem auctus, alia parte Comitatum Feretanum pignori accepit à Sigismundo duce Austriæ, Augusti fratre, Helvetiis infenso. His tam inter se longinquis inductus opibus, multo majorē concepit animo spem, quicquid terrarum inter hos duos jaceret dominatus, sui arbitrii faciendi. In Treviris Cæsarem convenit, illata mentione filiæ Maximiliano Cæsaris filio despondendæ. Illam enim in tantas opes successuram, appeti ab omnibus, à nullo dum haberi cupiebat. Cœterum cum contenderet, ut rex, aut Vicarius interea imperii crearetur, deprehensa cupiditate, Fridericus, eo ne valere quidem jusso, repente discessit. Non tamen ob id Carolus conatu destitit. De pontificatu Agrippinensium contentio erat: pulsum ab adversariis Rupertum Palatinum restituere Burgundus nitebatur, fœdere ac cognatione junctum. Cæsar indigne passus, res Germanicas ducem externum ad se evocare, conventum gentis habuit, auxiliaque Novesium misit, quod oppidum Coloniæ propinquum Carolus oppugnabat. Dum ibi hæret dux, sedendoque Cæsar victoriam de feroci hoste reportaturum sperat, Ludovicus quoque novas in ducem hostes excitavit, & jungendarum & disjungendarum amicitiarum efficacissimus artifex. Occiso ab Helvetiis Hagenbachio, Caroli præfecto, pervicit, ut Sigismundi ea gens

Phil. Comin. Comm. lib. 5, Sax. lib. 2

1471. Robert. Gagu. P. Æmil. lib. 10. Nauel. gen 30. Arnold. de Lalam. Tom. 2. rerum Germ. p. 155. de congress. Fred. III & Caroli. Bilib. Pirckh. lib 1 belli Helvet. Anno 1473. Felix. Fab l. 1. Hist. Suevo. cap. 10.

gens ſponte ad imperium rediret, fæduſque inſuper fieret, quo Sigiſmundus & Suitenſes ad mutua auxilia obſtringerentur.

Renatum juniorem induxit, ut Lotharingiam, velut avitum patrimonium, bello repeteret. Tandem & ipſe quædam Caroli oppida capit. Viciſſim ſollicitante Carolo, Eduardus Caleſium trajecit, autorque per Oratores duci erat, ut Noveſium omitteret. Ægre Carolus Pontificis Max. autoritati ceſſit, qui tum Sixtus IV erat, ut crematis caſtris abſcederet. Ferunt explicatis ad ſtatariam pugnam utriſque aciebus, procerum quorundam belgicorum opera, de nuptiis inter Maximilianum Cæſaris filium, ac Mariam Caroli hæredem rurſus agi cœptum, proclamataque ob id ſubito pace, cruentum bellum in optatiſſimi ſpem conjugii deſiiſſet. Rupertus poſtmodum in carcere mortuus, Hermannus Landgravius Haſſorum Epiſcopen ſortitus eſt. Soluta obſidione annua, Carolus Renato faceſſit negotium, Lotharingas res Francicis anteponit. Profectus ad Anglum modico comitatu, Quintinum velut à magiſtro equitum tradendum, invadi illico ſuadet. Sed cum id parum ſuccederet, Anglus legatos de pace facile admiſit, filiam Delphino deſpondit, Aquitaniam ei dotalem ſtipulatus, indignante ſupra modum Burgundo. *Fides* interim Magiſtri equitum (Franci Conſtabilum vocant) *nutabat, fortunam, non cauſam in conſilio habentis.* Ludovicus Rex, excuſantibus eum legatis, *in conſiliis*, inquit, *capiendis tali capite opus eſſet.* Sed truncatum intelligebat. Itaque Carolus rexque ſimul, in perniciem hominis ambidextri, ac bellorum cupidi incubuere. Carolus Nancium tunc obſidebat, cum placabiliorem ejus iram ratus Lucemburgicus, vel Sancto Paulianus Comes, ſupplex ad eum ſe recepit. Poſtulabat rex ſupplicium de eo ſumi, ut convenerat. Carolus propinquitatem exercitus regii veritus, tradidit ſupplicem, quod mox, deditione à Nanciatibus facta, infectum fruſtra exoptabat. Igitur Lutetiæ de eo capitis exacta pœna: neque quicquam poſt hac proſpere Carolo ceſſit. Bellum Helveticum ſuſcepit, Helvetiorum auxiliis à Sigiſmundo Comitatu Feretano ſpoliatus. Deprecabantur illi vim, laceſſitos ſe injuriis ſumſiſſe arma, *pluris* inquiunt, *ſunt equitum tuorum calcaria quam patrium noſtrum ſolum.* Dicta Carolus aſpernabatur. Parat exercitum validiſſimum, quantumque ætas illa vix viderat. Lauſanam prope ſine certamine capit. Granſone plus quingentos Helvetios reſte ſuſpendit. Apparuit tunc genti, quo cum hoste ſibi res foret. Tanto furore, cum eo conflixere, ut funderent, fugarent, caſtris, impedimentis, machinis exuerent. Granſonem recepere: Burgundiones ibi inventos reſtibus ſublimes tollunt, pari mortis fœditate.

Reparat bellum Carolus, Murtiam obſidet. Renatus extorris Helvetiis ſe jungit. *Hi proſtrati in genua, Numinis ante omnia auxilium poſcunt*, Vincitur iterum Burgundica acies. XXX Virorum millia ſternũtur, vinci animo Carolus, niſi moriens, non potuit. Renatus Lotharingiam recepit, ſumma popularium voluntate. Carolus cum fortuna pariter hyemeque ipſa pugnaturus, obſidet denuo Nancium. Antea ſuſus fugatuſque erat, hic occiditur, ineunte anno ejus ſeculi LXXVII. *Princeps cetera*

Felicis Fabri Hiſtor. l.1.c.17. 18. Cir. Phil. l.5. Matth. Marſ in chr. Elvangenſi.

Philip. Comm l.6. Comm.

Philip. Comin lib.7. Comm.

P. Æmil. lib.10. Bilib l.1. belli Helvet.

Naucl.50. P. Æmil. l.10. Iac. March. lib.4. deſcrip. Fland.

tera omnia , si ambitionem excipias, egregius.

Fuit deinde Eremita , qui Carolum se mentiretur , septennemque pœnitentiam vovisse, ob temere suscepta bella ; qui od id à permultis visitatus , tandem ne agnosceretur, se subduxit. Renatus, adnitente etiam Arausiensi principe, pauco tempore totius Burgundiæ potitur , nomine regis Ludovici , qui Perona , Monstrolio aliisque oppidis captis, Atrebates quoque in ditionem redegit , pertinaciter Mariæ Caroli filiæ adhærentes. Ideo translati in interiorem Franciam sunt; urbs novis colonis repleta , Franciciaque nominata est. Maria Maximiliano, Cæsaris filio , viginti & duos annos nato nupsit , reclamante frustra in Comitiis Francofurtensibus Ludovico rege. Cum Arausiensi avitus non redderetur dominatus, multi eo autore à Ludovico defecere , quo bello Francus sex Helvetiorum millia perpetuo alere stipendio cœpit. *Plura oppida auro pollicitationibusque, quam vi militari expugnavit.*

Phil. Comin l. 8. Comm.

Vndecim diebus antequam dux Burgundiæ caderet, Galeatius , dux Mediolani , in templo ab Andrea Lemponiano cive suo , ob ereptum ei fundum occiditur , relicto filio admodum puero. Exinde rerum administratione obortis certaminibus, Robertus Severinas , ducis consanguineus, domo exactus, ad Francum regem venit , ad res Italicas affectandas eum impulsurus. Eam provinciam abnuit rex , prædicans documentis compertum , *Italiam à Francis teneri non posse.* Florentiam à Sixto pontifice & Ferdinando impugnatam , non armis , sed consilio juvit. Simul ad verecundiam terroremve Pontificis , de pragmatica sanctione restituenda Concilium Aureliani habuit, ne ob Romana diplomata aurum è Francia exportaretur. Itaque pontifex, & illo & Turcico metu perculsus , jus sacrorum Florentinis reddidit , pacemque indulsit. Genua , velut Euripi agitata æstu , modo Mediolanensi subdita, modo libera sub ea tempora fuit, Spinolis, Doriis, Severinate, Flisco ad suarum factionum arbitria plebem trahentibus retrahentibusque.

Palm. Chron. Anno 1477.

Majora Græcorum & Orientis mala fuere isto seculo. Mahumetes, repressis Venetis, omnes vires in Alexandrum Epiri ducem effudit, qui fortissime hactenus paternum defenderat principatum , maritimis præsertim munitionibus se tenens, unde, quum res ad extrema venisset, in Italiam pateret trajectus. Quare cum tueri se ultra non posset , in Italiam evectus , omnes ad bellum Turcis inferendum inflammat , facturus utique operæ pretium , nisi febris eum præmaturo leto demersisset. Veneti interea acriter cum Turcis depugnabant. Si qui Græcorum defectionem pararent à barbaris, promti iis aderant. Ludovicus Canalis, Classis Venetæ præfectus, Oenum occupavit & diripuit. In Macedonia per legatum feliciter rem egit. Ad Imbrum Turcicæ classi occurrit: sed explorata ejus magnitudine , deflexit Scyrum. Ferox hostis mox Eubœam petiit , excisisque duobus sub primum appulsum oppidulis , Chalcidem oppugnavit. Tanta ibi cæde circa muros dimicatum , ut x l hominum millia castra Turcica desiderarint. Ad postremum , quia Veneta classis jam in conspectum urbis venerat , Mahumetes , satraparum consultu , à nocturna diurnaque oppugnatione nihil

Laon l. 5. Appen. Læn. Annal. Turcici 1467. Sabell. Enneade 10. lib. 6. Naucl. gen. 50.

Anno 1470. Chron. Cuit. Hist. Turcogræc. l. 1

De Nigrop. captione Hist. hil remittens, perrupit munitiones. Sævitum sine discrimine in omnem sexum & ætatem. Ferunt, præfecti filiam, corpore animoque præstantem, mori maluisse, quam tyranni explere libidinem. Insignis ea insula Turcicæ tyrannidi subditur.

Annal. Turcici Nondum bellandi consilium V-sumcassanes exuerat. Armeniam ingressus, Tocatam urbem ejus provinciæ maximam populatur. Iustufzes Begus in Carmaniam irrumpit. Europeos hortatur, ut manu facta simul Turcas invadant. Avintes Asiæ maritima vastata, multæ urbes captæ. Reliquis surdis cecinit. Mustapha, qui patris nomine iis locis præerat, Iustufzen prælio captum Byzantium misit. Mox Mahumetes ipse comitatus Bajazete, Mustapha, & Zeme filiis, octoginta bellatorum millia adversus Parthos ducit. V-sumcassanes ex insidiis adortus Turcicum Beglerbegũ (id principi principum, qui toti Asiæ vel Græciæ præest, nomen) cum majori eum exercitus parte occidit. Sed dum incomposito agmine fugientes insequitur, in tyrannum ipsum incidit, ubi acerrimo prælio, tormentis præsertim æneis victus, amittit filium & impedimenta omnia; arreptaque fuga ad sua tuenda recedit. Meliori marte Iohannes Castriota, Scanderbegi filius, Scodram urbem tutatus est. Ingenti accepta clade, Solimannum Bassam repulit in Moldaviam, ubi is principe gentis Stephano fusus fugatusque est, anno ejus seculi LXXV. Sequenti missis XX millitum millibus, Capham, Genuensium in Taurica Chersoneso urbem, proditione cepit Turca, Tartarosque vicinos subegit, à Matthia interim Hungaro Sabbatia castello spoliatus. Cum ergo Stephanum

Coriol. Gaptonis de gestis P. Mocenici Imp. Venet. libri tres. 1474 Sabell. l. 88. Annal. Turcic. Naucl. gen. 50. 1475. 1478. 1479. Talm. Marin. Barlet de expugnat. Scodra l. 3. hist. Turcog. l. 1. Chron. Citiz. Truth. in chr. Spanh & Hirs. anno 1480.

Moldavum debellare cogitaret, Turcas simul Tartarosque concitat. Stephanus solo Dei subnixus auxilio, ex insidiis lacessit Turcas, commeatum intercludit; acie inferior subducit se quidem, sed Turcæ interim lue etiam correpti domum abire compulsi sunt. Infelices quoque eisdem in Peloponnesum & Hungariam expeditiones susceptæ. Duces Matthiæ regis multa Turcarum millia cecidere. Scodra demum fame subacta, manus dedit, quum Castriota sibi, suisque salutem pactus, omnibus cum facultatibus inde emigrasset. Venetus cum Turca pacem fecit. Non contentus eo successu Barbarus, ingentes in Hungariam copias ablegat, quas prælio inopinato acerrimoque aggressus Rex Matthias delevit, cæso duce Isabego. Nihilo felicior Rhodi oppugnatio fuit. Tres continuos menses tormentis variisque machinis urbs quassata, Petro Dãbussione, magistro militiæ, acriter eam tuente. Virtus Rhodiorum militum tanta enituit, ut Mesites Bassa, amissis circiter XXX millibus, turpiter refugeret domum. Itaque furorem Mahumetes in Italiam vertit, Hydruntem Apuliæ armis cepit. Archiepiscopum urbis serra dissecuit lignea, multosque mortales omni crudelitatis genere excarnificatos peremit. Trepidatum tota Italia est. Cardinales jam ad fugam se comparabant; Xystus vel Sixtus IV, qui in Laurentium & Iulianum Medices, superbiæ ejus adversantes, conjurationem tunc inierat, eaque parum feliciter peracta, Florentinos bello vexabat, eo terrore consternatus, pacem hostibus dedit. Mox vero mors tyranni Turcici ex veneno consecuta, dum in Natoliam proficisceretur, per-

Rhod. militum relatio Tom. rerum Germ. Freheri p. 258. Lerah. Breid. de oppugnat. Rhodi. & capto Hydr. Onuph. in Sixto IV. anno 1481 Chr. Citiz. Phil. Comm. l. 10. Comm.

permagno Italiam metu liberavit, anno imperii ejus XXXI, à capta Constantinopoli XXVII. Subegerat Byzantinum & Trapezuntium imperia, regna quatuor, Syriam, Peloponnesum, Armeniam, Slavoniam; Provincias ademerat Christianis XX, urbes CC.

Onuph. in Sixto IV.

Romanam tunc cathedram, qui tenebat, Sixtus IV, olim Minor, nihil unquam præclare in Turcas gessit. In suos indulgentissimus affectu, multa præter jus fasque egit. Fridericum Feltrium creavit Vrbini ducem. Morte Mahumetis, & receptæ Hydruntis nuntio animosior, Venetis favere cœpit, Herculem Ferrariensem atroci tunc bello petentibus, volens ex Herculis calamitate, Hieronymi Riarii, cognati sui, potentiam amplificare. Sed fœderatorum Italiæ principum sollicitatione mutatus, subito adversus Venetos stetit, quorum cum jam fractæ contusæque vires viderentur, Ludovicus Sfortia à sociis discedens, æquissimam eis pacem, invito Sixto attulit; Sixto ex dolore animi & podagra mortem approperavit anno MCDLXXXIV. Liberalissimus hic idem fuisse & quæstuosissimus dicitur. Primus Pontificum nova instituit collegia, quæ non nisi pecunia emerentur: conjecitque velut in compedes aulam Romanam, sublata omni industrii & laboriosi ingenii solertia, cum venderet officia, gratuito antea doctis & probis viris tribui solita. Ianiceros & Mamaluchos milites instituit, qui Turcarum exemplo prætorium ejus munirent, certosque adstipulatores, sine quibus nullæ tabulæ conficerentur. Ex iis Mamaluchos & adstipulatores, qui ei successit, Innocentius VIII abrogavit. Sixtus veteribus novas solennitates adjunxit, ut conceptionis & oblationis Mariæ, Annæ, Iosephi, Fräcisci. Vrbem velut è lutea lateritiam fecit. Bibliothecam in Vaticano palatinam, advectis ex omni Europa libris, construxit, certosque proventus, unde plures emerentur, assignavit. Id præcipuum Pontifice dignum operatus est. Sed & nobile ædificavit lupanar, nonnihil emolumenti ex meretricio quæstu ærario suo accumulans.

Sabell. Ennead 10. l. 7. Naucl. gen. 50.

1484.

Henr. Corn. Agripp. de Van. scient. c. 64. de Lenon.

1474.

Palm. in Cor.

Ad eum visendum, conficiendamque in Italia pacem, iter arripuit Christianus Daniæ, Sueciæ & Norvegiæ rex, cum anno sequenti Iubilæum indixisset Sixtus, tempusque illud, prout & antecessori visum fuerat, quinto quoque & vicesimo anno celebrandum ordinasset.

Igitur monemur re notissima, ut Septentrionis intermissam historiam repetamus.

Krant. Dania l. 8. c. 22. 23. 1439. Arnold. Witf. parte 3. Chorn. Ericus Vps l. 5. Chorn. Holsat. parte 3.

1441.

Dani, cedente Erico, Christophorum Bavarum, Iohanne Palatino & Sophia, sorore Erici regis, genitum, evocaverant in regnum, anno seculi decimi quarti tricesimo nono, diademate ornandum, quum trium Borealium regnorum consensus accessisset. Anno quo appulit Christophorus, Vandalicarum urbium piratæ Bergas Norvegiæ, insultu captas, diripuere. Rex novus, omissis bellis, Carolo Canuti, Magistro equitum apud Suecos, Finlandiam Olandiamque permisit, Adolfo Holsato Slesvicensem principatum ad pontem usque Coldingensem; Erici regis patrueles Dania dimovit. Ineuntes regni curas aggravarunt agrestes per Cimbriam, qui Erici exulis incensi literis, Escillum Brocium, duodecimque primariæ nobilitatis viros

per tumultum occidere. Christophorus acie devictos rebelles pœnas pendere seditionis coëgit. Coronatus à Suecis, trajecit Gothlandiam, avunculum ibi regem invisurus, cui exinde naves spolianti onerarias minus succensuit, perhibens indulgendum exuli, unde viveret, commeatum. Ab eo reversus, naufragii periculum scapha arrepta vix evasit. Vpsloæ à Norvegis, tandemque Ripis à Danis coronatus, de nuptiis cœpit cogitare. Duxit Dorotheam Brandenburgicam, Iohannnes Marchionis filiam. Triennio post obiit. Exuvias Roscildia habet.

Hist. regum Daniæ. Erpol. Lindenb. 1443. 1445 1448 *Krantz. l. 8. c. 26. Huitf. p. 4. Chron.*

Deligendus ergo rex erat, qui latissimas septentrionis provincias pacifico sceptro gubernaret. Erant è Danica nobilitate, qui id decus haud obscuris votis indigenæ cuidam servari poscerent. Sed eo in consilio, præter æmulationem procerum, consensus etiam vicinarum gentium timebatur. Succia statim prævaricata pactum, de trium regnorum conjunctione, è suo corpore regem assumsit Carolum Kanutium. Dani ad Adolfum respiciebant Holsatum, vicinas Nordalbingiæ ditiones ex infestis dudum, amicissimas regno facturi, Renuente propter ætatem Adolfo, Christianus Oldenburgicus, veteri ac nobili domo Comes, Hedvige germana Adolfi genitus, eique pro filio educatus, quem multæ corporis animique virtutes ornabant, rex Daniæ Norvegiæque adsciscitur. Dorotheamque reginam ducit. Hoc matrimonio abolitum Danicæ regiæ opprobrium, quæ sterilitatis incommodo percussa, intra annos 1x nullum hæredem masculum tulerat. Dorothea intra annum enixa Olaum, eoque parum vitali, Iohannem & Fridericum, longam sceptris boreali posteritatem divino munere daturos.

Chytr. Chron. Saxon. part. 1450. *Thraciger. chr. Hamb. part. 4.*

Christianus deinde Gotlandiam, Erici refugium, vi capit, Adolfi avunculi armis adjutus. Wisbu, florentissimum quondam insulæ emporium, disjicit. Gravissimis, queis Prussia laborabat, bellis imploratus se non miscet. Olaum Nicolai, Bergensem in Norvegia præfectum neque sibi satis fidum & Vandalicis negotiatoribus molestum, cum circumsistens Saxonum multitudo, simulque Episcopum loci interemisset, mitior in autores visus est.

Hist. regum Daniæ. edita ab Erpoldo Lindenb. Ioan. Mag. l. 23. c. 6. 7. anno 1457. 1459. *Crantz. lib. 8. Dania c. 28. Chron. Holsat. Thraciger. in Hamb. Chron. Ms p. 4. Arnold. Huit. in Christ. 2.*

Carolus Canutus, ne idem sibi à Suecis, violenti pertæsis dominii accideret, collectis clam thesauris, in Prussiam se recepit. Itaque Christianus Sueciæ, volente procerum senatu, potitur: cumque biennio post Adolfus, Slesvicensis familiæ ultimus, vitam sine prole finiisset, Slesvicensem ducatum, regni Danici feudum, sibi ut proximo hæredi asserit. De Holsatia major erat quæstio, quod more Teutonici imperii, cujus ea terra pars est, ad masculam propaginem crederetur pertinere, superessetque Otto Scaumburgicus, Adolfo agnatione, quanquam remotiori junctus, qui octo conspicuus filiis avitam hæreditatem postulabat. Nobilium plerique defensorem quæritabant, trium regnorum potentem; alii masculæ Comitum stirpi adhærescebant. Repertum transactionis remedium, magno Holsatiæ bono. Placati auro Scaumburgici, omni in Holsatiam juri renunciarunt; Mauritius & Gerhardus, fratres regis, pacti & ipsi pecuniam sunt, ut solida regi, ejusque posteris, Holsatiæ possessio foret. Pinnenberga, Hatzburgum, Barmsteda, vetus Scaumburgensium inde à mor-

à morte Adolfi Wagrii ditio, Ottoni ejusque filiis relicta. Holsatiæ prælati, nobilitas, civitates, viri, quum jusjurandum Christiano, designato jam principi, dicarent, insignibus ornantur privilegiis, inter quæ

1460. & illa, ut indigenæ Remp. regant, Slesvicensi ducatui Drossus (sic vicarium appellabent) Holsatiæ Marscalcus præsit, nec divellantur hæ provinciæ, nec arma cogantur extra limites ferre. Hamburgum, aut antiquissima Stormariæ Civitas, fidem Christiano regi datis dextris sanxit, dominum eum suum successoresque legitimos Holsatiæ rectores appellavit. Rex Marinum Pontificis legatum, qui oves trium regnorum totondisset, id est, argento emunxisset, portione privavit lanæ Reliquum exactori mercatores, mercibus involutum edocti, surripuere. *Ita præda injuste parta, haud multo meliori jure distracta est.*

Mox exactiones Suecicum tumultum excitarunt. Proceres præfecturas alienigenis dari, plebs regem diutius abesse questa, in seditionem exardescunt. Pugnatum majori regnorum clade; Carolus Gedano ad sceptrum revocatur. Sed paulo post, desiderata suorum integritate, sponte se abdicat regno: Archiepiscopus Vpsaliensis semel motam loco fidem Suecorum, difficulter Christiano restituit. Interquiescente hac tempestate, aliam Gerhardus, regis frater, in Nordalbingia movet, pro administratore principem se gerit, gravis nobilitati, popularis vulgo. Igitur accusatus, Segebergæ detinetur, donec persoluto ei auro provinciis decederet. Intervenit Anglicanum bellum, cum nec stipendium, proavo Christiani Henrico ferreo debitum, exsolveretur, insuperque Islandiæ præfectus cæsus ab Anglis esset. In eo Vandalicæ civitates ingens damnum ab Anglis passæ, compositionem demum octavo anno Trajecti obtinuere. Plus negotii cum Suecis fuit, qui duce Ivaro Axelio, arces à regiis insessas oppugnabant. Clade fracti, Lubecam veniunt, de pace agunt. Rex Carolum Canuti decedere regno jubet, tubam seditionis ablaturus. Cum id passuros se Sueci negarent, infecta pace disceditur. Rex angustias Suecicas nivis tempore ingressus, cum enotuisset consilium, magnam pertulit cladem. Surrexitque iterum Gerhardus, ac popularitate sua Eidoranos, Frisones, Marososque Crempenses & Wilstrios in sua verba adigit. Visis deinde, quibus impar erat, armis regiis, deserit quos animaverat. Plebs ægrè ad renovanda regi sacramenta compellitur. Capiti seditionis Henningo Wolfio latibulum Dithmarsia fuit, dudum prædas agere è vicinis sueta. Christianus rex Orcades insulas Iacobo III Scoto, elocata filia, dotales addixit, donec persoluto nuptiali auro redimi Norvegis possent. Scoti omne jus Orcadum ad se transiisse contendunt. At continuator Hectoris Boetii I. Ferrerius, qui vidit tabulas, L millibus florenorum Rhenensium redimi posse insulas confitetur.

Sequutum regis ad limina Apostolorum (ut loquuntur) iter, LXXIV ejus seculi anno, cujus multi scriptores meminere: uti & Simonis pueri Tridentini, in quo Iudæi omnes Christi cruciatus renovarunt. Conventus Imp. Fridericus, Dithmarsiam cum Holsatia Stormariaque conjunxit, inque unum ducatum vertit, edito super ea re diplomate. Loquente apud Romanos

Ioan. Petri part.4. Chron. Holsat. 1465. 1468. *Chron. Hamb.*

Huitf. part.4. Chron. Petrus Parvus Refut. Ioan. Magni.

Georg. Buch.l.12. Ferrer in app Hist. r. Scotic. Hartm Sched. fol.254. 1474. *Lang. chron. Otiz. Naucl in Sexto. IV.*

Sabell. l. 88. 1478. multa per interpretem rege, Sixtus nullas tanto in principe literas mirabatur. Magnifice ubivis exceptus rex, Carolum Burgundum cum Cæsare frustra reconciliare laboravit. Domum reversus, ad Succorum tergiversationem exstincto Carolo Canuti, nulli jam regi, sed Senoni Sturæo, sorore Caroli genito, ut gubernatori parentium, connivet, temporum occasiones speculatus. Iohanni interim filio Chiristinam, Ernesti Saxoniæ Electoris filiam, maximo apparatu jungit. Indicto Reinholdesburgi conventu, Dithmarsis Augustales insinuat literas, suumque agnoscere imperium præcipit. Illi inde à Friderici I. ævo Bremensi se subjectos Ecclesiæ, respondent, Cæsarem de alieno largitum. Rex in speciem hoc prætendi certus, quod aliis interea Dominis Dithmarsi paruissent, cogitare gentem de sua salute jubet, recisisque, quas magnates Holsati postulabant, usuris, regressus Hafniam, carnem exuit,
1481. anno regni xxxiv. Rex omnium suffragio justus, moderatus, septentrioni perutilis, solo Iohanne Magno, Upsalensis Ecclesiæ Pseudomysta contrasentiente, Danicarum odio partium, quod nimium quidem ubique prodit.

Ioan. Mag. lib. 23. Petrus Parvus in vita Ioan. Huitf. in Chr. Krantz. lib. 8. Dania. c. 39. Chytr. Saxon.

In regna Daniæ & Norvegiæ haud dubius successor, Iohannes, natu major filiorum Christierni erat. At Succi, Helmstadium exciti, ut ex fœdere prisco, trium concordiam regnorum restabilirent, simulatione Stenonis Sturei, quem gubernatorem assumserant, corrupti Danorum spem frustabantur. Iohannes cum Friderico germano, ditionem Slesvicensem & Holsaticam æquo jure divisit. Post reliquos Stormaros, etiam Hamburgenses ab utroque principe in fidem accipiuntur. Chron. lib. 4.
Sic denuo Holsatia, contra quam constitutum initio fuerat, in partes Chron. Hamb. part. 4. distracta, nobilitas utrique fratri juramentum dixit. Iohannes, Chron. Holsat. imperatis in vomerem binis aureis, grande æs alienum, quod pater emendis ducatibus conflaverat, fideliter dissolvit. Octogesimo tertio 1483. ejus seculi anno, Hafniæ sacratur rex Daniæ à Iohanne Laxmanno, maximo regni Antistite; apud Nidrosios Norvegiæ Steno quoque Stureus Calmarniæ tandem regium Iohannes nomen comprobavit, modo rimam haberet, quo defectionem pro tempore renovandam tegeret. Ea erat adjecta electioni conditio, ut rex Sueciæ Iohannes æs parentis alienum dissolveret. Mox enim incusans neque id fieri, neque Gotlandiam Suecis reddi, novis Sueciam factionibus implevit, Ivarum Axelium Gotlandia Oelandiaque insulis dejicere Anno 1487. conatus. Quod periculum animis expendentes Dani, educta classe, Gotlandiam, tradente Ivaro, repetunt, Stenonemque fidem regi no- 1490. vare compellunt, quam nihilo sanctius ille, atque ante datam coluiit, fœdere insuper occulto, Vandalicas sibi devinciens civitates, nihilque exinde sacri aut profani habens. Tandem, cum indictis iterum comitiis præsentiam suam sub- 1495. traheret fraudibusque omnia misceret, in apertum bellum, quo plurimum humani sanguinis fusum est, erupit discordia, multis Succorum procerum perfidiam viri detestanti- Sabell. lib. 85. bus.

Eo tempore enitebant Domitius Chron. Calderinus & Rodericus Santius Cittz. Romæ, Marsilius Ficinus Floren- Baptist. tiæ, reliqua in Italia Angelus Poli- Camp. lib. 1. tianus,

tianus, Philippus Beroaldus, Hermolaus Barbarus, Hieronymus Donatus, Georgius Valla, Franciscus Philelphus, Ioh. Annius Viterbiensis. Nicolaus Helvetius Vndervaldensis multorum annorum inedia & prædictionibus inclarescebat.

In Germania Rodolfus Agricola, Conradus Celtes, primus è Germanis poeta laureatus, Iohannes Reuchlinus, qui & Capnio, Hebraismi instaurator, Dionysius Carthusianus scripturarum interpres, Iohannes de monte regio Astronomus. Iohannes Wesselius Pontificiorum Censor errorum, Moguntiæ damnatus: Petrus Vxamensis Toleti. Academiam Ingolstadiensem annno LXXI
1477 Bavarus; Tubingensem anno LXXVII
Eberhardus Wirtenbergicus excitarunt.
1379 Hartmannus Schedel historiam contexuit.

Volat. Anthr. pol. l. 23 Onuph. in Innocen. 8.

Sixti IV locum implebat Iohannes Baptista Cybo Genuensis, Innocentium VIII vocarunt. Is innatam avaritiam dicteriis scommatibusque solitus velare. Liberos ante Pontificatum susceptos ad summos honores provexit. Vrsini sub eo & Columnenses atroci se bello laniabant, quod alio graviori ipse interpolavit.

Aquilanos enim, opulentam Civitatem, suo adjungere imperio cupiens, adversus Ferdinandum regem eos tuendo, cruentum tumultum excivit. Venetos & Columnenses adscivit socios; Insubres, Florentini, & Vrsini regem sequebantur. Cædibus incendiisque sævitum. Alfonsus, Calabriæ dux, Latium Hetruriamque, captis direptisque oppidis, fœde laceravit. Tandem Innocentius, relicta Aquila, ut ærario consuleret, damnum bellicis impensis acceptum, institutis venalium officiorum collegiis, resarsit. Ferdinandum ob negata sibi tributa, anathemate notatum exautoravit. Zemem Mahumeti filium in custodia habuit, ingenti ob eum à Bajazete
fratre auro cultus. Id ita accidit: 1481

Annal. Turcic. Sabell. Enn. 10 lib. 8. Æmil. l. 10. Hist. Turcograecia Crus. l. 1. Philip. Comin. l. 9. Tom. 3. rerum Germ. editus à Marq. Frehero p. 17. Naucl. gen. 50. Q. Æmil. Cimbr. Encomia 1 & 2. Iac. March. l. 3. de script. Fland. Mett. Beroal. l. 4. chr. Comin. lib. 10. Com. Polyd. Vir. l. 25 Chyt. parte 1. Chron. Sax l. 5

Byzantii morte Mahumetis tumultuatum, partesque in contrarias itum fuerat, aliis Bajazetem stirpis maximum patre nondum Imperatore, aliis Zemem vel Zizimum eodem jure dante natum, ad imperium vocantibus, cum abessent ambo, Bajazetis filius in regia sede locatur, dum pater advolaret. Bajazetes ergo Byzantium, Zemes Prusiam occupavit Bithyniæ. Bajazetes, revocato ex Apulia exercitu, Neapolitanis recuperandi Hydruntem ansam præbuit. Matthias Hungarus Turcas ultra Danubium removere annixus, importuna Cæsarianorum irruptione revocatur. Quare Viennam expugnavit, totamque subegit Austriam, ab Alberto demum Saxone fractus, ut pacem amplecteretur. Bajazetes interim cruento fratrem prœlio devicit, in Bithynia, qui pulsus procul in Syriam, atque inde per Arabiæ deserta in Ægyptum se contulit, fidem Sultani implorans. Ab eo perhumaniter exceptus, cum à fratre nihil æqui impetraret, spem concepit, vicinos Turcis Satrapas ad sese defecturos. Apud Cilices invenit auxilium, sed maximis impar viribus, descendit in maritima Ciliciæ, fideque publica ad Rhodios trajecit. Rhodii honorificentissime exceptum in Franciam transvexere: à Ludovico rege Innocentio petenti transmissus est.

Provincia tum ad Francos devenit, stemmate Andegavensium exstincto. Maximilianus Romanorum rex dictus Francofurti, Francos in

1476. Sabell. l. 7. Enn 10 Chron Citiz. Luc. Marin de rebus Hisp. lib. 19. Ælius Anton. Nebriss. l. 3. 4. 5. 6, rerum à Ferd. & Elisab gestarum. Ioan. Mar. lib. 25. de rebus Hisp. Sabell. l. 1 Enn. 13

in Morinis acie profligavit. Maria ejus conjux delapsa equo, per venationis studium, occubuit, relictis Philippo & Margareta parvulis. Ex ejus morte Maximilianus in Belgio parum autoritate valebat. Margareta trimula Delfino despondìtur, doti adscriptis Atrebatibus, & comitatu Burgundiæ. Delfinus, extincto paulo post patre, tertium decimum annum agens, præesse regno haud poterat. Latinè eum scire pater vetuerat, præter illud unum: *qui nescit simulare, nescit regnare.* Sorori regis & duodecim paribus Resp. commissa. Decesserat & Eduardus I V Anglus. Henricus V I I gener ejus è Britonia, ubi exulabat, furtim elapsus, Richardum tertium, Eduardi regis, soceri sui, fratrem, qui matri propriæ adulterinum impegisset concubitum, ex eoque Eduardum susceptum jactasset, necasſetque ejus filios, sub signis occurrentem prælio vicit, occidit, ac eo regno potitur.

In Hispania Elisabeta vel Isabella, Ioannis I I Castilonensis filia & hæres, Castiliam secum dotali nomine ad virum Ferdinandum traxit. Lusitanorum magna pars ad Alfonsum Galliciæ regem inclinabat, unde factum, ut universa terra gravi exarserit bello.

Post varias hinc inde acceptas illatasque clades, in Numantio agro vincitur Alfonsus, speque omni occupandæ Castiliæ dejicitur. Ferdinandus jam late Hispaniæ imperans, plurium annorum bello Maurorum opes in Betica (quæ nunc Granata dicitur) oppugnavit, ac postremo totius regni viribus, cum Isabella conjuge connixus, anno ejus seculi nonagesimo, regnum barbaræ gentis in ea terra funditus evertit, Mele seu Baudele Maurorum rege cum urbe regia in potestatem redacto, anno circiter D C C L X X, quam Saraceni Hispaniam invaserant. Inquisitionis officium exinde in Mauros Iudæosque institutum, Ferdinando Catholici nomen datum. Centum viginti quatuor millia familiarum migrare Hispaniis jussæ. Ex eo tempore gens Hispanica multo per orbem illustrior facta, altero velut orbe terrarum, Hispanorum regum auspiciis, gentibus patefacto. Christophorus Columbus Genuensis naucleri cujusdam naufragio edoctus, incognitas latere occidentali in oceano terras, primus omnium classe rem tentare ausus est, anno M C C C C X C I I. Cum Fortunatas insulas (Canarias vocant) tribus navibus tenuisset, inde centesimo, quam Gadibus solvisset die, Leucajas inter Cubam & Floridam insulas attigit: Mox Hispaniolam, aliasque regiones lustrare cœpit.

Lucius Marin. Franc. Tarap. de regib Hisp. Nebriss. dec. 2. l. 1, 2. 3. 4. Carolus Verar. de expugnat. Gran. Casp. Ens. l. 1. Hist. Ioseph a Costa. l. 1. de nat. novi orbis Ioan. P. Maff. Hist. Ind. l. 1 Chron. Hirs. Lang. Chr. Citiz. Naucl gen. 50. Anno 1488. Q. Æmylian. Cimbr. Encom. 3. 4. 5. Chron. Hamb. Tiracig Camp. de Comitiis Ratisp.

Fridericus sub hæc Imperator Maximilianum filium, à Brugensibus Flandris captum, præcipua usus Alberti Saxonis opera, liberat. Albertus, Hector dictus Teutonicus, non Brugenses solum ad deditionem compulit; Verum etiam Eburones, Sicambros, Batavos, novenni bello attritos, Maximiliani agnoscere coëgit imperium, Frequens iis præliis rex ipse interfuit, ducemque suum Frisonum provincia remuneravit. Eöam vero Frisiæ partem Vlricus Nordanus, emta ab Hamburgensibus Embda, tenebat; Comitis titulo ab Imperatore Friderico satis vicino exornatus. Fridericus enim anno imperii L I I I, ex carcinomate defecto crure, decessit Lintii, anno imperii plus L I I I, pacis & otii, quam Respublica ferret, studiosior. Africa (in-

P. Lang. Chron. Citz. Philip. & Peucer. chr. l. 5. Tom. 3. rerum Germ. Freh. p. 37 Annal. Turc. Petrus Bembus. Hist Veneta l. 16.

(inquit Langius) amissa, Asia sub jugum missa, *Europa, eo imperante, adeo in angustias coacta, ut fidem, qua totus pridem personabat orbis, exiguus occidentis, incomtusque hirti septentrionis angulus vix audeat tuto profiteri.* Triennio ante obierat Matthias rex Viennæ, cum literis simul armisque Pannoniam exornasset: à cujus excessu Maximilianus Austriam recepit, Ladislaus Casimiri Poloni filius, Bohemiæ Hungariam adjunxit. Anno XCI Carolus VIII Francus Rex, Margaritæ, quam impubis ipse impuberem sibi desponderat, repudium dedit, Britoniæque hæredem, Maximiliano pactam, suo toro applicuit, gemina in Maximilianum injuria, cum & filiam ejus aspernaretur, & præriperet sponsam.

Bajazetes variam expertus sortem est, fratre pulso. Moldaviam à Walacho adjutus subegit, à Sultano Ægyptio multas in Cilicia pertulit clades. Tharsum, Adanem, Larandam, multo sanguine Ægyptius expugnavit. Cum bellum utrinque maximis esset viribus gestum, modestior tandem Bajazetes Oratorem Ægyptii humaniter habuit, pacemque restitutis sibi Tharso & Adane fecit. Deterior Barbaro Alexander VI, Rodericus ante Borgia, Pontifex fuit, qui emtis Cardinalium suffragiis, quos auro corruperat, ut dignitate potiretur, potitus ea suffragatores exitio dedit. Tam impudenter nundinatus sacra, ut versu notaretur:

1492. Onuph. in Alex. VI.

Vendit Alexander claves, altaria, Christum.
Vendere jure potest, emerat ipse prius.

Pessimo tamen seculo doctissimi effloruere viri, Iohannes Picus Mirandulanus, Iohannes Trithemius Spanheimensis, Antonius Coccius Sabellicus, Iacobus Philippus Bergomensis historiarum scriptione insignes. Rostochienses interempto collegio canonicorum, quos Magnus & Balthasar principes introduxerant, præposito Thoma Rhodio, plurima civitati suæ incommoda accersivere, quæ auro tandem & deprecatione humili sublata sunt.

Ioan I. Fris. in Bibl. Tulos. Trac. in Chr. Hamb.

Iacobus Vsumcassano genitus, cum veneno ab impudica uxore peteretur, prægustare insidiatricem coëgit. Quod cum illa fecisset, rex accepto eodem poculo, datoque filio, cum uxore filioque interiit. Ismael Sophus, sororis filius, avitum Persarum regnum recuperavit.

Hist Turcograec. l. 1. Peucer. chr. l. 5. Henric. Bebel. epitome Laud. Suevor.

Reddita fuerat & Friderico Austria, avitus principatus: Verum Ladislaus Polonus, Matthiæ Corvini apud Hungaros, & Poggiebracii apud Bohemos successor, Hungariam sibi pro peculio asserebat. Pactum id impugnabat Maximilianus rex Romanorum, coactoque è Germanis potissimum milite, Belgradum cepit, parumque aberat ut totam Hungariam revocaret ad Austriacam domum. Sed cum milites parum obsequentes haberet, conventum est in conditiones, ut, si Ladislaus è vidua Matthiæ regis liberos non gigneret, regnum ad Maximilianum, ejusque hæredes devolveretur. Belgradum (Albam regalem vocant) Ladislaö receptum.

Poloniam, defuncto Casimiro, patre Ladislai, frater ejus Iohannes Albertus, literarum quam armorum melior gubernabat, mox Barbarorum incursionibus affligendam.

Comin. l. 10.

Adscribere juvat Philippi Cominæi, cordatissimi scriptoris, de ejus seculi, quo & vixit, rebus judicium. *Nihil*, inquit, *præstabilius est mediocri*

vitæ

vitæ genere, quod qui honeste acquisitum tuetur, is omnium certe est felicissimus. In rebus humanis ita comparatum est, ut nullus fere sit populus, quem non æmulus aliquis exerceat. Gallis oppositi sunt Angli, Anglis Scoti, Hispanis perpetua quædam simultas intercedit cum Lusitanis. Italiæ principes magna ex parte retinent possessiones, nullo fere titulo, & acerbe suis imperant. Iis adversantur reliquæ potentiores civitates, Venetiæ, Florentia, Genua, nonnunquam etiam Bononia, Sena, Luca. Aragoniæ reges oppugnantur ab Andegavorum ducum familia: Mediolani & Insubriæ Vicecomites ab Aureliana domo. Venetis sunt infesti principes Itali & Florentini: Senenses autem & Genuates oderunt Florentinos. Genuates laborant, & sunt divisi civilibus factionibus Fregosiorum, Adurnorum & Auriorum. In Germania magnæ sunt inter Austriacam & Bavaricam domum æmulationes & quæ sunt ex Bavariæ ducum stirpe natæ familiæ, inter se ipsæ dissident. Austriacis principibus grave est odium cum Helvetiis. Impugnantur à Clivensibus Geldri, & hi valde sunt iniqui Iuliacensibus. Quæ sunt ad Oceanum Germanicum & Balthicum mare civitates, bella sæpe gerunt cum Daniæ regibus. In Germania plurimæ sunt arces & castella munita, quæ res licentius agendi multis occasionem præbet. Populi Asiæ Africæque, dicuntur inter se non minus quam nos, imo turpius aliquanto dissidere. Nam in servitutem se pertrahunt ipsi, seque invicem nostris hominibus venundant. Et videmus, quam multi quotidie ad Lusitanos deportentur. Itaque *nihil est in hac ærumnosa vita præstantius, quam divinum metuere judicium, & studere in omnibus æquitati, contentumque esse mediocri vitæ genere: neque defatigari iis curis, quales fere suscipiuntur à plerisque nimia quadam cupiditate & ambitione augescendi.* Hæc ille, quibus nihil verius, *consuevitque Deus excitandis torpentium animis ostentare mundo prodigia.* Sic designandæ dissidiorum fœditati natum reperio monstrum in Scotia (cujus regem Iacobum III conjurati interfecerant) biforme à capitibus ad umbilicum, inferius unus homo, diversis pugnantibusque inter se voluntatibus, quod XXVIII annis produxit vitam. Prope Basileam lapidem trecentarum librarum de cœlo cecidisse prodit Trithemius. Hermannus Risuichus Batavus, cum immortalitatem animæ, universamque Christi doctrinam, fabulas esse nugaretur, maluit vivus exuri, quam teterrimas blasphemias retractare, hæreticorum stolidissimus.

Georg. Buch. Anno 1489. Chron. Hirs. anno 1469 Bellar Chron. part. 2.

MAXIMILIANVS I.
Romanorum Imp.
BAIAZETES II, ET SELIMUS I, Turcæ.

A.M. 5456 Christi 1486.

Maximilianum unicum è Leonora Lusitana filium, Fridericus pater imperii consortem adsciverat, annuente Electorum collegio. Exstincto deinde Friderico, Maximilianus attritam valde Cæsaream dignitatem, varia fortuna XXV annis gessit. Par utrique sorti visus, à magnitudine animi, munificentia, pietatis literarumque meliorum amore, antiquitatis præsertim studio, plerisque laudatus. Viennæ collegium Mathematicorum Poëtarumque erexit, ubi poëtas laurea ornandi facultatem Conrado Celti tribuit. Comitiis Wormatiensibus sedes

Tom. 2. rerum Germ. edit. Freberi p. 239. 1511.

sedes Academiis singulos deligere Electores jussit. Illis auspiciis Academia Witebergensis in Saxonia à Friderico Electore, anno secundo supra sesqui millesimum, & Francofurtensis ad Viadrum, annitente Ioachimo Brandenburgico, anno ejusdem seculi sexto, effloruit. Nec facile alia ætas plures historia omnique eruditione celebres fudit. Nobilitarunt imperii Maximiliani initia repertæ ad Sudetes montes argenteæ venæ.

Lang. in chr. Citz. Trith in Chr. Hirs. Huld. Mutius l. 10. D. Chytr. l. 2. chr Sax. Georg. Fabr. l. 7. Orig. Sax. Alb. Crant. Sax l. 13

Locus à Sylvis horridis Schreckenberg dictus, novos exinde nummos præbuit, oppidumque Annæbergam, quod subito effussis è terra opibus auctum est. Prima Cæsari in Turcas, Croatiam vastantes, expeditio fuit: Sed illi Christianorum mactatis, pluribus in servitutum raptis, abierant. Croatia tamen in fidem Maximiliani rediit. Mox versa in Carolum Geldrum arma, qui hæreditatem, patris Adolfi impietate amissam, multisque annis Burgundo possessam, à genero ejus Maximiliano repetebat. Eum fregit Albertus Saxo, qui dextera manus imperii appellari meruit. Philip. Maxmiliani è Maria Burgundica filius, Belgarum princeps salutatur, Alberto Saxoni militiæ datum à Cæsare Frisia, è qua ille nihil fere præter labores & sanguinem tulit. Nam dum eam feralibus dissidiis fluctuantem subigere tentat, morte intercipitur. Filii Georgius & Henricus, quod imperfectam victoriam prosequi anniterentur, cladibus quidem implevere Frisiam, sed semetipsos simul viribus pecuniisque exhauserunt. Frisii alieni, multoque servilis impatientes jugi, in libertatem semet, sed cruento Marte, vindicarunt.

Durius bellum Italiæ incubuit. Ferdinandus Rex Neapolitanus, mente subdola, nemini fidus, decesserat anno M C C C C X C I V. Rem paternam susceperat Alfonsus, nihilo gratior Italis quam pater, cujus imitabatur sordes, impietatem, sævitiam, libidines. Francis imperabat Carolus V I I I. qui Francisci Britonum ducis filiam, Maximiliano pactam, præripuerat; Henricum V I I Anglorum regem auro placarat, bellum Galliæ inferentem. Ei spes ingestæ amplissimæ, per odia subditorum in Aragones, totius Apuliæ, ac per eam Siciliæ Græciæq; occupandæ. Favebat juris species, quod exstincta familia Andegavensium, ultimi ex ea stirpe regis testamento hæres esset scriptus. Incitabant Neapolitani exules, incitabat Ludovicus Sfortia, ut nepotem suum, cui Alfonsi regis filia nupserat, per bellum Gallicanum Mediolanensi ducatu depulsurus. Incitabat initio & Alexander Pontifex, Alfonso infensus: qui cum se ei metu Gallorum submitteret, Caroloq; insuper tributum offerret, remorari tamen iter institutum, in quod plurimi sumtus effusi erant, nequivit. Carolus paulo xx annis major, xx peditum, quinque equitum millia in Italiam duxit. Ioannes Nauclerus L millia armatorum ei præter aliorum fidem, tributit. Maximilianus Cæsar, oblata sibi à Ludovico Sfortia in conjugem Blanca Maria, corpore animoque elegantissima virgine, ducis Mediolanensis Iohannis Galeatii sorore, exuerat offensam, quam ex intercepta Britonica sponsa conceperat in Carolum. Ferdinandus Hispanus, restitutione Perpeniani & agri Ruscinonensis, Gallis erat devinctus. Itaque à nemine impeditur Carolus: urbes Italicas, novis passim imperiis studentes, sibi ad-

Philip. Comin l. 2. de bello. Neap. Volat. l. 6. Mich. Ritius de regib. Sicil. l. 4. Franc. Guic. l. 1. Hist. Italica.

Naucl. gen. 50. Mainus in Orat. Tom. 2. Germ. part. 220. Philip. Comin l. 1. belli Neap. Papyr. Maß. l. 4. Annal. Com. l. 2. de bello Neap. Paulus Iov. l. 2.

adjungit. Ioannes quoque Galeatius, dux Mediolanensis, adolescentulus, seu fato, seu veneno raptus, vacuum Sfortiæ patruo locum facit. Petrus Medices Reip. Florentinorũ princeps, quod metu adductus Pisas, Liburnum, aliaque ditionis Florentinæ oppida, Carolo permisisset, urbe ejicitur. Florentini pecunia adjuvant Carolum, oppida ei concedunt sua, quoad Neapolin intrasset. Alexander Romæ exceperat Ferdinandum, Alfonsi filium, cum copiis: Sed audito, omnia prosperè Carolo evenire, jamque tenere ab eo Viterbium, inops consilii dimittit Neapolitanos, Carolum in urbem, seipsũ Adriani in molem recipit; conscius sibi, quam turpiter solium Romanum adeptus, quanta cum infamia ei præsideret. Sic Romam intrat
1494. Carolus, extremo anni nonagesimi quarti die, largitione & promissis corruptus, ne à spurcissimo Pontifice pœnas scelerum exigeret.

Inauguratur ibi regno Siculo, Gemum vel Zizimum, Bajazetis fratrem, bello adversus Turcam gerendo usui futurum, ad se traducit. *Fr. Guic. lib. 2.* Sed Pontifex petitioni Bajazetis satis facturus, qui cum occultam contraxerat amicitiam, id egit, ut vix dum Neapolin translatus Gemes vitam finiret, non sine perspicuis propinati veneni notis. Sola arx Neapolis impetum Gallorum aliquandiu sustinuit. Cætera regni omnia ultro Gallis deditionem fecere. Alfonsus rex gnarus, quanto in odio apud suos esset, Ferdinando filio tradiderat regnum, Iovinianus Pontanus abdicationis formulam conscripserat. *Nemo enim crudelis vir fortis esse solet.* *Iac Philip. Bergomensis chr. l. 26* Messanam profectus, abstinẽtia cœpit monastica veteris vitæ flagitia piare. Eum Ferdinandus filius, arreptis navibus, celeriter insequitus, nullo fortitudinis specimine edito. Simul Fridericus, frater Alfonsi, qui classe tenebat mare inglorius fugit. Diceres, *Dei nutu, adultos reges ac senes per adolescentem castigari.* *Alexan. ab Alexandro. lib. 3. Genial. dierum cap. 25.* At sicut per æstatem extremo in septentrione sol ubi occidit, modico post intervallo oritur vicissim: Sic & quæ Gallis affulsit fortuna, repente evanuit, Aragonensibus refulsit iterum. Vt enim in summo erant Galli honore initio, ob virtutis opinionem: Sic cognita eorum rapacitate, aliisque flagitiis, fœdum sui odium excitarunt. Rex ipse, cum antea bellum spiraret in Turcas, *subitaneæ felicitatis sensu corruptus, nihil seriæ rei agitabat.* Nobilitas Italica contemptui erat Gallis, eum rerum successum virtuti suæ tribuentibus. Quare cum Alfonsus & Pontifex Venetos, Ferdinandumque & Cæsarem de auxiliis sollicitarent, jamque Ludovicus Sfortia metueret Gallos, quos adjuverat, præsertim Novaria spoliatus nuper à Ludovico, Aurelianensi duce, facile ictum fœdus est de Gallis Italia exturbandis. Carolus exhausto opibus regno Neapolitano, modica ei pro tempore præsidia imponit; ipse reflectit iter Romam versus, exiturus Italia, priusquam confœderati copias in unum contraxissent. *Comin. l. 3. Mich. Coccin. de bello Italico. Fr. Guicc. lib. 2.* Sed antequam discederet Neapoli, Ferdinandus Hispanus Rhegium, extremis in Calabriæ finibus oppidum, munierat. Mox Calabriam quoque & Apuliam, adductis è Sicilia præsidiis, Aragones recuperarunt. Novem millia reducebat secum Carolus, quæ nec ipsa retinuit integra, cum & Senensibus imponeret præsidium, & Genuam aliquot cohortes mitteret. Florentinos alienavit, non redditis, quæ illi tra-

tradiderant, oppidis. Igitur Veneti eum & Sfortiani cruento ad Tarum amnem prælio excepere, quo victores quidem Franci, at per stratiotas Græcos, Venetis militantes, præda & impedimentis exuti sunt. Morbum, quem Gallicum vocant, Neapoli secum in Galliam miles traxit. Ferunt Hispanos eum ex Africa novoque orbe advexisse. Novariam confœderati obsidebant, quam à Ludovico, qui post Francis imperavit, interceptam diximus, antea Mediolanensibus subjectam. Ibi Gallorum jam duo millia fame interierant: reliquorum miseriis motus Phil. Cominæus, Orator regis Francorum, omnibus modis id egit, ut pactis induciis, liceret eis egredi salvis, atque interim pax cum Sfortia & Venetis fieret. Ea confecta fuit sane, sed infida, quum nec Sfortia suppetias Gallis promissas præstaret, sed Ferdinando subministraret subsidia: nec Veneti conditiones admitterent alias, nisi si in Turcam duceret Carolus, & Ferdinando regnum Neapolitanum sub tributo possidendum, relinqueret. *Comin. lib. 4.*

Maximilianus sub id temporis conventum agebat Vormatiæ, Eberhardum Wirtembergicum creabat ducem, judicium Cameræ formabat, Sfortiæ Mediolanensi parabat subsidia. Francus rex cum in Galliam revertisset, nihil fere rerum per seipsum agebat, neque per ætatem cavere sibi satis à deceptoribus poterat. Itaque commeatus subtractionē indignati milites, quos in Italia reliquerat, aut defecere ad Ferdinandum, aut turpes cum eo conditiones pacti, tradebant castella & urbes. Nec deerant, qui mera perfidia transirent statim ad hostes. De multis Francorum millibus pauci, iique infirmi remearunt in Franciam. Mox vero & Ferdinandus, quum Cajetam obsideret, nuperque toro adjunxisset amitam suam, febri vexatus discessit è vita. Horrescit animus Cominæo ista referenti, notantique, matrimonia ejus generis haud pauca Ferdinandi majoribus contracta. Iam ante eum pater Alfonsus interierat, cujus frater Fridericus rem Neapolitanam arripuit. Sic biennio quinque Neapolis reges extitere, Ferdinandus, Alfonsus, Ferdinandus, Carolus Galliæ rex, & Fridericus. *Nec mirum sane, regnare illustres illustribus in familiis calamitates, quum præter cæteram licentiam vitæ, in matrimoniis etiam jus fasque omne conculcant, rati, leges plebeio tantum sanguine latas, se supra omnia divina humanaque jura positos.* Igitur in Ferdinandi quoque Hispani domum haud exigua irruit clades. Vnicus, qui erat filius, morte rapitur. Nurus, Maximiliani Cæsaris filia, fœtum edit mortuum. Gener Alfonsus, Lusitaniæ regis filius, tertio post nuptias mense delapsus equo, perfringit cervicem. Filia Emanueli, demortui patrueli elocata, partus doloribus extinguitur. Ita ad Iohannam Philippo nuptam, devolvitur hæreditas. *Lucius Marin. lib. 21. Hier. Blanca in rerum Arag. Comm.*

1498. Neque Carolo VIII præreptio alienæ sponsæ feliciter cessit. Sobolem ex ea vitalem nullam tulit. Ipse cum Ambosæ ludentes pila spectaret, apoplexi ictus eo loco, ubi conciderat, nonam post horam exspiravit. Id ei fatum prædixerat Hieronymus Savonarola, hortatus simul in coram & literis scriptis (quemadmodum Philip. Cominæus & legisse se, & audisse memorat) ut Ecclesiam reformaret, nec ad suorum conniveret rapinas & flagitia. Hunc cœlestis sapientiæ præconem Florentini incineres redegere *Comin. lib. 5.* *Comm. l. 3. & 4. de bell. Neapol. Fran. Guic. l. 3.*

Alex. ab Alex. l. 7. Gen. dierum c. 7. 16.

magna frequentia, brevissimo maledicto pœna mortis erat; grassatorum insuper omnia plena, nec noctu tutum per urbem iter, nec interdiu extra urbem. Roma gentium refugium, & arx populorum, nobilis jam carnificina erat, quæ quidem omnia Alexander suorum causa, quibus omnia indulserat, permittebat. Hic vero inter reges partiebatur orbem novum: Quæ ad orientem spectarent, Iohanni Lusitano, occiduas partes Ferdinando attribuens.

Iohan. Mariana l. 26. c. 11. 17. Hieron. Osor l. 1 Maffej Histor. Indic lib 2 1497

Lusitanus, superato suis auspiciis Bonæ Spei promontorio, clausit vitam, Emanuele, Ferdinandi ejus patrui filio, successore. Americus Vesputius Florentinus novam continentem, cui nomẽ ab ipso Americæ inditũ, Ferdinando Hispano aperuit.

Nicol. Rosenb. in legat. ad Chyt l. 3. chr. Sax. Mart. Crom l. 30. Hist. Pol. Bilib Pircheim. de bello Helvet. lib. 2. Naucl. gen. 50 Huld. Mutius lib. 30. Germ.

Vt felix illis expeditionibus Hispania, sic misera suis Polonia fuit, Iohanne Alberto rege. Hic enim, dum Albipolin & Lycoscoviam, instigante Moldavo, bellis appetit, in angustiis montium à perfidis Valachis spoliatur exercitu, barbarisque in Poloniam irrumpendi audaciam præbet. Adjuncti enim Valachis Tartari, quum omni sævitia in Polonos essent grassati, ad centena hominum millia mæstam in servitutem rapuere.

Haud multo felicior Austriacorum in Helvetios expeditio fuit. Austriaci enim successu rerum insolentes, cum Sigismundo, Maximiliani patruo, habenas principatus extorsissent, in Curienses, Engadinos & Grisones injurii, ademtas Episcopo Curiensi arces non reddebant. Erat enim eis in animo, Rhetos Helvetosque sub excussum pridem jugum reducere. Prætexebatur causa, quod Helvetii Suevico fœderi nomina dare nollent. Rheti Helvetios, Austriaci Suevos Francosque in societatem armorum traxere. Sed erant illi disciplinæ militaris observantissimi, *virtuti plurimum, fortunæ in omnibus minimum tribuebant*: Cæsarianos duces plerosque & peritia rei militaris, & militis obdientia deficiebat. Itaque cum octies pugnaretur, semper victoria ab Helvetiis stetit. Apud Constantiam urbem M D Helvetii decem Cæsarianorum millia fugarunt, cumque duo hostium millia occidissent, vix unum aut alterum desiderarunt è suis. Maximilianus tandem ipse, licet Geldrensi distentus bello, advolavit. Quo præsente, paulo quidem melius res gestæ, vastatum passim hosticum solum, in prœliis complures etiam Helvetiorum perempti, sed nihil tamen solidæ victoriæ partum. Fames utrinque fœda plurimos mortales absumsit. Bilibaldus Pircheimerus, qui octingentos tunc Norimbergenses pro Cæsare ductaret, greges puerorum puellarumque, ait, se vidisse, pastum actos prata, ad herbas jumentorum instar vorandas. Cæsarianus præerat Henricus comes Furstenbergius, magnus contemptor hostium, qui disciplinæ militaris neglectu, ad Dornecum arcem à Bernensibus & Solodurensibus prostratus, cum quatuor millibus occubuit. Sfortia Mediolanensis; quem tunc maximè urgeret rex Francus, pacem facere inter Cæsarem & Helvetios summopere annixus, priusquam pax planè coiret, omni ferè ditione expellitur. Tandem Basileæ, quum *dura bellantium corda auro emolliisset* ejus legatus, sopitum est crudele dissidium. XX pugnatorum

eorum millia ceciderant, nec alterutris quicquam accessit, nisi quod ante discordiarum initium possedissent. In hoc bello novissimum virtutis suæ specimen edidisse Helvetios, Bilibaldus, qui id descripsit, censet: deinceps incrementa eorum *fastum avaritiamque communes felicitatis pedissequas* excepisse.

Camil. Gilinus de exped. Ital. Max. Som. 3. Germ. Freh.

Tum vero Sfortia omnibus modis stimulare Maximilianum, ut pro salute Italiæ Alpes illico transcenderet. Idem Veneti & Pontifex per Oratores postulare. Cæsar vicissim flagitare, ut rem pecuniariam celeriter expedirent Veneti, festinatoque itinere in Italiam contendere. Verum cum ex condicto neque aurum Veneti, neque copias ad oppugnandam Florentiam sisterent, nequicquam tentato Liburnensi portu, Cæsar indignationis plenus in Germaniam revertitur. Galli, qui exterriti Cæsaris adventu, trans Alpes reduxerant exercitum, eo digresso, mox in Liguriam & Transpadanam oram irrupere. Cæsar interim tentatis Francorum finibus, cum nihil à confœderatis auxilii veniret, Geldricum metuens bellum, pacem cum Ludovico fecit Cameraci, qui Sfortiam mox tota Insubria ejecit, maximoque cum splendore ingressus Mediolanum, Longobardorũ dux appellatus est. Sfortia ad Cæsarem profugit. Ei frater Ascanius Cardinalis, versutissimi homo ingenii, brevi amissa recuperavit, quod Insubres ægre ferrent Gallorum militum insolentiam. Id Ludovicus non ferens, novos scribit milites, interque eos sex Helvetiorum millia. Sfortiæ suaserat Cæsar, ut solis uteretur Suevis, quod inter Helvetios Suevosque haud facile conveniret. Id ille consilium aspernatus, malo suo optimum fuisse didicit. Cum enim ad certamen ventum esset, Helvetij Sfortiani noluerunt cum gentilibus suis, qui Franco militabant, manus conserere: Sed congressi jungebant dexteras, felicia sibi invicem comprecati. Ita desertus Sfortia, capitur à Gallis, inde & frater ejus Ascanius à Venetis, amboque Gallicano in carcere contabuere. Ita quatuor mensibus Mediolanensis ditio, omnium Italicarum pulcerrima fœcundissimaque, dominum mutavit.

Guic. l. 4. Mich. Coccin. de bellis Italicis. Naucl. gen. 51. Huld. Mutius l. 30.

H. Tarc. eg. l. 2

Bajazetes, tyrannus Turcicus, Methonem Venetis ereptam, omni pube mascula spoliavit. Ambitione Græcorum incitatus, à Ioachimo Patriarcha tria ducatorum millia exegit annua.

Inter hæc Alexander anno M D Iubilæum celebrat, his qui venire neglexerant, seu minime poterant, per diplomata licitatus. Angelum supremum, Hadrianimonti impositum, dejecit fulmen, ruituri apatus omen: quem Alexander restituit. Eo, qui sequutus est, anno primo ejus seculi, cruces variæ, interque eas cruentæ admodum in vestibus, indusijs, mulierum peplis, ipsaque adeo cute multorum apparuere, maximo cum spectantium horrore. Indignari diceres Deum, oculisque subjicere crucis signa, quam contemptim adeo haberent mortales, ut vel tantis è prodigijs commonefacti crucis Christi, desisterent à superstitionibus & vitijs, vel sanguine suo pœnas penderent. Sed *latius terrent portenta, quam emendant*, uti finiens suam historiam, ait Iohannes Nauclerus, Præpositus Tubingensis, qui tum vixit. Subjungit is, qui tredecim sequentium annorum pertexuit historiam, Nicolaus Basilius,

Nicol. Basil. in append. Naucl.

Basilius, monachus Hirsaugiensis, statim seditionis malo cœptum laborari passim, pestilentibusque morbis & contagiis, queis nonnullis in locis tertia, alicubi dimidia pars hominum interierit.

Basilea, Scafhusa, Mulhusium, deserto imperio, fœderi se adjunxere Helvetico. Diœceseos Spirensis rustici conjurarunt in capita magnatum, sacerdotibus imprimis infensi: Sed autores conspirationis suppliciis affecti sunt.

Iudæi tum arbitrati IsmaelemSophum, patre natum Alcorani interprete novo, qui collecta undique exulum & miserabilium hominum manu, Mediam, Parthiam, Persiam, Mesopotamiam, Armeniam, secundo victoriarum cursu peragraret, Messiam esse suum: brevi didicerunt illum Iudaicam gentem ut cœcam & infidelem detestari, legis Mahumeticæ nova, atque à Turcis aliena instituta, urgere.

Parturiebat enim hoc seculum plurima ubique terrarum nova. Mahumetismus findebatur in sectas, cum aliam Persæ, aliam Turcæ inciperent tueri. Petrus Alvarus Brasiliam & Calecutium Ferdinando indagabat; Emanueli versus Orientem & Austrum novæ insulæ acquirebantur, qui & Armusium & Malaccam postmodum, & Goen in India Alf. Albuquercii armis cepit, expulsis Saracenis. Prorsus Hispanæ genti novum surgebat imperium, id quod novus Ferdinando Hispano titulus, quem Catholicum Papa dixit, præsagiebat. Poscebat & novum curia Romana censorem. Nam canente Mantuano:

Hieron. Osorius l.5.n.7.

Baptist. Mantu. Fast l.2. & Sylv. l.1. & 3. calam.

Vivere qui sancte cupitis, discedite Roma,
Omnia cum liceant, non licet esse bonum
Sanctus ager scurris, Venerabilis ara Cinædis
Servit, honorandæ Divûm Ganymedibus ædes
Templa, sacerdotes, altaria sacra, coronæ,
Ignis, thura, preces, cælum est venale Deusque.

Et:

I pudor in villas, si non patiuntur easdem
Et villæ vomicas: urbs est jam tota lupanar.

Vulgatis proverbiis: *quoquis Romæ proprior sit, eo pejorem esse Christianum.* Item in nomine Dei (id diplomatum Papalium exordium) incipere omne malum. Similiter: *Qui semel it Romam, videre scelestum: qui secundo, cognoscere: qui tertio, in patriam referre.* Non defuerunt divinæ veritatis præcones, Iohannes de Vesalia Vormatiæ, Ioannes Wesselus Groningensis, Gocchius Mechliniensis, Andreas Archiepiscopus Carniæ, Nicolaus Rus Rostochii, Paulus Scriptoris Tubingæ, Andreas Proles Lipsiæ, & alii gravioris censuræ prænuncii.

Lang. Chron. Citz. Catal. Test. Veritat. l.19

Interim seculi istius anno secundo Ludovicus XII, ex fœdere clam cum Ferdinando icto, maximas in Fridericum Neapolitanum mittit copias. Ferdinandus Consalvus Cordubensis exercitum Hispaniensem Siciliæ applicat, prætendens se auxilio venire Friderico. Sic Fridericus, eodem tempore à duobus potentissimis regibus circumventus, facile opprimitur. Oppressus maluit aperto se hosti Ludovico, quam fucato consanguineo Ferdinando credere. Nec falsus opinione, pro regia maje-

Guic. l.5. Volat. l.6. Geograph. Touan. l.1. l. Berg. in chr. l.16.

1511 majestate à Francis humanissime habetur. Hic imperii Aragonensium, quod LXXIX annis duraverat, in Italia finis, novique dominatus primordium.

Neque enim diu inter victores reges mansit in societate concordia. Exorta inter eos de finibus contentione, magno se ambo judice tuentes, ad arma devenerunt. Consalvus Baroli obsessus, collectitia manu majores Gallorum copias fudit. Variis deinde prœliis superior, oppidatim cuncta subegit, ac Neapoli demum recepta, munitissimam illam arcem solertia expugnavit. Summa denique belli ad Cajetam redacta, quo se Gallorum reliquiæ ad octo millia ex fuga receperant, clausisque obsidione, supplementum post annum, armatorum fere decem millia, supervenere. At Consalvus *maluit Fabianis artibus bellum ducere, quam fortunam periclitando, ac militum sanguine abutendo, repentina hostem acie debellare.* Itaque ad ultimam redacti famem Galli, deditionem tandem fecere, postque eos civitas ipsa anno MDIV. Hispanus regno potitus, Alexandro album equum pro tributo misit: reliquum Pontifex condonaverat.

Volat. l. 2. Mar l. 27. & 28.

At ille, cum animo adhuc majora de filio conciperet cœnamque venenatam Adriano Cardinali, aliisque Senatoribus instruxisset, fatali ministri errore, è lagena infecta potus, suamet fraude interiit. Borgia filius insutus ventri mulæ, recens exenteratæ, vim quidem veneni discussit, at gravi valetudine affectus, ausis plerisque excidit. Consumptus Alexander anno pontificatus XI, seculi istius tertio. Thesaurum Borgia omnem corripuit, Vaticanum XII armatorum millibus insedit, ut Cardinales, successorem dicturos, in sua vota compelleret. Mox populus, velut capta urbe ad arma discurrit. Borgias æger adhuc, Nepet se deferri lectica jubet, Patres militem scribunt. Tandem Pius III. legitur, Piccolomineus antea, qui tricesimo post creationem die periit, haud sine veneni suspicione, Borgiam in mole Adriani detinet. Sequitur Iulianus Cardinalis, armiger magis quam claviger, qui Iulii II nomen sumsit. Borgiam mille neces meritum, copiis urbibusque, ac omni dignitate exutum, ea dimisit conditione, ut Cæsenæ & Forolivii arces, ejus præsidio munitas, reciperet. Ille libertate impetrata, Neapolin proficiscitur, ubi à Consalvo captus, transmittitur in Hispaniam. Inde cum ex custodia ad Ioannem Navarræ regem profugisset, ignobili quodam in prælio à Cantabris occiditur, *è Cæsare nihil factus.*

Guic. l 6. Volat. lib. 23. Onuph. in Alex. VI

Onuph. in Pio III. & Iulio II.

Cœterum Iulius Ecclesiasticam ditionem non tantum recuperare; sed & latius proferre cupidus, Bentivolum Bononia pellit, ad Veneti nominis excidium cum Cæsare, Hispaniæque & Galliæ regibus, cum ducibus quoque Ferrariæ & Mantuæ, Cameraci in Belgis fœdus percutit.

Nicol. Basil. in app. Naucl. Huld. Mut. lib. 30. Chron. Germ. Paul. Lang. in Chron. Citic.

Maximilianus jam defunctus erat bello Bavarico, quod è Georgii Divitis testamento conflatum erat. Is enim Ruperto Palatino genero suo, omnem addixerat Bavariam, exhæredatis patruelibus, Alberto, cui Cæsaris soror nupserat, & Wolfgango. Cæsar, quum honestis pactionibus edictisque nihil proficeret apud Rupertum, proscriptionis 1504. eum sententia ferit, Philippo contra Electore filium protegente. In

Trith. Tom. 3.

sur

Freh l.97. David Chytr. Chron. Sax lib 4. surgunt ergo cum Cæsare & Bavaris Frid. Brandenburgicus, Guilelmus Hassorum Landgravius, Vlricus Wirtenbergicus. Sæpius ambiguo marte concurritur, Bohemis Palatinum adjuvantibus. Sed vicerunt tandem partes Alberti. Cæsar Bohemorum mille sexcentos uno congressu occidit. Subacta Palatinarum ditionum pleraque è quibus Maulbronnam, Winsbergam, Lauensteinum, Wirtenbergicus; Altorfium Noribergenses, alii alia decerpsere. Rupertus ea ex infelicitate contracto mœrore moritur, mox & Conjux ejus Elisabeta. Ita Georgius, dum injuste ditare filiam conatur, ipsam generumque perdit. Philippus Elector reconciliatur Cæsari, deprecatus culpam: Ruperti filiis Neuburgum, Lauginga, aliaque oppida redduntur. Comes Leiningensis tantum hoc bello incendiorum excitaverat, ut neque templis parceret, neque cœnobiis, irritatoque Cæsare, tandem Germania pelleretur.

Guic l.7. Deposito hoc bello, Maximilianus Philippo filio suo, adversus Carolum Geldrum submiserat auxilia:
1505. qui morte socrus suæ avocatus in Hispaniam, Geldro provinciam avitam permisit, servato sibi in eam jure integro. Fuggeri Augustani Kirchbergensem comitatum emerunt à
Chytr l.5. Carr. 1. Chron. ...r. l 29. 12.13. ...e. ...si 6. Cæsare, quito ejus seculi anno, quo & Cometæ bini cruenta mundo bella, potentissimoque inter Europæos principi Philippo Burgundo præmaturam mortem denunciabant. Ille primus Belgicas provincias cum Hispania conjunxit, accitus à proceribus Castiliæ, ut defuncta socru regni administrationem capesseret, Ferdinando socero refragante, qui & ob id in Italiam se recepit. Sed Philippus inter summas spes fatis abreptus, vir annorum XXVIII, *exemplum dedit, quam fallax incertumque sit illud, quod flagrantissimis omnium votis petitur, divitiarum honorumque culmen.* Petrus Bembus Histor. Venetal. 7. Ex Anna Ferdinandi Catholici, & Isabellæ Castiliæ hæredis filia, Carolum reliquit & Ferdinandum filios, postea imperaturos.

Polyd. Virg l.27. 1507. Contin. Palm. Mar l.29. Guic. l 8. Insequenti anno ictum est Cameraci fœdus, quum Veneti armato Maximiliano iter per suas terras denegassent, Ariminumque & Faventiam ac Ravennam, Romanensis ditionis urbes, sibi subjecissent. Eo bello, Tergestum & Guizensem Comitatum Maximiliano ademerunt. Iulius damnis accensus, fulmen suum torsit in Venetos; coactoque exercitu valido, ad Abduam cæduntur copiæ Venetorum, Livianus dux eorum capitur. Expugnatur Ravenna, sed ingenti cum Pontificii exercitus cæde. Maximilianus Tergestum, Veronam, Vicentiam, Forum Iulium, Guraium subigit, Patavium supina suorum negligentia, cum recepisset, amittit. Ludovicus Bergomum, Cremam, Cremonam, Brixiam suæ facit ditionis. Hispanus Tranum, Monopolim & Barlettam in Apulia, Ferrariæ dux Rodigium, Mantuanus Asulam occupant; Veneti intra urbem suam, circumflui maris beneficio permunitam, rediguntur. Annus ille MDIX non 1509. Nicol. Basil. in app. ad Naucl. Paul. Lang. Chron. Cuic. Venetis tantum, sed & Dominicanis funestis exstitit, qui convicti malarum artium, quibus statuæ Marianæ lachrymas excusserant, Bernæ exusti sunt. Similiter Iudæorum non pauci, qui emtum à Paulo Formio sacrilegio panem consecratum, ad maleficia adhibuerant, infantesque Christianorum nonnullos nefariè jugularant, Berlini & alibi pœnas exsolvere.

Lud. Helvet. Oratio. app. Trith. Tom 2, rerum Germ. Freb. p.261. Guic. lib.5.10. Petrus Bemb. Histor. Veneta lib.8.9. Mar.l.30. Petrus. Bemb l.11. Hist. Veneta Mich. Coccin. de bellis Italicis Polyd. Virg. l.27. Thuan. lib 1. Onuph. in Iulio II. Petrus Bemb. Histor. Veneta lib. 12.

Cæterum Maximilianus, cum apud principes, Vormatiæ congregatos, non obtineret aurũ, ad bella per Italiam sustinenda, Augustæ eos exoravit, anno M I X. Ibi Ludovici regis orator acerbissima oratione Venetos venenatos, perfidos, insolentes, Christianæ rei proditores, appellare ausus. Iulius vero suasmet ductans copias, tantum illis ingessit terroris, ut obsequia ei deferrent humillima. Quorum ille motus delinimentis inconsulto Cæsare, rege Francorum invito, discessit à fœdere, novamque cum Venetis amicitiam inivit. Quin & Alfonsum Ferrariæ ducem armis adoritur, quod Franco nomini studeret. Ad hanc Pontificis intemperiem indignati Cæsar & Ludovicus, promta Cardinalium plerorumque utuntur opera, concilium Pisis indicunt, Iulium ad dicendam causam citant, Bononiam ei eripiunt, Mirandulam eis Iohannes Franciscus Picus tradit. Ille vicissim, destruendis Cardinalium placitis, aliud indicit Romæ concilium, quo & ipsos invitat, non obedientes diris insectatur. Interim suetis Pontificum artibus circumspicit, quem regibus tantis opponat. Repertus est Ferdinandus, gentes tunc Africanas felicibus armis premens. Ei persuadet, in Gallos & Cæsarem utilius, quam in Christianismi hostes dimicari. Hispanus, imperato Numidis tributo, exercitum transportat in Italiam, castella aliquot capit. Incitatur & Henricus VIII, Angliæ rex, nuper patri Henrico VII suffectus, Hispani gener. Anglus contra Aquitanos movit, in quibus jus sibi vendicabat: Hispanus contra Iohannẽ Navarræ regem, quod sibi, ut Gallis fœderatus, transitum armato non concederet. Eum homo alieni cupidus, à rebus omnibus imparatum, regno spoliat. Nec id satis Iulio, tiaræ suo metuenti: Helvetios in Italiam evocat, Ioannem Mediceen, cum tota domo Florentia exsulem, legatum creat, alit rumorem, transegisse cum Venetis Maximilianum, ut interim Brixiani, Gallis præsidiariis infensi, urbem eis tradant. Id quod accidit. Levati clam in muros Veneti, Brixiam occupant; fit dira Gallorum cædes. Sed rem edocti duces alii, cæsis Venetorum subsidiis, recuperant urbem, oppidanos mactant. Cumque carpi fines regni sui ab Anglo Hispanoque rescivisset Ludovicus, constituit belli aleam in Italia jacere. It Ravennam cum universis copiis Gasto Foxius. Obsidionem soluturi adveniunt Hispani, Pontificiique. Fit acerrimum certamen ipso Paschali die. Vincunt tandem Cæsariani Gallique Pontificios: novem eorum millia occidunt, tria amittunt suorum, inter hos duces plerosque, ipsumque tandem Foxium. Germani flexis genibus, Deo grates pro victoria exsolvunt.

Mich. Coccin. de bellis Italicis 1522.

Raimundus Cardonus, Prorex Neapolitanus, aufugit: capitur Iohannes Medices, paulo post Leo X, ducesque aliquot. Foxiano funeri XVIII vexilla, Hispanis erepta, præferuntur. Ravenna, Faventia, Forlivium, Imola, Gallorum ditioni se addunt.

Contin. Naucl. Basil. Huld. Mutius lib. 30.

Tum vero omnibus modis id agere Pontifex, ut Maximiliani recolligat gratiam, & impetrare. Cæsar Trevirensibus in Comitiis tunicam Domini inconsutilem, in ara absconditam, visus reperisse, felicior utique futurus, si vel consutilem inter Christianos concordiam reperisset,

set. Nam Erfordia, Spira, Colonia, Vormatia, Halla Suevica, Lubeca, Ratispona, Noriberga, Sueinfurtum alieq; civitates sub ea tempora, cum senatoribus male administrati ærarii culpam impingerent, cruentis seditionibus exarserunt. Plerarumque finis is fuit, ut punitis, qui utrinque ansam præbuissent, tribuni ærarii etiam è populo legerentur.

1512. *D. Chyt. l. 5. Chr. Guic. l. 11.* Mox autore Iulio, inter Cæsarem & Gallum fœdus rumpitur. Maximilianus Iulio & Ferdinando aggregatus. Helvetiorum, quos Galli, occiso eorum legato, offenderant, conscribit copias. Imperium Coloniæ decem in provincias seu circulos partitur, Austriacum, Bavaricum, Suevicum, Francicum, Rhenensem superiorem, Electoralem, Burgundicum, Westphalicum, Saxonicum superiorem & inferiorem. Helvetii magno numero in Italiam perrumpunt, quorum subnixi viribus fœderati, Gallos Mediolani possessione, quod jam XIII annos tenuerant, expellunt, Maximilianum Sfortiam Ludovici f. reducunt. *Mart. Bellaj. Comm. l. 1.* Rex Francus ab infesto Pontifice proscriptus, cum redintegrato exercitu, rursus Mediolanum, duce Ludovico Tremollio, repeteret, ab Helvetiis sanguinario ad Novariam prælio victus, totaque ferè Italia exclusus est. Concilii Pisis inchoati, & Mediolani parum prosperè renovati patres, Helvetiorum timore perterriti, Lugdunum se transtulerant, Iulium exsecrantes. At ille, pulsis Bononia Bentivolis, Ravennaque recepta, Parmam & Placentiam adiicit suo dominio. *Huld. Zvvinglius de gest. Helvet.* Genuam Fregosii: Cremam & Brixiam Veneti; Florentiam Medicei, factionis Pontificiæ, occupant. Helvetii speciosο assertorum Italiæ titulo ornantur.

Cœterum quum Veneti Veronæ Vicentiæque imperium Cæsari cedere obstinatissime recusarent, Pontifex novum cum ipso in Venetos cudit fœdus: Illi cum Ludovico in Pontificem & Hispanos. *Tom. 3. Germ. Freh. Onuph. in Iulio. II. 1513.* Quos avertere ab amicitia Gallorum frustra conatus bellorum artifex Iulius, contracta ex animi dolore, metuque schismatis febri exstinguitur, tumultus excitatos Iohanni Medicæo, id est Leoni X sepeliendos relinquens, Claves hic in Tiberim projecisse fertur aliquando, addens, valiturum Pauli gladium, cum claves Petri nihil possent. *Ioan. Balaus l. 7. de Rom. Pont.* Vlricus Huttenus in illum, ut multa, ita & illud:

Fraude capit totum mercator Iulius orbem, *Philip. Melan.*
Vendit enim cælos, non habet ipse tamen

Ludovicus Francorum rex nummis inscripsit aureis. *Perdam Babylonis nomen.* *Touan. Hist. l. 1. Berg. l. 16.* Sed qui tam arctam cum Alexandro VI affinitatem contraxisset, qui repudiata conjuge, Caroli VIII sorore, ejusdem, Caroli viduam sibi jungere non abhoruisset, quid pro'peri ex eo Ecclesiæ? Hic ut Anglo domi facesseret negotium, Iacobum IV Scotum in eum armavit: qui inito prælio occubuit, cumque eo XV millia Scotorum. Erant, qui & Ludovicum, & Ladislaum Hungariæ Bohemiæque regem ad persequendos Valdenses incitarent. *Conf. fidei Wald. anno 1508.* Sed illi edita fidei confessione, calumnias mascule refellunt, factaque inquisitione, meliores obtrectatoribus suis visi, avitam religionem in pace conservarunt.

Citz. in Cir. ann. 1513. Sub hæc Iulio Leo X, delicatulus Pontifex militæ sufficitur, auri patrio more (ut ait monachus Citizensis P. Langius) sitientissimus, Romanæ Florentinam jungens avaritiam,

 ritiam,

ritiam, cuncta pecuniis venalia habens, Basilicam D. Petri à Iulio inchoatam ita exstruens, lapides die secti, noctu ad palatium grande Medicæorum Florentiam transvolarent. Sanctus adeo, ut inter vina & lautitias Euangelium Christi, ut quæstuosam sibi suisque fabulam, irrideret. Quietis & otii cupidissimus, apud Ludovicum XII obtinuit, ut omissa Ecclesiæ reformatione, Lateranensi concilio subscriberet. Cardinales, qui à Iulio defecerant, in gratiam reduxit. Sorori suæ Magdalenæ obæratus, quæ prodigalem ejus vitam ante Pontificatum aluisset, pecuniam à Quæstoribus indulgentiariis conficiendam illi donavit: Magdalena eam curam committit Episcopo Aremboldo: ille præconibus, qui eos thesauros plurimo licitarentur.

Ioan. Balaus. l. 7. de actis Rom. Pontif. Petrus Suavis Polan. in Hist. Concilij Trid. l. 1. Thuan. lib. 1.

Sub ista Ludov. XII, pace cum Anglo facta, & post conjugis suæ Annæ Britonicæ repudium, ducta Regis sorore, dum recenti amori senex licentiosius indulget, moritur: regnum Francorum defertur ex lege Salica, proximo agnato Francisco Valesio, eidemque genero simul regis defuncti. Huic Iubilæum mittit Leo, divulgandum per Gallias, cæteraque orbis climata, abyssum malorum. Emungebantur sub umbra Turcicæ expeditionis crumenæ vulgi: Exemptio animarum è purgatorio igni decem solidis æstimabatur. Aucta ex eo rei indignitas, quod ejus thesauri nundinatores, in lustris & popinis, aleæ lusu aut deterius id profundebant, quod populus suum defraudans genium, redimendis peccatis e diario miser comparcebat.

Christ. Mass. in chr. Franc. Guic. l. 13.

Strigoniensis præsul, per Hungariam legatus (ut vocant) Apostolicus, validam contraxerat manum, Papali instinctu in Turcas pugnaturam. Sed dum pax cum Selimo initur, commeatu destituti, qui cruces sumserant, ducem sibi, mox regem legunt Georgium Ceculum, præliis in Turcas clarum, Pannonasque sine discrimine deprædantur. Vno quadrimestri LXX occidunt hominum millia, in iis nobiles CCCC. Horrendam cruciatorum (sic appellabantur) turbam Iohannes Zepusiensis tandem fame domuit, captisque ducem suum immisit devorandum. Atrox sane spectaculum, & quod testimonio esse queat, è quo Spiritu ista præconia. 1514.

Cuspin. in Lud. co. Rich. Barth. in Hodæpor. Card. Gerz. Lang. in Chron.

Exactiones Simoniacas juvit etjam Albertus Brandenburgicus, Germaniæ primas, idem Magdeburgicus simul Moguntinusq; Præsul, qui ut pallium redimeret (aucupium & hoc Romanensium est) sine onere Ecclesiæ, quam decessores duo, expensis hoc nomine bis tricies mille aureis, depauperaverant, aurum à Fuggeris mutuo sumsit, idque licitando expiationes animarum recolligere cupiebat.

Chytr. l. 5. chr.

Sed displicebat hic questus sanctis Ecclesiæ filiis, quorum acerbæ passim querelæ ferebantur. Natio Germanica fidem operamque Imperatoris, consignatis gravaminibus, implorabat. Cœpit & ventilari quæstio, unde hæc novissimis patribus autoritas & doctrina, priscis ignorata; Imprimis Martinum Lutherum, apud Wittebergenses acri ingenio Theologum, ac sinceræ pietatis zeloten, urebat imprudens Iohannis Tetzelii & sociorum ejus blasphemia, qui nihil non scelerum papalibus deleri indulgentiis prædicarent. Hic refutatis primum, mox damnatis præconum concionibus, eo postremo devenit, ut ipsam Pon- 1517.

Bodam de Asse l. 5. p. 705. & edit. Lugd.

Lang. in chr. Phil. Melan. in Hist. de vita & act. Luth.

Pontificis potestatem, quam sibi per illa diplomata arrogabat, in dubium revocaret: ac tandem ad doctrinæ examen, quam successu temporis labefactatam dicebat, crescentibus per adversariorum, Wimpinæ, Eccii, Hochstrati, & similium pertinaciam animis, descenderet. Sed hæc postea acciderunt.

Cusp in Diario. Rich. Barth in Hodæpor. Math. Card. Bernar. Vaper. de gestis Sigism. Chytr. p. 1. Chr. l. 5. Sigism. ab Herberstein Comm. Most. rerum Onuph. in Leon. X. Lang. Chron. Citiz. Franc. Guic. l. 12. Tappr. Maffe. l. 4. annal.

Anno MDXV Maximilianus adornato magnifice trium regum, Ladislai, ejusque filii Ludovici, & Sigismundi Poloni conventu, cum eis Viennæ transigit, ut quoniam mascula jam stirps Ladislao esset, Ludovicus adolescens, ei Maria nuberet, neptis Maximiliani è Philippo; & vicissim Anna, Ludovici soror, Ferdinando Cæsaris nepoti, eoque pacto Austriacis in regna Hungariæ, Bohemiæque jus maneret. Promittit & Polono, se Albertum Borussiæ magistrum, qui ne provincia sanguine Teutonum parta alienaretur à Germanis, subiicere semet Polono abnuebat, deserturum, pacemque Polonis cum Basilio Moscho curaturum, qui Smolensco eis erepto, acie victus postea, ingentes animo iras coquebat.

Dum Tractatibus illis Cæsar advigilat, Franciscus rex, cum Anglo & Venetis jungit societatem, Maximilianumque Sfortiam, munitum armis Cæsaris, Hispanorum Helvetiorumque, aggreditur. Helvetiis apud Meletianum ferè ad internecionem cæsis, Mediolanum nullo negotio obtinet, Sfortiam se dedentem in Galliam mittit, Placentiam & Parmam, non auso repugnare Leone, occupat. Imo Pontifex, mutata partium fortuna, quam ferè semper innata vanitate ac perfidia sequebatur, fœdus cum Francisco Bononiæ percutit, additque munus, ut sublata veteris Ecclesiæ consuetudine, jus sit regi, quos velit, apud Pontificem proponere, & eos in Episcopos aut cœnobiorum Præsules, diplomate suo creare Pontifex obstringatur. Verum id pactum adeo prudentioribus displicuit, ut exitium Francisco, ejusque generi deinceps attulisse crederetur. Cæsar, ne obsessum Mediolanum reciperet, inopia fecit. Milites ob non persoluta 1516. stipendia diffugere. Qua occasione Veneti, singulares amplificandarum ditionum magistri, Brixiam vi, Veronam ex pactione Noviobunensi, dato Cæsari auro, feliciter recuperarunt. Cum enim defuncto Ferdinando Catholico, hæredi ejus Carolo, Belgarum principi, pernecessaria Francisci regis amicitia haberetur, Maximilianus certis legibus deposuit bellum Venetum, & novo Gallis fœdere junctus est, qui in octennio hoc bellum XV centena millia aureorum impenderant.

David Chyt lib. 5. chr. Tuan l. 1.

Interim Leo Pontifex Franciscum Feltrium Vrbino spoliat, ut Laurentium intrudat, nepotem suum. Alfonsum Petruccium Cardinalem ejicit Senis, mox ex indignatione in caput suum conspirantem strangulat; insidiarum conscios Cardinalium non paucos, ordine movet: cōplendoq; senatui unum & XXX Cardinales una lectione creat, insolenti liberalitate, sed è qua grande auri pondus sibimet compararet. At in Germania crescebat Lutheri nomen, cujus causæ plerique magni viri ac principes, contra Pontificem, jam manifesto favebant. Cui cum diras tantum minasque opponeret Leo, nec de corrigenda suorum audacia impudentiaque cogitaret, irritatum potius, quam sanatum vulnus est: majorisque periculi,

quod à Turcis imminebat, metu, a-
nimum à rerum Germanicarum cu-
ris revocavit.

Annal. Turc. Guicc. l. 13. Etenim Selimus Turca, insigni
fraude tyrannidis potitus, eam haud
minori felicitate propagabat. Baja-
zetem nimirum patrem velut invi-
surus, imperio dejicere cogitarat:
cumque Adrianopoli abeuntem as-
secutus cum copiis, quum dolo non
potuisset, armis cogere ad deponen-
dum principatum voluerat. Vi-
ctus, refugerat Capham ad Tartaros,
quorum regis filiam duxerat: instru-
ctusque novo exercitu, pronis ad re-
bellionem Genizarorum animis, &
altero ex fratribus Corcute non a-
1512. lieno à consiliis, Constantinopolin
erat receptus, patremque abdicare
se compulerat regno; ac Didymo-
tichum euntem, veneno intercepe-
rat. Inde fratrum filios Prusæ, Cor-
Turcogr. Hist. Cruf. lib. 1. cutem latebris extractum, Achme-
ten alterum fratrem, dolosis dece-
ptum literis, strangulavit. Postea A-
ladulorum in Armenia rege necato,
& Sopho Ismaele acie victo, occu-
pavit Taurisium. Vexatus aliquan-
tulum seditione suorum, Campso-
nem Ægyptium Sultanum, iter ejus
1514. novum in Parthos remorari cupi-
dum, ad Singam profligavit. Syri-
amque omnem, captis Gaza & Da-
masco, redegit in potestatem. Ma-
meluci & Circasi, Alcairum fuga
delati, Tomumbejum crearunt Sul-
tanum. Selimus audito quod lega-
tum suum interemissent, conceptis
Ierosolymæ & Bethlehemi preci-
1515. bus, per solitudines in Ægyptum
contendit, dissipatisque Mamaluco-
rum exercitibus, expugnavit Alcai-
rum. Tandem post varias utrinque
cædes, Tomumbejum profugam, &
nihil sani aut pacati spirantem, in-
terclusis per Arabes itineribus cepit,
quo in furcam acto, Mamolucorum
imperium evertit. Tantis igitur per
Orientem & Ægyptum partis vi-
ctoriis, arma in Europam versurus
videbatur: ubi anno XVIII actum de 1518.
conscribendo communibus Christi-
anorum impensis in Turcos exerci-
tu. Maximilianus Cæsar Augustanis
in Comitiis sedulo rem egit, nepo-
tesque suos Carolum & Ferdinan-
dum commendavit Electoribus, cu- *G. Fab.*
piens Carolum, qui jam Geldria & *Orig. Sax.*
Westfrisia quoque potitus erat ma- *lib. 7.*
ximarum ditionum decus & fasti- *Tom I.*
gium, Augustam dignitatem adipi- *Luth.*
sci. Ad ea comitia accitus & Luthe- *Ienensi*
rus, dicta coram Thoma Cajetano *Lat. Ioan.*
causa, cum assertam veritatem nega- *Faber.*
re juberetur, interposita appellatio- *Stapulensis*
ne, Wittebergam rediit. At Maximi- *Orat funebri contin.*
lianus sinceritate animi, & castimo- *Palm. Cyp.*
nia corporis, peritia linguarum & *Leovic. de*
modestia, inter Cæsares conspicuus, *conjunct.*
cum quinquennium integrum se- 1519.
creto Sarcophagum suum circum- *Georg.*
tulisset, Welsæ in Austria pridie Id. *Sauromanus. Orat.*
Ianuarii pie vitam finiit, natus an- *in Max.*
nos LIX, præcedente in sidere Ge- *Petrus*
minorum solis deliquio. *Parvus in*
Ioh. David
Chytr. l. 4.
chr.

Decumbens, passionum Domini
Iesu historiam identidem relegi
mandavit, & sub illa verba, quibus
tradidisse spiritum narratur serva-
tor, suum & ipse spiritum dimisit.
Singularis id pietatis habuit ac mo-
destiæ, ut neminem sacerdotem cir-
ca se stare sineret, sed posita sella as-
sidere semper juberet.

Arctoo in orbe Danis, Suecis,
Norvegis, late imperitabat illis
temporibus Iohannes, filius Chri-
stiani: cui cum Steno Sturus, gu-
bernator Suecorum popularis, per-
tinacius adversaretur, decreto Sena-
torum motus officio, & à Danis
victus, necessitati cessit, impetrata-
que

que delictorum venia, patefecit Iohanni Stockholmum, ubi corona
1497. Suecica solemniter insigniretur: Biennio post conjux ejus Christina, Ernesto Saxone prognata, Suecorum regina; filiusque ejus Christianus II, qui & Christiernus, rex pronunciatur, anno salutis millesimo unde quingentesimo.

1500. Sed qui secutus est annus, ut sunt res mortalium, felicitatem regis Iohannis atræ calamitatis nube obfuscavit. Dithmarsos, gentem extrema Nordalbingiæ, intra Albis & Eidori ostia, tenentem, Fridericus Imper. Holsatis subjecerat: Populus id imperium detrectabat. Iohannes igitur Rex, & Fridericus ejus frater evocant peditum phalangem, quæ magna Guardia dicebatur, ipso tum nomine terribilem, quod vastatores terrarum invicti haberentur, eorumque robur in Belgio, Frisia, Hadelia, nuper etiam in Succia enituisset. Tendebat etiam in Dithmarsiam solito alacrior miles Danus & Holsatus, facile ratus, sparsam per pagos, & longa pace opulentam Dithmarsam gentem debellare. Meldorpium capitur, jugulantur incolæ: Heidam itur, alteram provinciæ Metropolin. Sed quia cœlo hyberno dies humectus & decolor vel contiguum eripiebat adspectum, Dithmarsi juvante locorum gnaritate, obsepta vallis via, prope Hemmingstedam pagum, adorti legiones regias, in prælium nec opinantes cogunt. Regii imprudenti consilio à tergo curribus annonariis impediti, cum nec perrumpere urgentes à fronte hostes, nec reverti Meldorpium propter currus possent, interclusi à latere utroque fossis altissimis, miseranda strage cæduntur. Flos ipse Danicæ Holsatæque nobilitatis periit, infinito suorum gemitu, quem auxit Dithmarsorum intemperies, qui in ipsa cadavera sæviebant. Itaque splendidissimi bellatores in luto sub sole computruere, *conspicuum argumentum, quam perniciosa militantibus res sit, nimium hostem contemnere.*

Alb. Crant. Saxon. l. 13. c. 25. 24. Chr. Holsat. & part. 4. Hist. regum Daniæ Erpoldi Lindenb.

Rex qui cladem effugerat, consolatus suos, cum ulcisci tot virorum mortem statuisset, tandem exorari se pacem passus est. Adversam enim ejus fortunam, Sueci in occasionem novæ rebellionis traxere. Dissidebant ibi Iacobus præsul Vpsaliensis, & Steno Sturus: utrique sua factio adhærescebat. Iacobus Danis, Steno Suecis plerisque nitebatur. Persuasum regi, tum Sueciam disponenti, Stenonem in caput ejus conspirasse: nec defensione Stenonis tam deleta suspicio, quam aucta, in manifestam exarsit alienationem. Ipsa comitatus 1501. regii vilitas animos insolenti viro addebat. Timens autem sibi à majori assultu communicat cum suis consilia, ait regem pactis conventis haud stare, extraneis præfecturas & imperia committere: teneri eos patriam à violentia tueri Danorum. Nec mora; Regi fidem obedientiamque renunciant. Rex haud satis fisus Suecis, reginam quidem Stockholmi relinquit cum mille præsidiariis: ipse in Daniam festinat, exercitum domando Stenoni adducturus. Sed cum per hyemis rigorem tardius classem expediret, Steno arces exteris creditas subigit: Stockholmum proditione occupat, arcem octo mensibus circumsessam fame expugnat. Regina liberam cum suis abitionem pacta, ut detineri se vidit, Wadstenum intrat cœnobium, necessitatem in religionem vertit. Filia ejus unica Elisabeta, Ioachimo interea

Petrus Parvus Hist. Ioan.

terea Brandeburgico Electori nupsit, Ioachimi soror fratri regis Friderico. Illis in nuptiis torquati tantum principes auratique equites: nobili domo orti annulis insignes apparuere. At Steno diversurus in Norvegos belli molem, totum regnum, autore Herloso Hudefato, in seditionem agit: Bahusam tantum Otto Rudus Danis defendit, qui & Olsburgum arcem, per temulentiam suam oppressis Suecis, eripuit. Mittitur in Norvegiam Christiernus regis filius, qui victo acie Herlovo, multos cum eo nobiles affecit suppliciis, domitosque Norvegos, mascule & severe ad officium reduxit, maxima avitae libertatis parte diminutos. Ex eo magis haeredes se Norvegiae Danorum reges gessere. Christiernus, cum per decennium ei regno praeesset, apud Bergenses virginis cujusdam Batavae pulchritudine captus, adolescentiae famam impuris maculare amoribus coepit. divica erat puellae nomen, matri Sibritta, quae & infandarum credita artium magistra fuit.

Chytr. l. 4. chr.

Apud Danos Iohannes rex, justa in Suecos indignatione fremens, hortatur Lubecenses, ne arma vel commeatum in Sueciam importent: Sin faciant, pro hostibus fore. Cum autem nihil minus illi, quam gratificari regi suopte incommodo vellent, spoliati aliquot navibus, bellum sumunt; quod mox multa utrinque clade gestum. Concordiam resarsit Raimundus, Alexandri VI, legatus, sui causa lucri Lubecae agens, qui & à Suecis impetravit, non una calamitate fractis, ut reginam dimitterent, deque tota lite Stralesundam se missuros, qui transigerent, pollicerentur. Verum post-
1503. quam Steno, deducta ad Daniae fines regina, subito interiisset, suffectus ei Suanto Nicolai, neminem è suis misit Calmarniam & Bornholmum obsedit frustra. Paulo post & Bogislaus X Pomeranus, Stralesundam ipsam, tractandae paci delectam, quod jurisdictioni se ducali subduceret armis adegit fidelitatem jurare. Tracto igitur diutius bello, Sueci denuo compositionem quaerunt; locum, tempus condicunt. Cumque iterum datae fidei immemores, ludificari velle regem viderentur, citati ab iis, qui convenerant Colmarniae, infamiae & laesae majestatis damnantur: sententiam Maximilianus Imp. confirmat. Diploma proscriptionis Lubecae & alibi affixum. 1505.

Eam tunc urbem, insolentis ineptiae quorundam civium difficili bello implicarunt. Detinuerant illi duos rusticos Irmengardis Buchvvaldiae, matronae nobilis, quod per temulentiam convicia jactassent. Tertius id queritur, tumultum movet, nobiles Megapolitani confluunt. Conclamatum & ad arma Lubecae, missi villas cremare incipiunt. Id principes sui despectum interpretari, serio inferunt bellum Lubecanis, qui ob id opus sibi gratia regis rati, eam exambiunt, Suecosque desertos inducias requirere à Danis cogunt. At dirempta post biennium inter Lubecensos & Megapolitanos lite, ad ingenium mercatores redeunt, Suecos iterum armis & commeatu juvant; excubitoribus regiis ut in naves eorum involent, praebita occasione, de vi conqueruntur, faedus cum Suecis renovant. Sic malè sarta gratia rescinditur turpius. Rex depraedando pagos Lubecensium, concessaque quibuslibet piratica, Suecos quidem ad eam inopiam redegit, ut tribu

Chytr. l. 4. Sax.

Petrus Parvus Hist. Iohan.

buto se ei obstringerent, quoad vel ipsum, vel filium in solio relocarent: At Lubecenses reliquarum civitatum, Hamburgi, inquam, Stralesundæ, Vismariæ, Rostochii & Lunæburgi implorare subsidium compulit. Hamburgenses, autore Langebecio Cos. causas sibi bellandi cum Danis esse negarunt: eoque consilio, quum soli tuto utroque Oceano uterentur, rem suam luculenter fecere. Reliquæ urbes fœderatæ Succis, ut resilirent illi à pactis, effecere. Prætexebatur paucorum arbitriis promissa regi obsequia, totum regnum non obstringi. Hæc sueta illis elabendi rima. Fœderati Langelandiam, inde Mœnum, insulas Danorum, mox iterum Langelandiam invadunt. Modicum grassati rapinis atque incendiis, virtute insulanorum repelluntur, & Travemundam revolant queruli. Mox & Aco Iansonius, Suecorum dux asperrimus, occiditur in Hallandia à Tychone Krabbio cum copiis. Sueci fortunam maris tentandam cum Lubecensibus decernunt. Vruntur ab iis Bornholmiæ & Blekingiæ littora, Calmarniam obsidentes suos commeatu juvant,

Thract. Chron. Hamb. part. 4,

11, Lalandiæ pleraque diripiunt. Vicissim Dani armata classe spoliant Lubecensem portum, è Wismariensi abducunt naves xv, ditiones Sundensium & Rostochiensium maritimas evastant. At Sueci interim Calmarniam & Bornholmum castra expugnant, quæ hactenus ut claves Succiæ in Danorum fuerant manu. Sequuntur pugnæ navales. Vna ad Bornholmum acerrima, qua civitatum quinque naves laceratæ: reliquæ elapsæ noctu, cum Belgicas reperissent CCL, è Livonia redeuntes, sed in quibus quatuor tantum instructæ machinis essent, disjecere universas, captis earum non paucis. Id edoctus Iohannes Holgersonus, regiæ classis præfectus, insequitur classiarios civitatum, plerasque Belgarum naves possessoribus recuperat. Dani, contra quam fieri decennali bello solet, locupletati prædis, abundantiam; Lubecenses ex impedita negotiatione, inopiam persensere. Ideo per consules suos, promisso regi in Succos ni imperata 1512. facerent, auxilio, pacem & priscam immunitatem recuperarunt. Sueci fida hac ope destituti, & exstincto Suantone, filio jam ejus obnoxii, paciscuntur inducias; intra annum vertentem aut recepturos se regem filiumve ejus, aut perpetuum XIII millium Marcarum Holmensium vectigal pensuros, spondent. Sed sequenti anno prolapsus in aquam rex, corruente equo, contraxit è rigore febrim, ex eaque decessit Alburgi, anno regni XXXII, frugalis, benignus, fortis; ut rudis literarum, ita earundem fautor, qui Academiam Hafniensem inprimis auxerit.

Succedit Christianus II, sævus ingenio, & præter Danorum regum indolem, simulator, infestus nobilitati, veneri addictior: cæteroquin prudens, magnanimus, bellator strenuus, plebi blandus & exteris. Ei Elisabetha Maximiliani neptis, Caroli V. soror quindecennis nupsit. Cum necessariam sibi judicaret vicinorum principum amicitiam, præter alios sanguine aut affinitatibus devinctos, Anglos etiam & Russos fœdere sibi adjunxit. Hollandorum amans industriæ, accipit è Waterlandia, qui Amaccam, confinem Hafniæ insulam, incolerent: quorum adeo probavit diligentiam, ut Helsingoram, ad Hellespontũ Danicum sitam

1513. Arnold. Wits. in Christian. 2. Chron. Holsat. parte 4

urbem, Batavis tradere statueret: id quod indigenarum impedivit constantia, patrio solo cedere nolentiũ. Permultis tamen exteris, per hujus favorem regis, patefacta Dania, à quibus hodienum habitatur.

Cum navem quandam Stenonis Sturæi, qui post patrem Suantonem sumserat Sueciæ gubernacula, è portu Lubecensi abstulisset, gavisi Sueci, ansam sibi rumpendi inducias datam, nihil eorum, quæ Ioha. promiserant, præstitere, quantumvis repetentibus res Lubecensibus esset satisfactum. Tubam inflarunt Steno, & Gustavus Trollius, præsul Vpsaliensis, inimici inter se, quod Steno procurationem regni Erico Trollio, patruo Præsulis, delatam suffragio procerum, subnixus populari affluxu, præripuisset. Itaque Gustavus multa pro Danis in Suecia moliri ferebatur. Auctus in tantum rumor, ut Ericus Trollius caperetur, Præsul metu Stenonis arcem Steccanam communiret. Addebatque Suecis animos, quod jam Christiernus male audiret apud suos, ob impurum Divicæ concubinatum. De quo reprehensus Rex ab Anna Mænstrupia, aulæ magistra, indigne adeo tulerat, ut accusatam iniquitatis in rusticos matronam, regno ejiceret. Cumque deinde repente exstinctam comperisset Divicam, percunctatus Torbernum Oxium, arcis Hafniensis præfectum, apud quem illa paulo ante mortem cœnasset, ediceret ingenuè, verane esset fama de consuetudine Torberni cum defuncta: Illo parum circumspecte fatente, se quondam ejus amorem ambiisse, stupri viro & veneni actionem intenderat, capitisque eum tandem affecerat supplicio, ingenti cum fremitu nobilitatis, ægerrime ferentis, quod absolutus à senatoribus reus, quasi per rusticos damnatus periisset. Ex eo Sibrittam rex, aliosque plebejos tanti fecit, ut ab interioribus eos consiliis haberet, spreta patrum autoritate. Creditum vulgo, excantasse anum regis animum. Sic sine publico concilio exambita Leonis Papæ execratio, qua Steno & complices ejus Sueci feriebantur. Missus & in Sueciam miles subsidiarius, Gustavum obsidione excempturus, sed à Stenone profligatus. Gustavus coactus se dedere, autoritate & officio excidit. Rex eo irritatior, obsidet Stockholmum: cumque vi parum 1517. proficeret, in dolum versus, simulat colloquium velle, si obsides sibi dentur. Datos sex è prima nobilitate pro captivis avehit in Daniam, interque eos Gustavum Erici filium, qui postea regnavit. Ille enim impetrata 1518. ab Erico Bannero, cui erat traditus, venandi facultate, qua fide abductus è Suecia fuerat, eadem, mutato habitu, per Lubecenses in patriam rediit. Totas eruditorum cohortes isthæc ætas protulit, Deo res humanas benignius respiciente. E multis paucos, sed insigniores notasse sufficiat. Ambrosius Calepinus, Bergomensis Episcopus lexicon latinũ edidit. Gabriel Biel Tubingæ claruit argutiis Scholasticis. Iacobus Faber Stapulensis, Iodocus Chichtoveus, atque illis major Martinus Lutherus, sacra eruditione floruerunt. Ludovicus Vives, Desiderius Erasmus Roterodamus, Guilelmus Budæus, Philippus Beroaldus, Beatus Rhenanus, Alexander ab Alexandro, Vlricus Huttenus nobilis, Thomas Linacer Anglus, & alii jam in historia laudati, bonas literas egregie illustrarunt. Iohannes Cuspinianus. I. Nauclerus. Bil. Pirckheimerus, Iohannes Aventinus,

Achil. Gaß. in Epit. Chron. Fr. Iren. Exeg. Germ. lib. 1.

tinus, Robertus Gaguinus, Albertus Crantzius, Pandulphus Collenutius, historias contexuere. Santes Pagninus sacrum codicem ex Hebræo ritè Latinum fecit. Franc. Ximenius Compluti Heb. Græcè ac Latine Biblia. S. excudi curavit.

A. M. 4580. Christ. 1519.

CAROLUS V. ROMANORUM Imp.

SOLIMANNUS Turcarum Sultanus.

Simon Schard. Tom. 2. rerum Germ. Contin. Palm. Guidel. Zenoc. lib. 5. de Rep. & vita Caroli V. Franc. Guicc. l. 13 hist Italicæ

PHilippo natus Carolus, à patre Belgii, à matre Hispaniæ & magnæ Italiæ partis, à Maximiliano avo amplissimi in Germania patrimonii hæres, postremo etiam imperii potitus admodum juvenis, totam Europam spe & fatali potentia complecti videbatur. Tot nationum princeps, ex Germanis oriundus, in Belgio natus educatusque, in Hispania, quantum per bella Germanica & Gallica licuit, versatus maxime, tandem deposito imperio, abdicatisque à se regnis, ultro privatus decessit, raro & memorabili ad posteros exemplo. Cæsareum apicem cipræ cipue Friderici Saxonis septem viri suffragium peperit; qui à Treviro & Brandenburgico, regi Franco studentibus, lectus, abnuit honorem, suaque sententia Caroli, ut Germani, partes confirmavit.

Tumultuum, factionum, bellorum sub eo satis fuit; à Turcicis partibus Solimanno, Selimi filio, pari cum Cæsare potentia rem Mahometicam propagante; Francisco Gallorum rege subinde Mediolanensem repetente provinciam: Germania dissidiis de religione exardescente; Anglia pontificum excutiente jugum, Dania totoque orbe Boreali, per admirandos bellorum euripos, novam regim; nis faciem induente: quorum motuum omnium præcipua pars Romanorum Maximi Pontifices fuere.

Principio, cum cautum lege Pontificia esset, ne rex Neapolitanus Cæsar posset creari, Carolus veniam ejus legis VII aureorum millibus à Leone redemit: eodemque die, quo Francof. renunciabatur Cæsar, Henricus Lunæburgicus & Hildesiensis præsul Iohannes cum Erico & Henrico Brunsvigiis, prope Soltaviam prælio congressi, quatuor bellatorum millia prostravere. Capti Ericus & Wilhelmus Henrici F. virique nobiles cxx. Causæ ferebantur, præter simultates, quod alteri alterorum rebelles subditos foverent, ditionesque Ecclesiasticas vellicarent. Creditum autem publice, ab Henrico Luneburgico, Caroli Geldri genero, libentius susceptum bellum, quod Gallorum partibus addictior, Caroli electionem vellet remorari. Verum id Friderici Saxonis septemviri (qui sapientis elogio posteritati commendatus, imperii tum vicarius erat) interventu paulisper sedatum, quumque Hildesiensis Caroli edictis non pareret, acrius fumtum, ditionibus cum plerisque excussit. Nec periculosius, sed majoris molis certamen suscitaverat Hulricus Wirtembergicus eodem tempore; qui exortam plebis ob tributa imposita seditionem, severius ultus, cum arma in Reutlingenses vertisset, totum Sueviæ fœderatæ corpus in se irritavit. Pulsus omnibus iis, quæ cis Rhenum possidebat, xv annis exulavit Montepelicardi. Ducatus ejus Austriacis cessit. Cumque Ferdinando, in dividenda hæreditate, ditiones Austriacorum Germanicæ obvenissent, Vlricus armis impar, deprecatoribus

David Chytr. l. 6. chr. Thuan. lib. 1. Histor. Fabric. Orig. Sax. lib. 7.

bus commisit causam, donec exolescente fœdere Suevico, & in belli Turcici apparatibus occupato Ferdinando, ab Philippo Hesso, & Bajoariis fratribus, prospera ad Lausanum pugna, in patrimonium avitum est restitutus. Ferdinando ut placatiora uteretur, in clientelam se suosque domus Austriacæ tradidit.

David Chytr. l.6. chr 1519. Arnold. Hutt. in Christ 2. A.1520. D. Chyt. Chron. Sax lib.6. Holst. p.4. Chron. Hamb. Tarac.

Anno quo imperium cœpit Caroli, cœpit & nummus uncialis, quem à valle Ioachimica, ubi cudebatur, Talerum nostri appellant. At annum vicesimum coronatione Caroli insignem, insigniorem fecit Suecorum calamitas, & Pontificis Leonis exsecratio, qua ipse in Lutherum, Lutherus vicissim in ipsum fulminavit. Suecorum sane principes internecioni dedit Christierni regis furor, diris pontificiis armatus: At Lutherum Pontificis ira erexit.

Christiernus, conscripto è Danis Holsatisque suis exercitu, cum Gallis eum, Scotis, Anglis, Alemannisque roborasset, Ottonē Krumpium præmiserat in Westrogotthorum terras, ubi commissa in stagno congelato pugna, ictu tormenti in femore vulneratus Steno, paulo post obiit, sublatoque duce, numerosus Suecorum exercitus facile est dissipatus. Itaque Christiernus à pleraque nobilitate evocatus, reliquos partim vi, partim blanditiis subigit, deditaque Stockholmia, corona regali exornatur. Sed præmetuens gentis dudum sibi infestæ mutabilitatem, flagransque odio in illos, qui fomitem hucusque incendiis subdidissent, subornat Gustavum Trollium, regni Archiepiscopum, qui de injuriis sibi illatis publice conqueratur. Ea occasione arrepta, damnat capitis, quicunque præsuli vim fecissent, populoque adstante & trepidante, nonaginta quatuor è primoribus Suecorum, in his duos Episcopos, obtruncari jubet, relictis ante prætorium ad horrorem per triduum cadaveribus. Stenonis ipsius corpus, dudum terræ mandatum, novi tyranni jussu effoditur, & cum reliquis, ut papali itidem fulmine ictis, crematur. Viduæ denique & filii interfectorum bonis spoliantur. Executorem se Pontificii anathematis, ut obedientem Ecclesiæ filium deceret, hoc facto professus, cum multa sæve in alios quoque passim perpetrasset, præter fidem, contra jusjurandum, quo impunitatem antea omnibus promiserat, relicto post se nominis fœtore gravissimo, in Daniam rediit. Gustavus, Erici Iohannis cum cæteris trucidati Filius, miris modis evasit pericula, atque ad Dalekarlos metallarios delatus, oppressam tristi servitute Sueciam paulatim ad resumendam libertatem excitavit, conatu non minus generoso quam felici.

Iac. Ziegler. de atrent. Christ.

Cœterum M. Lutherus, quum hactenus Papæ autoritatem nequaquam violare voluisset, arbitratus, ipso inscio, quæstores indulgentiarios abuti sacra potestate, postquam se anathemate ab eo plecti, librosque suos exuri intellexit, tanto est zelo inflammatus, ut Leonem prædicaret esse Antichristum, ac diploma ejus jusque ipsum Pontificium projiceret in flammas, addens illud Samsonis heroicum: *Quemadmodum fecerunt mihi, ita feci eis.*

Ium. Slei. l.2. Iuu. Math. & tro Lu. Hom.: Luth. Tom 1. Ienens. Lat.

Carolus vero Cæsar, primis comitiis, quæ anno sequenti Vormatiæ habuit, ut Leonis gratiam aucuparetur, Lutherum accitum, intrepideque professum veritatem proscripsit. Cujus capiti metuens Fridericus elector, Wartbergam abductum

Iud. 15.

dictum curavit custodiri, donec turbulenta Andreæ Carolstadii Iconoclastæ commotus reformatione, sponte sua Vitebergam reverteretur.

Thuan. l. 1. Chytr. l. 6. chr. Balæus lib. 7. Guic. l. 14. Bell. Comm. l. 2. At Pontifex, inito cum Carolo fœdere de Gallis, Insubria atque adeo tota Italia expellendis, omnia consilia ad bellum vertit. Mediolanum facile captu fuit, fœderatis Helvetiis, qui jam à Cæsare sollicitati fuerant, ob non persoluta à Lautreco stipendia, à Gallorum castris discedentibus. Mediolanum Francisco Sfortiæ Maximiliani fratri, uti convenerat, à Cæsare attributum, Parma & Placentia Pontifici. Leo incredibili hinc gaudio perfusus, cum majora quæque indies moliturus videretur, subita morte, veneno, ut putatur, à cubiculario dato obriguit. De quo Sannazarius.

Sacra sub extrema, si forte requiritis, hora,
Cur Leo non poterat sumere; Vendiderat.

Onuph. in Adr. VI. Petrus Polanus lib. 1. Hist. Conc. Trid. Sigism. ab Herberst. in Comm. Mosc. Annal. Turc. Ioc. Fontani de bello Rhodio libri tres. Suffectus propitia Cæsaris fortuna Hadrianus vltrajectinus, præceptor quondam ejus, Hispaniæ tunc rector, ab infima sorte ad supremam industria & eruditione evolavit. Questus ab Italis se prodi, Belgis tantum hominibus, quos præclara fide esse, ajebat, se credidit. Solimannum cupiens debellare, frustra fuit. Is, quod Hungari legatum ejus in carcerem misissent, Sabbariam, Albamque Græcam expugnarat, jamque Rhodum gravissima obsidione tertium mensem infestabat. Naves ab Adriano instructas cum detinerent venti, Rhodii pacti incolumitatem vitæ rerumque, deditionem Turcis fecere, ipso Christi natali MDXXII, quo die & Saxum ingens prodigiose decidens, Pontificem pene oppressit. Hic ut scandalis aliquomodo mederetur, cœpit officia venalia abolere, empta quibusdam adimere, fœneratores & aversæ Veneri deditos castigare, ingenti delinquentium offensa. Cognatis suis nihil more antecessorum tribuit, *negans Sionem in sanguinibus ædificandam.*

Atroci pestilentia Romam vastante, ipse nec pavidus multum, nec anxie pharmacis armatus, in urbe permansit, mirifice eo officio incolis gratificatus. Antonium Præsulem Florentinum, & Bennonem Misnensem in sanctos retulit, Luthero ejusmodi consecrationes, ut errorum plenas, insectante. Hunc ut supprimeret, concilium omnibus deposcentibus, quo tantæ de sacris rebus lites deciderentur, promisit; haud inficiatus, multa in Ecclesiam irrepsisse vitia per desidiam decessorum aut malitiam, quæ censura acriori indigerent. Verum ipse rebus peragendis lentior timidiorque visus, adeo ut Hieronymus Balbus, Ferdinandi legatus, palam auderet dicere, corrumpere Hadrianum cunctando rem Christianam; ut quondam cunctando restituerit Romanam Qu. Fabius. Fœdere tamen junxit Carolum Cæsarem, Henricum Anglum, Ludovicum Hungarum, & minores aliquot Italiæ principes, exclusis Gallis, à quibus & Veneti descivere, Papæ observantia. At interim Hadrianus seu veneno, seu curis confectus, altero Pontificatus anno moritur, expertus, ne licere quidem Pontifici, cum velit, benefacere, iterque ejus undique sentibus conseptum. Proinde sepulcro ejus inscriptum, Hadrianus VI hic situs est, *qui nihil sibi infelicius in vita, quam quod imperaret, duxit.* Eo sedente, inquisitor Hochstratus

Luth. Tom. 2. Ienensi Lat. 2. Germ.

tus flamma cœpit in Lutheri asseclas sævire, cremavitque Bruxellis Henricum & Iohannem Monachos. Lutherus Constantiam eorum cantico celebravit: respondit que mascule Angliæ regi, qui calamum in se strinxisset, defensoris Ecclesiæ titulum à Leone Pontifice eblanditus.

Huit & Thuanus è Cornelio Sceppero. Chytr. lib. 7. Chron. Scepp. in resp. Christ. II. ad accus. Lubec.

Movit & Huld. Zvvinglius, Tigurinus Canonicus, certamen Romanensibus, ac disputando effecit, ut Senatus Tigurinæ Civitatis è sacris scripturis docendum esse populum, sepositis hominum traditionibus, decerneret.

Majores motus Daniam & Septentrionem à Romanæ sedis cultu avertere. In Suecia, quam exercuerat tyrannidem Christiernus, eam Pontifex Leo, misso Iohanne de Potentia Cardinali, justam pronuntiarat. Sed nihil ob id melius Rex apud suos audiebat. Gustavum adversa ejus sævitiæ fama armaverat in regios, qui collectis undecunque profugis, brevi justum exercitum effecit, arces aliquot deditione, alias vi cepit, neque armis profecit magis quam contemptu sui, ut quem regii facillime se superaturos somniarent. Id quod contra accidit, Gustavo advigilante, ut victis rediret aliquando virtus in præcordia popularibus.
1521. Primum à Dalekarlis, inde apud oppidum Westeras, à plerisque Suecorum ordinibus Gubernator lectus, Stockholmiam obsidione cingit. Christiernus interim profectus ad Cæsarem, diploma adfert, quo Fridericus Holsatus jubebatur, clientelæ se Danorum regum, nomine Cæsarum, adstringere, feudumque Holsaticum de eorum suscipere manu.

Huit. in Christ. II.

Iamque se ipso elatior rex, interdicebat suis omnem cum Vandalicis civitatibus negotiationem, præcipiens venalia quæqua in oppida Danica convehi. Suecorum præfectis imperabat, ut rebelles quoscunque neci darent: per Severinum à Nortby importato Holmiensibus commeatu, solvebat obsidionem, nihilque moderati spirans, Lubecanos simul & Holsatos alienissimo tempore offenderat. Quare cum Lubecensium classe adjuvaretur Gustavus, Stockholmiam pariter Calmarniamque obsidet.

Civitatum Vandalicarum classiarii, armatis triginta navibus, Helsingoram, profugientibus incolis, exurunt; aliis locis repulsi mascule. Sialandia nequicquam tentata, Borpingholmum occupant. Interim pressi obsidio Stockholmienses emittunt ad regem, qui rerum ei difficultatem exponant. Sed hi Abrahamsburgi nocturnis suppliciis enecti, auxere regis infamiam, qui nuper etiam promptum crudelitatis suæ promotorem Theodoricum Slagheccium, quem Lundanum fecerat Archiepiscopum, variis oneratum criminibus incenderat.

Eodemque tempore novarum factus legum auctor, curias, judicia, & consuetudines Danorum habebat in animo immutare, & ad Belgarum Teutonumque ritus componere: inprimis vero perpetuum ob omni ordine tributum fisco pacisci.

Sed pertæsi insolentioris dominatus Cimbri, quum Kalindburgum citati hyemem prætexuissent, jamque advolante in Iutiam Christierno, Wiburgensia formidarent comitia, quibus vim facturus repugnantibus dicebatur, maximi rem periculi audent, seque ejus imperio deinceps nequaquam parituros, datis ad eum literis aperte protestantur. Eas Magnus Munchius, Prætor Iutiæ.

tiæ, oblitis de industria chirothecis indiderat, discedensque à convivio reliquerat regi inspiciendas. Ipse arrepto navigio in Holsatiam contendit, Fridericum regis patruum regno initiaturus, quod ille extemplo, partim odio in nepotem, partim metu exitialium Daniæ ac suæ stirpi consiliorum, suscepit. Christiernus, cum nullis conditionibus placare Cimbros posset, Fiones, Sialandos & Scanos, denuo in sua verba adigit, remque omnem celeriter ad fratrem reginæ Carolum V, & Ioachimum Brandenburgicum sororium, & Fridericus Saxonem avunculum, VII viros perscribit. Hafniam Sialandiæ, Malmogiamque Scanorum metropoles, munit præsidio. Mox autem præveritus civitatum classiarios, ne mari incubantes periculum abeunti crearent, statuit matura sibi suisque consulere fuga, contractaque XVIII navium classe, ad Belgas enavigavit. Insulani cum se desertos contemplarentur, urgente armis Friderico, in ejus partes transiere. Hafnia majus negotium fuit: quæ dum obsidetur, rex profugus scribit militem, quem per Holsatiam traducere in Danos conabatur. At Fridericus LXXX Holsatorum millia armat, cum quibus priusquam conserent manus Teutones, de stipendio sibi caveri poscunt, eoque non impetrato, per Marchiam dilabuntur. Nonis Ianuariis Hafnia & Malmogia, post octo mensium obsidionem, deditionem fecere, quum jam Calmarniæ & Stockholmiæ potitus Gustavus, Suecorumque rex esset renunciatus. Nam simul percrebuit, Christiernum Aprili mense, anno vicesimo tertio ejus seculi, Dania cessisse, statim Calmarnia Majo, Stockholmia Iulio sequente, in potestatem Suecorum rediere, eaque ratione avitum fœdus de trium regnorum Borealium conjunctione exspiravit. Novi reges, Fridericus & Gustavus, quod Vandalicarum civitatum ope perutili fulcirentur, cum illis atque inter se fœdus percussere Malmogiæ, eoque ad mutua se subsidia adversus Christiernum devinxere. Eorundem postea autoritate subnixi præcones puriores Evangelii, per Daniam Sueciamque, & reliquum septentrionem, Papismi errores denudarunt. Prior Gustavus convictos neglecti officii Episcopos, redegit in ordinem, jussitque contentos honesto stipendio sacra curare, civilis autem bellicæque rei administrationem domui regiæ permittere, ni facerent, se regno abiturum. Fridericus rex protexit sane Episcopos, sed Evangelii prædicationem per Daniam, Norvegiam & Holsatiam, fideliter adjuvit.

Cornel. Scepp. in resp. Christ. II.

Ioan. Petri. parte 4. Chron. Holsat. Chron. Hamb. Tract. 1524.

Cytr. lib. 2 Chr.

1526.

Per hæc Carolus Cæsar Gallicano implicitus bello, omissa Dania, quomodo Franciscum regem debellaret, consultabat. Ille enim motuum Hispaniensium occasione, totum Navarræ regnum receperat, maximasque in Italiam miserat copias, Mediolanum subacturas. Idoneum belli instrumentum visus Carolus Borbonius, qui indignatus litem sibi à rege Franco de hæreditate intendi, instructu matris, cui nihil non Franciscus indulgeret, Galliam Cæsari Angloque tradere nitebatur. Cæsar, profligatis ex Italia per Marchionem Piscarium Gallis, Borbonium in Provinciam ablegavit, qui captis Aquis Sextiis, & tentata nequicquam Massylia, contendit ad Italos. Franciscus rex eum consecutus, Mediolanum, deserente id

Fr. Guic. lib. 15.

1525. M Bell. lib. 2. Onuph. in Clem. VII. Timan. lib. 1.

Sfor-

Sfortia occupat. At cum in Papiæ obsidione securius, quam decebat, ageret, & ex consilio Clementis VII (is Iuliani Medicis è concubina natus, Adriano nuper successerat) exercitum separasset, sanguinolento prælio, suo equique vulnere retardatus capitur, ingenti totius Galliæ detrimento.

Fr.Gui. lib.16, Attamen ut *solent afflictæ res præpotentum allicere ad misericordiam, dum quisque in iis efficacius suæ conditionis admonetur*, Clemens, aliique principes, acrius exinde dispicere, qua via gliscentem Cæsaris in Italia potentiam labefactent. Dolebat & Pontifici ereptum Regium Lepidi, Parmensisque agri deprædatio. Igitur consilia ineuntur cum Gallis Venetisque occulta, ut Sfortia jam Cæsari suspectus, in avitam ditionem restituatur. Cæsar minuendæ Guic l 17. Bellaj.l.3. invidiæ ergo dimittit Franciscum, sed duris conditionibus. Juribus enim regni Neapolitani ac Mediolanensis ducatus renunciabat, reddebat Burgundiam, filios obsides dabat. Sed liber factus, negat promissionibus se teneri, quas Cęsar ultima carceris necessitate expressisset; atq; ita cum Clemente & Venetis fœdus pro Italica libertate sancit. Cæsar vicissim nominis Pontificii autoritatem per omnem Hispaniam abolet, exemplo ad posteros memorabili, posse Ecclesiasticam disciplinam, soluto Papismo, conservari. Feliciter interim in Insubribus præliantur Guic.l.18. Histor. Italia Polyd. Virg.l.27. duces ejus, arcem Mediolani capiunt. Mox Columnii proceres invadunt Romam, Clementem ab insigni avaritia omnibus exosum, in Mausoleo Adriani obsident, palatium Vaticanum diripiunt. Nec multo post, cum interpositum fœdus Pontifex fœdius abrupisset, incensis quoque per vindictam XIV Columniorum oppidis, totis viribus Romam itur, duce Borbonio, qui se Germanici Fronsbergii legionibus conjunxerat.

Anno salutis humanæ MDXXVII, 1527. capitur impetu Roma, vastatur cæde & rapinis, nemo servatur, nisi qui vitam & libertatem universa re familiari redemisset. Templa ferè omnia, multis necatis aut excruciatis sacerdotibus, direpta. Pontifex fame subactus, deditionem ea conditione fecit, ut quæcunque Cæsar imperasset, faceret. Conflavitque omnia templorum ornamenta, pileos ad hastam proposuit Cardinalitios, obsides militibus nummatissimos quosque, Cæsari V. Cardinalis dedit, ut imperiosam turbam ex urbe, quam decem menses tenuerant, amoveret. Ita Cæsari de ambigua Clementis fide, ita piorum hominum manibus Romanensium sanguine litatum. Interea Florentini, ejectis Mediceis, se in libertatem vindicant. Vicissim Genua in potestatem redigitur Gallorum, multisque in Cisalpina urbibus captis à Lautreco, qui auctore Anglo, jam Gallis fœderato, ad id bellum destinatus fuerat, de consilio Pontificis clanculum elapsi, in regnum Neapolitanum exercitus ducitur. Arausienses Prorex Nea- Guic.l.19. Chytr. lib.9. poli inclusus, magna constantia obsidionem sustinuit. Hugo Moncata, prorex Siciliæ, à Philippino Auria navali prælio victus occisusque, spem opimam potiundæ urbis dedit. Sed exercitum Gallorum vastante morbo, cum ad XX millia periissent, dispersæ reliquiæ, Lautrecus ipse animi mœrore exstinctus est. Nec in Liguria, aut Gallia Luth. Tom.3. Cisalpina, feliciores Pontificiæ partes

tes

Ienensi. Germ. Ioan. Sleid. lib. 4. 6. P. Eber. in Kal. 1525. Petrus Crinit. de bello rustic. Tom. 3. rerum Germ. Freh. p. 194. Hubert Thomas de seditione rustic.

tes erant. Andreas Auria, qui ab iis defecera, Genua & arce potitus, Savona Gallos expulit. Fr. Borbonius, fani Pauli Comes, ab Antonio Læva clade affectus, captusque. Tot icti infortuniis fœderati, ad pacem cum Cæsare faciundam spectarunt, de qua priusquam dicamus, Germania eique vicinus orbis, quas mutationes intersenserint, subinseremus. Primum Papismus in plerisque Germaniæ, Saxonum inprimis civitatibus, continuato casu ruit, quantumvis exorta lis inter Lutherum & Carolostadium (cui deinde etiam Zvvinglius & Oecolampadius accessere) de cœnæ Dominicæ aliisque Christianismi mysteriis, cursum Euangelii haud parum remoraretur, nec deessent persecutores sævi & potentes, qui fictis criminibus obrutos Lutheri sectatores raperent ad supplicia; inter quos Henricus Zuphaniensis Dithmarsorum, & Leonhardus Cæsar stulto Bavarorum zelo cremati, Adolfus Clarenbachius Coloniensium.

Teterrimam vero notam prædicationi Evangelii inussit rusticorum rabies, qui ejus prætextu omnia libera esse debere contendebant, arreptaque occasione à servitiis, queis indignius à plerisque magistratibus premebantur, confluebant in Suevia armati, nihil non vi expressuri à principibus. Lutherus eos revocare à seditione conatus, cum insanabiles comperisset; acri scripto damnavit eorum insaniam. Illi tremendo Dei judicio conglobati, pellunt nobiles, arces diruunt, resistentes quoscunque, rabidorum instar canum, laniant. Sed à Sueviæ fœderatæ duce Truxesio, cæsi sunt ad Vlmam, inde in Franconia & passim, ad L. millia; auctor lento igni affatus est. Cum ductu Thomæ Munzeri, concionatoris fanatici, æque Luthero & Pontificiis infesti, resumerent bellum, virtute præcipua Landgravii Philippi fusi, ac tandem omnino deleti sunt. Francisci etiam Siccingi adversus Trevirum Præsulem seditiosæ molitiones, eo interempto, conciderunt. Muntzerus captus cervice pœnas exsolvit.

At Luherus excitatior indies, edita N. T. & Psalmorum translatione Germanica, canticis etiam suavissimis præcipua complexus dogmata, ritus primitivæ Ecclesiæ conformiores ordinat, sacrum ut populari lingua fiat, præscribit, probantibus ejus pietatem, Iohanne Saxonum VII viro, qui fratri successerat Friderico, Georgio Brandenburgico, Ernesto & Francisco Luneburgicis, Philippo Landgravio, Wolf. Anhaldino, Philippo Pomerano, Vlrico Wirtenbergico, Alberto Mansfeldio. Ij anno undetrigesimo contra decreta Ratisponæ primum, dein Spiræ de religione facta, quod iis libertatem superiori conventu Spirensi permissam impediri dicerent, protestati sunt: unde *Protestantium* nomen ad omnes postea, qui eorum, quæ perperam in religionem invecta sunt, emendationem amplectebantur, atque ob id à Romana Ecclesia secessionem faciebant, dimanavit.

Sleid. lib. 6. Comm. Matt. de vita Luth. hom. 6. & 7. Tom. 4. Ienensi Germ.

1529.

Eodem anno Albertus, à Magistro ordinis Teutonici, Borussiæ dux creatus. Cum enim Borussiæ, ut finibus inclusæ Sarmatarum, clientelam Poloniæ reges sibi vendicarent, Germani contra eam, ut suo sanguine partam, ad se traherent, diu quidem armis certatum, postremo tamen fides Polonis data victoribus fuerat. Istam litem Ernestus Saxo,

Cytr. lib. 8. Thuan. lib. 1.

Vuuu ac post

ac post eum Albertus Brandenburgicus, variè renovarant. Ad ultimum desertus à Cæsare & Germanis, quorum de majestate & jure agebatur, Albertus, imminentem belli procellam in occasionem sibi privatim consulendi vertit. Qua mente, contracta cum Sigismundo rege, cui nuper etiam Masoviæ ducatus accesserat, pace, Prussiæ dux renunciatur, mutataque religione, voti vinculum solvit, ac Dorotheam, Friderici I. Danorum regis filiam, adsciscit matrimonio. Provinciam, quam usus fructus titulo tantum tenuerat, Polonus ei jure proprietatis ad hæredes transmittendā, concessit. Eodemque tempore Rhodii milites Melitem insulam tuendam accepere, & sudor Anglicus, novum genus morbi, plurimos mortales delevit.

D. Chlyt lib. 5. & Melch. Soiterus de bello Pannonico.

In Pannonia longe pejore loco res erant, regnante Ludovico adolescente, in quo omnia fuisse præcocia, recte dictum est. Præmature enim editus in lucem, exstincta in puerperio Anna matre, præmature patri Ladislao in regnis successor datus, anno ætatis decimo; præmature barbatus anno decimo quarto, nec non immature junctus uxori Mariæ quindecennis; postremo & mortem obiit præmaturam, vicesimo primo vitæ anno à Turcis occisus. Etenim Solimannus cum digladiantibus inter se Christianis, commune periculum negligi animadverteret, potentissimis instructus copiis in Hungariam descenderat. Hungaris Iohannes Zapolia, qui & Zepusiensis, auxilio veniebat. Sed ante ejus adventum conserta temere pugna, cæsus est cum exercitu Ludovicus: Victor Turca Budam, Pannonum regiam, aliaque oppida nullo labore cepit. Mox Zapolia prono magnatum favore exceptus, Albæ regali rex creatur, præterito Ferdinando, qui tum aliis nominibus, tum per conjugium sororis Ludovici, Hungariam Bohemiamque ad se pertinere contendebat. Ferdinandus è Bohemis susceptus, nec ullorum subnixus Pannonum obsequiis, Iohannem post infelicem Toccajensis prælii exitum, regno depulit, veterumque amicorum opes coëgit implorare. Qui ne quid inexpertum relinquant, Hungariam Solimanni clientelæ offerunt, modo ejus auxilio regni Iohannes potiatur. Eam gloriæ imperiique amplificandi occasionem nactus Turca, tertio in Pannoniam movet, restitutoque in regnum Zepusiensi, castra ad Viennam locat. Sed eam gnaviter defendente Philippo Palatino, postquam mensem integrum frustra eam oppugnasset, amissis LXXX millibus, vastatisque late agris, in Thraciam recessit.

Iohan. Ramus l. 1. de rebus Turc. Sleid. lib. 6. Chytr. lib. 9. Matt. Dress. Millen. sexto. Isag. Histor. P. Eberus in Kalend.

Antequam Turcis summam opponeret virtutum Carolus, fœdus cum eo percusserat Barcinone Pontifex, pactus inter alia, ut Margaritam, ab Cæsare cœlibe procreatam, duceret Alexander Medices, atque in avitum Florentiæ dominatum restitueretur. Deinde & Franciscus Cameraci, ac tandem Veneti, traditis, quæ in Samnitibus, Piceno & Apulia tenebant, oppidis, pacem cum eo certis conditionibus fecerant, inter quas & illa, ut Gallus, persolutis vicies centenis millibus aureorum, liberos obsides reciperet. Inde fugato Solimanno, profectus in Italiam Cæsar, Bononiæ magna pompa à Pontifice coronatur, stipulato & Lutheranorum exitium; qui tentata Marpurgi cum Zvvin-

P. Iov. lib. 27. 1530. Chytr. lib. 9. Saxon. Chr. & in Hist. August. Confess. Sleid. lib. 7.

Zvvinglio concordia, nec peracta, Augustanis mox in Comitiis confessionem exhibuerunt fidei, quæ recitata quidem publice, sed à Cæsare tum rejecta est. Iussi principes Lutheri partium omnia in integrum restituere, ni facerent, proscriptorum nomine censendos, cum interim confutationem suorum dogmatum describere, aut cum aliis communicare prohiberentur. Itaque Lutherus evulgato libro monet Germanos, ne impio pareant edicto, nec idola, libidines & iniquitates Pontificias propugnent. Sin inferant bellum, haud iniquam principum defensionem fore.

Luth. Tom. 5. Ienensi Germ.

1531. Cæsar, arridente fortuna, nullam amplificandæ potentiæ occasionem prætermittens, ut Imperium Germanicum in familia firmaret, Ferdinandum fratrem Romanorum regem Coloniæ renunciandum curavit, obnitente Saxonum VII viro. Eodemque anno, post diuturnam obsidionem, in qua Philibertus Arausiensis vel Auriacus cecidit, eique Ferdinandus Gonzaga surrogatus est, Florentia Cæsari dedita, & uti inter Cæsarem & Papam convenerat, Alexander Medices, nothus Laurentii F. Florentinorum dux creatur, abutente Papa Christianorum viribus, ut privatæ ambitoni & suorum libidini inserviret.

Thuan. Lib. 1. Fr. Guicc. 20. hist. Ital.

Hoc facto cum provideret sibi à Turcis negotium impendere Carolus, pacem Protestantibus, interventu Alberti Moguntini & Ludovici Palatini dedit, Viennamque prægressus ingenti cum exercitu, suborta inter milites, ut fit, ob non soluta stipendia, seditione, in Italiam atque inde in Hispaniam rediit. Turcæ præda graves, dum reditum ad suos parant, penè ad internecionem cæsi.

Sleid. lib. 1.

Annal. Turc.

Anglia Helvetiaque miris sub hæc tempora mutationibus agitatæ. Henricus rex Catharinam, Arturi fratris conjugem, Caroli Cæsaris materteram duxerat, Iulio II annuente. Per XX circiter annos Concordia conjugalis steterat, Regina aliquoties gravida, vel abortum fecerat, vel partum ediderat non diu vitalem, præter unicam natam, nomine Mariam, quæ postea regnavit. Rex prolis masculæ cupidus, simul & in amores pronior, matrimonium cum fratria, ut illegitimum cœpit aversari. Scrupulum ei seu auxit, seu injecit Thomas Volsæus, quem vili ortum loco, Eboracensem Archiepiscopum fecerat. Is enim cum spe decidisset, quam ei Cæsar de consequendo Pontificatu excitarat, Francorum regis sororem Henrico, odio Cæsaris, destinabat. Sed audito, regem Annæ Boleniæ amoribus imbutum, tepidior factus in stabiliendo divortio, excidit gratia metuque supplicii anxius, abrupit vitam. Thomas Morus, doctrina spectabilis, ei subrogatur, cui & improbatio repudii capite stetit. Clemens, qui diu nutaverat, prætulit tandem Cæsaris gratiam, secundum Catharinam judicat. Henricus contra Boleniam geniali locat toro, factum tuetur Academiarum, & in his Parisiensis, suffragio. Mox sub initium anni MDXXXIV, omnem Pontificis obedientiam detrectat, suisque omnibus edicit, ut neque Romam pecuniam deferant, neque divi Petri denarios quotannis colligi solitos, cuivis quæstori dependant. Tum ordinum Angliæ decreto, seipsum Ecclesiæ Anglicanæ caput à Christo proximum professus, nihil præterea in religione mutat, æque Pontificiis ac protestantibus in-

Chytr. l. 8 & 10. Sax. Petrus Polanus Concil. Trid. l. Polyd. Virgil. l. 27. Anglic. Tuan. lib. 1. Sleid. lib. 8.

Ioan. Falcus lib. 2. Comm. invisus. Bolenia, multis animi corporisque præstans virtutibus, enixa filiam Elisabetam, haud diu in gratia Henrici floruit, ex adulterii insimulatione securi percussa. Rex Ianam duxit Semeram, quæ in partu
1536. periit, Eduardo procreato. Catharina dolorem non ferens, jam vivis excesserat. Henricus Cliviam deinde quartam conjugem, vix ductam, repudiavit. Ita res, quæ lucrum, importare maximum Romano fisco solita, matrimoniorum puta regalium dispensatio, grande ei detrimentum peperit.

In Helvetia; quum Tigurinorum ac Basiliensium exempla secuti Bernates, Pontificatum reprobassent,
1531. quinque pagici à Ferdinando & Clemente stimulati, contumeliosis verbis contentionem de doctrina exacerbaverant.

Tentata nequicquam à Gallis compositione, ad arma ventum, commissaque angusto loco pugna, victi Tigurini. Ipse Zvvinglius in primis ordinibus pugnans cecidit, cadaver flammis absumptum. Ex interitu amici saucius supra modum animo Iohannes Oecolampadius, cessit vita. Nec fractiores tamen Tigurini iterum prælii aleam subeunt, æquataque ferè clade succumbunt. Vnde pertæsi utrinque cædium paciscuntur, ut positis fœderibus externis, durante licet religionis dissidio, ab intestinis bellis quiescant.

Atrocius bellum in Westphalia, Anabaptistis autoribus exortum.
1533. *Ioan. Sleid. l. 8* 210. Venerat Monasterium Iohannes Leidensis sartor, Muntzeri infectus delirio, qui infantium baptismum cavillando, jactandoque revelationes spiritus, Bernardum quoque Rotmannum Ecclesiæ ibidem doctorem, traduxerat in partes. Tantaque vis erroris erat, ut præcipuam civitatis partem subito pervaderet. *Chytr. lib. 10. Conc. Sax.* Apud eum cum disputando nihil efficerent, Glandorpius, Buschius, alii, discedunt ab urbe; Anabaptistæ peregrinos advocant suæ factionis, pulsoque Senatu novum eligunt. Lacessiti ob id armis ab Episcopo, increbrescente insania, novos Apostolos, reges, judices, Carnifices somniant, Ierosolymam novam dicunt urbem suam, omine sinistro. Nam adjutus imperii Germanici viribus Præsul, Hierosolymitanam induxit famem obsessis, intus nullo non calamitatis genere per fanaticos vexatis. Decimo sexto demum mense capta ex insidiis urbs, puberes trucidati, Iohannes rex, Knipperdollingus & Bernh. Krechtingus Pastor, ignitis lancinati forcipibus, & ad turrim suspensi, documentum sunt posteris, *ne quis inhonestas cupiditates religionis glaucomate obtegat*.

Interea Clemens, cum novum Capucinorum ordinem confirmasset, promissamque synodum miris extraxisset ludificationibus, onus successori Alexandro Farnesio, qui Pauli III nomen sumsit, morte præventus imposuit. Paulus sobrietate, vultus gravitate, doctrina, ac postremo corpusculi adfectata imbecillitate profundam ambitionem diu celaverat, quam mox adepta dignitate manifestam omnibus fecit. *Belc. Chr. pag. Thua. lib. 1. Petro Suav. Polan. Hist. Con. Frid.* Cum enim concilii & reformationis cupientissimum se simularet, mox Cardinales creando, quos è liberis nothis habebat nepotes, adhuc penè ephebos, summi senatus porro deformandi studium, detexit. Neque candidior indicendo concilio, si id re, locoque liberum esset, Mantuam primum, dein Vicentiam nomi-

Ioan. Sleid. l. 11 & 12 Comm. nominavit, ubi ipse, licet alteram litis partem sustinens, sententiam velut è tripode dictaret. Unde è Protestantibus XV principes, & XXX civitates, Legato ejus Vergerio per suos Smalcaldiæ ostendunt, Concilium non solius Pontificis, sed omnium Ecclesiæ ordinum esse tribunal; tyrannidem sapere, si Papalis autoritas toti Ecclesiæ præferatur. Nec tolerandum, quod execratus pridem Lutheri dogmata Pontifex, nunc in præcipitis sententiæ suffragium adigere synodum concupiscat.

Luth. Tom. 6. Ienensi Germ. Lutherus Smalcaldiæ articulos contexuit, qui à Theologis subscripti, Mantuano concilio exhiberentur.

Annal. Turc. Ioh. Ramus l. 2. de rebus Turc. Aloysius Armer. de expugn. Tuneti. Ioan. Etrob. expedit. Tunic. 1536. Onuph. in Paulo III. Sleid. l. 11 & 12 Mart. Bellai. lib. 5. Comm. Dum hæc aguntur, Reipublicæ Christianæ utilitatem aliquam Cæsar attulit expeditione Africana. Cum enim Solimannus Hariadenum Barbarossam, piratam Mitylenæum, copiis instruxisset, quibus ille Coronam, aliaque Peloponnesi oppida ab Andrea Doria occupata receperat, & Muleassen Tunetanum dejecerat regno: Carolus occasionem speculatus, quod Turca jam in interiore Persia cum Thoma Ismaelis F. conflictaretur, profugum ad se Maurum reduxit, victo securitate sui Barbarossa, exstructaque Guleta arce, navigationem Christianis securiorem reddidit. Solimannus interim exciso Taurisio, expugnataque Seleucia, faustam principio militiam varia clade corrupit. Exercitum enim populante fame atque inedia, tumultuario in reditu, invaditur à quodam Thomæ satrapa, multisque suorum occisis, laceras atque egentes copias ægrè Constantinopolin perducit

Reversus ex Africa in Italiam Cæsar, vacantem ex obitu Francisci Sfortiæ ducatum Mediolanensem, sibi ut feudi domino adjudicat. Rex Francus contra eum ad se pertinere hæreditario jure demonstrat, renitentemque Sabaudum pleraque cis Alpeis ditione multat. Cæsarem tanta ex eo indignatio incessit, ut durius Romæ in Gallos concionaretur, quam Pontifex ipse ferre posset, autoreque Antonio Leva, in Galliam Narbonensem irrumperet, sed irrito conatu. *Annal. Turc.* Paulo post Turcarum metus, qui Clissam Dalmatiæ expugnaverant, Corcyram Venetis parentem, duce Barbarossa, nudaverant ferè incolis, Moldaviam subegerant, impulit Paulum, ut inducias inter Cæsarem & regem decennales componeret, apud Niceam Provinciæ urbem, ubi & Alexandri Medicis viduam nepoti suo Octavio impetravit. Etenim Alexander, dum libidinis causa toros sectaretur alienos, *Chytr. lib. 11* à Laurentio patruele suo sævissime erat interemptus. Cosmus Medices, dux Florentiæ, ab Cæsare, sed invito Papa, creatus est.

Cœterum Pontificia in Turcas expeditio, licet Cæsariana & Veneta classis Papali jungerentur, effectu caruit, navibus apud Actiacum promontorium, post improsperam cum Barbarossa pugnam, dissipatis. Nec efficacior Henrici Angli proscriptio fuit, in quem fabricatum diu fulmen ejaculatus est Paulus, exeunte anno duodequadragesimo ejus seculi. 1538. Causæ afferebantur. Catharinæ divortium, abdicatum Ecclesiæ obsequium, Cardinalis Roffensis cædes, & D. Thomæ Cantuariensi impacta dica. Ob hæc regem regno abjudicat, fautores ejus omnes bonis, honoribus, fortunis omnibus exigit. Imperatum subditis, ne parerent: ex-

extraneis, ne cum gente Anglicana commercium haberent: omnibus, ut contra principem ac populum armis insurgerent, regno & fortunis in prædam, populo in servitutem addictis. Sed nemo repertus, qui furiali edicto obediret: imo repertus Cæsar ipse Carolus, qui fœdus amicitiamque cum Anglo jungeret.

1535. In Germania vicinisque terris invalescebant Protestantium partes. Lutherus sacrum codicem à se Germanice versum vulgaverat typis. Exemplum docti aliarum gentium sequebantur, translatisque in vernaculum sermonem scripturis, mysteria regni Dei cum plebeiis & idiotis communicabant, testantes, ideo divinitus revelata esse, ut neminem lateant, sed omnibus divinæ cognitionis affulgeant lucem. Marpurgi jam florebat Academia à Philippo condita Landgravio: nunc etiapm Argentinenses eodem fine illustrem aperiebant scholam, anno MDXXXVIII. *Sleid. lib. 11.*

Ignatius contra Lojola Hispanus societatem instituit novam Monachorum, qui Iesuitæ appellantur, habenturque acerrimi traditionum Papalium vindices. Nec reliqui quicquam faciebat Pontifex, quod ad excindendum Lutheranismum pertineret. Principes vicissim, qui secessionem à Romanensibus tuebantur, fœdus inter se firmant Smalkaldiæ, quo se ad mutua auxilia, si vis fiat, obstringunt, cui & Christianus III Danorum Rex novus nomen dedit, qui nuper in Dania Norvegiaque Pontificios præsules officio deposuerat. Quam rem tristes illorum regnorum perturbationes præcessere, breviter nobis dicendæ.

Carol. lib. 9. Carolus quidem Cæsar, & Maria ejus soror, Belgii gubernatrix, sedulo annitebantur, ut Christianus II. exul in regna aut partes regnorum Borealium restitueretur. Sed quum tandem anno XXXI Hamburgi compositio exspirasset, & rex profugus per Severinum à Norby in Scania, perque Nic. Kniphovium piratam in Oceano varia vane molitus, novas subinde spes melioris fortunæ induceret, contracta demum in Frisia & Hollandia classe XXV navium subvehitur ad Hallandiæ Warbergam. Sed reflante subito Euro, ad Norvegicũ rejicitur littus, plus tertia suorũ parte amissa. Ibi tamen dum hæret, Olai Nidrosiensis & Gustavi Trollii Vpsaliensis præsulum opera, Norvegorum animos ad defectionem sollicitat, totumque regnum sibi adjungit isthac hyeme, solo Magno Guldensternio Aggershusam fideliter tuente, cujus exemplum duo Bildii præsides, Æschyllus Bergensis, & Nicolaus Bahusanus secuti. *Huit. in Frid. I.* 1531.

Fridericus rex armata classe, cui Vandalicarum civitatum egregia aderant & fida tum auxilia, præsulem Ottoniensem Canutum Guldensternium mittit, qui fratrem Magnum, à Christierno obsessum, annona & milite sublevat. Interpositis aliquot septimanis, utrumque exercitum per rigorem hyemis inopia invadit. Profecti interea ad regem Petrus Schramus & alii, larga cum spe subsidiorum, revertuntur. Sed dum in itinere hærent, Canutus Christiernum, facta spe benignæ transactionis cum patruo, ad deditionem pellicit. Si transigi non possit, restitutionem pollicetur in Norvegiam. Illi pactioni, quanquam legati nuper à Friderico venientes subscribere abnuerent, tamen Canutus Christiernum Hafniam perducit,

ducit, autorque fit regi, ne dimittat deditiṫium, qui ipso in itinere, contra quam convenerat, Cæsarem per literas de auxiliis interpellasset, quemque simul Dani, Sueci, Holsati, Vandalicæque civitates, in custodiam dari postularent. Igitur Christiernus Sonderburgum in carcerem ducitur eadem fermè hora, qua filius Iohannes in comitatu Cæsaris Ratisponæ in fata concesserat. Ita rex quondam potentissimus, cum in religione ambidexter, Episcopos Suecos & Norvegos Papismi, patruum vero & civitates Vandalicas Lutheranismi professione demulceret, fideique ambiguæ multa dedisset documenta, vicissim fide haud satis sincera circumscriptus, in carcerem ruit è solio. Proximo anno, regni sui decimo, Fridericus rex Gottorpii moritur, Danorum libertatis autor, præsertim nobilium, quibus tantum sanè indulsit, ut dempto tantum nomine, Comites eos omnino aut Barones effecisse videatur. Exuvias ejus Slesuiga habet.

Chytr. lib. 10. Huit. in Frid. I.

1533.

Huit. in Christ. III.

Secutum interregnum, quod Episcopi Christianum III, quem ex Anna Brandenburgica genuerat Fridericus, aversarentur, gnari dogmatibus eum Lutheri tinctum, quæ ipsi è Dania exstirpata cupiebant, Magno Goe, Erico Bannero, & aliis procerum contra tendentibus. Fit ergo decretum, de sola majorum religione per Daniam tenenda; Iohannes Tagonis & alii proscribuntur. Ioannes è Sophia Pomeranica natus, octennis Friderici filius, magno Episcoporum studio producitur, qui regium titulum gerat, dum ipsi sceptrum suo nutu moderentur. Christianus, laudabili admodum modestia, integrum Senatoribus relinquit, quem velint è fratribus, (erant ii Iohannes Adolphus, & Fridericus è Pomerana) regem constituere. Sed erat in fatis, ut Episcopalis ambitio & fraudes labascerent. 1534.
Occasionem Lubecani consules, Georgius Wollenveherus & Marcus Mejerus, per seditionem creati dedere. Hi prætextu perficiendæ reformationis, quam Episcopi Dani morarentur, Hafniensium Consulem Ambrosium Bibliopegum & Malmogiensem Georgium Monetarium, in suas trahunt partes, perque eos totius se potiri Daniæ posse confidunt. Apud principes alia erat specie opus. Inducitur ergo Christophorus Comes Oldenburgicus, ut velut liberando Christierno scribat militem, inque Daniam irruat. Plebi Lubecanæ, ut aperiat loculos, persuadetur, subigi posse per intestina ordinum dissidia septentrionem, sic Belgis per Hellespontum Danicum intercipientibus lucrum, obsisti facillime, universumque è Borussia, Livonia, Sarmatia, quæstum ad Lubecenses derivari. Tentatur & Anglus, ut pecuniam præministret, ostentata spe tradendæ ei Daniæ.

Hac mente statim procurritur in Holsatiam: Eutinum Episcopi sedes, Trittovia, Plona, Atensboca obruuntur.

Chytr. lib. 10. Huit. in Christ. III.

ExuriturSegeberga oppidum, arx in monte sita obsidetur: Sed frustra. Classis Lubecana Oresundam delata, à consule Malmogiensi, ut convenerat, suscipitur: Hafnia & Malmogia traduntur Comiti, nomine captivi regis. Sialandia & Scania adiguntur in ipsius verba, mox & insulæ minores. Initia feliciter proveniunt, plebe tam Episcoporum violentiam, quam nobilitatis fastum de-

detestante. Interim Christianus Dux indignatus, se iniquissimo à Lubecanis bello peti, Travemundam, Slucopiumque oppida eorum diripit, abducit è portu eorum naves, junctisque Dravi amnis ripis, obsidione ipsam urbem claudit. Ibi dum occupatur, Cimbrorum Fionumque nobilitas verita periculum, regem Christianum dicit, consilio non minus necessario quam felici. Sed populus Fionum, à quo rex captivus amabatur, discurrit ad arma, multasque post clades, ab Holsatis, queis præerat Iohannes Ranzovius, vel acceptas, vel illatas nobilitati, Christophoro tradit insulam. Cimbriam simul vexare cœpit Clemens nauta, piratarum caput, quos Christophorus emiserat ad excitandum adversus nobilitatē vulgus. Eo duce, agrestes turmas aliquot prostravere equitū, inque iis nobilium non paucos arcibus illorum passim igni datis. At rursus nobilitas, munita jam cohortibus peditum, quas novus rex submiserat, apud Horsensem oppidum profligavit turbam rusticorum. Quo tempore & Henrici Megapolitani, & Hamburgensium studio, discussum inter Christianum III & Lubecenses bellum, atque pax Holsatis solutione obsidionis redempta, Dania Martis arbitrio relicta est.

Confestim Iohannes, Hojensis Comes, è sororio Gustavi, Suecorum regis, dudum hostis ejus, Lubecanas cohortes transportavit in Daniam. Rex quum equitum duo millia, peditumque firmas copias haberet, tradit partem Iohanni Rantzovio & Erico Bannero; qui occidunt in acie agrestium duo millia, Alburgum recuperant, puberes ibi omnes necant. Clemens pirata, à quodam Cimbro captus, plumbea ornatum corona caput carnifici amputandum præbuit. Rex Suecus affinitate (nam soror conjugis ejus Christiano III nupserat) & communi periculo adductus, auxiliarem manum submiserat in Scania, cui offensa vulgi intemperie nobilitas se conjunxit, questa prius de Oldenburgici & Lubecensium erga plebem indulgentia. Igitur pleraque Scania brevi quidem, sed multo cum sanguine, redigitur in Christiani obsequium, cujus exemplum secuta Norvegia Australis, regem eum appellat. Eo bello insignis Marci Meieri dolus enituit. Captus enim à Tychone Krabbio in pugna Helsinburgensi, & Trudoni Vlfstandio traditus, qui arcem Warbergensem tenebat, omni humanitate effecit, ut data fide, ne quid novaret, cum civibus confabulandi acciperet potestatem. Ea abusus, persuadet LXXX militibus, ut allatam noctu scalam demisso à se funi alligent, pertractique in conclave, dum abest Trudo, arcem occupent, opesque ibi depositas diripiant. Sed cruentæ fraudis pœnam luit Meierus capite, Vlfstandio tandem masculè arcem expugnāte. Sub hæc Lubecenses Alberto etiam Megapolitano vellunt aurem, qui filiam sororis Christierni captivi duxerat. Is Hafniam profectus cum conjuge, partes ab iis susceptus claritate nominis roboravit. Cæsar, quoque, cum filias Christierni, Dorotheam quidem Friderico Palatino, Christinam vero Sforziæ Mediolanensi, eoque exstincto, Francisco Lotharingo junxisset, spem eis auxiliorum fecerat, queis jus in septentrione suum vindicarent.

1535. Huit. in Christ. III.

Hub. Thomas Leodius l. 11. de vita Frid. II. Palat.

Chytr. l. 10.

At interim in Fionia Ioh. Rantzovius, cum nobilitate Fionum egregio certamine Lubecanam aciem pro-

prostravit. Cæsi Iohannes Hojensis & Nicol. Teclenburgius Comites, Præsul Trollius, tot bellorum autor,
1535. ex vulnere interiit Gottorpii, Fionum deinde oppida quædam direpta, de seditiosis sumtum supplicium. Vlterius tendenti regi classe opus erat, sine qua nec expugnari regnum Danicum, nec expugnatum defendi potest. Igitur contracta è Danis, Suecis, Borussis, classe XXXVII navium, præfecto Petro Schramo, decem Lubecensium bellicas capit, mox & Corsoram, objectum freto castellum; parataque via advectus in Sialandiam, terra marique Hafniam, Anconam (quæ & Malmogia) Coronam, Callundburgum obsidet. Dum ibi laboratur, civitates Vandalicæ (nam Rostochium & Wismaria in partes concesserant) Anglis offerunt Daniam, refusione sumtuum, quos ipsæ expendissent, emendam. Verum illis consultantibus, Christianus Hafniam, dira & miseranda cum fame præstolantem Belgica & Palatina auxilia, accerrimè oppugnat. Coronam Scaniæ urbem Oliger Vlfstandius, Malmogiam Consul ipse adegit in obsequia re-
1536. gis. Ne Maria Belgica succurreret Hafniæ, missus est à rege in Groningensem agrum exercitus, qui expugnata cum Geldrensibus Dammo oppido, distinuit ibi Belgas. Iamque tædebat Lubecenses belli, quum oportunè ab Cæsare jussi Nicolaum Bromsium recipere consulem, abrogant Wollenvebero imperium, antisenatum LX virorum abolent, purgatamque seditiosorum colluvie civitatem melioribus instituunt consiliis gubernare. Igitur priusquam dederetur Hafnia, pacem Hamburgi cum Danis ineunt, avocant suum militem, Christianum regem inter se & Suecos arbitrum legunt, Bornholmiæ sibi paciscuntur usum fructum. Paulo post urgẽte omnium rerum inopia, Albertus & Christophorus deprecati coram rege culpam, arcem urbemque Hafniensem tradunt, integrum annum obsessas. Rex omnibus ingenti clementia ignovit. Wollenveberus autem tuba belli, comprehensus postmodum à Christophoro Verdensi Episcopo in itinere, apud arcem Guelphicam supplicium exsolvit scelerum. Consul Hafniensis, ob nefas quoddam anquisitus capitis, *Hut. in Christ. III.*
veneno se confecit. Georgius Malmogiensis perpetuam de facultatibus suis sanxit eleemosynam egenis. Episcopi septem Danorum, quod electioni Christiani obstitissent, multaque in fraudem regni apud indigenas exterosque essent moliti, de sententia senatus populique, officio moti; gubernatio regni ad illos, qui extraneo haud tenerentur juramento, translata est.

Mox reformatio doctrinæ ac cultus, de M. Lutheri & Ioh. Bugenhagii Pomerani consilio, Danis Norvegisque præscripta. Episcopos *1537. Chytr. lib. II.*
sanè in custodiam rex dederat, sed eodem anno stipulatus ab iis, ne propagationem Evangelii impedirent, dimisit omnes, concessis non tantum patrimoniis, sed & cœnobiis aliquibus, unde statum suum tuerentur. Solus Roscildensis Iocobus Ronnovius, acre & fallax ingenium, in custodia retentus. Olaus Nidrosiẽsis Antistes, qui multa apud Norvegos perfide ac crudeliter egisset, conscius sibi etiam necis nefariæ, quã D. Vincentio Lungio intulisset, volũtarii semet exilii damnavit. Reliquis per Norvegiã episcopis similiter potestas adempta, Ecclesiis dati

rectores Evangelici. Apud Scanos Fr. Vormardus Lundæ, apud Sialandos Petrus Pelladius Hafniæ, Georgius Sadolinus apud Fiones Othoniæ: Apud Cimbros Arthusienses Matthæus Langius, apud Wiburgenses Iacobus Sconingus, apud Alburgenses Ioh. Thomæus, deniq; apud Ripenses Ioh. Wandalus episcopi aut Superintendentes facti.

1538. *Chytr. lib.* 11. *Sleid. lib.* 12. Composita in hunc modum Dania, Rex Christianus Brunsvigæ Protestantibus fœderi adscribitur, quum interim Pontificii Noribergæ conspirarent, ducemque fœderatorum crearent Henricum Brunsvicensem, qui una cum Georgio Saxone acerrimum se priscarum traditionum defensorem gerebat, multa cum contumelia eorum, & persecutione, qui majores incusabant erroris, omniaque dogmata à scripturis examinanda dictitabant. Certatum inter ipsos principes literis aculeatis, donec chartarum prælia in sanguinem desinerent. Georgium sanè
1539. Saxonem Luthero infensissimum mors rapuit, mœrentem filiorum fata; quos in continuationem certaminis alitos, Numen æternum vitales esse non sinebat. Henricus ejus frater, statim Ecclesias Protestantibus permisit.

D. Chr. lib. 11. Ioachimus Elector Brandenburgicus Marchiacis, fraterque ejus Albertus Cardinalis Magdeburgicis & Halberstadensibus, auro exorati, imitationem Protestantium religionis indulsere. At Brunsvigius, turbulenti princeps ingenii, neque casti, quum bellum diu coctum animo, in Brunsvigam & Goslariam effunderet, suo malum capiti accersivit. Pulsus enim ditionibus à Ioh. Friderico Electore & Landgravio, ad Bavaros fratres, Guilelmum & Ludovicum, refugit. Illud quidem postea contigit. Cæterum anno undequadragesimo Cæsar à Ferdinando frate interpellatus, Francof. conventum indicit conciliando religionis dissidio, ubi Protestantibus induciæ datæ. Mox Cæsar, exstincta Isabella Augusta, Ioh. Lusitani 1540. *Bellajus lib.* 9. *comm. Annal. Turc.*
sorore, cum eluxisset, pergit in Galliam, ubi perhonorifice exceptus à Francisco rege Lutetiæ & Eleonora sorore, Francisci conjuge, per legatos monet Venetos, ut in Turcarum oppugnationem conferre omnia velint, quorum regia Constantinopolis tunc incendio erat corrupta: at arx Guleta Barbarossæ recuperata. Sed illi vim experti barbarorum, tantum abfuit ut id consilii amplectarentur, ut traditis Nauplia & Epidauro, pacem à Solimanno redimerent inviti. Hinc in Belgium *Sleid. lib.* 15. *Chytr. lib.* 11.
festinans Cæsar, Gandavenses, rebellionis suetos, privilegiis avitis multat, autores seditionis capite plectit, Vormatiæ inter Protestantes & Pontificios colloquium haberi jubet, quod tamen injecto ei à Pontificiis metu schismatis, si natio Germanica aliquid seorsim statueret in fide, abrupit. Aderant ibi frequentes protestantium doctores, Philippus Melanchthon, Martinus Bucerus, Wolf. Capito, Andreas Osiander, Ioh. Brentius, Ioh. Calvinus, Alesius Scotus, Wolfg. Musculus, Simon Grynæus, Iohannes Sturmius. E Pontificiis familiam ducebant, Laur. Campeggius Cardinalis, Petrus Paulus Vergerius & Iohan. Eccius. Interim Francus Anglusque reges ignibus gladiisque in Protestantes grassabantur, in quibus illustres Thomas Cromelius & Robertus Barnus ab Anglo necati. Vicissim domi infelix Anglus, comperit *Iohan. Foxus lib.* 2.

Sleid. lib. 14. 1541. perit quintâ conjugem Catharinam Havardam clam cum alio consuevisse: quare & de illa sumto supplicio, Catharinam Parram ducit.

Mitior etiam tum Carolus in Protestantes, Ratisponæ operam dedit, ut delectis moderati ingenii collocutoribus, aliquot dogmata conciliarentur. Sed Caspar Contarenus Cardinalis, præmetuens offensæ apud herum Pontificem, institit apud Carolum, ne compositio illa valeret. Igitur ingruente Turca, ad concilium rejecta res; Pontificiis reformatio abusuum imperata.

Annal. Turc. Etenim Solimannus à Iohannis Zepusiensis vidua imploratus, in Hungariam movebat, filiolo ejus Stephano asserturus regnum, quod Ferdinandus rex capto Pesto, obsessaque Buda, eripere ei conabatur. Et solvit obsidionem Turca, ingenti cum Ferdinandicorum clade, & Pestum Budamque occupavit, vidua cum infante in Transylvaniam ablegata. *Sleid. lib. 15. Th. Fazellus de rebus Siculis lib. 10. Nic. Villagagno de exped. Caroli V. ad Algieram.* Carolus sub hæc in Africa facturus Turcis negotium, cum Algieram appulisset, exortis tempestatibus horrendis, laceram classem, exhaustumque militem in Hispaniam reportavit. Exorantur ergo Spiræ Germani, ut viritim Ferdinando in bellum Turcicum pecunias contribuant. Sed negligenter habitus miles nullum operæ sumptusque pretium facit, ad hęc contagiis absumitur. *Nec mirum valescere hostes Christi, quando orbis Christiani reliquum dissidiis indulget, & quorum res agitur maxime, divinæ veritati obsistunt.* Acciderunt enim hæc eo *Ioan. Servil. in conjur. Geldro-gallica.* tempore, quum rex Francus, fefellisse sibi spem reddendi Mediolani questus Cæsarem, cæsosque Fregosum & Rinconem legatos suos, ad Turcam ituros, inducias abrupit, ac Guilelmum Clivensem, cui Cæsar Geldriam non concederet, traduxit *B. [illegible] lib. 9. comm.* in partes, qui Antverpiam, victo acie Renato Auriaco, intercipere conatus. Nam Carolus Egmundanus, paterni cum domo Burgundica certaminis hæres, Geldriam moriens Guilelmo Iuliacensi ejusque unicæ filiæ Mariæ transcripserat. Qua ducta, Iohannes Clivensis filio è Maria Guilelmo amplissimum reliquerat dominatum, conjunctis sub uno principe Iuliaco, Clivia, Marca, Geldria. Quas opes ut tueretur Guilelmus, adversus maximi Cæsaris potentiam, Gallicana sibi amicitia utendum existimabat. Vnde mox grande bellum emersit. At Carolus Pontificem sibi ducebat demerendum, renato cum Gallis dissidio. *1545. Sleid. lib. 15.* Ideo Metensibus purioris doctrinæ exercitium abstulit, Iudicio Cameræ, ad proscriptiones Protestantium facili, habenas non adstrinxit. Induci tamen haud potuit, ut Pauli nepoti Octavio Farnesio Parmam Placentiamque Mediolanensis quondam ducatus partes, indulgeret: Sed Cosmo Medice, in redemtionem arcium suarum, supra ducenta aureorum millia persolvente, ad bellum cum Francis & Clivensi gerendum se instruxit. Ejus pars facti etiam Christianus III & Gustavus reges, Francisco auxilia subministrabant, quod Cæsar nepotum suarum causa, regnis Borealibus certam dare pacem abnueret. *Huit. in Christ. III.* Nam ante triennium Fridericus Palatinus, haud obscure irruptionem in Holsatiam minatus, Crempam & Rendesburgum munire perpulerat Christianum: & Iohannes Olausque Magni fratres, è Suecia profugi, adversus patriam varia moliri

Digitized by Google

ferebantur. Itaque Christianus & Gustavus ad communicanda invicem auxilia se obstrinxerant.

Chytr. lib. 22. Rex Gallus quinque simul locis adortus Caroli terras, majoris strepitus, quam consilii bellum fecisse visus est. *Sparsis enim viribus, quas satius fuisset unitas habere, quæ occupaverat loca, facile amisit.* Cæsar Clivensem, Dura oppido expugnato incensoque, Iuliaco & Ruræmunda ad deditionem compulsis, adegit supplicem sibi fieri, ereptaque ei Geldria (quæ tot bellorum seges) reliquas provincias, Iuliacum, Cliviam, Montes, fruendas reliquit. Vicissim Galli Landresium & Luceburgum occupant, Turcis ad expugnandum Niceam præbent auxilia. Cæsareanos, duce Friderico Borbonio Angiano, ad Carignanum Pedemontii, fundunt magna strage. Quare Cæsar Spiræ dat pacem Protestantibus ad comitia usque; Iohanni Friderico ratam habenti electionem Ferdinandi, firmat pactionem dotalem cum Clivensi, ut eo sine masculis hæredibus exstincto, Sibylla Saxonis conjux, soror Guilelmi, ex eaque nati mares succedant. Mox viribus succinctus imperii Germanici Cæsar, recipit Lucæburgum, multa expugnat Gallorum oppida, populabundus ad Parisios ferè penetrat, cogitque Callos pacem postulare, & Sabaudiam restituere, cum Anglus, Cæsari fœderatus, Boloniam expugnasset.

1544. Balæs. lib. 10 Comm.

Annal Turc. Iohan. Mart. Stella de Turc. success. in Hung. Potuerat & Turca profligari, qui Quinqueecclesia, Strigonio, Belgrado captis, tum maximè in Hungaria sæviebat, si pacem Cæsar Protestantibus conservasset. Illi enim officinas condebant pietatis & ingenuarum artium, augescebantque indies. Per Saxoniam Misinæ, Grimmæ, Portæ à Mauritio, per Pomeraniam Stettini, apud Westphalos Tremoniæ, illustres Scholæ aperiebantur: apud Regiomontanos Borussos Academia, autore Alberto duce. Iamque & Palatinus Otto Henricus & Elector Coloniensis Hermannus, fermentum Pontificium expurgaverant: Comitiis Vormatiensibus omnes pacem precabantur, non adstrictam Concilii Papalis arbitrio, quod neque liberum foret, neque eos pateretur judices, qui incorruptam dicere sententiam possent. Sleid. lib. 16. 1545.

At Cæsar compositione Crepiensi cum Francisco pactus, ut junctis viribus priscam religionem, id est, Pontificiam, proximis seculis inveteratam tuerentur, edicto vetuit per suas ditiones, ne quis quid novaret, experimentumque novi consensus dedit, exusto statim Tornaci Petro Brulio, quod sedi Romanæ contraria docuisset. Franciscus simul Valdenses per provinciam puniendos permisit Trivultio, Pontificis legato, & Aquensi judici Minerio, per quos captis eorum oppidis exustisque, horribilem in modum cum viris prægnantes, puerulique, omni sævitiæ genere perierunt. Nec deerant, qui ipsis in comitiis Vormatiensibus, jam nunc tollendos concionarentur protestantes, nec interponendam moram. Paulus quoque miserat Tridentum suos, inchoaturos concilium, ad cujus defensionem Cæsar, Francus, Polonus, literis semet adstringebant. Increpatus enim Cæsar minaci epistola, ob pacem Protestantibus prolongatam, recolligere gratiam Pontificis cogitabat. Sed ei Epistolæ librum opposuit Lutherus acrem, refutatisque, quæ Papatui stabiliendo Romanen-

Luth. Tom. 8. Ienens. Germ. Chytr. lib. 12. manenses è scriptura depromunt, à Satana eum manasse contendit, picturis insuper ludibriosis ei insultans. Interim Henricus Brunsvigius, prohibente Cæsare, scribit copias, fœderatis Smalcaldicis dira minatur, obsidet Wolferbytū. Sed victus à
1546. Landgravio, captivum se sistere cum filio adigitur. Anno proximo Lutherus, dum Mansfeldios inter se co-
Sleid. lib. 17. mites reconciliat, Islebiæ placidissima morte XXIX annorum certamina claudit. Mox cum colloquium Ratisponense inter Protestantes & Pontificios, ob duriores Protestantibus dictas leges, esset abruptum, nec concilium Tridentinum, quod solo Pontificiorum arbitrio regeretur, idoneum agnoscerent Protestantes, cui salutis committeretur negotium, discessionem à Friderico Palatino & Hermanno Coloniensi (nam & illi protestantium religionis erant nuper facti) Saxone & Brandenburgico, faciunt Moguntinus & Trevirensis, defendendumque Concilium ajunt.

Igitur Cæsar cogit copias, Coloniensem proscribit Papa, cum Solimanno fiunt induciæ, ne bellum in Protestantes interpellet. Madrucius, Cardinalis Tridentinus, pro Cæsare stipulantur à Paulo duodecim millia peditum, & equites quingentos, aurique pondus immensum. Interrogatus molitionum Carolus,
Ioach. Cam. de bello Smalc. Matth. Dress. Mil. 4. non in civitates, sed in principes quosdam se animadversurum edicit, qui paci ac juri præcludant viam. Saxo & Landgravius, quia nemini erat obscurum, ipsos peti, dilutis, quæ objectabantur à Cæsare criminibus, nihil in se culpæ esse, nisi prætextum hæreseos, demonstrant: eamque belli causam à Pontifice diserte enunciari. Nihilominus Smalcaldiæ fœderatorum non pauci Cæsaris sequebantur castra, traductique in ejus partes erant Mauritius Saxo, Electoris patruelis, Iohannes Brandenburgicus, Philippus, Ericus, Georgius Brunsvigii, Iohannes, Albertus & Georgius Megapolitani; Palatinus & Brandenburgicus Electores privatim sibi consulebant. Hait. in Christ. III. Rex Danus ante biennium fœdus inierat cum domo Burgundica, Carolumque semper bella minantem septentrioni, prævalida classe in Belgium missa, quæ Francis subsidio esset, pacem ad perpetuam adegerat. Additum erat fœderi, ne unquam Cæsar armis urgeret jus neptium, quodcunque ab iis in Daniam prætenderetur.

Iamque etiam Pontificiarum partium eruditissimi per Daniam, octiduana disputatione evicti Hafniæ, præsente rege manus dederant. Insuper quo anno Smalcaldicum bellum cœptum est, renunciabat Christiernus captivus omni juri in regna & ditiones paternas, suo filiarumque nomine, pactus saltem eis dotem & dotalia, digna stemmate, sibique ipsi Sampso insulam & præfecturam Calundburgicam: quam & obtinuit. Igitur Christianus III, Sleid. lib. 18. Thuan. lib. 2. Ludov. ab Avil. lib. 1. de bello Germ. ne Burgundicā offenderet familiam, fœderatis Protestantibus opem nullam tulit. Nec illis jam copiæ deerant, quam consilium concors & pecunia. Proscripti à Cæsare duces, Saxo & Landgravius, bellum ei indicunt, junctique Suevis & Alemannis Erebergum, impositam Alpibus arcē, Dillingam & Donaverdam jam tenentibus, tardius Cæsarem, tum quidem imparatum, adoriuntur. Mox ille Pontificiis, Hispanicis, Germanicisque instructus copiis, Landeshuto, quo diverterat,

 pro-

prodit, ac propè Ingolstadium validum è Belgico assequitur exercitum, frustra obtinente Protestantium manu. Neuburgum Ottonis Henrici capit: Apud Norlingam conserturos manum milites cohibet, cunctando frangendum potentiorem hostem arbitratus. Interim Donaverda ab Octavio Farnesio, Pauli nepote, expugnatur, Protestantibus ponuntur insidiæ, sed exploratæ frustra fuere. Iam contagia Cæsarianos invaserant, nec rei benè gerendæ deerant Protestantibus occasiones, cum subito Mauritius, à Cæsare stimulatus, per Saxoniam movet bellum Electori, qui cum antea simultates exercuerat, probata & Iulii Pflugii electione, quem Cæsaris filium creditum Iohannes Fridericus ad Episcopen Naumburgicam non admiserat.

Ergo decernitur transferendas in Saxoniam copias Protestantium, relicto apud Suevos præsidio; Landgravius suos abducit domum, religioni habens in generum pugnare. Sic facile Cæsari Suevos & Noricos vincere fuit. Fridericus Palatinus, qui aliquantum Protestantibus subsidii ministrasset, deprecatione id luit, Vlmenses etiam auro & tormentis, simul præsidium alere coacti.
1547. Francofurtenses, quia maturius deditionem facerent, etiam irrisi à Maximiliano Burensi, ductore Belgarum. Vldaricus Wirtembergicus humilimis conditionibus transegit. Memmingi, Bibraci, Ravensburgii, Campodunenses, Isnenses, delusi à Navio; qui satis cautum eis diplomate Cæsariano de religione diceret; itaque supplices facti.

P.Sua. in Hist. Concil. Trid. Verum longe aliud Tridenti agebatur. Ibi traditiones non scriptas æquiparaverant Patres sacris literis, nec paucos dubiæ autoritatis libros pro divinis habendos sanxerant. Peccatum originis apud sanctos proprie esse peccatum negarunt. Nunc etiam justificari docebant hominem per bona opera, execrantes eos, qui fide certa ajunt statuendam singulis peccati sui in Christo remissionem. Mox septem Ecclesiæ sacramenta ab omnibus veneranda edicunt.

Inter hæc Saxo non tantum sua recuperat feliciter, sed & Mauritium propriis oppidis exuit, incolumi tantum Lipsia & Dresda. Magdeburgicum & Halberstadensem Episcopatus ad se traducit, Cæsare Augustanos & Argentinenses, multam pendentes, in gratiam recipiente. Verum Coloniensis Hermannus, exoratus à suis, cedit præsulatu, Adolfus Scaumburgicus successor, cœptam reformationem statim abolevit. *Arnol. Mesh. de desertion. Herm. de W..da.*

Sub idem tempus moritur in Anglia rex Henricus. Quinquennio ante victus ab eo Iacobus V rex Scotus, curisque confectus, Mariam reliquerat infantem. Eam filio pactus erat Eduardo Henricus, regna 1547. conjungere cupidus. At Mariæ mater Guisia ad Gallos trahebat Sco- 1543. tiam. Vnde bella pro connubiis nata, captoque ab Anglis & incenso Edinburgo, Scotia factionibus distinebatur. *Chytr. lib.11. Thuan. lib.3.* Exstincto jam patre, tutor filii præcipuus, Comes Herfordius, traditiones Pontificias in Britannia expunxit, Thomæ Cranmeri Eboracensis Præsulis adjutu: doctrinæque melioris sementis exinde in Scotiam, profuga jam regina matre, victisque Scotis, sparsa.

Germaniæ tanto deterior conditio fuit. Iodocus Gruningus in inferiores Saxones legatus à Cæsare,

Te-

Teclenburgium & Lippiensem comites, Osnabrugam, Mindam, Ritbergam subegerat, Bremam obsidebat. Inde quidem depulerant eum & occiderant Bremenses, auxilio Hamburgensium, & Elector Rochliciam expugnaverat capto Alberto Brandenburgico. Sed mox ad reliquam Cæsaris felicitatem Francisci regis mors accessit, Protestantibus benè cupientis, non amore religionis, sed Cæsaris invidia, qui cum omne genus eruditorum mirifice foveret, Protestantibus quoque magnam submiserat vim pecuniæ. Hoc nudatum amico Saxonem, adoriri parat Cæsar, junctis sibi Ferdinandi fratris ac Mauritii exercitibus. Saxo, qui magnam virium suarum partem per oppida, sparsisset, Vitebergam festinat, munitione se defensurus. At Cæsar, reperto per Albim vado, assecutus eum celeriter, pugnare cogit, vulneratumque maxillam, dum mascule se tuetur, per Germanum quendam capit, IX Kal. Maii. Sol sudo cœlo pallidus triduo, lamentari visus calamitatem afflictæ veritatis. Misenæ, dum pæana canunt pro capto Electore Canonici, templum fulmine incenditur, turres prosternuntur, aere & ante & postea tranquillo. Elector mortis damnatus, vitam abdicatione Septemviratus redemit, renunciavit fœderi Smalcaldico, Vitebergam & Gotham Cæsari tradidit, Henricum Brusvigum, & Alb. Brandenburgicum absolvit custodia. Sed ut concilio se submitteret Papali, nullo vel mortis metu adigi potuit. Bona illius publicata, Ferdinandoque aut Mauritio assignata sunt, relictis, unde aleretur, censibus. Igitur quanquam ad Dracenburgum Mansfeldiis & Hamburgensibus egregia esset, de Erico Brunsvigio & Cæsarianis, victoria parta, tamen Saxonis calamitas fœderatis animos dempsit. Landgravius à Mauritio genero & Brandenburgico persuasus, cum supplicem se Cæsari sisteret, præter factam spem captivus detinetur. Repertum vocabulum, quod levissima mutatione pro nulla captivitate non perpetuam sonaret. Cæsar ad quingentas machinas tormentarias è Germania in suas provincias avexit, á Protestantibus decies sexies centena aureorum millia exegit. Ferdinandus similiter Bohemos, quod Electoris ditiones tueri, quam invadere maluissent, duriter excepit. Levia illa erant, si conscientiis salva libertas permansisset.

Nat. Comes Histor. lib. 2. Sleid. lib. 19. Thuan. lib. 4.

Georg. Fabric. Saxon. illust. lib. 8.

Drosf. 9. Millen. Iobus Fincel. l. 1. de Prodig. Sleid. lib. 19.

Ecce enim Comitiis armatis adiguntur Protestantes in concilii Tridentini verba, nequicquam obsecrantes, ut legibus illud certis adstringatur. Sed *vindex suorum Deus, consilia contra se inita discussit.* Nam quod mireris, Pontifex Victori Cæsari clam infensus, qui compedes vellet injicere concilio, qui Papalem dignitatem per Præsules quosdam sugillaret, qui iniquior esset filio Pontificis, Placentiæ duci, Bononiam transfert suos, Tridentinum aerem per Medicos cavillatur. Missi Bononiam Oratores Cæsaris, illegitimam hanc esse migrationem protestantur. Paulo jam apertius fremente, cuditur per Iulium Pflugium, Michaelem Sidonium, Iohannem Agricolam Antinomum, liber, dogmatum complectens rationem, observandam interim, donec concilium rite fiat. *Interim* ex eo dictus codex, qui cum neque Protestantibus, neque Pontificiis satisfacerat, lucem ferre non potuit, editusque lites adiaphoris.

Sleid. lib. 20. 1548. Thuan. lib. 5.

Onuph. in Paulo III. Nat. Comes. Histor. lib. 3. Luc. Osiand. Epit. Histor. Eccles. Cent. 16. l. 2. c. 68.

ris, synergia, aliisque quæstionibus peperit, pomum eridos Theologis. Mauritius, quod fidelem Cæsari operam navasset, Septemvir creatus Academiam Wittebergensem statim instaurat: at alibi Cæsaris metus Evangelii præcones, aut exauctorari, aut ejici, aut occidi fecit. Profuit multis Francisci Spieræ exemplum, qui ob agnitæ veritatis abnegationem desperatione punitus Patavii, Vergerium & alios ad ingenuam Orthodoxæ pietatis professionem excitavit. Mart. Bucerus, Paulus Fagius, Petrus Martyr, in Angliam commigrarunt. Iohannes Brentius, Musculus, & alii, mirè servati è faucibus leonum. Elector captivus, Iohannes Brandenburgicus Wolfgangus Palatinus, Interreligionem Cæsaris constanter improbarunt. Cumque reliquæ civitates demissius agerent, Magdeburgenses, Bremenses, & paucæ Resp. Saxonum, animosius tuebantur libertatem. Ad Magdenburgicos Matthias Flacius Illyricus, relicta Vitteberga, ubi Melanchthonis fidem ut nutantem improbarat, transiit, oleum igni additurus. Proscripti à Cæsare Magdeburgici: oppugnatio
1550 Electori Mauritio commendata, cui Lazarus Suendius sublegatus. Tentata simul Ferdinandi dignitas, quem Romanum regem VII viri crearant, si forte ad Philippum Cæsaris filium, jamque ex Maria Lusitana parentem, derivari is honor posset. Sed Electorum constantia prævaluit.

Sleid. lib. 21.

Melch. Adamus in Vita Brentii, Musc. &c.

Nec Magdenburgici maxima totius Imperii vi premente, quicquam de animi robore remittunt: Imo hostes Otterslebiensi in pago obruunt, ad ducentos nobiles, & Georgium Megapolitanum, inquieti principem ingenii, capiunt. Perit interim mœrore & ira Paulus III, curiosarum artium, & in his necromantiæ sectator: perierat ante eum Petrus Loisius, turpissimus ejus filius, insidiis Ferdinandi Gonzagæ ob nefandam tyrannidē trucidatus. Idemque Gonzaga præfectum Comensem, qui captivi cujusdam uxorem, pudicitia redimentem liberationem sui mariti, perfidiose trucidato eo, fefellerat, justa ultione est prosecutus, dum dotis, contrahendique cum stuprata matrimonii damnato præside, pro sponsa ei carnificem immisit, cervicem mox impii hominis dementem.

Sleid. l. 19. 21. 22. Onuph. in Paulo III. Chytr. lib. 12. Thuan. lib. 6. Steph. Szegid. in speculo Pontif. Sleid. lib. 22. Onuph. in Iulio III. Natal. Comes. hist. l. 4. Chytr. lib. 17.

Paulum, post trium mensium litigia, excepit Iulius III, ante Iohannes Maria Montanus, è concilii Tridentini præside continuator ejusdem, homo impurus, fruendoque potius Pontificatui, quam regendo vacans, voluptarii secessus amator. Gallias moderabatur Henricus II. Francisci F. Catharina Medicea conjuge, magnus renati Evangelii hostis. Hic Octavium Farnesium, Pauli III nepotem, qui invitis Cæsare & Pontifice avo, Parmam occupaverat, defendendum, connivente Iulio, suscepit; cum Eduardo Anglo, Boloniam persoluto sibi auro reddente, firmavit pacem. Mox Mauritii pertentat animum, quem ob Landgravii soceri captivitatem, vimque illatam religioni, iniquiorem factum Carolo sciebat.

Mauritius, re cum Alberto Brand. & Megapolitanis occulte communicata, init cum Gallo fœdus, pro libertate Germanica: ducit bellum Magdeburgicum, donec tempestiva sit in Cæsarem expeditio: facit deinde pacem, qua multam Cæsari grandem solvunt Magdeburgici,

gici, salva religionis & majorum libertate.

1551. Interim in Borussia rixatur Andreas Osiander de justificatione cum Maximiliano Morlino Georgius. Major de necessitate operũ ad salutem, Stancarus de Mediatoris Christi divina in officio natura, controversias movent. Mauritius Melanchthonem & alios instruit, ituros ad concilium. Veniunt etiam Tridentum legati Protestantium, Theologique Wirtembergici & Argentinenses. Sed quum exhiberent librum complexum dogmata, publice defendenda, sibique juxta formulam concilii Basiliensis caveri postularent, nunquam sunt auditi. Nec multo post Elector Mauritius, petita sæpius liberatione Landgravii, pro quo vadimonio esset obstrictus ejus filiis, bellum denunciat simul Cæsari & infert, Augustam Vindelicorum occupat, Patres Tridentinos nuncio adventus sui exterritos, præcipitem in fugam agit. Crescentio Cardinali, præsidi conventus, canis ater nocturnus exitialem incussit metum. Gallus rex cum Tullum, Virodunum, Metin, imperii oppida, redegisset in potestatem, per Lotharingos irruit in Alsatiam, ab Argentinensibus commeatum extorquet: Mauritius Lincium Austriæ progressus, proponit pacis capita Ferdinando & Maximiliano cum Bavaris semet transactioni offerentibus. Quibus auditis, & Campaniæ motus vastatione rex Francus, in quam Cæsariani è Belgio irruperant, deflectit in Lucemburgiam, Saxo Ereburgum, claustraque Alpium intercepit, cæsis Cæsarianis, captisque ad tria millia. Quia quidem ex re tantum Carolo Ferdinandoque incussit terroris, ut accensis de nocte funalibus Oeniponte discederent Villacum, dimisso Iohanne Frederico captivo. Capto mox Oeniponte, direptum quicquid ibi erat rerum Cæsaris & Hispanorum, Ferdinandi civiũque bonis nihil illatum damni. Tandem interpositis induciis, pax conficitur Passavii, dimittitur è Belgico carcere Landgravius, Protestantium religioni liberum datur & perpetuũ in Germania exercitium, proscriptiones abolentur. Priusquam transigeretur, Albertus Vlmenses, Noribergenses, Bambergensem & Herbipolensem Episcopos, mox & Moguntinum, ingentibus affecerat damnis, Vormatiam & Spirã subegerat. Tũ cavillatus pacificationem, discedit à Francofurtana obsidione, Moguntinis & Spirẽsibus pecuniam imperat, expugnat Trevirim. Præclarius contra Mauritius in Hungariam demittit copias, ubi Turcæ, ob expugnatam à Cæsarianis Africam seu Leptim urbem, violatis induciis, Temi suarum, Lippum, Zolnoccum occupaverant. Agriam quidem mascule defenderũt nostri; Sed fessus cladibus Ferd. pacẽ deniq; à Solima, annua triginta milliũ aureorũ pensione emercatus est. 1552.

Cæsar in Gallum vadit, assumto Alberto, ejusque cum Episcopis pactione comprobata. At inaniter oppugnata maximis copiis Meti, distributi in hyberna Cæsariani, tertiam partem contagiis periere. Albertus, persoluto sibi stipendio, atrocius exinde flagellat Episcopos, Bambergam & Suinfurtum capit. Illi implorato imperialis curiæ auxilio, Mauritium & Brunsvigium accersunt, Noribergenses etiam Ferdinãdum. Vicissim Ericus Brunsvigius à Philippo, Henrico filio, armis vexa- 1553.

Lucas Osiand. Epit. Hist. Eccles. lib. 3. Cent. 16.

Sleid. lib. 23. Nat. Comes lib. 5. Sleid. lib. 24.

Hub. Thomas Leodius de vita Frid. II. Palat. lib. 14.

Chytr. lib. 17. Annal Turc. supplement. Iohan. Leuncl.

Natal. Comes l. 6. hist.

Chytr. lib. 18. Sleid. lib. 25.

Digitized by Google

vexatus, Alberti postulat opem, quæ causa Philippo ad suos redeundi fuit. Concurritur demum acri prælio ad Sivershusam. Vincit Mauritius, capit signa LXIV, quater mille equites sternuntur. Victor ipse XXXII annos natus, lethali affectus vulnere, biduo
1554. post exstinguitur. Philippus & Carolus Brunsvigii, Fridericus Luneburgicus, & XIV comites acie cadunt. Albertus accisis nimium viribus, Hannoveram profugus, recolligit se quidem, sed semper præliis inferior, ab Henrico Brunsvicensi & Ferdinando, post multiplices casus, omni demum ditione exuitur.

At Carolo, post captos Deo fideles principes, oppugnatamque religionem Evangelicam, vix prospere quicquam cessit, Parmam & Mirandulam, per suas & Pontificis copias, frustra cruento bello exagitavit. Senenses, ob exstructam à Cæsarianis in urbe sua arcem, defecerunt ad
Onuph. in Iulio III. Francum regem. Commissi enim inter se vanitate Pontificis reges, quod alius alii auxilio veniret, bella ex bellis serebant, quæ in nonum protracta annum multas & maximè miserabiles clades Christianis invexerunt.

Senense omne territorium ad solitudinem penè redactum est, quod Cosmus Medices tandem subegit, Senamque fame domitam, suo ducatui, permittente Cæsare, adjunxit. Corsicam Genuatum insulam Henricus rex, auxiliantibus Turcis, occupavit, ditiones Caroli ferro ac rapinis exhausit, Carolo vicissim Terovennam & Hesdinum, Gallicana oppida, diruente.

Sleid. lib. 25. Chytr. lib. 11. Interim & Anglia tristissimis quassatur motibus. Eduardus, sagacissimi ingenii adolescens, detrunca-
1553.

to antea avunculo suo & protectore Somerseto, lento (ut ferunt) Iohannis Dudlæi veneno erat interceptus, quo *Iohan Foxus lib. 1. Comm. &c.* is nurum suam Iohannem Suffolciam in solio collocaret. Sed populus Mariam Eduardi sororem, Ioannæ prætulit. Unde Dudlæi Northumbrii dissipatis copiis, potita rerum *Nat. Comes. lib. 7. Hist. & 8* Maria, ipsum reginamque Ioannam, amitæ suæ neptem, capite plectit, Episcopos plerosque in carcerem rapit, Pontifici Iulio Angliam denuo subjectura. Id quod plurimo cum Evangelicorum sanguine tandem peregit, Reginaldo Polo Cardinale populum, velut ab hæresi, emundante. Nupsit Maria Philippo, Cæsaris filio viduo, cui pater regna, Siculum & Neapolitanum, cum Belgio tradiderat. Sed id matrimonium successu caruit, cum Maria sanctorum ebria sanguine, quarto post anno è 1558.
vivis abriperetur.

Pontifex haud diu gavisus recuperato Angliæ dominio, dum fingit *Onuph. in Iulio III.* morbum, serio eodem corripitur, migratque ad plures initio anni LI. Cui suffectus est Marcellus II, inter molitiones varias XXII die apoplexia 1555.
interiit, fassus aliquando, se non videre, quomodo quis pontificatum tenens salvari possit, teste Onuphrio familiari ejus.

Ejus locum accepit è Iohanna Petro Caraffa, Paulus IV, Theatinorum *Balæus de actis Rom. Pont. lib. 7.* ordinis conditor, severitate cunctis metuenda, quam maxime necandis Lutheranis ostentaverat, inquisitoris officio functus, quo genere crudelitatis vix XXX annorum spatio CL Christianorum millia absumta memorant Vergerius & Balæus.

Iudæos certis septis, more Veneto, oppidatim conclusit, croceique coloris pileum, quo internosci

possent,

possent, ferre coegit, imposito etiam graviori tributo. Cæsarianis dudum infensus, qui obnixi quoque electioni ejus essent, vetus odium, comparato exercitu, in regnum Neapolitanum unde ipse erat, evomere
1556. *Nat. Comes Hist. l. 6.* studuit. Quo tempore Carolus, curis laboribusque fractus, novo & post Diocletianum insolenti exemplo abdicata dignitate, regna hæreditaria in filium Philippum, imperium in Ferdinandum fratrem transtulit. Inde in cœnobium abditus S. Iusti Hispanicum, religioni attentius vacavit biennium, quo instituto quantum profecerit, testatus deinde est presbyter, cujus officio frequenti utebatur, quem Philippus filius, nimium Papalis fidei princeps, ob Lutheranismi crimen supplicio affecit. Iam vero Papa, Gallorum auxiliis subnixus atrox bellum Philippo moverat, qui vicissim ductu Albani, totum fere Latium eripuit Pontifici, parumque abfuit, quin denuo Roma à Cæsarianis caperetur. Pontifex, cum nihil non venale haberet interim, ut ærario sumptibus exhausto subveniret: Tandem conspicatus
Nat. Comes lib. 10. frustra se niti, quod Octavius Farnesius in gratiam Philippi receptus, Placentiam recepisset, Gallique apud S. Quintinum ab Hispanis victi, ac pleraque Francorum nobilitas capta esset, pacem admisit, quam mox tremenda, Tiberini fluvii restagnatio, omnia urbis plana inundantis, tristiorem bello reddidit. Caro-
Chytr. l. 18. 19. lus XXXVIII imperii, vitæ anno
1558. LIV, prælucente Cometa, migra-
Dress. Mill. 6. vit è mundo, vix ulli Germanorum Cæsarum potentia & virtute secundus. Triennio eum antecessit Iohannes Fridericus Elector, qui redditus principatui, sed tradito, Augusto patrueli septemviratu, conjugem Sibyllam placida morte est secutus, magnum inter principes fidei constantiæque exemplum.

Leoncl. in supp. Annal. Turc. Auger. Busbeq. Epist. 1. & 3. Contra infelicitatis Solimannus Turca, qui circumventus ab uxore Rossa, Mustapham novercali odio proditionis insimulante, parricidio se maculavit, sublato filio Mustapha, rebus in Persas gestis clarissimo, cui deinde nepotem, aliosque duos filiorum exitii comites addidit. Nam Ziangir, indignitate fraternæ necis patri exprobata, propria in viscera adegit pugionem, Bajazetes, postulante Solimanno, à Techmasi Parthorum rege, ad quem acie victus confugerat, cum filiis est peremptus.

Hieron. Oros. l. 11. Caspar. ab Ens Hist. Ind. l. 1. Maff. Hist. Ind. l. 8. Tandem ut ad Indica veniamus, post repertam Brasiliam Floridamque altero, postquam Carolus Cæsar creatus est, anno, Ferdinandus Magellanus Lusitanus fretum à se Magellanicum dictum, prætervectus est. Qua in expeditione cum periisset, una ex ipsius navibus, cætera classe amissa, biennio post, toto terrarum orbe circum navigato Hispalim appulit. Terræ à Magellanicis observatæ ex ignibus, qui eminus accensi visebantur, Igneæ vulgo tabulis in Cosmographicis indigitantur.

Ens. l. 1. & 3. Thuan. lib. 1. Eodem anno ceperunt Ferdinandi Cortesii victoriæ, quibus tot capta oppida totis XX annis, tot lustratæ provinciæ, imprimisque Mexicana urbs in lacu sita, ut Epitome hac explicari nequeant.

Peruviæ simul regio, partim à Varga partim à Francisco Pizarro subacta, inque ea urbs magni nominis Cusco. Exinde Hispani ipsi mutuis se lanienis XX annorũ spatio confecerunt, indignius avaritiam & libidinem Victoris luentibus, donec Petrus

Gasca Iuriſconſultus, à Cæſare miſſus, levamentum aliquod adferret, capto Conſalvo Pizarro.

Dam. à Goes de bello Camb. Comm. tribus Iacob. Tevius de rebus in India ad dium geſt. Maff. lib. 13. Hiſtor. Indic.

In India Orientali non minores progreſſus Luſitani fecere, difficiliore licet navigatione uſi. Ioh. Caſtrius parta contra Cambajç regem victoria, captoque Dio, ampliſſima ditiſſimaque Cambajç urbe, Luſitanorum ibi imperium firmavit. Eorum ſane civilior adminiſtratio fuit, regibus Emanuele & Iohanne in illam curam intentoribus, quum Cæſar bellis implicatus Europæ, exorta inter longinquarum ditionum rectores diſſidia lentius componeret.

Sixtus Senenſ. lib. 4 Bibliot.

Literis adeo effloruit Caroli imperium, ut haud ſciam, an multis ſeculis felicior doctorum virorũ proventus extiterit. Imp. ipſe parum literis cultus, Mercurino Gattinaria, Nicolao Granvellano, Heldo, Navio, Seldo, conſiliariis eruditis utebatur: Pontifices, Cajetano, Bembo, Sadoleto, Contareno, Polo Cardinalibus, Hiſtorici Paulus Æmylius, Paulus Iovius, Francicus Guicciardinus, Iohannes Sleidanus enitebant.

Religionis Proteſtantium, præter ſuperius annotatos, Sebaſtian. Munſterus, Caſparus Hedio, Iohannes Æpinus, Georgius Anhaldinus, Iacobus Sturmius, Victorinus Strigelius: Et Mathematici, Iohannes Schonerus, Petrus Apianus, Eraſmus Rheinholdus; Poetæ, Eobanus Heſſus, Georgius Sabinus, Iohannes Stigelius, & ſimiles clari habebantur.

Franciſcus Vatablus Lutetiæ, Iohannes Forſterus Witebergç egregii Hebraiſmi doctores erant. Beatus Camerarius, Hieronimus Aida Rhenanus Seleſtadienſis, Ioachimus Cremonenſis Epiſcopus, & major illis Philippus Melanthon Brettanus, humanoribus literis præcellebant.

Math. diſp. l. 1. cap. 12. Vbbo Emmius Friſ. rerũ lib. 60.

Nicolaus Machiavellus, hiſtoricus & Secretarius Florentinus, ex ambitione Pontificum docuit pleraque Chriſtianis proveniſſe mala. Iohannes Laſcus, Anglia pulſus, cum in Dania ſedes fruſtra quæreret, in Friſia eas invenit, ſecumque Calvini dogmata advexit.

A. M. 5528. Chriſti 15 8.

FERDINANDUS
Rom. Imp.
SOLIMANNUS
Turcarum.

FErdinandus rex Hungariæ ac Bohemiæ, annitente Carolo V. fratre, rex Romanorum creatus, deinde eo ſe abdicante, atque poſt biennium mortuo, Auguſtam poteſtatem concordibus Electorum ſuffragiis adeptus, dignum ſe eo faſtigio præbuit, pace Germaniæ confirmata. Ienenſem Academiam à Iohanne Friderico Electore excitatam, ut per eam purioris doctrinæ depoſitum conſervaretur, ornavit privilegiis. Colloquium Vormatiæ inter Romanenſes & Evangelicos haberi juſſit, ſi forte propius coire inter ſe partes poſſent. Sed quum id invito pontifice fieret, Romanenſes, damnari primum ab Evangelicis, Calvinum, Oſiandrum, Majorem & alios, ab Auguſtana confeſſione recedentes, contendunt.

1557 Chitr. lib. 19.

Leuncl. de bellis Moſch. adverſ. finitum. P. Oderb lib. 2 de vita Io. Baſ. Nat. Comes Hiſt. ſui temporis lib. 11.

Quod cum Snepfius, Strigelius, Stoſſelius, Morlinus, Sarcerius, parati eſſent facere, Melanchton vero & Vittebergici, abnuerent, abrumpunt actionem Romanenſes, infectoque negotio abſcedunt. Manſit interim inviolata pax reliquæ Germaniæ: at in Livoniam, Germanici imperii provinciam, ingens belli tempeſtas à Iohanne Baſilide, Moſcorum duce, incubuit. Livoni paulo ante inteſtino attriti bello, quod

Rheinh. Heiden-steinus de bello Mosch. lib. 6.

quod Wilhelmus Rigensis Archiepiscopus Christophorum Megapolitanum coadiutorem sibi insciis ordinibus adsciviſſet, quum pactum Moſcho tributum tardius exſolverent, immenſis barbarorum copiis oppreſſi ſunt. Perſoluto tandem auro, ſed expugnata jam à Ruſſis Narva, nequicquam tentarunt placare tyrannum, qui mox pervaſtata Derbatenſi ditione, Derbatum ipſū ſubegit, totique Livoniæ extrema eſt quæque comminatus.

Revalienſes Chriſtiano III Danorum regi per legatos ſemet ſubjecere, defendi à ſeRuſſicam orantes ſervitutem. Eſtonia enim antiquitus Daniæ parebat, atque Chriſtianus pietate & armis undiquaque celeberrimus. Sed ille non minori prudentia, quam moderatione, delatum imperium detrectavit, plus ſibi ditionum eſſe profeſſus, quam per humanam imbecillitatem decenter gubernare poſſet. Auro tamen, commeatu & armis adjutis Livonis, initio ſequentis anni LIX piam vitam beato fine concluſit. Sacrum codicem Danice verſum ediderat anno L, Epiſcopatum Slefvicenſem Danis adjudicari curaverat. Hamburgenſes jus ſibi in Albi flumine aſſerentes, quo annonam ſua in urbe diſtrahere cogerentur Holſati & vicini Saxones, lenta licet apud tribunal Cæſareum lite, quam armis perſequi maluit, princeps pacis publicæ ſtudioſiſſimus. Cum quotidie flexis genibus Deo ſupplicaret, ſanctiorisque doctrinæ miniſtros, per univerſam Daniam, & ſeptentrionem, primus inſtituiſſet, Coldingæ anno regni XXIV, vitæ LVI deceſſit, teſtatus aliquot ante obitum diebus, apparuiſſe ſibi quendam in ſomnis, omniſque miſeriæ finem ad Kal. Januar. pollicitum, haud dubie angelum ſuum. Quare eo die lætus è mundo migravit, gaudii cæleſtis primitias mortali in corpore expertus.

Arnold. Huitf. in Chriſtian. III.

1559 *Clytr. lib 19. Iohan. Foxus lib. 1. Comm.*

Præceſſerat Chriſtianum Maria, Anglorum regina, multis innocentium ſuppliciis cruenta, amiſſo Caleſio, quod ducentis & undecim annis Angli tenuerant. Poſt cujus interitum, Eliſabeta ſoror ejus, regni habenas ſuſcepit, è carcere ad ſolium evecta, eaque duce, purior Dei cultus per Angliam refloruit; Pontificis Rom. majeſtas conculcata.

Sequutus eſt patruelis ſui mortem Chriſtiernus II, fatalesque ærumnas anno ætatis LXXVIII, dejectionis XXVII finivit. Dixeris annum hunc plurimis principum emortualem. Nam & Henricus Galliarum rex, dum nuptias inſtruit filiæ, Philippo Hiſpano jungendæ, haſtiludio congreſſus cum Mongomerio, dextrum perfoditur oculum, ſimilibuſque perit tormentis, qualibus affecerat Lutheranos. Ita à Pontificiis nominantur ij, qui Romanæ Eccleſiæ errores denudant. Iulio menſe Henricus, Auguſto Laurentius Priulius, Venetorum dux, exſtinguitur, Octobri Paulus IV Pontifex, inquiſitioni & pœnis intentus Lutheranorum.

Nat. Comes lib. 11.

Onuph. in Paulo IV.

Quam gratus is Romanis eſſet, tumultus ſub mortem ejus excitatus oſtendit. Populus enim effracto inquiſitionis carcere dimiſit, quos ibi alter Herodes incluſerat, captivos, domumque ipſam exuſſit. Statuam Pontificis marmoream triduo habuit ludibrio, capite manuque præciſis; omnia Caraffarum familiæ inſignia decreto ex urbe ſuſtulit. Apud Rhenanos, meliori fama denatus Palatinus Septemvir Otto

Digitized by Google

Henricus, Fridericum decimo gradu agnatum successorem habuit.

1559. Caspari Ensius in bello Dithmarsic. Christ. Cilius l.1. belli. Dithmars.

Eodem anno Dithmarsorum libertas, quam multis seculis usurparant, occidit. Adolfus enim Holsatus, cui in aula Cæsaris sæpiusculè exprobatæ essent clades, quas majores ejus à Dithmarsis accepissent, vindictam dudum animo conceptam, sed superstite Christiano III. dilatam, eo mortuo exercere destinabat. Tractus in societatem belli Fridericus II. Christiani III. filius, eo imprimis argumento, quod si vincerent Dithmarsi Adolfum, ignominia omnino ad regiam domum redundaret; sin vincerentur, gloria solius Adolfi foret. Itum ergo in Dithmarsos, trium principum, regis Friderici, Iohannis & Adolfi ducum auspiciis, quibus Antonius Oldenburgicus quindecim cohortes adjunxit, adeo ut equitum millia quatuor, peditum signa quinquaginta essent, imperatore Ioanne Rantzovio. Meldorpium, Dithmarsiæ caput, Tilebrugga, & Hamma, uno tempore oppugnatæ. Sed eo consilio, ut dubii, cui loco primum subsidio convolarent Dithmarsi, in diversa distraherentur. Idque accidit. Meldorpium totis viribus tripartito exercitu, adortus Rantzovius, haud sine suorum sanguine expugnavit, viam per paludes monstrante Bartoldo Petri transfuga, atque occisis plerisque propugnatorum. *Cilicius l.2. belli Dithmars.* Tertio post die Brunsbuttelium pars copiarum ducitur, ubi rivulum quendam communierant agrestes: qui circumdati legionibus, victas manus dedere, præsentique exitio Iohannis Rantzovii commiseratione sunt subtracti. Idibus deinde Iunii simulato ad Hemmingstadium vicum itinere, Tilebruggam deflectunt principes, eamque ferè nudatam propugnatoribus occupant. Confestim Heidam itur, è qua elicitas ad pugnā cohortes quatuor intercipiunt occiduntque, haud sane inultas. Etenim dum fugientibus insistunt victores, novem signa producunt Heidani, acrique inito conflictu, Adolfum ducem vulnerant, prætorianorum multos prosternunt. *Cilicius lib.1. Chytr. lib.20.* At Rantzovius, distinentibus prælium equitibus, Heidam injectis facibus incensam invadit, eaque cremata, reducit ad tormenta militem, dimicando jam fatigatum, tribus hostium millibus peremptis. Ea clade fracti Dithmarsi, mittunt cum niveis baculis sacerdotes, pacemq; exorant. Data illis legibus, ut deprecati contumaciam, qui supererant, ad quatuor juvenum millia, instrumentum omne bellicum traderent, in singula agri jugera florenum penderent annuum, præfectis principum parerent. Ita gens libertate elatior, miti Holsatorum principum regimine mansuefacta, hactenus conquievit. Menstruum fuit hocce bellum; quo confecto Fridericus Hasniæ diadema sumsit, uti & Franciscus II, Henrici F. Rhemis Gallorum. At Livonos diuturna miseria coëgit ad Sigismundū Polonum confugere, qui Gothardū, militiæ magistrum, Curlandiæ nuncupavit ducem, cum ordo Livonicus CCCLVIII annis perdurasset. *Leoncl. de bellis Mosch. adv. finitim.* Fridericus rex Magno fratri Osiliam & Curoniensem diæceses à Ioh. Munchauseno sibi venditas, addixit, quibus Mauritius Vrangelius Præsul addidit Revaliensem. *1560.* Interim Russi Harriam Lettoniamq; perpopulati, Vellinum capiunt, Guilelmum Furstenbergium archiepiscopum senem abducunt in Russiam. Revalienses

Erico

Erico XIV, Gustavi nuper defuncti Filio semet subjiciunt, in grandioris belli autoramentum.

Onuph. in Pio 4. Papale solium, post quadrimestres Cardinalium altercationes, inscenderat Iohannes Angelus Medices Mediolanensis. Pii IV nomine assumto. In ejus inauguratione duodeviginti homines, sparsas de more pecunias avidius rapientes, interiere, XL elisi fœde luxatique, triste Pontificatus omen fuere. Ipse Pius statim *alienam personam, alienos mores induisse visus*, ex humanitate, patientia, liberalitate, modestia ad contraria omnia deflexit. In contumeliam decessoris Pauli patrata à populo, facile remisit: in ejusdem nepotes & familiares severe animadvertit. Carolum Carafam Cardinalem, & alios summæ dignitatis, crimine majestatis circumventos, per carnificem exstinxit. Suos nepotes inque his Carolum Borromæum, ad sublimes honores extulit. Ferdinandi imperatorium apicem, Paulo summopere improbatum, non tantum ratum habuit; Sed & absolvit Carolum V, ejusque filium Philippum criminibus, queis à Paulo erant onerati. Ad eum venit Abdisu, Orientalium Christianorum patriarcha, perque interpretem Romana amplexus dogmata, in Assyriam largis cum muneribus rediit. Dispar Pii apud Germanos principes, & Danorum regem autoritas fuit. Cum enim generale concilium, quod superiores Pontifices aut parum cupere, aut negligentius tractare assueverant, se studiosius apparare simularet, illud iterum Tridenti continuandum indixit, misitque legatos, qui Protestantes eodem invi-
1561. tarent. Fridericus Palatinus, Augustus Saxo, septem viri, multique alii Teutonum principes, qui Naumburgi convenerant, Ferdinando Cæsari responderunt, ab Oecumenico aut Nationali, sed libero concilio, se neutiquam esse alienos, quale hactenus Pontifex nullum promittat. Legatis Pii dictum, nihil Pontifici in principes juris esse, neque indicendæ synodi autoritatem ei competere. Lubecam progressis Rex Danis literas commeatus denegavit, indignum ratus, intra regni fines admittere eos, à quorum Domino pridem neque auditus ipse, neque convictus, pro hæretico haberetur.

Contra Philippus, Hispaniarum rex, omni genere cruciatus Protestantium asseclas excindebat. Nec multo mitior Franciscus, rex Francorum adolescens, qui cremato Anna Burgio, in vivis esse desiit, successore Carolo IX, sub quo pax nonnulla ex colloquio Passiaceno provenit Evangelicis, qui ob conventicula ad portam Hugonis apud Turonos, novo jam nomine Hugonoti appellabantur. Theodorus Beza, Petrus Martyr, Augustinus Marloratus, strenuè apud Gallos Papatum oppugnabant, cum mox à verbis ad arma procursum, ac fidei quæstiones ferro disceptari cœptæ. Congressi sunt æquo fere Marte ad Druidum urbem in Normandia, Franciscus Guisius Pontificiarum, & Ludovicus Condæus, Antonii Navarræi frater, Reformatarum partium duces. Cæsi utrinque circiter novem millia: Condæus in prælio captus, Guisius paulo post tormenti globo trajectus est. 1561.
Exinde regina Hugonotis nobilibus domi suæ, populo in suburbiis, exercitium purgatioris doctrinæ indulsit.

Nihilo-

Onuphr. in Pio IV. Petrus Suavius Polon. Histor. concil. Trid.

Nihilominus suum Pontifex concilium Tridenti prosequebatur, jussis præsidere Hercule Gonzaga Mantuano, Hieronymo Seripando Neapolitano, Stanislao Hosio Polono, mox etiam Iacobo Simoneta Mediolanensi, & Altempsio. Gonzagæ & Seripando vita functis, Moronum submisit & Navagerium. Exclusis ejectisque, si qui liberius dissererent, damnatisque Protestantibus, ægre ab ipsis Episcopis, Hispanis præsertim impetratum, ut officium suum à Pontificis autoritate pendere concederent. Nec parum litis rex Gallus & Hispanus de superioris loci prærogativa, moverunt, quum hic Catholici, ille Christianissimi titulum jactaret, ut potiorem.

Petrus Suavius Histor. concil. Trid. lib. 7.

Rejecta ad Pontificem controversia, priores tandem Gallo datæ. Majoris momenti certamen de Episcoporum (ut vocant) residentia obortum, cum sanior pars *jure divino quemlibet adstrictum judicaret, ut præsens gregis sui curam ageret, nec passim per alienas terras oberraret.* Sed quum hoc pacto Pontificium regnum, in quo personatorum Præsulum larga seges, ruinam minaretur, nihil decretum. Ingentibus legatorum studiis finis tandem Concilio

1563. Hist. Trid. concil. lib. 8.

impositus, anno XXVII, postquam primum à Paulo III Mantuæ indictum fuerat; à prima vero sessione Tridenti celebrata, XVIII. Duravit omnino annos V. biennium sub Paulo III, annum sub Iulio III, biennium iterum sub Pio IV. Subscripsere Patres, quibus ea potestas erat, CCLV. Galli sub exitum fere advenere. Germani, Angli, Scoti, Dani, Sueci, Norvegi, Hungari, Poloni, Bohemi, aut rari, aut nulli interfuere. Ab Italis Hispanisque maxima Canonum pars confecta est. Ejusmodi tamen Synodus Pontifici ipsi terrori erat, nisi reservata sibi soli omni eam interpretandi & exsequendi potestate, decreta ejus canonesque sui arbitrii fecisset. Exinde novo & arctiori juramento clerum sibi magistratumque omnem obstrinxit, quo concilii Tridentini dogmata singuli comprobarent, regnique Pontificii partes ubivis locorum tuerentur. Eo consilio Belgicas provincias, erectis novis Archiepiscopatibus, Mechliniensi, Cameracensi, Vltrajectino: & Episcopatibus Audomarensi, Namurcano, Harlemensi, Daventriano, Leovardiensi, Gruningensi, Middelburgico, Antverpiensi, Gandavensi, Brugensi, Hyprensi, Buscoducano, Ruræmundano, compescere sperans, magis à se & Philippo principe eas alienavit. Vnde atrox postea & diuturnum exstitit bellum, quo infinita hominum millia periere, opimiorque Belgii pars, excusso jugo Hispaniensi, Pontificem abjecit. Philippus anno ejus seculi LX insignem à Solimanno acceperat cladem, expugnata à Turcis Meninge insula, Africæ ad Syrtes objecta, in qua Prorex Siciliæ dux Medinæus arcem communierat. Pialis enim Bassa, profligata Hispanorum classe, quæ Tripolin obsidebat, arcem commeatu & auxiliis destitutam subegerat, ad octodecim Christianorum millia aut occiderat, aut abduxerat in servitutem. Proinde Cosmus Florentiæ dux, novum Stephanitarum ordinem condit, in Turcas militaturum, quibus Ebusam insulam assignat. Philippus Antonium Perenottum, Atrebatium Cardinalem, postulantibus id Guilelmo Auria-

Nicol. Burg. Histor. Belg. lib. 1. Petrus Winsh. hist. l. 1. Thuan. lib. 40. Onuphr. in Pio IV. Leoncl. in supp. Chytr. lib. 20. Busbeq. Epist. 4. Nat. Comes lib. 13. 1562. Chytr. lib. 20. Casp. Ensius de bello Suecio. Chytr. lib. 21.

Auriaco, Egmondano, & Hornio, amovet à Belgica gubernatione, & Margaritæ Parmensi, sorori suæ, paulo pleniorem potestatem relinquit. Sub hæc Ericus Suecorum rex, Revaliensium subjectione abusus, & Polonicas in Livonia, & Danicas ditiones lacessebat. Navigantes ad Narvæ emporium cogebat Revaliam flectere iter; onerarias naves Lubecensium complures detinebat, nec privilegia iis ante per Sueciam ut redderet, exorabatur. Igitur bellum simul à rege Dano, Polono & Lubecanis in eum paratum. Initium bellandi anno LXIII prope Bornholmiam classis Suecа fecit, abducto cum nave prætoria Iacobo Brokenhusio, & duabus aliis in mari excubantibus. Quamobrem Fridericus, collectis quatuor millibus equitum, XXIV peditum, & classe navium LIV, bellum Sueco indixit, confestimque Elsburgum cepit; majora confecturus, nisi attritis fame & contagio copiis, Guntherus Svvartzeburgicus, quasi sibi potius quam Danico regno militaret, prolongare stipendia, quam maturare victoriam, studuisset. Rex magnam militum vim exautoravit. Ericus fratrem Iohannem, quod ducta Poloni sorore, CXX millia Ioachimicorum mutuo ei dedisset, conscium ratus fœderis adversum se initi, aut participem, in oppido Finlandiæ Abo oppressit cum conjuge, inque carcerem conjecit: de familiaribus ejus exegit supplicium. Hinc frustra oppugnato Halmstadio, victus acie, desideravit suorum quatuor millia, tormenta ejus XLV Dani corripuere. Neque tamen ad cœptam Rostochii de pace tractationem destinare legatos Suecus, sed Elsburgum irrito obsidere conatu, Nidrosiam

Huitf. in Ms.

Nat. Comes lib. 14.

Norvegorum occupare: quam Dani brevi recuperarunt. Quo tempore Ferdinandus, sexennium pacifice gesto imperio, vitaque defunctus, Maximilianum filium reliquit, Virtutum imperiique successorem.

Davidis Georgii infanda hæresis à Basiliensibus detecta, & cadaver pseudoprophetæ, qui se promissum illum Davidis filium apud suos jactasset, in favillas redactum est. Sebastiani Castalionis, Adriani Turnebi, Henrici Glareani, Martini Cromeri historiographi, Iohannis Mathesii Theologi, Conradi Gesneri, ingenia claruere. Ioannes Brentius, Iacobus Andreæ, Theodoricus Snepfius & Balthasar Bidembachius, cum P. Boquino, Casp. Oleviano, Petro Datheno & Zacharia Vrsino, Maulbrunnæ disputarunt, super Iesu in cœnæ mysteriis præsentia.

1564. 1559. *Hist. David. Georgii.* *Acta Coll. Maulb.* 1564.

MAXIMILIANUS II
Imp. Rom.

SOLIMANNUS & SELIMUS II
Turcæ.

A.M. 5534. Christi 1564.

MAximilianus Ferdinando patri, ut regnis Hungariæ Bohemiæque, sic in imperio successor declaratus, *egregium se principem gessit, justitia & pace sollicite servata*: Cum Iohannes Sigismundus Transylvanus, Solimanni fretus patrocinio, expugnato Zatmaro, regem se Hungariæ ferret, Lazari Suendii virtute eum compescuit. Quia enim Solimannus Melitam tunc insulam ducentarum & quinque navium classe oppugnabat, tardius Transylvano auxilia suppetebant. Turca suorum ibi XXIII millia desideravit: Melita insigni Christianorũ fortitudine defensa, Iohanni Valetæ, Rhodiorum mili-

Mart. Dress. Mill. 6. Iohan. Crato in orat. Max. funeb. Leoncl. supp. Annal. Turc. Celius Aug. Curio in bello Melit. Nat. Comes lib. 15.

Zzzz

Onuph. in Pio IV. 1565. militum magistro, & Garziæ Toletano, Hispanorum navarcho, immortalem laudem peperit. Barbari sexto mense ejecti, laceras vires in Chion insulam convertunt, quæ ultra ducentos annos Genuatibus subdita, at Pialis Bassæ incursu tum domita, Turcicum suscepit jugum. *Ciccarel. in Pio V. Natalis Comes lib. 16.* Quo tempore Pius IX, morbo ex victus intemperantia hausto, clausit vitam, tributis extorquendis permolestus subditis. Effusis enim in ædificationes pomposas & Concilium Tridentinum thesauris, resarcire damna usuris, exactionibus, & redituum venditione Ecclesiasticorum studuit. Ei suffectus Michaël Chislerius Boschanus, Pij V vocabulum sumsit, ex Cardinali inquisitore Pontifex Evangelicis metuendus. Solimanno tum fere octuagenario nondum desierant ambitiosa consilia, qui accitu Transylvani, Sigethum Hungariæ ducentis armatorum millibus circumsiderat. Pius contra eum aurum, tota Germania militem & commeatum Maximiliano subministrabat. Igitur Solimannus XLVII tyrannidis anno, inter flagrantissimas expugnandi Sigethi spes, fremens frendensque defecit. Celata mors ejus Mahometis Bassæ astu, fictaque edicta, quibus Barbari ad audaciam incenderentur. Quare cum Tartari eodem tempore effusè Hungariam popularentur, Lazarumque Suendium distinerent, debellatum tandem Sigethum. Nicol. Serinius eruptione fortiter tentata, & XXX Turcarum millibus interemptis, cæsus cum præsidiariis occubuit. Suendius interim, captis per Salmensem Vesprinio, Tata, Sabbatia, aliisque castellis, Tartaros magna affectos clade, Pannonia expulerat. Giula prodita, Baboza incensa, Turcis accessere. Mox Selimus II, 1566. Solimanni filius, Transylvano submittit auxilia, queis Hungariam infestet; Tocajum à Suendio ereptum recuperet. *Leunc. supp. Annal. Turc. Natalis Comes lib. 17.* Sed hunc à Tocaii obsidione revocat Transylvaniæ periculum, quam Tartari, Turcæ, Valachi, præsidio ei relicti, crudeliter deprædabantur; quos dum ille conficit, Zatuarum Suendius & Muncazium Maximiliano Cæsari subegit. Quo facto, nec parum Maximiliani dilatatis finibus, induciæ inter ipsum & Selimum octennales coiere.

Caspar. Eujius comm. de bello Suecico. Chytr. lib. 21. 1564. Sub hæc inter Arctoos reges summis viribus propagatur bellum. Fridericus Danorum rex, Lubecensibus fœderatus, incensa demersaque Suecorum portentosa navi, cui ab impetu prævalido Macelosæ erat nomen inditum, quæque ducentas portabat machinas æneas, totam eorum classem profligavit. Iacobus Baggius, Suecorum navarchus, Danis semet dedere coactus. Paulo post cum interceptæ Erici regis literæ, quibus conjugium Elisabethe, Anglicanæ affectabat, Philippo Hesso repræsentarentur, Christina Hessi filia, Erico pene exambita, Adolfo Holsatorum duci nupsit. *Suecus duo simul conjugia agitans, utroque excidit.* Subsecuta altero anno non una Danorum in mari calamitas. Nam Suecæ naves XL. derepente in excubitorias Danorum invectæ, dissiparunt omnes, apertaque Pomeranis via in Sueciam, commeatu eam & armis largiter refocillarunt. 1565. Mox & prætoria Lubecensis suomet igni deflagravit. Danorum præcipua undecentos vehens classiarios, cum sex Suecorum navium vim biduo sustinuisset, cæsis aut vulneratis propugnatoribus u-

niver-

niversis, cum Amiralio (ut vocant) Orthone Rudo, in Suecorum venit manus. Cætera passim dubio Marte pugnatum, nisi quod Oceani potentes Sueci, etiam Varburgum Hallandiæ oppidum cum arce permunitum subegere. Atrocissimam Danis
1566. importuna Ioannis Laurentii officiositas intulit cladem. Hic enim nobilem quendam, prælio navali interemptum, pomposis humaturus exsequiis, vadoso Wisbææ Gotlandiæ portu, universam classem, nequicquam dehortantibus præfecto insulæ & nautis, sistit. Insequenti nocte, oborta ventorum procella cunctas fere lacerat, mergitque naves, inque iis ad novem millia hominum, autore temeritatis pariter absorpto. Itaque parum absuit, quin de Rep. Rex ipse desperaret.

Hvitf. in M.S. Georg. Crusius in nar. de vita & obitu Dan. Rantz. annexa describ Bredeberge. Restituit rem Danicam Daniel Rantzovius, abdicato Svvartzenburgio, indigena lectus imperator. Hic enim *post ternas ad Deum preces, parva manu numerosum Suecorum exercitum stravit*, amissisque fere è suis L nobilium, quatuor hostium millia delevit, XXVI M in fugam compulit. Germanis quidem ab Cæsare importatione commeatum in Sueciam est interdictum. At Anglis per glacialem Oceanum ultra Norvegiam reperto itinere, Narvam Russorum navigari cœptum, quam viam deinceps & Belgæ instituere. Cœterum Rantzovius per fauces viarum, quas cavas vocant, ingressus cum copiis victricibus Sueciam, aliquot menses impune rapinis eam incendiisque devastavit, Wastenum usque, oppidis plerisque à Sueco, ne receptum hostibus præberent, exustis. Ericus interim vix sui compos, egregios quosdam viros, perfidiæ titulo sustulit è medio, quorum mox pœnitentia ductus cædis, fatum ero sapiens deploravit. Ioannes tunc frater ab eo custodia liberatur, nimirum ut esset, qui innoxii sanguinis, labefactæque Reip., exigeret à turbulento rege pœnas. Namque anno 1567. duodeseptuagesimo, quum concubinam, è qua duos susceperat liberos, probroso sibi connubio jungeret, regiique simul honoris participem facere destinasset, indignati dedecus fratres, Ioannes & Carolus, ad arma vocant proceres populumque, traductisque ad se copiis Erici, ac dedita Stochelmia, abrogant fratri imperium. Qui cum adscititia conjuge inclusus conclavi, *tulit, quam antea inflixerat germano, captivitatem*. Rex novus Iohannes, quam obtulerat Danis pacem rebus suis ambiguis, eam secundis retractavit. Verum audito, quod Petri Munkii ductu, triginta naves onerariæ è portu Revaliensi, generoso Danorum stratagemate, essent abductæ, & Warburgum, transfixis licet Daniele Rantzovio & Francisco Brokenhusio ductoribus, Danicis succubuisset armis, insuperque Magnus, frater Friderici, à Moscho rex Livonum declaratus, obsideret Revaliam, annuit tandem paci Suecus, quæ Cæsare & Gallo rege intercedentibus, Stetini confecta est, anno ejus seculi LXX. Ocsilia & diæcesis Revaliensis Friderico addictæ, Revalia & Wittensteinum regi Succo. Redditum Elsburgum Suecis; occupataque Norvegiæ, & naves ereptæ Danis in integrum restitutæ sunt. Renunciatum juri, si quod Suecus in Norvegiam, Gothlandiam, Hallandiam, Scaniam, Blekingiam teneret. Navigationi priscum jus, Lubecanis sua privilegia asserta.

Thuan. lib. 41 *Chytr. lib. 21. 1568.* 1569. 1570.

Dum id bellum finitur, in Belgio novum

Chytr. lib.21. Natal. Comes. lib.18. 1566. Petrus Winf. l.1.Hist. Nicol. Burg. lib.3. Histor. Belg.

novum exardescit, quod interpolatum nostro tempore induciis, nec dum plane depositum, totius orbis animos viresque pertentavit. Initium anno LXVI, seu occasio potius, à nobilium justissima petitione fuit. Hi præeunte Henrico Bredenrodio, suspendi oraverunt cruenta regis Hispani edicta, quæ adversus Belgas Protestantes dudum exercebantur. Oratores Geusii, id est, mendici ex habitu forte dicti; id nominis deinceps, icto inter se pro religionis libertate fœdere conservarunt. Prudens & moderatum eorum consilium Calvinisequæ multitudinis impetus turbavit, quæ erectis passim suggestibus, privato ausu dejicere statuas, inque templis tumultuari Pontificiorem cœpit. At Guilelmus Auriacus, per Matthiam Flacium, Cyriacum Spangenbergium, Ioannem Vorstium, & alios, contexi formam doctrinæ & rituum, quam Martinistæ, id est, Lutherani sequerentur, procuravit, potestatemq; eis

1567. docendi fecit publicam, Margarita Parmensi gubernatrice connivente. Mox Philippus abolita ea libertate, abrogatoque Parmensi imperio, Ferdinandum Alvares, ducem Albanum trucis ingenii virum, Belgis imponit: cujus adventu perterritus Guilelmus, secedit ad Teutonas suos: Amoralus Egmondanus & Hornius Comes, astu capti, supplicium capitis pertulere: Antverpiani, arcis & præsidii jugum. Auriaco opis egeno commode obvenit exercitus Ludovici Borbonii Condæi, qui novam ab rege Carolo pacem Hugonotis suis nuper extorserat, armatus Ioan. Casimiri auxiliis. Cum vero Albanus, proscripto Auriaco ut perduelle, de plurimis nobilibus & primariis viris crudeles sumeret pœ-

Thuan. lib.41, Petrus Winf. lib.2. Thuani l.42.43. Chytr. lib.22. 1558. Nat. comes lib.25.

nas & Ludovicum Nassovium Auriaci fratrem, qui prope Groningam Hispanos devicerat, acie profligasset, Auriacus, contracta militum validissima manu, decernere cum Albano de summa rei statuebat. Sed veteranus alter, *gnarusque haud diu contineri sine stipendio tantas copias posse*, cum copiam pugnandi non faceret, ductus in Galliam à Guilelmo miles, facile dilapsus est.

InGalliis Condæus, qui malefida pace Wolgangum Palatinum, ob insidias sibi compertas à regiis, evocarat, paulo post captus prælio, contra datam fidem sclopeto fuit trajectus. Wolfgangus, perductis ad Casparem Castilionæum copiis, interiit febri. Mox altero prælio ad Moncontu rium devicti Hugonoti, tam diu per Aquitaniam circumtulerunt arma, capto Nemauso, aliisq; oppidis, donec tolerabilem iterum pacem religioni suę expressere. Dum rexHispanus quartam conjugem, sororis filiam ducit, Albanus interim pro arbitrio de capitibus, bonis, libertate Belgarum statuebat; Anglos ejiciebat provinciis, Pio V Pontifice Elisabetam Anglorum reginam diris devovente. Belgæ perpetua tributa, vicies centenis aureorum millibus persolutis, averruncare annixi, cum nihil se efficere adversus tyrannidem Albani, perspicerent, propulsari à cervicibus suis fœdam servitutem exoptabant, nec pauci voluntarii semet ob id damnabant exilii. Igitur communicatis inter se & cum Auriaco exule consiliis, primum Brielam Hollandiæ occupant: Flissingam, Enchusam, aliaque oppida traducunt in partes. Ludovicus Nassovius Montes Hannoniæ stratagemate capit, Guilelmus Ruremundam, Lova-

Thuan. l.44.45. 46.47.

Suffrid. Petri in App. chr. Vlt. Thuan. l.47 51. & 54.

Chytr. lib.23. 1572.

Lovanium, Mechliniam obtinet, Albano Montes obsidente. Sed quum desertus proditusque à Gallo, tunc Hugonotis laniandis intento, Guilelmus, vi depellere Albanum à fratris obsidione non posset, in Hollandiam se recepit, eamque cum Selandia adjunxit sibi, Montibus Albano restitutis, Flissingenses Sanxium Avilam prælio navali, Enchusani classem Albani profligarunt. Alcmaria Fridericum Albani filium obsidione depulit, Mons Gertrudis & Rammelia in potestatem veniunt Auriaci. Harlemum continua septem mensium obsidione fatigatum, ab Hispanis vix tandem dira subigi fame potuit. Albanus perturbatissimo evocatus Belgio, quod ante sexennium ingressus erat quietum, in Hispanias inglorius revertitur.

1573. Ioan. Meurs. in Ferd. Alban. Hist. Thuan. lib. 55.

Successor ei datus Ludovicus Requesensius, mox Middelburgo, Selandiæ metropoli privatur, at per Avilam & Mandragonium auxiliares Belgarum copias ad Neomagum fundit, Leidenses gravissima affligit obsidione. Sed illos fame pene expugnatos, jamque cum rerum natura colluctantes, Auriacus perfossis aggeribus, & illatis, *Deo per æstum maris juvante*, commeatibus, mirabiliter periculo exemit, *urbemque Marte claram Academia exornavit*, ut gemina laude efflorescerert. Exstincto deinde Requesensio, devolutaque ad ordines Republica, donec Iohannes Austriacus adveniret, irritatiores Hispanorum nequitia Belgæ, ejiciendos communi marte Hispanos decernunt. Albanis statuta abolent. Gandavenses, cognito, Antverpiam immissis per arcem Hispanis crudeliter direptam, primi se in libertatem, exautoratis præsidiariis, vindicarunt. Exemplum cæteræ civitates imitatæ.

1574. Ioan. Meurs. in Guil. Auria. Thuan. l. 59 60.

Eadem tempestate Cyprus jugum accepit Turcicum, qua Belgæ Hispanicum excutere parabant. Selimus enim II, Turcarum Sultanus, Cyprū Ægyptii esse partem regni prætendebat, de qua Veneti annuum suo fisco tributum penderent, eamque nunc violata Turcis fide, Othomannidis restituere tenerentur. Veneti Arsenalis sui deflagratione nuper perculsi, possessionem tamen nobilissimæ insulæ secularem, juncta cum Pio V, Pontifice & Hispano rege societate, classeque prævalida in Oceanum emissa, asserendam sibi decernunt. Verum ignavia Hieronymi Zanii, & ambitione ducum ad Cretam sedentium, omnis bene gerendæ rei occasio amissa est. Cyprus interim à Mustapha & Piali, Turcarum prætoribus, primum populationibus deformata, mox urbs Nicosia post menstruam obsidionem capta est. Famagusta, Salamin quondam dicta, cum undecim menses vim Turcicam fortiter sustinuisset, pacta libertatem religionis, vitamque & opes salvas, deditionem fecit. Sed Mustapha per summum scelus, fracta fide, dedititios jugulari, Antoninum Bragadinum, post exquisitas contumelias, vivum excoriari jussit. Venetos abire in Cretam paratos, ad transtra relegavit. Visus id dare suorum manibus, quorum LXCIↃ perfidus tyrannus bello desiderabat.

Leoncl. in Supp. Annal. Turc. Cicar. in Pio V. Cytr. lib. 21. Natalis Comes l. 20. 21. Thuan. lib. 29.

1570. Natal. Comes lib. 22.

1571.

Sed volata Turcis victoria fuit. Etenim ab altera Cristianorum classe, ducibus Iohanne Austriaco (Caroli V notho) & Sebastiano Veneri, Venetorum postea principe, & M. Antonino Calumna, profligati ad Echinadas insulas, Cyprum suo

Thuan. lib. 50.

suo sanguine luerunt. XXV eorum millia cæsi, capti quatuor millia. Liberata Christiana mancipia supra XIVCIↃ. Classis Turcarum fere tota CCL navium, aut corupta, aut in Christianorum redacta potestatem. Solus Vluzalis cum XXX circiter triremibus profugit, qui cunctando deinde rem restituit Turcicam, adeo ut nihilominus Cyprus Turcis relicta, paxque à Venetis cum Selimo facta sit.

Natal Comes lib.23. Sequentem annum LXXII nobilitarunt funera Pij V. Pontificis & Sigismundi Augusti Polonorum regis, *in quo, duarum sororum marito, stirps Iagellonum defecit.* Simul & nuptiæ Friderici II Danorum regis, Sophiam Megapolitanam, Vlrico genitam duce & Elisabeta Holsata, sibi fausto auspicio copulantis. At multo magis eum fædavit laniena Reformatorum Parisiensis, Pontificio impulsu parata. Cum enim *1572. Richar. Dinot. in Hist. belli civilis Galliæ l.51.52. & 53.* Gallia à mutuis civilis belli cladibus aliquantulum respirasset, nec è re videretur, manifesto Hugonotos bello aggredi, *ad dolos fraudesque Christianis indignas* deventum est. Evocatos tanquam ad nuptiales epulas Henrici Navarreni, & Margaritæ sororis suæ, Protestantium primores, Carolus IX prima luce in cubilibus ac domiciliis suis opprimi atque impie trucidari curavit, nullo sexus ætatisque discrimine habito. Caput viri fortissimi, Casparis Castilionei, ad Pontificem novum, qui ex Hugone Bon-Campagnio Gregoriũ se XIII *Cicar. in Greg. XIIII. Chytr. lib.23. Timan. l.55.56. & 57.* vocitabat, missum. Rex ipse perscriptis ad Papam literis de numero cæsorum gloriabundus, ultra LXX millia paucis diebus se occidisse prædicavit. Inauditum nefas prodigiosa in cœlo notavit stella, quæ fulgida initio, attenuato sensim lumine post annum evanuit. Etenim Carolus Hugonotorum reliquias bello delere aggressus, *cum in extremum eos periculum adduxisset, paulo post ipse inopinata raptus morte evanuit.* Obsessa ab Henrico fratre ejus Rupella, generosa fortitudine & constantia calamitates multas pertulit. Sancerrani, Montalbani, aliæque civitates, ultima metuentes, præsentem senserunt Dei opem. Henricus enim, à quo premebantur, Rex à Polonis dictus ad pacem inclinavit animum, *principisque honor populo saluti fuit.* Pax iterum religioni data. *Natal. Comes lib.24. 1573.*

Sed Henricus, degustata vix Polonia, cum de fratris Caroli interitu accepisset, insalutatis Polonis in Galliam properavit, regnum ad se devolutum arrepturus. Poloni se desertos questi, sed parum in deligendo successore concordes, pars Maximilianum Cæsarem, pars Stephanum Batorium, nuper exstincto Iohanne Sigismundo Transsylvaniæ potitum, solio destinabant. Cæsar cunctando fortunam frustrari visus. Nam dum de legibus, in quas jurare eum legati volebant, ambiguus hæret, Batorius eum celeritate antevertit, ductaque Anna, Sigismundi Aug. sorore, Poloniæ potitur. Mox Maximilianus ad cœleste regnum translatus, terrena alios habere jussit, fama moderationis & justitiæ, sinceræque religionis amore ingens apud posteros, imperio XII annis gesto, pauloque ante Academia Helmæstadiensi privilegiis exornata. Laudatur ejus dictum: *Gravissimum scelus esse, conscientiis velle dominari. Id vero esse cœli arcem invadere.* Nec Africa immunis belli fuit hoc tempore. Ioannes Austriacus in regnum Tunetanum Amidam à Turcis

Timan. l.56.65.

Nat. Comes. lib.26.

Timan. lib.62. Ioannes Crato orat. funeb. 1576. Matth. Dresf. in Hist. Max. Mill.6. Annal. Turc.

Turcis excussum reduxerat, novaque exstructa munitione, cum fluxe fidei Amidas esset, fratrem ejus regem Afris fiduciarium imposuerat, conatu frustraneo. Turca enim, per Sinanem Bassam, Goletum & munitionem novam expugnavit, quingentas machinas & opima spolia cepit, Hispanos aut occidit, aut Africa ejecit, XL post anno, quam Tunis in Caroli V. ditionem concesserat. Famam rei bene gestæ mors tyranni subsecuta, quem Amurates III filius excepit. Eodemque anno Cosmus, Magni ducis Hetruriæ nomine à Pio V. Pontifice insignitus, clausit vitam, Francisco filio successore. Veneti Corcyram insulam accurate munierunt.

Thuan. lib.49. 1568. Chytr. l.21 22.

Annus LXVIII. hujus seculi non tantum Erico Sueciæ regi, sed & aliis principibus calamitosus fuit. Maria Scotiæ regina, Francisco quondam II, regi Franco nupta, quum reversa in Scotiam, Henricum Stuardum regem maritumque adscivisset, uterum ferens, trucidari Henricum, translato in Bothuelium amore permiserat. Ob id gesto violenter ac procaciter imperio spoliata à proceribus, in Angliam è custodia profugit, ubi nova subinde matrimonia agitans, ambitiosaque fovens consilia; sibi tandem & conscijs exitium attraxit, XVIII exilii anno securi percussa. Guilelmus Cambdenus falsis circumventam testimoniis memorat.

Guilel. Cam. Hist. Elisab. Metr. lib.3. Thuan. lib.43.

Dispar Caroli Hispaniarum principis exitii causa fertur, qui quod displicere sibi crudelitatem in Belgas exercitam ostenderet, patris Philippi jussu, cui insidias struxerat, in carcere exstinctus est, eodem illo anno, quo Maria regno excidit.

Alia Iohannem Fridericum Iuniorem Saxoniæ ducem imprudentia perdidit. Hic enim Grumbachium & Bruccium ab Cæsare *proscriptos, pertinaciter fovendo, proscriptionis telum ipse persensit.* Capta enim ab Augusto Electore Gotha, & Grimmensteino arce ejus solo æquata, missus ad Maximilianum Iohan. Fridericus in carcere diem obiit.

Thuan. lib.41. 1567.

Paulo ante excessum Maximiliani civitatum quarundam temeritas est castigata, Hamburgenses, quod Stormarorum nautas in urbe sua merces venum exponere coegissent, violatam commerciorum libertatem c. millibus Ioachimicorum Friderico regi luerunt. Rostochienses per intestina dissidia sub jugum redacti ducum Megapolensium, pene perierant, cum singulari Dei beneficio, placatis per nobilitatem principibus Iohanne Alberto & Vlrico, ex deprecatione culpæ, libertate redonati sunt.

Chytr. lib.23. 1565.

Maximiliano regnante, purioris Christianismi doctrina longius se diffudit. Nam per Galliam, Angliam, Scotiam, Pannoniam, Poloniam, Belgium roborata, diœceses quoque Episcopales Magdeburgicam, Halberstadensem, Verdanam in Saxoniam, illustremque Brunsvicensium ducatum pervasit. Ioachimus Fridericus Marchio ditionem Magdeburgicam, Canonici Halberstadenses, postulato præsule Henrico Iulio, Halberstadensem; Eberhardus Hollius Verdanam diœcesin, renovato Evangelio imbuerunt. Exstincto Henrico patre, Iulius Brunsvicensium dux avitis terris exoptatum melioris Christianismi exercitium indulsit, adjuncta Academia, felici pietatis & bonarum artium officina.

Chytr. lib.21. 1568. Chytr. lib.22.

Nico-

Digitized by Google

Nicolaus Razevilus, Vilnensis in Li-
1566. tuania Palatinus, edito Sarmatice sa-
Chytr. cro codice, facem Evangelii Polonis
lib.21. & Lituanis prætulit. Iohannes Funccius Chronologus, è concionatore Alberti Borussi aulico consiliarius Borussis infestus, πολυπραγμοσύνης cũ aliis cervice luit. Princeps ipse Albertus præ senio delirus, in ordinem cogitur, Poloni regis adminiculis. Confecto ægritudine, substituitur filius Albertus Fridericus, qui ducto Eleonora, Guilelmi Clivensis F. mente motus, deinceps pro pupillo vixit, Borussiam Georgio Friderico administrante.

Res secundæ Protestantibus Theologis dissidiorum occasio fuere. Matthias Flacius & Ienenses aliqui cum Victorino Strigelio ac Lipsiacis & Wittebergensibus de peccato, quod generi humano connascitur, importune contendentes, substantiam id esse asserebant. Ioh. Wilhelmus, septem viri illius constantissimi Fil. colloquio Altemburgensi sopire controversias satagens, acrius eas accendit. Filiorum defuncti tutor Augustus, Septemvir Saxonum, deceptum se ab aliquibus Theologorum suorum edoctus, & Ienensibus ejectis jam æquior, Wittebergenses plerosque nudavit dignitatibus; Casparum Peucerum Medicum, & Georgium Cracovium Epistolarum magistrum, custodiæ mancipavit. Actis deinde Protestantium synodis Lichtenbergę, Torgæ, & Burgensi tandem in cœnobio, concordiæ formulā concinnari sedulo procuravit.

Valedixere sub hæc mundo Theologi, Hieronymus Willerus, Paulus Eberus, Henricus Bullingerus. Item Matthias Flacius, Georgius Major, Victorinus Strigelius, magnæ quidem eruditionis viri, sed *beatiores futuri, si plus pacis quam dissidii Ecclesiis peperissent*. Decessere & Petrus Lotichius Poëta, Iohannes Camerarius, Guil. Xylander & Georgius Fabricius Philologi; Leonhardus Fuchsius & Hieronymus Cardanus Medici.

Valentinus Gentilis ob blasphemias in Dei filium Bernensibus est crematus.

RUDOLPHUS II. IMP. ROM.
AMURATES III *A.M.*
MAHUMETES III *5546.*
Turcici Sultani. *Christi,*
1576.

RVdolfus II, Maximiliani patri suffectus, pari moderationis & justitiæ laude Augustum apicem tenuit, *Germaniæ aurea pace conservata*.
Contra Amurathes Turca bellum *Matth.*
atrox persis intentavit, apud quos *Dresf.*
Ismael Techmasis F. peremptis fra- *6.Mill.*
tribus, dominabatur, sicut & Amu- *Annal.*
rathes Turcis, quinque fratres se in- *Turc.*
spectante jugulari passus. *Leoncl.*
Nat.
Sed Ismaëli ob crudelitatem so- *Comes*
ror venenum propinavit. Mahume- *lib.21.*
tes Hodabandes, confestim regno *Thuan.*
potitus paterno, quod Sangiacum *lib.67.*
Assyrium adversus Turcas foveret, Amurathen infestum habuit. Accedebant & somnia, Sultanum Turcarum in Parthos, ut hæreticos, incitantia. Itaque bellum ingenti totius Asiæ damno accenditur, dum Tartarorum Catajanus Imper. & Georgianorum, id est, Iberum principes Christiani, cum Parthis adversus Turcas facerent. Iberes, Colchi, Armenii, Medi, vario Marte cum Mustapha congressi, quem Amurathes, sævum hominem & subdolum, exercitibus præfecerat. Constat primo belli anno ad [illegible] Turcarum millia gladio, aut fame, aut fluminibus absũpta; mox & Tartaros Europęos, à Turca Osmani, (qui Derbentum aut

aut Temircapin castellum ad mare Caspium situm occupaverat (subsidio missos, occidione à Parthis occisos. Amoto igitur Mustapha, Sinan Bassa summus Vesir, i.e. consiliarius creatus, nihilo id bellum felicius administravit. Mustapha metu supplicii, de semet ipso fertur pœnas exegisse scelerum: exstincti facultates fisco Sultani accessere. Princeps quædam Georgianorum anus, cum duos filios clientelæ Turcicæ tradidisset, non recepit eos, nisi minorem Mahumetismo, alterum veneno lethifero infectum.

Thuan. lib.73.

Hieron. Conest. de Port. & Castell. conjun.

Infelicem per omnia esse Mahumeticam consuetudinem, patuit eodem tempore Sebastiani, Regis Lusitanorum, in Africam expeditione, qua Mahumetem Mauritaniæ regem reducere conabatur. Hic enim cruenta & fatali cum Abdelmelecho, expulsi patruo, pugna, *dum aliena curat, suam vitam regnumque amisit*. In quo prælio tres reges occubuere. Sebastianus cum suis cæsus, Abdelmelechus durante adhuc certamine apoplexia exstinctus, Mahumedes paludibus mersus est. Victoriæ fructum regnumque Fessanum Hamethes, alter Mahumetis patruus, obtinuit, Lusitania obvenit Henrico Cardinali, seni, Sebastiani propatruo: eoque post annum exstincto, Philippus Hispaniarum rex, Henrici sorore genitus, regnum illud per Albanum ducem occupavit, fugato Antonio, quem Ludovicus, frater Henrici, cœlebs procreaverat, & Vlyssiponenses regem dixerant. Antonius profugus, cum sparsis in itinere nummis insequentes remoraretur, Anglicanis Gallicisque auxiliis recuperare Lusitaniam decrevit, majori consilio quam feliciori. Nam maritimis quoque victus præliis, Azores insulas, quas occupaverat, amisit.

Chytr. lib.24. Cicar. in Greg. XIIII. Ioan. Anton. Viper. de obtenta à Phil. II. Portugall. Thuan. lib.65. Chytr. lib.25. Duard. Nonius censura 57. in Ios. Teixer.

1580. Largam bellorum segetem crinita admodum stella portenderat anno LXXVII, quo & Turcicum in Asia bellum exarsit, & Belgium atrocioribus agitari cœpit dissidiis. Nam ex quo Iohannes Austrius Belgas insidiosa pacis Gandavenses approbatione fefellerat, non amplius illi ab Hispanis gubernatores exspectare, sed Germanos Gallosve ipsi accersere, bellum bello, vim vi propulsare, Remp. ut desertam proditamque suismet auspiciis gerere: Matthiam, Rudolfi II germanum, in Belgium evocare, quem postea Augustum vidimus. Ejus aliquandiu vices Guilelmus Auriacus gessit, qui Brabantiam subigente Austrio, Amsterodamum, Mechliniam, Campos, Daventriam, ad deditionem compulit: Mox accito in Belgium cum exercitu Iohanne Casimiro Palatino, Gandavenses Pontificios ejecere. Inde pax utrique religioni, Pontificiæ & Reformatæ, per totum Belgium promulgata, Hannonios alienavit & Atrebates, qui solam Romanensem rati retinendam, Malecontentos semet appellarunt. Cumque Austrius, turbato Belgio, animam exspirasset, Alexander Farnesius, Parmensium dux, quem Hispanus ei suffecerat, expugnavit Trajectum; Hannoniam Attesiamque facile sibi adjunxit, diffidentesq; jam Belgas intestinis vexare armis studuit. Cæsar pacem inter Hispanum & Belgas conciliaturus Coloniæ, nihil effecit. Auriacus cum *nisi religione & libertate salva, paci præstare bellum docuisset*, diræ proscriptionis diplomate ictus ab Hispano, fidem ei promissam obedientiamque omnem publice resignavit, persuasisque idem face-

Thuan. lib.70. Hieron. Conest. de Port. & Castellæ. conjun. l.8 9 10. Thuan. lib.64.

Natalis Comes l.29.30. Thuan. lib.66.

1579. *Thuan. lib.68.*

Thuan. lib.71.

Digitized by Google

facere Belgis, Franciscum Alenconium, Gallorum regis fratrem, ducem certis adstrictum legibus constituit, quæ res parum abfuit, ut capite ei staret.

1582. *Thuan. lib. 71.* Nam Cantaber quidam decoctor, Hispanicis inescatus præmiis, per adolescentem, sacrificorum excantatum præstigiis, sclopeto pene occidit Auriacum, utraque ei maxilla glande perforata.

Erat is tunc Antverpiæ cum Alenconio, qui post occupatum Cameracum, petitaque Anglorum reginæ auxilia, accurate exceptus à Belgis, conceptam de se spem minime implevit, sibi potius Gallisque suis, quam iis, in quorum salutem juraverat, Belgis consulere studiosus. Id quod maxime in Brabantia Flandriaque apparuit, ubi Antverpiam fraudulento Gallorum stratagemate subacturus, accepit cladem *Thuan. lib. 77.* haud modicam: at Dendermundæ, 1583. Dixmundę, Neuporti, Dunkerkę, Viconibergæ, Vilvordæ, felicius processit dolus; qui agnitus postea, Parmensi luculentam multa oppida recuperandi occasionem præbuit. Diestum, Dunkerka, Neuportus, Dixmunda, Hypræ, Zutphania, Hispanis accessere.

His de causis imperium Francisco sane ab ordinibus abrogatum: at *Chytr. lib. 16.* cum autoribus Auriaco & Philippo Aldegondio, urgente necessitate esset revocatus, in fata concessit prope Parisios, priusquam aliquid dignum Rep. perficeret. Fertur veneno interceptus, cum præclare pœnitentiæ præ se signa ferret. Circumacto mense, princeps Auriacus per sicarium Burgundum, Balthasarem Gerhardum, conscio Parmensi summissum, inque Auriaci famulitium nuper receptum, Delfis sclopeti ictu occiditur. Sumptum de scelesto 1583. supplicium quidam pro martyrio *Thuan. lib. 79.* prædicarunt. Inde Brugenses, Gandavenses, totaque pene Flandria, conditionibus non pessimis Hispano subacta.

Dum hæc inferiori in Germania aguntur, Protestantes Teutonum principes ac civitates tollendis importunorum Theologorum dissidiis incumbunt. Concepta Concordiæ formula, post varias deliberationes & monita, primum sex Theologis Iacobo Andreæ, Andreæ Musculo, *Leonh. Hutt. in Hist. Concor.* Christophoro Cornero, Nicolao Selneccero, Davidi Chytræo, & Martino Chemnitio; deinde Synodis & conventibus doctorum per- 1577. pendenda exhibetur. Cum plerique emendatioris doctrinæ præcones subscripsissent, regnorum Borealium Ecclesiæ, itemque per Germaniam non paucæ, litium immunes, quibus sopiendis concordia quærebatur, aut sola in Augustana confessione acquiescentes, subscriptionem detrectarunt, interim à dogmatibus Formula comprehensis neutiquam alienæ. Ad Rhenum Coloniensis 1582. Præsul Gebhardus Truxesius haud plane eadem amplexus dogmata, Augustanæ tamen confessionis socium professus, pactusque conjugium Agnetis Mansfeldiæ, cujus de- *Eman. de Met. Thuan. l. 76. Chytr. Mich. ab Isselt de bell. Col.* siderio urebatur, publicam purioris Evangelii propagationem suis indulserat, quum à Pontifice exauctoratus, & à plerisque Diæcesis suæ ordinibus aut desertus, aut oppugnatus, opposito æmulo & hoste Ernesto Bavaro, armis tueri dignitatem cœpit. Pugnatum ambiguo Marte sæpius, Ernestus uno prælio duo veteranorum millia desideravit. Sed illecti ad defectionem Ioannis Casimiri centuriones, & Ludovi-

vici Palatini obitus, quo ad septemviratus tutelam Casimirus avocabatur, Gebhardi partes labefactarunt. Expugnata tandem Bonna, Diœcesi Ernestus potitur.

1583. *Chytr. lib. 26. Thuan lib. 79.* Oportunum sane consilium dederat Henricus Navarrenus, uniendas Ecclesias sc. acta Synodo nationum, emendatam doctrinam sequentium, ut communi initio fœdere facilius adversus Papatum se tuerentur. Et Legato ejus perbenigne quidem responsum passim; sed inquietorum molitionibus ingeniorum, nequid tale conficeretur, impeditum est.

1578. *Chytr. l. 24. 25.* Nec quietum Stephani Batoris imperium fuit. Dantiscanos caveri sibi de privilegiis, priusquam in verba Stephani jurarent, postulantes, bello adortus est: quo post acceptas utrinque clades posito, immunitates urbis minui cœptæ sub Sigismundo Augusto, eodem fere loco mansere, donec anno LXXXIV amica transactione convalescerent.

Thuan. l. 69. 72. Felicius cum Moscho certamen Polonis fuit, ob vastatam ei Livoniam, expletamque sævitiam indictum. Expugnatis strenue Polotia, Velisa, Veliluca, Nevela, zavolocia, multisque aliis Russorum arcibus & oppidis, Plescoviam obsidione cingens Stephanus, adegit Moschum renunciare Livoniæ, modo sua extra Lituaniam sita recuperaret.

1581. Nec segnius res in Livonia à Suecis actæ, Wichiam regionem, Lodam arcem, Habsaliam urbem Narvam permunitã, Wittensteinum, à Moscho assatis igni ducibus antea captum, nec pauca alia oppida, profligatis Russis ademêre; quæ frustra deinceps Batorius restitui Polonis contendebat, ob repudiatos Iesuitas Rigensibus etiam infensior, quos invitis civibus obtruserat.

1580. *Chytr. lib. 25. Thuan. lib. 70.* Non eadem Hispanis in Hibernos aut Iernen Insulam fortuna. Elisabeta enim regina, misso exercitu, plurimos Hispanorum occidit, reliquos Hibernia expulit, arces occupatas recepit. Adhæc Hispanis, ut tota Anglia cedant, edicit. Reliquas interim Europæ terras Epidemica lues peragrabat, quæ paulatim progressa, mense Majo Longobardiam, mox Galliam & Hispaniam, Iunio Siciliam, Iulio Romam & vicina Italiæ, Augusto Venetias & Constantinopolin, Semptembri Germaniam & Hungariam, Octobri Saxoniam, Novembri & Decembri Daniam, Sueciam, Livoniamque infestavit. Paucis lethalis, omnibus permolestus frigore & tussi morbus, quod ei verveces obnoxii esse soleant, vervecinus appellatus est. *Cicarel. Georg. XIII.*

In Livonia ante Moschus, usus illice ad inescandos Germanos Magno duce Holsato, Borealem Dunæ fl. ripam suæ ditionis fecerat. At, ut *omnis dolus pellucet tandem*, cum trucidaret Magni officiales, quod oppida quædam in Magni, non Russi verba adegisset, alienavit amici animum, qui ob id Curionensem in Diœcesin migrans; reddita partim à Russis Livonia, partim à Suecis occupata, eodem anno, quo Iesuitæ indignantibus Livonis obtrusi, id est, LXXXIII fatis concessit. *Chytr. lib. 26.*

1583. Diœcesin Curionensem Georgius Fridericus Borussiæ dux, persolutis Daniæ regi XXX millibus Vallensium, ut feudum Polonicum, cœpit possidere. Osilia Danis retenta. Sequenti anno Ioannes Basilides ipse, Russorum tyrannus, cum proprium filium ob dictum *Thuan. lib. 80. Chytr. lib. 27.*

confidentius, illiso in tempora baculo, necasset, Livoniamque xxv annis afflixisset armis, migravit ad plures, Theodorum F. ad colendam cum vicinis pacem gnaviter exhortatur.

1584. *Leoncl. in supp. Annol. Turc. Chytr. lib. 27. Thuan. lib. 80.*

Eodem anno Tartari Præcopitæ, qui Tauricam Chersonesum incolunt, ex fœderatis & sociis Turcarum, quod solet esse Mahometicæ præmium amicitiæ, servi eorum facti sunt. Postquam enim Sinam Bassa ob rem in Parthos male gestam, motus ducatu, pulsusque in exilium esset, neque successor ejus Ferhates multum proficeret, omni studio annixus est Osman Temiacapenus regulus, qui sublato per conjugem socero suo, ditionem ejus perfidiose occupaverat, ut suam ad Caspium mare dominationem Tartarorum adjutu dilataret. Iubetur ergo Muchametes Osmani opem ferre, invitus sane, quod per fratres suos antea infeliciter in Parthos esset pugnatum, seque absente Crimium & Cafa à Turcis perfacile obrui possent. Reperit excusationem, domum revertitur, Cosacorum ad Pontum Euxinum latrocinia prætexit. Hinc accensus Amurathes, per Osmanem Bassam & Islanum, Tartari fratrem, Iconiensi è carcere dimissum, regno vitaque Muchametem exuit, filiis duobus cum ipso suffocatis, Islano Tartaris fiduciario rege dato.

Leoncl. Thuan. lib. 84.

Cum deinde profugus trucidati Muchametis filius non pauca Islano ademisset, neglecto eo, Amurathes numerosissimo cum exercitu Osmanem in Parthos mittit, qui in itinere varie vexatus à Parthis, tandem per obscuras valles Taurisium, alteram Parthorum regiam (interior Casminum dicitur) pervasit, ejusque arce munita, quinto post die dysenteria periit; dum interim Byzantij Amurathes, comitiali morbo sibi familiari ictus, alliso ad lapides capite pene exspirasset animam. In Carniola à Christianis per temeritatem suorum affectus clade, inducias cũ Cæsare renovavit. Parthus, continuatis triduo trinoctioque præliis, recedentes duce Cigalogli Turcas fœda strage perculit. Ad LXXX Turcarum millia occubuisse autor est Leonclavius, qui tunc apud Turcas egit. Taurisium recuperatum. Parta victoria, abdicavit se regno Parthus integratoque cum Cathæno Chane fœdere, mortalium rebus excessit. Ibrahimus Bassa Ægyptius, Maronitas Libani, & Truscos, fortissimas Christianorum occidentalium reliquias, Turcici hactenus jugi immunes, subegit, Portam Osmanicam (sic aulam vocant Turcorum) ditavit spoliis. Aliter Pannonum Turcarum excepta est irruptio in Croatiam. Cæsi affatim à Christianis; Copanum arx intercepta. Vindicaturos cladem, Georgius Comes Serinius longe majori affecit. 1587.

Chytr. lib. 22. Thuan. lib. 76.

Præbuisse & Turcis aliquam sæviendi materiam fertur novum Pontificis Gregorii Calendarium. Eo ablatis è mense Octobri decem diebus, decima quarta Luna primi Hebræorum mensis, quo Pascha agitur, ad XXI Martii diem, ubi tempore Synodi Nicenæ fuisset, reducebatur. Approbati à Byzantino Patriarcha fasti Pontificis, argumentum initæ conspirationis præbuere Amurathi, qui ob id expulit Patriarcham in exilium, duo Christianis templa Constantinopoli eripuit. Augustæ Vindelicorum, Rigæ Livonum, & alibi, novi fasti turbarum occasio gran-

I. Osiander Ept. Hist. Cent.16. l.4.cap. 20. grandium fuere. Protestantes plerique, ne quid Pontifici Romano auctoritatis aut imperij in alias gentes concedere viderentur, veteres retinuere. Gregorio Pontifice, multa passim societatis Iesuitarum collegia excitata, eruditio & sanctitas illorum in admiratione esse cepit Antonino Possevino Ephoro generali. Cicar. in Greg. XIIII. Thuan. lib.81. In urbe Romana seminarium nationum, Gymnasium puta, in quo educantur exteri, qui Pontificiis imbuti artibus, gentiles suos Romanæ sedi concilient, magno sumptu structum. Iesuitæ, ut tanto benefactori reddant gratiam ex ultimis terrarum angulis tres Iaponios extrudunt legatos, qui per immensa terrarum spacia tertio anno Romam perducti, Gregorio obsequia detulere. Quibus apparatissime exceptis, Pontifex improvisa angina duabus horis suffocatur, cum nec urbem aut territorium Romanum à quotidianis proscriptorū, aut satellitum suorum latrociniis vindicare potuisset.

Laudabilius Polonorum rex Stephanus Batorius, qui sumto de quibusdam nobilium, & de Samuele Sborovio principe supplicio, effrænem magnatum aliquot licentiam coërcuit. Præclare etiam Fridericus II Danorum rex, Cronenburgo arce præcellentissima ad fretum condita, Rostochienses Vlrico Megapolitano pertinacius obluctantes, detentis eorum navibus, deponere spiritus coëgit. Clytr. lib.27. Atque ut *nihil excelsum durat perpetuo*, Hennæbergensis, Hojensis, Deipholdia, illustres Teutonum familiæ, deficientibus masculis hæredibus exstinctæ sunt: Hojensis & Deipholdia ditio Brunsvigiis & Luneburgensibus, Hennæbergica Saxonibus septem viris accessit.

Vicissim Farnesia, ducum Parmensium familia, Alexandri Belgarum gubernatoris felicitate magis inclaruit. Ab eo Antverpia anno diutius obsessa, cum haud segnius defenderetur omni artificio, quam oppugnaretur, ad extremum tamen fracta calamitatibus & subsidiorum desperatione, Hispanico se restituit dominio, præter civicam libertatem 1585. Thuan. lib.83. impetrato & Protestantibus quadriennio, intra quod disponere domui, & aliorsum discedere liceret. Quorum quidem multi Hamburgum migrantes, Remp. illam civibus, bonis, opibusque haud parum locupletarunt. Mechlinia, Neomagum, Duisburgum promptius susceperant jugum; Buscumducis fœderato Belgio nequicquam tentatum.

Cumque vix usquam affulgerent Chytr. lib.28. spes auxiliorum Reformatis, Elisabeta Anglorum regina milite eis auroque succurrit, rata, quod res erat, perdomito Belgio, Angliæ causam agi, quum ipsa à Pontifice non minus, quam Henricus Navarræus & Thuan. l.82.83. Condæus princeps, eodem tempore diris devota, & cujusvis exposita sævitiæ esset. Quare distinendis Hispani viribus, Franciscum Dracum cum classe in Americam ablegavit, 1586. Guilel. Camb. parte 3. Histor. Elisab. reginæ. qui capto promontorio viridi, populatus Hispaniolam, immensam avexit prædam. Ipsa interim domi insidiis appetita, XIV nobiles, à Maria Scota corruptos, affecit supplicio. Hispanos Scotosque iterum Hiberniam adortos, per Richardum Binghamum rara victoria profligavit. Sequenti anno per eundem Dracum XXXVI Hispanorum naves, portum Iccium tenentes aut incendit, aut diripuit, aut in Angliam abduxit, opimis iterum spoliis ditata,

Thuan. lib.85. Dispar contra Roberti Dudlei Lancestrii in Belgio virtus an fortuna fuit. Nam Parmensis Gravam, & Venloam Geldriæ de Hollandis recepit: Zutphaniam à Roberto obsessam feliciter defendit: Daventriam à Standlæo Anglo proditam reduxit ad Hispanum. Novesium quoque, à Truxesianis partibus mascule propugnatum, præsidiarii tandem incolumitatem pacti dediderunt.

Thuan. lib.84. Imminebat etiam Rigensi Reip. periculum ingens, quod Pontificias Stephani regis molitiones retunderet, & quosdam suos malæ fidei legatos damnasset capitis. Sed illud mors subitanea regisPoloni antever-
1586. tit. Quo quidem tempore locustis
1587. *Leoncl. in annal.* in Thracia, anatibus & anseribus pluere visum in Croatia Leonclavius oculatus testis memorat, tanta multitudine, ut locustæ universos absumerent ejus anni fructus, anatibus contra plurimi mortales alerentur.

Cicar. in Sixto V. Thuan. lib.88. Ut diversa terrarum fors, sic hominum eluxit. Maximilianus Austriacus, frater Cæsaris, à parte Polonorum rex dictus, cum exercitu Cracoviam processerat. Sed victus rejectusque à Ioanne Zamoiscio, militiç simul & archivi Polonici magistro, qui Sigismundo Iohannis III Sueci filio studebat, reflexit iter in Silesiam, ubi obsessus captusque, cessione regni redimere jubetur libertatem. Sigismundus maternum genus regiæ Polonorum stirpi debens, etiamnum regno potitur, principum Christiani orbis vetustissimus.

Chytr. lib.28. Thuan. lib.86. 87. Nec felicior Teutonum aliorum in Galliam expeditio fuit, Henrico Navarræo suppetias ferentium. Fridericus sane Danorum rex eas festinari jusserat. Augusto deinde VII viro apoplexia mortuo, Christianus F. Augusti impense iis incubuerat. Tandem cum Cardinales Borbonius & Guisius, aliique Pontificiorum duces, excindere prorsus Navarræum niterentur, sera satis Germani auxilia adornarunt. Peditum viginti, equitum quinque millia, vexatis ubique popularibus suis, Alsatis maxime, *afflictorum onerati diris* perruperunt in Galliam, ubi fœde accepti à Guisianis, & defectione diminuti Helvetiorum, per varias cædes & ærumnas pauci, omniumque rerum egeni in Germaniam remearunt. Pauciores propositi tenaces ad Henricum se penetrarunt. Nec majori rerum gloria Lancestrius in Angliam est rever- *Thuan. lib.88.*
sus, accusata Hollandorum temeritate, qui præpotentem Hispanorum regem vellent armis sustinere, vicissim ab iis audiens sublestæ fidei gubernator. 1584.

Sic ad annum LXXXVIII venerant *Chytr. lib.21.* opera mortalium, quo finem eorum, aut ingentem prædixerant mutationem fore docti. Eo quidem Sigismundus Poloniæ administratione adita, Maximilianum dejecit. Fridericus II Danorum Rex *Erp. Lind. in Hist. regum Dan.* laudatissimus, anno regni XXX, vitæ LIV, Anderschoviana in arce clausit vitam, latissimum septentrionis imperium Christiano IV filio undecenni relinquens. Cui adjuncti moderatores Reip. Nicolaus Kaas, Georgius Roscrantzius, clarissimi literis Oligeri parens, Christophorus Walkendorfius, Petrus Munkius, regni prudentissime clavum tenuere. In Hollandiæ fœderato Belgio admotus est ad gubernacula Mauritius, digna suo parente Guilelmo, avoque materno Mauritio Saxone soboles. Classis Hispanorum navibus

Chytr. lib 28. Cicar. Sixto V. Thuan. lib.89.

bus cxxv prægrandibus, xx militum, decem nautarum, duo machinarum millia vehens fortunæ ludibrium facta. Iam Iccium portum prætergebat, Flandriæ ccc navium classi conjungenda, cum Fr. Dracus à tergo eam vexare catenis per tormenta emissis cœpit. Alfonsus Peresius, Medinæ Sidoniæ dux, tanto cum maris imperio ab Hispano missus, ut occupata Anglia, reliquis gentibus à Pontifice alienis maximum incuteret metum, prope Caletum ancoras jecit. Dracus, cum octo picis, sulphurisque plenas naves per noctem aspirante valide vento, in classem hosticam immisisset, sublevatis aut rescissis anchoris discedere cogit Peresium, fugatas naves eminus globis impetit laceratque. Flandri, aut ob excubantes ad Dunkerkam Batavos, pelago se non ausi committere, aut vento adverso repressi sunt. Mox *ut cœlitus pugnatum intelligas*, continuos dies abeuntem Hispanam classem Africus procellosus infestat, dispergit, ad extrema Daniæ littora propellit, cogitque circumnavigata eminus Britannia, laceras reliquias in Hispaniam reportare. Ita *surrexit Deus, & judicavit causam suam*, quas aplustria Hispanorum voces miro omine præferebant.

Chytr. lib.28. Thuan. l.90.91. 92.93.

Eodem anno in Galliis Henricus III, à Guisiana factione conspicatus se in ordinem cogi, propriisque contemptui subditis fieri, dolum dolo ulciscitur. Simulata in Guisios fratres benevolentia insigni, cum spe ampla ad se venientes subito occidi jubet, alios conjuratos in carcerem mittit. Catharina Medicæa regis mater, quarta nonnullis Francorum dicta Furia, seditionum altrix, dolore animi exstinguitur. Parisienses Carolum Maynium, Guisiorum fratrem, gubernatorem dicunt Lutetiæ & Francorum Insulæ, regis nomine omisso, adversus quem justa gesturi arma, Sorbonistæ pronunciabant. Maynius contractis undique viribus religionem Romanam se tueri velle edicit, Lugdunum, Rhotomagum, Aurelias, Ambianum adjungit sibi. Rex Henricus Navarræi & nobilitatis succinctus auxiliis, jam Romanensium dissipatis copiis, Lutetiam fame urgebat, cum detestando exemplo Iacobus Clemens, Dominicanus Monachus, petito regis alloquio, venenato ejus ilia cultro perfodit, ex quo vulnere intra XIV horas decessit, hærede scripto Henrico IX Navarræo; cui statim, utriusque religionis libertatem pacta nobilitas, jusjurandum dixit, Sicarius eodem cultro, quo regem confixerat, ab ipso jugulatus periit. Divisis aliquantisper copiis, ut Guisianos moraretur rex novus, varia expugnat oppida, Elisabeta eum regina & milite juvit, & Hispano, utriusque hosti, denuo per Antonium exulem in Lusitania facessit negotium. Martinus Schenckius occupata Bonna, Neomagum obruere parans, ipse aquis obruitur.

1589.

Cicar. in Sixto V. Thuan. l.94.95. & 96.

Chytr. lib.19.

1590.

Sigismundi Poloni ineuntes regni curas Theodorus Moschus oneravit, ademta Suecis Nerva Russica, eique vicinis arcibus. Mox & Tartari prædæ habentes extrema Poloniæ quod Nilovii Cosaci in Tauricam Chersonesum irrupissent. Pax de Turca Zobelinis pellibus redempta, de Tartaris pensione XX millibus Vngaricorum.

Feliciora Christiani IV primordia nuptiæ sororum ejus Annæ & Elisabethæ insignierunt: illa Iacobo sexto Scotorum regi, hæc Henrico

Digitized by Google

rico Iulio Brunſvicenſium duci, pōpis ſplendidiſſimis Gonenburgi junctæ, creſcente ex ipſa ſponſorum illuſtrium præſentia gaudio nuptiali.
Chytr. l.28.29. Holſata nobilitas, ut Epiſcopum Sleſvicenſem eligendi jus liberum provincialibus, & ſibi venandi in ſylvis monaſteriorum facultatem recuperaret, diſtulerat biennio homagium, quod intercedente Prorege Henrico Rantzovio, ſtipulata privilegiorum ab rege adulto confirmatione, præſtitit.

Thuan. l.97.98. Ingens vero negotium in Galliis Henrico IV. regi cum factione Pontificia erat, prætextu hæreſeos, qua rex laboraret, contumaciam ſuam velante, quam ut accenderat Gregorius XIII, ita ſucceſſor ejus iterata execratione alebat, è Felice Montalto Sixtum ſe V. nominans. *Cicar. in Sixto V.* Hunc Felicem *ab infimo genere* domoque, non natalibus, ſed lacero tecto per ſolem illuſtri, *ad ſummam dignitatem mixta diligentiæ ejus erga magnates quoſcunque officioſitas evexerat.* Dum enim de Franciſci familia eſſet, fratrem monachorum ſimultatibus agitatus, Cardinalium ambierat patrocinia, per quos Pio V. commendatus galerum obtinuerat, ac tandem exſtincto Gregorio, quum XIV. ſimul prenſarent, ſolvendis illuſtrium diſſidiis, obſcurus ipſe, minimiſque ſubnixus clientelis emerſerat. Ex inquiſitore Pontifex, ſolito rigore agebat potentiam. Proſcriptorum latrocinia nocentes juxta innocenteſque jugulando deleverat. Pecuniarum venator aſſiduus, theſauros coacerverat immenſos, quos cum ſubinde in obeliſcos, vias, templa, palatia, aquæ ductus, egentium quoque & Bibliothecæ Vaticanæ curam profunderet, facile tamen vendendo officia & tributa imperando reſarciebat. Quinque milliones cum reliquiſſe tradunt, cum inſanus mortalis in obeliſci unius translatione ad XXXVIII millia coronatorum impendiſſet.

At cum Henricus, profligatis ad Harenſium felici prælio Guiſianis, Lutetiam denuo Saguntina fame premeret, *Thuan. lib.99. & 100.* induci non potuit Sixtus, ut opes ſuas in ſubſidia Pariſiorum promeret, veritus, *ne aucta Pontificio auro vis Hiſpanica*, quæ Galliis inhiabat, *ipſam deinde vim Pontificiam peſſumdaret.* Interim Henricus, miſerando ſuos, occaſionem Alexandro Farneſio dedit, commeatum obſeſſis importandi: Sixtus, oborta inter ipſum & Hiſpanum ex ſubtractione opis inimicitia, melancholia deceſſit, cum paulo ante Iacobi Badenſis Marchionis lætatus reverſione ad Papatum, ſupplicationem ea de cauſa habuiſſet, Iacobo interim, dum Pontificiam ſuis religionem imperat, in ipſo juventæ flore dyſenteria conſumpto. Mox Vrbani VII. electionem (is *1590. Chytr. lib.29.* Iohannes Baptiſta Caſtanæus erat) terræ motus inſignivit, quo Auſtria, Moravia, Bohemia intremuit: æſtatiſque ſiccitas prodigioſa, ut accenſa velut igni flumina aquas anhelare viderentur. Vrbanus ſpe facta liberalioris principatus, XIII die febribus confectus, Nicolao Sfondrato reliquit cathedram, qui Gregorium ſe XIV. dixit, cujus morbidum corpus (ſeptimeſtris quippe partus fuerat) *Ant. Cicar. in Vrb. VII. Greg. XIV. Thuan. l.111.* decimo Pontificatus menſe Spiritus deſtituit, dira interim fame & mox lue Italiam vaſtante, ut uno anno Romæ, LX hominum millia occumberent. Nihilominus in bellum Gallicanum à Gregorio quinquies centena aureorum millia

lia de publico, ac de suo peculio XL millia erogata; omnes Sixti opes absumptæ. Rex Henricus, certamen detrectante Farnesio, distribuerat in hyberna copias, vicinia Parisiorum præsidiis infessa. Corbilium ad Sequanam quarto tandem, eoque cruento valde assultu à Farnesio captum, per Meloduni præsidem receperat. Erant & Hispani in Gallia Narbonensi à Momorantiis profligati: Digvierius Sabaudi molitiones in Provincia disturbarat. Quare cum Germani per direptam Lotharingiam ad fines Galliæ procederent, ac Parmensem ad Belgas regressum novæ Mauritij impressiones detinerent, Pontificius exercitus, duce Sfondrato, Gregorij nepote, nihil tanto dignum conatu præstitit. Dum enim ad Rhenum Berka, sexennium obsessa, Ernesto Coloniensi expugnatur, Mauritius Bredam Brabantiæ, absconditis in carina navis pro arefacto cespite militibus, astu occupaverat; mox & Zutphaniam subegerat Daventriamque. Iam Neomago imminebat, ac nequicquam suis auxiliante Farnesio, & Hulstum intercepit, & Neomagum ad deditionem compulit.

Chytr. Igitur occupato in Belgis Farnesio, Henricus Carnutes & Novidunum subegit, Lutetiam circumsidet infestus. Eum Pontifex corpore

1591. invalidus, misso bulligerulo hæreticum denuo pronunciat, auxiliatores sacris interdicit, sed diploma hoc impietatis damnatum, tam sacræ Francorum Reip. quam civilis patres per carnificem cremandum censuere: exercitusque Romanus, quum nullibi se Parmensis sisteret, exstincto, qui miserat, Pontifice, diffugit. Pontificem, Christianus I. Elector, Henriciarum fautor partium, intra decimum diem sequutus, relictis impuberibus filiis, quorum suscepta tutela, Fridericus Wilhelmus Dux Vinarrensis, asperiora quædam in Theologos & Remp. decreta abolevit. Gregorium XIV. Iohannes Antonius Fachinettus, patria Pedemontanus, adscito Innocentij IX. nomine, bimestris Pontifex, in Hispanum, ut Gallia potiretur, pronus: illum Hippolytus Aldobrandinus, Clementis VIII. insignis vocabulo, excepit, post ingentes comitiorum æstus. Obsidione semestri Rotomagum fatigabat Henricus, varia utrinque cæde Parmensis, accepta Veromanduorum Fera, ad solvendam obsidionem cum auxiliari exercitu venit: Batavi vicissim cum classe ad Quillebovium, quibus locus deditus. Meduanij & Parmensis de summa rei contentiones, multum regi profuere. Nihilominus securitate an negligentia regiorum, exemtum periculo Rotomagum. Mox captum à fœderatis Espernæum, sed à regiis receptum. Sequuti ancipites utrinque casus. Multi duces occisi, plurimum humani sanguinis profusum. Parmensis parte copiarum maxima in Galliis relicta, cunctando Navarrum ludit: quem iterum Lutetiæ obsidione depulsurus, dum tertium reverti in Galliam parat, in Atrebatibus subitis acutissimisque doloribus conficitur. Mauritius tentatis irrito conatu Slusis & Trajecto, Steinvicum & Covordam deditione capit. Alsatia etiam morte Episcopi turbata. Argentinensis collegii sodales, qui religionis Protestantium erant, Ioannem Georgium Brandenburgicum in urbe, Pontificij Tabernis Carolum Lotharingum Cardinalem Episcopum

1592 Thuan. lib. 103.

Thuan. lib. 104.

Chytr. l. extremo.

Bbbbb eli-

eligunt. Inde ad arma ventum, Cæsare frustra partes suas interponēte, cui tum ruptis induciis Turcæ Wihitzum Croatiæ ademerunt. Turcarum ad Sisiecam XII millia aut occisi, aut flumine subjecto mersi. Vlturus cladem Prætor Græciæ rursus ad Sisiecam admovet copias, eamque expugnat. Similiter Sinam Bassa Vesprinium, Palotam, Vazzam. Vicissim Ferdinandus Hardeccius de Turcis hostiliter se insectantibus victoriam insignem parit: Tridericus Tieffenbachus Zabaccam, Villecum, Zetscham, Novigradum, Christiano orbi recuperat.

1593.

Thuan. lib. 105.

In Belgio sane post excessum Parmensis indies inclinabat Philippi fortuna. Cum magnæ virtutis duci suffectus Petrus Ernestus Mansfeldius Carolum filium in Galliam misisset, Hispanicas ibi partes defensurum, illeque Novillam arcem & Noviodunum expugnasset, Mauritius Gertrudis montem, oppidum in confinio Zelandiæ & Brabantiæ permunitum, obsidione clausit, Mansfeldius revocat filium; sed is seditione desertus militari, ob Hispani cujusdam punitam libidinem, non reduxit eas vires, quibus castra ordinum refringerentur. Oppidum in oculis Mansfeldii captum, Henricus Fridericus, præclarus hoc tempore fœderati Belgii rector, frater Mauritii, gubernandum suscepit eodem anno, quo Christianus IV, rex Danorum inclytissimus, regnorum ditionumque avitarum adiit administrationem, & Sigismundus Polonus, defuncto patre, Sueciæ; facta fide, se solam Augustanæ confessionis doctrinam Suecis conservaturum. In Gallia, afflictis belli utrinque damnosi tædio populis, factionis Guisianæ duces comitia

Sethus Calvis. in chr. 1564.

Catholico regi creando indicunt. In id Meduanius scriptum publicat, quo sub finem proceres Navarrum sectantes ad conferendum de Rep. consilium excitabantur. Hinc Caspar Schombergius & Iacobus Augustus Thuanus occasionem colloquii inter partes quærunt, quo disceptata inter Præsules de cultu & obedientia erga principes quæstione, à Navarro induciæ oblatæ. Guisianis in Comitiis ante omnia, urgente Cardinali Sega, de Concilio Tridentino propositum, sed hujus plurima decreta priscis Francorum legibus adversari, autoritatemque regis & regni labefactare, demonstrarunt Theologi.

Cum deinde Orator Hispanus Infanti Isabellæ jus in regnum Gallicanum assereret, Sylvanectensis Episcopus petitioni illius, ut legi Salicæ repugnanti, intercessit; Contra instant factiosi, ut Ernestus Archidux, Infanti vir destinatus, rex creetur, inducias rejiciunt. Sed fremitu plebis adacti assentiuntur, ut è Francorum principibus, quem Philippus nominaverit, rex creetur, Infantem in uxorem accepturus. Dum res disceptando extrahitur, Navarrus Drocum in Carnutibus capit; Henricus, interfecti Guisii filius, rex dicitur. Sed & huic Electioni procurator Lotharingi intercedit. Cl. Castreus aperte contradicit. Concursu ad Guisium facto, Meduanius seu Maynius, ejus patruus, ad solitudinem redactus, disturbandæ electionis occasionem captat, inducias cum Navarro trimestres, invito Pontificis legato, sancit.

Thuan. lib. 107. Horat. Tursell. Epit. Hist. lib. 10.

Sub hæc nobilitas regi Navarro persuadet, Romanam ut religionem sequatur; ni faciat, à plerisque deserendum. Advocantur Episcopi & docto-

doctores, quinque horis cum rege colloquuntur. Rex amictu candido, prælucente cereo, ad templum San. Dionysianum pergit, ubi à Bituricensi interrogatus, quid velit; respondet, velle se in Ecclesiæ Catholicæ Apostolicæ Romanæ gremium recipi, inque ea religione vivere ac mori. Sic ad aram deductus, absolvitur, indignantibus admodum Pontificis legato & monachis, atque hanc reconciliationem irritam decernentibus, populo contra lætitia gestiente. Rex Ludovicum Gonzagam Nivernium ad Pontificem legat, cui demisse benedictionem & suppliciter petenti, regerit Clemens: *Thuan. l. 108.* de Regis sincera reconciliatione sibi persuaderi non posse, nisi id Angelus de cœlo lapsus in aurem insusurret.

1594. Contra Guisiani devinciendo arctius Pontifici, concilium Tridentinum pure & sine conditione observandum promulgant, unctionis Sacramentum repetunt, partes suas omnibus modis sibi stabiliunt. Monachi aliquot, interque eos Iesuitæ Petrum Barrerium subornant regi percussorem, qui Meloduni interceptus, afficitur supplicio. Interim exeuntibus induciis, dum Pontifex, Hispanus, Maynius, nova consilia struunt, gratiam ab Henrico propositam amplectuntur multi. Primum Vitrius Meldorum præfectus, mox Lugd. Carsius Aquis sextiis præpositus, Villaregius, Estrumelius, ei reconciliantur; Aurelianum & Avaricum Castræus tradit. Henricus Rex Autrici Carnutum á Nic. Thuano, urbis Episcopo, inauguratus.

Absente Mainio, Brissacus Lutetiæ præfectus, *Thuan. l. 109.* patefactis per conscios portis, urbem regi tradit. Res tanto ordine peracta, ut à cædibus & direptione sit temperatum, cuissique sine injuria præsidiarii. Cardinalis Pelleveus æger, vix rem credens, præ indignatione moritur. Villarius, qui Rotomagum tenebat, Brissaci exemplum secutus. Abbatis villa, Monstrolium in Morinis, Augustobona, Tricassium, Agendicum Senonum, Rigomagus in Arvernis, Aginum, Villanova, Marmanda in Nitiobrigibus, Pictavium, præteritorum oblivione sancita, se gratiæ regis submisere. At Ernestus, Cæsaris frater, tunc Prorex in Belgium missus, Capellam, Henrico per Mansfeldium eripuit: Covordam Frisiæ obsedit frustra. Mauritius à Petro Furio & Mich. Renichonio sicariis nequicquam appetitus, Groningenses unioni provinciarum fœderatarum adjunxit; Ernestum Itali milites, ob non repræsentatum stipendium deseruere.

Superioribus annis vitam finierant mortalem Theologi, Emanuel Tremellius, Andreas Musculus, Martinus Chemnitius, Rodolfus Gualtherus, Til. Heshusius, Nicolaus Selneccerus, Iohannes Wigandus, Timotheus Kirchnerus, Iacobus Andreæ, Paulus Matthiæ Danus, Ioannes Avenarius, Hieronymus Mencelius, Hier. Zanchius, Ant. Sadeel, Andreas Dudithius, & ante eos Ioannes Maldonatus.

Item alia literatura celebres, Georgius Buchananus, Guilelmus Postellus, Carolus Sigonius, Abrahamus Bucholtzerus, Ioannes Sambucus, Ioannes Bodinus, Antonius Muretus, Ioannes Sturmius, Possetius, Iacobus Schegkius, Ioannes Leunclav. Augerius Busbequius, Barnabas Brissonius, Lutetiæ à factiosis suspensus. 1594. Gerardus Mercator, Corn. Bonav. Bertramus, Orlandus Lassus Musicus, hoc anno XCIV rebus hu-

manis exempti.

Thuan. l.110. Tursell. Epit. lib.10. Lucas Osiand. Epit. Histor. lib.4. Cent. 16.cap. 41.

Eademque tempestate bellum Pannonicum maximis imperii Germanici viribus in Turcas fœdifragos adornatum, duce Matthia, fratre Cæsaris. Novigradum felicibus auspiciis Matthiæ deditum. Tum à Serinio occupatis aliquot castellis, Tiefenbachius, cæsis Turcis, expugnavit Iasprinum. Matthias ipse Strigonium adortus, cum veterem urbem cepisset, ac novam aliquantisper irrito successu oppugnasset, Sinane adventante discessit, Germanorum plerisque invitis. Inde Sinan cum C bellatorum CIↃ & LXCIↃ Tartarorum incedens Iavarinum (ab alluente fl. Raba dicitur) obsidet. Tanta ibi virtute pugnatum, ut Sinanis exercitus ad LXCIↃ redigeretur. Matthias ad Tatam castra, unde obsessis succurreret, posuerat, quæ postremo relinquere coactus. Iaurinum Ferd. Hardeckius, nolens biduum præstolari auxilia, à Cæsarianis promissa, Turcis tradidit, ob id facinus, postmodum capitis damnatus. In urbe permunita CL machinæ repertæ. Ad sex millia præsidiariorum desiderata, tria dimissa. Objectam Javarino insulam Comoram masculè nostri defendere.

Thuan. lib.[illegible]

Sub hæc Sigismundus Batorius Transylvanus, dissuadentibus suis, tributum cum Turca pactum denegat & malè consultus, à Pontifice & Iesuitis, pernicioso se cum potenti hoste bello implicat: Gentiles suos diversum agitantes occidit. Ad eum Walachiæ & Moldaviæ despotæ deficiunt. Interim rex Francus Laodunum, cæsis ad Crepiacum magna strage auxiliaribus, deditione capit: Mox etiam Samarobrigam & Cameracum. Cum Henrico Guisio æmulo opimis conditionibus trãsigit.

At cum dissidia ac defectiones inter suos ab Hispanis ali sine fine videret, hortante Henrico Bullionio, Mauritii feliciter in Belgio præstantis sororio validam ei manum tradit, Lucemburgicos in agros deducendam. Paulo post Iohannes Castellus, vesano spiritu incitatus, ut pœnæ æternæ gravitatem, quam obrutus vitiis exhorrescebat, aliquatenus imminueret, interficiendi regis consilium capit, edoctus à Iesuitis, perpulcrum esse facinus, hæreticum regem necare. Igitur Parisiensi turbæ immistus, regem usque in cubiculum prosequitur, directoque in gulam ejus cultro, paulum se inclinantis labrum vulnerat, dentemque rumpit. Confessus crimen sine pœnitentia, damnatur, eodemque judicio Iesuitæ, quod ex eorum schola percussor prodiisset, toto exterminantur regno. Additum, si qui liberos extra Galliam eis informandos darent, perduellionis reos fore. Vicissim renovatum in Protestantium gratiam diploma, quo honorum ac dignitatum capaces cum Catholicis pronunciantur. Vario deinde Marte cum Hispaniensibus certatum. Divon & Hojum Henrico intercepta: Sed hoc, defuncto Bruxellis Ernesto, Petrus Gusmanus Fontanus Comes, gubernatione Belgii ad se devoluta, recuperavit; mox Hanæ deditione irritatus Castellum Cameracensis agri subegit; cum Bullionio acri prælio confligit ad Durlanium, oppidumque illud per arcem expugnat, obviis quibusque trucidatis. Tandem & Cameracum ad deditionem, commeatu deficiente, adigit. Contra Vienna ab Henric. Momorantio, Equitum magistro, in Henrici fidem accepta, eique passim victori, à Pontifice, qui Niver-

1595. Thuan. lib.112.

Thuan. l.113. Osiand. Epit. Cent. 16.cap. 46.l.4.

Digitized by Google

Nivernium injuriose repulerat, pœnitentia subeunte, spes reconciliationis per Gondium Cardinalem facta, si legati ad se mitterentur. Missus Iacobus David Perronus Ebroicum Episcopus, qui non sine fremitu quorundam, veniam pro rege exoravit. Senatus Parisiensis Theologos aliquot, Pontifici supremum in reges dominium asserentes, ad Palinodiam compulit.

Thuan. l. 115. Sethus Calvis. Chron. Tursell. Epit. lib. 10.

Inter hæc Amurathes III Sultanus, calculi doloribus & libidine confectus, Mahumetem III F. reliquit successorem, qui cum paternis exuviis octodecim fratres sepelivit, Turcico more strangulatos. Infanda Imperii auspicia Valachi, qui defecerant, prosperæ cum Turcis pugnæ exceperunt: Et Strigonium Vicegradumque à nostris captum, haud sine ducis Caroli Mansfeldii, animam tunc agentis, gaudio. Fechati purpurato Turcarum clades & sua gaza capite stetit. Post varios, nostrorum successus, Lippa in potestatem Transylvani redacta, Sinan acri prælio victus, plus X Turcarum CIↃ trucidata. Aaroni Moldavia ob perfidiæ suspicionem adempta, Stephanoque tradita Rosuano, quem Iohannes Zamoiscius, qui Moldaviam regni Polonici beneficium esse assereret, aliquot præliis cæcidit, eique tandẽ occiso Ieremiam Mogigilam substituit. Contra Sigismundus Batorius, recenti Cæsaris affinitate devinctus, assumtis Ciculis, Tergovistiam Valachi principis sedem capit; Sinanem multis affectum cladibus, ultra Agrium fl. repellit, qui senio & mœrore periit.

Thuan. l. 115. 1596.

Exstincto Senane, Mahumetes ipse Sultanus haud minori cum potentia quam splendore, iter in Pannoniam molitur. Samboca interim & Wihisa insula à Palfio, Clissa ab Vschocis, Fillaca à Batorio captæ. Hatuanam qui expugnaverant Christiani, omni crudelitatis genere in utrumque sexum sæviendo, nihilo se Turcis mitiores declararunt. Exhaustam incensamque urbem Maximilianus, adventante Sultano deseruit. Hatuanensium exitium luerunt Agrienses, qui à Sultano post multa summæ virtutis specimina, in deditionem accepta, contra datam fidem à Turcis concisi, documentum fuere, *inmanitatem barbarorum similibus exemplis minime irritandam.* Sero Maximilianus XXXII expeditissimorum equitum, XXVIII millia peditum & CXX tormenta trahens, cum XXCIↃ quadrigatum, Cassoviam pervenit. Prælio cum Turca inito, jam superiores nostri, dum fugientibus instant solutius, superveniente Cicada purpurato, & ultimum agmen XLCIↃ armatorum in eos rapiente, in fugam ipsi vertuntur. Periere ad XCIↃ, inque iis peditum ductores pene universi. Machinæ ac impedimenta omnia amissa. Turcæ XX millia è nostris, ex suis Agriæ, & in hoc ad urbis vadum conflictu, L millia desiderata ferunt. Ea parta victoria, CC post Nicopolitanam annis, Sultanus Constantinopolin revertitur, Viennam Maximilianus tristis. Strigonium & Wahizum, eo casu trepida Palfius confirmavit.

Abrah. Buchol. in Ind. Chron.

Cumque Sigismundus rex Polonus de Pontificia religione apud Borussos & Suecos, contra quam jurasse dicebatur, restituenda laborans, Carolum fratrem, Sueciæ Proregem, offendisset, accepta ad Agrigam in limite Polonico clades obstitit, ne statim ea lis ad arma deveniret.

Thuan. l.115. In Gallia tandem luculentis admodum conditionibus Carolus Maynius, Henricus Sabaudus, Nemorosius, Henricus. Iousæ duces, in gratiam regis redierunt. Condonata Zelo religionis eorum, quæcunque patraverant: æs alienum grande ab ipsis conflatum, Rex dissolvendum suscepit. Inde tantum plebi oneris, ut ipsa exhausta, honestiores etiam familiæ redigerentur ad inopiam. *Calcataque ubivis religione, quæ prætextus belli fuerat, licentiæ assueti militares supra facultates profusæ, paulo post arma deposita ultro requirerent, atque ad privatas ruinas farciendas novo opus esse bello civili arbitrarentur.*

Guisius regi reconciliatus, interemto astu Casalio Consule Massyliensi, qui urbem præpotentem Hispanis prodere destinaverat, ingenti Provinciam periculo exemit. Solus Philippus Emanuel Mercurianus, reginæ Aloisiæ Lotharingæ frater, Britoniam tenens, in armis permansit.

Sub hæc Albertus Austriacus, Cæsaris frater, è Cardinali conjux futurus Isabellæ Claræ Eugeniæ, Philippi filiæ, cum Belgium dotale magnifice intrasset, Francos ad Faram hærentes, obsidione Caleti avertere alio studuit ancipiti consilio. Captum quidem Caletum Ardeaque, Anglis serius auxilio venientibus: sed Fara Francis dedita. Hinc fœdus Anglicum & Hollandicum cum Gallis adversus Hispanum coit, haud multo post victoria ad Gades classis Anglobelgicæ firmatum. Aliæ quatuor naves Batavicæ ad Bentaman, Iavæ minoris urbem, penetrarunt, susceptaque tertia est

1597. Thuan. l.117. ad Sinas per mare Tartaricum & glaciale navigato. Ioannes Ribus ad LXXX altitudinis gradum, Hemskerkius ad LXXVI versus septentrionem prosecutus. Immani cum frigore conflictati nautæ Batavi, pereuntibus plerisque desperatæ temeritatis esse docuerunt, per Septentrionem in Orientem navigationem moliri.

Interim Hulstum ab Alberto, Fanum contra Pauli prædæque ingentes à Bireno, Gallorum duce, captæ. Mauritius Albertinos ad Tornahutum convenientes oportune aggressus, dissipavit: XXXVIII peditū signa, duo equitum, cum impedimentis & pecunia abstulit. Samabrigam in Ambianis à Francisco Tello interceptam, Henricus rex præcisa Hispanis auxiliorum spe, deditionem recepit, *fortunamq; secutus hominum favor.* Thuan. l.118. Mercurianum ad paciscendas cum rege inducias traxit. Nec Diguerius veteri defuit fortunæ. Instaurato enim in Carolum Emanuelem Sabaudum bello, totam cis Isaram fl. Sabaudiam, XLI dierum spatio, sub regis potestatem redegit. Parique felicitate Mauritius ab Æmilia stimulatus, Meursiæ Domina, Alpenam suæ ditionis fecit. Thuan. l.119. Inde Bercam ad Rhenum, Grollam, Brefortium, Eschedam, Oldensielam, Goram, Lingenam continuo victoriarum cursu fœderatis ordinibus adjunxit. Soror ejus Maria nupsit Emanueli, Antonii, quondam regis Lusitaniæ designati, filio. Sic flagranti inter Hispanos ac Belgas, eisque fœderatos Anglos Francosque bello, partes suas ad pacem faciendam præcipui Europæ principes interponunt.

Rex Daniæ Christianus IV, superiori anno MDXCVI, ætatis ingressus vicesimum, ingenti pompa erat inauguratus regno Hafniæ, præsentibus Brandenburgicis, Holsatis, Lunæburgicis, Pome- And. Bened. Dallinus.

ra-

tanis, Palatinis principibus, equosque secum ducentibus supra bis mille, sacrum coronationis faciente Petro Vinstrupio, Zelandiæ Epicopo. Eodemque tempore Augustam regis sororem duxerat Iohannes Adolfus, Nordalbingorum princeps. Unctus sacratusque Rex suadet Batavis, per Arnoldum Huitfeldium & Christ. Barnecovium legatos: ut salva majorum libertate, præsertim religionis, pacem amplectantur. Eodem officio per suos Cæsar & Polonus Rex frustra defunguntur, *Batavis nihil sincerum se ab Hispanis posse exspectare questis*. Polonus paulo post Carolo injungit patruo, ut Proregis se dignitate abdicet. Ea occasione Carolus præfecturam regni ab ordinibus Suecis resumit, cumque accitus in regnum Sigismundus moras necteret, nec sine exercitu veniendum esse putaret, Carolus provincias omnes sua in verba adigit, Senatoribus, qui contra sentiebant, in latebras semet abdentibus. Hi quum ad Sigismundum se tandem in Poloniam recepissent, Rex misso Samuele Lasco, Carolum ut metas officii egressum publice objurgat. Ille contra leges obtendens Suecicas, Proregis se munus implevisse: præfectos præter dictum à rege juramentum Suecis impositos, aut sponte cessisse loco, aut decreto ordinum motos, respondet. Senatores aliquot, sparsis dudum inter se & regem odii seminibus, ut male meritos de Rep. lucem fugere. Ad hæc decidenda regis præsentiam postulari. Hanc elusionem mandatorum ratus Sigismundus, L. navibus advehitur in Sueciam: quinque millia militum exponit apud Steeburgum, Georgio Farensbeko duce. Ea expeditione, cum & regiam restabilire velle autoritatem, & Pontificiam reducere religionem diceretur, pauci procerum ei ad obsequia præsto fuere: Stockholmia tamen, Calmaria, & Aboja Finnonum, regias amplexæ partes. Carolus pacificum regis ingressum precatus, ingens præ se concordiæ desiderium tulit. Mox certamine, ducibus fere insciis contracto, alienati sunt amplius animi Suecorum, contemplantium, in ipsa cadavera suorum truculento ab hoste sæviri. Igitur Rex male consultus, classis adventu Carolinæ suam deserit; Carolus castris ejus & pecunia potitur. Extemplo prægressos Lincopiam regios insectatur; victisque ad ripam amnis suis præcursoribus, robur exercitus opponit hosti, qui recedens ruptis pontibus, postremum agmen cædi Suecorum exposuit. Cæsis bis mille, victor Carolus colloquium poscit regis, pacem offert, exules belli faces dedi ad judicium flagitat. Naves suas regi attribuit Stockholmiam pervehendo, Steckburgum ei & ablata omnia bona fide reddit. Ergo traduntur Ericus Sparre Cancellarius, Turo Bielkius, Gustavus & Steno Bannerii, Georgius Posenus, viri clarissimi, qui à Carolo proditionis increpati in custodiam mittuntur. Confestim subeunte jam deditionis pœnitentia regem, novus accessit error. Fugam capessit, quassatisque aut mersis navibus, Gedanum ejicitur magis quam exponitur, Carolo frustra revocante cujus in fidem mox Stocholmia reversa est. Calmaria demum post semestrem obsidionem dedita. Ioanne Sparre, & aliis præsidiariorum antesignanis capite punitis. Inde

Thuan. l. 121. 1598. Osiand. Epit. Cent. 16. l. 4. c. 52.

Inde Sigismundo dies dicitur, intra quem in Suecia se sistat, aut Vladislaum, ex Anna Austriaca, recens ex puerperio mortua, filium sexennem mittat, Suecorum ritu & moribus imbuendum. Neutro comparente, in suffragia itum. Ordines eadem spe metuve, quo Carolus, animati, Sigismundo abrogant regnum, Vladislao id iterum, si intra præstitutum tempus adsit, deferunt. Inde Aboiam pergitur. Finnones subjugantur. Narva Livonica præsidium accepit Caroli. De exulibus à Sigismundo deditis mortis pœna sumitur.

Timan. lib. 170. Henric. Spond. in Auctario annal. Baron.

Dum inter Suecos Polonosque ardescit bellum, à Gallis Hispanisque deponitur. Mercurianus dux, qui Britoniam hactenus pro Hispaniensi factione turbasset, *præveniendum fortunæ ictum matura cum Henrico reconciliatione censuit*. Additum pignus resartæ gratiæ; Mercuriani filia Cæsari Vendocino, regis è Gabrielide Estræa filio, desponsata. Mox Philippus Ardeam, Caletum, Dorlanium, Capellam, Castellum, Blavetum Francis: Henricus Carolotensem principatum Hispanis restituit. Lites avitæ in reges ad amicam sequestrantur compositionem. Iis legibus ferale bellum conquievit, Sabaudo neutris exinde partibus implicando. Sed quum de Saluciano principatu lis integra inter Francum Sabaudumque maneret, arbitrio decidenda Pontificis, bellum biennio post renatum est. In quo ditione Cisalpina exutus Sabaudus, destructaque ejus San. Catharina munitione, Genevæ imminente, cessit regi, quicquid est à Geneva intra Rhodanum, & trans flumen oppidis aliquot. Rex facto divortio cum Margareta regina, Henrici III. sorore, Mariam duxit Francisco genitam, Thusciæ Exarcho, è qua Ludovicum progenuit, nunc Francis imperantem. Cum ea Aurelianum progressus anno propitiatorio, quem Iubilæum vocant, rescivit ultra decies mille homines crimen falsi confessos sacerdotibus, *ingenti publicæ levitatis argumento*.

Timan. l. 125.

At Philippus facta pace, dira morborum correptus confluge, verminante semper per totum corpus pediculorum eluvie, tristem animam, quæ innumeris exitio fuerat, LXXII vitæ anno exhalavit, Philippo III. Successore, qui Margaritam, Caroli Archiducis filiam duxit.

Timan. lib. 120. Spond. Auctario.

Sub idem tempus vitam clausit Theodorus Russorum princeps, in quo stemma Basilidarum defecit. Boris Federovitzius, reginæ Russorum frater, ex testamento sororii non ausus arripere clavum, exquisitis artibus, profundaque dissimulatione pervicit apud populum, ut præteritis nobilioribus familiis sibi deferretur sceptrum, quod felici in Tartaros expeditione confirmatum, crudeliter posteà & invidiose gessit.

Nec fortunatior Tartarorum in Pannonia grassatio. Barnesteinius enim & Palfius, Cæsariani duces, Totisa & Pappa captis, ad Iavarinum locarunt castra, Tartarosque magna strage repulerunt. Verum Turcis supervenientibus, variavit fortuna. Soluta Iavarini obsidio, Totisa Barbaro recepta est. Et Pontificias ad Turcicum bellum collatas vires, in Italiam fere divertit Cæsar Atestinus, Alfonsi Ferrariensis è vilis fœminæ cōtubernio nepos. Hic enim avitos Ferrariensis ducatus titulos ferro sibi defensurus, quanquam anathemate notatus Clementis, primo conflictu Romanenses male multaverat. Cœterum frigescente agna-

agnatorum studio, Regio Lepidi, Mutina & Carpis (ea imperialis jurisdictionis oppida sunt) contentus, Ferrariam Pontifici resignavit. Sic continuato adversum Turcas bello, Adolfus Suartzemburgicus Iavarinum astu intercepit, occisis intra urbem mille sexcentis Turcis.

Thuan. l.121. Sigismundus Batorius, metu Turcarum, Daciam transcripsit Cæsari, compensationem traditæ dignitatis pactus. Verum Cardinale Andrea ejus gentili renitente, cum & delusum se sentiret de pensione auri Sigismundus, retro in patriam revolat, Andreæ semet obligat, rescissoque cum Cæsare contractu, Transylvaniam isti donat. Vnde hostiliter inter eum & Maximilianum Cæsaris fratrem agi cœptum, quæ res Turcis animos fecit. Omat purpuratus LX bellatorum millibus Varadinum cinxit; repulsus sæpius à nostris, quum omnia summa tentasset, irritus consilii abscessit. Tantundem cum nostri ad Budam Pestumque proficerent, Georgius Basta Cassoviam ducit, sollicitato & Michaële Valacha, ut Batorios Transylvania dejiceret. A Valacho capta Stephanopolis, Ciculi in consortiū allecti. Andreas Batorius post obstinatum certamen profugus, ab Austriacis trucidatur. Alba Iulia, aliæque urbes in victorum redactæ potestatem.

1599. Thuan. l.122.

Eman. Metr. lib.20. Nec minus ad Rhenum tumultuatum, ad Francisci Mendozæ irruptiones. Hic rector Hispanis datus, Alberto nuptias celebrante, Orsojum Cliviæ subita invasione oppresserat, Valsomoque ex adverso munito, utrique Rheni fl. ripæ fræna injectabat. Alpenam & Meursinam ditionem cum Rhenoberca subegerat Hispanis.

Ea vis Germanorum animos acri perfodit stimulo; Cæsari expostulatorias ad Mendozam literas extorsit. Lippensis & Hohenlous Comites, scripti à Rhenanis & Westphalicis militis duces, adversus cautum hostem parum effecere. At Mauritio Nassovio se pariter opponente, Orsojum & alia pleraque loca ab Hispanis, deducto præsidio, derelicta. Hic ut erat ad omnes casus intentus, fremente hostili exercitu, ob ærarii inopiam, Vachtendoncam, Crepacordium, mox & Santandreanam arcem munitissimam, persoluto tumultuantibus stipendio, ab Hispana ditione avulsit. *Thuan. l.125. 1600.*

Subinde etiam viros literis claros mors rapuit. Inter eos anno XCV Reinerum Reineckium & Michaëlem Neandrum. XCVI, Franciscum Toletum primum è Iesuitis Cardinalem, Fridericum Sylburgium, Nicolaum Vignerium, Lambertum Danæum, Iohannem Bodinum, Petrum Pithæum. Hos secuti anno XCVII Gilbertus Genebrardus, Suffridus Petrejus, Franciscus Patricius, Aldus Manutius, Franciscus Raphelengius, Hieronymus Commelinus; anno duodecentesimo, Benedictus Arias Montanus Hispalensis, Thomas Stapletonus Anglus, Abrahamus Ortelius Antverpianus, Henricus Stephanus Parisiensis. Ipso anno seculari Fulvius Vrsinus Romanus, Antonius Riccobonus Rhodiginus, Conradus Dasypodius Argentinensis, Carolus Vtenhovius Gandavensis, Nicolaus Hemmingius Lalandus. Reformata tunc & Academia Parisina, locusque ibi datus Isaaco Casaubono. Præcepta Theologis veteris & Novi Testamenti lectio accuratior, quod dicente Gerso-

ne, *rejecto Bibliorum fit admissio Antichristi.*

Sequenti anno migravit è vita Tycho Brahe, eques Danus, Astronomorum princeps, relicta ob quorundam simultates patria, Cæsaream incolens aulam. Eumque anno undecentesimo præiverat Henricus Rantzovius, Produx Holsatus, heros literis armisque prælustris. Comites fati fuere David Chytræus Theologia & Historia, Ioan. Heurnius Medicina illustres. Iacobus Peronus, præsente Henrico rege, aliquot veterum testimonia à Philippo Mornæo Plessiaco incuriosius citata demonstravit. Rex Nannetensi edicto Protestantes restituit in integrũ, aditu eis ad quoslibet honores aperto. Quæ res ingenti ei apud Pontificios asseclas invidiæ fuit; à quibus conducti percussores in regem mirisque proditi indiciis, Carolus Ridicovius Gandavensis, Petrus Angerius, Nicolaus Anglus, justas concepti parricidij pœnas exsolvere.

1601.

1590.

Monstrosos animorum affectus monstrosæ corporum ægritudines notarunt. Martha Brosseria passim dæmoniacam se mentita, & Lutetiæ à monachis sæpe producta in publicum, cum à Medicis redargueretur, Romam deportata est, ut Iesuitico sodalitio miraculi præberet speciem. Sed Henricus rex per legatum actores fabulæ repressit. Verum prodigium fuit Franc. Troviluvius Cœnomanus, qui cornu è sincipite enatum post septimum ætatis annum, invitissimus ostendit Parisiis, exinde pro Satyro circumductus. Eodemque tempore virgines aliquot in Gallia & ad Rhenum, inediam trium pluriumve annorum prodigiosa ægritudine tolerarunt.

Timan. l.123.

Metr. l.22.

Per Hungariam Poloniamque Cirragra, morbus fœdissimus, infestare homines cœpit. De quo Hercules Saxonia aliique medici inter se editis libris decertarunt.

Malignus animi morbus præsidiarios Pappenses incessit, qui ob dilatum stipendium, Pappam Turcis prodidere. Suartzemburgicus dum eos obsidet, glande stratus est. Melchior Rederus ad fugam compulit proditores, prehensosque ex iis exquisitis necari suppliciis curavit.

Timan. l.124. Epit. Osiand. Cent. 16 cap. 54.55.

Receptionem Pappæ amissio Canisæ, præcipui in Styria propugnaculi, pensavit. Regebat Styriam Ferdinandus Archidux, patruo Rudolfi genitus Carolo, receptis in ditiones suas Iesuitis clarus. Hi induxerant principem, ne Protestantes, jam à multis annis redempta auro sacrorum libertate, frui sineret. Roboratum Romæ Consilium, quo anno seculari profectus Ferdinandus, solenne in eam rem juramentum dixit Pontifici. Exinde severe admodum per Styriam, Carinthiam, Carniolam, habiti ab eo Augustanæ confessionis socii, proscripti, ejecti, sacris interdicti, occisi. Cum nullus eis dies ærumnis vacaret, inque ipsa mortuorum ossa sæviretur, dilapsi hinc inde sunt extorres, relictis bonis, quæ belli sumptuum colore fiscum auxere.

1600.

Haud melior ex eo Ferdinandi in Turcas fortuna. Scilicet Sigismundi Turriani instinctu cautum (qui cum famulitio non multo post Igna fl. haustus est) ne quis Protestantium in expeditione Canisiana partem imperii caperet, ut ingentibus ex Italia, Germania, Pannonia, Catholicorum copiis Canisa obsideretur. Obsessa est, in consortium cladis non venere Protestantes. Cum enim lentitudine aut imperitia ducum

1601. Timan. l.196.

cum primi conatus frustra fuissent, posteriores gelu corrupit, quo una nocte mille equites auxiliares obriguerunt. Fœdo cum plurimorum exitio, machinarumque & impedimentorum jactura infelix obsidio soluta est.

Thuan. l.124. Metr. lib.21. Par fere Alberti Archiducis in Belgio sors patuit. Cum enim adducta secum conjuge Isabella Bruxellas appulisset, neque ex re videretur, exclusis Hispanis, solis Belgium indigenis committere, id quod fœderati ad pacem faciundam imprimis postulabant, Isabella, præstantis animi princeps, accendendo ad fortitudinem militi suo nihil sane reliqui fecit. Ostendæ obnixis Flandrorum votis obsidio intentabatur, Mauritio contra antevertere eos conatus annitente. Apud Neoportum vero acri prælio est concursum. Initio per celeritatem victor Albertus, quum mari cinctis incumberet, sensit, *quantum addat homini ad extremam virtutem stimulum salutis desperatio.* Illo enim ardore pugnatum est à fœderatis, ut victi victores profligarent, cæsis eorum plus quatuor millibus, desiderato suorum vix ejus numeri semisse. Capta ex hoste signa amplius centum. Nihilominus discessu Mauritii, munitiones circa Ostendam firmantur præsidiis, ipso Meursinam hæreditatem armata manu cernente, nautisque Batavis Indos Orientales, insulas Moluccas, Iavam, inhabitatasque terras, inque iis Cernen Insulam lustrantibus, generosa utique audacia.

1600. N. Spond. in auct. Annal. Baron. Execrabilis contra & vesana Alexandri Ruveni, ejusque fratris Iohannis comitis temeritas, qui Iacobum, Scotorum regem, in interiora conclavia quasi ad contemplandum thesaurum trahentes, occidere destinarunt. Rex percussoris manum inermis ipse verbis primum mox injecta dextera inhibuit, donec accitis clamore duobus viris fortibus utrumque parricidam interemit, salutem prorsus divinæ acceptam protectioni ferens, *qua omnium hominum, ac præcipue regum vita continetur.*

Minus crudelia Roberti Ebroici, 1601. Essexiæ comitis, in Elisabetam ausa feruntur. Hic Hispanorum in Hi- Thuan. l.121. bernia victor, omnique genere vir- Metr. tutum, quæ homines hominibus Gulel. commendant, cumulatissimus, & Camb. flagrantissima reginæ gratia, Roberti parte. 4. Cæcilii, Epistolarum Magistri, Hist. æmulatione petitus, *favorem regium nimia sui fiducia diminuerat.* Quem dum temerariis molitionibus recuperare, Reginamque in potestate habere nititur, perduellionis incurrit crimen, eoque damnatus, cum sociis specimen fuit, *per vastas spes in exitium raptari homines solere.* Paris accusatus sceleris Carolus Gontaldus Bironus, Magister Equitum Franciæ, pares capite pœnas exsolvit. Dissimili plane ausu Olivarius de Norto, archithalassus 1502. Roterodamus, fretum intravit Ma- Thuan. gellanicum, eoque accuratius lu- l.128. strato, ac circumnavigato orbe, incolumis cum suorum plerisque patriam revisit, plenus gloria. Præclaro etiam consilio Philippus Emanuel Lotharingus, exercita in patriam arma, adversus Turcas verterat. Albam enim Regalem fortiter è Barbarorum manibus extorsit. Sed victoriam immanis miles fœdavit, direpta funditus urbe, nec à veterum Pannoniæ regum ossibus abstinens injuriam. Turcæ repetentes Albam, 1601. magna quidem tunc strage repulsi, at sequenti anno, exstincto

jam victore, iterum loco potiti sunt. Interim Dacia inter Batorianos & Cæsarianos, ut pila, volutabatur. Michael Valachus contra Sigismundum quasi Cæsaris auspiciis ducens, conserta diu ambigua pugna, superior tandem, magnam etiam Moldaviæ partem subegerat. Ei gravis erat Georgius Basta æmulus, vastæ ambitionis hominem Valachum, & ambidextrum Cæsari inculcans, qui Transylvaniam suo accessuram imperio speraret. Quamobrem cum Bastæ parere Valachus abnueret, exutus exercitu, ad Cæsarem proficiscitur, criminationes purgaturus. Ibi injecta ei mora, Sigismundus recipitur à suis, denuo Transylvanus Dux audit. Hæc Valacho restitutionis causa, qui remissus cum copiis, Batorianos temere de colle descendentes displosione tormentorum turbat, turbatos in fugam agit, decem eorum millibus interfectis. Hinc resumtis animis, denuo Bastæ detrectat imperium à quo immissis percussoribus trucidatus, Daciaque in Cæsaris adigitur verba. Batorius in Bistriciam urbem adverso prælio compulsus, in deditionem accipitur, pactusque annuatim viaticum, inter Bohemos Barones inglorius consenuit. Mox novus Transylvanis vindex ortus Moses Siculorum ductor, qui propulsus in montes, instauratis viribus, Albam Iuliam occupavit. Tandem ingenti strage apud Temisvaram cæditur, signis CXXVIII amissis. Quo tempore Christophorus Rusvormius, alius Cæsarianorum dux, expugnato jam Pesto, Budam oppugnavit, & Germania Rudolfo LXXX mensium stipendia in alimoniam militis obtulit, amplissimas spes corrumpente Georgio Basta, dum importunam vim Transylvanis Protestantibus infert, unde pro Turcico intestinum erumperet bellum.

Thuan. l. 124. 126.

1602. Thuan. l. 130.

Flagrabant interim ad Ostendam omnia Martis opera, pari oppugnantium propugnantiumque ardore. Dici nequit, quantum ibi ingenii, fortitudinis, constantiæ apparuerit, præsertim in obsessis. Integris quorundam libris narratum bellum, nefas nostra verborum tenuitate diminui. Sufficiat hoc addidisse, nullam nostro, aut patrum ævo parem Ostendanæ obsidionem exstare, quæ undequadraginta menses continuata, dum obstructo portu alium struunt obsessi, dum oppugnato veteri oppido novum moliuntur, dum occisis centurionibus, tribunis, ducibus, substituuntur recentes, dum commeatus & arma, contempto vitæ periculo, inter infesta hostium tela important, dum confligitur cum hoste, cum morbis, cum fame, cum inundationibus; dum faciunt utrinque & patiuntur fortia, ultra CXLIV hominum millia fertur absumsisse.

Eman. Metr. l. 22. 23. 24. Thuan. l. 130. Henr. Spond. in auct. Merc. Gallo. Belgic. Goth. Artus.

Albertini CLX millia tradunt. Expugnata tandem anno MDCIV, non minus ingeniosa quam pertinaci Ambrosii Spinolæ opera, immensi laboris sumtusque exiguum premiũ fuit. Mauritius interim Rhenobercam, Graviam, Isendicam, & quæ solæ damnum sarcirent, Slusas, dira fame domitas, subegerat. Batavi exinde reliquique fœderati populi, *suismet alimentis imposuere vectigal, ne tributa pendere exteris cogerentur, utque promptus semper promto stipendio miles foret.* Tum ne scissa societatum Indicarum lucra avaritiam accenderent Indorum, in unius sodalitii corpus navigatio illa omnis conspiravit. Lusitani Bantamo pulsi. 1640.

Geor-

Georgius Spilbergius & Iacobus Cornelius Neckius triennali navigatione, Ceilam, Moluckas, Patanam, prope Sinas emporium, lustrarunt, captoque Hispanorum myoparone, divites rediere domum.

Thuan. l.127. Sub hæc Arctoas partes Suecorum & Polonorum dissidia agitabant. Tota fere Livonia, à Quintili mense anni MDCI usque ad Februarium sequentis, sub Caroli Sudermanni ducis imperium concessit, non tam suorum, ut ajunt, virtute, quam Polonorum dominandi impotentia & segnitie. Sola ad Dunam oppida & arces, Riga, Dunæmunda, Kokenhausa, Soyenburga, & alia in limite Moschico sita, Polonum respectabant sceptrum. Ad Kokenhausanam arcem, capto jam oppido, Suecis victoria hæsit. Christophorus Razevilius, Suecis Germanisque multitudine pugnatorum attritis, deditionem extorsit oppidi; sed vitam pactis incolumem, per odia Polonorum præstare non potuit. Inde Zamoiscius, dux veteranus, post acerba literarum cum Carolo certamina, Volmariam, Ronceburgum, aliosque locos expugnat; Ioanne Nassovio mandato Caroli prælium abnuente. Interim vastatis undique agris, ad XXX hominum millia inedia aut frigore interierunt, nonnullis nec liberorum parcentibus carni. Quare Nassovii conatis successus defuit, quumque nec stipendium militi, nec commeatus procederent, desperatis rebus, in Sueciam enavigavit. Ibi tandem Carolus, hortantibus Suecis, regiam dignitatem hactenus recusatam sumit, addita lege, ut posteris ejus utriusque sexus hæreditaria maneret, nec unquam ad Polonos revolveretur. Mox renovato bello, à Chot Kevizip Livoniæ præside, acri prælio prope Rigam stratus, VIII suorum millia desideravit. Quæ clades in annum seculi hujus quintum incidit.

Biennio ante ab Henrico IV. editum bene christianum, refrænandæ duellorum licentiæ, conditum sancita in provocatores illos pœna capitis, *qui ferro, quam jure lites, sæpe etiam leviculas, propudiosa audacia decernunt.* *Spond. Eman. Metr. lib.23.*

Minus christiane Sabaudus, nocturnis insidiis Genevam adortus, minime indicto bello. Ducenti bellatores jam in muris erant, cum cæsis excubitoribus, puer qui laternam gestabat, profugus, periculum enunciavit; quo exciti cives, aut depulere insidiatores patria, aut captos pœnis affecere.

Secutus est obitus Elisabetæ Anglorum reginæ, fœminarum omnium, quæ sceptrum gestarunt, felicissimæ, quæ *non secure inter voluptates, sed caute inter dignas principe sollicitudines versata*, fortunatum regimen tranquilla morte finivit, vitæ anno LXX, regni XLV. Hæredem scripsit Iacobum VI, Scotorum regem, amitæ suæ pronepotem, pacis & literarum studiis clarissimum. Ejus tamen virtus insanas quorundam, dignitati suæ timentium, conjurationes vix effugit. Detectæ divino prorsus ductu insidiæ, & clementia pene inaudita, proditoribus aliquot jam ictum præstolantibus carnificis, gratia sceleris facta. Rex ad securitatem regni, Angliam Scotiamque uno Magnæ Britanniæ nomine complexus, Pontificiorum sustulit conventicula; leges de disciplina proxime ad majorum ritus accedente sanxit, cum Philippo III, Hispano pacem integravit. *1603. Thuan. l.126.* *Metr. lib.24. Thuan. l.131.*

1604. Calvis. in Cor. Thuan. l.130. Metr. lib.25. Contraria Mahumetes Sultanus intemperie, uxorem propriam, quod de filii satis curiosius esset sciscitata, abjici in mare jussit cum conscis, filio in conspectu matris strangulato. Sed tyranno sequens annus advexit pœnas crudelitatis ignavissimæ. Nam Taurisium ei Emi Emza, Persarum Scachus, (sic regem vocant) sattapæ cujusdam Gassij defectione usus, ademit: MelitensesNaupactum & Patras destruxere. Rusvormius cæsis ad Pestum Turcis, Hatuanam recuperavit. Sultanus ipse præ abdomine vix pedum compos, inter concubinarum & exoletorum greges, febri correptus pestilenti, anno ætatis XXXIV periit, acto tyrannidis octennio. Reliquit Achmetem filium pene impuberem, fortuna isti familiæ insueta, cui Alis purpuratus tutor datus est. *Tempus sane instaurando Christianorum imperio oportunum, si fidem prius rectam instaurare ipsi, seque sincero invicem complecti amore voluissent. Sed malitia nostra armat ut iste, alioquin imbellis hostis.* Clemens Papa non veritus tunc Ioa. Ritbergico permittere incestum cum fratris sui Ennonis filia conjugium, adjecta gratiæ lege, ut Theodorico Furstenbergio Præsuli locaret operam, qui oppressa Paderborna, sacrum ibi ritu Protestantium fieri solitum aboleret, Liborium Wichordum Cos. afficeret supplicio.

Thuan. l.135. Idemque autor Sigismundo Polono fuit, ut alteram duceret conjugem Austriacam, defunctæ germanam. Henricum IV impulit, ut Iesuitas, exitio olim regi structo infames in Galliam revocaret. Recepti sunt, refragrante Parisiensi curia, sed certis locis, eaque lege, ut sacramentum dicerent, de non violanda regis aut regni majestate, exterisque consortio movendis. Sic corda regis reginæque, cum morerentur, ipsis destinata, sinistro omine: pyramis, qua relegatio eorum continebatur, deprecante Petro Cotono publice amota. Paulo post domesticis rex petitur insidiis, Marchionissæ Vernolii, quam deperibat, propinquis Hispanica arte corruptis. *Sed culpa amori donata est.* Officia apud Gallos venalia, pernicioso exemplo facta. Bellum inter Argentinenses Episcopos æmulos, Henrici regis arbitrio suspensum antea, vicesimo tandem anno positum istac conditione est, ut Ioannes Georgius cedat, Lotharingius ei aurum ingens per Virtenburgicum, tradita territorii parte, persolvat. Thuan. l.132.

Sub id per septentrionem Christiani IV, Danorum regis, fida subditorum cura eluxit. Extremos Norvegios fines ipse invisit, sincerioris doctrinæ depositum conservari severe jussit, fratres Vlricum & Iohannem, largiter muneratos, suas in provincias extra regna dimisit. Vlricum ad Suerinensem episcopatum, Iohannem in Moscoviam. Sed hic splendidissime exceptus à Borisii legatis, & paulo post febri absumtus, prævertit morte sua calamitates, quæ triennio post Russiam inundarunt. Regi ex Anna Catharina, Ioachimi Friderici Electoris Brandeburgici filia nascitur Christianus V, mense Aprili, quo eodem, post septennium, paternorum successor regnorum designatur. Lustratur à Danis Grunlandia. Hâburgum, florentissima non Stormarorum tantum, sed & omnium Saxonum civitas, Regi, ut Holsatiæ duci, homagium maximo præstat apparatu. Regnum alta in pace insigni- 1602. Conrad. Aslac. in Lab. Chron. 1603. 1604.

signibus passim ædificiis, arcibus, (in quibus magnificentia eminet Friderciburgi) navibus, templis, scholis exornatur.

Industria regis magnanimitati par, Crempas Stormaterum oppidum, cui ortum nos debemus, fossis vallisque egregie communivit. Christianopolin, sui nominis oppidum, ad fines Succiæ in Blekingia, è fundamentis excitavit, ut à meridie simul boreaque, amplissimarum ditionum terminos ab hostili invasione tueretur. Sed utrisque finibus, aliquot annis post, duo firmiora haud paulo adjecit munimenta; Tychopolin altero à Crempis lapide situm ad Rhinum amnem, ibi in Albim se exonerantem, & Christianiam in Scania paludibus & mari circumfluam. Dum iis gaudet pacis bonis Cimbria, in Pannoniam nova tempestas incubuit. Georgius Basta, quasi Turcico solutus metu, quod Persæ in Babyloniam usque excurrentes, Sultani pueri imperium vellicarent, intestinum Hungaris & Dacis movet dissidium. Protestantes, quos in Turcam commilitones habuerat fidelissimos, ad sacra Pontificio ritu peragenda, vi compellere nititur, detrectantes exuit opibus. Mox Turcis crevere animi, Jagenreuterus Pestum eorum metu deseruit; vacuum extemplo Turci occupant. Serdar purpuratus ad Strigonium posuit castra, quod & tandem sub Turcicum redegit jugum, cum decennium sub Rudolfo fuisset. Per summam animorum exulcerationem Bethleemus Gabor, ducta Mosis Cieuli vidua, spem concepit de Transylvania ad se transferenda. Sed eum Tampirius comes, prælio victum, coërcuit. Felicior Stephani Botscaij fuit conatus, Batoriorum cognati. Hunc Barbianus Bellioci comes, in Cassovienses Protestantes omni sævitia debacchatus, quum Botscaij Castella in prædam exponeret, ad vindictam libertatis accendit. Heiducci generosum, nacti ducem Cæsarianos passim munitionibus expulere, Botscaio non abnuente Cæsaris imperium, si salva libertate & incolumi conscientia, ut convenerat, frui subjectis liceret. Internecinum bellum ex sterilitate & vastationibus agrorum tanta excepit fames, ut ab humana carne non abstinerent miseri. Quæ mala late grassantia, stella nova & trigonus igneus, monstrante Iohanne Keplero, mortalibus denunciabant.

Thuan. l. 131. Calvis. in Chr.

1604. Habebant & in sermonibus rem plerisque incredibilem Saxones nostri. Nimirum commeare per urbes Iudæum quendam immortalem, qui ob injuriam olim Christo crucifigendo factam, perpetuæ usque ad extremum diem oberrationis esset damnatus. Visa & nobis res portentoso mendacio affinis, quanquam ille à quibusdam eruditis examinatus, pene fidem miraculo fecit. Id vero constat ex Matthæo Parisio, ante quadringentos annos eundem sermonem pene toto orbe frequentatum. Ait enim historiographus, Ianitorem fuisse Pilati, initio Cartophilum nomine, qui postea ab Anania baptizatus, Iosephi vocabulum sumserit. Hunc cum extraheretur prætorio Dominus Iesus, pugno eum impulisse, irridentemque dixisse; Vade Iesu citius, vade, quid moraris? Respicientem severo vultu Dominum, respondisse: Ego vado, & tu exspectabis, donec veniam. Itaque exactis centum vitæ annis, gravi perculsum ægri-

Matth. Paris. p. 339. 340. 827.

ægritudine Iofephum, & ecftafin paffum: inde velut redivivum integris plane viribus, queis Chrifto patiente fuerat, centefimo quoque anno in eandem valetudinem revolvi. In Armenia ut plurimum verfari hominem, ac fuiffe in Anglia epifcopos Armeniorum, qui interpofito jurejurando, rem fibi exploratam, virumque familiarem effe confirmarint. Rex digna memoratu, & fi vera eft, ingens Chriftianifmi adverfus infideles teftimonium.

Thuan. l.135. 1650. In Belgio, poft lætitiam de Philippo IV, Hifpaniarum hærede nato, ftatutum eft in Frifiam transferre bellum. Datum Comiti Bucquojo negotium, ad Rhenum colligendi copias; quo trajecto, Spinola Oldenfeelam expugnat & Lingenam, Mauritio fruftra Antverpiam appetente. Nec felicior mox Spinolæ, de Berga ad Somam intercipienda, conatus fuit. Mulheimi certatum deteriori Mauritianorum fortuna. Vachtendoncam Bucquojus deditione cepit. Nihilominus follicitati de pace ab Auftriacis Batavi, refpondent, fi quid forte bona mente conftituatur, Hifpanis id ftatim confiliis eludi.

Eo anno in civitatibus aliquot valde tumultuatum. Aquifgrano, pervetuftæ & præcipuæ dignitatis urbi, multum ob mutatam majorum religionem, & à quibufdam parum mafcule defenfam, detractum. Marpurgo Heflorum, grandi cum tumultu, obtrufus Calvinifmus à Landgravio, imaginum deletionem, & panis in facrata cœna fractionem, aliaque id genus, impenfius urgente. Ioannes Winckelmannus, Balthazer Mentzerus, & fimiles, Auguftanæ confeffionis propugnatores, *officio cadere quam fide maluerunt*. Vehementior turbo Brunfvigam pene oppreffit. Henningus Brabantus Iurifconfultus eam proditione voluerat evertere. Re detecta, everfus ipfe eft. Inde Henricus Iulius, princeps vicinus, majorum jura prætexens, in Brunfvicenfem Remp. militem curribus abfcondit, in portam eum vallumque intrudit. Cives viriliter pugnando, mille ducentis hoftium occifis, patriam liberarunt. Ab infidiis dux ad apertum bellum profilit, obfidione Brunfvigam claudit, Onacrum fl. qua aquas ex urbe defluentes ejicit, obftruit aggere; undis reftagnantibus, fora, ædes, templa complet. In fupremo periculo, quum edictum Cæfareum eluderetur, vis cœleftis acceleravit opem obfeffis, ventus aggerem difrupit, flumen reforpfit undas; bellum ad inducias, inde ad arbitros, Cæfare imperante, deductum. Merc. Gallobelgicus Tom. 5.

Parum etiam Roma à tumultu abfuit, Clemente VIII exftincto, multis papatum prenfantibus. Cæfari Baronio, celebri annalium fcriptori, favebant Galli, refragabantur Hifpani; qui & litem viro intendebant, de jure in Siciliam regis fui, quod ille fufpectis niti teftimoniis fcripferat. Roberto Bellarmino, paris famæ Cardinali, Montaltana fe factio præpotens opponebat, ne folio potiretur. Tandem in Alexandrum Medicen confenfum, quod brevis ævi videbatur fenex feptuagenarius. Hic renovato Leonis nomine, poft XXV diem abfumitur; Vnde hoc nonnullis commodi, ut mentione fui in urbe facta, tamquam creatorum Pontificum, ædes eorum diriperentur: Succeflorem Leo Camillum Borgefium habuit Senenfem, qui Pauli V. titulum adoptavit. Thuan. l.124.

Atro

Metr. lib. 14. Thuan. l. 135. Iulius Cæsar. Buling. Hist. lib. 12.

Atrocissima interim conjuratione Anglia & Muscovia laborarunt. Sed *inscrutabili Dei cuncta temperantis sapientia factum, ut Anglicana ad evertendum regem legitimum suscepta, in conspiratorum capita recideret, Russica incerto intentata hæredi, finem suum sortiretur, & autores corona remuneraret.* Russica quidem ita habuit.

Demetrius Ioannis Basilidæ filius, qui pridem à Bori Fedrovitzio interemptus credebatur; quasi redivivus in scenam prodiit, occultatum se ferens in cœnobiis, imbutumque disciplina Iesuitica, ut fato sibi ac jure debitum regnum aliquando recuperaret. Persuasum regi Polono, Sendomiriensi Palatino, genuinum hæredem esse. Adjutus exercitu, pacta sibi Sendomiriensis filia, in Russiam ducit, Cosaccos sibi conciliat. Multis Borisii tyrannidem aversantibus, arces favore nominis & loca munita haud pauca sibi acquirit. Victus initio à Bori, sed altero prælio Victor, pereunte mox tyranno, liberisque ejus veneno necatis, festa plebis gratulatione Mosquam ingreditur, coronatur, fœdus cum Polono facit, magnifico apparatu sponsam è Polonia adductam sibi copulat. Cæterum Russi proceres indignati, ad Polonorum fastum, fictamque esse persuasi de Demetrio fabulam, in exitium eorum conspirant.

Firmati concursu plebis, omnia permiscent cædibus; mille ducentis Polonorum peremptis, CCCC Russorum desiderati. Demetrius multis vulneribus confossus, omnibusque proscissus ludibriis; sponsa omni gaza spoliata, pauperque in Poloniam remissa est. Basilius Iohannides Suiskius, conspirationis signifer, concordibus procerum votis princeps renunciatur.

1608. Spond. in auct. Thuan. l. 135.

Dispar ut causa, ita exitus conjurationis in Iacobum VI. regem Britannorum, reginam, liberos, omnesque regni Magnates fuit. Ea ut nulla crudelior unquam, ita haud scio, an qua mirabilius aperta uspiam legatur. Consceleratorum unus monuerat occultis literis Montaquilium, ne interesset comitiis, quæ improvisum ictum sensura, nec visura percussorem essent. Id suspicionem regi sagaci movit, ut subesse crederet periculum. Scrutati cellam curiæ subterraneam, inveniunt XXXVI dolia, pulveris nitrati plena. Injecta manus Faukio, qui ocreatus forte ad januam assistebat; Is excussus, cum funes cannabinos celare nequiret, statim crimen prodidit. Ejus peracti rei Iesuitæ, nec pauci magnates, partim cæsi in fuga, partim supplicio affecti sunt; monstrum horribile, antequam exiret in lucem, raro Dei beneficio in partu suffocatum.

Thuan. l. 137. Anton. Maur. Hist. Veneta.

Verum ut semper Iesuiticum sodalitium aliquid parturiret novi, eodem tempore Venetis non parvas excivere turbas. Illi leges quasdam majorum renovarant, quibus cavebatur, ne liceret, absque senatus suffragio, templa nova aut cœnobia struere, neu clericis fundos donare aut stabilia bona. Miserant & in carcerem nonnullos sacerdotes, flagitiis infames. Iesuitæ hæc accurate, ut omnia, quæ sedulo rimabantur Reip. arcana, ad Claudium Aquavivam, ordinis sui rectorem perscripserant. Clemens quidem VIII ea pro sua moderatione dissimulaverat: at Paulus V, animi vehementioris Pontifex, abrogare Venetos leges jussit, renuentes cum universa ditione sacris interdixit. Plerique

tamen Ecclesiastici fulmen id Pontificis, ut indicta causa adversus innocentes vibratum, contemnentes, sacrum minime intermiserunt. Iesuitæ contra, non tantum dicto audientes Pontifici, sed & propugnatores crudelis sententiæ facti, in alia commigrarunt loca. Variis utrinque & aculeatis certatum est scriptis, Baronio & Bellarmino inter alios pro hero suo Pontifice, Francisco Paulo Servita & Iohanne Marsilio pro statu Veneto dimicantibus. Cum neutri cederent, à verbis ad arma deventum. Conscriptis utrinque copiis, Rex Hispanus auxilia Pontifici, Hollandi Venetis obtulere. Nam & factio Hispanica Romæ potens, dissidii hujus fax esse putabatur.

Iulius Cæsar Buling. Lib. 12. Hist. Tandem vero interventu Galliarum regis, reperta reconciliationis via, si captivos traderent Veneti, legumque executionem nihil ultra patrum instituta extenderent. Ita revocatæ à Paulo diræ, Iesuitis Veneto territorio interdictum, haud exiguo ordinis præjudicio. Vnde eorum subornati artibus percussores in Servitam, Reip. illius Theologum, cum vulnera viro gravia inflixissent, consilio tamen exitii ejus frustrati, odium magis sui inflammarunt.

Thuan. l. 136. Nec tranquilliorem Poloniam eadem societas fecit. Ibi Ioanne Zamoiscio (qui Academia sua Iesuitas excluserat) vivis exempto, majores jam illi apud regem, minor aliorum procerum, consiliis factiosis adversantium, metus erat. Vnde tanta discipulis Iesuitarum audacia, ut ædem Protestantibus sacram Posonij, incendio delerent. Persuaso rege, ad querimonias obfirmandum animum. Igitur Nicolaus Zebrzidovius & Ianus Ratzivilius, indictis nobilium comitiis, fœdus pro libertate condunt, quorum sequaces populari lingua Rackosiani, id est, comitiales appellati. Mox decursatur ad arma. Cæduntur initio regii ad mille, plures in fugam aguntur, eratque in proclivi Rackosianis victoria, nisi quidam inter eos corruptæ fidei ad regem declinasset. Proinde omissa vi, ad comitia regni rejecta lis est; sed ut fit, civilibus dissidiis soluta passim licentia, Gedani monasterium S. Brigittæ, Thorunæ majus templum Iesuitis adimitur. Imputantur eis præcipuæ Europæ mala, urgetur à nobilitate feralibus sodalitiis exilium, Comitiis Varsaviensibus, ut parum liberis obtenditur protestatio. *1607. Thuan. l. 138.*

Sparguntur & voces de novo rege eligendo, cum nimia securitas & audacia Rackosianis attraxit malum. Regii subito in eos irruentes disturbant conventum, multisque occisis, demunt reliquis animos. Soli Sueco hæc profuit Polonorum discordia, qui capto per id tempus Weissensteino, labefactas in Suecia res suas multum erexit, causamque suam, diminuta Sigismundi existimatione, probabiliorem studuit efficere.

Exemplum haud dubie movit Matthiam Arhiducem ut cunctante Cæsare germano; Hungaricos motus quam benignissime componeret, assignata Botscajo Transylvania, & religionis sancita libertate, pacemque intestinam, extrinsecus pactis induciis muniret. Etenim Serdar Prosultanus, Gambolati sollicitus defectione, qui Alepum, Damascum & Tripolin occupaverat, tremendamque potentiam simulato in Sultanum velabat obsequio, induerat jam desiderum belli cum Chri-

Christianis finiendi. Decretæ igitur in xx annos induciæ, atque ut interim Achmetes Sultanus Cæsarem vocet patrem, ille eum filium, Cæsares vicissim ambo salutentur, commutatis tertio quoque anno utrinque muneribus, fida consolidetur amicitia. Transactionem Botscaii, qui maximè eam promoverat, mors excepit, & Stephani Ragotscii electio, qui fidus Cæsari, petentibus auxilium Rackosianis, ait, *nefas sibi videri in proprium insurgere principem, bellumque civile autorum finiri infamia solere.* Atque ut testaretur, quam minimo flagraret dominandi æstu, abdicavit se principatu, eumque Gabrieli Batorio transmisit. Quo tempore, quum Persici regis legatus Pragæ in majus extolleret vires sui domini, eique certum esse diceret, Osmanicam excindere domum, tarditatem auxit Rudolfi, ne initas firmaret inducias. Inde Heiduccis renata latrocinandi licentia, Matthiæ crevit autoritas, qui gratiosus apud Hungaros aditum ejus regni sibi apud ordines aperuit.

1607. Metr. lib. 28. Eodemque anno altæ Germaniæ paci ominosum sydus cometa minabatur, edito statim specimine ingruentium atrocius malorum, in urbe Suevica ad Danubium Donaverda. Ejus cives procacius usi publica securitate, Abbatem solenni pompa circumferentem Labarum & crucem, contumelia affecerant, eamque ob causam icti proscriptione Cæsaris, etiamsi sarcire illatum monachis dãnum cuperent, in Maximiliani tamen Bavari potestatem rediguntur. Hæc litis & diffidentiæ inter Imperij ordines occasio, quum subinde comitiis restitui in integrum peterent Donaverdam Protestantes, eorumque postulata eluderent Pontificii.

Sub hæc Rex Britannus, periculis adductus frequentibus, novo obstringit subditos sacramento, quo quisque profitetur, *nullam esse Romano Præsuli regis exautorandi potestatẽ seque* nullo talis censuræ prætextu à fide & obedientia recessurum. Dictum & à Catholicis, quos vocant, jusjurandum illud, Pontifice & Bellarmino nequicquam reclamantibus. Thuan. l. 138. Inviserat paulo ante regem frater reginæ, tunc puerperæ, Christianus IV, maximisque ab Anglis honoribus affectus, intra sex hebdomadas in regnum erat reversus. Sommersetiam & Bristoliæ urbis viciniam inundavit Oceanus, ut subito solum diceres salum factum. Angli, quod infeliciter antea tentaverant, in Virginiam Colonias deduxere.

In Belgio vix tandem satietas bellandi apparuit. Brevordam ab Hispanis sed sine arce captam, fœderati receperant. Slusis depulsus Spinolæ miles, Lochumum expugnaverat & Grollam, mox & Rhinbercam. Post tot felices successus, injectumq; Batavis metum, seditio Albertum militaris exercebat, quæ vix, oppignorata tumultuantibus Diesta, modicũ sopita, ac denique soluto stipendio, rebelles relegati, multi morã trahentes occisi sunt. Mauritius interea Lochumum recuperaverat, à Grolla erat rejectus. Iamque novum, Hollandis præsertim & Zelandis, arridebat consilium in Americam navigandi. Nam in Moluccis prospera usi fortuna, prævalidam rursus ad Orientales Indos classem expedierunt, majora utique animis volventes, nisi exhaustũ ærarium, & spes præcidendi molitiones Indicas, Hispanum & Archiduces inclinassent ad pacis studium, à quo nec alieni erant ordines, si cer-

si certam acquisitæ libertatis confessionem adversariis extorsissent. Interim ne falleret ignava pacis exspectatio, mittitur in fretum Gaditanum cum classe Iacobus Hemskerkius, qui littus Hispanum infestans, naves regias prope Gades, aut flammis absumsit, aut ictibus tormentorum quassatas fere inutiles reddidit, victoria patriæ sua morte dedicata. Percussus enim, celari prudenter casum voluit, ne cursum victoriæ inhiberet. Hispanorum ibi ad bis mille interempti. Ergo pactis induciis, pronunciantur liberæ fœderatorum ordinum provinciæ, in quas Rex & Archiduces nihil juris prætendant. Postulatur contra, ut Indicam aboleant navigationem Batavi Zelandique, atque integra sit Regiis solis novi orbis usurpatio. Ea disceptatio aliquot menses tenuit, dum Iohannes Najus Franciscanus, impigerrimus alias pacis promotor, excurrit ad Philippum, tantoque tempore detinetur, ut & Gallus Orator, & Danus Iacobus Vlfeldius cum Iano Charisio domum remigrarent, ac tota mox pacis actio abrumperetur. Ad extremum Galli & Britanni, regum, Electorumque & principum quorundam Legati, inducias duodecennes persuaserunt partibus, quibus stabilis utrinque sancita securitas per Europæas terras, at extra Europam arbitrio relictum Hispani regis, si cui in provinciis suis commerciorum vellet permittere libertatem. Cautum tamen, ne impediret, si quam exteri principes fœderatis indulgerent, negotiandi facultatem. Pactæ induciæ mense Aprili, anno hujus seculi nono, sed quæ vim haberent anno demum sequenti.

1608. Metr. lib 28.

1609.

Confectis in Belgio induciis, Germania dissidiorum nova semina suscepit. Matthias frater Cæsaris, armatus venit in Bohemiam, discussurus, ut ferebatur, consilia Hispaniensium, qui Ferdinando Archiduci Hungariam & reliquos Austriacorum principatus destinarent, ut addictiori partibus Pontificiis, Bohemi se in armis fore polliciti sunt pro Cæsare, si libertatem, eam præsertim quæ conscientiæ est & religionis, sanciret, ad patris Maximiliani exemplum. Cum id postulatum differretur, tradenda fuit Matthię Hungaria Austriaque. Matthias mox ad suggestiones legati Pontificii & Cleselii, Præsulis Viennensis, Protestantibus Austriacis sacrorum suorum exercitio interdicit, recusantibus obsequium vim ostentat. Verum illis ad propulsandam vim semet comparantibus, antequam sacramentum dicerent Matthiæ, atque ad instar Hungarorum & Moravorum, gratiam sibi fieri ejusdem divini cultus, suppliciter postulantibus, assensum præbuit princeps. Nec difficilior Cæsar ipse, qui Bohemis, Silesiis, Moravis, ejusdem Augustanæ confessionis sociis, sacrorum libertatem promulgavit, diplomatibus ad id solenniter conditis, Academiaque Pragensi eorum tradita directioni, quæ res postmodum minus sincere observata, funestorum bellorum materiam dedit.

1609. Metr. l. 28. 29. S. Calvisius in Chr

Successere statim tumultus Iuliacenses. Mortuo namque Ioanne Guilelmo absque prole, atque inde Electore Brandenburgico, hinc Palatino Neoburgico, aliisque ex connubiis cum sororibus defuncti prægnatis, successionis jus prætendentibus, Imperator litis disceptationem ad se revocans, interim Leopoldum Austriacum, Episcopum Argentinen-

tinensem & Passaviensem miserat, suo & imperii nomine Iuliacenses ditiones recturum. Hujus partibus principes Pontificii, illorum Reformati plerique studebant. Hinc conventus Halæ Suevorum Protestantium, hinc Herbipoli Catholicorum: hinc fœdera cum exteris & conspirationes intestinæ, in perniciem tandem Germaniæ erupturæ. Brandenburgicus Iohannes Sigismundus, & Palatinus Wolfgangus Wilhelmus, re inter ipsos composita pro tempore, scripsere militem, & pleraque ducatus oppida suæ potestatis fecere, excepto Iuliaco, quod
Anno 1610. Leopoldus detinebat. Verum & illud quoque à Mauritio Nassovio, Belgicis jam præliis soluto, & Christiano Anhaltino obsessum, simulque auxiliaribus oppugnatum Gallorum copiis, deditione accipitur post bimestre. Ac positis utrinque armis, lis judicibus delegatis Coloniæ dirimenda frustra committitur.

Per hæc Henricus IV, Francorum & Navarræ Rex fortissimus, dum altam vigilantia sua pacem à multis jam annis regno conservasset, ac nuper florentissimum exercitum, & omnibus rebus ad magnam expeditionem instructum, ad confinia Galliæ & Germaniæ collocasset; spe facta Iuliacensium ditionum possessoribus parati apud se auxilii, multis metum injecit, multis male opinandi loquendique occasionem dedit. Cum hæreticorum fautorem, & morte dignum audisset prædicari Franciscus Ravaillacus, extremæ homo dementiæ & impietatis, interficiendi regis sui consilium cepit. Quem nactus in rheda, Parisios obambulantem, contemplandi causa apparatus, quo reginam pridie coronatam exciperet, præcipiti insultu, gemino ad cor ejus illato ictu cultri necat, regem, si simulationem ejus religionis, quam plerique in eo non fuisse confirmant, excipias, suæ ætatis maximum. Sicarius perditissimus, vix ullo idoneæ pœnitentiæ signo edito, inter exquisitissimas pœnas nefarium spiritum exhalavit. Filius regis Ludovicus XIII, quum nonum ætatis annum nondum implesset, administratio regni reginæ matri collata est, quæ & promissam Iuliaci obsessoribus opem tulit.

Inquietissimæ etiam tum res Barbarorum erant. Gambolatus sane Alepiensis Satrapa, fractus à Turcis, atque à suis desertus, Achmetis gratiam pollicitatione militandi contra Persas obtinuerat: At Persa Siasaba nihilo segnius continuabat expeditiones; Pontificem, delato ei Christianorum suæ ditionis obsequio; Cæsarem, jactatione virium ad socianda secum arma provocabat. Pontifex ea causa Religiosorum familiis injunxit, ut Hebrææ Arabicæque linguæ professores alerent, quorum opera in conciliandis Orientalium terrarum Christianis uteretur. Matthias jam Hungariæ potitus, pacem Turcicam stabilivit. Turcæ à Persis in Babylonia ingentem accepere cladem: in mari mediterraneo cum Florentinis & Melitensibus varia fortuna dimicarunt. — *Spond. in auct.*

Mauri quoque reges, Fessæ & Marocci, diuturnis inter se dissidiis conflictati, victique ad ultimum à Muleo Sidane, amplissimas ei Africæ ditiones reliquerant. Ejus patruus Schequus, Hispaniæ regem suppetias orabat, à quo & pecunia instructus, Alarachiam, firmissimum littoralis Africæ propugnaculum, ad — *Metr. lib. 29.*

columnas Herculeas, corruptis præsidiariis, Hispanicæ tradidit ditioni, tam fidei suæ in Philippum pignus, quã adversus Sidanem adjumentum. Interim Philippus è tota Hispania Mauros, veteres earum regionum incolas, malaque fide Christianismo tinctos, pellit, quod Africanos Mauros & Turcas, in perniciem Hispaniæ, sollicitare dicebantur. Exuti agris fundisque miseri, aurumque & gemmas cum mercibus commutare jussi, retento tantum viatico, navibus exportantur, capita hominum, ut narrant, ad novies centena milla, qui diversis locis temporibusque, partim expositi in littora Africæ, partim prohibiti appulsione, partim in alias gentes sparsi, ingenti numero, fame, gladio, frigore, aut aliis malis periere. Vnde multos cœpit admiratio, quid adeo peregrinas & longe dissitas lucrari animas nitantur Iesuitæ, tantæque multitudinis in oculis suis versantis negligentes, ad certum eam exitium expelli sustinuerint. Neque enim dubium, inter tot millia, puerorum præsertim & mulierum, dociles reperiri animas, potuisse. Sed de eo quidem ipsi viderint; nobis quod superest historiæ pertexetur.

Nicol. Trig. in Annuis Iaponicis.

Rex Polonus, composito cum Rackosianis dissidio, Suecos simul Russosque se acriter lacessentes, secundis præliis, illos in Livonia, hos in Lituania prosternebat. Compertoque, Russos quosdam adversus Suiskium, duce novo Pseudodemetrio, rebellare, Smolenscum Lituaniæ metropolin, pridem Moscorum subditam tyrannidi, obsidione cingit; in qua expugnanda dum laborat, alia Polonorum manus ipsum Suiskium, cum duobus ejus fratribus, prælio victum capit. Novogardia obsequium Sigismundo, ipseque adeo Chamus Tartarorum Astracanensium defert, annoque exeunte Demetrius impostor trucidatur. Vilnam exurunt Moschi. Smolenscum bienni obsidio fatigatum, postremo dat Polonis manus, ubi ducenta Moschorum millia feruntur interiisse, atque ut solens est difficilioribus ad magnas urbes præliis, obsidentium ingens turba.

Spond. in Auctario. Calvis. in Chr. Iohan. Meir. in Syntagm. Hist.

Tunc vero Belgas fœderatos intestina invasit, super aliquot Christianismi quæstionibus discordia.

Iacobus Arminius, ex Amstelodamensi Pastore Theologus Leidensis, de quibus per literas contulerat cum Fr. Iunio, dogmata pleraque à Calvini schola aliena, studiosæ juventuti diligentius inculcaverat, Francisco Gomaro, ejusdem Academiæ Professore, acriter refragante. Lite sæpius agitata, cum Magistratus ac primores cœpissent in partes secedere, qui Arminium tuebantur, Remonstrantes; qui Gomarum Contraremonstrantes dici occæperunt. Tandem à verbis & Stylo ad factiosas molitiones, ad arma, ad pugnas, progressi dissidentes, grande aliquod malum florentissimis Ordinum rebus minabantur, controversia neutiquam cum autore suo exstincta. Etenim mortuo sub annum MDCIX Arminio, nova lis de successore ejus Conrado Vorstio tenuit, quem certatim ab omnibus appellatum schismaticum aut hæreticum, atque in divinas perfectiones injurium, nihilominus ut insignem Doctorem Remonstrantes commendabant. Quorum studio ille adeptus functionem publicam, præpotenti regis Britannorum adversatione, ea rursus excidit, fœderis & amicitiæ dissolutionem minitan-

Spond. Eman. de Metr. Præf. Synodi Dordr.

nitantis Ordinibus, nisi corruptorem divinæ veritatis desinerent fovere. Amotus vero & sepositus Goudam Vorstius, suæ tamen factioni quasi pro Apostolo fuit, donec gliscens subinde discordia, non tam transactione, quam expulsione aut cæde Arminianorum oppressa, cœpit relanguescere, prout suo loco dicetur.

Eman. de Metr. lib. 19. Schad. in Cont. Sleid. Invasit & Septentrionem nostrum acerba cum Suecis contentio. Carolus IX Suecorum Rex, quod cum Polono bellaret, naves per Hellespontum Danicum, & ex ipsa Dania Rigam & ad Borussica itantes oppida, passim detinebat. Lappones maritimos (Norvegiæ illi pars sunt) vexabat tributis, quorum & titulo insolenti uti cœperat. Ea de causa Christianus IV, misso ad eum feciali, quum nihil responsi ferret, Calmariam, permunitum Sueciæ oppidum, obsidet, repulsisque erumpentibus, vi expugnat, exeunte Majo, anno hujus seculi undecimo.
1611. Et quanquam edixerat, ne in impuberes sexumque sequiorem à milite sæviretur, tamen cum mulieres lapidibus incessserent irrumpentes, promiscua fuit cædes, exacerbatis & eo Danis, quod frumentatores suos, nuper à nobili quodam fraudulenter evocatos, contra datam fidem trucidatos meminissent. Capto oppido, arx Caroli freta subsidio, diutius victorem distinuit. Crebræ ibi cum proximis Suecorum castris concertationes, cædes multæ. Dumque obsidioni advigilant Dani, interceptis à Sueco literis, quibus Christianopolitæ auxiliares copias postulabant, mittuntur eo, qui se Danicum fingendo præsidium, prælatis, quæ forte nuper eripuerant, vexillis, oppidanos fallerent. Ita insidiis doloque capta Christianopolis, incendio deletur, incolarum plerisque necatis. Vicissim Sueci classe à Danis spoliantur, iterumque expelluntur, quod receperant, Calmariensi oppido. Qui cum justi præsidii copiam non facerent, obsidionique solvendæ impares viderentur, Christianus Sommius, qui arcem tenebat, regi eam Danorum tradidit. Vbi CVIII tormenta ænea, & sex armatæ naves, cum omni instrumento bellico, in regis potestatem venere, Augusto ineunte. Secutæ fortem Bornholmia, Olandia, Goldburgum. Carolus impatientius ferens acceptas clades, ad duellum provocat regem Christianum, quasi duorum periculo universum certamen niteretur, sed cum impar ætas, conditio, causa esset regis utriusque, indignabundam provocationem salse Rex Danus elusit. Carolus, accedente ad senium & ægritudines mœrore, confectus est sequenti mense, successore Gustavo Adolfo filio, qui hactenus egregie rem Suecicam administrat. Finiente anno ad Elsburgum, alteram quasi Sueciæ clavem, captæ Suecorum naves pleræque, quam victoriam quinto post mense castelli deditio secuta. Eam regis Dani felicitatem obnubilavit reginæ mors, quæ enixa anno hujus ævi nono Fridericum, Verdensem postea Episcopum; undecimo ineunte Vlricum Suerinensem, mox duodecimo 1612. laudatissimam vitam beato fine clausit, ingenti hisce regnis sui desiderio relicto. Rex ipse pæne interceptus insidiis, Franciscum Rantzovium, Christ. Barnecovium, Stenonem Rosensparrum, aliosque nobiles non paucos, luctuoso quidem privatis domibus, sed felici patriæ prælio amisit.

Initium

Initium ejusdem anni funestavit obitus Cæsaris Rudolfi, quem semestri spacio inopinatum Christiani II Saxonis funus præcesserat, sequebaturque Ernesti Coloniensis. Hujus Septemviratum Ferdinandus Bavarus, istius Iohannes Georgius frater suscepit. Cæsare vivo ac vidente, Hungariam Austriamque Matthias frater artificio quodam in se transtulerat, quibus & Bohemiam, paucis ante mortem ejus mensibus, adjecit. Etenim miles Leopoldicus, qui tuendæ administrationi Iuliacensi scriptus, ac postmodum ad IX peditum, IV equitum millia auctus fuerat, invaserat Bohemiam, Buduisium astu, Pragam minorem vi occupaverat. Inde adventante in auxilium Bohemis Matthia, jam ad subitas hasce impressiones fremente, Cæsar tradere ei Bohemicam coronam, annuasque pacisci pensiones adigitur. Exercitus Leopoldicus, gratia metuve Matthiæ fractus, repræsentato sibi stipendio, demigrat. Rudolfus, prægnante jam dissidiorum civilium Germania, derepente in fata concessit, imperio functus annis XXXV, immensa vi auri in thesauris relicta, majori pacis publicæ desiderio. Princeps cætera eximius, sed matrimonii abstinens, liberiorique, quam fas erat, Veneri assuetus, culpam haud modica dignitatis jactura luit, insuperque liberis orbus legitimis dum fratres Matthiam, Maximilianum, & Albertum similiter relinquit orbos, patruelem denique hæredem habuit. Hac se occasione fœcunda Maximiliani regia ad Caroli, fratris ejus, stirpem devolvitur, qui è Maria Bavara quinque filios, decem filias procreaverat, quorum Ferdinan. natu maximus tempore, quo hæc scribimus, Augustum apicem inter perpetuas Germaniæ turbas tenet.

Spond. in auct. Calvis. in Chr. Eman. lib. 29.

Biennio ante Rudolfum decesserat Fridericus Palatinus, hærede filio cognomini, qui tutore usus Iohanne Bipontino (licet Philippus Guilelmus Neoburgicus septemviralem tutelam sibi assereret) Elisabetam, Iacobi VI filiam, sibi junxit, nobisque inter alios spectantibus, pomposo apparatu deduxit Heydelbergam. Sed id quidem anno hujus seculi XIII, accidit, quum jam Cæsar Matthias Germania potiretur, Dacia Gabor Bethlemus.

Cœterum superstite adhuc Rudolfo, in Transylvania res varie nutaverant. Batorio Valachiam pene eripuerat præfectus Radulensis, ejusque ad Cronstadium fuderat copias. Inde Forgatscio creverat audacia in Transylvaniam movendi, & Claudiopolin, aliaque loca munita, redigendi sub Matthiæ regis dominium. Verum, (quæ est bellicæ sortis inconstantia) rursus à Batorio profligatus, compulsusque in sylvas Forgatscius, quum varias pertulisset miserias, recesserat in Poloniam, quando Sutscius à Polonis dimittebatur, ut Moscoviam eis subjiceret, irrito consilio. Poloni namque à Russis acri ad extremum prælio victi, etiam Smolensco rursus exciderunt. Batorius Austriacis semet, Turcarum odio, applicans, Gabori viam ad principatum capessendum Sultanico patrocinio aperuit. Dicenda nunc eruditorum funera, quibus primordia hujus seculi caligarunt. Res sane præclaras tentarant aliqui.

Colloquio Ratisponensi erat disceptatum, si convenire in principiis fidei Romanenses cum Protestantibus

Acta Colloqu. Ratisp.

tibus possent. Philippus Heilbrunnerus & Ægidius Hunnius contenderant, *eloquia Dei scripta esse ideo, ut normam præbeant sola omnium ad æternam beatitudinem credendorum, judice secundum ea controversiarum Spiritu Sancto.* Sed contra Iacobus Gretserus, Albertus Hungerus, Adamus Tannerus, judicem litium constituerunt Romanum Pontificem, legem & normam non solas literas divinitus inspiratas, sed & traditiones viva Ecclesiæ voce traditas. Sic controversia in ambiguo relicta, discessum. Secutæ anno hujus seculi secundo mortes Francisci Iunii Galli, Danielis Tossani, Guilielmi Perkinsi Angli, Casparis Peuceri Medici & Historici, Pauli Melissi Franci, Iohannis Passeratii. Anno MDCIII. Ægidii Hunnii, Theologi Wittebergensis eximii. Sequenti, Cyriaci Spangenbergii, Christophori Pezelii, Lucæ Osiandri Theologorum, Iani Douzæ, arte & Marte præstantis Batavi, Oberti Gifanii Sicambri, Hieronymi Mercurialis Forojuliensis, Melchioris Iunii Argentinensis. Anno MDCV longævam senectam absolvit Theodorus Beza Vezelius, quem Spondanus Calvinianorum Caliphani dicit, David Paræus, elevata inter Lutheri & Calvini sectatores lite, concordiam utriusque persuadere frustra studuit. Sextum annum Iustus Lipsius, varia literatura nobilis, Septimum Cæsar Baronius Cardinalis, Georgius Mylius & Lucas Trelcatius, Theologi, Ioannes Reimoldus Anglus, Otto Casmanus, Martinus Crusius, decessu insignierunt. Octavum Arnoldus Huitfeldius, Danorum Historiographus & Cancellarius, & Philippus Nicolai, Pastor Hamburgensium clarissimus. Initium anni noni funestavit mors Iosephi Scaligeri, rarissimæ eruditionis viri, & Caroli Clusii, Botanici. Decimus rapuit Amandum Polonum, insignem inter suos Theologum. Valentinus Smalcius, Christophorus Ostorodus, Georgius Eujedinus, & alii, infaustum Fausti Socini magisterium sequentes, sopitam multis seculis Photini hæresin ab inferis in lucem revocarunt. Quidam, sumpto fratrum Roseæ crucis titulo, incredibilem perfectionem & scientiam omnium artium, Magiæ præsertim, multis libellis professi, nihil dum humano generi certæ salutis aut notitiæ de se præstitere. Fama de iis aliquot annis jactata in tenebras, è quibus emerserat, recidit. *Catec. Racav.*

MATTHIAS IMP. ROMANUS.
ACHMETES TURCICUS.
OSMANES vel OTHMANNUS II.

An.C. 1612. Eman. Metr. lib.30. Octav. de Str. in Ma. Henr. Spond. in Auct. Annal. Matt. Schad. in Con. Sleid.1. Calvis. in Chr.

MAtthias præsenti omnium Electorum (præterquam Brandenburgici) suffragio creatus Imperator, statem Augustalia sumpsit, redimita simul diademate Anna Tirolensi, conjuge & consobrina sua, religionis majorum perquam studiosa, quæ tribus ante maritum mensibus decessit sterilis. Cum aulam Cæsar Praga Viennam transtulisset, indixit Ratisponæ comitia, quibus ipse interfuit, memor, quam parum proximis per Ferdinandum Archiducem Rudolfus effecisset. Hic vero Protestantium plerique omnes, demto Electore Saxonum & Ludovico Hasso, (quorum ille exclusus Iuliacensium terrarum possessione, hic à Mauritio patruele præfectura exutus Mar-

purgensi, alieniores se à fervidis reliquorum consiliis gerebant) multis modis onerari Evangelicos queruntur, dum summi tribunalis judices seu Spiræ, seu in aula proscriptiones aut alias pœnas in eos facile decernunt, adversæque religionis principibus executiones committuntur.
1613. Postulant instantius, ne deinceps numero valeant vota, quod ea ratione in promptu habeant Pontificii ordines in ordinem cogere Evangelicos; sed ut æquabile jus decidendi sit penes utriusque partis suffragatores. Qũ parum aut nihil impetrarent, seque à consultatione publica, quoad querelis esset satisfactum, pervicacius subducerent, crevit discordia procerum; à comitiis re infecta discessum est, nisi quod plurium arbitrio decreta est symbola ad propulsandum bellum, quod Turca Achmetes Transylvaniæ inferebat. Etenim accusato apud Sultanum Batorio, quod cum Cæsare faceret, eique tradere Daciam niteretur, primo Andream Gretzium Turca, inde Bethlemum Gaborem, suis viribus constituere fiduciarium Dacorum principem parabat, neque fidas in Pannonia servare inducias videbatur. Atque Batorius sane, Saxonum in Dacia reliquias crudeliter habendo, dum promiscue quosvis perfidiæ suspectos ad supplicia rapuit, plus terroris, quam virium roborisque circumferebat. Quare profligatus à Gabore, auxiliis instructo Turcicis, paulo post Varadini suorum proditione interiit. Gabor Lippa, aliisque munitionibus traditis, Turcam; dataque obsequii fide, Cæsarem placavit. Ne bellum in Pannonia renasceretur, Arabum opportuna seditione factum est, qui Adenum Sultano ademere; Emiris Saidæ (is è Godofridi Bulionæi posteris se ferebat) filio Damascenum quoque purpuratum ingenti cum strage proturbante. Erat autem tempus illud terræ motibus, eluvionibus, procellis, chasmatis, prodigiis, incendiis nimiis portentosum, *unde cordati accensam in mortales Dei iram, perspicue ominabantur.* Et vere in Germania Iuliacensis ditio erat pomum Eridos inter principes. In Gallia conjugium Ludovici regis cum Anna Maria Mauritia, Hispana principe; vicissim Philippi IV. Hispaniæ hæredis cum Elisabeta, Galli sorore; In Italia, ex morte ducis Mantuani, Monferratense territorium inter Sabaudum & Mautuani fratrem, dissidiorum fomitem ministrabat.

In Septentrione quidem nostro, captis à Rege Christiano Calmaria & Elsburgo, præcipuis Suecorum ad Balthicum & Hesperium mare propugnaculis, at post prælia atrocia, à felici victoriarum cursu pestilentis contagii vehementia retrahente, pax tandem redintegrata est; ea lege, ut deleto Lapponum titulo, Rex Suecus, veteri ut dominio, sic elogio acquiesceret, in belli sumptus Dano regi solveret duodecim auri tonnas, ut vocant, & dum id debitum luit, Elsburgum relinqueret pignori, reliquis interim oppidis ei redditis. Exinde fida inter utramque gentem pax foret; quæ hactenus maximo utriusque commodo servatur, *regibus ipsis mutuo virtutum, bellicæ præsertim magnanimitatis, & purioris religionis adspectu, insolitam fere majoribus suis, sed optatissimam semper plebi ut-*

utilissimamque amicitiam colentibus.

In Asia Achmetes, composito aliquamdiu cum Parthis bello, Hollandos admisit in fœdus, quorum legatus Cornelius Hagius exquisito Byzantii apparatu exceptus, commerciorum immunitatem, & captivorum dimissionem de facili obtinuit, Hispanorum crediderim odio, quibuscum fere perpetuum Turcis dissidium.

Suppl. Metr. lib. 11. Spond. Erat & in Mauritaniam intenta Turci aula, ubi à ferro ad Magicas artes deventum fuerat. Ingens enim Sidanis, Marocci regis, exercitus parva Magi manu stratus est, regnumque Mago cessit. Sed rex alium nactus ejusdem artis gnarum, rursus priorem qui devicit, tamē instaurata incantatione, denuo potitus Marocco, credulæ plebi speciem vatis præbuit. *Sic ludunt Dæmones inter suos asseclas in perniciem infelicium animarum.*

Neque Gallia immunis fertur earum fuisse fraudium. Ibi Marchio Ancræus, repente collecta reginæ & invidiosa sane gratia, incantamentis fertur effecisse, ut omnes præ ipso principes parvi essent. Magister equitum Franciæ creatus, domo ipse Florentinus, regem, qui nondum in suam tutelam pervenisset, regnumque fere habebat in potestate, ærario deutebantur, leges pro arbitrio figebat, refigebatque. Ea causa Henrico Borbonio Condæo principi, Henrico Bullionio, Nivernio, & aliis regiæ proximis, secessionis fuit, & tumultus intestini. Cumque tandem promulgatio Tridentini concilii toties elusa, urgentibus, qui Italicæ & Pontificiæ factionis erant, exisset in vulgus, à multis est reclamatum. Curia Parisiensis delenda sanxit Marianæ, Fr. Suarezii, Bellarmini, & aliorum scripta, quibus potestas Pontifici regis abdicandi datur.

Cardinalis Peronius, cum clero & nobilitate pleraque, autoritatem concilii asseruit, Iacobo Anglorum rege Peronium valide refellente, Hugonotisque regnum peregrinæ tradi potestati, præter majorum instituta, haud vane contendentibus. Sed cæsis Condæi copiis, Ancræi prævaluit factio, ad ultimum exitio ejus finita & Condæi captivitate. Interim Aquisgrani & 1614. Coloniæ Pontificiæ partes, Francoforti & Vormatiæ Iudaicæ, factiosè impugnabantur, grandi seditiosorum malo. Aquisgrani multis jam annis dissidia ferbuerant. Senatus è Pontificiis (qui se Catholicos appellari malunt) suppletus, abdicatis protestantibus, omni sacrorum eis exercitio tam domi quam foris interdixerat, punieratque recusantes. Id cives insuetam servitutem interpretari, quod nec audirentur in curia, urbis per tumultum à plebe excitatum potiuntur, Iesuitas ejiciunt. Intercedentibus deinde Iuliacensium terrarum possessoribus, legatisque Francicis, 1614. concordia sarcitur, sed qua priscæ religionis senatus teneri nollet, novique patres in curiam adsciscerentur. Ea discordia proscriptionis fulmen Cæsari extudit. Similiter Coloniæ multi, sacro suo prohibiti, Mulheimum, quod altero ab urbe lapide Iuliacensium muniebatur auspiciis, secesserant, frequentiaque novæ civitatis (ut habebatur) & metuendum robur, Agrippinensibus accenderat æmulationem, privilegiis cautum

tum sibi jactantibus, ne ea vicinia urbs ad Rhenum conderetur. Re literis plurimum disceptata, interdicitur & principibus, Brandenburgico inquam & Neoburgico, ædificatione Mulheimi, & civibus destructio imperatur ab Cæsare, cunctantes proscribuntur.

Dum ea lis tenet, Wolfgangus Guilelmus Neoburgicus, & Georgius Guilelmus Marchio, Electoris filius, cognati principes, super possessione maternarum ditionum dissidere animis, mox & religione cœpere. Ille ducta Magdalena Bavara, ad Pontificios se applicat, hic ad Calvini sectatores. Ille munit Dusseldorpium, hic Batavorum manu Iuliacum. Cæsar, mandata Alberto fratri executione sententiæ, adversum Aquisgranenses latæ, oleum igni affudit. Neoburgicus Mulheimum destruendo, parere edicto Cæsaris, Elector Brandenburgicus ejusmodi proscriptiones, quasi præter leges imperii evulgatas, rescindi postulare. Interim Spinola Aquisgranum occupat, restituit senatores; fugiunt Evangelici, qui remanserant, puniuntur. Mox & Mulheimum excindit idem: Vesaliam, insigne ad Rhenum fl. oppidum, aliaque Iuliacensis dominii loca pro Neoburgico subigit. Vicissim Mauritius à Brandenburgensi evocatus, Emericum, Retzum, & Marcani comitatus pleraque. Dum ille ad Retzum hæret, Vesalia à Ludovico Velasco, contra quam convenerat, copiosum alere præsidium trium millium cogitur; Neoburgicus, exstincto patre Philippo Ludovico, Romanensium suis in ditionibus instaurat cultum, Brandenburgensis in suis (ut quam longissime ab eo recederetur) Calvinismum præscribit, adeo in alteram declinantes ambo partem, ut subditis ægrescerent animi intemperie principum, ac Berlini fere ad seditionem prosiliretur, tumultuante admodum plebe, ad ritus Lutherani immutationem. Francofurti oborta ob Iudæos seditio, uti & Vormatiæ. Illa atrocior, & cum manifesto Cæsaris conjuncta contemptu, Fetmilcho & aliis capite stetit: hæc mitior, nec ratione sua carens, Friderici V I-viri vigilantia sopita, atque paucorum exilio finita est; Iudæis, quos cives ob immanes usuras exegerant, urbe abstinere jussis. Qui Francofurtum quidem pompose sunt reducti, haud sine Christianorum opprobrio, *exitiale illud Republicæ virus suopte paßim gremio foventium*. At Salinis Thuringorum emersit haud quaquam tolerabilior Stifelii & Ezechielis Methi blasphemia, qui se maximum illum Michaelem & immortalem, Deique verbum jactare ausus, experimento ipso miserum se mortalemque demum didicit. Valentinus vero Smalcius, sparsis hinc inde Socini suisque libellis, Christum Iesum æternam habere Deitatem pernegavit. Cui sectæ, quamquam ex omni Christianorum classe valide contradicitur, Sarmatia tamen Daciaque vires hospitiumque præbet. Ac *nisi vigili doctorum calamo obviam argutiis esset itum, novitatis avida fluxique ingenii juventus, inauditum majoribus Christianismum imbibisset*.

Interim Turca vicennales cum Cæsare renovat inducias, haud levi Cosacorum agitatus injuria. Illi enim præcipuas interioris Moschoviæ urbes anno XIII perpopulati, quum

1615. *Spond. Suppl. Metr. lib.32.*

quum & Tartaris graves intulissent clades, Turcarum in Ponto Euxino XXIV triremes cremarunt. Quin & irritatiores, ad Sultani expostulationes, Thraciam ipsam percursant, pene usque ad mœnia Byzantina prædabundi, Najagensium Tartarorum diripiunt terras, Bithyniam vastant, & Paphlagoniam, Trapezuntem cum portu, armamentario, triremibus evertunt; Sinopen Ponti incendunt, opimaque præda ditissimi recurrunt in Sarmatiam. Ea damna cum sarciri Achmetes à rege Polono posceret, ille se inscio illata respondit. Ne ergo ferrum in Polonos stringeret, Persarum regis in Asia felicitate est præpeditus, qui defectione quorundam Sultani purpuratorum usus, late Turcicas depopulabatur provincias, & Georgianorum regem, Sultano adhærentem, principatu pene suo multabat. Neque fortunatior Turcis annus XVI illuxit, quo terra sunt marique cæsi. Ab Hispanis quidem in mari mediterraneo, simulque à Florentinis & Melitensibus: tum vero in palude Mœotide à Cosaccis; Denique à Persis in Asia, ubi XI eorum millia peste ferroque occubuerunt. Vicissim tamen assumptis Tartaris, incubuerunt copioso agmine in Podoliam, magnasque ibi prædas egere. Post quæ Achmetes, anno tyrannidis XIV fere expleto, in locum suum migravit.

Spond. Calvis. in Appendice. Suppl. Metr.

Eadem tempestate Russia ancipiti à Suecis Polonisque bello vexabatur. Multi Russorum sub Polono merebant, Vladislao ejus filio Moscoviam acquisituri, quorum comperta ex defectu stipendii seditione, Tartaris audacia surrexit in Podoliam irruendi. At placati tandem auro & promissis Moschi, tres popularium suorum profligant exercitus, Neudam pro Polonis intercipiunt, ex alia parte Suecis Plescoviam ad deditionem adigentibus, quibus postmodum & alia Russorum oppida accessere. Mosqua à Polonis crematur. Iis cladibus fracti Russorum proceres, posita tandem inter se æmulatione, unum è suo corpore principem constituunt Michaelem Federovitium, missisque legatis, Polonum regem & Cæsarem pacem orant. Annuit Cæsar, Polonus annuit.

Subinde arsit & Italia bello, ex Francisci Mantuani ducis obitu. Ferdinandus enim Gonzaga, frater defuncti & Cardinalis, abdicato pileo, conjugem quærens, ditionem avitam apprehenderat, à quo Carolus Emanuel Sabaudus repetebat filiæ suæ, quondam Francisco nuptæ, dotalia, & Montisferratensem Marchionatum. Mantuanus, Mediolanensi subnixus, Producis Hispani subsidio, Montisferratum sibi asserebat, coactoque exercitu, Hispanicas Allobrogi objectabat vires; quas ille viriliter sane sustinuit, donec pace quadam interposita, Mantuanus se dotem Margaretæ persoluturum acciperet, reliqua lite arbitris permissa. Sed cum Hispanus leges ferret Sabaudo intolerandas, mox acrius resumptum est bellum, plurimumque sanguinis fusum, hinc Helvetiis Gallisque Sabaudo, istinc Hispanis Italisque Mantuano opem ferentibus. Vercellas tandem Produx Hispano expugnavit, cum vicissim Sabaudus multa Mediolanensis ducatus vastaret loca, nec modicis hostem cladibus multaret. Ad postre-

ftremum anno XVIII, hujus seculi, restitutis utrimque, quæ armis occupata fuerant, transactione discordia solvitur.

Celerius positum, haud minori gestum ardore est Brunsvicense bellum in Saxonia.

Henricus Iulius id olim imperante Rudolfo intermiserat, Pragamque profectus proscriptionis fulmen in Brunsvigos ab Cæsare impetrarat. Ibi postquam debitum naturæ morbo exsolvisset, Hannoveræ propemodum pax coïit inter Fridericum Vlricum, ducis filium, & civitatum legatos, quam sola denegatio clavis, qua dux portam unam Brunsvicensium pro lubitu sibi aperiret, abrupit. Mox ergo Brunsviga à duce obsessa, æstate media anni XV. cadentibusque utrinque plurimis, obsidentium, ut ajunt, XIIM, obsessorum tribus M. Vix tandem exeunte Octobri sopitæ sunt contentiones. Durante obsidione, implorata Batavorum auxilia Hervordiam, & Ravenspurgicum comitatum pro Brandenburgico, invasere, prætendentes (id quod res erat) pactionem, quam principum Iuliacensium legati, de partienda terrarum administratione & usufructu inivissent, Spinolæ aut Hispanorum artibus elusam. Receptis vero in urbem Brunsvigam subsidiis, Kalendis Septembribus felici eruptione est pugnatum, qua Michaël Victor Vustrovius, qui ducem ad belli consilia maxime incenderat, dum Vlprensi munitioni festinat subvenire, cecidit. E vestigio Rex Daniæ suam interponit operam, ut res ad dierum aliquot inducias, & ex induciis ad pacem devolvatur. Quod dum agitat ipse, Brunsvicensibus auxiliares submittuntur copiæ per Ioannem Georgium Solmensem, & mox per fratrem ejus Fridericum, Hansæ fœderatæ ducem, qui per ictus & vulnera in urbem penetravit, fratre Iohanne Georgio ab hostibus intercepto. Denique convenit, ut civitas more majorum sacramentum duci diceret, aboleretur proscriptio, prisca inter ducatum & urbem commercia instaurarentur; si qua superessent litigia, non ferro deinceps, sed jure disceptarentur.

Hanc sane viam aliquandiu & Veneti institerant, ab Vscochis Croatis terra marique latrociniis vexati, è parvis sæpe scaphis magnas naves deprædantibus. *Malebant enim nocendo aliquid omittere, quam cum detrimento Reipublicæ suæ hostibus nocere.* Verum quum querelis nihil efficeretur apud Ferdinandum Archiducem, atrox suscitatum est bellum, Ferdinandi partes Cæsare & Hispano sublevantibus. Gradisca mascule adversus Venetos defensa à Trautmansdorfio; cæsus Pompejus Iustinianus militiæ Venetæ magister, rursus à Iohanne Medice Trautmansdorfius. 1616. *Suppl. Metr. lib. 33. & 34.*

Altero belli anno Ioannes Nassovius valida adduxit Venetis Batavorum auxilia, sed qui Italicarum insueti artium, varia cum incusatione Venetorum, plerique in patriam revolarunt inglorii. Interea Ferdinandus à Matthia Cæsare, suffragantibus ejus fratribus, Alberto & Maximiliano, veluti adoptatus, Bohemis rex datur ea conditione, ne vivo Imperatore gubernationi se immisceat. Diademate insignitus, cum Cæsare, Maximiliano

liano Archiduce, & Melchiore Cleselio, jam Cardinali, Dresdam advehitur ad Saxonem Septemvirum, ab eoque apparatissime excipitur multis diebus. Inde Silesii, Moravi, Lusati, in verba ejus jurant. Grandibus vero acceptis bello Veneto, illatisque vicissim damnis, ad pacem inclinantur animi bellantium, quæ Cleselio annitente conclusa, anno hujus seculi XVIII. Vscochis advenis & stipendiariis, qui prædones se potius, quam milites agerent, Senga pulsis, urbs illa Teutonum præsidio à Ferdinando commendata est.

1615. Dum hæc aguntur, novæ Concini Ancræi molitiones in Gallia perniciem homini admaturarunt. Etenim Longevillanus, Bullionius, Maynius, aliique principes, pace nupera freti, postquam libere Parisiis versantem Condæum, abreptum in custodiam Ancræi artibus accepissent, subito discesserant ab aula, proscriptique erant à Rege. Parisienses incitati rei indignitate, Ancræi domum ac thesauros diripiunt, ægreque à satellitio regio placantur. Principes, evulgata populis regni corruptela, cui delendæ justa arma induerint, per amicos insusurrant tandem Regi, exitiales ipsi regnoque futuras, Ancræi insidias, persuadentque, ne suas ac regni florentissimi fortunas, unius viri causa, in dubium devocet. Quos cum adæquaret Ancræi apud reginam matrem gratia, negotium ejus capiendi necandive datur Vitrio, prætorianorum præfecto, qui hominem superbum palatium subeuntem sistit, manumque jam admoventem gladio, sclopetis transfigit. Cum cædes enotuisset, civitas, quæ propter o- (Spond. in Auct. 1616.) dium ex ejus casu fructum oculis capere vellet, clam humatum corpus tumulo extrahit, perque omnia volutatum ludibria, tandem redigit in favillas. Vxor Ancræi, diabolicarum revicta artium, suspendio periit. Corpus igni crematum. Ita paucorum interitu dira Galliarum tempestas conquievit, Regis statim deferbuit in principes ira, & illorum renovatum est ultro obsequium. Regina mater, abdicata regni administratione, Blæsas concessit, retento in custodia Condæo, ob linguæ intemperantiam.

Vt Gallicanam felicitatem Ancræana factio, sic Batavicam armata super religione dissidia perturbarunt. *Summæ namque virtutis est, in secunda servare fortuna modum.* Redemerant jam Belgæ fœderati Flissingam Brielamque ab Anglis, quibus ea oppida, Elisabeta regnante, arctis rebus suis, oppigneraverant. Apud Indos Orientales, Spilbergio & aliis ducibus, res Batava superior paulatim evaserat. Quin & Saxonicæ urbes, Lubeca, Brema, Hamburgum, Rostochium, Stralesunda, Vismaria, Magdeburgum, Brunsviga, Lunæburgum, Gryphisvaldia, in fœderis duodecennis communionem venerant, obstrictæ ad commerciorum libertatem, communibus in Balthico & Septentrionali Oceano sumptibus defendendam. Veruntamen domi vix ferendæ libertati erant animi plurimorum. Amsterodami involabatur in ædes, quas sacro suo Arminiani destinaverant. Delphis nec mulieres temperabant manibus. *Supl. Metr. lib. 35.*

Cognito enim, vectigal vini minutum, auctumque frugum esse, impetum in curiam fecere. Ibi pecunias

curias ex frumentis factas effundunt, viros seditionem inhibituros redigunt domum, senatum, ut arbitrio suo vectigal recidat, compellunt. Opusque exercitu fuit, quo muliebris vindicaretur audacia, ut pene Amazonum diceres prælia integrata. Quam bellaces & nonnullæ in Venerem sint, unius discas exemplo, quæ in vicino Amsterodamensibus pago Sloterdica, viginti quatuor ex ordine maritis nupsit. Vicesimo quinto, Dithmarso Viro, superstes tandem esse desiit.

Cæterum Arminiani, impares se conspicati adversariorum viribus, & Synodo, quæ instituebatur, diffidentes, prævertendum periculo, autoratis hinc inde aliquot militum signis, censuere. Vltrajectinorum, Leidensium, Harlemensium imprimis id consilium erat, autoribus, ut ferebatur, Ioanne Barneveldio, viro summæ apud Batavos autoritatis. Ioanne Vtenbogardo presbytero Hagiensi, Adolfo ab Wale, Ægidio Ledenbergio, Rumoldo Hogerbetio Syndico Leidensi, Hugone Grotio Roterodamensi, & aliis; qui cuique Ecclesiæ id juris esse contendebant, ut suo arbitratu Pastores sibi legeret. Atqui celeritas Mauritii, Principis Auriaci, Vltrajectinos excubitores oppressit. exarmatæque civitati rectores dedit, ab istis consiliis alienos, con pirationis incentoribus in vincula abductis. Quæ res Remonstrantium plerisq; animos demsit. Incessit & nautas æmulatio.

1617. Iacobus Lamaires & Guilelmus Schoutius Navarchi, novo itinere ad Moluccas evaserant, reperto ultra Magellanicum fretum, alio maris & insularum anfractu. Eorum navem & merces reliqui in India negotiatores Batavi detinuere, quod privilegio cautum esset, ne, qui à societate alieni, in istis tractibus mercimonia exercerent. Nautæ hi biennio quinquies perambulato æquatore, in Hollandiam remearunt.

Nec dum deflagraverat, quod indicavimus in Russia certamen. Poloni Smolenscum tuentes, eruptione in Russos præfidenti, octo eorum millia deleverunt, ceperunt duo. Amotæ sunt urbe Moschorum legiones Inter Suecos vero Russosque pax coiit, interveniente Britannorum regis legato. Dictæ leges, ut Novogardia, Stavarussa, Porcovia, Ladga & Augdovia redderentur Michaeli, Russorum Exarcho: Gustavus Adolfus, Suecorum rex, Ivanogrodam, Iammam, Caporiam, Noteburgum, Keckholmiam sibi retineret: Neuter arma auxiliaria Polono alterius incommodo ferret. *Suppl. Metr. lib. 34.*

Eodemque temporis tractu, Pernavia & Vindavia Livonum Suecis captæ sunt; Dunæmunda iisdem à Farensbeco tradita. Sed eo mox mutante, copiæ Suecorum exponuntur Polonis cædendæ, Rigæque obsidio solvitur. *Calvis.*

Multas terras bello intactas divina manus flagellavit. Barcinone & reliqua Catalonia velut novo inundata diluvio, multa hominum millia interiere, oppidis pagisque unda absorptis. Mitius ex igni passim acceptum damnum, quod Viennæ, Pragæ, Ossatii, Paderbornæ, Fuldæ, Isenaci, Tangermundæ, & alibi in tecta grassatum, hominum fere capitibus pepercit. Quare talium damnorum minor nobis narrandi cura. *Spond.*

Id

Id vero tacendum minime, quod in Othmanidarum regiam horrendus incubuit turbo. Cum enim summus Vezir funestum Turcis cum Persa bellum duceret, Achmetes moriens, Mustaphæ fratri, qui in cella reclusus orationibus vacaverat, gubernacula tradidit dominatus. Vixerat annos XXX, denatus anno MDCXVII. Præter Circassidem Sultanam, concubinas alens ad CCCC.

Nicol. Vassen. parte 6. Hist.

Mustapha prælatus fratris sui Achmetis filiis, justa ei facit, Turcicum conscendit solium. Mox invisus austeritate, & tantæ moli impar creditus, post menses tres in pristinum redactus est carcerem. Osmanes duodecennis, ineunte anno XVIII, Turcicum in thronum evehitur, fervidissimi ingenii adolescens.

Eo qui præcesserat anno XVII quod secularis esset renato per Lutheri manum Evangelio, visum erat plerisque gratias Deo exsolvere solemnes, pro conservata inter tot potentes adversarios luce Christianismi. Vnde jubileum dixere Evangelicum, indignantibus admodum Pontificiis, velut re bene gesta Pæana canere Protestantes, & nova inter se cudere fœdera. Tale enim tunc Heilbronnæ inter plerosque superioris Germaniæ principes coierat, Westphalici præsertim circuli adspectu, qui pene jam avulsus ab imperio, conniventia Cæsaris, videbatur. Quare meditata dudum consilia de minuendis, destruendisque Evangelicorum viribus, hoc velut cantato classico, erumpere in nervum

1618. cœpere, Paulo V. ad id quoque suum populis Iubileum promulgante. Secutus est exemplo annus (quem vere possis ejuleum appellare) multis cœlestis iræ signis formidabilis, quo & belli fax e Bohemia erupit, toti Germaniæ ac finitimis provinciis feralis, & fax diri Syderis luxit in cœlo, iniquitati hominum supplicia denuncians. Ac stupendum in Rhætia emicuit, rarissimumque divinæ indignationis exemplum, quo rupes altissima, Dei abscissa manu, vesperascente XXV. Augusti die, Pluram oppidum uno momento ita obruit, ut ictu oculi ad sesquimille homines interirent, nec oppiduli vola aut vestigio relicto. Loco castelli lacus jam apparet, sesquimilliari Italico longus. Lutetiæ palatium de cœlo tactum conflagravit, antiquitatesque & statuæ regum in igne consederunt.

Ioan. Petri Guter. in Chr. Vallis Telin.

Nec tamen iis emendati signis mortales, ut præcipites semetipsos in pœnas agere scelerum suorum reformidarent.

Suppl. Metr. lib. 35. Mich. Lund. l. 1 de bello civili Germ. Spond. in An. Baron. Apol. Bohem. maior. Calvis. in app. Chron. Acta imper. public. Lund. part. 1. De bell. Bohem.

In Pannonia & Bohemia, libertas religioni Protestantium data, male imprimis habebat Ecclesiasticos, Romanensibus addictos. Per eos templa quædam, recens ab Evangelicis structa, Brunoviæ, & Clostergrabii, aut occlusa erãt, aut æquata solo. Id proceres, qui à Romanensi Christianismo discesserant, adversari legibus, ab Rudolfo & Matthia latis, contendebant. Præsul contra Pragensis & Abbas Brunoviensis, suo in territorio, nullum aliis ædificandi jus esse, ac proinde recte punitos suę ditionis Protestantes. Cæsar appellatus, non obscure Præsulibus favebat. Qui cum per id tempus Viennam abiisset, coronationi Ferdinandi in Hungaria propinquior futurus, Magnates protestantium comitia in-

dicunt, ut de conservatione acturi religionis suæ. Id diversæ factionis proceres mali esse exempli ajunt, Cæsaremque inducunt, ut misso diplomate, adversum suam majestatem hæc agi conventicula extemploque dissolvenda, pronunciet, pœna abnuentibus indicta. Asperatis per hæc procerum animis, facinus illi concipiunt nullius exempli, conscensaque arce, Guilelmum Slabatam, & Iarislaum Bazitam, alias Smesancium, cum scriba Philippo Plattero, proditores declarant patriæ libertatis, ac nequicquam ad causam, coram tribunali Cæsaris dicendam, se offerentes, corripiunt statim, deque fenestra in subjacentem præcipitant aream, quibus tamen vitam incolumen divina benignitas texit. Mox Adamo Sternbergio, summo arcis regnique custodi, milites apponunt, placatoque à Matthæo Turrensi populo, Pragensium oppida accipiunt in fidem. Iesuitas, ut qui tubæ dissidiorum essent, Bohemia exigunt. Neque segnius exaratæ ad Cæsarem, editæque in vulgus literæ, quibus hæc uti jure facta prædicabantur. Cæsar contra seditiosum dicere facinus, exhortari principes, ne qui auxilio eant, vetare collectionem exercitus, polliceri, si desistant vim parare Bohemi, se quoque milites non scripturum. Ni pareant, non defore copias contumaciæ pœnam exacturas. Cum & illi vim deprecarentur, seque in officio fore promitterent, nec Cæsar à pacis rationibus plane videretur alienus, tamen audaculi homines, sibique invicem metuentes, quod jam sibi ipsi judicavissent, quo procedendum, aut quid agendum videretur, *adjuvarentque rem proclinatam, ut facinore admisso, reverti ad sanitatem puderet*, toti & mente & animo in bellum insistebant. Vnde dum Cæsar Tampirio & Bucquojo ducibus, colligit mittitque copias, Bohemi Silesios, Lusatosque allectant in partes, Budvisam, Cæsaris studiosum oppidum, circumdant milite, Crumaviam imperata facere compellunt. Nec pigrior Tampirius, Bistricium intercipit, seque statim in finibus Bohemiæ munit. Neuhusio repulsus, suburbium devastat, deditione occupat Pilgronum. Mox Saslaviam usque progressus majori cum exercitu Bucquojus Comes, majorem dedit strepitum, frustrà jam Palatino & Saxone septemviris, de opprimendo in cineribus incendio, laborantibus. Concursum est ad Saslaviam ambiguo prælio, plurimi utrinque desiderati, Pilsnam Ernestus Mansfeldius Bohemis subegit, affluente eis jam undique turba militum, & Silesiis suppetias ferentibus. Bucquojus tamen fortiter cum Bohemis præliatus, Budvisam assequitur, Crumaviam intercipit grandi Bohemorum malo. Tampirius præda gravis, cum Viennam repetit, à comite Sliccio argento exuitur & pecudibus. Turrensis Novembri in Austriam excurrit. Protestantibus eorum locorum minus æquis Cæsari, quod ipsis inconsultis id bellum præpropere sumsisset. Inter fœdos hosce tumultus, cum Elector Saxonicus inducias urgeret, quibus durantibus Egræ de pace ageretur, nec eas fideliter à Cæsarianis servari prætexerent Bohemi; cumque Viennæ Carolus Gonzaga Nivernius, Razivilius, Lavenburgicus, Althemius aliique duces, in

Suppl. Metr. lib. 36.

1619. in novum conjurarent ordinem militiæ adversum hæreticos exercendæ, Cæsar Matthias, proscripto Mansfeldio, continua ægritudine conficitur mense Martio, vixerat annos LXII. imperaverat septem, amplioris spei quam gloriæ Augustus. Octo ante mensibus, Melchior Cleselius, à Ferdinando rege & Maximiliano male gestæ Reipublicæ insimulatus, Ereburgum erat deportatus; actumque mox Maximiliani fatum excepit.

Calvis. Spond. Eodem tempore Turci, ulciscendis Cosaccorum injuriis, infusi in Podoliam, præfectum istius provinciæ cum tribus militum millibus fuderunt. In Asia cum Persis atrocissimo congressi prælio, ingentem pertulerunt stragem, sed adeo ipsis cruentam victoribus, ut exinde Parthus Turcicam pacem pensionibus sericarum vestium annuis redemerit. Cœpit & Rhetia, post dirum illud montifragium, intestinis agitari motibus, dum Democratici status eversores proscriptione aut suppliciis multat; exules potentum implorant vindicias, & peregrinis copiis viam sternunt. Veneti quoque suæ proditores urbis magno numero deprehensos, singulari felicitate oppresserunt. Chymicus Italus, qui fraude an incuria Vinariensem arcem incenderat, insigni damno dato aufugit.

Cœterum decimo quarto hujus seculi anno, Resp. literaria Groningensi Academia aucta est, diminuta autem, regnante Matthia, permultis magne eruditionis viris. Vidimus anno decimo tertio Helmæstadii tumulari Ioannem Caselium, literatorem præcellentem. Ad Fridericum Taubmannum, dum ferremus ab amicissimo nostro Ioanne Kirchmanno commendatitias, mortuum reperimus Vittebergæ. Eodemque anno Conradum Rittershusium Altorfi reliquimus, animam agentem. Heidelbergæ invisimus Ianum Gruterum, Dionysium Gothofredum, Henricum Smetium, sed Iohannem Iacobum Christmanum mors rapuerat, quem mox XIV. Marquardus Freherus & Smetius secuti. Tubingæ ab Andræa Osiandro, Matthia Hafenreffero, Iohanne Siguarto, magnis Theologis, amanter sumus habiti: Giessæ à Balthasare Menzero. Decimus sextus Ioanni Drusio, antiquitatis Hebrææ scientissimo, Scipioni Gentili Iurisconsulto, Christiano Frisio Daniæ Cancellario, emortualis fuit. Ei alius Christianus Frisius, pari virtute & eruditione, successor datus à Rege. Georgius Lungius, literis armisque præcellens, Equitum magister, Albertus Schelius præfectus maris eodem anno creati; Oliger Rosencrantzius, Senatorum adscriptus numero. Cumque exstincto Iohanne Adolfo Holsato, feudum Slesvicense conferretur ejus filio Friderico, præclara mente atque eruditione principi, auratæ Rex militiæ inauguravit, præter jam dictos, Breidonem, Gerhardum, Dethlevum Rantzovios, Andream Bilkium, Andream Senclarum, Ianum Sparrum, Marquardum Pentzium, Vlricum Sandbergium, Georgium Schelium, columnæ patriæ, 1618. decora Septentrionis. Biennio post, fatali illo anno decimo & octavo hujus seculi, Ceilanem, Indorum insulam, quinque Dano-

rum naves lustrarunt, & Philippus Sigismundus, Præsul Osnabrugensis & Verdensis, Hafniæ exceptus exquisitissime, Friderico regis filio, successionem destinavit diœceseos Verdanæ. Sequentem annum pestis, & eluviones fœdarunt aquarum, quibus & sumptuosissimus agger, Oceano cœptus obduci prope Breitstadium Cimbriç, ruptus est. At Tychopolis Stormariæ vallo & fossis communita interque Christianum IV. & Gustavum Adolfum reges, fœdus integratum.

1619. lio, successionem destinavit diœ-

In Gallia Iacobus Perronius, magnæ eruditionis Cardinalis, cessit vita. Apud Venetos, post continuas fere ducum Iohannis Bembi & Nicolai Donati mortes, Antonius Priolus, antiquæ prudentiæ princeps, habenas Reipublicæ suscepit.

Anno Christi. 1619.

FERDINANDUS II. Imp. Roma.
OTHMANNUS II. }
MUSTAPHA. } Sultani Turc.
AMURATHES IV. }

Suppl. Metr. lib. 30. & 36. Henric. Spond. in An. Baron. Mich. Lund.

FErdinandus II. primi ex Carolo filio nepos, regnorum administrationem, exstincto Matthia, inter flagrantissimas turbas arripuit, jamque inter malleum & incudem dilatatus tenet. Bohemi proceres primum ejus diploma, quo stabilitis regni privilegiis, magistratibus à Matthia constitutis, sed per proceres abdicatis, potestatem prorogabat, de belli continuatione interpretati, quod & acrius simul à Bucquojo & Tampirio comitibus urgerentur, incolas capere arma jussere. Bucquojus contra, crebris è Budveisa & Crumavia eruptionibus, terroris Bohemiam implebat, annixus strenue, ne Budveisam proceres idonea obsidione vallarent. Mox Turrensis in Moraviam irrumpit, eamq; adigit cum Bohemis sentire, Alberto Wallensteinio cum manu valida versus Hungariam tendente, ut auxilia inde Ferdinandicis compararet; at Cardinali Didrichsteinio, Carolo Tsceretino, & Lichtensteinio principe, nomen unioni vel invitis dantibus. Inde Turrensis pervagatus Austriam Viennæ ostentat arma, suburbium occupat, diesq; aliquot, velut in conspectu regis, sta:iva habet. Sed dum Austrios Protestantes Hungarosque in fœdus sollicitat, Bucquojus interim, quotidiano militum ex Hungaria, Belgio, Italiaque affluxu validior, Ernestum Mansfeldium, Bohemorum ductorem, ad Nadlitiam acri certamine profligat, subsidiarias Hohenloi cohortes frustra implorantem. Victori Theinium, Wittingavia, Fromberga, Rosenberga, aliaque loca munita dederunt manus, qui spoliis onustus, ingemiscentibus Bohemis, Budveisam ovans intrat. Ea causa Turrensi in Bohemiam celeriter revertendi fuit. Cujus recreati adventu Bohemi, prædatorias sane Valonum & Heiduccorum copias, quibus nec vivis parcere ingenium, nec mortuis, si lucrum affulgescat, passim carpunt: At Bucquojus XVII. ductans bellatorum millia, Gretsam, Veitrachium, aliaque oppida cepit deditione, Tampirio adversum Moravos misso. Sic adulta jam æstate, depulsoque Vienna Turrensi, Ferdinandus rex Francofurtum proficiscitur, ubi Iohannes Sueichartus, VII-vir Moguntinus, comitia creando Cæsari indixerat. Bohemis, qui jam leges agitarent novas, in quas rex suus jura.

juraret, nihil accidere poterat adversius, quam Ferdinandum, cui regnum ipsi abrogatum ibant, ut regem Bohemum comitiis interesse. Igitur per literas legatosque, ei suffragii jus non esse, qui Bohemiam minime possideat, contendunt. Frustra, Ferdinandus enim non receptus solum à collegio septemvirali, sed & Cæsar XVIII. Augusti die designatus, exeunte mense sacratur. Ex adverso Bohemi, cæsis in Moravia Tampirianis, ejectisque similiter è Silesia, Moravia, Hungaria Iesuitis, recepto simul Theino, & affulgente Palatini Electoris gratia, audentiores, postridie quam Cæsar creatus esset Ferdinandus, regnum ei Pragæ abrogant, Fridericumque Palatinum substituunt, cum interim Electores, decidendæ controversiæ, diem eis Ratisponæ dicerent. Palatinus, dehortantibus graviter Septemviris, & quæ jam fiunt, haud vane prædicentibus, male consultus à suis, arripit diadema Pragæ; mox & Elisabeta ejus conjux, ex regio sanguine regios dudum spiritus gerens. Vicissim Bucquojus irritatior Pissecam corona capit, oppidanos omnes trucidat. Renovatur & ab novo Cæsare in Mansfeldium proscriptio, qui nihil exinde placatior, immortales adversus domum Austriacam, sed invalidas concepit iras, circumlatoque passim bello, perniciosior innoxiis populis, quam Friderico suo utilior fuit. Maximum Ferdinandi rebus damnum Gabriel Bethlemus (dictus patrio idiomate Bethlem Gabor) Transylvaniæ princeps dedit, qui cum Bohemis conspirans, Hungariæque inhians dominationi, Cassoviam, Fillecum, Posonium, aliaque oppida, vi aut deditione cepit, Pontificios seu Catholicos dire tractavit passim, translataque ad se corona Hungarica, quæ summæ apud Pannonas venerationis, Principis Hungariæ sumsit titulum. Paulo post habitis conventibus correspondentium (sic vocabantur, qui Palatino & Bohemis favebant) Norimbergæ, & Catholicorum Herbipoli, utrobique actum est de modis res suas provehendi, & religionem quam profitebantur, conservandi. Bucquojus commeatus pressus inopia, & à prædonibus Hungaris destitutus, in Austriam declinavit, ubi jam Protestantes, à Pontificiis ordinibus secessione facta, Bohemicam respectabant fortunam.

In fœderato Belgio sub hæc flagrabat inter Remonstrantes & absolutæ prædestinationis defensores controversia. Remonstrantium hi erant articuli. *Electionem ad vitam æternam à Deo, adspectu fidei in Iesum Christum & perseverantia fieri; reprobationem, secundum præscientiã infidelitatis obstinatæ. Christum ex decreto & voluntate patris pro omnibus & singulis mortalibus redemptionis pretium sanguine suo exsolvisse. Non esse in Deo voluntatem arcanam, revelatæ illi, qua omnium omnino salutem se velle & procurare testatur, contrariam. Gratiæ efficaci resisti posse. Hominem vero credentem excidere sæpe fide, & suapte culpa æternum perire.* Admiscebantur & alia, odium acrius inflammantia. Agitur ergo Dordraci Synodus; conscribuntur & è magna Britannia, Helvetia, Palatinatu, Hassia, & è Rebuspublicis Genevensi, Bremensi, & Embdana Theologi. Remonstrantes, qui jam sibi judicassent, non

Acta Synodi Dordr. p. 126. 129.

parere eorum, quos actores suos hostesque ducerent, decreto, exhibita fidei suæ confessione, interpositaque protestatione, in sententia perstitere. Damnati sunt ergo erroris, in carcerem etiam missi aliqui; plures patria pulsi, in Holsatia nostra & alibi fixerunt sedes. Ioannes Barneveldius septuagenario major, grandibus de patria meritis conspicuus, capite plexus est. Crimina ei imputata sat multa, in quibus præcipuum, quod Remonstrantium molitionibus se ducem ac signiferum præbuisset, eosque tuendi causa, leges fœderis Belgici multifariam violasset, adducto quoque in suspicionem Mauritio, principe Aurantio, quasi ad absolutum Belgii adspiraret dominatum, cui proinde secretis conventionibus obviam eundum foret. Conspiratorum, Ledenbergius manus sibimet ipse diras attulit: Grotius & Hogerbetius perpetui carceris damnati; bona fisco applicata. Sed Grotium conjux sua, mulier haud minoris in maritum fidei quam sagacitatis, astu inclusum cistæ exportari custodia, locarique in tuto curavit.

Spond. In Gallia tristibus læta miscebantur. Victor Amedæus, Caroli Sabaudi primogenitus Christinam regis sororem duxerat. Regina vero Maria, pertæsa commorationis Blæsensis, ab Espernonio se curaverat deduci Engolismam, inscio rege filio, qui hanc regiæ suæ autoritatis diminutionem interpretatus, exercitu collecto pœnas sumere de Espernonio cogitabat. Sed mitigatus crebris internunciis, Andes permittit matri, ac Condæum restituit libertati. Italum quendam Lucio-lum, Atheismum docere deprehensum Tolosæ, præcisa lingua vivum exuri jussit.

Ambitur deinde legationibus Gallus, & Cæsaris & Friderici Palatini, jam ingentibus copiis, rem Bohemicam disceptantium. Iam enim in partes transierant Hungari Silesiique. 1620.

Cæsar evulgatis diplomatibus, nihili esse Palatini coronationem declarabat, quod nec ab iis facta esset, qui creandi regis haberent potestatem, nec vacante solio facta: Imo, quod nec Palatino conveniret ullo modo ejus diadema usurpare, quem legitimum agnovisset Bohemiæ regem, & Cæsarem cum reliquis VII viris elegisset. Idipsũ jussu Cæsari, Iulius Henricus, Dux Lavemburgicus, & Hieronymus Elverus, apud Regem Daniæ & Saxones contestati, hereditarium insuper jus Austriacis in Bohemiam esse docebant, quod Bohemi editis libris prolixe pernegaverant. *Lundor. acta public.*

Ceterum Fridericus rex novus, tam Romanarum in arce Pragensi, quam Lutheranarum alicubi ceremoniarum abolitione, multorum animos offendit. Ioan. Christianus Brigensis dux, Lutheri hactenus sententiam de cœna sequutus, Calvini instituta, regemque suum in percipienda Eucharistia, æmulatus est. Inauspicata regni exordia horribilis notavit casus. Wartenbergius Baro Smirsitziam duxerat prænobilem sponsam, sed ex criminum quorundam suspicione captivam, & ab Henrico Slavata, sororis marito, hæreditate spoliatam; mox Gutseinum, oppidum uxoris hereditarium, occuparat. Ergo Fridericus rex mittit, qui Slavatæ Gutseinum cum arce tradant. Ibi mulier

lier iræ impotens, ad nitratum pulverem, in conclavi quodam absconditum discurrit, militesque eodem introducit. Hi vino depositi, ignem temere in pulverem effundunt, arcem seque, & dominam cum Slavata & delegatis judicibus, uno horribili impetu perdunt, hominum capita ad centum.

Similiter dum Moravos, Silesios, Lusatos, sua in verba adigit Fridericus, novas in Bohemiam cohortes Balthasar Maradas à Cæsare ducit, Meselinum occupat; Bucquojus Mansfeldianos, stipendiorum causa parum morigeros, invadit noctu, magnaque multat strage. Transylvanus cum Cæsare aliquot mensium inducias pacisci- tur. Regerit tamen cladem Christianus Anhaldinus, Bohemici exercitus ductor lectus, & Bucquojum Cremsam recedere cogit. Nihil autem atrocius Cosaccis, Polonis auxiliaribus fuit, qui omnia ferro & libidine miscentes, præsertim ubi Evangelium à Luthero instauratum vigeret, multos in sylvas refugos, frigore & fame ad mortem adegere, plures acinace aut sclopeto, citra modum ac mensuram, prostravere, affecti & ipsi vicissim, præsertim à Silesiis & Moravis, strage non una. Hos audacius persequens Baro Felsius, sed sine pedestribus copiis (quæ prætextu cessantis stipendii, imperium detrectabant) incidit in Bucquojum, ab eoque haud modicam accipit cladem, suopte auctam exitio.

Talium adspectu motuum, Electores cœteri, præter Brandenburgicum, ex conventu Mulhulsino Palatinum flectere ad pœnitentiam student, haud obscure arma ei intentantes, ni Bohemiæ renunciet. Palatinus contra causæ Bohemicæ cognitionem, neque penes paucos Electores, neque penes Archiducem Austriæ Ferdinandum (qui cum sibi res sit, non ut cum Cæsare) sed penes regnum Bohemicum, aut totum imperium esse contendit. Qua etiam de causa exteri principes, & indigenæ plurimi, plenis comitiis litem decidi postulant. Apud Bohemos adeo nihil Electorum valuere monita, ut Henricum, Friderici Palatini primogenitum sexennem, jam tum patris successorem designarent.

Quamobrem Cæsar, à regibus Hispaniæ & Poloniæ militum, à Pontifice pecuniarum impetratis subsidiis, summa ope vindicare id familiæ suæ illatum probrum annititur, Palatino nequaquam, quantum exspectaverat auxiliorum, ab Anglia veniente. Rex Galliæ *satius arbitratus de conciliatione agere, quam subministratis alterutri viribus, roborare dissidia*, ducem Engolismiæ; olim Arvernum, & Bethurium legat ad Germanos, dehortaturus eos ab intestino bello, & concordiam, quantum fieri posset, redintegraturus. Per hos, ineunte Iulio, Vlmæ transactum inter Maximilianum Bavarum, & Ioachimum Ernestum Onoldinum, qui instructissimos exercitus, ille à Catholicis Romanis, hic ab Evangelicis, mutuo in conspectu habebant, decretumque, ut intra solius Bohemiæ, ac unitarum ei provinciarum fines contineretur fax Bellonæ, nec cui alii, ne Palatini quidem avitis ditionibus, periculum crearetur.

Extemplo Bavarus in Austrios, Bohemis fœderatos, movet, renunciare societati cogit, & reliquis ejus Pro-

Provinciæ Protestantibus, qui jam sacramentum Cæsari dixerant, accedere.

Elector autem Saxonicus Ioannes Georgius, tum antea offensus Bohemicis tumultibus, tum frustra hortatus nuper ad consilia pacis collegam Fridericum, imposita sibi à Cæsare executione proscriptionis Bohemicæ, in Lusatiam ducit; Budissinum vi tormentorum fœdissime laceratum, ad deditionem trahit; utramque Lusatiam, valido & lento Marte pressam, subjugat Cæsari.

Ea res & Bohemorum vires distraxit, & maximum Cæsari ad victoriam momentum attulit.

Eodem prorsus tempore Ambrosius Spinola, congregato è Belgis, Hispanis, Italis exercitu, jubente rege Hispaniarum, patrimonium ipsum Friderici adoritur, fortunatas illas ad Rhenum terras, & conniventibus meticulose an diffidenter unionis Heilbronnensis ducibus, Creutznacum, Altzeam, Oppenheimum, mox in Ringavia Simmeram, Baccharacum, Caubam, subigit.

Ex Palatini partibus, princeps quidem Auriacus validis cum copiis Vesaliam processit, positisque ad confinia castris, munitionem Mondorfii supra Coloniam medio Rheno excitat, cui à forma clericalis galeri, nomen Pfaffenmutzio fuit: At frater ejus Henricus Fridericus, in Palatinatum profectus, minime eum in Ortoldino reperit propugnandi Friderici ardorem, quem res tanta videbatur postulare.

In Hungaria Gabor, actis Neosolii suorum comitiis, Rex proclamatus, Austriam incursat, Bohemis auxilia mittit, Tampirium, Posonium tentantem, occidit tormenti ictu; magna patraturus, ni socii res in Bohemia uno prælio corrupissent. Ibi enim, pacata Austria, Bavarus universas vires Bucquojo comiti junxerat. Expugnabantur vi oppida, Pragoditzum, Pissecum, alia: inquilini omnes ferro mactabantur. Satzensi territorio in dominos suos coloni insurgebant, prædia & aulas insanis evastabant modis. Oppositus Bohemorum exercitus, præsente quidem Palatino rege, qualemcunque præstitit fidem. Raconitzæ velitationibus aliquandiu dimicatum. Sed parum in officio erat miles, stipendio fraudatus, quod Cæsarianus vel ex hostico, vel divite Maximiliani ducis manu petere assuescebat. Et *fatalis exercere visa multos inertia, qui quasi salvæ opes forent & pecuniæ, amissa patria, ita aurum omni studio occultabant.* Reducit ergo Pragam copias Palatinus, jussas in Albo monte tumultuario opere castra munire, ut conserturus cum hoste manum, & urbe eum regia depulsurus. Verum plerisque in pedibus, haud in dextera consilium & robur erat. Dum se muniunt, admaturat Comes Tillius cum Bavarico exercitu, & Cæsariano iter, Dominico Carmelita Hispano, certam, ut ajunt, victoriam promittente. Confestim Hungari præda graves in pedes se conjiciunt ad IX. millia.

Inito prœlio, Turrensis legio & Hollachiana cæduntur. Reliquis parum animi ad certandum fuit, dissipatisque ordinibus, ad urbem se trepidi recepere, antevertentibus Christiano Anhaldino & Comite Hollachio, tristique regem nun-

nuncio ad fugam accendentibus. Vix impetratæ VIII. horarum induciæ, quibus aut renunciaret Bohemiæ, aut vim fortunæ amplius experiretur. Non placuit ibi experiri. Impositi curribus uxor, liberi, & quicquid pretiosioris rei erat, neglecto tamen diademate & archivo, inque Silesiam itum est. Dies erat
1620. VIII. Novembris Romanis, solemni Evangelio de reddendis, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, insignis. Postridie victores Pragam intrant triumphabundi, pleramque Bohemiam statim ad Cæsaris obsequium trahunt.

Maximilianus in Bavariam suam paulo post revertitur, Ioanni Tillio exercitus, Lichtensteinio principi Reip. cura commendata. Octo millia Bohemicorum, duo Cæsarianorum, cæsa eo prœlio tradunt. Palatini milites apud Brandeisum oppidum jussi se sistere, cum nec ducum compareret quisquam, nec stipendium, devota diris Bohemia, illico diffugere, præter eos quos Mansfeldius Pilsnæ, & Hermannus Francus Thabore continebant, quosque Turrensis senior sevocabat in Moraviam.

Nec alibi eo anno res quietas deprehendimus.

In Valachia & Moldavia Gratianum Vaivodam tuebantur Poloni, Turcæ eum & Tartari oppugnabant. In causa erat conspiratio Gratiani cum Polonis, ob quam Osmanes eum sublatum cupiebat è medio, Campagiumque ad id miserat legatum, sed à Gratiano præventum cæde. Bino certatum est prælio; Prius secundum Polonis, alterum exitiale fuit, quo Gratianus cum auxiliaribus suis interiit.

His rebus excitatus Osmanes, cui jam pax cum Parthis esset, & direpta nuper in Apulia urbs Manfredonia, ejicit ex aula sua Poloni regis legatum, bellumque ei denunciat, eodem tempore domesticis insidiis pene oppresso. Percussor in ipso templi aditu regem nefario ausu aggressus, *fallente execrabilem dexteram fortuna*, debitas sceleris pœnas luit. Bellum adversus Turcas acerrimis animis sumptum.

Plures eo anno in valle Telina cruenta Rudolfi Plantæ fraus neci dedit. Hic proscriptus à Grisonibus, secretam init conjurationem cum Pontificiis; Evangelicos omnes Morbæ & alibi, tam incolas quam exteros occidit, & favore ducis Feriæ, qui Mediolano præerat, IV. bellatorum millibus adjutus, universam vallem, à lacu Comensi ad Tirolensem porrectam comitatum occupat; Grisones Vallensibus unitos repellit. Inde vero, cum dux Feriæ opportunis locis propugnacula strueret, non tulerunt Veneti Italiæ ostium Helvetiis Gallisque obstrui; Rex Francus aperiri vallem ab Hispano rege, per legatos postulavit. Instituuntur ea de re deliberationes, sed varie interturbantur. Pompejus interim Planta cum familiaribus in arce sua trucidatur.

Mich. Lund. lib. 5. de bello civili. Relat. Franc. & Lipsiaca.

Nec Gallia suis carebat fluctibus. Rex Luineum summo habebat loco, Ancræi opes in ipsum effuderat. Id indignati proceres Longovillius, Nemorosius, Mainius, Roanius, ad reginam matrem secedunt. Verum rex præveniens, fideli Condei obsequio, Cadomum Normanniæ præripit, antequam principes adunare copias possent,

plerasque eorum urbes, ad spontaneam deditionem adigit. Tum prope Andegavos, fuso reginæ exercitu, adeo in arctum cogit principes ut veniam ipsi petant, mater blandum filii imperium agnoscat. Igitur arma in agnatos sumpta vertuntur in Aquitaniam. Iussi erant Bearnenses Ecclesiasticis Romanensibus bona omnia, & priscæ religionis ritus integrare. Abnuentes improviso rex obruit adventu, præsidiisque passim mutatis, templa, opes, honores Romanensibus restituit, Provinciam liberrimi antea juris adnectit coronæ Franciæ. Ea res plerisque Reformatorum incentivum novarum consultationum fuit, qui post conventus alios, Synodum indicunt Rupellæ, eamque, rege licet præfracte interdicente, peragunt, majorum turbarum seminarium.

In septentrione nostro, præterquam quod Hamburgensibus cum Lunæburgico duce armorum dissidium fuit, sed brevi sopitum, læta erant halcyonia eo anno, tedis etiam jugalibus exornata Gustavi Adolfi Suecorum regis, Mariam ducentis Eleonoram Brandenburgicam (cujus frater Georgius Guilelmus nuper septemviratum Marchiacum, exstincto patre, susceperat) nuptiis item Augusti Lavemburgici cum Elisabeta Sophia Holsata, & Augusti Palatini cum sorore
1621. ejus Hedvige, Husemi solemniter peractis. At in Bohemia, & omni late vicinia, sequentibus adhuc annis flamma bellorum arsit. Proscripti ineunte anno XXI. ab Cæsare Fridericus, VII-vir Palatinus, ob arreptum Bohemiæ diadema, Christianus Anhaldinus, Ioannes Georgius Marchio Iegerndorfius, Comes Hohenlous, & alii, quod Palatinum adjuvarent. Turrensis, frustra sollicitatis ad constantiam Moravis, profugit ad Bethlemum, cujus regiam electionem Imperator irritam pronunciaverat. Palatinus Segebergæ adiit Danorum regem, & Saxonum aliquot principes, auxilia rogatum. Sed quum evulgatis Cæsar diplomatis, libertati & paci fraudem se facturum negaret, nemini facem placuit subdere incendio, quo de facili Saxonia deflagraret. Solus Christianus Brunsvicus, Halberstadensium præsul, invitis aliis conscripsit exercitum, & agmine primo dissipato, per Westphaliam & Hassiam, in ditionem Moguntinam duxit, Palatino jam in Bataviam digresso.

At Cæsaris victoriæ multis simul exercitibus urgebantur. Bucquojus Comes Moraviam; Silesiam & Egram, Saxo septemvir subegit. Silesiis ultro ad officium redeuntibus ignoscitur, cavetur & de tuendo religionis Evangelicæ exercitio: Moravi Cæsaris jubentur arbitrio stare.

Marchio Spinola, circumlatis ad Rhenum & in Wetteravia armis, dissociavit arte principes, Onoltzbacenum, Wirtenburgicum, Durlacenum, Hassum, & alios, qui unioni nomen dederant. Ferunt auro rem magis quam ferro confectam. Pacti sunt suis ditionibus pacem, Palatinis inducias, donec transactio tentaretur. Interim comes Tillius in Bohemia cum Mansfeldio dubio Marte prœliatur. Tenebat Mansfeldius Pilsnam, Slaccenvaldiam, Elbogiam: socii ejus Thaborem, Clingenbergam, Wittingaviam; Palatinatum etiam

tiam superiorem dictis audientem habebat. Sed iterum belli nervum esse pecuniam patuit. Centuriones enim, dum abest cogendæ pecuniæ causa Mansfeldius, & lente procedit stipendium, urbes sibi commissas Tillio pene divendunt, Elbogia & Falcenavia, cum fortiter aliquandiu restitissent, dimissis præsidiariis, deduntur Tillio. Mansfeldius in angustias redactus, tandem & ipse paciscitur sibi veniam, honores, pecuniam à Cæsare: sed confirmatior, rescissis mox pactis, per Noricos agros in inferiorem perrumpit Palatinatum. Ibi Franckenthali obsidionem solvit, perpopulatusque Spirensem & Argentinensem diœceses, Hagenoam occupat. Eque præda militem alit præferocem, Palatino novis programmatis se publice excusante, quod libertatis communis causa, Bohemicum susceperit sceptrum, nec ab honesta abhorreat pace, modo sint, qui serio in eam incumbere cupiant.

Cœterum Bucquojus Comes, domitis Moravis, in Hungariam profectus, Gaborem à coronatione callide abstinentem, Presburgo, Posonio, Altemburgo, Thirna, Schiltenavia, aliisque oppidis spoliat; Setscin Georgium ab eo disjungit, qui clam reconciliatus Cæsari, Gaborem Turcica præstolantem auxilia gravibus affecit damnis, Neusolo submissos auxiliares intercepit. Iamque in arcto erat Bethlemica militia, quum Bucquojus Neusolum obsidens, audaciusque in erumpentes provectus, XVI vulneribus confoditur, ineunte Iulio; corpus multo Cæsarianorum sanguine vix è manibus eripitur Hungarorum. Quo exstincto Valones alium aspernati ducem Gabori ansam multa recuperand loca dedere. Denique exeunte anno, Niclasburgensi conventu concordia quædam inter ipsum initur & Cæsarem; redditur diadema Hungaricum Ferdinando; Cassovin, Toccajum, & aliæ quædam urbes Gabori permittuntur, Cæsareo nomine gubernandæ. Adduntur Oppelia & Ratiboria, Silesiorum ditiones, & principeis imperii titulus. Religio, quo loco Ferdinando regnum capessente fuerat, relinquitur.

Dum hæc aguntur, Iegerndorfius Silesiam habet infestam, Troppaviam, Nissam, Glatzam occupat, grandes Silesiis imperat pecunias, cum Saxonicis vario Marte confligit. At Thabor oppidum Bohemicum, post multas obsidentium clades, desperato subsidio, pactoque præsidiariis stipendio, Balthasari Dynastæ traditur. Glatzam junior Turrensis mascule defendit, sequentique demum anno, incolumitatem & fortunas sibi suisque stipulatus, resignavit Cæsari.

Dispar aliorum, qui hosce accenderant, aut foverant motus, fortuna eluxit. Ioachimus Andreas Sliccius, apud Rederum Baronem Fridlandum captus, jussu Septemviri Saxonis, Pragæ sistitur, cumque aliis XXVII perduellione damnatis (inter quos & Ioannes Iessenius, vir magnæ eruditionis) afficitur supplicio atroci. Multi absentes proscribuntur, mortuorum bona applicantur fisco. Eaque severitas passim sequentibus etiam annis, ingenti cum lamentatione multorum illustrium, continuata.

Nec multo secundiores Reformatorum in Galliis res accepimus. Rex Francus enim, conventus Rupellani obstinatis adductus ausis, urbem Santonum munitissimam San-Iohannem, post duram viginti dierum obsidionem subegit, dirutisque mœnibus vicum fecit. Inde Cleracum in Vasconia pari vi ad deditionem compulit. Et alias qua ferro, qua minis ad LX urbes, præsidiis Reformatorum munitas perdomuit, magna variis certaminibus resistentium strage. Montalbanum tamen morbi ac inundationes hybernæ derelinquere regios coegerunt, desiderato inter plurimos duces ac nobiles etiam Henrico Mainio, Aquitaniæ Prorege. Soluta obsidione, dum rex Monguttum oppidum vi capit, inceditque mense Decembri, dux Luinius, Franciæ equitum magister, ingentibus per regis favorem divitiis oneratus, animam exspiravit. Antegresso Octobri Parisiis oborto incendio, duo pontes, Aurificum & Cambii, deflagraverant, inæstimabili mercatorum damno.

Cæterum periculosiori bello Polonia conflictabatur cum Turcis. Hi mense Ianuario in Moldavia alteram cladem Polonis intulerant; Sed subsequente Martio, Vladislaus princeps cum L millibus irruens, atroci barbaros prælio prostravit. Quo mire exacerbatus Osmannes, refragantibus suis, numerosissimum trecentorum millium exercitum in Moldaviam rapit, ubi Vladislaus limites regni sexaginta millibus Polonorum Teutonumque insederat, quoad pater Sigismundus universas Polonorum equitum turmas conglobaret. Castris in conspectu positis, dum Sultanus insultibus Polonos carpit, & Cosaccorum copias intercludere nititur, tantis utrinque cladibus est certatum, ut desperans ulterius progredi Turca, pacem æquis conditionibus offerret, quam velut divinitus missam, magno gaudio Poloni acceptarunt, cum rebus omnibus consumptis, vix jam haberent, quo vel unum diem vitam ducerent. Cæsis certaminibus ad duodecim millia Polonorum & Teutonum, plures morbis absumpti: E Turcis ad centum circiter millia cæsa, totidem aliis casibus exstincta.

Occasione ejus belli ductus Suecorum rex Rigam Livonum, quinque septimanis obsessam, ac pene suffossam cuniculis, deditione capit, civibus plerisque invitis. Mox & Mitoviam Septembri exeunte, quam Poloni semestri obsidione, fame & contagiis exhaustum recepere, bellum hoc paulo post induciis interpolantes.

Eodem vero hoc anno, duodecennes Belgarum cum Hispanis induciæ Aprili mense exibant. Albertus Archidux frustra per legatum obedientiam Hollandis inculcat, obtendentibus sero eam cani cantilenam iis, qui pridem suæ confessionem libertatis ab ipso hoste expressissent.. Igitur Spinola Iuliacum Septembri mense obsidet, sequentisque anni Februario deditione capit, principe Auriaco nequicquam obiectis succurrere conato. 1621.

Nec Rhetis seu Grisonibus feliciter cessit Telinæ vallis vindicatio. Repulsi enim ab Hispanis occasionem dedere hinc Leopoldo Austriaco, isthinc duci Feriæ reli- Spond.

religione eam Romana imbuendi.

Eadem regis Marocci in Africa sors fuit: Qui propugnaculum ab Hispanis prope Alarachiam structum capturus, luctuosam pertulit stragem, advolante in auxilium classe Hispanica, quæ & in freto Gaditano triginta duas Belgarum naves aggressa, cepit aut dissipavit. Batavos etiam ex Moluccis Insulis Anglorum subsidio expulit. Nec enim jam obscure cum Hispanis faciebat Anglus rex, fremente licet Parlamento, ut vocant, seu senatu Britannico, autoritatemque sibi in ministros regios, atque ipsum adeo Cancellarium sumente, & alios, qui Hispanam principem Carolo regis filio uxorem destinarent.

1621. Idem annus Paulo V Pontifici emortualis fuit, apoplexia exstincto, finiente Ianuario, cum vixisset annos LXIX, sedisset pene XVI. Subvectus in cathedram est Alexander Ludovisius Bononiensis, pace inter Sabaudum & Hispanos facta nobilis. Eum paucis diebus sequitur Cosmus Exarchus Hetruriæ, diuturna in juventute valetudine confectus, prole relicta numerosa. Ferdinandus, liberorum ejus vetustissimus, sed puer, successit, sub tutela aviæ Lotharingicæ, matris Austriacæ & patrui Cardinalis. Extremo Martio decessit Philippus III, Hispanus rex, anno vitæ XLIII. regni XXIII. Sufficitur Philippus IV sedecennis, qui patris facilitate abusos exturbavit aula, interque eos ducem Ossunæ vinculis, Rodericum Calderovium capite damnavit, ducem Lermænum dignitate privavit & divitiis. Philippum decimo tertio Iulii sequitur morte Albertus Archidux, hunc Septembri Robertus Bellarminus, sorore Marcelli II. Pontificis genitus, fere octuagenarius, illustris Romani solii hyperaspistes. Gregorius XV legem de Pontificum creatione tulit, ut deinceps mero Cardinalium arbitrio legantur, posthabitis regum commendationibus.

Neque quietior annus XXII hujus seculi fuit. Primum Osmanes Sultanus, ob suspicionem novæ militiæ, & difficilis ad sepulcrum Mahometicum peregrinationis, à Ianitzeris suis deseritur. Mustapha ejus patruus restituitur in solium, qui timens rursum, ut antea, deponi, e vestigio Osmanem strangulari jussit; ad Cæsarem legatum firmandæ paci misit. Ormus, potentissimum Lusitanorum ad fines Persiæ Arabiæque emporium, à Persarum rege & Anglis expugnatum, prædæ implevit victores.

Deinde in nostro, orbe Christianus Brunsvicus Lippam, Susatum, Paderbornam, Braceliam, aliaque Westphaliæ oppida subigit. Ab Anholdino Barone attritus, pergit infestare Pontificios, magnas undicunque pecunias facit, etiam statuis sanctorum in nummos conflatis. E Westphalia progressus in Eisfeldiam, pessime accipit incolas, perque Wetteraviam populabundus Vrsellas, ac mox Hochstum, ditionis Moguntinæ oppidum arcemque occupat.

Interea Palatinus in ditiones suas Rhenanas, dissimulato habitu, redit; Mansfeldius & Badensis Marchio Tillium prope Wislochum profligant; Badensis, tradita filio Rep. bellum omnibus viribus statuit propagare,

gare. At Tillius Wimphæ se includit, donec firmatus Cordubensis Dynastæ copiis, Badensem Mansfeldianis imprudenter exutum cohortibus, ad prælium trahit, pellectumque in insidias, fundit fugatque, nec non omni eius instrumento bellico pecuniaque potitur, quæ Cæsarianis in prædam vertit. Eodem vero tempore Mansfeldius Ladenburgum deditione capit. Leopoldicos Hagenoam obsidentes pellit, paulo post ab Oberntrautio, Palatini tribuno, in fidem acceptos. Inde Darmstadium festinat, Ludovicum Chorarcham capit, Brunsvico se juncturus. Sed Tillio totis viribus eum insectante, recurrit Manheimum; Tillio, Cordubensi, Anholdino, Thomæ Caracciolo, Cosaccorum etiam manu firmatis, Brunsvici copias relinquit dissipandas. Hi famosissimum Brunsvici exercitum tormentis vacuum nacti, ad Mœnum fl. in fugam propellunt. Dumque ducem ponte transeuntem effusius sequuntur milites, disruptis ordinibus, tanto impetu festinant iter, ut scisso ponte absorberentur amnis vorticibus multi, reliquæ cohortes desertæ, gladiis glandibusque Cæsarianorum conciderent. Præter submersos tria millia interiere, Hochsta statim recuperata. Igitur Palatinus, cum nec suppeditare Mansfeldio & Brunsvico sumptus, nec commodare per eos rebus suis, pene deploratis, ulla ratione posset, fretus tandem compositione Bruxellensi, quæ agitabatur à Iohanne Digbio, soceri sui legato, exautoravit id postulantem Mansfeldium, Tabernas tum Alsaticas denuo obsidentem. Paulo post Clingenberga Bohemiæ, vitam & facultates salvas pacta, reddit se Cæsari. Wormatia & Spira præsidium accipiunt, Neapolis capitur, Heidelberga obsidetur. Palatinus Sedanum deductus Mansfeldianorum præsidio est. Qui Brunsvigiensibus juncti copiis, per Galliam irrumpunt in Hannoniam, acrique cum Consalvo Cordubensi conserto prælio, (in quo brachium Brunsvici laceratum, posteaque resectum à chirurgis) vi aditum sibi Brædam versus Brabantiæ aperuerunt. Eo certamine multi utrinque desiderati, haud dubia Brunsvici victoria, nisi Mansfeldianæ quædam turmæ, stipendia inclamantes, pugnam detrectassent. Non multo post, sexto, inquam, Septembris die, Heidelberga nequicquam generose defensa, vi expugnatur, 1622. à Tillio. Præsidiarii omnes cæsi, urbs direpta; Civibus, deflagrante paulatim ira victorum, parcere tandem Tillius jussit. Rex Daniæ, misso Sigvvarto Pogvvischio, libenter ea mala avertisset, rogans Cæsarem, ut acceptas à Palatino injurias publicæ saluti ac quieti donaret, eumque abjurata Bohemia deprecantem, Septemviratui suo restitueret. Verum Cæsar continuari prætexens contumaciam, ad Bruxellanam compositionem omnia rejecit, quę tam lente egit hoc negotium, ut Palatinus interim omni ditione privaretur. Nam Manheimum Horatius Verus, de subsidiis desperans, æquis conditionibus cessit Tillio.

Spirensem agrum, & Germersheimum subegit Leopoldus, mense Octobri. Frankentalum Isabellæ, agente Iacobo rege, velut sequestro traditum. Nec Marchionatus

natus Badensis iras Cæsaris effugit. Abjudicatus enim Georgio Friderico, & Eduardi Fortunati filio addictus, Romanam religionem sequenti, nullum non crudelitatis genus à Bavarico militi, Croatis præsertim & Cosaccis, pertulit.

Felicius Hollandis res provenit ad Bergas Somenses. Hi enim obsidentem oppidum Spinolam isthinc crebris eruptionibus (quibus octo Hispaniensium millia ferunt cecidisse) hinc exercitu numeroso quadraginta millium, coegerunt solvere conatus, crematisque castris abire inglorium. Veruntamen Pfaffenmutzium, post multa tum fortitudinis, tum arrogantiæ specimina edita, Henrico Bergensi deditionem fecit, præsidio variis morbis & præliis jam nimium diminuto. Id exeunte anno contigit, die Stephano sacra, cum & Sancti Mauritii munitio in Flandria, ab Hispanis astu intercepta est.

Cœtera Germania pene efferabatur militum contumeliis. Cosacci à Cæsare dimissi, quacunque iter faciebant, inaudita crudelitate, libidine, rapacitate, & nequitia plane diabolica, in omne mortalium genus sæviebant, ob id à Silesiis non semel pro meritis tractati. Nec multo melius Mansfeldiani Westphaliam habebant, & Frisiam Orientalem, quos in locos è Batavia migraverant; occupatis in itinere oppidis, arcibus, villis, imperataque pro lubitu cuivis pecunia & commeatu. Qui militiæ mores, cum æterno nostri seculi probro invalescerent, Saxonicus ob id tractus inferior, assentiente Cæsare, militem scripsit, ab exterorum injuriis se defensurum. At ne quid malis deesset, præcones renati Evangelii omnes è Bohemia Moraviaq; exulare jussi, adhibitumq; ,quicquid artis reperiri poterat, delendo ex animis hominum Christianismo puriore. Rex Gallus etiam abrupta præter spem pacificatione, Montem Pessulanũ, aliaque Reformatorum oppida, ingenti cum suorum clade, ad deditionem impellebat, vix adspectu tot funerum ad novam compositionẽ adductus, frementibus Zelotis Romanensium. Et ut justam Dei intelligas iram, *nec vulgaris quidem justitia sedem amplius apud Teutones retinebat; imperiali nummo, per æruscatorum nequitiam, ad XVI florenorum æstimationum elevato.* Eodem vero anno Papa novos cœlites legit, Isidorum Agricolam Hispanum, Ignatium Lojolam, Franciscum, Teresiam fundatricem Carmelitarum discalceatorum, Philippum autorem congregationis Oratorii. Mariam virginem cum peccato conceptam dicere, piaculum appellat. Collegium titulo de fide propaganda novum excitat. Mittit & in Daniam institores personatos, reipsa Doctores Theologos, avitas superstitiones scholis & Rebuspublicis inseminaturos, quorum tamen conatus Dei beneficio frustra fuit, quemadmodum & antea Laurentii Nicolai Norvegi, qui anno MDCIV. idipsum ore calamoque attentaverat. Rex Daniæ ex Ceilane, Indorum insula, naves duas hebeno & aromatibus onustas recepit. Oddo Giddæus, præfectus Classis, castrum in Trangabare structum, Dansburgum appellaverat. Per istas autem Germaniæ turbas, luculenter rem suam fecerunt tum alii, à Cæsare magnis

Confes. Laur. Nicol. excusa Cracov.

magnis honoribus aucti, tum etiam Maximilianus Bavarus, Septemviratu honestatus Palatino, reclamantibus frustra, Moguntino, Saxone & Brandenburgico. Addita lex tamen, ne ea inauguratio Palatini seu filiis, seu agnatis fraudi esset. Id actum Ratisponæ decimo quinto Februarii, anno hujus ævi XXIII, quo tribus simul æterni numinis beneficiis Dania effloruit. Nam & detecta emissariorum Pontificalium fraus est, ipsique Dania pulsi; & in Norvegiæ præfectura Sandverta repertæ argenti venæ purissimi: & in Selandia Soræ nova nobilium Academia surrexit, attributis ei, præter monasterii Sorani reditus (quos pridem scholæ rex Fridericus addixerat) etiam Mariæboanis in Lalandia, & Burglamensibus in Iutia proventibus. Datus novo Lyceo Ephorus Iustinus Hogius, vir plane factus à natura ad eam functionem, & præter natalium splendorem, rarum pietatis, prudentiæ & eruditionis exemplum. Professores dicti à Rege inclytissimo primi, Iohannes Cluverus Theologus, qui hæc scripsit, Iohannes Lautembergius Mathematicus. Quibus altero anno additi, Iohannes Meursius historiographus, & Ioachimus Burcerus Medicus Lusatus. Post etiam Helmæstadio exciti, Christophorus Heidmannus Orator, Martinus Trostius Huxariensis, Hebreæ Professor linguæ, & è Danis Nicolaus Martini Schelderupius, Logices, & Stephanus Iohannis, Eloquentiæ Doctores. Inter hæc detegitur in Belgio conspiratio, qua vita Mauritii principis & aliorum Arminianismo infestorum petebatur, ductoribus filiis Barnefeldii, quorum alter deprehensus cum sociis, facinoris pœnas luit, alter evasit. Atrocior tempestas è Belgio in Frisiam & Visurgis ripas incubuerat, Christiano Brunsvico & Mansfeldio signiferis. Brunsvicum quidem Rex Danus & Saxoniæ principes finibus ejus circuli excedere compulerunt, purgati etjam Cæsari ejusmodi molitionum conscientia. Transgressos Visurgim Brunsvigianos insequitur Tillius, eorumque extrema agmina prope Statloam, in ericeto Duvendica invadit, occultata vicinis in arbustis & paludibus forti manu, quam Lingenses Grollanique præsidiarii submiserant. Commisso certamine, undique circumfusæ Brunsvici cohortes sternuntur, numerosusque exercitus à quinque millibus in fugam agitur, Christianus ipse, cum expeditis equitum turmis, assequitur Brevordam, sed amissis machinis, impedimentis, commeatu, longeque maxima copiarum parte (è quibus D CC. æsi, reliquum dissipatum, multi illustres capti sunt) Meppena Tillio deditur. Mansfeldium diutius Frisia incubantem perpessa est, donec Anthonius Guntherus, comes Oldenburgicus, exoravit Cæsarem, ut data exitialibus illis harpyis venia, sacramento solverentur. Etenim Tillius, sumpto per Oldenburgiam itinere, vi militari nihil adversus callidos prædones effecerat. Ingens aurum pacti, 'ne pro more viciniam omnem vastarent, regis Danorum minis dedere.

1623. *Nicol. Vaßen. parte 2. actor. memo.*

Redeunt ergo in Monasteriensem Westphaliæ provinciam aliqui: Frisoyta oppidum à Limbaco oppugnatur. Ibi circumventa ab

Ervvit-

Ervviro Tribuno sacra capita, XV multantur vexillis, Limbacus cum plerisque centurionibus in deditionem venit. Ex quo tempore attriti quotidie, dispalatique Mansfeldiani: ipse ductor paucis comitatus, in Hollandiam refugit, Brunsvicus in Saxoniam.

Fatalis idem annus Pontifici & Turcico Sultano fuit. Gregorius enim XV Romæ paralysi exstinctus, Cardinalem Maphæum, Barberinum habuit successorem qui Vrbani VIII. vocabulum sumsit. Turrensis senior, sollicitato Mustapha Sultano, auxiliis ejus stipatus Moraviam diripiebat.

Nicol. Vaßen. part.4. Verum paulo post Mustaphas abdicare se tyrannide cogitur à Ienizaris, atque Amurathi IV. fratri Osmanis sedecenni, solio cedere. Sic intra XVI menses tres Sultanos vidit Turcia, quorum largitionibus (nam Spachi & Genizari suos Imp. donativo æstimant) exhaustum ærarium: tumultus præpotentibus non pauci exitio fuere. Quanquam ergo Bethlinus, maxima cinctus multitudine, processerat in Moraviam, comitemque de Monte nigro, Cæsarianum ducem, redegerat in angustias: tamen Turcis ejus imperium abnuentibus, neque comparentibus Germanorum auxiliis, compulsus est ad inducias, Cæsarque ei postea principis imperii titulum abrogavit. Turci præda graves, passim à Cæsarianis præfectis cæsi, aut exuti spoliis, justas temeritatis pœnas dedere. Sequentis anni Majo pax renovatur inter Cæsarem & Transylvanum, Oppelia & Ratiboria Carolo Cæsaris fratri datæ, Dum igitur & Iegerndorfius Silesia, & Turrensis Moravia, & Hungaria Bethlinus dejicerentur, Rex Anglus interim fucto principum delinimento, conjugali fœdere filii sui & Mariæ Hispaniæ, obliterare exortas inter suam & Austriacam domum offensas meditabatur, reique peragendæ, jam multa Romanensibus in Britannia licebant.

Feruntur & literæ, nescio an veræ quibus Carolus Pontificem honorifice compellat. Verum post immensa utrinque commutata munera, quum insolenti propemodum inter tantos principes exemplo, Carolus ipse diutule in aula Hispanica esset commoratus, nihilque certi ad sororis suæ, filiorumque ejus, in avitas ditiones restitutionem proveniret, evanuit concilium, & alia conjux è Gallicana regia, Henrica Maria, Ludovici XIII soror, Carolo principi nupsit. Extemplo renata apud Anglos Romanensium licentia considit, non sine prodigio ruentis eorum suggesti, dum ex eo Druerius Iesuita concionem alloquitur. Fracta enim insistentium pondere contignatione, circiter XC auditores oppressi, ara diffracta, concionator ipse misere contusus interiit. Contrarium in Germania servandi Evangelii eluxit signum. Ecce enim dum Lutheri sectatores passim adiguntur, ad recipiendam fidem Romanensium, atque in Wetteravia Longogintzi centurio eripit tubicini libellum, preces continentem à Iohanne Arndo, Lunæburgici ducatus Præsule, concinnatas, eumque in fornacem ignitam projicit, attestatur

Vaße. part.4.

Nicol. Vaßen. Literæ ad Hen. Rump. Anglic. mecum communicatæ.

Hhhhh

tur miraculo Deus, *quam nullo igni verbum suum consumatur.* Etenim liber, inter candentes prunas incolumis, post horam extractus ab hospita, & pro rei magnitudine, Philippo Landgravio Butzbacum dono missus est, à quo & dicitur asservari.

Cæterum placuit Deo; suorum mentes ardore tentationum vehementiori explorare, paleas vero, quarum larga nimis copia, æstu indignationis suæ comburere. Quod consilium evidentibus hinc inde prodigiis, ipsaque in Saxonia inferiori & Dania, luculenter patefecit, modo fuissent, qui id ad animum voluissent sumere. Vidimus aquas cruore congelatas in stagnis, vidimus è trabibus destillantes sanguinis guttas; audivimus quorundam panes, mensas, ocreas, sanguinem sudasse. Visi inter se confligentes in aëre exercitus. Visæ in arboribus natæ fruges; quasi indigna iis terra foret, hominum ingemiscens nequitia.

Igitur unde nemo putabat, grande exstitit Saxoniæ Daniæque feralis belli incendium. Res ita habet.

Iohannes Tillius Comes, validis Hassiam copiis insederat, anno XXIII. invito sane Mauritio, at Ordinibus, quia obniti haud tutum videbatur, hyberna indulgentibus. Ex illo exercitu Ritbergicus, Lipstadio & Ravenspurgico Comitatu domitis, cumque eo Anholdinus Baro, Scaumburgicam infestabant ditionem, Huxariensem cis Visurgim arcem plane diripientes.

Fatigabatur Saxonica Visurgis fluvii ripa annonæ & pecuniarum exactionibus. Nec hostis tamen ibi Cæsaris aut Bavari, quisquam erat, Christianus Brunsvicus exercitus sui reliquias exautoraverat, desertoque Mansfeldio anno XXIV. migrarat in Daniam; quo tempore etiam Cæsar, misso Antonio Guntero Oldenburgico, fidam Dano regi pacem & amicitiam pollicebatur. Sed cum querimoniæ è Saxonia increbrescerent, proximi incendium parietis ad regem quoque pertinere visum est. Tenebat & oppignoratam sibi Rex Sicanam arcem & præfecturam, quam Eryvittus, Bavarici tribunus exercitus, præsidio imposito exhauriebat. Rogatur ergo Cæsar, ut importunis præsidiis Saxonicos fines levet. Responsum, Bavari esse Electoris illas copias, qui ob metuendam è Saxonia vim, exautorare milites nequeat; veruntamen locis regi subjectis esse demigraturos. Mittuntur proinde, qui id Comiti Tillio regis nomine denuncient, sed insolentius exceptum responsum à centurionibus ferunt, haud volare in aere milites posse, locum iis in terra dandum. Id teli instar regium perculit pectus, qui eodem tempore invitatus à regibus agnatis, Britanno, Gallo, Sueco, Belgis, de communi regnorum asserenda salute, haud sibi insuper habendum viciniæ periculum duxit, præsertim de ferendo auxilio obnixe & sæpe rogatus.

Annus agebatur XXV hujus seculi, horrendis & inauditis fere ventorum fragoribus infesto initio, quibus in Dania & Holsatia non arbores tantum innumeræ, sed & turres, 1625.

turres, ædificia sacra profanaque, molæ, aggeres, mari & fluminibus objecti, fœde prosternebantur. Finiente fere Martio, Lavenburgi conveniunt Saxoniæ inferioris principes, Rex Daniæ ut Dux Holsatus, Administrator Magdeburgicus, Præsul Bremensis, Dux Brunsvicus, Megapolitani, Holsatus decernunt, augendas esse copias, dudum ad circuli Saxonici defensionem conscriptas, nequid Respublica detrimenti ab insidente fines exercitu capiat. Imperator ejus militiæ Rex Danus, Lunæburgi, ac deinde Brunsvici, constituitur, quam quomodo gesserit, mox dicam, ubi primum iis, quæ alibi paulo ante contigerunt, paucis me absolvero.

1624. Etenim anno antecedenti, per hyemis sævitiam, occasio erat Henrico de Monte, in Velaviam irrumpendi, concreto glacie Isala flumine. Verum, quasi Hollandis adversum eum producentibus instructas cohortes, territus tubicinio, cum ad tria millia militum ejus frigore obriguissent, laceras reducere copias adactus est. Fœderati Belgæ validam classem expedierunt in Americam, oppressisque aliquot Hispanorum myoparonibus, Bajam, id est, portum omnium sanctorum cum Salvatoris oppido, ingentique præda, expugnarunt. Marchio Spinola Bredam, exeunte Augusto, cinxit obsidione: Henricus de Monte capto Gennepo depulsus, in eadem se castra contulit. Mauritius Cliviam expugnavit, pervetustum oppidum, mox quoque Mondelbergam & Gocham. Antvverpianum vero castrum strategemate occupaturum, fortuna delusit. Breda, arctissima obsidione novem menses clausa, cum eruptiones vario Marte non paucas Iustinus Nassovius, foris vero prælia Henricus Fridericus, adducto solvendi obsidioni ingenti exercitu, fecisset; tandem urgente fame & contagio, in deditionem venit, XXVI Maji. Præsidiariis ad ter mille arma & facultates, civibus libertas, sed religioni ad tempus concessa. Paulo ante & Bajam Brasiliensem Fridericus Toletanus Hispanis recuperaverat. Rex Philippus IV, commercia inter Iberos, & suæ ditionis Belgas sustulit.

Nicol. Vassen. parte 7.

Recruduerat & in Rhetia, valleque Telina bellum, indignantibus Gallis, Venetis & Allobrogibus, oportunam sibi provinciam alieno obnoxiam dominio fieri. Igitur fœderatis iis, Mejenfeldia, Curia, Tyranum, Sondrium oppida; Clavenna & Wormium Comitatus, deditionem faciunt; occiduntur proditores non pauci patriæ. At Romanenses Helvetii Austriæ se domus protectioni submisere. Mox expugnata & urbe Cleva, tota vallis Telina in potestatem fœderatorum transit, moveturque & Genuatibus bellum quod illi pecuniam & auxilia quæque Hispanis subministrarent. Id fervide à Sabaudo & Gallis gestum initio. Cæsi aliquoties Ligures, Preva & Albinga ad deditionem redactæ sunt, repleta tumultibus Italia. Ab hoc autem igni alius, domi natus, Gallos pene avocavit, renatum scilicet inter Regem & Hugonotos, quos vocant, ci-

1625. Vassen. parti 8.

Hhhhh 2 vili-

vile dissidium, quo Dux Soubizius prælio navali victor, mox victus rursum in Angliam profugit. Sed Rupella terra marique obsessa, tum fortibus factis, tum precibus, pacem denuo exoravit. Exinde ad crebras Pontificis de pace sollicitationes, paulatim bellum Italicum obtepuit. At Pontificiorum sub hæc augescebat in opprimendis Evangelicis studium. Nam militiam novam, quam anno XIX hujus seculi Viennæ sacratam diximus, Vrbanus Papa confirmavit, imposito ei *conceptionis sanctæ Mariæ* titulo. In Austria, Bohemia, Moravia, aliisque locis, nihil non operæ, cremandis libris, disturbandis sacris, exagitandis & pellendis renati Evangelii confessoribus, impenditur. Subornati & in Gallia sunt scriptores, qui sub nomine Hugonotorum libros, de occidendo rege, recuperandaque libertate, extruderent in publicum. Sed deprehensa fraude, justas innocentibus pœnas dedere. Marcus Antonius de Dominis, qui dudum inescatus Hispani legati pollicitationibus, è Britannia Bruxellas, atque inde Romam transierat, cum parum idoneis refelleret argumentis, quæ adversus sedem pontificiam aliquot libris eventilarat probra, jugulatus in carcere, ineunteque Decembri crematus est. Mox auspicatus Pontifex suum jubileum, quem Vladislai, principis Poloniæ, præsentia illustriorem reddidit.

Turcicum etiam regnum continuis fere motibus à morte Othomanni II. obnoxium, nondum quiescebat. Purpuratus enim Arzironius, quasi Ianizerorum castigaturus superbiam, qui domino suo necem intulissent, formidabiles in Asia copias contraxit, ipsique urbi regiæ ingessit minas. Qua occasione illectus Persa, in Turcicas irruit ditiones, Babylonem, (Seleuciam puto veterem) occupat, Edessam circumsidet Mesopotamiæ. Sed interim Arzironius Prusiam obsidens & Angeroniam placatur; exercitusque ingens in Parthum ducitur, qui non una ab eo clade multatus. Irrumpunt & in Podoliam Tartari, pensaturi damnum, per Cosaccos Turcis Vngaricis illatum. Prima quidem expeditione felices, sed altera, per insidias, à Polonis ingenti strage cæsi sunt.

Ferdinandus Imperator pactus cum Turca inducias duodecennales, Ioan. Tillium & Albertum Fridlandum duces, exercitibus instructissimos, Saxoniam jussit inferiorem invadere; tametsi Rex Daniæ, qui circiter XXIV millia armatorum ad Visurgim, sine cujusquam læsione, produxerat, nihil se adversus Cæsarem moliri, sed Saxonicam tantum libertatem defendere velle testaretur. Vsque ad decimum Iulii nihil utrinque tentatum hostile. Primus impetus à Tillianis fuit in munitionem Saxonicam, quam apud Huxariam struxerant: quæ statim à Saxonicis deserta, & à Tillianis occupata est. Decimo post die Hamelienses lustraturus excubias Rex, incuriosius in vallo obequitat, ignarus foveas ibi latere asservandæ rei tormentariæ, asseribus contectas parum solidis. Harum unam equus calcaribus impetitus insilit, ruptaque tabula,

bula, decussus, præcipitem secum Regem viginti novem pedum spatio in subjectam fossam rapit. Suffocato fere equo, Rex post duas demum horas compertus vivere, sed toto triduo habitus inter morientes fuit. Quare propinquo hoste, castra versus diœcesin Verdanam retrahuntur. Interim Tillius, nequicquam deprecantibus per Oratores Saxonicis, totis agminibus in Brunsvigiam irrumpit; Hameliam, Holtzmindam, Mindam, aliaque ad Visurgim oppida, munit præsidiis. Sævitur horribilem in modum in Brunsvigienses incolas, qui proinde & armis induuntur, ad vim iniquam propulsandam. Postulatur & ab Rege Cæsaris nomine, ut militem de Saxoniæ finibus deducat, Niemburgum violenta obsidione premitur. Sed Rex, raro Dei beneficio, & corpore jam refectus, & milite, tam strenue tuetur id oppidum, ut Tillius, amissis circiter quatuor millibus, re infecta discederet. In ejus tamen partes transivit Stoltzenavia, centurione quodam muneribus corrupto. Inter quæ Mansfeldius, qui Mercurii instar inter Anglum, Gallum, & Batavos commeat, cum molitiones ejus mire proveheret enata inter Anglum atque Hispanum discordia, ob negatam Palatino restitutionem, firmas iterum conglobarat copias; quas tametsi maxima sui parte diminutas, in Saxoniam penetravit, & Lavemburgi ad Albim stativa fixit, cum paulo ante Christianus Brunsvicus castra regia, insigni stipatus equitatu, intrasset. Cœterum per hæc Fridlandus Dux in Magdenburgicam irruerat diœcesin, à quo Halla Saxonum occupata, milesque in Halberstadenses infusus terras, nemine fere obluctante. Quare ne tanti belli incendium latius vagaretur, interventu Electorum, Saxonis & Brandenburgici, cœptum est Brunsvigæ, Octobri mense, de pace agi. *1626.* Post quadrimestres disceptationes, etiamsi utrinque certis legibus dimitti placeret copias, tamen, cum Minda & Huxaria cedere nollet Tillius, Saxonicique ordines acquisiti juris sui, in Ecclesiasticis præsertim ditionibus, confirmationem urgerent, eamque Fridlandus & Tillius præstare se haud posse dicerent, infecta pace discessum, bellumque majori exinde, & conatu, & clade, gestum est. Eo Christianus Brunsvicus fortem se grassatorum vindicem præbuit, obruta eorum in pago Saldera legione, itemque Otterslebiæ octingentis Fridlandicis. Antea Fuchsius Stoltzenaviam receperat Regi. Vicissim Tilliani, improviso insultu, Obernkrautium, Fridericum, Altenburgium, Iacobum Vlfeldium juniorem, fortissime pugnantes, occiderant.

At Mansfeldius Lubecensium incumbens pagis, eruptiones civium multatus est, cæsis aliquot ejus equitibus, aut exutis præda. Ioannes Ernestus Vinariensis, egregius animi princeps, quem Rex sibi legaverat, Osnabrugam, Widenbrugam, Furstenaviam: aliaque manus Mansfeldiana Servestam, Saxonicis adjunxit partibus.

Quæ dum fiunt, Leopoldus extincto in Hispania Carolo fratre, episcopatibus se Argentinensi & *Vassen. part. 10.*

Hhhhh 3 Pata-

Patavino abdicat, ducisque Vrbinatis viduam ducit Claudiam Medicæam. Vratislaviensem Episcopen Sigismundi Poloni filius junior, Bavaricam Leopoldus Guilelmus Cæsare genitus, obtinent. Clauserat interim tertiana febri vitam Iacobus VI Anglorum Rex, Martio vicesimi quinti anni exeunte, autor fœderis inter se, Gallumque & Danum reges, eruditissimus Princeps, pacisque artibus inclytissimus. Hujus hæres Carolus, dignus diademate, Britanniam pronis populorum studiis cœpit moderari, pronior ipse in Bucquingamium ducem, variis pollentem artibus hominem, sed patriæ minus acceptum. Regem Anglum secutus erat decimo tertio Aprilis Mauritius Auriacus, fœderati Belgii rector laudatissimus, consumptus & ipse febri, auctorque ante mortem factus fratri Henrico Friderico, conjugii cum comite Solmensi Amelia, lectissima virgine, ineundi. Tum vero lues dira Britanniam, Belgium, Constantinopolin, & pleraque Europæ pervagata, innumeros mortales leto dedit. Nec mitior Bellona, vel intactas hactenus corripuit provincias, vel modicum respirantes, denuo conturbavit. Inter has Livonia est, quam improviso adortus assultu Suecorum Rex, Kopenhusam, Runneburgum, Birsam, Derbatum, & alia Polonicæ adhuc fidei oppida, intercepit. Polonis Rigam conatis rursum sibi vindicare, cum quorundam civium pellexisset dolis, iteratam intulit cladem: cæsis eorum per Turrensem juniorem plus sexcentis. Inter illas numeras Borussiam, quam idem Rex, medio Iunio advectus octoginta navium classe, subiti terroris implevit, jactisque apud Pilaviam vallis, Brunsbergam, Fravvenbergam Elbingam, Mariæbergam coegit imperata facere, Dantiscanis Polonicas auferre naves, tributumque Polono debitum solvere injunxit; sed inter maximos rerum successus, illius urbis obluctatione retardatus. *Vassen. par. II. Relationes public.*

Saxonici vero flamma belli latius se vicesimo sexto anno diffudit. Cum numero militum superarent Cæsariani, commeatu erant prohibendi. Havelam, & inferiora Albis jam tenebant Saxonici. Decimo quinto igitur Aprilis Mansfeldius impetum fecit in munitionem Fridlandicam, quæ Cæsariano exercitui Albis usum superioris prope Dessaviam tuebatur. Præceps facinus, octo millia XXX M objicere. Itaque peditis, re fortiter gesta, cum deseri se ab equitibus cernerent, paulatim recedendo, auxerunt Cæsarianis animos; qui atrocius incumbentes, Batavicos auxiliares (quatuor millia erant) Nienhovio regente adductos, fere occidunt, universam aciem in fugam vertunt. Desiderati Mansfeldianorum ultra mille quingentos, ad triginta vexilla capta. Infelix ductor Brandenburgum se recepit, Cæsarianis mox Servestam, alibi Calenbergam Tillio occupantibus, cum in Hassia interim, excitato ab agrestibus tumultu, cædi passim prædæque essent. Tum vero Christianus Brunsvicus in Grubenhagiensem irrumpit principatum, quod Georgius Lunæburgicus, ejus possessor provinciæ, scribendis pro Cæsare copiis abesset, 1626.

esset, impositoque locis præsidio, legiones in Hassia Georgianas disjicit. Contra Imperator, misso feciali, diplomata profert Magdeburgi, quibus omnes imperii Romani subditos, denunciata proscriptionis pœna, castris jubet Danicis valedicere. Extemplo Tillius vim minis jungit. Mundam, clavem Brunoniæ, paucis subnixam præsidiariis, exeunte Majo, vi capit, & cives, dum poterant, fortissime dimicantes, Furstenburgio imprimis exsequente, occidione occidit. Nulli ibi ætati aut sexui parcitur, pauci admodum in cryptis aut fastigiis domuum abditi, expleta Cæsarianis sævitia, vitam sibi auro exorarunt. Paulo post Christianus Brunsvicus Wolferbyti (sexto Iunii) haud sine veneni suspicione decessit, sequuta decimo nono Iulii matre Elisabeta. Guilelmus, Mauritii Hassi filius, Cassellas Tillio permittit. Mauritius, eruditione illustris, secedit Zigenhaimum. Ioannes Fridericus, Bremensium Præsul, vigilantia regis compertus, cupientior esse hostibus, Vordæ arcis imperio solertissime privatur. Rex Vordæ præsidium imponit. Tillius Hassiam tradit Guilelmo Landgravio. Inde Gottingam itur strenue se tuentem. Rex Daniæ obsidionem soluturus, contrahit in unum copias; Tillius adunatis & ipse viribus, obviam pergit, dedita sibi Gottinga. Northeimi non sustinuit vim regiam, relictaque ingenti cum jactura urbe, instaurat copias. Primæ velitationes regiis fauste, Tillianis plus sexcenti, & vexilla aliquot adempta. Insistit Rex cedentibus, apud Lotteram oportunum defensioni locum capit. Ibi cum perseverandum suaderet Fuchsius, peditum ductor, tribunique alii, quod neque machinis favere videretur locus, ventusque insuper hosti secundus esset, tamen Rex metuendi nescius, fugibundoque instare hosti certus prælio decernere statuit. Nec consilio audaci defuisset fortuna, nisi plerisque equitibus mens læva fuisset. Nam primi ordines validam adeo impressionem fecere, ut ad tormenta penetraretur Tilliana, atque dux ipse propemodum victoriæ desperaret. Sed cum omnem vim Tillius in pedites lassos media raperet, atque peropportunis Georgii Lunæburgici auxiliis esset sublevatus, detrectante contra equitatu regio pugnam, dilati obtentu stipendii (quod tamen in promptu erat, atque superioribus mensibus satis liberaliter ab Rege fuerat repræsentatum) cæsus misere peditatus est. Equites frustra ab Rege implorati, fuga se turpi subduxere. Reperti qui occubuerant, ut ferunt, mille ducenti, interque eos Philippus Landgravius, Fuchsius, Comes quidam Solmensis, Siguardus Pogvvitcius; vexilla amissa viginti octo. Lohausius, Lindstavius, Frencus, aliique ductores ordinum, Lotteræ ad deditionem compulsi, captique milites ad mille octingentos. Par fere numerus cæsorum è Tillianis fuit, solo Pinthovio suæ legionis quindecim centuriones desiderante. Vix impetratum ab Rege ajunt magnanimo, ut periculo se eximeret: Qui sua, paucorumque suorum manu mascule quidem defensus, donec in

in tuto sisteretur, Wolferbytum se eadem vespera recepit, certatum est decimo septimo Augusti. Plus victoriæ Tillio quam prædæ fuit, seu insidias metuenti, seu quod equites regii spolia ante caperent. Biduo post Brunsvicus Dux Saxonicæ renunciat societati, totamque Brunoniam Cæsaris permittit obsequio. At Wolferbytum, Dani regis præsidio insessum, adoriri ausus non est victor, expiscatus, Regem instaurare vires, lentamque obsidionem ingenti damno fore. Itaque Rotenburgum, Friderici Ducis, hoc est, Verdani præsulis, sedem; aliaque munita illius tractus loca, deditione occupat. Rex strato pontibus Albi, prope Lavenburgum & Blekedam, exercitus recolligit reliquias, utriusque ripæ potens, donec firmior à copiis contra ire Tillianis possit.

Cœterum ineunte Iulio, Vinariensis & Mansfeldius, junctis viribus, per Marchiam repentino itinere in Silesiam irruperant, sedecim bellatorum millibus stipati. Eos insecutus Bechmannus, irritus consilii fuit, alienatis insuper violentia sua Silesiis, ut Tropovia, Iegerndorfium, Lobschutza, aliaque oppida, Vinariensi accederent. Mansfeldius Bethlemi auctus copiis, quem male haberet Oppeliæ & Ratiboriæ ereptio, jamque Catharinæ Brandeburgicæ honoratus conjugio, resumsisset spiritus, in Moraviam processit, Turcarumque fretus molitionibus, instigatu Bosnensis Bassæ tumultuantium aliquot Hungariæ loca insedit. Eo missus cum exercitu Fridlandus, apud Neutram à Turcis repellitur, ambiguisque sæpius cum Mansfeldianis decertat præliis. Sed cum Transylvanum Fridlandus demitigasset, collusionum metuens Mansfeldius, Venetias procurrere instituit assumtis suorum expeditissimis, traditisque Vinariensi copiis. In itinere datum visceribus, ut ajunt, venenum ferens, in Bosnia corripitur dysenteriæ malo, atque varia coquens animo, inter molitiones novas versatilem emittit animam. Vinariensis Hohenvvaldæ potitus & Gabeluncæ, dum & ipse per Hungariam multa molitur, Transylvani ingemiscens consiliis, subito absumitur, triginta duos annos natus, ob res in Silesia præclare gestas & moderate magno suis desiderio relicto.

Grandior sub hæc Austriam supra Oenum tumultus agrestium pene pessum dedit. Eum Adamus, Comes Herbersdorfius, nimia severitate accenderat, dum ruricolas aut Iesuitam juberet, aut carnificem sibi eligere. Ea enim ex re tanta incessit indignatio turbam, ut correptis lapidibus, in fugam ageret hominem, & mox M D stipatum militibus pene ad internecionem cæderet. Hinc Velsam, Stiram, Lambacum, Gemundam, Freistadium, aliaque loca, suarum faciunt partium agrestes, supplices interim Cæsari de libertate Evangelici cultus integranda, affluxuque exulum nobilium, & quorumvis afflictorum, in tantas aucti vires, ut dempto Lintzio, quod Procurator Bavaricus tenebat, Austriam supra Oenum omnem haberent in potestate. Ad Lintzium hæsit victoria. Eam urbem circumsidentes, licet fre-

frenato catenis quasi Danubio, ne quid annonæ obsessis importaretur, impedire tamen haud potuere; quo minus & commeatu suos Dux Bavarus & milite sublevaret. Quin & in fugam propulsi ab Herbersdorfio, Brennero, Lobelioque, cum capi se viderent undique maximam partem ad officium rediere. Mox vero accensi iterum suorum suppliciis & incendiis, quæ ducis Holsati legio excitaverat, summo eam mane invadunt, & ad castra sua pertractam dissipant, cæsis ultra quatuor millibus. Similiter reliqui in deserto lacessiti à Bavaricis, iterata sæpius dimicatione, non unam reportarunt victoriam. Lindlous & Hubnerus duces interiere. Lobelius & Brennerus, ferratis agrestium clavis dedolati, plus duo millia desiderarunt. Quæ clades fecerunt, ut Cæsar promissa Austriacis religionis libertate, etiam proscriptos eam ob causam Bohemos, affixis Pragæ tabellis, publice revocaret. Sed ut nihil est plebeiis motibus inconstantius, magisque obnoxium discordiæ, ita & hocce vulgus insanum dissidium perdidit. Dum enim alios rusticolas ad armorum societatem instituunt cogere, gravem ab iis accipiunt cladem, & paulo post Pappenheimio, octo armatorum millia in eos ductanti, pœnas exsolvunt seditionis, dissipati fusique passim. Fuga sibi consuluisse autores præcipuos, plurimos suppliciis enecatos perhibent.

Nicol à Vassen. part. 11. Relat. Franc. & Lipsienses

Interea è Rhetis in Galliam migraverat bellum. Barbarinus Cardinalis regi Franco pacem cum Hispano jungendam persuaserat, valle Telina Pontifici tanquam sequestro permissa, viaque per Rhetorum angustias utrique Regi aperta. Sabaudus tamen & Veneti, cum Genuatibus inveteratas alebant dissensiones. Inde Gallus ab exteris vertitur in suos, queritantes, non indulgeri libertatem Evangelicis, postrema transactione pactam, neque amoveri castella edomandæ Rupellæ ædificata: conventus presbyteriorum interdici. Roanius & Soubizius fratres, Evangelicorum antesignani ad Anglica confugiunt auxilia; jam enim inter Gallum Anglumque offensæ exarserant. Cum enim ad exercendam majorum religionem, regina Anglorum haud paucos adduxisset Clericos Romanenses, iique contra quam expedire regno videbatur, in suam allectarent sententiam Anglos, ac magister confessionum in reginæ arcana sæpiuscule inquireret, Rex eum & sodales Britannia jusserat excedere, missoque Georgio Villiero, duce Bucquingamo rationes facti explicarat; qui minus visus honorifice haberi apud Gallos, bellum inter Reges affines promovisse dicitur.

Id vero inchoaverant Angli, deprædando Gallorum naves, quæ Hispano adveherent commeatum. Alebat Rex Francus, Anglorum vicissim merces detinendo, queis damnum illatum pensaret. Bucquingamus classe adortus Insulam de Re, objectam Rupellæ, quum felici prælio Francos in castellum redegisset, nullum dehinc operæ pretium fecit,

laceraſque & male multatas copias reportavit in Britanniam. Hæc diſcordia, quo minus Regi Dano ex fœdere aurum proveniret, & auxilia, maximo obſtaculo fuit. Anglia promiſerat centena & quadraginta millia Ioachimicorum in menſes ſingulos, Gallia centena millia coronatorum, adeo lenta nomina, ut Vaſſenarius annotet, anno XXVIII debuiſſe Angliam tres milliones, duas Galliam. Attamen Rex animi invictus, collectis iterum ſex peditum, quatuor equitum millibus, adverſus ſuccinctum pluribus legionibus hoſtem, arte agendum putabat. Igitur ſubito Hojam oppugnat, ſauciatoque licet glande plumbea brachio, capit. Chriſtianus V princeps Daniæ, paternæ æmulus alacritatis, Niemburgicis celerrime commeatum infert. Inde Rex in Holſatiam progreſſus, Rendesburgi conventum gentis agit. Quæ, urgente imprimis Producе Gerhardo Rantzovio, continuando bello omnes vires offert. Legatur & in Belgium Galliamque Chriſtianus Thomæus, Daniæ Senator, eruditionis vir raræ & experientiæ, captuſque à Lingenſibus præſidiariis, ab Iſabella liber pronunciatur, obtinetque à fœderatis ſubſidii aliquantum Regi ſuo mitti.

Nic. à Vaſſen. part. 15.

Iam enim tantum impenderat theſaurorum Rex Chriſtianus, ut grandes ſummas à ſuarum terrarum ditioribus mutuaretur. Nam implicari huic bello Daniam, idque totis Septentrionis viribus geri, haud ex re viſum, quod eo non tam Daniæ, quam Saxonicarum ditionum defenſio agitaretur. Interim decedit Produx, vir ſtrenuæ prorſus & invictæ induſtriæ, & perantiquæ apud ſuos auctoritatis, cui Rex ipſe, meritorum ejus adſpectu, Chiloniæ exequias ivit. Inde ſtructis ad Viſurgim & Albim munitionibus, commeatu Tillianos intercludit, 1627. nitenteſque vallum expugnare, crebris repellit cladibus. Cumque in Marchiam Georgius Lunæburgenſis ductaret copias, & vi Brandenburgum caperet, Slammerſdorfius ei adverſaturus, templum Dominicum Havelbergæ occupat, & quaſi pro caſtris munit, unde ad quatuor Cæſarianorum millia glandibus perempta memorant. Marchio Durlacenſis, qui hactenus Sabaudum aſſectatus fuerat, domi infelix, apud exteros patriam quæſiturus, regia intrat caſtra, itemque Turrenſis Senior, compoſitoque prope apud Italos bello, à Venetis honorifice dimiſſus. Hos ſibi Rex legat, inviſa Cæſari capita, aliis æſtimata. Mox videres Lunæburgicam ardere ditionem, dum Cæſariani regiis, regii Cæſarianis annonam corrumpere ſtudent, receptumque omnem eripere.

Nec alibi fere in Germania lætior rerum facies, Cæſarianis, maxime qui Fridlando ſuberant, adeo ſine diſciplina obvia quædam eradentibus, ut Electores etiam Eccleſiaſtici urgendam pacem, inhibendamque communis patriæ perniciem decernerent, detento etiam tribunorum militarium inſtrumento. Brunſvici agreſtes ad

Hercy-

Hercyniam latrocinari incepere, quorum alii Wolferbytum recepti, alii post varia facinora domiti à Cæsarianis, aut ultro gratiam amplexi. Northeimum diuturna obsidione fortissime repulsa, cum pride iterum Furstenbergianas cohortes cruento certamine excepisset, tandem XVII. Iunii deditionem fecit, præsidiariis Wolfenbuttelum deductis. Interea apud Tillianos commeatu laboratur, Danicis Albim, Visurgim & Havelam flumina insidentibus. Vnde Comes Tillius aperiendum quovis modo iter ratus, versus Albim movet, Stoltzenavia & Wolpa, quæ strenue & diu restiterant, vulnerato etiam letaliter Furstenbergio, ad deditionem redactis. Cum ergo timide aut perfide desererent commissa loca regii, tandem extremo Iulio, explorata excubitorum ad Albim socordia & paucitate, dum Rex Rendesburgi comitia habuit, Tillius antelucanis horis manipulum militum rate quam occultissime transportat. Dum nemo se moveret, addit alterum agmen. Eo excitati vigiles, sed conspecto jam priorum transitu pavidi, arripiunt fugam, terrorisque implent Beuzenburgum, cujus in vicinia prætorianæ aliquot cohortes erant. Extemplo, quos obviam ire hosti oportuerat, in prædas vertuntur, relicto abunde spatio Tillianis, universas traducendi legiones. Castrum Beutzenburgo adversum, cum nihil contra vim tantam posset, & pons Albi instratus à regiis, à Cæsarianis occupatur. Ita in universam cis Albim Germaniam irrupit prædonum juxta militumque horribilis multitudo, ingens fundi cujusque calamitas. Mox in ipsa Holsatia sententiarum oritur divortium inter regem, ejusque sororis filium Fridericum ducem, in majus Rei publicæ detrimentum. Dux tempestatis præmetuens, quæ extremam patriæ ruinam minaretur, simul transportatas Tillii copias comperit, pacis causa ad eum profectus, id solum fertur impetrasse, ut promisso à Rege secessu, tolerabilius suis esset, quod vix tamen postea apparuit.

Secutus nobilitatis, & aliorum ordinum tepor, nec idonea ducum copia, qui patriam propugnarent, & confertim conglobatos incolas confestim in hostem ducerent. Præcesserat aliud è Silesia malum. Pacato enim à Cæsare Gabore Bethlemo, regiis ibidem copiis nihil subsidii, nisi quod ferro pararetur. Neque in Mitzlavio, prætore exercitus, ea prudentia & fides, quæ cordatis ducibus satisfaceret. Corrupta namque moneta, & sanis consiliis temeritate eversis, militem ab officio avertisse dicitur. Quare Dux Fridlandus, Saganum principatum à Cæsare pactus, animat suas copias, Lobschutzam, & Luschuizam multa cum suorum clade, ad deditionem trahit: mox & Iegerndorfium, civibus direptionem honorum ingenti pecunia redimentibus. Troppavia & Coselum strenue restitere, cum etiam foris strategematibus Cæsariani attererentur. Sed

quia desperandum subsidiis erat, Troppaviam Marquardus Ranzovius honestis conditionibus, Coselum Ioachimus Carpezanus tradidit. Inde juncti Baudisius, Holkius, Rantzovius, in Marchiam festinant, Durlaceno se aggregaturi. Sed eos Comes Merodius, & Bechmannus Bernsteini assequuntur, instructi septies mille bellatoribus. Conseruntur strenue manus, inclinat ad regios victoria. At cum Poloni pedites & Croatæ in auxilium Cæsarianis properarent, versus est in fugam Baudisius, liberati magni nominis captivi, Bechmanno libertatem aliis sua morte comparante. Audito ergo, Tillianos Albim superasse, Septemvirumque Brandenburgensem imperare abitum regiis, in ditionem Megapolitanam ducit Durlacenus. Ibi pleraque adversa regiis, certatim jam omnibus cum fortuna Cæsarem respectantibus. Pælam igitur insulam occupant regii, navibus ad Wagriæ littora advehendi. Et perventum est Hierolimeniam (sacrum portum Holsati vocant) factaque ad Grotenbrodam exscensio. Sed jam Fridlandus, Tillio junctus & Lunæburgico, exeunte Augusto, per Alstriam amnem in Stormariam maximis copiis irruperat, Holsatis, qui prope Hamburgum Albis confinia insederant, domum discedentibus. Ne fame interirent Cæsariani, commeatum eis Hamburgum præbuit. Ita refecti, maximo lucro Hamburgensium, ad Pippenbergam procedunt, Stormariæ arcem: ubi tormento pene ad necem ictus à Iohanne Henrico Drengenburgio Tillius, deficiente tamen obsessos re tormentaria, castellum subegit. Solæ in Stormaria Tychopolis, Crempa & Bredenberga, aliquantum sustinere obsidionis poterant, in Holsatia Rendesburgum. Proinde in Marchiacis & Silesiacis cohortibus Holsatorum defensio versabatur, quorum plerique, relictis laribus, in Daniam, Frisiam, Hollandiam, ac vicina oppida, Lubecam Hamburgumque confugerant. Sed ut fatalem quorundam pigritiam, irascente terris Deo, intelligas, vix animus Marchiacis plerisque fortiter conserendi manus fuit, neque plumbum in promptu quibusdam cohortibus rei feliciter gerendæ necessarium. Pugnatum tamen acerrime à Bernhardi Vinariensis, Conradi Nellii, & nobilitatis Holsaticæ equitatu; à Scotis etiam peditibus, ad internecionem usque. Sed cum & multitudine, & omni re alia impares Cæsarianis essent, aut dediti Comiti Slickio, aut dissipati, aut in naves rejecti sunt. Durlacenus ipse à navibus non decessit. Sic in proclivi fuit centum millibus armatorum terram pavidam & discordem, pœnisque maturam pervadere. Itaque placando Deo, præter triduanum jejunium, etiam quotidianas preces & Litanias, per duo regna sua, Rex animi invictus, fiduciæque in Deum plenus, indixit: qua mente, consilioque (benedictus esto in secula Deus) inconcussi stetimus, cum exteri duces plerique omnes dimissi, ac solis indigenis

nis Respublica mandata esset. Interim Rendelburgi certatum erat strenue, nec leve hosti damnum datum. Sed Rex à plerisque desertus, cum in Fioniam se recepisset, deditionem uti honestam oppidani facerent, permisit. Dimicabatur aliis simul locis. Bredenberga, Christiani Rantzovii arx, qui tum Soræ in avitas virtutes formabatur, adeo ad extremum duravit, circiter quatuor hostium millibus interemptis, vi capta præsidiarios omnes, Stormaros plerosque, mactandos Fridlando daret. In Wilstriorum Marsia, quæ Turrensi seniori cum Dithmarsis attributa, cum nec munita satis loca essent, nec mercenarius miles rapaces cohiberet manus, satius plerique duxere, siquidem expilandi omnino essent, ab hoste id pati, cui fas resistere foret, quam à sociis & defensoribus. Idem in Iutia accidit, longissime inter mare Oceanum & Balthicum porrecta. Tanta enim ex prædabundis Calenbergii, Baudis & Otthonis Rhingravii legionibus indignatio Cimbros incessit, ut fugitiva grassatorum agmina sequentes Cæsarianos, ultro receptarent, nobilium aliquibus, qui arma suaderent, opponenda, vel in vitæ adductis periculum. Quare & isti plerique omnes, & honoratiores alii, arreptis navibus, interiorem Daniam aut Norvvegiam petere, relictis laribus, quam fidem regi juratam violare maluerunt, id unice miserantes, quod nec indicto quidem bello victi, & priusquam arma cepissent, exules viderentur. Baudis consenso navigio evasit. Calenbergius & Nellius à Comite Slickio, circumvallati, prope Alburgum Cimbriæ in ditionem venerunt. Vexilla equitum duodecim Kalenbergius, quatuor Nellius tradidit; alia duodecim, elapsis equitum magistris, occupata; tria equitum millia, peditum signa duo, postridie Nonas Octobris in Slickii potestatem transiere. Sequebantur adhuc Regis partes, Stada, Bremensis diœcesis oppidum, & è Stormaricis, Crempa & Tychopolis. In Slesvvica ditione, Sildia & Fora insulæ. In Brunsvvigia quoque, sedes principis Wolfenbuttela, à Philippo Reinhardo Solmensi strenue defendebatur, & multa Cæsarianorum millia oppugnantium morti dabat. Nec segnius Nieburgum ad Visurgim Limbachus tuebatur. At Nerbrotus insignem plane equitatum regiis auspiciis tenens, in Bremana ditione, parem cum plerisque aliis fidem præstitit & constantiam, derelictis suis, fugam pro prælio capessens. Deserti equites, tredecim vexilla Tillio offerunt: pedites ad duo millia in fidem Cæsaris adiguntur. Quo facto, diæcesis Bremana, præter Stadam, Tillianis cessit. Fridericus, Regis filius, summæ moderationis princeps, Stada demigrans, per Belgium in Daniam revertitur. Fioniam Rex, introductis Rhingravianis adjacentesque insulas, variarum nationum milite implevit. Rhingraviani in Selandiam intromitti cupientes, cor regni Danici, irriti consilii fuere. Placuit publice, littora per indi-

indigenam militem defendi. Sic ad Fioniæ fretum vis Cæsariana hæsit, tametsi angustiori fere trajectu, quam Albis.

Crempæ duo præerant, Georgius Alefeldius Holsatus & Franciscus Tretanus Gallus. Sed cum Gallorum superaret multitudo, neque in eam imperium Alefeldio esset, absumptum est luxurianti extranei militis petulantia semestri spacio, quod in biennium suffecisset. Stadam Carolus Morganus Anglus firmo munivit præsidio, ac post edita summæ virtutis specimina, & varias Cæsarianorum strages, XXV Aprilis anno vicesimo octavo, fame demum evictis, Tillio cessit. Wolfenbuttelum, urgentibus præsidiariis, exeunte anno XXVIII. duci Brunsvico redditur, Solmensi cum voluntariis comitibus Lubecam, inde Hafniam ad Regem proficiscente. Sed Pappenheymius, Cæsarianorum ductor, permodico ducis respectu, urbem præsidio Cæsariano obligavit. Niemburgum Limbachus ad mortem usque tutatus est. Centuriones id, permissu regio, incipiente Novembri, Duci Lunæburgico tradidere. Corpus Limbachi postea refossum, ignominiæque causa, nescio quo, projectum est.

1628. Cæterum ut fortuna maris haud eadem, quæ continentis risit Cæsarianis, callidum arripiunt consilium. Autores urbibus Teutonum fiunt Hansaticis, conspirandi cum Cæsare & Hispano rege, ad Daniæ subversionem. Verum illæ non nesciæ, quantum Dani mari possint, hoc præsertim tempore, quo nunquam classis validior ex illis portubus Oceanum perambulavit, ancipitis periculi negotium urbana prudentia declinant; ad commeatus interea subvectionem, aliaque officia, suis fructuosa, Danis fere Holsatisque noxia, haud pigræ. Nec defuerunt, quæ præsidio se insideri, cervicesque liberas implicari jugo paterentur, promissionum invitamentis aut metu subactæ. Eo loco sunt Wismaria, Rostochium, & Pomeranæ civitates universæ, exceptis Stralesundo & Stetino; quæ cum Saxonicis potentioribus, Lubeca, Hamburga, Brunsvviga, Magdeburgo, Brema, majorum se exemplo, & inveteratis viribus tuentur. Pomerania, Marchia, Frisia Orientalis, totaque inferior Saxonia, insolentibus tributis & militaris turbæ tyrannidi subjiciuntur.

Nec dispar superioris Germaniæ fortuna, ut vetus illud hic usurpare liceat; Dat veniam corvis, vexat censura columbas. Hamburgenses, munita & dilatata maximopere urbe sua, munificentia etiam sua Cæsarianos sibi duces devinctos reddere, aut placare saltem studuerunt. At Rex, classe Aprili mense expedit Femariam, Balthici maris insulam prædivitem, cæsis aut in deditionem acceptis præsidiariis DCC, recuperat, Wagriam tentat & Chiloniam. Eklenfurdam diripit. Inde accursantibus ingenti multitudine Cæsarianis, imponit Femariensibus præsidium, classemque in Daniam reducit. Mox Stralesundanis imperatur à Cæsarianis pecunia, ejusque

ejusque parte oblata, nihilominus præsidii impositio indicitur à Iohanne Georgio Arnheimio, legionum aliquot Cæsarianarum ductore. Dum de pace agitur, vicinum Denholmum occupare Arnheimius instituit. At oppidani, exploratis insidiis irritati, locum recipiunt statim, novasque compositionis insistunt vias. Verum edocti iterum, sub vulpina pelle latere leoninam, & infestati maximis conatibus, regis Dani auxiliares oppido admittunt. Iis freti, oppugnationes, cæsis hostium multis millibus, strenue propulsant. Cumque esset, qui tradere urbem Arnheimio occultis literis moliretur, prodita fraude per excubitores, Henricus Holkius, auxiliarum Danorum rector, obsignatas caute literas tabellioni reddit, ad Arnheimium ferendas, qui ignarus enotuisse consilium, loco horaque statis urbem adoritur; sed erumpentibus, ut ad prævisam vim Oppidanis, ingenti cum clade rejicitur in castra. Par aliarum ibi machinationum successus enituit, incensis & per cuniculos strato pulvere munitionibus, ut ingens multitudo obsidentium fœdissime lacerata in aërem mitteretur. Cum abesset nuptiarum causa Holkius, assenserat fere deditioni urbis senatus; At illo admaturante reditum, Iulio adulto, visa classis Danica, animos obsessis refecit. Holkius Iacobo Steinbergio comitatus, Iurisconsulto & Oratore regio, occœptas tractationes dissipavit, Cæsarianos occupata munitione depulit. Compertumque est durante obsidione, nocte una quinquies impetum fecisse in valla totis legionibus Fridlandicos, quinquies ingenti cum clade rejectos. Extemplo advolat Rex ipse Christianus IV, ducens secum Christianum V Daniæ principem, & Fridericum ducem, filios, heroico patre dignos. Mox ejus recentibus auctus subsidiis Holkius, Cæsarianos munitionibus omnibus cogit excedere, desertas plerique regii insident. Inde Barthum strategmate Holkius occupat, divitisque suos prædæ implet. Rex ipse Wolgastum, invitis Bogislai ducis consiliariis, deditione capit. Inde Vsedomum insulam. Anclamensium pecora abigit miles regius, totiusque Pomeraniæ præsidiariis injectat metum, arrectis jam velut ad libertatem Pomeranorum animis. Sed Dux Fridlandus XXII Augusti toto exercitu obruit ad Wolgastum regios, occidit quadringentos, Scanos præsertim pedites, viriliter dimicantes, stipendiariis plerisque fugam magis quam prælium respectantibus. Quæ causa fuit exautorando Rheingravium, quod ejus inutilem operam regia majestas comperisset. Igitur reliqua exercitus Rex in naves, ad littus paratas imponit, præmissaque præda & tormentis, in Daniam roportat. Stralesundani, nihil ad reditum Fridlandi timidiores, jam tertium annum acri libertatis defensione admirationem de se virtutis præbent, recepto demum in urbem Sueci regis præsidio, prout Alexius Ochsensternius, magnificus Sueciæ Cancellarius, ob id in Daniam missus, im-

impetraverat. Nec segnior Tychopolis, quamvis vastante incolas pestilentia, magistro militiæ Marquardo Rantzovio, defenditur, Rex enim, animadversa Duranti Galli vecordia, indigenæ fideli præfecturam ejus urbis, salutari consilio commiserat, qui exeunte Majo, oppugnatores felici manu repressit. Propugnaculis tamen ad Storam, quæ fluminis usum Crempensibus defendebant, potiti per Gallicani militis socordiam Cæsariani, famis induxerunt obsessis periculum: quæ etiam causa exstitit, ut quarto Novembris Alefeldius, incolumitatem civibus, sibique & præsidio pactus, oppidum traderet Fridlando Duci, cum annum & mensem à maximis viribus illæsum perdurasset. Ambiguam id solum deditori palmam fecit, quod tempore editionis cum nonnulli clam abundarent, penes plerosque extrema regnavit inopia, prout civium meorum sermonibus comperi. Cæterum ad Tychopolin frequentibus multati cladibus Fridlandici, crematis castris, obsidionem solvere coguntur, cum pauco tempore plus tria millia, obsessi jugulassent.

Etenim decimo octavo Augusti castra ad Colmarium vicum adorti, Annibalem Scaumburgicum, cum aliquot tribunis ceperant, cæsisque Cæsarianorum compluribus, ultra mille vulneratos propulerant in fugam. Nec quicquam ab iis præsidiariis tuti Fridlandicis aut Tillianis, in Stormaria, Dithmarsia, vel adversa Albis ripa fuit, cum continuis eruptionibus, etiam longius posita, ferro aut flammis devastarent. Quo tempore Itzehoæ, cum horribili strepitu & clamore nocturno, porta cœnobii, à Cæsarianis occupati, revellitur, boves prædatitii, circumactis à spectro cervicibus, strangulantur, defixis etiam alte in terram cornibus, reliquisque armentis passim dissipatis. Sic annus attingitur nonus & vicesimus, quo ineunte, dum Rex Danus, Hafniæ convocatis Senatoribus & Theologis, de emendanda Ecclesiæ disciplina, asserendaque Ministerio autoritate clavis utriusque, salutare consilium agitat, Lubecæ de bello honestis conditionibus deponendo, inter Cæsarianos, ejusque legatos disceptatur. Pene ut victis, dicebant initio leges Cæsariani. Danici Legati, canæ prudentiæ, infractæque generositatis viri, nihil de principis sui majestate, avitoque jure, volebant diminutum. Erant Cancellarii ambo, Christianus Frisius, Regis, Iacobus Vlfeldius, regni; Albertus Schelius, præfectus maris emeritus, Heroës summæ in Dania, ut prudentiæ, sic autoritatis. Ex Holsatis, Dethlevus & Henricus Rantzovii, Senatores, cum Levino Marschallo Cancellario, tam genere quam virtute præstantes. Quibus & aderat Fridericus Guntherus, Regi à secretis intimis, exemplum maximæ eruditionis, cum civili prudentia certantis. Hi de pace cum Alberti Ducis Fridlandi & Ioannis Tzerclas, Comitis Tillii, bellatorum nostra ætate felicissimorum delegatis, jam quintum mensem tractabant, an-

1629.

tici-

cipiti successu. Sed cum ductores regii inter quos Vlricus Dux, filius regis, Carolus Morganus, Ferentius, Dethlevus & Daniel Buchvvaldii, validissimo instructi exercitu, Strandiam insulam, confinemque Eidoræ ripam occuparent, Tonderam subigerent, Rexque ipse cum apparatissimis copiis in Angliam, Slesvici ducatus peninsulam, appelleret, jam Gottorpium locatis verberaturus tormentis, Cimbricosque exercitus Cæsaris ab Holsaticis disclusurus, extemplo panicus invasit metus turmas Fridlandicas, gnaras dudum incolas ad sui exitium occasionem præstolari. Igitur summa festinatione Lubecæ pax conficitur, interveniente haud modica Annibalis istius, libertate ab Rege redonati, & Iohannis Altringii, ducum Cæsarianorum, opera. Autorem habeo, Altringium lassatis ad mortem præ festinatione equis, Cæsarianos ad pacis consilia, commemorato periculo excitasse. Redduntur ergo Regi, Cimbria, Slesvigia, Holsatia, & quicquid hæreditarium domui Holsaticæ Cæsariani occupaverant. Rex aliis Saxonum provinciis renunciat, dissidium æterna oblivione aboletur. Deducto milite, nobiles & honorati quique, qui Sacramentum Cæsari dicere detrectarant, laribus suis officiisque læti restituuntur. Pridie quam pax conficeretur Wilstriam Tychopolitæ oppresserunt, cæso cum cohortibus Frencko Cæsarianorum tribuno; majora ausuri, ni misso præcone Rex arma ponere jussisset. Pacem, ut cœlitus missam populi bellicas jam experti calamitates accepere, solemnique festo Deo optimo maximo publicas exsolverunt grates. Nec levi triumphant Dithmarsi gaudio, qui superiore anno, suo se Marte in libertatem vindicare frustra attentarant. *1629. Martio mense.* Cum enim frumenta, pecunias, pecora Cæsarianis tradita perspicerent, neque modum aut finem reperirent exactionum, induti arma, qui fervidioris ingenii erant, hospitia invadunt præsidiariorum, eorumque uno impetu supra centum jugulant. Alios placidiores cogunt secum Marnam proficisci, quo mox altera advolavit manus agrestium, qui Cæsarianos Fridericiana in villa obrutos mactaverant, arreptoque confestim versus Brunopolin itinere, castrum prope Albim munitum aggredi statuunt. Sed ut in populo libertatis amantiori, quam concordiæ & quorum plerosque studium prædæ magis, quam amor patriæ armasset, domum rediere multi, multi plena periculi majoris hæc ausa, haud varie submovebant. Reliqui, nullo se obstrictos Cæsari jurejurando prætexentes, audacius quam cautius in hostem pergunt, sed ut ebrii à sobriis, facile cæsi, aut fugati, duriorem patriæ conditionem reddidere. Accepi à fide dignis, pravissimas in eis terris Cæsarianorum artes eluxisse. Multis enim gladio feriri pro lusu fuit, quod cutem Satanicis adjurationibus & incantamentis adversus ferrum durassent, è quibus submersi aliqui, aut fustibus cæsi ad necem. Nec pauci incolarum è Dithmarsis,

Kkkkk vene-

venenatis ab iis icti glandibus, nequeuntem exire spiritum vix extremis cruciatibus expulere. Igitur tam atroces mutasse dominos multum gaudent, id serio interim dolentes, quod vicinis Saxonibus, Pomeranis, Megapolensibus, haud eadem frui felicitate liceat, quæ causa erat sumendi pro iis arma. Etenim Megapolitanæ ditiones, quas Adolfus Fridericus & Iohannes Albertus fratres, pervetusto regum principumque Henetorum stemmate procreati, permultos annos tenuere, Alberto Fridlando primum quasi pignoratæ à Cæsare, nunc vero hæreditario etiam jure, quo quæ optimo, addictæ sunt; promulgata adversum duces, nec auditos quidem, ut ajunt, perduellionis sententia, quasi cum rege Dano consilia & vires contra Cæsarem sociarint. Quam societatem ipsi pro defensione Saxoniæ contractam non negant, attamen avocatos se ab ea Cæsarianis literis, haud renuisse, ajunt, obedientiam. In Pomeraniam vero infusus à Fridlando miles, omnia passim eradit; Diœceses Saxonum Ecclesiasticæ, non viris solum & opibus, sed & libertate exercendi acceptum à majoribus Dei cultum, penitus exuuntur. Sed id ante, cum prædiceretur futurum, ni Romanensium fœderi (sacram Ligam vocant) mature iretur obviam, plerisque haud persuadebatur. Nunc vero promulgato etiam edicto, quo Cæsar omnia loca, Romanæ religionis sectatoribus, post Passaviensem transactionem, id est, totis septuaginta quinque annis alienata, restituere in integrum jubet, serio ingemiscunt: miserantes pelli & aliis Ecclesiis presbyteros simul, ac ludimagistros, quæ ante datam purgatiori cultui pacem Lutherum sequebantur, ut sunt Augustanæ, Mindanæ, Tremonienses, & aliæ. Quin & sæviri in corpora doctorum, quemadmodum infinitis exiliis, & Theodori Thummii, Tubingensis Theologi, & Campidunensis Zeæmanni, aliorumque captivitatibus elucet.

Felicissime vero his temporibus Belgæ uniti cum Hispanis dimicarunt. Nam Mosam Rheno infundere molientes, facta è Rhetzanis castris eruptione, disturbarunt. Ernestus Casimirus Oldensilam eis anno XXVI. cepit, nudavitque munimentis: Sequenti princeps Auriacus Grollam, cæsis Hispanis, qui suppetias latum venerant. Vicesimo octavo classem argentiferam Hispanorum debellavit Petrus Petræus Heinius, qui præter alia hostibus illata damna, viginti duas naves, Americanis prægnantes opibus, ad portum Matancæum expugnavit, partisque opimis spoliis, quæ ducentis auri talentis æstimantur, deportavit in Hollandiam. Inde tantum apud Hispanienses querelarum, quantum apud Batavos jubili. Penes milites vero, stipendiis suis è Dominorum jactura desperantes, alacritatis minimum, seditionum abunde. Vnde fiducia principi Auriaco, appetita toties frustra Sylvam-Ducis obsidione cingendi prævalida; cujus is exitus fuit, ut conatibus Henrici de Monte fo-

ris

ris discussis & intus defatigata obsessorum fortitudine, ad ultimum munitissima urbs Brabantiæ in Ordinum migrare potestatem coacta sit, exhaustis quadrimestri obsidione viribus, prostratisque per incensos cuniculos portis aliquot, benignitate Auriaci honestas deditionis leges pacta, ineunte Septembri.

Tantum ibi virium, tantum adhibitum ab obsidentibus artis fuit ut satius sit obiter successum designasse, quam maximas ingenii humani molitiones levi penicillo diminuere. Id vero magis præter omnium opinionem accidit, quod paulo ante Vesalia ad Rhenum, longe potentissima urbs & opulentissima, captam se citius, quam oppugnatam à Batavis intellexit. Didemius enim Dynasta collectis peditum MCC, equitibus octingentos, quasi aliud agendo, nocturno itinere Vesaliæ propinquavit. Mox audaculi quidam, eas diu præmeditati insidias, transnatant fossam, munitionem alicubi semiperfectam superant, excubias opprimunt, portam malleis securibusque revellunt, & intromisso milite, Franciscum Losanum, qui urbi præerat, subitaneo consternatum discrimine, cogunt claves tradere. Cives, qui antea exarmati essent, nec sine causa infensi Hispanis, ob ademptam nuper patrii cultus libertatem, præsidiariis opem non tulere. Capta ibi præda ingens, tribuni militares in captivitatem rapti, milites dimissi sunt. Didemius urbi præpositus. Is victoriarum cursus, ut animos fœderatis auxit, ita Henrico Montensi Velaviam deserendi necessitatem imposuit. Prægresso Iunio, Heinius in prælio Dunkerkano navali, cum displosiones machinarum hostilium sustinere, & evacuatis demum iis, summa vi incumbere navibus decrevisset, glande stratus ignita, victoriam, sed morte partam, patriæ suæ reliquit.

Nec degeneres Magdeburgici avitæ libertatis vindices. Hi cum omnibus officiis demereri Cæsarianos bello Saxonico curæ habuissent, Norbertique, veteris Archiepiscopi, exuvias effodi terra, Pragamque deferri concessissent, tamen effugere quorundam ambitionem an avaritiam nullo modo poterant. Illusi sæpius, prout libello edito memorant, prædiisque & pagis suburbanis tantum non privati, tandem etiam commeatu, Albisque fluminis usu spoliantur. Vnde exacerbati nonnulli civium, navigia aliquot annonaria in urbem abripiunt, Croatas prædones, abigere pecora urbica molitos fugant. Hinc bellum, Cæsare licet ignaro, (quemadmodum & ante ferunt Stralesundo) natum, prostratisque eruptionibus non paucis Cæsarianorum, Magdeburga obsidione clauditur. Dux Fridlandus ei præsidium imperat, grandeque urbi periculum intentatur. Sed cum mascule se tuerentur obsessi, interventu quorundam principum, civitatumque, sopita controversia, emollitus Dux, majorumque libertas civitati restabilita est.

Sedet & Stralesundanis, licet atroci pestilentia exhaustis, mens

pristina asserendæ libertatis, à quibus Hatzfeldius tribunus, dum oppidum, veluti enervatum, opprimere tentat, mixto virtuti dolo repulsus est, parumque tuti Cæsarianis ea in vicinia relinquitur.

Rex Suecus, densis Victoriis, honorabiles sibi, utilesque cum Rege Polono Patruo inducias comparavit, in Sexennium. Anno XXVIII hujus seculi Neoburgum & Strasburgum expugnarat, inventis nuper à quodam Elia Tripo machinis coriaceis, quæ perinde, atque æneæ ignitos jaculantur globos, paululum adjutus. Quo tempore etiam Vlricus dux, Christiani IV regis filius, maximæ alacritatis, animique imperterriti documenta in castris Suecis dedit. Sed Neoburgum Polonus receperat, Strasburgi obsidione depulsus ab Axelio Oxensterno Cancellario; similiter Mevam ab ipso Rege coactus relinquere, nihil etiam profecit Cæsaris auxiliis. Igitur appellatus de pace Suecus, Strasburgum, Dirsaviam, Fraubergam, reddit Polono: retinet occupata Livoniæ, & in Borussis, Braunsbergam, Elbingam, Memelium, & plerosque locos littorales. Mariæbergam, Hauptum, Stummam, Brandenburgicus pro sequestro accipit. Si quis tertius alterutrum turbare bello conetur, ad mutua se auxilia devinciunt Reges. Res peracta exeunte anno XXIX.

Belgæ fœderati Duisburgum, Rhurortam, Essenam, suæ ditionis faciunt, Hispanis Velavia exactis: in novo orbe Giamericam occupant. Anno quo hæc scribimus, id est, XXX, Fernambucum Brasiliæ capiunt, cum luculenta præda; Hispanienses ad Mulheimum profligant, vulnerato ad necem eorum duce Ioanne Nassovio, qui nuper pro Henrico, Comite Montano, otium amplexo, ad exercitum cum imperio venerat.

Dum Suecus Borussiam insidet, atque Cæsariani subigendæ inhærent Stormariæ, Regi Franco cum Rupellanis, Anglisque negotium fuit. Rupellani enim religionis suæ exercitio metuentes, Anglorumque subnixi fide, quod multa prioris pacis capita eludi, nec solide impleri cernerent, obsidionem terra marique strenue sustinebant. Ludovicus rex, misso antea in carcerem Vendomio, suo ex Estræa fratre, Dignierium crearat equitum magistrum, nuper ad Romanam versum Ecclesiam. Sed nihilominus conspiratione suorum petitus, aliquot conjuratos deleverat, Dignierio paulo post concedente in fata, hærede Grichio Dynasta genero. Igitur Cardinalis Richelius, dudum maris præfectus, imperator adversus Rupellanos dictus, anno supra MDC vicesimo octavo. Condæus in Aquitaniæ oppida, ab Evangelicis habitata, plumbeas iras concepit. Ex eoque atrox bellum inter Regem & Hugonotos flagravit; Palmieram, Brassacum, Castelnovum, Sanseverum, Caunam, aliaque oppida, promiscua omnium incolarum cæde exhauriente Condæo: Cui Afriam occupaturo regessit Rohanius cladem. Passi sunt multa, feceruntque fortia Religiosi, donec Rupella tardatas, aut dis- *Nic. à Vassen. par. 15.*

jectas

jectas à Francis Anglorum naves, frustra respectant, extremam vim famis subiit, qua non tam domita fortissima civium pectora, quam quod nihil superesset spei de Anglicana ope, victas porrigunt Regi manus. Aurum ingens promittunt, præsidiumque Regium de suo alunt, quoad arcem ei suo sumptu intra mœnia exædificent. Vicissim ab Rege vitæ, fortunarumque incolumitatem, ac præsertim religionis restipulantur. Perierant fame aut gladio XV millia obsessorum: regia castra contagium devastarat. Dux Roanius & Saubizius fratres, eadem comprehenduntur pactione, si occupata regi restituant. Montalbanum quoque, Castra & Nemausum, si intra trimestre ad officium revertantur. Simul ea pax effloruit, affines quoque Reges Gallus & Anglus sopitis dissidiis, instaurant concordiam, adversus communes se deinceps hostes conjuncturi.

Id quod eo facilius putant confectum, quod paulo ante Bucquingamus, à Iano Feltone, viro militari, dum cubiculum suum egrederetur, derepente invasus confossusque fuerat, autore cædem hanc Reipublicæ se caussa fecisse, inaniter protestante. Bucquingamus, vir magni animi, & excitatissimi, flagrantissima regis gratia, publico odio cruenta morte litavit. Igitur Gallicana arma arctius sociantur duci Nivernio Carolo, qui ex morte Vincentii patruelis Mantuanas ditiones, & testamento & agnationis jure apprehenderat inconsulto Cæsare, feudi Domino, indignantibus Hispano & Sabaudo, cui cum Mantuanis ducibus antiqua super Montisferato lis est. Sic vetera partium inter Gallos Hispanosque studia recrudescunt. Sabaudus Hispanis jungitur. Genua interim intestinis conspirationibus laborante, quæ in autorum capita recidere. Inclinant & in Mantuani partes Veneti. Proreges, Neapolitanus, Siculus, Mediolanensis maximo studio in bellum incumbunt, irruente & in Italiam divini ira numinis, quam horrendi in Apulia terræ motus, quibus plus septendecim hominum millia interiisse ferunt, prodigiosæ inundationes sanguineæque ebullitiones fontium, securis mortalibus denunciant. Casalin, Montisferatis Marchionatus præcipuum oppidum, Mediolani produx Consalvus de Corduba pertinaci obsidio pressit, donec plus sex millibus suorum amissis, inundante Pado, abscedere coactus est, Mantuano causam Cæsaris cognitioni submittere haud abnuente, si arma utrinque deponantur. Id cum Hispanus, haud ferens Gallum principatu aliquo Italiæ frui, & Allobrox, Montisferati pene potitus, recusarent, Nivernius Gallicanis suffultus opibus, jam animosius se tuetur, ut bellum è Nordalbingia nostra Alpes transvolasse, haud immerito dixeris. Interea Grisones seu Rheti Austriacis se submittunt, Helvetiorum neglecta amicitia. Id quidem indigne ferunt Helvetii, sed placati legationibus, quibus nihil adversum prisca fœdera Cæsarem moliri docentur, conquiescunt. Merodius Cæsarianas

rianas copias è Rhetia Monferatum perducit, contagiis tertiam partem diminutas, sed quæ jugi à Germania affluxu auctæ, multa Mantuanæ ditionis loca subegerunt, Mantuamque ipsam obsidione cingentes, haud modicam pertulerunt stragem. Obsessi enim, ut Venetis suffulti auxiliaribus, facta eruptione, Cæsarianorum ad tria millia prostravere, qui graviora pertimescentes, pro tempore obsidionem relaxarunt. At postea reversi, mense Iulio hujus anni XXX, postquam Rex Francus jam Sabaudiam subegisset, Mantuam Cæsari expugnarunt, reliquam Italiam pestilentia exhauriente.

Dubitatur & de pace Turcica, præsertim cum Transylvania, hactenus inter Cæsarem & Sultanum nutans, mortuo Bethlemo, Turcam dicatur respicere: qui exstincto nuper Parthorum rege Sia Aba, mille & octingentarum mulierum viro, inveteratas dissolvere cum Parthis lites instituit. Arcironium purparatum redegit ad obedientiam, eumque præfecit Bosniæ. Iambecum Girain Rhodio solvit exilio, victoque ejus æmulo, Tartaris iterum regem imposuit. Interim Anglus & Batavi, cum Gallis, Palatini urgent restitutionem, Belgicæque copiæ prius indies Germaniam carpunt, jam in Westphalia, Susatum, nec pauca alia loca tenentes. Timentur & Palatinis Bavaris, Hispanisque, qui ob id Hannoviam, præsidium recipere abnuentem, circumsedere, aliisque ad Mœnum Rhenumque oppidis militem alere imperant.

Alius Pomeraniam & Megapolim metus tenet, quod pugnatum in se à Cæsarianis Suecus indignatur, justamque præ se fert caussam irrumpendi in Germaniam. Dudum vulgatis diplomatis, commeatus advectione interdixit littoralibus Pomeraniæ & Megapolis oppidis, quæ à Cæsariano exercitu insidentur. Cœptum quidem Dantisci pacis negocium, sed priusquam convenirent legati, interruptum. Interea Rugiam & Pomeraniam, ex defensorum iniquitate, dira infestavit fames, quæ plurimos mortales exstinxit, aliquos in proprios armans affectus, adeo ut nec ab humana carne abstinuerint. Qua rerum facie torpentem Rugiam occupavit Rex Suecus, profligato felicibus præliis Cæsariano præsidio. Mox portubus, Divenoviano & Pænemundano, potitus, Stettinum, alteram Pomeraniæ metropolin, classe advehitur. Bogislaus ei dux tradit oppidum, conquestus publice, exitio esse Pomeranis Cæsarianum militem, aliaque omnia potius, quam protectionem cogitare clientum. Itaque nondum expetita pax res mortalium revisit. Seculum hoc, præsertim ultimum, jugi quassatur dissidiorum exitialium catena. Ferdinandus Cæsar, suæ zelo religionis fervens, eique acceptas ferens, quas XII hisce annis frequentes habuit victorias, pergit imperare Evangelicis, ut abjecta, quam sacris literis consonam putant, fide, Romanæ Ecclesiæ sequantur autoritatem. Diversum docentes, tota Bohemia, Austria, Moravia, Glogovia, multis

multis Silesiæ principatibus, Stiria, Carinthia, Croatia, Iuliaco, Clivia, Rhetia, expulit. Maximilianus Bavarus, reddita Cæsari, quæ supra Oenum est, Austria, utroque potitus Palatinatu ad Rhenum, exemplum Cæsaris imitatur. Nec mitior Hispanus, qui Franckenthalum, elusa regis Britanni spe, dudum sibi servat, ejectis purioris doctrinæ præconibus, Manheimum diruit; Iuliacenses, Rheticas, Westphalicas, quas tenet civitates, ad Romanensium adigit ritum. Egra, Colmaria, Lindavia, Campodunum, Tremonia, Minda, Halberstadium, Stada, aliaque passim oppida Germanorum, spoliantur à Cæsare religionis, ab Luthero instauratæ, exercitio. Repetuntur jura Episcopalia, quæ principes aliquot Augustanæ addicti confessioni, integro pene seculo usurparunt, per ordinarios Ecclesiarum Superintendentes, Neque obscure id agitur, ut Ferdinandus III Cæsaris è Maria Bavara primogenitus, quam ante biennium Hungari Bohemique Regem coronarunt, Romano deinceps initietur regno, quamque orsus est telam parens Augustus, eam pertexat. At Christianus Guilelmus Præsulatu pulsus Magdeburgico, successoremque nactus Cæsaris filium, Leopoldum Guilielmum, nuper ab exilio redux, totam fere diœcesin improviso adventu recepit. Ian-Georgius Saxonum Septemvir, qui Silesiam, Lusatiam, Egram subegit Cæsari, jamque aliquot millia eorum, qui ob Lutheranismum exulant, suis in ditionibus alit, ægre fert, operam ab se Imperatori præstitam, in perniciem converti ejus Ecclesiæ, quam ipse judicat orthodoxam. Florentissima quondam & liberrima Germania fugitivam anhelat, cum pace libertatem.

Ea ne solida frueretur & Nordalbingia nostra, Hamburgensium quorundam præceps fecit temeritas, qua tres serenissimi Danorum regis naves, in Albi excubantes, mox quoque pontonem prægrandem, derepente invaserunt, captasque traduxerunt Hamburgum. Prætexitur causa, quod vectigal Rex novum Tychopoli à navigantibus cæperit exigere. Hamburgenses enim flumine, ut suo, se usos ab antiquo jactitant, cum Holsati duces dominium Albis, qua Nordalbingiam alluit, ut principes imperii, ipsorumque Domini Hamburgensium, sibi vindicent. Neque vectigal rex sibi deposcere ait, sed compensationem damni, quod Hamburgici Holsaticæ rei, contra jus priscum, intulerint, quum merces & alimenta venalia, novos eis imponendo census, iniquis modis flagellaverint. Rex hisce diebus in Albi tribus præliis decreta, quibus victor Rex Danus, Hamburgenses flumine, cujus usu Tychopolitas quatuor fere mensibus prohibuerant, expulit, extraque sui partes territorii rejecit. Nimirum nunquam hoc mundi salum fidam pollicetur requiem: Sola cœlestis pax omni intellectu major piorum mentes irradiat. In ea non pauci meliores Theologiæ præcones proximis annis ad superos evola-

volarunt: inter quos Wittebergæ Leonardus Hutterus, Balthasar Meisnerus, Fridericus Balduinus, Wolfgangus Frantzius, & ante eos, Ioannes Arndus, Lunenburgiæ inspector Ecclesiarum, singularis magister pietatis. Marpurgum Balthasarem Mentzerum, Iohannem Winckelmannum: Rostochium Eilh. Lubinum, Iohannem Affelmannum, Iohannem Tarnovium, maximæ eruditionis viros desiderat; Vienna Martinum Becanum suum, controversiarum inter scholam Pontificiam & Lutheranam continuatorem. Franekera nuper etiam Sixtinum Amamam, Basilia Iohannem Buxtorfium Seniorem, Hebraismi: sic utante quadriennium, Leida Thomam Erpenium, Arabismi doctorem nobilissimum, ad meliores misit: Vti & Hafnia maximum suum Casparum Bartholinum. Sorbona Parisiensis, majorum suorum insistens vestigiis, Anthonii Santarelli Iesuitæ librum, quo reges Pontificiæ subjicit jurisdictioni, eisque ob hæresin abrogari imperium posse, nec Ecclesiæ doctores subesse terreuis potestatibus contendit, publice proscriptum, in cineres jussu redigit: Atque hic nos longo atque perdifficili itineri metam ponimus, ad desideratissimum illud è cœlis regnum, quod adventus Iesu Christi pollicetur, cum omnibus sanctis anhelantes; reliqua mundi acta aliis curæ sunto.

JOHAN-

JOHAN. CLU. EPITOMES HISTORIARVM

LIB. X

APPENDIX.

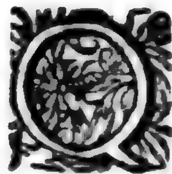

Vod postremum dixeram de perpetua sali hujus, in quo mortales miseri fluctuamus, inconstantia, id res proximo hoc triennio gestæ roborant. Rara enim etiamnum & fugitiva pax est, sine metu & sollicitudine nullæ orbis provinciæ, sine procella & turbine paucæ navigant.

Beatum præ aliis hoc nomine dixerim septentrionem nostram, Norvvegiam intelligo, Daniam, Nordalbingiam, eisque connexas regnis insulas ac ditiones, quibus divino munere fidum hoc triennio mansit, sub Christiani IV. cordatissimi juxta ac fortissimi Regis sceptro tranquillitatis beneficium.

Respirarunt eo haud modicum qui bello Saxonico exhausti erant & expilati ab Harpyis militaribus populi, restituta vis legibus, judiciis autoritas, Senatui Regnorum ac Ducatuum majestas; imperium magistratuum ad pristinum redactum modum; prisca illa & antiqua Reip. forma revocata. Rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio, emendatæ quibusdam functiones utiliter, datæ ablatæve salubriter, sublesta aliquorum fides asperitate, nec sine severitate castigata.

Factum & singulari favore Numinis & pacificorum consilio rectorum, ne Hamburgici tumultus incendium vicina corriperet. Fervida arrogantium ingeniorum molimina cordatior civitatis pars flexit ad moderationem. Restitutæ Regi Christiano IV. quas per temeritatem ereptas diximus, naves; acti resarciendæ gratiæ conventus; Rex ad fœderati Belgii intercessionem pronunciavit, nihil se Hamburgensium ritus aut consuetudinis in Albi mutaturum, nisi quid ipsi mutent, modo hujus de dominio integra Cæsari cognitio reservetur, admissamque culpam urbici centum millibus Talerorum; & quod sponte polliciti sint filiis suis, honorario eluant. Cum id minus placeret Hamburgensibus, nemini placuit, auream totius Nordalbingæ felicitatem intempestivo armorum strepitu obscurari. Re ad Cæsarem Ferdinandum delata & ipsi, & Septemvirali collegio probatum accepimus, quam Rex urget, damni ex Hamburgensibus compensationem, eoque nomine vectigal aliquod à præternavigantibus Tychopolin mercatoribus exigendum. Alioquin nuperis Comitiis, illius civitatis ingens juris justitiæque studium eluxit. Non enim abnuit Senatus, sanctissimo se jurejurando obstringere, in abruptam severamque justitiæ observationem, nullo unquam munere, quacunque specie oblato, quocunque meritorum adspectu obtruso, seu ante cæptam seu post finitam litem, ullatenus violandam. Compertam Senatus innocentiam geminato civitas stipendio remuneratur. 1630.

Confinis Daniæ Suecia luculenta hisce annis bellicæ virtutis documenta dedit, pro religionis ejus quam profitetur, communisq; vicinorum libertatis tutela ac propagatione suscepto cum Ferdinando II. Cæsare bello acerrimo, quo omnis Germania involuta est. Ejus causas & progressiones paucis explicabo: finem posteritas loquetur. Cum enim Stralesunda, prout in Epitome nostra narravimus, Suecicum accepisset adversus Cæsarianos præsidium, spontanea ad id Regis Suecorum, Gustavi Adolphi liberalitate invitata, asperrimumque dudum bellum inter cognatas Regias Polonicam & Suecicam, de vero Sueciæ dominio flagraret: Cæsar Ferdinandus, qui Regi Polono, ex gemino cum suis sororibus conjugio, cupientissimus foret, suppetias ei in Borussiam, adversus Suecum misit, ejusdemque legatos à Lubecensi cum Rege Daniæ transactione repulit. Addita ab ejus Ducibus alieni affectus irritamenta quam plurima, quæ copioso scripto Rex Suecicus publicavit. In Borussiam contra Gustavum duce Arnheimio Cæsarei campi Mareschalco missus est exercitus: quam ob rem Steno Bilcke Baro, *Regi à cubiculis*, qui à Sueco Senatu tunc temporis ad *Cæsareum* Generalem Walsteinium ablegatus, ut *si animos partis adversæ in pacem pronos reperiret*, etiam pro Stralsundanis armistium statueret, scribens ad Walsteinium de iniquitate transmissi exercitus protestatus est. Cui responsum *illusorium* datum; Arnhemium cum exercitu ideo missum esse, quod tot copiis abundaret Cæsar, ut sibi hunc exercitum dimittere opus esset, atque ideo Cæsarem amico Poloniæ Regi contra Suecum eum misisse. Porro conflatæ inimicitiæ faces subdidit Protestantium Principum ex avitis territoriis ejectio, purgatæque Religionis cultorum per universam Germaniam afflictio continua, & gemitus, perpetuum & efficax ejusdem fidei consortibus ad opem eis ferendam, invitamentum. Gliscebat & suspicio hostilium in Borealia regna machinationum, ex titulo, quem Fridlandus Dux Albertus, Cæsaris nomine, sibi arrogabat, Archithalassum vocitando se generalem Oceani Balthicique maris, quem nulla hominum memoria quisquam Cæsarum usurparat. Augebatque metum piratica, quæ ex oppositis Teutonici littoris portubus in Classiarios Suecos ac negotiatores exercebatur.

Igitur questus apud Electorale collegium (quod de jure imperii exterorum Regum causas cognoscit) Rex de illatis sibi injuriis, pacis quidem hortamenta proferri: at remedia exulceratis animi sui vulneribus nulla adhiberi, circummissis diplomatibus testabatur; ac proinde in animo se habere, illatam contumeliam armis vindicare.

Mox expedita classe, Rugiam Insulam die Baptistæ sacra ingreditur, flexisque in littore genibus, gratias agit Deo de fausto expeditionis initio, ab ejusdem benigna Majestate, prosperos deinceps successus consiliis suis precatur. Haud irrita fuerunt vota. Wolgastum, pulsis Cæsarianis, expugnat. Caminum, Iulinumque ab iis cremata, sponte deseruntur. Inde, prout diximus Stetinum, alteram Pomeraniæ metropolin, certis legibus suarum facit partium, seque Pomeraniam minime ab imperio avelle- *Iunio.* *Iulio.*

se aut suo subdere sceptro, sed tueri potitus adversus injustam vim ac tyrannidem velle pronunciat. In hasce conditiones Dux Bogislaus cum ipso fœdus iniit.

Erat fœda Pomeraniæ & Mechlenburgiæ facies: præsidiarii à nullo crudelitatis aut libidinis exemplo sibi temperabant, ex hospitibus hostes evaserant sævissimi. Id Stargardia, Pasevalcum, Pencunum, oppida Pomeranica, cum strage sua experta. Stargardiam Sueci nocturna irruptione intercepere, fugatis pravæ fidei defensoribus. Pasevalcum contributionibus exhaustum, primoribus spoliatum, Suecicæ cohortes duæ Equitum, quos Tragonas vocant, intraverant. Eo cognito, Iohannes Gotzius, Legionis Cæsareæ Ductor, tantam vim mittit militum, cui inermis & trepida civitas, parum haberet resistere. Sueci fuga salutem quæsivere. Cives miseranda clade trucidati, violatæ mulieres, direptæ opes, oppidum ipsum cum templis & turribus, frustra deprecante presbyterio,
1630. *7. Sept.* in favillas redactum. Septimam Septembris lucem Sol faciebat, cum id nefas adspiceret, Pecunum præcedente Iulio pari insolentia & tyrannide Cæsariani tractaverant, nulla rebellionis labe adspersum.

Sub hæc comitia habebantur Ratisponæ, seu constituendæ per Germaniam paci, seu alendo commodius exercitui, donec imperata facerent, qui Cæsaris, aut fæderatorum Romanensium placitis adversarentur. Electores Evangelici, Saxo & Brandenburgicus interesse huic conventui, nisi per legatos detrectabant. Romanam qui colunt sedem Pontificis frequentes aderant, à quibus & renovatum fædus, decretumque ut validissimus cogeretur exercitus, compellendis Principibus ad Ecclesiasticorum restitutionem bonorum, quæcumque post Passaviensem transactionem suis adjecissent partibus. Imperator, edicto commemoratis Regis Sueci injuriis, qui nihil ab se læsus, imperium Germanicum violentis armis lacesseret proscriptionis eis pœnam indixit, si qui ope operaque Suecorum conatibus faverent: injunxit contra ut ratione abs se, & qui aderant, ordinibus constituta, pecuniam, commeatum, & subsidia in bellum Sueco inferendum, suppeditarent singuli.

Rex literis protestatus, per se non stare, quo minus in tranquillum pacis portum deferretur, concussa hactenus jugi bello Ecclesia, Cæsaremque ad compositionis negotium, novis tractatibus integrandum hortatus, haud segniter incu- *1630.* babat militiæ. Cum enim Wolgastensi arce capta, magnam Pomeraniæ partem sibi adjunxisset, Stralesunda, Barthum, indeque Damgartum profectus turrem munitionemque ibi tuendis finibus structam, vi cæpit, præsidiariosque occidit. Confestim Ribbenitza, Ducatus id Megapolitani est oppidum confine Pomeranis, victas manus porrexit.

Inde vulgato diplomate, Mega- *22. Sept. Creditur.* politanos monet deserere aut ejicere Fridlandicos, legitimisque Ducibus Adolfo Friderico, & Iohanni Alberto per summum nefas expulsis fidem redintegrare & obedientiã. Ni faciant, se ut in rebelles ferro & igni sæviturum. Id poscere justitiam, id consanguinitatem, id communis qua nihil efficacius, religionis vinculum. Idem Rostochiẽsibus,

qui ad tertium lapidem aberant edicit. Sed illos Cæsariani Equites mille, qui in speciem, petito transitu urbis, eoque impetrato in plateis substiterant, arctius Fridlando obstrinxere Duci, crebrisque pabulationibus annonæ & pecoris civitatem implevere. Qua occasione tunc quidem elusum est Regis Sueci consilium.

At Franciscus Carolus, Dux Lavenbergicus circa Albim collecto milite, pro Suecis partibus Bouzenburgum, Winshemum, aliosque locos insedit. Eum Remacri (Cæsaris hic erat Chiliarchus) celer adventus Raceburgum secedere adegit. Ibi à fratre Augusto in arcem non admissus Lavenburgicus, paulo post Comiti Pappenheimio cum aliquot turmis insectanti, captivum se sistere cogitur.

Ita variante fortuna, quam tamen Lavenburgicus haud diu pertulit, Colbergam, urbem Pomeraniæ maritimam, Sueci obsident. Eam Torquatus de Comitibus, Cæsariani exercitus iis in locis rector, eximere periculo tentabat, hortatus & per auxiliares copias Ducem Savellium, qui Gryphis-Waldiam procurabat, videret, ne quid istis aut Megapolensibus in oris detrimenti res Cæsarianæ caperent. Sed Rex per Gustavum Horn Castrorum præfectum, & Wolfgangum Henricum Baudis legatum eam cepit, profligavitque subsidiarios Cæsarianorum turmas, quæ Colbergam liberatum exierant. Obsidio urbis per sævam hyemem, usque in finem Februarii, pervicaci Marte continuata: clades utrinque datæ sunt.

Septemb. Interea autem diæcesis Magdeburgica, quam Christianus Guilielmus Administrator, prout dictum recuperaverat, à Cæsariano rursus invaditur milite. Halla urbs, Otterslebia, Calba, Wettinum, aliaque loca obruuntur copiarum superventu. Sed Hallæ violata victoria diæcesanorum fuit. Nicolaus Boccius, auxilio salinatorum urbem sane occupaverat: sed idem mox male mulctatus ab Henrico Holquio est, arcis tunc Mauritianę possessore, Cæsarianis ad eum, liberandis commilitonibus, certatim confluentibus. Igitur exutus præda Boccius triumphavit, quod relicto oppido maximam agminis sui partem Magdenburgum perduxerit incolumem. Querfurtum & Mansfeldiam ex abitu diæcesanorum, illico Cæsariani oppressere, ipsique Metropoli Saxonum Magdeburgo exinde obsidio parata est. *Octobr.*

Eo misit Rex Suecus Theodoricum Falckenbergium, Administratoris adjuturum conatus Iohannes Schneidevinus Allenslebiam ei devicit: quicquid inerat commeatus, & rei tormentariæ Magdeburgum curavit deportari. Superveniente autem Pappenhemio Comite, circumvallatus cessit oppido, coactus & abjurare cum suis omnem militiam, qua in Cæsarem pugnaretur.

At Magdeburgo extrema imminere, haud obscuris cælestis iræ nunciis significabatur. Nam XXVI Novembri vehementissima ventorum procella Catharinianæ ibidem Basilicæ turris altera decussa est, altera pari infortunio paulo ante jam deciderat. Iohannei fani sub idem tempus maxima turris prostrata, tectumque ejus ruina molis contusum. Idipsum Basilicæ S. Annæ & Gertrudis, ac Sudenburgico templo accidit. *Novemb.*

In

In templo summo (domum vocant) peribolus fornicatus, ab aula Episcopali in adytum templi ducens, concidit. Eadem tempestate molæ quinque pneumaticæ, sex hydromylæ, ventorum fragore eversæ sunt, ædificiis aliis ingens illatum damnum. *Ita solet divina manus priusquam cadat ictum intentare, priusquam puniat, gladium ostendere peccantibus, ut aut pœnitentia prævertant exitium, aut malorum ingruentium exspectatione, præparentur* 1630. *ad patientiam, aut denique contemtis tam perspicuæ expergefactionis signis, reddantur inexcusabiles.*

Neque solis Magdeburgicis offensi Numinis signa apparuere. Paria terriculamenta Italiam, Germaniam, aliasque provincias ad supremi Iudicis metum excitabant. In Italia atrox pestilentia ponendi Montisferatensis belli occasionem præbuit. Inita inter Cæsarem, Regem Francum, & alios Principes concordia, ut Sabaudo duci maneret Taurinum: Nivernio Mantua & Montisferratum, de quibus principatibus dimicatum fuerat, in feudum assignarentur à Cæsare: culpa, quod Dux Cæsarem, Dominum feudi, minus esset veneratus, deprecatione expiaretur. Rex Franciæ Pinarolam, Susam; Priacassen, Avilianum, quæ loca armis subegisset, Sabaudo restitueret; Cæsariani Rhætiæ eam redderent faciem, quæ ante hoc bellum fuisset. Iis conditionibus reformatam pacem, fama tulit, diu quidem ambigua, cum tempore tamen robur adepta.

Fluctuabat inter hæc misere Germania, cum pars Succum Regem, pars alia Cæsarem, utraque metu adacta potius, quam propria sponte sequeretur. Rex sub signis ferebatur habere, sub anni XXX. exitum, XII. Equitum. XXXIV peditum millia, nec scientia militari cuiquam Ducum concedere. Inerat præterea Suecis Finnisque militibus frigoris patientia, in præliis obfirmatus ad resistendum animus, in victu frugalitas, laborum tolerantia 1630. incredibilis. Quas virtutes, dum Germani, eidem Regi magno numero militantes, supergredi aut æquare conantur, fructuosam Duci æmulationem genuere. Plurimum ei apud Teutones pretii fecit disciplina adstrictior militum, quam cui Cæsariani assueverant, pietatis exercitium juge per castra, *victoriamque cælestis indulgentiæ munus, non suarum virium habere.*

Accepi, advolasse ad Regem hyeme tres Lapponum cohortes, hominum statura paulo infra alias gentes, sagittis perite utentium, lata fronte, vestitu è pellibus damarum, aut rangiferorum; quorum animalium tam silvestrium, quam cicuratorum, largus in Lapponia, ac inquilinis perutilis proventus. Hi Suecis ac Finnonibus juncti, haud contemnenda feruntur manu, fide præsertim & obedientia nullis secundi.

Contra Cæsarianis per universam Germaniam instructi exercitus, Duces veterani, quæsita multis victoriis audacia, jam fere in superbiam surgens, & contemtum novi hostis, ex ultimo septentrione, per catervas vilium nationum interpellantis spes vastas, de dominatu conceptas gentis in Europa longe fortissimæ. Indignanter ergo accepti Pomeraniæ & Marchiæ cives, colonique, detractæ opes, si quæ supererant, ablati equi, & jumenta, laxata defectu stipendii disciplina, jus fasque conculcatum. Elector Bran-

deburgicus Georgius Guilielmus, inter sacrum, quod ajunt, saxumque stans, cum hinc Cæsar Dominus, illinc Suecus Rex, sororis maritus, urgerent, cum domi insolentia premeretur grassatorum, foris terreretur Borealium metu hospitum, hoc sibi ante omnia consultandum duxit, ne per ipsum defensionis nomen suæ subverterentur provinciæ. Proinde edixit subditis, uti prædones, militum habitu personatos, comprehenderent, vicinosque raptarent in carceres: resistentium vim vi publica repellerent.

Dum hoc agitat, percrebescit, Regē Suecum ipso Christi natali Griffenhagam Pomeranicam vi expugnasse, captum Ferdi. de Capua, præsidiarios castri ultra bis mille Gartzam profugisse. Nec fidentem Gartzæ Hannibalem Scaumburgicum, ignem subjecisse tectis, exustoque oppido, Francofurtum ad Viadrum urbem Electori Brandenburgico obnoxiam, refugisse. In ea Cæsarianorum fuga multos eorum cæsos, direptas sarcinas & impedimenta, Suecos per Landsbergam irruptionem in Silesiam minari. Ea res sollicitudinem Marchiacis auxit, novæ Marchiæ nova præsidia attraxit. Rex Suecus feliciter peracto anno hujus seculi tricesimo, depurgata à Cæsarianis Pomerania & Neomarchia, solennes Deo grates Stettini exsolvit, quotidianis personare castra precibus curavit, opera & ministerio usus Iohannis Bothvidi, Theologi præcellentis & sinceri, ex veteri nobis amicitia æstimatissimi, certas votorum formulas exercitui præscripsit. Extremis anni mensibus fato functi erant magni & celebres Pontificiarum partium propugnatores, Ambrosius Spinola, tunc Mediolani Produx, Iohannes Iacobus Comes Anholdinus, Colaltus Italus.

Sub tricesimi anni auspicium Beervvaldam appulit Hercules de Charnace, Ludovici XIII. Galliarum Regis legatus, qui sopiendo inter Reges Polonum & Suecum bello perutilem navarat operam, fædusque inter suum Regem & Suecum quinquennale condidit. Leges dictæ; ut mutua sibi præstarent auxilia Reges, ad defensionem Oceani maris & Balthici, in restitutionem exulum & adflictorum Germaniæ Ordinum, ac demolitionem propugnaculorum, quæ in Rhætia hoc bello Germanico emersissent. Hoc fine Rex Suecus XXX peditum, VI Equitum millia aleret, in sumptus Rex Galliarum XL. M. Imperialium subministraret annua, 1631
delectibus utrumque regnum pateret, religio Teutonibus secundum imperii pacta statutaque exerceretur.

Rex Britanniæ Carolus, cum Philippo IV. Hispaniarum & Indiarum Rege firmam pacem iniit, fidam sanxit inter subditos utriusque commerciorum societatem. Injuriarum mentio utrimq; abolita. Nihilominus Regi Gustavo ex insulis Britannicis copiæ auxiliares submissæ, quæ adulta jam æstate à Marchione Hamiltono in Pomeraniam perductæ sunt.

Sub hæc Alberto Fridlando Duci ademptum Cæsarianæ militiæ magisterium, seu quod mutandis per Germaniam sacris mens viro parum fervida, seu quod metus de ipsius exercitu & potentia Cæsaris, in cujus verba juraverat, Catholicis Ordinibus foret. Iohannes Tzerclasius, Comes Tillius, Walo genere,

re, generalissimam omnium, tam Cæsaris, quam fœderatorum exercituum curam suscepit. Is calliditate & solertia nobilissimus, ut adolescenti de se famæ alimenta largiretur, statim lustrare cæpit exercitus, disciplinam labantem sanare, commercari annonam, laboranti Scaumburgico supplementum validum submittere in Marchiam, omnia belli momenta captare.

Rex aliquot legiones Gustavo Hornn ad expugnandam Landsbergam tradit: Ipse Demminum vadit cum XVIII. millibus. Neobrandenburgum in itinere, arcemque Clempenaviam, & Loitzam deditione capit. Treptovia à Cæsarianis deseritur. Malchinum Ioachimus Molctius astu rapit pro Regiis. Medio mense Februario Demminum magnis viribus invaditur, Dodone Kniphusio peropportune duo peditum millia, & equites mille adducente. Ita duorum simul principatuum ferro Suecico tres urbes cinguntur, Colberga Pomeraniæ, Landsberga Marchiæ, Demminum confine Mechlenbergiæ. Demminum Regiis impar viribus inopinato tradit Dux Savellius, arce, commeatu, re tormentaria permunitum. Dux, qui præsidio erat, cum suis dimittitur incolumis. Sequitur finiente Februario Colberga. Iulianæ Comes, Gubernator ejus oppidi, novem peditum, sex equitum agmina educit, signis nudata. Lansbergam versus iter instituit. Colbergæ ingens instrumenti bellici apparatus, annonæ nihil erat. Fame subacti sunt præsidiarii: cui levandæ qui missi erant classiarii, quinto à deditione die adrepentes, parum absuit quin in hostium manus pervenirent. Landsberga usque in Aprilis exitum vim obsidentium sustinuit. Dixeris, infelices eos dies Cæsaris Ducibus fuisse. Nam qui Rostochio præerat Tribunus, Hatzfeldius, à cive quodam literato Iacobo Varmejero inflicta cervice securi obtruncatus est. Auctor facinoris ab angelo se id jussum professus, quantumvis ad necem exagitatus cruciamentis, nihil agnovit sceleris.

Ea damna pensare cupiens Comes Tillius ad d. IV Iduum Martii Neobrandeburgum summa vi adoritur, expugnat, præsidiarios plerosque omnes mactat, suorum ad duo millia amittit. Kniphusium, qui præsidio fuerat, cum uxore & filiabus capit. Templum ibi ipsum Consulis ac civium cruore profanatum. IX signa capta, oppidum direptioni expositum, & quod mireris, derelictum. Inde cum Regem ipsum, munitionibus se tuentem, invadere non posset Tzerclasius, Magdeburgum regreditur, in itinere ejus agmina carpentibus Sueci equitibus: qui & Lieben-Waldam intercepere, & mox Neobrandeburgum à Tillianis exarmatum.

Cæterum Magdeburgici, per absentiam Tillianorum, resumtis animis, aliquoties eruperant, commeatu & instrumento bellico urbem suam auxerant. Eo autem reverso sub Martii mensis exitum, brevi ejecti munitionibus sunt, quas extra vallum urbis fixerant, optimisque bellatoribus ibidem locatis exuti. Cumque sibi adversus vim Cæsarianam non satis instructi à militum copia viderentur Sudenburgum, novamque civitatem (nomina suburbiorum sunt, quæ & ipsa erant munita) ipsi incendere, æquaruntque solo eorum aggeres.

Dum

Dum ibi Martis flagrant studia, Rex Suecus Francofurtum ad Viadrum circumvallat, cujus suburbia, perinde ac Magdeburgensium, præsidiarii cremarant. Hanc urbem commeatu opibusque refertam vi expugnant subito, Dominica à Palmis cognominata, duo amplius millia occidit Cæsarianorum, ad octingentos capit. Hannibal Scaumburgicus, Tieffenbachius, Montecuculius, cum reliqua multitudine effugere. Civitas aliquot horis prædæ exposita, tantum damni pertulit, ut ejus miseratus cladem Wolfg. Henricus Bauda flagris compesceret militarem insolentiam.

3. Aprilis.

Decimo septimo post die Landsberga itidem Regi dedita est. Exiere peditum signa xxv. equitum xii. Silesia Suecicis armis patefacta. Brandeburgum vetus à Wittenhorstio centurione Tilliano desertum est. Sic Aprilis actus.

Kal. Maii Copenica mittuntur ad electorem Brandeburgicum, qui Custrinum & Spandaviam (præcipua hæc Electoratus istius firmamenta sunt) Regi Sueco tradi postulant, restituenda Septemviro, simul ac Magdeburgum obsidione exemerit. Id ægre persuasus Elector, adsensit tandem de Spandavia, postquam Berlinum circumdatum signis vidit: præsidium Spandaviense utrique principi juramentum dixit. Petitus deinde transitus Regi per Saxoniam, atque ut junctis viribus, Iohannes Gorgius Sax. Elector Magdeburgum obsidione levaret. Neutrum impetratum est. Elector abhorruit suas terras adhuc pacatas, sedem belli formidolosissimi efficere, neque sui officii duxit, Magdeburgensium acta armis suis adversus Cæsarem asserere. Illi quesiti publice sibi pro innumeris officiis, queis suam Cæsari obedientiam probaverint, hostilia quæque referri, sub Principis sui umbra recipere vigorem sperabant, propinquante præsertim Sueci Regis victore exercitu, cujus auxiliis sustentabantur. Sed eos securitas, Regem Suecum cunctabunda circumspectio frustrata est, fatis excidium urbis admaturantibus. Nam minime existimatum vulgo ferunt, tam arcta obsidione clausum urbem iri, quam ad d. vii. Kal. Maii contigit, Pappenhemio etiam Comite Garlebia advolante. Si enim id præmetuisset civitas, poterat utique plus militum conscribi, aut quicquid aderat, in urbe retineri, quos partim penuria, partim munitiones urbanæ in tantum attenuaverant, ut obsessis vix bis mille pedites sani, ducenti quinquaginta equites in urbe superessent. Nec minori tamen fortitudine eruptiones tentatæ in hostem, eæque uno die tres, nec sine clade obsidentium. Literis Tillianis, quibus extrema, ut deditionem maturarent, minitabatur, respondent: non se pertinaces propositi fore, modo legatos ad confines emittere Septemviros ac civitates, eorumque perquirere sententiam liceret. Per ea tractatuum ludibria, Cæsariani valla sua propius urbi admovent, oppugnationem parant, turrim excelsam machinis prosternunt. Repulsi mascule Pappenhiemiani, resarciente damna multitudine, pugnam facile instaurant, oppidanos in angustias redigunt. Eos jam nitratus pulvis deficiebat, machinis grandioribus uti non poterant, Cæsariani talia & Hamburgo suppetebant. 1631.

Ergo decernitur corona capienda

dam urbem. Qua novum oppidum spectabat agger urbicus, declivior erat & adscensu facilis, eoque die (Decimus erat Maii urbi fatalis) male firmatus excubiis. Nam persuasũ oppidanis erat, cum præteriisset hora diei septima, nullum restare ab oppugnatione tantæ urbis metum, quæ summo mane exordienda foret. Itaque potissima excubitorum pars somno concesserat. Christianus Guilelmus Præsul, Falckenbergius, Senatus, in curia agebant, de tubicine Tilliano rite ablegando. Civibus, si vera mihi retulerunt exules, proponebatur à Tillio; si Præsulem ac Ministros Ecclesię traderent, xxx
1631. Papisequas Doctores reciperent, centum millia Talerorum persolverent, præsidium susciperent, veniam delictorum fore. Dum minime placeret, Pappenhemius, dato suis symbolo *Iesus Maria*, & pro signo tænia circa brachium alba, declivia valli sibi adsignati invadit, ictoque Falckenbergio, qui suppetias properabat, suam urbis partem occupat. Vulgato rumore, eadem mox omni à parte, viriliter resistentibus pręsidiariis juxta ac civibus, magna cæde vincitur. Fama tenet, si ex vires Pappenhemianis, quæ cæteris invasoribus, essent oppositæ, eo die irrita consilia Cæsarianorum fuisse. At cum neque vigil ibi stationarius rite servaret excubias, neque milites in promtu essent idonei, unus locus pigre curatus, reliquis omnibus fraudi fuit. Præveriti autem urbicorum obstinationem Cæsariani, incendio eos terrendos existimarunt: quæ res tam ipsis, quam civibus noxæ fuit. Ignis enim tectis inditus, afflante tunc repente procella, adeo invaluit, ut direptione interclusis victoribus, urbs tota ampla & magnifica, xxiv horarum spatio funditus deflagraret. Templa sex insignia Parochialia in eodem igni considere. Ædes sacræ, compita, viæ, cadaveribus instratę. Vna in Catharíniana basilica, capita reperta 53. O tempora! O mores! Administratorem femore & capite vulneratum Cæsariani captivum abduxere, cum plerisque primoribus, & Ecclesiæ ministris. Imbelli sexu abusi sunt ad fœdam libidinem, tanta barbarie, ut puellas impuberes ad necem constuprarint. Nulli ordini, sexui ferox miles pepercit. Templum summum ac Marianum Cænobium defensa ab incendio, reliqua omnia ædificia, demtis cxxxix, flammis deleta, incolæ omnes aut occisi, aut capti. Proditam hostibus ab inquilinorũ nonnullis urbis conditionem, atque exinde facilem eis redditam victoriam, in ore habent plurimi.

Nec inficias ibit quisquam, civilibus eam turbis, & intestinis dissidiis ab aliquot annis laborasse, quæ res ut fecundam simultatibus, omnibusque vitiis materiam præbet, ita exitio dare provincias, urbesque consuevit. De numero cæsorum hęsitant plerique: ac de reticendo talium numero, actores pl. historiarum sanxere. Magdeburgi is eo magis in incerto fuit, quod haud pauciores igni, quam ferro hostili sunt absumti. Exulum fide dico, ultra xxii. millia peremtorum in profluentem Albim esse præcipitata. Neque enim terræ gremio condita cadavera, sed in amnem turpiter projecta sunt. Sexcenti circiter cives catenis adstricti, cum potuerunt, lytro redemere libertatem, alii suborto castrorum incendio, circa Fermerslebiam, occasione ad fugã usi, evasere. Reliquiæ ex tanta strage, sine te-

Mmmmm cto,

cto, sine viatico oberrantes, stipem commendicando vitam trahunt. Præcones divini verbi, raro Dei beneficio, plerique vitam conservárunt, atque apud suæ consortes fidei honestas stationes nacti sunt.

Præcessere, præter superius dicta, φοβητρα de cælo alia. XXI. Ianuarii throni instar ignei in Cassiopeæ sydere apparuit, auditus sub noctem sonitus creber qualem tormenta ænea displosa edunt: quo cessante, lurida Cælum, atraque contectum nube, triste spectantibus præsagium concivit. Secuta turrium prostratio, ante commemorata. Paucis ante excidium septimanis militis cujusdã uxor, ubi partus doloribus extinguendam se perspexit, uterum aperiri suum mortuæ, fœtumque inspici precata est. Repertus est puerulus, trimuli magnitudine, caput galea munitus carneo, quod instar chartæ detrahi potuit, pedes ocreatus. Adhæsit corpusculo mantica militaris, in qua orbiculares glandes consimiles iis, quæ Musquettis emittuntur. Nimirum *mundus jam nil nisi arma, cædes, bella parturit: iisque semetipse prout miserabilis illa mater, cum sobole sua crudeliter absumit.*

Magdeburgum ex quo munitum, exornatumque metropolitana dignitate est ab Ottone I. Magno, septingentos circiter annos stetit. In ea nos reservati tempora sumus, ut ipsos sibi oculos mater Germania effodiat. Resipiscite ad exemplum sorores: *Nisi convertimini, omnes similiter peribitis.* Neque ô dira Babylon sanctorum ebria sanguine, calicem tuum devitabis.

Numquid enim victor diu insultavit exstinctæ urbis cineribus; Imo eadem die Cæsariani, præmetuentes, ne Rex Suecus Dessaviensem transmearet pontem, & ipsum, & munimentum ei adstructum, incendio cremarunt. Cujus facti, cognito urbis casu, sera subiit pænitentia.

At Regem Magdeburgicæ rei anxium, tractatus distinebant cum duobus Septemviris, quos in societatem trahendos formidolosissimi belli judicabat. Iamque Crosnam Silesiæ tenebant ejus agmina, & circa Glogoviam pabulabantur. Castrorum Magister Gustavus Hornus novos per Marchiam habebat delectus, tyronum supplementa in Silesiam ducturus. Igitur denuo Spandavia deposcitur Regi: Custrinumque in ejus obsequia adigitur. In sumptus bellicos XXX. Talerorum millia imperantur Marchiæ menstrua.

Adolescente Iunio, quum Stetinum reversus, de Gryphis Waldia subigenda cogitaret, eam sibi devictam subito rescivit. Id ita accidisse accepimus.

Obequitabant Sueci equites urbem, quasi pabulandi causa. Ad displosiones sclopetorum excurrit Perusius, aurei velleris torquatus, præfectus oppidi, longiusque per temeritatem profectus, cingitur ab insidiatoribus regiis, globoque transfixus concidit. Nec mora obsidioni. Circumdatur à Suecicis Gryphis-Waldia, postulatur deditio à præsidiariis & civibus. Milites, Duce licet orbati, eruptione tamen viriliter tentata, rediguntur in urbem, desperant de subsidiis, suæ consulendum incolumitati decernunt, cedendum victoribus. Ergo traditur oppidum apprime munitum, & à re tormentaria instructissimum regiis, Cæsariani exinde *16 Iunii*

1631. de universa Pomerania exiguntur.

Cum igitur nihil illhic hostile superesset, maximis viribus in Marchiam itum est, Ibi Baudis, & Comes Ortenburgicus Werbenam occupant; locum castris metandis conquirendisque alimentis accomodum. Cæsariani per Götzium Chiliarchum, Cotbus oppidum invadunt noctu, expletaque in muliebri sexu nefaria libidine sua, vastant civitatem & diripiunt. Tillianus exercitus Mansfeldiam insidet, viciniamque Thuringiam prædæ habet, indignante Comite ad Electoris Saxonis molitiones, qui acto Lipsiæ conventu utriusque Saxoniæ, Marchiæ, Hassiæ, Franconiæ, Sueviæ Principum, Ordinumque, consultandum proposuerat, quomodo libertas Germanica, jam in extremum adducta periculum, conservaretur.

Martio. & Aprili.

Aderant ibidem legati Ducum Megapolensium, Adolfi Friderici, & Iohannis Alberti, quos avitis possessionibus exutos à Ferdinando Imp. diximus. Hi conscriptis militibus, adjutique à Rege Gustavo, recuperare nituntur sedes suas. Gustroviam Iohan. Albertus, Suerinũ Adolfus Fridericus, pulsis Cæsarianis, subigit. Butzovium, ubi Episcopi Suerinensis aula esse consuevit, desertum à Walleinstenianis, quique exierant, præda, quam Rostochium pervehere conabantur, spoliati sunt. Rex ipse Duces consanguineos solenni pompa Gustroviam comitatus, applaudente populo, paternas in sedes restituit.

25 Iunii.

Ea re peracta, Magdeburgum versus promovet copias, Tangermundam in itinere intercipit, prope Werbenam figit castra, circumfusa quasi Albis & Haveli amnium trigono. Havelbergam per duces sibi vinci curat, ulcisci Magdeburgicos cineres, omnibus opibus atque copiis destinat. Interim Regina Maria Eleonora appellit Wolgastum, cum supplemento tyronum è Suecia. Marchio Hamilthonus, & Alexander Lessæus octo millia Britannorum & Scotorum preduxerunt in Pomeraniam. Vndecunque belli majoris seges apparebat.

Iam enim & Lipsiæ erat decretum, Cæsarianis exercitibus, qui totam Germaniam prædę haberent ac ludibrio, non ultra aperire portas urbium, castellorum, arcium, neque cedere territoriis Ecclesiasticis, quæ semel in Evangelicorum ditionem pervenissent, cum eas vi atque armis potius, quam jure ac justitia repetere Pontificii viderētur, lisque illa non ab solo Cæsare, sed ab omnibus Imperii ordinibus, plenis comitiis, decidenda foret. Igitur Guilielmus Hassiæ Landgravius, defensandis suis finibus militem scribit, Bernhardum Vinariensem Ducem, mente manuque strenuum sibi adjungit, brevi haud spernendas copias contrahit. Quibus infringendis conatibus, Ioannes Tzerclasius Erfordiam festinat, urbem pavefactam portas sibi aperire jubet, finibus Cattorum fremebundus propinquat, dissipaturus utique Hassiacas cohortes, nisi Comes Pappenhemius, eversæ custos Magdeburgæ, alio convertere impetum postulasset. Etenim Rex Sueciæ, peragrata veteri Marchia, inque ea Stendaliæ, Gardebiæ, Soltquellæ potitus, jam Wolmerstadium pervenerat, Magdeburgicas munitiones haud dubie invasurus, nisi vi majore arceretur.

In hunc totis castris insurgendum videns Tillius Comes, par-

Mmmmm 2 tem

tem equitatus præmittit, subsequitur ipse cum firmissimo exercitu. Rex, explorato ejus adventu, strategemate prævertendum istis viribus censuit, quibus pares opponere non haberet. Misso igitur Rheingravio & aliis equitum Magistris, tria Cæsarianorum agmina feliciter aggressus est. Montecuculii agmen Borgstallis pago, Bernsteinianum Rheindorfi, Holcianum Angriæ fudit, fugavitque; opima spolia victoribus parta.

Sed Carolus Ludovicus Palatinus, qui Regi militabat, glande prostratus enea, funere suo victoriæ lætitiam diminuit. Tillius restauraturus cladem, propinquavit sane castris Suecicis: sed Regem ad pugnam elicere non potuit. Fulminatione machinarum, ac velitationibus acerrimis extracto triduo, recessit Tillius nova subinde clade multatus. In Mansfeldia se ei junxit Eggo Furstenbergius, qui Italicis auctus copiis, Sueviam & Franconiam Lipsiacis pactis renunciare, tributum Cæsarianis conferre adegerat. Rex Suecus Horni ac Totti, Ducum suorum, auxiliis confirmatur, Guilielmo Landgravio duas legiones (regimina hoc vocat seculum) in Hassiam ducendas dedit; Vinariensem Ducem Bernhardum suæ devinxit militiæ. Is Hirschfeldiam & Fuldensem Abbatiam percursans, rem fecit egregie nummariam. Fuggerus Romanensium fœderis legatus, Hassos societate sui Principis & Vinariensis, suas avocare in partes, literis armisque frustra connixus est. Francofurti ad Mœnum componendis hisce turbis, conventus partium fuit, ut aliquibus forte parum serius, ita ad rei summam plane inefficax. Interea vero Tillius languescentes legiones suas, nova cupiens prædâ accendere, Electorem Saxonicum aggreditur. Ab illo conscriptas copias sibi tradi, Lipsiense antiquari decretum postulat; renitenti vim infert, Merseburgum invadit, Freibergam incendit, Misniam late populatur, dire affligit incolas. Elector injuriarum postulat Tillium, leges obtendit imperii, sua in Cæsarem beneficia narrat; quæcunque ei ut Imperatori debeantur, fideliter ab se hactenus præstita omnia; decere vicissim Cæsarem, nihil præter jus fasque jurejurando firmatum, agitare. Sin fiat, prout initia appareant, Deum ultorem fore.

Cum hæc incassum dicerentur, fœdus cum Rege Sueco ferit in mutua auxilia, ad suas provincias ei viam sternit, Wittebergam permittit, quæ ineunte Septembri intratur. Septemvir Brandeburgicus, exhaustis contributaria rapina suis ditionibus, commeatum ac nummos, si quid corradi queat, pollicetur. Nulla inter hæc mora Tzerclasio, Comiti Tillio fuit. Lipsiam circumsidet, finitima urbi omnia diripit, urbem sibi aperiri postulat. Cum citra Electoris Saxonis, ut principis sui, consensum, nihil ei concederet civitas, ea vis opponitur quæ frangere etiam pervicaces posset. Quanquam enim suburbia sua incendebant, atque ad defensionem omnia comparabant, tamen recens Magdeburgici exitii exemplum, quod atrocissimis minis Lipsiæ repræsentabatur, flexit animos ad obsequium. Data fides de religionis ac Reipub. conservatione, præsidium urbi arcique impositum, Electorale dimissum est. Verumenimvero haud *diu servat fortuna fidem.* Ad diem VII. Septembris, continuo sane favore

favore Comitem Tillium complexa, tandem destituit. Septemvir Saxo uberiori ditionem parte ab eo privatus, necessariam sibi suisque pugnam arbitrabatur. Erat in oculis certissima pernicies Saxoniæ, Misniæ, Thuringiæ, si tres pariter exercitus inibi hybernarent. De causæ justitia felicissima queque sperabat, princeps antiqua virtute & fide: *si quid secus eveniret, subeundam sortem, quamcunque Deus imponeret, statuebat.* Rex Suecus, in unius prælii casum dare duos Septemviratus, periculosum ducere facinus; Saxonicum militem, recenti delectu conscriptum, cum veteranis committere, intutum, cunctationem securiorem affirmare Victus autem Electoris constantia, prælium adornari jussit. Ante omnia Deum solemniter veneratus, ad *pietatem fortitudinis genitricem*, animavit milites. Symbolum dedit, *Nobiscum Deus*: insigne, ramum viridem galeæ innixum. Dextrum cornu sibi curandum sumsit, lævum Septemviro permisit. Podelvitza pago nomen est, quatuor millia passuum abest Lipsia. Ibi concurrerunt infestæ acies. Cæsarianis de more Pontificio, pro Symbolo erat, *Maria Iesu conjuncta.* Commoda locorum præoccupaverat Tillius, Solem ventumque Suecis adversum effecerat. Rex circumtorquendo leniter aciem auram paulo secundiorem suis reddidit, suoque ab latere, quod intermixtus equiti pedes sclopetarius nova arte confortabat, valide submovit irruentes Cęsarianos; imbecillior Saxonum tyronum vigor fuit. Iamque in lævo cornu fugæ, apud Tillianos victorię & jubili initium erat, cum Rex per Hornanios pedites è sylvula tam oportune succurit Saxonicis, ut redintegrato ad Arnheimianos monitus certamine, verteretur in fugam equitatus Cæsarianus, totaque laxaretur acies. Tenebris, quas fumus ardentis nitri pulvisque equorum faciebant, diremptum prælium. Metuente Rege noctem, insidias, fortissimum astutissimumque hostem, rursus pugna sperabatur, nisi lucē reddens aurora, cladem hostium, tormenta, sarcinas, currus, omnia derelicta, perfectæ victoriæ signa edidisset. Cæsa ad minimum XV. millia, interque illos e Cæsarianis, Adolfus Dux Holsatus, & Scombergius, cum Tribunis Baumgarto, Ersto, aliis è Suecicis & Saxonicis Teufelius, Hallus, Kallenbachius, Fridericus Langius Tillii vulnerator, Bindausius, Adrica. Par fere utrimque numerus militantium fuit, in universum ad LX. millia. Sed Tilliani plerique veterani. Ante pugnam, columba candida inopinato vexillum quoddam insedit Saxonicum, pręsagium victorię. Hallis & Mersebugi aqua in sanguinem versa, prælium præmonstravit cruentum. Tillius in prælio ictus plumbo quidem nitrato, obduratam, quemadmodum Chirurgus censuit, arte Dæmoniaca cutem, non penetrabili, extra vitæ periculum fuit; at tuberibus enatis, spinaque dorsi, verbere læsa æger, continenti fuga Hamelicam properavit. Hac aci eruptum papale jugum, haud dubie imponendum Saxoniæ, nisi Deus Ligistica ligamenta dissolveret. Capta de Cæsarianis signa ultra centum.

Rex Victor Mersebusgum Hallam, Halberstadium, Calbam, Erfurdiam, jugi successu occupavit, Elector ipse Lipsiam. De recuperatis tam subito, quas amiserat, ditionibus suis laudes Deo Liberatori,

Mmmmm 3 gra-

gratesque egit publice. Convenit inter fœderatos Evangelicos, ut in superiorem Germaniam Rex Suecus, in Silesiam, Bohemiamque Septemvir Saxo duceret. Rex, Hennebergensi comitatu subacto, Diœceseos Herbipolitanæ castellum, quod Aulam Regis vocitant, commeatu opulentum expugnavit, hinc Sueinfurtum, Imperialem urbem, Herbipolinque ipsam, ab Antistite Francisco Hatzfeldio derelictam, cum arce omnibus opibus copiisque instructissima, vi redegit in potestatem. Præsidiarii, quod acriter restiterant, omnes cæsi. Sexui imbelli vita & pudicitia, præclaro Regis edicto, conservata. Eo perculsus metu Bambergensis Præsul, renunciat fœderi Catholico, seque Regi Sueco obligat, direptionem sui territorii auro redimit. Pari felicitate Wertheimum, Miltenburgum, Bobenhusa Suecis; Munda, Fulda, Huxaria Hassis subactæ. Cæsarianis Wertheimium recuperaturis, grandis per insidias ingesta clades. Franconiæ oppida pleraque in Regis verba jurarunt, permissa, uti fas est, subditis religionis & conscientiarum libertate.

Novembri Kal. Novembribus Hanovia, urbs elegans, repentina Christophori Haubaldi irruptione capitur: præsidiarii arma ponere adacti; ut ea resumerent, plerique Regi Sueco sacramentum dixere.

Inter hæc victoriæ Lipsiensis fama inferioris quoque Saxoniæ exercitus Cæsarianos pervasit, excelsosque eis detraxit animos. Rostochium Megapolitanis Ducibus deditum. Id sesquimille Equites, XIV. peditum vexilla tenuerant, qui abitionem, resque salvas pacti excessêre. Wismaria confidentius restitit. Eruptione ibi pugnatum, accepta utrinque clades. Tandem luce Thomæ Apostolo sacra, deditio urbis à Grammio, militum præfecto extorta: qui tria educens millia bellatorum, quod parum sincere pactis stetisse deditionis videbatur, Gryphis-Waldiam missus, ejusque miles partim cæsus, partim sacramento Suecico obligatus est. Secuta passim Cæsarianorum fuga, cum aliquot septimanis nihil de Comite Tillio certi constaret, mortuumque virum ex vulneribus fama fereret. At ille resovere valetudinem, recolligere sparsas exercituum reliquias, meliori se fortunæ parare cæpit, Altringero & Fuggero, qui adverso prælio absuerunt, haud modicas circumductantibus copias, labantemque Cæsaris causam nonnihil instaurantibus.

Iuxta Rotenburgum ad Tauberam improsperum rursus prælium Cæsarianis fuit, Mergentheimum Suecis traditum. Similiter Aschaffenburgum, seu Asciburgium, Moguntini Archiepiscopi sedes, & Steinheimum Regiis accessere partibus.

Neque nundinale illud Musarum Athenæum, Cæsarum inauguratione, totiusque Europæ mercatu celeberrimum Francofurtum, Victori Gustavo portas clausit. Saxenhausæ præsidium Rex locavit XVII. Novembris: traductus Francofurto exercitus Hochstum cepit. Russelsheimum ad Mænum fl. Darmstadinus ei Landgravius Georgius concessit. Mæni accolæ imperata facere coacti. Sociatis ibi Guilelmi Landgravii copiis, Rheingavia subacta pactisque exinde argenti pensionibus derelicta est. Moguntinus elector Anshelmus Casimirus, ac Præ-

sul

Decemb. sul Wormatiensis Coloniam secessere. Rex Suecus, comperto, Tillium è Noribergensi agro discessisse, tractus montani, Bergstras appellitant indigenæ, dominium sibi vindicavit, atque ad d. VII. Decembris Rhenum transmeare copias jussit. Quingenti bellatores, qui primi transierant, tam validas in XIV. Hispaniensium equitum alas fecere impressiones, ut eas, priusquam subsidiarii alteram ripam attingerent, in fugam agerent. Rex, cognito suorum periculo, palmas in cælum tendit, Deique Opt. Max. imploravit opem, & obtinuit.

Superato Rheno, Oppenheimum expugnatur XVII. Decembris, Steinum ab Hispanis, Wormatia à Lotharingis deseritur, sextoque post die (erat XXIII. Decembris) Moguntiacum, cum arce & propugnaculo, post acrem aliquot dierum oppugnationem, traditur Regiis. Eorumque locorum exemplum Bingum, Altsheimum, Kongsteinum, in eandem sortem traxit. Baccheracum, Boppardiam & confinia Rheingravius subegit Regi, cui Natalis Christi Moguntiæ solemniter celebratus, ejusque in arcis templo sacrum Evangelico ritu factum.

Mira sane felicitas, totam Germaniam à mari Balthico usque Moguntiacum victricibus armis uno anno peragrare, Viadro, Havelo, Albi, Visurgi, Rheno, Mæno, aliisque fluminibus habenas injectare, victos oppressosque antea repentinæ fiduciæ, successibus exultantes victores metus ac formidinis implere. Accessit mox & Manheimum, ad Rheni Nicrique confluentes permunitum oppidum, deinde & Heilbronna, Fridberga, Wetzlaria, aliaque Wetteraviæ oppida. Quid multa; Spira, Landavia, Weissenburgum, Germersheimum, præclaræ urbes, Suecicis patiuerunt præsidiis.

Iamque & cælum ipsum, terraque parum propitia Pontificiis visa. Neapolitanus Italiæ tractus terræ motu quassatus: Mons Vesuvius incendio flagrare tremendo cœpit, saxa ingentia ad XX millia passuum projectavit. Iesuitici templi recens structæ turres, Viennæ in ipso Cæsaris conspectu, ventorum impetu prostratæ. Nec mirandum sane, tot facinoribus fœdum annum à Deo quoque Omnipotenti tempestatibus & morbis insignitum. Omne enim mortalium genus aut pestilentia, aut febres, aut capitis dolores dorsique depopulabantur, tanquam *communi mortalitate sævitatem armorum prævenirent.* Sophia eminentissima Daniæ Regina, LXXIV vitæ annos sanctissime actos, beatissimo fine clausit, præcipuorum melioris orbis principum aut genitrix, aut cognata. Supremus ei dies IV Octobris fuit.

Initia sequentis anni nobilitarunt legationes Angli & Franci Regum, & Ragotzii recentis Transylvanorum Principis, ad Gustavum Regem & Iohannem Georgium Septemvirum. Franci Regis postulato induciæ concessæ sunt, intra quas Dux Bojoariæ Maximilianus, fœderatique Romanenses cum Regiis transigerent. Videbantur enim secessionem à Cæsarianis meditari, neutrarumque velle partium fieri. Sed brevi patuit, aut fictas hasce consultationes, aut majori autoritate disjectas esse, Vrbano Pontifice ex Italicis Ecclesiasticorum proventibus Cæsari decernente subsidia, & 1632. Martio

Germa-

Germaniæ Præsulibus cum Bavaro Electore, quicquid restabat virium, consociantibus.

De Anglicana legatione nihil certi nobis compertum est, nisi quod paulo post Fridericus V. Palatinus, exul, Britannico, ut ferunt, auro, & Belgicis auxiliaribus instructus, avitas ad Rhenum ditiones revisit, seque Regi Sueco Hochsti conjunxit, fidum exinde Achatem, armorumque consortem præbiturus.

Rogatzius conspiratione suorum, per Salomonem Davidem detecta, liberatus, frendere dicebatur in Cæsarianos, atque occasionem captare in Hungariam excurrendi aut Silesiam, si quid ab Evangelicis fœderatis adjumenti affulgesceret.

Quemadmodum enim Suecicus exercitus insignes ad Rhenum, Visurgim, & Mœnum progressus fecerat, ita & in Bohemia Saxonicus. Pragam, caput ipsum Bohemiæ, Iohannes Georgius Arnhemius pro Saxone Septemviro occupaverat, & confinia pleraque oppida, Leutmeritzam, Pisseсum, Colsinum, Brandisium. Elector ipse eo profectus, sub exitum anni XXXI. instauravit sacrum Evangelicum, capita decollatorum Pragensi in ponte erecta,
1632. detrahi, ac honesta adfici sepultura præcepit. Egrana civitas, inscio invitoque Senatu, equites admisit Saxonicos, Electori Sacramentum dixit. Budveisam Balthasar Marradas Cæsari defendit strenue. Reliquis locis restituti passim ingenti cum gaudio exules, renovata sacra, fugaci utique lætitia, quod constantior istis partibus arridentis fortunæ aura non spiraret.

Etenim Albertus Wallensteinius, Fridlandus Dux, quem rogatu fœderatorum Romanensium exauctoratum à Cæsare scripsimus, jam denuo Magister adscitus totius militiæ, cum summo ferè pacis belli que arbitrio, ingentem vim militum subito coëgit. Ei Iacobus Gallas & Sultzensis Comes promti adfuere, qui prædas subinde è Pragensi agentes territorio, brevi arctissimam ibi locorum annonam effecere.

Medio Februario Satzam Bohemicam conspiratione civium tenuit Febr.
Marradas, præsidiarios Saxonicos occidit. Id odorati qui Cadenæ erant Saxonici, deseruere urbem, seque Annæbergam retulerunt pavidi. Securitatem illis cladi fuisse, fama perhibet, quæ in tantum ex hostili insultu tremorem verterit, ut Cæsarianis direptionibus omnem patefacerent Bohemiam, ac Silesiam, solisque propemodum nivibus Misnia irruptione tegeretur.

Per totam hyemem rara ab armis quies erat. Suecicæ turmæ jam in Alsatiam penetraverant. Cæsarianarum partium frumentatores Lotharingici, Argentinense territorium agebant, ferebant prædonum ritu. In hos Civitas alam equitum cum uno peditum vexillo emisit: quæ manus exigua magnam grassatorum vim aut cepit, aut delevit, opimisque ovans spoliis domum sese retulit. Wirtembergicum item ducatum, & Marchiam Badensem, pervasit victoris metus. Passim fuga cædesque Cæsarianorum fuit. Franckenthalium Palatinatus Inferioris oppidum nobile & elegans, copiis cinctum, Creutznacum XXII. Februarii vi expugnatum Regi Sueco, Braunfelsia deditione. Cum præsidiariis Vdenheimanis & Franckenthalinis crebræ, variique Martis pugnæ factæ.

Mox ausa & inferior Saxonia in factionem Romanensem insurgere denuo. Iohannes Fridericus Archiepiscopi Bremensis nomen gerere, proventus diœcesis præripi à Cæsarianis indignatus, aliquot bellatorum agmina coëgit, Verdam aggressus cepit, Burgum repentino assultu obruit. Rursus Reinacer & Gronsfeldius repellunt Episcopales, Verdam & Languedelam recuperant, ad Visurgin illis cladem ingeminarunt. Illi vero, resumtis animis, Verdam iterum occupant & Ottersbergam, ut miseram diœcesin ceu pilam inter has & illas partes volutari diceres. Indignationem censeo altissimi incubuisse, in illas oras præcipue, quæ cum olim magnæ dignitatis & sanctimoniæ Præsulibus assignatæ ab Imperatoribus fuissent, majorumque nostorum ævo ad superbiam & superstitionem deflexissent repurgatæ quidem ab Episcopi Romani corruptelis & erroribus publice, vita autem & actis parum Episcopales rectores nactæ sunt.

Pari exemplo Pappenheimius, contractis in unum aliquot cohortibus Schoningam & Helmæstadium adoritur, diripit spoliatque Brunsvigiam; Iohanne Bannero Magdeburgicas circumsidenti munitiones (nam urbem deflagrasse diximus) tantum sui metum ingessit, ut Calbam secedens, Bonighausio Chiliarcho & Virmundo viam patefaceret ad Wolfgangum Mansfeldium, cineribus illis incubantem, qui collectis sarcinis, deletisque portis & ædificiis, rudera urbis paupercula, Suecis reliquere. Nunc igitur Saxonico & Suecio tenentur præsidio.

Mox Pappenheimius, Magdeburgicis auctus excubitoribus, prædæ habet Lunæburgiam, quantumvis à Christano duce commeatu juvaretur, confinia Visurgis perambulat, modo Westphalicam ripam, modo Saxonicam carpit, nulli ducum præliandi facit copiam.

Non enim deerat Evangelicis robur aut consilium resistendi grassatoribus, tota perstrepebat armis Saxonia, qui consisteret usquam hostis, nisi in oppidis, non erat. Februa. Guilielmus Vinariensis Goslariam strategemate, Gottingam oppugnatione divicit. Duderstatum & Eisfeldiam deditione cepit. Tottus, Suecorum ductor, cum circa Luneburgum & Bardevicum stativa habuisset, ad superiora contendit Brunsvigiæ aut si malis, Brunoniæ, ubi Bannerus, Wolferbyti obsidens exitus, Guilielmo Vinariensi se conjunxerat, ex nupera de Lobelianis agminibus victoria lætanti. 1632. Illis enim, absente Straubio legato, genioque indulgente, sex vexilla eripuerat Batendorfius, Guilielmi ducis tribunus. Gottingæ parum annonæ, rei tormentariæ affatim repertum. Accessit victoribus Peina, Calenberga, Steurvaldia, Domitza quoque (Mechelenburgiæ, id ad Albim castrum est) præsidium Cæsarianum denegaverat.

Agitabantur inter hæc pacis consilia Torgaviæ, irrito conatu. Feliciori auspicio Christiano V. Daniæ Principi, Electoris Saxonis filia despondebatur, cujus soror maxima natu Georgio Hassiæ Landgravio, secunda Maria Elisabeta Friderico Holsatiæ duci nupserat. Germanus Christiani V. frater, Vlricus, togæ bellique gnarus artium; legionem militum pro Electorali-

bus provinciis regendam sumsit.

Recollegerat vires comes Tillius, junctisque Altringero, per agros Noricos, in Bavariam tendebat. Noriberga, oculus Germaniæ, quinque cohortes Evangelicarum partium, intra mænia receperat, ductoribus Schlammersdorfio, & Guilielmo Henricoque, Solmensibus. Vlma quoque Suecicis se applicuerat partibus. Augustæ autem Vindelicorum à Tillio pecunia, commeatus, munitio imperata. Northgavia & Palatinatus superior fœde vastabantur.

Kalendis Februarii Bamberga à
1632. Gustavo Horno occupata est, Cæsariani, qui præsidio erant, Forcheimum evasere. Episcopus profugit
Martio. in Bavariam. Sed Tillius, mense Martio πανστρατιᾷ Bambergam duxit: quo adventante, Hornus astu fortitudine temperato subtraxit copias; quantumvis laceratas, nocturnaque irruptione se de Tillianis ultus, Sueinfurtum ordinato agmine recessit. Eodem Rex universo cum exercitu venit. Aderant ei Fridericus Palatinus, ejusque frater Ludovicus, Ernestus Vinariensis, Iohannes Holsatus Dux, Christophorus Marchio Badensis, Augustus Sultzbachensis. Bernhardo Vinariensi inferioris Palatinatus inspectio commendata. Noriberga Regem splendide XIV Martii excepit.

Comperto ejus adventu, Tillius, direptis, qua transibat, agris, oppidisque in Palatinatum Superiorem, Neomarchiam versus retulit pedem. Rex Danubium petiit, urbemque Donaverdam magna vi adortus, Rudolphum inde Maximilianum, Ducem Lavenburgicum expulit, recedentes præsidiarios machinarum ictibus prosequutus, haud modica illorum strage.

Ejus insistens vestigiis Tillius, Rainam permunitum ad Lycum amnem oppidum insedit ripamque fluminis Augustam usque accurate custodivit. Rex ex adverso inter Lycum Istrumque fixit castra, omnesque Danubii accolas usque ad Imperialem Vlmam redegit in potestatem, ductore Sperreutero, Chiliarcho suo, Lichtenaviæ potitus, & Pappenheimi castri, continenti victoria Gunsburgum, Lavingam, Hochstatum, Gundelfingam, Kirchbergam, Dillingam sui juris fecit. Nec irritus *Aprili.*
consilii in jungendo ponte Lyco fuit, reperto loco, ubi ob ripæ curvitatem rapidum coëceret impetum fluvius. Ibi dum impigre pontem struit, frequenti grandium tormentorum fulmine sylvam pulsat, quam suo commodo Cæsariani ac Bavarici præoccupaverant, glandesque exinde maximi ponderis in regios jaculabantur, sed munimentis se suis protegentes. Geminato igitur periculo exterriti Tilliani, quod pontem transire, regii inceptabant, tormentaria verberatione, quam arborum strages tanquam cœlo tactarum, horribiliorem mageque noxiam efficeret, promiscuam cædem faciebant, præsertim Ducis Tillii crure transverberato, Altringeri capite icto, excedere arbustis, fugamque arripere destinarunt. Igitur noctis usi umbraculo Neuburgum atque Ingolstadium trepidi refugêre, ultra mille suorum desideratis. Alii longè plures tradunt. In Nonas Aprilis ea Cæsarianorum clades incidit.

Rex amnem ponte transgressus, mi-

misit Neuburgum, qui oppidum à Maximiliano Bavaro Tillioque desertum occuparent, Augustam Vindelicorum mox ipse sibi aperiri postulat. Eam urbem, Imperii Germanici præcipuam XVIII. peditum, duo equitum signa, Cæsari Bavaroque duci jurata tuebantur. Timebatur enim Pontificiis Magistratibus, quod vi publica inibi repurgatioris Christianismi exercitium aboleverant. Itaque validum præsidium civitati erat impositum, armaque Evangelicis omnibus adempta. Rex præsidium ex urbe ejici imperat. Oppidani, hoc minime suarum esse virium causati, honestas abitionis leges præsidiariis ferri precantur, iisque obtentis, ajunt, se Regis felicitatem nihil moraturos. Quarto die, abscesserunt cum telis sarcinisque Cæsariani, adhibitis iis viribus, quibus contundi pertinaciam suam posse speculabantur.

Vndecimus agebatur Aprilis dies, quando Rex Evangelicis commisit Augustanam Rempublicam, Pontificios à clavo submovit. XIV ejus mensis instauravit sacrum ex Confessionis, ibidem Carolo V. exhibitæ, tenore, docuitque, haud vanum fuisse jubilum, quem ante biennium seculari religionis ejus prosperitati confessores, accinuerant, quantumvis Papistæ palam lessum magis atque ejulatum rei Evangelicæ, quam jubila convenire, importune jactitaverant. Rex Senatores restitutos & civitatem sacramento regnoque Suecico obstrinxit. Memmingam, Nordlingam Campodunum, per legionarios aliquot duces devicit, ipse Ingolstadium, quo Tillius æger se receperat, adoriri decrevit.

Dum illa per Sueviam Bavariamque agerentur, Saxonia nostra haudquadam expers novorum motuum fuit, qui propemodum aureum pacis, quo Dania, Sueciaque colligatæ sunt, vinculum dirupissent. Etenim militares quædam Harpyiæ, sub Suecο nomine, perreptare Holsatiam, colonisque & subditis, tam regiis quam ducalibus, atroces inferre injurias audebant. Accessit militum quorundā Gluckstadiensium, in Kedingia, diœcesis Bremensis provincia, agentium cædes. Postulati violatæ pacis Sueci Duces, nihil suo jussu, nihil regio commissum responderunt. Deductæ statim ex Holsatico solo catervæ militum, quæ ad Francisci Caroli, Lavenburgici ducis, signa adspirabant. Reges per legatos amicitiam veterem instaurarunt. Sub hæc Tottus, Sueci Regis per Inferiorem Saxoniam legatus, Buxtehudam devicit, Stadam commeatu cæpit intercludere. Pappenheimius, Volaterrani cujusdam instar, Saxoniam, Westphaliamque persultabat. Ille Einbecæ potitus, Visurgis confinia agere, ferre, parva sed fortia prælia facere: Tottum & Lohusium Buxtehudam usque insectari, Stadam ingredi, diœcesin Bremensem, qua Stormariæ Ditmarsiæque obvertitur, fœde populari, horribilem in modum sævire in omnem sexum, ætatem, ordinem: nihil sacri profanique habere. Tandem aliqua à Totto & Lavenburgico accepta clade, Vordam oppugnare frustra, Stadam deserere, per Brunsvigiam Westphaliamque in superiora contendere Germaniæ, ut afflictis ibi Romanensium rebus levamentum afferretur. Tottus ad Regem accitus, substitutus ei Baudis; Georgius Lunæburgicus Evangelicarum in

inferiori Saxonia copiarum supremus rector factus est.

Electoralibus Superioris Saxoniæ exercitibus præerat Arnheimus, quam pacis expectatione pene circumventum accepimus, Duce Fridlando clam subornante agmina, quę exitus Bohemiæ victis præcluderent. Nam Pragam ineunte Majo
1632. Majo.
maximis adortus viribus, deditione receperat, præsidiarios dimiserat gladiatos. Erant signa peditũ XXII. duo equitum: quæ Leutmeritzam discessere, ubi robur & nervus Saxonici exercitus erat. Inde nisi admaturasset abitionem Arnheimius, ac strategemata pari artificio elusisset, obsidere Albim & montes, Saxonicosque prohibere Misnia statuerat Fridlandus. At spe facta compositionis, silenti Luna Leutmerizano ponte traduxit suos Arnheimius, Pirnamque assecutus, ibidem stativa habuit.

Dum hæc ad Albim fiunt, circa Danubium acriter inter Regem Suecum, Bavarumque Electorem certatur. Bavarus Ingolstadii relicto Tillio, Ratisponam astu circumscripsit. Simulat armilustrium unius præsidiariæ cohortis, extra portam. Dum cives se sacris parant, aditus urbis per illam cohortem occupantur, subeuntque mœnia novem agmina equitum, qui exarmatis civibus eorum opibus semet explevere. Ratisbona exinde Bavaro quasi pro sede fuit. Comes Tillius, ex vulnere ad Lycum accepto, bellacem Ingolstadii exspiravit animam, ex fortunatissimo bellatore ad extremmm fortunæ ludibrium factus.

Rex Suecus qui urbem obsidere cæperat, parum ab infelici ejusdem Fortunæ ictu absuit. Nam munitiones obequitanti Ingolstadienses, gradarius albus, quo vehebatur, glande suras insidentis prætervolante, trajectus concidit: eodemque die Christophorus Durlacenus Marchio, caput æneo globo percussus occubuit: Vrangelius vigiliarum præfectus atrox vulnus tulit. Quamobrem satius visum, alibi Martem experiri, quam unius oppugnatione oppidi lassare militantiũ animos. Et processit consilium.

Landesberga ad Lycum Landeshuta, Frisingensis Episcope, Monachium ipsum, præda opulentum (ibi enim Bavari Ducis regia est) Suecicum acceperunt jugum. Ibi CXL machinæ æneæ, tormentaque maxima, quæ Cartaunas vocitant, effossa è terra Regis Sueci armamentarium implevêre. Earum una machinarum triginta aureorum millibus gravida, ea fisco regis peperit. Diversi agrestium animi erãt. Mirabantur alii regis clementiam & liberalitatem, alii novos execrati dominos, si quos sparsim palantes deprehenderent, dire excarnificabant, auribusque interdum aut naso mutilatos neci dabant. Suevia & lacus Acronius seu Brigantinus haud pauca ejusmodi exempla edidere, quos facile imitati Bavariæ coloni. Ravensburgi & Elvangæ præsidiarii male à rusticis multati. At Vlmenses Stationarii & qui confinia eorum locorum tutabantur, mox ab agrestibus pœnas exegere, crudelitatemque eorum paribus pensarunt suppliciis. In autores facinorum asperatum vulgus culpam contulit, qui & supplicium pendere efferatis coacti. Cum autem Ratisbonenses excurrere, direptumque ab iis Weissenburgum comperisset Rex Suecus, relicta Bavaria, Donaverdam reversus est, cumque Augustam,

Rainam,

Majo.

Rainam, Donaverdam, præsidiis firmasset, reliquos locos occupantium fore veritus, graviora animo consilia agitavit.

Omnis enim Germania bello inardescebat.

Per Alsatiam, & qua diœcesis Argentinẽsis patet, Ossa Cæsaris legatus cum Harincurtio, igni ac ferro grassabantur. Lichtenavia & Offenburgũ in cineres redactæ: Spira recepta, commeatu privata, ac mox deserta est. Neostadio propinquantes Cæsari anos aggressus Axelius
24 *Maii.* Oxenstemius, Regni Sueciæ Cancellarius, Moguntinæ rector diœceseos, fregit eorum impetum, parteq; prædæ ac tribus eos vexillis spoliavit.

Major à Duce Fridlando & Pappenheimio metus erat. Etenim Fridlandus, Egra & Ellenbogia deditione receptis consociare Bavaricis suas copias parabat: Pappenheimius, Hassiacos fines perpopulatus, Thuringiæ minitabatur. Eodem autem mense Belgæ fœderati peropportunẽ in Geldriam & Brabantiam expeditionem adornarunt, Hispa-
1632. niensibus argentariæ classis, quæ ex nova Hispania maximas opes advectabat, naufragio valde contristatis; Venlo ab Henrico Bergensi derelicta, post undecim dierum obsidionem fœderatorum Reip. acces-
3. *Iunii.* sit. Ruremundæ expugnatio lugubrior Principi Auriaco & exercitui facta, ex inopinato casu Ernesti Casimiri, bellatoris tam generosi, quã periti, qui fortuita glande ab Oppidanis torta, caput ictus, ex vulnere occubuit. Sittardam Otho Stirumbius Comes paucis horis subegit. Majus negotium Trajectũ ad Mosam erat, finiente Majo, validissima ab Auriaco Principe Henrico Friderico, obsidione cinctum, dum interim Wilhelmus Nassovius Castrum crucis ap deditionem adigeret. Nihil utrinq; intermissum, quod solvendæ adstringendæve obsidioni crederetur. Sed defendendæ urbis cura apud Isabellam oneravit Henrici Bergensis secessio, qui palam questus de Hispaniensi insolentia, fraudatusque militaribus stipendiis, ademtum sibi à Rege Philippo IV. militiæ magisterium, suopte ausu resumebat, inveterataque ad milites autoriate Leodii se tuebatur.

Ad Mosam simul & Mosellam Bellona operabatur. Ad Mosellam Hermansteinum (Galli Erenbreistenium vocitant) Septemviri & Archiepiscopi Trevirorum castellum munitissimum, antuente Domino, Gallis traditum, cum finitimam Confluentiam Hispani tene- 1632.
rent. Inter quos & Gallos, ut est avitum ferme ac implacabile dissidium, sic & crebræ velitationes intervenere, donec Otho Ludovicus, Rheingravius, Confluentia Hispanos exegit, eamque urbem pecuniis multatam Gallis, Trarbachium Suecis occupavit. Mox ipsam Trevirorum urbem Gallis permissam, confinia ab Hispanis deserta memorant.

Argentina quoque ex hoc tempore regias amplexa partes, tres equitum turmas, sexcentosque Sclopetarios Gustavo Regi in supplementum misit. Qui cognita Ducis Bavari in Noricos profectione, Donaverda propere Noribergam advolavit, cænatusque ibi x Iunii, nocturno itinere re- *Iunio.*
diit ad exercitum, quem in agris Noricis collocaverat. Sultzbacum iis locis confine est, Augusti Palatini, cui Holsatica Princeps nupsit, oppidum. Id à Bavari-

Nnnnn 3 cis

cis interceptum, Augustus ipse recuperavit, suaque in arce Iohannem Ducem, Conjugis Germanum, excepit decenter: primores urbis & aulicos metu propinquantis hostis, Noribergam traduxit. Cum autem Septemvir Bavarus relicto Ratisponæ præsidio, CXXXIV vexilla equitum, LVIII. peditum, VIII Iunii, junxisse Walsteinianis diceretur, Rex prope Noribergam mature communivit castra, sparsasque hinc inde vires quam celerrime in unum contraxit. Dum id agitur, Tupatelius Chiliarchus apud Neocomen (Neumarchiam appellant indigenæ) circumventus à Fridlandicis, strenue dimicando capitur, legio ipsi commissa propemodum conciditur, haud modico Regis dolore. Hinc castra castris opposita, ineunte Iulio; tentata utrimque prælia, sed minoris momenti, neutris ducibus totam aciem in discrimen adducere volentibus; Fridlando in id intento, ut annona Suecos premeret: vicissim Suecis subsidiariis, qui conjungi castris cuperent, pabula præoccupantibus. His certaminibus Iulius mensis actus. *Iulio.*

At Pappenheimio novus Saxonum inferiorum exercitus negotium facessebat, quem Dux Lunæburgicus & Baudis circumductabant, quocunque versutissimi hostis impetus ferebatur. Ille vero ab Hispaniarum hærede Isabella accitus, in Belgium postremo iter flexit, metuendus hostis, quacunque pergeret, pavoremque secum ac timorem vehens. Ejus vestigia legens Wolff. Henricus Baudis, cum Duce Georgio, quinque Equitum M. octo peditum Eisfeldianos in agros immisit. Duderstadium, operibus & præsidio munitum à Pappenheimio, ad deditionem redegit, valla & munitiones solo æquavit.

Hanc miserabilem Teutonicis urbibus sortem diuturnam bellum attraxit, ut modo divites, munitæ, splendidæ, modo inopes, laceræ, squalidæ viderentur. Lubena Lusatiæ civitas, intra decimum diem bis à Cæsarianis, semel à Saxonicis capta, lubidinem victorum explevit. Ad Sittaviam vario Marte certatum. Numero enim bellantium Cæsariani vincebant, cum quatuor Saxonicæ legiones regiis apud Noribergam castris sociarentur. Vbi vero Brandenburgici & Sueci auxiliares commixti sunt Saxonicis, res Evangelicis sub Vlrico Danico Principe, Iohanne Arnheimio, Iacobo Dubaldo, felicius provenêre.

Major Glogovia capta: Iohan. Gotzius sex vexilla peditum, decem equitum tradere, pactaque sibi & suis incolumitate, ac melioribus armis positis, superiorem in Silesiam abire jussus est. *26. Iulii*

Cæterum Pappenheimianus exercitus, ineunte Augusto, Trajectum attigit, pontibus Mosam stravit, commeatu intercludere obsidentes laboravit. Frustra omnia. Henricus Fridericus, obsidentium Imperator, Guilielmum Nassovium, Hispanicarum, quæ in vicinia, erant, munitionum expugnatorem, in castra accivit. Marchio Sancrucius & Iohannes Nassavius, qui Hispaniensibus præerant, experimentis didicerant, quantumvis prodigi sanguinis humani forent, nequicquam se & incassum pugnaturos. *Augusto.*

Igitur Pappenheimio extrema confidentia, in obsessores irruente, maximarumque machinarum ictibus vix cedente ejus exercitu, quies Hispaniensibus placuit, quos & cavillando

villando acclamasse Germani feruntur : Vigilate, orate, date nobis pecuniam & pugnabimus. Cæsi Pappenheimensium supra mille quingentos. Trajectum XIII. Augusti fœderati Belgii rectoribus deditum est. Decretum ibi utriusque religionis, Romanæ & reformatæ exercitium.
1632. Relicta Episcopo Leodiensi, quæ priscitus fuerat eo loco jurisdictio : si qui demigrare urbe cuperent, iis permissum. Limburgum, Sanvitium, Falckenberga, Dalema easdem leges subiere. Præcesserat exeunte Iulio clades Fridlandicorum ad Freistadium. Ibi maximam vim annonæ & commeatus congestam à Cæsarianis, ubi rescivit è captivo Centurione Rex Sueciæ, Tupatelium nuper à Duce Fridlando solutum, cum equitibus sclopetariis eo amandaverat. Ille porta petardis, ut vocant, rupta, nocturnus irrupit in oppidum, pecora abegit, annonam omnem cremavit. Rex ipse revertentibus sub subsidio futurus, Cæsarianos qui id damni ultum exierant, ex insidiis adortus est, magnaque cæde profligavit. Vigiliarum præfectum, Spartum nomine, captivum abduxit.

Interea Herbipoli, Sueinfurti, Kitzingæ confluxerant auxiliares Suecorum, Rhenanæ, Saxonicæ, Hassiacę copiæ, ut exercitum efficerent L. millium : Quæ medio Augusto conjunctæ castris regiis, non tantum æquarunt vires, sed & audaciam concivere ultro lacessendi Cæsarianos, vallis se tenentes.

Post triduanas fulminationes machinarum & leviora certamina, ab exploratoribus cognitum est, Cæsarianos abitionem parare. Id dolo an per socordiam nunciatum, stimulavit regios, ut castra Fridlandica adorirentur. Dies erat XXIV
Augusti, qui totus vehementissimo conflictui datus, fumo flammisque 1632.
totus mons, ubi conserebantur manus, exardescere visus est. Nox prælium diremit, cum neque munitionibus se Fridlandici, neque campo regii pelli paterentur: atque propter arbusta equestris explicari acies nequiret. Ex utraque acie egregii bellatores hoc prælio desiderati, è Sueca septingenti circiter, è Fridlandica mille. Fridlandus & Vinariensis Bernhardus tam vicini exitio fuere, ut equi insidentium globis sternerentur. Tandem VIII. Septembris die defectum haud dubie annonæ veritus Rex Gustavus, prior mutavit castra, & Neostadium ad Aitscham fluvium concessit : Noribergæ peditum regimina VIII, trecenti equites relicti. Dux Fridlandus Noribergæ potiundæ spe dejectus incensis castris pagisque confinibus ; Forcheimum celerrime contendit, extremum discedentis agmen carpentibus Noribergensium præsidiariis.

Nullum discordanti Germaniæ, ex tanta tot millium animarum confluge ac ærumnis, remedium fuit, nullum lachrymis, doloribus, suspiriis, alibi apparuit levamentum. Bavaria, Suevia, Alsatia, Rheni Palatinatus, Saxonia, Silesia nihil exinde pacis percepêre.

Fuggerus Landsbergam Bavaricam vi extorsit Suecis. Per Silesiam Saganum, Sprottaviam, Steinaviam, Wolaviam, Lignitium subegêre Saxonici. E diæcesi Trevirorum alia manus militaris in Alsatiam infusa est. Eam Ossa & Montecuculius suis junxêre. Wirtembergiam, Badenam & Argentinenses agros direptioni habuere. Brettam Melancht-

Septemb. Cæsarianis plurimum momenti in equitatu Isolani Croatico erat situm. Id gnarus Vinariensis Bernhardus, inopinato insultu easce turmas Sultzbachii oppressit, dissipatisque & laceratis decem vexilla extorsit. Is casus Fridlando duci, qui per saltum Thuringiacum irrumpere in Thuringiam cogitarat, causam mutandi consilii præbuit.

Postquam dux Bavarus Ratisponam se recepit, Kniphusius Laufenam & conterminos ei locos redegit in Sueci Regis verba: Submissos à Bavaro duce subsidiarios Rex ipse nocturna invasione concidit.

Sub hæc Gallas & Holkius per Nariscos & Saxones prævalidas agitantes manus, quacunque tendebant, omnia tanquam tempestate prostravere. Altenburgum & Chemnitium suæ debilitatis conscientia, palmas eis porrexerunt, Holkius sub ipsis Dresdæ mœnibus cum Vitzethumianis manipulis conflixit: Machinarum ex urbe ingruens grando fulminea audaces ejus impetus protelavit. Propridie Nonas Octobris Freibergam Gallas & Holkius perdomuere: cives direptionem bonorum, centies mille imperialibus, Elector ipse sepulcreti Septemviralis violationem octuagies mille Imperialibus, quos Taleros vocitamus, redimere coactus est. Octobri 1632.

Ea damna sanarunt Silesiaci progressus. Ibi enim circa Olaviam transgressus Viadrum flumen Arnhemius, prospere cum Cæsarianis conflixit Kalend. Septembris, inferioremque omnem Silesiam fœderatis Evangelicis subegit: Cæsariani Oppeliam & Coselum refugere. Nec tamen fida illis statio Oppeliæ, Evangelicis eandem quoque exeunte Septembri vi expugnantibus.

Dux Fridlandus hoc militaris gloriæ fastigium in diminutionem sui accipiens, in Saxonicis ditionibus facere festinavit, quæ Arnheimius in Cæsarianis faceret. Igitur Plavenam, Altenburgum, Bornam, traducto exercitu, Lipsiæ propinquat, quum alia parte Holkius, & Gallas Misnam, Oschazium, Lummitsium, Vurtzenam direptionibus aut incendiis deformarent. Lipsia defensione desperans adversum vires Cæsareas, XXII. Octobris se permisit Holkio, tolerabiles passim conditiones consortibus ejus fidei, cui ipse initiatus est, indulgenti. Postridie contiguum Lipsiæ castrum, quod Pleissenburgum appellitant, Cæsarianis dedidit Ioannes Voppelius, idque facinus, ut inhonestum, minimeque decorum dignitati suæ, postea capite luit. Lipsiensibus L. Talerorum millia imperata, cives exarmati. Præcesserant exemplo Weissenfelsa, Naumburgum, Mersebergum, præsidiumque ferre quam exitium maluerant. Hallam quoque Hatzfeldius Cæsari receperat. Sed arcis excubitores cum oppido rursus exegerant. Certa Septemviratui Saxonico pernicies imminebat, Pappenheimio etiam Comite, ex irrita ad Trajectum expeditione, revertente in Saxoniam, irasque minaces haud obscuris indiciis promente. Octobri

Cum enim Baudis Paderbornam Westphalicam obsidione premeret, accursu Pappenheimianorum exterritus abscessit urbe,

gnarus, longe imparem se viribus fore. Ejus quingentos equites, Bracelliæ invasit Comes Cronsfeldius. Sed Baudis, equestri manu stipatus, cruenta eos pugna liberavit, suumque damnum trium machinarum hostilium spolio, ipsorumque fuga invasorum solatus est. At qui mox gravius ipsi periculum concivit Pappenheimii, Merodii, Cronsfeldii conjunctio, duodecim bellatorum millia in eum raptantium, vix quinque millibus instructum. Ibi vero à prudentia & consilio salutem mutuatus, Mindam regredi statuit talique artificio recedentem aciem moderatus est, ut non tantum illæsas ab hostili violentia servarit opes atque copias; verum etiam tergo inhærentes Pappenheimianos Equites tribus vexillis exspoliarit.

Qui in partem curarum venerat antea Dux Lunæburgicus, ad Wolferbytum tunc hærebat. Eo properatis itineribus, x x equitum turmas perductat Cronsfeldius, nocturnaque irruptione à præsidiariis intromissus, in obsessores irruit, universos dissipat, multos eorum capit, Georgio Lunæburgico ægre suos intra Brunsvicensium machinarum jactus receptante, vexillis novem desideratis. Hæc vexilla Hildesianis monstrata, fidem fecere cladis sociorum, persuaseruntque, ut ferociter oppugnanti urbem Pappenheimio, intra triduum ad deditionem consentirent. Stipulati duabus auri tonnis salvas opes, religionem liberam, præsidiumque intra duo millia; contra quam pacti erant, omni auro argentoque facto excutiuntur, avectoque Wolferbytum potiori commeatu, in triste rediguntur servitium.

His rebus peractis, Pappenheimius Visurgis tutamen Cronsfeldio mandat, altiusq; profectus Mulhausam sui juris facit, Saltzam Longam & Creutzbergam diripit, Septemviratui Saxonico exsequias struit.

Tantis fœderati Principis periculis excitatus Rex Sueciæ, accelerandas suppetias decrevit. Quamobrem compositis pro tempore Bavaria, *Novemb.* (ubi Landesbergam redegerat ad obsequium Christianus Birckenf.) Suevia, Franc. per sylvam Thuringiacam, ubi suas ei consociavit legiones Bernhardus Vinariensis, Arnstadium, Suarciburgum, Erphordiam progressus, relictaque ibidem Regina, Naumburgum tertio Kal. Novembris, per Brandenstenium Tribunum habuit. Priusquam Pappenheimiani jungerentur Fridlandicis, prælio dirimendam Septemviratus possessionem duxit.

Concurrunt infestæ acies ad *1632.* Lutzenam oppidulum, cui ingeniosus aliquis vocabulum à Græco, Λύζειν, hoc est, singultiendo indidit. Ipsis Nonis Novembris prælusum levioribus certaminibus est. Postridie cum Sol nebulas dispulisset, Rex cibum aspernatus, implorato Domini Iesu Numine, confidenter in hostem duxit. Consertæ sunt strenue manus. Circa decimam diei horam valescebat prælium, totisque in se invicem viribus invehebantur. Cum sinistra Equitatus Cæsariani ala in fugam proclinaret, ferventiori raptus victoriæ studio Rex, validam Smolandorum equitum manum in fugibundos agit, confertissimosque in hostes illatus, dum instantissime eos urget, acceptis aliquot vulneribus, spiritum, quem Creatori suo, pro tuendo ejus sanctissimo cultu, devoverat,

verat, in armis posuit. Vulgatum ejus exitium, Croaticis agminibus fiduciam peperit, ut alam Regis victricem circumeundo, in impedimenta involarent Suecica. Sed inconcussa Teutonum, Succorumque constantia, magna cum clade sunt rejecti. Sinistrum enim cornu equitum tam dextre Bernhardus Vinariensis rexit, ut oppositam aciem, quantumvis acriter dimicantem, & ipse campo pelleret. Iamque debellatum plerique existimabant, cum fatis suis actus Pappenheimius Halla derepente advolat, effusos in fugam Cæsarianorum ordines restituit, mixtisque suis agminibus, quæ nucleus & medulla Romanensium exercituum habebantur,
1632. asperiorem longe in tenebris pugnam accendit, quam qua fulgente Sole defuncti erant Evangelici, eoque in conflictu animosam animam cum sanguine exspiravit Ad octavā noctis horam extracto certamine, cesserunt tandem Cæsariani, relictaque sarcinarum & machinarum parte, Lipsiam refugerunt. Interiere capita hominum utrinque ad IX. millia. E Cæsarianis cecidêre Duces, præter Pappenheimium, Abbas Fuldensis, Bartholdus Wallensteinius, Comargus, Breunerus, Witzlebius: ex acie Suecica, Islerus, Gerstorfius, aliique: victoriæ gaudium pene extinxit præcox Regis Sueci interitus, quem adeo aversata est purioris Christianismi Ecclesia, ut mortuum toto semestri vix crediderit. Exegerat annum ætatis fere duodequadragesimum, Princeps, cui parem Suecia nullum, reliquus orbis paucos dedit.

Ejus morte compertum est, quod ipse sui casus præsagus pronunciasse fertur: Non in unius capite mortalis ponendam salutem Ecclesiæ, bonæque causæ triumphum, sed in ipsius Iesu Christi Servatoris Opt. Max. favore ac patrocinio. Ille enim cæso Maccabæo, Ionathas, Simones, Hyrcanos, in promptu habet, labans Reipub. vindices.

Dux Fridlandus prostridie prælii Lipsiam statim deseruit, indignatusque serio, aliquos Ordinum Ductores signa deseruisse, & commilitonum exspoliasse sarcinas, ab eis Pragæ postea capitis supplicia exegit. Henricus Holckius claves urbis Senatui Lipsiensi restituit: Saxonici eam X. Novembris confestim recepere. Victori exercitui, contra quam accidere consuevit, non ceciderunt ex capitis sui jactura animi: quin ad ultionem acrius exarsere. Dux Vinariensis Equitatu Saxonico, & Lunæburgico confirmatus, Chemnitzium oppidum prævalide adortus, præsidiarios ad deditionem adegit. Kniphusio Pleissenburgum ineunte Decembri, ipsoque Christi Natali, Zuiccavia victas manus præbuere. Præsidiarii Bohemiam versus deducti.

Quo die Rex Suecus victorem spiritum emisit, eodem Moltzhelmum Alsatiæ ei subegit Gustavus Horn, decimoque post die Otto Ludovicus Rheingravius prope Brisacum equitatum fudit Cæsarianum. *6. Novembri* Et ne fortunam partium, in capite Regis, tanquam mucrone teli, obtusam crederes, Selestadium, valentissima obsidione contusum, III Decembris eidem Horn subactum est. Mox & Columbaria, seu Colmaria, urbs Imperialis, quam quinquennio ante Cæsariani purioris exercitio religionis spoliaverant, pertæsa insuetæ servitutis, simulque verita

præpotentem Evangelici exercitus gladium, se ultro permisit Horn, solenni formula suæ libertatis plenam redintegrationem pacta. Iohannes Schmidius Argentoratensis Theologus, quem annis abhinc xx, Argentinæ audiebamus, reformati Christianismi exercitium ibi publica autoritate instauravit. Hagenovia similiter Suecicum admisit præsidium. Franckenthalium 26. Novembris, Friderici Palatini, Bohemiæ quondam Regis, partibus redditum; Hispanicense præsidium in Lucemburgiam deductum est.

At Fridericus ipse Moguntiaci, cum plerasque ditiones avitas, adjutu Regis Sueci, revocasset ad obedientiam, fatigatam sortis humanæ inconstantia animam Deo reddidit 19. Novembris, relictis decem ex Elisabetha Britannica liberis impuberibus. Frater ejus Ludovicus Philippus, & ipse per hanc tempestatum σύγχυσιν, paterna hæreditate motus, administrationem Electoralium terrarum capessit. Axelius Oxensternius, regni Sueciæ Cancellarius, suscepta Christinæ, filiæ Regis septennis, regnique hæredis unicæ, tutela, Ludovico regimen Palatinatus tradidit.

Emortualis ille principibus Vitismensis, Coloniensi quoque dioecesi, profugorum Præsulum receptaculo, funestus extitit. Nam Wolff. Henricus Baudis, evitato Pappenheimiano insultu, Hassiacis auctus cohortibus, Siburgum Bergensis Ducatus oppidum, cum opiparo commeatu intercepit: exinde exercitu in Coloniensem districtum transportato, longum latum de se terrorem in confinia projectavit. Municipia, castella, oppida, inque iis Lintzium, Blankenburgum, Vindeca, Reineca, Oberwintera, victas tetendere palmas. Andernaco vi expugnato, armati omnes cæsi. Orsoium à Guilielmo Nassavio fœderatis Belgis subactum.

Interea Colonienses Teubiscum suarum commodo partium muniunt, donatum id municipium suæ civitati obtendentes. Baudis eos desistere hortatur, pergentes inopinato obruit. Id ulciscendi studi oprorumpunt Colonienses, dumque militem quendam in D. Vrbani Basilica captivum attinent, ille immisso in nitratum pulverem igne fanum incendit, trecentosq; secum mortales leto dedit. Ita Numinis ira cœlestis inquietas hominum molitiones, turbulentaq; consilia flagellat. Quod etiã per Gallias enituisse accepimus.

Inter fratrem enim Regis Gastonem, Aurelianensem Ducem, & Cardinalem Richelium simultatem exarsisse ferunt. Eam robur traxisse monetæ signatione aliisque juribus, quæ Dux sibi, ut proximo Coronæ hæredi, & juxta ac Regi convenire asseruerit, Richelius negaverit. Igitur indignabundum Aurelianensem fratris regia excessisse; Regem Aureliano imposuisse præsidium. Cum id sibi dedecori aut periculo fore censeret Aurelianensis, aliquandiu iis locis suam præsentiam subtraxisse. Scripsisse interim milites, quos commune ei seu odium, seu gratia partium conciliaverat. Commisso autem prælio inferiores tulere fœderati, Dux Montmorantius in ipso certamine captus est. Sopiendo civili dissidio Rex fratri, ejusdem aulicis ignoscit, exteros milites exautorari, regno excedere, Montmorantium suo relinqui judicio jubet.

jubet. Nobilitati, judicibus urbanis, aliisque qui in partes fratris, ivissent, deprecantibus, delicti veniam pollicetur. Præsulibus Albionensi, Nemausensi, Vticensi, Bithuricensi, Agathensi, præstolandam concilii sententiam. In hasce leges reformata pace, Dux Aurelianensis Lugdunum intravit splendide. At Montmorantio, cui implacabilius Rex irascebatur, majestatis damnato, irritis pro ipso precibus, cervix Tolosæ abscissa, anno ætatis 35. Tanto severitatis exemplo perculsus Gasto, paterno regno demigravit, pactis se non teneri rescripsit: Cæteroquin nihil adversus patriam moliturum. Paulo ante, sub initium erat Octobris, insolens Orgionis fluvii eluvio, è comitatu regio, circa Boecterras ultra centum capita delevit.

Fuit omnino hic annus Illustribus luctuosus familiis. Nam præter Regem Suecum, & Fridericum Palatinum, Sigismundum quoque Augustum, Poloniæ Regem Aprili mense, actis potentiæ annis 45 abstulit. Adde, si publicatis relationibus fides, Leopoldum Archiducem, Septembri: Franciscum Lotharingum, Octobri: Henricum Scombergium, Franciæ Marescallum apoplexia mense Novembri mortuum. Quibus & præcocia nimis fata sociarunt Franciscum Rantzovium, regni Daniæ supremum Aulæ Magistrum.

Nam indignari judico cœlos ad nefandissima hominum facinora, floremque humani generis ad se raptare, stipulas & arentes culmos terris relinquere.

At vos, O terrigenæ, qui ad Spiritus divini vocem non resipiscitis, è prodigiis saltem & portentis sapite. Exhibuit nobis cœlum hoc anno fere jugem vultus sui torvitatem, imbres, ventos, indeque enascentes morbos intolerabiles. Terra passim sanguineis conspersa est guttis, stagna tota in cruorem versa apud Saxones, accepimus. Apud Dithmarsos homo biceps Eddellacæ genitus, ventre uno; bos biceps Sarzebuttelæ, aliique monstrosi partus alibi visi. Sanguis in panibus, ocreis, pavimentis, arborum foliis repertus. Naturam, credite, vanitati obnoxiam, congemiscere sanguinolentis machinationibus, suique libera tionem parturire. Rom. 8.

Ecce vero mihi, qui homines degenerasse in feras, diffiteris, evidentissimum tremendi judicis testimonium. In finibus Musoviciæ Martio hujus anni mense vivebat vir nobilis genere, dignitate quæstor, nomine Albertus Pericofcius. Hic miseram plebem, si tributa tardius exsolveret, pecoribus & jumentis spoliare suetus, cum domo forte abesset, unica nocte omnem injuste quæsitum gregem amisit. Extinctum subitanea internecione jacuit, quicquid rapuerat, quicquid coëmerat homo improbus. Reverenti peregre nunciat servus, inde uxor, cladem divinitus immissam. Ad hoc frendere homo blasphemus, sclopetum in cœlum explodere, nefandas eructare voces: Qui interfecit, devoret. Si noluisti me edere, tute edas. Ad furiosos in Deum latratus, guttæ destillarunt sanguinis. Homo confestim in canem versus nigrum, ululando invasit pecudes morticinas, iisque pasci cæpit, ac forsan hodieque pascitur. Mulier gravida, aliquandiu viri casui superstes, tanti horrore judicii exanimata est. Non ab auritis tantum, sed ab oculatis accepi testibus, quod narro.

Sed age perstringamus cursim, quid primi hujus anni XXXIII, quo hæc scribimus, menses tulerint. Hæc enim ineunte Iulio meditamur: neque plura quisquam dehinc à nobis expectet. Aggressi sumus totius mundi acta, eaque in Epitomen arctavimus: multum temporis, valetudinis, virium, sumptuum, hausit iste labor: Officium nostrum, ætas, status, studium, aliud agere postulant. Epitomatoris historiarum publico bono sumpsimus provinciam; ea mantissæ loco publico bono decedimus. Accipe saltem, Lector amice, quæ de hujus anni initiis nobis comperta sunt.

Ea nobilitarunt tum Regis Poloni coronatio, tum nova Georgii, Lunæburgici Ducis, expeditio, tum continuatæ Evangelicorum per Germaniam victoriæ.

In Polonia, sub exitum Septembris insigni omnium Ordinum consensu successor Regi Sigismundo lectus erat filiorum ejus vetustissimus, fortissimis factis regiisque dotibus pridem celeberrimus Vladislaus IV, qui curatis ritè parentis utriusque exequiis, Cracoviæ ad diem XXVII Ianuarii Polono Diademate exornatus est. Fratrem Regis Iohannem Albertum, Episcopum Cracoviensem, galero Cardinalitio muneratus est Pontifex, Vrbanus VIII. Reliqui fratres, Iohannes Casimirus, Carolus Ferdinandus, Carolus Alexander solennitatem hilares condecorarunt.

Dux verò Lunæburgicus è superiori Saxonia XVI armatorum millia ad Visurgim deduxit, legato Dedone Kniphusio. Hi transmeato flumine mense Februario, Wilshausam, Fechtam, Quakenburggam, Furstenaviam, Hervordiam, Bilefeldiam, Lemgoviam, aliaque Westphaliæ oppida vel arces suarum partium fecere, cum Guilelmus Landgravius Tremoniam, Dorsenam, Cosvoldiam, confiniaque loca in sua verba adigeret. Tandem & ipsa Paderborna contributarium suscepit jugum.

Etenim Baudis, translatis in Coloniense territorium armis, effecerat, ut Cronsfeldius ex oris Saxonicis, Teubiscum juvandis Coloniensibus excurreret. Laborabantque Præsules, Coloniensis, Moguntinus, Herbipolensis, & Dux Neoburgicus, ut deduceretur iis finibus omnis miles extraneus. Nec abnuit Baudis inducias, donec superiorum vota perquisivisset, illico autem finibus demigrare, minime è re Evangelica censuit. Interim Cronsfeldius ad suas revolat in Inferiore Saxonia copias, ut Dedonem Kniphusium in Brunsvigiam, & Schauenburgiam transitu arceat. Nam Kniphusius Rintloniæ propinquabat, ejusque potitus oppidi, Visurgim transgredi cogitabat. Opponuntur ei aliquot agmina bellatorum, & machinæ, quæ ripas tueantur. Paulo post Lunæburgicus firmiores trahens copias, monstrato per colonum quendam vado, nocturnus traducit equitatum, Cæsarianos adoritur de improviso, quadringentos eorum capit, reliquos supra mille in fugam agit, quos Mindam aut Hameliam usque strenue insectati Sueci & Saxones, compluribus prostratis, opima spolia retulerunt.

At in Vbiorum Diæcesi, cum parum placerent Præsulibus Baudisiana responsa, Sanstenburgum illi occupant per Hispanos milites, Cronsfeldianis junctos, Anderna-

cum

cum per Comitem Isenburgicum validè oppugnant. Mascule autem illis restitit Iosias Rantzovius, præsidii rector Holsatus. Trina eruptione unico die haud modicam obsidentibus stragem intulit. Cumque interea per Palatinum, Birckenfeldium & Vitzthumium supplementum veniret Evangelicis, Baudis obsidionem solvere adegit Pontificios, jam per mœnia jugi tormentorum verberatione rupta, irruere in urbem molientes. Andernaci munitiones ab ipso deinde Rantzovio destructæ, resque istic locorum majori conatu ab Evangelicis geri cœptæ sunt. Baudis hoc fortitudinis exemplo edito, Proregis quondam Holsati, Gerhardi Rantzovii filiam elegantissi-
1633. mam, sacro nuptiali sibi adjuncturus in Holsatiam venit, ærumnas Martias dulciori interpolare palæstra cupiens.

Medio mense Martio Hamelia, viris, opibus, vallis, munitissima, ab Georgio Lunæburgico obsideri cœpta. Schelhamerus præsidii Ephorus sex peditum, duobus Equitum signis, ad hæc commeatu & re tormentaria validus, difficiliorem opinione ac diuturniorem obsidentibus oppugnationem effecit. Merodium & Cronsfeldium, subinde eximere urbem periculo conantes, repressit Guilielmus Hassiæ Landgravius, fœdamque in fugam egit. Quâ victoriâ Ia-
28. Iun. cobus cognomine Parvus, major animis, dum Lipstadii transitum suis militibus M D audentius postulat; negantibusque vim infert, tardante foris exercitu suo, à Lipstadiensibus transfigitur. Res variis certaminibus extracta, I I I Kalend. Iulii, prælio devicti sunt Cronsfeldiarii, Merodianique qui haud minori fiduciâ quam apparatu Hameliensibus subsidio adventarent. Victoriam Evangelicis Burchardus Rantzovius, Equitum Magister, juvenis, genere pariter animoque nobilissimus, suo etiam sanguine emit. Cæsis hostium ferè septem millibus, inter quos ipse Merodius, ac plerique ordinum ductores, cæterisque fugatis ac dispersis, Hameliam hisce diebus à Duce Lunæburgico expugnatam, accepimus, sicut antecedente Majo, à Principe Auriaco Rheinbergam.

Felix & in superiori Germaniâ Gustavo Horn & Bernhardo Vinariensi Mars fulserat.

Vinariensis, sub anni hujus auspicium, in Bambergicam profectus diœcesin, Cronacum, Hochstadium, Auracum subegit: Duce Bavaro in Sueviâ Gunsburgum, Kaufbeuram, Landsbergam redomante. Illi ut obsisteret Horn, imposito Alsatiæ à se subactæ præsidio, arma convertit in Sueviam. Friburgum Brisgaviæ & Kitzingam deditione occupavit. Wirtembergici, expugnata à se Rotweila, sociarunt ei vires: Iohannes Banneer cum suis cohortibus obviam pertexit. Per hæc autem Altringius Memmingam deditione, & I I I Nonas Ianuarias, Campodunum vi cepit. Vbi explendo furori armati, inermesque juxta trucidati, urbs direpta, impuberes puellæ & anus ipsæ vitiatæ sunt. Reliquis civium, qui in posterum usque diem restiterant, catenæ injectæ. Horn, fusis aliquot Altringiorum equitum turmis, Mundelheimum & Kaufbeuram intercepit: Altringium egit in Bavariam.

Reli-

Relictus in Alsatia Rheingravius, Tannum, Altkirchium, Pfirtum, Sundgaviæ oppida, Suecis firmat præsidiis. Cæsariani Lotharingo Duci Tabernas Alsaticas, & Dachsteinum tradunt; nactique occasionem, curribus stramine oneratis occulunt aliquot milites, eosque in Hagenoviensi portâ sistunt. Interemptis per eos stationariis, cives & rustici ex conspiratione cum consule urbis, & Salmensi Comite, qui Tabernis præerat, prosiliunt in præsidiarios, eosque gladiis aut flagris occisos, in plateas abjiciunt inhumatos. Pari exemplo Sundgavienses rustici in Pfirti & Altkirchii præsidiarios insurgunt, Erlachium Baronem, Rheingravii legatum, variis cruciamentis necant. Stationarios passim mactant crudelissimè: quid de se vicissim faciendum exemplis præmonstrantes. Rheingravius tam per Centuriones, quam suopte ductu, agrestium ad quatuor millia, armis victa delevit. Confinia agitantes Brisgaviæ coloni, ad centum triginta rectè suspensi sunt. Ita pacatis Sundgaviâ & Brisgavia, Horno se junxit Rheingravius. Horn Februario mense equitum cohortem Simeringæ dissipaverat. Rituinus ejus Chiliarchus, aliam prope Erbachium. Kalendis Martii Palingam duxêre instructissimas copias, Bavariosque equites à superiori Sueviâ redegêre in Sundgaviam. Postridiè Nonas Martias Bibraci ostentum eis visum, gladii duo, alter cruentus, alter ignivomus, acie versus hostes versâ, portendentes haud dubiè, sanguine & igni judicaturum perduelles verbi sui Dominum. Idibus Martiis Rainam proditione civium cepetunt Bavarici; Horno Augustæ adventum Ducis Vinariensis præstolante, ut adunatis exercitibus Bavariam aggrederentur. Neque falsus consilii fuit. Bernhardus Dux præcellentissimus, postea quam Heriedenam vi, Eschenbachium deditione, Ahrenbavium astu cepisset, fuso insuper Iohannis de Werda equitatu, Donaverdam pervenit; ibique assecutus Horn, peditum ad viginti octo millia, duodecim equitum, utriusque copias effecit. Quibus brevi Aichena, Dachavia, Monachiumque ipsum patuêre. Landsberga vi expugnata, cives iugulati ob ferociam, præsidiarii victorum signis adscripti sunt, munitiones urbis dirutæ. Inde Neoburgum Evangelicis redditum, ubi ponte instratus est Ister; copiæ in Aichstatensem deductæ diœcesin, eam facilè subegêre. Dum hæc scribo, percrebuit, Neocomen Palatinam ab Horn captam, Rheingravium in superiorem Alsatiam remigrasse: Cæsarianos & Bavaricos intra Egram & Ratisbonam junxisse copias, Fridlandum cum prægrandi exercitu in Silesiam penetrasse. Ibi Brigam, Oppeliam, Stralenam, Crotcaviam, hoc anno Evangelici sibi subjecerant, Polonos, quos prædæ cupiditate invitârat Hannibal de Donâ, repulerant fortiter, adeo ut perspectâ eorum clade, invitator ipse animi dolore interierit. Vlricus Princeps Danicus, elicitis ad pugnam Cæsarianorum bis mille equitibus, profligatisque, Brauram eis oppidum eripuerit. Nunc Evangelicorum exercitus fertur xxx exsuperare millia; sed longe Cæsarianos numero anteire. Rex Daniæ inclytissimus maximo sumptu ac labore pacem

pacem resarcire instituit: quo etiam recentem Polonorum Regem adspirare perhibent, maximè Michaëlis Federovitzii, Russorum Principis bello motum, quod is Smolensco jam iterum potitus, gravis Poloniæ immineat. Adhæc Turcam, Persico feliciter gesto bello, occasioni haud defuturum, nisi inter Christianos pax conveniat.

Quanquam autem adverso plerumque Marte à Cæsarianis & fœderatis pro religione Pontificiâ hisce annis pugnatum sit, nihilominus Cæsar in Austriâ suâ pergit exscindere cum Numinis cultum, pro quo certant Evangelici, eaque severitate Austriacos patriæ damnatos, agit in militiam. Fuerunt tamen ex iis, qui Heilbronnensibus Comitiis auxilia à confœderatis Evangelicis peterent. Nempe Franci, Suevi & Rhenani, qui Augustanæ confessioni dant nomen, Heilbronnæ se obligarunt ad continuandum in Pontificios bellum, donec restituta sit Germaniæ libertas. Oxensternius, bellici Senatus Præses declaratus. Vbi pax affulserit, regno Suecicò de satisfactione cautum. Rex Galliæ arctiori illis fædere per legatum se adstrinxit. Vicina Heidelberga cum arce in Evangelicorum redacta est manus. In Suecia ipsa actis comitiis allecti in Senatum Iohannes Pontus, Axelius Banneer, Steno Bielkie, Carolus Sparre, Aco Axelius, Carolus Bondæ, Ericus Runningh, Iohannis Kurck. Christinæ Principi, Regis filiæ septenni sacramentum publice dictum. Sigismundi Regis hæredibus, jus omne ad regni Suecici fastigium denuo abrogatum. Cultus divinus, prout Augustana confessione explicatur, in omnibus Sueciæ provinciis administrari jussus. Regni vicario, Marescallo, Admirali, Cancellario, Thesaurario, Quinqueviris, regni cura, tutelaque principis pupillæ mandata. Decreta & continuatio belli adversus Cæsarem & Romanenses fæderatos, ni salutaris regno pax obtineatur. In id molarum, ædiumque tributa, ut regnante. Gustavo Magno, prorogata. Ejus funus regie adornatum, in Succiam mittitur, avito sepulcro inferendum. 1633.

Dum hæc concipio, refertur è Dania, Regem fortissimum Hafniæ, postridie Kal. Iulii, collato Alexandri Sundenburgensis filiis feudo Ducatus Slesvici, undecim præcellentes prudentia & armis viros aureo donasse baltheo; Nimirum Georgium Vrn, Regni Daniæ Marescallum, Nicolaum aut Claudium Daa, Admiralem; Tagonem Tottum Ottoniden, Magnum Kaas, Christophorum Vlefeldium, regni Senatores. Adhæc Canutum Guldensternium, Henricum Witfeldium, Tagonem Tottum. Andreanum, Georgium Brahæum, Palæmonem Rosencrantzium, Fridericum Rees, præfectos regios. Scilicet *virtutis gloria merces*. Idemque militiæ decus Rex Galliarum eximiis aliquot viris præcedente mense tribuerat.

Melior illis mens viris, quam multis hujus ævi bellatoribus, tam perplexe in arma ruentibus, ut conscientiæ consulti pene obstupescant ad plerorumque insaniam. Nam alii excisum eunt religionem, quam ore suo solam ad cœlos ducere profitentur: alii illorum sibi arma sociant, quos pro hæreticis & nefan-

dis habent: alii ambigunt, utrum hostes publice appellandi sint, in quos ferro ignique pugnant: alii hæsitant, utrum communi Marte debellare deceat eos quibus communem in se pugnandi causam subesse norunt. Plerique omnes operantur deliciis, ambitioni, avaritiæ; rara avis est, qui cælestem in cælo patriam ambiat, qui æternas sibi opes paret. Multi sane meliora optant tempora: sed pauci aut nulli semetipsos meliores præstant. Efferatur Orbis Christianus, vastatur, deficit viris, opibus, scientia, pietate. Nihil restat, nisi Apocalypticum illud, γέγονε, factum est. Nimirum ut fiat maximus omnium, qui unquam fuere, terræ motus, divisio, eversioque urbis Romæ, ruina gentium, civitatum, insularum, montium: denique totius mundi subversio.

Apoc. 16. 17. 18. 19. 20.

Atque hæc exspectare, non universam mundo pacem polliceri jubent divina oracula; cæli ostenta & prodigia, malorumque motum & extremæ impietatis exuberantia. Hæc nunciant imbres sulfurei, pluviæque sanguinolentæ nuper in Marchia & Pomerania cælitus demissæ.

Sed

Gentes tumultus concitet impias,
Et regna belli concutiat furor,
Flammis fremat cælum coruscis,
Terrificet labefacta tellus:
Tu munias nos præsidio tuo,
Virtute firmes, quum gravis intonat
Procella, fortunæ periclis
Eripias, dominator orbis.
Nullam tremamus vim: quatiat licet
Orbem tumultus: terraque sedibus
Convulsa, montium ruinis
Arctet aquas pelagi frementis.

VENI DOMINE IESV.

FINIS.

INDEX

INDEX RERUM.

Litteræ a *primam paginæ columnam* ; b *secundam notat.*

A.

Abel 2.a. *ejus sacrificium igne cælitus demisso approbatur.* ib.
Abera urbs. 54.a
Abdon. 22.b.
Abnerus. 27.b.
Achab. 33.a.
Abrahamus 8. *in Palæstinam iter dirigere jubetur.* 8.a. *Semen promittitur.* ib. *Migrat in Ægyptum* ib. *Ex Agare Ismaelem genuit.* 9.b. *Lothum hostibus liberat.* 9.a. & *incendio per preces.* 9.b. *moritur.* 10.a
Abrahamo res divina facta ab Alexandro Severo. 30.b
Abydenorum rabies. 170.b
Abimelechus fœdus cum Isaaco pangit. 10.b.
Academiæ, more pontificum, quidvis defendere possunt, quoties volunt. 707.b.
Achabus. 33.b. 34. 35
Acheorum respublica. 143.a.
Achæi Lacedæmonios omni libertate exuunt. 177.
Achaiæ urbes absorptæ. 103.b.
Achas Iudææ rex. 47.
Achias. 30.a. 31.b.
Achmetes Sultanus. 758.a. 763.a. 771.a.
Acerba interficitur à Pygmalione. 39.b.
Aciolus Aviola, consul Romæ, in rogo revixit, & vivus comburitur, nemine succurrere valente. 273.a.
Acrisius. 18.a
Acticanes. 31.b.
Adamitæ qui sic vocantur. 649.a.
Adamus, primus homo. 1.a. *ab Eva seducitur.* 1.b. *obitus.* 3.b
Adolfus Clarenbachius ob religionem crematus. 705
Adolfus Nassovius. 589. *obiit.* 590.a.
Adombescem. 17.b.
Adorati imperatores à pontifice coronam ipsis tradente. 438.a
Adramytii Synodus. 592.a.
Adriani moles. 484.a.
Adrianopolis Vscuduma. 300.b.
Advocatus ecclesiæ. 448.a.
Agar Ægyptia. 9.b.
Agis numisma argenteum in Spartana Rep. sancit. 33.b.
Agelus. 37.b.
Ædes marmorea prima. 194.a.
Ædiles curules apud Romanos. 106.a.
Ægates insulæ. 152.a.
Ægritudines corporis, sæpe animorum indices. 754.a.
Ægialeus Nini successor. 7.a.
Ægyptus Abrahamo scientiarum doctrinam debet. 8.b. *Et Iosepho.* 12.a. *frumenti dives, aliis succurrit.* 12.a. 247.b. 248.a. 405.b. *à Scythis vastata.* 23.b. *subacta.* 111.a. *ad Turcas.* 534. 535.
Ægypti antiquissimus rex. 7.a.
Ægyptiorũ primogenitus moritur. 14. *reges duodecim pares.* 51.b
Ægyptiæ religiones Roma expulsæ. 256.b.
Ægyptii hierophontæ præsagium de Mose nascituro. 13.a.
Ægyptia synodus pro Athanasio 355.a.
Ælia Capitolina condita, loco Ierosolymæ. 299.a.
Ælius Sejanus, ditissimus. 257.a. *perit cum filia.* 262.a.
Ælius Adrianus. 297. *moritur.* 299.b.
Æmilii Lepidi super funere adornando pronunciatum & voluntas. 192.a.b.
Æmilius Æmilianus. 329.
Æmulationes orbis dynastarum. 698.a
Æneas. 23.a. *in Italiam,* 24.a
Æneæ Trojani genus in Nerone desinit. 279.a.
Æruscatores Germani. 791.b.
Æs primum signatum. 64.a.
Æsculapius Cilicum extirpatus. 354.b.
Æstas & hiems vehementissimæ. 432.a.
Ætheris concussiones. 513.a.
Æthiopes ab Asa maxima victoria victi. 32.a
Æthiopes Ichthiophagi. 69.b. *Longævi.* 70.a.
Ætna mons. 203.a.
Ætoli in partes Romanorum. 171.a.
Africæ lues. 206.a.
Africanum bellum. 237.a.
Agabus propheta. 269.a.
Agareni, vide Saraceni.
Agathocles Siciliæ rex, veneno miserrime sublatus. 139.a.
Agones, vide Ludi.
Agrariæ leges. 227.a.
Agrigentum deletum à Carthalone Pœno. [illegible].a.
Agrippa Sylvius. 36.b.
Alani, Massagetæ. 598.b.
Alapia concidit. 535.a.
Alexandria, I. Alexandri conjux. 209.b.
Alba longa condita, 24.b. *diruta.* 43.b. *Græca, regalis, vide Belgradum.*

Albatorum multitudo. 635.a
Albertus Austriacus. 589.b rex Romanorum. 590. interficitur. 596.a
Albertus II. 654.a decedit. 655.a
Albertus Saxo. 678.a 681.a
Albertus flagellat episcopos Germaniæ, & exuitur ditionibus. 721.722.
Albertus Austriacus, Cardinalis. 750.a
Albertus Fridlandius. 796.b 797.803.b 804.810.a
Albi Nigri, vide Gibellini.
Albi montis prælium. 784.a
Alcmæus perpetuorum ultimus. 44.b
Alcibiades. 90.a dux. 89.b &c. ædes ejus. 94.b
Alcimus sacerdos. 188.b expirat. 189.b
Alexandria in Caucaso. 121.a
Alexandria, oppidum pontificis, conditum ad Tarum amnem. 534.a
Alexandri magni stirps. 43.a de eo Danielis visio. 68.b nascitur, conflagrante Dianæ templo. 108.b patri Athenienses conciliat. 113.a increscit. 114.a quo animo orbem aggressus? 115.a Diarum vincit. 116. Hierosolymæ propitius. 117.b ceu Iovis filius intumescit. 114.b 117.b Asiam rapit. 118.à Brutiis et L[illegible]nis oppressus. 119.120. in Indos. 123. Herculis poculo vitam finiit. 126.a ab Aristotele peremptus dicitur à Caracalla. 315.a ejus pleraque scelera. 120.121.122.123. filiorum tutores, & provinciarum inter principes divisio. 127. sepultura. 128.a
Alexander Indus, Alexander Magni filius 123.b
Alexander alius, Roxanæ filius, à Cassandro sublatus. 133.a,b
Alexander Balles, Syriæ rex. 190.b ejus stirps. 191.a
Alexander Zebina. 200.
Alexander Severus. 317.b 318. 319. Christianis utitur. 320.b occiditur. 321.a
Alexander Farnesius, Parmensis dux. 737.b 731.b
Alexius Comnenus. 512.514.a Græcorum imperator. 516.b
Alexius II. Comnenus, Orientis imperator. 537.b strangulatus. 538.a
Alexius III. Angelus Comnenus. 548.a 551.a exoculatus 551.b strangulatus. 552.b
Alienas opes prodigere, nonnullis, peccata expiare eleemosynis. 472.b
Alladius, Romulus. 39.a
Alleleng yum, hæredibus pauperum bello consumptorum dependendum tributum. 490.
Allon. 22.b
Altemburgense colloquium. 736.a
Altēburgicus Episcopatus. 534.a
Angeli quando creati. 1.a Eorum lapsus, ib.
Amasis. 12.b 31.b 69.a
Amazias, Iudææ rex interficitur. 40.
Amazones. 21.b earum regina ad Alexandrum. 120.a
Ambiorix 231.b
Ambrosius Spinola. 756.b 760.a Aquisgranum & alia ad Rhenum occupat. 772.a in Palatinatum. 784.a 786.b Iuliacum expugnat. 788.b 790.a
Americus Vesputius. 685.a
Amilcar strenuus. 157.a
Amiræ, Mahumedis creaturæ. 413.b
Amon Manassis filius. 53.b
Ammon. 9.b
Amnes humano sanguine cruenti. 211.b 222.b
Amphiaräus ignispiciorum inventor. 19.b
Amphictyonum senatus. 18.a
Amphictyum ostentorum & somniorum interpres. 19.b sententiæ columnis in Delphico templo incisæ. 109.a
Amphion. 18.a
Amphipolos, i. servos, magistratus appellandos, 112.a
Amramus, Mosis pater. 13.
Amraphel. 9.a
Amris & Thibnis de regno discordant. 32.a
Amsterodami tumultus ob vectigal. 775.b 776.a
Amos quo tempore floruerit. 42.b
Amulius à Romulo obtruncatus. 45.b
Amtemmates Romanis bellum inferunt. 46.a
A mundo condito ad diluvium quot anni. 1.
Amurathes I. Sultanus. 612.a 620.b 631.b occisus. 632.a II. 644.b 651.b expirat. 661.a III. 735.a 736. IV. 763.a
Ananias. 207.b
Anathema primum in Imperatorem. 507.b ejus egregius contemptus à Valdemaro Dano. 623.a
Anatibus pluit. 742.a
Anastasius Dicorus. 393.a fulmine perit. 395.b
Anacræus marchio. 771.a
Ancus Martius. 56.a moritur. ib.

Ancyra

Ancyra condita. 148.a
Andriscus, pro Philippo se gerit. 193.a
Androgyni Romæ. 201.b
Andronicus Comnenus. 534.b 538.a
Andronicus Palæologus. 592.a,b 596.a 598.b 604. *exoculatur.* 606.b *moritur Antonius dictus.* 607.a
Andronicus junior. 606.b 607.a *defunctus.* 611.b
Andronicus Ioannis filius, orientis Dynasta. 621.a 626.a 632.a
Angeli arcis Arcadii custodes. 379.b
Anglo-Saxones. 395.b
Anglorum natio sui juris. 387.a 498.a
Angliæ reges Normannici. 505.a
Anglos inter & Gallos res gestæ. 610.b 669.a
Angliæ episcopi susque deque habent pontificis diras. 578.a
Anglicanum bellum cum Vandalicis civitatibus. 675.b
Angli & Hispani collusionum initia. 789.a
Anglicæ res. 617.b 619.b 620.a 631.a 763.b
Anguem enixa mulier. 475.a
Anguis jubatus, se medium comedens. 301.b
Anhaldinæ familiæ elector ultimus obit. 653.a
Animæ transmigrationem credidit Herodes Antipas. 260.b
Animas cum corpore extingui resurrecturas, hæresis. 327.a
Animarum memoria sancita. 485.b
Annaburgius à Francisco rege adolescente Gallo crematur. 727.b
Annæ Britonicæ repudium. 692.a
Annæ festum. 673.b
Annabergæ ortus. 681.a
Annæus Seneca. 273.b *notatus.* ibid. *et* 275.a *extinctus* 278.b
Annatæ inventæ. 636.b *interdictæ.* 655.b 664.b
Annibal. 91.b 93.a *suffixus à suis Pœnis.* 150.b
Annibal alius. 157.b 159.a 161. *strategema.* 162.a *fortunæ inclinatio.* 166.a
Annibalis & Africani Scipionis lepidum colloquium. 174.
Annibal serpentum commento victoriæ autor. 179.a
Annibalis mors & encomia. 179.a
Annus lustralis, jubileus institutus. 593.b
Anseribus pluit. 742.a
Antalcidas. 101.
Antichristi ambitio, velle œcumenicum esse. 409.a
Antigonia, urbs ædificatur. 134.b
Antigonus Cassandri potestatem labefactat. 132.b *prælio occiditur.* 136.b
Antigonus Demetrii. 146.b 147.b *victor laudatus.* 148.b *decedens.* 155.a
Antigonus Gonatas, Doson. 155.b *sanguinis profluvio moritur.* 159.a
Antigonus Aristobuli. 242.b *Hyrcano aures præcidit.* 243.a
Antigonus ad voluntarium exitium offert sese Adriano. 299.b 300.a
Antiochena synodus contra Samosatenum. 335.b *Adrianorum.* 360.a
Antiochia igni data. 400.a *concidit.* 535.a *desolata.* 581.a
Antiochus Seleuci, Soter. 147.b 148.a *deus.* 153.a *veneno interemptus.* 153.b
Antiochus Hierax. 154.a *interfectus.* 155.a
Antiochus Magnus. 159.a 168.b. *Græciâ expulsus* 175.b *Iudæis favet.* 171.b *templorum spoliator.* 178.b *ejus mors.* 178.b
Antiochus Epiphanes. 181.a *Epimanis Hierosolymam spoliat.* 185.b 186.a *et Dianam.* 188.a *moritur.* 188.a,b. 189.a
Antiochus Eupator. 188.a *mors.* 189.b
Antiochus Sedetes. 168.b *in Parthiâ occiditur.* 199.b *ejus corpus in Syriam.* 200.a
Antiochus Gryphus. 200.a
Antiochus Iudæam depopulatur. 207.a
Antipapa creatur. 518.a 604.a
Antipatria exusta. 171.a
Antipater. 238.b *veneno sublatus.* 241.b
Antonius & Augustus, partes. 240. *in gratiam redeunt.* 243.a *bellum ille patriæ infert.* 245.b *vincitur.* 246.a *moritur.* 246.b
Antonius Pius. 299.b 300. *periit.* 301.b
Antonius Caracallâ Bassianus. 312.a 313.b 314. 316. *occiditur.* 315.b
Antonius Gordianus. 324. *occisus.* 325.b
Antonius præsul, divus. 701.b
Antonius Perenottus, Cardinalis, Belgicæ gubernator. 728.b
Antropophagia militum Cambysis. 70.a
Antverpiensis, novus episcopatus. 728.b
Antverpiæ castrum attentatum. 795.b
Apamæa incensa. 330.b 400.a

Apamiæ tres conditæ. 137.b
Apes mansuetæ, id est, muscæ. 318.b
Apicius mortalium luxuriosissimus. 257.a
Apis Ægyptiorum numen. 10.b 14.a *repertus.* 70.a *occisus.* 111.a
Apollonia eversa. 224.a
Apollo Delius. 16.b *horrendus.* 77.b Pythius *decimator.* 100.a *vinctus auro à Tyriis* 117.a *cessat.* 253.a *extirpatus.* 354.b *Daphnæus responsum negat.* 265 b *Palatinus, exustus.* 365.b 366.a
Apollinis satanæ oraculum. 19.b *satanæ carnei.* 25.b *Delphici, etiam in summos pietatis simulatores quam maxima vis.* 33.a *ambiguæ fraudes.* 37.a Olympicæ. 44.a *aliæ.* 45.a 65.b 113.b 145.a *ejus è templo spiritus pestilens.* 303a
Apostoli vocati. 259.b 260.b *pentecoste illustrati.* 278.à
Apostolorum capita, Romæ circumgestantur. 565.b
Apostolorum ad limites, iter. 675.b
Appia via. 135.b
Appion. 209.b
Apries Ægypti regno exuitur à Nabuchodonosore. 59.b *moritur.* 62.b
Aqua baptismi disparet. 395.a
Aquila & Priscilla. 272.a
Aquila Ponticus, bibliorum Græcorum conversor. 300.b
Aquila imperatori dormienti umbram facit. 388.a
Aquileia eversa. 387.b
Aquisgranum conditum. 300.b *imperatoris consecrandi locus.* 602 a
Ara primogeniti Dei. 253.a
Ara Viterbii, mactatione Henrici, Richardi Angli filii, profanata. 582
Arabes unde oriundi; 9.b 10.a vide *Saraceni.*
Aradiorum respublica. 155.a
Aragonenses, vide *Hispani.*
Arbaces Medorum præfectus 41.a
Arca Noë. 4.
Arcadiopolis destructa. 553.a
Arcadius. 376.a 378. *decedit* 381.b
Archelaus ethnarcha. 253.b *relegatur.* 254.a *mortuus.* 256.a
Archiepiscoporum vocabulum. 393.a
Archimedes Mathematicus. 163 b
Archontes, Atticæ magistratus. 27.a *decennales.* 44.b *cessant.* 52.a
Arelatense concilium. 351.a *pro virtute universalis gratiæ.* 392.b 393.a
Arethusæ fons. 163.b
Argentea vasa in cultum sacrum introducta. 321.b
Argenti venæ. 681.a 792.a
Argentina, caput Germaniæ. 486.a
Argentinensis schola. 710.a
Argentinensem inter & æmulos episcopos bellum. 758.b
Argivorum primus rex. 10.b 14.a *translatum regnum.* 20.a
Argo navis. 21.b
Argus. 12.b
Aridæus, Alexandri Magni filius, & successor. 127. *nomine tenus.* 130.b
Arietum bellicorum inventor apud Græcos. 85.a
Ariminensis Synodus. 362.b
Ariochus. 9.a
Arion à delphino evectus. 67.b
Ariovistus. 128.a
Aristides. 80.a *Christianus Philosophus Atheniensis, sub Adriano.* 299.b *Adrianeus.* 308.b
Aristobulus, Hyrcani ethnarchæ filius, regis usurpat nomen. 207.b *vomitu sanguinis moritur ib.*
Aristobulus Hyrcani frater captivus. 226. *elapsus.* 230 a
Aristoteles naturas animalium describere jubetur. 126.b *is primus libros in bibliothecam congessit.* 143.b *ejus libros, tametsi per se ipse impiissimus, Caracalla delere conabatur.* 315.a *ab Aristotele peremptum Alexandrum magnum Caracalla sentiebat.* 315.a
Aristoteles resuscitatur. 571.b
Arithmetica Ægyptios docetur ab Abramo. 8.b
Armenii Episcopi in Anglia. 760.a
Arminii & Marobodui bellum. 256.b 257.
Arminianismus in Hollandia. 775.b 776.a
Arnulphus, occidentis imperator 460. *moritur.* 462.a
Arrius Aper. 341.b
Artaxerxes magus. 70
Artaxerxes I. 81. *Longimanus.* 82. *ejus mors.* 87.b
Artaxerxes Mnemon. 94. *obiit mœrore.* 105.b
Artaxerxes Ochus. 106.a
Artaxerxes alius ab Alexandro Severo victus. 321.a
Artemius Anastasius. 424
Arthurus, rex Angliæ. 524.a
Asaphus. 30.a
Asa, Iudææ rex, septem Israeliticos exstinctos réges vidit. 32.a *incredibilem, & ab orbe condito*

dito maximam victoriam refert. ib.
Asdrubal. 159.a 161.b alter. 163.a
Asiatica migratio. 28.b
Asia, præda. 154.b Romanorum facta. 205.a major, minorque infestantur & pereunt. 587.b
Asphaltites lacus. 9.b cadaveribus Iudæorum repletus. 281.b
Assamonæorum finis. 244.a
Assaradinus. 50.a
Aßyriorum regni primordia. 6.a quot annis steterit dubium. ib. inclinatio. 45.b 50.b
Assur imperii Aßyriorum conditor. 6.a
Aßisini, populus. 535.a deleti. 580.b
Assuerus, Cyaxares. 63.a
Assuerus, Cambyses. 69.a
Ægypti urbes ad vicies mille ab Amasi extructæ vel reparatæ. 69.a
Astapæ urbis spontanea excisio. 166.a
Astrologorum efficaciæ seculum. 551.b
Astronomia docetur Ægyptios ab Abramo. 8.b
Astyages. 61.a 63
Asylum à Romulo conditum. 45.b
Atheas Scytharum cordatus rex. 112.b
Athenarum territorium incensum. 171.a reparatæ. 330.a
Atheniensis Academia. 305.a
Atheniensium regnum. 14.b ejus finis. 27.a
Atheniensibus quæ gravissimæ clades. 90
Atheniensium 30 tyranni. 94.a
Athenienses inglorii. 102.b existimationem suam redintegrant. 103.a
Atheniensium sociale bellum sepultum. 108.b
Athenienses, Thebani, Spartani, uno die victi. 113.a
Athenienses literis verbisque solis valentes, iis bellum gerunt. 171.a
Atho mons perfossus. 77.a
Athyra destructa. 553.a
Atlas. 12.b
Atreus. 22.a
Atthis, Io. 14.a
Attalus. 155.a 159.a 160.b 165.b 166.b 167.a 170.b Philippum superat. 170.b
Attalus & Eumenes Heliodorum submovent. 180.b
Attalus Philometor. 204
Atticæ nomen, unde? 14.a
Avares Scythæ. 405.b
Avaritia, vitiorū radix. 534.535
Avarus Annibal aliorum avaritiam corrigere attentat. 172.b
Audomarensis, Episcopatus novus. 728.b
Avenio pōtifici donata. 614.615
Aventinus mons. 39.b 36.a
Augures creati. 141.a
Augustana confeßio. 707.a
Augusta Vindelicorum. 250.a
Augusta, Sebaste. 248.a
Augustæ dignitatis initia & finis in Or. 391.b
Augusti nomen Imperatores Occidentis à Pontifice Romano suscipiunt. 437.b
Augusti tres una. 370.a
Augustus & Cæsares, distincti gradus. 330.a 341.a 345.b
Augustulus. 391.b
Aula Turcorum, porta Osmannica. 740.b
Aulus Vitellius. 283.a
Aurea bulla. 618.a
Aurea vasa prima apud Romanos. 343.b
Aurei vituli. 15.b 30.
Aurelianense concilium. 671.
Aurelius Probus. 331
Aurelius Carus. 34
Aurelius Scaurus Cos. à Belo occiditur. 211.
Aurelius Maximilianus Herculeus. 342.b impii justißimus exitus. 347.b
Aureoli pons Romæ. 333.b
Aurum cotibus, auro homines explorari. 64.b
Ausbigatus Celtarum Rex. 62.a
Austri reginæ subditi Christiani. 395.b
Austriæ Marchio primus. 497.a
Austriacorum principum familia cessat. 578.b
Autoritatis firmandæ vincula. 248.a
Axelius Oxenstiernius. 807.b
Azotum incensa. 191.a

B

BAal. 6.b 10.a
Baal à Gedeone destructum. 20.b
Baalitæ novi Flagellantes. 616.a
Babo quadraginta liberorum legitimus pater 489.a
Babylon, turris. 5.b 6.a
Babylonicum imperium. 51.a anni. 60.b
Babylon à Nabuchodonosore triplici muro circumdata. 57.a
Babylonii in Cyri potestatem veniunt. 67.a
Babylon à Dario obseßa. 72.a
Babylonica captivitas. 57. 58. finita. 87.b
Babylonia à Semiramide condita. 7.b
Babylon capta, & finis regni. 66. destructa. 71.b 72.a
Babylon, postmodum Bagde. 445.a

Babylonis ruinæ, initium Seleuciæ, seu Baldacæ. 580.b
Bacchus senior Græcorum. 9.a
Bacchus vitium repertor. 17.a
Bacchanalia. 178.b
Bacchiadæ, Corinthii reguli. 52.b
Bacchus senior. 9.a *alius.* 17.a
Bacchus novus, Ptolomæus Auletes. 219.b
Bactriani. 155.a *victi,* 160.b
Baëza. 31.b *regno excidit.* 32.a
Bætica, Granata. 678.a
Bagaudæ, latrones. 342.a
Bagde, vetus Babylon. 446.a
Bagoæ Persæ impietas. 111.a *in Ochum.* 112.a *& Arsem.* 112.a 113.b *seipsum.* 114.
Baja occupata. 795.a *amissa.* 795.b
Bajanus sinus, ponte conjunctus. 266.b
Bajazetes, Orientis tyrannus. 632.a 677b. 679.a
Baldaca, Seleucia. 580.b *Babylon.* 591.a
Balduinus Flander, Orientis Imperator. 552.b *fœde moritur.* 553.b
Balduinus Pseudoflander. 560.b
Balduinus, frater Roberti. 563.a 566.b
Balthazar, Babylonius rex. 63.a 64.
Balteus, virtutis equestris ornamentum. 609.a
Bamba Hispaniarum rex, monachus fit. 419.a
Bambergæ ecclesia. 487.b 489.a
Baptismi unda miraculosa in Iudæo baptizato. 381.a
Barbaricæ res. 765.b
Barcochabus Iudæos seditiosos facit 299.a
Bardas literarum liberalium instaurator.. 452.b
Bardevicum igni deletum. 544.a
Baroeus. 19.a
Bartholomæus Apostolus. 308.b
Basilia, Burgundionum regis. 422.a *oppugnata.* 582.b *Cæsaribus subdita.* 613.b *foederi se adjungit.* 687.a
Basiliense Concilium. 650.a.b 655.b
Basiliensis Academia. 673.b
Basilicæ, vide *Templa.*
Basilidarum stemma deficit in Russis. 752.b
Basilius I. Macedo, Orientis Imperator. 453. 457. 459.b *perdit, & perit.* 460.a.b
Basilius II. Macedo, Porphyrogennetes. 480.b 481.b 483. 485.a,b *decedit.* 489.b 490.a 491.b 493.a
Bassiani, vide *Antonius Caracalla. & Heliogabalus.*
Batavicorum armorum incrementa terrâ marique; & cum aliis confœderationes, 775.b
Batazes, vide *Ioannes Ducas.*
Bathseba à Davide constuprata. 28.a
Bavaricum bellum. 688.
Bebrycia, Bithynia. 33.b
Beelzebub, numen. 35.b
Belgæ. 228.b
Belgicæ res. 589.a 763.b
Belgicæ provinciæ ad Hispanum. 689.a *quei pontifex eas à Philippo magis alienarit;* 728.b
Belgradum. 655.a *Taurinum & Alba Græca dictum.* 662.b *Alba regalis.* 679.b
Belisarius. 399. 401.
Bellerophon. 18.b
Bellum Iugurthinum. 211.
Bellum Cimbricum ib. Thracicum. 212.
Bella servilia, cum Siculis. 203.a 212.b
Bello ditescere. 697.b
Belus. 6.b 10.a *ejus templum apud Elemeos.* 178.
Benacus lacus ad quam ingens fusa Alemannorum multitudo. 334.b
Benedictinorum ordo degenerat à regula. 515.b
Beneficium, id est, bonum factum, juxta pontificis Adriani subtilitatem. 530.a
Beneventum incensum. 482.b
Benhadadus. 32.b 34.b
Benjamitica clades. 17.b
Benno, divus. 701.b
Bertoldus Zaringius. 529.b 544.b 549.a
Bercka, Riinberga. 745.a
Berengarius, tyrannus. 458.b 462.a 463.b 468.b 473.b 474.b *defungitur.* 469.a 529.a
Berengarius, qui hæresios accusatur. 502.a
Bergensis synodus Protestantium. 736.a
Berna condita. 544.b
Berrhœa igni data. 400.a
Beryti schola juridica prima. 398.a *urbs diruta.* 587.b
Berzisburgum, Presburgū. 500.a
Bessi Bactrianorum regis stupendum supplicium. 121.
Beza, Calvinianorum Califa odiose insignitur. 769.a
Bibliorum versio prima. 143.b *secunda.* 300.b *tertia.* 314.a *ab Origene reperta.* 316.a
Bibliotheca prima. 143.b *Alexandrinæ combusta.* 236.b *Octaviani Augusti.* 252.a *reparatæ.* 290.b *Byzantina conflagrat.* 392.a *Vaticana.* 673.b
Biformis omnibus membris. 203.a 698.b
Bireta coccinea. 666.b

Biturigum rex, contumeliose, Carolus VII. 546 b
Bithynia, Bebrycia. 33.b
Bobus sarmenta incensa alligata. 162.a
Bocchus victus à Mario. 210.b
Bocchoris. 14.a
Bohemicæ gentis origo. 417.a
Bohemia fit regnum. 512.a
Bohemicæ res. 596.a 618.a 651.a motus ob Hussum trucidatum. 648.b bellum septennale. 667.a Protestantium motus. 778.a rebellium proscriptio. 786.a,b & executio. 787.b
Bohemicos Barones accipere potius ab regibus suis, quam dare eis, consuesse. 656.b
Bohemi duces quattuordecim, Christianismi cādidati. 448.b
Bohemi subacti. 495.a
Boii, gens. 228.a
Bojohemum. 250.b
Bombardarum inventio. 623.b
Bombardæ nomen. 625.b
Bombycum generationem Romani docti. 402.b
Bononiensis Academia. 388.a migrat Patavium. 566.b
Borussi in Poloni clientelā. 661.b
Borysthenes, equus Adriani. 298.b
Botzcajus Transsylvanus. 763.a
Bizra, Philippopolis. 326.a
Brabantiæ duces. 550.a
Brasidas. 88.b moritur. 89.a
Breda cincta. 795.a
Brema munita. 448.a
Brennus, Gallorum dux, in Græciam. 145.a
Brugensis, novus episcopatus. 728.b
Brunsviga condita. 458.a appetita à Iulio. 760.a
Brunsvicensis superatur ab Hamburgensibus. 719.a,b
Brunsvicense bellum. 774.a
Bucephale, Indiæ urbs. 124.a
Bucquinganus. 801.b 813.a
Bucquojus comes. 762.a 787.
Buda amissa. 706.a 715.a
Bulgari fiunt Christiani. 450.a
Bura urbs absorpta. 103.b
Burgundiorum Christianismus. 383.a
Burgundici regni finis. 494.a.b
Buscoducanus, novus episcopatus. 728.b
Buscoducum. 810.811.
Busiris. 17.b
Byrsa, arx Carthaginis. 194.a
Byzantium. 54.a obsessum & dirutum. 311.b Constantinopolis, structum. 354.a,b intestinæ seditiones. 497.479

C

Cadaveribus structus pons. 162.b
Cadmus litterarum characteres invenit. 17.a
Cadmus. 17.a 18.a 67.
Cæpio à Cimbris vincitur. 211.a
Cælius mons, Romæ adjunctus. 53.a
Cœna profusissima. 283.b
Cæsar-Augustana synodus in Priscillianum enthusiastam. 375.a
Cæsares, & Augustus, distincti gradus. 330.a 341.a 345.b
Cæsarea, turris Stratonis. 248.a concidit. 300.b exusta. 358.b Paneas. 533.a concidit. 535.a
Cæsorum acervi, montium similes. 349.b
Caganus Avarum rex 405.b 407.a 411.b
Cainus secundus, primus homo genitus, ib.a Fratris Abelis virtuti invidet, ib.a aspernatur à Deo. ib. fratrem occidit, urbem primus condidit. ib.b
Caiphas. 257.a 261 b 264.a alter, Gregorius VII, Papa vaticinans. 510.b
Cairum conditum. 459.b 479.b
Cajus Caligula. 264. princeps 265.a monstrum. 265.b &c.
Cajus Iulius Cæsar. 228.230. 231. 233. hostis declaratur. 234.a victor. 237.b triumphi ejus quot capitum empti sanguine? 237.b conspiratione perit. 238.a percussorum sortes. 239.b libidinosus, avarus, ambitiosus. 236.b
Calanus, gymnosophista Indus. 125.a
Calendarium Iulianum. 239.a Gregorii. 740.b
Calesium amittunt Angli. 725.b
Itium. 610.b
Callisthenes philosophus. 123.b
Calpurnius Bestia. 210.
Calpurnius morando fortis. 150.b
Cambyses Persiæ rex. 67.69.70.
Cameracensis pax. 686.a fœdus pontificium. 688.b novus Archiepiscopatus. 728.b
Camillus. 100.a 101.a 111.b
Campana autori ὁμώνυμος. 479.b
Cananæa lingua. 17.a
Candace, metropolis Candiæ. 475.b
Candiæ insulæ nomen. 475.b
Canes gestare, supplicium magnatum. 529.a
Canis ater Concilii Tridentini. 721.a

Canis amissa. 754.b
Cannæ. 162.a
Canones ecclesiastici. 522.a
Canonicorum collegium à pellice, flagitii & cædis expiatrice, extructum. 423.a regulæ fundator. 444.b
Cantacuzenus. 611.b 620.a
Cantatio circa mysteria inventa. 300.a
Capua condita. 33.b obsessa. 164.b
Capetus, Albanorum Regum septimus 33.b
Capitolium inchoatum. 62.a conflagrat. 219.a 284.a 291.a 308.b
Capitum ossa pro poculis. 222.a
Caput Symmachi decollati in pisce apposito monstratur. 397.a
Captivitas Babylonica. 57.58. finita. 67.b
Capuzim. 708.b
Car auguriorum ex avibus inventor. 19.b
Caranus Emathiã occupat. 43,a
Caranus rex primus Macedoniæ. 184.b
Carcer primum ædificatus apud Romanos. 56.a
Cardinales Papæ scelestam communionem deserunt. 509.a prædatores, non prædicatores. 530.b purpura & pileo nobilitati. 567.b militiam armatam agunt. 576.a etiam maris præfectus. 812.b fraus in pontificem. 590.b oculi suum caput ignorantes. 625.a
Carinus Imperator. 341.b
Carmenta Evandri mater. 20.b
Carnifex, imperatoris compater. 624.a
Carnisprivium etiam apud Byzantinos. 604.a
Carolostadius iconoclastes. 701.a
Carolina constitutio. 618.a
Caroli Magni initia et preludia. 427.a 432.b posteritas desinit. 480.b dictus Magnus. 434.a Augustus. 437. decedit. 441.a
Carolus II. Calvus. 451.a 454.a interimitur. 456.b
Carolus III. crassus. 457.b moritur. 459.b
Carolus IV. 613. defunctus. 618.b
Caroli V. ortus. 689.b soror. 697.b educatio. 699.a fit Cæsar. 699.b ejus bellum cum Gallo. 703.b in Roma. 704.b stipulatio in exitium Lutheranorum. 705.b Turcarum cædes. 707.a in Africam. 709. 715.a infelix post captos principes. 722.a imperium abdicat. 723.a
Caroli VI. Galliarum regis in ludis indignitas et noxa. 631.a
Carolus VIII, Galliarum rex, Romam intrat. 682.a
Carolus, Hispaniarum princeps, quod videret suos insanire, necatus in carcere. 735.b
Carolus Gontaldus Bironus, in Henric. IV. perduellis. 755.b
Carolus Sudermannus imperium contra Polonum sumit in Sueciam. 757
Carolus IX. Sueciæ rex. 767.a
Carolus Anglus. 793.b 798.a
Carrarum in Mesopotamia leporina obsidio Teutonicorum 515.a
Carthago à Didone condita. 40.a Hispanica à Pœnis condita 158.a victa. 165. ruina 194. instaurata. 34.b incensa. 348.a posterior. 581.b
Carthaginenses Phœnicum posteri. 69.b
Carthaginenses res. 91.b 97.98
Carthusianus ordo. 515.b
Casalinum bellum. 813.b
Caspar Castilionens. 732.b 734.a
Casander. 136.a
Cassãder, Olympiadis trucidator, regiam potestatem affectat. 132.a Europæ imperaturus filios Alexandri è medio tolli curat. 133.a, b ipsius tota domus talionem omnium dependit. 138.b
Castellæ regnum. 526.b
Catena Damiatæ, ingressu Nili arcens, arte perrupta. 559.a
Catholici regis vocabulum. 409.a 431.a 678.b quid Hispano præsagierit? 687.a
Catilina. 225.b
Catinæ urbis initia. 47.a
Cato Uticensis. 237
Cattorum & Hermundurorum prælium ob flumen sale gignendo fœcundum. 275.a
Cattorum Landgravia Elisabetha, diva facta. 562.a
Caucasi montis populi. 121.a
Charops. 44.b
Cecrops, Atheniensium primus rex. 14
Celtæ, Galli 144.a 177.a
Cænini cum Romanis bellum gerunt. 46.a
Census Pop. Rom. à Serv. Tull. factus. 64.a
Ceres cur dea, credita. 17.a. ejus templum. 170.b
Certamina gladiatoria, vide Ludi.
Cetura secunda uxor Abrahami. 10.a
Cheronea. 113.a
Chamus quas gentes produxerit. 5.a
Chalcedon urbs. 54.a mersa. 330.b

Chalce

Chalcedonensis synodus œcumenica quarta, contra Eutychianos. 388.b
Chalcis cremata. 170.b
Chaldæorum dogmata. 61.a
Chaldæi impostores ejecti. 206.b
Charops. 44.b
Chazari, Turcæ. 412.b
Chelcias 207.b
Chenephris. 13.b
Cheops. 39.b
Chilon Ephorus Lacedæmoniorum. 64.b
Chios amissa. 730.a
Chirisophus Lacedæmoniorum dux. 95.b 96.a
Christianismi nomen & propagatio. 268.b 270. 271. is dudum incestarum consuetudinum falso accusatus. 349.a
Christiani, precibus Marco Imperatori victoriam, sibi libertatem obtinent. 304.a nonnulli Turcis nihilo mitiores. 749.b
Christianorum in Syriâ principatus corruit. 595.a 598.a 599.b
Christianorum reliquiæ subactæ à Turcâ. 740.b
Christianorum vitia gravius ulciscitur Deus quam infidelium immanitatem. 542.b
Christianorum vitia in caussa sunt quod aliæ gentes collustrari salutari cognitione nequeunt. 570.b
Christiani Oldenburgici regis Daniæ, ad Apostolorum limina iter. 673.b
Christianus II vel Christiernus, Daniæ. 697.b 700.a 702.a exul. 703.a in carcere. 711.a restituitur. 712.
Cristianus II, Daniæ. 715.b defungitur. 723.b
Christianus IV. Daniæ, coronatus 750.751.758.b
Christianus Halberstadensis. 786.b 789.b 790.b 792.b decedit. 799.a
Christophor. Columbus. 678.b
Cicero in exilium actus. 227.b transfugæ nomen sortitur. 230.b inconstans. 232.a
Ciliæ Baro, fit Comes. 643.b regnum affectat. 655.a 660. a,b interficitur. 663.b
Cimbricum bellum. 211.a
Cimbri, Juti. 612.a
Cimmerii, gens. 55.
Cimon. 85.a
Cineas, Demosthenis discipulus, & orator. 145.
Cineribus sol obscuratus. 289.b
Cinis pluit. 416.b
Cinyphes & muscas imprecari, episcopale opus. 364.a
Circuli imperii. 691.b
Circumcisio. 9.b
Cirrhagra morbus epidemicus. 754.b
Cistertiensis ordo. 515.b
Civilis & ecclesiastici status differentia, & ejus efficacia. 608.a,b
Civile bellum Romanorum. 234.a
Civilium dissidiorũ finis. 246.b
Cium incensa. 330.b
Clœliæ virginis magnanimitas. 75.b
Clancularia principum gesta Historiographis de accurata rerum notitiâ multum detrahunt. 248.a
Claremontana Synodus in Barbarossam, 533.a
Classis gravis plerumque exitio est; levis, saluti. 152.a
Classis Hispanica. 742.743.
Claudius Drusus. 267.
Claudius Tacitus. 338
Claudius Iulianus apostata. 359. b 364.
Claves Petri in Tiberim. 691.b
Clavi crucis Christi. 615.b
Clausâ januâ avaritia & ambitio in creatione pontificis invadere Cardinalium cor non potest. 584.b
Clementinæ, pontifici regni robur, editæ. 598.a
Cleopatra, Antiochi Gryphi mater, veneno filium sublatura, ipsa venenum haurit. 201.b
Cleopatræ facinora. 206. 207. a,b ab Alexandro interficitur ib.b
Clericatus, male regnantium castigatio. 392.a
Clericorum testiculis puteum se impleturum Alaehis Cumberti Galli rebellis jurat; malo omine 422.b
Clericorum ambitio. 503.b 534.a à carcere immunitas. 619.a
Cleselius. 764.b 775.a 779.a
Clevensis Comes creatur Dux. 643.b
Clivia capta. 795.a
Cloaca. In Cloacam Erphordii, supra quam cœnaculum, decidunt comites quatuor, multique nobiles, & morte conficiuntur 540.a
Clodovæus, Christianus fit. 394.b
Cluniacensis ordo. 467.b
Cneius Pompejus. 229.b ejus consulatus inusitatum exemplum. 232.a contra Iulium Cæsarem. 234.a nescit vincere. 235.b trucidatur. 236.a & nepotes: 237.b
Cenus Cornelius, Augusto necem

cem machinans, consul ab eo creatur. 252.a
Coccejus Nerva. 292. obit. 294.a
Codex Theodosianus. 388.a
Codrus, Atheniensium rex. 27.a
Cœcus dux imperatorem in fugam agit. 649.b
Cænæ, ossibus imperatorum adornatæ. 485.a
Colchorum opulentia ex victoria Sisaci Ægyptiorum regis. 31.a *baptizantur.* 396.a
Collatinus. 74.b
Collatio, vide *investitura.*
Collegia pecuniis emenda instituta. 673.a
Coloniarum origo. 5.b
Colonia Agrippina. 271.b
Coloniensis episcopus et Colonia dissident. 507.b
Coloniensis Academia. 624.a
Colossus Rhodiorum concussa. 158.b *demolitus.* 415.b
Columnæ Noë. 4.a *Herculis.* 59.b 223.b
Columnæ & lapides lacrymas fundunt præ immensitate martyriorum. 346.a
Columnæ sudantes in comitiis Aquisgrani. 489.a
Columnaris vita. 388.b
Columniorum factio, 613.b
Comanorum dea. 228.a
Commercia cessant in Belgio. 795.b
Cometæ. 407.b 447.b 484.b 495.a 505.b 578.a 588.a,b 593.a 601.b 689.a 734.a 737.b 793.a 777.b
Comitia Romanorum mutata in magistratus. 190.b
Commodus Antonius. 305.b *extinctus.* 308.a
Conceptionis Mariæ festū. 673.b
Concilia ab imperatore congregari solita. 531.a
Concilii autoritas, secundum Francos. 565.a
Concilia habendi constitutio. 643.a
Concilium supra pontificem, ipsi põtificii nonnulli docent. 563.a
Concilium contra Joan. Chrysostomum. 380.a
Concinus Ancræus, Marchio Galliæ. 775.a
Concordantiæ Biblicæ primæ. 571.b
Concordiæ formula Saxonica. 736.738.b
Confessionum magister reginæ Angliæ et Franciæ expellitur. 801.b
Confessionis sacramentum male abrogatum. 378.a
Conon. 92.b 93.b 96.b 100.a
Conradus I. Germaniæ imperator. 466.b *decedit.* 466.467.
Conradus II. 491.b *moritur.* 495.a
Conradus III. 523.b *Syriam adit.* 525.526. *moritur.* 527.b
Conradus IV. 568.a,b 571.a 572. *veneno interit.* 575.b
Conspiratio in Principem Mauritium. 792.a,b
Constans Constantini. 356.a 357. *interfectus.* 357.b 361.a
Constans II. 415. *exstinctus.* 416.b
Constantia exusta. 461.a
Constantiense concilium. 641.a
Constantinopolis structa. 354.a,b *quatriduum ardet.* 390.a *ibi juridica schola prima.* 398. *concussa.* 428.b *à Græcis ad Venetos & Latinos translata.* 551.a,b 580 a *altera Sybaris* 552.a *octingentis expugnata viris.* 579.b *ab Mahumete II. expugnata.* 661.b
Turcarum regia, incendio corrupta. 714.b
Constantinopolitanus Episcopus Romano par. 388.b *Synodus, de spiritu Sancto.* 375.a,b *pro Nicæna Synodo.* 375.b *concilium universale quintum.* 402.a *œcumenica sexta ob monotheletas.* 418.a *pro conjugio sacerdotum.* 420.a *contra Photium Pontificem* 454.a *pro Nicephori necessitudine.* 476.a
Constantini Magni initia. 347.a *Progressus.* 349.a,b 350.b 351. *summa majestas.* 352.b *obit.* 356.a
Constantinus Constantini. 356.a 357. *occisus.* 382.b
Constantinus Pogonatus. 417.b
Constantinus Copronymus. 428.b *febre consumitur.* 432.b
Constantinus Porphyrogennetus. 435.a *supplicio perit.* 436.b
Constantinus VI. Orientis Imperat. 453.b 460.
Constantinus VII. Porphyrogennetus, Orientis Imperator. 464.a 465.b 467.a,b *veneno extinguitur.* 473.a
Constantinus VIII. 480.b
Constantinus IX. Monomachus. 498.a *extinctus.* 500.b
Constantinus X. Ducas, Orientis Imperator. 503.a 505.a,b
Constantinus XI, frater Palæologi Despotæ. 579.b
Constantinus XII, postremus Græcorum Imperator. 660.b 661.a
Constantius Chlorus. 342.b 345.b *moritur.* 346.a
Constantius Constantini. 356.b 357.358.a *totius mundi Dominus.* 359.a *moritur.* 359.b

Consilii

Consilii recti encomium. 151.b
Consulatus initia apud Romanos. 106.a *à plebe ablatus.* 110.b
Consulum Romanorum initia. 74.b *eminentia abrogata.* 391.b
Contentio electorum de Augustali, & purpuratorum de pontificio apice. 568.a
Corbejensis schola. 444.b
Coryca urbs. 53.6
Corde fidem habere, sine confeßione oris, hæresis. 327.a
Corinthus, Ephyra, condita, & destructa. 18.a 27.b 194.b 195.
Corinthi respublica. 52.b
Corinthiacum bellum. 85.a
Corium bovis, Romæ magnum litigii damnum gignit. 492.b
Corona ferrea, loco aureæ, Mediolanensium. 579.a,b 603.b
Corpus & sanguis Dominicum in sacramento. 448.a *perceptum in sacramento, an incorruptibile permaneat?* 454.a *solemnitas sancita.* 582.a
Corpus juris, templorum structura, & barbaries, atque sacræ scripturæ ignorantia, coæva. 402.a
Correspondentes, Palatini & Bohemorum asseclæ. 781.b
Cos novaculâ secta. 62.a
Cosacci atroces. 383.a 790.a
Cosroës Persarum imperator. 400.a 401. 404.b 406.b 407.a *moritur.* 405.b
Cosroës posterior. 411.a 412.b
Cosroës Mahumetis Sultani antecessor. 490
Cossæi Medi deleti. 125
Crabatæ, qui Servii. 511.b
Cracoviensis Academia. 624.a
Crania humana pro poculis. 222.a
Craßi avaritia & divitiæ. 231.a
Crenia diruta. 531.a
Cremati ob religionem. 702.a 705.b
Cremona conflagrat. 284.a
Crempa. 759.a
Crescentii arx. 484
Creßiacum prælium, inter Francos & Anglos. 610.a
Crodonis idolum Saxonibus. 434.b
Crœsus. 64.65.
Cronenburgica arx condita. 741.b
Croton urbs. 53.b
Crotoniatæ vincunt Sybaritas. 76.a
Crux Domini recuperatur ab Heraclia. 542.b *Venetis oppignoratur.* 566.b
Crucis Domini pars. 615.b
Cruce signati Conradum IV. cædunt. 570.a
Cruce insigniti. 573.b 578.a
Crucis forma in superciliis. 407.a
Crucis signum insuunt vestibus terræ sanctæ oppugnatores. 513.a
Cruces variæ portenta in vestibus & cute. 686.b
Cruciferi Prußiæ. 606.a
Cruciferorum in Borußiâ respublica interit. 639.b. 640.a
Cruciatorum laniena in Pannoniâ. 692.b
Crurum suffringendorum supplicium remotum. 352.a
Crustumini cum Romanis bellum gerunt. 46.a
Ctesias Cnidius, medicus. 96.b
Cumani, gens. 71.a
Cura te, medicorum vocabulum, Neroni est, venas mortis gratia incidere. 275.b
Cures, Sabinorum metropolis. 45.a 50.a
Curetes, quinque fratres. 43.b
Curtius Romanus juvenis in voraginem. 110.a
Cusanrisathamus. 17.b
Cuthna exusta 649.b
Cyaxares. 55.a 61.a *Assuerus.* 63.a
Cyricenus. 207.a *grypi coniugem supplicio afficit. ib. occiditur à Seleuco.* 208.b
Cyclopes. 20.b
Cyprus subacta à Saracenis. 415.b *Venetis.* 667.a,b *amissa.* 733.b
Cyrenæorum rex. 62.b
Cyrenius, vide *Quirinus.*
Cyria exordia. 63.64.65. *imperium.* 67. *de eo Esaiæ vaticiniũ.* 67a *mors.* 68.a *alius* 95.b
Cyropolis subversa. 122.a
Cyrus. 63.b 67. *&c. moritur.* 68.a *de ejus morte varia judicia.* ib.b
Cyzicus urbs. 53.b *collapsa & instaurata.* 31.b

D.

Dacia à Turca subacta et exhausta. 665.b 666.a
Daciæ volutatio bellica. 756.a
Dædalus. 19.b
Dæmoniaca comitissa, orbem peragrans. 754.a
Dagon Philistæorum numen collapsum. 24.a *excisum.* 191.a
Dalila. 24.b
Damiata, Memphis. 534.b *Heliopolis.* 559.a *à Franco occupata.* 570.b
Damnatorum carne pascuntur murænæ. 247.b
Danaus. 16.b
Daniel. 60. *in lacum leonum abiicitur.* 67.a
Dania rudis in religione provehitur-

bitur. 505.a convertitur. 445.b reformatur. 713.b ejus ecclesiae erectae. 477.b 572.a res. 621.b 634.a 652.b 743.744.
Danus à Dithmarsis caesus. 695.a in Germaniam. 794.a Hamelae. 796.b
Dani Galliâ pulsi, in Frisiam. 401.a ad Christianismũ. 474.a 477.a.b bello decennali ditescunt. 697.b vide Hollandi.
Danorum rex Chiuga, Christianus fit. 470.a
Danorum in Anglia tempus & reges. 554.a imperium finitum. 501.b
Danici regni cum duobus vicinis amplificatio. 673.b magna guardia. 695.a
Dano-Saxonicum bellum. 798. 799.802. exitus. 808.
Dantiscum conditum. 534.a
Danubii pons à Trajano. 295.b
Daonium destructum. 553.b
Dardanus. 18.b
Dardani. 160.b
Darius Medus. 66.
Darius Hystaspis. 71. in varias nationes grassatur. 72.b 73. decedit. 76.a
Darius Nothus. 88. decedit. 94.a
Darius Codomannus. 114.a ab Alexandro victus. 116. finis miser. 119.a
Daventrianus, novus episcopatus. 728.a
Davides. 27.
David Georgii. 729.b
Daniel captivitate abductus. 56.b somnium interpretatur. 57.a sapientium coryphaeus. 60. in lacu leonum. 67.a
Debora. 19.a
Decalogi promulgatio. 15.b
Decemviri. 83.a
Decennalia. 332.a
Decennalis obsidio. 152.a persecutio. 346.350.b
Decimarum antiquissimus vigor. 9.a
Decimae sacrae Caesari indultae à Pontifice. 636.a
Decius. 327. voraginibus haustus. 328.a
Decretales Gregorii. 562.a
Decretorum pontificialium primus interpres ad communem Christianorum conventum provocat. 582.a
Defensionis Ecclesiae titulus Anglo unde? 702.a
Deipara invocata. 479.a
Dei primogeniti ara. 253.a
Deitatem crucifixam esse nonnullorum paradoxum. 394.a
Delatorum exemplar. 258.a
Delphi in Parnasso. 145.
Delphus aruspiciorum inventor. 19.b
Delphicus satanas, Apollo. 19.b
Delphicum fanum conflagrat. 219.a
Delphinorum titulus unde? 614.a
Delphinus in Basilienses concitatus. 657.b
Demaratus. 77.a
Demetrius Poliorcetes, Macedoniae rex appellatur. 137.b 138.a
Demetrius Antigoni rex. 155.a defunctus. 155.b
Demetrius Soter. 190.a 193.b
Demetrius Nicanor. 197.a 199.b interficitur. 200.a
Demetrius Eucaerus. 208.b 800 crucifigendos curat. 209.a fratrem Philippum Syria expulit. ib.
Demetrius Basilidae filius Russus. 761.a
Democritus, ineptiarum humanarum irrisor. 76.b
Demosthenes dux Atheniensium. 87.b 89.b 90.a
Demosthenes orator. 111.a
Demosthenes. 125.b virtus ejus in dicendo ad recuperatam patriam, & mors spontanea. 128.a
Deus Ioannis Baptistae. 615.b
Derecyllides, Lacedaemoniorum dux. 96.b
Deus Romanensium, in cujus nomine incipit omne malum. 687.b
Deum facere, stolidis usitatum, quem liberum facere nequeunt. 330.b
Deum non uno cultu ab omnibus honorari velle, Iconiensis Soltani responsum. 536.b
Deupholdia stirps extincta. 741.a
Dextra manus imperii, Albertus Saxo. 681.a
Diabolus. 1.a mulierem seducit. a,b ib.
Dialis flamen. 216.a
Dianae aedes. 64.a Ephesiae propitius Xerxes. 77.b templum conflagrat. 108.b Elymais spoliata ab Antiocho Epimane. 188.a Ephesiae cultus ruit. 276.b cremata. 332.a
Dictator primus. 75.b de plebe primus. 110.b
Dido. 39.b
Didius Iulianus. 310.
Diluvia. 4.b 11.b 108.b 647.a 776.b
Dina Iacobi filia. 11.a
Dinanum eversum. 767.b
Diogenes Cynicus, & Alexander. 114.b
Dion Siciliae fit dictator. 107.b interfectus. 108.a

Dionysius Syracusanorum tyrannus. 94. 100.b 102.a animam efflat. 104.b
Dionysius junior Siciliæ principatum pessumdat. 107.
Dionysius tyrannus Siciliæ exul. 111.b
Dionysius Alexandrinus. 331.b
Dithmarus somniorum annotator. 489.b
Dithmarsorum libertas concidit. 726.a res. 809.b
Diva magna, Roma. 247.b
Docti natura antestant aliis. 651.b
Dominatus in episcopos. 385.b
Dominicanorum malæ artes Bernæ. 689.b
Dominicum corpus pontificum, etiam ad perjuria oppido quam idoneum. 510.a
Domitius Ænobarbus, vide Nero.
Domitianus. 290. confossus. 292.a 293.b
Domitianus Aureoli dux. 331.a
Donawerdani motus. 763.a
Dordracenum diluvium. 647.a Synodus. 781.b
Draco legislator. 56.a
Draco in diluvio Tiberis. 408.b
Druidarum superstitiones compressæ. 268.b
Ducas, vel Batazes. 579.a
Duellum Horatiorum cum Curiatiis. 53.a
Duella refrænat Henricus IV. 757.
Duodecim Tabularum lex. 83.a
Duræ, incensum. 716.a
Duratio cutis contra ictus & sclopeta. 809.b
Dyrrachium, Epidamnus. 56.b

E

Ebedmelechus Æthiops, Ieremiæ patronus. 58.b
Ebron. 22.b
Ecbatana Medorum metropolis. 50.b
Ecclesiæ Germaniæ erectæ. 479.b
Ecclesia Romanensis potest ἀκίφαλος esse. 582.a
Ecclesiæ Anglicanæ caput, rex Anglus. 707.b
Ecclesiæ advocatus. 488.a
Ecclesiæ dominatus unde. 426.b 427.a
Ecclesiastici & civilis status differentia, & ejus efficacia. 608 a,b
Ecclesiastica bona repetuntur. 815.a
Eclipsis à Thalete primo prædicta. 61.a
Eclipses. 133.b 324.b 447.b 666.b 694.b
Edom, vide Esavus.
Eduardus II Angliæ rex, ferro candente per anum immisso necatus. 605.b
Eduardus III, Angliæ rex, vicarius imperii Germanici 608.b rex Franciæ. 609.a imperium offertur ei. 614.a
Egeriæ deæ commentum. 50.a
Eglon. 18.a
Ehudus 18.a
Eleazarus Iaddi nepos, sacerdos. 152.a
Eleazarus, scriba nonagenarius ab Antiocho Epimane excarnificatus. 186.b
Eleazarus, Iudæ Galilæi nepos, fæcis Iudæorum post excisam Ierosolymam dux. 286.b 287.a
Electorum imperialium, & munerum eorum semina. 483.a & constitutio. 484.a,b
Electorum Germaniæ jura firmata. 554.b
Eleemosyna prodigorum. 472.b
Elias propheta. 34.a cælum precibus claudit. ib. à corvis cibus subministratur. 34. b quadrigis igneis in cælum evolat. 36.a
Elisa, Dido. 36.b manus violentas sibi infert. 40.a
Elisabetha Angla. 708. 725.b 732.b 739.b 741.b obit. 757.b
Elisæus. 36. miracula ejus. 36.a.b decedit. 39.a mortuus vitam recipit. 39.a
Ella regno excidit. 32.a inter pocula occiditur. ib. b
Emanuel Palæologus, vectigalis Imperator Turcæ. 632.a 633.a 644.a
Emanuel Lotharingicus Albam Græcam asserit. 755.b
Emdam ab Hamburgensibus emit Vlricus Nordanus. 678.b
Emissa concidit. 535.a
Emissarii pontificis in Daniam. 791.b
Emmaus, Nicopolis, restaurata. 318.b
Enoch. 2.b
Exhortatur Cainæos ad pietatem. ib.
Epaminondas Thebanus. 103.b partâ victoriâ lætus decedit. 105.a
Ephæstion Alexandri Magni amicus maximus 125.
Ephesina Synodus œcumenica tertia cōtra Nestorium. 384.b pro Eutychete. 386.a
Ephori, magistratus Spartani. 33.b
Ephraimes. 13.
Ephyra, Corinthus 18.a
Epidanum, Dyrrachium. 56.b
Epidemica lues totius Europæ. 736.b
Epimenides, quinquaginta septem

ptem annos dormit. 67.b
Episcopatus Germaniæ fundati. 430.b 434.b
Episcopi imperatore inscio non fiebant olim. 473.b abrogatur. 479.a rudes. 476.a pestiferorum motuum autores. 495.a scortationis notati & exauctorati. 500.b
Episcopalis sedes rapi cœpta. 369.a potestas in sæcularem commutata.
Epistola jaculo illigata. 231.b Laconica Græcorum ad Pontificem. 607.b
Equus pictus hinnit. 604.b
Erechteidarum imperium desinit. 25.a
Eremita primus. 356.b
Erysichton. 16.b
Erfurtensis Academia. 624.b
Ernestus Coloniensis Berckam, seu Reynbergam sexennium obsessam expugnat. 745.a
Eryx. 44.b
Esaias, vates. 43.b 47.a 50.b ejus mors. 51.a
Esavus. 10.b
Esculentorum vilitas. 634.b
Esquiliæ Romæ urbi additæ. 64.a
Esras, sacerdos. 82.a
Esthera, regina in locum Vasthis. 79.a
Etham. 30.a
Ethnicismus ad studiorum incrementa vocatur à Friderico. II. 571.b
Evagoras, Ægypti rex. 101.b
Evander. 20.b 21.b
Evangelizatores in Britanniam. 306.a
Evangeliorum liber ab igne haud absumptus. 459.b
Evangelium à pontifice irrisum. 692.a
Euclides. 94.b
Evilmerodachus. 62.
Eumenes, Attali filius. rex. 174. 178.b 180.b 181.a
Eunus, fanaticus, servilis belli autor, & phthiriasi extinctus. 203.a
Europa à Iove violata. 17.a
Euphemiæ templum profanatum. 431.b
Europæa Græcis incognita. 76.b
Exactiones novæ, seditiones dant Parisiis. 627.a
Exactiones pro palliis, investituris, consecrationibus, ordinibus, abrogantur. 655.b
Exarchus primus. 403
Exarchatus ordinandi episcopos hactenus habebat potestatem. 418.b
Excessus imperatorum celare, non insuetum. 255.a
Exercitus omnium sæculorum maximus simul, turpisque discessu. 77.b Persarum. 96.a
Exercitus tanti, quanti Imperator. 203.
Exercitus in aëre confligentes. 794.a
Expapæ. 476.b 511.
Ecstasios exemplum. 760.a
Esaias quo tempore floruerit. 42.b
Ezechias Iudeæ. 48.a vita ejus 15. annis prolongatur. 450.a
Ezechiel propheta exul. 58.60.a

F.

Fabiorum gloriosa sed misera mors. 80.a
Fabius cunctator. 162.a
Fabricii integritas. 146.a
Fœminæ principes regiæque antiquitus suismet uberibus maternis fœtus suos aluerunt. 137.b
Fœminis dominium utriusque Romæ arreptum. 449.
Famagusta, Salamin. 733.b
Fames. 226. 300.b 382.a 399.b 400.a,b 405.b 454.b 495.a 513.a 532.a 601.b
Famis caussæ pontifices. 483.b 577.a
Fana imperatoribus dedicata. 247.b
Fasti vide Calendrium.
Funus rex 20.b
Faustulus pastor. 43.b
Felis Ægyptiis sacer. 227.b
Ferdinandus Alvares, Albanus Dux, in Latio. 723.a in Belgio. 732.a inglorius excedit. 733.a
Ferdinandus rex Castilia. 640.a
Ferdinandus Magellanus. 723.b
Ferdinandus I, Romanorũ imperator. 707.a inclarescit. 720.a pacem à Solimanno emercatur. 721.b Cæsar. 723.a 724.b
Ferdinandus II. 754.b 768.a rex Bohemiæ. 774.a 780. Cæsar. 781.a
Ferdinandus III. 815.a
Fernambucum. 812.b
Ferro candenti Dani convertuntur. 477.a,b Kunigunda innocentiam & castitatem probat. 489.b per anum immisso necatur rex angliæ Eduardus II. 605.b
Festina lente. 252.a
Festorum inventio. 402.b
Fidei propagandæ collegiũ. 791.b
Finlandi, Christiani. 533.b
Flagellantium ordo seu caterva. 580.b 616.a 618.a
Flammam spirans fanaticus. 203.a
Flandri Christianismo imbuuntur. 416.b bellum inferunt Hannoniæ comiti. 594.
Flandrica seditio ob asperiores exactiones. 605.b
Flandrici tumultus septennales. 626.627.

Flavius

Flavius Vespasianus. 280.b 284.
Flavius Claudius. 334.
Flavius Valerius. 350.a
Florianus. 338.
Flumen humano sanguine cruentum. 211.b 222.b
Flumina siccata. 517.b
Fœdus Gallicum Dano. 798.a
Fontana in Romã inducta. 135.b
Fortunæ equestris ædes. 181.a
Francicæ res ceu Prælludia Pipini et Caroli Magni. 422.b 423.a
Francica furia Antwerpiæ. 738.a
Francorum origo. 389.a *nomen apud barbaros clarißimum.* 523.a
Francus Sicambrorum rex. 247.a
Francum amicum, non vicinum habeas. 441.b
Francus pluris facit fidem regiam, quam nefandam pontificis suasionem. 568.a
Francorum de Papa & Imperatore judicium. 565.a
Franciæ reges, Angli. 609.a
Franciæ rex ab Hispano captus. 723.a
Frãciscani, dromones Papæ 576.a
Francisci festum. 673.b
Francisci Sickingi seditio. 705.b
Franciscus, Galliæ rex. 693.a
Franciscus Guisius. 727.b
Franciscus Mendoza. 753.
Franciscus Spiera. 720.a
Franciscus Trovilscvius, Cœnomonus, satyrus. 754.a
Francofurtensis Synodus, contra secundam Nicenam. 437.a *Academia.* 681.a
Fratricelli. 595.
Fraterculi, monachi Minoritæ. 603.a
Fresonum rex Raboldus. 426.a
Friburgensis Academia. 633.b
Friburgum Brisgoja. 544.b
Fridericus I, Barbarossa. 528. *Papæ subditur.* 537.a *in Palestinam.* 542.b *mors.* 543.b
Fridericus II. 555.a 556.b 558. *pontificis genua loco pedum osculatur.* 561.a *malleus Romanensium.* 568.b
Fridericus III. 656. *obit.* 678.b
Fridericus Austricus captivus, à dæmone liberari non vult. 602.b
Fridericus Brunvicensis electus Cæsar. 635 b
Fridericus Palatinus. 768.b *cividorũ consiliis, Bohemiæ fit rex.* 781.b *in fuga diadema & archiva neglexit.* 784.a
Frigora insueta. 454.b
Frisia donatur Alberto Saxoni à Friderico III. 678.b 681.a
Frisii iugi impatientes. 681.a vide Hollandi.
Fruges in arboribus natæ. 203.a 794.a
Fucinus lacus à xxx hominum millibus. xi annis non exiccatus. 272.b
Fuggeri comitatum emunt. 689.a
Fulminis miracula. 141.b 291.a 296.b 308.b 341.b 349.b 516.a 517.b 686.b
Fulminatrix legio. 304.b
Funambuli. 605.a
Furia quarta, Catharina Medicæa. 743.a
Funibus collo insertis pacem petunt Cremonenses. 597.b

G.

G*Abaonitæ.* 17.a
Gabinius, sacrilegus. 230.b
Gabriel Angelus ad Mariam & Zachariam. 249.a
Gabor Bethleemus. 759.a 768.b 781. 784.a 787.a 793.b
Gades, Tyrii. 29.a
Gadus. 30.a
Galatæ, Galli. 144.a 177.a
Galba. 282.
Galeatius Mediolanensis occisus. 678.a
Galerius Maximinus. 342.b 345.b *verminatione moritur.* 348.a
Gallienus. 329. 330.b
Gallogræcia. 148.a
Gallogræci fusi. 148.b 149.a *Celtæ.* 177.a
Galliarum conspiratio in Cæsarem. 232.a
Gallia fratrũ armis collisa. 405.a
Gallicæ res. 617. 619.b 620.a 628.a 638.a 645.b 647.b 785.b 786.a
Galli in Italiam & Germaniam. 62.a *infestant Italiam.* 100 b
Galli, Celtæ, Galatæ. 144.a *eorum res gestæ.* 154.a 158.a 177.a
Galli in Græciam. 145.a 147.b *cæsi.* 176.a 206.a
Galli maritimi. 229.a
Gallorum rapacitas in bello Italico. 682.b *in Italia regnum.* 687. 688.
Gallicus morbus Neapoli attractus. 683.a
Gallus, S. Gallus Helvetios convertit. 414.b
Gandavensis, novus episcopatus. 728.b
Ganymedes. 18.b
Garterianus ordo reges Angliæ. 611.a
Gehennæ montis nives. 232.b
Gebhardus Truxesius, Coloniensis præsul. 738.b
Gedeon. 20.
Gela, urbs. 54.a

Geldrus Comes, creatur Dux. 608.b
Gelricum bellum cum Maximiliano. 685.686.689.
Gemoniæ scalæ. 334.a
Geneva, veteris Burgundionum regni reliquiæ. 529.b
Gentium origo. 5.
Genuensium strategema calce viva in Hispanos. 648.b
Genuensium & Venetorum discordia. 579.b 625.b
Georgius Basta. 756.a 759.a
Georgius Guilielmus Brandeburgicus, pristinam religionem deserit. 772.a
Germaniæ Christianismus instillatur. 420.b
Germanicæ ecclesiæ. 486.b
Germani viri, Græcos mulieres contemnunt. 548.b
Germanus unus quinquaginta Turcas profligat. 543.a,b
Geusii, mendici. 732.a
Gibellini & Guelfi. 524.a 528.a 565.a,b *Albi, Nigri.* 593.b 597.a,b 603.a,b 663.a
Gibraltar, Gebel Tarich. 423.b
Gigantes cur dicantur cælum aggressi. 6.a
Gigantum origo. 9.a
Glabrio Coss. Antiochum Magnum Græcia expellit. 175.b *statua ei.* 179.b
Glacies triginta pedum in ponto Euxino. 432.a
Glacie fracta Hungarorũ 15000. *periere.* 649.b
Gladiatoribus obtusi gladii ordinati. 305.b 306.a
Gladius Caroli Magni. 615.b
Gladius cuiusdam fratricidæ Serapidi Deo consecratus. 315.b
Gladii potestas ab episcopis usurpari cœpta. 384.a
Gloria facilius contemnenda dicitur quam contemnitur. 663.a
Glossa interlinearis. 515.b
Glossæ ordinariæ. 450.b
Gluestadium vide *Tychopolis.*
Godofridus Bullionæus, Ierosolymorum rex. 514.b
Godolias turbæ non abductæ in captivitatem Ierosolymis præfectus. 58.b
Goletum, vide *Guleta.*
Goliath à Davide prostratus. 26.b
Gonzaga Mantuanus, fit Marchio. 650.b
Gostaria structa. 479.b
Gothi in Saxoniam. 247.a *in Germaniam.* 334.b *in Galliam, Italiam, Hispaniam.* 381.b 382.b *Africam.* 384.b
Græciæ numina antiquissima. 11.b *antiquissimi sapientes.* 12.b *fabulæ historia et tempus orum.* 14.b *tyranni.* 64.65.
Græci rerum Europæarum imperiti. 76.b *Persico auro demum in luxuriam fracti.* 78.b *difficillima bella.* 84.85. &c. *imperium.* 120. *cõpedes.* 171.b *libertatis finis.* 195.b *sua mirantur tantum.* 256.b
Græcorum Academiæ. 152.b 158.b 305.a
Græca ecclesia ab Latina defecit. 563.a 564.a
Græcia Florentiam cum Eugenio Papá conveniunt. 655.b
Græcici imperii finis. 662.a
Græcia, vide *Ionia.*
Granata, Bætica. 678.a
Grandines prodigiosæ. 449.b 458.b
Grãdo in vicem pluviæ expetitæ. 497.a
Granicus amnis. 115.a
Gransone cum Carolo Burgundo præliantur Helvetii. 670.b
Grattanus. 369.b 373. *extinctus.* 374.b
Gregorius VII, Papa, Caiphas alter, vaticinando. 510.b
Grimmæ schola. 716.a,b
Grimmensteinium arx solo æquatur. 735.b
Grolla capta. 810.b
Groningensis novus Episcopatus. 728.b *Academia.* 779.a
Grypus. 207.a
Gryphisvaldẽsis Academia, 663.b
Guelfi, vide *Gibellini.*
Guido Montefortius. 582.a 588.b
Guilelmus Hollandus. 569.a 570.a 571.a 572.b 573.b 574.b
Guilielmus Clivensis. 715.b
Guilielmus Auriacus. 729.a 730.a *à Gallo desertus.* 733.a *Hispano resignat.* 737.b *sclopeto petitus.* 738.a & *occisus.* 738.b
Guleta arx à Carolo V. in expeditione Africana extructa. 709.a *amissa.* 735.a
Gustavus I, Sueciæ rex 702.a
Gustavi Adolfi Sueci, nuptiæ. 786.a *expeditio in Livoniam.* 788.b vide *Suecus.*
Gyges. 52.b
Gypsum farinæ mixtum. 526.a

H

Habitus majorum commutatio, quid portendat? 611.b
Hæmus mons. 335.a
Hæresios prætextus, belli caussa. 717.a
Hafnia obsessa & reddita. 713
Hafniensis Academia. 646.a *aucta.* 697.b

Hafnienſis diſputatio. 717.b

Halapienſis Sultanus concerptus in conſpectu filii. 580.b

Hamanus Amalekita, Iudæorum ſummus hoſtis. 79.b

Hamburgenſe caſtrum. 440.b

Hamburgum crematum. 482.a

Hamburgenſes. 675.a 719.a,b 725.a 735.b 758.b 813.b

Hamelenſes pueri. 589.a

Hanan Propheta. 32.b

Hanni bal, vide Annibal.

Hannoniæ Comes Hollandiam Zelandiamque uſurpat. 594.b

Hanovia ab Hiſpanis obſeſſa. 814.a,b

Hanſæ ortus. 622.b

Hardvicus, Longobardiæ rex, Auguſtus, & eccleſiæ advocatus pronunciatur à pontifice. 488.a

Harlemenſis, novus epiſcopatus. 728.b

Haſael Syriæ Rex. 38.b

Haſlorum epiſcope. 670.a

Hatto Moguntinus à muribus exeſus. 728.b

Heber Peleg appellatur. 6.a

Hebræi in Ægyptum. 12.a *in immenſum multiplicantur.* ib. *in fornacem Babylonicam conjecti non comburuntur,* 61.b *inde educti.* 14.

Heidelbergenſis Academia. 724.a

Heleia Sacerdos. 54.a

Helice urbs abſorpta. 103.b

Heliconiæ Muſæ extirpatæ. 354.b

Heliogabalus, qui & Baſſianus nus Varius, & Antonius. 316.b 317. *in latrinâ necatur.* 318.b

Heliogabalus, numen Syrum Mahometi quam ſimillimum. 317.a,b *ejus ſponſa.* 318.a

Heliopolis, Damiata. 559.a

Heliopolitanum templum vaſtatum. 287.a

Heliopolitana Venus ſublata. 354.b

Helis ſacerdos 24.b

Helleſponti nomen. 21.a

Helmæſtadienſis Academia. 734.b 735.b

Helſingora exuſta. 702.b

Helvetii, Galli. 211.a 228.a *converſi.* 614.b

Helvetici fœderis initia. 596.a *& progreſſus.* 598.a 617.a *cum Sigiſmundo Auſtriaco.* 669.b 670.a *cum Franco.* 671.a

Helvetii ſub Sfortiâ cum Helvetiis Franco militantibus manus conſerere nolunt; ſed dextras jungunt. 686.b

Helvetii ſpecioſi Italiæ aſſertores. 691.a

Helvetii cæſi à Franciſco Gallo. 693.a

Helvetii Romanenſes protectioni Auſtriacæ domus ſe ſubdunt. 795.b

Helvetiorum prælia cum Auſtriacis & Maximiliano. 685.a

Helvius Pertinax. 309.

Hennebergenſis familia extincta. 741.a

Henochus. 3. *Vivus in cælum transfertur.* ib.

Henricus I. Auceps. 467. *obdormit.* 470.b

Henricus II. Sanctus, Clemens. 485.a 486. *moritur.* 489.b

Henricus III. 462.a *Niger.* 496.a *deceſſit.* 501.a

Henricus IV. 501.a,b *decedit.* 515.b *ſepelitur.* 517.b

Henricus V. 516. *mors.* 619.a

Henricus VI. 544. *hauſtu gelidæ interimitur* 547.b

Henricus VII. Lucemburgicus. 596. *venenato ſacramento monachi decedit.* 598.a

Henricus VIII. Anglus. 576.b 578.b

Henricus IX. Anglus regno abdicatur à Papa. 709.b

Henricus Balduini frater, capeſſit imperium Orientis. 553.b

Henricus Bergenſis Papemutzium acquirit. 791.a *in Velaviam.* 795.a *ex.* 811.b 812.b

Henricus Byzantinus. 558.b

Henricus Dandalus Dux Venetus. 551.b 552.b

Henricus Fridericus Auraicus. 746.a *maritus* 798.a

Henricus Furſtenbergius Comes, ad Dornacum arcem ab Helvetiis proſtratus. 685.b

Henricus Leo, Saxo, Ieroſolymam adit. 536.a *exulat.* 539.b.

Henricus Navarræus. 742.b 743.b 744.b 747.a 748.a 750.a 757.b 765.b

Henricus Palatinus, dæmonis obnoxius infeſtationi. 503.a

Henricus Suerinenſium Comes, Hieroſolymam abit, conjuge relicta domino in fide. 560.a

Henricus Zutphanienſis crematus ob religionem. 705.a

Heraclidæ. 25.

Heraclitus, deplorator miſeriæ humanæ. 76.b

Heraclius. 410.b 411. *decedit.* 414.b *ſolus Auguſtorum ſextum ſucceſſorem habuit è progenie ſua.* 422.a

Herculanum urbs, obruta. 289.b

Hercules, Alexandri Magni filius

à Cassandro sublatus. 133.b
Hercules Tyrius, Iovis numen. 133.b
Hermannus Risvichus, Batavus, hæreticorum stolidissimus. 680,b
Hermannus Coloniensis, inter protestantes principes. 717.b 718.b
Hermes Ægyptiorum. 12.a
Herodes Antipatri. 241. Iudæorum rex. 243.b Idumæus, Hierosolymam obsidet. 244.b & expugnat. 245.a Hyrcanum occidit. 246.a & alios. 247.a 249.a
Herodes pluribus cædibus se polluit. 247.a 249.a regnandi cupidissimus. 249.b moritur phthiriasi. 249.
Herodes Antipas. 253.b Ioannem occidit. 260.b ejus exilium. 265.
Herodes Agrippa. 265.a mors. 268.269.
Hesiodus 31.b
Hierophile, Sibylla Samia. 54.a
Hibernicæ res. 739.b tibiarum clangore expugnatur. ib.
Hierichus. 16.b Eglonis regia. 18.a
Hippodamia. 18.a
Homo Princeps rerum. ib. Post lapsum sequioris conditionis. 1.b
Hero Siciliæ rex. 147. Romanis tributarius. 150.a
Hieronymus Savanarola 683.b
Hierosolyma, vide Ierosolymæ.
Hilotæ, quinam? 52.b 80.b
Himilco, prætor Carthaginiensis, exemplar summæ impietatis, ac punitionis. 97.b 98.a
Hiromus. 29.b
Hispanicæ res. 619.b 620.a 678.b 630.b 648.a gens inclarescit. 678.b
Hispanorum in Italia regnum. 648.a 688.a induciæ cum Hollandis. 764.a
Hispani & Angli collusionum initia. 789.a
Historiographis de accurata rerum notitia clancularis principum gestis multum detrahitur. 248.a
Histriones & Salios tractandi exemplar. 496.b
Hohenburgense, Hamburgense castrum. 440.b
Hojensis familia extincta. 741.a
Hollandi, Frisiique, cum Danis, Sylvinam Saracenicam Hispano evertunt. 547.b
Hollandia Zelandiaque Comiti Hannoniæ usurpata. 594.b
Hollandia Margaretæ Augustæ attributa. 610.a donatur regi Angliæ. 614.b Guilielmo Caroli IV. filio. 615.b Ioannes Episcopus Leodiensis hæreditate eam capit. 638.a Ioannes Lotharingus. 647.a Ioannes Brabantus. 647.b ad Philippum Burgendum pervenit; & ad Burgundum. 647.b
Hollandorum cum Gallo & Anglo in Hispanum fedus. 750.a cum Achmete 771.a
Hollandicæ fœminæ & in Martem & Venerem bellaces. 776.a
Holsati Cæsarem ut judicem rejiciunt. 653.a
Holsatia in ducatum evecta. 675.b distracta. 676.b
Homerus. 30.a Diis nomina & flagitia tribuit. ib. b
Hominis primi creatio. 1.a
Homines aquatiles. 407.
Honorius. 376.a, 378, 381. defunctus. 383.b
Horatiorum fratrum, historia. 53.b
Horatii Coclitis virtus .75.a
Hordeum in culmimibus arborum natum. 301.b
Hormisda Persæ rex. 406.
Hoseas quo tempore floruerit. 42.b
Hospitalariorum ordo Teutonicorum Ierosolymitanorum. 522.b 532.a 542.a 595.b 616.b 617.a
Hostem contemnere. 695.a,b
Hostilia, curia patrum Romanorum, Albanis principibus aucto ordine. 53.b
Hugo Caperus. 480.b 483.b
Hugonis & Isabellæ Anglorum ambitio. 567.a
Hugonotorum nomen. 727.b
Hugonoti pasquillis onerati. 796.a
Hugo Grotius. 782.a
Huldricus Zwinglius. 702.a in prælio cadit. 708.a
Humana caro in cibum famis. 814.b
Humanæ hostiæ. 16.b 117.a 133.b 135.a,b 214.b 310.b 318.a 348.b
Humiliatorum ordo. 531.b
Hungari, conflata natio ex Hunnis & Avaribus. 436.a Turcorum coloni. 468.a conversi 489.b
Hungaricæ res. 565.b 566.a. 575.b 595.b 624.b 632.b
Hunni, Danubii accolæ. 519.b ostiorum Istri accolæ. 563.a
Hunniades Hungarici regni gubernator. 658.b 660.b 663.a
Ioannis Hussi historia. 629. b 642.a
Hussitarum res. 650.a 654.b 656.b

Hyempsales

Hyempsales à Ingurtha interemptus. 210.a
Hydrunticus Archiepiscopus, capta urbe, à Turcis serra dissectus. 672.b
Hyems et æstas vehementissimæ. 432.a 454.b
Hyprensis, novus episcopatus. 728.b
Hyrcanus diademate orbatus. 226.b
Hyrcani fœdus cum Cæsare. 238.b aures præcisæ. 243. ab Herode occisus. 246.a

I.

IAbieus. 19.a moritur. 12.b
Iacobus Patriacha. 11.
Israël dicitur. ib. filios habet. 12.a
Iacobi Apostoli mors. 268.b
Iacobus, domini frater, occiditur. 279.b
Iacobus VI, Scotus, Angliæ rex. 775. 757.b 761.b 793.b obit. 798.a
Iacobus Badensis relabitur ad Pontificiam. 744.b
Iacobus Arminius. 766 b
Iaddus pontifex Iudæorum Alexandrum excipiens. 117.b
Iaël Labinum necat. 19.a
Iagellonum stirps deficit. 734.a
Iairus. 21.
Iambri. 13.b
Ioannes Alexander, rex. 207.b. 208.a,b Obit ex quartana. 209.b
Ianni. 13.b
Ianus. 19.a ejus templum. 247.a 325.a simulacrum concidit. 256.b
Ianiceri. 620.b 541.a pontificis. 673.a
Iaphetus quas gentes produxerit. 5.a
Ianiculum mons. 56.a 216.b
Iaredus. 2.b
Iason Oniam sacerdotio deturbat. 180.a
Iason pontifex. 186.b
Idola uxoribus & concubinis Salomonis constituta. 30.a
Iedutb. 30.a
Ierobeamus. 30.b regno excidit. 32.a manus ejus aresit. 31.a
Iddo. 31.b
Idololatriæ origo. 6.b inter Romanenses. 382.a
Idolorum Philosophicorum, Magicorum & Poëticorum restitutio, caussa omnium formidolosissimorum bellorum. 376. 377.a,b vide Ludi.
Idumus; à quo Idumæi, vide Esavus.
Idumeæ nomen ab Esavo. 10.b
Idumæi, jugum servitutis excutiunt. 36.a
Iechonias. 57.b 63a
Iehu Israëlis rex. 37.b 38. posteritas ejus deletur. 42.b
Iejunia quatuor temporum. 321.a
Ienensis Academia. 724.b
Iephthes. 22.b
Ieremias Propheta 54. 58.a in Ægyptum. 602.
Ieroboamus, primus Israëliticarum tribuum rex. 30.b ipse cum posteritate deletus. 31.b alius. 41.b 42.
Ieroboami regis Israëlitarum primi sacrificare volentis manus arefacta. 31.a
Ierosolyma obsessa & liberata, Senacheribo cum suis ab Angelo Iovæ cæso. 49.b
Ierosolyma à Babylonis capta. 56.b & excisa. 58.a,b restaurandæ exordia & moræ sub Cambyse. 69.a sub Artaxerxe mago. 70.a restituta. 71.b
Ierosolymæ propitius Alexander 117.b
Ierosolyma ab Herode obsessa. 244.
Ierosolymæ excindendæ prælndia 279. 280. 281.b 284.b obsessio. 285.b vastatio. 286.
Ierosolyma, Ælia Capitolina. 299.a
Ierosolyma nova. 354.a capta à Saracenis. 414.a 491.a
Ierosolymitana expeditio episcoporum Teutonicorum. 504.b
Ierosolyma, ferme ut Iericho olim, circumeuntibus terræ sanctæ oppugnatoribus expugnata. 514.b
Ierosolymitano-Teutonicum regnum. 518.a
Ierosolymitana expeditio principum nova. 525.b 526.b
Ierosolyma amissa. 540.b 542.a eversa. 567.a
Ierosolymitana synodus pro Athanasio. 356.a
Iesuatorum ordo. 623.b
Iesus, qui vulgo Iosua. 16.b obit. 17.a
Iesus sacerdos cum Zerobabele. 67.b 71.b
Iesus Syracides. 158.b
Iesus Phabetis filius. 248.a
Iesus Nazarenus, optimi maximi filius, et virginis Mariæ. 249.b natus. 253.b disputat. 254.a vita ejus, & miracula. 259. 260. doctrina. 261.a passio. 261. 262. resurrectio. 262.a 273.a
Iesus Nazarenus is, cui sacri Iudæorum libri totius orbis imperium promittunt. 280.b
Iesu Nazareni ad Abgarum epistola. 497.a
Iesus Mariæ filius contemptus. 455.a

Iesuitæ. 710.a eorum collegia & eruditio. 741.a necandi placitum? sed non peccatum. Verum principes. 748.b in Galliam recepti. 758.a,b ex diversis rebus publicis ejecti. 778.a 781.a 792.a 762.b 771.b

Iezabel. 34.a à canibus devoratur. 38.a

Ignatius Antiochenus episcopus. 295.a occisus. 296.a

Ignatius Lojola. 710.a divus. 791.b

Ignis sacer Persarum eversus. 412.a

Ignea trabs in terram lapsa. 495.a

Ignis grassantis exempla. 776.b vide Fulmen.

Ignoti dei aræ à quo positæ? 67.

Ilion dela. 217.b

Imaginum lis ecclesiarum Græcarum. 426.427.428.

Imaginum cultus gentilismum sapit. 429.a

Imaginum veneratio quo miraculo firmata? 449.450

Imago regis Daniæ vulgata prodidit eum barbaris. 653.a

Imber ingens binas turbans acies. 164.b

Immanitas non irritanda. 749.b

Immeret, subditi reginæ austri, Christiani. 395.b

Immortales Persæ mortales facti. 383.a,b

Immortalis Iudæus. 759.b

Imperator maximus, secundus, tertius, eosque antecedens, quis? 174.

Imperator, censor luxuriantis vestitus clericorum. 445.b

Imperator, Cæsar, & Romanorum rex est; & per approtionem ac benedictionem pontificis fit Augustus. 484.a pontificem constituit. 484.a episcopos, neglecta Synodu, in exilium agit. 495.a à Coloensi electore consecrari debet. 602.a

Imperator pingendi imaginibus lucrum facit. 467.a

Imperator pontificis strator pedes. 619.a

Imperator Constantinus præcipit episcopis. 351.a

Imperator occidentis à quo tempore coronas à pontifice susceperit? 437.b

Imperatoris autoritas in excommunicando pontifice. 446.b concilius indicendis. 531.a electio, ad Germanos. 484.a consecrandi locus. 602.a

Imperatori Archiepiscopi jurant. 492.a

Imperatore volente, animi & respublicæ sat brevi mutantur 475.a

Imperatores adorati à pontifice coronam ipsis tradente. 438.a

Imperatorum nihil in subditos moderate facientium seculum. 551.a

Imperialis nummus Germanis sedecim florenorum. 791.b

Imperium Orientis conculcatum. 599.b

Inachus primus Rex Argivorum. 10.b

Incantatoris fraudibus Carolus Hungarus hostem suum comprehendit. 628.a

Indorum rex Adad, Christianus fit. 402.b

Indicæ res Hispanorum. 723. 724.

Indicæ navigationis societas. 756. 757.

Induciæ quinquaginta annorum, parum à bellis differentes. 89.a cum Turcâ ad opprimendos Protestantes. 717.a Ferdinandi cum Turcâ. 796.b

Inedia plurium annorum. 754.a

Ingelhemum Henrici III. nuptiis celebratum. 496.b

Ingolstadiensis Academia. 677.a

Inquisitionis in Mauros & judæos initia. 678.b

Inquisitio introducta. 722.b 725.b

Insomnium cœnobium. 390.b

Insula maris maxima Ægates. 152.a

Interim, liber. 719.b

Interregnum Germaniæ. 577.b 582.a

Investitura instituta. 433.a penes imperatorem. 517.a 518.b

Io, filia Inachi, Argivorum primi regis. 10.b 14.a

Ioachas Samariæ rex, & ejus pœnitentia, tametsi non sincera. 39.a

Ioachimus, Iudææ rex. 56. cæsus ut perfidus. 57.b

Ioanna Lotharinga, strenua & strategica puella. 646

Ioannes Alexander. 207.b

Ioannes Apostolus in Patmon. 291.a reversus. 293.a

Ioannis Arndii libellus ab igni absumi non vult. 793.a,b

Ioannes Austriacus in Belgium 733.a in Africam. 734.b

Ioannes baptista. 259.a occiditur. 260.b

Ioannes Barneveldius. 776.a 782.a

Ioãnes Basilides, Moschus. 724.b

Ioannes Bugenhagius. 713.b

Ioannes Calvinus. 714.b

Ioannes Castiliæ rex filium occidit. 748.b

Ioannes

Ioannis Cluveri, epitomatoris nostri incomparabilis, ortus. 758.a peregrinatio & studia. 779.a,b
Ioannes Comnenus. 519.a 523.a 523.b
Ioannes Ducæ, Orientis dynasta. 562.563.575.a
Ioannes ethnarcha, Simonis Machabæi filius, Hyrcanus dictus. 198.b 206.a
Ioannes Fridericus Saxo Smalcaldico fœderi renunciat. 719.a redditur principatui. 723 a
Ioannes Galeatius, Mediolani dux. 629.b 630.a,b 632 b 635.b obit. 636.b
Ioannes Hyrcanus Samaritas obsidet. 207.a moritur. 207.a
Ioannes Leidensis, rex Monasteriensis. 708.a,b
Ioannes Najus Franciscanus. 764.a
Ioannes Nassovius, ad Mulhemum cæsus. 812.b
Ioannes Palæologus. 651.b decedit. 561 a
Ioannes Presbyter, orientis extremi rex. 527.b
Ioanes à Scampis, sive à Temporibus, trecentenarius. 523.b
Ioannes summus sacerdos, fratricida. 111.a
Ioannes Teutonicus ad communem Christianorum conventum provocat. 582.a
Ioannes Zisca, Hussitarum dux. 648.b
Ioas Iudææ rex. 38.40.b 42.a interficitur. 39.a Samariæ. 40.a
Iobus, ejusque patientia. 12 a
Ioël quo tempore floruerit. 42.b
Iojadas sacerdos. 37.a
Ionadabus, Rechabitarum autor. 38.a
Ionas Propheta. 39.a 41. bceti ventri triduum occultatur. 41.b
Ionathas Macchabæus. 189.b 191.a 197.a occisus. 197.b
Ionia Persarum jugo liberata Europæorum se fidei addicit. 78.b
Ionum migratio, urbes, & insulæ 28.b
Ionicum bellum. 73.a
Iphis Eltus Olympia Græcos docet. 43.b
Ioramus. 35.b
Iorami, duo reges. 37.
Iordanis à Iosua scissus. 16.b
Iordanis fontes. 248 a
Iosaphatus. 34. obit. 36.b
Iosephus Patriarcha. 11.b venditur. ib. moritur. 12.b
Iosephus, accuratior vetustatis descriptor. 29.a 280.b
Iosephi festum. 673.b
Iosias, Iudææ rex. 54. interemptus. 52.a 55.b
Iothamus. 44.
Iovâ deo irato, satanica numina mortales insanabiles placare tentant. 134.a
Iovinianus, Iovianus. 367.
Iovius Maximinus. 348.b mors fœdissima. 350.b
Iris signum fœderis Dei cum Noë 5.a
Isaacus Patriarcha. nascitur. 9.b imperatur immolari, & liberatur. 10.a Rebeccam uxorem ducit. 10.b obit. 11.a
Isabella Infans Hispaniæ. 746.b 755.a
Isacius Anglus. 538.b 545.a 547.b status imperatoris, non imperator. 548.a moritur 552 b
Isacius Comnenus. 502.b
Isauri seipsos domosque suas cremarunt. 127.b
Isidorus Agricola, divus. 791.b
Isis. 10.b ejus sacerdotum lenocinium. 256.b
Islandia. 634.b
Ismaël Abrami filius ex Agare genitus. 9.b
Ismaël Sophus, Persarum regnum recuperat. 679ab 687.a
Israëlitæ per desertum ducuntur. 15.a
Israëlitarum primus separatus rex Ieroboamus. 30.b
Isthmii Ludi. 22.a
Italiæ rex. 637.b 638.a 640.a 643.b 644.b 656.b 662.b 681.b 701.a
Italiam à Francis teneri non posse. 671.a
Ithobaalus Astartes sacerdos 33.b
Ithome, Messeniorum urbs, eversa. 32.a
Itium, Caletum. 610.b
Iubaltamechi filius quas artes invenit. ib.
Iubilæus. 619.b 686.b 692.a quinquagenarius inventus. 616.a intra decennium bis. 629.b annorum viginti quinque. 673.b Vrbani VIII. 796.a Evangelicorum. 777.a
Iudæa, Romanorum colonia. 254.a
Iudas Machabæus. 187. subsidia humana quærens occiditur. 189.b
Iudas Galilæus. 254.a vide Eleazarus.
Iudas Theudas. 269.b
Iudæus Christianus etiam in pessimo sæculo. 713.a

Iudæus immortalis. 759.b
Iudæi à gentium regibus depravati. 179.b
Roma pulsi. 272.a
rebellionem excitant. 296.b
Christiani fiunt. 300.a 385.a
Byzantio exclusi cura Ambrosii. 378.a
cur è Francia expulsi; 574.b
puteos inficiunt 601.b 615.a
Iudæi Ismaëlem Sophum, Messiam arbitrantur. 687.a
Iudæorum respublicæ. 81.b
stupenda conditio sub Ptolomæo Philopatore. 167. 168.
sectæ. 206.
respublica recreata. 238. 239.
libertas sub Cæsare. 248.
interitus. 279. 280.
fæx post excisam urbem. 286.a
scripta lex in Palatio triumphata. 286.b
seditiones sub Adriano. 299.a
maleficia in pane eucharistico & pueris. 576.b 689.b
Iudaicæ religiones Roma expulsæ. 296.b
Iudaicæ partes VVormatiæ & Francofurti impugnatæ. 771.b 772.b
Iudices synedrii Iudaici ab Herode interempti. 239.a
Iudith Olofernium obtruncat. 51.a
Iugurtha, Numidiæ regulus. 210.
Iulia, Augustorum Octaviani & Claudri filia & conjux eadem & Livia. 259.a
Iuliacensis Comes, fit Marchio. 608.b
Ducatus, pomum eridos. 770.b
Iuliacum. 765.a 788.b
Iulius Cæsar & Martius Philippus. Coss. humanæ fiunt hostiæ. 214.b
alius trucidatur. 217.a
Iulius Philippus Imperator. 325.b 326.
Iulius Sabinus, novem annos cum uxore ac liberis in sepulcro latens. 284.
Iunonis Laciniæ templum. 181.a
Iunius Brutus. 74.b
Iunius Gallio, proconsul Romanus, frater Senecæ. 276.b
Iupiter primus. 6.b
Cretensium rex. 10.b
scelestus. 17.a
Samaritarum numen. 187.1.
Didymæus. 178.b
Stator, & Feretrius. 46.a
Capitolinus Ierosolymis. 299.a
Sabazius Romæ non admissus. 206.b
Iupiter. ejus templum spoliatum. 200.b
Iuramenti usus in purgando. 454.b 459.a 493.b 504.a 506.b
Iuris refictio ab Impietate & avaritia. 398.a
Ius feciale. 56.a
Ius vetus restitutum. 305.a,b
Iuste occisus ab injustis. 239.b
Iustinus Imperator. 396.
desiit. 397.b
Iustinus junior. 403.a
decedit. 405.b
Iustinianus imperator. 396.a 397.
jus refingi curat. 398.a
Iustinianus II. naso & lingua præcisis relegatur. 420.a
elabitur. 421.a
capite truncatur. 422.a
Iuti Cimbri. 612.a

K.

Kedorlaomor. 9.a
Kenan Enochi filius. 2.b.

L.

Laborisfordachus. 63.a
Labynitus Nabuchodonosor. 60.a
junior. 61.b 63,a

Laby-

63.a
Labyrinthus regum Ægyptiorum opus. 51.b
Lacedæmon florentissima. 102.b
Lacedæmonii trecenti viginti millia Persarum jugulant. 78.a
ab Atheniensibus bellis attriti pacem petunt. 91.b
per Achæos omni libertate privati. 177.
vide Spartani.
Lacedæmoniorum bella cum Messeniis. 44.b 45.a 52.a
respublica dejecta à Thebanis. 104.a
Lacus trans Tiberim. 326.a
Ladislaus Apuliæ rex. 637.a
mors ejus. 641.a
Ladislaus Alberti II. posthumus. 655.a
Ladislaus. 655.a 656.a
rex Hungariæ. 658.
& Bohemiæ. 660.a
perimitur. 864.a
Lagidarum imperium eversum in Ægypto. 247.a
Laicorum & Clericorum discrimen inventum. 517.a
Lamechi duo. 2.b 3.b
primus author polygamiæ. 2.b
In quem finem hoc fecerit. ib.
Ejus filii Iabal, Iubal, Tubalcain. ib.
& suo loco Eorum ope cædibus gassatur. ib.
Lampsacus, urbs. 54.a
Lancea qua vulneratum Christi corpus. 615.b
Landgravius Cattorum. 568.b
Landgravius captivus detinetur ob fœdus Smalcaldicum. 719.b
dimittitur. 721.b
Laodiceæ urbes. 137.b
Laodicea capta, & mœnibus cincta à Ioanne Comneno. 519.a
concidit. 535.a
Lapides & columnæ lacrimas fundunt præ immensitate martyriorum. 346.a
Lapis trecentenarius de cælo delapsus, in campo boum, ad tertium circiter à Basiliâ milliare. 680.b
Lappones. 767.a
Lapsum hominis pudor & ignominia subsequuntur. 1.b
Lararia imperatoribus usitata. 320.b
Lateranense concilium. 558.a
contra Fridericum II. 565.b
contra Basiliense. 657.b
Latii reges. 20.b 24.a
Latina lingua excoli incipit. 635.a
Latinum nomen & imperium Ierosolymitanorum apud Barbaros. 523.b
Lausanna, veteris Burgundiorum regni reliquiæ. 529.b
capta à Carolo Burgundo. 670.b
Lazarus Svendius. 729. 730.
Lechus Croata, Polonicæ gentis conditor. 417.a
Lectiones festorum inventæ 441.a
Ledenbergius dicitur manus sibi diras intulisse. 782.a
Leges qua ratione à Lycurgo sancitæ. 33 b
Leges XII. Tab. 83.a
Legio fulminatrix. 304.a
Leidensis Academia. 733.a
Leiningensis Comes. 689.b
Leo I. 389.
Leo Isaurus. 425.a
Leo Porphyrogennetus. 433.a
decedit. 434.b
Leo Armenius, Orientis Imperator. 442.
peremptus. 443.a
Leo Philosophus, Orientis Imperator. 462.a 463.
contabescit. 464.a
Leones mansueti. 301.a
Leodium vastatum. 668.a

Leonhardus

Leonhardus Cæsar ob religionem crematus. 705.a
Leonorius, Galatarum princeps. 148.a
Leopoldus Austriacus, necromanticus. 602.b
Leopoldus Austriacus. 764.b 797.b
Leopoldus Guilielmus Cæsare genitus. 798.a
Lepidus. 244.a
Leovardiensis, novus episcopatus. 728.b
Lesbus, insula. 27.a
Leuctra. 104.a
Lex Agraria. 77.a
Lea uxor Iacobi. 11.a
Libani Venus sublata. 354.b
Libitinæ numen. 179.b
Libri Ægyptiorum arcani sublati. 312.b
Liburnum eversum. 593.a
Lichtenburgensis Synodus Protestantium. 736.a
Licinia lex. 205.
Licinius Valerianus. 329. servitute consenescit. 330.b
Licinius. 347. 350.a,b jugulatus. 352.b
Liga Catholica. 778.b
Ligamen Garterianiordinis regis Angliæ. 611.a
Lignum crucis. 411.b 413.a
Lilybæi decennalis obsidio. 152.a
Linguarum multiplicatio. 6.a communis antea hæsit in Hebro. ib. barbaries. 409.b
Linguis mutilati expedite loquuntur mysteria. 392.b
Limus. 18.a
Lipara urbs. 56.b
Lipsiensis Academia. 629.b 639.b
Litaniæ inventæ. 390.a
Litaniis morbum depellere. 408.b
Literæ. Artes liberales ruunt cum imperio; per easdem nempe caussas. 391.a
Literæ liberales instauratæ. 452 b
Literæ jaculo illigatæ. 231.b
Lituani Christo initiātur. 724.a
Livia, Iulia Augusta. 259.a
Livones, Christiani. 533.b
Livonum sacrorum militum ordo. 554.b
Livonicæ res. 724.725.726. b
Locri urbs. 53.b
Locustarum populationes. 206.a 254 b 495.a
Locustis pluit. 742.a
Lombardiæ nomē, unde? 403.b
Longobardi è terris Danorum progressi. 401.a eorum primus rex. 408.b fiunt Catholici. 411.a
Longobardici regni duratio. 432.b
Loth ab Abramo separatur. 8.b capitur. 9.a ab Abramo liberatur. 9 a Sodomorum clade eximitur. 9. b generat Moabū & Ammonem. ib.
Lotharingiæ nomen 448.b rex fit imperator. 454.b
Lotharius Occidentis imperator. 445.b 447.b 448. febri extinctus. 449.a
Lotharius I I. Saxo. 519. 520. obit. 522.a
Lovaniensium Academia. 646.a
Lubeca. 524.a 696. 697. 711.b
Lucemburgensis Ducatus. 619.a
Lucianus ex Christiano factus atheos. 297.a
Luciolus Italus, ἄθεος habitus, Tolosæ combustus. 782.a,b
Lucius Verus imperator. 302.a periit. 303.b
Lucretia stupri dedecus ferro excidens, 74.b
Ludiones pice delibuti repentino incendio conflagrant. 631.a
Ludi Græcorum varii. 62.a Nemei. 172.b cruenti. 179.b gladiatorii. 248.a impiis gratissimi. 278.b Olympicus. 324 b
Ludi anni ab urbe millesimi. 326.b
Ludi sublati. 379.a Constantinopoli sub interitum introducti. 605.a eos restaurat Fridericus II. 569.b pontifex. 666.b
Ludorum vanitatibus infestus Nasica. 192.b cultus solummodo ad trucidandum. 214. 258.b 268. 269. 295.b 376. 377.a,b 452.b 453.a 624.b 631.a
Ludovicus Austriacus ab Helvetiis prælio interemptus. 424.b
Ludovicus Pius, Cæsar Germanicus. 442. regno exutus. 447. defunctus. 447.b
Ludovicus I I, 450.a moritur. 454.b
Ludovicus I I I, Balbus. 457.b
Ludovicus I V, Occid. Imperat. 463 b 466.a in eo desinit stirps Caroli Magni. 466.a
Ludovicus, divus factus. 588.b
Ludovicus IV. Bavarus. 601. 611.b decedit. 611.
Ludovicus X I I, Gallus, regno exuitur à Sfortia. 684.b
Ludovicus præmaturus, Hungariæ rex. 706.a
Ludovicus Borbonius Condæus. 727.b 732.a
Ludovicus Requesensius. 733.a
Ludovicus XIII, Galliarum rex. 765.b
Lugdunensis Synodus contra Fridericum II. 567.b 568.a concilium. 584.a

Lugdunum

Lugdunum Galliæ conditum. 254.b
Luminis instar, oleo uri crudele martyrium. 346.a
Lupa alit pueros. 43.b
Lupanar à pontifice conditum. 673.b
Lusitania. 737.a
Lustralis aqua. 300.a
Lustrum conditum. 166.a
Lutharius, Galatarum princeps. 148.a
Luxuriosissimus omnium mortalium. 257.a
Lycaon, victimator humanæ carnis. 16.b
Lycurgus. 73.a alius. 159.
Lycurgi disciplina abrogata. 177.b
Lydorum regnum ad Mermnades transit. 50.b desinit. 65.b
Lysimachus. 136.a pilo trajectus. 140.
Lysimachia urbs terræmotu eversa. 140.a

M.

Machabæorum libri non ejusdem fidei. 189.a
Macedo, Deucalionis filius. 43.a
Macedonici regni finis. 184.b
Machinarum inventor. 85.a
Machina classem hostilem exurens 294.a
Machinæ coriaceæ, ignitos jaculantes globos. 812.a
Magdeburgi metropolitana condita. 479.b
Magdeburgum. 811.b
Magellanicum ultra, alius anfractus repertus. 776.a
Magicarum artium inventor Zoroaster. 7.a
Magi Ægyptiaci. 23.b
Magorum diabolicorum gravissima bella apud Mauros, & Turcas. 771.a
Magistratus, amphipolos, servos. appellandos. 112.a
Magistratus cœpti Romæ. 190.b
Magna Græcia. 20.b
Magophonias festum annuum. 71.a
Mahalaleel. 2.b
Mahumetes I, 412.a perit. 413.b Persidis et Mediæ Sultanus. 490.
Mahumetes II, 661.a,b 671.b Bassa. 730.a III, 749.a 758.
Mahumetismi propagatio. 420.b 568.b 570. 571.
Mahometanorum discordia, regno sacro in Syriâ proficua. 573.a hæreses in explicatione Alcorani. 687.a
Majestas Apostolica sandaliis asserta. 502.a
Major domus, proxima regiæ potestas apud Francos. 419.a
Malachias. 82.b
Malecontenti. 737.b
Malo intus existente, munimentum captu facile est. 479.a
Mamaluci, vide Ianiceri.
Manahem Essenus, vates. 248.a
Manasses Iudææ rex. 50.è captivitate dimissus. 51.b 53.b
Moritur. Ibidem.
Manasses novum sacerdotium. 117.a
Manichæi ad unum extincti. 397.a
Mansfeldius. 786. 787. 790.a 797.a, b in Fridlandum. 798.b in Silesiam. 800.a in Bosnia emittit animam. 800.b
Mansfeldiani, secundi Cosacci. 790.a
Manuel Comnenus. 533.b
520.a 529.b 531. 532. decedit. 537.a,b
Manus in pariete scribens. 66.a
Mantua expugnata Cæsarianis. 814.a
Mantuana Synodus. 504.a
Manlio Romæ capitale populi studium. 102.a
Manlius Torquatus. 110.a filium occidit. 119.b
Marathonium prælium. 73.a
Marca Anconitana, ecclesiæ assignata. 430.b
Marcellus. 163.b
Marcomannorum gens. 250.b
Marcus Evãgeliographus. 292.b
Marcus Antonius Philosophus. 302. obit. 305.b
Marcus Antoninus de dominis. 796.a
Mardocempades. 47.b
Mardochæus Israëlita, Esthere reginæ & Iudæorum patronus. 79.a
Maresa. 32.a
Margarita Parmensis. 729.a
Maria, virgo regia, Davidica, 249.a
Mariæ virgini victoria imputata. 522.a
Mariæ imago, umbratile numen. 548.a conceptio à peccato liberata. 791.b
Maria Angla. 707.b
ferit Ioannam. 722.b
decedit. 725.b
Maria Scota. 718.b 735.a
Marius Capsam capit 210.b Bocchum vincit, deque eo triumphans, triumphali veste in Senatum venit. ibidem.
Marmara per suos cum suis cremata. 115.b
Marmaridæ, gens. 149.b
Maroboduus dux Marcomannorum. 250.b

Marcobodui & Arminii bellum. 256.b 257.
Marpurgensis Academia. 710.a
Mars. 43.b
Marcellus. 423.a 425.a 427.a 428. 429.
Martha Brosseria, dæmoniaca præclara. 754.a
Martianus. 388.a *ex imperatore episcopus extinguitur.* 389.b
Martinus Lutherus. 692.b 693.b *in comitiis Augustanis.* 694.b *eruditio.* 698 b *VVormatiæ.* 700. *reformatio* 705.b *Biblia.* 710.a *moritur.* 717.a
Martius, dux Romanorum. 164.a
Martyrium Apostolorum, sepultura Constantini. 356.b
Masinissa Numidiæ rex. 165 b 166.b *conjugium.* 169.a *ejus ætas, & generatio ferme nonagenarii.* 194.a
Massada castellum Iudæorum fæcis post excisam Ierosolymam. 286.a
Massagetæ, Alani. 598.b
Masiva interfectus. 210.a
Masilia condita. 62.b
Mater Deum. 167.a
Mathematici Roma pulsi . 272.a
Mathusales. 3.b *vixit.* 969.b
Matrimonium salva virginitate. 388.a
Matrimonium presbyteris ereptum. 507.b
Matrona in Ægypto casta nulla quo seculo. 31.b
Matronarum ornamenta, pudicitia. 68.b
Matthæi Evangelium. 270.a *apud Indos repertum.* 308.b
Mattathias, vel Matthias sacerdos, stirpis Assamonææ. 187.a
Matthias Flacius Illyricus, 720.a 732.a
Matthias Austriacus. 737.b 748.a 762.b 754 b 768.a 769.
Maulbrunnense colloquium. 729.b
Maurorum motus. 610.a 678.b 765.b
Mauritius imperator. 406.a
Mauritius Auriacus. 742.b 745.a 745.b 746.a 747.b 755.b 772.a *moritur.* 798.a
Maxentius, tyrannus. 347.348.
Maximilianus I. Romanorum Rex. 677.b *captus.* 678.b *Imperator.* 680. *defunctus.* 644.b 734.b
Maximilianus II. 729.
Maximilianus Austriacus. 742.a,b
Maximilianus Bavarus, septemvir. 792.a
Maximinus 322.a *occisus.* 723.b
Mechlenburgum destructum. 333.b 36.a
Mechliniensis Arhiepiscopatus novus. 728.b
Mecænas ad Augustum, surge tandem, carnifex. 252.a
Medea. 21.b
Mediæ reges. 41.
Medicus in crucem actus, quod ebriosum & intemperantem curare nesciret. 123.b
Mediolanum exstructum. 62.b *amplificatum.* 343.b *eversum.* 387.b *secundo captum, & solo æquatum.* 531.b 534.a *ad Gallum.* 686.b *vacans turbas dat Carolo V.* 709.b
Mediolanensium res. 629.a 640.a 659 a
Mediolanense concilium ex Pisano. 691.a *synodus.* 362.a
Medorum imperii semina & incrementa. 63.a
Megalopolis condita. 104.b
Megapolitani comites creantur in duces. 615.b
Megapolitana res. 634.b
Melchisedecus. 8.a 9.b
Melita oppugnata. 729.730.
Melitenses milites. 706.a
Memphis condita 14.a *Damiata.* 534.b
Menachemus. 43.a
Menander Samarita, magus 293.a
Mendaciorum campus, in eo prope Basiliam Cæsar & filii à subdolo pontifice irritati. 446.b
Menelaus pontifex. 186.b *in cineres dejectus.* 188.b
Meninge insula amissa. 728.b
Menenii Agrippæ apologus. 75.b
Mensium Augusti et Iulii nomina. 246.b
Mercii in Anglia Christo imbuuntur. 416.b
Meris. 13.b
Mercurius Græcorum. 14.a
Meretricium vectigal. 639.b
Mermnadum regnum incipit. 50.b *desinit.* 65.b
Messenium bellum primum. ib. secundum. 52.a
Meroveus. 389.a
Messenii gens. 44. 45.a *à Lacedæmoniis bis victi.* 52.a
Messenii. 80.b *gravium bellorum autores.* 84.85.
Messena, Zăcla, urbs. 52. *destructa.* 553.b *instaurata.* 104.b
Metaurus fluvius, apud eum Romanorum victoria contra Marcomannos. 336.a
Metellus Thalam diripit. 210.b
Metellus Macedonicus. 193.b 196.b
Metensis synodus pro incestu Lotharii Lotharigici. 451.a,b

Metropoles mundi duæ. 600.b
Michaël Curopalates. 439.b
Michaël Balbus, Orientis Imperator. 443.a 444.
Michaël Theophili, Orientis Imperator. 449.b *interemptus.* 453.b
Michaël Paphlago. 494.a *moritur.* 497.
Michaël Calaphates, Orientis Imperator. 497.
Michaël Palæologus. 526.b 579.a 584.a 604. *extinguitur.* 588.b
Midæ, cur aures asini. 19.b
Middelburgicus, novus episcopatus. 728.b
Milesii gens. 56.
Militia nova sacrata, conceptio Mariæ dicta. 796.a
Militaris disciplina improborum propter penuriam ac famem. 400.b
Milites, habitu muliebri damnati. 587.a
Militum raritas. 469.a
Milo Crotoniata. 76.a
Miltiades. 80.b
Minos. 18.a
Minoritarum ordo, contra VValdenses erectus. 555.b
Minoritarum & prædicatorum contentiones. 567.b
Minoritæ fraterculi. 603.a
Minos. 18.a *Iunior.* 20.b
Minotaurus. 21.a
Mirabilia mundi, Otto III. dictus. 483.a
Miraculorum dona adhuc vigent. 306. 381.a,b
Misnæ scola. 716 a
Mithridates vexatur à Romanis. 209.b
Mithridates Parthus. 198.a *Ponticus.* 204.b 209 b *filius.* 213. 215.b 219.b 220.b
Mithridates ad Herculis columnas. 223.b *confectus.* 224.b
Mithridaticum bellum. 224.a
Mitra pontificia. 666.b
Moabus. 9.b
Moguntini insignia. 486.b
Moguntina synodus contra Berengariones. 499.a
Moguntia dejecta. 535 *nequam.* 635.b *destructa.* 664.b
Moguntinensis Academia. 664.b
Moguntiæ superstitionis satanas. 450. 451.
Moloch. 10.a
Monachi, anthropomorphitæ 381.a
Monachorum pater, Henricus II. 487.b
Monachorum impiorum & ineruditorum seculum. 515.b
Monachorum ordini universo culpa publica imposita. 554.b
Monachi Bruxellis ob religionem concremati. 702.a
Monasteria, insulæ relegatorum principum. 465.a *pro mortuorum satisfactione.* 455.a 492.b
Monasteria Europæ. 643.a
Monetariorum seditio. 337.a
Monoxylæ, naves Russicæ. 498.b
Monstra biformia, triformiaque, nata quid portenderint; 203.a 638.a 698.b
Montis globus ignitus (Apoc. 8) in mare populorum præcipitio ruens. 322.a
Montes revulsi. 574.a
Moriæ mons. 10.a
Morituri alios ad tribunal summum citant, & obsequentes habent. 577.a
Mortuo Ephæstioni sacrum fecit Alexander Magnus. 126.a
Mortuos divificandi jus pontificibus arreptum. 537.a
Morum gravitas miraculo est inter impios. 326.b
Moses. 14. *per Chenephris filiam servatur.* 13.b *moritur.* 16.a
Mosqua cremata. 773.b
Moschicæ res. 739.a,b
Mulhemium. 760.a 771.b 772.a
Mulhusium federi Helvetico se adjungit. 687.a
Mulier è costa Adami fabrefacta. 1.a
Mulier per Diabolum seductio. 1.a
Mulierum ducenta millia ab Oded Propheta è servitute retracta. 47.a
Mulier in senatum. 317.a 318.b
Munda, occidione cæsa. 749.a
Mundus à Deo Patre, Filio & S.S. productus est. 1 a
Mundus è nihilo excitatus est. ibidem.
Murænas damnatorum carne pascens: 247.b
Murium agrestium multitudo 49.b
Murus per transversam Britanniam. 313.b *utrumque mare amplexus.* 393.b
Musæ Heliconiæ extirpatæ. 354.b
Muscæ, apes mansuetæ. 318.b
Muscas & cinyphes imprecari, Episcopale opus. 364.a
Musca superbam Adriani animam excludit. 531.a
Musica resuscitata. 496.a
Mustafa Turca. 723.b 777.a 789.b
Mutii Scævolæ virtus. 75.a
Murtense Helvetiorum prælium cum Carolo Burgundo. 670.b
Mycenæ, solo æquatæ. 80.b
Myrmidonum civitas. 27.b

N.

NAbuthus à Iezabele lapidibus obruitur. 35.b
Nabonitus. 63.a
Nabunetus. 61.a
Nabuchodonosbris somnium. 57.a majestas. 59. junior. 61.b
Nabolassas. 55.b
Nabonasse. 47.b
Nabuchodonoser imperium capessit. 56.b
Nabynitus, Nabuchodonosor. 60.a 61.a 63.a
Nadab regno excidit. 32.a
Nahas. 26.a
Namurcanus, novus episcopatus. 728.b
Nancias prælium cum Carolo Burgundo. 670.b
Nannetense edictum. 754.a
Nathan. 30.a
Naucrate, urbs. 56.a
Nauticæ rei apud Athenienses excitat Themistocles studium. 80.a
Navium ratio apud Romanos. 229 b
Naves ceu indagine capiendi ars. 235.a
Neapolis per cloacam prodita. 657.a
Neapolis reges biennio quinque. 683.b
Neapolitanus morbus, postmodum Gallicus. 683.a
Nebucadnezar, Nabuchodonosor. 60.a
Necos. 51.b 55.b
Nehemias. 82.a 88.a
Neoporti conflictus. 755.a
Neriglissorus. 63.a
Nero Claudius. 271.b 273. primus Christianorum persecutor. 276.b 278. moritur. 279.a 281.b
Neronis domus fulmine conflagrat. 296.b
Neronis cum Alarico comparatio. 382.b 387.b 388.a
Nervii, populus vino abstinens. 228.b
Nicaula Felicis Arabiæ Regina invisit Salomonem. 29.b
Nicæa, urbs Indiæ. 124.a
Nicæa Bithyniæ concidit 300.b 428.b
Nicænum concilium Bithyniæ contra Arium. 453.a
Nicæna synodus Thraciæ Ariana. 363.b
Nicæna Bithyniæ œcumenica septima, contra cultum imaginum. 431.a 435.a,b
Nicephorus I, Orientis Augustus. 439.b
Nicephorus II, Orientis Augustus. 475.a 478.a mors. 479.a
Nicocles, Paphiorum rex. 134.a
Nicodemus, Pharisaicorum præfectus 260.a
Nicolaus Vnderwoldensis. 677.a
Nicomedia urbs. 53.b condita. 148. concidit. 300.b incensa. 330.b restaurata. 343.b 428.b
Nicopolis condita. 225.a concidit, 300.b Emmaus, restaurata. 318.b
Nigri fratres. 576.b
Nimroäus. 5. ejus malitia. ib.
Ninus. 6. junior. 7.
Ninive condita. 6.b
Ninos, urbs solo æquata. 41.b
Nini urbis eversio, Assyriaci regni finis. 55.a,b
Ninive ab Assure condita. 6.b
Niobe, 19.a
Nives Gebennæ montis. 232.a
Nobilium primordia. 434.a
Nocturni congressus, alicujus cultus causâ. 375.a
Nodi Gordii Alexander dissolutor quei? 115.b
Noës. 3. Lamechi filius fuit. ib. Quas terras primo incoluerit. 5.a ebrius. 5.a moritur. 7.a
Nomades, Libyes. 149.b
Nomina mutare, facile, magis arduum, mutare rei substantiam malam cum bonâ. 410.a
Normandiæ nomen. 459.a
Normanni. 440.a 458.a 461.a eorum dux. 487.b in Angliâ declinatio. 516.b reges & tempus. 554.a
Normannicæ res. 488.b 489.a 492.b 493.b 499.a 500.a 504.b
Northusa exusta. 539.a
Norvegia Danis subjicitur. 515.a
Norvegica classis cum Teutonicis Sidonem expugnant. 516.b
Norvegia recuperatur à Dano. 710.b
Nomina mutandi creandis papis unde? 449.a
Numa Pompilius. 50.a
Numantinum fœdus, & urbis succensio. 203.b 204.a
Numerianus. 341
Numidarum gens in venerem præcipites. 169.a
Numinum etiam satanicorum violationem quei optimus-maximus, & cur, suppliciis vindicet? 109.
Numinis diabolici unius templum spoliari potest, ut aliud ceu sacris spoliis exornetur. 181.a 186.b
Nummus Christi imaginem expressam habens. 481.a
Nummus victoriatus. 569.b
Nupta ex ordine viginti quatuor viris. 776.a
Nuptiarum benedictio instituta. 306.a

O Obadias

O

OBadias quo tempore floruerit. 42.b
Obedientia ecclesiæ pontificum, patri juratæ subjectioni prælata. 515.a
Obedus. 4 a
Oblationis Mariæ festum. 673.b
Occidentis gloriæ finis. 391.b
Ochozias, Israëlis rex. 35. Iudææ rex. 37.
Ochus, Darius Nothus. 88.a occumbit. 112.a
Octavianus Augustus. 239. contra Antonium. 240. pacem facit. 243.a vincit. 246.a mors et mores. 251 252. 253. 362.a de genere Æneæ Trojani. 279.a
Octavii consulis manus, caput, dejecta Ianiculo. 216.b
Oculi suum ignorantes caput, cardinales. 625.a
Odedus Propheta, mulierum servarum assertor. 47.a
Odoacer Occidenti separato initium facit. 391.b
Oecolampadius. 705. obit. 708.a
Oecumenica synodus tertia, contra Nestorium. 384.b quarta, contra Eutychianos. 388.b
Oecumenicum quintum concilium. 402.a
Oecumenicum septimum concilium. 402.a
Oecumenicum septimum concilinm. 431 a 435.a,b
Oecumenici episcopi prima appellatio. 409.a
Oedipus. 22.a
Oenotrus, primus colonias deduxit. 16.b
Oldenburgensis episcopatus. 474a
Oldensila capta. 810.b
Oleo uri, instar luminis. 346.a
Olivarius de Norto archithalassus. 755.b
Olofernes. 51.a
Olympias, mater Alexandri. 128.b occiditur. 131.b
Olympiorum inventor Hercules, cum fratribus curetibus. 43.b
Olympiades Historias Græcorum certiores reddunt. 44.a
Olympici ludi. 19.a 22.a
Olympiorum antiquitas. 43.b initium. 44.a
Omnium sanctorum templum. Pantheon. 410.a
Onias Iaddi pontifex. 134.b
Onias Simonis, sacerdos. 158.b 168.a
Onias Pontifex. 180.a
Oniæ sacerdotis martyrium 186.b
Onias sacerdotis summi filius in Ægyptum. 195.b
Onias sanctus vir lapidibus obrutus. 226.a
Oniæ Heliopolitani filii. 207.b 208.a templum Heliopolitanum vastatum. 287.a
Opes Persarum in contemtu. 110.b
Opilius Macrinus. 416.
Oppida lex abrogata. 173.a
Oraculum Phemonoës. 19.b
Oretes. 69.b
Oracula cur cessarint. 253.a
Orcadum jus ad Schotum. 675.b
Orcanes Sultanus. 606.b 611.b 612.a 620.b
Orestes. 27.a
Organa ad sacra. 416.b
Organum Aquisgrani cœptum. 448.a
Orgiagontis stupratæ, seu felicis Lucretiæ, memorabile exemplum. 177.
Origenes Alexandrinus, omnium sæculi sui clarissimus doctor, stuprandus, animum sacrificio idolorum polluit. 328.b
Ormus emporium expugnatum. 789.b
Orpheus. 19.b
Osmanes Turca. 777.a 785.a,b 788.a 789.b
Osnapharus, Olofernes. 51.a
Ossium reliquiæ, regiorum ornamenta. 617.a
Ostenda. 755.a 756.b
Ostensionales milites. 319.b
Ostenta in cælo &c. 403. 517.b
Otanis. 71.a
Othalia Ierabilis filia. 38.a confoditur. ibidem.
Otho I. Magnus. 471. 473. 474.a 478.a
Otho II. 480.a moritur. 482.b
Otho III. 482.b 483. chirothecis interimitur. 485 a
Otho IV. 554. moritur. 558.b
Othomannus I, Turcarum imperator. 599.a 601.a
Othomannus II, 796.a
Othoniel. 18.
Otium eruditum præfertur episcopæ suæ ab Alberto Magno. 571.b
Ozias, rex Iudææ. 42. excedit vita. 44.b

P.

PActum Dei præstitũ. 262.b
Paganismus renovatur. 386.b
Palantiuum, Palatium. 20.b
Palatina domus, Romæ Augusti palatium. 252.a
Palatina domus fulmine percussa. 291.b
Palatium Lutetiæ conflagrat. 777.b

Pallium, Romanensium aucupium. 692.b
Palpus pontificibus obductus à suis antesignanis. 613.a,b
Pan. 19.b
Paneas, Cæsarea. 533.a
Pannonicum bellum. 251.
Pantheon extructum. 247.a fulmine conflagrat. 296.b virginis rotundæ Basilica. 410.a tegulis spoliatum, quæ omnibus sanctis dicatæ. 416.b amplificatum. 544.a
Papam qui induit, bonam naturam si habeat, exuit. 727.a
Paparum dominii initiū. 422.b
Papatus omnis à Satana, Lutherus ait. 717.a
Papenhemius. 801.a
Papenmutz. 784.a 790.a
Papia, Ticinum. 403. incensa. 487.a
Papiense concilium. 531.a
Papismi inclinatio. 705.a
Papissa Ioanna. 449.b
Pappæ receptio. 754.b
Parilia, ludus. 324.b
Parisiensis Academia. 441.a incendium, quo duo pontes deflagrarunt. 788.a laniena. 734.a senatus theologis sapientiores. 749.a synodus de imaginibus. 445.b suburbia incensa. 480.a
Parnassus, satanæ mons. 19.b 145.
Parthenie Spartanarum fœminarum nati. 45.a
Parthi. 155. victi. 160.b
Partus monstrosi quid portendant? 611.b
Paschatis quæstio, temporis est, non fidei. 605.a,b
Pasquillæ, sed veræ, pontifici affixæ. 616.b
Passaviensis pax. 721.b
Pastorum à mago Hungaro in Galliis conscriptorum ad militiam Syriacā historia. 573.a
Patibulorum supplicium submotum. 352.a
Patres minorum gentium apud Romanos. 61.b
Patriarchæ. 3. eorum monitus in impietatem. 7.b
Patriarcha Romanus, & Constantinopolitanus. 735.b
Patriarcharum nomen. 393.a
Patriarcha Græcorum, Romani pontificis dogmata Romæ acceptat. 727.a
Patriciorum vel patrum nomen antiquissimum. 46.a cum plebe confusio. 83.b
Patriciatus Romæ. 524 b abdicatus. 527.a
Paulus Apostolus. 262.b
Paulus & Barnabas. 270.a
Pauli epistolæ & progressus. 272.a b 276.b 277.a.b 278.a
Paulus lapidatus reviviscit. 273.a
Burrho Senecæ fratri in custodiam datus. 277.b occisus. 278.a
Pausanias tyrannus. 80.a
Pax inter Carthaginem & Romanos. 172.a sub Augusto. 254.b ex qua superstitio, superbia atque hæreses oriri potuerunt, non fuit vera pax. 384.a inter Saracenos & Cæsarem. 417.b 418.a rupta. 419.b inter Gallum et Hispanum. 752.a inter Danum & Suecum coit. 770.b
Pacis templum fulmine ictum. 308.b
Pecus. 43.a 47.a,b
Pecunia unde dicta; 64.a
Pedes osculari etiam imperatoribus in usu fuit. 323.b 324.a
Pedibus omnes provincias circumire, non olim a summo imperatore alienum. 298.a
Pegasus, navis. 18.b
Pelagius Gothorum stirpis, regni Austriaci conditor. 426.b
Pelasgi. 20.a
Pelopida cum septem adolescentibus Thebas recuperat. 122.b
Pelopidæ. 27.b
Pelops. 18.b
Peloponnesus à Pelope denominatur. 19.a
Peplis mulierum projectis implicata calaria equitum. 649.
Percussores emissarii in regem Galliæ. 754.a
Perdiccas. 126.a crudelis. 127.b
Perdiccæ & Ptolomæi collatio. 129.a
Peregrinorum castrum in Syriâ destructum. 587.b
Pericles machinarum inventor. 85.a
Perillus. 62.a
Perinthus destructa. 553.b
Periscelidis Anglicæ ordo. 669.a
Persarum imperii seminia. 63.a principium. 67. opes in contemptu 110 b finis. 116. reges Christianismo imbuuntur. 416.a regnum recuperatum. 679.b
Persa in Turciam. 796.b
Persarum res gestæ quædam, vide Cosroës & Caganus.
Persepolis, urbs omnium toto orbe ditissima, meretricis Atticæ instinctu ab Alexandro cremata. 118.a
Perseus. 18.b ultimus Græciæ rex. 179. 180.b ejus avaritia. & dementia. 183.a desinit vivere. 185.a
Pesinus, condita. 148.a

Pestilentia

Pestilentia. 179. 180.b 201.b 206.a 278.b 300.b 303.a 304.a 307.b 332.a 400.a 401.b 416.b 425.b 429.b 438.a 454.b 487.a,b 495.b 513 a 611.a 615.a 616.a 723.b 635.b 659.a 687.a 701.b 798.a 814.a quindecim annorum. 328.b duorum & quinquaginta annorum. 408.b inguinaria. 408.b
Pestis causſæ pontifices. 483.b
Petronius, Syriæ præses sub Caligula. 265.
Petronius Arbiter. 278.b
Petrus Apostolus Romam, & à Nerone occisus; primus Episcopus. 278.a
Petrus Eremita. 513.a
Petrus Alvarus. 687.a
Petrus Brulius Tornaci exustus. 716.b
Petrus Heinius. 810.b 811.b
Phæmonie. 19.b
Phalaridis justa sævitia. 62.a
Pharaones, reges Ægyptiis dicti. 8.b
Pharisei regnant. 220.a
Pharisæorum sex millia in acta Herodis contra Iesum Nazarenum jurare detrectant. 249.b
Pharus insula fit Isthmus. 143.b
Phaseli urbs. 53.b
Pherecydes Pythagoræ præceptor. 60.b
Pheron. 31.b
Philibertus Auriacus. 707.a
Philippicus Bardanes. 422.a 423
Philippopolis. 160.b condita. quondam Bobra. 326.a destructa. 553.b
Philippus Macedo. 106.b 108.b ejus impietas. 109 b auxiliator mercedem petens. 112.b qua occasione se hominem esse moneri voluerit quotidie? 113.a Pausaniæ victima. 113.b
Philippi Macedonis posteritatis ævum, posteri, & fatum. 134.a
Philippus Antigoni. 159.a 160.b 161.a 163.a in fœdus Romanorum transit. 167.a contra Athenienses, ab Attalo superatus. 170.b Romanis dedititius. 172.b moritur. 179.b
Philippus ὀψιμαθής 193.b
Philippus Tetracha, Herodis. 253.b
Philippus Apostolus, lapidatus. 273 a
Philippus Suevus. 549. interemptus. 550.b 551.a
Philippus I, Maximiliani Belgarum princeps. 681.a
Philippus II, Caroli V. filius 723.a
Philippus, autor congregationis oratorii, sanctus. 791.b
Philometor Syriæ. 196.b
Philosophus primus, Pythagoras dictus. 61.a
Philoxenus Philosophus in lapidicinas. 102.a
Phocas. 407.b 408.a 409. horribilis mors ejus. 410.b
Phœnicum posteri, Carthaginenses. 69.a
Phœnix, avis. 273.b
Phryges, gens. 24.b
Phrygiæ urbs cum omnibus incolis martyrio conflagravit. 346.
Phthiotides, Philippopolis. 160.b
Phthiriasis. 462.a 752.
Phul. 43.a
Pictoris manus, nefarium edictum scripturæ, impetus extinctus. 372.b
Pilatus mortem sibi consciscit. 264 a
Pinehas, post Iosuam 17.
Pipinus. 420.a 423.a 425.a 429.a 430.b decedit. 440.b
Pirithous. 21.a
Piscator VVenceslai in equestrem ordinem. 624.b
Pisanum concilium. 690.a 691.a
Pisistratus tyrannus. 64.b ejus tyrannis abolita. 72.
Platea funditus excisa. 87.a
Plato venditus. 102.
Plebeiorum cum patriciis connubia. 83.b
Plinius senior obrutus. 289.b
Plura oppidum in Rhetia rupe abscissa momento excisum. 777.b
Pluviæ per decennium nullæ. 248.b per sex menses cessant. 497.a
Pœni filios immolant. 10.a
Pœnorum rex. 62,b
Pœni captivos diis immolant. 135.b
Pœnorum origo. 17.a
Pœnitentia monastica. 429.b
Poëtæ laureati. 686.b
Poloniæ gentis conditor. 417.a
Polonicæ res. 565.b 566.a 685.a
Poloni, Christiani fiunt. 478.a
Poloniæ ecclesiæ. 478.a
Poloniæ duces, fiunt reges. 484.b
Poloni ad Agriam conflictus. 749.b
Polonus Suecos Russosque prosternit. 766.a,b
Poloniæ & Sueciæ dissidia. 757.
Polycarpus, martyr. 297.a 303.a
Polycratis fælicitas, & smaragdus mari mersa, ac in pisce recepta donato. 6 .b

Poma

Poma eridos. 770.b
Pomerani, Christiani fiunt. 519 b
Pompeji urbs obruta. 289.b
Pompejus sanctum Iudæorum visit. 226.b
Pons de cadaveribus sanctus. 162.b
Pontifex Iulius cæsus à Cæsarianis. 690.b
Pontifex in antecessoris cadaver truculente sævus. 462.a atrocissimorum reus criminum, nec comparet, in Synodum vocatus, & anathemate ferire audet. 476.b diabolo mancipatus. 484.b imperatorem citare audet. 508.b sacra peragens, salutis dubius, à satana perculsus. 485.a matrimonium eripiens, ipse in scortationis suspicionem cadit. 509.b à reipublicæ Romanæ administratione submotus. 524.b consulum nomen abolere vult. 540.a à Franciscanis & Carthusiensibus hæreticus, & multorum reus criminum pronunciatur. 565.a 572.a 603.a,b sicarius. 568.b pseudovates. 588.a
Pontifex maximus, maximus fatuus, secundum Philippi Pulcri rescriptum. 594.a vulpes, leo, canis. 594.a mulierum cupidissimus. 609 b Antichristus vocatus à suis in pessimo sæculo. 613.a ab suis ipsismet Monachis in os vitiorum coarguitur. 616,b Cardinales saccis involutos mari mergit. 628.b putrescens virili membro perit. 637.a citatur à Concilio Basiliensi. 651.a militiam tractat. 662.b bonarum artium contemtor. 666.b solus moritur nemine præsente. 667.a lupanar condit. 673.b bellum atrox graviori interpolat. 677.a emptis suffragiis. suffragatores perdit. 679.a novum orbem partitur inter reges. 685.a propriis fraudibus perit. 688.a necromanticus. 506.b 720.b incestum ad opprimendos pacificos restificare audet. 758.a reges à creatione pontificum excludit. 789 b
Pontifex Vrbanus VIII. omnium ferme optimus, pacem quærens, siquidem ita sentiat. 796.a
Pontificis filia sponsa, nurus, una. 684.a. strator Carolus IV. 619.a creatio quam multis funesta. 727.a legato, concilium indicenti, quid commodissime respondendum 727.b potestas à suismet abolita. 771.b
Pontifici, Qui tollis peccata mundi, acclamatur. 586.a
Pontificem nullum salvari posse, pontificis pronunciatum. 722.b
Pontifices primi ethnici. 141.a fœminis deteriores. 464.b tres unà. 498.b 637 b 638.a pestis, famis, terræque motus caussæ. 483.b extra Romam resident. 574.a 595.a 596.b 619.b 651.a liberos suos ad summos honores evehunt. 677.a 684.a armigeri, non clavigeri. 688.b
Pontificum rabies, & sævitia. 465.a respuere benedictionem, imperatoribus non insolens. 466.b perjuria. 506.b 510.a scandala & dissidia. 512.b fraudes. 515.a,b decreta collecta. 522.a viæ loculos expilandi. 562.a sedes vacat. 578.b 582.a crudelitas immanis in comburendis hominibus. 556.a 561.b avaritia, hypocrisis, luxuria, & simonia. 574.a 576.a 584.a 616.a 562. 594.b perfidia, etiam Soltano execrabilis. 571.a bullæ ex Angliâ proscriptæ. 616.a,b schismata. 625.a,b 645.a
Pontificibus negotium datum, libros Sibyllinos describere. 247.b
Pontificiæ partes Aquisgrani & Coloniæ impugnatæ. 771.b 772.b
Pontus Euxinus conglaciatus. 432.a
Popilii Romani legati gravitas in exigendo responso ab Antiocho Epiphane. 186.a
Porsena Rex Hetruscorum. 75.a
Portæ schola. 716.b
Porta Osmannica, i. aula Turcarum. 740.b
Possessiones & quæstus caussa persecutionum. 375.a
Possiacenum colloquium. 727.b
Potiphar. 11.b
Prædatores, non prædicatores, Cardinales. 530.b
Prædestinationis confessor. 450.a turbæ in Belgio. 781.b
Prædia ecclesiasticis oblata. 321.b
Prædicatorum ordo inventus. 555.b
Prædicatorum & Minoritarum contentiones. 567.b
Prædonum sæculum. 553.554.
Præmonstratensis ordo. 519.b
Prætoriani milites primi. 247.b pontificis. 673.a

Prætorum creatio apud Romanos. 106.a
Praga nova condita. 618.a
Pragensis Academia. 618.a
dispergitur. 629.b 639.b
Archiepiscopatus. 610.a
Pragmatica sanctio concilii Basiliensis. 655.b *restituitur.* 671.a,b
Prexaspes. 70.a
Priamus. 21.b 23.a
Priapi simulacrum turpissimum. 32.a
Primogeniti dei ara. 253.a
Principum vitia primum reprehendi decet. 444.a
Principia duo, summam fuisse sapientiæ Danielis. 61.a
Privilegium Cæsaris, clericis pravilegium. 517.a
Proca. 43.a
Prodigentium alienas opes, eleemosynæ. 472.b
Prometheus. 12.b
Protestantium nomen. 705.b
fœdus Brunsvicense. 714.a
liberum exercitum. 721.b
in Gallia. 754.a
angustiæ. 791.b
Provencia ad Francos pervenit. 677.b
Provocare ad Papam, majestatis crimen. 528.a
Prusa urbs. 56.b *incensa.* 330.b
Psalteriæ commessationibus prohibitæ. 374.a
Psammitichus. 51.b
Psammenitus. 69.b
Pseudomessias Syrus. 426.a
Pseudomoses. 385.a
Psusemes. 37.b
Psittacus garritu suo innocentem redimit. 460.a
Ptolemais ab I. Alexandro obsidetur. 207.b
Ptolomæi & Perdiccæ collatio. 129.a
Ptolomæus Soter. 136.a
Lagides. 139.a
obit. 143.a
Ptolomæus Philadelphus. 143.a *ejus regnum.* 149.a *decessus.* 153.a
Ptolomæus Evergetes. 153.b 156.b
Ptolomæus Philopator. 159.a *moritur.* 160.a 167.b *Physcon.* 168.a
Ptolomæus Epiphanes. 168.a *moritur.* 179.b
Ptolomæus Soter & Philometor. 180.a 190.a
Ptolomæus Physcon. 185.a *qui & Evergetes,* κακεργέτης, 196.b *decedens.* 206.b
Ptolomæus Lathurus Philometor VIII. 206.b 207.b 208.a *minorem sororem Selenen ducit.* 207.a
Ptolomæus Dionysius, Auletes. 219.b 227.b *obit.* 233.b
Ptolomæorum finis. 236.b
Ptolemais asylum Christianorum, capta. 587.b
Pudicitia, matronarum ornamenta. 68.b
Pudicitia ars. 411.a
Pueri ad exta inspicienda mactati. 310.b
Puerorum eductio per fanaticum quemdam, ceu per ipsos foret Palæstina recuperanda; qui interierunt, in mari & sylvis. 556.a,b
Pugna omnium maxima in Catalaunicis campis cum Attilâ. 387.a,b
Punica bella. 91.b 92,93.150.b 161, 192.a
Purgatorii exemptio decussis. 692.a
Pygmalion. 39.b
Pyræus portus Atheniensium. 80.a
Pyramides. 39.b
Pyrrhus. Æacida. 145.a *ictu lapidis à muliere trucidatur.* 148.b
Pythagoras. 68.b 61.a
Pythia Philippo Macedoni ambigua. 113.b *ad Augustum.* 252.a,b
Pyxidum duarum optio. 651.b

Q.

Quadragesimale jejunium. 300.a
Quadratus episcopus Atheniensis. 299.b
Quæstus & possessiones causa persecutionum. 375.a
Quintillus Flavii Claudii frater. 335.
Quirinalis collis. 64.a
Quirinus, Cyrenius censor Octaviani Augusti. 254.a
Quiritum rex. 46.b

R.

Rachel elocatur Iacobo. 11.a
Rama. 32.b
Rampsinitus, Ægyptiorum rex. 39.b
Rasorum clericorum exordia. 435.a
Ratisponense colloquium. 715.a 768.b
Ravennas synodus, contra Stephani sanctiones. 464.b
Rebecca uxor Isaaci. 10.b
Esavum & Iacobum parit. ibidem.

Rechabitarum autor. 38 a
Recitationis usus Augusto haud penitus incognitus. 252.
Reformatio Lutheri. 705.b
Reformatio Cæsaris in Austria. 796.a 814.815.
Regalium liberorum unius temporis fata. 683.b
Reges sacerdotes. 8.a
Reges, nunc exules, nunc reges. 149.a
Regum trium dignitatis ordo. 595.a
Regiomontis Academia. 716.b
Regnum sanctum in Syriâ corruit. 595.a 598.
Religionis mutatæ paroxysmi in diversis civitatibus. 760.a
Reliquiarum veneratio. 385.b superstitio. 624.a
Remus. 45.a à Romulo occiditur. 45.b
Remonstrantes in Hollandia. 766 b
Res divinæ Abrahamo facta. 320 b.
Regia. 47.a,b
Rhadamanthus. 18.a
Rhea Sylvia Vestalis. 43,b
Rhemensis synodus contra Berengariones. 499.a concilium. 521.a
Rheni insulæ Conradi electione insignis. 491.b
Rhetorum gens. 250.a
Rhetici motus. 779.a 795 b
Rhodii, gens. 37.b eorum respublica. 158.b
Rhodii milites. 706.a
Rhodus capta. 415.b se Turcis dat. 701.a
Richardus Anglus in Germaniam. 577.a defunctus. 582.a
Rigensis respublica 742.a
Rijnberga, Bercka. 745.a
Robertus Byzantinus. 562.b
Robertus Barnus, protestans, ab Anglo necatus. 714.b
Robertus Ebroicus Essexius. 755.b
Robanus. 30.31.
Rodolfus Hapspurgensis 582. obit. 584.a 587.b
Rudolphus II. 736. obit. 768.a
Rolandi statua Hamburgi dejecta. 622.b
Romæ primordia. 45.a incrementa. 111.b 173. 343.b angustiæ. 162.b imperium. 233. Imperii finis, quando uni parere cœpit. 246.a miser status. 284.a episcopalis sedes rapi cœpta. 360.a omnia venalia. 480.b in nomine Dei incipit omne malum. 687.b
Roma direpta. 382.a desolata. 400.b capta. 461.b 682.a relaxata à contributione pecuniæ pro ordinatione pontificis Cæsari hactenus pendendæ. 418.b improborum asylum. 470.a effæta anus. 75.a diva magna. 247 b
Romam qui terabit, ipse malus redit. 687.b
Romanus I. Lacopenus, Orientis Augustus. 465.b 467.a 471.a 472.b
Romanus II. 472.b 475.a obit. 475.b
Romanus III. Orientis Imperator. 492.b sublatus. 494.a
Romanus Diogenes, Orientis Imperator. 505.b necatur. 506.a
Romanus populus Trojanæ originis. 24.b
Romanus pontifex superiorem se fert Constantinopolitano. 396.b
Romanum à Græco imperio abscissum. 428.a
Romani status ætates. 74.75
Romani primum in Siciliam primumque mari triumphant 150.a bis ab omni bello quieti. 157.b vetera extollunt recentium incuriosi. 256.a jurarunt se citra imperatoris suffragium neminem papam facturos. 499.a
Romanorum regum initia. 45.a progressus. 50.a ejectio. 74.b
Romanorum census. 64.a opulentia & triumphi. 147.a 163.b 174.a luxuria. 196.b quædam consilia & actiones culpabiles. 202. senatus Brundusium cum Pompejo, Cæsare crescente, trepidi concedunt. 234.b avaritia ex pontificum progenita. 616.a licentia amplificatur in Anglis. 793.b
Romanæ Ecclesiæ antiqua descriptio. 555.b
Romana Ecclesia, caput. 410.a ἀκέφαλος. 601.a 637.b
Romana Synodus, contra Novatum. 328.b 329.a concilium à Constantino indictum. 351.a ob incestum Lotharii Lotharingici. 451.b pro imaginibus. 435.a contra Ioan. Papam XIII. 476.b contra Berengarianos. 499.a concilium inutile. 557.a à Iulio contra Maximilianum I. 690.a
Romana respublica sine magistratu 232.a restauratur, remoto pontifice. 524.b
Romanarum legum resuscitatio, quiescentibus divinis. 522.b
Romandiola, ecclesiæ assignata. 430.b 583.b
Romulus Sylvius. 39.a
Romulus primus Rex Romanorum

rum. 45.b moritur. 46.b
Roscia, Servia. 654.a diluvio cum tota domo absorbetur. 39.b
Roseæ crucis titulus; & autoris de eo judicium. 769.b
Rostochium conditum. 533.b
Rostochiensis Academia. 646.a
Rostochiensis. 679.b 735.b
Rostra, suggestum. 119.b
Rota, Moguntini insignia. 486.a
Rotundæ virginis Basilica. 410.a
Roxana, ab Alexandro in uxorem ducta. 123.
Rugiani conversi. 445.a
Rupellensis synodus. 786.a ejus effectus. 788.a
Rupella obsessa. 796. 801.b 802 b victa. 813.a
Rupertus Bavarus, imperator. 635.b obit. 639.a
Ruræmondanus, novus episcopatus. 728.b
Rusium destructum. 553.b
Rußi conversi. 459.b 473.a
Russorum rex. 478.b
Rußia bellis vexata. 773.a
Rustica pax cum Polono. 776.b
Rusticorum Spirensium conjuratio. 687.a in Suevia rabies. 705.a in Austriâ supra Oenum tumultus. 800.b Brunsvicensium. 802.803.
Ruth. 19.a

S.

SAbæ divi fanum Ptolomaide. 579.
Sabaudiæ Comes fit dux. 643.b
Sabaudus Genevæ insidiatur. 757.b
Sabaudi bellum in Italiâ. 773.b
Sabbatum, vide Ludi.
Sabinæ virgines à juventute Romana captæ. 46.a
Sabini Romanis bellum inferunt. 46.a
Sabini gens. 46.50.a
Sacerdotis summi sub regibus Judææ. 59.a
Sacerdotum series deficit. 254.b
Sacra loca Alarico Gotho inviolata. 382.b
Sacra scriptura Hispanicè versa. 589.a,b Danicè. 725.a Sarmaticè. 736.a
Sacræ scripturæ elogium per Hecatæum Abderitam pronunciatum. 143.a
Sacræ scripturæ ignorantia, templorum structura, corpus juris, coæva. 402.a
Sadyattes. 56.a
Sacrificia filiorum. 10.a
Sæcula. I. longævorum. 1. II. dispersionis gentium. 5. III. deorum gentilium; & Patriarcharum. 8. IV. judicum & heroum. 14. V. prophetarum, & poëtarum. 29. VI. monarcharum, sapientum, tyrannorũ. 59. VII. scribarum & Philosophorum. 82. VIII. ecclesiæ extentis. 264. IX. mille annorum ecclesiæ. 351. patientis ecclesiæ. 600.
Sæculum, quod pietatis & eruditionis flebile. 515.b
Saguntus deleta. 161.a
Salamin, Famagusta. 733.a
Salinarum vectigal. 56.a
Salmius. 43.a
Salomon. 29.a
Sapientiam à Deo petit. ib. templũ magnificentissimũ struit. ib.
Salvius Otho. 282.b
Samaria. 33.a obsessa à Benhadado Syriæ rege. 36.b regni inclinatio. 43.a solo æquata. 48.b templum destructum. 200.b obsidetur ab Hyrcano, et solo æquatur. 207.a restaurata 248.a
Samaritæ novi. 117.a
Samaritarum inconstantia. 186.b
Sameas, vide Simeon.
Samniticum bellum. 141.a
Somnium in Samnio requiritur. 142.b
Samson. 23.b
Samuel, 25.b
Sanctitas venalis. 375.a
Sanctorum invocatio. 386.b intercessio, ficulneum præsidium. 429.a veneratio à fulmine tueri non potest. 517.b
Sanguinis non vescendi antiquissimum præceptum. 5.a
Sanguinis miracula. 560.a 720.a fusi colluvies. 211.b 222.b 312.a 359.b 415.b 514.b 794.a
Sanitas corporis, Christi hostibus non committenda. 532.b
Sannacharibus. 49.a moritur. ib.b
Saosduches. 51.b
Sapientes Græciæ septem. 60.b 64.
Sapientiæ institutio prima ab Hebræis. 60.b
Sapientiæ templum. 402.537.b
Sara à Pharaone Ægypti rege amatur sed restituta est. 8.b
Sarea Pontifex. 58.a
Saracenicæ res. 417.b
Saraceni in Hispaniam. 424.b
Sardanapalus. 41.a
Sardanapalus alter, Heliogabalus. 318.a
Sardicensis synodus. 361.a
Satanæ furor in addictis sibi gentibus. 207.a
Satanas superstitionis Moguntinæ. 450.451.
Satanæ epistola. 639a
Sat cito, si sat bene. 252.a
Satrapæ Reges vocantur. 9.a
Saturnus. 6.b 10.a Aboriginum rex. 19.a ei humanæ victimæ fiunt. 117.a 133.b

Saturninus Antiochenus, *hæreticus*. 300.b
Satyrus. 754
Saulus, *rex Israëlis*. 26.a
Saulus, vide *Paulus*.
Saxones. 408.a
Saxones & Henricus IV. præliantur. 507.508.509.511
Saxo Lavvenburgicus electoratu privatus. 643.b
Saxoniæ amplitudo. 441.b
Scala à cælo ad terram. 11.a
Scafusa federi se adjungit. 687.a
Scenicorum ludorum usus cui rei? 110.a
Schreckenberg, *horridus locus subinde novos nummos præbuit*. 681.a
Scipiones Hispanienses. 163.a 164.a
Scipio Africanus. 161.b 163.a 168.b169
Scipio Publii 165.a166
Scipionis & Annibalis lepidum colloquium. 174
Scipionis præclara responsa quædam. 176.177.*repetundarum accusatus; & Asiaticus*.178.a *ejus laus*. 193.b
Scipionum duorum comparatio 196.b
Scipionis Africani minoris mors. 205.a
Sclavones, *Christo imbuuntur*. 479.b
Scordisci horrenda patrant. 222.a
Scotiæ rex. 534.a
Scotica gens & res gestæ. 591
Scotorum rex David. 610.b
Scotus à Papâ incitatur contra Anglum in proprium detrimentum. 691.b
Scythiæ rex antiquissimus. 7.a
Scytharum Europæorum fortitudo in Macedones.112.b112.a
Secessio plebis Romanæ. 75.b
Seculum longævorum. 1. *& dispersionis gentium*. 5.&c.
Sebaste, *Augusta*. 248.a
Seditionum seculum. 687.a
Seditiones civitatum Germanicarum propter æraria male administrata. 691.a *VVirtembergicæ*. 699.b *ob partes Pontificias*, *& Iudaicas*.771.b 772.b
Σεισάχθεια Solonis. 64.b
Seleuæ. 207.a
Seleuciæ urbes. 137.b138.a
Seleucia incensa. 302.b409.a
Seleucia, *Baldaca*. 580.b
Seleuciana synodus. 362.b
Seleucus Nicanor, *rex Asiæ*. 138.a *truncatur*. 140.b
Seleucus, *Callinicus*. 153.b 154.a *equo præcipitatus finitur*. 155.a
Seleucus Ceraunus, *Pogon*.159
Seleucus Soter & Philopator. 180.a
Selimus Turca. 694.a. 730.b 733.b
Selinus, *urbs*. 54.a
Semajas. 31.b
Semerus. 33.a
Semris regno excedit. 32.a
Semus quas gentes produxerit.5.a *assyriorum progenitor fuit*.7.b *moritur*. 10.a
Semi in cultu divino zelus. 7.b *obitus*. 10.a
Semichristiani. 571.b
Seminarium nationum, *Romæ structum*. 741.a
Semiramis. 7.a
Senatorum Romæ numerus imminutus. 247.b
Senatus à Romanis, *remoto pontifice*, *constitutus*. 524.b
Senones Galli Italiam infestant. 100.b
Septem fratres ab Antiocho mane excarnificati. 1
Septem dormitores, *hoc est*, *tyres*, *post ducentos ann surrexerunt*. 3
Septimius Severus. 310. 312.b
Septuaginta duo interpretes scripturæ. 1
Sepulcri domini templum à S cenis concrematum. 4
Sepultura Domini repur 354.a
Serapis, *Ægyptiorum numen*. 315.b
Serpentum commento An victoriam parat.
Sertorianum bellum. 220.
Sertum spineum Domini Ve oppigneratur. 5
Servi, *Triballi*. 519.b 6
Servia, *Roscia*. 6
Servilius per Taurum mo viam instituit. 2
Servius Tullius.
Sesostris, *Sisacus*.
Sessionis lis inter reges. 7
Sethus.
Sethon.
Sextus Tarquinius, *cum exul*; *& regum Roman ejectio*.
Sextus Pompejus.234.a.*ju tus*. 2
Sfortia. 657.659.6 *obit*.666.b 684.b 685.b
Sibyllæ.47.a *Samia*.
Sibyllæ plures; *& de earu bris*. 47. a 167. a 24 256.b.325.a
Sicambri, *Franci*. 2
Sicani gens.
Siccitas prodigiosa. 488.a.4
Sichemus Dinam amat 11
Sicilia.
Siculum bellum. 89.b

Si

Siculi. 80.b *tyrannide asserti.* 111.b 112.a
Siculus vesper. 585.b
Sicyoniorum primus rex. 7.a *regnum.* 25.b
Sidon urbs, combusta. 110.b *destructa.* 547.b 587.b
Sidonii, Tyrii. 33.b 34.a
Sigethum in Hungariâ amissum. 730.a
Sigismundus Hungariæ rex. 624.a 632.b *Imperator.* 640.a
Sigismundus Bohemiæ *rex.* 651
Sigismundus Poloniæ rex. 742.a 743.b 746.a
Silesia. 787.b
Simeonis Iusti, illius qui Servatorem ulnis amplexus est, historia. 238.b 245.a.b
Simon Oniæ sacerdos summus. 141.a 168.a
Simon Macchabæus. 187.a 197.b *dolo perit.* 198.b
Simon Boëthus Iulii Cæsaris socer, sacerdotio novo donatus. 248.a
Simon Magus. 273.a 278.a
Simon Cleophæ, Apostolus, suffixus. 295.a
Simonis pueri Tridentini cruciatus, à Iudæis renovati. 675.b
Simonia. 468.a *avaris clericis quid?* 517.b
Simulare qui nescit, regnare nescit. 478.a
Sionis arx. 28.a 171.b 197.b 198.a
Sirmiensis synodus contra Photinum. 362.a
Sisacus Roboamo bellum infert; ipse à Colchis regno exutus. 31.a
Sisamnes. 70.a
Sisyphus. 18.a
Siti, Macedonibus *magna strages.* 121.b
Siti expugnatum Uxellodunum. 233.a.b
Slavata. 782.783
Slesvicensis Marchionatus conditus. 469.b
Slesvvicensis cathedra. 474.a
Slesvicense bellum. 639.b
Smalcaldica controversia. 709.a *fœdus.* 710.a 717.718
Socinus. De ejus sectâ judicium 771.b 772.b
Socrates philosophus. 96.b
Sodoma. 9.b
Sol stat. 17.b *retrocedit.* 50.a *stat per triduum.* 442.b
Solis templum. 337.b
Solem Persæ deum credunt, solique sacratos equos. 71
Solimannus Sultanus. 611.b 612.a 620.b
Solimannus Amurathes. 638.b
Solimannus Turca. 697.a 706.a 729.b *moritur.* 730.a
Solitariæ vitæ primus. 356.b
Solonis voluntarium exilium. 64
Somnium Pharaonis de sterilitate & fertilitate à Iosepho interpretatum. 12.a
Somnium Nabuchodonosoris. 57.a
Sora excisa. 561.a
Soranum monasterium. 539.a
Sorana Academia. 792.a
Sorbonæ primaria bonitas, quod pontificis impertinentem autoritatem inficiatur. 816.b
Sosigenes, Cæsaris mathematicus, fastos corrigit. 239.a
Soter, id est, Deus. 147.b. 148.a 153.a
Spartanorum regnum. 24.a *respublica.* 33.a 96. 155.b *clades.* 113.a 156.b
Spartacium bellum. 221
Spectacula, vide *Ludi.*
Spectrum ecclesiam perturbantum. 391.a
Spectrum, singulis venabuli ictibus pulsans, singulos è familiis morte illaqueans. 416.b
Spectra. 455.a
Spiritualis necessitudo è sacro fonte levatio. 475.b
Spiritus linguarum, pentecoste effusus, Apostolis non prius. 264
Spiritus familiaris exemplum. 646.b 647.b
Spiritum sanctum se pronuncians virgo Anglica. 595.b
Spoletum in favillas redactum. 529.a
Spongia potati Christi in cruce. 615.b
Stada condita. 448.a
Stagnum sanie Iudæorum horrens. 281.a
Stantes discipulos magistro auscultare sedenti, honestius quidem, sed non utilius. 378.b
Statua Sethonis Ægyptii: In me quis intuens, pius esto. 49.b
Statuæ tyrannicidarum. 73.b
Stellæ circa solem tres. 310.a
Stellæ delapsæ. 432.a
Stephanus lapidatus. 262.b
Stephanus Batorius. 734.b 739.a 741.a
Stephanus Ragotsius. 763.a
Stephanitarum ordo novus. 728.b
Stetini schola. 716.b
Stifelius. 772.b
Stralesundia. 612.a
Strato philosophus, primus Bibliothecarius post Aristotelem. 143.b
Stratonis turris, Cæsarea. 248.a
Stratonice urbs. 137.b
Studia invitans principum liberalitas. 321.b

Studiorum incrementa quæruntur apud Aristotelem & à Christo alienos. 571
Sudarium Domini. 616.a
Sudor Anglicus. 706.a
Suecia Daniæ subjecta. 515. *contra Danicum pactum prævaricatrix.* 674.a. *rebellat Dano.* 695,696,698.a. *oppressa.* 700
Sueciæ & Poloniæ dissidia. 757
Suecus Poloniæ inhiat. 762.b. *in Livoniam.* 798.a. *in Germaniam, caussam arripit.* 812.a. 813.a
Suecicum tricennale bellum finitur. 653.b
Suecicus tumultus ob exactiones. 675.a
Suecicum bellum cum Dano, Polono, Lubeca. 729.a
Suecicæ res. 533.b.612.a.621.b. 634.b.715.716.730.731. 751.776.b
Suerinum destructum. 533.b
Suevi invicti. 229.b
Suevi Hispaniam tenent. 389.a. 390.
Suevorum coloniæ in Galliam. 403.b
Suevi Saxonia pulsi. 408.a
Suevorum extincta dominatio. 408.a. *dux.* 507.a. *Cæsarum familia cessat.* 578.b
Suevicum fedus. 618.a. 685.b
Sulmo deleta. 218.b
Superintendentes, episcopi. 714.a
Superstitionum origo. 6.b.
Superstitiones veterum Græcorum; & eorum autores. 19.b
Superstitio externa, Christianismus appellatur Romæ. 274.b
Suppliciorum infernalium finem fore, error. 402.a
Sutrii synodus, & aliæ, ab Henrico III. coactæ propter parum triplicitatem. 498.b
Sybaris urbs. 53.b. *solo æquata.* 76.a
Sybaris altera, Constantinopolis. 552.a
Sybylla Erythræa quando vaticinata. 47.a.
Sycyoniorum regnum deficit. 25.b
Sybylla Cumæa 9 libros carminum Tarq. Superbo venales offert. 74.a.
Sylla. 215.217.218. *pediculari morbo decedit.* 219.a
Sylva ducis. vide *Buscoducum.*
Sylvina eversa. 547.a
Sylvii, gens. 25.a
Synedrium. 82.b
Synedria quinque. 226.b
Syracusarum initia. 47.a. *oppugnatio.* 90.b. *pulchritudo.* 163.b. *direptio.* 417.b. *deletio.* 459.b
Syriaci belli exitus. 192.a
Syria dea, cælestis Venus. 277.a
Sysiphus. 18.a.

T.

Tabia condita. 148.a
Tabitha à Petro restituta vitæ. 273.a
Tacium senatus consultum. 323.a
Talerus Ioachimicus. 700.a
Tamer-lancus. 632.a
Tampirus comes. 759.a.784.b
Tanyoxar. 68.a
Tantalus. 18.b
Tarentinum bellum. 145
Tarpejus Capitolii mons. 214.a. 292.b
Tarquinius Priscus. 59.b. *occiditur.* 68.a.
Tarquinius Superbus. 73.74
Tarraconensium regum postremus. 640.a
Tartarorum initia regnandi. 554.a *incrementa.* 564.a
Tartari Christiani, sed cum miserabili eventu stragium. 580.b. 581. *quinam?* 736.b. *ex Christianis Mahometani.* 587.a. *quinam?* 740.a
Tartaricæ res. 590.591.593.b
Taurinum, vide *Belgradum.*
Taurisium excisum à Solimanno. 709.a
Taurus mons. Per eum via facta. 222.a
Telinæ vallis motus & bella. 785.b. 788.b. 801.b.
Tempestas immanis. 341.a
Tempestas ominosa comitiorum Henrici V. 516.a
Templarii milites. 518.a. 522.b. 532.a. 535.b. 542.a. *proceres.* 595.b. 599.b. 602.a.
Templa dæmonum. 219.a
Templum Delphicum spoliatum. 109. *Hierosolymitano æmulum.* 195.b
Templum gentis Flaviæ fulmine ictum. 291.a.b
Templum Hierosolymitanum in monte Moria steitt. 90.a
Templum Hierosolymitanum spoliatum. 230.b
Templum Simonis Boëthi. 248.a
Templum optimi maximi. 248.b
Templa hominibus dedicata delentur. 649.a
Templorum structura increbrescit. 423.a
Templorum structura, corpus juris, barbaries & sacræ scripturæ ignorantia, coæva. 402.a
Tenebræ insolétes. 331.b.429.b
Terdona eversa. 528.b
Teresia, diva. 791.b
Terræmot. 140.a.158.b.174.a 220.a. 256.b.296.a.300.b. 301.b.325.a.331.b. 360.b. 368.b.385.b.386.b.388.b. 390.a. 398.a. 401.b.409.b. 418.a.

418.a. 428.b.429.b.438.a. 449.b. 484.b. 495. 498.a. 505.b.513.a.517.b.535.a. 559.b 571.b 593.a 598.b 615.a.620.b.647.a.744.b. 813.b
Terræ motus caussæ pontifices. 483.b
Terræ sanctæ bellum. 513
Terra prima habitata quæ? 5.b.
Testamentorum ratio in militia. 228.b
Testudinum bellicarum inventor. 85.a
Teutonicus ordo. 522.b 705.b
Thales. 60.b
Thanis. Rex *Schythiæ.* 7.a
Thara superstitionibus contaminatur. 6.b
Thasus, solo æquata. 93.b
Theatinorum ordo. 722.b
Theatra, vide *Ludi & Alea.*
Thebæ. 18.a. *à septem adolescentibus recuperatæ.* 102.b. *excisæ.* 114.b
Thebanum bellum 22.b. *cum Lacedæmoniis.* 103.104
Thebani, Spartani, Athenienses, uno die victi. 113.a
Themis, Evandri mater. 20.b
Themistocles. 73.b
Themistocles animosus contra oracula Apollinis. 77.b. *contra Xerxis exercitus.* 78.a. *suis fidelissimus servator.* 79.a. *mors.* 80
Theodorus Lascaris I 552.b 558.a 562.b. II. 575.b. 579.a
Theodoricus Gothus, Occidentis rex. 394.a. *Thuringiæ rex.* 398.b
Theodosius. 370.a. 373. 375. *moritur.* 378.a. *junior.* 381. 383. *obit.* 287
Theodosius III, *fit clericus.* 425
Theophilus, Orientis imperator. 445.b. *obit.* 446.a
Theseus. 21.a. b. *rupe præcipitatus.* 22.a
Thessalia. 27.b
Thibris & Amris de regno discordant. 32.a
Thideal. 9.a
Thirbeias. 49.a
Thissaphernes, dux Persarum. 90.b. *capite multatur.* 98.b
Tholas. 21
Thomas Cantuariensis, sanctus. 534.a
Thomas Aquinas, divus. 602.a
Thomas Muntzerus. 705.b
Thomas Morus. 707.b
Thomas Cromelius, protestans ab Anglo necatus. 714.b
Thraces. 33.b
Thracicum bellum. 212.a
Thucydides. 85.a
Thule, Norvvegia. 398.b
Thusci, gens. 20.b
Thyestes. 22.a
Thymbro Lacedæmoniorum dux. 96.b. 100.b
Tiberias exusta. 358.b
Tiberis exundans. 110.a. 302.b. 408.b. 426.a. 544.a. 723.a
Tiberii Gracchi seditio Romæ. 204
Tiberius Claudius. 250. *callidus.* 255. *ejus misera mors.* 263.b. 265.a. *de Christo bene sensit.* 264.b
Tiberius II. 404.b. 405
Ticinenses campi, in iis victoria Romanorum contra Marcomannos. 336.a
Ticinum eversum. 387.b. 469.a
Ticinum. Papia. 403.b
Tiglatphulassar. 47.b
Tigranes Armeniæ rex. 219.b 225.a
Tigranocerta condita, & subversa. 223.b
Tigurini, Galli. 211.a
Tillius. 786. 787. 790.a. b 792.b 797.b 803.a
Timoleon Siculorum liberator. 111.b
Titulus Domitiani fulmine excussus. 291.b
T. largius primus Dictator. 75.b
Titus Vespasianus. 280.b 285.b 288.
Tonosconcoleron, Sardanapalus. 41.a
Torgensis synodus Protestantium. 736.a
Trabs stupenda in aëre ardens. 103.a
Traditiones Apostolicæ. 297.b
Trajanus. 294. *moritur.* 296.b
Transsylvanici motus. 768.b
Trapezuntinum imperium a Turcis subactum. 665.b
Tremoniæ schola. 716.b
Triballi, Servi aliis. 519.b 631.a
Tribonianus. 398.a
Tribuni militum creati. 76.a
Tribuni Romanorum 83.a
Tribuni militares ex plebe. 99.b
Tribunitiæ rogationes. 43.b
Tridentinum concilium. 716.b 718.a, b 721.b *alterum.* 728.a
Trinitas sancta blasphemata: ignito jaculo sese ulciscens. 395.a
Tripolis concidit. 535.b *amissa.* 587.
Triptolemus. 17.a
Troglodytarum Arabum origo. 9.b 10.a
Trojæ excidium. 23.a
Troja castrum. 489.a
Tros. 18.b
Tubalcain. 3.a *quas artes adinvenerit.* ibidem.
Tubingensis Academia. 677.a
Tuisco, cum filiis. 8.

Tullia Tarquinii Superbi uxor, carpento super cruentum patrem invehi sustinuit. 73.74.
Tunica domini inconsutilis reperta. 690.b
Turca 405.b 412.b ad Christianismum. 473.a Istri accola, Ungari. 462.b 473.a gens Hunnica 490.a invalescunt. 499.b 512.a 531.b 665.b 666.a 672.b 673.a minorem Asiam infestant. 587.b in Italiam. 672.b casi. 707.a in Tartariam. 814.a
Turcarum Iconiensis principatus eversus. 588.a infestationes. 703.b
Turcica induciæ finita 746.a belli continuatio. 752. 753. induciæ viginti annorum. 763.a continuatæ cum Matthia. 772.b
Turcica res. 740.797.a
Turcomanni, Mamolucci. 567.b
Tusculi excidium finis bellorum Romanorum. 524.b
Tusculanum dirutum. 544.b
Tychopolis telonium. 815.b
Typographia inventa. 658.b
Tyranni ejecti Roma. 73.b
Tyrannicidis statua posita. 73.b
Tyria synodus contra Athanasium 355.a
Tyrii, Gades. 29.a Phœnices. 33.b puerum immolant. 117.a
Tyriorum regnum. 48.b 33.b
Tyrus condita. 21.a obsessa. 58.a diruta. 60.a expugnata. 117.a
Tyrrheni, gens. 20.b

V

Valdenses. 537.a 555.b. 691.b 716.b
Valens imperator. 368 concrematur 572.b
Valentinianus 368. animam efflat. 371.a
Valentinianus junior. 371.b 373.375. strangulatus. 376.b
Valentinian. III. 383.a.b occisus. 387.b
Valentinus Gentilis à Bernensibus crematus. 736.b
Valerius Gallos sternit, Corvinus dictus. 111.b victoriosus. 113.a
Valerius Aurelianus. 335.b cruentum edictum subscribere non potest, & interimitur. 337.b
Valerius Diocletianus. Iovius. 341.b 342. mors ejus voluntaria. 349.b
Valerius Maximinus. 384.b mors ejus fœdissima. 350.b
Valetudo corporalis Christi hostibus haud committenda. 456.b
Valones & Heiducci, prædatores. 780.b
Vandali, Christiani. 469.b
Vastatio omnium maxima. 215.a
Vasti regina contumax repulsa. 77.a 79.a
Vectigalium alienatio per Carol. IV 618.b
Vectigal sacerdotum à pontifice inventum 636.b interdictum. 655.b
Vectigal propter quod tumultum. 779.b 776.b
Vedius Pollio muranas suas carne damnatorum pascit. 247.b
Veji, urbs decennalis obsidionis. 100.a
Velites legionum prim. instituti 64.b
Venationes veterum ethnicorum resuscitata à pontifice, 666.b vide Alea.
Venceslaus baptizatus. 618.b imperator. 623.b captus 624.a liberatus. 624.b exutus potestate. 634.a
Veneficia. 126.a 179
Veneno septem & viginti senatores Capua obsessa intereunt. 165.a
Veneno fontes infecti ad deditionem. 205.a
Venetus populus 219.a Trojanæ originis. 24.b
Venetia, tractus Italiæ mollissimus 212.a proditione appetita. 779.a
Veneta reipublicæ fundamenta. 387.b
Venetorum res gesta contra Turcam. 519.a 671.b contra Genuenses. 579.b 625.a Maximilianum. 689.b 690.a pontificem. 762.a
Veni, vidi, vici. 237.a
Venti insolentes. 754.795
Venus cœlestis. 277.b
Veneris simulacrum turpissimum. 32.a fanum sublatum. 354.a.b
Vercingetorix Galliæ princeps. 232.b
Verrinæ actiones. 223.a
Vervecinus morbus epidemicus. 739.b
Vesalia. 811.a
Vesuvius mons. 282.b.
Vibius Gallus. 328. cum filio occis. 329.a
Vicarius imperii. 608.b
Vicennalia Constantini. 353.b
Vicentia eversa. 387.b
Victoria infamis 205.b
Victoria urbs, eversa priusqu. esset. 569.b
Victoriati nummi. 569.b
Victus vulgaris quorundam imperatorum. 297.b
Vienna ab Solimano obsessa. 706.b
Viminalis collis. 64.a
Vinariensis arx à chymico incensa Italo. 779.a
Vindelicorum gens. 250.a
Virginis rotunda Basilica. 410.a
Viriatus. 201.
Vita mirabilis repertor. 388.a
Vitiosi ipsi frequenter aliorum Vitia corrigere volunt. 172.b
Vladislaus rumpit instinctu papæ fœdus cum Amurathe ictum. 658.a
Ultrajectinus, novus archiepiscopatus. 728.b
Ulyssipo Saracenis erepta. 526.b
Ungari, Istri accola, Turci. 462.b 473.a ad Christianismum. 473.a
Unio protestantium. 777.a
Volfgangus Guilielmus Neoburgicus pristinam religionem deserit. 772.a
Volantes Magi. 431.a
Volumina sacra in flammas missa. 186.b 793.a b
Voti annihilandi stolidus mos. 559.a
Urania numinis Syri sponsa. 318.a
Urbanus, Turbanus. 540.b
Urbis prima conditor. 2.b
Ursinorum factio. 597.b 613.b
Uscudama Adrianopolis. 300.b
Vulcanus primus. 3.a
Vulcani olla in Sicilia. 485.b

VV.

Wenceslaus, Bohemiæ rex. 648.b
Westsaxones in Anglia. 407.b
Wimpfa pugna. 790.a
Witebergensis Academia. 681.a inflammata. 720.a
Wirtembergicus dux creatur. 683.a
Wormatiense colloquium. 714.b 724.b

X.

Xanthus, Jupiter. 17.a
Xenophon, Lacedæmoniorum dux. 89.b 95.a 96.a
Xerxes. De eo Danielis visio 68.b 76.a interficitur. 80.

Z.

Zacharias Barachiæ. 38.b
Zacharias, rex Israëlis, postremus è Iehu posteritate. 42.b
Zacharias Propheta. 42.a
Zacharias & Aggæus. 76.a
Zancla, Messena urbs. 52.
Zechius Croata, Bohemicæ gentis conditor. 417.a
Zedecias, rex Hierosolymis postremus. 75.
Zeno imperator. 391. vivus sepultus. 392.b
Zenobia fœmina incredibilis terroris apud Arabes hostes. 333.a
Zopyri fidelitas in Darium. 72.a
Zoroaster. 6.a
Zorobabel. 67.b 71.b
Zyto præstigiator Venceslai à dæmone abreptus. 6.4.b

FINIS.